DANIELIS SENNERTI

VRATISLAVIENSIS,

DOCTORIS ET MEDICINÆ PROFESSORIS
IN ACADEMIA WITTEBERGENSI,

OPERUM
TOMUS TERTIUS,

QUO CONTINENTUR

Practicæ Liber Primus, De Capitis Morbis ac Symptomatibus.

Practicæ Liber Secundus, De Thoracis Morbis ac Symptomatibus.

EDITIO NOVISSIMA.

LUGDUNI,
Sumptibus JOANNIS ANTONII HUGUETAN.

M. DC. LXXVI.
Cum Privilegiis S. Cæs. Majest. & Regis Christianissimi.

SERIES LIBRORVM, CAPITVM, ET QVÆSTIONVM,

TOMI TERTIJ, ET QVARTI.

De Capitis, & Sensuum, cùm internorum, tum externorum, motúsque spontanei p. n. affectionibus.

TOMI TERTIJ.

LIBRI I. PRACTICÆ,

PARS I.

De Morbis capitis.

PARS II.

De Symptomatibus, quæ in sensibus internis, & cerebro accidunt.

PARTIS III.

Sectio Prima.

De Tactu laeso.

Sectio Secunda.

De Morbis & Symptomatibus Oculorum,

Sectio Tertia.

De Morbis & Symptomatibus Aurium.

Sectio Quarta.

De Morbis & Symptomatibus Narium.

IV. De

SECTIO QVINTA.

De Morbis & Symptomatibus Linguæ.

LIBRI II. PRACTICÆ,

PARS I.

De Oris ac Faucium & partium in his contentarum ægritudinibus.

PARS II.

De Asperâ arteriæ, pulmonis, mediastini, diaphragmatis, & thoracis præter naturam affectionibus.

PARS III.

De Symptomatibus, quæ Pulmonibus & Thoraci accidunt.

PARS IV.

De Morbis ac Symptomatibus cordis.

LIBRI III. PRACTICÆ,

PARS I.

Sectionis Primæ,

De Morbis Oesophagi & Ventriculi,

Sectionis Secundæ,

De Symptomatibus ventriculi,

PARTIS II.

Sectio Prima.

De Morbis Intestinorum,

Sectionis Secundæ,

De Symptomatibus quæ Intestinis accidunt,

PARTIS III.

De Morbis Mesenterij, Pancreatis & Omenti,

PARTIS IV.

De Lienis præter naturam affectibus.

PARTIS V.

SECTIO PRIMA.

De Hypochondriaca affectione,

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Scorbuto,

PARTIS VI.

SECTIO PRIMA.

De Morbis Hepatis.

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus quæ Hepati accidunt,

PARTIS VII.

SECTIO PRIMA,

De Renum & vreterum Morbis.

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus Renum,

PARTIS

PARTIS VIII.

Sectio Prima.

De Vesicæ Morbis.

Sectionis Secundæ,

De Symptomatibus Vesicæ,

PARTIS IX.

Sectio Prima.

De Morbis partium genitalium in viris.

Sectionis Secundæ,

De Symptomatibus, quæ genitalibus, & circa generationem in viris accidunt.

PARTIS X. & vltimæ,

De Vmbilici & Abdominis p. n. Affectionibus.

TOMI QVARTI.

LIBRI IV. PRACTICÆ,

PARS PRIMA.

Sectionis Primæ,

De pudendi & cervicis Vteri muliebris morbis,

VIII.

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Vteri ipſius Morbis,

PARTIS II.

SECTIO PRIMA.

De Symptomatibus quæ fœminis in vtero accidunt.

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus, quæ circa menſtruorum fluxum accidunt, & aliis præter naturam ex vtero fluxionibus.

SECTIONIS TERTIÆ,

De Symptomatibus, quæ virginibus & omnibus ferè fœminis poſt pubertatem ex vtero evenire ſolent,

SECTIONIS QVARTÆ,

De Symptomatibus, quæ fiunt circa conceptionem,

SECTIONIS QVINTÆ,

De Regimine gravidarum, & affectionibus præter naturam quæ gravidis accidunt,

SECTIONIS SEXTÆ,

De Symptomatibus, quæ circa partum accidunt.

SECTIONIS SEPTIMÆ,

De Regimine puerperarum, & affectionibus præter naturam, quæ post partum iis accidunt,

PARTIS III.

De Mammarum præter naturam affectionibus.

SECTIO PRIMA.

De Morbis mammarum.

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus mammarum,

TRACTATVS

De Morbis Infantium.

PARTIS I.

De Diæta & Regimine Infantium.

PAR

PARTIS II.

De Morbis & Symptomatibus Infantium,

INDEX QVÆSTIONVM CONTROVERSARVM,

Tomi Tertij & Quarti.

LIBRI PRIMI PRACTICÆ.

De capitis, & ſenſuum cùm internorum, tùm externorum, motúſque ſpontanei p. n. affectionibus.

47. An

** 3   127. Crystal

LIBRI SECVNDI,

De oris ac faucium,& partium in iis contentarum ægritudinibus.

Index Quæstionum Controversarum.

LIBRI TERTII.

De Morbis ac Symptomatibus infirmi ventris.

PARTIS I.

PARTIS III.

69. Cur

PARTIS IV.

PARTIS V.

PARTIS VI.

PARTIS VII.

PARTIS VIII.

PARTIS IX.

PARTIS X.

ILLVSTRIS

Illustrissimo & Celsissimo Principi, ac Dn.

D. FRIDERICO,

HÆREDI NORVVEGIÆ,

DVCI SLESVVICI, HOLSATIÆ,

Stormariæ atque Ditmarsiæ, Comiti in Oldenburg, & Delmenhorst, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam P.

VITAM hominis brevem esse, artem verò Medicam longam, tam verum est, vt hanc sententiam Aphorismorum suorum initiũ esse voluerit Hippocrates: Totius vero Medicinæ procemium constitui posse, plurimi doctissimi Medici iudicârint. Etenim si vitæ humanæ spatium & curriculum perpendamus, infantia & pueritia nugis, adolescentia voluptatibus maximam partem consumitur: tantulum, quod restat, ætatis, neque id totum, seriis negotiis impenditur, & vbi vix rectè discere incepimus, plerique è vita abripimur, & lampada aliis tradere cogimur. Ars Medica contrà tam longa & ampla est, vt ferè infinita videatur. Nam præter variarum linguarum & artium notitiam, primùm illa admirabilis corporis humani fabrica, omniúmque in ea partium structura, vsus & officia exactè Medico cognoscenda veniunt. Morborum deinde hanc violantium & destruentium genera, eorúmque caussæ, cum suis signis, discenda sunt: quorum omnium tantus est numerus, vt iam ante multa secula trecenta fuisse scripserit Plinius, exceptis generum speciebus, quarũ quanta sit multitudo, facilè intelligit is, qui tantùm, quas Febris nomen sub se differentias comprehendat, nouit. Præterea Medico vastissima illa remediorũ sylua, in tres partes, fossilium & mineraliũ, plantarũ, atque animaliũ distincta, perlustranda; quarum quælibet quàm latè pateat, vel plantarũ innumerus numerus docere potest. Tandẽ cognitã & perspectã Medico esse oportet methodũ, quâ instructus suũ cuique morbo remediũ dextrè opponat, vitésque corporis humani conseruet: abs quo si sit, quod remedium esse debebat, venenum erit. Neque ignorare decet, quâ ratione simplicia medicamenta ad vsum medicũ commodiorẽ præparanda, & ex iis cõposita miscenda sint. Quæ sola pars tam ampla est, vt hodie peculiarẽ quasi artẽ, quæ Pharmacopœia dicitur, constituerit; quæ ipsa iterum maximam Chymiæ partem, eámque satis difficilem & laboriosam, complectitur.

Quò autẽ vita breuior & ars medica longior est: eò magis annitendũ iis, qui animũ ad Medicinã appulerunt, vt breuissimo isto vitæ humanæ spatio, artis longissimæ, quantum fieri potest, cognitionẽ sibi comparent. Qua in re cùm meritò ij, qui in publicis scholis, quas Vniuersitates & Academias vocant, docent, artis Medicæ tyronibus facem prælucere debeant: ego etiam, postquã ante hos viginti sex annos, diuina prouidentiâ à Serenisſ. Saxoniæ Electore ad munus docendi publicè Medicinã in Academia hac vocatus sum; mearum partiũ esse existimaui, eò labores meos dirigere, vt Studiosis artis huius monstrarem, quâ ratione breuissimũ vitæ spatium in arte longissima discenda bene collocare possint. Idque primò docere conatus sum in Institutionum Medicarum Opere, deinde in Introductione ad lectionẽ autorũ Chymicorũ, quã de consensu & dissensu Chymicorũ cum Aristotelicis & Galenicis inscripsi; vt & in Tractatu de Febribus. E quibus si quid cõmodi & vtilitatis ad artis Medicæ tyrones redũdauit, est quod gaudeã. Hoc certè meũ propositũ, hic scopus fuit. Cùm autẽ inuenti aliqui sint, quibus ea non displicuisse animaduerti, idẽ in Practico opere paulò μεθοδικωτέρως & pleniùs conscribendo tentare cœpi. Cuius librũ primũ cùm amici penes me esse intelligerent, atque vt eũ publici iuris facerẽ hortarentur: ego equidẽ mihi in mentẽ reuocaui, multa adhuc in eo limâ indigere: quia tamen ex eo aliquid vtilitatis ad artis Medicæ studiosos redũdare posse existimarẽt, ipsorũ volũtati obsecutus eũ in publicũ nunc prodire patior.

Cùm verò operi huic, pro more huius seculi, Patronus aliquis quærendus esset, non præter rem me facturum existimabã, si Illustrissimo nomini tuo, *Celsissime Princeps*, illud inscriberẽ & dedicarem. Nã prætérquam quòd omnibus interest, qui nati homines, aliquam Medicinæ cognitionem habere: tam falsum est, seruilem eam atque indignam insinuari Principibus, quàm verum ac certum, eorum antiquitùs propriam fuisse. Quod (vt Poëtarum fabulas & illorum fictos heroas prætercam) satis, opinor, testari possunt tot maximorum regum nominibus appellata medicamenta. Quid quòd Princeps bonus quilibet boni Medici refert imaginem. Nam quid ille aliud agit, quàm vt aut sartam tectámque seruet publicã rem, aut, si quid ea detrimenti passa sit, maturâ ope succurrat? non aliter ac Medicus, cuius omne officiũ vel in tuenda hominis sanitate, vel recuperanda occupatur. Sed sunt & peculiares mihi huius mei instituti caussæ. Quarum prima singularis ille, &, vt sic dicam, meliore quodam astro Cels. T. velut impressus erga literas earúmque cultores amor, & incredibilis beneuolentia; quam & pro mea virili commendandã mihi ad posteros hac qualicunque dedicatione existimabam. Deinde quia natum hoc opus in Electorali Saxonicâ Academiâ, iure quodam id Cels. T. cui cum ea longè Illustrissima domo tam arcta intercedit cognatio atque affinitas, videbatur deberi. Accipe igitur, *Illustrissime Princeps*, hoc quicquid curæ ac laboris nostri est, serenâ, hoc est, tuâ fronte, & meis conatibus bonus ades ac felix. Sic T. Cels. Deus semper incolumẽ, semper florentẽ, & quãtum ipsa velit felicem præstet. VVittebergæ, Idib. Aprilis, Anno Christi 1628.

Illustriss. Tuæ Celsitud.

Subiectissimus

DANIEL SENNERTUS D. Facult. Medicæ Professor & Senior, ac Serenisſ. Elect. Sax. Medicus.

LECTORI BENEVOLO, S.

NON eandem, Lector beneuole, qui Medicinam scriptis explicandam susceperunt, methodum secuti sunt. Galenus equidem, cùm plures Medicinæ partes sint, singulas seorsim explicauit, & de singulis plurimos libros edidit, de corporis humani nimirum constitutione, omnium partium natura, vsu, & actione, de morborum & symptomatum differentiis ac caussis, de vrinis, pulsibus, morbis, & locis affectis cognoscendis, & de prognosticis, de alimentorum facultatibus, de simplicibus & compositis medicamentis, de sanitate tuenda, de methodo medendi, & huius generis alios. Cuius vestigiis insistentes plurimi superioribus seculis & nostra ætate docti viri, ista, quæ prolixè & diffusè Galenus descripsit, in compendium redigere, quæ obscurè tradidit explicare quæ non satis perfectè docuit, supplere conati sunt. Alij verò, præcipuè Arabes, & Latini hos secuti, prætermissis illis generalibus methodis secundum partium corporis ordinem à capite ad calcem omnes humani corporis præter naturam affectus, cum suis caussis, signis, & curatione tradiderunt: quod genus scriptorum vulgo Practicos nominant.

Etsi vere vtrique suam laudem merentur: tamen non parum refert, vtrorum scripta prius legat, qui ad Medicinam discendam accedit. Sunt quidem non pauci, qui se operæ compendium facturos putant, si neglectis generalibus Methodis, mox ad Practicorum lectionem sese conferant. Atque hic plurimos in describendis & congerendis medicamentorum formulis præcipuè occupatos videas, qui se satis instructos ad faciendam Medicinam accedere opinantur si magnam farraginem eiusmodi formularum, Receptas dicunt, congesserint, verùm summopere falluntur, neque, si isti via insistere pergant, vnquam ad solidam Medicinæ cognitionem peruenient, sed cùm generalibus methodis destituantur, perpetuò fluctuabunt; & cùm morbi non semper simplices facie, quâ à Practicis describuntur, sed compositi, variéque complicati ac confusi sæpe occurrant, incerti hærebunt, & quid agendum sit, sæpe nescient. Neque tamen ideò Practicorum libri reiiciendi sunt. Nam cùm secundùm partium diuersitatem, ea quæ in generalibus methodis traduntur, non parum varient, & secundum diuersas partes limitentur & determinentur; neque eadem planè sit ratio curandi inflammationem, exempli gratiâ, oculi & pedis. quâ ratione generalis doctrina & curandi ratio cuilibet parti applicanda sit, docendum. Quod cùm Galenus integrè & absolutè expeditum non dederit, neque curandi varietatem omnem quæ à natura partium situ, & aliis circumstantiis oritur, ostenderit (etiamsi exempli loco multa attulerit) omnino id tradere & explicare necessarium est.

Qua ratione tamen id fieri debeat, non omnes idem sentiunt. Quidam enim generalem methodum secuti, cùm tria sint morborum genera, & vniuscuiusque differentiæ multæ, singularum differentiarum curationem per se tradendam esse censent, à prima vsque ad vltimam, indicando semper varietatem illam curandi, quæ à natura partium, situ, & aliis oritur. Et hac via curandi omnes morbos rationem tradituram fuisse, nisi morte præuentus fuisset, Franciscum Frisimelicam, sui seculi Medicum clarissimum, scribit Comes Montanus, in præfatione de morbis. Tentarunt idem cùm alij nostro seculo, tum Ioh. Paul. Pernumia, & Godefredus Steeghius Medici clarissimi, etsi non planè eodem modo. Alij verò, & plures, eam, quæ hodie in Practicorum libris occurrit, Methodum vsurparunt. Est tamen, quod in vtrisque docti viri desiderent. Nam quamuis prior modus μεθοδικώτερος videatur, & in simplicibus quidem morbis satis bene succedat: tamen in compositis & complicatis affectibus, & vbi plures morbi ac symptomata ad vnius affectus naturam constituendam quasi conspirant, nescio quid perplexitatis & obscuritatis habere videtur; cùm vnus affectus, qui vno nomine in scholis Medicorum notus est in diuersa sæpe genera distribuendus sit. Vnum enim symptoma sæpissime à pluribus & diuersis caussis oritur; & affectus præter naturam non semper ita simplices, vt in doctrina de differentiis morborum ac symptomatum proponuntur, occurrunt sed compositi affectus sæpè frequenter obiiciunt. Inuenias nimirum morbos & symptomata ab autoribus, qui hanc methodum sequi volunt, in locis diuersissimis posita, & quidem iis, vbi ea, nisi indicis opera adiutus, nunquam quæsiueris: cùm tamen in praxi Medica vtile sit, caussas symptomatum omnes in conspectu & numerato, ac quasi in tabula habere. Altera verò Methodus hoc præcipuè habet incommodi, quod eadem toties repetit, & quæ semel ac generatim proponi poterant, singulis in specie iterat, & (quod exempli gratia affero) quæ semel doceri poterat ratio caput alterandi, purgandi humores ab eo reuellendi, & quæ sunt huius generis alia, in omnibus affectibus capitis ferè repetitur.

Quæ cùm ita sese habeant, commodissima Medicinam & docendi & discendi ratio videtur illa si partes Medicinæ omnes ordine primùm ad Galeni exemplum tradantur & cognoscantur, partiúmque corporis humani omnium natura, vsus & officium, morborum & symptomatum differentiæ, caussæ & signa, alimentorumque ac medicamentorum facultates & præparationes, & per hæc sanitatem præsentem conseruandi, amissam verò restituendi, morbósque omnes, eorum caussas & symptomata, è corpore depellendi ratio in genere cognoscatur: deinde verò hæc per vniuersalia theoremata methodus per omnes corporis humani partes deducatur, & qui in qualibet morbi, & à quibus caussis oriri possint, quæque inde symptomata proueniant, inuestigetur, & quæ in singulis partibus ab earum natura, situ, & aliis circumstantiis curandi occurrat varietas, & quomodo vniuersalis methodus singulis partibus applicanda sit, doceatur & discatur.

Priorem illam Medicinæ, seu partem, seu Methodum cùm in Institutionibus tradere studuerim, nunc, postquam ad Practicam Medicam scribendam animum adieci, vsitatum equidem Practicorum ordinem obseruabo, & ἀπὸ θεοῖς ἰδίῃ, capite ad calcem omnes corporis humani præter naturam affectus tradam. ita tamen, vt perpetuo vniuersalis Methodi vestigiis insistens, omnia quantum fieri potest, ad eam reuocem. Idcóque cùm symptomata à morbis & eorum caussis pleraque dependeant, & remotis, à quibus pendent, caussis sponte euanescant: ordine à capite inchoato, quos qualibet pars morbos cùm in similari, tum organica constitutione, & quæ vtrique communis est, vnitate pati possit, docebo, eorúmque omnium caussas, signa, curandique rationem tradam. Postea, quæ ex his morbis & eorum caussis symptomata in qualibet parte oriantur, monstrabo; & quomodo horum ablatio ab illorum remotione pendeat, docebo. Sicubi tamen symptoma aliquod ob vehementiam ad se curam trahere poterit, qu enam eius vel mitigandi, vel tollendi sit ratio, non præteribo. Etsi verò vulgo apud Practicos morbi solutæ vnitatis, & Chirurgia, quam appellant, planè omittatur: tamen cùm eorum curatio non minus, quàm aliorum à Medico requiratur, & ad eorum curationem non solùm manùs opera, sed & medicamenta plerumque requirantur, eos omittendos non putaui.

Commodissimè autem sex libris tota hæc tractatio absolui posse videtur: Si nimirum agatur, In primo, de morbis cerebri & organorum sensuum externorum, & symptomatibus, quæ sensibus cùm internis, tum externis accidere possunt: In secundo, de Pectoris, pulmonis ac cordis morbis ac symptomatibus: In tertio, de morbis ac symptomatibus, quæ visceribus infimi ventris accidunt: In quarto, de morbis mulierum & infantium: In quinto, de partium externarum morbis & symptomatibus. In sexto, de venenatis ac malignis morbis.

Quam methodum & ego sequar, & isto ordine in Practico hoc opere scribendo progrediar, quousque Deus voluerit, vitámque & vires mihi concesserit. Tantum autem abest, vt hoc meo labore artis Medicæ Studiosos ab antiquorum & probatorum autorum lectione auocare velim, vt potius ad illam eos adducere cupiam. Ideóque non solùm magis necessaria è probatioribus autoribus, antiquis & recentioribus selegi sed etiam autores illos subinde citaui, vt vberiorem explicationem ab iis petere possint. Atque hic dissimulare non debeo, socerum meum p.m. Do.D. Andr. Schatonem, olim in hac Academia Medicinæ Professorem clarissimum, & meum Antecessorem, non pauca vtilia in Lectionibus in 9. Rhasis, quas tamen morte præuentus non absoluit, collegisse. Quæ opera cùm me labore nonnullos autores legendi subleuarit, ex iis quædam, quæ meo & aliorum vsui commoda visa fuerunt, hinc inde inserui.

Ex hoc verò meo labore si, quod vnice opto, aliquid commodi ad aliquos redundauerit, est quod gaudeam. Omnibus placere impossibile est. Et licèt forsan in reliquis exspectationi plerorumque satisfacerem: in materia tamen Medica me omnibus non satisfacturum, etiam non monitus, intelligo. Ita enim hodie res comparata est, vt non solùm tot sint Dispensatoria, seu Antidotaria, vt appellant, quot Pharmacopolia, sed ferè quot Medici. Quamuis enim Medici de morbo eodem curando conueniant: tamen de materia medica plerumque dissentiunt; cùm quisque sua medicamenta, quæ aliis præferat, habeat. Quod an cum rei Medicæ incremento, ægrorumque

que

quae commodo vel damno coniunctum sit, aliis iudicandum relinquo. Deo equidem benignissimo debentur gratiae, quod hac etiam in parte uberem supellectilem materia medica suppeditat. interim ambigo, an neglectis medicamentis, quae multorum saeculorum usu, probata sunt, & multos à grauissimis morbis liberarunt, ad noua, & saepe nondum satis probata, tam procliues esse debeas & ita materiam medicam mutare, vt, si Hippocrates & Galenus, imò, qui ante hos quinquaginta annos vixerunt, Medici ad viuos redirent vix vnam nonnullorum formulam intelligerent. Rectè & prudenter Forestus, lib. 9. obseru. 25. Temerarium, *inquit,* & insignis stultitiae argumentum est, in ancipiti medicamento periculum facere cùm nulla cogit necessitas, & meliorum copia suppetit. *Ideóque adduci non possum, vt cum illis sentiam, qui, vbi tot etiam foliis senae vel leui aliquo medicamento transigi potest, Mercurialia & Antimonialia medicamenta vsurpant.*

Non equidem sum nescius, à multis talia commendari, quasi puerperis & infantibus etiam innoxia sint: verùm credat id qui volet, manus nostrae sunt oculatae, credunt quod vident. Me vestigia terrent: cùm sciam, quàm multis crocì metallorum nominati, & inde aqua quam appellant Benedictae, Mercurij vitae dicti, vt bonorum saltem mentionem faciam, etiā diligentissimè praeparatorum, vsus infeliciter cesserit, eorúmque vsu aliquos nō solùm in vitae discrimen coniectos, sed & planè vitā priuatos meorum multi norint. Ideóque etiamsi interdum in quibusdā grauissimis morbis talia medicamenta locum habere concedam: tamen vt tam familiariter vsurpanda esse credam, sicut folia senae, vel agaricū, imò mānam, quod nonnulli faciunt, persuaderi nō possum.

De formulis etiam medicamentorum aliquid monendum videtur. Et licèt primò dubius essem, an vlla, vel certè tot formulae medicamentorum inserendae essent, cùm qui methodum medendi callet, & materiam medicam simplicem notam habet: facilè cuiuīs morbo accommodata remedia parare possit: tamen vt tyronibus inseruirem, non solùm simplicem materiam medicamentorū, sed & certis formulis cōprehensam addere volui, vt viderent artis Medicae Studiosi, quomodo illa, quae in Institutionibus *de compositione medicamentorū tradidi, in vsum trahi possint. Scio equidē, Practicò illi experientissimo, Felici Platero, vitio à quibusdā versum fuisse, quòd tot formulas, & in eodem saepe morbo varias, suae Practicae inseruerit, qui idem procul dubio in me reprehendent. Sed habuit ille procul dubio sui instituti caussas graues, de quibus hic non disputo. Habui & ego easdem & exemplū etiam Galeni qui,* in libris de compositione medicamentorum, sec. loca & genera, *multa antiquorum medicamenta collegit: vt de aliis Graecis, Aetio, P. Aeginata, & reliquis non dicam. Neque enim tot formulae ideò praescribuntur, vt quilibet quālibet arripiat, sed vt pro renatā, & aegri conditione formulas variare sciat. Hoc enim praesuppositum volo in Medico, qui vel ipse formulā aliquā medicamenti praescribit, vel ab alio praescriptam mutuari volet: vt materiae simplicis & methodi medendi cognitionem habeat: quā qui destitutus est, non facilè magnis encomiis & titulis medicamentorum se falli patietur. Et omnino aegrorum etiam caussa formulas variare opus est. Si enim vnum medicamentum, & quidē eodem modo sapiat exhibeatur plerumque aegris nauseā concitat.*

Deinde non ignoro, non paucos futuros, quibus minùs rem gratam fecisse videbor, quòd inter medicamēnta cùm alterantia, tū purgantia, pleraque ad Galenicorum & vulgatū modum praeparata proposui, cùm medicamenta expectassent, quae paucorū granorum pondere, aut guttarum quantitate, sine nausea aegris exhiberi possint. Verùm suauitas, vbi haberi potest, vt non aduersanda, ita ob suauitatem solam medicamenta non semper aliis praeferenda: sed ad Indicationes semper respiciendum, & videndum, vt iis medicamenta exactè respondeant. Contra quod peccant, qui non ad humoris peccantis naturam respiciunt, & aphorismi illius Hippocratis, qui talia, qualia opus, purgare praecipit, obliti, siue bilis, siue pituita, siue melancholia abundet, sine discrimine gūmi Gottae, extractum scammonij, Antimonium, Mercurium, exhibent, saltem vt palato aegri blandiantur. Vt & illi qui, vt iisdem aegro blandiantur, iulebum aliquem colore rubicundo sapore acidulo exhibent, etsi ad morbum pellendum nihil faciat forsan etiam obsit. Et omnino sum in ea sententia, eos minùs peccare, qui medicamēta Indicationibus quidem respondentia, sed paulò ingratiora exhibent, quàm eos, qui exhibent quidem medicamenta aegri palato non ingrata, sed suauia: verùm si facultates eorum examines, & cū morbo conferas: parum, vel nihil Indicationibus respondentia: etsi interim non nego, vbi nausea in medicamentis euitari potest, id studiosè faciendum esse. Imò res eò hodie rediit, & quidem Medicorum nonnullorum, qui sua medicamenta vltra modum laudant, culpa, vt aegri, si iis consilium petentibus medicamenta quae morbi natura postulat, nomines ea tanquā vulgaria fastidiant, & in morbis etiam grauissimis, arthritide, affectione hypochondriaca, hydrope, specifica saltem expetant, & quidem talia, quae exigua dosi morbum radicitus statim tollant. Cùm tamen si μεθοδικῶς & non Empiricorū more morbos curare libeat, nulla alia dentur specifica medicamenta, quàm quae specificum Indicans suggerit. Aut si per specifica quis occulta qualitate agentia accipere velit, frustra in morbis notis, & à manifestis caussis pendentibus, ad occultas qualitates confugimus.

Interim verum est, in materia medica magnam esse differentiam, & medicamenta alia aliis esse efficaciora: & propterea selectissima & efficacissima semper eligenda sunt. Nec hac etiam mea mens, quòd medicamenta, quae è vulgaris Practicorum libris, vel etiam eorum obseruationibus propono, semper vulgari modo praeparata vsurpari velim. Materiam potiùs medicamentorum ab antiquis hactenus non infeliciter vsurpatam, & certa proportione mixtam propono, quā quilibet, quomodo potest, artificiosissimè praepares. A Recentioribus multa medicamentorum forma, extracta spissiora & liquida, quae essentiae & tincturae nominantur, atque artificiosiùs praeparata, syrupi sine longa coctione, & multa inuenta sunt.

Exhibeo autem nunc Librum Primum *huius operis qui equidem ad nonum annum, quod poëmata scripturis Horatius praecipit, premendus forsan, &, quod ipse agnosco, multis in locis magis exornandus videbatur. Verùm cùm* Vitae summa breuis spem nos vetet inchoare longas, *& soli Deo sit notum, quid post annum nonum vel de me, vel de aliis futurum sit, Amicorum, qui editionem vrserunt, monitis obsequi volui. Habes* Lector Beneuole, *si nihil aliud, tamen* Locos communes, *in quos, quae lectio tecum quotidie suppeditauerit, commodè & ordine referre potes. Quod meum institutum si Tibi non ingratum fore intellexero, paulò post etiam librum Secundum publici iuris faciam, & nulli labori parcam, vt & reliquos libros, cum Deo, adiiciam. Interim benè Vale. Vuiteberga, Cal. Martij, Anno Christi 1628.*

ΣΥΝ ΘΕΩ.

MEDICINÆ PRACTICÆ LIBER PRIMVS.

De Capitis, & Sensuum cùm internorum, tùm externorum, motúsque spontanei p. n. affectionibus.

PROOEMIVM.

CVM omnium totius corporis humani praeter naturam affectuum, morborum nimirum, caussarum morbificarum & symptomatum, quae ei praeter naturam accidunt, curandi rationem tradere, si Deus voluerit, nobis propositum sit; vsitatum Practicorum ordinem secuti, à Capite facimus initium. Caput autem supremo corporis loco positum, sensus & motus organa continet, atque in Cerebro, parte eius praecipuā, sensuum internorum seu facultatum principum actiones perficiuntur, spiritusque animales elaborantur, & hinc in sensuum externorū & motus organa, vtpote sine quibus ij nō perficiuntur, per neruos distribuuntur.

Vt ergo delineatam in *Praefatione* methodum sequamur, dicendum primò erit, quos morbos Cerebrum patiatur, quoque modis spiritus animales, qui in eo generantur & continentur, vitientur: quibus etiam morbis, quae cerebro & tegumenti & munimenti loco sunt, meninges & cranium affici possint; & à quibus caussis morbi harum partium omnes proueniant; quā ratione cognosci, & quomodo curari queant.

Postea explicandum, quae ab harum partium & spirituum vitiis actiones laesae, & symptomata ortum habeant. Et cum in Cerebro perficiantur, & ab eo originem habeant omnes sensus interni, sensus nimirum communis, eiúsque affectiones, somnus & vigilia; phantasia, ratiocinatio; item memoria ac motus animalis: dicendum primò, quae circa somnum

in vigiliam, quæ in phantasia ac ratiocinatione, quæ denique in motu animali symptomata & læsæ actiones occurrant, & singularum læsarum actionum caussæ inuestigandæ.

Tandem de symptomatibus, in quibus cum sensibus internis ac ratiocinatione & motu animali, etiam sensus externi, & ita omnes vel pleræque actiones animales læduntur, tractandum erit.

Post actiones læsas, alterum symptomatum genus (nam tertium symptoma qualitatum mutatarum locum hic non habet) explicandum, excretorum scilicet & retentorum in cerebro vitium; vbi duo symptomata præcipuè occurrunt, prius in excrementorum copiâ, quod vitium vulgò Catarrhi nomine venit; & alterum, in excrementorum cerebri retentione & suppressione.

Deinde similiter quot morbis sensuum externorum organa, nimirum tactus organum, oculi, aures, nares, lingua, corripi, & quâ ratione illi curari possint, tradendum. Posteáque docendum, quæ actiones læsæ in his partibus accidant, & quæ sint earum caussæ. Vbi agendum erit de Dolore in genere, & qui insignis sæpe est de dolore Capitis in specie; de læsionibus actionum, quæ in visu, auditu, olfactu, gustu obtingunt, & si quæ alia sunt circa has partes symptomata. Ac si aliquod symptoma ob vehementiam, curationem, non minùs vt alia Indicantia postulet & ad se trahat, quomodo illud tollendum vel mitigandum sit, monstrabimus.

Etsi verò & cutis capitis & capilli in eâ sua vitia habent: tamen quia cutis commune totius corporis tegumentum est, de eius & capillorum vitiis suo loco inter externos corporis affectus dicemus.

LIBRI PRIMI

PARS I.

De Morbis Capitis.

CAPVT I.

De Intemperiebus capitis sine materia, & primò de calida.

CEREBRVM primaria capitis pars est: id duplex, membrana circumdat: Exterior quidem & Cranio propior illa, crassior & durior, quæ vulgò Dura mater; Interna verò, & proximè cerebri substantiam ambiens, tenuior, quæ vulgò Pia mater nominatur. Membranas cranium tegit: hoc pericranium: pericranium tegitur à membranâ carnosâ: omnes tandem has partes cutis. De cutis morbis & vitiis, vt antea dictum, cùm suo loco acturi simus, de cerebri, membranarum eius, cranij & pericranij morbis hic agendum, & quos quælibet harum partium morbos pati possit, inquirendum.

Morbi intēperiei capitis.

Sunt autem harum partium, vt & aliarum, morbi trium generum, intemperiei seu partium similarium, organici, & vtrisque communes. Et primò quidem quod morbos intemperiei, & qui his partibus, quatenus similares sunt, competunt, attinet, Cranium, vt osseum & durum, quódque externas alterationes non ita facilè admittit, vix ipsum insignem intemperiei morbum patitur, quandiu pericranio, membranâ carnosâ, & cute tectum est: verùm si propter vulnera sit denudatum, ab externo aëre alteratur & corripitur. Cerebrum verò & meninges intemperiei morbis sæpè corripiuntur. Etsi verò intemperies aliqua nonnunquam in alterutrâ harum partium primùm excitari, & vna earum plus, alia minùs affici possit, & actionum quoque læsiones aliæ atque aliæ accidant, prout cerebrum & eius membranæ plus afficiuntur: tamen quia tanta est harum partium connexio, tantúsque consensus, vt si vna insigni aliquâ intemperie laboret, fieri nequeat, quin & altera eiusdem fiat particeps; curandi etiam ratio ferè sit eadem: de intemperie harum partium coniunctim agemus. Si quid tamen, quod alterutri peculiare sit, occurret, & illud attendemus.

Cùm verò cum Galeno, *de diff. morb. cap.*1. docuerimus, *lib.*2. *Inst. part.*1. *cap.*3. quòd intemperies alia sit simplex, calida scilicet, frigida, humida, sicca; alia composita, calida humida, calida sicca, frigida humida, frigida sicca; & hæ omnes rursus vel sine, vel cum materia: de his intemperiebus omnibus ordine hic etiam inter morbos capitis dicendum. Quanquam enim intemperies sine materia rarò dantur; & cùm dantur, ferè à caussis euidentibus & externis, (nisi morbus hæreditarius sit) ortum habent; plerumque verò cum intemperie humor similis qualitatis coniunctus est: tamen vtile est scire, quam curationem intemperies quælibet per se & quatenus talis requirat; cùm alio modo curetur intemperies sine materia, quam quæ cum materia coniuncta est. Quapropter ordine de iis in specie agemus, si pauca quædam de morbis capitis, & intemperiei in eo, in genere præmiserimus.

De affectibus capitis in genere, notanda.

Signa cerebri p. n. affecti.

Primò, omnes cerebri morbi multa signa communia habent, quæ Galenus, *in art. Med. c.*76. descripsit: *Quæ sunt*, inquit, *in cerebro dispositiones, ea cognoscuntur aut ex dementiæ speciebus, aut ex sensuum vel imaginationum læsionibus, aut ex actionum, quæ secundùm electionem* & voluntatem *fiunt; aut ex iis quæ excernuntur per palatum, aures, nares; aut per differentias dolorum.*

In curatione capitis in genere obseruanda.

Deinde in curatione affectuum capitis hoc in genere est notandum, cùm caput supremo corporis loco positum sit, & præterea venæ & arteriæ multæ, subtilem ac tenuem sanguinem & spiritus, quibus facilè subtilia & vaporosa excrementa permiscentur, cùm pro nutritione eius, tùm pro spirituum animalium generatione differentes, cerebrum ingrediantur, atque in id desinant; cerebrúmque, vt pote frigidum & humidum, ac molle, vapores, illos facilè imbibat, retineat, ac difficulter discutiat, imò potiùs condenset: in omni affectu capitis esse operam dandam, ne id à vaporibus adscendentibus lædatur. Ideóque non solùm ipsum caput roborandum; sed imprimis cauendum, ne vapores in partibus inferioribus generentur, aut geniti ad caput eleuentur. Quapropter in capitis affectibus abstineat æger a cibis & potu, qui multum vaporum emittunt, quale est vinum potens, vt & cereuisia fortis, imprimis multo lupulo condita; & maximè vitandus talis potus ab exercitio & motu corporis vehementiore. Calefacto enim corpore caput vaporibus repletur, & corpore ab exercitio exinanito, spiritibúsque & animalibus & vitalibus deperditis, natura instaurationem eorundem appetit, & proinde fit poculenti adhuc semicrudi, in vapores resoluti, in venas & arterias raptus & translatio: vnde & cerebrum vehementer turbatur, & crementa multa cumulantur. Inter cibos qui caput replent, est præcipuè lac, quod facilè corrumpitur in ventriculo: vnde etiam Hippocrates, 5. *aph.* 64. Lac nocere caput dolentibus, scribit. Caput etiam replent, ipsique noxia sunt, *Semen cannabis, lini, eruca, sinapi, daucus, cæpa, bacca iuniperi, dactyli.* Et quæ Galenus, 2. *de comp. med. secund. loca, cap.*1. *in fin.* & ex eo Aëtius, *tetrab.*2. *serm.*2. *cap.*46. in omnibus capitis affectionibus vitare iubet, quòd capitis dolorem inducant: *Viticis semen, absinthij succus, lactis potus, blandi quercina, comesta olina nigra, arbuti fructus, memecylon Græcis appellatur, eruum*, quod etiam articulos exsoluit, *myrrha, thus, hadera corymbi*, & quæ mentem perturbant, *Leucisci fructus, crocus, peucedanum cyclaminus sicca cum vino pota, styrax*, qui modicus quidem potus tristitiam discutit, multus autem turbulentos somnos efficit. Alij inter ea, quæ capite laborantibus minùs commoda sunt, recensent etiam *auellanas, nuces inglandes, castaneas, schœnanthum*, quod capiti multum nocere, scribit Sauanorala *tract.*1. *cap.*32. *rubric.*1. Damnat etiam *columbas* Vega, scribitque se obseruasse, eas peculiari ratione caput affligere, de quibus videatur Valleriola *Enarr. medic. lib.*5. *Enarr.* 10. Caput quoque replet aluus conclusa, inedia. Sicut & noxium capiti est calceatis pedibus dormire.

Ne autem genitus vapor adscendat, exercitatio vehementior post cibum vitanda, vocis intentio, & spiritus elliſio vehementior; somnus meridianus in non assuetis, & statim à cibo initus, vel longior; vomitus, tussis.

De intemperiebus capitis sine materia in genere.

Intemperies capitis sine materiâ.

Postea de intemperiebus sine materia hæc in genere tenenda: Primò, *caussa* intemperiei sine materia omnia esse possunt, quæ vel extrà vel intus quoquo modo cerebrum calefaciendo, refrigerando, humectando, siccando afficere possunt, quæ postea in specie patebunt.

Signa quod attinet, primò opera danda, vt cognoscatur, an intemperies sit cum vel sine materia. Inuestigandum nimirum, an caussæ aliquæ euidentes præcesserint: quod si factum, intemperies plerumque est sine materia. Verùm potest etiam esse cum materia. Potest, inquam. Nam si caussa procatarctica plenum corpus inuenerit, aut fundendo humores, aut exprimendo, aut attrahendo, intemperiem cum materia excitare potest. Si verò talis caussa absit, coniecturam facere oportet, à caussa aliqua interna malum extitisse, & ita cum materia coniunctum esse. Intemperies quoque sine materia, est sine sensu grauitatis, tensionis, punctionis, morsus.

In intēperie capitis an purgandum.

Tertiò quoad *curationem*, intemperies sine materia hanc communem rationem obtinet, quòd sicut citra materiam est, & in sola qualitatum ac intemperiei mutatione consistit: Ita etiam quatenus talis ad pristinum & naturalem statum reducitur, solâ alteratione sine vlla euacuatione. Etsi verò in intemperiebus capitis sine materia quandoque euacuandum sit: tamen id non postulat intemperies per se, & quatenus talis; neque intemperiei opponitur euacuatio: Sed ideò euacuamus, quia metuimus, ne si corpus sanguine aut vitiosis humoribus plenum sit, caput ex intemperie debilitatum, & imbecillius redditum, abundantes in corpore humores facilè admittat, atque ita affluentibus ad caput humoribus, ex intemperie, quæ sine materia est, intemperies cum materia euadet.

Intemperies capitis calida.

De Capitis intemperie calida sine materia.

Intemperies hæc etsi in nostris regionibus non ita frequens sit:

sit tamen in regionibus calidioribus non infrequens est, ob æstum solis & aërem feruidiorem.

Caussa,

Quæ autem intemperiei calidæ caussæ sint. *lib. 2. Inst. part. 2. c. 10.* è Galeno *de caus. morb. cap. 2.* docuimus. E quibus patet, cerebrum partésque vicinas in capite præter naturam calefieri posse, si homo in aëre calidiore, sub radiis Solis, præsertim nudo capite, vel in aëre ab igne aut frequentia hominum calefacto commoretur; si calidis tegumentis caput supra modum, vel diutius inuoluerit; si medicamentis caput calefacientibus seu externis, vt fomentis, lotionibus, embrochis, oleis, linimentis, odoramentis & suffitibus calidis, præcipuè ambrâ & moscho, & huius generis aliis, suprà modum vsus fuerit; seu interna vsurpauerit, aut cibos & potiones calefacientes, aromatibus multis conditas, vinum antiquum & generosum, Hippocraticum, mulsum, & id genus alia immoderatiùs sumpserit; si perturbationibus animi vehementioribus, vel diuturnioribus, irâ præcipuè, correptus fuerit: si diu vigilauerit; si cogitationes, quæ spiritus ad caput reuocare, eósque variè mouere solent, diu intenderit. Quæ caussæ omnes eò facilius capiti calidam intemperiem inducere possunt, si homo cerebrum suâ naturâ calidus obtineat.

Signa Diagnostica.

Signa Diagnostica.

Percipitur calor tactu in cute capitis, præcipuè in fronte & temporibus, estque prima manus iniectione statim aridior, quam ante apparet; intra cranium agitatio quædam percipitur & pulsatio in temporibus; facies & oculi apparent rubicundiores, lucem & splendorem refugiunt. Somnus est breuis & perturbatus, non profundus, à quo homo facilè excitatur: vel etiam vigiliæ infestant. Æger facilè irascitur. Inquietus est in motibus, in cogitationibus & imaginatione mutabilis; quorum vtrumque ex spirituum leuitate & mobilitate à calore contracta prouenit. Præcesserunt caussæ antea enumeratæ vel omnes, vel vna. Delectant & iuuant, quæ calefaciunt & excessum caloris augent. A qua verò caussa intemperies ista contracta sit, sermones ægri docebunt. *De numero signorum intemperiei capitis calida, controuersiam vide in fine Capitis quæst. 1.*

Prognostica.

Prognostica.

1. Quò minor excessus caloris fuerit, eò malum tutiùs; quò maior, periculosius: & metuendum tunc, ne inflammatio, delirium, aut alia mala attrahantur.

2. Curatio ipsa satis facilis est. In refrigerantibus tamen adhibendis cautè procedendum, ne cerebro aliquid damni afferatur; præsertim in pueris, mulieribus, & iis qui corpus mollius & tenerius habent, ac in otio viuunt; in senibus item, & iis qui catarrhis obnoxij sunt. In talibus enim corporibus medicamenta facilè penetrant, & caloris natiui vis non est tanta, vt maiori frigori resistere possit: ideóque insigniter refrigerantium vsu cerebrum facilè offenditur, & in contrarium malum deducitur.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies capitis calida refrigerantia indicat; & quidem maior frigidiora, minor mitiora.

Et cum caloris tanta vis sit, vt etiam in corpore puro aliquid ab inferioribus sursum trahat, multóque facilius id præstet, si corpus plenum sit, atque ita caput repleatur, & intemperies, quæ à primo ortu sine materia est, in eam, quæ cum materia est, facilè transeat; ac præterea humiditates, quæ in capite sunt, à calore fundantur, partésque capitis à calore laxiores & imbecilliores reddantur: necessarium est, vt medicamenta, quæ ad refrigerandum caput in principio adhibentur, aliquam adstringendi vim habeant. Adstringendi tamen illa facultas sit moderata. Nam si insignem vim adstringendi haberent talia medicamenta, & topicis vim ad inferiora penetrandi occluderent, & poros ac meatus adstringerent, vaporésque, qui perspirare deberent, clausis meatibus retinerent, caput replerent, & malum augerent. Et si refrigerantium, quæ leuiter adstringunt, copia nobis desit, ea sumamus, quæ citra adstrictionem refrigerant, & aliquid astringentium misceamus. Et cùm iste humorum versus caput raptus ac motus faciliùs fiat in corpore plethorico vel bilioso: sæpe sola refrigerantia & adstringentia non sufficiunt, sed vt affluxus humorum ad caput præcaueatur, necessarium est, sicut antea etiam dictum, vt sanguis, si is in corpore abundet, imminuatur, & à capite auertatur venæ sectione vel cucurbitulis: Bilis verò, si adsit, idoneis medicamentis, de quibus postea dicetur in intemperie capitis cum bile, euacuetur.

Quia verò cerebrum membrum nobile est, facultatum principum sedes, sensus & motus fons atque origo, spirituúmque animalium officina, & minimam noxam facilè percipit: non licet tam audacter refrigerantia, vt in partibus ignobilibus adhibere, caloremq; eius obtundere, neque in eorum vsu diu persistere, aut ea frequenter applicare, sed per vices caput linteo sicco abstergere & siccare, aut leniter fricare oportet. Et cùm ex refrigerantibus quædam stuporem inducant, iis non vtendum, nisi dolor aut vigiliæ instent. In decliuatione quoque sola refrigerantia non vsurpanda, præsertim in corporibus impuris, & quibus grauitatis aliquis sensus in capite percipitur. Cum enim per calorem p. n. vt dictum, caput facilè aliquid superflui ad se, tanquam cucurbitula, trahat, illud in fine resoluendum & discutiendum.

Circa Topica caput refrigerantia quæ obseruanda.

Præterea circa externorum & topicorum vsum hic notandum, quòd cùm cerebrum cranio, osse satis crasso, tegatur, 1. ea sunt admiscenda, quæ tenuitate substantiæ facilius penetrant, & alia medicamenta secum rapiunt, qua de caussa acetum plerumque admiscetur. 2. Medicamenta eo loco applicanda, quò faciliùs penetrare ad cerebrum possunt. Ideóque cùm cranium minus crassum sit circa frontem & tempora, & peruium etiam circa suturas: circa frontem, tempora, suturam coronalem & sinciput medicamenta topica applicanda sunt. Posteriori verò capitis parti sine fructu adhibentur refrigerantia; imò si ibi applicentur, neruos lædere possunt. 3. Et vt topica medicamenta suo munere rectiùs fungantur, abradere pilos sæpe vtile est. Sunt quoque topica, si capitis calor sit insignior, actu frigida applicanda, & vbi paulum incaluerint, iterum mutanda. Quâ de caussa etiam non crassâ & multiplicia linteamina, è quibus caput incalescat, vsurpanda. In corporibus verò mollibus, in quibus fortiùs refrigerantia suspecta esse diximus, aliquid olei chamæmelini, anethini, sambucini admisceri potest. Topica quoque ratione ætatis moderanda, cùm insigniter refrigerantia non ferant pueri, senes, & corpora mollia, ac qui catarrhis sunt obnoxij.

Neque solùm topica extrà applicanda; sed cùm per nares rectâ viâ ad cerebrum aër penetret, odoramenta quoque vsurpare licet. Præterea cùm magnus pedum & capitis consensus sit, pedum lotiones vtiles sunt, sicut nec manuum inutiles.

Medicamenta simplicia interna.

Simplicia medicamenta caput refrigerantia interna.

Folia, *Lactucæ. portulacæ, plantaginis, solani*, quod fortius est, & stuporem facilè inducit.

Flores, *Rosarum, violarum, nymphææ, papau. albi, borraginis.*

Semina, *Lactucæ, papaueris albi, melonum, cucumeris, cucurbitæ, citrulli hordei.*

Fructus, *Cucurbita, poma dulcacida, baccæ myrti & myrtillorum.*

E lignis, *Santalum.*

Quibus & alia refrigerantia commodè admiscere licet: vt *Acetosam, endiuiam, succum citri, acetum.*

Externa.

Eadem & extra adhiberi possunt: Quibus accedunt.

Folia, *Semperuiui, salicis, vitis, vmbilici Veneris, myrti, cucurbitæ, nymphææ, lenticula palustris.*

Semen, *Psyllij, lactucæ, papaueris.*

Radix, *Rhodia, radix & cortex mandragoræ.*

Succi, *Foliorum salicis, vitis, semperuiui, nymphææ, plantag. solani.*

Externa.

Mucilagines, *sem. psyllij*, præcipuè cum aceto paratæ. De qua mucilagine monet Matthæus de Grad. *lib. 1. pract. c. 1.* aduertendum esse, ne semen rumpatur; cùm ea saltem pars, quæ in superficie est, & à qua per agitationem cum aceto parum calido prouenit, sit frigida & humida, intima verò acuta & ignea.

Lac,

E quibus parantur variè medicamentorum formæ, quæ omnes capiti alterando vtiles sunt, vt *lib. 5. Instit. part 3. sect. 3. cap. 1.* dictum, è quibus, nunc his, nunc illis, prout commodum fuerit, vtemur.

De externis medicamentis etiam hoc monendum, etsi vulgò habeantur saltem pro frigidis simpliciter, tamen pauca eorum partes aliquas admistas habere calidas, quibus minima illa corpuscula calida, quæ cum intemperie calida coniuncta sunt, euocant, qualia sunt flores rosarum, violarum, nymphææ luteæ, sambuci, radix rhodia, semen psyllij & similia, quæ propterea etiam maiore cum commodo & tutiùs adhibentur, quàm simplicia frigida; etiam ea de causa, quòd anodyna sunt, & dolores capitis, qui intemperie calidâ capitis laborantibus familiares sunt, mitigant.

Medicamenta composita interna.

Composita interna.

Aquæ destillatæ, *Rosarum, viol. lactucæ, portul. nymphææ, solani, cucurbitæ*

Conseruæ, *Rosarum, viol. nymphææ, citri.*

Syrupi, *Viol. ros. nymphææ.*

Condita, *caules lactucæ.*

Iulepi & Potiones, *Iulepus ros. viol.* & quæ fiunt ex syr. & aquis modò enumeratis, vt

℞. *Syr. viol.* Vnc. j. ß. *oxysacch simpl. Iulep. ros.* an. Vnc. ß. *aq. hordei simplicis*, Vnc. x. *vel aq. lactucæ, endiuiæ, acetosæ*, an. ℥. iij. Misce, pro duabus vel tribus dosibus.

Vel ℞. *Syrup. violar.* Vnc. i. ß. *nymphææ, de endiuia*, an. Drach vi. *aq. lactucæ, cichor. endiu.* an. Vnc. ij. f. Iulep. pro duabus dosibus.

Monet hic rectè Matthæus de Gradib. *pract. lib. 1. cap. 1.* vt in dolore capitis, & febribus quoque, non simus nimis parci in exhibendis syrupis & potionibus, sed in adultis ad ℥. x potiones illas ex syrupis & aq. destillatis mixtas adhibeamus: cùm in minore quantitate ad omnia membra & caput facilè non penetrent. Cui libenter subscribo, modo ægros obsequentes habeamus.

Emulsiones: ex *sem. quatuor frigid. maior. papau. lactuc.* vt:

℞. *Sem. quatuor frig. maior. excort.* Vnc. ß. *papau. alb* Drach. ii. *Aq. hordei* j. ℔ ß. *lactuca* Vnc. iij. *nymph.* Vnc. ij. *ros.* ℥. j. F. Emulsio. Adde *Iulep. vel syr. viol.* Vnc. j. ß. M.

Species, *elect. de gemm. frig. diamarg. frigid. diatrion. santal* F. Electuaria.

℞. *Conseru. viol. ros.* an. Vnc. j. *nymphaa*, *Lactuc. condita*, an. Vnc. ß. *Specier. diamarg. frig.* Drach. ß. Cum *syr. viol.* F. Electuar.

Vel ℞. *Conseru. ros. borrag.* an. Vnc. ij. *sem. quatuor. frig. maior. excortic.* an. Drach. j. *specier. diamarg. frig.* Drach. ß. Cum *syr. viol.* Fiat Electuar.

Rotulæ & Morsuli, *Diacodium album solidum Augustanorum: Rotula ex speciebus ante enumeratis cum sextuplo sacch. in aqua conuenienti dissoluto.*

Monet hic etiam non sine caussa Matth. de Gradib. *part. 1. pract. c. 1.* in morbis cerebri calidis, & omnino omnibus morbis, in quibus refrigeratione opus est, saccharo non nisi albissimo vtendum esse; cùm saccharum minùs purum & defecatum multum vnctuosi vaporabilis & calidi participet.

Externa.

Composita Externa.

Epithemata, irrigationes, embrocha, lotiones capitis. fiunt ex simplicibus suprà enumeratis, decoctis, vel succis eorum, aut aquis, vt & lacte. Et quidem liquida medicamenta, si frigida actu applicentur, plus refrigerant. Ac licèt omnibus formis iam dictis applicari possint: tamen si à loco altiore decidant, plus refrigerant. Vt autem (vt & oxyrrhodina) non facilè diffluant, sed diutiùs morentur, corona ex panno lineo vel lanâ conuoluta anteriori capitis parti imponatur, & ita applicetur, vt caput circundet parte anteriore, vbi capilli desinunt, ex lateribus supra aures, in parte autem posteriore versus occiput; quo modo simul partes inferiores, facies & oculi, non inquinantur, cùm caput saltem in loco intra coronam mediam irrigetur: non verò, vt vult Altimarus, *c. 10.* iuxta frontem vbi pars pilosa desinit, & iuxta vtrumque eius latus, locum applicandæ coronæ laneæ, pro loco oxyrrhodinis perfundendo, ex Galeno malè intellecto accipiens. E.g.

Epithemata & Embrocha quomodo capiti applicanda.

℞. *Flor. ros. nymph.* an. M. ß. *sambuci* P. i. *Fol. salicis vitis, lactuca, hordei*, an. M. j. Coq. ad consumptionem tertiæ partis. Adde *aceti* Vnc. j. ß. Colatura frigida vel tepida fronti & syncipiti panno lineo imponatur, aut eâ caput perfundatur, aut ex alto irroretur.

Vel ℞. *Aq. ros.* Vnc. iv. *ol. ros.* Vnc. ii. *aceti ros.* Vnc. ß. *album. ouor.* num. ij. Conquassata misceantur, & linteo multiplicato syncipiti & temporib. imponantur.

Vel ℞. *Olei viol. ros. nymph.* an. Vnc. ß. *aq. ros. lactuca, semperuiui*, an. Vnc. ii. *aceti* Vnc. ß. Misce, pro epithemate frontis.

Vel ℞. *Succi lactuca portulaca, solani, vmbilic.* ♀ an. Vnc. ii. *semperuiui.* Vnc. 1. Excipiantur spongiâ vel linteo, & fronti applicentur.

Vel ℞. *Aq. ros.* Vnc. iv. *fol. salic. lactuc.* an. Vnc. i. *flor. sambuc.* Vnc. ß *olei viol. ros.* an. Drach. vj. *aceti* Vnc. j. M.

Vel ℞. *Mucil. sem. psyll.* Vnc. j *ol. ros.* Vnc. j. ß. *aceti* ℥. ß M. Valesens de Taranta, *lib. 1. c. 1.* hoc commendat.

℞. *Summ. vitis fol. salicis recent. viol. ros. nymph. semp. papau. lactuc. portul. vmbilici* ♀. an. Vnc. ii. *ol. viol. ros.* ℔ ß. *vini austeri* Vnc. iij.

Coquantur & colentur, ac liquor capiti Epithematis loco imponatur.

Oxyrrhodina.

Oxyrrhodina huc pertinent, quæ antiquis in magno vsu fuerunt, & omnibus aliis huius generis topicis præferuntur à Galeno, *2. ☿ vict. c. 1.* qui scribit, se vbi eius copiam haberet, nullo alio vsum fuisse medicamento, sed hoc omnes curasse. Componuntur autem oxyrrhodina ex oleo rosarum & parte aliquâ aceti. Oleum autem illud sit eo anno factum, & omnis alterius misturæ expers: & si ex omphacino dicto componatur, est initiò morbi, quo tempore nonnihil repellendum, commodius, cùm sit & frigidius, & adstringendi aliquâ facultate præditum magis, quàm quod ex maturis oliuis conficitur, quod iam caloris alicuius est particeps, & in declinatione vtilius adhibetur. Additur autem aceti aliquid, vt partium tenuitate faciliorem rosaceo transitum præstet, quo in primis indiget omphacinum, quod est crassioris substantiæ, magisque adstringit, & propterea ad penetrandum ineptius est. Misturam autem aceti Galenus, *in lib. de med. facil. parab. cap. 1.* definit, vt quarta pars aceti addatur; quæ tamen mensura non est strictè obseruanda, sed aliquando plus, aliquando minus aceti addendum. Qui enim tenerum & minùs solidum corpus habent, iis vehiculo multo oleum non indiget, maiore copiâ verò, quibus corpus densius est. In cerebro quoque humido plus aceti tutiùs admiscetur, (quia valde siccat) minus admiscendum in sicco. Siccat enim acetum, & vigilias inducit. Dictum etiam de oxyrrhodinis in *Institut. lib. 5. part. & sect. vlt. cap. 39.* dicetúrque etiam de iis aliquid infrà, *cap. 5.*

Olea.

Olea, violatum, rosaceum, nymphææ, myrtinum, cydoniorum, cucurbitæ, ex floribus mali, sem. papau (quod tutius adhibetur, quam succus papaueris) sem. lactucæ, de salicibus.

Linimenta.

Linimenta, vt:

℞. *succi lactuca vel plantag.* Vnc. ß. *mucilag. sem. psyllij aq. lactuc. extr.* Vnc. j. *ol. rosar. violar nymphaa*, an. Vnc. j ß. Coquantur ad succorum consumptionem. Fiat linimentum.

Vnguenta.

Vnguenta, Rosaceum, refrigerans Galeni, populeum, album camphorat.

Vel ℞. *Olei violar. rosar.* an. Vnc. j. ß. *papaueris* Vnc. ß *succi semperuiui, solani*, an. Vnc. j. *aceti* Vnc. ß. Coquantur ad succorum consumptionem. Adde *santali albi, rubri*, an. Drach. ß. *mucilag. sem. psylly* Vnc. ß. *camphora in aq. ros. dissol.* gr. vi. *ceræ*, q. s. F. Vng.

Vel ℞. *Cerat. albi Galeni* Vnc. ij. *succi solani, vel cucum.* Vnc. j. Ducantur simul in mortario F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. rosar.* Vnc. j. *mucilag. sem. psyll. cydonior. cum aq. ros. extr.* an. Vnc. ß. *ceræ* parum *liquefacta ad ignem.* M. F. Vnguentũ.

Vel ℞. *Mucilag. sem. psyll. malu. succ. portular. semperuiui*, an. Drach. j. *ol. rosar. nymph.* an. Vnc. ij. *cera* Drach. iij. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Olei rosar. omphacin.* Vnc. iiij. *santali albi. myrtillor. rad. rhodia*, an. Drach. j. *cera alba aq. rosar. lota.* q. s. F. Vnguentũ.

Cataplasmata.

Cataplasma: Emplastrum, vel potiùs cataplasma Haly.

℞. *Flor. rosar. rubr. viol. nymph. sem. malua, farina hordei*, an. Drach. iij. *santal. albi & rubr. sem. papau. & cortic. papau. sem. lactuc.* an. Drach. ij. *meliloti* Drach. j. (ad temperandum frigus reliquorum) F. puluis, & incorporetur cum *oleo rosaceo*, *succo lactuc. & aceto.*

Vel ℞. *Olei viol. ros. papaueris*, an. Vnc. ß. *farina hordei, sem. papau. albi contusi*, q. s. *camphora.* Scr. ß. Misceantur cum albumine oui. Fiat cataplasma.

Vel *folia psylly*, contundantur, & cum *oleo rosaceo* & pauco *aceto* in formam cataplasmat. misceantur.

Vel *fl. viol. purpur. rec.* contusi fronti & temporibus imponantur.

Vel ℞. *Sem. papau. alb.* Vnc. ß. *flor. ros. rubr.* P. ij. *farina hordei*, Vnc. i. Cum lacte muliebri & oleo rosaceo, Fiat cataplasma, quod inter duo linteamina tenuia applicetur.

Vel ℞. *Fol. lactuc.* M. ij. *flor. ros.* M. ß. *sem. papau. albi*, Vnc. ß. Coquantur ad mollitiem. Contusis adde *farina hordei*, Vnc. i. *olei viol.* q. s. Fiat cataplasma.

Vtile est & cataplasma ex foliis salicis & capreolis vitis, cum pauco aceto.

Vulgus non incommodè placentas illas post destillationem aq. rosar. in balneo relictas capiti applicat; quod medicamentum fit efficacius, si aq. rosar. vel alia conueniente irroretur. Nonnulli cataplasmatis loco & conseruas refrigerantes vsurpant, vel eas cataplasmat. admiscent; quod eo tempore tamen potest fieri, cùm herbæ recentes & succi earum desunt.

Cerota & Emplastra.

Cerota & Emplastra, & quæ solidiorem formam habent, applicanda sunt abrasis capillis, & quotiescunque incaluerint, debent permutari. Tale est cerotum santalinum.

Vt ℞. *Ceroti santal. diu cum lactuca succo in mortar. subacti* Vnc. i. ß. F. Emplastrum sunt.

Vel ℞: *Pulu. rosar. rubrar. cap. papau. sem. lactuca*, an. Drach. ij. *camphora* gr. vi. *olei viol. cera*, an. q. s. Fiat cerotum.

Monet vero Trallianus, *lib. 1. cap. 10.* vt cera semper lauetur aqua frigidâ adiectâ.

Sacculi.

Sacculi: qui tamen, quia ex herbis & floribus exsiccatis parantur, vbi subita alteratione opus est, non ita efficaces sunt, nisi aquis refrigerantibus conspergantur; aliàs in diuturnis morbis & catarrho obnoxiis satis commodi sunt.

Vt ℞. *Flor. viol. nymph. ros. fol. salic.* ana M. ß. *sem. papau. alb. lactuca, santali citrini*, ana Drach. i.

Incisa & contusa crasso modo insuantur sacculo vel pileo linteo, qui capiti imponatur.

Pulueres.

Pulueres. Licet quoque, à capitis lotione, puluere ex rosis, violis, santalo & similibus parato caput conspergere: sed & pulueres ob crassitiem tardiùs operantur.

Odoramenta.

Odoramenta.

℞. *Flor. ros.* p. ij. *viol. nymph.* ana p. j. *santali citrini* Scrup. 1.

Ligentur in nodulo ex linteo albo vel sindone rubrâ, qui aq. rosar. aut pauco aceto adspergi potest.

Vel ℞. *Santal. citrini flor. ros. nymph.* an. Drach. i. *camphora*, Scrup. ß.

Affundatur in vase angusti orificij aq. rosar. & supra ignem ebulliant, vapórque naribus excipiatur. Vel in aq. rosar. camphora dissoluatur, & aqua spongiola vel gossypium madefiat, & sæpius naribus admoueatur. Camphora tamen cùm per se non frigida sit, sed per accidens refrigeret, ciúsque odorem non omnes ferant, & vigilias quandoque excitet, & caput grauet, caute vsurpanda. Quod & de aliis odoramentis accipiendum, quæ, quia talia sunt, ob vapores calidos, seu vt chymici loquuntur, partes sulphureas, caput facilè replere possunt; & in intemperie capitis calida, non tam frigiditatem inducendo, quàm spiritus animales suauiter demulcendo, dolorémque, qui calidâ capitis intemperie laborantibus familiaris est, leniendo prosunt.

An Odoramenta cerebrum refrigerent.

§ [1 quidem Practici inter medicamenta, quæ ad intemperiem cerebri calidam temperandam adhibentur; etiam odoramenta vsurpant, flores rosarum, violar. nymphææ, & similia. Verùm res ista non parum dubia est, an nimirum odoramenta ista per se cerebrum refrigerent. Nam 1. omnes odores non à frigiditate, sed à caliditate proueniunt, vt res ipsa loquitur. 2. Vnde etiam odoramenta eiusmodi caput replent; ac sunt multi, quibus odor rosarum dolorem capitis excitat. 3. Opinio ista ex falso principio nata est, nimirum camphoram, rosas,

Rationes pro negatina.

&c

& similia, esse simpliciter frigida; cùm tamen vel calida sint, vel licèt quidem frigida ex parte sint, partes tamen calidissimas, è quibus spiritus ardens paratur, admixtas habeant: vt in rosis, floribus sambuci, & aliis manifestum. A quibus partibus calidis cùm odores pendeant, certè refrigerare non possunt. Cum tamen experientiâ constet, eiusmodi medicamenta aliquid commodis in doloribus capitis, etiam à caussa calida, præstare, id verò non faciant frigiditatem inducendo ad calidam intemperiem; alia huius rei caussa quærenda est, quæ est quòd huiusmodi medicamenta dolorem leniunt, qui calidâ intemperie capitis laborantibus familiaris est. Habent enim eiusmodi sulphurea & spirituosa vim narcoticam quandam, vt in spiritu vini, sambuci, & similibus manifestum est; vel certè spiritûs animales suauiter demulcendi, vel discutiendi, vel calidos vapores euocandi; vt in camphora id patet.]

Responsio.

Globuli & Poma odorata.

Globuli quoque & Poma odorata fieri possunt ex *floribus rosarum, nymphaa, sem. papau. lactuca, hyoscyami, si cum tragacantha in aq. rosar.* soluta excipiantur.

In nares quoque liquores refrigerantes actu tales attrahere vtile est: Inter quos præcipuè commendatur lac muliebre cum oleo violar. nymph. vel emulsio sem. lactuc. papauer. facta cum aq. lactucæ.

Oris collutiones.

Oris collutionem fieri iubet Forestus, *lib. 9. obs. 3.* ex lacte chutyrato acido, incoctis priùs thyrsis vitis & acetosellæ.

Lotiones pedum & manuum.

Olei Chamæmelini vires.

Vt ℞. *Fol. violar. malu. salic. vitis, nymph.* an. M. ij. *Flor. nymph. rosar.* an. M. j. *cap. papauer.* num. x. Coq. pro lotione pedum & manuum.

In declinatione, ob caussam suprà in indicationibus dictam, addantur ea, quæ modicè resoluunt & discutiunt; vt oleum Chamæmelinum, vel solum, vel cum oleo rosar. mistum. Nam temperatum calorem obtinet; qui etiam calidis non multum obest, si actu frigidum adhibeatur; cùm actuali frigiditate calidam intemperiem tollere statim possit: mox autem cùm in actum deducitur à calore capitis, moderato suo calore, si quid superflui est, discutere potest.

Vel ℞. *Mucilag. sem althæa cum aq. flor. chamamel. extracta, olei chamamel.* Vnc. *rosacei* Drach. vi. Misce pro linimento.

Vel *Vnguentum alabastrinum* fronti & temporibus illitum. Videatur quoque Galen. 2. *de compos. med. κατὰ τόπ. cap.* 1.

Diæta.

Aërem calidum corrigendi ratio.

Æger in loco frigidiusculo vel temperato versetur; vel aër, si calidus sit, corrigatur stratis in pauimento *foliis salicis, vitis, rubi, lactuca, floribus rosarum violar. nymphaa,* & lectulus ramulis earundem circumdetur; vel aq. rosar. aut communi frigidâ pauimentum irroretur, vel linteamina aquâ frigida vel rosacea madida in cubiculo suspendantur, vel aqua frigida de vase in vas transfundatur, vel flabellis aër ventiletur. Contrà vitentur radij Solares, Balnea, hominum turba, quæ exspiratione & transpiratione aërem calefacit, & omnino aër calidior, & quæ aërem calefacere possunt. Aër non sit lucidus valde, sed tenebricosus nonnihil: lumen enim spiritûs, hi verò agitati humores commouent. Qua de caussa vitetur quoque aspectus rerum rubrarum & aliarum coloribus lucidis præditarum; Odor aromatum & ipse noxius est. *Cibi* sint frigidi, vt hordeata, aut frigidis condiantur, vt *lactucâ, acetosâ*, cuius folia cum butyro cocta gratissimum præbent cibum capiti & cordi, *portulaca, endiuia, cichorio, sem. frigid. maioribus, succo vuarum immaturarum, citri, cerasorum. ribes, acetos aq. rosarum*. Abstineat ab omnibus iis, quæ suprà caput replere, eique noxia esse diximus. *Potus* sit aqua simplex assuetis, cui aliquid iulepi rosarum & violarum admiscere licet: Aq. hordei, cui etiam sem. quatuor frig. maiora addi possunt, vel cum aq. hordei ex iis emulsio fiat. Adiicere etiam licet sem. papaueris, si aq. hordei somnifera expetatur, vel cereuisia hordeacea tenuis. Auicennas quoque commendat acetum cum aqua multa mistum, si æger habeat sana viscera, sit sanguineus naturâ, & assuetus aquam frigidam bibere.

Vt ℞. *Aceti vini* Vnc. j. *aq. frigid.* Vnc. v. Misc. pro vno haustu.

Commodè aliquid iulepi rosar, vel violar. addi potest.

A *vino*, præsertim generoso, planè abstinendum; cùm præ cæteris caput repleat & calefaciat. *Aluus* sit laxa, ne vapores acres ad caput adscendant, & si sit ignauior, vel cibis aluum lenientibus in prima mensa exhibitis, vel clysteribus laxetur. In secunda verò mensa cibi sumpti adstringendi aliquâ vi præditi sint, vt adscensum vaporum ad caput prohibeant. Quod præstant, cùm superius ventriculi orificium claudendo, eiusque vim retentricem, ne vapores & partes chyli spirituosas nimis citò defluere sinat, roborando; tum, quando crassâ suâ substantiâ se cibis immiscent, prohibendo, ne chyli spiritualescentis pars tennior nimis citò & confertim in venas & arterias mesaraicas diffundatur, sed in ventriculo tamdiu moretur, donec cum crassiore chyli parte probè mixta, sensim in reliquum corpus commigret. *Otium, quies, ac somnus* ægro vtilis est. Vitentur omnia, quæ spiritus & cerebrum turbant, agitant & calefaciunt; vt *animi perturbationes, ira* præcipuè, *strepitus & clamor*, sonique omnes vehementiores, *Venus*, ac *corporis motus vehemens inedia.*

QVÆSTIO I.

De Signis.

Videtur quædam diuersitas in Authoribus, in recensendis signis intemperiei calidæ. Paulus, *lib. 3. cap. 4.* tria tantùm signa intemperiei calidæ ponit, cutem primâ manus iniectione aridiorem, rubentes oculos, quòd iuuentur frigidis, lædantur calidis. Auicen. *lib. 3 Fen. 1. tract. 1. cap. 19.* & eum secuti Practici, plura addunt, quæ nos etiam recensuimus. Neque omnia calori per se competere videntur. Verùm etsi Medicus distinguere debeat inter communia & propria, & ea quæ per se & per accidens fiunt: tamen omnia Medico nota esse debent. De quo Costæus in *annotat. in Auicennam, lib. 3. Fen. 1. tract. 2. cap. 23.*

QVÆSTIO II.

An in Calida Intemperie Capitis, calida extrà applicare liceat?

Calida topica ân in Intemperie Capitis Cal. conueniant.

Ab Antiquioribus equidem id tentatum non memini. Sunt verò ex recentioribus Medicis, Chymicis præsertim, qui in doloribus capitis, etiam à caussa calida spiritum vini subtilissimum extrà adhibere iubent. Quod etsi plurimis absurdum videatur, quibusdam tamen non displicet; cùm hoc modo pori aperiantur, spiritúsque feruidi ratione similitudinis attrahantur. Neque res videtur esse de nihilo; in primis si à caussa calida externa, intemperies illa inducta sit (Neque enim in omni intemperie capitis calida sine periculo id fieri potest.) Nam idem de Camphora quæri potest, quæ etsi vulgò frigida esse statuatur: tamen doctissimi hodie Medici rei euidentiâ edocti, quique eius inflammationem, partium tenuitatem, odorem, saporem considerarunt, calidam esse rectè statuerunt. Maximè enim inflammabilis est Camphora partiúmque summâ tenuitate prædita, sapore acri odore maximè penetrante, vigilias inducit: quæ omnia caliditatis argumenta sunt. Quibus omnibus persuasi, ad intemperiem capitis refrigerandam nonnulli planè ineptam censent, veteréisque de alio succo vel gummi locutos putant; alij verò in capitis intemperie calida corrigenda ideò saltem adhiberi putarunt, vt partium tenuitate reliquis medicamentis viam muniat. Verùm probabilius est, ratione similitudinis calidos vapores euocare; sicut combustis non frigida, sed calida; refrigeratis tempore hyberno membris non calida, sed nix & aqua frigida adhibentur, eâdem de caussa. Imò illam ipsam ob caussam etiam humida humiditates è corpore euocare valent, sicut cochleatum cato extrà applicata ex intimis quoque corporis partibus humores euocat, vt Galenus, 11. *de simpl. med. facult.* docet; & experientia id testatur.

Camphoræ temperamentum.

CAPUT II.

De Intemperie Frigida Capitis sine Materia.

Caussæ.

Intemperiei Capitis frigida.

INtemperiem frigidam capiti inducunt, in primis aër frigidus, siue ob anni tempus talis, siue ob peculiarem constitutionem, vt ventos frigidos, quales sunt boreales, siue ob regionem. Is enim cùm & per nares admittatur, & extrà caput ambiat, illud præcipuè nudum, vel non satis coopertum alterare potest. Lotiones item & medicamenta refrigerantia extrà immoderatiùs adhibita: Medicamenta quoque & alimenta refrigerantia, vt lactuca, portulaca, endiuia, papauer, &c. Nimiæ item sanguinis euacuationes; gaudium nimium, Venus immoderata, quæ spiritus absumunt; quies nimia & somnus, tristitia ac timor, quæ calorem & spiritus quasi suffocant. Nonnulli etiam lacrymarum profusionem nimiam addunt. Et faciliùs istam intemperiem ij contrahunt, qui antea cerebrum frigidius habent. Reliquæ caussæ refrigerantes vix solam intemperiem inducunt, sed ferè materiam simul accersunt. Et faciliùs intemperie frigidâ capitis pars posterior afficitur, calidâ contrà syncipur: Vnde in affectibus capitis frigidis nonnulli maximè occipiti calefacientia medicamenta adhibent.

Signa Diagnostica.

Signa Diagnostica.

Caput tangenti frigidius apparet; facies pallet; venæ in fronte & temporibus minùs sunt conspicuæ; oculi subtument, non rubent, sed pallore potiùs deformantur: grauitas tamen capitis manifesta non adest: Alioquin simplex intemperies non esset, sed cum materia coniuncta. Æger ad somnum est propensior, animi vigor minùs acris est; quia spiritus etiam refrigerantur. Eâdemque de caussa torpor & pigritia quædam in membris motui dicatis percipitur. Præcesserunt caussæ refrigerantes. Nocent frigefacientia, prosunt calefacientia.

Prognostica.

Prognostica.

I. Intemperies cerebri frigida sine materia equidem nō ita difficulter curatur. Et tutiùs adhibentur cerebro calefaciētia, quàm refrigerantia. Cauendū tamen & hîc, ne quid in excessu peccetur, cùm nimiùm calefaciētia vigilias, deliria, & similia mala inducāt.

II. Recens tamen si sit intemperies frigida, faciliùs curatur, ideóque ei statim occurrendum. Nam si diutius duret, & in habitum quasi conuertatur, curatur difficiliùs.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies cerebri frigida calefacientia indicat: Et si hæc recens, leuioribus primò tractanda; Inueterata verò calidorum continuatione opus habet. Tutiùs tamen applicantur calefacientia occipiti, ob neruos, qui eo loci habent originem, quibúsque frigida inimica, calida amica, quàm syncipiti, vbi plures sunt arteriæ calidos vehentes spiritus, qui facilè incalescunt.

Si tamen corpus sit impurum, illud priùs euacuandum, vt calefacientia medicamenta tutiùs vsurpentur, & ne à cacochymia alicubi hærente affectus augeatur, & ex intemperie sine materia fiat intemperies cum materia Quod quomodo fieri debeat, postea de intemperie capitis frigida cum pituita dicetur. Hic intemperiei frigidæ sine materia curationem subiungemus.

Caput calefacientia.

Medicamenta simplicia caput Calefacientia interna.

Radices, *Pæoniæ* Lunâ decrescente collectæ, *Fœniculi, ireos, caryophyllata, helenij, aristolochia, angelica, dictamni albi, valeriana.*

Folia, *Rorismarini, maiorana, ruta, betonica, saluia, hyssopi, melissa, calamintha, origani, pulegij, primula veris, euphrasia, satureia, scarlea, fœniculi, lauendula, lauri, centaur. minoris,* quod neruis dicatum est, *mari, chamæpityos, thymi, serpilli, ocymi.*

Stœchas Arabica.

Flores, *stœchad. Arabica*, quæ, vt Mesuë, *cap. de stœchado*, habet, educit choleram nigram & phlegma, & mundificat cerebrum ac neruos, & organa sensuum, ac confortat ea, & valde confert ægritudinibus factis in ipsis, secundum omnem modum vsus eius, siue in potu, siue in fomentis & lauacris, *Rorismarini, lauendula, lilij conuallium, saluia, scarlea, betonica, pæonia, primula veris, tilia, tunicis,* qui contra vertiginem, epilepsiam, paralysin, conuulsiones & tremorem commendantur.

Semina, *Pæonia, anisi, fœniculi, sileris montani, carui, basilici, coriandri praparati, pastinaca syluestris, cumini, dauci, sinapis, eruca.*

Ligna, *Aloës, visci querni, coryli, iuniperi, fraxini, guaiaci.*

Fructus, *bacca lauri, iuniperi, anacardia, carpobalsamum.*

Aromata, *Cubeba, cardamomum, grana paradisi, nux moschata macis, calamus aromaticus seu acorus, caryophyll. cinamom.*

Succi & liquores *Opobalsamum, vinum.*

Gummi, *Thus, mastiche.*

Marina, *Succinum, ambra.*

Ab animalibus petita: *Castoreum*, quo vix aliud inter simplicia in calefaciendo cerebro efficacius & potentius est, *moschus, zibetum.*

Externa.

Eadem & extrà adhibere licet, quibus addi possunt.

Folia, *Verbenaca recta*, quam omnium maximè discutere & perfectè caput roborare, maximè viridem, imò & aridam cum radicibus, ac simul cum serpillo oleo incoctam, scribit, Galenus 2. *de compos. med. sec. loc. c. 2. Lauri, Nicotiana, asari absinthij.*

Radices, *Asari.*

Flores, *Chamameli, meliloti.*

Semen, *Nigella.*

Gummi, *iuniperi, tacamahaca, euphorbium.*

Succi, *Ladanum.*

Animalia, Asellos quoque sub aquario vase nascentes, qui millepedæ appellantur, maximè prodesse, si oleo incoquantur, testatur Galenus *loco alleg. adepe vrsi.*

Ex quibus parantur & componuntur Interna & Externa.

Composita medicamenta Interna.

Decocta.

Decocta cephalica calida.

Cephalicum Langij, in *ep. p. 740.*

♃. *Fol. betonica saluia, flor. stœchad. Arab.* an. M. ß. *rad. pæonia sem. fœniculi.* an. Drach. iij. *nucis mosch.* Drach. ß.

Coquantur in aq. simpl. ℔. ij. ad tertiæ partis consumptionem: colatura, si libet, dulcoretur sacchato.

Vel ♃. *rad. pæon. caryophyll.* an. Drach. ij. *maiorana, betonica, saluia.* an. M. j. *flor. stœchad. Arab.* p. ij. *rorismarin. lauend.* an. p. j. *sem. anisi, fœniculi,* an. Drach. j.

Coquantur in aquæ puræ ℔. ij. ad tertiæ partis consumptionem. Post coctionem stent horis tribus in loco calido: deinde colentur.

Colaturæ adde *Sacchar.* Vnc. iij.

Clarificentur, & ad Iulepi formam coquantur. Atque inter coquendum in nodulo suspendantur *caryophyll. macis, cinamomi,* an. Drach. ß. *nucis moschata,* Scrup. ij.

Vel ♃. *Radic. acori veri galanga,* an. Drach. ij. *pæonia* Vnc. ß. *primula veris, saluia minor. maioran.* an. M. j. *hyssopi* M. ß. *sem. anisi fœnicul. sesel ios,* an. Drach. ij. *Flor. stœch. Arab. rorismarin. salu.* an. p. j. Coq. in aq. s.

♃. Colaturæ Libr. j. *Sacchar.* Vnc. iij. F. potio clarificata, quæ aromatisetur *puluer. nuc. mosch. & specier. diamosch. dulcis,* ana Vnc. ß. Sumat æger manè Vnc. iv. vel v.

Vinum & claretum cephalic.

Vina Medicata, & Clareta.

Vinum melissatum, saluiatum rorismarini, stœchad. Arabic. betonic. Claretum, in *Instit. lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 4.* descriptum.

Vel ♃. *Nucis moschat. macis, caryophyll.* an. Vnc. j. *cardamomi, cubebar.* an. Vnc. ß. *sem. anisi, fœnicul.* an. Drach. ij. *conseru. rorismarin. bugloss.* an. Vnc. j. *spec. aromat. rosati, dianthos,* an. Drach. j.

Affunde vini albi vel maluatici mensuras iij. Stent per tres dies in infusione: postea colentur aliquoties per manicam Hippocratis. Fiat Claretum.

Vel ♃. *Cinamom.* Drach. vj. *caryophyll. nucis mosch. galanga, cubebar. cardamom. granor. paradisi. sem. fœniculi,* an. Vnc. ß. *Vuarum passarum* ℔. j. *rosar. rubrar.* Vnc. iij. *rorismarini, serpilli,* an. Vnc. ij.

Indantur sacco, & suspendantur in vase capiente mensuras xx. & affundatur vinum vel mistum, si haberi potest, quod est commodius.

Cereuisia eodem modo conditi potest *saluiâ, melissa, rorismarino betonica.*

Vt ♃. *Zingiberis, cinamom.* an. Vnc. j. *rad. caryophyllata* Vnc. ß. *helenij, baccar. lauri,* an. Drach. ij. *macis, nucis moschat.* an. Drach ß. *cardamomi* Drach. j. F. puluis, qui ligetur in nodulo raro.

Mulsum.

Mulsum cephalicum.

♃. *Cinamom. elect.* Drac. j. *caryophyll. nuc. mosch.* an. Drach. ij. *calami aromatici, cardamomi, granorum paradisi, coriandri praparat.* an. Drach j. Affunde *vini mensuras* iij. *vel* iv. *Mellis despumati,* ℔ j.

Bulliant in vase clauso in balneo per dimidiam vel integram horam: postea colentur per manicam Hippocratis.

Hydromel.

♃. *Mell. opt.* ℔ x. *aq. pura* ℔. xx. Coquantur & despumentur s. a. Postea in sacculo conclusa imponito, *saluia, origani, artemisia, hormini, hyssopi, betonica,* an. M. i. Item in alio sacculo, *baccarum lauri conquassatarum* ℔. j. *flor. lupuli,* M. iij. *hordei integr.* P. ij.

Omnia coquantur & despumentur ad tertiæ partis consumptionem, donec liquor ouum in superficie sustineat. Colentur, & in vasculis liquor concipiatur, in quib fermentetur: Feruore aliquâ parte peracto, in nodulo suspendantur hæc aromata.

♃. *Cinamomi, caryophyll. galanga, piperis, granor. paradisi,* an. Vnc. ß.

Feruore planè absoluto, vascula tota repleantur, tribus mensibus elapsis mulsa ad capitis affectus frigidos efficax exhibetur.

Extat etiam Hydromel, in *Instit. lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 4.*

Aqua Destillata & Spiritus.

Aqua destillata cephalica calida.

Simplices: *Rorismarini, saluia, maiorana, betonica, lauendula, melissa, primula veris, lilij conuallium, flor. stœchados Arab. flor. tilia, pæonia origani, calamintha, iuniperi, serpilli, cinamomi, tunicis, angelica, caryophyllata, macis, cubebarum, pulegij, ruta.*

Compositæ: *Cephalica dua, in Instit. lib. 5. part. 3. sect. 3. c. 5. Lauendula* compos. *ibid.* & aqua *infusionis Lauendula Augustini Schurffij*, quæ paucis mutatis ita componitur.

♃. *Flor. lauendul.* M. ij. *nuc. mosch. zingib. cubebar.* an. Drach. iij. *cinamomi opt. galanga, macis, calam. aromatici, sem. eruca.* an. Drach. i. ß. Infundantur in vini Rhenani lib. iv. per dies aliquot, postea in arena destillentur. Aqua Cephalica Langij, quæ hæc est.

♃. *Flor. anthos, rosar. rubrar. maiorana,* an. M. ij. *flor. bugloss.* M j. *spec confect. anacardica* Vnc. ij. *aq. bugloss. betonica, flor. tilia,* an. ℔. j. *lauendula* ℔. ß. *spiritus vini* ℔ j. ß. infundantur per mensem, postea destillentur.

Aqua Cephalica Quercetani.

♃. *Flor. primul. veris, Rorismarin. Maioran. Betonic.* an. M. i. *spec. diamosch. dulc. diambra,* an. Drach. vi. *confectionis anacardina,* Vnc. ß. *Cubebar. Ligni aloës, nuc. mosch. caryophyllor. piperis longi, carpobalsami,* an. Drach. i. *rad. acori, aristolochia rotunda, ireos,* an. Vnc. j. ß. *gran. iuniperi* Drach. ij. *sem. siler. montani, anisi, fœniculi,* an. Drach. j. *aq. primul. veris. betonica, saluia,* an. q. s. (aut, quod commodius: *vini generosi* q. s.)

Infundantur diebus 8. Postea destillentur in cineribus calidis. Fiat aqua, cuius cochlear exhibeatur.

Vel ♃. *Flor. lilior. conuall.* M. j. *saluia* M. ij. *rosar.* M. iij. *lauendul. melissa,* an. M. ij. *nucis moschat.* Drach. ij. *caryophyll.* Vnc. j. ß. *macis* Vnc. ß. Affundantur vini q. s. stent in loco frigido tribus septimanis, postea destillentur.

Olea destillata Cephalica.

Olea destillata: *Rorismarini, maiorana, lauendula, melissa, saluia, caryophyll. macis, nuc. mosch. cinamom. fœniculi, angelica pulegij, anisi, ruta, carui, iuniperi, succini.* E quibus etiam fiunt balsama, de quibus infrà.

Tinctura Cephalica.

Tincturæ, Extracta, Essentiæ Chymicis dictæ: *Ruta, calami aromatici, pæonia, roris marini, succini, melissa, &c. Extractum Cephalicum Quercetani, Matthiol. in Instit.* vel Hoc:

♃. *Rad. acori, pæon. visc. querc. lign. aloës, bacc. iunip.* an. Vnc. j. *sem. pæon.* Drach. vj *cinamom. caryophyll. macis, cardamum fruct. anacard.* an. Drach. ij. ß. *flor. anthos, salu. primul. veris, pæon. calendul. betonic. lauend. stœchad. Arab. lilij, conuall. euphrag. tilia,* an. P. j.

Incidenda incidantur, contundenda contundantur, & affundatur *Spiritus vini*, vt digitis quatuor emineat. Digerantur in balneo diebus 8. Inde fiat colatura, liquórque per destillationem

stillationem ad extracti liquidi consistentiam separetur, cuius dosis ʒ.i. Destillatum etiam pro aqua cephalica vsurpari potest ab Vnc. ß.

Syrupi Cephalici calidi. Syrupi: *De stœchad. simpl. & compos.* qui Epilepsiæ, spasmo, paralysi, tremori & omnibus cerebri & neruorum frigidis affectibus vtilis est, nisi fluxus catarrhi obstet: tunc enim aliquid ex astringentibus addi debet; *Betonica, ruta, pœonia, melissa, de calamintha, mel anthosatum, anacardinum.*

Conserua. Conseruæ: *Betonica, salnia, lauendula, melissa, anthos, maiorana, flor. tiliæ, lilii conuall. primula veris, stœchados, pæonia, tunicis.*

Condita. Condita: *Nux moschat. calam. aromaticus, myrobalani chebula, nux inglans cum aromatibus, radic. pyrethri, cortic. citri.*

Confectiones. Confecta: *Cubebarum, sem. anisi, fœniculi, coriandr. carui, caryophyll. cynamomi.*

Rob: *Iuniperi*

Pulu. cephalici calidi. Species & Puluetes: *Diambra, diamoschi dulc. aromat. rosat. caryophyllati, diaxyloaloes, dianisi lætitia Rhasis.*

Vel ℞. *Rad. acor.* Drach. iij. *flor. stœchad. Arabic. coriandri præparati, cinamom.* an. Drach. ij. *sem. fœniculi, sileris montani.* an. Drach. j. ß. *corall. rubr. præparat.* Drach. i. *flor. rorismarini,* Drach. ß. *nucis moschat. sem. anisi. pœon. cardamomi,* an. Drach. j. *sacchari anthosati,* ad pondus omnium, F. Puluis.

Langij puluis cephalicus. Vel qui Langio tribuitur puluis capitalis:

℞. *Maiorana, saluia. lauendul. stœchad arabic.* an. Scrup. i. *cinamom. cubebarum, galanga, seminis callitrichi, caryophyll. zedoaria, sem. fœniculi, xyloaloes,* an. Drach. ß. *betonica, rorismarini, melissa, nucis mosch. coriandri præparat.* an. Drach. iij. *cardamomi, piperis longi, granorum pœon.* an Drach. i. *macis, zinziberis,* an. Drach. ß *sacchari* ℔. j. F. puluis.

Puluis ad omnes frigidos capitis affectus habetur apud Quercetanum. *in Pharmacop. dogmat. restit. c. 40.*

Vel ℞ *Nucis moschat. macis, zingib. caryophyll. galanga, sem. anisi, fœniculi, ruta, carui, thuris, saluia minoris, cinamom.* an, Drach ij. *sacchar* ℔. ß. Fiat puluis.

Vel ℞. *Sem. cumin. coriandr præparat.* an. Drach. ß. *fœniculi, macis, zingib. cubebar. radic. pœon.* an. Drach. ij. *cinamom.* Dr. i. Fiat puluis.

Vel ℞ *Radic. ireos Florent.* ℥. ß. *zingeberis, galang. maioran. calam. aromat.* an. ℥. ß. *piper. longi* Scr. j. *sacchari albi,* ad pondus omnium.

Fiat puluis, non solùm caput calefaciens, siccans ac confortans & catarrhos absumens, sed & reliqua membra roborans.

Vel ℞. *Nucis moschat. cardamomi, cinamom. ligni aloës,* an. Drach. j *sem. pœon. coriandri præparati,* an. ℥. ij. *specier. diambra, diamosch. dulcis,* an Drach. j. *succini albi* ʒ. ß. Fiat puluis.

Boli.

Boli. ℞. *Conseru. betonica, saluia,* an. Vnc. j. *Mithridat.* Scr. ij. Cum *sacchar.* Fiat Bolus, qui diuisus sumendus in introitu lecti, duabus vicibus.

Vel ℞ *Conseru. rosar.* Vnc. ß. *anthos* Vnc. j. *theriaca, mithrid.* an. Scr. j. Cum *sacch.* Fiat Bolus, cubitum ituro sumendus.

Electuaria cephalica calida. Electuaria: *Confectio anacardina, theriaca, Mithridatium aurea Alexandrina, diacorum, diasatyrium,* & quale habetur in *Instit. lib. 5 part. 3. sect. 3 cap. 11. confectio alchermes.*

Langij hoc.

℞. *Diacori* Vnc. j. ß. *conseru. maiorana, lauendula, rorismarini,* an. Vnc. j. *stœchad. arabic.* Vnc. ß. *specier. diambr.* Scr. v. *caryophyll. cardamomi, cinamomi,* an. Scr. ij. *cubebar. nucis moschat. galanga,* an. Drach. ß. *visci querni* Scr. ij. *corall. rubr.* Scr. j. Cum saccharo in aqua lauendulæ dissoluto, F. Electuarium.

Rotula & morsuli. *Rotula & morsuli.* Fiant ex speciebus modò enumeratis, quibus & olea destillata & extracta addi possunt: vt.

℞ *Specier. aromat. rosat. diambra.* an. Drach. j. *olei caryophyll.* gutt. iv. *sacchar. in aqua lauendula dissoluti,* Vnc. ij. F. rotulæ.

Vel ℞ *Sacchar. in aqua betonica dissol.* Vnc. iij. *olei anisi* gut. vij. *rorismarini* gut. iij *saluia* gutt. ij. *ambra grysea* gr. v. F. rotulæ.

Trochisci: *Gallia moschata, dian si, de succino.*

De internorum medicamentorum omnium vsu & hoc notandum, si totum corpus simul calefacere animus est, ventriculo vacuo ea esse assumenda: ita enim promptiùs in totum corpus distribuuntur. Si verò tantùm caput calefaciendum, commodius sumuntur post cibum: sic enim diutius circa os ventriculi hærentia efficaciùs caput afficiunt. Modò non sint ex iis composita, quæ ad distributionem cibi vehementiorem faciunt. Talia enim post cibum exhibere prohibet Galen. 4. *de sanit. tuend. cap 7.*

Externa.

Externa medicamenta caput calefacientia. Inter quæ liquidiora omnia actu calida admoueantur, & eligantur primò ea, quæ minùs calida sunt: quæ verò calidiora sunt, admoueantur, dum ventriculus vacuus est; ne, si pleno eo admoueantur, vapores sursum ad caput alliciantur.

Validiora quoque non tuto, nisi post totius corporis euacuationem, applicantur.

Epithemata, fomenta, embrocha, lotiones.

Epithemata. Exemplum est in *Institut. lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 41.*

Vel ℞. *Flor. lauendula, chamamel.* an. M. i. *Folior. lauri, hyssopi, betonic. maioran.* an. M. ij.

Coquantur in sufficiente q. lixiuij vel aq. pro lotione capitis.

Vel ℞ *Flor. betonic. serpilli, maiorana, origani, lauri, flor. chamamel.* an. M. ij. Affundatur lixiuij q. s. Inter lauandum vsurpetur Smegma odoratum.

Vel ℞. *Folia saluia, maiorana, rorismarini, lauri, calamintha,* an. M. ß *betonic.* M. j ß. *flor. chamam. melilot. stœchad. Arabic. lauend.* an. P. j. Coquantur in aq. s.

Colatura calida per clepsydram vel gutturnium capiti instilletur, vacuo ventriculo. Vel decoctum per pannum linteum, vel spongiam, capiti calidè applicetur.

Epithema ex cineribus & aceto, ex Auicen. *lib. 3. fen. 1. tract. 2. cap. 12.* commendat Iacobus de Partibus, scribitque experientiâ constare, illud sæpe profuisse.

℞. *Cinerum.* Vnc. ij. *aceti* Vnc. vj. Misc. In formam lixiuij; In quo calefacto intingantur panni lintei, expressique epithematis loco capiti applicentur.

Aquæ quoque destillatæ, & spiritus, si iis caput irroretur, potenter id alterant. Thermæ quoque sulphureæ caput calefaciunt. Quæ si desint, succedaneum tale parat Capiuaccius.

℞ *Sulph. viui* ℔. i. *salis* ℔. ß. *maioran. serpill. stœchad. arab. calaminth. montan. saluia, betonica, rorismarini, pulegij, melissa,* an. M. j. *aqua communis* ℔. 100.

Fiat decoctio ad partis tertiæ consumptionem pro stillicidio.

Olea: præter destillata antea inter Interna enumerata; *Rutaceum, nardinum, serpillinum, costinum, sampsuchinum, de castoreo, de euphorbio, de lateribus, oleum Magni Ducis Hetruria,* quod veluti miracula facere videtur, vt scribit Capiuaccius, *oleũ irinum, laurinum,* cui ob odorem grauem alia admiscenda, *de pulegio, de spica.*

Balsama magistralia & artificialia, quæ temporibus & vertici illini possunt; *Arabicum seu Iudaicum,* si haberi potest, *à Peru & Tolu; rorismarini, maiorana ruta, lauendula, nucis moschata, caryophyll, succini.* Compositio est in *Institut. lib. 5. part. 3. sect. 3. cap. 31.*

Vel ℞. *Stœchad. Arabica, lauendul. saluia, rorismarini, maioran. origani, fol. lauri. serpill. hyssopi,* an. M. i. *sem. anisi. fœnicul.* an. Drach. ij. *rad. caryophyll. angelica.* an Drach. iij. Contusis adde *spiritus terebinthina.* ℔. i. *aqua anisi, caryophyll:* an. q. s. Destillentur per vesicam. Destillatæ aquæ adde *styracis liquidi* Vnc. iij. Iterumque destillentur.

Postea ℞. *Styrac. calamita* Drach. ij *myrrha, gummi iuniperi,* an. Vnc. j. *succini albi, thuris, asa dulcis,* an. Vnc. j. ß.

Quibus affunde aquam & oleum proxime destillatum; aut si non suffecerint, aliquid aq. rorismarini, granor. iuniperi, vel anisi adde iterúmque destilla in cineribus.

Aquæ & oleo destillatis, adde *Cubebarum, calami aromatici,* an. Drach. ij. *caryophyll. nucis moschat. cinamomi,* an. Vnc. ß. *croci* Drach. ß. Vltimóque destilla.

Tandem separa oleum ab aqua, & serua oleum instar balsami, cuius non solùm in externis vsus est, sed etiam in vino vel alio liquore octo vel decem guttæ exhiberi possunt.

Vel ℞. *Terebinth.* ℔ j. *thuris* Vnc. j. ß *styracis calamita* Vnc. j. *ligni aloes* Vnc. sem. *nucis mosch.* Vnc. j. *cubebarum.* Vnc. ß. *cinamomi, caryophil. sem. carui* an. Drach. vj *flor. lauendula* Vnc. ij. *croci* Drach. j. ß. *moschi,* si libet & *ambra,* an. Scrup. ij. vel *trochisc. gallia moschata,* Drach. ß.

Affunde *spiritus vini optimi* ℔. iij. Stent in vase diligenter clauso octo diebus in digestione; postea in cineribus destillentur. Primò destillat aqua cum oleo crocei coloris, Continuetur destillatio, donec color ad nigredinem mutari incipiat, & tùm statim mutetur recipiens: cauendum enim sedulò, ne oleum vllum ἐμπύρευμα contrahat. Separetur oleum ab aqua & spiritu.

Vnguenta & Linimenta, *Martiatum, Aregon.*

℞. *Olei rutacei, nardini,* an. Vnc. ß. *nuc. mosch. express.* Drach. ß. *puln. caryophyll.* Scrup. j. *olei destillati maioran.* gut. iv. Fiat linimentum, quo syncipur & tempora inungantur.

Vbi maiori calefactione opus est, olea calidiora eligimus, iisque *styracem calamitam, benzoën, euphorbium, mithridatium, theriacam, spir. vini* admiscemus, vt,

℞. *Vnguenti martiati* Vnc. ß. *ol. nuc. mosch. express.* Drach. ß. *destill. lauendul.* Scrup. ß. *caryoph.* gutt. iv. M.

Cataplasmata:

℞. *Farina lupinor. pulueris serpilli, flor. chamamel stœchad. arabic. maioran.* an. Drach. i. Misc. s. a. cum vino ad ignem. Adde *Olei rutacei, sampsuchini,* an. Vnc. ß. Fiat cataplasma.

Vel ℞ *Farina fœnugraci. lupinor.* an. Vnc. i. *fol. lauri.* Vnc. ß. Coquantur in mulsa, & addatur *olei irini, sampsuchini.* an. q. s. Fiat cataplasma.

Vel ℞. *Baccarum laur origani,* an. Vnc. i. *thuris, mastich.* an. Drach. ij. Cum succo *betonica. vel ol. conueniente,* Fiat Cataplasma.

Commendatur & radix panacis contusa, & cum oleo mista applicata. Guainerius laudat cineres calidos modico vino albo conspersos, cum panno lineo impositos. Plura Epithemata & Linimenta videantur apud Auicenn. *lib. 3. fen. 1 tract. 2. cap. 13.*

Emplastra & Cerota: *de betonica, de euphorbio.*

Fortiora tamen medicamenta calefacientia, quale est euphorbium, satius est adhibere intemperie cum materia, quàm in intemperie nuda & sine materia.

Vel ℞. *Gummi iuniperi, styrac. calamita, thuris,* an. Drach. j. *stercoris columbini,* Drach. j. *nigella parum torrefacta,* Drach j.

nucis

nucis moschat. caryophyll. an. Scrup. i. olei nardini, terebinthinæ & ceræ, q. s. Fiat emplastrum bregmati imponendum.

Aliud ℞. Farinæ lupinorum. puln. serpilli. flor. stæch. Arab. maioran. an. Drach. ij. gumm. tacamahacæ, Drach. ß. olei nardini, ceræ, an. q. s. Fiat Emplastrum.

Pulueres: post lotionem capitis pulueres aptè & commodè capiti inspergantur: vt,

℞. Nucis moschat. maioran. caryophyll. an. Drach. i. flor. stæchad. Arabic. rorismarini, ligni aloës, an. Scr. i. moschi, ambræ, an. gr. iij. Fiat puluis.

Vel ℞. Nucis moschat. caryophyll. granorum tinctorum, seu Kermes, an. Drach. i. cort. citri Drach. ß. ligni aloës, Scrup. i. Fiat puluis.

Si pulueres Caluariæ affricentur, & postea aliquid spiritus vini optimi, vel potiùs aquæ vel spiritus cephalici irroretur, faciliùs ad cerebrum eorum vis penetrabit, & id roborabitur.

Sacculi & Pilei; *pulueres si linteo aut sindone aut serico includantur*, Fiunt sacculi & pilei.

Guainerius hunc commendat:

℞. Flor. chamæmel. betonicæ, verbenæ, maioran. absinthij, rosar. rubr. flor. stæchad. Arab. rorismar. an. P. j. gummi iuniperi. Vnc. ß. follicor. senæ, granor. tinctorum, an. Drach. ß. ligni aloës Drach. iij. ambræ, quantum libet.

Cum sindone rubra Fiat sacculus vel pileus, qui diu gestetur.

Vid. etiam Fernel. *l. 5. M. M. cap. 19.*

Vel ℞. Thymi Drach. i. succini Scrup. i. maioranæ, rorismarini, betonicæ. an. Drach. iij. flor. stæchad. Arab. ʒ. i. lauendulæ Dra. ß. caryophyll. nucis moschat. an. Scrup. ij. Cum sindone rubra F. sacculus.

℞. Rutæ, serpilli, hyssopi, an. Drach. i. maioran. betonic. an. Drach. iij. flor. stæchad. Arab. lauendulæ, an. Drach. i. ß. Fiat pileus.

℞. Flor stæch. Arab. M. ß beton. maioran. verbenæ, flor. chamæmel. an. P. ij. lauend. P. j. nucis moschat. caryophylli an. Drach. ij gumm. iuniperi Scr. ij. thur. Drach. iij. gall. mosch Scru. ß.

Contusis omnibus crasso modo. F. sacculus vel pileus.

Vel ℞. Maioran. serpilli, melissæ rorismarini, stæchad. Arab. lauendulæ, an. N. ß. cort. citri, granorum kermes, an. ʒ. iii. cubebar. caryophyll. nucis mosch. an. ℥. ß. F. puluis crassus, & ex eo pileus.

Coronas quoque ex herbis Cephalici, vt *maiorana, rorismarino*, &c. paratas, capite gestare vtile est.

Smegmata: Smegmatum exempla vide in *Institutionibus lib. 5. part. 3. sect. 3. cap 3?.*

Vel ℞. Saponis Veneti, Vnc. ij. laudani, styracis calamit. ligni aloës, thuris, an. ʒ. i. caryophyllor. ireos, an. Drach. i. ß. moschi, ambr. an. q. s. Fiat Smegma.

Pulueres, trochisci, & candelæ ad suffitus: qui tamen in dolore capitis vel intermittendi, vel parcè vsurpandi. Pulueres & trochisci carbonib. accensis insperguntur; candelæ accenduntur, Fumus ex his & naribus attrahi, & pileis nocturnis excipi potest. De quibus tamen omnibus obseruandum, ne accendantur. Sine flamma enim suauiorem & fortiorem odorem spirant: flamma verò eorum vires & odorem facilè absumit & dissipat. Exempla sunt in *Institut. loco modò allegato.*

Vel ℞. Styracis calamitæ, benzoes. ladan. an. ʒ. ii. gummi iuniperi, thuris, an. Drach ß. gran. iuniper. ʒ ii. caryophyll. Drach. i. ß. puln. carbonum tiliæ, q. s. Cum mucilagine tragacanthæ aq. rosar. extracta, F. candelæ.

Vel ℞. Gummi hederæ, thuris, gr. iuniperi, an. ℥. i. nucis moschat. caryophyll. styrac. calamit. an. Scr. ii. nigellæ parum torrefactæ ʒ ß galliæ moschatæ Scr. i. Cum ladano & mastiche dissol. in aq. salu. F. trochisci pro fumo.

Vel ℞. Gumm. hederæ, coriandri, nigellæ aceto macerata & siccata, an. Drach. ß. thuris, mastiches, granor. iuniperi, an. ʒ. ii. F. puluis pro suffumig.

Vel ℞. Saluiæ, maioran. rorismarin. caryophyll. cinamomi, an. ʒ. i. fol. lauri ß. ß. ligni aloës Scr. i. thuris ʒ. i. ß galliæ moschat. ʒ. ß. F. puluis.

Pertinent huc & odoramenta, quibus vel vestes conspergi, vel manus & nares illiniri possunt; quæque supra ignem in vaporem resoluuntur, ex aquis & aliis cephalici calidi præparata, de quibus etiam in *Instit. l. allegato.*

Balsama: Ex oleis destillatis suprà enumeratis, etiam ad odorandum, vt & tempora inungenda, vt antea dictum, balsama parari possunt, *Rorismarini, maioranæ, saluiæ, melissæ, rutæ, lauendulæ, nucis moschatæ caryophyll. succini.* Compositi exemplum est in *Institut. l. modò allegato.*

Vel ℞. Olei maioran. Scr. ß. ol. saluiæ, macis, caryophyllorum, an gutt. vi. ol. melissæ, lauendulæ, succini. an. gutt. ij ol. nucis moschat. expressi, q. s. F. balsamum.

Pomambra seu Poma odorata. Exemplum est in *Institut. loco modo allegato.*

Vel ℞. Ladani ℥. ij. styrac. calamit. Vnc. ß. nucis moschat. mac. an. Scr. ij. rosar. ʒ ß. cinamomi, ligni aloës, an. Scr. ß. zibethi. moschi, an gr. iv. ambræ gr. ij. olei destillat. caryophyl. gutt. v. mucil. tragacanth. aq. rosar. extract. q. s. F. Pomamb.

Vel ℞. Semin. nigellæ, caryophyll. nucis moschat. rosar. rubrar. an. ʒ. i. lauendul. ʒ. ß. ladan. ʒ. iii. benzoës, styracis, calamit. an ß. ß. mosch. gr. v. zibeth. gr. iv. ambræ gr. iij. mucilag. tragacanth. aq. rosar. aut lauend. extract. q. s. F. Pomambr.

Vel ℞. Benzoes, styrac. calamit. an. Drach. ij. cinamom. ligni aloes, an. ʒ. ß. ol. destillat. caryophyll. gut. iv. ol. nuc. moschat. expressi, Scr. ij. olei destillat. maioran. gutt. vi. ambræ, mosch. an. gr. iij.

Excipiantur ladano agitato in mortario cum oleo costino, vel de spica.

Vel ℞. Styrac. calamit. ℥. ij. caryophyll. macis, ligni aloës, an. ʒ ß lauend. ʒ. ii. gall moschat. ʒ. i. ß. mosch. ambræ, an. gr. ij. Cum succo maioranæ & styrac. liquida, Fiat Pomum.

Noduli odorati. Fernelius *lib. 5. method. medend. cap. 19.*

℞. Caryophyll. ʒ ß macis ʒ. i. nigellæ prap. Vnc. ß. flor. stæchad. Arab. maioran. an. ʒ. ß. Ligentur in nodulo ex serico ad odorandum.

Vel ℞. Troch. Galliæ mosch. Scr. j. fol. maioran. rorismarini, flor. stæchad. Arabic. an. Drach. ß macis Scr. ß. nucis mosch. caryophyll. cinamomi, ligni aloes, an. Scr. i. moschi, ambræ, an. gr. ij. F. puluis, qui sindone rubrâ vel serico includatur.

Moschus tamen, quod semel monuisse sufficiat, in mulieribus, quæ hystericis affectionibus sunt obnoxiæ, omittatur.

Masticatoria. Caput quoque calefaciunt, quæ masticantur, vt *Cubebæ, nux moschata, cardamomum, pyrethrum, sem. erucæ, & similia.* Resoluuntur enim ex iis halitus qui ad cerebrum penetrant, idque calefaciunt.

Vt ℞. Cubebar. Vnc. i. cinamomi, caryophyllor. macis, nucis moschat. an. Scr. i. semin carui Vnc. i. maioranæ Drach. i.

Concidantur & contundantur crasso modo, & masticet æger tantum, quantum pugillo comprehendere potest.

Auribus immissa vel applicata. Cùm in auribus in actum deducantur hæc medicamenta, in vapores resoluuntur, qui cerebrum calefaciunt; qualia sunt: *oleum rutaceum, costinum de castoreo, moschum, & similia.*

Vel si sacculi ex calidis cephalicis parati, & vino generoso calido vel spiritu vini adspersi, auribus applicentur, vapores qui inde eleuantur, per aures ad cerebrum penetrant.

Inunctiones etiam volarum pedum & manuum cum oleis calidis ad caput calefaciendum prosunt, vt docet Galenus, 2. *de comp. med. secundùm loc. cap. 1.*

Phœnigmi tandem in malo contumaci vtiles sunt, de quibus Galenus, 1. *de comp. med. secundùm loc. c. 2.* & nos *in Inst. lib. 5.* Qualis apud Trallian. est, *lib. 1. cap. 16.*

Vel ℞. Fimi columbin. ʒ. ij. ß. piper. albi ʒ. ij. castorei ʒ. ß. croci ʒ. i. Cum aceto & oleo nardino Misceantur.

Præter hæc multa medicamenta ad caput calefaciendum vtilia descripsit Galenus, 2. κατὰ τόπ. *cap. 1. & 2.*

Diæta.

Vitetur aër frigidus, subterraneus, caliginosus, venti frigidi: eligatur contra aër calidus & purus: vel paretur talis arte, stratis per conclaue herbis calidis odoratis, saluia, maiorana, rorismarino, lauendula, pulegio, serpillo, vel iunipero, baccis iuniperi: Et modò dictæ plantæ carbonibus iniiciantur: aut suffitus modo antè dicto excitentur: modò his æger non offendatur, sicut hystericæ mulieres non quosuis gratos odores ferre possunt: aut accendatur ignis ex ligno iuniperi, rorismarini, lauri, lauendulæ stipitibus. In nostris regionibus aër sat commodè in hypocaustis igne in fornace accenso alteratur. Diligenter quoque cauendum, ne manus, & in primis pedes refrigerentur. *Aër vt arte calefaciendus.*

Cibi condiantur saluia, rorismarino, maiorana, hyssopo, satureja, aromatibus. Auicennas, *lib. 3. fen. 1. tr. 2. c. 11.* etiam allij esum commendat. Vitentur pisces. Vinum bibatur album, tenue, quod caput non replet. Etsi enim antiquum & generosum ad frigidam intemperiem corrigendum esset potentius, tamen quia caput replet & tentat, ab eo abstinendum: vel bibatur tenue vinum medicatum, vel mulsum ac hydromel suprà descriptum. Vel paretur talis cereuisia:

℞. Cinamom. zingiber. an. ʒ j. galang. ℥. ß. baccar. lauri ʒ. ß. caryophyll. nucis moschatæ, granorum paradisi, cubebarum, an. ℥. i.

Puluerisata includantur linteo raro, & in vas cereuisiæ amphoras ij. vel iii. capiens coniiciantur. Vigiliæ somnum superent, quemadmodum & corporis motus & exercitium quietem. Fricentur manè crura & pedes, ac vesperi cubitum iturus lauet pedes aquâ, in qua herbæ cephalicæ calidæ coctæ sint. Venus, vt & tristitia, timor, ac sollicitudo nocent, gaudium moderatum vtile est. Exemplum talis intemperiei curatæ habetur apud Forestum, *lib. 6. obseru. 6. 7.*

CAPVT III.

De Intemperie Cerebri humida sine Materia.

Caussa.

HVmidam cerebri intemperiem excitant mora in aëre humido, pluuia & nix, si iis caput minùs probè tectum obiiciatur: præsertim si caput post lotionem & madefactionem non exsiccetur: Lunæ radij, balneum aquæ dulcis, vita otiosa & quies. Medicamenta humectantia tùm externa, tùm interna: vt & cibus ac potus plurimùm humectans: Somnum longus. Atque inducitur hæc intemperies faciliùs iis, qui cerebrum naturâ humidiùs obtinent. *Intemperies cerebri humida.*

Veriùs

Verùm humida intemperies capitis diu sola non persistit:sed humores superfluos colligit, catarrhisque caput obnoxium reddit.

Signa Diagnostica.

Frons & facies est mollis, nares humidæ, & excrementa narium & oculorum plura. Actiones animales omnes hebetantur, præcipuè si adsit vnà frigoris excessus: Memoria in primis est labilis, adestque in somnum propensio, è quo non ita facilè expergiscuntur. Humiditas per se nullum delirium parit. Præcesserunt etiam causæ modò enumeratæ. Delectant & iuuant siccantia, nocent humectantia.

Prognostica.

Deterior est excessus humiditatis, quàm siccitatis. Faciliùs verò curatur humiditas cerebri, quàm siccitas. Siccantia enim tutiùs adhibentur capiti.

Indicationes.

Cerebrum siccantia. Cerebrum humidum siccantia requirit.

Curatio.

Quia verò humiditas plerumque frigiditati coniungitur, aut cum materia copulatur, & calefacientia cerebrum suprà proposita, omnia quoque idem siccare valent: Calefacientia ea etiam hic in intemperie humida prosunt; & quidem omnia, si frigiditas cum humiditate coniungatur. Si verò caliditas coniuncta sit, temperata eligenda, aut calida frigidis admistis, vt rosis, myrobalanis, coralliis, cornu cerui, smaragdo, radicibus quinquefol. tormentillæ, santalo, myrtillis, nuce cupressi, & similibus temperanda. Pauca ex iis hic quoque subiungemus. De quibus & hoc notandum: non nimis odorata vsurpanda esse, quæ caput vaporibus replendo καρηβαρίας inducunt.

Medicamenta Interna.

Interna. Plurimùm hîc valet *decoctum ligni Guaiaci & Sassafras*, *& radicis Chinæ*, cum modico visci quercni. (Alij in capite siccando non minorem efficaciam tribuunt *decocto radic. quinquefolij & tormentillæ*, si ad modum decocti radic. Chinæ paretur & exhibeatur; vt & vino, in quo rad. pentaphylli & tormentillæ maceratæ fuerint) *Castoreum, species diambra, aromatici rosati, theriaca, Mithridat. sales theriacales, confectio anacardina.*

Externa.

Externa. Præterea calefacientia suprà proposita, herba & semen pastinacæ siluestr. radix. Imperatoriæ, myrtus, myrtilli baccæ, cineres calidi vino madidi commendantur.

Lotiones. *Lotiones & Embrocha*,

℞. *Betonicæ, maioran. rosar. rubrar. calaminth.* an. M. i. *sem. pastinacæ sylu.* Vnc. sem. *radic. cyperi* Drach. ij. *flor. stœchad. Arab.* P. ij.

Concludantur in sacculo, qui coquantur in lixiuio pro lotione capitis.

Embrocha. In primis siccant Embrochæ ex thermis sulphureis & bituminosis, quæ non solùm cerebrum siccant, sed & ita roborant, vt superflui aliquid facilè non admittat. Vbi calefacientia minùs tuta sunt, caput lixiuio, in quo flores rosar. rubrarum & folia myrti cocta sint, abluatur, & postea pannus fumigatus puluere rosar. rubrarum & styrace imponatur.

Cataplasma. *Cataplasmata*, Vbi ob calorem siccantia calida adhibere non licet, commodissimum est cataplasma ex cochlearum carne, (licet & totas cum testis contundere) in mortario minutim contusa, addito momento thuris & myrrhæ. Cochlearum enim caro superfluitatem ab intimis ad externa euocat, & ita internas partes quocunque humore grauatas siccat: vt etiam docuit Galen. 11. *de simpl. med. facult.*

Pulueres Cephalici: qui & capiti inspergi, & sacculis conficiendis materiam præbere possunt.

Vt ℞. *Pulegij, calaminthæ, maioran. flor. stœchad. Arab. beton. cortic. citri, gummi iuniperi, caryophyll.* an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Stœchad. Arabic. betonicæ, rad. pœoniæ, maioran. ligni aloës, caryophyll. nucis moschat.* an. Drach. j. sem. *moschi. ambræ*, an. gr. iij F. Puluis.

Vel ℞. *Gumm. iuniper. tacamahac.* an. Drach. j. *rosar. rubrar. corticum thuris. citri, caryophyll. mastich. santaler. omnium, myrtill.* an. Drach. Sem. Fiat Puluis.

Antequam Pulueres inspergantur, commodum est caput priùs styrace liquidâ inungere.

Sacculi & Pilei:

℞. *Betonicæ, maioran. rosar. origan.* an. Drach. sem. *gumm. iuniperi, tacamahacæ, thuris, mastich.* an. Drahc. j. *caryophyl nucis moschat. cupressi*, an. Drach. sem. F. Puluis crassus, & cum sindone tutâ eucupha.

Vbi calefacientia locum non habent, fiat sacculus ex rosis rubris, myrto, santalo rubro & corallis rubris.

Vel ℞. *Salis torrefacti*, ℥. ij. *milij torrefacti*, ℥. iv. *sem. melanthy.* ℥. i. item.

Infuntur duobus sacculis lineis, qui capiti imponantur.

Et reliqua suprà de intemper. Cerebri frigidâ proposita olea, linimenta, vnguenta, emplastra, in primis *Emplastrum de betonica, ceratum cephalicum, de euphorbio.* Et quæ infra in *cap. de Intemperie cum pituita* proponentur.

Diæta.

Aër eligatur naturâ siccus, qualis est montanus; vel talis arte efficiatur. Idem sit lucidus & serenus: vitetur verò humidus, crassus, nebulosus, qualis est in conuallibus, circa paludes, & in locis subterraneis: caput à ventis muniatur. In primis venti australes vitentur, qui caput replent, 3. *aphor.* 17. Vitentur & Lunæ radij.

Cibus vim siccandi habeat: eliganturque assa potiùs, quàm elixa: condiantur aromatibus & herbis siccantibus cephalicis. Abstinendum à carne vitulina, agnina, & iuniorum animalium cerebro, fructibus fugacibus.

Potus sit paucissimus. Præstantissima est in tali capitis affectu ea victus ratio, quæ præscribitur iis, qui decocto Guajaci, sarsæparillæ aut sassafras vtuntur. Imò & ipsum decoctum vtile est, cerebrumque valde siccat. Vigiliæ, quæ insigniter siccant, & eâ de caussa, edaces ab Hippocrate, 6. *Epid. sect.* 4. *t.* 18. alias 10. nominantur, somnum, qui corpus & caput humectat, superent. Motus & exercitium corporis otio præferatur. Caput diu pectinandum. Exemplum talis intemperiei curatæ, est apud Forest. *l. b.* 9. *obseru.* 3.

QVÆSTIO.

An detur intemperies humida sine materia.

De humida intemperie in genere, & in specie cerebri, nonnulli, vt Philoth. Ælian. Montaldus, *tract.* 1. *de dolore cap.* 15. dubitant an detur: idque negant, eâ ratione, quia mixtum humescere non possit, nisi humidum corpus imbibat. Verùm hi non satis capiunt, quid sit humida intemperies sine materia, & cum materia, Quod explicandum. Humida enim intemperies sine materia, non est qualitas sine subiecto, sed cum subiecto, ita tamen, vt qualitas illa sit in ipsa parte substantiæ, & à nulla alia substantia humida à substantia partis diuersa foueatur. Talis humida intemperies cerebri contrahitur, cùm cerebrum nutritur, alimento nimis humido, & humidum ipsum (vt sic dicam) substantificè ei vnitur; vel etiam à caussa externa, vt si ab aëre humido vel aquâ atomi humidæ cerebro communicantur: ita tamen, vt sub formâ insensibilis ferè existant in ipso cerebro; nullus verò humor adsit, qui eam foueat. Et propterea nullam peculiarem curam præseruatoriam instituere opus est. Humida autem intemperies cum materia est, vbi humida substantia à parte substantiæ diuersa adest, quæ intemperiem in parte excitat & fouet. Id quod faciunt humores præternaturales.

¶ (Philot. Ælian. Montaldus, *tr.* 1. *de morb. capitis*, *cap.* 15. negat, dari intemperiem humidam & siccam sine materia; idque & ratione, & authoritate Aristotelis ac Galeni probare conatur. Ratio hæc est, quòd mixtum aliquod humescere non potest, nisi humidum naturâ corpus in se imbibat; neque exsiccari, nisi per humidæ substantiæ deperditionem. Verùm non videtur satis intelligere Montaldus, quid per nudam intemperiem humidam intelligendum sit. Quæ res propterea explicanda. Quando corpora prima simplicia mixti compositionem ingrediuntur, si principium humidum abundet, fit inde temperamentum humidum. Vnde etiam in morbosis constitutionibus & intemperiebus, si pars aliqua, cerebrum puta, alimento tali nutriatur, quod plurimùm humectet, in reliquis autem sit temperatum, & naturæ partis conueniens, cerebrum ex tali nutrimento humido contrahit intemperiem, quia partium solidarum substantiam humida illa alimenti substantia ingreditur, illique intermiscetur, assimilatur, & substantificè, vt ita dicam, vnitur. Hinc postea talis pars rectè intemperata & humida nominatur. Ergo humida intemperies partium sine materia, non notat qualitatis humidæ præsentiam sine omni subiecto; hac tamen lege, vt vnà cum aliis principiis ad partis totius constitutionem faciat, vel licèt aliquam diuersitatem habeat, hæc tamen formam, vel, vt Aristoteles loquitur, totum non mutat. Humida autem intemperies cum materia denotat non saltem subiectum, sed tale subiectum, quod à substantia & forma partis multùm sit diuersum: & intemperiem parti viuenti inducat & foueat; quale est humor aliquis præternaturalis, & substantia à partium corporis nostri naturâ notabiliter differens, suáque peculiari formâ subsistens, suámque temperiem partis substantiæ imprimens. Hoc modo si res explicetur, ad Aristotelis & Galeni loca facile respondere est. Hoc enim rectè docent, (de intemperie tamen sine materia loquendo) humidum corpus non dari, nisi aquam, aut aliud humidum corpus. Interim non negant, corpus aliquod humidum, à partis substantia diuersum, extra eam consistere, suámque temperiem corpori communicare posse.

An detur humida & sicca intemperies sine materia. Montaldus negat.

Pro intemperie humida.

Pro intemperie sicca. Eadem est ratio siccæ intemperiei. Etenim humidum substantificum partis à calore dissipari & exsiccari potest, & quidem à tali calore, qui in ipsa partis substantia, & non in humore aliquo præternaturali inhærens, consistat. Et licet nullus humor præternaturalis exsiccans parti accedat: tamen quod illa siccitas, quæ absumptionem partium humidarum sequitur, intemperies, & quidem sine materiâ dici non possit, caussa nulla est. Nam siccitas est accidens corporis sicci. Iam si siccæ partes, absumptis humidis, dominium obtineant in mixto, dicitur *mixtum* siccum, illáque siccitas abundans facit intemperiem siccam, & quidem sine materia. Imò nec hoc concedendum, siccitatem nihil aliud esse, quàm naturalis substantiæ humidæ deperditionem. Potius enim [illegible]; vt quod

quod antea de intemperie humida diximus alimentum siccum assumatur, idque parti assimiletur. Tum equidem naturali humido nihil decedit; quia tamen partes siccæ humidas superant, temperamentum illud meritò siccum appellari potest. }

CAPUT IV.

De Capitis Intemperie Sicca sine Materia, & Intemperiebus Compositis.

Caussæ intemperiei Siccæ.

Intemperies sicca cerebri. CErebrum siccant calor Solis, ignis, thermarum; cibi siccantes: omnes immoderatæ corporis euacuationes, per hæmorrhagias quascunque, alui fluxum, sudorem, Venerem: vigiliæ nimiæ, inedia, animi perturbationes vehementiores, in primis mæstitia, & tristitia, animi intentio & studia nimia, labor: medicamenta siccantia immoderatè adhibita.

Signa Diagnostica.

Capitis cutis est aridior, sensus acres, motus celeres, excrementa è naribus vel palato pauca profluunt oculi caui sunt & aridi, tempora adstricta, frons intenta, facies tota squalidior; adsunt vigiliæ: præcesserunt caussæ cerebrum siccantes, iuuant humectantia, nocent siccantia.

Prognosticum.

Siccitas cerebri si non multum à mediocritate recedat: cæteris intemperibus minus damni infert: si verò magnus sit siccitatis excessus, omnium deterrimus est, & difficulter curatur.

Indicatio.

Cerebri siccitas humectantia requirit. Attendendum tamen an caliditas vel frigiditas siccitatis coniungatur, & pro qualitatum harum ratione medicamenta varianda:, simul etiam ad caussam, à qua siccitas inducta est, respiciendum. Si enim à tristitia & vigiliis ortum habeat, optimè ei opitulabitur somnus, & animus hilaris ac curis vacuus: si ab inedia, Venere, vel nimia euacuatione, succurret rectissimè plenior & boni succi victus.

Curatio.

Medicamenta Interna.

Medicamenta cerebrum humectãtia.

Folia, *Borraginis, buglossa, lactuca, malua.*

Flores, *Violarum, borraginis, buglossa, nymph.*

Semina, *Papaueris, quatuor frigida maiora, lactuca, malu.*

Fructus, *Poma dulcia & dulcacida, amygdala dulces.*

Externa.

Interna enumerata etiam extrà adhibere licet: quibus accedunt Folia & semen *Malua, violaria, althéa,* semen *Cydoniór. fœnugra i, lac, pinguedo gallinà, butyrum recens sine salo.*

Medullæ *crurum vituli; spuma ex sero lactis, omentum agninum, veruecinum in oleo chamamelino vel sambucino coctum, & capiti impositum, pulmo arietis calens, & catulus dissectus ca iti impositus, omentum veruecu.* E quibus liquida tepida applicentur, semel vel bis de die, manè & vesperi, pluribus diebus prout ex vigiliis & aliis symptomatibus id opus esse coniicimus.

E quibus fiunt.

Interna.

Decocta è *plantis modò enumeratis.*

Aquæ destillatæ, *Violar. borragin. buglossa, lactuca, nymph.*

Syrupi. *Violar. borragin. buglossa, nymph. papaueris.*

Iulepi, *Violarum.*

Conserua, *Violar. borragin. buglossa. nymph.*

Condita. *Caules lactuca. radic. satyrij.*

Emulsiones, *Amygd. dulc. seminum quatuor frigid. maior. papauer.*

Vt ℞ *Amygdal. dulc.* Vnc. ß. *sem. quatuor frigid. maior.* an. ʒ.i. *papaueris* ʒ.i. ß. *aq. hordei simplicis* ℔. ß. *borragin. buglosſ.* an. Vnc. iij. F. Emulsio. Cui adde *Iulepi violar.* Vnc. i. ß.

Species, *Diamargarit. frig. diatragacanth. frig.*

Electuaria.

℞. *Conserua. violar. bugloss* an. Vnc. i. *lactuca Italica condita,* Vnc. ß. *specierum diamarg. frig.* Scr. i, Fiat Electuarium.

Externa.

E quibus liquida tepida applicentur.

Epithemata, Ex *succo vel decocto malu. althéa. borragin.* ex *emulsione sem. papau. lactuca, lacte, aquis humectantibus cephalicis.*

Vt ℞. *Olei viol. amygdal. dulc. lactis muliebris,* an. ℥. vi. *succi lactuca* Drach. iij. Misceantur pro Epithemate frontis.

Vel ℞ *semin. papau. albi* ʒ. vi *lactuca, cucurb.* ana Drach. iij. *aq. violar.* Vnc. vi. Fiat emulsio, cui add *Mucilag. sem. psyll. aq. viol. & lactuca extracta,* Vnc. ß. Misce.

Vel ℞. *Olei viol.* Vnc. ij. *aneth.* Vnc. ß. *album. ouorum bene conquassatorum,* num. ii. *Lactis muliebris vel alterius,* Vnc. iv. Misce

Lotiones & Irrigationes, cum decoctis humectantium herbarum ante propositarum, vel etiam lacte dulci.

Non vtendum hîc lixiuio in lotionibus capitis, quia siccat, sed lacte potiùs, quod humectat.

Vt ℞. *Radic. althéa,* Vnc. i. *fol. althéa, malua, violarum, lactuca,* ana M. i. *flor. violarum. nymph. borragin. chamamel.* an. p. i. *sem. lini* Vnc. ß *papauer.* ʒ. vi. Coque in aqua s. pro lotione vel irrigatione capitis.

Oleum, *Oliuarum matur. violar. amygdal. dulc. nymphaa, sesaminum.*

Linimenta.

Vt ℞. *Olei violar.* Vnc. ß. *amygdal. dulc.* Drach. ii. *pingued. gallin.* Vnc. ß. F. Linimentum.

Vel ℞. *Mucilag. sem. malu. lini, fœnugræc. psyll.* an. Vnc. j. *butyri recentis sine sale,* Vnc. j. ß. *medulla crurum vituli,* Vnc. ij. *cera* quantum satis. Fiat vnguentum molle.

Vel ℞. *Radic. althéa* Vnc. ß. *fol. violar. branca vrsina, malua,* ana M. j. *flor. rosar. alb. ar. violar. nymphaa alba,* an. P. j. *sem. cydon.* ʒ. ij. Coquantur in aqua ad mollitiem, & probè contusa per setaceum traiiciantur. Adde *medulla crurum vituli, butyri sine sale, olei violar.* ana Vnc. ß. *cera* parum. Fiat vnguentum molle.

Odoramenta, Ex *florib. violar. rosarum, nymphaa.*

Errhina, ex *iisdem, lacte, ol. violar.*

In aures instillentur: *Oleum violar. rosar. nymphaa, amygdal. dulcium. sesaminum.*

Lotiones pedum: Ex *simplicibus modò dictis decoctis.*

Diæta.

Vniuersa Diætæ ratio ad humidum vergat. Aër eligatur humidus, qualis est in conuallibus iuxta flumina, aut si talis naturâ non detur, plantis humectantibus sparsis concilietur.

Cibi sint boni & facilis concoctionis: oua sorbilia, pinguia iuscula: carnes pullorum gallinaceorum, vitulinæ, hædinæ, elixæ potiùs quàm assæ, pisces, butyrum recens: cibique alterentur lactucâ, flor. violar. borragin. malua, & similibus. Salis verò & aromatum condimenta, quantum fieri potest, vitentur. Conueniunt etiam amygdalæ dulces, passulæ, pruna, rapum. Vinum sit tenue & oligophorum, vel decoctum hordei cum glycyrrhiza & iulepo violar. aut cereuisia aliqua humectans.

Somnus sit longior. Vt enim vigiliæ caput & vniuersum corpus siccant; ita somnus illud madefacit & humectat. Hinc non inutile fuerit, in tali intemperie à cœna lenia somnifera exhibere, vt lactucam, amygdalas dulces, vel earum lac, sem. papaueris.

Nec inutile est balneum aquæ dulcis: Vitetur Venus, labores nimij, ira, tristitia, nimia animi intentio: animum potiùs laxet æger.

Exemplum talis intemperiei habet Forest. *lib. 9. obs. 8.*

De Intemperiebus Capitis compositis, sine materia.

Vt de Intemperiebus compositis multa in specie addamus, opus non est: cum ex iis, quæ de simplicibus dicta sunt, facilè, quæ caussæ, signa curandique ratio compositarum sine materia sit, pateat. *De Intemperiebus capitis compositis sine materia.*

Quæ enim caussæ calefaciendi & siccandi vim simul habent, calidam & siccam intemperiem inducunt; quæ refrigerandi & humectandi, frigidam & humidam; quæ refrigerandi & siccandi, frigidam & siccam.

Cognoscuntur quoque hæ Intemperies eodem modo ex effectibus, caussis quæ præcesserunt, dispositione cerebri naturali, iuuantibus ac lædentibus. Nam si quis cerebrum suâ naturâ frigidum & humidum habeat, eique caussæ ampliùs refrigerantes & humectantes occurrant, & effectus ac symptomata adsint, quæ seorsim in vtraque intemperie sæpe diximus, v. g. ad somnum, eúmque profundiorem, propensio, mentis stupor & ingenij tarditas, sensuúmque inertia, calefacientia & siccantia prosint, humectantia & refrigerantia noceant: ex his facile colligere est, adesse cerebri humidam & frigidam intemperiem. Contraria apparebunt, si calidum & siccum fuerit.

Curandique ratio quoque ex superioribus patet. Prout enim hæ vel illæ qualitates coniunguntur: ita medicamenta contrariis, qualitatibus prædita eligenda & miscenda sunt. Et prout vtraque qualitas, vel vna magis excedit: ita contraria vsurpanda, quæ vel æqualem vim obtinent, vel ita temperanda, vt medicamenta contra eam qualitatem, quæ magis excedit, magis pugnent, & reliquam non augeant. Ideóque in intemperie humidâ cum caliditate coniuncti, siccantia calida non semper tuta sunt. Sæpe tamen medicamentum vnum duabus qualitatibus resistit simul, & quæ calefaciunt, ferè omnia etiam siccant. Exemplum intemperiei cerebri frigidæ & humidæ, cum pituita habetur apud Solenandr. *sect. 1. consil. 2.*

CAPVT V.

De Intemperiebus capitis cum materia in genere.

PLerumque verò cum Intemperie materia coniungitur, quæ eam vel excitat, vel fouet: eáque est vel humor, vel vapor. *Intemperies capitis cum materia. Caussa.*

Materia autem hæc in capite vel generatur & cumulatur, vel aliunde transmittitur. Cumulatur in capite ex imbecilla vel vitiosa nutrimenti concoctione; ob cerebri partium & capitis

capitis ἀσθένειαν & δυσκρασίαν qua plura, quàm par est, excrementa proueniunt. Nam etsi alimentum, quod ad caput alendum distribuitur, bonum sit: tamen si coctio in capite rectè non fiat, multa excrementa cumulantur; aut quòd excrementa ob crassitiem, copiam, meatuum angustiam, expultricis debilitatem, expelli non possint. Materia verò extra caput genita, seu ob cibos vitiosos, seu ob errorem coctionis primæ aut secundæ, ob quem multa excrementa generantur, ab inferioribus ad caput fertur, vel transmissa à partibus aliis robustioribus ad caput imbecillum, præcipue frigidum & humidum; vel eò attracta à calore aut dolore, vt & vocis intentione & clamore, tubarum inflatione, vomitu, quæ omnes caussæ humores & vapores ad caput alliciunt, idque replent. Nimirum omnes ferè capitis affectus proueniunt, vel à capitis imbecillitate, vel partium inferiorum repletione & cacochymia. Si enim caput vel à primo ortu imbecillum sit, vel ex aliquo incommodo, vt vulnere, casu, contusione, externisque aliis iniuriis, vigiliis, animi affectibus debilitatum sit: facilè ex affluente alimento etiam bono multa excrementa cumulat.

Deinde ob prauam victus rationem, ob viscerum, ventriculi, hepatis, lienis, vteri, &c. intemperiem, & hinc dependentem vitiosam alimentorum concoctionem; praui humores in corpore cumulari solent, qui facilè de caussa ad caput, præcipue verò si debile sit, feruntur.

Quò etiam faciunt suppressæ consuetæ euacuationes mensium, hæmorrhoidum; vel quòd vlcus, aut fistula aliqua, quæ diu vitiosos humores effuderunt, suppressa est.

Lunæ in cerebri morbis vis. Non prætereundum & hoc de morbis intemperiei cum materia, cum ex Astrologorum sententia, Luna cerebro maximè præsit, & ipsâ experientiâ teste, secundum luminis Lunæ augmentum & decrementum, humores decrescant vel augeantur, morbos cerebri secundum Lunæ φάσεις non parum mutari, & nunc augeri, nunc minui.

Signa Diagnostica.

Quâ ratione autem intemperies cum materia ab intemperie sine materia discerni possit, suprà, *cap.* 1. dictum. Forestus quidem *lib.* 9. *obseru.* 10. etiam quædam signa communia intemperiei cum materia recenset: verùm non capitis illa propria sunt, sed intemperiei cum materia in toto corpore.

Signa autem, quibus an per se, an verò per consensum afficiatur cerebrum, discernere libet: nonnulli ex Galen. 1. *de loc. affect. cap.* 9. *& prorrhet. commun.* 1. *text.* 3. ad tria capita redigunt.

An cerebrum per se an per consensum afficiatur. Primò considerare iubent, an omnia symptomata, quæ affectum illum comitari solent, quæque sunt veluti characteristica, exactè adsint. Si enim adfuerint, proprium esse capitis affectum indicio est: Si non omnia affuerint, per consensum esse argumento est.

Deinde considerare iubent, an ea symptomata, quæ affectum illum significant, sint perpetua & continuò molestent. Hoc enim si fiat, signum est, primarium esse capitis affectum. Si verò interdum intermiserint, per consensum caput affici significatur.

Tertiò perpendendum monent, an alia pars priùs fuerit affecta, antequam caput laborare cœpit. Nam si nullus præcessit alterius partis affectus, primariò caput affici putandum est.

His tamen alia quædam addi possunt; & signa, quibus discernitur, an caput primariò, an per consensum afficiatur, omnia hæc sunt. Si per se caput afficiatur, natiua ad tale malum est propensio, nullum in aliis partibus, quæ cerebrum in consensum trahere possunt, adest vitium. Antecedentium caussæ, quæ potissimùm caput afficere aptæ natæ sunt; ea, quæ capiti soli adhibentur & applicantur, prosunt vel nocent; & symptomata & affectus in cerebro primariò conspiciuntur; affectúsque ferè continuus est. Fieri enim potest, vt, licet materia semper, caussâ præsente, præsens sit: tamen interdum quieta sit, atque ita affectus qui inde dependet, non continuus sit; idque propterea Medicum, si ex aliis signis certus sit, intemperiem cerebri per se adesse, turbare non debet. Contra si genita extra caput in reliquo corpore materia continuò ad caput feratur, atque inde continuus affectus excitetur, perpendendum quandiu ille affluxus durauerit. Si enim non diu durauerit, fieri potest, vt, licèt affectus continuus sit, verbi gratiâ, dolor capitis in febre continuâ: ipsum tamen cerebrum permanentem intemperiem nondum contraxerit; si verò diu iam durauerit, fieri non potest, quin ipsum cerebrum iam intemperie laboret, atque ita affectus complicatus sit, scilicet per se, & per consensum. Si verò antecedentes caussæ, quæ vel totum, vel partem aliquam læserint, & in toto vel ventriculo, hepate, corde, vtero, vel alia parte aliquis morbus appareat, ad cuius ortum, augmentum & decrementum etiam morbus in capite initium trahit, augetur & decrescit, ac proinde non semper continuus est, sed si morbus vel remittit vel intermittit, & ipse remittit & minuitur: vel cessat, ac iisdem præsidiis & morbo capitis, & parti in reliquo corpore affectæ succurritur, & symptomata non solùm in facultate animali læsa, sed & alia partis illius, à qua cerebrum in consensum trahitur, adsunt: cerebrum per consensum affici indicatur.

Notandum tamen hic quoque aliquando fieri posse, vt capitis affectus cum alterius partis affectu inualescat & cum eo leniatur, nec tamen ab illa parte per consensum afficiatur. Quod accidere potest, si ex eadem parte & fonte materia in partes plures simul influat, dolor tamen in parte, quæ materiam mittit, non percipiatur. Ita 6. *Epid. comm.* 4. *text.* 4. Agesij Filia cùm doleret ipsi coxendix, correpta fuit asthmate; dolore sedato suspirium sedabatur: nulla tamen hic inter thoracem & coxendicem fuit sympathia, sed ab eodem loco, eodem tempore, in vtramque partem humor influebat, & ibidem eodem tempore dissipabatur & retrò cedebat. Ideòque hic diligenter inquirendum, an pars illa, quæ simul cum capite affligitur, primariò affecta sit, & materiam capiti communicet, an verò illa aliunde eam suscipiat.

Obseruandum & hoc, non semper statim affectu, cuius consensu caput afficitur, remittente, etiam materiam & dolorem in capite euanescere. In febribus enim intermittentibus quandoque, cessante paroxysmo, nihilominus per aliquot horas adhuc dolor in capite perseuerat; quod accidit, quòd propter cranij densitatem in capite tardius materia quàm in reliquo corpore, discutitur. Summa: per essentiam, vt loquuntur, caput afficitur, si nullum extra caput est vitium, & adsunt signa capitis per se affecti; per consensum verò, si nullum vitium sit in capite, ob quod materia generetur, sed solum extra caput.

Transmittitur autem illa materia, quâ cerebrum per consensum afficitur, vel à toto corpore, vt in febribus vapores, in plethora sanguis, in cacochymia praui humores: vel ab aliqua parte; & frequentissimè à ventriculo, è quo per œsophagum vapores sursum ad caput adscendunt: ab hepate item, corde, liene, pulmone, vtero, renibus, vesica, intestinis; imò externis artubus per venas, arterias, neruos, & occulta quoque corporis spiracula. Caput enim veluti tectum fumosæ domui impositum, excipit quæcunque ab imo effumant, sursúmque feruntur. Cùm autem materia hæc, vt dictum, sit vel humor, vel vapor; & humor rursum vel sanguis, vel bilis, vel pituita, vel bilis atra, vel melancholia: de iis ordine dicemus, quatenus quidem intemperiei solum cùm materia caussæ sunt.

Humores quot modis cerebrum p. n. afficiant. Nam humores cerebrum & membranas occupantes quadruplici ratione iis damnum inferre possunt, vel dum ipsa saltem quasi irrigant, ac hoc modo eorum temperamentum immutant, dum scilicet per venas delati, cerebro eas, quas habent, qualitates imprimunt; vel dum humores vitiosi sanguini permisti, quando ad alendum cerebrum confluunt, eius temperiem simul mutant; vel quando succo alimentario laudabili existente, ob debilitatem cerebri is non rectè coquitur, atque inde humores excrementitij generantur, qui in cerebro subsistentes illi suas qualitates imprimunt, & sæpe per os ac nares euacuantur; vel dum magna copia extra vasa elapsi, in spatia inania & poros ac meatus cerebri & membranas eius effusi, ea in tumorem attollunt. De postremo, suo loco: iam de intemperie solùm, quam humores excitant, dicemus.

Priùs tamen generatim quædam præmittenda, & primò quidem dicendum, quâ ratione; an cum flatu & vapore, an verò cum humore sit intemperies, cognosci possit, & quæ generalis, intemperiem capitis cum materia curandi, ratio sit.

Cerebri à flatu affecti signa. Primum quod attinet, si cum flatu vel vaporibus sit intemperies capitis, adest tensio capitis sine grauitate, & punctio per interualla, sonitus aurium, & sæpe vertigo; præcessit diæta flatus generans; ægerque ab his quæ flatus discutiunt, emolumentum percipit.

Cerebri ab humore affecti signa. Cùm humore sit sit intemperies percipitur sensus grauitatis, tensio est stabilis, nec ita de loco in locum mouetur.

Si vapore aut flatu caput afficitur, cùm is mobilis sit, ab inferioribus partibus eum capiti communicari, idque per consensum ferè adesse, suspicio est: quanquam interdum etiam flatus in ipso capite, sine affectu partium inferiorum, generari possit.

Si caput ab humore crasso, pituita aut melancholia afficiatur, cùm hi humores non ita mobiles sint, neque ab inferioribus ad superiora facilè adscendant, in ipso capite genitos fuisse & cumulatos, plerumque est indicio. Tenues verò, vt sanguis & bilis, plerumque ab inferioribus transmittuntur.

Curatio.

Curatio intemperiei cerebri cum materia. Curatur intemperies cerebri cum materia, materiæ euacuatione, & intemperiei, seu simplex sit, seu composita per contraria alteratione. A materiæ tamen euacuatione semper incipiendum: cùm impossibile sit, intemperiem capitis tollere, materia quæ eam fouet, adhuc in eo hærente.

Semper tamen totius corporis priùs habenda est ratio, neque caput commodè euacuatur, nisi priùs totum corpus euacuatum sit. Ideóque à corporis vniuersi euacuatione, si necessaria ea sit curatio inchoanda, & vel sanguis, si abundet, imminuendus, vel cacochymia euacuanda, ne materia superflua ad caput affectum, quod facilè fieri potest, affluat. Et clysteres nunquam in morbis capitis sunt prætermittendi: quia non tantùm fumos & vapores reuellunt, sed etiam à cerebro ipso consequutione quadam attrahunt.

De vniuersi tamen corporis purgatione ex iis, quæ in genere de purgatione rectè instituenda præcipi solent, hoc repetimus & monemus, semper attendendum esse, an affectus

sit sine febre, an verò cum febre, atque ita cruditatem coniunctam habeat. Nam si sit sine febre, quouis tempore (præparantia tamen quædam præmittere nihil prohibet) purgantia exhibere licet, & quidem etiam paulo fortiora. Si verò febris coniuncta sit, attendendus aphor. Hippocr. 22. *sect.* 1. *Concocta medicari oportet, non cruda, nisi materia turgeat.*

Postea videndum, An materia in cerebro cumulata & genita sit, an verò aliunde transmittatur. Quid agendum sit, si aliunde transmittatur materia, *sequenti capite* dicetur. Si materia in ipso capite cumulata sit, primò ea ipsa euacuanda, postea caput roborandum.

Quot modis caput euacuari possit. Euacuatur autem caput priuatim, aut per modum & vias sensibus manifestas, aut insensibiliter. Sensibilis euacuatio fit per duas præcipue vias, per palatum & nares, per quas natura, quam sequi decet, & ipsa caput plerumque expurgare solet. Nam quamuis natura quandoque etiam per aures caput purget: tamen id rarius est, & plerumque nonnisi in grauissimis morbis accidit, vt internis inflammationibus, sanguine & pure circa cerebrum collecto. De his viis omnibus Hippoc. 6. *aph.* 10. *Caput*, inquit, *dolenti & vehementer laboranti, pus vel aqua vel sanguis per nares, aut os, aut aures effluens, morbum soluit.* Obseruatum tamen etiam est, naturam in quibusdam per aures caput expurgasse, & citra vllum grauem morbum, nullo sanguine & pure circa cerebrum collecto, quotannis aliquoties aurium doloribus præcedentibus, notabilem humorum copiam per eas effudisse, idque familiis quibusdam hæreditarium fuisse. Multò minus per oculos euacuare licet, quam viam natura vel errans, vel vt maius malum præcaueat, quandoque eligit, ne excitatem, aut aliquod aliud visus vitium inducamus, cerebro verò parum prosimus.

Inter illas tamen duas vias, nisi quid obstet, ea quæ per palatum fit, commodior est. Natura enim ipsa solam hanc viam molita est, & in sano homine per infundibulum in palatum euacuatio cerebri ferè sufficere potest. Nasus verò naturæ consilio, odoratus & respirationis gratia, præcipuè factus est. Vbi tamen maior est excrementorum cerebri copia, natura hac via sæpe abutitur. Præterea per palatum via securior est, neque ita ista euacuatione cerebrum concutitur, ac ea quæ fit per nares, cerebrúmque commotum maioris sæpe mali causa esse potest, dum in cerebro euacuando aberrans natura, ad partem aliquam principalem humorem transmittit.

Potentiùs tamen vbi iis tutò vti licet, errhina humores commouent, cum non solùm medicamenti qualitas, vel vapor, vt in apophlegmatismis, sed & ipsa eius substantia cerebrum stimulet: neque tamen hi duo modi caput priuatim euacuandi in quouis humore, & eadem ratione locum habent. Nam apophlegmatismi, vt ipsum nomen indicat, iis affectibus in primis competunt, qui à pituita & frigido humore ortum habent. Ideóque de Apophlegmatismis suo loco, vbi de intemperie capitis cum pituita agemus, dicetur. Hoc saltem hic in genere de iis monemus, vt ad masticatoria, sic & ad apophlegmatismos ea eligantur, quæ nec odore, nec sapore sunt insuauia, nihilque maligni habent, ne vel cerebrum vel œsophagum offendant.

Errhina verò in pluribus humoribus locum habent: alia tamen in alio, vt suo loco patebit. Quare de Errhinis hic in genere aliquid adhuc addemus.

Errhina.

Errhina. De Errhinis autem in genere, in *institut. lib.* 5. *part.* 3 *sect.* 3. *c.* 30. diximus: hic saltem de iis, quatenus caput euacuandi vim habent, agendum. Euacuant verò Errhina præcipuè excrementa circa anteriorem cerebri partem hærentia, quæ circa cerebrum eiusque meninges colliguntur, non verò ea, quæ in posterioribus ventriculis; nisi fortan sternutatoria cerebrum totum vehementius concutiant. Hinc Errhina in omnibus soporosis affectibus & sensuum stupore vtilia sunt, & internis doloribus prosunt; & sternutatoria catarrhos, qui in fauces irruunt, potenter reuellunt.

Medicamenta autem Errhina duplicia sunt: alia peculiari vi humores trahunt; alia facultatem expultricem solum irritant, vt ipsa sponte cerebro concusso humores vitiosos eiiciat, quæ in specie ptarmica & sternutatoria dicuntur. Prioris generis rursum duplicia sunt; quædam enim calore aperiunt fundúntque humores, ac detergent, vt *succus betæ, succus calaminthæ montanæ, succus hederæ, semen nigellæ, maiorana, pulegium*, & alia odorata: Quibus tamen vtendum non est in ea catarrhi specie, quæ Coryza appellatur, ne dilatatione maiore partibus, & tenuitate humoribus inducta, maior fiat fluxio, humórque tenuior & acrior reddatur. Alia non solum acrimonia & calore, sed etiam tota substantia excrementa à cerebro alliciunt, vt *agaricus, turbith, colocynth. cyclam. elaterium, helleborus albus, & similia.* Quæ verò cerebrum irritando euacuationis causa sunt, cum dictis quidem modò multum conueniunt, acriora tamen sunt & tenuiora, vt ad ipsum cerebrum penetrare possint, qualia sunt *saponaria, radix ari, piper album, zingiber, pyrethrum, castoreum, euphorbium, helleborus albus*, qui vtramque vim habet. Quomodo autem in specie parentur Errhina, in *instit. loc. alleg.* dictum.

Liquida in nares ex vola manus attrahuntur, vel supino corpore naribus infunduntur; ore tamen prius vino vel aqua repleto, ne liquor per palatum in os influat: quanquam, quod sic influit, etiam humores essicienter per fauces educit. Formulæ verò postea suis locis proponentur.

Ab errhinis quando abstinendum. Cauendum tamen ab errhinorum vsu, dum oculi sunt affecti, vel nares vlceribus obnoxiæ: errhinis scilicet, quæ vim euacuandi habent: vlceribus enim dicata iure prosunt, dum orificia venarum in naribus laxa sunt, vt hæmorrhagia ex irritatione metuenda sit, aut dum vertigini homo est obnoxius: cum sternutatoriis cerebrum vehementius concutiatur, & facilè vertigo excitetur, & tunc potiùs Apophlegmatismis vtendum. Post errhinorum vero vsum, lacte vel oleo violarum nares eluere non inutile est, vt tollatur siquid acredinis & acrimoniæ est relictum.

Nisi tamen hæ viæ sufficiant, & malum pertinacius sit, ad materiam euacuandam adhiberi possunt sinapismi, & vesicatoria capiti applicata, quibus cutis exulceratur, & sensibiliter humor effunditur. Et tandem vbi reliqua non sufficiunt, cauteria, quæ vel in vertice ad suturam coronalem, vel inter primam & secundam ceruicis vertebram, vel medicamento caustico, vel ferro ignito excitantur. De quo mox *quæst.* 3. dicetur. Sunt enim cauteria, aut fonticuli potius per cauteria excitati, materiæ auxilij sensibiliter euacuantis, quod indicatur ab humore, qui sensim gignitur, & morbum diuturnum excitat. Talem materiam fonticuli continuò euacuant; modò vnus, modo plures, prout materia paucior vel copiosior fuerit. Et quidem prout materia est euacuanda, vel reuellenda, vel deriuanda, ita etiam in hoc vel illo loco fonticulus excitandus. Nam si simpliciter reuellenda est materia, in partibus infra caput, vt *capite sequenti* dicetur, fonticulus excitandus. Si euacuanda, reuellenda seu deriuanda, in occipite: si simpliciter euacuanda, in sutura coronali; modò id sine periculo fieri possit, de quo *quæst.* 3. dicetur. Neque solùm è capite materiam euacuat vlcus cauterio in occipite excitatum, sed etiam quæ ad pectus ruit, intercipere valet.

Fonticuli in morbis capitis.

Setaceum. Cauterio non minorem vim euacuandi habet setaceum: imò verò maiorem, cùm per foramina duo plus euacuet, quàm per vnum: neque ita commodè pila eo loci ac in fonticulo gestari possit. De quo in *Instit. lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 7. satis dictum. Videatur Hieronym. Fabric. *de operat. Chirurg. tit. de setaceo parando.*

Arteriarum incisio. Auicennas *lib.* 3. *fen.* 1. *tract.* 2. *c.* 33. etiam ad interceptionem vaporum, qui per Arterias cum sanguine arterioso adscendunt, proponit incisionem arteriarum in temporibus, vel adustionem earum per cauteria, modúmque, & ea quæ in tali operatione necessaria sunt, pluribus describit. Idem *eodem in loco* plura cauteria præscribit, & præcipit, vt tria cauteria supra medium capitis applicentur, vt à cerebro humores extrahantur; duo super tempora, quibus via humoribus & vaporibus ab inferioribus ad superiora adscendentibus intercipiatur; vnum in nucha, seu posteriore capitis & colli parte. Verùm non sine causa addit *in commen.* Iacob. de Partibus, cum plerique ægri vix suaues medicinas admittant, quis toties se vstulari sinet? Ideóque consulit, ne Medicus tot cauteriis vti attentet, nisi instanter ab ægro & amicis postulentur: cùm incertum sit, an eorum vsu malum sit cessaturum, & metuendum sit ne sanatis vlceribus malum recrudescat.

Insensibilis capitis euacuatio fit per inconspicuos tum cutis, tum partium subiectarum meatus, præsertim verò per suturas: fitque adhibitis eo loci topicis remediis, digerendi, discutiendi & exsiccandi vi præditis; quæ suprà *cap.* 3 *de intemperie capitis humida* proposita sunt. Eligenda tamen semper ea, quæ natura humoris, & intemperies coniuncta postulat: & in intemperie humida & frigida, siccantia calida; in materia verò calida, quæ sine calore siccant, vsurpanda. Atque ita humor, qui in capite hæret, euacuandus apophlegmatismis, errhinis, sternutatoriis, sinapismis, vesicatoriis, cauteriis, reliquisque insensibiliter discutiendus, & exsiccandus.

Tandem dum caput euacuatum est, vel etiam dum euacuatur, intemperies quæ superest, vel quæ materiæ coniuncta est, corrigenda per contraria, vbi semper cephalica supra proposita in intemperie sine materia eligenda; sicut eadem quoque purgantibus immiscenda sunt. Quomodo autem capitis per contraria alteratio fieri debeat, ex superioribus, quæ de intemperiebus sine materia dicta sunt, patet. Ideoque quæ intemperiei, quatenus talis, debeatur curatio, ex superioribus petatur. In sequentibus vero præcipuè quid materia intemperiei coniuncta requirat, docebimus.

Faciemus autem initium de Intemperie capitis cum materia per consensum; vbi generales reuellendi, deriuandi, repellendi à capite leges tradentus: reliqua, quæ materiæ in capite contentæ debetur curatio, communis est in capite genitæ vel cumulatæ, & aliunde communicatæ.

QUÆSTIO,

An pilulæ commodius, quam aliæ formæ medicamentorum, ad caput euacuandum vsurpentur.

An pilulæ cōmodius è ca- Vulgata apud plurimos Practicos est sententia, pilulas commodius, quam electuaria, vel potiones, in capite purgando, exhiberi,

pite euanet quàm alia medicamenta.

exhiberi, quòd fortiùs à capite & remotioribus attrahant, idque ideo, quòd diutius in ventriculo morentur. Verùm hoc quidem concedimus, pilulas ad caput purgandum efficaciter exhiberi, sed non faciunt hoc propter formam, verùm quia è fortioribus medicamentis constant. Quod autem propter formam ad caput purgandum, quàm aliæ medicamentorum formæ vtiliores sint, parum rationi consentaneum est, & ex falsa hypothesi nata est hæc opinio, quòd scilicet medicamenta in ventriculo hærentia, vitiosos humores è reliquo corpore ad se trahant. Neque enim medicamenta purgantia ad se in ventriculo humores trahunt (aliàs enim extra vmbilico & ventri applicata manibus tractata, ut naribus ad olfaciendum admota non purgarent) sed quia sui aliquid in corpus transmittunt, quod humores peculiari vi, & ad singulos humores determinata, fermentat quasi, & quietos commouet, vnde facultas expultrix irritata & stimulata, humores vitiosos cum medicamento purgante per aluum expurgat. De quo videantur *instit. lib. 5. par. 1. sect. 1. cap. 11.*

QUÆSTIO II.

Quo tempore pilulæ ad caput purgandum sint vsurpandæ?

Quo tempore pilulæ ad caput purgandum exhibendæ.

Non omnium eandem, de tempore exhibendi pilulas fortiores ad caput euacuandum, esse sententiam, qui scripta Medicorum seculorum superiorum legit, facilè animaduertit. Plerique in eâ fuerunt sententia, quam etiam in praxi ipsa secuti sunt, pilulas quæ ex capite fortiùs trahere debent, (nam de lenioribus, & quæ saltem primas vias euacuant, hic quæstio non est, eæque citra controuersiam horâ vnâ ante cibum sumi debent) vna atque alterâ horâ post cœnam exhibendas esse, eâ procul dubio ratione persuasi, quòd crediderunt, cum cibi vaporibus vim medicamenti faciliùs ad caput ascendere, atque ita fortius à capite attrahere. Verum posteriores Medici non sine causa huic opinioni contradixerunt, & rectè olim iam etiam Paulus Æginеta, *lib. 7. cap. 4.* scripsit; qui vesperi medicamentum purgans exhibent, aut à cibo, noxam inferunt, quippe alimentum corrumpunt, minúsque euacuant. Et reuerâ, si coctio nondum sit absoluta, alimentúmque distributum, concoctio turbatur, minúsque, quàm par est, operatur medicamentum, cibo à quo eius vis retunditur, permistum. Cibus quoque nondum integrè coctus, ad venas cum medicamento purgante rapitur, humorésque vitiosi, qui purgante medicamento attrahuntur, chylo permiscentur, eúmque inquinant. Ideóque commodissimum tempus exhibendi tales pilulas, vt alia purgantia medicamenta, est matutinum, vbi concoctio iam absoluta est. Neque ratio, quæ illos mouet, alicuius momenti est. Nam humores vitiosi à purgante medicamento moti, ad vias euacuationis, non per œsophagum, per quem vapores ad caput præcipuè adscendunt, sed per venas perueniunt: ideóque commodissimum purgationis tempus est, si viæ illæ omnes liberæ sint, & coctio in ventriculo absoluta.

QUÆSTIO III.

Cui loco ad caput euacuandum cauteria in capite applicanda sint.

An cauteria suturæ coronali adhibenda.

Duo loca, in quibus cauteria ad materiæ in cap. euacuationem applicantur, à plerisque Medicis nominantur; occiput, & sinciput, seu sutura coronalis; & de priore quidem loco nulla lis est, etsi, vt antea dictum, non ita commodus videatur, & setaceum ei præferendum sit. De loco verò in sincipite seu sutura coronali Medici dissentiunt. Plurimi quidem fonticulos, qui in capite ad suturam coronalem, quà sagittali committitur, excitantur, multum facere ad eliciendos, reuellendos, euacuandósque humores, qui intus in capite sunt, vel detenti, aut deorsum descendentes varias corporis partes afficiant, statuunt; & hinc inprimis ad capitis morbos frigidos & humidos, vt dolorem capitis, vertiginem, somnũ profundum, paralysin, & ad morbos, qui ex detentis in capite humoribus, & ex fluxu eorum ad oculos, nares, aures, columellam, fauces, dentes, pectus, articulos, vtiles esse tradunt, & quidem quinque de causis, vt Hieronymus Fabricius ab Aquap. *de Operat. Chirurg. cap. de fonticulo in sutura coronali*, docet. Primò, quia hæc in loco faciliùs detinentur gestantúrque fonticuli: Secundò, quia anterior capitis pars humidior est posteriore, & propterea maiore humorum euacuatione indiget. Tertiò, quia hic locus minùs tutus & ad exhalationem humorum aptior est: Quartò quia laxior & rarior est quàm cæteræ partes: Quintò quia ibi adest vena interius per suturas penetrans, in nonnullis per caluariam, insculpto in ea foraminulo; & proinde caluaria eo loco combusta & aperta humores multi è penitioribus partibus profluunt: cuius rei exemplum *ibidem* adducit Fabricius, & propterea de loco illo exactè inueniendo *ibidem* pluribus agit. Alij inter quos Montanus, *cons. 36. 143. 170.* Hieronym. Mercurialis *tom. 3. cons.* Fab. Pacius, *in lib. 5. meth. medendi. cap. 13. & in appendic. ad lib. 7.* Ludou. Septalius, *animadu. medi. lib. 6. num. 107.* (qui testatur, se 40. annis quibus medicinam Mediolani fecit, nullum vidisse, qui ex hac cauterij applicatione quid commodi perceperit, aliquos

verò in periculum, inflammatione excitata, coniectos fuisse) Zechius *in consult. medicis, cons. 75.* & alij, cauteria huic loco applicata improbant, ideò præcipuè, quòd cum summo periculo coniunctum sit hoc auxilium. Cùm enim os hoc loco sit tenuissimum, & durior membrana per fibras, neruos, arterias, venas, pericranio connectatur, ignito ferro facilè inflammari, & cerebrum in consensum trahi potest. Refert idem Zechius, *cons. 1.* pistorem quendã Ponomæ ab inustione hoc loco facta, in phrenitidẽ eadem die incidisse, ideoque idẽ in loco cauterij applicandi inueniendo, manus radicem summis naribus, non autem ad superciliorum intermedium applicare iubet. Secundò, quòd difficile sit, humores in capite latentes, suaptè naturâ deorsum inclinantes sursum per suturas euocare. Et omninò hisce authoribus subscribo, & cum Zechio sentio, si ob euocandam ex alto materiam in cerebro hærentem, & cerebrum siccandũ roborandúmque distillationẽ, quæ *alicunde* in fauces aut thoracem ruit cohibendam, aut symptoma aliquod quod subitò exsiccare iubet, quemadmodũ in apoplexia & lethargicis affectibus fieri solet, vstio necessaria sit, vnicam eámque superficiariã & cutaneã sufficere, & tum tamen etiam cum summa cautione, ne cerebrum vstione illa lædatur, instituendã esse. Vbi verò fonticulum excitare, eúmque diutiùs apertũ seruare animus, quò humores vitiosi à cerebro auertantur, potiùs in capitis parte posteriore, inter secundam & tertiam vertebram cauterium applicari potest; cùm eundem vsum præstare possit, & sanè minore periculo applicari queat. Etenim cauterium anteriori parti capitis applicatum, non tam ex ipso cerebro, quàm ex illa vena, quæ eo loci ad cerebrum tendit, cuius mentionem fecit Hieron. Fabricius ab Aquapedente, euacuare, atque ita humorum affluxum ad cerebrum potius impedire, quàm à cerebro euacuare videtur. Cùm verò idem fonticulus in occipitio, vel setaceum excitatum, & quidem cum minore periculo præstare possit, meritò ad illa potius, vbi necessitas postulat, confugiendum videtur.

CAPUT VI.

De Intemperie Capitis cum materia per consensum.

Intemperies capitis per consensum.

SAtis autem frequens est hæc intemperies, & hoc nomine omnem illam intelligimus vbi caput à materia in partibus inferioribus generata, & ad caput ascendente afficitur. Capiti nimirum supremo corporis loco posito idem accidit, vt supra quoque dictum, quod in tugurijs tecto, ad quod fumi & vapores omnes feruntur: & prætereà per venas, arterias, vt & neruos, quos in omne corpus distribuit, cum omnibus ferè partibus consentit. Nam quidquid vaporis vel humoris in venis & arterijs est, vel ab alijs partibus, hepate, liene, corde, vtero, in eas effunditur, id omne liberè ad caput moueri potest. E ventriculo verò non solum per latam & patentem viam vapores ad caput adscendunt, sed & per neruos sextæ coniugationis cerebrum cum ventriculo consensum habet maximum. Rondeletius, *meth. curand. morb. c. 5.* etiam per arterias, & venas, quæ à vena porta originem trahunt, & exteriori ventriculi tunicæ inseruntur, materiã ad caput ferri posse docet. Et quidem cùm è ventriculo materia cerebro communicatur, fit hoc, vel quia cibus est copiosus, & crudus, vel corruptus in eo continetur, vel quia humores vitiosi in eo abundant, vel quia venenum sumptum est.

Capitis cum ventriculo consensus.

Ab intestinis etiam materia quandoque capiti cõmunicatur, cùm scilicet vel vermes in iis delitescunt, vel humores vitiosi in iis hærent, vel feces & excrementa præter modum & tempus retinentur, vnde vapores multi ad caput eleuantur. A Liene per arteriam magnam intimis materia ad caput transmittitur. A Renibus per arterias & venas. E Pulmone per asperam arteriã halitus & vapores ad caput adscendũt. Vterus quoq; præter vasa, per quæ cum cerebro consentit, vinculis spinæ dorsi robustissimis alligatur, & per ea cerebrũ facilè in consensũ trahit. Consentit quoque cerebrũ cum septo transuerso. Ab extremis etiam partibus per neruorũm ductum sæpe materia ad caput adscendit. Materiam tamen potiùs per vasa, venas & arterias cõmunicari, cum verò, qui per neruos & spinalem medullã fit, consensũ potiùs propter condolentiã fieri, nonnulli censent: cum pars ab acrimonia vel multitudine humoris vellicata, eam cum qua cõmunicationem habet, in consensũ trahit. Quod vt faciliùs & expeditius fieri posse, omnino concedendũ: ita planè negandum non putarim, aliquid materiæ per neruos sextæ coniugationis & spinalem medullam cerebro quoque communicari, cum manifestè in epilepsia id fieri videamus, in qua aura venenata sæpe ab extremis partibus per neruos vsque ad cerebrum adscendit.

Cum intestinis. Cum Liene. Cum Renibus. Cũ Pulmone. Cum vtero. Cũ diaphragmate. Cum extremis partibus.

Signa Diagnostica.

Signa capitis per consensum affecti.

Quomodo in genere, an cerebrũ per consensũ afficiatur cognosci possit, *tract. ed. cap.* explicatũ est. In specie, si afficiatur consensu totius corporis, totius corporis affecti signa aderunt, vt plenitudo, & suppressa aliqua euacuatio, febris, crisis, menstrua purgatio. In hisce enim omnibus cum humores in corpore turbentur caput aut vaporibus, aut sãguinem, & sæpe cum eo vitiosis humoribus repletur, & hisce malis sublatis cap. affectus cessat.

Signa cerebri à ventriculo affecti.

Si à ventriculo cerebrum in consensum trahatur, eius affecti signa adsunt, praua concoctio, ob ventriculi debilitatem, aut cibum ac potum, vel copiosum, vel vaporosum assumptum, cibi fastidium, nausea, ructus, ventriculi morsus & conturbatio,

Interdum diaphragmatis compressio & anhelitus difficultas, ex materia flatulenta in ventriculo contenta. Et quidem si cibus crudus & copiosus sit in ventriculo, ex antecedente diæta id cognoscitur. Si verò cibus corruptus sit in ventriculo, adest nauseabunda satietas, ructus fœtidus, fumosus, acidus, ventriculi morsus, & circa præcordia dolor & anxietas, appetitus deiectio. Si materia biliosa sit, & in ventriculum aliunde effundatur, vt in picrocholis, ascensus ille vaporum in caput sedatur humore prauo benigniore cibo repressо & mitigato. Augetur verò, cum ventriculus cibo est vacuus, & post somnum, ac præcipuè inedià, cùm tum temporis bilis liberè ad ventriculum effundatur; & ad caput fumos mittat; à cibo verò vapores illi deprimantur, & acrimonia mitigetur; modò æger cibis boni succi, non acribus, qui acrimoniam bilis augere possunt, vtatur. Ructus, si accidunt, sunt fumosi, & amari, bilis quandoque vomitu rejicitur, oculis *μαρμαρυγαὶ* interdum obuersantur. Qui verò à pituitâ excitatur affectus, ventriculo vacuo & per famem sedatur; cùm ventriculus vacuus & à cibo liber, frigidos & crudos humores concoquere tentet: post cibum verò magis inualescit, cruditate auctâ, dum ventriculus simul à cibo & pituitâ grauatur, & dum cibum & pituitam concoquere perfectè non valet, & debiliter in eos agit, multi vapores & flatus ad caput eleuantur, vt dum ignis debilis in viridia ligna agens multos fumos excitat. Quandoque tamen accidit, vt ventriculo vacuo & per inediam, plurimi vapores ex pituita in ventriculo excitentur, & inde dolor capitis & ventriculi generetur: quod fit, quando humor frigidus in ventriculo est copiosus, vt calor ipsum vincere & concoquere non possit, sed vapores & flatus multos ex eo excitet. Et tum cibus assumptus non integrè sedat dolorem ventriculi & capitis, vt in bile accidere solet, sed eum potiùs auget. Ea quæ ventriculo prosunt, etiam caput iuuant, vt vomitus, & alia: & quæ ventriculi affectum augent, ea etiam capitis morbum augent. Et id quod vomitu rejicitur, qualis humor sit, qui per consensum caput afficit, docet.

Interdum tamen accidit, vt cerebrum & stomachus simul afficiantur, & reciproca quasi fiat materiæ communicatio. Vbi diligenter attendendum, quæ pars primò afficiatur. Fieri enim potest, vt in cerebro leue aliquod, & nisi quis diligenter attendat, sensibus vix obuium vitium sit, & à cerebro debili materia in sanum ventriculum defluat, cuius continuo affluxu ipse ventriculus tandem debilitetur, ciúsque coctio lædatur, vnde vapores multi ad caput eleuantur, idque lædunt. In quo casu licèt malo ventriculi remittente etiam caput meliùs habeat; tamen pars primò affecta non est ventriculus, sed cerebrum. Itaque diligenter perpendendum, an cerebri, an verò ventriculi affecti signa priùs adfuerint. Si enim mali initium in capite est, principio nullum in actionibus ventriculi vitium apparuit, sed in capite potiùs ea præcesserunt, & capitis grauitas, somnus, vel aliarum capitis actionum debilitas vel vitium aliquod apparuit. Si venenum sit in ventriculo, eius signa adsunt, quæ suo loco proponentur. De quibus omnibus, plura vbi de morbis ventriculi, dicentur. Si ex vermibus caput afficiatur, signa vermium adsunt. Si humores vitiosi in intestinis hæreant, vel fæces retineantur, etiam suis signis id facilè cognoscitur.

Ab vtero. Si ex vtero caput afficiatur, vel menses suppressi sunt vel viduis ac cœlibem vitam agentibus semen retinetur, & alia signa vteri affecti adsunt. Caput verò in primis in vertice afficitur, & quæ vtero prosunt vel obsunt, ea etiam capitis affectum minuunt vel augent.

Ab hepate. Si ab Hepate caput per consensum afficiatur, affectus is plerumque occupat dextram partem capitis, excrementa capitis sunt salsa & calida: hepatis affecti signa adsunt, & ad hepatis morbum curatum vel diminutum capitis affectus imminuitur vel tollitur.

A Liene. Si à Liene, sinistri capitis pars magis afficitur, & dolor, si adest, magis à cibo infestat, & eadem circa lienem occurrunt. De quo vide *quæstionem in fine capitis.*

A corde. Si à corde & arteriis caput in consensum trahatur, sanguinis feruidioris in corde & arteriis signa adsunt, & feruor in capite, & rubor in facie atque oculis apparet, & arteriæ in capite vehementiùs pulsant, & quæ feruorem sanguinis temperant, præcipuè prosunt.

A Pulmone. Eodem modo si à pulmone sit affectus capitis, affecti pulmonis signa adsunt, & quæ pulmoni commoda vel incommoda sunt, eadem simul capiti prosunt vel obsunt. Simul etiam, si ex vesicâ vel renibus materia communicetur, earum partium affectarum signa aderunt.

Prognosticum.

Faciliùs curatur, cæteris paribus, Intemperies hæc per consensum, quàm quæ per essentiam.

Indicationes, & Curatio.

Capitis per consensum affecti curandi ratio. In omni capitis per consensum affectu hoc generale præceptum est, vt partis mandantis, materiæ quæ transmittitur, & capitis, partis recipientis ratio habeatur: nisi à crisi is proueniat. Nam si à critico humorum motu aliquis affectus in capite excitetur, si natura rectè agat, & humorem vitiosum è corpore euacuare conetur, non verò errans ad caput transmittat, de consilio Hippoc. 1. *Aphor.* 20. ac Galen. 1. *ad Glaucon. c.* 15. nullo modo crisis turbanda, neque repellentia, neque alia adhibenda, sed totum negotium naturæ rectè agenti committendum: Crisi enim absolutâ affectus ille facilè euanescit. Nisi forsitan ex vehementi humoris ad caput motu præsentissimum periculum, inflammationis scilicet cerebri, & delirij lethalis immineat; quod ex vehementissimo dolore, calore, & instante delirio, cognoscitur. Tum enim, ne ob sanguinis cum impetu ad caput ruentis copia, crisis vel nulla fiat, vel imperfecta, mediocriter repellentia adhibere vtile est, quæ affluxum humoris ad caput non tollant penitus, sed moderentur. Rariùs tamen hoc accidit, & cautè hic agendum. Quòd si crisis nondum sit præsens, ex motu tamen materiæ, quem natura crisin moliens instituit; vapores vel humores ad caput mittantur, perpendendum, per quæ loca natura crisin sit institutura, de quo in *Instit. lib.* 3. *p.* 3. *c.* 16. dictum. Et si natura sit ignauior, ei subueniendum, vt per conuenientia loca humores vitiosos faciliùs expellat.

Reuellentia à capite. Si verò extra Crisin sit, & partis mandantis, & capitis recipientis habenda est ratio. Curandi verò ratio semper à parte inchoanda, quæ materiam ad caput transmittit, & pars mandans vulgò appellatur; nisi affectus ipse tantus sit, vt ad se curationem mox ab initio conuertere iubeat. Nam si multa materia in toto corpore, vel in parte aliqua contineatur, à quâ ea, quæ in capite est, foueatur, nisi priùs totum vel pars quæ materiam capitis morbo subministrat, euacuetur, frustra in capite vel euacuando vel alterando laboratur.

Deinde caput non negligendum, sed eius simul habenda ratio est, ne humores ad id affluant, vel ab eo facilè recipiantur, vel in eo sedem figant. Quod fit reuulsione, deriuatione, interceptione. Reuulsio fit venæsectione in brachiis, vel cruribus institutâ: cucurbitulis, dorso, scapulis, brachiis, coxis ac cruribus admotis, tam scarificatis, quæ fortius reuellunt, quàm non scarificatis, vel hirudinibus partibus inferioribus appositis: clysteribus iniectis, purgantibus exhibitis, frictionibus crurum ante cibum, coxarum, dorsi; vinculis cruribus iniectis, lotionibus extremorum, vesicatoriis collo ac cubito applicatis; fonticulis item seu cauteriis. Cauteria autem ad excitandum fonticulum applicanda cruribus, quatuor digitos infra genua, si à toto corpore materia capiti communicetur. Hoc enim modo & totum corpus euacuatur, & à capite materia reuellitur. Quod etiam faciendum, si à partibus infra renes, ob menses vel hæmorrhoides suppressas, ad caput materia transmittatur. Nam ita & materia reuellitur, & menstrua ac hæmorrhoides prouocantur. Si verò partes supra renes, vt & hepar & lien, capiti materiam suggerant, in brachiis fonticuli excitandi, in dextro quidem, si ab hepate, in sinistro verò, si à liene.

Intercipientia & repellentia materiam ad caput tendentem. Intercipitur materia adstringentibus collo adhibitis.

Repellitur à capite materia, & caput, ne facilè admittat, roboratur oxyrrhodinis & aliis repellentibus, refrigerantibus ac adstringentibus adhibitis. Deriuatur materia, quæ in cerebro & eius membranis est, apertis venis post aures, in fronte, sub lingua, in naribus. Si quæ tandem materia in cerebro sedem fixerit, euacuatur ea cùm sensibiliter, tum insensibiliter, iis modis qui *capite præcedente* propositi sunt.

Repellentia à capite. Quæ omnia quâ ratione fieri debeant; postea in specie patebit: de repellentibus saltem, & quæ humorum ad caput affluxum prohibent, in genere adhuc quædam addemus.

Cùm reuellere incipimus, seu sanguinis missione, seu quocunque modo alio, statim subjungenda repellentia. Si enim & reuellentia materiam à capite auertant, & reppellentia eandem repellant, faciliùs scopum nostrum assequimur, capútque roboratur, ne tam facilè affluentem aliunde materiam admittat. Excipiunt tamen aliquos casus Medici, in quibus non liceat adhibere repellentia, nimirum in febribus, cùm vaporibus exitum intercludant, & dolorem capitis ita augeant; quando euaporatio fit à toto in corpore plethorico; & quando catarrhus conjungitur, ne repercutientium vsu is augeatur. Matthæus de Grad. tamen, *in 9. Rhasis, in fin. cap.* 1. Catarrhum non semper sufficere putat ad prohibendum repellentia, sed monet, si materia biliosa ad caput tendat, vt de phrenesi sit metus, ad prohibendam phrenesim & maius malum, non attendendum esse catarrhum, & minus malum, quod ex repellentium vsu euenire posset, sed repellentia adhibenda esse. Imò & in reliquis casibus idem obseruandum puto: & si ex motu materiæ ad caput, graue aliquod malum metuendum sit, non omittenda sunt repellentia. Præstant autem hoc medicamenta refrigerantia & nonnihil adstringentia, qualia sunt *succus portulacæ, semperuiui, polygoni, aqua rosacea, cui oleum rosaceum & aceti aliquid admistum sit, succus cucumeris, cucurbitæ, quibus etiam aliquid aceti, vel alterius adstringentis medicamenti mistum sit.* Vbi nihil aliud ad manus est, posca, id est, aqua frigida aceto mixta scopo huic satisfacere potest. In omnibus tamen capitis affectibus hic commendatur oxyrrhodinum appellatum, quod conficitur ex oleo rosaceo, cui aliquid aceti admiscetur, & quod ob adstrictionem commodiùs ex oleo recenti, & quod annum vnum non excesserit, de quo ex *supr. cap.* 1. plura dicta sunt, quæ & huc referantur.

De oxyrrhodinis notanda. Hoc saltem hic addimus, in aceti electione hoc attendendum esse, vt in biliosa & calida materia, ac vbi vigiliæ vrgent, acetum minùs acre (acre enim caloris particeps est) eligatur, aut si acre sit, minor eius portio admisceatur: si autem materia sit crassior, acri & copiosiore vti licet.

Hoc quoque monendum, ex Galeno 2. *κατὰ τόπ. cap.* 1. Si cranium

nium vel cerebrum, vel eius membranæ vulnere aliquo detectæ sint, acetum planè omittendum esse; quia, cùm acre & mordax sit, excitato dolore maiorem fluxum concitare potest. Conveniunt & alia refrigerantia & repellentia, *suprà c. 1.* proposita.

Tandem, quod in genere alibi in *Instit.* de repellentium vsu dictum, id in affectionibus capitis omnibus quoque obseruandum, vt inter prima initia sola repellentia adhibeantur: postea verò cùm aliquid materiæ affluentis in capite receptum, quod ampliùs repelli non potest, mixta oritur indicatio: & materia, quæ adhuc fluit, repellenda, quæ verò iam influxit, discutienda digerentibus; atque ita mixta remedia adhibenda. Et quidem vbi à statu remotior est morbus, repellentia præualere debent; vbi statui propinquior, vel in statu est, æquales vires habere debent medicamenta: at in declinatione, ac vbi materia iam ampliùs non affluxit, sola laxantia & discutientia adhibenda, atque vbi fluxus iam cessauit, materia quæ in capite substitit, iis modis qui *cap. praecedente* propositi sunt, tollenda.

Materia à toto ad caput ruens quomodo reuellenda.

Postquam hæc in genere de affectibus capitis per consensum dicta sunt, quædam adhuc in specie addenda. Primò si caput per consensum totius afficiatur, quod sæpè accidit in febribus, vnde dolor capitis & deliria excitantur: tum, quia in capite permanens causa non est, magis incumbendum euacuationi & reuulsioni affluentis materiæ, capútque per repellentia defendendum. Ideóque materia ad caput ruens venæ sectione in brachiis, vel talo & pedibus, clysteribus, purgatione, cucurbitulis, frictionibus, ligaturis, cruribus, brachiis, & dorso adhibitis, reuellenda: quem in finem etiam cubito extra applicantur vesicatoria ex cantharidibus & fermento; plantis pedum imponitur raphanus cum sale; ruta item contusa cum sale & fermento applicatur, vt extremitates venarum arteriarúmque laxatæ ad se vapores proliciant, & à capite retrahant.

Repellentia.

Interim dum hoc modo reuulsioni materiæ à capite studemus, simul repellentia & caput roborantia oxyrhodina, & alia suprà *cap. 1.* & modò proposita, applicanda.

Intercipientia.

Ad intercipiendam verò materiam, collo circa arterias & venas carotidas linteola succo lactucæ, vel aqua rosarum cum aceto madida, vel oleo rosarum, nymphææ myrtino imbuta, apponere licet.

Reliqua curatio ad ipsum principalem morbum dirigenda. Intus tum ea exhibere vtile est, quæ vapores qui sursum feruntur, deprimant, conseruam rosarum, rob ribes, succum citri, granatorum, species diamargariti frigidi, & similia. Quæ omnia locum habent, si vt antea dictum, affectus capitis non à critica euacuatione proueniat. Tum enim nihil agendum, sed totum naturæ committendum. Si tamen natura nondum crisin tentaret, sed aliquam eius significationem præmitteret, vnde caput afficiatur, natura adiuuanda est, leni aliquo medicamento ad conuenientia loca, quò natura tendit, materia ducenda.

Capitis per consensum ventriculi affecti, curandi ratio.

Si ventriculo affecto caput in consensum trahatur, & quidem, si cibus vel potus plus nimio in ventriculo redundet, procuranda eius coctio, & media imperanda; vel si malum vrgeat, cibus vel potus statim vomitorio leni exhibito per os reiiciendus: vel vt maturè per alvum descendat, clystere aluus irritanda. ita si cibus corruptus sit in ventriculo, similiter vel vomitorio eiiciatur; vel, si homo ad vomitum aptus non est, leni purgante exhibito, vel clystere iniecto, per aluum educatur. Et quantum fieri potest absque cibo æger somno & quieti se dedat. aut si dormire non possit, leniter ambulet, donec cibus vel coquatur & a natura superetur, vel ad intestina descendat. Cibo vomitu eiecto, vel per alvum euacuato, ventriculus internis & externis roboratur, & vt suo loco dicetur, curetur.

Nidorosæ cruditatis remedia.

Inprimis verò considerandum, an in ventriculo cacochymia & cruditas sit nidorosa, vel acida. Si enim nidorosa cruditas & humores biliosi ac mordaces in ventriculo abundent, & vapores congeneres ad caput inde adscendant, euacuandi illi syrupo rosarum solutiu. mannâ, cassiâ. Ad vapores verò reprimendos & extinguendos, ac præterea vias coarctandas aquæ frigidæ potus in assuetis vtilis est. Item syrupus de rosis siccis, granatorum, acetositatis citri, myrtillorum, cum aqua plantag. lactucæ, portulacæ.

Acidæ cruditatis remedia.

In acida verò cruditate & pituitosis humoribus conuenit mel rosarum solutiuum, hiera simplex Galeni, diaphœnicum: ad flatus verò ab hoc humore natos discutiendos vtile est anisum, cuminum, chamæmelum, menta, cortices citri, diagalanga, dianisum. Mercatus ad flatus in ventriculo discutiendos commendat aquam calidissimam; quæ præterquam quod malitiam humorum retundat, coctioni etiam plurimum prosit, veu ticulum abluat, & ad euacuationem non parum iuuet, & actuali caliditate flatus, antequam in ventriculum irruant, mirum in modum discutiat. Idem in vtraque caussa, & in quacunque intemperie, quæ ex inferiorum viscerum consensu oritur, se feliciter vsum fuisse his pilulis scribit:

℞ *Folior. senæ* Vnc. vj. *passular. mundatar.* ℥ iij. *glycyrrhiz.* ℥ j. ß. *folior. fumariæ borrag. betonic. ichorg. absin* … an. ʒ. 1. Coque in vase clauso in aqua borragin. fumar. aut absinthij.

Decocti ℞. Vnc. viij. In iis macerato *rhab. rhar* … ℥ j. *… kamaisch.* Scr. j. Colat. adde *specier hieræ Galeni,* Vnc. j. Agitentur donnec pulueres humorem absumpserint, & addita *syrup. rosat. solutiu.* q. s. F. Massa.

A cibo exhibeantur, quæ adscendentes vapores reprimunt, & os ventriculi claudunt.

Vt ℞. *Coriand. præpar.* Vnc. iij. *cinnamom. sem. anisi,* an. Vnc. ß. *fœniculi,* ℥ j. ß. *cumin. aceto præparat. carui,* an. ℥ ß. *rosarum rubrar.* ℥ j. *mastich.* Scr. j. *sacchari albissimi, vel manus Christi perlat.* Vnc. j. F. puluis, in cruditate acidâ & humore frigido.

Vel ℞. *Conseru. rosar.* Vnc. ij. *betonic. carnis citri condit.* an. Vnc. j. *myrobal. emblic. condit.* Vnc. ß. *diacydon sine speciebus sem. coriand. præpar.* an. ℥ j. *corall. rubr. præparat.* Scrupt. ij. *mastich.* Scrup. j. Cum *syrup. cydoniorum,* Fiat electuarium, in cruditate nidorosa.

℞. *Coriand. præparat.* Vnc. ij. *sacchar. rosat. tabulat.* ad pondus omnium. Fiat puluis post pastum.

Reliqua quæ huc faciunt, patebunt ex doctrina de ventriculi intemperie cum materia.

Vermes, si tetros vapores ad caput mittant, interficiantur, & è corpore exturbentur, vt suo loco dicetur.

Eâdem ratione & aliæ partes, à quibus cerebrum per consensum afficitur, hepar, lien, renes, vterus, curentur, vt de singulis suô loco dicetur. Quod dum fit, id quod antea in genere præceptum est, semper obseruandum, vt caput, quod pars recipiens est, non negligatur, sed ab ipso materia reuellatur, repellatur, ipsúmque, ne humores & vapores admittat facilè, roboretur, & materia, quæ in id affluxit, modis antea dictis euacuetur, tandémque intemperies, si quæ reliqua est, contrariis alteretur.

In specie si ab vtero materia cerebro communicetur, cucurbitulæ spinæ prope anum, & intra coxas versus pudenda admotæ, reuellendo plurimùm præstant. Si materia, præcipuè vaporosa & calida, in vena caua & arteria magna lateat, vel per eam adscendat, spina secundum longitudinem, sub quâ trunci venæ cauæ & arteriæ magnæ latent, refrigerantibus inungenda est.

QUÆSTIO.

An cerebro consensu Hepatis affecto, dolor & molestia in dextrâ capitis parte; Lienis, in sinistra; Vteri, in vertice & sincipite percipiatur.

Communis ferè Practicorum sententia est, si caput hepatis consensu afficiatur, in dextra parte dolorem & molestiam magis percipi; si ob lienem afficiatur, in sinistra; si ob vterum, magis in vertice. Dissentit verò ab hac sententia Rondeletius, *meth. curand. morb. cap. 5.* statuitque dolorem, qui ex consortio hepatis & lienis in capite suboritur, non dextram potiùs, quàm sinistram partem occupare, nec aliam partem præter anteriorem ei assignandam, in qua omnis materia, quæ ab inferioribus partibus sursum fertur, subsistit, ob causas, quæ postea ex Galeno, 1. *Epid. comm. 1. text. 2.* afferentur, (quo loco etsi Galenus tantùm de dolore per vteri consensum agat, causæ tamen, quæ ab eo afferuntur, communes sunt omni dolori, qui per materiæ ab inferioribus transmissionem fit) Etsi enim ab Hepate faciliùs per venam cauam, à Liene per arterias materia sursum ad caput feratur: tamen cùm vena caua arteriáque magna tantum iuxta iugulum diuidantur, dexterámque & sinistram arteriam & venam in caput mittant, causam esse nullam putat, cur, quod à iecore & liene demandatur, per hanc potiùs quam per illam viam ad caput perueniat, & in dextra potiùs, quàm in sinistra parte dolorem excitet; nisi forsitan casu, vel aliqua alia læsione pars vna debilior sit quam altera, vt faciliùs id quod ab inferioribus transmittitur, suscipiat. In consensu verò per vterum, distinctionem adhibet. Caput in vertice & sincipite ab vtero magis affici, tùm tantum verum esse putat, cùm materia per arterias & venas ad caput transmittitur. Nam vt Galenus, *6. Epid. comm. 1. text. 2.* docet, vapores calidi per arterias ad caput eleuantur, arteriæ verò per collum ab vtraque infundibuli parte tectâ in sincipput discurrunt. Præterea & sanitatis tempore tenuia ac calidiora cerebri excrementa maximè per sinciput difflari solent: siquidem eo loci suturæ sunt laxissimæ; & ipsa caluaria subtilissima, plurimisque meatibus peruia. Ad hæc multa sensu prædita corpora per suturas euadunt, quæ ad dolorem percipiendum sunt aptissima. Imò non per arterias solùm ad caput vapores mittuntur, sed & per venas, ac in sincipite, & vertice sedem figunt, & distensionem faciunt, eo quòd venæ, quæ sinus duræ meningis constituunt, ibi desinant, potissimùm que tertius & quartus. Si verò cerebrum ab vtero in consensum trahatur, non per fumos & vapores per vasa transmissos, sed per condolentiam, quæ fit ob connexionem spinæ cum vtero, tum dolor & molestia magis in occipite percipitur; & hoc vnum peculiare habent hi dolores, qui ab vtero per consensum spinæ fiunt, quòd in occipite magis percipiuntur & initium faciunt, cùm reliqui omnes, qui per fumos & vapores transmissos, imò & per humores in capite collectos fiunt ob caussas à Galeno modò allegatas, in sincipite & vertice magis percipiantur.

Et quidem vterum quod attinet, facilè Rondeletio assentimur, & considerandum putamus, an consensus capitis & vteri fiat per venas & arterias, an per spinam. In priori enim, magis verticem & sinciput, materiâ ad caput per venas & arterias transmissâ; in posteriore occiput, capite per spinam in

consensum tracto, affici putamus. Et quidem cùm cerebrum per spinam consentit, quia vterus membranosâ constat substantiâ & neruea natura mixtâ, seu per condolentiam neruosum genus in consensum trahere potest, seu per materiæ alicuius communicationem. Etsi enim corpus totum est ξύρροιαν καὶ ξύμπνοιαν tamen neruosa neruosis & cerebro faciliùs aliquid communicare, quàm aliis partibus, vt in Epilepsia, quæ fit à partibus extremis, fieri videmus, vbi aura illa maligna per neruos cerebro, non cordi vel alteri parti communicatur.

Hepar verò & Lienem quod attinet, etsi verum esse concedimus, plerumque per vasa, arterias & venas materiam ab hisce visceribus communicari, & non magis ad dextram quàm sinistram ferri, & inde dolorem in syncipite excitari: tamen experientia ipsa testatur, sæpissime in dolore per consensum, nunc partem dextram, nunc sinistram affici; quod non solùm fit, quòd hæc vel illa pars debilior sit, sed ob Hepatis & Lienis cum dextra & sinistrâ consensum. Si autem porrò quæratur, quomodo ille consensus fiat, vix alia caussa dari potest, quam ξύρροια & ξύμπνοια Hippocratis, quæ fit κατ' ἴξιν qua dextra dextris sinistra sinistris respondent.

CAPVT VII.

De Intemperie cum vapore & spiritu flatulento.

Intemperies capitis à vapore & flatu.

POstquam ista in genere de intemperie capitis cum materia, seu in eo genita & cumulata, seu aliúnde transmissa diximus: proximum est, pro diuersitate materiæ caput afficientis, ista in specie explicemus. Initium autem facere libet de Intemperie cum vapore & spiritu flatulento.

Caussa.

Caussa.

Flatus autem & vapores vel in ipso corpore generantur, vel extrà in caput admittuntur. Primò si in corpore generatur flatus & vapor, Intemperiem hanc excitant quæcunque flatum vel vapores gignendi aut concitandi vim habent. Flatus autem generantes caussæ duæ sunt: Agens, scilicet calor imbecillis, qui materiam quidem rarefacit, discutere verò nequit; & materia ad flatum generandum apta, vt cibi flatulenti, & humor pituitosus ac melancholicus. Pro natura tamen humorum, è quibus eleuantur, est flatuum & vaporum differentia. Flatus equidem ex humoribus frigidis crassis & viscidis ac glutinosis eleuantur, & propterea difficiliùs resoluuntur: vapores verò & à frigidis humoribus, & à calidis, sanguine & bile excitantur. Vapor verò is vel spiritus flatulentus aliquando in ipso cerebro generatur, ob aliquam eius intemperiem, ob quam alimentum: ex quo alendum erat, ex parte in flatum conuertitur; quò etiam faciunt venti, qui per aures & nares admissi cerebrum afficiunt vt & frigus externum: vel in reliquo corpore generatus ad caput mittitur, idque fit, vel ex toto corpore, vel aliqua parte. Humores quoque commouet, & vt inde vapores ad caput eleuentur, facit ita, exercitium corporis nimium, aër calidior, balneum à cibo.

Secundò etiam extrinsecùs flatus & vapores in caput admitti possunt. Primò quidem venti cùm australes, tum boreales, per aures & nares in caput admissi, id replent. Deinde vapores aliarum rerum frigidi, calidi, humidi, interdum etiam maligni, vt vapores ex locis palustribus & limosis, vapores rerum, quæ suauem quidem habent odorem, sed fortem, vt camphoræ, moschi, croci, scarleæ, menthæ, & similium; vapores rerum fœtidarum, vt allij, caulium, folior. nucum, cannabis, lini & similium; carbonum item fumus, & candelarum extinctarum; maligni, ex cadaueribus, interdum & fodinis metallicis.

Signa Diagnostica.

Vaporum & flatuum caput afficientium signa.

Cognoscitur flatus vel vapor in cerebro, quòd sensus tensionis sine grauitate percipitur; quòd affectus quem excitat, subitò nascitur & remittit; quod facilè de loco in locum mutatur. Vapores etiam & flatus in capite præter dolorem, quem distendendo membranas pariunt, sonitum & sibillum in auribus, vertiginem, incubum, soporem, epilepsiam, apoplexian etiam excitare possunt. Sæpe quoque venæ in collo intumescunt, & inflatæ apparent, pulsatiu arteriarum capitis est fortior, maximè si in arteriis sit materia peccans; quandoque etiam imaginatio, spiritibus turbatis, corrumpitur & deprauatur; excrementa è capite ferè nulla excernuntur, nisi vapores tandem in humorem degenerent. Præcesserunt caussæ flatus generantes modò dictæ, vt materia crassa & flatulenta ac calor imbecillis; vini potentioris, aut cibi flatulenti aut vaporosi vsus; adest febris; instar crisis vel menstrua purgatio. Quòd autem flatus vel vapor in ipso capite sit genitus, & non aliunde transmissus, ex eo cognoscitur, quòd nullus sonitus aut inflatio in ventriculo aut partibus vicinis percipitur, & neque propter ciborum repletionem, neque inanitionem, vel symptomatum, quæ flatus in capite excitant, remissio, vel augmentum percipitur. Præcessit capitis grauitas, & aliquis sensuum sensim læditur, leuique de caussa malum inde excitatum recurrit. Si autem flatus & vapor ab aliis partibus ad caput feratur, partium affectarum notæ indicabunt locum, à quo flatus attollitur. Venæ in collo sæpe tenduntur, vrinæ in superficie bullis repletæ sunt.

Et cùm flatus non ex seipso originem habeat, videndum, quæ sit materia à qua resoluitur, & an cum caliditate vel frigiditate sit coniunctus, id quod ex iis cognoscitur, quæ de ipsis humoribus postea tradentur. Ipsi tamen vapores etiam, cuius humoris soboles sint, produnt: Pituitosi cum flatus & vapores tardiùs mouentur quàm biliosi, grauitas capitis maior adest, cum quadam in somnum propensione, tenebræ si oculis oboriantur, diutius durant: Biliosi mordaces sunt & acres, citò euanescunt: Melancholici tristitiam excitant, fixi sunt; melancholia enim ad euaporandum minùs apta. Qui à sanguine sunt, mites sunt, temperati caloris, & magis quantitate quàm qualitate molesti, somnum excitant.

Sunt quoque signa, quæ docent, per quas vias vapor & flatus ad caput adscendant. Nam si per partem anteriorem adscendunt, percipitur tensio thoracis, & quidem si per arterias latentes in profundo, quasi chorda cum pulsatione tendens apparet; si per venas, sine pulsatione id fit. Si per partem posteriorem, tenduntur venæ & arteriæ in eadem parte. Si fiat ascensus per venas & arterias manifestas in collo vel facie, tensio vel pulsatio ibi deprehenditur.

Prognosticum.

Non ægrè curatur à vaporibus & flatibus orta intemperies, modò materia & pars, vnde proueniunt, cognoscatur, & facilè curari possit. Tamdiu enim durant, quamdiu humor, à quo attolluntur.

Indicationes.

Materia, è qua flatus eleuatur, siue sit in capite, siue in reliquo corpore, euacuanda; flatus & vapor à capite auertendus, repellendus, intercipiendus, discutiendus, capútque alterandum & roborandum: Si tamen vaporum & flatuum commotio valde vigeat, vt ea sedetur quamprimùm opera danda: si extrà flatus in caput admissus sit, is discutiendus, & caput alterandum.

Curatio.

Ideóque primùm videndum, qualis materia seu in toto seu in capite abundet, & flatibus ac vaporibus materiam suppeditet, eáque euacuanda, vt *sequentibus capitibus* dicetur, tum venas secando, tum purgando, tum etiam particulares capitis euacuationes instituendo.

Vapores in capite discutiendi.

Quibus expeditis, si in capite flatus sit genitus, ex materia frigida & humida, caput fouendum decocto *florum chamameli, anethi, rutæ, folior. lauri, flor. meliloti, sem. cumini, fœniculi*; vel inungendum *oleo anethino, chamamelino, irino, rutaceo*: vel imponatur sacculus ex milio, sale, & dictis modò plantis.

Vt ℞. *Milij torrefacti* M. ß. *flor. chamam. melilot. rorismarini. stœchad. Arabic. pulegij*, an. P. j. *sem. cumini, anethi*, an. Drach. j. Fiat sacculus.

Olfacienda exhibeantur, *Maiorana, rosmarinus, radix ireos, caryophylli, castoreum, ol. saluiæ.* Auribus instilletur *oleum rutaceum, saluiæ. chamamelinum. anethinum, amygdalar. amarar.* Vel moschus & castoreum lanæ bombycinæ inuoluta auribus indantur. Et alia, quæ in Intemperie cum Pituita proponentur, vsurpentur, vbi flatus est à materia frigida.

Vapores à capite auertentia.

Si verò aliunde flatus vel vapor ad caput eleuetur, curatio ab iis inchoanda, quæ materiam, quæ flatus suppeditat, euacuant, & quæ flatus & horum materiam à capite deorsum trahunt, quæque humores & vapores ad caput tendentes repellunt. Ideóque commodissime initio vsurpantur clysteres paulò fortiores, qui materiam, quæ in intestinis & circa mesenterium est, euacuant, & ne ad caput feratur, potenter reuellunt. E. g. fiat talis Clyster:

℞. *Mercurial. beton.* an. M. ij. *flor. chamamel.* M. j. *meliloti*, M. ß. *sem. fœniculi, cumini. carui*, an. Drach. ij. Coquantur in aqua simplici. Colat. ℞. ℔. j. *Benedictæ laxat.* Vnc. sem. *elect. diaphœnic. hieræ simpl.* an. Drach. ij. *olei chamamel. anethini*, an. Vnc. j. Fiat Clyster.

Si intemperies capitis calida adsit, quæ motum ad caput vaporum adjuuat, eósque attrahit, oxyrhodina vel alia repellentia, suprà *cap.* 1. proposita, vsurpanda, quæ intemperiem capitis corrigant, idque roborent, ne eos facilè recipiat. Imò collo eadem ad inhibendum vaporum adscensum, applicare vtile est. Vt & ligaturas in partibus adhibere, à quibus vaporem adscendere cognitum est.

Neque inutile fuerit, medicamenta quæ vapores supprimunt, adhibere: inter quæ sunt conseruæ rosarum, rob ribes, myrobal. conditæ, corallia, spiritus vitrioli, salis, & similia. Reliqua etiam curatio eo modo, qui mox de humoribus tradetur, perficienda, & humores, qui vel in ventriculo, vel venis meseraicis, vel circa vterum, vel in habitu quoque corporis continentur, à quibus vapores hi attolluntur, expurgandi, & vnà cum vaporibus à capite auertendi sunt, per venæ sectionem, scarificationem, frictiones, purgationes, vomitus, & alia quæ deinceps proponentur. Hoc saltem obseruato, vt medicamentis ea admisceantur, quæ flatus discutiunt, cuiusmodi sunt, *Semen anisi. fœniculi. carui. cumini. dauci, seseleos, ammeos. anethi. rutæ, acorus conditus. cubebæ, galanga, iuniperi baccæ, leuisticum, baccæ lauri, species diacalaminthæ, diacymini, dianisi, aromatici rosati. diamosch. amari, diagalangæ.*

&

& alia, quæ flatus crassos in intestinis & ventriculo discutiunt.

Videndum tamen, qualis sit materia. Si enim sit calidior, & ab humoribus biliosis & mordacibus vapores eleuentur, à calidis abstinendum, & vtendum syrupo granatorum, limonum, citri, acetosellæ, quibus vaporum ad caput adscensus prohibeatur. Caput quoque oxyrhodino tunc fouendum. Tandem flatus discutiendi medicamentis modò enumeratis.

Et cum ex ventriculo sæpius vapores ad caput adscendant, illúdque repleant, eius tum imprimis habenda ratio, ad medicamenta, quæ vapores è ventriculo adscendentes supprimunt, exhibenda: de quo *cap. præcedente* dictum. De coriandro ad vapores è ventriculo adscendentes supprimendos vsurpando, vide paulò post *quæstionem*. Auicennas *prima tertij, tract. 2. cap. 19.* & Mesues *distinct. 12. antidotarij*, si caussa mali sint flatus in ventriculo, valde commendant *oleum de cerua*, seu granis catapuciæ majoris, vtpote quod crassos flatus discutit, & phlegma crassum attenuat, ac propterea dolori stomachi, vt & capitis, ex hac caussa orto prodest, seu ventri inunctum, seu bibitum, seu clystere mixtum. Auicennas *loc. alleg.* ad flatus discutiendos etiam adhibet balneum siccum, præcipuè ieiuno stomacho vsurpatum.

Intemperies capitis à vento. Tandem si flatus & vapor extrinsecùs in caput penetrauerit, & quidem si ventus causa mali sit, considerandum, an fuerit austrinus & calidus, an verò frigidus & borealis; & an per nares, an verò per aures magis ad caput penetrauerit. Si calidus, in aures instilletur oleum chamæmel. anethin. cum rosac. mixtum tepidè, vel ex iisdem medicamenta naribus admouentur. Etsi enim causa sit ventus calidus: tamen cum animus sit flatum discutere, non aures stipare & concludere; moderatè calidis vtendum. Si verò ventus fuerit frigidus, calidiora adhibenda, ea scilicet, quæ suprà in Intemperie capitis frigida, & antea in hoc ipso capite sunt proposita, & modis ibi explicatis.

Caput ab odoribus repletum. Si à bonis odoribus caput sit repletum, qualitates odorum perpendendæ, & frigida calidis, humida siccis opponenda. Si verò odores mali & graueolentes fuerint, etsi vere calidi sint; cùm euaporabilia ad caliditatem inclinent; tamen simpliciter frigida olfacienda non sunt; cùm vapores in capite retineant, & eorum discussionem prohibeant: sed moderatam caliditatem habere debent; nisi forsan magnus caloris excessus sit: tum enim oleum cucurbitæ, violar. & similia naribus attrahenda, & aër ipse qui inspiratur, refrigerandus, vt suprà *cap. 1.* dictum. Si vapores maligni sint, non solùm contrariis qualitatibus prædita naribus sunt attrahenda, verum cùm maligna qualitas plerumque altiùs in corpus sese insinuet, ea quoque, quæ peculiari vi malignitati illi resistunt, exhibeantur.

Caput à vaporibus metallicis affectum, vt curandum. Contra vapores metallicos, mercuriales & arsenicales commendatur Zedoaria; item hoc Electuarium, de quo manè portio auellanæ magnitudine sumenda, & naribus quoque aliquid allinendum.

℞. *Allij, nucum iuglandium*, an. M. ß. Contundantur, & super igne cum melle despumato misceantur; addanturque *theriac. optimæ* Drach. ij. *zedoariæ, caryophyll. macis*, an. Drach. j. F. Electuarium.

De his vide Auicennam, *prima tertij, tract. 2. cap. 20. 22. 23.*

Suffocati à fumo carbonum. Tandem vapores illos quod attinet, qui ex carbonibus accensis periculum suffocationis inferunt, etsi & illi temperiem cerebri & spirituum etiam aliquando mutant, & procul dubio narcoticam vim coniunctam habent: tamen quia etiam replendo, & angustiam pariendo nocent, dicemus de curatione à vapore carbonum penè suffocatorum, infrà *cap. 17. de angustia cerebri.*

Quantum ad curandi rationem attinet, danda opera, vt quamprimùm illi vapores discutiantur. Itaque æger statim in aërem liberum deducendus vel deportandus est, & aliqua vitæ aqua præstans, quæ vapores illos discutiat, adhibenda, cui aliquid theriacæ addi potest. Hinc vomitorium cum oxymelite, exhibendum, & tandem sternutatorium naribus insufflandum, & oleum destillatum, vel balsamum rutæ, saluiæ, vel aliquid simile naribus inungendum; neque omittendæ reuulsiones per clysteres, frictiones & similia.

Diæta.

Abstineat æger à cibis flatulentis, & iis omnibus, quæ caput replere possunt, & suprà, *cap. 1.* proposita sunt. Si causa aliqua euidens, quæ humoribus & spiritibus in capite & corpore commotis, vapores & flatus excitauit, adsit, vt Solis radij & æstus, motus violentus, ira, vini potentioris vsus, odores vehementes, capitis agitatio, inspectio rerum quæ velociter mouentur: causæ hæ omnes remouendæ sunt. Caput muniendum à frigore, ne vapores concludantur & retineantur; fugienda crepusculi aura, & venti australes, aërque nebulosus & crassus, lunæ ac Solis radij. Si à pituita sit flatus, cibi condiantur flatus discutientibus. Aluus seruetur aperta, cœna sit frugalis, & post cibum non bibatur, nec à cœna statim dormiatur. Nihil enim æquè caput replet ac somnus & potus post cibum. A cibo studia grauiáque negotia ac seriæ cogitationes omittantur, ira & tristitia vitentur. Caput sit quietum, nihilque capite inclinato agendum vel adspiciendum.

QUÆSTIO.

An Coriandrum ad supprimendos vapores è ventriculo adscendentes sit vsurpandum?

Apud plerosque Practicos ad supprimendos vapores è ventriculo adscendentes, & coctionem ventriculi adiuuandam, coriandrum dari, notissimum est. Sunt tamen quidam, inter quos P. Salius Diuersus, *in annot. in Altim. cap. 18.* qui eius vsum improbant, ideò quòd non tantùm non prohibeat adscensum vaporum ad caput, sed & suâ naturâ maximè caput petat, vapores alios secum ad caput ducat, & si largiùs sumatur, delirium inducat, vt Dioscor. *lib. 6. cap. 9.* docet. Et de aliis quoque Coriandri facultatibus Medici discrepant; aliique calidum, alij frigidum esse putant: de quo Matthiolus, *in Diosc. lib. 3. cap. 62.* Verum enimuerò si quis odorem, saporem, aliásque coriandri qualitates perpendat, facilè animaduertet, non frigidum, sed calidum esse; de quo tamen hîc controuersia præcipua non est. Verùm eius vim, quâ caput petit, quod attinet, est ea, si immoderatè sumatur, cum croco, nuce mosch. thure & similibus, ei communis. Moderatè tamen sumptum propterea non reijciendum, præcipuè præparatum. Vaporosum enim illud & volatile, vt loquuntur Chymici, quod est in Coriandro, quódque caput immoderatè sumptum instar veneni lædit, ab aceto figitur & corrigitur, vt vtile ad ventriculum roborandum, concoctionem adjuuandam, cor & cerebrum mundandum fiat remedium, quod ipsa experientia testatur. Quod cùm non attendunt Chymici quidam, qui oleum coriandri destillatum quasi egregium confortans exhibent, illud ipsum quod cerebro adeo noxium esse, non sine caussa scripsit P. Salius Diuersus, propinant. *An coriandrum vapores supprimat.*

CAPUT VIII.

De Intemperie Capitis cum Sanguine, seu Plethora.

Caussæ.

INtemperies hæc calida & humida est, qualis suâ naturâ est sanguis. Ad sanguinis autem in capite copiam cumulandam faciunt omnes plethoræ & sanguinis in corpore abundantiæ caussæ, quas *lib. 2. de institut. part. 2. cap. 3.* recensuimus. Ad caput verò copiosiùs fertur & attrahitur sanguis calore, dolore, ira, mentis nimia intentione, corporis exercitatione nimia, vini generosi potu, actibus calidisque fumis & odoribus, & faciliùs affluentem sanguinem caput admittit, si laxius sit vel debilius. *De Intemperie capitis cum sanguine.*

Signa Diagnostica.

Adest capitis grauitas & tensio, præcipuè flante austro; vasa in capite distenduntur, oculi & facies inflantur, rubent, venæque in iis conspicuæ sunt; calor capitis mitior est: quæ omnia certum signum exhibent, modò non ab alia causa externa proueniant. Nam ira & erubescentia, corporis item motus vehementior, potus vini potentioris, febris, calor externus, balnea, & quæcunque alia sanguinem calefaciunt & fundunt, cum ad exteriora mouere possunt, licet sanguis in corpore non abundet. Contrà timor, mœstitia, externum frigus, sanguinem, quamuis ille subsit multus, ad interiora reuocant. Vt igitur certum ex calore & colore corporis & capitis peti possit signum, expectandum, secundum Galeni consilium, donec animi & corporis motus sedentur, antequam feramus inde aliquod iudicium. *Signa sanguinis in capite abundantis.*

Notandum & hoc, etsi interdum sanguis in capite non peccet; sed alius humor, bilis, pituita, melancholia: tamen si à tali humore dolor diuturnior excitetur, fieri potest, vt doloris occasione tenuior sanguinis pars ad caput attrahatur, ad cuius præsentiam rubeat & caleat. Verùm symptomata isthæc tunc non sunt diuturna, & quis humor adsit, ex aliis quoque signis discernere non difficile est.

Sanguinis etiam in cerebro copia interdum somnum longum, interdum deliria, eáque cum risu & hilaritate aliquâ insomnia cum spectris & visis rubris inducit: si tamen sanguis est tenuis, in vigilias propensionem excitat, & proinde modò in somnum ruunt, modò mox expergiscuntur; pulsus arteriarum in temporibus magnus est & plenus.

Dolor qui adest, magis in parte anteriore percipitur, & præcipuè ab horâ nona noctis vsque ad tertiam diei; nonnunquam & sanguis è naribus effunditur: vrinæ, si in toto simul sit plethora, sunt subrufæ & crassæ: excrementa, quæ à cerebro proueniunt, probè cocta sunt, moderatè crassa, non salsa sed potiùs dulcia. Præcessit victus ratio sanguini copioso gignendo apta, consuetæ sanguinis euacuationis suppressio, ætas, & temperamentum ad sanguinem copiosum gignendum apta sunt, & aliæ plethoræ caussæ præcesserunt. Ab euacuatione sanguinis æger meliùs habet, vt & ab inediâ & victus ratione frigidiore. Nocet satietas, crapula, ebrietas, sanguinis euacuationis consuetæ suppressio, & capitis ac totius calefactio.

Prognosticum.

Non contemnendum hoc malum est, sed statim curandum, etsi sit sine febre: quia facilè sanguis in ista plenitudine; extra vasa lapsus inflammationem cum febre, vel graues capitis dolores, vel alias graues affectiones inducere potest. Et si pulsus inualescat, inflammationem instare indicio est.

Indicationes.

Sanguinis copia est imminuenda, & si is ab inferioribus ad caput mittatur, est reuellendus, repellendus, intercipiendus; qui influxit, deriuandus, euacuandus & discutiendus. Intemperies verò ipsa contrariis alteranda. Vnâ sæpe tamen operâ & sanguis repelli, & intemperies emendari potest.

Curatio.

Plethora in capite curatio.

Præmisso ergo clystere, vel aluum leniente medicamento, sanguis imminuendus & reuellendus. Cum verò quæ sanguinem euacuant & imminuunt, vt & reuellunt, alia tardè & insensibiliter, alia subitò & sensibiliter id faciant, vt *lib. 5. Instit. part. 2, sect. 1. cap. 16.* dictum; qui verò à sanguinis copia in capite fiunt morbi, aut statim in principio sint magni, aut in magnos morbos transire facilè possint; imminentis periculi ratio subitam requirit sanguinis euacuationem, qualis fit venæ sectione, modò vires ferant.

Itaque aperiatur cephalica vel dextra, vel sinistra, prout secundùm hanc vel illam capitis partem maior molestia percipitur; vel si caput totum æquè dolor occupet, in dextro brachio; aut etiam mediana, aut interna, prout in toto, vel aliqua parte sanguis abundare videtur. Extrahatur autem sanguis, pro ratione plenitudinis & virium, semel aut iteratò, vt *loco alleg.* dictum. Quòd si ex mensium vel hæmorrhoidum suppressione sanguis ad caput feratur, major tamen sit sanguinis copia; primùm ad plethoram minuendam vena in brachio aperiatur: hinc reuulsionis gratiâ in malleolo secetur: si verò non ita magna sit sanguinis copia, vnâ operâ sanguis minui, & reuelli potest, venâ in talo apertâ: detúrque opera, vt consueta euacuatio reuocetur.

Si tamen vires, ætas, & alia quæ vires definiunt, venæ sectionem prohibeant, cucurbitulæ cum scarificatione primùm lumbis, deinde scapulis & brachiis, tandem ceruici imponantur: modò mensium suppressio non præcesserit; & si major sit sanguinis copia, à tibiis inchoare oportet. Sunt quidem nonnulli, qui ob solam animi mollitiem venæ sectionem reniunt: atque his quidem aliquando indulgere, & ea quæ modò diximus, auxilia substituere possumus, modò morbus det inducias, nec ob longiorem curationem aliquod immineat periculum. Si verò morbus sit acutus, & qui, si curatio protrahatur, præsens periculum minetur, nihil ægro indulgendum, sed quod Hippocrates, 4. *aph.* 10. de purgatione monet, etiam hic locum habet: *In acutis morbis eadem die*, quâ incipiunt, *esse medendum*: si enim differatur, morbus interim naturam superabit. Non omittantur quoque aliæ reuulsiones per clysteres, ligaturas & frictiones extremorum, aut per lotiones crurum & brachiorum, ante cœnam institutas.

Neque inutile fuerit etiam post venæ sectionem lenes illas purgationes, præcipuè bilem spectantes, ex syrupo rosarum solutiuo, manna, tamarindis, &c. repetere. Etsi enim sanguinem non euacuant: tamen bilem, in quam sanguis calidior facilè degenerat, tollunt, & intestina ac primas vias ab excrementis, à quibus vapores ad caput eleuantur, liberant. Inprimis vtiles sunt myrobalani, cùm non solùm bilem euacuent, sed & sanguinem alterent, vtpote quæ sunt frigidæ in secundo, & siccæ in tertio. Quod etiam præstant, simúlque euacuant & alterant tamarindi, qui sunt frigidi, & sicci in secundo.

Repellentia sanguinem ad caput fluentem.

Deinde ad sanguinis ad caput motum impediendum vsurpentur repellentia, potestate & actu frigida tempore æstatis, & si æger sit iuuenis: potestate verò tantùm frigida tempore hyberno, & in senibus. De quibus cùm *cap. 3. & cap. 5.* dictum sit, ea hic non repetimus.

Intercipientia.

Intercipientia etiam venis & arteriis temporum applicari possunt, vt:

℞. *Mastich.* Drach. iij. *myrtill. corall rubr.* an Drach. ß. *olei myrtini* Drach. ij. *succi plantag.* Drach. iij. *cera* q. s. Fiat Ceratum.

Vel ℞. *Boli armeni* Drach. ij. *mastich.* Drach. j. *sang. draconis* Scrup. ij. *balaustiorum* Drach. ß. Excipiantur albumine oui & aqua rosarum. Applicentur temporibus.

Si verò sanguis ad caput iam fluere desiit, repellentibus opus non est; si quidem illum ibidem figerent, & retinerent. Abstinendum quoque ab iis, si catarrhus adsit frigidus; quia eiusdem fluxum per compressionem cerebri magis commouent: atque tum frictionibus potius à vertice ad humeros deorsum factis vtimur.

Sanguinem à capite euacuantia.

Materiam autem, quæ influxit, quod attinet, ea euacuanda ex capite, quod fit *primò*: Sensibiliter; aut venis narium cum recentibus ramulis herbæ millefolij, flor. graminis, vel aliis foliis nonnihil asperis, vel setis porcinis reseratis; (nam licet quidam etiam scalpello, vel hirudinibus appositis eas reserare iubeant; tamen id tutum non est, vt postea *in quæstione tertia*, dicetur) aut venâ frontis apertâ, aut hirudinibus narium apicibus appositis, aut cucurbitulis ceruici affixis; vt & errhinis ex succo betæ, maioranæ, &c.

Quæ vena in capitis affect. aperienda.

Interest tamen aliquid, quæ vena aperiatur. Narium enim venæ apertæ euacuant ex ipso capite, quacunque parte dolor fuerit; *ex capitis parte verò posteriore labor anti rectè in frontem excurrens vena incisa prodest*, vt habet Hippocrates, 5. *aph.* 68. quæ, vt Galenus habet *in commentario*, non solùm vacuat, sed etiam cum reuulsione vacuat, cùm ante & ponè opponantur: sicut cùm anterior pars capitis laborat, in occipitio vena aperta, vel cucurbitulæ admotæ prosunt. Laudantur & incisiones venarum, quæ sunt in temporibus; in dextro quidem latere, si sinistra pars sit affecta; in sinistro, si dextra. Nonnulli venas, quæ ex vtraque parte colli adscendunt, & Arabibus *guidez* dicuntur, aperiunt, & in extremis à sanguine ortis in capite morbis præsentaneum remedium esse scribunt. Et procul dubio plurimum commodi afferret harum venarum sectio, si non periculum immineret, quòd ob amplitudinem, & quia in valida spiritus retentione, & vocis intentione admodum tument, ægrè sanguis sisti possit. Itaque tutius est, minores ipsius ramos, cutem capitis in temporibus & fronte perreptantes, vt modò diximus, aperire. Licet & venas sub lingua aperire, quæ iugularis interioris os perreptantis sunt propagines. Galenus, Aëtius, Paulus Ægineta, Auicennas, & antiqui plerique, si sanguis calidus & vaporosus in capite morbum diuturnum, qui aliis remediis non cedit, excitet, secare iubent arterias, quæ in temporibus, in fronte & post aures sunt: eas scilicet, quæ raso capite si tangantur, calidiores apparent, & pulsum maiorem excitant, de quo postea, *quæst.* 3. plura dicentur.

Secundò: Insensibiliter euacuant discutientia & resoluentia. Itaque post principium addenda resoluentia repellentibus vsque ad statum: in declinatione sola resoluentia, sed moderata, cum intemperies sit calida, conueniunt. Discutiunt autem medicamenta ex flor. chamæm. meliloti, sem. althææ, lini, fœnugræci. Nonnulli pulmones animalium recenter mactatorum in aq. calida vel decocto chamæmeli, meliloti, anethi applicant: alij etiam catulos vel pullos columbarum per medium discissos. Verùm hæc sæpius permutanda sunt cum facilè corrumpantur, & corrupta prauum odorem expirent.

Dum hæc fiunt, non negligenda caput alterantia, qualia suprà *de Intemperie capitis calida sine materia*, proposita sunt, iisque si intemperies quædam reliqua sit, ea corrigenda. E quibus eligenda ea, quæ refrigerant & minùs humectant, vt *rosa, plantago, santalum, margarita, coralia, & eorum solutiones.*

Cæterùm si his præstitis capitis grauitas & dolor adhuc perseueret, indicio est, sanguinem ampliùs purum non esse: sed bilem vel melancholiam admistam: cùm sanguis copiâ peccans facilè inflammetur, & quod subtile est, in bilem, quod crassum, in melancholiam vertatur. Itaque reliqua curatio ad bilis & humoris melancholici præparationem & purgationem dirigenda, de qua postea.

Diæta.

Victûs ratio & intemperiei calidæ & humidæ, & plenitudini sit contraria. Aer sit moderatè frigidus, in passiuis parum declinans ad siccitatem, qui si talis non detur, parandus vt suprà, *cap.* 1. dictum. Vitentur venti, præcipue austrini. Cibus sit refrigerans, & tenuior, vergens ad siccitatem, & vitentur ea vsque ad declinationem, quæ pleniùs nutriunt, vt oua sorbilia, & carnes, quæ multum nutrimenti præbent, vt pulli gallinacei, gallinæ, capi, carnes vitulinæ, hœdinæ, veruccinæ. Vitetur quoque lac, & omnia cum lacte parata, ac multò magis ea, quæ ad caput effumant, idque vaporibus replent; quales sunt fructus oleosi, cæpæ & similia suprà *cap.* 1. proposita.

Conceduntur hordeata, pisces saxatiles, pruna, & huius generis alia: cibi condiantur refrigerantibus, suprà *cap.* 1. propositis. Vino planè abstinendum, aut tenue aquosum, oligophorum aut dilutum bibendum, aut aliquid aquæ superbibendum; ita enim vapores supprimuntur: aut bibatur cereuisia tenuis, vel ab assuetis aqua. In prima mensa quæ aluum lubricam reddunt, vt pruna Damascena, iuscula gallinarum aut pullorum, aut aliarum carnium, cum herbis emollientibus, spinachia, malua, borragine, lactucâ parata; in secunda verò mensa sumantur, quæ ascensum vaporum prohibent, claudendo os ventriculi; vt caro cydoniorum condita saccharo, pyra cocta, vel tosta, semen coriandri præparat. saccharo obductum. Æger non valde exerceatur, vitétque iram, & animi affectiones vehementiores, & studium atque animi intentionem à cibo. Neque caput multis tegumentis inuoluatur, ne humores & vapores ab inferioribus ad superiora rapiantur. Membra inferiora fricentur post vniuersales euacuationes, somnus non sit prolixus. Aluus, vt dictum, sit lubrica, ne ab excrementis in intestinis morantibus vapores ad caput eleuentur. Exemplum talis morbi curati est apud Forestum, *lib. 3. obs. 9. & seqq. vsque ad 13.*

QUÆSTIO I.

Quænam vena in capitis affectibus aperienda sit?

Quænam vena in affectionibus cap. aperienda.

Non idem hac de re sentiunt Medici. Galenus equidem, quem reliqui Græci sequuntur, vt è *lib. de curand. rat. per venæ sectio*

Quæ vena capitis affect. aperienda.

sectionem, c. 7. & alibi passim videre est, venam humeralem seu cephalicam dictam, modò in conspectum veniat, aperiendam censet: Auicennas verò & alij Arabes non sine distinctione hanc rem definiunt. Si enim abundantia sanguinis, quæ morbum in capite parit, solùm in capite sit, & partibus capiti vicinis, aut etsi in reliquo corpore fuerit, iam tamen ad partem affectam omninò affluxerit, neque metus vllus ampliùs sit, ex reliquo corpore sanguinem ad caput affluxurum, solas venas capiti proprias incidendas docent; vt venam frontis, vel in occipite; vel post aures cucurbitulas apponendas censent. Si verò etiam in reliquo corpore sanguis abundet, & fluxus adhuc duret, vel sanguinis fluxus metuatur, tunc venam cephalicam aperiendam existimant, quâ apertâ & partes capiti vicinæ euacuentur, & sanguinis ad caput affluxus reuellatur: vel etiam si viscera & partes infimi ventris sint repletæ, basilicam aperiendam putant, quæ, vt Galen. 4. *de rat. vict. in acut.* docet, præcipua membra, quæ infra collum & clauiculam sunt, faciliùs & expeditiùs euacuat. Quod si & caput & inferiora repleta videantur, venam, quæ media seu mediana dicitur, secandam statuunt, quæ ex coalitu humeralis & axillaris fit, & caput ac sub eo partes, euacuare potest. Auicennas hoc præterea addit, si plus euacuare voluerimus, venam prope talum vel saphenam secandam esse. Mesuës etiam in omnibus capitis morbis hæmorrhoidum prouocationem plurimùm posse scribit.

Et omninò distinctione hic quadam opus est, & quid leges euacuationis ex toto, quid reuulsionis, & ex parte affecta euacuationis requirant, attendendum. Etenim in principio morbi non solum ad caput, sed etiam ad totum corpus, & partem, à qua fit affluxus sanguinis, respiciendum, & ita venæsectio instituenda, vt capiti proximus, non noceamus, id est sanguinis ad caput affluxum prohibeamus. Ideóque in principio talis vena aperienda, quæ simul sanguinem abundantem possit euacuare, & à capite reuellere: nullo verò modo vena in ipso capite in principio aperienda. Sed si plenitudo proueniat ab hepate, & partibus ad illud attinentibus, & sit in toto corpore, vena interna, vel mediana statim aperienda.

Si verò à mensium vel hæmorrhoidorum suppressione sanguinis abundantia & capitis morbus proueniat, quæ vena primùm aperienda sit, authores dissentiunt.

Alij enim statim in principio, dum fluit adhuc sanguis, venas in cruribus & pedibus secandas, aut loca illa scarificanda putant, cùm si in partibus superioribus vena aperiatur, sanguinis motus ad caput magis concitetur. Alij plenitudinem primò demere, venâ communi in brachio apertâ, postea sanguinis motum ad inferiora reuocare, venâ in pedibus sectâ iubent.

Verùm hic quantitas sanguinis abundantis, & morbi capitis hinc dependentis magnitudo attendenda. Etenim si sanguinis copia sit minor, & morbus det inducias, venas in pede primùm, & quidem sæpius, si opus sit, aperire licet: cùm venæ hæ & sanguinem minuant, & reuellant, si quidem vena vbicunque aperta sanguinem imminuere potest. Cum verò hæ venæ in pedibus, vt minores, sanguinem tardiùs euacuent: si magna sit eius copia, & morbus vehemens, ac præsens propterea auxilium requiratur, in cubito vena primùm aperiri potest, seu externa, seu mediana. Hinc deinde danda opera, vt naturalis fluxus iterum concilietur. Si verò in toto corpore nulla, vel non magna sit sanguinis abundantia, affluxus tamen eius ad caput metuatur, statim cephalica aperiri potest. Tandem verò & corpore euacuato, & fluxu cessante, nisi malum cesset, venas in capite aperire licet. Videatur & Iacchinus, *in 9. Rhas. cap. 3.* Inualuit quidem apud vulgus, & apud tonsores nostros opinio, in affectibus capitis plurimùm prodesse venæ quæ est inter pollicem & indicem, quam ideò cephalicam appellant, sectionem. Verùm nullis fundamentis ista opinio nititur. Nam nullus ramus ex cephalica ad manum tendit, sed omnes rami venarum in manu, sunt vel rami basilicæ, vel communis.

QUÆSTIO II.

An arteriæ in affectibus capitis à sanguine secandæ sint?

An arteria in affectibus capitis aperienda.

Veteres, vt ex Galeno *de loc. affect. cap. 8. 6. de tuenda san. cap. 9. lib. de curand. ratione per sang. missionem, capp. duobus vltimis*, Aetio, Ægineta, Auicenna, Rhase videre est, vbi sanguis calidior & feruidior ad caput fertur, & in eo abundat, & sæpe diuturnos capitis dolores, vertiginem, & alia mala diuturna, quæque aliis remediis non cedunt, excitat ad arteriarum sectionem, tanquam præsentissimum remedium accedere solebant. Et quidem in temporibus, infestantibus oculos fluxionibus calidis: post aures verò in vertiginosis maximè, & iis, qui diuturnis doloribus capitis ac spirituosis affliguntur. Experientiáque comprobatum est, post varia diu frustra tentata remedia, hoc auxilij genus tandem profuisse. Verùm plerique hodie eam tentare metuant: 1. cùm nostris Chirurgis ratio eas secandi non sit cognita. 2. (quæ duæ rationes etiam a Galeno, *lib. 3. de curandi ratione per sanguinis missionem, cap. 2.* attinguntur,) quòd difficile sit erumpentem ex arteriis sanguinem compescere & supprimere. 3. quòd etiamsi sistatur, & vulnus ad cicatricem perducatur, nihilominus ἀνεύρυσμα fiat.

Verùm enimuerò periculum & hæmorrhagiæ & aneurysmatis vitari potest, si arteria tota prædicatur, vt ex Galeno, *loc. allegat. cap. vltim.* patet. Alias enim, vt Galenus, 5. *meth. med. cap. 7.* docet, difficulter sanguis sisti arteriâ sectâ potest. Platerus priùs etiam arteriam denudare iubet, vt ligari postea possit. Sed nec planè impossibile est, etiamsi tota non dissecetur, sed sic vt vena aperiatur, sanguinem sistere, modò deligatio rectè fiat, neque ea citò soluatur, vt Ambrosius Paræus, *lib. 16. Chirurg. cap. 4.* docet, qui in diuturnis capitis affectibus, à sanguine feruido, tenui & vaporoso, illam sectionem non solùm in seipso, sed & in aliis feliciter & cum commodo instituit. Verùm nisi aliis omnibus frustrà tentatis, ad hanc sectionem non accedendum. Diligenter etiam perpendendum est, quibus in casibus ea necessaria sit. Plerique statuunt, id tenendum esse, cùm certi sumus, causam in arteriarum sanguine spirituoso esse, idque ex arteriarum pulsu vehementiore, & calore ad tactum agnosci, id quod verum etiam esse credimus. Quanquam enim multa hac de re argutetur Theodorus Collado, *in obseru. in Holler. methodum, cap. 9.* & probare conetur, *primò*, aliquem dolorem capitis ac oculorum pulsatilem, etiam materiâ fluente per arterias exteriores, non requirere hoc remedium, imò id, si adhibeatur, malum esse; *secundò*, in aliquo effectu seu dolore capitis aut oculorum, cuius materia fertur per venas & arterias internas, arteriotomiam vtilem esse: tamen quæ affert non magni momenti sunt. Ludit enim procul dubio æquiuocatione doloris pulsatilis. Neque enim credo, Hollerium, cùm dicit, in omni dolore capitis pulsatili singulare remedium esse arteriotomiam, dolorem pulsatilem propriè dictum intelligere, qui est proprius partium inflammatarum, vbi ob partes inflammatas tensas pulsatio arteriæ vehementior percipitur, sed eum qui fit sine inflammatione, cùm scilicet ob sanguinem arteriosum, spirituosum & flatulentum, qui dolorem capitis diuturnum excitat, arteriæ in temporibus vehementiùs pulsant, & tactu calidiores percipiuntur, qui dolor sæpe tam pertinax est, vt nisi sectâ arteriâ vix tolli possit. Neque, quod se demonstraturum promittit, demonstrat Collado, scilicet aliquem dolorem, etiam materiâ fluente per arterias externas, non requirere hoc remedium; sed hoc probat, aliquem dolorem esse pulsatilem materiâ non existente intra arterias, sed etiam aliquando intra venas: & ita concedit, materiam tum non existere intra arterias, sed venas; cùm tamen se demonstraturum promiserit, materiâ intra arterias existente aliquando arteriotomiam non solùm inutilem, sed etiam noxiam esse. Alterum quod attinet, contrarium statuit Galenus, & non ob quosvis capitis affectus arteriotomiam instituendam, sed ob eos solùm, cùm sanguis feruidus per arterias externas fertur, clarè docet, 3. *de loc. aff. cap. 8.* cùm scribit; *Non omnes huius auxilij beneficio fuisse curatos*, eos nimirum, vbi vapor ille spirituosus per arterias internas ad caput adscendit. Addit enim: *Etenim aliæ arteriæ in maiores ad cerebrum ex ipsius basi per retiformem plexum adscendunt, per quas huiusmodi affectionem fieri consentaneum est, elato per ipsas vaporoso calidóque spiritu.*

QVÆSTIO III.

An venas narium scalpello vel hirudinibus aperire liceat.

An venas narium scalpello vel hirudinibus aperire liceat.

Plurimi quidem Medici etiam venas narium scalpello & hirudinibus aperire iubent, sed neuter modus tutus est. Nam cùm venæ illæ visui non pateant, quâ ratione etiam scalpello aperiendæ sint, Chirurgus non videre, & facilè hic aliquid peccare potest, neque etiam vulnus ita obligari potest, sicut in venis subcutaneis. Refertque Alexander Benedictus, *in Proœm. lib. 14 pract.* tonsorem quendam in naribus pilos incautè tondentem, venulam secuisse, nec continuato sanguinis profluuio sistendi modum fuisse, ita vt sequenti die vulneratus expiraret. Neque est, vt quis arteriam vulneratam dicat: Idipsum enim sæpius in naribus cauere non potest Chirurgus, nec discernere, an venam vel arteriam secet. Imò vt ibidem monet Alexander Benedictus; in toto corpore venæ & arteriæ orificiis conueniunt. Multò minus tutum est hirudines naribus immittere; cùm facilè penitius irrepere, & pertinaciùs hærere queant, vt non facilè extrahi, ac magnæ hæmorrhagiæ causæ esse queant: cuius rei exemplum annotauit Herc. Saxonia, *l. 1. pract. cap. 2.* de quodam Patritio Veneto, cui hirudo naribus apposita adscendit in caput, ita vt nullo modo vel extrahi, vel necari posset, vnde æger nimiâ sanguinis effusione extinctus est. Et simile quid etiam Venetiis accidisse refert.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

Cui loco cucurbitulæ reuulsionis gratiâ sint applicandæ?

Cui loco cucurbitula in affectibus capitis applicanda.

Diximus cucurbitulas scarificatas, Venæ sectionis vicarias, primum lumbis, deinde scapulis & brachiis, tandem ceruici imponendas esse. Contrarium sentire videtur Plater us, dum *pract. tract. 1. part. 257.* scribit, cucurbitulas colli lateribus, summo humero, scapulis, brachiis, coxis, suris, natibus quoque applicandas esse; sensim à superioribus versus inferiora cucurbitularum applicatione procedendo, repetendóque eodem, vel etiam sequentibus diebus: adhibita postmodum scarificatione, si validiùs à parte trahere velimus.

Verùm nulla est hic repugnantia. Nos enim tantùm de cucurbitulis scarificatis locuti sumus, quas meritò primò partibus remotioribus applicamus. Platerus verò de scarificatis & non scarificatis loquitur: & non scarificatas primò loco propinquo applicat, hinc sensim remotiori, vbi demum & vltimò scarificationem adhibet, atque ita non scarificatis saltem sanguinem versus locum scarificandum deducit.

CAPUT IX.

De Intemperie capitis cum Bile.

Causa.

De intemperie capitis cum bile.

INtemperies hæc calida & sicca est, bilémque coniunctam habet: quam quæ causæ generent, in *Institut. lib. 2. part. 2. cap. 5.* explicatum est. Eæ autem & hic locum habent: nimirum aer calidior, anni tempus calidum, vigiliæ nimiæ, exercitatio corporis nimia, & vitæ genus laboribus deditum; inedia, cibi qui facilè in bilem vertuntur, vinum potens, medicamenta calida & sicca, & id genus alia. Idque faciliùs ista præstant, si hominis temperatura sit calidior & siccior, habitus corporis gracilis, ætas iuuenilis.

Signa Diagnostica.

Signa bilis in capite.

Sensum mordacitatis, & dolorem acutum, mordacem & pungentem ob acrimoniam & feruorem totius capitis, excitat humor biliosus: vnde caput totum calidum tangenti deprehenditur, dolórque, etsi vehemens, est sine insigni grauitate, quia sua tenuitate poros subit, nec inflat, dolórque magis in dextra parte percipitur, quod procul dubio intelligendum est, cùm caput ab hepate κατ' ἰδίαν afficitur. Facies pallet, vel potiùs flauet & ad citrinum colorem tendit, vt & oculi. Actiones cerebri potiùs deprauantur, quàm abolentur, vel imminuuntur. Aliter enim sæpe imaginantur, & ratiocinantur, quàm par est, biliśque in cerebro abundans delirium sæpe, cum quadam feucitate & iracundia, excitat; vigiliæ infestant, quas interdum leuissimus & breuissimus somnus interrumpit; obuersantur ante oculos, præsertim dum æger obdormiscit, imagines flammarum & incendij, pugnarum & dimicationis, volatus. Excrementa cerebri sunt pauca, aurium verò multa, & flauescunt, adestque linguæ, narium & oculorum siccitas, os amarescit. Non quiescunt ægri, sed inæqualiter, variè & inordinatè corpus mouent: Pulsus, si in corpore reliquo bilis abundet, est magnus velox, frequens. Vrina citrina, ignea, & tenuis: ac symptomata, quæ coniunguntur, per periodos affligunt, & plerumque circa meridiem ingrauescunt. Refértque Iacchinus, *in 9. Rhas. cap. 4.* Iuuenem quendam dolorem capitis ex bile adeò grauem quotidie circa meridiem passum esse, vt fureret. Solétque tunc accidere, sicut & in febribus, vt vrinæ tenues & aqueæ quasi mingantur, bile ad caput tendente; circa vesperam verò iterum tinguntur, dum eadem in venis humoribus permiscetur, & cum vrina excernitur.

Præcesserunt caussæ bilem generantes, vt hepar calidum & siccum, ætas iuuenilis, cibi & potus ad bilis generationem facientes, & reliquæ bilem cumulantes causæ. Iuuant quæ refrigerant, bilem euacuant, à capite auertunt, alterant, eiusque generationem prohibent: contrà nocent quæ calefaciunt, bilem generant, retinent, augent, eámque ad caput concitant. Lux etiam vehementior molesta est.

Indicationes.

Humor biliosus est euacuandus, à capite auertendus, repellendus, si aliunde affluat. Intemperies verò tam cerebri, quàm humorum coniuncta, calida & sicca, contrariis alteranda, capútque roborandum. Et quidem si febris adsit, coctio priùs expectanda, nisi materia turgeat: si verò febris absit, quocunque tempore purgationem exhibere licet, modò viæ apertæ sint. Hæ enim si apertæ non sint, aperiendæ priùs, de quo in *Institut. lib. 5. part. 2. sect. 1. cap. 6.* & de febribus, *lib. 2. cap. 6.* dictum. Ideóque frustra nonnulli ad bilem digerendam multa medicamenta propinant. Etsi enim illa quæ præscribunt, medicamenta vtilia sint: tamen potiùs post purgationem, ad intemperiem alterandam, quàm ante purgationem, ad bilis coctionem, quâ hic in morbo non febrili, nulla opus est, conducunt.

Curatio.

Inicitur ergo primùm clyster ex refrigerantibus & emollientibus.

Vt ℞. *Fol. maluæ, violariæ, parietariæ, mercurialis, betæ*, an. M. i. *prunor. damasc.* num. x. *hordei* M. ß. Coquantur in aq. simplici. Colat. ℞. ℔. j. *cassiæ*, *vel elect. lenitiui*, *aut dia athol.* Vnc. j. *olei violar.* Vnc. iij. *sacchari rubri* Vnc. ß. *salis*, ℈. ß. Fiat clyster.

Vel. ℞. *Malu., violar. endiu. lactuc.* an. M. j. *flor. nymph.* P. ij. *sem. quatuor*, *frigid. maior.* Vnc. ß. *prunor.* num. x i i. Coque in aqua hord. s. Colat. ℞. ℔. j. *cor. cassiæ* ℥. vj. *elect. diacathol.* Vnc. ß. *olei violar.* Vnc. ij. *mell. rosati colat.* Vnc. j. Fiat clyster.

Vel exhibeantur syrup. violar. aut rosar. solutiu. Vnc. ij. vel iij. cum aqua vel decoctione endiuiæ, vel decocto florum & fructuum.

Vel ℞. *cassi., elect. lenitiu.* an. Vnc. ß. *pulpæ tamarindorum* ℥. iij. Cum sacchato F. bolus.

Vel in decocto aut aqua calidos humores alterante dissoluatur *cassiæ* Vnc. j. & addatur *syrup. solutiu. rosar. aut violar. solutiu.* Vnc. ß. F. haustus.

Postea si bilis mixta sit cum sanguine, vtilis est sanguinis missio sed parcior, ad sanguinis copiam imminuendam, eundémque refrigerandum: mittendus etiam reuulsionis gratiâ sanguis, vbi inflammatio metuitur. Si verò nulla copia sanguinis adsit, nihilque tale metuatur, venæ sectione opus non est. Censent autem Medici, venam potiùs in dextro, quàm in sinistro brachio aperiendam esse; qui sedes bilis potissimùm sit in dextro latere, & aperienda est vena vel mediana, humeralis.

Præparantia bilem in affectibus capitis.

Postea bilem præparantia exhibenda, quæ scilicet eius feruorem & acrimoniam attemperant, vt sine molestia per conuenientia loca euacuari possit, refrigerantia scilicet, & humectantia, è quibus cephalica eligantur. Si tamen id conditio humoris postulat aliàs, & si bilis sine vllo incommodo euacuari potest, statim ad purgationem accedendum, vt antea dictum. Conueniunt ergo hic, si opus est, caput humectantia, & refrigerantia suprà proposita: quibus & alia bilem præparantia, vt endiuia, acetosa, cichorium & similia misceantur. Et si bilis sit tenuior, & cum multis vigiliis, lactuca, nymphæa, papauer.

℞. *Syrup. papau.* Vnc. j. *de nymphæa* Vnc. ß. *aq. lactucæ, violar. nymph.* an. Vnc. j. Misce.

Vel ℞. *Syrup. granatorum, de agresta, nymph.* an. ℥. vj. *aq. portulac. lactuc. rosar.* an. Vnc. j. Misce.

Si bilis sit crassior.

℞. *Aq. endiu. cichor.* an. Vnc. j. ß. *syrup. acetos. s.* Vnc. j. *endiu.* Drach. vj. Misce.

Etenim natura bilis semper perpendenda. Quò enim bilis calidior, eò fortiora refrigerantia adhibenda, vt si bilis sit pallida, fiant medicamenta ex hordeo, cichorio, endiuia, rosis, acetosa: si flaua, & præsertim vitellina, illa scilicet ex adustione bilis pallidæ orta, nymphea, papauer addenda: si sit viscidiitatis particeps, vt vitellina illa Guaineri ita dicta, quæ pituitæ aliquid admistum habet, syrup. acetosus, & acetum addendum; de qua re prolixiùs agit Sauanorola *pract. tract. 4. cap. 32.*

Purgantia bilem in affectibus capitis.

Obseruandum etiam hic in vsu istorum medicamentorum, quod aliàs in genere præcipitur: cùm dulcia facile in bilem mutentur, syrupos & alia dulcia in parua quantitate esse vsurpanda, & aquis ac decoctis refrigerantibus bene diluenda. Acida potiùs præcipuè vbi incisione aliqua opus est, conueniunt, & bilis sit crassior.

Deinde purgetur humor biliosus, verùm non admodum validis & calefacientibus medicamentis, quibus sanguis magis calefit, & ad superiora fertur, sed lenioribus; & quæ simul feruorem sanguinis tollunt, blandéque euacuant: qualia sunt *syrup. rosar. & violar. solutiuus*, *aloë*, cui, vt fortiùs purget, pauxillum scammonij, videl. ad Vnc. j. ß. gr. v i i i. vel x. prout natura corporis, & humoris copia id requirit, addi potest; & Gal. *hiera picra*, *myrobalani citrin. tamarindi*, *manna*, cui, quia facile bilescit, refrigerantia, & quæ eius in bilem mutationem prohibeant, addi possunt; vt *syrup. rosar. solutiu. cremor tartari*, *aqua endiu. violat. &c. Rhabarbarum.* De quo tamen notandum, quòd quidem ad bilem euacuandam vtile, & admodum familiare est medicamentum; quia tamen siccat ac fumosum est, & facilè exhalat, solum non dandum, sed cum aqua endiuiæ, violat. & similibus frigidis, addendúsque *syrup. rosar.* vel *violarum solutiuus*, *electuarium lenitiuum*, *diaprun. lenitiuum*, *diacatholicum*. Et fortiora, *electuar. de psyll. diaprun. solutiuum de succo rosarum*, *pilula aggregatiu.*, *aurea*, quæ vsurpanda, si bilis sit crassior & ob lentorem pertinacius adhærescat, vel pituitæ aliquid admixtum habeat.

℞. Spe-

Haustus. ℞. *Specier. decocti flor. & fructuum* Vnc. ß. *sem. quatuor frigid. maior.* an. Drach. j. *tamarind.* Vnc. ß. Coquantur in aqua simpl. In colat. s. q. Infund. *rhabarb.* Drach. ß. *cinamomi* Scr. ß. *spica* gr. vj.

Colat. ℞. Vnc. iij. in iis dissolue *manna* Drach. vj. vel Vnc. j.

Iterum colentur. Adde *syrup. rosar. solutiu.* Vnc. ß. Fiat Haustus.

Decoctum etiam, vel syr. flor. & fructuum cordialium, hic; quod bilis feruorem reprimit, sanguinem mundat, & bilem leniter educit, vtilis est.

Syrupus. ℞ *Prunor.* num. xl. *iniubarum, sebesten*, an. num. xxx. Coque in aq. lb. iij. ad remanentiam lb. j. In colatura dissolu. *pulpa tamarindor. cassia extract.* an. Vnc. iij. *manna* Vnc. j. si libet, adde saccharum. Fiat syrupus pro iij. dosibus, quarum quælibet cinamomi gr. iiij. acuatur.

Vel ℞. *Rhabarbari* Scr. iiij. *cinamomi* Scr. j. *flor. cordial.* P. ij. Infundantur in aq. endiuiæ.

Colat. ℞. Vnc. iij ß. in iis dissol. *pulpa tamarind. el. de succo rosar.* an. Drach. ij. *syrup. violar. solut.* Vnc. ß. M.

Bolus. Delicatis talis Bolus exhiberi potest.

℞ *Conserv. violar. vel rosar. cum manna parata*, Vnc. ß. *extracti scammon.* gran. vj. *vel diagrydy* Scr. ß. *cinamomi, macis, mastiches*, an. gran. iij. Fiat Bolus.

Vel ℞. *Cassia* Vnc. ß. *elect. rosat. Mes.* Drach. j. *rhabarb. elect.* Scr. ij. *spec.* gran. vj. *trochisc. de viol. cum scammon.* Scr. j. Cum *sacchar.* Fiat Bolus.

Puluis. ℞. *Rhabarbari*, Drach. ß. *spec. diaturbith, cum rhabarb.* Scr. j. *diagrydy* gran. iiij. *macis, santal. citrin.* an. gr. iij. Fiat Puluis.

Et quidem bolis & liquidis medicamentis bilis commodiùs purgatur, cum iis refrigerantia & humectantia commiscere liceat, pilulæ verò magis siccant. Si tamen alicui pilulæ arrident, & præcipuè si bilis sit crassior, tales exhiberi possunt.

Pilula. ℞. *Pilul. aggreg.* Scr. ij. *de rhabarb.* Scr. j. *diagryd.* gr. iiij. *cum aq. endiu.* Fiant pil. xxi.

Vel ℞. *Rhabarb.* Drach. ß. *spica* gran. iij. *specier. hieræ s.* Scr. j. *agarici trochisc.* Scr. ß. *diagrydy* gr. iij. *Cum syr. violar.* Fiant Pil. xxv.

Notandumque hic illud, quod Galenus, *lib. 1. τῶν κατὰ τόπ. cap. 2.* monet, in omni capitis morbo, à quocunque humore fiat, admiscenda esse phlegmagoga.

Clysteres etiam refrigerantes & humorem biliosum euacuantes sæpius iniicere vtile est.

Clyster. Vt ℞. *Malua, altheæ, violaria, parietaria*, an. M. j. *hordei* M ß. *semin. quatuor frigid. maior.* an. ℨ. iij. *prunor.* num. x. Coquantur in aqua simplici.

Colat. ℞ lb. j. *cassia pro clysteribus*, Vnc. j. *elect. de psyll* Vnc. ß *olei violacei* Vnc. iij. *mellis rosati colati* Vnc. j. *salis* Drach. j. Fiat Clyster.

Vomitoria. Si bilis ad ventrem confluat, atque inde vapores ad caput eleuentur, ægerque ad vomendum facilis sit, vomitoria etiam lenia exhiberi possunt. Si verò æger ad vomendum difficilis sit, ne caput magis repleatur, omittenda vomitum cientia, & bilis per aluum educenda.

Vrinam cientia. Neque solum illa electiuè purgantia vsurpenda, sed & ea, quæ abstergendo potius tandem cum per aluum, tum per vias vrinæ educunt: qualia sunt decoctum lupuli in sero lactis, & fumaria cum sero lactis exhibita.

Postquam humor biliosus ita euacuatus, qui restat, alterandus, & intemperies inducta corrigenda, contrariis scilicet refrigerantibus scilicet & humectantibus, supra *cap. 1. & 4.* propositis, quæ hic repetere opus non est. Quibus & alia ad bilem retundendam vtilia addere licet, vt *dentem leonis, sonchum, portulacam, syrup. de portulaca, de agresta, oxysaccharum*, & si vigiliæ infestent, præcipuè vsurpanda *lactuca, nymphæa, papauer*, & ex iis parata medicamenta. Simul etiam, & postquam humor biliosus per aluum aliquo modo euacuatus fuerit, ab initio etiam hic repellentia conueniunt, quæ suprà de intemperie capitis calida & a plethora, proposita sunt. Et licet repellentibus opus non sit refrigerantia tamen adhibeantur tum interna, tum externa *cap. 1.* proposita. Inter quæ odoramenta reliquis præferuntur, quòd satis refrigerent, exitum tamen vaporum e capite non prohibeant. Topica quæ adhibentur, non sint humida, & sanguinem ad putrefactionem disponentia, sed eligenda adstringentia, succi granat. berber. Ideoque Forestus, *lib. 9. obseru. 12*, sacculis potiùs, quam lotionibus vtendum censet.

Camphora in affectibus capitis. Camphora tamen hic, quia siccat, & vigilias inducit, vel omittatur, vel cautè adhibeatur; cùm somnus in hac intemperie capitis commodissimus sit. Ideóque & quia bilis siccat, & plerumque vigilias inducit, somnum conciliantibus sæpe opus est, vt lotionibus pedum, medicamentis quæ acrimoniam bilis retundunt, & cerebrum humectant, ex foliis lactucæ, flor. violar. capitibus & seminibus papaueris, & similibus, de quibus suo loco dicetur.

Neque omittantur reuulsiones per cucurbitulas sine scarificatione, per frictiones, ligaturas, lotiones extremorum. Vtile etiam hic est balneum aquæ dulcis.

Hinc particulares euacuationes instituantur. Apophlegmatismi quidem pituitæ propriè conueniunt. Masticari tamen & hic possunt grana mastiches cum passulis, & saliua cerebro expui. Et si aliquid pituitæ admistum sit, aliquot grana piperis, vel cubebarum, vel parum cortic. radic. cappar. addi potest. Errhina parentur ex succo betæ, aqua tamen hordei admixta. Vel fiat Gargarismus ex decocto hyssop. hordei & oxymel. simpl. *Euacuantia bilem è capite.*

Vel ℞. *Succi rosarum* Vnc. ij. *diagryd.* ℨ. j. *extract. rhabarb.* Scr. j. *succi beta* Vnc. iij. *mellis* q. s. fiat errhinum.

Vel ℞. *Succi rosarum* Vnc. ß. *diagryd.* Scr. j. *mellis* parum. Misce.

Vel *Scammonium aut elaterium cum lacte* misceatur, quod naribus attrahatur.

Vel ℞ *Aq. maioran.* Vnc. ij. *manna*, Vnc. sem. Misce.

Rhabarbarum quoque vsurpare licet. Sternutatoria cùm ex solis frigidis, vt pote quæ naturam sufficienter non stimulant, parari non possint, parentur, si iis opus, ex frigidis & calidis simul mistis, vt ex succo violarum vel rosarum, quibus aliquid piperis aut helleb. addi potest. Aut vapor aceti, in quo castoreum dissolutum sit, naribus attrahatur.

Et si bilis sanguine permixta sit, sanguisque biliosus, tenuis, feruidus ac vaporosus mali causa sit, ad arteriarum sectionem, aliis remediis non iuuantibus, accedere quoque necessarium est, de qua *cap. præcedente* dictum.

Tandem etiam digerentia ex chamæmelo, meliloto, sem. lini, fœnigræci adhibenda; vt & vnguentum alabastrinum, eodem modo, vt in Intemperie cum sanguine, de quo postea etiam *in quæstione*, dicetur. Et quia cochlearum caro, citra calorem, redundantem humorem euocat, etiam hic nonnulli cataplasma, quod paratur ex cochlearum carne contusa, cum modico thuris commendant.

Diæta.

Aër, in quo æger degit, sit frigidus & humidus, vel talis arte paretur, vt supra, *c. 1.* dictum. Victu vtatur æger refrigerante & humectante, supra *eodem cap.* proposito & descripto, quo generatio bilis prohibeatur, & genita temperetur. Abstineat vino, potusque assuetus sit aqua cocta & præparata, vel aqua hordei aut cereuisia tenuis. Assueti cubitum ituri haustum aquæ frigidæ bibant. Somnus sit longior: perturbationes animi, & corporis motus vehementiores, vt & inedia vitentur.

QUÆSTIO.

An in Intemperie cum humore bilioso etiam locum habeant discutientia & resoluentia?

Videntur quidem minùs conuenire discutienda, 1. Cùm sint calida, & intemperiem augeant, ac facile putredinem humori inducere possint. Quia attrahere valent humores ad caput 3. Quia bilis sponte & facile exhalat, & vix vllas sui reliquias in capite relinquit.

Verum enim verò in decisione nón sunt planè omittenda discutienda. Si enim locum habent in inflammatione, vt docet Galenus *13. m. m. c. 6. 8. & 9. & 2. ad Glauc. c. 15. & 2. τῶν κατὰ τόπ. c. 2.* omnino etiam in humore bilioso adhiberi possunt. Tantum verò abest, vt intemperiem augeant, vt potius refrigerent. Digerentia enim, vt vult Galenus, *1. de simpl. medic. facult. c. 4. & 2 ad Glaucon c. 2* refrigerant ex accidenti, quatenus materiam calidam discutiunt. Neque metus est attractionis; cùm nonnisi vniuersalibus præmissis, & post vsum repellentium adhibeantur. Vbi verò metus adhuc est de affluxu, composita ex repellentibus & discutientibus vtendum. Et quanquam humor biliosus sit tenuis, & facilè exhalet, tamen facile fieri potest, vt in capite hærens crassescat, & hinc non totus exhalet. Interim non diffiteor, cautione opus esse in discutientibus in hac intemperie adhibendis, videndúmque esse, ne illis intemperies calida augeatur.

CAPUT X.

De Intemperie Capitis cum pituita.

Causæ.

QVæ cum pituita coniuncta est intemperies, frigida & humida est. Generatur autem & cumulatur pituita in cerebro hyeme, & constitutione aëris frigida, locisque palustribus & vliginosis, ætate senili, in primis vbi cerebrum frigidius & humidius est, vel à morbo aliquo, aut nimia Venere, aut immoderato sanguinis è naribus fluxu, debilitatum est, aut ob meatuum angustiam excrementorum crassitiem, facultatisque expultricis debilitatem excrementa expellere non valet. Aliunde verò ad caput transmittitur, si in vniuerso corpore, aut determinata aliqua parte abundet, & causæ accedant, quæ ipsam ad caput allicere valent, vt dolor capitis, calor, & similia. Non parum etiam sæpe ad hanc intemperiem generandam facit hepar calidum & humidum, à quo sanguis vaporosus materiam *De Intemperie capitis cum pituita.*

tiam multis vaporibus, qui in caput eleuantur, præbet, qui ibi hærentes cerebrum debilitant, & materiam pituitæ præbent. Et omninò huc faciunt causæ omnes pituitam generantes, *Lib. 1. Instit.* enumeratæ.

Signa Diagnostica.

Signa pituitæ in capite. Adest capitis grauitas & tensio, sensuum cùm internorum, tum externorum inertia, mentisque stupor & tarditas, in somnum propensio, idem est longior & profundior; nisi mœror & sollicitudines, vel aliæ causæ interrumpant, & vigilias excitent. Somnia sunt de rebus albis, aquis, pluuiis. Cœlo sereno meliùs habent ægri; nubilo, & aëre frigido habent peius; circa Lunæ φάσεις peius: Lunâ ab aspectu Solis vacua meliùs. Si tamen in parte capitis anteriore pituita abundet, soporosus magis affectus extat; si in media vel posteriore, fatuitas & memoriæ læsio magis excitatur.

Os saliuâ multâ humet, lingua est mollis, sitis adest nulla, & pituita copiosior è naribus & per palatum excernitur, quæ sapore est vel dulci, vel acido, vel salso, pro natura & differentia pituitæ. Facies pallet, nisi forsan doloris vehementiâ aut diuturnitate tenuior sanguinis pars ad caput rapiatur, cuius præsentiâ id rubeat & caleat; oculi subtument. Caput si tangatur, non est ita calidum, sed potiùs frigidum, & quod nonnisi tegumentis multis adhibitis calefieri potest. Nonnulli conqueruntur, se frigiditatem instar niuis & glaciei in capite percipere. Molestia quam patit, fere magis in occipite sentitur, præsertim iis horis, quibus pituita dominatur, à tertia scilicet hora noctis vsque ad nonam. Vrina, si simul in reliquo corpore pituita abundet, est cruda, crassa, alba. Pulsus paruus, mollis, tardus, rarus. Affectus, qui inde excitatur, est diuturnus. Quòd si cum his temperamentum ægri, ætas, anni tempus, aëris constitutio, dixta præcedens, & omnino causæ, quæ caput frigefacere & humectare, ac pituitam in eo cumulare solent, consentiant, certiora omnino erunt ista signa. Iuuant quæ pituitam alterant & euacuant, capútque calefaciunt & siccant; nocent quæ pituitam nimiùm augent, capútque frigefaciunt & humectant.

Prognostica.

Intemperies hæc curatu non ita facilis est, & sæpe in stuporem, paralysin, apoplexiam, & soporosos affectus degenerat; & quò diuturnior est, eò difficiliùs curatur, vt & in corpore senili. Tempus hybernum quoque, quod morbum auget, minùs aptum est ad curationem; commodior est calida & sicca aëris constitutio, qualis est æstiua.

Indicationes.

Cùm intemperies tolli non possit, nisi causa priùs tollatur, pituita primùm euacuanda, & si ad caput moueatur, reuellenda. Intemperies verò frigida & humida per calefacientia & siccantia corrigenda.

Auxilia & Curatio.

Itaque sanguinis euacuatione ob pituitam quidem nullâ opus est. Si tamen in reliquo corpore, quod fieri impossibile non est, præcipue si hepar sit calidius, sanguis abundet, eum in ætate florente vel consistente etiam detrahere inutile non est. Hoc enim modo & vaporum ad caput exhalatio impeditur, & superfluum alimentum demitur, vt natura postea quicquid crudum & pituitosum in sanguine est, faciliùs & exactiùs concoquere possit, & medicamenta postea tutiùs vsurpentur. Sanguine euacuato, aut si sanguinis euacuatione opus non sit, statim ad ipsius humoris pituitosi euacuationem se accingat Medicus.

Primò ergo, præcipuè si ab inferioribus humor ad caput feratur, inicietur clyster.

Clysteres. Clysteres enim non solùm ex primis viis materiam superfluam euacuant, sed & à membris principalibus superioribus, & maximè cerebro, humores superfluos versus inferiora trahunt. Primò talis sufficit.

℞. *Malua, althææ, beta, parietar. betonic. hyssopi*, an. M. j. *flor. stœchad. chamæmel. melilot.* an. p. ij. Coq. in aq. l.

Cola. ℞. ℔. j. in qua dissolue *hier. simpl. Gal. benedict. laxatiu.* an. Vnc. ß. *mellis anthosati. rosat. colati*, an. ℥. j. *succi betæ* ʒ. x. *olei lilior. alb.* ℥. ij. *salis* ʒ. F. Clyster.

Vel ℞. *Rad. ireos, pæonia*, an. ℥. ß. *mercurial. beta, saluia, ruta, betonica*, an. M. j. *rorismarin. flor. chamæmel.* an. p. j. *sem. anisi, fœniculi*, an. ʒ. ij. *agaric. albi in petia ligati* ʒ. ß. Coquantur in aqua simplici.

Colat. ℞. ℔. j. adde *benedict. laxat.* Vnc. ß. *diaphœnici* ʒ. ij. *mellis rosat. solut.* Vnc. j. *olei rutacei* Vnc. j. ß. *laurini* ℥. j. *salis* ʒ. j. F. Clyster.

Si in ventriculo sit materia fluitans, aut nauseam excitans, ægérque ad vomitum facilis sit, vomitus concitetur; aliàs vomitus inutilis, cùm caput repleat.

Præparantia pituitam in capite.

Præparantia pituitam in capite. Deinde humor pituitosus, nisi sit salsus, cùm magna ex parte sit crassus & viscidus, præparandus & attenuandus incidentibus & abstergentibus, *hyssopo, saluia, origano, maiorana, betonica, verbena*, quæ siue assumpta, siue extrà vsurpata, in morbis capitis à materia frigida multùm prodest, *ruta, rorismarino, stœchade, pæonia, matricaria* in mulieribus: & aliis cephalicis calidis, sup. c. 2. propositis, tum simplicibus, tum compositis; quibus & alia medicamenta incidentia & abstergentia addi possunt. Magna ex parte pituitam crassam & viscidam esse diximus. Quando enim pituita fluida est, & catarrhus coniunctus, ac materia euaporationi apta, quæ nimia attenuatione redderetur fluidior, & plures vapores suppeditaret, vsurpanda calefacientia & sistentia nonnihil, atque incrassantia, vt *saluia, mentha, absinthium, mastiche, nux moschata, nuces cupressi, thus, mel rosatum*, & similia. Vbi verò materia est frigida, crassa, viscida, ab attenuantibus mitioribus inchoandum, qualia sunt *oxymel simplex, aqua maiorana, hyssopi, betonica*, postea ad fortiora ascendendum; qualia sunt *oxymel compositum, scillicum, syrup. stœchad. Arab. aq. maiorana, ruta, rorismarini, decoctum radicum pæonia, acori*: & prout viscidítas maior, vel minor est, ita etiam incidentium & abstergentium, vt oxymel. simplicis & compositi plus vel minus admiscendum. Omninò enim in præparantibus istis medicamentis, hoc obseruandum, vt à lenioribus incipiamus, ne, si nimis calida statim initio vsurpentur, materia fundatur, & morbus vehementior reddatur. Ideò Matthæus de Gradibus reprehendit eos, qui in dolore capitis à causa frigida à principio exhibent syrup. de stœchade, qui est valde calidus. Quapropter rectissimè fit, si cùm materia est multa, primò leniora vsurpemus; hinc pars materiæ euacuetur, & postea ad fortiora fiat progressus. Si pituita sit salsa, semper addenda cichorium, endiuia, scariola.

Vt ℞. *Radic. fœnic.* Vnc. ß. *fol. betonica, hyssop.* an. M. j. *semin. fœnicul.* ʒ j. *flor. rorismarini, stœchad. Arabic.* an. p. ij. Coquantur in aq. simplici. *Potiones.*

Colat. ℞. Vnc. vij. *syrup. de betonica, de stœchad simpl.* an. ʒ. vj. *oxymelitis simpl.* Vnc. ß. Misce pro duabus dosibus.

Vel ℞. *Radic. calam. aromat. pæonia, galanga*, ana. Vnc. ß. *betonic. saluia, rorismarin.* an. p. j. *sem. pæon.* Vnc. ß. *anisi, fœnic.* an. Drach. ij. *flor. stœchad. Arabic. saluia, sambuc. rosarum*, an. p. j. Coquantur in aqua pura.

Colat. ℞ ℔. j. ß. *sacchari.* Vnc. iij. Fiat potio clara, quæ aromatizetur *specier. diamosch. dulcis.* Drach. j. Pro 3. vel 4. dosibus.

Vel ℞. *Hyssopi, betonica*, an. M. j. *flor. stœchad. Arab.* M. ß. Coquantur in aq. simpl.

Colat. ℞. Vnc. viij. *syrup. de hyssop. de stœchad. simpl.* an. Vnc. j. Misce pro duabus vel tribus dosibus.

Vel ℞. *Syrup. stœchad.* Vnc. j. *oxymel. simpl.* Vnc. ß. *decocti cephalici* Vnc. iij. vel iiij. F. Haustus.

Vel ℞. *Radic. fœnicul.* Vnc. j. *pæonia, angelic. ireos Florentina*, an. ℥. ß. *saluia, maioran. betonic. calaminth. hyssopi*, an M. ß. *sem. fœnicul. sileris montani*, an. ʒ. ij. *carui* ʒ. j. *flor. stœchad. Arabic. anthos, lauendula*, an. p. j. Coquantur in aq. simpl.

Colat. ℞ ℔. j. ß. Dulcoretur saccharo & clarificetur. Adde *aq. cinamomi.* Vnc. ß. Fiat potus pro quatuor dosibus.

Vel ℞. *Rad. fœnicul. petrosel.* an. Vnc. ß. *pæon.* Drach. ij. *betonic. hyssopi. calaminth. capill. Veneris, meliss. maioran.* an. M. j. *flor. stœchad. Arabic.* p. j. Coq. in aqua s.

Colat. ℞. ℔. j. *mellis anthosati, syrup. de betonica, oxymel. s.* an. Vnc. j. Fiat potio pro 4. dosibus, quæ aromatizetur *specier. aromat. rosat.* Drach. ß.

℞. *Rad. fœnicul. pæon.* an Vnc. ß. *hyssop. calaminth. betonic. capill. Veneris, maioran. rorismar. stœchad. Arab.* an. M. j. *flor. sambuc.* M. ß. *sem. pæon.* Drach. ß. Coq. in s. q. aq. puræ.

Colat. adde *mellis* ℔. ij. *aceti scillitici* ℔. ß. Fiat Syrupus, qui aromatizetur *pulueris nuc. moschat.* ʒ. j. Quæ conquassata in nodulo sub finem decoctionis addantur. Syr. huius datur Vnc. j. ß. cum *aq. beton. fœnic. hyssop.* an. Vnc. j.

Vel ℞. *Syrup. de stœchad. simpl. de betonica, de hyssopo*, an. ℥. j. *oxymel. scillit.* ʒ. vi. *aq. betonic. rorismarin. hyssopi.* an. Vnc. iii. M. pro tribus dosibus.

Et reliqua, quæ suprà *cap. 2.* de intemperie capitis frigida, sunt proposita.

Purgantia pituitam in capite.

Purgantia pituitam in capite. Postea purgatio instituatur *agarico, turbith, trochisc. alhandal. foliis sena, aloë, pilulis aureis, cochiis Arabicis, lucis, de agarico, assaieret, speciebus diaturbith, electuario diaphœnic.* & similibus.

℞. *Aloës lota cum aq. maiorana, agaric. trochiscat.* an. Drach. j. *mastiches, cubebar.* an. g. vi. *trochiscorum alhandal*, Scrup. j. Cum syr. betonicæ, Fiant pilulæ. Dosis Drach. j.

Vel ℞. *Pilul. cochiar.* Scr. ij. *aurearum* Scr. j. *trochiscorum alhandal.* g. iij. Cum aqua betonicæ, F. pilul. xvij. vel plures.

Vel ℞. *Pil. cochiar.* ʒ. i. *aurear.* ℈ ß. *trochiscor. alhandal.* g. ij. Cum oxymel. scillit. F. Pilul. xvii. vel plures.

Vel ℞ *Pilul. cochiar.* ℈. ii. *aurear. aloëphangin.* an. ʒ ß. *agarici trochiscat.* ℈ ij. *turbith. electi* gr. xv. *mastich. cinamom. cubebar.* an. gran. vi. *trochiscor. alhandal.* gran vii. Cum aq. rorismarini, F. Pilul. è Drach. j. xv. vel xvj. vel xvij. vel quot libet. Detur Drach. j.

Vel ℞. *Pilul. cochiar.* Scr. ii. *de hiera cum agarico* Scr. j. *trochiscorum alhandal.* g iii. Cum aqua maioranæ, Fiant Pilul. xxi. Zecchius has Pilulas laudat.

℞. *Agar. electi.* ʒ. ii. *colocynt.* ʒ. v. ß. *myrob. chebul.* ℥. i. *sem. maior. ruta, pæon. asari, piper.* *zingib.* an. ℈ i. *nuc. moschat. cubebar. caryoph. xyloaloës, mastich. cardamom. spica nardi*, an. ʒ. ß *helleb. nigri* ℈. ii. *salis gemma, nitri*, an. g. v. *aloës hepatica* pondus duplũ.

Fiant

Fiant Pilulæ cum benedict. laxatiu. Quarum ʒ.i. bis térue in mense, vel ℈. j. tertio quoque die sumantur.

℞. *Elect. diaphœnic.* ʒ.ß. vel ʒ.x. vel vi. *puluer. stœchados Arab. rad. pæonia*, an. ℈.ß. Cum saccharo, Fiat Bolus.

Boli. Vel ℞. *Agarici trochiscat.* ℈. iv. *elect. diaphœnic.* ʒ ß. ß. *stœchad. Arab. sem. anisi.* an. ℈.ß. Cum saccharo F. Bolus.

Pulueres. ℞. *Pulueris senæ præparata* ʒ i. *mechoacanna* ʒ ß. *turb.* Scr. i. *cremor. tartari, rad. ireos Florentinæ, diagrydii*. an. gr. vi. *ambr.* gr. ij. F. puluis pro ij. dosibus.

Vel ℞. *Turbith. elect.* ʒ.i. *zingiber. flor. stœchad. Arab.* an. Scr. ß. *sacchari*, ad pondus omnium F. puluis. Vel ute.

℞ *Fol. sena* Vnc. ß. *agaric. trochisc.* ʒ. i. ß. *turbit. gummosi, infusi in lacte & exsiccati* ʒ. ij. *zingiber. salis gemmæ, mastiches*, an. ʒ. ß. *cremor. tartar.* ʒ. ij. *cinamom. cubeb.* an. Scr. ij. *summit. athymi* ℥. iij *sem. violar.* ʒ. ß. *medulla sem. carthami* ʒ. i. *sacchar. candi* [illegible]. Fiat puluis.

Simul alterat & purgat. Dosis ʒ. ij. Quæ dosis si videatur maior, purgantia augeri poterunt.

℞. *Agaric. trochisc.* ℥. ii. *zingib. albissimi* ʒ i. *salis gemmæ* Scrup. i.

Potiones. Incisa infundantur in s. q. oxymelitis simplicis horis octo. Postea ebulliant, colentur & exprimantur.

Expresso liquori adde *decocti foliorum betonicæ, hyssopi, flor. stœchad. Arabic.* pro haustu, in quo dissoluantur *elect. diaphœnici* Drach. ii. ß. *mellis anthosati* Vnc. ß. Iterum colentur. Fiat haustus.

Vel ℞. *Rad. fœnic.* ℥. ß. *pæonia* ʒ. ii. *hyssopi* M. ß. *agaric.* ʒ. i. ß. *fol. senæ elect.* ʒ. iii. *sem. carthami contusi* ʒ. i. ß. *anisi, fœniculi*, an. ʒ. i. Coquantur in aq. simp.

Colaturæ ℞. ℥. iv. ß. *mellis rosati solutiui* ℥ ß. Misce.

Sed quia humor pituitosus plerumque contumax est, & vna vice vix educi potest, est interuallis repetere vsum præparantium & purgantium conueniet; sintque semper posteriora medicamenta prioribus fortiora; vt si primo mel rosatum exhibitum sit, postea vsurpetur syrupus de duabus radicibus, de stœchade simplex oxymel simplex; tandem syrup. de stœchad. compositus, oxymel scilliticum, cum decoctis & aquis herbarum cephalicarum; saluiæ, rorismarini, stœchadis. Si primo exhibitæ pilulæ Assaieret, postea exhibeantur pilulæ aureæ, tandem cochiæ, fœtidæ.

℞. *Rad. fœnic. petroselin.* an. Vnc. ß. *ireos. calami aromat.* an. ʒ. ij. *sem. carui*, Scr. *anisi, sileris montani*, an. Drach. i. ß. *fol. betonicæ* M. i. *maiorana, hyssopi, ruta*, an. M. ß. *flor. stœchad. rorismar. lauendula*, an. P. i. Coquantur in aq. simplici, ad consumptionem tertiæ partis, pro ℔ j.

Colat. add. *syr. de hyssop. de stœchad. compos.* an. ʒ. j. ß. *mellis anthosati* Vnc. ij. *oxymel. simp. vel scillit.* Vnc. j. *aq. cinamom.* ʒ. iij. M. pro quatuor dosibus.

Vel ℞. *Betonicæ, mentha, saluia, flor. rorismar.* an. P. i. *caryophyll. cinamom.* an. Scr. i. *corticum citri* Vnc. ii. Coq. in s. q. aq. betonicæ, ad quartæ partis consumpt.

Colat. adde *mellis & aceti* q. s. Fiat oxymel. De quo manè, tribus diebus continuis, sumantur cochlear. 2. vel. 3.

Hinc iterum purgatio instituatur.

Vt ℞. *Pil. cochiarum, aurearum, fœtidarum*, an. Scr. j. *agaric. trochiscat.* Scr. ß. *trochisc. alhandal.* gr. iij. Cum aqua saluiæ F. Pil. xxj.

Vel ℞. *Algarici el.* ʒ. ij. *zingiber.* ʒ ß. Infundantur in s. q. *hydromelitis & aq. hyssopi*, per horas septem.

Colat. express. ℞ ℥. iv. In iis dissolue super igne *elect. diacarth. Indi maior.* an. ʒ. ij. ß. Iterum colentur. Adde *mellis rosat. sol.* Vnc. ß. F. haustus.

Vel ℞. *Elect. diaphœnic.* ʒ. ij. *Indi* ʒ ij. ß. *diacarthami* ʒ. ß. *puluer. flor. stœchados Arab. & sem. pæonia*. an. Scr. ß. Cum saccharo F. bolus.

Vel ℞. *Turbith. elect.* ʒ. i. *agarici trochiscat. flor. anthos, stœchad. Arab. zingiber*. an. Scr. ß. F. puluis.

Efficax est in hunc vsum etiam medicamentum, quod nonnulli Hippocratis Theriacam appellant, & ita paratur.

℞. *Absinthii, marrubii, stœchados, mastiches, rhabarb. chamæpityos, chamædryos*, an. Drach. iij. *hyssopi* Drach. *agarici boni* ad pondus omnium.

Puluerisentur, & cum melle cocto excipiantur. Detur manè ad ʒ. ij. ad ʒ. iij. in decocto stœchadis, vel alio conuenienti liquore.

Vtile etiam est sæpe clysteres repetere & iniicere, & ab inferioribus aliquid attrahere, frictiones, cucurbitulas, & similia reuulsoria auxilia adhibere. Clyster fortior talis parari potest.

℞. *Rad. ireos recent. angelic. pæonia*, an. ℥. ß. *fol. lauri, ruta*, an. M. j. *origani, calaminthæ*, an. M. ß. *flor. stœchad. Arabic. anthos*. an. P. j. *sem. carui, fœniculi*, an. ʒ. i. ß. *baccar. laur. sem. carthami ager. in petia ligati*, an. ʒ. ij. Coquantur in aqua pura.

Colat. ℞. ℔. j. *elect. benedict. laxatiu.* ℥. ß. *hiera diacolocynth. vel hiera Logady* ʒ. ij. *pilul. aurearum* ʒ. i. *mellis anthosati, succi betæ vel mercurial.* an. ℥. i. *olei rutacei* ℥. i. ß. *de castoreo* ʒ. vi. *salis* Drach. i. Fiat clyster.

Caput confortantia Calida. Post purgationem, vt & caput alteretur ac roboretur, & purgantium noxa eluatur, sumat æger *Mithridatij* Scr. ij. *conseru. rosarum. anthos*, an. ʒ. i. Misce.

Vel ℞ *Theriac. Mithrid.* an. ℈ ii. *conseru. flor. saluia* ℥. ß. *rosar.* ℥. i. *Cum melle anthosato* F. electuarium. Dosis ʒ. ii.

Aut alia caput frigidum alterantia supra proposita vsurpentur. Et quia malum hoc sæpe pertinax est, & generosis etiam remediis non semper cedit, non inutile fuerit, corpore purgato aliquot diebus decoctum ligni Guaiaci exhibere. Nam corpus & caput calefacit ac siccat, & crudos humores in vniuerso corpore coquit, crassos attenuat, viscidos incidit, lentos abstergit, & quicquid aquosum est per vrinam educit, ac per habitum corporis digerit & discutit: ad quæ omnia multum etiam facit tenuior illa victus ratio, quæ cum potu decocti ligni adhiberi solet.

Purgationibus vniuersalibus hisce si materia tota non tollatur, particularibus euacuationibus quod reliquum est, per conuenientes vias, per nares scilicet & palatum educere, tandem per insensibilem perspirationem resoluere, & medicamentis, quæ ex alto quoque attrahunt discutere & dissipare necessarium est.

Per nares pituitam euacuant errhina, quorum quæ simul sternutationem cient, ptarmica dicuntur.

In os & fauces pituitam proiiciunt apophlegmatismi in genere dicti, masticatoria scilicet, collutiones oris & gargarismi, lancium seu palati illitus.

Caput euacuantia medicamenta. Medicamenta hæc, quæ caput euacuant, seu per palatum, seu per nares id fiat, sunt, vt Galen. *ex* [illegible] *c.* 1. docet, calida, tenuis substantiæ, acria, detergentia, odoris & saporis non ingrati, & malignitatis ac venenositatis expertia. Quatenus autem calida sunt, attrahunt & fundunt materiam in capite retentam; acrimonia facultatem expultricem irritant, detergendo faciunt, ne materia viscida adhæreat. Odore & sapore carere debent ingrato, cum ore & naribus excipiantur. Et eadem de caussa; ac quia facile aliquid ad œsophagum vel asperam arteriam perfluere potest, venenatæ qualitatis expertia sint. Si tamen aliqua vel nimia acrimonia, vel sapore, vel odore insuaui offendere possunt, corrigentia addenda propter acrimoniam, fœnum græcum, caricæ pingues, passulæ, ol. violarum, amygdalarum dulcium; propter odorem, aromata, moschus, ambra, gallia moschata, ala dulcis, styrax calamita; propter saporem, dulcia, mel, saccharum, vinum dulce, passulæ, caricæ. Commodissimum tamen est, vt talibus qualitatibus ex se illa medicamenta prædita sint.

Sunt autem horum medicamentorum gradus quidam. Alia sunt debilia, vt, *Mastiche, thus, manna, oxymel. simplex*: alia mediocria, vt, *origanum, hyssopus, maiorana, saponaria, nasturtium, semen nigellæ, radic. capparum, semen erucæ, sinapi, nasturtii, calamintha montana, dictamnus Creticus, acorus, fol. lauri, piper. zingiber, pyrethrum, succus betæ, iridis, oxymel scilliticum*. alia fortiora, vt *purgantia, agaricus, sena, scammonium, turbith, colocynthis, helleborus albus, niger, elaterium, euphorbium*.

Quorum omnium cum alia sint mitiora, alia valentiora, semper à benignioribus inchoandum, & subinde paulatim vim medicamenti augendo tentandum, quantum ferre possint ægri; nihilque incommodi habent leniora, quam quod parum prosunt, quod tamen augendo medicamenti vires corrigere possumus: contrà verò valentiora incautè vsurpata plurimum nocere possunt. Sensibiliter quoque euacuant Vesicatoria, & cauteria. Ad insensibiliter verò resoluendam & digerendam materiam, capiti applicantur lotiones, embrochæ, vnguenta, cerota, emplastra, ac denique quæ ex profundo materiam attrahunt, dropaces, & sinapismi, vt supra etiam dictum.

De tempore autem errhinorum, vt & apophlegmatismorum vsurpandorum, notandum hoc in genere, vsurpanda ea esse tempore matutino, & ieiuno stomacho.

Errhina.

Errhina. De Errhinorum & Ptarmicorum varietate dictum in *Instit. lib. 5. p. 3. sect. 3. c. 39.* vt & in genere suprà, *c. 3.*

Materiam errhinis præbent, *folia maiorana, ruta, Nicotiana, flores lil. conuallium, sem. nigellæ, rad. betæ, pyrethri, cyclamini, cucumeris syluestris, hellebori: succus betæ, iridis, brassicæ, maiorana, anagallidis, cyclaminis: mel, manna, saccharum rubrum, piper, euphorbium, castoreum: aqua maiorana, Nicotiana*: nonnulli *& fel anseris*, & aliorum animalium admiscent.

Vt ℞. *Caulem betæ, vel radic. iridis vel cyclamini, vel gentianæ*. formentur inde styli pyramidali figura, alligentur filo & macerati in aqua maioranæ indantur in nares manè, ieiuno stomacho, vel etiam vesperi, ante cœnam.

Vel ℞. *Ladani* Vnc. ß. *puluer. maioran.* Drach. i. ß. *sem. nigellæ* Drach. i. *styracis liquidæ*. q. s. F. Nasalia iustæ magnitudinis, & inuoluantur puluere, qui fit *ex maioran.* Drach. ß. *rad. nigell.* Scr. ß.

Vel ℞. *Succi betæ, maioran. rutæ*, an. ℥ ß. *manna electæ*, vel *mellis anthosati*. ℥. i. ß. M. attrahatur liquor in nares.

Vel ℞. *Succi betæ, maiorana, ruta*, an. Vnc. ß. *vini albi* Vnc. iij. *sacchari rubri* Vnc. ß. M. Addi etiam potest semen nigellæ torrefactum.

Vel ℞. *Succi betæ rubra* Vnc. ii. *aq. mellis* Vnc. iij. *vini albi* Vnc. ß. *puluer. sem. nigell. maris, cubebar.* an. Drach. ß. Misce pro Errhino.

Vel ℞. *Succi cyclamin. betæ. brassic. maioran.* an. Vnc. ß. M.

Si herbæ vel radices virentes & succulentæ desint, è quibus succi exprimi possint, illorum decoctum vel aqua vsurpetur.

Vt ℞. *Rad. ireos* Vnc. ß. *maioranæ, saluiæ, rutæ,* an. M. ß *rad. cyclam.* ʒ.i. Coqu. in aq. simplici.

Colat. ℞. Vnc. viij *mellis rosati colati, spiritus vini,* an. Vnc. j. Misce.

Vel ℞. *Rad. pyrethri, ireos,* an. Drach. ii. *puleg. origani, betonicæ, maioranæ,* an. M. ß. *agarici trochiscati* Drach. i. *flor. stœch. Arab.* P. i. Coq. in aq. simpl. s. q.

Colat. ℞. Vnc. vi. In iis dissolue *mellis anthosati* ℥. i. *scillitici* Drach. ii. Misce.

Vel ℞. *Agaric. trochisc.* Vnc. ß. *betonicæ, anagallid. flore rubro,* an. P. ii. Coqu. in hydromelite pro Errhino.

Efficacissima etiam sunt Errhina, si scammonij modicum admisceatur.

Linimenti forma.

℞. *Sem. nigellæ præpar. piperis albi, myrrhæ,* an. Scrup. ii. *rad. cucumer. syluestr.* Scrup. i. Trita excipiantur *oleo irino.* F. linimentum.

Vel ℞. *Piperis albi, cubebar. caryophyll. nuc. moschat. sem. nigellæ, pyrethri* ana scrup. i. *diagrydij, elaterij,* ana Scrup. ß. *moschi* gran. ii. Trita excipiantur s. q. *olei irini*, & ducantur in formam linimenti naribus inungendi, & post illitionem aër attrahatur.

Trallianus, *lib. 1. c. 11.* ad varios capitis affectus hoc commendat.

℞. *Melanthij* Drach. viii. *salis ammoniac.* Drach. i. *elaterij* Drach. iv.

Trita excipiantur *oleo sicyonio, vel irino,* vt cerati habeant consistentiam, quo nares illinantur.

Loco Errhinorum etiam vsurpari possunt turundæ ex gossypio paratæ, & madefactæ succis, decoctis, vel aquis supradictis, pulueribúsque idoneis conspersæ, & naribus immissæ.

Videatur quoque Galenus, *2. κατὰ τόπ. cap. 2.* Paulus, *lib. 3. c. 3*

Ptarmica.

Ptarmica. Ptarmica ex iisdem ferè medicamentis fiunt, ex quibus errhina, acrioribus tamen, quæ suo calore & acrimoniâ cerebrum ita feriunt & percellunt, vt ad sensum illum molestiæ quasi refugiens, sese contrahat, suique concussione superuacanea simul cum immisso medicamento a se repellat, & extrudat.

Præstat id herba *ptarmica* ab effectu sic dicta, solo etiam odore, si eius flores & folia terantur, *helleb. alb.* radix in spiritu vini macerata, si sola fibra radicis in nares immittatur, iterúmque extrahatur. Nam pulverem solum insufflare, nisi veterno consopitis, aut apoplexiâ detentis, tutum non est, ob ingentem quam efficit in cerebro, agitationem. *Lilij conuallium flores* puluerisati etiam sternutationem cient.

℞. *Piper. albi, pyrethri, hellebori, albi, castorei, carioph.* ana Scrup. i.

Trita macerentur in suff. q. hydromelitis, in quo intinctum linteum naribus indatur.

Vel ℞. *Ellebor. albi* Drach. i. *piper. longi, sem. staphidis agriæ, nuc. moschat.* an. Scr. i. Cum tragacantha in aq. maioranæ dissolutâ F. Nasalia.

Vel ℞. *Fol. maioranæ, sem. nigellæ, caryophill. zingiber. rad. pyrethri, acori, cyclamini,* an. Scr. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Sem. nigell.* Scr. ii. *piperis albi, hellebori albi,* an. Scr. ß. *maioran.* Scr. i. F. puluis sternutatorius.

Pertinet huc & puluis, qui hodie è Nicotiana, macere, maioranâ, moscho, ambra paratur.

Si catarrhus commotus sit, errhina & ptarmica fortiora vitentur: cùm caput vehementiùs agitent, & humores commoueant. Ac tunc potiùs odoramenta exsiccantia conueniunt.

Si post errhinorum & ptarmicorum vsum ardor aliquis intra nares percipitur, aquâ tepidâ simplici, vel oleo violatum, vel lacte tepido attracto is lenitur.

Apophlegmatismi.

Apophlegmatismi. De iis actum est in *Institut. lib. 5. sect. 3. part. 3. c. 28.* Detrahunt vero à capite pituitam, & è cerebro per palatum in os alliciunt, gargarismi, collutiones oris, masticatoria, inunctiones palati. Quocunque autem modo vsurpentur, duplici ratione vim suam exserunt.

Vel enim caliditate & acrimoniâ humores fundendo id præstant, vel simul totâ substantiâ id perficiunt.

Prioris generis sunt *sinapi, anethi. hyssop. origan. rad. capparum, pyrethri valerianæ. sem. erucæ, sinapis, baccæ lauri, cubebæ, cardamomum, grana paradisi, galanga, mastiche, passulæ, ficus.*

Posterioris generis sunt quæ purgant, vt *radix iridis recens, sem. staphidis agriæ*, & similia.

Ideóque pro humoris peccantis & affectus natura & differentia, etiam medicamentorum quendam delectum habere oportet.

Prioris generis medicamenta, vt leniora, in affectu leuiori vsurpari poterunt: vbi verò humores altius in cerebro delitescunt, & magnum instat periculum, valentiora eligere conueniet.

Cautè tamen vsurpentur apophlegmatismi in iis, qui fluxioni ad pectus, & tabi sunt obnoxij. His enim magis conueniunt Errhina, quæ nonnulli Caputpurgia in specie appellant: cùm tamen hoc nomen iure optimo etiam apophlegmatismis competere possit.

Masticatoria.

Masticatoria. *Mastiche* mansa, vel sola, vel cum passulis, blandè & leniter pituitam e cerebro elicit: *Passula* item cum pipere masticatæ.

Valentiora sunt *radix iridis, agaricus, semen sinapi nasturtij, staphidis agriæ, radix pyrethri, & cyclamini.*

Vt ℞. *Mastiches* Drach. ij. *pyrethri, staphidis agriæ,* ana Drach. ß.

Contusa grosso modo masticentur, crebrò expuendo, aut cum s. q. mellis, vel pulpa caricarum pinguium, & cera, figurentur pastilli mansiles, instar lupinorum.

Vel ℞ *Pyrethri, cubebar. staphidis agriæ,* an. ʒ. ß. Excipiantur mastich. & cera, an. q. s. F. Pastilli mansiles.

Vel ℞. *Agaric.* Drach. ß *Specier. diambr.* Scr. ß *pyrethri, cubebar. ligni aloes,* an. Scr. i. *mastiches* Scr. ii. cum aqua iridis. Fiant trochisci mansiles, & in Sole siccentur, qui mansi manè caput purgant & roborant.

Vel ℞. *Piperis longi, nucis moschat.* an. Drach. ii. *staphidis agriæ, pyrethri,* ana Scr. ij. *sem. sinap.* Scr. i. cum melle F. trochisci mansiles.

Vel ℞. *Vuarum passarum* Drach. iii. *hyssopi, pyrethri,* ana Drach. ii. *mastiches,* Drach. iii. Cum melle & cera. Fiant trochisci mansiles.

Vel ℞. *Cubebarum, piper. albi.* an. Drach. ß. *pyrethri* ʒ. i. *mastiches* Vnc. ß.

Contusa & conclusa nodulo, vel sacculo lineo raro masticentur. Vtilissimum etiam est agarici Scr. i. vel ii. diu masticare.

Masticatoria tamen non omnes admittunt, vt quibus dentes cariosi aut exesi sunt, aut exciderunt, & masticare non possunt. Non quoque conueniunt, cùm adsunt vlcera circa fauces, vel tussis adest, aut affectus pulmonum. Nam materiam versus eas partes trahunt. Videatur etiam Galenus, *2. κατὰ τόπ. c. 2.*

Inunctiones palati.

℞. *Theriacæ,* vel *Mithridatij* q. s. dissoluantúrque in *oxymelite scillitico,* & addatur aliquid *sinapis* vel *pulueris castorei,* & mistura illa palatum inungatur.

Vel ℞. *Puluer. nuc. mosch. caryophyll. sinapis, piper. albi, pyrethri, zingib.* an. Scr. ß *mellis anthosati* Vnc. ß. M. & inungatur palatum.

Fortius erit medicamentum, si aliquid de staphide agria, vel elaterio addatur.

Gargarismi & Collutiones oris.

℞. *Fol. betæ, maioran. hyssopi, calaminthæ,* an. M. ß. *cort. rad. cappar.* Drach. i. *sem. sinapis, rad. pyrethri, piper. alb.* an. Scr. ii *caricarum pinguium,* num. iii. Coquantur in suff. q. *aq. vel hydromelitis*, pro ℔. i.

Colat. adde *mellis anthosati, oxymelitis*, an. Vnc. i. ß. vel *oxymel. scillit.* Vnc. ii.

Misceantur. Tepidum ore diu contineatur mane ante pastum, cum vel sine gargarisatione.

Vel ℞. *Origani, pulegy, maioranæ, betonicæ, rutæ, zingiber. piperis, stœchad. Arab.* an. Vnc. ß. *mastiches, staphidis agriæ, nuc. mosch.* an. Drach. i. ß. *sem. sinap.* Drach. vi.

Contusa coquantur in suff. q. *vini*, ad tertiæ partis consumptionem.

Colatura vsurpetur pro gargarismo.

Vel ℞. *Agarici trochiscat.* Vnc. ß *hyssopi, origani, calaminthæ,* an. M. ß. Coq. in aq. s.

Colaturæ ℞ ℔ ß. *oxymel. simpl.* ℥. i. F. Gargarismus.

Dodonæus quoque lac ex amygd. amaris, aut ex nucleis persicorum cum aq. pulegij factum non inutiliter apophlegmatismi loco vsurpari posse scribit, cum & pituitam detrahat, & eam expediat; præsertim erucæ & sinapis semine addito.

Apophlegmatismi etiam in Errhina mutari possunt, si capite supino naribus hauriantur vt per summum palati relabantur in fauces. Hoc enim modo dum basin cerebri transeunt, viam per quam excrementa cerebri decurrunt, abluunt, & ex ventriculis cerebri excrementa validiùs extrahunt.

Ad Apophlegmatismos meritò etiam refertur fumus ille, qui ex Nicotiana accensa, canalis beneficio, à Belgis præcipuè, per fauces & palatum attrahi solet, & pituitam è capite elicit; de qua re consulantur libelli à recentioribus de Nicotiana scripti. Commodior tamen est puluis, cuius suprà inter ptarmica facta est mentio.

De Apophlegmatismis quoque agit Aëtius *tetrab. 2. serm. 2. cap. 53.* vbi & sequentem recenset, ac de eo scribit, quòd qui eo vtitur, neque capitis dolore, neque oculorum caligine, neque aurium & dentium affectibus corripitur.

℞. *Sampsuchi sic. irid. Illiricæ, pyrethri hyssopi, nitri piperis, sem. api, rad. panacis, staphidis agriæ,* an. ℥. ß.

Si vero vim eius intendere voles, adde etiam *myrrhæ*, ℥. ß.

Singula primùm seorsim, deinde simul terito cum aqua, & formato pastillos, pauco melle admixto. Vsus autem tempore melle & aq. diluito, ac pro gargarismo vtitor.

Errhina

Errhina suprà *c.5.* fuerunt enumerata. Recenset etiam quædam Aetius, *tetrab.2. serm.2.cap.52.*

Topica.

Topica cephalica in pituita. Verbenaca vis. Topicorum, quæ vim habent reliquias discutiendi, & caput roborandi, calefaciendi & exsiccandi, formulæ suprà *de Intemperie capitis frigidâ & humidâ*, traditæ sunt, quæ huc transferantur. Inter quæ cum à Galeno, 2. *de comp. medic. sec. loc. c.2.* tum ab Aetio, *tetrab.2. ser.2. c.48.* valde commendatur *verbenaca recta*, vt quæ omnium maximè discutiat, & mirificè roboret, omnique capitis dolori ex frigiditate aut crassis humoribus orto medeatur, præsertim viridis, imò & arida, cum radicibus, & cum serpillo oleo incocta, & imprimis si crocodiliadis maximè circa aquas nascentis radix addatur.

Fomenta. ℞. *Vini albi fortis* Vnc. v. *salis communis* Vnc. j.

Liquefiat sal cum vino bulliendo. Postea adde *spirit. vini, vel aqua alicuius cephalica*, Vnc. v.

Madefiat eo linteum, quod capiti imponatur.

Vel ℞. *Fol. lauri, maioran. flor. stæchad. Arabic.* an. M. j. *chamæmeli, meliloti, fol. sena*, an. M. j. *agarici albi* 3. ij. Coquantur in lixiuio pro lotione capitis.

Vel ℞. *Lixiuij ex sarmentis vitis*, q. s. ad vnam lotionem. In eo coq. *maiorana, bacc. lauri, pulegij, calaminthæ, ocymi*, an. M. j. *agaric. elect.* 3. ij. addatúrque pars tertia vini, & coquatur ad quartæ partis consumptionem.

Postea colentur, & lixiuio isto ac sapone odorato caput lauetur.

Vnguentum hoc, quod

Vnguenta. ℞. *Euphorbij* 3. j. *cera quadrantem, olei dulcis* ℔. j. commendat ad temporum & frontis inunctionem Aetius *tetrab.2. serm.2. c. 49.* & sæpe vnico eius vsu ante balneum frigidas capitis affectiones cessare scribit.

Prodest & *oleum, ex euphorb.* Drach. iij. & *olei* ℔. j. paratum, in aurem instillatum, Paul. Ægineta, *lib.3. c.5.* valde laudat vnguentum ex euphorb. & castoreo. Vbi & alia externa medicamenta habet ad capitis affectiones frigidas.

Emplastra & cerota. ℞. *Rad. cucum. sylu. minutim. concis. & crasso modo contus.* Vnc. j. Coq. *in olei cheiri*, Vnc. x. ad consumptionem quintæ partis.

Colentur cum forti expressione. Col. adde *pul. castorei absinth.* an. Drach. ß *euphorbij* Drach. j. *olei nardi* Scr. j. *Cera* q. s. F. Emplastrum.

Quo solo inueteratos capitis dolores diuturnos internos & externos, etiam contumacissimos, se sanasse scribit Zechius *cons. 3.*

℞. *Styrac. calamita* Vnc. j. *olei irini* ℥ ß. *de euphorb.* 3. ij *theriaca veteris* 3 i. *cera.* q. s. Fiat Ceratum.

Aliud ceratum eiusdem Zechij, ad intemperiem cerebri frigidam & humidam, & inde pendentes catarrhos diuturnos efficacissimum.

℞. *Caryophyl. thuris, macis*, an. Scrup. ij. *corallior. albor. spodij, ambari*, an. 3 ß. *nuc. cupressi* 3. i. *styracis calamita, vernicis*, an. 3. v. ß *ladani* 3. vi. *resina* Vnc. j.

Soluatur ladanum cum resina in vino veteri, & coquantur ad iustam consistentiam.

Aqua cephalica ad extra. In primis verò ista aqua valde commendatur ad pituitam & flatus in capite absumendos, & catarrhos exsiccandos, ad cerebrum & memoriam roborandam ad dolores capitis è causa frigida; si cochleare vnum capiti infundatur, & tempora ac frons eâ illinantur.

℞. *Saluia, rorismarin. betonica, serpilli maioran.* an. M. ij. *flor. chamæmeli, meliloti*, an. M. j. *lilij conuall. lauendula, summ. anethi*, an. Vnc. i. *sem. sileris montani, carui, cinamomi, nucis moschat. caryophyll. granor. Paradisi, cubebar. baccar. lauri*, an. Vnc ß. Concisis & contusis affundantur in vitro, vini Rhenan. optimi, Mens. ij. Hinc adde *succi rosar. alb. plenar. aq. fl. cheiri*, an. ℔. i. ß.

Stent in digestione octo diebus, hinc distillentur.

Sacculus. Aut paretur talis sacculus: ℞. *Milij, furfuris macri, salis communis*, an. Vnc. ij. *sem. fœniculi* Vnc. ij. *bacc. lauri contusarum* Vnc. ß.

Torrefactis omnibus in sartagine fiant sacculi duo ex linteo, qui manè capiti calidi applicentur per dimidiam horam, & per vices permutentur.

Aut *Pileolus*, vel *cucupha* ita fiat: ℞. *Flor. rorismar. stæchad. Arab.* an. P. i. *fol. saluia, maiorana, verbena, origani*, an. M ß. *macis, nuc. mosch. caryoph.* an. 3. j.

Trita omnia pileolo ex sindone rubra insuantur, qui aliquot septimanis in capite gestetur.

Eadem medicamenta, vel his similia, sacculo lineo inclusa, in lixiuio coquantur, pro capitis lotione.

Aut ℞. *Flor. chamamel. fol. betonic. saluia, asari*, an. M. j. Subiiciantur cineri sarmentorum vitis in fundo vasis, & aq. superfusa fiat lixiuium. Postea, antequam caput lixiuio illo lauetur, madescat eo sacculus lineus, continens *fol. maioran. saluia, rorismarin. flor. lauendul. stæc. had. Arab. rosar. rubrar.* an. M. ß. *agarici albi*, Vnc. ij. Caput manè ante prandium lauetur adhibito, si placet, sapone odorato.

Commendatur & sequens medicamentum,

℞. *Cucumeris agrestis* q. l. Coq. in s. q. aq. addita parte sextâ olei communis.

Colaturâ caput vngatur, & radices contusæ instar cataplasmatis capiti applicentur.

Guainerius hoc præcipuè laudat.

℞. *Bacc. lauri. origani*, an. Vnc. j. Fiat Puluis, & cum succo foliorum betonicæ F. Cataplasma, si addatur cera & oleum irinum, fit Emplastrum.

Puluis pro fumo ad cerebrum siccandum.

℞. *Benzoës* Vnc. ß. *styracis calamita* 3. iij. *thuris* Vnc. ij *flor. lauend.* 3. ii. *caryophyll.* 3. iii. *gran. iuniperi* Vnc. ß. *trochiscorum gallia moschata*, si libet, Scr. j qui in fœminis omittantur. Fiat puluis crassus carbonibus ignitis inspergendus. *Trochisci.*

℞. *Ligni aloës, costi*, an. 3. i. *gallia mosch. thuris, gummi iuniperi*, an. Scr ß. Cum styrace liquid. Fiant pilul. vel trochisci carbonibus iniiciendi.

Odoramentorum tamen vsus nec continuus sit, nec frequens, verùm moderatus: aliàs enim capitis grauedinem inducunt. Non etiam, nisi corpore purgato vsurpentur.

Reliqua etiam topica, quæ suprà, in *intemperie capitis frigida & humida*, proposita sunt, etiam hic locum habent. Inter quæ magis commendantur sacculi, & pulueres, inunctiones, cerota, emplastra, quàm fomenta, embrochæ & lotiones, quæ actuali suâ humiditate caput offendere possunt. Ideóque si vsurpentur, calefaciendi & siccandi vis humectandi vim actualem superet; & proinde pro aqua simplici vsurpetur lixiuium. Aquarum tamen & spirituum cephalicorum distillatorum vsus nihil incommodi habet, sed potiùs plurimum vtilitatis præstant si iis caput illinatur. Exempla suprà proposita sunt.

Quòd si hæc non sufficiant in affectibus grauioribus, vt lethargo, caro, ad sinapismos ex sinapi, pyrethro, castoreo, euphorbio, columbarum stercore & ficubus paratos adscendendum.

Vt ℞. *Pyrethri. sinapi. scilla*, an. Vnc. j. *castorei. euphorbij*, an. ℥. ß M. fiant omnia cum succo asphodeli & maioranæ. Fiat Emplastrum, in lethargo & caro vtile, & à somno excitans.

Vel ℞. *Ol. nardini, costin.* an. Vnc. ℥. *castorei, euphorbij, pyrethri*, an. 3. ß *scilla* Vnc. j. ß F. Linimentum.

Topica talia etiam proponit Paulus Ægineta *lib.3. c.5.*

Interna caput roborantia.

Neque negligantur medicamenta interna caput calefacientia, suprà *c.2.* enumerata, quæ intemperiem corrigunt, caput roborant, ne aut aliunde transmissa superflua recipiat, aut intra se generet & cumulet, quibusque reliquiæ pituitæ consumuntur & discutiuntur. Inter quæ multum laudatur decoctum rad. sarsæparillæ, Chinæ, & si maiore exiccatione & calefactione opus sit, ligni Guaiaci. E. g. paretur tale decoctum. *Capùt calefacientia & roborantia interna.*

℞. *Rad. China transuersim in tenues taleolas incisa*, Vnc. ij, *fol. betonica, calaminth.* an. M. j. *flor. stæchad. Arab.* M. ß. *rad. paeon.* Vnc. ß. Incisa omnia infundantur *in aq.* ℔ xij. vase clauso, horis xiv. in loco calido. Postea lento igne secundum artem coquantur ad dimidiæ partis consumptionem. Sub finem adde *cinamomi* Vnc ß. Sumat æger quotidiè manè Vnc. v. horis v. ante prandium, & Vnc iv. horis ij. ante cœnam.

Bene purgato corpore etiam sudor ægro manè præcipi potest. *Embrochæ.*

Quòd si his omnibus tentatis, & adhibitis malum perseueret, vt de cæcitate, vel aliis grauioribus malis periculum immineat, repetitis euacuationibus vniuersalibus, & particularibus; intermixtisque roborantibus, expedit adhibere embrochas, ex thermis naturalibus vel artificialibus actu calidis, quarum aquæ manè ex alto pluuiæ instar demittantur suprà suturam coronalem, ad horæ quadrantem vel semissem, continuando per septem aut plures dies, prout vires & vsus ægri postulat.

Vel Sinapismi ex sinapi, stercore columbino, caprillo, ruta syluestri, radicibus pyrethri, bryoniæ, costo, euphorbio, incorporatis cum caricis pinguibus, vel alio modo, applicentur inchoando semper à mitioribus: de quibus in *Instit. lib. 5. p. 3. sect. 3. c. 28.* *Sinapismi.*

Vt ℞. *Caricarum pinguium* q. l. Macerentur per diem in aq. Deinde addatur dimidium, vel æquale pondus, vel duplum sinapis, prout lenior, vel acrior sinapismus expetitur.

Monent hic nonnulli, nec abs re, quòd licet antiqui quidam acetum adhibuerint, experientia tamen docuerit, sinapis vires aceto exolescere; quod non aliunde accidit, quàm quòd sal volatilis, quo tota vis mordicandi in sinapi & similibus pendet, ab aceto figitur. *Acetum nō sinapi miscendum.*

Aut applicetur cauterium, vel ad suturam coronalem, quâ parte extremitas medij digiti verticem capitis attingit, positâ radice manus circa carpum ad radicem nasi, idque exiccationis causa; vel quod tutius, ad colli vertebras, quà capiti committitur, deriuationis gratiâ. Eodem modo ad euacuationem & exsiccationem materiæ, Dropax vsurpari potest: & ad sensibilem euacuationem Setaceum in ceruice, quò solo sæpe graues & diuturni capitis affectus curantur. *Cauterium.*

Diata.

Victus ratio ad calidum & siccum vergat. Itaque aër talis sit, siue naturâ, siue paratus arte, iis modis qui suprà, *c.2.* sunt propositi. Videndum tamen ne odore æger offendatur. Valdè etiam calidus aër cauendus; cùm & caput repleat, & humores in eo contentos liquet & fundat, flatúsque excitet, & sæpe *Dropax. Setaceum.*

malum hoc, quod latebat, detegat. Hinc etiam videmus, eos qui hac intemperie cerebri laborant, si sub Solis radiis morentur, vel caput ad ignem calefieri sinant, peiùs habere; ideóque commodissimus est aër siccus, qui in alterutra qualitatum actiuarum non multùm excedat, ad calidum tamen plus quàm ad frigidum vergat. Vitandus aër crassus & nebulosus circa flumina, stagna, lacus, paludes; in locis subterraneis non diu morandum.

Caput æstate leuiter tegatur, & radiis Solis nudum non exponatur, vt nec Lunæ radiis; hyeme bene tegatur, sed non onèretur. Si aërem morbi caussam fuisse constet, is mutetur.

Victus sit parcus, in primis cœna. Alimenta sint boni succi, facilis coctionis, nec frigida, nec excrementitia, nec vaporosa, sed attenuandi vi prædita. Alimentorum diuersitas in primis vitanda. Abstineat æger à multo piscium esu, præsertim eorum qui carnem molliorem habent; à lacte item & lacticiniis, carne suillâ, & similibus; leguminibus item, & oleribus & fructibus, præter vuas. Panis sit bene fermentatus, coctus cum semine carui & anisi, & modico salis: vtilis est & bis coctus. Reliqui cibi condiantur saluia, maiorana, rosmarino, pipere, caryophyllis, cinamomo, nuce moschata. Carnes assæ potiùs sint, quàm elixæ. Potus sit parcior. Vinum post corporis purgationem conceditur, sed parcè. Commodissimus potus est hydromel medicatum saluiâ, hyssopo, rosmarino, &c. Corporis exercitatio sit paulò vehementior ieiuno stomacho, & excrementis priùs depositis. Somnus moderatior, parcior potiùs quàm nimius, qui horas 7. non excedat, nocturnus, non diurnus; nec ineatur, nisi duabus à cœna horis exactis; ante quem leuis deambulatio vtilis. Decubitus in somno sit in alterutrum latus, non supinus. Dormiátque æger capite elato & tecto.

Post somnum, antequam æger è lecto surgat, pedes, crura & brachia diligenter fricentur, quâ frictione & calor naturalis excitatur, & fit à capite auersio. Venus vitetur, vel sit parcissima; quæ immoderata mirum in modum capiti noxia est. Animi affectus, qui spiritus agitare, & turbidiores reddere possunt, vitandi, & maximè mœror, & tristitia, quæ caput frigidius reddunt, & debilitant. In multam noctem non lucubrandum. Aluus sit laxa, & nisi respondeat, sollicitetur subinde pilulâ vnâ atque alterâ ex aloë ante cibum assumpta, aut terebinthina Cypria auellanæ magnitudine eodem tempore deglutita, vt primæ viæ mundentur, & vapores ad caput tendentes reuellantur. Commodæ sunt in hunc vsum hæ pilulæ.

℞. *Terebinth. Cypr. vel Veneta* Vnc. ß. *aloës rosat.* Drach. iij. *agaric. trochisc.* Drach. j. ß. Fiant Pilulæ mediocres.

QVÆSTIO,

An odorata in hoc affectu conueniant?

De aromatum & aliarum rerum bene olentium ad olfaciendum vsu, alij aliter sentiunt. Quidam ea admittunt, quòd caput exsiccent; quidam improbant, quòd vaporibus & exhalationibus caput repleant. Mesuës, vt hanc controuersiam dirimat, dicit, immoderatum vsum aromatum cerebro nocere, moderatum verò prodesse, quia siccet. Malim tamen dicere, odoratas res, quæ moderatum odorem spirant, prodesse, quòd cerebrum siccant, & spiritus animales recreant; quæ verò vehementiorem odorem spirant, nocere, quia caput repleant, & humores sæpe fundant. Ita ambræ odor frequens capiti non nocet, sed plurimùm prodest; moschi non item, quia vehementior.

Exempla huius intemperiei sunt apud Montanum, *Consil.* 31. Solenandrum *sect. 1. cons.* 2. Forestum, *lib. 9. obseru.* 17. 19. Zecchium, *consil.* 12. 72.

CAPVT XI.

De Intemperie Capitis cum Humore Seroso.

Intemperies capitis cum humore seroso.

ETsi non leuis pituitæ & humoris serosi sit cognatio: tamen non planè eiusdem naturæ esse, vel ex iis, quæ de natura serosi humoris, in *Institut. lib. 2. part. 2. cap. 7.* dicta sunt, patet. Pituita enim plerumque crassior est; serum verò tenue & aquosum. Non tamen serum pura puta aqua est, quod vult Carolus Piso, qui puram putam aquam, seu aqueam humiditatem, siue cum cibo & potu ingestam, siue partem chyli aqueam serum esse dicit, idque ab ichore discernit, qui scilicet sit eiusque humoris pars fluxa, eiusdem coloris & naturæ cum propriis humoribus.

Quanquam autem authores quandoque has voces discernunt, vt Ichor, vel sanguis crudus aut imperfectus sit, vel tenuior pars massæ sanguineæ corruptæ, & colliquatæ, ὀῤῥὸς verò, seu *serum*, ὑγρὸν τοῦ αἵματος: tamẽ duo hæc vocabula sæpe sunt synonyma, vt ostendit Dn. Gaspar Hofmānus *in collect. de Ichor. n. 12. & 13.*

Duo autem seri seu ichorosæ materiæ sunt genera. Vnum mite, quod est sanguinis pars aquea cum diluens, vel aquea humiditas cibo & potui admixta; alterum acre & salsum, quod suam acrimoniam ex colliquatis seu corruptis, seu quacunque de causa salsis & acribus acquirit. Serum enim, quod pura puta aqua sit, in corpore vix reperitur, sed quod ipse Piso, *in præfatione*, fatetur, dum per vasa decurrit, ex iis ichoribus qui in sanguine redundant, partem aliquam secum transportat, quocunque fertur. Neque etiam, vt pituita, in corporibus pituitosis tantùm reperitur saepiùs copiosius; sed in iis præcipuè, qui corpore sunt graciliore, & ad caliditatem & siccitatem vergunt, & sanguinem æstuosum atque acrescentem habent. Atque si quis ea quæ in nonnullis morbis accidunt, diligenter perpendat, in nullam aliam causam, quàm humorem serosum, referri posse animaduertet: Affectus enim illi sæpe fugaces & momentani sunt, ac facili de causa recurrunt; quod neque ex pituitoso, neque ex alio humore accidere potest, neque aliorum humorum signa tum adsint. Vnicum verò serum eius est naturæ, vt vbicunque in corpore redundat, facilè hinc illinc moueatur, ab alieno calore efferuescat & ebulliat, ac feruens atque agitatum in varias partes feratur, eásque afficiat, facilè tamen etiam discutiatur & euanescat.

Vt autem in aliis partibus variorum malorum sæpe est caussa humor iste serosus: ita in capite quandoque plura mala excitat: de qua re inter recentiores diligentiùs monuit Carolus Piso, *in lib. de morb. à colluuie serosa.* Cùm enim ad caput venæ & arteriæ plures tendant, & per id disseminentur, ac in primis cum spiritu vitali, qui vnà cum sanguine arterioso ad caput, ad spiritum animalem generandum, mittitur plurimus, etiam serum multum, quo sanguis arteriosus abundat, ad caput mittatur, & sanguis quidem in nutrimentum capitis absumatur, serum verò ad illud ineptum sit; neque etiam per vasa, per quæ adscendit, recurrere, neque per partis calorem debilem transpirare insensibiliter possit, neque ob cranij densitatem exsudare sensibiliter; vel in capite cumulatur, vel pondere suo deorsum secundùm ductum membranarum & neruorum descendit: vnde & in capite & partibus capiti subiectis, & cum eo consentientibus, variorum affectuum caussa est, doloris capitis, dentium, aurium, & aliarum partium, & præcipuè vagorum illorum in externis partibus, scapulis, dorso, thorace, brachiis, cruribus; epilepsiæ, conuulsoriorum motuum, paralysis, tussis, thoracis doloris, & similium. *Seri in capite collectionis caussa.*

Causa.

Non generatur autem serum in capite, sed præcipuè in secundæ concoctionis instrumentis, ac in primis vitio lienis in toto corpore cumulatur, de quo alibi dictum; atque inde ad caput fertur, ibique cumulatur. Et quò maior serosi huius humoris in toto est abundantia, eò faciliùs ad caput conuertitur. Colligitur autem in toto, vel ob nutrimentum tali humiditate abundans, vel densatis in toto habitu corporis, vt & in capite, poris cutis, ab aëre frigidiore, aut alia de caussa, retentóque sudore; vel vitio lienis, vt iam dictum. Corriuatur autem ad caput serum, vel sensim, dum cum ipso sanguine, qui nutrimenti gratiâ attrahitur, & præcipuè cum arterioso, affluit, & copiosè ad caput fertur, si accedat hepatis caliditas, venosumque genus sit amplum; vel confertim ad caput mouetur, ob caussas quæ feruorem in sanguine excitare possunt, & faciunt vt tenuior & serosior sanguinis pars sursum feratur: quod fit, quando corpus motu, calore febrili, animi affectibus, aëris æstu, vel alia de caussa incalescit, vnde quoque accidere solet, vt plerumque cum catarrhis & morbis, à motu serosi humoris ortum habentibus, febricula coniungatur, ex agitatione & feruore seri in arteriis proueniens. Facit hoc multum etiam Luna, quæ secundum φάσεις suas humores in corpore mouere solet: præcipuè verò mouent serum radij Lunares, si nudo capite excipiantur. Atque hinc accidit, vt perturbationes & commotiones serosi humoris, cùm in toto corporis habitu, tum in capite præcipuè euenientes, instantium Lunæ φάσεων, & mutationum tempestatum mox futurarum sint prænunciæ. *Euacuatio.*

Signa Diagnostica.

Dolor qui inde oritur, plerumque non est admodum acris aut pungens, sed grauis potiùs, cum tensione. Interdum tamen accidit, vt acerbissimi dolores in brachiis & cruribus ab humore seroso excitentur: vbi scilicet ille acris, ac prauæ qualitatis est particeps. Mala quæ ab hoc humore oriuntur, non sunt continua, & sæpe locum mutant. Vapor enim & humor hic quoquo versum variè moueri & impelli possunt. Vaporem tamen à sero discernere non ita difficile est. Vrina plerumque est paucior, nec sudores matutini fluunt. Ea etiam, quæ de caussis modò tradita sunt, in notitiam huius humoris deducere possunt.

Indicationes.

Humor serosus è toto corpore & capite euacuandus, à capite auertendus & repellendus, intemperies adiuncta corrigenda, & partis quæ eum generat, intemperies emendanda.

Curatio.

Primò autem euacuatio eius per aluum instituenda est; *Euacuatio.*
ad

humoris serosi.

ad quam (modò viæ sint apertæ) nullâ præparatione opus est; cùm serum per se satis fluidum sit. Ideoque exhibenda medicamenta serosos & aquosos humores educentia: quæ sunt manna, syrupus & mel rosarum solutiuum, syrupus de spina ceruina, mechoacanna, agaricus, semen carthami, ebuli, gummi gottæ, extract. elulæ, cortic. ebul., sambuci, flor. persicorum, prunor. syluestrium, folia sennæ: quibus quoque rhabarbarum & diagrydium addi possunt, quæ bilem, seri stimulum & vehiculum, expurgant.

Vt ♃. *Polypod. quern.* Vnc. ß. *cuscuta. betonica. summitat lupuli, hyssopi,* an. P. ij *fol. sena elect.* Vnc. ß. *sem. carthami con. us.* Drach. iij. *rhabarb.* Scr. i. *passularum*, Vnc. ß. Coquantur in aq. simpl. In Colat. Vnc. iij. dissolue *manna* Vnc. ß iterum coletur. Adde *syrup. rosar. solutiui, vel de spina ceruina*, Vnc. ß F. Haustus.

Vel fiat talis Syrupus:

♃. *Radic. paeonia. ireos Florentina*, an. Vnc. ß. *mercurialis. cuscuta. capiller. Veneris. betonic. summitat. lupuli. flor. sambuci*, an. M ß *sem. ebuli, carthami contusi* an. Drach. vi. *fol. sena elect.* Vnc. iij *sem. fœniculi.* an. Drach. i. *flor. buglos. anthos:* an. P. ij Coquantur in aq. vel hydromelite. Colaturæ ♃ ℔ j. Infundantur in ea *agarici* Vnc. ß. *mechoacanna* Drach. iij. *zingiber. galanga*, an. Drach. j Iterum coletur. Adde *sacchari* q. s. *succi rosarum* Vnc. ij. F. secundum artem Syrupus, de quo cochlearia tria vel quatuor manè exhibeantur.

Vel ♃. *Mechoacan.* Scrup. ij *specier. diacarthami. vel diaturbith. cum rhabar.* Scr. i. *diagrydy gummi gotta.* an. gr. ij. Fiat puluis, qui sumatur in iusculo carnis, & postea superbibatur serum lactis.

Si tamen feruor aliquis sanguinis percipiatur, qui occasionem præbuerit, vt serum ad caput moueretur; aut sanguis copiosior sit, vel consueta euacuatio suppressa, præmisso leniente medicamento, venæsectio primum instituenda, quæ feruorem sanguinis sistit, eiúsque copiam imminuit; cùm magna serosi humoris copia sæpe cum sanguine educi soleat.

His peractis reliqua serosi humoris copia per vrinas & sudores euacuanda. Eligenda autem hic ex diureticis ea, quæ lieni prosunt, eiúsque obstructiones aperiunt, & intemperiem calidam non augent, sed potiùs corrigunt.

Sudores in morbo à seroso humore vtilissimi.

In primis verò vtilia sunt sudorifera, sudoréſque certissimum sunt & prophylacticum, & curatiuum remedium doloris capitis, & aliorum morborum, qui à seroso humore à capite defluente ortum habent. Ideóque danda opera vt æger sæpe manè sponte in lecto sudet, & nisi sudores sponte proueniant, medicamentis prouocandi. In quibus eligendis cauendum ab iis, quæ valde calefaciunt & siccant, cum etiam calidæ & siccæ constitutiones seroso humore abundare possint; sed temperatiora eligenda: aut si ligno Guaiaci, sarsa parilla, & similibus vti libeat, cichoracea & humectantia addenda. Vtile est & vinum chamædryites, ♀ diaphoreticum.

Deinde particulares euacuationes fiant, per masticatoria è mastiche & passulis, apophlegmatismos *cap. præcedente* propositos.

Vesicantia quoque, & cauteria occipiti & brachiis, vel setaceum ceruici applicetur.

Ad absumendos quoque & exsiccandos, vt & per sudorem & insensibilem transpirationem discutiendos serosos humores, non inutiles videntur ij pulueres, (qui tamen facilè etiam in pilulas & electuaria redigi possunt) qui quidem ad arthritidem præcipuè commendantur, sed tamen ad omnis generis affectiones ab humoribus serosis ortas vtiles sunt, & quidem sub nomine Cratonis, Erasti, Monauij, Donzellini, & aliorum circumferuntur, sed vt ex consiliis Cratonis à Scholtzio collectis, *Consil.* 216. patet, medicamenta sunt à veteribus excogitata, quibus arthriticos sanari posse affirmant, si per integrum annum eorum vsus continuetur, vt per Ianuarium mensem Scrup. ij. per quinque dies, in Februario totidem per totidem dies, in Martio & Aprili per duos dies, in Iunio vno die, in Iulio duobus, in Augusto vno, in Septembri, Octobri, Decembri duobus sumantur. Quamquam putarim, ne ijsdem ad dies illos ita planè adstrictum esse, sed vel vno mense per dies viginti, aut plures, prout vsus postulat, vsurpari posse. Cratonis descriptio hæc est.

♃. *Aristoloch. rotund:* Vnc. i. *centaur.* Drach. iij. *gentiana* Drach. vi. *mei* Drach. v. *hyperici* Drach. vi. *petroselini Macod* ℥. ß. *agaric. albiss.* ʒ. ij. *rhapontic. veri* ℥. i. F. Pulu.

Alia antiqua descriptio hæc est.

♃. *Rapontic. veri* Drach. i. *agarici* Drach. ß. *valerian.* Drach. iij *petroselin. Macedonic. mei*, an. Drach. v. *gentiana. aristolochia rotunda.* an. Drach. vij. *chamædryos* Drach. viij. F. Puluis.

Alia. ♃. *Chamædryos, dictamni Cretici, iua arthetica. centaur. minor. gentiana aristolochia rotunda.* an. Vnc. ij *cort. interior. inglandium* ℔. i. F. Puluis: cuius dosis Drach ß. per dies triginta vel quadraginta.

Eiusdem generis est diacorallium Alexandri, quod Capinaccius, *de Arthrit.* omnibus in arthritide curanda anteponendum censet.

♃. *Coralli nostri*, seu *Anagallidis*, Drach. ij. (fortian. Vnc. ij.)

myrrha Vnc. vi. *caryophyll.* Vnc. ß. *rhap. pontici* Vnc. j. *foli* Vnc ß. *aristoloch. vtriusque.* an Vnc. ij. *spica nardi* Vnc iv. F. puluis. Exhibeatur mane, hor. 6. ante cibum, Scrup. i. per centum dies, postea triginta diebus intermittitur: rursum centum diebus exhibetur, iterum 30. dies intermittitur; hinc per dies centum sexaginta alternis diebus exhibetur; inde rursus tertio quóque die: de quo plura in doctrina *de Arthritide* dicentur.

Cuius generis & alia ad serosos humores absumendos, & insensibilem transpirationem promouendam, parari possunt; *ex cineribus ossium humanorum. equorum. ceruorum: ex cineribus & sale miluii. ciconia. hirundinum: ex herbis. primula veris, pilosella. ruta. saluia. asaro. betonica. hyperico. acore. floribus consolida regalis, succino, vngula alcis.* De quibus plura suo loco *de Arthritide*: qualia etiam habet Platerus, *tract. 2. pract.* pag 721. 722.

Neque omittantur caput siccantia & roborantia suprà proposita. Quibus hoc addi potest:

♃ *Mastic. gummi iuniperi, nuc. mosch. parum tosta.* an. Scrup. i. *caryophyll. subtiliter puluerisat.* Scrup. ß. *ladani puri* Drach. vi.

Ducatur ladanum in mortario calido, addantúrque pulueres cum pauxillo oleo mastic. F. Massa, quæ extendatur supra alutam: tegatur sindone rubra, F. Emplastrum vertici imponendum.

Pila quoque è succino si manibus gestetur & versetur, vt incalescat, ac subinde naribus admoueatur, sine offensione excrementitios humores in capite absumit, idque roborat.

Diæta.

Victus ratio sit siccans, aër siccus & calidus moderatè, & cibi tales, qui minimum aquosi & serosi humoris suppeditent. Cùm autem, vt in *Instit. loc. allegato*, dictum, serosus humor partibus duabus constet; vna aquea, altera salsa: quando dicitur cibum siccum esse debere, non tale alimentum intelligendum, quod siccæ & terreæ naturæ sit quales sunt carnes sale & fumo induratæ, pisces sale conditi, & quæ terrestrem succum generant; (hæc enim potiùs augent salsedinem serosi humoris, quàm minuunt) sed hîc eum substantiæ modum intelligimus, & tale alimentum, quod non multum aquosi humoris, nec salsi subditat, ideóque bonum & vtilem succum præbet; quales sunt carnes, tum quadrupedum animalium, tum auium pleratumque; vt carnes gallinaceæ, hœdinæ, vitulinæ, perdicum, & similes, quæ & bonum alimentum præbent, & viscerum, præcipuè lienis, seriorem & siccitatem corrigere possunt: imò hac ipsa de causa iuscula, præcipuè carnium non reiicienda, moderatè sumpta; cùm substantiam alimentorum multùm participant. De liquidis verò aliis non plus sumendum quàm distributio alimenti in totum corpus, & correctio caloris & siccitatis in visceribus, præsertim liene serosi plus quàm par est, ad se trahente, postulat. A fructibus horariis, prunis, pyris, pomis, & similibus abstinendum: cum serosam humiditatem augeant. Passulæ verò vtiles sunt. Vino etiam parcè vtendum, eiúsque non plus quàm cibi concoctio & distributio requirit, bibendum. Etsi enim spiritum ardentem in se contineat: tamen is paucus est, maxima verò pars aquea; & præterea vinum serosos humores secum ad caput rapit, atque illis qui iam in capite hærent, feruorem inducit, eosque commouet. Aluus aperta seruetur, & nisi sponte officium faciat, arte laxetur. Animi motus vehementes, & meditationes atque animi intentiones nimiæ vitentur, cùm vna cum spiritibus sanguinem arteriosum, & cum eo serum, ad caput rapiant, naturáque meditationibus & cogitationibus intenta excrementa minus rectè expellat. vtilis verò est corporis exercitatio iciuno corpore facta, quæ serosos humores discutit vel sensibiliter sudoris forma, vel insensibiliter per διαπνοήν. Vestibus ita corpus tegatur & muniatur, vt pori cutis aperti seruentur, iisque patentibus vel sudor erumpat, vel vapores liberè transpirent. Qua de causa etiam corpus noctu plumeis culcitris probè tegatur, & sub somni finem manè sudor erumpat, quem ad præseruandum à morbis à serosis humoribus ortis, optimum prophylacticum esse suprà diximus, ipsa astipulante experientiâ: Venus vitetur.

CAPVT XII.

De Intemperie capitis cum humore Melancholico.

Caussa.

Intemperies capitis cum Melancholia.

INtemperies, quæ cum hoc humore coniungitur, est frigida & sicca. Quæ autem humoris melancholici caussæ sint, *Instit. lib. 2. part. 2. c. 6.* dictum, quæ omnes hîc locum habent: præcipuè verò in capite ipsam cumulant, & ad id trahunt, mœror, tristitia, animi sollicitudo, curæ, meditationes nimiæ, vigiliæ inmoderatæ, medicamenta desiccantia nimiùm capiti adhibita.

Signa Diagnostica.

Grauitatis sensus est, cum vigiliis & visis in somno tristibus,

pauores sine caussa, cogitationes sunt assiduæ, sæpe etiam deliria cum timore & mœstitia. Punctiones quasi circa oculos. Facies est macilenta & horrida, maximè si humor melancholicus ad atram bilem vergat. Calor faciei est liuidus & plumbeus. Nonnunquam accidit repentina motus amissio, in qua ægri oculis apertis fixo obtutu res aspiciunt, ac licet taceant, ferè omnia animaduertunt, quæ circa ipsos fiunt. Excrementa ferè nulla eiiciuntur è capite. Molestia quæ percipitur, magis est in parte sinistra, & sentitur illâ magis horâ quâ melancholia moueri solet, scilicet ab hora nona diei vsque ad tertiam noctis. Cum quibus si ægri temperamentum, ætas, vitæ ratio præcedens, tempus anni autumnale, & caussæ aliæ melancholiam generantes prægressæ consenserint, certius de hac intemperie iudicium habetur. Vtilitatem afferunt, quæ melancholiam euacuant, temperant, & à capite auertunt. Nocent, quæ humorem hunc generant & augent.

Prognostica.

1. Longus & curatu difficilis hic morbus est, sicut omnis affectus melancholicus; præcipuè si diuturnitate temporis radices egerit; circa initia verò curatu facilior est. Idcóque circa initia curatio eius non negligenda, sed maturè medicamenta adhibenda.

2. Faciliùs curatur hæc intemperies cerebro per consensum laborante, quàm si per se afficiatur: modò affectus primarius, à quo dependet, sit curabilis.

3. Malum à suppressa aliqua euacuatione profectum, reductâ illâ non ita difficulter tollitur.

Indicationes.

Melancholicus humor præparandus & euacuandus est: & si ad caput moueatur, reuellendus. Intemperies frigida & sicca corrigenda, & ne humor melancholicus iterum generetur, præcauendum.

Curatio.

Itaque si cerebrum primariò afficiatur, nihil opus est, quantum ad ipsam rationem affectus attinet, sanguinis detractione: quòd si aliquando mittendus sanguis, aliquâ aliâ ratione mittendus est, vt Galenus, 3. *de loc. aff. c.* 7. scribit. Quæ autem illa sit, docet Aetius ex Posidonio; si scilicet sanguis multus sit in toto, aut aliqua euacuatio consueta suppressa fuerit. Quapropter si plenitudinis cuiusdam signa affuerint, & cætera consentiant, primæ viæ primùm euacuentur.

Paretur ergo & iniiciatur talis clyster.

♃. *Rad. althææ, polypod. quern,* an. Vnc. ß. *maluæ, althææ mercurial.* an. M. j. *betonicæ, marioran.* an. M. ß *fol. senæ elect.* Vnc. ß. Coq. in aq. simpl. vel iure carnis. Colat. ♃. ℔. j. *Cassiæ pro clysteribus* ℥ij. *elect. diacathol.* ℥ ß. *mellis anthosati* Vnc. j. *olei chamæl.* Vnc. iij. *salis* Drach. ß F. Clyster.

Vel exhibeatur hic Bolus.

♃. *Cassiæ recens extract.* Drach. vj. *elect. diacathol.* Drach. iij. *confect. Hamech.* Drach ß Cum saccharo fiat Bolus. Vel dissoluatur in seri lactis Vnc. iv. F. Haustus.

Vel purgentur primæ viæ cassiâ, syrup. rosat. vel violar. solutiu. elect. lenitiuo, diacatholic. fol. senæ, vel decocto fol. senæ, secundum Augustanos.

Vel ♃ *Meliss. flor. borrag. bugloss.* an. P. ij. *passul.* Vnc. ß. *fol. senæ elect.* Drach. vj. *galanga* Drach. ß. Fiat decoct. in s. q. aq. ♃ Colat. Vnc. iij. ß. In quibus dissolue *manna.* Vnc. ß. Iterum colletur. Adde *syrup. violar. vel ros. solutiu.* Vnc. j. Misce.

Imò etiamsi venæsectione opus non sit; tamen à primarum viarum eiusmodi euacuatione curam inchoare necessarium est.

Hinc, si opus aperiatur cephalica sinistri brachij, & sanguis ad Vnc. iv. vel plures, educatur, præsertim si niger ille fluxerit; alioquin si lucidus & purus, vena citò constringatur, vt Galenus iubet, 3. *de loc. aff. cap.* 1. Quia autem sanguis melancholicus crassior esse solet, frictio, vel corporis exercitatio, vel brachij apud tepida fomentatio, vt attenuetur, præmittenda, & vulnus latius infligendum.

Si verò menses vel hæmorrhoides suppressæ sint, vena in talo aperiatur. Postea humor præparetur, & purgetur medicamentis conuenientibus, ita vt attenuantibus semper addantur humectantia: cùm humor melancholicus per se sit siccus & terrestris.

Humorem melancholicum in capite præparantia.

Præparent humorem melancholicum medicamenta, quæ humectant & calefaciunt, cúmque liquant, atque attenuant, sed non siccant admodum, aliquot diebus continuanda: & maximè victus talis.

Radic. *eugloss. borraginis, fœniculi, polypod. gramin. cappar. helenij. glycyrrhiz. a. scorzonera.*

Folia, *Melissæ lupuli. scolopendr. cuscuta, rorismar.*

Flor. *Borrag. bugloss. stœchad. Arabic. violar. rorismar.*

Cortices *citri.*

Serum *caprinum.*

Vnde fiunt: *Syrupus de melissa, & de borragine, de lupulis, de buglossa tunicis de thymo de corticib. citri, de pomis.*

Conseruæ, *Bugloss. borragin. meliss. malua.*

Condita, *cortic. citri, caro citri.*

Confectio, *Alchermes, de hyacintho.*

Vel ♃. *Rad. fœnicul. polypod. querni,* an. Vnc. j. *glycyrrhiz.* Vnc. ß. *bugloss. cort. rad. cappar.* an. Drach. ij. *melissæ, betonicæ summit. lupuli,* an. M. i. *flor. borrag. bugloss. stœchad. Arab.* an. P. j. *sem. fœniculi, citri, ocymi,* an. Drach. j. *passul. exacinatar.* Vnc. j. Coquantur in aq. simpl. Colat. ♃. ℔. j. Vnc. ij. Dulcorentur saccharo pro quatuor dosibus.

Vel addantur, *Syr. de pomis, & de borragine,* an. Vnc. ij.

Vel ♃ *Rad. fœnicul. asparag. polypod. quern glycyrrh.* an. Vnc. ß. *capill.* ♀. *thymi,* an. M. j. *rorismar.* M ß. *flor. borrag. bugloss.* an. M. j. *violar. stœchad. Arab.* an. M. ß. *santalor. citriner. cortic. citri.* an. Drach. j. *passular. minor.* Vnc. i. Coq. in aq. s. Colentur, & cum saccharo F. Syrupus, cuius Vnc. ii. dentur cum sero lactis caprini. Vel Colaturæ clarificatæ dentur Vnc. iv. cum Syrupi de pomis Vnc. i. ß. pro dosi.

Vel ♃. *Rad. borrag. fœnic. cichorei, cort. rad. cappar.* an. Drach. ij. *radic. asari* Drach. j. *fol. meliss. serpill. maioran. betonica. chamædryos, pulegij,* an. M. ß. *flor. stœchad. schœnanth.* an. P. j. *fol. senæ, epithymi,* an. Drac. iij. *sem. anisi, fœnic. cortic. citri,* an. Scr. j. *flor. cordial.* an. P. ij. *passul. maior. exacinatar.* Vnc. j. Affundantur aq. ℔. iv. & coquantur in vase duplici clauso in aqua. Colaturæ adde *succ. fumar. pomor. borrag. rosar.* an. Vnc. vj. *sacch. albi* ℔. j. ß. F. s. a. potio, de qua sumat æger manè & vesperi Vnc. iv.

Euacuantia melancholiā à capite affecto.

Purgant, *fol. senæ, polypod. quern. epithym. myrobalani Ind. helleborus niger & albus, lapis Armenus & Lazuli,* de quibus videatur in *Institut. lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 1. *cap.* 11. & cùm, vt ibi dictum, Alexand. Trallianus lapidem Armenum helleboro albo præferat, authoritate Tralliani confisus Guainerius, sæpissimè eo vsus, & diuersimodè quidem, ac nunquam optato fine frustratus est, vt scribit *tract.* 15. *cap.* 6. puluerémque quem mox subiiciam, inde parat; *Electuarium diacathol. diasena, confect. Hamech. pil. de fumar. de quinque generib. myrobalan. Inda, de lapide Lazuli, extractum hellebori nigri antimonium.*

In quorum vsu obseruandum, ne in principio fortiora exhibeantur, ne humorem agitent, & per se pertinacem contumaciorem reddant, fortioribúsque semper blanda & leniora quædam, & humectantia admiscenda. Idcóque medicamenta in forma liquida commodiora sunt. Et omittenda quoque sunt omnia siccantia, vt aloë, hiera, pilulæque rarò vsurpandæ.

Vt ♃. *Rad. fœnicul. polypod. quern.* an. Vnc. ß. *betonic. melissæ capill. Veneris;* an. M. j. *ceterach, flor. borrag. bugloss.* an. M. ß. *sem. anisi, fœnicul.* an. Drach. j. *fol. senæ elect.* Drach. x. *hellebori nigri præp.* Drach. j. ß. *epithymi* Drach ij. *passul. maior. enucleat.* Vnc. j. *glycyrrhiz.* ℥. ß. Coq. in s. q. seri lactis. Colaturæ ♃. ℔. j. *syrupi è stœchade simpl. violarum solutiui, de pomis,* an. Vnc. j. Misce pro tribus dosibus.

Vel ♃. *Fol. senæ elect.* ℨ. ß *polypod. querni epithymi, rad. gialapæ,* an. Drach. j. *cremor. tartari* an. Drach. ij. *diagrydij* Scr. j. *sem. anisi fœnic. spica caryophyl. macis,* an. Scrup. ß. Dosis Drach. j. Si libet, potest addi saccharum.

Vel ♃. *Fol. senæ mundat.* ℨ. j. *cremor. tartari* ℨ. ß. *cinamomi.* Drah. ij. *caryophyll. diagryd.* an. Drach. ß. F. Puluis. Dosis Drach. j.

Puluis Guainerij:

♃. *Lapid. Armeni* Scr. ij. *croci* Scr. ß. *macis* Scr. j. F. Puluis. Alij de lapide Lazuli talem parant.

♃. *Lapid. Lazuli sæpius loti* Scr. ij. *epithymi* Scrup. j. *croci* Scr. ß *sacchar.* Drach. i. F. Puluis.

Vel ♃. *Elect. diacathol.* Vnc ß. *diasena* Drach. ii. *confect. Hamech.* Drach. i. Cum saccharo F. Bolus.

In morbi progressu hæ Pilulæ exhiberi possunt.

♃. *Pil. Indarum* Scr. ij. *cochiar.* Scr. j. *extracti hellebori nigri* gr. vj. Cum aq. meliss. F. Pilulæ xxiiij.

Et quia humor hic pertinax est, & semel nunquam plenè euacuatur, præparantia & purgantia repetere & continuare opus est.

Inter omnes syrupos hic primas tenere syrupum de pomis compositum, descriptum à Mesuë *cap. de soda frigida à melancholia,* scribit Rondeletius, *method. curander. morbor. cap.* 9. vt qui non solùm concoquit, sed & educit humorem melancholicum ac pituitosum; idque sine noxa ventriculi & aliarum partium.

Paretur autem hoc modo;

♃ *Capillor Veneris radicum buglossæ domesticæ & sylu. florum bugloss. polypodij, epithymi,* an. Vnc. i. *folior. senæ, chamæmel. stœchad.* an. Drach. vii. *chamædryos. schœnanthi. hellebori nigri,* an. Drach. iii. *fumi terræ* Drach. vi. *eupatorij* Drach. iiii. *succi pomorum dulc.* Drach. viii.

Omnia præter epithymum & succum pomorum, bulliant in ℔. iii. aquæ vsque ad ℔. ii.

Deinde bulliat in iis ebullitione vnâ epithymum, & coletur, & cum *succi pomorum* ℔. ii. *sacch.* q. s. Fiat Syrupus.

Non tamen vsurpari debet in principio, sed in progressu morbi, & præcedente totius capitis vniuersali purgatione.

Iacchinus decocto hellebori nigri vtitur, hoc modo parato.

♃. *Cortic. hellebor. nigri,* Vnc. ß. Contusi leniter infundantur in ℔. ii. aq. horis vi. Postea adde *cinamomi, sem. dauci,*

dauci, epithymi, an. Drach. j. *passular.* Vnc. ß. *flor. bugloss.* M. j.

Coq. ad dimidiæ partis consumptionem, dulcorentur saccharo, propinentur pro duabus dosibus.

Post vniuersales istas corporis euacuationes, particulares euacuationes per errhina & gargarismos suprà propositos instituendæ; quibus hîc polypodium, thymum, epithymum, elleborum addere commodum est.

Si morbus sit pertinax, & æger sanguine simul abundet etiam frontis vel narium venas aperire vtile est.

Per insensibilem etiam transpirationem discutienda materia: medicamentis verò, quæ hoc præstant, semper admiscenda humectantia. Vtendum nimirum *oleo irino, anethino, lilior. albor. amygdal. dulc. chamamelino, vnguento alabastrino*; vel *lotione ex decocto florum chamameli, borraginis, rosarum, flor. flor. rad. Arab. fol. beton. ca. melissa, sem. anethi, fol. sena adiecto*.

Decoctum hoc embrochæ modo per plures dies capiti instillare commodum est.

℞. *Fol. malua. althea. bugloss. summ. aneth.* an. M. ij. ß. *chamam. viol.* an. M. j. *sambuci* P. j. *capit. papau.* num. vi. Coquantur in aquæ ℔. xxi.

Si humor melancholicus ab inferioribus, præcipuè liene & hypochondriis, communicetur, frictiones & alia reuulsionis media non omittenda; de quo plura dicentur suo loco, *de melancholia hypochondriaca*.

Caput & Corroborantia in melancholia. Peractâ purgatione, imo dum adhuc peragitur, ea exhibenda, quæ caput & cor alterant, roborant, & simul exhilarant: *ex conseruu borraginis, buglossi, violarum, melissa, anthos, cort. citri condit. radic. condit. beleny.* quod Rondeletius, in *meth. curand. morbor. cap. 9.* miram vim & proprietatem ad hilaritatem & gaudium excitandum habere, à nonnullis pro secreto haberi scribit, *confect. alchermes, de hyacintho. elect. de gemmis, lætificante Rhasis & Galeni, dianthos, diamoschi dulcis*, item *lapid. Bezoar* aduersus omnes melancholicos morbos valde vtilis *coralliis, margaritis*.

℞. *Conseru. bugloss. borraginis*, an. Vnc. i. *rosarum* Vnc. ß. *margar. præp.* Drach. ß. *hyacinthi, sapphiri, smaragdi, corallij v. rim. que*, an. Scr. ß. *cinamomi, macis, galanga, nuc. moschat.* an. Scrup. j. *caryophyll. cubebar. ligni aloes, styrac. calamita, sem. Basilici*, an. Scrup. ß. *croci* Scr. j. *moschi, ambra*, an. gr. iv. *carnis vuar. passar.* Vnc. ij. *aq. rosarum moschat.* Vnc. i. *sacchar.* q. s. F. Electuarium. De quo manè sumat Drach. iii. cum aquæ bugloss. Vnc. iii.

Vel ℞. *Conseru. bugloss. borrag. melissa*, an. Vnc. i. *anthos, violarum*, an. Vnc. ß. *cort. citri condit.* Drach. iii. *specier. diamoschi dulcis, lætitia Galen.* an. Scr. i. *confect. alchermes* Drach. ß. Cum Syrupo rumicis, F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. bugloss. violar. rosar.* an. Vnc. i. ß. *tunicis* Vnc. i. *specier. dianthos, diambr. diamarg. frig.* an. Drach. ß. Cum syrupo de pomis & corticib. citri, F. Electuarium.

Vtile est & semel in septimana sumere Drach. ß. vel Scr. ii Mithridatii, cum Vnc. ß. conseru. flor. borragin. vel buglossæ.

Vel ℞. *Conseru. bugloss. violar* an. Vnc. i. ß *meliss. corticis citri conditorum*, an. Vnc ß. *specier. diambr. diamosch dulc. diamargarit. frigid.* an. Drach ß. *lapid. Bezoar*, Scrup. ß. Cum syrupo de pomis F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. bugloss. meliss. violar.* an. ℥. ii *cort. citri conditor.* Vnc. i. *specier. diambr. diamosch. dulc. diamargarit. calid.* an. Drach ß. *confect. alkermes* Drach. i. *lapid. Bezoar*, Scr. i. Cum syrupo de pomis, F. Electuarium.

Diæta.

Aer ad calidum & humidum vergat: sit lucidus, non tenebricosus; non fœtidus, sed suaueolens. Victus ratio instituatur ita, vt præter caliditatem magis incliner ad humidum: cibúsque talis sit, vt bonum sanguinem suppeditet. Sæpe enim, præcipuè si malum recens sit, sola victus ratione bona, quà probus, tenuis & clarus sanguis, qui omnem humorum malitiam corrigit, gignitur, & corporis humectatione, malum hoc curatur. Ad bonum sanguinem gignendum faciunt panis ex bono frumento, benè coctus, oua recentia, carnes animalium iuuenum, præsertim pullorum gallinaceorum, hœdorum, vinum bonum, & similia. Conuenit & ptisana hordeacea. Ex oleribus conueniunt malua, buglossa, borrago. Ex fructibus, vuæ & mala dulcia, vuæ passæ. Vitet æger omnem cibum, qui succo melancholico materiam præbet, qualia sunt legumina, porrum, cæpe, caules & similia, quæ Galenus 3. *de loc. affect. cap. 9.* recensuit. Cibi quantitas etiam moderata sit, nec abstinentia se maceret æger; vinum tenue bibat conditum melissa, flor. bugloss. borrag. cort. citri. Motus & exercitia corporis sint moderata, & quæ ad excrementa discutienda sufficiant, non verò corpus resoluant & exsiccent: animus à mœrore abducatur, & omnibus quantum fieri potest, modis ad lætitiam componatur. Somnus sit longior, omnique modo prouocandus; cùm in eo maxima curationis spes sit, vtpote qui cerebrum maximè humectet: vigiliæ verò nimiæ sunt interdicendæ. Balneum aquæ dulcis in hac intemperie vtile est. Omnia quæ metum & tristitiam conciliare possunt, vitentur. Animus contrà, quibus potest modis, ad hilaritatem componatur.

QUÆSTIO,

An acetum melancholicis vtile sit?

Donatus Antonius ab Alto Mari, *de medend. corp. human. morb. cap. 7.* ex Aetio & Paulo Ægineta, qui hoc ipsum è Posidonio mutuati sunt, extollit aceti acerrimi sorbitionem post omnem cibum, vbi iam dormire velit æger; vel quòd attenuet, succúmque melancholicum discutiat, vel quòd sumptorum ciborum vapores humidos confestim ad caput deferat, somnúmque propterea conciliet: tantorúmque virorum, siue his, siue aliis rationibus moti fuerint, consilium sequendum censet. Verùm maioris ponderis nobis sit Hippocratis & Galeni autoritas, ratione & experientiâ munita, qui in affectibus melancholicis aceti vsum improbant. Hippocrates, 3. *de ratione victus in acut. text. 38.* scribit: *Nigra ab aceto fermentantur, attolluntur & multiplicantur, & exaltat nigra acetum*: & Galenus *ibidem*, acetum melancholiæ aduersissimum esse dicit. Quâ de re etiam diximus *de Febrib. lib. 2. cap. 19.* Vid. etiam infrà *part. 2. c. 8.*

An acetum & acida, in melancholicis morbis conueniant? Negatiua. ¶ [Equidem non infrequens est apud multos, acidos liquores in melancholicis morbis exhibere; vnde nonnulli in frequenti vsu habent spiritum Vitrioli, tinctur. rosar. & violar. Vitriolat. syrup. rosar. Vitriolat. conseru. rosar. Vitriolat. quæ omnia hypochondriacis etiam frequentissimè exhibentur. Verùm an rectè, dubium. Hippocrates certè 3. *de rat. vict. in acut. text. 38.* scribit: ἀπὸ ὄξεος τὰ μέλανα ζυμοῦται καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται. ἀναζέει γὰρ τὰ μέλανα ὄξος, id est, *Nigra ab aceto fermentantur & in sublime attolluntur, & multis partibus augentur. Acetum namque nigra exaltat.* Vbi notandum vulgo malè verti hunc locum, *Educit nigra acetum.* Et *ibid.* Galenus acetum melancholiæ aduersissimum esse statuit. Et licèt humor melancholicus, non sit ita acidus, vt bilis atra: tamen aliquam aciditatem etiam melancholiæ tribuit Galenus, *lib. 14. meth. med. cap. 9. lib. 3. de loc. affect. cap. 7. lib. de placit. cap. vlt.* Ergo si humor melancholicus aliquo modo est acidus, acidis corrigi non potest, cùm contraria contrariis curentur.

Affirmatiua. Contrà alij ad experientiam prouocant, & in morbis melancholicis spirit. Vitrioli Martis & Veneris se magnum vsum comperisse iactitant, & eos penè pro Panaceis habent.

Decisio. Quâ de re vt meam sententiam aperiam, omninò certum esse puto, acida per se humorem melancholicum non corrigere, sed potiùs eum augere, & deteriorem reddere, & vt in atram bilem degeneret, facere, & propterea ab eorum vsu in alteratione humoris melancholici meritò abstinendum esse. Quòd verò interdum prodesse videntur, caussa hæc est: Humor melancholicus, quandiu in hypochondriis quietus hæret, molestus non percipitur, ægróque nihil mali inferre videtur. Tum autem, quando mouetur, & in alias partes principes transfertur, vel vapores, & sui generis noxios ichores a se mittit molestus esse incipit, variáque grauissima symptomata producit. Tunc ergo omne illud, quod commotionem illam sentinæ melancholicæ, humorísque huius motum ad partes principes inhibere, exhalantes inde halitûs compescere, & ita disponere ac figere potest, ne quid ampliùs ichorum prauorum è se fundat, symptomata quoque ab humore melancholico perfecta tollere potest. Et proinde pro salutari remedio habendum, & ægri & Medici (ab ægris rectiùs post horum vsum iam habentibus persuasi) censent. Et non negandum, acetum, & in primis acidos succos minerales assumptos, qui fixo sale constant, humores quoque salsos figere, & vt in hypochondriis quietè coërceantur, nullámque homini molestiam creent; nec sui generis vapores & ichores de se fundant, præstare. Et hoc ipsum est, quod Paracelsus scribit, nihil esse salutarius & melius, quàm morbũ in centro suo retinere (quod ipsum tamen etiam de narcoticis accipiendum videtur, quæ ad paroxysmos febrium tollendos exhibentur,) id est, fumos illos noxios ita figere, vt molesti ampliùs esse desinant. Verùm nec hæc regia & tuta via curandi morbos est. Nam salutare illud præceptum, ad caussam morbi, & morbum ipsum, magis quàm ad symptomata, nisi valde vrgeant, respiciendum esse, hic negligitur, ægérque palliatiuâ hac curâ deceptus, in maius periculum conijcitur. Et hæc ipsa consuetudo acidos eiusmodi spiritus in omnibus ferè morbis exhibendi, inter alias plures caussas etiam forsan vna est, cur hypochondriaca affectio ita frequens & diuturna sit. Et obseruatum est, ex nimio spirituum acidorum vsu quosdam planè melancholicos factos.]

CAPUT XIII.

De Intemperie Capitis cum Bile Atra.

Caussæ.

Intemperies capitis cum atra Bile. Bilem atram è sanguine, bile flaua, vel humore melancholico adustis prouenire, *Instit. lib. 1. part. 2. cap. 6.* dictum.

Eædem caussæ & hîc locum habent. Causæque, quæ sanguinem, vel bilem, vel melancholiam, seu in capite, seu in hypochondriis, seu in toto adurunt, vbi ille humor adustus capiti communicatur, intemperiei calidæ & siccæ cum materia, quæ est atra bilis, causa esse possunt. Vnde malum hoc (quæ remotiores causæ sunt) sæpe incalescenti melancholiæ succedit; & ita, mœstitia, nimia animi intentio, ac studia, sollicitudo, vigiliæ, præcedentes capitis dispositiones calidæ inflammatióque, vini potentis nimius vsus, medicamenta immoderatè calefacientia, intemperiem hanc producere possunt. Præcipuè verò in biliosis, extenuatis, & iis qui hepate ac corde calido & sicco præditi sunt: obesi verò & pituitosi ad hunc morbum minùs sunt dispositi.

Signa Diagnostica.

Adest dormiendi impotentia, & vigiliæ pertinacissimæ; sæpe etiam accedit delirium. Pro humorum tamen, à quibus atra bilis gignitur, diuersitate, hic etiam, et quædam differentia. Nam si ex sanguine adusto bilis atra sit generata, hilariores nonnihil sunt, & ad risum proclines, ac præcesserunt signa sanguinis abundantis. Si ex bile flaua profecta sit, ferinum est delirium, cum iracundia & temeritate, ac quod Hippocrates, 6. *aphor.* 23. μανίαν θηριώδη appellat, audaces sunt & violenti. Si ab humore melancholico sit atra bilis, mœsti sunt & taciturni, & cùm per interualla loqui incipiunt, garruli sunt, neque loquendi finem faciunt. Omnibus tamen ferè hoc commune est, vt aspectus sit horridior & truculentior; de quo suo loco *de Mania* plura.

Prognostica.

1. Curatu difficile hoc malum est, & tempus ad curationem satis longum requiritur. Cùm enim cerebrum naturâ sit frigidum & humidum, longè à naturali sua constitutione recessit; & valentiora medicamenta, ac longius tempus, vt ad pristinum statum reducatur, postulat.

2. Facilior curatu est in iuuenibus, ac mediæ ætatis hominibus; difficilis verò in senibus.

3. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides superuenientes, bono sunt.

Indicationes.

Intemperies hæc calida & sicca refrigeranda & humectanda est. Materia ipsa eodem modo alteranda, temperanda, attenuanda & euacuanda est, eiúsque generatio inhibenda. Et quidem si humor ater proueniat à bile flaua exusta, calidior est, & magis refrigerantibus indiget; si verò ab humore melancholico, minùs calidus est, minúsque refrigerantia requirit; vterque tamen humida postulat. Qui autem a sanguine exusto est, mediocrem conditionem obtinet. Et si in toto, vel partibus inferioribus generetur, & ad caput transmittatur, à capite reuellatur repellatur, & quod reliquum, euacuetur. Et quò eius generatio prohibeatur, intemperies visceris, à qua producitur, corrigenda, & cùm plerumque è calíditate & siccitate hepatis, vt & lienis, ortum habeat, ea viscerum intemperies refrigerantibus, & humectantibus alteranda. Et quia vigiliæ in hoc morbo vrgent, cúmque augent, danda diligenter opera, vt somnus omni modo concilietur.

Curatio.

Itaque primò clyster aliquis humectans, ex althéa, malua, parietaria, borrag. bugloss. violis, cum cassia & electuario diacathol. paratus, iniiciendus.

Vt ℞. *Rad. althéa, polypod. querni.* an. Vnc ß. *parietaria, branca vrsin. fumaria, lactuca, borrag.* an. M. i. *fol. sena* ʒ. vi. *prunor.* num. xij. Coquantur in aq. simpl.

Colat. ℞ ℔. i. *cassia pro clysteribus* ℥. i. *elect. diacathol.* ℥. vi. *olei oliuar. chamamel.* an. ℥. i. ß. F. Clyster.

Hinc si ex sanguine adusto bilis atra prouenerit, vel in capite, aut toto sanguis adustus & feruidus redundet, communis, basilica, vel cephalica vena, proût opus, aperiatur: sanguinisque missio præsentissimum in hoc morbo est remedium. Et quidem si in capite redundat sanguis, statim cephalica aperiatur: si in toto simul, primò communis vel basilica, deinde cephalica secetur, & præcipuè in sinistro latere. Reuulsionis quoque gratia saphena aperiri potest; præsertim in mulieribus, cùm menses suppressi huic malo originem dederunt, vt & si hæmorrhoides suppressæ morbi caussa sint. Quandoque etiam in viris natura κατ' μετάστασιν, humorem, huius morbi caussam, à capite & nobilioribus partibus ad crurales venas detrudere, & varices in cruribus excitare, morbúmque hoc modo dissoluere solet.

Neque inutile fuerit hirudines circa tempora & post aures, vel etiam ani venis applicare, si hæmorrhoides suppressæ sint.

Atram bilem in capite præparantia. Hinc materia præparanda refrigerantibus & humectantibus, vt:

Radicibus, *Borrag. bugloss. gram. asparagi. polypod. glycyrrhiza.*
Floribus, *Borrag. bugloss. violar. nymphaa, rosarum.*
Foliis, *Lactuca. borrag. endiuia.*
Seminibus, *Quatuor frigid. maior. papau. lactuc.*
Fructibus, *Passul. iniubar. sebesten. pomor. prunor.*
Et quæ hinc fiunt.
Aquis, *Borrag. bugloss. violar. rosar. endiu. fumaria.*
Syrupis, *Viol. de borrag. bugloss. nymphaa, byzantin. simpl.*
Conseruis, *Borrag. bugloss. rosar. violar. nymphaa.* quibus cordialia ob affinitatem adiicere licet: conseru. *Anthos, meliss. cortic. citri.*

Et quidem medicamenta ex his, pro natura humoris, è quo humor hic ater est generatus, eligenda sunt. Nam si ex sanguine feruido atra bilis sit genita, ea eligenda quæ *de Intemp. cap. cum bile* proposuimus; si ex humore melancholico, ea fere conueniunt, quæ *cap. prec. de Intemp. cum humore melancholico* tradita sūt.

Vt ℞. *Aq. borrag. bugloss. fumar.* an. ℥. ij. *syrup. borrag. bugloss. violar.* an. ℥. i. ß. M. F. Potio pro ij. dosibus.

Vel ℞. *Rad. bugloss. glycyrrh. polipod. querni,* an. ʒ. vi. *fumar. ceterach.* an. M. ß. *fl. cordial.* M. j. *epithym.* ʒ. ij. Coq. in aq. pura.

Colat. ℞. ℔. ij. Adde *succi pomor.* ℥. vj. *Sacchari* ℥. j. ß. Ebulliant & depurentur; vel addatur *syrup. de pomis, violis,* an. Vnc. j.

Vel ℞. *Conseru. bugloss. borrag. violar.* an. ʒ. j. *nymph. rosar.* an. ℥ ß *specier. diamarg. frig.* ʒ. ß. Cum syrupo de pomis. F. Electuarium.

Atram bilē è capite purgantia. Purganda postea est materia *syr. violar. solut. diaprunæ solutiu. decocto sena, epithymo, polypod. diacathol.* quibus deinde *helleb. niger* adiici potest, *confect. Hamech. & diasena, de lapide Armeno, Lazuli, pilulis de fumaria, de lapide Lazuli.* Vbi notandum, vt purgantibus istis semper ex humectantibus & præparantibus antea enumeratis aliquid admisceatur, & purgantia non vsurpanda, nisi corpus priùs humectatum fuerit.

Vt ℞. *Flor. cass. elect. diacath.* an. ℥ ß. *confect. Hamech.* ʒ. j. Cum saccharo. F. bolus. Vel dissoluantur in aq. fumariæ & bugloss. an. ℥. ij & addita syrup. violar. Vnc. ß. F. Haustus.

℞ *Fol. sena,* Vnc. ß. *epithym* Drach. ij. *flor. violar. borrag. fumaria,* an. P. ij. *passular. exacinatar. glycyrrhiza,* an. ʒ. ß. Coq. in aq. hordei simplici.

Colat. ℞. ℥. iv. In iis dissolue *manna elect.* Vnc. i. Colentur, adde *syr. violar. solutiu.* ℥ ß.

Vel ℞. *Rad. bugloss. graminis,* an. ℥. ß *polypod. querni.* ʒ. ij. *glycyrrhiz.* ℥. ß. *cortic. fraxin. tamarisc.* an. ʒ. iij. *meliss. lingua ceruina, ceterach, capiller* ♀. an. M. j. *fol. sen. electer.* ℥. ij. *epithymi* ℥. ß. *hellebor. nigri prap.* ʒ. ij. *sem. 4 frigid. maior.* an. ʒ. j *sem. portul.* ʒ. ij. *ocymi, fœnicul. zedoar.* an ʒ. i. *iniubar. sebesten,* an. num. x. *passul. exacinatar. tamarind.* an. Vnc. i. ß. Infundantur per noctem in aq. pura: postea ebulliant & colentur.

In colaturæ ℔. ij. infundatur *rhabarb.* ℥. ß. *cinamom.* Scr. iv. *flor. cordial.* an. P. ij.

Colat. adde *Succi pomor. Borsdorfianor. vel aliorum odoratorum* ℔. i.

Iterum parum coquantur, sacchariqué q. s. ad dulcorandum addatur, & clarificentur. F. Potus ad dies 5. vel 6.

Vel addatur sacchari q. s. Coquantur ad syrupi consistentiam, de quo 2. vel 3. cochlearia propinentur.

Licet in grauioribus malis, antimonio & medicamentis ex eo præparatis vti.

Atram bilē in capite alterantia topica. Post purgationem alterantia suprà proposita repetenda, quibus addi possunt margaritæ, fragmenta lapidum pretiosorum, lapis Bezoar, corallium, bolus Armenus, quæ non solùm, vt nonnulli putant, vim habent exsiccandi ichores, qui in arterias penetrarunt, sed & falsis illis ac adustis humoribus (quomodo etiam acetum acrimoniam amittit) acrimoniam adimunt, & ita ad talia, quæ solent, symptomata excitanda ineptos reddunt, vel etiam peculiari vi spiritus defecandi & illustrandi prædita sunt.

Post sanguinis missionem & purgationem, fronti & suturæ coronali frigida humectantia applicanda sunt.

Vt oleum *rosac. violaceum. nymph. amygdal. dulc.* quibus oleum *anethinum & chamamel.* admisceri potest.

Aqua *rosar. lactuc. viol. & aliar. plantar. refrigerantium.*

Epithemata *à refrigerant. & humectantium aquis & decoctis.*

Vt ℞. *Ol. viol. nymph. rosar.* an. ʒ. i. *aq. lactuca, solani, rosar. aceti,* an. ℥. ß. Misce.

Vel ℞. *Fol. lactuca, borrag. endiu.* an. M. i. *flor. violar. rosar. borrag. bugloss. nymph.* an. P. ij. *capit. papau. cum semine.* num. x. Coquantur in aq.

Colaturæ ℞. ℔. i. Adde *ol. violar. rosar.* an. Vnc. ij. M. pro Epithemate.

Vel. ℞. *Fol. malu. flor. violar. nymph.* an. M. ij. *cap. papauer. albi cum seminibus.* num. vi. *flor. chamamel. melilot. summitat. anethi,* an. M. i. *fol. sena* ℥. ij.

Coq. & decocto caput abluatur; & hinc ol. viol. & de nymphæa cum lacte muliebri irrigetur: vel si ascensus vaporum metuatur, cum oleo rosaceo fiat linimentum.

℞. *Ol. violar. sem. cucurbita,* an. Vnc. j. *papauer. aneth.* an. Vnc. ß. *mucilag. sem. psyllij aq. violar. extracta,* Drach. v. *sem. lactuca, hyosciyam.* an. Drach. ß. *croci* Scr. ß. Misc. F. Linimentum.

Emulsiones, *sem. papau. lactuc. amygd. dulc.*

Sacculi fiunt ex *rosis, flor. violarum, nymph. sem. papau.* Lotiones pedum & manuum ex *refrigerantibus & humectantibus suprà propositis.*

Balneum aq. dulcis vtile est, cum decocto earundem plantarum paratum.

Tandem post euacuationes vniuersales institutas & absolutas,

batas, ad particulares cerebri euacuationes perueniendum, quæ fiunt apertione venarum frontis, narium, aut sub lingua, aut applicatione hirudinum ad venas post aures, errhinis item vt *cap. præcedente* dictum.

Si malum non cedat, Zecchius, *Consult.* 80. ad tria tanquam generosa remedia confugiendum censet, si humor adustus in toto corpore simul redundet. Sunt autem ea, lactis serum, cum succo cichorij & fumariæ largâ copiâ quindecim diebus, hor. 5. ante prandium haustum; aquæ thermales, quarum minera sit ferrum, epotæ; & aquæ dulcis tepidæ balneum, pluribus diebus vespere duabus horis ante cœnam, vsurpatum: cuius vsu & vniuersum corpus humectatur, & obstructi & adstricti meatus aperiuntur.

Cauterium in mania. Si reliqua non prosint, etiam ad cauteria bregmati, modo suprà explicato, nonnulli deueniendum, & cauterium per menses aliquot apertum tenendum censent. Scribitque Gainerius, *tract.* 11. *cap.* 9. se nobili cuidam fœminæ maniâ laboranti cauterium potentiale synciput applicasse, quo cutis ad cranium vsque absumpta sit: hinc in coniunctione Lunæ & Solis cranium trepano aperuisse, & foramen per mensem apertum seruasse, atque ita fœminam illam, quæ plusquam duobus annis mania laborauerat, sanitati restitutam fuisse. Vtilissimum etiam est ægrum in balneum aq. dulcis calidæ sæpius inducere.

Diæta.

Aër in caliditate sit temperatus, ad humiditatem vergens: Cibus sit in quantitate mediocris, refrigerans & humectans, vt ptisana, iuscula carnium, carnes pullorum gallinaceorum, gallinar. agninæ, hædinæ, vitulinæ, perdicum, oua sorbilia. Abstinendum verò ab iis, quæ bilem gignunt, iisque quæ crassum succum suppeditant; quales sunt, caro bubula, ceruina, hircina, & fumo indurata. Ex piscibus conueniunt saxatiles & friabiles. Grandes verò pisces, duri & viscidi, salsi, & fumo vel aëre indurati nocent. Cibi condiantur borrag. malua, lactuc. asparago. Panis sit similagineus. Vino æger planè abstineat, nisi à metu aut melancholia adusta hoc malum originem habeat. Tum enim vinum album tenue concedendum; aut si fortius sit, diluendum aq. borrag. violar. endiuiæ & cichorij. Huiusmodi enim vinum ad excrementa biliosa temperanda & expellenda, partiúmque solidarum siccitatem corrigendam, est aptissimum. Vel bibat æger aquam hordei cum succo granatorum dulcium, aut serum lactis, in quo epithymum maceratum sit; vel etiam lac calidè emulsum cum sacharo potet. Exercitium sit mediocre. Somnus sit consueto longior, qui propterea medicamentis cùm externis, tum internis conciliandus. Aluus laxa sit & nisi sponte officium faciat, clysteribus, vel lenientibus medicamentis aperta seruetur. Animus ad hilaritatem componatur, & omnes, quæ iram & tristitiam commouere possunt, occasiones vitentur.

CAPUT XIV.

De venenatis & malignis, & totâ substantiâ cerebro contrariis morbis.

Venena cerebro aduersa. PRæter intemperies hactenus enumeratas, cerebrum quoque morbos quosdam malignos, & venenatos, quos totius substantiæ vocant, quandoque patitur. Talis est illa [illegible], quam imprimit aura vel vapor, vel materia venenata, quæ epilepsiam excitat, seu ea in cerebro generetur, seu ab inferioribus transmittatur. Tales sunt dispositiones, quas imprimunt venena cerebro peculiariter infensa; solanum furiosum, hyoscyamus, herba Sardonia, seu apium risus, virus caninum, torpedo, menstruus sanguis malignus, vinum fulmine tactum, cicuta, napellus, vmbra arboris iuglandis, taxi, coculi de Leuante, & pisces iis capti, aconitum, rhus cum vino, sanguis humanus potus, lolij semen, flores colchici; quorum alia somnum p.n. inducunt, alia imaginationem & ratiocinationem lædunt, ac deliria excitant; nonnulla conuulsiones aut paralysin inducunt. Refertur inter ea etiam cerebrum & sanguis felis de quo memorabilis historia est apud VVeinrichium, *de monstris, c.* 15. quæ ita sese habet: puella quædam Vratislauiæ mollior, non multorum annorum, cùm publicè spectaret à carnifice latronem capite truncari, territa spectaculi fœditate, in epilepsiam incidit. Multa vt fit, pro remedio tentata, sed frustra omnia. Ex vulgo quispiam suasit, felium sanguinem porrigi vtile esse, quo ebibito malum non difficulter cessaturum. Offertur, accipit misera infelici euentu admodum. Paulo pòst enim felis naturam induit ex interuallis, & quod id animal in ædibus solet, id illa imitatur, voce, saltu, gestu, vestigiis, cùm mures in silentio venatur in angustissimis etiam quibuscunque potest foraminulis, idque ita diu, dum paroxysmi vehementia remiserit. Hactenus VVeinrichius. De quibus omnibus vide etiam *lib.* 6. *pract. part.* 6. 7. 8. Ita in mania peculiarem malignitatem statuit Platerus.

Verum enimverò cùm vt modò dictum, alia alias actiones lædant, ac de epilepsia, sopore graui, & deliriis, quæ ab huiusmodi venenis proueniunt, suo loco dicendum sit, & vix aliquod venenum sit, quod etiamsi cerebrum primò afficiendi vim habeat, non tamen reliqua membra in consensum trahat: in enumeratis symptomatibus de iis aliquid dicetur. Reliqua suo loco, vbi de venenis in specie agetur, explicabuntur.

CAPUT XV.

De Vitiis Spirituum Animalium.

Spirituũ animaliũ vitia. AN spiritus animales partes sint corporis, néene, hic non disquirimus: satis est, si sciamus, eos ad actiones animales omnino necessarios esse, neque sine iis eas perfici, & si actiones hæ rectè perfici debent, requiri, vt ipsi non minùs quam cerebrum, suam naturalem temperiem & constitutionem habeant.

Generatur spiritus animalis in cerebro, quod eius fons & origo est; & ea de caussa præter facultatem altricem, quæ ipsi cum omnibus partibus viuentibus communis est, peculiarem substantiam, & ab omnibus aliis corporis partibus diuersam, habet, & potentias, quibus & recipit materiam, è qua spiritus animalis generatur, eámque alterat & coquit, & in spiritum animalem mutat.

Spiritus animalis generatio. Generatur autem spiritus animalis ex subtilissima spiritus vitalis parte, & aëre attracto, ab ipsa cerebri substantia, quæ animæ, vt agentis principalis, proximum instrumentum est, cui in toto corpore similem reperire non est. Ea enim animæ sedes est, non verò ventriculi, & ab ea spiritus animales elaborantur, atque in ea, non verò in ventriculis, quorum alius vsus est, vt alibi dictum, continentur. Cerebri verò substantia ad actionem hanc concurrit præcipuè per suum calidum innatum & peculiarem temperiem, ac pro huius variatione etiam spiritus animales variant. Est tamen etiam necessaria peculiaris cerebri conformatio, quæ in magnitudine, figura, & cauitatibus consistit, quæ non solum ad spirituum generationem & conseruationem, sed & ad motum, necessaria est; & præterea cerebrum suam temperiem & calidum natiuum debito modo dispositum habere debet. Hoc enim modo cerebrum constitutum, spiritûs animalis origo, fons & domicilium est.

Spirituum animalium naturalis constitutio. Plura autem ad naturalem constitutionem spirituum requiruntur. Primò, vt habeant suam temperiem, quæ est quidem calida, sed longè temperatior, quàm spirituum vitalium. Secundò, vt sint tenuissimi: qua de caussa rerum Creator sapientissimus innumeros arteriarum plexus in cerebro collocauit, vt per minutissimarum arteriarum insensibilia orificia spiritus vitalis in cerebrum exactè tenuissimus quasi percolaretur, & à sanguine arterioso separaretur. Tertiò, vt sint purissimi, lucidissimi & splendidissimi, qua de caussa spiritus animalis è spiritu vitali, à sanguine arterioso separato, & in cerebro, omnis ferè coloris experte, recepto gignitur, & ibi vlteriorem elaborationem adsequitur. Idem nimirum hic fieri credendum est, quod in igne, qui quò magis in flamma à fumo separatur, eò fit clarior & lucidior. Quartò, vt sint copiosissimi, quam ob caussam cerebrum amplissimum, mollissimum, innumerisque poris & cauitatibus præditum est, & ad illud innumeræ ferè arteriæ decurrunt. Quintò, vt naturalem suum motum in cerebro habeant.

Spiritus animales calidiores. Quæ naturalis spirituum animalium constitutio si lædatur quocunque modo, etiam actiones animales, quæ per ipsos, vt instrumentum proprium, obeuntur, vitiari necesse est. Etenim si spiritus animales nimium incalescant & feruidiores reddantur: id quod fit in febribus acutis, & partium internarum inflammationibus, vaporibus calidis caput petentibus, spiritibúsque sese permiscentibus; item in cerebri & membranarum inflammationibus, & intemperie calida p.n. in phrenitide, in mania; aut dum à caussis externis, vt æstu Solis, Sirij, aliisque, suprà *cap.* 1. enumeratis, cerebrum incalescit, vigiliæ immodicæ & deliria accedere solent. Frigidus contra spiritus animales actiones omnes hebetat, & stoliditatis ac amentiæ caussa est.

Frigidiores. Si spiritus animales suam naturalem tenuitatem non obtineant, sed crassiores iusto sint, animales actiones quoque rectè sese non habent, sed torpidiores quasi sunt. Negat quidem Platerus planè, vbi de læsa visione tractat, spiritus animales crassescere; cùm sint æthereí penè & tales mutationes non patiantur: verùm id ita simpliciter admitti non potest. Etenim spiritus animales duobus modis crassiores esse possunt; vel dum tales generantur, vel dum vapores aliqui ipsis admiscentur.

Crassiores. Primò enim si spiritus vitalis, & aër, è quibus spiritus animales generantur, crassiores sint, spiritus etiam animales inde crassiores fiunt. Atque inde accidit vt ob aëris & spirituum vitalium subtilitatem, nonnullarum regionum incolæ ingeniosiores sint, quàm in aliis; aliarum verò stupidiores, ob aërem in quo viuunt, crassiorem. Sic Bœoti apud antiquos stoliditatis & stupiditatis nomine malè audierunt; de quo Horatius, *in Epistolis:*

Bœotum in crasso iurares aëre natum.

Impuriores. Si spiritus animalis tenuitas & puritas propter vaporis

alieni admissionem perturbetur, actiones animales etiam variè læduntur. Si enim vapor frigidus & humidus ipsi admisceatur, spiritus animalis quasi torpidus & iners redditur; vnde sæpe post cibum, propter vaporum in cerebrum adscensum, hominem ad actiones illas cerebro proprias minùs aptum esse animaduertimus. Si vapor sit obscurus & nebulosus quasi, qualis cùm ab internis humoribus, tum ab aëre externo cerebro communicatur, & spiritui animali permiscetur; homines non ita alacres, sed quodammodo tristes esse animaduertimus. Si vapores sint calidi, quales in ebriis à vino, vel potùs alterius largiore vsu eleuari solent, variæ animi mutationes, & quasi delitia, pro cerebri & humorum in corpore varia dispositione excitantur, de quo Horatius, *lib. 3. Carm. Od. 21.*

O! nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas sine geris iocos,
Seu rixam & insanos amores,
Seu facilem pia testa, somnum.

Si enim vini vel alterius potùs vim inebriandi habentis vapor cum sanguinis abundantis vapore permiscetur, iocos & hilaritatem excitat; si caput humidum sit, propensionem in somnum inducit; si pituita caput refertum, somnum; si bilis vapor permiscetur, rixas & iram excitat; si melancholiæ vapor, tristitiam & querelas.

Tenebricosi. Si spiritus animalis naturalem illam luciditatem & splendorem amittat, & opacus, tenebricosus, ac niger quasi euadat, (quod præcipue fit à vaporis melancholici admistione) metus & tristitia sine caussa, & affectus melancholici excitantur. Nam, vt Galen. *2. de symp. caus. c. vlt.* scribit, cùm nihil eorum, quæ extra corpus sunt, nos æquè perterreat, ac tenebræ, si eæ ipsi rationalis animæ parti sint circumfusæ; necesse est hominem timere, vt qui semper vnà cum corpore timoris caussam circumferat.

Pauci. Si spiritus animales sint pauciores quàm par est, & deficiant, omnes animales actiones languent, & ex defectu spirituum, & caussis spiritus dissipantibus, actiones principis facultatis non solum imminuuntur & abolentur, sed & deprauantur quandoque & delirium excitatur, vt docet Galen. *7. aph. 9.* eodem modo, quo tremores artuum. Vt enim dum pondus nimium facultati mouenti imbecilli offertur, tremor excitatur; ita dum obiectum sensibile principi facultati debili offertur, imaginatio & ratiocinatio, obiecto non satis proportionatæ & debiles, vacillant quasi.

Defectus spirituum animalium caussa. Deficiunt autem in cerebro spiritus animales, vel quia absumuntur, & non generantur in cerebro, vel quia in reliquum corpus diffunduntur. Absumunt spiritus in cerebro sanguinis nimia profusio, nimia euacuatio, Venus nimia, morbi diuturni, præsertim maligni, nimia animi intentio & studia, vigiliæ, curæ. Non verò generantur, si spiritus vitales non suppeditentur. Effunduntur etiam nonnunquam spiritus in sensuum externorum organa, vt in cerebro deficiant. Vt enim in magnis animi affectibus spiritus vitales è corde in reliquum corpus interdum effunduntur, vt animi deliquium inde accidat: ita quoque spiritus animales in externorum sensuum organa effundi possunt, vt veluti attoniti homines fiant.

Præter has caussas & aliæ sæpe dantur, occultæ nimirum, spiritus maligna vi afficientes; quales sunt venena, quæ cerebro tota substantia infesta esse antea diximus, & inter ea, quæcunque narcosin quandam, & temulentiam quasi inducunt, vt lolium, semen hyoscyami, cortex mandragoræ, solanum, venenum canis rabidi, & quod ab aliarum quoque bestiarum venenatarum ictu communicatur.

Imò etiam vapores maligni spiritus animales afficientes intra corpus generantur; hinc in epilepsia ægri in fine paroxysmi sopore corripiuntur, & stupidi aliquandiu iacent; quod, vt Platerus docet, non accidit, quia cerebrum nimia agitatione defatigatum est, sed quia vapores maligni, qui prius neruosum genus afficiendo conuulsiuos motus excitabant, cerebrum & spiritus iam labefactant; soporemque & stupiditatem, donec discussi sint, excitant.

Agitati & moti. Si tandem spiritus nimium agitentur, per iram, gaudium, terrorem, & alios animi affectus; vel à vaporibus ab inferioribus partibus ascendentibus, aut etiam in ipso capite, è putridis humoribus, vt in membranarum corruptione, & vermibus in capite eleuatis perturbentur; vel à nimia corporis circumgyratione & agitatione, aut rerum motarum aspectu, casu & ictu vehementi, cranij depressione, calore & Lunæ radiis, doloribus vehementioribus, cerebri intemperie calida, & ipsi agitentur, & motu quodam inordinato cieantur, vertigo & alia symptomata oriuntur.

Facit huc & simulata ac diu continuata stultitia, quæ spiritus continuò deprauatè agitans, prauam dispositionem ad continuum talem motum per consuetudinem inducit, vt suo loco dicetur. Contra si non moueantur, & vi debent, in organa sensuum non influant, etiam animales actiones læduntur, quod fit in affectibus soporosis, & catalepsi.

Curatio.

Cùm ergo tot sint spirituum vitia, quæ ex affectibus & symptomatibus modò enumeratis, & signis etiam humorum cognoscuntur; non vna erit spirituum vitia emendandi ratio, sed quodlibet vitium peculiari modo ad naturalem constitutionem reduci postulat. Si enim sint nimis calidi spiritus, sunt refrigerandi; si frigidi, calefaciendi; si crassi & impuri, attenuandi & purificandi, iisque naturalis tenuitas & claritas restituenda, & vapores, qui eos inquinant, discutiendi & ab iis separandi. Si malignis qualitatibus inficiantur, iis resistendum. Si defint, reficiendi.

Verùm cùm ista vitia spiritibus cum cerebro sint communia, & ab humorum vitiis pendeant; plura de curatione non addimus; cùm materia medica, quibus hisce indicationibus satisfieri potest, præcedentibus capitibus proposita sit. Si quæ tamen restant peculiaria, ea postea explicabuntur, vbi de actionibus læsis, quæ à spirituum horum vitio proueniunt, agetur.

Hoc saltem addimus, ad cerebrum roborandum, spiritus reficiendos & augendos, plurimùm posse vinum, vt & oua sorbilia, cum sacchato & cinamomo, si bonum vinum superbibatur: plurimùm etiam ambram griseam orientalem, cum sacchato in iusculo vel ouo sorbili sumptam, si scilicet ad Drach. ß. ambræ addatur ℔. ß. sacchari, vel totulatum manus Christi perlat. vt & moschum, hyacinthum, margaritas, & aromata pleraque. Inde ad spiritus animales roborandos & recreandos vtiles sunt trochisci Moschardini dicti. *Spiritus animales roborantia & augentia.*

℞. *Ambræ, moschi, an.* Drach. ij. *zibethi* ℈. ß. *tragacanthæ in aq. flor naphæ odoratiss. solutæ* q. s. *sacchari* ℔. iij. vel iv. Contundantur omnia in mortario, s. a. misceantur. F. Pasta, è qua formentur pastilli parui, figurâ rhomboide, vel alia, qui exsiccentur, quorum vnus si in mensuram vini iniiciatur, ei suauissimum odorem & saporem conciliat. Commendantur & lapis Armenus ac Lazuli, vt fuligines, quibus spiritus inquinantur, discutiant; item myrobalani emblicæ & chebulæ, quòd spirituum dissipationem prohibeant.

Spiritus quoque instaurat confectio Alchermes. Ad eosdem confortandos commendatur succinum. Magna quoque vis est, ad spiritus instaurandos & reficiendos, spiritus ex vino maluatico vel alio optimo destillati: & maior adhuc Aquæ vitæ dictæ, quæ si rectè paretur, sæpe cum admiratione vires languentes, & iam ferè collabentes reficit; quarum passim multæ extant descriptiones. Nobilis est illa, quæ vulgò aqua Carbunculi dicitur, cuius descriptio in *Institutionibus lib. 5. p. 3. sect. 3. c. 5.* habetur: vt & illa aqua, quam Matthiolus, *lib. 5. in Dioscorid. c. 7.* describit. Alia minùs sumptuosa: *Aqua Carbunculi. Aqua vitæ Matthioli.*

℞. *Granorum Paradisi, cinamom. cubebar. styrac. calamitæ,* an. Vnc. j. *macis, nucis moschatæ, cardamomi, caryoph.* an. ℥. ß. *flor. lilior. conuall.* M. ij. *rosar. rubrar.* M vj. *lauendulæ* M. j. *borrag. bugloss.* an. M. ij. *melissæ, saluiæ* an. M. j. *menthæ crispæ* M. ß. Contusis adde *vini maluatici, aq. ros.* an. Canth. ij. Digerantur & distillentur, suspendendo in nodulo, in collo alembici, *ambræ & moschi,* an. Scr. j. vel quantum libet.

Extant passim etiam multa electuaria, ad spiritus multiplicandos & confortandos vtilia, vt illud Mesue, quod ad lætificandum, gaudium generandum, iuuentutem conseruandam, coloris pulchritudinem, & odoris bonitatem conciliandam prædicatur, & ita paratur:

℞ *Rosar* ℥. iij. *cyperi* ℥. ij. *caryophyll. mastiches, ligni aloës, spicæ Indic. asari,* an. ℥. i. ß. *cinam. mi. croci, melissophylli, ocymi minoris, margaritar. fol. Indi. macis, cardamomi minoris, nucis moschatæ, corticum citri, gallia moschat. doronici, ocymi maioris,* an. ℥. j. *moschi* ℈. ß. Cum mellis myrobalan. emblicar. vel belliricarum quantitate ad species quadruplâ, F. Electuarium, hyeme præsertim vtile.

Vel ℞ *Hyacinth. sapphir. smaragd. doronici, corall. alb. rubri,* an. ℈ j. *cinamom. macis, galangæ, nucis mosch.* an. ℨ. ß. *caryoph. cubebar. lign. aloës, styrac. calamitæ, sem. ocymi* an. ℈. ß. *croci* ℨ. ß. *moschi, ambræ,* an. gr. vj. *cort. citri conditorum* ℥. ß. *glycyrrhiz.* ℈. ij. *passul pinguium, sacchar. candi.* an. ℥. j. *conseru. bugloss. borrag.* an. ℥. j. ß. *succi pom. dulc. depurati* ℥. ij. *aqua rosar. moschata* ℥. j. *sacchari optim* ℔. i. F. secundùm artem Electuarium.

Videantur etiam Actuarij *de Spiritu animali* libri duo.

CAPUT XVI.

De morbis conformationis, & primò de morbis Figuræ.

CVm hactenus morbos, qui cerebro quatenus similare est, competunt, explicauerimus, proximum iam est, vt de morbis organicis eiusdem dicamus. Cùm verò, vt ex Galeno, *lib. de morbor. differ. & Institut. lib. 2. part. 1 c. 5.* patet, morbi organici in morbos numeri, magnitudinis, conformationis, compositionis, & situs, diuidantur, quinam ex his in cerebro & capite inueniantur, videndum.

Et primò figuram quod attinet, naturalis capitis figura, quæ optima est, vt eam Galenus, *lib. de ossibus. 9. de vsu part. c. 17. & art. med. c. 11.* describit: sphæræ assimilatur, ad latera vtrinque leniter compressæ, quæque in temporibus rectior, & quodammodo plana; in parte verò antica & postica plus, quàm in sphæra, prominet: hac tamen plus protuberat, quàm illâ; in *Capitis figura optima qua.*

verti

vertice verò sphæræ curuitatem seruat. Quibus ergo hæc capitis figura cum decente magnitudine obtigit, ij vigorem & alacritatem habent sensuum, pollent ingenio, iudicio & memoria, & robore corporis præstant.

Figura capitis vitiosa.

Quæ verò capita à naturali figura recedunt, ea φοξὰ generaliter à Galeno vocantur, dicuntur que ita non solum ea quæ fastigiata sunt, sed etiam in quibus vel antica, vel postica, vel vtraque ἐξοχὴ seu eminentia, deest, vel plus quàm par est, eminet, vt vel retrò solùm, vel antè, vel lursum fastigiata, capita appareant. Etenim vel synciput, seu anterior cranij pars plus iusto eminet, occipite contrà quasi euanescente & non exuberante; vel occiput p. n. prominet; vel neque antica, neque postica eminentia protuberat. & si in lateribus depressum non sit, quasi perfectam sphæram exhibet; quòd si in temporibus depressum sit, in vertice caput eminere potest, & acuminatum esse. Cuiusmodi Thersitæ caput fuit, quod, vt Homer. *Iliad β.* scribit, φοξὸς ἔην κεφαλήν quod interpretes per ἀξυλφαλον rectè explicant. Galenus eam capitis figuram, quæ longitudo in latitudinem, & latitudo in longitudinem mutetur, dari negat, & propter deprauatam cerebri constitutionem talem hominem viuere posse inficiatur; quòd in ea tota cerebri constitutio peruertatur, eaque à paucis, cum rarissima sit, animaduertitur. Vesalius tamen illam se vidisse, *lib. 1. anatom. c. 5.* testatur, & antecum Conciliator, *diff. 39.* & Hugo Senens. *in com. in art. med. Galen.*

Causa.

Ortum habent figuræ hæc vitia plerumque in vtero ante maturitatem, vel ob materiæ vitium, vel ob facultatis formatricis errorem; nonnunquam & post ortum inducuntur, dum tenella infantium capita ab obstetricibus & nutricibus vario modo formantur, quando fasciis inuoluuntur, & manibus tractantur; aut dum, quæ in vtero vel partu contracta sunt vitia, ab iis non rectè emendantur. Nonnunquam tamen tum pueris, tum adultis figura capitis vitiatur, dum ex casu vel percussione caput deprimitur; quod & cum, & sine fractura fieri potest. De quo vitio emendando cùm in *Instit. lib. 5. part. 1. sect. 5. c. 5.* sit dictum, & suo etiam loco de fracturis cranij, eius mentio sit facienda, de eo hic nihil addimus.

Signa Diagnostica.

Figura vitiosa visu cognoscitur, quæ etsi cranij conformationem præcipuè indicet: tamen & cerebrum, quod cranio concluditur, eandem figuram participare; verò consentaneum est. Effectibus tamen sese etiam prodit, stultitiam quorundam innatam facilè ex capitis figura vitiosa cognoscere est.

Prognostica.

Figuræ vitium, quod vel à conformatione praua, vel ex partu difficili, vel obstetricum imperitia inductum est, si recens sit, & non procul ab ortu, aliquantisper corrigi potest, dum adhuc ossa mollia & flexibilia sunt. In adultis verò, vbi ossa iam indurauerunt, incurabile est.

Indicatio, & Curatio.

Si quâ parte caput præter naturam eminet; ibi deprimendum, quod nullo alio modo fieri potest, nisi manuum operà, vt scilicet obstetrix vel nutrix manibus caput sæpius leniter tractando, & fasciis inuoluendo, eam figuram quæ præternaturalis est aboleat, & eam quæ expetitur, ipsi inducat.

De Suturis Capitis

Suturæ capitis.

Suturas capitis, quarum tres esse, coronalem, lambdoidem & sagitalem, ex Anatomicis patet, pro varietate figurarum capitis variare docet Hippocrates *initio libri de vulneribus capitis*, idque aliquando quidem verum esse obseruationes docent, qualem & Volcherus Coiter, *in obseru. anatom.* habet. Non tamen semper suturas variare propter eminentiarum cranij defectum vel excessum, doctissimi Anatomici testantur. Reperta quoque capita esse, quæ omnibus suturis destituta fuerunt, obseruatum est. Verùm quia ista ipsam conformationem sequuntur, neque à medico corrigi possunt, plura hîc addere ea de re non libet. Videantur Vesalius, *de human. corp. fabr. lib. 1. c. 6.* Syluius *in comment. ad lib. Gal. de oss.* Columbus, *lib. 1. anatom. c. 6. & l. 15.* Eustachius, *de ossib.* Ambrosius Paræus, *lib. 4. Chirurg. c. 3.* Riolanus, *Anatom. c. 19. & in comment. de ossib. c. 8.* Bauhinus.

CAPVT XVII.

De Morbis meatuum & Cauitatum Cerebri.

IN superficie cerebri nulli morbi occurrunt, & siqui in cranio interdum reperiuntur, cùm in fracturis interdum exasperatur, & fungosæ quasi prominentes membranas comprimunt, de eo suo loco, cùm de vulneribus capitis & fracturis cranij agetur, mentio fiet. Sequuntur ergo morbi in meatibus cerebri.

Meatus & cauitates in capite.

Sunt autem cauitates & meatûs hi triplices: alii in cerebro, alij ad cerebrum, alij à cerebro.

Primò enim cerebrum ipsum porosum est, & in poros & fungosa quasi eius substantia spiritus animales generantur, continentur & mouentur, quod vel spatium illud docet, quod in mortuis inter tenuem & crassam meningem intercedit, satis magnum.

Cerebrum est porosum.

Cerebri ventriculi.

Deinde sunt in cerebro ventriculi, excrementis eius euacuandis parati; qua de caussa in iis etiam glandulæ quædam locatæ sunt, quæ veluti spongiæ per vasa à cerebro vel cerebello eò transmissa excrementa cerebri exsugunt; ideòque omnes etiam in infundibulum, vbi glandula pituitaria substrata est, desinunt. Ad corporis enim callosi latera, duo superiores ventriculi cerebri tenui quodam corpore, quod speculum lucidum dicitur, inferius distincti, positi sunt. Ab horum tergo apparet corpus concameratum seu fornix sub quo tertius est ventriculus, ex priorum concursu proueniens, in quo duplex est meatus; anterior desinit in palatum, seu infundibulum dictum, quo fit in sellam ossis sphenoidis, vbi glandula pituitaria est, & plexus retiformis, seu rete mirabile, vt Galenus vocat; posterior verò in quartum ventriculum delabitur. Cerebello etiam suum ventriculum recentiores quidam attribuunt. De quo infrà, *part. 2. cap. 33. quæst. 3.* dicetur.

Ad cerebrũ tendentia vasa.

Ad cerebrum tendunt, quæ è sinubus cerebri egrediuntur venæ & arteriæ, quas ἀρτηρίας, φλέβας vulgò vocant, quæ à tenui meninge susceptæ, in ipsam cerebri substantiam disperguntur, quæque rubra illa puncta, quæ dissecto cerebro conspiciuntur, constituunt, & sanguinem arteriosum ac venosum, spiritusque vitales, cùm ad cerebri nutritionem, tum ad spirituum animalium generationem, aduehunt.

A cerebro & spinali medulla, quæ & ipsa à cerebro ortum habet, nerui omnes suam originem habent; quorum συζυγίαι seu paria triginta septem, secundum vulgatam opinionem, recensentur: septem scil. à cerebro orta, triginta à spinali medulla. Recentiores verò quadraginta numerant: decem à medulla oblongata intra cranium, triginta à spinali medulla vulgò ita dicta, extra cranium ortum ducentia; de quibus consulantur Anatomici.

Pertinent & ad vias è cerebro suturæ cranij, per quas vapores & fuligines è cerebro exhalant.

Caussa.

Hi ergo meatus & cauitates vt ad cerebri nutritionem, spirituum animalium generationem, conseruationem, motum & in totum corpus distributionem, necessariæ sunt: ità iis angustioribus redditis illas actiones lædi necesse est. Etsi verò angustiæ plures caussæ sint, tamen angustia meatuum horum omnium prouenit vel ab obstructione, vel à compressione.

Obstructio fit à vaporibus, vel humoribus. Compressio vel à cranio depresso, vel à sanguine, aut humore, aut tumore, aut ipsa cerebri substantia antractus eius & neruorum principia comprimente.

Meatuum cerebri obstructio eiusque caussa.

Obstructionem quod attinet, fit illa primò à vaporibus crassis. Si enim hi confertim & copiosè ad caput feruntur, meatus cerebri opplere & obstruere possunt. Tales vapores eleuantur à cibo vel potu pleniore, vel vaporoso, vel humidiore, ab humoribus item & excrementis vaporosis in ventriculo, intestinis, à vermibus in vtero, in venis etiam mesaraicis, tum venæ cauæ ramis, quod non raro in principiis & inuasione febrium cùm intermittentium, tum continuarum fieri solet, vbi à materia calore attenuata & agitata vapores ad caput copiosi feruntur, meatusque obstruunt, & somnum inducunt. Possunt quoque meatus cerebri obstruere fumi & vapores crassi extrà admissi: id quod ij, qui ex carbonibus accensis in conclauibus conclusis exhalant, præstare possunt; quibus non dissimiles sunt qui à musto & cereuisia feruente attolluntur. Cuius rei exempla habet Marcell. Donatus, *de hist. medic. mirab. lib. 1. c. 6.* & Platerus, *obseru. lib. 1. pag. 17.*

Deinde idem præstant humores crassi, qui in ipsa substantia cerebri cumulati eius meatus obstruunt, & præcipuè si exortum neruorum, & vias illas per quas spiritus animales in totum corpus influunt, occupant, & varia, pro modo obstructionis & natura humorum, actionum læsarum genera inducunt. Si enim obstructio illa sit leuior, affectus soporosi excitantur; si verò grauior & integra, apoplexia generatur.

Tertiò idem fieri potest à sanguine extra vasa sua effuso, si non inflammationem patit, sed antractus eius obstruit: id quod non solum in percussionibus & lapsu fieri potest, vbi interdum, cerebri substantia etiam non vulnerata, vasa aperiuntur & rumpuntur; sed etiam interdum ob plethoram quoad vasa: vnde & viuentibus & mortuis quandoque magna sanguinis copia per os & nares erumpit.

Angustiores etiam redduntur illi meatus ad cerebrum tendentes in φλεγμονώδει illa diathesi, de qua postea.

Compressio meatuum cerebri, eiusque caussa.

Compressio fit à caussis vel internis, vel externis. Inter internas sunt primò humores crassi & pituitosi, qui basin cerebri, vbi neruorum principium est, occludere, & spirituum animalium in corpus reliquum distributionem impedire possunt.

Deinde sanguis ex vulnere, vel contusione, vel etiam sine

cerebri

cerebi vulnere, ex eius vehementi concussione, vel ex venæ alicuius ob plethoram ad vasa, & ob sanguinis, per menses, hæmorrhoides, nares, euacuationem suppressam ruptione; aut in cerebri substantiam, eiúsque poros, anfractus & meatus aut ad basin cerebri effusus, comprimendo, sensum & motum omnem abolere potest.

Tertiò idem accidere potest, vbi vasa ad cerebrum tendentia φλεγμονώδει διαθέσει laborant, & ita replentur ac distenduntur, vt sanguis ab iis vix capi queat, & propterea substantiam cerebri, eiúsque meatus grauet, comprimat, ac angustiores reddat, vt nec spiritus vitales liberè à corde adscendere & in cerebrum distribui, nec animales liberè in cerebro moueri & in neruos influere possint.

Quartò Platerus neruorum principium, seu basin cerebri, ab ipso etiam cerebro comprimi posse statuit, dum scilicet vel eius substantia ab humore pituitoso in eo immoderatiùs cumulato, vel etiam ab aëre humido & crasso, vt vult Matth. de Gradibus, ita irrigatur, vt mollior laxiórque facta subitò subsidat, neruorúmque principia comprimat; vel ventriculi seu cauitates cerebri ita subitò replentur, vt non ob obstructionem spiritibus animalibus transitum denegeat, (neque enim spiritus animales in ventriculis cerebri, sed in cerebri substantia & neruis sedem suam habere statuit) sed basin cerebri grauent, & principium neruorum comprimant.

Quintò idem addit tumorem durum, qui pondere suo meatus cerebri comprimat, & angustiores reddat.

Inter externas verò caussas est cranij, cerebrique à caussis externis compressio. Si enim ictu vel casu vehementiore fracta vel depressâ caluariâ cerebrum simul comprimatur, poros & meatus in eo angustiores fieri, & hominem subitò sensu & motu priuatum concidere necesse est.

Suturarum capitis defectus.

Suturarum angustiam quod attinet, potest illa fieri à vaporibus multis & lentis eò loci hærentibus. Interdum etiam planè deficiunt suturæ, & inuenta sunt capita omnibus suturis carentia. Quod cùm antiqui, Aristoteli, *de histor. animal. lib. 3. c. 7.* Herodoto & Arato notum fuit, tum recentiores plures idem obseruarunt. Fallopius, *in comm. in lib. Gal. de ossib. & in obseruat. anatom. & Chirurg.* Reald. Columbus, *lib. 1. anatom. c. 5.* Ioan. Andreas à Cruce, *lib. 1. Chirurg. sect. 1. c. 2.*

An valetudini commodus sit.

Capita talia sanè firmissima & à dolore tutissima esse, & quò suturæ sunt pauciores, eò capitis valetudinem commodiorem esse scribit Celsus, *lib. 8. de medic. cap. 1.* Verùm etsi hæc Celsi sententia vera sit de externis iniuriis, quæ capiti occurrere possunt tamen vaporibus & fuliginibus retentis multa incommoda cerebro accidere possunt; ac si de iis etiam accipiatur, falsissima est. Obseruationes enim (qualem etiam habet Reald. Columbus, *loc. alleg.*) docent, nonnullos diuturnò & incurabili capitis dolore fuisse vexatos, non alia de caussa, quàm ob suturarum defectum, ob quem vaporibus & exhalationibus nullus datur exitus.

Signa Diagnostica.

Angustia meatuum cerebri signa.

Cognoscuntur hæc meatuum cerebri vitia ex operationibus cerebri læsis, præcipuè imminutis & abolitis. Cùm enim ad actiones animales obeundas spiritus animales liberè per cerebri substantiam moueri, & in neruos influere debeant: si angustioribus illis meatibus redditis & occlusis, liberè moueri & in neruos influere non possint, fit inde somnus nimius, stupor, apoplexia, paralysis, pro vitij magnitudine. Nam si vitium sit leuius, ob id sensus saltem aggrauantur, quod fit in sopore, vel in stupore leuiore, motúsque tunc manet, etiamsi in sopore quiescat. Si verò vitium hoc magnum sit, sensus omnes & motus abolentur, vt in sopore & stupore grauiore, caro, aphonia & apoplexia accidere solet.

A quibus verò caussis meatuum hæc angustia proueniat, porrò inquirendum. Caussæ externæ, ictus, percussio, lapsus, ex aliorum relatione cognoscuntur: quæ eadem etiam, an sanguis extra vasa sua effusus mali huius caussa sit, docere potest.

Internas caussas quod attinet, parent ex iis, quæ antea de signis intemperierum capitis cum materia diximus. Si à vapore, eius signa adèrunt, & cibus ac potus vel copiosus, vel vaporosus assumptus est, vel alius morbus aut in toto, aut parte aliqua deprehenditur, ex cuius caussa agitata sursum multi vapores ferri possunt. Vapores soli, nisi narcoticam vim habeant, stuporem vix excitant, soporem verò frequenter pariunt, imò & apoplexiam excitare possunt, sed quæ leuior est, & quæ sola corporis agitatione & concussione sanatur. Si à pituita proueniat angustia cerebri, cognoscitur ex præsente corporis constitutione, ætate senili, ex anni tempore; cœlique constitutione, & aliæ caussæ pituitam generantes præcesserunt: pituitæ per nares faucésque euacuationes consuetæ, suppressæ sunt, ægérque prius de capitis grauitate ac pondere, pigritia in motu, oculorum obtenebratione est conquestus, & cum multo stertore dormiuit.

A sanguine si ortum habeat; dolor capitis plerumque præcessit, & rubor in facie, atque alia plethoræ, tum in toto, tum in capite præcipuè, signa adsunt, sanguisque per os & nares interdum erupit. Cùm à tumore est angustia, vix viuente homine, is satis cognoscitur; diuturnus tamen stupor adest.

Prognostica.

1. Quò minor caussæ seu obstruendo, seu comprimendo angustiam parientis vis est, eò malum leuius est; quò potentior, eò grauius.

2. Hinc quæ à vapore fit obstructio, leuior est, & faciliùs vapore discusso curatur, quàm quæ ab humore.

3. Et quò maior humoris copia, eò malum periculosius est. Hinc nisi pituita per emunctoria sua euacuetur, & à meatibus quos obstruit, aut comprimit, excutiatur; vel in spinalis medullæ principium delapsa paralysin excitat, vel circa principium neruorum hærens, motúmque auferens, cessante tandem etiam thoracis motu, & respiratione penitus sublata, ægrum suffocat.

4. Quæ à sanguine prouenit angustia, si sanguis adhuc in vasis suis hæreat, facilè curatur, si verò è vasis effusus sit, nisi per aures, nares, & os effundatur, aut tanta eius saltem copia sit, quæ insensibiliter discuti possit, putrescit, & inflammationem, febrem, conuulsionem, & tandem mortem accersit.

5. Quæ à tumore est angustia, incurabilis est; cùm tumor in cerebro abditus emolliri & discuti non possit: & siquid curationis admittit, ea non alia erit, quàm quæ intemperiei cum pituita debetur.

6. Quæ à compressione cranij fit angustia, prout ea vel major, vel minor, & cum minore, vel maiore cerebri & vasorum eius læsione coniuncta est, & prout faciliùs cranium eleuari potest, vel non potest, eò periculosior, & difficilior, vel minus periculosa, & facilior curatio est.

7. Defectus suturarum est incurabilis.

Curatio Angustia cerebri à vapore.

Vapores caput infestantes vt amoliendi.

Vapor, qui continens obstructionis meatuum cerebri caussa est, discutiendus, & ne extra cerebrum generetur, & ad id mittatur, præcauendum. Itaque materia, à qua suppeditatur euacuanda, & partis mittentis ratio habenda, vt suprà, *cap. 7.* dictum. Proinde si à venoso genere, quod in febribus accidit, & quidem mox cum febre incipiat, ad febrem præcipuè curatio dirigenda: capitis tamen & cerebri, quod vapores recipit, ratio habenda, & ea quæ vaporum ascensum impedire possunt, eósque deprimere, repellere, discutere valent, vsurpanda, vt suprà *de intemper. cap. per consens. 6. & 7.* dictum. Si à ventriculo, vel vtero, vel alia parte vapor ille eleuatur, pars illa euacuanda, & roboranda, & vapores à capite reuellendi, atque in eo discutiendi.

Curatio eorum, qui à Carbonum fumis & similibus vaporibus suffocantur.

A carbonum fumis suffocatio vt curanda.

Pertinent huc vapores illi, qui ex carbonibus accensis, vt & illi, qui è musto ac cereuisia feruescente attolluntur, & quibusdam periculum suffocationis intentarunt, quosdam planè suffocarunt. Qui quâ ratione noceant, alij aliter sentiunt, vt apud Marcellum Donatum, *de hist. medic. mirab. lib. 2. cap. 6.* Forestum, *lib. 15. obseru. 26.* Paræum, *tractat. de renunciationibus, & institut. lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 6.* videre est: quin tamen etiam crassitie sua cerebri meatus oppleant, negari non potest.

Quantum ad curandi rationem, danda opera, vt quamprimùm vapores illi discutiantur. Itaque ægri statim in aërem liberum deducendi vel deportandi sunt; & Aqua vitæ aliqua præstans; quòd vapores illos discutere potest, instillanda, cui aliquid theriacæ addi potest. Hinc vomitorium cum oxymelite exhibendum, & sternutatorium naribus inflandum, atque oleum destillatum vel balsamum rutæ, saluiæ, vel simile quid naribus inungendum. Neque omittendæ reuulsiones per clysteres, frictiones, & similia.

Curatio Angustia cerebri à pituita.

Angustia cerebri à pituita curatio.

Si à pituita cerebri meatus obstruente siue comprimente angustia in eò fiat, & inde seu somnus grauis, seu stupor, seu apoplexia, seu paralysis fiat, eo modo curanda, qui suprà, *cap. 9. de intemper. capit. cum pituita,* propositus est: nimirum ex vniuerso corpore pituita euacuanda, eadem à capite reuellenda, per os & nares euacuanda, & medicamentis tum internis sumptis, tum extra adhibitis discutienda, capútque calefaciendum & roborandum, vt *ibid.* dictum.

Curatio Angustia cerebri à sanguine.

Angustia cerebri à sanguine curatio.

Ita si à sanguine, siue obstruente siue comprimente, angustia est, sanguis venæ sectione, cucurbitulis, & aliis modis euacuandus & reuellendus, ac repellendus, vt suprà, *cap. 8. de intemper. cum sanguine,* dictum. Et quidem si sanguis extra venas illapsus sit, & vena aliqua seu caussa violenta, seu quocumque modo aperta; præter ea, quæ ibi tradita, sunt, & venæ frontis, & nasi, & sub lingua, deriuationis gratia, aperiri possunt, sanguisque, ne confertim affluat, repellendus, & qui iam extra vasa existit, euacuandus & discutiendus, vt postea, *cap. 20.* dicitur.

Curatio Angustia à cranij compressione.

Si à cranij depressione sit angustia, cranium eleuandum, vt *Institut. lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 6.* dictum, & postea etiam suo locò, de fracturis & compressione cranij, dicetur. Quamvis verò in infantibus etiam sine fractura deprimi possit, curandi tamen ratio est eadem.

Curatio.

Curatio Angustiæ Suturarum.

Si Suturæ à vaporibus vel humoribus obstructæ sint, discutiendi illi fomentis ex chamæmel. meliloto, betonica, stœchade, serpillo, & similibus, quæ ex superioribus nota sunt. Cauendum verò hic à repellentibus & adstringentibus, quæ malum augent.

Vt meatus & cauitates in cerebro & capite plures sint vel maiores, id non facilè accidit, nisi forsan à prima conformatione: quæ mala incurabilia sunt: quale exemplum anno 1612. Mense Augusto, in oppido vicino, Kemberga, sese obtulit, vbi infans natus est, qui in capite foramen habebat, quod ab ore sursum ad occiput patebat, ita vt ore aperto per totum caput, quasi tubum vel canalem, transpicere liceret.

CAPUT XVIII.

De Morbis in Numero, & de Vermibus ac Calculis in Capite.

Bicipites. MOrbos Numeri quod attinet, etsi nullos in cerebro statui vel dari nonnulli statuant, sui tamen modo dari & concedi possunt. Nam vt de iis, qui bicipites nati sunt, quorum historias recenset Schenckius. *lib. 1. obseru. 15. & 16.* Platerus, *obseru. lib. 3. p. 550.* nihil iam dicam: Cornutos etiam natos fuisse, *Cornuti.* atque ita hac parte in capite, quosdam abundâsse, idem Schenckius. *lib. 1. obseru. 24.* & Guilhelmus Fabricius. *cent. 2. obseru. 25.* testantur. Verùm cùm hæ monstrosæ sint à primo ortu capitis constitutiones, nec curationem admittant, eas prætermittimus. Hoc tamen prætereundum non censemus, Bartholomæum Cabrolium, *obseru. 11.* referre, se cuidam cornu in fronte natum, cuius longitudo erat dimidiati pedis, crassities pollicis serra resecuisse.

Quoniam verò Galenus, *lib. de diff. morb.* inter morbos numeri refert non solùm id vitium, quod à rerum naturalium, verùm etiam illud quod à præternaturalium abundantia accidit, atque inter ea etiam vermes recenset; eum secuti, inter morbos in numero, seu rerum p. n. in cerebro abundantium, hic vermes recensebimus. Etsi enim alij aliter hac de re sentiant, vt *Iulditus. lib. 2. part. 1. cap. 7.* dictum, & in re obscura quiuis per me quidlibet sentire possit; tamen quia de vermibus capitis commodiore loco, quam isto, tractari vix potest, hoc capite de vermibus agemus.

Vermes in capite geniti. Vermes in capitis parte anteriore, ad nasi radicem, vbi oues & capræ frequenter eos habent, nasci, Auicennas. *lib. 3. fen. 1. tr. 2. cap. 3.* ex Medicorum Indorum relatione narrat. Idem tamen & in aliis regionibus ac seculis accidere annotatum, & cuidam Italo ex frequenti odoratu basilicæ herbæ natum scorpionem in cerebro dolores vehementes & longos, & mortem denique struxisse, Hollerius, *lib. 1. de morb. intern. cap. 1.* refert. Et e capitibus eorum, qui febre Vngarica therio de mortui sunt, vermes confertim prorupisse, testatur Conradinus, *cap. 11. de feb. malign.* Quod confirmat Volcherus Coiter. *in append. obseru. anatom. & Chirurg.* Et Cornel. Gemma, *in append. oper. Cosmocritici,* in matronæ cuiusdam, pestilenti hemitritæo extinctæ, capite aperto magnam putredinem circa cerebri substantiam, & inter meninges cùm vermiculos, tum cimicum copiam incredibilem repertam fuisse. Valescus quoque de Tarania, *lib. 4. cap. 30.* refert, se vidisse in iuuene febrem habente acutam, duo tresve vermes, ad formam germorum pini expulsos, & iuuenem sanatum fuisse. Narrat quoque Forestus, *lib. 9. obseru. 2. in schol.* Beniuenis cùm multi morbo quodam ignoto è vita decederent, tandem Medicos hoc morbo interemtum incidisse, & in eius cerebro inuenisse vermem rubrum breuem, quem cùm multis medicamentis vermes occidendi vim habentibus occidere non possent, tandem frustà raphani incisâ in vino Maluatico coxisse, quo medicamento vermis occidebatur, atque hoc remedio postea simili morbo, quasi epidemio affectos omnes curasse. Refert *ibidem* Forestus, se quendam nouisse lue Gallicâ infectum, qui cum longo & diuturno capitis dolore affligeretur, nec vllis remediis curari posset, tandem Bononiæ cranium eius in frontis parte superiore, quà dolor hærebat, perruptum, & vermem sub eo, supra duram matrem nigriusculum, instar gurgulionis, inuentum esse, quo ablato dolor cessauerit. Ita narrat Ambr. Paræus, *lib. 9. cap. 20.* cuidam ex cranij putredine & carie supra ipsam crassam meningem vermes plures natos fuisse. Notabilis quoque est historia, quam Franciscus Hildesheimius, *spicileg. lib. 1. pag. 41.* recitat, de quodam, qui vermes tredecim oblongos, lanuginosos, viuos, instar erucarum seu oniscorum, quos auriculares vocant, in capite continuit, quique per fauces, nares & aures prodierunt.

Historia ex Alsar. Cruzio, de verme è naribus excreto. ¶ [Vermes è capite excretos fuisse, variæ restantur historiæ; quarum aliquas modo recensuimus: quibus addenda est historia, quam habet Vincentius Alsarius Cruzius, *de quæsit. per Epist. Centur. 3.* & disputatio de loco, in quo generatus fuerit, quæ *ibid.* habetur. Quidam Fuluius Angelinus; ad Vincent. Alsar. Cruzium scribit, quendam febre malignâ epidemiâ laborasse, & octo noctes insomnes duxisse. Tandem cùm conualesceret, sensisse quendam pruritum in dextra nare, & statim elapsum esse vermem, qui medij digiti longitudinem æquaret, crassiusculo corpore, rubrum, nigro capite & duro, duobus acutis brachiis, instar scorpionis mordentem, nonnullis pilis rubeis præditum, sex pedes versus caput, nonnullos verò paruos versus caudam habentem, quibus placidè gradiebatur. Vixit quatuor dies sine cibo.

De loco in quo generatur, sententia Fulu. Angelini. De huius vermis generatione statuit Fuluius Angelinus, eum in ventre inferiore generatum fuisse, atque inde in ventriculi capacitatem regurgitasse, è quo dum æger somnum per noctem caperet, per œsophagi viam leniter gradiens, in amplitudinem buccæ peruenerit, & ore clauso, vt per noctem fieri solet, in narium cauitatem se absconderit inuento narium satis capaci foramine, ibique quietus eò vsque permanserit, donec vel grauans, vel vellicans, ægrum ad emungendas nares stimulauerit: idque vt statuat, illis rationibus vtitur. Prima est, quòd nullum graue symptoma circa cerebrum apparuit; quod fieri solet dum vermes in cerebro, vel loco vicino generantur. Deinde, quòd aliàs compertum sit, vermes intestinorum per nares exiisse. Verùm non credibile est, vermem tam magnum, & taliter figuratum, è ventriculo in palatum, & hinc in nares irrepere potuisse, vt æger id nullo modo perciperet, neque rationes allatæ satis firmæ sunt. Neque enim æger planè fuit sine omnibus grauibus symptomatis, sed octo fere noctes duxit insomnes, & mente aberrauit. Possunt etiam tales vermes, si quieti degant, id quod accidit, cùm alimentum habent, diu latere, vt nullum graue symptoma afferant. Deinde vermes, qui interdum ex ore, & quandoque etiam è naribus, ex ventre inferiori eò progressi, erumpunt, veri lumbrici sunt, nec adscendunt tales vermes, vt id ab ægro non percipiatur.

Alsar. Cruzij. Rectiùs sentit Vincent. Alsarius Cruzius, *d. l.* vermem hunc, si non in ipso cerebro, tamen prope cerebrum, circa coinaturam nasi genitum fuisse; & docent hoc aliæ etiam historiæ vermium in capite generatorum, quæ videantur apud Auicennam *fen. 1. tract. 2. cap. 3. de soda,* Arculanum, *in 9. Rhas.* Forestum, *lib. 9. obseru. 4. in schol.* Guilhelm. Fabricium Hildan. *centur. 1. obseru. 8. & 116.* Et omnino isto in loco nec materia, nec caussa efficiens deest: de quo suo loco dictum.]

Caussa.

Possunt quandoque in caput irrepere eiusmodi vermes, id quod seruus ille apud Hildesheimium suspicatus est, qui cum sæpius bene potus in gramine dormiuisset, vermem eiusmodi vnum atque alterum in aurem irrepsisse, à quo reliqui deinceps generati fuerint, credidit. In capite tamen etiam generari, ex corruptione humorum, præcipuè malignorum, certum est: id quod in malignis & pestilentibus febribus, & nonnunquam in putredine ac corruptione cranij accidit.

Signa Diagnostica.

Vermium in capite signa. Cognoscuntur vermes ex dolore diuturno, qui nullis remediis cedit, vehementi, maximo; præsertim cùm caput mouetur, & ferè lancinante, fœtore, qui per nares & os exhalat, sternutatione, & frequenti vertigine, quæ ægrum corripit.

Prognosticum.

Malum hoc satis periculosum est, & curatu difficile, ac quod sæpissime ægris exitium affert.

Indicationes.

Vermes seu viui, seu mortui, exturbandi sunt ex capite, Ideoque præmissis vniuersalibus, vermibus aduersantia, eosque necantia, & errhina, & sternutatoria ad eorum expulsionem vsurpanda.

Curatio.

Vermes è capite tollentia. Errhina & sternutatoria ex superioribus nota sunt: iis tamen talia admiscenda, quæ vermes hos necare vi peculiari comperta sunt, vt *succus raphani, hiera, aloë, succus foliorum persicorum, abrotani, absinthij, ol. amygdal. amarar. ol. persicorum.*

Vel excipiatur naribus & ore hiante talis fumus:

℞. *Centaur. minor. marrub. betonica.* an. Drach. ij. *zedoariæ* Drach. ß. *angelic. succini,* an. Drach. ij. *antimon. crudi* Vnc. j. *minij* Drach. j ß. *boli armeni* Drach. j. *aristolochia rotunda* Drach. ij. *absinthij* Drach. iij. Fiat puluis carbonibus inspergendus.

Loco verò dolenti applicetur hoc Emplastrum.

℞. *Aloës. puluer. lumbric. cuiuscunque descript.* an. Drach. ij. *fellis Taurini* Drach. j. *olei absinth. ceræ,* an. q. s. F. Cerotum.

Quod emplastrum cum applicauisset, & fumum naribus ter quaterve excepisset seruus ille apud Hildesheimium, vermes lanuginosi viui tredecim per fauces, nares, & aures prodierunt, atque dolores remiserunt: post menses tamen aliquot adhuc duo prodierunt.

Marquardo tamen, *pract. lib. 1. cap. 1. corollar. 64.* suspecta est vermium interfectio. Ideòque hoc emplastrum imponit capiti raso:

℞. *Amygdal. amarar. contusar. succi folior. persicor. abrotani, absinthij.* an. Vnc. j. Misce, & capiti imponatur.

Per nares verò excipiatur vapor è lacte, vt ita vermes exeant. Commendatur & Tabaci succus, & fumus naribus attractus, ad vermes in capite occidendos.

Calculi in capite geniti. Calculos etiam quandoque in cerebro nasci, obseruatum est à Medicis: cuius rei historias collegit Schenckius, *lib. 1. obseru.* 81. Exemplum etiam extat apud Guilhelm. Fabricium, *cent. 1. obseru. 11.*

Cognoscuntúrque ex dolore, qui est fixus, & nullis cedit remediis, adest grauitas, sine excrementis tamen. Sed malum id incurabile est.

Annotauit etiam Guilhelmus Fabricius, *cent. 2. obseru.* 2. globulum plumbeum sclopero emissum in caput iuuenis adactum fuisse, ibique vulnere etiam sanato, sex mensibus inter cranium & duram matrem ad latus suturæ rectæ, nullo superueniente symptomate, remansisse.

Possent & huc referri fungi cerebri: verùm cùm ij saltem in vulneribus cerebri nascantur, suo loco, vbi *de vulneribus cerebri* agemus, de iis dicemus.

CAPVT XIX.

De Morbis Magnitudinis in Capite.

Capitis magnitudo vitiosa. AD morbos magnitudinis vitiatæ in capite pertinet hydrocephalus, & tumores cerebri, ac membranarum eius. Verùm cùm ij morbi compositi sint, & cum magnitudine aucta concurrat intemperies cum materia; de iis seorsim in *fine huius libri* dicemus.

Pertinet huc & illa prodigiosa capitis magnitudo, quam ex Fincelio *de miracul.* refert Schenckius, *lib. 1. obseru.* 32. de infante quodam, cui ad quintum mensem capitis magnitudo ita aucta est, vt in circumferentia vlnam æquaret. Et occurrunt similia interdum etiam capita prodigiosæ magnitudinis: sed cùm ista vitia à prima conformatione sint, incurabilia sunt. Eodem modo sese res habet de nimia capitis paruitate.

CAPVT XX.

De Commotione cerebri.

Commotio cerebri. SItus totius cerebri in homine viuente mutari non potest: In partibus verò cerebri eiusmodi affectio fieri potest, vbi ob depressionem ossis, ab ictu aliquo validiore, vel etiam sine ossis depressione, ab ictu vel collisione capitis quacunque vehementiore, partes cerebri, præcipuè superiores, quæ alioquin ab inferioribus disiunctæ seruari debent, p. n. cum ipsis coniunguntur, cerebrique partes quasi loco naturali dimouentur. Agendum ergo hic de illa affectione, quæ vulgò Cerebri commotio nominatur. Etsi verò & angustia ferè cum ea coniungatur, & nonnunquam etiam vasa quædam rumpantur, & proinde in diuersis locis de ea agi posset: tamen non incommodè inter morbos in situ, & ante vulnera capitis, hoc loco, de ea agi posse videtur.

Facit huius affectionis mentionem Hippocrates, 7. *aph.* 58. & Galenus, *in comm.* Paræus, *lib. 9. Chirurg. c. 9. & 22.* Guilhelm. Fabricius, *cent. 1. obseru.* 11. 12. *cent. 3 obseru.* 9. & alij. Hippocrates de ea ita scribit: *Quibus occasione aliquâ cerebrum vehementiùs fuerit concussum, mutos protinus fieri necessum est.* Recentiores appellant cerebri commotionem: quo nomine malū id præcipuè intelligunt, vbi sine externo aliquo vulnere, sine cranij fractura, vel depressione, ex percussione vel lapsu vehementiore, vel cranij modiolo perforatione, vel manus illisione, vel bombardarum & tonitrui fragore talis consternatio accidit, vt ægri neque loquantur, neque agant aliquid, sed ferè apertis oculis immoti maneant, similes iis, qui motu & consternatione perculsi sunt, atque attoniti. Accidere ista symptomata statuit Galenus, *loc. alleg.* quia virtus animalis retracta in cerebrum cogatur per tales affectiones commotione vehementiore offensa; & propterea quietem agat, & feriatur, atque inde organa sensuum & motus suo officio non fungantur. Et quidem hoc ita sese habere, in leuiore modo facilè concedi potest, in grauiore tamen credibile est, non solùm spiritus in cerebrum reuocari, sed & conturbari, & ob cerebri situm mutatum, & angustiam, motu eorum impedito, symptomata eiusmodi excitari. Vbi enim cerebrum vehementiùs concutitur, non solùm spiritus commouentur & conturbantur, sed & cerebri partes à naturali situ dimouentur, & meatus cerebri concutiuntur, imò vasa ad cerebrum tendentia, & per eius substantiam sparsa, vt nerui, non solùm comprimi & contorqueri, sed & rumpi possunt, si vis maior sit, & inde sanguis in cerebrum effundi potest: quod sanguis per os & nares sæpe effusus testatur, à quo meatus cerebri tum obstrui, tum comprimi possunt. Et quidem, vbi cranium frangitur vel deprimitur, fit hoc faciliùs: integro tamen etiam eodem manente, imò capite galeâ ferreâ tecto vehementiore ictu cerebrum grauissimè concuti, & venæ ac arteriæ in eo rumpi possunt. Ideóque quæ hic de isto malo dicentur, tam in commotione cerebri cum fractura cranij, quàm sine fractura eiusdem locum habent; faciliùs autem ista commotio fit sincipite percusso, quàm aliâ capitis parte, vt historia de Neri filia, quæ mox recitabitur, docet.

Signa Diagnostica.

Ex adstantium relatione, an æger grauiter percussus, vel lapsus, vel simile quid passus fuerit, cognoscitur. Symptomata autem, quæ ex cerebri commotione sequuntur, hæc sunt. Si concussio minus violenta est, non statim muti redduntur, sed sopore quasi corripiuntur, non adeò tamen profundo, quin excitari possint; vel vertigo corripit. Sin concussio sit vehementior, *ἀφωνία* & *ἔκπληξις*, vt Hippocrates 7. *aph.* 14. nominat, accidit, & auditus, visus, motúsque abolentur; delirium etiam quandoque accedit, sanguis per os & nares effunditur, oculi inflammantur, & sæpe inflantur. Plerique hoc modo affecti vomunt, compatiente cerebro ventriculi orificio per neruos sextæ coniugationis: & primò quidem quicquid in eius capacitate repertum, euomitur: hinc quidquid à vicinis partibus affluit, in primis bilis flaua, quæ ad motum aptior, vesiculâ fellis lacessitâ, in ventriculum infunditur. Vbi sanguis corruptus putrescere circa cerebrum & membranas eius incipit; cerebri & membranarum eius inflammatio excitatur, calorque cordi communicatur, vnde febris continua oritur, delirium, conuulsiones, & tandem, nisi materia euacuetur, cerebri corruptio & sphacelus.

Rei huius historiam narrat Hippocrates, 5. *Epidem. Pulchra, inquit, erat virgo, Neri filia, & ferè annos nata viginti, cui à fœmina ludente latâ manu sincipus percussum est. Ac tum quidem oculorum caligo corripuit, & sine respiratione erat; vbi que domum peruenisset, illicò febri vehementi correpta, & capitis dolore tentata est, cum faciei rubore. Septimo autem die ad aurem dextram pus graueolens aliquantùm, rubrum, cyatho vno ampliùs, prodiit, meliúsque habere, & alleuari, visa est. Rursus inualescente febre in somnum propensa erat, neque loqui poterat; faciei pars dextra contrahebatur, difficultas spirandi, & conuulsio cum tremore aderat, & lingua impediebatur, oculúsque stupidus factus est; nono mortua est.*

Prognostica.

1. Duplicem hic affectus euentum habet. Aut enim redeunt ad se ægri; aut non redeunt, sed moriuntur. *Prognostica.*

2. Et quidem dum ad se redeunt, atque iterum loqui & moueri incipiunt; id fit quandoque sine grauibus symptomatibus, postquam facultas animalis ad se redit, spiritúsque explicando partibus communicat, meatus aperiuntur, spiritibúsque naturalis motus restituitur, præcedente interdum quodam leui delirio; quod accidit, vbi nulla vasorum, neruorum, aut membranarum cerebri facta est disruptio.

3. Quandoque verò ad se quidem redeunt, & loqui incipiunt ægri; sed grauissima tamen patiuntur symptomata. Vasis enim ruptis, & sanguine circa cerebrum, vel in cerebri substantiam effuso, febris acuta, delirium; vel cerebro repleto, sopor grauis, stupor & paralysis sequitur. De quo Hippocrates, 7. *aph.* 14. *Ex ictu capitis, ἔκπληξις ἢ παραφροσύνη stupor aut desipientia, malum.* Si materia è capite excitatur, & ad neruos detrudatur, sequuntur & alia interdum symptomata, vt colli relaxatio, tumores periculosi in capite, cæcitas, ab obstructione neruorum opticorum, conuulsiones. Cuius rei historias habet Guilhelm. Fabricius, *cent. 1. obseru.* 11. & *cent.* 3. *obseru.* 9. 36.

4. Interdum verò ægri ad se non redeunt, sed moriuntur, & si symptomata enumerata permaneant, vel alia accedant, quo tempore omnia remittere oportebat, periculū portenditur, ob inflammationem, putredinem, & gangrænam, ac sphacelum cerebri, conuulsio & apoplexia, & tandem mors sequitur. Quod si cerebri portione abruptâ, vel nerui, vel membranæ auulsæ, vel vasa disrupta insignia sint: quod in corporibus senilibus faciliùs accidit, in quorum capite minor est cerebri motus, spatiúmque inter cerebrum & cranium maius, quâ de causâ cerebrum magis concuti potest; sic affecti breui, & plerumque intra triduum moriuntur. Eius rei historia fuit modò ex Hippocrate, 5. *epid.* relata. Habet etiam similes *Valleriola*, *lib. 1. obseru. 1. &* 8. Dodonæus, *obseru. med. cap.* 12. Guilhelm. Fabricius, *loc. alleg.*

5. Si cerebrum vehementiùs loco suo motum sit; nihil tamen in eo ruptum, fatuos reddit, qui nullo modo restitui possunt.

Indicationes.

Principio curandum, ne sanguis ad caput affluat; quod expeditur reuellentibus & repellentibus. Sanguis è vasis effusus, saniésque ex eo genita, circa membranas cerebri hærens, euacuanda, quod fit vel sensibiliter, cranio aperto, vel insensibiliter, dum medicamentis attractiuis foràs elicitur, & discutitur. Siquid verò læsum est, sanandum.

Curatio.

Curatio commotionis cerebri. Idéóque statim vena in brachio aperienda; simúlque caput, crinibus abrasis, oleo rosaceo, vel myrtino inungendum, aut tale Cataplasma capiti imponendum.

℞. *Farin. hordei, fabarum*, an. Vnc. vj. *olei rosar.* Vnc. iij. *aceti* q. s.

Fiat

Fiat Cataplasma, quod capiti applicetur, & sæpius renouetur. Sicca verò & vehementiùs adstringentia vitanda sunt; cùm poros obstruant, & transpiratione prohibeant, ac proinde inflammationem non arceant, sed potiùs accersant.

Clysteres quoque inijciendi, & repetendi; & vapores à capite auertendi, atque aliæ reuulsiones per frictiones partium extremarum, cucurbitulas scapulis appositas, instituendæ.

Die altero Paræus venam puppis, quæ supra lambdoidem est, aperit, obturatis, vt id commodiùs fiat, ore & naribus, & spiritu magno conatu eliso, vt membranæ cerebri hoc modo intumescant, & sanguis extrudatur: & paucis diebus pòst etiam venam frontis, sub lingua, vt & sanguis omnibus vijs è capite eliciatur.

Post quartum diem repellentibus discutientia admiscenda sunt; quale est hoc Cataplasma.

℞. *Absinthij* M. j. *flor. rosar. rubr. chamamel.* an. P. j. *farinæ fabarum* Vnc. j. *sanguinis draconis* Drach. ij. *mumiæ* Drach. iij. Cum *oleo rosaceo*, F. s. a. Cataplasma.

Vel hoc Fomentum:

℞. *Rad. althææ* Vnc. iij. *ireos, cyperi, calami aromatici*, an. Vnc. j. *fol. saluiæ, maioran. betonic. flor. rosar. stœchad. Arab.* an. M. ß. *salis communis*, Vnc. j. Coquantur in vino rubro, & aqua fabrorum. Decocto spongia excepto foueatur caput, vt tamèn non nimis incalescat.

Ceratum Vigonis. Inseruit etiam huic scopo *Ceratum Vigonis*, vsu comprobatum, quod ita paratur:

℞. *Furfuris* Vnc. iij. *farinæ lentium* Vnc. ij. *rosarum, fol. & granor. myrti*, an. Vnc. j. *calami aromat.* Drach. s. *chamamel. meliloti*, an. M. ß. *nuc. cupress.* num. vi. *olei rosacei, chamamel* an. Vnc. iij. *ceræ albæ* Vnc. ij ß *thuris, mastiches*, an. Drach. iij. *myrrhæ* Drach. ij.

Puluerisandis puluerisatis, & liquefactis oleis cum cera, F. Emplastrum.

Tandem sola discutientia vsurpanda ex radicibus altheæ, cyperi calami aromatici, fol. saluiæ, maioran. betonic. flor. stœchad. chamæmel. quibus ad caput roborandum flores rosarum rubrarum addantur.

Emplastrum è gummi hederæ. Alexander Benedictus, *lib. meth. med. morb. c. 5.* *Emplastrum ex gummi hedera* valde commendat, eóque senem decrepitum octogenarium, qui ex capitis percussione obmutuerat, præter omnem opinionem, se sanasse refert, idque etiam fracta caluariæ ossa, plusquam credibile sit, ferruminare scribit. Paratur autem hoc modo:

℞. *Gummi hederæ* Vnc. iij. *resinæ puræ* Vnc. ß. *ceræ* ℥. ij. *olei rosacei* ℥. ij ß. *ammoniaci* ℥. ij. *terebinth.* ℥. iij. *succi corymb. hederæ* Vnc. iij. *farinæ fabarum*, q. s. Misceantur.

Pulli quoque columbini, vel gallinacei, vel catuli per medium dissecti, vel pulmones animalium calidi, capiti admoti, insignem discutiendi vim habent.

Diæta.

Diæta sit tenuis, & æger vinó ad diem 14. abstineat; vt & carne ferè, & pane ac ptisana, vel alio tenuiore cibo sit contentus. Acida, salsa, & acria vitanda, ægérque in quiete & tranquillitate continendus.

Exempla videantur apud Hippocratem, 5. *Epid. n. 55.* & 7. *Epid. n. 85.* Forestum *lib. 9. obseru. 30. 32.* Exempla commotionis cerebri etiam habet Schenckius, *lib. 1. obseru. 47.*

De Cranij depressione sine fractura.

Cranium depressum. Cùm hactenus depressionis cranij aliquoties mentio facta sit, & si cranium deprimatur, cerebri, quod vna comprimitur, meatus angustiores reddantur, capitis figura vitietur, & in situ etiam vitium accidat; de ea etiam aliquod hoc loco dicendum.

Caussa.

Fit autem compressio illa à caussa violenta, percussione, casu, & quidem nunc cum fractura cranij, de qua suo loco, vbi de fracturis cranij agemus dicetur; nunc sine fractura, de qua hoc loco. In infantibus enim, & qui ossa cranij molliora habent, caluariæ ossa absque vlla fractura comprimi possunt, idémque patiuntur, quod plumbea, stannea, & cuprea vasa.

Signa.

Digitis fouea & depressura deprehenditur; & si depressio paulò sit maior, muti fiunt, vomitus bilis adest.

Quomodo sit curandum. Modum curandi tradidimus in *Instit. lib. 5. part. 1. sect. 2. c. 6.* quibus hoc addimus, in infantibus nulla violentia opus esse, nec aliam curam requiri, quam vt derasis capillis ceratum aliquod cephalicum, ad depressa ossa eleuanda idoneum, adhibeatur. Mollia enim infantium ossa, natura cooperante, facilè iis in pristinam sedem restituuntur.

Vt ℞. *Resinæ pini, ceræ.* Vnc. iiij. *terebinth. claræ, gummi elemi*, an. Vnc. iij. *olei rosacei* Vnc. ij. *ammoniaci* Vnc. i. ß. *farinæ volatilis* Vnc. i. *vini nigri* q. s. Emplastrum.

Vel applicetur *Emplastrum de gummi elemi Conciliatoris*, aut *Guidonis de centaureo*.

Vel hoc: ℞ *Mastiches, terebinth.* an. Vnc. i. *gummi elemi* ℥. x. *colophoniæ, resinæ pini rec.* an. Vnc. ß. *ammon.* Drach. 1 *succi betonicæ, consolidæ maioris, minoris*, an. Vnc. j. *apij* Drach. vj. *vini odorati* ℔. ß. Bulliant ad consumptionem succorum & vini. Postea fortiter colentur.

Colaturæ adde *ceræ albæ, olei mastich.* an. q. s. F. Ceratum super ignem, quod cranium depressum suum in locum reducit.

Præter hanc, quæ à caussa violenta fit, cranij depressionem, alterius adhuc mentionem faciunt autores, quæ à caussa interna ortum habet in infantibus Aetius, *tetrab. 1. serm. 4. cap. 13.* Sitasin appellat, quòd in synciput e cauitas quædam apparet. Σιρὸς enim, &, vt nonnulli legunt, σιρὸς, apud Græcos dicitur fossa ac fouea, in qua semina seruntur. Etsi verò Aetius, *loco allegato*, saltem ab inflammatione cerebri ac membranarum id accidere dicit: tamen & in aliis morbis os bregmatis in infantibus nonnunquam subsidet. In Germania mulieres appellãt *das Blat fallen oder schiessen.* Ossa enim syncipitis parte superiore, vbi coronalis & sagittalis sutura coeunt, in infantibus non dura sunt, sed cauitatem quandam efformant, quam membrana quædam, quæ omnium postrema siccescit, & ossea euadit, quámque Arabes Zeudech, nonnulli Fontanellam, Germani *das Blat* appellant, regit. Id os seu membrana potiùs, vt diximus, interdum in infantibus subsidet, & à mulieribus pro lethali plerumque signo habetur: quod procul dubio accidit, cùm ipsum cerebrum in morbo aliquo graui in motu deficere incipit, nec satis dilatatur.

CAPVT XXI.

De Morbis solutæ Vnitatis in capite & Cerebro; & primò de Contusione capitis.

Suturarum cranij solutio. Restat tertium morbi genus soluta vnitas, quæ vt plurimum à caussis externis & violentis accidit: aliquando tamen à caussis internis suturæ capitis, quæ aliàs contiguæ sunt, disiunguntur, vt euidens inter eas sit distantia; (nisi quis hanc suturarum distantiam ad morbos compositionis referre malit) quod euenit ab humorum vel vaporum copia, qui distendendo faciunt vt suturæ magno spatio distent, vt docet Paulus Ægineta, & tale exemplum recitat Iacob. Fontanus, *pract. l. 1. cap. 3.* de quodam iuuene Aquensi, in cuius capite dissecto suturæ ferè quatuor digitis inuicem distabant, & è quo ingens copia serosi humoris, qui in ventriculis & tota substantia cerebri continebatur, effluebat. Scripsit etiam nuper ad me Medicus quidam è Silesia, pestis, quæ anno 1622. in Polonia grassata est, tantam fuisse sæuitiem, vt ea extinctis cranium rumperetur. Verùm rariora hæc sunt, & incurabilia. Itaque de ea vnitatis solutione, quæ à caussis externis & violentis accidit, dicamus.

Sunt autem solutæ vnitatis plures differentiæ, de quibus in *Institut. lib. 2. part. 1. cap. 10.* dictum: hic imprimis dicendum erit de contusione, vulnere, fractura, & carie. Et quidem soluta vnitas in capite est, vel in cute tantùm & carne, vel simul in pericranio, vel etiam cranio. Et quæ in cranio est, vel cranium totum penetrat, vel non, & quæ penetrat, est vel sine duræ matris læsione, vel cum ea; & quæ cum duræ matris læsione est, aliquando ad piam matrem & cerebrum penetrat, aliquando non.

Non autem hic dicemus de vulnere in genere, sed quæ de eo dicenda sunt, suo loco, vbi de partium externarum, & habitus corporis morbis agetur, explicabuntur. Hic saltè ea, quæ capiti propria sunt, persequemur; sicut & Hippocrates, *in lib. de vulneribus capit.* de iis agit. Dicemus autem primò,

De Contusione.

Contusio capitis. Contusio autem est interna membri continui solutio & collisio, extrinsecùs plerumque integro apparente, quæ fit à re graui, dura & obtusa, quam sequitur ἐκχύμωμα, seu ἐκχύμωσις, sanguinis scilicet subter cutem effusio.

Caussa.

Hæc fit, cum caput vel fuste, vel alia re obtusa percutitur: vel ex lapsu caput rei duræ, non acutæ allidit, & cute plerumque integra venæ exiguæ sub cute aperiuntur, sanguisque ex iis effunditur; & inde tumor mollis, liuidus absque magno dolore, excitatur.

Fit autem duplici modò; vel cum cutis vulnere, vel sine eo. De ea, quæ fit cute integra, primò dicemus; altera *cap. sequent.*

Prognostica.

1. Malum hoc, si nimirum & cutis & cranium salua sint, si rectè tractetur, periculo vacat.

2. Si tamen musculi temporales contundantur, delirium, paralysis, conuulsio, & mors inde sequi potest. Cuius rei exempla sunt apud Glandorpium, *in speculo Chirurg. c. 10. 11. 12.*

Indicationes

Danda autem opera, vt humorum affluxus prohibeatur, dolórque, si adsit, mitigetur, & sanguis qui sub cutem effusus est, euacuetur, & vasorum orificia iterum claudantur.

Curatio.

Curatio. Idcóque statim initio repellentia & adstringentia adhibenda, eáque sæpius ne incalescant, renouanda. Ac proinde

inde statim capillis, si in loco capillato cõtusio fit, priùs abrasis, adstringentia suprà *cap.* 1. *& cap.* 8. proposita applicanda, & oleo rosaceo locus inungendus; deinde oui albumen bene conquassatum, vel solum, vel aquâ rosaceâ & aceto mistum, & stuppâ exceptum inponendum.

Vel tale repellens applicetur.

℞. *Olei rosacei* Vnc. iij. *album ouor.* Vnc. iij. *puln nuc. cupressi. balaustiorum, alum. rocha, rosarum rubrarum,* an. Drach. i. Misce & imponatur.

Vel ℞. *Farina hordei, fabarum,* an. Vnc. vj. *olei rosacei* Vnc. iij. *aceti* q. s. F. Cataplasma.

Locus ipsa paulo arctiùs ligetur, sitque ligaturæ initium in loco affecto, & desinat eo loco, à quo fluxum imminere metus est. Ligatura enim arcta fluxiones arcet. Medicamenta autem talia sæpius renouentur.

Secundo die vinum austerum, in quo rosæ, myrtus, betonica, & aliquid florum chamæmel. cocta sint, tepidum imponatur: & si dolor aliquis appareat, medicamentum bis de die mutetur, & locus oleo rosaceo tepido foueatur.

Si contusio major sit, & ob dolorem affluxus maior metuatur, vena statim aperienda, & si corpus impurum sit, medicamentum Bilem purgans exhibendũ, vel etiam clyster iniiciendus, & tenuis victus imperandus. Et si dolor vehementior sit, lanâ oleo rosaceo & chamæmelino madida locus fouendus; vel decocto rosarum, radicis althéæ, lini, fœnugræci, betonicæ; vel vnguento Alabastrino inungendus.

Vbi iam dolor sedatus, & de affluxu ampliùs non metus est, danda opera, vt sanguis extra vasa effusus euacuetur: quod fit vel insensibiliter, per διαπνοὴν; vel sensibiliter, materia in pus conuersa, & tumore aperto.

Tutius verò longè est materiam insensibiliter discutere quàm permittere vt in pus vertatur.

Quapropter paretur tale Cataplasma.

℞. *Summit. absinthij* M. i. ß. *rosar. rubrar flor. chamæmel. betonica. sertula campana,* an. M. ß. Coquantur in vino ad mollitiem. Postea contundantur, & addatur *farina hordei, fabarum* an. Vnc. j. ß. *puln. sem. cumin.* Drach. ij. *olei rosar.* q. s. F. Cataplasma.

Vel imponatur emplastrum, quod *cap. præcedente* ex Alexandrino Benedicto recensuimus; aut *emplastrum de betonica*, *aut de gummi elemi*, *aut ceratum Isidis*, descriptum à Galeno, 5. κατὰ γένη, *c.* 2. *ceratum de matrisylua*, *emplastrum de Ianua Fernelij*, *emplastrum de gratia Dei Fernel. l.* 7. *method.*

Vel ℞. *Emplastr. diachyl.* Vnc. ij. *oxycrocei. de meliloto,* an. Vnc. i. *olei chamæmel. anethini,* an. Vnc. ß. Malaxentur. F. Emplastrum.

Cerotum Vigonis de minio. Vel vsurpetur *Cerotum Vigonis de minio*, quod emollit & discutit, & ita paratur:

℞. *Olei chamæmel. lilior. alber.* an. Vnc. x. *mastichini* Vnc. ij. *pingued. vernreu* ℔ j ß. *lithargyri auri* ℥. viij. *minij* ℥. ij. *vini boni* cyathum i.

Bulliant omnia simul agitando, primùm lento, dehinc fortiore igne, donec massa colorem subnigrum contraxerit; tum adde *terebinthina* ℔. iij. *puln. mastiches* ℥. ij. *gummi elemi* ℥. j. *cera* q. s. Iterum coquantur. Fiat Emplastrum.

Vel Fomentum tale paretur:

℞. *Nuc. cupressi contusar.* num. v. *myrtill.* ℥. j. *rosar. rubr. absinthy, fol. salu. maiorana stœchad. flor. chamæmel.* an. M. ß. *alumina rocha, rad. cyperi, calam. aromat.* an. Vnc. ß. Coquantur, *in vini rubri* ℔. iiij. *lixiuij communis* ℔ ij.

Decocto caput foueatur, & post fomentationem exsiccetur, & emplastrum aliquod imponatur. Forestus *lib.* 9. *obseru.* 32. hoc emplastrum Heliodæi, quod mirum in modum humiditatem in contusionibus discutiat, commendat.

℞. *Flor. rosar. rubr. chamæm. absinthy, betonica,* an. M. j. Coquantur ad mollitiem, & contundantur, adde *farin. fabar.* Vnc. iij. *ol. rosac. vini nigr. styptici,* an. q. s. Fiat Emplastrum, seu potiùs Cataplasma.

Si verò ob humoris effusi copiam, is totus discuti nequeat, & suppuratio impediri non possit, medicamentis maturantibus suppuratio promouenda, vt oleo dulci tepido, vel decocto malux, althéæ, caricarum; vel parando ex his cataplasma, cum farina hordei, adipe gallinæ, & oleo communi, vel imponendo emplastrum tetrapharmacum, quod fit ex olei dulcis parte vna, aquæ communis partibus duabus, & triticeæ farinæ s. q. quibus vitellum oui addere licet.

Vbi ex dolore & loci mollitie materiam in pus conuersam esse cognitum fuerit, extrahenda ea; idque ocyùs faciendum, ne pericranium, & quæ ei connectitur, duram matrem corrumpat. Quod fit sectione facta in loco decliuiore, & ad materiæ euacuationem commodiore. Si temporalis musculus est contusus, sectio non in ipso musculo, sed in loco propinquo instituendâ; aut si in ipso musculo sectionem instituere libeat, secundum longitudinem fibrarum fiat; ferrum tamen non nimis altè adigatur: vitandique musculi caput mouentes.

Abscessu aperto, & materiâ euacuatâ, vlcus detergendum tali, vel simili medicamento:

℞. *Syr. de absinth. simpl. rosarum,* an. ℥. j. *terebinth.* ℥. j. ß *puln. ireos*, *aloës*, *mastiches*, *myrrha*, *farina hordei*, an. Drach. sem.

Vlcere mundato cauitas implenda, & cicatrix inducenda. Carnis tamen excrescentia seu ὑπερσάρκωσις, quæ in hisce contusionibus frequenter suppullulat, depascenda puluenibus καθαιρετικοῖς, aut liquore illo viridi, qui in ὑπερσαρκώσει quacunque vtiliter, & sine omni dolore, adhibetur, qui *Institut. lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 1. *c.* 13. describitur.

De Contusione capitum Puerorum.

Quia verò in primis pueri & infantes, propter capitis molem tibiarúmque imbecillitatem sæpius labuntur, capútque grauiter offendunt & contundunt, sanguisque ex cõtusione collectus sub cute tumorem excitat; de hac in puerorum capitibus contusione in specie aliquid addemus ex Iulio Cæsare Arantio, qui *in fine comment. l. Hippoc. de vulnerib. cap.* scribit, se iuniorem, minúsque exercitatum, metuisse, ne sanguis sub cutem effusus ibi putresceret, & ad membranam descenderet: & idcircò sectionem cuti adhibuisse, vt sanguis educeretur: sed hoc modo in maximum discrimen infantes adduxisse; cùm & ob sanguinem effluentem vires resoluerentur, & dolore, ac clamore & eiulatu infantum, fluxio, & tandem inflammatio excitaretur: ideóque longo rerum vsu se oculatiorem factum, tandem à sectione plane abstinuisse, ac sequenti curandi modo graues etiam contusiones feliciter curasse. *Contusio capitum puerorum.*

Curatio. Ab accepta contusione protinus, vbi opus, abraso, aut si rasio ob dolorem fieri non possit, forfice detonso capillo, linteum, vel stuppa, oui albumine, & aceto rosaceo madida, imponẽda, & deligatione facta integro die naturali linteum extrinsecùs iisdem madefaciendum, ne exsiccetur. Ita enim humorum confluentium impetus prohibetur, & aliqua pars resoluitur.

Sequenti die sequens Cataplasma imponendum.

℞. *Puln. rosar. rubrar. fol. & baccar. myrti,* an. Vnc. ij. *farina fabarum, hordei,* an. Vnc. j. *absinthij, betonica* an. Vnc. ß. *sem. cumini* ℥. j. *mellis albi* Vnc. ii. Cum vino nigro austero, F. Cataplasma: cui adde, *olei rosar. chamæmel.* an. Vnc. j.

Hoc medicamentum, quod appellat benedictum, bis singulis diebus tepidè imponendum est, vt non solùm contusam partem, sed & circumstita complectatur; sitque eius quantitas, quæ vna vice adhibetur, mediocris. Si enim sit exigua, parum habet virium, & à partis calore facilè exsiccatur: si nimia, locus affectus comprimitur. Atque in istius medicamenti vsu ad diem vsque nonum vel decimum perseuerandum est. In dies enim partem detumescere, & collectum sanguinem resolui, ac per poros cutis euaporare animaduertetur; ac si caluaria etiam contusa sit, ad pristinum statum reducetur.

Cùm verò dies vndecimus præterierit, *Emplastrum diapalma Galeni* corio tenuissimo illitum, imponendum, & tertio quóque die immutandum.

Post vigesimum diem ad reliquias humorum absumendas, & collisam caluariam in suum naturalem statum reducendam, *emplastrum Barbarum* corio illitum applicandum. Et quamvis curatio protrahatur, & collecti, & effusi sub cutem humores tardiùs dissipentur, tamen curatio hoc modo feliciter expeditur.

Forestus ad tumores, qui pueris ex lapsu in capite oboriuntur, *oleum anisi* commendat, si eo tumor illinatur. Victus interim ætati sit sufficiens, non nimis tenuis.

Eadem curatio adhiberi potest, si infanti recèns nato in partu difficili, caput contusum & tumidum, ob sanguinem effusum sit, sed simplicior. Solum enim diaphœnicinum ex rosaceo confectum tumores hos discutit.

CAPUT XXII.

De Vulneribus Capitis, sine cranij, membranarum & cerebri læsione.

Et primò,

De vulnere sine Contusione.

Vulnus cutis capitis simplex. PRimò vulneratur caput sæpe, cranio integro manente; vbi scilicet solùm cutis, panniculus carnosus, musculi, & nõnunquam etiam pericranium vulneratur.

Signa Diagnostica.

Signa Diagnostica. Signa diagnostica quod attinet, vulnera capitis, quæ partibus cranio superpositis accidunt, & cutis carnisve vulnera dicuntur, vel ipso obtutu, vel saltem specilli indagine patefiunt. Cæterarum verò partium læsiones non ita facilè innotescunt.

Prognostica.

Quæ vulnera etsi per se periculosa non sint, præcipuè cuti & panniculo carnoso inflicta, nemóque ex iis, si rectè tractentur, moriatur: tamen nec illud malè dicitur, nullum capitis vulnus contemnendum esse; quod Hippocrates, *in proœmio lib. de*

de vulner. capit. monuit. Ideóque in iis curandis, quàm in aliarum partium cutaneis & non profundis vulneribus, plus diligentiæ adhibendum: cùm, si quid negligatur, sæpe magnum periculum accersatur. Etenim etsi cutis solùm vulnerata sit: tamen nisi diligentia debita adhibeatur, vlcus incrudescens non parum molestiæ exhibet, & à pure partes subiectæ corrumpuntur: aliquando febris inducitur; vnde Medico quidem negotium, ægro verò periculum affertur. Exemplum notabile est apud Schenckium, *lib. 1. obseruat. 35.* de Carolo Regis Hispaniæ filio, qui ob vulnus capitis non periculosum negligenter tractatum, in vitæ periculum adductus est, & alterum, *ibid. obseru. 36.* de quodam, cui ob vulnus capitis etiam non graue, sed non rectè curatum cranij os vitiatum fuit, & hinc diuturnus & longus capitis dolor exortus, & apud Valeriolam, *lib. 3. obseru. 1.* Guilhelmum Fabricium, *cent. 1. obseru. 21.*

Cutis capitis pueris. [margin]

Curatio.

Eius curatio. Primò ergo videndum; quousque vulnus penetret. Nam si cutis sola læsa sit, nulla alia curandi ratio est; quàm quæ aliis cutaneis vulneribus debetur. Nimirum sanguis, si copiosius fluat, sistendus, capilli circa vulnus abradendi, & labia vulneris coniungenda, ac coniuncta seruanda, & ne quid labiis vulneris intercidat, neque accidens aliquod superueniat, cauendum. Quod potissimum fit, si interna caussa, quæ est δυσκρασία partis calida & dolorifica, quæ grauia concitat symptomata, cùm caloris, tum doloris vi, & humores tenues ac mobiles, à quibus φλεγμονῆς metus imminet præsentissimus, attrahit, submoueatur. Submouetur autem si dolori & calori, attractionis caussis, resistamus. Dolori succurrimus eo, quo infrà exponetur, modo; calida verò & flammea partis affectæ intemperies corrigitur refrigerantibus, nempe rosis rubris, plantagine, albumine oui: è compositis autem, vnguento de cerussa, vnguento de alabastro, vnguento rosaceo Mes. vnguento infrigidante Galeni, vel linimento simplici, quod constat ex æquali portione vnguenti rosacei Mes. & ceroti de succo solatri. Labia vulneris solâ deligatione hîc facilè coniunguntur. Si enim capitis cutis sola incisa sit, propter capitis rotunditatem vulnus non est adeò longum, (nam si longum fuerit, procul dubio cranium simul læsum erit) neque labia eius ita distant, vt non facilè vniri possint. Si tamen solâ deligatione hiantia vulneris labia satis coniungi non possint, sutura cruenta vel sicca ad mutuum contactum adducenda. Vulneri verò vsitatum aliquod medicamentum digestiuum, quod vocant, imponendum; quale fit ex *terebinth.* Drach. vj. *olei hyperic.* Drach. iij. *thuris puln.* ʒ. j. *oui vitello* j. Mistis.

Vel ℞ *Resina abietina* ʒ. vj. *vitellum oui* j. Misce.

Vel hoc quod valde efficax.

℞ *Terebinth. clara. gummi elemi*, an. ℥ j ß. *pingued. castrati* ℥. ij. *porci antiqua* ℥. i Liquefiant ad ignem, fiat Vnguentum.

Pure bono apparente, quod triduo vel quatriduo spatio accidit, digestiuo addi potest aliquid mellis rosati, ad vulnus detergendum; vel etiam mel crudum, aut despumatum; vel resinarum & thuris dosis augeri:

Vel tale Vnguentum vsurpetur:

℞ *Terebinth. Veneta* ℥. ij. *syr. rosar. vel mellis rosarum* ℥. i. *puln. aloës, myrrh. mastick.* an. Drach. ß. Misc. F. Vnguentum.

Hinc sarcoticis & Epuloticis vulnus claudendum.

Interdum tamen accidit, vt capitis cuti vulnus non punctim, vel cæsim infligatur, sed lapsu, vel simili violentia cutis pars maxima à cranio, sine eius læsione, auellatur, vt in frontem vel latera dependeat; atque tum, nisi alio modo, suo in loco contineri possit, cutem suere nihil prohibet, vt cranium ab aëre defendatur. Toti verò capiti repellens cataplasma, quale *cap. præced.* propositum, imponere necessum.

Vulnus cutis capitis cum pericranij læsione. Si verò vulnus vsque ad pericranium penetrauerit, illúdque læserit, danda & tunc quidem opera, vt labia vulneris coniungantur? quoniam quæcunque cute deteguntur & denudantur, ægrè ad curationem perducuntur: & sæpe accidit, vt si vel pericranium, vel cranium denudetur, etsi primò simplex fuerit vulnus, partibus tamen subiectis alteratis à sua natura degeneret, & facultate alteratrice læsa humiditates crudæ in vulnere generentur, & postea maiore labore ad pus generandum opus sit. Potest tamen & hîc labiorum vulneris coniunctio sola deligatione fieri, nec facilè sutura instituenda. Cùm enim pericranium artissimè cranio cohæreat, fieri vix potest, quin læso pericranio & cranium lædatur, & vulnerato pericranio os ab aëre alteretur.

Cutis capitis vulnerata non facilè suenda. Ideóque cùm cranium detrahendum sit, tum ob has caussas; tum vt cranio ad exsudationem sanguinis vsque deraso, sanguis ad carnis generationem facilè suppeditetur, sutura, ob quam derasio cranij impeditur, vix hîc locum habet. Si tamen vulnus tam amplum sit, & labia latiùs distent, ac magna cutis pars, siue sola, siue cum subiectis partibus, vt temporali musculo, resecta & auulsa sit: si cui vulnus tale suere libeat, videat tamen, vt solam cutem suat, non verò simul subiectum pericranium.

Pericranium suendum. Nam cùm pericranium sit membranosum, & sensus maximè particeps magnus dolor ex sutura illa excitaretur, & facilè inflammatio suboriri, ac dura mater in consensum trahi posset. Cauendum quoque, ne labia vulneris cum violentia attrahantur: quod si faciendum esset, & cùm labia vulneris sint tumida, potiùs sutura omittenda.

Attendendum & hoc in sutura, vt ita instituatur, vt saniei detur liber exitus, ne supra cranium colligatur, & cranium corrumpat. De sutura in vulneribus capitis, vide *c. 24. quæst. 1.*

Verùm siue vulnus suatur, siue non suatur, pericranij diligens habenda est ratio. Cum enim sit substantiæ membraneæ, & per suturas duræ meningi adnexum, dolorem, inflammationem, febrem, conuulsionem, si male habeat, accersere potest. Ideóque vniuersalibus corporis euacuationibus, si opus, præmissis, & circa vulnus capillis, vt antea dictum, derasis, si dolor adsit, vulnus oleo rosaceo circumcircà inungendum. Vel cataplasma ex vitello oui, & oleo rosaceo imponendum. Et cùm dolor ex pericranij læsione excitari, & sanies sub eo colligi, ac cranium corrumpere possit, pericranium, nisi satis pateat, incidendum, & os radendum, vt sanguine quasi exstillante idonea carni generandæ suppeditetur materia. Temerè tamen, & sine necessitate pericranium non secandum, neque sine caussa doloribus æger infestandus: sed tum solùm, cùm suspicio est læsi cranij, aut insignis est contusio, sanguinem cruentum continens. In primis in pueris non facilè ad hanc sectionem veniendum, ne vires in ea ætate imbecilliores dolore & sanguinis profusione deiiciantur, & vasa capitis clamore & eiulatu distendantur; vnde inflammatio & alia symptomata oriri possunt: sed potius Topicis materiam resoluere conandum.

Cranio denudato quæ medicamenta imponenda. Cranio verò ipsi denudato & raso non vnguenta, sed medicamenta actu & potentia sicca cum linamentis siccis imponenda, vt temperamento ossis simillima, ex doctrina Galeni, *6. meth. med. cap. 6.* plures nimirum cephalici dicti, qui parantur *ex aloe, thure, cortic. thuris, masticke, myrrha, sarcocolla, bolo Armeno, sang. dracon. farina hordei, orobi, rad. irid. Florent. vel illyrica, aristolochia.* Et quidem in mollioribus corporibus minùs sicca eligenda sunt, potestque solum thus sufficere: in siccioribus magis siccantia vsurpentur.

Vt ℞ *Aloës, sarcocolla, myrrha*, an. ʒ. iij. *thuris* ʒ. iij. *sang. dracon* ʒ. ß F Puluis.

Vel ℞ *Myrrha, aloës, cort. thuris, aristoloch. ireos, sarcocolla*, an. Drach i F. Puluis.

Vel ℞. *Aloës hepatica* ʒ. iij. *myrrha* ʒ. i. *thuris* ʒ. ß. F. Puluis.

Vel ℞ *Aloës hepatica, rad. irid. aristoloch. rotunda*, an. ʒ. ij. *myrrha, thuris*, an. Drach. i. *sang dracon.* Drach ß F. Puluis.

Ipsis verò vulneris labiis vnguentum aliquod digestiuum & sarcoticum adhibendum, qualia paulo antè proposuimus. Omnino enim primis diebus, vt pericranij dolor sedetur, illicò pus mouendum vnguentis, quæ Chirurgi digestiua vocant. Eorum tamen vsus cùm in omnibus, tum vel maximè capitis, vulneribus, ita moderandus est, ne vulnus recens & ἀπέπτωτον in vlcus diutinum & sordidum facessat. Postea vulnere satis purgato, protinus ad σαρκωτικά deueniendum, qualia sunt è thure & cortice thuris, myrrha, radic. aristolochiæ, ireos Illiricæ, aloë, sanguine draconis, & vulnus, vt dictum, consolidandum, & cicatrice claudendum. Inseruit huic vsui & hoc Emplastrum.

℞. *Olei rosa ti omphacini completi* ℥. iij. *ol. mastichini, myrtini*. an ℥ i. *succi betonica* ℥. ij. *pingued. virgin.* ℥ i ß.

Coquantur ad succi consumptionem, & postea colentur. Colat. adde *mastiches* ʒ. x. *gummi elemi* ʒ. vj. *terebinth.* ℥. ij. ß. *cera alba*, q. s. Iterum ebulliant, & fiat Ceratum.

Historia curati vulneris; in quo tota musculosa capitis cutis vsque ad pericranium diuulsa erat, vt tota ab occipitis initio in frontem & faciem dependeret, exstat apud Ambr. Paræum, *lib. 9. cap. 15.*

In omnibus autem capitis vulneribus & hoc attendendum, an vulnus telo venenato inflictum sit. Si enim venenato telo vulnus illatum sit, illud extrahendum, & alexipharmacis oppugnandum & infringendum, vt suo loco de vulneribus in genere dicetur.

De Vulnere cum partium externarum contusione.

Vulnus capitis cum cutis contusione. Sæpe etiam accidit, vt telum, vel aliud quid, quo æger vulneratur, simul obtusum & inæquale sit, & tum vulnus quidem infligitur, sed cum partium subiectarum, cranio tamen integro manente, contusione: quæ cùm in pus abeant, paulò pòst vlcus latum & profundum efficitur, quod genus vulneris ita curandum.

Primò diligenter dispiciendum, ne in vulnere lapillus, festuca, capilli, vel simile quid insit & relinquatur, & an cranium saluum sit. Et si cranium sit saluum, abrasis per vulneris ambitum capillis, sanguis, si immoderatiùs fluat, sistendus, atque opera danda, ne pars vel dolore, vel inflammatione corripiatur; cùm hoc generale axioma sit: Nullum vulnus sanari posse, nisi partis, quæ vulnerata est, temperies sese rectè habeat. Itaque, si opus est, sanguis euacuandus, humores vitiosi expurgandi, & fluxio à capite auertenda, victúsque tenuis imperandus, neque ægro oua, carnes, vinum concedenda, vulnúsque in ambitu, vt dolor arceatur, oleo rosaceo inungendum.

In ipsum verò vulnus, quæ pus mouent, digestiua appellata, imponenda, (cùm carnes contusas in pus mutari sit necessarium) vt suppuratio quamprimùm promoueatur, & cruditas illa in labiis vulneris, quæ ab aëre alterante inducta est, quæque

Medico molestiam sæpe exhibet, ægro verò periculum affert, nutriatur. Omne enim vlcus exsiccationem requirit, præter id, quod contusum, quod humectari & emolliri postulat. Videndum tamen, ne medicamenta illa sint nimis humectantia & putrefacientia; sed ita constituta, vt partis calorem naturalem à contusione, externo aëre, medicamentis, debilitatum, foueant, & humores in labiis vulneris congestos attenuent: quod præstant temperatæ caliditatis, & paucæ humiditatis medicamenta, & quæ alicuius abstersionis participia sunt, ac dolorem leniendi vim habent. In quem finem in principio vtendum oleo rosaceo maturo, vel solo, vel cum vitello oui, in corporibus mollioribus, quod præstantissimum est medicamentum, & requisitas conditiones omnes obtinet. In durioribus verò corporibus, *resina laricina*, vel aliud digestiuum vsurpandum.

Terebinthina vsus in vulneribus. Eo omninò hîc vtilissimum medicamentum est Terebinthina, omnibus vulneribus commoda, præsertim partium neruosarum, qualis pericranium est. Præseruat enim contusa à corruptione & putredine, ea corroborat, dolores sedat, vlcera mundat, & si acrimoniam aliquam præ se ferat, ea facilè tollitur ablutione cum aqua betonicæ, vel consolidæ. Et cùm in passiuis sicca sit, siccitas temperatur humidis, vt oui vitello, & olei rosacei modico adiecto.

Efficax est & hoc:

℞. *Olei rosacei, terebinthinæ*, an. ℥. j. ß. *ceræ* ℥. ß. *croci* Scrup. ß.

Si inflammationis metus adsit, addatur *farina hordei* Vnc. sem.

Et vt fiat sarcoticum, addatur *corticum thuris* ℥. j. *aloës* Drach. ß.

Si dolor vrgeat, reliquis medicamentis cataplasma ex radicibus althææ, hordei farina, floribus meliloti, oleo rosacco, vitello oui, & croci momento paratum imponatur.

Coctione sese ostendente, & pure optimo apparente, quod fit circa diem septimum, vulnus abstergatur melle rosato, terebinthina, succo apij, & similibus, vel per se, vel cum digestiuis mistis. Vlcere purgato, sarcotica adhibenda, & humida omnia dimittenda. Cui vsui inseruiunt pulueres cephalici. Vel vsurpetur hoc vnguentum, in vulneribus capitis vtile.

℞. *Artemisiæ, betonicæ, scabiosæ, caudæ equinæ, pimpinellæ*, an. M. j. Contundantur, & succus exprimatur. Cuius ℞. ℥ vj. *olei rosacei, mastichini, myrthini*, an. Vnc. ij. Coquantur ad succorum consumptionem.

Postea adde *aloës, thuris, mastiches, sanguinis draconis, gummi elemi, myrrhæ*, an. ʒ. ij *ceræ* q. s. F. Vnguentum.

Cicatrix tandem emplastro diapalma, vel de betonica inducatur. Si os caluariæ detectum sit, diligenter inquirendum, an & ipsum aliquid damni acceperit. Etsi enim fractum non sit, tamen contundi potest; vnde paulo pòst, cùm sanies in eo colligitur, maculæ & puncta subrubea in eo apparent, quæ postea in colorem liuidum & plumbeum mutantur, ipsúmque cranium deinde nigrescit, non nutritur, & emoritur, vt cum eo pericranium vniri, & caro super eo generari non possit. Tum ergo abradendum os est eò vsque, donec rubeus color appareat; & sanguis instar lachrymarum rubearum exstillet.

Tandem vnum adhuc circà ista cutis capitis vulnera monet Paræus, *lib. 9. cap. 15.* nimirum, si à ferarum, vel hominis etiam morsibus tale vulnus infligatur, aliter tractandum esse, quàm si à gladio, vel alio telo inferatur; & quâ ratione tractandum sit, exemplis *ibidem* docet. Statuit scilicet, omnia ferarum, imò & hominis, morsu inflicta vulnera maligni aliquid coniunctum habere: quod nisi aliquis io contusionem, quæ à dentibus fit, referre velit, procul dubio à saliua coniuncta euenit. & proinde eius etiam rationem habendam. Quapropter etiam labia vulneris scarificat, & saniem sanguisugis extrahit, vlcúsque abluit medicamento.

℞. *Mithridati* Vnc. j. *theriacæ* Vnc. ij. *vnguenti Ægyptiaci* ℥. ß. *aq. vitæ, cardui benedict.* an. q. s. M.

De qua re infrà etiam, *lib. 5. part. 4. c. 19.* dicetur.

CAPVT XXIII.

De soluta vnitate cranij, sine meningum & cerebri vulnere.

Cranij vulnera sine meningum & cerebri læsione. HActenus de ea continui solutione in capite egimus, in qua tantum cutis & pericranium, cranio integro & saluo, læsa sunt: iam de ea agendum, in qua cranium læsum est, & primò quidem de eâ Vnitate soluta, in qua cranio læso meninges, & cerebrum salua manent.

Differentia.

Fractura cranij quot. Autores autem alij aliter solutæ vnitatis in cranio differentias recensent, & alij aliis nominibus vtuntur: nos Hippocratem, *in libro de vulneribus capit.* secuti, qui ante omnia hac de re diligenter cognoscendus: siquidem neque superfluas, & minus vtiles recensuit, nec necessarias, & quæ frequenter accidunt, omisit; quinque, & quidem Hippocratis nominibus, recensebimus, aliis tamen aliorum authorum appellationibus non omissis: nimirum, ῥωγμὴν, φλάσιν, ἐγγείσωμα, ἕδραν, ἀποσκεπαρνισμόν. Ægineta, *lib. 6. c. 90.* plures habet differentias.

Fissura.

Fissura cranij. Fissura & fissio, ῥωγμὴ & ῥηγμὴ & ῥῆξις, Latinis etiam *rima* dicitur. Accidit autem fissura vel fissio, cum à graui & contundente telo, vt lapide, ligno, casu ab alto, & in rem duram impulsu, cranium ita læditur, vt vasis testacei in modum findatur, seu rimam agat, ita tamen vt cranium situm suum naturalem seruet, & partes eius loco non moueantur. Et semper quidem à re graui & contundente rima prouenit, nonnunquam tamen simul ab incidente & acutâ, vt gladio acuto, sed graui simul. Quantò verò ossa sunt duriora, tantò sunt aptiora ad rimam contrahendam; quantò molliora, ad contusionem sunt aptiora. Sunt tamen qui rimam à fissurâ distinguunt, & sub rima fracturam, sub fissura sedem comprehendunt.

Fissuræ cranij quot. Fissurarum autem, seu rimarum rursus sunt differentiæ, seu modi, & quatuor præcipuè: à latitudine seu angustia: a longitudine vel breuitate: à rectitudine & curuitate: & à profunditate desumpti. Aliæ enim fissuræ conspicuæ sunt, quæ osse denudato oculis conspici, & specillo tangi possunt, aliæ verò inconspicuæ & cæcæ, quæ visui obuiæ non sunt, præcipuè circa initium, antequam saniem contraxerunt. Non verò cæcæ eæ dicuntur, vt nonnulli putant, quando non is, in quem ictus incidit, locus, sed alius in cranio finditur: hæc enim alia fracturæ differentia est, vt mox dicetur. Alia media, quæ capillaris, τριχοειδὴς ῥωγμὴ, & τριχισμὸς appellatur, angustissima & arctissima fissura, & instar capillorum sese habens, visuique ferè latens, quæ tamen si ad interiora penetret, grauissimorum symptomatum, & mortis sæpe caussa est. Cùm & enim oculorum obtutum effugiat, nec specillo inuestigari queat, ossis læsi abrasio, aut perforatio negliguntur, sanguis contrà, ruptis effusus vasis, intus coërcitus putrescit.

Aliæ rursus fissuræ non per totum cranium, seu vtramque laminam, penetrant, aliæ totum penetrant: vbi scilicet vtraque lamina ad meningem duram vsque finditur; cui fissuræ interdum & hoc accedit, quòd meninx ab interna caluaria separatur, ex qua separatione vasa diuulsa sanguinem effundunt, qui sub cranio collectus, nisi ipsi via ad exitum præstetur, ægro exitium affert. Aliquando solum externa lamina finditur, internâ integrâ manente: aliquando contrà accidit, vt externa lamina integra maneat, interna verò rimam seu fissuram contrahat. Cuius rei exemplum recitat Fallopius, *in lib. Hipp. de vuln. capit. c. 13.*

Aliæ rursum fissuræ, breues sunt, aliæ longæ; aliæ rectæ, aliæ curuæ. Quibus addere possumus differentiam à numero, quòd nunc vna rima est, nunc duæ, vel plures.

Contusio.

Contusio cranij. Secunda differentia est φλάσις, Galeno, & Paulo Æginetæ θλάσις, *contusio, & collisio*, cum sine rima & fissura, ab irruente & illiso extrinsecùs violenter, aut obstante duro aliquo & obtuso corpore, os ita contunditur, vt etsi externa eius facies ad sensum permaneat integra; in profundo tamen fit continui solutio, dum os intus deprimitur, & in se cogitur, vt idem ferè ossi contingat, quod carnibus, dum à re dura, non acuta læduntur, accidere solet, φλᾶν enim contundere, & contundendo emollire significat: & vsurpatur hoc vocabulum de piscibus & carnibus duris, quæ plagis emolliuntur. Et necessarium omnino est, vt sub ipso ictu os in seipsum impellatur, & cauum fiat id, quod colliditur; alioquin non collideretur: vt verò cessante ictu cauum & compressum maneat, non est necessarium. Maximâ enim ex parte mollia ad naturalem situm regrediuntur, vbi percussio & vis externa cessauerit. Itaque eorum sententia mihi non videtur probabilis, qui φλάσιν per depressionem cranij explicant, ita vt tangentibus & intuentibus fouea appareat, rémque explicant similitudine vasorum cupreorum, stanneorum, plumbeorum, quæ rebus duris allisa introrsum pelluntur, absque solutione continui, & foueam contrahunt. Hæc enim fracturæ cranij species non est, neque ad fracturas pertinet, sed figuræ saltem fit vitium, cùm nihil neque fissum, neque fractum, neque collisum sit, sed os solummodò depressum: etsi quandoque fractura coniungi possit. Clarum verò est, & ex Hippocrate apparet, eum de contusione loqui, quando os nunc plus, nunc minùs collidi, & nunc altiùs, ac totum os, nunc saltem in summo statuit, quod depressioni non competit, sed contusioni. Nisi quis fortè Hippocratem vtramque cranij læsionem, depressionémque & contusionem sub nomine φλάσιος comprehendisse dicere velit. Vtrumque enim fieri potest, vt scilicet cranium contundatur, simúlque deprimatur.

Contusionis cranij species. Atque ita duæ contusionis seu collisionis cranij species constitui possunt: vna, cùm cranium solummodò in seipsum cedit, ac subsidet, sicut spongia, vel caro compressa, & locum ac figuram naturalem non mutat, altera, cùm cranium simul deprimitur, & figuram mutat, ac foueam acquirit. Verùm contusio hæc simplex non est, sicut & reliquæ, cum quibus aliæ læsiones concurrunt, & cum fractura hæc species sæpe coincidit. Interdum enim cranium contunditur sine rima & fissura, quod in puerorum capitibus, quorum ossa sunt molliora, ferè accidit, aliquando rimam contrahit. Quorum enim ossa sunt duriora, in

in iis vix contundi potest cranium, quin simul frangatur.

Contusio rursum aliquando est sine eorum, quæ sunt intra cranium, læsione; aliquando verò cum eorum læsione. Etenim nonnunquam ex graui capitis contusione non solùm venæ, sed & arteriæ, ac nerui, qui sunt intra cranium, rumpuntur, quæ contusio periculosissima est. Et quidem venulæ & arteriæ, quæ sub cranio rumpuntur, non semper sub loco cranij, in quo fit contusio, rumpuntur, sed etiam in parte contusioni opposità vel vicinà. Fieri quoque potest, vt cranio in vna parte contuso vel percusso in alia parte aliqua sutura dissoluatur, & ossa, quæ per suturam vnita erant, disiungantur & hient, imo etiam cranium integrum in alia parte rumpatur & rimam contrahat.

Depressio.

Depressio cranij. Tertius modus, seu differentia est ἔφλασις Latinis *depressio*, desessio, introcessio, contusio, effractura Paræo, cum scilicet os finditur, sed non, vt in fissura simplici, in suo loco manet, verùm intrò cedit: id quod fit ex validis telorum obtusorum, lapidum, fustium ictibus, vel capitis ex lapsu ad rem duram obtusam vehementiore allisione. Quanquam enim depressio cranij etiam dicatur, cùm cranium integrum manens intrò saltem deprimitur, sicut dum cuprea, vel stannea vasa comprimuntur: tamen inter vulnera, & vnitatem solutam illa læsio non est referenda, ac osse in suum locum reducto, nihil mali amplius superest. Hic verò de ea saltem compressione loquimur, quæ cum fractura & ossis comminutione est coniuncta, atque ita non simplex fractura est, sed coniuncta cum rima, vel sede.

Differentiam hanc fracturæ aliqui non rectè explicant, & plurimi ita solùm fieri docent, cùm os præ ictûs vehementia non solùm finditur, ac intrò truditur, verùm insuper frangitur, fragmentumque cranij secedens sub oram siue limbum ossis vicini integri truditur. Quod vt aliquando fieri posse concedimus, & vnum ἐφλάσεως modum hunc esse admittimus: ita non semper necessarium esse putamus, vt particula ossis effracti sub os, quod integrum manet, detrudatur, & sub eo lateat. Sufficit enim ad ἔφλασιν constituendam, vt aliquod ossis fragmentum à toto separatum, interiora, & cerebri membranas versum detrudatur, & vel aliquibus angulis & extremitatibus acutis, quasi spiculis, meningem lædat, vel planâ superficie seruatâ cerebrum comprimat, eiusque motum impediat. Ego hanc læsi cranij differentiam commodissimè *fracturam* in specie appellari posse existimo.

Ἐγγείσωμα etiam peculiaris differentia est, quæ Galeno, 6. *meth. medend. c. 6.* Paul. Æginetæ, *lib. 6. c. 9* καμάρωσις & καμάριον dicitur: cùm scilicet fragmenta cranij deorsum compulsa simul cum telo ferientе, dum illud educitur, sursum trahuntur, ac reliquis sublimiora fiunt, ita tamen, vt Galenus *loco allegato* scribit, vt quamprimum ab integris fracturæ partibus deduci cœpit ægra intrò magis recedat & membranæ innitatur.

Sedes.

Sedes fractura cranij species. Quarta solutæ in cranio vnitatis species est ἕδρα Latinis *sedes*, sessio, vestigium. Erotianus per διακοπὴν explicat, & alij ἕδρην, διακοπὴν, & ἕδραν, pro eodem habent. Incisio etiam Latinis commodè dici potest. Interpretes Hippocratis etiam hic varij sunt. Planissimè rem explicari posse puto, si dicatur, ἕδρην, seu sedem, & vestigium esse, cùm à telo acuto cranium læditur, ita vt aciei teli impressi vestigium, & sedes, quà scilicet parte telum insedit, manifeste appareat. Aduenit autem ἕδρα perpetuo cum cutis & pericranij vulnere.

Verùm varij huius læsionis rursum modi sunt. Primò enim huc pertinet simplex illud vulnus, cùm pugione, cultro, stylo, vel alterius rei acutæ cuspide cranium læditur, quæ *Punctura* rectè appellatur, quæque nunc exteriorem solùm, nunc vtramque tabulam cranij penetrat. Deinde illud simplex vulnus, cùm à telo leui, acuto, & bene scindente secundum longitudinem scinditur, ita vt suum naturalem situm adhuc retineat, & vestigium in osse inciso appareat, quæ *Incisio* appellari potest fitque ea nunc ita, vt externa saltem lamina nunc verò vt vtraque discindatur. Tertius simplex modus est, si cum incisione aliquid ossis deperdatur, quam διακοπὴν ἢ ἀποσκεπαρνισμὸν in specie, & *dedolationem* siue excisionem nominant; dum scilicet sicut quando asseres asciâ vel dolabellâ complanantur, aliquid ligni abscinditur: ita hic etiam aliquid de superficie cranij abscinditur. Huc referunt nonnulli etiam id vulnus, quando bombardarum & sclopetorum glandibus aliquid cranij interdum aufertur

Compositi modi sunt, cùm quidem ipsum telum acutum est, sed non satis acutum, nec leue, sed aliquo modo obtusum, vel graue; vnde accidit, vt cranium non solùm scindatur, sed etiam rimam contrahat, aut contundatur, imò deprimatur, & cranium effringatur. Et quidem si cranium sit durius, cum incisione facilius fractura coniungitur, si verò sit mollius, contusio.

Fieri quoque potest, vt in exteriore cranij superficie solum incisionis vestigium sese ostendat, intus tamen rima sit.

Contrafissura.

Contrafissura cranij. Vltima differentia est, quam Hippocrates συμφορὴν seu *infortunium*, Paul. Æginetа, ἀπήχημα, Latini *contrafissuram*, seu resonitum appellant. Neque sine caussa hoc nomen indidit huic malo Hippocrates. Reuerà enim infelices & infortunati sunt qui nec ipsi sciunt, quo loco læsi sint, neque Medicus satis certus hac de re fieri potest, nisi quum res ferè iam desperata est. Accidit autem contrafissura ex resultu ictus in partem à plaga distantem, & ad resistendum minùs aptam. Dum enim aër in diploe vocata, hoc est, in meditullio cranij, seu inter vtramque laminam, conclusus vehementer ex ictu alterius loci agitatur & impellitur vndique, fit vt loco alteri caluæ solidæ allisus, ipsam perfringat.

Contrafissura quo loco fiat. Etsi verò de hac fracturæ specie alij aliter sentiunt, & nonnulli eam ad oppositam plagæ partem simpliciter restringunt; alij verò vt Paulus Ægineta *lib. 6. c. 90.* hoc negant, & si quid tale accidat, etiam in contraria parte cranium collisum esse dicunt, similitudinémque vitri, vtpotè quod vacuum est, reijciunt: tamen controuersia hæc facilè decidi potest, si verbis Hippocratis adhæreamus, qui non in parte opposita semper cranium frangi dicit, sed alio, quàm quo vulnus est ósque nudatum fuit loco, & addit, non scire posse Medicum vbinam malum hæreat, & quanam parte vulneratus sit æger: cum tamen facilè id scire posset, si in contrariâ semper parte læsio esset, siquidem æger facilè significare potest, quo loco percussus & læsus sit. Itaque satis est ad hanc differentiam constituendam, si rima non in loco sit, cui ictus inflictus est, sed alio, seu vicino, seu opposito. Sunt quidem nonnulli in ea sententia, rimam nunquam egredi extra os, in quo plaga facta est: sed contrarium docet experientia. Testatur enim Nicolaus Florentinus *serm. 7. sum. 2. tract. 4. c. 1.* se hoc obseruasse in quodam artifice, qui funes faciebat, qui cum in capite fuisset percussus, factâ in loco contusionis incisione, nihil læsum repertum fuit; tertià postea die cum febris fuisset subsecuta, apertа parte oppositâ copiosa sanies fuit inuenta. Refert quoque Petrus Pavv. *in anatomico succenturiato*, se vidisse ictum bregmatis os sinistrum, quo loco λαμβδοειδεῖ iungitur, fissо syncipitis osse dextro, idque prope bregma, loco ita vicino coronariæ suturæ, vt in ipsam rimæ pars sese extenderet.

Præterea interdum accidit, vt in externam laminam cranij ictus incidat, eáque integra maneat, altera verò non solum rimam contrahat, sed & fragmenta, quæ meningem & cerebrum pungunt, de se emittat; quod malum longe periculosissimum est. imò præter cranium & venulæ cerebrum ambientes ex aduersâ ictus parte rumpi, & aperiri possunt. Inde sanguis effluit, & breui in pus mutatus cerebri substantiam putrefacit & corrumpit: id quod se deprehendisse testatur Amatus Lusitanus, *centur. 6. curat. 110.*

Ex his quæ dicta sunt, patet, tres posse constitui contrafissuræ modos. Primus est, cum locus fissus & locus percussus sunt in vno eodémque osse. Secundus, cum eiusdem ossis percussa tabula externa: eáque integrâ manente, interior dehiscit. Tertius modus est, vbi os percussum ab osse fisso suturâ disterminatum est.

Potest huc & alios casus referri, vt ictus scilicet in aliqua parte capitis infligatur, vas autem aliquod in meningum alterutrâ (sæpius autem in pia matre, ob vasorum eius tenuitatem) non ea regione, quâ ictus illatus est, sed aliâ etiam, ad quam ictus non pertigerit, disrumpatur ob concussionis vehementiam. Sic vbi occipitio grauiter percusso sanguis manasset è naribus, conualuisse percussos obseruauit Fallopius. Et contrà fronte percussa sanguis sub occiput, ruptis vasis, effundi, ægróque malum lethale afferre potest. Exempla contrafissuræ recensent Nicol. Florentinus, *serm 7 sum. 7. tr. 4. c. 1.* Fallopius *in com. in lib. Hipp. de vuln. capit cap. 14.* Paræus, *l. 9 c. 8.* De loco contrafissuræ, vide *cap. sequent. quæst. 2.*

Fracturarum cranij differentia vnde. Atque hæ sunt differentiæ fracturarum cranij; quas licèt alij aliter recenseant & explicent: tamen si Hippocratem, & ipsam rei euidentiam consulimus, res plana est.

Pendent enim, vt breuiter ista contrahamus, omnes vulnerati & fracti cranij differentiæ, tum à telorum, quibus cranium læditur, varietate: tum ab ossis, quod læditur, ratione.

Etenim si telum acutum sit & leue, eóque seu punctim seu cæsim cranium vulneretur, fit simplex Incisio, quæ ἕδρα, & *vestigium* dicitur, quà nunc cranium perforatur, quæ in specie *Punctura* dici potest, nunc cæsim læditur, quæ *Incisio* dicitur, nunc etiam particula, si ad angulum obliquum vulnus infligatur, abscinditur, quam *Dedolationem* appellant: cui læsioni vicina est ea, quæ sclopetorum & bombardarum fit glandibus, quibus interdum aliquid de externa lamina tollitur. Si obtusum sit telum & graue, idque incidat in cranium mollius, vel ictus non sit admodum vehemens, cranij contusio accidit: si verò cranium sit solidius & durius, & ictus grauior; vel rimam contrahit cranium, vel frangitur, & pars aliqua de eo abrumpitur: si autem telum non admodum acutum sit, simúlque graue, potest fieri aliqua incisio, simúlque cranium contundi, deprimi, frangi.

Caussa.

Fracturarum cranij caussæ. Cranij istæ fracturæ, & læsiones omnes à caussis euidentibus & violentis ortum habent; quæ etsi in indicationibus non considerentur nonnihil tamen in fracturis determinandis, ad earum quantitatem, & qualitatem definiendam faciunt.

Cum enim istæ, de quibus hactenus diximus, læsiones

omnes sectione, contusione, tensione fiant, in telo considerandum pondus, prout graue vel leue, figura, prout latum vel angustum, acutum vel obtusum est. A b acuto enim fit incisio vel punctura; à lato & obtuso contusio vel fractura: quæ omnia curiosè planè persequitur Paulus Ægineta, *lib.6.cap.88.*

Considerandus etiam est modus ictus & læsionis, & quod de telo dictum, idem etiam fit, si lapsu ab alto caput rebus duris illidatur. Si enim id acutum est, incisio fit: si obtusum, fractura, rima, vel contusio. Et plerumque à lapsu fit contusio, rima vel fractura, eáque maior vel minor, prout casus ex loco alto, vel humiliore est reique cui caput alliditur, dura vel minùs dura. Modus, vt dictum, ictus læsionem variat. Si enim æger rectà telo occurrat, siue manu iaciatur, siue feratur, siue quid in ipsum illabatur, siue lapsus in rem duram impingat, grauius læditur; minùs verò grauiter, si ictus obliquus sit.

Neque hic solum teli & ictus conditio, sed & ossis habilitas consideranda. Nam licèt nullum os tam firmum sit, quin à caussa violenta possit frangi: plurimùm tamen interest, an sit validum vel infirmum, durum vel molle. Quod enim validum est, non nisi ab ictu vehementiore, & telo grauiore frangitur; quod infirmum, etiam ab ictu & telo non admodum graui læditur; quod molle, faciliùs comprimitur, difficiliùs, quod durum. Consistit autem ossis robur in crassitie, duritie, soliditate, tegumento: quæ omnia cùm clarissimè Hippocrates explicet, ea *ex libro de vulner. capitis* hic recitare libet. *Caluaria*, inquit, *media duplex est, ossa quo eius & in summa parte, quà carne tegitur & ab ima, quà cerebrum membrana contegit durissima sunt, maximè densa & leuia. Sed cùm à summo ad ima descedis, ex durissimis & maximè densis minùs densa, mollia magis, & caua inuenies, vsque ad interiorem partem, quà inter se connectuntur. Hæc autem maximè caua est, mollissima, & spongiæ similis. Quin & vniuersa caluaria à summo, & ab imo, parte exiguâ excepta, spongiam repræsentat, pleráque est caruncula similis, madentésque, quæ ve si digitis teratur, in sanguinem vertitur. Discurrunt etiam in osse venulæ tenues sanguinis plenæ. Quod igitur ad duritiem, mollitudinem, & cauitatem, caluaria sic se habet. Quod verò ad crassitudinem & tenuitatẽ, ex vniuerso caluariæ osse id tenuissimũ est & infirmissimum, quod inter frontem & verticem est, idémque paucissimâ & tenuissimâ carne tegitur. Hac etiam parte plurimum cerebri subest. Quamobrem vbi vulnus & telum æquale sit, vel etiam minus, ab hac parte magis colliditur, finditur ac dissidet: in quo casu res magis ad interitum præcipitat, maiori negotio curatur, & vitatur mors, quàm cùm id incidit qualibet alia capitis parte. Ex pari item vulnere, pari ictu, vbi alioquin plaga lethalis sit, homo celeriùs moritur, cùm hac parte caluaria percussa est, quàm cùm alia quauis; quoniam cerebrum inter frontem & verticem celerrimè ac maximè sentit ad malum, quod accepit os & caro: ex lateris os temporum infirmissimum est, quòd maxilla in tempore cum caluaria committantur, & sursum ac deorsum moueatur articuli modo; quòd iuxtà sit item, per quod facultas audiendi est, quòd vena caua & valida per tempus transit. Ex vniuersa caluaria id quod post aures & verticem, robustius est, & carne continetur copiosiore & altiore, quàm omne id quod à parte priore est. Quocircà, vbi vulnera ac tela paria similiáque omnino sunt, atque homo æqualiter, vel etiam grauiùs percutitur, hac parte caluaria minus finditur & colliditur. At si alioquin ex vulnere homini intereundum sit, noxa in posteriore parte existente diutius trahitur, cùm os ob crassitudinem diuturniore tempore pus contrahat, & inferiùs ad cerebrum transfundat. Præterea hac parte minus cerebri subest, & plerique ex iis qui posteriore caluariæ parte vulnerantur plures mortem euadunt, quàm ex iis qui priori.* Hactenus Hippocrates.

Neque solùm ossa pro diuerso situ: verùm ætatis etiam & temperamenti ratione differunt; & in alia ætate & temperamento molliora, in alio duriora & solidiora sunt, atque hic faciliùs contunduntur & franguntur.

Signa Diagnostica.

Fracti cranij signa & exploratio à symptomatibus. Signa hic petuntur primò ab effectibus seu symptomatibus, quæ plagæ superuenire statim solent, secundò à caussis: tertiò ipse sensus consulendus. Primum fontem quod attinet, caluaria ipsa, cùm ossea planè sit, sensúsque per se expers, neque dolorẽ, neque aliud graue symptoma excitare potest, sed tantùm membranarum & cerebri compressione, puncturâ, lancinatione, grauia symptomata oboriri solent: de quibus Celsus. *lib.8.cap.4. Percussa*, inquit, *caluaria protinus requirendum est, num bilem vomuerit, num oculi eius obcæcati sint, num obmutuerit, num per nares auré ve sanguis ei effluxerit, num conciderit, num sine sensu quasi dormiens iacuerit. Hæc enim nonnisi osse fracto eueniunt.* Quibus addi potest oculorum rubedo, vertigo tenebricosa. Augetur suspicio, si æger in percussionis actu stridorem quasi fracti ossis perceperit. De his sunt aphorismi Hippocratis: *Quibus diuisum est cerebrum, his febrem & biliosum vomitum superuenire necesse est.* 6.aphor. 50. *Quibus occasione aliqua cerebrum vehementer fuerit concussum, mutos protinus fieri necesse est* 7.aph. 58. *Propter plagam in capite acceptam stupor & desipientia, malum.* 7.aph. 14. *Ab ossis vulnere desipientia, si in vacuum vsque penetrauerit*, 7. aph. 24. Quæ symptomata omnia eueniunt cerebro & eius membranis affectis. Etenim cum cerebrum facultatis animalis sedes sit, & ab eo spiritus animales omnia sensus & motus organa accipiant, si cerebrum comprimatur & concutiatur; & spiritus animalis motum turbari eiúsque in organa sensus & motus influxum inhiberi necesse est. Hinc ex spirituum animalium turbatione vertiginem, ex influxu ac motu denegato lapsum, & spõtanei motus abolitionem, obcæcationem, obmutescentiam, stuporẽ, somnumque quasi profundum fieri necesse est. Atque vbi membranæ cerebri lancinantur, trahitur ventriculus in consensum, ob neruos sextæ coniugationis, atque facultas eius expultrix irritatur, vt primùm ea quæ in ipso continentur, deinde bilis (quæ ad motum aptissima est, & vesicula fellis membranacea eadem de causa in consensum tracta, facilè reijcitur) euomantur. Et cùm venæ & arteriæ ad cerebrum tendentes violenter rumpuntur, sanguis ex iis effunditur, qui interdum per os, aures, nares effluit. Signa tamen hæc etsi propria sint, non tamen semper sunt inseparabilia: atque accidere potest, vt etsi cranium fractum sit, nihil tamen istorum appareat: si scilicet fractura sit parua, caput robustum. Quædam etiam horum symptomatum statim inuadunt, vt subitus in terram lapsus, vertigo, caligo oculorum, biliosus vomitus, sanguis è naribus, auribus, palato fluens, ἀφωνία; alia postea superueniũt, vt conuulsiones & epilepsia, febris, delirium, torpor, paralysis.

Ab ictus conditione. Ideóque etiam secundus fons signorum consulendus, & ictus conditio perpendenda. In quo consideranda: Percutiens, capitis ictum recipientis dispositio, & instrumenti conditio. Inquirendum nimirum, an is, à quo percussus fuit æger, robustus vel imbecillis fuerit; num de industria; vel de improuiso, cum vehementia, vel obliquè ictum intulerit; num ex alto, vel minùs alto loco; num ex propinquo, vel minùs propinquo percusserit. Nam si qui vulnerat, est fortior, & de industria ac præmeditatus, aut ex loco altiore & rectà percutit, is grauiùs ferit, & os facilè rumpit, contundit, & intrò deprimit. Et qui ex loco altiore in rem duram cadentes impingunt, iis & facile os rumpitur, & contunditur, introceditque. Qui verò in loco plano cadit, & in rem minùs duram impingit, cranium minùs affligit.

A subiecto. In eius verò, qui percussus est, capite perpendendum, an debile vel robustum sit, durum vel molle, sanum, antequam percuteretur, vel morbosum fuerit; an æger sit senex, vel iuuenis, item quâ parte vulnus inflictum sit, & inde de læsionis vehementia coniectandum; vt modò in caussis dictum fuit.

Instrumentum tandem considerandum, an nimirum lapide, ligno, ferro, telo percussus sit, & an telum leue vel graue, acutum vel obtusum, durum, vel minùs durum, æquale vel asperum fuerit. Tela enim rotunda, orbiculata, & plana, obtúsa, dura, grauia, cranium maximè rumpunt, contundunt, & intrò deprimunt. Tela verò oblonga, tenuia, acuta, & leuia magis secant, quàm contundunt.

Per visum. Tertiò sensus ipse, fidelissimus testis, fracturas detegit, & hic Hippocrates iubet, vt Medicus, antequam quid tentetur, quò ægrum & astantes sibi confidentiores reddat, primò capillos consideret. Si enim hi telo sunt dissecti, & in vulnere ipso continentur, ossis denudati & læsi signum id esse docet. Etenim à lapide, vel alio telo cadente proiecto, si extremitas eius in angulum acutum abierit, pili sæpe & conscinduntur, & in ipsam ossis substantiam impinguntur, vt citra rimæ abrasionem euelli non possint. Deinde vulneris conditio attendenda: nam si vulnus longum sit in syncipite, quia ibi cutis est tenuis, & os rotundum, de cranij fractura meritò suspicio suboritur. In temporibus verò etsi vulnus sit longius, tamen quia os ibi depressum & planum est, & caro multa, os ibi fractum esse, non ita facilè suspicandum.

Per specill. Verùm certior explorandi modus est per specillum. Itaque quà plaga est specillum immittere oportet, neque nimis tenue & acutum, ne cùm in naturalem quandam foueam inciderit, opinionem fracti ossis frustra exhibeat; neque nimis crassum, ne exiguæ rimulæ fallant. Vbi specillum os attigit si nihil asperum, sed omnia læuia apparẽt, integrum os habetur. Si verò loco extra suturas asperi quid occurrat, fractum os esse indicio est. Sutura verò, quæ & ipsa aspera est fallere potest, & pro rima haberi. Et quamvis suturæ plerumque naturalem suum locum habeant: tamen cùm is non semper sit ita planè certus, ne fallamur, & suturam pro rimá, vel contra habeamus, tutissimum est, os nudare, & plagam diligenter explorare. Verùm si in ipsis suturis sit vulnus, longè difficillimum est fissuram cognoscere, vt pluribus Hippoc. *lib de vulnerib. capit.* & suo exemplo, qui *l.5. epidem.* se hoc modo deceptum, idque cum vulnerati pernicie, ingenue fatetur. Suturarum enim loco cranium naturâ suâ fissum est: Itaque si his locis leuior inciderit fissura, facile pro naturali fissura suturæ, plaga habetur, seu visu seu specillo id explores. Ideóque diligenter omnia animaduertere oportet, & teli conditionem attendere; cum à simili telo, eiusdémque magnitudinis, aut etiam minori ictu, atque graui, vel etiam leuiori, multò magis homo lædatur, si telum suturas attigerit, quàm si alias partes.

Per attramentum scriptorium. Celsus specillo contentus non est, & licèt nec minima rima appareat, tamen si ex tali vel ictus conditione, & symptomatibus superuenientibus, de fractura cranij suspicio sit, ossi atramentum scriptorium (quod ex sola galla fieri potest, si vitrioli acrimonia metuatur) medicamento mistum inducere iubet; & postea os radere. Quod enim fissum est, quia

quia nigrum colorem in se recipit, nigrum manet; reliquum album naturalem colorem rasura acquirit.

Hanc autem fissuram hoc modo deprehensam porrò secundum profunditatem radere oportet. Si enim rasione nigredo omnis eximitur, indicio est, fissuram minorem esse; si verò deleri non potest, ad profundiora peruenit. Quæ ex Hippocrate mutuatus est Celsus, *lib. 8. cap. 4.* qui vult, vt primò olli nigrum aliquod medicamentum imponatur; secundò linteum oleo imbutum supra extendatur; tertio cataplasma ex maza superponatur, & postridie, resoluto vulnere, caluaria radatur. Nonnulli hoc modo fracturam explorant.

℞. *Thuris, ladani, ceræ*, an. Vnc. iiij. *terebinthinæ, farinæ fabarum*, an. Vnc. ij.

Omnia simul imponantur. Si postridie aliquo in loco medicamentum fuit exsiccatum, ibi fracturam esse censent. Alij hoc imponunt:

℞. *Ceræ nouæ flauæ, thuris, santali*, an. ℥. ij. *terebinthinæ, aceti, farinæ fabarum*, an. Vnc. j. Misc. ad ignem. Fiat Emplastrum.

Fallopius scribit, eò loci, vbi cranium contusum est, quasdam maculas, seu puncta alba, instar eorum quæ in vnguibus apparent, conspici. Os enim contusum post duos vel tres dies adhuc viuit & nutritur: post tertium autem diem sanguis, qui in partibus contusis est, exhalat, ideóque cessat rubedo.

His addiderunt alij & alia. Iubent nimirum, vt æger filum vel funiculum dentibus apprehensum alterâ extremitate teneat, alterâ verò Chirurgus eum fortiter intendat, & intentum manu percutiat; aut vt aliquid, quod durum est, frangi tamen facilè non potest, dentibus frangere conetur. (Hippocrates, *in Coacis*, caulem asphodeli, vel ferulam masticare iubet. Videatur Duretus in Coacis. *l. 3. tract. 2. aph. 6.*) Dum enim hoc modo vel funiculus percutitur, vel in frangenda dentibus re dura laborat æger, ipsum facilè locum affectum, & cranij partem fractam deprehensurum, atque ibi stridorem, vel strepitum percepturum existimant. Scribit tamen Ambros. Paræus. *lib. 9. cap. 2.* etsi vtrumque sæpius tentauerit, signorum tamen horum veritatem experientia comprobare non potuisse.

Signa contrafissuræ. Signa verò Infortunij ab Hippocrate appellati, seu contrafissuræ quod attinet, si quis grauiter percussus, vel lapsus sit, & symptomata suprà enumerata adsint, rima tamen nulla in parte læsa appareat; in parte vicina vel opposita diligenter inquirendum. Etenim in aliis partibus vulnus cicatrice obducitur, in ea verò, in qua est latens fractura, nullo modo; caro quoque ibi mollior, tumidior, & flaccidior apparet; sanies quæ è vulnere effluit, copiosior est, quam pro vulneris magnitudine. Per interualla febricula quædam percipitur, & si stylus immittatur, cutis à cranio separata reperitur. Imò, etsi cutis sub loco fracto integra sit; tamen si raso diligenter capiti emplastrum ex pice, tùm liquida, tum nigra, cera, terebinthina, puluere ireos & mastiches imponatur; locus cutis, in quo fractura est, humidior & mollior apparet: æger etiam nihil tale cogitans cogitur subinde manus ei cranij parti admouere.

An autem vtraque lamina cranij fissa sit, vel externa solum, hoc modò præter rasuram deprehenditur: Primò æger ore ac naribus obturatis spiritum comprimat; si vtraque lamina est fissa & fracta, humor, vel spiritus cum ipso mixtus per rimam egreditur, quod tamen in osse nudo saltem locum habet. In tecto verò ex auditu id cognoscitur, cùm mandendo fortiter strepitus exauditur, vtraque ossis parte diuisâ.

Deinde iubent, vt puluis mastiches albumine oui excipiatur, & in linteo extensus rimæ applicetur. Si enim postridie medicamentum ea parte, quâ rima est, sit magis, quàm alibi, siccum, indicio est, rimam ad membranas cerebri penetrare; cùm calor expirans medicamentum siccet. Si non penetrat, etiam tale nihil adest. Tandem si, vt dictum, atramentum scriptorium rimæ illinatur, & cranium abradatur, quandiu nigredo apparet, facilè, quousque rima penetrat, deprehenditur.

Si dura mater sit vulnerata, aut ab aliquo officuli fragmento pungatur, præter bilis vomitum, casum, occæcationem, vertiginem, torpor accidit, mens non constat, neruorum resolutio, vel conuulsio sequitur, febris adest continua. Videatur etiam Celsus, *lib. 5. c. 26.*

Prognostica.

Fracturarum cranij prognostica. 1. Si cranium quocunque modo læsum sit, periculo non vacat, nec contemni vulnus debet: etiam vbi omnia bene sese habere videntur. Scribitque Ambros. Paræus *lib. 9. cap. 13.* & à veteribus proditum, & experientia confirmatum esse; in cranij fractura neminem extra periculum positum censeri debere, nisi post exactum diem centesimum: quod & Hippocrates, *in proœmio lib. de vulnerib. capitis*, monuit. Minus tamen periculi est, si externa saltem tabula læsa sit; & minus adhuc, si incisa solùm: contusio verò maius periculum coniunctum habet.

2. Si verò vtraque lamina diuisa sit, & tota caluaria aperta, maius periculum adest. Minus tamen periculi est, si sedes sit, aut fissura lata & ampla: maius, si sit angusta; adhuc maius, si sit contusio & rima; & præcipuè si sit rima angusta; maximum si rima sit in alia parte ab ea, quæ ictum excepit. Etenim etsi rima sæpe sit tam angusta, vt sensum exquisitè fallat; tamen pluribus mortis caussa fuit, teste Æginetâ; cuius rei historiam recitat Valleriola, *in appendic. loc. comm. cap. 15.* Quanquam non tam ob rimam ipsam, quam ob sanguinem supra cerebrum effusum ægri periclitentur. Periculúmque auget, si non constet, qua in parte fractura sit; & quòd sæpe osse extrà integro, nihilominus ossis aliquod fragmentum ab interna tabula separatum sit, quod dum membranas pungit, grauissimorum symptomatum, & sæpe mortis caussa est.

3. Maius adhuc periculum est, si præter cranium, & dura mater; maximum, si simul tenuis membrana & cerebrum læsa sint: & quò vulnus profundius penetrat, eò periculosius est.

4. Vt autem hæc clariùs pateant, & quantum periculi quodque vulnus habeat, appareat, aëris ambientis conditio & regio, locus vulneris, vulneris conditio, capitis dispositio, & ea quæ superueniunt symptomata consideranda. Et aërem quidem quod attinet: æstate capitis vulnera sunt periculosiora, propter inflammationis imminentis metum; hyeme quidem etiam, ob frigus: quod tamen aëre igne temperato facilè euitari potest. Et si homini ex vulnere moriendum est, hyeme, quàm æstate viuet diutius. Calor enim tempore hyberno vegetior est, ac æstate humores citiùs incalescunt, & putredinem concipiunt.

5. In humida regione plus periclitantur ægri, quàm in sicca, cùm cerebrum ab humidis facilè offendatur. Hinc in nonnullis regionibus vulnera capitis etiam à Chirurgis non satis peritis feliciter curantur; id quod sæpe in Germania accidit. In aliis verò etiam à peritissimis Chirurgis tractata ferè omnia sunt lethalia: id quod Neapoli, Florentiæ, & Bononiæ accidere solet. Fracturæ etiam, & vulnera capitis in plenilunio inflicta periculosiora sunt; cùm corpus & caput magis humoribus abundet.

6. Vulnus quò cerebro vicinius, eò periculosius: & ex cerebro vulnerato maius, quàm ex vlla capitis parte, periculum imminet.

7. In occultis rimis & contusionibus etiam non parum periculi affert, quòd quæ inter duas tabulas est medulla, compressa aliquid sanguinis effundit, qui eò loci putrescens, ossis inflamationem & corruptionem affert, vt interdum non solum aliquot post acceptum ictum septimanis, sed & mensibus, nihil malè suspicans æger moriatur: cuius rei notabile exemplum habet Petrus Pavv. *in comm. in lib. Hippoc. de vuln. cap.* de quodam, poculo stanneo in capite percusso, in quo nihil fissi deprehensum est consolidatóque vulnere æger bene se habere persuasum habens, post decimum mensem inter deambulandum vertigine correptus concidit, neque diu pòst obiit. Aperto cranio deprehensum est, os loco ictus planè computruisse, & meningem in consensum traxisse.

8. Vulnera in syncipite & bregmate valdè periculosa sunt. Nam os illud debilius & tenuissimum est carne tegitur paucissima & cerebrum eò loci copiosius; vt Hippocrat. *lib. de vulnerib. cap.* habet. Reuerà tamen cerebrum hoc loco, quam alio, magis abundare non videtur: sed hic magis arcuatur & attollitur, vt connexam cranij partem repleat, (quod forsan etiam intellexit Hippocrates) vicinius etiam est cranio, ac proinde hoc loco faciliùs quàm aliis, ab externa violentia lædi potest. Præterea quocunque modo æger decumbat, saniei non datur commodius effluxus. In posteriore capitis parte vulnera se contrario modo habent, quia ibi os, firmius. Quæ in anteriore sunt parte, medio modo sese habent, cæteris paribus. Licèt enim & ibi cerebrum sit copiosum, os tamen satis crassum est, & præterea vix adsunt expurgandæ materiæ per nares & aures. Ideóque etsi tela æqualia sunt & vis æqualis: tamen semper grauiùs afficitur os capitis anterius, quàm occiput. Et vulnerato occipite plures euadunt, quàm in aliis capitis partibus. Et si ex occipitis vulnere homini moriendum est, vitam diutius trahit. Nam propter ossis crassitiem noxa tardius cerebro communicatur, & longiore interuallo pus generatur & colligitur.

9. Sicut ipsius ossis læsi ratione nulla periculosiora sunt vulnera, quàm quæ bregmati infliguntur: ita in temporibus vulnera valde periculosa sunt, ob musculos temporales, in quibus venæ, arteriæ, nerui disseminantur, quibus arctè cerebro tempora connectuntur; & propterea iis læsis, hæmorrhagia, conuulsiones, delitia, casus & alia symptomata accidunt. Neque propter musculos os ibi commodè nudari & secari potest. Quibus accedit, quòd maxillæ inferiori detrimentum affertur, eiúsque motus impeditur, ob læsum temporalem musculum, qui maxillæ motui addictus est, & auditus organo vicino damnum facilè afferre potest. Videatur historia huius rei apud Guilhelm. Fabricium, *cent. 2. obseru. 8.*

10. Sunt quoque vulnera periculosa in suturis, cùm propter cranij eo loci imbecillitatem, tum propter duram meningem, quæ fibris ibi annectitur. Et sanies per suturas è vulnere facilè in duram matrem destillat.

11. Minùs periculosum vulnus est, quod cæsim factum; magis quod punctum, maximè, quòd cum contusione. Contundentia enim, præterquam quod ossis depressio cauitates cerebri

cerebri

febri comprimunt, etiam complura alia mala inferunt, quæ ob cutis integritatem oculis non sunt obuia; qualia sunt, totius medullaris cerebri substantiæ concussio, squammulæ alicuius ex cranij interna parte, membranas cerebri pungentis abscessus, ruptio denique nerui alicuius molliusculi, vel venæ vel arteriæ.

11. Rima quò latior est, & statim primis diebus apparet, eò minus periculosa: angustæ verò rimæ, & quæ non apparent, magis periculosæ sunt. Et si externa saltem lamina finditur, rima periculo vacat. Periculosum verò est, vbi vtraque lamina fissa est; cùm sanies tum in duram matrem decidere possit. Periculosissimum est si solùm interna lamina findatur; cùm rima illa lateat, & in conspectum non veniat; præcipue si festuca aliqua membranas pungat. Valde etiam periculosa est fissura, si cum depressione coniuncta sit & ossis pars auulsa subiectum cerebrum premat. Periculosissimum vulnus est, si rima in aliâ parte sit quàm quæ percussa est, & vas aliquod intus, in parte aliqua quam ignoramus, rumpatur.

13. Periculosæ etiam sunt cranij depressiones, & sæpe neglectæ mortem afferunt; cuius rei exempla annotauit Guilhelm. Fabricius; *cent.2. obseru.3.* vbi etiam rectè Felicem Vviris refutat, qui in sua *Chirurgia cap.7.* statuit, non multùm laborandum esse in cranio depresso eleuando, sed negotium totum naturæ committendum esse, & parum referre, etiamsi fouea remaneat. Etsi enim in infantium & molliorìbus capitibus hoc locum habere possit, & idoneis emplastris adhibitis, vt suprà dictum, cranium naturâ coopitulante restituatur: tamen in siccioribus & durioribus ossibus omnino eleuatione cranij opus est. Spatium enim inter cranium & membranam est satis exiguum, vt eo depresso & cerebrum lædi, & motus eius impediri possit. Imò etsi ab initio grauiora symptomata non superueniant: tamen curatione neglecta, & cranio depresso incuruato manente, stupiditas ingenij incurabilis sequi potest: vt id obseruatione peculiari docuit Guilhelm. Fabricius, *cent.3. obseru 21.*

14. Maius adhuc periculum est, si præter cranium etiam dura membrana, quacunque sui parte præcipuè autem media capitis parte, vbi sinum illum sanguine refertissimum (torcular vocant) constituit, lædatur; quo loco sauciata omnem illam intercapedinem, quæ inter cerebrum & duram matrem interiacet, adimplet, cum præsentaneo mortis periculo.

15. An autem ex vulnere cerebri conualiturus sit æger, ex virtutis robore, & morbi vehementia diiudicandum. Si enim naturæ robur sit magnum, & calor innatus sese rectè habeat, sæpe etiam periculosa capitis vulnera præter spem sanantur: contra vbi vires deficiunt, & calor est imbecillis, malum est indicium; præsertim si praua symptomata statim accedant. Et quò pars quæ læditur, est nobilior, & quò læsio maior est, eò vulnus periculosius est.

16. Quò caput, vel natura, vel ex morbo, vel ex ætate, est debilius, eò vulnus est periculosius Hinc in senibus vulnera capitis sunt periculosiora: minùs iuuenes & mediæ ætatis periclitantur. Nam & calor in senibus est debilior; sanguisque minùs laudabilis & serosus, minùs aptam vnioni & agglutinationi materiam præbet. Infantes verò & pueri, etsi ossa habent molliora, & sanguine bono humentia; ac propterea ex sese faciliùs sanentur: superuenientium tamen symptomatum ratione, & quòd putredo in corpore calido ac humido facilè excitatur, satis suspecta sunt.

17. Si caput destillationibus obnoxium, aut æger erysipelata in capite pati soleat, aut corpus lue Venerea infectum, aut omnino cacochymicum sit, aut hectica febre, vel tabe, vel alio morbo consumptum; vulnus periculo non vacat. Cum enim ad vulnus vniendum, naturæ robur, & bonus sanguis requiratur; vtrumque deest in hecticis, & morbo vel tabe consumptis; bonus verò sanguis in cacochymicis. Periculosum etiam est, si quis in capite post Veneris actum vulneretur.

18. Symptomata quod attinet, duo eorum genera sequi solent: vnum eorum, quæ affectûs cerebri substantiæ, & partium vicinarum sequuntur, qualia sunt, conuulsio, paralysis, delirium, sopor, stupor, febris, & similia, quæ in toto apparent; alterum eorum, quæ ob repentinam spirituum animalium agitationem, turbationem, & dissipationem proueniunt, qualia sunt voce priuari, non videre, non audire. A quibus symptomatibus aliquando ad se redeunt ægri, sine vllis grauibus symptomatibus superuenientibus; quando scilicet nec cranium fractum, nec neruus, venæ, aut membrana aliqua cerebri rupta est: aliquando verò ad se non redeunt, vel si ad se redierint, in grauissima symptomata incidunt; vbi nimirum partium harum aliqua læsa est.

19. Itaque quæ initio vulneratis accidunt symptomata, minùs terrere debent, quàm quæ perseuerant, vel postea superueniunt. Cùm enim fiant saltem ob dolorem, hæmorrhagiam, aut spirituum animalium turbationem, lethale vulnus non significant. Quæ verò vel permanent, vel quarto, septimo die, aut deinceps, quo tempore omnia in melius mutari oportebat, accidunt, periculum portendunt, & sanici collectionem, putredinem, vel simile quid adesse significant.

20. Si nullum prauum symptoma adsit, vulnus quidem periculosum dicendum est, non tamen lethale: modò Medicus & ægro adstantes singuli suum officium faciant. Et quod de aliis morbis acutis dicitur, id & hic locum habet. Si æger quiescat, mente constet, somnum capiat, facilè spiret, siti non vrgeatur, cibum non fastidiat, non doleat; si febris adsit, vel decedit, pus album sit læue, æquale, non fœtidi odoris, conuenientis quantitatis; si ægri facies sit similis bene valentis, & siu postulmùm; si membrana sit mollis, sui coloris, liberè moueatur, caro increscens rubicunda, ac ceruicis & maxillæ quietus & facilis motus: bene præsagire licet, etsi vulnus magnum sit.

21. Si per vulnerum capitis initia, febris oboriatur quarto, aut septimo die, id à puris generatione fieri putandum est, nec adeò periculosum est *Dum enim pus fit, dolores, ac febres accidunt, 2. aphor 47.* Si verò post septimum, & eo tempore, quo iam terminari debet, incidat, periculosum; cùm putredinis in cerebro, meningibus, aut cranio sit indicium: præcipuè si alia etiam adsint signa, quæ putredinem adesse simul attestentur, vt pallidus & subflauus vulneris color. Perpendendum tamen hic, an febris sit ab erysipelate: tum enim minus periculum coniunctum. Cognoscitur autem ab erysipelate, & biliosæ materiæ confluxu febrem ortam esse, si cum rigore inuadat, tertianæ typum obseruet, atque dolore terminetur paroxysmus; si vulneris labia subtumida sint, vnàque tota facies; si ceruix & maxilla adeò rigeant, vt vix caput moueri, & os diduci possit; si mordicans & pungens dolor, & calor major quàm ab inflammatione.

22. Si vulnus aridum & siccum, salitarum carnium instar, appareat, & vulneris labia depressa, & non tumida sint, nihilque saniei vulnus emittat, & liuidum ac citrinum appareat, periculosum est. In vulneribus enim magnis, si tumores non superueniant, malum: Hippocrates, *5. aph.66.*

23. Si capitis vulneri tumor superueniens statim euanescat, malum: nisi fiat id ob euacuationem aliquam per purgationem, phlebotomiam, aut resolutionem: Hippoc. 5. *aphor.65.*

24. Si os initio nigrum euadat, mors prædicenda & timenda.

25. Propter plagam in capite acceptam, stupor aut desipientia, malum, 7. *aphor.14*

26. Si os purulentum euadit, & pustulæ per linguam exoriuntur, linguáque præ siccitate finditur & denigratur, ex acris saniei per palati foramina in linguam delapsu, raró euadunt ægri.

27. Si æger delirat, si memoria aboletur, si lingua est incontinens, si caligant & obscurantur oculi, si aures obsurdescunt, si æger in lecto iacet immobilis, vel ex eo se præcipitem vult dare, si vrina & alui excrementa supprimuntur, si paralysis aut conuulsio accedit: omnia ista vulnus lethale indicant.

28. In omnibus capitis partibus facilè caro regeneratur & inducitur, exceptâ frontis eâ parte, quæ paulum est super interstitium superciliorum; vt interdum per omnem ætatem vlcus ibi maneat. Est enim eò loci cauitas, quæ ad nasi cribrosa ossa pertingit, & excrementa quæ alioquin per nares & oculos efferuntur, eò confluunt. Ambros. Paræus *lib.9. cap.12.*

29. Vrinæ quoque perturbatæ, quales iumentorum, cùm maximam humorum corruptionem ostendant; necnon albæ & perspicuæ, vtpote bilis flauæ ad caput motum significantes, periculosæ sunt. Obseruauit etiam Io. Andr. à Cruce, vt *tr.2. de vuln.lib.1.c.5.* refert, eos quibus diarrhœa, aut dysenteria sponte superuenerit, ferè omnes periclitatos fuisse, ac quamplures etiam, qui pollutione vexantur.

Curatio.

Si cranium læsum sit, quocunque etiam modo, corpus euacuandum, in corporibus plethoricis & cacochymicis. In eiusmodi enim corporibus, etiam quæ leuia sunt vulnera, ob humorum copiam praua attrahunt symptomata; multò magis verò id accidit in magnis. Imò in omnibus vulneribus capitis, euacuatio necessaria est, in quibus sectione, dilatione, ossis abrasione opus est, & caussa adest, ob quam affluxus humorum metuatur. *Cranij fracti curatio.*

Ideóque primùm, & protinus primâ die vena aperienda, cephalica vel communis, modo vires id permittant, vt affluxus tenuioris sanguinis ad caput impediatur, & sanguinis tantum euacuandum, quantum eius copia requirit, & vires ferunt, & prout ex vulnere parcè vel copiosè effluxit; aut si venam aperire non liceat, cucurbitæ scarificatæ dorso applicentur, & scapulis, vel etiam lumbis.

Deinde corpus euacuandum medicamentis idoneis, & imprimis bilem ac serum, quæ, vt mobiliora, facilè ad caput feruntur, purgantibus, plurimumque omnino vtilitatis in vulneribus capitis purgatio rectè instituta habet. Conueniunt hic syrup. rosar & violar. solutiuus, pulpa tamarindor. myrobalani, præsertim citrinæ, infusæ vel decoctæ; cum humorum ad caput motum impediant, & caput roborent.

Neque

Neque inutile est rhabarb. (alioquin quidem vaporosum, & capitis affectibus minùs commodum) infusum in decocto myrobalan. citrinar. & admisto syrupo rosarum solutiuo, vel pulpâ tamarindorum.

Vel iniiciatur hic Clyster.

℞. *Rad. pæon.* Vnc. j. *parietar. maluæ, althéæ betonic.* an. M. ʃ. *sem. pæonia*, Drach. ij. *flor. borragin.* P. ij. Coquantur in aq. simpl.

Colat. ℞. ℔. j. *elect. diacathol. Indi maioris*, ana ℥. vj. *olei liliorum alborum.* Vnc. ij. *rutacei, mellis anthosati*, an. ℥. j. *salis* Drach ʃ. F. Clyster.

Non tamen medicamenta purgantia sint nimis lenia; cùm ob humorum ad caput motum in vulneribus capitis aluus plerumque adstricta sit. Ideóque syrupo rosarum vel violarum solutiuo, & lenibus istis medicamentis in robustioribus ℥. j. vel ij. electuarij rosati Mesuæ, vel de succo rosarum addere iuuat est, cum aqua vel decocto cichorei.

Clysteres quoque sæpius repetere conuenit, vt vapores à capite reuellantur.

Exhibenda præterea biliosos humores alterantia, & quæ calidorum vaporum ad caput motum impediunt, capútque roborant, vt *syr. rosar. myrtinum, de endiuia, granatorum, de betonica*, quæ simul serum sanguinis subducit, vrinamque mouet, *cum aqua vel decocto hordei, betonicæ, cichorij, plantaginis, conserua item rosarum.*

Ipsum verò vulnus quod attinet, potest, vt ex superioribus patet, id variis modis fieri. Si enim vulnus fiat ab instrumento incidente, vel pungente, non potest cranium lædi, nisi cum vulnere cutis: si verò à contundente, potest id fieri etiam sine cutis capitis vulnere, & cum eo: potest quoque vulnus vtramque laminam penetrare, vel alteram tantùm. De his ergo ordine dicendum.

Et primò quidém, si cutis vulnerata sit, & satis pateat, labiaque, quantum opus, diduci possint, sectione nulla opus est; sed aut digito, aut vnguibus, aut instrumento obtusam aciem ex altera parte habente, membrana ab osse diuellenda, sic vt labia æqualiter, & quantum satis dilitent.

Pericranij sectio. Si verò cutis non satis pateat, latiùs aperienda, donec fissura tota in conspectum veniat: & in primis hic cauendum, ne quid de pericranio integrum relinquatur. Terebrâ enim vel scapello postea laceratum dolores & inflammationem excitat, & malum facilè cerebro communicat. In pericranij autem sectione id monendum, tunc eam solùm tentandam, cùm suspicio est læsi cranij, aut insignis est contusio, sanguinem concretum continens. Aliàs verò non sine caussa doloribus affligi æger debet. In pueris etiam non facilè hæc sectio tentanda, & sanguinis profusione ac dolore vires eâ ætate debiles deiiciendæ; sed potiùs opera danda, vt conuenientibus topicis materia discutiatur.

Sectio cutis capitis quomodo instituenda. Sectio verò cutis ea plerumque commodissima est, si Chirurgi opera fieri debet, (namque ex vulnere est, necessariò talem habemus, qualem accipimus) quæ duabus transuersis lineis, crucis, siue literæ X. figuram exprimit; præsertim cum fractura aut depressio magna est. Aliàs hæc sectio non semper necessaria est, sed etiam rectam à latere vulneris, versus ipsum vulnus, ita vt anguli recti constituantur, ex linea recta ducta supra rectam, in primis si vulnus sit rectum, vel oblongum instituere licet, hoc modo: —| vel trigonam —<. Sanguinis postea fluxui & dolori succurrendum linamentis, vel albumine oui, vel vino austero madidis.

In sectione autem musculi temporales vitandi, quantum fieri potest: cùm & neruosissimi sint, & cerebro vicini, & inflammationes, deliria ac conuulsiones afferre soleant. Vitandæ quoque sunt suturæ, cùm eo loci fibræ duræ matris pertranseant: & ad latera suturarum sectio facienda. Scribit tamen Ioannes Andr. à Cruce, *tract. 2. de vulner. lib. 1. c. 11.* se necessitate cogente, & in temporibus, & in suturis felici euentu sæpe sectiones molitum esse; itaque consultius esse, aliquid nonnullâ cum fiduciâ, vel cum periculo facere: *Cranij fracturæ curatio.* secutúsque est hac in re Celsum, qui scribit, vrgente necessitate, & si accidentium magnitudo impellat, etiam temporum incisionem faciendam, sed iuxta villorum progressum.

In vulnere etiam frontis cauendum, ne sectio fiat per transuersum. Etenim si musculus, qui palpebram attollit, per transuersum secetur, palpebra decidit, nec oculus aperiri potest, atque hoc modo visio læditur: sed sectio à parte inferiore sursum versus facienda. Neque etiam sectio nimis ampla facienda; non solùm quia turpitudo ex cicatrice maiore oritur, sed pars denudata etiam imbecilla redditur. Ideóque tanta solùm, quanta ad plagam detegendam opus est, sectio facienda.

Hinc ad os læsum accedendum. Cùm verò cranium variis modis lædi possit, vt suprà dictum, de iis ordine dicemus.

Et primò de fissura, in qua externa solùm lamina læsa, internâ integrâ manente.

Fissura cranij in externa solùm lamina. Fracturâ detectâ & denudatâ, scalpro, seu plano, seu incuruo, seu cauo os deradendum, quamdiu vestigium aliquod fracturæ appatet: de quo in *institut. lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 8.* dictum. Quia enim in rima necessariò aliqua sanies colligitur, quæ è superpositis partibus defluit, & os atque subiectam membranam facilè corrumpere potest; derasione vsus, eiusmodi saniei collectio impeditur. Deinde quia labia in osse plerumque inæqualia & aspera sunt, ac dolorem pariunt, neque caro cum iis facilè vnitur; asperitas omnis deradendo tollitur. Tertiò etiam in cognitionem fracturæ peruenimus, & quam profunda sit, radendo cognoscimus.

Vt autem de profunditate fissuræ certius constet, primò super os aliquod nigri coloris medicamentum liquidum, vel atramentum scriptorium imponendum, ac vulnus siccis linamentis implendum, & cataplasma dolorem leniens imponendum; postridie soluto & purgato vulnere os deradendum. *Cranium in fractura quomodo radendum.* Tum enim fissura, quæ nigrum medicamentum in se suscepit, nigra apparet, os verò reliquum album. Os ergo tamdiu, vel vnâ vice, vel pluribus vicibus deradendum, donec tota rima aboleatur, & os totum album appareat, & sanguis instar lachrymarum extillare incipiat.

Non tamen sine caussa quis hic dubitare posset, an opus sit (præcipuè in nostris regionibus, in quibus capitis vulnera non ita periculosa sunt, vt in multis locis in Italia) ita curiosè semper fracturas cranij præcipuè non penetrantes, & tam accuratè radere. Si enim, vt postea dicetur, Galenus, *6. meth. cap. 6.* rectè monet, & ipsa experientia confirmat, fragmenta ossium longius excurrentia vsque ad finem prosequenda non esse; cùm nulla inde noxa sequatur, & tales ossium rimas natura sponte, vt in aliis ossium fracturis, consolidare soleat: cur non etiam in his fracturis, vbi non totum cranium, sed superior saltem lamina fracta est, idem fieri possit? Vid. *quæst. 3. cap. sequent.*

Figuræ scalprorum videantur apud Ioan. Andr. à Cruce, & Ambros. Paræum, *lib. 9. cap. 4.*

Antequam autem os radere incipimus, vulnerati aures aut lana, aut gossypio, aut carptis linamentis obturandæ sunt, ne ex rasura molestiam aut strepitum æger percipiat: ægri quoque caput ab astantibus immobile tenendum. Dum verò raditur, vulneris labia puris linamentis muniendà, ne à scalpro vel aëre lædantur.

Scalprum verò, ne attritu longo incalescat, & os inflammet, vel in oleum rosaceum, vel aquam rosaceam sæpius immittere, vel, quod commodius, immutare oportet; cum aliàs etiam scalpra permutanda sint. Ideóque scapella & numero multa, & magnitudine differentia in promptu habere oportet.

Post rasuram, & ossis & cutis vulneratæ ratio habenda. Etsi verò & regeneratio partis deficientis, & rimæ, & cutis coalitus naturæ opus sit: adiuuanda tamen ea medicamentis. Et primò quidem pulueres cephalici suprà propositi imponendi, nec pingue quid cranio imponendum. Delectus tamen hic medicamentorum habendus. In vulnere enim exiguo, & corpore humidiore & molliore, sufficit thus: in maiore & licciore, manna thuris vsurpanda: si vulnus sit sordidum, & corpus valde siccum, myrrha, & alia valentius siccantia vsurpanda. Et tempore quidem frigido calida vsurpanda, iris, aristolochia: tempore verò æstiuo sanguis draconis, cornu cerui. Supra os pulueres, linamenta sicca imponenda, (quæ etiam in principio, si pulueres illi non in promptu sint, semper cranio imponenda) supra linamenta verò tandem digestiua vnguenta dicta, cutis & labiorum vulneris gratia, applicanda; in primis verò in capitis vulneribus laudatur resina abietina cum modico oleo rosaceo: & sunt suprà etiam talia proposita.

Vt verò post rasionem inflammatio aliqua non excitetur, interdum anodynis vti oportet, & proinde partem circa vulnus oleo rosaceo calido fouere: deinde linteum vino calido, in quo rosæ & betonica cocta sint, madidum imponendum, quod totam partem oleo inunctam complectatur. Aut, si inflammatio iam immineat, cataplasma ex farina hordei & rosis cum posca imponendum. Apparente iam pure, ad detergendum, vna & altera vice melle rosaceo, vel solo, vel cum dicto vnguento misto, vtendum prout puris maior vel minor copia est. Nam si copiosum sit pus, solo melle rosaceo vtendum. Vulnere deterso sarcoticum medicamentum supra pulueres imponendum, vt vnguentum Basilic. de betonica, de matrisylua.

Tandem vulnere carne repleto, vel siccis linamentis, vel emplastro diapalma, vel alio conuenienti cicatrix inducenda.

Curatio fracturæ Cranij, quæ vtramque laminam penetrat, sine tamen membranarum læsione.

Fractura cranij laminæ vtriusque. Si verò maior sit cranij læsio, quàm vt externa solùm lamina fissa sit, videndum, qualis sit fractura. Potest enim tantùm esse fissura, vel simul ossis depressio & fractura; vel etiam contusio. Si sit simplex vtriusque laminæ fissura, sed sine membranarum & cerebri læsione, curanda est, vt mox dicetur. Si verò cranium simul depressum sit, eleuandum, vt in *Institut. lib. 5. part. 1. sect. 2. c. 5.* dictum, & Ambr. Paræus, *lib. 9. c. 5.* tradit. Si ossis aliquid effractum, & in multas testas defractum sit, & ita auulsum, vt facilè eximi possit, forcipe

vel

vel volsellâ extrahendum: si pertinaciùs autem adhæreat, & præcipuè membranas pungat, vel premat, vectibus, forcipibus excisoriis, scalpris eximendum: de quibus Paræus, *lib. 9. cap. 6.*

In ossibus tamen extrahendis nulla violentia adhibenda; sed si extractioni resistant, opus totum naturæ committendum; (modò ab iis membranæ non lædantur) quæ id, quod instrumentis nullis consequi licet, facilè suo tempore expedit. Multò minùs cranij pars, quæ cuti vel pericranio adhuc cohæret, (etsi à reliquo cranio auulsa sit.) extrahenda, & cerebrum ac membranæ eius, suo tegumento spoliata, nuda relinquenda, sed suo loco restituenda, & naturæ negotium committendum; quæ ipsa vel separabit, vel reliquis ea agglutinabit: vt Paræus, *lib. 9. cap. 7.* monet, & historia curationis comprobat.

A fractura cranij quæ pericula immineant.

Si verò simplex rima sit, sed sine cerebri & membranarum læsione, ita curatio instituenda. Duo pericula hîc præcipuè imminent. Primum est, quòd sanies ad duram matrem destillat. Cùm enim ex fractura os debile effectû sit, alimentum affluens debito modo concoquere non potest: vnde excrementitia quædam humiditas in loco fissuræ nascitur, & etiam in partibus incumbentibus, quæ per rimam in membranam duram destillat: vnde metuendum, ne humor hic putrescens membranam corrumpat, & inflammet, vnde febres, conuulsiones, delirium, & sæpe mors ipsa sequitur, atque hæc vulgatissima interitus eorum, qui ex vulneribus capitis moriuntur, caussa est. Secundò interdum accidit, vt festuca quasi & frustulum ossis intus separetur, ac duram membranam pungat, vnde dolores acutissimi, & conuulsiones oriri possunt. Itaque præcipuus hic curationis scopus est, vt saniei huic exitus pateat vel paretur, & si festuca aliqua cerebrum pungat, illa dematur. Ac proinde si foramen inflictum vulneri expurgando & curando non sufficiat, vel quia ex depressione ossis nimiùm comprimitur membrana dura, vel quia nigrescit, alterum foramen adhuc, priori vicinum, moliendum est, prominentibus interstitiis cuspidibus resectis.

Quapropter curandum, vt cutis loco affecto, vel ex vulnere pateat, vel dicto antea modo aperiatur. Si verò fractura tam ampla non sit, vt per eam sanguis vel sanies, quæ ab osse & cute continuò separantur, inque duram matrem destillant, euacuari possint; cranium maturè, & quam potest fieri citissimè aperiendum, vt saniem expurgare, & duram membranam ab ea mundare liceat.

Cranium quomodo aperiendum.

Quomodo verò cranium aperiendum sit, *Institut. lib. 5. part. 1. sect. 2. c. 8.* dictum; & tractat hac de re diligenter Ioan. Andr. à Cruce, *de vulner. lib. 1. tr. 2. c. 13.* Aperitur autem cranium vel scalpris, vel terebrâ, vel modiolis. Neque enim, vt verbis Petri Pavv. *comm. in Hippocr. de vuln. capitis*, vtar, semper per prisin, excisio quæ trepano fit, intelligenda. Tentandum delere fissuram; planandæ ossis fracti oræ, si angustæ sint valde rimæ, dilatandæ, vt superfluis exitus detur; idque accommodatorum scalprorum vsu. Abradentes scalpri si non suffecerint, etiam ad cyclisceum accedendum. Breuiter omnia tentanda, priusquàm modiolus in vsum trahatur; periculo enim non vacat. Vnde nisi summa vrgente necessitate eo non vtendum. Nimirum scalpra locum habent, vbi magna fractura est, & ossa fracta vacillant, vt & in ossibus mollioribus: si verò os firmius sit, terebra vel modiolo opus est. Si enim os non solùm fractum, sed & effractum & depressum sit, nec terebram, nec modiolum adhibere conuenit, ne osse magis compresso, subiectæ membranæ lædantur; sed sano ossi tunc, proximè tamen, quantum fieri potest, versus fracturam, imponenda; & cranium, quantum ad saniei exitum necessarium est, aperiendum, ossisque quàm minimum eximendum, ne membranæ valde denudatæ aliquid incommodi patiantur; sed satis est, si quod membranas pungebat, eximatur.

Monet & hoc hîc Galenus, *6. meth. med. cap. 6.* Si ossium fragmenta quædam longiùs excurrant, ne ea vsque ad finem prosequamur; cùm nulla ex eo, modò reliqua rectè peragantur noxa sequatur, ipsa experientia teste, ad quam etiam prouocat Amatus Lusitanus, *cent. 6. curat.* 100. qui tales ossium rimas longiùs procurrentes consolidari & ferruminari vidit. Vt enim in aliis ossibus, ita etiam in cranio natura callum obducere solet.

In scalpris verò eligendis hîc alio modo res sese habet, ac in rima, quæ externam tantùm cranij laminam penetrat. Ibi enim latiora scalpra primò vsurpanda, deinde strictiora & angustiora: hîc verò ab angustioribus incipiendum, & ad latiora progrediendum.

Dura mater quandoque aperienda.

Notandum etiam hîc, quod obseruauit Guilhelm. Fabricius, *lib. 1. obseru.* duram matrem, inter quam & cranium plerumque spatium est, quandoque arctè totam cranio adhærere, quo in casu perforatio fere inutilis est cùm sanguis non inter ipsum & membranam duram, sed infra duram membranam, seu matrem, quam vulnerare ita non licet, contineatur. Si tamé necessitas id postulet, ea ipsa potiùs aperienda, quàm permittendum, vt æger sine auxilio moriatur. Cuius rei historia extat apud Glandorpium, *in speculo Chirurgia, obseru.* 4. de quodam pugili, cui cùm grauiter in capite vulnerato tertiâ die grauia symptomata superuenirent, vt suspicio esset materiam intra cranium collectam esse, cranium apertum est; verùm nihil effluxit, sed dura mater in tumorem elata in conspectum venit: quæ cùm scalpello incuruato, ne pia mater læderetur, aperiretur, maxima copia saniei effluxit, quæ non inter cranium & duram matrem, sed inter duram & piam matrem latuerat; qua euacuatâ, & idoneis medicamentis adhibitis, æger sanitatem recuperauit.

Quo loco aperiendum.

In apertione cranij & hoc obseruandum; vt in decliviori quantum licet, parte apertio fiat, (modò per suturas, aut per ossis tenuitatem aut crassitiem liceat, & cerebrum vulneratum non sit, quod tunc per decliuiora loca aperta exire solet) vt saniei faciliùs exitus detur. Neque etiam perforatio in suturis facienda est: nam quia eò loci venæ & membranæ transeunt, ferro facilè lædi possunt. Et quia cranium ibi imbecillius est, facilè fieri posset, vt in terebrando ferrum præter opinionem descenderet, & membranam ac cerebrum læderet. Præterea suturæ factæ sunt, vt per eas vapores capitis exhalarent, si ergò callus ibi post apertionem generaretur, exspiratio impediretur. Si tamen aliter euacuatio saniei fieri non potest, minùs periculi è suturarum apertione, quà ti ex retentione saniei est. Nec etiam in osse temporum, etsi id læsum sit, perforatio instituenda; cùm musculos temporales secare non liceat, ob pericula *progn. 9* proposita. Nec tamen æger sine auxilio relinquendus, sed, si necessitas id postulet, loco vicino, in osse syncipitis, sectio instituenda; vt docet Galenus, *6. meth. med. cap. vltim.* & Ambros. Paræus, *lib. 9. cap. 15* Imò si necessitas summa expostulet, etiam tempora diuidere, & ægrum omni ope non destituere iubet Petr. Pavv. *comm. in Hippocr. de vulner. capit.* refértque, se vidisse alâ molæ puero ita contusum tempus dextrum, vt aliquot ossis pertusi fragmenta per vulnus eximerentur, nihil tamen incommodi toto curationis tempore patiente puero; imò tempora aperiri manu Chirurgi non semel vidisse, absque vllo symptomate. Duo tamen monet: primum, vt non nisi summâ exposcente necessitate, tempora diuidantur; deinde vt nouacula semper secundum ductum fibrarum temporalis musculi ducatur.

Tempus aperiendi cranij.

Tempus aperiendi quod attinet, dierum numero id definiri non potest; sed quò citius, eò melius: & si fieri potest, ante quartum aperiatur. Neque expectandum, donec grauia symptomata superueniant; sed si malum tantum sit, vt grauia superuentura symptomata metuendum sit, quamprimùm apertio cranij instituenda. Si tamen Medicus in principio vocatus non sit, vel alia de causa apertio dilata sit, quandocunque opus & necessitas id postulat, apertio instituenda; cùm experientia docuerit, sæpe satis longo, ab accepto vulnere, tempore, cranium feliciter fuisse apertum, & ægros à grauissimis symptomatibus liberatos. Et satius est, tardiùs occurrere remediis malo, quàm iis omissis sine auxilio ægrum mori sinere. Itaque quantum fieri potest citissimè, vel ante quartum diem, apertio instituatur; præcipuè tempore æstiuo, quo humores faciliùs putredinem concipiunt. Imò Celsus nec tertium diem expectari voluit: cùm humores interea temporis ad membranam descendentes, & exitum non habentes, grauissima symptomata excitent.

Si tamen fractura ita pateat, vt saniem per eam euacuari posse spes sit: vel si materia exigua & benigna fuerit, quæque a calore natiuo facilè regi & discuti possit, regióque sit temperata, aër non æstuans, ægri constitutio robusta, nec is prauis humoribus scateat: neque accidens vllum appareat; potest apertio nonnihil differri, an forsan naturæ operâ, sine sectione, æger conualescere possit.

Post perforationem si sanguis copiosiùs fluat, medicamento aliquo sanguini sistendo apto cohibendus: quale est quod à Galeno, *5. meth. med. cap. 4* describitur, quod paratur ex thuris parte vna, aloës parte vna & dimidia; & cùm vtendi tempus instat, oui albumine ad mellis crassitiem subigitur, & mollissimis leporis pilis excipitur, ac vulneri imponitur. Et oræ foraminis radendæ ac læuigandæ sunt instrumento lenticulari, ne asperitas in carne succrescente aliquem dolorem excitet; & si quid scobis in dura membrana collectum est, id omne detergendum.

Capitis vulnera patente membrana, quomodo curanda.

Osse patente vel aperto, vt iam saniei exitus dari possit, de medicamentis idoneis dispiciendum, quæ patenti iam duræ membranæ imponenda sunt. De quibus Medici, cùm antiqui, tum recentiores, valde dissentiunt; vt postea, *in quæstione 4. post caput sequens*, dicetur. Vt rem igitur in pauca contrahamus, feliciter vulnera talia curantur, ipsâ experientiâ teste, (vt ex Valleriola, *lib. 4. obseru. 19. lib. 5. obser. 9. lib. 6. obser. 4.* Guilhelm. Fabricio, *cent. 4. obser. 4.* & aliis videre est) si mel, vel syrupum rosaceum (pauxillo olei rosacei addito, si dolor vrgeat) panno serico vel syndoni illitum membranæ imponamus, vulnus verò cephalico aliquo vnguento repleamus, craniòque puluerem cephalicum inspergamus, tandémque emplastro de betonicâ, vel simili cephalico id muniamus, caput verò totum oleo rosaceo inungamus. Sedato dolore & inflammatione, melli rosaceo, quod membranæ imponendum, guttula vna atque altera aquæ vitæ admisceri potest.

Cephalicum Conciliatoris celebre, quod *different.* 181. describit, vnguentum ita paratur:

℞. Gum

Vnguenta & Emplastra ad vulnera capitis.

℞. *Gummi elemi* Vnc. iij. *resinæ puriss.* Vnc. iiij. *ceræ* Vnc. vj. *ol. rosat.* Vnc. iij. ß. *ammoniac.* Vnc. ij. *terebinth.* ℥. iij. F. Vnguentum.

Aliud eiusdem:

℞. *Gummi elemi* Vnc. iij. *opopanac.* Vnc. ij. *bdellij* ℥. ß. *resinæ pini* ℥. j. *ceræ* q. s. F. Vnguentum.

Gummi elemi vtilitas.

In primis enim in capitis vulneribus vtile est *gummi elemi*, quod, vt *ibid.* Conciliator scribit, attrahit, dolorem mitigat, malam intemperiem, propter familiaritatem quam cum corpore habet, corrigit.

Guilhelmus Fabricius hoc primò vtitur.

℞. *Terebinth. aq. beton. & saluiæ lotæ*, Vnc. j. *oleo rosac.* ℥. j. ß. *ol. è vitell. ouorum* Drach. j. *gummi elemi cum oleo super igne lento dissoluti & colati*, Vnc. ß. *croci* Scr. j. *vitellos ouorũ*, num. ij. Misce.

Vtile est & hoc:

℞. *Resinæ pini* ℔. ß. *terebinth.* Vnc. iij. *ceræ, thuris, gummi, elemi*, an. ℥ ß. Misce, F. Vnguentum.

Dolore sedato ad mundificationem hoc vtitur:

℞. *Puluer. caryophyll. angelic. aristolochiæ rotundæ, ireos Florentin.* an. ʒ. j. *extract. saluiæ, betonic.* an. ʒ. ij. *gummi elemi oleo rosaceo dissolut.* ʒ. ij. *mellis rosati*, q. s. *aquæ vitæ* parum, Misce in mortario, F. Vnguentum.

Emplastrum de betonica ita paratur.

Emplastrum de betonica.

℞. *Betonicæ* M. ij. *matrisylv. saluiæ, hyperici, millefolij, pilosellæ, consolid. minor.* an. M. i. *centaur. minor. maior. pimpinell. verbenæ*, an. M ß. *terebinth. claræ*, Vnc. xx. *olei rosat.* Vnc. x. *resinæ pini gummi elemi*, an. Vnc. i. ß.

Herbæ contundantur & terantur, ac affundantur vini albi ℔. ii. Digerantur per dies viij. vel plures, ac quotidie agitentur. Hinc coq. ad tertiæ partis consumptionem, colentur, exprimantur. Pòst reliqua, & *ceræ* q. s. addantur, & s. a. Fiat Emplastrum.

Alij hac descriptione Emplastri de betonica vtuntur.

℞. *Betonicæ Viridis pimpinellæ agrimon. saluiæ pulegij millefol. consolidæ matrisylv.* an. Vnc. vi. *thuris mastich.* an. Drach iij. *ireos, aristoloch. rotund.* an. Drach. v. *ceræ albæ, terebinth.* an. Vnc. viii. *gummi elemi*, Vnc. ii. *resinæ pini*. Vnc. vi. *ol. abietini, vini albi*, an. q. s.

Herbæ in mortario contusæ octo diebus in vino albo macerentur, & sæpius agitentur, tandemque ebulliant. Expressum & colatum vinum coquatur ad tertiæ partis consumptionem, & addatur ol. abietinum, postea cera liquata, & hac fusâ, resina & gummi, deinde terebinthina: quibus paulùm refrigeratis reliqua trita & creta: & manibus assiduè subigantur, dum totus humor exeat. Tandem ad formandam massam additur lac caprillum, iterúmque manibus continenter medicamentum subigitur.

Emplastrum cephalicum Basilicum ita paratur.

℞. *Herbar. viridium betonicæ, plantag. matrisylv. pimpinell. rorismarin.* an M ß.

Emplastrum cephalicum. Basilicum.

Contusa macerentur per diem in *olei rosat.* Vnc. iij *mastich.* Vnc. i *pinguedinis recentis vitulinæ porcinæ*, an Vnc. ij.

Deinde adde *vini* Vnc. vi. Coquantur ad vini consumptionem.

Colentur. Postea adde *Mastich. gummi elemi, resinæ pini, lithargyri*, an. Vnc. ß.

Rursum coquantur, donec subnigrum acquirant colorem, semper agitando, tandémque addantur *terebinth. claræ*, Vnc. ij. *ceræ* q. s. Fiat Emplastrum.

Guilhelm. Fabricius tale parat.

℞. *Emplastri de betonica*, Vnc. iiij. *gummi elemi oleo rosaceo dissol.* Vnc. i. *puluer. rosar. rubr. myrtillor.* an. Drach. j. *mastiches, calam. aromatici, angelicæ, caryophyllor.* an. ℥. j. *olei & ceræ*, q. s. F. Emplastrum.

Emplastrum Fr. Arcæi:

℞. *Ol. rosac. omphacini & completi*, Vnc. ij. *ol. mastich. myrtin.* an. Vnc. j. *pingued. hirci* Vnc. j ß. *succi betonic.* ℥. j.

Coqu. ad consumptionem succi. Adde *mastiches* ʒ. x. *gummi elemi* ʒ. vj. *terebint.* ℥. ii. ß. *ceræ alb.* q. s. Iterum ebulliant, F. Emplastrum.

Est & hoc vtile:

Capitis vulnera per membranas quomodo curanda.

℞. *Gummi elemi, resinæ puræ*, an. Drach ij. *ceræ* Vnc. j. ß. *ol. rosat.* Drach. vij. *ammoniac.* Vnc. ß. *terebinth.* ʒ. vj. *succi betonic.* ʒ. x. F. s. a. Emplastrum.

Habet & hic locum Emplastrum Alexandri Benedicti, quod *lib. 1. c. 5.* describit, quod suprà, cap. 20. proposuimus.

Felix VVirtz hoc suum laudat Vnguentum:

℞. *Seui ceruini, mellis despumati*, an. Vnc ß. *aloës hepaticæ puluerisat.* ʒ. j. Misce. Ioan. Andr. à Cruce hoc feliciter vsus est.

℞. *Vini* Vnc. xx. *succi betonic.* Vnc. iiij. *calaminthæ* ℥. ii. *myrrhæ, thuris, aloës, sanguinis draconis, centaur. minor. granor. hyperici*, an. Drach. j.

Puluerisanda puluerisentur, ac omnia misceantur, & per biduum macerentur.

Postea lento igne ad tertię partis consumptionem coquantur.

Addantur *mellis rosac.* Vnc. iiij. Iterum parum bulliant: e vase ab igne remoto adde *aq. vitæ*, vel *spiritus vini*, Vnc. vj. Colentur. Tandem adde *ol. terebinth.* ℥. iiij. & in vase vitreo clausa seruentur.

De betonica Vnguentum Hieronym. Fabricij ab Aquapendente.

℞. *Betonic. viridis* M. viij. Contundantur: contusis addantur *ol. communis* ℔ iiij. *ceræ terebinth.* an. ℔. j.

Coquantur & exprimantur.

Expresso succo iterum adde *betonic. viridis contusæ* M. viij. Iterum coquantur & exprimantur.

Plura talia vnguenta & emplastra videantur apud Andream à Cruce, *lib. 1. de vuln. tract. 1. c. 16.*

Sunt nonnullis, præcipuè vbi dolor & inflammatio non adest, (Nam dum pars præter naturam calet, & sanguis ac spiritus ad locum affectum confluunt, non ita tutò adhibentur) aquæ vitæ in vsu; & quod Galenus de Eudemi medicamento testatur, idem etiã multi de aquis & spiritibus istis prædicant, quæ propterea apud plures nationes in vsu sunt, videntúrque membranarum cerebri naturæ siccæ optimè conuenire: ideóque vnam & alteram formam adscribemus.

Ioannis de Vigo hæc est:

℞. *Aq. ardentis* seu *spiritus vini* ℥. x. *myrrhæ* ℥. j. *aloes* ℥. ij. *sarcocollæ thuris*, an. ʒ. ij. *croci* ℈ j. Misce.

Imum vulneris linamento isto liquore imbuto repleatur, & hinc emplastrum de betonica, vel aliud applicetur.

Iacob. Carpensis hæc est.

℞. *Aq. vitæ* ℔. v. *vini Maluatici* ℔. ij ß *aloës, myrrhæ, thuris* an. Vnc. j. ß. *puluer. rad. consolid. maior.* Vnc. ij. *centaur. minor.* Vnc. j. ß. *hyperici* Vnc. ß. *terebinthin. claræ* ℔ j.

Omnia misceantur, & per mensem stent in vase vitreo optimè obturato. Postea colentur & exprimantur. Expressum vsui seruetur, in quo lintea pura madefiant, & vulneri imponantur.

Alia: ℞. *Spiritus vini* ℥ j. ß *aloës hepatic.* ℥. j. *myrrhæ* ʒ. iij. Super lento igne misceantur.

Alia: ℞. *Spiritus vini rectificati* ℔. ij. *mastiches, myrrhæ, thuris, gummi elemi hederæ, ammoniac. opopanac. bdellij. matrisylv. betonic* an. Drach. j. *theriacæ* ℥. ij.

Contundenda contundantur, & omnia misceantur, simúlque stent in infusione vitro clauso per triduum: inde destillentur in B. M. Destillatum vsui seruetur: vel potiùs, vbi in spiritu vini soluta fuerint soluenda, colentur. In destillato, seu liquore, linteamina pura madefiant, iisque vulnus repleatur, & deinde emplastrum de betonica, aut de matrisylv. imponatur.

Monet hic etiam Ambros. Paræus *lib. 9. c. 18.* quòd os, quod terebra attigit, vel aër afflauit, squammas semper emittit; ad quam desquammationem celeriùs promouendam aspergit puluerem ex eruca, pæonia, cucumere syluestri, & aristolochia. Prohibet verò, ne squammam detrahat Chirurgus, sed totum negotium naturæ committat. Desquammato ossi cephalicum puluerem adspergit.

Defensiua in vulneribus capitis.

Neque solùm vulneris, sed & partium vicinarum habenda ratio est. Ideóque in principio opus est repellentibus & exsiccantibus vt materiæ influxus prohibeatur, & quod influxit, exsiccetur, partesque vicinæ roborentur.

In hunc vsum Hippocrates *lib. de vuln. cap.* cataplasma componit ex farina hordei, & oleo rosaceo, quod omnibus medicamentis reliquis vltimò, vt & vulnus, & partes vicinas complectatur, superponendum.

Vel fiat tale tempore æstatis:

℞. *Farin. hordei* ℥. viij. *olei rosacei* ℥. iiij. *poscæ, seu oxycrati* q. s. F. Cataplasma.

Hyeme verò farinæ hordei & oleo rosat. addantur *puluer. rosar.* Vnc ij. & cum vino formetur cataplasma.

Si contusio aliqua adsit, ea quæ suprà proposita, vsurpanda: vel tale Cataplasma:

℞. *Farin. hord.* Vnc. vj. *myrtill.* Vnc. ij. *olei rosac.* Vnc. iiij. *puluer. betonic.* Drach. vj. *oxymel. simpl.* Vnc. iij. *vini albi generosi*, q. s. F. Cataplasma.

Simul vtile fuerit caput magna ex parte, vt & ceruicem, & collum, & in primis venas iugulares, oleo rosaceo calido inungere, ad dolorem, si adsit leniendum, & ad sanguinem, qui ad caput affluit, moderatè refrigerandum & repellendum.

Notandum & hoc, quod monet Ioann. Andreas à Cruce, quòd post caluariæ perforationem membrana intacta colorem & motum naturalem seruare solet: postmodum eo amisso, ampliùs non mouetur, nec ob id aliud nouum symptoma superuenit: paucis pòst diebus superficies eius alba & tenuis admodum, in squammas resolui incipit, & pellicula quædam prætenuis araneæ telæ modo eleuatur, ac inde noua caro oriri incipit. Vt enim ob aëris externi, & medicamentorum topicorum contactum externa cranij superficies emoritur, & ab humido suo natiuo derelicta, ab osse reliquo separatur, & quasi piscium squammas de se emittit: ita duræ matri idem iisdem de caussis euenit: & Chirurgos non exercitatos sæpe timidos reddit, vt membranam illam corruptam esse metuant; cùm tamen nihil periculi subsit, sed superficialis illa corruptio solo melle rosaceo amoueatur. Cui si non cedit, hoc Vnguentum imponendum.

Duram meningem mundificantia.

℞. *Terebinth. claræ, vin. alb. lotæ* ℥ ij. *mellis rosati aq. vitæ, farin. hordei cribratæ*, an. ℥. j. *myrrhæ, aloës, sacchari albi*

albi, an. Drach. ij. Misce. F. Vnguentum, quo vtere, donec membrana iterum pura & sui coloris appareat.

Solet interdum & fœtor quidam in separatione istius membranæ apparere, qui tamen nihil periculi coniunctum habet, cùm saltem in externa superficie sit vitium; nisi alia praua symptomata adsint.

Neque sine fructu est, si cephalica interna etiam exhibeantur, nunc calidiora, nunc frigidiora, & temperatiora; prout febris; & alia quæ coniuncta sunt, id requirunt. Valeriola etiam aureæ Alexandrinæ, vel Mithridatij Drach. j. cum Diamoscho dulci, & pæoniæ semine exhibet. Ipsum verò cranium quod attinet, etsi rimæ coaliuit, & cranij per callum ferruminatio, vt *cap. præcedente* dictum, naturæ opus est; adiuuanda tamen ea medicamentis, & cranio pulueres cephalici, ita veteribus dicti, quòd cranij fracturis sint idonei, suprà enumerati inspergantur & imponantur. Callus autem, quo cranij ossa ferruminantur, ferè 40. aut 50. dierum spatio perfectionem suam acquirit: quamquam propter corporum diuersam constitutionem ita certus dierum numerus definiri non possit; cùm iuuenibus citiùs, in senioribus tardiùs absoluatur.

Calli in cranio generatio. Exemplum talis vulneris curati est apud Guilhelm. Fabricium, *cent.4. obseru.4.* Glandorpium *spec. chirurg. cap.10. obseru.3.*

De Cranij fractura, cute integra manente.

Cranij fractura cute integra manente. Interdum accidit vt cranium frangatur, cute ad sensum integrâ manente. Etsi enim contusio etiam tum in cute fiet eius tamen externa superficies est integra, nullúmque vulnus in ea appatet. Nam cùm sit mollior, cedere potest, vt non vulneretur: os verò subiectum, quia durum, ictui resistit, & ab impetu eius frangitur; id quod ex ictus ratione, superuenientibus symptomatibus, tactu dignoscitur. Tum ergo inquirendum, an fracturæ cranij aliquid annexum sit, quod neque à natura, neque à medicamentis curari possit; quorum tria præcipuè sunt, nimirum magna sanguinis copia intra cranium & membranam cerebri effusa, ossis particula vel festuca membranam pungens, & ossis depressi cerebrum comprimens. Sanguinis effusi copia cognoscitur ex sanguine per nares & aures etiam effuso, ex capitis grauitate, ex sopore, stupore. Os depressum tactu cognoscitur, & fouea digito deprehenditur. Cerebrum comprimi & pungi ex eo colligitur, quòd dum æger nasum emungit, puncturam percipit: aut post puncturæ signum succedit delirium.

Nota.

Si itaque horum aliquod adsit, omnino cranium aperiendum; &, si depressum sit, eleuandum, & sanguis è venis effusus euacuandus, ac fragmentum cranij eximendum. Si verò horum nihil adsit, & symptomata mala absint, præmissa venæsectione, & medicamento purgante bilem exhibito, ea ferè curatio instituenda, quæ *cap.21. de contusione capit.* proposita est: Nimirum capiti raso tale Repellens imponendum.

℞. *Farina hordei* ℔ ß. *ladani, pulu. rosar. myrtill. mastiches*, an. Drach. i. *olei rosac. exycrati*, an. q. s.

F. Cataplasma, quod manè & vesperi renouetur.

Particulares quoque capitis euacuationes instituantur: quarto die gargarismus paretur ex decocto hordei, in quo passulæ & hyssopus cocta sint, & mel rosarum dissolutum. Nares quoque intùs oleo amygdal. dulcium inungantur. Post quartum diem vsque ad septimum, caput hoc vnguento illinatur.

℞. *Pulu. rosar. rubrar. myrtill. nuc. cupressi, santal. rubr. albi, absinth. ladani, schœnanthi, asari*, an. ℨ. i. *olei rosati completi, myrtini*, ana Vnc. iii. *cera* Vnc. ii. ß. F. Vnguentum.

Post septimum vel nonum dissoluentia siue discutientia applicentur, vt emplastrum de betonica, cerot. de gummi elemi, emplastrum factum, cum æquali portione diapalmæ. Vtile est & hoc Emplastrum:

℞. *Opopanac.* Vnc. ß. *gummi hederæ* ℨ. vi. *bdellij* ℥. ß. *resinæ* Vnc. ii. *ol. rosar.* Vnc. iiii. *terebinth.* Vnc. vi. *ammoniaci* Vnc. ii. *cera* q. s. F. s. a. Emplastrum.

Linimentum extrahens saniem & materiam contentam sub cranio.

℞. *Ol. lentisci, laurini, gummi elemi, resinæ pini* an. Vnc. iij *succi saluiæ* Vnc. ij. *ammoniaci, opopanac. galbani*, ana. Vnc. ß.

Dissoluantur gummi in aceto, postea bulliant in succo saluiæ, ad succi consumptionem, & refrigerentur.

Si verò post septimum mala accidentia superueniant, quæ saniem collectam indicent, tunc cranium aperiendum, & procedendum, vt suprà dictum. Videatur etiam infrà, post *caput seq. quæst.5.*

Facta etiam inter solutæ vnitatis in cranio differentias contusionis mentio. Verum ad eam curandam eadem ferè medicamenta vsurpanda, quæ suprà *cap.2.* de contusione capitis proposuimus: quibus saltem hoc multiplici vsu probatum, è 59. *Epist.* à Scholtz. *collect.* addimus.

℞. *Farina hordei, fabarum*, an. Vnc. ij. *pulu. betonica, chamæmeli, meliloti, rosar.* an. ℨ. i. *calami aromat.* ℨ. ß. *oxymel.* ℥. i. *olei rosar. hyperici* an. ℥. ß. *vini boni*, q. s. Misce, F. Cataplasma.

¶ [Guilhel. Fabricius *Centur. 2. obseru. 2.* quendam Geneuensem ictu sclopeti in fronte cum insigni fractura cranij vulnus accepisse refert, & Geneuæ curatum, globum tamen inuentum non fuisse, & semestre post sanationem incolumem vixisse. Cùm verò morbo acuto tandem obiisset, cranium eius apertum, & globulum è regione verticis inter cranium & duram matrem ad suturæ rectæ latus inuentum fuisse, membrana tamen planè à globulo illæsâ. *Obseruatio Fabr. Hild.*

Et Zacutus Lusitanus, *de Prax. Med. Adm. lib. 1. obseru 6.* refert, Meretrici cuidam vulnus profundum per verticem capitis, acuto cultello inflictum fuisse, somnolentam pluribus diebus sine sensu & motu remansisse, magno tamen labore euasisse, & domestica negotia iterum obiisse, neque vnquam de animali actione læsa conquestam fuisse. Cùm verò annis octo pòst febre malignâ mortua esset, & cranium, apertum fuisset, inter duram matrem & cranium, dimidium cultelli, quo fuerat vulnerata, ferrugine obsitum inuentum fuisse.] *Zacut. Lusit.*

CAPUT XXIV.

De Cranij Fractura cum meningum & cerebri læsione.

Et primò,

De vulnere meningis duræ saltem.

Vulnus duræ meningis. Si vulnus tam altum sit, vt etiam simul dura meninx sit læsa; vulnus hoc id peculiare habet, vt sanguis copiosè effluat; cùm plurima vasa per eam disseminentur, & dolor in parte membranosa valde vrgeat: ac proinde sanguis sistendus, & dolor leniendus. Et quia cum membrana & cranium & cutis læsa sunt, quæ & cutis & cranij vulnus requirunt, peragenda, & videndum, ne membrana ex sanie ab hisce partibus destillante lædatur, tandemque vulnus duræ matris sanandum.

Ideóque si sanguis copiosè fluat, os, nisi antea ex vulnere pateat statim aperiendum, & membrana detegenda. Osse aperto statim imponendum aliquod medicamentum sanguinem sistens: inprimis illud celebre Galeni, quo 5. *m. m. cap. 4.* se ad sistendum sanguinem, etiam in vulnere capitis, & sanguine è dura matre fluente, feliciter vsum scribit: quod ex aloë, thure, oui albumine, mollissimísque pilis leporis componitur.

Nonnulli tamen ante hoc medicamentum imponunt prius puluerem ex aloë, & manna thuris compositum.

Dolorem lenientia in vulneribus meningis. Ad dolorem leniendum, ne inflammatio & conuulsio excitetur, nihil commodius est oleo rosarum tepido, quod & leniendi & repellendi vim habet. Alij instillant sanguinem ex ala turturis & columbæ recèns effusum: in quibus sanguinibus præter doloris mitigationem etiam vis detersoria inesse deprehenditur; & illam curationem ad septimum diem continuant.

Ioan. Andr. à Cruce ita in curando progreditur. Præmissis vniuersalibus, in secunda visitatione hoc medicamentum imponit.

℞. *Olei terebinth.* Vnc. ij. ß *tritum vini, syr. de rosis sic.* an. Vnc. 3. Misce.

Postea totum vulnus tali puluere replet:

℞. *Myrrh. aloës, mastich. sang. dracon. rhabarb. coral. rubr.* an. Drach. ij.

F. Puluis subtilis, qui per pannum lineum rarum traiiciatur; & imponatur emplastrum de betonica. Et quia hic autor oleo terebinthinæ spiritum vini miscet, possunt etiam hic aquæ cephalicæ, *cap. præcedente* descriptæ, locum habere, vt & vnguenta cephalica ibid. proposita.

Duræ meningis corruptio. Si autem corrumpi & purulenta euadere incipiat membrana, detergenda, ne putrescat, melle rosato, vel melle cum farina hordei, & succo apij. Ioan. Andr. à Cruce etiam Isidis memedicamento vtitur ad incipientem membranæ corruptionem; vt & Ægyptiaco vnguento initium sphaceli feliciter curasse se scribit.

Matthiolus oleum è vitellis ouorum ad membranas cerebri putrescentes commendat, & eas paruo tempore confectas à sanis mirum in modum separare, idque se in quamplurimus magno cum honore expertum esse, testatur.

Ambros. Paræus, *lib. 9. cap. 2.* hoc Ioan. de Vigo proponit.

℞. *Aqua vita* ℥. ij *mell. rosar.* ℥ ß.

Quod si leniore isto remedio contumacius malum corrigi nequeat, hoc vtitur.

℞. *Aq. vita* Vnc. ij. *mell. rosar.* ℥. j. *puluer. mercur.* Drach. ij.

Misce.

Miſce ſuper ignem.

♃ *Aq. vitæ* ℥.j. *ſem. ſyrup. abſinth. m ll. roſar.* an. ʒ. ij. *vnguent. Ægyptiac.* ʒ.ij *ſem. ſarcocollæ, myrrhæ, aloës*, an. ʒ. i. *vini al bi boni* Vnc. j.

Bulliant leniter, & colentur.

Quòd ſi putredinis tanta vis ſit, vt iſtis remedi's non cedat, Ægyptiaco cum aqua plantaginis, aceti loco, compoſito ſolo ad id profligandum vtitur, vel ſolo Mercurij puluere, vel cum alumine miſto.

Quod ſi dolor non valde vrgeat, aut iam mitigatus ſit, vt materia, quæ è vulnere ſegregatur, rectè concoquatur, oleum hyperici, maſtichinum, vel abietinum imponendum, vel cephalicum aliquod vnguentum.

Pure laudabili apparente, olea omittenda, & ad detergendum ſyrupo vel melle roſato vtendum.

Tandem ipſam duram matrem quod attinet, vulnus quidem eius vnionem poſtulat, ſed quia & pura eſt, & labia eius adduci nequeunt, vnio eius per carnis vel ſubſtantiæ ei analogæ generationem procuranda. Archigenes in hunc vſum ſuccum calaminthæ ſupra duram matrem effundit, & farinam milij inſpergit, vt vulnus ſiccetur, detergatur, & caro generetur. Habent & hic locum medicamenta cephalica. Reliquis partibus vulneratis puluees, vnguenta & emplaſtra cephalica imponenda.

Duræ meningis contuſio. Pertinet huc & duræ matris contuſio. Nonnunquam enim membrana dura, vt etaſtior, cõ uſa & concreto ſanguine reſperſa eſt. Et tum ſanguis concretus abſtergendus eſt *oxymelite ſ ſyrup. roſato, melle roſato, ſyrup. de abſinthio, ſyrup. de marrubio* quibus *reſina terebinthina*, aut *abietina*, vel *ſanguis columbinus* immiſceri queunt.

De Vulnere tenuis meningis, & cerebri.

Cerebri & tenuis meningis vulnus. Tandem ſi pia mater, ſeu tenuis membrana, cum cerebro cui arctiſſimè annexa eſt, vulneretur: & ſanguinis profluuium, & inflammatio metuenda eſt, propter innumera vaſa, quæ per tenuem meningem diſſeminantur, & propter vtriuſque membranæ ſenſum exquiſitum.

Quâ de cauſa etiam vulnera capitis valde periculoſa ſunt, ſi non ſolùm cranium, & dura membrana, ſed ſimul & tenuis, & cerebrum læſa ſint: & quò vulnus profundius penetrat, eò periculoſius eſt. Cerebrum enim aëri expoſitum facilè corrumpitur, & à ſanie defluente læditur ac putreſcit. De quo Hippocrates, *6. aph. 18. Veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut ſepto transuerſo, aut aliquo ex tenuibus inteſtinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale eſt.* Vbi vt Galenus, *in comment.* monet, lethale non mortem neceſſariò inferens ſignificat, ſed etiam periculoſum.

An cerebri vulnera omnia ſint lethalia. Neque enim omnia vulnera cerebri neceſſariò mortem afferunt; ſed ea ſolùm, quæ profundiora ſunt. Ac vt in aliis, ita etiam in capitis vulneribus ſæpe quaſi miracula fiunt, & qui planè deſperati videbantur, præter ſpem conualeſcunt. Ideóque vulnerati ſine auxilio nunquam relinquendi, nec deſerendi. Vidit ipſe Galenus vulnera talia curari, *8. de vſu part.* 10. *6. aph.* 18. Exempla quoque habentur apud Valeriolam, *lib. 4. obſeru. 10. lib. 5. obſeru. 9. lib. 6. obſeru.* 4. Guilhelm. Fabricium, *cent. 4. obſeru.* 1. 2. 3. Et longum catalogum Medicorum, qui vulnera cerebri ſanata viderunt, recenſet Ioann. Andr. à Cruce, *de vulneribus lib. 1. tract. 2. cap. 14. de cerebro ſauciato.* Imo obſeruatum eſt, particula cerebri amiſſa ægrum nihilominus conualuiſſe: cuius rei hiſtoriæ variæ annotatæ à Medicis, Anton. Muſa, Braſſauolo, *comment. in Hipp. aphor. 18. lib. 6.* Nicolao Maſſa, *lib. 1. Epiſt.* 11. Fallopio, *de curand. vulner. cap.* 45. Franciſco Arcæo, *de curand. vulner. tract. 2, cap. 14.* Ambroſio Paræo, *lib. 9. cap.* 22. & aliis, quæ pleraque collegit Schenckius, *lib. 1. obſeru.* 40. 41. Notatu etiam dignæ ſunt hiſtoriæ de periculoſiſſimis cerebri vulneribus, quæ extant apud Cabrolium, *obſeru. 16. 22. & 34.* Henric. Petræum, *tom. 2. diſputat. harmonic. diſput. 36. quæſt.* 10. Dum hæc ſcribo, offertur mihi & Chirurgo faber lignarius curandus, qui in oſſe ſiniſtro, ad ſuturam coronalem, ſecuris ex alio proiectæ acie vulnus pollicis ferè longitudine in cerebrum penetrans acceperat, ita vt particula cranij effracta ſtatim eximi poſſet, & cerebri portio nucis iuglandis ferè magnitudine propenderet. Conualuit tamen, cerebri illa portione extrà propendente, ſenſim abſcedente. Et quod mirum eſt, toto morbi decurſu nec de dolore capitis, nec de vllo ſymptomate conqueſtus eſt, & ambulare ſine vllo impedimento potuit. Ad vulnus curandum vſurpatum vnguentum Guilhelmi Fabricij, quod infrà deſcribetur, cui Chirurgus aliquid interdum pulueris cephalici admiſcuit; & emplaſtrum de betonica.

An ſine Cerebro homo viuere poſſit. Hiſtoria Zacuti Luſitan. ¶ [Zacutus Luſitanus, *de praxi Med. Adm. lib. 1. obſ.* 5. ſcribit, quod decennis puer enſe percuſſus fuerit in poſtica parte capitis, & vulnus ſatis magnum acceperit, cum læſione oſſis, membranarum, & deperditione ſubſtantiæ cerebri: nam ex illo cerebrum quantitate nucis iuglandis exiuit. Additque, quòd hic puer poſt tres annos, confluentibus humoribus ad partem debilem, hydrocephalo correptus, & mortuus fuerit, apertúmque cranium ſine cerebro inuentum ſit, & dura membrana duplicata fuerit.

An etiam vera. Quæ hiſtoria mira, modò vera ſit. Ego de veritate eius non parum dubito. Neque video, quomodo homo ſine cerebro, membro tam nobili, & tam neceſſariis actionibus deſtinato, vel momento temporis viuere poſſit. Equidem aliquid de cerebri ſubſtantia exemptum fuiſſe, homine ſaluo, & alij obſeruarunt, & ipſe vidi, vt ſuprà annotaui: Et Volcherus Coiter, *in obſeru. Anat. & Chirurg.* refert, cùm quidam ab equo calce in capite iuxta coronalem ſuturam percuſſus, & grauiſſima ſymptomata paſſus, & tandem mortuus eſſet, inuentum fuiſſe, poſtquam cranium apertum fuit, putredinem dimidiam cerebri partem in eo occupaſſe. Verùm quod aliquis eò vſque viuere potuerit, donec tota cerebri ſubſtantia abſumeretur, hactenus à nemine annotatum. Ergo vel hæc hiſtoria falſa eſt, vel ſi vera eſt, non cerebrum erit officina ſpirituum animalium; ſed alius eorum generationis locus inquirendus erit. Optarim, tempus, locum, & teſtes huius obſeruationis, quæ magni momenti, adſcripti fuiſſent.]

Curatio. Curationem quod attinet, vt ſanguis ſiſtatur, medicamentum ex Galeni *5. method. cap.* 4. antea propoſitum, cui bolus Armenus addi poteſt, vel aliud conueniens, vſurpandum. Et ſi quid cranij fractum, quod euelli queat, maturè extrahendum: ſi verò ſine violentia euelli nequeat, naturæ totum negotium committendum, ne, ſi violentia adhibeatur, æger in manibus Chirurgi moriatur, atque ita ægro Medicus nihil proſit, ſibi verò infamiam pariat.

Hinc cauendum, ne ſanies ex partibus cerebro incumbentibus vulneratis in cerebrum deſcendens, illud, vtpote frigidum & humidum, labefactet, alteret, & corrumpat; ideóque ſanies illa quamprimùm abſumenda, & exſiccanda: ad quam rem calore & ſiccitate opus eſt, & proinde digeſtiua humida hic locum non habent, & omnia oleaginoſa, vnctuoſa, pinguia, etſi potentia ſicca ſint, fugienda; cùm cerebri corpus molle ab iis facilè corrumpatur; ſed ſiccantia vſurpanda. Nonnulli quidem oleum abietis, ol. terebinthinæ deſtillatum, balſamum Orientalem adhibere ſolent: ſed iſta propriè pinguia non ſunt.

Quapropter dum vulnus ſoluitur, aër cubiculi calidus ſit, vel candelis circa ægrum accenſis, aut ſimili modo alteretur, & linteola vino Cretico, vel alio potenti, in quo roſæ & betonica cocta ſint, imponenda, aut ſanguis columbæ calidus inſtillandus. In ſiccioribus etiam corporibus, & tempore hyberno, aquis vitæ ſuprà deſcriptis vti licet. Alij ſuccum nepethæ laudant: alij thuris puriſſimi puluere vtuntur, vſque ad ſeptimum, donec caro incipiat ſucceſcere.

Hieronym. Fabricius ab Aquapendente ſe in magno cerebri vulnere feliciſſimo ſucceſſu hoc vſum ſcribit, *lib. 2. Chirurg. c.* 20.

♃ *Farin. milij* ℥. ß. *olei Hiſpani* ℥. j. *Mithridatij* ʒ. vi. *balſam. nigri, quod è Portugallia affertur*, Drach. iii. *aq. vitæ* ʒ. v. *olei de chalcantho* ʒ. i. ß. (quod ego tamen non facile adderem) Miſce.

Suprà verò imponit hoc Emplaſtrum:

♃. *Farinæ hordei* ℥. viii. *puluer. flor. chamamel.* ℥. iiii. *ſpic. ß. œnanth.* an. ʒ. iii. *betonic. ſtœchad.* an. ℥. ß. *olei maſtich.* ℔ ß. *roſac. complet* ℥. iii. *oxymelit. ſimpl.* ℥. v. *vini albi albi* q. ſ. ad Emplaſtrum formandum.

Oleum autem Hiſpanum, quod ad vulnera breuiſſimo tempore ſananda valde commendatur, ita paratur.

♃. *Olei vetuſtiſſimi* ℥. iii. *terebinth. puræ* ℥. ii. *frumenti* id eſt, *tritici integri*, Vnc. i. ß. *hyperic.* Vnc. ii. *rad. cardui benedict. valerian.* an. Vnc. ij. *thuris pulueriſat.* Vnc. ii.

Rad. & herbæ craſſo modo contundantur, & in vino immergantur, & per biduum macerentur. Hinc oleum & frumentum adiiciatur, & coquantur ad vini conſumptionem, & colentur: Colaturæ addantur terebinth. & thus, iterum parum ebulliant.

Ioan. Andr. à Cruce cum ſindone rubra imponit oleum terebinth. cum melle roſato miſtum. Reliquum vulneris replet tali medicamento.

♃. *Myrrh. aloës, maſtic. ſanguin. dracon.* an. ʒ. ii. *terebinth.* ℥. ii. *ſpiritus vini* ℥. i. Miſce.

Vel ♃ *Terebinth. aq. conſolida lotæ* Vnc. ii. *ſpiritus vini, ſyrupi roſacei*, an. Vnc. i. *puluer. thuris, maſtich. myrrhæ.* an. Drach. iß. *mumiæ ex cranio, ſem. hyperic. ſanguin. dracon.* an. Drac. j. Miſce.

His emplaſtrum de betonica, vel gummi elemi impoſuit, totúmque caput oleo roſaceo omphacino inunxit, ſuperpoſitis ſpleniis vino, in quo roſæ & betonic. cocta fuêre, madidis. Puellam quoque, quæ cuſpide falcis vulnus in capite cum cerebri læſione acceperat, atque è cuius capite, cranio aperto, notabilis portio cerebri exierat, curauit ad diem vſque 14. ſolo oleo terebinth. & aq. vitæ vel ſpiritu vini miſtis: inde in vulnus guttatim inſtillauit iſtum liquorem:

♃. *Vini* ℥. xx. *ſucci betonic.* ℥. iiii. *calaminth.* ℥. ii. *myrrhæ, thuris, aloës, ſanguin. dracon. centaur. minor. granorũ hyperici*, an. ʒ. j.

Contuſis contundendis, infundantur per triduum vaſe clauſo. Poſtea coquantur ad tertiæ partis conſumptionem & addantur *mellis roſacei* Vnc. iiij. iterúmque parùm ebulliant. Ab igne remotis addatur *ſpiritus vini* Vnc. j. Colentur: Colaturæ addantur *ol. terebinth.* Drach. iiij. Et in vaſe vitreo diligenter clauſo vſui ſeruentur.

Reliquum vulnus repleuit puluere cephalico, & emplaſtrum cephalicum impoſuit.

Feliciter etiam ad vulnera cerebri ſananda vſurpatur balſamum Orientale; cui & artificiale hoc ſubſtitui poteſt.

℞. *Terebinth. clara* ℔. ii. *reſina pini* ℥. iii. *thuris, myrrha, maſtiches*, an. ℥. j. ß. *gummi elemi* ℥. i. Deſtillentur ſ. a.

Quod ſi dolor & hic vrgeat, oleum roſaceum cum vino miſcendum, & imponendum. Extra verò dum dolor moleſtus eſt, conuenientia fomenta imponenda; in primis emplaſtrum vel cataplaſma de farina hordei.

Potiones Vulnerariæ in Capitis Vulneribus

Potiones vulnerariæ in vulneribus capitis. Potionum vulnerariarum nonnullum vſum eſſe, in *Inſtitut. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 9.* dictum, & docet id experientia. Non tamen eædem in omnibus partibus æquè conueniunt, ſed ſecundum partium diuerſam naturam variandæ ſunt. In vulneribus capitis ergo, ſi cranium, vel cerebrum, aut eius membranæ vulneratæ ſint, eligendæ plantæ, quæ aliàs capiti conueniunt, vt *betonica, primula veris, artemiſia, lilium conuallium caryophyllata, ſaluia, carduus benedictus, hypericū, nux moſchata*, quibus *plantago, veronica*, & alia *loco allegato* enumerata addi poſſunt: quæ coquenda ſunt in vino, vel ſi vinum locum non habet, in vino & aqua, aut cereuiſiá: & ſumitur plerumque pulueris ex plantis ℥. ß. vel paulò plus, & coquitur in vini vel cereuiſiæ menſ. 1. ad tertiæ vel quartæ partis conſumptionem. Et colatura, ſi libet, melle vel ſaccharo edulcoratur, & exhibentur manè & veſperi Vnc. ij. vel paulò plus.

Vt ℞. *Betonicæ, primul. veris, cardui benedicti, pyrolæ, conſol. Sarracenic. artemiſiæ rubræ, ſaniculæ*, an. ℥. ß.

Puluериſatis omnibus, ℞ tantùm, quantum cochleari capi poteſt. Coquantur in vini vel cereuiſiæ menſ. 1. ad partis tertiæ conſumptionem: dulcorentur melle vel ſaccharo, & veſperi & manè ℥. ij. propinentur.

Vel ℞. *Plantag. roſar. rubrar. caryophyllat. hyperic. veronicæ* an. Vnc. ß. Coquantur in vino:

Colaturæ addantur *magiſterij oculorum cancri*. ℈. ij.

Vel ℞. *Artemiſiæ rubræ, betonicæ, primulæ veris, verbenæ, rad. caryophyllat.* an. Vnc. ß. Coq. in menſura vini vna.

Vel ℞. *Saniculæ, artemiſ. betonic. veronicæ*, an ℥. i. *conſeru. roſar. rubrar.* Vnc. ij. *caryophyllat.* ℥. ß. *tormentill.* ʒ iij. Coq. in aq. puræ, & vini Rhenani an. ℔. ij. vaſe clauſo, in B. M. Colentur per manicam Hippocratis.

Vel ℞. *Fol. aquilegiæ* M. vj. *conſolidæ Sarracenic.* M. iiij. *betæ* M. iij. *betonicæ* M. ij. Omnia viridia conſcindantur & contundantur, & in vaſe duplici clauſo, nullo liquore addito, in balneo bulliente coquantur horis 4. Poſtea ſponte ſinantur refrigerari, & liquor percoletur: de quo manè & veſperi ægro duo cochlearia exhibeantur.

Potionum loco quoque conſeruæ exhiberi poſſunt, vel pulueres.

Vt ℞. *Conſeru. betonic. primul. veris, roſar. rubrar* an. ℥. j. *margarit. præpar. oculor. cancri præpar. macis*, an. ℈. j. Cum *ſyrup. betonicæ*. Fiat electuarium, de quo manè & veſperi ℥. ſem. detur.

Vel ℞ *Nuc. moſch.* ℥. *ſem. oculor. cancri præpar.* ʒ. iij. F. Puluis Detur ʒ. i.

Vel ℞. *Corall. rubr. præpar. margar. præpar.* an. ʒ. j. *ſpodij* ʒ. ii. *oculor. cancri* ʒ. j. F. Puluis: cuius doſis ʒ j.

Diæta.

Diæta in vulneribus capitis. Aër ſit temperatus, ad calidum vergens, & niſi talis ſit, arte paretur; ita tamen, vt ignis longiùs ab ægro accendatur. *Calidum* enim, vt eſt 5. *aphor.* 22. *in vlcere pus mouet, & maximum ſecuritatis præbet indicium, cutem emollit, extenuat, dolorem lenit, rigores, conuulſiones mitigat, capitis grauitatem ſoluit, oſſibus fractis plurimùm prodeſt, maximè ſi nudata, multóque magis ſi in capite.* Aër verò frigidus in vulneribus capitis, præſertim cum cranij fractura, & meningum læſione, vitandus. *Frigus* enim *conuulſiones, tetanos, rigores* ac horrores *febriles affert*: Hippocrates, 5. *aphor.* 17. Proinde vulnus diligenter tegendum, aër cubiculi temperandus, & dum vulnus detegitur, calefaciendus. Imò, vt Ambroſ. Paræus, *lib. 9. c. 13.* teſtatur, multi ex vulneribus capitis ſauciati, frigore imprudenter admiſſo, in diſcrimen vitæ adducti ſunt.

Aër tamen nimis calidus, æquè ac frigidus, vulneribus capitis inimicus. Ideóque etiam plumis, linteaminibus, faſciis, pellibus, medicamentis calidis, aliiſque calorem augentibus, caput non eſt onerandum; ſed vt Hippocrates, *de offic. Medic.* ait, faſciæ mundæ ſint, leues, molles, tenues, ne locus vulneratus oneretur, néve vaporum tranſpiratio prohibeatur, & calor augeatur. Imò ſi magnus æſtus ſit, qualis ſub Cane, & tempore æſtiuo, aër etiam refrigerandus, vt ſuprà *c. 1.* dictum. Aër quoque ſit obſcurior, non valde lucidus, qui ſpiritus commouet, & dolorem auget.

Victus ſit tenuior, ne vapores multi ad caput adſcendant, & humores ad caput moueantur. Et ſi ſanguinem humoréſque tenues ad partem vulneratam affluxuros metus ſit, cibus refrigerans, & ſanguinem nonnihil incraſſans, ac vaſa conſtringens eſſe debet. Idóque ægri primùm panatellá, vel priſaná hordeaceá ſunt alendi. Non improbantur tamen etiam cichoracea, malua, lactuca, quæ & ſomnum conciliant, & vapores calidos caput petentes temperant ac incraſſant.

Cerebri gallinarum in vulneribus capitis vſus. In menſa vltima cydonia vtilia ſunt. Nonnulli hîc cerebrum gallinarum commendant: vt quod ob ſubſtantiæ ſimilitudinem cerebro vulnerato multum proſit. Scribit quidem Ioann. Andr. à Cruce, *de vulner. lib. 1. tract. 2. cap. 6.* ſe nunquam ob cerebri gallinarum exhibitionem cerebrum vulneratum ſanitati reſtitutum videre potuiſſe; licèt interdum ob tenuem victum, & medicamenta idonea id acciderit. Ad negandum tamen, hoc non ſufficit. Scribit contra Cardanus, gallinæ cerebrum, cerebrum & memoriam iuuare; adeóque vt aliquos qui delirare inceperint, reſipiſcere fecerit. Amygdalas dulces quidam etiam non exhibendas cenſent, quòd caput grauent.

Vini potus ad diem 14. vſque planè intermittendus; cùm caput petat, & vaporibus repleat, neruiſque noceat; ſed cereuiſia tenuis, & aq. hordei bibenda. Si ſitis moleſta eſt, ſuccus malorum granatorum vtilis eſt: Feruorem enim bilis reprimit. Somnus ſit moderatus. Interdiu æger non dormiat, quoniam caput ſomnus diurnus replet; niſi noctu non dormiuerit. Si tamen phlegmone cerebrum aut meninges inuaſerit, etiam interdiu, præſertim ab aurora ad meridiem, ſomnum inire ſuadet Ambroſ. Paræus, *lib. 9. cap. 14.* cùm eâ diei parte ſanguis in corpore dominetur; qui cùm per vigilias in habitum & ſuperficiem corporis effundatur, ſomno contrà intrò ad partes corporis nobiles, cor & hepar reuocetur: ſi cum ortu Solis in habitum corporis effunditur, etiam vigiliarum motu magis magiſque effunderetur, inflammatióque augeretur. Si vigiliæ ſint immoderatæ, ſomnus concilietur lenioribus medicamentis, vt *part. 2. c. 1.* dicetur. Decubitus ſit in ea parte quæ minùs dolet, donec pus ſit genitum; poſtea in affecta parte æger iaceat, vt pus effluat, niſi dolor prohibeat. Quies animi & corporis imperanda. Exercitij tamen loco leues frictiones in partibus inferioribus ante cibum inſtituantur. Oculorum acies non intendenda, & proinde, vt dictum lumen intenſum vitandum, & potiùs mediocres tenebræ eligendæ.

Vitandus quoque ſonus & ſtrepitus vehemens, vt tympanorum, tubarum, ſerrarum, & ſimiles. Compertum enim eſt & hunc quibuſdam mortem attuliſſe vt refert Guilhelm. Fabricius, *cent. 1. obſeru.* 10. Æger pauca loquatur, abſtineat riſu, clamore, & in primis ſternutationem caueat: nihil duri etiam maſticandum.

Animi pathemata vehementiora, præſertim ira & metus, valde capite vulneratis noxia ſunt, vt mortem quandoque afferant; ſicut id obſeruauit Guilhelm. Fabricius, *cent. obſeru.* 17.

Nocentiſſima quoque eſt Venus, adeò vt quidam penè ſanitati reſtituti ex vſu Veneris mortui ſint. Exemplum annotauit idem Fabricius, *cent. 1. obſeru.* 84.

Aluus ſingulis diebus reddatur &, niſi ſponte officium faciat, arte mouenda, ne fæces retentæ vapores ad caput mittant.

QVÆSTIO I.

An vulnera capitis per agglutinationem ſeu ſuturam, an verò per carnis generationem ſananda ſint?

An vulnera capitis ſananda ſint per ſuturam, an per carnis generationē. Inter Chirurgos agitatur controuerſia, de curatione vulnerum capitis ſine cranij fractura, an capitis cutis vulnerata per ſuturam & agglutinationem, vt loquuntur, an verò per carnis generationem curanda ſit. Alij enim per agglutinationem curari volunt, eâ de cauſſâ, ne caput ab externo aëre offendatur: Alij verò vulnera capitis conſui nolunt, 1. quia cutis capitis durior, & vt aliarum partium, non agglutinatur, 2. quòd periculum immineat, ne ſanies ſub ſutura retineatur, & retenta pericranium & cranium corrumpat, ac dolorem, inflammationem, & alia mala excitet. 3. quòd metuendum ſit, ne ſuendo pericranium lædatur. Ab externis verò aëris iniuriis, etiam ſine ſutura, tegumentis caput defendi poſſe aiunt.

Verùm enimverò quod ipſam ſuturam attinet, dictum iam ante eſt, omittendam omnino eſſe, niſi neceſſitas ſumma id poſtulet, & vbi neceſſaria eſt, cauendum, ne pericranium ſimul lædatur: Et præſtantiſſimi Chirurgi ferè eam omittunt; poteſtque alteratio capitis ab aëre frigido tegumentis caueri. Et ſi tota cutis inciſa eſt, omnino metuendum, pericranium ſimul læſum eſſe; quo vulnerato, tutius eſt ſuturam omittere, quàm adhibere. Malè verò puto opponi ſuturam carnis generationi, atque curationem per agglutinationem & ſuturam, pro eodem

habere

haberi. Etsi enim negandum non sit, cùm experientia id testetur, etiam cutem capitis (quamvis tardiùs, cùm crassior sit & siccior) conglutinari tamen vix fieri posse puto, vt illa agglutinatio fiat sine omni carnis generatione; præsertim cùm longiore tempore ad cutis agglutinationé opus sit. Et licet tardè generetur: omnino tamen & conglutinationem cutis fieri necessarium est; cùm non ex carne cutis, neque ex cute caro crescat, aut cutis per carnem conglutinetur: sed ex cute solùm cutis generetur, & cutis per cutem seu cicatricem coalescat. Ideóque satis esse puto, si Chirurgus de hoc primùm sollicitus sit, vt necessaria medicamenta adhibeat, & vulneris labia per deligationem coniungat, reliquum naturæ committat. Nam vt simul aliquid carnis succrescat, ipse vix prohibere poterit; cùm non sit possibile, vt sine omni putis generatione & prouentu tale vulnus sanetur. Alteratur enim tum à telo, tum ab aëre externo, cruditatémque quandam contrahit, quæ non nisi coctione, & puris aliqua generatione emendatur. Vnde in eius, quæ in pus vertitur, locum, alia noua succrescat necesse est.

Vulnera frōtis an sint suenda. Vulnera frontis nonnulli etiam per suturam coniungi debere docent, vt deformitas vitetur, idque ideò, quod primò statim sutura sicca, vel per glutinum adhiberi non possit: quapropter suendum censent vulnus, & secundo & tertio die suturam remouendam, & glutinum adhibendum putant. Verùm hoc modo deformitas non euitatur. Puncta enim semel facta conspiciuntur; neque sutura vsque ad vulneris consolidationem durat. Neque refert, etiamsi in prima deligatione suturá sicca non adhibeatur: sufficit enim si in secunda id fiat.

QUÆSTIO II.

Quo in loco contrafissura fiat.

Contrafissura quo in loco fiat. De contrafissuræ loco non omnes idem scribere suprà dictum est. Nonnulli in ea, sunt sententia, fieri hanc fracturá in alia quidem ossis parte ab ea, quæ ictum excepit, in eodem tamen osse, nullo modo in opposita parte. Sententiæ huius est Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 90.* vbi aduersus Soranum disputat: cui assentiuntur Guido de Cauliaco, Vidus Vidius, Gabriel Fallopius, Idque ex vsu suturarum probare conantur, quas inter alias caussas ideò etiam ditas volunt, vt si parte aliquá cranium frangeretur, reliqua indénis seruaretur, terminúsque læsionis esset sutura ipsa. Ideóque etsi vitra & cucurbita exsiccata in parte opposita frangantur: in cranio tamen aliter se rem habere statuunt. Vitrea enim vasa & cucurbitæ exsiccatæ vacuæ sunt; & agitato ex percussione in iis aëre, nec exitum inueniente, in alia vel opposita parte fit fractura: cranium verò vacuum non est. Vitra etiam & cucurbitæ continua corpora sunt; cranij verò partes inter se saltem contiguæ, & suturis distinctæ.

Alij verò, & quidem ipsâ experientiâ edocti, in alia cranij, quàm quæ percussa est, parte, immò in opposita fracturam fieri posse statuunt. Dux horum proculdubio Hippocrates, qui in *lib. de vulneribus capitis,* scribit: *Frangitur caluaria sub vulnere aliâ parte, quàm vbi plaga est.* Idem post Hippocratem Soranus, *lib. 8. de affect. cap. 4.* & Cornelius Celsus, *lib. 8. cap. 4.* Galenus *lib. 6. meth. med. cap. vltimo.* Auicennas, *quinta quarti, tract. 3.* Nicol. Florentinus, Ioan. de Vigo, Ioan. Andr. à Cruce, statuunt, qui omnes in alia quàm vbi plaga est, cranij parte fracturam fieri posse asserunt, & obseruarunt. Ideóque ob rationes quasdam sensûm dimittere non licet, vt Aristoteles, *1. de generat. & corrupt. text. 58.* habet: & in morbis externis sensus omnibus rationibus præferendus. Neque experientia hæc elidi potest, quòd Amatus Lusitanus, *cent. 3. curat. 42.* & alij quidam asserunt, fieri posse, vt vnâ parte caluariæ læsa, alia longe distans afficiatur non quòd os fissum sit, sed quòd sub eo cerebri meningum venula aliqua rupta sit, ex qua sanguis effluit, & sanies fit, ac putredo oritur. Experientia enim contrarium docet, obseruatumque, vt ex locis allegatis patet, non solùm venas, sed ipsum cranium in parte opposita, vel distanti ruptum fuisse. Et quamvis cranij ossa non continua sint, sed contigua saltem: tamen quod aliis corporibus accidit, & cranio accidere potest. Dum enim aër in cranio ex ictu commouetur, & per totam cranij substantiam fertur, vbi in concursu cranij parti oppositæ alliditur, renitens frangit. Et fit sanè, quod etiam Galenus, *9. de vsu partium, cap. 7.* vult, vt hanc quoque suturæ vtilitatem habeant, ne si fractura accidat, ea nimis longè protrahatur, sed ad suturam terminetur: tamen nihil obstat, quin in opposita etiam alia parte fractura fieri possit, ob caussam modò dictam. Fracturæ quidem ad proximum os continuationem prohibent suturæ: vt verò in alio osse fractura peculiaris fiat, prohibere non possunt. Non tamen necessarium est, vt quoque suprà diximus, vt contrafissura semper fiat in parte opposita, sed satis est, si fiat in alia, quàm quæ percussa est.

QVÆSTIO III.

An cranium fissum statim & semper radendum sit.

Cranium fissum an semper radendum sit? Celsus, *lib. 8. cap. 4.* quo de vulneribus capitis diligenter tractat: antiquiores quidem Medicos in omni fisso fractóve osse protinus ad ferramenta, quibus id exciderent, venisse scribit. Ipse verò melius esse putat, antè emplastra experiri, quæ caluariæ caussa componuntur, eorúmque aliquod ex aceto mollitum per se supra fissum fractúmque os imponere, deinde super id aliquanto latius, quàm vulnus est, eodem medicamento illitum linteolum, & præterea succidam lanam aceto tinctam imponere iubet, & hoc modo vsque ad diem quintum curare. Quòd si caruncula increscere cœperit, & febricula aut solum erit aut leuior, & cupiditas cibi reuerterit, satisque somni accedat, in eodem medicamento perseuerandum esse censet. Hac enim ratione sæpe rimas callo quodam, qui veluti ossis cicatrix est, impleri scribit; qui callus aliquanto melius sit velamentum cerebro, quàm caro, quæ exciso osse increscit. Si verò sub prima curatione febris incenditur, breuésque somni, & idem per insomnia tumultuosi sunt, vlcus madet, neque alitur, & in ceruicibus glandulæ oboriuntur, magni dolores sunt, cibique semper fastidium increscit: tum demum ad manum scalprúmque veniendum censet.

Hieronym. Fabricius ab Aquapendente verò, *lib. 2. Chirurg. cap. 17.* Celsi sententiam, quam etiam Petrus Pavv. *comment. in hunc locum.* paradoxam appellat, improbat, ob sequentes rationes: 1. quia in vulneribus capitis, quæ suâ naturâ admodum periculosa sunt, pessimum est expectare praua symptomata, ac tum demum prouidere, cùm forsan occasio præteriit. 2. quia si rima non deradatur, vt plurimùm nigritiem contrahit, ob quam deinde ad os radendum cogimur. 3. quia cranium, etiam non læsum, si denudatum sit, deradendum est, vt rasurâ saniei collectio, quæ ad subiectam membranam destillare potest, & eam corrumpere, præcaueatur. Labia, quæ in osse incisa sunt, inæqualia & aspera læniganda sunt, & rasurâ in exactam cognitionem profunditatis rimæ perueniendum.

Verùm enim verò Celsi, vtpote viri in Chirurgia peritissimi, sententiam, præsertim vbi externa saltem lamina fissa est, non planè reiiciendam puto. Etsi enim in iis regionibus, vbi periculosa sunt capitis vulnera, nemini suaserim, vt rasionem differat: tamen in nostris, & aliis regionibus, vbi minùs periculosa sunt capitis vulnera, ex Celsi sententia curationem institui posse puto; cùm certum sit, & experientia id testetur, naturam vt in aliis partibus, ita & in capite, sæpe ossa consolidare, sine omni rasura; quod vel fissuræ illæ, quæ longiùs procedunt, testantur, quas ad extremum vsque inuestigare, Galenus, *6 m. cap. 6.* & omnes Medici prohibent, quásque natura sine rasura sanat. Itaque hic vulneris conditio diligenter perpendenda. Si enim eius labra non sint aspera & inæqualia, & vulnus tale sit, vt non sit metuendum, grauia symptomata superuentura, naturæ negotium committere, & pulueres cephalicos atque alia necessaria medicamenta adhibere licèt. Et quamvis negari non possit, Multos satis commodè viuere, quibus magna pars cranij dempta est: tamen quod Celsus habet, negari non potest, melius & fortius velamen cerebro esse callum, qui in rimâ concrescit, quàm carnem, quo concrescit, vbi os derasum est. Potest etiam sine rasione vulnus mundari. Si verò vulnus sit inæquale & asperum, aut ob grauia symptomata imminentia malum metuimus, ad rasuram statim accedendum. Neque hic semper ad septimum vel octauum vsque diem naturæ negotium committendum, & grauissima symptomata expectanda sunt; sed quid sub primâ curatione, vt Celsus loquitur, & primis statim diebus fiat, attendendum. Facilè enim ex signis à Celso traditis cognosci potest, an morbus in peius vel melius vergat.

QUÆSTIO IV.

An duræ meningi denudatæ siccantia, an verò humectantia medicamenta imponenda sint?

An duræ meningi siccantia an humectantia imponenda. Non eadem medicamenta membranæ duræ denudatæ Chirurgos, vel olim, imposuisse, ex Galeno, *6. m. m. capite 6.* patet: sed aliquos blandissima, quæ hodie digestiua vocantur; alios vehementer siccantia. Meges Sidonius, vt *ibidem* refert Galenus, vehementissimis siccantibus vtebatur, vt & ciuis quidam ipsius, Eudemus, vir satis exercitatus in hac artis parte, sic vt emplastrum, quod Isin vocant, nudatæ membranæ imponerent, & super hanc foris oxymel. Emplastrum autem Isis cephalicum, *libro 5. de comp. medicam. sec. gener. cap. 2.* describitur, paratúrque *ex cera* Drach. 100. *terebinth.* 3. 200. *squammæ æris rubri*, *æruginis rasæ*, *aristoloch. rotund.* *thuris*, *salis Ammoniac.* *æris vsti*, *rad. dracunculi.* ana Drach. viij. *aluminis vsti* Drach. xij. *olei veter.* Vnc. x.

Terenda terantur, adiecto aceto acerrimo, & vt conuenit, coquantur, quousque non inquinentur manûs, & fiant pastilli, manibus aceto acerrimo intinctis, qui per decem dies in aceto acerrimo macerentur. Nullum verò alium his vsum se vidisse scribit Galenus: hoc tamen testatur, magis sanatos fuisse eos, qui ab Eudemo illo curabantur, quàm ab aliis, qui blandis vtebantur. Neque ea curandi ratio Galeno displicet, hanc ob causam, quòd auditorius meatus, qui non solùm vsque ad duram cerebri membranam pertingit, sed etiam neruum attingit, qui in ipsum à cerebro descendit, etiam vehementissima medicamenta tolerat: qualia propterea etiam duræ membranæ, vt natura siccissimæ, conuenire possunt: atque ita Eudemi curationem approbare videtur Galenus. Eandem curandi rationem & Celsus obseruauit, qui perforatione peracta duram matrem aceto acerrimo vult inspergi, vt si cruor aliquis super ipsam sit concretus, discutiatur. Deinde vsurpat Emplastrum viride, vel Iudæum, quæ valde siccant, & ab eo *lib. 5. cap. 19.* describuntur. Atque hæc curandi ratio petita videtur ab Hippocrate, qui *lib. de vulneribus capit.* iubet, vt exciso osse, & membranâ patefactâ, valde siccantibus & detergentibus ea purgetur, ne diutius madens sub aliis medicamentis hebes fiat, & putrescat.

Ex posterioribus verò Medicis sunt, qui membranæ duræ denudatæ spiritum vini, seu aquam vitæ aliquam, præcipuè cum cephalicis, vel solam, vel cum melle rosaceo, aut terebinthina, aut vnguentis cephalicis siccis mistam imponunt. Neque hic curandi modus per siccantia rationibus destitui videtur. Primò enim vlcera omnia exsiccatione indigent; anodyna verò & humida facilè putredinem excitant. 2. Oleum est neruis inimicum; meninx autem dura est neruosæ substantiæ. 3. Frigida sunt neruis inimica; quale est oleum rosaceum, quod plerique adhibent.

Qui verò Romæ viuebant Medici tempore Galeni contrariam rationem sequebantur, ac humectantibus, & præcipuè oleo rosaceo vtebantur: alij columbæ sanguinem calidum supra membranam instillabant. Et de oleo rosaceo quidem scribit Galenus, 11. *de simpl. medic. facult. cap. 2. de sanguine columb.* se sextemos nouisse eorum, quibus Romæ persanata fuerint capitis ossa, nec quidquam ab vsu rosacei citra columbæ sanguinem offensos: statuitque nihil melius inueniri posse, quàm vt osse perforato optimo rosaceo vtaris. Galeno adstipulatur Aetius, *libro 2. cap. 85.* & Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 90.* Sequuntur hanc curandi rationem & hodie plurimi, qui tum oleo rosaceo, tum digestiuis medicamentis vtuntur, scribúntque non duri aliquod medicamentum, quod ita nobis similis temperaturæ naturalem & innatum calorem foueat & corroboret, fluxiones inhibeat, intemperiem remoueat, causis dolorem parientibus resistat: & proinde cum præcipua cura medici esse debeat, inflammationem prohibere; nihil verò magis ad inflammationem excitandam faciat, quàm dolor, medicamenta dolorem sedantia, & præcipuè oleum rosaceum, semper esse necessaria. Præterea quia vulnus incrudescens non parum molestiæ exhibet, incrudescit autem siccis medicamentis: potiora putant humectantia & lenientia.

Sunt tandem, qui vtramque curandi rationem probant, ac parum referre putant, vtram sequamur.

Verùm enimvero cùm siccantia & humectantia medicamenta valde differant, contrarios planè effectus edant, non parum refert, an his, an verò illis vtaris. Itaque hac in re & vulneris, & corporis, & regionis conditio consideranda. Etenim si membrana sine inflammatione sit alba, illæsa ac pura appareat, dolórque absit, medicamenta sicca cephalica vsurpanda. Accidit vero sæpe hoc, vbi à telo membrana detecta est: quæ si mollis, illæsa, alba, & pura appareat, mel rosatum, vel solum, vel cum siccante aliquo mistum adhiberi potest. Scribitque Ioannes Andreas à Cruce, se longo experimento compertum habere, in athleticis & exercitatis corporibus mel rosatum cum guttis iiij. aquæ vitæ, imo vulneri, seu membranæ detectæ feliciter cum sindone imponi, & residuum vulnus puluere vel vnguento cephalico repleri.

Spiritus vini in vulneribus vlceribúsque à putredine præseruandis, vtilitas.

Neque omnino aquæ vitæ illæ in tali vulnere planè reiiciendæ videntur, cùm neruosis partibus amicæ sint, à putredine præseruent, & in omnibus vulneribus vlceribúsque detergendis, siccandis, & ad bonum exitum perducendis, mirabilem vim habeant: id quod quadraginta annorum experientiâ se obseruasse scribit Valeriola *libro 5. obseru. 8.* Si verò dolor & inflammatio metuatur, & membrana non planè illæsa sit, id quod plerumque accidit, cùm artificis manu ac instrumentis cranium aperitur, & vel agitatione nimiâ, vel ossis eminentiâ, vel quocunque modo membrana læditur, & non rectè sese habet, commodissimum est oleum rosaceum omphacinum, quod ex immaturis oliuis expressum est, & cum rosis non planè apertis paratur, quod & astringendi vi aliquâ roborat, & temperatâ frigiditate inflammationes prohibet, & suppurationem quæ in principio vulneris statim procuranda, citat. Cùm enim inflammationem penitus curare non possimus, mitiorem eam fore docet Hippocrates, *lib. de vulneribus* si quàm celerrimè vulnus suppurare fecerimus. Nō tamen nimis diu, & vltrà septimam præter propter, quòd sit tertio die, deligationem, (neque etiam certo dierum numero hoc definiri potest) in huius vsu persistendum, ne putredo aliqua excitetur, & membrana tum à frequenti oleorum impositione, tum à puris longiore morâ hebes fiat, præsertim æstate, quo tempore citiùs pus generatur: hyeme autem ad septimum vsque diem nonnunquam medicamentis suppuratoriis vtendum. Ideóque quamprimùm pus bonum apparere incipit, oleo rosaceo mel rosaceum addendum, aut syrupus rosaceus, vel etiam oleum de vitellis ouorum. Hinc ad magis siccantia accedendum, & cranio pulueres cephalici inspergendi. Ad quam rem Meges Sidonius Iside solo vtebantur in capitibus Persarum durissimis & robustissimis, & his qui in Asia degebant. Itali nonnisi duplo rosaceo adiecto vti audent. Neque verò siccantia eiusdem planè modi in omnibus corporibus vsurparunt antiqui; sed in mollioribus corporibus vtebantur emplastro, seu vnguento Isidis à Galeno descripto; quod fit ex vna parte emplastri Isidis, & duabus partibus cerati rosacei: in mediocri temperamento, vnguento composito ex æquali horum portione. In robustissimis corporibus, qualia sunt nautarum, agricolarum, emplastrum Isidis solum locum habere potest.

Eodem modo temperaturæ & corporis constitutionis ratio habenda est, in lenioribus & anodynis illis adhibendis. Etenim in corpore molliore & humidiore, qualia puerorum, sufficit solum oleum rosaceum. Sin caput sit siccius, vt in adultis, & præcipuè crispos capillos habentibus resina abietina admiscenda, vel oleum hyperici. Sin, adhuc siccius, plus resinæ, quàm olei rosarum sumendum. Ita & æstate vtilius est oleum rosaceum, hyeme resina abietina.

Hodie ferè vtuntur vnguentis cephalicis, de gummi elemi, de betonic. de matrisylv. quæ ita pleraque sunt composita, aut aliorum admistione ita facilè temperari possunt, vt dolorem leniāt, inflammationem prohibeant, putredinem arceant. Vbi maiore siccatione opus est, adhibent, vel admiscent aquas vitæ suprà propositas. Exempla talium curationum videantur in locis suprà allegatis.

QUÆSTIO V.

An cranio fracto, cute verò integrâ manente, cutis secanda sit?

An cranio fracto cute integra cutis secanda sit.

Est Pauli Æginetæ, Celsi, & plerorumque Chirurgorum opinio, si cranium fractum, cutis verò integra sit, cutem capitis secandam esse, vt fractura pateat, & reliqua, quæ debent, commodè peragi possint. Refert tamen Vidus Vidius, *comment. in lib. Hippoc. de vulneribus capit.* Iacobum Perusinum, Romæ Medicum & Chirurgum suo tempore celebrem, longo vsu obseruasse, eos magis seruari, qui sine cutis incisione, partim lenientibus, partim siccantibus medicamentis curantur quàm quibus cutis incidirur, & os aperitur; atque is longè aliam esse rationem cranij fracti denudati, quàm cute intecti docet. Etenim si cranium detectum sit, si absque sectione relinquatur, humor qui supra membranam cerebri delapsus est à calore qui exspirat, discuti non potest, quo citcà putrescens hominem iugulat. Vbi verò cutis integra est, calor non exspirat, ideóque saniē digerere, & ossa solidare potest; id quod in aliis etiam fracturis, quæ carne, & cute teguntur, quotidie fieri videmus.

Verùm sententia hæc absolutè vera non est. Facilè quidem eam recipimus, si neque magna sanguinis copia sub cranium effusa sit, neque os fractum membranas pungat, neque cranium depressum cerebrum comprimat, vt suprà dictum. Vt enim alia ossa fracta à natura consolidantur: ita in cranio idem accidit; sicut manifestè in fracturis longiùs progredientibus euenit, quas ad extremum vsque inuestigare Galenus prohibet. Et si nec vasa nec cutis valde læsa sit, sanies illa exigua à natura facilè discutitur.

Verùm si sanguinis magna copia sub cranium effusa sit, & partium subditarum corruptio à pure metuatur; membrana ab osse fracto, vel depresso pungatur, aut comprimatur; id quod ex signis suprà traditis, & symptomatibus grauibus superuenientibus apparet: cùm natura ista vitia corrigere non possit, omnino cutis sectio & cranij apertio necessaria est. Præterea cùm cutis sectione neglectâ, nec fractura ossis, neque terminus satis cognosci possit, cautus hic sit Medicus, ne in aliquod periculum ægrum coniiciat. Et si, vt saniem per cutem exhaurire possit: ossicula tamen & squammæ in profundo hærentes nō ita facilè extrahuntur.

QUÆSTIO VI.

An in cranij fractura, etiam internam laminam penetrante, semper cranium aperiendum sit?

An in cranij fractura cranium semper aperiendum sit.

Communis est opinio, quam suprà proposuimus, si cranij vtraque lamina fissa sit, cranium aperiendum esse, vt saniei quæ

quæ colligitur, & deligatione non exprimi, nec alio modo euacuari potest, exitus pateftat. Sunt tamen nonnulli, qui contrariū sentiunt, & breuiùs ac tutiùs emplastris, ceratis, & aliis medicamentis extrà appositis, quàm manuum & ferri opera cranium hoc modo fractum curari posse putant: ideò, quòd 1. per medicamenta nihil ampliùs destruitur, quod fit manuum operâ sed quod fractum est statim reficitur. 2. quòd cranij apertione sæpe inflammationes & alia symptomata accersuntur. 3. quòd membranarum cerebri inflammationes solis medicamentis, non verò manuum operâ sanantur. 4 quòd dantur medicamenta, quæ sagittas, spinas, & alia è corpore extrahunt, quorum sylua est apud Galenum, *6. de comp. med. sec. gen.* Scribonium Largum, *de comp. med. cap.* 101. Celium, *lib. 5. c. 9.* quibus etiam sanies sub cranio contenta extrahi posse videtur. Et 5. tandem, quòd ipsa experientia testatur, plurimos sola medicamentorum applicatione, sine manuum opera sanatos fuisse.

Verùm enim vero eadem ferè huius quæstionis solutio est, quæ tertiæ. Etenim si certò constet, neque cranium depressum esse, neque quicquam effractum, à quo cerebrum lædatur, & saniei tam paruam copiam esse, ac naturæ robur tantum, vt medicamentis adiuta saniem absumere & dissipare possit: id quod ex symptomatibus appareat, apertione cranij opus non est. Verùm si sanies sit paulò copiosior, aut à cranio cerebrum aut membranæ eius lædantur, nullo modo omittenda sectio. Et cùm semper satis certi esse non possimus, quanta saniei copia collecta sit sub cranio, & quantum naturæ robur futurum sit: ferè semper videtur, mature cranium aperire, antequam symptomata grauia superueniant, quæ postea apertionem difficiliorem & periculosiorem reddunt. Neque enim, si vtraque lamina rupta sit, per medicamenta semper sanies omnis discuti, neque membrana abstergi, & à corruptione seruari potest. Et quamvis in partibus carnosis ad extrahendum aliena, talia medicamenta adhibeantur: tamen quia id tardiùs præstant, & interea temporis inflammatio, & alia mala excitari possunt, his solis non fidendum. Inflammationum etiam membranarum cerebri sine vulnere & fractura cranij, alia ratio est, quàm eius quàm hic metuimus. Ibi enim humor adhuc in venis, & partium potius est: non verò extrà parti incumbit: & propterea faciliùs à natura regi potest: hic verò, extrà parti incumbens, si putrescat, eā necessariò corrumpit. Neque etiam omnes à membranarum cerebri inflammationibus conualescunt. Et quamvis interdum in robustioribus naturis, in quibus sæpe in vulneribus quasi miracula fiunt, fracturæ tales sine cranij apertione curentur: tamen idem de aliis omnibus polliceri non licet.

CAPUT XXV.

De Fungis Cerebri.

Fungi cerebri.

E Membranis cerebri vulneratis interdum caro quædam mollis, & radice subnixa, instar fungi pullulat: quæ idcircò etiam fungus appellatur. Vt enim per arborum cortices interdum humor quidam vitiosus exstillat, qui in fungum concrescit: ita si membranæ cerebri lædantur, humor quidam exstillans, in carnem mollem, quæ fungi instar est, mutatur, & breui tempore sæpe magnum incrementum sumit. Natura enim nunquam otiosa est, ac si humores affluentes, ob eorum ineptitudinem, vel etiam partis debilitatem, in eius alimentum vertere non possit, in eam quam potest naturam conuertit; quo modo etiam alibi in corpore verrucæ & similia generantur.

Subiectum, vt *in Epist. ad Guilhelm. Fabric. cent. 2. obs. 35.* scripsi, membranam esse puto, eámque non integram, sed vulneratam, seu contusam, ita vt humores affluentes ex ea læsa exstillent, & in talem fungosam ac mollem substantiam conuertantur. Ideóque non solùm non cerebro, sed etiam in aliis partibus membranosis contusis tales fungi oriuntur.

Discernendos autem esse puto istos fungos propriè ita dictos, à carne illa vtili, quam natura prouida interdum, ad cerebrum & membranas nudatas tegendas, ex vtili alimento, ex humoribus secundariis, quos vocant, generat, quámque nonnulli etiam fungum appellant. De quo procul dubio intelligendum est, quod Volcherus Coiter, *in obseru. anat.* scribit, se in omnibus capitis vulneribus, quæ tum ipse curauit, tum à Fallopio, & Iulio Cæsare Arantio curata vidit, animaduertisse substantiam quandam fungosam duram, & ita tenaciter partibus subiectis annexam, vt spatula auferri nequiuerit, suppullulasse. Fungos enim propriè dictos, qui plerumque lethales sunt, in capitis vulneribus ita frequenter nasci, credibile non est. Ista quoque caro non ita subitò generatur, nec valde exuberat. Fungi verò propriè dicti ex humoribus vitiosis affluentibus, instar fungorum, citissimè generantur, vt sæpe vno die magnitudine oui gallinacei excrescant; & licèt aliqua pars dematur, paulo pòst maior repullulat.

Symptomata & Signa.

Visu facilè huiusmodi vitium cognoscitur. Ex contusa enim seu vulnerata membrana cerebri, breui temporis spatio fungosa pallida caro subitò excrescit & pullulat, vt sæpe etiam supra cranium & cutem emineat.

Prognosticum.

Fungi hi periculosi sunt, & plerumque lethales: cùm ab humorum vitiosorum ad cerebrum affluxu proueniant, & tandem putrescentes gangrænam attrahant.

Indicationes.

Cùm ab humorum vitiosorum ad cerebrum affluxu gignantur fungi; humores illi è corpore euacuandi, & à capite reuellendi sunt. Ipse verò fungus siccantibus & exedentibus medicamentis absumendus: acriora tamen hic vitanda. Excisio verò, quæ ferro fit, vt & quæ ligatura, & filo serico, adeò tuta non est; cùm grauia symptomata superuenire soleant. Si tamen fungus nimium incrementum sumat, filo serico ad radicem ligandus arctiùs, vt decidat, reliquum medicamentis siccantibus absumendum. Si etiam durities aliqua, & malignitas adsit, quæ cancri naturam referat, tum lenioribus medicamentis non cedit fungus, acrioribus verò magis irritatur, & proinde nisi radicitùs exscindatur, vix tutò, citò, & sine dolore curari potest, vt sentit Guilhelm. Fabricius.

Curatio.

Fungorum cerebri curatio.

Qua ratione corpus vniuersum à vitiosis humoribus euacuari debeat, ex superioribus patet. Ad fungum verò exsiccandum & absumendum inseruiunt sabina, hermodactyli combusti, rad. caryophyllat. angelicæ, aristoloch. rotundæ, irid. Florent. rosmarinus.

Ambrosius Paræus hoc puluere vtitur.

℞ *Sabinæ* ʒ. ij. *ochræ* ʒ. j. F. Puluis.

Guilhelm. Fabricius isto:

℞ *Rad. caryophyll. angelic. calami arom.* an. Drach. ß. *aristolochiæ rotundæ iridis Florent. ligni Guaiaci*, an. Drach. ij. *flor. salu. rorismarin.* an. P. j. F. Puluis subtilissimus.

Deinde hoc Emplastrum imponit:

℞ *Emplastri de betonic.* Vnc. iiij. *gum. elemi dissol. in ol. ros.* Vnc. j. *pulu. rosar. myrtill. mastiches, calami arom.* an. Drach. i ß. Cum s. q. *olei rosarum* M.

Videatur Paræus, *lib. 9. c. 19.* Guilhelm. Fabricius, *cent. 1. obs. 14. 15. cent. 2. obs. 35. 36.*

CAPUT XXVI.

De Carie Cranij.

Cranij caries.

COntinui solutio in ossibus, quam erosio ab humoribus acribus gignit, caries appellatur. Ea quandoque etiam cranio accidit: cum scilicet per vulnera aut vlcera sanies defluens ossis substantiam corrumpit. In quo humore interdum est peculiaris proprietas, quæ ossi aduersatur, vt obseruatum sit, cranium corruptum & cariosum euasisse, cute capitis integrâ manente.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur visu, & os nudatum à naturali colore in liuidum & nigrum mutatum est: tactu quoque, specillo immisso, deprehenditur: cùm scilicet inæquale & asperum quid occurrit, & specillum leuiter adactum in ossis substantiam, tanquam lignum cariosum penetrat. Cariem ossis indicat etiam sanies liquidior, tenuior, & fœtidior, quàm quæ à simplice carnis vlcere prouenire possit. Caro insuper est laxa & mollis, vlcúsque, si quod accidit, est rebelle, nec facilè cicatricem contrahit.

Prognosticum.

Si caries non admodum magna sit, & medicamenta, vel ferrum commodè adhiberi possint, malum incurabile non est.

Curatio.

Quicquid ossis corruptum est, à sano separandum. Fit hoc dupliciter: medicamentis, vel manus opera. Si enim caries minùs profunda sit, sufficiunt medicamenta, quæ insigniter exsiccant: quo fit, vt glutine, quo cum osse sano cohærebat, absumpto, abscedat, & separetur: vel natura roborata, vitioso humore absumpto, sponte, quod corruptum est, separat. Inseruiunt huic vsui pulueres cephalici dicti, suprà enumerati, quibus & alia exsiccantia addi possunt. Ex iis sunt alia mitiora, alia fortiora.

Mitiora, in corporibus mollioribus, & si corruptio ossis non sit magna, vsurpanda sunt, *Radix ireos, aristolochia rotund. peucedani, myrrh.*

Fortiora, quæ in corporibus durioribus, & si corruptio maior sit, locum habent, sunt *rad. dracontij. cortices pini, scoria æris*, inter fortissima est, *euphorbium, & vitriolum.*

Exempli gratia:

℞. *Pulu. aloës, pumil. vsti, pompholyg.* an. Drach. ij. *rad. ireos Florent. aristol. rotund. myrrha*, an. Drach. j. *ostrea combusta* ʒ ß. F. Puluis subtilissimus, qui vel solus, vel melle rosaceo, & spiritu vini mistus applicetur, & hoc emplastrum apponatur.

℞ *Ceræ nouæ, resinæ pini, gummi ammoniac. elemi*, an. ʒ. vj. *terebinth.* Vnc. iij. *pulu. mastiches, myrrha. aristolochia rotunda,*

ireos Florent. ...es, opopanac. euphorbij, an. Drach. j. *olei rosacei* q.s. F. Emplastrum.

Vel imponatur emplastrum de betonica.

Quod si maior sit ossis corruptio, quàm vt medicamentis emendari possit, os radendum, donec integrum & album appareat, ac aliquid sanguinis exstillet; vel scalpro, aut alio instrumento cariosum exscindendum: aut si corruptio maior sit & maligna, vt nec ferro tolli possit, cauterio os adurendum. De quibus plura dicentur, vbi in genere de ossium carie curanda tractabitur. Videatur interim Celsus, *lib* 8. *c*. 2. Ambros. Paræus, *lib*. 9. *c*. 20. *& lib*. 18. *cap*. 26. 27. Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *Lib*. 3. *c*. 10. Chalmetæus, *enchir. Chirurg. c*. 8.

CAPVT XXVII.

De Tumoribus cerebri.

Et primò,

De cerebri & meningum eius inflammatione.

Cerebri & meningum eius inflammatio.

ABsoluimus hactenus tria morborum simplicium, quæ capiti accidere possunt, genera: supersunt quidã morbi compositi; tumores nimirum, in quibus intemperies cum materia coniungitur cum magnitudine aucta, & quandóque etiam cum vnitate soluta: quorum duo explicanda sunt, inflammatio scilicet, & hydrocephalon.

Et primò quidem inflammationem quod attinet, cùm ad cerebrum & eius membranas plurima vasa sanguinem vehentia tendant, & per has partes dissenimentur, si sanguis ex iis excidat, & in poros, & spatia partis effundatur: atque ibi corrúpi, & putrescere incipiat, inflammatio excitatur, quæ Græcis φρενῖτις nominatur, παρὰ τῶν φρενῶν, quòd ratio lædatur, & delirium ab hac inflammatione excitetur, vt infrà, *part*. 2. *cap*. 7. dicetur: vbi etiam, *quæst*. 1. an cerebrum inflammari possit, explicabitur.

Caussæ.

Caussa inflammationis in cerebro.

Caussa nimirum inflammationis cerebri est sanguis, isque vel purus, vel pituitosus, vel biliosus. Vt autem sanguis ille p. n. ad cerebrum & membranas eius effundatur, faciunt quæcunque sanguinem nimis calefacere, & ad caput conuertere possunt, vt aëris feruor, quo cerebrum incalescit, humorésque feruidi è toto corpore sursum trahuntur, ictûs & capitis vulnera, ac dolor inde sequens, vigiliæ diuturnæ, ira, victus ratio calidior, ac inprimis vini meracioris potus, à quo sanguis accenditur, & ad caput mouetur, tandemque motus humorum symptomaticus in febribus.

In primis verò duobus modis cerebri & membranarum eius inflammatio generatur, vel febre præcedente, vel sine febre, ex cerebri & membranarum eius læsione, aut nimia calefactione.

Primò enim, vt in febribus quibusdam continuis, sæpe malignis, materiæ febrem pariente pars aliqua à natura mox sub initium ad partem aliquam, vt pleuram, pulmones, fauces detrudi solet, vnde pleuritis, peripneumonia, angina oritur: ita si eadem ad cerebrum, aut membranas eius detrudatur, inde inflammatio cerebri & membranarum eius excitatur; quæ febris propterea vulgò quidem symptomatica appellatur, sed rectiùs à Platero comitata dicitur; cùm febris ista non inflammationem, cerebri, sed inflammatio cerebri febrem sequatur, & à febrili materia ortum habeat.

Deinde aliquando ex caussis euidentibus, vt vulnere, percussione, contusione capitis, mora sub radiis solaribus, & similibus caussis, sanguis ad cerebrum, ciúsque membranas concitatur & confluit, ibique inflammationem excitat.

Pars affecta nunc est cerebrum secundùm membranas eius: aliquando cerebrum ipsum. Etenim cùm vasa, quæ sanguinem ad cerebrum deferunt, membranis cerebrum inuestientibus inserantur; si sanguis eò effundatur, ipsæ inflammationem concipiunt, & sanguinis parte in cerebrum effusa, ob vicinitatem, ipsum quoque calorem concipit, & inflammatur. Et cùm cerebrum ipsum etiam alatur, & ad spirituum animalium generationem arteriæ sanguinem aduehant, si sanguis confertim in eius substantiam & poros effundatur, ibi calorem p. n. concipit, putrescit, & inflammationem parit.

An cerebrum inflammari possit.

Vocatur quidem à nonnullis in dubium, an cerebri substantia inflammari possit: sed nihil obstat, quin id accidat; cùm & illud sanguine nutriatur: de quo plura in *Institut. Lib*. 2. *part*. 2. *sect*. 2. *c*. 4. *de phrenitide* dicta sunt. Videatur etiam Petrus Salius Diuersus, *de affectibus particul. cap*. 1.

Siue autem cerebrum, siue membranæ eius inflammentur, & generationis ratio, & curandi modus idem est. Quamvis si cerebrum inflammetur, cum maiori periculo coniunctus morbus sit; cùm phlegmones magnitudinem gangræna sequi soleat, de qua interpretatur Galenus *aphorismum* 50. *sect* 7. *Quibus cerebrum syderatum est intra tres dies pereunt: si verò hos superuixerint, sani fiunt*. Et cùm inflammatio cerebri plerumque in gangrænam abire soleat, inflammatio ista cerebri sub nomine sphaceli cerebri plerumque à Medicis proponitur: de quo etiã Hippocrates, 3. *de morb. in init. &* 2. *de morb*.

Etsi verò curandi ratio parum aut nihil variet, siue cerebrum, siue membranæ eius inflammentur: tamen symptomatibus non parum differunt; de quo mox in signis dicetur.

Differentia.

Differt hæc inflammatio: I. vt dictum, ratione subiecti, quod nunc sunt membranæ solùm, nunc verò ipsum etiam cerebrum. II. ratione caussæ, quæ nunc est sanguis purus, nunc sanguis cum multa bile mistus, vel etiam sanguis serosæ humiditatis, aut pituitæ aliquid participans. Etsi verò sanguis & bilis aduri possint, vt in atram bilem vergere incipiant, & tum etiam grauiora deliria excitentur: tamen cùm bilis in atram bilem iam abiit, potiùs mania, quàm phrenitis oritur, & vix atra bilis putrescere, ac febrem excitare potest, sicut id in cancro videmus.

Verùm differentiæ hæ cùm curationem non multum diuersam habeant, inflammationes cerebri & membranarum eius simul proponere voluimus. Quia tamen signis & symptomatibus non parum discrepat inflammatio cerebri ab inflammatione membranarum eius, signa vtriusque seorsim proponemus.

Signa Inflammationis Membranarum Cerebri.

Membranarum cerebri inflammatarum signa.

Inflammatis cerebri membranis adest febris continua, & delirium perpetuum, ac vigiliæ: quæ propterea signa inflammationis membranarum cerebri sunt pathognomonica. Primò febris acuta & continua semper coniuncta est: si quidem aliquando febris inflammationem præcedit, aliquando ob magnum cordis & cerebri consensum statim inflammationem cerebri sequitur, quæ de tertio in tertium exacerbatur; vt etiam in pleuritide accidere solet, quòd bilis ferè semper coniuncta sit. Et licèt prior differentia inflammationis cerebri à febre ortum habeat: tamen rursus inflammatio capitis & cordis consensum augere potest. Deinde adest delirium perpetuum, sed id sensim, & paulatim inchoat, & inflammationis huius præludium esse solet; quoniam in incendio illo, spiritibus animalibus continuò agitatis & impulsis, mentisque officina turbata, imaginatio & ratio suo munere, vt par est, fungi non possunt. Tertiò vigiliæ plerumque vrgent & molestæ sunt.

His accedunt & alia: Sæpe ægri floccos & festucas legunt, ob turbatam spectris inanibus phantasiam. Dolor capitis & ceruicis percipitur, quem successu temporis ægri non percipiunt, quoniam mens ægrotat. Ægri ad iram proni sunt, stridunt dentibus, oculi rigent, accidunt tremores, & totum corpus inordinatis motibus concutitur. Obliuiscuntur ægri meiere petita matula, vel linguam intra os retrahere, vbi exseruerint, memoria varietate spectrorum & imaginum à munere suo auocata. Pulsus est tardus & durus. Respiratio magna & rara; quia spiritum etiam ægri ducere obliuiscuntur, & raritas magnitudine in illo febrili incendio suppletur. Æger fit βραχυπότης, id est, sitim etiam præsentem non sentit; quia mens læsa est. Facies & oculi rubent, attracto per calorem sanguine ad caput. Oculi squalent, ob siccitatem cerebri; & viuidi ampliùs non sunt, quòd spirituũ animalium vigore destituuntur, & lumen refugiunt, quo spiritus agitati magis dissipantur. Aspectus est toruus, ob conceptam animi ferocitatem. Lacrymæ excernuntur acres, paucæ, oculorum angulis adhærentes. Lingua aspera est, citrina vel nigra, vaporibus feruidis humiditatem linguæ absorbentibus, ciúsque tunicam corrumpentibus. Sanguinis stilla fit è naribus, natura conante quòd molestum est expellere, sed præ virium imbecillitate succumbente: quòd si stilla nigra sit lethale est, ob exustum in venis cerebri sanguinem: Interdum lacryma acris ex altero oculorum fluit, ob dissolutionem humorum ab immodico calore, vnde & lemæ siue sordes in oculis existunt. Vrina supprimitur, quia sensus interiores laborant, & ægri neque pondus, neque acrimoniam vrinæ percipiunt. Dum autem emittitur, alba plerumque est & perspicua, quòd bilis, quæ vrinam tingere solet, ad caput rapiatur. Imminentis quoque inflammationis cerebri signum ex vrina haberi potest. Si enim circularis spuma in vrina appareat, in morbo qui in inflammationem cerebri abire potest, flatuum copiam significat, qui humores secum ad caput rapere, & inflammationem ibi parere possunt. Vbi verò iam vrina, quæ antea erat valde tincta, vel etiam turbida, clarior & remissè colorata apparet, sine signis coctionis, & morbi diminutione; moueri humores ad caput, & iamiam instantis cerebri inflammationis indicium est; præcipuè si vigiliæ infestare, & æger delirare incipiat. Aluus est adstrictior.

An autem inflammatio sit à sanguine puro vel bilioso; ex signis intemperierum capitis suprà traditis cognoscendum.

Hoc saltem hìc addimus, si ex sanguine puro sit inflammatio, vel cum humore seroso aut pituitoso misto, deliria sunt mitiora, & cum risu. si verò à flaua bile: delirium est grauius, & cum iracundia & truculentia quæ si aduratur, grauissimum fit delirium.

Signa Inflammationis Cerebri.

Cerebri inflammati signa.

Si verò sanguis confertim & subitò in ipsum cerebrum effundatur, symptomata non parum variant. Febris quidem continua vtrique inflammationi communis est: reliqua tamen

men

men non parum differunt. Nam in inflammatione cerebri, primò quidem, cum sanguis per membranas affluit, ægrum apprehendit ingens capitis dolor, qui per occiput collo & vniuersæ spinæ communicatur. Hinc sensus omnes amittuntur, tum externi, tum interni. Et ægri nec dolorem, nec quicquam molestiæ percipiunt, nec delirant, & interrogati non respondent, & parum aut prorsus non loquuntur: quòd non accidit in inflammatione membranarum cerebri, in qua adest delirium, dolor perseuerat, & sensus non amittuntur, sed solum deprauantur, solùsque motus in inflammatione cerebri remanet, qui adeò interdum validus est, vt vix loco contineri queant ægri, qui nonnunquam etiam in proprium corpus sæuiunt, & capillos sibi euellunt, vel vnguibus faciem dilaniant; quod procul dubio prouenit irritata naturâ, ab æstuante intra corpus maximo incendio. Facies in principio rubet, vt & oculi. Morbo verò procedente corpus languescit, & ad motum impotens redditur, vt decubitum rarò mutent ægri, ac dormitare quasi videantur, manus tamen sæpius mouent, quasi aliquid quærere vel apprehendere velint; manus etiam sunt tremulæ.

Prognostica.

Inflammatio cerebri quot diebus terminetur.

1. Inflammatio cerebri & membranarum eius morbus est acutus & periculosissimus; quæ si sit acutissima, quale exemplum est, 3. *Epidem. com.* 3. *ægrot.* 4. tertio die hominem iugulare potest. Plerique ita affecti intra septimum diem moriuntur; perpauci, hique rari, hunc superant. Galenus vt *loc. allegat.* testatur, acutâ à prima die statim phrenitide correptos, quarto & quinto die vidit exanimatos fuisse, tertio non vidit. Auicennas, *lib.* 3. *fen* 1. *tract.* 3. vnicâ die phrenitide extinctos narrat. Prosper Albinus, *lib.* 1. *de med. Ægypt. cap.* 13. refert, in Ægypto se vidisse phreniticos mortuos tribus vel quatuor diebus nonnunquam tamen ad diem 13. & 24. & plures extenditur: mutatâ morbi naturâ ex acuto simpliciter in acutum ex decidentia, vt ex Hippocrate, *loc. allegat. text.* 84 *& seq.* videre est.

2. Longè tamen periculosius malum est, si ipsum cerebrum, quam si membranæ tantùm inflammentur. Cerebri enim inflammatio plerumque in gangrænam & sphacelum desinere solet, de quo Hippocrates, 7. *aphor* 50. *Quibus cerebrum sphacelo correptum est, intra dies tres moriuntur: si verò hos superent, sani fiunt:* qui verò conualescunt, nec morbi, nec alterius rei ad morbum pertinentis recordentur.

3. Inflammatio cerebri & membranarum eius, quæ à puro sanguine est, minùs periculosa est, quàm cùm bilis simul mista est.

4. Quo functiones plures sunt læsæ, & grauiora sunt symptomata, eo malum periculosius est.

5. Lingua contremiscens hic malum. Significatur enim magna animalis facultatis imbecillitas, ex immoderata cerebri caliditate, & siccitate.

6. In inflammatione membranarum cerebri alba deiectio mala, quia significat motum bilis ad caput. Galenus, 1. *prorrh. com.* 1. *t.* 11.

7. Vrina pellucida & alba, veluti aqua, in inflammatione cerebri & membranarum eius, malum, quia morbum maximè crudum esse, bilémque omnem sursum rapi ostendit. De quo Hippocrates, 4. *aphor* 72. *Quibus pellucida & alba sunt vrinæ, malum: maximè verò si in phreneticis appareant.* Scribitque Galenus *in comment.* nullum se phreniticum seruatum vidisse, in quo talis apparuisset vrina.

8. In inflammatione adhuc cruda rigor signum pessimum est, id est, si accidat rigor ille, materiâ biliosâ adhuc in corpore existente: quod ex eo cognoscitur, quòd alba per aluum deijciuntur. Est enim rigor ille symptomaticus, 1. *prorrh. comm.* 1. *aphor.* 13.

9. Vt in aliis febribus acutis, ita in inflammatione cerebri, & membranarum eius, sanguinis è naribus stilla mera, id est, nigra sincera, pessima est; ebullitionem scilicet sanguinis in cerebri venis significans, quem natura morbo succumbens frustra expellere nititur. Nam vt Galenus, addit, rubri sanguinis stilla in morbo exitiali haud vnquam visa est, sed nigri semper, 1. *Epid. comm.* 3. *ægrot.* 1. Si verò, copiosius sanguis fluat, indicio est, ægrum ex morbo conualiturum.

10. Si quis in tali morbo dentibus stridat, non consuetus id facere à pueritia, futuri delirij indicium est: quòd si verò iam deliret æger, & simul stridat dentibus, mors in propinquo est, Nam conuulsio significatur musculorum in temporibus & maxillis, 1. *progn. text.* 1. *&* 1. *Epid. com.* 2. *t.* 53.

Deliria in inflammatione cerebri, qualia.

11. In inflammationibus cerebri, in quibus tremulæ, obscuræ, & contrectabiles delipientiæ sunt, vt Hippocrates, 1. *prorrh.* 33. nominat, longè periculosiores sunt, quàm quæ sunt [illegible] & tumultuosæ, ob membranarum inflammationem, & ob simulatam mansuetudinem minimè contemnendæ; quod tam cerebrum ipsum, quàm membranæ ipsæ inflammatæ sint. Non rarò enim accidit, vt Galenus *in comment.* ait, vt ægri tales quieti iaceant, neque solùm non tumultuosè exclament, exiliantque, vt antea, vel aliàs fieri videmus, sed neque prorsus loquantur, neque figuram decubitus permutent, ita vt famulantibus præbeant opinionem, quòd mox sint dormituri: imò dormire putentur, quòd neque loquantur, neque moueantur, & clausas etiam palpebras quidam habeant, & si quis accedens cum iis colloquatur alij palpebras non aperiant, alij postquam aperiunt, statim claudant. Vnde Hippocrates *obscuras* delipientias appellat, quod non solùm idiotis, sed etiam Medicis cognitu sint difficiles. Galenus tales [illegible] hecticas appellat, quòd ipsum cerebrum humorem acceperit, & quasi imbiberit.

12. Pessimum etiam signum est, si phrenitidi superueniat conuulsio, vt Galenus 12. *meth. med. cap.* 8. testatur, se nullum vidisse, aut audiuisse vnquam, qui hoc modo affectus euaserit.

13. Qui in febre acuta, aut phrenitide, (quæ omnis est vel inflammatio cerebri, vel membranarum eius) aut peripneumonia, aut capitis dolore manus ad faciem subinde ferunt, aut frustrà venantur muscas aut colligunt festucas, aut de veste pilos euellunt, aut de pariete festucas carpunt; id omne, malum exitiale est. Affectûs enim tanta vis significatur, vt mentis etiam sedem inuaserit, & perturbauerit, 1. *progn. text.* 25.

14. A peripneumonia inflammatio cerebri, malum. Nam materiæ à loco ignobiliore ad nobiliorem translatio significatur, ob morbi magnitudinem, & virium imbecillitatem, 7. *aphor.* 12.

15. Inflammationem cerebri & membranarum eius, & inde prouenientem phrenitidem iudicat sudor bonus, & præcipuè si à capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore. Contingit autem nonnunquam etiam per sanguinis è naribus fluxum, eandem iudicari. Galenus, 3. *de crisib. cap.* 3. Nonnunquam & per aluum ingens copia bilis post summum morbi vigorem à natura euacuatur.

16. Quæ verò ad suppurationem tendunt, omnes ferè sunt lethales; cùm pus intra membranam & cranium euacuari non possit. Refert tamen Hercul. Saxonia, *capite proprio,* se vidisse seruatum, cui sanies erumpebat per os & aures: sed ipse hoc pro raro & tantum non pro miraculo habet. Ducit autem morbus ad interitum per virium resolutionem, tremorem, conuulsionem, veternum.

Indicationes.

Cerebri inflammatio quomodo curanda.

Quæ in aliis inflammationibus dantur indicationes, eæ & hic locum habent: nimirum sanguis & humor, qui ad caput affluit, euacuandus, reuellendus, deriuandus, repellendus, intercipiendus: qui verò iam affluxit, & in capite hæret, vel sensibiliter euacuandus, vel insensibiliter discutiendus. Et si per attractionem ipsius capitis eò confluat, ob intemperiem capitis calidam, refrigeranda illa est; si ob dolorem, is mitigandus. Si verò per transmissionem eò feratur materia, siue à toto; siue à parte aliqua, ratio habenda cùm mittentis, siue sit pars aliqua, siue totum corpus, & ea euacuanda & alteranda, tùm recipientis, hoc est, capitis, quod propterea roborandum, ne materiam affluentem admittat. Et cùm febris semper coniungatur, totius corporis simul ratio habenda, & in primis si à febre ortum habeat hæc inflammatio, curatio febris, vt decet, instituenda. Ipsa tandem intemperies capitis alteranda. Vires quoque corporis custodiendæ, alimento iusto modo & quantitate adhibito, & somno ac quiete conciliatâ.

Curatio.

Quâ ratione autem istis indicationibus satisfieri possit, maximam partem ex iis, quæ suprà, *cap.* 8. *de Intemp. cap. cum sanguine curanda,* dicta sunt, patet. Nimirùm cùm inflammatio cerebri sit morbus valde acutus, & breui tempore ita inualescat, vt curationem postea non admittat, subitum auxilium requirit, quale est venæsectio, quæ sanguinem, inflammationis caussam, euacuat, alid reuellit, deriuat, atque ita quod in inflammatione adhuc fit, prohibet; quod verò factum est, tollit.

Vena sectio.

Quæ vena aperienda.

Itaque si vires id ferant, præmisso leni clystere, sanguis mox detrahatur ex cephalica, aut si magna adsit sanguinis copia ex hepatica vel mediana primùm, & post aliquot horas è cephalica, quæ non solum reuellit, sed etiam deriuat, & è venis, per quas sanguis ad caput proximè fluit, euacuat. Si tamen ex mensium vel purgationis post partum, vel hæmorrhoidum suppressione malum originem habeat, saphena in pede aperienda. Quia tamen verò consentaneum est, iam aliquid in capite receptum esse, vel proximè in id moueri; nec cephalicæ sectio postea omittenda. Nisi enim sanguinis ad caput fluentis impetus sistatur, & ille, qui in venis, per quas ad caput defertur, fluctuat, detrahatur, sine fructu repellentia adhibentur cum humores, dum vasa plena sunt, repellentibus non cedant. Etsi verò nonnulli dubitent, an in inflammatione cerebri & membranarum eius, præsertim à sanguine bilioso, sanguis mittendus sit: tamen caussas dubitandi sufficientes non habent; cum certum sit, bilem sine sanguine inflammationem non parere, & non nisi sanguine commixtam ad cerebrum ascendere: idque inprimis verum est, si inflammatio cerebri per se, sine febre incipiat. Etsi verò quandoque accidat, vt natura errans, vel in augmento, vel in statu febrium, biliosos, & vitiosos humores à sanguine separare conetur, eósque ad caput mittat: tamen nec tunc id sine sanguine fit, & tunc vena, vt mox dicetur aperienda.

Quando vena aperienda.

Aperiatur autem statim ab initio, quacunque etiam diei horâ; cùm tutum non sit in inflammatione cerebri phlebotomiam ad tertium diem differre, donec tota materia influat, &

in capite figatur. Si verò febris inflammationem aliquandiu præcesserit, nec ab inflammatione febris illa ortum habeat, & iam ratione febris sanguis missus sit; nihilominus repetenda venæsectio, & pro virium, quæ procul dubio febre iam debilitatæ sunt, ratione parcius sanguis mittendus. Si verò sanguis antea non sit missus, & vires constiterint, audaciùs sanguis emittendus. Itaque tunc cephalica mox aperiatur, vel, si vires id non ferant, vena in manu, aut quod commodissimum est, saphena in pede vno, vel vtroque; cuius venæ in talibus morbis apertio plurimum vtilitatis affert. Cùm verò delirium aut immineat, aut iam adsit, fotamen non amplum fiat, vt vulnus citò coalescat: accurate quoque vulnus obligetur, ne ab ægro reuellatur. Quam ad rem linimentum vtile est ex aloe, albumine oui, & pilis leporinis paratum.

Quantũ sanguinis euacuandum. Quantum sanguinis euacuandum sit, tum ex viribus ægri, tum ex humoris inflammationem parientis copia & conditione æstimatur. Minus enim educitur, si humor ad bilis naturam propiùs accedat; plus si ad sanguinis, & si sanguis sit copiosior, & inflammatio incipiens, nec ex alio morbo orta. Non tamen, vt Arabes quidam volunt, vsque ad deliquium animi sanguis emitti debet, ne vires collabantur, quæ per se ob vigilias, & iactationes perpetuas, mentémque turbatam imbecilliores sunt, & à victu paulò pleniore auxilium in hoc morbo expectare non possunt. Et tutius est, bis eodem die, vel bidui spatio venam aperire, quàm semel copiosa nimis euacuatione vires deiicere.

Cucurbitula. Si verò venam aperire non liceat, cucurbitulæ cum scarificatione iterata & profunda applicentur primò partibus inferioribus, postea superioribus; nec omittantur alia reuulsionum genera, per frictiones crurum, cucurbitulas etiam non scarificatas cruribus applicatas, vbi sanguinis euacuatione ita non opus est. Nam si plenitudo adhuc adsit, scarificatio, vt dictum, simul adhibenda: quod inprimis faciendum, vbi ex suppressis mensibus, vel hæmorrhoidibus malum originem ducit. Vtile quoque fuerit, vesicatoria ex cantharidibus scapulis & brachiis apponere.

Clysterum vsus etiam post phlebotomiam conuenit; inprimis, si phlebotomia omissa sit, frequentiùs inijciantur ex humectantibus & refrigerantibus parati; quibus præterquam quòd aluus emollitur, (ventris enim adstrictio hic summopere cauenda est, vt quæ malum & caussam eius auget & confirmat) humorum etiam acrimonia temperatur.

Vt ℞ *Rad. althææ* Vnc. i. *fol. malu. violar. lactuc. parietar. betæ*, an. M. j. *centaur. min. flor. nymphææ*, an. p. i. *prunor. Damascenorum* x. Coquantur in *aqu. hordei simplic.*

Colat. ℞. ℔. i. adde *elect. leniti. simpl. vel diacathol. cassiæ pro clysterib.* an. Drach. vj. *olei violar.* Vnc. ii. *syrup. rosar. solut.* Vnc. i. *salis*, Drach. ß. F. Clyster.

Et quod clysteres præstant, idem commodè mitiora lenientia efficere possunt, quæ propterea commodè intro exhibentur; cùm non solum primas vias euacuent, sed & feruorem humorum temperent ac refrigerent, qualia sunt *syr. rosar. & violar. solutiu. cassia, tamarindi, diaprun. simplex, lenitiu.*

An electiuè purgantia inflammationi cerebri conueniant. An autem electiuè purgantia inter initia exhibere liceat, de eo inter Medicos non conuenit, vt postea, *in quæstione prima*, dicetur, quorum summa hæc est. Si inflammatio hæc febrem sequatur, & materia errabunda sit, vt pro turgente haberi possit, & magna sit cacochymia, vt sanguinem copiosiùs mittere non liceat; lenientibus antè enumeratis rhabarbarum, vel etiam aliquid Tryphera Persicæ, elect. rosat. Mesuë, de succo rosarum, aut aliquot grana diagrydij addere licet.

Vt ℞. *Rhabarb. opt.* ʒ. i. ß. *flor. cordial.* an. P. j. *cinamomi. spica*, an. Scr. ß. Infundantur in *aq. endiuiæ*.

Colaturæ ℞. Vnc. iij. In quibus dissolue *elect. rosati Mes.* ʒ. ii. Iterum colentur. Adde *pulpæ tamarind. syr. rosar. solut.* an. Vnc. ß. Misce.

Si verò inflammatio sine febre ex vulnere, vel simili caussa inceperit, quamdiu febris abest, purgare licet: vbi verò febris accedit, à purgantibus abstinendum.

Videndum tamen hic, an major sit sanguinis copia, an verò cacochymia. Cùm enim in tali casu, vtroque auxilio sit opus, si sanguinis major copia adsit, liberaliùs is euacuandus. Et tunc leniora purgantia exhibenda, sufficitque in tali inflammatione rhabarbarum. Si verò maior adsit cacochymia, & ideò sanguinem copiosiùs emittere non liceat, copiosiùs purgandum, & cum rhabarbaro, vt dictum, aliquid Tryphera Persicæ, vel elect. rosati Mesuë, vel de succo rosarum addendum.

Repellentia in inflammatione cerebri. Quamprimùm autem vena aperta est, ad sanguinis motum in caput impediendum, & caput, ne nimis incalescat, temperandum, vsurpanda repellentia; de quibus supra, *cap.* 1. 5. 8., dictum est.

An tepida vel frigida sint adhibenda. An verò vel tepida, vel frigida sint adhibenda, morbi natura & tempus, ætas, & anni constitutio definient. Nam in inflammatione legitima incipiente, si æger sit iuuenis, & anni tempus calidum, refrigerantia actu frigida adhibeantur; imò Auicennas niue ea refrigerare iubet; si verò inflammatio sit notha, æger senex, tempus anni frigidum, tepida admoueantur. Ita Galenus 2. *de compos. med.* 1. hyeme actu calida, vel tepida; æstate frigida applicare iubet.

Si etiam æstus sit vehemens, & ipsum cerebrum inflammatum, actu frigida adhibeantur, & quoties incaluerunt, renouentur, & raso ea parte capiti hæc topica imponantur, cùm vt vis medicamenti melius penetret, tum vt capite onere capillorum leuato fumi faciliùs discutiantur. Non enim, quod Archigenes metuit, tam breui tempore detonsa capillorum seges ita largè fruticare potest, vt plus materiæ hac ratione ad caput trahatur. Vbi autem capilli per se breues aut rariores sunt, etiam intonso capiti rectè applicari ista medicamenta possunt.

Non quoque nimis diu horum vsus continuetur, sed circiter dies tres saltem. Aceti etiam portio minor sit, propter vigilias quæ vrgent.

Si verò, quod nonnunquam accidere solet, inflammatio ad cutem, & versus capitis partes exteriores vergere videatur, ne materia intrò, & ad cerebrum repulsa grauius malum inducat, à repellentibus, imprimis fortioribus, abstinendum.

Odoramenta quoque vtilia sunt, quæ cerebrum refrigerant; quæ suprà *cap.* 1. proposita, ex flor. rosar. violar. nymph. aq. rosat. Nec omittantur lotiones crurum ex decoctis herbarum refrigerantium cephalicarum: sed quæ actu calidæ vsurpentur. Ita enim actuali caliditate reuellunt; potentiali autem frigiditate refrigerant, ac humores temperant; quibus aliquid florum chamæmeli & meliloti addi potest, ad aliquam discussionem.

Vt quoque impetus humoris ad caput fluentis intercipiatur, inter initia fasciæ aqua rosatum & aceto madidæ collo circumiiciendæ. Imò nec abs re fuerit, dorsum vnguento rosaceo aut aceto, ad feruorem humorum in vasis temperandum, inungere.

Dum hæc peraguntur, & capiti extrà applicantur, non omittenda interna medicamenta, quæ humores alterant, eorumque calorem remittunt, suprà, *cap.* 1. proposita.

Et quia æstus non solum est in cerebro, sed in toto simul corpore, nonnulli epithemata ex refrigerantibus aquis, & aliis medicamentis cordi imponunt.

Somnum conciliantia in inflammatione cerebri. Quia etiam in hoc morbo vigiliæ pertinaces sunt, quæ morbum miris modis augent, vires deiiciunt, coctionémque humorum quæ in somno fit, impediunt, mox ab initio medicamenta somnum conciliantia, vel repellentibus miscenda, vel seorsim adhibenda, formâ epithematum, inunctionum, lotionum, odoramentorum. Pleraque tamen ex iis, quæ somnum conciliant, etiam repellendi, & calorem cerebri temperandi vim habent.

Vt ℞. *Fol. lactucæ, salic. vitis*, an. M. ii. *flor. nymph. violar. rosar. albar.* an. M. j. *chamæmel.* M. ß. *capit. papauer. albi cum sem.* num. xv. Coq. in aq. s. q.

Decocto tepido spongia imbuatur, quæ capiti applicetur, atque eodem extrema abluantur; cùm lotiones extremorum magnam ad somnum conciliandum vim habeant.

Vel ℞. *Capit. papauer. alb. cum sem.* No. vi. *flor. nymph. luteæ* P. ij *sem. lactucæ*, Drach. ii. Contundantur minutim, & affundendo *aquæ anthi*. Vnc. ß. *aqu. rosar. lactucæ*, an. q. s. Misceantur in formam pultis; seu cataplasmatis, & fronti imponantur.

Post lotiones inungantur frons & tempora tali linimento:

℞. *Olei violar. nymph. vnguenti populei*, an. ʒ. iii. *opij, ol. nuc. mosch. express.* an. ℥. iii. Misce.

Vel ℞. *Fol. lactuc.* M. i. ß. *flor. rosar.* M. ß. *sem. papauer. alb.* Vnc. ß. Coq. in aq. ad mollitiem. Contusis adde *farinæ hordei, lactis muliebr.* an. Vnc. sem. *olei violacei*, q. s. Fiat Cataplasma ad frontem.

Si delirium & vigiliæ valde vrgeant, quomodo iis occurrendum sit, dicetur *part.* 2. *c.* 1. Exhibeatur laudani opiati ℥. ii. vel iij. In opiatorum tamen vsu Medicus cautus sit, & circumspectus, ne exhibeantur, si vires valde debiles sint, ne spiritus ac calor ab iis extinguantur.

Sanguinem à capite euacuantia. Vt autem materia, quæ influxit, euacuetur; cùm sensibiles, tum insensibiles euacuationes instituendæ. Sensibiliter euacuatur sanguis qui influxit, venis in capite apertis, de quibus suprà, *cap.* 8. dictum. Inter eas verò maximâ cum vtilitate aperiuntur venæ narium, & si vllo modo morbus est sanabilis, hoc modo curari poterit, sanguisque satis copiosè per eas emittendus. Idque satis maturè, & statim post vniuersales euacuationes faciendum. Suadent quidem nonnulli etiam, vt venæ sub lingua aperiantur; neque sine fructu id foret: verùm in iis qui mente non constant, id præstare non ita facilè est. Possunt & hirudines post aures applicari, vt & cucurbitulæ cum scarificatione occipiti apponi. *Vena narium aperienda. Vena sub lingua an hic aperienda.*

Discutientia. Quo tempore, & dum hæc fiunt, remittantur illa repellentia & refrigerantia, & quoad actualem, & quoad potentialem frigiditatem. Itaque in morbi progressu repellentibus aliquid discutientium addendum, secundum notissimam communem illam curandi inflammationes legem. Et primò quidem parum addatur de resoluentibus: quò verò morbus

ad declinationem propiùs accedit, eò plus addatur. Et tandem in declinatione resoluentia sola vsurpentur, vt reliquiæ humorum in cerebro discutiantur. Ideo oleo rosaceo addatur ol. chamæmel. vel anethin.

Vel ℞. *Flor. rosar. rubr.* M. j. *summ. anethi, flor. chamamel.* an. M. ß.

Coquantur, & loco fomenti adhibeantur.

Est & vtile tum vnguentum Alabastrinum.

Applicantur quoque suturæ coronali pulli columbarum, vel catuli per mediū dissecti, vel pulmones agnorum calentes; quæ omnia efficaciter resoluunt, sine nouæ materiæ attractione, vt etiam suprà, *c.* 8. dictum. Et quidem à lenioribus ad efficaciora sensim adscendendum; nec fortiora primò adhibenda, ne tenuior pars humoris discutiatur, & crassa relinquatur, & graue aliquod delirium excitetur.

Cucurbitula an vertici affigenda.

Si verò ex hisce medicamentis parum commodi sequatur, consultissimum censet Ludouicus Mercatus, summo capiti cucurbitulas affigere, quibus per suturas aliquid extrahatur & euocetur, & si rubor ac tumor appareat, cutē scarificare, scribitq; hoc auxilio Medicum consequi posse, quod reliquis omnibus non valuerit; maximè si mox adhibeatur lauacrum aq. dulcis, in quo aliquid ex discutientibus coctum sit. Monet tamen, hoc saltem in ea inflammatione esse faciendum, quæ sine febre per se incepit: in febribus verò malignis & acutis id non tentandum esse, nisi multæ euacuationes præcesserint, vt nulla plenitudo, vel vitiosi humoris in corpore sit redundantia, sed materia solùm in capite hæreat.

Interea verò, & toto morbi tempore, alterantia, quæ calorem in cerebro & toto corpore temperant, simúlque vires conseruant; vsurpanda & continuanda, qualia suprà, *cap.* 1. proposita sunt; præcipue in ea inflammatione, quæ à febre continuâ, vt morbo primario, ortum habet.

Vt ℞. *Conseru. rosar. violar. borragin. nymph. acetos.* an. Vnc. j. *Spec. diamargar. frigid.* ℈. ij. *fragmentorum* 5. *lapid. pretiosor.* an. g. iij. *sem. acetosæ, portulac.* an. ℈. j. Cum *Syrup. acetosit. citri*, vel *granat.* f. Electuarium.

Diæta.

Diæta.

Aër, in quo continetur æger, sit temperatè frigidus. Calidior enim morbum auget: nimis verò frigidus cutem densando, & insensibilem transpirationem prohibendo, nocet. Æstate ergo, vbi calidus est nimis refrigeretur iis modis, qui suprà, *c.* 1. sunt proponti.

Victus sit tenuis & refrigerans, ac quò morbus est acutior, eò sit victus tenuior. Conuenit autem, vt in aliis calidis & acutis morbis, ptisanæ cremor. Olera item, quæ refrigerandi vim habent, vt lactuca, endiuia, & alia, suprà, *c.* 1. proposita. Non diu ieiunet æger: cibus enim acrimoniam humorum demulcet. Cibúsque paucus, sed sæpius offeratur. Potus sit aqua hordei, vel iulepus ex *aqua fragorum sine vino, endiuia, acetosa, violarum, iulepo rosar. violat. vino granatorum* aut decoctū radic. acetosæ cum syrupo violarum. Nec inutilis est emulsio sem. quatuor frigid. maior. & papaueris albi. Vel coquantur sem. quatuor frigid. maior. nodulo inclusa in aqua, & colatura, vel sola, vel cum iulepo rosarum, vel violarum exhibeatur. In nostris regionibus commodus potus est ceruisia tenuis, quæ non multum lupuli habet. Vino omnino abstinendum in principio, ne malum exasperet, vt postea, *quæst.* 2. dicetur. Æger, quibus fieri potest modis, in quiete contineatur; cùm motus ille varius, & vires deiiciat, & somnum impediat. Somnus verò omnibus modis conciliētur.

Cerebri sphacelus.

De sphacelo cerebri extat historia apud Amat. Lusitanum, *cent.* 1. *curat.* 9.

QVÆSTIO I.

An electiuè purgantia in principio inflammationis cerebri, aut membranarum eius, exhibenda sint?

An electiuè purgantia in inflammatione cerebri conueniant.

De hac re inter Medicos non conuenit: aliique ea vsurpandat, alij verò ab iis abstinendum censent. Qui ab iis abstinendum putant, eâ ratione ducuntur, quòd materia cruda sit, humorque vitiosus à bono nondum separatus: ideóque si agitetur purgantibus, futurum existimant, vt citius, & maiore cum impetu ad caput affectum ruat.

Alij contrà plus commodi sperant ex humorum euacuatione, quàm damni ex agitatione. Quanquam enim negare non possint, humorem plerumque adhuc esse crudum, tamen eundē conditionem turgentis materiæ habere existimant, & errabundum caput petere; ideóque quamprimùm purgandum esse, ne ad caput ruat, & malum tam periculosum generet: inprimis cum venæ sectione totus euacuari non possit.

Verùm distinctione hîc opus est, & perpendendum, vt suprà dictum, an inflammatio ortum habeat à febre, an febris ab inflammatione, vt morbo primario, proueniat. Si enim morbus primarius febris sit, atque ex humorum vitiosorum, qui per eam in venis agitantur, motu excitetur inflammatio, non immeritò talis materia ad turgentem refertur: ideóque de consilio Hippocratis, 1. *aph.* 22. per initia statim euacuanda est. Etenim errabunda est materia, & natura eâ liberari cupit, eámque propterea e venis expellere conatur; quod nō facit in materia quieta, & non turgente. Et quanquam natura ad certam partem eam pellat; tamen tam immobilis non est materia, quin ductum medicamenti purgantis facilè sequatur. Atque errabundam esse, & turgentem, vel ex eo patet, quòd materia talis primò in hanc partem moueri videtur, mox ad aliam fertur. Vnde ex pleuritide fit nonnunquam angina, vel peripneumonia, phrenitis. Si verò materia iam fuerit in cerebrum recepta, & principium morbi præterierit, frustrà adhibentur purgantia. Ad declinationem etiam, quod vult Massarias, cum periculo differtur purgatio; cùm hic morbus occidat vel in principio, vel in augmento, vel statu: si verò conualescat æger, ad periculum auertendum post statum purgatione ampliùs opus non sit. Alia verò longe est ratio inflammationis, quæ sine febre præcedente, à cerebri vel membranarum eius læsione, aut ab efferuescentiâ sanguinis in capitis venis prouenit. Ibi enim omnino Hippocratis consilium, 9. *de fract. text.* 20. & 22. sequendum, qui in talibus inflammationibus purgat quidem in principio, dum febris abest; si verò febris accedat, ampliùs non purgat. Non enim tum turgens est materia, qualis est quæ per febrium initia ad partem aliquam ruit; neque morbi initium est ex venis totius, sed ex peculiari parte incipit.

QVÆSTIO II.

An vini potus in inflammatione cerebri, & membranarum eius conueniat.

An vini potus cerebri inflammationi conueniat.

De hoc etiam Medici non consentiunt. Nonnulli à vino in hoc morbo omnino abstinendum esse, atque id tanquam venenum fugiendum censent; cùm humorum ad caput motum adiuuet, & delirium, quod coniunctum est, augeat. Alij verò vinum concedunt, si vigiliæ pertinaces sint, viresque concidant, vtpote quod vires instaurat, vigilias temperat, & insaniam demulcet.

Verùm prior sententia vero magis consentanea est, ob rationes allegatas. Nam quòd vigilias moderari, & animum demulcere dicitur vinum, hoc de melancholicis deliriis & vigiliis potiùs verum est, quàm isto, quod ex humore calido, & inflammatione oritur, quæ vini vsu potiùs exasperantur. Ideóque in principio à vini vsu planè abstinendum. Postea verò, vbi morbus id admittit, viresque requirunt, in assuetis ὑδαρῶς saltem cōcedendum; præcipuè iis, qui aliàs meraciore vti consueuêre.

CAPVT XXVIII.

De Hydrocephalo.

Hydrocephalus.

Aliquando serosus humor in capite tantâ copiâ colligitur, vt illud tumorem attollat, qui affectus Græcis ὑδροκέφαλον, & Hippoc. 2. *de morb.* ὕδωρ ἐπὶ τῷ ἐγκεφάλῳ, Latinis Hydrops capitis appellatur, magnitudo scilicet capitis aucta ab humore seroso. Autor *Defin. Medic.* definit hydrocephalum, quòd sit collectio humoris aquosi, vel cruenti, vel feculenti, in parte aliqua corporum eorum quæ caput constituunt. Ita enim legendum videtur, ἀπὸ ὑγροῦ ὑδατώδους, ἢ αἱματώδους, ἢ τρυγώδους. Nam sic etiam Aëtius habet, qui procul dubio hunc locum in sua scripta transtulit.

Caussæ.

Hydrocephali caussæ.

Caussa huius morbi continens est humor serosus, quo nomine omnes humores, quos Medici inter caussas hydrocephali ponunt, complectimur. Celsus solùm ab aqua fieri; Autor *Defin. Med.* vt & Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *c.* 1. ab humore aquoso, vel cruento, vel feculento fieri scribit; vbi malè Cornarius vertit, fieri ab humore lento; cùm hoc saltem velit Aëtius, tardè & lentè, non subitò hunc tumorem generari; non verò ab humore crasso, vel lento. Auicennas non solùm ab aqua, sed & aliis humoribus fieri scribit. Nimirum vt serum, à quo hydrops in abdomine generatur, non semper est eiusdem modi, sed nunc simplici aquæ planè respondet; nunc feculentum est, & plus de hoc vel illo humore participat: ita quoque se res habet in hydrocephalo, in quo aqua illa nunc pura & limpida est, nunc feculenta, nunc etiam cruenta, sanguine tenuiore, ex venarum orificiis apertis effluente, permisto.

Quo loco aqua in capite colligatur.

Locum affectum quod attinet, non semper vno in capitis loco serosus ille humor colligitur, sed coaceruatur nunc inter cutem & pericranium, nunc inter pericranium & cranium, nunc inter cranium & cerebri membranas, nunc inter membranas & cerebrum: & tum, vbi scilicet aqua est intra cranium, suturæ cranij sæpe dilatantur, ipsúmque cranium, quod in infantibus adhuc molle est, distenditur. Vesalius, *de corp. fabric. lib.* 1. *cap.* 5. aliam adhuc differentiam obseruauit in puella bienni Augustana, cuius caput in mensibus plus minùs septem ita increuit, vt viri caput quoduis mole excederet, ob aquæ nouem libras in ipsius cerebri cauitate, & quidem dextro, sinistróque ventriculo collectas, quorum amplitudo, &

cauitas valdè extensa erat; cerebrum verò in capitis vertice, membranæ quasi modo, tenue, & quodammodo continuum cum sua tenui membrana corpus: caluaria quoque prorsus membranea erat;in reliquo capite nihil aquæ erat.Et,quod mirum, ad mortem vsque sensibus integris vsa est. Qualis historia etiam est apud Guilhelm. Fabricium, *Cent. 1. obseru. 12.*

Colligitur ista etiam aqua nunc in toto capite,nunc in parte aliqua præcipua; sicut in anteriore id obseruauit Epiph.Ferdinandus, *hist. medic. 21.* Quocunque autem in loco aqua contineatur,effunditur in eum; cum è venis,vel anastomosi, vel diapedesi patefactis effluit, idque, quòd vel à reliquo corpore ad caput mittatur, vel, quod frequentiùs accidit, quia ibi sensim coacervatur. Cuius rei caussa est calor cerebri debilis, & cerebrum nimis refrigeratum & humectatum, quod alimentum rectè elaborare, vel ab inferioribus transmissos humores discutere nequit. Facit huc in primis sanguis, quo infans in vtero alitur, aquosus & serosus, quem mater vel ex nimio aquæ potu, vel ex vsu fructuum, aliorúmque ciborum, qui copiosum serum gignunt, cumulauit.

Hydrocephalon infantibus frequentiùs obtingit. Accidit autem malum hoc frequentiùs infantibus, quàm adultis; & quidem vel in vtero, vt obseruauit Epiph. Ferdinandus, *hist. med. 21.* vel extra vterum, dum circa partum caput ab obstetricibus incautè comprimitur, vel etiam sine errore obstetricis,natura serosum humorem multum in capite collectum ex venis pellit. Nonnunquam tamen & adultiores hoc morbo corripiuntur; sicut rei huius historiam habet Carolus Piso, *de morbis à colluu. serosi humor.obseru.1.* de quadam puella temperamenti calidi & sicci, (in quo serosi humores faciliùs colliguntur) quæ ex menstrua purgatione suppressa,& aquæ liberaliore potu hoc malum contraxerat;vt & alteram viri cuiusdam, *obseru. 2.* Guilhelm. Fabricius, etiam iuuenis 18. annorum, hydrocephalo laborantis historiam annotauit, *cent. 3. obseru. 19.*

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Facilè visu hoc malum cognoscitur. Quo autem capitis loco serosus humor contineatur, ex signis discendum. Si extra cranium, & quidem inter cutem & pericranium, contineatur humor,tumor est euidens,mollis, eiusdem vbique coloris, pellucidus plerumque, vt politâ ex aduerso candelâ, vel ad radios Solis capite collocato, aqua conspici possit: tumor est doloris expers, in altum incuruatus, qui tactui cedit, & rursus assurgit, compresśúsque aquæ fluctuantis motum exhibet.Atque ista signa apparent,vbi per se incepit hic tumor: at si ex contusione vel percussione prouenit, initiò quidem rubet, & dolet tumor, postea verò concolor, & sine dolore euadit. Cùm autem inter cranium & pericranium aqua continetur,cętera quidem eodem modo sese habent, & signa ferè sunt eadem, nisi quòd doloris aliquis sensus adest,propter pericranij distensionem, tumórque est durior.

Si verò inter cranium & cerebri membranas aqua contineatur, tumoris ad tactum mollis non est,nisi valida fiat compressio.Tum enim impulsus cedit,cùm cranium infantum adhuc sit mollius, & maximè suturis dilatatis. Dolor etiam in iis maior est,& totum caput tumidius,& frons ipsis extra proiecta est, ac interius oculis vident, & frequentius lachrymantur, sensus ferè hebetantur, ac sopore afficiuntur.

Prognostica.

1. Si aqua extra cranium contineatur,affectus curationem recipit. Neque tamen etiã tum periculo vacat, cùm adsit magna intemperies,& ætas plerumque tenera sit,quæ neque morbum, neque remedium sustinere potest; præcipuè si aqua sit copiosa. Tum enim lenia medicamenta parum iuuant, fortia ætas non fert. Si verò aqua intra cranium collecta sit,plerumque incurabile malum est. Nec tamen tum planè æger deserendus,sed exsiccantia medicamenta vsurpanda,& cauteria applicanda.

2. Si lethargus vel apoplexia accedat,mors in propinquo est.

Indicationes.

Aqua,quæ in capite quocunque loco continetur, euacuanda, & vt in eo ampliùs non colligatur,præcauendum, quod fit, totum corpus, si opus est, euacuando, cerebrúmque frigidum & humidum calefaciendo,& siccando,& vitium,cuius ratione generatur & colligitur aqua,corrigendo.

Curatio.

Aquam à capite euacuantia. Euacuatur autem aqua è toto corpore hydragogis, sudores & vrinam mouentibus.E capite verò,vel insensibiliter, per medicamenta discutientia & exsiccantia; vel sensibiliter, vesicatoriis,cauteriis, cutis capitis sectione. Humor, qui paucus est,insensibiliter discuti potest;qui verò multus, sensibiliter educendus. Nihil tamen tum prohibet,quin cum euacuatione sensibili etiam discutienda & exsiccantia adhibeantur.

Vniuersalem corporis euacuationem quod attinet, infantibus vix tutò hydragoga dantur,& alia remedia quàm externa,vix iis commodè adhibentur.Si verò nutrix prauis humoribus scateat, corpus eius purgandum.Si autem puer tam adultus est,vt sustinere medicamenta possit, exhibendum mel. rosat. solutiu. vel succus irid.& sambuc. sed pauca quantitate, & cum syrupo rosat. solutiuo.

Vel ℞. *Rad. ireos* ℥.vj.*sem. fœnicul. anis. coriand.* an. ℥. ß. *passular.* Vnc.ß.Coqu.in aq.pura. In colaturã infunde *mechoacan.agarici*, ã. Drach. ij. Colaturæ adde *mellis rosat. solutiu.* Vnc.ij.Detur cochlear.

Adultioribus pil. cochiæ exhiberi possunt; vel succus iridis vel gr.ij.elaterij,cum pil. conuenientibus.

Per sudorem serosum humorem euacuant decoctum ligni Guaiaci,sarsæparill.sassafras; vel balneum Laconicum & sudatorium.

Per vrinam euacuant decoctum betonicæ,rad.fœniculi,asparagi,sem.anisi,& alia.

Vniuersalibus euacuationibus præmissis, si opus est, prius tentanda insensibilis euacuatio, quæ tutior est,quàm sensibilis. Quia autem cutis densitas ad quæ retentionem & collectionem non parum facit, primò cutis rarefacienda & molliendа decocto maluæ,chamæmeli,meliloti,parietariæ. Hinc exsiccantia & discutientia vsurpanda; in quem finem vsurpari possunt, *oleum chamamel.anethin.rutaceum,laurinum,irinum.*

Cataplasma item *ex farina fabarum, lupinorum, orobi, rad. iridis,absinthio,ac melle.*

Ceratum *de betonica*, Emplastrum *ex stercore columbino,caprino, thapsiá.*

Cochlearum in hydrocephalo vsus. Auicennas vsurpat cochleas, quas coquit in decocto artemisiæ,stœchadis,calaminth. montan.vel cucum. asinini, vel ebuli, cásque ita coctas contundit,& calidè capiti raso applicat.

Amatus Lusitanus, *cent. 1. cur. 69.* infantem hydrocephalo laborantem intra tres dies hoc medicamento se curasse scribit

℞. *Pulu.absinthij chamamel.meliloti*,an.Vnc.ij. *butyri recentis,olei chamamel.* an. Vnc. iiij. *cera* parum. Fiat ad ignem vnguentum.

Idem & hoc,vt vsu comprobatum,laudat:

℞. *Mel* ℔.ß.*salis* Vnc.ß.*pulu.origani* Vnc.iij. Misce, & calidè caput inungatur.

Exsiccant & thermæ sulphureæ, vbi earum est copia, si spongia in iis madefiat, & capiti imponatur. In defectu verò, coquantur in aqua sal,sulphur,& alumen,& eodem modo applicentur.

Vel ℞.*Sem.coriandr. anis.* an. Drach. ij. *artemisia, origani, pulegij* an.M.ß.*sulphur.* Vnc.ß.Coquantur in lixiuio.In colatura spongia madefiat,& calida capiti applicetur.

Aqua calcis viua in hydrocephalo. Hieron. Fabricius ab Aquapendente in pueris, qui infantiam excesserunt,in hydrocephalo maximo, vt remedium efficacissimum, laudat aquam calcis viuæ, (abiecta calce) si eâ calidâ spongia imbuatur,& capiti imponatur; ac hoc solo remedio se hydrocephalum curasse scribit.

Nota. Idem commendat spiritum vini primæ destillationis, cum parte quarta aquæ scabiosæ cum spongia impositum. Monet autem hic, spongiam nouam esse recipiendam, & arctè fascia capiti alligandam, ac,ne refrigeretur, calido linteo superposita moderatè calefaciendam esse.

Vel ℞.*Ol irini rutac.chamamel.*an.Vnc.j.ß.*pulu. rad. ireos, sulphur.*an.Drach.ij *cera* parum. Fiat Linimentum.

Vel ℞.*Ol.chamamel.vel rutac.* Vnc.iiij.*sulphuris* ℥.j.M. F. Vnguentum,quod diu contineatur.

Potest & hic locum habere Balsamus sulphuris cum aliis mixtus.

Vel ℞.*Emplastri cephal.* Vnc. ij. *pulu. cumini* ℥. j. *absinth. aneth.specier.aromat.rosat.*ana ℥.ß.*olei chamamel.* parum. Misce,F.Emplastrum.

Vel ℞.*Farina Fabar.lupinor.*an.M.ij.*sulphur.flaui* Vnc.j. ß. *cumini* Vnc.ß.Coquantur in suff.q.lixiuij non fortis, addantur *olei aneth.vel rutac.*Vnc.ij.F.Cataplasma.

Carolus Piso ægram illam puellam hoc modo curauit: primò syrup.rosat. solutiu. cum diacatholico exhibuit; hinc sanguinem è talo detraxit, pilulas aggregatiuas septimo quoque die exhibuit: caput verò fouit lixiuio cum herbis cephalicis, semine carthami,& agarico parato, atque imposuit cataplasma ex absinthio in vino cocto, & emplastro è cochleis suprà proposito.

Quòd si ex vasorum contusione non solùm aquosus humor, sed & feculentus sanguis collectus sit,sanguinem primò incidere & attenuare,inde discutere & euacuare oportet.

Quod præstat spongia aut stupa posca madida, in æstate; vino verò cum aceto mixto in hyeme. Vtilis est & farina hordei cum oxymelite.

Si his remediis non cedat malum, ad sensibilem euacuationem accedendum.Celsus antequam ad sectionem accedat,prius sinapismo rem tentandam suadet,dum, *lib.4.cap. 2.* scribit: In hydrocephalo tonderi ad cutem necessarium est: deinde imponere sinapismo vt exulceret.Si id parùm proficit,scalpello vtendum est. Euacuant & cauteria aquam sensibiliter. Ita Carolus Piso virum illum curauit, cauterio occipiti imposito, quo aqua subuiridis quædam per multos dies euacuata est, ægérque inde conualuit.

Sectio in hydrocephalo. Sectionem tandem quod attinet, si reliqua non prosint, in eâ, modò morbus sit curabilis, maxima salutis spes est.Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 3.* si inter cutem & pericranium aqua sit, vnam dissectionem per medium transuersam facere iubet: si verò inter pericranium & cranium, & tumor sit maior, duabus

bus dissectionibus per medium sese mutuò secantibus vtitur. Si maximus sit tumor, tribus vtitur, literam H. referentibus. Facienda autem est sectio in loco vbi maior est aquæ copia, & declitii, Vitandi tamen sunt musculi temporales. Aetius, *tetrab. 2. serm. 2. c. 1.* si paruus est tumor, apicem ipsius vnica sectione diuidit; si verò magnus, duas aut tres, aut plures sectiones facit iuxta magnitudinis proportionem, in locis ad effluxum commodis. Vbi autem sub cranio hæserit humor, tamdiu expectandum est, donec è capite per cranium redundet humor, suturæque distendantur, & tumor appareat.

Aqua ex hydrocephali eductio. Sectione peractâ, aqua non semel, sed paulatim euacuanda. Si enim confertim educatur, non minùs periculo id vacat, quàm si hydropicorum aqua ἀθρόως euacuetur; cuius rei historia est apud Guilhelm. Fabricium, *cent. 3. obseru. 17.*

Hinc Hieronym. Fabricius, cum sensibilem euacuationem propter infelicem, qui sæpe accidit, euentum, pertimesceat, vtramque euacuationem instituit, & sensibilem, & insensibilem. Facit primò exiguum vulnus, cui immittit cannulam argenteam nonnihil incuruam, exactè vulneri respondentem, ita vt nihil humoris effluere possit, nisi cannula sit aperta. Hinc parum humoris emittit, & cannulam ligno stuppâ inuoluto obstruit, ac capiti medicamentum aliquod siccans & discutiens imponit, & ita sensim humorem tum sensibiliter emittit, tum discutit. Euacuatâ aquâ vulnus debito modo, & vt aliàs fieri solet, ac de cutis capitis vulnere dictum est, conglutinandum & sanandum.

Tandem cerebrum refrigeratum & humectatum calefaciendum & siccandum. Verùm eâdem operâ id per medicamenta aquam exsiccantia & discutientia expediri potest: possuntque medicamenta calefacientia & siccantia etiam post aquæ absumptionem & euacuationem aliquamdiu continuari, vt cerebro sua temperies restituatur. Hoc saltem attendendum, facilius in calefaciendo errorem, quàm in siccando committi posse.

Historia hydrocephali etiam extat *in Spicileg. Fr. Hildesheimij, pag. 780.*

Inflatio Capitis.

Inflatio capitis. Non tamen semper ab humore seroso caput intumescit, sed quandoque etiam flatus admiscentur, sicut hydrope tympanite, qui tumor ad ἐμφυσήματα, de quibus *lib. 5. part. 1. c. 41.* dicetur, pertinent.

Curatu autem tumor hic est facilior, nisi illum causa antecedens foueat. Talisque forsan fuit tumor, qui ab Amato Lusitano intra triduum medicamentis flatus discutientibus curatus fuit.

LIBRI PRIMI
PARS II.
DE ACTIONIBVS CEREBRI LÆSIS, Sensuum Internorum scilicet, & Ratiocinationis; Motûs item animalis symptomatibus, ac Excretorum & Retentorum in cerebro vitiis.

Præfatio, & summa huius partis.

ABSOLVIMVS hactenus omnes cerebri, vt & partium, quæ cerebrum muniunt & tegunt, morbos: proximum iam est, vt de symptomatibus, quæ homini cerebri ratione accidunt, dicamus. Etenim ex morbis his, & eorum caussis, symptomata, de quibus dirimus, originem habent, iisque sublatis euanescunt. Nam cùm ad actiones, quæ à cerebro, & in cerebro fiunt, cerebrum bene & naturaliter constitutum ac dispositum, id est, suam temperiem, calorem innatum & spiritus, & præterea structuram, ac naturalem conformationem, ac vnitatem obtinens requiratur: si quid horum à naturali constitutione degeneret, actiones, quæ à cerebro, & in cerebro eduntur, lædi necesse est, & varia symptomata excitari.

Sunt autem illa symptomata duorum generum: Actiones læsæ, & Retentorum ac Excretorum à cerebro vitia. Symptomata enim qualitatum mutatarum hic vix vlla Medico occurrentia dantur. Etsi enim à cerebro vsu fumi Tabaci, vt & caussis internis, macula aliqua contrahi possint, eaque in Anatome conspiciantur: tamen in viuis, sensibus obuia non sunt.

Actiones cerebri, præter nutritionem priuatam quæ ipsi cum omnibus partibus est communis, duæ sunt: Vna, quæ ab ipso fit, cerebrique propria est; Spiritus nimirùm animalis generatio: altera, quæ in ipso percipitur; Sensus nimirùm interni, & Ratiocinatio. Spiritus animalis generationem quod attinet, cùm ille à cerebro, quatenus calido innato & propria temperie præditum, perficiatur, & vix alia, quàm quæ suprà de Intemperiebus Cerebri dicta sunt, hic dici possint: vitiis, quæ circa spiritus animalis generationem accidunt, de quibus etiam part. 1. c. 5. dictum est, omissis, saltem hic de Symptomatibus Sensuum internorum ac Ratiocinationis agemus; quibus coniungemus Motus animalis, qui quoque à cerebro proueniit vitia.

Et proinde hîc agendum erit

1. De Symptomatibus, quæ in sensu communi accidunt, nimirum, de vigiliis nimiis, de somno p. n. Cataphora, & Comate, de Insomniis p. n. immoderatis & grauibus.

2. De imaginationis symptomatibus; vbi dicendum erit de Vertigine.

3. De Symptomatibus, in quibus Imaginatio & Ratiocinatio læditur; siue imminuatur, siue deprauetur: cuiusmodi affectus sunt, Mentis imbecillitas & hebetudo, Tarditas ingenij, Stupiditas & Torpor mentis, Fatuitas, Stultitia & Amentia, (vbi simul de Memoria imminuta & abolita, seu obliuione agetur) Temulentia, Delirium, Παραφροσύνη, Phrenitis, & Sibare Arabibus dicta affectio, Melancholia, Amor insanus, Melancholia errabunda, Arabibus Cutubuth, Mania, Lycanthropia, Rabies, quò pertinet Insania canina, lupina, felina, Tarantati, Chorea S. Viti.

4. De Symptomatibus, in quibus plures sensus interni læduntur: qualia sunt Coma vigil, Typhomania, Sopor grauis, dæmoniacus, sopor ecstaticus, Somnambulatio, Lethargus.

5. De motûs animalis symptomatibus, & læsionibus, quales sunt, lassitudo, Pandiculatio, Inquietudo, Horror, Rigor, Tremor, & Motûs impotentia, ac Paralysis, Conuulsio, & Motus conuulsiui.

6. Tandem de symptomatibus, in quibus sensus interni, & Ratiocinatio, & Motus, ac sensus externi simul læduntur vel certè plures animalis facultatis actiones; qualia symptomata sunt, Incubus, Carochè, & Catalepsis, Stupor manente auditu, vel motu, ecstaticus, Epilepsia, Carus, Apoplexia.

Quæ verò sensibus externis seorsim priuatim, sine superiorum facultatum læsione, accidunt symptomata, de iis *parte sequenti* tractabimus.

Tandem explicandum erit & alterum symptomatum genus in Excretis & retentis, vbi dicetur de Catarrho, & Excrementis cerebri p. n. retentis, & Sternutatione.

CAPVT II.

De Vigiliis nimiis.

Et primò,

In Genere.

VT ergo de symptomatibus, quæ sensui communi accidunt, primò agamus, affectiones sensus communis sunt Somnus & Vigiliæ: atque ita animalia, & inter ea homo, comparata sunt, vt per vices vigilent & dormiant. Etsi enim ad actiones, quæ per vigilias fiunt, condita sunt; tamen quia spiritus animales, & consequenter etiam vitales, ac calor innatus per eas absumuntur, eorum instauratio, quæ in somno fit, necessaria est. *Vigilia nimia.* *Somnus & vigiliæ.* Itaque homo sanus actiones suas per vigilias quidem obire; vbi verò spiritus aliquo modo absumpti sunt, se quieti dare, somnúmque capere debet: id quod commodissimè fit horis duabus vel tribus post cœnam exactis. Quod vbi fit, corpus ad actiones per vigilias rursum obeundas redditur vegetius, alacrius; mens acuitur, & ad omnia peragenda habilior redditur homo, cùm per somnum spiritus absumpti instaurentur, calor augeatur, cibi crudi & humores concoquantur, corpus humectetur, & ita in sanitate conseruetur, atque ad senectutem traducatur.

Si verò modum somnus & vigiliæ excedant, malum, vt est 2. *aphor. 3.* Et vt Galenus, *2. de sympt. diff. c. 3.* scribit. Duo egregia circa primum sensorium, quod omnium sensuum est commune, adsunt symptomata, Sopor & Peruigilium.

Vigiliarum nimiarum incommoda. Et primò quidem vigilias quod attinet, si ex modum excedant, quando nimirum omnino homo non dormit per aliquot dies vel non satis diu, scilicet non 7. vel 8. horarum, vel plurium spatio, pro naturæ constitutione, (Infantes enim diutius dormiunt, quàm senes) noxa corpori infertur. Cùm enim in iis calor ad exteriora moueatur, sensúsque sint in continuo exercitio spiritus ac tenuioris sanguinis pars absumuntur, carnes colliquantur, corpus, & præsertim cerebrum, siccatur: vnde plurima incommoda oriuntur. Spiritibus enim animalibus absumptis, & cerebro exsiccato, spiritus obtunduntur, mens perturbatur: & cùm consequenter etiam spiritus vitales, qui animalibus præbent materiam, absumantur, imò ipsi etiam per se in vigiliis cum labore coniunctis imminuantur & dissipentur, languor totius corporis sequitur, naturaléque actiones, quæ vt rectè perficiantur, spiritu & calore plurimo indigent, simul offenduntur. Et si homo vtatur alimento solido, aut copioso, corpus cruditatibus, & superfluis humoribus repletur, & ad cachexiam deducitur; si verò minore, & tenuiore victu vtatur, ad tabem disponitur, senectúsque acceleratur. Et quia spiritus ac humores, præcipuè sanguis & bilis, per vigilias incalescunt & accenduntur, dolor capitis, oculorum rubedo, ventriculi rosiones, vertigo, fe-

bres, & deliria excitantur, variisque malis corpus obnoxium redditur. Ideóque etsi vigiliæ nimiæ in symptomatum numero sint, ac sublatis caussis, à quibus pendent, tollãtur: tamen si nimiæ sint, ita interdum vires deiiciunt, & tot incommoda secum afferunt, vt Medici in iis temperandis, & inducendo somno, qui auxilium est in multis morbis, supra gemmas & lapides pretiosos æstimandum, vt quidam ait, opera necessaria sit.

Vigiliæ nimiæ quid. Cùm autē sōnus & vigiliæ contrario modo sese habeant & sōnus naturalis sit cessatio naturalis sensus communis & primi, ac sensuū externorum, salutis animalis gratiâ facta. Vigiliæ contrà ἐνέργεια seu λύσις sēsus cōmunis, & externorū. vigiliæ immodicæ, & p.n. Græcis ἀγρυπνία, sunt sensus cōmunis, & externorum, præter modum, ac tempus constitutum, solutio ac exercitium, & durans ἐνέργεια. Nihil enim in vigiliis, quæ in symptomatum numerum veniunt, p. n. est, quàm quòd vltra debitum tempus extenduntur, & dum dormiendi tempus est, in officio & ἐνεργείᾳ sensus persistunt. Quod tamen non de iis vigiliis intelligendum est, quando homines ex proposito, & de industria, negotij alicuius expediendi gratiâ, vigilias protrahunt, & somnum quasi arcent; sed iis, cùm homo, qui dormire debet ac cupit, dormire non potest, sensuúmque externorum actiones præter voluntatem persistunt, atque ita vigiliæ homini molestæ sunt.

Caussa.

Vigiliarum nimiarum caussæ. Cùm verò hæ vigiliæ somno naturali contrariæ sint, somnique naturalis defectus, contrarias somno naturali caussas habebunt. Cùm autem, vt in *Institut. lib.* 1 c. 14. dictum est, somni proxima caussa sit spirituum animalium à cerebro in organa sensuum influentium in cerebro detentio & quies, ac quasi feriatio: vigiliarum nimiarum caussa proxima erit quies eorundem denegata: & continuus in organa sensuum externorum influxus.

Caussæ verò mediatæ variæ esse possunt. Auicennas, *fen.* 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 4. ponit octo. 1. Intemperiem simplicem calidam vel siccam, vel intemperiem compositam, calidam & siccam, & quidem cum, vel sine materia. 2. Salsedinem seu nitrositatem humoris serosi, misti cum sanguine & salsa pituita, vellicantem cerebri membranas. 3. Dolorem. 4. Intentam cogitationem & curas. 5. Lucem nimiam & splendorem. 6. Apostema aliquod in partibus cerebri, aut cerebro propinquis, à quo eleuantur vapores sicci & mali. 7. Malam digestionem & repletionem, ex acribus vel corruptis cibis, aut multo potu. 8. Febrem putridam, è qua vapores multi eleuantur: quas tamen ita ad methodum commodissimè redigi posse putamus.

Vigiliæ p.n. accidunt, vel quia vapores illi, qui spiritus animales in statu s.n. sopiunt, aut, vti aliis placet, qui principia neruorum obstruunt, desunt; vel quia spiritus in cerebro turbantur, agitantur, commouentur. Ob vaporum illorum, qui spiritus sopiunt, vel principia neruorum obstruere dicuntur, defectum, vigiliæ p.n. accidunt in inedia nimia; aut cùm cibi, qui assumuntur, nullum ferè talem exhalationem suauem præbent; aut quòd vapores à caussa calida vel sicca absumuntur. In senibus & decrepitis vigiliæ accidunt ob cerebri siccitatem, & in primis ob defectum suauium exhalationum, prouenientem à debili & difficili coctione, & contrà vellicationem cerebri ab acribus & salsis humoribus ac vaporibus, &, vt Practici quidam loquuntur, ob humoris nitrositatem. Hinc vini potus senibus somnum conciliat, non tantùm vi narcoticâ, sed & quòd coctionem & distributionem ciborum adiuuat, & facit vt vapores suaues ad cerebrum eleuentur. Contrà refrigerantia & humectantia ad somnum conciliandum senibus non sunt vtilia. Vide Langium, *lib.* 1. *epist.* 26.

Spiritus turbantur ac commouentur, & inquietiores redduntur variis modis. 1. ab intemperie cerebri calida, vel sicca, vel calida & sicca, cum, vel sine materia. 2. ab externis sensuum obiectis vehementioribus, vt strepitu, somno, punctionibus. 3. in specie ab obiectis tactus vehementioribus dolorem parientibus, seu doloribus magnis, quacunque in parte. Quò pertinent eorum affectus, qui dyspnœam in morbis pectoris, vel hydrope patiuntur. Hi enim vel dormire nequeunt, vel si obdormiunt, suffocationis periculum incurrunt. 4. in animi affectibus nimiis, ira, mœstitia, sollicitudine & curis, timore, gaudio, amore, insomniis grauioribus. 5. à vaporibus acribus, imprimis biliosis, & melancholicis.

Differentia.

Differentia vigiliarum. Vt ita caussæ omnes, quæ vigilias p.n. excitare, quæque curationem variare possunt, & hic vigiliarum p.n. aliquot differentias constituunt, hæ sunt.

1. Vaporum spiritus animales sopientium, vel, vt alij loquuntur, principia neruorum obstruentium, defectus.

2. Cerebri intemperies calida, vel sicca: vel calida & sicca, cum, vel sine materia, vt bile, pituita salsa, humore melancholico, atra bile.

3. Dolor vehemens in quacunque corporis parte, dyspnœa, & omnino omnium sensuum externorum obiecta vehementia.

4. Vapores acres turbantes spiritus.

5. Animi affectus nimij: de quibus iam ordine dicemus, si prius, quæ in genere de vigiliis p. n. dicenda sunt, expediuerimus.

Signa Diagnostica.

Quâ ratione vigiliæ cognoscendæ sint, signis opus non est; cùm ipsæ sese satis manifestent, & ægri de iis conquerantur. Et quamuis ægri id non referant: tamen, vt Galenus, 1 *prognost. c.* 8. docet vigilias longiores præcessisse cognoscitur ex eo, quòd oculi appareant squalidi, licèt nulla immodica euacuatio præcesserit, ægri palpebras difficulter attollunt, eæque instabiles sunt. Quâ ratione autem causæ cognoscendæ sint, postea in specie de singulis dicetur.

Prognostica

1. Vigiliæ nimiæ non contemnendum malum sunt, quæ præter id, quòd homini eam, quæ ipsi naturaliter ex somno debetur, refectionem subtrahunt, etiam, vt Galenus, 1. *prognost.* 8. & 12. *meth. med. c.* 1. & 5. docet, non minùs vires exsoluunt, ac deiiciunt, quàm sensibiles euacuationes. Vnde ab Hippocrate, 6. *Epid. comm.* 4. *t.* 20. vigiliæ edaces apellantur. Et quot incommoda immodicæ vigiliæ homini afferant, antea, in *initio huius capitis* dictum. *Vigiliarum nimiarum incommoda.*

2. Vigiliis, qui sunt ætate consistente, plus offenduntur, quàm iuuenes. Galenus, 3. *aph* 30.

3. Corpora vigiliis assueta minùs læduntur, 2. *aph.* 50.

4. Quò maior caussarum, à quibus vigiliæ p. n. excitantur, vis est, eò periculosiores sunt vigiliæ: & quò faciliùs caussæ tolli possunt, eò etiam minus periculi coniunctum habent vigiliæ. Atque ideo à caussa interna periculosiores sunt vigiliæ, quàm ab externa, & euidente.

5. A vigiliis conuulsio aut delirium malum, 7. *aph.* 18. Videatur Galenus, & alij commentatores in hunc aphorismum.

6. Si à vigiliis nimiis proueniat tussis, malum. Siccitatem enim organis respirationis communicatam significat.

7. Breue autem plerumque tempus est, quo siue ad salutem, siue ad mortem vigiliæ terminantur; cum vires diu sine somno consistere non possint. Et quidem via ad mortem est per virium dissolutionem; via verò ad salutem & sanitatem, per somni restitutionem.

Obseruatum tamen est, nonnullos satis diu sine vitæ dispendio vigilasse. Seneca, *de prouidens.* refert, Mecœnatem tribus annis integris sine somno permansisse, & tandem ab hac ægritudine liberatum fuisse solâ placidâ & leni harmoniâ. Sic & de eodem Plinius, *lib.* 7. *natur. hist. cap.* 51. narrat, quòd ei triennio supremo, nullo horæ momento contigerit somnus. Fernelius, *Patholog. lib.* 9. *c.* 2. mente quendam captum menses 14. insomnes duxisse refert. Montuus, *de morbis, lib.* 1. *cap.* 27. scribit, se nouisse mulierem, quæ per 35. annos insomnis permansit sana, & citra noxam. Heurnius, *de morb. capit. cap.* 16. refert, sibi in Italia narratum esse, Nizolium, illum Ciceronianum decennium somnum non vidisse. *Vigiliarum diuturnarum historia.*

Indicationes.

Vigiliis nimiis quidem non commodissimè succurritur, si caussæ, à quibus eæ pendent, tollantur: quod quomodo fieri debeat, posteà in specie dicetur. Verùm cum caussæ illæ sæpe statim & breui tempore tolli non possint, ac interim vigiliæ vrgeant, & vires diiciant, atque ob vigilias tum periclitetur æger vigiliæ tunc curam ad se trahunt, & remedia postulant. Vigiliæ autem nimiæ somnum indicant, vt sibi contrarium, seu remedium somnum concilians.

Indicationes.

Interim si etiam caussæ succurri possit, faciliùs somnus conciliabitur. Et quia plerumque vigiliæ nimis fiunt à vaporibus biliosis; bilis euacuanda, si morbi natura id admittat, & temperanda. Venæsectioni verò hic nullus per se locus est; cùm sanguis per se non inducat vigilias. Et si interdum, vbi vigiliæ vrgeat, venæsectio requiritur, id non fit ob vigilias, sed ob adiunctum alium affectum. Vide Benedict. Victor. Fauentinum, *tom.* 1. *cap. de vigiliis.* Forestum, *lib.* 10. *obseru.* 36. *in schol.*

Curatio.

Quia verò somnus conciliatur, cùm spiritus animales ad sensus necessarij sopiuntur, vt quiescant, & in organa sensuum non influant; seu, vt alij volunt, cùm meatus, per quos in organa sensuum spiritus animales influunt, clauduntur, & nullum obiectum vehementius in sensuum organa agit; (cùm vnus saltem ensus excitatus vigilias excitare possit) quatuor modis somnus conciliari potest: Si primò remoueamus omnia, quæcunque sensum aliquem ad operandum excitare possunt. 2. Si ab externorum sensuum actione animus auocetur, & spiritus animales à motu ad quietem placidè inuitentur. 3. Si ea exhibeantur, quæ calidos, siccos, & acres vapores temperant, & suaues vapores, ac ἀναθυμιάσεις in cerebrum mittunt, quibus id humectatur, & spiritus animales quasi sopiuntur; quæque vapores acres à cerebro auocant: vt frictiones extremorum. 4. Si ea exhibeantur, quæ peculiari vi spiritus animales sopiunt, ac torpidos reddunt, quæ in specie ὑπνωτικὰ, & ναρκωτικὰ dicuntur. De quibus ordine dicendum. *Somnus quomodis concilietur.*

Primò ergo danda opera; vt omnia obiecta, quæ sensum quemcumque excitare possunt, remoueantur: lux nimia, strepitus, & sonus vehementior omnis, odores item fortes, & in primis quæ tactum afficiunt. Ideóque æger in molli lecto cubet, à quo absint culices & pulices; claudantur fenestræ, æger ipse oculos claudat, omnis strepitus & sonus vehementior absit, ac silentium adstantibus imperetur.

Secundò, facultas ad vnum aliquem sensum blandè diuertatur, & ab aliis auocetur blando aliquo, non vehementi obiecto, (cùm vehemens obiectum potiùs excitet sensus, quàm sopiat) vt spiritus à reliquis sensibus auocati blandè sopiantur, & quieti tradantur; id quod fit cantu suaui, & Musicâ vniformem sonum edente, auium cantillatione susurratione submissè loquentium, strepitu aquæ ad modum riui blandè fluentis, vel aquæ in peluim per guttatinum, vel filtrum, quod Chymicis dicitur, stillantis sonitu, motu in lecto pensili, scalpturâ cutis capitis leni, plantarúmque pedum blandâ titillatione.

Somnum conciliantia medicamenta. Tertiò, somnum conciliant quæ suaues *ἀναθυμιάσεις* ad caput mittunt, & calidos, siccos, atque acres vapores temperant, aut propter cognationem euocant, & tum maximè conueniunt, vbi à vaporibus calidis, siccis, & acribus vigiliæ proueniunt. Quæ tamen ipsa pleraque peculiarem aliquam, sed leuem omnino spiritus animales sopiendi quasi vim habere credibile est. Cuiusmodi sunt, *sem. & fol. lactuc.* cuius frequens tempore vespertino comestio familiare antiquis erat ad somnum conciliandum remedium; *flores violar. nymph. rosar. sem. frigid. maiora. anethum, amygdal. dulc. nucleus Persicor. quibus & sem. papau. alb. addere licet.*

Interna.

AQVÆ, *violar. nymph. lactuc. portulacæ. solani, rosar. hypnotica Durncroily.*

EMVLSIONES.

Vt ℞. *Amygdal. dulc.* ℥. ß. *sem papau. alb.* ʒ. iij. *aq. rosar* ℥ j. *lactuc* ℥. vj Fiat s. a. Emulsio. Cui adde *iulepi, vel syrup. violar.* ℥. j. Misce.

Vel ℞. *Sem. papau. alb.* ℥ ß. *lactuc.* ʒ. j. *amygd. dulc. excort.* num. vij. *aq. lactuc.* ℥. iij. *nymph. violar.* an. ℥. ij. F. s. a. Emulsio, cui adde *iulepi violar. rosar* an ℥ ß.

Possunt etiam addi species diamarg. frigid. vel aliæ, pro morbi natura.

SYRVPI, *violarum, nymph. papau.* qui ad Vnc. j. & plus, post cœnam exhibetur.

CONSERVÆ, *violar. nymph.*

CONDITA, *clauec. lactucæ* Italiæ *conditi.*

POTIONES vel IVLEPI.

Vt ℞. *Syrup. violar.* ℥. j. *nymph. papau.* an. ℥. ß. *aq. lactuc. nymph.* an. ℥. iij. *rosar.* ℥ j. Misce pro 2. vel 3. dosibus.

Vel ℞ *Syrup. de papau. de nymph.* an ʒ. vj. *aq. lactuc. portulac.* an. ℥. j. ß *species diamarg. frig.* ℈. ß. Misce.

Vel ℞. *Syr. papau.* ℥. j. ß *aq. lactuc* ℥. ij. *vini albi* ℥. j. Misce.

Vel ℞. *Aq violar. lactuc.* an. ℥. j ß. *confect. alkerm.* ℈. ß. *spec. diamarg. frig.* ℈. j. *syr. de papau. de violis,* an. ℥. ß. Misce pro haustu.

DECOCTA:

Vt ℞. *Fol. lactuc.* M. j. *flor. violar. borrag. bugloss. nymph.* an. M ß *passular.* ℥ ß. Coq. in aq. s. Colaturæ ℞ ℔. ß. add. *syrup. violar.* ℥ j ß. *nymph.* ℥. j. Misce, pro duabus dosibus.

Vel coq. in iure pulli, vel gallinæ, iij. vel iiij. capita papau. aut folia aliquot lactucæ. Iusculum hoc detur sub horam somni. Cum quo etiam hordeatum fieri potest.

ELECTVARIA, *diacodium simpl.* ℥. j. exhibitum.

Vel ℞. *Conseru. violar. rosar. nymph. caulium lactuc. cond.* an. ℥ ß. *Cum syrup. de papauer.* F. Electuarium, de quo datur ℥. ß vel ʒ vj.

Vel ℞. *Conseru. nymph.* ℥. j. *violar. syrup. papau.* an. Vnc. ß. Misce.

PVLVIS, *ex semine papaueris & sacchario.*

ROTVLÆ, *diacodium album*, in forma solida, de quo ℥. ß. exhibetur.

Sunt autem illa omnia medicamenta exhibenda sub tempus somni.

Externa.

Quæ fronti, temporibus, naribus, suturæ coronali, vel toti capiti, pedibus item, ac manibus applicantur.

LOTIO CAPITIS, fiat cum decocto *fol. lactuc.* & imponantur fol. lactucæ, quibus sæpe renouatis in febribus, vbi ne opiata quidem contulerant, somnum se conciliasse scribit Nicol. Massa. Possunt & addi *fol. nymph. solani, vitis. violar.* & alia, quæ suprà, *part. 1 c. 1.* sunt proposita.

EPITHEMATA, fiant ex earundem plantarum decoctis, *succo lactucæ. nymphææ, solani, lact. muliebri, emulsione sem. papau. alb. & lactuc.*

Vt ℞ *sem. lactuc.* ʒ. ij. *papau. alb* ʒ. v *nucleor. Persicor.* ʒ. ij. *aq. lactucæ, papau.* an. ℥. ij. ß. *anethi* ℥. i. F. Emulsio pro epithemate.

Vel ℞. *Nucleor. Persicor* ℥. ß. *sem. papau. albi* ʒ. ii. *aq. solani* ℥. iii. *rosar.* ℥. i. F. Emulsio pro epithemate.

Nonnulli aq. anethi cum zedoaria, puluerisata vtuntur, eámque temporibus apponunt.

Vel ℞. *Mucilag. sem. psyllii aq. violar. extract. emuls. sem. papau. alb.* an. ℥. ß. *nucum iugland. nucl. Persic.* an. ʒ. i. ß. *lap. alabastr. praepar.* ʒ ß. Misce.

Parari etiam possunt SACCVLI ad tempora E. g.

℞. *Flor. violar. rosar. nymph.* an. ʒ. ij.

Fiant Sacculi duo ex sindone rubra, qui conueniente liquore aliquo humectentur, & temporibus applicentur.

Vel ℞. *Fol. lactucæ* P. iij. *solani* P. ij. *sem. papau. alb.* ℥. j. *nucl. Persicor.* num. x *flor rosar.* M. j. *nymph.* M. ß.

Concidantur & indantur sacculo, qui ebulliat in aqua, & expressus capiti imponatur.

CATAPLASMATA:

℞ *Amygd. dulc.* num. vj. *nucleor. Persicor.* num. v. *sem. papau. albi* ℥ j. *lactuc.* ʒ. ij. *thuris* ʒ. j. *nuc. moschat.* num. j.

Omnia contusa cum medulla panis albi, aq. rosar. & lacte muliebri subigantur, & misceantur. Vide *Institut. lib. 5. part. 3. sect. 3 cap. 39. in fine.*

OLEA, ad inungendum frontem, tempora, & plantas pedum: *Ol. violar. nymph. papau. alb. amygdal. dulc. anethinum. salicis, mandragora.*

MEDVLLA, crurum vituli, cerui.

VNGVENTA, *populeum recens, somniferum.* Vnde variæ illitiones & inunctiones fiunt.

℞. *Ol. amygdal. dulc.* ℥. j. *violar. nymph. papau.* an. ʒ. vj. *vnguent populei* ℥. ß. Misce.

ERRHINA, & quæ naribus admouentur, vel naribus attrahuntur, usque illinuntur: vt *aqua destillat. rosar. lactuc. solani, nymph. lac muliebre, ol. papau. violar. nymph.* Vel odoranda exhibentur ex *flor. rosar. violar. nymphaa, papau.*

Vt ℞. *Papau. alb. cap.* ij. *flor. rosar alb. violar. nymph, sem. coriandr. non praeparati* ʒ. j. ß. *oculor. populi, santali citrin.* an. ʒ. j.

Conquassentur, & ligentur in nodulo, qui irroretur aq. rosar. & lactuc. & sæpius naribus admoueatur. Flores quoque *ligustri* odore somnum conciliant.

LOTIONES extremorum, cum *decocto fol. lactuc. maluæ violar. altheæ salicis, vitis, flor. nymph. summit. aneth. flor. chamæm.* quæ actu calida adhibeantur, vt faciliùs penetrent.

Vt ℞. *Fol. lactuc. salicis, violaria, malua, vitis,* an. M. iiij. *flor. nymph. summ. anethi,* an. M. ij. *capit. papau. albi cum sem. incisor.* num. xii vel xv. Coq. pro lotione pedum.

Vel ℞. *Fol malua. violar. lactuc.* an. M. ij. *flor. chamæmel.* M. j. *summ. anethi* M. ij. Incisa coquantur pro lotione pedum.

Vel ℞. *Flor. nymph.* M. iij. *rosar. alb. fol. vitis, violar. lactuca, summ. anethi,* an. M. j. Coq. in aqua pro lotione pedum.

PVLVINARIA quoque è plantis viridibus, vt *fol. lactuca salicis, vitis flor. nymph. violar.* parare licet: quibus ob odorem suauem, & penetrationis gratiâ, aliquid melissæ addere commodum est.

Quartò somnum conciliant, quæ spiritus animales torpidos reddunt, & sopiunt quasi. Quod (etiamsi calida sint) peculiari vi præstant, & ideircò *ναρκωτικὰ* potiùs, *ὑπνωτικὰ* dicuntur: quem effectum hactenus malè nimiæ frigiditati attribuerunt. De quo *quæst. 1.* dicetur. *Narcotica & Hypnotica.*

Talia sunt:

Rad. *Mandragor. hyosciami.*

Fol. *Solani, hyoscyami, mandragora, tabaci.*

Flor. *Hyoscyami, papaueris, croci.*

Sem. *Papau. albi, nigri, hyoscyami. lolij.*

Fruct. *Mandragora.*

Cortic. *Papau. & mandragora*

Succ. *Mandragora, hyoscyami. opium.*

Gumm. *Styrax.* Neque refert, quòd styrax aliàs inter calida medicamenta refertur. Est enim ipsi hoc cum opio commune. Interim experientiâ edocti, styracem ad somnifera medicamenta referunt Dioscorides, *lib. 1. cap. 69.* & Galenus, *2. de comp. med. s. loca, cap. 1. in fine.*

E quibus leniora sunt, *sem. & cortic. papau. solanum*, quod etiam referri possunt, (nisi quis in tertiam classem ea referre velit,) absinth. sem. coriand. crocum, fortiora, *hyosciamus, mandragora*, fortissimum *Opium*, quod hactenus 4. gradu frigidum habitum est. Vnde autem reuerà ea efficacia proueniat, dicetur *quæst. 1.*

Ex his parantur varia medicamenta somnifera.

Interna.

AQVÆ DESTILLATÆ:

℞. *allii opij*, an. ℥. ij. *aq. solani* ℔. j. Destillentur, & aliquot guttæ aquæ exhibeantur.

Alia: ℞. *Opij* Vnc. i. *allij*, capit. ij. Simul contundantur, & in B. M. per alembicum destillentur. Aquæ vna vel altera gutta in vino data somnum mirabiliter prouocat. Langius, *lib. 3. Epist. 8. cap. 1.*

Alia ℞. *Sem. papau. alb. nigr.* an. ℥. ß. *vini albi. fellis leporin.* an. ʒ. ii. *aq. lactuc* ℥ iiij. Macerentur per 3. dies: Postea destillentur in B M. Huius aquæ gutta vna somnum ad horam 12. conciliare dicitur.

Alia, quæ Helidæo Paduano attribuitur:

℞. *Lolij* ℔. j. *opij* ℥. i. Infund. *in vini Maluar.* ℔. vi. adde

salis commun. ʒ.ij. papau. ℥. ß hyoscyam alb. lactuc. an. M. ß. Destillentur, & aqua à ʒ. ß. ad ʒ.j. exhibeatur.

PILVLÆ, de cynoglosso, quæ dantur à ℈. ß. ad ℈.j. pilula narcotica Plateri, quæ parantur hoc modo:

℞. Opij ʒ.j. Dissoluatur sensim in spirit. vini ℥. ß. & rursum exsiccetur. Deinde nouo spiritu vini affuso opium dissoluatur, & add. ol. cinamomi gutt. ij.

Postea ℞. Cinamom. ʒ.ij. sacchari candi ℥. j. piper. ʒ.j. sem. coriandr. ℈.ij. croci ʒ ß.

Subtilissime puluerisatis addatur opium dissolutum, & sensim misceantur, ac cum syrupo papau. redigantur in massam, addendo moschi ℈. ß. Massa diligenter in mortario agitetur. Ne verò Massa exsiccetur, oleo de been subigatur. Dosis pilulæ duæ paruæ.

Possunt inde etiam fieri tabulæ, si sacchari dosis augeatur: Sed tum dosis etiam est augenda.

Aliæ eiusdem: ℞. Opij ℈.j. sem. hyoscyam. alb. ℈. ij. piper. ʒ.ij. castor. ʒ. ß. croci ℈.j.

Dissoluatur opium in vino Maluatico, vt fiat massa, quæ exsiccetur, rursúmque puluerisata cum syrup. papau redigatur in massam, de qua in forma pilular. detur ℈. ß. vel, si parum operetur, plus.

Sequentes Dorncreilio attribuuntur.

℞. Opij purificati ʒ.j. magist. perlar. corall an. ℈. j. sal. saluiæ maioran. an. ℈. ß. Cum confect. alkerm. F. Pilulæ num. xviij. inaurandæ.

Dosis pilula j. vel sola vel cum aq. lactuc. ℥. ij. & syrup. de papau. ℥ ß.

Salom. Albertus sequentibus frequentissimè vsus esse dicitur.

℞. Philon. Rom. confect. alkerm. an. ʒ. ß. puluer. croci ℈ j. Fiant pilulæ xviij. quæ diuidantur in duas partes, & vna pars circa medium noctis sumatur.

TROCHISCI Mesue, laudati ad vigilias & delirium in febre.

℞. Sem. lactuc. portulac. papau. cucurbit. melon. cucumer. an. ʒ. v. succi glycyrrhiz. amyli, tragacanth. opij. an. ʒ. j. ß. Terantur omnia subtiliter, & cum mucilag. sem. psyllij, F. Trochisci. Dantur ad ʒ. ij.

Plateri: ℞. Species pro electuario opiato, (cuius descriptio paulo pòst proponitur) add. gumm. tragacanth. in vino Maluat. dissolut. & cum saccharo, F. Trochisci, ad ʒ. ß. exhibendi.

Alij, qui etiam Tabularum narcoticarum Plateri nomine circumferuntur:

℞. Opij ʒ.ij. Infund. in vini Maluatic. ℥. iij. & postquam dissolutum, ac bene agitatum fuerit, rursúmque subsederit, liquor clarus à fecibus effundatur, & filtretur: cui adde sacchari ℥. ij. cinamom. ʒ.ij. moschi ℈. ß. mucilag. tragacanth. cum aq. rosar. facta q. s.

Misce instar pastæ, siccentúrque, donec in tabellas formari queant, quæ exhibentur ad ℈. ß.

Habuit & sequentes alias in vsu, quas etiam ad sedandam tussim vehementem exhibuit.

℞. Specier. diatrag. frig. ʒ. j. ß. puluer sem. hyoscyami albi ℈. j. opij vino dissolut. g̃. vj. sacchar. penidij ℥ j. gum. tragacanth. aq. rosar. dissolut. q. s. Fiant Trochisci parui.

PVLVIS.

℞. Cinamom. myrrh. an. g̃ vj. opij, croci, an. g̃. iiij. F. Puluis, qui diuidatur in partes 3.

Laudanum. LAVDANA, quæ ferè reliquorum omnium instar esse possunt; de quorum compositione, & variis variorum autorum descriptionibus prolixè agit Libauius, syntagm. arcanorum Chymic. lib. 8. c. 44.

Nostrum quo hactenus vsi sumus, hoc est:

℞. Opij s. a. purificati ℥. j. Affunde spir. vin. optimè rectif. vt digitis tribus supereminéat, stent diebus 14 sæpius agitando: Postea quod clarum est, sensim effundatur, & spir. vin. lento calore separetur, ad syr. liquidi oris consistentiam.

Seorsim infundantur in spir. vin. etiam dieb. 14. specier. diambr. ℥. ij. Et tinctura clara separetur.

Hinc extracto Opij affundatur tinctura. diambra pars dimidia, & succi citri recentis purificati ℥. j. Stentque in digestione seu calore tepido, dies 20. sæpiúsque agitentur.

Vbi spir. vin. maxima pars exhalauerit, adde extract. castor. solut. coralliot. margarit. an. ʒ. ß. essent. croci ℈ j.

Affunde tinctura spec. diambra. reliquum: in lento igne spiritus vini exhalet. Sub finem adde ol. citri, cinamomi, caryophyll. an. gut. vj. F. Massa instar extracti. Dimidiæ parti adde moschi, ambr. an. g̃. vi.

Reliquum reseruetur pro fœminis.

Laudanum Opiatum D. Andr. Doreri.

℞. Essent. opij debito modo purgati, atque aceto opt. extr ℥ j. croci aq. limonum stillat. extract. ℥. ß. styrac. liquid. puriss ℈ j. spec. diambr. diamosch. dulc. an. ʒ. iij. terr. sigill. Tur. ℈ ij. pulu. oss. de C. C. magist succini, an. ʒ ß coralliot. perlar. an ℈ ß ol. anisi, ʒ ß. nucis mosch. expr. ℈ j. citri. aurant. ior. an. gutt. v.

Essentiæ cum styrace primò vniantur ad lenium ignem. Postea addantur species cum reliquis speciebus atque oleis: Diuidantur in partes duas æquales: vni parti adde essent. castorei ℈. atque cum syrup. papau. simpl. q. s. redigatur in iustam Electuarij consistentiam. S. Laudanum Opiatum pro mulieribus. Parti. Alteri adde ambr. mosch. an. g̃. vj. Cum syrup. papau simpl. q. s. F. Electuarium. S. Laudanum opiatum pro viris.

Possunt tamen ista laudana etiam formâ liquidâ, seu extracti liquidi exhiberi; quale est illud, quod in Epist. à Scholtzio collect. Epist. 61. commendatur, & in maniâ, in vigiliis extremis, colica, in febribus ardentibus, phrenesi, peripneumoniâ desperatâ, cum commodo exhibitum fuisse prædicatur.

℞. Spec. diambra, ℥. ij. Infundantur in vino destillato quatuordecim diebus, vt latum digitum supereminéat.

Adde opij ʒ. vj. mumia ʒ. ß. succi hyoscyami. ℥. j. corall. rubr. caraba, an. ʒ. ij. croci ℈. j. moschi g̃ xvj. ambr. g̃ xij.

Affuso rursus spiritu vini, vt supereminéat latum digitum, digerantur per mensem, quotidie agitando. Dosis ℈. ß. pro ægri constitutione.

Et quia Laudanum Opiatum instar omnium, vt diximus, esse potest, & frequentissimè vsurpatur, varium eius vsum monstrare libet.

POTIONES.

℞ Aq. rosar. borragin. an. ℥. j. cinamom ʒ. ij. syr. violar. ʒ. iij. margarit. præparat. ℈. ß. laudani opiati g̃. ij. vel iij. Misce.

Vel ℞. Aq. papau. solani, an. ℥. j. succini præparat. ℈ ß. essent. papau. ʒ. ij. laudan. opiati g̃. ij. syrup. violar. ʒ. iij. Misce.

SYRVPVS.

℞. Syrup. de papau. ℥. ß. de nymph. ʒ. ij. pulu. croci, g̃. iij. laudan. opiati, g̃. ij. Misce.

EMVLSIONES.

℞. Amygdal. dulc ʒ. ij. sem. papau. albi. ʒ j. aq. violar. nymph. an. ℥. j. ß F. s. a. Emulsio; in qua dissolue laudan. opiat. g̃. iij. iulebi violar. ℥. ß margar. præparat. g̃. v. Misce.

PILVLÆ.

℞ Laudan. opiat. g̃. ij. vel iij. magist. perlar. g̃. ij. Cum aq. violar. Fiant Pilulæ ij., inaurandæ.

Vel ℞. Laudan. opiati g̃. ij. ß. vel iij. magist. corall. rubr. g̃. iij. F. Pilulæ num. iij.

Electuaria, vel MISTVRÆ.

℞. Conseru. violar. ʒ. ij. laudan. opiati g̃. iij. Misce.

Vel ℞. Conseru. flor. nymph. ʒ. ij. vel iij. laudan. opiati g̃. ij. specie diamarg. fr. ℈. ß. Cum syrup. de papau. Misce.

Vel ℞. Conseru. rosar. albar. ʒ. ij. laudan. opiati magist. perlarum, an. g̃. ij. Misce.

ELECTVARIA, Philonium, à Philone Medico Tarsensi, ita dictum, cuius descriptionem habet Galenus, 5. de comp. medic. sec. loc. c. 4. Aëtius, tetrab. 3. serm. 1. c. 37. Ægineta, lib. 7. c. 11 & alterum, quod maius, seu Romanum (Arabes enim res Græcas, Romanas appellare solent) appellatur, descriptum à Nicolao; quæ à ℈. j. ad ʒ. j. ad summum exhibentur: Requies Nicolai, theriaca recens, & aliæ antiquis vsitatæ compositiones.

Plateri electuarium Opiatum:

℞. Specier. diambr. vel diamosch. vel aromat. rosat. ʒ. ij. cinamom. ʒ. j. ß santal. rubr. ʒ. ß sacchar. ℥. ß. opij in vino Maluatic. dissol. ʒ ß. ol. caryophyll. vel cinamom. gutt. aliquot: additáque syrupi cydonior. vel conseruat. citri, s. q. F. Electuarium, quod exhibetur ad ʒ. ß.

Commendatur & hoc.

℞. Conseru. nymph. violar. an. ℥. j. diacodij ℈. ij requiei Nicolai ʒ. iij. specier. diarrhod. abbat. ℈. ij. sem. frigid. maior. papau. albi an. ℈. j. lactuc. scariola, coriandr. an. ℈. ß. croci g̃. v. Cum syrupo de papau. Fiat Electuarium.

Vel ℞ Spec. pil. de cynogl. ß ℈. j philon Mes. ʒ j. requiei Nicol. ʒ. j. ß. conseru. rosar. ℥. iij violar. ℥. ij. borragin. bugloss. an. ℥. j. Mithridat. vet. recens. ℥. ß. Cum syr. de papau. q. s. F. Electuarium, cuius dosis ℥ ß.

Externa.

Quæ, vt antea etiam dictum, vel temporibus, syncipiti & fronti imponuntur, aut inunguntur, aut in lotionibus capitis adhibentur, vel naribus odoranda admouentur; vel etiam volis manuum & pedum inunguntur. Mitiora equidem suturæ coronali applicari possunt: Opiata verò non item.

EPITHEMATA, & CATAPLASMATA ad tempora, & frontem.

℞. Rad. mandragor. aut hyoscya. capit. papau alb. an. part. æq. Torreantur, & deinde terantur cum vino, & ol. rosacei q. s. apponantúrque fronti, & temporibus.

Vel hoc Dominici Leoni:

℞. Farin. hordei ℥ j. ß. cort. rad. mandrag. sem. hyoscyam alb. cort. papau. an. ℥ j. sem. lactuc. portulac. flor. violar nymph. an. ʒ. ß Coq omnia in succo solani, hyoscyam. & mucilag. sem. psyllij. Deinde addatur ol. de mandragor. de nymph. de papau. amygdal. dulc. an. ℥. ß. Iterum coquantur ad formam pultis, & tandem addatur lac muliebre, in quo opij ʒ. j. fuerit dissoluta. F. Cataplasma

Vel ℞ Sem. papau. alb. ℥. j opij g̃. iij. croci g̃ vj. nucleor. Persicor. num. x. Contusa cum aqua mechi misceantur in formam pultis, vel cataplasmatis: ac extendantur super pannum lineum, qui fronti & temporibus applicetur.

Vel ℞. Semin. papau. albi Vnc. sem. lactuc. ʒ. iij. nucleor. Persicor.

Persicor. ℨ.j.*aq.papau.alb.* ℥.ß *lact.anethi*, an.ℨ.j. ß. F. Emulsio cui adde *vnguent. Nicolai*, ℨ.j. Epithematis loco capiti applicetur.

Fieri quoque possunt SACCVLI ad tempora:

Vt ℞. *Flor.nymph.violar.enula*, an.ℨ.j.ß. *hyoscyami. croci*, an.℈ i. Sacculi duo interpuncti, temporibus admouendi.

INVNCTIONES, quibus non solum tempora, sed & plantæ pedum, volæ manuum, pulsus, nates inungi possunt:

Vt ℞. *Ol.violar.nymph.vnguenti popul.* an.ℨ.j.*opij, croci*, an. g̅ vj. Misce.

Vel ℞. *Ol.violar.vnguenti popul.* an.ℨ.j.*ol.hyoscyam.mandragor.* an.ℨ ß.*opij.croci*, an.g̅.vj.*cera*, parum. Fiat vnguentum.

Vel ℞. *Nucleor. Persicor.sem.aneth.* an.ℨ j. Contusis affunde *aq.lactuc.* ℨ.iij. exprimatur succus, in quo dissolue, *opij* g̅.vj. adde *ol.papau.vnguent.popul.* an.ℨ.ij.*cera* parum F. Vnguentum.

Vel ℞. *Vng populei* ℨ.ij.ß *hyoscyam.cort.mandragor.* an.℈.j. *ol. nuc. moschat. express.* ℨ.ß.*opij* ℈.ß. Misce cum ol.papau. F. Vnguentum.

Aliud ℞. *Vng.rosat.alabast.* an.ℨ.iij.*croci* g̅.v.*opij* g̅.iij.Cum *oleo rosar.* F. Linimentum.

Aliud: ℞.*Vnguenti popul.* ℨ.iij.*ol nuc.moschat.expr.* ℈ j *laudani opiati* g̅.vi.*extr.croci*.g̅.iv.*spec.diambra.* g̅ iij. Misce.

Vel ℞. *Vnguenti popul.rec* ℨ.ij *ol. papau.* ℨ.iij. ß. *hyoscyami* g̅.v.*cort.mandragor.* g̅.x.*opij* g̅.iij. *croci* g̅.vj. *cera* ℨ ß. *styracis* ℈.j Misce & F. Vnguentum molle.

Vel ℞.*Ol.violar.nymph.vnguenti popul.* an ℥.ii. ß.*cort.mandrag.* ℨ.ij.*croci* ℈.ij.*opij* ℈.i.*cera* ℨ.vi. Misce, & F. s. a. Vnguentum.

Vel ℞.*Ol.hyoscyami.papau.nymph.mandrag. violar.* an.℥.i. *Vnguenti popul.* ℥.iij.*puln.cort.mandragora.opij*, an.ℨ.ii. *croci* ℨ. ß *cera* q.s.M.& F. Vnguentum.

Hisce addenda sunt *Balsama*, quæ pro delicatioribus, vt qui grauem & ingratum vnguentorum istorum odorem ferre non possunt, vel nolunt adhiberi solent.

℞. *Ol.nuc.mosch.expr.* ℨ i.*extr.croci*.g̅.iij. *laudan. opiati* g̅. iv.*styracis calamita* ℈.ß Misce.

Aliud: ℞. *Balsam. anethi* ℨ i.ß. *ol. nucis mosch. expr* ℨ ß. *tinct.croci* guttul.v *extract.opij* g̅.vi.*moschi* g̅. ij. *camphor*. g̅.j. Misce.

Vel ℞. *Bals.chamameli* ℨ.i *anethi* ℨ.ß.*ol. thuris destill.* g̅ v. *opij, croci*, an. g̅ vi.Misce.

EMPLASTRA:

℞ *Capit. papau.alb.cum semin.* ℥.ii. *cort. mandragor. hyoscyam.* an. ℨ.vi.*fol.lactuc.salicis.flor. nymph.rosar.* an.M.j.*ol.* ℔ j. *vini* ℔ ß.Coq. ad vini consumptionem. Colat. ℞. ℔. ß. *sem. lactuc.* ℨ. ij.*opij.* ℨ.i. ß. *croci* ℈ ij. *cera* q. s. F. Emplastrum pro fronte, & temporibus.

Aliud: ℞ *Vnguenti popul.* ℥.i.*sem.hyoscyam* ℈.iv.*opij.croci.ol. nuc.mosch.expr.* an.℈ ß *rad.mandrag.* ℈.ij.*ol.de papau.* ℥.ß. *cera* q.s.F. Emplastrum.

PEDVM LOTIONES.

Vt ℞. *Herb.violar.lactuc.* an. M.iv.*solani. nymph.* an. M. ij. *capit.papau alb.cum sem.* num.iv. *flor. verbasci, melilot. rosar. hyoscyam.cum sem.* an.M.j.*rad.hyoscyam.* ℥.j.Coq.in aq. pro pedum lotione.

Vel ℞. *Fol.lactuc. alkekengi, solani. malu. violar.* an. M.ij. *flor.rosar.nymph.* an.M.j.*melilot.*M.ß.*capit.papau. alb.* num.xii. *summit.anethi* M.j.*cort.mandragora*, ℥.i.Coq.in aq.pro lotione pedum.

Vel ℞. *Fol.salic.lactuc. cucurbit. vitis*, an.M.ij *flor. nymph. summit.anethi*, an.M.j.*capit.papau.alb.viridium cum.sem.concisor.* n.vii.*cort mandragor.* ℥.ii. Coq.pro lotione pedum.

Vel ℞. *Fol. salic.solani. lactuc.* an.M.i *flor. anethi, chamam.* an.M.i ß. *cort.mandragor.* ℥.i.*capit.papau.* n.vi. Coq. pro lotione pedum.

ERRHINA, quæ fiunt ex opio, & croco, dissolutis in ol. violar. mandragor.

ODORAMENTA & SVFFITVS ex styrace, & opio

NODVLI ad odorandum:

℞. *Flor.violar.nymph.rosar.* an.P.i.*sem.lactuc.papau.alb.* an. ℨ.i.*hyoscyami* ℨ.ß.*cort.papau.alb.mandrag.* an.ℨ ß. *opij*. g̅. iv. *croci* ℈ ß. Cum sindone rubra, vel linteo albo. F. Nodulus naribus sæpius admouendus; qui etiam intingi potest in aq. rosar. lactuc. solani.

Vel ℞. *Fol.nymph.violar.* an.P.i.*cort. papau. mandragor.* an. ℨ.i.*opij*, ℈.i.*croci*, ℈.ß. Cum linteo, vel sindone rubra, F. Nodulus:

Alius: ℞. *Flor.nymph.violar.* an.P.ii, *sem.lactuc.* ℈.ß. *cort. mandrag.* ℈.i.ß.*sem. anethi* ℈.i.*croci* g̅.viii. Ex concisis, F. Nodulus.

Alius: ℞. *Capit.papau.flor.violar.nymph.* an.P i.*sem.lactuc. portul.* an.ℨ i.*cort.mandragor. sem. hyoscyami*.an. ℈. ß. *anethi, croci*, an g̅ iii.vel iv.M.& F.Nodulus.

Parari etiam possunt.

POMA SOMNIFERA.

℞.*Flor.violar.sem.cicut a, hyoscyam.* an. ℨ.i.*opi.* ℈.i.*camphor.* ℈.ß *cinamomi, caryophyll.* an. ℨ.ß.*asa dulcis* ℈.ij.*ladani styrac. liquid.* an.ℨ.ij Cum aq.hyoscyami, F.s.a. Pomum.

Commodum quoque est, vt plantis hactenus enumeratis & odorem spirantibus pauimentum conspergatur.

GLANDES ex Opio, & ol. violar. ac melle. Verùm cùm facile ex his damnum aliquod ægro afferri queat, filum alligandum, si iis vti placet, vt, quando libet, extrahi possint. Tutius est, grandem parare ex cort. mandrag & melle.

De Vsu Opij, & opiatorum Medicamentorum.

De vsu opij & opiatorum medicamentorum.

De vsu tamen Opij, & opiatorum, quædam monenda sunt. Magnum omnino Opiatorum medicamentorum esse vim, certum est. Cùm enim vix aliud vires corporis humani magis deijciat, quam dolor, & vigiliæ nimiæ; somnus contrà vires reficiat, & calorem ac spiritus instauret: Opiata certè quæ vnâ operâ & somnum conciliant, & dolorem tollunt, vtilissima sunt: & propterea valdè à Medicis commendantur.

Aetius, *tetrab.4 serm.*1.c.102. Antidotum Pæoniam in opiatam valde commendat, & multos ex ægris ab eius vsu à somno surrexisse scribit, adeò concoquendi facultate præstantes, vt obliti sint, an vnquam aliquid à principio doluerint. Nostro verò sæculo in opiatorum vsu & laudibus multus fuit Felix Platerus, Medicus Experientissimus. Interim cùm plurimùm etiam Opiata nocere possint, non equidem, vt antiqui crediderunt, refrigerandi supra modum vi, sed quia spiritus torpidos reddunt, soporemque sæpe grauem, stuporem, spiritus difficultatem inducunt, & interdum ipsam mortem afferunt, vt videre est apud Schenckium, *lib* 7.*obseru* 186. Forestum, *lib.*10. *obseru.*6.*in Schol.* & *obseru.*35. *in fine Scholij.* Platerum, *lib.*1. *obseru* 15 Guil. Fabricium, *in responsoriâ ad D. Deringium Epistola, de Hernia vteina*: cautus omnino in opij, & opiatorum vsu sit Medicus. Tutiúsque est, extrà primò ea capiti adhibere, & videre, an extra applicatorum vsus sufficiat, antequam intrà corpus exhibeantur. Sunt tamen & ipsa topica cautè adhibenda, ita vt & morbi, & naturarum ratio habeatur, ne scilicet ea ante vsum vniuersalium applicemus, vel fortiora pueris & mollioribus corporibus adhibeamus. In hisce enim stuporem inferunt, memoriámque lædunt in reliquam vitam, vel alios affectus procreant. Sic refert Forestus, *lib.*7.*obseru.*22. de sorore suâ Gertrude, quod ex morbo conualescens ab vnctione opij ad vigilias vrgentes adhibitâ, circa tempora perpetuo vrgens frigus senserit, tanquam gelu fuisset. Multos quoque ob intempestiuam stupefacientium tam applicationem, quam exhibitionem lethargum incurrisse, idem Forestus obseruauit; ita vt illi, qui prius vigiliis vexati fuerant, postea somnolenti & lethargici euaserint, vt videre est ex *scholio obseruationis sequentis* 23. *citati lib.*7.

Quæ autem cautio hic necessaria sit, docet Galenus, 12. *meth.med.cap.*1. *Committunt*, inquit, *Medici einsmodi excessus, cùm in aliis quoque remediorum generibus non paucos, tum vel maximè in iis vocatis Anodynis, quæ ex papau. succo, vel alter ei semine, vel mandragora rad. vel styrace, vel tali quopiam fiunt. Nam & qui ægris gratificantur, in eorum medicamentorum vsu modum excedunt: & qui intempestiuè immodicéque sunt anxij, dum prorsus horum vsum refugiunt, doloribus ægros iugulant. Ergo velut in omni totius vita tum habitudine, tam actione: ita hic quoque consilium illud sapientis qui, Ne quid nimis, dixit. amplectimur, habentes pro fine quò tendamus, ægri vtilitatem. Quippe si fas est, iis remediis, quæ morbum sanent, vtendo, quod optamus efficere, abstinendum à sopientibus medicamentis. Sin ex vigiliis & viribus resoluendis, ad mortis discrimen æger tendat, tum profectò tempestiuè eiusmodi medicamentis vtare, scilicet non ignarus, corporis habitum nonnihil ex iis lædendum, læsionem tamen, quàm mortem potius eligendam* Hæc Galenus. Omnino enim hoc præcipuè attendendum, an vires tamdiu morbum sustinere possint, donec caussa vigiliarum, vel doloris, ordinariis medicamentis tolli possit, neque prius ad opiata accedendum, antequam periculum aliquod ægro ex vigiliis, vel dolore imminere videatur. Perpendendum & hoc, an vires à morbo nondum valde deiectæ sint, sed saltem ob dolorem, vel vigilias periclitari incipiant. Tum enim tuto, reliquis nihil iuuantibus, opiata exhibere licet, quæ cum somnum inducunt, fit vt dolor etiam non percipiatur, & in somno spiritus ac calor reficiantur, ac materia morbifica rectius concoquatur, & vincatur. Verùm, reliquis nihil iuuantibus, dixi. Primò enim semper leniora vsurpanda; & primò quidem cibi medicinales somnum inducentes, hinc medicamenta leniora, & tandem ad opiata adscendendum. Si verò non solum ob vigilias & dolorem æger periclitetur, sed ab ipso quoque morbo vires iam deiectæ fiat, vt ferè de ægri vita dubitetur, tum non facilè opiata exhibenda, quæ eo in casu nihil aliud efficiunt, quàm dum spiritus sopiunt, torpidosque reddunt & ignauos, vt mortem accelerent, & soporem perpetuum inducant. Quod innuere videtur Auicennas, dum, *lib.* 5. *summ.* 1. *tr.* 1. quasi sub persona Philonij loquens scribit: *Et mentis iuuamentum ad eum, cui dimissa mors est, est iuuamentum maximum.* Frequens etiam nimis opiatorum vsus fugiendus, ne cerebrum

lædant, & ipsi dispositionem prauam inducant, vel etiam vehiculo noceant.

Infantibus quoque & pueris parcè admodum somnifera, præsertim opiata, exhibenda. Solent enim ingenium & memoriam labefactare. Imò nec concedendum nutricibus, vt sæpe syrupum papaueris infantibus nimis vigilantibus exhibeant, vt & infantibus, & sibi imprimis quietem concilient. Hebetat enim & is sæpius sumptus ingenium ac memoriam.

Tempus exhibendi opiata.

Tempus exhibendi somnifera medicamenta quod attinet, si leuiora sint, ex violis, nymph. lactuc. sem. papau. alb. amygdal. cum cibis exhiberi possunt. Ita enim suauis illa exhalatio cum cibi euapotatione permista in caput fertur, & exhalationes calidas & siccas in eo, ac siccam cerebri intemperiem temperat, ac demulcet. Quæ verò fortiora sunt, vt opiata, cùm planè medicamentosa sint, cibo permisceri non debent, sed vel cibo concocto, vel vnâ atque alterâ horâ post cibum sumptum exhiberi.

Non etiam in principio paroxysmorum, aut crisi instante exhibenda. Cùm enim tum calor expandi ad exteriora debeat, & expulsio spirituum beneficio fiat; in somno verò calor ad interiora reuocetur, spiritus sopiantur; naturæ ille conatus ac motus impediretur.

Læsio à narcoticis inducta vt corrigenda.

Si quis etiam torpor capiti, læsio aliqua inducta videatur, corrigatur lotione cum decocto fol. beton. maluæ, flor. chamæmeli: & si præter opinionem æger profundiùs, ac diutiùs dormiat, naribus admoueatur spongia, vel linteolum aceto acerrimo madidum; vel puluis nigellæ & rutæ aceto maceratus naribus indatur.

Diæta.

Cibus sit talis, qui suaues vapores generet, & qui vim habeat vapores ex alimento adscendentes densandi, vt spiritus sopiantur. Talis est ptisana hordeacea: inprimis si alteretur lactucâ coctâ, oua sorbilia, carnes gallinar. vitulina, hædina, panis cum amygdalis & sem. papau. alb. paratus, iuscula, & alij cibi ex amygdalis parati. Ex olerib. vtilia sunt lactuca, malua. Vinum, si morbus id ferat, dilutum liberaliùs bibatur. Antiquum verò, & generosum, potiùs vigilias excitat. Neque inutile fuerit, antequam quis cubitum eat, haustum aq. destillatæ lactuc. aut violar. bibere. Si morbus id ferat, ad somnum conciliandum etiam valet aq. dulcis tepida bibita. Nam & corpus vniuersum refrigerat, & succos acres temperat. Antiqui ad somnum conciliandum post cœnam lactucâ frequenter vtebantur: cùm hodie, imò & apud Romanos, iam appetitûs potiùs excitandi gratiâ ante cibum, vel cum cibo exhibeatur, de quo Martialis, *lib. 3. Epigram.*

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoet illa dapes?

Abstineat æger à cibis salsis, acribus, acidis, exsiccantibus. Reliqua quod attinet, vt suprà de somnum conciliantibus dictum, cubile non sit lucidum, absit omnis strepitus & sonus vehementior, æger ipse quietus sit, & taciturnus, oculos clausos habeat. Hoc etiam non prætereundum, quod Galenus ad somnum conciliandum habet, *6. Epid. comm. 4. text. 17. Quos arctè dormire volumus, eos eatenus vigiles seruare debemus, quatenus stare iam, nisi conniuentes, non possint. Ego enim multis, qui se celeriùs quieti dederant, cùm vigilare diutius eos coëgissem, suauem somnum conciliaui.*

De Vigiliis præter naturam in specie.

Et primò,

De Vigiliis nimiis ob vaporum spiritus sopientium defectum.

Postquam hæc ita in genere de Vigiliis p. n. dicta sunt, iam in specie de iisdem, secundum caussarum suprà enumeratarum differentias dicemus. Et primò quidem Vigilias, quæ ob vapores ad somnum necessarios deficientes fiunt, quod attinet: suaues illi vapores somno conciliando necessarij deficiunt, vel quia ad cerebrum non feruntur, vel quia ad cerebrum eleuati ibi non conseruantur, sed dissipantur. Non feruntur ad caput, non solùm cùm non generantur, vt in inedia, & dum cibus, qui tales vapores non suppeditát, est assumptus, aut ob nimiam copiam non coquitur, aut quia coctio debilis est, quod in senibus, & frigidum ventriculum habentibus fieri solet: verùm etiam quia à calore p. n. absumuntur, & dissipantur vapores, in intemperie totius corporis, calidâ præcipuè, vt & siccâ: quod fit in febribus acutis & biliosis aliisque ægritudinibus biliosis; aut tales vapores generantur, qui ad spiritus sopiendos idonei non sunt, sed potiùs eos turbant, de quo mox dicetur. Ad cerebrum verò eleuati vapores non conseruantur, sed dissipantur ab intemperie cerebri calida & sicca; quod in inflammatione cerebri præcipuè accidere solet.

Febres quomodo vigilias inducãt.

Ideóque febres pluribus modis vigilias inducere possunt: nimirum quia nec vapores idonei ad somnum inducendum in iis ad caput eleuantur, sed tales, qui spiritus potiùs turbant & agitant: & si qui blandi vapores è cibis eleuantur, à calore febrili absumuntur.

Signa Diagnostica.

Vapores somno conciliando necessarios deficere ob inediam, cibum iis suppeditandis ineptum, copiam cibi & cruditatem, ex diæta ægri, quæ præcessit, & ætate senili cognoscitur.

Absumptos ac dissipatos esse, & adhuc dissipari, cognoscitur ex intemperie calida & sicca totius corporis, ex febre acuta & biliosa, ex immoderato vini generosi potu, aut medicamentorum calefacientium & siccantium vsu.

Prognostica.

1. Si ex inedia, vel diætæ vitio Vigiliæ proueniant, cibo exhibito, & diætæ errore correcto, vigiliæ facilè tolluntur.

2. Prout febris est vehementior, vel minùs vehemens, ita etiam vigiliæ magis vel minùs pertinaces sunt.

Indicationes.

Si ob inediam sit hic vaporum defectus, vel in diæta aliquem errorem, vt multum nocet perseuerantia in iisdem caussis, ita plurimùm prodest transitus ad contrarias. Et proinde cibus boni succi suppeditandus, vt potus, qui multos suaues & benignos, somno conciliando aptos vapores suppeditat. Si cibus minùs commodus sit, melior substituendus; si copiosiùs sumptus, paucior præbendus; si cruditas adsit, corrigenda, vt de morbis ventriculi dicetur. Si calor febrilis vapores illos absumat, curatio ex doctrina de febribus petenda.

Curatio.

Materia remediorum ex iisdem locis depromenda. Hoc saltem hic monendum, vt ex medicamentis, quæ calorem febrilem alterandum vsurpantur, ea eligantur, quæ simul suaues & somniferos vapores ad caput mittunt, & calidos vapores temperant, qualia sunt, *lactuca, nymphæa, viola, sem. papau. alb. lactuc. quatuor frigid. maiora, amygdal. dulces,* & quæ ex his fiunt.

Ex cibis similiter eligendi, qui probè coquuntur in ventriculo, ac suaues illos vapores plurimos suppeditant, quales antea diæta in genere enumerauimus.

Vigiliæ ex caliditate & siccitate cerebri.

Secundò.

De Vigiliis ex caliditate, & siccitate cerebri.

Etsi verò idonei vapores ad caput eleuantur, tamen ibi dissipantur ab intemperie cerebri calida, vel sicca, vt Galenus, *1. prorrhet. comm. 2. text. 29. & 2. aph. 3.* docet. In vigiliis verò producendis primas tenet caliditas, secundas siccitas. Caliditas enim maioris actiuitatis est, & vapores ab inferioribus adscendentes facilè dissipat, ipsósque spiritus agitat, ita vt caliditas duobus modis ad vigilias producendas concurrat. Siccitas tamen eosdem etiam absumit, & maximè hoc fit, si caliditas & siccitas coniungantur.

Intemperies autem hæc vel est cum materia, vel sine materia: quorum prius sæpè accidit in febribus putridis ardentibus, inflammatione cerebri & membranarum eius, melancholia, mania intemperie cum pituita salsa, & humore ærosо. Nonnunquam & à potu, vel medicamentis calidis & siccis contrahitur. Ita Galenus, *de loc. affect. c. 9.* refert, puerum apud Grammaticum agentem, ex meraci vini potu vigilem permansisse, ac postea febre correptum periisse.

Vnde autem intemperies istæ cerebri originem habeant, quomodo cognoscantur, quid periculi portendant, quid indicent, & quomodo curandæ sint, dictum est *parte 1. huius libri,* quæ omnia inde petenda. Hoc saltem hîc iterum repetimus, quod antea etiam monuimus, vt ex medicamentis, quæ ad intemperiem cerebri corrigendam vsurpantur, ea eligantur, quæ simul suaues vapores ad caput mittunt, & vim aliquam soporiferam obtinēt.

Interna.

E. g. ℞. *Conseru. nymph. violar.* an. ℥. i. *sem. lactuc. Italic. condit.* ℥. *sem.* Cum *syr. de nymph. vel papau.* F. Electuarium in vigiliis ab intemperie calida & sicca.

Vel ℞. *Aqua lactuc. violar.* an. ℥. iij. *syr. violar. papau.* an. ℥. j. sem. F. Potus pro 2. dosibus.

Externa.

Si intēperies sit calida, vsurpentur, *ol. violar. ros. nymph. papau. mucilago sem. psyllij, semperuiuum, lact. papau.* è quibus vel epithemata, vel lotiones capitis fiant. Si intemperies sit sicca, conuenit *ol. amygd. dulc. &c.* Si siccitati iungatur frigiditas, quod in melancholia accidit, prosunt *chamæm. aneth. fœnugræcum, malua, althæa, meliloтus,* & ea quæ suprà *c. 12.* sunt proposita.

Si peccet bilis, humectantia & refrigerantia conueniunt, quæ suprà, *c. 1. & cap. 9. de intemperie capit. cum bile,* sunt proposita, imprimis *lactuca, viola, papau. nymphæa, cucurbita.*

Si caussa vigiliarum sit pituita salsa, calida simul admiscenda, & attenuantia, vt *aneth. chamæmel. melilot.* & vsurpandum *ol amygdal. dulc. commune,* in quo cum aq. hordei, & vino albo subdulci sit parum chamæmeli, meliloti, serpilli coctum.

Exempli gr.

℞. *Flor. rosar. violar. nymph. fol. salicis,* an. ℥. j. *santali* ℥. *sem. cort. papau.* ℥. vij.

Incidantur in vas vitreum, & affundatur aq. rosar. q. s. Bulliant in cineribus calidis; vaporésque exhalantes ore & naribus excipiantur in vigiliis ex intemperie cerebri calida & sicca.

Exemplum vigiliarum ex intemperie cerebri calida & sicca sine materia, est apud Forestum, *lib. 10. obseru. 35.*

Tertiò

Tertio,

De Vigiliis à vaporibus calidis, siccis, & acribus.

Vigiliæ à vaporibus calidis & siccis.

Si vapores calidi, sicci, acres, ab humoribus biliosis, salsis, melancholicis, prauis, ad cerebrum attolluntur, spiritus etiam turbantur, & vigiliæ excitantur.

Attolluntur autem illi vel à toto, vt in febribus ardentibus; vel ab hepate, liene, vtero, vt suprà, *c.6. part.1.* dictum. Accidit etiam hoc sæpissimè à generosi vini potu, à calidis & siccis medicamentis, aut cùm in ventriculo fit praua concoctio, & à cibo vel potu copioso, aut corrupto, aut cibis flatulentis, & prauis; quales sunt lentes, fabæ, fungi, & tubera.

Neque solum à reliquo corpore vapores illi in caput mittuntur, sed sæpe etiam in ipso capite ex apostemate aliquo, vel vlcere, in partibus cerebro propinquis ad cerebrum eleuantur, sicut & in inflammatione cerebri & membranarum eius vapores tales calidi attolluntur, & spiritus animales agitant.

Signa Diagnostica.

Signa humorum & vaporum caput molestantium suprà, *part.1.* tradita sunt. Pituita salsa, & ventriculi debilitas plerumque in senibus vigiliarum caussa est.

Prognostica.

1. Quantum periculi hoc genus vigiliarum habeat, ex morbificis humoribus, à quibus pendent, coniectandum.

2. Vigiliæ, quæ senibus ab humoribus salsis eueniunt, difficulter curantur; cum materiæ illius generatio ob ætatis constitutionem præcaueri non possit, nec ætas fortiora, vel crebriora purgantia sustineat.

Indicationes & Curatio.

Parti, quæ vapores ad cerebrum mittit, conuenientibus medicamentis succurrendum, humórque peccans euacuandus, & post cœnam exhibenda ea, quæ vapores illos demulceant; qualia suprà de curatione vigiliarum in genere, *c. 3.* recensuimus. Febrem quod attinet, & totius corporis intemperiem calidam, temperanda ea refrigerantibus, aq. hordei, lactuc. sero lactis caprini, cum emulsione sem. papau. & melon. Opiata verò cum cautione suprà proposita exhibenda.

Ad intemperiem frigidam & siccam hoc commendatur.

℞. *Spec. diambra* ℈. ij. *diamosch. dulc.* ʒ. *sem. succini alb.* ℈ j. *ambra grisea* gr. iij. Cum *syrupo de cort. citri.* F. Pilulæ n. xxiv. Capiantur tres horá somni.

Quartò,

De Vigiliis à frigida & sicca intemperie, & de vigiliis senum.

De vigiliis à frig. & sic. intemperie.

Nonnunquam & à frigida & sicca intemperie excitantur, & non solùm vapores calidi & sicci, sed & frigidi atque acidi vigilias pariunt; quale quid melancholicis & senibus accidit. Fit hoc etiam quandoque à serosis humoribus, & pituita salsa, qui humores, & ipsi membranas cerebri vellicant, & sui generis vapores emittunt, quibus spiritus turbantur: quæ non minima caussa est vigiliarum in senibus; etsi & aliæ concurrant: quòd scilicet cerebrum ipsum euadat siccius, coctio debilior, & pauci, suaues vapores in cerebrum eleuentur, de quo vide Langium *lib 1. Epist. 26.* vbi de senum vigilia agit. Neque solùm in senibus, sed & aliis, vigiliæ ab humoribus, seu salsis, seu acidis, generantur. Dum enim vel ob cibi copiam, vel calorem debilem, fit cruditas acida in ventriculo, vapores & fumi similes in cerebrum eleuantur, & vigiliarum caussæ sunt.

De vigiliis senum.

Et omnino senum vigiliæ aliquid peculiare habent. Etenim in senibus vigiliarum caussa est suauium illarum exhalationum, ad somnum inducendum necessariarum, & in iuuenibus abundantium defectus, à debili coctione in ventre inferiore prouenient; & contrà copia serosorum, salsorum, & nitrosorum humorum, qui alimentum spiritualescere, vt sic dicam, non sinunt, & suaues ac volatiles vapores figunt ac supprimunt, atque ita impediunt, ne suaues ἀναθυμιάσεις in cerebrum eleuentur, aut si quæ adscendunt, iis permiscentur, & cerebro ac membranis eius molestæ sunt, atque ita vigilias & inquietudinem nocturnam potiùs, quàm somnum pariunt; & proinde vigilias hoc modo excitatas nullo modo frigida curant, vtpote quæ coctionem ampliùs debilitant, & cruditatem illam acidam augent, sed potiùs moderatè calida, vinum nempe dulce, aqua vitæ, & aromata ac medicamenta coctionem iuuantia, quæ quò melius sese habet, eò plures vapores suaues somnum conciliantes ad cerebrum eleuantur.

Curatio autem harum vigiliarum difficilis, & vt Crato, *consil. 118.* monet, vigiliis senum, ac præcipuè eorum, qui in summis curis versantur, & quos iamdiu hoc malum vexat, vigiliis mederi, difficile est.

Curandi etiam ratio ab aliarum vigiliarum curatione diuersa est. Etenim quibus calor est debilis, vt in senibus, ab his, vtpote frigidis, abstinendum, & contrà calida ac spirituosa exhibenda quæ non tantùm coctionem adiuuare, sed & spiritus ac vapores suaues emittere valent; quale est vinum dulce. Et proinde, vt idem Crato monet, lotiones, inunctiones, præsertim frigidæ, nihil prosunt, imò frigida plurimùm lædunt. Itaque calidis, & odoratis vapores potiùs contemperandi, & propterea horâ decubitûs, vna atque altera pilula ex sequentibus sumenda:

℞. *Spec. diambra* ℈. ij. *diamoschi dulcis* ʒ. *sem succin. albi* ʒ. j. *ambra grisea* gr. iij. Cum *syr. de cortic. citri*, F. Pilulæ xxiv.

Quintò,

De Vigiliis à dolore, pectoris angustia, ac sensuum externorum obiectis.

Vigilia à dolore.

Cùm cuiusque sensus externi obiectum vehemens sensum communem in consensum trahat, vnúsque sensus excitatus reliquos commouere, ac vigilias excitare possit: frequentissimè vigilias excitant tactûs obiecta, quæ dolorem gignunt, dolórque in quacunque parte corporis, si sit magnus, vigilias excitat.

Quomodo à dolore vigilia fiant.

Cùm enim sensus communis simul afficiatur, eo commoto omnes reliqui sensus commouentur, atque ita vigiliæ suboriuntur. Capiuaccius quidem existimat, dolorem excitare vigilias, quia non permittat alimenti vaporem in caput ferri; cùm propter dolorem fluat materia in partem, quæ primò afficitur. Verum ratio prior probabilior est. Neque enim omnes vapores à cibo ad partem dolentem confluunt. Et licèt vaporum satis sit in capite, ægérque dormire incipiat, tamen ab obiecti vehementia iterum excitatur, non secus ac si æger vellicetur, aut pungatur, aut clamore excitetur.

Quomodo autem dolori succurrendum sit, dicetur *in part. 3. sect. 1.* huius libri, *c. 2.* vbi de symptomatibus tactûs agetur. Hoc saltem hic addimus, si dolor grauis somnum turbet, neque aliâ ratione leniri possit, narcotica vsurpanda esse, quæ vnâ operâ & somnum conciliant, & dolorem leniunt: de quibus antea de vigiliis in genere diximus.

Pertinent huc & illæ vigiliæ, quæ sitientibus accidunt, vt & quæ fluxu alui, & dysenteriâ laborantes infestant; nec non quæ dyspnœâ in morbis pectoris, & hydrope laborantibus molestæ sunt, quibus accidit, vt dormire nequeant, vel, si dormire incipiant, suffocationis periculũ immineat. Ideóque sitis lenienda, & morbi, à quibus vigiliæ pendent, tollendi.

Et quod obiecta tactûs præstant, idem & aliorum sensuum symptomata præstare valent, vt lux nimia, strepitus, & sonus, quæ omnia dormientes inquietos reddunt & excitant; ideóque amouenda sunt.

Sextò,

De Vigiliis ab animi affectibus.

Vigiliæ ab animi affectibus.

Tandem etiam animi affectus vehementes, ira, timor, mœror, curæ, & sollicitudines, amor, gaudium, spiritus concitare, & vigiliarum caussæ esse possunt. Quò referenda est consuetudo. Vt enim excrementis reddendis natura sua tempora obseruat: ita consuetudo facit, vt homines certis horis noctu excitentur & vigilent; imprimis si curæ & cogitationes variæ accedant; quod senibus familiare est.

Caussæ hæ ex ægris, vel adstantibus facilè cognoscuntur.

Prognostica.

1. Ab animi affectibus, & caussis euidentibus, vigiliæ non sunt ita periculosæ, quàm quæ ab internis proueniunt.

2. Consuetudo, tanquam altera natura, non facile mutatur.

Curatio.

Animi affectus corrigantur, & ad lætitiam moderatam æger disponatur, quæque eam excitant, & somnum conciliant, exhibeantur, vt vinum, sed moderatum. Atsi de re aliqua intenta cogitatio vigiliarum caussa sit, mens aliò auocanda. Et cùm affectus, si diu durent, tandem intemperiem aliquam capiti concilient, ei occurrendum, & biliosorum, ac melancholicorum humorum prouentus præcauendus, & siquid eorum genitum iam est, euacuandum, vt *part. 1.* diximus. Consuetudo contrariâ consuetudine sensim mutanda, & cogitationes omnes à cubitum ituris seponendæ.

QVÆSTIO I.

Quâ vi ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ somnum concilient?

De vi narcoticorum.

Quâ vi medicamenta quæ somnum conciliant, id præstent, Autores non parùm dissentiunt. Nonnulli in ea sunt sententia, caussam vigiliarum proximam esse immoderatam canalium, per quos spiritus animalis ad singula organa sensuum influit, apertionem, ob defectum vaporum, qui eosdem canales certis quibusdam horis obstruere debebant. Ideoque eorum occlusionem per tales vapores esse proximam somni caussam: & propterea ad somnum conciliandum, si vigiliæ vrgeant, requiri medicamenta frigida, crassos, ac frigidos vapores, eosque plurimos, ád caput exhalantia. Capiuaccius verò statuit, quòd talia medicamenta natiuum calorem sensorij iudicantis dissipent. Atque ita existimat, talia soporifera & anodyna non reuerà talia esse, sed saltem secundùm

 dici,

diri, quòd partem quasi sensu priuent. Cùm enim quò pars calidior est, eò sensum habeat exquisitiorem, si medicamentum calorem natiuum sensorij dissipet & remoueat; & stuporem induci, & somnum conciliari.

Alij frigoris excessu spiritui animali ad partem aditum intercludi dicunt. Atque ita secundum has opiniones, ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ valde frigida statuuntur. Vnde etiam secundum hanc communem opinionem, ad narcoticorum correctionem adhibentur calida, piper, cinamomum, pyrethrum, costus, euphorbium, castoreum, crocus, nux moschata, sem. petroselini, dauci, fœniculi.

Verum, vt liberè dicam quod sentio, nulla vnquam in Physicis introducta fuit perniciosior opinio, quam eorum, qui omnia ad qualitates primas reducere conantur; qui error hactenus & in illa controuersia commissus est, dum omnes ferè Medici facultatem somnum inducendi frigiditati principaliter attribuerunt; cùm tamen, si rem diligenter perpendamus, longè aliter sese res habeat. Nam tantum abest, vt ὑπνωτικὰ illa & ναρκωτικὰ medicamenta propriè dicta valde frigida sint, vt contrarium potiùs verum sit, & calida deprehendantur. Vinum vim narcoticam habere, rectè statuit Platerus, *prax. tom. 1 lib. 1. cap. 2. pag. 31. & 107.* & testatur id experientia. Eadem vis inest lolio, quosdamque à panis è lolio confecti esu primò in leuem quandam amentiam, hinc in somnum profundum, longúmque incidisse, refert VVierus. *de præstig. Dæmon. lib. 7. cap. 13.* Styracem calefacere, extra controuersiam est; & tamen soporem afferre docet Dioscorides, *lib. 1. de mat. med. c. 68.* & Galenus *2. de comp. med. sec. loc. c. 1. in fine. & 6. Epid. comm. 5. t. 13.* Anethum calidum est, nihilominùs somnum conciliat, teste Galeno, *6. de simpl. med. fa. ult.* Eodem modo sese res habet de sem. cannabis, nuce moschat. nucleis Persicor. amygdalis amaris, absinthio, lupulo allio; quæ omnia calida sunt, omnium confessione & tamen somnum conciliant. Reliqua etiam, quæ frigiditatē somnum inducere creduntur, omnia frigida non sunt. Nam vt de papauere vulgari, cuius semen frigidum esse creditur; cùm tamen oleum ex eodem exprimatur, quod flammam alit, & ad lucernas eodem modo, vt ol. oliuar. lini, canabis, adhiberi potest, nihil dicam: Opium vulgò frigidum, & quidem vltra tertium gradum, statuitur. Verum si eius qualitates & vires diligenter perpendamus, calidum esse animaduertemus, vt prolixè & accuratè id demonstrauit Cl. Dn. D. Doringius, *tract. de opio. sect. 2.* Est enim amarum, acre, vt linguam vellicet, fauces incendit, sitim excitat, odorem grauem habet, facilè inflammatur, animum efferat, Venerem concitat, pruritum excitat, sudorem eiet, dura emollit & discutit: de quibus omnibus D. Doringius, *loc. alleg.* videatur, ne actum agere hic opus sit.

Narcotica sunt calida.

Opium est calidum.

Ex quibus omnibus patet, frigida non esse, quæ ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ dicūtur. Quibus accedit & hoc, quòd tantulâ quantitate, gran. scilicet ij. vel iij. pondere, quo Opium, & Laudanum opiatum (quod tamen purum purum opium non est) exhibentur, corpus tam insigniter refrigerare, & tot crassos ac frigidos vapores, qui ad meatus cerebri omnes obstruendos sufficiant, emittere non potest. Quis enim, nisi qui opinionibus præconceptis obcæcatus est, credat, ab opij gr. ij. vel iii. assumtis corpus etiam febre æstuans ita refrigerari posse, vt illa refrigeratio vsque ad cerebrum penetret? Quod ne quidem à satis magnâ aquæ quantitate fieri potest. Cùm ergo in tam parua quantitate exhibitum non solùm somnum profundum, & stuporem inducat, sed & pauló liberalius exhibitum enecet: rectiùs qualitati alicui occultæ, & peculiari proprietati, quæ in spiritu quodam sulphureo consistit, vt ex odore & inflammabilitate, ac resolutione patet, vim hanc tribuimus. Hic enim spiritus, seu odore in cerebrum admissus, seu per poros cutis penetrans, seu intra corpus sumtus, in cerebro spiritus vi peculiari sopit, & torpidos, ac quasi immobiles, atque ita ad actiones animales edendas ineptos reddit. Quod id etiam confirmat, quòd Platerus *tom. 1. lib. 1. cap. 5. pag. 185.* scribit, se nunquam deprehendere potuisse, quòd à narcotico extrà cuti applicato, ea stupida, & indolens reddatur; licèt, vt certi aliquid cognosceret, massam opij emollitam podagrâ laboranti extrà applicârit.

QVÆSTIO II.

Quomodo opium præparandum & corrigendum sit?

Opium quomodo corrigendum.

Antiquos, qui Opium frigiditate excedere, & nocere putabant, calidis planè medicamentis, pipere, pyrethro, croco, castoreo euphorbio, & similibus, ad eius correctionem vsos fuisse, antea dictum. Verum falsâ hypothesi ad istam opium corrigendi rationem adducti sunt; & medicamenta non satis commoda præpararunt. Vt saltem de Philonio Romano dicam, olim satis vsitato medicamento; experientia docuit, ob tot medicamentorum calidorum admistionem vix posse degluttiri, quin fauces accendat, & in iis ardorem excitet; clysteribus etiam vel pondere sesquidrachmæ admistum, nonnullis ingentem ardorem in imo ventre & intestino recto excitasse.

Hodie satis vsitatum est, vt Opium cum spiritu vini, spec. diambr. aromat. rosat. vel similibus impregnato extrahatur, vel spiritus vini eiusmodi extracto opij addatur, vt & olea destillata, atque alia cordialia, vt ex variis Laudani Opiati (ita enim medicamentum hoc appellare libuit Paracelso) descriptionibus, quas collegit Libauius, *Syntagm. arcan. Chymicor. l. 8. c. 84.* videre est.

Reprehendunt tamen hanc Opij præparationem Recentiores quidam, quòd, vt Petræus *in Nosolog. harmon. tom. 1. diss. 5. quæst. 9.* habet, fœtidum, & venenosum suum sulphur, quod etiam post ignis examen adhuc supersit in opio, in spiritum vini æquè deponat, imò à spiritu vini magis attenuatum malignitatem suam citius exserat, & in partes penitiùs insinuet. Quibus addunt & hoc, quòd vino vis quædam narcotica insit, quâ de caussâ Platerus, *pract. tom. 1. lib. 1. cap. 2. p. 56.* in sopore & stupore, vini vsum improbat. Præterea Turcas & Ægyptios vino, quasi opij succedaneo, in eius defectu vti, patet ex Christoph. à Costa. *de arom. lib. 1. cap. de Opio.* & Prosper. Alpino, *de Medic. Ægypt. lib. 4 cap. 1.*

Isti igitur aliam Opium præparandi, & corrigendi rationem ineunt. Opium in exigua frustula concidunt, & in patellis aliquot super leni cinerum, vel alio calore tamdiu siccant, donec sulphur fœtidum exhalet, ac opium suauiorem, & gratiorem odorem spiret, ac digitis in puluerem teri possit; quod ferè *6.* vel *7.* dierum spatio accidit. Inde tincturam aceto destillato extrahunt: Acida autem, vt acetum, succus citri, & limon. eâ de caussa eligunt, quòd sicut acrimoniam humorum, ita & narcoticam vim acida hebetant, & spiritus narcoticos figunt ac supprimunt: vnde in soporiferis affectibus, venenisque soporiferis commodus est aceti vsus, ipsiúsque ebrietatis acetum & acida sunt remedium.

Verùm enim verò, vt, quid mihi hac de re videatur, liberè aperiam: primò illam Opij siccationem, & leuem quasi tostionem quod attinet, si (de quo tamen certò constare priùs debet) quædam heterogeneæ partes sunt in Opio, quarum aliæ aliis magis sunt noxiæ, torreatur sanè, me non obstante, Opium, sed ita ne illud sulphur narcoticum, cuius vis expetitur, dissipetur, & corpus inefficax relinquatur. Ipse tamen Petræus, vt antea dictum, etiam post ignis examen, sulphur illud fœtidum & malignum, superesse scribit.

Quantum ad reliquam præparationem, rectissimè opium extrahitur, seu vtilis eius substantia à reliquiis inutilibus partibus separatur, spiritu vini. Hic enim sulphurea corpora & substantias facilè recipit & imbibit. Correctionem verò quod attinet, illa antiquorum per calida, & quidem vehementer calefacientia, falsâ nititur hypothesi, vt antè dictum, neque opium quasi summe frigidum calefacientibus corrigendum: nisi forsan talia sint, quæ occultâ proprietate vi narcoticæ opij resistunt, qualia sunt in primis asa, & castoreum, quod oppositam opio facultatem habere, Galenus, *3. de compend. med. sec. loc. c. 3.* scribit, & quæ opij theriacam ac Bezoar esse dicunt Auicennas & Gainerius, *locis propriis.* Acida verò quod attinet, quæ hic à plurimis ad vim narcoticam refrænandam admiscentur, imò quibus à nonnullis opium extrahi diximus; equidem libenter concedo, acida narcoticorum vim infringere, & soporosis affectibus prodesse: verùm id non expetitur sed vis soporifera quæritur. Si tamen quis metuat, ne illa nimis vehemens sit, & aliquid periculi homini afferat, illa acida, imprimis succum citri & limonum, addere fas esto. Et tùm etiam, additis scilicet acidis, laudanum opiatum in maiori dosi exhibere licet; & cùm laudanum opiatum, sine succis acidis paratum, vltra grana iij. vel iv. vix exhibeatur, illud quod cum acidis paratum est, ad vi. vii. viii. vel plura etiam grana propinare licet. Tandem, quia cum vi. narcoticâ qualitas corpori nostro, & spiritibus imprimis, aduersa coniuncta est, vt illa corrigatur, & ne quid damni spiritùs, patiantur, aromata, & eorum olea, moschus, ambra, margaritæ, corallia, & similia addantur.

CAPVT II.

De Somno p. n. ac Comate & Cataphora.

Somnus quotuplex.

Vigiliis opponitur Somnus, qui & ipse nimius esse potest, si nimirum homo diutius quàm par est, & profundiùs dormiat quàm s. n. solet. Vt autem somni nimij natura & caussæ rectiùs cognoscantur, afferenda ex Auicenna, *Can. fen. 1. tr. 4. de c. Subeth. & caro,* somni distinctio; quâ alium naturalem facit, cúmque vel absolutè talem, vel non absolutè alium p. n. Absolutè naturalis est, qui post moderatas & vsitatas vigilias quotidie hominem apprehendit noctu, à cibo, vt calore & spiritibus intro reuocatis alimentum rectiùs concoquatur, spiritusque per vigilias dissipati instaurentur. Non absolutè naturalis est, qui & naturalis grauior dicitur, qui nimiam corporis exercitationem & laborem, sanguinis vel alui profluuium, dolorem, similésque caussas sequitur, calore naturali, & spiritibus supra modum absumptis; vel vbi halituoso quodam vapore caput repletur, id quod ebriis euenit. Diuturnior enim, & profundior somnus ex his caussis, absolutè quidem naturalis non est, non tamen etiam p. n.

Pertinet

Pertinet huc & ille somnus profundus; cuius Galenus, 2. *Prorrhet. t. 29.* mentionem facit, qui ægrotantes interdum prehendit post tridui, vel quatriduí vigilias, magno cum ipsorum commodo; sicut & pueris interdum idem accidit, eósque à morbis tum præseruat, tum liberat. Hic enim somnus à spirituum & caloris ad interiora retractione saltem ortum habet. Nam natura defectum spirituum sentiens, tamdiu calorem & spiritus animales in cerebro retinet, donec reparati sufficientes fuerint: & calore ad interiora retracto coctio fit felicior. Vnde multi suaues & halituosi vapores ad cerebrum adscendunt, somnúmque longiorem & profundiorem excitant.

Præternaturalis tandem, & morbosus, vt appellant, somnus, de quo hoc loco nobis agendum, est, qui à caussa p.n. & morbifica prouenit, spiritúsque ita vincit & detinet, vt difficilis ab eo fiat expergefactio; neque ad spirituum, & virium instaurationem, sanitatisque commodum aliquid emolumenti affert. Is autem, etsi varius sit, & sub se complectatur Cataphoram & Coma, Lethargum, ac Carum, & nonnulli coniunctim de his agant; tamen quia in Comate vigili, Lethargo, Caro non solùm sensus communis, sed & aliæ actiones animales læduntur; de his suo loco agemus: hic verò vbi de symptomatibus sensus communis tractamus, saltem de Cataphora, & Comate somnolento, in quibus sensus communis primariò afficitur, dicemus.

Nomen.

Coma, Cataphora. Quod malum Mauritani suâ linguâ *Subeth* nominant, id Græcis est κῶμα, vel καταφορά. Etsi enim Galenus 4. *de sanit. tuend. c. 4.* etiam sanis Comata accidere scribit: tamen non propriè Comatis voce tum vtitur, sed abusiuè, pro somno naturali profundiore. Et quidem κῶμα dicitur quasi κοίμημα, à κοιμᾶν, quod est profundiùs, & prolixè dormire. Alij ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, id est, commessationibus indulgere, deducunt hanc vocem, siue quòd tales communiter symptomate soporis profundi teneantur, siue quod κωμάζοντες omnium facillimè in hunc morbum incidant. Καταφορὰ verò dicitur, quòd vehemens sit in somnum propensio. Vocabulum enim καταφορᾶς & κώματος, vt mox dicetur, non solùm de somno profundo accipitur, sed etiam de propensione in somnum, qualis est in Comate vigili. Etsi autem nonnullis καταφορά minus malum est, quàm κῶμα, sicut κῶμα minus tutum, quàm Carus: tamen exquisitâ hac vocabulorum distinctione opus non esse, ex Galeno intelligimus, qui, *libell. de Comate, & in prorrhet. comm.* 1. affirmat, ab Hippocrate quamlibet καταφορὰν Coma nuncupari, vt promiscuè his vocabulis ille vsus fuerit. De quo etiam videatur, Anut. Foesius, *Oeconom. Hippocrat. ad vocem κῶμα.* Interdum & Carus nominatur; sed non propriè: quoniam hoc vocabulo malum multò grauius significatur, quod à leui apoplexiâ non multum distat.

Est autem Coma duplex ὑπνῶδες, seu somnolentum, & ἄγρυπνον seu vigil. Coma ὑπνῶδες, quod & sæpe absolutè Coma appellatur, est cùm ægri oculos aperire nequeunt, & non solùm in somnum propensionem continuam habent, sed & profundiùs dormiunt. Coma verò οὐχ ὑπνῶδες, seu, *non somnolentum*, & ἄγρυπνον, seu *vigil*, est, cùm ægri quidem in somnum propensionem habent, nihilominùs dormire non possunt, sed saltem oculis clausis & conniuentibus inani dormiendi cupidine tenentur, ipsisque variæ imagines obuersantur, quæ & somnum impediunt, &, vt nonnihil delirent ægri, in caussa sunt. In Comate vigili cum plures actiones animales lædantur, dicetur de eo suo loco: hoc capite saltem de Comate somnolento nobis agere propositum est.

Definitio.

Est autem Cataphora, seu Coma somnolentum sopor grauis, seu sensus communis quies, à caussa, quæ facit vt spiritus animales ad sensuum organa non sine difficultate influant, ortum habens: seu symptoma in imminuta actione sensus communis, dum is veluti torpet, & neque spiritus animales ad externos sensus diffunduntur, neque is ab iis accepta obiecta agnoscit, & diiudicat.

Caussæ.

Caussam huius mali esse ea, quæ spirituum animalium ad sensuum organa influxum prohibent, eósque ad actiones animales ineptiores reddunt, iam antè dictum. Etsi verò à frigiditate & humiditate, vel à repletione, & obstructione canalium, per quos spiritus animales influunt, id fieri plerique doceant, vt ex Galeno 3. *Epid. comm.* 1. *aphor.* 4 2. *prorrhet. t.* 2 & 3. *prorrhet. t. 5.* videre est: tamen, vt postea dicetur, *in quæstione* probabilius est, à peculiari vi narcoticâ spiritus animales torpidos & ad actiones animales ineptos reddente, ac in vapore quodam residente, id fieri, qui à venis & toto, in febribus, malignis præcipuè, & quæ κωματώδεις appellantur, vel à parte aliqua, vt à ventriculo, ab humoribus vitiosis, vini nimio potu, (cuius rei exemplum est apud Forestum, *lib.* 10. *obseru.* 34 & item *in Scholio*) intestinis, & vermibus in his, vtero, vt in hystericis sæpe euenit, ad caput eleuantur. Pertinent & huc medicamenta ac venena narcoticâ vi prædita, vt lactuca, papau. solanum, lolium, fungi quidam, opium. Si tamè vapores sunt crassiores, & copiosiores, vel vapores qui ad caput exhalant, in crassum & lentum humorem conuertantur, meatus cerebri ab iis obstrui posse, non negauerim: quæ obstructio si sit leuior, Coma esse potest, si verò grauior, Carum vel Lethargum excitat. Vapores tamen illi vix qualitatis narcoticæ expertes sunt. Ita etiam compressio cranij à percussione, & percussio in temporibus, Coma inducere potest.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Æger diù & profundè dormit, demissâ ferè inferiore maxilla, & hiante ore: cum difficultate excitatur: oculos, si excitetur, aperit, sed mox iterum profundè dormit, & palpebras non sine difficultate attollit. Qui autem humor peccet, ex febre præsente, vel aliis indicijs, quæ suprà *part.* 1. tradita sunt, patebit.

Differt à Comate vigili, quòd in Comate vigili solùm est in somnum propensio, non verò dormiunt ægri: à Caro, quòd in Comate interrogati respondent, in Caro vero non respondent. Ab Apoplexia, quòd in hac non sentiunt, immoti iacent, & stertunt: à Syncope, quòd in hac facies est mortuis similis, & pulsus paruus & languidus; ab Vteri suffocatione, quòd ad interrogata ferè non respondent, & oculos non aperiunt, licèt interdum audiant, in graui verò somno omnibus his contraria accidunt.

Prognostica.

1. Somnus & vigilia, vtraque, si modum excesserint, malum. 2. *aph.* 3. At somnus immoderatus malus est, non solùm vt signum, quòd scilicet cerebrum p.n. affectum significat, sed etiam vt caussa, eò quod spiritus & calorem naturalem obtundit, actiones animales torpidas reddit, cruda excrementa in capite, & toto corpore cumulat, & denique destillationum ac frigidorum morborum autor est.

2. In quo morbo somnus laborem facit, malum est, 2. *aph.* 1. Cùm enim somnus naturaliter vires instaurare debeat, si id non fiat, malum indicium est, tantámque humorum vitiosorum ac prauorum copiam adesse significat, quam calor in somno retractus & collectus concoquere & superare non potuerit, aut somnum illum non à naturali, sed maligna caussa inductum esse, indicio est. Contrà si delirium auit, illúdque somnus sedet, bonum.

3. Exitiosum est Coma, cuius morbi calidi & sicci autores sunt, teste Galeno, 3. *Epid. comm.* 1. *text.* 7. cuius caussam esse putant vulgò, quòd insignem in cerebro refrigerationem in morbo calido esse oporteat. Sed cùm in morbo calido & sicco simul insignis intemperies frigida adesse non possit; probabilius est, potius à maligno & narcotico vapore, in eiusmodi febribus talem somnum nimium excitari.

4. Periculosum quoque est, quod virium magnam imbecillitatem sequitur, ex acutissimo aliquo morbo, vel graui cerebri affectione. Galenus, *ibid.*

5. Minùs periculosum est, quod ob consensum fit, siue ventriculi, siue intestinorum, siue vteri, modò caussa tolli possit. Sublatis enim illis caussis, Coma etiam tollitur: si tamen caussa illa maligna sit, etiam suo periculo non vacat. Magis verò periculosum est, quod ipsos cerebri affectus sequitur.

6. Periculosius coma est, quod in continuis febribus accidit, quàm quod in intermittentibus. In intermittentibus enim ad remissionem, aut intermissionem cum ipso paroxysmo desinit: in continuis verò etiamsi primo accessu leue, & non magni momenti videatur, tamen in dies crescit, & sæpe in carum ac Lethargum permutatur.

7. Tempus, quo siue ad salutem, siue ad mortem terminatur, semper breue est. Neque enim cerebrum membrum nobile, tandiu grauem affectum tolerare potest.

8. Ad salutem terminatur per discussionem caussarum à quibus prouenit, quando natura per hæmorrhagiam narium, alui fluxum, sudorem, sæpe etiam insensibilem transpirationem; nonnunquam & per abscessus, & tumore, præcipuè post aures, materiam euacuat: artis verò beneficio, cum medicamentis euacuatur. Ad mortem verò terminatur per virium dissolutionem, reliquis visceribus in consensum tractis, vel suffocationem, vbi malum ita ingrauescit, vt sensus & motus, atque ipsa adeò respiratio tollatur.

Indicationes.

Intemperies cerebri, humoris & vaporis alteranda, aut potiùs vis ναρκωτική & κωματώδης per contraria expugnanda. Materia, quæ in capite proxima Comatis caussa est, euacuanda, & discutienda: si aliunde capiti communicetur, reuellenda è toto, vel parte è qua communicatur, tollenda, ac ne ampliùs generetur, præcauendum. Sensibus verò omnibus obiecta vehementiora, quæ ipsos excitent, offerenda: viresque simul alimentis instaurandæ. *Curatio Comatis.*

Curatio.

Qua ratione totius ratio habenda, & quomodo vapores ad caput adscendentes reuellendi & repellendi sint, patet ex iis, quæ suprà, *part.* 1. diximus, & cùm plerumque Coma in febribus accidat, ad duorum omnino respiciendum, ad ipsam febrim, quæ caussæ rationem habet, & ad somnum; atque ita curatio instituenda, ne ea quæ somno depellendo exhibentur, febrem augeant. Hoc tamen cùm febris, tum Coma requirit;

vt humor vitiosus, & febris, & somni p. n. caussa euacuetur. Ideóque etsi febris caussa iam sanguis euacuatus sit: nihilominùs venæ sectionem, si opus sit, repetere licet: vt fluxio inhibeatur, & materia à capite euertatur; quod commodissimè fiet venâ in cruribus apertâ. Sicut & clysteres sæpius iniicere, aut materiam leniter euacuare vtile est.

Et licèt coctionis perfectæ signa non adsint: tamen si magis magisque materia in caput repere videatur, vt malum maius præcaueatur, materia vitiosa euacuanda est. Et aliis quoque modis, frictionibus, cucurbitulis, vinculis reuellenda. Quod etiam faciendum, si à ventriculo, vtero, vel aliâ parte inferiore materia ad caput adscendat; & partium, à quibus vapores eleuantur, curatio debito modo instituenda.

Si à nimio vini potu, eóque adhuc in ventriculo hærente, fit coma, oxymelite in os infuso, & pennâ oxymelite ac oleo intincta in fauces demissâ, vomitus excitandus.

Oxyrrhodina, quæ repellendi gratia, & ne vapores in caput admittantur, si materia per partes externas fluat, vsurpantur, actu calida vsurpentur, & suturæ coronali applicentur, ac liberalius acetum iis admisceantur, ita vt ad vnam partem olei rosacei, aceti partes duæ sumantur. Quia tamen vapores, vtpote tenuiores, repellentium medicamentorum vim sæpius subterfugiunt, discutientia potiùs vsurpanda, post capitis vniuersalem euacuationem.

Caussam somni proximam quod attinet, cùm eam frigidam esse hactenus creditum sit, ad eam expugnandam etiam calida exhibenda esse traditum. Verùm etsi quædam calida ad somnum p. n. expugnandum vtilia esse certum sit; tamen cùm non omnia id præstent, & vis illa narcotica à peculiari proprietate, quæ etiam in minima portione maxima est, consistat; ea medicamenta eligenda, quæ peculiari proprietate hypnoticorum vim expugnare obseruatum est: qualia sunt ruta, nigella, castoreum, acetum & acida. Quòd verò Platerus scribit, narcoticorum vires debilitare ea, quæ leniendo temperie quadam ipsorum caliditatem potius, quàm frigiditatem emendant, id commodâ interpretatione indiget. Equidem frigida specificæ facultati narcoticorum non opponuntur: quia tamen occulta illa qualitas in subiecto tali, quod manifestis quoque qualitatibus præditum est, plerumque hæret, non infrequens est, vt mutato subiecto occulta qualitas suam naturam ex accidenti quasi mutet, & amittat, id quod acetum & acida commodissimè præstant.

Narcoticorũ vim quæ infringant.

Ideóque acetum & acida, vt succus citri, limonum, ruta, castoreum, & ex his parata exhibenda, atque aliis medicamentis morbo conuenientibus admiscenda: & naribus admonenda ruta cum aceto, vel balsamum rutæ, castoreum cum aceto, nigella cum aceto. Efficax etiam remedium est in Comate ac cataphora; si acetum acerrimum, supra laminam ferream ignitam fundatur, & vapor aceti ab ægro naribus excipiatur. Adhuc efficacius erit, si aceto addatur sem. nigell. rutæ, & castoreum. Excitat etiam à somno suffitus sulph. Nonnulli theriacam exhibent sed cùm theriaca ob opium vim narcoticam potiùs augeat, ab ea abstinendum, præcipuè si non planè vetus sit.

Apophlegmatismis, & Errhinis, quæ ad particulares capitis euacuationes adhibentur, & Topicis, quæ ad vapores in capite discutiendos vsurpantur, addantur etiam ruta, castoreum, acetum. Sternutatoria quoque adhibere licet. Sicut & alia medicamenta, quæ ad vapores illos discutiendos ab antiquis vsurpata sunt, eáque pleraque calida, quòd somnum nimium, & p. n. ab humore frigido semper prouenire crediderunt. Verùm cùm & calidi humores ac vapores somnum talem inducere possint, videndum, an natura ipsorum ista medicamenta admittat. Si ergò humor pituitosus peccet, exhibeantur diambra, diamosch. conserua betonic. & vngatur caput ol. rutac. laurino, costino, de castoreo; vel foueatur decocto serpilli, rutæ, pulegij, calaminthæ, betonic. & aliis, quæ suprà, *part. 1. cap. 2. 10.* sunt proposita.

Diæta.

Diæta caussæ respondeat. Aër sit lucidus. Potus diluatur aceto & acidis. Cogitationis, & ratiocinationis exercitium in soporosis affectibus, quæ πάθη sunt παρηγόρημα τὸ λογικὸν, καὶ τὸ μεριμνητικὸν, vtile esse docet Galenus, *6. Epid. comm. 5. aphor. 11.* Vt enim Hippocr. *ibid.* habet: ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποισι: *Anima* quasi *deambulatio est cogitatio & meditatio hominibus*. Ideóque ægris subitò iucunda, vel molesta nuncianda sunt. De quo Horatius *ser. lib. 2. satyr. 3.* de quodam auaro Opimio scribit, qui

Quondam lethargo grandi est oppressus, vt hæres
Iam circum loculos, & claues lætus ouánsque
Curreret: hunc Medicus multum celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: Mensam poni iubet, atque
Effundi saccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, hominem sic erigit: addit & illud:
Ni tua custodis, auidus iam hæc auferet hæres.
Men' viuo? Vt viuas igitur, vigila.

Et omnino sensibus omnibus obiecta vehementiora, & quæ iis molestiam aliquam exhibent, offerenda. Excitandus æger clamore, sonitu & strepitu, in primis proprio nomine magnâ voce sæpe appelletur: naribus acria, vt ruta, castoreum, acetum, vt modò diximus, obiicienda. Ori & palato itidem acria iniicienda. Oculi radiis solaribus, & luci splendidæ obiiciendi.

Tactus frictionibus, vellicationibus, pilorum euulsionibus, & aliis huiusmodi irritandus.

Historia huius mali curati habetur apud Forestum, *lib. 10. obseru. 33. & 34.*

QUÆSTIO,

Quænam Comatis, & Cataphoræ caussa sit.

Caussa comatis & cataphoræ.

Caussam Comatis & cataphoræ esse ea, quæ spirituum animalium ad sensuum organa influxum prohibent, iam dictum: quænam autem caussæ id præstent, non ita planum, nec omnes eodem modo hîc sentiunt, vt in *Institut. l. 2. part. 3. sect. 2. c. 4.* dictum, vbi de caussa Comatis & cataphoræ egimus. Vt rem breuiter hîc complectamur, caussæ Comatis somnolenti non sunt, quæ calorem & spiritum ad interiora reuocant, ibique detinent, donec instaurati sint: sed quæ prohibent, ne iterum iusto tempore, imò etiam externa vi stimulati ad organa sensuum influere possint.

Caussas huius rei antiqui duas posuerunt, vel intemperiem frigidam & humidam, spiritus animales quasi stupidos reddentem vel materiam canales, per quos spiritus animales ad organa sensuum influunt, obstruentem; caussamque comatis somnolenti & cataphoræ posuerunt intemperiem frigidam, aut humidam, vel frigidam & humidam, cum, vel sine materiâ: refrigerationémque & humectationem nunc à caussa externa, vt aëre ambiente, pluuiis, medicamentis, & alimentis tali qualitate præditis, præsertim vaporosis prouenire, nunc ab interna, vt humoribus, & vaporibus in corpore. Plerique tamen statuunt, intemperiem esse cum materia coniunctam, quæ vapor sit, (nam si sit humor, iam grauiorem affectum, carum, scilicet, sequi) ab humore sui generis ad caput eleuatus. Vtramque enim enumeratam qualitatem vim habere, calorem & spiritus densandi, cohibendi, & ad motum, actionésque minùs idoneos reddendi, (quanquam frigiditas id magis præstet) non tamen solùm à refrigeratione & humectatione cerebri coma produci, sed & à repletione, quæ etiam fit à copia calidorum & putridorum vaporum, exhalantium vel à toto, vt in febrium, præsertim pituitosarũ, accessionibus, & in primis iis, quæ propterea κωματώδεις nominantur; vel à parte aliqua, vt ventriculo, intestinis, & vermibus in iis. Sunt tamen quidam, qui negant, coma produci à materia meatus cerebri angustiores reddente, & obstruente, (hanc enim non coma, sed carum producere) sed solùm cerebrum irrorando, & refrigerando. Ideóque soporem illum profundum, qui vel ictum capitis grauiorem, vel cerebri compressionem, in cranij perforatione minus dextrè institutâ, vel musculi temporalis inflammationem sequitur, potiùs ad Carum, quàm Coma referendum censent.

Hypnotica qualia.

Recentiores verò & Galenici; & Chymici, rem clariùs explicare videntur. Nam in hoc quidem cum antiquis consentiunt, quòd ea quæ vim habent spiritus cohibendi, torpidos, & ad motus, actionésque animales minùs idoneos reddendi, Coma producant; verùm quænam vis id præstet; in eo ab antiquis dissentiunt; neque solùm in frigiditate & humiditate acquiescendum esse censent; cùm multa sint frigida, quæ somnum non inducunt, contrà verò etiam calida, quæ sunt hypnotica. Ideóque etsi non planè negent, frigiditatem cum humiditate ad somnum facere posse, non tamen hanc solam, & vnicam huius mali caussam esse, & qualitates has somnum aliquem naturalem profundiorem paulò, quàm illum p. n. de quo hic sermo est, inducere; sed malum hoc à peculiari qualitate ὑπνωτικῇ & ναρκωτικῇ prouenire putant. Et videtur eorum sententia rationi consentanea. Etenim videmus eos, qui vinum fortius, aut spiritum vini immoderatius biberunt, quasi soporiferum medicamentum sumpsissent, profundiùs dormire. Et vt *cap. præced. quæst. 1.* demonstrauimus, medicamenta, quæ somnum grauem conciliant, non frigiditate, sed peculiari vi hypnotica & narcotica id præstant; quâ & venena quædam prædita sunt, eáque procul dubio non carent humores, qui in febribus malignis, & iis quæ κωματώδεις nominantur, somnum profundum inducunt. Cùm enim humores sæpe satis calidi in iis sint, frigiditate id præstare credibile non est. Et sunt multæ febres, in quibus longè maior vaporum, & quidem crassiorum, copia in cerebro est, quæ tamen κωματώδεις non sunt. Non tamen planè negauerim, vapores interdum posse tam crassos & copiosos esse, aut in humorem crassum degenerare, vt angustiam aliquam & obstructionem in meatibus, per quos spiritus animales in organa sensuum influunt, excitare possint, verùm tum plerumque Carus, vel Lethargus sequitur.

CAPVT

CAPVT III.

De Insomniis immoderatis.

Insomnia immoderata. ETsi in somno profundiore, qui ex copiosiore alimenti vapore excitatur, sensus & externi & interni quiescunt. Vnde statim à cibo, vt sensus externi fortiùs ligantur, ita etiam somnia rariùs obueniunt: tamen in somno ex moderatis vaporibus obrepente, etsi sensus externi quiescant; interni tamen sæpe sese exserunt, & phantasia quidem ex parte libera manet, vt ex rebus, quas vigilans gesserit, senserit cogitáueritque, spectra plurima compareant, quæ ceu vera intuetur, iisque fidem adhibet, nesciens se dormire, quæ operatio in somno Somnium appellari solet. Ista tamen operatio minùs perfecta est, sed vt delirantibus phantasia male cohærentia coniungit; ita & in somno minimè cohærentia coniunguntur. Vnde rectè dicitur, quòd omnia sint dormientium deliria, deliria verò vigilantium somnia. Et ad istam inconcinnam & ineptam imaginum coaptationem non parum faciunt vapores mobiles, spiritúsque turbantes, quales cùm in febribus sæpe sint satis copiosi, etiam febricitantes in somniis huiusmodi maximè molestantur, vnde etiam prouerbium natum, *Per febrem somniare*.

Compertum tamen est, vt Aristoteles, *de historia animal. lib 4. cap. 10.* & Plinius, *lib. 10. histor. nat. in fine*, refert, & mulieres, & viros fuisse, qui nunquam quicquam somniauerint, quorum nonnullis in processu ætatis accidit, vt viso somnio mutarentur habitu sui corporis, vel in morbum, vel in mortem; Atlantes etiam non somniare fertur. Etsi verò plerumque insomnia sine hominis incommodo sint, & propterea naturalia habeantur: tamen si immoderata, grauia, & cum terrore sint, cùm spiritus exagitent, hominésque delassent, vt excitati plus defatigationis, quàm refectionis, & refocillationis à somno percipiant, & ita plus incommodi, quàm commodi à somno habeant: de hisce insomniis inter actiones sensus communis læsas agendum. Etsi enim phantasiæ, ac memoriæ propria sint: tamen quia non vigilantibus, vt alia deliria, sed dormientibus accidunt, & cum vigiliis p. n. ferè communes caussas habent, de iis hoc loco dicemus.

Somnia naturalia quid sint. Cùm autem somnia naturalia nihil aliud sint, quàm visa homini in somnio apparentia, seu operatio imaginationis circa phantasmata per somnum oblata: insomnia illa, de quibus hic agendum, sunt ea, quæ vel præter consuetudinem longiùs, & totam ferè noctem durant, vel animum ita exercent, spiritúsque exagitant, vt, quamvis omnia falsa & ficta sint, tamen non minùs hominem moueant & turbent, an si verè accidetint. Vnde vel subito terrore perculsi homines excitantur, & si euigilare non possunt, in somno anxietatem summam percipiunt, corpus variè iactant, præ angore sudant, vt excitati ita lassi sint, ac si maximos labores sustinuissent,

Caussæ.

Insomnia grauia quæ excitent. Etsi verò & à Deo, & à Dæmone, qui permittente Deo falsis spectris etiam per somnum, homines terret, talia somnia immitti extra dubium sit; atque illud etiam sit certum, ab actionibus diurnis, quas memoria per somnum suggerit, somnia multa excitari, de quibus Claudianus:

Omnia, quæ sensu voluuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies:

Tamen illa non sunt ea, quæ Medico consideranda veniunt; sed illa, cùm à caussa interna homo grauioribus & immoderatis somniis vexatur. Vnde nec huc pertinent insomnia illa grauia, quæ à mœrore, timore, solicitudine, & similibus caussis ortum habent, illisque sublatis cessant.

Caussæ autem illæ sunt vapores impuri, tetri, melancholici, à cibis vel humoribus eiusdem naturæ copiosiùs exhalantes, spiritúsque animales inquinantes, & exagitantes, vel intemperies cerebri, vapores ab inferioribus adscendentes, & spiritus in cerebro agitans.

Primò enim cibi, & assumpta quædam, terribilia somnia faciunt, vt fabæ, lentes, lolium, phaseoli, brassica, pastinaca, erucæ, allium, smilacis semina. Pertinet huc & vinum, quod sæpe copiosiùs sumptum somnum inquietum, & somnia grauia facit; vt & narcotica pleraque. Vide Prosper. Alpinum, *de med. Ægypt. lib. 4 c. 2.* vbi refert, Ægyptios certò affirmare, si affium, vel assis, vel bosa, vel bernaui, vel bers (descriptio horum medicamentorum narcoticorum, *alleg. loco* habetur) assumant, se in somno multa & varia, quibus delectantur, obiecta, vt viridaria & hortos, puellas, & milites bella videre: quod procul dubio accidit, vapore medicamentorum illorum narcoticorum ad cerebrum delato, spiritúsque turbante, ac phantasmata varia obiiciente; accedente imprimis forti desiderio cum imaginatione huiusmodi res in somno videndi.

Secundò, humores praui, corrupti, melancholici. Hinc ij quibus cibo ventriculus nimiùm repletur, vel quibus cibus in ventriculo corrumpitur, vt inde multi vapores ad caput adscendant, inquietè dormiunt. Accidit hoc sæpissimè infantibus, qui cùm lac copiosius, quàm par est, sugunt, id ipsis in ventriculo corrumpitur; vnde vapores praui & acres ad caput eleuantur, spiritibúsque permisti eos turbant, vnde vel excitantur, & nimis vigilant, vel grauibus insomniis terrentur. Quandoque etiam ex toto corpore & venis vapores tales ad caput copiosiùs attolluntur; id quod sæpe accidit in febribus, vnde prouerbium ortum: *Per febrem somniare*, quòd scilicet plura absurda, febricitantibus in somno, quàm sanis occurrant. Idque hominibus magis in supino decubitu accidit; cum in eo vasa magna in dorso incalescant, & vapores copiosos ad caput mittant. Nonnunquam ex parte aliqua priuata tales vapores eleuantur; quod ex liene & hypochondriis fit frequenter in melancholicis, nonnunquam ex vtero.

Tertiò, si cerebrum sit calidum, vapores adscendentes, & ipsos spiritus animales turbat. Vnde homo vel vigiliis p. n. vel insomniis grauibus vexatur.

Signa Diagnostica.

Ipsi homines hac de re, & de somniorum grauitate conqueruntur, & à somno lassitudinem percipiunt. In infantibus ex eo id cognoscitur, quòd inter dormiendum gemunt & concutiuntur, excitati clamant & plorant, nec placari possunt, fœtidus odor sæpe ex ore exhalat, calor percipitur in iis. *Signa diagnostica.*

Caussæ etiam suis signis facilè cognoscuntur. Si è ciborum, vel copia, vel qualitate malum proueniat, id ex diæta, & cibis quibus æger vsus est, cognoscitur. Humores seu in toto, seu in parte aliqua abundantes etiam suis signis deprehenduntur. Cerebrum nimis calidum, ex signis suprà, *part. 1. c. 1.* propositis innotescit.

Prognostica.

1. Vt iucunda & læta somnia, hominis sanum & bonum statum indicant: ita tristia & horrenda plerumque morbi imminentis sunt indicia, & melancholicam constitutionem significant. *Prognostica.*

2. Somnia grauia & terribilia corpus debilitant.

Indicationes & Curatio.

Si æger cibis, vel flatulentis, vel prauis vsus est, pro iis melioris succi substituendi. Si nimiâ copiâ sint ingesti, cœna parca & sobria vitium hoc emendat, imprimis si æger non statim à cœna se cubitum conferat. *Curatio insomniorum grauium.*

Humores vel in toto, vel in parte aliqua abundante, & vapores qui spiritus turbant, suppeditantes, euacuandi, vel venæ sectione, vel purgatione; & dispositio vitiosa corporis, quæ humores illos generat, emendanda, de quo suprà, *part. 1. cap. 5. & seqq.* dictum.

Post cœnam etiam exhibenda ea, quæ vaporum ad caput adscensum prohibent, quæ etiam supra, *part. 1. cap. 6.* sunt proposita.

Calida euaporatio à cibo vel potu, vino præsertim, adscendens, insomniorum caussa, frigidæ in fine cœnæ, vel aceti potu supprimenda. Vnde nonnulli, si dormitum ituri haustum aquæ frigidæ sumant, præsertim post vini vsum; suauiùs dormiunt. Vitandus quoque decubitus supinus.

Si ab intemperie cerebri calida sit malum, alteranda ea, & curanda, vt suprà, *part. 1. c. 1.* dictum.

Simul ea vsurpanda, quæ tetros illos vapores, spiritus turbantes, discutiant. Melissa in cœna comesta, contra molesta insomnia commendatur; vt & rad. buglos. puluerisata cum aq. fl. tiliæ. Laudatur etiam oleum anisi, si eius gutta vna atque altera linguæ, vel naribus illinatur; modò malum non sit ab intemperie cerebri calida.

Puluis qui somnia horribilia arcet, & somnum inducit.

℞. *Smaragd. hyacinth. margarit. corall.* an. q. s. F. Puluis sub noctem detur ℈. j.

Si in infante malum proueniat à lactis in ventriculo corruptione, videndum ac lac à nutrice non bonum suppeditetur; ideóque vel nutrix mutanda, vel danda opera, vt lac corrigatur. Si copiosius sumpserit infans lac, parciùs præbendum. Si ob ventriculi debilitatem corrumpatur, extrà oleo absint. menthæ, mastichino ventriculus inungendus; vel emplastrum aliquod stomachale imponendum. Lac verò corruptum è ventriculo abstergendum melle, vel simplici, vel rosatum solutiuo.

CAPVT IV.

De Vertigine, & primò in genere.

Nomen.

VErtigo affectus est à symptomate sic denominatus. Qui enim hoc malo corripiuntur, iis omnia in gyrum circumagi videntur. Dicitúrque Latinis vertigo, Græcis, δῖνος, περιδίνησις, ἴλιγγος item, & ἴλιγξ, σκότωμα, σκοτόδινος, σκοτοδινία, σκοτωματικὸν πάθος, quibus nominibus non species distinctæ, sed mali eiusdem diuersi gradus significantur, ac discernuntur.

Nam

Nam cùm solum circumagi corpus, vel exteriora videntur, δῖνος & ἴλιγγος vocatur: quando verò simul oculi veluti offusâ caligine, obscurantur σκότωμα & σκοτόδινος seu *vertigo tenebricosa*, appellatur, quæ sæpe ita ingrauescit, vt æger protinus concidat, nisi prehensis proximis adminiculis sese fulciat, ac sustentet. Barbari verò *Scotomiam* appellant, & hoc nomine etiam in genere Vertiginem intelligunt, sed minùs rectè. Neque enim omnibus, qui Vertigine laborant, tenebræ (quod σκοτόδινος vox propriè innuit) offunduntur; etsi omnes, qui σκότωμα patiuntur, etiam vertigine laborent. Nonnulli tamen inter σκότωμα & σκοτόδινον distinguunt, & σκότωμα adhuc leuius malum, quàm sit σκοτόδινος, esse volunt, ita vt σκότωμα sit, cùm sine circumactione, sed illa sanè leui, tenebræ offundi videntur, aut solum fumi, nubes, muscæ, volitare ob oculos putantur; vt ita σκότωμα sit σκοτόδινος incipiens.

Scotomia.

Aliud verò à Scotomate malum est ἐπίχυμα impropriè sic dictum, quando è ventriculo fumis ad caput adscendentibus, aut per ardentium febrium vigorem, aut phrenitidem, fumis è calido humore elatis, & spiritui optico permistis, pupilla nonnihil occluditur, visúsque obtenebratur, quod etiam instante crisi per hæmorrhagiam narium fieri consueuit. Illud enim omne absque circumgyrationis phantasia accidit.

Definitio.

In Vertigine quæ actiones animales lædantur.

Etsi verò certum sit, animalis functionis læsionem in vertigine accidere: tamen quæ actio lædatur, non ita planum est. Alij enim visum, alij sensum communem, alij imaginationem, alij motum, & sensum deprauari existimant. Verum cùm ista controuersia *in Instit. lib. 2. part. 3 sect. 1. cap. 9.* explicata sit, breuiter hic omnia complectimur, statuimúsque principaliter & semper imaginationem, & sensum communem in vertigine lædi. A visu quidem plerumque huic malo occasio primùm præbetur, & tum sensus communis, & hinc phantasia etiam afficitur: attamen & oculis clausis à motu vertigo excitatur, imò ebriis idem accidit. Et vertigine nonnunquam homo corripitur, etsi nulla vel à visu, vel à motu, aut certè leuis occasio præbeatur. At præcipua læsio est phantasiæ, ac Vertiginosi ea quæ quiescunt, in orbem circumgyrati existimant, idque in omni vertigine accidit, siue occasio per visum præbeatur, siue absque tali occasione ab interna caussa excitetur. Neque tamen hinc sequitur, quòd vertigo sit delirium, de quo cum Altimaro disputat Massarias, *cap. de vertigine*, cùm non quælibet functionum principum deprauatio delirium sit, sed solùm quæ in compositione aberrat, non verò quæ in apprehensione simplici; id quod hîc accidit, cùm obiectum quietum pro moto apprehenditur.

Et quidem si à visu occasio Vertigini præbeatur: & sensus communis ac phantasia afficitur, & vterque rem quæ quiescat, quasi motu agitatam apprehendit. Cùm enim spiritus animalis obiecta sensuum recipiat, & ad sensum communem ac phantasiam deferat, si ille p. n. moueatur, obiecta quoque moueri videntur, habétque se res, vt in aliis rebus visibilibus. Etenim vt, si rei albæ species per vitrum flauum, aut rubeum in oculum admittatur, res rubra, vel flaua apparet: ita etiam res quiescentes moueri videntur, si spiritus animales non rectè in oculos, sed circulariter agitati, influant. Si verò ab interna tantùm caussa excitetur Vertigo, & oculi sint clausi, solùm imaginatio afficitur, non verò simul sensus communis, vtpote qui non agit, nisi ab externo sensu motus, & externorum sensuum obiecta mediis sensibus exterioribus percipit. Secundario postea motus, & visus sæpe læditur. Cum enim à phantasia gressus animalis regatur, accidit, vt læsa imaginatione consequenter lædatur motus, & ægri concidant: aut quia spiritus animales in anteriore cerebri parte p. n. moti, etiam eos, qui ad organa motus influunt, turbant, ac vt inordinatè moueantur, efficiunt, vnde fit, vt spiritibus animalibus non, vt par est, in organa motûs influentibus, ægri collabantur; aut vt aliis placet, cum omnia circumagi videantur, non habent, vbi gressum figant ægri.

Et quia spirituum hoc vitium oculis quoque communicatur, tenebræ simul oculis oboriuntur. Vtrumque tamen etiam accidere potest, vt & aliorum sensuum læsio, quòd spiritus animales in organa sensus ac motus non influant. Etenim cum spiritus animales rectâ lineâ in neruos influant, si hi circulariter moueantur, neruos præterlabuntur; sicut aqua, quæ in vase aliquo circulariter mouetur, è vase non effluit, etsi illud perforatum sit.

Sed & auditus nonnihil deprauatur interdum, vt leuis fluctuatio obaudiatur, spiritu illo flatulento, spiritus animales turbante, etiam ad neruum ἀκουστικὸν pertingente.

In nonnullis etiam olfactus, in aliis gustus læditur, teste Ægineta, *lib. 3. c. 12.*

Ratiocinatio autem, & memoria salua est: cùm Vertiginosi in ipso paroxysmo agnoscant se errare, & post paroxysmum omnium recordentur.

Quandoque tamen etiam sine Vertigine oculi obtenebrantur, & varia corpuscula, ac colores iis falsò offeruntur, & in auribus sibilus & motus quidam percipitur, si agitatio, & circumgyratio ea spirituum in cerebro non fiat, sed sola vaporum cum illis permistio. Quæ symptomata cùm veram vertiginem præcedere soleant, vt docet Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. in princip. cap. 7.* Rhases *c. 3.* sub nomine Vertiginis hunc affectum comprehendit, eundemque describit Auicennas, *prima tert. tr. 5.*

Locus affectus in vertigine.

Locus affectus est cerebrum, & quidem quatenus pars organica, & spiritus animales continet, ac quibusdam meatibus, in quibus illi mouentur, est præditum; & quidem secundum partem potissimum anteriorem, quæ organis sensuum externorum propior est; quanquam & reliquis postea communicetur, quod ex motu deprauato colligitur.

Caussa proxima vertiginis.

Caussam huius mali proximam quod attinet, etsi de ea alij aliter sentiant, tamen si non solùm perpendamus, quòd vertiginosi omnia in gyrum circumagi imaginantur, sed & quòd ex corporis circumgyratione Vertigo sanis quoque oboritur, facile colligere est, immediatam & proximam caussam esse inordinatum, & quidem circularem spirituum animalium motum, quem alij vndosum appellant, quod tale quid in spiritibus in cerebro fiat, quale in vorticibus aquarum. Cùm enim visio fiat speciebus non solùm colorum, sed & reliquorum sensibilium, vt quietis, motûs, & huiusmodi aliis per oculos receptis, atque à spiritu animali ad sensum communem; & phantasiam deductis: si spiritus illi, qui species oculo receptas ad sensum communem, & imaginationem deferunt, p. n. & circulariter moueantur, motus ille speciei imprimitur, non aliter, vt antea etiam dictum, ac dum res alba per vitrum coloratum adspicitur, atque ita res quiescens moueri putatur. Omne enim quod recipitur, per modum recipientis recipitur.

Vertigo quid.

Atque ita Vertigo est imaginationis, ac sensus communis læsio ac deprauatio talis, vt omnia in gyrum circumagi videantur, à circulari spirituum animalium motu in cerebro ortum habens. Nonnunquam tamen, vt dictum, etiam sensus externi simul afficiuntur.

Caussæ.

Caussæ vertiginis.

Inordinatus autem ille, & circularis spirituum animalium motus, quem modò Vertiginis caussam proximam & continentem esse diximus, non ab vna caussa proficiscitur, vnde accidit, vt alij aliter de caussis vertiginis sentiant. Commodissimè autem caussæ hæ ita diuidi possunt; Caussæ circularis, & inordinati spirituum animalium motus, sunt vel internæ, vel externæ. Internæ, vel in capite hærent, & vertiginem per essentiam pariunt; vel aliunde adueniunt & vertiginem per consensum pariunt, qui fit vel ratione totius, vel partis alicuius, vt ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, vteri.

Primò nimirum, & plerumque illam circumgyrationem parit *κίνησις ἄτακτος φυσώδους πνεύματος, inordinata motio spiritus flatuosi* per venas, & potissimùm per arterias, in cerebrum effusi. Πνεῦμα enim hoc ἀτμῶδες καὶ φυσῶδες cùm ἀτάκτως in cerebro mouetur, spiritus animales quoque agitat & impedit, vt in illis angustiis occlusi in sese motu circulari conuertantur, & phantasiæ falsam hanc rerum externarum, vel proprij etiam corporis, speciem exhibeant. Atque hinc, qui imbecillo sunt capite, & qui flatibus abundant, facilè vertigine tentantur, etiam ob externam aliquam leuem caussam, & propterea Vertigo malum est senibus familiare, ob spiritum vaporosum, ex imbecillitate caloris naturalis, & pituitæ copiam redundantem, motúque inordinato impulsum, *3. aphor. vltim.* Chymici quidam vapores hos resinosos, ac sulphureos esse statuunt, non salinos, qui dolores capitis, vigilias, epilepsiam, & diliria excitant, ac proinde citra acrimoniam esse, & nullos dolores inferre, sed saltem spiritus turbare, iisque tenebras offundere. Verùm vapores omnis generis caussa vertiginis esse possunt, modò ita sint dispositi, vt spiritus animales in gyrum agere valeant.

Initium autem motionis sumit πνεῦμα φυσῶδες: vel extrinsecus à leui aliqua occasione, vel intus à seipso, vt est vaporis & spiritûs omnis natura fluxa, ac mobilis, præsertim caliditate tenuis. Hinc accidit, vt qui in arterijs cerebri spiritus feruidiores habent, facilè per se, vel etiam leui accedente occasione, vertigine corripiantur, quæ diu multúmque, & facili de caussa, sæpe etiam cum dolore capitis hominem infestat, vt & aurium tinnitu, & arteriarum in capite, & auribus præcipuè, pulsu, ac vix nisi arteriarum apertione, curatur.

Hinc caussæ antecedentes sunt omnes humores è quibus vapor suscitari potest, sanguis nimirum, bilis, pituita, melancholia, & humor serosus, cum tam calidus, quàm frigidus vapor vertiginem excitare possit, vt docet Galenus, *3. de loc. affect. c. 8. & 3. aph. 23.*

Caussæ istæ, & humores, vel in cerebro hærent, & calefacti, vel agitati, vertiginem per essentiam generant; vel extra cerebrum geniti aliunde ei communicantur, ac vertiginem per συμπάθειαν excitant: quò pertinet & Ebrietas, quæ corpus vaporibus replet; vnde ebrij non rarò vertigine corripiuntur, & ebriosi vertigini sunt obnoxij.

Caussæ verò προκαταρκτικαὶ sunt omnes aëris in qualitatibus excessus; præcipuè austrina constitutio, teste Hippocrate, *3. aphor. 17.* æstus & mora sub Sole, & quæcunque alia foris incidentia, subitò humores fundere, agitare, & in vaporem dissoluere possunt; vt immoderata corporis exercitatio, præter

præsertim à repletione, balneum, ira, & aliæ animi perturbationes, Venus nimia, media in iis, qui eam ferre non possunt, ob bilem in ventriculo, qui ab Hippocrate μελαγχολικοὶ dicuntur; corporis item in gyrum conuersio, vel tertio externarum circumrotatarum aspectus, aut velox motus, vel aquarum vorticosarum aspectus, prospectus ab alto, aspectus rerum lucidarum, & Solis in primis, sonus vehemens, vt tonitru, & bombardarum, percussio capitis & dorsi. Quorum quædam cùm tam potentia sint, vt in sanis etiam vertiginem excitare possint, multò magis in ægris, & iis, quibus caput ab internis caussis malè dispositum est, præstare valent. Inducit & vertiginem nonnunquam purgatio. Nam à medicamento purgante, humores vitiosi, si adsint, agitantur; & qui sani purgantur, vertigine corripi solent, teste Galeno, 2. *aph.* 22. *& libell. quos purgare oporteat.* Vapores enim ex colliquatione humorum etiam bonorum excitari, spiritus animales in cerebro motu inordinato turbare possunt.

II. Eandem spirituum circumgyrationem producit vasorum, & meatuum cerebri angustia. Nam si spiritus animales per loca impedita moueantur, retrocedunt, ex qua retrocessione fit motus circularis.

III. Spirituum illam circumgyrationem excitant omnia illa, quæ spiritus, etiam sine vaporis admistione, agitare, mouere, ac perturbare possunt. A caussis tamen his faciliùs excitatur vertigo, si cerebrum sit debile, quod spiritus animales continere, & vt par est, ac s.n. fieri assolet, distribuere non potest, sed caussarum violentiæ facilè cedit.

Differentia.

Vertiginis differentia. Est quidem aliqua Vertiginis secundum gradus differentia, vt ex iis, quæ antea dicta sunt, patet, quòd nunc σκοτοδίνης seu *circumgyrationis* species offertur sine visus obtenebratione; nunc visus simul quasi caligine offusâ hebetatur; nunc malum adeò inualescit, vt spiritûs animalis in organa sensus ac motus voluntarij distributio impediatur, atque ita homo concidat. Maximi verò momenti est illa differentia, quæ à caussarum modò enumeratarum varietate sumitur, quòd scil. vertigo generatur, 1. à vapore spiritus animales turbante, qui quidem, si in ipso cerebro generetur, Vertiginem per primarium cerebri affectum constituit; si verò aliunde in cerebrum eleuetur, per συμπάθειαν: quæ rursus varia est, pro locorum, quæ vaporem illum subministrant, varietate 2. à vasorum & meatuum cerebri angustia, quæ fit ab eorum compressione, obstructione, coalitu. 3. à spirituum, sine vaporum permistione, à caussis euidentibus, & externis agitatione. Quæ differentiæ cùm ob curationem attendendæ sint, de singulis in specie agemus: priùs tamen de vertiginis signis diagnosticis, prognosticis, & curatione in genere dicemus.

Signa Diagnostica.

Vertiginis Signa. Si cui omnia in gyrum circumagi videntur, quæ reuerà quiescunt, aut homo ipse circumrotari videtur, is vertigine laborat: quod tamen pluribus modis accidit. Aliis enim hoc solùm contingit; aliis præterea & visus obscuratur; nonnullis sibilus quidam, vel tinnitus in auribus percipitur, quidam, nisi proxima adminicula prehendant, planè concidunt. Non tamen illi, qui vertigine saltem laborant, voce & sensibus priuantur, neque conuulsione tentantur, quâ ratione ab apoplexia & epilepsia vertigo differt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vertigo, quæ citra externam & euidentem caussam non accidit, leuior est, quàm quæ etiam sine euidente caussa inuadit.

2. Vertigo, præcipuè grauior & diuturnior, est affectio epilepsiæ & apoplexiæ proxima, & ad has quasi via, teste Galeno, 2. *aphor.* 17. *&* 23. Si enim caussa illa augetur, tandem grauissima illa symptomata accersit.

3. Vertigo in senibus magis periculosa: quia ipsorum cerebrum debile est, & calor in eo paucus, pituita verò abundans. Et si frequentiùs senibus malum accidat, præsertim cum magna sensuum perturbatione, apoplexiam tandem affert.

4. Periculosior est Vertigo, in qua caput, vel corpus circumagi videtur, quàm in quâ saltem externa, & in quâ fit vehemens visus læsio, ob caussæ vehementiam. Et si vertigo adeò inualescat, vt homo concidat, apoplexiæ & epilepsiæ prænuntia est.

5. Vertigo à calidis humoribus citiùs soluitur, quàm à frigidis.

6. Quibus in vertigine viridis aut purpureus color obuersatur, ad epilepsiam; quibus ater, ad apoplexiam; quibus rubeus, ad maniam magis proni censentur.

Indicationes.

Indicationes. Cùm vertigo fiat ab inordinato, & circulari spirituum animalium motu, danda opera in paroxysmo, vt spirituum animalium motus ille sedetur, & caussæ, quæ spiritus agitarunt, si adhuc præsentes sint, tollantur. Extra verò paroxysmum ad præcauendum, ne malum recurrat, singulæ caussæ prout natura earum id requirit & postulat, tollendæ. Diæta quoque pro varietate caussarum idonea instituenda, ac vitanda omnia quæ caput replent

Cura in Paroxysmo.

Cura vertiginis in paroxysmo. Itaque vt in Paroxysmo inordinatus spirituum animalium motus sedetur, æger ad quietem componatur: & si ab inferioribus humores & vapores ad caput tendant, reuulsiones, ac diuersiones instituendæ: & proinde inferiores partes ligandæ, & fricandæ, quod in plantis pedum sale & aceto fieri potest, donec, si fieri possit, somnus superueniat; facies vino aspergenda. Si insignis sit Vertigo, non solùm frictiones instituendæ, sed & glandes, ac clysteres indendi. Hinc odoramentis vtendum, caussæ tamen adhibitâ distinctione. In calida, ex aceto cum aq. rosar. in frigida fiant odoramenta ex aceto cum moscho, ambra, spec. diambr. sem. nigellæ. Narium foramina inungantur oleo destillato nucis moschatæ, aut maioranæ, aut galbani. Tempora & manuum carpi fortiter fricentur aquâ, & aceto rosaceo, additâ pauculâ aquâ cinamom. Ori indatur momentum salis; aut cinamomum, & macis masticanda dentur. Si ex fame sit Vertigo, quod in pierocholis fieri solet, mica panis in succo cydonior. granator. vel vino austero intincta exhibenda. Marcellus, *de medic. c.* 3. scribit, Vertiginem citò tolli, si betæ nigræ succo tempora illinantur: item si abrotonum tritum in vino tepido bibatur, vel cum oxymelite non acri exhibeatur: vel applicetur fronti serpillum, aut aqua eius: temporibus ac ceruici affricetur aqua rorismarini.

Interdum tam vehemens est vertigo, & tamdiu durat, vt apoplexia & epilepsia metuenda sit. Ideóque tum, ægro reclinato, & clystere præmisso, venam aperire, aut cucurbitulas cum scarificatione applicare, & palatum theriacâ vel Mithridatio inungere opus est.

Etsi verò de venæsectione in tempore paroxysmi instituendâ in vertigine controuersia sit, atque eandem nonnulli dissuadeant, metuántque, ne vires, quæ tum debiliores sunt, magis debilitentur: tamen si diuturna, & vehemens sit vertigo, & ea sit ægri constitutio, vt omnino, si apoplexia illum inuadat, venæsectio instituenda sit; hîc verò apoplexiæ periculum immineat: caussa nulla est, cur non admitti debeat venæsectio, si adsint Indicantia, quæ eam postulent.

Nonnulli, si vertigo per consensum à partibus inferioribus fiat, intercipientia quoque vsurpant, & medicamenta siccantia, atque adstringentia venis, atque arteriis iugularibus apponunt.

Præseruatio à vertigine. Quæ verò extra paroxysmum instituitur curatio, tota ad præseruationem, ne malum recurrat, dirigenda: quæ cùm varia sit pro caussarum varietate, de ea postea in specie dicetur.

Hoc saltem hîc addo, ad præseruationem commendari semen carui maceratum in vino, & postea siccatum, si quotidie sub horam decubitus cochlear dimidium diu masticetur, tandémque deglutiatur, idque per dies aliquot continuetur.

Diæta.

Diæta in vertigine. In diæta ea conferunt, quæ humorum & spirituum inordinatum motum sistunt, & nullo modo motui isti caussam præbent. Aër sit temperatus, non admodum lucidus tempore paroxysmi: fugiendus crassus, humidus, nebulosus, qui vertiginem excitat, vt est apud Hippocratem, 3. *aphor.* 17. Caueat æger ventos, vitet quoque radios Solis & Lunæ, cibus sit caussæ vertiginis aduersus: nocét omnia alimenta difficilis coctionis, & praui succi, ac quæ vapores, & fumos multos ad caput mittunt, vt fabæ, pisa, & alia legumina, lac, pisces viscosi, conchylia omnia, castaneæ, auellanæ, nuces rancidæ, allium, porrum, cepæ, raphanus, & omnia huiusmodi suprà, *part.* 1. *c.* 1. proposita. Vitet æger etiam ciborum varietatem, & nimiam repletionem. Potus non sit vaporosus; ideóque vinum non bibendum, nisi ventriculus sit imbecillis ex frigiditate, aut vires in toto corpore deficiant: vel parcè bibatur, & tenuius, non vinosum.

Cereuisia non multo lupulo sit condita, quæ caput replet. Post cibum sumenda, quæ os ventriculi claudunt, & ascensum vaporum ad caput impediunt, vt coriandr. præpar. cum nuce moschata, cydonia condita, vel diacydonium. Nonnulli crystallum appensam vertiginosis prodesse censent, atque ex poculo inde parato bibere, vel potui crystallum imponere iubent.

Motus, qui fit ventriculo vacuo, moderatus, non est incommodus, modò non fiat capite, vel dorso inclinato: vice exercitij sint frictiones, quæ à superis partibus cœptæ desinunt in inferiores.

A cibo non statim dormiendum. Vitandus aspectus rerum, quæ circumrotantur, & in gyrum aguntur, vel celeriter mouentur, vt rotæ, & impetuosa flumina. Æger ex alto non despiciat, turbam etiam hominum, qui hinc inde ambulant & mouentur, vitet. A Venere abstinendum, nisi à mensibus suppressis, vel semine retento fiat vertigo. Cauendæ animi perturbationes nimiæ, ira, mœstitia. Aluus sit aperta, & nisi singulis diebus officium faciat, arte irritetur.

Secundò, De Vertigine in specie.

Et primò, De Vertigine per essentiam.

Caussæ.

Si in capite flatus ille, vel vapor generetur, fit vertigo

Vertigo à flatu. ὑπὸ ἰδιοπάθειαν, eáque ab omnibus caussis, quæ flatus, & flatuum materiam in capite generare possunt; quales sunt sanguis spirituosus & feruidus, ac alij humores, è quibus flatus, & spiritus eiusmodi eleuantur, in capite cumulati: plerumque verò iis accidit, quibus consuetæ cerebri euacuationes supprimuntur; idq; Galenus exemplo ostendit eorum, qui cùm soliti essent purgari per aures ab excrementis cerebri, euacuatione illâ suppressâ facti sunt vertiginosi, & auribus reclusis, exitúque iterum patefacto, à vertigine liberati sunt, *comm. 2. in 6. epid. text. 29.*

Carolus Piso, *in lib. de morb. ex colluu. serosa*, in Vertigine animalem spiritum tumultuari, ac moueri scribit à feruente sero in capite; & ad suam sententiam probandam affert locum Hippocratis, *2. de morb.* vbi hæc habentur: *Aqua si in cerebro oborta fuerit, dolor acutus sinciput, & tempora, interdúmque alia capitis parte detinet, subindéque rigor, ac febris, oculorum regiones dolor occupat, iique caligant, pupillæ scinditur, ac si surrexit, ipsum Vertigo tenebricosa prehendit,* &c. Neque hic de hydrophobia, quæ Mercati sententia est, sed de hemicrania Vertiginosa agere Hippocratem statuit. Quod vt sæpissimè verum esse existimo: ita nihil obstare puto, quin & ex aliis humoribus eiusmodi vapores eleuari possint: sicut & vapores ex inferioribus ascendentes, ac vertiginem excitantes non omnes à serosis, sed & ab aliis humoribus proueniunt.

Signa Diagnostica.

Signa vertiginis flatulentæ. Per affectum primarium, & à spiritu flatulento inipso cerebro genito Vertiginem produci, cognoscitur ex præcedente capitis dolore, & grauitate, ex aurium tinnitu diuturno, ac sensuum externorum quadam læsione; in nulla verò alia corporis parte aliquid mali, quod vertigini caussam præbere possit, deprehenditur. Malum ipsum frequens est, vel continuum; nec citò discutitur: & ex leui caussa atque ἀφορμῇ homo vertigine corripitur, & præcipue cùm imaginationem in aliquid intendit. Vide Galenum, *3. de loc. affect. c. 8.* Et quidem, si vapor ille (quod plerumque fit, imò à nonnullis semper fieri creditur) sit calidus, & à sanguine feruidiore ortum habeat, cognoscitur id ex temperamento corporis calido, ex tumore & pulsatione arteriarum in capite, ex rubore, & colore faciei, & signis aliis, *part. 1. c. 8.* suprà propositis. Alij etiam humores, qui flatibus & vaporibus præbent materiam, in capite abundantes, signis *ibid. cap. seq.* propositis cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Periculosior est Vertigo, quæ fit per ἰδιοπάθειαν, quàm quæ per συμπάθειαν.

2. Si vertigo hæc adeò inualescat, vt homo concidat, apoplexiæ prænuncia esse solet, vt antea dictum.

Indicationes.

Curatio vertiginis à flatu. Quid in paroxysmo agendum sit, antea in genere dictum. Extra paroxysmum verò, prima materia illa, è qua vapores illi generantur, conuenienti modo tollenda, & euacuanda: deinde vapores discutiendi: tandem ille cerebri morbus, ob quem materia, & vapores illi generantur; tollendus, & cerebrum roborandum.

Auxilia.

Itaque si sanguis siue in toto, siue in capite abundet, vena aperiatur, & sanguis per interualla educatur, capite reclinato: cùm vertiginosi facilè ex qualibet occasione vertigine corripiantur, & concidant. Aperiatur autem, si sanguis in toto simul abundat, primò basilica, vel communis, hinc cephalica; si verò in capite præcipuè, statim cephalica. Et omnino in venæsectione si caussa mali sit sanguis nimis spirituosus, aut flatuosus, curationis maxima spes est sita; cùm sanguis arteriarum & venarum in cerebri sinubus confundatur, atque ita venâ apertâ sanguis spirituosus euacuari possit.

Post cephalicam Rhases, & Auicennas venas post aures incidunt. Non incommodè quoque vena in fronte aperiri potest. Galenus, *3. de loc. aff. cap. 8. & 9. de tuend. sanit. c. 9.* arterias quoque aperit, si scilicet vasa illa multo sanguine calido turgeant, & malum vehemens sit. Verùm quid de arteriarum sectione statuendum sit, suprà, *part. 1. c. 6 quæst. 2.* dictum: hoc saltem hic repetimus, experientiam non rarò docuisse, post varia remedia frustrà adhibita arteriarum apertionem tandem profuisse, vbi scilicet in spirituoso sanguine in arteriis caussa mali hæret. Res igitur diligenter exploranda, & si certi simus, sanguinem in arteriis caussam mali esse, sectio arteriarum nonnunquam necessariò instituenda. Præcauetur autem omne periculum, si tota arteria transuersim incidatur. Reuulsis enim vtriusque partibus dissectis ad sibi continuas; vulnus facilius coalescit. Quod tamen suprà etiam monuimus, diligenter hic perpendendum, quænam arteriæ vapores, & humores ad caput deferant. Deraso nimirum capite vbi opus est, arteriæ tum quæ retrò, tum quæ secundum vtramque aurem sunt, præterea in fronte, & temporibus cutinsè tangendæ sunt, quarum quæ calidiores aliis apparent, & maiorem pulsum exhibent incidendæ sunt.

Si enim in arteriis internis spiritus ille flatulentus contineatur, (id quod ex eo cognoscitur, quòd abest tensio & pulsatio vasorum externorum; adest verò colli dolor fortis, non tamen ex neruis affectis: nec vertigo remittitur per compressionem vasorum externorum siue per fascias, siue per laminam plumbeâ, siue digitis factam, neque per compressionem adstringentium) frustra externæ secantur. Atque in eo casu Rhases iubet cucurbitulas scapulis apponere, quæ sint quasi vicariæ sectionis vasorum internorum latentium. Vide Galenum, *3. meth. med. c. vlt.* Scarificationes etiam loco venæsectionis, vel post illam, ad derivationem faciendam, in scapulis, & collo cucurbitulis applicatis prosunt.

Si verò alij humores abundent, purgatio conueniens secundum singulas humorum species instituenda: quod quomodo fieri debeat, suprà *part. 1.* propositum. Et in primis in humore pituitoso vtile est electuarium, suprà *part 1. c. 10.* propositum, quod nonnulli Theriacam Hippocratis nominant: de quo hoc notandum: nonnullos pro absinthio, marrubio, stœchade siccis, eorum succum sumere.

Medicamentis suprà enumeratis pilulas istas addere libet.

℞. *Agaric. elect.* ℨ ß. *myrobal. chebul. cubebar.* an. ʒ. ij. *rad. asari, sem. paon. ligni aloës, zingiber.* an. ℈ ß. *mastich. cardamom. spica nard.* an. gr. xv. *trochiscor. albandal.* ʒ. ß. gr. xv. *extract. hellebor. nigr. parum.* an. gr. v. *el. maioran. ruta, caryophyll.* an. gut. j. *aloës rosat.* ʒ. j. ß. Cum *benedict. laxatiu.* F. Pilulæ, quarum ℈. ij. vel ʒ j. bis in mense, vel singulis septimanis sumatur.

Aliæ: ℞. *Pil. cochiar.* ℈. ij. *extr. solut.* ℈ ß. *puluer. cubebar.* gr. iij. Cum *aq. salu.* F. Pil. num. xxi.

Vel hoc decoctum propinetur.

℞. *Rhabarb. elect.* ℈. ij. *agaric. alb.* ʒ. j. *fol. sena elect.* ℨ. iij. *sem. fœnicul.* ℈. j. *carui* ℨ ß. *zyngiberis* ℈ ß. *schœnanth.* gr. vij. *herbar. beton. meliss.* an. P. ij. Infunde per noctem in aq. betonic. Manè decoq. pro ℨ j ß. In quibus dissolue *syrup. rosar. sol.* ℨ. ß. *extract. panchymag.* gr v. *aq. cubebar.* ʒ. j. Misce.

Vel hæc potio:

℞. *Aq. rorismarini, meliss.* an. ℨ. j. *flor. lauendul.* ʒ. ij. *extract. helleb. nigri,* ℈. ß. *panchymag.* gr. xij. *syrup. cichorij cum rhabarb.* ʒ. iij. *spir. vitr.* gutt. ij. *aq. paon.* ʒ. j. Misce.

Postea ad particulares capitis euacuationes per sternutatoria, errhina, masticatoria, apophlegmatismos deueniendum, quæ etiam suprà sunt propositæ. Errhina quidem nonnullis suspecta sunt, quòd metuunt, ne eo motu humores & spiritus in cerebro magis agitentur, & vertigo excitetur. Verùm si capitis euacuationes conuenientes præcesserint, nihil tale metuendum.

Fiant & deriuationes omnis generis, per vesicatoria, setacea, cauteria, si opus sit: de quibus etiam suprà dictum.

Vaporum quoque impetus reuellendus est frictionibus, à collo per spinam ad inferiora sensim ad extremitates perueniendo, eáque fricando. Post has frictiones, quod in capite collectum est, discutiatur, caput panno fricetur, non tamen calefacto.

Tandémque adhibenda, quæ vapores illos discutiunt, & caput roborant: tam interna, quam externa medicamenta.

Inter interna sunt cephalica calida, suprà proposita, *part. 1. c. 2.* & ex iis præcipuè *rosmarinus, betonica, saluia, melissa, maioran. euphrasia, flor. stœchad. Arabic. lauendul. sem. pastinac. syluestr.* In primis verò commendantur *radices Doronici*, quas comedere solent contra Vertiginem, qui in Alpibus damas persequuntur; vt & *auricula vrsi*, quam similiter venatores contra vertiginem vsurpant, & inde *Schvvindel. oder. krafftvvurtzel* nominant, teste Bauhino, *in Tabernamõt. tom. 2 pag. 40.* Commendant etiam nonnullis stercus pauonis, idque (& quidem masculi masculis, fœminis fœmellæ) puluerisatum, à Scr. vno ad Drach. sem. cum sacchato formâ pulueris mixtum exhibent: alij ʒ. j. per noctem vino albo macerant, & per linteum colant, & propinant; huiúsque vsu etiam inueteratam vertiginem curatam fuisse testantur. Exhibentur etiam *margarita, succinum, corallium.*

Commendatur & *oleum succini, anisi, fœniculi, cumini, caryophyllor. lauendul. nucis mosch. maioran. rosmarin. balsama* ex iisdem.

Composita: *diambr. diamosch. theriaca. Mithridatium.*

Vtilis est & hic Puluis.

℞ *Macis* ʒ. ij. *cinamom.* ʒ. j. *fol. euphragia* ℨ. j. *stœchad. Arab. flor. lauendul.* an. ʒ. ij. *sacchar.* ad pondus omnium. F. Puluis, cuius dosis ad ʒ. ij.

Vel ℞. *Sem. cumini, carui, anisi, fœnicul.* an. ʒ. ij. *flor. lauend.* ʒ. j. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Euphragia cum floribus* ℨ. ß *macis aceto prapar.* ʒ. j. *coriand. prapar.* ℈. ij. *cubebar.* ʒ. ß. *sacchari candi* ʒ. vj. F. Puluis, de quo sumatur ʒ. j.

Efficaces sunt & sequentes Pulueres:

℞. *Cardamomi vtriusque* ʒ. j. ß *cubebar.* ℈. ij. *carui* ℈ iv. *cumini* ʒ. j ß. *cinamom.* ʒ iij. *cort. myrobal. chebul.* ʒ. ij. ß. *rad. bryon.* ʒ. iij. *sem. papau. albi* ʒ. ij. *fol. veronic. euphrag. lauendul.* an. P. j. *capit. stœchad. Arab.* num. iij. *sacchari albi* ℨ. j. ß. F. ex omnibus Puluis tenuissimus, qui Dresdæ in vsu est.

Vel ℞ *Cubebar.* ʒ. ij. *cardamom. sem. sinapi, cinamom. macis, ligni aloës,* an. ʒ. ij. *spec. dianthos* ℈. j. *diamosch. dulc.* ℈. ij. *ambr. grysea ver. zingiber. albi, maioran.* an. ʒ ß. *sacchar. albiss.* ℨ. v. M. F. Puluis.

Vel

Vel ℞. Sem. pæoniæ, nuc. moschat. coriandri præpar. visci q. an. Drach. i ß. cubebar. galangæ, piperis, tormentill. zingiber. an. ʒ. ß flor. rorismarin. Drach. j. adde sacchari, Vnc. iij. F. Puluis subtilissimus.

Vel ℞. Spec. arom. ʒ ß puluer. nuc. moschat. succin. albi præpar. margarit. præpar. an Drach. i. macis Drach. ß. ligni aloës ℈. ß. ol. carui, fœnicul. an. gutt. iij. nuc. mosch. gutt. ij. sacchar. ℥. iii. ß. M. pro Tragea.

Commendatur à nonnullis etiam contra vertiginem; vt & contra epilepsiam, (etenim epilepsiæ ac vertiginis ferè eandem curandi rationem statuit Rondeletius) Puluis ex cinnabari natiua:

℞. Cinnabaris mineral. ver. ℥. ß. margaritarum, coralliorum, an. ℈. ii. croci, ℈. j. fol. auri, x. F. Puluis subtilissimus, cuius ℈. ß. vel ℈. j. detur cum aq. lilior. conuall.

Vel ℞. Nucis mosch. Vnc. ß. euphragiæ ℥. ii. F. Puluis magnæ in vertigine efficaciæ, qui detur manè à Drach. i. ad Drach. iii.

Efficax est etiam Confectio capitalis contra vertiginem D. Casp. Kegleri:

℞ Sem. pæon. excort. ℥. j. ß. nucl. auellanar. Lampert excort. & parum incisar. priùs in aqua maceratar. & lotar. postea exsiccat. ℥. iv. granor. Paradisi cardamomi, an. ℥. ii. cubebar. ℥. iv. sem. anisi, fœniculi, an. ℥. iij. carui, cumini aceto macerat. erucæ, acori, siler. montan. nucis moschat. macis, an. ℥. ii. sem. caryophyll. cinamom. optim. an. Drach. j. ß. zingiber. ℥. ß. flor. tiliæ, rorismarin. lauendul. an. ʒ. iij. stœchad. Arab. ℥ ß. Cum sacchar. albissimo, F. s. a. Confectio.

Vel ℞. Granor. pæon. excort. coriandr. præpar. nucis mosch. galang. visci quern. cubebar. piper. long. cardamom. an. ʒ. i. zingiber. rorismar. an. ʒ. j. sacchar. alb. ℥. j. ß. F. Tragea.

Possunt etiam ex pulueribus Rotulæ fieri:

Vel ℞. Zingiber. alb. caryophyll. an. ʒ. j. ß. cubebar. cardamom. macis, an. ʒ. j. sem. pæon. excort. nucis moschat. an. ʒ ß. sem. ocymi caryophyll. maioran. spicæ Indicæ, galang. an. ʒ. j. sacchar. albi ℥. iv. Dissoluatur saccharum cum syrup. stœchad. & add. conseru. lauendul. ℥. j. Misce. F. Elect.

Vel ℞. Conseru. stœchad. betonic. an. ℥. j. anthos, an. ℥. ß. spec. diambr. diapliris, theriaca, an. ʒ j. cum syrupo de stœchade. F. Elect.

Vel ℞. Conseru. anthos, lauendul. a. Vnc. sem. maioran. ℥. ij. euphrag. rosar. an. Vnc. j. calam. aromat. condit. myrobal. chebul. condit. an. ℥. sem. spec. diambr. ʒ. j. ol. destill. fœnicul. carui, an. gutt. vj. caryophyll. nuc. mosch. an. gutt. ij. Cum syrup. de stœchad. F. Elect.

Vel ℞. Conseru. flor. rorismar. lauendul. betonic. an. ℥. sem. Mithridat. ʒ sem. elect. diacor. ℥. sem. puluer. nuc. moschatæ, macis, caryophyll. cubebar. cardamomi, an. ʒ sem. sem. carui fœniculi, seselios, eruc. an. ℈. j. extr. pæon. visci querni an gr. v. enulæ gr. viij. spec. diaplir. ℈. ij. diamosch. dulc. ʒ j. diagalangæ ʒ sem. aq. theriac. apoplect. an. ℥. sem. spirit. vitr. ʒ sem. Cum syrup. de cortic. citri, & mina cydonior. arom. an. q. s. F. Electuarium, seu Conditum de quo manè & serò dosis, nucis moschatæ magnitudine capiatur.

Aut sumantur manè sem. fœnic. carui, grana iuniperi, cubebæ, vel horum condita, & confectiones. Præcipuè commendatur sem. pastinac. sylu. & aquilegiæ saccharo obductum.

Vel ℞. Puluer. rad. pæoniæ, ireos, margarit. præpar. an. ℈. j. ol. destill. succin. cinamom. caryophyll. carui, nucis moschat. an. gutt. iij. sacchar. in aq. lauendul. dissolut. ℥. iij F. Rotulæ.

Vel ℞. Spec. diambr. diamosch. dulc. an. ℈. j. aromat. rosat. ℈ ij. corall. rubr. succin. alb. an. gr. xvj. cardamom. nucis moschat. santali citrini, an. Drach. sem. cubebar. ℈. j. cinamom. macis, an. Drach. sem. sacchar. Vnc. vj. Dissolu. in aq. rosat. & F. Rotulæ, quæ inungantur ol. anisi, vel fœniculi.

Vel ℞. Margarit. præpar. corall. rubr. præparat. an. ℈. j. ol. caryophyllor. nuc. moschat. anisi, an. gutt. iv. sacchari in aq. rosar. diss. ℥. ij. F. Rotulæ.

Vel ℞ Spec. dianthos, diamosch. dulc. aromat. ros. an. ʒ. sem. extr. pæon. ℈ j. ol. nuc. mosch. destill. gut. x. fœnicul. gutt. vj. sacch. in aq. lauend. diss. ℥. iij. F. Rotulæ.

Vel ℞. Sem. pæon. pastinac. syluestr. carui, an. ℈ j. rad. pæoniæ, visci querni cubebar. cranij human. præpar. granor. Paradis. an. ʒ sem. spec. diamosch. dulc. ℈. ij. sacchar. alb. ss. in aq. rosar. & rorismar. dissol. q. s. F. Morsuli.

Alij ℞. Conseru. flor. beton. ʒ. ij. myrobal. chebul. c. nd. Dr. j. cortic. citri. condit. Dr. ij. spec. diambr. Scr. j. dianthos. Scrup. sem. puluer. puleg. Scr. ij. cubebar. caryophyll. cardamom. an. Dr. sem. calami aromat. Scr. j. extr. pæon. Scr. sem galangæ gr. vij. smaragdi præparat. Scr. sem. solut. margarit. Scr. ij. corall. rubr. Scr. j. ol. carui macis, an. gutt. v. nuc. mosch. gutt. viij. sacchar. opt. in aq. lilior. conuall. dissol. q. s. F. Morsuli Dr. ij. pondere, de quibus manè & serò vnus atque alter capiatur.

Vel ℞. Spec. diamosch. dulc. Scr. ij. diambr. dianthos, diagalang. diaplir. an. Dr sem. puluer. cubebar. cinamomi, cardamomi, an. Scr. j. conf. anthos ʒ sem sacchar. albiss. in aq. beton dissol. ʒ iv. sem. In fine adde ol. caryophyllor. gutt. iij. F. Confectio in morsulis.

Vel ℞ Sacchar. ros. tabul. in aq. scorzoner. dissolut. Vnc. iv. rad. pæoniæ, ireos, scorzoner. an. Scr. sem. Doronici Drach. i spec.

dianthos, arom. rosat. diatrion. santal an. Scr. j. extr. pæon. gr. x. ol. nuc. mosch. macis, an. gut. iv. cortic. citri fœnicul. ac gutt. ij. F. Morsuli.

Alij ℞. Sacchar. albi ℔. j cinamomi, zingiberis, ireos, macis, nuc. mosch. cardamomi, cubebar. caryophil an. Dr. j. fol. euphras. ℥ sem. amygd. dulc. mundat. ℥. j. Cum aq. euphras. q. s. F. s. a. Morsuli.

Vel ℞. Cubebar. cardamom. fl. lauendul. an. Dr. sem. macis, piper. longi, pyreth. an. Scr. sem. mosch. ambræ, an. gr. ij. Cum mucilag. tragacanth. aq. cinamom. factâ. Fiant Trochisci, qui in ore detineantur, & sensim deglutiantur.

Efficax est ad vertiginem depellendam Aqua vitæ rubra, Electoris Saxoniæ vulgò dicta, quæ hoc modo paratur:

℞. Cinamom. opt. ℥. j. sem. zingiber alb. caryophyll. santal. rub an. ℥. sem. macis, nucis moschat. piperis, galangæ, cardamom. cubebar. specier. aromat. rosat. diamb. dianthos, an. Drach. ij. sem. anisi, coriand. prap. maioran. basilici. flor. lauend. anthos. spicanardi, an. ʒ. ij. rosar. rubr. M. j. Incisa crasso modo infund. in spiritus vini opt. ℔. v. aq. rosar. moschat. ℥. ix. caryophillor. cinamom. an. Vnc. i. (Caryophylli aq. borrag macerantur, & postea destillantur; hæc est aq. caryophyll.) vini maluatic. ℔. i. sem. Macerentur omnia per dies iv. Postea exprimantur, & colentur per manicam Hippocratis.

Colaturæ add. sacchar. cand. ℔. ii. Sinantur per biduum ista stare, deinde bis vel ter colentur, donec liquor clarescat.

Commendantur etiam valde aqua, vel spiritus rorismarini, in Vertigine continua, præcipuè à caussa frigida, & hyeme, ac aëre frigido, cuius Vnc. sem. exhibeatur; vt & aq. cinamomi, vel aq. & extract. scorzoneræ, quæ peculiari proprietate contra Vertiginem opitulatur.

Est & hæc Aqua efficax:

℞. Saluiæ, menthæ crispæ. an. M. j. flor. lauendul. M. ij. maioran. rutæ, rorismarin. an. M. ß. nucis mosch. caryophyll. macis. an. ℥. ß. granor. Paradis. cinam. granorum iuniper. sem. pæon. an. ℥ ß. Infundantur in s. q. vini Rhenani vel Maluatici per dies aliquot, postea destillentur. Aqua hæc ad vsus tam internos, quam externos commoda est.

Aliæ aquæ compositæ ad vertiginem descriptæ habentur in Institut. Efficaces sunt & sequentes, quarum prior Dresdæ in vsu est:

℞. Veronic. M. iv. euphrag. M. iij. fol. maluæ M. ij. lauendul. rorismarin. cardui benedicti, an. M. ß. stœchad. Arabic. M. j. rad. bryon. ℥. iij. castorei Drach ß. cinamom. Drach. i ß vini veteris optim. ℔. iij. aq. lauendul. veronic. tiliæ, lilior. conuall. betonic. an. ℔. ß.

Stent infusa in loco calido per biduum, postea s. a. destillentur, Dosis cochleare manè & vesperi, vel per se, vel cum pulueris contra vertiginem Dresdensis suprà descripti, Drach. i.

Vel ℞. Radic. bryoniæ, scorzoneræ, an. ℥. ij. ß pæon. Imperat. an Drach. vj herb. veronic. betonic. saluiæ, cardui benedicti, an. M. ij ß. maioran. M. j ß flor. anthos, lauendul. euphragiæ, an. M. ß. confect. anacardin. Drach. vj. cinamomi elect. ʒ. i. cubebar. ʒ. ij. ligni aloës Drach. j ß castor. elect. Drach. ß. aq. veronic. lauendul. flor. tiliæ, an. ʒ x. scorzoner. vel saluiæ ℔. ß. vini Hispan. ℔. ii.

M. & infunde per dies 14. in loco calido. Postea destillentur.

Vel ℞. Flor. lilior. conuall. ℔. j ß. lauendul. tiliæ, an. ℔. ß. pæon. fol. beton. an. ℥. ij. visci querni Drach. i. ß. rad. pæon. ʒ. ij. cubebar. castorei, an. ʒ. ß. macis, cardamomi, cinamomi, an. ʒ. iij. vini generosi Rhenani ℔. v. Macerentur per dies 7. vel 8. Deinde destillentur per B.

Et ne post pastum vapores multi ad caput ascendant, idque debilitent, talis Tragæa parari potest.

℞. Confect. sem. Coriandr. anisi, fœnicul. carui, cubebar. an. ℥. ß. cinamomi Drach. ij macis Drach. i. sacchar. rosar. tabulat. ℥. i. F. Tragæa.

Vel ℞. Pulu. cydonior. exsic. ʒ. i. sem. coriandr. ʒ ß. nuc. moschat. macis, an. ʒ. i. mastich. sem. anisi, fœniculi, an. ʒ. sem. cinamom. cortic. citri, an. Drach. j. sacchar. rosat. tabul. ℥. v. Misce.

Inter externa sunt odoramenta, ex nigellæ, maioran. castor. menth. & puleg. cum aceto.

Vel hat tale pomum.

℞. Ladani puri ʒ. ij. styracis calamit. ʒ. sem. benzoës Scr. i. ol. destillat. caryophyllor. macis, an. gutt. iv. galliæ moschat. Scr. i. F. Pomum.

Vel paretur sequens Nodulus, & odorandus in manibus teneatur:

℞. Summit. maioran. stœchad. Arab. an. P. i flor. lauend. rorismarini, an P. sem. nucis moschat. ʒ. sem. caryophyllor. cubebar. an. Scr. sem. sem. nigell. in aceto quinquies macerati, ʒ. ij. crucâ Scr. ij. castor. gr. iij.

Ex concisis fiat Nodulus rotundus ex serico rubeo, cùm stylo, qui manibus, vti dictum teneatur.

Vel in aqua sequenti intingatur, naribúsque sæpius admoueatur.

℞. Aq. multipl. infus. flor. lauendul. ℥. ij. apoplect ʒ. sem. maioran. rutæ, saluiæ, an. ℥. i. cinam. ʒ. ii. M.

Balsamum.

℞. *Ol. nuc. mosch. express.* ℨ. j. *styrac. calamit.* g. v. *ladani* g. iij. *ligni aloës* g. ij. *mosch.* g. iij. *ambra* g. j. *ol. lauendul. maioran.* an. gut. ij. *croci. caryophyll.* an. gut. j. Cum *aq. rosar.* q. s. F. Balsamum. Inunctiones fiant *ol. rutac. laurin. nucis moschat. succin. balsam. apoplect.*

Vel ℞. *Ol. nuc. mosch. express.* ℨ j. *ol. destill. caryophyll. maioran. rorismar.* an. gutt. iij *succini* gut. ij. Misce, & eo tempora, nares, occiput inungantur, vel exceptum gossypio auribus indatur.

Vel ℞. *Ol. nuc. mosch. express.* ℨ. j *spec. diambr. diamosch. dulc.* an. ℈ ß. *ol. succini* gutt. vj. *moschi* g. ij. M.

Vel ℞. *Balsami saluia, rorismarin.* an. ℈. ß. *caryophyll* g. vij. *ol. nucis mosch. express.* ℨ j. *lauendul.* gutt. iv. *succini* gutt. ij. *ambra* g. iij. *moschi* g. iv. *zibeth.* g. v. Misce pro Balsamo, quo nares & tempora sæpius inungantur.

Nonnulli commendant pinguedinem damarum temporibus illitam.

Lotiones fiant ex decocto *pulegij hyssop. serpilli, rosar. betonie. stæchad maioran. saluia, rad. ireos, bacc. lauri.*

Valde commendatur bombyx exsiccatus, & puluerisatus vertici inspersus, quo Carolum V. frequentissimè vsum ferunt.

Puluis etiam sequens capiti inspergi, vel cucupha inde parata capiti imponi potest.

℞ *Herb. rorismarini, maiorana, saluia,* an. P. iij *flor. chamæmel.* P. ij. *serici crudi* ℨ. ß. *rad. Imperator.* ℨ. j. Misce. F. Puluis grossus.

Possunt & sacculi capiti imponi, ex plantis modò enumeratis parari.

Auribus immittatur *ol. caryophyl. cinamon.*

Ex periaptis commendantur, præter crystallum, corallia rubra, vt & succinum, siue de collo gestetur, siue pocula inde parentur, siue in portu suspendatur. Montuus, *in anasc. morb. lib.* 1. *cap.* 12. ex Nicolo virgam vulpis capiti alligatam vertiginem tollere scribit. Ruellius corollam ex foliis vlmi paratam capiti imponi iubet.

Puluis ab apoplexia præseruans.

Et cùm vertigo ista per essentiam sæpe in apoplexiam degeneret, ad præseruandum ab apoplexia apud multos in vsu est hic Puluis; cuius Drach. j. singulis mensibus ante nouilunium cum aqua lauendul. aut cerasorum datur.

℞ *Succin. præpar.* Drach. ii. *spec. diarrhod. abbat.* ℨ. ß. *rad. pæon.* ℈. ij. F. Puluis.

Exemplum eiusmodi Vertiginis extat apud Solenandrum *sect.* 1. *consil.* 2. Forestum, *lib.* 10. *obseru.*

Secundò.

De vertigine per Consensum orta.

Caussa.

Vertiginis per consensum caussa.

Vapor verò, qui Vertiginem per consensum excitat, ex variis locis eleuari potest. Frequenter excitatur Vertigo per consensum è ventriculo, vaporibus ab humore bilioso, vel pituitoso, vel cibis corruptis ad caput ascendentibus.

Primò enim cùm bilis per inediam in eo efferuescit, & hepar excrementa sua ad ventriculum mittit, vapores copiosi ad caput eleuantur, & vertiginem excitant: quod picrocholis inprimis accidere solet. Deinde idem ex pituita interdum euenit, vt & ob ventriculi imbecillitatem, propter quam ex cibo & potu vaporosus & flatulentus spiritus gignitur, & cibus in eo corrumpitur. Feruntur autem hi vapores ad caput facilius, cùm agitantur: id quod fit, ab inedia, motu nimio, vt vectione, aut nauigatione; cuius rei exemplum habet Forestus. *lib* 10. *obseru.* 49. *in Schol.* de quodam Iuuene, qui si curru veheretur, vertigine, nonnunquam & syncope, corripiebatur; cùm pedes sine incommodo magnum iter conficere posset.

Iidem vapores ab aliis quoque partibus, hepate, liene, vtero, venis mesaraicis, intestinis item, & vermibus in iis, communicari possunt: sicut & à parte aliqua externa. Vt enim vapor malignus à pede, vel alio membro externo auræ alicuius instar eleuatus, epilepsiam quandoque excitat: ita & ab eodem Vertigo generari potest. Vnde & Vertigo interdum epilepsiam præcedit, eiúsque mox secuturæ præsagium est.

Aliquando & per totius corporis & venosi generis consensũ accidit vertigo, vt in febribus, quæ ἰλιγγώδεις ab Hippocrate, *in Coac.* dicuntur. Vbicunque enim in corpore tales vapores generantur, si per venas & arterias, vel etiam per vias apertas, vt œsophagum & asperã arteriam, sursum ascendũt, & ad cerebrũ penetrant, spiritúsque agitant, vertiginem excitare solent. Id quod & ebriis interdum euenire solet, quibus à potu, vel multo, vel potenti & spirituoso, caput vaporibus repletur.

Signa Diagnostica.

Vertiginis per consensum signa.

Si per consensum oriatur Vertigo, malum per vices affligit, nulla capitis p. n. affectio, aut sensuum læsio præcessit, aliarumque partium affectarum signa adsunt, & Vertigo crescit, aut imminuitur, prout ipse affectus partis, quem sequitur, minuitur vel augetur.

Et quidem si sit à ventriculo, aderit cruditas, nausea, oris amaritudo, quia linguæ tunica ventriculi tunicæ continua est: καρδιωγμὸς, teste Hippocrate, 4. *aphor.* 17 & quidem ieiunos maximè, infestat, quia bilis in eo tum efferuescit, & ad eum vndique alimenta attrahentem hepar excrementa sua transmittere solet: Sumpto cibo minuitur, vel cessat, cessat quoque, post vomitionem: & alia affecti ventriculi signa adsunt.

Si ab aliis partibus malum originem habeat, earundem affectarum signa aderunt, vt si ab vtero Vertigo proueniat, mensium suppressio, vteri strangulatio, vel alia eiusmodi aderunt.

Si per consensum totius Vertigo accidat, affecti quoque totius corporis signa aderunt, vt in febribus fieri solet.

Et quidem si signa coctionis præcesserint, hæmorrhagia critica sequitur: si nulla, à febris potiùs malignitate prouenit.

Si verò absque febre sit, & à sanguine calido & flatuoso in venis proueniat, imprimis post motum corporis vehementem Vertigo excitari solet. De quibus omnibus etiam suprà, *part.* 1. *c.* 6. dictum.

Prognostica.

1. Vertigo, quæ accidit per consensum alicuius membri stupore affecti, epilepsiæ, vel apoplexiæ indicium est.

2. Si vertigo accidat in febre ob crisin instantem, salutem indicat, modò vires constent. Si ante signa coctionis accidat, periculum portendit. Si medio modo sese res habeat, crisin imperfectam & malam denunciat.

Indicationes.

Vt Vertigo per consensum rectè tollatur, necessarium est humorem, qui vaporem illum subministrat, præparare, si opus sit, & euacuare: vaporem ipsum, qui ad caput ascendit, reuellere, intercipere, (quam ad rem clysteres vtilissimi sunt) & repellere, si per vasa externa feratur: eum verò qui iam caput occupauit, discutere, & partem ipsam mittentem roborare, eique naturalem dispositionem restituere, ne in eâ materia vitiosa vapores transmittens generetur: simul & ipsum caput roborare, vt vapores non suscipiat, aut facilè discutiat, & ij qui ascendunt, non ita facilè spiritus commouere possint. Et quidem si affectus non vrget, à caussæ, à qua is pendet, remotione curatio inchoanda: si verò, malum vrgeat, ipsi primo prouidendum, vt supra, de curatione paroxysmi, dictum. *Vertiginis per consensum curatio.*

Auxilia.

In sanguinis missione, si ille euacuandus sit, attendendum, vt præseruationis gratiâ venæ in cruribus potius aperiantur, quàm in brachio, vt Galenus, *l. de missione sang. c.* 19. docet: vipote quæ non solùm sanguinem euacuare, sed & reuellere, & ad partem contrariam trahere potest. Atque id præcipuè faciendum, si menses vel hæmorrhoides suppressæ vertigini caussam præbeant.

Si à ventriculo sit Vertigo.

Humor in ventriculo contentus, vomitu, nisi quid prohibeat, aut purgatione per aluum euacuandus, præmissa, si opus est, præparatione. Quanquam enim Hippocrates, *lib. de loc. in homin.* vomitum, vbi oculi affecti sunt, damnat: tamen de eo solùm oculorum affectu id intelligendum est, qui ex primaria in cerebro caussa est, non verò per consensum ventriculi ortus. Et ne in vomitu æger vertigine corripiatur: capútque lædatur, vtile fuerit, fascia caput, dum æger vomit, constringere, aut oculos obuoluere, & ad suturam coronalem aliqua medicamenta adstringentia adhibere, quæ cerebrum à vaporibus ascendentibus tueantur: qualia sunt flor. rosat. rubrar. myrtilli, balaustia, nux moschata, acetum: vel vaporum ad caput ascensus clystere iniecto prohibendus. A vomitu verò statim aliquid aromatici rosati, vel myrrhæ, vel syrupi de mentha, vel de cortic. citri propinandum, ad ventriculum roborandum, & vaporum ascensum prohibendum. Si verò euacuatis cruditatibus affectio non cesset, aluus leniter purganda, & quidem in purgatione inchoandum à lenioribus, vt mannâ, syrup. rosat. solut. pilul. ex aloë paratis, & similibus: quæ si non sufficerint, humore præparato ad fortiora deueniendum. *Vertiginis à ventriculo curatio.*

Si æger sit picrocholus, non diu ieiunet, sed cibum sumat maturius, vt vertiginem præcaueat: aut si ieiunum paroxysmus inuadat, statim cibus exhibeatur.

Tandem quæ ventriculum roborant, & confortant, & halitus ascendentes compescunt, aut in ventriculo discutiunt, vsurpanda, cùm interna, tum externa. Et quidem considerandum, an cruditas sit nidorosa, & humores calidi & acres in ventriculo abundent: an verò acida: & prout opus, cura instituenda, sicut hac de re suprà, *part.* 1. *c.* 6. dictum. Ne post cibum etiam sumptum multi vapores ad caput ascendant, vertiginémque renouent, tragea antea propositæ vsurpandæ, quæ hic vtilissimæ sunt: vel hoc Electuarium.

℞ *Conseru. rosar.* ℥. ij. *maioran.* ℥. j ß. *cydonior. condit.* ℥. j. *cort. citri condit.* ℥. ß. *myrob. chebul. condit.* N. ij. *sem. coriandr. præpar. corallor rub. prap.* an. ℨ. i. *mastich*, ℨ. ß. Cum *syrup. cydonior.* F. Electuarium.

Si ab Hepate, Liene, Vtero, vel toto corpore.

Vertigo ortum habeat, curatio & ad partem mittentem, & recipientem dirigatur. Pars nimirum, cuius συμπαθείᾳ vertigo oritur, euacuetur, seu venæsectione, seu purgatione, prout natura humoris peccantis requirit. Per venæsectionem cucurbitulas, scarificationes, frictiones, reuulsio instituatur: si consueta aliqua euacuatio suppressa sit, reuocanda ea, & pars cùm mittens, tum recipiens roboranda. Si reliqua auxilia non prosint, nonnulli arterias post aures scindere iubent, vt ita via, *Vertiginis ab hepate, liene, vtero, toto, curatio.*

per

per quam à toto, vel ab aliqua parte ad caput feruntur vapores, intercludatur.

Verum de arteriarum sectione antea, vbi de Vertigine per primarium capitis affectum, cui præcipuè competit, egimus, dictum. Tutiùs hic venæ frontis, vel temporum, si excturgeant, vel venæ sub lingua aperiuntur, vel in brachio fonticulus excitatur. Si tamen ex hepate, vtero, suppressis hæmorrhoidibus, vlcere, aut fistula aliqua in locis inferioribus, malum originem habeat, fluxio antiqua reuocanda, vel loco eius fonticulus in cruribus aperiendus.

Vteri etiam regioni applicari potest *emplastrum de galbano*, seu *matricale, & emplast. de mastich.* modò tempus mensium id non prohibeat.

In critica in febribus Vertigine nihil agendum, capitique nihil applicandum, neque natura in opere suo turbanda. Si tamen crisis non rectè procedat, promoueri potest, vt alibi dictum.

Tertiò,

De Vertigine à Meatuum Cerebri angustia.

Caussæ.

Vertigo à meatuum cerebri angustia.

Non solùm verò à vaporibus spiritus animales in cerebro agitantur, sed & cerebri meatuum angustia eiusdem motus caussa esse potest, cùm scilicet spiritus animalis per loca impedita mouetur & retrocedit. Angustia tamē hæc non est integra, aliàs enim Apoplexia sequeretur.

Fit autem hæc angustia,

1. Ab obstructione, quam pariunt vapores crassi, quæ non diu durat. Vt enim subitò oritur: ita etiam subitò resoluitur vapor. Quandoque & aqueus, serosus, atque pituitosus humor, qui cerebri anfractus, spatiáque adimplens, & flatuum copiam simul generans, in eo fluctuat, & Vertiginem illam, quæ apoplexiam & catum præcedere, ac minari solet, & frequens ac diuturnior est, excitat, vt hac de re Platerus docet.

2. Ex cranij fractura, ac cerebri compressione, eadem angustia, & hinc sequens Vertigo excitari potest.

3. Angustiam hanc productam fuisse à vase venoso cerebri, omnibúsque illius arteriis ab exortu, & ingressu in caluariam vniuerso per cerebrum ductu coalitis, induratisque, glandulisq; paruis toto processu distinctis, obseruauit Platerus sectione in quodam mercatore, qui multis annis Vertigine laborans, nec ambulare, nec è lecto ampliùs surgere, quin corrueret, poterat. Ab angustia enim vasorum cerebri, spiritus impediti retentique in cerebro; eò leui corporis motu circumducti, incurabilem Vertiginem pepererant.

Potuit ad vertiginem hanc etiam facere humor aliquis corruptus in glandulis illis hærens, qui moto corpore, & sanguine spirituoso arteriarum & venarum simul excitatus, tetros emisit halitus, qui spiritùs animales peculiari vi turbare valuerunt. Cui rei fidem facit Fernelius, qui refert occasione alicuius particulæ in occipitio dolentis, & post leuem contrectationem, noxium vaporem in cerebrum efflantis, vertiginem concitatam fuisse.

Nonnulli & subsidentiam addunt, eamque fieri statuunt à veneno, aut humore acri, vellicante ventriculos cerebri, aut ex nimio dolore in quacunque corporis parte; vt in morsu oris ventriculi, in fame item sine vapore aliquo sursum misso. Verùm non probabile est, ex istis caussis cerebrum ita moueri posse, vt subsideat. Vero magis consentaneum est, à spirituum perturbatione & agitatione ex istis caussis, quæ & materiâ aliquâ communicatâ, & sine materiæ communicatione fieri potest, Vertiginem produci.

Signa Diagnostica.

Si vertigo sit ab obstructione, signa adsunt vaporum & humorum illam inducentium, & pituitæ præcipuè in cerebro redundantis. Et quidem quæ ex vapore obstruente fit Vertigo, citò soluitur; quæ verò ab humore, pertinacior est.

Si humor aliquis extra vasa hæret, quandoque etiam ægri de fluctuationis quodam sensu in capite conqueruntur; estque hæc etiam vertigo frequens, & diuturna.

Si à compressione, ictus, aut compressio, aut fractura cranij præcessit.

Si à coalitu vasorum fit Vertigo, grauissima illa est, & diuturna, vt historia antea à Platero adducta docet. Vix tamen in viuente homine de caussa hac aliquid certi statui potest, sed sectio demum post mortem Medici coniecturam confirmat.

Prognostica.

Difficilis curatu est Vertigo, quæ à compressione, ac obstructione prouenit, & apoplexiam, aut catum præcedere, ac minari, & nisi præcaueatur tandem in hæc mala terminari solet. Coalescentia verò vasorum cerebri incurabilem vertiginem gignit.

Curatio.

Cùm autem quâ ratione angustia cerebri à quacunque caussa curanda sit, suprà, *part. 1. c. 17.* dictum sit, nihil ampliùs hîc de ea addere opus est; sed quæ ibi dicta sunt, in vertigine ex angustia meatuum cerebri curandâ, omnia locum habent.

Quartò,

De Vertigine à Spirituum ex Caussis euidentibus agitatione.

Caussæ.

De vertigine à spirituum ex caussis euidentibus agitatione.

Spiritûs, præter dictas hactenus caussas, etiam euidentes caussæ agitare possunt. Faciliùs tamen id præstant, si interna dispositio, & debilitas cerebri adsit.

Et primò quidem spirituum circumrotationem excitant caussæ externæ, vt corporis in gyrum conuersio, rerum externarum circumrotatarum, & varie motarum; vel aquarum vorticosarum aspectus, ab alto prospectus, item ambulatio per pontem angustum, & tremulum, aspectus rerum insigniter splendidarum, vt Solis; exercitium intempestiuum, & motus corporis vnde conualescentibus surgentibus, vel se mouentibus Vertigo obrepere solet; vehemens fragor tonitrui, bombardarum, capitis percussio, & casus in caput, percussio in dorso, quæ & ipsa quandoque ob consensum spinalis medullæ vertiginem excitat.

Deinde internæ, vt Imaginatio. Siquis enim fortiter imaginetur obiectum in gyrum motum, spiritibus animalibus, vt etiam in gyrum moueantur, occasio potest præberi. Ita animi perseuerantes vel inhærentes commotiones, spiritibus sæpe, & validè in cogitationibus illis profundis, & assiduis, vt & vigiliis, exagitatis, vertiginem pariunt.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur hæc Vertigo facilè ex ægri & adstantium relatione, qui caussas quæ præcesserunt, & vertiginem inducere valent, patefaciunt.

Prognostica.

Non adeò periculosa hæc est Vertigo, nec diuturna, vt reliquæ differentiæ.

Curatio.

Caussis enim illis cessantibus, cessat Vertigo; accedente inprimis quiete, & somno: ac proinde aliâ curatione opus non est. Si tamen non planè cesset, frictiones extremorum vtiles sunt.

QVÆSTIO I.

An vertiginis, quæ dantur, differentiæ sint saltem secundùm gradus, an verò etiam secundùm speciem.

An vertigo differat secundum gradus an secundum speciem.

Vertiginis non eandem esse rationem, sed aliquando solam imaginationem, interdum & visum lædi, ac tenebras oculis offundi, interdum præterea etiam ægros concidere, notum est. Sed an hæ vertigines gradu, an verò specie differant, controuertitur. Gradibus saltem differre, plerique statuunt. Ludouicus Mercatus verò, *tom. 3. lib. 1. c. 9.* non gradu tantùm, & secundum magis & minùs, sed specie distinctas esse has tres differentias, statuit; hac inprimis ratione ductus, quòd differre eas videmus non solùm ratione partis affectæ, sed & facultatis læsæ, & morbi, à quo oriuntur. In vertigine enim simplici anteriorem cerebri partem affici, lædique facultatem imaginatiuam, ob deprauatum spirituum motum: in tenebricosa etiam oculos pati, læsa Facultate visiua, ab obstructione facta à vapore in neruis opticis commorante: in caduca denique posticam cerebri partem, & loco-motiuam facultatem per consensum, à deprauato motu spirituum in parte cerebri posteriore. Verùm controuersia hæc non difficulter solui posse, & vtramque rectè dici mihi videtur, modò res rectè explicetur. Gradibus differre has vertiginis differentias existimo, ratione caussæ, cuius minor est vehementia in vertigine simplici maior in tenebricosa, maxima in caduca. Si enim caussa sit leuior, vt saltem prauus spirituum motus, isque leuior inde excitetur, imaginatio saltem deprauatur: si verò sit grauior, & seu à vapore copiosiore nerui obstruantur optici, seu motus ille spirituum sit tantus, vt liberè in neruos opticos influere non possint, tenebræ etiam oculis offunduntur: si verò caussæ eiusdem vis sit tanta, vt etiam influxus spirituum in neruos motui inseruientes prohibeatur, ægri concidunt. Si autem vertigo, vt actio animalis læsa consideretur, omnino species hæ tres vertiginis differre videntur. Nam in simplici vertigine vnica saltem actio, imaginatio, læditur: in tenebricosa duæ, imaginatio & visus in tertia tres, imaginatio, visus, & motus animalis. Etsi autem ad vertiginis essentiam constituendam sufficiat sola imaginatio læsa, & neque visus, neque motus lætio ad essentiam vertiginis pertineat, & posteriores duæ differentiæ affectûs compositi sint, in quibus plures actiones animales læduntur; quia tamen ferè eadem curandi ratio est, & à communi caussa, gradibus saltem differente, pendent, eáque sublatâ cessant, Medici, quos & ego secutus sum, has differentias non ad eos affectus, in quibus actiones animales plures læduntur, sed ad eos, in quibus vna animalis actio læditur, referunt.

QVÆSTIO II.

An temperies, vel humor sine vapore Vertiginem producere possit?

Dubitant equidem nonnulli, an solus vapor, an verò etiam humor

An sine vapore possit vertigo excitari.

humor possit inordinatum hunc motum spirituum inducere: imò nonnulli affirmant; solam intemperiem calidam sine humore & flatu vertiginem inducere posse, atque exemplo aquæ ferventis id probare conantur, quæ mouetur in gyrum à calore ignis. Rem tamen planam esse puto. Humor certè, nisi ex eo flatus excitetur, spiritûs ita agitare non potest. Neque caliditas id per se præstat; cum in multis affectibus capitis spiritus incalescant sine Vertigine. Neque exemplum aquæ ferventis id probat. Quod enim aqua feruens agitatur & mouetur, caussa sunt partes illæ aquæ, quæ vi caloris aëreſcunt, aut, vt aliis placet, partes ignis permistæ, quæ cùm vi potè leuiores, sursum tendant, & exitum quærant, aquam simul mouent.

QVÆSTIO III.

An repellentia locum habeant in Vertigine per consensum partium inferiorum?

An repellentia in vertigine locum habeant.

Respondet quidem Massarias, quamlibet materiam repellendam esse; & quanquam huiusmodi repellentia præsidia, aliquo incommodo non careant: tamen longè maiorem vtilitatem afferre. Verum in omnibus affectibus capitis per consensum, tutiùs semper reuellentia & intercipientia, quàm repellentia adhibentur.

QVÆSTIO IV.

Quâ ratione prospectus ab alto, & in profundum, Vertiginem excitet.

Quomodo prospectus ab alto vertiginem excitet.

Cur ab obiectis externis circumrotatis, & variè motis Vertigo excitetur, res non ita difficilis est. Ad obiecti enim talem motum per species visibiles, spiritus optici speciei visibilis in oculo receptæ celeritatem velut sequentes, simili modo concitantur, & agitantur. Hinc ij, qui Vertigini sunt obnoxij, ad rerum talium aspectum oculos claudunt, vel obuelant, & iumentis, quæ molas in gyrum circumducunt, oculi obuelari solent, aut cæca in hanc operam eligi. Quomodo verò rerum profundarum & ab alto prospectus Vertiginem generet, non ita planum est. Theophrastus caussam refert in titubationem, & dissipationem spirituum externorum, qui interiores agitent. Cùm enim spiritus visorij, vbi res profundæ spectantur, in immensum quasi protendantur, in tanta spatij longitudine firmos manere non posse, sed titubare quasi, & tremere, eúmque tremorem radiorum communicatum spiritibus cerebri, eos similiter mouere existimat. Verùm malè præsupponit, visionem fieri radiorum & spirituum emissione, & spiritus continuò ab oculo ad rem visam extendi, & quasi baculum vel funem tremere posse. Et si saltem longitudo spatij esset in caussa, cur non etiam prospectus in altum, & stellarum aspectus vertiginem moueret.

Hercul. Saxonia ex aspectu rei profundæ spiritum animalem ita consumi putat, vt propter eius defectum, ne vacuum detur, postea attrahantur vapores; qui vertiginem excitent. Verùm enimverò non plus spirituum in rei profundæ, quàm propioris aspectu consumitur. Et si hæc huius rei caussa esset, etiam res longinquæ è directo in plano, vel alto positæ, æquè ac res profundæ, vertiginem excitare deberent.

Probabilius est, ex rei quasi horrendæ & metuendæ, ac periculosæ aspectione terrorem & metum excitari; & spiritus primùm vitales, & ab his animales, vtpote qui ex illis generantur, agitari, & ab illorum cursu & recursu etiam hos inordinato motu moueri. Vnde qui assueti sunt in alto versari, neque metuunt sibi, si ex alto prospiciant, vertigine facilè corripi non solent. Ita capite deorsum inclinato, spiritibúsque tunc ab eo ad principium neruorum vergentibus, cùm illud rursum erigitur, iisdem spiritibus impetu ad propriam sedem remeantibus, vertigo excitari solet. Quanquam & sanguine venoso atque arterioso spiritus vitales continente deorsum fluente, & spiritus animales turbante ac mouente, idem & forsan faciliùs, accidere possit.

CAPVT V.

De Phantasia, Ratiocinatione, & Memoria imminuta, atque abolita.

Post sensus communis symptomata, de quibus hactenus egimus; explicanda veniunt symptomata, quæ Phantasiæ, Ratiocinationi, & Memoriæ accidunt; de quibus in *Institut. lib.3. p.2. sect.1. c.7. & s.2. c.4.* tractauimus.

Phantasia, Ratiocinatio. Memoria læsa.

Læduntur autem functiones illæ triplici modo: vel dum imminuuntur, vel dum abolentur, vel dum deprauantur. Imminutæ Phantasiæ & Ratiocinationis symptomata sunt. Mentis imbecillitas, & hebetudo, Tarditas ingenij, Stupiditas, & Torpor mentis abolitæ, Amentia. Ad deprauatas has actiones pertinent omnia deliriorum genera. Memoria verò, cuius officium est non iudicare, sed saltem imagines recipere, & retinere, debilitari & aboleri, deprauari verò non potest, vt plerique sentiunt.

De his itaque actionum principum læsionibus, quæ fine aliis, vt soporosis, & aliis, in quibus omnes animales functiones læduntur, affectibus contingunt, iam dicendum. Et primo quidem de imminutis & abolitis. Agemus autem de his coniunctim, quia communes caussas, & communem curandi rationem habent. Præterea læsa memoria plerumque stoliditatis caussa est. Cùm enim memoria species rerum non retinet, neque eas, vt debet, phantasiæ, & intellectui suggerit, facultates hæ obiecta, quibus exerceantur, non habent. Atque ita solùm occupantur circa species ab externis obiectis oblatas; ac in operatione non persistunt; & homines dicuntur stolidi, infantibus similes, qui non discurrunt circa species reseruatas, sed prout hoc vel illud ipsis offertur, ita iudicant, statimque & rei & iudicij facti obliuiscuntur, & modò vnum, modò alterum appetunt & statuunt.

Phantasia & Ratiocinatio imminuta & abolita.

Primò ergo quod imminutas & abolitas has functiones attinet, pertinent huc omnes, qui adultiores facti, istas actiones, quæ homini maximè propriæ sunt, vel nullo ferè modo, vel debiliter certè exercent. Quod malum longè maximum est. Cùm enim solis hisce functionibus homo à brutis differat, si iis destituatur & priuetur, ferè ad brutorum classem detruditur. Sunt tamen talium quidam gradus.

Quidam enim omni ferè ingenio destituuntur, & facultas imaginatrix, præcipuè verò ratiocinatrix, ita à caussis p.n. impedita est, vt nullos conceptus gignere possit, qui ad sapientiam spectent, nec illa ipsa principia, quæ ad disciplinas omnes in vniuersum discendas præsupponuntur, & præcognoscenda sunt, assequi queant. Qua de caussa omnis via, & ad sapientiam aditus ipsis præcluditur, atque in istis instituendis oleum & opera perditur: Qui amentes & Stolidi dicuntur; vitium ipsum ἄνοια, *Amentia*, & μώρωσις *Stultitia* nominatur. Alij sunt, qui primorum quidem principiorum cognitionem assequuntur, atque hinc aliquas conclusiones deducunt, sed magno cum labore: qui ingenio Tardi, Hebetes, Stupidi appellantur; vitium ipsum Mentis hebetudo, Stupiditas, Torpor ingenij. Etsi enim symptomata ista, præcipue apud Latinos, nominibus non semper accuratè distinguantur; vsus tamen ferè obtinuit, vt in *Institut. loc. alleg.* dictum, vt ἄνοια dicatur, sùm Imaginatio, Ratiocinatio, & Memoria ferè abolentur: μώρωσις, vt ex Galeno, *1. prorrhet. comm.2. t. vltim.* patet, cùm sine delirio homo parùm ratiocinatur; à quo vitio gradibus saltem differunt, Stupiditas, Tarditas, & Torpor ingenij. Cùm verò actio imminuta, & deprauata concurrunt, & homo parum ac malè iudicat, Stultitia appellari potest. Memoria, vt diximus, non deprauatur, sed vel imminuitur, vel abolentur. Læduntur autem actiones hæ vel seorsim, vt sola interdum ratiocinatio, interdum sola phantasia, interdum sola memoria; vel plures simul.

Dicemus verò in primis de Memoriæ læsione. Hac enim læsâ, vti diximus, læditur consequenter phantasia & ratiocinatio, & læsæ memoriæ exempla sæpius offeruntur; Phantasia verò & ratiocinatio cùm plerumque vel à primo ortu lædantur, & homo stupidus, aut fatuus nascatur; vel ætate aboleantur, aut debilitentur, vt fit in senibus; vitia ea ferè incurabilia sunt.

Memoria læsa exempla.

Passim autem Memoriæ læsæ notabilia exempla occurrunt, quæ collegit Schenckius, *lib.1. obseru.128. & seqq.* Inter reliqua notatu digna sunt, quod Plinius, *natur. histor. lib.7. c.34.* narrat, quendam ex prææalto tecto lapsum, matris, & affinium propinquorúmque cœpisse obliuionem: alium ægrotum, seruorum etiam; sui verò nominis Messalam Coruinum, Oratorem. Et Christoph. à Vega, *lib.3. art. Med. cap.10.* refert, Franciscanum quendam ex acuta febre ita memoriam amisisse, vt etsi priùs peritus esset Theologus, postea nec litteras agnosceret, neque nomina rerum, quæ sibi assiduè in vsu erant, memoriâ teneret. Et quod Bassianus Landus, *de human. historia*, recitat Franciscum Barbarum, Hermolai amicum, Græcarum litterarum, quarum erat doctissimus, in extrema senectute oblitum esse; quanquam diiudicandi, & commentandi facultate polleret. Et quod de Studioso quodam Monspeliensi ex Rondeletij narratione Thom. Iordanus, *de pest. Phænom. tract.2. c.2.* habet, qui ex vulnere ita rerum omnium oblitus est, vt instar infantium Lutetiam retrogredi, & prima pueris tradi solita elementa discere denuò necesse habuerit.

Caussa.

Caussa læsæ Phantasiæ, Ratiocinationis, & Memoriæ.

Ad caussas horum symptomatum rectè inuestigandas, necessarium est quærere, quomodo, & quibus instrumentis hæ actiones in sanis perficiantur. Videmus enim homines etiam sanos secundum ætatis differentias diuersimodè has actiones edere. Primò enim infantes parum valent hisce functionibus, & à brutis non multum differunt: postea ætatis progressu magis magísque & memoriâ, & ratiocinatio, & phantasia sese exserunt, donec in adolescentia, & virili ætate ad ἀκμὴν perueniant, & quidem mirabiles & stupendos effectus homo edat. Hinc rursum declinante ætate vigor ingenij & memoriæ imminuitur, & tandem in decrepita ætate quasi repuerascunt plerique senes. Hæc in hisce ætatibus actionum istarum varietas animæ adscribi non potest, quæ ipsa semper eadem manet, nullamque alterationem & mutationem recipit, sed diuersitas illa omnis ex organorum, cerebri purâ, & spirituum animalium diuersa dispositione prouenit. Cerebrum certum caliditatis & humi-

& humiditatis gradum recipere ad has actiones, extra controuersiam est, idque vel ex eo patet, quòd infantes ob nimiam humiditatem in hisce actionibus minus valent; quâ absumptâ, & corpore indies sicciore euadente, facultates hæ magis sese exserere incipiunt.

Quis autem ille gradus sit, in hac humanæ mentis caligine determinare difficile est, imò impossibile. Ne dicam de occultis illis qualitatibus, quæ cerebro non denegandæ, ac modo substantiæ; vt nec de eo, quænam dispositio ad memoriam, quæ ad phantasiam, necessaria, & aptior sit. Videmus enim homines secundum has facultates variare, & rarissimè vnum aliquem hisce omnibus eminere. Id quod procul dubio à cerebri, & spirituum constitutione peculiari prouenit. Neque enim eadem omnibus actionibus æquè apta est. Primæ ætatis constitutio, vegetatiuæ, ac sensitiuæ actionibus apta est, non verò actionibus mentis: contrà senum constitutio ad has apta, ad illas verò inepta. Atque inde etiam accidit; vt in affectibus p.n. qui dispositionem cerebri, & spirituum mutant, quales sunt phrenitis, melancholia, mania, in momento quasi omni sapientiâ, & scientiâ, quâ antea præditus fuit homo, priuetur. Contrà etiam obseruatum, stolidos & stupidos plus ingenij ex morbo acquisiuisse. Aristoteles, *sect.* 30. *probl.* 1. refert de Macaco quodam Syracusano, quod, dum mente alienaretur, præstantior Poeta erat. Notabilia verò huius rei exempla duo recitat Ianus Huartus, *Scrutinij ingenior. cap.* 7. Primum: Cordubæ, anno 1570, in aula Regia fatuus quidam erat, Ludouicus Lopezius, qui ob iocos, & sales in gratia aulicorum erat. Is cùm febre maligna corriperetur, in medio morbo ad tantum iudicij & discretionis acumen peruenit, vt vniuersam aulam in admirationem caperet; & toto vitæ, quod reliquum habuit tempore prudentissimus perstitit. Alterum est hoc: Puer nobilis satrapæ cuiusdam in Hispania pedissequus, sanus ingenij stupidi, & pauci intellectus, postquam in maniam (melancholiam fuisse existimo) incidisset, tam aptè, tam prudenter ad interrogata respondit, tamque acutas & ingeniosas edidit regulas de administrando regno, cuius ipse se Dominum esse imaginabatur, vt prodigij instar videndi, audiendique eius caussa complures confluerent. Ille ipse, cui inseruiebat, herus rarò à lecto discedebat, *Deum* rogans, ne mentis ipsi restitueret Medicus sanitatem. Et cùm ipsum pristinæ sanitati restituisset, malè id habuit herum, doluitque, ex sapienti & ingenioso rursum stolidum reddidisse. Imò ipse puer ægrè tulit, se pristinam sanitatem recuperasse. Cùm enim in delirio viueret, eius animus subtilissimis mundi cogitationibus pascebatur, cuius Monarcham se esse imaginabatur, omnesque Reges, quasi Vasallos, se Dominum agnoscere credebat. Quod licet falsum esset, nihilominus tantam inde delectationem habebat, ac si reuera talis esset.

Ex morbo acquisitum ingenium.

Galenus hac de re peculiarem libellum scripsit; quo monstrat, quòd animi mores temperamentum corporis sequantur, Cui ipsa experientia adstipulatur, quæ ingens discrimen ingeniorum secundum regiones, & in singulis regionibus secundum temperamentorum varietatem nobis ostendit.

Naturalis autem hæc constitutio, requirit tria: 1. bonam temperiem; quo & occultas qualitates, & modum substantiæ referimus. Cerebrum enim non solùm bonam temperiem habere debet, sed & constare substantiâ suo modo tenui, ac subtili, non crassa. 2. debet habere iustam quantitatem, figuram, & conformationem. 3. vnitatem. In his si quid mutetur, actiones, quæ in eo & ab eo fiunt, mutari necesse est.

Neque solùm ipsum cerebrum bene dispositum sis oportet, sed & spiritus animales, qui proximum animæ in hisce actionibus obeundis sunt instrumentum. Et cùm spiritus animales ex vitalibus fiant, & hos bene dispositos, subtiles rectè temperatos esse oportet. Vnde etiam in sacris litteris prudentia & sapientia cordi adscribitur, Deúsque Salomoni cor prudens & & sapiens largitus esse dicitur.

Cùm autem diuersæ sint facultates, phantasia, ratiocinatio, & memoria; & videamus etiam homines sanos, alios memoriâ, alios phantasiâ, alios intellectu pollere: si, quæ constitutio memoriæ, quæ phantasiæ, in specie magis inseruiret, notum haberemus; & in caussis harum læsarum functionum inuestigandis faciliùs progredi possemus. Nam intellectum quod attinet, eius operationes quidem sine corporeo organo perficiuntur, quia tamen in corpore perficiuntur, & anima, dum est in corpore, non sine phantasmate intelligit, & ante operationem propriam subordinatis actionibus vtitur, quæ cerebri & spirituum beneficio perficiuntur: his læsis & ipsa etiam Ratiocinatio læditur.

Ad memoriā quæ cerebri constitutio sit commoda.

Tentârunt quidem in hac re aliquid cum alij, tum Ianus Huartus, *in scrutinio ingenior.* Et memoriam quod attinet, vulgata equidem sententia est, ad apprehensionem vtilem esse humiditatem; cuius rei signum sit in pueris, qui felicius res memoriâ apprehendant, quam senes, cùm cerebrum habeant humidius. Idque ideò, quod cùm memoria per viam quandam impressionis fiat, in cerebro molli faciliùs figuræ imprimantur, in duro difficiliùs. Ad species verò firmiter retinendas, necessariam esse cerebri duritiem, & siccitatem statuunt, & exemplo rerum externarum, ceræ præcipuè, id declarant, quibus, si molles sint, facilius figuræ imprimuntur, facilè tamen obliterantur: si vero duriores, difficiliùs quidem signa imprimenda recipiunt, impressa verò fortiter retinent. Verùm si ea, quæ I. C. Scaliger, *Exerc.* 307. *sect.* 18. hac de re habet, diligenter consideremus, vix admitti potest hic memoriæ modus. Cùm enim memoria sit penè infinita, quibus spatiis continentur illa quibus sedibus ita disposita, atque etiam ordinata, vt & vnumquodque separatim, & cuncta confertim, & singula ordinatim promere, statuere, digerere possimus? Et si, quâ ratione actiones sensuum externorum perficiantur, diligenter consideremus, atque attendamus, species illas sensibiles non recipi in materia, sed à spiritibus ad animam deferri: tota huius rei caussa in spiritibus proximè quærenda videtur; secundariò verò in cerebro.

Læsa memoria causa.

Ac si porrò caussas omnes, quæ memoriam, & intellectum tardant & iuuant, perpendamus, inueniemus, siccitatem cum moderato calore coniunctam memoriæ & intellectui esse aptissimam, id est, cerebrum, quod nec calore destituitur, nec humiditate abundat, esse ad has actiones aptissimum. Vnde Heracliti illud, quod Galenus: *in lib. quod anim. mores, cap* 5. recenset: *Splendor siccus, animus sapientissimus*, id est, spiritus calidi & sicci, sed moderatè, tam ad memorandum, quam ad ratiocinandum sunt aptissimi. Ideóque contrà & frigidum, & humidum, & siccum cerebrum, ad has actiones ineptum redditur. Abolet memoriam frigiditas, imminuit frigiditas aut siccitas. Et quidem frigiditas, vel sola, vel cum humiditate aut siccitate coniuncta. Hinc cùm infantes, tum decrepiti senes parùm hisce actionibus valent. In infantibus quidem calor est copiosissimus; verùm multâ humiditate obruitur. In senibus & calor deest, & multa adsunt excrementa, seu, vt Scaliger, *loc. allegat.* loquitur: in puero sunt multa excrementa, in sene etiam aliena. Et in humido cerebro multi spiritus commeantes sese tanquam circuli in aqua secant, & in humido cerebro multa inter intellectum, & species seruatas interponuntur, quæ si fuerint crassa, fit obliuio; si mobilia, dilatio recordationis; atque ibi reminiscentia, cùm remouentur intercedentia impedimenta. Ideóque cum à frigiditate & humiditate cerebri spiritus animales ad has actiones inepti reddantur: frigiditas, & quæ hanc, ferè vt individua comes, sequi solet, humiditas, & excrementorum copia; imminutæ & abolitæ phantasiæ, memoriæ, ac ratiocinationis caussa meritò statuitur. Sufficit tamen etiam sola frigiditas, & calidi natiui defectus, vt Galenus, 2. *de loc. aff. cap.* 7. & 3. *de loc. aff. c.* 5. docet.

Calida tamen & sicca etiam intemperies, vt dicetur, memoriæ obesse potest. Sicut & conformatio cerebri vitiosa hisce actionibus impedimento esse potest.

Et quod frigiditatem, quam plerumque humiditas sequitur, attinet; ad eam producendam faciunt omnes caussæ, quæ suprà, *part.* 1. *cap.* 2. 3. 10. sunt propositæ. Quas vt hic coniungamus, & huic loco applicemus, sciendum, quod frigiditas cerebri est vel simplex, vel composita, cum, vel sine materia, à caussis, *loc. alleg.* propositis inducta. Non tamen hic saltem ad misti temperiem & qualitates elementorum respiciendum, sed etiam ad ipsum calidum natiuum, cuius copia actiones omnes vegetiores reddit, defectus debiliores. Deficit autem calidum natiuum vel à primo ortu, vel post ortum. Calor natiuus à primo ortu deficit, dum cerebrum est nimis paruum, & ita in paruo cerebro paucus calor, aut dum cerebrum est nimis magnum, cui caloris innati quantitas non respondet, sed proptèr magnam cerebri molem exiguus calor quasi dispergitur. Vnde plerumque capitones parùm ingenio valent. De quo vide *Institut. lib.* 3. *p.* 1. *sect.* 2. *c.* 3. Infantes verò etsi quoad molem & quantitatem satis caloris habent: tamen ad ratiocinandum non apta est eorum cerebri dispositio: quia calor ille à nimiâ humiditate obtunditur, quâ postea absumptâ calor acrior & efficacior redditur, & indies homo ad has actiones aptior euadit. Siccitas enim ad prudentiam, humiditas ad dementiam animum deducit, vt Galenus, *in lib. quod animi mores, cap.* 7. scribit. Transfertur autem hoc vitium sæpe à parentibus in liberos: & vt aliarum partium imbecillitas sæpe hæreditaria est; ita & cerebri vitium illud in sobolem transit. Et quod in infantibus accidit, idem etiam in adultis potest fieri, vt in iis nimiâ humiditate calor obruatur, vel etiam à primo ortu nimis paucus sit; vnde homines, cum adolescunt, stupidi, vel amentes manent.

Si autem post ortum calor natiuus deficiat, vel ab humido obruatur, caussæ eius rei variæ esse possunt. Primò est ætas, ob quam in senectute calidum deficit, senesque, etsi siccissimi sint; tamen quia humidum radicale, & calidum innatum in iis ferè absumptum fuit, ideò & ad ratiocinandum, & memorandum minus apti sunt, &, vt Galenus, *in lib. quod anim. mores c.* 5. habet, multi decrepiti senes amentes fiunt, seu, vt in prouerbio dici solet: *Bis pueri senes.*

Deinde Aër. Vt enim aër tenuis & purus subtilia reddit ingenia: ita crassus & impurus contra, tarda ac obtusa. Hinc, vt Galenus, 6. *Epid. comm.* 6. *text.* 8. scribit, Athenienses acuto sunt ingenio, propter aërem tenuem, in quo degunt: Thebani verò stupidi, quia Thebis, & in tota Bœotia crassum est cælum; vnde Horatius, *in Epist.*

Bœotum in crasso iurares aëre natum.

Tertiò ciborum, & potûs frigidi ac humidi frequens vsus, & præcipue eorum, quæ vim quandam stupefacientem habent, vt papau. vsus frequens, crapula & ebrietas, quæ maximæ ingenij & memoriæ pestes sunt. Et in primis si duæ hæ caussæ, aëris nimirum, & cibi ac potus vitium concurrant, ingenium ac memoriam valdè debilitare solent. Ita Refert Eustach. Rudius, *lib. 1. Pract. c. 6.* se in Tirolensi quodam Comitatu amentium, stultorum, fatuorúmque frequentissimum numerum vidisse, caussámque mali agnouisse aëris frigiditatem & humiditatem, aquarum cruditatem; id quod ex gutturis bociis deprehendit; vini penuriam, & vsum frequentem panis cum semine papau. confecti. Quod etiam obseruauit Platerus, vt refert *tr. 1. Pract. c. 3.* in Carinthiæ valle, *Bintzgerthal* dicta, in qua multi reperiuntur stulti & stupidi, capite informi, linguâ magnâ & tumidâ, muti, strumoso gutture, aspectu deformi.

Quartò morbi, & caussæ morbificæ eorundem symptomatum caussæ esse possunt, si calidum innatum cerebri destruant, idque humidius reddant. Ita post morbos diuturnos, malignos, cerebri abscessus, vulnera, contusiones capitis, stupiditas & stoliditas interdum sequi, ac memoria amitti potest. Sic in peste illa famosa Attica, quam Thucydides, *lib. 2.* & Lucretius, *in fine lib. 6.* describunt, homines tanta omnium rerum cepit obliuio, vt & familiares, & seipsos non agnoscerent; & memoriæ ex febre, & vulnere, ac capitis percussione amissæ exempla suprà recensuimus.

Venena quoque, & philtra ex ingeniosis stolidos, & amentes reddidisse, notum est. Et inter ea cerebrum felis comestum memoriam abolere dicitur. Quò pertinent & narcotica capiti & ceruici inscautè applicata. Idem præstare possunt medicamenta calidum natiuum absumentia, vel extinguentia. Humores etiam vitiosi, intemperiem frigidam, vel frigidam & humidam cerebro inducentes, calorem natiuum suffocant, spiritusque ineptos ad hasce functiones reddunt. Pertinent huc & nimia sanguinis profusio, labores nimij, vigiliæ immodicæ, studia nimia, & omnia huiusmodi quæ calidum natiuum cerebri possunt absumere.

Calida tamen & sicca intemperies etiam memoriam labefactare potest, dum inordinatum spirituum animalium motum facit; vt testatur Galenus, *3. de loc. aff. c. 5.* vbi scribit nouisse se quendam, qui ob labores in studiis, atque vigilias memoriam penè amiserat, læsâ etiam ratiocinatione: item agricolam, qui ob laboras; quos vires colendo subierat, ac tenuem victum, eodem malo affectus sit. Et Scaliger, *loc. alleg.* scribit, quòd etiam in siccis cerebris, si sint biliosa, propter spirituum mobilitatem memoria lædatur. Quæ intemperies etiam à medicamentis induci potest, nonnúlque aliquos, qui dum medicamentis calefacientibus, & siccantibus memoriam roborare vellent, cerebro nimium exsiccato, & calido natiuo absumpto, fatui ferè euaserunt.

Nocet quoque memoriæ & ingenio, si mens diuersis studiis distrahitur, &,

Pluribus intentus minor est ad singula sensus:

Dum plurimæ imagines sese inuicem turbant, obfuscant, ac confundunt.

Præter intemperiem etiam Conformatio, quæ ad spiritus capiendos, totúmque motum necessaria est, ingenio, ac memoriæ obesse potest. Quo referri potest & substantiæ cerebri modus; de quo in *Instit. lib. 3. part. 1. sect. 2. c. 3.* Qui enim tenuitate cerebri destituuntur, & cerebrum crassius habent, ij procul dubio ad has actiones omnes non ita apti sunt. Etenim in tenui substantia cerebri spiritus animales mouentur expeditiùs, in crassa verò impediuntur. Et quo cerebri substantia, ac calidum, & spiritus innatus sunt tenuiora, & puriora, eò etiam puriores & tenuiores spiritus in eo generantur. Figura cerebri imitatur cranij figuram, & plerique, qui minus decentem capitis figurâ habent, stupidi sunt, aut maltiosi quale caput Thersites, ob id famosus, habuit. Quò pertinet & casus ex alto, & percussio, quibus procul dubio cerebri conformatio læditur: vnde quosdam memoriam amisisse, suprà ex Plinio diximus. Et Gulielm. Rondeletius, *in fin. lib. 1. meth. cur. morb.* refert, quendam valde eruditum, cui gladius in oculum altiùs adactus fuerat, ob vulnus illud memoriam ita amisisse, & rerum omnium ita oblitum fuisse, vt Lutetiam repetere, & prima literarum elementa iterum discere coactus fuerit.

Signa Diagnostica.

Læsæ memoriæ signa. Ipsum malum ex actionibus ægri læsis facilè cognoscitur. Cùm enim memoriæ officia sint, facilè arripere, fideliter retinere, expeditè expromere, & reddere, si horum aliquid desit, & in primis, si imagines sensibilium rerum, quæ priùs animum mouerunt, in mentem, vbi opus est, non veniant, imaginatione & ratiocinatione saluâ: potissimum memoriæ vitiatæ signum est.

Caussas quod attinet, si conformatio cerebri & capitis vitiosa horum malorum caussa sit, ea in oculos incurrit, & vel ab ortu homini contigit, vel homo percussus, & lapsus est.

Hæc si absit, defectus calidi natiui, & frigiditas ac humiditas abundans, ex caussis calidum innatum cerebri absumentibus, & cerebrum refrigerantibus, ac humectantibus, vel etiam siccantibus, (quæ & ipsæ consequenter calidum natiuum absumunt) aut ex actionibus læsis, vel excretis, iuuantibus item, & nocentibus cognoscitur, vt suprà, *part. c. 2. 3. & 10.* dictum. Nimirum si intemperies cerebri sit frigida & humida, somnus est longus & profundus: si humida tantum est, somnus longus, sed non profundus: si frigida tantum, moderatè somnolenti sunt: si frigida & sicca, non sunt somnolenti. Ita & ex copiâ, vel paucitate excretorum frigiditas, vel sola, vel cum humiditate, aut siccitate coniuncta cognoscitur. Qui enim frigidum & humidum habent cerebrum, multa excrementa per palatum & nares emittunt; qui frigidum & siccum, pauca, si frigidum tantùm, moderata: si cerebrum sit calidum & siccum, cum memoria læsa adest delirium ac rationis læsio.

Prognostica.

Prognost. 1. Euentus mali talis exspectandus, qualem caussæ promittunt. Ipsa enim symptomata ex se cum non indicant: sed vt à caussis suis pendent, ita non tolluntur nisi iis ablatis.

2. Si absque caussa externa memoria subitò lædatur, imminentis apoplexiæ, epilepsiæ, paralysis est indicium, si homini saluo alias id accidat. Si verò ægroto viribus destituto memoria deficiat, certissimum est propinquæ mortis indicium.

3. Mentis imbecillitas & stupiditas ab ortu contracta, & quæ à conformatione prima capitis vitiosa prouenit, incurabilis est.

4. Incurabilis est & illa, quæ ætatis ratione accidit.

5. Nec curatur, quæ ab inueterata epilepsia pendet. Vt enim illa vix curatur: ita & symptoma inde excitatum.

6. Difficulter & illa curatur mentis imbecillitas, & memoriæ læsio, imò plerumque incurabilis est, quæ à malignis morbis, venenis, ac philtris ortum habet.

7. Quæ a frigiditate & humiditate, ac humore pituitoso ortum habet, & cum lethargo, caro, apoplexia accidit, etsi & ipsa curatu sit difficilis: tamen interdum curatur, præcipuè dum ætas viget, & vires constant.

8. Obliuio à caliditate & siccitate contracta curatu difficilior, quam à frigiditate & humiditate, quia talis constitutio à cerebri constitutione remotior est, & facilius ac tutius est caput calefacere, quam frigefacere & humectare.

9. Obliuio sub accessione periculosa, Hippoc. *3. epid. comm. 3. text. 37.*

Indicationes.

Memoriæ læsæ, & Ingenij debilitatis curatio. Intemperies cerebri & spiritum, quæ adest, & caussa horum malorum est, corrigenda per contraria; & materia, quæ cum ea coniuncta est, euacuanda, vt *part. 1.* dictum, calidum natiuum instaurandum, & spiritus torpidi excitandi. Quæ tamen immodicas corporis euacuationes, & inanitiones sequitur memoriæ læsio, requirit tantùm commodam refectionem per cibum, & calidum natiuum ac spiritus instaurantia ac roborantia, sicut & illa quæ senibus accidit.

Auxilia.

Quâ ratione autem hisce Indicationibus possit satisfieri, dictum etiam suprà, *part. 1. c. 2. 3. & 10.* vbi monstratum, quâ ratione intemperies frigida & humida calefacienda, & siccanda sit, & pituita caput obsidens præparanda & euacuanda. Pauca saltem hic illis adiungimus.

Alterantia quod attinet, quæ eadem humorem pituitosum præparant, proponentur etiam posteà inter roborantia, v. g. materia pituitosa sic præparanda:

℞. *Rad. ireos Florent. acori veri, valerian. pyrethr.* an. ʒ ß. *galang.* ʒ. ij. *betonic. maioran. meliss. thymi, flor. lily conuall.* an. M. ß. *lauendul. saluia. stœchad. Arab.* an. M. ij. *sem. fœnic.* ʒ. ß. Coq. in suf. aq. q. Colat. ℞. ℔. j. ß. adde *mellis* q. s. Despumentur, & aromatisentur *nuc. moschat. & cinamom.* pro 4. vel 5. dosibus.

Vel ℞. *Rad. pœon. acori veri*, an ℥ ß. *betonic. maioran. serpill. hyssop. saluia. stœchad. Arabic. rorismarin.* an. M. ß. *sem. carui fœnic. sileris montan.* an. ℥ ß. *cinamomi, nuc. mosch. macis*, an. ʒ. ij. Concisa & contusa indantur in vas vitreum, & affund. *hydromelit.* ℔. iij. vel q. s. & vase clauso in B. horis 2. coqu. postea colentur.

Colaturæ; si libet, addantur *oxymelit. scillit.* ℥. iij. Dentur singulis diebus manè, & vesperi ℥. iv.

Vel ℞. *Aq. beton. salu.* an. ℥. j. *essent. salu. meliss.* an. ℈ ß. *syrup. de stœchad.* ℥. j. *aq. cinamomi* ʒ. ij. Misce pro haustu, qui cubitum ituro exhibeatur.

Purgantia.

Purgantia ex prima parte nota sunt. Exempl. gr.

℞. *Pilular. aurear. Arabic.* an. ʒ. ß. *trochiscor. alhandal* gr. iij. *extract. castor.* gr. ij. F. Pilulæ xxv.

Vel ℞. *Extract. solut. Andern.* ℈. j. *hellebor. nigri* ℈. ß. *gummi gotte* gr. j. vel ij. *extract. castor.* gr. ij. Cum *aq. lauend.* f. Pilulæ xxi.

Commendantur & hæ, quæ tamen potiùs caput roborant quam purgant:

℞. *Aloës, agaric.* an. ʒ. ij. *sal. gemmæ* ʒ j. ß. *caryophyllor. cinamomi, macis, nuc. condit. ligni aloës, thuris, mastich. myrrh. rl. cubebar. absinth. croci, bacc. lauri, iuniperi, stœchad. Arab. calam. arom.* an. ʒ. ß.

Pulueri

Puluerisata cum vino odorifero Misce & F. Massa pilul. Dosis ʒ j.

Vel ♃ *Agaric. albiss.* ʒ. j. ß. *fol. sena el.* ʒ. ij *zingiber. alb. sem. carui*, an. ℈. j. Macerentur per noctem in *aq. beton.* & *hydromelit.* an. ℥. iij.

In Colatura dissolu. super igne *diaphœnic.* ʒ. iij. vel ℥. ß. Iterum coletur. F. Haustus.

Antiqui fortioribus, vt hierâ compos. hierâ Logadij, hierâ Ruffi vtebantur.

Si ex intemperie frigida & sicca sit vitium, præparatio & purgatio fit, vt suprà, *part. 1. de melancholia* dictum.

Particulares quoque euacuationes per errhina, masticatoria, gargarismos, apophlegmatismos fiant, de quibus etiam supra dictum.

Prognost. Vtiles quoque sunt reuulsiones per cauteria & fonticulos, qui in cruribus, vel brachiis excitari possunt.

Roborantia.

Roborantia, quæ scilicet intemperiem cerebri emendant, & reliquias materiæ absumunt, cerebrúmque consortant, etiam ex superioribus patent.

Sunt autem fortiora; cùm temperamentum cerebri hisce affectibus valde mutatum sit, & difficulter in pristinum statum reducatur.

Interna.

Medicamenta memoriam & ingenium conseruantia. Inter simplicia cephalica hic magis vtilia sunt, *lilium conuall. meliſſa*, quæ memoriam consortat, ingenium acuit, & animi tranquillitatem, ac hilaritatem præstat, & ad curas repellendas vtilis est, *betton. ſ. ſtœchad. Arabic. lauend. primula veris, maiorana, ſaluia, roſmarin. rad. acori veri, pyrethr. ſemen hormini, zingib. nux moſchata*, quæ non tantum ob manifestas, sed & occultas qualitates ad caput roborandum, & memoriam confortandam commendatur, si sæpe ieiuno stomacho masticetur, vel alio modo vsurpetur, *cubeba, thus item*, ℈. ß. pondere cum vino, aut liquore conueniente sumptum, *ſem. ſynapi, myrob. caſtoreum, cbur*, & alia suprà, *part. 1. c. 2.* proposita.

Ex quibus parantur:

Aquæ, *lilij conuall. meliſſ. primula veris, maioran. ſaluia, roriſmarin.*

Conseruæ, *lilij conuall. meliſſ. lauendul. betonic. ſtœchad. Arab. anthos.*

Syrupi, *ſtœchad. ſimpl.* & *compoſ. de betonica, mel. anacardin.*

Benedictus Victor Fauentinus syrupum suum de aromatibus commendat, quem ita describit:

Memoria ... debilitatis curatio. ♃ *Herb.* & *flor. ſampſuchi, thymi, pulegij, ſerpilli, mentha, calaminth, horten. ſiſymbrij, roriſmarin. ſaluia, betonic.* an. M. ij. Coqu. in suffic. quant. aquæ ad consumptionem tertiæ partis.

Colat. in sindone ligata infunde *cinam. nuc. moſch. macis, ſpica nardi Celtica ſolij. zingiberis*, an. ℈ j. *ambr. moſchi*, an. ℈. ij. Bulliant ad 4. partis consumptionem, & cum s. q. sacchari, f. a. F. Syrupus; cuius ℥. ß. cum aquæ flor. citri ℥. iij. misceantur pro dosi vna, & sic pro aliis 5. vel 6.

Extracta & Essentiæ *meliſſa, ſaluia, roriſmarini, ligni aloës, cinamomi.*

Condita, *zingiber*, præsertim si cum modico thure sumatur, *rad pyrethr. acori, myrobalani.*

Confectio, *ſem. ſynapi.*

Olea destillata, *nucis moſchat. meliſſ. maioran. ſaluia, roriſmarin.*

Species aromaticæ, *diambr. aromatic. roſat. diamoſch. dulc.*

Vina medicata.

♃. *Ligni aloës, zingiberis, piper. long. galang.* an. ℥. j. *caryophyllor. cubebar.* an. ℥. ß. *nuc. moſch.* ℥. ij. In sacculum includantur, & affund. musti ℔. xij, vel etiam plures. F. Vinum medicatum.

Confectio Anacardina. Electuaria, *Confectio anacardina*, quæ ad frigidam & humidam intemperiem cerebri corrigendam est efficacissima, vnde etiam confectio sapientum appellatur, quæ, vt grauior sit, sine castoreo parari potest. Scribit tamen de ea Ianus Huartus, *in ſcrutinio ingeniorum, c. 12.* compositione istâ, quia valde calida & sicca, intellectum & memoriam perire, etsi imaginationem exacuat, vt quis loquendo & respondendo per dicteria & comparationes excellat, & malitias ac dolos fingere calleat. Verùm præsupponit ille vulgarem doctrinam, nimirum ad memoriam opus esse cerebro molli. Cùm autem certum sit, siccitatem cum moderato calore ingenium ac memoriam acuere, non est de nihilo, quod de compositionis huius efficacia dicitur, & obseruatum quosdam, eâ mirabilem sibi memoriam comparasse, & proinde etiam in imminuta à caussis p. n. memoria vsurpari potest.

Cautè tamen ea exhibenda, præcipuè in sanis, ad memoriam roborandam nonnulli eius ʒ. ß. vel minus, cum aq. calida exhibent, vt nimia eius exsiccatio remittatur. Iis verò, qui membra principalia calida habent, nullo modo exhibenda. Docuit enim & hoc experientia, nonnullos quidem memoriam admirabilem sibi hac confectione comparasse, sed parum vitales fuisse, & in ipso ætatis flore, corpore nimis exsiccato extinctos.

Et rectè de hac confectione hoc etiam monet Mercatus, prodesse quidem eam sæpe iis, qui memoriam, quam à natura felicem obtinuerant, vi caussarum præternaturalium læsam habent: iis verò, qui à natiua constitutione debilem memoriam habent, maximopere obesse, & ex eius vsu nonnullos iudicium, alios memoriam planè amisisse, & capitis dolores ingentes contraxisse. Natiua enim partium temperies, si in meliorem statum mutari debet, sensim & paulatim mutanda est, non vehementibus medicamentis, quale est Confect. anacardina, calidum & humidum natiuum absumendum & exsiccandum est. Ideóque iis qui debilem habent à natura memoriam, victu idoneo, & imprimis frequentioribus studiis, & memoriæ exercitatione subueniendum. Abs quo si fit, medicamenta parum proderunt.

Forestus hoc Electuario in muliere, quæ post apoplexiam memoriam ferè amiserat, feliciter vsus est:

♃. *Rad. acori veri*, seu *galang. minor. condit. conſeru. ſl. betonic. roriſmar.* an. ℥. j. *ſl. herba paralyſis* ℥. ß. *cubebar. nucis moſch. cinamom. puluerisat.* an. ʒ. j. Cum *ſyrupo de ſtœchad.* F. Electuarium, de quo singulis diebus manè sumebat instar castaneæ: & nucham, occiput, ac frontem aq. hederæ arboreæ, ter, vel quater in alembico destillatæ, inungebat.

Laudatur & hoc Mesuæ, tanquam expertum, & satis vtile.

♃. *Mellis anacardin, thuris, rad. cyperi, acori*, an. ℥. j. *piperis, macropiper.* an. ℥. ß. *myrobalan. chebular. Indar.* an. ℥. j. *mellis* q. s. F. Electuarium, cuius dosis à ʒ. j. ad ʒ. ij.

Vel ♃. *Conſeru. lilij conuall. betonic. ſaluia, roriſmar.* an. ℥. j. *lauendul.* ℥ ß. *ſpec. diambr. diamoſch. dulc.* an. ʒ j. *ſem. carui, caryophyllor. cubebar. nuc. moſchat.* an ʒ. ß *ol. cinamom.* gutt. ij. Cum *ſyrup. de ſtœchad.* vel s. q. *ſacchari in aq. roſar. diſſolut.* F. Electuarium.

Vel ♃ *Conſeru. betonic. meliſſ. lilij conuall. anthos*, an. ℥. j. *mellis anacardin*, ℥ ß. *ſpec. diambr. diamoſch. dulc.* an. ʒ. j. Cum *ſyrup. ſtœchad.* vel *conſerua. myrobalan. chebular.* F. Electuarium.

Vel ♃. *Cinamomi ſpica nardi, caryophyllor.* an. ℥. sem. *macis, zedoar.* an. ʒ. ij. ℈. ij. *moſchi* gr. v. *ambra*, gr. vj. *confect. anacard.* Drach. ij. *ol. nuc. moſchat.* Drach. ij. Cum *ſyrup. de beton.* q. s. F. Electuarium, Platerus hoc præscribit:

♃ *Confect. anacardin.* Drach. ij. *conſeru. maioran. roriſmarini*, an. ʒ ß Misce, & fiat Electuarium, de quo quantitas nucis moschat. manè & vesperi sumi potest.

AQVÆ COMPOSITÆ.

♃ *Rad ireos, valerian.* an. Vnc. j. *meliſſ betonic. origan. roriſmarin.* an. M. j. sem. *flor. primula veris, lilij conuall. lauend. roſar. rubr.* an. M. ij. *ſtœchad. Arabic.* ℥. *ſem. cinam. opt.* ℥. ij. *galanga, macis, caryophyllor. nuc. moſchat.* an. ℥. sem. *cubebar. cardamom.* an. Drach. vj. *ligni aloës* ℥. sem. *ſpec. diambra* ℥. j. *aſa dulcis* ℥. sem. Incisis & crasso modo contusis affunde *vini Maluatic.* vel *Rhenani*, ℔. vj. vel viij.

Stent in digestione per octiduum, postea destillentur. Aquæ in vsu spir. rosat. & iulebus rosar. addi possunt.

Alia: ♃ *Aq. betonic. bugl ſſ. flor. tilia*, an. ℔. j. *ſpir. vini opt.* ℔. sem. *flor. roriſmar. roſar. rubr. maioran. flor. bugloſſ.* an. M. j. *ſpec. confect. anacardin.* ℥. iij. Stent in digestione per mensem, hinc destillentur.

Vel ♃. *Flor. lilij conuall.* M. iij. *ſpirit.* seu *aq. deſtillat. de baccis iuniper.* ℔. iv.

Stent in digestione per dies 14. Hinc colentur, & exprimantur. Suo tempore adde *flor. ſaluia, roriſmarini, lauendul.* an. M. j. *ſpec. diamoſch. dulc. ambr.* an. Drach. ij. Macerentur per mensem, & hinc in vitro in Balneo destillentur. Huius aq. cochl. j. ter in septimana sumptam memoriam roborat, spiritus animales illustrat, & ab apoplexia & epilepsia præseruat.

Vel ♃. *Flor. recentium* & *ſucculentor. roriſmarin. bugloſſ. meliſſ.* an. q. v. Minutim incidantur, & add. sacchar. albi q. s. & in Sole aqua succulenta destilletur, de qua singulis diebus manè cochlear. j. hauriatur.

Præstat tamen hanc aquam in M. B. parare.

Vtilis est Aqua sophorum Dornereilij, vt & Aqu. sequens Vidi Vidij, quam *lib. 7. de Medic. c. 5.* describit, & mirificè memoriam confortare, & ingenium acuere scribit, si manè ʒ. ij. sumantur:

♃ *Spir. vini opt.* ℔. v. *aq. bugloſſ. meliſſa, betonica, ſtœchad. flor. lilij conuall.* an. ℔. sem. *anthos roſ. rubr. bugloſſ. maioran.* an. M. j. *ſpec. diatrhir. diacaſtor.* an. Drach. iij. *confect. anacard.* ℥. j. Infundantur priùs flores, post species. Stent in digestione per mensem 1. Postea destillentur.

Sequens Aqua sapientiæ nonnullis dicta etiam commendatur; quæ tamen inutilia quædam recipit. Neque enim radices buglossæ, pæoniæ, myrobalani, anacardi vires aliquas aquæ communicant, cùm nihil de iis in alembicum eleuetur.

♃. *Rad. bugloſſ* ℥. ij. *coſti amari* & *cand.* ℥ ʒ. *cyperi rotundi* Drach. ij. *pæon. maris* Drach. iij. *ſummit. maioran. verbena, euphraſ. flor. anthos. betonica, primula veris*, an. M. iij *meliſſ.* M. ij. *lauendul.* M. j. sem *ſtœchad. Arabic.* Dr. vi. *ſantal. albi, rubri, citrini*, an. Drach v. *myrob. chebular. belliric. Indar. citrinar piperis longi* & *nigri, caſt rei, cardamomi, nuc. anacard.* an Drach. j. *cubebar.* Drach. ij *ba r. lauri* & *croci.* an. Drach. iij. *nucis moſch.* Drach. ij. Puluerisentur subtilissimé, flores autem incidantur. Affunde *aq. lilij conual.* vel *bugloſſ. Italic. flor. tilia, roriſmarini, aurea Langij*, an. ℥. ix. *vini maluatici* ℔. xi. Adde, *ſpec. latiſ. Rhaſis, latiſ. Galeni*, an. Drach. j. *trochiſc. gallia moſch.* ℈. ij.

Stent in infusione in loco calido per 8. dies. Deinde destillentur igne lentissimo in M. B. addendo postea *magiſter perlar.* Drach.

Nam cùm solum circumagi corpus, vel exteriora videntur, δῖνος & ἴλιγγος vocatur: quando verò simul oculi veluti offusâ caligine, obscurâtur, σκότωμα & σκοτοδῖνος seu *vertigo tenebricosa*, appellatur, quæ sæpe ita ingrauescit, vt æger protinus concidat, nisi prehensis proximis adminiculis sese fulciat, ac sustentet. Barbari verò *Scotomiam* appellant, & hoc nomine etiam in genere Vertiginem intelligunt, sed minùs rectè. Neque enim omnibus, qui Vertigine laborant, tenebræ (quod σκοτόδινος vox propriè innuit) offunduntur: etsi omnes, qui σκότωμα patiuntur, etiam vertigine laborent. Nonnulli tamen inter σκότωμα & σκοτοδῖνος distinguunt, & σκότωμα adhuc leuius malum, quam sit σκοτόδινος, esse volunt, ita vt σκότωμα sit, cùm sine circumactione, ut illa sanè leui, tenebræ offundi videntur, aut solùm fumi, nubes, muscæ, volitare ob oculos putantur; vt ita σκότωμα sit σκοτοδίνου incipiens.

Scotomia.

Aliud verò à Scotomate malum est σκότωμα impropriè sic dictum, quando è ventriculo fumis ad caput adscendentibus, aut per ardentium febrium vigorem, aut phrenitidem, fumis è calido humore elatis, & spiritui opticò permistis, pupilla nonnihil occluditur, visúsque obtenebratur, quod etiam instante crisi per hæmorrhagiam narium fieri consueuit. Illud enim omne absque circumgyrationis phantasia accidit.

Definitio.

In Vertigine quæ actiones animales lædantur.

Etsi verò certum sit, animalis functionis læsionem in vertigine accidere: tamen quæ actio lædatur, non ita planum est. Alij enim visum, alij sensum communem, alij imaginationem, alij motum, & sensum deprauari existimant. Verum cùm ista controuersia *in Instit. lib. 2. part. 3 sect. 1. cap. 9.* explicata sit, breuiter hic omnia complectimur, statuimúsque principaliter & semper imaginationem, & sensum communem in vertigine lædi. A visu quidem plerumque huic malo occasio primùm præbetur, & tum sensus communis, & hinc phantasia etiam afficitur: attamen & oculis clausis à motu vertigo excitatur, imò ebriis idem accidit. Et vertigine nonnunquam homo corripitur, etsi nulla velà visu, vel à motu, aut certè leuis occasio præbeatur. At præcipua læsio est phantasiæ, ac Vertiginosi ea quæ quiescunt, in orbem circumgyrari existimant, idque in omni vertigine accidit, siue occasio per visum præbeatur, siue absque tali occasione ab interna caussa excitetur. Neque tamen hinc sequitur, quòd vertigo sit delirium, de quo cum Altimaro disputat Massarias, *cap. de vertigine*, cùm non quælibet functionum principum deprauatio delirium sit, sed solùm quæ in compositione aberrat, non verò quæ in apprehensione simplici; id quod hîc accidit, cùm obiectum quietum pro moto apprehenditur.

Et quidem si à visu occasio Vertigini præbeatur: & sensus communis ac phantasia afficitur, & vterque rem quæ quiescat, quasi motu agitatam apprehendit. Cùm enim spiritus animalis obiecta sensuum recipiat, & ad sensum communem ac phantasiam deferat, si ille p. n. moueatur, obiecta quoque moueri videntur, vt in aliis rebus visibilibus. Etenim vt, si rei albæ species per vitrum flauum, aut rubeum in oculum admittatur, res rubea, vel flaua apparet: ita etiam res quiescentes moueri videntur, si spiritus animales non rectè in oculos, sed circulariter agitati, influant. Si verò ab interna tantùm caussa excitetur Vertigo, & oculi sint clausi, solùm imaginatio afficitur, non verò simul sensus communis, vtpote qui non agit, nisi ab externo sensu motus, & externorum sensuum obiecta mediis sensibus exterioribus percipit. Secundario postea motus, & visus sæpe læditur. Cùm enim à phantasia gressus animalis regatur, accidit, vt læsa imaginatione consequenter lædatur motus, & ægri concidant: aut quia spiritus animales in anteriore cerebri parte p. n. moti, etiam eos, qui ad organa motus influunt, turbant, ac vt inordinatè moueantur, efficiunt, vnde fit, vt spiritibus animalibus non, vt par est, in organa motûs influentibus, ægri collabantur; aut vt aliis placet, cum omnia circumagi videantur, non habent, vbi gressum figant ægri.

Et quia spirituum hoc vitium oculis quoque communicatur, tenebræ simul oculis oboriuntur. Vtrumque tamen etiam euenire potest, vt & aliorum sensuum læsio, quòd spiritus animales in organa sensus ac motus non influant. Etenim cum spiritus animales rectâ lineâ in neruos influant, si hi circulariter moueantur, neruos præterlabuntur; sicut aqua, quæ in vase aliquo circulariter mouetur, é vase non effluit, etsi illud perforatum sit.

Sed & auditus nonnihil deprauatur interdum, vt leuis fluctuatio obaudiatur, spiritu illo flatulento, spiritus animales turbante, etiam ad neruum ἀκουστικὸν pertingente.

In nonnullis etiam olfactus, in aliis gustus læditur, teste Æginetâ, *lib. 3. c. 12.*

Ratiocinatio autem, & memoria salua est: cùm Vertiginosi in ipso paroxysmo agnoscant se errare, & post paroxysmum omnium recordentur.

Quandoque tamen etiam sine Vertigine oculi obtenebrantur, & varia corpuscula, ac colores iis falsò offeruntur, & in auribus sibilus & motus quidam percipitur, si agitatio, & circumgyratio ea spirituum in cerebro non fiat, sed sola vaporum cum illis permistio. Quæ symptomata cùm veram vertiginem præcedere soleant, vt docet Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. in princip. cap. 7.* Rhases *c. 3.* sub nomine Vertiginis hunc affectum comprehendit, eundemque describit Auicennas, *prima tert. tr. 5.*

Locus affectus in vertigine.

Locus affectus est cerebrum, & quidem quatenus pars organica, & spiritus animales continet, ac quibusdam meatibus, in quibus illi mouentur, est præditum; & quidem secundum partem potissimum anteriorem, quæ organis sensuum externorum propior est; quanquam & reliquis postea communicetur, quod ex motu deprauato colligitur.

Caussa proxima vertiginis.

Caussam huius mali proximam quod attinet, etsi de ea alij aliter sentiant, tamen si non solum perpendamus, quòd vertiginosi omnia in gyrum circumagi imaginantur, sed & quòd ex corporis circumgyratione Vertigo sanis quoque oboritur, facile colligere est, immediatam & proximam caussam esse inordinatum, & quidem circularem spirituum animalium motum, quem alij vndosum appellant, quod tale quid in spiritibus in cerebro fiat, quale in vorticibus aquarum. Cùm enim visio fiat speciebus non solùm colorum, sed & reliquorum sensibilium, vt quietis, motûs, & huiusmodi aliis per oculos receptis, atque à spiritu animali ad sensum communem; & phantasiam deductis: si spiritus illi, qui species oculo receptas ad sensum communem, & imaginationem deferunt, p. n. & circulariter moueantur, motus ille speciei imprimitur, non aliter, vt antea etiam dictum, ac dum res albâ per vitrum coloratum adspicitur, atque ita res quiescens moueri putatur. Omne enim quod recipitur, per modum recipientis recipitur.

Vertigo quid.

Atque ita Vertigo est imaginationis, ac sensus communis læsio ac deprauatio talis, vt omnia in gyrum circumagi videantur, à circulari spirituum animalium motu in cerebro ortum habens. Nonnunquam tamen, vt dictum, etiam sensus externi simul afficiuntur.

Caussæ.

Caussæ vertiginis.

Inordinatur autem ille, & circularis spirituum animalium motus, quem modò Vertiginis caussam proximam & continentem esse diximus, non ab vna caussa proficiscitur, vnde accidit, vt alij aliter de caussis vertiginis sentiant. Commodissimè autem caussæ hæ ita diuidi possunt: Caussæ circularis, & inordinati spirituum animalium motus, sunt vel internæ, vel externæ. Internæ, vel in capite hærent, & vertiginem per essentiam pariunt, vel aliunde aduenium & vertiginem per consensum pariunt, qui fit vel ratione totius, vel partis alicuius, vt ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, vteri.

Primò nimirum, & plerumque illam circumgyrationem parit κίνησις ἄτακτος φυσώδους πνεύματος, *inordinata motio spiritus flatulenti* per venas, & potissimùm per arterias, in cerebrum effusi. Πνεῦμα enim hoc ἀτμῶδες καὶ φυσῶδες cùm ἀτάκτως in cerebro mouetur, spiritûs animales quoque agitat & impedit, vt in illis angustiis occlusi in sese motu circulari conuertantur, & phantasiæ falsam hanc rerum externarum, vel proprij etiam corporis, speciem exhibeant. Atque hinc, qui imbecillo sunt capite, & qui flatibus abundant, facilè vertigine tentantur, etiam ob externam aliquam leuem caussam, & propterea Vertigo malum est senibus familiare, ob spiritum vaporosum, ex imbecillitate caloris naturalis, & pituitæ copiam redundantem, motúque inordinato impulsum, *3. aphor. vltim.* Chymici quidam vapores hos resinosos, ac sulphureos esse statuunt, non salinos, qui dolores capitis, vigilias, epilepsiam, & dilitia excitant, ac proinde citra acrimoniam esse, & nullos dolores inferre, sed saltem spiritus turbare, iisque tenebras offundere. Verùm vapores omnis generis caussa vertiginis esse possunt, modò ita sint dispositi, vt spiritus animales in gyrum agere valeant.

Initium autem motionis sumit πνεῦμα φυσῶδες: vel extrinsecus à leui aliquâ occasione, vel intus à seipso, vt est vaporis & spiritus omnis natura fluxa, ac mobilis, præsertim caliditate tenuis. Hinc accidit, vt qui in arteriis cerebri spiritus feruidiores habent, facilè per se, vel etiam leui accedente occasione, vertigine corripiantur, quæ diu multúmque, & facili de caussa, sæpe etiam cum dolore capitis hominem infestat, vt & aurium tinnitu, & arteriarum in capite, & auribus præcipuè, pulsu, ac vix nisi arteriarum apertione, curatur.

Hinc caussæ antecedentes sunt omnes humores è quibus vapor suscitari potest, sanguis nimirum, bilis, pituita, melancholia, & humor serosus, cùm tam calidus, quàm frigidus vapor vertiginem excitare possit, vt docet Galenus, *3. de loc. affect. c. 8. & 3. aph. 23.*

Caussæ istæ, & humores, vel in cerebro hærent, & calefacti, vel agitati, vertiginem per essentiam generant; vel extra cerebrum geniti aliunde ei communicantur, ac vertiginem per συμπάθειαν excitant: quò pertinet & Ebrietas, quæ corpus vaporibus replet, vnde ebrij non raro vertigine corripiuntur, & ebriosi vertigini sunt obnoxij.

Caussæ verò προκαταρκτικαὶ sunt omnes aëris in qualitatibus excessus; præcipuè austrina constitutio, teste Hippocrate, *3. aphor. 17.* æstus & mora sub Sole, & quæcumque alia foris incidentia, subitò humores fundere, agitare, & in vapores dissoluere possunt; vt immoderata corporis exercitatio, præter

præsertim à repletione, balneum, ira, & aliæ animi perturbationes, Venus nimia, inedia in iis, qui eam ferre non possunt, ob bilem in ventriculo, qui ab Hippocrate *μαρόχολοι* dicuntur; corporis item in gyrum conuersio, vel rerum externarum circumrotatarum aspectus, aut velox motus, vel aquarum vorticosarum aspectus, prospectus ab alto, aspectus rerum lucidarum, & Solis in primis, sonus vehemens, vt tonitru, & bombardarum, percussio capitis & dorsi. Quorum quædam cùm tam potentia sint, vt in sanis etiam vertiginem excitare possint, multò magis in ægris, & iis, quibus caput ab internis caussis malè dispositum est, præstare valent. Inducit & vertiginem nonnunquam purgatio. Nam à medicamento purgante, humores vitiosi, si adsint, agitantur; & qui sani purgantur, vertigine corripi solent, teste Galeno, 2. *aph. 22. & libell. quos purgare oporteat.* Vapores enim ex colliquatione humorum etiam bonorum excitari, spiritus animales in cerebro motu inordinato turbare possunt.

II. Eandem spirituum circumgyrationem producit vasorum, & meatuum cerebri angustia. Nam si spiritus animales per loca impedita moueantur, retrocedant, ex qua retrocessione fit motus circularis.

III. Spirituum illam circumgyrationem excitant omnia illa, quæ spiritus, etiam sine vaporis admistione, agitare, mouere, ac perturbare possunt. A caussis tamen his faciliùs excitatur vertigo, si cerebrum sit debile, quod spiritus animales continere, & vt par est, ac s.n. fieri assolet, distribuere non potest, sed caussarum violentiæ facilè cedit.

Differentia.

Vertiginis differentia.

Est quidem aliqua Vertiginis secundum gradus differentia, vt ex iis, quæ antea dicta sunt, patet, quòd nunc *σκοτοδινίας* seu *circumgyrationis* species offertur sine visus obtenebratione; nunc visus simul quasi caligine offusâ hebetatur; nunc malum adeò inualescit, vt spiritûs animalis in organa sensus ac motus voluntarij distributio impediatur, atque ita homo concidat. Maximi verò momenti est illa differentia, quæ à caussarum modò enumeratarum varietate sumitur, quòd scil. vertigo generatur, 1. à vapore spiritus animales turbante, qui quidem, si in ipso cerebro generetur, Vertiginem per primarium cerebri affectum constituit; si verò aliunde in cerebrum eleuetur, per *συμπάθειαν*: quæ rursus varia est, pro locorum, quæ vaporem illum subministrant, varietate. 2. à vasorum & meatuum cerebri angustia, quæ fit ab eorum compressione, obstructione, coalitu. 3. à spirituum, sine vaporum permistione, à caussis euidentibus, & externis agitatione. Quæ differentiæ cùm ob curationem attendendæ sint, de singulis in specie agemus: priùs tamen de vertiginis signis diagnosticis, prognosticis, & curatione in genere dicemus.

Signa Diagnostica.

Vertiginis Signa.

Si cui omnia in gyrum circumagi videntur, quæ reuerà quiescunt, aut homo ipse circumrotari videtur, is vertigine laborat: quod tamen pluribus modis accidit. Aliis enim hoc solùm contingit; aliis præterea & visus obscuratur; nonnullis sibilus quidam, vel tinnitus in auribus percipitur, quidam, nisi proxima adminicula prehendant, planè concidunt. Non tamen illi, qui vertigine saltem laborant, voce & sensibus priuantur, neque conuulsione tentantur, quâ ratione ab apoplexia & epilepsia vertigo differt.

Prognostica.

Prognostica.

1. Vertigo, quæ citra externam & euidentem caussam non accidit, leuior est, quàm quæ etiam sine euidente caussa inuadit.

2. Vertigo, præcipuè grauior & diuturnior, est affectio epilepsiæ & apoplexiæ proxima, & ad has quasi via, teste Galeno, 2. *aphor.* 17. *&* 23. Si enim caussa illa augetur, tandem grauissima ista symptomata accersit.

3. Vertigo in senibus magis periculosa; quia ipsorum cerebrum debile est, & calor in eo paucus, pituita verò abundans. Et si frequentiùs senibus malum accidat, præsertim cum magna sensuum perturbatione, apoplexiam tandem affert.

4. Periculosior est Vertigo, in qua caput, vel corpus circumagi videtur, quàm in quâ saltem externa, & in qua fit vehemens visus læsio, ob caussæ vehementiam. Et si vertigo adeò inualescat, vt homo concidat, apoplexiæ & epilepsiæ prænuntia est.

5. Vertigo à calidis humoribus citiùs soluitur, quàm à frigidis.

6. Quibus in vertigine viridis aut purpureus color obuersatur, ad epilepsiam; quibus ater, ad apoplexiam; quibus rubeus, ad maniam magis proni censentur.

Indicationes.

Indicationes.

Cùm vertigo fiat ab inordinato, & circulari spirituum animalium motu, danda opera in paroxysmo, vt spirituum animalium motus ille sedetur, & caussæ, quæ spiritus agitarunt, si adhuc præsentes sint, tollantur. Extra verò paroxysmum ad præcauendum, ne malum recurrat, singulæ caussæ prout natura earum id requirit & postulat, tollendæ. Diæta quoque pro varietate caussarum idonea instituenda, ac vitanda omnia quæ caput replent

Cura in Paroxysmo.

Cura vertiginis in paroxysmo.

Itaque vt in Paroxysmo inordinatus spirituum animalium motus sedetur, æger ad quietem componatur: & si ab inferioribus humores & vapores ad caput tendant, reuulsiones, ac diuersiones instituendæ: & proinde inferiores partes ligandæ, & fricandæ, quod in plantis pedum sale & aceto fieri potest, donec, si fieri possit, somnus superueniat; facies vino aspergenda. Si insignis sit Vertigo, non solùm frictiones instituendæ, sed & glandes, ac clysteres indendi. Hinc odoramentis vtendum, caussæ tamen adhibitâ distinctione. In calida, ex aceto cum aq. rosar. in frigida fiant odoramenta ex aceto cum moscho, ambra, spec. diambr. sem. nigellæ. Narium foramina inungantur oleo destillato nucis moschatæ, aut maioranæ, aut galbani. Tempora & manuum carpi fortiter fricentur aquâ, & aceto rosaceo, additâ pauculâ aquâ cinamom. Ori indatur momentum salis; aut cinamomum, & macis masticanda dentur. Si ex fame sit Vertigo, quod in picrocholis fieri solet, mica panis in succo cydonior. granatorvel vino austero intincta exhibenda. Marcellus, *de medic. c.* 3. scribit, Vertiginem citò tolli, si betæ nigræ succo tempora illinantur: item si abrotonum tritum in vino tepido bibatur, vel cum oxymelite non acri exhibeatur: vel applicetur fronti serpillum, aut aqua eius; temporibus ac ceruici affricetur aqua rorismarini.

Interdum tam vehemens est vertigo, & tamdiu durat, vt apoplexia & epilepsia metuenda sit. Ideóque tum, ægro reclinato, & clystere præmisso, venam aperire, aut cucurbitulas cum scarificatione applicare, & palatum theriacâ vel Mithridatio inungere opus est.

Etsi verò de venæsectione in tempore paroxysmi instituendâ in vertigine controuersia sit, atque eandem nonnulli dissuadeant, metuántque, ne vires, quæ tum debiliores sunt, magis debilitentur: tamen si diuturna, & vehemens sit vertigo, & ea sit ægri constitutio, vt omnino, si apoplexia illum inuadat, venæsectio instituenda sit; hîc verò apoplexiæ periculum immineat: caussa nulla est, cur non admitti debeat venæsectio, si adsint Indicantia, quæ eam postulent.

Nonnulli, si vertigo per consensum à partibus inferioribus fiat, intercipientia quoque vsurpant, & medicamenta siccantia, atque adstringentia venis, atque arteriis iugularibus apponunt.

Præseruatio à vertigine.

Quæ verò extra paroxysmum instituitur curatio, tota ad præseruationem, ne malum recurrat, dirigenda: quæ cùm varia sit pro caussarum varietate, de ea postea in specie dicetur.

Hoc saltem hîc addo, ad præseruationem commendari semen carui maceratum in vino, & postea siccatum, si quotidie sub horam decubitus cochlear dimidium diu masticetur, tandémque deglutiatur, idque per dies aliquot continuetur.

Diæta.

Diæta in vertigine.

In diæta ea conferunt, quæ humorum & spirituum inordinatum motum sistunt, & nullo modo motui isti caussam præbent. Aër sit temperatus, non admodum lucidus tempore paroxysmi: fugiendus crassus, humidus, nebulosus, qui vertiginem excitat, vt est apud Hippocratem, 3. *aphor.* 17. Caueat æger ventos, vitet quoque radios Solis & Lunæ, cibus sit caussæ vertiginis aduersus: nocet omnia alimenta difficilis coctionis, & praui succi, ac quæ vapores, & fumos multos ad caput mittunt, vt fabæ, pisa, & alia legumina, lac, pisces viscosi, conchylia omnia, castaneæ, auellanæ, nuces rancidæ, allium, porrum, cepæ, raphanus, & omnia huiusmodi suprà, *part.* 1. *c.* 1. proposita. Vitet æger etiam ciborum varietatem, & nimiam repletionem. Potus non sit vaporosus; ideóque vinum non bibendum, nisi ventriculus sit imbecillis ex frigiditate, aut vires in toto corpore deficiant: vel parcè bibatur, & tenuius, non vinosum.

Cereuisia non multo lupulo sit condita, quæ caput replet. Post cibum sumenda, quæ os ventriculi claudunt, & ascensum vaporum ad caput impediunt, vt coriandr. præpar. cum nuce moschata, cydonia condita, vel diacydonium. Nonnulli crystallum appensam vertiginosis prodesse censent, atque ex poculo inde parato bibere, vel potui crystallum imponere iubent.

Motus, qui fit ventriculo vacuo, moderatus, non est incommodus, modò non fiat capite, vel dorso inclinato: vice exercitij sint frictiones, quæ à supernis partibus cœptæ desinunt in inferiores.

A cibo non statim dormiendum. Vitandus aspectus rerum, quæ circumrotantur, & in gyrum aguntur, vel celeriter mouentur, vt rotæ, & impetuosa flumina. Æger ex alto non despiciat, turbam etiam hominum, qui hinc inde ambulant & mouentur, vitet. A Venere abstinendum, nisi à mensibus suppressis, vel semine retento fiat vertigo. Cauendæ animi perturbationes nimiæ, ira, mœstitia. Aluus sit aperta, & nisi singulis diebus officium faciat, arte irritetur.

Secundò, De Vertigine in specie.

Et primò, De Vertigine per essentiam.

Caussæ.

Si in capite flatus ille, vel vapor generetur, fit vertigo

Vertigo à flatu. ὑπὸ ἰδιοπάθειαν, eáque ab omnibus caussis, quæ flatus, & flatuum materiam in capite generare possunt; quales sunt sanguis spirituosus & feruidus, ac alij humores, è quibus flatus, & spiritus eiusmodi eleuantur, in capite cumulati: plerumque verò iis accidit, quibus consuetæ cerebri euacuationes supprimuntur; idq; Galenus exemplo ostendit eorum, qui cùm soliti essent purgari per aures ab excrementis cerebri, euacuatione illâ suppressâ facti sunt vertiginosi, & auribus reclusis, exitúque iterum patefacto, à vertigine liberati sunt, *comm.* 2. *in* 6. *epid. text.* 29.

Carolus Piso, *in lib. de morb. ex colluu. serosa*, in Vertigine animalem spiritum tumultuari, ac moueri scribit à feruente sero in capite; & ad suam sententiam probandam affert locum Hippocratis, 2. *de morb.* vbi hæc habentur: *Aqua si in cerebro oborta fuerit, dolor acutus syncipiti, & tĕpora, interdúmque alia capitis parte detinet, subindéque rigor, ac febris, oculorum regiones dolor occupat, iique caligant, pupillæ scinduntur, ac si surrexit, ipsum Vertigo tenebricosa prehendit*, &c. Neque hic de hydrophobia, quæ Mercati sententia est, sed de hemicrania Vertiginosa agere Hippocratem statuit. Quod vt sæpissimè verum esse existimo: ita nihil obstare puto, quin & ex aliis humoribus eiusmodi vapores eleuari possint: sicut & vapores ex inferioribus ascendentes, ac vertiginem excitantes non omnes à serosis, sed & ab aliis humoribus proueniunt.

Signa Diagnostica.

Signa vertiginis flatulentæ. Per affectum primarium, & à spiritu flatulento in ipso cerebro genito Vertiginem produci, cognoscitur ex præcedente capitis dolore, & grauitate, ex aurium tinnitu diuturno, ac sensuum externorum quadam læsione; in nulla verò alia corporis parte aliquid mali, quod vertigini caussam præbere possit, deprehenditur. Malum ipsum frequens, est, vel continuum; nec citò discutitur: & ex leui caussa atque ἀφορμῇ homo vertigine corripitur, & præcipue cùm imaginationem in aliquid intendit. Vide Galenum, 3. *de loc. affect. c.* 8. Et quidem, si vapor ille (quod plerumque fit, imò à nonnullis semper fieri creditur) sit calidus, & à sanguine feruidiore ortum habeat, cognoscitur id ex temperamento corporis calido, ex tumore & pulsatione arteriarum in capite, ex rubore, & colore faciei, & signis aliis, *part.* 1. *c.* 8. suprà propositis. Alij etiam humores, qui flatibus & vaporibus præbent materiam, in capite abundantes, signis *ibid. cap. seq.* propositis cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Periculosior est Vertigo, quæ fit per ἰδιοπάθειαν, quàm quæ per συμπάθειαν.

2. Si vertigo hæc adeò inualescat, vt homo concidat, apoplexiæ prænuncia esse solet, vt antea dictum.

Indicationes.

Curatio vertiginis à flatu. Quid in paroxysmo agendum sit, antea in genere dictum. Extra paroxysmum verò, prima materia illa, è qua vapores illi generantur, conuenienti modo tollenda, & euacuanda: deinde vapores discutiendi: tandem ille cerebri morbus, ob quem materia, & vapores illi generantur; tollendus, & cerebrum roborandum.

Auxilia.

Itaque si sanguis siue in toto, siue in capite abundet, vena aperiatur, & sanguis per interualla educatur, capite reclinato: cùm vertiginosi facilè ex qualibet occasione vertigine corripiantur, & concidant. Aperiatur autem, si sanguis in toto simul abundat, primò basilica, vel communis, hinc cephalica; si verò in capite præcipuè, statim cephalica. Et omnino in venæsectione si caussa mali sit sanguis nimis spirituosus, aut flatuosus, curationis maxima spes est sita; cùm sanguis arteriarum & venarum in cerebri sinubus confundatur, atque ita venâ apertâ sanguis spirituosus euacuari possit.

Post cephalicam Rhases, & Auicennas venas post aures incidunt. Non incommodè quoque vena in fronte aperiri potest. Galenus, 3. *de loc. aff. cap.* 8. *&* 9. *de tuend. sanit. c.* 9. arterias quoque aperit, si scilicet vasa illa multo sanguine calido turgeant, & malum vehemens sit. Verùm quid de arteriarum sectione statuendum sit, suprà, *part.* 1. *c.* 6 *quæst.* 2. dictum: hoc saltem hic repetimus, experientiam non rarò docuisse, post varia remedia frustrà adhibita arteriarum apertionem tandem profuisse, vbi scilicet in spirituoso sanguine in arteriis caussa mali hæret. Res igitur diligenter exploranda, & si certi simus, sanguinem in arteriis caussam mali esse, sectio arteriarum nonnunquam necessariò instituenda. Præcauetur autem omne periculum, si tota arteria transuersim incidatur. Reuulsis enim vtriusque partibus diffectis ad sibi continuas, vulnus faciliùs coalescit. Quod tamen suprà etiam monuimus, diligenter hic perpendendum, quænam arteriæ vapores, & humores ad caput deferant. Deraso nimirum capite vbi opus est, arteriæ tum quæ retrò, tum quæ secundum vtramque aurem sunt, præterea in fronte, & temporibus curiosè tangendæ sunt, quarum quæ calidiores alius apparent, & maiorem pulsum exhibent incidendæ sunt.

Si enim in arteriis internis spiritus ille flatulentus continea-tur, (id quod ex eo cognoscitur, quòd abest tēsio & pulsatio vasorum externorum; adest verò colli dolor fortis, non tamen ex neruis affectis: nec vertigo remittitur per compressionem vasorum externorum siue per fascias, siue per laminam plumbeā, siue digitis factam, neque per compressionem adstringentium) frustrà externæ secantur. Atque in eo casu Rhases iubet cucurbitulas scapulis apponere, quæ sint quasi vicariæ sectionis vasorum internorum latentium. Vide Galenum, 13. *meth. med. c. vlt.* Scarificationes etiam loco venæsectionis, vel post illam, ad deriuationem faciendam, in scapulis, & collo cucurbitulis applicatis prosunt.

Si verò alij humores abundent, purgatio conueniens secundum singulas humorum species instituenda: quod quomodo fieri debeat, suprà *part.* 1. propositum. Et in primis in humore pituitoso vtile est electuarium, suprà *part.* 1. *c.* 10. propositum, quod nonnulli Theriacam Hippocratis nominant: de quo hoc notandum: nonnulli pro absinthio, marrubio, stœchade siccis, eorum succum sumere.

Medicamentis suprà enumeratis pilulas istas addere libet.

℞. *Agaric. elect.* ℥ ß. *myrobal. chebul. cubebar.* an. ʒ. ij. *rad. asari, sem. paeon. ligni aloës, zingiber.* an. ℈ ß. *mastich. cardamom. spica nard.* an. gr. xv. *trochisc. alhandal.* ʒ. ß. gr. xv. *extract. helleber. nigr. praep.* an. gr. v. *ol. maioran. rutæ, caryophyll.* an. gut. j. *aloës rosat.* ℥. j. ß. Cum *benedict. laxatiu.* F. Pilulæ, quarum ℈. ij. vel ʒ j. bis in mense, vel singulis septimanis sumatur.

Aliæ: ℞. *Pil. cochiar.* ℈. ij. *extr. solut.* ℈ ß. *puluer. cubebar.* gr. iij. Cum *aq. salu.* F. Pil. num. xxt.

Vel hoc decoctum propinetur.

℞. *Rhabarb. elect.* ℈. ij. *agaric. alb.* ʒ. j. *fol. senæ elect.* ʒ. iij. *sem. fœnicul.* ℈. j. *carui* ʒ ß. *zyngiberis* ℈ ß. *schœnanth* gr. vij. *berber. beton. meliss.* an. P. ij. Infunde per noctem in aq. betonic. Manè decoq. pro ℥ j ß In quibus dissolue *syrup. rosar. sol.* ℥. ß. *extract. panchymag.* gr. v. *aq. cubebar.* ʒ. j. Misce.

Vel hæc potio:

℞. *Aq. rorismarini, meliss.* an. ℥. j. *flor. lauendul.* ʒ. ij. *extract. helleb. nigri,* ℈. ß. *panchymag.* gr. xij. *syrup. cichorij cum rhabarb.* ʒ. iij. *spir. vitr.* gutt. ij. *aq. paeon.* ʒ. j. Misce.

Postea ad particulares capitis euacuationes per sternutatoria, errhina, masticatoria, apophlegmatismos deueniendum, quæ etiam suprà sunt propositæ. Errhina quidem nonnullis suspecta sunt, quòd metuunt, ne eo motu humores & spiritus in cerebro magis agitentur, & vertigo excitetur. Verùm si capitis euacuationes conuenientes præcesserint, nihil tale metuendum.

Fiant & deriuationes omnis generis, per vesicatoria, setacea, cauteria, si opus sit, de quibus etiam suprà dictum.

Vaporum quoque impetus reuellendus est frictionibus, à collo per spinam ad inferiora sensim ad extremitates perueniendo, eáque fricando. Post has frictiones, quod in capite collectum est, discutiatur, caput panno fricetur, non tamen calefacto.

Tandémque adhibenda, quæ vapores illos discutiunt, & caput roborant, tam interna, quam externa medicamenta.

Inter interna sunt cephalica calida, suprà proposita, *part.* 1. *c.* 2. & ex iis præcipuè *rosmarinus, betonica, saluia, melissa, maioran. euphrasia, flor. stœchad. Arabic. lauendul. sem. pastinac. syluestr.* In primis verò commendantur *radices Doronici*, quàs comedere solent contra Vertiginem, qui in Alpibus damas persequuntur; vt & *auricula vrsi*, quam similiter venatores contra vertiginem vsurpant, & inde *Schvvindel. oder. krafftvvurtzel* nominant, teste Bauhino, *in Tabernamōt. tom.* 2 *pag.* 40. Cōmendant etiam nonnulli stercus pauonis, idque (& quidem masculi masculis, fœminis fœmellæ) puluerisatum, à Scr. vno ad Drach. sem, cum sacchari formâ pulueris mixtum exhibent: alij ʒ. j. per noctem vino albo macerant, & per linteum colant, & propinant; huiúsque vsu etiam inueteratam vertiginem curatam fuisse testantur. Exhibentur etiam *margarita, succinum, corallium.*

Commendatur & *oleum succini, anisi, fœniculi, cumini, caryophyllor. lauendul. nucis mosch. maioran. rosmarin. balsama* ex iisdem.

Composita: *diambr. diamosch. theriaca. Mithridatium.*

Vtilis est & hic Puluis.

℞ *Macis* ʒ. ij. *cinamom.* ʒ. j. *fol. euphragiæ* ʒ. j. *stœchad. Arab. flor. lauendul.* an. ʒ. ij. *sacchar.* ad pondus omnium. F. Puluis, cuius dosis ad ʒ. ij.

Vel ℞. *Sem. cumini, carui, anisi, fœnicul.* an. ʒ. ij. *flor. lauend.* ʒ. j. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Euphragia cum floribus* ʒ. ß *macis aceto præpar.* ʒ. j. *coriand. præpar.* ℈. ij. *cubebar.* ʒ ß. *sacchari candi* ʒ. vj. F. Puluis, de quo sumatur ʒ. j.

Efficaces sunt & sequentes Pulueres:

℞ *Cardamomi vtriusque* ʒ. j. ß. *cubebar.* ℈. ij. *carui* ℈ iv. *cumini* ʒ. j ß. *cinamom.* ʒ iij. *cort. myrobal. chebul.* ʒ. ij. ß. *rad. bryon.* ʒ. iij. *sem. papau. albi* ʒ. j. *fol. veronic. euphrag. lauendul.* an. P. j. *capit. stœchad. Arab.* num. iij. *sacchari albi* ℥. j. ß. F. ex omnibus Puluis tenuissimus, qui Dresdæ in vsu est.

Vel ℞ *Cubebar.* ʒ. ij. *cardamom. sem. sinapi, cinamom. macis, ligni aloës,* an. ʒ. iij. *spec. diatrhod.* ℈. j. *diamosch. dulc.* ℈. ij. *ambr. grysea ver. zingiber. albi, maioran.* an. ʒ ß. *sacchar. albiss.* ℥. v. M. F. Puluis.

Vel

Vel ♃. *Sem. pæoniæ, nuc. moschat. coriandri præpar. visci q.* an. Drach. i ß. *cubebar. galangæ, piperis, tormentill. zingiber.* an. ʒ. ß *flor. rorismarin.* Drach. j. adde *sacchari*, Vnc. iij. F. Puluis subtilissimus.

Vel ♃. *Spec. arom.* ʒ. ß *puluer. nuc. moschat. succin. albi præpar. margarit. præpar.* an Drach. i. *macis* Drach. ß. *ligni aloes* ℈. ß. *ol. carui. fœnicul.* an. gutt. iij. *nuc. mosch.* gutt. ij. *sacchar.* ℥. iii. ß. M. pro Tragea.

Commendatur à nonnullis etiam contra vertiginem; vt & contra epilepsiam, (etenim epilepsiæ ac vertiginis ferè eandem curandi rationem statuit Rondeletius) Puluis ex cinnabari natiua:

♃. *Cinnabaris mineral. ver.* ℥. ß. *margaritarum, coralliorum,* an. ℈. ii. *croci,* ℈. j. *fol. auri,* x. F. Puluis subtilissimus, cuius ℈. ß. vel ℈. j. detur cum aq. lilior. conuall.

Vel ♃. *Nucis mosch.* Vnc. ß. *euphragia* ℥. ii. F. Puluis magnæ in vertigine efficaciæ, qui detur manè à Drach. i. ad Drach. iii.

Efficax est etiam Confectio capitalis contra vertiginem D. Casp. Kegleri:

♃ *Sem. pæon. excort.* ℥. j. ß. *nucl. auellanar. Lampert excort. & paruum incisar. priùs in aqua maceratar. & lotar. postea exsiccat.* ℥. iv. *granor. Paradisi cardamomi,* an. ℥. ii. *cubebar.* ℥. iv. *sem. anisi, fœniculi,* an. ℥. iij. *carui, cumini aceto macerat. erucæ, acori, siler. montan. nucis moschat. macis,* an. ℥. ii. sem. *caryophyll. cinamom. optim.* an. Drach. j. ß. *zingiber.* ℥. ß. *flor. tiliæ. rorismarin. lauendul.* an. ʒ. iij. *stœchad. Arab.* ℥ ß. Cum *sacchare albissimo*, F. s. a. Confectio.

Vel ♃. *Granor. pæon. excort. coriandr. præpar. nucis mosch. galang. visci quern. cubebar. piper. long. cardamom.* an. ʒ. i. *zingiber. rorismar.* an. ʒ. j. *sacchar. alb.* ℥. j. ß. F. Tragea.

Possunt etiam ex pulueribus Rotulæ fieri:

Vel ♃. *Zingiber. alb. caryophyll.* an. ʒ. j. ß. *cubebar. cardamom. macis,* an. ʒ. j. *sem. pæon. excort. nucis moschat.* an. ʒ ß. *sem. ocymi caryophyll. maioran. spica Indica galang.* an. ʒ. j. *sacchar. albi* ℥. iv. Dissoluatur saccharum cum *syrup. stœchad.* & add. *conseru. lauendul.* ℥. j. Misce. F. Elect.

Vel ♃. *Conseru. stœchad. betonic.* an. ℥. j. *enulæ, anthos,* an. ℥. ß. *spec. diambr. diaplirii, theriaca,* an. ʒ j. cum *syrupo de stœchade*, F. Elect.

Vel ♃. *Conseru. anthos, lauendul.* a. Vnc. sem. *maioran.* ℥. ij. *euphrag. rosar.* an. Vnc. j. *calam. aromat. condit. myrobal. chebul. condit.* an. ℥. sem. *spec. diambr.* ʒ. j. *ol. destill. fœnicul. carui,* an. gutt. vj. *caryophyll. nuc. mosch.* an. gutt. ij. *Cum syrup. de stœchad.* F. Elect.

Vel ♃. *Conseru. flor. rorismar. lauendul. betonic.* an. ℥. sem. *Mithridat.* ʒ sem. *elect. diacor.* ℥. sem. *puluer. nuc moschatæ, macis, caryophyll. cubebar. cardamomi,* an. ʒ sem. *sem. carui fœniculi, seselios, eruc.* an. ℈. j. *extr. pæon. visci querni* an g̃ v *enula* g̃. viij. *spec. diaplir.* ℈. ij. *diamosch. dulc* ʒ j. *diagalangæ* ʒ sem. *aq. theriac. apoplect.* an. ℥. sem. *spirit. vitr.* ʒ. sem. *Cùm syrup. de cortic. citri & mina cydonior. arom.* an. q. s. F. Electuarium, seu Conditum de quo manè & serò dosis, nucis moschatæ magnitudine capiatur.

Aut sumantur manè sem. fœnic. carui, grana iuniperi, cubebæ, vel horum condita, & confectiones. Præcipuè commendatur sem. pastinac. syluestr. & aquilegiæ saccharo obductum.

Vel ♃. *Puluer. rad. pæoniæ ireos, margarit. præpar.* an. ℈. j. *ol. destill. succin. cinamom. caryophyll. carui, nucis moschat.* an. gut. iij. *sacchar. in aq. lauendul. dissolut.* ℥. iij F. Rotulæ.

Vel ♃. *Spec. diambr. diamosch. dulc.* an. ℈. j. *aromat. rosat.* ℈. ij. *corall. rubr. succin. alb.* an. g̃. xvj. *cardamom. nucis moschat. santali citrini*, an. Drach. sem. *cubebar.* ℈. j. *cinamom. macis,* an. Drach. sem. *sacchar.* Vnc. vj. Dissolu. in aq. rosar. & F. Rotulæ, quæ inungantur ol. anisi, vel fœniculi.

Vel ♃. *Margarit. præpar. corall. rubr. præparat.* an. ℈. j. *ol. caryophyllor. nuc. moschat. anisi,* an. gutt. iv. *sacchari in aq. rosar. diss.* ℥. ij. F. Rotulæ.

Vel ♃ *Spec. dianthos, diamosch. dulc. aromat. ros.* an. ʒ. sem. *extr. pæon.* ℈ j. *ol. nuc. mosch. destill.* gut. x. *fœnicul.* gutt. vj. *sacch. in aq. lauend. diss.* ℥. iij. F. Rotulæ.

Vel ♃. *Sem. pæon. pastinac. syluestr. carui,* an. ℈ j. *rad. pæoniæ, visci querni cubebar. cranij human. præpar. granor Paradis.* an. ʒ sem. *spec. diamosch. dulc.* ℈. ij. *sacchar. albiss. in aq. rosar. & rorismar dissol.* q. s. F. Morsuli.

Alij ♃ *Conseru. flor. beton.* ʒ. ij. *myrobal chebul. condit.* Dr. j. *cortic. citri. condit* Dr. ij. *spec. diambr.* Scr. j. *dianthos*, Scrup. sem. *puluer. puleg.* Scr. ij. *cubebar. caryophyll. cardamom.* an. Dr. sem. *calami aromat.* Scr. j. *extr. pæon.* Scr. sem *galangæ* g̃. vij. *smaragdi præparat.* Scr. sem. *solut. margarit.* Scr. ij. *corall. rubr.* Scr. j. *ol. carui macis,* an. gutt. v. *nuc. mosch.* gutt. viij. *sacchar. opt. in aq lilior. conuall. dissol.* q. s. F. Morsuli Dr. ij. pondere, de quibus manè & serò vnus atque alter capiatur.

Vel ♃. *Spec. diamosch. dulc* Scr. ij. *diambr. dianthos, diagalang. diaplir.* an. Dr sem. *puluer. cubebar. cinamomi, cardamomi,* an. Scr. j. *conf anthos* ʒ sem *sacchar. albiss. in aq. beton. dissol.* ʒ iv. sem. In fine adde *ol. caryophyllor.* gutt. iij. F. Confectio in morsulis.

Vel ♃ *Sacchar. ros. tabul. in aq. scorzoner. dissolut.* Vnc. iv. *rad. pæoniæ ireos, scorzoner.* an. Scr. sem. *Doronici* Drach. i *spec.* *diantbos, arom. rosat. diatrion. santal.* an. Scr. j. *extr. pæon.* g̃ x. *ol. nuc. mosch. macis,* an. gut. iv. *cortic. citri fœnicul.* ac gutt. ij. F. Morsuli.

Alij ♃. *Sacchar. albi* ℔. j *cinamomi, zingiberis, ireos, macis, nuc. mosch. cardamomi, cubebar. caryophil.* an. Dr. j. *fol. euphras.* ℥ sem. *amygd. dulc. mundat.* ℥. j. Cum aq. *euphras.* q. s. F. s. a. Morsuli.

Vel ♃. *Cubebar. cardamom. fl. lauendul.* an. Dr. sem. *nucis, piper. longi. pyreth.* an. Scr. sem. *mosch. ambræ,* an. g̃. ij. Cum *mucilag. tragacanth. aq. cinamom. factâ.* Fiant Trochisci, qui in ore detineantur, & sensim deglutiantur.

Efficax est ad vertiginem depellendam Aqua vitæ rubea, Electoris Saxoniæ vulgò dicta, quæ hoc modo paratur:

♃. *Cinamom. opt.* ℥. j. sem. *zingiber alb. caryophyll. santal. rub* an. ℥. sem. *macis, nucis moschat. piperis. galangæ, cardamom. cubebar. specier. aromat. rosat. diamb. dianthos,* an. Drach. ij. *sem. anisi, coriand. prap. maioran. basilici, flor. lauend. anthos spicanardi*, an. ʒ. ij. *rosar. rubr.* M. j. Incisa crasso modo infund. in *spiritus vini opt.* ℔. v. *aq. rosar. moschat.* ℥. ix. *caryophillor. cinamom.* an. Vnc. i. (Caryophylli aq. borrag macerantur, & postea destillantur; hæc est aq. caryophyll.) *vini malnatic.* ℔. i. sem. Macerentur omnia per dies iv. Postea exprimantur, & colentur per manicam Hippocratis.

Colaturæ add. *sacchar. cand.* ℔. ii. Sinantur per biduum ista stare, deinde bis vel ter colentur, donec liquor clarescat.

Commendantur etiam valde aqua, vel spiritus rorismarini, in Vertigine continua, præcipuè à caussa frigida, & hyeme, ac aëre frigido, cuius Vnc. sem. exhibeatur: vt & aq. cinamomi, vel aq. & extract. scorzoneræ, quæ peculiari proprietate contra Vertiginem opitulatur.

Est & hæc Aqua efficax:

♃. *Saluiæ, mentha crispa,* an. M. j. *flor. lauendul.* M. ij. *maioran. rutæ, rorismarin.* an. M. ß. *nucis mosch. caryophyll. macis,* an. ℥. ß *granor. Paradis. cinam. granorum iuniper. sem. pæon.* an. ℥ ß. Infundantur in s. q. vini Rhenani vel Maluatici per dies aliquot, postea destillentur. Aqua hæc ad vsus tam internos, quam externos commoda est.

Aliæ aquæ compositæ ad vertiginem descriptæ habentur in *Institut.* Efficaces sunt & sequentes, quarum prior Dresdæ in vsu est:

♃. *Veronic,* M. iv. *euphrag.* M. iij. *fol. maluæ* M. ij. *lauendul. rorismarin. cardui benedicti,* an. M. ß. *stœchad. Arabic.* M. j. *rad. bryon.* ℥. iij. *castorei* Drach ß. *cinamom.* Drach. i ß *vini veteris optim.* ℔. iij. *aq. lauendul. veronic. tiliæ, lilior. conuall. betonic.* an. ℔. ß.

Stent infusa in loco calido per biduum, postea s. a. destillentur, Dosis cochleare manè & vesperi, vel per se, vel cum pulueris contra vertiginem Dresdensis suprà descripti, Drach. i.

Vel ♃. *Radic. bryoniæ, scorzoneræ,* an. ℥. ij. ß *pæon. Imperat.* an Drach. vj *herb. veronic. betonic. saluiæ, cardui benedicti,* an. M. ij ß. *maioran.* M. j ß. *flor. anthos, lauendul. euphragiæ,* an. M. ß. *confect. anacardin.* Drach. vj *cinamomi elect.* ʒ. i. *cubebar.* ʒ. ij. *ligni aloes* Drach. j ß *castor. elect.* Drach. ß. *aq. veronic. lauendul. flor. tiliæ,* an. ʒ x. *scorzoner.* vel *saluiæ* ℔. ß. *vini Hispan.* ℔. ii.

M. & infunde per dies 14. in loco calido. Postea destillentur.

Vel ♃. *Flor. lilior. conuall.* ℔. j ß. *lauendul. tiliæ,* an. ℔. ß. *pæon. fol. beton.* an. ℥. ij. *visci querni* Drach. i. ß. *rad pæon.* ʒ. ij. *cubebar. castorei,* an. ʒ. ß *macis, cardamomi, cinamomi,* an. ʒ. iij. *vini generosi Rhenani* ℔. v. Macerentur per dies 7. vel 8. Deinde destillentur per B.

Et ne post pastum vapores multi ad caput ascendant, idque debilitent, talis Tragæa parari potest.

♃. *Confect. sem. Coriandr. anisi. fœnicul. carui, cubebar.* an. ℥. ß. *cinamomi* Drach. ij *macis* Drach. i. *sacchar. rosar. tabulat.* ℥. i. F. Tragæa.

Vel ♃. *Puluer. cydonior. exsic.* ʒ. i. *sem. coriandr.* ʒ ß. *nuc. moschat. macis,* an. ʒ. i. *mastich. sem. anisi, fœniculi*, an. ʒ. sem. *cinamom. cortic. citri.* an. Drach. j. *sacchar. rosat. tabul.* ℥. v. Misce.

Inter externa sunt odoramenta, ex *nigella, maioran. castor. menth. & puleg. cum aceto.*

Vel hoc tale pomum.

♃. *Ladani puri* ʒ. ij. *styracis calamit.* ʒ. sem. *benzoës* Scr. i. *ol. destillat. caryophyllor. macis,* an. gutt. iv *gallia moschat.* Scr. i. F. Pomum.

Vel paretur sequens Nodulus, & odorandus in manibus teneatur:

♃. *Summit. maioran. stœchad. Arab.* an. P. i. *flor. lauend. rorismarini,* an P. sem. *nucis moschat.* ʒ. sem. *caryophyllor. cubebar.* an. Scr. sem. *sem. nigell. in aceto quinquies macerati*, ʒ. ij. *erucæ* Scr. ij. *castor.* g̃ iij.

Ex concisis fiat Nodulus rotundus ex serico cubeo, cùm stylo, qui manibus, vti dictum teneatur.

Vel in aqua sequenti intingatur, naribúsque sæpius admoueatur.

♃ *Aq. multipl. infus. flor. lauendul.* ℥. ij. *apoplect.* ʒ. sem. *maioran. rutæ, saluiæ,* an. ℥. i. *cinam.* ʒ. ii. M.

Balsamum.

℞. *Ol. nuc. mosch. express.* ʒ.j. *styrac. calamit.* g̅.v. *ladani* g̅ iij. *ligni aloës* g̅.ij. *mosch.* g̅.iij. *ambræ* g̅.j. *ol. lauendul. maioran.* an. gut. ij. *croci. caryophyll.* an. gut. j. Cum *aq. rosar.* q.s. F. Balsamum.

Inunctiones fiant *ol. rutac. laurin. nucis moschat. succin. balsam. apoplect.*

Vel ℞. *Ol. nuc. mosch. express.* ʒ j. *ol. destill. caryophyll. maioran. rorismar.* an. gutt. iij *succini* gut. ij. Misce, & eo tempora, nares, occiput inungantur, vel exceptum gossypio auribus indatur.

Vel ℞. *Ol. nuc. mosch. express.* ʒ.j *spec. diambr. diamosch. dulc.* an. ℈ ß. *ol. succini* gutt. vj. *moschi* g̅. ij. M.

Vel ℞. *Balsami saluia, rorismarin.* an. ℈. ß. *caryophyll* g̅ vij. *ol. nucis mosch. express.* ʒ j. *lauendul.* gutt. iv. *succini* gutt. ij. *ambra* g̅. iij. *moschi* g̅. iv. *zibeth.* g̅ v. Misce pro Balsamo, quo nares & tempora sæpius inungantur.

Nonnulli commendant pinguedinem damarum temporibus illitam.

Lotiones fiant ex decocto *pulegij hyssop. serpilli, rosar. betonic. stœchad. maioran. saluia, rad. ireos, bacc. lauri.*

Valde commendatur bombyx exsiccatus, & puluerisatus vertici inspersus, quo Carolum V. frequentissimè vsum ferunt.

Puluis etiam sequens capiti inspergi, vel cucupha inde parata capiti imponi potest.

℞ *Herb. rorismarini, maiorana, saluia,* an. P. iij *flor. chamamel.* P. ij. *serici crudi* ʒ. ß. *rad. Imperator.* ʒ. j. Misce. F. Puluis grossus.

Possunt & sacculi capiti imponi, ex plantis modò enumeratis parati.

Auribus immittatur *ol. caryophyl. cinamon.*

Ex periaptis commendantur, præter crystallum, corallia rubra, vt & succinum, siue de collo gestetur, siue pocula inde parentur, siue in portu suspendatur. Montuus, *in anasc. morb. lib. 1. cap. 12.* ex Nicolo virgam vulpis capiti alligatam vertiginem tollere scribit. Ruellius corollam ex foliis vlmi paratam capiti imponi iubet.

Puluis ab apoplexia praseruans.

Et cùm vertigo ista per essentiam sæpe in apoplexiam degeneret, ad præseruandum ab apoplexia apud multos in vsu est hic Puluis; cuius Drach. j. singulis mensibus ante nouilunium cum aqua lauendul. aut cerasorum datur.

℞ *Succin. præpar.* Drach. ij. *spec. diarrhod. abbat.* ʒ. ß. *rad. paeon.* ℈. ij. F. Puluis.

Exemplum eiusmodi Vertiginis extat apud Solenandrum *sect. 1. consil. 2.* Forestum, *lib. 10. obseru.*

Secundò.

De vertigine per Consensum orta.

Caussa.

Vertiginis per consensum caussa.

Vapor verò, qui Vertiginem per consensum excitat, ex variis locis eleuari potest. Freqnenter excitatur Vertigo per consensum è ventriculo, vaporibus ab humore bilioso, vel pituitoso, vel cibis corruptis ad caput ascendentibus.

Primò enim cùm bilis per inediam in eo efferuescit, & hepar excrementa sua ad ventriculum mittit, vapores copiosi ad caput eleuantur, & vertiginem excitant: quod picrocholis inprimis accidere solet. Deinde idem ex pituita interdum euenit, vt & ob ventriculi imbecillitatem, propter quam ex cibo & potu vaporosus & flatulentus spiritus gignitur, & cibus in eo corrumpitur. Feruntur autem hi vapores ad caput faciliùs, cùm agitantur: id quod fit, ab inedia, motu nimio, vt vectione, aut nauigatione; cuius rei exemplum habet Forestus *lib. 10. obseru. 49. in Schol.* de quodam Iuuene, qui si curru veheretur, vertigine, nonnunquam & syncope, corripiebatur; cùm pedes sine incommodo magnum iter conficere posset.

Iidem vapores ab aliis quoque partibus, hepate, liene, vtero, venis mesaraicis, intestinis item, & vermibus in iis, communicari possunt: sicut & à parte aliqua externa. Vt enim vapor malignus à pede, vel alio membro externo auræ alicuius instar eleuatus, epilepsiam quandoque excitat: ita & ab eodem Vertigo generari potest. Vnde & Vertigo interdum epilepsiam præcedit, eiúsque mox secuturæ præsagium est.

Aliquando & per totius corporis & venosi generis consensũ accidit vertigo, vt in febribus, quæ [illegible] ab Hippocrate, *in Coac.* dicuntur. Vbicunque enim in corpore tales vapores generantur, si per venas & arterias, vel etiam per vias apertas, vt œsophagum & asperã arteriam, sursum ascendũt, & ad cerebrũ penetrant, spiritúsque agitant, vertiginem excitare solent. Id quod & ebriis interdum euenire solet, quibus à potu, vel multo, vel potenti & spirituoso, caput vaporibus repletur.

Signa Diagnostica.

Vertiginis per consensum signa.

Si per consensum oriatur Vertigo, malum per vices affligit, nulla capitis p.n. affectio, aut sensuum læsio præcessit, aliarumque partium affectarum signa adsunt; & Vertigo crescit, aut imminuitur, prout ipse affectus partis, quem sequitur, minuitur vel augetur.

Et quidem si sit à ventriculo, aderit cruditas, nausea, oris amaritudo, quia linguæ tunica ventriculi tunicæ continua est: [illegible], teste Hippocrate, *4. aphor. 17.* & quidem ieiunos maximè, infestat, quia bilis in eo tum efferuescit, & ad eum vndique alimenta attrahentem hepar excrementa sua transmittere solet: Sumpto cibo minuitur, vel cessat, cessat quoque, post vomitionem: & alia affecti ventriculi signa adsunt.

Si ab aliis partibus malum originem habeat, earundem affectarum signa aderunt, vt si ab vtero Vertigo proueniat, mensium suppressio, vteri strangulatio, vel alia eiusmodi aderunt.

Si per consensum totius Vertigo accidat, affecti quoque totius corporis signa aderunt, vt in febribus fieri solet.

Et quidem si signa coctionis præcesserint, hæmorrhagia critica sequitur: si nulla, à febris potiùs malignitate prouenit.

Si verò absque febre sit, & à sanguine calido & flatuoso in venis proueniat, imprimis post motum corporis vehementem Vertigo excitari solet. De quibus omnibus etiam suprà, *part. 1. c. 6.* dictum.

Prognostica.

1. Vertigo, quæ accidit per consensum alicuius membri stupore affecti, epilepsiæ, vel apoplexiæ indicium est.

2. Si vertigo accidat in febre ob crisin instantem, salutem indicat, modò vires constent. Si ante signa coctionis accidat, periculum portendit. Si medio modo sese res habeat, crisin imperfectam & malam denunciat.

Indicationes.

Vertiginis per consensum curatio.

Vt Vertigo per consensum rectè tollatur, necessarium est humorem, qui vaporem illum subministrat, præparare, si opus sit, & euacuare: vaporem ipsum, qui ad caput ascendit, reuellere, intercipere, (quam ad rem clysteres vtilissimi sunt) & repellere, si per vasa externa feratur: eum verò qui iam caput occupauit, discutere, & partem ipsam mittentem roborare, eique naturalem dispositionem restituere, ne in eâ materia vitiosa vapores transmittens generetur: simul & ipsum caput roborare, vt vapores non suscipiat, aut facilè discutiat, & ij qui ascendunt, non ita facilè spiritus commouere possint. Et quidem si affectus non vrget, à caussæ, à qua is pendet, remotione curatio inchoanda: si verò, malum vrgeat, ipsi primo prouidendum, vt supra, de curatione paroxysmi, dictum.

Auxilia.

In sanguinis missione, si ille euacuandus sit, attendendum, vt præseruationis gratiâ venæ in cruribus potius aperiantur, quàm in brachio, vt Galenus, *l. de missione sang. c. 19.* docet: vtpote quæ non solùm sanguinem euacuare, sed & reuellere, & ad partem contrariam trahere potest. Atque id præcipuè faciendum, si menses vel hæmorrhoides suppressæ vertigini caussam præbeant.

Si à ventriculo sit Vertigo.

Vertiginis à ventriculo curatio.

Humor in ventriculo contentus, vomitu, nisi quid prohibeat, aut purgatione per aluum euacuandus, præmissa, si opus est, præparatione. Quanquam enim Hippocrates, *lib. de loc. in homin.* vomitum, vbi oculi affecti sunt, damnat: tamen de eo solùm oculorum affectu id intelligendum est, qui ex primaria in cerebro caussa est, non verò per consensum ventriculi ortus. Et ne in vomitu æger vertigine corripiatur: capútque lædatur, vtile fuerit, fasciâ caput, dum æger vomit, constringere, aut oculos obuoluere, & ad suturam coronalem aliqua medicamenta adstringentia adhibere, quæ cerebrum à vaporibus ascendentibus tueantur: qualia sunt flor. rosar. rubrar. myrtilli, balaustia, nux moschata, acetum: vel vaporum ad caput ascensus clystere iniecto prohibendus. A vomitu verò statim aliquid aromatici rosati, vel myrrhæ, vel syrupi de mentha, vel de cortic. citri propinandum, ad ventriculum roborandum, & vaporum ascensum prohibendum. Si verò euacuatis cruditatibus affectio non cesset, aluus leniter purganda, & quidem in purgatione inchoandum à lenioribus, vt mannâ, syrup. rosar. solut. pilul. ex aloë paratis, & similibus: quæ si non suffecerint, humore præparato ad fortiora deueniendum.

Si æger sit picrocholus, non diu ieiunet, sed cibum sumat maturius, vt vertiginem præcaueat: aut si ieiunum paroxysmus inuadat, statim cibus exhibeatur.

Tandem quæ ventriculum roborant, & confortant, & halitus ascendentes compescunt, aut in ventriculo discutiunt, vsurpanda, cùm interna, tum externa. Et quidem considerandum, an cruditas sit nidorosa, & humores calidi & acres in ventriculo abundent: an verò acida: & prout opus, cura instituenda, sicut hac de re suprà, *part. 1. c. 6.* dictum. Ne post cibum etiam sumptum multi vapores ad caput ascendant, vertiginémque renouent, tragea antea propositæ vsurpandæ, quæ hic vtilissimæ sunt: vel hoc Electuarium.

℞. *Conseru. rosar.* ℥. ij. *maioran.* ℥. j ß. *cydonior. condit.* ℥. j. *cort. citri condit.* ℥. ß. *myrob. chebul. condit.* N. ij. *sem. coriandr. præpar. corallor rub. prap.* an. ʒ. j. *mastich.* ʒ. ß. Cum *syrup. cydonior.* F. Electuarium.

Si ab Hepate, Liene, Vtero, vel toto corpore.

Vertiginis ab hepate, liene, vtero, toto, curatio.

Vertigo ortum habeat, curatio & ad partem mittentem, & recipientem dirigatur. Pars nimirum, cuius [illegible] vertigo oritur, euacuetur, seu venæsectione, seu purgatione, prout natura humoris peccantis requirit. Per venæsectionem cucurbitulas, scarificationes, frictiones, reuulsio instituatur: si consueta aliqua euacuatio suppressa sit, reuocanda ea, & pars cùm mittens, tum recipiens roboranda. Si reliqua auxilia non prosint, nonnulli arterias post aures scindere iubent, vt ita via,

per

per quam à toto, vel ab aliqua parte ad caput feruntur vapores, intercludatur.

Verùm de arteriarum sectione antea, vbi de Vertigine per primarium capitis affectum, cui præcipuè competit, egimus, dictum. Tutiùs hîc venæ frontis, vel temporum, si cæ turgeant, vel venæ sub lingua aperiuntur, vel in brachio fonticulus excitatur. Si tamen ex hepate, vtero, suppressis hæmorrhoidibus, vlcere, aut fistula aliqua in locis inferioribus, malum originem habeat, fluxio antiqua reuocanda, vel loco eius fonticulus in cruribus aperiendus.

Vteri etiam regioni applicari potest *emplastrum de galbano*, seu *matricale, & emplast. de mastich.* modò recentip mensium id non prohibeat.

In critica in febribus Vertigine nihil agendum, capitique nihil applicandum, neque natura in opere suo turbanda. Si tamen crisis non rectè procedat, promoueri potest, vt alibi dictum.

Tertiò,

De Vertigine à Meatuum Cerebri angustia.

Caussa.

Vertigo à meatuum cerebri angustia. Non solùm verò à vaporibus spiritus animales in cerebro agitantur, sed & cerebri meatuum angustia eiusdem motus caussa esse potest, cùm scilicet spiritus animalis per loca impedita mouetur & retrocedit. Angustia tamē hæc non est integra, aliàs enim Apoplexia sequeretur.

Fit autem hæc angustia,

1. Ab obstructione, quam pariunt vapores crassi, quæ non diu durat. Vt enim subitò oritur: ita etiam subitò resoluitur vapor. Quandoque & aqueus, serosus, atque pituitosus humor, qui cerebri anfractus, spatiáque adimplens, & flatuum copiam simul generans, in eo fluctuat, & Vertiginem illam, quæ apoplexiam & catum præcedere, ac minari solet, & frequens ac diuturnioe est, excitat, vt hac de re Platerus docet.

2. Ex cranij fractura, ac cerebri compressione, eadem angustia, & hinc sequens Vertigo excitari potest.

3. Angustiam hanc productam fuisse à vase venoso cerebri, omnibúsque illius arterijs ab exortu, & ingressu in caluariam vniuerso per cerebrum ductu coalitis, induratisque, glandulisq; paruis toto processu distinctis, obseruauit Platerus sectione in quodam mercatore, qui multis annis Vertigine laborans, nec ambulare, nec è lecto ampliùs surgere, quin corrueret, poterat. Ab angustia enim vasorum cerebri, spiritus impediti retentique in cerebro; eò leui corporis motu circumducti, incurabilem Vertiginem pepererant.

Potuit ad vertiginem hanc etiam facere humor aliquis corruptus in glandulis illis hærens, qui moto corpore, & sanguine spirituoso arteriarum & venarum simul excitatus, tetros emisit halitus, qui spiritùs animales peculiari vi turbare valuerunt. Cui rei fidem facit Fernelius, qui refert occasione alicuius particulæ in occipitio dolentis, & post leuem contrectationem, noxium vaporem in cerebrum efflantis, vertiginem concitatam fuisse.

Nonnulli & subsidentiam addunt, eamque fieri statuunt à veneno, aut humore acri, vellicante ventriculos cerebri, aut ex nimio dolore in quacunque corporis parte; vt in morsu otis ventriculi, in fame item sine vapore aliquo sursum misso. Verùm non probabile est, ex istis caussis cerebrum ita moueri posse, vt subsideat. Vero magis consentaneum est, à spirituum perturbatione & agitatione ex istis caussis, quæ & materià aliquâ communicatâ, & sine materiæ communicatione fieri potest, Vertiginem produci.

Signa Diagnostica.

Si vertigo fit ab obstructione, signa adsunt vaporum & humorum illam inducentium, & pituitæ præcipuè in cerebro redundantis. Et quidem quæ ex vapore obstruente fit Vertigo, citò soluitur; quæ verò ab humore, pertinacior est.

Si humor aliquis extra vasa hæret, quandoque etiam ægri de fluctuationis quodam sensu in capite conqueruntur; estque hæc etiam vertigo frequens, & diuturna.

Si à compressione, ictus, aut compressio, aut fractura cranij præcessit.

Si à coalitu vasorum fit Vertigo, grauissima illa est, & diuturna, vt historia antea à Platero adducta docet. Vix tamen in viuente homine de caussa hac aliquid certi statui potest, sed sectio demum post mortem Medici coniecturam confirmat.

Prognostica.

Difficilis curatu est Vertigo, quæ à compressione, ac obstructione prouenit, & apoplexiam, aut catum præcedere, ac minari, & nisi præcaueatur tandem in hæc mala terminari solet. Coalescentia verò vasorum cerebri incurabilem vertiginem gignit.

Curatio.

Cùm autem quâ ratione angustia cerebri à quacunque caussa curanda sit, suprà, *part. 1. c. 17.* dictum sit: nihil ampliùs hîc de ea addere opus est; sed quæ ibi dicta sunt, in vertigine ex angustia meatuum cerebri curandâ, omnia locum habent.

Quartò,

De Vertigine à Spirituum ex Caussis euidentibus agitatione.

Caussa.

De vertigine à spirituum ex caussis euidentibus agitatione. Spiritûs, præter dictas hactenus caussas, etiam euidentes caussæ agitare possunt. Faciliùs tamen id præstant, si interna dispositio, & debilitas cerebri adsit.

Et primò quidem spirituum circumrotationem excitant caussæ externæ, vt corporis in gyrum conuersio, rerum externarum circumrotatarum, & variè motarum; vel aquarum vorticosarum aspectus, ab alto prospectus, item ambulatio per pontem angustum, & tremulum, aspectus rerum insigniter splendidarum, vt Solis; exercitium intempestiuum, & motus corporis vnde conualescentibus surgentibus, vel se mouentibus Vertigo obrepere solet; vehemens fragor tonitrui, bombardarum, capitis percussio, & casus in caput, percussio in dorso, quæ & ipsa quandoque ob consensum spinalis medullæ vertiginem excitat.

Deinde internæ, vt Imaginatio. Siquis enim fortiter imaginetur obiectum in gyrum motum, spiritibus animalibus, vt etiam in gyrum moueantur, occasio potest præberi. Ita animi perseuerantes vel inhærentes commotiones, spiritibus sæpe, & validè in cogitationibus illis profundis, & assiduis, vt & vigiliis, exagitatis, vertiginem pariunt.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur hæc Vertigo facilè ex ægri & adstantium relatione, qui caussas quæ præcesserunt, & vertiginem inducere valent, patefaciunt.

Prognostica.

Non adeò periculosa hæc est Vertigo, nec diuturna, vt reliquæ differentiæ.

Curatio.

Caussis enim illis cessantibus, cessat Vertigo; accedente inprimis quiete, & somno: ac proinde aliâ curatione opus non est. Si tamen non planè cesset, frictiones extremorum vtiles sunt.

QVÆSTIO I.

An vertiginis, quæ dantur, differentiæ sint saltem secundùm gradus, an verò etiam secundùm speciem.

An vertigo differat secundum gradus an secundum speciē. Vertiginis non eandem esse rationem, sed aliquando solam imaginationem, interdum & visum lædi, ac tenebras oculis offundi, interdum prætereà etiam ægros concidere, notum est. Sed an hæ vertigines gradu, an verò specie differant, controuertitur. Gradibus saltem differre, plerique statuunt. Ludouicus Mercatus verò, *tom. 3. lib. 1. c. 9.* non gradu tantùm, & secundùm magis & minùs, sed specie distinctas esse has tres differentias, statuit; hac in primis ratione ductus, quòd differre eas videmus non solùm ratione partis affectæ, sed & facultatis læsæ, & morbi, à quo oriuntur. In vertigine enim simplici anteriorem cerebri partem affici, lædique facultatem imaginatiuam, ob deprauatum spirituum motum; in tenebricosa etiam oculos pati, læsa Facultate visiua, ab obstructione facta à vapore in neruis opticis commorante: in caduca denique posticam cerebri partem, & loco-motiuam facultatem per consensum, à deprauato motu spirituum in parte cerebri posteriore. Verùm controuersia hæc non difficulter solui posse, & vtrumque rectè dici mihi videtur, modò res rectè explicetur. Gradibus differre has vertiginis differentias existimo, ratione caussæ, cuius minor est vehementia in vertigine simplici maior in tenebricosa, maxima in caduca. Si enim caussa sit leuior, vt saltem prauus spirituum motus, isque leuior inde excitetur, imaginatio saltem deprauatur: si verò sit grauior, & seu à vapore copiosiore nerui obstruantur optici, seu motus ille spirituum sit tantus, vt liberè in neruos opticos influere non possint, tenebræ etiam oculis offunduntur: si verò caussæ eiusdem vis sit tanta, vt etiam influxus spirituum in neruos motui inseruientes prohibeatur, ægri concidunt. Si autem vertigo, vt actio animalis læsa consideretur, omnino species hæ tres vertiginis differre videntur. Nam in simplici vertigine vnica saltem actio, imaginatio, læditur: in tenebricosa duæ, imaginatio & visus in tertia tres, imaginatio, visus, & motus animalis. Etsi autem ad vertiginis essentiam constituendam sufficiat sola imaginatio læsa, & neque visus, neque motus læsio ad essentiam vertiginis pertineant, & posteriores duæ differentiæ affectûs compositi sint, in quibus plures actiones animales læduntur; quia tamen ferè eadem curandi ratio est, & à communi caussa, gradibus saltem differente, pendent, eàque sublatâ cessant, Medici, quos & ego secutus sum, has differentias non ad eos affectus, in quibus actiones animales plures læduntur, sed ad eos, in quibus vna animalis actio læditur, referunt.

QVÆSTIO II.

An temperies, vel humor sine vapore Vertiginem producere possit?

Dubitant equidem nonnulli, an solus vapor, an verò etiam humor

An sine vapore possit vertigo excitari.

humor possit inordinatum hunc motum spirituum inducere: imò nonnulli affirmant; solam intemperiem calidam sine humore & flatu vertiginem inducere posse, atque exemplo aquæ feruentis id probare conantur, quæ mouetur in gyrum à calore ignis. Rem tamen planam esse puto. Humor certè, nisi ex eo flatus excitetur, spiritûs ita agitare non potest. Neque caliditas id per se præstat; cum in multis affectibus capitis spiritus incalescant sine Vertigine. Neque exemplum aquæ feruentis id probat. Quod enim aqua feruens agitatur & mouetur, caussa sunt partes illæ aquæ, quæ vi caloris aëtescunt, aut, vt aliis placet, partes ignis permistæ, quæ cùm vtpote leuiores, sursum tendant, & exitum quærant, aquam simul mouent.

QVÆSTIO III.

An repellentia locum habeant in Vertigine per consensum partium inferiorum?

An repellentia in vertigine locum habeant.

Respondet quidem Massarias, quamlibet materiam repellendam esse; & quanquam huiusmodi repelentia præsidia, aliquo incommodo non careant: tamen longè maiorem vtilitatem afferre. Verùm in omnibus affectibus capitis per consensum, tutiùs semper reuellentia & intercipientia, quàm repellentia adhibentur.

QVÆSTIO IV.

Quâ ratione prospectus ab alto, & in profundum, Vertiginem excitet.

Quomodo prospectus ab alto vertiginem excitet.

Cur ab obiectis externis circumrotatis, & variè motis Vertigo excitetur, res non ita difficilis est. Ad obiecti enim talem motum per species visibiles, spiritus optici speciei visibilis in oculo receptæ celeritatem veluti sequentes, simili modo concitantur, & agitantur. Hinc ij, qui Vertigini sunt obnoxij, ad rerum talium aspectum oculos claudunt, vel obuelant, & iumentis, quæ molas in gyrum circumducunt, oculi obuelari solent, aut cæca in hanc operam eligi. Quomodo verò rerum profundarum & ab alto prospectus Vertiginem generet, non ita planum est. Theophrastus caussam refert in titubationem, & dissipationem spirituum externorum, qui interiores agitent. Cùm enim spiritus visorij, vbi res profundæ spectantur, in immensum quasi protendantur, in tanta spatij longitudine firmos manere non posse, sed titubare quasi, & tremere, eúmque tremorem radiorum communicatum spiritibus cerebri, eos similiter mouere existimat. Verùm malè præsupponit, visionem fieri radiorum & spirituum emissione, & spiritus continuò ab oculo ad rem visam extendi, & quasi baculum vel funem tremere posse. Et si saltem longitudo spatij esset in caussa, cur non etiam prospectus in altum, & stellatum aspectus vertiginem moueret.

Hercul. Saxonia ex aspectu rei profundæ spiritum animalem ita consumi putat, vt propter eius defectum, ne vacuum detur, postea attrahantur vapores; qui vertiginem excitent. Verùm enimverò non plus spirituum in rei profundæ, quàm propioris aspectu consumitur. Et si hæc huius rei caussa esset, etiam res longinquæ è directo in plano, vel alto positæ, æquè ac res profundæ, vertiginem excitare deberent.

Probabilius est, ex rei quasi horrendæ & metuendæ, ac periculosæ aspectione terrorem & metum excitari; & spiritûs primùm vitales, & ab his animales, vtpote qui ex illis generantur, agitari, & ab illorum cursu & recursu etiam hos inordinato motu moueri. Vnde qui assueti sunt in alto versari, neque metuunt sibi, si ex alto prospiciant, vertigine facilè corripi non solent. Ita capite deorsum inclinato, spiritibúsque tunc ab eo ad principium neruorum vergentibus, cùm illud sursum erigitur, iisdem spiritibus impetu ad propriam sedem remeantibus, vertigo excitari solet. Quanquam & sanguine venoso atque arterioso spiritus vitales continente deorsum fluente, & spiritus animales turbante ac mouente, idem & forsan faciliùs, accidere possit.

CAPVT V.

De Phantasia, Ratiocinatione, & Memoria imminuta, atque abolita.

Post sensus communis symptomata, de quibus hactenus egimus; explicanda veniunt symptomata, quæ Phantasiæ, Ratiocinationi, & Memoriæ accidunt; de quibus in *Institut. lib.3. p.2. sect.1. c.7. & s.2. c.4.* tractauimus.

Phantasia, Ratiocinatio, Memoria læsa.

Læduntur autem functiones illæ triplici modo: vel dum imminuuntur, vel dum abolentur, vel dum deprauantur. Imminutæ Phantasiæ & Ratiocinationis symptomata sunt. Mentis imbecillitas, & hebetudo, Tarditas ingenij, Stupiditas, & Torpor mentis abolitæ, Amentia. Ad deprauatas has actiones pertinent omnia deliriorum genera. Memoria verò, cuius officium est non iudicare, sed saltem imagines recipere, & retinere, debilitari & aboleri, deprauari verò non potest, vt plerique sentiunt.

De his itaque actionum principum læsionibus, quæ sine aliis, vt soporosis, & aliis, in quibus omnes animales functiones læduntur, affectibus contingunt, iam dicendum. Et primo quidem de imminutis & abolitis. Agemus autem de his coniunctim, quia communes caussas, & communem curandi rationem habent. Præterea læsa memoria plerumque stoliditatis caussa est. Cùm enim memoria species rerum non retinet, neque eas, vt debet, phantasiæ, & intellectui suggerit, facultates hæ obiecta, quibus exerceantur, non habent. Atque ita solùm occupantur circa species ab externis obiectis oblatas; ac in operatione non persistunt; & homines dicuntur stolidi, infantibus similes, qui non discurrunt circa species reseruatas, sed prout hoc vel illud ipsis offertur, ita iudicant, statimque & rei, & iudicij facti obliuiscuntur, & modò vnum, modò alterum appetunt & statuunt.

Phantasia & Ratiocinatio imminuta & abolita.

Primò ergo quod imminutas & abolitas has functiones attinet, pertinent huc omnes, qui adultiores facti, istas actiones, quæ hominis maximè propriæ sunt, vel nullo ferè modo, vel debiliter certè exercent. Quod malum longè maximum est. Cùm enim solis hisce functionibus homo à brutis differat, si iis destituatur & priuetur, ferè ad brutorum classem detruditur. Sunt tamen talium quidam gradus.

Quidam enim omni ferè ingenio destituuntur, & facultas imaginatrix, præcipuè verò ratiocinatrix, ita à caussis p.n. impedita est, vt nullos conceptus gignere possit, qui ad sapientiam spectent, nec illa ipsa principia, quæ ad disciplinas omnes in vniuersum discendas præsupponuntur, & præcognoscenda sunt, assequi queant. Qua de caussa omnis via, & ad sapientiam aditus ipsis præcluditur, atque in istis instituendis oleum & opera perditur: Qui amentes & Stolidi dicuntur; vitium ipsum ἄνοια, *Amentia*, & μωρία *Stultitia* nominatur. Alij sunt, qui primorum quidem principiorum cognitionem assequuntur, atque hinc aliquas conclusiones deducunt, sed magno cum labore: qui ingenio Tardi, Hebetes, Stupidi appellantur; vitium ipsum Mentis hebetudo, Stupiditas, Torpor ingenij. Etsi enim symptomata illa, præcipuè apud Latinos, nominibus non semper accuratè distinguantur, vsus tamen ferè obtinuit, vt in *Institut. loc. alleg.* dictum, vt ἄνοια dicatur, cùm Imaginatio, Ratiocinatio, & Memoria ferè abolentur: μωρία, vt ex Galeno, *1. prorrhet. comm. 2. t. vltim.* patet, cùm sine delirio homo parùm ratiocinatur; à quo vitio gradibus saltem differunt, Stupiditas, Tarditas, & Torpor ingenij. Cùm verò actio imminuta, & deprauata concurrunt, & homo parum ac malè iudicat, Stultitia appellari potest. Memoria, vt diximus, non deprauatur, sed vel imminuitur, vel aboletur. Læduntur autem actiones hæ vel seorsim, vt sola interdum ratiocinatio, interdum sola phantasia, interdum sola memoria; vel plures simul.

Dicemus verò in primis de Memoriæ læsione. Hac enim læsâ, vti diximus, læditur consequenter phantasia & ratiocinatio. Et læsæ memoriæ exempla sæpius offeruntur; Phantasia verò & ratiocinatio cùm plerumque vel à primo ortu lædantur, & homo stupidus, aut fatuus nascatur; vel ætate aboleantur, aut debilitentur, vt fit in senibus; vitia ea ferè incurabilia sunt.

Memoria læsa exempla.

Passim autem Memoriæ læsæ notabilia exempla occurrunt, quæ collegit Schenckius, *lib.1. obseru.128. & seqq.* Inter reliqua notatu digna sunt, quod Plinius, *natur. histor. lib.7. c.24.* narrat, quendam ex præalto tecto lapsum, matris, & affinium propinquorúmque cœpisse obliuionem: alium ægrotum, seruorum etiam; sui verò nominis Messalam Coruinum, Oratorem. Et Christoph. à Vega, *lib.3. art. Med. cap.10.* refert, Franciscanum quendam ex acuta febre ita memoriam amisisse, vt etsi priùs peritus esset Theologus, postea nec litteras agnosceret, neque nomina rerum, quæ sibi assiduè in vsu erant, memoriâ teneret. Et quod Bassianus Landus, *de human. historia*, recitat, Franciscum Barbarum, Hermolai amicum, Græcarum litterarum, quarum erat doctissimus, in extrema senectute oblitum esse; quanquam diiudicandi, & commentandi facultate polleret. Et quod de Studioso quodam Monspeliensi ex Rondeletij narratione Thom. Iordanus, *de pest. Phænom. tract.2. c.2.* habet, qui ex vulnere ita rerum omnium oblitus est, vt instar infantium Literam retrogredi, & prima pueris tradi solita elementa discere denuò necesse habuerit.

Caussa.

Caussa læsa Phantasia, Ratiocinationis, & Memoriæ.

Ad caussas horum symptomatum rectè inuestigandas, necessarium est quærere, quomodo, & quibus instrumentis hæ actiones in sanis perficiantur. Videmus enim homines etiam sanos secundum ætatis differentias diuersimodè has actiones edere. Primò enim infantes parum valent hisce functionibus, & à brutis non multum differunt: postea ætatis progressu magis magisque & memoria, & ratiocinatio, & phantasia sese exserunt, donec in adolescentia, & virili ætate ad ἀκμὴν perueniant, & quidem mirabiles & stupendos effectus homo edat. Hinc rursum declinante ætate vigor ingenij & memoriæ imminuitur, & tandem in decrepita ætate quasi repuerascunt plerique senes. Hæc in hisce ætatibus actionum istarum varietas animæ adscribi non potest, quæ ipsa semper eadem manet, nullamque alterationem & mutationem recipit, sed diuersitas ista omnis ex organorum, cerebri puta, & spirituum animalium diuersa dispositione prouenit. Cerebrum certum caliditatis & humi

& humiditatis gradum recipere ad has actiones, extra controuersiam est, idque vel ex eo patet, quòd infantes ob nimiam humiditatem in hisce actionibus minus valent; quâ absumptâ, & corpore indies sicciore euadente, facultates hæ magis sese exserere incipiunt.

Quis autem ille gradus sit, in hac humanæ mentis caligine determinare difficile est, imò impossibile. Ne dicam de occultis illis qualitatibus, quæ cerebro non denegandæ, ac modo substantiæ; vt nec de eo, quænam dispositio ad memoriam, quæ ad phantasiam, necessaria, & aptior sit. Videmus enim homines secundum has facultates variare, & rarissimè vnum aliquem hisce omnibus eminere. Id quod procul dubio à cerebri, & spirituum constitutione peculiari prouenit. Neque enim eadem omnibus actionibus æquè apta est. Primæ ætatis constitutio, vegetatiuæ, ac sensitiuæ actionibus apta est, non verò actionibus mentis: contrà senum constitutio ad has apta, ad illas verò inepta. Atque inde etiam accidit, vt in affectibus p.n. qui dispositionem cerebri, & spirituum mutant, quales sunt phrenitis, melancholia, mania, in momento quasi omni sapientiâ, & scientiâ, quâ antea præditus fuit homo, priuetur. Contrà etiam obseruatum, stolidos & stupidos plus ingenij ex morbo acquisiuisse. Aristoteles, *sect. 30. probl. 1.* refert de Maraco quodam Syracusano, quòd, dum mente alienaretur, præstantior Poëta erat. Notabilia verò huius rei exempla duo recitat Ianus Huartus, *Scrutiny ingenior cap. 7.* Primum: Cordubæ, anno 1570, in aula Regia fatuus quidam erat, Ludouicus Lopezius, qui ob iocos, & sales in gratia aulicorum erat. Is cùm febre maligna corriperetur, in medio morbo ad tantum iudicij & discretionis acumen peruenit, vt vniuersam aulam in admirationem raperet; & toto vitæ, quod reliquum habuit tempore prudentissimus perstitit. Alterum est hoc: Puer nobilis satrapæ cuiusdam in Hispania pedissequus, sanus ingenij stupidi, & pauci intellectus, postquam in maniam (melancholiam fuisse existimo) incidisset, tam aptè, tam prudenter ad interrogata respondit, tamque acutas & ingeniosas edidit regulas de administrando regno, cuius ipse se Dominum esse imaginabatur, vt prodigij instar videndi, audiendique eius caussa complures confluerent. Ille ipse, cui inseruiebat, herus rarò à lecto discedebat, *Deum* rogans, ne mentis ipsi restitueret Medicus sanitatem. Et cùm ipsum pristinæ sanitati restituisset, malè id habuit herum, doluitque, ex sapienti & ingenioso rursum stolidum reddidisse. Imò ipse puer ægrè tulit, se pristinam sanitatem recuperasse. Cùm enim in delirio viueret, eius animus subtilissimis mundi cogitationibus pascebatur, cuius Monarcham se esse imaginabatur, omnesque Reges, quasi Vasallos, se Dominum agnoscere credebat. Quod licet falsum esset, nihilominus tantam inde delectationem habebat, ac si reuera talis esset.

Ex morbo acquisitum ingenium.

Galenus hac de re peculiarem libellum scripsit; quo monstrat, quòd animi mores temperamentum corporis sequantur, Cui ipsa experientia adstipulatur, quæ ingens discrimen ingeniorum secundum regiones, & in singulis regionibus secundum temperamentorum varietatem nobis ostendit.

Naturalis autem hæc constitutio, requirit tria: 1. bonam temperiem; quo & occultas qualitates, & modum substantiæ referimus. Cerebrum enim non solùm bonam temperiem habere debet, sed & constare substantiâ suo modo tenui, ac subtili, non crassa. 2. debet habere iustam quantitatem, figuram, & conformationem. 3. vnitatem. In his si quid mutetur, actiones, quæ in eo & ab eo fiunt, mutari necesse est.

Neque solùm ipsum cerebrum bene dispositum sit oportet, sed & spiritus animales, qui proximum animæ in hisce actionibus obeundis sunt instrumentum. Et cùm spiritus animales ex vitalibus fiant, & hos bene dispositos, subtiles rectè temperatos esse oportet. Vnde etiam in sacris literis prudentia & sapientia cordi adscribitur, Deúsque Salomoni cor prudens & & sapiens largitus esse dicitur.

Cùm autem diuersæ sint facultates, phantasia, ratiocinatio, & memoria; & videamus etiam homines sanos, alios memoriâ, alios phantasiâ, alios intellectu pollere: si, quæ constitutio memoriæ, quæ phantasiæ, in specie magis inseruiret, notum haberemus; & in caussis harum læsarum functionum inuestigandis faciliùs progredi possemus. Nam intellectum quod attinet, eius operationes quidem sine corporeo organo perficiuntur; quia tamen in corpore perficiuntur, & anima, dum est in corpore, non sine phantasmate intelligit, & ante operationem propriam subordinatis actionibus vtitur, quæ cerebri & spirituum beneficio perficiuntur: his læsis & ipsa etiam Ratiocinatio læditur.

Ad memoriã quæ cerebri constitutio sit commoda.

Tentârunt quidem in hac re aliquid cum alij, tum Ianus Huartus, *in scrutinio ingenior.* Et memoriam quod attinet, vulgata equidem sententia est, ad apprehensionem vtilem esse humiditatem; cuius rei signum sit in pueris, qui felicius res memoria apprehendant, quam senes, cùm cerebrum habeant humidius. Idque ideò, quod cùm memoria per viam quandam impressionis fiat, in cerebro molli faciliùs figuræ imprimantur, in duro difficiliùs. Ad species verò firmiter retinendas, necessariam esse cerebri duritiem, & siccitatem statuunt, & exemplo rerum externarum, ceræ præcipuè, id declarant, quibus, si molles sint, facilius figuræ imprimuntur, facilè tamen oblitterantur: si vero duriores, difficiliùs quidem signa imprimenda recipiunt, impressa verò fortiter retinent. Verùm si ea, quæ I. C. Scaliger, *Exerc. 307. sect. 18.* hac de re habet, diligenter consideremus, vix admitti potest hic memoriæ modus. Cùm enim memoria sit penè infinita, quibus spatiis continentur illa quibus sedibus ita disposita, atque etiam ordinata, vt & vnumquodque separatim, & cuncta confertim, & singula ordinatim promere, statuere, digerere possimus? Et si, quâ ratione actiones sensuum externorum perficiantur, diligenter consideremus, atque attendamus, species illas sensibiles non recipi in materia, sed à spiritibus ad animam deferri: tota huius rei caussa in spiritibus proximè quærenda videtur; secundariò verò in cerebro.

Læsæ memoria caussa.

Ac si porrò caussas omnes, quæ memoriam, & intellectum tardant & iuuant, perpendamus, inueniemus, siccitatem cum moderato calore coniunctam memoriæ & intellectui esse aptissimam; id est, cerebrum, quod nec calore destituitur, nec humiditate abundat, esse ad has actiones aptissimum. Vnde Heracliti illud, quod Galenus: *in lib. quod anim. mores, cap. 5.* recenset: *Splendor siccus, animus sapientissimus*, id est, spiritus calidi & sicci, sed moderatè, tam ad memorandum, quam ad ratiocinandum sunt aptissimi. Ideóque contrà & frigidum, & humidum, & siccum cerebrum, ad has actiones ineptum redditur. Abolet memoriam frigiditas, imminuit frigiditas aut siccitas. Et quidem frigiditas, vel sola, vel cum humiditate aut siccitate coniuncta. Hinc cùm infantes, tum decrepiti senes parùm hisce actionibus valent. In infantibus quidem calor est copiosissimus; verùm multâ humiditate obruitur. In senibus & calor deest, & multa adsunt excrementa, seu, vt Scaliger, *loc. allegat.* loquitur: in puero sunt multa excrementa, in sene etiam aliena. Et in humido cerebro multi spiritus commeantes sese tanquam circuli in aquâ secant, & in humido cerebro multa inter intellectum, & species seruatas interponuntur, quæ si fuerint crassa, fit obliuio; si mobilia, dilatio recordationis; atque ibi reminiscentia, cùm remouentur intercedentia impedimenta. Ideóque cum à frigiditate & humiditate cerebri spiritus animales ad has actiones inepti reddantur: frigiditas, & quæ hanc, ferè vt indiuidua comes, sequi solet, humiditas, & excrementorum copia, imminutæ & abolitæ phantasiæ, memoriæ, ac ratiocinationis caussa meritò statuitur. Sufficit tamen etiam sola frigiditas, & calidi natiui defectus, vt Galenus, *2. de loc. aff. cap. 7. & 3. de loc. aff. c. 5.* docet.

Calida tamen & sicca etiam intemperies, vt dicetur, memoriæ obesse potest. Sicut & conformatio cerebri vitiosa hisce actionibus impedimento esse potest.

Et quod frigiditatem, quam plerumque humiditas sequitur, attinet; ad eam producendam faciunt omnes caussæ, quæ suprà, *part. 1. cap. 2. 3. 10.* sunt propositæ. Quas vt hic contungamus, & huic loco applicemus, sciendum, quod frigiditas cerebri est vel simplex, vel composita, cum, vel sine materia, à caussis, *loc. alleg.* propositis inducta. Non tamen hic saltem ad nudi temperiem & qualitates elementorum respiciendum, sed etiam ad ipsum calidum natiuum, cuius copia actiones omnes vegetiores reddit, defectus debiliores. Deficit autem calidum natiuum vel à primo ortu, vel post ortum. Calor natiuus à primo ortu deficit, dum cerebrum est nimis paruum, & ita in paruo cerebro paucus calor, aut dum cerebrum est nimis magnum, cui caloris innati quantitas non respondet, sed propter magnam cerebri molem exiguus calor quasi dispergitur. Vnde plerumque capitones parùm ingenio valent. De quo vide *Institut. lib. 3. p. 1. sect. 2. c. 3.* Infantes verò etsi quoad molem & quantitatem satis caloris habent: tamen ad ratiocinandum non apta est eorum cerebri dispositio: quia calor iste à nimiâ humiditate obruitur, quâ postea absumptâ calor acrior & efficacior redditur, & indies homo ad has actiones aptior euadit. Siccitas enim ad prudentiam, humiditas ad dementiam animum deducit, vt Galenus, *in lib. quod animi mores, cap. 7.* scribit. Transfertur autem hoc vitium sæpe à parentibus in liberos: & vt aliarum partium imbecillitas sæpe hæreditaria est, ita & cerebri vitium illud in sobolem transit. Et quod in infantibus accidit, idem etiam in adultis potest fieri, vt in iis nimiâ humiditate calor obruatur, vel etiam à primo ortu nimis paucus sit; vnde homines, cum adolescunt, stupidi, vel amentes manent.

Si autem post ortum calor natiuus deficiat, vel ab humido obruatur, causæ eius rei variæ esse possunt. Primò est ætas, ob quam in senectute calidum deficit, senesque, etsi siccissimi sint, tamen quia humidum radicale, & calidum innatum in iis ferè absumptum fuit, ideò & ad ratiocinandum, & memorandum minus apti sunt, &, vt Galenus, *in lib. quod anim. mores c. 5.* habet, multi decrepiti senes amentes fiunt, seu, vt in prouerbio dici solet: *Bis pueri senes.*

Deinde Aër. Vt enim aër tenuis & purus subtilia reddit ingenia: ita crassus & impurus contra, tarda ac obtusa. Hinc, vt Galenus, *6. Epid. comm. 6. text. 8.* scribit, Athenienses acuto sunt ingenio, propter aërem tenuem, in quo degunt: Thebani verò stupidi, quia Thebis, & in tota Bœotia crassum est cælum; vnde Horatius, *in Epist.*

Bœotum in craſſo iurares aëre natum.

Tertiò ciborum, & potûs frigidi ac humidi frequens vſus, & præcipuè eorum, quæ vim quandam ſtupefacientem habent, vt papau. vſus frequens, crapula & ebrietas, quæ maximæ ingenij & memoriæ peſtes ſunt. Et in primis ſi duæ hæ cauſſæ, aëris nimirum, & cibi ac potus vitium concurrant, ingenium ac memoriam valdè debilitare ſolent. Ita Refert Euſtach. Rudius, *lib.* 1. *Pract. c.* 6. ſe in Tirolenſi quodam Comitatu amentium, ſtultorum, fatuorúmque frequentiſſimum numerum vidiſſe, cauſſámque mali agnouiſſe aëris frigiditatem & humiditatem, aquarum cruditatem; id quod ex gutturis bociis deprehendit; vini penuriam, & vſum frequentem panis cum ſemine papau. confecti. Quod etiam obſeruauit Platerus, vt refert *tr.* 1. *Pract. c.* 3. in Carinthiæ valle, *Binzgerthal* dicta, in qua multi reperiuntur ſtulti & ſtupidi, capite informi, linguâ magnâ & tumidâ, muti, ſtrumoſo gutture, aſpectu deformi.

Quartò morbi, & cauſſæ morbificæ eorundem ſymptomatum cauſſæ eſſe poſſunt, ſi calidum innatum cerebri deſtituant, idque humidius reddant. Ita poſt morbos diuturnos, malignos, cerebri abſceſſus, vulnera, contuſiones capitis, ſtupiditas & ſtoliditas interdum ſequi, ac memoria amitti poteſt. Sic in peſte illa famoſa Attica, quam Thucydides, *lib.* 2. & Lucretius, *in fine lib.* 6. deſcribunt, homines tanta omnium rerum cepit obliuio, vt & familiares, & ſeipſos non agnoſcerent; & memoriæ ex febre, & vulnere, ac capitis percuſſione amiſſæ exempla ſuprà recenſuimus.

Venena quoque, & philtra ex ingenioſis ſtolidos, & amentes reddidiſſe, notum eſt. Et inter ea cerebrum felis comeſtum memoriam abolere dicitur. Quò pertinent & narcotica capiti & ceruici incautè applicata. Idem præſtare poſſunt medicamenta calidum natiuum abſumentia, vel extinguentia. Humores etiam vitioſi, intemperiem frigidam, vel frigidam & humidam cerebro inducentes, calorem natiuum ſuffocant, ſpiritúſque ineptos ad haſce functiones reddunt. Pertinent huc & nimia ſanguinis profuſio, labores nimij, vigiliæ immodicæ, ſtudia nimia, & omnia huiuſmodi quæ calidum natiuum cerebri poſſunt abſumere.

Calida tamen & ſicca intemperies etiam memoriam labefactare poteſt, dum inordinatum ſpirituum animalium motum facit; vt teſtatur Galenus, 3. *de loc. aff. c.* 5. vbi ſcribit nouiſſe ſe quendam, qui ob labores in ſtudiis, atque vigilias memoriam penè amiſerat, læſâ etiam ratiocinatione: item agricolam, qui ob labores, quos vires colendo ſubierat, ac tenuem victum, eodem malo affectus ſit. Et Scaliger, *loc. alleg.* ſcribit, quòd etiam in ſiccis cerebris, ſi ſint bilioſa, propter ſpirituum mobilitatem memoria lædatur. Quæ intemperies etiam à medicamentis induci poteſt, nouimúſque aliquos, qui dum medicamentis calefacientibus, & ſiccantibus memoriam roborare vellent, cerebro nimium exiccato, & calido natiuo abſumpto, fatui ferè euaſerunt.

Nocet quoque memoriæ & ingenio, ſi mens diuerſis ſtudiis diſtrahitur, &,

Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus:

Dum plurimæ imagines ſeſe inuicem turbant, obfuſcant, ac confundunt.

Præter intemperiem etiam Conformatio, quæ ad ſpiritus capiendos, eorúmque motum neceſſaria eſt, ingenio, ac memoriæ obeſſe poteſt. Quo referri poteſt & ſubſtantiæ cerebri modus; de quo in *Inſtit. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 3. Qui enim tenuitate cerebri deſtituuntur, & cerebrum craſſius habent, ij procul dubio ad has actiones omnes non ita apti ſunt. Etenim in tenui ſubſtantia cerebri ſpiritus animales mouentur expeditiùs, in craſſa verò impediuntur. Et quo cerebri ſubſtantia, ac calidum, & ſpiritus innatus ſunt tenuiora, & puriora, eò etiam puriores & tenuiores ſpiritus in eo generantur. Figura cerebri imitatur cranij figuram, & plerique, qui minus decentem capitis figurã habent, ſtupidi ſunt, aut malitioſi quale caput Therſites, ob id famoſus, habuit. Quò pertinet & caſus ex alto, & percuſſio, quibus procul dubio cerebri conformatio læditur: vnde quoſdam memoriam amiſiſſe, ſuprà ex Plinio diximus. Et Guilelm. Rondeletius, *in fin. lib.* 1. *meth. cur. morb.* refert, quendam valde eruditum, cui gladius in oculum altiùs adactus fuerat, ob vulnus illud memoriam ita amiſiſſe, & rerum omnium ita oblitum fuiſſe, vt Literiam repetere, & prima literarum elementa iterum diſcere coactus fuerit.

Signa Diagnoſtica.

Læſæ memoriæ ſigna. Ipſum malum ex actionibus ægri læſis facilè cognoſcitur. Cum enim memoriæ officia ſint, facile arripere, fideliter retinere, expeditè expromere, & reddere; ſi horum aliquid deſit, & in primis, ſi imagines ſenſibilium rerum, quæ prius animum mouerunt, in mentem, vbi opus eſt, non veniant, imaginatione & ratiocinatione ſaluâ: potiſſimum memoriæ vitiatæ ſignum eſt.

Cauſſas quod attinet, ſi conformatio cerebri & capitis vitioſa horum malorum cauſſa ſit, ea in oculos incurrit, & vel ab ortu homini contigit, vel homo percuſſus, & lapſus eſt.

Hæc ſi abſit, defectus calidi natiui, & frigiditas ac humiditas abundans, ex cauſſis calidum innatum cerebri abſumentibus, & cerebrum refrigerantibus, ac humectantibus, vel etiam ſiccantibus, (quæ & ipſæ conſequenter calidum natiuum abſumunt) aut ex actionibus læſis, vel excretis, iuuantibus item, & nocentibus cognoſcitur, vt ſuprà, *part. c.* 2. 3. *&* 10. dictum. Nimirum ſi intemperies cerebri ſit frigida & humida, ſomnus eſt longus & profundus: ſi humida tantum eſt, ſomnus longus, ſed non profundus: ſi frigida tantum, moderatè ſomnolenti ſunt: ſi frigida & ſicca, non ſunt ſomnolenti. Ita & ex copiâ, vel paucitate excretorum frigiditas, vel ſola, vel cum humiditate, aut ſiccitate coniuncta cognoſcitur. Qui enim frigidum & humidum habent cerebrum, multa excrementa per palatum, & nares emittunt; qui frigidum & ſiccum, pauca, ſi frigidum tantùm, moderata; ſi cerebrum ſit calidum & ſiccum, cum memoria læſa adeſt delirium ac rationis læſio.

Prognoſtica.

1. Euentus mali talis exſpectandus, qualem cauſæ promittunt. Ipſa enim ſymptomata ex ſe eum non indicant; ſed vt à cauſſis ſuis pendent, ita non tolluntur niſi iis ablatis. *Progноſt.*

2. Si abſque cauſſa externa memoria ſubitò lædatur, imminentis apoplexiæ, epilepſiæ, paralyſis eſt indicium, ſi homini ſaluo alias id accidat. Si verò ægroto viribus deſtituto memoria deficiat, certiſſimum eſt propinquæ mortis indicium.

3. Mentis imbecillitas & ſtupiditas ab ortu contracta, & quæ à conformatione prima capitis vitioſa prouenit, incurabilis eſt.

4. Incurabilis eſt & illa, quæ ætatis ratione accidit.

5. Nec curatur, quæ ab inueterata epilepſia pendet. Vt enim illa vix curatur: ita & ſymptoma inde excitatum.

6. Difficulter & illa curatur mentis imbecillitas, & memoriæ læſio, imò plerumque incurabilis eſt, quæ à malignis morbis, venenis, ac philtris ortum habet.

7. Quæ a frigiditate & humiditate, ac humore pituitoſo ortum habet, & cum lethargo, caro, apoplexia accidit, etſi & ipſa curatu ſit difficilis: tamen interdum curatur, præcipuè dum ætas viget, & vires conſtant.

8. Obliuio à caliditate & ſiccitate contracta curatu difficilior, quam à frigiditate & humiditate, quia talis conſtitutio à cerebri conſtitutione remotior eſt, & facilius ac tutius eſt caput calefacere, quam frigefacere & humectare.

9. Obliuio ſub acceſſione periculoſa. Hippoc. 3. *epid. comm.* 3. *text.* 37.

Indicationes.

Intemperies cerebri & ſpirituum, quæ adeſt, & cauſſa horum malorum eſt, corrigenda per contraria; & materia, quæ cum ea coniuncta eſt, euacuanda, vt *part.* 1. dictum, calidum natiuum inſtaurandum, & ſpiritus torpidi excitandi. Quæ tamen immodicas corporis euacuationes, & inanitiones ſequitur memoriæ læſio, requirit tantùm commodam refectionem per cibum, & calidum natiuum ac ſpiritus inſtaurantia ac roborantia, ſicut & illa quæ ſenibus accidit. *Memoriæ læſæ & Ingenij debilitatis curatio.*

Auxilia.

Quâ ratione autem hiſce Indicationibus poſſit ſatisfieri, dictum etiam ſuprà, *part.* 1. *c.* 2. 3. *&* 10. vbi monſtratum, quâ ratione intemperies frigida & humida calefacienda, & ſiccanda ſit, & pituita caput obſidens præparanda & euacuanda. Pauca ſaltem hic illis adiungimus.

Alterantia quod attinet, quæ eadem humorem pituitoſum præparant, proponentur etiam poſteà inter roborantia, v. g. materia pituitoſa ſic præparanda:

℞. *Rad. ireos Florent. acori veri, valerian. pyrethr.* an. ʒ ß. *galang.* ʒ. ij. *betonic. maioran. meliſſ. thymi, flor. lily conuall.* an. M. ß. *lauendul. ſaluia. ſtœchad. Arab.* an. M. ij. *ſem. fœnic.* ℥. ß. Coq. in ſuf. aq. q. Colat. ℞. ℔. j. ß. adde *mellis* q. ſ. Deſpumentur, & aromatiſentur *nuc. moſchat. & cinnamom.* pro 4. vel 5. doſibus.

Vel ℞. *Rad. pæon. acori veri*, an ℥ ß. *betonic. maioran. ſerpill. hyſſop. ſaluia. ſtœchad. Arabic. roriſmarin.* an. M. ß. *ſem. carui fœnic. ſileris montan.* an. ℥ ß. *cinnamomi, nuc. moſch. macis*, an. ʒ. ij. Conciſa & contuſa indantur in vas vitreum, & affund. *hydromelit.* ℔. iij. vel q. ſ. & vaſe clauſo in B. horis 2. coqu. poſtea colentur.

Colaturæ ſi libet, addantur *oxymelit. ſcillit.* ℥. iij. Dentur ſingulis diebus manè, & veſperi ℥. iv.

Vel ℞. *Aq. beton. ſalu.* an. ℥. j. ß. *eſſent. ſalu. meliſſ.* an. ℈. ß. *ſyrup. de ſtœchad.* ℥. j. *aq. cinnamomi* ʒ. ij. Miſce pro hauſtu, qui cubitum ituro exhibeatur.

Purgantia.

Purgantia ex prima parte nota ſunt, Exempl. gr.

℞. *Pilular. aurear. Arabic.* an. ʒ. ß. *trochiſcor. alhandal.* g̅ iii. *extract. caſtor.* g̅. ij. F. Pilulæ xxv.

Vel ℞. *Extract. ſolut. Andern.* ℈. j. *helleb. nigri* ℈. ß. *gumm. gotte* g̅ j. vel ij. *extract. caſtor.* g̅. ij. Cum *aq. ſaneni.* F. Pilulæ xxi.

Commendantur & hæ, quæ tamen potius caput roborant quam purgant:

℞. *Aloës, agaric.* an. ʒ. ij. *ſal. gemmæ* ʒ j. ß. *caryophyllor. cinnamomi, macis, nuc. condit. ligni aloës, thuris, maſtich. myrrh. el. cubebar. abſinth. croci, bacc. lauri, iuniperi, ſtœchad. Arab. calam. arom.* an. ʒ. ß.

Pulueri

Pulverisata cum vino odorifero Misce & F. Massa pilul. Dosis ℈ j.

Vel ℞ *Agaric. albiss.* ʒ. j. ß. *fol. sena ol.* ʒ. ij *zingiber. alb. sem. carui.* an. ℈. j. Macerentur per noctem in *aq. beton.* & *hydromelit.* an. ℥. iij.

In Colatura dissolu. super igne *diaphœnic.* ʒ. iij. vel ℥. ß. Iterum coletur. F. Haustus.

Antiqui fortioribus, vt hierâ compos. hierâ Logadij, hierâ Ruffi vtebantur.

Si ex intemperie frigida & sicca sit vitium, præparatio & purgatio fit, vt suprà, *part. 1. de melancholia* dictum.

Particulares quoque evacuationes per errhina, masticatoria, gargarismos, apophlegmatismos fiant, de quibus etiam suprà dictum.

Vtiles quoque sunt revulsiones per cauteria & fonticulos, qui in cruribus, vel brachiis excitati possunt.

Roborantia.

Roborantia, quæ scilicet intemperiem cerebri emendant, & reliquias materiæ absumunt, cerebrúmque confortant, etiam ex superioribus patent.

Sint autem fortiora; cùm temperamentum cerebri hisce affectibus valde mutatum sit, & difficulter in pristinum statum reducatur.

Interna.

Medicamenta memoriam & ingenium confirmantia. Inter simplicia cephalica hic magis vtilia sunt, *lilium conuall. meliſſa*, quæ memoriam confortat, ingenium acuit, & animi tranquillitatem, ac hilaritatem præstat, & ad curas repellendas vtilis est, *breun. fl. stœchad. Arabic. lauend. primula veris, maiorana, saluia, rosmarin. rad. acori veri pyrethr. semen hormini, zingib. nux moschata*, quæ non tantum ob manifestas, sed & occultas qualitates ad caput roborandum, & memoriam confortandam commendatur, si sæpe ieiuno stomacho masticetur, vel alio modo vsurpetur, *rubrba, thus item*, ℈. ß. pondere cum vino, aut liquore conueniente sumptum, *sem. synapi, myrob. castoreum, ebur*, & alia suprà, *part. 1. c. 2.* proposita.

Ex quibus paramur:

Aquæ, *lilij conuall. meliſſ. primula veris, maioran. saluia, rosmarin.*

Conseruæ, *lilij conuall. meliſſ. lauendul. betonic. stœchad. Arab. anthos.*

Syrupi, *stœchad. simpl. & compos. de betonica, mel. anacardinū.*

Benedictus Victor Fauentinus syrupum suum de aromatibus commendat, quem ita describit:

℞ *Herb. & flor. sampsuchi, thymi, pulegij, serpilli, mentha, calam. uth. hortens. sisymbrij, rorismarini, saluia, betonic.* an. M. ij. Coqu. in suffic. quant. aquæ ad consumptionem tertiæ partis.

Colat. in sindone ligata infunde *cinam. nuc. mosch. macis, spica nardi Celtica folij. zingiberis*, an. ℈ j. *ambr. moschi*, an. ǵ. ij. Bulliant ad 4. partis consumptionem, & cum s. q. sacchari, f. a. F. Syrupus; cuius ℥. ß. cum aquæ flor. citri ℥. iij. misceantur pro dosi vna, & sic pro aliis 5. vel 6.

Extracta & Essentiæ *meliſſa, saluia, rorismarini, ligni aloës, cinamomi.*

Condita, *zingiber*, præsertim si cum modico thure sumatur, *rad. pyrethr. acori. myrobalani*

Confectio, *sem. synapi.*

Olea destillata, *nucis moschat. meliſſ. maioran. saluia, rorismarin.*

Species aromaticæ, *diambr. aromatic. rosat. diamosch. dulc.*

Vina medicata.

℞. *Ligni aloës, zingiberis, piper. long. galang.* an. ℥. j. *caryophyllor. cubebar.* an. ℥. ß. *nuce. mosch.* ℥. ij. In sacculum includantur, & affund. musti ℔. xij. vel etiam plures. F. Vinum medicatum.

Confectio Anacardina. Electuaria, *Confectio anacardina*, quæ ad frigidam & humidam intemperiem cerebri corrigendam est efficacissima, vnde etiam confectio sapientum appellatur, quæ, vt grauior sit, sine castoreo parari potest. Scribit tamen de ea Ianus Huartus, *in scrutinio ingeniorum, c. 12.* compositione istâ, quia valde calida & sicca, intellectum & memoriam perire, etsi imaginationem exacuat, vt quis loquendo & respondendo per dicteria & comparationes excellat, & malitias ac dolos fingere calleat. Verùm præsupponit ille vulgarem doctrinam, nimirum ad memoriam opus esse cerebro molli. Cùm autem certum sit, siccitatem cum moderato calore ingenium ac memoriam acuere, non est de nihilo, quod de compositionis huius efficacia dicitur, & observatum quosdam, cà mirabilem sibi memoriam comparasse, & proinde etiam in imminuta à caussis p. n. memoria vsurpari potest.

Cautè tamen ea exhibenda, præcipuè in sanis, ad memoriam roborandam nonnulli eius ʒ. ß. vel minus, cum aq. calida exhibent, vt nimia eius exsiccatio remittatur. Iis verò, qui membra principalia calida habent, nullo modo exhibenda. Docuit enim & hoc experientia, nonnullos quidem memoriam admirabilem sibi hac confectione comparasse, sed parum vitales fuisse, & in ipso ætatis flore, corpore nimis exsiccato extinctos.

Et rectè de hac confect. one hoc etiam monet Mercatus, prodesse quidem eam sæpe iis, qui memoriam, quam à natura fœlicem obtinuerant, vi caussarum præternaturalium læsam habent: iis verò, qui à natiua constitutione debilem memoriam habent, maximopere obesse, & ex eius vsu nonnullos iudicium, alios memoriam planè amisisse, & capitis dolores ingentes contraxisse. Natiua enim partium temperies, si in meliorem statum mutari debet, sensim & paulatim mutanda est, non vehementibus medicamentis, qualc est Confect. anacardina, calidum & humidum natiuum absumendum & exsiccandum est. Ideóque iis qui debilem habent à natura memoriam, victu idoneo, & imprimis frequentioribus studiis, & memoriæ exercitatione subueniendum. Abs quo si sit, medicamenta parum proderunt.

Forestus hoc Electuario in muliere, quæ post apoplexiam memoriam ferè amiserat, feliciter vsus est:

℞. *Rad. acori veri*, seu *galang. minor. condit. conseru. fl. betonic. rorismar.* an. ℥. j. *fl. herba paralysis* ℥. ß. *cubebar. nucis mosch. cinamom. pulueris at.* an. ʒ. j. Cum *syrup. de stœchad.* F. Electuarium, de quo singulis diebus manè sumebat instar castaneæ: & nucham, occiput, ac frontem aq. hederæ arboreæ, ter, vel quater in alembico destillatæ, inungebat.

Laudatur & hoc Mesuæ, tanquam expertum, & satis vtile.

℞. *Mellis anacardin, thuris, rad. cyperi, acori*, an. ℥. j. *piperis, macropiper.* an. ℥. ß. *myrobalan. chebular. Indar.* an. ℥. j. *mellis* q. s. F. Electuarium, cuius dosis à ʒ. j. ad ʒ. ij.

Vel ℞. *Conseru. lilij conuall. betonic. saluia, rorismar.* an. ℥. j. *lauendul.* ℥ ß *spec. diambr. diamosch. dulc.* an. ʒ. j. *sem. carui, caryophyllor. cubebar. nuc. moschat.* an ʒ. ß *ol. cinamom.* gutt. ij. Cùm *syrup. de stœchad.* vel s. q. *sacchari in aq. rosar. dissolut.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. betonic. meliſſ. lilij conuall. anthos*, an. ℥. j. *mellis anacardin*, ℥ ß. *spec. diambr. diamosch. dulc.* an. ʒ. j. Cum *syrup. stœchad.* vel *conserua. myrobalan. chebular.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Cinamomi spica nardi. caryophyllor.* an. ℥. sem. *macis, zedoar.* an. ʒ. ij. ℈. ij. *moschi* ǵ. v. *ambra.* ǵ. vj. *confect. anacard.* Drach. ij. *ol. nuc. moschat.* Drach. ij. Cum *syrup. de beton.* q. s. F. Electuarium, Platerus hoc præscribit:

℞ *Confect. anacardin.* Drach. ij. *conseru. maioran. rorismarini*, an. ℥ ß Misce, & fiat Electuarium, de quo quantitas nucis moschat. manè & vesperi sumi potest.

AQVÆ COMPOSITÆ.

℞ *Rad ireos. valerian.* an. Vnc. j. *meliſſ. betonic. origan. rorismarin.* an. M. j. item *flor. primula veris, lilij conuall. lauend. rosar. rubr.* an. M. ij. *stœchad. Arabic.* ℥. *sem. cinam. opt.* ℥. ij. *galanga, macis, caryophyllor. nuc. moschat.* an. ℥. item *cubebar. cardamom.* an. Drach. vj. *ligni aloës* ℥. item *spec. diambra* ℥. j. *asa dulcis* ℥. sem. Incisis & crasso modo contusis affunde *vini Maluatic.* vel *Rhenani*, ℔. vj. vel viij.

Stent in digestione per octiduum, postea destillentur. Aquæ in vsu spir. rosar. & iulebus rosat. addi possunt.

Alia: ℞ *Aq. betonic. bugl* ß. *flor. tilia*, an. ℔. j. *spir. vini opt.* ℔. sem. *flor. rorismar. rosar. rubr. maioran. flor. bugloſſ.* an. M. j. *spec. confect. anacardin.* ℥. ij. Stent in digestione per mensem, hinc destillentur.

Vel ℞. *Flor. lilij conuall.* M. ij. *spirit.* seu *aq. destillat. de baccis iunipor.* ℔. iv.

Stent in digestione per dies 14. Hinc colentur, & exprimantur. Suo tempore adde *flor. saluia, rorismarini, lauendul.* an. M. j. *spec. diamosch. dulc. ambr.* an. Drach. ij. Macerentur per mensem, & hinc in vitro in Balneo destillentur. Huius aq. cochl. j. ter in septimana sumptam memoriam roborat, spiritus animales illustrat, & ab apoplexia & epilepsia præseruat.

Vel ℞. *Flor. recentium & succulentor. rorismarin. bugloſſ. meliſſ.* an. q. v. Minutim incidantur, & add. facchar. albi q. s. & in Sole aqua succulenta destilletur, de qua singulis diebus manè cochlear. j. hauriatur.

Præstat tamen hanc aquam in M. B. parare.

Vtilis est Aqua sophorum Dornecrellij, vt & Aqu. sequens Vidi Vidij, quam *lib. 7. de Medic. c. 5.* describit, & mirificè memoriam confortare, & ingenium acuere scribit, si manè ʒ. ij. sumantur:

℞ *Spir. vini opt.* ℔. v. *aq. bugloſſ. meliſſa, betonica, stœchad. flor. lilij conuall.* an. ℔. sem. *anthos rosar. rubr. bugloſſ. maioran.* an. M. j. *spec. diatrir. diacastor.* an. Drach. iij. *confect. anacard.* ℥. j. Infundantur priùs flores, post species. Stent in digestione per mensem 1. Postea destillentur.

Sequens Aqua sapientiæ nonnullis dicta etiam commendatur; quæ tamen inutilia quædam recipit. Neque enim radices buglossæ, pæoniæ, myrobalani, anacardi vires aliquas aquæ communicant; cùm nihil de iis in alembicum eleuetur.

℞. *Rad. bugloſſ.* ℥. ij. *costi amari & cand.* ℥ ß. *cyperi rotundi* Drach. ij. *pæon. maris* Drach. iij. *summit. maioran. verbena, euphras. flor. anthos. betonica, primula veris*, an. M. iij. *meliſſ.* M. ij. *lauendul.* M. j. sem *stœchad. Arabic.* Dr. vi. *santal. albi, rubri, citrini*, an. Drach. v. *myrob. chebular. belliric. Indar. citrinor. piperis longi & nigri, castorei, cardamomi, nuc. anacard.* an. Drach. j. *cubebar.* Drach. ij *bac. lauri ♀ cort.* an. Drach. iij. *nucis mosch.* Drach. ij. Pulueriſentur subtilissimè, flores autem incidantur. Affunde *aq. lilij conual.* vel *bugloſſ. Italic. flor. tilia, rorismarini, aurea Langij*, an. ℥. ix. *vini maluatici* ℔ xi. Adde. *spec. latif. Rhasis, latif. Galeni*, an. Drach. j. *trochisc. gallia mosch.* ℈. ij.

Stent in infusione in loco calido per 8. dies. Deinde destillentur igne lentissimo in M. B. addendo postea *magister perlar.* Drach.

Drach.ij.*tinct.corall.* ʒ.j.*essent.croci* ℈.ß.*sal. sapphiri* ℈.j. *tinct. lun.* ℈.j. Misce.

Vsus. Hæc aqua ingenium ob nimiam humiditatem & frigiditatem stupidum acuit, memoriam eandem ob caussam labilem, debilémque mirificè confortat, sensus omnes spiritúsque viuificat atque exhilarat, melancholiam reprimit. Dosis est ʒ.i. alternis diebus.

Aquæ vitæ duæ pretiosissimæ, quas Casparus Peucerus describit, in suo tractatu de memoria, & ex aulis principum accepit.

Prima.

℞ *Vuarum Creticar.* vel *Damascen grand.* (Officinæ Cybebas vocant) ℥ ii. Concid. minutim, & infund. vini sublimati ℔. i, sem. aut dimid. canthar. (vel etiam ℔. ii.) Insolentur autem calido loco, reponanturque octiduum vase vitreo bene obturato, adde *flor. salu. minerus. rorismarini, borraginis, bugloss.* an. ʒ.ij *rosar. rubr. exarefact lilior. conuall.* an. ℥.ß. *meliss. cortic. citri recent. beton. flor. tunicæ,* an. ʒ.ß. *santal. citrin. rub.* an. ʒ.ij.

Deducantur omnia in tenuissimum puluerem, & sic infusa tepido loco asseruentur, macerentúrque tamdiu, donec liquor iniectorum vires omni ex parte exsorbuerit ac combiberit, quod sapore deprehenditur, fitque ferè spatio 2. mens. Nihil obfuerit, si integram æstatem Solis radiis exposueris. Tandem per manicam Hippocrat. traiiciantur. Si liber, adiici possunt, *moschus, ambra,* vt aqua tantò fiat fortior. Dosis cochlear. i. aut sem. ieiuno stomacho.

Altera Aqua.

℞. *Cinamomi* ℥ ß *zingiberis* ʒ.ij. *santal. omnium,* an. ʒ. iii. *caryophyll. galangæ, nucis moschat.* an. ℈.iv. *macis, cubebarum,* an. ʒ.ß. *cardamomi* ʒ.j ß. *zedoariæ, sem. nigellæ,* an. ℥.j.ß. *anisi, fœniculi pastinac. syluestr. ocymi, rad. angelic. caryophyllat. glycyrrhiz. calami aromat. valerianæ minor. fol. scarleæ, thymi, calaminth puleg. menthæ, serpill. maioran.* an. ʒ.j. *flor. rosar. rubr. saluiæ, betonicæ, rorismarini, stœchades, bugloss. borraginis,* an. ʒ. ij. *cortic. citri* ʒ.j.ß. *spec. diambra* ʒ.iij. *aromat. rosat. diamosch. dulc. diarrhod. Abbat.* an. ʒ.ij.

Terenda Terantur, & infund. libris aquæ vitæ præstant. vi. hoc est, duobus canthar. Sinantur in vitreo vase 15. dies continuos stare, occluso subinde vasis osculo. Deinde destillentur per alembic. in B M. arctè occlusis commissuris. In aq. extillatam ponantur *santal. tesseratim incis.* ʒ. j. *mosch. ambra in pet. lig.* an. gr. iv. vel. v. *in lecti rosati clariss.* ℔.ß.

Sinántque ita per dies 15. postea aqua separetur. Præsentanea auxilia sunt aquæ hæ ad reparandam memoriam.

PVLVERES.

℞ *Rad. cyperi. croci myrrh. thuris, piper. alb.* an. ʒ.j. F. Puluis. Detur à ℈.i. ad ʒ. j.

Vel ℞. *Rasur. eboris, C.C. castorei.* an. ʒ.j. *mosch. ambr.* an. gr. iij. F. Puluis.

Antiquitùs valde celebratus est Puluis sequens:

℞. *Thuris masculi* ʒ.j. *piper. longi, vel albi,* ℈.ß.

Deducta in puluerem propinentur ieiuno stomacho, aliquot diebus sub auroram, cum vino, vel aqua mellis.

℞ *Nuc. moschat. thuris, ligni aloës, rasur. ebor.* an. ʒ.ß. *sem. anisi sinapi, coriandr. præpar. cubebar.* an. ℈.j. *cinamom.* ʒ.ij. *margarit. præpar.* Drach. sem. *mosch. ambr.* an. gr. vi. *manus Christi perlat.* Drach. vi. F. Puluis, de quo cum pane albo, vino subdulci madido, cubitum iturus bis in septimana Drach. i. vel Drach. i. sem. sumat.

Multum etiam prodest, præsertim apud senes, in memoria deperdita instauranda puluis Trithemij, qui ita paratur:

℞ *Macis, cubebar. caryophyll.* an. ʒ. vi. *fol. sena elect. chamæpit. zingiber. albi, crystallor. tartari,* an. ʒ. v *rad. calami aromat. gentianæ, sem. cumini, sileris montani, anisi, petroselini, spica Indic. spica nardi,* an. ℥.ß. *magister. corallior. perlarum,* an. ʒ.ij.

Redigantur secundum artem in puluerem. Dosis est Drach. i. Hunc accipiat per primum mensem manè & vesperi ante cibum horis tribus, in vino vel etiam brodio: secundo mense tantum manè: tertio mense manè ter in septimana: quarto mense bis in septimana, & sic deinceps per aliquot menses.

Valde commendatur sequens Tragea, de qua manè & vesperi tantum, quantum duo vel tres cuspides cultri capere possunt, sumatur:

℞. *Sem. leuistici petroselini, ammios, anisi, apij,* an. ʒ.ß. *thymi, epithymi, hyssopi, origani,* an. ʒ.j. *spic. Celt. cinamomi, sem. rutæ,* an ʒ.ij. *piperis albi & nigri, chelidon.* an. ʒ.j.ß. *myrobal. omnium,* an. ℈.ij. *sal gemmæ, chamædryos, centaur. vtriusque, marathri,* an. ʒ.ij. Cum *pauco sacchara* F. Tragea.

PILVLÆ.

℞. *Puls. cubebar. calament. nuc. moschat. caryophyllat. thuris.* an. ʒ.ß. *ambra* ℈. j. *moschi* gr. v. Cum *succo, & aq. maioran.* vel *saluiæ,* aut *syr. de stœchad.* F. Pilulæ e Drach. xii. & conspergantur spec. diambr. & sumantur horâ decubitus 5. vel 6. quotidie per integrum mensem.

Marsilius Ficinus, *lib* 2. *de studios. sanit. cap* 9. è tribus illis muneribus, quæ Magi Christo obtulerunt, confectionem auream parat, memoriæ conseruandæ, ingenio acuendo, sensibus vegetandis, spiritibúsque fouendis & roborandis vtilem.

℞. *Thuris* ℥.ij. *myrrhæ* ℥.j. *auri foliat.* ʒ. ß. Cum vino fiunt Pilulæ, quarum aliquot sub auroram sumantur.

Vel ℞. *Succini odorati* ʒ.j. (posset ambra sumi) *cubebarum, thuris, myrrhæ,* an. ℥ ß. *ligni aloës,* ℈.j.

Cum vino F. Pilulæ mediocres, quarum duæ vel tres alternis diebus ante cubitum dentur.

ROTVLÆ ET MORSVLI.

℞ *Nuc. mosch.* num. ii. *caryophyll.* num. vi. *ligni aloës* ʒ.j. *sacchar. in aq. maioran dissol.* q. s. F. Rotulæ.

Vel ℞ *Spec. diamosch. dulc. diambr. flor. lauendul. rorismarin.* an. ʒ ß. *cubebar. sileris montani, flor. stœchad. Arab. ligni aloës,* an. ℈.j. *spec. confect. anacard.* ℥.j. *mosch. ambr.* an. ℈.ß. *ol. destill. cinamom. moschat. caryophyll.* an. gutt. iv. *sac. in aq. rosar. dissol.* q. s. Fiant Rotulæ.

Claudinus & sequentes Tabulas commendat:

℞. *Ligni aloës* ℈.ij. *cardamomi, galangæ,* an. ʒ j. *cinamomi* Drach. ß. *galliæ moschat.* ℈ j. *sacchari in aqu. flor. citri dissolut.* ℥. vj. F. Rotulæ, de quibus 3. vel 4. manè sumantur. Vel parentur hi Morsuli:

℞. *Sacchar. clarificat.* ℔.ß. *aq. lauendul. borragin.* an. ℥.j. ß. Coq. ad consumpt. aquæ. Postea adde *margarit. præparat.* ℈. i. *eboris vsti, C.C. vsti. smaragdi præpar.* an. ℈ ß. *ol. nuc. mosch. express.* Drach. j. s. a. F. Confectio in morsulis, de quibus vnus vna vice præberi potest.

In intemperie frigida & sicca, quæ calefaciunt & humectant, requiruntur. Paretur ergo tale Electuarium.

℞. *Conseru. flor. borrag. bugloss. betonic. lilij conuall.* an. ℥. sem. *spec. diamarg. frigid.* Drach. sem. Cum *syrupo tunicis, vel stœchad.* F. Electuarium.

Externa.

Externa eodem modo se habere debent, & in intemperie frigida, ac humida, & sicca, suprà, *c.* 2. *&* 3. *part.* 1. proposita, vsurpanda. Commendatur hic aq. hederæ arboreæ, diligenter destillata, & occipiti applicata.

Vtiles & hic sunt, extráque capiti applicari possunt, aq. destillatæ modò propositæ.

Vel ℞. *Spirit. vini opt.* ℔. sem. *caryophyll. nucis mosch. asari veri. maioran. flor. stœchad. Arab.* an. Drach. ij. Stent in vase clauso, &, vbi opus, caput isto liquore illinatur. Sunt qui sequentem Aq vitæ miris laudibus extollant.

℞. *Cubebar. cardamomi, croci, confect. anacardina,* an. ℥. sem. Affunde spiritum vini Maluatici ad supereminentiam 3. vel 4. digitorum. Stent in infusione per dies 10. Hinc effundatur liquor, & per chartam filtretur, quo tempora & occiput illinantur.

Vel abluatur caput lixiuio, in quo radices apij, lauri folia, rhus, fol. senæ, acorus, flor. chamæmel. maioran. melissa, rosmar. &c. ebullierint.

Alias quidem nimiùm, & præter modum caput lotionibus non fatigandum. Redditur enim inde caput debile, atque ad leuissimam auræ iniuriam destillationibus obnoxium. Quoties tamen vsus exigit, vt octauo, vel decimo quoque die, lixiuio abluatur, in quo dicta modò ebullierint; vel eidem indatur sacculor. alteruter, qui.

℞. *Macis* Drach. i. *caryophyll. nuc. mosch. maioran.* an. Drach. sem. *flor. labrusc. rosar.* an. Drach. i. *spic. Celtic.* Dr. sem. Concisa indantur in sacculo.

Vel *Spica Celtica* Drach. ii. *flor. lauendula, rosarum,* an. P. j. *maioran. rorismar.* an. M. i. sem. *rad. irid.* Drach. i. concidantur, & panno laneo insuantur, fingaturque sacculus, qui feruenti lixiuio impositus probè exprimatur, vt vim trahat & sorbeat. Apprimè confortant cerebrum & memorandi facultatem.

Adhibeantur & Sapo odoratus: qui

℞. *Saponis Veneti* ℔. sem. *rad. irid. odorat.* Drach. ii. *calami aromat* Drach. ii. sem. *fol. hederæ, caryophyll. cardamom. maioran. thym. stœchad. Arab. nigell. meliss.* an. ℈ i. sem. Tritis terendis, & sapone deraso, F. cum aqua card. benedict. Magdaleon, è quo formentur pastilli didrachmales.

Ol. thuris destillatum illitum valde etiam prodest. Oleum etiam myrrhæ temporibus, & occipiti inunctum in confortanda memoria valde efficax est. Paratur autem vel per destillationem, vel per deliquium; si scilicet oua ad duritiem coquantur, per medium dissecentur, vitellóque exempto spatium puluere subtili myrrhæ impleatur, & in cellam ponatur, vt myrrha in oleum resoluatur. Vtile est oleum maioran. saluiæ, rorismarin. nucis moschat. caryophyllor. Laudatur & fel perdicis arteriis temporum semel in mense illitum.

LINIMENTA & VNGVENTA.

℞. *Ol. de lateribus nardin.* an. ℥. sem. *nuc. mosch. express.* Dr. ii. *ol. destill. saluiæ, maioran. nucis moschat.* an. gutt. vi. *mosch.* gr. ii. *cera* parum. Misce.

Vel ℞ *Ol. de lateribus, de castor.* an ℥. sem. *nuc. mosch. express.* Dr. 1. *ol. destill. caryophyll.* Dr. sem. *thuris* ℈. sem *benzoës* ℈. i. *cera* parum F. Linimentum.

Vel ℞. *Ol. de lateribus, castor.* an. Vnc. sem *destill. nucis moschat. caryophyll cinamom.* an. ℈. i. *rad. pyrethri* ℈. ij. Cum pauca cera F. Vnguentum.

Vel ℞. *Puls. rad. paeon. valerian. maioran.* an. Vnc. sem.

ruta

ruta Drach. i *succi verben.* Vnc. sem. *castor.* Drach. j. *medull. nucum anacard.* Drach. ii. Cum *pinguedine vrsi*, F. Vnguentum. Commendatur & hoc:

℞. *Ol. costini, iuniperin.* an. Vnc. i. *nardin.* Vnc. ii. *de castor.* Vnc. sem. *spica* Drach. iij. *pulu cinamom. nuc. mosch.* an. Drach. j. *caryophyll. macis, flor. anthos, lauendul. stœchad. Arab. spic. Ind. Celt.* an. Drach. sem. *rosar. purpurear. cubebar. sileris montan. piper. long. cardamom.* an. Scr. ij. *vini Maluatic.* Vnc. iij. *aq. rosar.* Vnc. iv. Coq. ad consumtion. humiditatis, & colentur. Postea adde *spec. diambr. diamosch. dulc. dianth.* an. Drach. ij. *mosch. in aqua ros. dissol.* Drach. ß. *cera* q. s. Misce pro Vnguento, quo post lotionem occiput illinatur.

Nonnulli hoc commendant.

℞. *Pingued. vrsi*, eámque pone in vesicam vrsi cum eius vrina, stent simul per octiduum: postea extrahe, & adde succ. hormini, euphrasiæ, verbenæ, bugloss. valerian. aloës, part. æq. Fiat Vnguentum.

Non prætereundum est hic Vnguentum, quod miris laudibus efferunt, & Carolum, Ducem Burgundiæ, à Doctore quodam Anglo decem millibus florenorum emisse, & tantæ efficaciæ esse scribunt, vt perpetuam rerum memoriam pariat. Etsi verò hic meritò illius recordemur, quod Galen. 4. *de compos. med. loc. c.* 4. scribit de medicamentis ad suffusiones: *Promissiones horum omnium esse magnificas, effectus verò aliquando nullos, aliquando valde exiguos*; & facile crediderim, laudes istas hoc vnguentum sustinere: tamen etiam non negauerim ad memoriam vtile esse. Paratur autem hoc modo!

℞. *Succ. fol. meliss. basilic. flor. myrica, lilior. primula veris. rorismarin. lauend. borragin. genist.* an. Vnc. ij. *aqua vita nymph. rosar. violar.* an. Vnc. i. *cubebar. cardamom. gran. paradis. santal. citrin. carpobalsam. ireos, croci oriental. satureia. pœonia. thymi* an. Vnc. ß. *styracis liquid. calamit. opopanac. bdellij. galbani, gummi hedera ladan.* an. Drach. vj. *rad. aristoloch. long. puen. ol. terebinth. nardin. costini, iuniperin. laurin. masticbin. de been. de spica.* an. Drach. v.

Puluerisanda puluerisentur, & misceantur omnia, destillentur per alembicum secundum gradus ignis; & aqua, ac oleum separetur. Vsum eius hunc esse ferunt, vt primis duobus mensibus nares, & aurium meatus quotidie magnitudine pisi illinantur; sequentibus duobus mensibus; tertio quoque die; aliis duobus mensibus, bis in septimana; deinceps singulis septimanis semel; hinc 14. diebus semel, vt ita annus compleatur; tandem sequentibus annis singulis bimestribus semel.

Christophorus à Vega, *art. med. lib.* 3. *cap.* 10. adhibitâ diætâ frugaliore ex carnibus perdicum, gallinarum, turturum in prandio, passularum, & amygdalarum dulcium in cœna, & vino oligophoro rubro propinato per viginti dies, solùm pulu. seq. dosin. Drach. i. sem. exhibuit:

℞. *Calaminth. origani puleg.* an. Drach. iii *macer. cinamomi* an. Drach. ij. *piperis, galanga. zingiber. caryophyll. cubebar.* an. Drach. sem. *castor.* Scr. ij.

Trita M. vtatur sex diebus continuis Drach. i. ieiuno stomacho, cum Vnc. i. vin. alb. aut Vnc. ij. aquæ mulsæ, vel puluer. Scr. ii. M. cum syrup. de stœchade ℥. ß. ac deinceps propinetur mixtura, diluta Vnc. i. sem. aq. fœnic. siue card. bened. Horâ somni pessulum i. ex sequenti antidoto sinistræ nari indidit, ac deinde ægrum legere iussis per horam i. vel ii. quæ vellet, tandem extracto pessulo dormire. Manè expergefactum affirmat lectorum exactè meminisse, & sine hæsitatione ea recitasse.

℞. *Menth. sicc. puleg. euphrag. verbena, sem. coriandri prapar. callitrich.* an. Drach. i. *flor. anthos* Drach. i. sem. *calam. aromat. cinamomi,* an. Drach. ij. *caryophyll.* Drach. i. ß. *moschi gallia moschat.* an. g̅. vi. *mellis anacardin. styrac. calamit.* an Drach. ß. Formentur cum aqua fœniculi in Pessulos.

Vel tale fiat BALSAMVM:

℞. *Bals. maioran. ruta,* an. Drach. i. *succini* Scr. i. *extr. rad. valerian. ol. destill. acori,* an. Scrup. i. *confect. anacard.* Drach. i. *gallia mosch.* g̅. v. Misce pro Balsamo.

SACCVLVS.

℞. *Flor. lauendul. rorismarin. saluia. fol. maioran. melissa. flor. stœchad. Arab. serpill.* an. M. sem. *nucis moschat. macis, caryophyll.* an. Drach. i. *styrac. calamit. benzoës,* an. Drach. sem. *sem. carui,* ℨ. ii. F. Sacculus.

Cùm etiam odores hic aliquid emolumenti conferant in hunc vsum eiusmodi pomum odoriferum præscribi potest.

℞. *Rad. ireos* ℨ. i. sem. *seseli stœchad.* an. ℨ. ii. *nucis moschat. mentha,* an. ℨ. i. *thuris, calaminth. styracis calamit. ligni aloës,* an ℥ sem. *ambra* Scr. i. *ladani* q. s. ad formandum Pomum.

In intemperie frigida & sicca conueniunt malua, althæa, flor. borrag. bugloss. ol. chamæmel. anethin. amygdal. dulc. E. g. Paretur talis Lotio:

℞. *Rad. althéa* ℥. iii *caryophyllat.* ℨ. i. *betonic. maioran.* an. M. i. *flor. violar. borragin. bugloss. rosar. chamamel. lauendul.* an. P. i. Coq. in lacte pro capitis lotione.

AMVLETA etiam quædam, quæ appensa gestantur, ab Authoribus hic commendantur. Amethystus lapis gestatus sensus omnes acuere, Beryllus quoque intellectum, memoriámque roborare scribitur. Rhases linguam vpupæ appensam obliuionem tollere refert. Paratur etiam annulus ex auro puro, in quo inclusus est Adamas, sub coniunctione Saturni & Iouis in Ariete, quem ad memoriam & ingenij præstantiam valere ex Hermete refert Mizaldus, *centur.* 1. *memorab. aph.* 19. de quo cuique liberum iudicium esto.

Diæta.

In læsa memoria, & ratiocinatione à caussa frigida & humida, quæ frequentissima est, diætæ sit hæc ratio, quæ etiam sanis, quibus ex eadem caussa memoria est debilior, si medicamenta cerebrum roborantia modò proposita coniungantur, ad memoriam augendam prodest. Poterat equidem ea, ex iis quæ suprà, *part.* 1. *cap.* 2. 3. & 10. de diæta dicta sunt, patere, eam tamen præsentibus affectibus accommodare libet.

Aër sit naturâ moderatè calefaciens & siccans, purus & tenuis, vel talis arte paretur, vt suprà dictum. Caput ab aëris externi iniuriis, & frigore ac humiditate muniatur.

Cibus item sit moderatè calefaciens, & siccans, ac tenuis substantiæ; condiatur caryophyllis, nuc. mosch. cinamom. galang. piper. zingiber. croco, maioran. saluiâ. Gallinarum cerebrum hic valde commendatur, & id adeò iuuare scribit Cardanus, vt aliquos, qui delirare cœperint, resipiscere fecerit. Abstinendum à carne porcina, anatina, anserina, & piscibus, præsertim mollioribus, lacte, caseo, leguminibus, brassicâ, lactucâ, papau. fructibus horariis, & omnibus quæ vaporosa sunt, crassæ substantiæ, & coctu difficilia. Vinum moderatè sumptum spiritûs exhilarat, & coctionem adiuuat: copiosiùs autem sumptum multos vapores ad cerebrum mittit, qui caput replent, spiritus turbant, & calorem extinguunt. In primis vitentur crapula & ebrietas, maximæ ingenij & memoriæ pestes. Ac si incommodum aliquod ex vsu vini percipiatur, eius loco substituatur aq. mulsa, in qua acorus, nux moschat. cinamom. cocta sunt. Ceruisia sit pura, non vaporosa multùm.

Corpus exerceatur moderatis laboribus, extrema sæpè fricentur, caput manè diligenter pectinetur, vt pori cutis aperiantur. Et vt aliæ functiones otio torpent, exercitio verò expeditiores fiunt, ita & hæ functiones crebro exercitio acuuntur. Vt enim Hippocrates, *6. Epid. com.* 5. *aphor.* 11. scribit, ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποισι. Ideóque memoria acuenda, multum memoriæ mandando; iudicium, res subtiles meditando. Tempestiuè tamen id fiat, non statim à cœna, vel prandio, sed præcipuè tempore matutino, quo tempore spiritus instaurati & refecti sunt, & organa coctionis in suis functionibus non ita occupantur. Vnde Aurora Musis amica rectè dicitur. Contra nocturnæ lucubrationes ingenio non parum obsunt, vt Marsil. Ficinus, *lib.* 1. *de tuenda sanit. cap.* 7. prolixè docet. Somnus, & vigiliæ sint moderata. Somnus non mox à cibo ineatur; diurnus vitetur: fugiat æger mœstitiam, & animi solicitudinem, & ad lætitiam disponatur.

In obliuione verò à frigiditate & siccitate diæta ad calidum & humidum vergat: cibi omnes sint calidi & humidi vinum dilutum moderatè bibatur: exercitia sint moderata: somnus longior: caput abluatur decocto flor. chamæmel. & meliloti. A venere planè abstinendum.

Quæ de artificiali, seu locali memoria apud Ciceronem, Quintilianum, & nostro seculo in multis hac de re editis libellis habentur, huius loci non sunt. Etsi enim arte eâ non parum adminiculi memoriæ in sanis suppeditabatur, & mira per eam præstari possunt: tamen præsupponit illa memoriam, & phantasiam saluam, ac bene se habentem: ac quò quis hisce magis valet, eò ad hanc artem tractandam aptior est, quò minùs ineptior. Itaque vt claudus ad saltandum ineptus: ita qui phantasiæ & memoriæ imminutæ, aut abolitæ vitio laborat, de quo hic agimus, is nihil, vel parum auxilij ab hac arte speret.

Exempla curationis læsæ memoriæ, & multa ad eam vtilis medicamenta, videantur apud F. Hildesheimium, *spicil.* 3.

CAPVT VI.

De Delirio in Genere, & de Delirio simplici, Paraphrenitide, ac Temulentia.

NOn solùm autem imminuuntur & abolentur phantasia ac ratiocinatio; sed etiam quandoque deprauantur: quæ functionum harum deprauatio, siue sit Phrenitis, siue Melancholia, siue Mania, siue quæcunque Phantasiæ & Ratiocinationis deprauatio, Græcis in genere παραφροσύνη, Latinis Delirium, & Desipientia appellatur. Occurrunt tamen & aliæ horum symptomatum appellationes. Hippocrates & Galenus ad desipientiam significandam ferè vocabulis ληρεῖν, siue παραληρεῖν, παραφρονεῖν, & παρακρούειν vtuntur: item παραλέγειν, & παραγωρεῖν: ad grauem ἐκμαίνεσθαι. μαίνεσθαι. & ἐκμανῆναι. Παρακόπτειν promiscuè de vtraque vsurpatur. Παραφέρεσθαι verò maiorem, quàm leuem mentis errorem, & ad insaniam ac furorem, quendam gradum significat. Delirium.

Etsi verò magna sit deliriorum varietas: tamen in genere in deprauatione functionum principum, phantasiæ, ac ratiocinationis conueniunt, quando scilicet phantasmata, seu imagines, nec quæ debent, nec vt debent, offeruntur, nec vt par est,

est, coniunguntur: sed phantasmata à consuetudine, & ratione alia obiiciuntur, ac inordinatè & confusè mouentur, ac diuersorum obiectorum simulacra simul offeruntur, & ineptè coniunguntur: vnde absurda & loquuntur, & agunt delirantes.

Acciditque Delirantibus tale quid, quale dormientibus in insomniis, vnde, vt supra dictum, non ineptè somnia deliria dormientium; & deliria vigilantium somnia appellantur.

Nota. Idcóque etiam in genere, quæ deliriorum caussa sit, quærendum. Cum verò nec ad conformationem solam, nec ad solutam vnitatem hæc symptomata referri possint; cùm videamus multos delirio corripi, in quibus neutrum horum læditur: vel cerebro, vt parte similari, læso, vel ob errorem externum hæc symptomata excitari necesse est.

Capiuaccius Melancholici delirij caussam primam Phantasma tenebricosum, Maniaci verò igneum phantasma, statuit. Cùm enim ratiocinantem oporteat phantasmata speculari, & ipsa etiam phantasia circa suas imagines, & obiecta versetur: si illa non rectè sese habeant functio illa deprauatur, & perinde sese res habet, vt dum species visibilis rei albæ per vitrum rubrum conspectæ, rubea, aut res quiescens mota videtur, ob obiecti, seu speciei visibilis, quod à medio concepit, vitium.

Verùm enim verò hîc sciendum, quòd cùm in delirio duæ facultates diuersissimæ, quarum vna organo corporeo vtitur, alia nullo indiget, afficiantur, phantasia scilicet, & ratiocinatio; vna caussa delirij statui non possit, sed duplex: Phantasiæ scilicet læsæ, spiritus animalis vitiosus; Ratiocinationis verò deprauatæ, phantasma vitiosum.

Delirium quid. Itaque in genere Delirium definiri potest, *Actio deprauata phantasiæ, ac ratiocinationis, à spiritu animali impuro, phantasmati absurdo, & inconuenienti occasionem præbente.* Phantasmatis enim huius P. n. se habentis caussam idem rectè in spiritibus quærit. Sicut enim, vt de vertigine diximus, spiritus animales si circumrotentur, hanc qualitatem speciei per visum oblatæ communicant: ita si alio etiam modo p. n. sint affecti, species & obiecta facultatum principum deprauare solent.

Atque ita caussa præcipua horum symptomatum in spiritibus animalibus quærenda: quam si quis ad morbum cerebri, vt partis similaris consideratí, referre velit, non repugnamus. Hoc tantùm notandum: Cerebrum, vt partem similarem, posse considerari, primò vt mistum; deinde vt viuens, & calore vitali præditum, per quem animæ vegetantis actiones perficit: & tertiò, vt includit spiritum, qui solus proximum harum actionum instrumentum est. Hinc accidit, vt etsi temperies cerebri lædatur, quod sæpè fit in febribus, & aliis morbis: tamen delirium nullum accidat, vbi malum spiritibus non communicatur. Vbi verò spiritus ille cerebri insitus, & consequenter etiam reliqui, qui in eo continentur, afficiuntur; tum deliria contingunt. Cùm enim spiritus illi, quibus anima in obeundis actionibus illis principibus vtitur, debeant esse temperati, tenues, puri, lucidi, & ordinatè, ac certo quodam ac regulari modo moueri: si quid horum desit, & mutetur, vitiúmque illud speciebus & phantasmatibus communicetur, varia deliriorum genera excitantur.

Nota. Cùm autem duo spiritus, quem vtrumque animalem dicimus, sint in cerebro: Vnus insitus, qui proximum, & maximè intimum animæ in actionibus istis obeundis instrumentum est, quique ad temperiem cerebri pertinet, eámque perficit; alter, qui in cerebro generatur, quo anima etiam in actionibus sensuum, tum internorum, tum externorum, vt & motu animali vtitur: si ille spiritus mobilis, quem in specie animalem nuncupare solemus, à caussis p. n. (quod facilè fieri potest) nimium calidus, vel impurus reddatur & inordinatè ac irregulariter moueatur, leuiora deliria excitantur; si verò ille insitus à statu naturali deflectat, grauiora illa & pertinaciora deliria contingunt.

Atque ita delirij seu desipientiæ in genere caussa quærenda est in pr. nat. constitutione spiritus animalis in cerebro, siue illius insiti & fixi, siue mobilis. Etenim si hic impurus fiat, vel inordinatè ac irregulariter moueatur, vitium id communicatur phantasmatibus, circa quæ occupatur ratio: vnde non ea, quæ debebant, menti præsentantur, sed aliena & absurda; nec eo modo quo debebant, sed alienâ qualitate infecta, nec ordinatè intellectui offeruntur, sed vel omnia ferè simul & confusè; vel inordinatè; & quæ diuersissima sunt, & non cohærentia, dum simul occurrunt, connectuntur.

Quodnam autem illud spirituum vitium sit, explicare non facile. Vulgò quidem in manifesta intemperie fere subsistitur, & in primis in febribus delirij caussa in intemperiem calidam refertur. Verùm vix febris dari potest, in qua non etiam cerebri temperies lædatur; cum febris totius corporis sit intemperies, & consequenter etiam spiritus animales incalescant, & in febribus omnibus spiritus vitales accendantur, caloréque p. n. toti corpori communicent, & procul dubio inde etiam spiritus animales calefiant. Dantur tamen multæ febres, in quibus nullum adest delirium. Præterea in melancholicis, & in primis iis, quibus magna humoris melancholici copia in hypochondriis cumulatur, vapores melancholici ad cerebrum ascendunt: nec tamen ægri inde melancholici fiunt. Idcóque procul dubio ἴδιον quædam, & occulta dispositio est in spiritibus animalibus, quæ delirij caussa proxima est; quæ etsi vulgo calida, ignea, tenebricosa, impura dicitur: tamen satis his vocabulis declarari & innotescere non potest.

Deliriorum differentia. Deliria autem hæc differunt, primò loco affecto: quòd nimirum nunc cerebrum per se afficitur, & ipsum caussam delirij suppeditat; nunc per συμπάθειαν afficitur, caussa delirij à venoso & arterioso genere, hypochondriis, diaphragmate, ventriculo, vel aliis partibus communicatâ. Et quidem nunc caussa illa, vti modò diximus, saltem spiritus animales in cerebro mobiles, nunc etiam spiritum insitum vitiat. Deinde Caussa efficiente. Interdum enim solus vapor sine humore, deliria excitat, iis quæ ebriis eadem de caussa accidunt, non absimilia; interdum sanguis, bilis flaua, vel humor melancholicus, aut alter delirij caussa est. Atque ex hac humorum varietate, & in primis morum ac ingeniorum diuersitate varij sunt desipientium ordines. Quidam enim solâ cogitatione delirant, imaginando absurda phantasmata, qui sæpe longam telam absurdarum cogitationum texunt, etsi pauca loquantur, vnde σιωπηροὶ nuncupantur; alij sermone delirant, qui ridicula, aliena, magnifica, vel maledica proferunt: alij opere, & factis cogitationes suas absurdas & ab errantes explent. Efficiúntque hæc omnia vel μετὰ γέλωτος, vel μετὰ σπουδῆς, sicut παραφροσύνας differentias hasce statuit Hippocrates, *6. aphor. 53.* Et rursum quædam παραφροσύνη ἠρέμαιος est, quædam θηριώδης, ἢ θρασώδης. Vt autem de deliriorum generibus distinctè agamus, ita commodè diuidi possunt: Primò est delirium simplex, quod nomine generis exprimitur, & λῆρος, ac παραφροσύνη nominatur; cùm reliqua desipientiæ genera sua peculiaria nomina habeant. Est enim secundò Phrenitis; tertiò Melancholia; quartò Mania, & quæ sub his comprehenduntur.

De Delirio Simplici.

Delirium simplex. Et primò quidem simplex delirium quod attinet, etsi vox delirij, & παραφροσύνας omni desipientiæ generi tribuatur; tamen in specie interdum, & vbi absolutè ponitur, certum delirij genus significat, quod nonnulli etiam Paraphrenitidem, alij Paraphrenisin, sed sine antiquorum exemplo, nominant.

Est autem hoc delirium non vnius generis. Aliquando enim est cum febre, aliquando sine febre.

Et primò quidem à nonnullis etiam delirium leuius, quod à calida intemperie cerebri, ab æstu Solis, vigiliis, meditationibus, & similibus caussis contractâ, oritur, nomine delirij simplicis comprehendunt. Plerumquè tamen apud Autores hoc nomine venit delirium, quod non proprio cerebri, sed partium inferiorum vitio, à vaporibus scil. calidis, à reliquo corpore cerebro communicatis, excitatur.

Qui enim sine cerebri primario affectu, ob reliqui corporis consensum delirant, quod in febribus ardentibus, accidit, eos, vt Galenus, *3. de loc. affect. c. 7.* habet, nunquam Phreniticos, sed vel παραφρονοῦντας, vel παρακόπτοντας nominat. Quandocunque enim vapores calidi, præcipuè maligni, copiosè in caput irruunt, spiritúsque ac cerebrum nimis calefaciunt ac turbant, delirium excitatur; id quod accidit in augmento, & statu febrium ardentium, ac malignarum continuarum, & internis partium inflammationibus in vermibus cùm putrescunt, & febrem excitant; interdum etiam paroxysmis intermittentium. Vt enim frigus spiritus torpidos reddendo ingenij tardiatem, stupiditatem, ac mentis torporem, & soporem excitat: ita nimia caliditas spiritus turbando, & nimis mobiles reddendo, errorem, & deliria generat. Et quia vapor ille, qui in caput irruit, tenuis substantiæ est, & facilè discutitur, neque malum spiritum cerebri insitum occupat: propterea delirium non est continuum, sed remittente accessione, aut exacerbatione, & parte mittente calidos vapores non ampliùs communicare, delirium cessat, aut certè non est eiusdem generis vel vehementiæ.

Platerus caussis his addit sanguinem calidiorem & tenuiorem in finibus & vasis cerebri contentum, non vapore solùm, sed & propria substantia cerebrum accedentē: vti & eum, qui ab ictu, vel casu eò affluit. Quæ tamen sententia commodâ interpretatione indiget. Nam si sanguis ab ictu vel lapsu, & capitis vehementi contusione elapsus, intra cranium & durá matrem contentus, putrescat & incalescat, delirium simplex excitare potest; etsi non necessariò statim simul cerebri membranæ inflammentur. Deinde etiam sanguis in vasis contentus incalescere citra vasorum & cerebri inflammationem, & simplex delirium excitare potest. Verùm si sanguis non solum vapore, sed & suâ substantiâ cerebrum ipsum accendat, Phrenitidē potius, quàm deliriū simplex, seu Paraphrenitidem, vt appellant, excitare, videtur, tunc scil. cùm extra vasa in ipsam cerebri substantiam effunditur. Et licèt adhuc in vasis contineatur: tamen phrenitidis & inflammationis membranarum cerebri, metus tunc iam adest.

Deinde nonnunquam ex inflammatione partis alicuius, quæ calidos vapores ad caput mittit, febrémque continuam coniunctam habet, accidit delirium. Et præcipuè hoc fit ex inflammatione septi transuersi, quod antiqui etiam φρένας appellarunt. Vnde nonnulli recentiores hoc delirij genus in specie Paraphrenitidem nominant: sed sine antiquorum exemplo,

exemplo. Nonnulli tamen omne delirium per consensum paraphrenitidis nomine appellant; sed & hoc sine antiquorum exemplo. Nonnulli hoc delirium παραφροσύνην appellant: quod etsi Hercul. Saxonia, *lib.1. c.4.* ex Galeno, *de sympt. differ. c.3.* citet: tamen ibi non extat, sed vocabulum παραφρονεῖν.

Prius delirium, quod in febribus accidit, quod attinet, saepe delirij simplicis meminit Hippocrates, & Galenus. Hippocrat. *6. aph. 53. Desipientia, quae in calidis febribus fiunt, ferocitatem non habent, Phrenitica verò appellatu id inest.* Galenus, *in 1. Prorrhet. com. 3. t. 31. Desipientiam consuetam familiarémque gignit biliosus sanguis cerebrum petens.* Et in *6 Epid. comm. 3. text. 36. In febrium vigore deliria contingunt ex repletione capitis.*

Sunt autem huius delirij varij gradus, quos Hippocrates quoque peculiaribus nominibus expressit. Primum enim, & leuissimum gradu per τὸ λῆρος exprimit, *3. Epid. agrot. 1.* λῃρεῖν, vel παραληρεῖν, *nugari esse* dicit, *1. Epid. agrot. 14.* σμικρὰ παρέκρουσε, *parum delirauit.* In secundo gradu παραφρονεῖν, *delirasse* dicit, & παρέκρουσε, delirauit, *6. Epid. agrot. 5. & 8.* De tertio gradu dicit, παρελήρει πάντα, *planè nugatus est*, *1. Epid. agrot. 13.* & παρέκρουσε πολλά, *multùm delirauit, ib. agrot. 4. & 10.* de quarto gradu, πάντα παρέκρουσε, *planè delirauit. 1. Epid. agrot. 1.* Qui vltimus etiam huius delirij simplicis gradus est. Nam si illud amplius incendatur, in phrenitidem degenerat.

Signa Diagnostica.

Signa delirij simplicis. Delirium hoc ex febre comite cognoscitur, & quidem delirium praecedente. Imminere autem, ex garrulitate quadam, aut nimiâ loquendi promptitudine, morúmque mutatione deprehenditur. Si nimirum, qui naturâ mitis & facilis est in respondendo, fiat ferox & temerarius, ac in iram praeter solitum proclinior; qui taciturnus est, incipiat fieri loquax, corpus indecorè nudet, vel obscoena dicat, aut faciat, aut in lectum mingat, eorum quae egit, & locutus est, statim obliuiscatur, eundémque sermonem saepiùs repetat, & omnino si aegri actiones, & vultus à naturali modo, & consuetudine mutentur, delirium imminere indicio est; vt etiam Hippocrates, *2. Coac. s. 1. aphor. 10.* docet, in primis si vigiliae pertinaces, aut somnus turbulentus praecessit. Si quis etiam in febribus acutis dentibus stridat, non consuetus id facere à pueritia, futuri delirij indicium est. Pulsus quoque in hypochondriis cum perturbatione, delirium portendit; magis etiam si oculi crebrius moueantur, Hippocrates, in *Coac. lib. 3. s. 2. comm. 1. aphor. 13. sec. distinct. Holleri.* Et oculorum motus in omnibus morbis, in quibus delirium metuendum, diligenter considerandi. Etenim instabiles illi ipsum praesagiunt. Nam cùm cerebro vicini sint, & cum ipso, venis, arteriis, & neruis sociati; omnium ferè primi ipsius iniuriam persentiscunt, atque inde imminente delirio crebrò huc atque illuc mouentur.

Ipsum verò delirium iam praesens ex sermonibus & actionibus aegri deprehenditur. Delirantis enim actiones, & sermones à consueto modo multùm deflectunt, dum loquuntur & proferunt absurda, quae cum rebus non consentiunt, nec cohaerent, obscoena & turpia loquuntur, cum manus temerè iactant & agitant, floccos carpunt, festucas legunt, muscas venantur quae nullae adsunt; partes tegendas & pudendas nudant, subitò è lecto surgunt, laetantur, aut maerent praeter solitum, vrinam & feces in lectum excernunt, tardiùs quàm necessitas postulat, respirant, dolores non sentiunt. De quo Hippocrates, *2. aphor. 6. Quicunque dolentes aliquâ parte corporis omnino dolorem non sentiunt, iis mens aegrotat.* In ventrem etiam cubare, qui non est assuetus ita dormire, quo tempore sanus fuit, malum est: Delirium enim, aut calor circa ventrem significatur. Eius generis aphorismi multi ex Hippocratis Prorrheticis, Prognosticis, & Coac. praedict. colligi, & huc referri possunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Ipsum quidem delirium per se magni momenti non est; sed ex caussa omne periculum pendet; ob quam nullum delirium tutum putat Galenus, *6. aphor. 53.*

2. Euentus tamen is praedicendus, quem febris & vires praesagiunt. Quò enim vires sunt debiliores, & febris vehementior, vel malignior, eò plus periculi metuendum. Si vires contrà constent, & febris non sit periculosa, nec delirium aliquid periculi portendit.

3. Et delirium, quod cum bonis signis coniungitur, minùs metuendum est, quàm quod cum malis. Et delirium intermittens, non vehemens, sed leue, praesertim quod fit per accessiones, non lethale est.

4. Somnus in delirantibus bonum signum est, praecipuè si delirium sedet, vt Hippocrates, *2. aphor. 2.* docet. Contrà deliria, quae iam valde debilitatis accidunt, exitiosa sunt, vt nullus ferè ex iis conualescat.

5. In principio quoque febris, quae apparent deliria, & quae sine signis coctionis accidunt, pessima sunt, & ad phrenitidem deducunt.

6. Mala signa cum deliriis apparentia, mortem, lethalia verò, iam imminens exitium minantur. Exitium nimirum portendunt deliria, si delirans non videat, non audiat; si oculi lucem subterfugiant, inuoluntariè lacrumentur, aut peruertantur, aut alter altero maior fiat, aut album oculi rubicundum euadat; si aegri obmutescant, vox fiat clangosa.

7. Tempus solutionis breue est, cùm febres illae non sint diuturnae, sed breui vel ad salutem, vel ad mortem terminentur. Et quidem ad salutem terminatur delirium, si febris, quae eius caussa est, cesset, & critica euacuatio bona sequatur: ad interitum verò, si febris vel vires deiiciat, vel ex delirio per consensum fiat delirium per se, & homo Phreniticus euadat. Si nimirum signis coctionis praecedentibus largior sequatur sanguinis euacuatio per nares, vel menstruae purgationes, vel haemorrhoides, aut sudores prorumpant, nihil periculi habet delirium, sed è signis decretoriis vnum est. Si verò nulla euacuatio, sequatur, vel parua; vt sanguinis è narib. stillicidium: sudores capitis frigidi, & huiusmodi alia, lethale signum est delirium. De quibus passim extant multi aphorismi apud Hippocratem in Coacis, Porrheticis, & Prognosticis, quorum aliquos etiam in *Institut. lib. 3. part. 3. c. 5.* proposuimus.

Indicationes.

Delirij simplicis curatio. Quamprimum delirium aliqua suspicio adest, videndum, ne illud incrementum sumat, & in phrenitidem degeneret. Itaque feruor humorum, qui vapores suppeditant, temperandus, vapores ad caput ascendentes reuellendi, repellendi, intercipiendi, quique ad caput iam penetrauerunt, discutiendi.

Auxilia.

Sanguinis feruorem temperant medicamenta, quae alias febribus eiusmodi debentur.

Reuulsionis gratiâ instituendae frictiones, ligaturae, aut cucurbitulae, etiam cum scarificatione, si opus sit, cruribus affigendae. Et si haec non sufficiant, & sectione venae febris vehementiae primò non sit satisfactum, ea, si vires ferant, repetenda, & vena cephalica, aut, quod commodiùs est, & si nondum vehementer materia caput obsedit, venae in pedib. aperiendae. Clysteres quoque, qui materiam à capite reuellant, infundendi. Imò si febris aliquam remissionem, vel intermissionem habeat, die quietis lene purgans ex cassia, manna, tamarind. syrup. rosar. & violar. solut. vel rhabarbarò exhibendum. Vesicatoria quoque cruribus, vel brachiis applicata ad reuellendum à capite vtilia sunt. Prosunt etiam pedum lotiones, & epithemata ac cataplasmata iis admota.

Vt: ℞. *Fermenti acerrimi* Vnc. iij. *sapon. Veneti* Vnc. j. *sal. communis* Vnc. ß. *aceti rosar.* q. s. pro impastatione F. Cataplasma, quod linteis imponatur, plantisque pedum admoueatur.

Dum haec fiunt, simul refrigerantia, & adstringentia nonnihil capiti adhibenda, quae feruorem humorum temperant, eósque ad caput non admittunt: de quibus suprà, *c. 1. 7. 8. 9. part. 1.* dictum.

Et quia vigiliae plerumque cũ delirio coniunguntur, hypnotica medicamenta, de quib. *c. 1.* suprà dictum, tũ internis refrigerantibus tum repellentibus quae extrà exhibentur, admiscenda.

Tandem, vt etiam materia, quae iam caput occupauit, euacuetur, vena in fronte aperiri potest, vel sub linguâ, vel post aures. Repellentib. verò in morbi progressu admiscenda leniter discutientia, malua, chamaemel. melilot. betonic. aneth. sem. & mucilago lini, foenugraec. & ex his parata, ol. chamaemel. anethinum. In declinatione solum chamaemelum vsurpari potest, vel vnguentum alabastrinum. Prodest etiam tum columbas per medium dissectas calentes capiti apponere, vel pulmones arietis, aut agnorum calentes, aut in lacte, vel ol. chamaemel. calefactos capiti applicare, & post remotionem horum, caput aq. calente abluere. Ac quò malum magis ad declinationem tendit, eò magis horum vsui insistere decet. Id tamen attendendum, ne nimium calidis medicamentis caput iterum incalescat, ac vapores rursum à partibus inferioribus ad caput attrahantur.

De Paraphrenitide.

Deinde delirium tale, idque etiam cum febre coniunctum, oritur quandoque ex diaphragmatis inflammatione: quod recentiores nonnulli in specie Paraphrenitidem appellant; cùm alij hoc vocabulo omne delirium, quod accidit capite non primariò affecto, comprehendant: vtrique tamen, vt dictum, sine Antiquorum exemplo, & autoritate. Cùm enim diaphragma neruosum sit in medio, habet magnam cum cerebro per neruos συμπάθειαν, & vt Galenus hac de re scribit, *lib 5. de loc. affect. c. 4.* (quo in loco, cùm expresse de hoc malo agat Galenus, meritò vox Paraphrenitidis occurrere deberet, si antiquis in vsu fuisset) ab aliarum partium nullâ perpetuum delirium procedit, excepto solo septo transuerso, à cuius inflammatione excitatum delirium non multum differt à phrenitide, & continuo delirio, vt veteres putauerint, hac parte inflammatione affectâ homines phreniticos euadere, atque ob id φρένας appellarint, quasi φρονεῖν, id est *sapienti* parti aliquid conferat.

Caussa huius delirij proxima cùm sit inflammatio diaphragmatis, nihil de ea ampliùs hîc addi potest: reliqua patebunt ex iis, quae *lib. 2.* de pleuritide, & diaphragmatis inflammatione dicentur.

Signa Diagnostica.

Delirium hoc eadem ferè signa habet, quae in phrenitide apparent,

apparent. Verùm distinguitur ab eo, vt Galenus *alleg. loc.* docet, & ex oculorum accidentibus, & sanguinis è naribus stillis, vt & spirationis specie. Quippe phreniticorum respiratio magna est, & ex longis semper interuallis. Contrà vbi à septo transuerso delirium oritur, inæqualis, vt modò exigua sit, atque frequens; modò magna, & cum angustia coniuncta. Nam incipiente septi transuersi inflammatione, priusquàm delirent laborantes, exiguum, ac frequentem reddunt spiritum; contrà ab iis, qui ab affecto cerebro delirant, magna prodit, raráque spiratio. Sed frequenter ita confunduntur hæc signa, vt vix quicquam certitudinis habeant. Prætereà, vt eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere solent, quæque Galenus *eodem loco* proponit, aut nullum apparet, aut exiguum, ita sursum & intrò reuelli hypochondrium, septi transuersi illicò ab initio affecti proprium indicium est: id quod affecto cerebro posteriùs accidit, non incipiente affectu, sed cùm is iam factus est. In primis verò Paraphrenitis ex eo cognoscitur, quòd delirium iunctum est cum tussi & dolore lateris. Calor quoque circa caput, & faciei & oculorum rubedo maior est in iis, qui ob cerebri, quam qui ob septi transuersi inflammationem delirant.

Prognosticum.

Delirii huius periculum æstimandum est ex vehementia morbi, & virium robore, & ex horum collatione salus, vel mors prædicenda. De quibus etiam *cap. seqq.* dicetur.

Curatio.

Curatio ad partem affectam in primis dirigenda, de qua *lib.* 2. dicetur, cùm curatâ inflammatione diaphragmatis etiam hoc delirium cesset. Interim tamen materia à capite auertenda & repellenda, vt modò de Delirio simplici, *p.* 1. *c. alleg.* diximus:

De Temulentia, vel Ebrietate.

Temulentia & Ebrietas.

Sine febre verò deliriorum genera etiam aliquot sunt. Pertinet primò huc Temulentia, vel Ebrietas, à vino aliisque potibus, & rebus inebriandi vim habentibus orta. Vt enim in febribus vapores calidi ex humore putrescente ad caput eleuantur, spiritúsque turbant: ita etiam à ventriculo, vino, vel alio potu inebriante repleto, imò toto venoso genere, in quod spiritus eiusmodi penetrant, vapores calidi eleuantur, & phantasiam ac ratiocinationem turbant. Vnde Ebrietas rectè *voluntaria insania* appellatur, cùm ebrii delirantibus similia agant, & loquantur: & vt deliria pro corporis dispositione, in quod incidunt, variare solent; ita & Ebriorum non eædem actiones, & mores sunt. Alij enim in hilaritatem nimiam, risum, cachinnos, cantilenas, & iocos se effundunt: alij tristes euadunt, & de rebus sacris, aut de more faciunt verba, vel etiam lacrumantur: alij ad iram, rixas, contentiones, clamores, pugnásque concitantur, alij somno statim corripiuntur. De quo Horatius, 3. *Carm. Ode* 21.

O nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas siue geris iocos,
Seu rixam & insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum.

Habent autem vim ebrietatem inducendi pleraque narcotica dicta, quorum vis antequam eò progressa est, vt soporem, vel stuporem excitet, priùs temulentiam, & delirij quoddam genus producit. Inter ea primum est Vinum, & præcipuè eius spiritus, in quo vis illa vnita est. Idem tamen præstant & aliarum plantarum succi & spiritus. Cereuisia enim omnis, seu triticea, seu hordeacea, seu auenacea vim inebriandi habet, partim à lupulo, partim à frumento, è quo spiritus ardens æque ac ex vino elici potest. Et spiritus omnes ex plantis parati, vt baccis & flor. sambuci, cerasis, rosis, inebriant, si copiosiùs sumantur. Inebriant quoque cannabis, lolii, pseudomelanthii, & hyoscyami semen, fructus fagi, cocculi de Leuante, cortic. mandragor. opium, si cum vino fortissimo bibatur. Refert etiam Lobelius, *in obseru. stirp. pag.* 570. fœminam Anglam grauidam esu 10. aut 12. nucum myristicarum ebriam delirasse. Et post Sym. Sethi, Matthiolus scribit, ambarum vino infusum temulentos efficere: quod & lignum aloës Indum in vino infusum sine nocumento præstat.

Turcas, cùm in aciem prodire volunt, vt audaciores fiant, & furibundi quasi, pericula minùs metuant, opii ʒ. sem. cum vino sumere, scribit non solùm Bellonius, sed & Prosp. Alpinus, *de Medic. Ægypt. lib.* 4. *c.* 2. refert, Turcas post opium sumptum hilares admodum euadere, multáque ac varia loqui, fortioresq; ad quæque munia obeunda sibi videri: prætereà subdormientes, hortos ac viridaria arboribus, herbis, ac floribus variis perbellè ornata in somniis videre. Ita ex cannabe, quæ Turcis *Assis* est, puluerem Turcas parare, idem, *eodem in loco,* scribit, quo sumpto ebrii fiant. Refert & hoc, Ægyptios in vsu habere quoddam electuarium, quod in India paratur, & *Bernaui* nominatur: cuius si ℥. j. sumatur, homines primò hilares fiunt, multúmque loquuntur, & canunt amatoria, multúmque rident, aliáque deliramenta læta produnt, atque ea amentia ferè per horæ spatium durat, postea statim iracundi fiunt, & in iram præcipitantur, in eóque statu parum persistunt: demum tristes fiunt, tantóque timore ac mœrore anguntur, vt continuò plorent & lamententur, denique somno corripiuntur.

Quædam etiam capiti admota idem præstant; sicut Rondeletius refert, quendam, cùm hyoscyami folia capiti applicuisset, ad insaniam redactum esse.

Signa Diagnostica.

Actionibus & moribus facilè se produnt Ebrii: at si narcotica medicamenta tale delirium excitauerint, ex ægro, vel adstantibus id cognoscitur.

Prognostica.

1. Ebrietas quidem ex potu vini vel cereuisiæ contracta post aliquot horas discutitur, præcipuè somno accedente, & vomitu.

Historia quatriduana ebrietatis. Obseruatio Henriq. ab Hier.

¶ (Ebrietatem interdum diutiùs, & ad quartum vsque durare diem, patet etiam ex hac historia, quam habet Henr. ab Hier. *obseru.* 19. Vir quidam ætatis consistentis, cùm vino cereuisiáque plurima inebriatus fuisset, supinus concidit, domúmque relatus à Medico quodam triduo pro apoplectico curatus fuit, qui etiam decreuerat, quarto die cranium trepano aperire. Verùm cùm accederet Henr. ab Heer, & nullam in corpore, quod resupinatum erat, læsionem perciperet, pulsum æqualē deprehenderet, respirationem nullo modo impeditam, cum omnimoda sternutationis absentia, summáque anhelitus libertate, de ebrietate suspicari cœpit. Et cùm ab vxore intelligeret, virum aliàs sobrium, malum hoc ex ebrietate contraxisse, cranij apertionem prohibuit, & ægrum, cùm nec conuulsionibus, nec febre correptus hactenus fuerit, extra vitæ periculum esse pronunciauit, iuxta *aph.* 5. *sect.* 5. *Si quis ebrius obmutescat, conuulsus moritur, nisi febris inuidens hunc corripiat, aut quo tempore crapula solui solet, vocem edat.* Vt verò cū excitaret, mystaceos pilos (cùm in capite omnes abrasi essent) vellit, vnde ille & brachia mouere, & loqui cœpit.

Etsi verò rara est ebrietas quatriduana: tamen accidit interdum, nec Galeno ignota fuit, qui, *comm. in alleg. aphorism.* scribit: *Quidam postridie crapulâ liberantur, alij sequenti nocte, aliis in tertiam vsque diem durat, pro vini epoti viribus & copia, & potoris natura. Sicut enim cibi concoquendi vnum non est omnibus certum & statutum tempus, sic neque vini exhalandi.* Crassa enim vina tardiùs exhalant, citiùs tenuiora, & assueti minùs læduntur. Crediderim tamen hanc ebrietatem in aphoniam degenerasse. Addit & hoc, *ibidem,* quendam, cùm vino Hispanico se inebriasset, è scamno delapsum, & pro mortuo ferè in vicinum cubiculum delatum fuisse. Cùm verò quidam semperuiui succo, aceto acri, nitro permixto, scrotum inuoluisset, ebrietatem breuissimo temporis spatio discussam fuisse.)

Alia obseruatio.

2. Si verò à veneno, vel medicamento narcotico fit delirium magis periculosum est. Imò etiam ex vino vel cereuisia ebrietas, si sæpiùs continuetur, memoriam & ingenium debilitat; vt non sine caussa, pestis & mors memoriæ appelletur: neruosum genus lædit, vnde tremor, paralysis, apoplexia, podagra excitatur: & quia etiam hepati nocet, sæpe hydropem inducit.

Præseruatio ab Ebrietate.

Præseruatio ab ebrietate.

Si tamen istam bibendi necessitatem, quæ magno mortalium malo, & Christianismi damno, in Germaniam præcipuè inuecta est, quis effugere non possit, commendantur amygd. amar. 5. vel 6. aut 10. ante cibum sumptæ, vt & nuclei Persicorum, quod quidem nonnulli putant fieri, quòd amaritudine humiditates absumant, nè ad caput ascendant: verùm probabilius est, vrinam ciendo id præstare. Commendatur & absinthium in ventriculo frigido: scribitque Arculanus ex propria experientia, si quis absinthij comas, aut etiam folia rutæ manè, ieiuno stomacho, edat, ab ebrietate defendi.

Vtilis etiam est contra Ebrietatem brassica, vt & sem. ipsius, in cibo sumpta, vt & folia eius capiti imposita; verbenaca recta; lac item ieiuno stomacho bibitum. Commendatur & rad. betonic. Nonnulli hunc puluerem laudant:

℞. *Sem. caulium,* Drach. i. *coriandr.* Drach. sem. *camphor.* ℈. ij. F. Puluis.

Vel paretur tale Elect.

℞. *Conseru. rosar. rubr. rob. ribes, berberis,* an. ℥. sem. *amygdal. amar. contusar.* num. xij. *sem. caulium.* ʒ. ij. *coriandr. præpar.* ʒ. j. Cum *syrupo granator.* F. Elect.

Syrupus:

℞. *Succi caulium albor. vini granat. succi ribes* an. ℥. ij. *aceti* ℥. j. *sacchari.* q. s. Coq. ad Iulepi consistentiam.

Vel ℞. *Syrup. acetosit. citri, & aq.* q. s. F. Iulepus.

Extra commendantur fol. hederæ capiti imposita; vnde antiqui in conuiuiis coronis ex hedera caput cingebant, vel succus illius capiti inunctus: vt & lapis Amethystus gestatus.

Qui ebrietatem etiam præcauere cupit, non ieiunus, vel statim in prima mensa ἄκρατον bibat, sed tardè & vbi satis comedit:

Curatio.

Iam verò Ebrios, vt ab Ebrietate citò liberentur, iuuat vomitus, si vinum adhuc crudum ex parte in ventriculo consistat; qui etiam, si opus, medicamentis prouocandus: & si acida in fine mensæ exhibeantur, acetúmque aquâ dilutum, vel solum etiam haustum, quod Ebrietatis, & venenorum

narcoti

narcoticorum ac furiosorum est antidotus; poma acida, pruna, cydonia comesta, eorumque succus haustus, lac acidum, lactuca item & brassica.

Vel ℞. *Aq. fontis* ℔. ß. *aceti vini* Unc iij. *syrup. acetos. citri.* vel *oxysacchar. simpl.* ℥. j ß. *syrup. violar.* ℥. ß. Misce pro Iulepo, Vel etiam haustus aquæ frigidæ propinetur ad vapores supprimendos, & vini feruorem restinguendum.

Extra Oxyrhodina capiti applicentur; & camphora, ac santali odoranda exhibeantur. Postea etiam pedes fricentur, vel aquæ calidæ immergantur. Vtilis est & sudor, si erumpat.

παραφορὰ. Maximè verò ad abigendam Ebrietatem somnus facit. Pertinet huc & illud delirium, quod Græci etiā παραφορὰν & λῆρον nominant quod ab imbecillitate facultatis principis oritur, ob immoderatum sanguinis profluuium, vel diuturnas vigilias; nonnunquam ob ictum capitis, quo spiritus animales perturbantur. Atque istud delirium ex suis caussis cognoscitur, & iis amotis tollitur.

Referenda & huc stultitia, in qua facultates principes non solùm imminutæ, sed & deprauatæ sunt. Quæ nonnullis à primo ortu impressa est, aliis post ortum etiam contrahitur. Et quidem pendet istud malum proximè à spiritus cerebro insiti vitio; vt & interdum à cerebri, & capitis conformatione praua; quam cùm nec satis explicare, nec emendare possibile sit, de ea amplius nihil addimus.

QVÆSTIO,

Quid sit Maslach Turcarum?

Maslach Turcarum quid. Vt hoc loco obiter quasi de Maslach Turcarum, cuius suprà facta est mentio, aliquid inseramus, communis hactenus fuit opinio, Maslach, vt ex Scaligero, *Exercit.* 175. *sect.* 1. VVyero, *lib.* 3. *de præstigiis dæmonum.c.* 18. & aliis videre est, ex opio parari. Etsi enim nomen Maslach non apud omnes occurrat; rem tamen ipsam satis Autores omnes describunt. Sunt tamen hodie, qui id negant, adducti autoritate Leonard. Turnheuseri, qui sui *herbary lib.* 1. *cap.* 29. ex eeruariæ succo Maslach parari scribit, idque ex secreta Turcarum relatione sibi cognitum fuisse refert. Etsi verò apud nos non sit in vsu Maslach: tamen, vt etiam hac in re veritatem rescirem, scripsi eo nomine Patauium, ad virum Clariss. Dn. D. Danielem Bucretium, Concinem & amicum meum, eumque rogaui, vt Venetiis apud Turcas, vel alios, quos huius rei notitiam habere putaret, hac de re inquireret, percontatus ergo ille est primò hac de re Dn. Ioann. Baptistam Syluagium, Genuensem, Reipublicæ Venetæ apud Turcarum Imperatorem Interpretem, peritissimum linguarum & morum gentium Orientalium. Is hoc primò negauit, Turcas prælium ituros tale quid, quo animosiores se morti opponant, deuorare: imò grauissimè prohibitum esse, ne quis prælium accessurus, quicquam earum rerum vel degustet, quæ mentem quocunque modo turbare queant. Id autem, quod animum præliaturis addit, prædestinationem esse, quam de vita & morte hominis ab æterno factam esse à Deo, credunt. Vbi enim dimicandum est, Imperatores, vel Duces belli suos quisque adhortatur, se præstent strenuos, memores se pro Deo sanctàque fide maiorum pugnare, & si quod periculum impendeat, se immunes nihilominùs à morte futuros esse, si ita æterno Numini visum fuerit: sin aliquid secus fortè contingat, iamiam martyres se sciant esse, quibus cœlum apertum sit. Deinde Maslach quod attinet, idem retulit, habere Turcas medicamenta quædam, quibus frequenter vtuntur, quæ primùm hilares reddunt, at mox, præsertim si copiâ peccatum sit, insanos inde in somnum coniiciunt, quo variarum iucundissimarum imagines animo repræsentantur. Et quidem talia præcipuè duo habere, quorum primum patrio sermone *Afion* dicitur: alterum *Bengelie.* Et Afion nihil aliud esse, quàm opium nostrum, quod iter facientes assumunt, vt hilariùs tempus perdant, fessique redeuntes suauius dormiant. Aiunt enim post eius vsum sibi somnia iucunda obiici, & choreas pulcherrimarum virginum sibi videri. At si sæpius id sumant, insensati quasi redduntur, minusque, quàm antea, animo semper valent. Quinetiam si assuescant huius vsui, fieri quàm sæpissimè solet, vt quâ horâ sumere consueuerant, nisi eâdem sollicitè repetant, iam malè se habeant, ac si consuetudo fuerit vetustior, in animi deliquium cadant. Tristes fiunt toto vitæ tempore, & ad omnia animi officia inhabiles redduntur, nec redire ad vllam hilaritatem queunt, nisi fucata sit, & arte vsúque opij parata. Quæ caussa est cur ij, qui animo ferè nobiliori præditi, & ad res gerendas nati, tanquam rem infamem & impiam exsecrentur, sicque inter plebeios tantùm, viliésque animos locum inueniat. Bengelie autem electuarium est ex melle paratum, foliis & semine cannabis puluerisati, quod in maximo vsu, & frequentiore adeò quàm opium habent; cùm languentem venereum stimuli vim ipsis colligere videatur. Continet tamen & hoc in eadem homines pericula, cùm delirantes reddat, & si somnum capiant, (quem conciliat similiter) gigantes pugnare sibi videantur, ignésque & ciuitates ardentes. Cæterùm idem Dn. D. Bucretius, vt ab aliis etiam in veritatem inquireret, cùm Venetiis manè in coronam Turcarum circa mensam cuiusdam fœminæ stantem incideret, videretque ipsos aquam quandam potare (quam vendebat hæc) fermentissimam, vt nonnisi guttulam semper deglutirent, atque ex ipsis, quid esset, quæreret, responderunt, decoctum esse seminis cuiusdam, quod *Caphe* vocant, allati ex Arabia Felice, quod bibunt matutinis horis, vt nostri aquam vitæ. Tandem cùm etiam incideret in Dn. Poterium, ex scriptis Chymicis notum, atque ipsum de Maslach percontaretur, retulit hic, se multa iuuenem de eodem indagasse, ac tandem à pluribus Turcis edoctum esse, nihil quàm opium hoc nomine vocari. Cui cùm Dn. D. Bucretius autoritatem Turnheuseri, cui fidem facit tot circumstantiis quas affert, obiiceret, ille se paruipendere hominis istius fidem respondit, à quo nunquam nō credulos fuerit delusus. Ex quibus omnibus patet, etsi vox Maslach non omnibus nota, nec vbique obuia sit; tamen medicamentum, quod eo nomine circumfertur, ex opio esse. Et cùm de hac re sit vnanimis consensus, non tantùm Turcarum, sed & Christianorum, qui nihil aliud pro Maslach, quod in Turcia emerunt, quàm opium monstrant: non video, cur eum deserere, & Turnheusero assentiri potiùs debeamus, qui tamen in aliis rebus multis fidem suam suspectam reddidit. Siquis tamen hac de re certiora (nam fides hic penes experientiam est) cognita & perspecta habet, vt veritas pateat, ea in publicum conferat.

CAPVT VII.

De Phrenitide.

PHrenitis, Græcis Φρενῖτις dicitur, quo vocabulo, vt Galenus, in 1. *prorrhet. com.* 1. *t.* 4. docet, νοῦς seu διάνοια, propriè significatur: significátque (vt pleuritis, nephritis) inflammationem, ob quam ratiocinatio læditur, & delirium excitatur. Et cùm diaphragmate inflammato mens etiam turbetur, factum est vt à Platone, & veteribus aliis, τῶν φρενῶν appellatio (Latini tum præcordia vertunt) diaphragmati tributa sit; quòd huius etiam constitutio ad mentem aliquid facere videatur. Verùm cùm diaphragma ad mentem non pertineat, sed per accidens delirium illud contingat, verè ac propriè dicta Phrenitis sit tantùm cerebri membranis primariò affectis; & propriè membranarum cerebri affectio est phrenitis. Aliquando tamen etiam deliria symptomatica febrium ardentium, deliria dicuntur.

Affectio autem hæc dupliciter considerari, vt & definiri potest; vel vt morbus, inflammatio scilicet membranarum cerebri, quâ ratione suprà, *part.* 1. *c.* 27. considerata fuit; vel vt symptomata, seu deprauata actio facultatum principum, quâ ratione hic consideranda venit. *Phrenitis dupliciter consideratur.*

Atque hoc modo considerata Phrenitis, est delirium perpetuum & continuum, seu principum functionum cerebri, imaginationis scilicet, & ratiocinationis deprauatio, ab inflammatione membranarum cerebri orta, cum febre continua; aut potius delirium dependens ab intemperie calida cerebri cum materia, eáque ab inflammatione membranarum cerebri prouenientes; vt postea de caussis dicetur. *Phrenitis quid.*

Vt enim in aliis deliriis, ita & hic phantasia, & ratiocinatio suum officium non faciunt, sed in iudicandis rebus aberrant, nec verum à falso, bonum à malo, turpe ab honesto, congruum ab absurdo, & quod nec loco, nec tempori conuenit, distinguere valent, & ob caussæ rationem omnia cum contentione, ira & furore agunt. *Quænam facultates lædantur in Phrenitide.*

Interdum tamen sola imaginatio, ratiocinatione saluâ; interdum vtraque functio deprauatur. Dum imaginatio sola afficitur, res absurdæ & non cohærentes offeruntur, ac ea quæ nullo modo adsunt, præsentia putantur: cætera rectè iudicant. Id quod Theophilo Medico contigit, vt Galenus, *de differ. sympt. cap.* 5. refert, qui cùm tibicines angulum domus, vbi decumbebat, occupasse, assidúeque sonare, tum pulsare putabat, in eo imaginationem deprauatam habebat: quòd verò eos, vt sibi molestos, & quietem turbantes, domo eiicere iubebat, & in cæteris omnia prudenter agebat, & loquebatur, atque vbi conualuit, quæ quisque adstantium dixisset, fecisset, narrare poterat, & imaginationis illius deprauatæ de tibicinibus recordabatur, in eo ratiocinatio & memoria salua erant. Alius, vt *ibidem* Galenus refert, qui occlusis foribus singula vasa promens, & per fenestram transeuntibus monstrans, ac nominans, & ad ea proiicere iuberet, interrogans, eáque ab alto proiiciens, phantasiam & memoriam eatenus saluas habebat, dum vasa omnia agnosceret, & nomina eorum recitaret: verùm dum ea ex alto proiicit, rationem saluam non fuisse, ipso facto demonstrauit. Plerumque & phantasia, & imaginatio simul deprauantur.

Eustach. Rudius quidem hanc doctrinam impugnat, statuitque, fieri non posse, vt ratione saluâ & illæsâ permanente, sola imaginatio possit lædi; idque ea de caussa, quia speculantem & intelligentem oporteat circa phantasmata versari; ideóque si à phantasia deprauata ratiocinatrici potentiæ absurda *An læsa Phantasiâ ratio salua permanere possit.*

absurda phantasmata offeruntur, necesse esse, vt intellectus ea praua phantasmata speculando, prauè quoque & absurdè speculetur.

Verùm enimuerò etsi hoc verum sit, intellectum circa phantasmata versari: tamen ad intellectum non transmittuntur species materiales, vt à sensibus exterioribus transferuntur ad sensum communem, & hinc ad phantasiam; cùm intellectus specierum sensibilium non sit capax, neque organum corporeum habeat, sed intellectus agens phantasmata illustret eáque à conditionibus materialibus liberet, & speciem intelligibilem efformet; vt de his pluribus Philosophi docent. Præterea intellectus de vno ad aliud discurrit, & circa species memoriâ retentas etiam occupatur. Ideóque etsi phantasia aliquid absurdi menti offerat: tamen si species antea perceptæ in memoria adhuc retineantur, & rationi offerantur; inde errorem illum & deprauationem phantasiæ cognoscere, & corrigere potest: si nimirum animaduertit, neque loco, neque tempori, neque aliis circumstantiis, quas adhuc rectè memoria habet, & veras esse scit, absurda illa phantasmata, quæ ab imaginatione deprauata offeruntur, conuenire. Vnde rectè Aretæus, *lib. 3. de causs. & sign. morb. diuturn. cap. 5*, scribit, in melancholia in re vna aliaqua esse lapsum, constante in reliquis iudicio.

Memoria etiam in Phreniticis sæpe læditur, seu aboletur; cùm ægri, etsi sitiant, bibere, & vtut lotium vrgeat, mingere obliuiscantur. Id tamen ferè ex accidenti. Innumeræ enim in tumultuosa illa spirituum commotione imagines offeruntur, quæ phantasiam ita occupatam reddunt, vt ad id quod natura iubet, non attendat. Aliquando tamen etiam per se lædi potest memoria.

Caussæ.

Caussa Phrenitidis, cerebri membranarum inflãmatio.

Caussa huius mali primaria est membranarum cerebri inflammatio, cùm sanguis biliosus è vasis suis effusus membranas cerebri occupat, ibique putrescit, & accenditur: aut potiùs intemperies cerebri & spirituum calida, à membranarum cerebri inflammatione proueniens, quâ spirituum animalium turbulentus & inordinatus motus seu agitatio oritur, quæ proxima delirij huius caussa est, vtpote phantasmata deprauans. Neque enim, vt postea *in quæstione* dicetur, inflammatio cerebri, quatenus talis, delirium hoc excitat; sed tum demum, vbi calida illa intemperies cerebro, & spiritibus eius communicatur, qui inde turbantur. Imò obseruatum cerebrum inflammatum fuisse sine delirio. In hoc enim delirio membranæ cerebrum ambientes, vt per quas vasa sanguinem continentia transeunt, præcipuè inflammantur. Vix tamen fieri potest, quin cerebrum ita vicinum etiam non incalescat; imò aliquando, præcipuè eius externa pars, simul inflammetur. Vnde & spiritus insitus, & qui in cerebro generatur ac continetur, incalescit, & nimis mobilis redditur, variéque agitatur, atque inde delirium continuum excitatur. Etsi enim etiam in aliis febribus deliria accidant, de quibus *cap. præced.* dictum: tamen quia ista saltem per consensum fiunt vaporibus biliosis ad caput, siue ex aliqua parte, siue toto elatis; deliria illa non sunt continua, nec tam vehementia & ferocia, vt in Phrenitide, vbi materia, ipsum cerebrum occupauit.

Cerebri inflãmatio quo modo & vnde fiat.

Qua ratione autem cerebri & eius membranarum inflammatio generetur, & quas caussas habet, dictum est suprà, *part. 1. cap. 27.* vt de eo hîc addere nihil opus sit. Imò cùm Phrenitis nihil aliud sit, quàm cerebri membranarum inflammatio, nihil ferè amplius hîc addere opus esset; sed omnia, quæ de Phrenitide dicenda sunt, ex *loco alleg.* peti possunt: pauca tamen adhuc addere libet, præcipuè ea quæ huic affectioni ratione delirij sunt propria, & dicentur etiam quædam postea, *in quæstione.*

Differentiæ.

Differentia Phrenitidis, 1. Ratione caussarum.

Primò pro caussarum varietate etiam delirium hoc variat. Equidem omnis phrenitis, vtpote inflammatio; est à sanguine: quia tamen sanguis is varius est, & non semper purus, etiam delirium variat. Mitius est, & cum risu, ac leui in somnum propensione, quod fit à sanguine puro, quod tamen rariùs accidit, & diu non durat; cùm ex sanguine inflammato facilè bilis, aut atra bilis fiat: Sæuius, si pallida bilis admisceatur, adhuc sæuius, & cum pertinacissimis vigiliis, si flaua bilis admisceatur, quæ si aduri incipiat, sæuissimum delirium excitat. Variatur etiam Phrenitidis magnitudo pro caussarum vehementia; ita vt nunc sola imaginatio, nunc quoque ratiocinatio, imò quandoque memoria lædatur.

2. Ratione loci affecti.

Deinde ratione loci affecti. Etsi enim solùm cerebri membranæ inflammatio, quod malum Arabes, *Karabitum*, & *Sirsen calidum* nominant, ad Phrenitidem constituendam sufficiat: tamen interdum inflammatio ipsum cerebrum simul corripit; quod malum *Sibare* ab Arabibus appellatur. Et quidem cum sanguis, ac humor biliosus nondum per totam cerebri substantiam diffusus est, sed in membranarum meatibus adhuc hæret, Phrenitis θορυβώδης seu *tumultuosa* appellatur: si verò in ipsam cerebri substantiam humor imbibatur, hectica Phrenitis est, quam Hippocrates ἀσαφῆ *obscuram* & mitem nominat, quòd ægri quiescunt, neque loquuntur, neque se mouent, & dormire videntur, vt ex 1. *prorrhet. s.2.t.33.* videre est.

Sibare.

Signa Diagnostica.

Signa Phrenitidis imminentis.

Vtile est autem etiam signa imminentis Phrenitidis cognita habere, vt ei maturè occurratur. Proponuntur verò à Galeno, *5. de loc. affect. c. 4.* & *1. prorrhet. s.1.t.5.* & sunt hæc: Vigent vigiliæ, aut somnus est interruptus, & molestis somniis horrendis perturbatus, somniáque sunt conspicua, quidam dormientes vociferantur; alij è lecto exsiliunt; incipiunt delirare, etsi delirium non sit continuum, sed præcipuè circa accessiones, & exacerbationes vrgeat, in facie, & oculis præcipuè, apparet rubedo, in auribus percipitur sibilus, sonitus, strepitus, tinnitus; res oblatæ visui geminæ videntur, lachrymæ ex oculis erumpunt, oculi inordinatè mouentur, ægri se variè iactant & mouent, frequenter excreant sine necessitate; vrinæ ex tinctis albæ & crudæ fiunt, humore bilioso caput petente; præterea ægri eorum quæ dicuntur, obliuiscuntur, respondent cum iracundia, ac, vbi iamiam Phrenitis præstò est, ægri fixis & toruis oculis homines, qui ad eos accedunt, intuentur.

Signa Phrenitidis præsentis.

Signa verò præsentis iam phrenitidis, ex iis quæ de inflammatione cerebri, ac membranarum eius *loco alleg.* dicta sunt satis patent; vbi signa pathognomonica inflammationis cerebri, seu Phrenitidis esse diximus, febrem continuam, delirium perpetuum, vigilias pertinaces. Duo hîc saltem addimus: primò, Galenum de signis illius Phrenitidis, quæ à cerebri inflammatione prouenit, & Arabibus Sibare nominatur, ipsi verò Phrenitis hectica est, prolixè agere, *in 1. prorrhet. comment. 1. t. 33.* vbi docet, non solùm illos Phreniticos dicendos qui exclamant, vel exsiliunt, sed & eos, qui quieti iacent, & prorsus non loquuntur, neque frequenter decubitum mutant, sæpiúsque famulantibus præbent opinionem, quòd mox siquod fiat silentium, dormituri sint; & cætera quæ ibi videantur.

Phrenitidis à cognatis affectionibus dignoscendæ ratio.

Deinde ex signis pathognomonicis suprà propositis, febri continuâ, delirio perpetuo, & vigiliis facilè Phrenitis, ab omnibus cognatis affectibus discerni potest. Febre enim differt à melancholicorum delirio; vigiliis à lethargo; delirio perpetuo & æquali ab aliis deliriis, in quibus caput non primariò, sed per consensum afficitur; præterquam cùm consensu diaphragmatis laborat. Verùm hoc delirij genus aliis signis, à phrenitide differt. Respiratio enim in delirio ex septi transuersi inflammatione, est parua & frequens; in Phrenitide, magna & rara: & in Phrenitide caput, ac frons magis calent, oculi rubent, neque statim hypochondria sursum reuelluntur, vt in diaphragmatis inflammatione; sicut *cap. præced.* dictum. Addimus & hoc, flauam bilem sæpe in atram degenerare, cuius conuersionis signa sunt, animi ferocia, cùm scilicet æger clamat, alios verberibus & morsibus impetit, & familiares pro hostibus habet.

Prognostica.

Prognostica de inflammatione cerebri, & membranarum eius, suprà *part. 1. 27.* proposita, omnia etiam hîc locum habent, cùm Phrenitidis caussa proxima sit inflammatio cerebri, & proinde reipsa non differant. Vt breuiter illa contrahamus; euentus ex morbi magnitudine, & virium robore æstimandus est. Si enim vires sint languidæ, vt neque solæ, neque præsidiis artis adiutæ morbo sustinendo, & vincendo pares sint, morbus verò sit vehemens; id quod hîc non solum ob præstantiam partis accidit, sed etiam à symptomatum vehementia colligitur; morbus lethalis est. Ideóque cùm hic pars nobilis afficiatur, & ob id omnis Phrenitis periculosa sit, si accedant conuulsiones linguæ, & neruosarum partium, ἀφωνία, singultus, dentium stridor, vox clangosa & tremula, tremor membranarum, vrinæ & fecum inuoluntaria, & inscia deiectio & similia suprà enumerata, Phrenitidem lethalem significant. Si verò hæc symptomata, vel pleraque ipsorum absint, & vires sint validæ, de salute adhuc spes est. Videatur etiam Forestus, *lib. 10. obseru. 3. in scholio.*

Phrenitis in lethargum vel coma mutatur.

Vnum saltem iis addimus; Phrenitis si vertatur in lethargum, aut coma, non bonum, non tam quia materia biliosa, consumtâ pituitosâ putredine, accenditur, vt nonnullis videtur; quàm quia ipsa cerebri substantia corrumpi & labefactari incipit. Vnde & Phrenitis hectica praua est, *1. prorrhet. comm. t. t.32.* Et quamuis hectica Phrenitis videatur esse mitior, nec dolor capitis sit in ea ita magnus, nec delirium tam vehemens, sed ita blandum, vt æger delirare vix videatur: tamen fucatâ istâ mansuetudine Medicus non decipiatur, sed potiùs mortem proximam esse colligat. Etenim quibus cerebrum sphacelo correptum est, substantia cerebri ob inflammationis magnitudinem ita corrupta, vt iam emori incipiat, ij intra 3. dies moriuntur, *7. aphor. 50.*

Curatio.

Cùm Phrenitis ab inflammatione cerebri & membranarum eius, vt proximâ caussa dependeat, & eâ positâ excitetur, sublatâ cesset: nihil aliud de curatione Phrenitidis dici potest, quàm quod suprà *loc. alleg.* de curat. inflammat. cerebri, ac membranarum eius, dictum. Et præcipuè venæsectio hîc necessaria est. Notat quidem Aretæus, vnum saltem casum occurrere, in quo non competat venæsectio: quando scilicet phrenitis pendet à sola bile, nullo sanguini permixta, verùm cùm phrenitis sit inflammatio, impossibile est vt sine sanguine fiat.

Vigiliis in

Duo saltem hîc addimus: Primò, quia in Phrenitide vigiliæ

Phrenitide quomodò medendum.

vigiliæ vrgent, & maximum negotium facessunt; vtpote quæ attrahendo humores ad caput, & id calefaciendo, Phrenitidem augent, imò excitare valent; delirìúmque prætereà est perpetuum: ad somnum conciliandum, & delirium sedandum, hypnoticis hic plurimum indigemus, imò ad narcotica quandoque deueniendum; de quibus suprà, *cap.1. de vigiliis nimiis*, dictum. Ideóque è medicamentis internis, quæ ad temperandum humorum feruorem exhibentur, ea eligenda quæ simul somnum conciliant; vt lactuca, violæ, nymphæa, papauer. Multum hic prodest electuarium illud, quod ex sem. papau. & sacchato conficitur, & Græcis Diacodium appellatur, quod non solùm calidos & acres vapores, & humores temperat, sed & somnum egregiè conciliat.

Ex quibus fiat Diacodium.

Extrà mox ab initio repellentibus misceantur hypnotica, vel seorsim adhibeantur: Exempl. gr.

℞. *Fol. lactuc. salicis, vitis*, an. M. j. ß. *flor. nymph. rosar. rubr. violar.* an. M. j. *summit. anethi* M. ß. *capit. papau. alb. cum sem.* num. xv. Coq. in s. q. aq. ad tertias.

Colatura tepida capiti cum spongia applicetur, & eâdem extrema abluantur. Si Vnc. ß. vel Vnc. j. rad. mandragor. addatur, efficacius erit. Neque solùm caput, sed & pedes ac manus lauandæ ad refrigerationem, reuulsionem, & somni conciliationem.

Harum lotionum capitis vsum Hippocrates & Galenus probant in delirio cum vigiliis, etiam vbi sanguis è naribus profluit, minùs tamen profluit, quàm oportebat, de quo in 1. *Epid. comm. 3. aph. 24.* seu *agrot. 7.* A lotione inungantur frons, tempora & pulsus hoc, vel simili Linimento:

℞. *Vnguent. rosat. populei, ol. violar. de nymph.* an. Drach. ij. *opy. ol. nuc. mosch. express.* an. gr. iij. Misce.

Oxyrhodinis etiam, & illitionibus addantur *aq. lactuc. papau. nymph. ol. papau. ol. nymph. mandragor.* Plurimùm prodest in vigiliis ex hac caussa, si caput inungatur ol. violar. frigido, & oxyrhodinum superponatur. Et reliqua suprà proposita, *cap. 1.* vsurpentur.

Potest & hic Clyster iniici:

℞. *Malua, violar. lactuc. parietar.* an. M. j. *summit. aneth.* M. ß. *capit. papau.* num. vj. *hordei* M. ß. Coq. in aq. s. Colat. ℞. ℔. j. *ol. violar.* Vnc. iij. *sacchar. alb.* Vnc. j. F. Clyster.

Vel ℞ *Malu. mercur. lactuc. scariol.* an. M. j. *nenuph. violar.* an. M. ß. *prun. Vngar.* N. x. *furfur. macri* M. j. Coq. in aq. hord. Colat. Vnc. xiij. Dissolu. *cass. rec. extr.* Vnc. ß. *diaprun. s. aut pulpa tamar.* Drach. ij. vel *Elect. de succ. rosar.* Drach. j. ß. *trifoer. Persic.* Scr. iv. *olei violae.* Vnc. iij. *vitell. oui*, N. j. *sacch. rub.* ℥. ß. *salis* Drach. j. M. F. Enema.

Bilis etiam feruorem restinguentia exhibenda.

Vt: ℞. *Pulp. tamarind.* Drach. ij. *rad. cichor. satin. condit.* Vnc. ß. *lactuc. ital condit. pulp. citri condit.* an. Drach. iij. *conseru. flor. nymph. rosar. incarnat. bugloss.* an. Drach. v. *acetosell.* Vnc. ß. *spec. diamarg. frig.* Drach. sem. *fragment. lapid. pretios.* an. Scr. j. *corall. rub. prapar.* Drach. j. Cum *syr. conseruat. citri* q. s. F. Condit.

Superbibatur, *aq. hord.* aut *vin. Cydon.* aut *aq. flor. nymph. endiu.*

Si calor cordi communicetur:

℞. *Aq. rosar.* Vnc. iv. *viol.* Vnc. ij. *bugloss. borrag.* an. Vnc. j. ß. *acetos.* Vnc. ij. *acet. vin. alb.* Vnc. ß. *puluer. spod.* Drach. ß. *seric. cocco tinct. crud.* Scr. j. *ossis de cord. C.* Scr. ß. *lign. aloës* Scr. j. *santal. omnium.* an. Scr. ij. *croci* gr. viij. *camph.* gr. vj. M. F. Epithema. Ad sinistram mamillam applicetur, cum panno chermesino, qui lixiuio semel, atque iterum elotus est.

Hepatis regioni sequens apponatur Epithema:

℞. *Aq. Lactuc.* Vnc. ij. *rosar. endiu. acetos.* an. Vnc. iij. *absinth. aceti, vini alb. odorif.* an. Vnc. ß. *santal. alb. rubr. spody*, an. Scr. j. *camphor.* gr. v. *spic.* gr. iv. *spec. diarrhod. abbat.* Drach. j. M. Applicetur tepidum cum linteo.

Sunt qui genitales etiam partes refrigerent.

Vt: ℞ *Vini alb.* Vnc. j. *aq. rosar.* ℔. ß. *santal. rubr.* Vnc. ß. M. His foue testiculos.

Opiata cautè vsurpanda.

Opiata cautè omnino, & circumspectè vsurpentur; vt *ibid.* dictum, ne Phrenitis in veternum mutetur, & ab iis abstinendum; si vires sint imbecilliores, etsi enim, si mitioribus remediis febris ac delirium non sedetur, res plena periculi sit, tamen salus ab opiatis sperari non potest, sed spes in angusto est, quia aut vires tam succumbunt, aut abscessus metuendus est, cuius maturationi cerebrum sufficere non poterit. Vbi tamen necessitas id postulat, laudanum opiatum exhiberi potest, vt suprà, *cap. 1.* dictum. Aut, quod tutius est, clysteribus permisceatur.

Vrina suppressioni quomodo occurrendum.

Deinde quia contingit, vrinam quandoque supprimi in hoc morbo, siue quòd sponte illa subsistat, siue (quod credibilius) quòd ægri eam reddere negligant; vnde partes illæ distenduntur, & tandem inflammatione corripiuntur, quæ vel sola ægro interitum afferre potest: itaque tum ægri ad vrinam reddendam sæpius incitandi sunt, ac pubes, & perinæum fouendum emollientibus, ac laxantibus, & vrinam prouocantibus, (a calidis tamen abstinendum,) decocto fol. parietar. malu. petroselin. & similium, aut inungenda illa loca ol. amygdal. dulc. scorpion. vnguento dialtheæ vel pinguedine cuniculi; cataplasma fiat ex parietaria cocta cum ol. scorpion. & amygdal. dulcium,

Reliqua, vt dictum, ex *part. 1. c. 27.* petantur. Hoc saltem adhuc addimus: si febrilis feruor, & sitis vrgeat, syrupi modicè adstringentes, veluti sunt, syr. de succo granat. de succo ribes, de succo berber. limonum, citri, exhibeantur. Vel præparetur sequens Iulepus:

℞. *Aq. nymph.* Vnc. iij. *rosar. bugloss.* an. Vnc. vj. *syrup. de succ. ribes* Vnc. ij *spir. Vitr.* Drach. ß vel. q. s. M.

Vel: ℞ *Aq. fontan. puriss.* ℔. ij. *trifolij acetos. papau. errat.* an. ℔. ß. *spir.* Vitr. Drach. j. vel. q. s. ad gratum saporem. Adde *flor. violar. borragin. nymph.* an. Drach. j. *santali rubr. lim. ti* Scr. ij. Stent in infusione per aliquot horas; postea filtrentur per chartam emporeticam: Tinctura, quæ rubicundissima erit, edulcoretur sacchari albi q. s. vel syrup. acetosit. citri.

Cordi quoque, pulsibus epithemata applicentur refrigerantia, & confortantia; de quibus in doctrina *de febribus* dictum. Testibus etiam nonnulli epithemata adhibent refrigerantia, vtpote spongiam marinam in aq. rosar. madefactam, cui penetrationis gratia acetum admiscent.

Chymici magisterium margaritarum, & tincturam coralliorum commendant.

Diata.

Diætæ etiam ratio ea obseruetur, quæ suprà *de inflammatione cerebri & membranarum eius* proposita est.

Ob delirium hoc saltem addimus, quæri à Medicis, vtrùm æger in luce, vel tenebris habendus sit? De eo Celsi sententiam adferimus, qui *lib. 3. cap. 18.* sic scribit: *Antiqui tales ægros in tenebris habebant, quos ad quietē etiā conferre indicabant. at Asclepiades, tanquam tenebris ipsis terrentibus, in luce habendos esse dixit. Neutrū tamen perpetuum est. Optimum itaque est, vtrumque experiri: & habere eū qui tenebras horret, in luce; eum qui lucem, in tenebris. At vbi nullum tale discrimen est, æger, si vires habet, loco lucido; si non habet, obscuro continendus.* Hæc Celsus. Aliqua enim naturarum diuersitas hîc occurrit, atque alios plus tenebræ, alios lux turbat. Et nonnulli dum in aëre sublucido versantur, multa quæ non sunt, se videre imaginantur, alia pro aliis agnoscunt, & varias imagines ab obiectis concipiunt. Ideóque tum non solùm omnes picturæ è cubiculo amouendæ, cùm eiusmodi colorum varietas occasionem præbeat, vt multa falsa imaginentur ægri, sed & æger in loco obscuro continendus. Contra si æger tenebras horreat, & pertimescat, in luce continendus. Vt æger in quiete detineatur, etiam turba ab eo arceatur, adstantésque sint pauci, prudentes, & ægro familiares, ac grati: absint verò, quos ægris odio habent.

An in luce vel tenebris detinendi sint phrenitici.

Musicâ quoque suaui interdum demulcendus æger: custodiendus etiam diligenter, ne damni aliquid, vel sibi, vel aliis inferat, & nisi admonitionibus, ac obiurgationibus qui eius contineri possit, vinculis coërcendus. Somnus omnibus modis concilietur; cùm nihil Phreniticis tam vtile sit quàm somnus & somno deliria mitescant, ægrique conualescant.

QUÆSTIO.

An Cerebrum, an verò membranæ eius in phrenitide inflammentur?

An in inflammatione membranarum cerebri semper adsit delirium.

Vt in iis quæ suprà *part. 1. cap. 27.* & hoc ipso capite dicta sunt, nihil dubij, quantum possibile, relinquamus, explicandæ omnino videntur sequentes duæ controuersiæ, quæ à nonnullis mouentur: Primò, an omnis inflammatio membranarum cerebri delirium afferat; deinde an phrenitis fiat solùm ab inflammatione membranarum cerebri, an verò etiam ab ipsius cerebri substantiæ inflammatione. De priore vt dubitarent nonnulli, ipsis occasionem præbuit Hippocrates, qui, 5. *Epidem. t. 49.* recensens historiam Nerei filiæ quæ membranarum cerebri inflammatione ex percussione laborasse putabatur, nullam delirij mentionem facit; quod tamen in similibus casibus non omittere solet. Et *lib. 3. sect. 1. ægrot. 3.* referens historiam ægri qui in Dealcis horto decumbebat, qui Phrenitide laborauit, nec tamen continuò delirauit. Et *in comment. in locū lib. 5. Epid.* refert Franciscus Vallesius, se vidisse in capitis fracturis membranas præcipuè durā inflammari conspicue, atque adeò suppurari postea, stultatim extrahi homine non delirante.

Secundò, etsi negandum non sit, cerebrum inflammari posse, tamen id non fieri in phrenitide, sed aliam eam esse affectionem nonnulli putant, cùm cerebrum inflammetur, quam quæ inflammatio membranarum ipsius patit; vtpote quæ diuersa habet symptomata.

Ex his dubiis vt nos expediamus hoc ex iis, quæ suprà de delirio dicta sunt, patet; delirium non fieri posse, nisi ipsum cerebrum, spiritusque in eo, qui functionum principum sunt instrumenta, afficiantur. Non tamen necessarium est, vt ipsum cerebrum semper inflammetur; sed satis est, si à vicinis membranis inflammatis incalescat, vel aliunde vapores calidi illi communicentur.

Ideóque non impossibile est, etsi cerebri membranæ afficiantur, vt tamen delirium nullum accedat; si nimirum malum cerebro non communicetur, neque spiritus in eo turbentur.

Si verò cerebrum ab inflammatione membranarum p. n. incalescit, tunc delirium, de quo nunc agimus, excitatur. Atque ita Phrenitis non potest esse sine inflammatione membranarum cerebri; inflammatio autem membranarum cerebri potest esse sine delirio.

Alteram verò quæstionem quod attinet, concedendum putamus, phrenitidem, vtpote quæ sæpe curabilis affectus est, solùm ab inflammatione membranarum cerebri prouenire: ipsum verò cerebrum, etsi quoque inflammari posse concedimus, ipsius tamen inflammatio alius à Phrenitide affectus est, & Phrenitide longè periculosior, vtpote in quo ægri non delirant, sed sensu omni priuantur. Inflammationis equidem cerebri nomine tres affectus comprehenduntur: Primò enim ab humore bilioso, aut eius vaporibus, ad cerebri membranas cum sanguine affluente, etiam cerebri substantia irrigatur & incalescit. Deinde humor, qui est in membranis cerebri, etiam in venulas cerebri effunditur; nondum tamen in ipsam cerebri substantiam effusus est. Tertiò, sanguis in ipsam substantiam & spatia cerebri effunditur, & tum non solùm membranæ, sed ipsa cerebri substantia simul inflammatur. Etsi enim nonnulli Medicorum cerebrum inflammari negarint: tamen non solum doctissimorum Medicorum autoritas, sed & experientia, & symptomata, quæ ex inflammatione cerebri proueniunt, contrarium persuadent. Ad phrenitidem autem constituendam priores duo affectus sufficiunt; etsi inflammationes cerebri propriè dictæ non sint, sed cerebrum saltem ob vicinas membranas affectas afficiatur. Si verò ipsa cerebri substantia afficiatur, longè vt dictum modò, periculosior affectus est, cuius Hippocrates, 2. & 3. *de morbis*, sub sphaceli cerebri nomine mentionem facit; vt & 7. *aph*. 50 dum scribit: *Quibus cerebrum sphacelatum est, in tribus dieb. pereunt; si verò hos euaserint, sani fiunt.* Paulus Æginetа etiam, Aëtius, & Auicennas eius meminerunt, & diuersis capitibus de ea, & phrenitide tractant: & proinde nos etiam signa eius, suprà *part*. 1. *cap*. 27. seorsim proposuimus, & ab inflammationis cerebri signis & symptomatibus separauimus; cuius historiam descripsit Hippocrates, 2. *de morb. in initio*, & Petrus Sal. Diuersus, *de aff. p. partic. c*. 1. Hoc tamen ita accipiendum putamus, in Phrenitide quidem non totam substantiam cerebri inflammari, sed solùm externam eius partem, quæ membranas contingit; & qui hoc modo afficiuntur, etiam Phrenetici ab Hippocrate, 1. *prorrhet. s*. 1. *text*. 33. sed ἀσώδεες nominantur, vt Galenus, *in comm.* explicat. In eo verò affectu, quem Hippocrates, 2. & 3. *de morb.* ac P. Sal. Diuersus, *de aff. p. partic. cap*. 1. describunt, internæ partes cerebri, eiusque propria substantia inflammatur, & malum plerumque in sphacelum degenerat.

CAPVT VIII.

De Melancholia in Genere.

Nomen.

MElancholia, vt ex Hippocrate 3. *aphor*. 14 *& lib. de aëre, aq. & loc.* videre est, morbi nomen est, non humoris: procul dubio tamen ex illorum affectuum p. n. genere, qui teste Galeno, 2. *meth. med. cap*. 2. *&* 3 *de loc. affect. c*. 7. nomen acceperunt à caussa, id est, à materia, quæ illos produxit. *Melancholia vnde nomen obtineat.* Cùm verò humoris melancholici duo præcipuè genera sint: vnum quod excrementitius humor naturalis est, & veluti fex sanguinis, qui circa lienem præcipuè cumulatur, & μέλαινα χολὴ ac Melancholia in specie appellatur: aliud, quod est excrementum p. n. ex adustione melancholiæ, sanguinis, & bilis genitum, & μέλαινα χολὴ *atra bilis* nominatur, malum, de quo iam agendum ex priore genere, hoc est, succo atro, vel melancholico ortum habet; quando is peccans, siue in cerebro, siue in toto, siue in hypochondriis, principes animæ functiones deprauat. Quæ verò ab atra bile prouenit, harum functionum deprauatio, Mania appellatur, vt postea dicetur. Interdum tamen Hippocrates melancholicum delirium nomine μανίας indigitat, vt 6. *aphor*. 21. *&* 56. sed minùs propriè.

Definitio.

Definitur itaque vulgò Melancholia quòd sit *delirium*, seu imaginationis, & ratiocinationis deprauatio, *sine febre, cum timore & mæstitia, à spiritu animali tenebricoso & melancholico, simili phantasmati occasionem præbente, orta.* Vt enim in aliis deliriis, ita etiam hic phantasia, & ratiocinatio læditur; sed in primis phantasia & ratiocinatio verò non semper multum, neque in omnibus, & vt Aretæus, *lib*. 1. *de cauſ. & sign. morb. diuturn. cap*. 7. loquitur, in melancholia in vna re aliqua est lapsus, constante in reliquis iudicio. *In Melancholia phantasia in primis læditur; ratiocinatio verò nec in omnibus, nec semper multum.* Melancholicorum enim ratiocinatio circa vnam rem falsam plerumque, quam veram esse credunt, & phantasiæ deprauatæ circa eam assentiuntur, aberrat, de reliquis prudenter & sapienter ratiocinantur. Ita puer ille, cuius supra, *cap*. 5. *ex Huarti scrutinij ingenior. c*. 4. mentionem fecimus, in eo solum delirabat, quòd se totius mundi monarcham credebat; de republ. verò administranda prudenter disserebat. Sic mercator ille apud Forestum, *lib*. 10. *obseru.* 15. optimè ratiocinabatur, nisi quòd ad extremam inopiam se redactum esse conquereretur. Sic qui melancholiâ hypochondriacâ laborant, & sine caussa timent ac mœrent, ipsi sæpe intelligunt, timorem illum ac mœstitiam esse vanam, & sine caussa.

Memoria verò nec per se, nec per accidens læditur: quod non fit in phreniticis, vbi imaginatrix ob immoderatum calorem spirituum, & veluti efferata innumeram obiectorum multitudinem memoratrici offert, sed sine ordine; quæ propterea citò, & facilè in illa obliterantur. Atque hinc accidit, vt propter memoriæ integritatem cum probè sæpè ratiocinentur melancholici, tum plerique versuti admodum sint. Imò obseruatum est, nonnullos in delirio hoc carmina etiam elegantia composuisse. *Memoria hic planè non læditur.*

Differt autem hoc delirium ab aliis deliriis, quod metuunt plerumque, & mœsti sunt ægri præter solitum; neque tamen metûs aut tristitiæ caussam vllam afferre possunt, quæ alicuius momenti sit, nisi forsan eam quam animo falsò conceperunt, & pertinaciter fouent: dum scilicet alij carceres, alij supplicia, alij condemnationem æternam, alij alia timent, & quidem ex leuissima sæpe occasione, vt apud Forestum, *lib*. 10. *obseru*. 12. videre est. *Melancholia ab aliis deliriis differentia.* Quandoque tamen à manifesta caussa incipit timor, qui si sit perseuerans, melancholiam parit. Rarò verò rident: & risus potiùs maniacis ex feruore sanguinis, quàm melancholicis competit. Si enim sanguis sit calidior & feruidior, maniam mitem efficit; si verò sit crassior & frigidior, melancholiam producit, à quâ mœstitia vix abest, etiamsi ea minor sit; talésque melancholici per interualla lætitiæ alicuius signum exhibent, & interdum in risum prorumpunt. Si autem plus iusto lætentur tales melancholici, iam instantis maniæ est indicium, ac præludium.

Quod tamen ex communi Medicorum sententia de timore & mœstitia; quæ huius delirij propria sint, quibusque à reliquis discernatur, dictum est, rectè accipiendum. Neque enim semper mœstitia aliqua, & timor insignis in omnibus melancholicis apparet; imò nonnulli lætitia quasi affici videntur, cùm falsis suis imaginationibus indulgent, & se Reges, vel Principes, aut diuites esse imaginantur. Ita vt Horatius, *epist. lib*. 2. *epist. vlt.* scribit:

——— fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor plausorque theatro.
Hic vbi cognatorum opibus curisque refectus,
Expulit helleboro morbum, bilémque meraco,
Et redit ad sese: pol me occidistis, amici,
Non seruastis, ait, cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.

Cui similem historiam suprà *c*. 5. *ex Huarti scrutinij ingenior. cap*. 4. recensuimus, de famulo Hispano, qui se totius mundi Monarcham esse imaginabatur, & hinc maximâ delectatione ac voluptate afficiebatur. Ita refert Marcell. Donatus, *de histor. medic. mirab. lib*. 2. *cap*. 1. muliereulam quandam se Regi desponsatam esse persuasum habuisse, quæ si fortè in fragmenta vitrorum, aut alia lucida corpuscula incidebat, gemmas sibi à coniuge Rege transmissas dicebat, eáque tanquam rem carissimam, in arca, quam totam ferè oppleuerat, asseruabat. Eiusdem generis fuit deliramentum cuiusdam senioris diuitis, qui referente Senecâ, quæcunque, quibus vti opus erat, quàm maximâ expetebat, mulieres paruas, & homines paruos abominabatur, prægrandes equos peroptabat, amplissimis poculis vtebatur, & calceamenta pedibus maiora gestabat, latissimis vestibus vestiebatur. Et huius generis deliramenta sæpe occurrunt, vbi ægri quidem absurda imaginantur, & in cogitatione illa, vt verissimâ pertinacissimè hærent; timoris tamen aut mœroris parum, vel nihil adest qui omnes cùm sine febre delirent, neque etiam vlla in iis truculentia, aut ferocia appareat, vt maniaci appellari non possint, nomine Melancholicorum meritò etiam comprehenduntur. Et cogitandum lectori relinquo, quò referenda sit illa falsa imaginatio, quæ iis, quibus crura amputata sunt, accidit: cùm sæpe post multos post amputationem menses, crus amputatum grauiter sibi dolere conquerantur: vt testantur Ambr. Paræus, *lib*. 11. *cap*. 17. eiusque rei historias recenset Guilhel. Fabricius, *centur*. 3. *obseru*. 14. & 15.

Itaque vt Melancholiæ nomen pro delirio acceptum omnibus eius speciebus competat, malo cum Aretæo, *de cauſ. & signis morbor. diuturn. lib*. 1. *c*. 5. Melancholiam definire, quòd sit animi angor in vna cogitatione defixus atque inhærens, absque febre & furore, à phantasmate melancholico ortus. *Vera Melancholia definitio.* Vbi tamen notandum, per angorem animi, non cordis passionem intelligendam esse, cùm melancholia phantasiæ & facultatum principum læsio sit: sed cogitationem in vnâ re ita defixam, falsam tamen, vt inde quasi animi quædam anxietas oriatur. Vnde etiam ita commodè Melancholia definiri potest, quòd sit delirium sine febre & furore, in quo animus à falso phantasmate, à spirituum animalium dispositione occulta seu tenebricosa orto, delusus, in vna cogitatione cum angore quodam hæret & detinetur.

Melancholicorū magna varietas.

Est autem Melancholicorum magna varietas, vt omnes melancholicorum imaginationes absurdæ facilè compre-

hendi

hendi non possint nihilque tam absurdum, & ineptum sanis occurrere potest, quod non melancholici sibi imaginentur, & verissimum esse pertinacissimè credant. Atque occurrunt huius rei exempla passim, quorum aliqua in *Instit. lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 4.* recensuimus: plura extant apud Schenckium *lib. 1. obseru. 2. 14. & seq.* Marcell. Donatum, *de histor. med. mirabil. lib. 2. c. 1.* Forestum, *lib. 10. obseru. 12. & in schol.* Platerum, *lib. 1. obseru.* Pro dispositione enim humorum varia, vitæ, conditionis, ac cogitationis varietate, innumera hic varietas occurrit. Nam quidam risum interdum admiscent; quidam cum ira aliqua, & contentione phreniticis assimilantur, quidam nescio quæ scelera se commisisse imaginantur, atque hinc supplicij metu, & mortis terrore vexantur; alij se ad inferos damnatos, imò gehennæ flammis cremari conqueruntur, nonnulli se mori, vel etiam mortuos putant; nonnulli cœlum ruiturum metuunt; quidam serpentes, vel ranas in ventre se gestare persuasum habent; nonnulli se in bruta animalia conuersos credunt; alij in testam, aut vitrum mutatos; nonnulli lacrymantur; quidam desperabundi mortem sibi inferunt; quidam diuina affectant, & colloquia cum Deo & Angelis somniant; alij auari nihil nisi de diuitijs cogitant, quidam quasi diuites, etsi tales non sint, de magnis opibus gloriantur; quidam elati, & superbi, vel de pretiosis vestibus, auro & gemmis cogitant, ac loquuntur, vel se Principes, aut Reges esse opinantur; alij contrà animo abiecti, licèt diuitijs abundent, de paupertate conqueruntur; alij de studio, quo sunt delectati, perpetuò cogitant, ac loquuntur. Mœstitia tamen, & timor plerumque cum hoc delirio coniungitur, aut certè pertinax & intenta, ac quasi cum animi angore, de re vna, sed falsâ, cogitatio. Accedit etiam febris, etsi post febrem aut in declinatione febris humoribus adustis relictis, melancholia generari aliquando possit.

In Melancholia præter cerebrum, quod primariò laborat, etiam cor afficitur.

Affici autem cerebrum, & quidem vt pars similaris est, extra controuersiam est; de quo mox in caussis dicetur. Verum cùm, vt Fernelij verbis vtar, negandum non sit, dum iracundia, doloribus, gaudio, metu, cæterisque eiusmodi animi perturbationibus concutimur, conspicue atque insigniter cor in nobis opprimi, & gestire, animique perturbationes in corde fieri; Melancholia verò sit delirium cum tristitia, aut metu, aut certè alio animi affectu coniunctum, concedendum est, eâ ratione in melancholicis simul cor affici: imò plerumque principium melancholiæ est ex corde. Cordis enim temperies corrupta corrumpit temperiem cerebri. Et licèt delirium hoc nunquam accidat, nisi cerebro primariò affecto: tamen, vt iam in caussis dicetur, si spiritus vitalis impurus sit & tenebricosus, vitium hoc spiritibus animalibus, & cerebro communicatur, & ita cor sæpe huic delirio primam occasionem præbet, malumque hoc fouet, & proinde tum non solum ad cerebrum, sed etiam ad cor in curando respiciendum. Imò etsi cerebrum primariò afficiatur: tamen quia hoc delirium semper cum aliquo animi affectu coniunctum est, animi verò affectus cor valde alterant, ac afficiunt: vix fieri potest, vt in melancholico delirio cor etiam non afficiatur.

Caussa.

Caussa Melancholiæ proxima.

Caussa huius delirij proxima statuitur phantasma, vt Capiuaccius appellat, tenebricosum. Vbi tamen, quod suprà de delirio in genere diximus, monendum: quia in melancholico duæ diuersæ facultates afficiuntur, phantasia & ratiocinatio, quarum illa organo corporeo, spiritibus vtitur, hæc non vtitur, sed tantùm phantasmata speculatur: duæ etiam proximæ caussæ ponendæ sunt, phantasiæ scilicet læsæ spiritus animalis tenebricosus & melancholicus; rationis verò deprauatæ phantasma, vt Capiuaccius appellat, tenebricosum. Caussa enim à qua prima huius mali origo, est certa, & occulta, quam vulgò melancholicam & tenebrosam nominant, spirituum animalium dispositio, quam immediatè & proximè sequitur phantasiæ deprauatio, seu phantasmatis tenebricosi & melancholici efformatio: quod intellectui postea obiectum & obuersans, illud delirium melancholicum, & animi angorem excitat. Ego, vt omnibus eiusmodi delirijs competat, malim appellare melancholicum. Phantasma autem tenebricosum, aut melancholicum redditur à similis animalium spirituum dispositione. Cùm enim spiritus animales, qui sunt proximum animæ in hisce actionibus obeundis instrumentum, specieique deferunt, lucidi, tenues, subtiles, & mobiles esse debeant, qua de caussâ ipsum etiam cerebrum est nitidissimum, ac nullo colore infectum: si illa ipsorum naturalis constitutio lædatur, actiones, quæ eorum beneficio perficiuntur, læduntur; & quidem varijs modis, prout spiritus vitiantur. In Melancholiâ spiritus Melancholicos, id est, opacos, obscuros, tenebricosos, & fixos quasi reddi dicimus; quæ eadem dispositio plerumque etiam est in spiritibus vitalibus. Qui enim tristes & meticulosi sunt in hoc delirio, procul dubio spiritus vitales crassiores, impurioresque habent. Nam vt spirituum puritas & subtilitas animum hilarem ac alacrem reddit: ita crassities, frigiditas, & impuritas mœstum ac tristem.

Melancholia quomodo timorem & mœstitiam inducat.

Quâ ratione autem spiritus ac vapores Melancholici tristitiam ac mœrorem efficiant, inter Galenum, ac Auerroem controuersia est, de qua quæ in *Institut. lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 4.* dicta sunt, hîc repetere superuacaneum est. Hoc saltem declarationis gratiâ addemus; in spiritibus non solùm qualitates primas, sed & secundas, ac occultas esse attendendas; cùm ad actiones illas perficiendas æquè sint necessariæ, ac qualitatum primarum temperies. Videre est huius rei exemplum in humore vitreo, crystallino, & tunicâ corneâ in oculo, in quibus non solum qualitates primæ, sed ad visionem rectè perficiendam æquè, imò multò magis, pelluciditas, & ἄχροια, seu *coloris carentia*, est necessaria; quæ si desit, visio non rectè perficitur. Eodem modo in spiritibus, & vitalibus, & animalibus, præter qualitatum primarum temperiem, etiam tenuitas & subtilitas, puritas ac luciditas requiritur; quæ si desit, spiritus non satis aptum animæ instrumentum sunt. Atque hunc puritatis, luciditatis, & subtilitatis defectum in spiritibus, atri coloris, & tenebrarum nomine Galenus exprimit. Et quanquam à sensibus externis non percipiatur illa tenebricositas, tamen caussa est, vt omnia obiecta ad modum vitiosæ dispositionis spirituum repræsententur, & vitiosa illa dispositio spirituum speciebus imprimatur. Id etiam fieri in somnijs animaduertimus, in quibus sæpe horrenda & metuenda offeruntur, propter abundantiam vitiosorum humorum in corpore, qui faciunt vt obiecta hoc modo sensibus internis repræsententur.

Platerus equidem malignitatem materiæ, quæ melancholiam, vt & quæ maniam producit, tribuit. Verùm vt facilè concedimus, & hactenus defendimus, non solùm à qualitatum primarum mutatione melancholiam prouenire: ita malignitatem peculiarem, & propriè dictam ei tribuere, opus esse non putamus, sed sufficit ad melancholiam generandam, si spiritus animales naturalem luciditatem & puritatem amittant, & in statum contrarium deducantur: quæ tamen dispositio p. n. qualis sit, facilè explicari non potest. Ideóque etsi malignitatem negamus, occultam tamen qualitatem facilè admittimus: quam si intellexit Platerus, ei assentimur. Et dispositionem illam Melancholicorum p. n. non esse simpliciter opacam, sed occultam, ex eo patet, quòd, si imaginationi ipsorum satisfit restituuntur; sicut illi accidit, qui cum nasum magnum se habere putaret, farcimine apposito, & remoto conualuit: cuius rei etiam alia exempla in *Institutionibus* habentur, & infra etiam recensebuntur.

Fiunt autem spiritus Melancholici, seu opaci, impuri, & tenebricosi, seu quocunque nomine appellare libeat, tribus modis: vel quia tales vitio cerebri generantur: vel quia, etsi naturâ suâ sint puri, à materia aliqua impura, & melancholica, quæ ipsis permiscetur, inquinantur, & Melancholici redduntur: vel quia ob sanguinis & spirituum, è quibus generantur, vitium, tales fiunt.

Primum fit, cùm cerebri constitutio vitiosa est & Melancholica, quæ ex sanguine & spiritu vitali, etiam puro, impurum & melancholicum spiritum animalem generat, quæ cerebri constitutio potissimum à spiritu insito melancholico dependet. Capiuaccius equidem hoc negat, & à nulla qualitatum primarum intemperie in cerebro melancholiam excitari posse statuit, dicitque, à cerebro calido fieri spiritus animales calidiores, & hinc delirium maniacum, à frigiditate spiritus animales paucos ac frigidos, indeque fatuitatem. Verùm non solùm ad qualitates primas in cerebri constitutione est respiciendum, sed etiam ad alias, vti antea dictum; sicut oculi constitutio id manifestè demonstrat.

Secundò, fiunt spiritus melancholici, cùm spiritus vitalis in corde vitiosus, & impurus gignitur, qui cum sit spiritus animalis materia, spiritum animalem eiusdem generis & modi generari necesse est, impurum scilicet, & melancholicum. Si tamen hoc diu durat, tandem ipsum etiam cerebrum affici necesse est. Nam cùm cor caloris natiui, & spiritûs vitalis, qui in totum corpus diffunditur, fons sit, si illud frigidius & siccius quàm par est, seu melancholicum euadat, tandem totus corporis habitus talis redditur: imo & ipsum cerebrum, quod tali sanguine etiam nutritur, à spiritibus melancholicis affluentibus continuò inquinatur, & tandem Melancholicum euadit.

Tertium fit, cùm cerebrum per consensum afficitur; & quidem tribus modis. Primò, cùm ab vniuerso corporis habitu, & præcipuè venis maioribus, materia hæc in cerebrum fertur; quod sit in primis corde affecto, & spiritus, ac sanguinem melancholicum generante: secundò, cùm ab hypochondrijs materia melancholica transmittitur; quæ melancholia hypochondriaca nominatur: tertiò, cùm ab vtero.

Notandum tamen hic, etiamsi caussa Melancholiæ sit humor melancholicus, à quo etiam affectio hæc nomen habet: tamen in melancholicis, vtpote frigidis & siccis, multum pituitæ cumulari, propter debilitatem caloris naturalis, ad quod propterea in curatione Melancholiæ sæpe etiam simul respiciendum.

Differentiæ.

Prima Melancholicorum differentia à varia delirij forma.

Melancholicorum hic differentiæ sumuntur, primò à forma ipsa delirij, quæ multiplex & varia est, pro phantasmatum varietate, quæ ab imaginatione deprauata exhibentur. Caussa diuersitatis illorum phantasmatum est primò natura humoris melancholici, qui in alijs sincerior est, in alijs impurior, in alijs nonnihil adustus; deinde natura & constitutio corporis ac cerebri. Nam vt vinum morbus potantium, ita humor me-

lancholicus laborantis constitutioni se accomodat. Postea consuetudo vitæ, & actionum. Qualis enim olim cuiusque intenta cogitatio fuit, aut qualis vitæ conditio, talis sese repræsentat melancholica deliratio. Propter has ergo caussas alij alia cogitant, & loquuntur. Quidam prorsus *conticescunt*, quod *melancholicorum*, inter initia præsertim, *proprium est*, teste Galeno, vt *multum loqui Phreniticorum, & semper cooperiri, vtrorumque*, in 3. *Epid. comm.* 3. *aph. antepenult.*

Secunda & præcipua Melancholicorum differentia à situ materia sumitur, & quadruplex est. Sed præcipua Melancholicorum differentia, quæ ad curationem mali plurimum momenti affert, sumitur ex sede materiæ, vel ex sedibus, in quibus humor gignitur & redundat, vt ex caussarum enumeratione patet. Atque ita quatuor præcipuæ sunt Melancholiæ differentiæ. Prima est, per primariam cerebri affectum: secunda, per consensum cordis, & totiusi: tertia Hypochondriaca: quarta per consensum Vteri. Arabes quidem plures partes, quibus in Melancholia cerebrum per consensum affici potest, recensuerunt, vt ex Auicenna, & interpretibus eius videre est, Ventriculum, Hepar, Lienem, Vterum, Hæmorrhoides, & alias partes: nullus tamen reuerà inter eos, & Græcos, qui omnē Melancholiam ad tria capita redegerunt, in proprium cerebri affectum, consensum à toto, & eum qui fit à venis mesaraïcis, & hypochondriis, est dissensus, si res rectè explicetur: Galenus enim, 5. *de loc. aff. c.* 1. expressè fatetur, quòd si Lien officium suum non faciat, & humorem melancholicum vel non attrahat, vel per conuenientia loca non excernat, tum alios affectus, tum Melancholiam inde excitari posse. Idem de Hepate, & hæmorrhoidibus dici potest. Verum hæ partes omnes aliter melancholiam non producunt, nisi quatenus humor retentus vel in totum corpus diffunditur, vel in hypochondriis stabulatur; ideòque Melancholia inde orta ad Melancholiam per consensum totius, vel ad hypochondriacam referri potest. Vteri tamen quin peculiaris mentio fiat, abs re non videtur: cùm in specie & priuatim ad eum curatio interdum dirigenda sit. De his ergo quatuor Melancholiæ differentiis iam ordine dicendum, si priùs ea, quæ in genere de signis Diagnosticis, Prognosticis, Curatione, & Diæta, quæ omni Melancholiæ competunt, proposuerimus.

Signa Diagnostica Melancholia in genere.

Dum imminet Melancholia, æger insomniis terretur, somnúmque habet turbulentum, & horrendis somniis interruptū: postea vigiliis infestatur, præter solitum fit mæstior & tristior, aut tristia cogitat, & metuit sine euidenti caussa, aut certè in vna cogitatione pertinacissime hæret, quæ si perseuerant, præsentis iam Melancholiæ indicia sunt: ita enim Hippocrates, 6. *aph.* 23. *Si metus atque tristitia longo tempore perseuerant, melancholia est signum.* Hinc æger fit taciturnus, & morosus, hominum consortia fugit, & solitudinem sectatur, fit suspicax, præter solitum inediam tolerat, & in nonnullis inediæ tolerantia tam pertinax est, vt famē mori malint, quàm comedere & viuere: crebrò suspirant, respiratio est tarda & rara, pulsus tardus paruus, rarus: tandemque, vbi malum augetur, illa quæ cogitant absurda, sermone & gestibus proferunt, vt manifestè dementiæ deprehendantur: absurda tamen illæ loquuntur, & agunt, sine omni sæuitia & furore, febre præterea carent.

Prognostica in genere.

1. Sicut nulla desipientia tuta est; quia functio princeps læditur: ita nec Melancholia. Per se tamen lethalis morbus non est nisi aliud accedat.

2. Malum hoc recens facilè, & non multo negotio curatur. Sæpissimè enim sola victus ratione conueniente, quâ probus, tenuis, & clarus sanguis gignitur: & præterea humectatione corporis ac capitis, præsertim verò balneis aquæ dulcis, se Melancholicos sanitati restituisse, absque vllo alio remedio valdiore, testatur Galenus, 3. *de loc. aff. c.* 7. Et tum bonum signum est, melancholicorum corpus augmentum sumere. Indicio enim est, sanguinem iam meliorem reddi, & attemperari. Inueteratum verò malum difficulter curatur. Itaque inter initia ipsi occurrendum; cùm inueteratum plerumque ægrum ad mortem comitetur.

3. Faciliùs tollitur, & minus periculi habet Melancholia per consensum, quàm quæ per essentiam.

4. Faciliùs curatur Melancholia, quæ cum risu aliquo est; difficiliùs, quæ cum studio, ob humoris prauitatem maiorem.

5. Leuius est malum, si imaginatio saltem læditur: grauius, si simul ratiocinatio.

6. Melancholia hæreditaria ferè nunquam curatur.

7. In morbis melancholicis periculosæ sunt tempore verno humorum depositiones, & decubitus; quoniam permutantur frequenter vel in apoplexiam, vel in conuulsionem, vel maniā vel cæcitatem, teste Hippocr. 6 *aph.* 56. Mala enim hæc nonnunquam ab humore melancholico proueniunt. Sæpissime verò melancholia in epilepsiam transit, teste Hippocrate. 6. *Epid. in fine.*

8. Si melancholicus præter solitum in risum, vel fletum, vel lacrymas soluatur, ne in maniam transeat, metuendum.

9. Via ad interitum in melancholia est vel per vitium resolutionem, quæ paulatim succedit, cùm ægri cibum ac potum pertinaciter auersantur, parùm aut nihil dormiunt; vel caloris natiui suppressione, & suffocatione, quod fit, dum ægri animi mœrore, vel alus cogitationibus se miserè conficiunt; vel per conuulsionem, aut epilepsiam, materiâ ad neruorum principium, & membranas cerebri conuersâ.

10. Via ad salutem est, si materia melancholica vel dissipetur, si pauca fuerit, vel ad inferiores & ignobiliores partes à naturâ detrudatur, & per varices, hæmorrhoïdes, aut vteri venas expellatur, aut in scabiem, similésque cutaneos affectus mutetur; vel denique præsidiis artis eadem superetur, & profligetur.

11. Insanis si varices, vel hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio, 6. *aph.* 21. Quod de melancholia intelligendum esse explicat Galenus.

Curatio in genere.

Curatio Melancholia. De curatione in genere vix multum dici potest, præter id quod suprà, *par.* 1. *c.* 12. dictum fuit. Hæc saltem diligenter attendenda: Primò procurandum esse omni studio, vt bonus, clarus, tenuis, ac subtilis sanguis generetur, qui omne caussarum vitium corrigere potest quo solo auxilio, & aquæ dulcis balneo, sine vllo fortiore remedio, se recentem Melancholiam sanasse testatur Galenus, 3. *de loc aff. c.* 7. Quâ ratione autem hoc fieri possit, dicetur mox in diæta. Deinde vt ab animi perturbationibus, mœrore, tristitia, timore, & curis æger liber sit, eiúsque animus ad hilaritatem auocetur. Tertiò, vt æger ad contrariam imaginationem deducatur. Compertum enim est sæpe, si ægro persuadeatur, illud, quod ipsi molestum videtur, & in quod omnem cogitationem defigit, remotum esse, Delirium cessare, & post ægrum, si quid caussæ superfit, ad eam extirpandam medicamenta faciliùs admittere. Commodum quidem est, vt æger ad contrariam imaginationem deducatur: verùm rarò hoc ab ipsis obtinetur. Ideóque ipsorum imaginationibus quidem indulgendum; sed interim fallendi sunt. Ita refert Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 17. Medicum, quendam qui caput sibi amputatum putabat, curasse, imposito repentè capiti ipsius pileo plumbeo, vt grauitatem sentiens caput se recepisse putaret. Alius nasum se ingentis magnitudinis habere putabat: Chirurgus naribus prehensis nouaculâ eas se imminuere fingit, carnisque frusta abscissa ostendit, quo modo æger conualuit. Gattinaria refert, Medicum quendam melancholico, qui ranas in ventre se habere putabat, purgans exhibuisse, & excretis ranas viuas immisisse, quas cùm ille è ventre suo exturbatas crederet, conualuit. Quidam se mortuum putabat, referente Hollerio, *lib.* 1. *de morb. intern. c.* 15. & propterea cibum capere noluit: is socij comitate qui cum eo se in sepulcro mortuum esse asserebat, & cibum nihilominus capiebat, ad cibum capiendum persuasus fuit. Et exstant huius rei exempla passim plura. Nullo verò modo concedendum, vt Medici, vel adstantes cum ægro de imaginationibus eius falsis pertinaciùs contendant. Quartò hoc etiam notandum ex præcepto Aetij, interdum ab omni medicamento abstinendum esse aliquandiu; & naturæ aliquam quietem concedendam, quæ aliquando continuis remediis afflicta, quiescens recreatur, & validiùs morbum aggreditur & superat. Quia etiam humor melancholicus circa vesperam moueri solet, commodum videtur, circa vesperam, hora quarta, exhibere purgantia, eáque mitiora, (fortia enim rarò fert) & illa aliquot diebus continuare. Præparantia verò horis matutinis exhiberi possunt.

Reliqua patebunt ex iis, quæ postea de singulis Melancholiæ speciebus dicentur. Cordialia tamen hic etiam non omittenda; cùm cor in Melancholia non planè immune sit: & cùm dentur medicamenta, quæ simul & cordi, & capiti amica sunt, & alterando humori melancholico apta; illa eligenda sunt: qualia sunt borrago, buglossum, melissa, ocymum, cort. citri, grana Kermes, santalis, lignum aloës, crocus, moschus, ambra, & similia. Conserua satyrij, & radices eiusdem conditæ etiam in melancholia vtiles sunt, excepta ea, quæ ex amore est.

Diæta.

Cibus & potus. Cùm probus sanguis omne hoc vitium ferè emendare possit: vt talis, id est, purus & tenuis generetur, prouidendum. Fit autem hoc dupliciter: primò si cibus ad talem sanguinem generandum aptus eligatur, deinde si is probè coquatur. Itaque cibi sint calefacientes, moderatè humectantes, puri, tenuis substantiæ, concoctu faciles, non flatulenti. Exhibeantur ergo carnes pullorum, gallinarum, caponum, perdicum, hœdorum, agnorum, vervecina, vitulina, & similes; pisces saxatiles, oua sorbilia; ex oleribus, borrago, buglossa, lactuca, endiuia, ex fructibus, ficus, amygdal. pineæ, pistacia, vuæ passæ, mala Punica medij saporis: & quibus ob iecoris calorem maior cōpia atri humoris colligitur, ij refrigerantibus & humectantibus cibis vtantur, vt iusculis ex hordeo. Breuiter: Melancholicis omnibus conuenit cibus, qui est tenuis substantiæ, copiosioris nutrimenti, humidus in passiuis, in acti uis temperatus vel ad caliditatem declinans. Frigiditas tamen excedat, aut ad frigidum vergat, si ex adustione melancholia proueniat.

Contrà verò vitandus cibus frigidus, crassus, siccus, feculentus, & omnia quæ sanguinem melancholicum gignunt, vt caro bubula, hircina, caprina, aprugna, leporina, & animalium omnium, quæ annosa sunt; & ex auibus, quæ magis

ambulant, quàm volant, vt anserina, anatina & similes. Inter pisces, qui habent crassam carnem; ex oleribus, brassica, legumina omnia, & maximè lentes. Abstinendum & à salsis, duris, aceto conditis, & sale ac fumo induratis tam piscibus quàm carnibus. De aceti vsu diximus suprà, *part.* 1. *c.* 12. *in quæst.* Et nullo alio modo concedi potest, nisi vt vapores illos siccos ad cerebrum adscendentes reprimat & figat, ne somnum turbent, idque saltem in melancholia ab hepatis affectu fieri potest; in aliis locum non habet. Potus sit vinum bene maturum, & dulce, aut cereuisia pura, in primis triticea.

Aër, somnus, & vigilia, animi pathemata.

Aër sit in calore & frigore temperatus, paulisper humidus, ac nisi talis sit, arte paretur. Somnus vigilias superet, qui melancholicis est remedium supra gemmas & lapides pretiosos æstimandum: in primisque danda opera, ne æger multum vigilet; cùm ex hac vnica caussa malum in habitum transire, &, quod peius, in maniam mutari possit. Curæ & sollicitudines animi omnes studiosè cauendæ sunt, ægrique animus suauibus colloquiis, vel etiam Musica ab intentis & mœstis cogitationibus, ac imaginationibus auocandus, & ad hilaritatem adducendus. Et cùm ægri de vna re falsò animo concepta plerumque solliciti sint, & de ea perpetuò cogitent, danda opera, vt quibuscunque fieri potest, persuasionibus, ac mediis à falsa illa cogitatione abducantur.

CAPVT IX.

De prima Melancholiæ specie, quæ fit Cerebro primariò affecto.

PHantasma tenebricosum ac Melancholicum, quod proxima melancholici delirij caussa est, fieri à spiritibus animalibus eodem modo dispositis, antea dictum. Dispositionem autem istam, vt itidem antea dictum, spiritus animales obtinent, vel quia tales in cerebro, & quidem eius vitio, generantur, vel quia, licèt puri & lucidi generentur, aut à cerebro bene constituto generari possent, à materia aliunde in caput missa inquinantur, aut ad eorum generationē materia melancholica suppeditatur. Vt autem de prima melancholiæ differentia, quæ fit per primarium Cerebri affectum, priùs dicamus, vt aliarum partium vitia coctiones, quæ in iis obeuntur, corrumpuntur, & ventriculus malè constitutus chylum vitiosum, hepar malè sese habens sanguinem vitiosum generat: eodem quoque modo si Cerebrum non bene sese habeat, spiritum animalem vitiosum, & dispositioni p. n. respondentem gignit.

Caussæ.

Melancholica cerebri dispositio non in qualitatibus primis solùm consistit.

Dispositio autem illa Cerebri vitiosa non solùm quærenda est in qualitatibus primis, frigiditate ac siccitate; cùm multi senes has obtineant, neque tamen sint Melancholici: sed in eo præcipuè sita est, quòd cerebrum in modo substantiæ à naturali puritate, luciditate, seu albedine deflectit, & impurum, crassum, tenebricosum, & melancholicum euadit. Tum enim spiritus animales eiusdem constitutionis vitiosæ generat. Si tamen frigida & sicca intemperies cerebri eò progressa sit, vt tenues, lucidas, & puras partes ex cerebro, & spiritu insito quasi exprimat, & cerebri constitutionem ita mutet, vt tenebricosum euadat inter Melancholiæ caussas numerari potest. Caussæ enim, quæ Melancholicam dispositionem cerebro inducunt, sunt omnia illa, quæ humorem melancholicum in cerebro cumulant, eiusque, & calidi innati, substantiam tenebricosam reddunt.

Caussa melancholicæ cerebri dispositionis prima, fortis imaginatio, & graues animi perturbationes.

Primò ergo caussa huius mali sunt terror grauis, subitò & ex improuiso accidens; fortisque rei horrendæ imaginatio, quæ fortes impressiones in spiritibus, humoribus, præsertim si iam antè ad melancholiam dispositi sint, & cerebro ipso faciunt, vt rectè scribit Platerus, totúmque corpus ita mutant, vt Melancholiam grauissimam, deteriorémque ferè eâ, quæ ab interna caussa fit, (humores & vapores intelligit) producat, & quæ, vt idem Platerus scribit, ægrè, nisi tota sanguinis massa exhauriatur, possint curari. Posset quidem hæc melancholiæ species etiam ad eam, quæ per consensum totius est, referri, cùm sanguis in toto corpore ferè mutetur: quia tamen cerebrum maximè, & primariò afficitur, ad hanc speciem eam referre malumus. Fit autem hoc, si homo viso aliquo horrendo, vt cadauere, aut simili re abominanda, vel spectro terreatur, aut imaginatione, & metu periculi in tenebris nocturnis, in sylua, vel loco solitario percellatur; cuius rei historias habet Platerus, *tom.* 1. *Pract. pag.* 111. & *in Obs. lib.* 1. Etsi verò quomodo imaginatio, & animi perturbationes tales istam in humoribus & spiritibus alterationem efficere possint, integrè explicare non facile sit: tamen experientia testatur, species rei, vel iucundæ vel horrendæ & formidabilis, visui, aut auditui oblatas, & memoriâ conceptas ac conseruatas, atque imaginationi & menti repræsentatas, adeò seruare vestigia & naturam rerum vnde prodierunt, vt ferè non minùs, quàm ipsæ res externæ alterare, & corpus mutare, ac morbos tum inducere, tum depellere possint. Et faciliùs præstant hoc hæ caussæ, si corpus ad melancholiam sit dispositum. Tum enim humor melancholicus in corpore abundans ad caput rapitur, ibique hærens cerebri constitutionem mutat.

Secunda humor melancholicus in capite collectus.

Secundò, Melancholicam hanc dispositionem Cerebro inducit humor melancholicus in capite cumulatus, quod fit in primis ob intemperiem Cerebri frigidam & siccam; aut potiùs ob natiuam, aut quocunque modo contractam melancholiam, id est, minùs puram, & lucidam cerebri constitutionem; quæ cùm sæpe à parentibus in liberos deriuetur, accidit etiam, vt melancholia tunc in liberos traducatur, imò quandóque totis familiis hæreditaria sit.

Cerebri autem hanc constitutionem melancholicam, sanguinem in materiam sibi similem mutantem, post ortum frequentissimè inducunt tristitia, mœror, curæ, luctus, atque animi sollicitudo diu perseuerans, vel ob rei charæ amissionem, vt parentum, liberorum, amicorum, pecuniæ & bonorum, honorum, vel in generosis animis ex pudicitia, & verecundia, ob errorem aliquem, sæpe etiam leuem & nullius momenti, commissum; vel ex inuidia, odio, & vindictæ cupiditate, ex zelotypia, vel ex desiderio, & amore alicuius rei, de quo *cap. seq.* in specie agetur.

Deinde humor iste melancholicus in cerebro colligitur, cerebróque etiam talis constitutio inducitur, & in eo relinquitur interdum à morbis calidis, post phrenitidem, cùm calore remittente & resolutis partibus tenuioribus, materia frigida, sicca & crassa, ac feculenta in cerebro relinquitur, & in cerebro similis intemperies excitatur, à qua humor melancholicus & fouetur. Idem post epilepsiam interdum accidit & epileptici Melancholici, & contra Melancholici epileptici fiunt. De quo Hippocrates, 6. *Epid. in fine*, *Melancholici quoque magnâ ex parte epilepsiâ corripi consueuere, & epileptici Melancholici fieri. At horum vtrumque magis accidit, prout ad alterutram partem morbus inclinat: etenim si in corpus, epileptici; si verò in mentem, melancholici fiunt.* Quem locum prolixè explicat Galenus, 3. *de loc. aff. c.* 6. Nimirum si humor melancholicus cerebri corpus, seu conformationem lædit, id est, obstructionis in ventriculis autor est, secundum vulgatam doctrinam, seu potiùs, si membranas ventriculos inuestientes vellicat, epilepsiam producit: si verò ipsam Cerebri constitutionem, & spiritus, qui facultatum principum proximum instrumentum sunt, lædit, Melancholia excitatur.

Signa Diagnostica.

Delirium melancholicum ex primario cerebri affectu, est perpetuum, & vt plurimùm vehemens, oculorum obtutus fixus, & signa abundantis melancholiæ in capite, suprà, *part.* 1. *c.* 12. proposita adsunt: Symptomata contrà, & præter naturale aliquid circa hypochondria, hepar, venosum genus; & cor non animaduertitur. Præcesserunt vigiliæ, cogitationes assiduæ, curæ, aut subitus terror & consternatio, atque aliæ caussæ, quæ caput exsiccare, humorémque melancholicum tandem in eo relinquere potuerunt, vt phrenitis, epilepsia. Sanguis etiam emissus hic signum præbet. Si enim is non est crassus & ater, non in toto, vel corde caussa mali est, sed in Cerebro, nisi forsan membri alterius affecti signa adsint.

Prognostica.

1. Quò materia in capite est copiosior, frigidior, & siccior, eò difficiliùs hoc malum curatur.

2. In morbis melancholicis vere & æstate suspecti sunt humorum decubitus, & vel apoplexiam, vel maniam, vel conuulsionem, vel cæcitatem denunciant, 6. *aphor.* 56.

3. A terrore Melancholia profecta primariò, cæteris omnibus est curatu difficilior. Platerus.

Indicationes.

Materia melancholica, quæ in capite spiritus inquinat, similémque dispositionem iis imprimit, & cerebrum ad spiritus melancholicos generandos disponit, est alteranda, & euacuanda: nimirum cùm sit sicca, frigida, crassa, humectanda calefacienda, attenuanda. Hinc medicamentis humorem melancholicum educentibus expurganda. Postea reliquiæ discutiendæ: caput roborandum, & intemperies, ac constitutio eius vitiosa corrigenda, ipsumque ad naturalem statum deducendum. Totius tamen semper simul habenda est ratio.

Auxilia.

Qua ratione autem hisce Indicationibus satisfieri possit, explicatum suprà, *part.* 1. *c.* 12. vbi de intemperie capitis cum humore melancholico curanda dictum. Ideóque hic pauca saltem addimus.

Et præparantia quod attinet, iis etiam tartarum vitriolatum, vt & crystallos tartari admiscent nonnulli. Verùm etsi in melancholia hypochondriaca locum habere possint, cùm aperiant, & abstergeant: tamen non video, quomodo in melancholia per essentiam locum habere queant, cùm sint frigida & sicca, nec qualitates humoris melancholici corrigant. Exempl. g.

℞. *Aq. pomor. redolent. borrag.* an. ℥. j. ß. *spir. rosf.* ℈. ß. *syr. de pom. s.* ℥ j M. pro haustu, qui per aliquot dies horis matutinis continuandus.

Purgantia sæpius repetenda sunt. Ad humorem verò melancholicum euacuandum valde efficax est extractum helleborí

lebori nigri, Scrup. j. vel etiam Drach. sem. pondere exhibitum.

Vel ℞. *Aq. borrag. bugloss. fumar.* an. Vnc. j. *extr. soluti v. Andernac.* ℈. j. *helleb. nigr.* Scrup. ß. *syr. de epithymo, borragin.* an. ʒ. iij. M. pro haustu.

Commendatur & puluis Valescí de Taranta, qui infrà, c. 11. proponetur.

Vel ℞. *Fol. sena* ℥. ij. *epithym. rhabarb. zingiber.* an. ℈ iv. *spec. diarrhod. abbat.* ʒ. j. *cinamom. macis, anisi, margarit.* an. ℈ ß. *confection. electuar. de succo rosar. in tabulis* ʒ ij. *sacchar. candi in syrup. violar. concreti*, ad pondus omnium. F. Puluis. Dosis ℈. iv. vel ʒ. j ß. in iusculo.

Vel ℞. *Mass. pil. de fumar. de lapid. Lazuli* an. Drach. ß. *extr. helleb. nigr* ǵ. iv. *ol. maioran.* gut. i. Cum *syrup. rosar. sol.* F. Pilulæ.

Vel ℞. *Extr. panchymagogi*, vel *extract. melanagogi Querc.* ℈ j. *helleb. nigr.* ℈. ß. *trochisc. alhand.* ǵ. iij. *ol. anisi* gut. ij. F. l. a. Pilulæ.

Quòd si Melancholici neque hæs, neque alias medicamentorum formas admittere velint, quod sæpe fieri solet, propinetur sequens Decoctum galli decrepiti.

℞. *Rad. polypod.* Vnc. sem. *scorzonera* Drach. ii. *cortic. rad. helleb. nigri præparati* Drach j *glycyrrh.* Drach. j ß. *flor. borrag. bugloss violarum.* an. P. i. *sem. anisi, fœnicul.* an. Drach ß. *passul. minor. lotar.* Vnc. ß. *fol. sena Alex. s. st.* Drach. v. Ebulliant in iusculo galli decrepiti, & detur iusculum edendum & bibendum.

Verùm purgantibus multis ægri non fatigandi: sed plus commodi ab alterantibus expectandum.

Alterantia & roborantia interna. In alterando & roborando capite commendantur præcipuè margaritæ, hyacinthus, borrago, bugloss. crocus, rosæ, melissa, doronicum, aromata subtilia, & odorem ac saporem suauem, habentia, vinum album subtile aromaticum.

Commendatur etiam hoc Electuarium.

℞. *Amygdal. dulc. excort.* ℥. ii *nuc. iugland. excort.* ℥. i. ß. *nucl. persicor.* ʒ. i *sem. papau. alb.* ℥ ß *cymi.* ʒ. i. Contundantur & add. *nucis condita* ʒ ii. *margarit. præpar.* ʒ i. *conserv. meliss. betonic. bugloss. borrag.* an ℥. i. Cum *syrup. de cort. citri, & violar.* F. Electuarium, de quo vesperi exhibeatur ℥. ß.

Vel ℞. *Condit. flor. citri, aurant.* an. ʒ. ii. *nuc. Indic.* ʒ. iij. *cort. citri* ℥ ß. *Conserv. fl. nymph. rosar. violar.* an. ℥ j. *borraginis, bugloss.* an. ℥. ß *flor. laur. dul. anthos,* an. ʒ i. *spec. elect. de gemm.* ʒ. ß. *diamosch. dulc.* ℈. i. *conf. alkerm.* ʒ ß. *tinctur. coralliór. rubr.* ℈ i. *essentia cinamom.* ʒ. i. Cum *syr. de cort. citri, cum moscho*, q. s. F. Conditum, (quod duplici folio auri tegi potest) cuius dosis quantitas nucis moschatæ, vel castaneæ.

℞. *Conserv. rosar.* ℥. i. *flor. tunic. pæon.* an. ℥. ß. *violar. nymph.* an ʒ. ij *aq. pom. r. redolent.* ℥. v. *borragin. bugloss.* an. ʒ. i. ß. *succi granator. dulc* ʒ j. *cydonior. rec depurati* ℥ ß. Misce, & contund. in mortario marmoreo, Hinc fortiter exprimantur & colentur, Colaturæ add. *tinct. coralliór.* ℈. j. *smarag.* ℈ ß *syr. de cinamom. borrag.* an. ʒ. vi. M. pro potione, cuius dosis cochlear. ij. manè & vesperi.

Cardanus se solis somniferis potionibus, & lotionibus, at vsu chrysolithi intra octiduum Melancholicos curasse scribit.

Chymici hîc præcipuè tincturam, & magisterium Lunæ laudant, de quo infrà, *cap.* 20. Commendant etiam tinct. coralliór. magist. lap. Lasuli, chrysolithi, perlarum, coralliorum, sal crystalli, smaragdi, sapphiri, essentiam macis, essentiam & tincturam croci, sapphiri, smaragdi essentiam anagallidis. E Chymicis nonnulli etiam spir. vitr. & præcipue spir. vitr. Ven. is commendant. Sed non video quàm commodè: cùm alias acida melancholicis sint noxia, & humorem melancholicum, qui per se acidus est, augeant, & exaltent. Nonnulli tanquam specificū commendant sanguinem asini, ex venis post aures tempore verno emissum, si in eo linteola munda, nullo vsu antea infecta, madefiant, & exsiccentur, & postea particula duos digitos lata, & vnum pollicem longa, in aqua fontana maceretur, eáque ter postea manè exhibeatur, & sudor, si fieri potest, prouocetur.

Externa. Si materia adhuc generetur, à perscuetante ibi calida dispositione, tum refrigerantibus & humectantibus, vt violis, rosis, nymphea, & similibus, quæ odoramenti loco vsurpentur, vtendum; vel caput abluatur decocto rosarum, violarum, maluæ, hordei.

Particulares capitis euacuationes. Particulares quoque capitis, euacuationes instituantur, cùm sensibiles, tum insensibiles. Aperiantur venæ narium, temporum, frontis, post aures, idque aliquoties fiat; imò & in pedibus vena aperiri potest. Sanguini enim permiscetur humor melancholicus, & cum eo commodè euacuatur.

Apophlegmatismus talis instituatur:

℞. *Pyrethri, zingiber.* an. ʒ. i. *sem. staphid. agriæ, erúca,* an. ʒ. ß. *cubebar.* ℈. i. *ambra* ǵ. vj. Cum *oxymel. simpl.* F. Linimentum palato inungendum.

In nares immittantur sternutatoria ex hellebor. alb. maiorana, nigella, & similibus; & quidem fortiora eligantur.

Commendatur & serum caprinum cum extracto hellebor. nigri, pro errhino.

Efficax est & sequens Puluis sternutatorius:

℞. *Fol. tabac. veri, oleo sem. anisi præpar.* ʒ. i. ß *maior.* an. ʒ. i. *agarici albiss.* ʒ ß. *puluer. fl. lilior. conuall.* ℈. i. *ambra* ǵ v. *moschi* ǵ. iij. pro Puluere subtilissimo, cuius parum manè & vesperi naribus attrahatur.

Fomenta & inunctiones fiant ex stœchad. Arab. hyssopo, melissa, thymo, pulegio, flor. chamæmel. borragine, bugloss. quibus addantur malua, althéa, sem. fœnigræc. quæ coqu. in vino subdulci, vel in lacte, vel in iure capitis veruecis, aut pulli gallin. & spongiâ decocto imbuta caput foueatur. Ac si papau. capita, aut sol. nymphææ addantur in mediocri quantitate, somno conciliando, cuius semper in melancholia curanda Medicus rationem habere debet, vnâ operâ succurritur.

Vel imbuatur spongia ol. calidis, & humectantibus, vt oliu. chamæmel. anethin. lilior. albor. amygdal. dulc. & capiti applicetur.

In primis vtile est stillicidium ex lacte caprino recenti super suturam coronalem factum.

Vtile est & Linimentum ex *oui vitello, & ol. amygdal. dulc.* Vnc. i.

Vel ℞ *Sem. papau. alb. cannabis, granor. iuniper.* an. M. i. *thuris* ℥. ß. *nucleor. Persicor. malor. Armeniac.* an. ℥. iij. Contund. & misc. cum aq. rosar. & flor. sambuci, ac supra totum caput in panno lineo ponantur, idque toties repetatur, quoties exsiccata fuerint.

Nonnulli etiam fonticulos supra suturam coronalem factos commendant. Alij etiam per trepanum apertionem, vt vapores melancholici, & si quid aliud est p. n. in cerebro, euacuetur. Refertque Rondelerius, *meth. curandi morb. c.* 41. quosdam, quibus ex casu, & lapsu cranium apertum fuit, sanatos fuisse, & Sauanorola scribit, quendam ex vulnere sanatum fuisse.

Somni, vt diximus, vtpote qui valde vtilis est in hoc morbo curando, etiam Medicus rationem habeat. *Somnifera.* Ideóque si ea, quæ antea diximus, non sufficiant, opij grana aliquot cum vnguento populeo misceantur, eóque tempora & nares illinantur. Si contumaces sint vigiliæ, laudan. opiat. gr. iij. exhibere licet.

Monet tamen Crato, *consil.* 186. remedia somnifera foris adhibita, etsi plurimùm prodesse videantur, tamen melancholicis non satis tuta esse; quod de fortioribus intelligendum puto.

Amuleti loco, de collo nonnulli suspendi iubent Smaragd. alij corallia rubra, alij lap. Chelidonium.

Diæta.

Diæta ex antea dictis patet. In primis cibus sit boni succi, quo solo, & aquæ dulcis balneo recentem hanc melancholiam Galenus se curasse scribit, *3. de loc. aff. c.* 7. Si enim cerebri constitutio nondum valde mutata sit, nutrimentum bonum continuò affluens, vitium præsens, & nondum inueteratum corrigere, & balneum aq. dulcis frequens materiam discutere & euacuare potest. Reliqua diæta eadem est, quæ antea, & suprà, *part.* 1. *c.* 12. est proposita.

CAPUT X.

De Amore insano.

Amor insanus. ETsi ad caussas, quæ cerebri constitutionem immutando melancholiam inducunt, & quidem ad animi sollicitudinem, & curas, Amor quoque pertineat, & proinde melancholia ex amore immoderato orta, ad eam, de qua modo diximus, melancholiæ speciem referri possit, quia tamen hic animi affectus præ reliquis vehementior est, & peculiare quid obtinet, Medicis plurimis peculiari capite de Melancholia ex amore orta, seu de Amore Insano agere placuit; quos & hic sequemur, & seorsim de hoc delirio hoc capite agemus: de quo etiam in *Institut. lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 1. *c.* 7. & *ibid. sect.* 2. *c.* 4. quædam diximus.

Vnde dicatur. Amor, Græcis ἔρως est, vnde affectum hunc Barbari *Hereos*, & hoc malo laborantes *Heroticos* nominant, Arabes *Ilisci*. Est autem Delirium melancholicum, ex amore nimio ortum. Non equidem omnes amantes delirant. Etsi enim verum sit Poëtæ illud.

Crede mihi, stulto nemo in amore sapit.

& plerique amantes cæco amoris impetu in diuersum à recta ratione abripiantur, & videant meliora probéntque, deteriora sequantur: tamen non semper rectæ rationis vsum amittunt, sed amicorum, imò mentis, & conscientiæ ad meliora hortantis monita sequi possunt, si validiùs paulo affectui huic reluctentur & resistant, & caussas ac occasiones huius mali vitent. Interdum tamen affectus hic tam vehemens est, vt præcipuè si diu duret, hominem ratione quasi spoliet, & ferè delirum efficiat.

Caussæ.

Caussa amoris insani primaria. Caussa enim huius delirij primaria est impressio fortis rei amabilis, seu Amor, non ille blandus Dei, virtutis, boni, ac honesti,

honesti, parentum, liberorum, imò & coniugum, sed Venereus, quo homines cum ratione insaniunt. Etsi enim & hic amor, qui est inter masculum & fœminam, si intra suos limites contineatur, blandus, & suauis affectus sit: tamen si nimius sit, vt Seneca ait, est rationis obliuio, & insaniæ proximus, fœdum, ac minimè conueniens animæ sospiti vitium; turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit, à magnis cogitationibus ad humillimas detrahit. Etenim si hominis, seu viri, seu fœminæ, vel reuerà pulchri, vel qui talis apparet, (est enim quod vulgò dicitur, Amor cæcus) species ex visu, vel colloquiis concepta fortiter memoriæ imprimatur, & imaginationi, ac menti sæpius offeratur; tantum rei amatæ desiderium, & appetitus oritur, vt magna in homine inde fiat mutatio, & præ amore ægri nec somnum, nec cibum capere possint, & animi variis perturbationibus percellantur. Dum enim, vt in *Institut. loc. alleg.* diximus, spem & opinionem consequendi rem amatam concipiunt, in profundissimum sæpè gaudium erumpunt, & præ gaudio multa inepta & stulta agunt, & loquuntur, & periculis se non rarò maximis exponunt. Vbi verò de consequenda re amata desperant, nec mutuum amorem respondere animaduertunt, lugent, dolent, aut etiam irascuntur, interdum etiam violentas manus sibi inferunt. De quibus multa passim apud Poëtas, quæ etsi de amore, qui nondum in delirium degenerauit, dicta videantur, tamen eadem etiam omnino delirantibus ex amore conueniunt. Terentius, *in Eunuch.*

In amore hæc omnia insunt vitia. Iniuriæ,
Suspiciones, Inimicitiæ, Induciæ, Bellum, Pax rursum.

Et Plautus, *in Mercat.*

Amori accidunt etiam vltrò hæc, quæ diximus,
Insomnia, ærumna, error, terror & fuga,
Ineptia, stultitiáque adeò, & temeritas,
Incogitantia, cupiditas, & maleuolentia,
Inhæret etiam auiditas, desidia, iniuria,
Inopia, contumelia, & dispendium.

In primis verò graphicè incommoda amoris describit Plautus, *in Cistell. act. 2. Sc. 1.*

Credo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum.
Hanc ego de me coniecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines supero atque antideo cruciabilitatibus animi:
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rotâ miser.
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior: ita nullam mentem.
Animi habeo. Vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, iactat, largitur: quo dat, non dat, deludit:
Modò quod suasit, dissuasit, id ostentat.
Maritimis moribus mecum experitur: ita meum frangit amantem.
Animum: neque, nisi quia miser non eo pessum, mihi vlla abest,
Perdito pernicies!

Imò, vt Virgilius, *Eclog. 8.* ait:

Sæuus amor docuit natorum sanguine matrem.
Commaculare manus; quod à Medea factitatum.

Egregiè quoque insanum hunc amorem descripsit Seneca, *in Hippolyt.*

Torretur æstu tacito, & inclusus quoque,
Quamuis tegatur, proditur vultu furor:
Erumpit oculis ignis, & lassæ genæ
Lucem recusant, nil idem dubiæ placet,
Artúsque variè iactat incertus dolor:
Nunc vt soluto labitur moriens gradu,
Et vix labante sustinet collo caput:
Nunc se quieti reddit, & somni immemor
Noctem querelis ducit. attolli iubet,
Iterúmque poni corpus, & solui comas,
Rursúsque fingi: semper impatiens sui
Mutatur habitus: nulla iam Cereris subit
Cura, aut salutis: vadit incerto pede
Iam viribus defecta, non idem vigor,
Non ora tingens nitida purpureus rubor.
Populatur artus cura; iam gressus tremunt,
Tenérque nitidi corporis cecidit decor,
Et qui tenebant signa Phœbeæ facis
Oculi, nihil gentile, nil patrium micant:
Lacrymæ cadunt per ora, & assiduo genæ
Rore irrigantur. ———

Et sunt huiusmodi ærumnarum, quibus amantes affliguntur, pleni Poëtarum libri.

Tot verò curis, ærumnis & sollicitudinibus cùm amantes conficiantur, non mirum est si tandem in melancholiam incidant. Etsi enim amor, vt diximus, in principio species delirij, & melancholiæ non sit, tamen nimia animi sollicitudo, inedia, & vigiliæ, ira & vehementissimi animi affectus, quibus continuò cruciantur amantes, cerebrum refrigerant & exsiccant, humores melancholicos cumulant, & cerebro Melancholicam dispositionem inducunt. Et quidem in principio nihil tale incauti metuunt; dum verò obiectum gratum & delectabile memoriæ nimis imprimunt, & continuò de eo cogitant.

Labitur totas furor in medullas,
Igne furtiuo populante venas.
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas,

vt Seneca, *in Hippolyt.* habet. Ideóque vt idem *ibid.* scribit,

Qui blandiendo dulce nutriuit malum,
Serò recusat ferre, quod subiit, iugum.

Caussæ verò huius delirij remotæ sunt omnia quæ ad amorem conciliandum faciunt. Cùm verò amor sit appetitus, appetitum verò præcedat notitia, & ignoti nulla cupido sit: primus ad amorem gradus est rei notitia, ad quam peruenitur visu, & auditu. Et in primis amoris caussa est obiectum pulchrum, seu reuerà tale, seu tale apparens, vt sui oblatum. Vnde Amor, Græcis ἔρως, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, *ab influendo*, quòd ex aspectu per oculos, quasi per fenestras, in mentem hominis influat, dictus putatur & hinc illud est vulgatum, ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίνεται τὸ ἐρᾶν, & illud: *Oculi sunt in amore duces.* Vnde ille apud Virgilium: *Caussæ remotæ.*

Vt vidi, vt perij, vt me malus abstulit error!

Ita Dauid Bersabæ, Dido Æneæ conspectu, amore accensa est.

Vt verò Amor ex visu, seu auditu perceptus, penitiùs sese menti insinuet, & obiectum fortiùs animo imprimatur, multum facit otium, solitudo, lectiones librorum amatoriorum, colloquia amatoria, & frequens cum amico, vel amicâ conuersatio; de quo Seneca, *in Octau.*

Vis magna mentis blandus atque animi calor.
Amor est: iuuenta gignitur luxu, otio,
Nutritur inter læta fortunæ bona.

Et de Otio Ouidius ait:

Hæc sunt iucundi caussa cibúsque mali.

De Philtris.

Cùm verò inter caussas Amoris insani etiam Philtra à multis numerari soleant; de iis hic aliquid dicendum. φίλτρον, Græcis ἀπὸ τοῦ φιλεῖν, hoc est, *ab amando* deriuatur, noménque ab affectu inditum, quòd scilicet res ea amorem conciliare creditur. Interdum etiam in genere φάρμακον appellatur, de quo postea locus adducetur: vnde etiam Pharmaceutria apud Theocritum, & Virgilium nominata est. Latini Poculum amatorium, Germani *Liebtranck*, itidem ab affectu, & formâ exhibendi nominant; cùm talia in liquidis, & potulentis faciliùs propinari possint. Describique solet Philtrum, quòd sit pharmacum ad amorem conciliandum exhiberi solitum. Quanquam enim à maleferiatis quibusdam etiam quædam actiones, & ceremoniæ Magicæ in eundem finem institui soleant, vt ex Pharmaceutria Theocriti, & Virgilij apparet: tamen de iis hic non agimus. In primis verò, de quo in *Institut. lib. 2. part. 3 sect. 2. cap. 4.* dictum, hîc quærendum: an philtra id, quod ipsis tribuitur, præstare, id est, amorem conciliare possint? Cùm verò amor, vt Plato definit, sit desiderium rei placitæ; seu, vt Scaliger, *exerc. 301.* definit, affectus vnionis; hoc quæritur: an philtra talem appetitum, & affectum conciliare possint? Et quidem cùm philtra eâ ratione exhibeantur, vt amorem mutuum concilient, hoc in quæstione est, An ea mutuum erga eum, qui iam amat, amorem in alio excitare possint: seu an is qui amantem non redamat, pharmacis & philtris cogi possit, vt repugnans & inuitus etiam, amantem redamet. Neque enim amor semper mutuus est, sed amatus sæpe se amari nescit; & nonnulli licèt amari se sciant, amantem tamen non redamant: cuius rei exemplum est in Didone & Ænea. *Philtra vnde dicantur.*

Fieri autem hoc non posse, in *Institut. loc. alleg.* diximus.

Cùm enim amorem rei notitia præcedere debeat, & quidem sub specie pulchræ rei; & ignoti nulla cupido sit: at verò ij, quibus philtra propinantur, sæpe nullo modo cognitum habeant se amari, neque eius à quo amantur, notitiam habeant, multo minùs vt pulchrum agnoscant: nullo modo in amorem philtris pertrahi possunt, quæ notitiam illam conciliare non valent. Imò licèt is, à quo amoris conciliandi gratia philtra propinantur, notus sit: tamen si idem exosus sit, nec placeat, philtra pro odio amorem inducere non possunt; cùm talia pharmaca in corpus quidem agant, in animam verò hominis, agendi nullam potestatem habeant.

Hoc quidem non negamus, Veneris stimulos, & Venereos affectus interdum à talibus medicamentis induci posse: non tamen is appetitus ad certam & peculiarem, quòd hîc præsupponitur, personam determinatur, sed promiscuè in obuiam quamque.

Hoc verò experientia sæpè docet, pro amore furorem, & insaniam philtris inducta fuisse; de quo Poëta:

Philtra nocent animis, vimque furoris habent,

Vnde

Vnde & leges Romanorum graues, & capitales pœnas in eos constituunt, qui pocula amatoria aliis exhibent. Plutarchus de L. Lucullo, Imperatore refert, quòd hausto poculo amatorio in furorem inciderit, quo tandem miserè periit. Lucretius Poëta, philtro ab vxore Lucilla, accepto in furorem coniectus, sibiipsi manus violentas intulit. Et talia exempla passim occurrunt, atque aliquot etiam annotauit Schenckius, *lib. 7. obseru.* 30. & 31. Notúsque hîc VVittebergæ fuit ante paucos annos quidam calceolarius, qui philtro accepto multos annos insanus vixit, & tandem in claustro *insanus* mortuus.

Et sit, vt occurrant exempla eorum, qui philtris in amorem alicuius inducti creduntur: tamen id vel Dæmonis fraudibus factum, qui etsi in hominis animam nullum habet imperium, tamen Dei permissu, vt alios prauos affectus in hominum animis, ita & illum excitare potest, hominumque mentem dementat, & impuris cogitationibus amantium sese associat, atque interim iis, qui philtra exhibuerunt, persuadet, à philtris eiusmodi effectum dependere, atque ita superstitiosam de philtris opinionem in hominum mentibus confirmat, eósque ad malè agendum, & secum colludendum porrò incitat; vel quod philtris adscribitur, conuersationi potiùs, colloquiis amatoriis, & aliis caussis amorem conciliantibus adscribi debet. Ita narratur historia de Rege Macedonum Philippo, qui cùm amore puellæ arderet, & Olympiæ, Reginæ vxori, persuasum esset ab aliis, philtro à puella propinato Regem maritum in hunc amorem pertractum esse, illa puellam ad se adduci iussit; adductam verò cùm & formæ elegantiâ, & morum suauitate excellere videret, suspicione de philtro abiectâ exclamauit: χαιρέτωσαν διαβολαί· σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ φάρμακα ἔχεις: *Valeant*, inquit, *calumniæ: Tu in te philtra habes.* Vbi vox φάρμακον, vt suprà diximus, pro philtro sumitur.

Signa Diagnostica.

Qui melancholici sunt ex amore, vultum sæpe mutant, & nunc hilaritatem, nunc tristitiam præ se ferunt; & in primis, si amici, vel amicæ mentio fiat, vel is, aut ea visui obiiciatur, non solùm in vultu, sed & in pulsu mutatio deprehenditur; quo modo Galenus, *de præcogn. ad Posthum. c. 6.* mulierem quandam ex amore ægram esse deprehendit, & ab Erasistrato Medico, Antiochum Seleuci Regis filium, Stratonicæ nouercæ amore ægrotare deprehensum esse, refert Valer. Maximus, *lib. 5. c. 7.* Ideóque si Medicus tale quid de ægro suspicetur, neque is ob verecundiam animi affectum prodere velit, Medicus tangat pulsum, & curet vt amicæ, vel amici mentio fiat, vel de eo nuncium, aut epistola afferatur: aut is, vel ea ex improuiso ægrotanti afferatur. Tum enim ad mentionem, vel adspectum eius non solùm faciei color, sed & pulsus mutabitur. Pulsus equidem amantibus nullus proprius est, & peculiaris; sed turbatus saltem, vt neque naturalem æqualitatem, neque ordinem seruet. Sic etiam si carmina amatoria, vel sermones, aut cantilenas amatorias audiant ægri, vel in hilaritatem & risum, vel in tristitiam & fletum soluuntur, in risum quidem, si se in gratia amicæ esse existimant; in fletum, si repudiatos se opinantur. Facies amantium pallet, vigiliæ vigent, corpus contabescit, oculi intra orbitas conduntur, & graues sunt, ob spirituum defectum. In sermonibus, gestibus & actionibus decorum non obseruant amantes, & multa præter τὸ πρέπον loquuntur, & agunt, & in iis grauitas nulla, quæ debeat, apparet: de quo illud:

Non benè conueniunt, nec in vna sede morantur.
Maiestas & Amor.

Et ita homines immutantur ex amore, vt Terent. *in Eunuch.* ait vt non cognoscas eosdem esse. Et effectus amoris, & quantum ex iis corpus immutetur, antea etiam in causis diximus; vt exemplis etiam in *loco alleg.* ex Galeno, *lib. de præcognit. ad Posthum. c. 6.* Valerio Maximo, *l. 5. c. 7.* Amato Lusitano *curat. medic. centur. 3. curat. 56.* Francisco Valleriola, *l. 2. obseruat. 7.* docuimus: qualia etiam passim in historiis, & Poëtis occurrunt. Medea, filios discerpit, impotentia amoris, vel zelotypiâ in amatum Iasonem. Dido sibiipsi manus violentas infert, vehementiâ amoris in Æneam victa. Hercules effœminatus turpiter seruiuit Omphalæ. Samson amore superatus arcana sua cum suo maximo damno amicæ reuelauit. Salomon, omnium hominum sapientissimus, amore mulierum victus, Idololatriam committit. Notatu etiam dignum est, quod Cornax, *lib. 1. consult. Medic. c. 3.* refert, se vidisse Nobili cuidam ingeni, qui puellæ, cuius nuptias ambiebat, in mensa assidebat, subitò venam in temporibus prope autem spontè apertam fuisse, & copiosum sanguinem ex ea profluxisse. Quosdam ob repulsam, vel amicæ discessum subitò mortuos esse, refert Marcell. Donatus, *de hist. Med. mirab. lib. 3. c. 13.* vbi plures magni amoris historias recenset.

Prognostica.

In principio quidem malum hoc curatu difficile non est: si verò radices agat, vel in maniam degenerat, vel ægri marasmo, & tabe consumuntur, vel sibiipsis violentas manus inferunt.

Curatio.

Initiò ergo, vbi constitutio cerebri nondum adeò immutata est, saltémque vanis illis cogitationibus torquentur amantes, malo statim resistendum, &, vt Ouidius habet,

Dum licet, & modici tangunt præcordia motus,
Si piger, in primo limine siste pedem.
Opprime, dum noua sunt, subiti mala semina morbi.
Et,
Dum nouus est, cœpto potiùs pugnemus amori:
Flamma recens paruâ sparsa recedit aquâ.

Ideóque fugienda solitudo, & amicorum colloquiis & conuersatione, animus amore æger à mœstitia, & vanis illis cogitationibus ad hilaritatem auocandus, & quibus fieri potest modis oblectandus, & de re amata cogitationes excutiendæ, & virorum grauium admonitionibus æger ad mentem meliorem adducendus, monstrandúmque quàm absurda, inepta, & genere ac conditione indigna agat; atque ea quæ amatur, omnibus modis exosa reddendis, eiúsque vitia, seu corporis, seu animi exaggeranda. De quibus tamen multa præcipere potiùs Ethici est, quàm Medici. Et extant hac de re non pauca apud Ouidium, *in lib. de remedio amoris*, Ideóque plura hîc non addimus. In primis fugiendum otium: nam, vt idem Ouidius habet:

Otia si tollas periêre Cupidinis arcûs,
Contemptaque iacent, & sine luce faces.
Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes:
Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.
Quàm platanus vino gaudet, quàm populus vndâ,
Et quàm limosâ canna palustris humo:
Tam Venus otia amat: Finem qui quæris amori,
Cedit amor rebus: res age, tutus eris.

Hinc tres Deus Amori inuictas esse Poëtæ tradunt; Mineruam, Dianam, Vestam.

Si verò malum ita radices egerit, vt admonitionibus vix ampliùs locus sit; modo *cap. præcedente* proposito æger curandus.

Et si ex Veneris appetitu, & seminis abundantia tale malum ortum habeat, vxorem, vbi res fert, ducere commodissimum est; cùm, etiam ex Apostoli consilio, *meliùs sit nubere quàm vri*: aut, si res id non ferat, medicamenta Venerem sopientia, & semen exstinguentia exhibenda. Inter quæ commendatur sem. agni casti, rutæ portulaca, mentha, camphora (quod tamen Scaliger, *exerc. 104. s. 8.* negat) sem. coriandr. lactucæ. Folia etiam salicis trita, & pota Venerem imminuunt, & si sæpe vsurpentur, planè auferunt. Idem verbena præstare dicitur, atque etiam gestata Venerem exstinguere. Idem præstare lapidem topazium in annulo gestatum scribunt. In primis saccharum Saturni, quòd Venerem imminuit, & si sæpius vsurpetur, virilitatem tollere potest.

De Mentha procul dubio hinc ortum prouerbium: *Mentham tempore belli neque serito, neque edito.* Quod quamuis inde natum putat Aristoteles, *sect. 20. problem. 2.* quòd, quia corpus refrigerat, animositati & fortitudini sit aduersa: tamen quia mentha frigida non est, hæc potiùs huius adagij causa videtur, quòd Mentha Venerem extinguit; quod ipse, *loc. alleg.* concedit Aristoteles. Cùm enim belli tempore multi pereant, & proinde nouo milite & ciue, qui mortuis succedant, opus sit, ad eam rem liberorum propagatione opus est, quam Mentha, vtpote semen extinguens, impedit, & proinde eo tempore inutilis est.

Hinc commendantur hæc medicamenta:

℞. *Trochiscor. de camphora menth. sicca*, an. ʒ j. *sem. agni casti* ʒ. ß. Cum *syrup. nymphææ*. F. Pilulæ.

Vel ℞. *Menth. sicca. sem. agni. casti. nymph.* an. ℥. j. *rasur. eboris. corall. rubr.* an. ʒ. ß. *sacchari alb. in aq. nimph. dissolut.* ℥. iij. F. Rotulæ.

Vel. ℞. *Sem. lactuc. portulac. coriandr. menth. sicca*, an. ʒ. j. F. Puluis.

Cui si addantur sacchari ℥. iij. vel iv. in aq. nymph. vel menthæ dissolut. F. Rotulæ.

Aqua Castitatis, vt appellant:

℞. *Aq. menth. chelidon. menth. lilior. conuall. lilior. albor. nymph.* an. ℥. j. Misce. Dosis ℥. ij. vel iij.

Diæta.

Victus sit tenuis; cùm sine Cerere & Baccho frigeat Venus: & hîc etiam locum habeat oraculum Saluatoris: *Hoc genus Dæmoniorum non eiicitur nisi precatione & ieiuniis.* Diæta.

Videantur de hoc affectu etiam Langius, *lib. 1. Epist. 24.* Valesc. de Taranta, *lib. 1. cap. 11.* Forestus, *lib. 10. obseru. 29. & 30.* In primis verò eruditè & prolixè de insania ex amore tractat Fr. Valleriola, *obseru. lib. 2. obseru. 7.* qui ibi videatur.

Cura furoris ex philtris.

Quamprimùm cognitum habetur, vel suspicio est, philtrum datum esse, statim ipsi occurrendum, ne venenum, in quod philtra degenerant, cor petat, & hominem iuguler. Primò itaque necessaria sunt vomitoria, vt sunt aq. benedicta, elect. vitri Antimonij Crollij, Aurum vitæ, & similia: quibus semper addendum aliquid alexipharmacorum, ceu sunt lap. *Cura furoris ex philtris.*

Bezoar,

Bezoar, terra ſigillata, aqua theriacalis, mithridatica, &c. Ægro quidam radicem aſari contuſam exhibuit, quâ ſumptâ multum euomuit, & ita priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt, vnde radix hæc mirè commendatur.

A ſumpto vomitorio ſtatim prouocandus ſudor cum aqu. acetoſæ, cardui benedict. angelicæ, betonic. præſeruatiuâ aliquâ, aqu. Mithridatica, theriacali, ſpt. theriacali, ſpit. Tartari compoſ. Andernaci, terra ſigillata; quibus admiſceri poſſunt elixir propriet. mater. perlarum præparata, vel eius magiſterium, ſuccinum album præparatum.

℞. *Aq. acetoſ. card. ben.* an. ℥.j. *terra ſigill. Sileſ.* ℈.j. *matr. perlar. prapar. ſuccini albi prapar.* an. ℈.ß. *lap. bezoar.* gr.ij. *mixtur. ſimp.* ℈.ß. *aq. theriacalis* ʒ.j. *ſyr. acetoſ. citri.* ℥.ß. M. pro Hauſtu.

Vel ℞. *Aq. plantag. cardui bened.* an. ℥.j.ß. *theriacal.* ʒ.ij. *terra ſigill.* ℈.j. *C.C. praparati* gr.xv. *ſal. abſinth.* ℈.ß. *extr. gentiana* gr.iv. *ſpir. vitri.* gr.vij. *ſyr. de ſucco acetoſa* ʒ.iij. Miſce pro Hauſtu, quæ doſis per aliquot dies manè vacuo ventriculo repetenda, donec ſudor largus conſequatur, & alleuiationem aliquam percipiat æger.

Poſtea per aliquot dies exhibeatur tale Decoctum.

℞. *Succi meliſſ. recent. hyperic.* an. ℥.ij. *extr. rad. vincetox.* ʒ.ß. *lap. magnetis boni & ferrum trahentis.* ʒ.ij. *mellis deſpumati*, q.ſ. F. Electuarium, cuius ʒ.j. vel ʒ.j.ß. ieiuno ventriculo exhibenda, donec remittat malum. A meridie quotidie exhiberi poteſt aliquid de tinctura coralliorum, à gutt. vj. ad x. vel Hauſtus de emulſione cannabina ſequ.

℞. *Sem. cannabis* ℥.j. *vini albi generoſi* ℥.ix. F. contundend. Emulſio, cui adde *margarit. prapar.* ʒ.ß. *puluer. ſem. hyperic.* ℈.j. *lap. chryſolith.* ℈.ß. *bezoar.* gr.iij. Miſc. pro 3. doſibus.

CAPVT XI.

De Melancholia per Conſenſum Cordis & Totius.

Melancholia per conſenſ. VAlde cognata, & proxima Melancholiæ ex primario cerebri affectu, eſt Melancholia, quæ fit conſenſu cordis, & totius, adeò vt nonnulli, eam quæ fit cordis vitio, ſpiritus vitales melancholicos ad ſpirituum animalium generationem ſuppeditantis, ad melancholiam per primarium cerebri affectum referant. Nos ad melancholiam per conſenſum referre maluimus; cùm cerebrum ſaluum eſſe poſſit, & ſpiritus animalis melancholicus ſaltem ob errorem externum, ſeu materiæ vitio generetur. Hoc tamen verum eſt, ſi ſpiritus & ſanguis vitalis impurus diu ad cerebrum affluat tandem ipſum cerebrum diſpoſitionem melancholicam inde contrahere.

Cauſſa.

Cauſſa. Melancholiæ huius cauſa eſt humor melancholicus, & ſpiritus vitalis ſimilis in toto abundans; & quidem nunc purus, nunc cum alio humore mixtus.

Continetur autem iſte humor melancholicus in venæ cauæ, vt & arteriæ magnæ ramis, ſicut ille qui melancholiam hypochondriacam excitat, in ramis venæ portæ continetur: vnde & delirium hoc continuum eſt, non verò per vices infeſtans, vt in melancholia hypochondriaca accidere ſolet; licèt quaſdam exacerbationes habere poſſit, quales etiam in febribus continuis fieri ſolent.

Colligitur verò iſte humor præcipuè ob intemperiem cordis frigidam & ſiccam. Cùm enim cor, ſi ſit frigidum & ſiccum etiam intra ſanitatis limites ſpiritus tales gignat, ob quos homo eſt triſtior, & timidior: probabile eſt multò magis ſi intemperies illa iam morboſa fiat, quòd ſpiritus tales generabuntur, quorum ratione ægri etiam ſine cauſſa externa timidi, & triſtes reddantur. Cor enim frigidum & ſiccum tam ſubtiles, vt par eſt, & tam calidos ſpiritus non generat. Hi ergo ipſi ad melancholiam apti ſunt, & cùm ſpiritibus animalibus præbeant materiam, eiuſdem generis ſpiritus animales inde generabuntur, id eſt minùs calidi, craſſi, impuri, & vno verbo Melancholici.

Et cùm Cor officina ſanguinis, & ſpiritus vitalis ſit, & ad temperiem totius corporis mutandam, maximam vim habeat, temperiémque cordis temperies totius ſequatur: intemperies hæc & conſtitutio p.n. cordis, toti corpori communicatur. Facit tamen etiam ſæpe ad melancholiam totius corporis conſtitutionem inducendam hepar, & lien, ſi eorum vitio ſanguis melancholicus generetur. Et quidem non ſolùm hepar frigidum & ſiccum, verùm etiam calidum & ſiccum ad humoris melancholici generationem facit. Cùm enim hepar tale ſanguinem aduſtum & craſſum generet, vbi calor exſpirat, & craſſiores partes in liene hærent, ſanguini melancholico præbetur materia. Neque tamen ob id melancholia, & mania eaſdem planè cauſſas habent, & confunduntur. Nam in melancholia quidem humor eſſe poteſt aduſtus, ſed cauſſa exurens iam ceſſauit, calor deſiit, & humorem frigidum & ſiccum poſt ſe reliquit: in mania verò cauſa adurens adhuc durat. Interdum tamen accidit, vt mixtus quaſi affectus ex mania & melancholia, excitetur, & æger aliquo temporis ſpatio maniacus ſit, alio melancholicus, dum ſcilicet humores ſunt aduſti, ſed ampliùs caliditatem notatu dignam non obtinet.

Et quidem iſta cordis, & viſcerum, imò totius corporis intemperies, & melancholica conſtitutio, nonnunquam à parentib. in liberos deriuatur, & tum inter morbos hæreditarios melancholia numeratur. Si etiam quis corporis conſtitutione melancholicâ eſt, faciliùs hoc morbo corripitur. Hinc graciles, nigri hirſuti, præſertim cum pilis craſſis, & nigris, & qui venas latas habent, faciliùs melancholia corripiuntur. Nec tamen alij, qui eam corporis conſtitutionem non habent, ſed corpore ſunt molli, albo, aut rubro, à morbo hoc planè immunes ſunt; ſed ſi cauſſæ, quæ iam enumerabuntur, adſint, aut præceſſerint, in omnib. omnino corporibus, cuiuſcunque conſtitutionis, melancholicum delirium hoc excitari poteſt; quod ipſa experientia teſtatur.

Secundò etiam in quacunque corporis conſtitutione melancholiam generant curæ, triſtitia, ſubitus terror & conſternatio, metus, quæ ſanguinem in toto corpore mutare poſſunt; nimia animi intentio, & rerum difficilium, vel impoſſibilium inueſtigatio, nimia exercitatio, & labores, vigiliæ, ieiunia: quæ omnia humidum radicale, & corpus abſumunt & exſiccant. Faciunt quoq; hoc febres acutæ, & diuturnæ, humores in corpore adurentes & ſiccantes, cibi item craſſi, & ſanguini melancholico generando apti; quales ſunt caro bubula, ceruina, hircina, aprugna, piſces marini & grandes, & alij cibi ſale & fumo conditi, ac indurati, braſſica, lentes, legumina, panis furfuraceus, vel ex panico, milio, fabis coctus, caſeus vetus, vina craſſa, nigra, cereuiſia craſſa. Facit quoque ad melancholiæ generationem aër craſſus, & turbulentus, frigidus, ſiccus, vel etiam ſiccus adurens, vt æſtas calida & ſicca, quæ humores adurit. Quamuis enim ea potius bilem, quàm melancholiam gignat: tamen ſuperueniens frigiditas autumni id impedit, & materia aduſta & craſſa in melancholiam degenerat, vnde quartanæ autumno ſunt familiares: & inter anni tempora ad hunc morbum autumnus commodiſſimus eſt. Cumulant quoque corporis humorem melancholicum in toto corpore cauſſæ, quæ cum in corpore detinent, vt vitium aliquod lienis, ob quod ſanguis à feculento humore non expurgatus, atque hinc in vniuerſum corpus redundat; hæmorrhoidum etiam, & menſium ſuppreſſio, ob quam ſanguis talis retentus in totum corpus redundat, illúdque inquinat.

Cùm verò multi humore melancholico abundent, nec tamen delirent: delirium non generatur, niſi humor iſte cerebro communicetur, & ſpiritus tenebricoſi, & melancholici inde reddantur: quod fit in primis ob animi affectus, ſtudium, curas, ſollicitudinem, quibus is ad cerebrum rapitur. Interdum tamen & Dæmones hanc occaſionem arripientes, Deo permittente, ſeſe huic corporis conſtitutioni aſſociant, & omnis generis triſtes, abſurdas, & prauas cogitationes homini ſuggerunt; vnde Melancholia balneum Diaboli vulgò nominari ſolet.

Signa Diagnoſtica.

Si à totius corporis venis ad caput humor melancholicus tranſmittatur, erit delirium continuum, quod tamen aliquas interdum exacerbationes, vel remiſſiones habet, nihil verò inſigne p.n. circa hypochondria apparet, adeúntque melancholiæ in toto corpore abundantis indicia, & æger vel ab ipſo ortu corporis conſtitutionem melancholicam obtinet, eſt fuſcus, macilentus, niger, hirſutus; vel ſi naturâ talis non ſit, præceſſerunt cauſſæ melancholiam multiplicantes, ſiue eam generent, ſiue detineant, febres acutæ, diuturnæ vigiliæ, curæ, & ſimiles antea enumeratæ. Hinc nonnunquam corpore molli, albo, vel rubro, vel etiam biliosi melancholici fiunt, ſi præceſſerint curæ, vigiliæ, cibus prauus, melancholicum ſuccum generans; hepar, & cor ex morbo aliquo ad melancholiam generandam diſpoſita ſint, præceſſerint febres diuturnæ, menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſio. Quæ omnia confirmantur ſanguinis phlebotomia emiſſi inſpectione, qui melancholicus apparet, ſi talis in toto redundet. *Melancholiæ per conſenſum ſigna.*

An autem humor melancholicus purus & ſimplex ſit, an cum alio mixtus, deprehenditur ex iis, quæ antecеſſerunt, & effectibus. Nam ſi ea præceſſerunt, quæ ſimplicem humorem melancholicum tantùm generare valent, vel quacunque ratione eum in corpore colligere, ſi ægri conſtitutio & temperatura ſit melancholica, color plumbeus, nulla præceſſerit febris diuturna, vel ardens, aut cordis, vel hepatis caliditas, vel ſiccitas nimia, quibus humores aduri ſolent, cum delirio metus & triſtitia ſit inſignior: à puro humore melancholico delirium eſt. *Humoris melancholici ſimplicis & mixti ſigna.*

Si autem humor alius admiſtus ſit præceſſerunt cauſſæ cum humore melancholico etiam ſanguinem, bilem, pituitam, vel atram bilem generantes, & ſymptomata quoque nonnihil variant. Nam ſi ſanguis admiſtus ſit, delirium interdum ſit cum riſu; ſi pituita, delirium eſt mite, cum obliuione & pigritia, metus ac mœror valde excedunt; ſi bilis admiſta ſit, delirium eſt cum ira, & excandeſcentia aliqua; ſi bilis atra, delirium eſt maniæ proximum.

Diabolum verò ſe immiſcere melancholiæ, patet ex eo, quòd ægri ea quæ antea ignorabant, proferunt, futura prædicunt, arcana patefaciunt, linguis, quarum ignari antea fuerant, loquuntur, & alia ſupra captum & ingenium proferunt. Quamuis enim ex morbo, vt ſuprà diximus, diſpoſitio aliqua cerebro induci poſſit, quæ ingenium augeat, & hominem quàm antea prudentiorem vel ſapientiorem reddat: tamen ſi ea proferat æger, quæ planè ſupra eius captum ſunt, ad cauſam naturalem id referri non poteſt. *Diaboli melancholiæ ſe immiſcentis ſigna.*

Prognostica.

1. Prognostica, quæ suprà de melancholia in genere enumerata sunt, etiam hic locum habent. In specie huc pertinere videntur, *aphor. 11. sect. 6. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides superuenientes bona sunt.* Et *aphor. 12. sect. eiusdem: Insanis si varices, vel hæmorrhoides superuenerint, insania solutio.*

2. Melancholia per consensum, seu totius, seu partis alicuius, tandem melancholiam per essentiam sæpe degenerat.

Indicationes.

Humor melancholicus cùm in toto, tum in capite consistens primò præparandus, & deinde euacuandus. Omnium verò primò si sanguis abundet, & humori melancholico mistus sit, is euacuandus, & si cordis, vel alterius membri, hepatis putà, vel lienis vitio, aut generetur, aut cumuletur, & detineatur in corpore humor melancholicus; morbus illius membri curandus. Inprimis autem melancholia à capite reuellenda. Multi enim sunt, qui humore melancholico abundant, nec tamen delirant, & melancholici fiunt, cùm humor iis caput non occupet. Tandem caput & cor alterandum, & roborandum.

Curatio.

Venæsectio. Si ergo sanguis redundet, præmisso clystere, vel leni pharmaco purgante, vena aperiatur in brachio, in primis sinistro, & pro eius redundantia, & viribus ægri sanguis euacuetur: præstátque ob spirituum necessitatem paulatim, & partitis vicibus sanguinem detrahere. Atque præcipuum ad curationem melancholiæ, & maniæ remedium, venæsectionem esse, censet Platerus, scribitque, se longâ obseruatione didicisse: innumeros hac ratione sanatos fuisse à Chirurgis quibusdam, vel aliis, qui hisce morbis sanandis operam dabant, qui vigesies, & sexagesies quoque venas tundendo, insanos penitus, & melancholicos ita restituerunt, vt postea sani adhuc longam vitam vixerint, qui in vena certa eligenda nihil laborarunt, sed nunc brachij, nunc pedis, hanc illamue, nunc alibi, sine discrimine, aperuerant: quod remedij genus & ipse, sed maiore curâ & prouidentiâ, ac methodicè, præmissis semper alui purgationibus, vsurpauerit. Is enim non solùm venam aliquam patentem in brachio eligit, sed & saluatellam sinistræ manus, & in pedibus quoque malleoli venam, & Saphenam dictam; præcipuè si menses non rectè fluant, vel quæ ad pollicem pedis excurrit, secat; varices quoque si in cruribus, aut alibi appareant, cùm magnam eiusmodi materiæ melancholicæ copiam contineant, aperiendas censet, tandémq; frontis & narium venas. Quæ omnia de repetita venæsectione, etsi in primis de maniâ vera esse non dubitem, habent tamen suo etiam modo locum in melancholia, præcipuè in melancholia, quæ ex terrore, vel metu subito, & ex improuiso accidente oritur, quæque tam fortem in spiritibus, & humoribus, ac cerebro ipso impressionem facit, vt ægerrimè, nisi tota sanguinis massa exhauriatur, curari possit. Habétque, vt Crato ex sententia Montani loquitur, humor melancholicus seminarium ignis in se, quod aliàs magis, aliàs minùs intenditur, & cùm efferuescit, in maniam degenerat. Aliquâ tamen cautione opus est, ob timorem & mœstitiam, quibus plerique melancholici perpetuò afficiuntur, ob spirituum, quibus maximè opus habent melancholici, dissipationem, suffocationem, & imminutionem, ne nimiâ sanguinis euacuatione spiritus exhauriantur, & vires deiiciantur. Cognoscit autem facilè Medicus, quid in hoc melancholiæ genere agendum sit, si caussas, ob quas humor melancholicus genitus, aut collectus est, consideret. Si enim hepar, ob intemperiem calidam & siccam, talem humorem generet, aut sanguinem in corpore abundantem exurat; aut eadem totius corporis intemperies ab internâ, vel externâ causâ contracta præiuerit; aut à subita consternatione malum ortum habeat, hæmorrhoïdes, vel menses suppressi sint: sanguinem audaciùs pro copia, & viribus ægri, & quidem ex pluribus venis, per interualla tamen, euacuare licet. Si verò vigiliæ, curæ, inedia, amor, & similes caussæ sanguinem spiritúsque absumentes præcesserint; vel nulla, vel parcior sanguinis euacuatio instituenda.

Quænam vena secanda. Aperiatur autem primò Interna, aut Mediana, vel, quod commodius videtur, sinistri brachij vena; & quidem latiore foramine, vt sanguis crassior etiam effluat. Diligenter enim hic attendendum, ne crassior sanguinis melancholici pars intus relinquatur, subtilis verò, & vtilis euacuetur. Monet quidem Galenus, si sanguis effluens non sit melancholicus, statim supprimendum esse. Verùm monent hic alij, sæpe accidere, vt licèt sanguis primò subtilis exeat, crassus tamen postea sequatur. Hinc vena in talo aperiatur. Aut si venam sæpius aperire non licet, vena in talo statim aperiatur; cuius apertionem in hoc morbo maximè vtilem esse, experientia docet. Reuellit enim à capite promptiùs, & sanguinem crassiorem ad inferiora tendentem facilè euacuat. Et si ex mensium, & hæmorrhoïdum suppressione malum hoc proueniat, consueta euacuatio reuocanda, non tamen statim id in principio morbi tentandum, sed priùs plenitudo in toto demenda, ne medicamenta; quæ euacuationes illas prouocant, cùm sint calida & sicca, malum augeant. Per venæ tamen in talo sectionem, statim sanguinem ad consuetum euacuationis locum reuocare nihil prohibet: nisi forsan tanta copia sanguinis ex suppressione eius sit cumulata, vt consultius sit primò in brachio venam aperire. Si æger etiam crurum venas amplas habeat, quæ varicibus similes sint, hirudines iis affigere vtile est.

Præparantia. Sanguinis euacuatione peractâ, ad præparationem materiæ melancholicæ accedendum, quæ per dies nunquam pauciores quàm quatuor, interdum etiam octo continuanda est. Dictum verò antea, ad humorem melancholicum requiri calefacientia, humectantia, & attenuantia, qualia suprà *part. 1. c. 12.* sunt proposita, quæ vnâ operâ humorem melancholicum in cerebro, corde, & toto præparare & alterare possunt.

Exemp. g.

Syrupi & potiones. ℞. *Syrup. de succ. borrag. bugloss. de epithym.* an. ℥. ß. *aq. scolopendr. borrag.* an. ℥. j. ß. Misce pro vna dosi, & sic pro reliquis.

Vel ℞. *Rad. fœnic. scorzonera. bugloss.* an. ℥. *polypod. q. cort. tamarisc. rad. cappar.* an. ʒ. iij. *sem. anisi fœnic.* an. ʒ. j. ß. *citri* ʒ. ij. *fol. capill.* ♀. *scolopendr. meliss. lupuli, thymi*, an. M j. *flor. borrag. bugloss. violar.* an. P. j. *passular. exacinat.* ℥. j. *glycyrrhiz.* ℥ ß. Coq. in aq. s.

Colat ℞. ℥. xvj. add. *syrup. de epithym. de pomis, de succ. borrag. byzant. simpl.* an. ℥. j. ß. Misc. pro 4. vel 5. dosibus.

Vel ℞ *Rad. polypod. q. asparag. fœnic.* an. ℥. j. *helenij, bugloss. cort. tamarisc. rad. cappar. fraxini*, an. ℥. ß. *herb. bugloss. borrag. lupuli, melissa, thymi, epithym. capill. Ven.* an. M. j. *sem. fœnicul. ocymi caryophyllor.* an. ℥. ij. *flor. borrag. bugloss. violar. genist.* an. P. ij. Coq in sero lactis, & sub finem adde *succ. pomor. dulc. melissa, fumaria*, an. ℥. iv.

Postea colentur, & sacchara colatura dulcoretur: vel addatur syrup. de pomis, bugloss. de cortic. citri, an. q. s. & cinamom. condiatur.

Electuaria. Non solùm autem syruporum, vel potionum formâ præparantia exhiberi possunt, sed & formâ conseruarum, & electuariorum, qualia postea inter alterantia & roborantia proponentur. Et vt faciliùs talia in corpus distribuantur, aliquid syrupi, vel aq. conuenientis, aut iusculi gallinæ, post sumptum tale medicamentum, haurire vtile est.

Exempl. g.

℞. *Conseru. bugloss. borragin. fumar. rosar.* an. ℥. j. *spec. diamarg. frigid. diambr. dianthos, pliris archontici*, an. ʒ. j. *cort. citri cond.* ʒ. vj. Cum *syrup. de pomis*. F. Electuarium, cuius manè, & ante cœnam ℥. ß exhibeatur aliquot diebus, cum syrupo, vel aq. conueniente, aut iusculo.

Atque hæc humoris melancholici præparatio omnino necessaria est, & sæpe satis diu continuanda. Etsi enim humor hic putridus non sit propterea propriè non crudus, nec ob cruditatem coctionem hic moliri necessarium sit, vt in *Institut. lib. 5. part. 2. sect. 1. cap. 7.* dictum: tamen alia de caussa præparatio necessaria est. Etenim cùm hic humor sit crassus, siccus, terrestris, & omnino contumax, ac vt Platero placet, malignitatis quid obtineat, non temerè ipsum purgantibus agitare decet. Aliàs enim, & nisi præparatus sit purgantium, præsertim validiorum, vsu exacerbabitur, vt cancer medicamentis, quæ digerendi & abstergendi vim habent. Itaque priùs mitior reddendus humectantibus & attenuantibus medicamentis.

Nectar Varignanæ. Varignana inter præparantia laudat sequens vinum, non solùm in melancholia sed & in aliis morbis melancholicis, atque eo solo quartanas se curasse scribit:

℞. *Epithym. follicul. sen. flor. borrag.* an. ℥ ß. *cinamom.* ℥. ij. ß. *cassia. spica. macis, cardamom.* an. ℥. ß *zingiber. caryophyll. sem. anisi*, an. Vnc. ij. sem. F. Nectar cum vino subtili, cuius dosis manè cyathus vnus. Quia tamen potus hic parum humectat, conuenire videtur in eâ tantùm melancholiâ, quæ sine caussa calefaciente orta est.

Imò non solùm hisce præparantibus humorem melancholicum præparare necessarium est: sed vtile quoque dum præparantia ista vsurpamus, tertio, vel quarto quoque die clysterem emollientem, & humectantem, quique humores ad aluum blandè alliciat, iniicere. Humor enim melancholicus terrestris, piger, & pertinax est, vt nisi egregiè humectetur, & attenuetur, medicamentis purgantibus non cedat.

Parentur autem tales clysteres ex parietar. malua, althæa, mercuriali, violaria, branca vrsina, chamæmelo, melilot. sem. anisi, lini, polypod. passulis, glycyrrhiz. cum melle rosar. & violar. cassia, electuar. diacatholic. & modico hieræ picræ, ol. violar.

Vt ℞ *Rad. althæa. polypod. q.* an. ℥. ß. *parietar. mercurial. malua, violar.* an. M. j. *flor. chamamel.* M. ß. *sem. lini* ℥. ß. *passular. maior. exacinat.* ℥. ij. Coq. in aq s.

Colat. ℞. ℔. j. *cassia, electuar diacathol.* an. ℥. ß. *ol. violar* ℥ ij. *chamamel.* ℥. j. *vitell. oner.* n. 2. F. Clyster.

Præparantibus talibus præmissis ad purgationem accedendum, quæ melanagogis instituatur. qualia sunt; *sena, epithym. polypod. radix gialapa* quibus *syrup. violar. solut. & manna* addi possunt, *helleborus niger, lap. Lazuli. & Armenus, electuar. diacathol. diasena, confectio Hamech. pilula de fumar* &c.

De confectione Hamech tamen hoc loco notandum, eam à Medicis nonnullis improbari. De ea enim Solenander, *sect. 5. consil. 22.* scribit: *Hamech, inquit, in sua confectione mirificam farraginem contulit, & non decoquenda decoxit, longéque dissimilia simul confudit, tandémque confecit horrendam confectionem sine vlla Medicorum arte, qua nulli grata esse potest. Nihil*

dico de acribus, scammonio, & colocynthide, medicamentis admistis. Idem fere sentit Rondeletius, *in Pharmacop. officina*, vbi eandem saltem ad ichores prauos humorum vtilem esse docet. Eandem confectionem improbat Fernelius, vt & Steeghius *Medicina pract. lib. 1. c. 14.* Et reuera non videtur satis commoda confectio, præcipuè ob myrobalanorum, quæ constringunt, copiam. Lisi enim Arabes iis frequenter vsi fuerint, recentes tamen habuerunt, quibus nos destituimur. Et commodiùs omnino, si cui eâ vti libeat, ad ichores prauos, & hinc ortam scabiem, & similes cutaneos affectus, quam ad melancholiam vsurpatur.

Verùm de purgatione hîc rectè instituenda Autores non consentire videntur. Aliqui enim fortiora purgantia planè reformidant: scribitque Crato, *Consil. 174.* se multos melancholicos curasse, licet vere affirmare possit, se nunquam lapide Lazuli, vel scammonio vsum fuisse. Ideòque ex Mesuæ sententia censet, istum gradum esse sapientiæ, ne ad medicinas fortes deueniamus, nisi vbi debiles non conducunt. Et cum eo faciunt alij quidam, qui experientia teste affirmant, fortioribus medicamentis humorem melancholicum deteriorem & ferociorem reddi. Contrà, Antiquos in curanda melancholia helleboro, & fortissimis medicamentis purgantibus vsos esse constat; quos & Recentiores quidam imitantur: neque id sine caussa facere videntur, cùm humor pertinax sæpe mitioribus remediis non cedat, sed fortiora requirat. Ne ergò in curando hoc morbo Medicus vel timiditatis, vel temerariæ audaciæ crimen incurrat, rem hanc diligentiùs perpendat. Distinctione verò hoc negotium expediri poterit. Primò enim initio non fortiora, sed leniora medicamenta vsurpentur, postea verò, vbi humor iam satis præparatus est, ad fortiora progrediendum. Deinde origo humoris melancholici consideranda. Nam si ex abundantia sanguinis, hepatis, vel alterius membri calore, aut externa caussa calefaciente humor melancholicus ortum habeat, à fortioribus, & vehementioribus purgantibus abstinendum; cùm medicamenta talia socia se caussæ melancholiam generanti præbeant, humoremque melancholicum, qui instar semi-extincti ignis continet, vt antea ex Cratone dictum, ferociorem reddant. Tunc ergo mitiora medicamenta, quibus Crato se melancholicos curasse refert, vsurpanda: modò sint electiuè purgantia, & ea quantitate exhibeantur, vt humorem melancholicum non solum agitent, sed etiam educant. Maius enim damnum, quod ex humorum agitatione accidit, maius est, quam commodum ex leni, & insufficienti purgatione. Atque inter ista medicamenta purgantia præcipua sunt, fol. senæ, myrobalani Indæ, polypod. q. epithym. quibus tamen aliquid hellebori nigri ritè correcti addi potest. Neque is tam vehemens medicamentum est, vt albus, præsertim is, qui ex Alpibus & vicinis regionibus in nostras defertur, qui tam vehemens non est, vt qui in calidis regionibus crescit, in primis si mitioribus misceatur, & aliis medicamentis temperetur, vt in syrupo de pomis solutiuo videre est.

Hellebori nigri ritè correcti tutus in hoc affectu vsus.

Si autem tertiis, & crassus sit humor, sine sanguinis, vel aliorum humorum efferuescentia, fortiora purgantia adhibenda, vt hellebor. niger, imò etiam albus, quem in melancholicis sine vllo incommodo, imò cum ægri vtilitate se exhibuisse scribit Matthiolus, *in Dioscorid. lib. 4. c. 146.* Et mitior redditur, si aliquoties radices mundatæ cum aceto forti coquantur, rursùmque exsiccentur; & quò crebrior earum cum recenti aceto affuso fuerit decoctio, eò mitior futura est per superiora euacuatio, ita vt dosis tandem earum esse possit ʒ. j. in cereuisia calida cum pauxillo butyri. Minore tamen quantitate exhibeantur talia fortiora, & sæpius repetantur; cùm quantitas minor vehementiam medicamenti minuere, & nihilominus sæpius repetitum, humorem etiam pertinacem frangere possit. Si tamen iam corpus valde exsiccatum sit & contabuerit, ac humor potius siccitate quàm copiâ peccet, viresque iam symptomatum vehementia debilitatæ & collapsæ sint: tum fortiora medicamenta locum non habent; sed mitioribus, & quæ corpus humectant, vtendum, in maiore tamen copia.

Regula circa purgationem obseruanda.

Mesues de purgatione hîc instituenda quatuor Regulas tradit:

Prima est, vt non semel & confertim, adeòque cum labore & molestia corpus euacuetur, sed moderatè, & per interualla, vt natura purgans medicamentum regere possit, non verò à medicamento violento prosternatur.

Secunda, vt medicamenta purgantia non multùm recedant à gradu medicamentorum lenium, quæ Benedicta appellari solent, cùm in qualitatibus manifestis, tum in occultis.

Tertia, vt purgantia semper misceantur cum aliquibus humectantibus. Qua de caussa in hoc affectu medicamenta purgantia commodiùs in forma liquida, quàm sicca exhibentur; cùm liquida plus humectent, & iis plus humectantium misceri possit.

Quarta, vt purgantibus semper admisceantur medicamenta, quæ spiritus ac partes principes roborant.

Quibus consideratis, non erit difficile conuenientia cuique ægro medicamenta in hoc morbo præscribere. Vbi ergo mitioribus purgantibus opus est, talis potio præparari poterit:

℞. *Fol. sen. el.* ʒ. vj. *epithym.* ʒ. ß. *zingiber. sem. fœnic.* an. ℈. ij. *glycyrrh.* ʒ. j. *flor. borrag. bugloss. viol.* an. P. j. *passul.* ℥. ... Coq. vel infundantur in iure pulli, vel prunorum Damasc. pro ℥. iv. Colaturæ adde *syr. rosar.* vel *violar. solut.* ℥. j. vel *mann.* ʒ. vj. F. Haustus.

Vel ℞. *Succ. borrag. bugloss. depurator.* an. ℔. j. *pom. odorator.* ℔. ij. *fol. sen.* ℥. iv. *sem. anis. fœnic. cort. citri*, an. ʒ. ij. Simul infundantur per diem vnum, & post lenem ebullitionem addatur sacchar. ℔ j. Fiat secundum artem Syrupus.

Vbi fortioribus medicamentis opus, admiscetur confectio Hamech, aut vsurpantur pilulæ de lapide Lazuli, vel ipse lapis Lazuli, aut helleborus niger; præsertim in robustioribus.

Vt ℞. *Electuar. diacathol.* ℥. j. *confect. Hamech* ʒ. ß. vel ʒ. ij. Dissolu. in *aq. borrag. meliss. scolopend.* an. suff. q. vel ℥. iv. aut ℥. v. Colentúrque & F. Haustus.

Vel vsurpetur *syrup. de succ. pomor.* cum *fol. sen. & hellebore nigro.*

℞. *Succi pomor. dulc.* ℔. j ß. *flor. cordial.* an. P. ij. *fol. senæ, epithym. cortic. hellebor. nigr. praeparat.* an. Vnc. ß. Coqu. secundum artem cum suffic. quantit. sacchar. F. Syrupus, in quo in nodulo suspendatur *cinamom. caryophyll. croci. spec. aromat. rosat. diamosch. dulc.* an. ℈. ß.

In cuius ℥. iij. dissolu. *man.* ℥. j & cum iuscul. capon. vel gallin. tribus horis ante prandium exhibeatur.

Vel ℞. *Rad. bugloss. polyped. q.* an. ℥. ß. *fol. sen.* ℥. j. *follicul. sen. hellebor. nigr. praeparat.* an. ʒ. vi. *flor. bugloss. borrag. anthos, fumar.* an. P. ii. *sem. anisi, cortic. citri, zedoar. galang. cinam.* an. ʒ. j. Coq. in suffic. q. aquæ, ad remanent. ℔. i. ß. Colaturæ adde *succ. pomor. dulcium* ℔ i. ß. *sacchari* q. s. F. secundum artem Syrupus: Cuius dosis ℥ ij. vel iij.

Vtilia etiam sunt sequentia:

℞. *Rad. polyped. q.* ℥. ij. *gramin. scorzoner. helenij bugloss. glycyrrh.* an. ℥ ß. *cortic. tamarisc. fraxin.* an. ʒ. iij *summit. lupul. meliss. thymi*, an. M. i. *sem. melon. excorticat.* ℥. ß. *anisi, fœniculi*, an. ʒ. ij. *iuiubar. sebest.* an. n. x. *passular.* ℥ i. ß. *hellebor. nigr. praep.* ʒ ij. *sem. carthami contus.* ℥. i. *turbith. el.* ʒ. ij. Coq in aq. pura.

In colat. infundantur *fol. sen. el.* ℥. ij. *epithym.* Vnc. sem. *rhabarb. el.* Drach. iij. *flor. cordial.* M. ß. *cinamom.* ʒ. i. *spica* ℈. i. *cortic. citri* ʒ. ii.

Colat. ℞. ℔. ii. *succ. pomor. dulc.* ℔ ß. *sacchar.* q. s. Coqu. ad syrup. liquidior. consistentiam, qui per dies 5. & plures exhibeatur. Huc pertinet, & ab huius syrupi descriptione non multum differt, (nisi quod rhabarbarum additur) syrup. rosatus laxatiuus compositus, seu helleborus Montani, in *Dispens. Augustano* descriptus.

Vel ℞ *Myrobal. omnium*, an. ℥. ß. Contundantur crasso modo, & manibus cum oleo amygdal. dulc. madidis fricentur.

Hinc infundantur in suffic. quant. *aq. borrag. & fumar.*

Postea ℞. *Polyped. q.* ʒ. i *epithym. thymi, glycyrrh.* an. ℥. ß. *fol. sen.* ℥. i. ß. *cortic. radic. hellebor. nigr.* ʒ. iii. *sem. citri, fœnic. anisi*, an. Drach. ij. Bulliant omnia ad consumptionem medietatis. Postea colentur, & addità sacchar. s. q. F. Syrupus; cuius dosis ℥. iii. vel iv. cùm syr. rosar. solut. vel violar. sol. ℥ ß.

Vtilis etiam est Helleborismus Matthiol ab eo *lib. 3. Epist.* in *Epistola ad Georgium Hantschium* descriptus.

Helleborismus Matthioli.

℞. *Cortic. hellebor. nigr.* ℥. ii. *sem. anisi, fœniculi*, an ℥. ß. *citri, cinamom.* an. ʒ. i. *spic.* ℈. i. Infundantur in *succi rosar.* ℔. iv. Omnia bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & cum sacchari ℔. i. sem. vel lib. II. F secundum artem Syrupus; cuius ℥. iii. vel solus, vel cum aliis medicamentis exhibendæ.

Vtile quoque est Oxymel helleboratum Iuliani, à Gesnero commendatum.

Habetur quoque in Euonymi Thesauro succus Helleb. nigr. qui paratur ex radicibus hellebori nigri, si coquantur in aqua simplici, & inter coquendum despumentur diligenter, & effusâ aqua prima noua aqua affundatur, atque ita coctio aliquoties repetatur, donec nihil amaritudinis in radicibus amplius percipiatur; tandem omnis illa aqua per filtrum coletur, & lenissimo igne ad spissitudinem mellis coquatur, & sub finem aliquid masticbes, exempl. gr. ad rad. ℔. i. mastich. ʒ. ii. vel iii. addantur. Cuius exhibeatur ℈ i. vel sem.

Succus Hellebori nigri Euonymi.

Verùm conuenientius esset, si aquæ simplicis loco ad coctionem vsurparetur decoctum fœnicul. anisi, puleg. Commodius adhuc, si succo isti primo per coctionem extracto spiritus vini tantum, vt quatuor digitis emineat, superinfunderetur, & extractum pararetur.

Si adhuc articulosiùs parare velis extractum, primo menstruo separato, digeri poterit primum extractum per aliquot dies cum nouo spiritu vini, qui macis vim prius imbiberit. Vel extracto guttæ aliquot ol. anisi, citri, meliss. addi poterunt. De quo exhibeatur ℈. 1. Estque extractum hellebor. nigri in morbis melancholicis summè efficax, quod vel solum, vel cum aliis purgantibus, vt extract. panchymagogo, vel catholico aliquo, vel pilulis, pro constitutione humoris, & corporis ægri, misceri poterit.

Extractum hellebori nigri.

Habet & Penotus, *de medicamentor. chymicor. praepar.* Extracti hellebor. nigr. descriptionem, quam ex vetustissimo codice se transcripsisse dicit, estque talis:

Aliud Penoti.

℞. *Hellebor. nigri rad. cum fol.* M. iv. Coqu assatis adde vinum moschatellin. & in balneo bulliant per diem & noctem. Colatura fortiter expressa filtretur, & fundatur supra recentium iisdem conqu. ... *radic. hellebor. nigri* M. i. *rosar. rubrar.*

M.v.(forsan M.sem.) *caryophyllor. prius contus.* Drach. vi. addendo *spiritus vini* partes octo. Digerantur per dies tres, postea colentur, & filtrentur, ac destillentur ad crassitiem mellis ; hinc feces comburantur, & phlegmate seu aquâ ab extracto separatâ sal extrahatur. Huius salis

℞. Vnc ß *croc.* Drach. j. *ambr. gryf.* Drach. ii. vel q. s. M. omnia. Dosis est Scrup. j. cum *aqua asferuas* Drach. iiij. Extracto huic miras vires in sanguine mundificando, & senectutem retardando tribuit Penotus. Qui de eo videatur, *pag. 186. de praparat. medicam. Chymistarum*

Valescus de Taranta, *lib. 1. cap. 13.* & alij valde laudant hîc pulverem Haly, quem ipse his verbis commendat : Posito, inquit quod aliæ medicinæ non valeant, ista valet nutu Dei Misericordis, & est medicina coronata quæ secretissimè tenearur, vt humanus intellectus q. deperditus hoc medicamento instauretur. Paratur autem hoc modo :

℞. *Epithym.* Vnc. ß. *lapid. Lazul. agaric.* an Drach. ij. *sean. mom.* Drach. j. *caryophyll.* num. xxi. F. Puluis, qui semel in septimana datur à Scrup. ij. ad Scrup. iiij. in aqua vel syrupo aliquo conueniente. Vix tamen & iste puluis, nisi corpus antea bene humectatum sit, satis commodus est ; cùm valde siccandi vim habeat.

Pilulæ sequentes etiam vtiles sunt in humore melancholico euacuando.

℞. *Fol. sen. elect.* Vnc. ß. *polypod. q. epithym. Cretic.* an. Drach. ij. *aloës extract.* Drach. vi. *extract. scammom.* Drach. ii. *hellebor. nigr.* Drach. ß *succ. glycyrrh. extract. helen. zedoar.* an. Scrup. i. *mastich. macis sem. aquileg.* an. Drach. ß. Cum syrup. borrag. & pomor. s. q. redigantur in massam pro Pilulis formandis.

Verùm cùm humor melancholicus pertinax & fixus sit, sæpius iteranda est huius præparatio & euacuatio, ac continuâ medicatione plurimos melancholicos curatos fuisse, experientia docet. Imprimis verò perpetuâ humectatione indigent melancholici, ideóque humida alterantium loco vsurpanda, & purgantibus admiscenda : vnde etiam medicamenta in liquida forma vtiliora sunt, quàm sicca ; & frequentiùs euacuandum per leniora, quàm per fortiora. Inter leniora valde vtilis est syrupus multiplicis infusionis violarum cum fol. sen. ita paratus, vt nouem vicibus in aqua communi, vel borraginis, vel scorzoneræ violæ infundantur, & postea vltimæ infusionis ℔ viii. addantur fol. sen. ℥ vi.

Antimonium an locum hic habeat. Commendatur ad melancholiam, vt & maniam curandam in robustis etiam ♁, & multis hoc medicamentum profuisse, è Galeni quoque schola Medici testantur. Excipit tamen melancholiam hypochondriacam Mercatus, neque etiam iis exhiberi vult, quibus sanguis superassatur, vel caliditas in toto, aut viscere aliquo viget. Contrà tamen Matthiolus *in Dioscorid. lib. 5. cap. 59.* in vniuersum aduersus morbos omnes prouenientes ab humore melancholico, ac præsertim iis vtile esse scribit, qui hypochondria habent inflata & ventosa. Verùm humor, & viæ priùs bene præparandæ essent, ne humor frustra agitaretur. Et cùm ♁ humorem melancholicum à proprietate non trahat, helleborus verò niger in humore melancholico peculiari vi euacuando multiplici experientiâ comprobatus sit; malim hunc præferre.

Dum hæc ita fiunt, vel maxima ex parte peracta sunt, danda etiam opera est, vt corpus externis medicamentis humectetur, & si vna pars, verbi gratiâ, hepar, intemperata sit, humorique melancholico generando caussam præbeat, eius intemperies corrigatur, partes principes roborentur, & spiritus foueantur. Atque hæc iis in primis diebus, quibus purgantia non exhibentur, vsurpentur, & post purgationem continuentur.

Balnea, & lotiones. Et si malum aliis remediis non cedat, etia esse remedia vtilissima, serum lactis cum succo cichorij & fumariæ, potum thermarum, quæ mineram ferri habent, & balneum aq. dulcis, suprà *par. 1. cap. 14.* dictum. Et omnino ad corpus humectandum vtilissimum est aquæ dulcis balneum, quod corpus humectat, & suaui humore & calore temperat, ipsumque humorem melancholicum benigniorem reddit, & sudorem leniter & moderatè mouendo (nam liberalior sudor exsiccando nocet) eius aliquid discutit. Vtile etiam fuerit in aq. balnei humectantia & moderatè calefacientia coquere, vt maluam, althæam, violar. borrag. bugloss. sem. hord. lini, flor. chamæmel. melilot. parietar. branc. vrsin. capita veruecis. Affundere quoque licet libras aliquot lactis recentis. Aqua autem balnei à tepore ad caliditatem declinet, nostróque calori respondeat. Lauet verò æger horis tribus vel quatuor ante cibum. Quidam totum corpus leniter fricando inungunt ol. chamæmel. anethin. Aetius ol. communi vngit, addito nitro.

Embrocha. Dum lauat æger, caput irrigetur decocto plantarum modò dictarum siue ex alto per stillicidium demisso, siue spongiis capiti applicatis.

Vt ℞. *Fol. malu althêa. flor. chamemel.* an. M. j. *borrag. bugloss. violar.* an. M. ß *stœchad. Arabic.* P. j. Coquantur pro Embrocha.

Inunctiones. A lotione, caput inungatur ol. violar. anethino, amygdal. dulc. quibus parum ol. nuc. mosch. aut macis admisceatur. Spinam dorsi in balneo, aut post exitum è balneo inungere vtile est, ol. ultor. albor. violar. amygdal. dulc. pinguedine gallinæ.

Antidoti magna. Ad reliquias humoris melancholici insensibiliter discutiendas, Antiqui magnis antidotis vtebantur. Sic Galenus theriacam in quartana exhibet, humore satis præparatos, & corpore euacuato : & Aetius theriacam dari iubet quibusdam interuallis, præsertim hyeme, & incipiente vere.

Ad viscera roboranda Absinthij decocto quidam vtuntur, quod Aetius ita prædicat, vt eius solius vsu quosdam ab hoc morbo curatos fuisse affirmet : Ventriculum enim, & hepar roborat. *Absinthij decoctum.*

In primis verò cerebri & cordis, vt in omni, ita & in hac melancholia, habenda est ratio, & ea roboranda aquis, syr. conseru. borrag. bugloss. meliss. violar. nymph. rosar. & similibus. *Cerebrum & cor roborantia.*

Magna vis & efficacia cor roborandi, & exhilarandi, ac resistendi timori & mœrori sine caussa, est in confectione Alkermes, modò rectè præparata sit, qualis hodie in Monte-Pessulano & Lugduni præparata ad nos adfertur : & lapis Lazuli, quem nonnulli in hac confectione omittendum censent, non solùm vim purgandi, teste Auicenna, *in libro de viribus cordis*, sed & segregandi à sanguine vapores melancholicos habet. *Confectio Alkermes.*

Electuaria.

℞. *Conseru. flor. borrag. violar. meliss. nymph. rosar.* an. ℥. j. *cortic. citr. conditor.* ℥. ß. *spec. lætificantis Rhasis, diambr. diamargar. frigid.* an. ℈. ij. *corall. rubr. præpar. margarit. præpar.* an. ℈. j. *confect. Alkermes* ʒ. j. Cùm *syrup. tunic. & de pomis*, an. q. s. F. Electuarium.

Vel ℞. *Succ. pomor. Borsdorffianor.* vel *alior. odorat.* ℔. ij. *borrag. bugloss. flor. tunic.* an. ℔. j. ß *sacchar. albiss.* ℔. ij. Coqu. secundum artem. Sub finem adde *vini odorati* ℥. v. *spec. lætificant. Rhasis* ℥. j *galliæ moschat.* ℈. ß. *confect. alkermes* ʒ. j. F. Conditum, de quo mane singulis diebus sumatur ℥. sem.

Vel ℞ *Conseru. fl. borrag. tunic. violar. meliss. rosar. incarnatar.* an. ℥. ß. *spec. lætitia Gal.* ℈. iiij. *diambr. dianthos, diamargarit. frigid.* an. ℈. ij. *corall. rubr. præpar. margar. præpa.* an. ℈. j. Cum *syrup. de pomis*, F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. fl. borrag. bugloss. rosar. violar. tunic. roris mar. maioran.* an. ℥. j. *lap. bezoar. orient.* ℈. j. *spec. conf. dianth. diamar. frig. diambr. diamosch. dulc.* an. ʒ. j. Cum *syr. de succo borrag.* q. s. F. Mixtura, addendo *ol. cinamom.* gutt. iiij.

Vel ex speciebus cum saccharo in aq. rosarum & cinamom. dissoluto, F. Confectio in Tabulis.

Commendantur & hæ aquæ contra Melancholiam.

℞ *Pomor. citri* num. vj. *vini maluat.* mens. ij. *aq. rosar.* mens. j. ß. *spec. diamarg. fr. de gemm. cordia. temper. latif. Gal. diaplir. aroh. diamosch. dulc.* an. ʒ. vj. Destillentur lento igne. Ligentur in petia *mosch. ambræ*, an. ℈. Sem.

Verùm de talibus notandum, frustra margaritas, corallia, & lapides pretiosos in destillando admisceri ; cùm in alembicum non adscendant.

℞. *Conseru. borrag. bugloss.* an. ℥. j. sem. *margarit. præpar.* ʒ. sem *hyacinthi sapphiri, smaragdi, corallior lapidis bezoar.* an. ℈. sem *radic. condit scorzonera* ℥. sem. *cinamom. macis, galanga*, an ℈. j. *caryophyll. ligni aloës* an. ℈ sem. *ol. citri* gutt. iiij. *flor. rosar.* ʒ. j *sacchar. opt. in aq. rosar. dissol.* q. s. F. Electuarium.

Morsuli.

℞. *Spec. elect. de gemm. diambr. diamosch. dulc. latif. Rhasis*, an ʒ. j. *sacchar. in aq. cinam.* Vnc. sem. *rosar.* s. q. *dissolut.* Vnc. iij. F. Rotulæ, vel Morsuli.

Et quia, vt dictum, in omni melancholia cordis maxima habenda est ratio, non solùm interna ad id roborandum vsurpentur ; sed & externa medicamenta cordi applicentur. *Externa cordialia.*

Epithema.

℞ *Succ. borrag. bugloss.* an. Vnc. j. sem. *aq. rosar.* Vnc. iiij. *meliss* Vnc. ij. *spec. cordial. temperat. latif. Rhasis, cortic. citri*, an. ʒ. sem. *vini odorati* Vnc. j. *spir. rosar.* ℈. sem. F. Epithema cordis.

Sacculus.

℞. *Meliss. flor. rosar. rubr.* an. M. sem. *bugloss. violar.* an. P. j. *cortic. citr. caryophyll. macis, santal. citrin. ligni aloës, cinamom.* an. Drach. sem. *gall. moschat.* ℈. sem. *zedoaria. sem. ocymi*, an. Drach. sem. *granor. Kermes* Drach. j. *ambr.* gr. iij. Cum *sindon. rubr.* F. Sacculus pro corde.

Vnguentum.

Vel inungatur cordis regio oleo destillato citri, aut solo, aut cum vnguento rosaceo odorato, vel alio cordiali misto.

In primis danda opera, vt somnus concilietur statim ab initio ; quod fit frictionibus extremorum sub somni tempus, epithematis, linimentis, odoramentis, & aliis suprà, *cap. 1.* propositis.

Diæta.

Diæta sit talis, qualis supra de melancholia in genere proposita est, in omnibus ad calidum & humidum vergens. Aër igitur, in hisce qualitatibus sit temperatus, & propterea purus, odoribus suauibus refertus, non fœtidus, non tenebrosus, nisi quantum somni ratio exigit. *Aër.*

Cibi sint εὔχυμοι & εὔπεπτοι, ac mediocriter humidi, flatúsque expertes ; vt caro pullorum, gallinarum, hœdina, vitulina, veruecina, oua recentia, pisces saxatiles, passulæ, amygdalæ : condiantur flor. borrag. bugloss. rorismarino. Conueniunt quoque poma & pyra dulcia, & odorata cocta. Abstineat æger à leguminibus, caseo antiquo, & omnibus omnino cibis, qui succum crassum, atque excrementitium generant *Cibus & potus.*

Vinum

Vinum conceditur album, tenue oligophorum. Et cùm morbus sit diuturnus, talis victûs ratio instituatur, qua corporis vires, si non augeantur, tamen conseruentur, non verò debilitentur, vel imminuantur; in melancholicis præsertim, qui cibo pertinaciùs abstinent, aut parcè admodum hunc sumunt. Somnus omni studio concilietur, & prorogetur. Delectatio quærenda est ex Musica, aliisque, quibus maximè delectati sanus consueuit, leniterque obiurganda inanis tristitia, aut, si nihil proficiatur, æger acriter increpetur & obiurgetur, ac diligenter ab astantibus obseruetur & custodiatur.

Somnus. Animi pathemata.

CAPVT XII.

De Melancholia Hypochondriaca.

Melancholia hypochondriaca vnde dicta.

SEcunda Melancholiæ per consensum differentia, eáque satis frequens, est, quæ Hypochondriaca appellatur, quòd ex hypochondriis ortum habeat, & ex caussa in hypochondriis genita excitetur. Hypochondriorum autem nomine veniunt, non solùm sita in his vtrinque Hepar & Lien, sed & Ventriculus, potissimùm eius fundum, & Mesenterium cum suis venis, nécnon que Pancreas, & Omentum, vt postea dicetur.

Affectio hypochondriaca latiùs patet quàm Melancholia hypochondriaca.

Notandum tamen hic, affectionem, aut passionem hypochondriacam latiùs patere, quàm melancholiam hypochondriacam. Non solùm enim melancholia, sed & alia mala plurima ex materia vitiosa in hisce locis cumulatâ oriri possunt, neque semper cum affectu hypochondriaco melancholia coniungitur, sed tum demum, cùm cerebro vapores peculiari modo dispositi ex materia illa exhalantes communicantur, spiritibúsque animalibus miscentur. Ideóque hic non omnia, quæ de affectu hypochondriaco dici possunt, proponemus, sed ea tantùm, quæ ad Melancholiam hypochondriacam explicandam, & curandam necessaria videntur, reliqua infrà, *lib. 3. part. 5. sect. 1.* vbi in genere de affectione hypochondriaca dicetur, explicabuntur.

Arabibus Melancholia Mirachia, vel Mirachialis eâdem de caussâ appellatur, quòd scilicet caussa eius in *Mirach*, id est, ventre inferiore, seu abdomine contineatur; Græcis φυσώδης, & vulgò etiam Flatulenta melancholia nuncupatur, quòd qui eâ laborant, in ventriculo & intestinis flatibus abundant, qui & rugitibus sese produnt. Chymici affectionem hypochondriacam, Tartarum hypochondriorum appellant.

Definitio.

Est autem Melancholia Hypochondriaca delirium melancholicum non continuum, ex vapore è melancholia p. n. in hypochondriis cumulata, & peculiariter disposita, eleuato, & cerebro communicato, spiritúsque animales inquinante, &, vt melancholicum phantasma generetur, faciente, ortum habens.

Caussa.

Proxima melancholiæ hypochondriacæ caussa.

Proxima enim & continens huius mali materia est vapor Melancholicus cerebro communicatus, spiritúsque animales inquinans, & obfuscans, & mœrorem, ac tristitiam eo, quo suprà, *de Melancholia in genere*, dictum fuit, modo excitans. Nam *fiunt, vt* Galenus, *3. de loc. aff. cap. 6.* docet, *elato ex ventriculo ad oculos fuliginoso quodam, & fumoso halitu, aut crassis vaporib. similia, vt in suffusione, accidentia contingunt: eâdem ratione, sublato ad cerebrum ab atra bile euaporatione* fuliginosa fumoséque, *melancholica eueniunt in mente accidentia.*

Caussa antecedens.

Caussa antecedens est humor melancholicus in hypochondriis cumulatus. De cuius natura & sede alij aliter docent, vt prolixiùs de affectione hypochondriaca dicetur. Et quidem humorem, qui affectiones hypochondriacas parit, non semper eiusdem naturæ esse: ex effectibus, seu symptomatibus, quæ sequuntur, & coniunguntur, satis apparet, cùm verò, qui hoc, de quo iam agimus, delirium parit, melancholicum esse, etiam extra controuersiam positum puto. Galenus, *3. de loc. aff. c.* scribit; *De flatuoso verò, & hypochondriaco malo nemo non dixit, quomodo tristitiam, desperationem, mœstitiam inducat atque vt summatim dicam ad melancholiæ accidentia nihil reliqui faciat. Quippe laborantes hypochondriaco morbo, post cruditates, dictu accidentibus multò vehementiùs infestantur, ac plures ex ipsis quoque splenetici sunt. quocirca coniectandum, ex hoc etiã viscere vitiosam sanicm euadere.* Idcóque quanquam alij authores aliter hac de re loquantur; videtur tamen id omne de hypochondriaco affectu in genere accipiendum esse, de quo infrà, *lib. 3. part. 5. sect. 1.* dicetur: huius verò, de quo iam agimus, delirij caussam meritò melancholiam statuimus.

Subiectũ & sedes caussæ antecedẽtis.

Eodem modo sese res habet de subiecto, quod quidem hypochondria statuimus, à quibus nomen etiam hæc melancholia sortita est: veruntamen cum plures in hypochondriis partes contineantur lienem præcipuè, & loca vicina antecedentem huius melancholiæ caussam continere putamus. Lien equidem humoris melancholici sedes est: si tamen magna huius humoris copia colligatur, vt tota in eo contineri non possit, etiam in mesenterium, ac omentum protruditur, ac in venis mesaraicis naturalia viscera perreptantibus continetur, iis præsertim in locis, vbi plures, maioresque venæ portæ rami versus lienem in hypochondrio sinistro tendunt licèt, si maxima eius sit copia, in totum abdomen per venæ portæ ramos dispergi possit. Vnde nonnulli duplicem melancholiam hypochondriacam ratione loci, in quo caussa antecedens continetur, statuunt: vnam in venis dextræ partis, ab heparis caliditate excedente ira calefactis, vt calefaciendo chylum perpetuo feruore & ardore, molestiam quasi caliditatis alicuius interne in eo loco exhibeant; alteram in sinistra parte, in venis mesaraicis, quæ sunt inter splenem, & ventriculum sitæ. Frequentiùs tamen in sinistro hypochondrio delirij huius caussa cumulatur, & continetur. Atque ita, quia caussa huius mali in hypochondriis primariò sita est, non est continuum hoc delirium, sed tamdiu durat, quamdiu vapores atri spiritibus animalibus miscentur, quibus discussis & illud vel euanescit, vel minuitur, atque iterum redit, vel exasperatur, vbi noui vapores & flatus, qui caput petere solent, collecti & coaceruati sunt, qui vbi vel per ructus, vel per vomitum vel per alui crepitùs aut deiectiones euacuantur, ægri meliùs habent.

Viam per quam vapores melancholici ad caput feruntur, quod attinet, statuunt quidem nonnulli, nunquam, nisi mediante orificio ventriculi, ad cerebrum hos vapores ferri. Verùm probabilius est, per venæ cauæ ramos, & arterias id fieri. Facilis enim vaporum ex vena porta in cauam est transitus, vt & in arteriam magnam, per arterias, quas lien habet magnas & multas.

Caussæ antecedentis naturã quanam.

Quæ autem humoris huius melancholici, quem antecedentem Melancholiæ hypochondriacæ caussam esse diximus, sit natura, non ita planum est. Vulgata sententia est, eum esse frigidum, siccũ, atrum. Verùm negat id Platerus eâ de caussâ, quòd æstuatio quædam eo in loco, vbi humor latet, percipitur, quæ acrimoniam, & caliditatem illius satis declarat. Imò non solùm adustum & feculentum esse hunc humorem, sed & malignitatẽ peculiarem obtinere statuit, ob enormia illa accidentia, quæ in mania, & in melancholia apparent, ob quam etiam Cacodæmones sedem in hoc humore habere gaudeant. Verùm enim verò distinguendum est inter melancholiam hypochondriacam, & affectionem hypochondriacam. Affectio enim hypochondriaca latiùs sese extendit, quàm melancholia hypochondriaca. Neque enim omnes hypochondriaci melancholici sunt. Qui verò melancholici sunt, in iis omnino proxima delirij caussa ad humorem melancholicum referenda; etsi nihil prohibeat, quin etiam ob ἀνισοθερμίαν viscerum æstuatio quædam in hypochondriis percipiatur, & propterea diuersa symptomata hypochondriaci patiantur. Vnde etiam Melancholiæ hypochondriacæ non est vnum genus. Quidam enim melancholici sunt torpidi, ignaui; alij μετὰ θυμοῦ sua peragũt. In illis delirij caussa est Melancholia naturalis, quæ eo modo, quo suprà in genere dictum, melancholiam inducit; in his verò iam aliquid quidem adusti humoris est, vel alij humore adusti admiscentur.

Vbi Platero libenter assentimur, adustum aliquem humorem caussæ melancholiæ admisceri. Et plerumque adsunt ructus & vomitus acidi. Acida autem non paucas partes calidas in se cõtinent. Et humor summè calidus atrabilario proximus est. Adustio tamen illa non est magna: aliâs enim potiùs mania, quàm melancholia inde excitaretur. Et si humor melancholicus ampliùs aduratur, ex melancholia fit mania; cùm ex humore valde calido & adusto delirium cum timore, & tristitia prouenire non possit, sed caliditas illa potiùs audaciam inducit. In aliis verò plerisque hypochondriacis affectibus facilè concedimus, humorem illum, qui affectionis hypochondriacæ caussa est, non semper frigidum esse, sed in venæ portæ ramis accumulatum aduri, & calorem, atque acrimoniam contrahere, &, vt ex Diocle Galen. *3. de loc. aff. c. 6.* docet, *hypochondriacas affectiones plus caloris quàm decet, in venis, quæ alimentum è ventriculo excipiunt habere.* De quo infrà *lib. 3 p. 5. sect. 1. c. 4.* plura dicentur.

Malignitatem quod attinet, equidem humor melancholiam excitans propriè malignus non est, & nonnisi impropriè loquendo eum malignum appellat Platerus. Interim in hoc ei assentimur, peculiarem aliquam occultam, & nobis ignotam esse dispositionem humoris melancholiam generantis, quæ vulgò, cùm proprio nomine eã exprimere non liceat, impuritas, & nigredo dicitur, ob quam spirituum animalium naturalis luciditas & puritas viciatur, & p. n. dispositio inducitur.

Quomodo autem generetur humor hic in hypochondriis, pluribus dicitur, vbi de affectionibus hypochondriacis in genere tractabitur, *l. 3. p. 5. sect. 1. ibid. sect. 2. c. 3.* de Scorbuto. Vt breuiter de eo, quantum huius loci ratio postulat, dicamus, præcipuæ generationis & cumulationis humoris melancholici in hypochondriis caussæ sunt errores in victu diu continuati & ventriculi, ac heparis, & lienis ἀσθένεια.

Caussæ remotæ & procatarctica interna & externa.

Primò enim, cùm coctionis primæ errata in secunda corrigi non possint, à pluribus verò in diæta plurimùm delinquatur, & hinc in prima coctione multi errores committantur, plurimos etiam errores & vitia in secundâ coctione consequi necesse est. Ad humoris verò melancholici generationem faciunt ea, quæ crassum & feculentum succum generant. Si enim plus huius fit in chylo, quàm debebat, omne hoc excrementum à liene attrahi, elaborari, segregari, atque euacuari nequit, sed eius maxima pars à natura valida & robusta plerum

lancholicus laborantis constitutioni se accomodat. Postea consuetudo vitæ, & actionum. Qualis enim olim cuiusque intenta cogitatio fuit, aut qualis vitæ conditio, talis sese repræsentat melancholica deliratio. Propter has ergo caussas alij alia cogitant,& loquuntur. Quidam prorsus *conticescunt*, quod *melancholicorum*, inter initia præsertim, *proprium est*, teste Galeno, vt *multum loqui Phreniticorum*, *& semper cooperiri*, *vtrorumque*. *in* 3. *Epid.comm.* 3. *aph.antepenult.*

Secunda & præcipua Melancholicorum differentia à situ materiæ sumitur, & quadruplex est.

Sed præcipua Melancholicorum differentia, quæ ad curationem mali plurimum momenti affert, sumitur ex situ materiæ, vel ex sedibus, in quibus humor gignitur & redundat, vt ex caussarum enumeratione patet. Atque ita quatuor præcipuæ sunt Melancholiæ differentiæ. Prima est, per primarium cerebri affectum: secunda, per consensum cordis, & totius: tertia Hypochondriaca: quarta, per consensum Vteri. Arabes quidem plures partes, quibus in Melancholia cerebrum per consensum affici potest, recensuerunt, vt ex Auicenna, & interpretibus eius videre est, Ventriculum, Hepar, Lienem, Vterum, Hæmorrhoides, & alias partes. nullus tamen i ecetà inter eos, & Græcos, qui omnē Melancholiam ad tria capita redegerunt, in proprium cerebri affectum, consensum à toto, & eum qui fit à venis mesaraïcis, & hypochondriis, est dissensus, si res rectè explicetur: Galenus enim, 5. *de loc.aff.* c. 1. expressè fatetur, quòd si Lien officium suum non faciat, & humorem melancholicum vel non attrahat, vel per conuenientia loca non excernat, tum alios affectus, tum Melancholiam inde excitari posse. Idem de Hepate, & hæmorrhoidibus dici potest. Verum hæ partes omnes aliter melancholiam non producunt, nisi quatenus humor retentus vel in totum corpus diffunditur, vel in hypochondriis stabulatur; ideóque Melancholia inde orta ad Melancholiam per consensum totius, vel ad hypochondriacam referri potest. Vteri tamen quin peculiaris mentio fiat, abs re non videtur; cùm in specie & priuatim ad eum curatio interdum dirigenda sit. De his ergo quatuor Melancholiæ differentiis iam ordine dicendum, si priùs ea, quæ in genere de signis Diagnosticis, Prognosticis, Curatione, & Diæta, quæ omni Melancholiæ competunt, propo.uerimus.

Signa Diagnostica Melancholiæ in genere.

Dum imminet Melancholia, æger insomniis terretur, somnúmque habet turbulentum, & horrendis somniis interruptū: postea vigiliis infestatur, præter solitum fit mæstior & tristior, aut tristia cogitat, & metuit sine euidenti caussa, aut etiā in vna cogitatione pertinacissimè hæret, quæ si peleuerant, præsentis iam Melancholiæ indicia sunt: ita enim Hippocrates, 6. *aph.* 23. *Si metus atque tristitia longo tempore perseuerant, melancholia est signum.* Hinc æger fit taciturnus, & morosus, hominum consortia fugit, & solitudinem sectatur, fit suspicax, præter solitum inediam tolerat, & in nonnullis inediæ tolerantia tam pertinax est, vt fame mori malint, quàm comedere & viuere: crebrò suspirant, respiratio est tarda & rara, pulsus tardus paruus, rarus: tandemque, vbi malum augetur, illa quæ cogitant absurda, sermone & gestibus proferunt, vt manifestè delirare deprehendantur: absurda tamen illa loquuntur, & agunt sine omni sæuitia & furore, febre præterea carent.

Prognostica in genere.

1. Sicut nulla desipientia tuta est, quia functio princeps læditur: ita nec Melancholia. Per se tamen lethalis morbus non est nisi aliud accedat.

2. Malum hoc recens facilè, & non multo negotio curatur. Sæpissimè enim solâ victus ratione conueniente, quâ probus, tenuis, & clarus sanguis gignitur; & præterea humectatione corporis ac capitis, præsertim verò balneis aquæ dulcis, se Melancholicos sanitati restituisse, absque vllo alio remedio validiore, testatur Galenus, 3. *de loc.aff.* c. 7. Et tùm bonum signum est, melancholicorum corpus augmentum sumere. Indicio enim est, sanguinem iam meliorem reddi, & attemperari. Inueteratum verò malum difficulter curatur. Itaque rotet initia ipsi occurrendum; cùm inueteratum plerumque ægrum ad mortem comitetur.

3. Facilius tollitur, & minus periculi habet Melancholia per consensum, quàm quæ per essentiam.

4. Faciliùs curatur Melancholia, quæ cum risu aliquo est, difficiliùs, quæ cum studio, ob humoris prauitatem maiorem.

5. Leuius est malum, si imaginatio saltem læditur, grauius, si simul ratiocinatio.

6. Melancholia hæreditaria ferè nunquam curatur.

7. In morbis melancholicis periculosæ sunt tempore verno humorum depositiones, & decubitus; quoniam permutantur frequenter vel in apoplexiam, vel in conuulsionem, vel maniā vel cæcitatem, teste Hippocr. 6 *aph.* 56. Mala enim hæc nonnunquam ab humore melancholico proueniunt. Sæpissimè verò melancholia in epilepsiam transit, teste Hippocrate, 6. *Epid. in fine.*

8. Si melancholicus præter solitum in risum, vel fletum, vel lacrymas soluatur, ne in maniam transeat, metuendum.

9. Via ad interitum in melancholia est vel per vitium resolutionem, quæ paulatim succedit, cùm ægri cibum ac potum pertinaciter auersantur, parùm aut nihil dormiunt; vel caloris natiui suppressione, & suffocatione, quod fit, dum ægri animi mœrore, vel alijs cogitationibus se miserè conficiunt; vel per conuulsionem, aut epilepsiam, materiâ ad neruorum principium, & membranas cerebri conuersâ.

10. Via ad salutem est, si materia melancholica vel dissipetur, si pauca fuerit; vel ad inferiores & ignobiliores partes à naturâ detrudatur, & per varices, hæmorrhoides, aut vteri venas expellatur, aut in scabiem, similésque cutaneos affectus mutetur, vel denique præsidiis artis eadem superetur, & profligetur.

11. Insanis si varices, vel hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio, 6. *aph.* 21. Quod de melancholia intelligendum esse explicat Galenus.

Curatio in genere.

Curatio Melancholiæ.

De curatione in genere vix multum dici potest, præter id quod suprà, *part.* 1. *c.* 12. dictum fuit. Hæc saltem diligenter attendenda: Primò procurandum esse omni studio, vt bonus, clarus, tenuis, ac subtilis sanguis generetur, qui omne caussarum vitium corrigere potest quo solo auxilio, & aquæ dulcis balneo, sine vllo fortiore remedio, se recentem Melancholiam sanasse testatur Galenus, 3. *de loc aff c.* 7. Quâ ratione autem hoc fieri possit, dicetur mox in diæta. Deinde vt ab animi perturbationibus, mœrore, tristitia, timore, & curis æger liber sit, eiúsque animus ad hilaritatem auocetur. Tertiò, vt æger ad contrariam imaginationem deducatur. Compertum enim est sæpe, si ægro persuadeatur, illud, quod ipsi molestum videtur, & in quod omnem cogitationem defigit, remotum esse, Delirium cessare, & post ægrum, si quid caussæ superfit, ad eam exstirpandam medicamenta faciliùs admittere. Commodum quidem est, vt æger ad contrariam imaginationem deducatur: verùm rarò hoc ab ipsis obtinetur. Ideóque ipsorum imaginationibus quidem indulgendum; sed interim fallendi sunt. Ita refert Trallianus, *lib.* 1. *cap* 17. Medicum, quendam qui caput sibi amputatum putabat, curasse, imposito repentè capiti ipsius pileo plumbeo, vt grauitatem sentiens caput se recepisse putaret. Alius nasum se ingentis magnitudinis habere putabat: Chirurgus naribus prehensis nouacula eas se imminuere fingit, carnique frusta abscissa ostendit, quo modo æger conualuit. Gattinaria refert, Medicum quendam melancholico, qui ranas in ventre se habere putabat, purgans exhibuisse, & excretis ranas viuas iniecisse, quas cùm ille è ventre suo exturbatas crederet, conualuit. Quidam se mortuum putabat, referente Hollerio, *lib.* 1. *de morb. intern c.* 15. & propterea cibum capere noluit: is socij comitate qui cum eo se in sepulcro mortuum esse asserebat, & cibum nihilominus capiebat, ad cibum capiendum persuasus fuit. Et exstant huius rei exempla passim plura. Nullo verò modo concedendum, vt Medici, vel adstantes cum ægro de imaginationibus eius falsis pertinaciùs contendant. Quartò hoc etiam notandum ex præcepto Aetij, interdum ab omni medicamento abstinendum esse aliquandiu; & naturæ aliquam quietem concedendam, quæ aliquandò continuis remediis afflicta, quiescens recreatur, & validiùs morbum aggreditur & superat. Quia etiam humor melancholicus circa vesperam moueri solet, commodum videtur, circa vesperam, hora quarta, exhibere purgantia, eáque mitiora, (fortia enim rarò fert) & illa aliquot diebus continuare. Præparantia verò horis matutinis exhiberi possunt.

Reliqua patebunt ex iis, quæ postea de singulis Melancholiæ speciebus dicentur. Cordialia tamen hîc etiam non omittenda; cùm cor in Melancholia non planè immune sit: & cùm dentur medicamenta, quæ simul & cordi, & capiti amica sunt, & alterando humori melancholico apta; illa eligenda sunt: qualia sunt borrago, buglossum, melissa, ocymum, cort. citri, grana Kermes, & tunicis, lignum aloës, crocus, moschus, ambra, & similia. Conserua satyrij, & radices eiusdem conditæ etiam in melancholia vtiles sunt, excepta ea, quæ ex amore est.

Diæta.

Cibus & potus.

Cùm probus sanguis omne hoc vitium ferè emendare possit: vt talis, id est, purus & tenuis generetur, prouidendum. Fit autem hoc dupliciter: primò si cibus ad talem sanguinem generandum aptus eligatur, deinde si is probè coquatur. Itaque cibi sint calefacientes, moderatè humectantes, puri, tenuis substantiæ, concoctu faciles, non flatulenti. Exhibeantur ergo carnes pullorum, gallinarum, caponum, perdicum, hædorum, agnorum, vervecina, vitulina, & similes; pisces saxatiles, oua sorbilia; ex oleribus, borrago, buglossum, lactuca, endiuia; ex fructibus, ficus, amygdali, pineæ, pistacia, vuæ passæ, mala Punica medij saporis: & quibus ob lienis calorem maior copia atri humoris colligitur, ij refrigerantibus & humectantibus cibis vtantur, vt iusculis ex hordeo. Breuiter: Melancholicis omnibus conuenit cibus, qui est tenuis substantiæ, copiosioris nutrimenti, humidus in passibus, in actibus temperatus vel ad caliditatem declinans. Frigiditas tamen excedat, aut ad frigidum vergat, si ex adustione melancholiæ prouenerat.

Contrà verò vitandus cibus frigidus, crassus, siccus, feculentus, & omnia quæ sanguinem melancholicum gignunt, vt caro bubula, hircina, caprina, aprugna, leporina, & animalium omnium, quæ annosa sunt; & ex auibus, quæ magis ambu

ambulant,quàm volant,vt anserina,anarina & similes.Inter pisces,qui habent crassam carnem,ex oleribus, brassica, legumina omnia, & maximè lentes. Abstinendum & à salsis, duris, aceto conditis,& sale ac fumo induratis tam piscibus quàm carnibus, De aceti vsu diximus suprà, *part.1. c. 12. in quæst.* Et nullo alio modo concedi potest, nisi vt vapores illos siccos ad cerebrum adscendentes reprimat & figat, ne somnum turbent, idque saltem in melancholia ab hepatis affectu fieri potest; in aliis locum non habet. Potus sit vinum bene maturum,& dulce, aut cereuisia pura, in primis triticea.

Aër, somnus, & vigiliæ, animi pathemata.

Aër sit in calore & frigore temperatus, paulisper humidus, ac nisi talis sit, arte paretur. Somnus vigilias superet, qui melancholicis est remedium supra gemmas & lapides pretiosos æstimandum: in primisque danda opera, ne æger multum vigilet; cùm ex hac vnica caussa malum in habitum transire, & , quod peius , in maniam mutari possit. Curæ & sollicitudines animi omnes studiosè cauendæ sunt, ægrique animus suauibus colloquiis , vel etiam Musica ab intentis & mœstis cogitationibus, ac imaginationibus auocandus , & ad hilaritatem adducendus. Et cùm ægri de vna re falsò animo concepta plerumque sollicitati sint,& de ea perpetuò cogitent, danda opera,vt quibuscunque fieri potest,persuasionibus,ac mediis à falsa illa cogitatione abducantur.

CAPVT IX.

De prima Melancholiæ specie , quæ fit Cerebro primariò affecto.

Phantasma tenebricosum ac Melancholicum,quod proxima melancholici delirij caussa est, fieri à spiritibus animalibus eodem modo dispositis , antea dictum. Dispositionem autem istam, vt itidem antea dictum , spiritus animales obtinent, vel quia tales in cerebro,& quidem eius vitio,generantur,vel quia, licèt puri & lucidi generentur , aut à cerebro bene constituto generari possent, à materia aliunde in caput missa inquinantur, aut ad eorum generationē materia melancholica suppeditatur. Vt autem de prima melancholiæ differentia,quæ fit per primarium Cerebri affectum,priùs dicamus,vt aliarum partium vitia coctiones , quæ in iis obeuntur , corrumpuntur , & ventriculus malè constitutus chylum vitiosum,hepar malè sese habens sanguinem vitiosum generat: eodem quoque modo si Cerebrum non bene sese habeat, spiritum animalem vitiosum, & dispositioni p. n. respondentem gignit.

Caussæ.

Melancholicæ cerebri dispositio non in qualitatibus primis solùm consistit.

Dispositio autem illa Cerebri vitiosa non solùm quærenda est in qualitatibus primis, frigiditate ac siccitate;cùm multi senes has obtineant , neque tamen sint Melancholici : sed in eo præcipuè sita est,quòd cerebrum in modo substantiæ à naturali puritate,luciditate, seu albedine deflectit,& impurum,crassum, tenebricosum , & melancholicum euadit. Tum enim spiritus animales eiusdem constitutionis vitiosæ generat. Si tamen frigida & sicca intemperies cerebri eò progressa sit,vt tenues, lucidas,& puras partes ex cerebro,& spiritu insito quasi exprimat, & cerebri constitutionem ita mutet , vt tenebricosum euadat inter Melancholiæ caussas numerari potest. Caussæ enim , quæ Melancholicam dispositionem cerebro inducunt , sunt omnia illa, quæ humorem melancholicum in cerebro cumulant, eiusque, & calidi innati,substantiam tenebricosam reddunt.

Caussa melancholicæ cerebri dispositionis prima, fortis imaginatio, & graues animi perturbationes.

Primò ergo caussa huius mali sunt terror grauis , subitò & ex improuiso accidens ; fortisque rei horrendæ imaginatio, quæ fortes impressiones in spiritibus , humoribus , præsertim si iam antè ad melancholiam dispositi sint, & cerebro ipso faciunt , vt rectè scribit Platerus , totúmque corpus ita mutent , vt Melancholiam grauissimam ,deteriorémque ferè eâ, quæ ab interna caussa fit , (humores & vapores intelligit) producat , & quæ , vt idem Platerus scribit , ægrè , nisi tota sanguinis massa exhauriatur , possint curari. Posset quidem hæc melancholiæ species etiam ad eam , quæ per consensum totius est , referri , cùm sanguis in toto corpore ferè mutetur: quia tamen cerebrum maximè, & primariò afficitur , ad hanc speciem eam referre malumus. Fit autem hoc , si homo viso aliquo horrendo , vt cadauere , aut simili re abominanda , vel spectro terreatur , aut imaginatione , & metu periculi in tenebris nocturnis , in sylua , vel loco solitario percellatur; cuius rei historias habet Platerus , *tom. 1. Pract. pag. 111. & in Obs. lib. 1.* Etsi verò quomodo imaginatio , & animi perturbationes tales istam in humoribus & spiritibus alterationem efficere possint , integrè explicare non facile sit : tamen experientia testatur , species rei , vel iucundæ vel horrendæ & formidabilis, visui , aut auditui oblatas ,& memoriâ conceptas ac conseruatas , atque imaginationi & menti repræsentatas, adeò seruare vestigia & naturam rerum vnde prodierunt , vt ferè non minùs , quàm ipsæ res externæ alterare, & corpus mutare, ac morbos tum inducere , tum depellere possint. Et faciliùs præstant hoc hæ caussæ , si corpus ad melancholiam sit dispositum, Tum enim humor melancholicus in corpore abundans ad caput rapitur, ibique hærens cerebri constitutionem mutat.

Secunda, humor melancholicus in capite collectus.

Secundò,Melancholicam hanc dispositionem Cerebro inducit humor melancholicus in capite cumulatus , quod fit in primis ob intemperiem Cerebri frigidam & siccam; aut potiùs ob natiuam, aut quocunque modo contractam melancholiam , id est,minùs puram,& lucidam cerebri constitutionem ; quæ cùm sæpe à parentibus in liberos deriuetur,accidit etiam,vt melancholia tunc in liberos traducatur,imò quandoque totis familiis hæreditaria sit.

Cerebri autem hanc constitutionem melancholicam, sanguinem in materiam sibi similem mutantem , post ortum frequentissimè inducunt tristitia,mœror, curæ, luctus, atque animi sollicitudo diu perseuerans,vel ob rei charæ amissionem,vt parentum, liberorum, amicorum,pecuniæ & bonorum,honorum, vel in generosis animis ex pudicitia,& verecundia, ob errorem aliquem,sæpe etiam leuem & nullius momenti,commissum;vel ex inuidia,odio,& vindictæ cupiditate,ex zelotypia,vel ex desiderio,& amore alicuius rei,de quo *cap. seq.* in specie agetur.

Deinde humor iste melancholicus in cerebro colligitur , cerebróque etiam talis constitutio inducitur,& in eo relinquitur interdum à morbis calidis , post phrenitidem , cùm calore remittente & resolutis partibus tenuioribus,materia frigida,sicca & crassa, ac feculenta in cerebro relinquitur,& in cerebro similis intemperies excitatur, à qua humor melancholicus & fouetur. Idem post epilepsiam interdum accidit & epileptici Melancholici , & contra Melancholici epileptici fiunt. De quo Hippocrates , *6. Epid. in fine , Melancholici quoque magnâ ex parte epilepsiâ corripi consueuere , & epileptici Melancholici fieri. At horum vtrumque magis accidit, prout ad alterutram partem morbus inclinat: etenim si in corpus, epileptici; si verò in mentem, melancholici fiunt.* Quem locum prolixè explicat Galenus, *3. de loc. aff. c. 6.* Nimirum si humor melancholicus cerebri corpus , seu conformationem lædit , id est, obstructionis in ventriculis autor est , secundum vulgarem doctrinam , seu potiùs, si membranas ventriculos inuestientes velliceat,epilepsiam producit : si verò ipsam Cerebri constitutionem,& spiritus,qui facultatum principum proximum instrumentum sunt , lædit, Melancholia excitatur.

Signa Diagnostica.

Delirium melancholicum ex primario cerebri affectu , est perpetuum,& vt plurimùm vehemens,oculorum obtutus fixus, & signa abundantis melancholiæ in capite, suprà, *part. 1. c. 12.* proposita adsunt:Symptomata contrà,& præternaturale aliquid circa hypochondria, hepar, venosum genus,& cor non animaduertitur. Præcesserunt vigiliæ,cogitationes assiduæ,curæ,aut subitus terror & consternatio,atque aliæ caussæ,quæ caput exsiccare , humorémque melancholicum tandem in eo relinquere potuerunt, vt phrenitis,epilepsia. Sanguis etiam emissus hic signum præbet. Si enim is non est crassus & ater, non in toto, vel corde caussa mali est,sed in Cerebro , nisi forsan membri alterius affecti signa adsint.

Prognostica.

1. Quò materia in capite est copiosior, frigidior, & siccior, eò difficiliùs hoc malum curatur.
2. In morbis melancholicis vere & æstate suspecti sunt humorum decubitus, & vel apoplexiam, vel maniam,vel conuulsionem,vel cæcitatem denunciant, *6. aphor. 56.*
3. A terrore Melancholia profecta primariò , cæteris omnibus est curatu difficilior. Platerus.

Indicationes.

Materia melancholica, quæ in capite spiritus inquinat, similémque dispositionem iis imprimit,& cerebrum ad spiritus melancholicos generandos disponit, est alteranda , & euacuanda: nimirum cùm sit sicca,frigida,crassa,humectanda calefacienda, attenuanda. Hinc medicamentis humorem melancholicum educentibus expurganda. Postea reliquiæ discutiendæ: caput roborandum, & intemperies,ac constitutio eius vitiosa corrigenda,ipsumque ad naturalem statum deducendum. Totius tamen semper simul habenda est ratio.

Auxilia.

Qua ratione autem hisce Indicationibus satisfieri possit, explicatum suprà, *part. 1. c. 12.* vbi de intemperie capitis cum humore melancholico curanda dictum. Ideoque hic pauca saltem addimus.

Et præparantia quod attinet, iis etiam tartarum vitriolatum, vt & crystallos tartari admiscent nonnulli. Verùm etsi in melancholia hypochondriaca locum habere possint, cùm aperiant, & abstergeant: tamen non video, quomodo in melancholia per essentiam locum habere queant , cùm sint frigida & sicca , nec qualitates humoris melancholici corrigant. Exempl. gr.

℞. *Aq. pomor. redolent. borrag.* an. ℥ j. ß. *spir. vel.* ʒ. ß. *syr. de pom. f.* ℥ j M. pro haustu, qui per aliquot dies horis matutinis continuandus.

Purgantia sæpius repetenda sunt. Ad humorem verò melancholicum euacuandum valde efficax est extractum hel-

lebori

lebori nigri, Scrup. j. vel etiam Drach. sem. pondere exhibitum.

Vel ℞. *Aq. borrag. bugloss. fumar.* an. Vnc. j. *extr. soluti v. Andernac.* ℈. j. *helleb. nigr.* Scrup. ß. *syr. de epithymo. borragin.* an. ʒ. iij. M. pro haustu.

Commendatur & puluis Valesci de Taranta, qui infrà, *c.* 11. proponetur.

Vel ℞. *Fol. senæ* ʒ. ij. *epithym. rhabarb. zingiber.* an. ℈ iv. *spec. diarrhod. abbat.* ʒ. j. *cinamom macu. anisi. margarit.* an. ℈ ß. *confection. electuar. de succo rosar. in tabulis* ℥. ij. *sacchar. candi in syrup. violar. concreti*, ad pondus omnium. F. Pulu̇is. Dosis ℈. iv. vel ʒ. j ß. in iusculo.

Vel ℞. *Mass. pil. de fumar. de lapid. Lazuli* an. Drach. ß. *extr. helleb. n. gr* g̃. iv. *ol. maioran.* gut. i. Cum *syrup. rosar. sol.* F. Pilulæ.

Vel ℞. *Extr. pan. hymagogi*, vel *extract. melanagogi Querc.* ℈ j. *helleb. nigr.* ℈ ß. *trochisc. alhand.* g̃. iij. *ol. anisi* gut. ij. F. f. a. Pilulæ.

Quòd si Melancholici neque his, neque alias medicamentorum formas admittere velint, quod sæpe fieri solet, propinetur sequens Decoctum galli decrepiti.

℞. *Rad. polypod.* Vnc. sem. *scorzonera* Drach. ij. *cortic. rad. helleb. nigri præparati* Drach. j *glycyrrh.* Drach. j ß. *flor. borrag. bugloss violarum*, an. P. i. *sem. anisi, fænicul.* an. Drach ß. *passul. minor. lotar.* Vnc. ß. *fol. senæ Alex. s. st.* Drach. v. Ebulliant in iusculo galli decrepiti, & detur iusculum edendum & bibendum.

Verùm purgantibus multis ægri non fatigandi: sed plus commodi ab alterantibus exspectandum.

Alterantia & roborantia interna. In alterando & roborando capite commendantur præcipuè margaritæ, hyacinthus, borrago, bugloss. crocus, rosæ, melissa, doronicum, aromata subtilia, & odorem ac saporem suauem, habentia, vinum album subtile aromaticum.

Commendatur etiam hoc Electuarium.

℞. *Amygdal. dulc. excort.* ℥. i. ß. *nuc. ingland. excort.* ℥. i. ß. *nucl. persicor.* ʒ. i *sem. papau. alb.* ℥ ß *cymi.* ʒ. i. Contundantur & add. *nucu condita* ℥ ij. *margarit. præpar.* ʒ i. *conseru. meliss. betonie. bugloss. borrag.* an ℥. i. Cum *syrup. de cort. citri, & violar.* F. Electuarium, de quo vesperi exhibeatur ℥. ß.

Vel ℞. *Condit. flor. citri. aurant.* an. ʒ. ij. *nuc. Indic.* ʒ. iij. *cort. citri* ℥ ß. *Conseru. fl. nymph. rosar. violar.* an. ℥. i. *borraginis. bugloss.* an. ʒ. ß *flor. laué dul. anthos.* an. ʒ i. *spec. elect. de gemm.* ʒ. ß. *diamosch. dulc.* ℈. i. *conf. alkerm.* ʒ ß. *tinctur. corallior. rubr.* ℈ i. *essentia cinamom.* ℈. i. Cum *syr. de cort. citri, cum moscho*, q. f. F. Conditum, (quod duplici folio auri regi potest) cuius dosis quantitas nucis moschatæ, vel castaneæ.

℞. *Conseru. rosar.* ℥. i. *flor. tunic. pæon.* an. ℥ ß. *violar. nymph.* an ʒ. ij *aq. pom. redolent.* ℥. v. *borragin. bugloss.* an. ʒ. i. ß. *succi granator. dulc.* ℥ j. *cydonior. rec depurati* ℥ ß. Misce, & contund. in mortario marmoreo. Hinc fortiter exprimantur & colentur, Colaturæ add. *tinct. corallior.* ℈. j. *smarag.* ℈ ß *syr. de cinamom. borrag.* an. ʒ vi. M. pro potione, cuius dosis cochlear. ij. manè & vesperi.

Cardanus se solis somniferis potionibus, & lotionibus, at vsu chrysolithi intra octiduum Melancholicos curasse scribit.

Chymici hic præcipuè tincturam, & magisterium Lunæ laudant, de quo infrà, *cap.* 10. Commendant etiam tinct. coralliot. magist. lap. Lazuli, chrysolithi, perlarum, coralliorum, sal crystalli, smaragdi, sapphiri, essentiam macis, essentiam & tincturam croci, sapphiri, smaragdi essentiam anagallidis. E Chymicis nonnulli etiam spir. vitr. & præcipue spir. vitr. Ven. is commendant. Sed non video quàm commodè, cùm alias acida melancholicis sint noxia, & humorem melancholicum, qui per se acidus est, augeant, & exaltent. Nonnulli tanquam specificū commendant sanguinem asini, ex venis post aures tempore verno emissum, si in eo linteola munda, nullo vsu antea infecta, madefiant, & exsiccentur, & postea particula duos digitos lata, & vnum pollicem longa, in aqua fontana maceretur, eáque rer postea manè exhibeatur, & sudor, si fieri potest, prouocetur.

Externa. Si materia adhuc generetur, à perseuerante ibi calida dispositione, tum refrigerantibus & humectantibus, vt violis, rosis, nympheâ, & similibus, quæ odoramenti loco vsurpentur, vtendum; vel caput abluatur decocto rosarum, violarum, maluæ, hordei.

Particulares capitis euacuationes. Particulares quoque capitis, euacuationes instituantur, cùm sensibiles, tum insensibiles. Aperiantur venæ narium, temporum, frontis, post aures, idque aliquoties fiat; imò & in pedibus vena aperiri potest. Sanguini enim permiscetur humor melancholicus, & cum eo commodè euacuatur.

Apophlegmatismus talis instituatur:

℞. *Pyrethri. zingiber.* an. ʒ. i. *sem. staphid. agriæ, erúca*, an. ʒ. ß. *cubebar.* ℈. i. *ambra* g̃. vj. Cum *oxymel simpl.* F. Linimentum palato inungendum.

In nares immittantur sternutatoria ex hellebor. alb. maiorana, nigella, & similibus; & quidem fortiora eligantur.

Commendatur & serum caprinum cum extracto hellebor. nigri, pro errhino.

Efficax est & sequens Puluis sternutatorius:

℞ *Fol. tabac. veri, oleo sem. anisi præpar.* ʒ i. ß. *maior.* an. ʒ. i. *agarici albiss.* ʒ ß. *pulu. fl. lilior. conuall.* ℈. i. *ambra* g̃ v. *moschi* g̃. iij. pro Puluere subtilissimo, cuius parum manè & vesperi naribus attrahatur.

Fomenta & inunctiones fiant ex stœchad. Arab. hyssopo, melissa, thymo, pulegio, flor. chamæmel. borragine, bugloss. quibus addantur malua, althéa, sem. fœnigræc. quæ coqu. in vino subdulci, vel in lacte, vel in iure capitis verucis, aut pulli gallin. & spongiâ decocto imbuta caput foueatur. Ac si papau. capita, aut sol nymphææ addantur in mediocri quantitate, somno conciliando, cuius semper in melancholia curanda Medicus rationem habere debet, vnâ operâ succurritur.

Vel imbuatur spongia ol. calidis, & humectantibus, vt oliu. chamæmel. anethin. lilior. albor. amygdal. dulc. & capiti applicetur.

In primis vtile est stillicidium ex lacte caprino recenti super suturam coronalem factum.

Vtile est & Linimentum ex *oui vitello, & ol. amygdal. dulc.* Vnc. i.

Vel ℞ *Sem. papau. alb. cannabis, granor. iuniper.* an. M. i. *thuris* ℥. ß *nucleor Persicor malor. Armeniac.* an. ℥. iij. Contund. & misc. cum aq. rosar. & flor. sambuci, ac supra totum caput in panno lineo ponantur, idque toties repetatur, quoties exsiccata fuerint.

Nonnulli etiam fonticulos supra suturam coronalem factos commendant. Alij cranij per trepanum apertionem, vt vapores melancholici, & si quid aliud est p. n. in cerebro, euacuetur. Refertque Rondeletius, *meth. curandi morb. c.* 41. quosdam, quibus ex casu, & lapsu cranium apertum fuit, sanatos fuisse, & Sauanorola scribit, quendam ex vulnere sanatum fuisse.

Somni, vt diximus, vtpote qui valde vtilis est in hoc morbo curando, etiam Medicus rationem habeat. Ideóque si ea, quæ antea diximus, non sufficiant, opij grana aliquot cum vnguento populeo misceantur, cóque tempora & nares illinantur. Si contumaces sint vigiliæ, laudan. opiat. gr. iij. exhibere licet. *Somnifera.*

Monet tamen Crato, *consil.* 186. remedia somnifera foris adhibita, etsi plurimùm prodesse videantur, tamen melancholicis non satis tuta esse; quod de fortioribus intelligendum puto.

Amuleti loco, de collo nonnulli suspendi iubent Smaragd. alij corallia rubra, alij lap. Chelidonium.

Diæta.

Diæta ex antea dictis patet. In primis cibus sit boni succi, quo solo, & aquæ dulcis balneo recentem hanc melancholiam Galenus se curasse scribit, 3. *de loc. aff. c.* 7. Si enim cerebri constitutio nondum valde mutata sit, nutrimentum bonum continuò affluens, vitium præsens, & nondum inueteratum corrigere, & balneum aq. dulcis frequens materiam discutere & euacuare potest. Reliqua diæta eadem est, quæ antea, & suprà, *part.* 1. *c.* 12. est proposita.

CAPUT X.

De Amore insano.

Etsi ad caussas, quæ cerebri constitutionem immutando melancholiam inducunt, & quidem ad animi sollicitudinem, & curas, Amor quoque pertineat, & proinde melancholia ex amore immoderato orta, ad eam, de qua modo diximus, melancholiæ speciem referri possit, quia tamen hic animi affectus præ reliquis vehementior est, & peculiare quid obtinet, Medicis plurimis peculiaris capite de Melancholia ex amore orta, seu de Amore Insano agere placuit; quos & hic sequemur, & seorsim de hoc delirio hoc capite agemus: de quo etiam in *Institut. lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 1. *c.* 7. & *ibid. sect.* 2. *c.* 4. quædam diximus. *Amor insanus.*

Amor, Græcis ἔρως est, vnde affectum hunc Barbari *Hereos*, & hoc malo laborantes *Heroticos* nominant, Arabes *Ilisci*. Est autem Delirium melancholicum, ex amore nimio ortum. Non equidem omnes amantes delirant. Etsi enim verum sit Poëtæ illud. *Vnde dicatur.*

Crede mihi, stulto nemo in amore sapit.

& plerique amantes cœco amoris impetu in diuersum à recta ratione abripiantur, & videant meliora probéntque, deteriora sequantur: tamen non semper rectæ rationis vsum amittunt, sed amicorum, imò mentis, & conscientiæ ad meliora hortantis monita sequi possunt, si validiùs paulo affectui huic reluctentur & resistant, & caussas ac occasiones huius mali vitent. Interdum tamen affectus hic tam vehemens est, vt præcipuè si diu duret, hominem ratione quasi spoliet, & ferè delirum efficiat.

Caussa.

Caussa enim huius delirij primaria est impressio fortis rei amabilis, seu Amor, non ille blandus Dei, virtutis, boni, ac honesti, *Caussa amoris insani primaria.*

honesti, parentum, liberorum, imò & coniugum, sed Venereus, quo homines cum ratione insaniunt. etsi enim & hic amor, qui est inter masculum & fœminam, si intra suos limites contineatur, blandus, & suauis affectus sit: tamen si nimius sit, vt Seneca ait, est rationis obliuio, & insaniæ proximus, fœdum, ac minimè conueniens animæ sospiti vitium; turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit, à magnis cogitationibus ad humillimas detrahit. Etenim si hominis, seu viri, seu fœminæ, vel reuerà pulchri, vel qui talis apparet, (est enim quod vulgò dicitur, Amor cæcus) species ex visu, vel colloquiis concepta fortiter memoriæ imprimatur, & imaginationi, ac menti sæpius offeratur; tantum rei amatæ desiderium, & appetitus oritur, vt magna in homine inde fiat mutatio, & præ amore ægri nec somnum, nec cibum capere possint, & animi variis perturbationibus percellantur. Dum enim, vt in *Institut. loc. alleg.* diximus, spem & opinionem consequendi rem amatam concipiunt, in profundissimum sæpè gaudium erumpunt, & præ gaudio multa inepta & stulta agunt, & loquuntur, & periculis se non rarò maximis exponunt. Vbi verò de consequenda re amata desperant, nec mutuum amorem respondere animaduertunt, lugent, dolent, aut etiam irascuntur, interdum etiam violentas manus sibi inferunt. De quibus multa passim apud Poëtas, quæ etsi de amore, qui nondum in delirium degenerauit, dicta videantur: tamen eadem etiam omnino delirantibus ex amore conueniunt. Terentius, *in Eunuch.*

In amore hæc omnia insunt vitia. Iniuria,
Suspiciones, Inimicitiæ, Induciæ, Bellum, Pax rursum.

Et Plautus, *in Mercat.*

Amori accidunt etiam vltrò hæc, quæ diximus,
Insomnia, ærumna, error, terror & fuga,
Ineptia, stultitiáque adeò, & temeritas,
Incogitantia, cupiditas, & maleuolentia,
Inhæret etiam auiditas, desidia, iniuria,
Inopia, contumelia, & dispendium.

In primis verò graphicè incommoda amoris describit Plautus, *in Cistell. act. 2. Sc. 1.*

Credo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum.
Hanc ego de me coniecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines supero atque antideo cruciabilitatibus animi:
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rotâ miser.
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior: ita nullam mentem.
Animi habeo. Vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus,
Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit.
Raptat, retinet, iactat, largitur: quo dat, non dat, deludit:
Modò quod suasit, dissuasit, id ostentat.
Maritimis moribus mecum experitur: ita meum frangit amantem.
Animum: neque, nisi quia miser non eo pessum, mihi vlla abest.
Perdito peruicies!

Imò, vt Virgilius, *Eclog. 8.* ait:

Sæuus amor docuit natorum sanguine matrem.
Commaculare manus; quod à Medea factitatum.

Egregiè quoque insanum hunc amorem descripsit Seneca, *in Hippolyt.*

Torretur æstu tacito. & inclusus quoque,
Quamvis tegatur, proditur vultu furor:
Erumpit oculis ignis, & lassa genæ
Lucem recusant, nil idem dubiæ placet,
Artúsque variè iactat incertus dolor:
Nunc vt soluto labitur moriens gradu,
Et vix labante sustinet collo caput:
Nunc se quieti reddit, & somni immemor
Noctem querelis ducit. attolli iubet,
Iterúmque poni corpus, & solui comas,
Rursúsque fingi: semper impatiens sui
Mutatur habitus: nulla iam Cereris subit
Cura, aut salutis. vadit incerto pede
Iam viribus defecta, non idem vigor,
Non ora tingens nitida purpureus rubor.
Populatur artus cura; iam gressus tremunt,
Tenérque nitidi corporis cecidit decor,
Et qui tenebant signa Phœbeæ facis
Oculi, nihil gentile, nil patrium micant:
Lacrumæ cadunt per ora. & assiduo genæ
Rore irrigantur. ———

Et sunt huiusmodi ærumnarum, quibus amantes affliguntur, pleni Poëtarum libri.

Tot verò curis, ærumnis & sollicitudinibus cùm amantes conficiantur, non mirum est si tandem in melancholiam incidant. Etsi enim amor, vt diximus, in principio species delirij, & melancholiæ non sit, tamen nimia animi sollicitudo, inedia, & vigiliæ, ita & vehementissimi animi affectus, quibus continuò cruciantur amantes, cerebrum refrigerant & exsiccant, humores melancholicos cumulant, & cerebro Melancholicam dispositionem inducunt. Et quidem in principio nihil tale incauti metuunt; dum verò obiectum gratum & delectabile memoriæ nimis imprimunt, & continuò de eo cogitant.

Labitur totas furor in medullas,
Igne furtiuo populante venas.
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas,

vt Seneca, *in Hippolyt.* habet. Ideóque vt idem *ibid.* scribit,

Qui blandiendo dulce nutriuit malum,
Serò recusat ferre, quod subiit, iugum.

Caussæ verò huius delirij remotæ sunt omnia quæ ad amorem conciliandum faciunt. *Caussa remota.* Cùm verò amor sit appetitus, appetitum verò præcedat notitia, & ignoti nulla cupido sit: primus ad amorem gradus est rei notitia, ad quam peruenitur visu, & auditu. Et in primis amoris caussa est obiectum pulchrum, seu reuerà tale, seu tale apparens, vi sui oblatum. Vnde Amor, Græcis ἔρως, ἀπὸ τοῦ εἰσρεῖν, *ab influendo*, quòd ex aspectu per oculos, quasi per fenestras, in mentem hominis influat, dictus putatur & hinc illud est vulgatum, ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίνεται τὸ ἐρᾶν, & illud: *Oculi sunt in amore duces.* Vnde ille apud Virgilium:

Vt vidi, vt perij, vt me malus abstulit error!

Ita Dauid Bersabæ, Dido Æneæ conspectu, amore accensa est.

Vt verò Amor ex visu, seu auditu perceptus; penitiùs sese menti insinuet, & obiectum fortiùs animo imprimatur, multum facit otium, solitudo, lectiones librorum amatoriorum, colloquia amatoria, & frequens cum amico, vel amicâ conuersatio; de quo Seneca, *in Octau.*

Vis magna mentis blandus atque animi calor.
Amor est: iuuenta gignitur luxu, otio,
Nutritur inter læta fortunæ bona.

Et de Otio Ouidius ait:

Hæc sunt iucundi caussa cibúsque mali.

De Philtris.

Cùm verò inter caussas Amoris insani etiam Philtra à multis numerari soleant; de iis hic aliquid dicendum. *Philtra unde dicantur.* φίλτρον, Græcis ἀπὸ τοῦ φιλεῖν, hoc est, *ab amando* deriuatur, noménque ab affectu inditum, quòd scilicet res ea amorem conciliare creditur. Interdum etiam in genere φάρμακον appellatur, de quo postea locus adducetur: vnde etiam Pharmaceutria apud Theocritum, & Virgilium nominata est. Latini Poculum amatorium, Germani *Liebtrank* iisdem ab affectu, & formâ exhibendi nominant; cùm talia in liquidis, & potulentis faciliùs propinari possint. Describique solet Philtrum, quòd sit pharmacum ad amorem conciliandum exhiberi solitum. Quanquam enim à maleferiatis quibusdam etiam quædam actiones, & ceremoniæ Magicæ in eundem finem institui soleant, vt ex Pharmaceutria Theocriti, & Virgilij apparet: tamen de iis hic non agimus. In primis verò, de quo in *Institut. lib. 2. part. 3 sect. 2. cap. 4.* dictum, hic quærendum: an philtra id, quod ipsis tribuitur, præstare, id est, amorem conciliare possint? Cùm verò amor, vt Plato definit, sit desiderium rei placitæ; seu, vt Scaliger, *exerc. 301.* definit, affectus vnionis; hoc quæritur: an philtra talem appetitum, & affectum conciliare possint? Et quidem cùm philtra eâ ratione exhibeantur, vt amorem mutuum concilient, hoc in quæstione est, An ea mutuum erga eum, qui iam amat, amorem in alio excitare possint: seu an is qui amantem non redamat, pharmacis & philtris cogi possit, vt repugnans & inuitus etiam, amantem redamet. Neque enim amor semper mutuus est, sed amatus sæpe se amari nescit; & nonnulli licèt amari se sciant, amantem tamen non redamant: cuius rei exemplum est in Didone & Ænea.

Fieri autem hoc non posse, in *Institut. loc. alleg.* diximus.

Cùm enim amorem rei notitia præcedere debeat, & quidem sub specie pulchræ rei; & ignoti nulla cupido sit: at verò ij, quibus philtra propinantur, sæpe nullo modo cognitum habeant se amari, neque eius à quo amantur, notitiam habeant, multo minùs vt pulchrum agnoscant: nullo modo in amorem philtris pertrahi possunt, quæ notitiam illam conciliare non valent. Imò licèt is, à quo amoris conciliandi gratia philtra propinantur, notus sit: tamen si idem exosus sit, nec placeat, philtra pro odio amorem inducere non possunt; cùm talia pharmaca in corpus quidem agant, in animam verò hominis, agendi nullam potestatem habeant.

Hoc quidem non negamus, Veneris stimulos, & Venereos affectus interdum à talibus medicamentis induci posse: non tamen is appetitus ad certam & peculiarem, quòd hic præsupponitur, personam determinatur, sed promiscuè in obuiam quamque.

Hoc verò experientia sæpè docet, pro amore furorem, & insaniam philtris inducta fuisse; de quo Poëta:

Philtra nocent animis, vimque furoris habent,

Vnde

Vnde & leges Romanorum graues, & capitales pœnas in eos constituunt, qui pocula amatoria aliis exhibent. Plutarchus de L. Lucullo, Imperatore refert, quòd hausto poculo amatorio in furorem inciderit, quo tandem miserè periit. Lucretius Poëta, philtro ab vxore Lucilla, accepto in furorem coniectus, sibiipsi manus violentas intulit. Et talia exempla passim occurrunt, atque aliquot etiam annotauit Schenckius, *lib. 7. obseru.* 30. & 31. Notúmque hîc VVittebergæ fuit ante paucos annos quidam calceolarius, qui philtro accepto multos annos insanus vixit, & tandem in claustro insanus mortuus.

Et sit, vt occurrant exempla eorum, qui philtris in amorem alicuius inducti creduntur: tamen id vel Dæmonis fraudibus factum, qui etsi in hominis animam nullum habet imperium; tamen Dei permissu, vt alios prauos affectus in hominum animis, ita & illum excitare potest, hominumque mentem dementat, & impuris cogitationibus amantium sese associat, atque interim iis, qui philtra exhibuerunt, persuadet, à philtris eiusmodi effectum dependere, atque ita superstitiosam de philtris opinionem in hominum mentibus confirmat, eósque ad malè agendum, & secum colludendum porrò incitat; vel quod philtris adscribitur, conuersationi potiùs, colloquiis amatoriis, & aliis caussis amorem conciliantibus adscribi debet. Ita narratur historia de Rege Macedonum Philippo, qui cùm amore puellæ arderet, & Olympiæ, Reginæ vxori, persuasum esset ab aliis, philtro à puella propinato Regem maritum in hunc amorem pertractum esse, illa puellam ad se adduci iussit, adductam verò cùm & formæ elegantiâ, & morum suauitate excellere videret, suspicione de philtro abiectâ exclamauit: χαιρέτωσαν αἱ διαβολαί· σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ φάρμακα ἔχεις: *Valeant*, inquit, *calumniæ: Tu in te philtra habes*. Vbi vox φάρμακον, vt suprà diximus, pro philtro sumitur.

Signa Diagnostica.

Qui melancholici sunt ex amore, vultum sæpe mutant, & nunc hilaritatem, nunc tristitiam præ se ferunt; & in primis, si amici, vel amicæ mentio fiat, vel is, aut ea visui obiiciatur, non solùm in vultu, sed & in pulsu mutatio deprehenditur; quo modo Galenus, *de præcogn. ad Posthum. c. 6.* mulierem quandam ex amore ægram esse deprehendit, & ab Erasistrato Medico, Antiochum Seleuci Regis filium, Stratonicæ nouercæ amore ægrotare deprehensum esse, refert Valer. Maximus, *lib.* 5. *c.* 7. Ideoque si Medicus tale quid de ægro suspicetur, neque is ob verecundiam animi affectum prodere velit, Medicus tangat pulsum, & curet vt amicæ, vel amici mentio fiat, vel de eo nuncium, aut epistola afferatur: aut is, vel ea ex improuiso ægrotanti afferatur. Tum enim ad mentionem, vel adspectum eius non solùm faciei color, sed & pulsus mutabitur. Pulsus equidem amantibus nullus proprius est, & peculiaris; sed turbatus saltem, vt neque naturalem æqualitatem, neque ordinem seruet. Sic etiam si carmina amatoria, vel sermones, aut cantilenas amatorias audiant ægri, vel in hilaritatem & risum, vel in tristitiam & fletum soluuntur, in risum quidem, si se in gratia amicæ esse existimant; in fletum, si repudiatos se opinantur. Facies amantium pallet, vigiliæ vigent, corpus contabescit, oculi intra orbitas conduntur, & graues sunt, ob spirituum defectum. In sermonibus, gestibus & actionibus decorum non obseruant amantes, & multa præter τὸ πρέπον loquuntur, & agunt, & in iis grauitas nulla, quæ debeat, apparet; de quo illud:

Non benè conueniunt, nec in vna sede morantur.
Maiestas & Amor.

Et ita homines immutantur ex amore, vt Terent. *in Eunuch.* ait vt non cognoscas eosdem esse. Et effectûs amoris, & quantum ex iis corpus immutetur, antea etiam in caussis diximus; vt exemplis etiam in *loco alleg.* ex Galeno, *lib. de præcognit. ad Posthum. c.* 5. Valerio Maximo, *l.* 5. *c.* 7. Amato Lusitano *curat. medic. centur.* 3. *curat.* 56. Francisco Valleriola, *l.* 2. *obseruat.* 7. docuimus: qualia etiam passim in historiis, & Poëtis occurrunt. Medea, filios discerpit, impotentia amoris, vel zelotypiâ in amatum Iasonem. Dido sibiipsi manus violentas infert, vehementiâ amoris in Æneam victa. Hercules effœminatus turpiter seruiuit Omphalæ. Samson amore superatus arcana sua cum suo maximo damno amicæ reuelauit. Salomon, omnium hominum sapientissimus, amore mulierum victus, Idololatriam committit. Notatu etiam dignum est, quod Cornar, *lib.* 1. *consult. Medic. c.* 3. refert, se vidisse, Nobili cuidam iuueni, qui puellæ, cuius nuptias ambiebat, in mensa assidebat, subitò venam in temporibus prope aurem spontè apertam fuisse, & copiosum sanguinem ex ea profluxisse. Quosdam ob repulsam, vel amicæ discessum subitò mortuos esse, refert Marcell. Donatus, *de histor. Med. mirab. lib.* 3. *c.* 13. vbi plures magni amoris historias recenset.

Prognostica.

In principio quidem malum hoc curatu difficile non est: si verò radices agat, vel in maniam degenerat, vel ægri marasmo, & tabe consumuntur, vel sibiipsis violentas manus inferunt.

Curatio.

Initiò ergo, vbi constitutio cerebri nondum adeò immutata est, saltémque vanis illis cogitationibus torquentur amantes, malo statim resistendum, &, vt Ouidius habet,

Dum licet, & medici tangunt præcordia motus,
Si piger, in primo limine siste pedem.
Opprime, dum noua sunt, subiti mala semina morbi.

Et,

Dum nouus est, cœpto potiùs pugnemus amori:
Flamma recens paruâ sparsa recedit aquâ.

Ideóque fugienda solitudo, & amicorum colloquiis & conuersatione, animus amore æger à mœstitia, & vanis illis cogitationibus ad hilaritatem auocandus, & quibus fieri potest modis oblectandus, & de re amata cogitationes excutiendæ, & virorum grauium admonitionibus æger ad mentem meliorem adducendus, monstrandúmque quàm absurda, inepta, & genere ac conditione indigna agat; atque ea quæ amatur, omnibus modis exosa reddendis, eiúsque vitia, seu corporis, seu animi exaggeranda. De quibus tamen multa præcipere potiùs Ethici est, quàm Medici. Et extant hac de re non pauca apud Ouidium, *in lib. de remedio amoris*, Ideóque plura hîc non addimus. In primis fugiendum otium: nam, vt idem Ouidius habet:

Otia si tollas periêre Cupidinis arcûs,
Contemptaque iacent, & sine luce faces.
Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes:
Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.
Quàm platanus vino gaudet, quàm populus vndâ,
Et quàm limosâ canna palustris humo:
Tam Venus otia amat: Finem qui quæris amori,
Cedit amor rebus: res age, tutus eris.

Hinc tres Deus Amori inuictas esse Poëtæ tradunt; Mineruam, Dianam, Vestam.

Si verò malum ita radices egerit, vt admonitionibus vix ampliùs locus sit; modo *cap. præcedente* proposito æger curandus.

Et si ex Veneris appetitu, & seminis abundantia tale malum ortum habeat, vxorem, vbi res fert, ducere commodissimum est; cùm, etiam ex Apostoli consilio, *melius sit nubere quàm vri*: aut, si res id non ferat, medicamenta Venerem sopientia, & semen exstinguentia exhibenda. Inter quæ commendatur sem. agni casti, rutæ portulaca, mentha, camphora (quod tamen Scaliger, *exerc.* 104. *s.* 8. negat) sem. coriandr. lactucæ. Folia etiam salicis trita, & pota Venerem imminuunt, & si sæpe vsurpentur, planè auferunt. Idem verbena præstare dicitur, atque etiam gestata Venerem exstinguere. Idem præstare lapidem topazium in annulo gestatum scribunt. In primis saccharum Saturni, quòd Venerem imminuit, & si sæpius vsurpetur, virilitatem tollere potest.

De Mentha procul dubio hinc ortum prouerbium: *Mentham tempore belli neque serito, neque edito*. Quod quamvis inde natum putat Aristoteles, *sect.* 20. *problem.* 2. quod, quia corpus refrigerat, animositati & fortitudini sit aduersa: tamen quia mentha frigida non est, hæc potiùs huius adagij caussa videtur, quòd Mentha Venerem extinguit; quod ipse, *loc. alleg.* concedit Aristoteles. Cùm enim belli tempore multi pereant, & proinde nouo milite & ciue, qui mortuis succedant, opus sit, ad eam rem liberorum propagatione opus est, quam Mentha, vtpote semen extinguens, impedit, & proinde eo tempore inutilis est.

Hinc commendantur hæc medicamenta:

℞. *Trochiscor. de camphora menth. sicca*, an. ℨ j. *sem. agni casti* ℨ ß. Cum *syrup. nymphaa*. F. Pilulæ.

Vel ℞. *Menth. sicca, sem. agni. casti, nymph.* an. ℥ j. *rasur. eboris, corall. rubr.* an. ℨ ß. *sacchari alb. in aq. nimph. dissolut.* ℥ iij. Fi. Rotulæ.

Vel. ℞. *Sem. lactuc. portulac. coriandr. menth. sicca*, an. ℨ j. F. Puluis.

Cui si addantur sacchari ℥ iij. vel iv. in aq. nymph. vel menthæ dissolut. F. Rotulæ.

Aqua Castitatis, vt appellant:

℞. *Aq. menth. chelidon. menth. lilior. conuall. lilior. albor. nymph.* an. ℥ j. Miscc. Dosis ℥ ij. vel iij.

Diæta.

Victus sit tennis; cùm sine Cerere & Baccho frigeat Venus: & hic etiam locum habeat oraculum Saluatoris: *Hoc genus Dæmoniorum non eiicitur nisi precatione & ieiuniis.* Diæta.

Videantur de hoc affectu etiam Langius, *lib.* 1. *Epist.* 24. Valesc. de Taranta, *lib.* 1. *cap.* 11. Forestus, *lib.* 10. *obseru.* 29. & 30. In primis verò eruditè & prolixè de insania ex amore tractat Fr. Valleriola, *obseru. lib.* 2. *obseru.* 7. qui ibi videatur.

Cura furoris ex philtris.

Quamprimùm cognitum habetur, vel suspicio est, philtrum datum esse, statim ipsi occurrendum, ne venenum, in quod philtra degenerant, cor petat, & hominem iuguler. Primò itaque necessaria sunt vomitoria, vt sunt aq. benedicta, elect. vitri Antimonij Crollij, Aurum vitæ, & similia; quibus semper addendum aliquid alexipharmacorum, ceu sunt lap. *Cura furoris ex philtris.*

Bezoar,

Bezoar, terra sigillata, aqua theriacalis, mithridatica, &c. Ægro quidam radicem asari contusam exhibuit, quâ sumptâ multum euomuit, & ita pristinæ sanitati restitutus est, vnde radix hæc mirè commendatur.

A sumpto vomitorio statim prouocandus sudor cum aqu. acetosæ, cardui benedict. angelicæ, betonic. præseruatiuâ aliquâ, aqu. Mithridatica, theriacali, spr. theriacali, spir. Tartari compos. Andernaci, terra sigillata; quibus admisceri possunt elixir propriet. mater. perlarum præparata, vel eius magisterium, succinum album præparatum.

℞. *Aq. acetos. card. ben.* an. ℥. j. *terræ sigill. Siles.* ℈. j. *matr. perlar. præpar. succini albi præpar.* an. ℈. ß. *lap. bezoar.* gr. ij. *mixtur. simp.* ℈. ß *aq. theriacalis* ʒ. j *syr. acetos. citri.* ℥. ß. M. pro Haustu.

Vel ℞. *Aq. plantag. cardui bened.* an. ℥. j. ß. *theriacal.* ʒ. ij. *terræ sigill.* ℈. j. *C. C. præparati* gr. xv. *sal. absinth.* ℈. ß. *extr. gentianæ* gr. iv. *spir. vitri.* gr. vij. *syr. de succo acetosæ* ʒ. iij. Misce pro Haustu, quæ dosis per aliquot dies manè vacuo ventriculo repetenda, donec sudor largus consequatur, & alleuiationem aliquam percipiat æger.

Postea per aliquot dies exhibeatur tale Decoctum.

℞ *Succi meliss. recent. hyperic.* an. ℥. ij. *extr. rad. vincetox.* ʒ. ß. *lap. magnetis boni, & ferrum trahentis.* ʒ ij. *mellis despumati,* q. s. F. Electuarium, cuius ʒ. j. vel ʒ. j. ß. ieiuno ventriculo exhibenda, donec remittat malum. A meridie quotidie exhiberi potest aliquid de tinctura coralliorum, à gutt. vj. ad x. vel Haustus de emulsione cannabina sequ.

℞. *Sem. cannabis* ℥. j. *vini albi generosi* ℥. ix. F. contundend. Emulsio, cui adde *margarit. præpar.* ʒ. ß. *pulu. sem. hyperic.* ℈. j. *lap. chrysolith.* ℈. ß. *bezoar.* gr. iij. Misc. pro 3. dosibus.

CAPVT XI.

De Melancholia per Consensum Cordis & Totius.

Melancholia per consensum.

VAlde-cognata, & proxima Melancholiæ ex primario cerebri affectu, est Melancholia, quæ fit consensu cordis, & totius, adeò vt nonnulli, eam quæ fit cordis vitio, spiritus vitales melancholicos ad spiritum animalium generationem suppeditantis, ad melancholiam per primarium cerebri affectum referant. Nos ad melancholiam per consensum referre malumus; cùm cerebrum saluum esse possit, & spiritus animalis melancholicus saltem ob errorem externum, seu materiæ vitio generetur. Hoc tamen verum est, si spiritus & sanguis vitalis impurus diu ad cerebrum affluat tandem ipsum cerebrum dispositionem melancholicam inde contrahere.

Caussa.

Caussa.

Melancholiæ huius causa est humor melancholicus, & spiritus vitalis similis in toto abundans: & quidem nunc purus, nunc cum alio humore mixtus.

Continetur autem iste humor melancholicus in venæ cauæ, vt & arteriæ magnæ ramis, sicut ille qui melancholiam hypochondriacam excitat, in ramis venæ portæ continetur: vnde & delirium hoc continuum est, non verò per vices infestans, vt in melancholia hypochondriaca accidere solet; licèt quasdam exacerbationes habere possit, quales etiam in febribus continuis fieri solent.

Colligitur verò iste humor præcipuè ob intemperiem cordis frigidam & siccam. Cùm enim cor, si sit frigidum & siccum etiam intra sanitatis limites spiritus tales gignat, ob quos homo est tristior, & timidior: probabile est multò magis si intemperies illa iam morbosa fiat, quòd spiritus tales generabuntur, quorum ratione ægri etiam sine caussa externa timidi, & tristes reddantur. Cor enim frigidum & siccum tam subtiles, vt par est, & tam calidos spiritus non generat. Hi ergo ipsi ad melancholiam apti sunt, & cùm spiritibus animalibus præbeant materiam, eiusdem generis spiritus animales inde generabuntur, id est minùs calidi, crassi, impuri, & vno verbo Melancholici.

Et cùm Cor officina sanguinis, & spiritus vitalis sit, & ad temperiem totius corporis mutandam, maximam vim habeat, temperiémque cordis temperies totius sequatur: intemperies hæc & constitutio p. n. cordis, toti corpori communicatur. Facit tamen etiam sæpe ad melancholiam totius corporis constitutionem inducendam hepar, & lien, si eorum vitio sanguis melancholicus generetur. Et quidem non solùm hepar frigidum & siccum, verùm etiam calidum & siccum ad humoris melancholici generationem facit. Cùm enim hepar tale sanguinem adustum & crassum generet, vbi calor exspirat, & crassiores partes in liene hærent, sanguini melancholico præbetur materia. Neque tamen ob id melancholia, & mania easdem planè caussas habent, & confunduntur. Nam in melancholia quidem humor esse potest adustus, sed caussa exurens iam cessauit, calor desiit, & humorem frigidum & siccum post se reliquit: in mania verò causa adurens adhuc durat. Interdum tamen accidit, vt mistus quasi affectus ex mania & melancholia, excitetur, & æger aliquo temporis spatio maniacus sit, alio melancholicus: dum scilicet humores sunt adusti, sed ampliùs caliditatem notatu dignam non obtinet.

Et quidem ista cordis, & viscerum, imò totius corporis intemperies, & melancholica constitutio, nonnunquam à parentib. in liberos deriuatur, & tum inter morbos hæreditarios melancholia numeratur. Si etiam quis corporis constitutione melancholicâ est, faciliùs hoc morbo corripitur. Hinc graciles, nigri hirsuti, præsertim cum pilis crassis, & nigris, & qui venas latas habent, faciliùs melancholia corripiuntur. Nec tamen alij, qui eam corporis constitutionem non habent, sed corpore sunt molli, albo, aut rubro, à morbo hoc planè immunes sunt; sed si caussæ, quæ iam enumerabuntur, adsint, aut præcesserint, in omnib. omnino corporibus, cuiuscunque constitutionis, melancholicum delirium hoc excitari potest: quod ipsa experientia testatur.

Secundò etiam in quacunque corporis constitutione melancholiam generant curæ, tristitia, subitus terror & consternatio, metus, quæ sanguinem in toto corpore mutare possunt; nimia animi intentio, & rerum difficilium, vel impossibilium inuestigatio, nimia exercitatio, & labores, vigiliæ, ieiunia: quæ omnia humidum radicale, & corpus absumunt & exsiccant. Faciunt quoq; hue febres acutæ, & diuturnæ, humores in corpore adurentes & siccantes, cibi item crassi, & sanguini melancholico generando apti, quales sunt caro bubula, ceruina, hircina, aprugna, pisces marini & grandes, & alij cibi sale & fumo conditi, ac indurati, brassica, lentes, legumina, panis furfuraceus, vel ex panico, milio, fabis coctus, caseus vetus, vina crassa, nigra, cereuisia crassa. Facit quoque ad melancholiæ generationem aër crassus, & turbulentus, frigidus, siccus, vel etiam siccus adurens, vt æstas calida & sicca, quæ humores adurit. Quamuis enim ea potius bilem, quàm melancholiam gignat: tamen superueniens frigiditas autumni id impedit, & materia adusta & crassa in melancholiam degenerat, vnde quartanæ autumno sunt familiares: & inter anni tempora ad hunc morbum autumnus commodissimus est. Cumulant quoque humorem melancholicum in toto corpore caussæ, quæ eum in corpore detinent; vt vitium aliquod lienis, ob quod sanguis à feculento humore non expurgatur, atque hinc in vniuersum corpus redundat; hæmorrhoidum etiam, & mensium suppressio, ob quam sanguis talis retentus in totum corpus redundat, illúdque inquinat.

Cùm verò multi humore melancholico abundent, nec tamen delirent: delirium non generatur, nisi humor iste cerebro communicetur, & spiritus tenebricosi, & melancholici inde reddantur: quod fit in primis ob animi affectus, studium, curas, sollicitudinem, quibus is ad cerebrum rapitur. Interdum tamen & Dæmones hanc occasionem arripientes, Deo permittente, sese huic corporis constitutioni associant, & omnis generis tristes, absurdas, & prauas cogitationes homini suggerunt; vnde Melancholia balneum Diaboli vulgò nominari solet.

Signa Diagnostica.

Si à totius corporis venis ad caput humor melancholicus transmittatur, erit delirium continuum, quod tamen aliquas interdum exacerbationes, vel remissiones habet, nihil verò insigne p. n. circa hypochondria apparet, aderúntque melancholiæ in toto corpore abundantis indicia, & æger vel ab ipso ortu corporis constitutionem melancholicam obtinet, est fuscus, macilentus, niger, hirsutus; vel si naturâ talis non sit, præcesserunt caussæ melancholiam multiplicantes, siue eam generent, siue detineant, febres acutæ, diuturnæ vigiliæ, cura, & similes antea enumeratæ. Hinc nonnunquam corpore molli, albo, vel rubro, vel etiam biliosi melancholici fiunt, si præcesserint curæ, vigiliæ, cibus prauus, melancholicum succum generans; hepar, & cor ex morbo aliquo ad melancholiam generandam disposita sint, præcesserint febres diuturnæ, mensium vel hæmorrhoidum suppressio. Quæ omnia confirmantur sanguinis phlebotomiâ emissi inspectione, qui melancholicus apparet, si talis in toto redundet. *Melancholia per consensum signa.*

An autem humor melancholicus purus & simplex sit, an cum alio mistus, deprehenditur ex iis, quæ antecesserunt, & effectibus. Nam si ea præcesserunt, quæ simplicem humorem melancholicum tantùm generare valent, vel quacunque ratione eum in corpore colligere, si ægri constitutio & temperatura sit melancholica, color plumbeus, nulla præcesserit febris diuturna, vel ardens, aut cordis, vel hepatis caliditas, vel siccitas nimia, quibus humores aduri solent, cum delirio metus & tristitia sit insignior: à puro humore melancholico delirium est. *Humoris melancholici simplicis & misti signa.*

Si autem humor alius admistus sit præcesserunt caussæ cum humore melancholico etiam sanguinem, bilem, pituitam, vel atram bilem generantes, & symptomata quoque nonnihil variant. Nam si sanguis admistus sit, delirium interdum fit cum risu; si pituita, delirium est mite, cum obliuione & pigritia, metus ac mœror valde excedunt; si bilis admista sit, delirium est cum ira, & excandescentia aliqua; si bilis atra, delirium est maniæ proximum.

Diabolum verò se immiscere melancholiæ, patet ex eo, quòd ægri ea quæ antea ignorabant, proferunt, futura prædicunt, arcana patefaciunt, linguis, quarum ignari antea fuerant, loquuntur, & alia supra captum & ingenium proferunt. Quamuis enim ex morbo, vt suprà diximus, dispositio aliqua cerebro induci possit, quæ ingenium augeat, & hominem quàm antea prudentiorem vel sapientiorem reddat: tamen si ea proferat æger, quæ planè supra eius captum sunt, ad causam naturalem id referri non potest. *Diaboli melancholiæ se immiscentis signa.*

Prognostica.

1. Prognostica, quæ suprà de melancholia in genere enumerata sunt, etiam hîc locum habent. In specie huc pertinere videntur, *aphor. 11. sect. 6. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides superuenientes bonæ sunt.* Et *aphor. 12. sect. eiusdem: Insanis si varices vel hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio.*

2. Melancholia per consensum, seu totius, seu partis alicuius, tandem melancholiam per essentiam sæpe degenerat.

Indicationes.

Humor melancholicus cùm in toto, tum in capite consistens primò præparandus, & deinde euacuandus. Omnium verò primò si sanguis abundet, & humori melancholico mistus sit, is euacuandus, & si cordis, vel alterius membri, hepatis putà, vel lienis vitio, aut generetur, aut cumuletur, & detineatur in corpore humor melancholicus, morbus illius membri curandus. Inprimis autem melancholia à capite reuellenda. Multi enim sunt, qui humore melancholico abundant, nec tamen delirant, & melancholici fiunt, cùm humor iis caput non occupet. Tandem caput & cor alterandum, & roborandum.

Curatio.

Venæ sectio. Si ergo sanguis redundet, præmisso clystere, vel leni pharmaco purgante, vena aperiatur in brachio, in primis sinistro, & pro eius redundantia, & viribus ægri sanguis euacuetur, præstátque ob spirituum necessitatem paulatim, & partitis vicibus sanguinem detrahere. Atque præcipuum ad curationem melancholiæ, & maniæ remedium, venæsectionem esse, censet Platerus, scribitque, se longâ obseruatione didicisse: innumeros hac ratione sanatos fuisse a Chirurgis quibusdam, vel aliis, qui hisce morbis sanandis operam dabant, qui vigesies, & sexagesies quoque venas tundendo, insanos penitus, & melancholicos ita restituerunt, vt postea sani adhuc longam vitam vixerint, qui in vena certa eligenda nihil laborarunt, sed nunc brachij, nunc pedis, hanc illamue, nunc alibi, sine discrimine, aperuerant: quod remedij genus & ipse, sed maiore curâ & prouidentiâ, ac methodicè, præmissis semper alui purgationibus, vsurpauerit. Is enim non solum venam aliquam patentem in brachio eligit, sed & saluatellam sinistræ manus, & in pedibus quoque malleoli venam, & Saphenam dictam; præcipuè si menses non rectè fluant, vel quæ ad pollicem pedis excurrit, secat; varices quoque si in cruribus, aut alibi appareant, cùm magnam eiusmodi materiæ melancholicæ copiam contineant, aperiendas censet, tandémq; frontis & narium venas. Quæ omnia de repetita venæsectione, etsi in primis de maniâ vera esse non dubitem, habent tamen suo etiam modo locum in melancholia, præcipuè in melancholia, quæ ex terrore, vel metu subito, & ex improuiso accidente oritur, quæque tam fortem in spiritibus, & humoribus, ac cerebro ipso impressionem facit, vt ægerrimè, nisi tota sanguinis massa exhauriatur, curari possit. Habétque, vt Crato ex sententia Montani loquitur, humor melancholicus seminarium ignis in se, quod aliàs magis, aliàs minùs intenditur, & cùm efferuescit, in maniam degenerat. Aliquâ tamen cautione opus est, ob timorem & mœstitiam, quibus plerique melancholici perpetuò afficiuntur, ob spirituum, quibus maximè opus habent melancholici, dissipationem, suffocationem, & imminutionem, ne nimiâ sanguinis euacuatione spiritus exhauriantur, & vires deiiciantur. Cognoscit autem facilè Medicus, quid in hoc melancholiæ genere agendum sit, si caussas, ob quas humor melancholicus genitus, aut collectus est, consideret. Si enim hepar, ob intemperiem calidam & siccam, talem humorem generet, aut sanguinem in corpore abundantem exurat; aut eadem totius corporis intemperies ab internâ, vel externâ causâ contracta præterea aut à subita consternatione malum ortum habeat, hæmorrhoïdes, vel menses suppressi sint: sanguinem audaciùs pro copia, & viribus ægri, & quidem ex pluribus venis, per interualla tamen, euacuare licet. Si verò vigiliæ, curæ, inedia, amor, & similes caussæ sanguinem spiritúsque absumentes præcesserint; vel nulla, vel parcior sanguinis euacuatio instituenda.

Quænam vena secanda. Aperiatur autem primò Interna, aut Mediana, vel, quod commodius videtur, sinistri brachij vena; & quidem latiore foramine, vt sanguis crassior etiam effluat. Diligenter enim hic attendendum, ne crassior sanguinis melancholici pars intus relinquatur, subtilis verò, & vtilis euacuetur. Monet quidem Galenus, si sanguis effluens non sit melancholicus, statim supprimendum esse. Verùm monent hic alij, sæpe accidere, vt licèt sanguis primò subtilis exeat, crassus tamen postea sequatur. Hinc vena in talo aperiatur. Aut si venam sæpius aperire non licet, vena in talo statim aperiatur; cuius apertionem in hoc morbo maximè vtilem esse, experientia docet. Reuellit enim à capite promptiùs, & sanguinem crassiorem ad inferiora tendentem facilè euacuat. Et si ex mensium, & hæmorrhoïdum suppressione malum hoc proueniat, consueta euacuatio reuocanda; non tamen statim id in principio morbi tentandum, sed priùs plenitudo in toto demenda, ne medicamenta; quæ euacuationes illas prouocant, cùm sint calida & sicca, malum augeant. Per venæ tamen in talo sectionem, statim sanguinem ad consuetum euacuationis locum reuocare nihil prohibet, nisi forsan tanta copia sanguinis ex suppressione eius sit cumulata, vt consultiùs sit primò in brachio venam aperire. Si æger etiam crurum venas amplas habeat, quæ varicibus similes sint, hirudines iis affigere vtile est.

Præparantia. Sanguinis euacuatione peractâ, ad præparationem materiæ melancholicæ accedendum, quæ per dies nunquam pauciores quàm quatuor, interdum etiam octo continuanda est. Dictum verò antea, ad humorem melancholicum requiri calefacientia, humectantia, & attenuantia, qualia suprà *part. 1. c. 12.* sunt proposita, quæ vnâ operâ humorem melancholicum in cerebro, corde, & toto præparare & alterare possunt.

Exemp. g.

Syrupi & potiones. ℞. *Syrup. de succ. borrag. bugloss. de epithym.* an. ℥. ß. *aq. scolopendr. borrag.* an. ℥. j. ß. Misce pro vna dosi, & sic pro reliquis.

Vel ℞. *Rad. fœnic. scorzonera. bugloss.* an. ℥. *polypod. q. cort. tamarisc. rad. cappar.* an. ʒ. iij. *sem anisi fœnic.* an. ʒ. j. ß. *citri* ʒ. ij. *fol. capill.* ♀. *scolopendr. meliss. lupuli, thymi,* an. M j. *flor. borrag. bugloss. violar.* an. P. j. *passular. exacinat.* ℥. j. *glycyrrhiz.* ℥ ß. Coq. in aq. s.

Colat ℞. ℥. xvj. add. *syrup. de epithymo, de pomis, de succ. borrag. byzant. simpl.* an. ℥ j. ß. Misc. pro 4. vel 5. dosibus.

Vel ℞ *Rad. polypod. q. asparag. fœnic.* an. ℥ j. *helenij, bugloss. cort. tamarisc. rad. cappar. fraxini,* an. ℥. ß. *herb. bugloss. borrag. lupuli, melissa, thymi, epithym. capill. Ven.* an. M. j. *sem. fœnicul. ocymi caryophyllor.* an. ℥. ij. *flor. borrag. bugloss. violar. genist.* an. P. ij. Coq in sero lactis, & sub finem adde *succ. pomor. dulc. melissa. fumaria,* an. ℥. iv.

Postea colentur, & saccharo colatura dulcoretur: vel addatur syrup. de pomis, bugloss. de cortic. citri, an. q. s. & cinamom. condiatur.

Electuaria. Non solùm autem syruporum, vel potionum formâ præparantia exhiberi possunt, sed & formâ conseruarum, & electuariorum, qualia postea inter alterantia & roborantia proponentur. Et vt faciliùs talia in corpus distribuantur, aliquid syrupi, vel aq. conuenientis, aut iusculi gallinæ, post sumptum tale medicamentum, haurire vtile est.

Exempl. g.

℞. *Conseru. bugloss. borragin. fumar. rosar.* an. ℥. j. *spec. diamarg. frigid. diambr. dianthos, pliris archontici,* an. ʒ. j. *cort. citri cond.* ʒ. vj. Cum *syrup. de pomis.* F. Electuarium, cuius manè, & ante cœnam ℥. ß. exhibeatur aliquot diebus, cum syrupo, vel aq. conueniente, aut iusculo.

Atque hæc humoris melancholici præparatio omnino necessaria est, & sæpe satis diu continuanda. Etsi enim humor hic putridus non sit propterea propriè non crudus, nec ob cruditatem coctionem hic moliri necessarium sit, vt in *Institut. lib. 5. part. 2. sect. 1. cap. 7.* dictum: tamen alia de caussa præparatio necessaria est. Etenim cùm hic humor sit crassus, siccus, terrestris, & omnino contumax, ac vt Platero placet, malignitatis quid obtineat, non temerè ipsum purgantibus agitare decet. Aliàs enim, & nisi præparatus sit purgantium, præsertim validiorum, vsu exacerbabitur, vt cancer medicamentis, quæ digerendi & abstergendi vim habent. Itaque priùs mitior reddendus humectantibus & attenuantibus medicamentis.

Nectar Varignanæ. Varignana inter præparantia laudat sequens vinum, non solùm in melancholia sed & in aliis morbis melancholicis, atque eo solo quartanas se curasse scribit:

℞ *Epithym. follicul. sen. flor. borrag.* an. ℥ ß. *cinamom.* ℥. ij. ß. *cassia. spica. macis, cardamom.* an. ℥. ß *zingiber. caryoph. sem. anisi,* an. Vnc. ij. sem. F. Nectar cum vino subtili, cuius dosis manè cyathus vnus. Quia tamen potus hic parum humectat, conuenire videtur in eâ tantùm melancholiâ, quæ sine caussa calefaciente orta est.

Imò non solùm hisce præparantibus humorem melancholicum præparare necessarium est: sed vtile quoque dum præparantia ista vsurpamur, tertio, vel quarto quóque die clysterem emollientem, & humectantem, quique humores ad aluum blandè alliciat, inicere. Humor enim melancholicus terrestris, piger, & pertinax est, vt nisi egregiè humectetur, & attenuetur, medicamentis purgantibus non cedat.

Parentur autem tales clysteres ex parietar. malua, althæa, mercuriali. violaria, branca vrsina, chamæmelo, melilot. sem. anisi, lini, polypod. passulis, glycyrrhiz. cum melle rosar. & violar. cassia, electuar. diacatholic. & modico hieræ pictæ, ol. violar.

Vt ℞ *Rad. althæa. polypod. q.* an. ℥. ß. *parietar. mercurial. malua, violar.* an. M. j. *flor. chamamel.* M. ß. *sem. lini* ℥. ß. *passular. maior. exacinat.* ℥. ij. Coq. in aq. s.

Colat. ℞. ℔. j. *cassia, electuar diacathol.* an. ℥. ß. *ol. violar* ℥ ij. *chamamel.* ℥. j. *vitell. ouor.* n. 1 F. Clyster.

Præparantibus talibus præmissis ad purgationem accedendum, quæ melanagogis instituatur, qualia sunt *sena, epithym. polypod. radix gialapa* quibus *syrup. violar. solut. & manna* addi possunt, *helleborus niger, lap. Lazuli, & Armenus, electuar. diacathol. diasena, confectio Hamech. pilula de fumar* &c.

De confectione Hamech tamen hoc loco notandum, eam à Medicis nonnullis improbari. De ea enim Soleñander, *sect. 5. consil. 25.* scribit: *Hamech, inquit, in sua confectione mirificam farraginem contulit, & non decoquenda decoxit, longéque dissimilia simul confudit, tandémque confecit horrendã confectionem sine vlla Medicorum arte, quæ nulli grata esse potest. Nihil*

dico

dico de acribus ſcammonio, & colocynthide, medicamentis admiſtis. Idem fere ſentit Rondeletius, *in Pharmacop. officina*, vbi eandem ſaltem ad ichores prauos humorum vtilem eſſe docet. Eandem confectionem improbat Fernelius, vt & Steeghius *Medicina pract. lib.* 1. *c.* 14. Et reuera non videtur ſatis commoda confectio, præcipuè ob myrobalanorum, quæ conſtringunt, copiam. Etſi enim Arabes iis frequenter vſi fuerint, recentes tamen habuerant, quibus nos deſtituimur. Et commodiùs omnino, ſi cui eâ vti libeat, ad ichores prauos, & hinc ortam ſcabiem, & ſimiles cutaneos affectus, quam ad melancholiam vſurpatur.

Verùm de purgatione hic rectè inſtituenda Autores non conſentire videntur. Aliqui enim fortiora purgantia planè reformidant: ſcribitque Crato, *Conſil.* 174. ſe multos melancholicos curaſſe, licet vere affirmare poſſit, ſe nunquam lapide Lazuli, vel ſcammonio vſum fuiſſe. Ideóque ex Meſuæ ſententia cenſet, iſtum gradum eſſe ſapientiæ, ne ad medicinas fortes deueniamus, niſi vbi debiles non conducunt. Et cum eo faciunt alij quidam, qui experientia teſte affirmant, fortioribus medicamentis humorem melancholicum deteriorem & ferociorem reddi. Contrà, Antiquos in curanda melancholia helleboro, & fortiſſimis medicamentis purgantibus vſos eſſe conſtat; quos & Recentiores quidam imitantur: neque id ſine cauſſa facere videntur, cùm humor pertinax ſæpe mitioribus remediis non cedat, ſed fortiora requirat. Ne ergò in curando hoc morbo Medicus vel timiditatis, vel temeritatis audaciæ crimen incurrat, rem hanc diligentiùs perpendat. Diſtinctione verò hoc negotium expediri poteſt. Primò inter initia non fortiora, ſed leniora medicamenta vſurpentur, poſtea verò, vbi humor iam ſatis præparatus eſt, ad fortiora progrediendum. Deinde origo humoris melancholici conſideranda. Nam ſi ex abundantia ſanguinis, hepatis, vel alterius membri calore, aut externa cauſſa calefaciente humor melancholicus ortum habeat, à fortioribus, & vehementioribus purgantibus abſtinendum; cùm medicamenta talia ſocia ſe cauſſæ melancholiam generanti præbeant, humoremque melancholicum, qui in ſe ſeminarium ignis continet, vt antea ex Cratone dictum, ferociorem reddant. Tunc ergo mitiora medicamenta, quibus Crato ſe melancholicos curaſſe refert, vſurpanda: modò ſine electiue purgantia, & ea quantitate exhibeantur, vt humorem melancholicum non ſolum agitent, ſed etiam educant. Ægri enim damnum, quod ex humorum agitatione accidit, maius eſt, quam commodum ex leni, & inſufficienti purgatione. Atque inter iſta medicamenta purgantia præcipua ſunt, fol. ſenæ, myrobalani Indæ, polypod. q. epithym. quibus tamen aliquid

Hellebori nigri ritè correcti vſum in hoc affectu eſſe.

hellebori nigri rite correcti, addi poteſt. Neque is tam vehemens medicamentum eſt, vt albus, præſertim is, qui ex Alpibus & vicinis regionibus in noſtras defertur, qui tam vehemens non eſt, vt qui in calidis regionibus creſcit, in primis ſi mitioribus miſceatur, & aliis medicamentis temperetur, vt in ſyrupo de pomis ſolutiuo videre eſt.

Si autem terreſtris, & craſſus ſit humor, ſine ſanguinis, vel aliorum humorum efferueſcentia, fortiora purgantia adhibenda, vt hellebor. niger, imò etiam albus, quem in melancholicis ſine vllo incommodo, imò cum ægri vtilitate ſe exhibuiſſe ſcribit Matthiolus, *in Dioſcorid. lib.* 4. *c.* 146. Et mitior redditur, ſi aliquoties radices mundatæ cum aceto forti coquantur, rurſúmque exſiccentur; & quò crebrior earum cum recenti aceto affuſo fuerit decoctio, eò mitior futura eſt per ſuperiora euacuatio, ita vt doſis tandem earum eſſe poſſit ʒ j. in cereuiſia calente cum tantillo butyri. Minore tamen quantitate exhibeantur talia fortiora, & ſæpius repetantur; cùm quantitas minor vehementiam medicamenti minuere, & nihilominus ſæpius repetitum, humorem etiam pertinacem frangere poſſit. Si tamen iam corpus valde exſiccatum ſit & contabuerit, ac humor potius ſiccitate quam copia peccet, viréſque iam ſymptomatum vehementia debilitatæ & collapſæ ſint: tum fortiora medicamenta locum non habent; ſed mitioribus, & quæ corpus humectant, vtendum, in maiore tamen copia.

Regulæ circa purgationem obſeruanda.

Meſues de purgatione hic inſtituenda quatuor Regulas tradit:

Prima eſt, vt non ſemel & confeſtim, adeóque cum labore & moleſtia corpus euacuetur, ſed moderatè, & per interualla, vt natura purgans medicamentum regere poſſit, non verò à medicamento violenter proſternatur.

Secunda, vt medicamenta purgantia non multùm recedant à gradu medicamentorum lenium, quæ Benedicta appellari ſolent, tùm in qualitatibus manifeſtis, tum in occultis.

Tertia, vt purgantia ſemper miſceantur cum aliquibus humectantibus. Qua de cauſſa in hoc affectu medicamenta purgantia commodius in forma liquida, quàm ſicca exhibentur; cùm liquida plus humectent, & iis plus humectantium miſceri poſſit.

Quarta, vt purgantibus ſemper admiſceantur medicamenta, quæ ſpiritus ac partes principes roborant.

Quibus conſideratis, non erit difficile conuenientia cuique ægro medicamenta in hoc morbo præſcribere. Vbi ergo mitioribus purgantibus opus eſt, talis potio præparari poteſt.

℞. *Fol. ſen. el.* ʒ. vj. *epithym.* ℥. ß. *zingib. ſem. fœnic.* an. ℈. ij. *glycyrrh.* ʒ. *flor. borrag. bugloſſ. viol.* an. P. ſ. *paſſul.* ℥ ß. Coq. vel infundantur in iure pulli, vel prunorum Damaſc. pro ℥. iv. Colaturæ adde *ſyr. roſar.* vel *violar. ſolut.* ℥. j. vel *mann.* ʒ. vj. F. Hauſtus.

Vel ℞. *Succ. borrag. bugloſſ. depurator.* an. ℔. j. *pom. odorator.* ℔. ij. *fol. ſen.* ℥. iv. *ſem. aniſ. fœnic. cort. citri*, an. ʒ. ij. Simul infundantur per diem vnum, & poſt lenem ebullitionem addatur ſacchar. ℔ j. Fiat ſecundum artem Syrupus.

Vbi fortioribus medicamentis opus, admiſcetur confectio Hamech, aut vſurpantur pilulæ de lapide Lazuli, vel ipſe lapis Lazuli, aut helleborus niger; præſertim in robuſtioribus.

Vt ℞. *Electuar. diacathol.* ℥. j. *confect. Hamech.* ʒ ß vel ʒ ij. Diſſolu. in *aq. borrag. meliſſ. ſcolopend.* an. ſuff. q. vel ℥. iv. aut ℥ v. Colenturque & F. Hauſtus.

Vel vſurpetur *ſyrup. de ſucc. pomor.* cum *fol. ſen.* & *helleboro nigro.*

℞. *Succi pomor. dulc.* ℔. j ß. *flor. cordial.* an. P. ii. *fol. ſenæ, epithym. cortic. hellebor. nigr. præparat.* an. Vnc ß. Coqu. ſecundum artem cum ſuffic. quantit. ſacchar. F. Syrupus, in quo in nodulo ſuſpendatur *cinamom. caryophyll. croci. ſpec. aromat. roſat. diamoſch. dulc.* an. ℈. ß.

In cuius ℥. iij. diſſolu. *man.* ℥. j & cum iuſcul. capon. vel gallin. tribus horis ante prandium exhibeatur.

Vel ℞. *Rad. bugloſſ. polypod. q.* an. ℥ ß. *fol. ſen.* ℥. j. *follicul. ſen. hellebor. nigr. præparat.* an. ʒ. vi. *flor. bugloſſ. borrag. anthos. fumar.* an. P. ii. *ſem. aniſi, cortic. citri, zedoar. galang. cinam.* an. ʒ. j. Coq. in ſuffic. q. aquæ, ad remanent. ℔. j. ß. Colaturæ adde *ſucc. pomor. dulcium* ℔ j. ß. *ſacchari* q. ſ. F. ſecundum artem Syrupus: Cuius doſis ℥ ij. vel iij.

Vtilia etiam ſunt ſequentia:

℞. *Rad. polypod. q.* ℥. ij. *gramin. ſcorzoner. behenij bugloſſ. glycyrrh.* an. ℥ ß. *cortic. tamariſc. fraxin.* an. ʒ. iij *ſummit. lupul. meliſſ. thymi*, an. M. j. *ſem. melon. excorticat.* ℥ ß. *aniſi, fœniculi*, an. ʒ. ij. *iniubar. ſebeſt.* an. n. x. *paſſular.* ℥ j. ß. *hellebor. nigr. præp.* ℥ ij. *ſem. carthami contuſ.* ℥. j. *turbith. el.* ʒ. ij. Coq in aq. pura.

In colat. infundantur *fol. ſen. el.* ℥. ij. *epithym.* Vnc. ſem. *rhabarb. el.* Drach. iij. *flor. cordial.* M. ß. *cinamom.* ʒ. j. *ſpica* ℈. j. *cortic. citri* ʒ. ii.

Colat. ℞. ℔. ii. *ſucc. pomor. dulc.* ℔ ß. *ſacchar.* q. ſ. Coqu. ad ſyrup. liquidior. conſiſtentiam, qui per dies 5. & plures exhibeatur. Huc pertinet, & ab huius ſyrupi deſcriptione non multum differt, (niſi quod rhabarbarum additur) ſyrup. roſatus laxatiuus compoſitus, ſeu helleborus Montani, in *Diſpenſ. Auguſtano* deſcriptus.

Vel ℞. *Myrobal. omnium*, an. ℥ ß. Contundantur craſſo modo, & manibus cum oleo amygdal. dulc. madidis fricentur.

Hinc infundantur in ſuffic. quant. *aq. borrag.* & *fumar.*

Poſtea ℞. *Polypod. q.* ʒ. j. *epithymi thymi, glycyrrh.* an. ℥. ß. *fol. ſen.* ℥. j. ß. *cortic. radic. hellebor. nigr.* ʒ. iii. *ſem. citri, fœnic. aniſ.* an. Drach. ij. Bulliant omnia ad conſumptionem medietatis. Poſtea colentur, & addito ſacchar. ſ. q. F. Syrupus: cuius doſis ℥. iii. vel iv. cum ſyr. roſar. ſolut. vel violar. ſol. ℥ ß.

Helleboriſmus Matthioli.

Vtilis etiam eſt Helleboriſmus Matthiol. ab eo *lib.* 3. *Epiſt.* in *Epiſtola ad Georgium Hantſchium* deſcriptus.

℞. *Cortic. hellebor. nigr.* ℥. ii. *ſem. aniſi, fœniculi*, an ℥ ß. *citri, cinamom.* an. ʒ. j. *ſpic.* ℈. j. Infundantur in *ſucci roſar.* ℔. iv. Omnia bulliant ad conſumptionem tertiæ partis, & cum ſacchari ℔. j. ſem. vel lib. ii. F ſecundum artem Syrupus: cuius ℥. iii. vel ſolus, vel cum aliis medicamentis, exhibendæ.

Vtile quoque eſt Oxymel helleboratum Iuliani, à Geſnero commendatum.

Succus Hellebori nigri Euonymi.

Habetur quoque in Euonymi Theſauro ſuccus Helleb. nigr. qui paratur ex radicibus hellebori nigri, ſi coquantur in aqua ſimplici, & inter coquendum deſpumentur diligenter, & effusâ aqua prima noua aqua affundatur, atque ita coctio aliquoties repetatur, donec nihil amaritudinis in radicibus amplius percipiatur; tandem omnis illa aqua per filtrum coletur, & leniſſimo igne ad ſpiſſitudinem mellis coquatur, & ſub finem aliquid maſtiches, exempli gr. ad rad. ℔. j. maſtich. ʒ. ii. vel iii. addantur. Cuius exhibeatur ℈ j. vel ſem.

Verùm conuenientius eſſet, ſi aquæ ſimplicis loco ad coctionem vſurparetur decoctum fœnicul. aniſi, puleg. Commodius adhuc, ſi ſucco iſti primo per coctionem extracto ſpiritus vini tantum, vt quatuor digitis emineat, ſuperinfunderetur, & extractum pararetur.

Si adhuc artificioſiùs parare velis extractum, primo menſtruo ſeparato, digeri poterit primum extractum per aliquot dies cum nouo ſpiritu vini, qui macis vim prius imbiberit. Vel extracto guttæ aliquot ol. aniſi, cinn. meliſſ. addi poterunt. De

Extractum hellebori nigri.

quo exhibeatur ℈. i. Eſtque extractum hellebor. nigri in morbis melancholicis ſummè efficax, quod vel ſolum, vel cum aliis purgantibus, vt extract. panchymagogo, vel catholico aliquo, vel pilulis, pro conſtitutione humoris, & corporis ægri, miſceri poterit.

Aliud Penoti.

Habet & Penotus, *de medicamentor. chymicor. præpar.* Extracti hellebor. nigr. deſcriptionem, quam ex vetuſtiſſimo codice ſe tranſcripſiſſe dicit, eſtque talis.

℞. *Hellebor. nigri rad. cum fol.* M iv. Conquaſſatis adde vinum moſchatellin. & in balneo bulliant per diem & noctem. Colatura fortiter expreſſa filtretur, & fundatur ſupra recrementum iterum conquaſſat. *radic. hellebor. nigri* M. j. *rosar. rubrar.*

M.v.(forsan M.sem.) *caryophyllor.* prius contus. Drach. vl. addendo *spiritus vini* partes octo. Digerantur per dies tres, postea colentur, & filtrentur, ac destillentur ad crassitiem mellis; hinc feces comburantur, & phlegmate seu aquâ ab extracto separatâ sal extrahatur. Huius salis

℞. Vnc. ß *croc.* Drach. j. *ambr. grys.* Drach. ii. vel q. s. M. omnia. Dosis est Scrup. j. cum *aqua asseruat.* Drach. iij. Extracto huic miras vires in sanguine mundificando, & senectutem retardando tribuit Penotus. Qui de eo videatur, *pag.* 186. *de praparat. medicam. Chymicorum.*

Valescus de Taranta, *lib.* 1. *cap.* 13. & alij valde laudant hîc puluerem Haly, quem ipse his verbis commendat: Posito, inquit quod aliæ medicinæ non valeant, ista valet nutu Dei Misericordis, & est medicina coronata quæ secretissimè teneatur, vt humanus intellectus q. deperditus hoc medicamento instauretur. Paratur autem hoc modo:

℞. *Epithym.* Vnc. ß. *lapid. Lazul. agaric.* an Drach. ij. *scammon.* Drach. j. *caryophyll.* num. xxx. F. Puluis, qui semel in septimana datur à Scrup. ij. ad Scrup. iiij. in aqua vel syrupo aliquo conueniente. Vix tamen & iste puluis, nisi corpus antea bene humectatum sit, satis commodus est; cùm valde siccandi vim habeat.

Pilulæ sequentes etiam vtiles sunt in humore melancholico euacuando.

℞ *Fol. sen. elect.* Vnc. ß. *polypod. q. epithym. Cretic.* an. Drach. ij. *aloës extract.* Drach. vi. *extract. scammon.* Drach. ii. *hellebor. nigr.* Drach. ß *succ. glycyrrh. extract. bolon. zedoar.* an. Scrup. i. *mastich. macis sem. aquileg.* an. Drach. ß. Cum syrup. borrag. & pomor. s. q. rediguntur in massam pro Pilulis formandis.

Verùm cùm humor melancholicus pertinax & fixus sit, sæpius iteranda est huius præparatio & euacuatio, ac continuâ medicatione plurimos melancholicos curatos fuisse, experientia docet. Imprimis verò perpetuâ humectatione indigent melancholici, ideóque humida alterantium loco vsurpanda, & purgantibus admiscenda: vnde etiam medicamenta in liquida forma vtiliora sunt, quàm sicca; & frequentiùs euacuandum per leniora, quàm per fortiora. Inter leniora valde vtilis est syrupus multiplicis infusionis violarum cum fol. sen. ita paratus, vt nouem vicibus in aqua communi, vel borraginis, vel scorzoneræ violæ infundantur, & postea vltimæ infusionis ℔ viii. addantur fol. sen. ℥ vi.

Antimonium an locum hic habeat. Commendatur ad melancholiam, vt & maniam curandam in robustis etiam ♁, & multis hoc medicamentum profuisse, è Galeni quoque schola Medici testantur. Excipit tamen melancholiam hypochondriacam Mercatus, neque etiam iis exhiberi vult, quibus sanguis superabundat, vel caliditas in toto, aut viscere aliquo viget. Contrà tamen Matthiolus *in Dioscorid. lib.* 5. *cap.* 59. in vniuersum aduersus morbos omnes prouenientes ab humore melancholico, ac præsertim iis vtile esse scribit, qui hypochondria habent inflata & ventosa. Verùm humor, & vix priùs bene præparandæ essent, ne humor frustra agitaretur. Et cùm ♁ humorem melancholicum à proprietate non trahat, helleborus verò niger in humore melancholico peculiari vi euacuando multiplici experientiâ comprobatus sit; malim hunc præferre.

Dum hæc ita fiunt, vel maxima ex parte peracta sunt, danda etiam opera est, vt corpus externis medicamentis humectetur, & si vna pars, verbi gratiâ, hepar, intemperata sit, humorique melancholico generando caussam præbeat, eius intemperies corrigatur, partes principes roborentur, & spiritus foueantur. Atque hæc iis in primis diebus, quibus purgantia non exhibentur, vsurpentur, & post purgationem continuentur.

Balnea, & lotiones. Et si malum aliis remediis non cedat, etiam esse remedia vtilissima, serum lactis cum succo cichorij & fumariæ, potum thermatum, quæ mineram ferri habent, & balneum aq. dulcis, suprà *par.* 1. *cap.* 14. dictum. Et omnino ad corpus humectandum vtilissimum est aquæ dulcis balneum, quod corpus humectat, & suaui humore & calore temperat, ipsumque humorem melancholicum benigniorem reddit, & sudorem leniter & moderatè mouendo (nam liberalior sudor exsiccando nocet) eius aliquid discutit. Vtile etiam fuerit in aq. balnei humectantia & moderatè calefacientia coquere, vt maluam, althæam, violar. borrag. bugloss. sem. hord. lini, flor. chamæmel. melilot. parietar. branc. vrsin. capita veruecis. Affundere quoque licet libras aliquot lactis recentis. Aqua autem balnei à tepore ad caliditatem declinet, nostróque calori respondeat. Lauet verò æger horis tribus vel quatuor ante cibum. Quidam totum corpus leniter fricando inungunt ol. chamæmel. anethin. Aetius ol. communi vetere, addito nitro.

Embrocha. Dum lauat æger, caput irrigetur decocto plantarum modò dictarum siue ex alto per stillicidium demisso, siue spongiis capiti applicatis.

Vt ℞. *Fol. malu. althéa. flor. chamamel.* an. M. j. *borrag. bugloss. violar.* an M. ß *stœchad. Arabic.* P. j. Coquantur pro Embrocha.

Inunctiones. A lotione, caput inungatur ol. violar. anethino, amygdal. dulc. quibus parum ol. nuc. mosch. aut macis admisceatur. Spinam dorsi in balneo, aut post exitum è balneo inungere vtile est, ol. lilior. albor. violar. amygdal. dulc. pinguedine gallinæ.

Antidoti magna. Ad reliquias humoris melancholici insensibiliter discutiendas, Antiqui magnis antidotis vtebantur. Sic Galenus theriacam in quartana exhibet, humore satis præparatos, & corpore euacuato: & Aetius theriacam dari iubet quibusdam interuallis, præsertim hyeme, & incipiente vere.

Absinthij decoctum. Ad viscera roboranda Absinthij decocto quidam vtuntur; quod Aetius ita prædicat, vt eius solius vsu quosdam ab hoc morbo curatos fuisse affirmet: Ventriculum enim, & hepar roborat.

Cerebrum & cor roboranda. In primis verò cerebri & cordis, vt in omni, ita & in hac melancholia, habenda est ratio, & ea roboranda aquis, syr. conseru. borrag. bugloss. meliss. violar. nymph. rosar. & similibus.

Confectio Alkermes. Magna vis & efficacia cor roborandi, & exhilarandi, ac resistendi timori & mœrori sine caussa, est in confectione Alkermês, modò rectè præparata sit, qualis hodie in Monte-Pessulano & Lugduni præparata ad nos adfertur: & lapis Lazuli, quem nonnulli in hac confectione omittendum censent, non solùm vim purgandi, teste Auicenna, *in libro de viribus cordis*, sed & segregandi à sanguine vapores melancholicos habet.

Electuaria.

℞. *Conseru. flor. borrag. violar. meliss. nymph. rosar.* an. ℥. j. *cortic. citr. conditor.* ℥. ß. *spec. lætificantis Rhasis, diambr. diamargar. frigid.* an. ℈. ij. *corall. rubr. præpar. margarit. præpar.* an. ℈. j. *confect. Alkermes* ʒ. j. Cùm *syrup. tunic.* & *de pomis*, an. q. s. F. Electuarium.

Vel ℞. *Succ. pomor. Borsdorffianor.* vel *alior. odorat.* ℔. ij. *borrag. bugloss. flor. tunic.* an. ℔. j. ß *sacchar. albiss.* ℔. ij. Coqu. secundum artem. Sub finem adde *vini odorati* ℥. v. *spec. lætificant. Rhasis* ʒ. j *gallia moschat.* ℈. ß. *confect. alkermes* ʒ. j. F. Conditum, de quo mane singulis diebus sumatur ʒ. sem.

Vel ℞ *Conseru. ß. borrag. tunic. violar. meliss. rosar. incarnatar.* an. ℥. ß. *spec. lætitia Gal.* ℈. iiij. *diambr. dianthos, dia margarit. frigid.* an. ℈. ij. *corall. rubr. præpar. margar. præpar.* an. ℈. j. Cum *syrup. de pomis*, F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. fl. borrag. bugloss. rosar. violar. tunic. rorismar. maioran.* an. ℥. j. *lap. bezoar. orient.* ℈. j. *spec. conf. dianth. diamar. frig. diambr. diamosch. dulc.* an. ʒ. j. Cum *syr. de succo borrag.* q. s. F. Mixtura, addendo *ol. cinamom.* gutt. iiij.

Vel ex speciebus cum sacchâro in aq. rosarum & cinamom. dissoluto, F. Confectio in Tabulis.

Commendantur & hæ aquæ contra Melancholiam.

℞. *Pomor. citri* num. vj. *vini maluat.* mens. ij. *aq. rosar.* mens. j. ß. *spec. diamarg. fr. de gemm. cordia. temper. latif. Gal. diaplir. arch. diamosch. dulc.* an. ʒ. vj. Destillentur lento igne. Ligentur in petia *mosch. ambra*, an. ℈. Sem.

Verùm de talibus notandum, frustra margaritas, corallia, & lapides pretiosos in destillando admisceri; cùm in alembicum non adscendant.

℞. *Conseru. borrag. bugloss.* an. ℥. j. sem. *margarit. præpar.* ʒ. sem. *hyacinthi sapphiri. smaragdi, coralliorum lapidis bezoar.* an. ℈. sem. *radic. condit. scorzonera* ℥. sem. *cinamom. macis, galanga*, an ℈. j. *caryophyll. ligni aloës* an. ℈ sem. *ol. citri* gutt. iiij. *syr. rosar.* ʒ. j *sacchar. opt. in aq. rosar. dissol.* q. s. F. Electuarium.

Morsuli.

℞. *Spec. elect. de gemm. diambr. diamosch. dulc. latif. Rhasis*, an ʒ. j. *sacchar. in aq. cinam.* Vnc. sem. *rosar.* s. q. *dissolut.* Vnc. iij. F. Rotulæ, vel Morsuli.

Externa cordialia. Et quia, vt dictum, in omni melancholia cordis maxima habendâ est ratio, non solùm interna ad id roborandum vsurpentur; sed & externa medicamenta cordi applicentur.

Epithema.

℞ *Suc. borrag. bugloss.* an. Vnc. j. sem. *aq. rosar.* Vnc. iiij. *meliss.* Vnc. ij. *spec. cordial. temperat. latif. Rhasis, cortic. citri*, an. ʒ. sem. *vini odorati* Vnc. j. *spir. rosar.* ℈. sem. F. Epithema cordis.

Sacculus.

℞. *Meliss. flor. rosar. rubr.* an. M. sem. *bugloss. violar.* an. P. j. *cortic. citr. caryophyll. macis, santal. citrin. ligni aloës, cinamom.* an. Drach. sem. *gall. moschat.* ℈. sem. *zedoaria. sem. ocymi*, an. Drach. sem. *granor. Kermes* Drach. j. *ambr.* gr. iij. Cum *sindon. rubr.* F. Sacculus pro corde.

Vnguentum.

Vel inungatur cordis regio oleo destillato citri, aut solo, aut cum vnguento rosaceo odorato, vel alio cordiali misto.

In primis danda opera, vt somnus concilietur statim ab initio; quod fit frictionibus extremorum sub somni tempus, epithematis, linimentis, odoramentis, & aliis suprà, *cap.* 1. propositis.

Diæta.

Aër. Diæta sit talis, qualis supra de melancholia in genere proposita est, in omnibus ad calidum & humidum vergens. Aer igitur in hisce qualitatibus sit temperatus, & propterea purus, odoribus suauibus refertus, non fœtidus, non tenebrosus, nisi quantum somni ratio exigit.

Cibus & potus. Cibi sint εὔχυμοι & εὔπεπτοι, ac mediocriter humidi, flatûsque expertes; vt caro pullorum, gallinarum, hœdina, vitulina, veruecina, oua recentia, pisces saxatiles, passulæ, amygdalæ: condiantur flor. borrag. bugloss. rorismarino. Conueniunt quoque poma & pyra dulcia, & odorata cocta. Abstineat æger à leguminibus, caseo antiquo, & omnibus omnino cibis, qui succum crassum, atque excrementitium generant

Vinum

Vinum conceditur album, tenue oligophorum. Et cùm morbus sit diuturnus, talis victûs ratio instituatur, quâ corporis vires, si non augeantur, tamen conseruentur, non verò debilitentur, vel imminuantur; in melancholicis præsertim, qui cibo pertinaciùs abstinent, aut parcè admodum hunc sumunt. Somnus omni studio concilietur, & protogetur. Delectatio quærenda est ex Musica, alijsque, quibus maximè delectari sanus consueuit, leniterque obiurganda inanis tristitia, aut, si nihil proficiatur, æger acriter increpetur & obiurgetur, ac diligenter ab astantibus obseruetur & custodiatur.

Somnus. Animi pathemata.

CAPVT XII.

De Melancholia Hypochondriaca.

Melancholia hypochondriaca vnde dicta.

SEcunda Melancholiæ per consensum differentia, eáque satis frequens, est, quæ Hypochondriaca appellatur, quòd ex hypochondriis ortum habeat, & ex caussa in hypochondriis genita excitetur. Hypochondriorum autem nomine veniunt, non solùm sita in his vtrinque Hepar & Lien, sed & Ventriculus, potissimùm eius fundum, & Mesenterium cum suis venis, itémque Pancreas, & Omentum, vt postea dicetur.

Affectio hypochondriaca latiùs patet quàm Melancholia hypochondriaca.

Notandum tamen hic, affectionem, aut passionem hypochondriacam latiùs patere, quàm melancholiam hypochondriacam. Non solùm enim melancholia, sed & alia mala plurima ex materia vitiosa in hisce locis cumulatâ oriri possunt, neque semper eum affectu hypochondriaco melancholia coniungitur, sed tum demum, cùm cerebro vapores peculiari modo dispositi ex materia illa exhalantes communicantur, spiritibúsque animalibus miscentur. Ideóque hic non omnia, quæ de affectu hypochondriaco dici possunt, proponemus, sed ea tantùm, quæ ad Melancholiam hypochondriacam explicandam, & curandam necessaria videntur, reliqua infrà, *lib. 3. part. 5. sect. 1.* vbi in genere de affectione hypochondriaca dicetur, explicabuntur.

Ab Arabibus Melancholia Mirachia, vel Mirachialis eâdem de caussâ appellatur, quòd scilicet caussa eius in *Mirach*, id est, ventre inferiore, seu abdomine contineatur; Græcis φυσώδης, & vulgò etiam Flatulenta melancholia nuncupatur, quòd qui eâ laborant in ventriculo & intestinis flatibus abundant, qui & rugitibus sese produnt. Chymici affectionem hypochondriacam, Tartarum hypochondriorum appellant.

Definitio.

Est autem Melancholia Hypochondriaca delirium melancholicum non continuum, ex vapore è melancholia p.n. in hypochondriis cumulata, & peculiariter disposita, eleuato, & cerebro communicato, spiritúsque animales inquinante, &, vt melancholicum phantasma generetur, faciente, ortum habens.

Caussa.

Proxima melancholiæ hypochondriacæ caussa.

Proxima enim & continens huius mali materia est vapor Melancholicus cerebro communicatus, spiritúsque animales inquinans, & obfuscans, & mœrorem, ac tristitiam eo, quo suprà, *de Melancholia in genere*, dictum fuit, modo excitans. Nam sicut, vt Galenus, 3. *de loc. aff. cap. 6.* docet, *elato ex ventriculo ad oculos fuliginoso quodam, & fumoso halitu aut crassis vaporib. similia, vt in suffusione, accidentia contingunt: eâdem ratione, sublato ad cerebrum ab atra bile euaporatione* fuliginosa fumosáque, *melancholica eueniunt in mente accidentia.*

Caussa antecedens.

Caussa antecedens est humor melancholicus in hypochondriis cumulatus. De cuius natura & sede alij aliter docent, vt prolixiùs de affectione hypochondriaca dicetur. Et quidem humorem, qui affectiones hypochondriacas parit, non semper eiusdem naturæ esse: ex effectibus, seu symptomatibus, quæ sequuntur, & coniunguntur, satis apparet, cùm verò, qui hoc, de quo iam agimus, delirium parit, melancholicum esse, etiam extra controuersiam positum puto. Galenus, 5. *de loc. aff. c.* scribit: *De flatuoso verò, & hypochondriaco malo nemo non dixit, quomodo tristitiam, desperationem, mæstitiam inducat atque vt summatim dicam ad melancholiæ accidentia nihil reliqui faciat. Quippe laborantes hypochondriaco morbo, post cruditates, dictis accidentibus multò vehementiùs infestantur, ac plures ex ipsis quoque splenetici sunt. quocirca coniectandum, ex hoc etiã viscere vitiosam saniem euadere.* Ideóque quanquam alij authores aliter hac de re loquantur; videtur tamen id omne de hypochondriaco affectu in genere accipiendum esse, de quo infrà, *lib. 3. part. 5. sect. 1.* dicetur: huius verò, de quo iam agimus, delirij caussam meritò melancholiam statuimus.

Subiectũ & sedes caussæ antecedẽtis.

Eodem modo sese res habet de subiecto, quod quidem hypochondria statuimus, à quibus nomen etiam hæc melancholia sortita est; veruntamen cum plures in hypochondriis partes contineantur lienem præcipuè, & loca vicina antecedentem huius melancholiæ caussam continere putamus. Lien equidem humoris melancholici sedes est: si tamen magna huius humoris copia colligatur, vt tota in eo contineri non possit, etiam in mesenterium, ac omentum protruditur, ac in venis mesaraïcis naturalia viscera perreptantibus continetur, iis præsertim in locis, vbi plures, maioresque venæ portæ rami versus lienem in hypochondrio sinistro tendunt licèt, si maxima eius sit copia, in totum abdomen per venæ portæ ramos dispergi possit. Vnde nonnulli duplicem melancholiam hypochondriacam ratione loci, in quo caussa antecedens continetur, statuunt: vnam in venis dextræ partis, ab hepatis caliditate excedente ita calefactis, vt calefaciendo chylum perpetuo feruore & ardore, molestiam quasi caliditatis alicuius internæ in eo loco exhibeant; alteram in sinistra parte, in venis mesaraïcis, quæ sunt inter splenem, & ventriculum sitæ. Frequentiùs tamen in sinistro hypochondrio delirij huius causa cumulatur, & continetur. Atque ita, quia caussa huius mali in hypochondriis primariò sita est, non est continuum hoc delirium, sed tamdiu durat, quamdiu vapores atri spiritibus animalibus miscentur, quibus discussis & illud vel euanescit, vel minuitur; atque iterum redit, vel exasperatur, vbi noui vapores & flatus, qui caput petere solent, collecti & coaceruati sunt, qui vbi vel per ructus, vel per vomitum vel per alui crepitus aut deiectiones euacuantur, ægri meliùs habent.

Viam per quam vapores melancholici ad caput feruntur, quod attinet, statuunt quidem nonnulli, nunquam, nisi mediante orificio ventriculi, ad cerebrum hos vapores ferri. Verùm probabilius est, per venæ cauæ ramos, & arterias id fieri. Facilis enim vaporum ex vena portam in cauam est transitus, vt & in arteriam magnam, per arterias, quas lien habet magnas & multas.

Caussa antecedentis natura quanam.

Quæ autem humoris huius melancholici, quem antecedentem Melancholiæ hypochondriacæ caussam esse diximus, sit natura, non ita planum est. Vulgata sententia est, eum esse frigidum, siccũ, atrum. Verùm negat id Platerus eâ de caussâ, quòd æstuatio quædam eo in loco, vbi humor latet, percipitur, quæ acrimoniam, & caliditatem illius satis declarat. Imò non solùm adustum & feculentum esse hunc humorem, sed & malignitatẽ peculiarem obtinere statuit, ob enormia illa accidentia, quæ in mania, & in melancholia apparent, ob quam etiam Cacodæmones sedem in hoc humore habere gaudeant. Verùm enim verò distinguendum est inter melancholiam hypochondriacam, & affectionem hypochondriacam. Affectio enim hypochondriaca latiùs sese extendit, quàm melancholia hypochondriaca. Neq; enim omnes hypochondriaci melancholici sunt. Qui verò melancholici sunt, in iis omnino proxima delirij caussa ad humorem melancholicum referenda; etsi nihil prohibeat, quin etiam ob δυσκρασίαν viscerum æstuatio quædam in hypochondriis percipiatur, & propterea diuersa symptomata hypochondriaci patiantur. Vnde etiam Melancholiæ hypochondriacæ non est vnum genus. Quidam enim melancholici sunt torpidi, ignaui; alij μετὰ σπουδῆς sua peragũt. In illis delirij caussa est Melancholia naturalis, quæ eo modo, quo suprà in genere dictum, melancholiam inducit, in his verò iam aliquid quidem adusti humoris est, vel alij humore adusti admiscentur.

Vbi Platero libenter assentimur, adustum aliquem humorem caussæ melancholiæ admisceri. Et plerumque adsunt ructus & vomitus acidi. Acida autem non paucas partes calidas in se cõtinent. Et humor summè calidus atrabilario proximus est. Adustio tamen illa non est magna: aliàs enim potiùs mania, quàm melancholia inde excitaretur. Et si humor melancholicus ampliùs aduratur, ex melancholia fit mania; cùm ex humore valde calido & adusto delirium cum timore, & tristitia prouenire non possit, sed caliditas illa potiùs audaciam inducit. In aliis verò plerisque hypochondriacis affectibus facilè concedimus, humorem illum, qui affectionis hypochondriacæ caussa est, non semper frigidum esse, sed in venæ portæ ramis accumulatum aduri, & calorem, atque acrimoniam contrahere, &, vt ex Diocle Galen. 3. *de loc. aff. c. 6.* docet, *hypochondriacas affectiones plus caloris quàm decet in venis, quæ alimentum è ventriculo excipiunt, habere.* De quo infrà, *lib. 3 p. 5. sect. 1. c. 4.* plura dicentur.

Malignitatem quod attinet, equidem humor melancholiam excitans propriè malignus non est, & nonnisi impropriè loquendo eum malignum appellat Platerus. Interim in hoc ei assentimur, peculiarem aliquam occultam, & nobis ignotam esse dispositionem humoris melancholiam generantis, quæ vulgò, cùm proprio nomine eã exprimere non liceat, imputritas, & nigredo dicitur, ob quam spirituum animalium naturalis luciditas & puritas vitiatur, & p.n. dispositio inducitur.

Quomodo autem generetur humor hic in hypochondriis, pluribus dicitur, vbi de affectionibus hypochondriacis in genere tractabitur, *l. 3. p. 5. sect. 1. ibid. sect. 2. c. 3.* de Scorbuto. Vt breuiter de eo, quantum huius loci ratio postulat, dicamus, præcipuæ generationis & cumulationis humoris melancholici in hypochondriis caussæ sunt errores in victu diu continuati & ventriculi, ac hepatis, & lienis δυσκρασία.

Caussæ remotæ & procatarctica interna & externa.

Primò enim, cùm coctionis primæ errata in secunda corrigi non possint, à pluribus verò in diæta plurimùm delinquatur, & hinc in prima coctione multi errores committantur; plurimos etiam errores & vitia in secundâ coctione consequi necesse est. Ad humoris verò melancholici generationem faciunt ea, quæ crassum & feculentum succum generant. Si enim plus huius fit in chylo, quàm debeat, omne hoc excrementum à liene attrahi, elaborari, segregari, atque euacuari nequit, sed eius maxima pars à natura valida & robusta plerum

plerumque in pancreas mesenterium, & omentum, atque ferè per eos venæ portæ ramos, qui non in ipsa intestina, sed in mesenterium, & pancreas desinunt, & oblitterantur, deponitur, vt hac de re rectè Fernelius, *de part. morb. & sympt. lib. 3. c. 7.* disserit.

Ventriculi debilitas. Faciliùs verò id accidit, si ventriculus sit debilis. Cùm enim cibi eiusmodi crassi & feculenti, etiam in eo qui ventriculum satis fortem habet, nihilominus similem chylum suppeditent; multò magis hoc accidit, si ventriculus sit debilis. Ideóque inter remotiores caussas omnia locum habent, quæ ventriculum debilitare valent; de quibus *lib. 3. de imbecillitate ventriculi*, dicetur.

Ventriculi ac Hepatis & Lienis δυσκρασία. Et adhuc promptiùs id fiet, si aliqua adsit lienis, ventriculi, & hepatis δυσκρασία. Tum enim ventriculus debilis cibos non rectè coquit, & cruditatis caussa est. Lien verò & Hepar, si calidiora sint, auidius illum ad se & sæpè adhuc crudum, trahunt, & quidem tenuem, & aquosam chyli partem maturiùs, crassam tardiùs, illámque in vapores tenues: nonnunquam & subsalsos, ac acres resoluunt, atque vel in caput, vel in totū corpus distribuunt; vnde catarrhi, dolores vagi, vel sudores excitantur, hæc vehiculo destituta in venis mesaraicis subsistit, obstructiones in iis parit, ampliúsque exiccatur, & incrassatur; vel etiam aduritur, & obstructiones in venis mesaraicis parit, ac humori melancholico materiam præbet, atque ita humorum crassorum, & feculentorum copia in hypochondriis cumulatur, atque melancholia, cùm plurima alia hypochondriaca mala oriuntur, quæ ibidem Fernelius recenset, & prolixiùs infrà, *lib. 3. part. 5. sect. 1.* enumerabuntur.

Imò hæc, si affectum hunc producere debet, necessariò circa lienem hæret, & si id tantùm fiat, mitior est melancholia. Accidere tamen potest, vt in vtroque hypochondrio illa cumuletur, & tum grauior affectio est, & non solùm melancholia, sed & alia symptomata adsunt, ob materiam mistam, quæ partim calida, sicca acris & amara est, ob igneam, quæ in hepate & venis circa hepar est, dispositionem, & sensum æstus in dextro hypochondrio exhibet, partim frigida, sicca, acida, quæ in liene & circa eum hæret, & colligitur; de quibus *loc. allegat.* dicetur.

Cibi & potus acetosi. Suppeditant autem tali humori materiam cibi crassi, difficilis coctionis, viscidi, flatulenti, e quo bubla, suilla, aprugna, ceruina, pisces maritimi, & in aquis stagnantibus degentes, carnes & pisces sale ac fumo indurati, aues in aquis degentes, legumina, brassica, oua indurata, vina non defæcata, austera in primis, quæ in lapide calcario, vel alio solo, quod materiam mineralem, vel tartaream continet, crescunt; cereuisia ex aquis impuris cocta, præcipuè si sit turbida, & non defæcata.

Aëris vitiosa cōstitutio. Facit ad hoc malum generandum etiam aër crassus, fœtidus nebulosus, qui inspiratione attractus spiritus animales, & vitales inquinat; item autumnalis, modò calidus, modò frigidus.

Quies & nimium otium. Quies & otium nimium huius mali generationem quoque promouent, dum ob ea multa excrementa in corpore retinentur, calórque non excitatur, & ventilatur; vnde obstructiones in corpore fiunt. Atque hæc, cum lucubrationibus & meditationibus caussa est, cur literati, & qui vitam sedentariam agunt, malo hypochondriaco frequentius sint obnoxij, minùs verò ij, qui quotidianis laboribus exercentur.

Euacuationes suppressa. Aluus suppressa etiam ad malum hoc generandum facit. Etenim si excrementa diutiùs in intestinis detineatur, venæ mesaraicæ ex iis pro bono & recenti chylo crassam & feculentam materiam attrahunt, è qua multi feculenti humores generantur, atque obstructiones in venis mesaraicis & liene excitant; vnde iis, qui ad ad affectionem hypochondriacam sunt dispositi, summè vtile est, aluum semper habere laxam. Multum quoque ad malum hoc inducendum faciunt suppressæ euacuationes, per quas natura vitiosos eiusmodi humores in primis viis collectos euacuare solebat vt alui deiectiones, & vomitus quibusdam certis temporibus consueti: ac quæ maxima huius mali caussa est hæmorrhoides, quæ aliquando fluxerunt, suppressæ.

Immoderati animi affectus. In primis verò mali huius caussa est metus & tristitia, & animi nimia intentio; idque maximè in iis, qui à natura corporis constitutionem melancholicam adepti, taciturni, cogitabundi & tristes sunt. Atque hinc etiam accidit, vt infantes, & iuuenes, qui à curis & mœstitia alieni sunt, in hoc malum non incidant, sed adulti, post annum trigesimum plerumque. Tum enim temperamentum corporis non solùm fit siccius, & errores in victu commissi in adolescentia sese produnt, sed & curis, meditationibus, atque animi intentione homines tum magis occupari incipiunt.

Signa Diagnostica.

Signa Melācholia hypochondriaca diagnostica. Melancholiæ Hypochondriacæ signa sunt, delirium absque febre, cum mœrore & timore; idque non continuum, sed notatu digna interualla habens. Sunt enim melancholiâ hypochondriacâ laborantes nonnunquam satis hilares; mox tamen sine caussa in mœstitiam recidunt. Cùm enim vapor Melancholicus, ater & tenebricosus, huius mali caussa proxima, in cerebrum eleuatur, spiritibúsque animalibus permiscetur, eosque inquinat, delirium inde excitatur, ægérque multa falsa imaginatur, metuit non metuenda, sine caussa mœret, & variis modis animum macerat, duratque hoc delirium tamdiu quamdiu vapores illi spiritibus permiscentur: postquam verò vapores illi melancholici discussi sunt, delirium cessat, donec noui vapores ad caput eleuati spiritibus animalibus permiscentur, eósque turbant.

Et hæc quidem propria Melancholiæ signa sunt; quibus tamen interdum & alia coniunguntur. Nam quia, vapor ille flatulentus melancholicus in cerebro permiscetur spiritibus animalibus, qui non solùm imaginationi, sed & aliis sensibus inseruiunt, accidit, vt etiam circa alios sensus varia symptomata oboriantur; in auribus tinnitus, strepitus, sonique varij, nunc campanarum sonitum, nunc aquarum strepitum referentes; oculi obscurè vident, vel etiam omnia circumagi videntur. In neruos etiam sese insinuans vapor varios dolores, & alia neruosi generis symptomata accersit. Idem vapor, dum seu per venas, seu per arterias sursum tendit, & cor transit, illud in eas angustias redigit, vt motu violento palpitare, & arteriarum celerem, & velocem motum ad expellendum, & discutiendum vaporem sibi molestum, instituere cogatur: quod dum fit, æger de summa cordis angustia conqueritur, de vita desperat, maximisque suspiriis opem & auxilium exposcit. Plerumque etiā vrgent vigiliæ, quæ à vaporibus illis fictis ortum habent, qui non solùm spiritus perturbant, sed & cerebrum exiccant, ac somni proximam caussam absumunt; aut, si dormiunt, somnus ea de caussa est perturbatus, cum somniis metûs & terroris plenis. Adsunt etiam alia affectionis hypochondriacæ signa, quæ Gal. 3. *de loc. aff. c. 6.* ex Diocle ita recenset: *Sumpto cibo, maximè coctu difficili, sputum multum & humidum concitatur: item ructus acidissimi, flatus, æstus in hypochondriis, fluctuatio non illicò, sed cùm retinuerint; interdum quoque ventriculi vehementes dolores, qui nonnullis ad dorsum vsque procedunt: concessit deinde cibis quiescunt, mox aliis cibis ingestis eadem reuertuntur symptomata, qua interdum ieiunos, interdum etiam à cibo molestant, atque euomunt crudos cibos, & phlegmata subamara, & calida, vel acida adeò vt dentes stupore afficiantur.* Et alia coniunguntur, quæ suo loco de affectione hypochondriaca explicabuntur.

Hoc saltem hic addimus, non omnia symptomata in omnib. apparere, sed modò hæc, modò illa, pro partium læsarum, vel seorsim, vel simul ratione. Si enim venæ mesaraicæ saltem obstructæ sint, & in iis humor contineatur, mitior est affectio: grauior, si ipsa viscera simul afficiantur. Et quidem si vtrumque viscus afficiatur, atque vtriusque venæ sint obstructæ, grauia & plurima apparent symptomata; si verò vnum saltem viscus obstruatur, mitiora & pauciora sunt.

Quia verò hoc malum non continuum est, sed per interualla quædam inuadit, & paroxysmos suos habet qua ratione illi oriantur, & quo modo inuadant ægros, etiam explicare non inutile fuerit: præsertim cùm ægri ipsi rarò omnia recensere possint, quòd improuiso hoc malo corripiuntur, & ratione ac mente perturbatâ omnia memoriâ comprehendere non valent. Primò quidem corripiuntur paroxysmo ægri sæpe etiam citra vllam euidentem, vel externam caussam, vbi materia copiosiùs accumulata à natura mouetur, & vapores, ac flatus ab ea excitantur. Soletque & hic morbus, vt alij, suas habere periodos. Faciliùs tamen hoc fit, si caussa externa aliqua accedat, vt improuisus terror, mœror, ira, vsus ciborum flatulentorum, vini potentis crapula. Vbi verò malum ægros apprehendit, in nonnullis quidem subitò, & ex improuiso hoc accidit; interdum ex flatibus, & vaporibus ascendentibus ructus antecedunt; ventriculus distenditur, & orificium eius lancinatur, ac per gulam transiens vapor acidus, linguæ neruos peruadens, eam quasi constringit, ac rigidam, & ad sermonem immobilem reddit, interdum per cor transiens vapor, anxietatem lipothymiæ non absimilem, vel cordis palpitationem excitat, atque altiùs ascendens difficilem respirationem parit. Hinc cerebrum occupans delirium parit, atque, vt antea etiam dictum, caligo oculis offunditur, in auribus tinnitus excitatur, ac membranæ cerebri tenduntur, & dolor in iis excitatur, vt ægri totam cerebri substantiam è cranio sibi euulsum iri metuant. Et dum porrò vapor per spinam dorsi deorsum tendit, interdum in vtroque brachio frigus quoddam, aut stuporem potiùs, & motum formicantem inducit. Quæ cùm fiunt, anxietatis & terroris omnia plena sunt, ægrique metuunt, ne labantur & concidant, ideóque locum quieti quærunt, interea mente quasi priuantur, vel delira loquuntur, & sudore frigido perfunduntur. Hinc calore illos vapores discutiente, rubore iterum suffundi incipiunt, anxietas minuitur, & mentis actiones sese iterum exserunt, ac tandem, paroxysmo superato, nihil ægri ampliùs sentiunt, præter metum alicuius grauioris morbi, epilepsiæ vel apoplexiæ, vel subitaneæ mortis; atque hinc tristitiam, & animi mœrorem concipiunt.

Paroxysmi & symptomatum quænam sit ratio.

Prognostica.

1. Malum hoc, vt omnes morbi melancholici, diuturnum, & difficile curatu est. Humor enim melancholicus naturâ suâ pertinax est, nec facilè medicamentis cedit, imò si minùs cautè tractetur, ferocior redditur. Præterea Indicationes inter se plerumque pugnant: ventriculus est debilis, frigidus, & calefacientia postulat, contrà hepar in hoc affectu plerumque est calidius. Humor ipse quoque crassus, & siccus, & propterea humectantia postulat: cum eo tamen plerumque serosas humor

Signa Melācholia hypochōdriaca prognostica.

humor coniungitur; vnde sputo abundant hyponchondriaci. Faciunt quoque non parum ad morbi huius diuturnitatem errores ægrotum, dum & in victu sæpe delinquunt, & diuturni morbi pertæsi, vel vsum medicamentorum intermittunt, vel Medicos temere mutant.

2. Faciliùs tamen curatur in principio, quam si iam sit inueterata: & si duret hæc melancholia: tandem similis vapori dispositio cerebro imprimitur, & ex affectu per consensum proprius excitatur.

3. Tantò malum est grauius, quando humor magis aduritur, & ad atræ bilis naturam accedit. Si enim humor ille, qui vaporem suppeditat, aduritur, vel adustus illi admiscetur, melancholia in maniam tandem transit. Cuius rei signum est, cùm, qui antea erant meticulosi & tristes, iam hilares quasi, animosi, audaces & iracundi fieri incipiunt; quod faciliùs accidit, si æger multo, & potenti vino pro potu vtatur.

4. Si materia illa, & vapores inde excitati prauam & peculiarem corruptionem subeant, aut copiosiùs ad cerebrum ferantur, malum interdum in epilepsiam degenerat, interdum cerebro morbi diuturnitate valde debilitato, & cruditate auctâ, in apoplexiam transit.

Indicationes.

Vapor ille, qui proxima & continens huius delirij caussa est, etsi sponte à natura discuti soleat: tamen danda opera, vt id quam citissimè fiat. Ne verò malum recurrat, vaporum ascensus prohibendus, iique, ne cerebro, & cordi molestiam afferant, aliò diuertendi. Et quod curationis caput, humor melancholicus, è quo vapor ille eleuatur, ex hypochondriis euacuandus. Quod rectè & ordine fiet, si viæ obstructæ operiantur, & venæ mesaraïcæ, quæ simul siccitate plerumque laborant, humectentur, humor ipse crassus attenuetur, & incidatur, & tandem per aluum & vrinas euacuetur atque eius generatio prohibeatur; quòd eueniet, si omnes caussæ, à quibus is originem traxit, vel à quibus moueri, & augeri potest, amoueantur, & vitentur. Tandem cerebrum & ventriculus roborandus, vt & aliæ partes principes.

Curatio.

Alui Lenitio.

Cùm aluum in hoc morbo laxam habere semper vtile sit, & reliqua remedia, nisi primæ viæ euacuatæ sint, parum prosint; ab alui lenitione, & primarum viarum euacuatione curatio inchoanda. Vbi maximè cauendum ne purgantibus validioribus, & à partibus remotioribus trahentibus, humores non solùm in hypochondriis, sed & in aliis venis commoueantur, qui cùm exitum non inueniant, nec euacuationem tum apti sint, hepatis & venarum obstructione augent, aliáque incommoda secum trahunt, atque ita plus nocent, quàm prosunt. Iniiciatur ergo talis Clyster.

℞. *Rad. althęa, polyp. q.* an Drach. vj. *malu. pariet. althęa, viol. mercurial.* an. M. j. *flor. chamæmel.* M. ß. *furfur. in petia ligat.* M. j. *prunor.* num. x. Coq. in aqu. pura. Colatur. ℞. ℔. j. *Electuar. lenit.* vel *diacathol.* Vnc. j. *hiera simpl.* Drach. ij. *mell. rosar. colat.* el. *violar.* an. Vnc. j. *chamæmel.* Vnc. j. ß. *vitell. oui*, nū. j. F. Clyster.

Sanguinis Euacuatio.

Sanguinis missio. Postea si sanguis abundet, & hepar sit calidius, vt sanguis euacuetur, corpúsque ventiletur, & ad vsum medicamentorum aptius reddatur, vena aperienda.

Commodissimum autem foret, si ex venæ portæ ramis sanguis euacuari posset. Cùm autem ii nullibi pateant, nisi in ano, vtilissimum esset, sanguinem per hæmorrhoides euacuare; hæmorrhoidumque fluxus ad melancholiam curandam multum potest, atque interdum hypochondriaca melancholia, quæ aliis remediis tolli non potuit, hoc vno sanata fuit. Verùm nisi natura ipsa hunc restet, ab arte sola earum fluxus vix sperari potest. Si tamen fluere consuetæ sint hæmorrhoides, aut tumeant, hirudinum applicatione, vel aliis modis, vt aperiantur, tentandum.

Cùm etiam menstruorum fluxus naturalis sit & natura per eum vitiosos humores, qui in corpore colliguntur, simul euacuare soleat, cauendum ne supprimatur, & si suppressus sit reuocetur.

Venæ verò in brachio tum demum aperiendæ, vbi, vt diximus, sanguis abundat, aut ille iam à succo melancholico infectus est. Hinc sanguis ex venis crurum, poplitis, aut malleoli emittatur; cùm sanguis prauus infra hepar maxima ex parte consistat, & humor melancholicus, tanquam fex sanguinis, aliquando inferiora petere soleat. Et fieri potest, vt hoc modo sanguis ad hæmorrhoides fluat, & illæ cum maximo ægri commodo aperiantur.

Vomitoria.

Quia verò non raro ob ventriculi debilitatem crudi & pituitosi humores in ventriculo cumulantur; sæpe necessarium est, à vomitu initium curationis facere, ne à præparantibus, vel purgantibus excrementitij illi humores ad penitiores partes rapiantur, atque obstructiones augeant.

Vt ℞. *Succ. radic. raphani express.* Vnc. iij. *hydromel.* Vnc. iij. In quibus mistis macerentur per noctem *radic. asari. contus.* Drach. ij. Manè colentur & exprimantur, liquórque tepidè propinetur.

Præparantia humorem melancholicum in hypochondriis.

Hisce peractis, iam ad materiæ præparationem accedendum, quæ attenuantibus, & aperientibus perficitur, sine insigni tamen calefactione, & exsiccatione, propterea quòd plerumque ardor quidam, & siccitas mesaraicarum adsit, & inflammationi quid simile partes illæ, & inferiori orificio ventriculi vicinæ obtineant. Qua in re non raró peccatur ab iis, qui ad flatus tantum, quibus hypochondriaci etiam abundant, habito respectu, valde calidis & siccis medicamentis in hac melancholiæ specie vtuntur, quibus morbus potiùs exasperatur. *Materia morbifi. præparatio.*

Contrà nec nimis refrigerantia, & humectantia sine aliqua apertione conueniunt; cùm in partibus illis sint obstructiones, quas tollere semper conuenit. Vbi tamen plus aquosi admistum est, calida non omittantur. Atque ita, prout varia est conditio humoris in hoc morbo; & aliud atque aliud membrum magis læsum est, ita curatio aliàs magis calida, aliàs minùs calida postulat, aut etiam moderatè refrigerantia & humectantia, quæ omnia tamen sint aperientia & attenuantia. Si caliditas & æstus maior percipiatur in hypochondriis, horâ vnâ ante cibum, seri lactis caprini ℔ ß. vel ℔. j. commodè exhibetur, quod & calorem istum temperat, ac venas mesenterij refrigerat, & materiam, obstructionis caussam, eluit. Simplicia:

Radices, *Fœniculi, asparag. eryngij. graminis, borragin. buglośs. cichory, scorzonera, helenij, polypod. glycyrriz. centaurij maior.* Crato enim inter aperientia, & obstructiones tollentia in hoc morbo, multum tribuit rad. centaur. maior. quod vulgò Rhaponticum appellatur, si succus è recenti radice exprimatur, & cum saccharo in formam syrupi redigatur, ac de eo singulis diebus manè sumantur cochlearia duo, vel tria: vel si radix centaurij maioris in vino horis 24. maceretur, & ante cœnam æger vini haustum sumat, idque aliquot diebus continuet.

Cortices, *cappar. tamarisci, fraxini. citri.*

Folia & herbæ, *ceterach. scolopendr. chamadr. chamæpit. capill. Ven. meliss. betonic. hyssopi, endiuia, cichoriy, fumaria, cuscuta, cardui ben. absinthij*, præcipuè *Pontici, cochlearia, veronica.*

Flores *borrag. buglośs. violar. centaur. mino. sambuc. genist.*

Semina *anisi, fœnic. endiu. ocym. aquileg. genist. quatuor. frigid. maior.*

Fructus, *prun. amygdal.*

E quibus fiant *Medicamenta vsualia.*

Aquæ, *borrag. buglośs. meliss. chamadr. capill. Ven. hyssop. fumar. cuscut. scolopend. lupuli.*

Syrupi, *byzanthin. de duab. radicib. de fumar. de scolopend. de borrag. buglośs. endiu. de epithym. de lupul. de polypod. de pomis.*

Conseruæ, *borrag. buglośs. meliss. fumar. cichor. betonica, cochl. tunic.*

Condita, *cortic. citr. radic. helen. eryngy.*

Extracta, *veronic. meliss. card. benedict. absinthij, ceterach.*

Species, *electuar. lætitiæ Galen. Rhas. de hyacinth. diarrhod. Abbat.*

Trochisci, *de capparib. de absinthio.*

Ex his varia pro vsu & constitutione ægri fieri possunt. De quibus hoc monendum, vt initio non ea vsurpentur, quæ fortiùs vrinam mouent, ne materiam vitiosam è primis viis ad hepar, & venam cauam deducant, malum augeant, aut morbum aliquem in renibus excitent.

Reiicit quidam aliâ de caussa diuretica Hollerius, quòd scil. splen nullum habeat consensum cum renibus per viam communem: verùm diuretica nec planè reiicienda sunt, sed corpore, & primis viis, per purgantia euacuatis etiam locum habent, & sæpe ægra planè per vrinam euacuantur, cum ægri commodo nec ratio Hollerij vera est. Sunt enim viæ è liene ad renes, quas monstrarunt Recentiores Anatomici, & eas recenset Laurentius, q. 27. & per arterias emulgentes satis commodè è liene ad renes materia euacuari potest. *An diuretica in melancholia hypochondriaca conueniant.*

Valde etiam calida vitanda, aut si vsurpentur, aliis temperanda, ne humorem adurant peiorémque reddant, terrósque vapores excitent, & grauia symptomata inducant.

Potio.

Potiones. ℞ *Rad. cichorij, borrag. scorzonera. polipod. q. cortic. rad. cappar.* an. ʒ. ij. *rad. asari* ʒ. j. *fol. melissa, betonica, ceterach, fumaria. capill. Ven. chamadryos*, an. M. ß. *centaurij minoris, absinthij Pontici*, an. P. j. *flor. cordial.* P. ii. *cortic. citri* ʒ. ij. *sem. anisi fœnic.* an. ʒ. j. *fol. sena el. epithymi*, an. ʒ. iij. *passul. mino.* ℥. j. Infundantur omnia in aq. puræ ℔. iij. Stent vase clauso, loco calido, & postea in B. ebuliant:

Colat. add. *succi borragin. rosar. fumaria*, an. ℥. iv. *sacch.* ℔. j. F. Potio clara, Dosis ℥. iv. vel ℥. v.

Syrupi.

℞. *Succi buglossi, borrag. pomor. suaueolentium*, an. ℔. j. *melissa* ℔. ß. Infunde in eo *granor. Kermes* ʒ. j. *croci* ʒ. j. Colentur, & cum *sacch.* q. s. F. Syrupus,

Vel ℞. *Rad. asparag. fœnic. polypod. q. helenij. scorzoner. cichor.* an. ℥. ß. *cortic. rad. cappar. tamarisc. fraxin.* an. ʒ. iij. *citrii aurantior.* an. ʒ. ij. *fol. ceterach. ling. ceruin. endiu. hortens. betonic. nobil. chamadr. card. benedict. capillorum Veneris*, an. M ß. *epithymi* ℥ ß. *sem. aquileg.* ʒ. j. ß. *anisi, fœnicul.* an. ʒ. j. *quatuor. frigid. maior.* an. ʒ iij. *glycyrrh. rasa* ℥. ß *passular. exacinat.* ℥. i. ß. Coq. in aqua pura. Colat.

℞ ℔.iij *succ. pomor. dulcacidor. odoratior.* ℔.j. *borrag. fumar.* an. ℔ sem. *sacchar.* q.s. F. Syrupus.

Cuius Vnc.ij, vel.iij. sumat æger manè, & superbibat haustum aquæ borraginis.

Decocta. Vel ex iisdem simplicibus fiat Decoctum, & clarificato idonei syrupi addantur.

Claretum.

Si æger decocta & syrupos respuat, aut ex syrupis aliquid incommodi metuatur, cum dulcia llenis non satis vtilia sint, fiat tale Claretum:

Clareta. ℞. *Rad. fœnicul. eryng. helen. scorzoner.* an. Vnc. sem. *cortic. tamarisc. rad. cappar. polyped. q.* an. Drach. vi. *cortic. citri.* Vnc. sem. *zedoar.* ʒ.ij. *chamadr. ling. ceruin. meliss. capill. Veneris, absinth.* an. M. sem. *flor. borrag. bugloss.* an. M.j. *cinamom.* Dr. ij. *spic. Indic. ligni aloës* an. Drach. j. Affunde *vini Rhenani calefacti* ℔. vj. Stent aliquandiu in infusione, & postea aliquoties traijciantur per manic. Hippocrat. Vltimò add. *sacch. albiss.* Vnc. iij.

Manè post iusculum, vel in prandio & cœna loco primi haustus vsurpetur.

Aqua.

Vel paratur talis Aqua:

Aqua. ℞. *Rad. aperient.* ℥.j. *helen.* ʒ.vi. *cortic. tamarisc. fraxin.* an. ℥. ß *meliss. betonic. chamadr. chamapit.* ana. M.ij. *card. benedict.* M.j. *sem. anisi. fœnicul.* an. ℥. ß. *flor. bugloss. genist. centaur. minor.* an. M.j. Macerentur omnia in *aq. borrag.* ℔ iiij. *vini* ℔. iij. postea colētur, Colat. add. *succ. fumar.* ℔.j. *cochlear* ℔ ß. *trochisc. de cappar.* Vnc. j Destillentur, Destillatarum exhiberi potest vel solum, vel cum syrupo borrag. aut alio, aut etiam addi oxymel scillitic. vel tartarum Vitr. latum.

Electuarium.

Electuariū. ℞. *Conserv. cichor. meliss. borrag. bugloss. card. bened.* an. Vnc. j. *cortic. citri. condit. rad. condit. helen.* an. Vnc. ß. *spec. diarrhod. abbat.* Drach. j. *confect. Alkerm.* Drach ß. Cum *syrup. byzantin. sim;* f.F. Electuarium.

De quo sumat æger Vnc. ß. vel Drach. vj. & superbibat aquam borraginis.

Purgatio.

Purgatio. Postquam aperientia & præparantia hæc aliquot diebus sunt exhibita, quarto vel quinto die purgatio instituatur. Et quidem purgantia sint mitiora. Crato sæpe non fortiora, quàm syrup. rosar. solut. cum aq. roris Majalis (vapore quæ longè subtilior est reliquā aquā, ita vt testæ oui inclusa, solique meridiano exposita, calefacta statim euaporet) confectum, additā manna dilutā infuso flor. persicor. exhibet, Et talia mitiora sæpè & diu continuandā sunt. Licet tamen interdum & fortiora exhibere.

Maxime verò vtiles sunt clysteres sæpius repetiti, sed non admodum acres; verùm mediocres, & simul flatus discutientes.

Potiones.

Potiones. ℞. *Polypod. q.* Drach. vi. *cortic. citri.* Drach. ij. *fol. sen.* Drache. v. *rhabarb.* Drach. sem. *epithym.* Drach. iij. *fol. borrag. bugloss.* an. P. ij. *caryophyll.* num. iiij *sem. fœnicul. anisi.* an. Scrup. i. *cinamom.* Scrup. sem. *passular.* Vnc. sem. *ol. diaphœn.* Drach. ij. Infunde in suffic. quant. seri lactis.

Colat. ℞. Vnc. iij. *syrup. de pomis Regis Sabor.* Vnc. i. M.F. Haustus.

Vel. ℞. *Radic. aperient. vino praparat.* Vnc. j. *scorzoner.* Vnc. sem. *cortic. tamarisc. fraxin. citri,* an. Vnc. sem. *meliss. ceterach. chamadr.* an. M. sem. *flor. borrag. bugloss. sābuc. genist.* an. P.i. *sem. radic. portulac. agni casti, anis.* an. ʒ.j. *rad. helleb. nigr. praparat. glycyrrh.* an. Vnc. sem. *passular. maior.* Vnc. j. Coq. in aq. simpl. In Colat. infund. *fol. sen.* Vnc. ij. *zedoar. galang.* an. ℥. j. sem.

Colat. ℞. Vnc. xiiij adde *syrup. de epithym. de pom. Reg. Sabor.* an. ℥. ij. F. Potio pro. 4. dosibus, quæ aromatizetur spec. lætitiæ Galeni, aut diambr.

Alia: ℞. *Infusion. rosarum fact. in aq. endiu. & fumar. aq. part.* ℥ ij. *aq. anisi. cuscut. flor. borrag.* an. ℥. j. *fol. sena el. & vino alb. irrorat.* ʒ. v. *passular. minor.* ℥. ij. *rad. glycyrrh. rasa sem. anisi, coriandr. praepar.* an. Scrup. ij. *caryophyll.* num. iij. Bulliant omnia tribus ebullitionibus vase recto, tunc adde *rhabarb. opt.* ʒ. j *el. de succo rosar.* ℥. ij. *diaphœnic.* ʒ. j. *pulu. santali citr.* ℈. j.

Relinquantur per noctem in infusione loco tepido; postea fortiter exprimantur per linteum. Fiatque Potio, quæ detur manè tribus horis ante pastum in humoribus mistis.

Syrupi.

Donatus Antonius ab Alto Mari hunc Syrupum valdè commendat, quem & alij laudant:

℞. *Hyssop. sampsuchi, serpilli, melisophyll. betonic.* an. M. sem. *borrag. lupul. scolopendr. fumar. capill. Veneris,* an. P. sem. *rad. cichor. borragin. fœnicul. cappar* an. ℥. iij. *absinth. cortic. citr.* an. M. j. *fol. sen. elect. polypod. q.* an. ℥ ij. *puleg. flor. cinamamel. centaur. minor.* an. Drach. ij. *chamadr. chamapit.* an. Vnc. ij. *iunc. odorat* (id est, *schœnanth.*) *spic. anis. fœnicul. asar.* an Drach. *passular. enucleat.* Vnc. j. Coquantur s.a. Colat. ℞ ℔. iiij. add. *succ. pomor. dulcacidor. rosar. & malor. punicor. acid. r.* an. ℔. sem. *borrag. & fumar. depurat.* an. ℔. j. *sacchar.* q.s.F. Syrupus, de quo æger sumat. Vnc. iij. vnā vice, & superbibat parum aqu. lupul. & borrag.

℞. *Rad. scorzoner. polypod. q.* ana. ℥. vi. *bugloss. cichor. cortic. tamarisc. citri,* an. Vnc. sem. *ceterach. chamadryos, meliss.* an. M. j. *thymi, epithym.* an. ʒ. sem. *flor. sambuc. genist.* an M. sem *sem. fœnicul.* Drach. ij. *hellebor. nigr. Styriac. prepar.* ʒ. iij. *glycyrrhiz.* ℥. sem. *passul. exacinat.* ℥. j. Coq. in aqua pura. In Colat. infundantur. *fol. sen. elect. follicul. sena* Vnc. j. *radic. gialapa rhabarb.* an. Drach. j. *turbith. el.* Drach. ij. *flor. borrag. bugloss.* an. M. sem. *stœchad. Arab.* P. j. *cinamom.* ℈. *spic. Indic.* ℈. sem. *caryophyll. zedoar.* an. ʒ. sem.

Colat. ℞ ℔. j. *acet. scillit.* ℥. ij. *succ. borrag.* vel *pomor.* ℥. iij. *sacchar.* ℔ sem.

Coq. ad iulep. vel syrup. fluidior. consistentiam, de quo singulis diebus æger manè ℥. iij. vel iiij. vel q.s. sumat, addatúrque singulis dosibus ol. anis. vel cinamom. vel citri gutt. j. idque continuetur 4. diebus, quinto æger quiescat: hinc ad vsum syrup. redeat, donec planè absumtus sit.

Est & hic syrupus, vt in omni, ita etiam in Melancholia hypochondriaca, vtilis.

℞. *Polypod. q.* ℔. *sem. bugloss. borragin. melissophyl.* an. M. j. *cyperi, cappar. acori, asari,* an. ℥. j. *sena, epithym.* an. ℥. ij. *sem. lactuc. endiu.* an. Vnc. iij.

Puluerisata, omnia præter senam & epithym. quæ reseruentur, ebull. in s.q. aquæ ad consumt. medij. In fine decocto adde senam & epithym. & mox remoueatur ab igne. Postea colentur. Colaturæ adde *sacchari,* q.s.F. Syrup. s.a. Sumatur. 6. diebus continuis.

Et quia aliis aliæ formæ medicamentorum magis arrident, potest etiam talis Nodulus parari.

℞. *Rad. polypod. q. scorzoner.* an. ʒ. ij. *fol. sen.* ℥. j. *rad. gialap.* ʒ. ij. *hellebor. nigr. praepar.* ʒ. j. sem. *zingiber. cortic. citr. galang. zedoar.* an. ʒ. j. *sem. anis. fœnic.* an. ʒ. ß. *flor. anthos, bugloss.* an. P. j. *Cereuisia purgans.*

Ligentur in nodulo, qui in cereuisia suspendatur. Ne reliquorum medicamentorum sapor ingratus percipiatur, aliquid absinthij addere licet.

Vinum.

Commendatur & vinum purgans, quod Zvvingero adscribitur:

℞ *Rad. aperient.* an. ℥. sem. *bugloss. cardui benedict. absinth.* an. M. sem. *sem. fœnicul.* ℥. sem. *fol. sen. elect.* ℥. 1. sem. *agaric. tartari alb.* an. ℥. sem. *zingiberis cinamom.* an. ʒ. j. *Vinum purgans.*

Infundantur in vino, de quo cyathus vnus vel duo, prout opus fuerit, manè & vesperi ante cibum, vel manè saltem per dies plures sumantur.

Vel ℞. *Fol. sena el.* ℥. ij. *rhabarb. opt.* ʒ. ij. *rad. mechoacanna,* vel *gialap.* Drach. ij. *cort. rad. hellebor. nigri praepar.* ℥. sem. *fol. fumar. cuscut. scolopendr. ceterach. meliss. flor.* 3. *cordial. flor. rorismarini,* an. P. ij. *sem. anisi fœniculi,* an. ʒ. ij. *cinamomi* ℥. j. *limatur. chalybis praepar.* ℥. sem.

Incisa & contusa ligentur omnia in sindone pro nodulo, qui in ℔ iiij. vini Rhenani inijciatur, de quo vino medicato quatuor horis matutinis ante prandium quotidie Vnc. iij. præterpropter exhibeantur.

Pulueres.

Tenuioris fortunæ homines vtantur pulu. sen. præpar. iuxta descriptionem Montaguanæ, qui acui potest gr. iij. vel iiij. diagryd. pro natura ægri. *Pulueres.*

Vel sumatur pulueris præparat. ʒ. j. vel Scr. iiij.

℞ *Crystallor.* ♀i, ℥. sem. *fol. sena Alex.* ʒ. v. *rhabarb. el. agarici trochisc.* an. ʒ. ij. *scammon. praepar.* ʒ. j. *turbith. alb. hermodactyl.* an. ʒ. ij. *cinamom. galang. macis,* an. ʒ ß.

Misce pro puluere, de quo Drach. 1. in liquore, vel iusculo propinetur.

Pilulæ.

Aut vsurpentur Pilul. tartareæ à Quercetano descriptæ, vel de Ammoniaco. Platerus has commendat. *Pilulæ.*

℞. *Aloës,* ʒ. ij. *myrrh.* Drach. sem. *epithym.* ℥. j. *rad. gentian. asari,* an. Drach. sem. *gummi ammoniac. aceto dissolut.* ℈. j. *sem. petroselin.* Drach. sem. *rhabarb. el.* Drach. j. sem. *spic.* ℈. j. Cum *succ. absinth.*

F. Massa, de qua æger alternis, vel tertio quôque die sumat ℈. ij. vel etiam plus, si copiosiùs purgare libeat & liceat.

Idem & has commendat:

℞. *Aloës Succotrine* ℥. j. sem. *rhabarb. agaric.* an. ʒ. j. *zingiber. mastich. gentiana,* an. ℈. j. *ammoniac. aceto dissol.* Drach. sem. *succi absinthij inspissati* (extractum efficacius est) *centaur. min.* an ℈. j. *limatura chalybis,* vel *croci* Martis ʒ. ß. *terebinthina Cipria,* q.s.F. Pil. Dosis ʒ. ß.

Electuaria & Boli. Quibus electuaria vel Boli arrident, sumant el. diacathol. diasenæ, vel in bolo, vel in sero lact. dissoluta. Multum in hoc morbo valet extract. hellebori nigri, quod in pulul. formari, vel alio modo exhiberi potest. Ventriculi tamen in purgantibus in primis habenda est ratio, præcipuè iis, qui cruditate acidā laborant, & cauendum, ne nimio purgantium medicamentorum vsu, is ampliùs debilitetur.

Vomitoria in assuetis etiam repeti possunt & pro ægri tolerabilia nunc leniora, nunc fortiora vsurpanda. Vomitu enim excrementitij humores circa ventriculum & loca vicina hærentes non rarò excutiuntur, qui purgantibus per aluum euacuari non poterant.

Vt ℞. *Rad. asar.* Drach. iij. *sem. atriplicis,* Drach. j. *agaric.* Syrup. ij. *flor. genista, sambuc.* an. P. j. Coq. in *hydromel.* *Vomitus prouocatio.*

ad

ad Vnc. vj. adde *oxymel. s.* Vnc. j. sem. F. Vomitorium.

Purgatione hoc modo peracta, iterum aperientia, incidentia, attenuantia vsurpanda. Et cum purgantia viscera nonnihil calefacere soleant, & alias in hoc affectu hepar & venæ mesaraicæ plerumque sint calidiores, addantur medicamenta, quæ p.n. illam venarum mesaraicarum caliditatem, & siccitatem emendent: quos scopos omnes explere potest seri lactis caprini vsus aliquot diebus, octo scilicet aut 14. continuatus. Et ne vllum damnum afferat, & magis sit efficax, pulueres vel pilulæ conuenientes ante serum vsurpentur.

Seri lactis caprini vsus.

♃. *Rad. filicis maris, quinque fol. absinth. cardui bened. chamædryos, ceterach. agrimon.* an. ʒ. j. Cum *syrup. acetos. citri* F. Pilulæ maiores, quarum 6. vel 10. singulis vicibus ante serum hauriendum sumantur.

Vel ex pulu. horum omnium fiat extractum, de quo ante vsum seri lactis, ℈. ij. forma pilul. vel alia æger sumat.

Vel vsurpetur cum sero lactis extract. cardui bened. veronic. meliss. ceterach. & similium. Ita enim maior vis aperiendi & penetrandi conciliabitur sero, & minus refrigerando nocebit.

Necessarium verò est, vt sumatur maiore copia, præsertim ventriculo non admodum debili, nimirum ad ℔ iij. vel etiam plures, & ebibatur calix vnus post alium pissando; & post vsum seri deambulandum, vt in profundiora corporis sese insinuet, & materiam, quæ obstructiones facit, per aluum & venas deducat. Neque magna seri copia pertimescenda. Si enim per venas penetrare, & iterum per aluum, & venas statim deiici debet, magna copia requiritur; in minore verò nihil præstat: eodem modo vt thermæ & acidulæ in maiore quantitate ebibuntur.

Ne tamen ventriculo damni aliquid inferatur, sacculis, vnguentis, & emplastris conuenientibus roboretur. Et post vsum seri singulis diebus manè & vesperi sumatur de elect. seq. portio, quæ quantitate nucem iuglandem æquet.

♃. *Conseru. bugloss. borragin.* an. Vnc. j. *rosar. anthos,* an. ℥. ß. *ʒ. diarhod. abbat. diatrion. santal.* an. Drach. sem. *margarit. præparat.* Scrup. ij. *ligni aloës* Scrup. j. *cortic. citri condit.* Vnc. sem. *conf. alkerm.* Drach. sem. Cum *syrup. de pomis* F. Electuarium.

Absinthij vinum & vsus. Vtile est & absinthium per dies 30. vel 40. exhibitum post purgationes, in vino generoso non austero, cùm absinthium ipsum per se satis adstringat. Nimirum in vini ℔ iii. macerentur absinth. M. ij. & singulis diebus vnum atque alterum cochlear exhibeatur.

Vel cereuisia, aut vinum absinthites paratur simpl. vel compos.

♃. *Cortic. tamarisc. frangulæ, sarsaparill.* an. ℥. ii. *absinth.* M. v. *epithym. meliss.* an. M. j. *gr. iunip.* ℥. j. *flor. genist.* ℥. ß. Conscisa, & contusa sacculo includantur, & in musto, vel recenti cereuisia deferueant.

Vtiles etiam sunt trochisci de cappar. de absinth. additis iis, quæ virtutem cordis, & cerebri roborant, vt sp. diambr. cordial. temperat. de gemm. de hyacintho, lætitiæ Galen. Rhas. Hyeme, & vere incipiente, corpore euacuato, Theriacæ vel Mithridatij aliquid cum refrigerantibus mistum exhibeatur.

Vt ♃. *Theriac.* ℈. i. *conseru. rosar.* ʒ. ii. Misc.

Æger hac omnibus aliis medicamentis eo die abstineat.

Vel ♃. *Conseru. rosar. borrag.* an. ʒ. ii. *Mithridat.* ʒ. ß. *lætific. Rhas.* ℈. i. M.

Chymici ad intentionem istam complendam, cremore, & crystal. tartari, tartaro vitriolato, spiritu tartari compos. quam vulgo misturam simplicem vocant, vtuntur.

Chalybis vsus. Plurimùm quoque ab obstructiones hypochondriorum aperiendas commendatur non solùm à Chymicis, verùm etiam à Galenicis, chalybs præparatus, adeò vt Iul. Cæs. Claudinus, *resp.* 29. proprium melancholiæ hypochondriacæ alexipharmacum Chalybem nominet, quoniam continuus illius vsus semper felicem in ægris finem sit assecutus, siquidem in reserandis obstructionibus, in quibus omnis melancholiæ curandæ cardo vertitur, nulli medicamento cedat.

Cùm verò Chalybs non solùm vim aperiendi, sed & astringendi, & fluxus sistendi habeat, prout diuerso modo præparatur, chalybs præparatus aperiens vsurpetur. In primis hic vtilis est tinctura chalybis, de qua se. plura dicentur suo loco, de affectibus hypochondriacis in genere.

Commendatur & seq. Electuar. de chalybe D. Kolreüteri.

♃. *Limat. chalyb. tenuiss.* ℔. ß. Superfund. acetum vini acerrimum, quantum imbibere. Stent 24. hor. postea, vbi exsiccata reperiuntur, aliud affundatur simili modo; sin minus ad prunas in lebete vitreato incrustato agitata teratur, donec perfectè exsiccetur, & tum acetum, vt primo factum est, affundatur, & hoc fiat tertiò, id est, tribus diebus continuò; postea perfectè exsiccata aceto stillatitio in marmore vel alio duriore lapide teratur, & in læuorem redacta, exsiccatàque sumatur; & add. pulu. subscript. totum.

♃. *Rad. ireos* ʒ. ij. *zingib. lapath. acuti, cyclamin. eryngij, bryon.* an. ℥. j. *fol. ceterach. scolopend. betonic. rutæ. chamædryos. chamæpit. agrimon. calaminth. galangæ, caryophyll. macis. ligni aloës, zedoar. Doronici* an. ʒ. sem. *spic. Ind. croci,* an. ℈. sem. *cort. rad. cappar. fraxini, fagi, salic. tamarisc. cass. lign. ver. costi dulc.* an. ℈. ij. *visci q.* ʒ. sem. *cinam.* ʒ. iii. *ammeos, cardamomi, cymini aceto macer. coriandr. præpar. sem. agni casti, petrosel. melanth. portul.* an. ʒ. j. *siler. mont.* ʒ. i. *sem. anisi* ℈ iv.

F. Puluis tenuiss. Huic chalybs totus præparatus commisceatur, & cum melle purissimo despumato, ac tertia parte oxymel. scillit. & syr. e cich. c. rhab. F. Electuar.

Acidulæ. Vtiles etiam, & magnæ efficaciæ sunt in melancholia hypochondriaca Acidulæ, vtpote quæ lienem & venas mesaraicas aperiunt, ac sine omni molestia omnis generis vitiosos humores per aluum copiose educunt: quales sunt Egranæ & Schvvalbacenses.

Thermæ. Eadem, quæ acidularum, & Thermarum ratio est. Etsi enim externus thermarum vsus in melancholicis, qui plerumque macilenti atque exsucci sunt, rarò commodus sit, & metuendum, ne corpus amplius iis exsiccetur: tamen si bibantur, eadem ratione, quâ acidulæ, prosunt: cùm ob mineralia, à quibus suas vires habent, & primas vias eluant, & vitiosos humores, qui in iis hærent, per aluum & venas educant, ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent. Thermæ, quæ in hoc affectu conueniunt, sunt Aponenses, in agro Patauino, & Aquarianæ, Regio Longobardo 15. milliaribus distantes, thermæ S. Casiani in Italia Badenses Marchionis, & Ferinæ in Germania.

Vbi nec acidularum, nec thermarum copia habetur, serum lactis caprini earum loco vsurpetur, cum succo cichorij & fumariæ: At si flatulentia eius metuatur, dum igne depuratur, aliquid seminis coriandri & ligni sassafras addi potest. Vel medicamenta ex chalybe aliquot diebus continuentur.

Topicorum vsus. Neque interim externa & Topica omittenda sunt, sed extrà etiam vsurpanda, quæ obstructiones aperiunt, ac flatus discutiunt, vt fomentationes lienis, præcipuè ex *flor. chamameli, genistæ, meliloti. sambuc. fol. & rad. malu. althææ, rutæ, calaminth. pulegij, ceterach. rad. filic. cortic. rad. cappar. tamarisc.* & similibus.

Vnguenta etiam ac linimenta, vel emplastra lieni applicentur; de quibus de lienis affectibus atque affectione hypochondriaca in genere dicetur.

Hoc saltem hic non prætereundum censemus: post corporis purgationem vtile esse aq. dulcis tepidæ balneum, in qua *fol. viol. malu. althææ, mercurial. branca vrsin. fl. chamam. meliloti,* & similia cocta sint.

Viscerum corroboratio. Tandem quæ viscera roborant, vsurpanda non solùm in fine curationis, sed & medicamentis præparantibus & purgantibus per interualla subiungi debent, vt ita caput & viscera ad naturalem constitutionem & temperiem reducantur.

Pro corde & cerebro roborando iam antea medicamenta proposita sunt. Iis addi possunt & hæc.

Commendatur in primis Smaragdus, & potus, & collo gestatus, vt in omni melancholia, ita & hic, eiusdemque tinctura, vt & sapphiri, & corallior.

♃. *Aq. flor. borrag. in B. destill.* Vnc. iv. *cinamom.* Vnc. sem. *margarit. præparat.* ʒ. ij. *smaragdi præpar.* ʒ i. ß.

Misceantur in mortario marmoreo. F. Liquor potabilis instar emulsionis. Vel sumantur margaritarum & smaragdi præparat. loco, horum magisteria. Detur vnum atque alterum cochlear ingruente paroxysmo calidè.

♃. *Sp. aromat. rosat. diambr.* an ℥. j. *margarit. præpar.* Scr. j. *ambr.* g. iv. *ol. destill. macis caryophyll. citri.* an. gutt. ii. *sacchar. in aq. cinam.* Vnc. ß *borrag.* s. q. *dissol.* Vnc. iij. F. Rotulæ.

Efficax est & hoc in paroxysmo hypochondriaco:

Mixtura & Electuaria. ♃ *Essent. meliss.* ʒ. ij. *zedoariæ* ʒ. ii. *spir. rosar.* Scr. i. *Iulepi rosar.* Vnc. ii. *syrup. tunicis.* Vnc. j. *succi recent. citri, granator. dulc.* an. Vnc. sem. Misc.

Vel & hæ Rotulæ:

♃ *Ol. nuc. mosc. destil.* ℈. ß. *confect. alkermes. extract. pæoniæ* an. ℈. i. *Ambr. grys.* ℈. ß. *margarit. præparat.* ℈ j. *corall. rubr. præpar.* ℈. ß. *ol. carui* gutt. iij. *sacch. in aq. pæonia & melissa dissol.* Vnc. vi. F. Rotulæ.

Est & hæc aqua efficacissima.

♃ *Rad. bugloss. borraginis,* an. Vnc. j. ß. *pæoniæ, cortic. citri,* an. Vnc. ij. *rori mar. meliss.* an. M. j. *flor. borrag. bugloss. stœchad. Arab.* an. Vnc. sem. *sem basilici. croci, cinam. caryophyll.* an. Drach. i. *confect. alkerm.* Drach. ij. *aq. bugloss. borrag.* an. Vnc. iv. *vini Rhenani* ℔ ij. Stent. infusa, destillentur.

Felici etiam cum successu exhibere licet sequentem pulueris, dosi, quantum apice cultelli bis capi potest, sub lecti ingressum.

♃. *Pulu. smaragd. hyacinth. margarit. coral. præpar. scobis eboris, boli Armen.* an. part. æq. Misc. F. Puluis.

Vel cum tryphera Meluæ in formam Electuarij redigantur.

Hoc quoque in obstructione venarum mesaraicarum profuisse deprehensum est.

♃. *Spec. diarhod. abbat. diatrion. santal. rosat. nouel.* an. Vnc. sem. *diapen.* Drach. ij. *fl. infest. beten. hyperic.* an Scr. sem. *sem. fœnic.* Drach. sem. *cinam. spir.* an. Scr. sem. *flo dy. santal. rubr. alb.* an. Scr. i. Cum *syr. de epithym. & endiu.* an. q. s. F. Electuarium.

Vel ♃. *Conseru. rorismarin. maioran. meliss. borrag.* an. Vnc. i. *margar. præpar. hyacinth. præpar. confect. alkerm.* an. Dr. ß. *cortic. citr. condit.* Vnc. sem. *cinam. caryophyller. macis,* an. Scr. i. Cum *syrup. tunic.* Fiat Electuarium.

Vel

Vel ℞ *Conseru.anthos, meliss. bugloss.* an ℥. *calam. aromat. condit, cortic. aurant. condit. rad. cichor. eryng. conditarum*, an. ʒ. ß. *troch. diarrhod. abbat.* ʒ.j.ß. *nuc. Indiæ condit.* ʒ.ij. *cinamom. macis, crasse modo concisorum*, an. ℈.j. *ol. citr.* gutt. iij. Cum *syrupo borrag.* F. Electuarium.

Vel confect. de hyacintho ℈.ij. vel ʒ j. sæpe exhibeatur.

Pretiosa quidem, sed vtilis est hæc mistura, multumque facit ad vapores melancholicos discutiendos.

℞. *Conseru. tunic.* ʒ.j. *rosar. confect. alkermes*, an ℥.ß *lapid. Bezoar.* ℈.j. *succin. alb. pulueris.* ℈.ij. Cum *syrup. de cortic. citr.* F. Electuarium.

Si vigiliæ sint molestæ, lotiones pedum & manuum, item vnguenta, & alia suprà proposita vsurpanda.

Aqua destillata. Commendatur & hæc Aqua in melancholiâ hypochondriaca:

℞. *cor cerui* n. j. *fol. meliss.* M. j. *basilic. menth. ceterach.* ß. *borrag. bugloss. violar. tunic.* an M. ß. *anthos. lauend.* an. P. j. *sem. basilic. coriandr. præpar. anis. citri*, an. ʒ. j. *macis, santal. citr. cinam.* an. ʒ. ij. *caryophyll.* ʒ. j. Concisa & contusa macerentur in *vini maluat.* ℔. j. *aq. borrag. bugl.* ß an. ℔. ij. *meliss.* ℔. j. F. Destillatio in Balneo.

Exhibeantur ℥. iij. cum syrup. violar. tunic. vel borrag ℥. j.

Reliqua, & inter ea etiam quæ Chymici exhibere solent, proponentur *lib.* 3.

Diæta.

Quod in omni curatione verum est, in huius affectus curatione verissimum: Omnia medicamenta frustra vsurpari, nisi diligens diætæ ineatur ratio. Et omnium Medicorum testimonio, atque ipsâ experientiâ teste, nihil ad hoc malum curandum est magis necessarium, aut plus confert, quàm bona diæta. Ergo caueat omnes, è quibus malum hoc prouenire suprà diximus; sedulò vitandæ sunt: cibi nimirum omnes crassi, & vitiosi succi; ac vsurpandæ potiùs carnes gallinarum, vitulina, agnina, hœdina, veruecina: inter pisces, lucius, percæ, & saxatiles. Panis sit albus, bene, non tamen nimis, fermentatus. Vinum album, tenue, cereuisia clara, & defecata. Commodum est, si primus haustus semper sumatur de vino, vel cereuisia melissa, absinthio, carduo bened. borrag. & simul medicata. Aromatum vsus nimius noxius; quòd caliditate, siccitate, & acredine iecur & sanguinem, plus quàm par est, calefaciunt, & venas mesaraïcas exsiccant. A cibo tamen, medicamento aliquo peptico vti interdum, vtile est.

Cibus & potus.

Vt ℞. *Sp. aromat. rosat.* ʒ. j. *succin. alb. puluer.* ʒ ß. *ambr.* gr. viij. *mosch.* gr. iij. *ol. nuc. mosch. destill.* ℈ ß. *conseru. rosar. rubr.* ʒ ß. *sacchar. in succo cydonior. dissol.* Vnc. iv. F. Morsuli.

Et sunt tales formulæ passim notæ. Cibi quoque ea assumantur eâ quantitate, quæ ventriculo nullam in coctione molestiam pariat; nec noui assumantur, priusquam priores è ventriculo in ventrem descenderint. Varij quoque & multi cibi simul assumpti hoc malum non parum augent: Aluus vt laxa semper sit, opera detur. Mœstitia & curæ nimiæ vitentur. Plura de diætæ ratione in hoc malo, videantur in consilio Petr. Andr. Matthioli, quod est 182. *Consil. à Scholtzio collect.* Diligenter etiam, & prolixè de Melancholia Hypochondriaca tractat D. Balthas. Brunnerus, *Consil* 6. 7. 8. 9. 10. & 11. qui videatur. Et dicemus plura huc conferentia infra, *lib.* 3. *de aff. hypochondriaca.*

Excreta & animi pathemata.

CAPVT XIII.

De Melancholia ex Vtero.

Tertia Melancholiæ per consensum species est Melancholia ex vtero quæ quidem duplici modo generatur. Vel enim sanguis melancholicus per menses euacuari solitus exitum non habens regurgitat & aut in hypochondriis, aut vasis totius corporis cumulatur, vnde melancholia per consensum totius, aut hypochondriaca oritur, de quibus antea dictum, vel in ipso vtero à sanguine retento vitiosa dispositio inducitur, & ab humoribus prauis in vtero cumulatis vapores melancholici ad cerebrum eleuantur, qui varia symptomata inducere solent.

Melancholia ex vtero caussa proxima. Caussa antecedens & remota.

Causa proxima huius mali, vt in hypochondriaca, etiam est vapor, qui & cor anxium reddit, & spiritus animales obfuscat, obscurat, atque inquinat, atque ita mœstitiam, timorem, & delirium parit. Quod eò faciliùs in fœminis accidit, quòd nam à fine delecti animi, & præcipuè in viduis, quas animi mœror, & curæ cruciant. Verùm symptomata hæc non sunt continua, sed tamdiu durant, quamdiu vapor, qui proxima est causa, adest: quo discusso symptomata remittunt, & euanescunt, donec noui ad caput eleuentur, quod ex eo patet, quòd, dum vapor ille quiescit, satis hilares sunt eiusmodi fœminæ, nec vlla melancholiæ signa exhibent: mox commoto & agitato humore, & vaporibus ad cor & cerebrum eleuatis, subito mœrore corripiuntur. Docuit ista omnia eleganter Hippocrates *in lib. de morb. virgin.* dum ita scribit: *Est muliebris natura animi magis deiecti & imminuti. Ceterum virgines nubiles & maturæ viro hoc magis patiuntur, vna cum mensium descensu, antea non valde his affecta. Postea enim sanguis in vterum confluit veluti effluxurus. Cum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit, propter cibos & corporis augmentum tum sanguis non habens exitum resilit ad cor & septum transuersum. Cum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, postea ex torpedine delirium apprehendit.*

Malum nimirum hoc virginibus iam nubilibus familiare est, cùm sanguis ad vterum confluens, ibique exitum quærens, exitum non inuenit. Deinde viduis, in primis ob curas & mœrorem animi, in quem ob mariti obitum pleræque coniiciuntur: vt & aliis fœminis quibus menses, aut post partum purgationes, ex aliqua causa euidente supprimuntur, aut non rectè fluunt.

Melancholia per consensum in fœminis non semper ab vtero. ¶ (Vteri culpâ melancholiam contingere posse, nullum dubium. Obseruatum tamen, in iis, quæ propter retentionem mensium melancholicæ fiunt, malum non semper ab vtero proficisci, quasi vterus ipse proximè humorem melancholicum cumularet, & ad caput mitteret, sed potiùs, quòd sanguis melancholicus retentus, & consuetum exitum ex vtero non habens, in venas totius corporis regurgitat, & sic melancholiam per consensum totius producit. Exemplum huius rei præbuit fœmina, Anno 1636. quæ nunquam mensium profluuium passa erat, licèt aliàs sana esset. Tandem autem propter euacuationes sanguinis consuetas per venæ sectionem & scarificationem omissas, in melancholiam incidit satis grauem. In huius curatione ad vterum respicere opus non erat; cùm impossibile esset, vasa quæ naturâ clausa erant, aperire, & melancholicus sanguis in toto redundaret. Ideòque venæ sectione repetitâ, clysteribus alterantibus, hypnoticis adhibitis, breui perfectæ sanitas restituta fuit. Quòd non factum fuisset, si vterus aliquam notabilem noxam contraxisset, cùm illi nulla fuerint adhibita medicamenta. Ideòque etsi non negandum, in quibusdam fœminis melancholiam in specie ab vteri mala dispositione ortum habere, quæ quando adest, peculiarem habet typum, signa diuersa, & per vices vehementer recurrentem melancholiam, non continuo affligentem; curationémque priuatim ad vterum directam requirit: tamen etsi vterus interdum primus mali fons est, caussa proxima non in vtero, sed venis communibus consistit. Quapropter si fœmina, & quidem ex mensium suppressione, in melancholiam incidat, considerandum, annon occasione retentorum mensium in illis, quæ temperamento sunt melancholico, propter retentionem sanguinis melancholici, qui aliàs tempore consueto cum mensibus euacuatur, melancholia sit contracta, quæ per consensum totius & cordis dici meretur; an verò vapor ille melancholicus ab ipso vtero proximè, propter prauam vteri dispositionem, (quod ad curationem scitu summoperè necessarium) communicetur. Nam illius melancholiæ curatio ad totum corpus dirigenda: simul tamen etiam laborandum, vt fluxus menstruus in illis, quæ iam antè illum passæ sunt, reuocetur: in hac verò cura præcipuè ad vterum dirigenda,) *Exemplum.* *Nota.*

Signa Diagnostica.

Melancholiæ ex vtero signa diagnostica. Fœminæ hoc malo laborantes sunt mœstæ, cogitabundæ, timidæ & anxiæ citra causam manifestam, nullâque re delectantur, vel gaudent sed tædio habent omnia, amántque solitudinem sed cum suo incommodo. Et quidem hæc patiuntur per interualla quædam, in quibus cum aliis melancholicis conueniunt. Sunt autem alia non pauca, quæ sum à melancholia per essentiam, tum à reliquis melancholiæ per consensum differentiis, eam discernunt. Nimirum præter hæc omnia symptomata accidunt fletus & risus, non satis possunt verbis exprimere, quid mali sentiant, sed conqueruntur, & multa proferunt, ex quibus, quid mali patiantur, Medicus, vix certò colligere potest. Conqueruntur de doloribus variis, tum præcipuè sinistri lateris, è regione cordis, qui vniuersam mammam aliquando prehendit, in primis verò de manifesto pulsu in dorso circa diaphragma, qui accidit ob arteriæ magnæ eò loci p. n. vehementem pulsationem. Nam cùm sanguis circa vterum hærens incenditur, communicatur id malum non solùm venæ cauæ, sed & arteria, quæ iuxta dorsum est, venæ cauæ malorum fit particeps. Habent præterea somnia tumultuosa, aluus in quibusdam supprimitur in quibusdam pauca reddit, menses supprimuntur, vel parciùs fluunt.

Prognostica.

Prognostica.

1. Quò diutiùs hoc malum durat, eò curatu est difficilius.
2. Nisi maturè huic malo occurratur idoneis remediis, in maniam periculosam plerumque transit.

Indicationes.

Indicationes. Cùm à suppressa sanguinis euacuatione malum hoc ortum habeat, 1. Sanguis superfluus imminuendus & euacuandus, 2. Hinc humor melancholicus, qui ex sanguine suppresso generatus est, præparandus & euacuandus. 3. Sanguinis superflui in vtero & vicinis locis congestio præcauenda. 4. Animus à tristitia ad hilaritatem auocandus: cerebrum & cor roborandum.

Curatio.

Venæsectio.

Sanguinis per venam sectam missio. Sanguis imminuitur venæsectione, & cibi detractione. Venæsectionem quod attinet, si tempus, quo menses fluere solent, adhuc longiùs absit, vena basilica, vel mediana in brachio aperiatur. Si verò mensium fluxus iam instet, aut

nuper

nuper præterierit, vena in pede secetur. Et commodissimum quidem est ad melancholiam hanc tum curandam, tum præcauendam, duobus, tribus, vel 4. diebus ante consuetum mensium fluxum, venam in talo aperire. Ad sanguinem imminuendum vtile est cibi aliquid detrahere, & cibum tenuis substantiæ præbere, vt crassi humores vasa obstruentes attenuentur.

Purgatio.

Purgatio. Sanguine euacuato, si constet ex signis, (scilicet si affectio diutius durauerit, quòd mores aliquo modo immutati sint, ægráque cogitationibus absurdis, & melancholicis resistere nequeat,) iam humoris melancholici aliquid accumulatum esse, id quod ferè semper accidit; is præparandus & euacuandus. Quod quâ ratione fieri debeat, ex capitibus præcedentibus satis patet: ideóque pauca hac de re addemus. Cùm fœminarum natura fortiora purgantia non ferat, humor verò contumax sit, mitiora medicamenta, sed frequentiùs, vsurpanda. Exhibendæ scilicet pilulæ ex aloë. agarico mastich. & fol. sennæ paratæ. Vel exhibeatur confect. Hamech sine scamon. & colocynthide facta; vel serum lactis, in quo fol. sennæ & flor. cordiales macerati sint.

Pilulæ. Electuaria. Infusa.

Vel fiat Syrupus.

Syrupi. ♃. *Rad. polypod. q. scorzoner.* an. ℥. j. *fol. sen. elect.* ℥. iij. *flor. cordial.* an. M. ß. *cortic. citr.* ℥. ß. *zedoar.* ʒ. ij. Infund. in *aq. borrag. buglos. meliss.* an. ℥. x. *succ. borrag. depur.* ℥. viij. *pomor.* ℥. vj. Postea leniter ebulliant.

Colaturæ adde *rhabarb. agaric. trochisc.* an. ℥. ß. Iterum parum bulliant, & colentur.

Colaturæ adde *sacchar.* q. s. F. s. a. Syrupus.

Cui adde *aq. cinamomi.* ℥. j. datur ad ℥. ij. vel ℥. iij.

Si tamen morbus iam augmentum sumpserit, ita vt mediocria non sufficiant, cùm ne mouere quidem humorem tam crassum, fixum, ac stabilem possint; ad fortiora, helleborum nigrum, & lap. Lazuli ascendendum. Ideóque helleborismus Matthioli, & alia medicamenta purgantia *cap. præced.* proposita vsurpanda.

Puluere. Commendatur quoque hic Puluis:

♃. *Epithymi* ℥. ß *lap. Lazuli præp. agaric. trochisc.* an. ʒ. ij. ß. *diagryd.* vel *extr. scammon.* gr. xv. *caryophyll.* n. xx. *fol. sen.* ʒ. vj. *sacchar. albiss.* ℥. iij. F. Puluis Dosis ʒ. ß. vel q. s.

Alterantia & Præparantia. Vbi semel atque iterum purgatum est, antequàm iterum ad purgationem accedatur, medio tempore medicamenta humorem melancholicum alterantia vsurpanda, quæ hactenus proposita sunt.

Vel ♃. *Conseru. borrag. anthos. meliss* an ℥. j *cortic. citr. condit. rad. buglos. condit.* an. ℥ ß. *myrobal. chebular. emblic. condit.* an. n. ij. *confect. alkermes* ʒ. j ß. *lap. Lazul. præpar.* ʒ ß. *spec. el. de gemmis*, vel *hyacinth* ʒ. j ß. Cum syrup. bugloss. F. Electuarium.

Vtero appropriata. Simul & vtero prospiciendum, & danda opera, vt menses, si substitant, prouocentur. Ideò hæc potio parari potest.

Vinum medicatum. ♃. *Vini alb.* ℔. vj. *aq. matricar.* ℔ j ß. *dictam. Cret. puleg. calaminth.* an. P. j. *sabin. rad. rubiæ*, an. ℥. j. *galang. cinamom. macis, sem. dauc.* an ʒ. iij.

Stent in infusione per diem integrum; postea colentur, & addatur limaturæ chalybis præpar. ℔. ß. atque in loco calido in vase vitreo bene clauso asseruentur per dies 10. Dosis ab ℥. iij. ad ℔ ß.

Commendatur etiam valde hæc Aqua, in vteri affectionib. è mensium & seminis retentione, & melancholia inde nata:

♃. *Succi borragin. depurati meliss.* an. ℔. ij. *croc. orient.* ℥. ß. Infundantur, & postea destillentur in balneo. Dosis cochlear vnum manè cum iusculo.

Cor & cerebrum confortantia. Et cùm cor atque cerebrum simul in hoc morbo afficiantur, ea etiam roboranda, & à vaporum melancholicorum iniuria defendenda, vt *cap. præced.* dictum. Hoc saltem addimus, diligenter laborandum esse, ne habitualis frigiditas & siccitas cordi, cerebro: vel etiam toti corpori inducatur. Quapropter medicamenta humidiora semper vsurpanda: sicciora verò quibus humor melancholicus exasperatur; vitanda. Ideóque nec externa, quæ caput & corpus humectant, negligenda. Atque inter purgandum, & post purgationem, aquæ dulcis tepidæ balneum cum herbis humectantibus, & moderatè calefacientibus vsurpandum: & si malum his medicamentis non cedat, vt à capite & corde materia auertatur, fonticuli in cruribus excitentur.

Topica.

CAPUT XIV.

De Melancholia Errabunda, Arabibus Kutubuth dicta: & de Attonita.

Melancholia Errabunda. Melancholia Errabunda Medicis dicta, ea melancholiæ species est quæ plerumque Februario mense ægros infestare solet; nomenque hoc accipit, quòd qui eâ laborant, nè horam in vno loco quiescere possunt, sed hinc inde continuò vagantur, nescientes tamen quò vadant. Ab Arabibus vocatur *Kutubuth*; ab animali, vt scribunt, quod in superficies aquarum stagnantium hinc inde perpetuò cursitat.

Kutubuth.

Caussa.

Caussam proximam huius melancholiæ esse statuunt melancholiam naturalem aliquo modo adustam, & certum corruptionis modum adeptam. Nam si valde esset adusta, accederet furor. Alij censent prouenire à bile adusta, melancholiæ non adustæ permistâ, quæ in permistione talem, & peculiarem corruptionis gradum adepta est. Et quidem generatur per primarium cerebri affectum, non per consensum. Infestat autem magis mense Februario, quòd illa peculiaris sit mater & malitia, quæ autumnò cumulata, & hyeme reseruata, in fine hyemis sese exerit. Nonnulli etiam eo tempore astrorum positum concurrere putant: sicut certum est pro vario siderum situ, nunc hos nunc illos humores moueri, & varios morbos inde excitari.

Signa Diagnostica.

Ægri, vt dictum, sunt in continuo motu, fugiunt hominum consortia, loca solitaria amant, nec tamen sciunt quò vadant. Color corporis est citrinus, lingua sicca, vt valde sitientis, oculi sicci, concaui, nunquam lachrymantes, totum corpus est siccum & aridum, facies præ se ferens tristitiam. Tales melancholici timidiores sunt, quàm vlli alij Melancholici, vnde, vt dictum, solitudinem amant, noctu magis vagantur, latebras circa mortuorum sepulchra, & alia loca solitaria quærunt. Homines obuios fugiunt, & si iis insperatò offerantur, eos non aspiciunt, aut vident. Cuius rei procul dubio caussa est, vel summus timor, ob quem omnia suspecta habent & fugiunt; vel quia obiectis ab extrà oblatis non attendunt: cum phantasia eorum, & ratio circa phantasmata & species mente conceptas perpetuò sit occupata. Solitaria autem loca quærunt, ne turbentur in suis speculationibus quas error phantasiæ offert: sicuti sani speculationibus dediti, consortia hominum, ac obiecta sensus irritantia fugere solent. Crura eorum plerumque vlceribus scatent, quæ non consolidantur, cùm ob continuum motum melancholia ad crura descendat.

Curatio.

Curandi ratio ferè eadem est, quæ melancholiæ, cùm vnam cum eâ causam, gradu saltem, & permistionis modo differentem, obtineat. Ideòque humor melancholicus, qui in capite spiritus inquinat, & cerebrum ad spiritus similes generandos disponit, est alterandus & euacuandus. Deinde caput roborandum, & intemperies eius ad naturalem constitutionem cephalici humectantibus moderatè calefacientibus, vel potiùs temperatis deducenda; qua de re suprà, *c. 9.* dictum. Et in primis hic vtilis est sanguinis euacuatio, quæ copiosiùs, vel vnà vice, vel pluribus instituenda. Danda quoque in primis opera, vt somnus concilietur, cùm vix aliud ad malum hoc expugnandum plus faciat, quàm somnus. Medicamenta purgantia sæpe repetenda. Præcipiunt etiam hic nonnulli Medici, vt ægri, si alia non prosint, flagellentur, vt à prauis cogitationibus abducantur, & ratio ad se conuertatur; deinde vt obedientes fiant. Verùm an id satis tutum sit, dubito; cùm sic metus, qui in hac melancholiæ specie maximè viget, augeri, itáque aliquid periculi attrahi possit.

De Melancholia Attonita.

Affectui melancholiæ errabundæ contrarius est Melancholia Attonita. Nam sicut in illa ægri vagabundi & inquieti hinc inde discurrentes, locum, quo subsistant, non inueniunt: ita in hac omnia contrario modo sese habent. Nempe ægri quasi stupidi, & loco motiuâ sed apparente solùm. destituti, certo loco affixi & immobiles quasi hærent, iacentes se non erigunt, sedentes non assurgunt, stantes subsistunt, nec sponte pedes promouent, nisi vel ab amicis & adstantibus impellantur, & ad locum mutandum manuum operâ sollicitentur. Homines quidem non fugiunt: loquentibus tamen, licet attendere videantur, nihil respondent, surdis veluti auribus, quicquid monitum fuerit, prætermittunt, & quasi cogitabundi, & contemplatione aliarum rerum occupati, obiectis visui, & tactui oblatis non attendunt. Interim & dormiunt & vigilant per interualla: cibum ori admotum comedunt, potum hauriunt, inque his & similibus satis tractabiles, vel non multum reluctantes existunt. *Melancholia Attonita.*

Est quidem hic affectus rarus: obseruatus tamen à Clarissimo Dn. D. Iacobo Iano, Sereniss. Elect. Saxon. Viduæ Lichtenburgi Medico, Amico meo singulari, anno 1630. in viro triginta, & quod excurrebat, annorum, Ecclesiæ cuiusdam Pastore. Hic enim temperamento melancholicus, verno tempore melancholia laborare cœpit, tristiórque subinde factus nihil quidem absurdi protulit, attamen quasi tentationibus vexatus, sed propter peccata, (quæ iuuentute commiserat, non atrocia, sed leuia planè) se cum Deo in gratiam redire non posse, sibi persuasum habebat, indignúmque se reputabat, qui gereret munus Ecclesiasticum. Itaque desperabundi instar non tantùm totum tempus vernum, sed & integram æstatem, quâ aliquoties sibi ipsi, vt & vxori, violentas manus inferre tentauit, suáque interdum, & quasi per paroxysmum παραδὰς agere visus est, miserè transegit. Tempore autumnali feruore illo in actionibus remittente, tristior præter modum factus est, sempérque

tacens

tacens crebra solùm suspiria ingeminauit. Amicis præsentibus, & variis consolationibus ægri miseriam lenientibus, interdum à melancholia & tristitia seriò dehortantibus, lubens quidem auscultare visus est: ad responsum tamen dandum, licèt variis propositis interrogationibus continuò instigatus, permoueri non potuit. Hanc tamen vocem aliquando edidit: Ah DEVS! Quâ exceptâ aliquot septimanis non verbum vllam ex eo, licet sæpius interrogato, &, vt loqueretur, monito, extorqueri potuit. Interim nocturno tempore dormiebat, benè manè euigilans cogitabundi instar in lecto immobilis iacebat, è lecto operâ vxoris eleuatus, ab eadem vestibus induebatur, indutus stabat instar statuæ, manu capiti & temporibus sponte admotâ, quod præter modum tristes facere solent, suspirabat, impulsus, & manu deductus, incedebat, ad scamnum vel sellam adductus sedebat, instigatus mensæ assidebat, cibum à coniuge in os insertum edebat, & cantharo ori applicato, quem monitus arripiebat & tenebat, bibebat. Hic affectus durauit toto autumno: mediâ hyeme minui cœpit, ita vt tandem restitutus munus Ecclesiasticum iterum obiret, cui adhuc præest: tristior tamen, quia naturâ melancholicus longo tempore est deprehensus.

Caussa.

Caussæ huius mali à melancholia per consensum totius & cordis non multùm differre videntur. Etenim hic humor melancholicus in toto cumulatus, illámque dispositionem, quæ melancholicum delirium inferre potest, acquirens, sibi similes vapores cerebro communicans, spiritus animales ita reddit, fixos & quodammodo immobiles, vt præter illa firmiter concepta & impressa phantasmata, nulli fermè speciei phantasticæ efformandæ, & rationi repræsentandæ apti & idonei sint. Vnde phantasia & ratio speciebus illis firmiter inhærentibus occupata, nec obiectis aliis attendere, vel illa satis cognoscere potest. Hinc per consequens nullus rerum obiectarum appetitus, & voluntarius ad illa motus, sed mera apparens stupiditas. Hoc enim sæpissimè habet hæc melancholiæ species, quod caussa sit vehementior, vtpote quæ non tantùm tristitiam & delirium melancholicum inferre, sed & spiritus torpidiores, & quasi fixos ac immobiles reddere valet; idque propter naturam humoris melancholici, & vaporum inde ascendentium. In casu verò antea proposito melancholicus humor æstatis tempore nonnihil caloris præternaturalis acquirens, & sic quodammodo adustus existens, delirium vehementer excitauit, & quasi maniacum. Absumptis autem tractu temporis partibus calidioribus, vel fixioribus redditis, segniùs animum irritare, tandémque spiritus planè torpidos reddere cœpit.

Signa Dignostica.

Signa huius melancholiæ non est opus prolixè recensere, cùm ex eius descriptione sint manifesta. Patent etiam ex historia suprà recensita. Hoc tantùm monendum, nonnullos Medicos historias duas à Fernelio, *lib. 5. de part. morb. ac sympt. c. 2.* descriptas, non esse Catoche, sed melancholiâ attonitâ laborantium, existimare. Verùm falluntur, & non parum interest inter Catochen & Melancholiam attonitam. Etenim in historia prima primus illorum repente hoc vitio correptus est; melancholia à, hæc plerumque lentè inuadit. Deinde omni sensu & motu præditi sunt; etsi sensibus illis tam promptè non vtantur, vt sani: quia illorum phantasia in certum phantasma defixa, reliquis obiectis non attendit. Alter in historia secunda non vidit, neque audiuit, neque sensum tactus habuit: melancholici attoniti verò vident, audiunt, & sentiunt, licèt hoc se facere verbis non proferant. Deinde ille membra habuit, in loco & situ persistentia, fixa & stabilia, quo fuerunt ab astantibus locata, melancholicus verò attonitus ex historia superiore brachium sponte eleuauit, & capiti admouit, bibens cantharum manu tenuit. Catoche etiam correpti oculos apertos habent, loqui non possunt, quod non animaduertitur in melancholia attonita laborantibus.

Curatio.

De cura in specie aliquid addere opus non est. Est enim eadem, quæ aliorum melancholicorum; nisi quòd ob caussam vehementiorem fortiora medicamenta requiruntur.

CAPVT XV.

De Mania.

Mania vnde dicta. MAnia Græcis ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, id est, *insaniendo* dicitur, sinceptè verò à nonnullis à manibus, id est diis infernalibus, vel μανίαις, vel μανίδιοις, vel μήνη, id est *Lunâ* deducitur) eisdé etiam ἔκστασις, est vehemens mentis motus & delirium. Vocabulum Maniæ & Latini retinent: iisdem quoque Insania nominatur; quanquam Celsus nomine Insaniæ omnia deliriorum genera complectatur: iisdem & Furor dicitur. Neque Medici Ciceronem sequuntur, qui *lib. 3. Tuscul. quæst.* scribit, Latinos eam affectionem furorem appellare, quam Græci Melancholiam. Non enim Melancholicorum furor est, sed Maniacorum.

Mania quomodo à Melancholia differat. Solet equidem Mania melancholiæ sæpè succedere, & caussa saltem, ac symptomatum vehementiâ ab ista differre nonnullis videtur: quâ de caussâ Trālliano nihil aliud est, quàm intentio melancholiæ ad maiorem feritatem. Verùm caussæ melancholiæ & maniæ non solùm vehementiâ, verùm & naturâ ac specie differunt: & interdum per se, ac non præcedente melancholiâ oritur Mania, quæ quidem cogitatione, verbo, & opere melancholicorum deliramenta imitatur, sed citra timorem, vel metum, imò cum audacia, iracundia, iurgiis, & mentis perturbatione tanta, vt ægri tanquam immanes bestiæ obuios quosque inuadant, imò nec sibiipsis sæpe parcant.

Mania definitio. Est nimirum Mania, seu Furor, delirium, seu imaginationis & ratiocinationis deprauatio, sine timore, sed potiùs cum audacia, temeritate, ira, iurgiis, & ferocia, sine febre, à dispositione spirituum feruida & ignea ortum habens. Vide *Instit. l. 2 p. 3. sect. 3. c. 7.* Imaginantur enim ea, quæ non sunt, & nullum discrimen inter honestum & turpe, bonum & malum, amicum & inimicum agnoscunt. Memoria verò in Mania sæpe maxima ex parte seruatur; quod ex cantilenis ipsis familiaribus colligit Aëtius, quarum in furore illi non obliuiscuntur.

In Mania præter cerebrum etiam cor affici. Verùm vt natura huius mali manifestior reddatur, de loco affecto, & caussa antè dispiciendum. Et quidem locum affectum quod attinet, etsi plerique Medici cerebrum solum in Mania affici dicant, & verum sit delirij huius caussam proximè in cerebro contineri: tamen vero valde consentaneum est, cor simul affici, quod affectus illi, & perturbationes animi vehementes, audacia, temeritas, ira, & alia animi πάθη monstrant, quæ etiam ad essentiam Maniæ pertinent, & tamen à corde prouenunt: Præterea & hoc idem persuadere videtur, quòd Maniaci, qui in claustris, & domunculis publicis custodiuntur, hybernum frigus, & quidem sæpe nudi, multos annos, sine vlla corporis læsione & iactura ferunt, ac, quod mirandum, si tangantur, non frigere, sed calere in medio frigore hyberno deprehenduntur, vt videre est apud Forestum, *lib. 11. obseru. 20.* Quanquam enim consuetudo etiam hîc aliquid facere possit: tamen eam solam non sufficere, aliorum exempla docent. Qui calor in vniuersum corpus nisi corde affecto, vix diffundi potest: & credibile est, non solùm spiritus animales, sed & vitales, feruidos & quasi igneos euasisse, sicut idem iis qui vino inebriantur, accidit.

Caussa.

Mania Caussa coniuncta. Caussam primam & coniunctam Maniæ, feruidam, & igneam quasi, spirituum dispositionem esse diximus. In quo si quis acquiescere nolit, sed occultam aliquam qualitatem addere velit, ei facilè assentiemur. Facit in Platerus, qui quidem non negat, in hoc affectu humorem atrum adesse; verùm manifestâ qualitatâ contentus non est, sed malignam, occultam, & venenatum qualitatem addit, necessariúmque putat, vt humor ater hanc dispositionem suscipiat, si maniam inducere debet, atque impossibile esse existimat, vt tam enormia accidentia, quæ in ægris, ac si veneno periti essent, sese proferunt, & non breui tempore, sed sæpe multos annos durant, à manifesta causa, & solo calore prouenire possint. Etsi enim negari non possit, insignem esse feruorem in sanguine & spiritibus, quod ipsum testatur, vt modò diximus, quòd qui in claustris publicis custodiuntur, & nudi miserè in stramine voluntantur, frigus hybernum multos sæpè annos citra vitæ iacturam ferunt, tamen longè alia in mania est huius humoris conditio, quàm aliàs atræ bilis esse solet. Aliàs enim viscera omnia labefactat & corrodit, ac humores fermentat: maniaci verò cæterà sani sunt, & viscera salua habent, ac sæpe satis viuaces sunt. Cum isto etiam spirituum feruore nulla febris coniungitur. Ideóque credibile est, aliam adhuc, occultam, & potentiorem qualitatem subesse, venenis cognatam, & talem, qualis etiam à venenis quibusdam inducitur. Dantur enim venena, quæ insaniam inducunt, & compertum est, nonnullos à philtris propinatis in maniam incidisse.

Caussa antecedens. Dispositionem hanc spirituum igneam, vel quocunque nomine alio appellare liceat, plerique vel ab intemperie cerebri sine materia, vel à materia simul prouenire statuunt. Verùm impossibile est, affectum tam grauem & diuturnum, atque in quo non solùm cerebrum, sed & cor afficitur, à nuda saltem intemperie prouenire; neque credibile est, sed cor cerebrum ita à naturali statu deiici posse, vt non simul humores afficiantur. Caussa ergo antecedens semper coniungitur, materia nimirum simili qualitate prædita, bilis scilicet atra, hanc igneam & occultam qualitatem adepta, quæ in venæ cauæ ramis detinetur, maioribus præsertim; (procul dubio & arteriis) id quod vtilitas venæsectionis in hoc malo indicat. Refert enim Platerus, innumeros sanatos fuisse à Chirurgis quibusdam, & aliis, qui ex professo hisce morbis sanandis operam dabant, qui vigesies & sexagesies etiam venas tundendo, nunc brachij nunc pedis, hic illam, alibi aliam, sine discrimine, insanos plurimos restituerunt, vt postea incolumes longam adhuc vitam vixerunt.

Caussæ antecedentis sedes. Verùm continetur hæc materia nunc in vniuersi corporis venis, nunc in venis cerebro propioribus: imò interdum in ipsis cerebri vasis, vnde etiam mitiora, vel grauiora, & hæc, vel alia symptomata excitantur. Nonnunquam & circa vterum, ex sanguine illic abundante, & semine retento ac corrupto, talis materia colligitur; vnde melancholiam ex vtero quandoque in maniam degenerare, *cap. præcedente* dictum, quæ furor vterinus appellatur,

appellatur, in quo, tum aliis modis insaniunt fœminæ, tum quandoque etiam concubitum & Venerem vehementissimè appetunt. Cuius rei historiam annotauit Dominicus Leonus, *cap. de mania*, in quadam virgine, quæ ob feminis retentionem & Veneris desiderium maniaca facta erat, ita vt per agros, & syluas erraret, & obuium quemque ad coitum prouocaret, ac renuentes conuitiis, lapidibus infectaretur: quem eius furorem coitus sedauit. Quocunque autem loco prima illa caussa contineatur, reliquam sanguinis massam ab ea, quasi fermento & veneno infici, credibile est.

Et quanquam atra bilis, huius mali caussa, ex bile flaua vel melancholia adusta plerumque generetur: sanguis tamen etiam hoc modo corrumpi potest, docétque experientia, non solùm macilentos, fuscos, tristes, & qui naturâ ad melancholiam procliues sunt, hoc malo corripi, sed omnibus naturis hoc malum accidere posse.

Feruor autem ille sanguinis & humor etsi vehemens & acris sit: tamen putredine & inflammatione caret, ac propterea mania sine febre est.

Causæ remotæ & evidentes. Caussas remotiores & euidentes quod attinet, gignitur ille feruidus humor vel in hepate, ob calorem illius nimium, vel cùm chylus calidior in ventriculo genitus ob calidiorem victum hepati suppeditatur.

Quo faciunt & hæmorrhoidum ac mensium purgationes, & post partum in fœminis euacuationes retentæ; item fistularum & vlcerum antiquorum occlusio, vel varicum curatio, sicut de Mario referunt, eum euasisse maniacum, postquam varices in cruribus ei Medici exemissent.

Externæ caussæ sunt aëris constitutio calida: vnde tempore æstiuo, & circa dies caniculares, vt & in autumno, *3. aph. 22.* magis quàm alio tempore, infestat hoc malum, atque aliæ caussæ, ob quas humores aduruntur, & maniacam [illegible], acquirunt. Quò pertinent & morbi præcedentes, qui humores adurunt, sicut interdum phrenitidi Mania succedere solet.

Inter euidentes autem caussas præcipuæ sunt quæ: diuturna mœstitia, curæ & sollicitudines, præcipuè excandescentia, & irâ concurrente, quomodo Ajax in Maniam incidit, & sibipsi manus violentas intulit; sæpè melancholiæ diuturnæ mania succedere solet:

Et huc etiam pertinet insaniam ex amore. Etsi enim suprà, *c. 9.* inter melancholiæ differentias de melancholia ex amore egerimus tamen vt aliæ melancholiæ, ita & hæc, si diutius durer, tandem in ipsam maniam degenerat, atque ad hoc caput pertinet.

Deinde venena assumpta, quorum quædam insaniam inducere posse, iam antea dictum. Ita solanum, quod maniacum inde dicitur, insaniam inducit; idem facit cerebrum felis comestum, mustelæ, morsus canum, luporum, & aliorum animalium rabiosorum. De quibus Dioscorides, *lib. 6.* Pertinent huc & philtra, de quibus Poëta,

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Ita Lucretium amatorio poculo accepto in delirium hoc incidisse scribunt. Vinum quoque fulmine congelatum, cùm tedit ad pristinam constitutionem, potum, aut enecare, aut insaniam inducere referunt. Quibus omnibus non sine caussa addi potest vis illa superior dæmonum, quæ Dei permissu humoribus vitiosis sese associat, talemque insaniam inducit; vnde Maniaci sæpe talia loquuntur, agunt & perpetrant, quæ vix ad caussas naturales reduci possunt.

Differentiæ.

Differentiæ Maniæ respectu varietatis delirij sunt, quòd delirium aliud est breuius & mitius, aliud vehementius & diuturnius.

Maniæ differentiæ. Deinde quod Mania nunc à caussa interna, nunc externâ ortum habet, quodque maniaci interdum certarum bestiarum feritatem imitantur; præcipuè in duo genera Mania diuiditur. Prius est, quod speciale aliquid, præter delirium illud cum audacia, iracundia, & reliquis maniæ symptomatibus, non obtinet neque ab animalis alicuius veneno inductum est, sed à caussa interna ortum habet, neque alicuius bestiæ mores in specie refert, quod etiam [illegible] [illegible] à nonnullis nominatur. Alterum verò genus est, quando ægri vnius bestiæ mores in specie referunt, quod etiam plerumque à veneno, & morsu talium bestiarum rabidarum communicatur & inducitur; qualis est Lycanthropia, rabies canina, lupina, ac felina. De posteriore hoc genere dicetur *cap. seq.* Prius quod attinet, quodque hoc capite tractamus; etiamsi ex humoribus aliqua eius delirij possit constitui differentia, & humores in iis, qui in insaniam incidunt, varij reperiri possint, atque in aliis sanguis, in aliis bilis flaua, in aliis melancholia, humor acer habundet, & propterea etiam, ij in quibus sanguis abundat, mitius insanire ridere, & frequenter cantare soleant; qui bile abundar, temerarij sint, & iracundi; ex atro verò humore triste & ferinum delirium oriatur: tamen, in omnibus maniacis humores in atram bilem degenerasse oportuit, quæ tandem igneam, vel potius malignam, & occultam illam dispositionem lucipit.

Et siue homo, antequam eum mania corripit, sit sanguineus siue biliosus, siue melancholicus, quod è suis signis dignosci potest: tamen maniacus non euadit, antequam humor, quicunque etiam, specificam illam, igneam & occultam dispositionem acquisierit: atque ideò curandi ratio parum differepat. Hoc tamen non prætereundum, cùm materia illa vel æqualiter per omnes venas diffundi possit, vel vno in loco præcipuè contineatur, & hinc in alia diffundatur, si materia est in venis, vel omnibus, vel membris principalibus propioribus insania est perpetua & continua: quòd si vno in loco præcipuè concludatur, circa vterum, vel alium, habet delirium hoc interdum quasdam remissiones & interualla.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica ipsius affectus. Mania leui negotio cognoscitur ex imaginatione & ratiocinatione deprauata, cùm ægri & falsa imaginantur, & absurda & inepta multa agunt, & quidem sine timore, sed potiùs cum audacia, temeritate, loquacitate, iurgiis, iracundia, sæuitate in se & alios, & omnino animi perturbatione tanta, vt ægri bestiarum instar obuios quosque inuadant; & morsu, vnguibus, aliisque, quibus possunt, modis, noceant, nec sibipsis parcant; sed vestes dilaniant suas, ac manus violentas sibi inferant, & propterea custodiâ & vinculis continendi sint, è quibus tamen omni conatu erumpere conantur. Vigilant præterea Maniaci pertinacissimè, vt referat Fernelius, quemdam menses 14 insomnes duxisse; ac inusitato atque admirando corporis robore valent, quòd ratione deprauatâ solus appetitus dominetur spiritibus animalibus, usque igneis quasi, & feruidis à mentis functionibus ad neruos & musculos totis conuersis. Oculi multis sunt sanguinolenti, aspectus toruus & truculentus.

Signa distinctiua. Atque his notis maniam ab aliis cognatis affectibus discernere non erit difficile. A phrenitide differt, quòd non febricitant maniaci, neque alia cerebri inflammati signa adsunt: à melancholia, quòd non est cum timore & tristitia, sed potius cum audacia & iracundia: à dæmoniacis distinguuntur Maniaci, eo quòd dæmoniaci quæ suprà humanam potestatem sunt, agunt, vt quòd linguis peregrinis, & quas nunquam didicerunt, loquuntur, futura prædicunt, sæpe per vomitum particulas ferri; globos plumbeos, puluerem tormentarium, animalia viua, & alia, quæ naturaliter in homine generari non possunt, eiiciunt, cuius rei exemplum habetur apud Hildesheimium; *spicileg. c. 186.*

Signa caussarum. Caussarum signa quod attinet, humorum in capite abundantium signa, suprà, *part. 1.* sunt proposita. Euidentes caussæ ex relatione ægri, vel astantium, & iis quæ præcesserunt, cognoscuntur. Si ex amore sit insania, cognoscetur, vt suprà *cap. 9.* dictum. Si ex vtero, præcessit mensium obstructio, & alia, quæ *cap. praeced. de melancholia ex vtero*, sunt proposita.

Signa Maniæ instantis. Nonnulli etiam signa instantis maniæ recensent, enumerantúrque ab ipsis, capitis grauitas, aurium tinnitus & sonitus, splendores oculis obuersantes, vigiliæ immodicæ, curæ & sollicitudines, ira ex leui occasione, oculi caui & fixi, consueti hæmorrhoidum & mensium in fœminis fluxus suppressio. Verùm etsi hæc, & alia, quæ nonnulli recensere solent, Maniam præcedere consueuerint: tamen non omnes, in quibus illa conspicimus, maniâ corripiuntur, sed, exempli gr. ex hæmorrhoidibus, & mensibus suppressis alia quoque mala excitari possunt & symptomata modò enumerata multos affligunt, qui nunquam maniaci euadunt. Hoc maniæ instantis certius signum est, si æger quacunque etiam de caussa delirare, & melancholiâ corripi incipiat, & simul in obscœnum & ineptum risum promtus sit, sicque qui antea blandus erat, leui de caussa valide excandescat, & animo vehementer perturbetur; oculorum obtutus sit intentus, fixus, & toruus.

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum hoc diuturnum, & curatu difficile est, ac non solùm per menses, sed sæpè multos annos durat, & ægros vsque ad mortem comitatur. Est enim atra bilis humorum omnium pessimus & pertinacissimus, præcipuè si malignitatem induat, ac habet se instar fermenti, nec malum cessat, quamdiu illius materiæ aliquid in corpore superest. Præterea in vsurpandis medicamentis Medico ægri non obtemperant & obediunt, nec in isto furore persuaderi possunt, vt idonea medicamenta admittant.

2. Minùs tamen periculosa est insania, quæ fit cum risu, & mitioribus symptomatibus, quàm quæ cum studio, & insigni feritate accidit.

3. Si menses & hæmorrhoides fluant, bonum.

4. Bonum est, si aluum laxam habeant ægri: quòd si non fiat, malum.

5. Quanquam verò curatu difficilis est hic morbus: tamen per se lethalis non est, & nisi ægri vel sibi ipsis manus violentas inferant, vel alij morbi accedant, rarò ex hoc malo moriuntur, sed sæpe vsque ad mortem malum id eos comitatur. Qui autem fiat, quòd maniaci sæpe tamdiu cum tot in diætâ erroribus viuant, postea *quæst. 7.* dicetur.

6. Via ad interitum, si ægri sibi ipsis violentas manus inferant, aut sponte in vltæ periculum sese coniiciant, est virium dissolutio quam afferunt vigiliæ continuæ, & longè abstinentia cibo, & fames, quam interdum ægri pertinacissimè perferunt, & motûs violenti, quibus continuò fere exercentur.

7. Ad salutem verò terminatur Mania, si insignis aliqua fiat per sudorem, vel alui fluxum euacuatio, aut copiosa hæmorrhagia è naribus, hæmorrhoidibus, vtero, varicibus, vel atris præsidiis spirituum ille feruor, & praua qualitas remittatur & corrigatur

corrigatur, & humor, qui proximam caussam fouebat, euacuetur. De quo Hippocrates, 6. *Aphoris.* 21 *Si insanis varices aut hæmorrhoides superueniant, fit maniæ solutio.* Potest & hùc referri *aph.* 5. *sect.* 7. *Post Maniam dysenteria, aut hydrops, aut insania, bonum.* Soluitur enim Mania, & in alium morbum mutatur, humore vitioso ad inferiores corporis partes, robore naturæ per crisin, licèt imperfectam, depulso, & ad intestina misso, & per ea euacuato, aut eodem intra abdominis cauitatem cumulato; aut quando furiosa insania in taciturnam & silentem desipientiam mutatur, acrimoniâ humoris è natura deuictâ & castigatâ. Alij tamen hic per *insaniam*, vehementem furorem intelligunt. Dum enim natura humores coctos per crisin est euacuatura, vehementissima antecedere solent symptomata, ob materiæ & motuum impetum.

Etsi verò morbus in alium morbum hîc mutetur: tamen qui succedit, non ita periculosus est, vtpotè adhuc fluens. Et morbi per crisin facti semper citiùs curantur, si remedia adhibeantur; cùm humores illi magna ex parte à natura victi & cocti sint.

Indicationes.

Indicationes. Cùm Maniæ proxima & continens caussa sit feruida illa, ignea ac maligna, si ita appellare libet, spirituum dispositio; ista verò à simili humore dependeat, & foueatur: primò omnium humor ille vitiosus præparandus & euacuandus est.

Deinde danda opera, vt idem à partibus principalibus, cerebro & corde, auertatur & repellatur.

Tertio intemperies illa, & dispositio, cùm spirituum tum humorum, alteranda & mutanda. Et si materia magis in vna parte, quàm aliâ continuatur, cùm euacuando, tum in alterando, eius partis præcipuè ratio habenda est. At cùm cerebrum & cor imprimis afficiantur, ad eas partes maximè respiciendum. Sic & hepar & lien refrigerandi, si sanguinem calidiorem ac feruidiorem suppeditent; ac omninò præcauendum, ne materia vitiosa ampliùs, atque iterum generetur. Denique symptomata, quæ grauiter infestant, vt vigiliæ, mitiganda.

Curatio.

Sanguinis Euacuatio.

Vena sectio. Inchoanda autem est curatio à venæ sectione, cui, si æger persuaderi queat, clyster præmittatur, vel aliud medicamentum primas vias euacuans. Et omninò venæ sectionis magna est in hoc morbo vtilitas, vtpotè quæ non solùm sanguinem & humores in venis contentos euacuat, & è cerebro reuellere ac deriuare potest, sed & ex accidente refrigerat. Potestque sanguis hic pluribus modis peccare: vel vt caussa principalis, in iis scilicet, in quibus sanguis abundat; vel vt caussa adiuuans, vbi materia maniaca miscetur sanguini, vel etiam vt caussa sine qua non, vt aliis auxiliis locus detur. Testaturque Platerus; Practicus Experientissimus, vt anteà etiam dictum, se longâ obseruatione comperisse, innumeros ab aliis Medicis derelictos, sanguinis missione sanatos fuisse à quibusdam Chirurgis, vel aliis, qui ex professo hisce malis sanandis operam dabant, qui vigesies, & sexagies quoque venenas tundendo, insanos penitùs ita restituerunt, vt postea incolumes adhuc longam vitam vixerint; qui in vena certa eligenda nihil laborârunt, sed nunc brachij, nunc pedis, hanc illámve, nunc alibi sine discrimine aperuerunt. Quod remedij genus & ipse, sed maiori curâ & prouidentiâ quàm illi, methodicè præmissis semper alui purgationibus, vsurpauit.

Quanā vena aperiēda. Primò ergo vena aliqua, visui & tactui magis obuia in brachio, & præcipuè in sinistro, aperienda. Deinde in manibus, saluatella; in pedibus, maximè in fœminis, saphena; vel quæ ad pollicem pedis excurrit. Varices quoque si in cruribus, vel alibi appareant, cùm magnam copiam melancholici humoris, ad eum locum derivati, contineant, aperiantur, & non statim sanentur. Hæmorrhoides, si fieri potest, prouocentur: Cùm enim à maniâ præseruare soleant, & sponte apertæ à maniâ liberent; Medicus naturam imitari, ac materiæ inclinationem sequi debet. Menses quoque in fœminis, si debito modo non fluant, prouocentur. Venæ etiam frontis in pertinaciore malo aperiendæ, vt & venæ narium, setis, vel millefolio immissis. Verùm venæ istæ non omnes simul, aut continuò aperiendæ, sed per interualla, interiectis humorum præparationibus & euacuationibus, de quibus mox dicetur. Maxima enim curationis spes in his magnis euacuationibus, sanguinis scilicet, & humoris melancholici, per vices factis, sita est. Perpendendus autem sanguis, qui effluit. Si enim sit nigrior, copiosiùs euacuandus; si rubicundior, parciùs.

Post venæ sectionem æger cibo & potu reficiendus, & studendum, vt nocte sequenti dormiat; quod iis medicamentis, quæ postea proponentur, perfici poterit.

Multis quoque profuit, hirudines ad tempora, & post aures, & ad anum, si hæmorrhoides suppressæ sint, apponere.

Humoris præparatio.

Materia morbifica præparatio. Venæ sectione, & sanguinis euacuatione peractâ, ad materiæ præparationem accedendum, eáque sæpius repetenda, ac diu continuanda, atque à leuioribus ad fortiora progrediendum. Præparantia sunt refrigerantia, & humectantia, quæ atræ bili conueniunt, ex borrag. bugloss. viol. nymph. lactucâ; & aliis suprà, *part.* 1. *cap.* 13. propositis simplicibus. Et licet medicamenta quædam simplicia non semper vtrâque qualitate huic morbo conueniant: tamen aliis admistis, quod deest, potest suppleri. E quibus talia vel similia parari possunt:

℞. *Aq. borrag. nymph.* an. Vnc. vj. *syr. borrag. viol. nymphæa*, an. ℥. ij. M. Propinentur tribus vicibus.

Vel ℞. *Rad. bugloss.* Vnc. ij. *glycyrrh.* Vnc. j. *ceterach, fumar. endiu.* an. M. j. *sem.* 4. *frig. maior.* an. Drach. j. *tamarindor.* Vnc. ß. *flor. cordial.* an. P. ij. Coq. in aq. puta.

Colaturæ ℞. Vnc. x. *syr. viol. de pomis, nymph.* an. Vnc. j. ß. F. Potio pro tribus dosibus.

Vel Colat. adde *sacch. suc. de pomis*, an. ℥. ij. Parum ebulliant. F. Iulepus; qui aromatizetur pulu. santal. citr.

Vtile est & serum lactis, quod non solùm ad humorem atrum est præstantissimum medicamentum, sed & tale, ad quod vsurpandum faciliùs persuaderi possunt ægri; cui addi potest syrup. violar. vel rosar. solut. vel de fumaria.

Purgatio.

Postea purgantia vsurpanda; & quidem leuiora singulis septimanis exhiberi possunt, fortiora singulis mensibus exhibenda, atque inter ea per vices, vt iam dictum, venæ sectio, si opus sit, repetenda. Et prout bilis, vel ater humor plus abundat, ita ad hunc vel illum magis respiciendum; & vsurpanda, rhabarb. sena, epithym, polypod. el. diacathol. diasen. &c. cocta vel dissoluta in sero lactis, addito syr. rosar. solut. vel viol. solut. *Purgatio.*

Inter fortiora sunt hellebor. nig. alb. lap. Lazuli confect. Hamech. ♁um, & ex eo parata medicamenta, quæ & ob humoris contumaciam necessaria sunt, & quòd minori dosi exhiberi possint, ægris etiam ignorantibus. Ægri enim in hoc morbo non facilè obtemperant, ideóque fallendi sunt, & medicati vini, vel aliâ formâ, quæ commoda videbitur, ipsis exhibenda medicamenta.

℞. *Rad. glycyrrh.* Vnc. j *polypod. q.* Vnc. ij. *belen.* ℥. ß. *sem.* 4. *frig. maior.* an. Drach. j. *ling. ceruin. capill.* ♀. *ceterach*, *meliss. fumar.* an M. j. *epithym.* Vnc. ß. *tamariad. passular.* an. Vnc. j. Coqu. in aq. simpl.

In Colat. infundantur. *fol. sena.* Vnc. ij. *rhabarb.* ℥. ß. *hellebor. nigr.* Drach. ij. *flor. cordial.* an. P. ij. *sem. ocym. fœnicul.* an. ℥. j. *cortic. citri* ʒ. ij. *galang. zedoar.* an. ʒ. j. ß. *cinamom.* ʒ. ij. *spic. Indic.* Scr. j.

Postea ebulliant, & colentur. Colat. add. *suc. pom. dulc. borrag.* vel *viol.* an. ℔ ß. *sacch.* q. s.

Coqu. ad syrup. dilutioris consistentiam. Vel, quod commodius, rhabarb. non simul infundatur, sed cum cinamomo nodulo inclusum in syrupo suspendatur.

Vel paretur tale Diacydonium:

℞. *Polypod.* Vnc. j ß. *epithym.* Vnc. j Coq. in aquæ puræ ℔. j. vel s. q. Colentur. Colat. add. carn. cydon. iam. coctam, & exprimatur: Expressioni addatur *sacch.* ℔. j.

Iterum coq ad formam diacydoniati, cui insperge sub finem *pulu. mechoacan.* vel potiùs *rad. gialap.* Vnc. j. *santal. citr. zingib.* an. Drach. j. M. Dosis est ad Vnc. j.

Vel exhibeatur hic Puluis aliquoties:

℞. *Fol. sen. el.* Vnc. j. *sem. anisi, fœnicul.* an Drach. j. *glycyrriz. flor. viol.* an Drach. ß. *cremor. tartari* Drach. vj. F. Puluis Cuius dosis Drach. j. vel ʒ. j. ß. Si minor dosis, vel fortior operatio expetitur, addere licet lap. Lazuli, vel diagryd. Scrup. j.

Vel paretur talis puluis:

℞. *Lap. Lazuli* Drach. j. ß. *diagryd.* vel *extract. scammom.* Scrup. j. *turbith.* Drach. j. *sena.* Vnc. ß. *epithym. crem. tartari*, an. Drach. ij. *sem. anisi cinamom. cortic. citri*, an. Drach. j. *croci* Scr. ß. F. Puluis, cuius dosis ʒ. j. vel ℈. iv. primâ vice exhibeantur.

Vel paretur talis Potio:

℞. *Cortic. helleb. nigr. præpar.* (quod fit, si in s. q. aceti, vel vini, cum sem. anisi; aut in aq. vel decocto dilutiore fœnicul. vel anisi, 24. horis in balneo macerentur, & postea liquore effuso rad. asseruentur) Vnc. ij. *fol. sen. sollic. fen.* an. Vnc. j. ß. *sem. fœnicul. anisi*, an. Drach. vj *flor. cordial.* an. M. ß. *cortic. citri* Vnc. ß.

Macerentur in mensur. vini albi tenuis duabus, Colentur sine expressione, & per manicam Hippocr. traiiciantur, ac dulcorentur iulepo rosar. & violar. atque aromatizentur santal. citrino.

Et in primis hellebor. niger vtilis est: ideóque eius extract. vel in formâ pilular. vel syrup. exhiberi potest.

Vt ℞. *Extr. hell. nigr* Scr. ij. *syr. viol.* Vnc. j *borrag.* Vnc. ß M.

Si hæc non suffecerint, potest exhiberi ♁ium, & ex eo parata medicamenta.

Tandem helleborus albus, quo antiqui frequentissimè in talibus morbis vsi sunt, adeò vt in prouerbio eos, quos insanire dicere volumus, *Helleboro purgandos esse* dicamus, sed cautè, adhibendus, & corpus ad eius vsum rectè præparandum, de qua re videatur tum alii, tum Heurnius, *lib.* 2. *meth. ad praxin c.* 21. & Iohan. Baptista Codronchius, *in Commentario de Helleboro.*

Purgatione vnâ atque alterâ peractâ, ea simul vsurpanda, & interiicienda, quæ cor & cerebrum corroborant, sanguinem & spiritus mundant, ac fuliginosas exhalationes discutiunt; qualia parantur ex rosis, violis, nymphæa, bugloss. borrag. fl. tunic. melissa, scorzonera, cortic. citri, pomis odorat. sp. diamargar. frig. confect. de hyacintho, alkermes: quæ ipsa vnâ opera humorem atrum alterare & præparare possunt. *Cor & Cerebrum roborantia.*

Vt

Vt ℞. *Conseru. rosar. incarnat. borrag. bugloss.* an. Vnc. j. *corti. citr. cond.* Vnc. ß. Affunde *aq. borrag. bugl. viol.* an. Vnc. iij. *nymph. rosar.* an. Vnc. i. M. diligenter in mortario marmoreo, & colentur. Colaturæ adde *succi citri, granat. syr. tunic.* an. Vnc. i. Traiiciantur per manicam Hippocratis, addendo *cinam. santal. citr.* an. Drach. j. F. Potio clara.

Vel ℞. *Conseru. rosar. violar. bugloss. borrag. tunic.* an. ℥. j. *meliss. cortic. citr. condit. lactuc. Ital. condit.* an. ℥. ß. *pulu. sem. ocym. ß. diamarg. frig. diarrh. abbat.* an. Scr. ij. *confect. alkerm.* Drac. j. Cum *syrup. nymph.* & *succ. citri.* F. Electuarium.

Vel paretur talis Puluis.

℞. *Sem. ocym santal. citr. cortic. citr.* an. Drach. j. *ß. cordial.* an. ℈. j. *meliss.* Drach. ß. *margarit. praeparat. ß. el. de gemm. frigid. de hyacintho*, an. Scrup. j. F. Puluis.

Somni conciliatio. Et cùm vigiliæ in hoc malo sint pertinacissimæ, vt ægros nonnunquam per aliquot menses non dormiuisse obseruatum sit; somnus tam externis, quàm internis medicamentis prouocandus: de quibus suprà, *cap. 1.* dictum.

Monendum tamen hic, somniferorum non eandem esse naturam. Quædam enim licèt somnum inducant, spiritus tamen magis turbant, & vbi ægri euigilant, longè inquietiores, quàm antea, euadunt, ac malum curatu difficilius reddunt: qualia sunt: hyoscyamus, solanum furiosum; imò nec opium ipsum, nisi corrigatur, ab hac noxa immune. Et sicut nemo vino, vel ebrietate, quæ etiam somnum inducunt, maniacos ad somnum deducere audet: ita quoque, cùm hic non solum somnus quietus, & hinc spirituum quietatio; ea eligenda, quæ simul spiritûs quietos reddunt.

Inter externa commendatur succus sedi maioris recens expressus, capiti impositus, & aqua eiusdem. Vtilis est & aqua solani, & papaueris.

Inter interna à nonnullis laudatur Mandragora, quòd non solùm somnum inducat, sed & spiritus quietos reddat, ac, vt Dioscorides habet; etiam bilem atram vomitu educat, sanguinémque & spiritus puriores reddat. Coquuntur autem radices in vino bono, & decoctum exhibetur.

Empirica & specifica. Occurrunt etiam quædam Empeirica apud Authores quorum probatio est penes experientiam. Commendatur cerebrum arietis nondum Venerem experti, si nimirum caput vno ictu ipsi amputetur, totum cum pelle, cornibus saltem abiectis, coquatur, cerebrúmque postea cum farina, additis cinamomi, zingiberis nucis moschat. macis, caryophyl. an. Vnc. ß.) forsan. Drach. ß.) super prunis misceatur, & in partes tres diuisum manè exhibeatur, ita vt post sumptum medicamentum duabus horis nihil comedat æger; ac in cæteris quoque rectam diætam obseruet.

Retulit mihi nuper quidam vicinæ Ecclesiæ Pastor, in suo pago intra triduum sanatum fuisse maniacum, exhibito canis cerebro cocto (addebat, vnius coloris canem esse debere) affirmabátque, sibi præterea alios tres notos esse, qui eodem medicamento sint sanati. Alij commendant emulsionem ex sem. papau. albi, nuc. iugland. semin. nigell. cannab. granis iuniperi, thur. factum cum cereuisia calida. Specificâ etiam proprietate huic malo resistere creditur radix nymph. luteæ quæ mense Maio effossa, decrescente in tessellas dissecanda, & cum aceto vini leniter decoquenda, hinc rursus exsiccanda in vmbra, & in pollinem redigenda, inque vsum reponenda, de qua Maniacis manè & vesperi Drach. j. ß. cum tribus cochl. prædicti aceti ex decoctione reseruati propinetur.

Commendatur & folia buxi:

℞. *Fol. buxi*, num. ix. Scindantur in minimas particulas, & exhibeantur in vno atque altero cochlear. aq. lauend. ieiuno ventriculo, (præmissis tamen præmittendis) &, si fieri potest, sudor eliciatur: repetatúrque hæc dosis semel atque iterum.

Nonnulli imprimis laudant sanguinem asini ex venis post aures emissum. Venas post aures aperiunt, sanguinemque linteolis mundis, nulli vsui antea expositis, excipiunt, eáque siccant, atque ex his vnum digitos duos latum pollicem verò longum, accipiunt, & in haustu aquæ fontanæ macerant, aquamque illam manè tribus diebus exhibent, dantque operam, quantum possibile, vt æger sudet. Nonnulli valde laudant decoctum angallid. flor. purpureo.

Quò pertinent & Amuleta, quæ à nonnullis commendantur, de quibus etiam penes experientiam esto iudicium: Radix eryngij, bryoniæ, hyperici, de collo gestata. Adamas sinistro lacerto alligatus, lapis chrysolithus, lapis Lazuli gestatus, lapis Chelidonius russus panno illigatus, & sub sinistra ala detentus.

Chymici commendant *saccharum Saturni, & liquorem seu tincturam coralliorum, rup. Armeni, lap. Lazuli, sapphiri, spir. margaritarum, sal. angelica, pimpinell.* & alia.

Laudatur & Nitrum, neque sine causa. Cùm enim malum hoc ab impuris, feruidis, & inquietis spiritibus ortum habeat; nitrum non solùm omnem fumum crassum, flammam fumosam clarefacit, sed & volatilia figit, ideóque cereuisiæ, dum feruet aliquid Vitrioli nonnulli adiiciunt. Ita enim non solû cereuisia purior & clarior redditur, sed & obstructiones aperiuntur, crassities & fuliginosa sanguinis ac spirituum dispositio emendatur.

Vtilis est & spir. vitrioli, præcipuè si sit mania ex iracundia, aut cum iracundia multa coniuncta. Iracundiæ enim affectus maximè resistit spir. vitrioli.

Quantum ad Topica, si æstus & furor vehemens sit, repellentia mox inter initia applicentur, vt oxyrrhodinum, addito oleo anethin. aut chamæmel. aliis, de quibus suprà, *part. 1. cap. 13.* *Topica.*

Circa quorum vsum hoc obseruandum, vt humectantia potiùs præpolleant, quàm refrigerantia: ideóque merè frigidis vix vtendum, sed flor. chamæmel. aliquid addendum, vel post adhibenda resoluentia & discutientia. Deinde topica non actu frigida, sed tepida applicanda. Commodè ergo capiti fouetur ol. violar. nymph. cui aliquid ol. chamæmel. addatur, vel omentum agni tepidum capiti admoueatur, vel foueatur caput decocto maluæ, viol. lactuc. nymph. chamæmel. sem. lini, aneth. papau, lactuc. fl. stœchadis, rosarum, vt & succo polygoni, plantag. vel aquis destillatis eorundem, vel similibus.

Vel ℞. *Herb. verben. fragar.* an. M. j. *beton.* M. ij. *sem. cannabis* Vnc. j. *sem. coriandr.* Vnc. ß. *mily.* Vnc. j.

Incisa & contusa includ. sacculo ex tela linea parato, qui in vino coquatur, & vertici calidè admoueatur.

Vel ℞ *Verben.* M. j. ß. *sabinæ lupuli*, an. M. j. *placentam rosarum*, num. j. *granor. iuniperi* Drach. vi.

Concisa grosso modo indantur sacculo in aqua communi coquendo, & vertici imponendo.

Vel imponatur capiti sequens Placenta seu Cataplasma:

℞. *Placentam rosarum*, num. i. *granor. iuniperi* M. ß. *sem. lactuc.* Drach. j. *papau. nigri* Drach. ij. *spir. vini* Vnc. sem. *albumen oui. j.*

Contundantur cum s. q. aq. rosarum, in fine addendo seminis carui vel cumini parum. F. Placenta, quæ vertici imponatur.

Singularia repellentia in hoc affectu esse perhibentur succus ex cancris viuis contusis linteo exceptus, qui fronti applicetur, & quoties siccescit, mutetur, & renouetur. A Chymicis mirè laudatur Balsam. Saturni quod fronti & temporibus inungendum. Nitr. præparatum, quod cum modico *camphora in aq. nymph.* dissolutum cum pettis capiti applicatur. Tinctura santali rubri cum aq. rosarum præpar. in cuius Vnc. v. dissoluantur camphor. gr. ix. moschi gr. v. & calidè capiti raso imponantur.

Commodissimæ sunt lotiones capitis, quas, vt consuetas faciliùs quàm alia medicamenta, ferunt ægri, quæ, si symptomata vrgeant, singulis diebus semel, vel etiam bis vsurpentur. Intermittendum autem est in lotionibus hic lixiuium, cùm nimium siccet, sed aqua dulcis sufficit, cum speciebus modò dictis.

Vtilis est & hic Sacculus:

℞. *Sem. cannabis* Vnc. iv. *coriandr. mily.* an. Vnc. ß. *herb. fragar. beton.* an. Vnc. ii. Sacculo insuta coquantur in cereuisia, & capiti applicentur.

Corpore euacuato nonnulli etiam calidiora discutientia adhibent, & recipiunt herbas cephalicas, easque in aqua fontana coquunt, postea parant sacculum ex baccis lauri, & rad. hellebori nigri contus. an. q. s. sacculúmque istum in decocto modò dicto parum coquunt; hinc diebus 9. continuis caput isto decocto fomentant, & postea sacculum suturæ coronali imponunt, vnde humores vitiosi per omnia capitis emunctoria euacuantur. Docet enim experientia, helleborum nigrum in morbis melancholicis non solum intus, sed & extrà vtiliter adhiberi.

Cauteria suturæ coronali applicata maximè vtilia sunt, vt scribit Gordonius, *cap. de mania.* probátque id experientiâ cuiusdam Maniaci, cui cùm esset vulnus inflictum capiti cum fractura cranij quandiu fuit vulnus apertum, tamdiu bene habuit; vulnere sanato, reuersa est Mania.

Cordi quoque prospiciatur. Etenim cùm vehementer irascantur maniaci, & feroces sint, magnum æstum circa cor esse credibile est, qui omninò mitigandus.

Ergo imponatur cordi tale Ephithema:

℞. *Aq. rosar. nymph.* an. Vnc. iij. *borrag. acetos.* an. ℥. ij. *flor. rosar. rubr sem. ocym. santal. citrin. rubr.* an. Drach. ß. *camphor.* gr. vj Tepidè regioni cordis applicetur.

Vel ℞. *Vng. rosac. ol. violac. nymph.* an. ℥. ij. *pulu. rosar. rub. santal. citr. rub.* an. ℈. ß. *camph.* gr. vi. M. F. Vnguentum

Vel Sacculus alis paretur:

℞. *Flor. rosar. rubr. violar. bugloss.* an. M. j. *meliss* M. ß. *sem. ocym. rad. rhod. santal. citr.* an. ℥. ß. *camph.* gr. v. F. Sacculus, qui vel siccus, vel aq. rosac. aut vino madidus cordi applicetur.

Ad totum corpus temperandum, acrésque vapores discutiendos, balneum tepidum aquæ dulcis vsurpetur, cum herbis refrigerantibus & humectantibus, aut temperatis.

Lotionibus quoque, & frictionibus extremorum vapores feruidi à capite reuellantur & dissipentur.

De Furore Vterino.

Pertinet ad Maniam, & peculiaris eius species est, illa insania, quæ vulgò Furor vterinus dicitur, cùm fœminæ in insaniâ illâ Venerem potissimùm appetunt, vel eâ non satiari possunt. *Furor vterinus Maniæ species.*

Cuius caussa est, vel semen copiosum, ob plethoram, aut vasorum seminariorum feruorem genitum; vel, si semen præternaturalem caliditatem, & acrimoniam acquirat, & virosum *Eius caussa.*

quasi euadat, ex humoribus salsis, serosis, biliosis, & acribus, qui semini permiscentur.

Signa. Hinc enim si sanguis feruidus in caput feratur, maniam inducit. Cuius imminentis signum est, sanguinis in mammis collectio. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 40. *Quibus in mammis sanguis colligitur, furorem significat.*

Curatio.

Curatio. Curatur hoc malum, si nimius seminis prouentus prohibeatur, aut legitima Venere euacuetur, vel medicamẽtis absumatur, ardorque illius emendetur: &, si humores vitiosi & acres semini permisti illud vitiosum & acre reddant; si illi humores euacuentur, seminisque calditas & feruor remittatur.

Refrigerant semen, & eius feruorem extinguunt, vel etiam siccando, (in qua classe etiam sunt quædam calida) aut occultâ qualitate absumunt, lactucæ, portulaca, mentha, quæ peculiari vi Venerem extinguit, semen viticis, inde agni casti dictæ, vnde ad maniam ex semine, & retentis menstruis tale fiat Electuarium.

℞. *Sem. agni casti, gr. iuniperi,* an. ℥. iij. *myrtill.* ℥. ß. *sem. portulac. lactuca. pæonia,* an ℥. i. F. Puluis, & cum melle crudo Electuarium, de quo Drach. i. exhibeatur ante prandium, vesperi cubitum ituro.

Reliqua, quæ Venerem reprimunt, ex *cap.* 10. *de amore insano*, petantur.

Diæta.

Diæta. Quæ in diæta sint obseruanda, suprà, *part.* 1. *cap.* 13. dictum. Quibus saltem hæc addimus: Cauendum esse studiosé, ne æger solus relinquatur, vel inter ignotos, vel quos contemnit, aut odio habet. Si opus, vinciantur, & vinculis cohibeantur ægri, & omnia circa ægrum ita comparentur, vt delectetur potius, quã offendatur; qua in re astantium prudentiâ opus est, vt interdum ipsis assentiantur, non tamen ipsorum delirium confirment. Suauis Musica maniacos sæpissimé demulcet, vt exemplum Saulis, Israelitarum Regis, testatur.

Caueat & sibi Medicus, ne aliquid damni patiatur: cùm sæpe odium erga Medicum blandis verbis occultent ægri. Somnus, quibus fieri potest modis prouocetur. In cibo dulcibus & acribus, quæ calidos humores generant, abstinendum. Vino quoque æger abstineat. Neque enim ignem igni addere conuenit. Ac si omnino concedendum videatur, detur tenue, & diluatur, ac temperetur aq. violar. bugloss. rosar. nymph. santalis, iulepo rosat. violar. Qua in re consuetudini aliquid dandum. Qui enim vino assueuerunt, minùs eo offenduntur; cùm exhilaret modò moderatè sumatur vel, vt dictum, diluatur. Aluus seruetur aperta.

QVÆSTIO I.

Qui fiat, quod Maniaci, & Melancholici interdum peregrinis linguis loquuntur, & futura prædicunt.

Sunt quidem nonnulli, qui hypothesin quæstionis in dubium vocant, negántque, vel Melancholicos, vel Maniacos peregrinis linguis loqui, vel futura prædicere posse: sed cùm nimiis agitationibus moueantur, linguámque etiam valdè agitent, & sæpe sonos inconcinnos edant, accidere existimant, vt, cùm vulgus illos intelligere non possit, putet, eos Latinè, Græcè, aut Hebraicè loqui.

Verum enimverò non est, vt de historiæ veritate dubitemus; cùm fide digni authores testentur, rem ita se habere. Refert enim Anthonius Guainerius, *tract.* 15. *cap.* 4. se rusticum quendam melancholicum vidisse, qui semper Lunâ existente combustâ carmina componebat Latina, & transactâ combustione, circa duos dies ad aliam Lunæ combustionem, ne verba Latina proferre poterat. Idem & alij Medici testantur. Rhases refert quosdam melancholicos ex illiteratis literatos euasisse & ea prædixisse, quæ euentus comprobauit. Erasmus Roterodamus, *in Encom. Medic.* narrat, quendam Spoletanum idiomata locutum esse, quæ nunquam didicerat; recuperata verò valetudine, & vermibus ope medicamentorum pluribus eiectis, ea loqui ampliùs non potuisse. Refert quoque Forestus, *lib.* 10. *obseru.* 19. mulierem melancholicam cantiunculas Latinas, & hymnos cantasse, quos nunquam didicerat. Et, *ibidem, in Schol.* se vidisse puerum, nautæ filium, qui, cùm in capite esset vulneratus, & deliraret, semper linguâ Germanicâ optimos Syllogismos fecerit, quos postea, cùm curatus esset, facere nesciebat.

Caussas huius rei alij alias afferunt. Quidam enim ex astris easdem deducere conantur; inter quos est Guainerius, qui, *loco modo allegato*, vbi pluribus de hac quæstione agit, ex hypothesibus Platonicis & Astrologicis quibusdam, ita hac de re Philosophatur: Animam, inquit, ante infusionem in corpus omnium rerum notitiam possidere, sed eam aboleri quodammodo, & obfuscari, corporis, cui infunditur, vnione, & ergastulo. Recuperari verò, per doctrinam, vel per influxum, vel per impressionem Planetæ; qui natiuitati tempore infusionis animæ præsidebat. Et huius impressionis tantam vim esse, vt animam donet potestate talia efficiendi, qualia ipsæ stellæ efficere possunt; faciendi scilicet ex sano ægrum, ex ægro sanum, & alia multa: verùm huic potestati resistere corpus, & sensus corporeos; quibus ligatis, quod fiat in melancholia, posse stellas suas influentias perfectiùs animæ communicare, atque ita melancholicum illiteratum posse fieri literatissimum, & futura quoque prædicere.

Verùm magna petita sunt, quæ præsupponit, & sibi concedi postulat Guainerius: animam scilicet in corpus infundi ex se omnium rerum notitiâ præditam, per infusionem in corpus obliuione rerum antea cognitarum capi, eamque stellarum influxu rursum excitari; quæ ipsi non conceduntur.

Deinde etsi concedamus ipsi, astra ad temperamentum immutandum multa posse, vel etiam inclinationem ad linguas, aut alias disciplinas imprimere; hoc tamen concedi non potest, astra ipsam linguarum, vel aliarum disciplinarum notitiam inducere posse. Hoc enim si possent, quandoque etiam sanæ mentis homines sine doctrina ad talem notitiam peruenire possent. Neque deprauati sensus plus possunt conferre ad recipiendum astrorũ influxum, quàm bona eorum constitutio. Neque Melancholici & Maniaci planè à sensibus abstracti sunt.

Alij humori melancholico id tribuunt. Nam plurimos, qui in genio, & artibus excelluerunt, vel in administrandis Rebuspubl. aut aliis rebus perficiendis plurimùm præstiterunt, melancholicos fuisse deprehensum est. Etiam facultatem linguis peregrinis loquendi ac futura prædicendi melancholiæ tribuunt, melancholiámque humanam animam ad res miras disponere dicunt; & sicut vinum immoderatiùs haustum mores hominum immutat: ita etiam humorem melancholicum, si plus iusto abundat, vel à naturali temperie desciscit mentem hominis immutare, & eam ad res mirabiles perpetrandas disponere putant. Quibus & addunt illud, quod Aristoles, 7. *Eudem. cap.* 14. Melancholicos esse *εὐθυονείρους*, id est, *recta habere somnia*, scribit.

Verùm enimverò nec opinio ista assensum meretur. Etsi enim hoc suo modo concedatur, melancholicos, esse ingeniosos, de quo in *Institut. lib.* 3 *part.* 1. *sect.* 1. *cap.* 2. dictum: tamen ea quæ suprà hominis vires sunt, melancholia efficere non potest; qualia sunt peregrinis linguis loqui, & futura prædicere. Etenim etsi in homine ad omnes linguas discendas sit aptitudo, tamen omnes linguæ vsu discuntur; & futura prædicere, solius Dei est, aut eorum, quibus id communicat. Et quod Aristoteles dixit, melancholicos esse *εὐθυονείρους*, eo nihil aliud voluit, quàm eos clara habere somnia, qualia etiam solent esse matutina non ita obscura, qualia pituitosi & biliosi habent. Neque etiam ebrietas præstare id potest, vt homo aliquid vltra vires naturales agat. Etsi enim ebrij multa confidentius agant, atque audaciores facti voculas aliquas, quas aliquando didicerant, vel Græcas, vel Latinas proferant, & sæpe magis diserti, quàm sobrij videantur: tamen plura non possunt in hac re præstare quàm didicerunt.

Atque ita quanquam concedi possit, & ab ebriis ac melancholicis nonnulla rectiùs perfici, quàm dum sunt sobrij, & sani, tamen id verum saltẽm est de iis quæ, antea didicerunt. Nam & vinum & melancholia, vt Aristoteles, *sect.* 30. *prob.* 1. habet *πνευματώδη* sunt, & ad ciendos spiritus, à quorum alacritate omnis ingenij vis pendet, plurimum possunt.

Non multa ab hac sententia differt opinio Iani Huarti, Medici Hispani, qui, *cap.* 7. *ingen. scrutin.* scribit, Latinæ linguæ magnam esse cum anima rationali consonantiam, & esse quasdã naturas, quæ peculiariter linguis inueniendis accommodatæ sunt. Ideóque si per modum illud temperamentum in cerebro excitetur, quod elegantissimæ alicui linguæ necessarium est, illicò linguam Latinam hominem obuiam habiturum, & vocabula Latina, etiam citra deliberationem, ei occursura scribit.

Verùm nec hæc opinio probabilis. Etenim præsupponit nondum concessa. Primò, homines habere ad linguas inueniendas peculiarem dispositionem. Secundò, delirantes saltem linguâ Latinâ loqui, ac linguam Latinam maximam habere cum anima rationali consonantiam. Quorum & hoc nullo fundamento nititur: & obseruatum, malancholicos non solùm, Latinè, sed & Græcè, & Hebraicè locutos esse. Et quamvis vt suprà, *cap.* 5. dictum, concedamus, ex morbosa constitutione dispositionem in cerebro aliquam concitari posse, ob quam homo ingeniosior euadat, quàm sanus fuit, vt eius rei exempla, *loc. cit.* attulimus: tamen ad id quòd supra hominis vires, perficiendum, nec melancholia, nec alia morbosa constitutio disponere potest. Neque enim linguarum peritia ab ingenio est: sed à memoria: Et quamvis à morbosa constitutione cerebri actiones phantasiæ & ratiocinationis exaltari possint: tamen memoria, quæ rerum cognitionem præsupponit, ita perfici non potest, vt linguas, quas nunquam cognouit, suppeditare possit.

Alij ergo, cùm harum rationum nullam vero consentaneam videant, statuunt: Dæmones: qui morbis sese immisceant, permittente DEO, horum effectuum autores esse. Morbis enim naturalibus similia multa sæpe pati eos, qui à Dæmone vexantur, testatur historia, quam habet Fernelius, 2. *de abd. rer. caussis, c.* 16. de iuuene quodam, qui pro epileptico habitus, & in tertium mensem curatus fuit, donec tandem tertio mense Dæmon, totius mali autor, se tum Latinè, tum Græcè loquendo prodidit.

Quorum

Quorum opinioni & non assentimur; modò rectè explicetur. Non enim omnia, quæ patiuntur Melancholici & maniaci, dæmonibus attribuenda. Etsi enim sæpissime sine vlla corporis morbosa dispositione, Deo permittente, homines obsidere & occupare Dæmon possit, qui vere obsessi dicuntur & sunt: tamen quandoque morbis, & præcipue melancholicis, sese immiscet Dæmon, & fortasse frequentius hoc accidit, quàm sæpè creditur. Ita in historia Euangelica, apud Lucam, *cap.13. v.11.* mentio fit mulieris, quæ habebat πνεῦμα ἀσθενείας, *spiritum infirmitatis*, annos octodecim, quæque erat contracta, nec omnino poterat caput erigere. Et præcipuè, vt dixi, humori melancholico sese immiscet Dæmon; vnde etiam melancholia Balneum diaboli dicitur. Melancholici enim, & atri humoris ea natura est, vt varia phantasmata & deliria pariat, metum, mœstitiam, ferocitatem, & alia multa excitet. Dæmon ergo tali occasione abutens, & se humori melancholico immiscens, multa edit, quæ vulgus sæpe morbo ascribit, cùm tamen ascribenda sint Dæmoni. Alia nimirum humori vitioso, alia dæmoni ascribenda sunt. A melancholia est mœstitia, timor; ab atrabile ferocitas, iracundia, ab vtraque delirium, vigiliæ. Si verò in delirio multa miranda accidant, si ægri ad desperationem adigantur, sibi ipsis & aliis noceant, si ad impia stimulentur, aut ad maledicendum Deo incitentur, vt eius rei exempla aliquot habet Platerus, *lib.1. obseru. pag.44. & seq.* ea tum à Dæmone prouenire credendum est, etsi aliis indiciis sese is non prodat. Si verò æger iam linguis, quas nunquam didicit, loquatur, futura prædicat, eo ipso Dæmon se manifestè prodit.

Atque ita rem se habere, patet ex eo quòd ij, qui à Dæmone hoc modo vexati fuerunt, medicamentis idoneis exhibitis curati sunt. Postquam enim subiectum aptum & dispositum amplius non est, deserit Dæmon suam sedem, & aliò migrat. Ita Erasmus, *In Encomio Medicinæ*, refert, Dæmoniacum, qui ab Exorcistis curari non poterat, medicamentis exhibitis, plurimisque vermibus eiectis, curatum fuisse, vt amplius peregrinis linguis loqui non potuerit. De quo etiam Langius, *lib. 2. Epist. 35.* Ita Martinus Rulandus, Pater, Dæmoniacum & Maniacum curauit, de quo videatur *Cent.3. curat.*100.

QUÆSTIO II.

Qui fiat, quòd Maniaci, cum tot dictis erroribus, tamdiu viuant.

Quomodo Maniaci tamdiu viuere possint.

Omnino admiratione & cogitatione dignum est, qui fiat, quod, cum maniaci tam grauia symptomata patiantur, & cum cerebrum, tum cor afficiatur, nihilominus tamdiu, & sæpe multos annos, & quidem cum tot in diæta erroribus, viuere possint; Hieronym. Mercurialis tres huius rei caussas affert. Prima est, quòd viscera nobiliora vitiosos humores à se quàm maximè depellere soleant, ac propterea & hic cerebri facultas humorem vitiosum ab eo maximè depellat. Secunda, quia in aliis visceribus similis humor non colligatur; cùm ad humorem melancholicum expellendum natura machinata sit amplissimas venas, quæ educant sanguinem melancholicum ab hepate (aut potiùs à vena porta) ad lienem, ac lienem ipsum maximum, & ad excipiendum hunc humorem amplissimum. Tertiam caussam hanc ponit, quod, licèt portio aliqua colligatur in cerebro, tot tamen sint motus maniacorum, vt satis esse possint ad consumendum illum humorem atrum, ne noceat cerebro.

Verum relinquamus has rationes suo loco. Quanquam enim natura expellat humorem melancholicum, vbi omnia rectè sese habent: tamen in hoc ipso morbo cumulatum esse, & ex ipsa de caussa in maniam ægros incidere, neque etiam motibus illis maniacorum violentis discuti posse, manifestum est.

Caussa ergo potiùs in dispositione humoris huius quærenda est, quæ omnino talis est, (abest enim putredo & inflammatio) vt facultatem naturalem, ob cuius læsionem plerique morbi lethales sunt, non afficiat; imò calor ita auctus, aut tantus esse videtur, vt facultatis naturalis robur potius adiuuet, quam debilitet. Hinc & frigus hibernum, atque alios, in diæta errores enormes tolerare possunt maniaci. Ad quam rem tamen, vt suprà quoque dictum, etiam facere potest assuetudo. Sicut sæpe videmus pueros penè nudos faciliùs frigus hibernum tolerare, quàm viros quosdam optimè vestibus munitos. Præterea qualitates occultæ sæpe sine vitæ iactura longo tempore in corpore asseruantur: cuius exempla suppeditant epilepsia, philtra, & alia venena.

CAPUT XVI.

De Rabie, & Hydrophobia.

Reliqua deliriorum genera, quæ partim Melancholiæ, partim Maniæ affinia sunt, hoc, & sequenti capite comprehendemus. Et quidem quæ de iis in *Institut. lib.2. part.3. sect.1. cap.7. & sect.2. cap.4.* diximus, hic non repetemus, sed pauca quædam addemus, & præcipue de curatione hic tractabimus.

Et primò quidem Lycanthropiam quod attinet, duæ eius sunt differentiæ: vna; Dæmoniaca; altera Naturalis, quæ medicæ considerationis est, de quâ nihil, præter ea, quæ in *Institut.* diximus, addemus, reliqua ex sequentibus de Rabie patebunt.

Quantum verò ad Hydrophobiam & Rabiem; etsi non semper hoc morbo affecti delirant: tamen quia frequenter hoc accidit, & præterea omnes præter voluntatem agunt; etiam inter deliria de ea agendum.

Appellatur hoc malum à plerisque Hydrophobia, quòd eo affecti aquam, imò omnia liquida, exhorrescunt. Alij sub nomine Rabiei caninæ, de morsu canis rabidi, de veneno rabidi canis, & aliis, hoc malum proponunt. Verùm in genere Rabiem appellare malo; cum non canes tantùm rabie corripiantur, & ab eorum morsu homo in rabiem incidat, sed, vt in *Institut.* dictum, etiam lupi, cameli, equi, sues, boues, vulpes, feles, &, vt Cælius Aurelianus, *lib.3. acut. cap.9.* & Auicennas, *6. quarti, tract.4. cap.5. & 6.* habet, vrsi, leopardi, asini, muli, mustelæ, simiæ. Baccius, *in tract. de venen.* etiam gallum in rabiem actum fuisse; & ab eo hominem interemtum, vidit.

An & alia, præter canes, animalia in rabiem agantur?

Plerique tamen à cane, Rabiei hoc nomen indiderunt, quòd frequentius, quàm alia animalia, canes in rabiem agantur. Imò sunt, qui existimant, solum canem primariò & principaliter, & ex principiis internis rabie corripi, reliqua animalia omnia, saltem secundariò, & malo à cane rabido communicato eâ laborare.

Verùm non impossibile videtur, etiam in aliis animalibus hoc venenum generari posse, præsertim iis, quæ cognationem habent cum canibus; quales sunt lupi, qui frequentissime quoque rabie corripiuntur, vt ex libello Germanico, *De lupis rabidis*, Ioh. Bauhini, patet. An verò in homine etiam generari possit, de eo in *Institut.* dictum.

Definitio.

Est nimirum Rabies affectus præter naturam, & sæpe quidem delirium, à veneno quodam peculiari in animali genito, & homini communicato genitum, cum vehementi liquidorum omnium, & aquæ potissimum, abominatione.

Caussa.

Rabiei caussa.

Mali huius caussa est venenum peculiari modo dispositum, quod ab animali rabido homini communicatur. Et vt veneni huius natura non in qualitatibus primis consistit, sed à tota substantia, vt loquuntur, agit: Ita quoque non ex manifesta humorum corruptione, sed ex proprietate peculiari naturæ animalium infensâ prouenit, non ex qualitatibus primis; quod ex eo patet, quòd indies multæ mutationes in qualitatibus primis accidunt, quæ tamen rabiem non excitant: & quòd vt plurimi Medici, & ipsa experientia testatur, non solum maximo æstu, sed etiam per maxima frigora canes & lupi in rabiem agi solent: quod fieri non posset, si à caliditate & siccitate malum hoc originem haberet, cùm à caussa frigidissima effectus calidissimus fieri non possit; sed ab vtroque excessu hoc accidit, quòd vterque humores corrumpere, vel corruptos mouere potest.

Cur autem canis præ reliquis animalibus in rabiem agatur, nonnulli caussam ex qualitatibus primis, alij ex temperamento melancholico, quo canis præditus sit, deducere conantur; sed frustra. Nam cùm qualitates primæ in aliis animalibus tale nihil efficiant, & nullis indiciis probari possit, canem esse animal melancholicum: omnino etiam hic ad peculiarem proprietatem & inclinationem ad hoc malum contrahendum, quam canis præ reliquis animalibus habet, recurrendum.

Quomodo venenum ab animalibus rabidis homini communicetur.

Communicatur autem hoc venenum ab animali quocunque rabido, seu cane, seu lupo, seu homine, seu alio, & quidem frequenter per morsum & saliuam: imò & per osculationem animalis rabidi, quâ seu saliua, seu halitus animalis rabidi excipitur: nonnunquam tamen & per solum saliuæ animalis rabidi contactum, aut esum carnis rabidi animalis, vt in *Institut.* dictum.

Hoc saltem addimus, venenum rabidorum animalium nunc esse fortius, nunc debilius. Si venenum sit fortius & maioris efficaciæ, etiam contactu carnis, præcipuè mollioris & rarioris, qualis est in lingua & labiis, rabiem inferre potest. Quandoque tamen etiam per cutem densiorem hoc præstat, sicut Matth. de Gradibus, *consil.82.* quendam Iohan. Coquerannum, ex sola manus impositione in os rabidi canis, post multos dies rabie affectum fuisse refert; quod idem testatur Petrus Andr. Matthiolus. Si verò venenum sit debilius, non solo contactu, imò nec semper morsu, rabiem infert. Est enim, vt aliorum animalium venenatorum, ita & rabidorum animalium in hoc genere differentia, secundum locorum, temporis anni, ac aliarum circumstantiarum differentiam.

Scribit etiam Aretæus, *lib. de sign. & causs. morb. acutor. cap.7.* quod à rabido cane, qui in faciem, dum spiritus adducitur, tantummodò inspirauerit, & nullo modo momorderit, in rabiem homo agitur. Et Cælius Aurelianus, *acutor. morb. lib 3.*

cap.9. scribit, quòd quidam in hydrophobicam passionem deuenerint, solius aspirationis ardore ex rabido cane adducto.

Venenum rabidorum animalium diu latere potest in corpore.

Post acceptum autem, & communicatum hoc venenum, alij citiùs, alij tardius in rabiem aguntur; alij quidem statim, & post paucos dies, & infra septimanæ spatium; alij post longius tempus. Anton. Musa brassauolus, *lib.2. Aphor.comment.23.* scribit, repertos aliquos, qui 17. anno post morsum, rabiem contraxerunt Guainerius, *in tract. de venen.cap.12.* scribit, se à fide digno accepisse, cuidam post 18. annum, malum accessisse. Alzaharauius testatur, expertum se esse, rabidi canis venenum per 40 annos in corporibus delituisse.

Quæ autem caussa sit, quòd nunc tardiùs, nunc citiùs sese exserat, in *Institut.* dictum. Quibus hoc saltem addimus, ob partis etiam quæ demorsa est, varietatem nunc citius, nunc tardiùs in rabiem incidere demorsos, posse. Si enim neruus, vena, aut arteria læsa sint, citiùs, & breuiore tẽpore, per has partes nobilioribus membris venenum cõmunicari potest, quam si pars ignobilior, & cum partibus nobilioribus consensum non habens, demorsa fuerit. Quod etiam facit ipsius veneni natura, quod nunc debilius, nunc validius est.

Quamuis verò diu in corpore possit latere hoc venenum: tamen potiùs morbus ab eo inductus, inter morbos acutos, quàm diuturnos referendus. Illud enim tempus, quo actiones in homine adhuc salux sunt, & quo venenum nondum lædit, in morbum non computandum est.

Excitatur autem hoc venenum latens in corpore, etiam occultis quarundam rerum actionibus; si nimirum quis sub vmbra sorbi dormiat, vel commoretur. Narràtque Guainerius, *tract. de venen.cap. 12.* venenum à morsu canis rabidi communicatum, quod per decem & octo annos latuerat, excitatum fuisse, cùm morsus sub vmbra sorbi maneret, ægrúmque intra tertium diẽ rabidum mortuum fuisse; quod & Fernelius affirmat. Et Matthiolus scribit, si commorsus à rabido animali ante annum exactum tangat vel cornus, vel sanguinariæ plantam, eum in rabiem incidere.

An venenũ hydrophobiã inducens in corpore humano generari possit.

Atque hæc quidem mali huius frequentissima generatio est, & venenum hoc ab animalibus rabidis homini communicatur. Obseruatum tamen est, venenum hoc, aut certè quod id æmulatur, etsi non rabiem, tamen hydropobiam inducit, benigno tempore hominem iugulat, in corpore humano generari posse, præcipuè ex terrore, eiúsque rei historias quinque recenset Marcell. Donatus; *de Histor.medic.mirabili, lib.6.c.1.* vnam etiam Petr. Salius Diuersus, *de affect.partic.cap.19.* Præter quæ exempla notabilis etiam exstat historia apud Fel. Platerum, *lib.1.Obseruat.* de fœmina quadam, quæ noctu extra vrbem relicta, & deserta, ac solitudine territa, domum reuersa nec aquam, nec vinum, nec iusculum, nec aliud quicquam deglutire potuit; sed hisce oblatis suffocationis periculum incurrit, imò ex contactu, & conspectu rerum liquidarum, & quod mirum, aërem nonnihil agitatum, vel auram leuem sentiens, idem patiebatur: quæ octauo à prima inuasione die extincta est.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Cùm verò multum referat, malum hoc statim in principio agnoscere, vt medicamentis idoneis ei obuiam iri possit, antequam ad rabiem, & summum, ac incurabilem gradum perueniat; ac verò sæpe incertum sit, an canis, vel alia bestia, quæ hominem momordit, rabida fuerit, necne: diligenter danda opera, vt in eius rei notitiam perueniamus; præsertim cum vulnus, quod animal rabidum inflixit, à vulnere, quod canis non rabidus intulit, nihil differat. Ad explorandum ergo, an canis, qui aliquem momordit, rabidus fuerit, nuces iuglandes contritas vulneri imponere, & aliquot horis, vel per noctem, aut diem (prout vulnus magnum vel paruum fuerit; cùm à magno vulnere faciliùs venenum nucibus communicetur) super vulnere relinquere; & postea gallo vel gallinæ deuoranda obiicere. Si enim canis rabidus fuerit, postero die peribit. Alij triticum vulneri imponunt: alij sanguinem ex vulnere detrahunt & cum farina offam inde formant, ac gallinæ obiiciunt, quæ si inde moriatur, canis fuit rabidus. Rhases & Auicenna medullam panis vulneri affricare iubent, vt sanguine, vel sanie emanante inficiatur, eámque cani deuorandam obiicere, qui si illam non comedere, vel etiam non olfacere velit, vel si comederit, inde rabidus fiat, aut moriatur; signum est, canem rabidum fuisse.

Verùm vt nullum dubium relinquatur, ipsum animal, quòd aliquem momordit, considerandum. Secundum Dioscoridem verò canis rabidus potum & cibum auersatur, multam pituitam spumámque ex ore & naribus emittit, vel potiùs saliuam liuidissimam, rubiginosam præter solitum torius videt, oculos rubentes & igneos habet, in omnes, notos pariter & ignotos, sine latratu irruit, eósque mordet, domesticos non agnoscit, non latrat, vel parùm, vox est rauca. Canes rabidi etiam sunt macilenti, caudam demissa, & sub ventrem inflexam gestant, linguam exterunt, eámque tanquã bile infectam, eroceam, rubram, vel nigram sæpe velociter currunt, mox subsistunt; sæpe in cursu in arbores, vel alia obstacula impingunt: canes alij ipsos fugiunt.

Incipientis rabiei signa.

Signa autem incipientis rabiei sunt, anxietas & iracundia sine ratione, ventriculi vellicatio, & grauitas, & querela de aëre inclementiore, & quasi austrino, etsi serenus & mitis sit, corporis grauitas, & impotentia ad omnes actiones, vigiliæ & somnus perturbatus, timor sine caussa, paruum bibendi desiderium contra morem. Ægri secum loquuntur, & murmurant, lucem ac luminum accensionẽ etiam de die optant. In parte olim vulnerata & commorsa, etsi vlcus iamdiu fuerit consolidatum, dolor quidam percipitur, ac versus caput tendit; quod cùm apprehenderet, quædam vertigo excitatur, vt æger recte progredi non possit. Quæ signa propterea diligenter attendenda sunt, cùm sint tam instantis rabiei signa.

Vbi verò iam facta & confirmata est rabies, accidit membrorum quædam veluti distensio; pandiculationi similis, sed non continua; corporis & faciei rubor; ægri fiunt anxij, spumant, oculos toruos & aspectu horribiles habent, in proximos exspuunt; quidã more canũ, si à canibus morsi fuerint, latrant, & obuios quosque dẽtibus impetunt, & quidem præter volũtatem. Narrat enim Gentilis, *Comment. in Auicen.* adolescentem quendam rabiosum matrem hortatum fuisse, ne sibi propinquaret, siquidem se continere nõ poterat, quin appropinquantes morsu inuaderet. Aliqui ex iis delirant, aliqui verò mente constant vsque ad extremum spiritum. *Rabiei iam factæ signa.*

Hoc omnibus commune est, vt aquam, & liquida omnia abhorreant, & cùm vident pauxillum aquæ, timeant, ac peiùs habeant: imò non solùm visum, sed nec sonitum & nomen aquæ, & liquidorum ferre possunt.

Etsi verò, vt in *Institut. lib.2. part.3. sect.2. cap.2.* dictum, alij alias huius rei caussas afferant: tamen maximè probabilis ratio ibi proposita, quòd nimirum venenum hoc, quod omnia membra hominis ægri occupauit, peculiarem dissensũ & *antipathiam* ad omnia liquida habet, & à liquidis exasperatur ac concitatur, vt ferociùs in partes infirmas sæuiat. Vt enim qui à phalangij specie, quam Apuli Tarantulam vocant, icti, audito musicorum instrumentorum sono statim exsiliunt, & saltare incipiunt; ita veneni à rabidis animalibus illati hæc vis est, vt à liquidis exasperetur, vnde rabidi liquida omnia auersantur. *Cur rabidi aquam abhorreant.*

Pulsus in rabidis sunt parui & inordinati, grauitas membrorum augetur, aluus supprimitur, vrina guttatim redditur, vox est rauca, spiratio difficilis, ægri linguam exserunt, &, cùm malum valde intenditur, bilem euomunt, vel flauam, vel atram; singultu corripiuntur; quæ tamen non in omnibus, & non nisi vno atque altero die ante mortem, apparent; aliqui etiam paulo ante mortem conuulsionibus, & maximo stridore dentium corripiuntur.

Prognostica.

1. Cùm rabies, vt alij morbi, vel ad salutem, vel ad mortem terminetur; secundùm Rhasem & Auicennam salutis spes est, si sanguis copiosè è vulnere effluxit, aut postea, dum vulnus curatur, vel sponte sudor multus, vel vrina, præcipuè nigra, euacuatur. Verumtamen hisce non firmiter fidendum est, sed tutissimũ, statim idoneis præsidiis malo huic occurrere. Vnde Aëtius: *Qui à rabioso cane morsi sunt, si neglecti fuerint, vel malè curati, in affectionem aquæ timoris incidunt.* Et Celsus: *Vbi parum citò initio occursum est, solet aquæ pauor nasci.* *Prognostica.*

2. Si vulnus ab animali rabioso inflictum, non sit profundum, nec neruus, vena, vel arteria vulnerata, de salute maior spes est, modò idonea remedia adhibeantur.

3. Si malum iam eò processit, vt rabies & timor aquæ adsit, tum in angusto spes est: & Dioscorides, Paul. Ægineta, Aëtius, Celsus, Auicenna, & plerique alij Medici scribunt, nullum ferè, quem aquæ timor iam corripuit, euasisse, etiamsi idonea medicamenta adhibeantur, & alios quidem 4. dierum spatio, alios intra septimanam mortuos esse. Cùm enim membra principalia iam venenum occupauit, frustra omnia medicamenta adhibentur. Quia tamen Dioscorides ex Eudemi testimonio narrat, quendam seruatum, & ex aliorum relatione, Themisonem, Medicum rabie affectum, pristinæ sanitati restitutum fuisse; idémque de aliis etiam alij referunt: distinguunt hic nonnulli, & eos qui per contagium ab homine acceptum in hunc morbum inciderunt, posse seruari; eos verò qui à cane, lupo, vel alio animali rabido morsi fuerunt, omnes interire putant.

Indicationes.

Duo ergo hic Medico agenda. Primò, cùm si homo iam in rabiem inciderit, & hydrophobiã correptus sit, spes sit in angusto; danda opera, vt quamprimùm homo à cane, vel alio animali rabido morsus est, aut linguã, ore, aut alio modo sputum animalis rabidi tetigit, nec in rabiem aut hydrophobiam incidat, præcaueatur. Et quamuis ab initio grauia symptomata non percipiantur: tamen quia sæpe longo post tempore vt dictum morsi in hoc malum incidunt, nullo modo curatio differenda. *Indicationes.*

Deinde, si homo iam morbo hoc laboret, curandum, vt ab eo, quantum possibile, liberetur.

In præseruatione tres scopi Medico sunt propositi.

Primus est, vt veneno morsu immisso via ad corpus progrediendi intercipiatur, idémque mox reuocetur & extrahatur.

Secundus, vt seu morsu, seu alio modo communicatum sit venenum, prohibeatur, ne ad interiora progrediatur, & per vniuersum corpus diffundatur, ac membra principalia, ne id admittant, sed potius à se propellant, roborentur.

Tertius,

Tertius, vt venenum, & ab eo impressa mala διάθεσις, seu malignitas extinguatur.

Curatio.

Præseruatio & Curatio. Ligatura. Primum expeditur, si vincula partibus affectâ parte superioribus, si partis conditio admittat, iniiciantur, & per tres vel quatuor digitos suprà partem læsam arcta deligatio instituatur. De quo tamen monet Celsus *lib. 5. cap. 27.* ne partes nimium fortiter ligentur, ne torpeant. At si partis conditio ligaturam non ferat, medicamenta adstringentia, putà sanguis dracon. bolus Armen. balaustia, & simil. cum oui albumine vicinis locis imponenda.

Cucurbitularum applicatio, & scarificatio. Simul statim vulneri, quod ab animali rabido inflictum est, cucurbitulæ cum scarificatione, si partis conditio id ferat, & quidem cum magna flamma, imponantur, vt venenum immissum extrahatur; quâ in re tamen vulneris qualitas perpendenda. Si enim vulnus antea satis sit magnum, non opus est scarificationes adhibere, ne inflammatio excitetur, quæ postea impediat, quò minùs alia remedia, quæ venenum euocant, adhiberi possint. Si autem vulnus sit exiguum; locus morsus tutò scarificari potest, & quidem si aliquod temporis spatium à morsu præterlapsum sit, sæpius adhibendæ sunt, & partibus vicinis altiora vulnera infligenda. Si verò pars talis sit, vt cucurbitulæ commodè affigi non possint, scarificatio sola adhibenda, vt sanguis effluat, qui siccâ spongiâ è vulneribus extergendus, non verò vulnus aquâ abluendum; aut hirudines applicandæ, quæ sanguinem veneno infectum exsugant. Si quoque vulnera ab animali rabido inflicta, sint angusta, amplificanda, & carnis nonnihil orbicularim auferendum, si pars ferat, vt vulnus diutiùs apertum seruetur, ac venenum effluere possit. Licet etiam animalia viua, vt columbas gallinas, plumis priùs euulsis, podice vulneri admouere, & si vna moriatur, statim aliam adhibere, vel pullos gallinarum, aut columbarum per medium dissectos adhuc calentes læsæ parti imponere.

Attrahentia medicamenta. Postea applicentur medicamenta valde attrahentia, quæ *Instit. lib. 3. part. 1. c. 9. & part. 3. sect. 3. c. 36.* sunt proposita; ex allio scilicet, stercore columbino, sinapi, nuce iuglande, ruta cũ fermento, sale & melle, quibus commode admiscetur Theriaca. Vtile est & emplastrum vel cataplasma de angelica. Commendatur plurimùm ex Dioscoride desumtum, & sæpe cum felici successu vsurpatum, ex allio, cepis, & semine tritici masticato paratum, Galenus, *lib. 11. de simpl. med. fac. cap. de canir. vstu. & lib. 3. de compos. medicam. secundum gen. c. 5.* Item *lib. 2. de antidot. c. 11.* commendat valde Emplastrum paratum ex pice, opopanace, & aceto.

Recipit autem *Picis* ℔. j. *aceti acerrimi* ℔. j. ℥. viii. *opoponac.* Vnc. iij.

Opoponax priùs in cyathis 4. aceti dissoluitur; acetum quod superest, cum pice coquitur: quod vbi consumtum est, opopanax additur, & coquuntur, cauendo ne efferueant; scribitque Galenus neminem se vidisse, qui illo vsus mortuus sit. In tenerioribus corporibus liquari potest vino, vel oleo veteri; in robustioribus per se applicatur.

Galenus *de theriaca ad Pisonem*, etiam cum felici successu theriacam cum ol. rosac. liquatam imponi testatur.

Aëtius laudat hoc: *tetr. 4. serm. 1. c. 10.*

♃. *Spum. argent. ceruss. resin. pini*, an ℔. j. *ol. veter.* ℔. iij. *ceræ* Vnc. vij. *ammoniac. thymiam. galban.* an. Vnc. iv.

Cerussam & argenti spumam in ol. coquito, donec manus non inquinent, deinde liquefacta adiicito, & vnito.

Laudatur & emplastrum diadictamnum, quod Galenus 5. *de compos. medic. secund. genera cap. 4.* descripsit.

Hieronymus Capiuaccius, *lib. 7. pract. c. 12.* sequens commendat:

♃. *Ciner. cancr. fluuiat. allij. menth. gentian. aristol. rotund.* an. Drach. ij. *baccar. lauri, boli Armen.* an. Drach. j. M. cum *succo mentha* F. Emplastrum, vel potiùs Cataplasma.

Expeditissima verò via est, adhibere cauteria actualia, quæ & venenum absumunt; & diuturnum vlcus, per quod virus effluat, relinquunt. Vstione peractâ danda opera, vt crusta quàm celerrime amoueatur, vt venenum quàm citissimè per vlcus euacuari possit. Nam crusta vlceri inhærens facit, vt venenum retineatur, & ad corporis interiora penetret. Amouetur autem aliàs, si illinatur vitello oui, & recenti butyro. Verùm cùm periculum sit in mora, si locus sit carnosus, etiam manuali operâ crusta demi potest. Si autem locus vstionem non ferat, aut æger ignem actualem admittere nolit, adhibenda medicamenta caustica, & escharotica dicta, inter quæ etiam Mercurius ius sublimatus, & præcipitatus vtiliter vsurpatur. Vlcus seruetur diu apertum, ad minimum 40. dies, ne aliquid veneni in corpore relinquatur.

Pars demorsa an statim amputanda. Sunt nonnulli, qui, si partis conditio id ferat, partem demorsam statim amputandam censent, exemplo illorum, qui ab aspide, aut viperis demorsi digitos amputauerunt, & salui euaserunt, vt refert Galenus, 3. *de loc. affect. c. 7.*

Verùm non ita necessarium hoc factu videtur: cùm venenum canis rabidi non sit tam celeris actiuitatis, ac venenum aspidis, vel viperæ, & aliis modis satis euacuari & extrahi possit.

Quidam & hoc remedium proponunt, vt seruus aliquis adhibeatur, qui ore è vulnere venenum exsugat. Verùm cùm id non sine periculo sugentis fiat id tentare, quod gentiles in mancipiis suis sibi licere putabant, in fratribus Christiana charitas non permittit, præsertim cùm alia remedia, quæ idem præstare possunt, sint in promtu.

Circa auxilia autem ista externa & chirurgica, quæ venenum euocant, Dioscorides, *lib. 6. cap. 39.* & Paulus Ægineta, *lib. 5. cap. 3.* admonent, si à principio prætermissa fuerint (principium autem alij tribus diebus definiunt, alij ad septimanam extendunt) postea frustra adhiberi, & ægrum doloribus cruciari, cùm iam venenum in totum corpus diffusum sit. Non tamen inutile fuerit, si, quocunque etiam tempore, fonticulus in loco affecto excitetur, vt continuâ illâ euacuatione venenum reuellatur.

Vt autem cognoscatur, an hisce remediis venenum omne extractum & dissipatum sit, nihilque periculi amplius subsit, Paul. Ægineta ex Oribasio eâdem probatione vti iubet, quæ vsurpari solet ad cognoscendum, an canis qui morsum intulit, rabidus fuerit, néne: nimirum nuces iuglandes tritas vlceri apponere, deinde gallo, vel gallinæ deuorandas obiicere. Si eum non moriatur, signum est, venenum planè esse extractum, vulnusque ab eo mundatum, ideóque tutò cicatricem induci posse. Si verò moriatur, signum est, nondum omne venenum extractum esse, & propterea vulnus adhuc apertum seruandum, operámque dandam esse, vt reliquum etiam extrahatur.

Venæsectioni hîc nullus locus est, vtpote quæ venenum non euacuat, sed vires debilitat, venenumque exagitat.

Purgationem quod attinet, vt ab initio ea instituatur, nihil est quod eam indicet. Imò si exhibeantur purgantia, metus est ne venenum ad interiora trahatur, & humores, ac corporis partes inquinentur. Si verò malum iam progressum sit, & venenum ad interiora penetrauerit, tum purgatio non inutilis est, eámque tantum auxilij afferre scribit Dioscorides, vt quidam qui iam hydrophobiæ propinqui essent, sumto helleboro sanati fuerint; ideóque non semel atque iterum, sed frequentiùs ante diem 40. eâ ita vti præcipit. Imò nonnulli referunt, si canis rabidus helleborum album cum polenta sumserit, ac euomuerit, à rabie liberatum iri.

Humores tamen priùs præparare non inutile fuerit calefacientibus, incidentibus, abstergentibus, atque veneno simul resistentibus; vt syr. scord. de cortic. citri, betonic. de pomis, de succ. bugloss. epithymo, decoctionibus paratis è semin. citri, radic. gentian. angelic. dictamn. alb. scord. vincetoxico, bugloss. melissa, hippolapatho, &c.

Purgantia, quæ in Rabie caninâ conueniunt, sint omnium consensu validiora, vt helleborismus, hiera diacolocynthid. Rufi, Archigenis, Logadij, Pacchij. pilul. ex helleboro, ♁nio, de lapid. Lazul. cochiæ, de nitro, fœtidæ. Si ætas, temperamentum, vires, vel aër dissuadeant talia, eligantur mitiora, ac mediocria, vt est sena, epithym. polypod. helleb. niger, myrobal. nigræ, & agaric. præcipuè, qui simul veneno resistit.

Composita sunt elect. de dactyl. confect. Hamech, elect. Interdum maius, ac benedicta laxatiua.

Reliquis scopis, nimirum vt veneni ad interna progressus prohibeatur, partes principes roborentur, quò faciliùs venenum à se propellere possint, ac maligna διάθεσις humoribus & corpori à veneno impressa aboleatur, iisdem ferè medicamentis satisfieri potest, scilicet antidotis, & iis quæ peculiari vi huic veneno resistunt.

Simúlque pulsus omnes, temporum, manuum, pedum, & cordis regio per biduum singulis sex horis, & aliis quinque diebus bis tantùm in die, & circa locum demorsum etiam eodem modo, vel, vt alij volunt, tertiâ quaque horâ illiniri debent oleis illis famosis Magni Ducis Hetruriæ, vel scorpionis Matthiol. aut aliis, vt venenum à partibus nobilioribus propulsetur.

Etsi autem plurima à plurimis recenseantur: tamen cùm non pauca ex iis fabulosa videantur, certa saltem enumerabimus. Ab omnibus verò commendatur. *Alyssum*, vt Dioscorides, *lib. 3. cap. 89.* habet. De eodem scribit Galenus, *lib. 6. simpl. medic. fac. Nuncupata est herba alyssum, quòd mirificè iuuet commorsos à cane rabido; sed & rabienti data sæpe in totum sanauit, & hoc ex totius substantiæ similitudine.* De eodem etiam Plinius, *lib. 24. cap. 11.* Alyssum *nomen accepit, quòd à cane commorsos rabiem sentire non patitur, ex aceto potum, ad alligatúmque.* Et Galenus, 2. *de antidot. cap. 11.* modum exhibendi tradit: *Alyssum*, inquit, *herbam contusam & cribratam, accipe, eius, cùm opus fuerit, cochlear exhibe ex aqua mulsâ cyathis tribus, à primo die vsque ad 40. sin minùs, saltem primis septem diebus.* Verùm vt authores in commendanda hac planta contra morsum canis rabidi consentiunt: ita in ea describendâ discrepant, aliámque Dioscorides, aliam Galenus, aliam Plinius describere videtur. Sed quia suam valde commendat contra morsum canis rabidi Galenus, præstat ei adhærere, & videtur Alyssum Galeni satis clarè descripsisse & depinxisse Tabernæmontanus, *lib. 2. herbar. sect. 5. cap. 5.* & quidem ex C. Clusij, *lib. 4. histor. rar. plant. cap. 21.*

Commendantur deinde valde *cancri fluuiatiles*, cùm eorũ cinis, tum decoctum, multo anetho admixto. *scordium, chamædrys,*

gentiana radix, ruta agrestis semen, chamæmelum, centaurium minus, artemisia, aristoloch. rad. sylu. rosa, vincetox. radic. Drach. i ß. exhibitæ, *pulegium, oxylapath. carduus benedictus. Radicem cynorrhodi* Plinius *lib. 25. cap. 2.* vt oraculo patefactam, commendat, eamque aliis omnibus ferè remediis præfert. Laudatur & *vinum* generosum statim potum, & *allium* comestum.

Inter composita, Antidotus è cancris pluribus commendatur & à Græcis, & Arabibus, vt ex Dioscoride, *lib. 6. c. 37.* Galeno, *2. de antid. cap. 11.* item, *11. de simp. fac.* videre est. Scribitque Galenus, neminem vnquam mortuum esse, qui cancrorum puluere rectè vsus sit, & quidem *11. de simpl. medic. fac.* ex Æschrione, Præceptore suo sumit cancros fluuiatiles post ortum Canis captos, quando Sol Leonem transit, Lunâ decima octauâ, & eos viuos in sartagine æris rubri comburit. *Cinerum* sumit duo cochlearia, vel Drach. ii. *pulu. gentian.* cochlear. i. seu Drach. i. *vini meraci* iv. cyath. quæ in modum polentæ diluta miscet, & quotidie bibenda exhibet.

Deinde ex ex Asclepiade excipit *ciner. cancr.* part. x. *thur.* part. j. *gentian.* p. v. & exhibet huius pulu. cochlear. bibendum xl. diebus, aut, si iam à morsu aliquot dies processerint, duo cochlearia propinat. De hoc tamen medicamento obseruandum, cancros veros vsurpandos esse, qui sunt corpore rotundo non nostros grammaros, aut astacos. Nonnulli tamen etiam nostros vsurpant.

Commendatur à plerisque Medicis aduersus morsum canis rabidi Theriaca, vt efficacissimum remedium, cui tutò in hoc malo præcauendo fidi possit Galenus, *lib. de Theriac. ad Pison. c. 14.* & *libell. de Theriac. ad Pamph.* Scrib. Largus, *lib. de comp. medic. c. 171. & 173.* proponit quoddam antidotum Apuleij Celsi, & *c. 176.* aliud cuiusdam Cassij, & *c. 177.* antidotum Marciani, Medici, cui quia nihil deest, ναξα, appellata sit, quæ feliciter cum successu in hoc modo curando exhibita sit.

Laudatur à nonnullis & hoc Antidotum.

℞. *Mithridat. elect. pulu. rad. aristol. rot.* an. Vnc. ii. *terræ sigill.* Vnc. ß. *muscarum, quæ de Napelli fructibus victum quærunt,* num. xx. Cum *succi citri recent.* q. s. F. Mixtura, cuius dosis Drach. i. ad Drach. i. ß.

Inter recentiores alexipharmacum præsentissimum proponit Palmarius, *lib. de morbis contagios.* quod solum, neglectis purgantibus, & omissa etiam vulneris curâ, quocunque à morsu tempore vsurpatum, certissimum ac tutissimum remedium existat, & quo nullum vnquam animal vsum fuerit, quod non mali huius periculum euaserit, cum quacunque victus ratione, illæsis tamen capitis partibus, & modò vulnus inflictum capitis partes ore superiores non attigerit, aut aquâ elotum fuerit. His enim partibus vulneratis, aut parte vulnerata statim à morsu frigidâ, elotâ, parum spei superest.

Est autem tale:

℞. *Fol. rut. verben. salu. plantag. polypod. absinth. vulg. menth. artemis. melissophyl. beton. hyperic. centaur. minor.* singul. æquale pondus.

Colligantur singula, quo tempore magis viribus pollent: deinde papyraceis chartis inclusa siccentur seorsim in loco, ad quem neque Sol, neque pluuia pertingat, ne vel nimium exarescant, vel situm contrahant. Post redigantur in puluerem, de quo Drach. i. ß. vel Drach. ii. singulis diebus demorso exhibeantur, vel cum saccharo, vel cum vino, vel iusculo, vel alio modo, ieiuno stomacho, horis tribus ante cibum. Si tamen tempus aliquod à morsu inflicto præterierit, Drach. iij. exhibeantur.

Extrà verò, vulnus priùs spongia, vel linteolis siccis exsiccatum, vino aut hydromelite, in quo pulueris huius Drach. ß. soluta sit, bis vel ter quotidie foueatur, deinde emplastrum, vel vnguentum, quale in aliis vulneribus, admoueatur.

Post alexipharmaca & purgationem, etiam exhiberi possunt sudorifera, vt venenum dissipetur. Efficacissimum autem est visc. querc. lignum sumtum; viscus autem ipsum extrinsecus applicatum.

Sudorifera simul alexiteria sunt, *dictamnus Cretic. & alb. vulgar. card. benedict. scord. tabac. angelica.*

Vt ℞. *Ligni visci q. dictamni,* an. ℥. ii. vel iii. *aq. chamam.* ℔ ii. Coq. ad medietat. Dosis ℥. viii. vel x.

℞. *Dictamn. alb.* ℥. ß. *ligni visci q.* ℥. ii. *sem. & flor. card. bened.* an. Drach. i. ß. F. Puluis.

Cuius ℞. à Drach. j. vsque ad ℨ. ii. *vini albi generosissimi* Vnc. i. ß. *aq. card. ben.* ℥. ij. vel iij. Mixta exhibe.

Præter sudorifera conueniunt etiam diuretica antidotis mixta, vel exhibita, quæ vtraque vi polleant, inter quæ præstant spica Celtica, valeriana, asarum, scordium, & alia, quæ eodem tempore, quo sudorifera, conueniunt.

Nonnulli etiam, & quidem Auicennæ auctoritate, vrinas validissime prouocandas esse, vel ad sanguinis mictum cogere; cum hac ratione venenum simul excernatur. atque in eum finem cantharides etiam exhibent. Hinc rustici vulgato experimento vermes, seu scarabæos Maiales melle asseruatos in hunc vsum exhibent. Alij capita illis abscindunt, & reiiciunt, postea in oleum oliuarum recepta eos iniiciunt, & quidem in ℔ j. num. vj. atque de hoc oleo ægro sæpius Vnc. j. vel Vnc. ij. propinat.

Imminente Rabie quamprimùm validiora adhibenda remedia, vt sinapismi, vesicantia ex validissimis simplicibus parata, quale est tale.

Rabiei imminentis curatio, & per totum annũ præseruatio.

℞. *Cantharid. abiectis pedibus & aliis,* Drach. vi. *sinap. helleb. alb.* an. Drach. ii. *semin. ammeos* Drach. j. *fermenti* Drach. iv. *aceti scillit.* q. s. Misce. F. Massa, de qua portiones brachiis, femoribus, & tibiis apponantur, & diutius detineantur, vt cutis simul absumatur, vlceráque diu aperta seruentur emplastro diachylo simplici.

Antidota propinentur in dupla quantitate, quàm in præseruatione, singulis diebus manè theriac. vel Mithridat. Drach. ii. in vino potenti; vel peti, ante cœnam, antidot. de cancris, gentian. hellebor. albus protinus exhibendus, (qui tamen in rabie iam præsente non exhibendus, vt nec alia purgantia, nec sanguinis missio tum concedenda) qui magis, quàm quid aliud prodest, interpositisque diebus repetendus. Hæcque antidota ad 40. diem cum exhiberi debent. Quidam suadent, vt æger in anno quater purgetur, & singulis 15. diebus sumat theriacam. Nic. Florentinus, vt per integrum annum antidota vsurpentur. Aetius, vt singulis annis appropinquante morsus tempore per hieram æger purgetur, & instante, die per triduum theriacam sumat.

Pro amuletis commendantur, dens canis rabidi humero suspensus & substratus, corium vitæ & phocæ.

Tandem si æger iam hydrophobia correptus sit, etsi vt dictum, spes sit in angusto; tamen nec tum deserendus, sed medicamenta modo dicta exhibenda, verùm maiore dosi. Palmarius ægrum etiam vinciri, & ore aperto illi suum puluerem infundi iubet.

Antiqui etiam balneum & aquæ potum commendant, scribitque Celsus, vnicum hydrophobia oppressis remedium esse, non opinantem ægrum in piscinam non ante ei præuisam proiicere, ac si natandi peritiam non habeat, modo mersum bibere pati, modò attollere; si habet, interdum deprimere, vt inuitus etiam aqua satietur. Verùm obseruarunt plurimi ad præcautionem quidem non tutò hoc profuisse; quanquam alios nec ad præseruationem huic remedio fidendum esse, experientia docuerit, hydrophobiâ verò correptis nihil profuisse, sed etiam nocuisse: id quod Cœlius Aurelianus, Auicennas, & Celsus docent, quod ipsa quoque ratio suadere videtur. Etenim cùm inter venenum hoc & aquam tanta sit antipathia, vt ægri etiam ad visum, sonum, imò motionem aquæ exhorrescant, credibile omnino est, ex mersione in aquam, & potu eiusdem, morbum magis exasperari.

Balneum, & aquæ potus an in hydrophobia conueniant.

In præseruationis diæta vitentur pulli columbini, quia totâ substantiâ nocent; contra à proprietate commendantur caro arietis, cancri fluuiatiles, castaneæ, brassica. Vescantur ægri nucibus iugland. caricis, amygdal. allio, cæpâ, porro, raphano, smyrnio, asparago, cichorio, rumice sylu. & hortensi, &c.

QVÆSTIO I.

Quâ vi venenum animalium rabidorum agat?

Quæ huius veneni caussa sit, & in quo mali huius essentia consistat, alij aliter statuunt, & nonnulli quidem quandam putrefactionem esse dicunt; quod facit Fracastorius *lib. 2. de morb. contag. cap. 9.* Alij vt ex Dioscoride, Aëtio, Paulo Ægineta, & Actuario colligi potest, intemperiem calidam & siccam, in partibus præcipuè solidis contractam, vel, vt Pelops, Galeni Præceptor, statuit, vt ex *lib. 11. de simpl. med. fac. c. de cancris vstis,* videre est, immodicam siccitatem, quasi in contrarium habitum mutata penitus solidarum partium substantia, veneni huius essentiam constituere statuunt. Verùm enimverò neque in putredine caussa huius mali consistere potest; cùm nulla putredinis signa adsint, ac putredo sine manifestis signis tamdiu in corpore latere non possit; neque etiam intemperies calida & sicca ad constituendam huius mali essentiam sufficit; cùm intemperies tamdiu in corpore esse non possint, sine læsione actionum corporis: neque effectus insignis caliditatis & siccitatis appareat, neque si in intemperie caussa consisteret, malum fere incurabile esset: de quo Galenus, *1. prorrhet. com. 2. t. 19.* Idem docet communicationis modus; cùm tantillum sæpe sit, per quod malum hoc homini communicatur, & nihilominus tam insignem in corpore mutationem efficiat, quod qualitates primæ in tam parua mole non faciunt. Insuper durabilitas huius veneni, tam longo tempore in tot corporis mutationibus permanens, idem docet, in quibus nihilominus venenum hoc naturam suam retinet, imò in dies se multiplicat; quod etiam patet ex historia à Fernelio allegata de lupo, qui in cibum vasis præparatus plurimos rabie infecit; quod fieri non potuisset, si essentia veneni huius in qualitatibus primis consisteret; cùm ignis vi qualitates illæ variè mutentur. Tandem & curatio idem persuadet, quæ non qualitatibus primis, sed totâ substantia agentibus perficitur: de quâ re in *Institut. loco allegat.* dictum.

QVÆSTIO II.

An venæ sectio in hoc morbo conueniat?

Cùm morbus à canis, vel aliorum animaliu morsu contractus,

sit

sit longè periculosissimus: & Antiqui & Recentiores Medici omnis generis auxilia ad depellendum hoc malum excogitarunt, & inter ea quidem purgationis, & venæ sectionis mentionem faciunt: de quo quid sit sentiendum, paucis dicendum.

Et quidem Venæ sectionem quod attinet, primò quidem nonnulli venæ sectionem in morsu canis rabidi præcipiunt, persuasi, vt putant, authoritatibus Pauli Æginetæ, *lib. 2. cap. 2.* Celsi, *lib. 3. cap. 27.* Rhasis, *lib. 20. continentis, tractat. 2. cap. 2.* Deinde etiam ratione; Cùm vero consentaneum videatur, si in aliis vulneribus magnis venæ sectio adhibetur, vt æger à dolore, febre, Inflammatione, conuulsione, & similibus accidentibus præseruetur, etiam eodem fine in morsu canis rabidi venam aperiri posse. Verùm, vt antea dictum, contraria opinio vera est, ac venæ sectio in morbis à cane rabido, potiùs obest, quàm prodest; cùm sanguinis missio venenum potiùs in venas trahat, quàm extinguat, simúlque vires deiiciat. Atque eâ procul dubio de caussa Dioscorides, Galenus, Oribasius, Ægineta, Actuarius, aliique Medici Præstantissimi, vbi ex professo de hoc morbo agunt, venæ sectionis nullam mentionem faciunt, vel etiam plane eam reiiciunt. Et longè alia est vulnerum magnorum simplicium, quam morsus canis rabidi ratio, in quo potiùs à veneno, quam à vulnere periculum. Et si fortè aliqui sanguinis missionis mentionem faciunt, potius de eâ, quæ ex parte commorsa fit, quàm quæ ex venis in brachio, loquuntur.

QVÆSTIO III.

An Purgantia medicamenta in hoc morbo conueniant?

Qui Purgationem in morsu rabidorum animalium instituendam negant, eo potissimum argumento nituntur, quod veneni huius natura non in qualitatibus primis, & manifestis, sed in occultis consistit, & nec qualitatum primarum alteratione, nec purgantibus, sed alexipharmacis, ac totâ substantiâ agentibus curatur; quodque purgantia calori nostro sunt aduersa, ideóque vires potius frangere, quàm conseruare videntur. Alij contra Purgantia non rectâ veneno huic aduersari, illúdque expugnare, sed hoc solum à peculiaribus alexipharmacis fieri: interim tamen hoc mediate præstare posse statuunt, dum nimirum vitiosos humores, in quibus venenum residet, educunt, atque ita venenum simul euacuant.

Cui sententiæ ea ipsa de caussa & nos subscribimus: præsertim cum venenum hoc sit lentum, & diu in corpore hæreat.

Quo autem post morsum tempore Purgatio instituenda sit, dispiciendum. Rhases, *tract. 8. Almans.* statuit, statim in principio purgandum esse medicamentis humorem melancholicum euacuantibus. Verùm alij Græci & Arabes omnes vetant in principio, id est, quando adhuc venenum in partibus externis residet, purgatione vti. Verùm hic considerandus modus, quo venenum hoc in corpus immissum est. Si enim labris & linguâ venenum in corpus attractum sit, statim in principio purgare licet; cùm aliis auxiliis venenum aliàs euocantibus locus tum non detur. Si verò morsu venenum Partibus externis immissum sit, in principio purgare nō licet. Idcóque cùm Rhases, *tract. 8. ad Almans.* statuit, statim in principio purgandum esse, id de priori casu intelligendum est: de posteriori verò, quando alij Græci & Arabes omnes vetant in principio purgantibus vti, ne venenum ex vulnere ad interiora corporis rapiatur; sed tum tandem purgantia exhibenda sunt cùm omnia ritè circa vulnus peracta sunt. Et licet ritè omnibus peractis, spes sit venenum extinctum esse, tamen cùm facilè fieri possit, vt aliqua eius portio ad interiora penetrauerit, ea, quàm minima etiam fuerit, humores corrumpit, & in sibi similem naturam immutat. Ideóque corrupti illi humores euacuandi sunt, vt venenum simul euacuetur, & alij humores à veneno & corruptis humoribus, non inficiantur, simúlque medicamenta, quæ reliquos à corruptiones præseruant, & contra venenum pugnant, exhibenda. Si tamen crassi humores adsint, vt ij facilius ductum medicamentorum sequantur, attenuantia priùs vsurpari, & quæ primas vias euacuant, vel abstergunt, possunt. Præcipuè verò adhibenda alexipharmaca, quæ vim veneni mitigant. Ad purgationem autem in hoc morbo, Antiqui omnes, Dioscorides, Oribasius, Paul. Ægineta, Aëtius, Actuarius, helleborum album commendant, eúmque præ reliquis in hoc morbo efficacissimum esse dicunt. Antiqui etiam hieram diacolocynthidos, hieram Logadij, Pacchij, lapid. Lazuli, & medicamenta, quæ aliàs ad melancholicum humorem & atrum vsurpari solent, commendant. Qui helleborum album reformidant, helleborum nigrum vsurpare possunt, & imprimis agaricum, qui in morbis venenosis commendatur, & vim alexiteriam habere prædicatur.

CAPUT XVII.

De Tarantatis, & Chorea S. Viti.

morsus. Tarantula

AD hunc locum non incommodè refertur malum, quod ab ictu Tarantulæ infertur; quod qui laborant, vulgò Tarantatos nominant. Etsi enim de morsu Tarantulæ etiam inter venena agendum sit, tamen quia à veneno hoc peculiare delirij & insaniæ genus inducitur, etiam hoc loco de eo non incommodè tractatur. Huic cognatum est alterum, quod Choream S. Viti appellant.

Est autem Tarentula, seu Tarantula Phalangij seu aranei genus, quod procul dubio à Tarento, antiqua Apuliæ ciuitate, nomen accepit, vbi frequens est hoc animalculum, & valde sæuit. Etsi verò eius operationes planè admirandæ sunt, vt videre est apud Aristotelem, *lib. 9. histor. animal. cap. 39.* & Plinium, *lib. 11. Natur. historia. c. 54.* adeo vt Aristoteles genus quoddam araneæ *σοφώτατον* nominet, & tela eius, vt ex Dioscoride patet, sanguinem sistit: & vulneribus commode adhibetur, & in tertianis diuturnis, ac quartanis pulsibus apposita febrem tollit; tamen venenosum & noxium etiam est animal; & non solùm cum ceruo, lacertis, viperis, bufone antipathiam habet vt ex *loco allegato* Aristotelis, Æliano, *lib. 1. cap. 8.* Plinio, *lib. 10. cap. 74.* patet, sed & homini damnosum. Et dubium ferè est vtrum magis admiranda sit eius in tela texenda industria, quàm plane ad Geometriæ leges conformat, & tam tereti filo, & tam æquali deducit stamina, ac à centro *medio texere incipit circinato orbe subtegmina adnectens*, vt Plinius loquitur: an verò veneni illius natura. Tam enim admiranda à veneno hoc hominibus inducuntur symptomata, vt reperti fuerint, qui penè pro fabula habuerunt, quæ de malo hoc scribuntur: cùm tamen omnia sint certissima, & oculatos huius rei testes habeant plurimos, & hodie Apuliæ & Salentinis sint potissima. Antiqui equidem, Nicander, Ægineta, Aëtius, Celsus, Auicenna, Rhases, & alij, referunt plurima, eaque satis magna, quæ à Tarantula commorsis accidere solent, symptomata; nimirum quòd dolor in parte icta exoritur, tumor & pruritus, superuenit corporis frigiditas, ventris ac totius corporis inflatio, virgæ in quibusdam erectio & priapismus, corporis stupor, tremor, membrorum conuulsio, & resolutio, adeò vt iuuenes etiam robustissimi omnes vires statim amittant, artuum dolor, corporis varia iactatio, vertigo, vigiliæ, somnus, deliria, vocis priuatio, oculorum rubor, sudores frigidi, & similia, quorum alia aliis, & quidem aliis plura, aliis pauciora accidunt. Verùm id maxime admiratione dignum est, quòd, vt Matthiolus, *in lib. 2. Dioscorid. cap. 75.* scribit, *icti à Tarantulis non solùm alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, sed & quod præcipuè mirum, veneni huius vis Musicâ mulcetur. Quandoquidem auditis lyricis instrumentis, vel tibiarum sonum primo statim occursu icti à tarãtula à plangoribus cessant, & in medium tripudiare & saltare incipiunt, tamque diu rem persequuntur, ac si sani essent, & nullo vsquam tenerentur dolore. Quod si eueniat, vt tibicines tantillum quiescant, non multo post tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores nisi tamdiu indeficiente sonitu saliant atque tripudient, donec venenum partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimque mutantur, vt absque vlla sonitus intermissione tandiu tripudient demorsi, quousque penitus curati conquiescant.* Refertque Epiphanius Ferdinandus, *hist. r. 81.* senem 94. annorum adeò debilem, vt non nisi scipione innixus ambulare posset, commorsum à tarantula, auditâ musicâ veluti capreolum statim saltasse & tripudiasse. Vnde etiam pauperes in Apulia omnem penè suam substantiam in Musicos & Tibicines erogant. Cum enim sciant, mense Iunio, Iulio, Augusto, nisi tripudient, se pessimè habere, sibi de nummis prospiciunt, quibus Tibicines & Musicos, qui per totam illam prouinciam vagantur, & Tarantis in seruiendo multum lucri faciunt, conducant. Et quidem tripudiant & saltant intra oppida, in publicis plateis, in agris, alij vno die, alij duobus, tribus, quatuor, quinque: alij vnâ hebdomade, alij pluribus. Neque semel icti vno anno salre saltant: & alij quidem bis, alij semel, sed sæpe per multos annos. Refertque idem Epiphanius Ferdinandus, se nouisse mulieres, quæ vsque ad decimum septimum, trigesimum annum saltarent. Scribit etiam Petrus Pomponatius, *de fat. lib. arb. & prædest. lib. 2. cap. 7.* sibi ab incolis Apuliæ relatum esse, quòd illa saltandi libido per periodos annuas recurrat, & si quis morsus fuerit à Tarantula Calend. Iunius, iterum sequenti anno iisdem Calendis tripudiare eum incipere, & quidem (de quo tamen dubitat & Pomponatius; proinde experientia consulenda) si Tarantula moriatur vel suo fato, vel violentiâ, non amplius venenum operari; quandiu verò viuat Tarantula, tamdiu singulis annis morbum redire.

Præterea à Tarentulis morsi quidam circa sepulchra versantur, & in feretris mortuorum cubant, virgines obscœnas partes ostendunt, euellunt sibi crines; alij pensiles in cunis moueri, alij terrâ obrui cupiunt; nonnulli etiam alios morsu impetunt. Magnâ quoque appetentia laborant, præcipuè dum saltant, variis coloribus delectantur, & si quem colorem auersantur, eum qui veste eo colore infectâ indutus est, insectantur, aquam abhorrent, vinum bibunt, & merum etiam potum eos non inebriat, & alia admiranda patiuntur.

Caussa.

Verùm quâ ratione à veneno Tarantulæ tot & tanta, ac tam admiranda symptomata inducantur, obscurissimum. Quia manifestis qualitatibus; & à veneni frigiditate alia

symptomata

symptomata deducere conantur, eos operam & oleum perdere, tam manifestum est, vt cum iis disputandam esse non censeam. Et optarim, vt ij, qui omnium rationes è qualitatibus primis reddi posse, audacter & gloriosè promittunt, & vt præ aliis sapere, ac nihil ignorare videantur, ad necessarium ignorantiæ illud asylum, occultas qualitates, confugere turpe putantes hic exerceant ingenium, & quantum possunt, periculum faciant & eorum, quæ hactenus de veneni Tarantulæ, & Musicæ in eo curando vt diximus, & dicemus, caussas è qualitatibus primis reddant. Nos hic, vt in omnibus aliis venenis, in occulta qualitate necessariò acquiescimus. Et quidem actiones naturales pleræque læsæ à spirituum & caloris natiui, quæ à veneno hoc, fit, corruptione proueniunt. Nec mirandum, quod tot diuersa in diuersis accidunt symptomata; cùm idem etiam ab aliis venenis pro corporum diuersitate accidat. Verùm quòd Musica adeò delectantur demorsi, id imprimis in occultam, & *ἀρρητον* veneni huius vim referendum, quæ à Musica excitatur. Nam Tarantulæ ipsæ etiam ad sonum citharæ, tympani parui tibiarum, cymbalorum, fidium, solent saltare & tripudiare. Scribitque hæc de re Epiphanius Ferdinandus: *Qui nobis non credit, veniat, ac videat, ac periculum faciat. Nam verissimum esse, quod scribimus inueniet.* Imò etiam alia animalia à Tarantula demorsa saltant; refertque idem Epiphanius Ferdinandus, se vidisse vespam à Tarantula morsam fuisse, & cum forte fortuna ibi esset citharœdus, citharámque pulsaret, & Tarantulam, & vespam tripudiare cœpisse: gallum quoque commorsum saltasse ac tripudiasse.

Ita etiam, quòd in Apulia præcipuè hæc symptomata accidunt, non in caliditatem (cùm alia loca sint calidiora) id referri potest, sed in occultam procul dubio regionis vim, seu cœlitùs, seu diuinitùs immissam.

Signa Diagnostica.

Malum ex caussa quæ præcessit, ictu scilicet tarantulæ, vt & sequentibus symptomatibus cognoscitur; vt opus non sit hîc plura recensere.

Prognostica.

1. Malum hoc periculo non vacat, & nisi medicamentis idoneis curetur, potest esse lethale.

2. Etsi verò Tarantulæ morsus periculosus est, non est tamen morbus acutus, vt ictus aspidum, viperarum, sed tardi motùs est hoc venenum.

3. Rarò etiam morbus lethalis est, vt ex mille à tarantulis demorsis, si conuenientia remedia adhibeantur, vix duo moriantur.

4. Secundum locorum varietatem vt aliorum venenorum, ita etiam huius veneni vis nunc maior, nunc minor est.

5. Pro ratione etiam loci, qui pungitur, malum nunc periculosius, nunc mitius est. Qui enim in loco, cui vena, arteria, vel neruus subiectus sit, morsus fuerit, periculosiùs laborat, quàm qui in carne solum, cùm hoc modo partibus principibus venenum faciliùs communicetur.

6. Periculosum quoque, si Tarantula ieiuna ieiunum mordeat.

Indicationes.

Cùm hoc venenum, vt alia occultâ vi in corpus humanum agat, ipsi peculiaria & propria antidota statim opponenda. Et primò quidem si homo in loco, qui à Tarantulis infestatur, degat, idoneis antidotis se munire debet, ne, si forsan pungatur, periclitetur. Si verò quis punctus sit, danda opera, ne venenum in corpus penetret, sed statim è corpore extrahatur; deinde vt per interna medicamenta è corpore expellatur.

Curatio.

Ad præseruandum (vt & ad curandum) commendatur anchusa comesta, & decoctum eius potum, artemisia, allium, bolus Armenus, theriaca, & antiphalangium, quod postea proponetur in curatione.

Deinde si quis à phalangio morsus sit, curandum, ne venenum ad interiora penetret, sed statim ad exteriora reuocetur, & è corpore extrahatur. Apponantur igitur loco commorso cucurbitulæ, vel etiam pars scarificetur, aut ei vesicatoria, vel stercus capræ, aut panis masticatus aut muscæ cum fermento imponantur: idque statim fiat, antequam venenum ad interiora penetret.

Vt verò venenum à partibus interioribus repellatur, mox alexipharmaca exhibenda: inter quæ sunt & antè in præseruatione enumerata, quæ tamen hîc in maiori dosi sumenda. Imprimis verò commendatur ex Dioscoride semen pastinacæ sylu. ad Drach. j. cum vino bibitum: item melissa, vel agrimonia, Drach. vnius pondere cum vino hausta. Laudatur & radix aristolochiæ rotund. ad Drach. j. sumpta, vt & semen nigellæ, & succus plantaginis. Albucasis hoc Electuarium commendat:

℞. *Folior. rutæ sicc. costi. mentastri, pyrethri.* an. part. æquales, *asa fœtida*, partem quartam ad pondus omnium; *mellis* q. s. Fiat Electuarium. Dosis, Drach. j. Epiphanius Ferdinandus, qui diligens fuit in obseruandis iis, quæ circa demorsos à Tarantulis euenerunt, quinque remedia experientiâ comprobata commendat. Primum est, aqua vitæ, seu spir. vini. Cùm enim omnes authores ad curandos Tarantatos vinum commendent: multò magis spiritus vini vtilis erit, qui felicissimè ab Vnc. j. ad Vnc. iii. pro ratione ætatis exhibetur.

Secundum est, quinta essentia rorismarini, quæ ipsa etiam, contra ictus Tarantulæ prodest.

Tertium aqua vitalis eiusdem, quæ ita paratur:

℞. *Cor. citranguli.* bonam quantitat. *fol. tenerorum quercus, cardui bened. scabiosæ. acetosell. sonchi. saluia. maiorana flor. lauendula, absinthy, rorismarini, tussilaginis, rosar. rubr. scorzonera melissa. pimpinella. borraginis, fol. arbuti, lenticularis. ruta.* an. M. iij. *cyperi nostrat. radic. angelica. baccar. lauri, iuniperi, cortic. citri. tormentilla zedoaria,* an. Vnc. j. *cinamom. caryoph.* an. Vnc. ß. Distillentur in Balneo.

Quartum est Electuarium Antiphalangium, quod omnia ferè simplicia contra Tarantulæ morsum commendata complectitur.

℞. *Fruct. myrti tamarisci,* an. Vnc. j. *sem. pastinaca, nigell. agni casti. dauci, anisi. cumini origani,* an. Drach. j. *terra sigill. boli Arm. orient. prapar.* an. ℥ ij. *centaur. minor. aristoloch. rotund.* an. Drach ß *fol. meliss. tri, oly bituminosi, chamapityos, abrotan.* an. P. ß *theriac. opt. Mithridat.* an. Drach. ij. ß *succ. cepar. ally. plantaginis, atriplicis, hedera depurator,* an. q. s.

Cum melle fiat è succis Syrupus, cum quo fiat Electuarium, addendo *spir. vini*, q. s. Dosis ʒ. j. ß. ad ʒ. iij. cum vino. In præseruatione Drach. j.

Verùm nullum certius remedij genus est, quàm Musica. Vt enim fide digni authores, & oculati testes referunt, si à Tarantula morsus iam moribundus, & ferè omnibus sensibus priuatus sit, quamprimùm cytharæ, lyræ, fidium, tymphani parui, cymbali, tibiarum sonum audit, statim quasi reuiuiscit, oculos aperit, aures arrigit, in pedes sese attollit, primùm digitos pedum & manuum secundum musicam melodiam mouere incipit, hinc manibus, pedibus, capite gestire, saltare & tripudiare. Vnde in tota Apulia tempore æstatis tibicines vagantur, vt Tarantatis præstò sint. *Musica vis*

Qua autem vi hoc præstet Musica, obscurissimum est, vt (quod suprà etiam dictum) habeant hîc, qui omnia ad qualitates primas deducere conantur, in quo vires ingenij experiantur. Equidem quæ de Musicæ viribus dicuntur, nemini ignota sunt esse nimirum in ea quid diuini, Musicam esse animi exercitium, sicut motus est exercitium corporis, à dolore animum abstrahere, ad lætitiam inuitare. Verùm hoc in quæstione est, qui fiat, quòd Tarantulæ veneno infecti ita musicâ delectantur, & ad saltandum ac tripudiandum inuitantur, & saltando à morbo liberantur.

Primò, cur à deò Tarantati musicâ delectentur, aliud quod dicam, non habeo, nisi quòd animalculum hoc ipsum est harmonicum, & musicâ delectatur. Non enim omnia animalia musicâ delectantur, non sues, non boues, non alia plurima. Tarantulam verò esse animal harmonicum, & vt Aristoteles appellat, σοφώτατον vel ex eius tela apparet, quam planè ad Architecturæ & Geometriæ leges texit, vt id pulchre Plinius, *lib.* 11. *cap* 24. describit. Exemplum simile habetur in apibus, quæ & ipsæ in fauis cellulas suas affabrè, quasi ad Geometriæ regulas, delineatas formant. Eædem æris sono quoque delectantur & conuocantur. Quia ergo Tarantulæ musicâ delectantur, ipsásque ad cytharæ sonitum tripudiare vidit Epiphan. Ferdinandus; venenum quoque animalis huius similem dispositionem sanguini & spiritibus in corpore humano (habent enim venena vim totius corporis humores & spiritûs mutandi) imprimit, quæ postea auditâ Musicâ ab imaginatione mouetur. Sed qui fiat, quòd animalculum hoc musicâ delectetur, & huic veneno vis adhuc impressa maneat, vt homo eo infectus auditâ musicâ ad saltandum moueatur, hoc nemo facile explicabit. Ita admiranda sunt Iehouæ opera etiam in rebus minutissimis, & in abiectissimis animalculis tanti diuinæ sapientiæ thesauri absconditi latent, quos nullus hominum facilè eruat. Deinde postquam à Musicâ, occultâ quadam, & inexplicabili viâ ad saltationem excitantur, saltationem sequitur veneni oppugnatio; cùm motis cum corpore spiritibus venenum sensibiliter per sudores, & insensibiliter discutiatur, vi naturæ, præcipuè si remediis adiuuetur, venenum præsens & agitatum expugnetur.

Malo huic cognatum est aliud, quòd Chorea & saltus S. Viti appellatur. Hoc enim delirij & insaniæ genere qui laborant, dies noctésque saltare gestiunt. Nonnulli equidem choream S. Viti ἐνθουσιασμὸν veterum referendum censent. Neque negandum est, quandoque etiam quiddam diuini subesse, & malum hoc pœnæ loco interdum diuinitus immitti, sicut sedecim viris, & tribus fœminis in cœmeterio choreas ducentibus, & imprecatione sacerdotis, anno Domini 1012. id accidisse refertur ex Vincent. Beluacensi, *lib.* 26. *cap.* 10. Verùm sæpissimè hoc malum à causis naturalibus, & humore maligno prouenit; cùm ἐνθουσιασμὸν Græcorum sine dubio à Dæmone immissus fuerit, & præcipuè in sacrificiis, quibus cessantibus etiã ἐνθουσιασμὸς cessauit. Qui verò hoc modo laborant, continuò, diésque noctésque saltant. Ita refert Felix Platerus, *lib.* 1. *obseruat*, vt & *in practic.* se vidisse fœminam Basileæ cui magistratus viros aliquot robustos constituerat, qui alternatim vno fesso, altero succedente cum ea dies noctésque tripudiarent. Quod ferè mensis spatio spectantibus multis durauit, sine ferè intermissione, etsi solearum pedum eius cutis attrita esset. Et licet aliquando, vt cibum caperet, & somno correpta, sedere cogeretur *Chorea S. Viti.*

tamen

tamen gestu motúque corporis inquieto interim nihilominus corpus veluti saltans agitabat.

Ortum autem habet procul dubio hoc malum ab humore maligno, Tarantulæ veneno simili. Sicut enim hydrophobia quidem à rabidorum animalium veneno extrà communicato plerumque oritur: interdum tamen; vt suprà dictum, etiam in ipso corpore tale venenum generatur, à quo hydrophobia excitatur: ita etiam non impossibile est, humorem malignum Tarantulæ veneno cognatum in ipso corpore generari.

CAPVT XVIII.

De Comate vigili, & Sopore Ecstatico.

POstquam symptomata; in quibus sensus Interni singuli seorsim læduntur, explicauimus; proximum est, vt de iis, in quibus sensus interni simul læduntur, agamus: Qualia sunt Coma vigil, Sopor grauis & Ecstaticus, Somnambulatio, & Lethargus.

Comatis vigilis natura quænam. Et primò quidem Coma vigili quod attinet, in eo sensus communis, Imaginatio & Ratiocinatio læditur. Nam, vt *Institut. lib. 2. part. 3. sect. 1. cap. 7.* dictum, qui Comate vigili detinentur, in somnum quidem propensionem habent, quem etiam clausis oculis plerumque experiuntur, dormire tamen non possunt, simulque plerique delirant clamant, aut somno correpti statim, quasi territi, aut spasmo correpti, brachia vel crura inordinatè mouent & iactitant, atque excitati totum vident, absurda loquuntur, & à delirantibus non differunt. Est enim Coma vigil, cùm ægri clausos habent oculos, vt dormire videantur, cùm tamen vigilent, seu, cùm clausis, in somnum propensis, ac conniuentibus oculis frustrà somnum captare tentant ægri, & facile oculos aperiunt, ac delira loquuntur, & manus ac crura, imò totum corpus inordinatè mouent ac concutiunt.

Differentia. Estque Coma hoc duplex, vt habet Galenus, *lib. de Comate*, vnum Phreneticum, alterum non Phreneticum. Phreneticum est cum delirio; non phreneticum sine delirio. Phreneticum rursum duplex est, vel ignauum, cùm ægri vix mouentur; vel expeditum, cum ægri valde delirant, ac promptè mouentur, vel vbi euigilant, è lecto prosiliunt, ac nonnunquam adstantes inuadunt Qualis ille æger apud Hurnium fuit, qui, cùm ad somnum se composuisset, & cum monacho custode clinico, solus relictus fuisset, rursus expergefactus, monacho qui defatigatus vigiliis & ipse obdormiuerat, caput cultro abscidit, iterumque ad somnum se composuit.

Caussa.

Caussa proxima. Caussam huius symptomatis quod attinet, vt ea, quæ in *Institut. lib. 2. loco allegat. sect. 2. cap. 4.* diximus non repetamus, sed breuiter saltem contrahamus, Comatis vigilis caussam esse compositam, & quæ simul somnum & vigilias producit, extrà controuersiam est. Verum quænam sit illa caussa, controuersum. Vulgò quidem assignatur bilis cum pituita, aut sanguine mixta. Verùm probabilius est, caussam huius symptomatis esse vaporem narcoticum, simúlque mentem turbantem, sicut hoc in spiritu vini; solano maniaco, & aliis multis narcoticis videre est, quæ & somnum inducunt, & deliria excitant. Ideoque præcipue in febribus malignis hoc symptoma accidit, & rectè Paulo Æginetæ etiam à venenis idem malum introducitur: qualia proculdubio sunt illa narcotica, quorum suprà, *cap. 6.* ex Prosperi Alpini *lib. 4. de Medicina Ægypt. cap. 2.* Mentio facta est: in quibus tamen venenis nulla pituitæ & bilis mistio est, sed peculiaris malignitas, & occulta qualitas, quæ simul & delirium & in somnum inclinationem parit. Quamquam enim vis narcotica ad somnum disponat, adsit ad somnum inclinatio, atque ideò oculis conniueant ægri: quia tamen ille vapor in causa est, vt multæ absurdæ imagines phantasiæ obiiciantur, accidit: vt ægri delirent, & dormire non valeant.

Si qui tamen duos vapores hic statuere velit, vnum narcoticum, & somnum inducentem; alterum somnum turbantem; nec cum illo morosè litigabo.

Imprimis verò maximam vigilandi necessitatem habet inflammatio phrenetica, si adsit. Etsi enim vapor ille narcoticus faciat, vt æger ad somnum propensus sit: tamen inflammatio somnum impedit. Atque hinc accidit, vt, prout huius vel illius caussæ vis est maior, etiam somnus vel vigiliæ, ac deliria præualeant, atque æger nunc plus, nunc minus moueatur.

Nonnunquam tamen etiam, (etsi ratione caussæ sum alterius generis videatur,) hoc malum oriri potest à summa virium debilitate, quæ ex vehementi morbo, immanissimis doloribus aut immodicâ euacuatione accidit; vnde homines oculos apertos seruare nequeunt, & inclinationem in somnum habere videntur, non tamen dormiunt, ob dispositionis ad somnum necessariæ defectum, & in summa dormiendi necessitate caussæ somniferæ inopiam. Accidit hoc in iis, qui diuturno morbo exhausti, iam in limine mortis versantur; vt in phthisicis: quibus tamen non tantùm virium defectus, sed & continuæ euaporationes calidæ in cerebrum, propter vlcus, & vomicam pulmonum, vigilias faciunt. Et hoc comatis genus est illud, quod Galenus Phreneticum appellat.

Huc pertinet etiam sopor ille grauis, κάταφορά dicitur, qui quidem à naturali caussa dependet (nam qui à caussa supernaturali accidit, de eo Medici non est agere, & dictum fuit de eo, *loco modò allegato*, in *instit.* oriturque à vapore simul somnum inducente, & insomnia, simul excitante. Solum in eo videtur esse differentia, quòd hic, quàm in comate vigili, somnus arctior est. Et habere narcotica quædam vim simul somnum inducendi, & multa in somnis spectra iniiciendi, patet ex eo, quod Prosper Alpinus, *de Medic. Ægypt. lib. 4. cap. 2.* scribit, Ægyptios affirmare, si opium, vel Asis, vel bosa, vel bernaui, vel bers accipiant, se plurima pulcherrima viridaria, atque formosissimas, lasciuientesque puellas in somnis videre, vel alia quibus delectamur: additque, hanc opinionem sic apud Ægyptios inualuisse, vt non tantùm de plebe, sed etiam ex primatibus, Nobilibúsque Ægyptiis multi, cum in finem hisce medicamentis vtantur, ibique antiquam consuetudinem esse, vt aliquis ad aliquam rem vocatus, volens eius laborem subterfugere, neget se id posse, quia eo die atque hora herbām comedere consueuerit. Nam quum somnia nihil aliud sint, quàm dormientium deliria, & certum sit, illa narcotica, vt ex *eodem loco* Prosperi Alpini patet, varia deliria in hominibus, antequam in somnum delabuntur, excitare: non mirum est, etiam dormientibus imaginationem variis modis turbare; & varia spectra obiicere, quæ illi pro veris habent.

Signa Diagnostica.

Qui Comate vigili laborant, ii, vt ex modò dictis apparet oculis conniuentibus somnum captant, dormire tamen non possunt, aut si dormiant, mox iterum excitantur, delirant, inepta loquuntur & agunt, corpus variè mouent & iactitant, temere è lecto surgunt, mòxque iterum decumbunt.

Prognostica.

1. Coma vigil, periculosum & curatu difficile esse, ideò, vulgo docent, quod ex materia contraria, & bili cum pituita & sanguine mista ortum habet. Verùm id falsum esse, & modò, & in *Institut. loco allegat.* monstratum. Interim periculosum esse negandum non est, sed aliâ de caussa: quia scilicet à vapore maligno & venenato ortum habet. *Prognostica.*

2. Si sermo sit impeditus, spirantibus in gutture murmur audiatur, potulenta ægri difficulter deglutiant, humor tenuis è naribus destillet, ægri supini cubent: morbum periculosum indicunt.

3. Coma vigil in phrenitidem, vel lethargum mutari solet.

4. Lethale coma vigil est, quòd ex virium infirmitate accidit.

5. Deliria vehementiora in Comate vigili plerunque conuulsionem præsagiunt. Non quidem, vt vulgò docetur, quòd calorem hic superiorem esse, & successu temporis totam humiditatem absumendo, ac siccitatem inducendo conuulsionem parturum indicio sit sed potiùs quia vapor ille malignus spiritus turbans, etiam neruos vellicando conuulsionem inducere potest.

Indicationes & curatio.

Indicationes & curatio. Eodem fundamento, vt modò diximus, nixi plerique, quòd scilicet ex contrariis caussis constet, contrariis etiam medicamentis curandum esse Coma vigil censent, partim scilicet iis quæ lethargum, partim quæ phrenitidem curant. Et quidem considerare iubent, vtra caussa, bilis, an pituita, superet. Nam si pituita bilem superet ad lethargum curam magis esse dirigendam; si verò bilis excedat; magis ad curam phrenitidis esse declinandum.

Verum puto tutissimum esse, ad ipsam naturam vaporis hoc malum excitantis respicere. Et cùm malum hoc rarò solum inuadat, sed plerumque febrium malignarum comes sit tota fere curatio ad febrem illam dirigenda est, ac malignitas expugnanda; cùm sublatâ febris caussa & malignitate expugnata, cum febre hoc etiam malum tollatur. Cùm tamen materia tum caput præcipuè petat & occupet, vt à capite amoueatur, omnis danda opera.

Primò ergo venæ sectio instituatur: & si iam in principio morbi, cui coma vigil coniungitur, ea instituta sit, repeti potest, & vena in pede reuulsionis gratiâ aperiri.

Hinc oxyrrhodinum capiti admoueatur, & prout somnus, vel delirium magis vrget; illa mistura temperanda, vt malo præsenti conueniat. Vltra tamen triduum oxyrrhodina non continuanda. Glandibus quoque, clysteribus acribus, frictionibus fiat reuulsio. Hinc materia præparanda, euacuanda commodè. Tandem, vt reliqua materia in capite discutiatur, & caput roboretur, inunctionibus & fomentis ex ol. chamæmel; irino, costino, pulegio aceto maceratis, & similibus vtendum, de quibus in Caro, & Lethargo dicetur.

Soporis grauis curatio iisdem ex cura lethargi & cari petenda.

Sopor verò Dæmoniacus, vt à caussa supernaturali pendet; ita etiam Medicæ curationi non subiicitur.

QUÆSTIO IV.

An Coma ἄγρυπνον, & Catochus sint iidem affectus?

Coma ἄγρυπνον nonnulli etiam τύφος, vel κάτοχον appellant, & Coma ἄγρυπνον ac Catochum pro eodem affectu habent. Reprehenditque Amat. Lusitanus, *Centur. 2. curat. 15.* in

in Schol. Leonhardum Fuchsium, quòd *lib. 1. de med. morb.* eodem capite, 14. nimirum, de Catocho & Catalepsi egerit putátque, catochum & catalepsin diuersos affectus esse, eundem verò κάτοχον & Comà ἄγρυπνον, seu *vigil.* Verùm, vt extremo siue ratione, & sufficiente caussa. Cum enim κατάληψις & κατοχὴ deprehensionem, & firmam detentionem significent, à Medicis vtraque vox iis tribuitur, qui diductis palpebris, & apertis oculis obrigescunt quasi, & immoti ac fixi maneant. Κατοχὴ verò, siue κάτοχον vox propriè Comati vigili non competit; cum in Comate vigili agri apertos oculos non habeant, vt faciunt qui Catoche laborant, sed perpetuò conniueant, vt Galenus, *lib. de Comate, c. 3. & 4. & comment. 3. in 3. Epidem.* docet Κάτοχον tamen vox non semper in vna significatione vsurpatur, vt infra, *cap. 29.* dicetur.

CAPUT XIX.

De Somnambulis.

Somnambuli

PErtinet ad hunc locum & eorum affectio, qui vulgò Noctambuli seu νυκτοβάται, (rectiùs forsan, cùm etiam ani noctu ambulent, ὑπνοβάται, *somnambuli*) nominantur, qui dormientes è lecto surgunt, ambulant, & vigilantium munera exercent: quorum passim fit mentio apud Medicos. Ex professo verò de hac affectione scripserunt, Petrus Sal. Diuersus, *de affect. particularibus, cap. 18.* Iacob. Horstius, *Comm. de Noctambulis*, Andr. Libauius, *part. 2. singular. tract. 8.* dictúmque etiam fuit ac de re, *Inst. lib. 2. part. 3. sect. 1. cap. 7. & sect. 2. cap. 4.* Quibus vt quædam addamus, & signa ac curationem subiungamus, sunt Somnambuli propriè ij, qui dormientes noctu è lecto inscij surgunt, & dormientes ambulant, ac vigilantium, & mira quidem, opera perpetrant; quorum tamen manè è somno excitati non recordantur, motu animali vi imaginationis fortioris concitato.

Mira verò planè, & vix credibilia, ac vigilantibus inimitabilia sæpe perpetrant isti somnambuli, quorum exempla quædam collegit Scheckius, *lib. 1. obseru. 127.* Mirum & ridiculum est illud, quod ex Iacobo Horstio recitatur, de quodam Nobili, qui nudus in somno surrexit, indusium manibus secum gestans, & ad fenestram perrexit, ac correpto fune è trochlea pendente in domus fastigium ascendit, & in picarum nidum incidens, pullos indusio inuolutos secum abstulit, ad lectum rediit, & actorum immemor probè dormiuit. Manè verò expergefactus, fratribus duobus in eodem cubiculo dormientibus quasi somnium, id quod reuera perpetrauerat, recitauit. Postea verò è lecto surrectus, & indusium quærens, illud, sed pullis picarum circumdatum, inuenit, & postea etiam cum fratribus picarum nidum expugnatum deprehendit.

Somnambulorum Obseruationes ex Henric. ab Heer.

[¶ Quod in Somnambulis motus expeditus sit, extra controuersiam est. In sensum autem internorum & externorum læsione maximam diuersitatem occurrere, variæ historiæ docent. Vt iam alias omittamus, Henricus ab Heer, *obseru. Medic. oppidò rarar. 2.* refert, Sacerdotem quendam, annorum 45. iam à quinderim annis in somnis mortem sibi intentari autumasse, & vt plurimùm ab amicissimis. Atque talia somnia terribilia singulis noctibus ter, quater, & sæpius recurrisse, & quidem circa primas noctis vigilias, recessisse, mediâ nocte transactâ. Somnia hæc tam terribilia fuerunt, vt, licet funibus vel linteis multiplici plexu connexis scienti & volenti vesperi vincti fuerint pedes: tamen furibundus & quasi alter Samson, vincula omnia rumperet, vel certè compedibus pedes expediret, sæpe extra lectum, imò extra cubile se proriperet, tanto eum horrore, vt toto corpore concuteretur, & cordis palmo teneretur. *Hæc omnia,* addit Heer, *dixit, sibi apertis obseruari oculis, campana pulsû se audire, horásque distinctè numerare, solâ se libertate iudicij, circa ea quæ spectant obiectum somnij, priuari.*

Idem *eod. in loco* refert, iuuenem quendam cùm in celebri Academia Poësin profiteretur, interdum mentem in omnia versasse, vt versus meliùs elaboraret: sed quod vigil nequiuerat, noctu præstitisse, surrexisse, pluteum aperuisse, scripsisse, sæpe altâ voce, quod scripserat, relegisse, demum cum risu & cachinno sibi applausisse, atque contubernalem, vt secum plauderet, hortatum esse, positisque sandaliis & veste, clauso pluteo, chartisque, vt vesperi fecerat, repositis, lectum repetiisse, somnúmque, dum excitaretur, protraxisse, omnium quæ noctu egisset, ignarissimum: manè pridiana sollicitudine adhuc laborasse, quomodo hiatus versuum repleret. Cùm verò chartas ad suum libitum impletas, idque sua manu, videret, attonitum quasi, & sollicitum fuisse, bonine an mali genij opus esset. Idem, vt *Ibid.* addit Heer, cum vxorem duxisset, eam tamen, vt refert coniugij conditio, quædam celârat, quoties verò noctu, infantem cunis ereptum vt plurimùm gestans, domum perambulabat, comitanti per omnia vxori, quæcunque rogatus patefaciebat, & ad omnia vxoris quæsita verissimè respondebat, ita vt ab ambulante & quasi dormiente, quæ à vigili nullis extorsisset illecebris aut artibus, & quæ rogare erubuisset simplici interrogatiuncula sincerè & sine fuco intelligeret: mirante postea sæpiùs noctambulo, quomodo, quæ secretissima habebat, in vxoris cor linguámque venissent. Qui ambulantem & loquentem viderunt, vxor, socij, & familia, oculis apertissim is fuisse asseuerarunt. Idem tamen nihil se vidisse, sanctè affirmabat. Sub annum ætatis 45. somnambulare desiit, nec vnquam sopitus lecto se mouit, nisi priùs vino se nimis repleuisset. Idem cessante somnambulatione somniis multis, sed plerumque vexatibus detentus fuit; in iis soceri, vxoris, filij primogeniti, affinium plurium secutura funera tam claré vidit, ac si ipsorum exequiis interfuisset. Etiam nunc plerúmque, vt scribit Heer, postridiè sibi euentura læta, tristia, rixas, damnum, lucrum, in somnio ita præuidet, vt ferè horam venturorum prædicere possit.]

Caussa.

A quo ad motum incitentur Somnambuli.

Perficitur autem iste motus beneficio pedum & manuum, & aliorum animali motui inseruientium organorum. Imperatur à loco motiua stimulata ab appetitu, concitato à phantasia, quæ obiectum aliquod in somno oblatum cognoscens, illud appetitui vel fugiendum, vel appetendum offert. Etsi enim in homine vigilante ratio & voluntas in locomotiuam imperium habeat: tamen in somnambulis voluntatis, & rectæ rationis imperium non concurrit; aut certè si concurrit, obscurum, obtenebratum; & exiguum illud esse, ex eo patet, quòd somnambuli sæpe in præcipitia, & loca periculosa ascendunt & feruntur, in quæ vigilantes conscendere nec possunt: nec audent, vt ipsi postea somno excusso, & periculi, in quod dormientes se coniecerunt, magnitudinem attendentes, toti cohorrescant.

Somnambulorũ natura & constitutio qualis.

Qui autem fiat, quòd non omnes homines affectum hunc patiuntur, sed quidam solùm, & illi quidem non singulis noctibus, sed per certa interualla, & alij quidem frequentiùs, alij rariùs, consideratione dignum est. Caussa verò proxima huius rei esse videtur, quòd appetitus in iis est fortior, & vehemens, ac locomotiua agilior, & summa ad res expediendas alacritas; imaginatio verò debilior: ac caussa adest, quæ sensus externos ligat, somnúmque profundum excitat. Vnde fit, vt ratiocinatio phantasiæ segniter operantis ope destituta, in somno nullas consideret circumstantias; & memoriâ quiescente errores phantasiæ non corrigantur. Inde etiam euenit, vt nec pueri, nec senes, sed adolescentes ferè, qui appetitum habent fortem, & affectibus facilè ducuntur, hoc malo solùm laborent.

Appetitûs verò illa vehementia à spirituum dispositione pendet, quàm quidem illi ab admistis vaporibus accipiunt. Vt enim in sanis ratione dispositionis spirituum actiones illæ principes variantur; ita etiam somniantes rerum imagines in memoria asseruatas alij clariùs, alij obscuriùs perspiciunt, & non solùm imaginatio, sed & appetitus hinc variatur, & quidem pluribus modis. Quidam enim planè quietè dormiunt, nonnulli in somno loquuntur, rident, flent, pedes & manus variè mouent, in lecto sese erigunt, secum cubantes percutiunt; & si hic appetitus valde intendatur, tandem accidit, vt planè è lecto surgant, & ad rem appetitam persequendam moueantur. Neque enim hæ dormientium & somniantium actiones differre videntur, nisi quòd hi surgunt, illi in lecto iacentes eadem ferè agunt.

Quæ autem vaporis illius, qui spiritibus hanc dispositionem imprimit, & somniorum illorum caussa est, natura sit, alij aliter docent. Et plerique ex qualitatibus primis secundis caussas petunt, & alij melancholicæ, alij cholericæ corporis complexioni caussam hanc ascribunt, cerebrúmque humidum addunt, quod vapores illos ex inferioribus ascendentes condenset. Verùm, vt mihi quidem videtur, frustrà; cùm sufficientem huius affectionis causam non afferant. Etenim in quocunque corporis temperamento & constitutione, seu sanguinea, seu pituitosa, seu biliosa, seu melancholica affectionem hanc accidere posse, ipsa experientia docet. Ideóque mihi vero magis consentaneum videtur, vaporem, huius affectionis caussam, talem penè vim obtinere, qualem illa narcotica, quæ sensus ligant, & simul somnia plurima, eáque clara excitant; qualia quædam dari, & Ægyptios in vsu esse, ex Prosperi Alpini *lib. 4. cap. 2. de Medic. Ægypt. cap. præced.* diximus, & quale quid, atque huic analogũ etiã in comate vigili accidit, vt *Ibidem,* dictum; etsi in his quædam occurrat varietas. Etenim in quibusdam sensus & motus ita ligatur, vt in lecto iacentes gestibus solùm, vel voce, ad quæ in somnio stimulantur, peragant: in comate vigili oculi subinde conniuent, somnus verò ab imaginationis vehementiâ turbatur; in somnambulis sensus externi solùm ligantur appetitus verò tam fortis est, vt etiam ad motum animalem hominem incitet. Est hoc ita sese habere, vel ex eo patet, quod inter euidentes & externas caussas à Medicis lactuca, semen papaueris, vinum, & similia narcoticam vim habentia recensentur.

Disputatur hoc loco, an cholerici, an melancholici ad hanc affectionem magis dispositi sint. Nonnulli cholericos, ob illam audaciam & temeritatem, quâ sua peragunt somnambuli, magis quàm melancholicos, ad hanc affectionem dispositos esse putant. Alij probabilius esse putant, statuere; melancholicam spirituum dispositionem ad eam aptiorem esse. Melancholicorum enim imaginatio, vt ad deliria promptior, ita fortis planè est, & ita quidem, vt quæ semel animo conceperunt, pertinacissimè persequantur, & nullis persuasionibus à proposito dimoueri queant. Et narcotica ipsa, quæ somnia talia turbulenta inducunt; melancholiæ magis cognata, quàm aliis humoribus videntur.

Verùm negandum non videtur, melancholicam quandam dispoſi-

dispositionem hic concurrere, & plerumque eos hoc malo laborare, qui ad affectionem hypochondriacam sunt dispositi, & in somnambulis, quod melancholicorum est, circa vnam saltem rem imaginationem occupari, etsi in cæteris sopita quasi, & ligata sit. Quia tamen melancholici, etsi pertinaciter imagines impressas conseruent, & circa eas fortiter occupentur, pleri que tamen ad rem persequendam tardiores, meticulosi, & cunctatores sunt; contrarium verò in somnambulis accidit, qui expediti & audaces sunt: talis dispositio spirituum accedat, necesse est, quæ appetitum valde moueat, & omnino tale quid, quale est in vino, à quo etiam melancholici sæpe, dum concalescunt, in risum & iocum soluuntur, atque audaces fiunt.

Proxima somnambulationis caussa. Atque ita proxima caussa huius affectionis est fortior appetitus, locomotiuam ad aliquid agendum stimulans, sensibus reliquis à vaporibus ligatis, nec phantasiam, & consequenter ratiocinationem mouentibus. Vt enim phantasia modò est fortior: modò debilior: ita etiam appetitus modò est fortior, modò debilior; vt ex amore & odio apparet. Appetitus verò ille à spirituum dispositione pendet; quam inducunt vapores, qui spiritibus permiscentur, qui, vt diximus, vim sensus ligandi, & simul somnia multa, eáque clara, obiiciendi vim obtinent, in quibus appetitus facile mouetur. Hinc adeò fit, vt somnambuli non singulis noctibus surgant, sed tum demum, cùm vapores illi ad cerebrum eleuantur. Quò faciunt tum caussæ antecedentes, tum procatarcticæ, & euidentes.

Caussæ antecedentes. Inter caussas antecedentes sunt humores, qui vapores suppeditant, qui eiusmodi dispositionem spiritibus inducere valent; qualis in ebriis & delirantibus sæpe apparet. Neque est, vt caussam antecedentem ad vnum humorem astringamus; cùm omnes humores tale quid contrahere possint, quale ebriis & narcotica sumentibus accidit.

Caussæ externæ, euidentes, & procatarcticæ. Hinc caussæ externæ, euidentes, & procatarcticæ sunt, quæ vel eiusmodi humores & vapores subministrant, vel eos commouent; quales sunt fabæ, & alia legumina, lactuca, sem. papaueris; vinum recens dulce, vel aliud generosum caput replens, Faciunt huc etiam diurnæ actiones & cogitationes, quarum imagines memoria per somnum phantasiæ obiicit. Imprimis huc facit Luna; cuius motu vt epilepsia, ita etiam hoc malum commoueri experientia docet. Et præcipuè radij Lunares, si dormientis capiti incidant, hoc malum excitare solent. Facilius quoque ad hoc malum dispositi in aere pluuioso, & turbido, eo corripiuntur, quàm in sereno: vt & post crapulam & cibum vel potum copiosiùs sumptum.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Omnibus somnambulantibus hoc commune est, quòd noctu surgunt, & dormientes ambulant, & eorum quæ egerunt, non reminiscuntur, aut si reminiscantur, ea pro somniis habent. Reliqua quæ agunt, & dormientes perpetrant, planè varia sunt, & vt vigilantes alij aliis occupantur, ita etiam variæ sunt somnambulantium actiones, vt historiæ, quæ de hac re passim extant, docent. Quæ quidem nonnulli clausis oculis, alij verò apertis peragunt. Neque enim qui seras aperiunt, pullos auium e nidis extrahunt, obuiam factis de via cedunt, vel alia ad quæ visus requiritur, peragunt, oculis clausis efficere possunt.

Cur somnambuli ea agant, quæ vigilantes non possunt? Quod autem tam mira peragunt, &, quæ vigilantes perficere non possunt, aggrediuntur & perficiunt, ædium fastigia sine scalis superant; in puteos descendunt, ex iisdem adscendunt, præcipitiis sine damno se committunt, non est, vt caussam corporis leuitati spiritibus turgentis adscribamus, sed vera caussa est, quod somno sensus ligati sunt, ac solo appetitus ductu cum summa incogitantia, sine omni metu, actiones suas aggrediuntur. Videmus idem in ebriis & delirantibus fieri, qui eadem temeritate ea sæpe perficiunt, atque ea pericula aggrediuntur, quæ sobrij & sani facere non possent.

Prognostica.

Prognostica. 1. Noctisurgium etsi plerumque nihil damni inferat: tamen quia somnambuli tales in vitæ discrimen sæpissimè adducuntur, affectúsque hic in peius malum, vt epilepsiam, vel simile quid mutari potest; danda opera, vt æger ab eo liberetur.

2. Solet autem hic affectus sæpe ætatis decursu mutari. Vt enim infantes & pueri non facilè eo corripiuntur, sed iuuenes, & consistentis ætatis: ita etiam senes plerumque sponte deserit, humorum dispositione, ad hoc malum inducendum apta, mutatà.

Indicationes & curatio.

Indicationes & Curatio. In Curatione ad duo attendendum. Primò quid in paroxysmo agendum sit. Deinde quomodo is præcauendus sit. Prius quod attinet, si somnambuli sunt in loco tuto, excitandi vel clamore, vel aliis modis; aut, si ex loco periculoso eripi possint, & illud faciendum. Si verò in præcipitio sint, vel alio loco periculoso, e quo vigilantes sine periculo redire non possint, nullo modo inclamandi, vel excitandi sunt. Obseruatum enim est, quosdam excitatos in vitæ discrimen peruenisse. Ita refert Bodinus, quendam dormientem noctu in profluentem iuisse, vlteriùs tamen non processisse: cum verò socius metueret, ne vlteriùs procederet, cúmque proprio nomine inclamaret, eum ium repentè corruisse, & submersum esse.

Increpandi etiam & castigandi sunt expergefacti, vt metu obiurgationis, vel castigationis à surgendo postea absterreantur.

Ne verò iterum in somno surgant & ambulent, humores illi vitiosi, qui vapores illos, spiritus animales ligantes, phantasiamque turbantes, emittunt, expurgandi. Sanguis nimirum, si abundet, euacuandus, humores vitiosi, imprimis melancholici, euacuandi & alia, quæ suprà, *cap.* 8. sunt proposita, sunt agenda. Imprimis cerebrum est roborandum, vt suprà, *part.* 1. dictum: & quæ postea de Incubi curatione dicentur, facilè huic affectui etiam applicari poterunt.

Diæta.

Diæta sit talis, quæ materiam, huius mali caussam, non suppeditet. Aer sit purus, noctu radij Lunæ vitentur, & ne ij ad caput dormientis pertingant, caueatur. *Cibus.* Cibi sint boni succi, non flatulenti, & qui somnia turbulenta pariunt, vt fabæ, lentes, & similia. *Somnus.* Somnus non statim à cibo ineatur. Cœna sit parcior. *Animi affectus.* Animi affectus sint moderati, ne imagines diurnarum actionum, vel cogitationum vehementiorum in somno recurrant, phantasiámque turbent.

CAPVT XX.

De Lethargo.

Lethargus. Lethargus, nomen ἀπὸ τῆς λήθης ἀργοῦ, siue ἀπὸ τῆς λήθης καὶ ἀργίας, vel ἀργίας accepit, id est, *ab obliuione & inertia*, seu *obliuione inerti*, aut cum ignauiâ coniunctâ, quasi dicas obliuionem inertem quoniam iis, qui hoc malo laborant, memoria ita læditur, vt nihil eorum quæ fecerunt, viderunt, audierunt, recordentur; & oculis clausis, ac in somnum perpetuò propensis, quasi ignauiâ sepulti iacent. Celsus & ipse vocabulum Græcum tenuit; cùm alij Latini Veternum nominent. Plinius tamen, *lib.* 18 *cap.* 17. Veternum à Lethargo discernere, & pro sopore graui, seu caro accipere videtur. Generaliter enim nonnunquam Lethargi vox vt & vocabulum comatis & cari, pro omni somno profundo, & difficilis expergefactionis, vsurpatur.

In specie autem, & propriè, Lethargus & Veternus is affectus est, in quo perpetua adest in somnum propensio, cum omnium rerum obliuione, imaginatione & ratiocinatione læsa; cùm lenta febre continua. Seu Lethargus est inexpugnabilis dormiendi necessitas, somnúsque grauis, cum delirio & memoria læsa, ac lenta febre continua. Hæc enim in hoc affectu concurrunt; perpetua in somnum propensio, omnium rerum obliuio, delirium seu phantasia, & ratiocinatio læsa, ac lenta febris continua: Estque Lethargus affectus inter coma vigil & carum mediæ naturæ. Nam qui Lethargo laborant, profundiùs dormiunt quàm, qui coma vigil patiuntur: leuiùs verò quàm qui caro laborant.

Caussa & Locus affectus.

Caussa & pars affecta. Verùm vt natura huius affectus clarior euadat, de loco affecto, & caussa eius disquirendum; cùm nec antiquiores, nec recentiores eâ de re inter se consentiant. Antiqui omnes caussam ponunt pituitam lentam & viscidam, in cerebro redundantem, & putrescentem; etsi de loco & modò, quo id fiat, non omnes idem planè sentiant.

Plerique statuunt, frequentissimè cerebrum secundum anfractus suos, nonnunquam & secundum substantiam temperiémque affici, & à pituita imbibita nunc quidem solùm irrigari, nunc etiam instar spongiæ intumescere, & à pituita putredine incensa inflammationem, vel inflammationi simile quid exhiberi. Vnde nonnulli Lethargum inter tumores cerebri ponunt, atque ipse Auicenna Lethargum apostema phlegmaticum nominat, genitum in meatibus substantiæ cerebri, hoc est, in sinuosis illis ductibus & plicaturis, non in membranis; quæ, vt ipse censet, humorem phlegmaticum, & duritiem non recipiunt; nec in ipsa cerebri substantia, quæ tam viscidam & lentam pituitam non admittit; nec etiam in ventriculis cerebri. Nam si in ventriculis cerebri gigneretur, apoplectici fierent; cùm tamen Lethargici, contra quam apoplectici, excitari oculos aperiant, audiant, respondeant, quanquam ægrè: quod indicio est, ductus spirituum à cerebro ad organa sensuum, non planè, vt in apoplexiâ, obstructos esse. Hinc Capiuaccius, & alij Recentiores distinguunt inter Lethargum verum, & nothum: & verum ab inflammatione, alij ab apostemate frigido fieri statuunt, nothum verò absque apostemate in capite, sed per consensum aliarum partium, vt in febre quotidianâ, hemitritæo, vel à membro aliquo: qui proterea fit continuus, sed modò intendatur, modò remittatur, secundum morbi modum. Et huiusmodi Lethargo sæpe laborare putant senes decrepitos, & quidem ob calorem debilem, quo neque excrementa neque vapores discutiuntur. Aliis tamen Galeni & Auicennæ interpretibus hæc non placent, qui in cerebri substantia, & anfractibus, sine vllo tumore & inflammatione

pituitam colligi & putrescere censent. Et licèt Auicenna apostema phlegmaticum Lethargum nominet : id tamen non de tumore cerebri accipiendum esse putant interpretes, sed de materiæ pituitosæ in cerebri anfractibus collectione, quam putredo & phlogosis quædam sequatur. Neque enim inflammationis cerebri adesse indicia, neque in Galeni scriptis occurrere putant, Lethargum tumorem, multo minùs inflammationem appellari, vt ex 1. *prorrhet. comm.* 1. 13. *meth. med. cap.* 21. 3. *aphor.* 30. 3. *de caus. puls. cap.* 16. 4. *de praesag. ex puls. cap.* 8. & plurimis aliis locis patet, in quibus quidem pituitam in cerebro putrescentem, caussam Lethargi ponit ; tumoris tamen, vel inflammationis non meminit. Quod verò, 13. *meth. med. cap.* 21. Lethargum Phrenitidi contrarium malum esse dicit : id de loco affecto imprimis, & caussa, quæ in Lethargo est pituita, in phrenitide bilis, accipiendum existimant : vnde 4. *de caussis puls. cap.* 14. scribit : *Lethargus in cerebro fit, Phrenitis in membranis.*

Porrò cùm febris, quæ in Lethargo adest, lenta & obscura sit, eam à cerebri inflammatione, vel affectione inflammationi cognata deducunt, quæ ortum habeat à materia per se frigidâ, calidâ tamen per accidens, ob putredinem.

Pituitam enim putrescentē in cerebro, vapores ad cor mittere paucos, & non impensè calidos, atque hinc oriri febrem illam lentam quidem ; reliquum, quod non putruerit, refrigerando & humectando soporē inducere. Et sic Carum & Lethargum, vtrumque quidem à pituita oriri statuunt, eo tamen discrimine quòd in Caro pituita non putrescat, in Lethargo verò putredinē concipiat.

Atque ita plerique Medici caussam proximam & coniunctam Lethargi statuunt esse humorem pituitosum, frigiditate quidem & humiditate calorem cerebri naturalem obtundente, & spiritus animales torpidos reddente, sed calore etia p. n. per putredinem contracto cerebrum nonnihil accendente, & φλέγμον, atque affectum inflammationi similem, & hinc febrem lentam continuam excitante.

Hinc antecedentes caussas ponunt, quæcunque pituitam in capite gignunt & cumulant ; quales sunt aëris immoderata frigiditas, humiditásque, cibi viscidi & lenti ; quò imprimis facit diæta & ventriculus, quæ succum pituitosum generant, siue suo siue alimentorum assumptorum vitio. Non tamen Lethargus generabitur, nisi materia prius capiti communicetur, illudque occupet : quod fit vel quòd hepar succi huius copiâ aggrauatum eum ad cerebrum mittit ; vel quod cerebrum ob calorem & dolorem eum attrahit ; quò facit somnus multus à repletione, & supinus, præsertim diurnus. Hinc etiam Lethargum familiarem esse ætati ingrauescenti, & constitutioni, & iis qui natura sunt pituitosi, statuunt ; ita tamen, vt calor aliquis supersit, qui febrem accendere possit.

Primitiuas faciunt aërem crassum, turbidum, austrinum, moram in radiis Lunæ cibos crudos & viscidos, vt & cæpas, quæ vnam partem habent crassam, à qua generatur pituita ; alteram vaporosam, quæ caput vaporibus replet ; otium, intermissa exercitia, & alia, quæ supra, *part.* 1. *cap.* 10. proposuimus, & pituitam in capite cumulare diximus. Et vt Lethargus actu inducatur, præstant, quæ faciunt, vt materia transpiratione prohibita in capite putredinem concipiat : qualia sunt cibi multos vapores ad caput exhalantes, vini potentis vsus nimius, & similia atque hæc communis & vulgata de naturâ & generatione Lethargi est doctrina.

Inter recentiores verò Platerus aliter hac de re sentit, negátque, ex putredine pituitæ, præsertim in capite, febrem accendi ; aut fieri posse, vt idem pituitosus humor putridus suâ frigiditate carum, & calore febrem accendere, atque vnum idémque & frigidū, & calidum esse queat ; cùm contraria in eodem subiecto coësistere nō possint. Ipse verò ita hac de re statuit, vt in febribus intermittentibus, ex materia in venis mesaraicis putrescente calore attenuatá, & copiosè sursum ad caput in paroxysmi initio delatá, sopor grauis in tertianis, & quartanis nonnullis accidit : & vt in febribus continuis cerebrum, dolore præcedente diuturno, & graui incalefactum, in vigore, vel post ipsum caro subsequente, perculsum ægrum in summum sæpe discrimen adducit, Ita in principiis continuarum febrium, si propter nimiam euaporationem cerebrum ita labefactetur, vt sopor grauis sequatur, Lethargum hunc esse dicit, qui cum febre continua copulatus sit, & mox cum illa inuadat, quémque ab alio caro, qui in declinatione accidit, non adeò differre censet, nisi quòd statim cum febre incipit. Et omninò hac in re Platerum rectiùs, quàm Antiquos (nisi forsan eorum sententia commodiùs explicetur) sensisse existimo, atque impossibile esse credo, vt eadem pituita putrescente in cerebro, & febris, & sopor excitetur. Etenim nec humor hic per se ad putredinē, præcipuè in capite, concipiendam aptus est, neque, si eam concipiat, tantam concipere potest, quæ in totum corpus calorem diffundere, & cor ita labefactare possit, vt inde febris continua excitetur, præcipuè si extra cerebrum subsistat, & extra vasa eiusdem in nonnullis anfractibus putrescere debeat.

Hoc verò magis consentaneum videtur, soporem illum grauem non esse primarium effectum, sed à vapore narcotico fieri, & esse symptomata febris talis, quas Platerus comitatas appellat, continuæ nimirum lentæ, qualis est quotidiana continua, tertiana notha, & semitertiana. Quod ipsum præter Platerum alij etiam Medici, qui pituitam scilicet præcipuam huius mali caussam statuunt, confitentur. Vnde Vidus Vidius scribit, Lethargum frequenter consequi febres pituitosos, ac maximè eius modi sunt semitertianæ, vel tertianæ nothæ, & pestilentes. Etenim sopor ille grauis, qui Lethargus non est, in variis febribus accidere potest ; cùm Lethargus saltem lentam febrem coniunctam habeat, quod indicio est, eum saltem cum febre pituitosâ coniungi. Idcóque etsi vapori narcotico in excitando Lethargo primas partes tribuimus, & à pituita in capite putrescente febrem non deducimus, sed febrem primarium affectum esse statuimus, quem Lethargus comitatur : tamen pituitam non planè excludimus, eámque, siue in toto, siue in capite collecta sit, ad malum hoc etiam facere, concedimus. Etenim si pituita in copia in capite collecta sit, & cerebrum aliàs sit humidius, atque homo in febrem incidat, & pituita illa in cerebro calore febrili liquetur & fundatur, cerebrúmque ea irrigetur ; aut si pituita in venis calore fusa per febrem in caput pellatur ; eò faciliùs somnus, & quidem grauior, indnci potest, vapórque narcoticus cum pituita concurrens somnum grauem facit, sicut cum bile coma vigil. Et adsunt in hoc malo indicia, quæ pituitæ copiam non solùm in cerebro, sed & venis cumulatam arguunt. Vrinam enim reddunt ægri instar iumentorum turbidam, cuius caussa est crudorum humorum in venis à calore facta agitatio ; alui excrementa sunt liquida ; oculi plerumque & facies tument. Vbi à somno excitati ad se reuertuntur ægri, conqueruntur de colli doloribus, ex humoris decubitu ad spinæ vertebras. Si quis tamen Lethargum etiam dari putet, qui à febri primaria non dependeat, sed quem potiùs febris sequatur, cum eo etiam non pugnabo, modò commodè ea sententia explicetur. A pituitæ equidem solius putredine affectum talem, qui febrem habeat comitem, produci facilè non posse, satis probabile est ; verùm si è sanguine pituitoso id fieri dicatur, absurdum non videtur. Galenus, 13. *meth. cap.* 21. Lethargum malum phrenitidi contrarium secundum speciem esse affirmat ; at Phrenitis, cùm sit inflammationi membranarum cerebri, non à sola bile, sed à sanguine biliosō ortum, habet. Ita verò consentaneum videtur, Lethargum non à sola pituita, sed à sanguine pituitoso, seu ab inflammatione pituitosa fieri, quæ febrem lentam etiam excitare potest. Quæ sententia, vt antea dictum, Capiuaccij fuit : quam sine caussa sufficiente nonnulli reijciunt. Neque enim quod Platerus vrget, sola pituita sine sanguine in cerebro putrescere, & tantum calorem concipere potest, vt febrem excitet. Et res ipsa loquitur, atque experientia testatur, inflammationem in Lethargo adesse, & sæpe tantam, vt etiam sphacelus cerebri inde producatur ; cuius rei exemplum est apud Forestum, *lib.* 10. *Obseru.* 11. in nobili puero, cuius caput cùm post mortem apertum fuisset ; cerebrum & cerebellum, in parte dextra vergens ad posteriorem, omnino saniosum, putridum, corruptum, & sanguinolentum inuentum est ; quod indicio fuit, sine sanguine hanc putredinem excitatam non fuisse. E quibus, Antiquorum & Plateri sententia forsan aliquo modo conciliari potest, si cum Capiuaccio dicatur, Lethargum alium verum esse, alium nothum ; aut potiùs esse duos Lethargi modos : Vnum prouenire ab inflammatione cerebri pituitosa ; alterum vel à vaporibus prodeuntibus in febre pituitosa primaria, vel à pituita copiosa in cerebro collecta, ibique à calore fusa & liquata.

Signa Diagnostica.

Qui Lethargo laborant, omnium obliuiscuntur, delirant cum perpetua in somnum propensione, & excitati rursum feruntur in somnum, interrogatique vix respondent, oculósque, quos excitati aperiunt, statim iterum claudunt : in affectu tamen grauiore non ita arctè committuntur palpebræ, vt non aliqua albi oculi pars videatur. Vbi reuersi ad se fuerunt, conqueruntur, de capitis dolore grauante, & de colli doloribus, ex humorum decubitu ad spinæ vertebras, oscitant, osque hians aliquandiù ob ignauiam & obliuionem apertum seruant, matulā porrectā eam se in manibus habere obliuiscuntur. Febris lenta statim adest, cuius calor non acris, nec mordax eáque, est continua, habens tamen accessiones quotidie sub noctem. Pulsus magni sunt, anēti necessitate ob febrem : non tamen absolutè magnis, nec respectu sanitatis ; sed respectu respirationis, quæ cùm sit parua necessitatíque sufficere non possit, eius vice pulsum magnum fieri necesse est. In Lethargo enim instrumenta respirationis, nerui scilicet thoracis, magis afficiuntur, quàm pulsus, arteriæ scilicet. Iidem tamen sunt intermittentes, ob fractam facultatem ; rari & tardi, quia locus affectus, nempe cerebrum, viscus molle est. Respiratio rara est, & imbecilla, ob morticem facultatem languentem. Nonnihil sufflunt, ob pituitæ defluxum ad laryngem & pulmones. Alui excrementa plerumque liquida sunt, vrinam reddunt, vt iumenta, turbidam ; cuius caussa est crudorum humorum in venis à calore facta agitatio, sine tamen separatione. Tument oculi & facies, vt somnolentorum : Sudor multus, & præsertim in extremitatibus adest, isque fere frigidus : lingua est alba & mollis, oculi prominentes, faciésque vniuersa est tumida & pallida : manibus & capite tremunt, ob neruorum principium affectum ; supini

supini iacent, ad pedes delabuntur, in multis singultus accidit.

Lethargi à cognatis affectibus differentia. Quibus signis Lethargum à cognatis affectibus discernere non ita difficile est. A Caro enim differt, quòd in caro non adest febris; vel si adest, præcessit eaque vehementior. A Catalepsi differt, quòd in Lethargo oculi manent clausi, in catalepsi, aperti, ægérque in eo, quo correptus fuit, statu permanet, quasi obriguisset. Ab Apoplexia differt, quòd in hac sensus & motus ac ratio, principésque cæteræ facultates non solùm imminuuntur & hebetantur, sed & abolentur, respiratione solùm seruatâ: & Apoplexia non sensim gignitur, vt Lethargus, sed subitò hominem inuadit, & quidem sine febre. Ab Vteri strangulatu differt, quòd Lethargici excitati respondent: hystericæ verò mulieres non, & præter hæc sæpe conuelluntur, febrísque abest. A Comate, quòd coma in accessione præcipuè febrium inuadit, iisdémque declinantibus remittit, vel euanescit: somnus verò, quo Lethargici opprimuntur, æquè profundus semper est, à quo vbi violenter excitantur, statim in eum relabuntur. A Typhomania, aut comate vigili differt, quod in hac propensio, quidem in somnum adest; æger tamen non dormit, sed facilè expergiscitur: id quod in Lethargo vero non accidit.

Prognostica.

Prognostica. 1. Lethargus acutum genus mali est, &, nisi succurratur, celeriter iugulat, Celsus, *lib. 3. cap. 21.* omnisque Lethargus fegnimus fere lethalis; vnde malum periculosius esse, quam peripneumoniam, etsi & ea plerumque sit lethalis, testatur Galenus, *4. de Caus. puls. cap. 13.* ob partis affectæ præstantiam. Occupat enim Lethargus partem præstantissimam, & grauissima habet symptomata, nihilque, quod ad morbum periculosum constituendum facit, Lethargo deest.

2. Lethargici in septem diebus moriuntur; si verò hos effugiunt, iam euadunt teste Hippocr. *2. de morbis.*

3. Lethargus accidens iuuenibus, æstiuo tempore, regionibus calidis & siccis, deterior esse statuitur, quàm qui accidit senibus, hyemali tempore, & regionibus frigidis, ex *2. aphor. 34.* Platerus tamen senes plerumque interficere scribit, quod & ipsa experientia, & ratio persuadet. Siue enim febrem illam ex sententia plateri, spectes, siue inflammationem pituitosam, ex Capiuacc. o: vtrobique senes ob caloris natiui debilitatem, qui neutrum malum vincere potest, periclitantur.

4. Sanantur autem ægri, si facultas naturalis & vitalis constat, & actiones animales non valde læduntur. Si nimirum Lethargicus iam melius intelligit, faciliùs mouetur, memorari incipit, ad interrogata respondet, spiratio fit facilior & liberior, parotides erumpunt die critico, multa exspuit, per nares purgatur, & symptomata omnia minuuntur, spes est ægrum conualiturum.

5. Quando materia, Lethargi causa, euacuatur per aluum, vel deriuatur ad emunctoria post aures, cum febris & symptomatum remissione, bonum.

6. Contrà verò, si symptomata statim ab initio sint grauia, ac vires prosternantur, nulla salutis spes est.

7. Qui ex Lethargo seruantur, Empyici fiunt, teste Hippoc. *in Coac. prædict.* & *3. de morbis.* Pituita enim à capite ad fauces decumbens, si non exspuatur confluit ad pulmones, à quibus compressis in cauum thoracis spatium ejicitur, ibique putrescens suppuratur, vt à plerisque hoc Prognosticum explicatur. Monet tamen, non sine caussa, Mercurialis, alienum esse à ratione, hoc Prognosticum de Empyicis in specie dictis interpretari velle: cum non sit possibile, vt materia, quæ in cerebro lethargum facit, in pectus transmittatur, ac ibi in pus vertatur. Ipse verò per suppuratos hoc loco eos intelligit, quibus materia putrefacta per aures, vel nares euacuatur. Et verum est, Hippocratem *ἐμπύημα* sæpe nominare consueuisse, non eas tantum quæ fiunt circum thoracem, sed etiam in aliàs quàuis corporis parte in pus mutationes, vt Galenus *5. aph. 8.* & *7. aph. 44.* docet.

8. Si Lethargici vrinas claras & tenues reddant, malum.

9. Lethargicus multa & liquida egerat per aluum, valde exigua vitæ spes est, teste Hippocrate, *3. de morb.* Nam indicium prostratæ, & ferè extinctæ virtutis retentricis.

10. Quando symptomata, quæ Lethargo coniunguntur, inualescunt, & sudor frigidus, præsertim in capite, augetur, lethale est, virtute iam magis & magis debilitatâ, teste Auicenna.

11. Tremor in Lethargo malum statuitur, vel quia materia flatulenta resoluta cerebri neruos concutit, vel quia tanta materiæ copia significatur, vt & dorsalis medulla ab ea occupetur Si tamē materia è cerebro expellatur ad neruos, & inde æger meliùs habeat, bonũ; habétque se res, vt in paralysi post apoplexiã.

12. Fit nonnunquam, vt Lethargus in sphacelum partis aliquã cerebri desinat, quando sanguis pituitosus putrescens abscessum gignit. Adest tum dolor capitis vehemens, febris intenditur, tremores vniuersi corporis accidunt, & alterius lateris paralysis, si totum cerebrum non sit occupatum Cuius rei exempla sunt apud Amat. Lusitanum, Dodoneum, Forestum.

13. Lethargum Phrenitis sanat. concoctâ morbi materiâ: & contrà non vtiliter Phrenitis in Lethargum vertitur, cerebri naturali calore extincto. Galenus, *6. Epid. comm. 6. aphor. vltim.*

Indicationes.

Indicationes. Ex iis, quæ de natura & causis Lethargi dicta sunt, patet, curam partim ad febrem, siue ea sit continua quotidiana, siue semitertiana, siue tertiana notha, & malignitatem, si quæ adsit; partim ad caput dirigendam esse. Quâ ratione febres illæ sint curandæ, suo loco dictum.

Habitâ igitur febris, & totius ratione, eoque, quantum opus, euacuato: materia ad caput affluens & reuellatur, & repellatur æger à somno excitetur, materia quæ ad caput affluxit, euacuetur, & discutiatur, capútque tandem roboretur.

Curatio.

Curatio. Primò ergo danda opera, ne materia in toto corpore redundans ad caput feratur, verùm potiùs ad partes cæteras reuellatur, &, quod commodissimum est, è corpore euacuetur. Et in reuulsoriis auxiliis diutiùs, & ferè semper persistendum.

Venæsectio. Ergo clystere præmisso sanguis euacuetur è vena cephalicâ, nisi id vires prohibeant. Et quidem maturè instituatur venæ sectio; cùm morbus sit acutus præcipuè si malignitas adsit, venæ sectio non diù differatur.

Vbi pituitosus humor, quod plerumque fieri solet, simul abundat, & frigidiore tempore morbus inuadit, parciùs sanguis ad ℥. iiij. vel iij. euacuandus. Nonnulli quidem planè dissuadent venæ sectionem; sed cùm febris coniuncta sit, & procul dubio humor vitiosus per venas diffusus ad caput affluat: non solùm à capite reuellitur venæ sectione sanguis, sed & natura parte oneris leuatâ reliquum faciliùs concoquet. Post cephalicam nonnulli venam frontis aperiunt. Potest & hic vena in pedibus aperiri.

Cucurbitularum cum & sine scarificatione applicatio. Si verò venam secare non liceat, cucurbitulæ scarificatæ vtiles sunt, quæ dorso & humeris primùm, hinc versus occiput admoueantur. Vtiles tamen etiam sunt cucurbitulæ non scarificatæ, quæ tractu suo non solùm materiam à capite reuellunt, sed & facultatem animalem sopitam excitant.

Si vniuersi corporis euacuatio præcesserit, cucurbitulæ inter primam & secundam vertebram ceruicis applicari possunt.

Hirudinum admotio. Cum commodo etiam hirudines hæmorrhoidibus affiguntur; quod remedij genus ab imminente Lethargo præseruare, & iam Lethargo correptos ab eo liberasse obseruatum est; præsertim si malum ab hæmorrhoidum suppressione ortum habeat.

Ligatura & frictiones. Eodem fine instituantur ligaturæ fortes, frictiones pedum cum sale & aceto, manibus inunctis ol. rutaceo, & de castoreo.

Suppositoriorum & enematũ vsus. Repetantur quoque glandes & clysteres:

℞. *Parietar. mercurial. saluia, maioran. betonic. centaur. minor.* an. M j. *agaric. in petiâ ligat.* Drach. iij.

Coquantur in hydromel. s. q. Colaturæ ℞. ℔. j. *elect. hier. simp Ind.* an. Vnc. ß. *ol. liliorum albor. rutae*, an. Vnc. j. *mell. rosat.* vel *anthos.* 3. vj. *sal.* Drach. j. F. Clyster.

Purgatiõ. Post venæ sectionem sæpe statim ad medicamenta purgantia transeundum; & præcipuè si humor ad caput ruens turgentis naturam præ se ferat, atque graue periculum immineat, si coctio, & præparatio humorum expectetur.

Ideòque attenuatis crassis humoribus, quantum temporis angustia concedit, purgantia exhibeantur. Cathartica autem medicamenta in principio mitiora sint, ob febrem continuam coniunctam. Commodum est hic infus. agar. cum hydromelite, cui aliquid rhabarbari addi potest; cùm bilis plerumque humorum ad caput vehiculum sit, aut pilul. de hyera cum agarico.

De purgantibus autem hoc monendum, quandoque solis pituitam purgantibus vtendum esse, quandoque bilem purgantia admiscenda, prout pituita, vel bilis admiscetur. Si Lethargus est in principio, cùm materia ad caput confluat, & eius vehiculum sit humor biliosus, non solùm pituitam purgantibus tunc vtendum est, verùm etiam de bilem purgantibus aliquid admiscendum, rhabarb. scilicet, & scammonium In morbi progressu verò, & cùm materia iam ad caput fluxit, & in eo hæret, solis pituitam purgantibus vtendum; nisi forsan febris etiam notha sit, & ex misto humore ortum habeat.

Si tamen febris sit remissior, & materia in capite valde vrgeat, etiam fortiora exhibeantur. Possunt & clysteres acriores sæpius repeti.

Vomitus prouocatio. Non incommodum fuerit & vomitoriis vti, si materia in ventriculo contineatur.

Repellentium vsus. Interim dum hæc peraguntur, & quidem mox post venæ sectionem, repellentia medicamenta capiti ad futuram coronalem applicentur, quæ suprà *part. 1. c. 5. & seq.* proposita sunt. Mitiora tamen illa vsurpentur, vbi frigidus humor & pituitosus admistus est.

Neque à reuellentibus intereà desistendum, sed clysteres acres, ligaturæ & frictiones continuandæ. Post secundum, vel tertium diem repellentibus discutientium aliquid addendum, vt ol. chamæmel. rosac. flor. stœchad. Arabic. origani, pulegij, calaminthæ, castorei.

Vel ℞. *Ol. rosac.* Vnc. iiij. *aceti sq. tunic.* Vnc. ß. *castorei* Drach. ij. M.

Alij cinerem capillorum humanorum admiscent, quem Lethargi antipharmacum vocant.

Vel applicetur hoc Epithema:

℞. *Fol. majoran. sq. lauendul.* an. p. iij. *rosarum rubr.* M. j. *rad. angelic. tormentill.* an. Drach. j. ß. *ostrutij, zedoar. dictamn.* an. 3. j. *aceti vini opt.* Vnc. ij *aq.* q. s.

Coq. ad tertias. Colentur. In colatura stuppa madefiat, capitique imponatur.

Danda quoque opera, vt æger è somno excitetur. Excitatur autem iisdem ligaturis & frictionibus, quæ ad reuellendum adhibentur; cùm dolorificæ sint: vt & pilorum vellicatione, vociferatione & strepitu, ac aliis, quibus fieri potest, modis. In primis verò tactus obiecta vehementia & dolorifica hic plurimum possunt. Ideóque frequenter cucurbitulæ magnæ sine scarificatione variis corporis partibus applicandæ, plantæ pedum fricandæ, & alia obiecta, & quæ ægrum ad vigilandum excitare possunt, ipsi obiicienda.

Exemplum elegans Lethargici excitati, ex Horatio, suprà, *c.* 2. recensuimus. Facit ad eam rem etiam inunctio palati cum oxymelite s. & scillit. sinapi, pyrethr. Mithridatio, & similibus.

Suffitus an conueniant? Suffitus quibus nonnulli ad excitandum vtuntur, satis commodi hic non sunt; cùm cerebrum valde repleant. Rectiùs ex pulegio, ruta, serpillo, hyssopo, origano, in aceto coctis additâ particula castorei, vapores calidi naribus ægri excipiuntur; de quibus suprà, *cap.* 2. dictum.

Vel ♃. *Sem. nigell.* Drach. j. *rad. angelic. zedoar.* an. Scrup. ij. *castor.* Scrup. j. *baccar. lauri* ℈. ß. *camphor.* gr. vij.

Contund. & Misc. F. Nodulus ex sind. tubr.

Potest & sequens Balsamum naribus inungi.

♃. *Bals. angelic. maioran. ruta.* an. ℨ. j. *extr. theriac.* ℈ j. *ol. lauend. destillati. galban.* an. gutt. v. M.

Vel acetum destillatum acre infundatur laminæ ferreæ candenti, & fumus naribus accipiatur.

Materia morbifica præparatio. Si morbus det inducias, materia præparetur medicamentis ex betonicâ, saluiâ, capil. Ṽris, maioran. rorismar. fœniculo, pulegio. Medicamentisque his semper particula castorei admiscenda, vtpote cuius vsus in Lethargi curatione ferè omnibus aliis medicamentis præfertur, & quo vnico, vt Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 14. docet, plurimi veterno correpti pristinæ sanitati restituti sunt.

Exempli gratiâ:

♃. *Rad. fœnic.* Vnc. j. *pæon.* Vnc. ß. *beton. rorismar.* an. M. j. *saluia.* M. sem. Coq. in aq. s.

Colat. ♃. Vnc. ix. *oxymel. s.* Vnc. ij *mell. ros. col.* Vnc. i. M. pro 3. dosibus.

Vel. ♃ *Oxymel. s.* Vnc. ij. *castor.* Drach. ß. Misce.

Est & efficax hic oxymel scillitic. quo æger singulis diebus cum syrup. de beton. & simul vtatur. Si febris sit valida, à syrup. de stœchad. abstinendum. Vtilis est & spir. Vitrioli, ac cum aquis & syrupis cephalicis exhibitus; cùm humores crassos attenuet, & incidat, euaporationem ad caput prohibeat.

Vel ♃. *Ling. sassafras, rad. pæon.* an. Vnc. j. *acori vers.* Vnc. ß. *saluia, beton. maioran. satureia.* an. M. j. *flor. stœchad. Arab. rorismar.* an. M. ß. *sem. sesel.* Drach. ij. Coq. in hydromel. ℔. ij. in vase clauso.

Colaturæ clarificatæ adde *oxymel. scillit. mell. rosati col.* an. Vnc. i. ß. & aromatisetur *nuc. mosch.* Drach. ß. pro tribus vel 4. dosibus.

Pituita purgatio. Postea purgantia fortiora vsurpentur. Vtendum ergo ad pituitam purgandam agarico, semine carthami, mechoacanna, turbith electuar. Indo maior. Episcopi, diaphœnico, benedictâ laxatiuâ, trochiscis alhandal. Alexander Trallianus scammon. Scrup. j. cum castor. Scrup. ij. in oxymelit. exhibet, quo deploratos multos se restituisse testatur. Verùm etsi, vt Oribasius ex Ruffo Ephesio refert, nullum aliud sit Lethargo correptis æquè vtile ac efficax medicamentum, ad purgandam pituitam, quàm bilis admista in caput detulit, quàm scammoneum cum castoreo exhibitum: tamen cautè hic in dosi agendum, præsertim in febre continua, quæ hoc malum comitatur. Neque tamen & in purgando cunctabundus nimis, aut timidus sit Medicus; cùm materia ad caput ruens valde vrgeat, & consultius si eam euacuare dum in motu est, quàm dum in capite firmatâ est, & sedem ibi fixit. Et omnino periculum in hoc morbo aliquid periclitari permittit, &, vt Serenus habet: *Medici hac potiora putãt. quàm dulci morte perire.* Et si accidat, vt Lethargus per crisin eueniat, humoribus, qui morbum produxerunt, ad caput ruentibus, & febris quæ adfuit, iam facta sit remissior, tum totius, & febris non magnam habere rationem oportet; sed necessarium est caput respicere, & materiam quæ ad id fluxit, & in eo hæret, præparare & euacuare, sicut suprà, *part.* 1. *c.* 10. dictum.

♃. *Turbith. elect.* ℈. iv. *agaric. alb.* ℨ ij. *zingib.* ℈. ij. *sem. fœnicul.* ℈. j. *fol. beton. salu.* an. P. ij. *castor.* gr. vj. infundantur in s. q. *hydromel.*

Colat. ♃. Vnc. iii. *mell. rosat. solut.* Vnc. sem. Misce.

Si vires ferant, adde *electuar. ind.* Drach. j.

Vel ♃ *Pilul. de agaric. cochiar.* an. Drach. ß. *castor.* g̃ iii. *extract. panchymagog.* vel *mechoac.* gr vj. F. Pilulæ xx.

Clysteres acriores repetendo esse, ante etiam diximus.

Vt ♃. *Hyssop. calaminth. orig. flor. stœchad. Arabic. hyssop. centaur. minor.* an. M. j. *pulp. colocynth. in petia ligata* Drach. j. ß. *agar. in petiâ ligati* Drach. iij. *sem. carthami.* Vnc. j. *fœniculi, cumini.* an. Drach. ij.

Colaturæ ♃. ℔. j. adde *hier. simpl. elect. Indi.* an. ℥. ß. *olei rutac.* Vnc. ij. F. Clyster.

Suppositoriorum applicatio. Quòd si clysteres vel non retineantur, vel nimis retineantur atque ita parum prosint, glandes acriores immittendæ, & toties repetendæ, donec aluus egeratur.

Vt ♃. *Sp. hier. picra Galen.* Drach ij. *pulu. colocynth. agar. alb.* an. Drach. ß. *diagryd.* Scrup j. *sal. gemm.* Drach. ij. *mellis* q. s.

Coquatur mel ad iustam consistentiam, & species inspergantur, ac fiant Glandes.

Materia morbifica per vrinam euacuatio. Neque omittenda, vbi vniuersales corporis euacuationes præcesserint, humorum per vrinas euacuatio, ex decocto rad. petrosel. fœnic. asparag. gramin. asari, quæ vnâ operâ & humores crassos attenuare, & ad vias vrinæ deducere possunt.

Atque hoc modo Antiqui tam præparantia, quàm purgantia satis fortia & calida vsurpabunt, vt febres cum Lethargo coniunctæ nullam ferè rationem habuisse videantur: idque ex eo fundamento, quòd putarint, febrem esse saltem symptomaticam, & sequi putredinem pituitæ in cerebro, quâ sublatâ febris cesset. Verùm cùm, vt antea dictum, si rem diligenter perpendamus, febris non solùm sit symptomatica, sed ex materia febrili vapores narcotici in caput ascendant, & calor pituitam in capite fundat, vel ex vniuerso corpore pituita in caput ruat: febris planè non negligenda est, & prout est intensior, vel remissior, medicamenta moderanda, ac calida illa medicamenta, quæ aliàs Caro competunt, in Lethargo ob febrem ita temperanda, ne periculum, quod aliàs à Lethargo imminet, auctâ febre per calidiora medicamenta duplicetur. Et potest caliditas medicamentorum temperari oxymelite, quod aliàs commodissimè admiscetur. Et si omnino ob reuulsionem materiæ purgantia, eaque fortiora, requirantur, nec tamen febris ea admittat, clysterum vsus repetitus, vt dictum, commodissimus est.

Sudoris prouocatio. Nonnunquam sudore Lethargus, seu potiùs febris, Lethargi caussa, finitur, eáque sublatâ etiam Lethargus cessat; quod ipsum indicio est, febrem esse morbum primarium, quò si naturam vergere animaduertamus, sudor arte & medicamentis promouendus.

Vniuersali curatione peractâ caput euacuandum tam sensibiliter, quàm insensibiliter Sensibiliter per nares, palatum, errhinis, ptarmicis, inunctionibus palati. Insensibiliter embrochis & fomentis, inunctionibus, & aliis suprà, *part.* 1. *cap.* 10. propositis.

Sternutatoria etiam ex helleboro albo & nigella parari possunt. Imprimis puluis rad. lilij conuall. naribus insufflatus tanquam appropriatum hîc remedium commendatur. Apophlegmatismis, vt & Masticatoriis, ob illam in somnum propensionem ægri non facilè vtuntur. Vbi tamen sese recolligere incipit æger, non negligenda.

Formulæ horum remediorum petantur ex *allegato c.* 10. *part.* 1. Imprimis verò, vt antea etiam dictum, castoreum in hoc malo magnæ efficaciæ est, & reliquis omnibus præfertur, quòd non solùm vim habent pituitam incidendi, sed & quia caput non valde repleat ac turbet. Ideóque errhinis & apophlegmatismis admiscendum.

De Sternutatoriis hoc monendum, si affectus perseueret, & æger difficulter excitetur, eorum vsum commodissimum esse; non tamen continuò in eo persistendum, ne caput repleant, ac humores nimis fundant ac moueant. Multò magis ab initio morbi ab intempestiuo sternutamentorum vsu abstinendum; cùm magis ab iis tum materia fundatur, tum partibus impinguatur: vnde morbus fit contumax, vel interdum in apoplexiam degenerat.

Diaphoreticorum vsus. Tandem insensibiliter resoluentia applicanda, & à mitioribus ad fortiora progrediendum, quæ etiam ex *cap.* 10. *part.* 1. petantur.

Vel coquatur castoreum in succo rutæ & aceto ac oleo, atque eo occiput fricetur: nonnulli capillos hominis vstos addunt.

Vt ♃. *Castorei* Vnc. ß. *capil. homin. vstor.* Vnc. j. *aceti, succi ruta.* an. q. s. Misc. eóque caput irrotetur & fricetur.

Aut hoc Decocto caput illinatur:

♃. *Beton. saluia. rorismar. flor. stœchad. Arab. spica nostrat.* an. Drach. ij. *castor.* Drach iij. *baccar. lauri, iuniperi.* an. Vnc. ß. *sem. pæon. ruta, fœnic.* an. Drach. i. *pyrethri*, Drach. ß j.

Coq. in vase duplici, vel loco calido digerantur colaturâque expressa caput illinatur.

Vel ♃. *Baccar. lauri, iuniperi*, an. Vnc. i. ß. *rad. angelic. zedoar. Imperator.* an. Vnc. j. *herb. rorismar. saluia, betonic.* an. M. j. *ruta, satureia, maioran. flor. lauendul.* an. M. sem.

Incisa bulliant in s. q. aceti; in quo decocto spongia, aut linteum in eo madefactum, calidè capiti imponatur. A fomentatione hac capiti absterso sequens adhibeatur linimentum.

♃. *Ol. ruta, maioran.* an. Drach. ij. *saturria* Scrup. j. *succini* Scrup. sem. *rorismar. zedoar.* an. gutt. vij. Misce.

Rondeletius hoc vtitur Linimento, quod capiti raso applicat.

♃. *Castor. res.* Drach. ij. *ciner. capill. propr.* ℨ ij.

Vesicatoriorũ & sinapismorum applicatio. Dissolu. cum oxyrrhodino, & redigantur ad formam vnguenti. Quod si mitiora non sufficiant, ad vesicatoria ac sinapismos, ex, sinapi, pyrethro, columbarum stercore, nigella, euphorbio, castoreo, &c. adscendendum, vt & alia medicamenta, quibus materia ex alto attrahitur, quæ scapulis, humeris, post aures, aut deraso capite vertici & suturæ coronali imponantur.

Vt ♃. *Pulu. canthariā.* Scrup. j. *euphor.* Scrup. sem. *piper.* gr. vj. *fermenti* Vnc. ß. F. Vesicatorium.

In

In mollioribus vesicatoria ex puluere & semine flammulæ Iouis parantur, quibus octaua pars pulueris cantharidum addi potest. Quòd tamen dictum est, vesicatoria locis capiti vicinis, vel ipsi capiti applicanda esse, id de morbi progressu, & cùm materia iam capiti impacta est, ac in eo quiescit, & cùm derivationis atque euacuationis gratiâ applicantur, accipiendum est. Aliàs verò, vt hoc superioribus addamus etiam reuulsionis gratiâ in principio morbi vesicatoria vsurpari possunt, sed loco remotiori tum applicanda, cruribus scilicet, vel brachiis.

Nonnulli, cùm morbi vis maxima est, etiam cauteria actualia occipiti inter primam & secundam vertebram applicant.

Tandem caput roborandum medicamentis suprà, *part. 1. cap. 14.* propositis; vt e

Capitis roboratio. ℞. *Conseru. beton. anthos. saluia.* an. Vnc. j. *lauendul.* Vnc. ß. *calam. aromat. condit.* Drach. ij. *nucis mosch. cond.* Drach. j. *spec. aromat. rosar. diambr.* an. Drach. ß. *Mithridatÿ.* Scrup. ij. Cum *syrupo stœchad. simpl.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. flor. anthos, primul. veris,* an. Vnc. ß. *rosar. incarn.* Drach. iij. *spec. aromat. rosar.* Drach. j. *latif. Gal.* Drach. ß. Cum *syrup. de stœchad.* & modico *acetos. citri.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Aq. saluia, lauendul.* an. Vnc. i. ß. *extr. angel. zedoar.* an. gr. v. *essent. castor.* gutt. iij. *manus Christi c. ol. succ.* Drach. iij. *aq. theriac.* Drach. j. Misce.

In primis castorei vsus continuetur, si malum protrahatur, & manè per aliquot dies eius gr. iij. aut iv. cum oxymel. simpl. vel scillit. aut syrup. de stœchad. exhibeantur. Testatúrque Trallianus, vt etiam antea dictum, multos isto morbo victos hoc solo remedio mortem euasisse.

Chymici plurima quidem commendant, veluti sunt ol. maior. rorism. serpilli, rutæ, saluiæ, ol. vitrioli, castorei, quod gran. aliquot pondere in aq. lilior. conuall. maioran. & rorism. exhibent: sed istis omnibus hic, & in similibus cerebri affectibus præferunt sulphur Lunæ, hoc modo paratum.

Sulphur. Lunæ. ℞. *purissimi* tantum, quantum videbitur; solue in aquâ forti communi. Deinde calcina tartar. cui affunde aq. calentem, & vulgari viâ sal tartar. elice: filtra lixiuium hoc sale tartar. impraegnatum, & iniice, dissolutum, & præcipitabitur in formâ subtiliss. calcis, calcem hanc frequenti aquæ calentis affusione edulcora, & à salsedine libera; tum intra prunas in tigillo triquetro colloca, vt colorem assequatur puniceum. Calci affunde acetum ter destillatum, & extrahetur sulphur coloris cerulæi. Acetum tinctum separa, & aliud substitue, dum nihil aliud ampliùs extrahatur. Abstrahe in cineribus, per alembicum acetum, & sulphur Lunæ remanebit in fundo.

Iam ℞. *spir. vini subtilissimi* part. j. *sal. vrinæ* part. ß.

Misce probè, & in baln. vaporosum collocata inuicem vniantur. Hinc sulphuri Lunæ id superfunde, & denuò hoc soluatur. Solutum vasi circulatorio inditum per dies 30. circuletur postea in cucurbitam non nimis amplam circulatum liquorem transfer, & ex arena destilla forti igne. Sic sulphur Lunæ cum spiritu vnà adscendit per alembicum coloris cærulæi. Hoc postea cum extr. castor. dosi gr. vi. vel viij. miscendum, & in aq. saluiæ, maioran. rorism. quotidie exhibendum.

Diæta.

Diæta. Aër. Aër sit moderatè calidus, alteratus odoribus ex castoreo, pulegio, hyssopo, origano, & similibus, purus ac lucidus, vt spiritus excitentur.

Cibus & potus. In principio sit victus tenuis & paucus, vimque attenuandi, humorem pituitosum habeat, alteretúrque propterea hyssopo, rorismarino, maioranâ & similibus, oxymelite ob febrem addito. Ratione febris quidem commodus est ptisanæ vsus, sed conspergatur ea cinamomo. Reliqui etiam cibi aceto, & herbis cephalicis condiantur. In progressu tamen morbi & præcipuè in declinatione, aliquid carnis boni succi, & facilis coctionis concedi potest. Nonnulli vtuntur lacte amygdalar. dulcium cum melle. Sed quia amygdalæ vim quandam somnum conciliandi habent, vsus earum hic tutus non est. Vitentur omnia alimenta pituitosa, & vaporosa, pisces, lac, fabæ, legumina, fructus frigidi & humidi, vt Persica, pyra, poma, pruna, ficus.

Potus sit aqua hordei cum cinamomo; vel hydromeli, quod sit plenius vel dilutius, prout febris minùs vel magis vrget. Vtile quoque est oxymel dilutum.

Vel ℞. *Mell.* ℔. j. *aq.* ℔. iij. *saluia. betonic.* an. M. j.

Coq. ac digerantur. Colaturæ adde *aceti* ℥. iv. F. Oxymel.

A vino abstineat æger vsque ad declinationem, aut, si ob ventriculi imbecillitatem aliquid vini ægro sit indulgendum, sic aquosum & subastringens.

Somnus & vigilia. De somno non plus concedatur, quàm quod viribus saltem conseruandis sufficiat. Ab assiduo verò somno, æger omnibus *Excreta.* modis arceatur, in primis mox à cibo. Et cùm æger obliuiosus, & quasi stupidus fit, ac cum mixtionis, tum egestionis alui obliuiscatur, admonendus & sollicitandus, ne vrinam, vel fæces alui diutius detineat; curandúmque, vt aluus quotidie egeratur.

CAPVT XXI.
De Lassitudine.

HActenus de symptomatibus, in quibus sensus interni solummodò læduntur, actum est. Proximum iam est, vt de motus animalis symptomatibus, ac læsionibus dicamus, quales sunt Lassitudo, Pandiculatio, Inquietudo, Horror, & Rigor, Tremor, Conuulsio & Motus Conuulsiui, Paralysis, & Motus impotentia.

Et vt de Lassitudine primò dicamus, quæ Græcis est *Lassitudo.* κόπος, dolor, labore in primis, qui Græcis πόνος, contractus, est ea in genere sensus quidam molestiæ in partibus motui animali dicatis, seu pigritia quædam, & debilitas, & ad motum animalem ineptitudo cum dolore; cùm scilicet homo ob exercitium & laborem ad motum, quem priùs facilè obire poterat, suscipiendum non ita aptus est, vt anteà, sed cum molestia quadam & dolore aliquid agit.

Recensentur autem Lassitudinis quatuor genera: Vlcerosa *Differentiæ.* Græcis ἑλκώδης, Tensiua τονώδης; Inflammationis speciem referens φλεγμονώδης, & Exsiccatiua.

Commodè tamen in duo primum genera omnis Lassitudo *Lassitudo spontanea.* diuidi potest. Alia videlicet Lassitudo est Spontanea, quæ etiam sine insigni motu & exercitio ab humorum vitio prouenit, & corporibus cacochymicis vel plethoricis accidit: alia non spon- *Lassitudo exsiccatiua.* tanea, quam Exsiccatiuam nominant, quæ nimios labores, & corporis motum etiam absque humorum vitio, sequitur.

Lassitudo spontanea, tria Lassitudinis genera sub se complectitur: Vlcerosam, Tensiuam, & φλεγμονώδη.

Vlcerosa est imbecillitas corpus mouendi, cum sensu pun- *Lassitudo vlcerosa eiusque caussa.* ctionis in ambitu & musculis totius corporis, à materia acri & mordaci. Quam qui patiuntur, per vniuersam cutem, & corporis ambitum quasi puncturas, ac si acubus pungerentur, percipere conqueruntur, ac si infixas carni & cuti spinas haberent; & omnino quendam quasi exulcerationis sensum percipiunt: vnde & vlcerosa Lassitudo nomen accepit. Ortum verò habet ab acrium, & mordacium excrementorum copia, quales sunt humores biliosi, atra bilis, vel alij, qui ex putredine & corruptione acrimoniam acquisiuerunt. Nonnulli & adipem colliquatum ex nimio calore inter huius lassitudinis caussas referunt. Imò non solum humores, sed & vapores acres hanc lassitudinem excitare valent. Quæ omnia vel à natura & calore fusa ad ambitum corporis pelluntur, seu motu & exercitio nimio liquata & attenuata eo attrahuntur, seu à mora in Sole, ita, aliaque commotione vehementi eo concitantur.

Tensiua est impotentia motus cum sensu tensionis fibrarum *Lassitudo tensiua, eiusque caussa.* tectarum in musculis in toto corpore. Nam qui hac lassitudine laborant, tensionem quandam se percipere aiunt, præcipuè in partibus, quæ inter exercitandum laborare maximè consueuerunt, musculorum scilicet tendinibus & fibris, ac neruis, ita vt ampliùs non moto corpore, & cessante exercitatione, impressa quasi remaneant antegressi laboris vestigia, atque in musculis & eorum partibus relinquatur dispositio, qualis inter exercitandum affuit. Sequitur verò maximè plethoram, ob quam solidæ partes in musculis tenduntur. Non tamen impossibile videtur, quin & ab alia materia fieri possit, modò non sit mordax, siue sit vapor & flatus, siue pituita sine melancholia. Huic nonnulli addunt lassitudinem contundentem, quæ Græcis ἀμυχώδης est, Verum hæc doloris potiùs species est.

Phlegmonodes lassitudo est ad motum impotentia, cum sen- *Lassitudo phlegmonodes.* su contusionis quasi, vel constactionis musculorum, & partium voluntario motui inseruientium. Quam qui patiuntur, contusas quasi, & confractas atque inflammatas partes sibi esse conqueruntur. Et hæc ab vtraque caussa ortum habet, nempe cacochymia & plethora, & in ea simul musculorum tensio & calor percipitur: cùm scilicet & humores vitiosi, & sanguinis copia, seu potius vapores à sanguine attenuato excitati ad musculos effunduntur, vel musculi inter exercendum calefacti nimium humorem ad se attraxerunt. Sensúsque hic lassitudinis, in musculis ferè, qui sub cute locum habent, percipitur. Vbi verò neruæ interiores, tendines ossibus adhærescentes, & membranæ ossa obuolentes tenduntur, ita, vt ossa dolere putentur, Lassitudo, & dolor ὀστοκόπος Medicis nominatur. Atque hæc lassitudo potissimùm ex materia melancholica, membranas, quæ ossa obuoluunt, occupante ortum habet; & propterea febribus quartanis, ac scorbuto valde familiaris est, vt & sæpe morbo Gallico.

Lassitudo verò non spontanea, seu exsiccatiua, nullum talem *Lassitudo exsiccatiuæ caussa.* doloris sensum habet, sed sit solùm, cùm corpus nimio exercitio exsiccatum ac resolutum est, atque post defatigationem quietem cupit.

Alij adhuc plures differentias addunt, & nunc vlcerosam tensiuæ, nunc vlcerosam phlegmonodi, nunc tensiuam phlegmonodi, nunc omnes misceri statuunt.

Præter has tamen adhuc alia addenda videtur, quam Graci- *Lassitudo Gracilitatis.* litatis appellant, quæ est imbecillitas ad mouendum, ob facultatis mouentis, seu potiùs musculorum læsionem. In hac nullus est tristis ac molestus sensus, sicut in vlcerosa tensiua, ac phlegmonodi, sed tantùm difficulter mouentur ægri. Hæc autem ad mouendum impotentia sequitur carnis & adipis musculorum consumptionem, quæ Gracilitatis propterea dicitur, quia in hac lassitudine corpus emaciatum est. Acciditque & sequitur vel morbos longos & chronicos, vt febrem hecticam, tabem, & omnino ἀτροφίαν in quocunque morbo longo; vel febres ardentes, malignas, & pestilentes: atque tunc vlcerosa, tensiua, phlegmonodes coniungi potest.

Signa diagnostica.

Signa Prognostica.

Atque hæ sunt caussæ Lassitudinis, eiusque differentiæ, è quarum descriptione etiam signa earum patent. De signis hoc tantùm addimus: Lassitudinem spontaneam cognosci, quòd nullus labor, vel exercitium nimium præcessit, sed, quamprimùm ægri mouentur, ea percipitur. Et in vlcerosa quidem lassitudine, præter signa antea enumerata, cacochymiæ, præsertim biliosæ, signa adsunt, & huic ferè succedit rigor. In tensiuâ, signa plethoræ adsunt. In phlegmonode signa vtriusque. In non spontanea verò necessariò præcessit exercitium & motus: quod in non spontanea non semper est necessarium. Plerumque enim sine omni præcedente labore & exercitio hominem occupat: quandoque tamen exercitium & labor in corpore cacochymico, vel plethorico; humores ad ambitum corporis mouere potest; vnde spontanea lassitudo oritur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Lassitudo non spontanea; & quæ solùm laborem atque exercitia sequitur plerumque nihil periculi coniunctum habet, sed, si quiete, & cibo ac potu corpus reficiatur, sponte cessat. Aliquando tamen lassitudo etiam ex laboribus periculosa est, si in corpus cacochymicum incidat; cuius exemplum est apud Hippocratem, *lib. 3. Epidem. sect. 2. ægr. 8.*

2. De Lassitudine verò spontanea in genere scribit Hippocrates, *2. aph. 5.* *κόποι αὐτόματοι φράζουσι νούσους*: *Lassitudo spontanea morbos præsagit.* Ostendit enim, redundare in corpore humores, vel qualitate, vel quantitate, vel vtroque modo peccãtes. Et propterea tum alij morbi, tùm febres, plerumque sequi solent. Ideóque quando spontaneã Lassitudinẽ sentit homo, cacochymiæ vel plethoræ tollendæ idonea remedia quærere debet.

3. *In quibus per febres Lassitudinis sensus est, illis ad articulos, & iuxta maxillas potissimùm abscessus fiunt*, *4. Aphor. 31.* Dum enim natura victrix humores crassiores, & ad euacuationem minùs aptos à partibus nobilioribus ab imbecillos articulos, & glandulas post aures, ac sub mento propellit, in partibus iis & vicinis sparsi, lassitudinem in iis pariunt. Et quidem si dolor, & molestiæ sensus in toto corpore percipiatur, ad articulos magis humor decumbit: si contrà in superioribus partibus, magis ad maxillas, & post aures.

4. Post febrem Lassitudo totius perseuerans, recidiuam significat. Hippocrates, *lib. de indicat.* *ῥώμη τοῦ σώματος*, id est, *corporis robore* deficiente.

Indicationes & Curatio Lassitudinis spontaneæ.

Lassitudinis spontaneæ curatio. Cùm Lassitudo omnis spontenea ex humoribus in musculis & circa musculos, & in ambitu corporis hærentibus fiat, & foueatur, vel à cacochymia, vel à plethora, vel ab vtráque: vt humores circa musculos hærentes tollantur, danda opera; deinde, vt causa, quæ humores istos subministrat, tollatur, laborandum. Itaque humores in ambitu corporis discutiendi, cacochymia verò vel plethora, vel vtraque tollenda. Quæ verò post laborẽ sequitur lassitudo, si quiete & cibo corpus reficiatur, cessat. Eodem modo quæ in extenuatis à morbo accidit, bonâ victûs ratione, quæ conualescentibus debetur, tollitur.

Ideóque humores, seu à natura ad ambitum corporis protrusi, seu motu & exercitatione eò attracti, leni exercitio, frictionibus, vel balneo discutiendi. Si verò vel cacochymia, vel plethora subsit, eáque leuis sit quiete, somno, & cibo parco, sed boni succi, tollendi, iuxta aphorismum: *Quiete & abstinentiâ multi magni morbi curantur*: & vini moderato vsu, vt videlicet humores crudi, & semicocti coquantur, per sudores aut vrinas euacuentur. Neque enim crudi illi humores ideò coquendi esse dicuntur, vt in sanguinem, corporis alimentum, conuertantur, (cùm, nisi in venis consistant, & ad sanguinis formam suscipiendam apti sint, id fieri non possit) sed vt attenuati discutiantur meliùs. Quòd si maius humorum vitium sit, quàm quod istis modis tolli possit, ad maiora illa remedia, sanguinis missionem & purgationem, accedendum, prout hoc, vel illud remedij genus requiritur. In vlcerosa lassitudine purgatione opus est, in tensiua sanguinis missione; phlegmonodes vtroque auxilio opus habet. Vt ergo in vlcerosa Lassitudine humores vitiosi faciliùs discutiantur, frictio adhibeatur; præsertim cum oleo dulci. Si verò paulo altius hæreat materia, vt frictionibus discuti non valeat, motu & exercitio insuper opus est, vt excitetur calor, & cum calore spiritus corporis omnes partes peruadentes excrementa discutiant. Cibi iis conueniunt humidiores, & tenuior victûs ratio.

Tensiua Lassitudo similiter frictionibus mollibus cum dulci oleo opus habet, vt tensa laxentur. Ab hac quies imperanda. Balneo etiam aquæ dulcis modicè calidæ vti commodum fuerit. Cibus, quàm in vlcerosa lassitudine, sit parcior, sed boni succi. In phlegmonode Lassitudine corpus quoque oleo dulci fricandum, & balneum tepidum paulò calidius vsurpandum, cibóque paucissimo boni succi, & vi attenuandi prædito vtendum.

Lassitudinis ex labore Curatio.

Lassitudinis exsiccatiua curatio. Lassitudines post labores quies sanat. De quo Hippocrates *2. Aphor. 48. In omni corporis motu simulac quis fatigari cœperit, quies statim lassitudinem leuat.* Ideóque si quis lassitudinem percipiat à labore, non est in labore persistendum.

Maximè verò quies per somnum, lassitudinem hanc tollit. Nam in somno membra omnia in homine quiescunt, dum eo in situ collocantur, eáque formâ, quæ media dicitur, musculis omnibus relaxatis, & nihil laborantibus; & in somno humores nimirùm fusi in musculis hærentes discutiuntur, ipsique spiritus labore absũpti reficiũtur. Siquis tamẽ à Lassitudine quiescat, nec mitigetur lassitudo, purgatione, vel sanguinis missione opus est.

Verùm non solùm quies, sed & exercitiũ a labore contractas lassitudines corrigit, si sit priore leuius; quia discutit humores, seu sponte, aut aliâ de caussa in ambitum corporis motos, seu à calore attractos. Et quidem contrarius priori motui lassitudinem & defatigationem tollit, vt si quis montem scandendo defatigatus sit, descendendo rursum citiùs lassitudo tolletur. Inprimis verò exercitij loco vtebantur veteres frictionibus, quas & sanitatis causâ instituebant, Et quidem frictionem, quæ ante labores ad partes laxandas, & excremẽta discutiẽda instituebatur, præparatoriam nominabant; quæ verò post labores eâdem de caussa fiebat, *ἀποθεραπείαν*. Frictiones autem instituebantur manibus oleo dulci inunctis. Apud nos vt balneorum, ita & frictionum antiquis vsitatarum vsus ferè exoleuit, & eorum loco balnea humida & calida vsurpantur, quibus seu maior corporis pars, seu pedes tantùm immerguntur; quod mirè lassos reficit: cui etiam frictio coniungi potest. Parantur verò Balnea vel ex aqua simplici, vel additis maluâ, althẽâ, chamæmel. hyssopo, & similibus.

Quod si maius humorum vitium sit, quàm vt istis remediis tolli possit, ad magna illa remedia, sanguinis missionem, & purgationem accedendum. Verùm de Lassitudinum differentiis & curatione videatur Gal. *lib. 3. & 4. de tuẽda sanitate*, vbi prolixe hac de re agit; vt & Aëtius, *tetrab. 1. serm. 4. c. 35. 36. & seqq.*

CAPUT XXII.
De Pandiculatione, & Oscitatione.

Pandiculatio est præter solitum extensio quædam musculorum totius corporis, ad vaporum non acrium in iis partibus dissipationem instituta. Coniungitur plerumque & oris apertio ac diductio, quæ Oscitatio nominatur; quæ tamen & sine pandiculatione potest accidere. *Pandiculatio & oscitatio.* Cælius Rhodiginus, *lection. antiquar. lib. 11. c. 4.* affectionem hanc ab Hippocrate *ἀλύκην* vocatam plerisque etiam *ἄλην* nominari, scribit. Neque planè præter rem, vt mihi videtur; cùm Hippocr. 7 *aph. 56.* coniungat *ἀλύκην*, oscitationem, & horrorem, eique potiùs, quam inquietudini, potus vini competat, atque ita totus Aphorismus potiùs pandiculationi, quàm aliæ affectioni congruat. Si tamen Galeni explicatio sequenda sit, malo potiùs de quo *cap. seqq.* dicemus, tribuenda hæc vox videtur. Ita enim ille *in hunc Aphorismum: Ἀλύειν secundâ valetudine eos dicunt, qui præ sensuum offensione & læsione, errabundâ sunt sæpe mente & incertâ, atque ad alias subinde, aliásque transeunt tum res, tum actiones: aduersâ verò valetudine similiter etiam ἀλύειν eos dicunt, qui non ferentes decubitum, lecto non quiescunt, sed formas mutant, quia præsens semper grauis sit & molesta.* Et procul dubio hæc primitiua potiùs significatio; sed sæpe ad vicina transferuntur vocabula.

Caussa.

Causa. Nimirum si vapores halituosi in musculorum spatiis colliguntur, & non acrimoniâ, sed copiâ potiùs molesti sunt, musculi in toto corpore, vt eos expellant, constringuntur. Quòd si vapor in musculis temporalibus, & masticatoriis præcipuè contineatur, Oscitatio fit.

Vapores autem illi halituosi, pandiculationis caussa, sæpe ex latente cacochymia aut plethora in musculorum spatiis colliguntur, & cum Lassitudine spontanea coniunguntur. Vnde sicut lassitudo spontanea, ita & pandiculatio, & oscitatio frequens, futurorum morborum, & instantium paroxysmorum sunt præsagium. Sæpe post somnum Pandiculatio accidit, vbi in somno ex alimenti coctione, & cessatione à motu, halituosa ac vaporosa excrementa in spatiis musculorum colliguntur. Solet & ante somnum pandiculatio & oscitatio accidere, vaporibus illis halituosis per diurna exercitia & vigilias collectis, & lassitudine inde obortâ, quæ postea in somno in quiete tollitur. Insuper & post exercitia nimia, Pandiculatio sequitur, lassitudinísque ex labore contractæ Pandiculatio quasi remedium est. Etenim cum ex labore halituosi vapores ad musculos attrahantur, ibíque cumulentur, motu isto pandiculationis vapores illi discutiuntur. Præterea musculi à motu nimio defatigati, in quiete lassitudinem illam sentiunt. Verùm constricti lassitudinem illam minùs percipiunt, & propterea ad eam edendam inuitantur. Nonnunquam & externum frigus pandiculationem conciliat, cùm poros cutis claudat, fumidosque ac halituosos vapores sub cute detineat, quos natura per pandiculationẽ discutere satagit. Tandem etiam imaginatio sæpe Oscitationis causa est, vt siquis alium oscitantem videat, vel de oscitatione cogitet, & ipse oscitat: præcipuè tamen hoc pigris, lassis, & somnolentis accidit.

Nictatio oculorum. Ex eadem causâ, è quâ Pandiculatio & Oscitatio prouenit, etiam pendet Nictatio oculorum, quæ cùm homo ad somnum propensus est, accidit, ortúmque habet, cùm ex continuo motu oculorum palpebræ lassatæ sunt, & ad claudendum, quod dormientibus necessarium est, inuitantur. Facit tamen huc etiam

spirituum

spirituum animalium dispositio, qui cùm iam sopiri incipiunt eius rei indicium in palpebris, cerebro valde vicinis, primò statim apparet.

Potest tamen dari adhuc alia caussa Nictationis, asperitas nimirum oculi, quæ ab aere, contentisque in eo, inducitur oculoque molesta est. Hæc enim vt tollatur, palpebræ gratâ quadâ humiditate imbutæ, oculis exasperatis crebro inducuntur, vt eorum superficiem irrigent, abstergant, & leuitatem quandam iis inducant.

Prognostica. Porrò Pandiculatio in sanis saltem, vaporum in musculis quacunque de caussâ collectorum, & lassitudinis indicium est: in febribus verò instantis paroxysmi signum; sicut & si extra febres sæpius accidat Pandiculatio, vel oscitatio, impendentium morborum signum est, & materiæ vitiosæ exuperantiam significat, corpúsque febrili propinquam dispositionem habens indicat, & proinde instantibus morbis occurrendum esse monet Plinius, *lib.7.cap.6.* & Gellius, *lib.3.cap.16.* Oscitationem in enixu lethalem esse scribunt, sicut sternuisse à coitu abortiuum.

Cæterùm cùm à pandiculatione & oscitatione in sanis periculi nihil immineat, sed potiùs prosint, curatione nullâ opus est. Ideóque in Pandiculatione, ciuilitatis potiùs quàm vtilitatis gratiâ, membra minùs extendere iubemus; quod & in oscitatione locum habet. Est enim oscitatio pigritiæ, & fluxæ atque apertæ securitatis, & vagi animi indicium. Vnde oscitantes pro negligentibus sumuntur, & oscitatio pro ignauia. De oscitatione tamen hoc monendum, os non nimis dilatandum, sed comprimendum esse; cùm ex nimiâ in oscitatione oris dilatatione, seu diductione, maxilla inferior facilè luxari, & os hians manere possit. Si tamen latentis humorum vitij pandiculatio & oscitatio frequens signum sit, ei occurrendum, vt modò de Lassitudine dictum.

CAPVT XXIII.

De Inquietudine.

Inquietudo. INquietudo, quam Barbari iectigationem appellant (etsi alij iectigationem pro Palpitatione sumant) Hippocrati & Galeno variis nominibus appellatur ἀλύκη nimirum, & ἀλυσμὸς, & ἄλυσις, ἄση, ῥιπτασμὸς, βλητρισμὸς, δυσφορία: quanquam Hippocrates in historia adolescentuli, 3. *Epid.* hæc distinguere videatur, *Tertio*, inquit, *die δυσφορ..., ἀλύει πολὺ, βλητρισμὸς, δυσφορίη.* Est vero symptoma cùm aliis morbis, tum præcipuè febribus nonnullis familiare, cùm ægri corpus & membra variè iactant, & nunquam in eodem situ manent, sed nunc pedes, nunc manus de loco in locum transferunt, nunc de latere in latus, modò in dorsum, modò in ventrem se conuoluunt, mox se erigunt, iterúmque quiescunt, ad pedes prouoluuntur, nec vllam loci vel decubitûs formam seruant.

Caussa.

Etsi verò delirantes & phrenetici idem facere solent: tamen tum ex imaginationis deprauatione, & variis phantasmatis, nunc ad hoc, nunc ad illud agendum inuitantibus, id accidit. Ista verò inquietudo, quæ sine delirio, in febribus præcipuè, accidit, ortum habet à re molesta, musculos, & partes motui dicatas, aut sentientes molestante. Etsi verò calor totum corpus in febribus occupans, etiam homini molestus esse possit: tamen quia non omnium febrium, nec semper, sed præcipuè quarundam continuarum, & quandoque etiam intermittentium in paroxysmo est symptoma, potiùs ab acri & maligna materia, quam à calore solo prouenire videtur.

Inquietudo duplex. 1 Est autem duplex ista Inquietudo, vel Critica, quæ in perturbatione fit, criticum humorum motum antecedente; solentque tum ægri se erigere, iactare, & variè mouere, quandoque etiam delirare. Altera, quæ citra crisin est, & Symptomatica nominatur, quæ accidit in genere, cùm quicunque dolor, & quæcunque molestia hominem angit. Estque rursum duplex: Vna, cùm os ventriculi à prauis humoribus vellicatur; de qua Galenus, 7. *aphor.* 56. scribit, ἀλύκην, seu anxietatem, & inquietudinem istam iis maximè euenire, quibus in ore ventriculi propria quædam humoris molesti qualitas continetur, neque multi, neque innatantis in ventriculi capacitate, sed altiùs in ipsis tunicis inhibiti. Nonnunquam caussa istius inquietudinis est cibus intempestiuè exhibitus. Altera est, quæ oritur à materia maligna & acri, febrim excitante, quæque circa viscera molestat, vel ab inflammatione alicuius visceris prouenit: vnde & febres ἀσώδεις nominantur.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Affectio hæc per se satis patet. Inquietudinis verò, quæ ab orificio ventriculi fit, proprium signum est Nausea ἀνέμετος, *Nausea sine vomitu*: quæ si absit, vel ab humore prauo & maligno circa viscera, vel ab inflammatione alicuius visceris prouenit, quod ex suis signis patet.

Prognostica.

Prognostica. 1. Ex inquietudine, quæ præcedit crisin, nihil incommodi metuendum, si inde euacuatio, vel abscessus sequatur. De quo 2. *Prorrhet.* hæc habentur: *Ex inquietudine rigor indicatorius si fiat, morbum soluit, superuenientibus sudoribus, vel vomitionibus commodus vel aluo subductâ.*

2. Nec illa aliquid periculi habet, quæ fit à cibo intempestiuè exhibito, sed eo vel concocto, vel reiecto quiescit.

3. Periculosa verò est inquietudo, quæ ortum habet à malignitate & acrimonia materiæ febrem excitantis, vel ab inflammatione interna, vel vitium debilitate, quæ morbum ferre nequit. De quibus Hippocrates, 1. *Coac. aphor.* 2. *Quæ cum refrigeratione anxietates fiunt, pessima.* Et quidem duplici ratione mala est hæc inquietudo partim vt signum, quia prædicta mala & morbos indicat; partim vt causa; quia vires deiicit, & coctionem humorum impedit.

Curatio.

Inquietudo, quæ febres sequitur curationem peculiarem nullam requirit sed si crisin antecedit, videndum, vt crisis rectè peragatur. Si citra crisin fiat, danda opera, vt morbo, à quo pendet, succurratur, ideóque in restinguendo humorum incendio, & prauitate materiæ corrigendâ laborandum. Si tamen æger ab humoribus ventriculi orificium vellicantibus valde angatur, exhibenda, quæ acrimoniam illam humorum mitigant, & ventriculi orificium roborant; qualia sunt, syrupus granat. acetos. citri, ribes, acetosel. papau. cum aqua lactuc. portulac. nymph. Extrà verò inungendus ventriculus oleo mastich. cydoniorum, absinthij. Vel fouendus similibus medicamentis, de quibus in doctrina de Cardialgia & de Febribus. *Curatio.*

CAPVT XXIV.

De Horrore & Rigore.

DE Horroris & Rigoris generatione ac caussis satis multa in *Institut. lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 5.* diximus, & extant passim prolixæ apud Medicos, hac de re disputationes, neque Galenum semper idem de eo docuisse, sed varium fuisse, ex locis *ibi* allegatis patet. Vt pauca addamus, Horror & rigor affectus sunt saltem vehementiâ & magnitudine differentes. Rigor enim est musculorum totius corporis vibratio, & concussio cum refrigeratione, & dolore quodam. Horror verò quasi paruus rigor est, cùm in eo saltem cutis concutiatur; habetque caussam, quàm rigor, minùs vehementem. *Horror & Rigor.*

Et quidem primò hoc præsupponendum, quod nemo facilè negauerit, Rigorem fieri à facultate expultrice, stimulata, & eatenus quidem ad facultatis naturalis symptomata referri posse: quia tamen facultas animalis ad id quod molestum est, expellendū & propulsandum simul insurgit, satis commode etiam ad facultatis animalis, quidem motus deprauati symptomata refertur. Generantur enim eodem modo horror & rigor, quo sternutatio, tussis, singultus, qui motus & ipsi fiunt facultate expultrice à re molesta stimulata. In eo tamen differunt, quòd certarum & determinatarum partium hi sunt motus; in horrore, & rigore verò totum corpus concutitur. *Horror & Rigor quomodo ad facultatis animalis, & motus deprauati symptomata referantur.*

Rigoris subiectum sunt musculi totius corporis, seu potiùs musculi in ambitu corporis. Caussam verò proximam quod attinet, Galenus equidem alicubi, quem alij etiam Medici sequuntur, refrigerationem, & motum calidi innati caussam proximam Rigoris constituit, docétque, dum calidi innati, seu spiritûs influentis, ob refrigerationem externam, quæ in musculis accidit, influxus & motus ad exteriora prohibetur, eundem cum impetu & violentia quasi, ad interiora viam quærere, atque iterum repulsum maiore cum impetu ad exteriora tendere; atque ita ex lucta ista, & motu calidi ad interiora, & hinc rursus ad exteriora, corporis totius concussionē sequi, quæ Rigor nominatur. *Horroris & Rigoris caussa proxima.*

Verùm enim verò non semper à refrigeratione Rigor incipit, sed concussio illa corporis in Rigore à bile excitata, refrigerationem antecedit; vt & vbi medicamentum acre vlceri imponitur, aut scintilla ignis corpori, incidit, quod etiam Galenus, 2. *de Sympt. caus. c.* 5. docet. Et Refrigeratio non causa est retractionis caloris ad interiora, sed effectus potiùs proueniens à retractione caloris innati ad interiora, ob caussam dolorem excitantem. Deinde si eo, quem Galenus ponit, modo rigor induceretur, motus similis palpitationi esset, neque fieret à facultate expultrice stimulata.

Itaque caussam proximam Rigoris constituimus rem molestam subitò partes sentientes vellicantem, atque expulsionem irritantem. Ad quam caussam omnes aliæ caussæ reducendæ. Primò quidem extra dubium est materiam aliquam Rigoris proximam caussam plerumque esse, imò à nonnullis pro sola Rigoris caussa poni, quæ materia primò acris esse debet, mordax, & omninò molesta, vt partes sentientes vellicare possit; deinde multa, & velociter moueri. Nam si pauca sit, & immota, potiùs lassitudinem vlcerosam excitat.

Si quis tamen etiam solum caloris ad interiora recursum caussam Rigoris quandoque statuere velit, illi hoc notandum à caloris solius recursu Rigorem non fieri, cùm in lipothymia & syncope nihil tale animaduertatur, sed omninò adesse aliquid præter naturam, putà materiam vel excrementitiam, vel onerosam naturæ, quod eam stimulet. Refrigeratio autem, seu caloris recursus non caussa est rigoris, sed quiddam consequens. Cùm n. partes sentientes à re molesta subitò ingruente percellātur, cohorrescunt, & illo ipso horrore ac rigore calor versus interiora, & forè suum recurrit, & sic accedit refrigeratio. Fit autē hic caloris ad interiora recursus, nunc ob caussas externas, dum

 nimirum

nimirum parti exulceratæ acre medicamentum imponitur, vel scintilla ignis cuti incidit, aut aqua frigida cuti inspergitur; nunc à caussa interna. Cùm enim partes omnes circa viscera membranis vestiantur, quæ neruos à sexta coniugatione accipiunt, & propterea sensu exquisito præditæ sunt; accidit, vt vellicatæ omnes partes corporis sentientes, etiam externas in consensum trahant. Natura verò de partium internarum, vtpote nobilium, salute sollicita, sanguinem & calorem ad suppetias ferendum ad interiora subitò reuocat, vnde partes externæ molestiam percipiunt, quàm facultas expultrix à se amotura, totius corporis musculos concutit.

E quibus controuersia illa, quæ de subiecto Rigoris, aut potiùs materiæ, rigoris caussæ, inter Fernelium & alios agitatur, facilè componi potest.

Horroris & Rigoris subiectum. Galenus, & interpretes eius, Rigoris subiectum constituunt partes corporis sentientes, seu musculos, & carnem in ambitu corporis, vt ex Galeno *de Sympt.* 4. *de tuenda sanit.* c.2.2. *de Crisibus*, c.2. 10. *meth.med.* c.4. videre est. Ab hac tamen sententia discessisse putatur Fernelius, dum, *lib.*4. *Patholog.* c.11. febrium intermittentium materiam non in ambitu corporis, verùm in primis viis, & circa viscera contineri docet, scribitque, præcordia & partes omnes, quæ circa hæc sunt, quia membranis separantur, neruósque sentientes suscipiunt è sexta cerebri coniugatione, eximio tangendi sensu esse præditas, magnâ quoque societate cum principibus, corde & cerebro, tum externis partibus esse connexas, & cum iis ita consentire, vt affectæ mox principes partes, vniuersúmque corpus in consensum trahant. Ita bilem vomituri rigescunt, & cùm calida, mordacia, ac acria medicamenta, vel cibus ventriculum & præcordia feriunt, & cùm pus interiore abscessu collectum erumpit in membranas, rigor accidit.

Verùm enim verò non multum Fernelius à vulgata sententia de caussa Rigoris dissidet. Sic (ané, vt statuat, aliquando ex solo consensu partium externarum cum internis rigorem fieri, eùm scilicet Partibus membranosis & neruosis circa viscera affectis, eæ in consensum trahuntur, & Natura quasi auxilio & subsidio internis ventura, calorem ad interiora reuocat, vnde exteriora refrigerantur, totúmque corpus concutitur: tamen eum negaturum non puto, etiam dum partes externæ à re molesta vellicantur, rigorem accedere posse. Atque ita primum & adæquatum rigoris subiectum sunt membranosæ partes non solùm circa viscera, sed etiam in ambitu corporis. Hæ enim à re molestâ vellicatæ, vel quibusdam ex his vellicatis, reliquæ in consensum tractæ, musculos quoque, quibus arctè cohærent, in consensum trahunt.

Rigoris generationis modus. Itaque vt Rigoris generationem, quam nonnulli variis disputationibus inuoluunt, & obscurant potiùs, quàm explicant, breuiter & perspicuè comprehendamus, Rigoris caussa proxima est res molesta facultatem expultricem in partibus membranosis stimulans, ac musculos in ambitu corporis in consensum trahens, & ad concussionem talem concitans. Quod ipsum manifestum esse puto. Cùm enim sensus doceat, totius corporis musculos externos in Rigore concuti, necesse est, vt caussa aliqua in iis adsit, quæ ad motum istum stimulet. Siquidem natura non lacessita nihil tale tentat.

Caussa autem naturam ad motum hunc & concussionem stimulans, vel in ipsis musculis in ambitu corporis continetur & colligitur, cùm scilicet humores & vapores biliosi, aut quicunque acres in ambitu corporis collecti sunt; vel aliúde communicatur. Consensum partium externarum cum internis quod attinet, si quis cum Fernelio per simplicem consensum, & qualitatem spiritualem transmissam, seu affectum saltem, vt loquuntur, non materiam & caussam affectus communicatam ab internis partibus & visceribus, Rigorem quandoque generari statuere velit nec cum eo, vt anteà etiam dictum pugnauerim. Non enim absurdum videtur, partibus neruosis & membranosis intus affectis consentire neruosa & membranosas im ambitu corporis & propterea quasi subsidio, & in auxilium calorem & spiritum ad interiora recurrere, quo subitò partes externæ quasi spoliatæ, molestiam quandam ex subitâ alteratione percipiunt, idcóque ad eam amoliendam concutiuntur.

Fieri tamen etiam potest, & id magis simile vero videtur, vt calore & spiritibus ad interiora recurrentibus humores & vapores vitiosi in ambitu corporis hærentes vnà moueantur, atque ita proxima fiant rigoris caussa. Frequenter verò, quod etiam Fernelius admittit, fit Rigor per consensum internarum partium, cùm vapor quidam teter & acris, ex humore ibi quocunque modo moto, in ambitum corporis mittitur, & partes illas vellicat.

Refrigeratio in Rigore quomodo se habeat. Quia verò cum rigore coniungitur refrigeratio, ita quidem, vt nonnulli rigorem etiam per refrigerationem definiant; quomodo refrigeratio in rigore sese habeat, videndum, vt & vnde dolor ille, & molestia illa oriatur, an à refrigeratione semper, an aliunde proueniat. Rectissimè autem ij sentiunt, qui statuunt, cum rigore, & quidem omni, adesse sensum doloris, verùm eum aliquando quidem à caussa refrigerante, plerumque tamen ab ipso motu, & concussione corporis prouenire; vt cùm dolor præcedit refrigerationem, refrigeratio verò sequitur, & fit ex spiritus & caloris ad interiora ob dolorem retractione.

Refrigeratio enim duplici modo in rigore accidit. Aliquando est saltem cutanea, & in superficie corporis fit; ob dolorem, quem acrimonia humoris excitat. Aliquando verò fit in ipsis musculis refrigeratio, eéque vel ob humorem pituitosum, vel melancholicum attenuatum & in omnes partes diffusum, partes vellicantem, vel ob viscerum inflammationem, in quâ exteriora, frigent.

Atque hic cùm sit generationis Rigoris modus, & hæc proxima caussa, facilè omnes remotas & mediatas ad eam reducere licet. Sunt verò Rigoris caussæ vel Internæ, vel Externæ. Inter Internas cùm sit materia acris & mordax, colligitur ea sub cute, ob partium in ambitu corporis calliditatem & siccitatem, vt docet Galenus, 5. *de loc. affect. cap. vlt. & in lib. de Rigore. & Palpitat.* c.7. Idque faciliùs accidit accedente cutis densitate, & ex quacunque caussa, adstrictione, & prohibita transpiratione, in corporibus præcipuè biliosi, vt docet Galenus 10 *meth. med. cap.*4. *Rigoris caussa remota & mediata interna.*

Deinde generantur humores biliosi, & ichores praui in ambitu corporis, cùm venæ & aliæ partes in ambitu corporis exsiccantur, vt est apud Hippocratem, 1. *de victus rat. in acut. comm.*4.*t.*1. & Galenum, *in Comment.* Transmittitur verò materia à partibus vel communibus, vel priuatis. A communibus venis mittitur materia in ambitum corporis vel criticè, instante crisi, vel periodicè, & secundum typos in principio paroxysmorum in febribus intermittentibus, vel sine typo, & symptomaticè, quando sine crisi subsequente, materia in ambitum corporis è venis protruditur. A partibus verò determinatis variis materia transmissa rigoris caussa est; vt ex Cerebro: cuius exemplum 1. *in Porreh.* c.20.23. & 25. ex vtero, 5. *aph.*61.69. ex ventriculo, 6. *Epid.*31. & 3. *Progn.t.*32. Hepate Renibus. Vesica. Et omnino, siue aliquid materiæ & vaporis ad ambitum corporis trahatur, aut mittatur; siue saltem in consensum trahantur partes externæ, dum interiora vellicantur. Rigor accidit. Potestque materia vellicans esse bilis, salsa pituita, melancholica, atra bilis, humorque quicunque putridus, sicut pus, acria medicamenta, cibus & potus acris.

Inter externas verò & euidentes Rigoris caussas sunt aër & ventus frigidus, siue penitiùs in corpus penetret, siue cuti exulceratæ occurrat: aspersio aquæ frigidæ, scintilla ignis in cutem illapsa, aqua feruens infusa, medicamentum acre parti exulceratæ impositum. Hæc enim quia molesta sunt partibus sentientibus in ambitu corporis, natura ea excutere conatur. potest tamen etiam fieri, vt calor & spiritus talia molesta percipiens ad interiora refugiat, humorésque in ambitu corporis commoueat vnde accidit, vt partes subitò alteratæ & vellicatæ sese concutiant. Sæpe enim calor externus rigoris caussa est; quod nonnunquam balneum ingressis accidit. Idem facit mora sub Sole, vnctio calida, animi affectus, præcipuè timor. Tales enim caussæ omnes excrementa, quæ priùs quiescebant, calefaciendo, attenuando, & in spiritum vertendo, ad motum concitant, vel spiritus commouendo ea simul agitant, vt Galenus, *de Sympt. cauf. cap.*5. docet. *Externæ & euidentes.*

E quibus caussis hactenus rigorem fieri diximus, ex iisdem etiam Horror prouenit, minùs tamen vehementibus acrimoniâ, copiâ, & motu, vt docet Galenus, 2. *de Caussis Sympt. cap.* 6. Etenim in horróre est caussa, vel minùs acris, vt bilis cum pituitâ mista, vel si sit pura bilis, ea non est ita acris, neque copiosa, neque vehementer mouetur. Præterea in horrore membrana saltem, & panniculus carnosus afficiuntur; in rigore autem simul musculi in consensum trahuntur. *Horroris caussa.*

Signa Diagnostica.

Ipse Rigor vt signis inuestigetur, opus non est; cùm sensibus satis pateat. Vt verò à qua caussa proueniat, cognoscatur, per signa inuestigandum. Caussæ externæ & euidentes ex ægri, vel astantium relatione cognoscuntur. Vib verò Rigor sine caussa euidente & manifesta inuadit, vnde proueniat, inquirendum. Quia verò Rigor plerumque cum febribus coniungitur; quam febrem indicet, & à qua caussa per consequens proueniat, è doctrina de febribus petendum: neque omnia ea recensere huius loci est. Vt pauca saltem attingamus; Rigor est vel vehemens, vel paruus Vehemens in continuis, semel fit saltem vel in principio, vel in fine. In principio qui accidit, est signum inflammationis internæ in parte membranosâ, vt meningum cerebri, pleuræ, mediastini, ventriculi, membranarum hepatis, vesicæ, renum, peritonæi. Fitque vbi pars membranosa primùm vellicatur, & inæqualis intemperies adest. Vbi verò in progressu morbi partes membranosæ repletæ sunt, atque intemperies æqualis inducta est, rigor ampliùs non accidit. In fine verò febris continuæ si rigor vehemens accidat, fit vel sine inflamatione vel cum inflammatione. Si sine inflammatione contingat, indicat, quòd materia febrilis vel criticè, vel symptomaticè è venis extra venas pellatur. Si cum inflamatione, eam ad suppurationem tendere indicio est. Sicùt etiam quandoque rupto abscessu rigor accidit. In intermittentibus verò fit Rigor vehemens in principio paroxysmi, materiâ per partes sentientes motâ, facultatem expultricem fortem adhuc stimulante, scilicet in tertiana, vel quotidiana ex pituita vitrea, vel quartana, *Signa diagnostica.*

Si verò Rigor fit paruus, & is longus, ac quotidie inuadat, vel etiam eâdem die sæpius recurrat, cum magna refrigeratione, capitis grauitate, catarrho, & faucium ardore, indicat febrem quotidianam catarrhalem. Si verò paruus Rigor fit, & longus, &

& quatro quóque die inuadat, quartanæ signum est. Longus Rigor, sed paruus, ad tertium diem inuadens, ita tamen, vt etiam die intermedio accessio fiat, semitertianæ signum est. Rigor paruus non admodum longus, nec cùm magna refrigeratione, singulis, vel alternis diebus corripiens, tertianam notham significat.

Prognostica.

Prognostica.

Prognostica pleraque ad doctrinam de febribus pertinent; & proposuimus etiam quædam in *Institut. lib 3 part. 3. cap. 3.* quibus adhuc quædam addemus.

1. Rigores periodici, qui febrium intermittentium propria sunt symptomata, & vel quotidie, vel alternis diebus inuadunt omni periculo vacant.

2. Optimi verò sunt Rigores critici in febribus continuis, die critico cum signis coctionis accidentes, & post quos corpus maximè incalescit, (quò enim calor corporis est robustior, eò post rigorem fortiùs in ambitum corporis sese exserit) quósque sudores copiosi, aut vomitus, alui deiectio, aut hæmmorhagia narium sequitur, & post quos febris vel tollitur, vel imminuitur: de quibus Hippocrates, 4. *Aphor.* 58. Eorúmque exempla sunt passim apud Hippocratem, 1. *Epid. comm.* 3. *t.* 22, 3. *Epid. comm* 2. *t.* 2. 4. *Epid. text.* 83.

3. Mali verò sunt Rigores, quos mala signa antecesserunt, vel comitantur, vel statim sequuntur: à quibus corpus non incalescit, quod naturam & calorem languidum significat; aut quos nulla, vel mala sequitur euacuatio, & qui morbum nec tollunt, nec minuunt, De quibus, 1. *Prorrhet. A rigore refrigeratus non incalescens, malum.* & 1. *Epid. comm.* 3. *text.* 28. & 3. *Epid. comm.* 3. *text.* 29. & 4. *Aphor.* 56. *Febricitanti rigor. superueniens, febre non deficiente malum.*

4. Imprimis verò Rigor malus est, si euacuatio aliqua morbum subsequatur, quæ tamen morbum non imminuat, vel tollat, vt docet Galenus, 4. *Aphor.* 64. Nam & virtus debilis rigorem ferre non potest, & vires ab euacuatione dissoluuntur: de quo Hippocrates, *loco modò allegato, 4 aphor. 46. Si Rigor accidat febre non deficiente, ægro iam debili, lethale est* De quibus etiam 1. *Prorrhet. t.* 17. 3. *Prorrhet. text* 27. 3. *Epid. comm.* 2. 9.

5. Rigere sæpius in febribus acutis, inæqualis, & perturbatæ motionis febrilis materiæ, ac proinde periculosi morbi indiciū est, vt ex Hippocrate, *lib. 2. Coac. sect. 2. Aph.* 32. *comm.* 2. *ex distinctione Hollerij* patet.

6. Ex his, qui tabe diuturna consumpti sunt, aliqua ante mortem die rigere deprehenduntur Hippocr. *lib. 6. Coac. sect. 2. comm. 1. aphor.* 18.

7. Quæ de Rigore dicta sunt, eadem & de Horrore plerumque locum habent. Etenim horrores illi boni sunt, quos signa coctionis præcesserunt, quósque euacuationes morbum tollentes, vel minuentes sequuntur. Mali verò sunt, qui sine signis coctionis, propter maximam humorum prauitatem, aut naturæ imbecillitatem, fiunt, quæ vitiosos humores expellere tentat, verùm expellere nequit; vel quos prauæ euacuationes sequuntur.

Verùm multi Aphorismi de Rigore & Horrore agentes videantur apud Hippocratem, *lib. 1. Coac. comm.* 2. & passim alibi in *Coacis*, quos omnes huc afferre prolixioris operæ foret. Et potiùs ad prognostica febrium pertinent.

Curatio.

Curatio.

Rigor & Horror, cum aliorum morbum comites & symptomata sint per se curatione nullâ indigent, sed sublatâ caussâ cessant. Quia tamen in febribus interdum, præcipuè quartanâ Rigor adeò magnus est, vt ægro valde molestus sit, viresque deiiciat, tunc calidis dorsum, à quo rigor incipit plerumque, inungendum, oleo scilicet rutaceo, chamælino, anethino, costino, laurino, de castoreo, de piperibus cum theriaca, Mithridatio, castoreo, & similibus.

CAPUT XXV
De Tremore.

Tremor quale symptoma.

TRemor, Græcis [illegible] etiam inter symptomata motus animalis læsi, eiúsque deprauati pertinet, quo qui laborant, membra libere mouere, & protensa vel suspensa seruare non possunt; sed membrum à facultate animali in altum sublatum pondere suo deprimitur, iterúmque à facultate motrice erigitur, eáque motus vicissitudo breuibus, & quæ vix discerni possunt, interuallis accidit.

Et videlicet Tremor, motus voluntarius deprauatus membrum huic motui inseruientium, quo perpetuâ vicissitudine seu eleuantur & deprimuntur, seu in anteriorem & posteriorem, seu in læuam & dextram partem mouentur, pendens à facultatis motricis, membrum in eodem situ seruare non valentis, imbecillitate, seu à facultate motrice p. n. oneratâ.

Nonnulli quidem ad actionem immutatam referunt tremorem: verùm, seu deprauatam, seu imminutam actionem dixeris, non multum peccabis. Siquidem si totius membri motum, & motum secundum se, spectes, omnino deprauatus est, aliterque fit quàm fieri debeat. Si verò facultatem mouentem respicias, eius, tepore debilis, & membrum, vt debet, mouere non valentis respectu, etiam imminuta actio appellari potest. Et quidem motus is, qui à facultate motrice prouenit, membro simpliciter p. n. non est, sed is, qui à membri grauitate prouenit. Concurrit enim in hoc motu facultas animalis, neque planè contra voluntatem est omnis motus in tremore, vt in conuulsione; sed facultas mouens quidem voluntariè membrum in altum eleuat, vel dextrorsum, aut sinistrorsum, vel antè, aut retrò mouet, (hoc enim nisi faceret, membrum in eam loci differentiam, quò pondus vergit, laberetur, & prolapsum, quod in paralysi accidit, in eo manet) sed ob debilitatem membrum in eo statu seruare nequit. Duobus videlicet motibus contrariis partes tremore laborantes afficiuntur, vno qui voluntarius est, & à facultate animali mouente instituitur; altero, qui contra voluntatis imperium accidit, quo membrum ob grauitatem & pondus deorsum, aut in aliam loci differentiam labitur, in quam prolapsum cùm facultas mouens iterum conetur erigere, pondus contrà perpetuò renitatur; breuibus, & quæ vix discerni possunt, interuallis hæc motùs vicissitudo accidit, quæ tremoris essentiam constituit. Ideóque membra tremorem non sentiunt, dum rei alicui firmiter innituntur, sed tum demùm, cùm facultas mouens membrum liberè mouere conatur.

Tremoris à paralysi & conuulsione differentia.

Ex quibus patet, rem se longe aliter habere in Tremore, quàm in paralysi & conuulsione. Etenim in paralysi membrum, postquàm in aliquam situs differentiam delapsum est eam solùm seruat, vel per interualla continenter vno, eóque tardo & languido motu attollitur & mouetur. In conuulsione verò pars solum contrahitur, & contracta seruatur. In Tremore autem, vt dictum, duobus motibus par continuò mouetur, vno, qui fit à facultate animali, membrum attollente & mouente; altero, qui contra voluntatis imperium sequitur membri naturalem grauitatem. Inter quos duos motùs perpetua quasi pugna est, dum facultas animalis membrum eleuare, & liberè mouere conatur ob grauitatem verò membri ipsa debilis illud mouere liberè, non potest. Haberque se res, vt in iis qui pondus aliquod gestant. Si enim id leue sit, facultasque ei ferendo par, nullus tremor fit, & facultas motrix ponderis inclinationi satis obsistit. Si verò pondus sit grauius, quàm vires ferre queant, partes sub pondere tremunt, Qui verò planè oneri ferendum pares non sunt, sub eo succumbunt, & immoti manent. Ita etiam, nec in iis qui bene valent, nec cùm membrum planè resolutum est, & nihil mouetur, tremor accidit; sed cū facultas debiliter mouet.

Tremoris à palpitatione differentia.

Differt etiam Tremor à palpitatione. Tremor enim ex dimidia parte motus voluntarius est; palpitatio verò planè p. n. fit; si quidem qui membrum mouere non instituunt, non tremunt. Palpitatio verò accidit, etsi pars voluntario motu non moueatur. In palpitatione etiam non totum membrum, scilicet cutis, musculi, ossa, nerui & omnia, è quibus constat, quod in tremore fit, mouetur, sed caro, & imprimis cutis mouetur, palpitansque membrum, non, vt tremens, continuò sursum deorsum, aut dextrorsum vel sinistrorsum mouetur, sed in eodem situ manens, & immotum, nunc distenditur, nunc subsidet.

Tremoris à rigore differentia.

Differt tandem à rigore, qui non fit facultate motrice secundum voluntatis imperium membrum attollere conante, sed ab expultrice naturali stimulata, quæ animalem in consensum trahit: & plerumque Tremor est in vnâ parte; rigor verò in omnibus totius corporis: rigórque fit cum dolore & molestia, tremor verò sine dolore accidit.

Caussæ.

Tremoris à caussa proxima.

Facultatis motricis imbecillitatem & debilitatem, seu facultatem motricem p. nat. oneratam, tremoris proximam caussam esse, in definitione diximus. Idque verum esse, facilè corpora, quibus tremor accidit, consideranti patebit Tremunt enim senes, ebriosi, valde refrigerati, qui ad paralysin inclinationem habent, & omnino qui ex caussa quacunque neruosum genus debile habent. Verùm hic monendum, dum facultatis motricis debilitatem caussam esse diximus, nos Medicis vsitatum morem loquendi sequi. alias enim, vt in *Institutionibus, lib. 2. p. 1. cap 2.* dictum, facultates propriè non debilitantur, sed animæ inseparabiles proprietates sunt: & senex, si haberet oculum iuuenis, videret vt iuuenis, cum eadem potentiâ sit instructus. Ergo dum facultatum debilitatem dicimus, proximè de instrumentis intelligimus, & proinde tremoris caussa in instrumentis voluntario motui dicatis quærenda est.

Proxima Tremoris caussa vbi hæreat.

Proximum autem, & proprium voluntarij motus organum est musculus, & præcipuum in eo neruus, qui per ipsius musculi substantiam tenuissimis fibris disseminatus; seu fibræ illæ, in quas nerui musculi resoluuntur; & quidem neruosæ illæ fibræ bene constitutæ, calido scilicet suo innato, quod Auicenna spiritum motorium nominat, præditæ, & spiritu animali influente, qui insitum fouet & excitat, perfusæ. Facultatisque ad mouendum robur totum pendet à neruorum musculis insitorum, seu fibrarum neruosarum in musculis, rectâ constitutione: & contrà facultatis motricis imbecillitas, ab ipsarum malâ dispositione, quæ prouenit vel à domestico & peculiaris neruorum vel spirituum animalium influentium vitio.

Atque ita Tremoris p. n. caussa quærenda est, vel in spirituum animalium influentium vitio; vel in neruorum & fibrarum neruosarum in musculis malâ dispositione; & quidem aut in intemperie, & similari constitutione, ac caloris illius insiti

insiti vitio, aut in morbo organico eorundem. De quibus, vt caussis tremoris proximis, an dicemus, & vnâ operâ cuique alias remotiores, cum internas, tum externas caussas subiiciemus.

Tremor à spirituum absumptione, & resolutione.

Spirituum animalium influentium vitio fit tremor, cùm illi deficiunt, non quidem absolutè, vt in paralysi, sed cùm non iustâ copiâ influunt. Quod accidit, quia vel non generantur, vel geniti absumuntur, & dissipantur. Non generantur, ob cerebri intemperiem frigidam, cum in morbis cerebri frigidis quacunque de caussa contractis, de quo suprà, *part.1. cap.2.* & 10. dictum, tum in senibus: vnde Tremor senibus familiarissimus est, vtpote quorum cerebrum vnà cum vniuerso corpore refrigeratur, vt & iis, quorum patentes hoc symptomata laborarût.

Ob spirituum vitalium defectum spiritus animales non generantur, vel quia ipsi vitales spiritus non sufficienti copiâ, generantur: id quod in morbis, in quibus calor & vix concoctrix languet, accidit; vel quia ob inordinatum motum à cerebro non fluunt; id quod fit in vehementibus animi pathematis, vt in ira, gaudio nimio, timore & terrore ex aspectu rei, quæ vel veneratione, vel metu & horrore terret: qualis est hostis, periculi instantis, principis, loci præcipitis, serpentis, facinoris, vel alterius rei horrendæ intuitus; quibus modis omnibus spiritus subitò percelluntur, & magno impetu, siue ad interiora siue ad exteriora, feruntur, atque ideò ad cerebrum non perueniunt vnde spiritibus animalibus generandis materia denegatur.

Generati verò spiritus animales resoluuntur, & dissipantur (quod tamen ipsum etiam spiritibus vitalibus commune esse potest) in morbis diuturnis, nimia sanguinis euacuatione, & purgationibus immodicis, & exercitio nimio, Venere immoderatâ, longâ inediâ, vigiliis, animi deliquiis, & similibus.

Tremor ab intemperie neruos lædente.

In ipsis vero membris & neruis caussa tremoris est, primò, cùm intemperie aliquâ, vel frigidâ, vel humidâ laborant; id quod plerumque accidit; vel etiam siccâ, vt in phreneticis & maniacis quandoque euenit: vt Hippocrates, *1. Prorrhet. aphor. 9.* & 14. docet, vbi aut calidum innatum neruorum à calore p.n. absumitur, aut malignâ qualitate dissipatur. Potest enim illa intemperies frigida & humida, quæ plerumque Tremoris caussa est, neruosis partibus induci à caussis tum Externis, tum Internis. Caussæ Externæ sunt aër frigidus, aqua frigida mox glacies, nimius aquæ frigidæ in febribus, post balnea, exercitia & motus corporis, aut inediam, potus; in primis si aqua è niue, vel glacie soluta sit. Internæ verò sunt, humores frigidi & crassi, in primis pituitosi, quacunque de caussa cumulati, quæ caussa & in iis locum habet, quibus sanguis, vel alia consueta euacuatio suppressa est. Vnde, vt postea, *quæst.3.* dicetur, caussa morbi apud Hippocratem *2. Epid. sect.4.* Stymargi ancillæ puerperæ, quæ ob retentionem sanguinis tremore correptâ, sanguinisque è venis tali emissione curata est potiùs ad humorum neruosi generis calorem opprimentium copiam referendum puto, quàm ad errorem externum, pondus scilicet membrum deprimens, quod Capiuaccius existimat: nisi quis forsan ad vapores paruos è sanguine post partum suppresso elatos ad neruos, caussam referre velit.

Tremor à maligna & narcotica caussa.

Deinde in neruosis partibus vitium est, cùm praua dispositio à caussis tota substantia & occulto modo neruosis partibus infestis, ipsis inducta est. Quod à venenis plurimum accidit; vt & Mercurio: vnde Aurifabri, & alij, qui argentum viuum tractant, eiusque halitus & vapores excipiunt, vt & ij, qui lue venerea laborantes, cinnabaris & Mercurij suffitu vsi sunt, plerumque tremulas manus habent. Idem præstare possunt humores maligni, & praui, in febribus magnis, aut aliis morbis; quibus tamen febres plerumque coniunctæ sunt, vt & retentiones secundinæ, sanguinis etiam post partum suppressiones, vt modò diximus. Pertinet huc & medicamenta narcotica, vt opium, hyoscyamus, quorum locautior vsus tremorem inducere potest; vt & vinum meracius ac potentius, præsertim ieiuno stomacho potum, quod ipsum neruos ferit; & vim quandam narcoticam obtinet: vnde vini potatoribus & helluonibus tremor familiaris esse solet.

Tremor à neruorum obstructione, vel compressione.

Tandem in neruis vitium est, cùm obstruuntur, & densiores redduntur, vt spiritus animales sufficiente quantitate in eos influere non possint: idque ab humoribus frigidis & humidis vel etiam melancholicis fieri potest: aut, vt aliis placet, cùm à quocunque humore comprimuntur & irrigantur; quod etiam ab humoribus serosis, & pituitosis fieri potest: quâ ratione in febribus ardentibus tremores fiunt, teste Galeno, *6. Aphor. 26.* nisi quis ab occultâ humorum illorum malignitate, vt dictum neruos lædi, humidum radicale consumi, spiritûsque dissipari statuere velit. Ab ortu quoque neruis vitium inesse potest; cuius rei historiam refert Platerus, de quodam, qui à primo ortu ad senium vsque continuò tremuit brachiis, manibus, pedibus, quibus inter ambulandum veluti saltabat, capite item quod agitabat, & maxilla, qua veluti masticabat.

Differentia.

Differentia.

Etsi alij plures Tremoris differentias constituant; vt quòd alius maior, alius minor; alius totum corpus, alius partem quandam, hancce, vel illam occupat: tamen ea præcipua est, quæ à caussis petitur: cùm secundum eam curatio etiam variet. Aliam enim curationem requirit tremor, qui ab intemperie cerebri frigidâ prouenit; aliam qui à spirituum vitalium, qui animalium materia sunt, defectu, aut inordinato motu: aliam qui à spiritum, seu animalium, seu vitalium dissipatione & resolutione prouenit: aliam iterum, cùm nerui intemperie frigida & humida laborant, aliam, cùm ab occulta, venenata, ac maligna, aut narcotica qualitate afficiuntur; aliam, cùm obstruuntur, densantur, seu comprimuntur, & humectantur.

Est etiam notatu digna tremoris differentia, quòd alius simplex, alius cum conuulsione mixtus, qui σπασμώδης dicitur cuius etiam postea *prognost.* 10. fiet mentio, qui non solùm in febribus interdum accidit, sed nonnunquam etiam in epilepsia, remittente paroxysmo, cùm ægri tremore tali, cum conuulsiuis motibus mixto, aliquot horis affliguntur, donec vapor epilepticus totus discussus est.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Tremor seipsum oculis prodit, siue fit in parte aliqua, siue in toto, sicuti & an paruus vel magnus sit. Quomodo etiam ab aliis affectibus, paralysi, conuulsione, palpitatione, rigore differat, antea dictum. A qua verò caussa dependeat, suis indiciis colligendum, quæ ex constitutione corporis, præsertim cerebri & neruorum, ac humorum in his, & symptomatum, vt & caussarum, quæ præcesserunt, vel accidunt, consideratione sumuntur. Primò nimirum quærendum, an caussa externa, vel euidens aliqua, ex earum numero, quas antea recensuimus, præcesserit. Hæ si non præcesserunt, de caussis internis inuestigandis sollicitus sit Medicus.

Cerebro affecto, & spirituum animalium influentium (absque caussis externis, & euidentibus) vitio tremorem fieri, colligitur ex signis, quæ intemperiem frigidam & humidam cerebri indicant, & suprà *part.1.cap.2.3.* & 10. sunt proposita. Prosunt quæ cerebro hoc modo per se affecto sunt vtilia; cerebróque curato pars ob consensum læsa & ipsa curatur. Absunt signa membrorum, quæ tremorem patiuntur, per se affectorum, & priùs partes cerebro propiores, hinc remotiores afficiuntur. Ipsas verò partes neruosas absque spirituum animalium influentium vitio malè affici colligitur, si cerebri malè affecti signa non adsint; contrà cùm caussa tum affectus monstrent, in ipso membro dispositionem vitiosam hærere. A parentibus propagatum fuisse malum, ex relatione ægri cognosci potest.

Prognostica.

Prognostica.

1. Tremor, qui à caussis euidentibus, vt terrore, & aliis animi pathematis, vigiliis, inedia, exercitiis nimiis prouenit, nihil periculi habet: sed caussis iis sublatis ipse cessat.

2. Tremor paralysi succedens etiam malus non habetur quoniam indicium est naturæ vel vincentis morbum, vel certè imminuentis. Et præstat actionem aliquam esse imminutam, quàm abolitam.

3. Tremor verò à caussis internis pendens, & vt morbus affligens, etsi & ipse per se lethale malum non sit, nec per se aliquid periculi afferat; quia tamen facilè in paralysin, apoplexiam, lethargum, spasmum degenerare potest, non contemnendus. Sicut & ob caussam, à qua pendet, mortem non longè abesse sæpius significat.

4. Tremor quo vehementior est, aut in parte nobiliore consistit, eò deterior. Auicennæ, in parte sinistra est periculosior; quia calidum innatum eius partis faciliùs cedit & succumbit.

5. Tremor in senibus non curatur, ob cerebri & spirituum magnam imbecillitatem: sed eos plerumque ad mortem comitatur.

6. Tremor hæreditarius, vel qui paulatim ob errores in victus ratione contrahitur, & præcipuè in iis, qui à natura facultatis animalis organa debiliora habent rarò curatur, sed vel in eo statu permanet, vel ætatis progressu etiam augetur.

7. Quibus in febribus tremores sub initio incidentes conquiescunt, iis tandem in articulis abscessus dolens supputat, aut vesicâ laborat; materiâ scilicet à venis in neruos, aut articulos effusâ, aut in vesicam, vbi vrinæ difficultatem efficit. Hippoc. *in Coac.*

8. Si tremor in conuulsionem permutetur, malum; quia, vt vulgus existimat, neruosarum partium exsiccationem magnam sequitur, à qua, tanquam à priuatione ad habitum, non fiat regressus; vel potiùs, quia materia, quæ antea neruis intemperiem inducendo tremorem efficiebat, iam deteriorem qualitatem inducit, vt neruos vellicet.

9. In febre ardente trementibus delirium succedit, μετάστασις facta materiæ è venis in neruos; sed cum ægri detrimento. Cùm enim priori morbo succedit alius æquè grauis, aut etiam grauior, viribus hac ratione consumptis, exiguam tum vitæ spem superesse necesse est *6 Aph.* 36. & *in Coacis.*

10. *Qui tremores ad manum resiliunt, in malo sunt*, Hippoc. *in Coac.* Aliquando enim si ægri manus diligenter spectetur, aut attingatur, intremescentem illam reuelli subitò animaduertimus; qui motus ex tremore & conuulsione mixtus est, ac σπασμοτρομώδης appellari potest, ex 3. *Prorrhet. Aphor.* 13. Estque periculosa affectio; non tamen simpliciter. In longis enim febribus, vbi multa eruditas est materiæ, minore illa periculo accidit, neruis humore madentibus, vnde & multi euadunt. In acutis verò, & ardentibus, vt vulgata est sententia, incendio febrili nerui exsiccati sunt, seu potius, vbi à materia praua vellicantur,

vellicantur lethale signum est, ac ferè delirium & conuulsio sequitur, vnde ægri moriuntur.

11. In vehementi phrenitide & melancholia ex flaua bile in atram mutata, tremores sunt mortiferi, teste Hippocrate, *in Coacis*, ob neruorum, vt vulgo existimatur, ex incendio febris & vigiliis exsiccationem, aut potiùs ob prauam qualitatem humoris neruoso generi inimici. Videre tamen licet & in phrenitide, & ante hanc, tremulum quendam motum ab aeriom vaporum morsu, aut humorum per partes neruosas transitu, qui sæpe criticus est & salutaris.

12. Mulieri post partum ex retentione secundinæ tremor proueniens, malum; quia signum est putridorum, & malignorum humorum spiritibus inimicorum.

13. Tremor in apoplexiâ vel lethargo accidens, malum signum est. Indicat enim, quòd virtus extremè oppressa exsurgere nitatur ad expulsionem materiæ; in quo tamen conatu deficiens, extincto calore naturali tandem succumbit.

14. Inediâ, aut quauis aliâ euacuatione extenuatum si tremor apprehendat, malum; quoniam spiritus dissolui, & vires ex inanitione collabi est indicium.

15. Tremor in labio inferiore vomitum instare indicio est.

Indicationes.

Indicationes. Etsi Caussa Tremoris proxima sit, facultatis motricis debilitas: tamen quia illa à multis caussis, vt suprà dictum, oriri potest, singulis suis contrariis occurrendum. Neque enim in omni tremore, vt Galenus, *lib. de Tremore, cap. 5.* mouet, calefaciendum, sed si à bile proueniat, vt in febribus ardentibus, refrigidantia nonnulla requiruntur.

Si videlicet non generantur spiritus animales ob cerebri intemperiem frigidam, cerebrum calefaciendum & roborandum. Si spiritus vitales, animalium materia, deficiant, caussa, ob quam hoc accidit, tollenda, ac corpus inanitum reficiendum, & spiritus instaurandi.

Si in neruis sit intemperies frigida & humida, calefacientibus & siccantibus tollenda; humores, à quibus fouetur, euacuandi & discutiendi; ac nerui roborandi.

Si autem praua aliqua διάθεσις à causa maligna, vel venenata, aut narcotica iis impressa sit, si causa adhuc præsens sit, tollenda, & διάθεσις illa neruos roborantibus expurganda.

Tandem, si seu obstructio ac densitas, seu compressio & irrigatio neruorum adsit, humor, à quo id fit, tollendus, ac nerui roborandi.

Curatio.

Curatio. Cùm autem quâ ratione cerebri intemperiem, cum, & sine materia emendare, vt & spirituum animalium vitia corrigere conueniat suprà, *part. 1.* dictum sit, de spirituum verò vitalium vitiis, dum de affectibus cordis *lib. 2.* dicendum sit, & præterea Tremor ille, qui ex conspectu rei quocunque modo tremendæ, vel ex ira, aut aliis animi pathematis prouenit sublata caussa, quæ spiritus perturbat, facilè cesset; tantùm hic dicemus de Tremore à spirituum, tum vitalium, tum animalium dissipatione & resolutione: deinde de Tremore, qui neruorum vitio ortum habet, videlicet de intemperie frigida & humida, simúlque, cùm eandem curationem habeat, de neruorum obstructione, densitate & compressione: tandem de praua dispositione, à venenis, ac malignis & venenatis humoribus, & narcoticis impressa, curanda; & quidem breuiter, cùm curatio tremoris multa cum paralysis curatione, de qua, *c. seq.* dicetur, cōmunia habeat.

De Curatione Tremoris à spirituum absumptione & dissolutione.

Si spiritus vel ob morbum aliquem grauem, aut longum, vel euacuationem nimiam, vel Venerem, vel similem caussam, absumpti sint: dissipatas quidem aliquo modo vires restituere non ita difficile est, amissæ verò planè difficulter reparantur. Ad reficiendum autem spiritus, etsi & medicamenta suprà proposita, *part. 1. c. 15.* & quæ postea *lib. 2. de Affect. cordis*, proponentur, vtilia sint: tamen imprimis bona diætæ ratio, quæ refectoria nominatur, vtilis est. Versetur ergo æger in aëre puro, temperato, rerum suaueolentium odore alterato. Cibus sit boni succi facilis coctionis, & qui plurimum spirituum suppeditet. Talis sit & potus, plurimúmque hic valet vinum bonum moderatè sumptum. Æger quiescat, vel etiam moderatè exerceatur. Somnus sit moderatus, vel etiam paulò prolixior. Æger sit animo læto, & ab affectibus animi immoderatis alieno.

Curatio Tremoris à caussa frigida & humida neruos lædente.

Si verò Tremor à materia frigida & humida temperiem, seu innatum calidum neruorum lædente, seu eos obstruente, aut comprimente, & irrigante ortum habeat, eadem ferè curandi ratio competit, quæ postea de Paralysi proponetur. Videndum primò, an plethora aut cacochymia in toto, vel parte adsit, eaque tollenda. Itaque si sanguis peccet, siue ex se, siue suppressa aliqua euacuatione consueta, vena aperiatur. Ita Hippocrates, *2. Epid. sect. 4.* Stymargi ancillæ; quam post partum tremores toto corpore occupabant, quòd à partu purgata non fuisset, venam secuit in talo, vt sanguinis multitudinem demeret. Et vix in alio casu sanguinis euacuatio in tremore conuenit, quàm vbi tremor ex suppressis hæmorrhoidibus, menstruis, vel purgatione sanguinis post partum, ortum habet. Atque tum commodissimè vena in talo aperitur, vel etiam hæmorrhoides prouocantur. Aliàs verò in frigido affectu, ne corpus magis perfrigeretur, non conuenisset venæ sectio, vt refert Galenus, *in lib. de Tremore, cap. 5.* & *de vena sectione aduersus Erasist. cap. 5.* Vbi verò plethora tanta non est, venæ sectionis scopus cucurbitulis cum scarificatione, & cibi paucitate suppletur.

Si verò humor frigidus mali caussa sit, præparetur & purgetur, vt suprà, *part. 1. cap. 10.* dictum, cerebrúmque, ac partes neruosæ roborentur. Iis verò, quæ suprà, *loc. alleg.* dicta sunt, pauca saltem addimus. Ad alterandum & roborandum imprimis saluia & castoreum commendantur, vt & galega, & stœchas Arab. Drach. j. pondere cum hydromel. exhibita; item conseru. primul. veris, anthos, meliss. & acorus côditus, & huius generis alia.

Auicenna commendat cerebrum leporis assatum; & castoreū omnibus modis, cum assumptū, tum extra adhibitū, prodest.

Ad confortationem neruorum, præcipuè post diuturnos morbos, vtile est hoc Electuarium:

℞. *Pulpa pullorum columbarum syluest.* vel *ciconiarum in vino elixarum*, Vnc. iij. *cerebri leporis assati* Vnc. j. *amygdal. dulc. mundatar.* num. xxx. *pinearum recentium lotarum cum hydromelite*, n. xx. *passul. minor.* Vnc. j. *spec. elect. resumptiui* Drach. ij. *puluis cinamomi* Drach. iij. *zingiberis, caryophyll. galang. macis*, an. Scrup. j. *cardamom.* Scrup. sem. *mosch.* ℈. ij. *mellis despumati* q. s. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. fl. lauend. rorism. salu.* an Vnc. ß. *elect. diacori* Drach. vj. *cerebri leporis assi* Vnc. j. *castorei* Drach. ß. *cranij hum. prapar.* Drach. ij. *puluerad. & sem. pœon.* an. Drach. j. *visci quern.* Drach. ß. *spir. primul. veris* Drach. j. *essent. salu.* Drach ß. Cum *syr. de stœch.* q. s. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. beton. rorismar.* an. Vnc. j. ß. *zingib. cond.* Drach. vj. *spec. diamosch. d. diambr.* an. Drach. j. *theriaca* Drach. ij. *aurea Alexand.* Drach. ß. *spir. vitr. volatil.* Scrup. j. Cum *syr. de betonica* q. s. Fiat Electuarium.

Vt & hoc:

℞. *Conseru. flor. saluia, anthos, acori*, an. Vnc. ij. *cranij hominis praparati* Vnc. ß. *rad. ac sem. pœon rad. plantag. aquatic.* an. Drach. j. ß. *cerebri leporis assati* Vnc. ij. M. F. Electuarium.

Vel paretur hic Syrupus ad neruos roborandos vtilis:

℞. *Herbar. primul. veris, saluia, ruta, chamapit. maioran. chamadryos, satureia, calaminth. origani, betonic.* an. M. ß. *calami aromat.* Vnc sem. Coq. & cum s. q. mellis, F. Syrupus, in quo adhuc calido Nodulus sequens suspendatur & relinquatur.

℞. *Cinamomi, caryophyll. macis, nuc. moschat. sem. pœon. piper. nigri, longi, zingiberis, spica, sem. anisi*, an. Drach. j.

Nicol. Florentinus refert, *serm. 3. t. 3. c. 9.* quòd mulier quædam sexagenaria à tremore capitis liberata fuerit solâ comestione nycticoracum, quos depilatos cum visceribus decoquebat, & comedebat.

Chymici essentiam melissæ laudant, in aqua basilic. exhibitam. Alij in quinta essentia vini folia saluiæ macerant.

Nonnulli aliis remediis nihil proficientibus, decoctum ligni sancti, & sarsæ parillæ per aliquot dies propinant, ad excrementitium humorem exsiccandum, & per sudores exhauriendum & euocandum.

Tremor à potu aquæ è niue resolutæ curatur balnêo calidissimo, in quo æger moretur, donec bene sudauerit. Postea vtatur cibis & vnctionibus calidis.

Ex Topicis ad alterandam intemperiem neruosarum partium, humorem pituitosum discutiendum, & neruos roborandos, conueniunt ol. costin. vulpin. de castor. lumbric. terebinth. Philosophór. de piper. nardinum, iuniperi, & liliorum albor. in quo flor. lauendulæ, liliorum conuall. macerati fuerint; vel oleum ex floribus trifolij, qui imprimis commendantur & alia, quæ de paralysi postea, proponentur, quibus ceruix, & origo neruorum, & membrum tremulum inungatur, iisdemque aquâ aliqua apoplectica aut cephalica admisceatur.

Vel ℞. *Ol. iunip. de castor. de piperib. vulpin.* an. Vnc. ß. *vnguenti Martiati* Vnc. j. ß. *sapon. Veneti*, Vnc. j. *puluis. sem. eruc. vrtic. ruta, separ.* an. Drach. j. *axung. anatis*, Vnc. j. ß. Misc. pro Vnguento.

Vtilis est balsamus rorismarin. lauendul. saluiæ, petroleum; ol. destillat. iuniperi, maioranæ, melissæ.

Lauetur quoque membrum tremulū aquâ vel decocto saluiæ, rorismar. lauendulæ, maioranæ, baccar. iuniperi, addito castoreo.

Nonnulli sequentem Aquam stillatitiam pro secreto habent.

℞. *Fol. salu. recent.* lb. j. *camphora* Vnc. j. *vini alb.* q. s. Digerantur per 8. Dies, deinde destilla in B. & modo dicto vtere.

Vtile est & hoc Destillatum.

℞. *Mastiches, thuris, myrrha, opopanacis, sagapeni*, an. Drach. iij. *styracis calamita, liquida*, an. Vnc. ß. *terebinthina.* Vnc. ij. *herba ina arthetica, fl. lily conuall. lauendula*, an. M. ß. Concisis & contusis affunde *vini Rhenani*, lb. ij.

Stent in infusione loco calido 4. diebus. Postea destillentur.

In destillato dissolue *mosch.* Drach. j. Hoc liquore & nucha, & spina dorsi, & membrum affectum illinuntur.

Possunt & sacculi, & cucuphæ ex cephalicis, & aromaticis pulueribus concinnata, vertici capitis raso admoueri.

Nec

Nec inutile fuerit, cucurbitulas sine scarificatione ad vertebras, vnde nerui membri affecti prodeunt, apponere.

Sunt efficaces thermæ, & præcipuè sulfureæ, quæ si desint, Laconicum parari, aut balneum cum herbis conuenientibus potest.

Curatio Tremoris à maligna, venenata, ac narcotica caussa.

Si ab vsu narcoticorum medicamentorum, aut vapore, vel contactu argenti viui, aut venenis, aut humoribus malignis, qui neruis infesti sunt, tremor originem habeat, exhibenda medicamenta venenis & malignitati aduersantia, neruósque roborantia. Nonnulli, neque sine ratione, si Tremor sit ab hydrargyro, aurum limatum, vel foliatum medicamentis internis (vt & externis, vt dicetur) permiscent. Cùm enim aurum cum hydrargyro tantam habeat cognationem, vt hydrargyrum ab auro imbibatur, fieri potest, vt si id in corpore reperiat, cum eo vniatur, & tandem per aluum excernatur.

Nonnulli docent, hydrargyrum sudoribus è corpore elicere, vt instar arenæ cuti adhæreat, & postea aqua ablui possit, hoc modo: Ægrum alternis diebus in balneo sicco lauare iubent, vno die ignitis lateribus affuso vino, in quo saluia & absinth. cocta sint; altero, thure carbonibus iniecto, ægrúmque dum balneo egreditur, aquâ vitæ cum melissa destillata, idque diebus 14. continuant.

Extrà etiam adhibenda, quæ neruis familiaria sunt, ac membra tremula illinenda theriacâ dissolutâ in ol. irino, aut laurino; vel decocto & aqua saluiæ lauanda.

Vel ℞. *schœnanth. cyperi, acori* seu *calami aromat. spicæ, caryophyll. nucis moschat. piperis*, an. Drach. ij. *hermodactyl. satyrij* an. Drach. j. *spir. vini*, vel *aq. Apoplect.* Vnc. j. *ceræ* q. s. F. Linimentum.

Efficacius redditur, si auri limati, vel foliati Drach. sem. addatur, si malum sit ab hydrargyro. Commendatur & ol. sulphuris, vel Balsamum sulphuris, si tota spina & membrum tremulum eo inungantur.

Diæta.

Diæta pro ratione caussarum conueniens ordinanda. Si à spirituum absumptione, & inediâ pendeat tremor, cibo boni succi corpus quamprimùm reficiatur. Si à cerebri & partium neruosarum intemperie frigida & humida ortum habeat Tremor, diæta conuenit, quæ suprà, *part. 1. cap.* 10. proposita est. In senibus tremulis, pullorum, & columbarum iuuenum caro, præsertim tempore hyberno, commendatur.

Bibat æger cereuisiam, vel hydromel saluia, betonica, rorem. conditum. Abstinendum ab immoderato vini vsu, à nimia venere, lotione in aqua frigida; neque etiam manûs frigida aqua abluendæ, sed potius decocto, vel aqua saluiæ, aut flor. lauandæ.

Nonnulli vrinam ad manuum lotionem commendant. Vtile est & balneum ex aqua thermar. vel marina: aut, si hæc desint, ex decocto plantarum, quæ cerebro & neruis amicæ sunt.

QUÆSTIO I.

An Tremoris vox quandoque etiam pro Rigore Accipiatur.

Tremoris vocem duobus modis à Galeno accipi, propriè, & impropriè, scribit Hercul. Saxonia, *lib. 1. Pract. cap.* 14. Propriè, pro deprauatione motus ex facultatis motricis imbecillitate, de qua iam actum. Impropriè etiam pro Rigore. Atque hanc impropriam significationem vocis Tremoris vsurpatam docet à Galeno, *lib. de Theriac. ad Pamphilian.* vbi scribit theriacam curare tremores, qui contingunt in febrium accessionibus; &, 2. *de Antidot. cap.* 9. vbi docet Mithridatium curare tremores accessionum febrium. Verùm enim verò, etsi vulgus istas appellationes & symptomata interdum confundit: tamen Medici eas semper discernere solent. Neque loca allegata contrarium probant; sed versione Latina vtrobique deceptus est Hercul. Saxonia. Neutro enim loco aliquid de tremore in textu Græco habetur: etsi versio Latina pro rigore vocem tremoris substituerit; quod etiam Latina attentè legentem facilè latere non potest. Etenim, in *lib. de Theriac. ad Pamphilian.* ita habetur; ἀγαθὴ καὶ παντὸς τύπου ῥῖγος ἀπαλλάξαι, hoc est, *vtilis est Theriaca cuiuscunque typi rigorem tollere*, vbi ῥῖγος non τρόμος habetur. *Lib. 2. de Antidot. c. 9.* ita legitur: καὶ τοῖς κατὰ περίοδον πυρετοῖς βοηθεῖ, καὶ παρετικοῖς τρομώδεσι, id est, *febribus secundum periodum affligentibus auxiliatur: & qui paresi ac tremore laborant.*

QUÆSTIO II.

An proxima Tremoris Caussa sit vna facultatis motricis imbecillitas.

Proximam Tremoris caussam esse facultatis motricis imbecillitatem, quæ membrum, quod à naturali pondere deprimitur, liberè mouere non potest, suprà dictum est. Hercul. Saxonia tamen, *loc. alleg.* aliam caussam habet, dicitque dari adhuc alium tremorem, qui fiat musculis nulla ratione exercitatis, & motis, ac differre à legitimo tremore, non quidem in forma motus, sed potius in caussis. Esse enim eandem motus formam compositam ex eleuatione, & depressione, sed caussis differre, cùm legitimus tremor habeat eleuationem factam à facultate animali, motum depressionis à grauitate membri. Spurius verò habeat motum eleuationis à caussa, vel non naturali, vel præter naturam, vapore scilicet, vel flatu, qui repleat neruosum & musculosum membrum, & replendo membrum eleuet; motum verò depressionis similiter à grauitate membri.

Verùm fallitur & hic Saxonia. Et primò confundit palpitationem ac tremorem. Palpitatio enim est Tremor ille spurius, quem ponit, & motu illo reciproco non totum membrum voluntario motui dicatum, quod tremoris subiectum proprium est, sed solùm musculosa pars cum cute à vapore, vel flatu eleuatur, membro toto situm non mutante, nec moto.

Deinde quod putat, fieri posse tremorem musculo non moto, vel exercitato, atque hoc in Doctore Botonno, & Virgine quadam moniali se vidisse scribit; etiam in eo deceptus fuit Saxonia. Musculorum enim actio duplex est, vna, quâ pars attollitur, seu transfertur; altera, quâ eleuata seu suspensa, vel in quacunque loci differentia mota, in eodem statu seruatur, quod fit in motu tonico. Ideóque fieri potest, vt, licet vnâ parte manus vel brachium rei alicui quietæ innitatur, nihilominus tamen ob motum tonicum, quem facultas animalis debilis in toto membro præstare non potest. Tremor in membro, quod quiescere videtur, accidat, qui nullius alterius generis est, nec aliam caussam habet, quàm tremor antea descriptus.

Cardanus quoque, *in 6. Aphor.* 26. seu, vt ipse numerat, 25. Galenum reprehendit, quòd vnicam proximam tremoris caussam posuerit, facultatis motricis scilicet imbecillitatem, quæ membrum, vt par est, mouere, vel extensum seruare nequit. Etsi enim Tremor iste senibus familiaris sit; alium tamen, præter illum ponit, qui & validis corporibus accidat. Talem se vidisse scribit in vxore Mercatoris, Iohannis Angli de Monte, quæ tremore adeò cruciabatur, vt tres viri illam non possent continere, quæ simul & cordis palpitationem patiebatur. Idem in Duce quodam militum se vidisse scribit. Atque omninò maximam inter has duas tremoris species differentiam esse docet. Illum, qui à Galeno & aliis vulgò describitur, accidere senibus imbecillis, aut alio modo debilitatis; hunc verò iuuenibus & validis. Illum esse continuum; hunc habere accessiones, vt comitialem morbum, & conuulsiones. Illum tremorem esse lentum, exiguum, ac vix conspicuum; hunc velocem, vt vix contineri possit. Illum superposito tabulæ membro cessare; hunc etiamsi membrum quiescat, nihilominus membrum agitare. Illum fieri sursum ac deorsum; hunc etiam ad latera. Caussis etiam differre hos tremores statuit, vt iam dicetur. Ipse ergo duo genera Tremoris constituit: vnum, quod fiat ab imbecillitate facultatis motricis quod sit tardum, & cum parua concussione, ac cesset, si membrum quiescat: alterum verò velox, & cum magno impetu, ac per accessiones, quod fiat ex corruptione facultatis, non debilitate. Caussam autem corruptionis facultatis, dicit esse vaporem quendam stimulantem & pungentem neruos, sicut id & in conuulsionibus videre est. Ascendere autem illos vapores ad cerebrum, nonnunquam etiam à cerebro ad neruos, aut ad cor transmitti, vnde simul palpitatio cordis accidat; sicut id vxori illius mercatoris accidit. Atque tales etiam tremores esse docet, qui per febres ardentes contingunt, qui accidunt vaporibus talibus ad principium neruorum missis: vnde etiam Aphorismus ille habet; *solui Tremorem delirio.* vbi scilicet vapor, qui anteà principium neruorum vellicabat, iam ad ipsam substantiam cerebri, eiusque ventriculos penetret. Neque etiam hunc motum ad palpitationem referri posse docet, cùm tremor hic motus magnus, velox creber, totius membri, sine dilatatione & contractione cum mutatione situs, quorum contrarium accidit in palpitatione, vt ex Galeno, *lib. de Palpit. & tremore, cap.* 5. videre est.

Non dissentire videtur à Cardano Platerus, qui de caussis Tremoris scribit: Neruorum quosdam affectus non spiritus intercludere, sed neruos alia ratione labefactando, lædendóve tremorem inducere; vt si ab humoribus excrementitiis, sicut dictum, non tantum spiritus intercipiendo imbecillitas hæc in musculo tremoris caussa sit, sed & irritando, neruum ad motum, qui in tremore fit, nonnihil impellat, vnde & aucta caussa, vel perseuerante tremor in conuulsionem sæpe desinat.

Verùm enimverò libenter quidem concedimus, motum hunc, quem describit Cardanus, à Tremore, qui vulgo explicatur, omnino distinguendum esse, ne forsan in curatione nobis accidat, quod ipsi Cardano euenit, cui, *vt loco allegato* ipse scribit, cùm Dux quidam militum hoc malo correptus curandus oblatus fuisset, atque ipse tantùm ea cogitaret, quæ Galenus passim de Tremore scribit, nullamque aliam caussam esse existimaret, quam facultatis debilitatem, ægrum curare non potuit: quem tamen forsan curare potuisset, si ea quæ de hoc tremore addidit, perpendisset Sed non Galenus Cardanum, verùm Cardanus seipsum decepit, dum putauit, hunc affectum, quem in vxore illius mercatoris ac Duce militum obseruauit, tremorem esse à Galeno descriptum, pendere à facultatis motricis imbecillitate, in quo valde errauit. Etenim tremor nunquam fit sine motu voluntario, & tremor, respectu facultatis motricis, est motûs voluntarij debilitas; respectu verò totius membri, motus voluntarij deprauatio: id quod non accidit in hoc motu à Cardano descripto, qui omnino contra voluntatem

accidit,

accidit,& ita quidem, vt etiam vi externâ motus ille p. n. semper impediri non potuerit. Præterea Tremor non fit eum tanta corporis concussione & agitatione; sed saltem in duas situs differentias, vnam, in quam à facultate motrice trahitur, alteram, in quam pondere suo membrum vergit. Vnde ad tremorem hic à Cardano descriptus referri non debet.

Vt verò, quid mihi videatur, aperiam: Conuulsiones, epilepticis non dissimiles fuerunt hi motus, quos Cardanus pro tremore habet. Etsi enim in perfecta epilepsia ægri concidant: tamen si caussa sit leuior, id non semper accidit, & talis epilepsiæ exempla in *Institutionibus* recensuimus, ac tale etiam habet Smetius, *in Miscell. pag. 526.* Ac hoc ipso anno 1624. fœmina quædam Halæ Saxonum tale quid perpessa fuit, quæ cùm cancrum exulceratum in mamma haberet, atque in dies ille profundiùs serperet, tandem cum corruptio vsque ad membranam thoracis peruenisset, aliquoties tales conuulsiones passa est, vt etiam ab aliquot hominibus quieta contineri non potuerit. Quomodo autem & resolutiones & conuulsiones ex consensu thoracis fiant, docet Adrianus Spiegelius, *de human. corp. fabr. lib. 6. c. 4.* nimirum ob consensum qui est intèr arterias intercostales, & spinalem medullam, prouenitque à propaginibus illis, quæ in spinam se penetrant per foramina thoracis. Atque facilè hoc cognoscere potuisset Cardanus; cùm ipse scribat. Tremorem hunc accessiones habuisse, & membrum concussisse, & à vapore neruos vellicante ortum habuisse. Ideoque vel ad epilepsiam, vel ad conuulsiuos motus potius hic tremor, quem ita appellat Cardanus, referri debet, quàm ad tremorem propriè dictum. Si enim cerebrum & principium neruorum simul afficiatur, est epilepsia; si verò neruorum propagines infra caput afficiantur, fiunt motus conuulsiui.

Quod verò tremores illos in febribus ardentibus attinet, hic concedendum puto, conuulsionem quandam interdum cum tremore concurrere, & tunc spasmum τρομώδη aut τρόμον σπασμώδη appellari posse. Facilè enim accidere potest, vt facultas ex morbo ad mouendū sit debilis, & inde fiat Tremor. Quòd si humor sit malignus, & simul neruos vellicare incipiat, tremori conuulsio accedit, & motus quidam ex conuulsione & tremore mistus accidit.

Vtque ita vna proxima tremoris caussa est debilitas facultatis motricis, quæ membrum eleuatum in eo statu seruare nequit. Motûs verò illi, qui à vellicatione neruorum oriuntur conuulsiui sunt.

QVÆSTIO III.

An Tremor ab errore externo quoque prouenire possit;

Capiuaccius, *cap. de Tremore*, motum in Tremore duobus modis deprauari statuit, vel læsâ facultate, vel ab errore externo; & ad errorem externum refert primò vitium spirituum animalium, quòd hi nequeunt facultatem influxam seruare robustam. Deinde mobile, seu pondus mobilis, partiúmque motui destinatarum, cuius exemplum ponit sanguinis abundantiam, & potum copiosum. Tertiò ad vitium spirituum & pondus simul refert venena, frigiditatem nimiam, calorem, & humores calidos, ac similia, quæ cùm spiritibus animalibus aduersantur, tum calidum partibus insitum lædunt.

Verùm non video, quomodo aliquid ad errorem externum referri possit, quod obiecti rationem respectu motricis facultatis, non habeat. Itaque spirituum vitium non ad errorem externum, sed partium, quæ proximum motus organum sunt, neruorum scilicet, morbos & dispositionem p. n. rectiùs referri puto. Spiritus enim animales influentes insitum neruis calidum perficiunt, temperiemque eorum quasi complent & vt facultas motrix motum actu præstare possit, efficiunt. Potus verò copiosus, & sanguinis euacuandi retentio, tremoris caussa sunt, non quòd membrum nimis graue reddunt, sed potiùs quia vel insitum neruis calorem debilitant, vel ad vitiosorum humorum, qui idem efficiunt, generationem faciunt.

Atque idem præstant venena, frigus nimium, & humores in febribus ardentibus; qui ipsi tamen malignâ sæpe, & occultâ potiùs vi, quam manifestâ qualitate, neruis inimici sunt; vt suprà de caussis dictum.

QVÆSTIO IV.

Quomodo Hydrargyrum Tremoris Caussa sit?

Hydrargyrum Tremoris caussam esse, extra dubium est, testatúrque id experientia. Nec ignotum est in aurifabris, qui ad noxam, quam argentum viuum inferre potest, vitandam, dum argentea vasa inaurant, in aëre libero, vento secundo, sedere solent, vt fumus argenti viui ab eis arceatur. De modo autem controuersum est. Nonnulli & vaporem argenti viui noxium esse, & in inunctionibus extrà etiam adhibitum neruis nocere statuunt. Alij saltem vaporem ore exceptum noxium esse docent. Plateus, *in tract. 1. de caussis Tremoris*, vtrumque negat, & argentum viuum in substantia, nec per suffitum nec per inunctiones corpus subire, sed viribus tantum eò vsque deductis, neruis nocere statuit.

Verùm enim verò nemo, qui argentum viuum tractauit, eiúsque naturam cognitam habet, Plateo facilè assentietur. Etenim Hydrargyri ea natura est, vt in alia corpora sese intimè insinuet, eiúsque mistio tam exacta, vt naturam suam, quocunque etiam modo mutata videatur, non amittat, sed ad pristinam naturam facilè redeat; vapórque Mercurij nihil aliud est quàm ipsum argentum viuum in tenuissima corpuscula redactum. Ideóque vtrumque fieri putamus, vt & vapore ac suffitu, & inunctionibus noceat, & quidem non solùm qualitates communicando, sed etiam substantiam. Etenim vapor ille, vt dictum, nihil aliud est nisi Mercurius in subtilissimas & minimas partes resolutus, qui facili negotio in Mercurium viuum & currentem etiam redit, quod Chymicis tam notum est, quàm quod notissimum. Quin verò inunctionibus in corpus penetrare possit, nemo dubitabit, cui vires argenti viui notæ sunt, atque ipsa experientia id confirmat. Quantum enim è suffitu & inunctionibus corpori nocere possit, historiis & exemplis demonstrant, Fernelius, *de Lue Venerea. cap. 7.* Iulius Palmarius, *de morb. contag. l. de hydrarg. c. 5.* Forestus, *lib. 8. obseru. 5.* Et quidem non solùm qualitate, sed & substantiâ nocere, facilè patebit ei, qui exempla ista & historias diligenter perpendet. Præterea refert Laurentius Scholtzius, *in obseru. Schenck. lib. 7. de Hydrarg. obseru. 20.* cuidam frequenter vncti Mercurio accidisse, vt Mercurius brachio eleuato & demisso, in eo fluctuaret, & motu manifestè perciperetur.

CAPVT XXVI.

De Motûs Impotentia in Genere.

CVm Tremor sæpe sit paralysis sequentis præludium, isque, vt à facultatis motricis imbecillitate dependet, ita in motû impotentiam, & abolitionem sæpe desinat; commodè atque ordine post tremorem iam de motûs impotentia, & abolitione agimus. Et primò quidem in genere de Motûs impotentia; postea in specie de Paralysi dicemus.

Motus impotentia latiùs patet, quàm paralysis.

Notandum enim hic, motûs impotentiam latiùs patere, quam paralysin. Nam ob luxationem articulorum, & ossium dislocationem, eorumdémque fracturam, ob vulnera, ob tumores ob exsiccationem, & duritiem tendinum ac ligamentorum, & similes caussas, membra, vt debent, & secundum voluntatis imperium moueri non possunt, ac mouendi impotentia excitatur, quæ tamen paralysis non dicitur. Neque cui crus fractum, aut vulneratum est, paralyticus appellatur, etsi ambulare non possit; sed tum solùm paralysis nominatur, cùm facultas motrix læditur, aut frustratur, ob spirituum animalium in musculis defectum, vt, *capite sequenti*, dicetur.

Caussa impotentiæ motus.

Cùm ergo plures caussæ esse possint, ob quas facultas motrix in officio suo impeditur, eas omnes in conspectu habere oportet, vt quæ in quolibet ægro locum habeant, inuestigari queat. Dùm autem motûs voluntarij organum sit musculus, nerui spiritum animalem, sine quo nullus fit motus voluntarius, deferant, cerebrum verò eum communicet & transmittat, ac insuper membrum, quod moueri debet, naturaliter dispositum esse debeat: in hisce quatuor, impedimenti ac læsionis, quæ in motu voluntario accidit, caussa quærenda est. De ea verò motûs impotentiâ, quæ fit ob spirituum animalium defectum, & neruorum, spinalis medullæ, ac cerebri vitium, postea de Paralysi ac apoplexia dicemus. Hoc verò capite eas caussas saltem explicabimus, ob quas extra paralysin & apoplexiam motus animalis læditur, & præcipuè de musculorum ac partium musculis connexarum, & quæ mouentur, vitiis & morbis.

Motus impotentia à nimia musculorum refrigeratione.

Et musculos quod attinet, primò nimia eorum refrigeratio caussa motûs impotentiæ esse potest id quod iis accidit quibus manus vel pedes ab externo frigore aëris, vel aquæ, nimis refrigerati sunt, in quibus neque manus, neque pes officium faciunt, & neque rectè apprehendere, neque rectè ambulare possunt.

Motus impotentia à musculorum exsiccatione.

Deinde exsiccatio musculorum, interdum motûs impotentiæ caussa est, vbi videlicet musculi, tendinésque iis inserti, ita exsiccantur & indurantur, vt ampliùs flecti aut contrahi, & extendi nequeant. Tunc enim membrum fixum & immobile manet. Accidit hoc sæpius post nimios labores, præcipuè in senibus, quibus membra ita exsiccantur, vt digiti & manus incuruæ maneant, neque rectè ampliùs officium facere possint. Accidere etiam potest interdum exsiccatio ex pinguedinis, quæ musculis adnata est, defectu, vt & à glutinis illius, quo tendines obliniuntur, absumptione, quæ ab atrophia dependet. Cuius rei notabile exemplum est apud Forestum, *lib. 10. obseru. 97.* de puero quodam, qui crurum atrophia laborans, vt ambulare non posset, pro paralytico à multis Medicis, quorum consilia, *loco allegato* videre est, frustrà curatus, tandem verò à Foresto restitutus est.

Motus impotentia à duris tumoribus.

Nonnunquam tumor durus, veluti scirrhus, aut nodus ab excrementis in musculis genitus, inprimis circa tendines, vbi plures in articulorum regione concurrunt, mouendi impotentiam excitat, id quod in carpo, & circa genu frequentiùs accidere solet. Germani ab hac, & priori caussâ mouendi impotentiâ laborantes. Contractos vocant, quòd manus, vel genua incurua & rigida contrahuntur, vt extendi planè non possint. Idem à cicatrice post vulnus in musculo, vel tendine, qui vulnerati, non verò planè dissecti erant, accidere potest, à quo vulneris labiis

Coq. ad tertias. Colentur. In colatura stuppa madefiat, capitique imponatur.

Danda quoque opera, vt æger è somno excitetur. Excitatur autem iisdem ligaturis & frictionibus, quæ ad reuellendum adhibentur; cùm dolorificæ sint: vt & pilorum vellicatione, vociferatione & strepitu, ac aliis, quibus fieri potest, modis. In primis verò tactus obiecta vehementia & dolorifica hîc plurimum possunt. Ideóque frequenter cucurbitulæ magnæ sine scarificatione variis corporis partibus applicandæ, plantæ pedum fricandæ, & alia obiecta, & quæ ægrum ad vigilandum excitare possunt, ipsi obiicienda.

Exemplum elegans Lethargici excitati, ex Horatio, suprà, *c.* 2. recensuimus. Facit ad eam rem etiam inunctio palati cum oxymelite s. & scillit. sinapi, pyrethr. Mithridatio, & similibus.

Suffitus an conueniant? Suffitus quibus nonnulli ad excitandum vtuntur, satis commodi hîc non sunt; cùm cerebrum valde repleant. Rectiùs ex pulegio, ruta, serpillo, hyssopo, origano, in aceto coctis additâ particula castorei, vapores calidi naribus ægri excipiuntur; de quibus suprà, *cap.* 2. dictum.

Vel ℞. *Sem. nigell.* Drach. j. *rad. angelic. zedoar.* an. Scrup. ij. *castor.* Scrup. j. *baccar. lauri* ℈. ß. *camphor.* gr. vij.

Contund. & Misc. F. Nodulus ex sind. rubr.

Potest & sequens Balsamum naribus inungi.

℞. *Bals. angelic. maioran. rutæ.* an. ʒ. j. *extr. theriac.* ℈ j. *ol. lauend. destillati. galban.* an. gutt. v. M.

Vel acetum destillatum acre infundatur laminæ ferreæ candenti, & fumus naribus accipiatur.

Materia morbifica præparatio. Si morbus det inducias, materia præparetur medicamentis ex betonicâ, saluiâ, capil. Vtis, maioran. rosmar. fœniculo, pulegio. Medicamentisque his semper particula castorei admiscenda, vtpote cuius vsus in Lethargi curatione ferè omnibus aliis medicamentis præfertur, & quo vnico, vt Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 14. docet, plurimi veterno correpti pristinæ sanitati restituti sunt.

Exempli gratiâ:

℞. *Rad. fœnic.* Vnc. j *pæon.* Vnc. ß. *beton. rorismar.* an. M. j. *saluiæ,* M. sem. Coq. in aq. s.

Colat. ℞. Vnc. ix. *oxymel. s.* Vnc. ij *mell. ros. col.* Vnc. i. M. pro 3. dosibus.

Vel. ℞ *Oxymel. s.* Vnc. ij. *castor.* Drach. ß Misce.

Est & efficax hîc oxymel scillitic. quo æger singulis diebus cum syrup. de beton. & sim. l vtatur. Si febris sit valida, à syrup. de stœchad. abstinendum. Vtilis est & spir. Vitrioli, ac cum aquis & syrupis cephalicis exhibitus; cùm humores crassos attenuet, & incidat, euaporationem ad caput prohibeat.

Vel ℞. *Ling. sassafras, rad. pæon.* an. Vnc. j. *acori veri* Vnc. ß. *saluiæ, beton. maioran. satureia.* an. M. j. *flor. stœchad. Arab. rorismar.* an. M. ß. *sem. sesel.* Drach. ij. Coq. in hydromel. ℔. ij. in vase clauso.

Colaturæ clarificatæ adde *oxymel. scillit. mell. rosati col.* an. Vnc. i. ß. & aromatisetur *nuc. mosch.* Drach. ß. pro tribus vel 4. dosibus.

Pituita purgatio. Postea purgantia fortiora vsurpentur. Vtendum ergo ad pituitam purgandam agarico, semine carthami, mechoacanna, turbith electuar. Indo maior. Episcopi, diaphœnico, benedictâ laxatiuâ, trochiscis alhandal. Alexander Trallianus scammon. Scrup. j. cum castor. Scrup. ij. in oxymelit. exhibet, quo deploratos multos se restituisse testatur. Verùm etsi, vt Oribasius ex Ruffo Ephesio refert, nullum aliud sit Lethargo correptis æquè vtile ac efficax medicamentum, ad purgandam pituitam, quàm bilis admista in caput detulit, quàm scammoneum cum castoreo exhibitum: tamen cautè hîc in dosi agendum, præsertim in febre continua, quæ hoc malum comitatur. Neque tamen & in purgando cunctabundus nimis, aut timidus sit Medicus; cùm materia ad caput ruens valde vigeat, & consultius si eam euacuare dum in motu est, quàm dum in capite firmatâ est, & sedem ibi fixit. Et omnino periculum in hoc morbo aliquid periclitari permittit, &, vt Serenus habet: *Medici hæc potiora putãt. quàm dulci morte perire.* Et si accidat, vt Lethargus per crisin eueniat, humoribus, qui morbum produxerunt, ad caput ruentibus, & febris quæ adfuit, iam facta sit remissior, tum totius, & febris non magnam habere rationem oportet; sed necessarium est caput respicere, & materiam quæ ad id fluxit, & in eo hæret, præparare & euacuare, sicut suprà, *part.* 1. *c.* 10. dictum.

℞. *Turbith. elect.* ℈. iv. *agaric. alb.* ʒ ij. *zingib.* ℈. ij. *sem. fœnicul.* ℈. j. *fol. beton. salu.* an. P. ij. *castor.* gr. vj. infundantur in s. q. *hydromel.*

Colat. ℞. Vnc. iii *mell. rosat. solut.* Vnc. sem. Misce.

Si vires ferant, adde *electuar. ind.* Drach. j.

Vel ℞ *Pilul. de agaric. cochlear.* an Drach. ß. *castor.* g. iii. *extract. panchymagog.* vel *mechoac.* gr. vj. F. Pilulæ xx.

Clysteres acriores repetendo esse, ante etiam diximus.

Vt ℞. *Hyssop. calaminth. orig. flor. stœchad. Arabic. hyssop. centaur. minor.* an. M. j. *pulp. colocynth. in petia ligata* Drach. j. ß. *agar. in petiâ ligati* Drach. iij. *sem. cartham.* Vnc. j. *fœniculi, cumini.* an. Drach. ij.

Colaturæ ℞. ℔. j. adde *hier. simpl. elect. Indi.* an. ℥. ß. *olei rutæ.* Vnc. ij. F. Clyster.

Suppositoriorum applicatio. Quòd si clysteres vel non retineantur, vel nimis retineantur atque ita parum prosint, glandes acriores immittendæ, & toties repetendæ, donec aluus egeratur.

Vt ℞. *Sp. hier. picra Galen.* Drach ij. *puln. colocynth. agar. alb.* an. Drach. ß. *diagryd.* Scrup. j. *sal. gemm.* Drach. ij. *mellis* q. s.

Coquatur mel ad iustam consistentiam, & species inspergantur, ac fiant Glandes.

Materia morbifica per vrinam euacuatio. Neque omittenda, vbi vniuersales corporis euacuationes præcesserint, humorum per vrinas euacuatio, ex decocto rad. petrosel. fœnic. asparag. gramin. asari, quæ vnà operâ & humores crassos attenuare, & ad vias vrinæ deducere possunt.

Atque hoc modo Antiqui tam præparantia, quàm purgantia satis fortia & calida vsurpabunt, vt febres cum Lethargo coniunctæ nullam ferè rationem habuisse videantur: idque ex eo fundamento, quòd putarint, febrem esse saltem symptomaticam, & sequi putredinem pituitæ in cerebro, quâ sublatâ febris cesset. Verùm cùm, vt antea dictum, si rem diligenter perpendamus, febris non solùm sit symptomatica, sed ex materia febrili vapores narcotici in caput ascendant, & calor pituitam in capite fundat, vel ex vniuerso corpore pituita in caput ruat: febris planè non negligenda est, & prout est intensior, vel remissior, medicamenta moderanda, ac calida illa medicamenta, quæ aliàs Caro competunt, in Lethargo ob febrem ita temperanda, ne periculum, quod aliàs à Lethargo imminet, auctâ febre per calidiora medicamenta duplicetur. Et potest caliditas medicamentorum temperari oxymelite, quod aliàs commodissimè admiscetur. Et si omnino ob reuulsionem materiæ purgantia, eaque fortiora, requirantur, nec tamen febris ea admittat, clysterum vsus repetitus, vt dictum, commodissimus est.

Sudoris promocatio. Nonnunquam sudore Lethargus, seu potiùs febris, Lethargi caussa, finitur, eâque sublatâ etiam Lethargus cessat; quod ipsum indicio est, febrem esse morbum primarium, quò si naturam vergere animaduertamus, sudor arte & medicamentis promouendus.

Vniuersali curatione peractâ caput euacuandum tam sensibiliter, quàm insensibiliter Sensibiliter per nares, palatum, errhinis, ptarmicis, inunctionibus palati. Insensibiliter embrochis & fomentis, inunctionibus, & aliis suprà, *part.* 1. *cap.* 10. propositis.

Sternutatoria etiam ex helleboro albo & nigella parari possunt. Imprimis puluis rad. lilij conuall. naribus insufflatus tanquam appropriatum hîc remedium commendatur. Apophlegmatismis, vt & Masticatoriis, ob illam in somnum propensionem ægri non facilè vtuntur. Vbi tamen sese recolligere incipit æger, non negligenda.

Formulæ horum remediorum petantur ex *allegato c.* 10. *part.* 1. Imprimis verò, vt antea etiam dictum, castoreum in hoc malo magnæ efficaciæ est, & reliquis omnibus præfertur, quòd non solùm vim habent pituitam incidendi, sed & quia caput non valde repleat ac turbet. Ideóque errhinis & apophlegmatismis admiscendum.

De Sternutatoriis hoc monendum, si affectus perseueret, & æger difficulter excitetur, eorum vsum commodissimum esse; non tamen continuò in eo persistendum; ne caput repleant, ac humores nimis fundant ac moueant. Multò magis ab initio morbi ab intempestiuo sternutamentorum vsu abstinendum; cùm magis ab iis tum materia fundatur, tum partibus impinguatur: vnde morbus fit contumax, vel interdum in apoplexiam degenerat.

Diaphoreticorum vsus. Tandem insensibiliter resoluentia applicanda, & à mitioribus ad fortiora progrediendum, quæ etiam ex *cap.* 10. *part.* 1. petantur.

Vel coquatur castoreum in succo rutæ & aceto ac oleo, atque eo occiput fricetur: nonnulli capillos hominis vstos addunt.

Vt ℞. *Castorei* Vnc ß. *capil. homin. vstor.* Vnc. j. *aceti. succi rutæ.* an. q. s. Misc. eóque caput irroretur & fricetur.

Aut hoc Decocto caput illinatur:

℞. *Beton. saluiæ. rorismar. flor. stœchad. Arab. spica nostrat.* an. Drach. ij. *castor.* Drach. iij. *baccar. lauri, iuniperi,* an. Vnc. ß. *sem. pæon. rutæ, fœnic.* an. Drach. i. *pyrethri,* Drach. iij.

Coq. in vase duplici, vel loco calido digerantur colaturâque expressa caput illinatur.

Vel ℞. *Baccar. lauri. iuniperi,* an. Vnc. i. ß *rad. angelic. zedoar. Imperator.* an. Vnc. j. *herb. rorismar. saluia, betonic.* an. M. j. *rutæ, satureia, maioran. flor. lauendul.* an. M. sem.

Incisa bulliant in s. q. aceti; in quo decocto spongia, aut linteum in eo madefactum, calidè capiti imponatur. A fomentatione hac capiti abstersо sequens adhibeatur linimentum.

℞. *Ol. rutæ, maioran.* an. Drach. ij. *satureia* Scrup. j. *succini* Scrup. sem. *rorismar. zedoar.* an. gutt. vij. Misce.

Rondeletius hoc vtitur Linimento, quod capiti raso applicat.

℞. *Castor. rec.* Drach. ij. *ciner. capill. propr.* ʒ ij.

Dissolu. cum oxyrrhodino, & redigantur ad formam vnguenti.

Vesicatoriorũ & sinapismorum applicatio. Quod si mitiora non sufficiant, ad vesicatoria ac sinapismos, ex, sinapi, pyrethro, columbarum stercore, nigella, euphorbio, castoreo, &c. adscendendum, vt & alia medicamenta, quibus materia ex alto attrahitur, quæ scapulis, humeris, post aures, aut deraso capite vertici & suturæ coronali imponantur.

Vt ℞. *Pulu. cantharid.* Scrup. j. *euphor.* Scrup. sem. *piper.* gr. vj. *fermenti* Vnc. ß. F. Vesicatorium.

In

In molliotibus vesicatoria ex puluere & semine flammulæ Iouis parantur, quibus octaua pars pulueris cantharidum addi potest. Quòd tamen dictum est, vesicatoria locis capiti vicinis, vel ipsi capiti applicanda esse, id de morbi progressu, & cùm materia iam capiti impacta est, ac in eo quiescit, & cùm deriuationis atque euacuationis gratiâ applicantur, accipiendum est. Aliàs verò, vt hoc superioribus addamus etiam reuulsionis gratiâ in principio morbi vesicatoria vsurpari possunt, sed loco remotiori tum applicanda, cruribus scilicet, vel brachiis.

Nonnulli, cùm morbi vis maxima est, etiam cauteria actualia occipiti inter primam & secundam vertebram applicant.

Tandem caput roborandum medicamentis suprà, *part. 1. cap. 14.* propositis; vt:

Capitis roboratio. ℞. *Conseru. betæn. anthos, saluiæ,* an. Vnc. j. *lauendul.* Vnc. ß. *calam. aromat. condit.* Drach. ij. *nucis mosch. cond.* Drach. j. *spec. aromat. rosar. diambr.* an. Drach. ß. *Mithridatij.* Scrup. ij. Cum *syrupo stœchad. simpl.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. flor. anthos, primul. veris,* an. Vnc. ß. *rosar. incarn.* Drach. iij. *spec. arom. rosar.* Drach. j. *latif. Gal.* Drach. ß. Cum *syrup. de stœchad.* & modico *acetos. citri.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Aq. saluiæ, lauendul.* an. Vnc. j. ß. *extr. angel. zedoar.* an. gr. v. *essent. castor.* gutt. iij. *manus Christi c. ol. succ.* Drach. iij. *aq. theriac.* Drach. j. Misce.

In primis castorei vsus continuetur, si malum protrahatur, & manè per aliquot dies eius gr. iij. aut iv. cum oxymel. simpl. vel scillit. aut syrup. de stœchad. exhibeantur. Testatúrque Trallianus, vt etiam antea dictum, multos isto morbo victos hoc solo remedio mortem euasisse.

Chymici plurima quidem commendant, veluti sunt ol. maior. rorism. serpilli, rutæ, saluiæ, ol. vitrioli, castorei, quod grau. aliquot pondere in aq. liliot. conuall. maioran. & rorism. exhibent: sed istis omnibus hic, & in similibus cerebri affectibus præferunt sulphur Lunæ, hoc modo paratum.

Sulphur. Lunæ. ℞. *purissimi* tantum, quantum videbitur; solue in aquâ forti communi. Deinde calcina tartar. cui affunde aq. calentem, & vulgari viâ sal tartar. elice: filtra lixiuium hoc sale tartar. impregnatum, & iniice, dissolutum, & præcipitabitur in fotum subtiliss. calcis, calcem hanc frequenti aquæ calentis affusione edulcora, & à salsedine libera; tum intra prunas in tigillo triquetro colloca, vt colorem assequatur puniceum. Calci affunde acetum ter destillatum, & extrahetur sulphur coloris cerulæi. Acetum tinctum separa, & aliud substitue, dum nihil aliud ampliùs extrahatur. Abstrahe in cineribus per alembicum acetum, & sulphur Lunæ remanebit in fundo.

Iam ℞. *spir. vini subtilissimi* part. j. *sal. vrinæ* part. ß.

Misce probè, & in baln. vaporosum collocata inuicem vniantur. Hinc sulphuri Lunæ id superfunde, & denuò hoc soluatur. Solutum vasi circulatorio inditum per dies 30. circuletur postea in cucurbitam non nimis amplam circulatum liquorem transfer, & ex arena destilla forti igne. Sic sulphur Lunæ cum spiritu vnà adscendit per alembicum coloris cærulæi. Hoc postea cum extr. castor. dosi gr. vi. vel viij. miscendum, & in aq. saluiæ, maioran. rorism. quotidie exhibendum.

Diæta.

Diæta. Aër. Aër sit moderatè calidus, alteratus odoribus ex castoreo, pulegio, hyssopo, origano, & similibus, purus ac lucidus, vt spiritus excitentur.

Cibus & potus. In principio sit victus tenuis & paucus, vimque attenuandi, humorem pituitosum habeat, altereturque propterea hyssopo, rosmarino, maioranâ & similibus, oxymelite ob febrem addito. Ratione febris quidem commodus est prisanæ vsus, sed conspergatur ea cinamomo. Reliqui etiam cibi aceto, & herbis cephalicis condiantur. In progressu tamen morbi & præcipuè in declinatione, aliquid carnis boni succi, & facilis coctionis concedi potest. Nonnulli vtuntur lacte amygdalar. dulcium cum melle. Sed quia amygdalæ vim quandam somnum conciliandi habent, vsus earum hic tutus non est. Vitentur omnia alimenta pituitosa, & vaporosa, pisces, lac, fabæ, legumina, fructus frigidi & humidi, vt Persica, pyra, poma, pruna, ficus.

Potus sit aqua hordei cum cinamomo; vel hydromeli, quod sit plenius vel dilutius, prout febris minùs vel magis vrget. Vtile quoque est oxymel dilutum.

Vel ℞. *Mell.* ℔. j. *aq.* ℔. iij. *saluiæ, betonic.* an. M. j.

Coq. ad digerantur. Colaturæ adde *aceti* ℥. iv. F. Oxymel.

A vino abstineat æger vsque ad declinationem, aut, si ob ventriculi imbecillitatem aliquid vini ægro sit indulgendum, sit aquosum & subastringens.

Somnus & vigiliæ. Excreta. De somno non plus concedatur, quàm quod viribus saltem conseruandis sufficiat. Ab assiduo verò somno, æger omnibus modis arceatur, in primis mox à cibo. Et cùm æger obliuiosus, & quasi stupidus fit, ac cum mictionis, tum egestionis alui obliuiscatur, admonendus & sollicitandus, ne vrinam, vel feces alui diutius detineat; curandúmque, vt aluus quotidie egeratur.

CAPVT XXI.
De Lassitudine.

HActenus de symptomatibus, in quibus sensus interni solummodò læduntur, actum est. Proximum iam est, vt de motus animalis symptomatibus, ac læsionibus dicamus, quales sunt Lassitudo, Pandiculatio, Inquietudo, Horror, & Rigor, Tremor, Conuulsio & Motus Conuulsiui, Paralysis, & Motus impotentia.

Lassitudo. Et vt de Lassitudine primò dicamus, quæ Græcis est κόπος, dolor, labore in primis, qui Græcis πόνος, contractus, est ea in genere sensus quidam molestiæ in partibus motui animali dicatis, seu pigritia quædam, & debilitas, & ad motum animalem ineptitudo cum dolore; cùm scilicet homo ob exercitium & laborem ad motum, quem priùs facilè obire poterat, suscipiendum non ita aptus est, vt anteà, sed cum molestia quadam & dolore aliquid agit.

Differentiæ. Recensentur autem Lassitudinis quatuor genera: Vlcerosa Græcis ἑλκώδης, Tensiua τονώδης, Inflammationis speciem referens φλεγμονώδης, & Exsiccatiua.

Lassitudo spontanea. Commodè tamen in duo primum genera omnis Lassitudo diuidi potest. Alia videlicet Lassitudo est Spontanea, quæ etiam sine insigni motu & exercitio ab humorum vitio prouenit, & corporibus cacochymicis vel plethoricis accidit: alia non spontanea, quam Exsiccatiuam nominant, quæ nimios labores, &

Lassitudo exsiccatiua. corporis motum etiam absque humorum vitio, sequitur.

Lassitudo spontanea, tria Lassitudinis genera sub se complectitur: Vlcerosam, Tensiuam, & φλεγμονώδη.

Lassitudo vlcerosa eiusque caussa. Vlcerosa est imbecillitas corpus mouendi, cum sensu punctionis in ambitu & musculis totius corporis, à materia acri & mordaci. Quam qui patiuntur, per vniuersam cutem, & corporis ambitum quasi puncturas, ac si acubus pungerentur, percipere conqueruntur, ac si infixas carni & cuti spinas haberent; & omnino quendam quasi exulcerationis sensum percipiunt: vnde & vlcerosa Lassitudo nomen accepit. Ortum verò habet ab acrium, & mordacium excrementorum copia, quales sunt humores biliosi, atra bilis, vel alij, qui ex putredine & corruptione acrimoniam acquisiuerunt. Nonnulli & adipem colliquatum ex nimio calore inter huius lassitudinis caussas referunt. Imò non solum humores, sed & vapores acres hanc lassitudinem excitare valent. Quæ omnia vel à natura & calore fusa ad ambitum corporis pelluntur, seu motu & exercitio nimio liquata & attenuata eo attrahuntur, seu à mora in Sole, ita, aliaque commotione vehementi eo concitantur.

Lassitudo tensiua, eiusque caussa. Tensiua est impotentia motus cum sensu tensionis fibrarum rectarum in musculis in toto corpore. Nam qui hac lassitudine laborant, tensionem quandam se percipere aiunt, præcipuè in partibus, quæ inter exercitandum laborare maximè consueuerunt, musculorum scilicet tendinibus & fibris, ac neruis, ita vt ampliùs non moto corpore, & cessante exercitatione, impressa quasi remaneant antegressi laboris vestigia, atque in musculis & eorum partibus relinquatur dispositio, qualis inter exercitandū astitit. Sequitur verò maximè plethoram, ob quam solidæ partes in musculis redduntur. Non tamen impossibile videtur, quin & ab alia materia fieri possit, modò non sit mordax, siue sit vapor & flatus, siue pituita siue melancholia. Huic nonnulli addunt lassitudinem contundentem, quæ Græcis ὀκλαστικὸς est, Verum hæc doloris potiùs species est.

Lassitudo phlegmonodes. Phlegmonodes lassitudo est ad motum impotentia, cum sensu contusionis quasi, vel confractionis musculorum, & partium voluntario motui inseruientium. Quam qui patiuntur, contusas quasi, & confractas atque inflammatas partes sibi esse conqueruntur. Et hæc ab vtraque caussa ortum habet, nempe cacochymia & plethora, & in ea simul musculorum tensio & calor percipitur: cùm scilicet & humores vitiosi, & sanguinis copia, seu potius vapores à sanguine attenuato excitati ad musculos effunduntur, vel musculi inter exercendum calefacti nimium humorem ad se attraxerunt. Sensúsque hic lassitudinis, in musculis ferè, qui sub cute locum habent, percipitur. Vbi verò nerui interiores, tendines ossibus adhærescentes, & membranæ ossa obuolentes redduntur, ita, vt ossa dolere putentur, Lassitudo, & dolor ὀστεοκόπος Medicis nominatur. Atque hæc lassitudo potissimùm ex materia melancholica, membranas, quæ ossa obuoluunt, occupante ortum habet? & propterea febribus quartanis, ac scorbuto valde familiaris est, vt & sæpe morbo Gallico.

Lassitudo exsiccatiuæ caussa. Lassitudo verò non spontanea, seu exsiccatiua, nullum talem doloris sensum habet, sed fit solùm, cùm corpus nimio exercitio exsiccatum ac resolutum est, atque post defatigationem quietem cupit.

Alij adhuc plures differentias addunt, & nunc vlcerosam tensiuæ, nunc vlcerosam phlegmonodi, nunc tensiuam phlegmonodi, nunc omnes misceri statuunt.

Lassitudo Gracilitatis. Præter has tamen adhuc alia addenda videtur, quam Gracilitatis appellant, quæ est imbecillitas ad mouendum, ob facultatis mouentis, seu potiùs musculorum læsionem. In hac nullus est tristis ac molestus sensus, sicut in vlcerosa tensiua, ac phlegmonodi, sed tantùm difficulter mouentur ægri. Hæc autem ad mouendum impotentia sequitur carnis & adipis musculorum consumptionem, quæ Gracilitatis propterea dicitur, quia in hac lassitudine corpus emaciatum est. Accidítque & sequitur vel morbos longos & chronicos, vt febrem hecticam, tabem, & omnino ἀτροφίαν in quocunque morbo longo; vel febres ardentes, malignas, & pestilentes: atque tunc vlcerosa, tensiua, phlegmonodes coniungi potest.

Signa diagnostica.

Signa Prognostica.

Atque hæ sunt caussæ Lassitudinis, eiusque differentiæ, è quarum descriptione etiam signa earum patent. De signis hoc tantùm addimus: Lassitudinem spontaneam cognosci, quòd nullus labor, vel exercitium nimium præcessit, sed, quamprimùm ægri mouentur, ea percipitur. Et in vlcerosa quidem lassitudine, præter signa antea enumerata, cacochymiæ, præsertim biliosæ, signa adsunt, & huic ferè succedit rigor. In tensiuâ, signa plethoræ adsunt. In phlegmonode signa vtriusque. In non spontanea verò necessariò præcessit exercitium & motus: quod in non spontanea non semper est necessarium. Plerumque enim sine omni præcedente labore & exercitio hominem occupat: quandoque tamen exercitium & labor in corpore cacochymico, vel plethorico; humores ad ambitum corporis mouere potest; vnde spontanea lassitudo oritur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Lassitudo non spontanea; & quæ solùm laborem atque exercitia sequitur plerumque nihil periculi coniunctum habet, sed, si quiete, & cibo ac potu corpus reficiatur, sponte cessat. Aliquando tamen lassitudo etiam ex laboribus periculosa est, si in corpus cacochymicum incidat; cuius exemplum est apud Hippocratem, *lib. 3. Epidem. sect. 2. agr. 8.*

2. De Lassitudine verò spontanea in genere scribit Hippocrates, 2. *aph.* 5. κόποι αὐτόματοι φράζουσι νούσους: *Lassitudo spontanea morbos præsagit.* Ostendit enim, redundare in corpore humores, vel qualitate, vel quantitate, vel vtroque modo peccantes. Et propterea tum alij morbi, tùm febres, plerumque sequi solent. Ideóque quando spontaneam Lassitudinem sentit homo, cacochymiæ vel plethoræ tollendæ idonea remedia quærere debet.

3. *In quibus per febres Lassitudinum sensus est, illis ad articulos, & iuxta maxillas potissimùm abscessus fiunt,* 4. *Aphor.* 31. Dum enim natura victrix humores crassiores, & ad euacuationem minùs aptos à partibus nobilioribus ab imbecillos articulos, & glandulas post aures, ac sub mento propellit, in partibus iis & vicinis sparsi, lassitudinem in iis pariunt. Et quidem si dolor, & molestiæ sensus in toto corpore percipiatur, ad articulos magis humor decumbit: si contrà in superioribus partibus, magis ad maxillas, & post aures.

4. Post febrem Lassitudo totius perseuerans, recidiuam significat. Hippocrates, *lib. de indicat.* φάρη ἢ σωμάτων, id est, *corporis robore deficiente.*

Indicationes & Curatio Lassitudinis spontaneæ.

Lassitudinis spontaneæ curatio. Cùm Lassitudo omnis spontanea ex humoribus in musculis & circa musculos, & in ambitu corporis hærentibus fiat, & foueatur, vel à cacochymia, vel à plethora, vel ab vtraque: vt humores circa musculos hærentes tollantur, danda opera; deinde, vt causa, quæ humores istos subministrat, tollatur, laborandum. Itaque humores in ambitu corporis discutiendi, cacochymia verò vel plethora, vel vtraque tollenda. Quæ verò post laborem sequitur lassitudo, si quiete & cibo corpus reficiatur, cessat. Eodem modo quæ in extenuatis à morbo accidit, bona victûs ratione, quæ conualescentibus debetur, tollitur.

Ideóque humores, seu à natura ad ambitum corporis protrusi, seu motu & exercitatione eò attracti, leni exercitio, frictionibus, vel balneo discutiendi. Si verò vel cacochymia, vel plethora subsit, eáque leuis sit quiete, somno, & cibo parco, sed boni succi, tollendi, iuxta aphorismum: *Quiete & abstinentiâ multi magni morbi curantur:* & vini moderato vsu, vt videlicet humores crudi, & semicocti coquantur, per sudores aut vrinas euacuentur. Neque enim crudi illi humores ideò coquendi esse dicuntur, vt in sanguinem, corporis alimentum, conuertantur, (cùm, nisi in venis consistant, & ad sanguinis formam suscipiendam apti sint, id fieri non possit) sed vt attenuati difflentur meliùs. Quòd si maius humorum vitium sit, quàm quod istis modis tolli possit, ad maiora illa remedia, sanguinis missionem & purgationem, accedendum, prout hoc, vel illud remedij genus requiritur. In vlcerosa lassitudine purgatione opus est, in tensiua sanguinis missione; phlegmonodes vtroque auxilio opus habet. Vt ergo in vlcerosa Lassitudine humores vitiosi faciliùs discutiantur, frictio adhibeatur; præsertim cum oleo dulci. Si verò paulo altius hæreat materia, vt frictionibus discuti non valeat, motu & exercitio insuper opus est, vt excitetur calor, & cum calore spiritus corporis omnes partes peruadentes excrementa discutiant. Cibi iis conueniunt humidiores, & tenuior victûs ratio.

Tensiua Lassitudo similiter frictionibus mollibus cum dulci oleo opus habet, vt tensa laxentur. Ab hac quies imperanda. Balneo etiam aquæ dulcis modicè calidæ vti commodum fuerit. Cibus, quàm in vlcerosa lassitudine, sit parcior, sed boni succi. In phlegmonode Lassitudine corpus quoque oleo dulci fricandum, & balneum tepidum paulò calidius vsurpandum, cibóque paucissimo boni succi, & vi attenuandi prædito vtendum.

Lassitudinis ex labore Curatio.

Lassitudinis exsiccatiua curatio. Lassitudines post labores quies sanat. De quo Hippocrates 2. *Aphor.* 48. *In omni corporis motu simulac quis fatigari cœperit, quies statim lassitudinem leuat.* Ideóque si quis lassitudinem percipiat à labore, non est in labore persistendum.

Maximè verò quies per somnum, lassitudinem hanc tollit. Nam in somno membra omnia in homine quiescunt, dum eo insitu collocantur, eáque formâ, quæ media dicitur, musculis omnibus relaxatis, & nihil laborantibus; & in somno humores nimiùm fusi in musculis hærentes discutiuntur, ipsique spiritus labore absûpti reficiûtur. Si quis tamé à Lassitudine quiescat, nec mitigetur lassitudo, purgatione, vel sanguinis missione opus est.

Verùm non solum quies, sed & exercitiû à labore contractas lassitudines corrigit, si sit priore leuius; quia discutit humores, seu sponte, aut aliâ de caussâ in ambitum corporis motos, seu à calore attractos. Et quidem contrarius priori motui lassitudinem & defatigationem tollit, vt si quis montem scandendo defatigatus sit, descendendo rursum citiùs lassitudo tolletur. Inprimis verò exercitij loco vtebantur veteres frictionibus, quas & sanitatis causâ instituebant. Et quidem frictionem, quæ ante labores ad partes laxandas, & excreméta discutiéda instituebatur, præparatoriam nominabant; quæ verò post labores eâdem de caussa fiebat, ἀποθεραπευτικὴν. Frictiones autem instituebantur manibus oleo dulci inunctis. Apud nos vt balneorum, ita & frictionum antiquis vsitatarum vsus ferè exoleuit, & eorum loco balnea humida & calida vsurpantur, quibus seu maior corporis pars, seu pedes tantùm immerguntur; quod miré lassos reficit: cui etiam frictio coniungi potest. Parantur verò Balnea vel ex aqua simplici, vel additis maluâ, altheâ, chamæmel. hyssopo, & similibus.

Quod si maius humorum vitium sit, quàm vt istis remediis tolli possit, ad magna illa remedia, sanguinis missionem, & purgationem accedendum. Verùm de Lassitudinum differentiis & curatione videatur Gal. *lib. 3. & 4. de tuêda sanitate*, vbi prolixe hac de re agit; vt & Aëtius, *tetrab. 1. serm. 4. c. 35. 36. & seqq.*

CAPUT XXII.

De Pandiculatione, & Oscitatione.

Pandiculatio est præter solitum extensio quædam musculorum totius corporis, ad vaporum non acrium in iis partibus dissipationem instituta. Coniungitur plerumque & oris apertio ac diductio, quæ Oscitatio nominatur; quæ tamen & sine pandiculatione potest accidere. Cælius Rhodiginus, *lection. antiquar. lib. 11. c. 4.* affectionem hanc ab Hippocrate ἀλύσμον vocatam plerisque etiam ἄλην nominari, scribit. Neque planè præter rem, vt mihi videtur; cùm Hippocr. 7 *aph.* 56. coniungat ἀλύειν, oscitationem, & horrorem, eique potiùs, quam inquietudini, potus vini competat, atque ita totus Aphorismus potiùs pandiculationi, quàm aliæ affectioni congruat. Si tamen Galeni explicatio sequenda sit, malo potiùs de quo *cap. seqq.* dicemus, tribuenda hæc vox videtur. Ita enim ille *in hunc Aphorismum:* Ἀλύειν *secundâ valetudine eos dicunt, qui præ sensuum offensione & læsione, errabundâ sunt sæpe mente & incertâ, atque ad alias subinde, aliásque transeunt tum res, tum actiones:* ἀλύειν *verò valetudine similiter etiam* ἀλύειν *eos dicunt, qui non ferentes decubitum, lecto non quiescunt, sed formas mutant, quia præsens semper grauis sit & molesta.* Et procul dubio hæc primitiua potiùs significatio; sed sæpe ad vicina transferuntur vocabula. *Pandiculatio & oscitatio.*

Caussa.

Nimirum si vapores halituosi in musculorum spatiis colliguntur, & non acrimoniâ, sed copiâ potiùs molesti sunt, musculi in toto corpore, vt eos expellant, constringuntur. Quòd si vapor in musculis temporalibus, & masticatoriis præcipuè contineatur, Oscitatio fit. *Causa.*

Vapores autem illi halituosi, pandiculationis caussa, sæpe ex latente cacochymia aut plethora in musculorum spatiis colliguntur, & cum Lassitudine spontanea coniunguntur. Vnde sicut lassitudo spontanea, ita & pandiculatio, & oscitatio frequens, futurorum morborum, & instantium paroxysmorum sunt præsagium. Sæpe post somnum Pandiculatio accidit, vbi in somno ex alimenti coctione, & cessatione à motu, halituosa ac vaporosa excrementa in spatiis musculorum colliguntur. Solet & ante somnum pandiculatio & oscitatio accidere, vaporibus illis halituosis per diurna exercitia & vigilias collectis, & lassitudine inde obortâ, quæ postea in somno in quiete tollitur. Insuper & post exercitia nimia, Pandiculatio sequitur, lassitudinísque ex labore contractæ Pandiculatio quasi remedium est. Etenim cum ex labore halituosi vapores ad musculos attrahantur, ibique cumulentur, motu isto pandiculationis vapores isti discutiuntur. Præterea musculi à motu nimio defatigati, in quiete lassitudinem illam sentiunt. Verùm constricti lassitudinem illam minùs percipiunt, & propterea ad eam edendam inuitantur. Nonnunquam & externum frigus pandiculationem conciliat, cùm poros cutis claudat, fumidósque ac halituosos vapores sub cute detineat, quos natura per pandiculationé discutere satagit. Tandem etiam imaginatio sæpe Oscitationis causa est, vt si quis alium oscitantem videat, vel de oscitatione cogitet, & ipse oscitat: præcipuè tamen hoc pigris, lassis, & somnolentis accidit.

Ex eadem causâ, è quâ Pandiculatio & Oscitatio prouenit, etiam pendet Nictatio oculorum, quæ cùm homo ad somnum propensus est, accidit, ortúmque habet, cùm ex continuo motu oculorum palpebræ lassatæ sunt, & ad claudendum, quod dormientibus necessarium est, inuitantur. Facit tamen hoc etiam *Nictatio oculorum.*

spirituum

spirituum animalium dispositio, qui cùm iam sopiri incipiunt eius rei indicium in palpebris, crebrò valde victimis, primò statim apparet.

Potest tamen dari adhuc alia caussa Nictationis, asperitas nimirum oculi, quæ ab aere, contentisque in eo, inducitur oculoque molesta est. Hæc enim vt tollatur, palpebræ gratâ quadã humiditate imbutæ, oculis exasperatis crebrò inducuntur, vt eorum superficiem irrigent, abstergant, & leuitatem quandam iis inducant.

Prognostica. Porrò Pandiculatio in sanis saltem, vaporum in musculis quacunque de caussâ collectorum, & lassitudinis indicium est: in febribus verò instantis paroxysmi signum; sicut & si extra febres sæpius accidat Pandiculatio, vel oscitatio, impendentium morborum signum est, & materiæ vitiosæ exuperantiam significat, corpúsque febrili propinquam dispositionem habens indicat, & proinde instantibus morbis occurrendum esse monet Plinius, *lib.7.cap.6.* & Gellius, *lib.3.cap.16.* Oscitationem in enixu lethalem esse scribunt, sicut sternuisse à coitu abortiuum.

Cæterùm cùm à pandiculatione & oscitatione in sanis periculi nihil immineat, sed potiùs prosint, curatione nullâ opus est. Ideóque in Pandiculatione, ciuilitatis potius quàm vtilitatis gratiâ, membra minùs extendere iubemus; quod & in oscitatione locum habet. Est enim oscitatio pigritiæ, & fluxæ atque apertæ securitatis, & vagi animi indicium. Vnde oscitantes pro negligentibus sumuntur, & oscitatio pro ignauia. De oscitatione tamen hoc monendum, os non nimis dilatandum, sed comprimendum esse; cùm ex nimiâ in oscitatione oris dilatatione, seu diductione, maxilla inferior facilè luxari, & os hians manere possit. Si tamen latentis humorum vitij pandiculatio & oscitatio frequens signum sit, ei occurrendum, vt modò de Lassitudine dictum.

CAPVT XXIII.

De Inquietudine.

Inquietudo. INquietudo, quam Barbari lectigationem appellant (etsi alij lectigationem pro Palpitatione sumant) Hippocrati & Galeno variis nominibus appellatur ἀλύει nimirum, & ἀλυσμὸς, & ἄλυσις, ἄση, ῥιπτασμὸς, βλητρισμὸς, δυσφορία: quanquam Hippocrates in historia adolescentuli, 3.*Epid.* hæc distinguere videatur, *Tertia*, inquit, *die δυσφορὸς, ἀλύει πολὺ, βλητρισμὸς, δισφορία*. Est verò symptoma cùm aliis morbis, tum præcipuè febribus nonnullis familiare, cùm ægri corpus & membra variè iactant, & nunquam in eodem situ manent, sed nunc pedes, nunc manus de loco in locum transferunt, nunc de latere in latus, modò in dorsum, modò in ventrem se conuoluunt, mox se erigunt, nec rursúmque quiescunt, ad pedes prouoluuntur, nec vllam loci vel decubitûs formam seruant.

Caussa.

Etsi verò delirantes & phrenetici idem facere solent: tamen tum ex imaginationis deprauatione, & variis phantasmatis, nunc ad hoc, nunc ad illud agendum inuitantibus, id accidit. Ista verò inquietudo, quæ sine delirio, in febribus præcipuè, accidit, ortum habet à re molesta, musculos, & partes motui dicatas, aut sentientes molestante. Etsi verò calor totum corpus in febribus occupans, etiam homini molestus esse possit: tamen quia non omnium febrium, nec semper, sed præcipuè quarundam continuarum, & quandoque etiam intermittentium in paroxysmo est symptoma, potiùs ab acri & maligna materia, quam à calore solo prouenire videtur.

Inquietudo duplex. Est autem duplex ista Inquietudo, vel Critica, quæ in perturbatione fit, criticum humorum motum antecedente; solentque tum ægri se erigere, iactare; & variè mouere, quandoque etiam delirare. Altera, quæ citra crisin est, & Symptomatica nominatur, quæ accidit in genere, cùm quicunque dolor, & quæcunque molestia hominem angit. Estque rursum duplex: Vna, cùm os ventriculi à prauis humoribus vellicatur; de qua Galenus, 7.*aphor.* 56. scribit, ἀλύειν, seu anxietatem, & inquietudinem istam iis maximè euenire, quibus in ore ventriculi propria quædam humoris molesti qualitas continetur, neque multi, neque innatantis in ventriculi capacitate, sed altiùs in ipsis tunicis inhibiti. Nonnunquam caussa istius inquietudinis est cibus intempestiuè exhibitus. Altera est, quæ oritur à materia maligna & acri, febrim excitante, quæque circa viscera molestat, vel ab inflammatione alicuius visceris prouenit; vnde ex febres ἀσώδεις nominantur.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Affectio hæc per se satis patet. Inquietudinis verò, quæ ab orificio ventriculi fit, proprium signum est Nausea ἀνέμετος, *Nausea sine vomitu*: quæ si absit, vel ab humore prauo & maligno circa viscera, vel ab inflammatione alicuius visceris prouenit, quod ex suis signis patet.

Prognostica.

Prognostica. 1. Ex inquietudine, quæ præcedit crisin, nihil incommodi metuendum, si inde euacuatio, vel abscessus sequatur. De quo 2. *Prorrhet.* hæc habentur: *Ex inquietudine rigor indicatorius si fiat, morbum soluit, superuenientibus sudoribus, vel vomitionibus commodus vel alui subductâ.*

2. Nec illa aliquid periculi habet, quæ fit à cibo intempestiuè exhibito, sed eo vel concocto, vel reiecto quiescit.

3. Periculosa verò est inquietudo, quæ ortum habet à malignitate & acrimonia materiæ febrem excitantis, vel ab inflammatione interna, vel vitium debilitate, quæ morbum ferre nequit. De quibus Hippocrates, 1.*Coac. aphor.*2. *Quæ cum refrigeratione anxietates fiunt, pessima.* Et quidem duplici ratione mala est hæc inquietudo partim vt signum, quia prædicta mala & morbos indicat; partim vt causa; quia vires deijcit, & coctionem humorum impedit.

Curatio.

Curatio. Inquietudo, quæ febres sequitur curationem peculiarem nullam requirit sed si crisin antecedit, videndum, vt crisis rectè peragatur. Si citra crisin fiat, danda opera, vt morbo, à quo pendet, succurratur, ideóque in restinguendo humorum incendio, & prauitate materiæ corrigendâ laborandum. Si tamen æger ab humoribus ventriculi orificium vellicantibus valde angatur, exhibenda, quæ acrimoniam illam humorum mitigant, & ventriculi orificium roborant; qualia sunt, syrupus granat. acetos. citri, ribes, acetosel. papau. cum aqua lactuc. portulac. nymph. Extra verò inungendus ventriculus oleo mastich. cydoniorum, absinthij. Vel fouendus similibus medicamentis, de quibus in doctrina de Cardialgia & de Febribus.

CAPVT XXIV.

De Horrore & Rigore.

Horror & Rigor. DE Horroris & Rigoris generatione ac caussis satis multa in *Institut. lib.2. part.3. sect.2. cap.5.* diximus, & extant passim prolixæ apud Medicos, hac de re disputationes, neque Galenum semper idem de eo docuisse, sed varium fuisse, ex locis *ibi* allegatis patet. Vt pauca addamus, Horror & rigor affectus sunt saltem vehementiâ & magnitudine differentes. Rigor enim est musculorum totius corporis vibratio, & concussio cum refrigeratione, & dolore quodam. Horror verò quasi paruus rigor est, cùm in eo saltem cutis concutiatur; habetque caussam, quàm rigor, minùs vehementem.

Horror & Rigor quomodo ad facultatis animalis, & motus deprauati symptomata referantur. Et quidem primò hoc præsupponendum, quod nemo facilè negauerit, Rigorem fieri à facultate expultrice, stimulata, & eatenus quidem ad facultatis naturalis symptomata referri posse; quia tamen facultas animalis ad id quod molestum est, expellendũ & propulsandum simul insurgit, satis commodè etiam ad facultatis animalis, quidem motus deprauati symptomata refertur. Generantur enim eodem modo horror & rigor, quo sternutatio, tussis, singultus, qui motus & ipsi fiunt facultate expultrice à re molesta stimulata. In eo tamen differunt, quòd certarum & determinatarum partium hi sunt motus; in horrore, & rigore verò totum corpus concutitur.

Horroris & Rigoris caussa proxima. Rigoris subiectum sunt musculi totius corporis, seu potiùs musculi in ambitu corporis. Caussam verò proximam quod attinet, Galenus equidem alicubi, quem alij etiam Medici sequuntur, refrigerationem, & motum calidi innati caussam proximam Rigoris constituit, docétque, dum calidi innati, seu spiritûs influentis, ob refrigerationem externam, quæ in musculis accidit, influxus & motus ad exteriora prohibetur, eundem cum impetu & violentia quasi, ad interiora viam quærere, atque iterum repulsum maiore cum impetu ad exteriora tendere, atq; ita ex lucta ista, & motu calidi ad interiora, & hinc rursus ad exteriora, corporis totius concussione sequi, quæ Rigor nominatur.

Verùm enim verò non semper à refrigeratione Rigor incipit, sed concussio illa corporis in Rigore à bile excitata, refrigerationem antecedit: vt & vbi medicamentum acre vlceri imponitur, aut scintilla ignis corpori, incidit, quod etiam Galenus, 2.*de Sympt.caus.c.*5. docet. Et Refrigeratio non causa est retractionis caloris ad interiora, sed effectus potiùs proueniens à retractione caloris innati ad interiora, ob caussam dolorem excitantem. Deinde si eo, quem Galenus ponit, modo rigor induceretur, motus similis palpitationi esset, neque fieret à facultate expultrice stimulata.

Itaque caussam proximam Rigoris constituimus rem molestam subitò partes sentientes vellicantem, atque expulsionem irritantem. Ad quam caussam omnes aliæ causæ reducendæ. Primò quidem extra dubium est materiam aliquam Rigoris proximam caussam plerumque esse, imò à nonnullis pro sola Rigoris caussa poni, quæ materia primò acris esse debet, mordax, & omninò molesta, vt partes sentientes vellicare possit; deinde multa, & velociter moueri. Nam si pauca sit, & immota, potiùs lassitudinem vlcerosam excitat.

Si quis tamen etiam solum caloris ad interiora recursum caussam Rigoris quandoque statuere velit, illi hoc notandum à caloris solius recursu Rigorem non fieri, cum in lipothymia & syncope nihil tale animaduertatur, sed omninò adesse aliquid præter naturam, putà materiam vel excrementitiam, vel onerosam naturæ, quod eam stimulet. Refrigeratio autem, seu caloris recursus non caussa est rigoris, sed quiddam consequens. Cùm n. partes sentientes à re molesta subitò ingruente percellũtur, cohorrescunt, & illo ipso horrore ac rigore calor versus interiora, & forté suum recurrit, & sic accedit refrigeratio. Fit autẽ hic caloris ad interiora recursus, nunc ob caussas externas, dum

nimirum parti exulceratæ acre medicamentum imponitur, vel scintilla ignis cuti incidit, aut aqua frigida cuti inspergitur; nunc à caussa interna. Cùm enim partes omnes circa viscera membranis vestiantur, quæ neruos à sexta coniugatione accipiunt, & propterea sensu exquisito præditæ sunt; accidit, vt vellicatæ omnes partes corporis sentientes, etiam externas in consensum trahant. Natura verò de partium internarum, vtpote nobilium, salute sollicita, sanguinem & calorem ad suppetias ferendum ad interiora subitò reuocat, vnde partes externæ molestiam percipiunt, quàm facultas expultrix à se amotura, totius corporis musculos concutit.

E quibus controuersia illa, quæ de subiecto Rigoris, aut potiùs materiæ, rigoris caussæ, inter Fernelium & alios agitatur, facilè componi potest.

Horroris & Rigoris subiectum. Galenus, & Interpretes eius, Rigoris subiectum constituunt partes corporis sentientes, seu musculos, & carnem in ambitu corporis, vt ex Galeno *de Sympt.4. de tuenda sanit. c.2.2. de Crisibus, c.2.10. meth. med. c.4.* videre est. Ab hac tamen sententia discessisse putatur Fernelius, dum *lib.4. Patholog. c.11.* febrium intermittentium materiam non in ambitu corporis, verùm in primis viis, & circa viscera contineri docet, scribitque, præcordia & partes omnes, quæ circa hæc sunt, quia membranis separantur, neruósque sentientes suscipiunt è sexta cerebri coniugatione, eximio tangendi sensu esse præditas, magnâ quoque societate cum principibus, corde & cerebro, tum externis partibus esse connexas, & cum iis ita consentire, vt affectæ mox principes partes, vniuersúmque corpus in consensum trahant. Ita bilem vomituri rigescunt, & cùm calida, mordacia, ac acria medicamenta, vel cibus ventriculum & præcordia feriunt, & cùm pus interiore abscessu collectum erumpit in membranas, rigor accidit.

Verùm enim verò non multum Fernelius à vulgata sententia de caussa Rigoris dissidet. Sic sanè, vt statuat, aliquando ex solo consensu partium externarum cum internis rigorem fieri, cùm scilicet Partibus membranosis & neruosis circa viscera affectis, eæ in consensum trahuntur, & Natura quasi auxilio & subsidio internis ventura, calorem ad interiora reuocat, vnde exteriora refrigerantur, totúmque corpus concutitur: tamen eum negatutum non puto, etiam dum partes externæ à re molesta vellicantur, rigorem accedere posse. Atque ita primum & adæquatum rigoris subiectum sunt membranosæ partes non solùm circa viscera, sed etiam in ambitu corporis. Hæ enim à re molestâ vellicatæ, velquibusdam ex his vellicatis, reliquæ in consensum tractæ, musculos quoque, quibus arctè cohærent, in consensum trahunt.

Rigoris generationis modus. Itaque vt Rigoris generationem, quam nonnulli variis disputationibus inuoluunt, & obscurant potiùs, quàm explicant, breuiter & perspicuè comprehendamus, Rigoris caussa proxima est res molesta facultatem expultricem in partibus membranosis stimulans, ac musculos in ambitu corporis in consensum trahens, & ad concussionem talem concitans. Quod ipsum manifestum esse puto. Cùm enim sensus doceat, totius corporis musculos externos in Rigore concuti, necesse est, vt caussa aliqua in iis adsit, quæ ad motum istum stimulet. Siquidem natura non lacessita nihil tale tentat.

Caussa autem naturam ad motum hunc & concussionem stimulans, vel in ipsis musculis in ambitu corporis continetur & colligitur, cùm scilicet humores & vapores biliosi, aut quicunque acres in ambitu corporis collecti sunt; vel aliunde communicatur. Consensum partium externarum cum internis quod attinet, si quis cum Fernelio per simplicem consensum, & qualitatem spiritualem transmissam, seu affectum saltem, vt loquuntur, non materiam & caussam affectus communicatam ab internis partibus & visceribus, Rigorem quandoque generari statuere velit nec cum eo, vt anteà etiam dictum pugnauerim. Non enim absurdum videtur, partibus neruosis & membranosis intus affectis consentire neruosa & menbranosas im ambitu corporis & propterea quasi subsidio, & in auxilium calorem & spiritum ad interiora recurrere, quo subitò partes externæ quasi spoliatæ, molestiam quandam ex subitâ alteratione percipiunt, ideóque ad eam amoliendam concutiuntur.

Fieri tamen etiam potest, & id magis simile vero videtur, vt calore & spiritibus ad interiora recurrentibus humores & vapores vitiosi in ambitu corporis hærentes vnà moueantur, atque ita proxima fiant rigoris caussâ. Frequenter verò, quod etiam Fernelius admittit, fit Rigor per consensum internarum partium, cùm vapor quidam teter & acris, ex humore ibi quocunque modo moto, in ambitum corporis mittitur, & partes illas vellicat.

Refrigeratio in Rigore quomodo se habeat. Quia verò cum rigore coniungitur refrigeratio, ita quidem, vt nonnulli rigorem etiam per refrigerationem definiant; quomodo refrigeratio in rigore sese habeat, videndum, vt & vnde dolor ille, & molestia illa oriatur, an à refrigeratione semper, an aliunde proueniat. Rectissimè autem ij sentiunt, qui statuunt, cum rigore, & quidem omni, adesse sensum doloris, verùm eum aliquando quidem à caussa refrigerante, plerumque tamen ab ipso motu, & concussione corporis prouenire; vt cum dolor præcedit refrigerationem, refrigeratio verò sequitur, & fit ex spiritus & caloris ad interiora ob dolorem retractione.

Refrigeratio enim duplici modo in rigore accidit. Aliquando est saltem cutanea, & in superficie corporis fit; ob dolorem, quem acrimonia humoris excitat. Aliquando verò fit in ipsis musculis refrigeratio, eáque vel ob humorem pituitosum, aut melancholicum attenuatum & in omnes partes diffusum, partes vellicantem, vel ob viscerum inflammationem, in quâ interiora, frigent.

Atque hic cùm sit generationis Rigoris modus, & hæc proxima caussa, facilè omnes remotas & mediatas ad eam reducere licet. Sunt verò Rigoris caussæ vel Internæ, vel Externæ. *Rigoris caussa remota & mediata interna.* Inter Internas cùm sit materia acris & mordax, colligitur ea sub cute, ob partium in ambitu corporis caliditatem & siccitatem, vt docet Galenus, *5. de loc. affect. cap. vlt. & in lib. de Rigore. & Palpitat. c.7.* Idque faciliùs accidit accedente cutis densitate, & ex quacunque caussa, adstrictione, & prohibita transpiratione, in corporibus præcipuè biliosi, vt docet Galenus *10 meth. med. cap.4.*

Deinde generantur humores biliosi, & ichores praui in ambitu corporis, cùm venæ & aliæ partes in ambitu corporis exsiccantur, vt est apud Hippocratem, *1. de victus rat. in acut. comm.4. t.1.* & Galenum, *in Comment.* Transmittitur verò materia à partibus vel communibus, vel priuatis. A communibus venis mittitur materia in ambitum corporis vel criticè, instante crisi, vel periodicè, & secundum typos in principio paroxysmorum in febribus intermittentibus, vel sine typo, & symptomaticè, quando sine crisi subsequente, materia in ambitum corporis è venis protruditur. A partibus verò determinatis variis materia transmissa rigoris caussa est; vt ex Cerebro: cuius exemplum *1. in Porreh. c.20.23.* & *25.* ex vtero, *5. aph.61.69.* ex ventriculo, *6. Epid.31.* & *3. Progn. t.31.* Hepate Renibus. Vesica. Et omnino, siue aliquid materiæ & vaporis ad ambitum corporis trahatur, aut mittatur; siue saltem in consensum trahantur partes externæ, dum interiora vellicantur. Rigor accidit. Potestque materia vellicans esse bilis, salsa pituitas, melancholica, atra bilis, humorque quicunque putridus, sicut pus, acria medicamenta, cibus & potus acris.

Externa & euidentes. Inter externas verò & euidentes Rigoris caussas sunt aer & ventus frigidus, siue penitiùs in corpus penetret, sine cuti exulceratæ occurrat: aspersio aquæ frigidæ, scintilla ignis in cutem illapsa, aqua feruens infusa, medicamentum acre parti exulceratæ impositum. Hæc enim quia molesta sunt partibus sentientibus in ambitu corporis, natura ea excutere conatur. potest tamen etiam fieri, vt calor & spiritus talia molesta percipiens ad interiora refugiat, humorésque in ambitu corporis commoueat vnde accidit, vt partes subitò alteratæ & vellicatæ sese concutiant. Sæpe enim calor externus rigoris caussa est; quod nonnunquam balneum ingressis accidit. Idem facit mora sub Sole, vnctio calida, animi affectus, præcipuè timor. Tales enim caussæ omnes excrementa, quæ priùs quiescebant, calefaciendo, attenuando, & in spiritum vertendo, ad motum concitant, & spiritus commouendo ea simul agitant, vt Galenus, *de Sympt. cauf. cap.5.* docet.

Horroris caussa. E quibus caussis hactenus rigorem fieri diximus, ex iisdem etiam Horror prouenit, minùs tamen vehementibus acrimoniâ, copiâ, & motu, vt docet Galenus, *2. de Caussis Sympt. cap. 6.* Etenim in horrore est caussa, vel minùs acris, vt bilis cum pituitâ mista, vel si sit pura bilis, ea non est ita acris, neque copiosa, neque vehementer mouetur. Præterea in horrore membrana saltem, & panniculus carnosus afficiuntur, in rigore autem simul musculi in consensum trahuntur.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Ipse Rigor vt signis inuestigetur, opus non est; cùm sensibus satis pateat. Vt verò à qua caussa proueniat, cognoscatur, per signa inuestigandum. Caussæ externæ & euidentes ex ægri, vel astantium relatione cognoscuntur. Vbi verò Rigor sine caussa euidente & manifesta inuadit, vnde proueniat, inquirendum. Quia verò Rigor plerumque cum febribus coniungitur; quam febrem indicet, & à qua caussa per consequens proueniat, è doctrina de febribus petendum: neque omnia ea recensere huius loci est. Vt pauca saltem attingamus; Rigor est vel vehemens, vel paruus Vehemens in continuis, semel fit saltem vel in principio, vel in fine. In principio qui accidit, est signum inflammationis internæ in parte membranosâ, vt meningum cerebri, pleuræ, mediastini, ventriculi, membranarum hepatis, vesicæ, renum, peritonæi. Fitque vbi pars membranosa primùm vellicatur, & inæqualis intemperies adest. Vbi verò in progressu morbi partes membranosæ repletæ sunt, atque intemperies æqualis inducta est, rigor ampliùs non accidit. In fine verò febris continuæ si rigor vehemens accidat, fit vel sine inflammatione vel cum inflammatione. Si sine inflammatione contingat, indicat, quòd materia febrilis vel criticè, vel symptomaticè è venis extra venas pellatur. Si cum inflammatione, eam ad suppurationem tendere indicio est. Sicùt etiam quandoque rupto abscessu rigor accidit. In intermittentibus verò fit Rigor vehemens in principio paroxysmi, materiâ per partes sentientes motâ, facultatem expultricem fortem adhuc stimulante, scilicet in tertiana, vel quotidiana ex pituita vitrea, vel quartana,

Si verò Rigor sit paruus, & is longus, ac quotidie inuadat, vel etiam eâdem die sæpius recurrat, cum magna refrigeratione, capitis grauitate, catarrho, & faucium ardore, indicat febrem quotidianam catarrhalem. Si verò paruus Rigor sit, & longus, &

& quarto quóque die inuadat, quartanæ signum est. Longus Rigor, sed paruus, ad tertium diem inuadens, ita tamen, vt etiam die intermedio accessio fiat, semitertianæ signum est. Rigor paruus non admodum longus, nec cùm magna refrigeratione, singulis, vel alternis diebus corripiens, tertianam nothам significat.

Prognostica.

Prognostica. Prognostica pleraque ad doctrinam de febribus pertinent; & proposuimus etiam quædam in *Institut. lib 3 part. 3. cap. 3.* quibus adhuc quædam addemus.

1. Rigores periodici, qui febrium intermittentium propria sunt symptomata, & vel quotidie, vel alternis diebus inuadunt omni periculo vacant.

2. Optimi verò sunt Rigores critici in febribus continuis, die critico cum signis coctionis accidentes, & post quos corpus maximè incalescit, (quò enim calor corporis est robustior, eò post rigorem fortiùs in ambitum corporis sese exerit) quósque sudores copiosi, aut vomitus, alui deiectio, aut hæmmorrhagia narium sequitur, & post quos febris vel tollitur, vel imminuitur: de quibus Hippocrates, 4. *Aphor.* 58. Eorúmque exempla sunt passim apud Hippocratem, 1. *Epid. comm. 3. t. 22. 3. Epid. comm 2. t. 2. 4. Epid. text. 83.*

3. Mali verò sunt Rigores, quos mala signa antecesserunt, vel comitantur, vel statim sequuntur: à quibus corpus non incalescit, quod naturam & calorem languidum significat; aut quos nulla, vel mala sequitur euacuatio, & qui morbum nec tollunt, nec minuunt, De quibus, 1. *Prorrhet. A rigore refrigeratus non incalescens, malum.* & 1. *Epid. comm. 3. text. 28.* & 3. *Epid. comm. 3. text. 29.* & 4. *Aphor. 56. Febricitanti rigor superueniens, febre non deficiente malum.*

4. Imprimis verò Rigor malus est, si euacuatio aliqua morbum subsequatur, quæ tamen morbum non imminuat, vel tollat, vt docet Galenus, 4. *Aphor.* 64. Nam & virtus debilis rigorem ferre non potest, & vires ab euacuatione dissoluuntur: de quo Hippocrates, *loco modò allegato, 4 aphor. 46. Si Rigor accidat febre non deficiente, agro iam debili, lethale est* De quibus etiam 1. *Prorrhet. t. 17. 3. Prorrhet. text. 27. 3. Epid. comm. 2. 9.*

5. Rigore sæpius in febribus acutis, inæqualis, & perturbatæ motionis febrilis materiæ, ac proinde periculosi morbi indiciú est, vt ex Hippocrate, *lib. 2. Coac. sect. 2. Aph. 32. comm. 2. ex d. sinctione Hollerij* patet.

6. Ex his, qui tabe diuturna consumpti sunt, aliqua ante mortem die rigere deprehenduntur. Hippocr. *lib. 6. Coac. sect. 2. comm. 1. aphor. 18.*

7. Quæ de Rigore dicta sunt, eadem & de Horrore plerumque locum habent. Etenim horrores illi boni sunt, quos signa coctionis præcesserunt, quósque euacuationes morbum tollentes, vel minuentes sequuntur. Mali verò sunt, qui sine signis coctionis, propter maximam humorum prauitatem, aut naturæ imbecillitatem, fiunt, quæ vitiosos humores expellere tentat, verùm expellere nequit; vel quos prauæ euacuationes sequuntur.

Verùm multi Aphorismi de Rigore & Horrore agentes videantur apud Hippocratem, *lib. 1. Coac. comm. 2.* & passim alibi in *Coacis*, quos omnes huc afferre prolixioris operæ foret. Et potiùs ad prognostica febrium pertinent.

Curatio.

Curatio. Rigor & Horror, cum aliorum morborum comites & symptomata sint per se curatione nullâ indigent, sed sublatâ caussâ cessant. Quia tamen in febribus interdum, præcipuè quartanâ Rigor adeò magnus est, vt ægro valde molestus sit, viresque deiiciat, tunc calidis dorsum, à quo rigor incipit plerumque, inungendum, oleo scilicet rutaceo, chamælino, anethino, costino, laurino, de castoreo, de piperibus cum theriaca, Mithridatio, castoreo, & similibus.

CAPUT XXV
De Tremore.

Tremor qualis symptoma. Tremor, Græcis Τρόμος etiam inter symptomata motus animalis læsi, eiúsque deprauati pertinet, quo qui laborant, membra liberè mouere, & protensa vel suspensa seruare non possunt; sed membrum à facultate animali in altum sublatum pondere suo deprimitur, iterúmque à facultate motrice erigitur, eáque motus vicissitudo breuibus, & quæ vix discerni possunt, interuallis accidit.

Et videlicet Tremor, motus voluntarius deprauatus membrum huic motui inseruientium, quo perpetuâ vicissitudine seu eleuantur & deprimuntur, seu in anteriorem & posteriorem, seu in læuam & dextram partem mouentur, pendens à facultatis motricis, membrum in eodem situ retinere non valentis, imbecillitate, seu à facultate motrice p. n. oneratâ.

Nonnulli quidem ad actionem immutatam referunt tremorem: verùm, seu deprauatam, seu imminutam actionem dixeris, non multum peccabis. Siquidem si totius membri motum, & motum secundum se, spectes, omnino deprauatus est, aliterque fit quàm fieri debeat. Si verò facultatem mouentem respicias, eius, vtpote debilis, & membrum, vt debet, mouere non valentis respectu, etiam imminuta actio appellari potest. Et quidem motus is, qui à facultate motrice prouenit, membro simpliciter p. n. non est, sed is, qui à membri grauitate prouenit. Concurrit enim in hoc motu facultas animalis, neque planè contra voluntatem est omnis motus in tremore, vt in conuulsione; sed facultas mouens quidem voluntariè membrum in altum eleuat, vel dextrorsum, aut sinistrorsum, vel antè, aut retrò mouet, (hoc enim nisi faceret, membrum in eam loci differentiam, quò pondus vergit, laberetur; & prolapsum, quod in paralysi accidit, in eo manet) sed ob debilitatem membrum in eo statu seruare nequit. Duobus videlicet motibus contrariis partes tremore laborantes afficiuntur, vno qui voluntarius est, & à facultate animali mouente instituitur; altero, qui contra voluntatis imperium accidit, quo membrum ob grauitatem & pondus deorsum, aut in aliam loci differentiam labitur, in quam prolapsum cùm facultas mouens iterum conetur erigere, pondus contrà perpetuò renitatur; breuibus, & quæ vix discerni possunt, interuallis hæc motùs vicissitudo accidit, quæ tremoris essentiam constituit. Ideóque membra tremorem non sentiunt, dum rei alicui firmiter innituntur, sed tum demùm, cùm facultas mouens membrum liberè mouere conatur.

Tremoris à paralysi & conuulsione differentia. Ex quibus patet, rem se longe aliter habere in Tremore, quàm in paralysi & conuulsione. Etenim in paralysi membrum, postquàm in aliquam situs differentiam delapsum est eam solùm seruat, vel per interualla continenter vno, eóque tardo & languido motu attollitur & mouetur. In conuulsione verò pars solum contrahitur, & contracta seruatur. In Tremore autem, vt dictum, duobus motibus par continuò mouetur, vno, qui fit à facultate animali, membrum attollente & mouente; altero, qui contra voluntatis imperium sequitur membri naturalem grauitatem. Inter quos duos motùs perpetua quasi pugna est, dum facultas animalis membrum eleuare, & liberè mouere conatur ob grauitatem verò membri ipsa debilis illud mouere liberè, non potest. Habetque se res, vt in iis qui pondus aliquod gestant. Si enim id leue sit, facultasque ei ferendo par, nullus tremor fit, & facultas motrix ponderis inclinationi satis obsistit. Si verò pondus sit grauius, quàm vires ferre queant, partes sub pondere tremunt. Qui verò planè oneri ferendum pares non sunt, sub eo succumbunt, & immoti manent. Ita etiam, nec in iis qui bene valent, nec cùm membrum planè resolutum est, & nihil mouetur, tremor accidit; sed cú facultas debiliter mouet.

Tremoris à palpitatione differentia. Differt etiam Tremor à palpitatione. Tremor enim ex dimidia parte motus voluntarius est; palpitatio verò planè p. n. fit; si quidem qui membrum mouere non instituunt, non tremunt. Palpitatio verò accidit, etsi pars voluntario motu non moueatur. In palpitatione etiam non totum membrum, scilicet cutis, musculi, ossa, nerui, & omnia, è quibus constat, quod in tremore fit, mouetur, sed caro, & imprimis cutis mouetur, palpitansque membrum, non, vt tremens, continuò sursum deorsum, aut dextrorsum vel sinistrorsum mouetur, sed in eodem situ manens, & immotum, nunc distenditur, nunc subsidet.

Tremoris à rigore differentia. Differt tandem à rigore, qui non fit facultate motrice secundum voluntatis imperium membrum attollere conante, sed ab expultrice naturali stimulata, quæ animalem in consensum trahit: & plerumque Tremor est in vnâ parte; rigor verò in omnibus totius corporis: rigórque fit cum dolore & molestia, tremor verò sine dolore accidit.

Caussa.

Tremoris à caussa proxima. Facultatis motricis imbecillitatem & debilitatem, seu facultatem motricem pr. nat. oneratam, tremoris proximam caussam esse, in definitione diximus. Idque verum esse, facilè corpora, quibus tremor accidit, consideranti patebit. Tremunt enim senes, ebriosi, valde refrigerati, qui ad paralysin inclinationem habent, & omnino qui ex caussa quacunque neruosum genus debile habent. Verùm hic monendum, dum facultatis motricis debilitatem caussam esse diximus, nos Medicis vsitatum morem loquendi sequi. alias enim, vt in *Institutionibus, lib. 2 p. 1. cap 2.* dictum, facultates propriè non debilitantur, sed animæ inseparabiles proprietates sunt: & senex, si haberet oculum iuuenis, videret vt iuuenis, cum eadem potentiâ sit instructus. Ergo dum facultatum debilitatem dicimus, proximè de instrumentis intelligimus, & proinde tremoris caussa in instrumentis voluntario motui dicatis quærenda est.

Proxima Tremoris caussa vbi hæreat. Proximum autem, & proprium voluntarij motus organum est musculus, & præcipuum in eo neruus, qui per ipsius musculi substantiam tenuissimis fibris disseminatur; seu fibræ illæ, in quas nerui musculi resoluuntur; & quidem neruosæ illæ fibræ bene constitutæ, calido scilicet suo innato, quod Auicenna spirituum motorium nominat, præditæ, & spiritu animali influente, qui insitum fouet & excitat, perfusæ. Facultatisque ad mouendum robur totum pendet à neruorum musculis insitorum, seu fibrarum neruosarum in musculis, rectâ constitutione: & contrà facultatis motricis imbecillitas, ab ipsarum malâ dispositione, quæ prouenit vel à domestico & peculiaris neruorum vel spirituum animalium influentium vitio.

Atque ita Tremoris p. n. caussa quærenda est, vel in spirituum animalium influentium vitio; vel in neruorum & fibrarum neruosarum in musculis malâ dispositione; & quidem aut in intemperie, & similari constitutione, ac caloris illius insiti

insiti vitio, aut in morbo organico eorundem. De quibus, vt caussis tremoris proximis, an dicemus, & vnâ operâ cuique alias remotiores, cum internas, tum externas caussas subiiciemus.

Tremor à spirituum absumptione, & resolutione.

Spirituum animalium influentium vitio fit tremor, cùm illi deficiunt, non quidem absolutè, vt in paralysi, sed cùm non iustâ copiâ influunt. Quod accidit, quia vel non generantur, vel geniti absumuntur, & dissipantur. Non generantur, ob cerebri intemperiem frigidam, cum in morbis cerebri frigidis quacunque de caussa contractis, de quo suprà, *part.* 1. *cap.* 2. & 10. dictum, tum in senibus: vnde Tremor senibus familiarissimus est, vtpote quorum cerebrum vnà cum vniuerso corpore refrigeratur, vt & iis, quorum parentes hoc symptomatâ laborarūt.

Ob spirituum vitalium defectum spiritus animales non generantur, vel quia ipsi vitales spiritus non sufficienti copiâ, generantur: id quod in morbis, in quibus calor & vix concoctrix languet, accidit; vel quia ob inordinatum motum à cerebro non fluunt: id quod fit in vehementibus animi pathematis, vt in ira, gaudio nimio, timore & terrore ex aspectu rei, quæ vel venerationem, vel metu & horrore terret: qualis est hostis, periculi instantis, principis, loci præcipitis, serpentis, facinoris, vel alterius rei horrendæ intuitus; quibus modis omnibus spiritus subitò percelluntur, & magno impetu, siue ad interiora siue ad exteriora, feruntur, atque ideò ad cerebrum non perueniunt vnde spiritibus animalibus generandis materia denegatur.

Generati verò spiritus animales resoluuntur, & dissipantur (quod tamen ipsum etiam spiritibus vitalibus commune esse potest) in morbis diuturnis, nimia sanguinis euacuatione, & purgationibus immodicis, & exercitio nimio, Venere immoderatâ, longâ inediâ, vigiliis, animi deliquiis, & similibus.

Tremor ab intemperie neruos lædente.

In ipsis verò membris & neruis caussa tremoris est, primò, cùm intemperie aliquâ, vel frigidâ, vel humidâ laborant; id quod plerumque accidit; vel etiam siccâ, vt in phreneticis & maniacis quandoque euenit: vt Hippocrates, 1. *Prorrhet. aphor.* 9. & 14. docet, vbi aut calidum innatum neruorum à calore p.n. absumitur, aut malignâ qualitate dissipatur. Potest enim illa intemperies frigida & humida, quæ plerumque Tremoris caussa est, neruosis partibus induci à caussis tum Externis, tum Internis. Caussæ Externæ sunt aër frigidus, aqua frigida nix glacies, nimius aquæ frigidæ in febribus, post balnea, exercitia & motus corporis, aut inediam, potus; in primis si aqua è niue, vel glacie soluta sit. Internæ verò sunt, humores frigidi & crassi, in primis pituitosi, quacunque de caussa cumulati; quæ caussa & in iis locum habet, quibus sanguis, vel alia consueta euacuatio suppressa est. Vnde, vt postea, *quæst.* 3. dicetur, caussa morbi apud Hippocratem 2. *Epid. sect.* 4. Stymargi ancillæ puerperæ, quæ ob retentionem sanguinis tremore correptâ, sanguinisque è venis tali emissione curata est potiùs ad humorum neruosi generis calorem opprimentium copiam referendum puto, quàm ad errorem externum, pondus scilicet membrum deprimens, quod Capiuaccius existimat: nisi quis forsan ad vapores prauos è sanguine post partum suppresso elatos ad neruos, caussam referre velit.

Tremor à maligna & narcotica caussa.

Deinde in neruosis partibus vitium est, cùm praua dispositio à caussis tota substantia & occulto modo neruosis partibus infestis, ipsis inducta est. Quod à venenis plurimum accidit; vt & Mercurio: vnde Aurifabri, & alij, qui argentum viuum tractant, eiusque halitus & vapores excipiunt, vt & ij, qui lue venerea laborantes, cinnabaris & Mercurij suffitu vsi sunt, plerumque tremulas manus habent. Idem præstare possunt humores maligni, & praui, in febribus magnis, aut aliis morbis; quibus tamen febres plerumque coniunctæ sunt, vt & retentiones secundinæ, sanguinis etiam post partum suppressiones, vt modò diximus. Pertinet huc & medicamenta narcotica, vt opium, hyoscyamus, quorum incautior vsus tremorem inducere potest; vt & vinum meracius ac potentius, præsertim ieiuno stomacho potum, quod ipsum neruos ferit; & vim quandam narcoticam obtinet: vnde vini potatoribus & helluonibus tremor familiaris esse solet.

Tremor à neruorum obstructione, vel compressione.

Tandem in neruis vitium est, cùm obstruuntur, & densiores redduntur, vt spiritus animales sufficiente quantitate in eos influere non possint: idque ab humoribus frigidis & humidis vel etiam melancholicis fieri potest: aut, vt aliis placet, cū à quocunque humore comprimuntur & irrigantur; quod etiam ab humoribus serosis, & pituitosis fieri potest: quâ ratione in febribus ardentibus tremores fiunt, teste Galeno, 6. *Aphor.* 26. nisi quis ab occultâ humorum illorum malignitate, vt dictum neruos lædi, humidum radicale consumi, spiritúsque dissipari statuere velit, Ab ortu quoque neruis vitium inesse potest; cuius rei historiam refert Platerus, de quodam, qui à primo ortu ad senium vsque continuò tremuit brachiis, manibus, pedibus, quibus inter ambulandum veluti saltabat, capite item quod agitabat, & maxilla, qua veluti masticabat.

Differentia.

Differentia.

Etsi alij plures Tremoris differentias constituant; vt quòd alius maior, alius minor, alius totum corpus, alius partem quandam, hancce, vel illam occupat: tamen ea præcipua est, quæ à caussis petitur: cùm secundum eam curatio etiam variet. Aliam enim curationem requirit tremor, qui ab intemperie cerebri frigidâ prouenit; aliam qui à spirituum vitalium, qui animalium materia sunt, defectu, aut inordinato motu; aliam qui à spiritum, seu animalium, seu vitalium dissipatione & resolutione prouenit: aliam iterum, cùm nerui intemperie frigida & humida laborant, aliam, cùm ab occulta, venenata, ac maligna, aut narcotica qualitate afficiuntur; aliam, cùm obstruuntur, densantur, seu comprimuntur, & humectantur.

Est etiam notatu digna tremoris differentia, quòd alius simplex, alius cum conuulsione mixtus, qui σπασμώδης dicitur cuius etiam postea *prognost.* 10. fiet mentio, qui non solùm in febribus interdum accidit, sed nonnunquam etiam in epilepsia, remittente paroxysmo, cùm ægri tremore tali, cum conuulsiuis motibus mixto, aliquot horis affliguntur, donec vapor epilepticus totus discussus est.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Tremor seipsum oculis prodit, siue sit in parte aliqua, siue in toto, sicuti & an paruus vel magnus sit. Quomodo etiam ab aliis affectibus, paralysi, conuulsione, palpitatione, rigore differat, antea dictum. A qua verò caussa dependeat, suis indiciis colligendum, quæ ex constitutione corporis, præsertim cerebri & neruorum, ac humorum in his, & symptomatum, vt & caussarum, quæ præcesserunt, vel accidunt, consideratione sumuntur. Primo nimirum quærendum, an caussa externa, vel euidens aliqua, ex earum numero, quas antea recensuimus, præcesserit. Hæ si non præcesserunt, de caussis internis inuestigandis sollicitus sit Medicus.

Cerebro affecto, & spirituum animalium influentium (absque caussis externis, & euidentibus) vitio tremorem fieri, colligitur ex signis, quæ intemperiem frigidam & humidam cerebri indicant, & suprà *part.* 1. *cap.* 2. 3. & 10. sunt proposita. Prosunt quæ cerebro hoc modo per se affecto sunt vtilia; cerebróque curato pars ob consensum læsa & ipsa curatur. Absunt signa membrorum, quæ tremorem patiuntur, per se affectorum, & priùs partes cerebro propiores, hinc remotiores afficiuntur. Ipsas verò partes neruosas absque spirituum animalium influentium vitio malè affici colligitur, si cerebri malè affecti signa non adsint; contrà cùm caussa tum affectus monstrent, in ipso membro dispositionem vitiosam hærere. A parentibus propagatum fuisse malum, ex relatione ægri cognosci potest.

Prognostica.

Prognostica.

1. Tremor, qui à caussis euidentibus, vt terrore, & aliis animi pathematis, vigiliis, inedia, exercitiis nimiis prouenit, nihil periculi habet: sed caussis iis sublatis ipse cessat.

2. Tremor paralysi succedens etiam malus non habetur quoniam indicium est naturæ vel vincentis morbum, vel certè imminuentis. Et præstat actionem aliquam esse imminutam, quàm abolitam.

3. Tremor verò à caussis internis pendens, & vt morbus affligens, etsi & ipse per se lethale malum non sit, nec per se aliquid periculi afferat; quia tamen facilè in paralysin, apoplexiam, lethargum, spasmum degenerare potest, non contemnendus. Sicut & ob caussam, à qua pendet, mortem non longè abesse sæpius significat.

4. Tremor quo vehementior est, aut in parte nobiliore consistit, eò deterior. Auicennæ, in parte sinistra est periculosior; quia calidum innatum eius partis faciliùs cedit & succumbit.

5. Tremor in senibus non curatur, ob cerebri & spirituum magnam imbecillitatem: sed eos plerumque ad mortem comitatur.

6. Tremor hæreditarius, vel qui paulatim ob errores in victus ratione contrahitur, & præcipuè in iis, qui à natura facultatis animalis organa debiliora habent raro curatur, sed vel in eo statu permanet, vel ætatis progressu etiam augetur.

7. Quibus in febribus tremores sub initio incidentes conquiescunt, iis tandem in articulis abscessus dolens suppurat, aut vesicâ laborat; materiâ scilicet à venis in neruos, aut articulos effusa, aut in vesicam, vbi vrinæ difficultatem efficit. Hippoc. *in Coac.*

8. Si tremor in conuulsionem permutetur, malum; quia, vt vulgus existimat, neruosarum partium exsiccationem magnam sequitur, à qua, tanquam à priuatione ad habitum, non fiat regressus; vel potiùs, quia materia, quæ antea neruis intemperiem inducendo tremorem efficiebat, iam deteriorem qualitatem inducit, vt neruos vellicet.

9. In febre ardente trementibus delirium succedit, μετάστασις facta materiæ è venis in neruos; sed cum ægri detrimento. Cùm enim priori morbo succedit alius æquè grauis, aut etiam grauior, viribus hac ratione consumptis, exiguam tum vitæ spem superesse necesse est 6 *Aph.* 36. & *in Coacis.*

10. *Qui tremores ad manum resiliunt, in malo sunt*, Hippoc. *in Coac.* Aliquando enim si ægri manus diligenter spectetur, aut attingatur, intremescentem illam reuera subitò animaduertimus; qui motus ex tremore & conuulsione mixtus est, ac σπασμοτρομώδης appellari potest, ex 3. *Prorrhet. Aphor.* 13. Istque periculosa affectio; non tamen simpliciter. In longis enim febribus, vbi multa cruditas est materiæ, minore illa periculo accidit, neruis humore madentibus, vnde & multi euadunt. In acutis verò, & ardentibus, vt vulgata est sententia, incēdio febrili nerui exsiccati sunt, seu potiùs, vbi à materia praua vellicantur,

vellicantur lethale signum est, ac ferè delirium & conuulsio sequitur, vnde ægri moriuntur.

11. In vehementi phrenitide & melancholia ex flaua bile in atram mutata, tremores sunt mortiferi, teste Hippocrate, *in Coacis*, ob neruorum, vt vulgò existimatur, ex incendio febris & vigiliis exsiccationem, aut potiùs ob prauam qualitatem humoris neruoso generi inimici. Videre tamen licet & in phrenitide, & ante hanc, tremulum quendam motum ab acrium vaporum morsu, aut humorum per partes neruosas transitu, qui sæpe criticus est & salutaris.

12. Mulieri post partum ex retentione secundinæ tremor proueniens, malum; quia signum est putridorum, & malignorum humorum spiritibus inimicorum.

13. Tremor in apoplexiâ vel lethargo accidens, malum signum est. Indicat enim, quòd virtus extremè oppressa exsurgere nitatur ad expulsionem materiæ; in quo tamen conatu deficiens, extincto calore naturali tandem succumbit.

14. Inediâ, aut quauis aliâ euacuatione extenuatum si tremor apprehendat, malum; quoniam spiritus dissolui, & vires ex inanitione collabi est indicium.

15. Tremor in labio inferiore vomitum instare indicio est.

Indicationes.

Indicationes. Etsi Caussa Tremoris proxima sit, facultatis motricis debilitas: tamen quia illa à multis caussis, vt suprà dictum, oriri potest, singulis suis contrariis occurrendum. Neque enim in omni tremore, vt Galenus, *lib. de Tremore, cap. 5.* monet, calefaciendum, sed si à bile proueniat, vt in febribus ardentibus, infrigidantia nonnulla requiruntur.

Si videlicet non generantur spiritus animales ob cerebri intemperiem frigidam, cerebrum calefaciendum & roborandum. Si spiritus vitales, animalium materia, deficiant, caussa, ob quam hoc accidit, tollenda, ac corpus inanitum reficiendum, & spiritus instaurandi.

Si in neruis sit intemperies frigida & humida, calefacientibus & siccantibus tollenda; humores, à quibus fouetur, euacuandi & discutiendi; ac nerui roborandi.

Si autem praua aliqua διάθεσις à causa maligna, vel venenata, aut narcotica iis impressa sit, si causa adhuc præsens sit, tollenda, & διάθεσις illa neruos roborantibus expurganda.

Tandem, si seu obstructio ac densitas, seu compressio & irrigatio neruorum adsit, humor, à quo id fit, tollendus, ac nerui roborandi.

Curatio.

Curatio. Cùm autem quâ ratione cerebri intemperiem, cum, & sine materia emendare, vt & spirituum animalium vitia corrigere conueniat suprà, *part. 1.* dictum sit, de spirituum verò vitalium vitiis, dum de affectibus cordis *lib. 2.* dicendum sit, & præterea Tremor ille, qui ex conspectu rei quocunque modo tremendæ, vel ex ira, aut aliis animi pathematis prouenit sublata caussa, quæ spiritus perturbat, facilè cesset: tantùm hic dicemus de Tremore à spirituum, tum vitalium, tum animalium dissipatione & resolutione: deinde de Tremore, qui neruorum vitio ortum habet, videlicet de intemperie frigida & humida, simúlque, cùm eandem curationem habeat, de neruorum obstructione, densitate & compressione: tandem de praua dispositione, à venenis, ac malignis & venenatis humoribus, & narcoticis impressa, curanda; & quidem breuiter, cùm curatio tremoris multa cum paralysis curatione, de qua, *c. seq.* dicetur, communia habeat.

De Curatione Tremoris à spirituum absumptione & dissolutione.

Si spiritus vel ob morbum aliquem grauem, aut longum, vel euacuationem nimiam, vel Venerem, vel similem caussam, absumpti sint: dissipatas quidem aliquo modo vires restituere non ita difficile est, amissæ verò planè difficulter reparantur. Ad reficiendum autem spiritus, etsi & medicamenta suprà proposita, *part. 1. c. 15.* & quæ postea *lib. 2. de Affect. cordis*, proponentur, vtilia sint: tamen imprimis bona diætæ ratio, quæ refectoria nominatur, vtilis est. Versetur ergo æger in aëre puro, temperato, rerum suaueolentium odore alterato. Cibus sit boni succi facilis coctionis, & qui plurimum spirituum suppeditet. Talis sit & potus, plurimúmque hic valet vinum bonum moderatè sumptum. Æger quiescat, vel etiam moderatè exerceatur. Somnus sit moderatus, vel etiam paulò prolixior. Æger sit animo læto, & ab affectibus animi immoderatis alieno.

Curatio Tremoris à caussa frigida & humida neruos lædente.

Si verò Tremor à materia frigida & humida temperiem, seu innatum calidum neruorum lædente, seu eos obstruente, aut comprimente, & irrigante ortum habeat, eadem ferè curandi ratio competit, quæ postea de Paralysi proponetur. Videndum primò, an plethora aut cacochymia in toto, vel parte adsit, eaque tollenda. Itaque si sanguis peccet, siue ex se, siue suppressa aliqua euacuatione consueta, vena aperiatur. Ita Hippocrates, *2. Epid. sect.* 4 Stymargi ancillæ; quam post partum tremores toto corpore occuparant, quòd à partu purgata non fuisset, venam secuit in talo, vt sanguinis multitudinem demeret. Et vix in alio casu sanguinis euacuatio in tremore conuenit, quàm vbi tremor ex suppressis hæmorrhoidibus, menstruis, vel purgatione sanguinis post partum, ortum habet. Atque tum commodissimè vena in talo aperitur, vel etiam hæmorrhoides prouocantur. Aliàs verò in frigido affectu, ne corpus magis perfrigeretur, non conuenisset venæ sectio, vt refert Galenus, *in lib. de Tremore, cap. 5. & de vena sectione aduersus Erasist. cap. 5.* Vbi verò plethora tanta non est, venæ sectionis scopus cucurbitulis cum scarificatione, & cibi parcitate suppletur.

Si verò humor frigidus mali caussa sit, præparetur & purgetur, vt suprà, *part. 1. cap. 10.* dictum, cerebrumque, ac partes neruosæ roborentur. Iis verò, quæ suprà *loc. alleg.* dicta sunt, pauca saltem addimus. Ad alterandum & roborandum imprimis saluia & castoreum commendantur, vt & galega, & stœchas Arab. Drach. j. pondere cum hydromel. exhibita; item conseru. primul. veris, anthos, meliss. & acorus cōditus, & huius generis alia.

Auicenna commendat cerebrum leporis assatum; & castoreū omnibus modis, cum assumptū, tum extra adhibitū, prodesse.

Ad confortationem neruorum, præcipuè post diuturnos morbos, vtile est hoc Electuarium:

℞ *Pulpæ pullorum columbarum syluest.* vel *ciconiarum in vino elixarum*, Vnc. iij. *cerebri leporis assati* Vnc. j. *amygdal. dulc. mundatar.* num. xxx. *pinearum recentium lotarum cum hydromelite*, n. xx. *passul. minor.* Vnc. j. *spec. elect. resumptiui* Drach. ij. *pulu. cinamomi* Drach. iij. *zingiberis, caryophyll. galang. macis*, an. Scrup. j. *cardamom.* Scrup. sem. *mosch.* g. ij. *mellis despumati* q. s. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. fl. lauend. rorism. saluiæ* an. Vnc ß. *elect. diacori* Drach. vj. *cerebri leporis assi* Vnc. j. *castorei* Drach. ß. *cranij hum. præpar.* Drach. ij. *puluerad. & sem. pæon.* an. Drach. j. *visci quern.* Drach. ß. *spir. primul. veris* Drach. j. *essent saluiæ* Drach ß. Cum *syr. de stœch.* q. s. F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. beton. rorisma.* an. Vnc. j. ß. *zingib. cond.* Drach. vj. *spec. diamosch. d. diambr.* an. Drach. j. *theriacæ* Drach. ij. *aureæ Alexand.* Drach. ß. *spir. vitr. volatil.* Scrup. j. Cum *syr. de betonica* q. s. Fiat Electuarium.

Vt & hoc:

℞. *Conseru. flor. saluiæ, anthos, acori*, an. Vnc. ij. *cranij hominis præparati* Vnc. ß. *rad. ac sem. pæon rad. plantag. aquatic.* an. Drach. j. ß. *cerebri leporis assati* Vnc. ij. M. F. Electuarium.

Vel paretur hic Syrupus ad neruos roborandos vtilis:

℞. *Herbar. primul. veris, saluiæ, rutæ, chamæpit. maioran. chamædryos, saturciæ, calaminth. origani, betonic.* an. M. ß. *calami aromat.* Vnc sem. Coq. & cum s. q. mellis, F. Syrupus, in quo adhuc calido Nodulus sequens suspendatur & relinquatur.

℞. *Cinamomi, caryophyll. macis, nuc. moschat. sem. pæon. piper. nigri, longi, zingiberis, spicæ, sem. anisi*, an. Drach. j.

Nicol. Florentinus refert, *serm. 3. t. 3. c. 9.* quòd mulier quædam sexagenaria à tremore capitis liberata fuerit solâ comestione nycticoracum, quos depilatos cum visceribus decoquebat, & comedebat.

Chymici essentiam melissæ laudant, in aqua basilic. exhibitam. Alij in quinta essentia vini folia saluiæ macerant.

Nonnulli aliis remediis nihil proficientibus, decoctum ligni sancti, & sarsæ parillæ per aliquot dies propinant, ad excrementitium humorem exsiccandum, & per sudores exhauriendum & euocandum.

Tremor à potu aquæ è niue resolutæ curatur balneo calidissimo, in quo æger moretur, donec bene sudauerit. Postea vtatur cibis & inunctionibus calidis.

Ex Topicis ad alterandam intemperiem neruosarum partium, humorem pituitosum discutiendum, & neruos roborandos, conueniunt ol. costin. vulpin. de castor. lumbric. terebinth. Philosophôr. de piper. nardinum, iuniperi, & liliorum alborum, in quo flor. lauendulæ, liliorum conuall. macerati fuerint; vel oleum ex floribus trifolij, qui imprimis commendantur & alia, quæ de paralysi postea, proponentur, quibus ceruix, & origo neruorum, & membrum tremulum inungatur, iisdemque aquâ aliqua apoplectica aut cephalica admisceatur.

Vel ℞ *Ol. iunip. de castor. de piperib. vulpin.* an. Vnc. ß. *vnguenti Martiati* Vnc. j. ß. *sapon. Veneti*, Vnc. j. *pulu. sem. eruc. vrtic. rutæ, cepar.* an. Drach. j. *axung. anatis*, Vnc. j. ß. Misc. pro Vnguento.

Vtilis est balsamus rorismarin. lauendul. saluiæ, petroleum; ol. destillat. iuniperi, maioranæ, melissæ.

Lauetur quoque membrum tremulū aquâ vel decocto saluiæ, rorismar. lauendulæ, maioranæ, baccar. iuniperi, addito castoreo.

Nonnulli sequentem Aquam stillatitiam pro secreto habent.

℞. *Fol. salu. recent.* lb. j. *camphoræ* Vnc. j. *vini alb.* q. s. Digerantur per 8. Dies, deinde destilla in B. & modo dicto vtere.

Vtile est & hoc Destillatum.

℞. *Mastiches, thuris, myrrhæ, opopanacis, sagapeni*, an. Drach. iij. *styracis calamitæ, liquidæ*, an. Vnc. ß. *terebinthin.* Vnc. ij. *herbæ ivæ arthriticæ, fl. lily conual. lauendulæ*, an. M. ß. Concisis & contusis affunde *vini Rhenani.* lb. ij.

Stent in infusione loco calido 4. diebus. Postea destillentur.

In destillato dissolue *mosch.* Drach. j. Hoc liquore & nucha, & spina dorsi, & membrum affectum illinuntur.

Possunt & sacculi, & cucuphæ ex cephalicis, & aromaticis pulueribus concinnata, vertici capitis raso admoueri.

Nec

Nec inutile fuerit, cucurbitulas sine scarificatione ad vertebras, vnde nerui membri affecti prodeunt, apponere.

Sunt efficaces thermæ, & præcipuè sulfureæ, quæ si desint, Laconicum parari, aut balneum cum herbis conuenientibus potest.

Curatio Tremoris à maligna, venenata, ac narcotica caussa.

Si ab vsu narcoticorum medicamentorum, aut vapore, vel contactu argenti viui, aut venenis, aut humoribus malignis, qui neruis infesti sunt, tremor originem habeat, exhibenda medicamenta venenis & malignitati aduersantia, neruósque roborantia. Nonnulli, neque sine ratione, si Tremor sit ab hydrargyro, aurum limatum, vel foliatum medicamentis internis (vt & externis, vt dicetur) permiscent. Cùm enim aurum cum hydrargyro tantam habeat cognationem, vt hydrargyrum ab auro imbibatur, fieri potest, vt si id in corpore reperiat, cum eo vniatur, & tandem per aluum excernatur.

Nonnulli docent, hydrargyrum sudoribus è corpore elicere, vt instar arenæ cuti adhæreat, & postea aqua ablui possit, hoc modo: Ægrum alternis diebus in balneo sicco lauare iubent, vno die ignitis lateribus affuso vino, in quo saluia & absinth. cocta sint; altero, thure carbonibus iniecto, ægrúmque dum balneo egreditur, aquâ vitæ cum melissa destillata, idque diebus 14. continuant.

Extra etiam adhibenda, quæ neruis familiaria sunt, ac membra tremula illinenda theriacâ dissolutâ in ol. irino, aut laurino; vel decocto & aqua saluiæ lauanda.

Vel ℞. *schœnanth. cyperi, acori* seu *calami aromat. spica, caryophyll. nucis moschat. piperis*, an. Drach. ij. *hermodactyl. satyrij* an. Drach. j. *spir. vini*, vel *aq. Apoplect.* Vnc. j. *ceræ* q. s. F. Linimentum.

Efficacius redditur, si auri limati, vel foliati Drach. sem. addatur, si malum sit ab hydrargyro. Commendatur & ol. sulphuris, vel Balsamum sulphuris, si tota spina & membrum tremulum eo inungantur.

Diæta.

Diæta pro ratione caussarum conueniens ordinanda. Si à spirituum absumptione, & inediá pendeat tremor, cibo boni succi corpus quamprimum reficiatur. Si à cerebri & partium neruosarum intemperie frigida & humida ortum habeat Tremor, diæta conuenit, quæ suprà, *part. 1. cap.* 10. proposita est. In senibus tremulis, pullorum, & columbarum iuuenum caro, præsertim tempore hyberno, commendatur.

Bibat æger cereuisiam, vel hydromel saluia, betonica, rorem. conditum. Abstinendum ab immoderato vini vsu, à nimia venere, lotione in aqua frigida; neque etiam manûs frigida aqua abluendæ, sed potius decocto, vel aqua saluiæ, aut flor. lauandæ.

Nonnulli vrinam ad manuum lotionem commendant. Vtile est & balneum ex aqua thermar. vel marina: aut, si hæc desint, ex decocto plantarum, quæ cerebro & neruis amicæ sunt.

QUÆSTIO I.

An Tremoris vox quandoque etiam pro Rigore Accipiatur.

Tremoris vocem duobus modis à Galeno accipi, propriè, & impropriè, scribit Hercul. Saxonia, *lib. 1. Pract. cap.* 14. Propriè, pro deprauatione motus ex facultatis motricis imbecillitate, de qua iam actum. Impropriè etiam pro Rigore. Atque hanc impropriam significationem vocis Tremoris vsurpatam docet à Galeno, *lib. de Theriac. ad Pamphilian.* vbi scribit theriacam curare tremores, qui contingunt in febrium accessionibus; &, 2. *de Antidot. cap.* 9. vbi docet Mithridatium curare tremores accessionum febrium. Verùm enim verò, etsi vulgus istas appellationes & symptomata interdum confundit; tamen Medici eas semper discernere solent. Neque loca allegata contrarium probant; sed versione Latina vtrobique deceptus est Hercul. Saxonia. Neutro enim loco aliquid de tremore in textu Græco habetur: etsi versio Latina pro rigore vocem tremoris substituerit; quod etiam Latina attentè legentem facilè latere non potest. Etenim, in *lib. de Theriac. ad Pamphilian.* ita habetur: ἀγαθὴ ἡ καὶ παντὸς τύπου ῥῖγος ἀπαλλάξαι, hoc est, *vtilis est Theriaca cuiuscunque typi rigorem tollere*, vbi ῥῖγος non τρόμος habetur. *Lib. 2. de Antidot. c. 9.* ita legitur: καὶ τοῖς κατὰ περίοδον πυρετοῖς βοηθεῖ, καὶ παρετοῖς τρομώδεσι, id est, *febribus secundum periodum affligentibus auxiliatur, & qui paresi ac tremore laborant.*

QUÆSTIO II.

An proxima Tremoris Caussa sit vna facultatis motricis imbecillitas.

Proximam Tremoris caussam esse facultatis motricis imbecillitatem, quæ membrum, quod à naturali pondere deprimitur, liberè mouere non potest, suprà dictum est. Hercul. Saxonia tamen, *loc. alleg.* aliam caussam habet, dicitque dari adhuc alium tremorem, qui fiat musculis nulla ratione exercitatis, & motis, ac differre à legitimo tremore, non quidem in forma motus, sed potius in caussis. Esse enim eandem motus formam compositam ex eleuatione, & depressione, sed caussis differre, cùm legitimus tremor habeat eleuationem factam à facultate animali, motum depressionis à grauitate membri. Spurius verò habeat motum eleuationis à caussa, vel non naturali, vel præter naturam, vapore scilicet, vel flatu, qui repleat neruosum & musculosum membrum, & replendo membrum eleuet, motum verò depressionis similiter à grauitate membri.

Verùm fallitur & hic Saxonia. Et primò confundit palpitationem ac tremorem. Palpitatio enim est Tremor ille spurius, quem ponit, & motu isto reciproco non totum membrum voluntario motui dicatum, quod tremoris subiectum proprium est, sed solùm musculosa pars cum cute à vapore, vel flatu eleuatur, membro toto situm non mutante, nec moto.

Deinde quod putat, fieri posse tremorem musculo non moto, vel exercitato, atque hoc in Doctore Botronno, & Virgine quadam moniali se vidisse scribit; etiam in eo deceptus fuit Saxonia. Musculorum enim actio duplex est, vna, quá pars attollitur, seu transfertur; altera, quá eleuata seu suspensa, vel in quacunque loci differentia mota, in eodem statu seruatur, quod fit in motu tonico. Ideóque fieri potest, vt, licet vná parte manus vel brachium rei alicui quietæ innitatur, nihilominus tamen ob motum tonicum, quem facultas animalis debilis in toto membro præstare non potest, Tremor in membro, quod quiescere videtur, accidat, qui nullius alterius generis est, nec aliam caussam habet, quàm tremor antea descriptus.

Cardanus quoque, *in 6. Aphor.* 26. seu, vt ipse numerat, 25. Galenum reprehendit, quod vnicam proximam tremoris caussam posuerit, facultatis motricis scilicet imbecillitatem, quæ membrum, vt par est, mouere, vel extensum seruare nequit. Etsi enim Tremor iste senibus familiaris sit; alium tamen, præter illum ponit, qui & validis corporibus accidat. Talem se vidisse scribit in vxore Mercatoris, Iohannis Angli de Monte, quæ tremore adeò cruciabatur, vt tres viri illam non possent continere, quæ simul & cordis palpitationem patiebatur. Idem in Duce quodam militum se vidisse scribit. Atque omninò maximam inter has duas tremoris species differentiam esse docet. Illum, qui à Galeno & aliis vulgò describitur, accidere senibus imbecillis, aut alio modo debilitatis, hunc verò iuuenibus & validis. Illum esse continuum; hunc habere accessiones, vt comitialem morbum, & conuulsiones. Illum tremorem esse lentum, exiguum, ac vix conspicuum; hunc velocem, vt vix contineri possit. Illum superposito tabulæ membro cessare; hunc etiamsi membrum quiescat, nihilominus membrum agitare. Illum fieri sursum ac deorsum, hunc etiam ad latera. Caussis etiam differre hos tremores statuit, vt iam dicetur. Ipse ergo duo genera Tremoris constituit: vnum, quod fiat ab imbecillitate facultatis motricis quod sit tardum, & cum parua concussione, ac cesset, si membrum quiescat: alterum verò velox, & cum magno impetu, ac per accessiones, quod fiat ex corruptione facultatis, non debilitate. Caussam autem corruptionis facultatis, dicit esse vaporem quendam stimulantem & pungentem neruos, sicut id & in conuulsionibus videre est. Ascendere autem illos vapores ad cerebrum, nonnunquam etiam à cerebro ad neruos, aut ad cor transmitti, vnde simul palpitatio cordis accidat; sicut id vxori illius mercatoris accidit. Atque tales etiam tremores esse docet, qui per febres ardentes contingunt, qui accidunt vaporibus talibus ad principium neruorum missis: vnde etiam Aphorismus ille habet: *soluit Tremorem delirio*. vbi scilicet vapor, qui anteà principium neruorum vellicabat, iam ad ipsam substantiam cerebri, eiusque ventriculos penetret. Neque etiam hunc motum ad palpitationem referri posse docet, cùm tremor hic motus magnus, velox creber, totius membri, sine dilatatione & contractione cum mutatione situs, quorum contrarium accidit in palpitatione, vt ex Galeno, *lib. de Palpit. & tremore, cap.* 5. videre est.

Non dissentire videtur à Cardano Platerus, qui de caussis Tremoris scribit: Neruorum quosdam affectus non spiritus intercludere, sed neruos alia ratione labefactando, lædendóve tremorem inducere; vt si ab humoribus excrementitiis, sicut dictum, non tantum spiritus intercipiendo imbecillitas hæc in musculo tremoris caussa sit, sed & irritando, neruum ad motum, qui in tremore fit, nonnihil impellat, vnde & aucta caussa, vel perseuerante tremor in conuulsionem sæpe desinat.

Verùm enimverò libenter quidem concedimus, motum hunc, quem describit Cardanus, à Tremore, qui vulgo explicatur, omninò distinguendum esse, ne forsan in curatione nobis accidat, quod ipsi Cardano euenit, cui, *vt loco allegato* ipse scribit, cùm Dux quidam militum hoc malo correptus curandus oblatus fuisset, atque ipse tantùm ea cogitaret, quæ Galenus passim de Tremore scribit, nullamque aliam caussam esse existimaret, quàm facultatis debilitatem, ægrum curare non potuit: quem tamen forsan curare potuisset, si ea quæ de hoc tremore addidit, perpendisset. Sed non Galenus Cardanum, verùm Cardanus seipsum decepit, dum putauit, hunc affectum, quem in vxore illius mercatoris ac Duce militum obseruauit, tremorem esse à Galeno descriptum, pendere à facultatis motricis imbecillitate, in quo valde errauit. Etenim tremor nunquam fit sine motu voluntario, & tremor, respectu facultatis motricis, est motus voluntarij debilitas; respectu verò totius membri, motus voluntarij deprauatio: id quod non accidit in hoc motu à Cardano descripto, qui omnino contra voluntatem accidit,

accidit,& ita quidem,vt etiam vi externâ motus ille p. n. semper impediri non potuerit. Præterea Tremor non fit cum tanta corporis concussione & agitatione; sed saltem in duas situs differentias, vnam, in quam à facultate motrice trahitur, alteram, in quam pondere suo membrum vergit. Vnde ad tremorem huc à Cardano descriptus referri non debet.

Vt verò, quid mihi videatur, aperiam: Conuulsiones, epilepticis non dissimiles fuerunt hi motus, quos Cardanus pro tremore habet. Etsi enim in perfecta epilepsia ægri concidant: tamen si caussa sit leuior, id non semper accidit,& talis epilepsiæ exempla in *Institutionibus* recensuimus, ac tale etiam habet Snetius, *in Miscell. pag. 526.* Ac hoc ipso anno 1624. fœmina quædam Halæ Saxonum tale quid perpessa fuit, quæ cùm cancrum exulceratum in mamma haberet, atque in dies ille profundiùs serperet, tandem cum corruptio vsque ad membranam thoracis peruenisset, aliquoties tales conuulsiones passa est, vt etiam ab aliquot hominibus quieta contineri non potuerit. Quomodo autem & resolutiones & conuulsiones ex consensu thoracis fiant, docet Adrianus Spiegelius, *de human. corp. fabr. lib.6. c.4.* nimirum ob consensum qui est inter arterias intercostales, & spinalem medullam, prouenitque à propaginibus illis, quæ in spinam se penetrant per foramina thoracis. Atque facilè hoc cognoscere potuisset Cardanus; cùm ipse scribat. Tremorem hunc accessiones habuisse,& membrum concussisse, & à vapore neruos vellicante ortum habuisse. Ideoque vel ad epilepsiam, vel ad conuulsiuos motus potius hic tremor, quem ita appellat Cardanus, referri debet, quàm ad tremorem propriè dictum. Si enim cerebrum & principium neruorum simul afficiatur, est epilepsia; si verò neruorum propagines infra caput afficiantur, fiunt motus conuulsiui.

Quod verò tremores illos in febribus ardentibus attinet, hic concedendum puto, conuulsionem quandam interdum cum tremore concurrere, & tunc spasmum τρομώδη aut τρόμον σπασμώδη appellari posse. Facilè enim accidere potest, vt facultas ex morbo ad mouendū sit debilis,& inde fiat Tremor. Quòd si humor sit malignus,& simul neruos vellicare incipiat, tremori conuulsio accedit,& motus quidam ex conuulsione & tremore mixtus accidit.

Vtque ita vna proxima tremoris caussa est debilitas facultatis motricis, quæ membrum eleuatum in eo statu seruare nequit. Motûs verò illi, qui à vellicatione neruorum oriuntur conuulsiui sunt.

QVÆSTIO III.

An Tremor ab errore externo quoque prouenire possit;

Capiuaccius, *cap. de Tremore*, motum in Tremore duobus modis deprauari statuit, vel læsâ facultate, vel ab errore externo; & ad errorem externum refert primò vitium spirituum animalium, quòd hi nequeunt facultatem influxam seruare robustam. Deinde mobile, seu pondus mobilis, partiúmque motui destinatarum, cuius exemplum ponit sanguinis abundantiam, & potum copiosum. Tertiò ad vitium spirituum & pondus simul refert venena, frigiditatem nimiam, calorem,& humores calidos, ac similia, quæ cùm spiritibus animalibus aduersantur, tunc calidum partibus insitum lædunt.

Verùm non video, quomodo aliquid ad errorem externum referri possit, quod obiecti rationem respectu motricis facultatis, non habeat. Itaque spirituum vitium non ad errorem externum, sed partium, quæ proximum motus organum sunt, neruorum scilicet, morbos & dispositionem p. n. rectiùs referri puto. Spiritus, enim animales influentes mistum neruis calidum perficiunt, temperiemque eorum quasi complent & vt facultas motrix motum actu præstare possit, efficiunt. Potus verò copiosus,& sanguinis euacuandi retentio, tremoris caussa sunt, non quòd membrum nimis graue reddunt, sed potiùs quia vel insitum neruis calorem debilitant, vel ad vitiosorum humorum, qui idem efficiunt, generationem faciunt.

Atque idem præstant venena, frigus nimium, & humores in febribus ardentibus; qui ipsi tamen malignâ sæpe, & occultâ potiùs vi, quam manifestâ qualitate, neruis inimici sunt; vt supra de caussis dictum.

QVÆSTIO IV.

Quomodo Hydrargyrum Tremoris Caussa sit?

Hydrargyrum Tremoris caussam esse, extra dubium est, testatúrque id experientia. Nec ignotum est in aurifabris, qui ad noxam, quam argentum viuum inferre potest, vitandam, dum argentea vasa inaurant, in aëre libero, vento secundo, sedere solent, vt fumus argenti viui ab eis arceatur. De modo autem controuersium est. Nonnulli & vaporem argenti viui nocuum esse, & in inunctionibus extrà etiam adhibitum neruis nocere statuunt. Alij saltem vaporem ore exceptum noxium esse docent. Platerus, *in tract. 1. de caussis Tremoris*, vtrumque negat,& argentum viuum in substantia, nec per suffitum nec per inunctiones corpus subire, sed viribus tantum eò vsque deductis, neruis nocere statuit.

Verùm enim verò nemo, qui argentum viuum tractauit, eiúsque naturam cognitam habet, Platero facilè assentietur. Etenim Hydrargyri ea natura est, vt in alia corpora sese intimè insinuet, eiúsque mistio tam exacta, vt naturam suam, quocunque etiam modo mutata viduatur, non amittat, sed ad pristinam naturam facilè redeat; vapórque Mercurij nihil aliud est quàm ipsum argentum viuum in tenuissima corpuscula redactum. Ideóque vtrumque fieri putamus, vt & vapore ac suffitu, & inunctionibus noceat, & quidem non solùm qualitates communicando, sed etiam substantiam. Etenim vapor ille, vt dictum, nihil aliud est nisi Mercurius in subtilissimas & minimas partes resolutus, qui facili negotio in Mercurium viuum & currentem etiam redit, quod Chymicis tam notum est, quàm quod notissimum. Quin verò inunctionibus in corpus penetrare possit, nemo dubitabit, cui vires argenti viui notæ sunt, atque ibsa experientia id confirmat. Quantum enim è suffitu & inunctionibus corpori nocere possit, historiis & exemplis demonstrant, Fernelius, *de Lue Venerea, cap. 7.* Iulius Palmarius, *de morb. contag. l. de hydrarg. c.5.* Forestus, *lib. 8. obseru. 5.* Et quidem non solùm qualitate, sed & substantiâ nocere, faciè patebit ei, qui exempla ista & historias diligenter perpendet. Præterea refert Laurentius Scholtzius, *in obseru. Schenck. lib. 7. de Hydrarg. obseru. 20.* cuidam frequenter vtenti Mercurio accidisse, vt Mercurius brachio eleuato & demisso, in eo fluctuaret,& motu manifestè perciperetur.

CAPVT XXVI.

De Motûs Impotentia in Genere.

CVm Tremor sæpe sit paralysis sequentis præludium, isque, vt à facultatis motricis imbecillitate dependet, ita in motû impotentiam, & abolitionem sæpe desinat; commodè atque ordine post tremorem iam de motus impotentia, & abolitione agimus. Et primò quidem in genere de Motûs impotentia; postea in specie de Paralysi dicemus.

Notandum enim hic, motûs impotentiam latiùs patere, quam paralysin. Nam ob luxationem articulorum, & ossium dislocationem, eorumdémque fracturam, ob vulnera, ob tumores ob exsiccationem, & duritiem tendinum ac ligamentorum, & similes caussas, membra, vt debent, & secundum voluntatis imperium moueri non possunt, ac mouendi impotentia excitatur, quæ tamen paralysis non dicitur. Neque cui crus fractum, ac vulneratum est, paralyticus appellatur, etsi ambulare non possit; sed tum solùm paralysis nominatur, cùm facultas motrix læditur, aut frustratur, ob spirituum animalium in musculis defectum, vt, *capite sequenti*, dicetur. *Motus impotentia latiùs patet, quàm paralysis.*

Cùm ergo plures caussæ esse possint, ob quas facultas motrix in officio suo impeditur, eas omnes in conspectu habere oportet, vt quæ in quolibet ægro locum habeant, inuestigari queat. Dùm autem motûs voluntarij organum sit musculus, nerui spiritum animalem, sine quo nullus fit motus voluntarius, deferant, cerebrum verò eum communicet & transmittat, ac insuper membrum, quod moueri debet, naturaliter dispositum esse debeat: in hisce quatuor, impedimenti ac læsionis, quæ in motu voluntario accidit, caussa quærenda est. De ea verò motûs impotentiâ, quæ fit ob spirituum animalium defectum, & neruorum, spinalis medullæ, ac cerebri vitium, postea de Paralysi ac apoplexia dicemus. Hoc verò capite eas caussas saltem explicabimus, ob quas citra paralysin & apoplexiam motus animalis læditur; & præcipuè de musculorum ac partium musculis connexarum, & quæ mouentur, vitiis & morbis. *Caussa impotentia motus.*

Et musculos quod attinet, primò nimia eorum refrigeratio caussa mors impotentiæ esse potestad quod iis accidit quibus manus vel pedes ab externo frigore aëris, vel aquæ, nimis refrigerati sunt, in quibus neque manus, neque pes officium faciunt, & neque rectè apprehendere, neque rectè ambulare possunt. *Motus impotentia à nimia musculorum refrigeratione.*

Deinde exsiccatio musculorum, interdum motûs impotentiæ caussa est, vbi videlicet musculi, tendinésque iis insertii, ita exsiccantur & indurantur, vt ampliùs flecti aut contrahi, & extendi nequeant. Tunc enim membrum fixum & immobile manet. Accidit hoc sæpius post nimios labores, præcipuè in senibus, quibus membra ita exsiccantur, vt digiti & manus incuruæ maneant, neque rectè amplius officium facere possint. Accidere etiam potest interdum exsiccatio ex pinguedinis, quæ musculis adnata est, defectu, vt & à glutinis illius, quo tendines obliniuntur, absumptione, quæ ab atrophia dependet. Cuius rei notabile exemplum est apud Forestum, *lib. 10. obseru. 97.* de puero quodam, qui crurum atrophia laborans, vt ambulare non posset, pro paralytico à multis Medicis, quorum consilia, *loco allegato* videre est; frustrà curatus, tandem verò à Foresto restitutus est. *Motus impotentia à musculorum exsiccatione.*

Nonnunquam tumor durus, veluti scirrhus, aut nodus ab excrementis in musculis genitus, imprimis circa tendines, vbi plures in articulorum regione concurrunt, mouendi impotentiam excitat, id quod in carpo, & circa genu frequentiùs accidere solet. Germani ab hac, & priori caussâ mouendi impotentiâ laborantes. Contractos vocant, quòd manus, vel genua incurua & rigida contrahuntur, vt extendi planè non possint. Idem à cicatrice post vulnus in musculo, vel tendine, qui vulnerati, non verò planè dissecti erant, accidere potest, à quo vulneris labiis contractis *Motus impotentia à duris tumoribus.*

Emplastra parantur ex gummi ammoniac. elemi, bdellio, galbano, opoponace styrace calamita, medull. crurum vituli, radicibus ireos, lilior. albor. & similibus.

Vt ℞. Rad. althæa, bryon. lilior. albor. an. Vnc. ℥. maluæ, althææ, chamæpit. fl. chamamel. melilot. an M. j. sem. fœnugræc. lini, an. Vnc. j. Coq. in decocto pedum & capitis veruecis, pro Fomento.

Postea inungatur locus affectus tali Vnguento:

℞. Vnguenti dialth. Vnc. j. axung. human. gallin. anseris medull. crur. vitul. an. Drach. ij. succi lumbric. an. Drach ß. M. pro Vnguento.

Postea Emplastrum diachylon imponatur.

Post balneū & hoc Vnguento mēbra affecta mox illini possunt.

℞ Gummi Ammon. opopon. an. Vnc. ß. bdellij, Dr. vj. Dissoluantur in spir. vini Rhenan. add. ol. lumbricor. terrest. Drach. ij. M.

Platerus, lib. 1 obseru. p. 138. 139. 140. non sine fructu hisce vsus est. Primò hoc Vnguento:

℞. Ol. lumbric. lilior. albor. an. Vnc. ij. ol. cheirin. irin. an Vnc. ß. hyperic. Vnc. j. Coque paru, addatur gummi Ammoniac. dissol. in aq. vitæ ℥. j styrac. ʒ. ij laricea Vnc. ß. ceræ q. s. f. Vnguentū.

Emplastrum postea tale apposuit.

℞. Gummi Ammoniac. Vnc. ij. galban. opopon. bdellij. an. ℥. j. Dissoluantur in aq. vitæ, adde styrac. calamit. ℥ ß pingued. anseris. medull. crurum vituli. an. ℥ j. thuris ʒ. ij. rad. ireos. ʒ. j. hermodactyl. ʒ. ß. laricis & resina communis, q. s. f. Emplastrum.

Mane remoto Emplastro, hunc Fotum instituit.

℞. Rad. althæa. bryon. ireos, lilior. recent. incisar. quantū pocula vulgare capit, absinth. thymi. saluia, an. M. j. fl. chamam. melilot. sambuci, an. p. j. sem. lini, fœnugræc. an. cochl. iij. vel iiij. Coquantur octo intest. capitis & pedū vituli, addito pauco vino.

Plura eiusmodi medicamenta videantur lib. 3. de Scorbuto de Curatione membrorum contractorum & rigidorum.

Manualis quoque opera, ac instrumenta, & machinæ ad tendines, musculos, & ligamenta adstricta sensim relaxanda, & extendenda non incommodè adhibentur. Sed id pro membrorum affectorum ratione variâ, variis modis perficitur. Si digitus vnus, vel plures in manu sint extensi, annulus illi indendus, qui alij annulo vicino digito sano adhibito affixus & connexus sit. Ita enim cùm sanus digitus mouetur & contrahitur, alter simul inflectitur. Si verò membrum, vt genu, brachium, digitus, contractum sit, sensim in dies & sæpè membrum vel manibus, vel pondere appenso, quod in pede fieri potest, vel idoneis instrumentis & machinis extendendum. Instrumenta ad hanc rem idonea videantur apud Guilhelmum Fabricium, Centur. 1. obseru 83. & lib. de Combust cap. 15.

Ad atrophiam illam in cruribus in adolescente, vnde motûs impotentia orta erat, adhibuit Forestus singulis diebus manè, interdum & bis de die, frictiones mediocres manu factas, dum adhuc in lecto decumberet manè æger, per integram horam, incipiendo à coxa vsque ad talos & pedes sursum, atque deorsum membrum fricando, vt eo modo apertis poris, & meatibus sanguis ad crura tabida conflueret. Has frictiones cum per dies 12. & plures continuasset, peruenit ad vnctiones, quæ humectarent & moderatè calefacerent. Prius nimirum per dimidiam horam instituit frictiones illas siccas cum panno aspero, deinde talem inunctionem adhibuit.

℞. Ol. amygdal. dulc. ℥. i j. chamamol. Vnc. j. Misce, quo modo adolescentem pristinæ sanitati restituit.

Curatio motus impotentia ex scirrhis, durisque tumoribus, ac ligamentorum vitiis.

Tertiò. Eodem modo, quod ob exsiccationem tendinum & musculorum motûs impotentia curatur, etiam tollitur motûs impotentia ex scirrhis, durisque circa articulos tumoribus; modò sint curabiles; vt & à combustione, aut ligamentorum exsiccatione: ac duritie ortum habens, videlicet per emollientia antea proposita, & membrorum rigidorum manuum opera, vel instrumentorum idoneorum operâ, in contrariam figuram sensim factâ extensione. Guilhelmus Fabricius, loco allegato, in contractionibus à combustione, callum nouaculâ excindit, & partes quæ præter naturam coaluerunt, separat, ac vulnus debito modo curat.

Quartò. Mouendi impotentia ex fractura vel luxatione tollitur, curata fracturâ, vel luxatione; quod quo modo fieri debeat, dictum in Institutionibus, lib. 5. part. 1. sect. 2. c. 3. & 4. & dicentur de iis suo loco plura.

CAPVT XXVII.

De Paralysi.

Paralysis.

PAralysis à παραλύω, id est, resoluo, dicitur: quoniam neruus & musculus, in quē neruus inseritur, ita resoluitur, & eneruatur, vt ad motum ἑκούσιον exercendam fiat planè ineptus. Est enim, vt Galenus, 3. de loc. aff. & c. vlt. habet. Paralysis maximè ἡ κινήσεως ἀπώλεια. Vbi verò sensus solùm perit: ea, si propriè loqui libeat, partis est ἀναισθησία. Etsi & ea affectio, vbi sensus & motus simul perit, nomine paralyseos comprehenditur.

Paralysi cognatus est Stupor.

Cognata Paralysi est νάρκη ὁ νάρκωσις, hoc est, torpor, vel stupor, quæ affectio nihil potissimùm sensûs hebetudo sit: tamen etiam à Medicis pro affectu ex sentiendi, mouendique difficultate composito accipitur, seu pro diminuta & imperfecta Paralysi. Stupor enim seu Torpor sæpè ad veram Paralysin via est, eiusque futuræ prodromus; & saltem causarum magnitudine hi duo affectus differunt. Particula autem παρὰ hoc loco vim minuendi habet, vt παραλελυμένοι, mediâ corporis parte, aut vno in mēbro resoluti dicantur, cùm ἀπόπληκτοι & παραπληγικοί, qui toto corpore hoc modo affecti sunt, quales apoplectici & marti vicini, de quibus Hippocrates, Aphor. 43. Nominatur & παραπληξία, vel παραπληγία, tanquā vnius medietatis corporis resolutio, inde & ἡμιπληγία appellatur, ad differentiam apoplexiæ, quæ παθος est & affectus totius. Sic enim Galen. comm. 3. lib. 1. Prorrhet. text. 46. & 88. scribit, παραπληγία tale πάθος est dimi lij corporis, quale apoplexia totius. Denique πάρεσις quoque pro Paralysi vsurpatur, quæ remissio, laxatio aut resolutio est membrorum, mouendi facultate potissimùm deficiēte. Ab Auicenna & interpretibus vulgò Mollificatio nominatur, non quòd reuerà nerui emolliantur & laxentur, sed quòd molliores videantur. Propria enim musculi actio est contractio originem, quâ fibræ neruorum & tendo fit rigidior & durior quasi, vt in fidibus etiam fieri videmus. Cùm autem fibræ illæ ab illa actione cessant, & tendines non contrahuntur, aut non contrahi possunt, videntur esse molliores; etsi reuerà molliores non sint, ac nulla essentialis mollities, ipsis accidat; sicut & fides, cum remittuntur, reuera non molliores, sed laxiores saltem fiunt.

παραπληγία, παραπληξία, ἡμιπληγία.

πάρεσις.

Mollificatio.

Cur autem accidat, vt nunc sensus & motus simul; nunc motus saltem, saluo sensu; aut contra, saluo motu, sensus saltem aboleatur, de eo dictum est in Institut. quæ hic repetere opus non est.

Definitio.

Est videlicet Paralysis, motus in parte vna, vel pluribus abolitio, (nonnunquam & sensus simul aboletur) ob spirituum animalium ad motum spontaneum necessariorum defectum. Cùm enim plures & diuersæ sint caussæ, ob quas hæc motûs abolitio fieri potest, omnes ad caussam vnam aliquam redigi oportet, quæ est spirituum animalium defectus. Spiritus enim animales ad motum voluntarium, vt & sensum, omninò necessarij sunt, ac sine illis nullus sensus, ac motus perfici potest. Vulgò quidem docetur, caussam proximam esse denegatum influxum facultatis motricis. Verum, vt alibi sæpius dictum est, propriè loquendo facultates non influunt; sed anima vbicumque est, ibi omnibus suis facultatibus prædita, & instructa est. Exercet autem illas organis idoneis. Ad quorum perfectionem & spiritus animales influentes requiruntur, qui faciunt, vt facultas insita in actum prorumpere possit.

Differentia.

Aboletur autem motus, nunc in toto corpore, (quod tamen rarius accidit) seu in omnibus infra caput partibus, citra læsionem actionum principum, (hæc enim si contingat, est Apoplexia) cùm spinalis medulla tota affecta est: nunc alterum latus tantùm, seu dextrum, seu sinistrum afficitur; dextrâ scilicet, aut sinistrâ saltem parte spinalis medullæ læsa: nunc determinatæ saltem partis motus tollitur, vt manus, pedis, palpebrarum, à quibus etiam nomen accipit, & Paralysis pedum, manuum, linguæ, palpebrarum, aut alterius partis nominatur.

Caussa.

Caussa.

Etsi verò de caussa proxima nulla sit controuersia: in caussarum tamen reliquarum enumeratione non parum discrepant Autores. Quanquam enim è Galeno & Auicenna suas opiniones omnes ferè depromant: alij tamen aliter eas explicant. Galenus quidem, lib. 1. de Symptom. Caus. c. 5. de Paralysis caussis hæc habet: Continens siue proxima siue quomodocunque alio vocabulo libeat appellare, huius symptomatis caussa, est talis quispiam in neruo affectus, cuius occasione à principio ad ipsum virtus transmitti prohibetur. Porro prohibetur, siquidem meatum aliquem neruus habet, quidem qui ad oculos descendunt, manifestè habere cernuntur, vel ex obstructione, vel compressione: si autem non habet, ex constipatione vel frigore.

Auicennas verò, c. proprio, ita de caussis Paralysis docet: Destructio sensus & motus fit, quoniam spiritus sensibilis, vel motiuus, aut retinetur à penetratione ad membra; aut penetrat, sed non suscipitur eius impressio propter complexionis corruptionem.

Hinc plerique doctiores Medici de caussis Paralysis ita sentiunt, quod facultas influens (rectiùs spiritus influens) vel non transmittitur, ob morbum neruorum eum deferentium; vel non suscipitur, licet influat, membri recipientis vitio. Alij tamen aliter id explicant.

Nos, vt hæc hoc loco breuiter contrahamus, (plura enim postea vidi, quæstione 1. dicentur) statuimus, cùm à neruo musculus omnem vim mouendi accipiat, hicque & suam peculiarem temperiem, & similarem constitutionem necessariò habear, & vt spiritum animalem à cerebro in musculos ferat, etiam organicam constitutionem obtineat à neruorum, siue in partem ipsam quæ moueri debet, insiti sint, siue longiùs ab eâ remoti, & ad eam tendant, vitio & morbis, omnem Paralysin prouenire. Et quidem neruos (sub quibus & spinalem medullam comprehendimus) malè affectos Paralysis causam esse, vel vt suas partes similares, atque Intemperie laborent, aut vt partes organicas; vel vt instrumenta & canales spirituum animalem ferentes, dum angustiâ præter naturam laborant; vel dum ipsorum vnitas soluta est. Et si enim partis ipsius, quæ moueri debet, vitio, spiritus animales non suscipi, etiam vulgò dicatur: tamen id

id omne partibus obuenit, quatenus sunt neruosæ & neruos obtinent, & ob neruos ipsis insitos hoc accidit. Quamuis, vt postea dicetur, ob curationem & medicamentorum applicationem necessarium sit inquirere, an in ipso musculo, seu neruo musculo inserto, an verò in via, seu neruo ad ipsum tendente, caussa mali sit.

Quod verò nonnulli addunt tertium, nimirum caussam posse esse etiam in origine, id superuacaneum videtur. Nam si intelligunt originem spinalis medullæ, aut cuiuscunque nerui; & tum in via à cerebro ad membrum intelligunt, (sicut nonnulli statuunt, quòd in cerebro caussa Paralysis esse possit, si illud spiritibus destituatur) verum equidem est, cerebro affecto motum in toto corpore aboleri posse; verùm is affectus non est Paralysis, sed Apoplexia, vel aliquis soporosus affectus.

Cùm ergo tria ista tantùm morborum genera, intemperies & [illegible], angustia, & soluta vnitas in neruis, siuè à cerebro, aut spinali medulla ad membrum aliquod tendentibus, siue alicui musculo insertis, sint caussa Paralysis, quæ faciunt, vt musculus spiritibus animalibus destituatur; (quorum defectum proximam & coniunctam Paralysis caussam esse diximus) de his ordine dicemus.

Paralysis ab intemperie frigida & humida in neruis.

Et primò quidem Intemperiem quòd attinet, in eo omnes consentiunt, frigidam & humidam intemperiem in neruis, caussam Paralysis esse; quâ totus neruus resoluitur, & ad spiritum animalem suscipiendum, (frigus enim spiritibus inimicum) & motum ineptus redditur. Vnde rectè vulgò frigus neruis inimicum esse statuitur. Et potest hæc intemperies vel sine, vel cum materia esse, siue à caussa externa vel interna prouenire.

A caussa externa & euidente Paralysis fit ob contactum diuturnum rei frigidæ, nimirum aërem ambientem frigidum, ventum borealem, contrectationem niuis vel glaciei, moram in aqua frigida, vel sessionem super lapide frigido; sicut hoc quibusdam accidisse, Galenus, 1. *de loc. affect. c.* 6. docet. Idem etiam 4. *de loc. affect. cap* 4. refert, quendam hyeme, tempore frigido & pluuioso, cum madidum pallium collo diutius obuoluisset, in manus paralysin incidisse, neruis, qui à spinali medulla ad manum deducuntur, nimium humectatis & refrigeratis.

Ab interna verò caussa excitatur Paralysis, cùm humores pituitosi, frigidi & humidi neruos alicubi irrigant, refrigerant, & humectant, eorumque tonum laxant, & temperiem naturalem destruunt, vt spiritum animalem commodè suscipere, eóque frui & vti non possint. Humores autem illi, qui spinalem medullam, seu neruos alterando Paralyseos caussa sunt, plerumque à capite descendunt. Cùm enim spinalis medullæ, & omnium neruorum origo sit à cerebro, si quid vitiosi humoris in capite collectum sit, & à natura à cerebro expellatur, vel sponte defluat, viâ decliui & pronâ in neruos descendit, eósque afficit; & hoc etiam modo (nam an compressione, vel obstructione idem etiam fiat, postea dicetur) post apoplexiam Paralysis sequi solet: cùm humor, qui apoplexiam produxerat, è cerebro excussus, & per cauitatem vertebrarum dorsi descendens, & spinalis medullæ ac neruorum ductûs sequens, neruos irrigat, alterat & humectat, atque ad officium suum, & vsum ineptos reddit. Quod tamen & sine apoplexiâ aliis de caussis fieri potest.

Qui autem fiat, vt post Apoplexiam alterum tantùm latus resoluatur, altero manente incolumi, inquisitione dignum. Auicennas statuit, spinalem medullam diuisam esse in duas partes, perinde ac cerebrum, & hinc fieri, vt licèt humor alteram occupet, altera salua manere possit. Leonhardus Iacchinus verò, qui neque in cocta vitulorum & arietum medulla, neque in crudâ, hoc discrimen inuenire potuit, *in 9 Rhasis, c. de Paralysi,* Auicennam reprehendit, quasi rationibus quibusdam deceptus, falsa statuerit; cùm contra mirauit naturam potiùs debuerit, quæ in cōmunis quoque corporibus alteram partem sine altera possit afficere. Ipse enim miræ naturæ sagacitati hoc tribuit, quæ τὸ κατ' ἶξιν seruat non solùm per capitis & spinæ neruos, verùm & per neruos, musculos, & cutem totius corporis. Verùm etsi Iacchinus istam spinalis medullæ in duas partes diuisionem inuenire non potuerit: Recentiores tamen Anatomici, Varolius, & alij satis clarè monstrârunt, vt ipsum cerebrum est duplex, ita & spinalem medullam esse duplicem. Vnde facile est rationem reddere, cur vnum latus lædatur, altero saluo. In quâ enim partem natura humorem, apoplexiæ causam, deponit, eâ Paralysi afficitur; Hoc tamen non negandum, naturæ hoc esse sagacitatis & prouidentiæ, vt humoeem vitiosum non ad vtrumque latus simul deponat, sed alterum saltem, & ita vno læso alterum integrum conseruet.

Intemperies autem hæc non solùm in ipsis musculis, sed & in neruis ad musculos tendentibus esse potest. Capiuaccius equidem, & alij Auicennæ Interpretes statuunt, ab intemperie non in ductibus, sed solùm in musculis Paralysin fieri posse. Verùm nec experientia, nec ratio id satis confirmat. Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 4. refert, quendam, cum madidum pallium tempore frigido & pluuioso diu collo obuoluisset, in manus paralysin incidisse neruis non in manu, sed qui à spinali medulla & collo ad manum deriuantur, refrigeratis. Ac si nerui alicuius portio vbicunque refrigeretur, & ad officium inepta reddatur, partes omnes, quibus nerui illius ductûs reliqui communicantur, seu quæ à ramo isto neruos suos accipiunt, resoluuntur.

Præter intemperiem, nerui, quatenus sunt partes similares, etiam à caussis occultis, iisque peculiari modo infestis, lædi possunt. Quod facit vis narcotica, cùm in medicamentis & venenis narcoticis, tum in humoribus, qui similem naturam induunt. Ab hac caussa procul dubio est Paralysis, quæ à contactu marinæ torpedinis, seu retis, in quo fuerit capta, ortum habet, aut à contrectatione argenti viui prouenit, & aurifabris, atque iis qui specula parant, vt de Venetianis refert Hercul. Saxonia, familiaris est.

Vinum etiam huc pertinere credibile est, quod quantum neruis incommodi immoderatiùs sumptum pariat, tremor manuum in potatoribus non rarò docet; vnde etiam vulgò neruos ferire dicitur. Quanquam verò Paralysin à vino induci putent alij à siccitate, vt Rondeletius, & quòd suo calore, ac tenuitate excrementa ac neruos deducat; alij, vt Eustach. Rudius, quòd in neruis acetosum euadat: tamen probabiliorem putamus Plateri sententiam, qui statuit, vinum peculiari vi narcotica sensus ac spiritus torpidos reddere, quam confirmat Fernelius, qui, *lib.* 5. *de part. morb. & symptom. cap.* 8 refert, se vidisse aliquando vniuersam corporis cutem ex crapula & vinolentia stupore affectam fuisse. Et narcoticam talem vim habere non rarò humorem illum, qui Apoplexiæ & Paralysis caussa est, credibile est. Quanquam enim frigiditas concurrere potest: tamen si saltem frigiditas Paralysin excitaret, non tam pertinax esset hoc malum, nec tam diu tam efficacia medicamenta calefacientia & siccantia sæpe sine omni, vel cum paruo fructu adhiberentur; quod satis arguit, caussam aliam longè potentiorem & efficaciorem, quàm sit sola intemperies frigida & humida subesse.

Huc pertinet procul dubio Paralysis Scorbutica, atque ab his duabus caussis, irrigatione videlicet, & humectatione neruosarum in musculis partium, ac vi narcoticâ prouenit, quæ seu ab ichore & seroso humore, seu à vaporibus malignis, qui à colluuie humorum Scorbuticâ eleuantur, ortum habet; de quâ cùm in *Instit.* & *lib.* 3. de Scorbuto, *cap.* 2. plura dixerimus, hic nihil addimus: vbi etiam, quomodo ex colica fiat paralysis, monstratum.

Secundò, si nerui quatenus partes organicæ considerantur, seu quatenùs sunt canales spiritus animales ad musculos ferentes, angustia p. n. in iis, spiritibus animalibus transitum intercludens, Paralysis caussa esse potest, & in eo omnes Medici consentiunt. Verùm quot modis angustia illa in neruo excitari possit, dissentiunt. *Paralysis à neruorum angustia.*

Vulgò autem tres angustiæ caussæ ponuntur, Obstructio, Compressio, & Densatio.

Obstructio fit, cùm ab humore crasso nerui substantia, seu cauitas ita repletur, vt spiritus animales transire non possint.

Verùm obstructionem hanc fieri posse negat Platerus, ideò quòd humor crassus in neruorum tam solidorum substantiam, tam subitò, vt sæpe Apoplexia in Paralysin mutetur, se insinuare non possit. Ipse verò humores illos secundùm cauitates spinæ descendentes, & pondere suo incumbentes neruis, ipsos comprimere, & spiritibus animalibus viam intercipere, ac præterea neruorum naturalem temperiem ac tonum labefactare statuit. Veruntamen non impossibile planè videtur, vt humor aliquis in substantia cerebri collectus in ipsam neruorum substantiam sese insinuet: neque opus est, vt humor ille planè crassus sit. Nam quò minùs porosi sunt nerui, eò faciliùs obstrui possunt.

Compressio fit secundum Platerum ab humoribus neruis extrà incumbentibus. Deinde accidit à tumore quocunque neruos comprimente, à contusione, à luxatione, vel inflexione vitiosa vertebrarum dorsi subitò factâ, (nam si sensim fiat, quod fit in gibbos, sensim quoque cedit medulla, nec contorquetur; vnde nihil mali nerui patiuntur, nec motus aboletur) vel aliorum ossium, à fracturâ ossium, à vinculo iniecto, & caussâ quacunque comprimente, vt à diuturno in cubitum innixu, capitisque supra cubitum inclinatione, vt & femoris super femur positu. Quò & frigus referri potest neruos adstringens.

Deinde Densatio seu coarctatio, seu stipatio, quæ Galeno est πίλησις, accidit, vt Galenus, *lib.* 1. *de caus. sympt. cap.* 9. docet, cùm neruus crassiorem, quàm pro sua natura, habitum seu conditionem susceperit. Id verò contingit dupliei ratione; vel quia nutritus sit viscidis & crassis succis, vel quia sit coactus à violento frigore.

Tertiò. Caussa Paralysis est soluta vnitas, cùm neruo dissecto, eroso & rupto, membro, in quod spiritum animalem deferebat, illi denegatur, & hinc sensus, ac motus perit; nisi ab aliis neruis illæsis adhuc, spiritum hauriat. *Paralysis à soluta vnitate.*

Atque ex his, quæ de triplici morborum genere, quibus dum nerui afficiuntur, Paralysis inducitur, diximus, manifestum euadit, qui humores Paralyseos caussa esse possint; de quo Autores dissentiunt; vt posteà, *quæst.* 2. dicetur. Nimirum humores omnes, qui neruos, vel secundum vulgarem sententiam obstruunt vel extrà comprimunt, vel alterant, refrigerant, humectant ac irrigant, & stupefaciunt, Paralysis caussa esse possunt; imò & vapores, qui idem præstare queunt; quod in Paralysi Scorbutica fieri videtur, nisi quis ad humorem serosum potiùs tum recurrere velit. Ideóque etsi humores pituitosi & frigidi ad Paralysin inducendam sint valde apti, & hinc destillationes talium

humorum

humorum à capite, & omnia, quæ crudos ac pituitosos humores in capite generant, ad Paralysin inducendam sint apta: tamen humores biliosi & melancholici ac serosi hinc non planè excludendi sunt, vt postea, *quæst.2.* dicetur. Quanquam enim humores biliosi & melancholici siccandi vim habeant, & aliis humoribus collati sicci sint: tamen quia humores sunt, humidi sunt, & neruis humidiores, ipsósque proinde humectare & irrigare, ac præterea extrà iis incumbentes eos comprimere possunt. Non rarò quoque in febribus malignis malignitatem & vim narcoticam inducere solent, atque eo etiam modo Paralysis caussa esse possunt. Via autem, per quam influunt humores ad musculos, cerebrum plerumque esse, facilè concedimus; vnde affectus cerebri sæpe futuræ Paralysis indicium sunt, & in Paralysin degenerant. Quandoque tamen etiam è venis eò effundi posse, vel crises in morbis monstrant. Narrat enim Galenus, 4. *de loc. affect. c.4.* cuidam, qui à vehementi peripneumoniâ conualescebat, brachij, tam quoad posteriores, quàm quoad superiores partes, & cubiti maximam partem, ac summos digitos sensus difficultate laborasse, atque motum quoque aliquot digitorum læsum fuisse. P. Ægineta, *lib.3. cap.18.* facit mentionem Paralyseos ex Colica, per iudicatoriam quandam translationem quæ etiam Scorbuticis familiaris est. Et Fernelius, *lib.5. de part. morb. & sympt. cap.3.* refert, bilem flauam sub finem intermittentium febrium in spinam dorsi, ac in neruorum originem effusam, aliquando Paralysin generasse. In quibus casibus omnibus per venas potiùs ad spinalem medullam & neruos effundi humores biliosos, quàm à cerebro communicari, probabilius. Aliam tamen adhuc viam monstrat Adrianus Spigelius *de human. corp. fabric. lib.6. cap.4.* nimirum per arterias mesentericas, de quibus in *Institut.* & *lib.3. dum de Scorbut. cap.2.*

Patet ex iisdem etiam, quæ sint caussæ procatarcticæ & euidentes, videlicet frigus aëris & aquæ, medicamenta & vina narcotica, somnus in loco humido, vel ædibus calce recèns obductis, mora sub radiis Lunæ, cibi pituitam suppeditantes, præcipuè crapula & ebrietas, præsertim ex vino, imprimis si ieiuno stomacho potetur, & quæcunque caput replent, ac neruis nocent; vt & Venus nimia, casus ab alto, percussio capitis vel ceruicis, contusio & luxatio vertebrarum, vt & aliorum ossium, eorundémque fractura, & similia, quorum hactenùs facta est mentio.

Caussæ differentes. Ex his etiam, quæ hactenùs de caussis Paralysis tradita sunt, eam senibus & hyeme frequentius accidere posse, & quos morbos sequi soleat, manifestum est. Secundum Auicennam quinque ægritudines sequi solet; apoplexiam, epilepsiam, dolorem colicum, strangulationem vteri, & febres chronicas. Rariùs tamen epilepsiam sequitur; tunc scilicet, quando à paroxysmo epilepsiæ materia ad neruorum principium vno impetu detruditur, spirituúmque animalium transitum impedit. Quandoque tamen etiam, alios morbos sequi solet, vt de peripneumoniâ dictum. Scorbuto quoque familiaris est.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Paralysis ipsa, & symptomata ex iis, quæ sensibus apparent; facilè à vulgo etiam agnoscitur. Etenim pars affecta motu, vel simul etiam sensu destituitur, sæpenumero & atrophia tandem contabescit. Addunt quidam & alia signa, quòd nimirum pulsus in parte affecta sit debilis & frequens; quandoque etiam latus sanum ita calidum, ac si esset in igne, & latus resolutum ita frigidum, ac si esset in niue: quod vt quandoque accidere potest, ita procul dubio à peculiari caussa accidit, cùm videlicet humores frigidi & crassi sunt in latere affecto, qui faciunt, vt non solùm spiritus animales, sed & vitales sese liberè in partem affectam diffundere non possint: vnde latus ægrum frigidum apparet; sanum verò, in quod calor influens totus conuertitur, & liberè effunditur, calidius.

Duo verò, signi diligenter inquirenda veniunt: Locus primariò affectus, & caussæ, secundum quas curatio maximè variat; neque ipsi parti affectæ semper medicamenta applicanda. *Stultè* (vt Iacchinus loquitur) *faciunt, qui ad resoluta membra operam ponunt, origine naturali ignoratâ; nihilque proficies, nisi affectam priùs partem noueris.* Notabile est huius rei exemplum apud Galenum, *1. de loc. affect. cap.5.* de quodam Pausania Syro; qui in tribus digitis, seruato motu, sensum amiserat, & triginta iam diebus à medicamentis satis idoneis digitis impositis nihil auxilij senserat. Hunc enim cùm Galenus à vehiculo in dorsum lapsum cognosceret, coniecturam fecit, in primo exortu nerui post septimam vertebram prodeuntis partem quampiam ab ictu fuisse inflammatam, & nunc habere scirrhosam dispositionem, ideóque illud ipsum medicamentum à digitis amotum illi spinæ parti apposuit, vnde digitus læsus, cum adstantium admiratione, est restitutus.

Caussarum eadem est ratio. Longè enim aliter, Paralysis, quæ ab intemperie est, curanda venit, ac ea, quæ à compressione, vel luxatione, vel fracturâ, vel simili caussa euidenti.

Signa loci affecti. Locus ergo primariò affectus vt rectè cognoscatur, primò inquirendum, an ægro aliquid ab externis, & euidentibus caussis acciderit, an scilicet percussus, contusus, lapsus, vulneratus, aut in parte aliqua corporis compressus sit; aut an ab aëre, pluuia, aqua, niue refrigeratus. Ex his enim & locus affectus, & caussa innotescit. ita Galenus in Pausania illo, de quo modò dictum, qui in itinere ex curru delapsus dorsum ita læserat, vt sensum trium digitorum sinistræ manus amitteret, ex caussa illâ euidente locum primariò affectum non manum, sed spinam dorsi esse collegit, *1. de loc. affect. cap.6.* & *3. de loc. cap. vltimo* vbi plura huius generis exempla reperiuntur.

Si verò nulla externa, vel euidens caussa præcesserit, obseruandum, in quibus partibus functiones animales laborant, vel amissæ sunt. Multitudinem enim neruorum affectorum ostendit partium affectarum numerus. Ad quam rem imprimis Anatomica cognitio requiritur, vt Galenus, *1. de loc. affect. cap.6.* docet, & notitia, vnde in quamlibet partem nerui deriuentur & implantentur. Si enim simul cum dextra vel sinistra corporis parte, eadem quóque faciei pars resoluatur, & impedimentum accidat in sermone; cerebrum secundum illam partem, simúlque initium spinalis medullæ secundum illam partem affecta sunt.

Si autem pars faciei dextra, vel sinistra solum resoluatur, reliquo toto corpore saluo manente; spinalis medulla salua est, cerebro saltem secundum illam partem, à qua nerui ad partes eas deriuatur, affecto. Quod si verò omnes partes capitis saluæ sint, sub capite verò partes resolutæ; cerebrum saluum est, vitiumque est in spinali medulla, aut neruo aliquo. Et quidem si omnes totius corporis, vel vnius lateris sub capite partes resoluuntur, initium spinalis medullæ affectum est. Et quidem totum, ac secundum transuersum; si omnes sub capite partes, tam dextræ, quàm sinistræ resolutæ sint. Sin verò in vno saltem latere, vel medietate corporis sub capite, motus ablatus sit, in alterâ duntaxat spinalis medullæ parte, dextrâ vel sinistrâ, caussa mali hæret. Sin autem non omnes vnius lateris partes resolutæ sint, sed multæ saltem, non initium spinalis medullæ affectum est, sed in loco aliquo inferiore caussa mali hæret. Quo loco autem consistat caussa mali docebit partium resolutarum numerus, & cognitio neruorum è spina in quamcunque partem prodeuntium. Exempl. gr. Si motus brachiorum saluus sit, crura autem resoluta, vtrumque, vel alterum mali caussa hæret infra lumbos, in vertebris ossis sacri, neruísque inde prodeuntibus. & quidem si vtrumque femur, crus, & vterque pes resoluatur, spinalis medulla eo loci tota afficitur, sin verò vnum crus saltem resoluatur, vna saltem pars spinalis medullæ, dextra vel sinistra, læsa est.

Si verò non totum corpus, non multæ partes, sed aliquæ, vel vna saltem resoluta sit neque in cerebro, neque in spinali medulla, sed extra eam, in neruo alicuius, vel neruorum propagine caussa hæret. Ideóque ex Anatomicis tum inquirendum, vel in mentem reuocandum, vnde musculus, cuius motus cessat, neruos suos accipiat. Exemplis aliquot rem illustrabimus: Si (extra musculorum affectum) caput circumagi nequeat, vel buccæ non moueantur, vel si ceruicem in latera mouere nequeat æger, aut potiùs si hæ omnes partes laborent, tunc nerui posteriores ex propagine primæ, secundæ, tertiæ, quartæ, quintæ, aut sextæ vertebræ ceruicis affecti sunt. Vbi ceruicem quis flectere nequit, anteriores nerui dictarum propaginum sunt læsi.

Si brachium stupeat & resoluatur, reliquo corpore sano & illæso, si solùm brachium attollere nequeat æger, aut cutis externa summi brachij stupeat, primus brachij neruus afficitur. Si cubiti motus impeditus sit, consideranda est eius flexio. Si enim sola cubiti flexio extrorsùm sit impedita, cum stupore cutis internæ, cubiti alio motu omni saluo, secundus brachij neruus laborat. Quando autem æger cubitum introrsùm flectere non potest, & anterior cutis brachij stupet, aut musculi in cubito siti stupent, aut flectere digitum aut carpum non potest, cum stupore cutis, tertius neruus læsus est totus: vel si flectat adhuc cubitum, circa articulum cubiti affectus est. Sin verò stupeat, aut non moueatur digitus annularis aut paruus, quintus neruus patitur. Si extendere cubitum, carpum, vel digitos nequeat, vel si musculi stupeant, quartus neruus affectus est. Partem eius affectam ita cognosces Si enim extensio cubiti sit integra, paulò supra articulum cubiti patitur. Sed si externa cutis, cubitúsque ad brachiale sensum amiserit, intra articulum illum afficitur. Ita & in aliis partibus affectis exortus & propagines neruorum, qui spiritum animalem iis deferunt, inquirantur.

Præterea à iuuantibus & nocentibus sedes mali, & locus primariò affectus cognoscitur. Nam si noxa supra partem paralyticam consistat, & medicamenta ipsi affectæ adhibeantur, nihil iuuabunt. Conferent autem, si fonti mali applicentur, id quod in Pausania Syro, de quo antea, accidit, *1. de loc. affect. c.6.*

Cæterùm de partibus in facie obseruandum, quòd resolutæ in aduersam sanam contorqueri soleat; quia musculus sanæ partis ab actione suâ, id est, tensione siue tractione, non cessat: atque ita pars resoluta tractum aduersæ siue oppositæ sanæ partis sequitur, quæ & breuior propterea redditur.

Diligenter tamen tunc discernendum est, vtrùm pars affecta & contorta laboret paralysi, an conuulsione. Nam si, exempl. gr. distorsio oris existat à paralysi, pars resoluta longior facta in sanam trahitur, vt diximus. Contrarium accidit, si fiat à conuulsione, vbi ægra decurtata sanam attrahit. Deinde in paralysi pars affecta facilè extendi potest, quod in conuulsa fieri nequit, quæ rigida manet. Præterea conuulsio cum dolore aliquo est coniuncta, nō paralysis, in qua plerumque sensus simul perit. Postremò in Paralysi faciei palpebra oculorum inferior demissa est, ægerque deorsum aspicit, cuius contrarium obseruatur in conuulsione,

Signa caussarum. Cognitâ iam sede locóque affecto, *dia̒tesis* malique caussa inquirenda. Et primò quærendum de caussis externis & euidentibus, vt de refrigeratione ab aere, aqua, niue, medicamentis foris impositis frigidis, de contrectatione marinæ torpedinis, de opiatorum & narcoticorum vsu, de compressione à corpore duro, tumore, casu, ictu, vinculis, luxatione ossium, fracturâ eorundem, & similibus.

Si horum nihil præcesserit, sed apoplexiâ æger laborauerit, facilè & hoc ex ægri & adstantium relatione cognoscetur. Si nec hæc præcesserit, à corporis constitutione ex humorum abundantia insigni, ac morbis, quæ præcesserunt, vel adsunt, ex ætate, regione, anni tempore, victus ratione humor peccans & morbi caussa cognoscetur. Consuli etiam possunt iuuantia & lædentia.

Prognostica.

Prognostica. 1. Omnis Paralysis fortis à caussa interna difficulter curatur; cùm humores, qui neruos occupant, non sine maximo labore, & negotio amoueri possint: in primis cum in medicamentorum necessariorum vsu, ac recta diæta rarò persistant. Et primò quidem *solent, qui per omnia membra resoluti sunt, celeriter rapi; ac, si correpti non sint, diutius quidem viuunt, sed rarò tamen ad sanitatem perueniunt. & plerúmque spiritum miserum trahunt, memoriâ quoque amissâ. In partibus verò nunquam acutus, sæpe longus, ferè sanabilis morbus est* Celsus *lib. 3. cap. 28.* Verùm hic notandum, primò, procul dubio prioribus verbis de apoplexia Celsum loqui. Sua enim tempora secutus, vtrumque affectum, & Apoplexiam, & Paralysin propriè dictam, paralysin nominat. Deinde non simpliciter verum esse, paralysin semper esse longum morbum, etiam eam, quæ in partibus saltem est; id quod Paralysis Scorbutica testatur, quæ sæpe breui temporis spatio finitur, vt *lib. 3 dum de Scorbuto. part. 5. cap. 4. sect. 2.* dicemus. Experientia idem docuit Petrum Salium Diuersum, qui propterea *in Notis in Altimarum, cap. 14.* statuit, Paralysin non semper ab humore frigido & viscido prouenire, verùm & à vaporosa materia, quæ ad principium neruorum transmissa, obstructionem in iis inducens, ac spiritûs animalis viam intercipiens, sensum & motum inferiorum partium inhibeat. Exemplúmque affert cuiusdam Tonsoris, qui post crapulam nocte mediâ cum timore suffocationis expergefactus, incidit subitò in paralysin omnium corporis partium infra faciem existentium, sensuque & motu adeò priuatus est, vt nec acu profundè perforatus nec gladiolo scarificatus, quicquam sentiret, nullámque partem, nisi caput, mouere posset; qui solutâ crapulâ & frictionibus tantummodò, ac inunctionibus quibusdam resoluentibus ad spinam adhibitis, intra tertium diem omnino sanatus est. Ideóque ea paralysis sola longa est, quæ ab humore crasso prouenit.

2. Et præcipuè Paralysis, quæ ex soluta apoplexia prouenit, difficilis curationis est, & periculosa, ob caussæ vehementiam, ob confirmatam partium imbecillitatem, & ob metum recidiuæ. Nam Paralysis apoplexiam excipiens, sæpe in eandem recidit, vel materiâ, quæ ad cerebrum & spinalem medullam defluxit ad cerebrum iterum recurrente, vt nonnullis placet; vel, quod verosimilius est, facto vndique maiori concursu similis materiæ ad cerebrum; vel eiusdem in cerebro cumulatione, vbi retenta hominem denuò apoplecticum reddit.

3. Minùs periculosa est Paralysis, si solum motus aut sensus læditur; magis, si vterque: peior rursum, in quâ plures nerui & musculi sunt affecti. Hinc maius periculum minatur Paralysis si medulla spinalis sit affecta, quàm si partis alicuius saltem neruus sit affectus. Et eò periculosiores etiam spinæ affectus, quò cerebro sunt propriores.

4. Paralysis ex nerui grandioris aut spinalis medullæ incisione transuersim factâ non curatur; quia incisio hæc non coalescit. Hippocrates, *6. Aphor. 19.*

5. Paralysis ex luxatione valida & subita vertebrarum, præsertim ceruicis, (cùm à vertebris ceruicis nerui è medio inter vertebram superiorem & inferiorem exeant; in lumborum non item, sed è vertebra superiore exeant) plerumque lethalis est, teste Auicenna; propterea quòd nerui insigniter contunduntur & atteruntur &, ipsa spinalis medulla contunditur & læditur, ac propter sequentem inflammationem, vertebræ facilè ad pristinam sedem reduci nequeunt. Si in paralysis ex ictu, contusione, casu nerui vehementer contunduntur; non curatur. Signum verò est neruos vehementer contusos esse, si illicò post ictum Paralysis oriatur. Aliàs si non illicò non tam ob attritionem nerui Paralysis existit; quàm ob inflammationem, quæ ictui succedit.

6. Tremor Paralysi superueniens, bonum; quoniam meatus neruorum aliquo modo aperiri significat, per quos aliquid spiritûs animalis, ad aliqualem motum sufficiens, transire potest.

7. Si membrum resolutum fuerit actu calidum, de sanitatis recuperatione spes est.

8. Si membrum Paralyticum extenuetur, eiusque color vegetus mutetur; aut non curatur morbus, aut difficulter: quia non solum spiritus animalis defectum, sed & calorem naturalem propemodum extinctum arguit; præsertim si resoluti lateris oculus imminuatur: id quod spirituum defectum indicat.

9. Cruribus & pedibus resolutis facilior est curatio, ob siccicrem & robustiorem eorum neruorum naturam.

10. In senibus difficulter curatur Paralysis, ob caloris natiui imbecillitatem: vt & hyeme. Plus autem sperare licet tempore æstiuo & verno, si æger rectè tegatur.

11. In omnibus neruosi generis affectibus, qui à pituitosis & frigidis humoribus fiunt, vt sunt apoplexia, & paraplegia, febris valida superueniens non parum adiumenti affert, teste Galeno, *comm. 2. in 1. Prorrhet. aphor. 50.* Morbi enim caussam febris illa absumit, neruósque calefacit, & exsiccat.

12. Rhases, *1. contin.* se multos resolutos ex diarrhœa superueniente curatos vidisse scribit: quo Marcell. Donatus, *in histor. medic. mir. lib. 2. cap. 5.* non de valida & antiqua, sed de debili & recenti Paralysi accipiendum censet. Potest idem & de Paralysi scorbutica verum esse, quæ ex humore seroso & mobili prouenit.

13. Paralysis rarò degenerat in alios morbos ipsa verò alios morbos sequitur, apoplexiam, epilepsiam, colicam, febres chronicas, suffocationem vteri, vt suprà dictum.

Indicationes.

Cùm proxima Paralysis caussa sit spiritûs animalis in parte resoluta defectus, vt is partis restituatur, requiritur. Verùm ista indicatio inutilis est; cùm non detur materia remedij, quæ huic proximè & immediatè possit satisfacere. Ergo à caussis, à quibus continens ista dependet, indicatio vtilis petenda. Sunt autem illæ, vt dictum intemperies frigida & humida, vis narcotica angustia, quæ rursum à plurimis caussis, vt dictum, prouenit: & soluta vnitas. Etsi verò modo, quo caussæ nonnullæ Paralysin efficiunt, autores non conueniant, vt suprà, *de caussis,* dictum, & postea, *in quæstionibus,* dicetur: tamen in curatione vix aliqua est discrepantia. Humor enim pituitosus, siue alterando, & refrigerando ac humectando, siue obstruendo, siue comprimendo Paralysin efficiat, curationem eandem requirit, humórque pituitosus, quocunque etiam modo Paralysin efficiat, è neruis tollendus est. *Indicationes.*

Curatio ergo tribus capitibus comprehendi potest, agendúmque primò de curatione Paralysis ex humore pituitoso & frigido; secundò de curatione Paralysis ex humore tenui & seroso: tertiò de curatione Paralysis à caussis euidentibus. Quanquam verò etiam vim narcoticam inter caussas Paralysis suprà recensuimus; tamen eadem medicamenta, quæ ad humorem pituitosum adhibentur, videlicet medicamenta neruis amica, narcoticam quoque vim infringere possunt.

In curatione tamen semper ad locum affectum, in quo caussa mali hæret, respiciendum, & ei medicamenta applicanda. Si enim omnes infrà caput partes resolutæ sint, ad spinæ initium in cauitate ceruicis topica applicanda; simul tamen cerebrum non negligendum. Si verò seu plures, seu pauciores partes læsæ sint semper ad eam partem medicamenta applicanda, in quâ caussa mali hæret. Et si origo nerui affecta sit, eo loci medicamenta applicanda. Si verò non in principio, sed in parte quadam solum progressu neruus affectus sit, eo loci medicamenta adhibenda.

Curatio Paralysis è pituitâ ortum habentis.

Paralysis quæ ab humore pituitoso, vel spinalem medullam, vel neruum occupante, & quocunque etiam modo spiritus animalis influxum prohibente, partisque temperiem corrumpente, ortum habet, curatur, si humor pituitosus è loco illo tollatur. Quod fit, si vel in alium locum trahatur, vel è corpore euacuetur, vel discutiatur & absumatur; ac præcaueatur, ne noui humores, qui paralysis caussam augere & mouere possunt, cumulentur & ad partem affectam affluant, tandemque intemperies introducta corrigatur, neruique roborentur. *Curatio Paralysis pituitosa.*

Vt autem ista ordine fiant, ab vniuersi corporis euacuatione incipiendum. Deinde cùm à capite ad neruos materia effluere soleat, illud euacuandum & roborandum. Et tertiò parti affectæ succurrendum. Etsi verò, quânam ratione hæc fieri, & in actum deduci possint, & præcipuè quomodo capiti succurrendum sit, suprà, *part. 1. cap. 2. 3. & 10.* satis dictum tamen quædam hîc adhuc addere libet. Ea verò, quæ ad neruos propriè spectant, subiicere necessarium est.

Vniuersalem ergo corporis euacuationem quod attinet, in hac Paralysis specie vix venæ sectione opus est; cum sanguis non peccet, sed pituita, & plerumque in senibus pituitosis, ac naturâ frigidis hoc malum accidat. Si tamen crudi sanguinis copia humorem pituitosum producat & foueat, venam in brachio partis sanæ aperire licet Parcè tamen sanguis euacuandus, ne languidus calor extinguatur.

Vniuersi potius corporis purgatio ad humorem pituitosum dirigenda Itaque secundum commune præceptum aluus & primæ viæ primò expurgandæ, ne attenuantium & præparantium, quæ necessaria sunt, vsu, humores crudi in ventriculo & primis viis hærentes, maiori copiâ ad penitiora corporis & neruos deducantur. *Lenientia & Purgantia mitiora.*

Clyster ergo talis iniiciatur:

℞ *Mercurialis, beta, saluia, hyssopi, origani, betonica,* an. M. j. *fl. chamameli, summit. centaur. minor.* an. M ß. *sem. ruta fœnicul.* an. Drach. i. ß. *agaric. alb* 3. ij. Coq. in aqua f.

Colaturæ ℥. lb. j. In qua dissoluantur *electuar. hier. cum agaric. benedict. laxat.* an. Drach. vi. *ol. chamamel. lilior. alb. ruta, mell. rosacol.* an. Vnc. j. *salis* Drach. ß. F. Clyster.

Vel

Vel ℞. Rad. bryon. Drach. vj. fol. saluia, iua arthet. centaur. min. mercurial. an. M. j. ß. primul. ver. origani Cret. ruta, an. p. sem stœchad. Arab. p. j. sem. siler. mont. Drach. j. sem. carthami in pet. lig. Vnc. sem. colocynth. in p. l. Drach. j. F. Decoctio in s. q. aquæ.

Colaturæ ℞. ℔. j. In quâ dissolue elect. diapœnic. Vnc. sem. hiera diacolocynth. ℨ. iii. ol. castorei, ruta, an. ℥. i. sal. gemm. Scr. j. M. pro Enemate.

Vel alia purgantia mitiora in eundem finem vsurpanda, vt pilulæ assajereth & alephangin.

Vt ℞. Pilul. assaiereth. Drach. i. mastich. Scrup. i. Cum syrup. stœchad. simpl. vel oxymel. scillit.

F. Pilulæ mediocres, quarum æger Drach. i. capiat per vices.

Inter mitiora ista & lenientia in hac Paralysis specie Cassia locum non habet; cum nimiùm humectet: species hieræ magis conueniunt. Vtilis est hîc in Paralysi & terebinthina, quæ cum aliis electuariis & pulueribus purgantibus conuenientibus in formam Boli formari, & Drach. i. vel Drach. ii. pondere, exhiberi potest.

In forma liquida exhibendi terebinthinam modum ex Lemnio, Institut. lib. 5. part. 1. sect. 1. c. 11. proposuimus.

Si ventriculus pituitâ repletus sit, commodum etiam est, vomitum ciere iis, qui ad eum apti sunt.

Vomitorium ergo tale parari potest:

℞. Raphani in taleolas incisi Vnc. j. ß. sem raphani, atriplicis. rad. asari, an. Drach. ii. agar. Drach. i. flor. genist. p. i. Coq. in hydromel.

Colat. ℞. Vnc. iv. v. vel vj. oxymel. simpl. Vnc. ß.

In fortioribus, succi Nicotian. depurati ℥. ß. addi potest.

Chymicis sua sunt vomitoria, è floribus ♁ii, croco metall. vitriol. albo, sulphur. vitrioli, Mercurio de quibus alibi.

Præparātia. Postea ad præparationem & euacuationem humoris pituitosi accedendum, & vtraque aliquoties repetenda. Si tamen statim in principio vocetur Medicus, non incommodum est, imò necessarium videtur, vt Medicus statim ad fortiora purgantia, qualia postea proponentur, accedat, dum materia adhuc in motu est, antequam neruis sese penitiùs insinuet, iisque impingatur. Vbi verò malum iam confirmatum est, & materia neruis impacta, priùs attenuanda & præparanda, postea euacuanda est.

Pituitam hîc præparantia omnia sint calida, sicca, attenuantia, simulque cerebro & neruis amica, qualia suprà, part. 1. c. 2. & 10. recensuimus, quæ hîc omnia repetere opus non est. Pauca saltem composita addemus.

Vt ℞. Syr. stœchad. de betonica, de hyssopo, mellis antherat. an. Vnc. 1. aq. lauend. saluia, rorismar. hissopi, an. Vnc. ii. cinamom. Drach. ii. F. Potio pro tribus dosibus, cui aliquid oxymel. simpl. vel scillit. addi potest.

Etsi enim acetum sit neruis inimicum; tamen, vt Hercul. Saxonia hac de re loquitur, neruis inimicum non est cum melle, & inimicum est neruis exsiccatis, non pituita repletis. Veruntamen quia etiam ipsum oxymel neruos, si sit acrius, vel eius vsus nimius vellicat, acidorum vsus omnino parcior sit.

Vel ℞. Aq. betonic. primula veris, an. Vnc. iii. saluia, Vnc. ii. hyssop Vnc. i. syr. de hyssop. Vnc. i. ß. de beton. Vnc. i. essentia castor. Scrup. ß. aq. cinamom. Drach. ii. M. pro 4. dosibus, quarum vna manè & vesperi propinetur.

Vel Fiat hoc Decoctum:

℞. Rad. ireos, helenii, acori veri, an. Vnc. ß. saluia, beton. hyssop. rorismar. an. M. i. flor. stœchad. Arab. M. ß. sem. anisi, fœniculi, an. Drach. ii. Coq. in aquæ puræ ℔. iii. ad remanentiam ℔. ii.

Colatura dulcoretur sacchari vel mell. rosat. aut anthosat. ℔ ß. & aromatisetur pulu. cinamomi Drach. i. zingib. alb. nucis mosch. an. Drach. ß. cubebar. Scr. i. atque per manicam Hippocr. traiiciantur.

Syrupus de iva Arthetica. Valde etiam commendatur Syrupus de iva arthetica, qui hoc modo conficitur.

℞. Iva M. ii. saluia, maioran. rorismar. polij, origani, calaminth. mentastri, pulegij, hyssopi, thymi, ruta syluestr. & domestic. betonic. serpill. an. M. i. rad. acori veri, aristoloch. peucedani, valerian. bryon. gentian. dictamni, an. Vnc. ß fœnic. petroselin. apij, asparag. rusci, an. Vnc. i. stœchad. Arabic. sem. anisi, fœnic. ligustic. ameos, carui, siler montan. an. ℨ. iii. rad. pyrethri Vnc. ß. passul. Vnc. ii.

Bulliant omnia in iusta quantitate aquæ ad consumptionem quartæ partis.

Inde colentur, & cum mell. s. q. F. Syrupus. s. a. qui aromatisetur puluere nucis moschata, cinamomi, & cubebarum. Cuius ℥. i vel ℥. i. ß. cum aqua idonea sæpe exhibeatur.

℞. Mell. rosat. col. ℥. viii. Extr. calami arom. ℨ. i. ß. M. pro Syrupo, de quo manè & vesperi per aliquot dies cochlearia ii. propinentur.

Imprimis hîc vtilis est primula veris, quæ ob magnam in Paralysi curanda vim, herba Paralysis vulgò appellatur.

Vtilis est & mulsa, in qua castorei aliquid dissolutum sit.

Paulus Ægineta, lib. 3. cap. 18. & Aëtius, tetrab. 2. serm. 28. c. 28. Sagapeni, opopanac. asæ fœtidæ exiguam portionem cum mulsa mane singulis diebus exhibent.

Et quia morbus est diuturnus, ac medicamenta sæpius iterata facilè nauseam ac fastidium pariunt, commodum est potui talia miscere. In hunc ergo vsum fieri potest hydromel, seu melicratum, cuius generis est, quod Quercetanus à Friderico, Electore Palatino, communicatum, Pharmac. dogm. restit. l. 1. c. 11. describit.

Vel ℞. Mell. opt. ℔ ß aq. fontan. ℔. vi. Despumentur. Postea adde saluia, puleg. betonic. hyssopi, an. M. i. vel M. ß. Coquantur tamdiu, donec herbarum vires melicratum attraxerit.

Colatura calida aromatisetur cinam. cortic. citri, an. Drach. i. ß trium piperum, an. Scrup. ß. gran. paradisi, cardamom. galang. an. Scrup. i. nuc mosch. Scrup. ß. F. Potus clarus.

Vel ℞. Aq. ℔. xx. mell. ℔. i. ß. rad. acori veri, saluia, rorismarini, an. M. i. rad. ireos, Vnc. ß.

Coquantur ad consumptionem tertiæ partis, addendo sub finē cinam. nucis mosch. an. Drach. ij. piperis Dr. ß F. Melicratum.

Loco mellis & saccharum vsurpari potest.

Vel paretur seq. Hydromel dirigens:

℞. Aq. communis ℔ ii. mellis opt. Vnc. iij. Decoq. lento igne donec non ampliûs spument. Decocto adde, fol. saluia, origan. an. p. puleg. serpill. an. p. ß. rad. ireos concisa ℨ. ii. sem. anisi, coriandr. an. ℨ. ß. macis, cinamomi, an. Scr. j.

Bulliant ad consumptionem quartæ partis. Colentur, & in 4. doses diuidantur.

Hydromelitis aromatici descriptio etiam extat apud Langium, lib. 3. epistolar. medic. Epist. 1. c. 5. De quibus omnibus & cum cibo, & extra cibum sæpe aliquid bibi potest.

Etsi autem vinum, imprimis potens, non conueniat Paralyticis: tamen in assuetis id loco vehiculi, ad medicamenta ad neruos interiùs deferenda, vtile est. Ideò in vino saluia, rorismarinus, hyssopus, betonica, herba Paralys. chamæpit. & huius generis alia macerari possunt. Commodius verò est, si cum musto hæ plantæ deferueant.

Purgantia.

Præparatâ iam per aliquot dies materiâ, aliquid purgantium admiscere licet, agaricum, mechoac. fol. [illegible]. Vt: Purgantia fortiora.

℞. Rad. fœnic. pœon. an. Vnc. ß. ireos, calami aromat. an. Drach. ij. sem. fœnicul. Drach. i. ß. baccar. iuniperi, cubebar. an. ℨ. ij. fol. betonic. herb. paralys. saluia, chamæpit. rorismar. flor. stœchad. Arabic. an. p j. fol. sen. elect. ℥ j. ß. agar. alb. ℥. ß. mechoacan. Drach. ij. zingib. ℨ. j. ß. cinnamomi, mastich. nuc. mosch. an. Drach. i. Infundantur in s. q. hydromel.

Colat. ℞. Vnc. x. syrup. stœchad. simpl. Vnc. ij. de hyssopo Vnc. j. Dentur manè tribus diebus.

Vel: ℞. Flor. calend. exsicc. ℥. iij. aq. fl. primul. ver. vini albi generos. an. ℔. ij.

Indantur vasi vitreo bene munito, ac macerentur. hor. xxiv. in B. tepido, postea exprimantur prælo: Hinc.

℞. Flor. primul. ver. sic. Vnc. ii. ac macerentur denuo hor. xxiv. in suprascripta prima colatura, in B. tepido, exprimantur secundâ vice fortiter. Ac in hac express. infundantur tertiâ vice, flor. anthos, Vnc. i. per horas xxiv. in B. tepido, ac exprimantur prælo.

Tandem ℞. fol. sen. Vnc. iv. turbith. alb. & gumm. hermodactyl. mund. an. Vnc. i. ß. cort. lign. sancti, Vnc. j. cinamomi Vnc. ß. caryophyll. arom. anisi, an. Drach. ij.

Præparatis ritè omnibus affundatur spir. vitriol. rectif. Drach. ij. ac affundatur præscripta colatura, indatur phialæ vitreæ capaci; ac maceretur iterum in B. tepido, hor. xxiv. Tandem ignis subministretur, vt omnia ebullire incipiant, postea ex integra exprimantur prælo, add. sacc. albiss. ℔. j. Despumentur albo oui, ac coq. ad Syr. consistentiam, seruentur vsui.

His peractis quiescendum per aliquot dies, ægerque interea conuenienti diætâ regendus. Hinc fortiora purgantia vsurpentur, turbith. colocynthis, pilulæ de agarico, cochiæ, fœtidæ, de hermodactyl. de sagapeno, de opopanace, elect. Indum benedicta laxat. hiera cum agaric. hiera Logadij, hiera Pacchij, atque inter ea mitiora primum vsurpanda.

Mirum in modum commendantur pilulæ de Iva, quarum singulis diebus horâ vna post cœnam (ego mallem manè eas exhibere) Scr. j. sumat æger. Pilula de Iva arthetica.

Parantur tamen hoc modo.

℞. Iva, herb. paralys. betonica, flor. stœchad. Arab. (al. addunt fl. anthos) an. Drach. j. Siccata in vmbra in puluerem redigantur, quibus adde turbith. elect. ℨ. i. ß. agaric. alb. Drach. ii. colocynth. ℨ. ß. zingib. sal. gemm. an. gr. x. rhabarb. optim. Drach. i. ß. spica Indi. gr. viij. spec. hiera simpl. Gal. ℥. ß. diagryd. Drach. j.

Omnia puluerisata cum succo Iuæ recenti, in massam pilularum redigantur.

Vel ℞. Pilul. fœtid. Mesua, aut, quæ fortiores sunt, Rhasis, Scrup. ij. de opopanace Scrup. i. castor. gr. v. Cum syrup. de beton. vel hyssop. F. Pilul. xxi. quæ repetantur quoties opus est.

Vel ℞. Agar. trochisc. Drach. ii. turbith. Drach. i. sal gemmæ, zingib. an. Scrup. i. castor. Scr. ß. hier. diacolocynth. ℨ. i. F. Mistura, cuius dosis Drach. i.

Vel ℞. Pilular. fœtid. Scrup. ij. ß. agar. troch. Scrup. j. troch. Albandal. gr. ij. castor. gr. iiij. Cum mell. scillit. F. Pilulæ.

Nonnulli pilulas, & quidem maiori formâ, ne vis medicamenti citò dissoluatur, sub tempus somni exhibent. Verùm si forte tale medicamentum sit, cibum corrumpet; si lene, nihil præstabit. Ideóque commodissimum fuerit, tales pilulas post mediam noctem exhibere.

Quibus pilulæ non arrident, Potiones exhibeantur.

Vt ℞. Betonica, rorismar. chamæpit. an. p j. sem. carthami contusi, fol. sena elect. an. Drach. iij. hermodact. Drach. i. sem. anisi

Scr.iv. F.Decoctio in hydromelit. In colatura infundantur *Agarici trochisc.* Drach.j.ß. *turbith.* Drach.ß. *zingib.* Scr.ij. *cinnam.* Scr.j. Colaturæ Vnc.iv. adde *mell.rosat.solut.* Vnc.ß M.

Vel fiat Syrupus talis:

℞. *Rad. acori veri* Vnc.j. *pæon.helenij.imperator.* an. Vnc ß. *chamæpit.* M.ij. *saluia, beton.hyssop.primula veris,* an. M.j. *flor. lauend.* Drach.ß. *sem.anisi.fænic.* an. ʒ.ij *baccar.lauri,iuniperi,* an. Drach.iij. Coq. in s.q aq.puræ.

In colatura infundantur *fol. sen. elect.* Vnc. iv. *agaric. albi* Vnc.j. *turbith.* Vnc.ß *mechoacan.* Drach.iij. Iterum ebulliant & colentur.

Colatura cum s.q. sacchari coquatur ad Syrupi consistentiam, & aromatizetur *cinnamomi,zingib.galang.* an. Drach.ij. De quo dentur ℥ ij. vel iij.

Hoc modo si diebus aliquot purgantia & præparantia exhibita fuerint, quies à medicamentis per dies aliquot concedenda, & postea eadem medicamenta secundò, tertiò, aut pluribus vicibus repetenda, ac semper à mitioribus ad fortiora progrediendum. Tempore quietis tamen reuulsiones per clysteres, frictiones, & cucurbitulas institui possunt.

Roborantia quoque nonnulla capiti & neruis vtilia vsurpanda, ægerque bona diætà regendus.

Vt: ℞. *Conseru. primula veris,* Drach.iij. *Mithrid.* Drach.j. Misce.

Vel cum saccharo F. Bolus, qui post purgationem seq. die manè, horis 4 vel 5. ante prandium sumatur.

Vel ℞. *Theriac.* Scrup.ij. *aur. Alex.* Scrup.j. *conf. fl.lauend.* Drach.ij *essentia castor.* gr. v. *sal.chamæpit.* gr. vij. *essentia saluia,* Scr.ß. Cum sacch. q.s. F. Bolus post cœnam deglutiendus.

Vel ℞. *Mithridat.* Drach ß. *conf.anacard.* Scrup.ß. *conf.flor. salu.* Drach.ij. *spir. primul.ver.* gutt.v. *ol.destill.salu* gutt.ij. *extr. castor.* gr.iij. Cum *saccharo* F.Bolus.

Particulares capitis euacuationes.

Purgatione vniuersali peracta, si caput & cerebrum sint primariò affecta, materiamque suppeditent, vel pars materiæ ibi hæreat, particulares eius euacuationes instituantur, per errhina, apophlegmatismos, gargarismos, de quibus suprà, *part. 1. c.10.* dictum.

Habent & suum hic locum ptarmica, vt & masticatoria Præparari etiam possunt tales hypoglottides, quæ manè ieiuno ventriculo, vt & horis pomeridianis, in ore detineantur.

℞. *Pulu. nuc.mosch.* ʒ.j.ß. *sem.nasturt.pæon.* an. Scr.ij. *rad. pyrethri* Scr.j *castorei* Drach ß. *moschi.* gr.ij. Cum *succo saluia* F.Trochisci lupinis similes.

Vel ℞. *Rad. acori veri* Drach.j. *pyrethr.* Scr.ij. *zingiber. pæonia,caryophyll.nuc.moschat.* an. Drach. ß *cubebar.* Scr.i. Cum *infus. gum. tragac. in aq.lauend. & salu. factâ,* additâ, *sacchari* q.s. F. Trochisci quantitate lupinorum, quorum vnus, præsertim tempore decubitus, in ore teneatur.

Apophlegmatismus talis parari potest:

℞. *Rad. pyrethr.* Drach. j. ß. *calami arom.* Drach. j. *ireos* Drach.ß. *granor.iuniperi* Drach.j. *fol. salu. maioran.* an. P.j. *rorismar.melissan.* an. P.ß. *cubebar.* Drach.ß. F. Decoctio in s.q. aq. puræ ad tertias.

Colat. ℞ Vnc.vij. in quibus dissolu. *essentia salu.* ʒ. ij. *syr.de stœchad.* Vnc.j ß.

Misce pro Apophlegmatismo, de quo calefacto cochlear vnum atque alterum per horæ quadrantem in ore detineatur.

Si caput ab effectu liberum sit, euacuationibus hisce præmissis, corroborantia neruos vsurpentur, de quibus postea.

Sudorifera.

Si iterata aliquoties materiæ præparatione & euacuatione, morbus tamen contumaciter persistat, sudores prouocandi decocto ligni Guaiaci, sarsæparil. Chinæ, vel ligni sassafras, seorsim singulorum vno sumpto, vel pluribus admistis. Et sub finem decoctionis addantur, si libet, fol. primul. veris, saluiæ, rorismarini, cinnamomum, nux moschata. De quo decocto manè bibat æger Vnc.vj vel vij. & in lecto horâ vnâ atque altera sudet. Decocto dilutiore secundo, potus loco in mensa vti poterit. Atque istiusmodi medicamenti genus aliquot septimanis continuandum.

℞. *Ligni Guaiaci* Vnc.viij. *cortic.eiusdem. rad.helen. pæon. iridis, cortic.citri sicc orum.* an. Vnc.i. *aq.pura* ℔.x. Infunde hor. xxiv. in loco calido, postea coquantur.

Colatura dulcoretur saccharo, & condiatur spec. diagalang. vel diacinnamomi Drach.j Capiat æger manè, & post meridiem Vnc.vj. ac manè sudet.

Loco decocti interdum destillatum parari potest, Exempli loco sit sequens liquor Antiparalyticus:

℞. *Limat.ligni Guaiaci,* Vnc.iv. *cort.ligni eiusd.* ℥.i. *rad.sarsaparill.* Vnc.j.ß. *China* Vnc.j. *lign.sassafr.* Drach.vii. *aloës galanga,* an. Drach.i.ß. *rad.scorzoner.polypod.hermodact.pæon fœnic.* an. ʒ.ii.ß. *sem.pæon.* ℥.ij. F.Infusio 24. hor. in loco calido in *aq. commun. vini Rhen.* an.s.q. Postea in vesica destillentur.

Destillatum funde super *fol.betonic, iva arthet. salu.* an. M.j. *flor.tilia.primula ver.stœchad. Arab.rorismar. lauendula,* an. M. ß. *rhamam.Rom.3.cordial.* an. P.ij *theriac.* Drach ij. ß. *Mithrid,* Drach.iij. *sem.& cort. citri,* an. Drach.ij.ß. *cinnamomi* Drach. vi. F.s.a. Destillatio in M.B. pro ℔.ij.ß.

Liquore destillato adde *manus Christi c. ol. cinnamomi, c.ol. succini,* an. ℥.j *conf.diacymini c.ol.cymini.* ʒ.vj. Misc. De hoc destillato manè & vesperi Vnc.iv. propinentur.

Pro Potu ordinario hoc vti poterit.

℞. *Rad.China,* Vnc.iij. *aq.fontan.* ℔.x. Coq. ad partis quartæ consumptionem.

Colatura dulcoretur saccharo, & condiatur cinnamomo.

Multum quoque tribuitur aq. vel decocto rorismarini, si illius Vnc.iij. quotidie sumantur, cum gr.iij. extr.radic pyrethr. vel castorei.

Vbi decoctum hoc, vel destillatum semel absumptum est, iniiciatur clyster, vel purgantia suprà proposita repetantur, Atque ita per vices decoctum sudoriferum & purgantia diebus xl. continuentur, si tempus, ætas, & vires id permittant.

Neruos roborantia.

Tandem quæ frigidos humores in neruis absumunt, eósque calefaciunt, spiritum & calorem ad eos attrahunt, eósdemque roborant, cùm internè, tum externè vsurpanda. Qualia sunt pleraque, quæ suprà, *part.1. c.2.3.* & 10. sunt proposita.

Ideoque vsurpanda melicrata antea descripta.

Aqua destillata.

Aquæ destillatæ, *Rorism. salu.lauend. primul.ver. chamæpit. beton.* & compositæ *Apoplectica & Paralytica.*

Conserua.

Conseruæ, *primul.veris, chamæpit.beton. salu.anthos.lauend. stœchad.*

Condita & species aromatica, Antidoti.

Radic.condit. *acori,helenij,ireos, galang. pyrethr.nux mosch. condita, diacorum Mesue.*

Spec. *Aromat. caryophyll.diambr. diagalang.diamosch. dulc.*

Valde commendatur etiam magisterium perlarum. Prodest & Theriaca antiqua, vel Mithridat. quæ Drach.j. pondere exhibeantur cum conseru vel aqua appropriata, vel mulsa. Efficacior est antea Alexandrina, & confect. anacardin.

Vel ℞. *Aq. betonic. cubebar. salu. primul.veris.* an. Vnc.ij. *antipilept. Langy,* Vnc.ß. *cinnamomi* Drach.ij. *syrup.de stœchad.* Vnc.j. Misc. F.Potio pro 3. dosibus. Alia:

℞. *Conseru. chamadr. chamæpit.* an. ℥.ß. *saluia. primul.ver.* an. Drach.iij. *aq. betonic. chamadr.* an. Vnc.iij. *flor.tilia pæon.* an. Vnc.i.ß M. agitentur fortiter in mortario marmoreo, post leuiter bulliant, exprimantur, & colentur.

In colatura dissolu. *extr. granor. iuniperi* Scrup. i. *galang. calam arom.* an. Scrup ß. *aq. cinnamomi* Drach. ij. *brody rad. enula c. ad.* Drach.vi. *syrup.de cinnamomo* Drach.iij. M. F.Potio pro 3. dosibus.

Electuaria.

Vel ℞. *Conseru.saluia,anthos,prim.veris, chamæpit. lauend.* an. Vnc.i. *calami aromatici condit.* Drach.vi. *spec. diambr.diamosch.dulcis,* an. Drach.ß. *Mithrid.* Drach.j. *pulu. nucis mosch.* Scr.ii. *cubebar.* Scr.j. cum *syrup. stœchad. simpl.*

F.Electuarium, de quo quantitatem nucis iuglandis quotidie, vel alternis diebus, 4. horis ante prandium, & tantundem duabus horis ante cœnam, & vesperi æger sumat.

℞. *Conseru.fl. primul.ver.* Vnc.j ß. *salu.rorismar.* an. Vnc.ß. *nuc. moschat. cond. rad.enula cond.* an. Drach.iii. *spec. diambr. diamosch.d.* an. Drach.ß. *extr.visci q.* Scr.i. *galang.* Scr.ß *margarit.prap.* Scr.i. *corall.rubr.prap.* ʒ.ß. *Mithridat.* Drach.i. *essentia castor.* ʒ.ß. Cum *syrup.brody nuc.mosch.* F. Electuarium.

Vel ℞ *Flor.lauendul.* Vnc.i.ß. Incidantur minutim, & addantur *sacchari* Vnc. vi. *pulu. caryophyll. cinnamomi, macis,* an. Vnc.ß.

Stent in vase clauso in Sole aliquot diebus, & nonnunquam agitentur.

Vel ℞. *Conseru.fl.lilij conuall.primul.veris, saluia,* an. Vnc. ij. *Mithrid.optimi antiqui,* Vnc.i. *cerebri leporis assi & exsiccati,* Drach. ij. *spec.diambr.* Drach.i. *sem. pæon. baccar. iuniperi,* an. Scr.ij. Cum *syrup. stœchad.* F.Electuarium, de quo sumat æger singulis diebus Vnc.ß.

Cerebrum leporis.

Cerebrum quoque leporis laudatur, quòd peculiari proprietate in hoc morbo prosit. Vnde commendatur hoc Electuarium.

℞. *Cerebri leporis recentis assi,* vel *in fictili frixi, conseru. saluia,* an. ℔.ß. *chamæpityos, betonic.* an. Vnc.iii. *cinnamomi, caryophyll.piper.nigri,* an. Drach.i. *terebinth. Cypria, aq. chamæpit. lota,* Vnc.ß. *sacchar.dissolut.in aq.iva.* vel *mellis* q.s. F.Electuarium, de quo manè, horis iij. ante cibum sumantur Vnc.ß. vel Dr.vi.

Pulueres quoque varij parari possunt, qui in aqua appropriata, vel cum saccharo in Rotulas aut Morsulos formantur.

Pulueres.

Vt ℞. *Nuc.moschat.* Vnc.ß. *radic pyrethri* Drach.i. *fl.lauend.* Drach.ii. *anthos, saluia,* an. Drach ß. *cinnamomi, caryophyll.* an. Drach.i. *galang.cubebar.cardamom.* an. ʒ.ß. F.Puluis:

Vel ℞. *Fol.meliss. primul. veris, iva arthet.* an. Drach.i.ß. *cubebar.nuc.moschat.sem. anisi,* an. Drach.i. *coriandr. præparati, cinnamomi, caryophyll. cardamomi,* an. Drach.i. *visci q.sem. pæon.* an. Drach.ß. *sacch.* ad pondus omnium. F.Puluis.

Efficacissima sunt olea destillata, vt & extracta; quæ vel cum conseruis, misceantur, vel sacchato excepta in Tabulas vel Morsulos concinnentur.

Morsuli & Rotula.

Vt ℞. *Extract.calam.aromat.* Scr.j. *ol.destillat.nucis mosch. salu. rorismar. cinnamomi,* an. gut. vi. *caryophyll.* gut.ii. *spec. diambr.* Drach.ß. *sacchar.in aqua lauend.dissoluti* Vnc. iii. vel iv. F.Morsuli.

Vel ℞. *Spec. diamosch.d.* Drach i.ß. *diambr.* Scr.ii. *diamarg. cal.* Drach.ß. *rasur.visci q. vngula alcis,* an. Scr.j. *fragm. lap. v. pretiosor.* an. Scrup.ß. *extr galanga, ireos, pæon.* an. gr.vii. *cardamom.* gr.xv. *ol.destill.nuc.mosch.* gutt.vii. *sacch.in aq.lil.conual. dissol.* q.s F.Morsuli.

Vel ℞ *Spec.diambr.* Drach.i. *ol.destillati saluia, nucis mosch. caryophyll.* an. gutt.iv. *sacch.in aq. rorismar. dissolu.* Vnc.ii. F. Rotulæ.

Vel

Vel ♃. *Ol. destillati saluiæ, nucis moschat. cinnamomi, caryoph.* an. gut. vi. *sacchar. in aqua ivæ dissoluti*, Vnc. ij. vel ij. ß. F. Rotulæ.

Vel ♃. *Sacchari* ℔ ß. Decoq. *in aq. fl. lauend. & liliorum conuall.* Vnc. iv. ad perfectam coctionem; adde *ol. succini rectif.* gut. xv. *cinnamomi* gut. ix. *essent. saluiæ* Drach. i. F. Rotulæ.

Aq. Paralyticæ. Aquæ Apoplecticæ Paralyticæ passim extant apud Langium, *lib. 3. epist. 1. c. 1.* Vidum Vidium, Heurnium, Hercul. Saxoniam, & alios, quos consulere licet.

Tinctura. Potest & talis sine destillatione (Tincturam vel Essentiam hodie appellant) parari:

♃. *Primul. veris saluiæ*, an. M. j. *flor. lilij conuall. stœchad. Arab. lauend. anthos*, an. M. ß. *caryoph. nuc. mosch. galang. cinnamomi cubebar. granor. Paradisi, ligni aloës*, an. Drach. iij. *rad. acori veri, ireos, pæo.* an. Vnc. ß. j. *sem. fœnic. anisi, ser. montani, pæon.* an. Drach. i. *spec. diambr. diamosch. d.* an. Drach. ii.

Affundatur *spiritus vini optimè rectificati* tantum, vt ad manus latitudinem, vel plus etiam emineat. Stent in infusione diebus aliquot in vitro clauso, & singulis diebus agitentur, postea spiritus vini, qui vim specierum imbibit, per inclinationem effundatur. Dosis est Vnc. ß. vel solius, vel cum aqua conuenienti.

Alia aqua contra Paralysin:

♃. *Rorismar. lauend.* an. Vnc. iii. *saluiæ, sem. sinap.* an. Vnc. i. *cardamomi, galang. cubebar. cinnamomi*, an. ℥. ß. *maris, croci Orient. visci q.* an. ℥. i. *castor. spr. auræ Alexand. Mithri. d.* an. ℥. i. ß. Macerentur in loco cal. diebus 8. in *vini subl. opt.* ℔ ii.

Postea ♃. *aq. salu. rorismar. lauend. flor. tiliæ, lil. conual.* ℥ ii. Misc. & s. a. destillentur. Alia:

♃ *Spec. diambr.* ℥ ii. ß. *diarrhod. abb. diamosch* an. ℥ ii. *spir. vini opt.* q. s. F. s. a. Extractum liquidum, quod saccharo in aqua conuenienti soluto dulcorari potest.

Aqua Saluiæ composita:

♃. *Fol. salu. hortens. virid.* ℥. vii. *nucis mosch. caryophyll. zingiber. albi, cubebar. gran. Paradis. cinnamomi*, an. ℥. ß. *baccar. lauri* Drach. i. *galang.* Drach. ii. *spic. nard. cort. citri.* an. 3. i. *camphor.* Scr. i. *flor. lauend.* 3 ß. *rorismar.* ℥. i. infund. omnia, vt decet, præparata in *vini opt. veter.* ℔. viii. per dies 3. postea s. a. in B. destillentur.

Alia aqua.

♃. *Rad. acori veri, galang. angelic. enula, cyperi*, an. 3. vi. *fol. salu. minor. maioran. rorismar. meliss. rutæ*, an. M. i. *flor. lauend. spica lilij conuall. primula veris*, an. M. ß. *nuc. moschat. zedoar. cinnamomi, caryophyl.* an. Drach. iii. *castor.* 3. i. ß. *cort. citri* Vnc. ß. *spec. diamosch.* 3. ij.

Conquassata infund. in vino forti, & permisceantur donec pultis instar fiant, postea destillentur.

Aqua arthritica.

♃. *Ivæ arthet.* ℔. i. *rad. pentaphyll.* Vnc. iii. *fol. pilosell.* ℔. ß. Incisis & contusis affund. *vini Rhen. veteris opt.* ℔. vi. F. s. a. Destillatio per organa vitrea in B. Collectus liquor seruetur.

Alia D. Kolreuteri.

♃. *Vermium terrestr. ablutor. vino veteri* ℥. ii. 3. iii. *castorei* ℥ ß. vel Vnc. j. His superfund. *vini veteris* ℔. i. Stent infusa 24. horis; postea seorsim.

♃. *Melissophyll. odor. puleg.* an. M. j. *chamæpit. agrimon. herb. paralys. chamameli Romani*, an. M. j. ß. *betonic. euphra.* an. M. ij. *saluiæ* M. iv. *hyperici* M. iij *flor. sambuc. verbasc.* an. M. j. *baccar. lauri* ℥. i. ß. *stœchad. Arab.* cap. N. vij. *rasura Guaiaci* ℥. ij. *sassafr.* Vnc. ß. *caryophyll. nuc. mosch.* an. Drach. ij. *schœnanth.* Scrup. j. *rosar. rubr.* M. ij. *flor. lauend. spica nard. betonic. maioran. rorism.* an. M. j.

His quoque concisis & conquassatis superfund. *spir. vini puriss.* ℔. v. Stent per triduum ad cineres calidos sæpius mouendo. His adde *vini Rhen. veter.* ℔. iii. *aq. meliss. lauend. betonic. hyperic. sambuc. saluiæ. rorismar.* an. ℥ vi.

Postea simul omnia mixta destillentur s. a. in B. Destillato liquori, si placet, addi potest moschi Scr. ß.

Aqua Arthritica D. Brambachij.

♃. *Baccar. iuniperi* ℔. ii. *lauri* ℔. i. *flor. lauend. fol. puleg. cum summis.* an. Vnc. xvi. *menth. crisp. calamenth.* an. ℔. i.

Postea ♃. *rad. ostrut. zedoar. macis, cinnamomi*, an. Vnc. i. *caryophyll. cardamomi*, an. Vnc. ß. *flor. anthos* M. j. *vrtic. min. c. sem.* M. i. *salu. minoris* M. ij.

Omnibus contusis ac minutim incisis affunde *vini opt. ard.* q. s. atque bene cooperi. Deinde sepeliatur vas bene conclusum obstructum in cella, in loco & terra frigida. Stent in infus. per mensem, deinde destillentur.

Topica. Tandem ad Topica accedendum, quæ cùm parti resolutæ ad calorem & spiritus reuocandos, tùm imprimis loco, vbi caussa mali hæret, applicanda, ac humorum exsiccationem & discussionem.

Frictiones. Pars ergo affecta pannis calentibus quotidie fricetur, sed leniter, ne quod de naturali calore & spiritibus attractum est, iterum dissipetur.

Cucurbitulæ. Cucurbitulæ etiam applicentur, quas valde commendat Auicenna post corporis expurgationem, si absque scarificatione capitis musculorum parti affectæ applicentur præcipuè eo fine, vt spiritus ad partem torpentem attrahantur. Qua de caussa cucurbitulæ angustiores esse debent, & cum multa flamma applicari, sed non diu affixæ manere, ne, quod attractum est, dissipetur. Et vt id, quod attractum est, ibi conseruetur, & non statim dissipetur, emplastrum ex pice & resinâ pini statim imponi potest. Quin tamen aliquid materiæ morbificæ, neruis inhærens, hoc modo extrahi, & loco moueri possit, impossibile non videtur.

Rubificantia. Vel membrum stupidum & resolutum vrticis viridibus leniter percutiatur; aut ipsi sinapismi & Rubificantia imponantur, donec pars rubescere incipiat. Et si materia à cerebro descendat, & in spinali medulla hæreat, etiam scapulis & brachiis inferendum adhiberi debent, vt materia à cerebro & principio spinalis medullæ ad exteriora trahatur, & euocetur.

Postea, & progressu temporis (Auicennas post trigesimum diem iis vtitur) spinæ dorsi quoque ea applicare vtile est, vt reliquiæ materiæ extrahantur, & spiritus ac sanguis ad partem affectam reuocentur. Rubificantia tamen tamdiu non sunt in loco affecto relinquenda, vt vesicas in cute excitent (tum enim spiritus & sanguis ad partem affectam non reuocaretur, sed dissiparetur) sed tamdiu solùm sinapismi & dropaces relinquendi, donec pars rubicunda digito pressa non albescat, sed rubicunda permaneat.

Olea & unguenta. Postea inunctiones fiant Oleis & Vnguentis conuenientibus, cuiusmodi sunt, *ol. chamamel. lilior. albor. irin. hyperici. sambuc. rutaceum, laurinum, costinum, de spica, lumbricor. terrestr. de piperibus, vulpinum, de castoreo euphorbij, destillatum iuniperi, cera* Peculiari ratione præparata olea, *viperinum, de ciconia, anserinum*, habentur in Practica Leonell. Fauenti, *cap. de Paralysi*, & *Cati seu Felis* apud Forestum, *lib. 10. obseru. 82.*

Ex Vnguentis commendatur, *Agrippa, Aregon. Martiatum vtrumque, de bdellio*. Efficax est & sequens Vnguentum Anserinum:

♃. *Anserem veterem pinguem*, suffocetur, deplumetur, & exenteretur. Exenterato inde *cera flaua, butyri ouilli, salis communis*, an. Vnc. ij. *pingued. vulpin.* Vnc. iij. *cati syluest.* Vnc. ij. ß. *porcina*, Vnc. ij. *humanæ* Vnc. j. *medull. cruri um asini, bouis, cerui*, an. Vnc. j. ß *pulu. thuris, farina fabar. siliginis*, an. Vnc. ij. repleatur, & consuatur, vtrinque transfigatur & assetur: vel ollæ vitreatæ inditus lento igne assetur, vbi cauendum, ne aduratur. Liquor exstillans vsui seruetur.

Aliud.

♃. *Anserem deplumatum, euisceratum, vino albo ablutum*, configatur vndique *caryophyllis*, & infarciatur *foliis saluiæ, rorismarin. spica*, iisdem addendo *pingued. felis syln* Vnc. j. ß *pulu. myrrh. thuris*, an. Vnc ß. *castor. euphorb.* an. Drach. j. ß *lumbric. in aceto suffocator.* N. xxx.

Insuantur omnia, & torreatur anser more vsitato in veru, aceto albo testaceo supposito in sartagine, in quod pinguedo destillet, postéaque refrigerato liquore innatans axungia colligatur, & seruetur in vitro ad hosce vsus præstantissima.

Crato commendat Vnguentum de Sapone, quod ipse ita parat:

♃. *Sapon. Veneti* ℔. ß. *ol. baccar. iuniperi* ℥. i. *pulu. sem. eruc.* Drach. vi. M. pro Vnguento.

Vel ♃. *Ol. laurin. de latorib. nardini. sinapi expr.* an. ℥. i ß. *gummi seqq.* in aquâ vitæ dissolutor. *opopanac. galban. ammoniac. sagapen.* an. Vnc. ß. *euphorbij*, Drach. ij. Misc. Quibus adde *ol. iuniper de piperibus succini, spica destill.* an. Drach. i. *rad. helleb. alb. pyrethr. synap.* an. Drach. i. *piper. alb.* Drach. ß. *sal. ammoniac.* Scr. ij. *castor.* Scr. j. *Cera* q. s. F. s. a. Vnguentum, quo partes læsæ spir. vini ante ignem prius fricandæ illinantur.

Valent & *pinguedines humana, anserina, vulpina, cati, maximè cati syluestr. vrsi, leonis, viperarum*.

In calidis tamen & hisce oleis, præcipuè destillatis, & imprimis in principio adhibendis, hoc obseruandum, vt aliquid pinguium addatur, ne materia neruis impacta, vel adhærens exsiccetur, indurescat, & quasi lapidescat.

Ex his varia pro re nata misceri possunt.

Vt ♃. *Ol. chamamel. lilior. albor.* an. Drach. j. *lumbric. terrestr. vulpini*, an. ℥ ß. *spec. diamosch. dulc. pulu. chamæpit. rorismarin.* an. Drach. ß. *castor.* Scr. j. *cera, pinguedin. vulpin.* an. q. s. F. Vnguentum.

Vel ♃. *Gummi Ammon. bdellij in spir. vini dissolut.* an. Vnc. ß. *axung. taxi, anseris, vulpis*, an. Vnc. iii. *rad. ireos*, Drach. i. *fol. rutæ, betonic. herb. paralys.* an. Drach. i. ß *stœchad. Arab. rorismar. chamæm melilot.* an. p. i. *styrac. calam. benzoës*, an. 3. ii. *caryoph. thuris nuc. mosch.* an. 3. i. *ol. vulpin. castor. lumbric. terrestr. cera*, an. q. s. F. Linimentum.

Vel ♃. *Ol. vulpini, laurini, terebinth. de castor.* an ℥. ß. *vnguenti Aregon. Martiati magni*, an. 3. ii. *galbani, Ammoniac. bdellij*, an. 3 i. *cera* q. s. F. Linimentum.

Vel ♃. *Rad. ireos, calam. aromat.* an. 3 i. ß. *galang.* 3. i. *fol. saluiæ, rorismar. ivæ. fl. lauend. stœchad. Arabic.* an. p. i. *ol. vulpin. de castor. lumbr.* an. ℥. ii. *terebinth.* ℥. i. *vini albi fort.* ℥. iv. Coq. ad vini consumptionem.

Colaturæ adde *spir. vin.* ℥. ß. *sagap. bdellij castor. styrac. calam. benzoës*, an. ℈ i. *nuc. mosch. caryoph. piper. longi, pyrethr.* an. ℈. ß. *pingued. taxi* ℥ ß. *cera* q. s. F. Linimentum.

Efficax etiam ad Paralysin Vnguentum describit Valeriola, *lib. 4 obs. 4.* quod huc transferri potest.

Efficax est & hoc.

♃. *Lumbric. terrestr. spiritu vini lotorum, & in furno exsiccat.* ℔ ß. *pulu. zingiberis, galang.* an. ℥ ß. *ol. lilior. albor.* vel *costini* q. s. F. Vnguentum.

Ante

Sacculi & fomenta. Ante nouam inunctionem sordes, quæ de priori relictæ sunt, abluantur panno imbuto decocto *fl. chamamel. melilot. beton. maioran. ruta, salu. fol. lauri, chamapit. hyssop. rad. ebuli, cyclaminis, ireos, calaminti aromat. pyrethri.*

Ex quibus & sacculi ac fotus parari possunt, additis *caryoph. nuc. mosch. castorei.*

Vt ℞. *B. tonic.* M. i. ß. *maioran. chamedr. chamapit.* an. M. ß. *calaminth. origani, serpilli, marrub. urtic.* an. M. ß *fol. lauri* n. x. *flor. spica Stœch. Arab.* an. p. iii. *galang. piper.* l. an. ℥ i. ß. *mastich. succini,* an. ℥ i.

Concisa & contusa crasso modo decoq. pro Fomentatione.

Alij sequenti Mixtura membra affecta fricant:

℞ *Spir. vini, spir. granor. iuniperi,* an. ℥ iv. *pingued. castorei* ℥ i. *pulu. sem. sinap.* ℥ i. ß. *rad. aristol. salis communis,* an. ℥ ß Misc.

Efficacissimi vero sunt Balsama cum naturalia, tum Artificialia, seu olea destillata, quæ Balsami nomine veniunt, & apud Euonymum, Heurnium, *c. de Paralysi.* & alios descripta extant.

Inter quæ valdè commendatur sequens Balsamum, quod Guidoni de Cauliaco attribuitur, quódque Matthiolus loco veri balsami substituit.

℞ *Fol. saluia, maioran. menth. herb. paralys.* an. p. i. *spic. nard. croci, carpobalsami, sang. dracon. ebuli, mumia. opopanac. bdellij, mastich. gumm. Arab. styrac. liq. bruzoès,* an. Drach. ij. ß *moschi* ℈ ß *terebinth.* Vnc. v.

Omnia puluerisata Misc. eum terebinth. ponantur in alembic. & destillentur: primò exit aqua, hinc oleum, postea substantia quædam crassior, quam Mel appellant, cuius vsus est in hoc, & omnibus frigidis affectibus.

Aqua destillata. Est magna vis oleorum destillatorum, *saluia, nucis moschat, lauend. spicæ verij nar. succini, de lateribus, vt & petrolei* præcipuè *albi.*

Vtilis est hæc Aqua, qua membra affecta illinantur & fricentur. Liber eiusdem etiam ℥ ß. cum aqu. saluiæ, vel alterius conuenientis ℥ iij. manè exhibere.

℞. *Flor. lauend. spic. nostra, stœchad. Arab. salui, rorismar.* an. M. ß. *maioran. ina primul. veris,* an. M. i. *rad. aristoloc. rotund. ireos, calami aromat.* an. ℥ i *nuc. moschi* ℈ iii. *caryophyll. piper. cubebar. cardamom.* an. ℥ i. *spec. diamoschi. dulc. diambr.* an. ℈ ii. *sagapen. opopanac. myrrh. castor.* an ℥ ß. *baccar. iuniperi* M. i.

Incisa & contusa infundantur in vini albi. ℔ vi.

Stent in infusione diebus 8. postea, si odoratus expetatur, aliquot grana ambræ, vel moschi tenui linteolo obuoluta rostro alembici appendantur.

Possunt & sequenti Aquâ arthetica membra affecta humectari & fricari.

℞. *Granor. iuniperi, herb. urtic. Rom.* an. M. ß. *spic. nost.* M. ß. *schœnanth.* Drach. j. *gran. paradis. coccognid. piperis lo.* an. ℥ i. ß. *caryoph. castor. myrrh.* an. ℥ ii. ß. Concisa & contusa infund. *in spir. vini Rhen.* mens. ii.

Stent in infus. per 3 dies, postea destillentur in M. B.

Alia Aqua arthetica D. Kulbeck Medici quondã Dresdensis:

℞. *Fl. lauendul. spica. betonic. maioran. rorismar.* an. M. i. *fol. sambuc. fl. verbasc.* an M. ii. *hermodactyl.* ℥ ß *nuc. mosch.* Drach. ij. *caryophyll.* ℥ j. *baccar. iuniperor.* M. j. Incis. & contus. infundantur *in vini Rhen.* ℔. v.

Suffumigationes. Stent in infus. per 4. d. hinc destillentur.

Vtiles sunt & Suffumigationes, quibus inseruit sequens Puluis.

℞. *Succini, mastich. myrrha,* an. ℈ i. *thuris* ℈ ii. *caryoph. cinamomi in schmacis,* an. ℈ ß. *ligni aloës* Scrup. ß.

Puluerisata irrorentur *spir. vini,* exsiccentur postea, & iterum irrorentur quinquies, ac exsiccentur, & F. Puluis, qui inijciatur prunis, vt fumus excitetur, quo calefiat linteum, eóque subinde membra paralytica fricentur & foueantur.

Emplastra & Cerota. Si his malum non cedat, Emplastra & Cerota supra spinam dorsi imponenda.

Vt ℞ *Castor. anthirh. piperislongi, & nigri,* an. Drach. j. *ammoniac. opopanac.* an. Drach. vi. *medull. cerui. cruris bubul.* an ℥ ij. *terebinth.* ℥ vi. *styrac. liquid.* ℥ ij. *adipis gallin. anseris, porci,* an. ℥ j. ß. *ol. nardini, irini, de lateribus, de terebinth.* an. ℥ ß. *vini albi veteris* q. s. ad gummi dissoluenda.

Bulliant omnia id ignem. F. Emplastrum.

Alij ab inunctione imponunt emplastrum ex solo gummi Tacamahacæ paratum.

Vel ℞ *Empl. de bacc. lauri, de beton. melilot.* an. ℥ j. *ebulis.* ℥. ß. *castor. euphor.* an. ℥ j. *sem. nigell. nasturt. sinap. rad. pyreth. nitri.* an. ℥ ß. Cum *ol. de laterib.* redigantur in formam Emplastri, quod super alutam extensum applicetur.

Sudorifera. Sudores quoque in parte affecta prouocare vtile fuerit; quod fiet per euaporationes è decocto herbarum prædictarum & radicum facto in aqua, aut potiùs vino ita parato, vt halitus calentes partem affectam attingant: aut decoctum ex herbis dictis calens in vas aliquod infundatur, in quo æger leiunus ita sedeat contectus, ne aquam attingat, sed vapores saltem excipiat: vel lateres calentes linteis decocto herbarum dictarum madidis inuoluti parti affectæ imponantur, vt sudor eliciatur, vel in balneo sicco, quod stufam vulgò appellant, vapor ex decocto herbarum dictarum lapidibus vel scorijs calentibus inspersο excipiatur. Ad sudores mouendos valde hic commendatur decoctum radicum bardanæ vel lappæ maioris. Vbi æger satis sudauit, in lectum reponatur exhibita *theriaca, Mithrida.* vel *aurea Alexandr.* ℈ ß. vel ℈ ij. cum aq. conueniente. Non verò semel tantum eiusmodi balneis vtendum, sed sæpiùs, & bis vel ter singulis septimanis.

Autumnali quoque tempore vinaceis ex vuis maturis efferuescentibus membra plane per horam vnam, vel longius spatium immergere, & postea oleo, vel vnguento conueniente inungere, idque per dies 15. vel plures continuare summè vtile fuerit; de quo videatur Donatus ab alto Mari, *Tractat. de vinaceorum facultate & vsu.* Idem faciunt feces vini, si in illis calefactis partes resolutæ quotidie bis foueantur. Membra resoluta tegantur pellibus vulpinis, leporinis, canis, cati syluestris, plumis anserum, columbarum, auicularum syluestrium.

Therma. Si his omnibus nihil, vel parum efficiatur, ad Thermas deueniendum erit præsertim verno tempore, præmissis vniuersalibus & particularibus corporis euacuationibus. Est autem hic opus delectu thermarum, suntque vtiles sulphureæ, bituminosæ & nitrosæ, non multi aluminis participes. Suntque singulis ferè regionibus certæ suæ, de quibus descriptiones thermarum in singulis regionibus & historiæ ab iis curatorum consulendæ.

Balnea artificialia. Si thermæ naturales desint, Artificiale balneum tale parari potest, si aquæ exsiccationis causa, sal, alumen, tartarum vini, sulphur, permisceatur, & in ea ferrum vel chalybs sæpè ignitus extinguatur, vt appropriatum magis balneum fiat, & calefaciat, plantæ etiam conuenientes admiscendæ.

Vel tale paretur:

℞. *Fol. betonic. saluia, maioran. pulegij, rorismar. hyssopi, origani. thyml. chamapit.* an. M. ij. *fl. chamel. melilot.* an. M. j. *rad. pyrethri. bryonia,* an. ℥ ij. *baccar. iuniperi* M. iij. *lauri* M. ij. *sulphuris* ℔ iij. *nitri* ℔. j. Coqu. in aqu. ad balneum.

Cauteria. Nonnulli & Cauterium apponunt inter primam & secundam vertebram, vel alio loco, pro ratione membri affecti, vt humor neruos occupans euacuetur.

An febrem accendere liceat. Nonnulli & febrem accendendam putant ad absumendum & exsiccandum humorem pituitosum, exhibita crebrius theriaca & confect. anacardina, aut oleorum calidiorum, vt formicarum, euphorbij, circa pulsus temporum & brachiorum, ac sub axillis inunctione. Verum cum accensa febrem facilius sit, quam accensam extinguere, relicto præsidio minus tuto, alia tutiora eligenda.

Chymici, præter magisterium perlarum, (quod in *aq. primula veris* vel *rorismar.* Scr. ß. pondere exhibent) commendant ol. saluiæ, succini, magister. smaragdi, coralliorum, tincturam amethysti, essentiam flor. cheiri.

Extra inungunt (præter olea antea commemorata) ol. sanguinis humani, vt & balsamum de galbano, cuius descriptio in *Institutionibus* habetur.

Diata.

Interim dum hæc fiunt, & toto morbi decursu Diæta conueniens instituenda, qualis, *part. 1. cap. 2.* proposita. Aër sit calidus siccus & purus. Qui si talis natura loci non detur, arte paretur, vt, *ibid.* dictum. Nonnulli censent intra ægri cubiculum columbos alendos, vtpote quorum halitus Paralyticis prosit.

Cibus calefaciendi & attenuandi vim habeat, pituitæ generationem prohibeat, condiatúrque cinamomo, caryophyll. nuce moschat. macere, hyssopo, thymo, saluia, rorismarino, maiorana, satureia, & similibus. Et primis quidem 14. diebus victus sit tenuior & parcior; cùm materia morbi, plus quam vires vrgeat. Ideoque famem interdum tolerare, & cœnam intermittere proderit. Toto morbi decursu cibo sese æger non ingurgitet, cum nihil in hoc affectu sit perniciosius, quàm nimia cibi & potûs repletio. Cibus quoque sit boni succi; carnes assæ, quàm elixæ magis conueniunt. Eligantur & ij cibi, qui peculiari vi huiusce morbo resistunt, aut certe pituitam non generant, vel eam etiam absumunt; quales sunt columbæ syluestres, turtures, hirundines, cuculi, cerebrum leporis. Commendant nonnulli viperarum carnem; ideoque harum carne, vel farina harum iure subacta capones & gallinas saginant. Vtiles sunt & pineæ nuces, pistaciæ, amygdalæ, auellanæ Lombardicæ. Panis condiatur semine carui fœniculi, anisi, melanthij. Condimenti loco in mensa vsurpetur sinapi, capparis, item sales theriacales, de viperis, betonica, cinamomi, hyssopi, iuniperi, saluiæ, nucis moschatæ, caryophyllor. Contra ab omnibus cibis frigidis & humidis, flatulentis, auibus aquatilibus, carnibus agninis, suillis abstinendum. Pisces si fieri potest, in cibum planè non admittantur; aut ægro eos appetente, saxatiles aromatibus conditi concedantur. A lacte etiam, & omnibus lacticinijs abstineat æger, vti & à fructibus horarijs.

Potus. Potus sit hydromel aliquod ex suprà scriptis, cum foliis saluiæ, maioranæ, rorismarini, hyssopi, chamæpityos, cinamomo, nuce moschat. zingibere, cardamomo, granis paradisi, pipere paratum, aut cereuisia hyssopo vel saluia codita, vel potus, qui Hyppocraticus vulgò à Pharmacopœis appellatur, & hoc modo paratur:

℞ *Cinamomi* ℥. ij. *zingiberis* ℥ ß. *piper. longi granor. paradisi. galang.* an. ℥. j. *cardamom.* ℥ j. ß. *nucis moschata, caryophyll. macis,* an. ℥ j.

Coquantur vase clauso in aq. fontan. ℔. vi Colatura dulcoretur *sacchar. alb.* ℔ sem. & per manicam Hippocratis traijciatur.

Morbo tamen declinante ad ventriculi robur conseruandum, vinum concedi potest, sed antiquum, quod non facilè acescit, idque paucum.

Motus & exercitia. Pars corporis affecta, quæ testitum nonnihil cœpit, frequenter

ter excreetur, aut potius fricetur; moderatè tamen, vt calor, sanguis,& spiritus ad illam reuocentur. Et quidem refrictiones in partibus ægris vtiles sunt ad calorem & spiritus reuocandos: in tantis ad auersionem. Somnus non excedat horas septem, sitq; nocturnus, non diurnus. Aluus aperta seruanda,&, quia Paraliticis aluus adstrictior esse solet, per interualla clysteres inyciendi.

Somnus & vigilia. Excreta.

De Curatione Paralysis ex humore tenui, & ex Colica ac Scorbuto.

Curatio Paralysis ex humore tenui, & ex Colica ac Scorbuto.

Cum Paralysis ex Colica ex tenui potius & bilioso vel seroso humore, quam crassa pituita proueniat, vt & ea, quæ morbos biliosos interdum sequi solet: curatio quoque non parum à curatione Paralysis ex pituitâ variat. Neque enim tam calida medicamenta, vt in Paralysi pituitosa, hic locum habent. Et cum materia illa tenuis, biliosa ac serosa, ex intestinis non tam ad principium neruorum, quàm ad neruosas musculi partes ac tendines transmittatur, principio neruorum illæso; tota curationis ratio in eo consistit, vt intemperies intestinorum corrigatur, & humores vitiosi ex iis euacuentur. Deinde vt materia quæ est in membris exterioribus, discutiatur, ac membra roborentur. Et cū in ista Colica & Paralysi pertinaces alui obstructiones adsint, clysteribus opus est, sed iis non calidis & siccantibus, quales in Colica ex pituita & flatibus requiruntur, sed potiùs humectantibus,& abstergentibus. Et quia motus ad inferiora segnior est, vnde etiam accidit, vt materia cùm ad alia membra, tum ad musculos moueatur, irritantibus opus est, quæ intestina ad excretionem stimulent. Conueniunt ergo hic clysteres ex maluâ parietaria mercuriali, branca vrsina, violariâ, ex lacte caprino; quibus cassia extracta addatur, ex ol. violaceo & rosaceo cum adipe anserino, & vitellis ouorum, item ex cremore ptisanæ cum ol. chamæmel. Ad abstersionem verò & expultricem stimulandam commodissimè additur aliquid hieræ simplicis, vel mellis viol. aut rosac. vel nitri parum. Et quidem clysteres tales semel atque iterum iniicere non sufficit, sed ter vel sæpius etiam infundantur, vt peruersus naturæ motus inuertatur, & humores praui per aluum excernantur.

Postquam aluus per clysteres aperta & emollita fuerit, si plethoræ in venis indicia appareant, vena aperienda. Hinc purgantia exhibenda, & per mitiora medicamenta, ac per ἐπικρασιν materia expurganda; quibus, si indicia obstructionis in venis appareant, medicamenta aperientia temperata admiscenda sunt. Conueniunt hic syrup. rosat. solut. violat. solut. manna, rhabarb. Si morbus id requirat, etiam extract. esulæ, hellebori nigri, turbith. exhibentur. Etsi ventriculus est humidus ac laxus conueniens est vsus hieræ, quæ humores in intestinis abstergit. Ne tamen caliditate vel siccitate suâ hiera noceat, ex refrigerantibus & humectantibus aliquid misceri potest.

Materiâ subductâ sæpius ieiuno ventriculo ea quæ in affectione hypochondriaca & scorbuto vsurpari solent, dentur. Nōnulli rate. correcti ℈. j. in aq. saluiæ, aut mixt. simpl. ℈ j. in aq. Paralys. ℥. ß. exhibet. Hinc sudor prouocari potest tali Potiuncula.

℞. *Aq. primulæ veri betonic.* an. Vnc. j ß. *succin. preparati, matris perlar. præparata*, an. Scrup. ß. *extr. galangæ.* gr. vij. *spir. tartar. correcti* Scrup. ß. *manus Christi. col. succini* Drach. iij. *aq. theriac.* Drach. ij. Misce.

Vel sequenti Bolo.

℞ *Conseru. betonic. saluia*, an. Drach. j. ß. *theriac.* Scr. ij. *extr. ligni sancti* Scr. ß. *sal. chamæm* gr. vij. Cum *sacch.* q. s. F. Bolus.

Quo sumpto liquor aliquis conueniens bibatur. Dentur etiam quotidie de Rotulis confortantibus manè & vesperi aliquot.

℞. *Extr. galangæ* Scrup. j. *ligni aloës* Scrup. ß. *essent. saluiæ* Drach. ij. *succini præpar.* an. Drach. ß. *ol. succini* Scrup. ß. *cinnamomi* gut. vij. *sacch. in aq. flor. lauend. & ß. tilia dissol.* Vnc. vi. F. Conf. in Rotulis.

Membra verò resoluta fricentur panno asperiore, postea inungantur oleis non vehementer calidis; qualia sunt, lilior. albor. anethin. chamæmel. & similia. Et si illa supra proposita adhibentur, aliquid moderatè refrigerantium admisceri potest; vt ol. rosac. & similia. Quæ præterea ad huius Paralysis curationem facere possunt, videantur apud Schenckium, *lib. 1. obseru.* 189.

Paralysin autem Scorbuticam quod attinet in ea curanda imprimis ad materiam, Scorbuti caussam, respiciendum est, postea membris resolutis medicamenta adhibenda. Qua de re, *de Scorbuto, lib. 3. part. 5. sect. 2. cap. 7.* dictum.

Curatio Paralysis à caussis euidentibus.

Curatio paralysis à caussis euidentibus.

In Paralysi à contusione, casu vel ictu, si ob plethoram affluxus ad partem læsam metuatur, vena aperiatur, aluo per clysterem prius euacuata. Postea corpori applicentur non simpliciter adstringentia & refrigerantia, vt in contusione sine Paralysi, sed partim discutientia, partim adstringentia cum quadam calefactione, nisi inflammatio adsit. Vtile ergo est tale Emplastrum.

℞. *Mastich. thuris, gummi hederæ*, an. Vnc. ß *puluer. lumbric.* Drach. j. *maioran.* Drach. ij. *flor. chamæmel. rosar.* an. Drach. ß. *ol. rosar. chamæmel. cheirini*, an. Vnc. j. *terebinth.* & *ceræ* q. s. Fiat Emplastrum.

In declinatione diminutis adstringentibus, diligentia augeantur, vt reliquiæ dissipentur ac medicamenta, quæ in Paralysi pituitosa proposita sunt, vsurpentur, vt:

℞. *Farin. fœnigr. puluer. rad. altheæ*, an. Vnc. ß. *lumbric. terrestr.* Drach. iij. *ammoniac. bdellij. adipis anserin.* an. Drach. ij. *ol. lilior. alb. ceræ.* an. q. s. F. Emplastrum.

De particularibus resolutionibus Linguæ, Palpebrarum, Vesicæ, Ani, & similibus dicetur suo loco.

QVÆSTIO I.

An Galenus & Auicenna de caussis Paralysis consentiant, & Frigus saltem densando neruos Paralysin inducat.

Defectus equidem spirituum animalium in neruis proxima & continens Paralysis caussa est. Cum verò is à pluribus caussis prouenire possit in iis recensendis inter Autores discrepantia quædam esse videtur. Primò quidem aliter eas caussas recenset Galenus, aliter Auicenna. Galenus, 1. *de Sympt. caussis, cap.* 5. ita de iis scribit. Continens quidem, siue proxima, siue quocunque alio vocabulo libeat appellare, huius symptomatis caussa est talis quispiam in neruis affectus, cuius occasione à principio ad ipsum virtus transmitti prohibetur. Porrò prohibetur, (siquidem meatum aliquem neruus habet, qualem ille, qui ad oculos descendit manifestè habere cernitur) vel ex obstructione vel compressione; si autem non habeat, ex constipatione, vel frigore, vel compressione. Vbi quatuor caussæ ponuntur Paralysis, nerui scilicet Obstructio, Compressio; Constipatio, & Frigus.

Auicennas verò aliter caussas Paralysis digessit, & Paralysin fieri docet, vel quia facultas, seu spiritus non fertur ad membra, vel licet feratur, membrorum vitio non suscipitur, his verbis. Destructio sensus & motus fit, quoniam spiritus sensibilis aut motiuus vel retinetur à penetratione ad membra, vel penetrat, sed membra non suscipiunt eius impressionem propter complexionis corruptionem. Quibus easdem quidem caussas prohibiti spiritus animalis in neruos influxus affert, obstructionem scilicet, densationem, & compressionem: addit verò alterum membrum, cum videlicet influit quidem spiritus, sed ob depravationem temperamenti partis spiritus influens à membro non suscipitur.

Hic tamen Galenum & Auicennam facilè conciliari posse putat Iulius Guastauinius, *libro locorum è medic. select. cap.* 24. & quidem hoc modo. Nam primò quidem eos in eo conuenire statuit, quod vterque tres caussas ponit, cur spirituum influxus prohibetur, videlicet, obstructionem, compressionem, & densationem. Nec de hoc dubium est. Deinde etsi aliud vitium addere videatur Auicennas, cum scilicet membrum spiritus impressionem non suscipit, propter complexionis corruptionem; neruorum scilicet illius membri, qui spiritum suscipere deberent tamen eam ipsam temperamenti corruptionem ab Auicenna propositam non esse aliud putat, quàm affectus à Galeno propositos, obstructionem, compressionem, & densationem. Cum enim Auicenna temperiem corrumpi in neruis affirmet non ab intemperie calida aut sicca, sed frigida & humida, obstructionem à Galeno propositam ab humore frigido, & densationem à frigore illam ipsam temperiei corruptionem esse putat. Affectus enim, qui caussa Paralysis, modo pertinet ad neruos iuxta eorum initium, cerebrum aut spinam, aut locum à membro læso remotiorem; modò ad eorum propagines seu portiones exiliores, quæ musculis inseruntur. Cum ergo exiles hi nerui in ipsis partibus propter obstructionem, compressionem, aut densationem spiritus suscipere non possint, id Auicennam propter complexionis corruptionem dici statuere putat. Et licet Galenus refrigerationem in specie addat: tamen has duas læsiones, refrigerationem & densationem, ad vnam redigendam censet; cum à frigore fiat densatio, & densationem ac frigus putat esse synonyma, ac prius posterioris explicationem.

Verùm enim verò hoc modo Galenus & Auicenna non satis conciliantur, & omnino Auicennas peculiarem caussam adhuc addere voluit. Licet enim hoc non sit negandum, frigus aliquando neruos condensare posse: tamen frigus tum proxima prohibitis influxus spirituum animalium caussa non est, sed densatio seu angustia; voluitque Galenus tum proxima prohibiti influxus spiritus animalis caussas recensere: idemque expressè distinguit constipationem, frigus, & compressionem, & disiunctiuè eam proponit. Auicennæ verò locus multò minus istam interpretationem patitur, & præter mentem eius dicitur, quod temperamenti corruptio, quam ponit Auicennas, non sit alius affectus quàm à Galeno proposita obstructio, compressio & densatio. Frigus enim quidem temperamentum mutare potest, sed compressio id non mutat, vt neruus fiat inhabilis ad spiritus suscipiendos: potestque fieri compressio sine omni intemperie.

Mens ergo Auicennæ hæc est, spiritum animalem aliquando influere non posse propter angustiam nerui à quacunque etiam caussa prouenientem, & quocunque loco ea hæreat; aliquando verò licet nulla sit in neruo angustia, & licet influant spiritus animales; tamen à membro eos non suscipi, seu, vt loquitur Auicennas, eius impressionem non suscipi propter complexionis corruptionem, id est, quia à frigore innatum partis,

&

& in ea neruosarum fibrarum temperamentum & calor corruptus est, cum eo spiritum animalem influentem vniri, ei se associare, & suam crasin in mebro, cuius temperies naturalis destructa est, exercere non posse. Quod nec ipsum Galenum negare puto; cum 4. *de loc. affect. cap* 4. Paralysin à refrigeratione deducat, & medicamentis calidis sanatam fuisse scribat.

QVÆSTIO II.

Qui humores Paralysis caussa esse possint.

Agitatur quoque inter Medicos controuersia, qui humores Paralysis caussa esse possint. De pituitosis equidem res plana est, eosque omnes inter Paralysis caussas admittunt: verum an biliosi etiam & melancholici, ac quo modo Paralysin inducant, controuertitur. Galenus, 4 *de loc. affect. c.* 4. narrat, quidam qui à vehementi peripneumonia conualescebat, brachij tam posteriores, quàm inferiores partes, & cubiti maximam partem eodem modo ad summos digitos sensus difficultate laborasse, atque motum quoque aliquorum digitorum nonnihil læsum fuisse. Alexander Trallianus, *lib.* 1. *cap* 6. refert, quendam in Paralysin ex mœrore incidisse, deinde sumpta hiera adeo læsum, vt totus immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, cùm potibus, tum cibis, & alijs, quæ temperatum ipsum redderent, vsus fuisset. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 18 & 43. facit mentionem Paralysis ex Colira per indicatoriam quandam translationem, ab humore bilioso (refrigerantia enim proderant) ortæ. Fernelius, *lib.* 5. *de part. morb. & sympt. cap.* 3. scriptum reliquit; bilem flauam sub finem intermittentium febrium in spinam dorsi, ac in neruorum originem effusam aliquando Paralysin generasse. Hercul. Saxonia, *lib.* 1. *c.* 40. refert quendam inflammatione orta ventriculi laborasse, & rupto abscessu factum fuisse Paralyticum. Rondeletius verò, 1. *Method. curand. morb. cap.* 32. Fernelio sese opponit, & bilem, vt & Melancholiam, Paralysin efficere posse negat, cum hi humores potius siccent, quam emolliant neruos, & bilis ad conuulsionem magis, quam ad Paralysin excitandam sit idonea. Deinde quod bilis, quæ concocta & pauca sit, ad loca tam dissita & remota facilè penetrare non possit. Neque enim per cerebrum, neque per vertebrarum foramina & spinam eo peruenire posse putat. Etenim si per cerebrum & spinalem medullam delaberetur, phrenitidem excitaret; atque id potius in ardentibus febribus accideret: si verò per vertebrarum foramina eò ferretur, cum sanguine simul eo deduci, & in venis contineri potius debuisset, atque ac ratione continuam potius, quam intermittentem excitasset. Ipse verò sub finem febrium intermittentium biliosarum Paralysin fieri putat, quòd bilis & febrilis calor pituitam in cerebro contentam, aut in ipsa spinali medulla latitantem eliquare potuerit, quæ in neruos effusa Paralysin induxerit: statuitque, sanguinem solùm tenuiorem bilemque aquosiorem Paralysin committere posse, dum aut obstructionem faciunt, viámque spiritibus intercipiunt, aut humiditate spiritus extingunt vel consopiunt, aut neruos emolliunt & elongant.

Verum enim verò negandum non est, bilem & melancholiam caussam Paralysis esse posse, cum tot modi sint, quibus Paralysis excitari potest. Possunt videlicet humores Paralysis caussa esse, neruos refrigerando, humectando, & irrigando, sensus ac spiritus vi occultâ sopiendo, extrà pondere & grauitate eos premendo, eosdémque obstruendo. Quod ipse Rondeletius negare non videtur.

Duplici autem viâ humores ad neruos feruntur. Vel enim ex ipsis meatibus cerebri in neruorum substantiam infunduntur, vel saltem, ductum spinalis medullæ neruorúmque inde ortorum sequentes, extrà neruis incumbunt. Platerus quidem posteriorem modum solum admittit, obstructionem verò reijcit, negatque, humores crassos in ipsam neruorum, qui ita manifestas vias non habent, substantiam penetrare posse. Verùm si vapor, præcipuè qui vi narcotica præditus est, in ipsa substantia cerebri contineatur, atque in humorem ibidem condensetur, vel etiam tenuior humor ibi contineatur, eum in neruos infundi & penetrare posse impossibile non est. Quanquam enim manifestas cauitates non habent nerui: tamen, cùm neruorum substantia sit rara, humores tenues in eos sese insinuare possunt. Obseruandum tamen & hoc, bilis nomine non rarò etiam serosos & salsos humores & apud autores accipi.

Atque hinc ad argumenta Rondeletij respondere facile est. Nam cùm ipse concedat sanguinem tenuiorem bilemque aquosiorem Paralysin committere posse, frustra pugnat contra Fernelium; cùm Fernelius non definiat bilem, quæ Paralysin facit. Neque enim omnis bilis acris est, vt necesse sit, eam neruis effusam conuulsionem excitare, vt in ictero videre est, in quo in cute nullus pruritus aut dolor percipitur. Neque in intermittentibus febribus via, quâ humores ad neruos transeant denegatur. Quamvis enim fomes febrilis in febribus intermittentibus sit extra venam cauam: tamen in eam effunditur, & in paroxysmo tandem per eius ramos expellitur, vt, *lib.* 2. *de Febribus, c.* 16. monstratum fuit. Atque hoc modo partim ad spinalem medullam, partim musculos transmitti potest. Videantur quoque quæ de generatione & curatione Paralysis Scorbuticæ, *lib.* 3. *part.* 5. *sect.* 2. *de Scorbuto, cap.* 4. & 7. dicemus.

Si verò ex capite delapsus biliosus humor Paralysin generet, modus generationis est facilis; cum & comprimendo, spiritibúsque viam intercipiendo, &, si aquosa sit bilis, neruos irrigando Paralysin excitare possit. Et si saltem à liquatione pituitæ fieret hæc Paralysis, potius in augmento vel statu febris, vbi calor maior est, quam in declinatione, ea accidere deberet.

Melancholiam quod attinet, statuunt quidam è Recentioribus melancholicum humorem, etsi siccus & terrestris inter humores dicatur, tamen, quia humor est, humidum, & neruo humidiorem esse, ipsúmque humectare posse, melancholiámque aliis humoribus collatam esse siccam, partibus verò corporis humidam & humectantem. Verùm rectè explicanda est hæc opinio. Etenim etsi humor melancholicus ad tactum, & quâ humor, & quiddam liquidum est, humidum est: potentiam tamen non humectandi vel siccandi habet, sicut thermæ, lixiuium, vina potentia, spiritus, & alij liquores multi siccandi potentiâ præditi, corpora, quæ contingunt, non emolliunt, sed siccant potius. Ergo si à melancholia generatur Paralysis, credibile est, eam extra pondere suo neruos comprimere, & spiritui fluxum prohibere, vt Platerus sentit. Aut si omnino humectando id efficiat, fit potius hoc ab humore seroso, quo melancholicus humor plerumque diluitur, quàm à crassa eius substantia; id quod in Scorbuticis accidit.

QVÆSTIO III.

An Sudorifera in Paralysi sint exhibenda.

Ludouicus Septalius equidem, *lib.* 6. *animaduers. med. n.* 47. Sudorifera in paralysi reijcit, & vrinam cientia præfert, magnúmque errorem passim à Medicis committi putat, quòd, omissis vrinam cientibus, ea vsurpent, quæ sudores mouent, decoctum Guajaci, sarsæparill. & similia, eâ de caussâ, quod per vrinam crassiora quoque educantur, per sudores autem tenuibus euacuatis crassiora magis incalescant & crassiora reddantur, magis obstruant, atque difficiliora reddantur ad motum & euacuationem.

Verùm etsi hæc omnia vera esse concedimus de morbis, quorum caussa circa viscera & in hypochondriis, vel etiam in venis hæret, tamen in Paralysi hæc ratio locum non habet. Cum enim circa neruos caussa mali hæreat, non video, quomodo inde ad vias vrinæ facile peruenire possit: per ambitum verò corporis facilis euacuatio est. Neque metuendum, vt sudoriferorum vsu materia incalescat nimium, vtpotè quæ frigida est, & ita calefactionem requirit, vt etiam nonnulli febrem, quæ eam calefaciat & fundat, accendendum putent; aut crassescat: cum illa ipsa sudorifera vim habeant eam attenuandi.

CAPVT XXVIII.

De Spasmo, seu conuulsione, & Conuulsiuis motibus.

Σπασμὸς Græcis, Celso Distensio neruorum, vulgò Conuulsio est motus membrorum ita deprauatus, vt præter voluntatis imperium, & contra id membra versus musculorum suorum principia retrahantur. Aut si verbum verbo reddere velimus, Spasmus dicendus contractio. Σπᾶν siquidem Græcis est trahere. Membrum enim conuulsum, vt & motum secundum voluntatem, musculi sui medio, quod ventrem vocant, contrahitur versus suum initium, quod caput musculi nominatur, Tendo etiam in quem musculus desinit, contrahitur, & ab hoc ea, vel membrum, cui inseritur, contrahitur. Quia tamen in contractione illa partes ita distenduntur, vt rumpi quasi videantur, Latinis conuulsionem & distensionem nominare placuit. Et quidem quod musculus tenditur, & ad principium suum trahatur, vnáque cum hac pars, cui inseritur; id commune est sanis ac conuulsis, teste Galeno, 2. *de Sympt. caus. cap.* 2. Sed quod inuitis, & præter voluntatis imperium accidit, id p.n. affecto corpori inest, non sano, vt Galenus docet, 3. *de loc. affect. cap.* 6. Aliud verò vocabulum est σπάσμα, quod propriè vnitatem solutam in parte neruosa citra vulnerationem significat, seu partium neruosarum, vel fibrarum in musculis ex distensione ruptionem. Nam quod in carne ῥῆγμα dicitur in neruis appellatur σπάσμα, vt ex Galeno, 3. *meth. med. cap.* 6. & *m. m. c.* 1. & *de constitutione artis cap.* 6. videre est. Et quidem manus vel pedes, vt & caput, frequentiùs conuelluntur, quandoque etiam maxillæ ita constringuntur, vt vix vllâ vi diduci possint. Rariores aliquot conuulsionum historias annotauit Marcellus Donatus, *de histor. medic. mirabil. lib.* 2. *cap.* 3. Refert enim, penem quibusdam morientibus, imò etiam iam mortuis rigidum & conuulsum fuisse (modò conuulsio fuit illa penis rigiditas) aliquando anum ita à conuulsione constrictam, vt clysteris canalem non admitteret; deprehensum etiam, manùs mortuorum tam constrictas fuisse, & quandoque tractantium manus ita firmiter constrinxisse, vt difficulter diuelli potuerint; cuiusdam etiam capite truncati cadauer, dum in pheretro ad sepulchrum portaretur, repentè adeò concussum fuisse, vt loculi tabulæ inuicem disrumperentur, ac pene ex gestantium humeris decideret, quod ad iactum sagittæ, dum funus progrederetur, durauit.

Spasmus. *σπασμὸς & σπάσμα differunt.*

Est

Est videlicet Spasmus seu Conuulsio symptoma deprauatæ facultatis animalis, hoc est motus, vt in contractione scilicet, & ἀνώμαλος facta membri versus musculi sui principium contractio, quæ plerumque non sine dolore fit. Quod tamen de ipso actu motus & contractionis intelligendum. Postquam verò contractio iam facta est, membrumque rigidum est, ab aliis potiùs motus est. Siquidem neque ipsi ægri membrum contractum liberè mouere possunt, & sæpe ita rigidum à Conuulsione fit, vt neque ab astantibus extendi possit. Et vbi motus tonicus est, membrum rigidum manet, vt flecti nullo modo possit.

Spasmus quid?

Affectus est in musculo, qui proprium voluntarij motus instrumentum est, & quidem secundum se totus contrahitur; præcipuè verò secundum fibrosam partem: vnde Galenus conuulsionem, nunc musculorum, nunc neruorum πάθος esse scribit. Contrahitur verò pars fibrosa versus originem suam. Origo autem neruorum est cerebrum & spinalis medulla, musculi, vel fibrarum huius, ipsius caput; tendinis, finis musculi, sicut ligamenti origo vel principium est os, cartilago, aut durior membrana.

Sunt quidem nonnulli, qui inter Conuulsionem & distensionem distinguunt, ac Galenum reprehendunt, quòd illa confuderit. Verùm illa ipsa Distensio, quæ in tetano apparet, etiam est contractio. Quanquam enim membrum tetano laborans rigidum, rectum, & extensum manet, tamen id fit, quia ex vtraque parte fit æqualis contractio, & musculi anteriore & posteriore parte æqualiter contrahuntur, vt neutra pars vincat, vnde membrum rigidum manet.

Conuulsio & distensio non differunt.

Monendum tamen hic, distinguendum esse inter spasmum seu conuulsionem, & motum conuulsiuum, seu σπασμώδη κίνησιν. Spasmus enim, seu Conuulsio propriè dicta est musculi versus suum principium contractio, ex qua membrum rigidum manet, sicut in tetano, ἐμπροσθοτόνῳ, risu Sardonio, & aliis veris conuulsionibus apparet. Motus verò σπασμώδης seu conuulsiuus est etiam musculi versus suum principium retractio; verùm non in vna situs differentia continuat, sed cum quadam concussione, vt in epilepsia, febribus malignis, vulneribus capitis sæpe videre est. In hoc enim differt spasmus seu conuulsio à motu conuulsiuo, quod, vt dictum, in conuulsione membrum ex contractione rigidum manet; in conuulsiuo verò motu membrum agitatur, vibratur, & variè concutitur.

Conuulsio & motus conuulsiuus differunt.

Deinde in vera conuulsione sensus omnes, cùm interni, tum externi integri sunt; in motibus verò conuulsiuis sæpe læduntur.

Ad motus hosce conuulsiuos referendus, vel iis cognatus est ille, qui nonnullis sub primum somnum accidit, quo totum corpus ita concutitur, vt lectum totum concutiat, & homo inde excitetur. Qui procul dubio accidit à vaporibus quibusdam acribus à ventre inferiore adscendentibus, & principium neruorum vellicantibus, sed qui statim euanescunt.

Cardanus verò *in Comment. aph. 37. seu, secundum eius distinctionem, 39. sect. 6.* etiam hanc differentiam agnoscit & admittit, verùm nominibus aliis exprimit, & quem nos Conuulsiuum motum appellari diximus, quique cum manifesta agitatione & concussione fit, Conuulsionem solùm appellandum censet; Distensionem autem, quæ fit motu occulto cuius species ἐμπροσθότονος, ὀπισθότονος, & τέτανος. Verum præter communem loquendi vsum hæc statuit, & præter necessitatem vulgatas appellationes mutat, cùm synonyma sint spasmus, conuulsio, & distensio, vt dictum. Concussiones verò illæ & agitationes manifestæ, quas solùm conuulsiones apellandas censet, σπασμώδεις κινήσεις, seu conuulsiui motus, non conuulsiones propriè à Medicis dicuntur.

Notandum & hoc, Spasmum equidem opponi paralysi, quòd in paralysi est mouendi impotentia, etsi membrum flexile sit, in spasmo verò & motibus conuulsiuis motus deprauatus: interdum tamen junguntur ita, vt per vices & alternatim affligant, ita vt pars modò conuellatur, modò resoluatur. Cuius rei exemplum est, apud Hippocratem & Galenum, *1. Prorrh. t. 26.* quale etiam vidit Petrus Salius Diuersus, vt *in Notis in Altimarum, cap. 13.* refert, quod tamen rarò accidit.

Spasmus & Paralysis interdum junguntur.

Definitio.

Sed, vt definitio perfecta constitui possit, de proxima caussa conuulsionis inquirendum, ad quam omnes aliæ quæ satis multæ sunt, referri possint. Etsi autem ea fit tendinum & fibrarum in musculis contractio seu longitudo imminuta ob quam eandem situs differentiam musculum & totum membrum, cui inseritur, secum trahit: tamen cùm idem etiam in motu voluntario accidat; Conuulsio verò contractio præter voluntatem fit, quænam caussa sit, vt præter voluntatem tendines & fibrosæ musculorum partes ita ad originem suam contrahantur, grauissima & intricatissima controuersia est.

Conuulsionis caussa proxima.

Vulgata equidem doctrina est ex Hippocrate, *6. Aphor. 39.* Spasmum ex inanitione vel repletione fieri. Et vtuntur plerique cum Galeno similitudine petita à chordis ex intestinis animalium exsiccatis paratis, vt & corijs ac pellibus. Vt enim hæc, vbi Soli vel igni exponuntur, humore absumpto corrugantur & breuiora fiunt; pariter etiam vbi humorem aliquem imbibunt, latitudine & crassitie auctâ, longitudo imminuitur, & breuiora redduntur. Ita etiam putant, in neruis ac neruosis musculorum tendinibus ac fibris idem accidere, eosque à caussis nimium siccantibus & humectantibus breuiores reddi.

Recentiores plerique tertium genus caussæ addunt, quod tamen etiam Galenus, *5. Aphor. t.* obseruauit, vellicationem videlicet neruosi generis ex re molesta.

Verùm etsi calumniis facilè obnoxium sit, si quis à sententia in omnium libris ferè vulgata secessionem faciat; tamen vbi de veritate agitur, non quis, vel quot aliquid dixerint, videndum, sed quam bene quid dicatur, perpendendum. Idque & hîc faciendum puto. Quibus autem & quantis difficultatibus priora duo caussarum genera inuoluta sint, in Institutionibus, *lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 5.* dictum, & inibi, *quæst. 1.* dicetur. Et quamuis nonnulli anxiè laborarint, vt caussas omnes remotiores ad hæc duo genera referrent, tamen id, quod conati sunt, non præstiterunt; adeò vt doctissimi atque ingeniosissimi Medici de vera caussa inuenienda ferè desperasse videantur. Inter quos est acutissimus Auenrois, qui, *3. collect. am.* scribit: *Vtinam scirem, cur distendantur in latum nerui, & non in longum.* Et mox: *Scias, medicorum verba in hoc symptomate vniuersè propiora esse verbis Musicorum, seu fabulas canentium, quàm demonstratorum.*

Verùm ne actum agamus, ea, quæ in Institutionibus *loco allegat.* prolixè hac de re diximus, hic non repetemus, nec ea, quæ postea, *quæst. 1.* dicentur, sed saltem sententiam nostram, quam vero magis consentaneam, quantum quidem in hac rei obscuritate licet, esse putamus, summatim proponemus. Et propterea breuiter hic statuimus, caussam proximam Spasmi esse facultatis expultricis partium neruosarum à re molestante irritationem, quæ animalem facultatem sibi in eodem subiecto iunctam in consensum trahit, atque ad motum incitat; seu materiam fibrosas & neruosas partes in musculis irritantem. Reliqua, quæ ad hanc rem pertinent, infrà, *quæst. 1.* proponentur.

Vnde definimus spasmum, quòd sit musculorum deprauatus motus, seu versus principium contractio præter voluntatem, à facultatis expultricis partium neruosarum à re molestâ irritatione, quæ animalem sibi junctam in consensum trahit, & ad hunc motum incitat, orta.

Spasmi definitio.

Caussa & subiectum.

Sed vt hæc clariora fiant, de subjecto & caussis quædam addenda. Subjectum quidem proprium & proximum conuulsionis musculum esse statuimus. Cùm enim musculus proprium & adæquatum motus voluntarij, qui secundùm naturam fit, instrumentum sit: etiam motus illius deprauati, seu conuulsionis caussa erit: & musculo contracto ossa, & quicquid in parte mobile est, simul contrahuntur. Verum tamen neruis solùm & fibrosis neruorum partibus mediantibus, vt etiam suprà dictum, musculi conuelluntur. Et si enim musculi ipsi per se sæpe vulnerentur, contundantur, & tumorem aut alium morbum patiantur; non tamen conuelluntur, nisi neruos malum peculiariter attingat.

Variarum autem corporis partium musculos conuulsio occupat. Interdum enim totum corpus, caput scilicet, & omnia sub capite membra conuulsione corripiuntur: interdùm caput solum est, & omnes sub capite partes conuulsionem patiuntur: interdum vnius lateris membra omnia: interdum vna saltem pars, oculus, lingua, ceruix, brachia, manus, crus, pes, digitus.

Caussam proximam diximus esse facultatis partium neruosarum irritationem, quæ animalem in musculis in consensum trahit, & ad motum incitat, seu si alicui ἀναλογικῶς libeat, materiam neruosas & membranosas in musculis partes irritantem. Nam, vt *in Instit.* etiam dictum, aliter sese res habet in expulsione in parte, quæ potentiam habet ad voluntatis imperium sese mouendi, aliter in ea quæ eâ destituitur. Conuulsio ad prius genus pertinet, sicut & sternutatio ac tussis: in quibus omnibus, quia facultas expultrix naturalis, facultatem animalem in consensum trahit, motus quidam sensibilis excitatur, atque ita vtraque facultas ad conuulsionem concurrit. Neque sola facultas animalis huius motus caussa est; vtpote quæ sibi relicta nullum motum, nisi ad voluntatis imperium, aggreditur. Sed hic ad motum nunc primò facultas naturalis concurrit. Cùm enim caussa, quæ conuulsionem parit, in musculo resideat, seu humor seu vapor, primò inde afficitur & irritatur facultas naturalis, quæ sibi conjunctam facultatem mouendi in consensum trahit. Quæ etsi alias salua sit, atque imaginatio non deprauata, ob irritationis tamen vehementiam & totius animalis salutem, ac illam, quæ est in toto corpore, sympathiâ partium & actionum, obsequi cogitur, & hunc motum coacta seu permittit seu imperat, quem non irritata non Imperasset, seu permisisset; aut certè facultas animalis à naturali in consensum tracta & irritata spiritus animales coacta ad membrum affectum mittit, fortè non ita concurrente imaginatione. Neque enim adeò credibile esse videtur, cùm tam vehemens contractio in conuulsione fiat, vt etiam membrum extendi non possit, eam contractionem ab imaginatione ac loco motiuam dirigente facultate imperari; sed potest fortasse per spiritus animales ad membrum affectum affluentes etiam sine à imaginatione motus ille, cuius modum ignoramus, fieri. Neque tamen

Aqua caussa musculi in conuulsione cõtrahantur.

tamen sine concursu facultatis animalis motum istum fieri posse, manifestum est. Estque irrefutabilis demonstratio hæc, conuulsio est contractio: contractio musculorum actio propria: musculi instrumentum non facultatis naturalis, sed motricis: motus musculorum nunquam fit citra facultatis animalis operam, quæ appetitum & rationalem, & sensitiuum complectitur aut certè non sine spirituum animalium ope.

Neque refert, quòd hi motus contra voluntatem fiunt, & quòd partem conuulsam etiam volentes extendere, non possunt ægri. Fiunt enim vel ab appetitu irrationali fiunt, vel anima quasi perturbatâ, vt ex Aristotele, *lib. 3. de anima, cap. 2.* & Galeno, *t. de motu musculorum, cap. 6.* in *Institut.* diximus; vbi monstratum fuit, motus voluntarios non esse planè eiusdem generis.

Si porrò quæratur, qui fiat, quod nunc saltem versus vnam partem contractio fiat, parsque ita contracta immobilis maneat; quæ propriè est Spasmus, conuulsio seu Distensio: nunc verò in hanc vel illam partem varia fiat agitatio, quæ motus Conuulsiuus propriè nominatur, etsi Cardano contrà conuulsionem appellare placuerit; differentiæ caussa in hisce consistere videtur, quòd in vera conuulsione seu vapor seu humor neruos vellicans penitùs se in neruorum substantiam insinuauit, iisque adhæret, & quasi infixus est: in Conuulsiuo verò motu materia non adhæret neruis pertinaciùs, sed facilè iterum à natura excutitur, quæ tamen cùm iterum neruos petit, conuulsiuus motus continuatur, & tamdiu durat, donec materia vellicans tota discussa sit. Vnde procul dubio materia, quæ conuulsiuum motum excitat, vaporosa, serosa vel biliosa, ac omninò tenuis est; quia facilè discutitur, & sæpe hinc inde vagatur. In Spasmo autem & conuulsione verâ, materia est crassior & tenacior, ac propterea pertinaciùs neruis adhæret. Præterea in conuulsiuis motibus materia neruos extra musculos positos potiùs afficit, & sic musculi mediatè, & per consensum patiuntur, dum id quod molestum est neruis, motu suo excutere tentant. In conuulsione autem ipsæ neruosæ fibræ in musculis insertæ afficiuntur immediatè. Quibus accidit & hoc; quòd in vera conuulsione vnus musculus saltem, vel plures eiusdem generis, seu extendentes seu contrahentes afficiuntur: in motu verò conuulsiuo etiam contrarij, aut certè nerui extra musculos eo loci, vbi versus oppositos, & contrariorum motuum musculos æqualiter ramos mittunt. Ita enim cum musculis in corpore humano comparatum est, quòd omnes, si paucos excipias, puta sphincteres vesicæ & ani, vt & cremasteres, contrarios musculos habeant, quorum si hic contrahit, ille extendit; si hic eleuat, ille deprimit, & ita de cæteris motûs differentiis: etsi numero contrarij semper non sunt pares, sicut caput flectentes duo sunt, extendentes duodecim. Itaque in conuulsione seu spasmo, in vno saltem musculorum contrariorum genere caussa mali hæret, vnde etiam membrum versus musculi illius principium contrahitur, & ita rigidum manet. In conuulsiuis verò motibus materia vellicans, neruos, qui ad vtrumque contrariorum musculorum genus tendunt, infestat; vndè pars nunc contrahitur, nunc extenditur, omninò vario motu agitatur, prout materia nunc hunc, nunc illum musculum vellicat. Hinc etiam in spasmo, vtpote in quo caussa saltem circa partem affectam, in loco priuato hæret, cerebrum & sensus integri sunt: in conuulsiuis verò motibus cerebrum sæpe simul afficitur; vnde etiam sensus ferè simul læduntur. Et conuulsiui motus ferè accidunt per partium aliarum consensum, materiâ ab vtero, ventriculo, vel alia parte cerebro per neruos communicatâ: quæ cùm à cerebro rursùm excutitur, & in neruos expellitur, nunc hanc, nunc illam partem vellicat, atque inde variorum membrorum concussio & agitatio excitatur. Et quidem si materia hæc ad principium medullæ spinalis mittitur, & æqualiter totam occupat, tunc æqualiter vniuersum corpus conuellitur, & tam dextræ, quàm sinistræ corporis partis membra concutiuntur. Malumque hoc omniũ grauissimum est, præcipuè si aliquid materiæ adhuc in cerebro hæreat, vnde & partes capitis conuelluntur, & sensus afficiuntur. Si autem dextram saltem, vel sinistram corporis partem petat, motus conuulsiuus tantùm in dextra vel sinistra parte accidit. Si verò non ad principium spinalis medullæ, sed neruum priuato alicui membro inseruientem materia mittitur, motus etiam conuulsiuus fit saltem in priuato illo membro, & nunc brachium, nunc crus, nunc manus concutitur. Et si magna materiæ efficacia vel copia sit, membro è directo posito per communes neruos communicatur. Aliquando etiam, vbi caussa mali in priuato aliquo membro generatur, cùm ea agitari incipit; primùm illa pars motu conuulsiuo corripitur, postea tamen materia per neruos cerebro communicatur, & hinc ad principium spinalis medullæ protruditur; vnde vniuersum corpus motu conuulsiuo prehenditur; aut certè latus è directo loci affecti situm.

Spasmus flatulentus. Non etiam hic prætereundum quomodo Spasmus flatulentus generetur, qui Græcis σπασμὸς φυσώδης, vulgò *der Krampff* appellatur, Italis etiam Crampa vel Cramfus nominatur, qui cum maximo dolore, in cruribus præcipue, & imprimis in suris, accidit, si inter dormiendum pedibus non correctis quis decumbat. Quod malum cacochymicos, flatulentos, & poculis ac crapulæ deditos infestat, partésque eum dolore summo affligit, sed plerumque breui temporis spatio durat. Durat tamen interdum, Iohan. Baptista Montanus, *in 9. Rhasis*, refert, per horas quatuor, vt Medicos aduocare opus sit, & plerumque ad verum spasmum via est.

Quomodo autem generetur, pluribus, in *Institutionibus* dictum est, quæ hîc repetere non licet. Vero consentaneum est, spasmum hunc flatulentum à flatu vel humore aliquo tenui ac seroso in musculo aliquo collecto, eiúsque fibras vellicante, fieri.

Caussæ antecedentes. Caussas antecedentes, procatarcticas & euidentes Spasmi quod attinet, primò à sanguine ac plethora spasmum fieri vulgò docent, & quidem ex plenitudine, eiúsque rei exemplum inflammationes afferunt. Verùm enim verò multi dantur plethorici, qui spasmum non patiuntur, sicut nec inflammationibus omnibus Spasmus coniungitur. Et si Spasmus tum accidat, fit hoc: vbi sanguis corrumpitur & putrescit, acrimoniam acquirit, neruósque vellicat, vt etiam ex Galeno, *6. method. medend. cap. 2.*, & alibi videre est.

Pituita deinde conuulsionis caussa statuitur, & plerique eam replendo neruos conuulsionem excitare statuunt. Verùm de modo planè inter se dissentiunt, neque adhuc sufficienter caussam reddiderunt, cur ob pituitam paralyticis membra potiùs resoluantur quàm conuellantur, vt postea, *in quæstione*, dicetur. Probabile ergo & hîc est pituitam corruptam acrimoniâ suâ potiùs neruos vellicare, quàm replere. Et dantur multi morbi pituitosi, quibus conuulsio non coniungitur. Atque exempla, quæ Forestus & alij afferunt, quibus monstrare volunt, à pituita neruos replente Spasmum excitatum fuisse, id non satis demonstrant, nec plus probant, quam cacochymiam pituitosam in talibus corporibus fuisse. Quomodo verò conuulsio à pituita illa producta fuerit non satis probant.

De Bile Medici, qui vulgatem sententiam sequuntur, in hoc quidem consentiunt, quòd conuulsionem inducere possit: sed de modo dissentiunt. Etsi enim quidam statuunt, bilem esse tenuem, & in nerui substantiam facilè penetrare, ac in eam sese insinuare posse: tamen plerique agnoscunt, bilem vellicando potiùs id præstare, quàm replendo.

Humorem melancholicum, non nisi rarissimè, aut fortè nunquam, spasmum producere posse quidam statuunt, ea de caussa, quia crassior sit, quàm vt possit in neruum, qui durus est, sese insinuare. Verùm ex præsupposita opinione hæc dicuntur. Si ergo melancholia spasmum parit, vellicando id præstat.

Caussæ procatarcticæ. Quæcunque ergo caussæ humores, qui neruos & fibras musculorum vellicare possunt, generant, conuulsionis caussa esse possunt: vbi ebrietas, crapula & repletio, consuetæ euacuationes suppressæ, balnea & exercitia in corpore plethorico vel cacochymico, aër frigidus ac humidus, & similes.

Quia tamen tales humores in multis abundant, & caussæ tales multis obtingunt, qui tamen conuulsionem non patiuntur: procul dubio occultam aliquam dispositionem neruis inimicam humor acquirat necesse est, antequàm conuulsionem patiat; similem illi, quæ epilepsiam generare solet.

Caussæ euidentes. Caussas reliquas euidentes, ferè omnes, neruos exsiccando conuulsionem inducere statuunt; sed parùm rectè, vt postea etiam, *quæstione 1.* dicetur.

Primò enim inter caussas illas referunt febrem ardentem & phrenitidem, quæ cerebri membranas ac neruos omnes exsiccent. Verùm enim verò non omnibus febribus ardentibus, nec omni phrenitidi hoc accidit, & sæpè conuulsiones in febribus malignis, satis, quantum ad calorem, mitibus, accidunt; contrà in aliis febribus, vbi calor ardentissimus est, non contingunt conuulsiones. Quod indicio est, non à calore siccante, sed à vapore aut humore maligno neruos vellicante conuulsiones prouenire. Quod & hoc arguit, quòd conuulsiones illæ non sunt perpetuæ, sed per interualla sæpe recurrunt, quod fieri non posset, si à nimia exsiccatione prouenirent.

Choleram quoque inter caussas conuulsionis referunt; nec malè, ipsâ experientiâ teste: eam tamen tum ab humore aliquo acri & maligno prouenire, cùm alios neruos, tum orificium ventriculi vellicante, & ita alios neruos in consensum trahente, probabile est. Sicut etiam Galenus vomitum ex bile æruginosa inter caussas conuulsionis ad caussas neruos vellicantes refert, testatúrque, adolescentem quendam interdum vomitu bilem æruginosam rejecisse, & inter vomendum toto corpore conuulsum fuisse, & simul vt euacuata est ærugo, protinus conuulsionem cessasse, *5. aphor. t. 12. method. medend.* & *5. de loc. affect.*

Eadem ratio est hellebori & aliorum fortium purgantium medicamentorum. Etsi enim quidam statuant, siccando, & nimiâ inanitione hæc spasmum producere: tamen ipse Galenus *5. aphor. t.* & plerique interpretes eius agnoscunt, non tam ab inanitione & exsiccatione, quam à vellicatione neruorum conuulsionem prouenire. Et omninò rationi consentaneum est, potiùs à re molesta neruos vellicante siue fit ipsum medicamentum, siue humores vitiosi à medicamento agitati, quàm inanitione, conuulsionem tum fieri: cùm sæpè tam breui temporis

temporis spatio post sumptum tale medicamentum accidat, quo non probabile est tantam interea inanitionem factam fuisse, è quâ nerui exsiccari & corrugari quasi potuerint. Et contrà sæpe in dysenteria & alui profluuio longo tempore fluxus durant, corpúsque satis inaniunt, neque tamen vlla inde sequitur conuulsio.

A frigore quoque interdum accidunt conuulsiones; refertque Forestus, *lib. 10. obseru. 13. in Schol. & lib. 10. obseru. 104. in Schol.* Fridericum, Comitem de Alta flamma, ex largiore aquæ frigidæ potu in Conuulsionem incidisse. Verùm frigus nec siccando nec replendo id præstare potest, sed potiùs quia vel neruis inimicum est, vel crudiores ac vitiosos humores in corpore retinet, febrémque auget.

Eodem modo in vulneribus capitis interdum neque ex repletione neque ex inanitione Conuulsiones accidunt, sed quia à sanie collecta membranæ cerebri & nerui vellicantur.

Ita in punctura neruorum conuulsio fit, quam alij ad plenitudinem, alij ad inanitionem referunt, sed neutri, vt manifestum est, rectè: sed fit ea potiùs propter dolorem seu condolentiam, ac consensum, & propterea etiam neruo discisso sanatur.

Et omninò tales caussæ, vt frigoris & caloris immoderatus appulsus neruorum & neruosarum partium vulnera & puncturæ compressiones, inflammationes, luxationes, ciborum corruptiones, animalium venenatorum ictus & morsus, subitus terror, ira, & similia, in quibus frustrà se torquent nonnulli, vt ea ad repletionem & inanitionem referant, rectissimè ad vellicationem neruorum referuntur, quam res tales vel ipsæ præstant, vel humores in corpore commouent, qui id efficiant.

Differentia.

Differentia à loco affecto.

Præcipuæ differentiæ sumuntur à loco affecto, qui est nunc totum corpus, nunc pars vna vel plures. Et imprimis notabilis, & ab omnibus Medicis proposita est ceruicis ac spinæ dorsi; & hinc totius corporis, conuulsio. Cuius tres sunt species. Prima est ἐμπροσθότονος, quando non solùm ceruix, sed & reliquum corpus in anteriora cóuellitur, & mentum pectori penè admouetur, vt æger corpus erigere non valeat: fitque musculis, qui corpus in anteriora flectunt, affectis, & ad principium suum reductis.

ὀπισθότονος, Τέτανος.

Altera est ὀπισθότονος, quando ceruix & spina versus posteriora flectitur, quod fit affectis musculis, qui corpus posteriora versus flectunt. Tertius τέτανος, in qua ceruix & reliquum corpus rigidum ac in neutram partem flexile apparet. Etenim in isto affectu partes manifestè conuulsæ non apparent, sed æqualiter & antè & retrò tensæ in æquilibrio permanent, quemadmodum in illo motu voluntario secundum naturam, qui τονικὸς dicitur. Et corpus hoc modo affectum propriè rigidum dicitur. Celsus tamen, *lib. 4. cap. 3.* quamlibet istarum differentiarum rigorem appellat.

Deinde huc referenda & illa differentia, cuius suprà mentionem fecimus, quòd conuulsio in genere accepta, alia est perpetua, nullis motibus ac concussionibus interrupta, quâ membrum contractum manet, quæ propriè conuulsio & Spasmus est, in qua cerebrum saluum est; alia, quâ membrum variis motibus hinc inde agitatur; quod fit, cùm caussa per corpus variè mouetur, & plerumque accidit cerebro affecto, & conuulsiuus motus propriè dicitur. Istam tamen nominum distinctionem Medici accuratè non obseruant, sed passim etiam conuulsiuos illos motus conuulsiones appellant. Spasmum autem propriè appellatum vulgò ex Arabibus proportionatum ad materiam; conuulsiuos verò motus Spasmum non proportionatum ad materiam, seu per alicuius partis consensum nominant. Et quidem hunc non proportionatum ad materiam ideò dicunt, quòd non propter materiæ neruos implentis copiam, nec ob eius inopiam, quam siccitas neruorum sequitur, ortum habet, sed quòd proueniat ex appulsu rei parum, aut nihil proportionatæ ad materiam, neruoso generi inimicam, quæ ex parte aliqua, cuius caussâ tum hic morbus oritur, ad principium neruorum per partes neruosas transmissa, neruos vellicat, & ad expellendum id, quod molestum est, per hunc motum incitat. Seu, vt Capiuaccius explicat appellatur non proportionatus ad materiam in quâ, quæ est musculus; cùm musculus à facultate animali liberè mouente non moueatur, sed ab expultrice, quæ est facultas naturalis.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Spasmus seu conuulsio propriè dicta facilè cognoscitur, quòd videlicet pars præter voluntatem versus neruorum musculiq; originem contrahitur, ac rigida manet, vt flecti ad voluntatis arbitrium non possit. In conuulsiuo verò motu eadem fit contractio, sed non semel, verùm sæpius, ac pars variè concutitur atque agitatur. Præterea, vt dictum, sensus reliqui in conuulsione verâ integri sunt; in conuulsiuis verò motibus plerumque simul læduntur.

Signum pathognomonicum.

Atque ista præter voluntatem contractio sola ad Spasmum & motum conuulsiuum indicandum sufficit; atque vnicum signum pathognomonicũ est. Nam etsi & alia conuulsis symptomata accidant: tamen non semper hoc euenit. Dolor quidem satis frequenter adest: non tamen semper, vel quia sensim fit contractio, vel quia membrum vltra modum & naturalem terminum non contrahitur.

Ita interdum etiam febres coniunguntur, ægri modò calent modò refrigerantur, modò pallescunt, modò facies rubet & turget, ob inordinatum sanguinis, & humorum motum: nonnunquam vrina est bona; nonnunquam magna vrinæ crudæ copia emittitur; aliquando vrina retinetur, & aluus supprimitur. Verùm hæc pathognomonica signa non sunt.

Motûs conuulsiui à tremore differentia.

Conuulsiuus equidem motus tremorem nonnihil quandoque refert; verùm facilè ab eo discernitur, quòd in tremore semper concurrit voluntarius motus, Conuulsio verò planè præter voluntatem accidit; tremórque solùm fit in vnam situs differentiam, cùm conuulsiuus motus varius esse possit.

Spasmi à paralysi differentia.

A paralysi quoque Spasmus facilè dicernitur; quia membrũ conuulsum non sine difficultate, vel etiam dolore extendi potest: at membrum resolutum sine omni difficultate partis sanæ, vel astantium operâ extendi potest. Præterea in Spasmo nerui & tendines rigidi ad tactum percipiuntur; in paralysi non item. Spasmus denique breui temporis spatio vel ad salutem vel ad mortem terminatur; cùm paralysis sine vitæ periculo in multos annos durare possit.

Vbi autem caussa mali hæreat, è partium conuulsarum numero cognoscitur. Etenim si cum toto corpore faciei quoque musculi conuellantur, & vnà sensus interni ac externi afficiantur, cerebrum ipsum affectum est: si verò sensus omnes constent, neque faciei musculi conuellantur, verùm totum corpus afficiatur spinalis medullæ principium laborat. Vbi verò pars aliqua saltem conuellitur, nerui ac musculi eius membri motui inseruientes afficiuntur, sicut antea de Paralysi dictum est. Quam ad rem musculorum & neruorum ex Anatome cognitio necessaria est. Cuius verò partis consensu cerebrum afficiatur, ex eius affectæ signis patet.

Recensent hic Authores plerique etiam signa, quibus cognoscatur, an ex plenitudine vel inanitione conuulsio fiat. Verùm cùm ex hypothesi ista omnia dicantur, vt ea hic afferamus, opus esse non puto. Qui verò humor peccet, id ex suis signis hic & alibi propositis cognoscitur. Caussæ euidentes etiam ex ægri vel astantium relatione cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Quò motus in conuulsione est vehementior & diuturnior, aut plures, vel cerebro vicinas partes occupat, aut nobiles, & quarum actiones valde necessariæ sunt, lædit, respirationem difficilem & interruptam thoracis vel septi musculi conuulsis, efficit, eò periculosior est. Tales enim conuulsiones grauissima inferunt symptomata, maximos ac continuos dolores, virium prostrationem, lipothymiam & syncopen, vigilias, difficilem respirationem ac suffocationem, quæ omnia hominem iugulare possunt. Contrà verò, vbi partes à cerebro remotæ aut ignobiles conuelluntur, minus periculi est.

2. Faciliùs curatur conuulsio, si cerebri consensu fiat, quàm si primario affectu nerui laborent: nisi tamen affectus, quo cerebrum laborat, ipse pertinax sit; quod in inflammatione cerebri accidit. Neque enim ob vehementia symptomata, dolorem, vigilias, æger durare potest, affectus verò breui tempore curari non potest.

3. Si toto corpore ab affectione immuni, aut labrum conuellatur, aut palpebra, aut lingua, paruum symptoma putandum est, & quod magnos timores afferat, etsi affectæ partes paruæ esse videantur, Paul. Ægineta, *de re med. lib. 3. c. 19.* Cerebrum enim ipsum tum affectum est.

4. *A copioso sanguinis fluxu singultus aut conuulsio, mala. 5. Aphor. 3.* Et: *A sanguinis profluuio desipientia, & conuulsio, malum. 7. Aphor. 9.* non tam ob inanitionem, quàm ex motu & insultu bilis ac humorum prauorum, sanguine euacuato.

5. *Ab ὑπερκαθάρσιος conuulsio aut singultus, malum, 5. Aphor. 4.* Et: *Conuulsio ab helleboro lethalis, 5. Aphor. 1.* Et: *A medicamenti purgantis potione conuulsio mortifera. 7. Aphor. 25.* quod accidit, vt anteà etiam dictum, non quòd helleborus & similia medicaměta neruos ita exsiccent & contrahant, sed quò d qualitate malignâ eosdem stimulent, & lacessant, aut humores, qui id præstant, agitent. Non tamen semper conuulsionem à medicamento purgante fortiore lethalem esse, sæpe experientia docuit; atque ipse aliquot, qui post sumptam colocynthidem & mercurialia medicamenta conuulsionem passi sunt, atque euaserunt, curaui.

5. *Ab ileo vomitus, singultus, conuulsio aut delirium, malum, 7. Aphor. 10.* Nonnunquam enim singultus à materia, quæ præcluso per inferiora exitu sursum vomitione expellitur, concitatur, orificio ventriculi ab ascendente praua materia vel vaporibus irritato. Si verò ad cerebrum vapores ferri efferantur, aut cerebrum orificio ventriculi consentiat, conuulsio aut delirium oritur, prout vel mentis officina, vel nerui offenduntur.

7. *Si muliebri profluuio conuulsio, aut animi defectus superueniat, malum. 5. Aph. 39.*

8. *In acutis febribus conuulsio & circa viscera dolores vehementes, malum 4. Aphor. 76.* Et: *Propter ardores vehementes conuulsio aut tetanus, malum 7. Aph. 67.* quia indicium, materiam sursum ad cerebrum ferri. Et: *In febribus spiritus offendens, malum est: conuulsionem enim indicat. 4 Aph. 68.* ob musculos

scilicet thoracis initium conuulsionis iam sentientes. De Conuulsionibus in febribus passim etiam alij aphorismi extant apud Hippocratem. *In febre non intermittente, si labrum, palpebra, vel oculus, vel nasus, vel supercilium peruertatur, vel non videat, vel non audiat, iam debili existente corpore, quidquid horum eueniat, mors in propinquo est 4. Aph. 49.*

9. Conuulsiones, quæ perniciosas phrenitidas sequuntur lethales sunt. Scribitque Aëtius, *tetral. 2. serm. 2. cap. 131.* se neminem ex iis, qui sic conuulsi sunt seruatum vidisse, neque qui vidisset, audiuisse.

10. *A vigiliis conuulsio aut desipientia, malum. 7. Aphor. 18.* non quòd nerui calore vel vigiliis nimium exsiccari fiant, sed quòd humores vaporesque praui per vigilias geniti & agitati, cerebrum & neruosum genus lacessant.

11. *Conuulsio à vulnere perniciosa. 5. Aphor. 2.* ob saniem neruos vellicantem, & inflammationem neruos corripientem; præcipuè si vulnus cerebri sit.

12. *Febrem conuulsioni superuenire melius est, quàm febri conuulsionem, 2. Aphor. 37.* Et: *Spasmo aut tetano si febris accesserit morbum soluit. 4. Aph. 57.* Febris enim ad conuulsionem accedens, humores conuulsionis caussam, absumit: cum contrà, si febri conuulsio accidat, à materia maligna eam prouenire, eámque cerebrum petere, & partes neruosas occupare indicio sit.

13. *Quartanâ correpti non admodum conuulsionem patiuntur: si verò priùs tentati sint, superueniente quartanâ liberantur. 5. Aphor. 70.* Rigor enim quartanâ humorem neruoso generi inimicum partim excutit; & calor rigorem subsequens eundem concoquit & absumit.

14. *Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt. si verò hos effugiunt, sani fiunt, 5. Aphor. 6.* Natura enim tam grauem tensionis, quæ vtrinque fit, laborem, ac hinc ortum dolorem diu ferre nequit, & propterea primo statim dictum criticorum circuitu morbus iste indicatur.

15. Quibus tandem hoc addimus, quòd plerique, qui ex spasmo moriuntur, diu calidi manent; quia suffocati moriuntur, musculis respirationi dicatis conuulsis.

Curatio.

Curatio.

Vt quisque de caussis conuulsionis sentit, ita ad eas curationem dirigit. Quæ enim ab humore frigido neruos replente creditur fieri conuulsio, eam humorem crassum attenuantibus, viscidum detergentibus & euacuantibus, curandam censent, atque eodem medicamentorum genere, quæ in paralysi sunt proposita. Quam verò ab inanitione fieri putant conuulsionem, eam humectantibus, vt in hecticâ interdum refrigerantibus, dum scilicet malum est à febre ardente, interdum moderatè calefacientibus, cùm scilicet immoderata euacuatio præcesserit, curandam putant.

Et quidem in Conuulsione, quam ex repletione vocant, curandâ nihil peccatur. Humor enim ille, quocunque etiam modo neruos afficiat, tollendus. Verùm an humectantibus solis (quod lex methodi requirit, si malum est à siccitate) conuulsio aliqua curata fuerit, historiæ & obseruationes Medicorum consulantur. Forestus equidem, *lib. 10. obseru. 108.* exempla conuulsionis ab inanitione humectantibus curatæ proponit. Verùm si rem diligenter perpendamus, Contractura potiùs fuit, cuius *cap. præcedente* mentionem fecimus, quàm vera conuulsio. Idem *obseru. 110.* vbi conuulsionis ex cholera exemplum habet, quam plerique ad inanitionem referunt, non humectantibus, sed calefaciente, & siccante inunctione vtitur. Et quamuis interdum humectantia & calefacientia adhibeantur tamen potiùs ad neruos ex conuulsione rigidos nonnihil laxandos, & hoc modo ad dolorem leniendum, quàm ipsam caussam tollendam adhibentur. Idem Forestus, *lib. 7 obseru. 17.* in conuulsione post febrem continuam, quæ vulgò inanitioni & siccitati ascribitur, inunctionem ex oleo irino & terebinth. adhibet: extra verò radicem pæoniæ de collo suspendit, & stœchadem medicamentis internis admiscet.

Itaque cùm generalem caussam conuulsionis vnam posuerimus, atque ab eadem caussa Spasmos illos particulares prouenire docuerimus, à quibus vniuersalis conuulsio & epilepsia generantur: ea quoque medicamenta Spasmo conuenient, quæ in epilepsia postea proponentur. Ac propterea materia illa praua expultricem in neruis stimulans euacuanda & tollenda, & qualitas eius vitiosa corrigenda, caussæque omnes, à quibus hoc malum excitatur, aut fouetur, tollendæ: & omnino præcauendum, ne ex particulari conuulsione vniuersalis, & epilepsia generetur. Pleraque tamen medicamenta, quæ adhibentur ad paralysin curandam, rectè quoque adhibentur in conuulsione; cùm neruoso generi amica sint, & caussam Spasmi discutiendi vim habeant.

Ideóque vniuersales, si opus sit, euacuationes, vt & reuulsiones, maximè per clysteres fortiores, instituantur, postea topica quæ in paralysi proposita, etiam hic adhibeantur. Ad curationem tamen rectè instituendam imprimis perpendendum, an conuulsio fiat per se, an verò per consensum. Etenim si per se & primarium partis affectum fiat, simul quidem ad totum corpus, quod plethorâ vel cacochymiâ laborans, caussam in parte affecta fouere vel augere potest, principaliter tamen ad partem affectam curatio dirigenda. Si verò per consensum fiat, partis illius, cuius consensu malum excitatur, habenda ratio, vt postea dicetur.

Primò ergo in conuulsione per primarium membri affectum videndum, an sanguis abundet; isque pro abundantia & virium ratione copiosius vel parciùs educendus. Hippocrates etiam, & Galenus, *4 de victus rat. in acut. t. 28.* cùm ob spirituum interceptionem & venarum ἀλλήλων conuulsio excitatur, venam aperiunt, sed adhibitis prius fomentis & frictionibus, vt fluxus sanguinis adiuuetur.

Conuulsionis per primarii membri affectum curatio.

Sanguinis missio.

Si verò ætas & vires venæ sectionem non admittant cucurbitulis vtendum est cum scarificatione, primò quidem longius à parte affectâ deinde corpore bene expurgato, etiam in parte conuulsa, in qua materia sita est.

Cucurbitularum cum scarificatione applicatio.

Applicentur dorso & cruribus, si sanguis in toto abundet; si in parte, pro vario eius situ etiam locus cucurbitulis quærendus est. Paulus Ægineta *lib. 3. c. 19. & 20.* si crura sint conuulsa applicat coxis & postremis spinæ vertebris, si manus, primæ dorsi vel thoracis; si labrum tantùm, aut palpebra, aut lingua occiput & primis ceruicis vertebris: in tetano ceruici apponit, & vtrinque ad spinam, & pectori, quâ musculis magis munitum est, & præcordiis, & ad vesicæ ac renum locum. Diligenter tamen cauendum, ne tendinibus musculorum cucurbitulæ affigantur.

Hinc ante topicorum vsum ad totius corporis euacuationem accedendum, & pro materiæ ratione præparatio ac purgatio instituenda, vt, *cap. præcedente*, dictum, & postea etiam de epilepsia dicetur. Si tamen fortis sit conuulsio, & partis nobilioris, siue totius corporis, ad purgationem festinandum est, materiâ etiam nondum præparatâ: semperque *castoreum* purgantibus admisceatur.

Purgatio.

Simul fiant Reuulsiones omnis generis, maximè per clysteres fortiores etiam quàm in paralysi: adhibeantur quoque frictiones ceruicis, spinæ, spatularum, manibus oleo lilior. albor. lumbric. terrestr. vel castor. intinctis, idque sæpius in die; præsertim vbi dolor viget: & dum frictiones intermittuntur, spina conuulsæ partes à frigore custodiantur, vel, ex Celsi consilio, malagma aliquod ex calefacientibus imponatur. Membrum quoque conuulsum ad naturalem figuram lenim reducatur.

Reuulsio per clysteres, & frictiones.

His peractis, veniendum est ad Topica materiam resoluentia & discutientia; vt sunt olea, linimenta, vnguenta, fotus, sacculi, insessus, balnea naturalia & artificialia.

Topicorum vsus.

Et quidem cùm materia crassior esse videtur, aut cùm calor adest, vel corpus valde siccatum est, ne siccantium & calefacientium vsu nimio materia induretur, & vt dolores illi, qui ex violenta membrorum contractione oriuntur, leniantur, medicamenta simul anodyna sint. Hinc Auicennas laudat renes pingues arietis, hœdi aut vituli, quos in parte affecta detinere iubet, donec exsiccentur. Postea membrum conuulsum inuoluit lanâ, quæ perfusione olei semper madida seruatur. Idem quoque balneum ex oleo communi & lacte parat. Ac inseruit huic scopo etiam malua, borrago, althéa, fœnugræc. ol. amygdal. dulc. adeps gallinæ & vituli; quæ aliis, quæ spasmo propriè conueniunt admiscentur.

Sunt autem illa, *ol. vulpin. de castoreo,* & quod *ex catellis pinguibus* paratur, vt & *pinguedo anserum syluestrium,* cuius præparationé, sicut pinguedinis vulpinæ, peculiariè docet Hollerius, *cap. de Conuulsione.* Vtile est *& oleum Philosophorum, iuniperi, laurin. rutac. terebinth. petrol. Balsamum sulphuris, gummi hederæ. Ammoniac. galbanum, & oleum seu balsamum galbani, in Institutionibus, lib. 5. part. 3. sect. 1. cap. 33.* descriptum.

Vel ℞ *Ol. terebinth. lumbr. terr.* an. Vnc. j. ß. *pingued. human.* Vnc. j. *canis* Vnc. ß Misce.

Vel ℞. *Vnguenti dialthéa* ℥. vj. *ol. terebinth. chamamel.* an. Vnc. j. *lauend.* ʒ iij. *caryophyll. cinamomi, ligni aloës,* an. Drach. j. ß. *styrac liquid. calam.* an. Drach. ij. F. Vnguentum.

Linimenta Olea & Vnguenta.

Vel ℞. *Ol. aneth. chamam.* an. ℥. j. *vnguent. Martiat.* Vnc. ß. *ol. petra. spicia.* an. Drach. j. *spirit. vini* Drach. iij. Misce.

Vel ℞ *Ol. laurin.* ℥. ij. *spica. vulpin. lumbricor.* an. ℥. j. ß. *destil. succini, galban.* an. gutt. vj. *ruta, anethin.* an. gutt. iv. *nuc. moschat. expr.* Drach. j. ß. Misce.

Vel paretur hoc Oleum, quod in Spasmo in vulneribus vtile est:

℞. *Ol. rosac. chamamel. lilior. alb.* an. ℔. ß. *matri syluestr. betonic. rosar.* an. ℥. j. *œsipi humidi* ℥. iij. *vini nigri* ℔. j.

Coquantur in vase duplici ad vini consumptionem atque exprimantur.

Commendatur & hoc: ℞. *Mustelam in frusta dissectam,* imponatur in anserem pinguem, additis herbis & aromatibus conuenientibus: *pyrethro, saluia, lauendulâ, sinapi, castoreo,* & similibus, anserque ad ignem lentum assetur, & pinguedo vsui seruetur.

Inunctæ partes pellibus inuoluantur, vulpium, catorum syluestrium, aut vesica apponatur oleo calefacto semiplena.

Ægineta in tetano diuturno in solium olei calentis ægrum descendere iubet bis quotidie, non diu tamen in ipso moram trahere, ne vires exsoluantur.

Possunt etiam balnea fieri ex herbis conuenientibus, additâ olei parte tertiâ, vel inunctis mox à balneo partibus conuulsis.

Nonnulli vtuntur sequenti decocto carnis vulpinæ pro Balneo, quod simul anodynum est:

℞. Carnis

℞. *Carnis vultin. ab oſſibus ſeparatæ* ℔.ij. *ſal. commun.* M.ij. Coq. ad perfectionem. In *decocto ſalato* ebulliat, *ſummit. anethi* M.ij.

In quo decocto calefacto ponantur manus vel pedes per 2. vel 3. horas, tribus vel pluribus diebus.

Poteſt & tale fomentum parari.

℞. *Agrimon. breon.* an. M.j.ß. *ſaluiæ, chamædr. chamæpit.* an. M.i. *origani, calaminth. pulegij, ſerpilli, hyperici, ſtœchad. vtriuſque*, an. M.ß. *anethi, meliloti chamameli*, an. M. . Miſce, & in aqua communi decoq. & decocto pars affecta fricetur.

Alij hoc Emplaſtrum commendant.

℞. *Colophon.* Vnc.ij. *picis naual. reſinæ*, an. Vnc.j. *thuris maſtich. coruſſ.* an. ℥ ß. *ſang. dracon. nitri, ſal. Ammon terebinth.* an. Drach.ij. *vitriol. albi* ʒ ij. *matr perlar* Vnc vij. *lap. magnet.* ℥.ß *ſuccini flaui* ʒ.j.ß. *ol. ouor. roſar.* an. Drach.ij. F.ſ.a. Emplaſtrum, quod alutæ inductum imponatur.

Vtilis eſt, & aqua Antiſpaſmatica, quâ locus affectus fricandus:

℞. *Fol. lauri, roriſmar.* an. M.j.ß. *flor. roſar. rubr* M.ij. *ſerpill.* M.ß. *flor. lauend.* ℥.iij. *rad. ireos* ℥.iv. *cinam.* ℥.j. *macis*, Drach.j. Contuſ. & conciſ. macerentur in *aq. fl. tiliæ*. Menſ.j. ß. *ſaluiæ* Menſ ß hinc deſtill. in M.B. Liquor deſtillatus ſeruetur.

Balnea ſicca. Efficaciſſima verò ſunt Balnea ſulphurea. Conueniunt & Balnea ſicca ſeu vaporoſa è decocto ſaluiæ roriſmarin. ſtœchad. chamæpit. origan. iuniperi, & ſimilium, lapidibus ignitis, aut ſcoriis ignitis infuſo.

In vſu tamen horum medicamentorum omnium, quod antea etiam monui, obſeruandum, ne ſubitò ſiccentur partes, neve tendinibus induratis malum grauiſſimum ægro concilietur, & membra contracta maneant. Ideóque à minoribus inchoandum, vt ol. chamæmeli, pinguedine anſeris, medulla crurum bouis oleo vulpino, lumbricorum, hinc ad fortiora aſcendendum.

Medicamentorum internorum vſus. Intra corpus ſumptum caſtoreum cum mulsâ, aut alia aqua conueniente, valde efficax eſt.

Imprimis verò eſſentia caſtorei cum ſpiritu vini extracta, gutt. v. vel vij. doſi, in aqua ſaluiæ propinata, ſimúlque extrà loco affecto illita, valde vtilis eſt.

Vel ℞. *Elect. diacori*, Vnc.j.ß. *conſeru. fl. ſaluiæ, betonic.* an. ℥.j. *rad. pyreth. cond.* ʒ iij. *theriac. ol.* ʒ.j. *Mithrid. ſpec. diacaſtor.* an. Drach.ß. *extr. rad. cardopat.* Scrup.j. Cum *ſyrup. de ſtœchad.* Fiat Electuarium, de quo mane & veſpere capiatur quantitas nucis moſchatæ.

Aliud.

℞. *Conſeru. pæon. roriſmar.* an. Vnc.j. *maioran. betonicæ*, an. Vnc.ß. *primul. veris* Drach.iij. *bugloſſ* Drach.ij. *puluer. ſem. cardui ben. fœnicul.* an. ʒ j. *rad. pæon.* ℈ iv. *nuc. moſch. cond* ℥.ij.ß. *cort. citri condit. zingib cond.* an. ß vj *galangæ cond. calam. arom.* an. ʒ j.ß *cinamom. acut* ℥ ß. lucidis incidend. Miſc. Cum *ſyrup. pæoniæ* F. Electuarium.

Vtilis eſt Aqua hirundinum compoſita, ſicut & in epilepſiâ, quæ hoc modo paratur.

Aqua hirũdinum compoſita. ℞. *Pullos hirundinum domeſticarum è nidis extractos*, n. LX. purgentur, (quod fit demendo tantùm extremitates pennarum grandiorum, capitibus pennarum, vel radicibus in corpore relictis, non euulſis) & lotis vino, (alij integras comburunt in olla noua) affunde *vini Maluatici* ℔.iii. vel q.ſ. adde *ſem. ſeſel. cardui bened.* an. Vnc. ß. *calami aromat. cyperi longi*, an. Drach.ij. *fol. maioran. rutæ*, an. M.ß. *raſuræ C.C. viſci quercni, vngulæ alcis*, an. Vnc.ß. *radic. pæon. Lunâ decreſcente collectarum.* Vnc.ij. *caſtorei* Vnc.j.

Stent in infuſione per vnam atque alteram ſeptimanam, poſtea deſtillentur in B. M. vel arena. Atque hæc Aqua hirundinum dulcis appellatur.

Alij loco vini Maluatici ſumunt acetum, & Aqua hirundinũ acida appellatur, Doſis aquæ eſt à Drac.ß. ad Vnc.ß. pro ratione ætatis. Datur vel ſola, vel mixta cum ſaccharo, aut cum duplo aquæ fl. tiliæ, vel lilij conuallių. Ad tetanũ etiam laudatur lotiũ caprinum cum aqua mixtum, & ieiuno ægrotanti exhibitum.

Paulus Ægineta, *de re med. lib.* 3. *c.* 20. ſcribit conuulſis acanthi radicem & ſpinæ albæ ſemen potum, itemque ſpinæ Ægyptiæ opitulari; quoſdam etiam centaurij tenuis ſuccum exhibere refert. *Ibidem c.* 30. in robuſtis exhibet aquam mulſam ad dimidias decoctam, & panacis Drach.j. Dat & Ammoniacum, & ſuccum Cyrenaicum erui magnitudine.

Laudatur valde hoc Electuarium.

℞. *Caſtor. ſagapeni, opopanac.* an. Drach.i. *ſucci Cyrenaici* Drach.i. *acori ſcordij.* an. Drach.ii.ß. *trium piper. ſchœnanth. carui*, an. Drach.ii. *aſari ſeſeli aſſeu.* an. Drach.i.ß. *rad. ireos, ſem. apij maſtich.* an. ℥.i. *ſucci ſtœchad. Arab.* Vnc.i. *mellis*, q.ſ.

Terenda terantur, & melle anthoſato excipiantur. F Electuarium, cuius exhibetur quotidie Drach.ß cum aqua mulsâ.

Cardanus, *de curationibus admirandis*, *cap.* 15. quendam opiſthotono laborantem curauit abſtinentiâ à carnibus, vino & ouis, linteis in ol. chamæmel. & liliac. madefactis perpetuò impoſitis ceruici, partibuſque quæ contrahebantur, & medicamento quod conſtabat ex Mithridatio, & electuario de moſcho, cum margarit. hyacintho, ſmaragdiſque Orientalibus.

An conuulſi aqua frigida perfundendi. Hippocrates, 5. *aph.* 21. & 3. *de morbis*, largam perfuſionem aquæ frigidæ probat in mediâ æſtate in tetano ne vlcere (nam vlceratis frigus non conuenit, quia eſt mordax, ſuppurationemque impedit) quod Galenus etiam ad alias conuulſionem differentias accommodat, vbi ſcilicet æger iuuenis eſt, non infans *vel ſenex*, & tempus æſtiuum. Ita enim calor natiuus clauſis poris cutis intrò cogitur, & per accidens abſumitur morbi materia, ſeu à ſubita aquæ frigidæ perfuſione corpus frigore concutitur, & materia neruis adhærens excutitur. Et ſi verò Paulus Ægineta, *loco allegato*, hoc remedium improbatum eſſe ſcribit à poſteris, quod & ipſe reiicit: tamen reperti ſunt, qui poſt eum id vſurparunt, inter quos eſt Valeſcus de Taranta, *lib* 1. *cap.* 21. qui duos tetano laborantes hoc modo curauit: Ægrum à quatuor viris erectum teneri iuſſit & 24. vrceos aquæ ſupra collum & omnia inferiora membra eius perfudit, & ſtatim eum collocauit ante ignem, & poſt ſeſquihoram inunxit eum à collo vſque ad vltimam vertebram, & lumbos, ac brachia, vnguento dialthеæ, Marciato, & Agrippæ, ac oleo caſtorei, ipſiſque iuſculum pulli propinauit: vterque æger hoc modo conualuit.

Nonnulli ad ſpaſmum curandum etiam febrem inducendam putant: de quo quid ſentiendum ſit *quæſt.* 2. dicemus.

Diæta.

Diæta. In hac conuulſione victus ratio ſit eadem, qualis in paralyſi propoſita eſt. In cibo vitetur coturnix: cum ex eius vſu, vt Auicennas ſcribit, periculum Spaſmi & Tetani immineat, non ſolùm quia helleboro veſcitur, verùm etiam quia à tota ſubſtantia eam vim habet. Decoctum ligni Guaiaci, ſarſæparillæ, vel ſaſſafras, cum victu attenuante & inciſiente egregiè tam generationem humoris pituitoſi prohibet, quàm generatum ac neruis adhærentem abſumit, ac neruos roborat. Acetum etſi inſignem vim attenuandi craſſos humores habeat: tamen quia neruis inimicum, ſeu ſolum, ſeu cum alijs mixtum, eſt vitandum. Danda etiam opera, vt membra conuulſa extendantur, ſed lentè ac ſenſim. Sic enim conuulſione minùs affliguntur, nec materiam neruos impetentem admittunt. Inprimis vero ſi maxillæ conuellantur, præcauendum cuneo, vel aliâ re interiectâ, ne dentibus linguæ damnum inferatur.

Conuulſionis per conſenſum Curatio.

Conuulſionis per conſenſũ Curatio. Conuulſionis autem per conſenſum eadem ferè curandi ratio eſt, quæ epilepſiæ per conſenſum, vt ſuo loco dicetur. Nimirum, vt pauca addamus, ſi ab ore ventriculi ſuccis acribus vellicato conuulſio fiat, Galenus vomitum præcipit, 12. *meth. med. c. vlt.* aut ne os ventriculi tranſitu maligni humoris magis offendatur, pilulis ille per aluum ſubducatur, aut clyſtere acri.

Si ex colera acutiſſima fiat, ſimili ferè ratione curatur, addendo quæ os ventriculi roborant. Ita cùm bilis æruginoſa in ventriculo hærens conuulſionem excitat, vomitu reiicienda.

De curatione Conuulſionis ex vteri vitio, videatur Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 5.

A venenati animalis ictu orta conuulſio curatur vinculis ſupra partem læſam iniectis, teſte Galeno, 3. *de loc. affect. c.* 7. & cucurbitulæ cum magna flamma, vel cauterium actuale ſupra partem læſam apponatur; ac præterea veneni illius, quòd iniectum eſt, antipharmacum exhibeatur, aut ſi hoc ignoretur, ad communia alexipharmaca confugiatur, & exhibeatur theriaca vel geminata, ſaluia, vtraque ariſtolochia, dictamnus Creticus. Extrà quoque vulneri theriaca cum oleo roſaceo mixta imponenda. Vulnus diu apertum ſeruetur: de quo plura *de Venenis*.

Quæ à vulnere conuulſio exiſtit, cùm non omnis lethalis exiſtat, curatur prouidendo, ne phlegmone neruoſa pars apprehendatur, miſſo etiam ſanguine ſi non ſatis effluxerit; poſteà dolorem ſedando per frictionem continuam cum oleo lumbric. terreſtrium. In punctura nerui ſi foramen ſit anguſtius, ferro id dilatetur, vt medicamenta penetrare, & ſanies exſtillare queat: cauendo tamen, ne aucto dolore conuulſio ingraueſcat. Dolori medetur terebinth. cum ol. roſac. mixta. Spina dorſi oleo lilior. albor. & terebinth. inungatur, vel vulneri inſtilletur ſulphur. (aut loco eius Balſamum ſulphuris) aut parum euphorbij diſſolutum in oleo roſaceo, & terebinth.

Vel ℞. *Ceræ* Vnc. j. *picis, terebinth.* an. Vnc. ß. *euphorbij.* Drach.j. F. Emplaſtrum.

In corporibus mollibus euphorbij doſis minui poteſt. Ita tamen vehementer calida & acria non applicanda neruo detecto ſed in profundo condito. In punctura enim nerui medicamenta exſiccare, ſed ſine mordacitate, debent. Talia medicamenta parantur ex calce ſæpe lota cum oleo roſaceo mixta.

Quòd ſi conuulſio his remedijs non ſanetur, ne cerebro, ac toto neruoſo genere in conſenſum tracto æger de vita periclitetur, neruus per tranſuerſum, paulò ſupra locum vulneratum, præſcindendus. Præſtat enim motum vel ſenſum partis amittere, quam de vita periclitari. De quibus plura Galenus, 6. *meth. med. cap.* 2 & 3.

A meningum punctura Cranium trepano aperiendum, vt materia tranſpiret; aut epiſpaſticis extrahenda, niſi plenitudo ſubſit.

Reliqua ex curatione epilepſiæ & paralyſis petantur. Et quidem medicamenta interna præcipuè e cura epilepſiæ, topica è cura paralyſis. Imprimis caſtorei intra & extra aſſumpti magna efficacia eſt; quia non ſolùm maximam attenuandi & diſſoluendi

uendi vim habet, verùm etiam neruosis partibus proprietate quadam singulari conuenit.

Spasmi flatulenti curatio.

Spasmi flatulenti curatio. Si à flatu Spasmus ortum habeat, qui vulgò *der Krampff* appellatur, musculorum inuoluntariæ extensioni voluntaria contrariorum musculorum, qui conuulsis musculis opponuntur, extensio opponenda. Ita enim flatus, qui musculos contrahebant, ab iis repelluntur & quasi excluduntur. Atque hoc modo paroxysmus sæpè facile tollitur; præcipuè in musculis, qui suram constituunt, & pedes digitósque mouent. Quod si non tantùm in pedibus, sed & alibi, & in maxilla interiore accidit, periculum epilepsiæ imminet. Si verò extensione in contrarium non tollatur iste Spasmus, clyster, si opus sit, flatus discutiens iniiciatur. Extrà verò membrum decocto flor. chamæmeli, meliloti, rutæ, saluiæ, fol. lauri foueatur fricetur; & inungatur ol. costino, de castoreo, de spica, & similibus. Vtilis est & spir. vini, præcipuè in quo fl. chamæmel, & lauend. macerati fuerint, seu aqua aliqua Apoplectica & Epileptica, si eâ membrum illinatur. Theriaca quoque in spiritu vini dissoluta valde prodest. Potest & hoc Cataplasma apponi.

℞. *Absinth. puleg. ruta*, an. M. j. *baccar. lauri* p j. *lumini* Vnc. j. Coquantur in vino, & cum melle F. Cataplasma. Vel sacculus ex milio, furfure & sale imponatur; cui addi possunt fl. chamæm. meliloti, baccæ iuniperi, lauri, semen cumini. Æger verò caueat sibi ab aere frigido, nec membra aquâ frigidâ humectet. Cibos flatulentos, crapulam, cruditatem, & nimiam Venerem fugiat.

Chymici in hoc affectu commendant tincturam & liquorem Lunæ, coralliot. medicamenta ex sulph Balsamum gummi hederæ & elemi, essentiam & ol. destillatum radic. Imperatoriæ magisterium hyacinthi.

Inter amuleta ab autoribus recensentur, vngula alcis annulo inclusa vel aliàs gestata, tendines eiusdem, radix eryngij, tormentillæ, & bistortæ de collo appensa, magnes & item, corallia rubra, lignum visci quercni.

QUÆSTIO I.

Quæ sit proxima Conuulsionis caussa?

Caussa proxima Conuulsionis etsi sit musculi versus suum principium contractio, tamen quia hoc ipsi cum motibus voluntariis commune est, de alia caussa Medicus sollicitus sit necesse est, ob quam præter naturam & voluntatem fit hæc contractio, quæ conuulsionem parit. Verùm res hæc plurimis controuersiis inuoluta est, & siue veteres, siue recentiores consulas, difficultate non caret, vt rarò inuenias, quæ animum veritatis auidum satiet. Quia autem plura de hac quæstione in *institut.* diximus, illis repetendis tempus & operam perdendam non puto. Pauca ergo saltem addam. Galenus equidem, vt Iacchinus aperte confitetur, hac in re varius est, & parum sibi similis. Interdum enim duas illas caussas, ab Hippocrate, 6. *Aphor.* 39 positas, inanitionem & repletiónem scilicet, solùm ponit; alibi verò, vt 5. *Aphor.* 3. tertiam causam addit, vellicationem partium neruosarum à re molesta. Et quidem ad hanc caussam multæ caussæ euidentes facilè referri possunt, in quibus ad plenitudinem vel inanitiónem referendis vulgò Medici frustra laborant, & ipsi inter se dissentiunt.

Sunt equidem qui putant, temerè ab Hippocratis doctrina recedi, idque ideò fieri à quibusdam, quòd fundamenta, quibus ea innititur, non assequi queant. Fundamentum autem esse, quod Galenus, 2. *de symptomat. caussis*, *cap.* 7. 2. *de loc. affect. c.* 7. *lib.* 3. *cap.* 6. proponit, nimirum similitudinem inter motum voluntarium & conuulsionem. Vt enim in motu voluntario musculi versus sua principia contrahuntur, contractíque simul attrahunt partes, in quas inseruntur: ita quoque in conuulsione eodem planè modo ἀκουσίως musculos ad sua principia contrahi. Quod fundamentum equidem libenter concedimus, & hactenus aliquoties propósuimus. Dum verò subsumunt, hoc tantùm fieri ob neruosorum corporum repletionem & inanitionem principium petunt, & plurimum falluntur. Neque enim in sanis, & dum secundum voluntatem fit motus, repletio & inanitio est contractionis caussa. Neque etiam ipse Galenus, & qui Hippocratem sequuntur, Medici duas has solùm causas constituunt, sed vellicationem à re molestâ addunt. 5. *Aphor.* 1. Neque à repletione vel inanitione conuulsiones oriri id satis probat, quòd caussæ cùm internæ, tum externæ, quæ ad plethoram & cacochymiam faciunt, conuulsionis caussa sunt. Id enim tantùm docet, conuulsionem fieri in corporibus vel plethoricis, vel cacochymicis. Quo verò modo non paralysis, non alius effectus à plethora & cacochymia proueniat, sed conuulsio, id non docet. Ita etiam quamvis euacuationes instituuntur, id tantúm inde colligi potest, plethoram vel cacochymiam tollendam esse, quod conuulsioni cum multis aliis affectibus commune; non verò probat, quomodo inde conuulsio proueniat.

Et caussæ illæ duæ tot difficultatibus sunt inuolutæ, vt nemo ex iis sese hactenus expedire potuerit. Ad inanitionem quomodo puncturas, ictus animalium venenatorum, vsum medicamentorum purgantium & malignorum, & similes caussas referre possint, nonnulli quidem se variis modis torquent, sed frustra, vt etiam in *institut.* dictum. Et quidem hoc concedimus, chordas, lora & coria exsiccata absumpto humido breuiora fieri, corrugari & contrahi: sed quomodo hoc in neruis ab illis caussis fiat, nondum docere potuerunt. Ideóque plerique doctiores Medici, qui aliàs vulgarem doctrinam sequuntur, caussas illas plerasque non exsiccando neruos, sed vellicando easdem, caussam spasmi esse, vltrò concedunt.

Nec magis feliciter in altera caussa, scilicet repletione, sese expediunt: nequedum caussam reddere potuerunt, cur humor pituitosus neruos replendo potius conuulsionem quàm paralysin efficiat. Scribitque Iacchinus, Auicennam difficultatem hanc vidisse, sed sic respondisse, vt à nemine intelligatur. Neque simile, quod de chordis & coriis hic adducunt, quadrat, quòd scilicet quod accedit latitudini à repletione decedat longitudini. Hoc quidem verum est, quòd corpora, quæ manifestam habent cauitatem, & tendi possunt, si in earum distendantur, breuiora fiunt, & quod latitudini accedit, longitudini decedit. Quæ verò cauitate manifesta destituuntur, vt lora, coria, & ipsæ neruosæ illæ fibræ, si humectentur, & secundum longitudinem, & secundum latitudinem laxiora fiunt: vt manifestè hoc in coriis, vt & in lignis, si aquam vel aërem humidum imbibant, fieri videmus, quæ & secundum latitudinem, & secundum longitudinem plus spatij occupant; & iterum exsiccata, & secundum latitudinem, & secundum longitudinem imminuuntur.

QUÆSTIO II.

An febris pro Spasmo curando excitanda sit?

Cum febris superueniens spasmum curare possit, vt ante diximus, de febre excitanda Autores dissentiunt. Alij id planè improbant Arabes Ephemeram concedunt. Galenus, 6. *Epid. comm.* 6. *aphor. penult.* cùm aliàs febres, tum ex diuturnis quartanas potissimum: Hippocrates & Galenus 2. *Prorrhet. com* 2. *aphor.* 50. ita moderatam, vt nec nimirum debilis nihil vel parum efficiat, nec nimirum vehemens aut maligna vires exoluat. Ideò, Numenij filium obortâ apoplexiâ febri debili ac diuturna subsecuta haud quaquam sanatum fuisse. Verùm febrem semel accensam deinceps ita temperare ac moderari, vt morbum solùm expugnet, & naturæ non noceat, difficile est; vt suprà etiam de Paralysi dictum. Ideóque tam anceps & periculosum remedium non tentandum.

CAPUT XXIX.

De Incubo.

POstquam symptomata, in quibus facultates principes seorsim, vt & motus animalis, læditur, absoluimus: restant adhuc ea symptomata, in quibus animales actiones seu plures, seu omnes læduntur. Inter quæ primò est Incubus, Græcis ἐφιάλτης, ab ἐφάλλομαι, hoc est, *insiliendo* nomen habens; quod hoc malo correpti se ab aliquo inuadi, atque ab onere incumbente premi somnient: cuius affectionis tamen recordantur expergefacti, falsámque illam imaginationem fuisse agnoscunt. Cæterùm nonnulli malum Dæmoniacum esse putant, & Plinius, *lib.* 25. *cap.* 4. Faunorum in quiete ludibria appellat; quæ tamen Fabulosa Aetius, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 12. & Oribasius, *synops.* *cap.* 12. meritò repudiant. Quidam & ἐπιβολὴν teste Aureliano, hoc est; *aggressionem*, & inuasionem nocturnam nominant. Themison, teste Æginetâ πνιγαλίωνα & πνιγάλιον, Dioscorides πνιγμὸν ἐνύπνιον, à specie suffocationis, quæ hoc malo laborantibus in somno offertur, Auicennas suâ linguâ *Strangulatorem* nominat: Nimirum qui hoc malo laborant, sub primum somnum onere se aliquo opprimi & quasi suffocari somniant, & quamvis clamare, & alios in auxilium vocare velint, non possunt, neque etiam manus ad onus hoc, quo se opprimi somniant, amoliendum & amouendum, liberè mouere valent.

Alij verò Incubi sunt, quorum Augustinus, *de ciu. Dei*, *lib.* 15. *c.* 23. Aliique Autores mentionem faciunt, Dæmones scilicet, qui mulieribus se commiscent, & ab incubando Incubi dicuntur; sicuti qui viris, & patiuntur muliebria, Succubi: quod an fiat, vel quâ ratione fiat, disquirere huius loci non est: cùm tantùm de symptomate facultatis animalis læsæ & affectæ p.n. à caussis naturalibus proueniente agere nobis sit propositum. Sunt tamen nonnulli, qui hoc malum Incubi nomen accepisse putant ex eo, quòd ephialte laborantes opinantur, hominem, qui illos opprimit, turpis libidinis vsum ab iis exigere, seu vnà cum illis concumbere, vnde etiam quidam in Cacodæmonem eiusmodi ludibria, quæ per somnum contingunt, referunt. Et fieri potest, vt hoc morbo, tanquam instrumento, ad affligendos & vexandos homines Cacodæmon vtatur.

Definitio.

Est ergo Incubus respirationis offensio, & vocis interceptio, corporisque oppressio, seu motus impedimentum, cum falso *Diffinitio.*

insomnio ponderis thoraci incumbentis, à vapore crasso, posteriora potissimùm cerebri obstruente, vt spiritus animales ad liberam respirationem, & motum edendum prodire nequeant.

Nimirum omnes ferè actiones animales in Incubo læduntur. Nam imaginatio deprauatur; sensus est torpidus; facultas motrix, quæ respirationi, voci & motui membrorum inseruit, laborat. Vnde ægri somnum quidem excutere conantur, sed cum maxima difficultate id accidit; assurgere, vel manus mouere, vel loqui aut clamare conantur; id tamen præstare nequeunt.

Quam læsionem cùm homo percipit in somno, varias dormiens caussas, vnde ea quasi oppressio veniat, comminiscitur & somniat. Quale quid etiam aliàs iis, qui caussam aliquam morbificam in parte aliqua in somno sentiunt, accidit, dum se vulnerari, mordeti, vel alio modo lædi, aut crus lapideum habere somniant. Etsi verò ad vocem edendam, & ad membra mouenda, qui Incubo laborant, adeò apti non sint, sed & in iis motibus aliquid impedimenti percipiant, tamen quia illi motus in somno ita necessarij non sunt, sed cessant; thoracis verò motus etiam in somno ob respirationem necessarius est, fit, vt hoc, tanquam summè necessario, etiam in somno, læso, tristis sensus oriatur grauitatis pectoris, qui sensus oblatus phantasiæ facit, vt æger suffocari ab externa aliqua violentia sibi videatur.

Caussæ.

Caussa proxima. Caussa proxima est obstructio meatuum cerebri, qui ad initium spinalis medullæ tendunt; & spiritus animales organis sensus ac motus deferunt, à vapore crasso. Fernelius equidem, *de part. morb. & sympt. l. 5. cap. 3.* quem Platerus sequitur, caussam esse crassam pituitā & melancholiam statuit, verùm non in cerebro, sed circa præcordia inhærescentem, quā per crapulam & cruditatem turgescente diaphragma pulmonesque premantur, crasso autem vapore in fauces & cerebrum exhalante vox supprimatur, sensus atque mens obturbetur, visisque tristibus offendatur. Etsi verò quandoque istam thoracis oppressionem hoc modo fieri posse non negamus; tamen ea non est præcipua caussa, nec semper à cruditate & crapula, verum etiam sine his, & aliis caussis fieri potest. Et cerebrum præcipuè affici, id indicio est, quòd non solùm motrix respirationi seruiens, sed quæ voci & aliorum membrorum motui præest, non ita libera est, & incubo laborantes difficulter expergiscuntur: atque Incubus sæpius imminentis grauioris cerebri affectûs præsagium est.

Et quidem posteriores cerebri meatus, qui ad spinalem medullam tendunt, imprimis obstruuntur: vnde supino corpore cubantes maximè hoc malo corripiuntur. Obstructio autem ista non fit ab humore, sed à vapore crasso saltem. Nam malum hoc citò fit, & citò desinit. Vapor autem crassior est, quia æger non sine difficultate expergiscitur, aut forsan etiam narcoticam quandam vim habet. Obstructio etiam ea non integra est, sed leuior, quàm quæ catum aut Apoplexiam generat.

Caussa antecedens. Antecedens caussa, à qua vapor ille eleuatur, est crassa pituita, aut humor melancholicus in hypochondriis & circa præcordia hærens, quâ materiâ per crapulam & cruditatem, vel aliis de caussis turgescente & motâ, nonnunquam diaphragma & pulmones premuntur; præcipuè verò crasso vapore illinc in cerebrum exhalante, & neruorum principia obstruente, vnà cum motu thoracis, respirationi inseruiente, vox impeditur, & phantasia visis tristibus turbatur. Etsi verò à respiratione impeditâ & grauitatis sensu præcipuè triste illud somnium de opprimente aliquo oriri verisimile est: tamen aliquid etiam hic facere vaporem prauum in imaginationis sedem irrepentem, & spiritibus sese miscentē, credibile, sicut contrà à benignis & suauibus vaporibus mixtis cum spiritibus animalibus, insomnia læta & concinna existunt.

Rhases & Auicennas etiam vaporis sanguinei meminerunt, siue à sanguine ipso crasso è venis prodeat, siue à sanguine in semen crassum mutato: vnde Veneris per hunc morbum in somniis ludibria existunt.

Itaque vapor ille ad caput plerumque ascendit, à materia extra hoc alibi consistente; in pueris etiam à vermibus: interdum verò & in ipso capite gignitur, ex alimenti cerebri excremento tenui, quando illud frigore externo repentino incrassatur & repellitur, ne citò discuti queat.

Generatur autem ille vapor vel ob errorem externum, ob victum scilicet crassum & vaporosum; vel læsa facultate, præcipuè ob intemperiem frigidam capitis vel ventriculi. Atque hinc caussæ remotiores, procatarcticæ & euidentes sunt nimia cibi repletio, crapula, & hinc sequens cruditas, somnus statim à repletione, decubitus supinus, aër denique frigidus, cuius vt materia incrassata in cerebro in meatus eiusdem exprimitur; atque hinc temulentis imprimis ac cruditate laborantibus loculus familiaris est, & quidem somni initio, quando vapores crassiores maiori copiâ ad caput eleuari incipiunt, nec, sicut vigilantibus accidit, satis discuti possunt. Et præcipuè hoc accidit, dum homo supinus decumbit, cùm per illum decubitum prompta fiat in caput euaporatio, ac materia faciliùs ad nucham & ad posteriores cerebri partes, ac initium spinalis medullæ moueatur, meatúsque in illo decubitu nonnihil comprimantur. Non negamus tamen, ob decubitum supinum, Incubum faciliùs excitari, etiam ob motus musculorum, motum thoracis promouentium, læsionem. Motus enim is in decubitu supino non ita liber est. Vnde etiam qui supini dormiunt, faciliùs stertunt, quàm ij qui in alterutrum latus decumbunt. Inde caussa huius morbi definitur, quòd fit ἀναθυμίασις εἰς κεφαλὴν ἀναχθεῖσα ἐξ ἀδδηφαγίας καὶ ἀπεψίας. Hinc etiam pueri huic morbo imprimis sunt obnoxij, ob ἀδδηφαγίαν, quā vitiosi humores collecti vapores multos in caput remittunt; sæpe & ob vermes in intestinis genitos. Atque hinc pauores quoque per somnum in pueris existunt, de quibus Hippocrates, 3. *aph.* 24. Nerat quoque quidam apud Cœlium Aurelianum, Romæ aliquando hunc morbum epidemium & publicè grassantem fuisse, & multos instar pestis iugulasse.

Dubia de incubi natura & caussa. ¶ [Egi equidem de Incubo, *hoc ipso cap.* & vulgarem sententiam explicaui, quia tamen de Incubi natura & caussis aliquid dubij adhuc occurrit, illud explicandum. Vt autem ex de- *De natura.* finitione Incubi ibi traditā constat, duæ actionum læsiones in *Definitio Incubi.* Incubo sunt nimirum somnium graue & falsum, ac respirationis difficultas, quo vnico, Incubus ab aliis omnibus somniis gradibus differt, quòd scilicet in Incubo maior est respirationis difficultas, quam aliàs in somnio naturali esse solet; vt ita Incubus fit respirationis offensio cum prauis insomniis. Læsiones enim corporis sæpius in somno offeruntur, somnia pariunt. Ita Galenus refert, quemdam somniâsse, sibi crus lapideum factum, postea eiusdem cruris paralysio passum esse. Nam cùm aliqua molestia, vel læsionis sensus, in parte aliqua per somnium occurrit, nec imaginatio liquidò cognoscere potest, qualis illa sit, aliquid aliud fingit. Ita ille, cùm caussam paralyseos iam influere sentiret, crus lapideum sibi factum esse somniauit. Incubum patientes cùm difficili respiratione laborent, nec tamen vnde illa pendeat, liquidò cognoscere possint, onus, vel hominem aliquem pectori suo incumbere imaginantur.

De caussa Antiqui. De caussa verò maior difficultas est. Antiqui statuunt, in Incubo ventriculos cerebri à vaporibus crassis oppleri, & influxum spirituum animalium per neruos ad organa respirationis prohiberi: atque ita in neruis à cerebro ad thoracem tendentibus caussam mali hærere existimant. Fernelius verò & Platerus equidem in eo consentiunt cum Antiquis, quòd vapor crassus huius mali caussa sit: de modo verò quo difficilem respirationem inducat, dissentiunt, dum non ob cerebri & neruorum ob- *Fernelius & Platerus.* structionem influxum spirituum animalium in musculos thoracis prohiberi, sed à vaporibus circa præcordia hærentibus diaphragma & pulmones comprimi statuunt. Et sanè, quæ de obstructione ventriculorum cerebri dicuntur, falsa esse, iam plerique Medici agnoscunt, cùm non in ventriculis, sed in substantia cerebri generentur & hæreant spiritus animales. De *An læsa respiratio à neruorum obstructione, an verò à diaphragmatis compressione.* hoc tamen iam quæstio est, an læsæ respirationis caussa à neruorum ex vaporibus crassis obstructione, an verò, vt vult Fernelius & Platerus à diaphragmatis compressione ortum habeat. Si quod res, dicendum est, equidem sensûs & motus ligatio quædam est in Incubo, sed talis saltem, qualis in profunde dormientibus accidere solet. Videmus hoc in canibus dormientibus, qui pedes aliquando mouere solent, quin & vocem latratui similem, non claram tamen, sed veluti suppressam edunt, dum somniant se feras insectati, seu aliud quid agere. Et licèt à vaporibus etiam caput repleatur, tamen illa repletio non est caussa Incubi, sed potius etiam est sine Incubo. Vnde caussa Incubi vera & proxima à Fernelio & Platero rectè in thorace consistere dicitur. Dum enim à vaporibus ascendentibus respiratio aliquo modo læditur, in somno inde phantasma oneris incumbentis formatur, vt homo se ab aliquo pectori incumbente opprimi somniet.

Proxima Incubi caussa in thorace. Quomodo verò à vaporibus illis respiratio tunc lædatur, rectè explicandum. Fernelius *de part. morb. lib. 5. cap. 3.* scribit, crassam pituitam, aut melancholiam circa præcordia inhærescere, quā per crapulam & cruditatem turgente, diaphragma, pulmonesque premantur; crasso autem vapore illinc in fauces *Quomodo respiratio à vaporibus lædatur?* & cerebrum expirato, vox supprimatur, sensus atque mens obturbetur, visisque tristibus offendatur. Eodem modo Platerus statuit; à venis mesaraicis, maioribus præsertim, vndique circa præcordia dispersis, & in quibus propter primæ coctionis multa excrementa sanguis impurus faciliùs colligitur, vapores eius *Quomodo fiat compressio.* modi aliquando exsurgentes, & circa septum transuersum subsistentes, suffocationem hanc procreare.

Verùm quomodo compressio ista diaphragmatis & pulmonum accidat, explicandum. Cùm enim humores illi, è quibus vapores isti attolluntur, in vasis consistant, non possunt in ventre abundantes, extra diaphragma comprimere, sed potiùs per vasa in pulmones, musculos abdominis, & diaphragma penetrare, atque ibi suffocationis quendam sensum excitare. Et quamuis in mesaraicis venis imprimis hæreant illi vitiosi humores: tamen facilè venæ cauæ communicari, & inde in totum corpus eos distribui posse existimo: & præcipuè in lienem, in quem ramus splenicus maxima parte absumitur, & in eo disperditur. A liene verò per arterias, quæ quintuplo plures sunt in eo, quàm venæ, tales humores facilè per totum corpus dispergi possunt. Interim negandū nō est, tales vapores etiam per venas & arte-

arterias ad caput ascendere: & somni illius grauioris caussam esse. Vnde ipse Platerus concedit, malum hoc sæpius recurrens tandem cerebro grauiora minari atque afferre accidentia.]

Differentia.

Differentiæ Incubi à caussa efficiente potissimùm sumuntur. Prout enim vapor vel à pituita, vel ab humore melancholico, vel à semine eleuatur: ita diuersa, & pro natura humoris, phantasmata vel imagines per insomnia in hoc affectu exhibet; sicut à semine retento, Venereorum illecebris hominem ludificat. Alius quoque Incubus fit per essentiam in capite, quem tinnitus aurium & vertigo, & dolores capitis antecedunt & sequuntur: alius per consensum ventriculi, hypochondriorum, testium, quas partes affectas esse, suis indiciis manifestum redditur.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Affectus hic ex relatione ægri facile cognoscitur. Conqueruntur enim, sibi inter dormiendum quid quasi incidere atque incumbere, grauíque onere incumbente se premi, vel ab hoste aliquo inuadi & strangulari; ita vt neque clamare, (quanquam, quod à præsentibus qui vigilant, auditur, vocem edant obscuram, inarticulatam, & nihil certi significantem) neque se mouere; neque fugere queant, donec multo tandem labore & conatu de somno expergiscuntur. Nonnulli etiam se audire illum qui super ipsos incidat, imaginantur. Virgilius 12. *Æneid. circa finem*, Incubum eleganter hoc modo describit:

Ac veluti in somnis, oculos vbi languida pressit
Nocte, quies; nequicquam auidos extendere cursus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus; non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur.

Incubi ab epilepsia differentia. Quibus signis facilè ab aliis affectibus p.n. discernitur. Scribit equidem Posidonius apud Aetium, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 10.* Quæcunque patiuntur comitiali morbo correpti in exacerbationibus, eadem perpeti incubum passos, dum dormiunt. Verum maxima est inter hos duos affectus differentia. In Epilepsia enim motus conuulsiui accidunt; in Incubo est motus impotentia: ortúmque habet Epilepsia à materia acri cerebri meninges stimulante; Incubus à vapore crasso, meatus cerebri obstruente. Caussarum & locorum, vnde vapor eleuatur, differentia è suis signis cognoscitur, tum ex specierum, quæ per somnum imaginationi offeruntur, qualitate, prout nigri vel alterius coloris sunt, aut hominem ad Venerem incitant.

Prognostica.

Prognostica. 1. Incubus quidem, si rarior sit, leuior affectus est, grauior tamen, cæteris paribus, quàm vertigo: quoniam à vapore crasso producitur, & dormientem hominem comprimit.

2. Incubus à caussa interna perseuerans, præsertim in ætate prouectioribus, aut epilepsiam nunciat, vapore tandem prauitatem & epilepticam διάθεσιν acquirente; aut apoplexiam, si meatus cerebri fortiùs occupet; aut melancholiam, si vapor ater commisceatur spiritibus animalibus. Imò pueri, & obeso corpore aliquando hoc malo suffocantur, quando materia crassior & copiosior est, exitúmque non reperit. Ideóque inter initia huic malo occurrendum est, monente Aëtio, Paulo, & Rhase.

3. Periculosior Incubus est, qui diuturnus est, ac frequens, & à quo æger stupidus permanet.

4 Incubus à caussa externa refrigerante, aut à crapula continuata, minùs perniciosus est.

5. Si Incubus accidit partim dormienti, partim vigilanti deterior est; epilepsiæ propinquior: & rursum deterior, si post excitationem sudor frigidus, tremor cordis, spasmus, aut syncope sequatur.

Indicationes.

Indicationes. Cùm incubus ortum habeat a vapore, cerebri meatus quadantenus obstruente, ille, vt paroxysmus tollatur, discutiendus, Postea, ne redeat malum, humor è quo gignitur; euacuandus, Amouenda quoque caussa, à qua humor producitur, siue ventriculi imbecillitas sit siue hepatis, siue alterius cuiusdam membri, siue error externus, atque ita etiam vaporum generatio prohibenda.

Auxilia.

Curatio. Æger ergo in ipso paroxysmo seu insultu huius morbi, statim leniter excitetur, compellatione per nomen, vellicatione corporis, ac deinde, vapore reuellantur, discutiantur ac dissipentur, etiam extremorum frictione, Quam ob caussam vtile est, vt ij, qui huic malo obnoxij sunt, noctu fidum semper hominem adiunctum habeant, qui gementem ac quiritantem ægrum mox expergefaciat, ne suffocationis periculum longiùs augeatur.

Ne verò malum reuertatur, vena aperienda, si plethora adsit, Aperiatur autem vel cephalica vel hepatica: in mulieribus ex mensium suppressione laborantibus, saphena, quæ etiam in viris, post euacuationem per venæ in cubito sectionem factam, ad reuulsionem aperiri potest. Si phlebotomia vti non liceat, cucurbitulæ cruribus & scapulis applicentur, ac clysteribus tenuitio fiat, frictiones continuentur.

Si humor pituitosus aut melancholicus altiùs insederit, præparetur incidentibus & abstergentibus, quibus misceantur quæ flatus discutiant. Posteà debitâ ratione ac modo humor euacuetur. Et purgatio sæpius repetatur per interualla, maximè cum metus est, ne in alium affectum hoc malum transeat. Vtrobique verò ad ipsum cerebrum respectus habeatur, & tota curatio partim ad ventriculum & hypochondria, partim ad affectionem cerebri dirigenda. De quo suprà *part. 1. cap. 7.* 10. 12. & anteà, *de Vertigine.* dictum, ac posteà de Epilepsia & Apoplexia dicetur. Cordis tamen simul ratio habenda, vt in melancholia.

Post vniuersales euacuationes, caput priuatim purgetur errhinis, apoplegmatismis, & similibus, vt locis allegatis dictum & dicetur. Quidam puluerem è corticibus citri siccis, cypero, caryophyllis, coriandro præpar. fol. maioranæ & betonicæ, flor. rosar. rubr. stœchad. Arabic. lauendulæ, & rorisinarini capiti inspergunt, vel cucuphæ includunt. Anisum etiam puluinis inspersum pauores in somniis prohibet. Vel caput lauetur lixiuio in quo flor. stœchados Arabic. betonic. an. M. j. cyperi agaric. macis. an. Vnc. ß. cocta sint. Commendatur & lupina pellis pro tegumento capitis inter dormiendum.

Ad flatus & vapores in capite, seu pituitosos, seu melancholicos propulsandos, capútque roborandum, iis medicamentis, quæ locis allegatis proposita sunt, vtendum. Auicennas, Aëtius, & alij commendant semen nigrum pœoniæ maris, si eius grana xo. trita per plures dies cum liquore conuenienti exhibeantur. Plurimum quoque hic valet electuarium Pleres archonticum appellatum, si cum confectione alkermes seu diambræ permisceatur, & manè, ac horâ decubitus, exhibeatur. Vtilis est etiam creber vsus diacori, quotidie tribus horis ante cibum, vt & diamosch. diantos, elect. de gemmis. Commendatur & theriaca bis singulis septimanis cum aqua pœoniæ exhibita. Naribus quoque subinde odoramenta caput confortantia & flatus discutientia adhibeantur.

Cordi verò & pulsuum regioni sacculi cordiales & arteriales passim noti, aquâ rosar. melissæ, & similibus irrorati imponantur Vel balsamo inungenda.

Vt ♃. *Balf. citri* Drach. j. *chamamel. Rom.* Drach. sem. *ol. destill. ruta* gutt. iij.

Vel ♃. *Balf. rorismarini, succini*, an. Scrup. j. *ruta* Drach. j. *theriaca* Drach. sem. Misce.

Vtiles sunt & sequentes pedum lotiones; cùm vapores à capite reuellant.

Post cibum assumptum vapores prohibent diacydonium, aut puluis ex coriandro præparato, semine anisi, galanga, nuce mosch. cum sacchar. rosat. tabulato paratus. Et alia suprà, *part. 1. cap. 7.* proposita.

Vel ♃. *Spec. aromat. rosat.* Dra. j. *diarrod. abbat.* Drach. sem. *diamarg. frig.* Scrup. j. *cinnamomi. ma.is. caryophyll.* an. Scrup. j. *sem. pæonia* Drach. j. *coriandri præpar.* Vnc. ß *anisi* Drach. ij. *visci querni* Drach. sem. *magist. corallior.* ℈ j. *sacchar. rosar. tabulati* ad pondus omnium F. Pulvis Dosis, cochlear. j.

Vel ♃. *Sem. coriandri præpar.* Vnc. sem. *anisi. fœnic.* an. Drach. ß *spec aromat. rosat.* Drach. *sem. pæonia excortic. corallior. rubr. præpar* an. Scr. ij. *sacchar. rosat. tabul.* ad pôdus omnium. F. Puluis,

Vel paretur tale Electuarium:

♃. *Cydonior. cum arom. cond.* ℥. j ß *nuc. ingland. condit.* num. j. *cortic. citri condit.* ℥. ß *conseru. rosar.* Drach. vj. *anthos, lauendula, maiorana rad. cōdit. scorzon.* an. ℥ ß *pulu. radic. pæon. sem. pæonia excortic.* an. Drach. sem. *corallior. rubr. præpar.* Drach. j. Cum *syrup. cydonior. & de cort. citri*, F. Electuarium.

Dum cubitum itur, sumatur bolus ex conserua flor. rorismarini, lauendulæ, menthæ, melissophylli, pœoniæ, aut conditæ radices pœoniæ, aut excorticata eiusdem grana aquâ lauendulæ inebriata, aut nux Indica condita.

Chymici in hoc affectu commendant tincturam & magisterium coralliot. perlar. lapid. Armeni, Lazuli, chrysolithi. malachitæ, ol. rorismarini, saluiæ, rutæ, succini, chamæmeli, cinnamomi, extractum pœoniæ, visci qu. iuniperi.

Amuleta commendantur, radix pœoniæ de collo suspensa, corallia rubra, lapis chrysolitus auro inclusus, vt & malachites, & in sinistro brachio gestatus.

Infantes, qui pauoribus in somniis obnoxij sunt, non statim à cibo sumpto dormiunt, sed hinc inde gestentur, donec cibus descendat: mel etiam vel crudum vel rosatum lingendum exhibeatur, quod extergit; aut exhibeatur puluis ex radic. pœoniæ, margarit. coralliis.

Diæta.

Degat æger in aëre ad calidum & siccum vergente, puro, neque terris vaporibus inquinato: vitet aërem nebulosum, humidum, & ventis turbatum. Non moretur sub radiis Solis, Lunæ, vel ad ignem. *Aër.* Diæta sit tenuis, attenuans, flatúsque expers, & proinde vitentur legumina, & fructus ac radices flatulentæ. *Cibus & potus.* Ideò calidi sint & sicci, qui facilè concoquuntur & distribuuntur, nec in viis hærent, nec flatus ad caput mittunt. Vita sit sobria, cœna frugalis; æger que crapulam, repletionem & ebrietatem fugiat. Cibi condiantur iis, quæ extenuandi vim habent; vt pituita peccan.e, hyssopo, serpillo, saturejâ; in melancholia, quæ eam temperât, flor. bugloss. borrag & similibus, de quibus suprà, *part. 1.* dictum vinum, cùm caput repleat, parciùs sumendum vel eo tenuiori vtendum, aut cereuisiâ tenui, vel aquâ, in qua

semen

semen coriandri, anisi, & cinnamomum ebullietur. A cœna ad somnum tres horæ interponantur. Vitetur decubitus supinus, quo caput repletur. Ad lectum ægri suspendantur, vel humi sternantur radices pæoniæ, majorana, thymus, ruta, lauendula, rosmarinus, pulegium, mentha. Corpus moderatè & tempestiuè fricetur & exerceatur.

Somnus.

Motus.

Symptoma quoddam partim Incubum, partim Epilepsiam referens (etsi potiùs mitior epilepsia esse videatur) describit Forestus, *lib.* 10. *obseru.* 52. quod seminis pæoniæ vsu sublatum fuit, vtpotè quod epilepsiæ, incubo, pauoribus & ludibriis nocturnis, vtrique strangulationibus egregiè medetur.

CAPUT XXX.

De Catoche seu Catalepsi.

Nomen.

QVæ Latinis vulgò Congelatio dicitur, Platero Stupor cum rigiditate, Græcis est κατάληψις & κατοχὴ, siue κάτοχος: quanquam posterius vocabulum non in vna significatione vsurpatū fuerit veteribus; vnde & hodie ambiguitas reliqua manet. Nam Paulus Ægineta distinctè agit de Catocho, qui coma vigil est, & de Catocho, qui vera Catalepsis. Et auror *definit Medic.* Catochi (quem fieri docet, cùm sensu priuatur omni, corpúsque omne veiut gelu obrigescit) genera tria facit; primum Somnolentum, lethargo proximum; secundum Vigilans, affine terano & præfocationi vteri; & tertium Phreneticum, ex catoche & phrenitide mixtum, quod & Typhomania nominatur. Quæ genera aliqui commodiùs sic discernunt, vt primum sit Lethargo proximum, secundum Coma vigil, tertium Catochus seu Catalepsis vera. Nos hîc Catochi & Catalepsis vocabulis pro synonymis vtimur.

Dicitur autem Catoche siue κάτοχος, à κατέχεσθαι, id est *detineri*, vel *occupari*: & κατάληψις, à καταλαμβάνεσθαι, id est, *prehendi*, quod æger hoc malo repentè corripitur, correptúsque eo situ permanet. Appellatur & Stupor in genere, qui si vehementior sit, & validiùs incumbat, ac diuturniùs illudeat, ἔκστασις à Græcis dicitur, à Latinis *Excessus*, vt habet Scaliger, *Exercit.* 312. Priuatio scilicet officiorum animæ sentientis, mouentis & intelligentis.

De vocabulo autem ἐκστάσεως hoc hîc monendum est, quòd Hippocrati quidem semper Ecstasis vehemens est mentis emotio ac delirium, & ἐξίστασθαι de mentis potestate exire, aut vehementer mente emoueri ac delirare significat, & vehementer insanientibus, phreniticis ac maniacis, passim apud Hippocratem tribuitur: & Galenus ἔκστασιν per μανίαν ζφοδρὰν exponit, vsus tamen vulgò obtinuit, vt ii, qui omnibus animæ sentientis, mouentis ac intelligentis functionibus priuati & quasi mortui iacent, & sæpe, postquam euigilant, mira, quæ audiuerint & viderint, narrant, ἐκστατικοὶ nominentur.

Ab ἐκστάσει aliam faciunt adhuc, ἀφαίρεσιν, in qua non facultatibus animæ modò, sed & ipsâ anima corpus priuatur. Quod an fieri possit, Philosophis & Theologis discutiendum relinquimus. Hoc saltem addimus, si hic affectus à caussâ diuina proficiscatur, siue intra corpus manente, siue extrà egrediente animâ νυμφόληπτος ab Aristotele, 1. *Eudimior.* & ϑεόληπτος, ac ἐνϑουσιαζόμενος appellari, vt, *loco allegato*, Scaliger docet.

Definitio.

Definitio.

Est videlicet Catalepsis sensuum internorum & externorum; ac in his præcipuè tactus, & voluntarij motus cessatio, seu, vt nomen innuit, subita prehensio & occupatio tum mentis & sensuum internorum, tum externorum, & motus voluntarij, quâ qui corripiuntur, rigidi in eo statu in quo prehensi fuerunt, apertis ac immotis oculis, statuæ alicuius instar, manent, & nec sentiunt, nec vident, nec audiunt, respiratione saltem & pulsu saluo manente, à congelatione & immobilitate spirituum animalium, quam vapor quidam figens caussauit, orta.

Interdum tamen, vbi malum minùs vehemens est, ægri nonnihil audiunt, vident, imaginantur, recordantur: & quæ astantes loquuntur, percipiunt, & postea referunt, immoti tamen manent sine voce & sensu tactus; quemadmodum Galenus de suo condiscipulo narrat, 2. *Prorrhet. aphor.* 16. Atque hos in specie ἐκστατικοὺς appellat Platerus.

Affectus sanè vt rarus, ita admiratione dignus, vnde etiam vulgò eo detentos in ecstasin à Deo raptos existimant, atque hinc etiam procul dubio νυμφολήπτων, ϑεολήπτων, ἐνϑουσιαζόντων vocabula, vt modò dictum. Eius historias duas Fernelius, *lib.* 3. *de partium morbis & symptom. cap.* 2. & aliquot Marcellus Donatus, *de histor. medic. mirab. lib.* 2. *cap.* 7. Schenckius, *lib.* 1. *obseru.* 115. recitant.

Obseruatio Henr. ab Heer, de Catalepsi.

¶ [Catalepsis tam rarus affectus est, vt credant inter centum, imò sexcentos, vix vnum Medicum reperiri, qui Catalepticum aliquem viderit, Ideóque historiæ Catalepticorum, si occurrant, diligenter annotandæ. Talem refert Henric. ab Heer, *obs.* 3. hoc modo: Frater Christianus Insulensis, Capucinus, Leodij Catalepticus fractus, vno genu terræ innitebatur, alterum cen flexurus, incuruabat, brachium sinistrum pendebat ad genu dextrum in aërem eleuatum habebat, diductis digitis, vt viam prætereuntibus, sicut olim statuæ Mercurij, ostentare videretur; vtrumque omni marmore rigidius erat. Patebant oculi, sed ita retorti vt, licèt sudario perstringerentur non conniuerent. Os hiabat cum respiratione satis libera. Pulsûs in vtroque brachio & temporibus sat magni. Postquàm post 20. horas ad se rediit, surrexit, & ambulauit, omniū præteritorum ignarissimus.

Etsi verò Dodonæus & Heurnius in ea sunt sententia, neminem secundò sine vitæ periculo Catalepsi corripi: tamen hic Monachus sæpe paroxysmis catalepticis, etiam in secundum & tertium diem durantibus correptus est, & tandem ita conualuit, vt duodecim annis mali nihil senserit. Quoties verò, rigente primum collo, malum secuturum præsagiit, statim oleo calido nucham, totamque spinam inungi curauit, & ita malum auertit.]

Caussa.

Vt autem malum hoc admirandum est, ita eius caussam reddere difficillimum. Et afferunt quidem alij alias vt in *Institut. lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 6. dictum verùm quæ rem satis non explicant, vt ibi pluribus monstraui. Iulius Cæsar Scaliger, *loco allegato*, animæ hunc excessum, vel à functionibus abscessum, aut absistentiam, prouenire scribit perculsis spiritibus, ac receptis in intimos cordis sinus. Verum si Catalepsis & hic stupor, hoc modo fieret, animi affectus & syncope potius, quàm Catalepsis aut Ecstasis excitaretur.

Si verò in hac naturæ obscuritate probabile quid afferendum, omninò talis caussa danda, quæ differat à caussis paralysis comatis, cari, apoplexiæ epilepsiæ, syncopes, & similium affectuum: (quales caussæ non sunt, quæ vulgò afferri solent, sed hisce affectibus communes) atque talem caussam esse puto peculiarem spirituum animalium πῆξιν, vt scilicet illi in organis sensus & motus non deficiant, sed figantur quasi & immobiles reddantur, ac immoti maneant, seu, vt vno verbo cum Scaligero, *loco allegato*, dicam; caussa Catalepsis est spirituum animalium congelatio seu immobilitas.

Hæc autem ortum habet à vapore congelante, seu vim talem figendi habente, qui quidem ab humore melancholico ferè attollitur. Vnde rectè Stuporis nomine hic affectus appellatur, mentis putâ. Vt enim in stupore, qui symptoma tactus est, obiecta tactui oblata ab organo non percipiuntur: ita hîc etiam sensuum exteriorum obiecta, etsi à suis organis apprehendantur, mente non percipiuntur.

Quæ autem spiritus illius congelantis natura sit, explicare non ita facile est. Quidam equidem in frigiditatem & siccitatem caussam referunt, & ab humore melancholico, alij etiam à pituita vitrea eam petunt. Verùm in corpore viuente vix talis rigiditas esse potest, quæ instar frigoris hiberni in cerebro spiritus congelet. Commodissimè vaporis figens, seu fixatiuus & congelatiuus appellari potest, qualis spirituum natura Chymicis satis nota est, qualisque natura fulminis interdum est, & spirituum illorum, qui in terræ motibus, & aliàs etiam è terræ cauernis erumpétes, homine & bruta repentè rigida reddunt.

Caussæ enim huius probabilitatem natura fulminis satis declarat, vt dictum, quæ res sæpe subitò congelat, narrátque Cardanus, octo messores sub quercu cœnantes fulmine perculsos fuisse sub ea specie, quâ decumbebant, vt vnus comedere videretur, alter manum poculo admouere, alius bibere, qui procul dubio hoc morbo detenti exanimati fuêre. Vnde etiam rectè Medici morbum hunc Congelationem nominant.

Verùm vt rectiùs caussa mali huius cognoscatur, porrò inquirendum, an spiritus illi, sensui & motui inseruiunt, an verò qui sensibus internis, an verò omnes spiritus animales congelentur. Communis equidem opinio, spiritus animales omnes, & potissimùm eos, qui sensui & motui inseruiunt, immobiles reddi. Verùm siquid in tâ obscura proferendum est, potiùs statuendum videtur, non illos spiritus, qui in membra corporis influerunt, congelari & immobiles fieri, sed potiùs spiritus qui imaginationi & menti inseruiunt. Cùm enim motus à phantasia dirigatur, neque sensuum externorum obiecta etiam ab organis suis recepta percipiantur, si sensus interni & mens non attendant sicut compertum est, viros quosdam deuotos meditationibus sacris quasi ex se raptos, aut literarum Studiosos meditationibus suis ita intentos fuisse, vt etiam oculis & auribus apertis non viderent, non audirent, imò nec sentirent: si spiritus ille phantasiæ & menti inseruiens quasi figatur & immobilis reddatur, vt sensuum externorum obiecta affluentia non apprehendat sit vt, etsi in organis sensuum externorum obiecta percipiant, & ad phantasiam deferant; ab ea tamen illa non percipiantur, neque etiam à phantasiâ tum quasi torpidâ & quiescente motus vllus imperetur; & si quis ab externo impulsu fiat, ille non attendente nec gubernante phantasia accidat. Hinc procul dubio nata est Medusæ fabula, quæ huius morbi caussam aliquo modo declarare potest, quæ cùm esset mulier formosissima, ita vt qui eius pulchritudinem attentè contemplarentur, extra se quasi raperentur, & ab omnium sensuum functionibus abstraherentur, fixique & immobiles, ac quasi lapides redderentur: fin-

xerunt

xerunt Poëtæ, ex capitis eius intuitu spectatores in lapides conuersos fuisse.

Hæc autem ita se habere, ac in organis sensus ac motus spiritus animales non deesse, vel illud arguit, quòd quidam ex Catalepticis ipsi quidem nullum membrum mouent, verùm si ab alio id moueatur, mouendi potentia se exserit, & erecti consistunt, impulsi incedunt, & quocunque vel manus vel brachium vel crus inflectitur, illic quasi fixum & stabile permanet; quod non fit sine spirituum animalium ope. Sicut & hoc spiritus animales non deesse indicat, quòd ægri oculos diductis palpebris apertos seruant; quod non fieret, sed potius conciderent palpebræ, si spiritus animales deessent, sicuti in paralysi accidit.

Ac hinc patet, quomodo id accipiendum sit, quod in definitione diximus, in Catalepsi sensuum externorum & motus actiones cessare. Nimirum, non quantum ad obiectorum per organa sensuum susceptionem attinet; sensus quiescunt, sed quantum ad superioris facultatis apprehensionem. Oculis enim apertis imago visibilis excipitur, sed à facultate superiore non apprehenditur. Eodem modo sese res habet in sensibus reliquis.

Neque est, vt, quod hodie non infrequens, hæc doctrina alicui suspecta sit, quia Chymicorum terminos sapere videtur. Agnouerunt eandem, & iisdem terminis vsi sunt, docti Galeni Interpretes & Arabum, etsi rem non satis commodè explicauerunt. Vt de Scaligero iam non dicam, cuius antea mentionem fecimus, Matth. de Gradibus, *part. 1. Pract. cap. 6.* ita scribit: *Caussa coniuncta congelationis est mala complexio frigida & sicca in capitis posteriore parte, immobilitans spiritus & neruos & neruosa membra ad operationem sensus & motus, maximè ad motum.* Ita Dominicus Leonus, *artis Medic. lib. 2. sect. 1. c. 6. Caussa coniuncta*, inquit, *sunt vapores, & humores, ipsaque intemperies frigida & sicca, actu frigida, figens & incrassans spiritus animales, eorundemque transitum obstruens.* Quà quidem in re rectè sentiunt, immobilitatem, fixionem, vel, vt Scaliger loquitur, congelationem spirituum animalium proximam huius mali caussam esse, eamque à figente quodam vapore fieri. Et hoc etiam verum est, quòd ille spiritus in cerebro, sede mentis, figitur, & immobilis redditur, atque in organa sensus & motus non influit. Interim non negandum est, spiritus animales alios in ea organa influere. Neque fixio illa & congelatio fit à frigore & siccitate, quæ tanta in corpore viuente non datur, vt tam subitæ congelationis caussa esse possit, sed à vapore peculiarem vim spiritus figendi & immobiles reddendi habente, qualis est in fulmine & aliis spiritibus.

Caussam antecedentem ponunt humorem frigidum siccum. Et concedimus sanè, humorem melancholicum præ cæteris aptum esse ad vapores, qui talem dispositionem suscipiunt, emittendos. Non tamen solâ frigiditate & siccitate id præstare potest.

Potest autem eiusmodi vapor nunc in ipso cerebro generari, & ita primarium affectum excitare; nunc per consensum à toto, vt in febribus malignis; aut à membro aliquo, vt splene, intestinis, vel aliis.

Caussa procatarctica.

Ad caussas procatarcticas multi referunt aërem frigidum, pluuiam, glaciem, niuem, & iter facere per loca niuosa & nimis frigida, vt per Alpes. Verùm etsi verum sit, multos, qui per Alpes & similia loca tempore hyberno iter faciunt, ita congelari, vt partes extremæ moriantur, tandem sphacelo corripiuntur: tamen planè alterius generis est hæc congelatio, quæ fit à frigore hyberno quàm de qua hic sermo est. Ita cibi quidem, qui humorem melancholicum generant, ad hoc malum producendum aliquid facere possunt: sed nisi humor is, vel vapor inde emissus peculiarem vim congelandi & figendi spiritus induat, caussa huius mali proxima non fit. Referunt huc nonnulli etiam contactum torpedinis piscis, fumum vel inunctionem argenti viui. Verùm & ista omnia potiùs stuporem in sensu tactus, quàm Catalepsin inducunt.

Signa diagnostica.

Signa Diagnostica.

Malum hoc subitò hominem inuadit, & in quo statu ægrum offendit, vigilantem, stantem, bibentem, edentem, scribentem, legentem, in eo immotum seruat, ac si congelatus esset. Æger apertos oculos habet, eósque fixos & immobiles, palpebris veluti rigentibus, quas ne ad minas quidem claudit. In sensibus tamen in quibusdam aliqua est differentia. Qui enim exquisitâ Catalepsi laborant, nihil audiunt, nihil vident, etsi oculos apertos habeant, quòd mens non attendit. Alij audiunt & vident, sed nihil loqui possunt. Quidam etiam mouere manus visi sunt. Quidam si impellantur, ambulant, sed instar statuarum in eodem statu manent. Quidam etiam somnia se vidisse referunt. Respiratio seruatur, sed lia, vt per interualla sæpe magnum spiritum ducant. Pulsus similis est lethargicorum: non tamen ita languidus & mollis, magis verò æqualis. Præterea in lethargicis laxatur vniuersum corpus: contra stipatur & cogitatur in Catalepticis, teste Galeno, *4. de caus. puls. cap. 16.* Aluus & vrina supprimitur expultrice sopitâ, nec stimulationem excrementorum percipiente.

Prognostica.

Prognostica.

1. Catalepsis morbus periculosus est, &, nisi tempestiuè ægris succurratur, stupidi moriuntur, non aliter, ac si gelu hyberno rigentes emoriantur.

2. Eò periculosior est Catochus, quòd plura Grauiora symptomata coniunguntur, vt spirandi difficultas & interceptio, oculorum distorsio, excrementorum suppressio, & tandem virium summa imbecillitas ac exsolutio. Ita Hippocrates, *1. Prorrhet. s. 3. text. 4.* scribit: *Quæ cum exsolutionem fiunt Catocho & aphonia, periculosa sunt.*

3. Tempus, intra quod siue ad salutem, siue ad mortem morbus terminatur, breue est.

4. Intereunt Cataleptici, siue per virium dissolutionem, siue per suffocationem, vbi adeò motus cohibetur, vt respiratio sui priuatur.

Indicationes.

Indicationes & Curatio.

Vapores spiritus congelantes & immobiles reddentes, è capite retrahendi, & in eo discutiendi, & materia à qua generantur, euacuanda totiúsque simul ratio habenda. Quod rectissimè fieri posset, si occulta illa vaporis qualitas & natura nota esset. Interim cephalica calefacientia & humectantia vsurpanda, & curatio, qualis intemperiei capitis cum melancholia, & vapore melancholico, suprà, *part. 1. c. 7.* & *12.* fuit proposita, instituenda. Et si omnino ad qualitatem occultam respicere libet, medicamenta, quæ Epilepsiæ, & soporosis affectibus conueniunt, adhibenda.

Curatio.

Itaque si æger sanguine abundet, vena cephalica secetur. In aliis clystere acriore priùs aluus eluatur, & reliqua diuersionum genera vsurpentur. Postea humor melancholicus præparetur & euacuetur, vt suprà, *locis allegatis*, dictum. Minimè autem hîc à paruis incipiendum est auxiliis, quòd in morbis, in quibus periculum non impendet, tutò facere licet: at vbi vitæ periculum imminet, alienum est à ratione, à mitioribus inchoare velle. Topica quoque *ibid.* proposita vsurpentur: fiantque fomentationes, inunctionesque ex chamæmelo, meliloto, floribus stœchad. Arabicæ, buglossi, maioranâ, roremarino, primula veris. Et hoc obseruandum, ne in principio nimis calida & sicca adhibeantur, sed potiùs temperata & humectantia, vt materia ad euacuationem aptior reddatur. Monendum quoque hoc, ne in topicis acetum adhibeatur, ne vis congelandi & figendi spiritus in vapore vel humore, aceti vsu augeatur.

Diæta.

Diætæ etiam ea fit ratio, quæ suprà, *in intemperie cum humore melancholico*, fuit proposita.

CAPVT XXXI.

De Epilepsia.

Epilepsia vnde dicta, & quæ habeat synonyma.

Epilepsia Græcis dicitur ab ἐπιλαμβάνειν, quòd subito mentem sensúsque omnes quasi prehendat.

ἹΕΡΟΝ quoque νόσημα, seu quòd crederetur diuinitùs immitti & à dæmone aliquo, qui hominem tam repente ac subitò corriperet, prouenire, quemque ideò Incantationibus curare conati sunt, vt ex *libro de Sacro morbo* videre est, seu quòd nobilissimam & sanctissimam corporis partem, cerebrum, occuparet & perturbaret, vt Platoni *in Timæo*, placet; seu quod magnus morbus sit. ἱερὸν γὰρ τὸ μέγα, *quod magnum est, sacrum* appellatur, Aretæus. *de caussis & signis morbor. diuturn. lib. 1. c. 4.* seu quòd sit morbus detestabilis & abominandus, sicut apud Poëtam *Auri sacra fames* dicitur.

Παίδιον πάθος & νόσημα παιδίον, Hippocr. *de Aëre, aquis & locis*, quò pueris familiaris sit, Aristoteli, 30. *Problem* fortasse ἡ ἀεὶ παῖδας ἴσχουσα. Hinc Auicennæ mater puerorum dicitur.

Herculeus morbus, non tam, vt sentire videtur Aristoteles, *loc. allegat.* quòd Hercules eo laborauerit, quàm, vt Galenus, *6. Epidem. in fine.* statuit, ob sæuitiam & magnitudinem, & τὸ δυσκαταγώνιστον, id est quòd facilè vinci non possit.

Caducus, à casu subito ægri.

Comitialis, quòd in comitiis & hominum frequentia facilè detegatur, & quòd si hoc malo correptus quis fuisset, comitia peragi fas non esset.

Sonticus, quòd valdè noceat.

Lunaticus, Tralliano, *lib. 1. c. 15.* vel quòd in Nouilunio nati solent hoc morbo corripi; vel quòd secundum Lunæ conuersiones hic morbus inuadit.

Qui insputatur, Plauto, *in Captiu. Act. 3. sc. 4.* Contagiosum enim antiquitas credidit. Hinc Plinius, *lib. 28. cap. 4. despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus.* Nam expuere inter amuleta habitum est priscis, & ne familiam inficerent, eos ablegabant epilepticos. Apuleius, *1. Apolog.*

Maior morbus, Celso *lib. 3. cap. 27.* Germanis, *die fallende Sucht, schvvere Noth, schvvere Gebrechen, schvvere, oder böse Krankheit, &c.*

Definitio.

Definitio.

Est autem Epilepsia actionum principum, sensúsque & motus voluntarij ablatio & cessatio, cum totius corporis præternaturali concussione & motu conuulsiuo, à materia acri, & peculiari ac occultâ vi, cerebro infectâ, & membranas cerebri, neruosúmque genus vellicante ortum habens.

Caussa

Causa.

Proxima Epilepsia caussa. Proxima & continens caussa est vapor vel humor specificâ & occultâ vi membranas cerebri & neruosum genus vellicans vt infrà, q. 2. & 3. pluribus probabitur.

Caussæ antecedentes. Antecedentes sunt, quæcunque specificam illam corruptionem pati, atque ita materiam acrem, malignam, cerebróque aduersam suppeditare possūt. Aliàs enim, & nisi ἰδιότητα Epilepticam inducant, Epilepsiam parere non possunt. Humores videlicet quicunque, sanguis, melancholia, bilis, pituita, semen, sanies: imò corporis partes, sicut ex cranij carie Epilepsia excitari solet: secundina item corrupta, vermes. Quâ verò ratione hæ caussæ hanc corruptionem inducant, explicari facilè non potest, cùm ἰδιότης illa Epileptica occulta & ἄρρητος sit, & non nisi ex effectu pateat.

Caussa remota. Quandoque etiam hoc malum hæreditarium est, & à parentibus cum semine & sanguine eorundem in liberos diffunditur, atque Epileptici Epilepticos generant. Facit ad Epilepticā dispositionem inducendam etiam astrorum positus, & plerúmque qui in eclipsi lunari nascuntur, huic malo obnoxij sunt; de quo consulantur Astrologi. Corripiuntur autem hoc malo frequentiùs pueri; vnde & παιδίον νόσημα Græcis, & *puerilis passio* dicitur Cælio Aureliano: hinc adolescentes & iuuenes; rariùs ætate maiores.

Caussa remota. Remotiores etiam quasdam caussas ad Epilepsiam generandam facere, experientia docuit; quales sunt, cibi excrementitij, graueolentes, & facilè corruptibiles. Quanquam enim non in omnibus Epilepsiam inducant: tamen frequentiùs, quàm aliàs ad Epilepsiæ generationem faciunt. Ita ex esu fructuum horariorum crudorum, & lactis nimia ingurgitatione puellam Epilepsiâ correptam fuisse, refert Franciscus Hildesheim, *spicileg. p.* 599. Cibi itidem illi, qui peculiari vi Epilepsiam excitare creduntur, vt carnes hædorum, hepar hircinum & caprinum, coturnices, passeres, anguillæ; de quibus exemplum habet Forestus, *lib.* 10. *in Schol. obseru.* 57. apium, de quo infrà, *quæst.* 12. lentes, de quibus exemplum habet Iulius Alexandrinus, *lib.* 8. *salubr. cap.* 7. tubera & fungi.

Caussæ procatarcticæ & euidentes. Procatarcticæ verò atque euidentes caussæ, quæ materiam, Epilepsiæ caussam, mouere, aut, vt antecedentes ἰδιότητα illam Epilepticam suscipiant, facere possunt, sunt, calor Solis, radij Lunæ, quos Anthyllus Medicus, apud Stobæum, *serm.* 100. [illegible] scribit; inedia, cuius exemplum recitat Galenus, de Grammatico, 5. *de loc. aff. cap.* 6. potus vini generosi & vaporosi, mora longa in balneo, cuius historiam affert. Gabelchoffer, *Cent.* 4. *curat.* 59. Olfactus rerum fœtidarū, bituminis, picis, gagatis, cuius suffitu antiqui seruos emendos, an essent Epileptici, explorabāt, Mercurialis, *de morb. capit.* cornuum sulphuris, hepatis caprini assati, Mercurij sublimati, aquarum fortium, allij, apij, petroselini; animi affectus, vt ira, Iohan. Baptist. Montanus, *Consil.* 41. terror ex tonitru, clangore tubarum: cuius exemplum apud Iohan. Matth. à Gradibus, *in* 9. *Rhasis*. Forestum, *lib.* 11. *in Schol. obs.* 54. bombardarum fragore, aut occurrente se aliqua improuisa & terribili. Ita excitatam fuisse Epilepsiam ob fratrem subitò mortuum, refert Amatus Lusitanus, *Cent.* 1. *curat.* 97. ob decollationem spectatam, Martinus VVeinrich, *de Monstris, cap.* 15. Epilepticum cadentem, Platerus *lib.* 1. *obseru.* Christoph. à Vega *lib.* 3. *de arte Medic. c.* 12. narrat. Imo per iocum incussus metus & terror pueros fecit Epilepticos, referente eodèm Christoph. à Venga, *loc. alleg.* mœror; cuius exemplum habet Amatus Lusitanus, *Cen.* 2. *curat.* 90. ira, referente Galeno de Grammatico 5. *de loc. affect. cap.* 6. exercitatio vehementior, Vurzerus, *de Epileps. p.* 102. *stillatio*, capitis inclinatio diuturna, medicamenta purgantia fortia, Venus. Tandémque Dæmon malus se non rarò dispositioni Epilepticæ immiscet.

Differentia.

Differentia. Sunt quidem plures Epilepsiæ differentiæ, vt quòd alia est fortis, alia mitis, alia recens, alia inueterata; quòd alia seruat periodum, & vel singulis annis semel vel bis, vel singulis mensibus, in nouilunio & plenilunio, vel breuioribus interuallis, sed iis statis & certis, inuadit; alia verò non seruat periodos, sed nunc sæpius, nunc rarius, nunc per breuia, nunc per longiora interualla infestat. Est etiam epilepsia alia perfecta, alia imperfecta, vt mox de signis dicetur. Differentia tamen, quæ ad curationem maxime facit, est, quæ sumitur à caussa, aut potiùs à loco in quo Epilepsiæ caussa generatur, quæ est, quòd alia est primaria, seu per ἰδιοπάθειαν, & prouenit à materia in capite generata; alia per consensum, à materia ad caput eleuata, siue à toto, siue à certa aliqua parte.

Itaque dicemus primò in genere de Epilepsiâ, & signis diagnosticis ac prognosticis, & curatione, quæ in quacunque Epilepsia locum habet; secundò de Epilepsia per primarium cerebri affectum, tertiò de Epilepsia per consensum.

I.

De cognoscenda & curanda Epilepsia in genere.

Signa Dignostica.

Signa Epilepsiæ imminentis. Qui comitiali vitio solent corripi, jam aduentare inualetudinem intelligunt, si calor summa deserit, & incertum lumen, neruorúmque trepidatio est, si memoria sublabitur, capútque versatur. Senec. *lib.* 3. *de Ira, c.* 10. Splendores instar iridis oculis obuersantur, odorem fœdum sentiunt, aures sonant, bilis præter rationem accenditur. Aretæus *lib.* 1. *cap.* 5. Capitis dolor & grauitas; pallor faciei, inordinatus linguæ motus, tristitia quædam percipitur.

Signa Epilepsiæ præsentis. Vbi autem iam inuadit paroxysmus, homo subitò corruit, toto corpore conuellitur, & motu non voluntario concutitur, omnes animales functiones tolluntur, atque inde post paroxysmum æger nihil eorum, quæ circa se gesta sunt, recordatur.

Nonnunquam tamen in minore Epilepsia æger non toto corpore conuellitur, neque concidit, sed aliquæ saltem partes conuelluntur, & vel caput saltem concutitur, vel oculi contorquentur, vel manus ac pedes hinc inde jactantur, vel manus clausæ tenentur, vel æger in gyrum agitur, aut hinc inde discurrit; nihil interim loquitur, audit, sentit, & paroxysmo finito ad se reuersus, omnium quæ egit, vel acciderunt, ignarus est. Obseruauit non cadentem, Marcell. Donatus, *lib.* 2. *hist. Med. mirab. cap.* 4. stantem, Antonius Beniuenius, *de abditis morbor. caussis, cap.* 97. qualem ipse etiam vidi; sedentem Dodonæs, *in Schol. ad cap. Beniuenij allegat.* cursitantem, Erastus, *in Anatom. librorum Comitis Montan. part.* 2. *p.* 195. Nonnunquam etiam euenit, vt Epilepsia laborans, ea quæ aguntur, audiat, & post paroxysmum eorum recordetur: cuius exemplum est apud Brunnerum, *Consil.* 14.

Accedit his nonnunquam, vt æger, præcipuè in morbi insultu, vociferetur, & vocem inconcinnam edat, aut cum stertore spiritum sonorum emittat, dentibus stridat, spuma ante os appareat, quam sanguineam vidit Crato; vrinæ, feces alui, aut semen præter naturam excernantur.

Epilepsia à spasmo differentia. Differt Epilepsia à vero spasmo, quòd spasmus, cuius species sunt, ὀπισθότονος, ἐμπροσθότονος, & tetanus, est conuulsio, seu musculorum ad principia contractio pertinax & continua: in Epilepsia verò corporis fit concussio per interualla. In conuulsione nulla in facultatibus principibus fit læsio; in Epilepsia verò principes functiones & sensus simul plerúmque læduntur.

Pronostica.

Prognostica. 1. Epilepsia omnis periculosum & longum malum est. Alia tamen aliâ periculosior est; alia minus periculi coniunctum habet, ac faciliùs curatur.

2. Epilepsia hæreditaria vel omninò nunquam, vel rarissimè curatur; eámque neque ætas neque Medicus discutere potest.

3. Recens curatu facilior est, quàm inueterata; & si initio neglecta fuerit, frequenter is, qui eâ detinetur, commoritur. Alexander Trallianus, *lib.* 1. *cap.* 15.

4. Periculosior est, in qua functiones animales omnes abolentur, & conuulsio vehementior est, ac diuturnior, atque excrementa sponte effluunt.

5. Curatu facilior est, quæ, licèt sit crebrior, breuiores habet paroxysmos, & conuulsionem non vehementem, in qua æger liberiùs spirat.

6. *Epilepsia ante pubertatem eueniens, curabilis: post annum verò* 25. *ferè vsque ad mortem durat.* 5. *Aphor.* 7. quod tamen vt plurimùm verum est. Nonnulli enim, qui post annum ætatis 25. Epilepsiâ correpti fuerunt, Medicorum ope liberati sunt. Testaturque Trincauellius, *lib.* 1. *consil.* 29. se vidisse senem quinquagenarium, qui laborauerat 25. annis Epilepsiâ curatum fuisse, qui tamen incidit in febrem & scabiem similem lepræ, quæ plus illi negotij faciebat, quàm Epilepsia, donec eandem superaret. Et Nicol. Florentinus fœminam quadragenariam ab infantia Epilepsiâ vexatam liberauit.

7. *Epilepsiâ laborantes iuniores, cùm ætatis mutatio, tum loci, & victus liberat.* 2. *Aphor.* 45. Sed & Epilepsia, quæ cum ætatis flore euanescit, abiens quasi pulchritudinis inuidiâ quosdam deformat, aut manum inutilem reddens, aut faciens torquēs, aut sensum aliquem auferens. Aretæus.

8. Infantes admodum parui, & mox post natiuitatem Epilepsiâ correpti, rarò euadunt.

9. Infantes tempore nouilunij nati plerumque epileptici fiunt, & rarò mortis periculum euadunt.

10. Epilepsia in senibus ac decrepitis difficulter curatur.

11. Si mulierem vtero gerentem fortis Epilepsia inuadat, magnum periculum minatur.

12. Si ad vsum sternutatoriorum æger non sternuret, malum indicium est, atque argumentum, naturam iam ferè succumbere & prostratam esse: nisi in ægro quædam ad sternutationem sit ineptitudo ac impotentia naturalis. Obseruatum autem, quosdam nullo remedio ad sternutationem commoueri.

13. Epilepsia nonnunquam in paralysin terminatur. Quòd etsi nonnulli negant, experientia tamen ita rem se habere testatur; atque extant exempla apud Schenckium, *in obseruat.*

Indicationes.

In curatione Epilepsiæ duo à Medico requiruntur, Primum est, vt à paroxysmo, quàm fieri potest citissimè, & sine omni damno, æger liberetur. Alterum, vt præcaueatur, ne in posterum æger Epilepsiâ iterum corripiatur.

Rectissimè tamen etiam ad paroxysmum instantem seu impendentem respicitur, operáque danda, vt is auertatur, aut saltem minùs vehemens euadat, ligaturis conuenientibus

partibus

tamen ſine concuſſu facultatis animalis motum iſtum fieri poſſe, manifeſtum eſt. Eſtque irrefutabilis demonſtratio hæc, conuulſio eſt contractio: contractio muſculorum actio propria: muſculi inſtrumentum non facultatis naturalis, ſed motricis: motus muſculorum nunquam fit citra facultatis animalis operam, quæ appetitum & rationalem, & ſenſitiuum complectitur aut certè non ſine ſpirituum animalium ope.

Neque refert, quòd hi motus contra voluntatem fiunt, & quòd partem conuulſam etiam volentes extendere, non poſſunt ægri. Etenim vel ab appetitu irrationali fiunt, vel anima quaſi perturbatâ, vt ex Ariſtotele, *lib. 3. de anima, cap. 2.* & Galeno, *1. de motu muſculorum, cap. 6.* in *Inſtitut.* diximus; vbi monſtratum fuit, motus voluntarios non eſſe planè eiuſdem generis.

Si porrò quæratur, qui fiat, quod nunc ſaltem verſus vnam partem contractio fiat, paſque ita contracta immobilis maneat; quæ propriè eſt Spaſmus, conuulſio ſeu Diſtenſio: nunc verò in hanc vel illam partem varia fiat agitatio, quæ motus Conuulſiuus propriè nominatur, etſi Cardano contrà conuulſionem appellare placuerit; differentiæ cauſſa in hiſce conſiſtere videtur, quòd in vera conuulſione ſeu vapor ſeu humor neruos vellicans penitùs ſe in neruorum ſubſtantiam inſinuauit, iiſque adhæret, & quaſi infixus eſt: in Conuulſiuo verò motu materia non adhæret neruis pertinaciùs, ſed facilè iterum à natura excutitur, quæ tamen cùm iterum neruos petit, conuulſiuus motus continuatur, & tamdiu durat, donec materia vellicans tota diſcuſſa ſit. Vnde procul dubio materia, quæ conuulſiuum motum excitat, vaporoſa, ſeroſa vel bilioſa, ac omninò tenuis eſt; quia facilè diſcutitur, & ſæpe hinc inde vagatur. In Spaſmo autem & conuulſione verâ, materia eſt craſſior & tenacior, ac propterea pertinaciùs neruis adhæret. Præterea in conuulſiuis motibus materia neruos extra muſculos poſitos potiùs afficit, & ſic muſculi mediatè, & per conſenſum patiuntur, dum id quod moleſtum eſt neruis, motu ſuo excutere tentant. In conuulſione autem ipſæ neruoſæ fibræ in muſculis inſertæ afficiuntur immediatè Quibus accidit & hoc; quòd in vera conuulſione vnus muſculus ſaltem, vel plures eiuſdem generis, ſeu extendentes ſeu contrahentes afficiuntur: in motu verò conuulſio etiam contrarij, aut certè nerui extra muſculos eo loci, vbi verſus oppoſitos, & contrariorum motuum muſculos æqualiter ramos mittunt. Ita enim cum muſculis in corpore humano comparatum eſt, quòd omnes, ſi paucos excipias, putà ſphincteres veſicæ & ani, vt & cremaſteres, contrarios muſculos habeant, quorum ſi hic contrahit, ille extendit; ſi hic eleuat, ille deprimit, & ita de cæteris motûs differentiis: etſi numero contrarij ſemper non ſunt pares, ſicut capitis flectentes duo ſunt, extendentes duodecim. Itaque in conuulſione ſeu ſpaſmo, in vno ſaltem muſculorum contrariorum genere cauſſa mali hæret, vnde etiam membrum verſus muſculi illius principium contrahitur, & ita rigidum manet. In conuulſiuis verò motibus materia vellicans, neruos, qui ad vtrumque contrariorum muſculorum genus tendunt, infeſtat; vnde pars nunc contrahitur, nunc extenditur, omninò vario motu agitatur, prout materia nunc hunc, nunc illum muſculum vellicat. Hinc etiam in ſpaſmo, vtpote in quo cauſſa ſaltem circa partem affectam, in loco priuato hæret, cerebrum & ſenſus integri ſunt: in conuulſiuis verò motibus cerebrum ſæpe ſimul afficitur; vnde etiam ſenſus ferè ſimul læduntur. Et conuulſiui motus ferè accidunt per partium aliarum conſenſum, materiâ ab vtero, ventriculo, vel alia parte cerebro per neruos communicatâ: quæ cùm à cerebro rurſum excutitur, & in neruos expellitur, nunc hanc, nunc illam partem vellicat, atque inde variorum membrorum concuſſio & agitatio excitatur. Et quidem ſi materia hæc ad principium medullæ ſpinalis mittitur, & æqualiter totam occupat, tunc æqualiter vniuerſum corpus conuellitur, & tam dextræ, quàm ſiniſtræ corporis partis membra concutiuntur. Malumque hoc omnium grauiſſimum eſt, præcipue ſi aliquid materiæ adhuc in cerebro hæreat, vnde & partes capitis conuelluntur, & ſenſus afficiuntur. Si autem dextram ſaltem, vel ſiniſtram corporis partem petat, motus conuulſiuus tantùm in dextra vel ſiniſtra parte accidit. Si verò non ad principium ſpinalis medullæ, ſed neruum priuato alicui membro interuenientem materia mittitur, motus etiam conuulſiuus fit ſaltem in priuato illo membro, & nunc brachium, nunc crus, nunc manus concutitur. Et ſi magna materiæ efficacia vel copia ſit, membro è directo poſito per communes neruos communicatur. Aliquando etiam, vbi cauſſa mali in priuato aliquo membro generatur, cùm ea agitari incipit; primùm illa pars motu conuulſiuo corripitur, poſtea tamen materia per neruos cerebro communicatur, & hinc ad principium ſpinalis medullæ protruditur; vnde vniuerſum corpus motu conuulſiuo prehenditur, aut certè latus è directo loci affecti ſitum.

Spaſmus flatulentus. Non etiam hic prætereundum quomodo Spaſmus flatulentus generetur, qui Græcis σπασμὸς φυσώδης, vulgò *der Krampff* appellatur, Italis etiam Crampa vel Cramfus nominatur, qui cum maximo dolore, in cruribus præcipue, & imprimis in ſuris, accidit, ſi inter dormiendum pedibus non contectis quis decumbat. Quod malum cacochymicos, flatulentos, & poculis ac crapulæ deditos infeſtat, partéſque cum dolore ſummo affligit, ſed plerumque breui temporis ſpatio durat. Durat tamen interdum, Iohan. Baptiſta Montanus, *in 9. Rhaſis*, refert, per horas quatuor, vt Medicos aduocare opus ſit, & plerumque ad verum ſpaſmum via eſt.

Quomodo autem generetur, pluribus, in *Inſtitutionibus* dictum eſt, quæ hic repetere non licet. Vero conſentaneum eſt, ſpaſmum hunc flatulentum à flatu vel humore aliquo tenui ac ſeroſo in muſculo aliquo collecto, eiúſque fibras vellicante, fieri.

Cauſſa antecedentes. Cauſſas antecedentes, procatarcticas & euidentes Spaſmi quod attinet, primò à ſanguine ac plethora ſpaſmum fieri vulgò docent, & quidem ex plenitudine, eiúſque rei exemplum inflammationes afferunt. Verùm enim verò multi dantur plethorici, qui ſpaſmum non patiuntur; ſicut nec inflammationibus omnibus Spaſmus conjungitur. Et ſi Spaſmus tum accidat, fit hoc vbi ſanguis corrumpitur & putreſcit, acrimoniam acquirit, neruóſque vellicat, vt etiam ex Galeno, *6. method. medend. cap. 2.* & alibi videre eſt.

Pituita deinde conuulſionis cauſſa ſtatuitur, & plerique eam replendo neruos conuulſionem excitare ſtatuunt. Verùm de modo planè inter ſe diſſentiunt, neque adhuc ſufficienter cauſſam reddiderunt, cur ob pituitam paralyticis membra potiùs reſoluantur quàm conuellantur, vt poſtea, *in quæſtione*, dicetur. Probabile ergo & hîc eſt pituitam corruptam acrimoniâ ſuâ potiùs neruos vellicare, quàm replere. Et dantur multi morbi pituitoſi, quibus conuulſio non coniungitur. Atque exempla, quæ Foreſtus & alij afferunt, quibus, monſtrare volunt, à pituita neruos replente Spaſmum excitatum fuiſſe, id non ſatis demonſtrant, nec plus probant, quam cacochymiam pituitoſam in talibus corporibus fuiſſe. Quomodo verò conuulſio à pituita illa producta fuerit non ſatis probant.

De Bile Medici, qui vulgatam ſententiam ſequuntur, in hoc quidem conſentiunt, quòd conuulſionem inducere poſſit: ſed de modo diſſentiunt. Etſi enim quidam ſtatuunt, bilem eſſe tenuem, & in nerui ſubſtantiam facilè penetrare, ac in eam ſeſe inſinuare poſſe: tamen plerique agnoſcunt, bilem vellicando potiùs id præſtare, quàm replendo.

Humorem melancholicum, non niſi rariſſimè, aut fortè nunquam, ſpaſmum producere poſſe quidam ſtatuunt, ea de cauſſa, quia craſſior ſit, quàm vt poſſit in neruum, qui durus eſt, ſeſe inſinuare. Verùm ex præſuppoſita opinione hæc dicuntur. Si ergo melancholia ſpaſmum parit, vellicando id præſtat.

Cauſſa procatarctica. Quæcunque ergo cauſſæ humores, qui neruos & fibras muſculorum vellicare poſſunt, generant, conuulſionis cauſſa eſſe poſſunt: vbi ebrietas, crapula & repletio, conſuetæ euacuationes ſuppreſſæ, balnea & exercitia in corpore plethorico vel cacochymico, aër frigidus ac humidus, & ſimiles.

Quia tamen tales humores in multis abundant, & cauſſæ tales multis obringunt, qui tamen conuulſionem non patiuntur: procul dubio occultam aliquam diſpoſitionem neruis inimicam humor acquirat neceſſe eſt, antequàm conuulſionem pariat; ſimilem illi, quæ epilepſiam generare ſolet.

Cauſſa euidentes. Cauſſas reliquas euidentes, ferè omnes, neruos exſiccando conuulſionem inducere ſtatuunt; ſed parùm rectè, vt poſtea etiam, *quæſtione 1.* dicetur.

Primò enim inter cauſſas illas referunt febrem ardentem & phrenitidem, quæ cerebri membranas ac neruos omnes exſiccent. Verùm enim verò non omnibus febribus ardentibus, nec omni phrenitidi hoc accidit, & ſæpe conuulſiones in febribus malignis, ſatis, quantum ad calorem, mitibus, accidunt; contrà in aliis febribus, vbi calor ardentiſſimus eſt, non contingunt conuulſiones. Quod indicio eſt, non à calore ſiccante, ſed à vapore aut humore maligno neruos vellicante côuulſiones prouenire. Quod & hoc arguit, quòd conuulſiones illæ non ſunt perpetuæ, ſed per interualla ſæpe recurrunt, quod fieri non poſſet, ſi à nimia exſiccatione prouenirent.

Choleram quoque inter cauſſas conuulſionis referunt; nec malè, ipsâ experientiâ teſte: eam tamen tum ab humore aliquo acri & maligno prouenire, cùm alios neruos, tum orificium ventriculi vellicante, & ita alios neruos in conſenſum trahente, probabile eſt. Sicut etiam Galenus vomitum ex bile æruginoſa inter cauſſas conuulſionis ad cauſſas neruos vellicantes refert, teſtaturque, adoleſcentem quendam interdum vomitu bilem æruginoſam rejeciſſe, & inter vomendum toto corpore conuulſum fuiſſe, & ſimul vt euacuata eſt ærugo, protinus conuulſionem ceſſaſſe, *5. aphor. 1. 12. method. medend.* & *5. de loc. affect.*

Eadem ratio eſt hellebori & aliorum fortium purgantium medicamentorum. Etſi enim quidam ſtatuant, ſiccando, & nimiâ inanitione hæc ſpaſmum producere: tamen ipſe Galenus *5. aphor. 1.* & plerique interpretes eius agnoſcunt, non tam ab inanitione & exiccatione, quam à vellicatione neruorum conuulſionem prouenire. Et omninò rationi conſentaneum eſt, potiùs à re moleſta neruos vellicante ſiue ſit ipſum medicamentum, ſiue humores vitioſi a medicamento agitati, quàm inanitione, conuulſionem tum fieri: cùm ſæpe tam breui temporis

temporis spatio post sumptum tale medicamentum accidat, quo non probabile est tantam intereà inanitionem factam fuisse, è quâ nerui exsiccari & corrugari quasi potuerint. Et contrà sæpe in dysenteria & alui profluuio longo tempore fluxus durante, corpúsque satis inaniunt, neque tamen vlla inde sequitur conuulsio.

A frigore quoque interdum accidunt conuulsiones: refertque Forestus, *lib. 10. obseru. 13. in Schol. & lib. 10 obseru. 104. in Schol.* Fridericum, Comitem de Alta flamma, ex largiore aquæ frigidæ potu in Conuulsionem incidisse. Verùm frigus nec siccando nec replendo id præstare potest, sed potius quia vel neruis inimicum est, vel crudiores ac vitiosos humores in corpore retinet, febrémque auget.

Eodem modo in vulneribus capitis interdum neque ex repletione neque ex inanitione Conuulsiones accidunt, sed quia à sanie collecta membranæ cerebri & nerui vellicantur.

Ita in punctura neruorum conuulsio fit, quam alij ad plenitudinem, alij ad inanitionem referunt, sed neutri, vt manifestum est, rectè: sed fit ea potius propter dolorem seu condolentiam, ac consensum, & propterea etiam neruo discisso sanatur.

Et omninò tales caussæ, vt frigoris & caloris immoderatus appulsus neruorum & neruosarum partium vulnera & puncturæ compressiones, inflammationes, luxationes, ciborum corruptiones, animalium venenatorum ictus & morsus, subitus terror, ira, & similia, in quibus frustrà se torquent nonnulli, vt ea ad repletionem & inanitionem referant, rectissimè ad vellicationem neruorum referuntur, quam res tales vel ipsæ præstant, vel humores in corpore commouent, qui id efficiant.

Differentiæ.

Differentiæ à loco affecto.

Præcipuæ differentiæ sumuntur à loco affecto, qui est nunc totum corpus, nunc pars vna vel plures. Et imprimis notabilis, & ab omnibus Medicis proposita est ceruicis ac spinæ dorsi, & hinc totius corporis, conuulsio. Cuius tres sunt species. Prima est ἐμπροσθότονος, quando non solùm ceruix, sed & reliquum corpus in anteriora conuellitur, & mentum pectori penè admouetur, vt æger corpus erigere non valeat: fitque musculis, qui corpus in anteriora flectunt, affectis, & ad principium suum reductis.

[illegible], [illegible].

Altera est ὀπισθότονος, quando ceruix & spina versus posteriora flectitur, quod fit affectis musculis, qui corpus posteriora versus flectunt. Tertius *τέτανος*, in qua ceruix & reliquum corpus rigidum ac in neutram partem flexile apparet. Etenim in isto affectu partes manifestè conuulsæ non apparent, sed æqualiter & antè & retrò tentæ in æquilibrio permanent, quemadmodum in illo motu voluntario secundum naturam, qui [illegible] dicitur. Et corpus hoc modo affectum propriè rigidum dicitur. Celsus tamen, *lib. 4. cap. 3.* quamlibet istarum differentiarum rigorem appellat.

Deinde huc referenda & illa differentia, cuius suprà mentionem fecimus, quòd conuulsio in genere accepta, alia est perpetua, nullis motibus ac concussionibus interrupta, quâ membrum contractum manet, quæ propriè conuulsio & Spasmus est, in qua cerebrum saluum est; alia, quâ membrum varijs motibus hinc inde agitatur; quod fit, cùm caussa per corpus variè mouetur, & plerumque accidit cerebro affecto, & conuulsiuus motus propriè dicitur. Istam tamen nominum distinctionem Medici accuratè non obseruant, sed passim etiam conuulsiuos illos motus conuulsiones appellant. Spasmum autem propriè appellatum vulgò ex Arabibus proportionatum ad materiam; conuulsiuos verò motus Spasmum non proportionatum ad materiam, seu per alicuius partis consensum nominant. Et quidem hunc non proportionatum ad materiam ideò dicunt, quòd non propter materiæ neruos implentis copiam, nec ob eius inopiam, quam siccitas neruorum sequitur, ortum habet, sed quòd proueniat ex appulsu rei parum, aut nihil proportionatæ ad materiam, neruoso generi inimicam, quæ ex parte aliqua, cuius causâ tum hic morbus oritur, ad principium neruorum per partes neruosas transmissa, neruos vellicat, & ad expellendum id, quod molestum est, per hunc motum incitat. Seu, vt Capiuaccius explicat appellatur non proportionatus ad materiam in quâ, quæ est musculus; cùm musculus à facultate animali liberè mouente non moueatur, sed ab expultrice, quæ est facultas naturalis.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Spasmus seu conuulsio propriè dicta facilè cognoscitur, quòd videlicet pars præter voluntatem versus neruorum musculíque originem contrahitur, ac rigida manet, vt flecti ad voluntatis arbitrium non possit. In conuulsiuo verò motu eadem fit contractio, sed non semel, verùm sæpius, ac pars variè concutitur atque agitatur. Præterea, vt dictum, sensus reliqui in conuulsione verâ integri sunt; in conuulsiuis verò motibus plerumque simul læduntur.

Signum pathognomonicum.

Atque ista præter voluntatem contractio sola ad Spasmum & motum conuulsiuum indicandum sufficit; atque vnicum signum pathognomonicum est. Nam etsi & alia conuulsis symptomata accidant; tamen non semper hoc euenit. Dolor quidem satis frequenter adest: non tamen semper, vel quia sentium sit contractio, vel quia membrum vltra modum & naturalem terminum non contrahitur.

Ita interdum etiam febres coniunguntur, ægri modò calent modò refrigerantur, modò pallescunt, modò facies rubet & turget, ob inordinatum sanguinis, & humorum motum: nonnunquam vrina est bona; nonnunquam magna vrinæ crudæ copia emittitur; aliquando vrina retinetur, & aluus supprimitur. Verùm hæc pathognomonica signa non sunt.

Motûs conuulsiui à tremore differentia.

Conuulsiuus equidem motus tremorem nonnihil quandoque refert; verùm facilè ab eo discernitur, quòd in tremore semper concurrit voluntarius motus, Conuulsio verò planè præter voluntatem accidit; tremórque solùm fit in vnam situs differentiam, cùm conuulsiuus motus varius esse possit.

Spasmi à paralysi differentia.

A paralysi quoque Spasmus facilè discernitur; quia membrũ conuulsum non sine difficultate, vel etiam dolore extendi potest: at membrum resolutum sine omni difficultate patris sanæ, vel astantium operâ extendi potest. Præterea in Spasmo nerui & tendines rigidi ad tactum percipiuntur; in paralysi non item. Spasmus denique breui temporis spatio vel ad salutem vel ad mortem terminatur; cùm paralysis sine vitæ periculo in multos annos durare possit.

Vbi autem caussa mali hæreat, è partium conuulsarum numero cognoscitur. Etenim si cum toto corpore faciei quoque musculi conuellantur, & vnà sensus interni ac externi afficiantur, cerebrum ipsum affectum est: si verò sensus omnes constent, neque faciei musculi conuellantur, verùm totum corpus afficiatur, spinalis medullæ principium laborat. Vbi verò pars aliqua saltem conuellitur, nerui ac musculi eius membri motui inseruientes afficiuntur, sicut antea de Paralysi dictum est. Quam ad rem musculorum & neruorum ex Anatome cognitio necessaria est. Cuius verò partis consensu cerebrum afficiatur, ex eius affectæ signis patet.

Recensent hic Authores plerique etiam signa, quibus cognoscatur, an ex plenitudine vel inanitione conuulsio fiat. Verùm cùm ex hypothesi ista omnia dicantur, vt ea hic afferamus, opus esse non puto. Qui verò humor peccet, id ex suis signis hic & alibi propositis cognoscitur. Caussæ euidentes etiam ex ægri vel astantium relatione cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Quò motus in conuulsione est vehementior & diuturnior, aut plures, vel cerebro vicinas partes occupat, aut nobiles, & quarum actiones valde necessariæ sunt, lædit, respirationem difficilem & interruptam thoracis vel septi musculi conuulsis, efficit, eò periculosior est. Tales enim conuulsiones grauissima inferunt symptomata, maximos ac continuos dolores, virium prostrationem, lipothymiam & syncopen, vigilias, difficilem respirationem ac suffocationem, quæ omnia hominem iugulare possunt. Contrà verò, vbi partes à cerebro remotæ aut ignobiles conuelluntur, minus periculi est.

2. Faciliùs curatur conuulsio, si cerebri consensu fiat, quàm si primario affectu nerui laborent: nisi tamen affectus, quo cerebrum laborat, ipse pertinax sit; quod in inflammatione cerebri accidit. Neque enim ob vehementia symptomata, dolorem, vigilias, æger durare potest; affectus verò breui tempore curari non potest.

3. Si toto corpore ab affectione immuni, aut labrum conuellatur, aut palpebra, aut lingua, paruum symptoma putandum est, & quod magnos timores afferat, etsi affectæ partes paruæ esse videantur, Paul. Ægineta, *de re med. lib. 3. c. 19.* Cerebrum enim ipsum tum affectum est.

4. *A copioso sanguinis fluxu singultus aut conuulsio, mala. 5. Aphor. 3.* Et: *A sanguinis profluuio desipientia, & conuulsio, malum, 7. Aphor. 9.* non tam ob inanitionem, quàm ex motu & insultu bilis ac humorum prauorum, sanguine euacuato.

5. *Ab* [illegible] *conuulsio aut singultus, malum, 5. Aphor. 4.* Et: *Conuulsio ab helleboro lethalis, 5. Aphor. 1.* Et: *A medicamenti purgantis potione conuulsio mortifera. 7. Aphor. 25.* quod accidit, vt anteà etiam dictum, non quòd helleborus & similia medicaméta neruos ita exsiccent & contrahant, sed quòd qualitate malignâ eosdem stimulent, & lacessant, aut humores, qui id præstant, agitent. Non tamen semper conuulsionem à medicamento purgante fortiore lethalem esse, sæpe experientia docuit; atque ipse aliquot, qui post sumptam colocynthidem & mercurialia medicamenta conuulsionem passi sunt, atque euaserunt, curaui.

5. *Ab ileo vomitus, singultus, conuulsio aut delirium, malum, 7. Aphor. 10.* Nonnunquam enim singultus à materiaque præclusio per inferiora exitu sursum vomitione expellitur, concitatur, orificio ventriculi ab ascendente praua materia vel vaporibus irritato. Si verò ad cerebrum vapores tetri efferantur, aut cerebrum orificio ventriculi consentiat, conuulsio aut delirium oritur, prout vel mentis officina, vel nerui offenduntur.

7. *Si muliebri profluuio conuulsio, aut animi defectus superueniat, malum. 5. Aph. 39.*

8. *In acutis febribus conuulsio & circa viscera dolores vehementes, malum 4. Aphor. 76.* Et: *Propter ardores vehementes conuulsio aut tetanus, malum 7. Aph. 67.* quia indicium, materiam sursum ad cerebrum ferri. Et: *In febribus spiritus offendens, malum est: conuulsionem enim indicat. 4 Aph. 68.* ob musculos scilicet

scilicet thoracis initium conuulsionis iam sentientes. De Conuulsionibus in febribus passim etiam alij aphorismi extant apud Hippocratem. *In febre non intermittente, si labrum, palpebra, vel oculus, vel nasus, vel supercilium peruertatur, vel non videat, vel non audiat, iam debili existente corpore, quidquid horum eueniat, mors in propinquo est* 4. *Aph.* 49.

9. Conuulsiones, quæ perniciosas phrenitidas sequuntur lethales sunt. Scribitque Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 131. se neminem ex iis, qui sic conuulsi sunt seruatum vidisse, neque qui vidisset, audiuisse.

10. *A vigiliis conuulsio aut desipientia, malum.* 7. *Aphor.* 18. non quòd nerui calore vel vigiliis nimium exsiccati sint, sed quòd humores vaporesque praui per vigilias geniti & agitati, cerebrum & neruosum genus lacessant.

11. *Conuulsio à vulnere perniciosa.* 5. *Aphor.* 2. ob saniem neruos vellicantem, & inflammationem neruos corripientem; præcipuè si vulnus cerebri sit.

12. *Febrem conuulsioni superuenire melius est, quàm febri conuulsionem.* 2. *Aphor.* 37. Et: *Spasmo aut tetano si febris accesserit morbum soluit.* 4. *Aph.* 57. Febris enim ad conuulsionem accedens, humores conuulsionis caussam, absumit: cum contrà, si febri conuulsio accidat, à materia maligna eam prouenire, eámque cerebrum petere, & partes neruosas occupare indicio sit.

13. *Quartanâ correpti non admodum conuulsionem patiuntur: si verò priùs tentati sint, superueniente quartanâ liberantur.* 5. *Aphor.* 70. Rigor enim quartanâ humorem neruoso generi inimicum partim excutit; & calor rigorem subsequens eundem concoquit & absumit.

14. *Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: si verò hos effugiunt, sani fiunt.* 5. *Aphor.* 6. Natura enim tam grauem tensionis, quæ vtrinque fit, laborem, ac hinc ortum dolorem diu ferre nequit, & propterea primo statim dictum criticorum circuitu morbus iste indicatur.

15. Quibus tandem hoc addimus, quòd plerique, qui ex spasmo moriuntur, diu calidi manent; quia suffocati moriuntur, musculis respirationi dicatis conuulsis.

Curatio.

Curatio. Vt quisque de caussis conuulsionis sentit, ita ad eas curationem dirigit. Quæ enim ab humore frigido neruos replente creditur fieri conuulsio, eam humorem crassum attenuantibus, viscidum detergentibus & euacuantibus, curandam censent, atque eodem medicamentorum genere, quæ in paralysi sunt proposita. Quam verò ab inanitione fieri putant conuulsionem, eam humectantibus, vt in hecticâ interdum refrigerantibus, dum scilicet malum est à febre ardente, interdum moderatè calefacientibus, cùm scilicet immoderata euacuatio præcesserit, curandam putant.

Et quidem in Conuulsione, quam ex repletione vocant, curandâ nihil peccatur. Humor enim ille, quocunque etiam modo neruos afficiat, tollendus. Verùm an humectantibus solis (quod lex methodi requirit, si malum est à siccitate) conuulsio aliqua curata fuerit, historiæ & obseruationes Medicorum consulantur. Forestus equidem, *lib.* 10. *obseru.* 108. exempla conuulsionis ab inanitione humectantibus curatæ proponit. Verùm si rem diligenter perpendamus. Contractura potiùs fuit, cuius *cap. præcedente* mentionem fecimus, quàm vera conuulsio. Idem *obseru.* 110. vbi conuulsionis ex cholera exemplum habet, quam plerique ad inanitionem referunt, non humectantibus, sed calefaciente, & siccante inunctione vtitur. Et quamvis interdum humectantia & calefacientia adhibeantur tamen potiùs ad neruos ex conuulsione rigidos nonnihil laxandos, & hoc modo ad dolorem leniendum, quàm ipsam caussam tollendam adhibentur. Idem Forestus, *lib.* 7 *obseru.* 17. in conuulsione post febrem continuam, quæ vulgò inanitioni & siccitati ascribitur, inunctionem ex oleo irino & terebinth. adhibet: extra verò radicem pæoniæ de collo suspendit, & stœchadem medicamentis internis admiscet.

Itaque cùm generalem caussam conuulsionis vnam posuerimus, atque ab eadem caussa Spasmos illos particulares prouenire docuerimus, à quibus vniuersalis conuulsio & epilepsia generantur: ea quoque medicamenta Spasmo conuenient, quæ in epilepsia postea proponentur. Ac propterea materia illa praua expultricem in neruis stimulans euacuanda & tollenda, & qualitas eius vitiosa corrigenda, caussæque omnes, à quibus hoc malum excitatur, aut fouetur, tollendæ: & omnino præcauendum, ne ex particulari conuulsione vniuersalis, & epilepsia generetur. Pleraque tamen medicamenta, quæ adhibentur ad paralysin curandam, recte quoque adhibentur in conuulsione; cùm neruoso generi amica sint, & caussam Spasmi discutiendi vim habeant.

Ideóque vniuersales, si opus sit, euacuationes, vt & reuulsiones, maxime per clysteres fortiores, instituantur, postea topica quæ in paralysi proposita, etiam hic adhibeantur. Ad curationem tamen rectè instituendam imprimis perpendendum, an conuulsio fiat per se, an verò per consensum. Etenim si per se & primarium partis affectum fiat, simul quidem ad totum corpus, quod plethorâ vel cacochymiâ laborans, caussam in parte affecta fouere vel augere potest, principaliter tamen ad partem affectam curatio dirigenda. Si verò per consensum fiat, partis illius, cuius consensu malum excitatur, habenda ratio, vt postea dicetur.

Primò ergo in conuulsione per primarium membri affectum videndum, an sanguis abundet; isque pro abundantia & virium ratione copiosiùs vel parciùs educendus. Hippocrates etiam, & Galenus, 4. *de victus rat. in acut. t.* 28. cùm ob spirituum interceptionem & venarum ἀπολήψις conuulsio excitatur, venam aperiunt, sed adhibitis priùs fomentis & frictionibus, vt fluxus sanguinis adiuuetur. *Conuulsionis per primariũ membri affectum curatio.* *Sanguinis missio.*

Si verò ætas & vires venæ sectionem non admittant cucurbitulis vtendum est cum scarificatione, primò quidem longius à parte affecta deinde corpore bene expurgato, etiam in parte conuulsa, in qua materia fixa est. *Cucurbitularum cum scarificatione applicatio.*

Applicentur dorso & cruribus, si sanguis in toto abundet; si in parte, pro vario eius situ etiam locus cucurbitulis quærendus est, Paulus Ægineta *lib.* 3. *c.* 19. & 20. si crura sint conuulsa applicat coxis & postremis spinæ vertebris, si manus, primæ dorsi vel thoracis; si labrum tantùm, aut palpebra, aut lingua occipiti & primis ceruicis vertebris: in tetano ceruici apponit, & vtrinque ad spinam, & pectori, quà musculis magis munitum est, & præcordiis, & ad vesicæ ac renum locum. Diligenter tamen cauendum, ne tendinibus musculorum cucurbitulæ affigantur.

Hinc ante topicorum vsum ad totius corporis euacuationem accedendum, & pro materiæ ratione præparatio ac purgatio instituenda, vt, *cap. præcedente*, dictum, & postea etiam de epilepsia dicetur. Si tamen fortis sit conuulsio, & partis nobilioris, siue totius corporis, ad purgationem festinandum est, materiâ etiam nondum præparatâ: semperque *castoreum* purgantibus admisceatur. *Purgatio.*

Simul fiant Reuulsiones omnis generis, maximè per clysteres fortiores etiam quàm in paralysi: adhibeantur quoque frictiones ceruicis, spinæ, spatularum, manibus oleo liliór. albor. lumbric. terrestr. vel castor. intinctis, idque sæpius in die; præsertim vbi dolor vrget: & dum frictiones intermittuntur, spina conuulsæ partes à frigore custodiantur, vel, ex Celsi consilio, malagma aliquod ex calefacientibus imponatur. Membrum quoque conuulsum ad naturalem figuram sensim reducatur. *Reuulsio per clysteres, & frictiones.*

His peractis, veniendum est ad Topica materiam resoluentia & discutientia; vt sunt olea, linimenta, vnguenta, fotus, sacculi, insessus, balnea naturalia & artificialia. *Topicorum vsus.*

Et quidem cùm materia crassior esse videtur, aut cùm calor adest, vel corpus valde siccatum est, ne siccantium & calefacientium vsu nimio materia induretur, & vt dolores illi, qui ex violenta membrorum contractione oriuntur, leniantur, medicamenta simul anodyna sint. Hinc Auicennas laudat renes pingues arietis, hœdi aut vituli, quos in parte affecta detinere iubet, donec exsiccentur. Postea membrum conuulsum inuoluit lanâ, quæ perfusione olei semper madida seruatur. Idem quoque balneum ex oleo communi & lacte parat. Ac inseruit huic scopo etiam malua, borrago, althæa, fœnugræc. ol. amygdal. dulc. adeps gallinæ & vituli; quæ aliis, quæ spasmo propriè conueniunt admiscentur.

Sunt autem illa, *ol. vulpin. de castoreo*, & quod *ex catellis pinguibus* paratur, vt & *pinguedo anserum syluestrium*, cuius præparationẽ, sicut pinguedinis vulpinæ, peculiarẽ docet Hollerius, *cap. de Conuulsione*. Vtile est *& oleum Philosophorum, iuniperi, laurin. rutac. terebinth. petrol. Balsamum sulphuris, gummi hederæ. Ammoniac. galbanum, & oleum seu balsamum galbani, in Institutionibus, lib.* 5. *part.* 3. *sect.* 3. *cap.* 33. descriptum.

Vel ℞ *Ol. terebinth. lumbr. terr.* an. Vnc. j. ß. *pingued. human.* Vnc. j. *canis* Vnc. ß Misce.

Vel ℞. *Vnguenti dialthéæ* ℥. vj. *ol. terebinth. chamamel.* an. Vnc. j. *lauend.* ʒ iij. *caryophyll. cinamomi, ligni aloës*, an. Drach j. ß. *styrac liquid. calam.* an. Drach. ij. F. Vnguentum. *Linimenta Olea & Vnguenta.*

Vel ℞. *Ol. aneth. chamam.* an. ʒ. j. *vnguent. Martiat.* Vnc. ß. *ol. petræ. spicæ.* an. Drach. j. *spirit. vini* Drach. iij. Misce.

Vel ℞ *Ol. laurin.* ʒ. ij. *spicæ, vulpin. lumbricor.* an. ʒ. j. ß. *destil. succini, galban.* an. gutt. vj. *rutæ, anethin.* an. gutt. iv. *nuc. mosch. expr.* Drach. j. ß. Misce.

Vel paretur hoc Oleum, quod in Spasmo in vulneribus vtile est:

℞. *Ol. rosac. chamamel. lilior. alb.* an. ℔. ß. *matri syl. betonic. rosar.* an. ℥. j. *œsipi humidi* ℥. iij. *vini nigri* ℔. j.

Coquantur in vase duplici ad vini consumptionem atque exprimantur.

Commendatur & hoc: ℞. *Mustelam in frusta dissectam*, imponatur in anserem pinguem, additis herbis & aromatibus conuenientibus: *pyrethro, saluia, lauendulâ, sinapi, castoreo*, & similibus, anserque ad ignem lentum assetur, & pinguedo vsui seruetur.

Inunctæ partes pellibus inuoluantur, vulpium, catorum syluestrium, aut vesica apponatur oleo calefacto semiplena.

Ægineta in tetano diuturno in solium olei calentis ægrum descendere iubet bis quotidie, non diu tamen in ipso moram trahere, ne vires exsoluantur.

Possunt etiam balnea fieri ex herbis conuenientibus, additâ olei parte tertiâ, vel inunctis mox à balneo partibus conuulsis.

Nonnulli vtuntur sequenti decocto carnis vulpinæ pro Balneo, quod simul anodynum est:

℞. Carnis

℞. *Carnis vultin. ab ossibus separata* ℔. ij. *sal. commun.* M. ij. Coq. ad perfectionem. In *decocto colato* ebulliat, *summit. anethi* M. ij.

In quo decocto calefacto ponantur manus vel pedes per 2. vel 3. horas, tribus vel pluribus diebus.

Potest & tale fomentum parari.

℞. *Agrimon. beton.* an. M. j. ß. *saluia. chamadr. chamapit.* an. M. i. *origani, calaminth. pulegij, serpilli, hyperici, stœchad. vtriusque,* an. M. ß. *anethi, meliloti chamameli,* an. M. j. Misce, & in aqua communi decoq. & decocto pars affecta fricetur.

Alij hoc Emplastrum commendant.

℞. *Colophon.* Vnc. ij. *picis naual. resina,* an. Vnc. j. *thuris mastich. ceruss.* an. ℥ ß. *sang. dracon. nitri, sal. Ammon. terebinth.* an. Drach. ij. *vitriol. albi* ʒ ij. *matr. perlar.* Vnc. vij. *lap. magnet.* ℥. ß *succini flaui* ʒ. j. ß. *ol. ouor. rosar.* an. Drach. ij. F. s. a. Emplastrum, quod alutæ inductum imponatur.

Vtilis est, & aqua Antispasmatica, quâ locus affectus fricandus:

℞. *Fol. lauri. rorismar.* an. M. j. ß. *flor. rosar. rubr.* M. ij. *serpill.* M. ß. *flor. lauend.* ℥. iij. *rad. ireos* ℥. iv. *cinam.* ℥. j. *macis,* Drach. j. Contus. & concis. macerentur in *aq. fl. tilia.* Mens. j. ß. *saluia* Mens. ß hinc destill. in M. B. Liquor destillatus seruetur.

Balnea sicca. Efficacissima verò sunt Balnea sulphurea. Conueniunt & Balnea sicca seu vaporosa è decocto saluiæ rorismarin. stœchad. chamæpit. origan. iuniperi, & similium, lapidibus ignitis, aut scoriis ignitis infuso.

In vsu tamen horum medicamentorum omnium, quod antea etiam monui, obseruandum, ne subitò siccentur partes, neve tendinibus induratis malum grauissimum ægro concilietur, & membra contracta maneant. Ideóque à minoribus inchoandum, vt ol. chamæmeli, pinguedine anseris, medulla crurum bouis oleo vulpino, lumbricorum, hinc ad fortiora ascendendum.

Medicamentorum internorum vsus. Intra corpus sumptum castoreum cum mulsâ, aut alia aqua conueniente, valde efficax est.

Imprimis verò essentia castorei cum spiritu vini extracta, gutt. v. vel vij. dosi, in aqua saluiæ propinata, simúlque extrà loco affecto illita, valde vtilis est.

Vel ℞. *Elect. diacori,* Vnc. j. ß. *conseru. fl. saluia, betonic.* an. ℥. j. *rad. pyreth. cond.* ʒ iij. *theriac. el.* ʒ. j. *Mithrid. spec. diacastor.* an. Drach. ß. *extr. rad. cardopat.* Scrup. j. Cum *syrup. de stœchad.* Fiat Electuarium, de quo mane & vesperi capiatur quantitas nucis moschatæ.

Aliud.

℞. *Conseru. pæon. rorismar.* an. Vnc. j. *maioran. betonica,* an. Vnc. ß. *primul. veris* Drach. iij. *bugloss.* Drach. ij. *puln. sem. cardui ben. fœnicul.* an. ʒ j. *rad. pæon.* ℈. iv. *nuc. mosch. cond.* ℥. ij. ß. *cort. citri condit. zingib. cond.* an. ß vj. *galanga cond. calam. arom.* an. ʒ j. ß *cinamom. acut* ℥ ß. Iuctilis incidend. Misc. Cum *syrup. pæonia* F. Electuarium.

Vtilis est, Aqua hirundinum composita, sicut & in epilepsiâ, quæ hoc modo paratur.

Aqua hirundinum composita. ℞. *Pullos hirundinum domesticarum è nidis extractos,* n. LX. purgentur, (quod fit demendo tantùm extremitates pennarum grandiorum, capitibus pennarum, vel radicibus in corpore relictis, non euulsis) & locis vitio, (alij integras comburunt in olla noua) affunde *vini Maluatici* ℔ iij. vel q. s. adde *sem. sesel. cardui bened.* an. Vnc. ß. *calami aromat. cyperi longi,* an. Drach. ij. *fol. maioran. ruta.* an. M. ß. *rasura. C. C. visci quercini, vngula alcis,* an. Vnc. ß. *radic. pæon. Luna decrescente collectarum.* Vnc. ij. *castorei* Vnc. j.

Stent in infusione per vnam atque alteram septimanam, postea destillentur in B. M. vel arena. Atque hæc Aqua hirundinum dulcis appellatur.

Alij loco vini Maluatici sumunt acetum, & Aqua hirundinũ acida appellatur, Dosis aquæ est à Drac. ß. ad Vnc. ß. pro ratione ætatis. Datur vel sola, vel mixta cum sacchara, aut cum duplo aquæ fl. tiliæ, vel lilij conuallıũ. Ad tetanũ etiam laudatur lotiũ caprinum cum aqua mixtum, & ieiuno ægrotanti exhibitum.

Paulus Ægineta, *de re med. lib. 3. c.* 20. scribit conuulsis acanthi radicem & spinæ albæ semen potum, itemque spinæ Ægyptiæ opitularij, quosdam etiam centaurij tenuis succum exhibere refert. *Ibidem c.* 30. in robustis exhibet aquam mulsam ad dimidias decoctam, & panacis Drach. j. Dat & Ammoniacum, & succum Cyrenaicum erui magnitudine.

Laudatur valde hoc Electuarium.

℞. *Castor. sagapeni; opopanac.* an. Drach. i. *succi Cyrenaici* Drach. i. *acori scordij.* an. Drach. ii. ß. *trium piper. schœnanth. carui,* an. Drach. ii. *asari scilla assa* an. Drach. i. ß. *rad. ireos. sem. apij mastich.* an. ℥. i. *succi stœchad. Arab.* Vnc. i. *mellis,* q. s.

Terenda terantur, & melle anthosato excipiantur. F. Electuarium, cuius exhibetur quotidie Drach. ß cum aqua mulsâ

Cardanus, *de curationibus admirandis,* cap. 15. quendam opisthotono laborantem curauit abstinentiâ à carnibus, vino & ouis, linteis in ol. chamæmel. & liliac. madefactis perpetuò impositis ceruici, partibúsque quæ contrahebantur, & medicamento quod constabat ex Mithridatio, & electuario de moscho, cum margarit. hyacintho, smaragdisque Orientalibus.

An conuulsi aqua frigida perfundendi. Hippocrates, 5. *aph.* 21. & 3. *de morbis,* largam perfusionem, aquæ frigidæ probat in mediâ æstate in tetano ne vlcere (nam vlceratis frigus non conuenit, quia est mordax, suppurationemque impedit) quod Galenus etiam ad alias conuulsionem differentias accommodat, vbi scilicet æger iuuenis est, non infans [illegible], & tempus æstiuum. Ita enim calor natiuus clausis poris cutis intrò cogitur, & per accidens absumitur morbi materia, seu à subita aquæ frigidæ perfusione corpus frigore concutitur, & materia neruis adhærens excutitur. Et si verò Paulus Ægineta, *loco allegato,* hoc remedium improbatum esse scribit à posteris, quod & ipse reiicit: tamen reperti sunt, qui post eum id vsurparunt, inter quos est Valescus de Taranta, *lib.* 1. *cap.* 21. qui duos tetano laborantes hoc modo curauit: Ægrum à quatuor viris erectum teneri iussit & 24. vrceos aquæ supra collum & omnia inferiora membra eius perfudit, & statim eum collocauit ante ignem, & post sesquihoram inunxit eum à collo vsque ad vltimam vertebram, & lumbos, ac brachia, vnguento dialthéæ, Martiato, & Agrippæ, ac oleo castorei, ipsisque iusculum pulli propinauit: vterque æger hoc modo conualuit.

Nonnulli ad spasmum curandum etiam febrem inducendam putant: de quo quid sentiendum sit *quæst.* 2. dicemus.

Diæta.

Diæta. In hac conuulsione victus ratio sit eadem, qualis in paralysi proposita est. In cibo vitetur coturnix: cum ex eius vsu, vt Auicennas scribit, periculum Spasmi & Tetani immineat, non solùm quia helleboro vescitur, verum etiam quia à tota substantia eam vim habet. Decoctum ligni Guaiaci, sarsæparillæ, vel sassafras, cum victu attenuante & incidente egregiè tam generationem humoris pituitosi prohibet, quàm generatum ac neruis adhærentem absumit, ac neruos roborat. Acetum etsi insignem vim attenuandi crassos humores habeat: tamen quia neruis inimicum, seu solum, seu cum alijs mistum, est vitandum. Danda etiam opera, vt membra conuulsa extendantur, sed lentè ac sensim. Sic enim conuulsione minùs affliguntur, nec materiam neruos impetentem admittunt. Imprimis verò si maxillæ conuellantur, præcauendum cuneo, vel aliâ re interiectâ, ne dentibus linguæ damnum inferatur.

Conuulsionis per consensum Curatio.

Conuulsionis per consensum Curatio. Conuulsionis autem per consensum eadem ferè curandi ratio est, quæ epilepsiæ per consensum, vt suo loco dicetur. Nimirum, vt pauca addamus, si ab ore ventriculi succis acribus vellicato conuulsio fiat, Galenus vomitum præcipit, 12. *meth. med. c. vlt.* aut ne os ventriculi transitu maligni humoris magis offendatur, pilulis ille per aluum subducatur, aut clystere acri.

Si ex colera acutissima fiat, simili ferè ratione curatur, addendo quæ os ventriculi roborant. Ita cùm bilis æruginosa in ventriculo hærens conuulsionem excitat, vomitu reiicienda.

De curatione Conuulsionis ex vteri vitio, videatur Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 5.

A venenati animalis ictu orta conuulsio curatur vinculis supra partem læsam iniectis, teste Galeno, 3. *de loc. affect. c.* 7. & cucurbitulæ cum magna flamma, vel cauterium actuale supra partem læsam apponatur; ac præterea veneni illius, quod iniectum est, antipharmacum exhibeatur, aut si hoc ignoretur, ad communia alexipharmaca confugiatur, & exhibeatur theriaca vel geminata, saluia, vtraque aristolochia, dictamnus Creticus. Extrà quoque vulneri theriaca cum oleo rosaceo mista imponenda. Vulnus diu apertum seruetur: de quo plura *de Venenis.*

Quæ à vulnere conuulsio existit, cùm non omnis lethalis existat, curatur prouidendo, ne phlegmone neruosa pars apprehendatur, misso etiam sanguine si non satis effluxerit; posteà dolorem sedando per frictionem continuam cum oleo lumbric. terrestrium. In punctura nerui si foramen sit angustius, ferro id dilatetur, vt medicamenta penetrare, & sanies extillare queat: cauendo tamen, ne aucto dolore conuulsio ingrauescat. Dolori medetur terebinth. cum ol. rosac. mista. Spina dorsi oleo lilior. albor. & terebinth. inungatur, vel vulneri instilletur sulphur. (aut loco eius Balsamum sulphuris) aut parum euphorbij dissolutum in oleo rosaceo, & terebinth.

Vel ℞. *Cera* Vnc. j. *picis. terebinth.* an. Vnc. ß. *euphorbij.* Drach. j. F. Emplastrum.

In corporibus mollibus euphorbij dosis minui potest. Ita tamen vehementer calida & acria non applicanda neruo detecto sed in profundo condito. In punctura enim nerui medicamenta exsiccare, sed sine mordacitate debent. Talia medicamenta parantur ex calce sæpe lota cum oleo rosaceo mista.

Quòd si conuulsio his remediis non sanetur, ne cerebro, ac toto neruoso genere in consensum tracto æger de vita periclitetur, neruus per transuersum, paulo supra locum vulneratum, præscindendus. Præstat enim motum vel sensum partis amittere, quam de vita periclitari. De quibus plura Galenus, 6. *meth. med. cap.* 2 & 3.

A meningum punctura Cranium trepano aperiendum, vt materia transpiret; aut epispasticis extrahenda, vbi plenitudo subsit.

Reliqua ex curatione epilepsiæ & paralysis petantur. Et quidem medicamenta interna præcipuè e cura epilepsiæ; topica è cura paralysis. Imprimis castorei intra & extra assumpti magna efficacia est; quia non solùm maximam attenuandi & dissoluendi

tendi vim habet, verùm etiam neruosis partibus proprietate quadam singulari conuenit.

Spasmi flatulenti curatio.

Spasmi flatulenti curatio. Si à flatu Spasmus ortum habeat, qui vulgò *der Krampff* appellatur, musculorum inuoluntariæ extensioni voluntaria contrariorum musculorum, qui conuulsis musculis opponuntur, extensio opponenda. Ita enim flatus, qui musculos contrahebant, ab iis repelluntur & quasi excluduntur. Atque hoc modo paroxysmus sæpe facile tollitur; præcipuè in musculis, qui suram constituunt, & pedes digitosque mouent. Quod si non tantùm in pedibus, sed & alibi, & in maxilla inferiore accidit, periculum epilepsiæ imminet. Si verò extensione in contrarium non tollatur ille Spasmus, clyster, si opus sit, flatus discutiens iniiciatur. Extra verò membrum decocto flor. chamæmeli, meliloti, rutæ, saluiæ, fol. lauri foueatur fricetur; & inungatur ol. costino, de castoreo, de spica, & similibus. Vtilis est & spir. vini, præcipuè in quo fl. chamæmel, & lauend. macerati fuerint, seu aqua aliqua Apoplectica & Epileptica, si eâ membrum illinatur. Theriaca quoque in spiritu vini dissoluta valde prodest. Potest & hoc Cataplasma apponi.

℞. *Absinth. pulegy. rutæ*, an. M. j. *baccar. lauri* p. j. *lumini* Vnc. j. Coquantur in vino, & cum melle F. Cataplasma. Vel sacculus ex milio, furfure & sale imponatur; cui addi possunt fl. chamæm. meliloti, baccæ iuniperi, lauri, semen cumini. Æger verò caueat sibi ab aëre frigido, nec membra aquâ frigidâ humectet. Cibos flatulentos, crapulam, cruditatem, & nimiam Venerem fugiat.

Chymici in hoc affectu commendant tincturam & liquorem Lunæ, corallior. medicamenta ex sulph Balsamum gummi hederæ & elemi, essentiam & ol. destillatum radic. Imperatoriæ magisterium hyacinthi.

Inter amuleta ab autoribus recensentur, vngula alcis annulo inclusa vel aliàs gestata, tendines eiusdem, radix eryngij, tormentillæ, & bistortæ de collo appensa, magnes & item, corallia rubra, lignum visci quercni.

QUÆSTIO I.

Quæ sit proxima Conuulsionis caussa?

Caussa proxima Conuulsionis etsi sit musculi versus suum principium contractio, tamen quia hoc ipsi cum motibus voluntariis commune est, de alia caussa Medicus sollicitus sit necesse est, ob quam præter naturam & voluntatem fit hæc contractio, quæ conuulsionem parit. Verùm res hæc plurimis controuersiis inuoluta est, & siue veteres, siue recentiores consulas, difficultate non caret, vt rarò inuenias, quæ animum veritatis auidum satient. Quia autem plura de hac quæstione in *institut.* diximus, istis repetendis tempus & operam perdendam non puto. Pauca ergo saltem addam. Galenus equidem, vt Iacchinus apertè confitetur, hac in re varius est, & parum sibi similis. Interdum enim duas illas caussas, ab Hippocrate, 6. *Aphor.* 19 positas, inanitionem & repletionem scilicet, solùm ponit; alibi verò, vt 5. *Aphor.* 1. tertiam causam addit, vellicationem partium neruosarum à re molesta. Et quidem ad hanc caussam multæ caussæ euidentes facilè referri possunt, in quibus ad plenitudinem vel inanitionem referendis vulgò Medici frustra laborant, & ipsi inter se dissentiunt.

Sunt equidem qui putant, temerè ab Hippocratis doctrina recedi, idque ideò fieri à quibusdam, quòd fundamenta, quibus ea innititur, non assequi queant. Fundamentum autem esse, quod Galenus, 2. *de symptomat. caussis*, *cap.* 7. 2. *de loc. affect.* c. 7. *lib.* 3. *cap.* 6. proponit, nimirum similitudinem inter motum voluntarium & conuulsionem. Vt enim in motu voluntario musculi versus sua principia contrahuntur, contractique simul attrahunt partes, in quas inferuntur: ita quoque in conuulsione eodem planè modo ἀκουσίως musculos ad sua principia contrahi. Quod fundamentum equidem libenter concedimus, & hactenus aliquoties proposuimus. Dum verò subsumunt, hoc tantùm fieri ob neruosorum corporum repletionem & inanitionem principium petunt, & plurimum falluntur. Neque enim in sanis, & dum secundum voluntatem fit motus, repletio & inanitio est contractionis caussa. Neque etiam ipse Galenus, & qui Hippocratem sequuntur, Medici duas has solùm causas constituunt, sed vellicationem à re molestâ addunt. 5. *Aphor.* 1. Neque à repletione vel inanitione conuulsiones oriri id satis probat, quòd caussæ cùm internæ, tum externæ, quæ ad plethoram & cacochymiam faciunt, conuulsionis caussa sunt. Id enim tantùm docet, conuulsionem fieri in corporibus vel plethoricis, vel cacochymicis. Quo verò modo non paralysis, non alius effectus à plethora & cacochymia proueniat, sed conuulsio, id non docet. Ita etiam quamvis euacuationes instituantur, id tantùm inde colligi potest, plethoram vel cacochymiam tollendam esse, quod conuulsioni cum multis aliis affectibus commune; non verò probat, quomodo inde conuulsio proueniat.

Et caussæ illæ duæ tot difficultatibus sunt inuolutæ, vt nemo ex iis sese hactenus expedire potuerit. Ad inanitionem quomodo puncturas, ictus animalium venenatorum, vsum medicamentorum purgantium & malignorum, & similes caussas referre possint, nonnulli quidem se variis modis torquent, sed frustra, vt etiam in *institut.* dictum. Et quidem hoc concedimus, chordas, lora & coria exsiccata absumpto humido breuiora fieri, corrugari & contrahi: sed quomodo hoc in neruis ab istis caussis fiat, nondum docere potuerunt. Ideòque plerique doctiores Medici, qui aliàs vulgarem doctrinam sequuntur, caussas istas plerasque non exsiccando neruos, sed vellicando eosdem, caussam spasmi esse, vltrò concedunt.

Nec magis feliciter in altera caussa, scilicet repletione, sese expediunt; nequedum caussam reddere potuerunt, cur humor pituitosus neruos replendo potiùs conuulsionem quam paralysin efficiat. Scribitque Iacchinus, Auicennam difficultatem hanc vidisse, sed sic respondisse, vt à nemine intelligatur. Neque simile, quod de chordis & coriis hic adducunt, quadrat, quòd scilicet quod accedit latitudini à repletione decedat longitudini. Hoc quidem verum est, quòd corpora, quæ manifestam habent cauitatem, & tendi possunt, si in latum distendantur, breuiora fiunt, & quod latitudini accedit, longitudini decedit. Quæ verò cauitate manifesta destituuntur, vt lora, coria, & ipsæ neruosæ illæ fibræ, si humectentur; & secundum longitudinem, & secundum latitudinem laxiora fiunt: vt manifestè hoc in coriis, vt & in lignis, si aquam vel aërem humidum imbibant, fieri videmus, quæ & secundum latitudinem, & secundum longitudinem plus spatij occupant; & iterum exsiccata, & secundum latitudinem, & secundum longitudinem imminuuntur.

QUÆSTIO II.

An febris pro Spasmo curando excitanda sit?

Cum febris superueniens spasmum curare possit, vt ante diximus, de febre excitanda Autores dissentiunt. Alij id planè improbant Arabes Ephemeram concedunt. Galenus, 6. *Epid. comm.* 6. *aphor. penult.* cùm aliàs febres, tum ex diuturnis quartanas potissimum: Hippocrates & Galenus 2. *Prorrhet. com* 2. *aphor.* 50. ita moderatam, vt nec nimium debilis nihil vel parum efficiat, nec nimirum vehemens aut maligna vires exoluat. Ideò, Numenij filium obortâ apoplexiâ febri debili ac diuturna subsecuta haud quaquam sanatum fuisse. Verùm febrem semel accensam deinceps ita temperare ac moderari, vt morbum solùm expugnet, & naturæ non noceat, difficile est: vt suprà etiam de Paralysi dictum. Ideòque tam anceps & periculosum remedium non tentandum.

CAPUT XXIX.

De Incubo.

Postquam symptomata, in quibus facultates principes seorsim, vt & motus animalis, læditur, absoluimus: restant adhuc ea symptomata, in quibus animales actiones seu plures, seu omnes læduntur. Inter quæ primò est Incubus, Græcis ἐφιάλτης, ab ἐφάλλομαι, hoc est, *insiliendo* nomen habens; quod hoc malo correpti se ab aliquo inuadi, atque ab onere incumbente premi somnient: cuius affectionis tamen recordantur expergefacti, falsámque illam imaginationem fuisse agnoscunt. Cæterùm nonnulli malum Dæmoniacum esse putant, & Plinius, *lib* 25 *cap.* 4. Faunorum in quiete ludibria appellat; quæ tamen Fabulosa Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *cap.* 12. & Oribasius, *synops.* *cap.* 12. meritò repudiant. Quidam & ἐπιβολὴν teste Aureliano, hoc est; *aggressionem*, & inuasionem nocturnam nominant. Themison, teste Æginetâ πνιγαλίωνα & πνιγμόνα, Dioscorides πνιγμὸν ὀνείρων, à specie suffocationis, quæ hoc malo laborantibus in somno offertur, Auicennas suâ linguâ *Strangulatorem* nominat: Nimirum qui hoc malo laborant, sub primum somnum onere se aliquo opprimi & quasi suffocati somniant, & quamvis clamare, & alios in auxilium vocare velint, non possunt, neque etiam manus ad onus hoc, quo se opprimi somniant, amoliendum & amouendum, liberè mouere valent.

Alij verò Incubi sunt, quorum Augustinus, *de ciu. Dei*, *lib.* 15. *c.* 23. Aliique Autores mentionem faciunt, Dæmones scilicet, qui mulieribus se commiscent, & ab incubando Incubi dicuntur; sicuti qui viris, & patiuntur muliebria, Succubi; quod an fiat, vel quâ ratione fiat, disquirere huius loci non est: cùm tantùm de symptomate facultatis animalis læsæ & affectæ p.n. à caussis naturalibus proueniente agere nobis sit propositum. Sunt tamen nonnulli, qui hoc malum Incubi nomen accepisse putant ex eo, quòd ephialte laborantes opinantur, hominem, qui illos opprimit, turpis libidinis vsum ab iis exigere, seu vnà cum illis concumbere, vnde etiam quidam in Cacodæmonem eiusmodi ludibria, quæ per somnum contingunt, referunt. Et fieri potest, vt hoc morbo, tanquam instrumento, ad affligendos & vexandos homines Cacodæmon vtatur.

Definitio.

Est ergo Incubus respirationis offensio, & vocis interceptio, corporisque oppressio, seu motus impedimentum, cum falso *Diffinitio.* visorum

insomnio ponderis thoraci incumbentis, à vapore crasso, posteriora potissimùm cerebri obstruente, vt spiritus animales ad liberam respirationem, & motum edendum prodire nequeant.

Nimirum omnes ferè actiones animales in Incubo læduntur. Nam imaginatio deprauatur; sensus est torpidus; facultas motrix, quæ respirationi, voci & motui membrorum inseruit, laborat. Vnde ægri somnum quidem excutere conantur, sed cum maxima difficultate id accidit; assurgere, vel manus mouere, vel loqui aut clamare conantur; id tamen præstare nequeunt.

Quam læsionem cùm homo percipit in somno, varias dormiens caussas, vnde ea quasi oppressio veniat, comminiscitur & somniat. Quale quid etiam aliàs iis, qui caussam aliquam morbificam in parte aliqua in somno sentiunt, accidit, dum se vulnerari, morderi, vel alio, modo lædi, aut crus lapideum habere somniant. Etsi verò ad vocem edendam, & ad membra mouenda, qui Incubo laborant, adeò apti non sint, sed & in iis motibus aliquid impedimenti percipiant, tamen quia illi motus in somno ita necessarij non sunt, sed cessant; thoracis verò motus etiam in somno ob respirationem necessarius est, fit, vt hoc, tanquam summè necessario, etiam in somno, læso, tristis sensus oriatur grauitatis pectoris, qui sensus oblatus phantasiæ facit, vt æger suffocari ab externa aliqua violentia sibi videatur.

Caussa.

Caussa proxima.

Caussa proxima est obstructio meatuum cerebri, qui ad initium spinalis medullæ tendunt; & spiritus animales organis sensus ac motus deferunt, à vapore crasso. Fernelius equidem, *de part. morb. & sympt. l. 5. cap. 3.* quem Platerus sequitur, caussam esse crassam pituitâ & melancholiam statuit, verùm non in cerebro, sed circa præcordia inhærescentem, quâ per crapulam & cruditatem turgescente diaphragma pulmonesque premantur, crasso autem vapore in fauces & cerebrum exhalante vox supprimatur, sensus atque mens obturbetur, visisque tristibus offendatur. Etsi verò quandoque etiam thoracis oppressionem hoc modo fieri posse non negamus; tamen ea non est præcipua caussa, nec semper à cruditate & crapula, verum etiam siue his, & aliis caussis fieri potest. Et cerebrum præcipuè affici, id indicio est, quòd non solùm motrix respirationi seruiens, sed quæ voci & aliorum membrorum motui præest, non ita libera est, & incubo laborantes difficulter expergiscuntur: atque Incubus sæpius imminentis grauioris cerebri affectûs præsagium est.

Et quidem posteriores cerebri meatus, qui ad spinalem medullam tendunt, imprimis obstruuntur, vnde supino corpore cubantes maximè hoc malo corripiuntur. Obstructio autem ista non fit ab humore, sed à vapore crasso saltem. Nam malum hoc citò fit, & citò desinit. Vapor autem crassior est, quia æger non sine difficultate expergiscitur, aut forsan etiam narcoticam quandam vim habet. Obstructio etiam ea non integra est, sed leuior, quàm quæ catum aut Apoplexiam generat.

Caussa antecedens.

Antecedens caussa, à qua vapor ille eleuatur, est crassa pituita, aut humor melancholicus in hypochondriis & circa præcordia hærens, quâ materiâ per crapulam & cruditatem, vel aliis de caussis turgescente & motâ, nonnunquam diaphragma & pulmones premuntur; præcipuè verò crasso vapore illinc in cerebrum exhalante, & neruorum principia obstruente, vnà cum motu thoracis, respirationi inseruiente, vox impeditur, & phantasia visis tristibus turbatur. Etsi verò à respiratione impeditâ & grauitatis sensu præcipuè triste illud somnium de opprimente aliquo oriri verisimile est: tamen aliquid etiam hic facere vaporem prauum in imaginationis sedem irrepentem, & spiritibus sese miscentem, credibile, sicut contrà à benignis & suauibus vaporibus mixtis cum spiritibus animalibus, insomnia læta & concinna existunt.

Rhases & Auicennas etiam vaporis sanguinei meminerunt, siue à sanguine ipso crasso è venis prodeat, siue à sanguine in semen crassum mutato: vnde Veneris per hunc morbum in somniis ludibria existunt.

Itaque vapor ille ad caput plerumque ascendit, à materia extra hoc alibi consistente; in pueris etiam à vermibus: interdum verò & in ipso capite gignitur, ex alimenti cerebri excremento tenui, quando illud frigore externo repentino incrassatur & repellitur, ne citò discuti queat.

Generatur autem ille vapor vel ob errorem externum, ob victum scilicet crassum & vaporosum; vel læsa facultate, præcipuè ob intemperiem frigidam capitis vel ventriculi. Atque hinc caussæ remotiores, procatarcticæ & euidentes sunt nimia cibi repletio, crapula, & hinc sequens cruditas, somnus statim à repletione, decubitus supinus, aër denique frigidus, cuius vt materia incrassata in cerebro in meatus eiusdem exprimitur; atque hinc temulentis imprimis ac cruditate laborantibus incubus familiaris est, & quidem somni initio, quando vapores crassiores maiori copiâ ad caput eleuari incipiunt, nec, sicut vigilantibus accidit, satis discuti possunt. Et præcipuè hoc accidit, dum homo supinus decumbit, cum per illum decubitum prompta fiat in caput euaporatio, ac materia faciliùs ad nucham & ad posteriores cerebri partes, ac initium spinalis medullæ moueatur, meatúsque in illo decubitu nonnihil comprimantur. Non negarim tamen, ob decubitum supinum, Incubum faciliùs excitari, etiam ob motus musculorum, motum thoracis promouentium, læsionem. Motus enim is in decubitu supino non ita liber est. Vnde etiam qui supini dormiunt, faciliùs stertunt, quàm ij qui in alterutrum latus decumbunt. Inde caussa huius morbi definitur, quòd sit ἀναθυμίασις εἰς κεφαλὴν ἀναχεῖσα ἐξ ἀδηφαγίας καὶ ἀπεψίας. Hinc etiam pueri huic morbo imprimis sunt obnoxij, ob ἀδηφαγίαν, quâ vitiosi humores collecti vapores multos in caput remittunt; sæpe & ob vermes in intestinis genitos. Atque hinc pauores quoque per somnum in pueris existunt, de quibus Hippocrates, 3. *aph.* 24. Notat quoque quidam apud Cœlium Aurelianum, Romæ aliquando hunc morbum epidemium & publicè grassantem fuisse, & multos instar pestis iugulasse.

Dubia de incubi natura & caussa.

¶ [Egi equidem de Incubo, *hoc ipso cap.* & vulgarem sententiam explicaui, quia tamen de Incubi natura & caussis aliquid dubij adhuc occurrit, illud explicandum. Vt autem ex definitione Incubi ibi traditâ constat, duæ actionum læsiones in Incubo sunt nimirum somnium graue & falsum, ac respirationis difficultas, quo vnico, Incubus ab aliis omnibus somnis gradibus differt, quòd scilicet in Incubo maior est respirationis difficultas, quam aliàs in somnio naturali esse solet; vt ita Incubus sit respirationis offensio cum prauis insomniis. Læsiones enim corporis sæpius in somno offeruntur, somnia pariunt. Ita Galenus refert, quemdam somniasse, sibi crus lapideum factum, postea eiusdem cruris paralysin passum esse. Nam cùm aliqua molestia, vel læsionis sensus, in parte aliqua per somnum occurrit, nec imaginatio liquidò cognoscere potest, qualis illa sit, aliquid aliud fingit. Ita ille, cùm caussam paralyseos iam influere sentiret, crus lapideum sibi factum esse somniauit. Incubum patientes cùm difficili respiratione laborent, nec tamen vnde illa pendeat, liquidò cognoscere possint, onus, vel hominem aliquem pectori suo incumbere imaginantur.

De natura.

Definitio Incubi.

De caussa Antiqui.

De caussa verò maior difficultas est. Antiqui statuunt, in Incubo ventriculos cerebri à vaporibus crassis oppleri, & influxum spirituum animalium per neruos ad organa respirationis prohiberi: atque ita in neruis à cerebro ad thoracem tendentibus caussam mali hærere existimant. Fernelius verò & Platerus equidem in eo consentiunt cum Antiquis, quòd vapor crassus huius mali caussa sit: de modo verò quo difficilem respirationem inducat, dissentiunt, dum non ob cerebri & neruorum obstructionem influxum spirituum animalium in musculos thoracis prohiberi, sed à vaporibus circa præcordia hærentibus diaphragma & pulmones comprimi statuunt. Et sanè, quæ de obstructione ventriculorum cerebri dicuntur, falsa esse, iam plerique Medici agnoscunt, cùm non in ventriculis, sed in substantia cerebri generentur & hæreant spiritus animales. De hoc tamen iam quæstio est, an læsæ respirationis caussa à neruorum ex vaporibus crassis obstructione, an verò, vt vult Fernelius & Platerus à diaphragmatis compressione ortum habeat. Si quod res, dicendum est, equidem sensûs & motus ligatio quædam est in Incubo, sed talis saltem, qualis in profunde dormientibus accidere solet. Videmus hoc in canibus dormientibus, qui pedes aliquando mouere solent, quin & vocem latratui similem, non claram tamen, sed veluti suppressam edunt, dum somniant se feras insectari, seu aliud quid agere. Et licèt à vaporibus etiam caput repleatur, tamen illa repletio non est caussa Incubi, sed potiùs etiam est sine Incubo. Vnde caussa Incubi vera & proxima à Fernelio & Platero rectè in thorace consistere dicitur. Dum enim à vaporibus ascendentibus respiratio aliquo modo læditur, in somno inde phantasma oneris incumbentis formatur, vt homo se ab aliquo pectori incumbente opprimi somniet.

Fernelius & Platerus.

An læsa respiratio à neruorum obstructione, an verò à diaphragmatis compressione.

Proxima Incubi caussa in thorace.

Quomodo verò à vaporibus illis respiratio tunc lædatur, rectè explicandum. Fernelius *de part. morb. lib. 5. cap. 3.* scribit, crassam pituitam, aut melancholiam circa præcordia inhærescere, quâ per crapulam & cruditatem turgente, diaphragma, pulmonesque premantur; crasso autem vapore illinc in fauces & cerebrum exspirato, vox supprimatur, sensus atque mens obturbetur, visisque tristibus offendatur. Eodem modo Platerus statuit; à venis mesaraïcis, maioribus præsertim, vndique circa præcordia dispersis, & in quibus propter primæ coctionis multa excrementa sanguis impurus faciliùs colligitur, vapores eiusmodi aliquando exsurgentes, & circa septum transuersum subsistentes, suffocationem hanc procreare.

Quomodo respiratio à vaporibus lædatur?

Quomodo fiat compressio.

Verùm quomodo compressio ista diaphragmatis & pulmonum accidat, explicandum. Cum enim humores illi, è quibus vapores isti attolluntur, in vasis consistant, non poterunt in ventre abundantes, extrà diaphragma comprimere, sed potiùs per vasa in pulmones, musculos abdominis, & diaphragma penetrare, atque ibi suffocationis quendam sensum excitare. Et quamuis in mesaraicis venis imprimis hæreant illi vitiosi humores: tamen facilè venæ cauæ communicari, & inde in totum corpus eos distribui posse existimo: & præcipuè in lienem, in quem ramus splenicus maxima parte absumitur, & in eo disperditur. A liene verò per arterias, quæ quintuplo plures sunt in eo, quàm venæ, tales humores facilè per totum corpus dispergi possunt. Interim negandū nō est, tales vapores etiam per venas &

arterias ad caput ascendere: & somni illius grauioris caussam esse. Vnde ipse Platerus concedit, malum hoc sæpius recurrens tandem cerebro grauiora minari atque afferre accidentia.]

Differentia.

Differentiæ Incubi à caussa efficiente potissimùm sumuntur. Prout enim vapor vel à pituita, vel ab humore melancholico, vel à semine eleuatur: ita diuersa, & pro natura humoris, phantasmata vel imagines per insomnia in hoc affectu exhibet; sicut à semine retento, Venereorum illecebris hominem ludificat. Alius quoque Incubus fit per essentiam in capite, quem tinnitus aurium & vertigo, & dolores capitis antecedunt & sequuntur: alius per consensum ventriculi, hypochondriorum, testium, quas partes affectas esse, suis indiciis manifestum redditur.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Affectus hic ex relatione ægri facilè cognoscitur. Conqueruntur enim, sibi inter dormiendum quid quasi incidere atque incumbere, grauique onere incumbente se premi, vel ab hoste aliquo inuadi & strangulari; ita vt neque clamare, (quanquam, quod à præsentibus qui vigilant, auditur, vocem edant obscuram, inarticulatam, & nihil certi significantem) neque se mouere; neque fugere queant, donec multo tandem labore & conatu de somno expergiscuntur. Nonnulli etiam se audire illum qui super ipsos incidat, imaginantur. Virgilius 12. *Æneid. circa finem*, Incubum eleganter hoc modo describit:

Ac veluti in somnis, oculos vbi languida pressit
Nocte, quies; nequicquam auidos extendere cursus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus; non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur.

Incubi ab epilepsia differentia. Quibus signis facilè ab aliis affectibus p.n. discernitur. Scribit equidem Posidonius apud Aetium, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 10.* Quæcunque patiuntur comitiali morbo correpti in exacerbationibus, eadem perpeti incubum passos, dum dormiunt. Verùm maxima est inter hos duos affectus differentia. In Epilepsia enim motus conuulsiui accidunt, in Incubo est motus impotentia: ortúmque habet Epilepsia à materia acri cerebri meninges stimulante; Incubus à vapore crasso, meatus cerebri obstruente. Caussarum & locorum, vnde vapor eleuatur, differentia è suis signis cognoscitur, tum ex specierum, quæ per somnum imaginationi offeruntur, qualitate, prout nigri vel alterius coloris sunt, aut hominem ad Venerem incitant.

Prognostica.

Prognostica. 1. Incubus quidem, si rarior sit, leuior affectus est, grauior tamen, cæteris paribus, quàm vertigo: quoniam à vapore crasso producitur, & dormientem hominem comprimit.

2. Incubus à caussa interna perseuerans, præsertim in ætate prouectioribus, aut epilepsiam nunciat, vapore tandem prauitatem & epilepticam διάθεσιν acquirente; aut apoplexiam, si meatus cerebri fortiùs occupet; aut melancholiam, si vapor acer commisceatur spiritibus animalibus. Imò pueri, & obeso corpore aliquando hoc malo suffocantur, quando materia crassior & copiosior est, exitúmque non reperit. Ideóque inter initia huic malo occurrendum est, monente Aetio, Paulo, & Rhase.

3. Periculosior Incubus est, qui diuturnus est, ac frequens, & à quo æger stupidus permanet.

4 Incubus à caussa externa refrigerante, aut à crapula continuata, minùs perniciosus est.

5. Si Incubus accidit partim dormienti, partim vigilanti deterior est; epilepsiæ propinquior: & rursum deterior, si post excitationem sudor frigidus, tremor cordis, spasmus, aut syncope sequatur.

Indicationes.

Indicationes. Cùm incubus ortum habeat à vapore, cerebri meatus quadantenùs obstruente, ille, vt paroxysmus tollatur, discutiendus, Postea, ne redeat malum, humor è quo gignitur, euacuandus, Amouenda quoque caussa, a qua humor producitur, siue ventriculi imbecillitas sit siue hepatis, siue alterius cuiusdam membri, siue error externus, atque ita etiam vaporum generatio prohibenda.

Auxilia.

Curatio. Æger ergo in ipso paroxysmo seu insultu huius morbi, statim leuiter excitetur, compellatione per nomen, vellicatione corporis, ac deinde, vt pote reuellantur, discutiantur ac dissipentur, etiam extremorum frictione, Quam ob caussam vtile est, vt ij, qui huic malo obnoxij sunt, noctu fidum semper hominem adiunctum habeant, qui gementem ac quiritantem ægrum mox expergefaciat, ne suffocationis periculum longiùs augeatur.

Ne verò malum reuertatur, vena aperienda, si plethora adsit. Aperiatur autem vel cephalica vel hepatica: in mulieribus ex mensium suppressione laborantibus, saphena, quæ etiam in viris, post euacuationem per venæ in cubito sectionem factam, ad reuulsionem aperiri potest. Si phlebotomiâ vti non liceat, cucurbitulæ cruribus & scapulis applicentur, ac clysteribus reuulsio fiat, frictiones continuentur.

Si humor pituitosus aut melancholicus altiùs inséderit, præparetur incidentibus & abstergentibus, quibus misceantur quæ flatus discutiant. Posteà debitâ ratione ac modo humor euacuetur. Et purgatio sæpius repetatur per interualla, maximè cùm metus est, ne in alium affectum hoc malum transeat. Vtrobique verò ad ipsum cerebrum respectus habeatur, & tota curatio partim ad ventriculum & hypochondria, partim ad affectionem cerebri dirigenda. De quo suprà *part. 1. cap. 7.* 10. 12. & anteà, *de Vertigine*. dictum, ac posteà de Epilepsia & Apoplexia dicetur. Cordis tamen simul ratio habenda, vt in melancholia.

Post vniuersales euacuationes, caput priuatim purgetur errhinis, apoplegmatismis, & similibus, vt locis allegatis dictum & dicetur. Quidam puluerem è corticibus citri siccis, cypero, caryophyllis, coriandro præpar. fol. maioranæ & betonicæ, flor. rosar. rubr. stœchad. Arabic. lauendulæ, & rorismarini capiti inspergunt, vel cucuphæ includunt. Anisum etiam puluis inspersum pauores in somniis prohibet. Vel caput lauetur lixiuio in quo flor. stœchados Arabic. betonic. an. M. j. cyperi agaric. macis. an. Vnc. ß. cocta sint. Commendatur & lupina pellis pro tegumento capitis inter dormiendum.

Ad flatus & vapores in capite, seu pituitosos, seu melancholicos propulsandos, capútque roborandum, iis medicamentis, quæ locis allegatis proposita sunt, vtendum. Auicennas, Aetius, & alij commendant semen nigrum pœoniæ maris, si eius grana xo. trita per plures dies cum liquore conueniente exhibeantur. Plurimum quoque hic valet electuarium Pleres archonticum appellatum, si cum confectione alkermes seu diambræ permisceatur, & manè, ac horâ decubitus, exhibeatur. Vtilis est etiam creber vsus diacori, quotidie tribus horis ante cibum, vt & diamosch. diantos, elect. de gemmis. Commendatur & theriaca bis singulis septimanis cum aqua pœoniæ exhibita. Naribus quoque subinde odoramenta caput confortantia & flatus discutientia adhibeantur.

Cordi verò & pulsuum regioni sacculi cordiales & arteriales passim noti, aquâ rosar. melissæ, & similibus irrorati imponantur Vel balsamo inungenda.

℞ *Balsf. citri* Drach. j. *chamamel. Rom.* Drach. sem. *ol. destill. ruta* gutt. iij.

Vel ℞. *Bals. rorismarini, succini*, an. Scrup. j. *ruta* Drach. j. *theriaca* Drach. sem. Misce.

Vtiles sunt & sequentes pedum lotiones; cùm vapores à capite reuellant.

Post cibum assumptum vapores prohibent diacydonium, aut puluis ex coriandro præparato, semine anisi, galanga, nuce mosch. cum sacchar. rosar. tabulato paratus. Et alia suprà, *part. 1. cap. 7.* proposita.

Vel ℞. *Spec. aromat. rosat.* Dra. j. *diarrod. abbat.* Drach. sem. *diamarg. frig.* Scrup. j. *cinnamomi. ma u. caryophyll.* an. Scrup. j. *sem. pœ nia* Drach. j. *coriandri prapar.* Vnc. ß *anisi* Drach. ij. *visci querni* Drach. sem. *magist. corallior.* ℈. j. *sacchar. rosar. tabulati* ad pondus omnium F. Puluis Dosis, cochlear. j.

Vel ℞. *Sem. coriandri prapar.* Vnc. sem. *anisi. fœnic.* an. Drach. ß *Spec aromat. rosat.* Drach. *sem. pœonia excortic. corallior. rubr. prapar* an. Scr. ij. *sacchar. rosat. tabul.* ad pondus omnium. F. Puluis.

Vel paretur tale Electuarium:

℞. *Cydonior. cum arom. cond.* ℥. j ß *nuc. ingland. condit.* num. j. *cortic. citri condit.* ℥. ß *conserv. rosar.* Drach. vj. *anthos, lauendula, maiorana rad. cōdit. scorzon.* an. ℥ ß *pulu. radic. pœon. sem. pœonia excortic.* an. Drach. sem. *corallior. rubr. prapar.* Drach. j. Cum *syrup. cydonior.* & *de cort. citri*, F. Electuarium.

Dum cubitum itur, sumatur bolus ex conserua flor. rorismarini, lauendulæ, menthæ, melissophylli, pœoniæ, aut conditæ radices pœoniæ, aut excorticata eiusdem grana aquâ lauendulæ inebriata, aut nux Indica condita.

Chymici in hoc affectu commendant tincturam & magisterium corallior. perlar. lapid. Armeni, Lazuli, chrysolithi, malachitæ, ol. rorismarini, saluiæ, rutæ, succini, chamæmeli, cinnamomi, extractum pœoniæ, visci quiuniperi.

Amuleta commendatur, radix pœoniæ de collo suspensa, corallia rubra, lapis chrysolitus auro inclusus, vt & malachites, & in sinistro brachio gestatus.

Infantes, qui pauoribus in somnis obnoxij sunt, non statim à cibo sumpto dormiunt, sed hinc inde gestentur, donec cibus descendat: mel etiam vel crudum vel rosatum lingendum exhibeatur, quod exergit; aut exhibeatur puluis ex radic. pœoniæ, margarit. coralliis.

Diæta.

Degat æger in aëre ad calidum & siccum vergente, puro, neque terris vaporibus inquinato: vitet aërem nebulosum, humidum, & ventis turbatum. Non moretur sub radiis Solis, Lunæ, vel ad ignem. Diæta sit tenuis, attenuans, flatúsque expers, & proinde vitentur legumina, & fructus ac radices flatulentæ. Ideò calidi sint & sicci, qui facilè concoquuntur & distribuuntur, nec in viis hæreant, nec flatus ad caput mittunt. Vita sit sobria, cœna frugalis, ægerque crapulam, repletionem & ebrietatem fugiat. Cibi condiantur iis, quæ extenuandi vim habent, vt pituita peccante, hyssopo, serpillo, satureiâ, in melancholia, quæ eam temperãt, flor. bugloss. borrag & similibus, de quibus suprà, *part. 1.* dictum vinum, cùm caput repleat, parciùs sumendum vel eo tenuiori vtendum, aut cereuisiâ tenui, vel aquâ, in qua semen

Aër.

Cibus & potus.

semen coriandri, anisi, & cinnamomum ebullierint. A cœna ad *Somnus.* somnum tres horæ interponantur. Vitetur decubitus supinus, quo caput repletur. Ad lectum ægri suspendantur, vel humi sternantur radices pæoniæ, majorana, thymus, ruta, lavendula, ros-*Motus.* marinus, pulegium, mentha. Corpus moderatè & tempestivè fricetur & exerceatur.

Symptoma quoddam partim Incubum, partim Epilepsiam referens (etsi potiùs mitior epilepsia esse videatur) describit Forestus, *lib.* 10. *observ.* 52. quod seminis pæoniæ usu sublatum fuit, utpotè quod epilepsiæ, incubo, pavoribus & ludibriis nocturnis, utrique strangulationibus egregiè medetur.

CAPUT XXX.

De Catoche seu Catalepsi.

Nomen.

Quæ Latinis vulgò Congelatio dicitur, Plateto Stupor cum rigiditate, Græcis est κατάληψις & κατοχὴ, sive κάτοχος: quanquam posterius vocabulum non in una significatione usurpatū fuerit veteribus; unde & hodie ambiguitas reliqua manet. Nam Paulus Ægineta distinctè agit de Catocho, qui coma vigil est, & de Catocho, qui vera Catalepsis. Et autor *definit. Medic.* Catochi (quem fieri docet, cùm sensu privatur omni, corpúsque omne velut gelu obrigescit) genera tria facit; primum Somnolentum, lethargo proximum; secundum Vigilans, affine tetano & præfocatiom uteri; & tertium Phreneticum, ex catoche & phrenitide mixtum, quod & Typhomania nominatur. Quæ genera aliqui commodiùs sic discernunt, ut primum sit Lethargo proximum, secundum Coma vigil, tertium Catochus seu Catalepsis vera. Nos hic Catochi & Catalepsis vocabulis pro synonymis utimur.

Dicitur autem Catoche sive κάτοχος, à κατέχεσθαι, id est *detineri*, vel *occupari*: & κατάληψις, à καταλαμβάνεσθαι, id est, *prehendi*, quod æger hoc malo repentè corripitur, correptúsque eo situ permanet. Appellatur & Stupor in genere, qui si vehementior sit, & validiùs incumbat, ac diuturnius insideat, ἔκστασις à Græcis dicitur, à Latinis *Excessus*, ut habet Scaliger, *Exercit.* 312. Privatio scilicet officiorum animæ sentientis, moventis & intelligentis.

De vocabulo autem ἐκστάσεως hoc hîc monendum est, quòd Hippocrati quidem semper Ecstasis vehemens est mentis emotio ac delirium, & ἐξίστασθαι de mentis potestate exire, aut vehementer mente emoveri ac delirare significat, & vehementer insanientibus, phreniticis ac maniacis, passim apud Hippocratem tribuitur; & Galenus ἔκστασιν per μανίαν σφοδράν exponit, usus tamen vulgò obtinuit, ut ii, qui omnibus animæ sentientis, moventis ac intelligentis functionibus privati & quasi mortui iacent, & sæpe, postquam evigilant, mira, quæ audiverint & viderint, narrant, ἐκστατικοὶ nominentur.

Ab ἐκστάσει aliam faciunt adhuc, ἀφαίρεσιν, in qua non facultatibus animæ modò, sed & ipsâ anima corpus privatur. Quod an fieri possit, Philosophis & Theologis discutiendum relinquimus. Hoc saltem addimus, si hic affectus à caussa divina proficiscatur, sive intra corpus manente, sive extrà egrediente animâ νυμφολήπτους ab Aristotele, 1. *Eudimior.* & θεολήπτους, ac ἐνθουσιάζοντας appellari, ut, *loco allegato*, Scaliger docet.

Definitio. #### *Definitio.*

Est videlicet Catalepsis sensuum internorum & externorum; ac in his præcipuè tactus, & voluntarij motus cessatio, seu, ut nomen innuit, subita prehensio & occupatio tum mentis & sensuum internorum, tum externorum, & motus voluntarij, quâ qui corripiuntur, rigidi in eo statu in quo prehensi fuerunt, apertis ac immotis oculis, statuæ alicuius instar, manent, & nec sentiunt, nec vident, nec audiunt, respiratione saltem & pulsu salvo manente, à congelatione & immobilitate spirituum animalium, quam vapor quidam figens caussavit, orta.

Interdum tamen, ubi malum minùs vehemens est, ægri nonnihil audiunt, vident, imaginantur, recordantur; & quæ astantes loquuntur, percipiunt, & postea referunt, immoti tamen manent sine voce & sensu tactus; quemadmodum Galenus de suo condiscipulo narrat, 2. *Prorrhet. aphor.* 16. Atque hos in specie ἐκστατικοὺς appellat Platerus.

Affectus sanè ut rarus, ita admiratione dignus, unde etiam vulgò eo deretos in ecstasin à Deo raptos existimant, atque hinc etiam procul dubio νυμφολήπτων, θεολήπτων, ἐνθουσιαζόντων vocabula, ut modò dictum. Eius historias duas Fernelius, *lib.* 3. *de partium morbis & symptom. cap.* 2. & aliquot Marcellus Donatus, *de histor. medic. mirab. lib.* 2. *cap.* 7. Schenckius, *lib.* 1. *observ.*
Observatio Henr. ab Heer, de Catalepsi. 1 & 5. recitant.

¶ [Catalepsis tam rarus affectus est, ut credant inter centum, imò sexcentos, vix unum Medicum reperiri, qui Catalepticum aliquem viderit. Ideóque historiæ Catalepticorum, si occurrant, diligenter annotandæ. Talem refert Henric. ab Heer, *obs.* 3. hoc modo: Frater Christianus Insulensis, Capucinus, Leodij Catalepticus fractus, uno genu terræ innitebatur, alterum ceu flexurus, incurvabat, brachium sinistrum pendebat ad genu dextrum in aërem elevatum habebat, diductis digitis, ut viam prætereuntibus, sicut olim statuæ Mercurij, ostentare videretur; utrumque omni marmore rigidius erat. Patebant oculi, sed ita tetorii ut, licèt sudario perstringerentur non connivuerent. Os hiabat cum respiratione satis libera. Pulsûs in utroque brachio & temporibus sat magni. Postquàm post 20. horas ad se rediit, surrexit, & ambulavit, omniū præteritorum ignarissimus.

Etsi verò Dodonæus & Heurnius in ea sunt sententia, neminem secundò sine vitæ periculo Catalepsi corripi: tamen hic Monachus sæpe paroxysmis catalepticis, etiam in secundum & tertium diem durantibus correptus est, & tandem ita convaluit, ut duodecim annis mali nihil senserit. Quoties verò, rigente parum collo, malum secuturum præsagiit, statim oleo calido nucham, totamque spinam inungi curavit, & ita malum avertit.]

Caussa.

Ut autem malum hoc admirandum est, ita eius caussam reddere difficillimum. Et afferunt quidem alij alias ut in *Institut. lib.* 2. *part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 6. dictum verùm quæ rem satis non explicant, ut ibi pluribus monstravi. Iulius Cæsar Scaliger, *loco allegato*, animæ hunc excessum, vel à functionibus abscessum, aut absistentiam, provenire scribit perculsis spiritibus, ac receptis in intimos cordis sinus. Verum si Catalepsis & hic stupor, hoc modo fieret, animi affectus & syncope potius, quàm Catalepsis aut Ecstasis excitaretur.

Si verò in hac naturæ obscuritate probabile quid afferendum, omninò talis caussa danda, quæ differat à caussis paralysis comatis, cari, apoplexiæ epilepsiæ, syncopes, & similium affectuum: (quales caussæ non sunt, quæ vulgò afferri solent, sed hisce affectibus communes) atque talem caussam esse puto peculiarem spirituum animalium πῆξιν ut scilicet illi in organis sensus & motus non deficiant, sed figantur quasi & immobiles reddantur, ac immoti maneant, sed, ut uno verbo cum Scaligero, *loco allegato*, dicam; caussa Catalepsis est spirituum animalium congelatio seu immobilitas.

Hæc autem ortum habet à vapore congelante, seu vim talem figendi habente, qui quidem ab humore melanchólico ferè attollitur. Unde rectè Stuporis nomine hic affectus appellatur, mentis putà. Ut enim in stupore, qui symptoma tactus est, obiecta tactui oblata ab organo non percipiuntur: ita hîc etiam sensuum exteriorum obiecta, etsi à suis organis apprehendantur, mente non percipiuntur.

Quæ autem spiritus illius congelantis natura sit, explicare non ita facile est. Quidam equidem in frigiditatem & siccitatem caussam referunt, & ab humore melancholico, alij etiam à pituita vitrea eam petunt. Verùm in corpore vivente vix talis rigiditas esse potest, quæ instar frigoris hiberni in cerebro spiritus congelet. Commodissimè vaporis figens, seu fixativus & congelativus appellari potest, qualis spirituum natura Chymicis satis nota est, qualisque natura fulminis interdum est, & spirituum illorum, qui in terræ motibus, & aliàs etiam è terræ cavernis erumpētes, homine & bruta repentè rigida reddunt.

Caussæ enim huius probabilitatem natura fulminis satis declarat, ut dictum, quæ res sæpe subitò congelat, narrátque Cardanus, octo messores sub quercu cœnantes fulmine percussos fuisse sub ea specie, quâ decumbebant, ut unus comedere videretur, alter manum poculo admovere, alius bibere, qui procul dubio hoc morbo detenti exanimati fuēre. Unde etiam rectè Medici morbum hunc Congelationem nominant.

Verùm ut rectiùs caussa mali huius cognoscatur, porrò inquirendum, an spiritus illi, sensui & motui inserviunt, an verò qui sensibus internis, an verò omnes spiritus animales congelentur. Communis equidem opinio, spiritus animales omnes, & potissimùm eos, qui sensui & motui inserviunt, immobiles reddi. Verùm si quid in re obscura proferendum est, potiùs statuendum videtur, non illos spiritus, qui in membra corporis influxerunt, congelari & immobiles fieri, sed potiùs spiritus qui imaginationi & menti inserviunt. Cùm enim motus à phantasia dirigatur, neque sensuum externorum obiecta etiam ab organis suis recepta percipiantur, si sensus interni & mens non attendant sicut compertum est, viros quosdam devotos meditationibus sacris quasi ex se raptos, aut literarum Studiosos meditationibus suis ita intentos fuisse, ut etiam oculis & auribus apertis non viderent, non audirent, imò nec sentirent: si spiritus ille phantasiæ & menti inserviens quasi figatur & immobilis reddatur, ut sensuum externorum obiecta affluentia non apprehendat fit ut, etsi in organis sensuum externorum obiecta percipiant, & ad phantasiam deferant, ab ea tamen illa non percipiantur, neque etiam à phantasiâ tum quasi torpidâ & quiescente motus ullus imperetur; & si quis ab externo impulsu fiat, ille non attendente nec gubernante phantasia accidat. Hinc procul dubio nata est Medusæ fabula, quæ huius morbi caussam aliquo modo declarare potest, quæ cùm esset mulier formosissima, ita ut qui eius pulchritudinem attentè contemplarentur, extra se quasi raperentur, & ab omnium sensuum functionibus abstraherentur, fixique & immobiles, ac quasi lapides redderentur; fin-

xerunt

xerunt Poëtæ, ex capitis eius intuitu spectatores in lapides conuersos fuisse.

Hæc autem ita se habere, ac in organis sensus ac motûs spiritus animales non deesse, vel illud arguit, quòd quidam ex Catalepticis ipsi quidem nullum membrum mouent, verùm si ab alio id moueatur, mouendi potentia sę exserit, & erecti consistunt, impulsi incedunt, & quocunque vel manus vel brachium vel crus inflectitur, illic quasi fixum & stabile permanet; quod non fit sine spirituum animalium ope. Sicut & hoc spiritus animales non deesse indicat, quòd ægri oculos diductis palpebris apertos seruant; quod non fieret, sed potius concideren palpebræ, si spiritus animales deessent, sicuti in paralysi accidit.

Ac hinc patet, quomodo id accipiendum sit, quod in definitione diximus, in Catalepsi sensuum externorum & motus actiones cessare. Nimirum, non quantum ad obiectorum per organa sensuum susceptionem attinet, sensus quiescunt, sed quantum ad superioris facultatis apprehensionem. Oculis enim apertis imago visibilis excipitur, sed à facultate superiore non apprehenditur. Eodem modo sese res habet in sensibus reliquis.

Neque est, vt, quod hodie non infrequens, hæc doctrina alicui suspecta sit, quia Chymicorum terminos sapere videtur. Agnouerunt eandem, & iisdem terminis vsi sunt, docti Galeni Interpretes & Arabum, etsi rem non satis commodè explicauerunt. Vt de Scaligero iam non dicam, cuius antea mentionem fecimus, Matth. de Gradibus, *part.1. Pract. cap.6.* ita scribit: *Caussa coniuncta congelationis est mala complexio frigida & sicca in capitis posteriore parte, immobilitans spiritus & neruos & neruosa membra ad operationem sensus & motus, maximè ad motum.* Ita Dominicus Leonus, *artis Medic. lib.2. sect.1. c.6. Caussa coniuncta*, inquit, *sunt vapores, & humores, ipsaque intemperies frigida & sicca, actu frigida, figens & incrassans spiritus animales, eorundemque transitum obstruens.* Quâ quidem in re rectè sentiunt, immobilitatem, fixionem, vel, vt Scaliger loquitur, congelationem spirituum animalium proximam huius mali caussam esse, eamque à figente quodam vapore fieri. Et hoc etiam verum est, quòd ille spiritus in cerebro, sede mentis, figitur, & immobilis redditur, atque in organa sensus & motus non influit. Interim non negandum est, spiritus animales alios in ea organa influere. Neque fixio illa & congelatio fit à frigore & siccitate, quæ tanta in corpore viuente non datur, vt tam subitæ congelationis caussa esse possit, sed à vapore peculiarem vim spiritus figendi & immobiles reddendi habente, qualis est in fulmine & aliis spiritibus.

Caussam antecedentem ponunt humorem frigidum siccum. Et concedimus sanè, humorem melancholicum præ cæteris aptum esse ad vapores, qui talem dispositionem suscipiunt, emittendos. Non tamen solâ frigiditate & siccitate id præstare potest.

Potest autem einsmodi vapor nunc in ipso cerebro generari, & ita primarium affectum excitare; nunc per consensum à toto, vt in febribus malignis; aut à membro aliquo, vt splene, intestinis, vel aliis.

Caussa procatarctica. Ad caussas procatarcticas multi referunt aërem frigidum, pluuiam, glaciem, niuem, & iter facere per loca niuosa & nimis frigida, vt per Alpes. Verùm etsi verum sit, multos, qui per Alpes & similia loca tempore hyberno iter faciunt, ita congelari, vt partes extremæ moriantur, tandem sphacelo corripiuntur: tamen planè alterius generis est hæc congelatio, quæ fit à frigore hyberno quàm de qua hic sermo est. Ita cibi quidem, qui humorem melancholicum generant, ad hoc malum producendum aliquid facere possunt; sed nisi humor is, vel vapor inde emissus peculiarem vim congelandi & figendi spiritus induat, caussa huius mali proxima non fit. Referunt huc nonnulli etiam contactum torpedinis piscis, fumum vel inunctionem argenti vini. Verùm & ista omnia potiùs stuporem in sensu tactus, quàm Catalepsin inducunt.

Signa diagnostica.

Signa Diagnostica.

Malum hoc subitò hominem inuadit, & in quo statu ægrum offendit, vigilantem, stantem, bibentem, edentem, scribentem, legentem, in eo immotum seruat, ac si congelatus esset. Æger apertos oculos habet, eósque fixos & immobiles, palpebris veluti rigentibus, quas ne ad minas quidem claudit. In sensibus tamen in quibusdam aliqua est differentia. Qui enim exquisitâ Catalepsi laborant, nihil vident, nihil audiunt, etsi oculos apertos habeant, quòd mens non attendit. Alij audiunt & vident, sed nihil loqui possunt. Quidam etiam mouere manus visi sunt. Quidam si impellantur, ambulant, sed instar statuarum in eodem statu manent. Quidam etiam somnia se vidisse referunt. Respiratio seruatur, sed ita, vt per interualla sæpe magnum spiritum ducant. Pulsus similis est lethargicorum: non tamen ita languidus & mollis, magis verò æqualis. Præterea in lethargicis laxatur vniuersum corpus: contra stipatur & cogitatur in Catalepticis, teste Galeno, *4. de caus. puls. cap.16.* Aluus & vrina supprimitur expultrice sopitâ, nec stimulationem excrementorum percipiente.

Prognostica.

Prognostica.

1. Catalepsis morbus periculosus est, &, nisi tempestiuè ægris succurratur, stupidi moriuntur, non aliter, ac si gelu hyberno rigentes emoriantur.

2. Eò periculosior est Catochus, quòd plura grauiora symptomata coniunguntur, vt spirandi difficultas & interceptio, oculorum distorsio, excrementorum suppressio, & tandem virium summa imbecillitas ac exsolutio. Ita Hippocrates, *1. Prorrhet. s.3. text.4.* scribit: *Quæ cum exsolutionem fiunt Catochæ & aphonia, periculosa sunt.*

3. Tempus, intra quod siue ad salutem, siue ad mortem morbus terminatur, breue est.

4. Intereunt Cataleptici, siue per virium dissolutionem, siue per suffocationem, vbi adeò motus cohibetur, vt respiratio suj primatur.

Indicationes.

Vapores spiritus congelantes & immobiles reddentes, è capite retrahendi, & in eo discutiendi, & materia à qua generantur, euacuanda totiúsque simul ratio habenda. Quod rectissimè fieri posset, si occulta illa vaporis qualitas & natura nota esset. Interim cephalica calefacientia & humectantia vsurpanda, & curatio, qualis intemperiei capitis cum melancholia, & vapore melancholico, suprà, *part.1. c.7. & 12.* fuit proposita, instituenda. Et si omnino ad qualitatem occultam respicere libet, medicamenta, quæ Epilepsiæ, & soporosis affectibus conueniunt, adhibenda.

Curatio.

Indicationes & Curatio. Itaque si æger sanguine abundet, vena cephalica secetur. In aliis clystere acriore priùs aluus eluatur, & reliqua diuersionum genera vsurpentur. Postea humor melancholicus præparetur & euacuetur, vt suprà, *locis allegatis*, dictum. Minimè autem hîc à paruis incipiendum est auxiliis, quòd in morbis, in quibus periculum non impendet, tutò facere licet: at vbi vitæ periculum imminet, alienum est à ratione, à mitioribus inchoare velle. Topica quoque *ibid.* proposita vsurpentur: fiantque fomentationes, inunctionesque ex chamæmelo, meliloto, floribus stœchad. Arabicæ, buglossi, maioranâ, rore marino, primula veris. Et hoc obseruandum, ne in principio nimis calida & sicca adhibeantur, sed potiùs temperata & humectantia, vt materia ad euacuationem aptior reddatur. Monendum quoque hoc, ne in topicis acetum adhibeatur, ne vis congelandi & figendi spiritus in vapore vel humore, aceti vsu augeatur.

Diæta.

Diætæ etiam ea sit ratio, quæ suprà, *in intemperie cum humore melancholico*, fuit proposita.

CAPVT XXXI.

De Epilepsia.

Epilepsia vnde dicta, & qua habeat synonyma. Epilepsia Græcis dicitur ab ἐπιλαμβάνεσθαι, quòd subito mentem sensúsque omnes quasi prehendat.

ΙΕΡΟΝ quoque νόσημα, seu quòd crederetur diuinitùs immitti & à dæmone aliquo, qui hominem tam repente ac subitò corriperet, prouenire, quemque ideò incantationibus curare conati sunt, vt ex *libro de Sacro morbo* videre est, seu quòd nobilissimam & sanctissimam corporis partem, cerebrum, occuparet & perturbaret, vt Platoni *in Timæo*, placet; seu quod magnus morbus sit. Ἱερὸν γὰρ τὸ μέγα, *quod magnum est, sacrum* appellatur, Aretæus. *de caussis & signis morbor. diuturn. lib.1. c.4.* seu quòd sit morbus detestabilis & abominandus, sicut apud Poëtam *Auri sacra fames* dicitur.

Παιδίον πάθος & νόσημα παιδίον, Hippocr. *de Aëre, aquis & locis*, quò pueris familiaris sit, Aristoteli, *30. Problem* fortasse ὃ περὶ παῖδας ἰσχυρόν. Hinc Auicennæ mater puerorum dicitur.

Herculeus morbus, non tam, vt sentire videtur Aristoteles, *loc. allegat.* quòd Hercules eo laborauerit, quàm, vt Galenus, *6. Epidem. in fine.* statuit, ob sæuitiam & magnitudinem, & τὸ δυσκαταγώνιστον, id est quòd facilè vinci non possit.

Caducus, à casu subito ægri.

Comitialis, quòd in comitiis & hominum frequentia facilè detegatur, & quòd si hoc malo correptus quis fuisset, comitia peragi fas non esset.

Sonticus, quòd valdè noceat.

Lunaticus, Traliano, *lib.1. c.15.* vel quòd in Nouilunio nati solent hoc morbo corripi; vel quòd secundum Lunæ conuersiones hic morbus inuadit.

Qui insputatur, Plauto, *in Captiu. Act.3. sc.4.* Contagiosum enim antiquitas credidit. Hinc Plinius, *lib.28. cap.4. despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus.* Nam expuere inter amuleta habitum est priscis, & ne familiam inficerent, rus ablegabant epilepticos. Apuleius, *1. Apoleg.*

Maior morbus, Celso *lib.3. cap.17.* Germanis, *die fallende Sucht, schwere Noth, schwere Gebrechen, schwere oder böse Kranckheit, &c.*

Definitio.

Definitio. Est autem Epilepsia actionum principum, sensúsque & motus voluntarij ablatio & cessatio, cum totius corporis præternaturali concussione & motu conuulsiuo, à materia acri, & peculiari ac occultâ vi, cerebro infectâ, & membranas cerebri, neruosúmque genus vellicante ortum habens.

Caussa

Caussa.

Proxima Epilepsiæ caussa.

Proxima & continens caussa est vapor vel humor specificâ & occultâ vi membranas cerebri & neruosum genus vellicans vt infrà, q. 2. & 3. pluribus probabitur.

Caussæ antecedentes.

Antecedentes sunt, quæcunque specificam illam corruptionem pati, atque ita materiam acrem, malignam, cerebróque aduersam suppeditare possunt. Aliàs enim, & nisi ἰδιοπαθῶς Epilepticam inducant, Epilepsiam parere non possunt. Humores videlicet quicunque, sanguis, melancholia, bilis, pituita, semen, sanies: imò corporis partes, sicut ex cranij carie Epilepsia excitari solet: secundina item corrupta, vermes. Quâ verò ratione hæ caussæ hanc corruptionem inducant, explicari facilè non potest, cùm ἰδιότης illa Epileptica occulta & ἄῤῥητος sit, & non nisi ex effectu pateat.

Caussa remota.

Quandoque etiam hoc malum hæreditarium est, & à parentibus cum semine & sanguine eorundem in liberos diffunditur, atque Epileptici Epilepticos generant. Facit ad Epilepticā dispositionem inducendam etiam astrorum positus, & plerúmque qui in eclipsi lunari nascuntur, huic malo obnoxij sunt; de quo consulantur Astrologi. Corripiuntur autem hoc malo frequentiùs pueri; vnde & παιδικὸν νόσημα Græcis, & *puerilis passio* dicitur Cælio Aureliano: hinc adolescentes & iuuenes; rariùs ætate maiores.

Caussa remota.

Remotiores etiam quasdam caussas ad Epilepsiam generandam facere, experientia docuit, quales sunt, cibi excrementitij, graueolentes, & facilè corruptibiles. Quanquam enim non in omnibus Epilepsiam inducant: tamen frequentiùs, quàm alias ad Epilepsiæ generationem faciunt. Ita ex esu fructuum horariorum crudorum, & lactis nimia ingurgitatione puellam Epilepsiâ correptam fuisse, refert Franciscus Hildesheim, *spicileg. p. 599.* Cibi iidem illi, qui peculiari vi Epilepsiam excitare creduntur, vt carnes hœdorum, hepar hircinum & caprinum, coturnices, passeres, anguillæ; de quibus exemplum habet Forestus, *lib. 10. in Sch. l. obseru. 57.* apium, de quo infrà, *quæst. 12.* lentes, de quibus exemplum habet Iulius Alexandrinus, *lib. 8. salubr. cap. 7.* tubera & fungi.

Caussæ procatarcticæ & euidentes.

Procatarcticæ verò atque euidentes caussæ, quæ materiam, Epilepsiæ caussam, mouere, aut, vt antecedentes ἰδιότητα illam Epilepticam suscipiant, facere possunt, sunt, calor Solis, radij Lunæ, quos Antyllus Medicus, apud Stobæum, *serm.* 100. καρηβαρίας καὶ ἐπιληψίας αἰτίαν scribit; inedia, cuius exemplum recitat Galenus, de Grammatico, 5. *de loc. aff. cap.* 6. potus vini generosi & vaporosi, mora longa in balneo; cuius historiam affert. Gabelchoffer, *Cent. 4. curat.* 59. Olfactus rerum fœtidarū, bituminis, picis, gagatis, cuius suffitu antiqui seruos emendos, an essent Epileptici, explorabāt, Mercurialis, *de morb. capit.* cornuum sulphuris, hepatis caprini assati, Mercurij sublimati, aquarum fortium, allij, apij, petroselini; animi affectus, vt ira, Iohan. Baptist. Montanus, *Consil* 41. terror ex tonitru, clangore tubarum: cuius exemplum apud Iohan. Matth. à Gradibus *in 9. Rhasis*. Forestum, *lib* 11. *in Schol. obs.* 54. bombardarum fragore, aut occurrente re aliqua improuisa & terribili. Ita excitatam fuisse Epilepsiam ob fratrem subitò mortuum, refert Amatus Lusitanus, *Cent. 1. curat.* 9. ob decollationem spectatam, Martinus VVeinrich. *de Monstris, cap.* 15. Epilepticum cadentem, Platerus *lib. 1. obseru.* Christoph. à Vega *lib. 3. de arte Medic. c.* 12. narrat. Imo per iocum incussus metus & terror pueros fecit Epilepticos, referente eodem Christoph. à Vega, *loc. alleg.* mæroris, cuius exemplum habet Amatus Lusitanus, *Cent. 2. curat.* 90. ira, referente Galeno de Grammatico 5. *de loc. affect. cap.* 6. exercitatio vehementior, Vurzerus, *de Epileps. p.* 102. *titillatio*, capitis inclinatio diuturna, medicamenta purgantia fortia, Venus. Tandémque Dæmon malus se non rarò dispositioni Epilepticæ immiscet.

Differentia.

Differentia.

Sunt quidem plures Epilepsiæ differentiæ, vt quòd alia est fortis, alia mitis, alia recens, alia inueterata; quòd alia seruat periodum, & vel singulis annis semel vel bis, vel singulis mensibus, in nouilunio & plenilunio, vel breuioribus interuallis, sed iis statis & certis, inuadit; alia verò non seruat periodos, sed nunc sæpius, nunc rariùs, nunc per breuia, nunc per longiora interualla infestat. Est etiam epilepsia alia perfecta, alia imperfecta, vt mox de signis dicetur. Differentia tamen, quæ ad curationem maximè facit, est, quæ sumitur à caussa, aut potiùs à loco in quo Epilepsiæ caussa generatur, quæ est, quòd alia est primaria, seu per ἰδιοπάθειαν, & prouenit à materia in capite generata; alia per consensum, è materia ad caput eleuata, siue à toto, siue à certa aliqua parte.

Itaque dicemus primò in genere de Epilepsiâ, & signis diagnosticis ac prognosticis, & curatione, quæ in quacunque Epilepsia locum habet; secundò de Epilepsia per primarium cerebri affectum; tertiò de Epilepsia per consensum.

I.

De cognoscenda & curanda Epilepsia in genere.

Signa Dignostica.

Signa Epilepsiæ imminentis.

Qui comitiali vitio solent corripi, jam aduentare inualetudinem intelligunt, si calor summa deserat, & incertum lumen, neruorúmque trepidatio est, si memoria sublæditur, capútque versatur. Seneca, *lib. 3. de Ira, c.* 10. Splendores instar iridis oculis obuersantur, odorem fœdum sentiunt, aures sonant, bilis præter rationem accenditur. Aretæus *lib. 1. cap.* 5. Capitis dolor & grauitas; pallor faciei, inordinatus linguæ motus, tristitia quædam percipitur.

Signa Epilepsiæ præsentis.

Vbi autem iam inuadit paroxysmus, homo subitò corruit, toto corpore conuellitur, & motu non voluntario concutitur, omnes animales functiones tolluntur, atque indè post paroxysmum æger nihil eorum, quæ circa se gesta sunt, recordatur.

Nonnunquam tamen in mitiore Epilepsia æger non toto corpore conuellitur, neque concidit, sed aliquæ saltem partes conuelluntur, & vel caput saltem concutitur, vel oculi contorquentur, vel manus ac pedes hinc inde jactantur, vel manus clausæ tenentur, vel æger in gyrum agitur, aut hinc inde discurrit; nihil interim loquitur, audit, sentit, & paroxysmo finito ad se reuersus, omnium quæ egit, vel acciderunt, ignarus est. Obseruauit non cadentem, Marcell. Donatus, *lib. 2. hist. Med. mirab. cap.* 4. stantem, Antonius Beniuenius, *de abditis morbor. caussis, cap.* 97. qualem ipse etiam vidi; sedentem Dodonæus, *in Schol. ad cap. Beniuenij allegat.* cursitantem, Erastus, *in Anatom. librorum Comitis Montan. part. 2. p.* 195. Nonnunquam etiam euenit, vt Epilepsia laborans, ea quæ aguntur, audiat, & post paroxysmum eorum recordetur: cuius exemplum est apud Brunnerum, *Consil.* 14.

Accedit his nonnunquam, vt æger, præcipuè in morbi insultu, vociferetur, & vocem inconcinnam edat, aut cum stertore spiritum sonorum emittat, dentibus stridat, spuma ante os appareat, quam sanguineam vidit Crato; vrinæ, feces alui, aut semen præter naturam excernantur.

Epilepsiæ à spasmo differentia.

Differt Epilepsia à vero spasmo, quòd spasmus, cuius species sunt, ἐμπροσθότονος, ὀπισθότονος, & tetanus, est conuulsio, seu musculorum ad principia contractio pertinax & continua: in Epilepsia verò corporis fit concussio per interualla. In conuulsione nulla in facultatibus principibus fit læsio; in Epilepsia verò principes functiones & sensus simul plerúmque læduntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Epilepsia omnis periculosum & longum malum est. Alia tamen aliâ periculosior est; alia minus periculi coniunctum habet, ac faciliùs curatur.

2. Epilepsia hæreditaria vel omninò nunquam, vel rarissimè curatur; eámque neque ætas neque Medicus discutere potest.

3. Recens curatu facilior est, quàm inueterata; & si initio neglecta fuerit, frequenter is, qui eâ detinetur, commoritur. Alexander Trallianus, *lib. 1. cap.* 15.

4. Periculosior est, in qua functiones animales omnes abolentur, & conuulsio vehementior est, ac diuturnior, atque excrementa sponte effluunt.

5. Curatu facilior est, quæ, licèt sit crebrior, breuiores habet paroxysmos, & conuulsionem non vehementem, in qua æger liberiùs spirat.

6. *Epilepsia ante pubertatem eueniens curabilis: post annum verò 25. ferè vsque ad mortem durat.* 5. *Aphor.* 7. quod tamen vt plurimùm verum est. Nonnulli enim, qui post annum ætatis 25. Epilepsiâ correpti fuerunt, Medicorum ope liberati sunt. Testaturque Trincauellius, *lib. 1. consil.* 29. se vidisse senem quinquagenarium, qui laborauerat 25. annis Epilepsiâ curatum fuisse, qui tamen incidit in febrem & scabiem similem lepræ, quæ plus illi negotij faciebat, quàm Epilepsia, donec eandem superaret. Et Nicol. Florentinus fœminam quadragenariam ab infantia Epilepsiâ vexatam liberauit.

7. *Epilepsiâ laborantes iuniores, cùm ætatis mutatio, tum loci & victus liberat.* 2. *Aphor.* 45. Sed & Epilepsia, quæ cum ætatis flore euanescit, abiens quasi pulchritudinis inuidiâ quosdam deformat, aut manum inutilem reddens, aut faciens torquēs, aut sensum aliquem auferens. Aretæus.

8. Infantes admodum parui, & mox post natiuitatem Epilepsiâ correpti, rarò euadunt.

9. Infantes tempore nouilunij nati plerumque epileptici fiunt, & rarò mortis periculum euadunt.

10. Epilepsia in senibus ac decrepitis difficulter curatur.

11. Si mulierem vtero gerentem fortis Epilepsia inuadat, magnum periculum minatur.

12. Si ad vsum sternutatoriorum æger non sternutet, malum indicium est, atque argumentum, naturam iam ferè succumbere & prostratam esse: nisi in ægro quædam ad sternutationem sit ineptitudo ac impotentia naturalis. Obseruatum autem, quosdam nullo remedio ad sternutationem commoueri.

13. Epilepsia nonnunquam in paralysin terminatur. Quòd etsi nonnulli negant, experientia tamen ita rem se habere testatur; atque extant exempla apud Schenckium, *in obseruat.*

Indicationes.

In curatione Epilepsiæ duo à Medico requiruntur. Primum est, vt à paroxysmo, quàm fieri potest citissime, & sine omni damno, æger liberetur. Alterum, vt præcaueatur, ne in posterum æger Epilepsiâ iterum corripiatur.

Rectissimè tamen etiam ad paroxysmum instantem seu impendentem respicitur, operáque danda, vt is auertatur, aut saltem minùs vehemens euadat, ligaturis conuenientibus

partibus

partibus adhibitis, si per consensum malum fiat. Statim verò, vbi paroxysmi instantis signa præsentit æger, pilulam vnam laudani opiati, cuius partibus quatuor vna olei camphoræ admista fuerit, vel rotulam vnam antepilepticam capiat & assumat. In quem vsum hæ Rotulæ antepilepticæ parari possunt.

℞. *Pulu. rad. pæon. iusto tempore collectæ* Drach. i. *magist. perlar. corall. rub.* an. Drach. i. sem. *cranij hum.* ʒ. ß *sacch. opt. in aq. tiliæ dissoluendi*, q. s. F. s. a. Confectio in tabulis.

Potest etiam essentia castorei, gutt. iij. vel v. dosi, in aqu. flor. tiliæ propinari. In horum defectu exhiberi possunt ol. succini albi gutt. i. vel ij. in aq. Epilept. Langij.

Vel præbeatur seq. Haustus.

℞. *Aq. Epilept. Langij* Drach. vi. *syr. de pæon.* Drach. ij. *spir. vitriol.* gutt. v. j. Misce.

Vel Potionis sequentis cochl. vnum atque alterum:

℞. *Aq. fl. tiliæ, pæon.* an. Vnc. ij. *cheiri, herbæ Trinit.* an. ℥. j. *essentiæ pæoniæ* ʒ. ß. *syr. de pæon.* Vnc. sem.

Nares & præcordia inungantur balsamo aliquo antapoplectico, vel balsamo rutæ, succini.

Quid in paroxysmo Epileptico agendum.

Prius perficitur, si vapor malignus, & materia illa cerebrum neruosúmque genus suâ acrimoniâ & malignitate molestans ac turbans, à cerebro, omnibus quibus fieri potest, modis reuellatur, discutiatur, dissipetur & tollatur; per medicamenta in primis antepileptica, seu materiæ illi peculiari modo opposita, facultas excitetur; & ne æger in paroxysmo damni aliquid patiatur, præcaueatur.

Quomodo Epileptici extra paroxysmum curandi.

Posterius vt præstetur, primò radix mali venæ sectione, purgatione, quam præcedat præparatio, & sudoris prouocatione tollenda.

Secundò ipsa maligna qualitas, & Epileptica diathesis antepilepticis expugnanda.

Tertiò, cerebrum primatim per errhina, apophlegmatismos, & gargarismos expurgandum.

Quartò, materia, quæ iterum cumulari posset, per setaceum, cauterium, & fontanellas absumenda & euacuanda.

Quintò, caput appropriatis medicamentis roborandum.

Sextò, diæta reliquæ curationi conueniens instituenda.

In genere autem hæc notanda: 1. In præparantibus purgantibus, sudoriferis, roborantibus semper ea esse eligenda vel admiscenda, quæ cerebro & neruoso generi sunt familiaria & appropriata, & quæ vi specificâ Epilepsiæ resistunt. 2. Sæpius & per interualla medicamenta esse repetenda. 3. Ad nauseam cuitandam, & ventriculi debilitatem præcauendam, vtilissimum esse, medicamenta cibo ac potui admiscere, & potum ac cibum medicatum præbere.

Cura in Paroxysmo.

Curatio in paroxysmo.

1. Æger in loco lucido potius, quam tenebricoso contineatur, & capite sublimi collocetur.

2. Dentes diducantur, parulúmque os seruetur, interiecto ligno aliquo, commodissimè visci quercini, si ad manus sit, vel cochleari, vel alio instrumento, (quæ succo vel extracto rutæ inungi possunt) vt æger faciliùs spiret, spuma effluat, & imprimis ne linguam morsu lædat vel amputet. Obseruauit enim Galenus, *de differ. morb. cap.* 8 & Forestus *lib.* 10. *obseru.* 66 quosdam in paroxysmo particulam linguæ sibi morsu amputasse.

3. Clamore forti in aures facto facultas excitetur.

4. Membra conuulsa, cùm pollices & digiti manuum (qui vehementissimè conuelluntur, tum aliæ partes, in rectum extendantur leniter, commodúmque fuerit, si oleo vel pinguedine aliqua dolorem leniendi & resoluendi vim habente prius inungantur, vt pinguedine humanâ, anserinâ, oleo chamæmelino lilior. albor. amygd. dulc. vulpino, rutaceo, è castoreo, laurino, lumbric. terrestr. hyperici, iuniperi, petroleo.

Vt ℞. *Pingued. anserin. ol. amygdal. dulc. vulpin. lumbric.* an. Vnc. sem. *petrolei* ʒ. i. *ol. terebinth.* ℥ ß. Misce.

Vel ℞. *Ol. lilior. albor. chamamel.* an. ℥. sem. *ol. iuniperi* ʒ. i. *pingued. human.* Drach. ii. Misce.

5. Membra directa ita detineantur, caueatúrque, ne ex violenta illa corporis concussione æger aliquid damni percipiat. Omnem tamen motum cohibere non expedit, ne materia in capite retineatur, & paroxismus protrahatur.

6. Enumeratis modò oleis & pinguedinibus tota quoque spina dorsi à ceruice ad os sacrum illinatur, vel aquâ aliquâ antepilepticâ.

7. Reuulsio instituatur per frictiones & ligaturas, quæ validæ sint ac dolorificæ, & ligaturæ sæpe laxentur, iterúmque constringantur. Conuenit in hunc vsum & plantas pedum sale ac aceto fricare.

8. Si paroxysmus sit diuturnior, aluus stimuletur glande vel clystere acriore, vt non solùm excrementa in intestinis ac locis vicinis euacuentur, sed & ea, quæ ad caput elevarentur & euaporarent, reuellantur, & ad aluum deducantur. Exempli gratia:

℞. *Rad. pæon. ireos.* an. Vnc sem. *fol. rutæ betonic. maioran. summit. centaur. minor.* an. M. i. *flor. tiliæ, lauend.* an M ii. *sem. fœnic. anisi, pæon.* an. Drach. i. *agarici in petia liga i* Drach. ii.

Coq. in *aqua fontan.* s. q. Colaturæ ℞. ℔. j. In qua dissolue *elect. diaphœnic. benedict. laxat.* an. ℥ ß. *hiera simpl.* Drach. ij. *olei rutac.* Vnc. ij. *mell. anthosat.* ℥. i. *salis* Drach j.

F. Clyster, cuius vis augeri potest, si pilular. aurear. vel cochiæ. alhandal. grana aliquot addantur.

Chymici croci metall. vel vitri ♀ij, gr. iij. vel iv. in aqua conueniente ebullire sinunt, & colaturam clysteri admiscent. Vel etiam reliquis purgantibus omissis, croci metall. ʒ. ß. in liquore conueniente coquunt, & colaturam cum decocto clysteris miscent.

In paroxysmo epileptico ex vtero & ventriculo, nonnulli etiam vomitum commendant, penna oleo cui gr. iv. flor. ♁ij admista sint, intinctâ excitatum. Nam per vomitum solet tum solui accessio.

9. Naribus ea adhibeantur, quæ non solùm vim attenuandi & discutiendi habent, sed & specificâ vi Epilepsiæ resistendi prædita sunt. Inter quæ primas facilè obtinet ruta quocunque modo adhibita, Ea ergo vel viridis cum aceto, vel lacinia succo rutæ cum castoreo misto imbuta naribus admoueatur: vel oleum & balsamum rutæ naribus illinantur. Vtile est & oleum vel balsamum succini, quibus addere licet oleum destillatum maioran. pulegij, nucis moschat. caryophyll. cinnamomi. Efficaces etiam sunt aquæ antepilepticæ, si iis nares irrigentur. Rutam syluestrem tanquam arcanum cuiusdam rustici experientiâ probatum, quo & ipse feliciter sæpe vsus est commendat Trallianus.

Exempli gratiâ:

℞. *Succi rutæ* Vnc. ij. *aq. antepilept.* ℥ sem. *castor.* ℈. ii. *pulu. rad. pæon.* ℈. i. M. & naribus immittantur.

Vel ℞. *Ol. destillati rutæ* Scrup. i. *succini* Scrup. sem. *maior.* gutt. iii. *ol. nuc. mosch. express.* q. s. F. Linimentum vel Balsamū.

Vel ℞. *Ol. nuc. mosch. express. extract. rutæ, castor.* an. Scrup. i. *ol. destill. rutæ succini*, an Scrup. sem. *theriac. antiqu.* Drach. sem. F. Linimentum.

Vel ℞. *Extract rutæ* Scrup. ii. *castor.* Scrup. i. *ol. destill. rutæ, succini*, an. Scrup. sem. *granor. iuniperi, maior.* an. gutt. iii. *camphor.* gr. v. *theriac. antiq.* Drach. sem. F. Linimētum ad nares.

10. Lingua & palatum illinantur theriacâ, Mithridat. confect. anacardin. aut diacastor. in succo vel aqua rutæ, lauendulæ, aut alia conueniente, vel aceto rutaceo dissolutis, aut castoreo in aceto macerato; aut sal ori indatur, & dentibus affricetur, & quidem non tantùm sal esculentus, sed & ex ruta, aut aliis plantis antepilepticis paratus.

Vel ℞. *Castorei opt.* ℈. ii. *benzoës* Scrup j. Trita misceantur cum *oxymel. scillitic.* ʒ. i. sem. & diductis dentibus cochleari in os infundantur.

11. Auribus, vertici, & suturæ coronali, ea quæ naribus admouentur, inungere licet: vel sacculus capitalis è speciebus diamosch. dulc. aromat. rosat. ruta, flor. lauendulæ, succino paratus vertici imponatur, vel ceratum ex iis compositum. Imprimis suturæ coronali oleum cranij humani commodè inungitur. Iisdem & tempora inungi possunt.

Commendantur & suffumigia ex granis iuniperi: semine rutæ, assa fœtida, galbano, & in primis ex succino albo. Licet enim succini fumus extra paroxysmum lædat: tamen in accessione, seu in paroxysmo Epilepticos non parum iuuat; quod multiplici experientia confirmatum.

12. Si hisce æger non excitetur, aut hisce admotis sternutatio non citatur, fortiora sternutatoria adhibenda, præsertim adultis, de quibus jam loquimur. De Infantibus enim postea in specie dicemus.

Exempli gratiâ:

℞. *Rad. pyrethr. ireos*, an. Scrup. i. *castor. hellebor. albi*, an. gr. ii. *sem rutæ, nigellæ, fol. maior. siccæ*, an. Scrup. i. *cubebar. piper. alb.* an. Scrup. sem. F. Puluis.

Vel ℞. *Piper. alb. fol. maioran. siccor.* an. Scrup. ii. *castor.* Scrup. sem. *euphorb.* gr. ii. F. Puluis.

Vel ℞ *Rad. ireôs, maioranæ siccæ, sem. nigellæ*, an. Drach. sem. *piper. albi* ℈. i. *pyrethri, caryophyll.* an. ℈. ß. F. Puluis.

Horum pulerum granum vnum atque alterum in nares ægri immittatur; vel puluerisata, & nodulis inclusa aceto madefiant & naribus ægri admoueantur.

13. Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 2. *c.* 15. refert collapsos statim excitari, si sanguis ex magno ægri pedis digito vulnerato labiis illinatur, de quo experientia consulenda.

Ferunt, D. Brunnerum, Archiatrum, Halensem, turturem fœminam deplumasse, & vmbilico Epilepticæ in paroxysmo imposuisse, atque sic paroxysmum abegisse. Extrahi enim fumum quendam venenatum scribunt, quo extracto ipsa conuellatur, & moriatur. Id quod in fœminis, & si Epilepsia sit ex consensu vteri, vero consentaneum esse puto.

14. Neque amuleta negligenda, sed ægri collo appendenda, rad. pæon. vngula alcis, corall. jaspis, smaragdus, lapis chelidonius.

15. Et cùm in Epilepticis paroxysmi sæpe cor non parum afficiatur, non abs re fuerit, cordis regioni epithema aut sacculum cordialem applicare.

16. Monendi præterea & hæc, dum turpitudinem faciei, oris distorsionem & spumam occultare volumus, capite & facie rectâ, videndum vt id ita fiat, ne respiratio impediatur. Et dum ori aliquid indimus, ne dentibus lingua lædatur, & vt spuma emanare possit, & palato medicamentum adhiberi. Si conuulsio mandibularum sit fortior, lignum vel alias res duras dentibus interponere non semper licet, cum interdum dentes hoc modo elidantur

elidantur: sed commodius est, sacculum ex corio vel crassiore linteo paratum, & rutâ, sinapi, pyrethro, castoreo, & similibus refertum dentibus interponere, quo modo & os apertum seruabitur, & morbo succurretur.

Non solùm autem hæc circa ægrum agenda, & extrà adhibenda sunt, sed & illatim, & dum hæc fiunt, medicamenta quædam, quæ peculiari vi Epilepsiæ aduersantur, eiúsque caussam dissipant ac discutiunt, exhibenda.

Theriaca videlicet, vel *Mithridat.* in qua conuenienti dissoluta.

Vel *castorei* ℈.i. *in oxymel. scillit.* Vnc.j. dissolut. *aq. cerasor. nigror. dulcium*, *aqu. hirundin. tiliæ, dentariæ*, & Epilepticæ aliæ, *succini* gutt.iij. vel iiij. in aqua conuenienti, *mixtur. simpl.* ℈.j. Drach.sem. vel ℈.ij in aqu. idonea; *liquoris crany humani* gutt. viii. in aq. conuenienti.

Cinnabarim natiuam à Cratone commendatam, ac magnetem Epilepsiæ appellatam fuisse, & hunc puluerem ad Epilepsiam, vt & vertiginem, vsurpatum fuisse referunt:

℞. *Cinnabaris natiuæ* Vnc. sem. *corallior. rubr. præparat. margarit. præpar.* an. Scrup.ij. *croci* Scrup.j. *fol. auri* duodecim.

F. Puluis, cuius gr. xij. vel xvj. dentur cum aqua conueniente.

Vel pulueris alicuius antepileptici Drach.sem. vel Drach.j. in liquore conueniente exhibeatur.

Vel ℞. *Aqua flor. tiliæ* Vnc.j.sem. *cerasor nigror.* vel *spiritus eorum. hirundin.* vel *picarum*, an. Vnc.j. *tinctur.* seu *extract. liquid. castor.* Drach.sem. Misce.

Vel exhibeatur hæc Aqua:

℞. *Cranium humanum non sepultum*, destilletur per retortam in arena s.a. igne valido, ac destillatio ter repetatur.

Postea ℞. *pœoniam marem cum toto*, comburatur, & cùm aqua fiat Lixiuium. Tandem.

℞. *Lixiuy huius aq. crany humani* an ℥ iij. *castorei* ʒ.j. sem. *spec. diamoschi* ʒ.j.sem. destillentur per B M.

Destillato adde *margarit. præpar.* gr. xx. *ol. vitriol.* j. gutt. v. *anisi.* gutt. x. Misce.

Exhibeatur in paroxysmo cochleari.

Cura Post Paroxysmum.

Cura extra Paroxysmum. Postquàm paroxysmus cessauit, danda opera ne reuertatur. Et quamuis Epilepsiæ morbus non sit eiusdem generis, sed alia per primarium ex cerebri affectum, alia per consensum: tamen cùm multa sint, quæ in omnibus Epilepsiæ speciebus locum habent, illa primò proponemus.

Vena sectio.

Et primò quidem si plenitudinis notæ appareant, aut sanguis multus melancholicus adsit, vitésque permittant, mox ab initio vena aperiatur; primis tamen viis vt moris est clystere vel medicamento propinato expurgatis. In malo verò inueterato venæ sectio tutò omittitur. Quantitas autem conueniens emittatur, potiùs parcior, quàm copiosior.

Præparantia.

Præparantia. Postea ad vitiosorum humorum purgationem accedendum, qui priùs tamen præparandi sunt. Etsi verò plerique in præparatione & euacuatione humorum: ad pituitam, quòd ab ea Epilepsiam fieri credant, respiciunt: tamen tutissimum erit considerare, quis humor, vel plures etiam misti abundent, & ad eos curationem dirigere: cùm humores tales vitiosi caussas eiusmodi malignas foueant, & earum naturam faciliùs induant. Et tamen vt suprà *de Indicationibus in genere* dictum, medicamenta hic eligantur, vel admisceantur, quæ peculiari proprietate Epilepsiæ aduersantur.

Humor Pituitosus ergo ita præparetur.

Potio.

℞. *Rad. pœniæ decrescente Lunâ collect.* ʒ. vj. *ireos illyric.* Vnc. sem. *acori veri, angelicæ*, an. Drach.ij. sem. *sem. pœon, cardui bened.* an. Drach.ij. *rutæ, fœni. ul.* an. Drach.j. sem. *fol. rutæ, betonic. hyssopi, saluiæ, maioran.* an. M.j. *flor. pœon. flœchad. Arabic. anthos.* an. P.j. *visci querni.* Vnc ß.

Coqu. in diplomate vase clauso, In s.q. aqu. vel hydromelit. Vnc xv.

Colatura expressa, vbi subsederit, effundatur, atque addantur *syrup. de hyssopo* Vnc.ij. *flœchad. simpl.* ℥.j. ß. *de pœon. oxymel. scillit.* an. Vnc.j. F. Potus, qui in partes quinque diuidatur, & diebus quinque manè propinetur.

Vel ℞ *Rad. pœoniæ* Vnc j. *fœniculi, eryngy.* an. Vnc. sem. *angelicæ, fraxinellæ*, an. Drach.ij. *visci. quern.* Vnc.j. *betonicæ rutæ, maioranæ, hyssopi*, an. M.j. *flor. anthos, flœchad. Arabic. saluiæ* an. P.j. *flor. caryophyll.* Drach.j.

Infundantur in s.q. *aquæ pœoniæ* & *flor. tiliæ*, vase clauso per triduum, in B Colat. clara effundatur, & s.q. sacchari dulcoretur. Dosis Vnc. iiij.

Vinum.

℞. *Visci querni* Vnc.j. *saluiæ, hyssop.* an. M.j. *flor. flœchad Arab, tiliæ*, an. P.ij. *sem. pœon. fœnicul.* an. Drach.ij. *cinnamomi* Dra. vi. *calam. aromat. nuc. moschat.* an. Drach. iij

Infundantur in vase vitreo, in sufficiente quantitate vini boni, & macerentur per dies iiij. Postea traiiciantur per manicâ Hippocratis, ac colatura sacchato si libet, dulcoretur. F. Claretum.

Hydr mel

℞. *Mellis opi* ℔ vi. *aqu. puræ* ℔ xxxvi.

Coqu. in vase conueniente, & despumentur, spumâ detractâ addantur, & in sacculo coquantur, *saluiæ. beton. hyssopi, rorism.* an. M.iii *flor. flœchad Arab.* M. ß. *visci querni* Drach.vj.

Coq. ad tertiæ partis consumptionem.

Postea liquor recondatur in vasculo ligneo, vt deferueat. Post dies aliquot suspendantur in eo, in nodulo, *cinnamomi, calami aromat. nuc. mosch.* an. Vnc ß. *caryoph.* Drach. iii.

Asseruetur hebdomadibus aliquot, vt hydromel clarum fiat, de quo Vnc. iii. propinentur.

Syrupus vel *Iulepus.*

℞. *Syrup. de hissop.* ℥.j. ß. *flœchad. simplic. pœoniæ oxymel. scillit.* an. ℥.i. *aq. hyssopi, lilior. conuall, pœon.* an. ℥.ii. *cinnamomi* Drach.i. Misc. pro duabus dosibus. Loco oxymel. addere licet spiritus vitrioli Scrup. ß.

Ad humorem pituitosum vtile etiam est decoctum hyssopi, de quo infrà in Curatione Infantium.

Humor Melancholicus si abundet, ita præparetur.

Potio.

℞. *Rad. pœon. helen. polypod querni.* an. ʒ. iii. *betonic. meliss. rorismar.* an. M j. *flor. pœon. flœchad. Arabic. tiliæ*, an. P.i. *vuar. passar.* Vnc.i. *glycyrrh.* ʒ ß. Coq. s.a.

Colat. ℞. ℥. ix *syrup. bugloss.* Vnc.i. ß. *tunic. beton.* an. Vnc.i. M. F. Potio pro tribus dosibus.

Iulepus.

℞. *Aq pœon. cerasor. nigror. dulc. borrag.* an. Vnc. iii. *syr. pœon, flœchad. simpl. tunic.* an. Vnc.i. ß. *aq. cinnamomi* Drach. iii. M. pro tribus dosibus.

Humor biliosus si abundet.

℞ *Rad. pœon. taraxac. graminis, asparagi, visci querni.* an ℥. ß *eadiu capil.* ♀. an. M. ℥. *sem. pœon. endiu.* an. Drach. i. Coq in s.q. aquæ puræ.

Colat. ℞ Vnc. x *syrup. endiu. simpl. violar. beton. acetos. simpl.* an. Vnc.i. sem. Misc. pro 4. dosibus.

Purgantia.

Præparati humores euacuandi sunt. Et quidem incipiendum à lenioribus, & ad fortiora progrediendum, continuandúsque eorum vsus diutius. Censetque non sine caussa Thom. Erastus, *in disputat. contra Paracelsum*, in Epilepticis plurimis frustrà omnia fieri, si purgationes non continuentur: idcóque non solùm bis, ter aut quater, sed etiam plures menses continuandas esse. Principiò tamen crebrius purgat, & alternis vel ternis vel quaternis diebus leniora purgantia exhibet. Postea verò, cùm actiones animales rectè sese habere incipiunt, ac symptomata remittunt, rariùs purgat, singulis scilicet septimanis semel vel ter in mense, idque per totum annum. Post hoc tempus semel in mense, aut etiam per longiora interualla. Monet & hoc Mallarias non semper in lenioribus subsistendum, sed quandoque etiam ad fortiora purgantia progrediendum esse; & hinc fieri putat, quòd Epilepsia rarò curetur; quòd scilicet Medici semper in lenioribus hæreant. *Purgatio.*

Inter purgantia commodiora sunt agaricus, pituita præcipuè abundante, sicut & helleborus in melancholia, in biliosis rhabarbarum addi potest.

Pituitoso ergo humore abundante, in *decocti ad pituitosi humoris præparationem parati* sufficiente quantitate, Coq. vel inundantur *agarici trochiscati* Drach. vi. *fol. senæ elect.* Vnc. i. *zingiber galang.* an. Drach. i.

Colat. ℞. Vnc. vj. *mell. anthosat.* Vnc. ii. M. pro duabus dosibus.

Vel ℞ *Pilul.* Scr. ii. *coch. Arabic.* Scr. i. *trochisc. alband.* gr iii. *ol. saln.* gut. i. F. Pilulæ, num. xxv.

Verùm quia plerumque humore plures simul peccant, purgantia quoque ad plures humores dirigenda, atque iis, cùm continuatione opus, commodè præparantia adduntur.

Syrupus.

℞. *Rad. pœon. iusto tempore collect.* Vnc. i. *acori veri, visc. q.* an. Vnc. sem. *fol. hyssopi beton. saluiæ, rutæ. primul. veris, card. bened.* an. M i. *sem. pœon. fœnic.* an. Drach. ii. *flor. tiliæ lilior. conuall. primulæ. veris*, an. M. ii. *polypod. querni* Vnc. sem. *fol. senæ elect.* Vnc. ii *sem. cartham. excortic.* Vnc. i. *agaric. trochisc.* Dr. vj. *helleb. r. nigri Styriac. præpar.* Vnc. sem. *zingiber. galang.* an. Drach. ii. *cortic. citri nuc mosch.* an. Drach. i.

Infundantur in suffic. quant. aqu. simplic. Postea ebulliant, colentur: & clarificentur, additáque sacchari suff. quant. coqu. lento igne ad syrupi consistentiam, cui sub finem addantur oxymel. scillit. Vnc. iii. De quo dentur Vnc. ii. vel plures, quo corporis ratione.

Oxymel helleboratum Iuliani ad Epilepsiam vtile describit Gesnerus, quod in Augustano Dispensatorio quoque extat.

Habetur etiam Syrupus helleboratus ad Epilepsiâ vtilis apud Quercetanum, *in tetrad. in fine, cap.* 17.

Vinum.

℞. *Mechoacan.* Vnc. ß. *fol. senæ elect.* Vnc. i. *turbith. elect.* Drach. vi. *zingiberis galang. cinnamom. nucis mosch.* an. Dra. i. *caryophyll. granor. Paradisi*, an. Dr. sem. *flor. flœchad. Arab. lil. conual.* an P j.

Conquassata macerentur in vini Rhenani ℔. i. sem in vitro clauso loco calido.

Colatura filtretur per chartam, & si libet, dulcoretur. Dosis Vnc. iij.

Vel tale, quod Erastus in vsu habuit:

℞. *Rad. pæon. sem. pæon. excortic.* an. Drach. j. sem. *cinnamom. macis, galang. zingiber. caryophyll.* an. Drach. i. *fol. senæ elect.* Vnc. i. *turbith.* vel *agaric.* Drach. vi. *vini* ℥. xij. *aquæ simpl.* vel *alius conuenientis* Vnc. viij.

Macerentur horis 24. & postea additis sacchari ℥. iii. per manicam Hippocratis traiiciantur.

F. Claretum purgans, quod ad tres vel quatuor haustus sufficerit.

Electuarium.

Electuarium laxatinum Norimbergensibus vsitatum esse fertur *die purgierende Kriebel Latvverge*, dictum.

℞. *Elect. diaphœnic.* Vnc. iij. *de succo rosar.* Vnc. ii. sem. *antidoti conuulsiu.* Vnc. ii. *turpeth. alb. esula præparata*, an. Drach. i. *castorei, diagrid.* an. Scrup. ii. *costi zingiber. caryophyll.* an. Scr. j. *sem. cumini, rutæ, croci*, an. ℈. sem. Cum *syrup. rosar. sol.* F. Electuarium, cuius dosis ab Vnc. sem. ad Vnc. i.

Antidori conuulsiuæ descriptio hæc est:

℞. *Visci querni, rad. pæon.* an. Vnc. j. *castorei, saluiæ*, an. Vnc. sem. *baccar. lauri, crany hum. vsti* an. Drach. j. *theriac. elect. Mithridat. opt.* an. Drach. vj. *mellis despum.* ℔. ij. Misc. pro Electuario.

Extracta.

Extractum hellebor. nigri descripsit Quercetanus, *in Tetrad. cap. 14.* Potest, & tale fieri.

℞ *Cortic. hellebor. nigri Styriac. autumno collecti* ℔. j.

Macerentur in vase vitreo clauso in B. in s. q. aq. rutæ & anisi per octiduum. Postea succus exprimatur, & aqua per alembicum separetur, donec succus mellis consistentiam acquirat. Succo huic affundatur spir. vini optimus, & omnis tinctura extrahatur. Spiritus vini separetur, vt remaneat extractum, cui adde *diagr.* Drach. i. vel *extract. scammon.* Drach. sem. *solutioni perlarum* Scr. sem. *corall.* Scr. j. *salis volatilis succini* Scr. sem. *ol. succin. rutæ*, an. gutt. vij. *croci opt.* Drach. sem. *ol. cinnamomi, caryophyll.* an. gut. v. M. Dosis à Scrup. sem. ad Scrup. j.

Morsuli.

℞. *Turbith. elect. & gumm.* Drach. iii. *diagryd.* Drach. i. sem. vel *extract. scammon.* Scrup. ij. *cinnamomi, zingiber. nucis moschat. galangæ*, an. Drach. sem. *coral. rubr. præpar.* Scrup. sem. *conseru. pæon* Vnc. sem. *ol. saluiæ* gut. vj. *sacchar. in aq. lilior. conual. & tiliæ dissol.* q. s. F. Morsuli. Dosis Vnc. sem.

Pilula.

℞. *Extr. pilul. cochiar.* Drach. sem. vel Scrup. ij. *hellebori nigri*, gr. v. *ol. rutæ* gut. j. F. Pilulæ xv.

Alexander Trallianus, *lib. 1. cap. 15.* commendat Antidotum, quod Theodoretum dicitur, & describitur à Paulo Ægineta, *lib. 7. c. 11.* Trallianus autem, vt quoque reliquum corpus purgare possit hoc antidotum, addit colocynthidem & scammon. pro ægri viribus, ac multos se nouisse scribit, quos sola eiusmodi purgatio sanauerit. Idem refert, se quidem etiam hiera picra purgasse, ac lap. Armeno, eius tribus scrupulis datis, & profecisse: verùm in comitialibus inueteratis nullum adeò efficax medicamentum inuenisse, vt hoc medicamentum purgans, multosque se nouisse desperatos ab aliis Medicis, vel hoc solo persanatos fuisse.

Inter Chymica & metallica commendatur ♁ & quæ ex eo fiunt, vitrum, flores, crocus, & hinc facta aqua benedicta Rulandi, spir. vitriol. viridis, qui ex vitriol. cum vrina puerorum destillando elicitur, Mercur. vitæ. Quia tamen pleraque ex iis sunt vomitoria, in Epilepsia potiùs per consensum conueniunt: in Epilepsia verò per primarium cerebri affectum parum prosunt. Eadem etiam cautè, & non nisi rectè præparata, vsurpanda. Et de medicamentis eiusmodi prolixè tractat. Quercetanus, *in tetrade.* Quæ an omnia titulos illos & encomia, quæ præscripsit: sustinere possint, experientia docebit; quæ tamen sæpius periculosa imprimis cùm non satis certum, an quædam ex illis ipse Quercetanus, & quo cum fructu vsurpauerit.

Quod tamen suprà monuimus, post purgantia sæpe ad præparantia redeundum, & ea vsurpanda esse, quæ radices mali absumere possunt, hic repetendum. In quem vsum Galenus, *in consilio de puero Epileptico*, medicamentum de scilla commendat, quod per dies xl. vti iubet. Laudatur & oxymel scilliticum, quod cum aceto paratur. Si tamen neruosum genus sit imbecillum simplex potius succus scillæ cum melle aut saccharo miscendus, eiusque vsus similiter xl. diebus continuandus à Drach. ii. ad Vnc. ii. ante prandium, & in robustis etiam ante cœnam, purgante singulis septimanis interposito. Potestque hoc medicamentum vel solùm dari, vel etiam antepilepticis misceri.

Trallianus inter simplicia, quæ, si quid corporis meatibus insideat, extenuare & absumere possunt, valentissimum pyrethri radices contusas & melle exceptas esse scribit, si detur cochleare vnum per interualla, donec vndecies exhibueris. *Experientiâ*, inquit *probatum est auxilium, ne ipsius vtilitatem contemnas.*

Verùm de scilla, pyrethro, & similibus medicamentis calidis atque attenuandi & incidendi vim habentibus notandum, ea ab antiquis vsurpata fuisse eo præcipuè fine, vt pituitam crassam, à qua cerebrum obstruente Epilepsiam fieri credebãt, attenuarent & inciderent. Verùm cùm Epilepsia potiùs à materia neruosum genus irritante & vellicante fiat, talia nonnisi in frigida & humida corporis constitutione locum habent, aut si in ventre inferiore epilepsiæ caussa pertinacius hæreat, in reliquis cautiùs vsurpanda, Imò magis efficaciæ sunt, si medicamenta, quæ peculiari vi Epilepsiam curant adiungantur, cuius generis medicamenta inter antepileptica postea proponemus.

Post repetita præparantia & alterantia, subinde ad purgantia recurrendum, & diutius ea, vt anteà dictum, continuanda. Ideóque etiam ea eligenda, quæ corpori minùs nocent, & minus maligna sunt. Ac licèt in principio, cùm vsurpari incipiunt medicamenta, appetitus deiici soleat: tamen hoc accidens statim cessat, vt scribit Erastus paulatim assuefactâ naturâ ad medicamentorum vsum, & corpore puriore iam reddito, ac per interualla medicamentis idoneis roborato.

Sudorifera.

Vt radices huius mali, quæ sæpe altiùs infixæ sunt quàm vt purgantibus tolli possint, planè euellantur, post vniuersales euacuationes, sudorifera vtilia sunt. Nimirum decoctum ligni Guaiaci cuius vsu cum victu siccante & extenuante se multos Epilepticos curasse testatur Leonhard. Iacchinus *in 9. Rhasis. cap. de epilepsia.* continuandus autem eius vsus non solùm per dies aliquot, sed & septimanas, si vires ferant. *Sudoris prouocatio.*

Efficacior autem redditur, si medicamenta antepileptica addantur.

Exempli gratiâ

℞. *Ligni Guaiaci* ℔. j. *visci querni* ℥ iij. *radic. pæon.* Vnc. j.

Infundantur horis xxiiij. in aqu ℔. xij. Postea coquantur ad tertiæ partis consumptionem.

Colat. dentur Vnc. vj. ad sudorem ciendum Remanentiæ iterum coquantur, & decoctum illud loco potus in mensa vsurpetur, vel vinum co d luatur.

Eodem modo decoctum sarsæ parillæ, radic. Chinæ, ligni sassafras, parari potest. Commendatur & decoctum visci querni, radicum item pentaphylli.

Quercetanus, *in Pharmacop. dogmat. rest. cap. 8.* tale parat.

℞. *Rasur. ligni buxi* ℥. ij. ß. *ligni iuniperi, rad. pæon. visci querni*, an. ℥. j ß. *ligni Rhod.* C. C an. ʒ v. *boru. radic. Chinæ*, an. ℥. ß. *sem. cardui. benedict. cortic. citri*, an. ℥. j.

Macerentur horis 24 in aq. tepidæ ℔. viij. Deinde coquantur ad tertiæ partis consumptionem, Sub finem addantur *flor. tiliæ, lily conuall.* an. p. ij. colentur per manicam Hippocratis. Dosis Vnc. v. vel vj.

Datur & lapis Bezoar, eundem in vsum.

Chymici ad sudorem ciendum spir. cardui ben. vel sambuci propinant Vnc. j. spirit. Guaiaci Scrup. ij. cum conueniente, liquore: spirit. tartar. comp. Drach ß vel Scr. ij. in liquore conuenienre, sal volatile C. C. Bezoartic. miner. gr. iiij. v. vel vj. ♁ ij. hal Sc. ß. cum pauxillo theriacæ.

Antepileptica medicamenta.

Corpore euacuato, ea medicamenta, quæ occultâ & specificâ vi Epilepsiæ resistunt, vsurpanda, siquidem in his maxima curationis spes sita est: eáque singulis diebus, quibus non vsurpantur alia medicamenta, exhibenda. Eadem tamen vtiliter quoque præparantibus purgantibus, & sudoriferis admiscentur. *Antepileptica medicamenta.*

Simplicia.

Pæonia radix, semen, & flos. Colligendam autem radicem censent alij mense Iulio, sole existente in Leone, in meridie, die Solari, decrescente Lunâ, aut potius nouâ, vt Hercul. Saxonia. Alij mense Aprili, Sole in V. existente, & Lun. in opposito; quod commodius videtur. Alij Sol. in V. existente, & Luna. in Sagit. *Viscum quernum, corylinum, & tiliæ*, quod nonnulli aliis præferunt, ℈. ij. vel Drach. j. pondere datum. *Ruta* cùm *hortensis*, tum *syluestr.* De Ruta syluestri, eiusmodi in Epilepsia efficacia videatur Alexand. Trallianus, *lib. 1. c. 15. Polium montanum, castoreum*, à ℈. j. ad ℈. ii. in liquore conueniente datum. *Vngula alcæ, cranium hominis* violenta morte, non morbo interempti, atque imprimis ossiculum illud triangulare, quod ad futuram λαμβδοειδῆ in quibusdam corporibus reperitur. Commendantur etiam *radices pyrethri, eringy.* Multos sanatos fuisse bibendo pulueris bryoniæ Drach. j. cum vino manè, vnius anni spacio, scribit Fontanus, *lib 1. pract.* Mizaldus *verbenam* collectam Sole per arietem currente, & mixtam cum aliquot granis pœoniæ, tritam, & cum vino exhibitam epileptico miracula facere scribit. *Valeriana syluestris* Radix, antequam caulem edat, effossa valde commendatur à Fabio Columna *in histor. plantarum*, qui refert, pulueri radicis huius cochlearis dimidij quantitate semel vel bis cum vino vel alio conueniente liquore sumpti vsu, pro ægri & ætatis ratione, plurimos sanatos fuisse. *Succinum corallium, smaragdus, lilium conuallium, flores tiliæ radix dentariæ. vesica apri cum vrina in furno exsiccata. C. C. coagulum leporis*, erui magnitudine ex aceto potum *Lignum coryli*, quod Heracleum Rulandi esse censetur, *floccus pauonis* Hieron. Donzelinus, *in consil. à Scholtzio collectis consil. 38.* scribit, *cùm primùm pullus equinus in lucem prodit, vomitu quandam materiam reiicit, quam nisi quis præripiat, mater statim deuorat. Hæc siccata & puluerisata a morbo comitiali liberat certo experimento, vt mira res videatur.*

Præter ista selectiora recensentur passim & alia. Πολύνευρον (plerique interpretantur plantaginem illam septineruiam) oportet

oportet ieiunum quamplurimum vitidem comesse à prima Luna ad trigesimam vt tradit Scribonius Largus, c. 2. qui & alia remedia *eodem loco* habet.

Ab aliis laudatur hepar asini assatum, hepar capri, turdi, vrsi, imprimis verò hepar ranarum, vtpotè quo etiam pertinax & diuturna Epilepsia sublata sit. Colligantur mense Maio, Iulio, Iunio ranæ paluitres virides, num. XL. viuis desectis hepar eximatur, siccentur hepata extensa super folijs brassicæ in olla vitreata lento calore. Hinc puluerisentur, & puluis in partes quinque æquales diuidatur, cuius pars prima ieiuno cum vino sub ipso nouilunio, Lun. in Cancr. existente, exhibeatur, & puluere sumpto duabus horis à cibo æger abstineat, secunda pars cubitū ituro exhibeatur, & ita reliquæ. Sanguis mustelæ, caro mustelæ, cor lupi, testiculi apri, cor leporis, hirundinis, ciconiæ, vulturis, lac equinum, fimus ciconiæ, vermiculi inuenti in tuberositatibus, cinosbati, & alia multa, quæ cùm alij recensent, tum ex aliis collegit Nicolaus Florentinus, *serm. 5. tr. 2. c. 15.*

Chymici spir. vitrioli commendant, & ol. Lunæ, & ex modò enumeratis præparant oleum, & sal volatile, ac magisterium succini, de quibus videatur Cl. de Michaël Doringius, *in Diatribe de Opobalsam. sect. 3.* oleum ligni buxi, Quercetanus *in tetrad. c. 16.* ol. ligni Heraclei seu corylini, de quo Rulandus, *in obseruation. bus,* oleum, spiritum & sal volatile, & solution. cranij humani: tincturam & magisterium coralliorum, vngulæ alcis solutionem seu magisterium; item sal, aquam & spiritum cerasorum nigrorum dulcium, florum tiliæ, pæoniæ, lilij conuall. radic. dentariæ.

Etsi verò ista medicamenta ob peculiarem illam vim, quā Epilepsiæ aduersantur, in omnibus caussis locum habeant; quia tamen alia temperata, alia calida, alia frigida sunt, non inutile fuerit, pro diuersa corporis constitutione in his aliquem delectum habere.

Composita.

Ex his simplicibus multa composita fiunt medicamenta.

Pulueres.

Habentur ferè in omnibus pharmacopoliis pulueres contra Epilepsiam: inter quos est & puluis Marchionis dictus, in *dispensatorio Augustano.*

℞. *Visci querni granor. pæon. fl. pæon. radic. pæon. omnium iusto tempore collector.* an. Drach. ii. *solut. corall.* Scrup. ii. *perlar.* Scrup. i. *cranij humani* Drach. i. ß. *vngula alcis* Drach. i. *succini albi* Drach. ß. F. Puluis.

Dosis à ℈. i. ad ʒ. i. Pro ditioribus addi potest *lapid. bezoar. ambra.* an. Scr. i. *moschi* Scr. sem.

Puluis Epilepticus D. Sigismundi Kolreuteri.

℞. *Fol. beton. hyssop. quinque fol. herb. paralys.* an. ℥. ß. *rad. bryon. pæon. eryng. gentian.* an. ℥ ß. *ling. visc. quer. coll. lim. coriand. præpar. sem. pæon. excort.* an. Scrup. viii. *C. C. vsti præparat.* Drach. vi. *vngula alcis* Drach. ii. *vnicornu* Drach. iii. *fl. pæon. lil. conual. viol. purp. tilia.* an. ʒ. iii. (al. Drach. i. sem.) *fol. auri puri* num. vi. *coral. alb. rubr. margarit. præparat* an. Drach. ii. *chamædr.* ʒ ii. *vnguium anterior pedum mediorum leporis* Drach. i. *coaguli leporis* vel *hœdi* Drach. iii. *ess. de C. C.* num. iv. *rasura partis anterior cranij* Drach. iii. *vngula asini* Scrup. iv. Ex his omnibus F. Puluis.

Alius.

℞. *Vngul. alcis. cranij humani. rad. pæon. sem. pæon.* an. Drach. i. *coral. rubr. præpar.* Scr. i. *diamosch. dulc.* Drach. sem. F. Puluis.

Alius.

℞. *Rad. pæon. iridis Florentin. visci querni, vngula alcis, granor. pæon.* an. Drach. j. *coral. rubr. præpar. succini alb.* an. Scrup. i. *smaragd. præpar. ligni alcēs,* an. Scrup. ß. ß. *flor. lauendul. smarag. præpar.* an. gr. vi. F. Puluis.

Alius.

℞. *Cranij humani* Drach. ii. *succini præpar. magist. perlar. coral. ac.* Drach. i. *vngul. alcis, visci qu. rad. pæon.* an. Scrup. ii. *flor. tilia, lauendul.* an. Drach ß. *lap. bezoar. vnicornu veri,* an. Scr. ß. F. Puluis. Dosis ad ʒ ß.

Alius.

℞. *Sem. pæon. visci querni, cranij hominis è parte anteriore, stercor. pauonis,* an. Drach. i. ß. *spec. diaxyloaloës, diamosch. dulc.* an. Drach. ß. M. F. Puluis.

Possunt addi *sacchar.* ʒ. iv.

Alius.

℞. *Rad. & gran. pæon. cubebar. visci q. cinnamomi,* an Scr. i. *succini albi præparat. castorei,* an. gr. iii. *cranii hum. C. C. vsti præparati,* an. Scrup. i. *lap. smaragdi* Scr ß. *spec. diamosch. d. diaplir.* an. Scr. i. *fol. auri* num. ii. F. Puluis.

Alius.

℞. *Visci q. vngula alcis. C. C. vsti coral. rubr. ocul.* ♋ *margarit. præpar.* an. ʒ ß. *rad. pæon.* Vnc. ß. *rasur. cranij hum.* ℈. *fol. auri* num. vi. *croci Orient.* ℈. i. *sacchar. candi albi* Vnc. sem. F. Puluis.

Alius.

℞. *Rad pæon.* Drach. i. *visci q. vngul. alcis.* an. ℈ ß. *fimi ciconiar.* ℈. j. ß. *cal. aromat. galang.* an. ℈ ß F Puluis.

Alius.

℞. *Rad. pæon. & sem. eiusd. tormentillæ lapid. 5. pretiosor. præparat.* an. ℈. sem. *diamosch. d. pulu. visci q.* an. ʒ. i. *cranij human.* ʒ. iii. *vngul. alc.* ʒ. ii. *sem. macis, cardamomi, cubebar. coriandri,* an. Drach j. *auri & argent.* num. vi. F. Puluis sacchato edulcoranda.

Alius.

℞. *Corn. vnicornu.* vel in defectu huius, *lapid. bezoar.* Dr. i. *vngula alcis margarit. non. perforat. coral. rubr. alb. papar. C. C. vsti, radic pæon. sem. pæon. excort. visci querni. auri Vngar. purissimi,* an. Drach. sem. *stercor. pauon.* Scr. j.

Puluerisentur singula seorsim, & F. Puluis subtilissimus.

Detur senioribus Drach. sem. cum aq. fl. tiliæ, vel lilij conuall. primulæ vel fl. pæon. vel aq. hirund. cum aceto destil. Iunioribus verò, & præsertim pueris tribus vel quatuor annorum, aut circiter, ℈. i. vnâ vice detur.

¶ [Crato *Epist.* 121. mentionem facit pulueris cuiusdam contra Epilepsiam, quem Cæsar pro maximo secreto habuerit, & quo homines etiam prouectæ ætatis, & qui diu huic morbo fuerant obnoxij post purgationē curati fuerint. Eius descriptio hæc est. — *De Crystalli usu contra Epilepsiam. Puluis cōtra Epilepsiam.*

℞. *Crystalli præp.* ʒ i. *coralliorum rubr. præp.* ℈. ii. *Margar præp* ℈. i. *smaragdi Oriental. præp.* ʒ. ß. Fiat puluis, cuius dimidia pars est vna dosis, in aq. taraxaci. Additque Crato, se bis fecisse periculum, ægrósque liberatos fuisse ab Epilepsia, sed postea tamen obiisse, existimatque crystalli vsum non esse tutum. Verùm contrā probatur ab aliis Medicis, vt Anton. Guainerio *tr. 3. c. 2. de fluxib* Ioh, Langio, *lib 3. Epist. 1. c. 4.* Anshelm. Boëtio, *de gem. & lapidib. lib. 2. c. 74.* qui scribit, Crystallum fluxum choleticum certissimè & à proprietate, tanquam bezoar aliquod compescere. Et experientia aliquoties docuit, eius vsum non solùm tutum, sed & vtilem esse. Nec refert, quod ægri, qui ex vsu pulueris antea descripti ab epilepsia liberati sunt, tandem obierint. Alia enim obitus caussa, non crystallus, esse potuit.] — *An crystalli usus etiam tutus.*

Puluis è cinnabari natiua Cratonis suprà propositus est, de quo videatur Quercetanus, *in tetrad. c. 33.*

Alij ita præparant.

℞. *Cinnab. natiua & mineral. vera.* Vnc. i.

Leuiter supra ignem lentum in tabula torrefiat. Postea subtilissimè teratur super marmore in puluerem impalpabilem.

Deinde adde *margar. præpar. corall. rub. præparat.* an. ʒ. i. ß. *cranij hum. præparati, C. C. Vsti præparat.* an. ʒ. i. *croci* Drach. ij. *fol. auri* num. xxv.

Exactissimè misc & iterum terantur super marmore.

Plures pulueres videantur *in Spicileg.* Hildesheimij *c. 7. Antidotario speciali* VVeckeri *sect. 20.*

Aqua.

Aquarum Antepilepticarum passim descriptiones multæ extant. Aliquot saltem exempli loco afferre libet.

Aqua Hirundinum talis parari potest.

℞. *Hirundin.* n. XL. *ruta* M. ii. *castor.* ℥. j. *vini albi* q. s.

Destillentur in B. M.

Aqua Hirundinum D. Sigismundi Kolreuteri.

℞. *Pull. hirundinum viuorum,* quot haberi possunt, (e. g. numero 200) quibus adde tertiam partem (℥. xiij.) *castorei.* Contundantur simul in mortario, & pro qualibet hirundine affunde aceti vini cochl. i. ß. (vel etiam ij.) & stent sic simul in vase vitreo per triduum; postea destillentur, & rostro alembici imponatur cinnamomum, vt per id transeat. — *Aqua Hirundinum.*

Alia.

℞ *Hirundinum* num. xx. macerentur in vino per dies xiv. His adde *visci querni.* ℥. ij. *castor.* ℥. j. *herb. ruta rec.* M. ij. *fl. sambuc. tilia, rorismar. primula ver.* an. M. j. *cinnamomi acutiss.* ℥. iij. *cubebar. macis,* an. ʒ. ij.

Incis. & contus. misc. & destill. cum s. q. vini Rhen. opt.

Alia.

℞. *Hirundin.* num. LXXXIV. *castorei, galbani.* an. ℥. v. ʒ ii. ß. *sem. coriandr.* ℥ ij. ℈. iv. *seseleos* ʒ. x. ℈. i. *aceti vini* ℔. x. ℥. viii. F. Destillatio s. a.

Quæ aqua fœminis præcipuè exhibetur.

Alia.

℞. *Hirundin. domest.* num. XLV. amputatis pennis alarum & caudarum grandioribus; non euulsis, diuerpantur in medium, & incidantur, affund. *aceti* ℔ iv. *vin. Rhen.* ℔. i. sem. Stent 3 d. & noct. Postea add. *castor.* ʒ. ß. *visci q.* ℥. j. *vngula alcis* ʒ. iii. *C. C. crudi* ℥. ii. *rad & sem. pæon.* an. ℥. i. sem. *ireos* Drach. ii.

Stent iterum hor. 24. Postea F. destillatio in M. B. bene obturatis vasis, ne quid expiret.

Alia.

℞ *Hirundin. præpar.* ℥. iv. *castor.* ʒ. iii. *rad. pæon.* ℥. ii. ß. *succini* ℥. ß. *fl. lil. conuall. chamam. Rom. maior.* an. M. j.

Macerentur in aceto forti, per hor. 24. Deinde superinfund. *vini Rhen. opt.* ℔. vi. & destillentur in B. s. a.

Aqua Picarum composita talis paratur.

℞ *Sem. pæon. radic. eiusdem,* an. ℈. ß. *aristoloch. long.* ℥. iij. *visci querni* Vnc. ß. *castorei* Drach. ij. *pyrethri* Vnc. ß. *flor. stæchad. Arabic.* ʒ v. *lilior. conuall.* ℥. j. ß *primula veris. pæon.* an. Dr. vj. *lauend. rorismarini,* an. Drach. v. *fol. saluia, maioran. beton. hyssopi,* an. Vnc. ß. *cinnamomi, caryoph. nuc. mosch. cardamom.* an. Vnc. sem.

Singulis crasso modo contusis adde *aq. lilior. conuall.* ℔. iij. *flor. tilia* ℔. i. ß. *primula veris.* ℔ i.

Deinde ℞. *Pullorum picar.* num. xx Bulliant in vase clauso in aqua lilior. conuall. Hinc mista simul destillentur in B.

Alia: ℞. *Pullor. picar.* num. xv. Bulliant *in aq. herb. & flor. pæon.* q. s. Coq. ad mediet. Exprimatur fortiter. Expressio-

ni add. *cardamomi, gran. pæon. cubeb.* an. Drach. ii. sem. *coriandr. parpar. visc. q.* an. Drach. ii. *galang. cinnamomi. caryophyll. nuc. mosch. macu*, an. Drach. i. sem. *castor.* 3. j. ß. *fol. lauri. bac. lauri*, an. Drach. ii. *zedoar. ligni aloës*, an. 3. j. 3. *fl. rorismar. lauend. rosar. mai. rau. saluia, meliss. beton. stœch. Arab. cort. citri*, an. 3. vj. *zingib.* Vnc. ß. *pyrethr.* Drach. ii.

Puluerif. omnia grosso modo, & in aq. prædicta & aq. herbæ paralys. stent per d. 14. in loco cal. vase bene obturato. Postea destill. per B. Tandem in fine add. *Croci* Vnc. sem.

Aliàs ℞. *Picar. mundatar.* n. x. *visci q.* Vnc. sem. *rad. pæon.* Vnc. i. sem. *fl. hyperici. beton. primula ver. tilia.* an. M. sem. *maior. pæon. fl. cordial.* an. M. i. *lauend. saluia, ruta*, an. p. i. *nuc. mosch. cinnamomi. spec. diamosch. d. diaplir.* an. Scr. i.

Picæ prædictæ & species commisc. quibus add. *aq. fl. tilia, pæon. card. ben.* an. q. s.

Infund. per hebdom. i. postea destill. per B.

Alia Aqua Antepileptica.

Alia aqua antepileptica.

℞ *Flor. lilior. conual. recent.* ℔ ij. *primula veris* ℔. j.

Macerentur in *vino Maluatico* aliquot diebus, postea destillentur.

Destillato suo tempore addantur *flor. beton.* M. i. *stœchad. Arabic.* p. ii. *saluia, betonica, ruta, hyssopi*, an. M. ß. *sem. pæon. visci quer.* an. Drach. i. *rad. pæon.* Vnc. sem. *aristoloch. pyrethri*, an. ℥. ii. *castorei* Vnc. ß. *galang. maior. zingiber. sem. sesel. cardamomi*, an. Drach. ij. *cubeb. lign. aloës. nuc. mosch. caryophyl. cinnamomi*; an. Vnc. sem. *spec. diamosch. dulc.* Drach. j. sem.

Si destillatum superius non sufficiat, affundatur adhuc vini Maluatici tantum, vt emineat supra species iv. digitorum altitudine: macerentur aliquandiu, hinc destillentur in B.

Aqua Antepileptica D. Gaspari Dornauij, Archiatri Burgensis, à Cl. Dn. D. Iohan. Georgio Pelshofero, Collega & Amico charissimo, mihi communicata.

℞. *Flor. lilior. conual.* ℔. j.

Affunde aceti vini acerr. Vnc. iv. Misc. Postea. ℞. *flor. violar.* ℥. iii Contund. cum *mellis anthos.* Vnc ß

℞ *Flor. & fol. primul. ver. betonic.* an. Vnc. vi. Misc. cum supradictis adde *flor. rosar. rubrar.* ℥. iij. *calendul.* ℥. iv. *bugloss lauendul.* an. Vnc. ij. *summit. rorismar. maioran.* an. Vnc. vj. *saluia* ℔. ij.

Concisa & contusa misceantur cum *aq. fl. tilia*, Vnc. ix. *succ. depur. ruta* ℔. i. Misc. Postea.

℞. *Rad pæon.* Vnc. vii. *rhapont.* ℥. ii. ß. *aceti fl. tunic.* Vnc. vi.

Misce: quibus factis omnes istæ infusiones commisceantur: superfunde *vini Vnga* ℔. xiii.

Stent in loco cal. do vase bene clauso, diebus vj. Abstrahe aquam per vesicam.

Huic destillato add. *asa dulc. styrac. calam. ladani*, an. 3. i. ß. *sem. fœnicul.* an. Vnc. j. *pæon. eruca, sinapi, raphani.* an. Drach. iii. *visci querni* Vnc. sem. *vngula alcu*, Drach. ii. *C. C. praparati* Drach. iii. *cranij hum praparati. succini albi prapar.* an. Vnc. sem. *croci Orient. cinnamomi*, an. Drach. ii. *cardamomi cubebar.* an. Vnc. sem.

Stent per 2. dies, loco calido F. rursus destillatio in cucurb. ex arena, donec ℔. vi. exstillauerit.

Dubitari tamen non immeritò potest, an. ex visco querno, vngula alcis, C. C. præpar. cranio humano, vires aliquæ huic aquæ accedant.

Huc referri etiam potest Aqua Pœoniæ composita, alias *Flussvvasser* dicta.

℞ *Rad. pæon. in Martio Lun. decrescent. collect. sem. pæon. conquass. diptamn. alb.* an. Vnc. i. *visc. quer. cort. citri rec.* an. Vnc. sem. *flor. lil. conual rec. primul. ver. rec. maioran. sioc.* an. M. j. *vini Maluat. opt.* ℔. vj. *spir. vini* ℔. ij.

M. Incis. & contus. infund. in vase vitreo bene tecto in loco tepido, per mensem, sæpius agitando; destillentur in cucurb. lento igne: destillat. adde *flor. lauend. rec.* M. ij. *sem. fœnicul.* Drach. vj. *piperis l.* 3. j. *cinnamomi acer. macis*, an. Drach. i. sem.

Contundenda contund. Mixta simul stent 14. diebus denuò in infus. in loco cal. diligenter obstructo orificio vasculi & vitri. Vltimò destillentur lento igne.

Aqua Epileptica.

Alia Aqua Epileptica.

℞. *Flor. lil. conual* ℔. j. *herb. paralys.* Vnc. viii. *pæon. lauend. tilia. betonic. verbasc.* an. Vnc. ii. *pullor. iunenum. hirund. purgat. & vino diligenter lotor.* xxiv. *sem. siler. mont. cardui bened.* an. Drach. ii. *pæon.* Vnc. ii. ß. *summit. ruta*, P. ii. sem. *rad. pæon.* ℥. ii. sem. *aristol. l.* ℥. j. ß. *diptamn.* ℥. ß. *visci qu.* ℥. j. & 3. vj. *cubebar.* Vnc. i. *piper. n. castor.* an. ℥. ß. *flor. anthos.* ℥. i. sem.

Affund. vini Maluat. q. s. & per vesicam destill.

Alia.

℞. *Flor. lil. conual.* Vnc. ii. ß. *pæon. lauend. beton.* an. ℥. i. sem. *tilia* ℥. j. *anthos, stœchad. Arab.* an. ℥. ß. *rad & sem. pæon.* an. Scr. *aristoloch. rot.* 3. iii. *visci q.* Drach. ii. *cubebar. cinnamomi*, an. Scr. iv. *piperis l.* Drach. sem. *castorei* Scr. i.

Contund. & incid. Infund. in spir. vini q. s. per aliquot dies deinde destill. in B.

Alia Aqua Epileptica.

℞. *Flor. lil. conual. rec.* ℔. i. Infunde in s. q. vini generosi tamdiu, donec haberi possint *flor. tilia* recentes, tunc sume *eorum* ℔ sem. *flor. pæon.* Vnc. iv.

Stent in infus. aliquot septimanis, deinde destil. in B. ad siccitatem. In destillato iterum infund. *rad. pæon.* ℥. sem. *diptamni alb. visci q.* an. Vnc. sem. *rad. pyrethri.* 3. ß. *sem. pæonia* ℥. sem. *castorei* Scr. ii. *fol. ruta* M. j *flor. stœchad. Arabic. lauend.* an. P. iv. *betonic.* P. vi. *cubebar. macu*, an. Drach. ii. *cinnamomi* Vnc. sem. *scilla praparata*, Drach. iii.

Digerantur dieb. 15. hinc per alembicum destillentur. Dosis ab Vnc. sem. ad Vnc. i.

Commendatur & Antidotus Phædronis.

℞. *Rad. angelic. tormentil.* an. Vnc. sem. *rhapont.* 3. iii. *rad. & sem. pæon.* an. Drach. vi. *herb. potentil. cum fl.* 3. iii. *ruta coriand. prapar.* an. 3. ii. *macis*, Drach. i. sem. *galanga* Drach. iii. *cubebar.* Vnc. sem. *piperis l.* 3. iii. ß. *castorei* 3. ii. *stercor. anserum sylvestr. pauonum.* an. ℥. ß. *ciner. hirund.* ℥. j. ß. *vngula asini.* Vnc. sem.

Puluerisatis superfund. aq. picarum & hirun. an ℔. ii. vel q. s. Macerentur per mensem integrũ in B. postea destillentur, Tom.

℞ *Ligni aloës* Drach. ii. *succini alb.* 3. j. ß. *spina serpent. purg. cranij hum. vtriusque sexus*, an. Scr. v. *corallij vtriusque, margar. prapar.* an. Scr. iv. *lap. Calcedon. cand.* 3. j. *smarag.* Drach ß. *stibij ad modum croci reuerberati*, 3. j. *ambr. gris.* Scr. j.

In pollinem redacta circulentur in B. in pelicano per mensem integrum, ac tandem recondantur vitro bene obturato, ac seruentur vsui.

Si vsus postulat, omnia bene simul agitentur, & adulto inde præbeatur cochl. j. in aq. lauend. puero cochlear. ß.

Vel ℞. *Flor. lil. conuall.* Mens. i. Affunde *vini opt.* Mens. iii. Macerentur vase clauso diebus aliquot, postea destillentur. Hinc.

℞. *Flor. lauend.* quart. i. *cubebar. cinnamomi, galang. nuc. mosch. macu*, an. Vnc. ß. *visc. q. rad. pæon.* an. Drach. vj.

Affundatur destillatum superius, digerantur diebus 14. postea destillentur.

Aqua etiam nobilis Antepileptica habetur in *Institut. lib. 5. part. 3. sect. 3. c. 5.* Et videantur plures apud Langium, *lib. 3. Epistolar. c. 1.* Conrad. Gesnerum *in Euonymo.* Arnold. de Villa noua. *Breuiarij lib. 1. c. 2.* Andernacum, *de vet. & noua medicina*, VVeckerum, *Antidot. spec. lib. 3 f. 1.* Quercetanum, *in Pharmacop. Dogmatic. restitut. c. 7.* Domkrellium, *in Dispensatorio*, Vnzerum *pag. 222.* Brunnerum, *Consil. 17. 18.* Francisc. Hildesheimium, *in spicileg. pag. 605.*

Syrupi.

℞. *Mellis scillit.* Vnc. i. ß. *aceti scillit.* Drach. vi. *succi pæon.* Vnc. vi. *sacchar.* Vnc. iii. Coq. ad Syrupi consistentiam.

Vel ℞. *Rad. pæon.* Vnc. i. ß. *eryng. filipend. dictamni albi.* an. Vnc. i. *visc. q.* Drach. vi. *fol. ruta, saluia; millefol. hissopi maior. card. bened.* an. M. i. *fl. stœch. Arab. tilia, lauend.* an. p. j. (al. P. ii.) *sem. pæon.* Drach. ii. *ruta, trifolij*, an. Drach. i.

Coq. in aq. putæ q. s. Colat. adde *succi radic. pæon.* ℥. ii. *mellis scillitic.* Vnc. iii. *sacchar.* Vnc. v. F. Syrupus, qui aromatisetur *spec. diamosch. dulc.* 3. ii. De quo frequenter sumatur Vnc. ß. vel Vnc. i.

¶ [Testatur & refert Zacutus Lusitanus, *de prax. Med. adm. l. b. 1. obs. 13.* se plures etiam natu iam grandes vidisse Epilepsia laborantes quibus plurima auxilia, tam occultâ, quàm manifestâ qualitate agentia, adhibita nihil profuerint, vno syrupo è succo folior. viridium Nicotianæ, & melle parato sanatos fuisse, assumto ℥. iii. quantitate tribus horis post cœnam, quadraginta diebus. Si viridis Nicotiana deest, sicca bonæ notæ vsurpari potest.]

Syrupi è Nicotiana contra Epilepsiã efficacia. Relatio Zacuti Lusitani.

Electuaria.

Nicol. Florentinus, *cap prop.* refert, se quandam fœminam, annorum 40. quæ ab infantia passa fuerat Epilepsiam, curasse solo huius Electuarij vsu. ℞. *Herba*, quæ vocatur *S. Pauli*, quæ à quibusdam vocatur herba Paralytica, quantitatem quemlibet, ea incidatur minutim, ac misceatur cum mell. addatur puluis caryoph. pyrethri, rad. pœoniæ.

Crato hoc commendat.

Succi mille fol. ruta, melissa, maioran. hyssop. ad spissitudinem cum saccharo cocti, an. Vnc. ß. *rad. eryng. minutim incis. visci querni*, an. Vnc. i. *radic pyrethri. tormentill.* an. Vnc. ß. *C. C. prapar.* Drach. v. *Mithridat. theriac.* an. Drach. i. *conseru. fl. rorism.* Vnc. j. sem.

M. lento igne. Dosis manè Drach. j. & ante somnum post cœnam moderatam, Drach ß.

Vel ℞. *Rad pæonia, sem eiusdem*, an. Dr. i. *smaragd. prapar.* Vnc. ß. *corall. rubr. prapar.* Drach. i. *puln. pullor. hirundin. vstor.* Drach. ß. *vngula alcu* Drach. i. *succi ruta* Vnc. ß.

Cum *syrup. hyssopi*, F. Electuarium. Dosis ad quantitatem nucis moschatæ.

Vel ℞. *spec. diamosch. dulc.* Drach. ii. *visci querni* ℥. ii. *rad. pæon. & sem. eiusdem*, an. Drach. ii. *maioran.* Vnc ß. *smaragd prapar.* Drach i. ß. *fol. auri*, num. v. Cum *syrup. pæonia* F. Electuarium.

Montagnana, *Consil. 44.* scribit, se millies expertum sequens Remedium.

℞. *Pyrethri, stœchad. costi*, an Drach x. *agaric.* Drach. v. *sem. carui, anethi, asa fœtida, aristoloch. rotunda*, an. Drach. j. ß *succi scilla, mellis electi*, an ℔. i. Vnc. ii.

Coquat. scilla & mel. lento igne, ad iustam consistentiam. Deinde speciebus additis, F. Electuarium. Dosis manè, horis

ris iv. ante prandium, Drach. iij. singulis diebus.

Aliud.

℞. *Conseru. fl. pœon. herb. paralysis, tiliæ*, an. Vnc. j. *rutæ* Dr. vi. *anthos. lauend.* an. Vnc. ß. *spec. diambr. diamosch. dulc.* an. ℈ ij. *extracti rad. pœon. ireos, magisterij corallior. succin. prep.* an. ℈. i. Cum *syrup. de stœchad. simpl. & pœon.* F. Electuarium.

Rotulæ & Morsuli.

℞. *Cinnamomi opt.* Drach. j. *rad. pœon. sem. eiusdem*, Scr. ij. *cubebar. caryophyll. macis*, an. Scr. i. *spec. aromatici rosati, caryoph. diambr. diamosch. dulc.* an. ℈. ß. *sacchari in aq. pœon. & tiliæ dissol.* Vnc. iv.

F. Rotulæ quæ conspergatur *ol. anisi* & *macis*, an. gut. iv.

℞. *Extract. arom. rosat. pœon.* an. Scr. i. *conseru. primul. veris, fl. tiliæ*, an. Drach. ij. *sacc. in aq. pœon. dissol.* Vnc. ij. F. Morsuli.

Circa istorum autem medicamentorum vsum imprimis notãdum vt & in aliis difficilibus morbis, ne ab vsu horum remediorum statim desistamus. Licèt enim in principio parum sæpe videantur prodesse: eorum tamen vsus continuatus insignem affert vtilitatem, secundum illud Hippocratis, 2. *Aphor.* 52. *Secundum rectam rationem omnia facienti si secundum rectam rationem minus res succedat, protinus non est ad aliud transeundum, dummodo constet id, quod ab initio propositum fuerat.*

Externa Medicamenta.

Neque solùm intra corpus talia medicamenta vsurpanda, sed & extra applicanda.

℞. *Ol. nuc. mosch. express.* Drach. i. *ambr. grys. mosch.* an. gr. vj. *zibeth.* gr. x. *ol. succini, maior.* an. q. s.

F. Balsamum, cuius granum vnum vel alterum naribus inungatur.

Vel ℞. *Bals. rutæ* Drach. i. *succini alb.* Scr. ii. *rorismar.* Scr. j. *ol. destill. cubeb.* gut. v. *cal. arom.* gut. iii. M. pro Balsamo.

Vel ℞ *Ladani puri* ℥. i. *styrac. calam.* ℥. ß. *lign. aloës opt. galliæ mosch. caryoph.* an. Drach. i. *myrrh. thuris* an. ʒ. ß. *mosch.* gr. vi. *ol. nuc. moschat. expr.* Drach. ß. *aq. maior.* q. s.

F. Pomum obducatur sindone rubra.

Possunt & præcordia, nucha, & tempora (sicut & spina dorsi) sæpius ieiuno ventriculo Vnguento sequenti inungi.

℞. *Ol. de castor. de piperib. costini, de euphorb.* an. ℥. ß. *caryoph. nucu mosch.* an. Scr. ii. *flor. lauend.* Scr. ii. ß. *mastich.* Drach. ß. *vini rubri fortiss.* Vnc. ii. ß.

Bulliant ad consumpt. vini. In fine adde *Mithrid. opt.* Dr. j. ß. F. fortis expressio, add. *axung. vrsi, vulpis*, an. Dr. vi. Misce.

Applicentur quoque vertici capitis, ex cephalicis & antepilepticis medicamentis sacculi & cucuphæ ac emplastra, de quibus postea inter caput confortantia medicamenta dicetur.

Amuleta.

Amuleta in Epilepsia. Nec abs re fuerit Amuleta quædam collo & brachiis appendere, quæ occulta vi hunc morbum depellant: qualia sunt, radix pœon. semen eiusdem, de quo videantur, Galenus, 6. *simpl. medicam. facult.* Fernelius, *de abditis rerum causs. cap.* 17. Lemnius, *de occultis naturæ miracul.* Hercul. Saxonia, *cap. de Epilepsia*, viscum quernum, sambucus supra salicem crescens, è quibus orbiculi & cruces fiunt, vngula alcis, corallium, smaragdus, iaspis, lapis chelidonius.

Particulares cerebri euacuationes.

Particularis capitis euacuatio. Interim dum ista fiunt, non omitti debent particulares capitis euacuationes per errhina, apophlegmatismos, gargarismos, quæ collectam ex debilitate in cerebro materiam tollunt, quibus semper ea, quæ specificâ vi contra Epilepsiam pugnant, addenda.

Errhina.

℞. *Succi rutæ, betæ*, an. Vnc. ß. *aq. sambuc. maior.* an. ℥. i. *sem. pœon. nigell.* an. Scr. i. M. & in nares trahantur. Aliud.

℞. *Succi pœoniæ, cyclamin.* an. Vnc. ß. *maior. rutæ*, an. Drach. ii. *mellis* Drach. i. ß. *spir. vini* Vnc. ß. Misce.

Sternutatorium.

℞. *Nuc. moschat. rad. pœon.* an. Drach. i. *piper. albi, pyrethrio* an. Scrup. i. *ellebor. albi*, Scr. ß. F. Puluis.

Apophlegmatismi.

℞. *Nuc. moschat. rad. pyrethri, pœon. acori veri*, an. Drach. i. *sem. erucæ.* Drach. ii. Cum suff. quant. *mastiches.*

F. Pastilli Scrup. ii. pondere, in ore tenendi & masticandi. Eadem materia in puluerem redacta, ac in nodulo inclusa masticari potest; vel puluerι addantur, *mastich. & passular.* an. Drach. vj.

Commendantur & sequens Trochisci masticandi, quorum vnum atque alterum teneat per semi horam manè ieiuno ventriculo in ore æger.

℞ *Galangæ* Drach. ii. *nuc. moschat.* Drach. ß. *rad. pœon. cubebar.* an. Scr. i. *rad. pyrethri* Drach ß. *sacchari* Drach. i. *ol. nuc. mosch. destill.* gut. ii. Cum *syrup. de stœchad.* & *album oui* F. Trochisci.

Gargarismi.

Alexander Trallianus pastillos ex hyssopo, pulegio, & pipere commendat. Item gargarismum ex hyssopo, pulegio, origano, & ficubus siccis septem.

Vel ℞ *Rad. pyrethri* Vnc. i. ß. *rorismar. saluiæ, hyssop. rutæ*, an. P. ii. Coq. in aq. s.

Colat. ℞. ℔. ii. *aceti rosacei melli anthosati*, an. Vnc. ii. Misce. Ex mixtura istâ fauces colluantur.

Vel ℞. *Rutæ betonic. saluiæ, hyssopi*, an. M. ß. *rad. pœon. ireos*, an. ℥ ß *acori, pyrethri, granor. pœon.* an. ʒ. ii. *nuc. moschat.* ʒ. i ß. Coq. in s. q. aq. simpl.

Colat. ℞. ℔. j. *oxymel. scillit.* ℥. ij. *mel. anthos.* Vnc. i. F. Gargarismus.

Plura talia videantur apud Ventzerum, *de Epilepsia pag.* 194.

Cauteria, Setaceum, Fonticuli.

Ad eundem vsum, & vbi materiæ sedes est in capite, vsurpari possunt cauteria actualia, quæ insignem exsiccandi, & humorem parti firmiùs impactum attenuandi & discutiendi vim habent. Ideóque vt humiditas cerebri nimia exsiccetur, & materia Epilepsiæ caussa, attrahatur ac dissipetur, suturæ coronali applicetur cauterium actuale. In applicatione autem huius cautè agendum, & cauendum, ne altiùs, quàm par est, adigatur, ne vicinæ cerebri membranæ lædantur, & graue aliquod malum attrahatur, de quo suprà *part.* 1. *c.* 5. dictum.

Fontanellæ verò cauterio, seu actuali, seu potentiali excitatæ, materiam, quæ iterum cumulari posset, euacuant, & à cerebro auertunt, quæ tamdiu apertæ seruandæ, donec animaduertatur, nihil ampliùs talis humoris vitiosi in corpore colligi.

Idem ferè præstat Setaceum.

Cerebrum roborantia.

Tandem vt cerebrum à morbifica caussa debilitatem, pristinum robur acquirat, & ne ob eius debilitatem vitiosi humores in eo cumulentur, roborantibus opus est internis, quæ parantur ex medicamentis cephalicis & antepilepticis. Itaque exhiberi possunt medicamenta ex cephalicis & antepilepticis, quæ passim nota, & cuius generis antea, titulo, Antepileptica, proposita fuerunt. Vide etiam Ventzerum, *de Epilepsia, pag.* 204. *& seqq.* *Cerebri roboratio.*

Vnum atque alterum adhuc apponere libet.

℞. *Rad. vincetox. enulæ, succisæ, pœon. caryophyl.* an. Drach. vi. *baccar. laurl.* Drach. ii. *saluiæ, serpilli, flor. anthos*, an. Drach. i. *spec. diamosch. dulc. diaplir. dianthos*, an. Drach. ß. F. Puluis.

Alius D. Nxuij.

℞. *Sem. pœon. off. de C. C. rasur. eboris*, an. Drach. ß. *rad. pœon. visci querni, nucu moschat.* an. Drach. i. *crany human. vngula alcis, margarit.* an. Drach. ii. Fiat Puluis.

Vel ℞. *Aq. Epileptica Langij* ℥. j. *picar. hirundin.* an. ℥. ij. *spirit. cerasor. nigr. syluestr.* ℥. j. *essent. flor. pœon.* ʒ. iii. *tinctura coral. rubr.* ʒ. ß. *extr. dictamni* gr. iij. *rutæ* gr. iv. *ol. destil. saluiæ* gut. iij. *manus Christi perlat. cum ol. succini*, Drach. v. M.

Vel parentur seqq. Rotulæ.

℞. *Spec. diamosch. d. diaplir. diapœon.* an. Scr. j. *sem. pœon. citri, rad. pyrethri*, an. ʒ ß. *visci querni, cardui benedicti*, an. Scr. j. *succin. alb. caryophyll. nuc. mosch. limatur. C. C. crudi, cranij hum. crud.* an. Scrup. ß. Cum *sacch. in aq. lil. conuall. dissol.* q. s. F. Rotulæ.

Valde efficax est & seq. Electuarium.

℞ *Castor.* Drach. iij *rad. & sem. pœon. sem. nigellæ, rutæ syluestr. rad. pyrethri, hyssop.* an. Drach. i. *succi rec. rutæ, maioran.* an. Vnc. ß. *cranij hum. vngula alcis*, an. Drach. ii. *Mithrid. el. rad. eryng.* an. ℥. i ß. *puluis ligni sassafr.* ʒ. vi. *conseru. betonic. rorismar.* an. ℥. ij. ß. Cum *mellis scillit.* q. s.

F. Electuarium Soli per mensem exponendum. Dos. Drach. ii. vel iii.

Vel ℞. *Ol. nuc. mosch. express.* ʒ. j. *zibeth.* ℈. j. *mosch. ambræ.* an. gr. v. *ol. succini, lauendul. maioran. rutæ*, an. gut. vi. M. F. Balsamum.

Emplastrum.

℞. *Ol. de castoreo, rutacei, irini.* an. ℥. j. *destillati succini* ʒ. ß. *rad. pœon. sem. pœon. visci querni*, an. Drach. i. *sem. nigellæ, rutæ, castorei, flor. lauend. ciliæ, lilior. conuall. stœchad. Arab.* an. Scrup. i. Cum *resina* & *cera* an. q. s.

F. Emplastrum suturæ coronali applicandum.

Sacculus.

℞. *Flor. lauend. beton. stœchad. Arab. anthos* an. ℥. ii. *summit. serpill. maior.* an. Drach. i. *rad. pœon.* Drach. ii *sem. pœon. nigel.* an. Drach. i. *ligni aloës, sassafras*, an. ʒ. ii. *cinnamomi, nucu mosch. macis, caryoph.* an. Drach. ß. *gran. iunip. gummi iuniperi, tacamahac. mastich. thuris, succini*, an. Drach. i.

Crasso modo contusa includantur sacculo ex serico rubro.

Præclarum etiam auxilium præstant thermæ, si lotiones & embrochæ ex iis instituantur.

Diæta.

Diæta. Aër. Diæta medicamentis respondeat. Aër sit purus & temperatus, aut potiùs à temperato ad calidum & siccum declinans: crassus verò & nebulosus, fœtidus, frigidus ac humidus, ventique australes & aquilonares, & fumi ac fuligines à carbonibus accensis, & rebus fœtidis vitentur. Radij Lunæ, qui hunc morbum excitandi peculiarem vim habent, fugiantur: atque imprimis aperto capite sub radiis Lunaribus cubare vel dormire, summè noxium.

Cibus & potus. A cibis abstineat æger, qui crassos succos gignunt, flatuosi sunt, caput peculiari vi feriunt, etsi cætera sint ἰσχυροὶ καὶ ὑγιεινοί. Inter carnes abstineat æger à caprina, & hircina imprimis, vt & coturnicibus, quæ peculiari quadam vi Epilepticis nocere creduntur, item à porcina, anseribus, anatibus, passeribus. Inter pisces, ab anguillis, carpionibus, & omnibus piscibus, qui in cœno-

sis ac fœtidis stagnis ac paludibus degunt. Vitentur & legumina, præter ciceres, lacticinia itidem, nuces iuglandes, fructus horarij brassica, lactuca portulaca, cæpe, allium, sinapi, raphanus, apium, quod occultâ proprietate Epilepticis nocere dicitur; de quo infra quæst. 12. dicetur. Vtatur contrà cibis boni succi & facilis coctionis; Atque Epilepsiam tollere dicuntur, caro turturis ac columbarum sylvestrium, hirundinum item, ac vulturis. Condiantur, cibi hyssopo, saluia maioranâ, fœniculo, rosemarino, ruta, nuce moschatâ, macere, cinamomo, caryophyllis.

In potu vitandum vinum, aut si vel ventriculi, vel virium ratione concedendum, sit paucum ac tenue, medicatum rosemarino, saluiâ, hyssopo. Cereuisia in nostris regionibus satis commodus potus est, quæ sit clara ac bene defecata, nec multo lupulo condita, ne caput grauet. vtile est & hydromel cum pæonia, saluia, rosemarino, & visco querno coctum, ac nuce moschatâ aromatisatum. Item hic potus:

℞. *Passular, cinam: mi. rad. pæon.* an. q. s.

Radices incidantur, semina parùm contundantur, omnia in vasculum cum segmentis cotyli, S. S S. faciendo imponantur; atque affundatur aqua cum sacchara cocta, vel hydromel. Vel bibatur decoctum ligni Guajaci, ita vt libræ viij ligni, aquæ s. ℔. xxiiij. affundantur, & ad tertiæ partis consumptionem coquantur.

Somnus & quies. Somnus sit moderatus, capite nonnihil eleuato, nocturnus non diurnus, nec mox à cibo. Exercitationes sint moderatæ, ac iusto tempore, scilicet ante prandium & cœnam, instituantur, vel earum loco extrema fricentur. *Animi affectus.* Animi affectus vitentur, imprimis terror & ira. Venus in hoc morbo vt pestis fugienda. *Excreta & retenta.* Aluus semper sit aperta; quod si naturâ non fiat, clystere vel leniente aliquo medicamento primæ viæ euacuentur. Cauendum quoque ne æger ingruente paroxysmo versetur iuxta puteos, aquas, ignem, & omnia loca, in quibus damni aliquid pati potest. Ac si æger paroxysmum ingruere animaduertat, adstantibus id statim aperiat:

Signa perfectæ curationis.

Cùm ab vsu medicamentorum non priùs sit desistendum, antequam morbus sit planè expugnatus, nonnulli signa tradunt, quibus cognoscatur, an quis perfectè sit curatus. Si nimirum ægri naribus suffitus admoueantur ex hyssopo hortensi, myrrha, bitumine, cornu capræ vel hirci, & quis ex tali suffitu non concidat, indicio esse ægrum perfectè sanatum; sin secùs, nondum perfectè existimant. Adhibetur & in eundem vsum suffitus succini. Si quis item comedat hepar hirci, & non concidat, is sanatus putatur. Atque hæc de Epilepsia in genere.

DE EPILEPSIA IN SPECIE.

Suprà iam dictum est, esse quasdam Epilepsiæ differentias, quæ curationem varient; atque eæ præcipuè sumuntur à loco, in quo materia, Epilepsiæ caussa, generatur. Nam cùm materia nunc in cerebro, nunc extra cerebrum generetur, dicitur Epilepsia alia per idiopathiam, alia per sympathiam, seu consensum.

De Epilepsia per primarium cerebri affectum.

Per ἰδιοπάθειαν, seu per essentiam, & primarium cerebri affectum Epilepsia propriè est, cùm in ipso cerebro est διάθεσις Epileptica, & materia mali huius caussa, in eo generatur.

Atque hæc praua qualitas ac διάθεσις nonnunquam cum semine & sanguine à parentibus propagatur: vnde morbus hic fit hæreditarius. Nonnunquam grauidarum perterrefactio, & ex hac fortis imaginatio hoc malum producit. Exemplum habetur apud Guilhelmum Fabricium *Cent. 3. obseru. 3.*

Abscessum quoque in cerebro huius mali caussam fuisse, annotauit Fernelius *l. 5. Patholog. cap. 3.* Ad quam Epilepsiæ differentiam & ea referri potest, cum in parte aliqua in capite, cerebro vicina, fons mali est. Ita corruptam meningem Epilepsiæ caussam fuisse, obseruauit Fernelius, *loc. alleg.* & *2. de abdit. rer. causs. c. 15.* Ex cranio quoque carioso Epilepsiam ortam docet Vidus Vidius, *lib. 2. de morb. particul. c. propr.* Forestus *lib. 10. obseru. 67. in Schol.* Faciunt huc capitis læsio ex ictu & percussione: Ioh. Langius, *lib. Epistol. 10.* Vulnera item: Valescus de Tarana, *cap. propr.*

Signa Diagnostica.

Signa Epilepsia per primarium cerebri affectum. Præter signa suprà in genere enumerata, hæc in hac Epilepsiæ specie sunt peculiaria. Homo subitò quasi attonitus, sine vlla paroxysmi instantis præsensione, concidit, nihil virij in partibus inferioribus, neque vllus dolor in parte vlla infra caput, instante paroxysmo percipitur; neque vllus vapor ex vlla parte inferiore ad superiora ferri animaduertitur. Signa cerebri & capitis affecti adsunt, capitis grauitas & dolor, faciei pallor, oculorum caligo, somnia turbulenta, insignis facultatis animalis debilitas, sensuum ac motus stupor & tarditas, auditûs scilicet difficultas, sonitus ac tinnitus aurium, vocis tarditas, vertigo tenebricosa, manuum torpor Paroxysmus ac motus conuulsiuus est vehementior ac longiùs durat, spuma copiosior circa os apparet Frequenter inuadit circa Nouilunia & Plenilunia.

Prognostica.

Prognostica. Epilepsia, quæ per primarium cerebri affectum est, deterior ac periculosior est eâ, quæ fit per συμπάθειαν aliarum partium: nisi tamen pars, cuius consensu inducitur, habitum quasi paruum contraxerit.

Curatio.

De curatione Epilepsiæ; quæ fit per primarium cerebri affectum, nec opus est vt multa dicamus; cùm omnia illa, quæ antea de curatione Epilepsiæ in genere dicta sunt, huic speciei, vtpotè primariæ, competant.

Notandum saltem hoc, in hac Epilepsiæ specie, vbi opus est venæ sectione, cephalicam in cubito esse eligendam; & nisi malum remittat, ac præsertim si caput simul sanguine calido repletum sit, venam in fronte etiam esse aperiendam.

De Setaceo verò hoc monendum est, id magnum hic vsum habere; refertque Guilhel. Fabricius, *Cent. 1. obseru. 41.* se iuuenem quotidie Epilepsia laborantem, & cui frustrà alia remedia adhibita fuerant, & *cent. 4. obseru. 81.* puellam 18. annorum, ab ipsa infantia Epilepticam solo setaceo restituisse.

De Cauterio verò actuali suturæ coronali applicando, hoc obseruandum, id in hac præcipuè, imò ferè sola Epilepsiæ differentia, locum habere; de quo suprà, *part. 1. cap. 5.*

Fonticuli, si malum nondum sit inueteratum, commodissimè in brachio ad musculum deltioden excitantur, vt ad eum scaturiens in cerebro materia deriuetur. Si autem malum inueteratum sit, in loco viciniore, nucha scilicet, seu occipitio aperiendi sunt, vt ex loco vicino materia faciliùs deriuetur & euacuetur.

Exercitia sint moderata: & in Specie à frictionibus in brachiis incipiendum, deinde, ad pectus & ventrem descendendum, postea ad crura, & hæc valentiùs perfricanda, vt etiam recrementa, quæ sursum vergunt, ad infera reuellantur. Ac aliis partibus perfricatis, caput demum fricari debet. Prius enim non conuenit, ne humores & vapores attrahantur.

Reliqua omnia, vt modò dictum, petantur ex curatione Epilepsiæ in genere.

De Epilepsia per consensum;

Et primò quidem in genere.

Caussa.

Epilepsia per consensum caussa. Hæc in parte aliqua infra caput generatur, & ex ea in caput sublata Epilepsiam excitat. Partes autem, è quibus materia, Epilepsiæ caussa, ad caput tollitur, variæ sunt. *Ventriculus*, cuius exempla refert Galenus, *5 de loc. affect. cap. 5.* Valeriola, *lib. 3. obseru. 7.* Fernelius, *in Consil. Medic. 7.* Forestus, *lib. 10. obseru. 64.* *Lien*, cuius exemplum refert Hollerius, *ad caput. 14 lib. 1. pract. in Schol.* *Vterus*, vel ex mensium obstructione, vt refert exemplum de puella Beniuenius, *de abdit. morb. causs. & curat. c. 97.* vel fluxione, vaporibus è materia commota cerebrum petentibus; vel in prægnantibus, de quo Ægineta, *lib. 3. cap. 13.* Fernelius, *lib. 1. Patholog. c. 2.* Leônhardus Iacchinus, *in 9. lib. Rhasis c. prop.* Forestus, *lib. 10. obseru. 65.* Iohā Schenckius, *lib. 1. obseru. 83.* Franciscus Hildesheim, *in spicileg. pag. 598.* vel ex secundinis retentis, vel ex vtero imperforato, Guilielmus Fabricius, *Cent. 3. obseru. 60.* *Vesica*, Heurnius, *de morb. c. 22. pag. 163.* *Testes & vasa spermatica*, Leonhardus Iacchinus, *in 9. Rhasis*, Marcellus Donatus, *lib. 4. de histor. Medic. mira. c. 11. ex Alsaharanio* *Intestina & vermes in iis*, Forestus, *lib. 10. obseru. 65.* Iulius Cæsar, Claud, *in consult. consult. 64.* Martinus Rulandus, *Cent. 8. curat. 13.* *Colica*, Ægineta, *lib. 3. c. 13.* Aëtius, *tetrab. 3. serm. 1. c. 29.* *Massa sanguinis*, vt in variolis, aliisque malignis febribus, inter quarum initia Epilepsia excitari solet. *Pars aliqua externa*, vt pes: videatur exemplum apud galenum, *3. de loc. affect. c. 7.* Iacchinum, *in 9. Rhasis*, Valerium, *in Schol. ad. c. 16. lib. 1. Hollerij*, Trincauellium, *lib. 3. de ratione curandi affectus particulares, c. 6.* Mercurialē, *in consil.* Forestum, *lib. 10. obseru. 67.* & 68. *Pollex pedis*, Gentilis, *super Auicen. lib. 3. Fen. 1. tr. 5. cap. 8.* Donzelinus, *in Consil. Scholtzij, Cons. 38.* *Digitus*, Leonell. Fauentinus, *c. 11. de morb. med.* Brassauola, *in Comment. ad aph. 45. sect. 2. aphor. Hippocr.* *Manus*, Pinellus, *tom. 1. Consil. 13.* Platerus, *lib. 1. obseru.* *Coxa*, Sylvius, *in lib. de morbis internis, c. proprio*, *Mammæ papilla* Marcell. Donatus, *lib. 2. de. histor. Medic. mirab. c. 4.* *Labium superius*, Douynetus, *lib. 3. Apolog.* referente Schenckio.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica. Paroxysmus ingruens aliquo modo præsciri potest, vaporque aliquis, ac veluti aura à parte quapiam inferiore versus superiora eleuari animaduertitur, aut dolor in parte aliqua percipitur, quem mox Epilepsia insequitur. Signa cerebri affecti non adsunt, sed pars aliqua inferior præ cæteris vitio laborat. Omnia ferè sunt leuiora, paroxysmus scilicet non tam longus, nec concussio tam vehemens, nec tanta facultatis animalis læsio, ac in Epilepsia per primarium cerebri affectum.

Curatio.

Curatio. Curatio eadem ferè est cum superiore, nisi quòd semper partis mandantis habenda ratio, totaque curatio idcircò quinque capitibus continetur: 1. Vt totius corporis euacuatio seu per venæ sectionem, seu purgationem, prout opus est, instituatur 2. Vt antepileptica medicamenta antea proposita vsurpentur 3. Vt partis, quæ materiam cerebro communicat, ratio habeatur,

habeatur, eáque euacuetur, atque in eâ, si locus ferat, cauterium actuale applicetur, aut quocunque modo in ea vlcus excitetur, vt materia effluat ac dissipetur. 4. Vt materia ad caput tendens reuellatur, viæque, per quas aura maligna ad cerebrum fertur, intercludantur. Ideóque in paroxysmo frictiones & ligaturæ non in brachiis, sed in cruribus tantùm & pedibus instituendæ, vt materia versus inferiora, non superiora trahatur. Vincula quoque supra partem, quæ caussam suppeditat, iniciendæ, si eius natura & situs id ferat. Venæsectio etiam commodissimè in cruribus & pedibus instituitur, præsertim si à menstruorum aut hæmorrhoidum suppressione malum originem habeat. 5. Cerebrum roborandum.

De Epilepsia per consensum Ventriculi.

Signa Diagnostica.

Signa Epilepsiæ à ventriculo. Si è ventriculo vapor ille, Epilepsiæ caussa, ad caput eleuetur, dolor quidam, turbatio & rosio in ventriculo, grauitas & tensio circa præcordia, deiectus appetitus, concoctionis debilitas, ructus, & alia ventriculi affecti signa adsunt. Ægri quoque morbi accessionem sentiunt, atque in Epilepsiam incidunt, si tardiùs cibum sumant. Et imprimis infantes sæpè hac de caussa Epilepsia corripiuntur; cum lac ipsis in ventriculo corrumpitur, aut cùm vitioso nutricis lactê nutriuntur. Et tum animaduertuntur ventris tormina, fecésque alui croceæ, aut ærugini non absimiles apparent.

Curatio.

Curatio. Purgationis loco vomitus rectissimè concitatur in iis, qui ad vomitum proni sunt. Et quidem biliosus humor protinus vomitu excludi potest. Crassus verò & pituitosus prius præparetur melle rosaceo, oxymelitis generibus, syrupo de betonica, de stœchade, & similibus cum decoctis & aquis conuenientibus. Si autem æger ad vomitum promptus & procliuis non sit, per alui deiectionem caussa mali tollenda; biliosa, hierâ & pilulis ex aloë; pituitosa, agarico, & ceteris, de quibus de morbis ventriculi dicetur. Fortiora autem purgantia in hac Epilepsiæ specie non vsurpanda, ne excrementa aliunde attrahantur, ventriculusque magis debilitetur.

Deinde operam dare oportet, ne in posterum in ventriculo humor vitiosus generetur, sed ventriculus roboretur. Et quidem ne alimenta in bilem corrumpantur prohibet Trallianus potu absinth. & picrâ Antidoto, quæ bilem euacuant, vel tunicis inhærentem abstergunt, iubetque victum tepidum & temperatum adhibere, qui nihil habeat acre, aut pingue, aut oleosum, aut salsum.

Ventriculus roboretur cùm extra admotis, in caussa calida ol. cydonior. rosar. & similibus, in frigida, mastiche, menthâ, absinth. caryophyll. nuce moschatâ, & similibus: tum intra exhibitis, vt coriandro præpar. facchar. rosat. beton. myrobal. chebul. cond. zingib. in India condito, extracto iuniperi, spiritu vitrioli, rotulis aromat. rosat. caryophyll. syrupo de mastiche cinnamomo. E quibus varia medicamenta composita, prout humores & ægri natura requirunt, concinnari possunt.

Semper tamen iis aliquid medicamentorum contra Epilepsiam pugnantium admiscendum.

Vt ℞. *Conseru. rosar. betonic. pæon.* an. Vnc. ii. *extract. gran. iuniperi,* Vnc. ß. *spec. aromat. rosat.* Scrup. iv. *zingiberis in China cond.* Vnc. ß. *spir. vitriol.* Scrup. ß. Cum *syrupo conseru. cort. citri* F. Electuarium.

Vel ℞. *Spec. aromat. rosat.* Drach. ii. *extract. pæon.* Scrup. i. *calam. aromat.* Scrup. ß. *zingiberis in China conditi* ℨ. ii. Cum *sacchari* q. s. F. Morsuli.

Post pastum etiam sequens Tragæa commoda est.

℞. *Rad. pæon. scorzoner. nuc. mosch.* an. ℨ. i. *macis aceto macer.* ℨ. j ß. *sem. anisi fœnicul.* an. Drach. j. *succini albi, visci quercini sem. pæon. cardamomi,* an. Drach. ß. *cubebar. galangæ. rad. tormentil. doronici Rom. flor. anthos,* an. Scrup. i. *sacchar. albi* Vnc. ii. F. Puluis. Dosis cochl. ß. vel j.

De Epilepsia à vermibus.

Signa Diagnostica.

Signa Epilepsiæ à vermibus. Si à vermibus fit Epilepsia, animaduertitur stridor dentium, membrorum tremor, terror item ac clamor subitus in somno, narium pruritus & frictio, saliuæ, nocturno præsertim tempore, ex ore effluxus, facies pallida, eadémque subitò rursus incalescens & rubens, morsus ac dolor stomachi & intestinorum, & hinc frequens abdominis contrectatio, rugitus ac tormina ventris, abdominis insolita durities, membrorum verò ἀτροφία, tussis sicca, singultus vermium cum alui excrementis egestio.

Curatio.

Curatio. Ea, quæ vermes enecant atque expellunt, admixtis medicamentis antepilepticis exhibenda.

Vt ℞. *Aloës lotæ,* vel *extractæ* Drach. j. ß. *extract. scammon. trochisc. alhandal.* an. Scrup. ß. *ol. destil. absinth.* gutt. ij. *myrrh. zedoar.* an gut. j. F. Pilulæ, quæ dantur à Scr. i. ad Drach. ß.

Vel detur Mercur. dulcis à gr. xvi in eduliis.

Puluenibus contra vermes, & aliis medicamentis, de quibus suo loco *de Vermibus* dicetur, addatur pœonia, & alia medicamenta Epileptica.

Postea exhibeatur hic vel similis Puluis.

℞. *Vngula alces* Drach. vj. *spec. diamosch. dulc.* Vnc. ß. *corall. rubr. & alb. præparat. margarit. smaragd. præparat. terræ sigill. Armen.* an. Drach. ij. *sem. nigell. sancti, rutæ, pæon. extort. blattæ byzanth. dictamn. alb. nuc. mosch.* an. Drach. i. *rad. pæon. C. C. præpa at. scordij, n. aur. corallina,* an. Drach. iii. *mosch. i ambr.* an. Scr. ß. *ol. anisi* num. xij. *sem. capulium. portulac.* an. Drach. j. *tormentil.* Drach. j. ß *rhabarb. elect.* Drach. j.

Puluerizentur omnia subtilissimè.

De Epilepsia ab Vtero.

Signa Diagnostica.

Si ab vtero fit Epilepsia, adest menstruorum suppressio, aut seminis, vel secundinæ post partum retentio, fœtus in vtero mortuus: dolor circa vteri regionem in pectine, in vtroque inguine, in dorso: abdominis crebra à flatibus distentio, respiratio difficilis, cordis palpitatio, vlcus aliquod in vtero; si malum hoc primùm, quando menstrua inceperunt fluere, inualerit. Symptomatũ in hac differentia magna est varietas, quæ neminem turbare debet. Neque enim solùm, vt in aliis Epilepsiæ differentiis, membra conuelluntur & sensus turbantur, sed & aliis totum corpus contremiscit, aliis vna aut plures partes; aliis oculi saltem, aut lingua, aut caput, aut manus, aut crus, aut septum transuersum: quibusdam mentis quædam, aut sensuum externorum actiones læduntur; quædam oculis apertis non vident, aliæ multa se audire & videre dicunt, quæ à ratione aliena sunt; aliæ vociferantur & querulantur, quid verò mali sentiant, proferre non valent; aliæ rident, aliæ flent; plæreque omni tactus sensu priuantur; nonnullis horum plura accidunt. *Epilepsia ab vtero. Signa diagnostica.*

Curatio.

In curatione semper ad vterum respiciendum, & propterea ea Epilepticis admiscenda remedia, quæ vtero prosunt, & vteri suffocationi conueniunt. Itaque in paroxysmo admouenda naribus fœtida, vt galbanum, castoreum, sagapenum, ol. succini, rutæ. Vtero verò suaueolentia adhibenda, nisi fœmina sit grauida, tum enim satis fuerit graueolentia naribus admouere. Sternutationem quoque ciere in hac Epilepsiæ specie plurimum prodest. Cucurbitulas verò ventri è regione vteri affigere, & medicamenta applicare, quæ flatus discutiant, vtile est, vt ol. rutae, è baccis lauri, & similia.

Extra paroxysmum primò vniuersales euacuationes instituantur. Sanguis nimirum, venis in cruribus circa malleolos apertis, euacuetur, & totum corpus conuenienter purgetur. Deinde vterus euacuetur, & materia vitiosa in ea contenta tollatur: quod fit non solùm purgantibus, sed imprimis iis quæ menses prouocant, cùm internis, tum externis; de quibus suo loco. Eligenda tamen ex iis talia, quæ simul vi specificâ & occultâ Epilepsiæ aduersantur, aut iis talia admiscenda.

Et cùm in fœminis natura vitiosos humores, qui in corpore cumulantur, ad vterum detrudere soleat, sanguisque, qui ad vterum affluit, si non rectè sese habeat, corrumpatur: danda opera, vt humores vitiosi subinde è corpore euacuentur, & si quid corrumpatur, sensim ac paulatim per loca, quibus natura assueuit, euacuetur. Ideóque sanguinem bis terue in anno e venis, tali emittere, & corpus sæpius euacuare vtile fuerit habito respectu ad eum humorem, qui maximè peccare videtur.

Exempli gratia.

℞. *Rad. pæoniæ, aristoloch. rot.* an. Vnc. i. *angelicæ* Vnc. ß *polypod. quern.* Drach. vi. *betonic. rutæ, pulegij, mercurialis,* an. M ß. *sem. pæoni* Vnc. ß. *carthami contus.* Vnc. j. *fol. senæ elect.* Vnc. i. ß. *follic. senæ* Drach. vj. *sem. anisi fœnic. seseli* an. Drach. ii. *fl. buglossi anthos,* an. M. j ß Coquantur in aq. simpl.

Colaturæ ℞ ℔. i. in qua infundatur *agaric. albiss.* ℥. j *zingib. galang.* ℨ. i ß Cum *saccharo* F. Syrupus, qui aromatisetur puluere cinnamomi.

Caussâ sublatâ vterus & cerebrum roboretur theriacâ, Mithridatio, diamosch. dulc amato, lapide Bezoar. cum aqua scorzoneræ, efficax est & oleum succini, tum in paroxysmo, tum in mensibus ciendis.

Vtilis & valde efficax est hic Aqua hirundinum, cum castoreo & galbano ac aceto destillata, suprà, inter medicamenta antepileptica, proposita.

Laudatur & hic spiritus.

℞. *Antidot. Matthioli* Vnc. v. *sp. vin. opt.* ℔. j. *camph.* Drach. ii.

In vitro clauso digerantur in B. vel fimo equino, per dies sex. Postea tepido Balnei calore destillentur, ne vnquam alembicus calefiat, donec tertia pars exstillet, idque tertia vice repetatur. Sumatur de hoc spiritu manè & vesperi cochlear. i. cui sacchari pauxillum, sp. vitrioli gut. iv. vel tincturæ coral. gut. vi. addi possunt.

Vel ℞. *Syrup. de succo pæoniæ,* Vnc. i. *rutæ. meliss.* an. Vnc. ß. *extract. liquidi castor.* Drach. ii. *gran. iuniperi,* Drach. i ß. *angel. zedoar.* an Scr. i. *sp. theriac. modò descripti,* Drach. ii. *aq. lauend.* Vnc. i. Misce.

De qua mistura tempore paroxysmi cochlear. i. infundi potest.

Vel ℞. *Conseru. pæon.* Vnc. i. *margar. præpar. coral. rubr. præpar. smaragdi, sapphir. hyacinth. praparat.* an ℨ. ß *rad. pæon. seminis eiusdem, agni casti, visci quercni crany human.* an. ℨ. j. *theriac.* ℨ. i ß *caryophyll.* ℨ. ß. Cum *syrupo stœchad. simplic.* F. Electuarium.

Circa hæc medicamenta hoc obseruandum, in hac Epilepsiæ specie medicamenta suaueolentia exhibenda non esse cum

cùm & caput grauent, & paroxyſmum Epilepticum concitent.

Extrà quoque adhibeantur, quæ & menſes cient, & vterum roborant. Inter quæ nonnulli commendant hanc pedum Lotionem:

♃ *Strobil. abiet. viridium* M. j. *artemiſ.* M ß. *ſarmentor. iuniperi. cortic. fagi.* an. M. j. *chelidon. fol. alni.* an. M. ß. *rad. vincetoxic. ariſtoloch. rotund.* an. Vnc. v.

Coqu. in aqua ad Balneum, quo manè per ſemihoram lauentur pedes.

Vel inungatur venter ol. rutaceo, laurino, liliot. albor. quibus ol. deſtillatum aniſi, caryophyll. cinnamomi addi poſſunt.

Vel fomenta adhibeantur ex roremarino, artemiſia, chamæmelo betonica, ruta, ſemine agni caſti, baccis lauri, & aliis, quæ in *ſuffocatione vteri* proponentur.

Tandem cùm in hac Epilepſiæ ſpecie alia, præter caput, viſcera ſæpe in conſenſum trahantur, & humoris Epilepſiam generatis malignitas plerumque membra nutritioni dicata labefactare ſoleat, & hinc varia excrementa generentur: illorum quoque viſcerum habenda eſt ratio, & ea ab excrementis ſubinde expurganda & roboranda, ne noua mala gignant, aut vetus augeant.

Et cùm, vt antea diximus, in hac Epilepſiæ ſpecie magna ſymptomatum varietas eſſe ſoleat, quia materia morbifica non ſolùm cerebro, ſed & aliis partibus communicatur, ſæpe ea de loco affecto Medicum dubium reddunt. Qua de re egregia diſquiſitio, an ſcilicet vterus vel crura fuerint affecta, extat in Conſiliis Brunneri, *Conſil. 14. & 15.* cuius etiam infrà, *lib. 4. part. 2. ſect. 3. cap. 3* fiet mentio.

De Epilepſia à partibus externis.

Cauſſa.

Epilepſia à partibus externis cauſſa. Præter ſuprà enumeratas cauſſas externas, referenda huc contuſio, vulneratio, vlcus, aut alia aliqua in parte externa læſio; morbus item & ictus beſtiarum venenoſarum.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. In parte aliqua externa cauſam Epilepſiæ contineri, argumento eſt, ſi æger aliquando in ea vulneratus, vel contuſus ſit, aut vlcus in ea habuerit, aut ab aliquo animali morſus ſit, atque inde vaporem vel auram quandam, paroxyſmo Epileptico ingruente, verſus ſuperiora aſcendere ſentiat, aut in ea dolorem vel tenſionem ante paroxyſmum percipit. Ægrum in ea parte læſum eſſe, vel ex eius relatione, vel (cùm multa infantibus & pueris accidant, quorum adultiores facti non meminerunt) ex veſtigio aliquo in ea, vt cicatrice, duritie, vel quacunque alia læſionis notâ cognoſcitur. Si item vincula ſupra partem, quæ ſuſpecta eſt, iniecta, & frictiones infra eam inſtitutæ paroxyſmum vel intercipiant, vel minuant: eo loci cauſſam Epilepſiæ contineri argumento eſt. Imprimis verò in fœminis, de loco, qui cauſſam ſuggerit, hîc diligenter inquirendum. Accidit enim ſæpe, vt inſtante paroxyſmo Epileptico dolor vel tenſio in cruribus, aut aliâ parte externâ percipiatur; imò inde etiam quaſi aura quædam ad caput aſcendere ſentiatur, cùm tamen eo loci cauſſa mali generata non ſit, ſed in vtero, cuius facultas expultrix à cauſſa morbifica ſtimulata, per venas & arterias malignam & venenatam materiam excludere conatur, cui calor innatus & vis partium principalium occurrens, eam per venas & arterias in pedes, vel alia loca remotiora detrudit, vbi cumulata vires tandem acquirit, & vel neruis communicata, vel per alias vias ad cerebrum tendens, Epilepſiam excitat. Ideóque in tali cauſſa diligenter inquirendum, an vteri affecti ſigna præcelſerint.

Curatio in Paroxyſmo.

Curatio. Quamprimùm æger quaſi auram è parte illa eleuari ſentit, intercipienda ea eſt vinculis ſupra locum iniectis. Et ſi à manu aſcendit aura illa, vincula ad alam iniiciantur. Hæc enim pars ſtrictiùs ligari poteſt, quàm carpus, in quo ob carpi oſſa vaſa inter illa conſtringi ſatis nequeunt. Affigantur eidem, ſi moram res patitur, cucurbitulæ ſcarificatæ, locúſque fricetur.

Extra paroxyſmum.

Si à venenatæ alicuius beſtiæ morſu malum ortum habeat, venæſectio & purgatio locum non habent; ſed locus demorſus ſcarificetur, vel cucurbitulæ ſcarificatæ affigantur ad venenum eliciendum. Applicentur & topica valde attrahentia, adiectis iis, quæ peculiari vi illi veneno debellando accommodata ſunt.

Si verò ex cauſſa alia quacunque materia Epilepſiam excitans alicubi contineatur, primùm corpus ſemel atque iterum purgandû eſt. Poſtea danda opera, vt materia, è qua vapores aſcendunt, reſoluatur ac diſcutiatur. Ergo cucurbitulæ ſcarificatæ parti affigantur; aut pars lauetur acri lixiuio, cui ſulphur admixtum ſit. Si his nihil proficitur, cauteria vſurpentur, aut valde attrahentia medicamenta ex thapſia, euphorbio, lepidio, quod Trallianus *lib. 1. c. 35* imprimis commendat, ſinapi, ſtercore columbino, cantharidibus, admixtâ ſimul theriacâ; aut emplaſtrum oxycroceum applicetur, cui tantum euphorbij admixtum ſit, vt veſicas puſtulaſque in cute excitet. Efficaciſſimum verò eſt cauterium actuale; cùm nihil potiùs venena, ac prauos eiuſmodi humores & diſpoſitiones è partibus extirpet, quàm ignis. Videatur etiam Alex Trallianus, *loc. allegato.*

Epilepſia per conſenſum curatio ſingularis. Obſeruatio Henr. ab Heer. ¶ [In Epilepſia quæ per conſenſum alicuius partis fit, diligens danda opera, vt pars illa, quæ auram malignam ad cerebrum mittit, innoteſcat: cui veſicatoria vel cauteria, quæ materiam malignam extrahant, imponenda ſunt, vt *lib. 1. Pr. part. 2. cap. 31.* dictum Exemplum eius rei habet Henricus ab Heer, *obſ. 24.* de quadam puella, quæ cùm ex terrore, toto quadrimeſtri, ſere continuò epilepſia laboraret, & in paroxyſmo duos vtriúſque pedis pollices continuò confricaret, ipſe vtrique pollici butyrum Antimonij impoſuit, veſicáſque magnas excitauit, iíſque inciſis, & carne ad oſſa ablatâ, à paroxyſmo triduum libertam fecit. Quarto die, cum leuiſſimè conuelleretur, exhibuit, antepilepticum ex cranio hominis, ſtercore pauonis, veſicâ apri cum lotio in furno exſiccatâ, viſco corylino, oleo ſuccini cum aquis antepilepticis, atque eam ita planè ſanauit, & ab omni paroxyſmo liberauit.

Dubium. In qua hiſtoria hoc tamen mirabile, cùm epilepſia hæc ex terrore orta fuerit, & talis epilepſia cerebro primario affecto fieri ſoleat, quî factum fuerit, quòd puella illa pollices confricauit, & cauterio ibi appoſito ſanata fuit. Cauſſam eius rei eſſe puto, quòd materia maligna ex terrore genita ſtatim à natura forti ad externa pedis depulſa fuit, à quibus poſtea vapor prauus & malignus ad cerebrum exhalans, epilepſiam excitauit; aut quòd in paroxyſmis à natura eò detruſa, & poſtea per cauterium euacuata fuerit.]

Cranium eaue affectum, malignámque ſaniem ſupra membranas cerebri deſtillans, exciſione & vitione ſanatur; de quo ſuprà, *part 1. c. 26.* dictum. Simul etiam medicamenta Antepileptica adhibeantur, & cerebrum roboretur.

De Epilepſia per Conſenſum, vbi de fonte mali non conſtat.

Nonnunquam tamen accidit, vt, quamuis cauſſa Epilepſiæ in capite non generetur, ita tamen occultè illa ſeſe in cerebrum inſinuet, vt, quo in loco generetur, vel per quas vias ad cerebrum tendat, ſatis aſſequi non liceat, nec priùs vllo vel ſenſuum, vel intellectus iudicio percipi poſſit, antequam paroxyſmû producat.

Prognoſticum.

Quam Epilepſiæ ſpeciem nonnulli inſanabilem putant. Verùm etſi curatu difficilior ſit, incurabilis tamen planè non eſt.

Curatio.

Vt autem curetur, danda opera, vt radix mali, in quacunque etiam parte lateat, è corpore tollatur, & à cerebro auertatur.

Perficitur hoc frequenti corporis purgatione, quâ & materia iam genita euacuatur, & materia è qua generari poſſit, ſubtrahitur Faciliùs enim ex humore vitioſo, quàm ex ſucco probo, partis alicuius mala conſtitutio malignam talem materiam generat. Et natura pharmaco purgante incitata, quicquid vitioſum in corpore eſt, faciliùs ad inteſtina, conſuetámque euacuationis viam, quàm ad partes nobiles, mittit.

Simul verò exhibenda medicamenta antepileptica, & ex iis efficaciſſimas, vt diacheſis illa Epileptica, & virium humorum occultum, vbicumque etiam latentium, expugnetur

Si purgationes non ſufficiant, per medicamenta valida ex alto ad circumferentiam humores trahere, & imprimis per cauteria & fonticulo in locis conuenientibus excitatos, humorum euacuationem tentare conuenit.

Tandem cerebrum roborandum, vt cauſſæ malignæ reſiſtere poſſit.

INFANTIVM CVRATIO.

E ſi ex his, quæ dicta ſunt, quâ ratione infantes curandi ſint, facilè patere poſſit: tamen cùm morbus hic infantibus ſit familiatior nec omnia medicamenta, quæ adultis adhibentur infantibus adhiberi poſſint; in ſpecie quædam de Infantium cura addenda videntur.

In Paroxyſmo.

Diſtenta & rigida membra flectenda, vel in rectum dirigenda ſunt, & tractanda vt antea dictum; ceruix & occiput linteolo aquâ lauẽdulæ calidâ madido fricandum; vertex oleo ſuccini aut rutæ illinendus; ruta trita naribus admoueatur, vel oleum aut balſamum ſuccini & rutæ; pituita ore eximatur; infundatur ori ſuccus rutæ cum lacte, vel cum aqua tiliæ, aut cochleare paruum liquoris alicuius Antepileptici detur; vel puluis aliquis antepilepticus cum aqua conueniente, vel lacte, Scr. ß. vel Scr. i. pondere pro ratione ætatis.

Puluis puerorum contra Epilepſiam D. Iohan. Neuij.

♃ *Viſc. quer. cortice abraſo,* Drach. ii. *ſem. pæon.* ℨ. j. *rad. pæon.* ℨ. iii. ß. *vngula alcis, corall. vtriuſque,* an. ℨ. ß. *C. C. vſti.* ℨ. i. ß. *margar. præpar.* ℨ. j *cranij hum.* Scr. ii. *ſacch. albi* ℥. j ß. F. Puluis.

Alius.

♃ *Rad. pæon.* ℨ. v *irid. Illyr.* Vnc. ß. *eryng.* Drach. ii. *ſem. viſci querni e gran. pæon.* an. Scrup. v. *ſacchar. albiſſ.* ℥. ii. F. Puluis.

Alius.

♃. *Rad. pæon.* Vnc. i. *ſerpentar.* Vnc. ſem. *viſci querni* Drach. ß. *croci Orient.* Scr. i. *corall. rubr.* Drach. ß. *rad. & ſem. fraxinell.* an. Scr. i. *f. l auri puriſſ.* N. iv. *C. C.* Scrup. i. *margar. Oriental. non perforat.* ℨ ß.

Puluериſanda pulueriſentur ſubtiliſſimè. Miſc. Fiat Puluis. Doſis infanti, quantitas piſi vnius vel duorum, cum lacte nutricis. Maioribus natu, tripla quantitas cum aq. betonic. flor. tiliæ, rutæ exhiberi poteſt.

Alius

Alius:

℞. *Fragm. lap. pretios.* an. Scr. ß *rad. pæon.* Drach. j. *ireos* Scr. ij. *bistort.* Scr. ß. *glycyrrh.* Drach. ß *sem. anisi. pæon. visci quercni.* an. Scr. ij. *croci* Scr. ß. *margarit.* Scr. ij. *sacchar. candi alb.* Vnc. ß. F. Puluis.

Alius.

℞. C.C. *vsti prapar.* Vnc. j. *sem. pæon. rad eiusd. sem. aquileg.* an. Vnc. ß. *smaragdi præpar.* Dra. j. *oss. de* C C.N. j F. Puluis.

Alius:

℞. *Smarag. præpar. corall. rubr. margarit. præpar.* an. Drach. j. *rad. pæon. sem. eiusd. rad.* an. Dra ß. *succini alb. vngul. alcu, cornu alcis,* an. Drach. j. F. Puluis. Dosis Scr. j. cum aqu. tiliæ.

Conuenit & hoc:

℞. *Aq. pæon. flor tilia, dentaria,* an. Vnc. j. *aq. hirundinum. syrup. de succo. pæon.* an. Vnc. ß. *ß. acet. ser. nigror.* Dra ij. *magister. corall.* Scr. ij. *perlar.* Scr. j. *extract pæon.* Dra ß. M. diligenter. Dosis cochlear paruum in paroxysmo.

Cordis regioni emplastrum ex theriaca & radice pæon. admoueatur, vel tale epithema paretur:

℞. *Flo. ruta* P. j. ß. *pæon. tilia, rosar. rubr.* an. P. ß *spec. diapaon.* ℈. iiij.

Incisa aspergantur aq. apoplecticâ & hirundinum, F. s. a. Scutum cordiale, sindone rubrâ tegendum.

Fiat etiam sacculus ex rad. pæon. & granis eiusd. contusis, & apponatur cordis regioni.

Nucha & spina dorsi inungatur seq. oleo.

℞ *Olei de castor.* Vnc. ß. *succi ruta* Vnc j Coqu. ad consumptionem succi.

Extra paroxysmum.

Censet quidem Trallianus, *lib. 1. c. 15.* infantibus nihil moliendum esse, neque agendum, quantum ad curationem attinet. Subsequentem enim ætatem, & calorem augescentem, superfluam in capite humiditatem discutere posse. Verùm cùm, antequam illam ætatem attingat homo, hoc morbo vel singulari, vel insigniter debilitari possit, sine auxilio non est relinquendus æger, neque in morbo tam periculoso negotium naturæ committendum, sed naturæ arte succurrendum.

Lactentes ergo infantes commodiùs curari non possunt, quàm si medicamenta nutrici exhibeantur. Nutrix itaque primò talem vitæ rationem obseruet, vt & ipsa sana degat, & salubri lacte infantem alat. Cibus propterea sit εὔχυμος & εὔπεπτος, isque iusto tempore & quantitate exhibeatur A vino vel abstineat, vel illud sit tenue & paucum, ne neruosum genus infantium adhuc tenerum & imbecillum lædatur. Exercitia sint moderata. A Venere, quæ pueris lactentibus est nocentissima, planè abstineat. Si verò lac probum nutrix non præbeat, vel alia quærenda, vel opera danda, vt lac mutetur: & si lac sit nimis tenue, vt crassius reddatur, vtatur carnibus assis, alijsque cibis minùs humidis: sin crassius, extenuetur fœniculo, aniso, anetho, ruta, recentibus, & virentibus sumtas. Nam sicca magis acria sunt. Et si accidat, vt nutrix concipiat, cauendum, ne illa porrò infantem lactet, sed alia quærenda, quæ lac habet bonum. Lactis autem boni notas tradit Alex. Trallianus, *l. c. c. 15.*

Propinantur quoque nutrici medicamenta, quæ contra Epilepsiam pugnant, & suprà sunt proposita. Infans non lauetur crebro, ne fiat humorum agitatio. Imprimis cauendum, ne terreatur, aut ad iram commoueatur.

Infantis quoque corpus à vitiosis humoribus purgetur: quod commodè fit medicamentis purgantibus nutrici propinatis. Et quidem cùm nutrici duabus de causis purgantia exhiberi soleant, primò vt ipsa purgetur, secundò vt infans; si, vt nutrix à cacochymia liberetur, exhibeatur purgans, à lactatione abstinere nutrix debet, donec purgatio absoluta sit; si verò infantis gratiâ purgans exhibeatur, eo ipso tempore, quo purgatur nutrix, infantem lactare debet. Infanti tamen ipsi etiam ad aluum subducendam dari potest mel passularum Hollerij:

℞. *Agaric. trochisc.* Vnc. sem. Infundatur in aquæ ℔. sem. Postea excepto agarico, passulæ in eadem aqua macerentur, donec turgere incipiant, turgidæ coquantur ad mellis crassitiem.

Vel ℞ *Fol. sena* Vnc. j. *agaric. albiss. rad. pæon.* an. Vnc. sem. Infund. *in aqu. anisi & fœnicul.* æqual. part. deinde imponantur *passular. Corinthiac.* ℔. j.

Coqu. & exprimantur, & ad mellis consistentiam iterum coquantur. Aut exsiccentur passulæ absque expressione facta. Vtilis est hic etiam syrupus de cichorio cum rhabarb.

Roboretur postea cerebrum melle anthosato, speciebus electuarij pleres Archonticei, diamosch. dulc. cum lacte nutricis: Vel detur hic Puluis:

℞ *Rad pæon.* Drach. ij. *ireos, vngul. alcis, visci querni, sem. pæon.* an. Dra sem. *corallior. rubror. præpar.* ℈. ij. *smaragd. præpar.* Scr. sem. *succin. albi croci,* an. Scr. j. *sacchar. alb.* Vnc. se. F. Puluis.

Vel. ℞. *Rad. pæon. iusto tempore collectar.* Vnc. sem. *vngula alcis* Drach. sem. *succini alb.* Drach. j. *croci optimi* Drach. sem. *sacchar. alb.* Vnc. sem F. Puluis.

Suturæ coronali inspergatur hic Puluis:

℞. *Granor. pæon.* Drach. j. sem. *flor lilij. conuall. pæon. lauand.* an. P. j. *succini albi.* Scr. ij. *nucis mosch.* Drach. sem. F. Puluis.

Itali ac Florentini imprimis, quibus hoc malum familiarius est, pueros recens natos ferro candente, aut particulâ ligni ignitâ adurunt, vbi summa vertebra cum capite coniungitur, Alij ex candela cerea accensa, guttam vnam atque alteram ceream in eundem locum, eundem ob finem, destillare sinunt.

Ad præseruandum verò, ne infans vnquam Epilepticus fiat, nonnulli hoc commendant:

℞ *Spir. vini* ℔. iiij. *castor* Vnc. sem. *radic. pæon.* ℥. ii.

Macerentur & colentur. Colat. infantis totum corpus abluatur.

Et cùm non rarò accidat, vt infantibus circa aures, maxillas, & in aliis corporis partibus vlcera & pustulæ erumpant, nullo modo hic naturæ conatus impediendus. Si enim talia vlcera, materiâ intrò recedente, euanescant, cùm in alios morbos, tum in Epilepsiam interdum infantes incidunt. Imò si intempestiuè euanescere incipiant tal a vlcera, atque infans inde male habeat, conatus naturæ potiùs adiuuandus syrupo fumar. C.C. & similibus, materiæ ad ambitum corporis nimium promouentibus.

Cura lactentium per consensum ventriculi.

Præseruationis gratiâ recens natis, antequam lac vel alius cibus ipsis porrigatur, hoc detur:

℞ *Sacchar. alb.* Vnc. ij. *ol. amygdal. dulc. recens expr.* q. s.

F. Mixtura instar pultis, cuius vsu materia vitiosa in vtero collecta imprimis viis, eiicitur. Alij exhibent saltem mel crudum, vel mel rosatum colatum, vel syrup de cichorio cum rhabarb. vel mel despumatum cum modico sem. fœnicul. & radic. pæoniæ, & ol. amygdal.

Nonnulli putant, naturam ipsam huic rei prouidisse lacte materno, quod in principio serosius est, & propterea maiorē abstergendi vim habet, censentque eos male facere, qui lac hoc maternum, quasi vile præsidium, reiiciunt, & aliarum nutricum, quod iam crassius est, exhibent.

Caueatur etiam, ne ventriculus lactis copiâ oneretur, ideóque infans rariùs lactetur. Si lac coaguletur, atque in grumos concrescat in ventriculo infantis dissoluatur exhibito melle cum sale, oxymel. simpl. sem. fœnicul. radicibus eringij, aut si hæc nihil iuuent, propinentur gr. v. plus minúsve coaguli hœdini vel leporini: vitia quoque lactis emendentur, vt suprà dictum.

Vel in Epilepsia orta è lactis concretione in ventriculo.

℞. *Fol. vini* P. iij. Coqu. in vrina pueri. Adde *butyri recentis* Vnc. ij F. Cataplasma, quod applicetur ventriculi regioni.

Vel ℞. *Fol. malua. absinthi, vlmi,* an. pug. j. Coqu. in vrina pueri, & cum *butyri,* ℥. ij. addito pauco fermento & ol. nardino, F. Cataplasma applicandum ventriculi regioni.

Infanti frequentiùs & copiosiùs lac non dandum, vt dictum, quàm vt ventriculus conficere possit. Aliàs enim si copiosè & ferè assiduè infans lac sugat, fieri non potest, quin magna cruditas generetur, ex qua non solùm Epilepsia, sed & alij morbi prouenient.

Cura infantium ablactatorum.

Infantes ablactati quomodo curentur, docet Galenus, *in consil. de puero Epileptico,* quod tamen cum sale legendum censet Hercul. Saxonia, cùm infantibus concedat lactucam, apium, porrum, brassicam & lentes. Petatur etiam curatio ex præcedentibus. Alex. Trallianus decoctum hyssopi, imprimis hyeme & autumno, commendat: cùm eius solius vsu plerique conualuerint, vt non amplius secundum aut tertiùm eundem in morbum inciderent. Quippe vitiosa & crassa recrementa incidit, & non permittit, vel in stomacho, vel in thorace recrementum in crassitiem coire & spissari; aliúdque per vrinas, aliud per aluum expellit.

Et cùm morbus hic aliquandiu latere, & inducias dare soleat, cura non citò abrumpenda, sed continuanda, vt radix mali extirpetur. Habentque & hic locum cauteria in occipite inter tertiam & quartam colli vertebram, aut vbi summa vertebrá cum capite coniungitur.

Videatur etiam Alex. Trallianus, *lib. 1. c. 15.* Rondeletius, *de medend. morb. c. 36,* Hieron. Mercurialis, *de morb. puer. c. 3.* Iacobus Truncomus, *tractat. 4 de custodienda puerorum sanitate; c. 13. Tom. 2. consultat. lib. 8.* Horat. Augen.

Diæta.

A carnibus omnino infantes abstinere bonum est, præcipuè suillis & bubulis, voluptatis autem causâ, aut alio etiam vrgente vsu modicas accipiant, & rarò, sed quæ non sint pingues. Alex. Trallianus, *loc. allegato.* Idem non concedit sinapi, cæpas, daucum, vt quæ caput repleant, nec apium; de quo infrà, *qu. 6.* Plura de diæta infantium videantur apud Trallianum, *loc. allegato.*

QVÆSTIO I.

An solus homo Epilepsia laboret?

Affirmare quidem hoc videtur Aristoteles, *sect. 30. probl. 47.* *Quæ animalia Epilepsia laborent.* Verùm id alij iure negant, vt pote quos experientia aliud docuit. Referunt enim Epilepsiâ laborare & coturnicem, Plinius, *lib. 11. c. 22.* Iulius Solinus, *in Polyhistor.* Aloysius Mundella Vlysses Aldrouandus, *lib 2. Ornithologia.* Alaudam, Aloys. Mundella, *lib. 3. c. 13.* Aldrouandus, *lib. 18. c. 10.* Accipitres & graculos, Dalechampius, *comm. in Plin. lib. 3. c. 22* Picas & perdices, Aldrouandus, *tom. 1. Ornithol. lib. 12. c. 11.* Mundella

boue

loco citato, Capos, Iacobus Oliuarius, *lib.*12.*c.*22. Passeres idem, Barthol. Anglicus, Aldrouandus, *tom.*1. *lib.*15.*c.* 30. Capras & oues, Hippocrates *in lib. de Sacro morbo*, Canes, Iulius Cæsar Scaliger. *comm. in lib.*2. *Aristot. de plantis*, Cœlius Rhodiginus, *lib.*6. *Antiq lect.c.*5. Alij alia etiam animalia addunt.

QVÆSTIO II.

Quodnam sit subiectum Epilepsiæ.

Epilepsiæ subiectũ quod.

Subiectum Epilepsiæ omnes Medici cerebrum esse docent vtporè quod omnium, quæ in Epilepsia læduntur, actionum fons & caussa est, & quo non affecto Epilepsia non excitatur. Solus Quercetanus aliter sentit, *in T. trad. c* 8. Verùm nullius momenti sunt rationes, quibus contra Galenum & vulgarem sententiam probare conatur, quòd Epilepsiæ sedes non semper sit in cerebro, sed quòd & in quibusdam Epilepticis cor primò & per se afficiatur, quia scilicet cordis actiones, non minus quàm cerebri læduntur, vt ex cordis palpitatione, pulsus peruersione, animi deliquiis, videre sit: quòdque Epilepsia quædam sit, in quâ phantasia & memoria integra manent. Equidem si de loco generationis materiæ, quæ Epilepsiam excitat, quæratur, nec Galenus; nec Galenicorum vllus vnquam asseruit, eam semper in cerebro generari. Verùm hoc quæritur, quâ parte proximè & præcipuè affectâ Epilepsia excitetur. Eam Cerebrum esse rectè affirmatur, vtpotè quod omnium actionum, quæ in Epilepsiâ læduntur, fons & caussa est, & hoc saluo, & non affecto nunquam Epilepsia excitatur. Et licèt cordis palpitatio, & pulsus peruersiones in Epilepsia quandoque animaduertantur: non tamen hinc sequitur, quod Cor Epilepsiæ sedes sit. Fit enim hoc vel antequam Epilepsia ingruit, dum vapores maligni versus caput tendunt: & in transitu illud lædunt; vel in ipso paroxysmo Epileptico, corde ab eadem caussa læso, aut per consensum affecto. Nam cùm motu animali impedito, respiratio quoque deprauetur, impossibile est vt cordis actiones non deprauentur. Et licèt cum Epilepsia aliarum partium actiones læsæ concurrere possint, tamen inter se non sunt confundendæ, quod Paracelsus plerumque facit, qui suffocationem vteri, syncopen, tremorem, & palpitationem cordis, vertiginem, ecstasin, morbi caduci species facit. Licèt quoque in quibusdam Epilepsiæ speciebus, quædam sensuum internorum actiones non aboleantur: illud tamen non euenit, quòd cerebrum tum non sit pars affecta, sed cor. Nam & tum aliæ ac pleræque actiones læduntur, etsi aliquæ superstites maneant. Id quod accidit, quòd caussa epilepsiæ alia est potentior, alia debilior, & cerebrum nunc magis, nunc minùs læditur. Et dari quasdam imperfectas Epilepsias, suprà diximus. Ac si omnium affectionum, in quibus cor per consensum afficitur, cor sedes esset: in plurimis morbis illud subiectum statuendum esset, vt in suffocatione vteri, malo hypochondriaco, & aliis pluribus. Et si cor primarium Epilepsiæ subiectum est, cur Quercetanus omnem curationem dirigit ad cerebrum, non verò ad cor?

QVÆSTIO III.

Quænam sit Epilepsiæ caussa proxima?

Epilepsiæ caussa proxima.

Proximam Epilepsiæ caussam statuimus esse expultricis facultatis in membranis cerebri à materia renui & acri, & qualitate occulta, neruoso generi inimica, irritationem, & quidem, vt existimo, rectè vt pluribus in, *Institut. l.*3. *part.*3. *sect.*2. *c.*6. demonstrauimus. Etenim materia ex subito, sæpe sumpto ab aliqua parte initio, cerebrum neruosúmque genus peruadit, & paulo pòst discutitus, sæpe nullo relicto sui vestigio. Et cùm Galenus, 3. *de loc. affect. c.*7. & cum eo alij Medici omnes, Epilepsiam quandam admittant, quæ excitatur, cùm à parte aliqua interna quasi aura quædam ad caput ascendit: cur in Epilepsia per primarium cerebri affectum ad obstructionem ab humore crasso confugere opus est, & cur non tùm eadem caussa admittitur, præcipuè cùm sternutatio & singultus, Epilepsiæ cognati affectus, eodem modo generentur? Quâ de re Galenus, *loco allegato*, scribit: *Existimant, inquit similem aliquem in Epilepsia cerebri motum fieri, qualis stomacho interdum à re quapiam molesta accidere solet.* Et Auicennas, *Fen.*1. *l.*3. *tr.*5. *c.*8. sternutationem paruam quandã Epilepsiam nominat, quandovidelicet quod in anteriore parte cerebri molestum continetur, cerebrum excutit. Sicuti enim quod in anteriore parte cerebri acre & mordax inest, impetu quodam in sternutatione excutere natura tentat: ita in Epilepsia, quod in membranis cerebrum inuestientibus, & principio neruorum molestum est, natura excutere conatur. Et sicut sternutatio oritur non à crassis & viscidis humoribus, sed iis, qui aerem vaporem emittunt: ita à simili vapore & humore Epilepsiam concitari, vero consentaneum est, & experientia id confirmat. Compertum enim est, quosdam à vaporibus & odoribus prauis Epilepsia correptos esse: contrà aliarum rerum vapores & odores eandem discutere. Ita suffitus galbani, cornu capræ, hepatis hirci manifestant Epilepsiam, Eandem contrà tollunt odor rutæ, castorei. E quibus caussis externis, de internis in corpore latentibus coniecturam facere non difficile est: siquidem cùm plura idem efficiunt, vt in communi efficiendi ratione conueniant, necesse est. Quæ omnia satis indicant, caussam Epilepsiæ proximam esse humorem vel vaporem acrem, aut potiùs malignum, peculiari vi cerebrum stimulantem, & molestantem.

Galenus equidem aliud statuit *lib.*3 *de loc. affect. c.*5 & 7. *Aphor.*45.2. *de Symptom. causs. cap.*7. *lib. de atra bile. c.*5. & alij Medici, qui eum sequuntur, plurimi docent, Epilepsiam fieri ab humore crasso, qui ventriculos cerebri obstruat, non integrè quidem, vt in Apoplexia, sed ex parte, quem dũ conetur eiicere cerebrum, sese contrahat, quo contracto nerui etiam contrahantur, & in consensum trahantur. Ita enim *in comm.*2. *Aph* 45. scribit: *Apoplexia & Epilepsia inter se quodammodo affines & cognata sunt affectiones. eundem enim locum affectum, & eundem humorem habent mali caussam. Hoc differunt, quòd Apoplexia fiat propter virtutis ad neruos affluentis plenam consummatámque priuationem Epilepsia ob motum vitiosum & peruersum, quia etiam vtrobique humor est frigidus & crassus.* In quo quidem rectè docet, quòd in Epilepsia laborantibus cerebrum concutiatur, & quidem, vt humorem vitiosum excutiat: quod in infantibus Epilepsiâ laborantibus manu capiti applicatâ sæpe manifestè deprehenditur. Verùm in eo non parum fallitur, quòd humorem illum eiusdem naturæ cum eo, qui apoplexiam excitat esse statuit, & obstruendo etiam cerebrum ad concussionem stimulare docet. Etenim non credibile est, pauxillum illud, quod ex partibus inferioribus, ipsius Galeni testimonio, instar auræ, per vias sæpe occultas ad superiora ascendit, crassum esse, & obstruendo Epilepsiam excitare, sed potiùs membranas cerebri vellicando id præstare. Si quoque obstruendo, Epilepsiã excitaret materia, epilepsiæ caussa, motu potiùs tolli aut imminui, nũ verò conuulsio excitari deberet. Et cùm Apoplexia & Epilepsia hoc modo, & ratione caussæ, saltem secundum magis & minus differant, ob eam tamen differentiam non ita variarent symptomata, sed potiùs paralysis & stupor, ac animalium actionũ ablatio aut imminutio inde fieret, non conuulsio Præterea si ab humore crasso cerebrum ex parte obstruente fieret Epilepsia, Apoplexiã antecederet, & sequeretur Epilepsia Neque enim credibile est, vt videtur Massariæ, tam repentè, & tam inexplicabili temporis momento integram cerebri obstructionem fieri, vt nullo modo ob inchoatam & semiplenam obstructionem præcedetent Epileptica symptomata, si hoc modo generatur Epilepsia: cùm sæpe dolores capitis, vertigines, & similia symptomata apoplexiã præcedere soleant. Multo minùs in momento illa obstructio integra solui potest Ideòque cùm obstructio non est integra, siue ingruente, siue desinente apóplexiã, Epilepsia sequeretur.

De specifica autem huius humoris ac vaporis natura si quæratur, omninò admittendum est, simplicem acrimoniam ac malignitatem & venenositatem ad Epilepsiam generandam non sufficere. Nam dantur multi morbi, in quibus tales humores, & inde exhalantes vapores ad caput ascendunt vt Lues Gallica, febres malignæ multæ, venenatorum animalium morsus, quibus tamen, & aliis pluribus Epilepsia non coniungitur. Ideóque ad Epilepsiam generandam non sufficit, vt vapor sit acris, mordax, malignus, sed peculiaris in eo qualitas, & specifica proprietas, quâ membranis cerebri & neruoso generi peculiari modo infestus est, & omninò δύναμις Epileptica in eo requiritur.

Quæ autem illa specifica malignitas, & δύναμις Epilepsiam excitant, explicare in hac naturæ obscuritate impossibile; estque ea, sicut aliorum venenorum, occulta, & non nisi ex effectu colligitur. Nonnulli quidem è Chimicis hic se rem clariùs explicare posse, quàm Galenicos, promittunt, sed an reipsâ præstiterint, dubito. Paracelsus & Paracelsi sectatores plerique Epilepsiam morbum Mercurialem esse docent, Quomodo verò id clarè explicent, non video. Neque enim, vt *in tractatu de Chym. c. cum Galen. consens. ac dissens.* dictum, satis explicant, quid sit Mercurius, & quomodo à reliquis principiis differat, Deinde cùm multi morbi Mercuriales ex eorum sententia ponantur, non monstrant, quã in re determinata & specifica huius mali natura sita sit, & quomodo hic morbus Mercurialis ab aliis morbis Mercurialibus differat. Alij, vt rem clariùs explicent, è Petri Seuerini *Idéa* radicem huius mali statuunt. Vitriolum Mercuriale, & Quercetanus, *in Tetrad. cap.*11. scribit, nullum ex vaporibus Epilepsiam producere posse, nisi sit naturæ vitriolatæ. Et quidem plerique è Chymicis istis, Mercurialem hunc morbum esse dicunt, deinde etiam ex parte aliquam salarium.

Verùm enim verò asseruntur quidem ita hæc, sed firmis rationibus non probantur, Nam primò quod dicunt, morbum Mercurialem esse, ob subiectum eius, quod sit cerebrum, frigidæ & humidæ cum Mercurio naturæ, id hoc non satis probat. Etenim etsi Epilepsia fiat cerebro proximè læso: tamen hic quæstio est nõ de subiecto, sed de natura specifica illius humoris aut vaporis, qui cerebrum vellicando Epilepsiam parit. Is autem non semper in cerebro generatur, sed interdum in cranio, in ventriculo, vtero, & aliis corporis partibus. Neque etiam ideò Mercurialis dicendus, quòd caussa materialis hunc affectum generans, in liquida seu vaporosa substantia consistit; cùm vapores etiam sulphurei esse possint. Præterea nec medicamenta omnia, quæ curant hunc morbum, Mercurialia sunt: sicut ol. succini sulphureæ naturæ est; sal succini, sal C.C. magisterium corallionum, salariæ.

Tandem,

Tandem, cùm ex illorum sententia, omnis vis mordendi & dolorem excitandi à salibus sit, atque Epilepsia fiat à vapore cerebrum vellicante; potiùs Epilepsiæ caussa, quà talis, ad salem, quàm Mercurium pertinere videtur. Ideóque ipsi Paracelsici necessarium hic censent, salem coniungendum esse; id quod nec nos negamus. Cuius autem naturæ is sit, & an satis demonstrent, salem istum vitriolatum esse, & nullum vaporem Epilepsiam concitare posse, nisi proprietatis & naturæ vitriolatæ sit, dubito. Cùm enim ipsi paroxysmum Epilepticum excitari statuant, cùm exhalationes malignæ, acres, acidæ, astringentes & corrosiuæ spiritibus animalibus misceantur: id non solùm ex vitriolo, sed & aliis pluribus fieri potest, alumine scilicet & sale armoniaco, vt & antimonio & arsenico. Vnde Petræus de Epilepsia scribit, humorem, qui Epileptici vaporis fomes est, ob copiam salis vitriolati, aluminosi & armoniaci, quandoque & Mercurialis & arsenicalis, phlegmate Mercuriali, & sulphure glutinoso exuto, instar aquæ fortis summam acrimoniæ, fermentationis, corrosionis, & penetrationis vehementiam acquirere. Et certè si vapor ille, quod Quercetanus non negat, malignus est, potiùs malignitas in antimonio & arsenico quærenda est, quàm in vitriolo. Adstrictio in alumine quoque est, vis corrodendi in omnibus salibus; vnde tot aquarum fortium differentiæ. Et multi in febribus & aliis morbis æruginosos humores vomitu reiiciunt, à quibus procul dubio, etiam vapores congeneres in caput attolluntur, qui tamen Epilepsiam nõ excitant. Ergo æquè hic Chymicis ac Galenicis ad occultam & specificam qualitatem, necessarium illud humanæ ignorantiæ asylum, confugiendum. Vt non immeritò magnus ille Medicus, Iohannes Crato, *ad Zvvingerum, in Epistolis à Scholtzio collectis, Epistola 137.* scripsisse videatur: *Vtinam ante vitæ meæ exitum veram dignotionem huius mali, & verum remedium aliquis ostenderet!*

¶ [De proxima Epilepsiæ caussa dictum *suprà*. Quia tamen ibi non facta est mentio quæstionis, *an epilepsia etiam à sanguine fiat*, eam hoc loco proponere libet. Dari Epilepsiam à sanguine probare conatur petrus Salius Diuersus, *de morb. part. c. 3.* & historias duas epilepsiæ, à sanguine, (vt putat) ortæ, proponit Zacut. Lusitanus, *de Pr. Med. adm. lib. 1. obseru. 28. & 29.* Et quidem epilepsiam à sanguine generari docet P. Sal. Diuersus quando sanguis copiosus ab aliqua caussa extrinseca, vt ex potu vini nimio, vel ex valida exercitatione, concitatus, ruit ad partes superiores, cerebri vasa affatim replet. Tum enim naturam insurgere ad eiusdem propulsionem & discussionem. Et signa huius epilepsiæ ponit, quòd æger sanguine abundat, facies rubet, manus porriguntur, dentes strident, & motus conuulsiui accidunt. Zacutus Lusitanus verò ad hanc epilepsiam credendam adductus est, eo quòd fœminam quandam illustrem curauit, quæ cùm sanguine plena esset, & horribili epilepsiâ laboraret, ei post septimum paroxysmum cephalicam aperuit, vnde octauus paroxysmus mitior fuit, quod cum aduerteret, iterum copiosius ex altero brachio sanguinem euacuauit, atque ita his euacuationibus factis & enematum acri vi, & largè exoneratâ aluo, conualuit. Idem probat historiâ Viri cuiusdam quadragenarij, robusti, rubicundi, qui ex interuallo epilepsiâ fuit correptus. Huic cùm varia remedia interna & externa essent imperata, tandem etiam præseruationis caussâ extra paroxysmum singulis mensibus vena in talo aperta fuit; ita, euacuato & distracto sanguine ad longinquas partes, æger impòsterum benè valuit.

An detur Epilepsia à sanguine. Dari probare conatur P. Salius Diuersus. Zacutus Lusitanus.

Verùm rationes istæ non satis concludunt, sanguinem proximam Epilepsiæ caussam esse. Nam *suprà* satis monstratum, ab obstructione meatuum cerebri non prouenire epilepsiam, & proinde nec à sanguine copioso, meatus cerebri obstruente, ea prouenire potest. Et quot sunt plethorici, qui vino sæpe inebriantur, exercentur vehementiùs, irâ concitantur, nec tamen epilepsiam patiuntur? Nimirum solùm ab occulta & maligna qualitate, cerebrum vellicante Epilepsia prouenit, vt *ibid.* probauimus. Ad quam qualitatem confugere necesse habuit etiam P. Salius diuersus, cùm scribit, sanguinem ad cerebrum ruentem Epilepsiam excitare, cùm naturæ grauis, & qualitate forsan etiam molestus est. Dispositionem epilepticam in corpus plethoricum incidere, & forsan copiam sanguinis etiam dispositionem epilepticam fouere posse, concedimus: at quòd proxima & primaria Epilepsiæ caussa sit copia sanguinis, id negamus. Vnde etiam argumentum à curatione & euacuatione sanguinis petitum, id quod debet, non satis probat. Sit enim vt post repetitam sanguinis euacuationé æger meliùs habuerit: tamen non sequitur, quòd sola sanguinis copia, proxima Epilepsiæ caussa fuerit. Nam & alia remedia fuerunt adhibita. Etsi in sanguine dispositio epileptica hæsit, non profuit venæsectio copiam sanguinis imminuendo, sed partim à capite eum reuellendo partim cum eo vitiosum illud, cui maligna qualitas inhæsit, euacuando. Eodem enim modo, quo in melancholia, vt suo loco dictum, prodest repetita venæsectio, non copiam sanguinis imminuendo, à qua non prouenit melancholia proximè, sed melancholicum sanguinem tollendo, in cuius locum postea purior & laudabilior succedit: ita etiam, si dispositio epileptica ipsi massæ sanguinis inhæret, ac sanguis ille sæpe euacuatur, postea purior succedit, cessat Epilepsia, Ideóque

Responsio Autoris.

Sola maligna qualitas proxima Epilepsiæ caussa.

Epilepsia à sanguine, vt sanguis, non datur.

si plethora adsit, & caussa Epilepsiæ sanguini hæreat cum commodo venam, & quidem aliquoties aperiri concedo; plethoram verò proximam Epilepsiæ caussam esse nego.]

QVÆSTIO IV.

Quomodo Cerebrum in Epilepsia afficiatur, & qua de caussa omnium sensuum actiones aboleantur.

Quomodo Cerebrum in Epilepsia afficiatur, id totum ex cognitione caussæ proximæ pendet Nam qui ab humore crasso Epilepsiam fieri statuunt, necessariò etiam cerebrum vt partem organicam affici, eiúsque ventriculos ab humore illo obstrui sentiunt. Verùm cùm illam opinionem suprà reiecerimus, contrà eque sententiam probauerimus, qui à vapore mordaci, acri, & peculiari vi cerebro infesto, Epilepsiam prouenire docent, rectè etiam hic statuimus, cerebrum in Epilepsia affici quidem & secundum substantiam, & secundum spiritus, quibus peculiari modo caussa Epilepsiæ aduersa est; postquam tamen cerebrum rem sibi aduersam percipit, & facultate expultrice naturali id, quod molestum est, expellere conatur, neruosum & mẽbranosum genus in consensum trahere. Et hinc fit, vt malignitate & acrimoniâ materiæ Epilepsiæ vellicatum cerebrum, sese cum neruoso genere concutiat, atque id quod molestum est, excutere conetur.

Qua ratione cerebrum in Epilepsia afficiatur.

Qui verò de caussa omnium sensuum actiones aboleantur in Epilepsia, si ea non fit ab obstructione ex humore crasso, alij aliter sentiunt. Platerus in Epilepsia neruosum genus molestè ab humore prauo affici statuit, quem dum excutere conatur, cerebrum simul exagitari, & in consensum trahi dicit; & dum suppedias ad expellendum id, quod molestum est, afferre nititur, spiritus animales à se in neruorum initia propellere, atque ita effusis à cerebro spiritibus sensus internos cessare, & suis functionibus destitui; non aliter quàm in lipothymia & syncope nonnunquam spiritibus vitalibus effusis cor à sua functione cessat.

Alij ab angustia meatuum cerebri hoc prouenire statuunt: verum non ab obstructione, sed dum cerebrum à vapore molesto irritatur, contrahi & constringi illud dicunt, vnde meatuum oriatur angustia. Verùm magis probabile est in Epilepsia magnam fieri spirituum animalium perturbationem, atque ideò omnes actiones turbari. Nam cum actiones animales sine spirituum animaliũ, & quidem sese rectè habentium, ministerio perfici non possint: in Epilepsiâ verò spiritus animales sese rectè non habeant sed variè turbentur: actionibus animalibus obeundis debito modo inseruire non posse, manifestum est.

¶ [Equidem de hac quæstione fusè hactenùs dictum. Vt tamen, quæ allata sunt, clariora fiant, quædam adhuc addenda putamus. Existimamus autem, & docuimus, cerebrum affici non solùm secundùm membranas, sed & ipsam substantiam cerebri, ac spiritus animales; & his vapores epilepticos præcipue occulto modo esse infestos. Etenim spirituum animalium maxima fieri solet perturbatio in epilepsia, & omnium sensuum abolitio, quod non accidit membranis tantum affectis; cùm in conuulsionibus & motibus conuulsiuis, ab irritatione membranarum cerebri solùm profectis, vt in vulneribus accidit nulla fiat facultatum principum abolitio; sicut nec in sternutatione, etsi itidem cerebri membranæ vellicentur. Deinde quia vapor, qui epilepsiæ caussa est, non saltem acrimonia, sed occultâ qualitate agit; ad quam percipiendam non impromis sensu tactus qui in membranis est, opus est, sed ipsa cerebri substantia, quæ facultatem expultricem habet, ad eam percipiendam sufficiens est. Præterea nullus dolor percipitur, qui excitatur, cùm membranæ affici solent. Tandem si cerebrum saltem, vt sensu tactus secundum membranas præditum, afficeretur, tantùm acrimonia præstaret id, & ad occultas qualitates confugere opus non esset. Etsi verò cerebrum afficitur, quatenus cognitionem naturalem habet rem ipsam percipiendi & facultatem expultricem, id quod molestum est, expellendi: quia tamen cerebrum membranas & neruosum genus coniunctum habet, id in consensum trahitur, atque hoc in consensum tracto, porrò musculi, in quibus nerui disseminantur: vnde illi conuulsiui motus, qui ab aliis conuulsionibus, cùm aliis modis, de quibus *huius lib part. 2. cap 28.* dictum, tum eo imprimis differunt, quòd in epilepsia sensus interni etiam læduntur, qui in conuulsionibus veris sunt integri; vtpotè neruis saltem affectis, non cerebri substantiâ & spiritibus, quod fit in epilepsia.]

Quomodo Cerebrum in Epilepsia afficiatur? De caussa proxima Epilepsiæ.

QVÆSTIO V.

An Motus conuulsiuus in Epilepsia fiat à facultate animali, an verò naturali?

De motus etiam illius conuulsiui, qui in Epilepsia accidit, quóque membra variè agitantur, natura & caussa, inter autores præcipuè Thomam Erastum, & Comitem Montanum, est controuersia. Thomas enim Erastus, *in anatomia librorum Comitis Montani, & in disputatione de conuulsione* pluribus defendere conatur, morbum hunc à facultate animali prouenire. Inter cætera autem vtitur hoc argumento: Omnis motus, quem appetitus cùm rationalis, tum irrationalis musculis imperat,

Motus conuulsiui in Epilepsia quis autor.

imperat, siue bene siue male id faciat animalis est, siue arbitrarius. Is autem motus, qui per contractionem musculorum ad sua capita fit, mandatur ab anima seu appetitus musculis. Omnis igitur motus talis dicitur, & est voluntarius seu animalis. Minorem ita probat, quòd nulla animæ corporis actio, quæ ab eo, quatenus animatum est, editur, siue laudabilis ea sit, siue vituperabilis, ab vlla eiusmodi corporis affectione, nihil ad hanc rem concurrente animâ, produci possit. Musculorum verò illa contractio, quâ, citra alterius rei extraneæ operam, ad sua capita contrahuntur, ac membra in quæ inserta sunt, mouent, operatio est animati corporis, quà animatum. Ac proinde eiusmodi musculorum motus à re nulla alia fieri potest, animâ non coagente. Cùm verò naturalis non sit, vtpote qui per musculos voluntarij motus Instrumenta exercetur, esse animalem & arbitrarium statuit.

Contrà Comes Montanus hoc negat, *lib. 3. de morbis.* 30. & *Defensione quinta aduersus Erastum*, idque hac ratione. Si facultas animalis motum imperat partibus, imperium hoc ex appetitu oriri necesse est. Appetitus autem oritur ex cognitione; cognitio à sensu; sed sensus in Epilepsia non vigent, & illud quod corpori molestum, neque percipere, neque facultatibus superioribus communicare possunt. Deinde etsi in aliis conuulsionibus & spasmo sensus sunt integri, tamen motus omnis, qui fit à facultate animali, est voluntarius seu spontaneus. At conuulsiuum motum præter voluntatem, & contra eam fieri nemo ignorat, ac propterea facultati animali ascribi non potest.

Verùm etsi opiniones hæ extremè discrepare videantur; tamen neutra per se veritati planè consentanea est, sed si coniungantur, veram sententiam constituunt; cùm vtraque vis, & expultrix naturalis, & motrix animalis facultas in Epilepsia concurrant. Etenim motus hi conuulsivi simpliciter animales non sunt; cùm contra voluntatem fiant. Neque etiam simpliciter naturales; cùm fiant beneficio musculi, animalis facultatis instrumenti, neque credibile sit, facultatem naturalem expultricem posse tam vehementes ac validos motus solam edere.

Itaque hac de re sic statuendum puto. Cerebri membranæ, vbi à materia mordaci & maligna vellicãtur ac molestantur, illud quod molestum est, excutere conantur. Atque hoc modo vis expultrix cerebri primò quidem mouetur; eadem tamen animalem facultatem, quæ subiecto illi simul inest, in consensum trahit, eámque ad expulsionem lacessit. Hinc fit, vt potentia illa cerebrũ vehementiùs dilatet & comprimat, ac istâ compressione, quod sibi molestum est, excutere conetur; quod in sternutatione fieri videmus. Imò simul facultatem mouentem in neruoso & musculoso genere in consensum trahit. Atque hoc modo à facultate expultrice quidem initium motus est, motus tamen vehemẽtiam iuuat vis animalis. Aliter enim sese habet expulsio in parte, quæ motu destituitur, aliter in ea parte, quæ ad motum apta est: variántque symptomata secũdum partes subiectas; id quod & in sternutatione, quæ magnam cum Epilepsia conuenientiam habet, videre est, vt & in singultu. Quanquam enim princeps & prima caussa sternutationis sit vis expultrix cerebri irritatur tamen eadem, & in consensum trahit vim motricem capitis & thoracis, cerebrumque irritatum in expulsione illa à motrice functione corporis adiuuatur, musculique capitis & pectoris contrahuntur, vt feliciùs ac potentiùs id quod molestum est, à cerebro expellere possit. Videantur etiam quæ suprà de Conuulsione dicta sunt.

QVÆSTIO VI.

An sanguis in paroxysmo Epilepsiæ sit mittendus?

Sanguis an in Epilepsiæ paroxysmo mittendus.

Fuerunt quidem inter antiquos nonnulli, qui in Epilepsiæ paroxysmo venam aperiendam censuerunt. Verum hodie nemo Medicorum est, qui id suadeat aut tentet. Etenim in ista vehementi & inordinata concussione corporis, nec commodè satis institui potest venæ sectio, nec si posset, satis tutò ac cum vtilitate aliqua adhiberetur. Nam cùm in paroxysmo Epileptico maxima naturæ & caussæ morbificæ lucta sit, ac natura id vnicè agat, vt materiam illam sibi molestam excutiat, eadémque valdè laboret tum, ob denegatum animalium spirituum influxum, ac respiratio, & hinc aliæ actiones non rectè sese habeant: facilè fieri posset, vt sanguine, & cum eo spiritibus subtractis natura succumberet, & ita æger in ipso paroxysmo cũ Medicinæ ignominia expiraret. Nec vlla caussa est, quæ venæsectionem suadeat; nec per eam æger à paroxysmo citiùs liberari potest.

QVÆSTIO VII.

An extra paroxysmum sanguis mittendus sit in Epilepsiâ?

Sunt quidem nonnulli, qui nec extra paroxysmum in Epilepsia sanguinem mittendum censent, eâ imprimis de caussa, quòd morbus hic ab humore frigido & crasso oriatur. Sed, vt sæpè dictum, ex falsa hypothesi id asserunt. Neque enim ab humore crasso, sed potiùs à tenui ortum habet Epilepsia. Ideóque etsi nonnunquam fieri queat, vt corporis constitutio pituitosa adsit, aut è ventriculo, vel aliâ parte determinatâ, nullo sanguinis vitio concurrente, Epilepsia excitari possit, & ita venæ sectione opus non sit: (in quibus etiam casibus nulla venæ sectionis suprà facta est mentio) tamen in Epilepsia per essentiam, & si plenitudinis cuiusdam notæ appareant, aut sanguis multus melancholicus adsit, vena omnino aperienda est; cùm indicans venæsectionis adsit, modò vires id permittant. Idem faciendum, si à consueta aliqua sanguinis euacuatione, vt mensium in fœminis vel hæmorrhoidum suppressione, Epilepsia originem habeat.

QVÆSTIO VIII.

Quænam vena in Epilepsia sit aperienda?

Quæ vena in Epilepsia aperienda.

Quæ verò vena aliàs aperienda sit in Epilepsia, authores non planè consentiunt. Etsi verò suprà in singulis Epilepsiæ differentiis, quæ vena, vbi opus est, aperienda sit, definitum est: tamen vt res clarior fiat, & quo fundamento suprà proposita nitantur, pateſiat, sciendum, si Epilepsia fiat per primariam cerebri affectum, & aliqua plenitudo sanguinis in capite appareat, vel in toto corpore sanguinis plenitudo adsit, quæ vel ad producendam, vel fouendam Epilepsiam faciat, viréſque permittant, commodissimè in cubito vena aperitur, quâ sanguis euacuatur, & à capite deriuatur. Si verò Epilepsia sit per consensum ab vtero, ac menstruorum suppressione; vel à suppressis hæmorroidibus; venæ in cruribus aperiendæ sunt, vt & sanguini motus suppressus concilietur, & materia à capite reuellatur.

QVÆSTIO IX.

An Vomitus in epilepsia conueniat?

Vomitus an in Epilepsia conueniat.

Etsi nonnulli vomitum in Epilepsia planè improbent, eâ imprimis de caussa, quòd vomitus caput, quòd aliàs in epilepsia afficitur, concutiat: tamen hæc ratio sufficiens non est, nec vomitus planè improbandus, sed distinctione opus est. Etenim vbi cerebrum primariò afficitur, aut vbi à parte aliqua externa Epilepsiæ caussa cerebro communicatur, nullus vsus est vomitûs; & experientia docuit, eos, qui violentioribus per aluum & vomitum simul purgantibus, in epilepsia cerebro primariò affecto vtuntur, non solùm nihil commodi inde percipere, sed peiùs inde habere. Sed tum vomitus prodest; & locum habet, vbi Epilepsia per consensum ventriculi, partiúmque vicinarum oritur, seu cum causa Epilepsiæ iis in locis hæret, è quibus per vomitum extrudi potest. Et naturæ quædam ad vomitum satis pronæ sunt, nec facilè incommodi aliquid ex eo tum metuendum. Et sit, vt caput aliquo modo afficiatur vomitu; tamen longè maius commodum est, quod tum ex eo prouenit.

QVÆSTIO X.

An Frictiones in paroxysmo Epileptico vsum habeant?

Frictiones in Epilepsia.

Non malè, *in spicilegio, c. 1. de Epilepsia*, scribit Franciscus Hildesheim, in ipso paroxysmo Epileptico nullum vnquam auxillum præstantius se expertum esse, quàm frictiones validas ac violentas scapularum, brachiorum, crurum, & ipsius dorsi, cum pannis asperioribus & pilosis. Erastus tamen *disp. 4. contra. Paracelſ.* frictiones non multi vsûs esse putat, quòd nihil euacuare ex loco affecto possint, propter obtusum membrorum sensum. Verùm enim verò sententia prior verior Etsi enim verum sit, sensum tum esse obtusum: tamen frictiones fortiores sint, quales esse debent, sensus sopiti excitantur quasi. Præterea etsi sensus frictiones non percipiat: tamen frictiones fortes partes calefaciunt, humores & spiritus ad partem, quæ fricatur concitant ac mouent. Vnde fit, vt vapores ad caput tendentes versus inferiora, & partes illas quæ frictione incaluerunt, attrahantur & discutiantur.

QVÆSTIO XI.

An in paroxysmo Epileptico sternutationẽ ciere liceat?

Sternutatoria in Epilepsia an conueniant.

Sunt nonnulli, qui in paroxysmo Epileptico sternutationes ciendas non putant, eâ de caussa, quòd humores crassos sternutatoria è cerebro excutere non possint, verùm eos mouendo & agitando maiores obstructiones pariant; imò, capite non euacuato, visui insigne damnum adferre possint; cùm experientia constet, ex intempestiuo sternutamentorum vsu materiâ in cerebro copiosâ agitatâ, neruorum opticorum obstructionem, & hinc cœcitatem secutam fuisse. Verùm supponunt hi ex antiqua opinione, à crassis humoribus, ventriculos cerebri obstruentibus, excitari Epilepsiam. Cùm verò suprà satis sit demonstratum, non ab humore crasso, sed potiùs tenui imò vapore & aurâ, Epilepsiam excitari, frustra hoc incommodum metuitur; materiamque talem ptarmica satis discutere valent. Atque vsus & experientia docet, nihil damni à ptarmicis In Epilepsia exhibitis prouenire, sed cum summa vtilitate ea adhiberi. Interim non negamus, in aliis morbis, in quibus materia crassa & copiosa in capite abundat, ptarmica caute & cum circumspectione esse adhibenda.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XII.

An Apium Epilepticis sit noxium.

An apium Epilepticis sit noxium.

Auicennas, *lib.3. Fen.1. tr.5. cap.11.* è cibis præcipuè apium reiicit, vtpotè quod peculiarê proprietatem Epilepsiam commouendi habeat; quem Arnoldus de Villa noua, *lib.1.cap.2.* & alij, inter quos è recentibus est Taberæmontanus, sequuntur. Auicennam verò reprehendit Leonhard. Iacchinus, *de acuter. morb. curat.* & merum delirium esse id putat, cùm Galenus, *in consil. de puero Epileptico*, Apium Epilepticis concedat.

Verùm non solùm Auicennas, sed & Alex. Trallianus, *lib.1. c.15.* Apium Epilepticis, ceu naturaliter eos offendens, prohibet. Et Plinius, *lib.20 nat. hist.c.11.* ex Chrysippo & Dionysio refert, in puerperio ab eo cibo comitiales fieri, qui vbera hauriunt. Cùm ergo tot docti viri id affirment, non puto planè istam sententiam esse reuciendam, sed potiùs experientiam, quæ non planè refragabitur, consulendam. Et quamuis multi hodie sine noxa vtantur eo: ij tamen ad Epilepsiam dispositi non sunt. Et licèt Galenus Apium Epilepticis concedat; id tamen postea caput replere scribit; & similia, quæ ei ætati, & in Epilepsia parum commoda, concedit: quâ ipsâ de caussa Hercul. Saxonia hoc consilium cum sale legendum putat.

Hoc tamen hic monendum, cùm de Apio quæstio est, petroselinum nobis ita dictum intelligendum esse. Id enim est verum apium hortense, & domesticum antiquorum; quòd verò apium hodie dicitur vulgò, id est apium palustre antiquorum.

QVÆSTIO XIII.

An Cranij humani aliquis in Epilepsia vsus sit?

Cranij humani in Epilepsia vsus.

Cranium humanum contra Epilepsiam hodie vsurpari notissimum est. Reprehendit tamen hoc Erastus, *in disputat. contra Paracelsum, part.4.* scribitque, Diabolum persuasisse latenter hominibus, vt pro Epilepsiæ depulsione vterentur puluere ex cranio humano præparato, & iussisse, vt deuorarent fœminas fœminæ, mares masculi. Paracelsum verò, cùm inaniter offerri cranij puluerem animaduertisset, vt superstitionem confirmaret & augeret, ossiculum quoddam paruum, angulare, magnitudine vnguis in capitis vertice inueniri, mentitum esse quod epotum liberaret ab Epilepsia, & ne in mendacio deprehenderetur addidisse non in omnium capitibus, sed in quorundam saltem reperiri. Ipse verò Erastus in nullis reperiri statuit.

Verum enimverò, etsi verum sit inter medicamenta passim circumferri multa, quæ reipsa quod de iis prædicatur non præstant; nolim tamen hoc facilè de cranio humano asseuerare; cùm tot docti eruditique Medici testentur, verum esse, quod de efficacia cranij humani in Epilepsia scribitur, præcipuè cùm Erastus nullam rationem, quæ contrarium suadeat, afferat. Ideóque etsi superstitiosorum medicamentorum vsus rectè reiiciatur, atque inde etiam Galenus, *de simpl. med. fac.* scribat, absurdum & indignum hominibus esse, talia vsurpare: idem tamen Galenus, *lib.11 de simpl.med.fac.titul. de Ossibus*, refert se nouisse, quendam ossa combusta potui exhibuisse haud scientibus quid biberent, ne scilicet ea auersarentur, ac multorum tum Epilepsiam, tum Arthritidem curasse. Id quod de cranio etiam obseruare cuique promptum est. Et in primis ad Epilepsiam curandam efficacissimus est spiritus, qui ex eo elicitur, si infantibus gutt. vi. vel vii. adultioribus plures exhibeantur; vt & sal ille volatilis, qui in destillatione liquoris huius è cranio colligitur.

Ossiculum triangulare in cranio humano.

Paracelsum quoque ossiculum illud in cranio humano reperiri affirmantem mendacij immeritò arguit. Thomas Erastus. Etsi enim ipse ea non viderit: in multis tamen ad commissuram suturæ coronalis & sagittalis talia ossicula triangularia reperiuntur. Et sunt penes me aliqua, quæ nuper etiam meis Auditoribus monstraui, quæque habeo ex dono Dn. Michaëlis Doringij, iam Medicinæ Doctoris, & Physici Vratislauiensis, qui cùm iter in Sabaudia cum Dn. Guilhelmo Fabricio Hildano, Chirurgo celeberrimo, faceret in ossuaria obuia, multa ex craniis ibi asseruatis cum Dn. Fabricio collegit.

QVÆSTIO XIV.

Vtrùm Amuleta prosint in Epilepsia?

Amuletorum in Epilepsia vsus.

Cùm de Amuletis quædam in genere dicta sint, *in Tractat. de Consens. & Dissens. Chymic. cum Aristotel. & Galen.* ea quæ ibi prolata sunt, hic repetenda non censeo, sed argumenta solùm, quæ *loc allegato*, affert Erastus contra Amuleta, examinabo. Primò quidem scribit, naturalia *πάθη*, siue propter formam substantiæ effectricem, siue propter certam temperaturam rebus subiectis insint, non aliter mutari, quàm per sensibilium qualitatum alterationem. Quippe formæ substantiales neque corrumpuntur, neque mutantur, non mutato temperamento: At ab amuletis eiusmodi temperamentum sensibilium qualitatum mutari nequit. Verùm enimverò malè præsupponit Erastus, nullas in rebus dari qualitates, & per eas mutationes, præter eas quæ sunt à temperamento primarum qualitatum, aut, si dantur, non mutari posse, nisi temperamento sensibilium qualitatum mutato. Experientiâ enim multiplici constat, dari multas occultas qualitates, quæ ab ipsa forma substantiali, non mediante temperamento primarum qualitatum, fluunt. Hæ ergo qualitates, cùm sui generis qualitates, contrarias habeant, vnde rerum antipathiæ proueniunt, possunt mutari, non mutato temperamento à sui generis qualitatibus.

Deinde nec illud admitti potest, occultas qualitates non nisi proxima & quæ contingunt, corpora afficere, in remota verò, & inter quæ aliquod interiectum sit, non agere. Reperiuntur enim inter quos, & feles ea est antipathia, vt ad præsentiam felis etiam cistæ inclusæ, & quam non vident, animo deficiant. Et magnetis vires trahendi ferrum nullo obice aut obstaculo impediri posse, ac per tabulam interpositam ferrum à magnete trahi, res ipsa docet. Et quod Erastus negat, ferrum à magnete per medias carnes & cutem trahi, id affirmat Ambrosius Paræus *lib.3. Chirurg.c.15.* vbi refert, quendam Chirurgum herniis puerorum curasse magnete in tenuissimum puluerem redacto, & cum polenta exhibito, inguine verò qua præcipitabantur intestina, melle inuncto, & subtili ferri limaturâ asperso: de quo tamen Lectori iudicium relinquam.

Quod etiam impossibile putat Erastus, frustum lapidis aut radicis appensum cuti, tantam vim morbifici humoris educere, vt morbum tam terribilem iugulare possit, id impossibile non est. Etsi enim sensibiliter humores vitiosos non educant talia: in ipsam tamen caussam morbificam aliquo modo agere possunt. Etenim non ipsi humores, quatenus tales, caussa Epilepsiæ sunt, sed malignum illud in humoribus, & praua humorum *διάθεσις*, ac quod peculiari vi cerebro infestum est, quod in minima etiam quantitate magnas vires habet: vt in venenis videre est. Illud ergo si extinguatur, & qualitas illa si tollatur, Epilepsia cessat, humore manente, modò is non totus corruptus sit. Nec impossibile est, humorem aliquem qualitate prauâ depositâ manere, aut certè aliorum admixtione ita obtundi posse, vt ampliùs non deprehendatur: sicut non solùm id in coctione humorum, & febribus, extincto paroxysmo, videre est, sed & aliis in rebus apparet. Spiritus vitrioli, exempli gratiâ, insignem aciditatem & acrimoniam habet; at si aliquid salis vel ol. tartari addatur, omnem illam amittit. Vina pendula corrigi possunt manente substantiâ. Ita & cereuisiæ acescentes sæpe qualitatem illam deponunt.

QVÆSTIO XV.

An vsus sanguinis humani conueniat in Epilepsia?

Ex Tertulliani *Apologetico aduersus gentes* patet, Romæ vsitatum fuisse, vt in theatro & arena iugulatorum gladiatorum sanguinem recentem de iugulo decurrentem & repentem adhuc contra morbum comitialem biberent. Idem Plinius, *lib. 28.natur.histor.cap.1.* testatur, & Cornel. Celsus, *lib.3.cap.34.*

Verùm vt illa ipsa theatrica spectacula, & gladiatorum cædes diaboli inuentum sunt: ita vt Plinij, *loc. allegato* verbis vtar, ille *euersor. iuris humani, monstrorumque artifex* cæde humanâ, & sanguinis humani effusione delectatus, ex hominum sanguine & sacrificia & pharmaca per suos sacerdotes fraudulenter instituit, hominibúsque superstitiosis persuasit, vt contra Epilepsiam, sanguinem humanum haurirent. Verùm nullius animalis sanguis adhuc calens sine incommodo bibitur. Docétque experientia, sanguinem animalium potissimùm adhuc calentem & spirituosum, haustum magnam in corpore mutationem efficere, posséque inde Lycanthropia & Galeanthropia excitari, ita vt homines eorum animalium mores referre incipiant, de quo suprà, *cap.16.* dictum. Sanguinem quoque humanum Epilepticis nihil profuisse, sed animum ferocem induxisse, eadem experientia docuit. Nota est ex Iulio Capitolino historia de Marci Antonini Philosophi Imperatoris vxore Faustina. Ea enim cùm amore gladiatoris detineretur & contabesceret, Marcus Imperator id ad Chaldæos & Mathematicos retulit, qui suaserunt vt occiso gladiatore Faustinæ tepidū cruorem illius, biberet, vitóque suo mox concumberet, quo quidem sanguine gladiatoris hausto amorem deposuit, (forsan desiderio potiùs per remotionem obiecti, quàm sanguinis haustu, sublato) vis autem illius gladiatoris sanguinis sese prodidit in partus illius Faustinæ. Antoninus enim quem peperit, homo crudelis & gladiatorio animo ac temeritate fuit, vt pugnis gladiatoriis & cruentis cædibus Rempubl. Romanam ferè atteriuerit. Vid. etiam Libauius, *2.part. singul. p.164.*

Refert quoque Iohan. Langius, *epist. lib.1. cap.71.* quendam Pastorem sicarium & homicidam duos habuisse filios, quo sibi in sui facinoris & latrocinij subsidium adsciuit: Cùm verò iuniorem ad tam sæua obeunda facinora pusillanimem animaduertisset, occiso in sylua Ottonis tabellario, panem sanguine occisi madidum filio esurienti edendum præbuit, quo degustato tanquam Dæmonis œstro percitus, sese ad quæuis perpetranda flagitia longè audaciorem factum, dum de eo sumeretur supplicium, spontè confessus est. Plura de sanguinis humani, instinct. Diaboli, vsu videantur in allegata modò epistola. Summa, vt Lucanus scribit:

——— *Nullus semel ore receptus.*
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.

P ¶ [Vsum

Potus sanguinis humani minùs tutus.

¶ [Vsum sanguinis humani tutum non esse, *suprà* diximus. Id confirmat etiam historia, quam refert Zacutus Lusitanus, *de Prax. med. Adm. lib.3. obs. 79.* vbi narrat, iuuenem quendam inimico suo, amicitiâ simulatâ, ad conuiuium inuitato, inter potandum obtulisse poculum vini cum vnc. duabus sanguinis humani, ex homine rufo venæ sectione emissi, adiecto etiam sacch. ʒ. 10. Quod cùm ille incautus exhausisset, post triduum delira loqui cœpit, & in perpetuum fatuus remansit, nec vllo remediorum genere curari potuit.]

CAPVT XXXII.

De Caro.

Nomen.

Carus vnde dictus.

CArus, ἀπὸ τῦ κάρας, *à capite* sic dictus est, quòd sit capitis grauitas, & inexpugnabilis dormiendi necessitas. Latini nonnulli torporem, Arabes Subeth appellant. Idem cum Caro etiam affectus videtur esse malum, quod Hippocrates, *7. Aphor. 14. & 58.* ἔκπληξιν & ἀφωνίαν nominat. Quanquam ἀφωνία pro magnitudine affectus interdum apoplexiæ tribui videatur, de quo infrà, *de apoplex. quæst. 1.* Etsi verò Carus nonnunquam pro comate sumitur: tamen cùm de Caro propriè dicto loquimur, est is proximus apoplexiæ affectus, in quo non solùm somnus longior est & profundior, quàm in lethargo, sed præterea æger vocatus non audit, & nisi punctus, vix sentit, & quamuis sentit, non tamen loquitur, aut oculos aperit. Respiratio tamen illæsa est, quo ipso ab apoplexia differt, in qua respiratio est difficilis cum stertore. Quando verò Galenus, *4. de loc. affect. c. 2. & 2. acutor. aphor. 20.* scribit; in Caro hominem neque sentire neque moueri, neque intelligere, neque meminisse id ita accipi debet, quòd Carotici non sentiunt nec mouentur, nisi obscurè, & confuso quasi iudicio, dum videlicet obiecto fortiùs feriente ac pungente partem contrahunt, quod non fit in apoplexia.

Definitio.

Definitio.

Et videlicet Carus, vt Galenus definit, *de sympt. different. cap. 3.* Paralysis quæ iam τῆς φαντασίας, seu, vt res clariùs explicetur, resolutio & priuatio quædam sensuum internorum, motúsque voluntarij, spirandi solùm facultate illæsa: seu somnus profundus, cum sensus & motus, respiratione exceptâ, imaginationísque seu imminutione, seu ablatione, ob impedimentum motus ac minimè liberum exercitium spirituum animalium.

Caussæ.

Caussa proxima.

Caussam huius mali proximam esse in spiritibus animalibus, qui in organa sensus & motus influere, ac liberè in cerebro moueri non possunt, planum esse puto. Hoc autem impedimentum plerique ab angustia ventriculorum cerebri prouenire statuunt: quod commodè explicandum. Neque enim, vt alibi dictum, in ventriculis cerebri spiritus animales continentur, sed potiùs in substantia & meatibus cerebri. Ideóque à meatuum cerebri, siue compressione, siue obstructione seu angustia, Carus ortum habet.

Et quidem primò à compressione cranij & cerebri fieri Carum, docet Fernelius, *lib. 5. Pathol. cap.* dum scribit, se vidisse quendam ictu vehementi ac valido concidisse, vt sanguis ex oculis, naribus, auribus, & ore emanârit, hinc totius mentis sensúsque stupor inuaserit, vt caluaria pertusa ac denuò obducta fuerit, omnéque remedij genus sine sensu inductum, atque is tertio sit mense restitutus, immemor omnium quæ acciderant. Refertque Mercurialis, se vidisse quendam ab imperitiori cranij perforatione factum caroticum, vbi scilicet in vulneribus inter perforandum vel eximendum os, membrana cerebri violatur, negligentiùs impresso instrumento Chirurgico, quod μηνιγγοφύλακα appellant. Pertinet & huc musculorum temporalium ac arteriarum contusio: nisi caussæ istæ commodiùs ad tertium caussæ genus referri possint, de quo postea. Pertinent & huc *allegati aphorismi 14. & 58. sect. 7.*

Secundò, ab obstructione meatuum cerebri, imò cerebri refrigeratione & humectatione ab humore quodam frigido & crasso, Carum fieri posse, negandum non videtur: cùm omnino inter soporis præternaturalis species hæc sit grauissima. Ad hanc caussam faciunt iter per loca frigida in pluuiis & niuibus, habitatio in conclaui nuper ædificato & humido.

Tertiò. Sed præter angustiam, caussæ illæ externæ, ictus & percussiones capitis, casúsque alio etiam modo actiones animales turbare posse videntur, videl. vel agitatis, commotis & perturbatis saltem spiritibus, vel etiam neruis, quibus spiritus feruntur, ruptis. De qua caussa vtrâque Fernelius, *loc. allegato,* ita scribit: *Fiunt præterea & sopores affectus, cerebro ictu vel casu vehementiùs concusso. Agitatis quippe & commotis spiritibus nulla rectè actio edi potest, túmque subsistit homo quasi attonitus, vt qui aut timore aut verecundiâ obstupuit. At si concussionis vi & impetu fracta & depressa caluaria meninges cerebrúmque premit, sensus atque sermonis expers obstupescit homo. At certè cùm effractum cerebrum est, atque eius, aut neruorum inde prodeuntium diuulsio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus sopor oritur, exiguam nobis salutis spem relinquens.*

Pertinere huc videtur & ea Cari species, quæ fit arteriis carotidibus, & musculis temporalibus affectis. Cùm enim hæ arteriæ spiritum vitalem ad animalium spirituum generationem ad cerebrum vehant, si lædantur hæ arteriæ, & spiritui vitali transitus denegetur, spirituum animalium generatio non fit, & ita spiritibus vel deficientibus, vel perturbatis Carus oritur. Idem fit musculis temporalibus contusis, compressis, vel alio modo læsis, quos idcirco Hippocrates, *lib. de articulis*, κροτάφους nominat. Habent enim non solùm maximum cum cerebro consensum propter insignes neruos, qui si lædantur facilè cerebro malum communicatur, sed & arteriæ carotides his musculis læsis lædi possunt.

Ad hanc differentiam Cari, quæ à perturbatione spirituum fit, pertinet & ille, qui fit à vehementissimis doloribus, à caussa siue interna, siue externa, dissipatis videlicet spiritibus, & concidente in cerebro spirituum animalium robore; vnde nonnulli etiam subsidentiam cerebri deducunt, quæ peculiaris in hoc affectu angustiæ caussa sit.

Pertinet huc & ille somnus grauis, qui in Epileptici paroxysmi fine accidit.

Quartò. Quibus tandem meritò addimus vim narcoticam, de qua suprà *cap. 2.* dictum, & *cap. seq.* de Apoplexia dicetur, dum spiritus animales torpidi, & ad actiones suas inepti redduntur. Accidit hoc ex medicamentorum narcoticorum, cùm assumptorum, tùm extrà applicatorum vsu. Deinde quædam venena Carum inducunt, sicut ex morsu aspidis soporem & torporem lethalem accidere, Plutarchus, *de morte Cleopatræ*, scribit; vt & fungorum quorundam esus, & alia venena. Sæpe etiam ex toto genere malignis humoribus in malignis febribus Carus accidit. Imò interdum in intermittentibus etiam febribus, in principio paroxysmi, calore attenuatâ & fusa materiâ, vapores ad caput eleuantur, & Carum excitant, qui non priùs cessat, quàm vapores illi discussi sint. Et quod in febribus à toto corpore accidit quandoque, idem etiam à priuatis partibus, intestinis, & vermibus in iis, ac vtero accidere potest. Refert quoque Mercurialis, Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum apud eos nascentium, & curari suffitu bituminis & barbæ hirci. Pertinet huc & fumus carbonum accensorum in conclaui conclusorum, qui & aërem crassum & ventilando calori ineptum reddit, & vi narcoticâ spiritus torpidos efficit. Quod præstant & vapores illi è musto & cereuisia feruente exhalantes.

Differentiæ.

Differentiæ.

Differentiæ vtiles & ad curationem cognitu necessariæ, à caussarum diuersitate, & locorum, in quibus illæ in corpore generantur varietate petuntur. Carus videlicet alius est per essentiam, vbi materia, eius caussa, in capite generatur; alius per consensum: & quidem nunc ex hac, nunc ex illa parte prouenit. Caussæ quoque sunt variæ, vt modò dictum.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica ipsius affectus.

Æger graui & continuo somno opprimitur, atque oculos habet clausos, quod non fit in catalepsi; & si eos dum magno clamore vocatur, aperit, statim iterum claudit; interrogatus non respondet, quod fit in lethargo, in quo ipsa febris semper coniungitur: cum carus, si cum febre sit, accessiones saltem febrium sequatur. Si pungatur, sentit, & membrum contrahit; quod non fit in apoplexia: libera tamen respiratio adest; nisi caussæ vehementia sit maxima: ac tum carum ab apoplexia differt hic affectus.

Signa Caussarum.

Signa caussarum.

Caussæ quoque huius affectus sua habent indicia. Nam si à compressione est, præcessit contusio vel ictus, quod ab astantibus cognosci potest: sicut & si à fumo carbonum aut veneno hoc malum originem trahat. Si ab obstructione, vel cerebri humectatione, pituitæ signa aderunt, ex antegressis caussis humectantibus & refrigerantibus, vt aëre, cibis, medicamentis, et temperamento itidem ac habitu corporis humidiore ac frigidiore, & signis aliis, de quibus suprà, *part. 1.* Si febris adsit, facilè suis cognoscitur signis, & naturam caussæ patefacit. Si ex vermibus origiem habeat, item si vapor ab inferioribus ascendens malum producat, diligenter inquirendum, in qua parte fons mali & materia, quæ vaporem illum narcoticum suppeditat, hæreat. Si à veneno ortum habeat, id ex astantium relatione cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Τὸ καρῶδες vbique malum, teste Hippocrate, *in Coac. prædict.* & Galeno, *1. Prorrh. Aphor. 19.* Nam actiones animales, exceptâ solâ respiratione, sunt affectæ, & cerebrum, quod nobile membrum est, patitur. Magis verò periculosus est Carus, in quo respiratio quoque læditur; tum enim apoplexiam in propinquo esse, indicio est.

2. Cephalgia καρώδης cum capitis grauitate conuulsionem indicat. Hippoc. *in Coac.* Cuius rei caussam hanc reddunt, quòd humor frigidus non nimis crassus in neruorum substantiam penetret, eos repleat, extendat, aut frigore vellicet, vt conuulsio sequatur. Verùm probabilius est, materiam quæ seu cerebrum humectando & replendo, seu vi narcoticâ, carum inducit, simul peculiari modo neruoso generi infestam esse, illudque vellicare, & prout in hunc vel illum locum priùs incidit, hoc vel illud symptoma priùs producere posse. Etenim si in

fine

sine paroxysmi sopor accidit, non tam ob defatigatum à nimia agitatione cerebrum, quàm quod, vt rectè Horstius hac de re statuit, vapores maligni, qui priùs neruosum genus afficiendo motus epilepticos excitabant, postea cerebrum labefactando soporem inducunt, cur non etiam vapor aut humor, qui priùs in cerebro soporē inducebat, postea ad neruosum genus conuersus, idem vellicare & conuulsionem pari possit; Cuius rei documentum præbet vinum & spiritus vini. Etenim compertū est ebriis nonnunquam post soporem conuulsionem superuenisse.

3. Carus in declinatione febrium continuarum proueniens, si vires sint debiles, lethalis est.

4. Si cranio contuso meninges & cerebrum contundantur, malum est; quoniam æger aphoniâ corripitur, & sensu motúque priuatur. Si verò cerebrum ipsum effringatur, aut neruorum fiat auulsio, deteriora symptomata succedunt, cum exigua salutis spe, vt ex 7. *Aph.* 14. & 58. colligitur.

5. Carus & somnus nimius ac grauis post quamlibet magnam inanitionem aut spirituum dissipationem & absumptionem, pessimus est. Ægrum enim morti vicinum nunciat.

Indicationes.

Indicationes. Si malum hoc proueniat à copiosa pituita cerebrum refrigerante humectante, & irrigante, vel etiam meatus eius obstruente, calefacienda, attenuanda, & euacuanda ea erit, habitâ priùs ratione totius corporis. Si autem ab humore vel vapore narcotico fiat, ea exhibenda, quæ peculiarem facultatem habent narcoticam vim infringendi, simúlque partis, quæ illam materiam suppeditat, habenda ratio est. Si à veneno proueniat, curatio ad illud dirigenda. Si accidat à compressione cerebri, cranium eleuandum, affluxus prohibendus & quod affluxit, discutiendum.

Curatio.

Curatio. Ergo si vel à pituita, vel à vapore narcotico originem habeat Carus, habitâ priùs totius corporis ratione, eoque euacuato, reuulsionibus institutis per frictiones, glādes, clysteres acres, vt suprà, *part.1.* dictum, caput per errhina, apophlegmatismos & similia euacuetur, vt *ibidem* dictum. Æger frequenter rutam & pulegium olfaciat, aceto intincta; pars capitis anterior fricetur ol. rutæ, cui castoreum admissum sit, vel etiam addatur sinapi ac nigella; vel sinapismi instituantur. Acetum quoque acerrimum laminæ ferreæ candēti infundatur, ac vapor naribus excipiatur, quod efficax est in affectibus soporosis remediū. Reliqua curatio ferè instituitur, vt *capite seq. de Apoplexia* dicetur.

Si autem cum febre vel vermibus coniungatur Carus vel aliunde per consensum accidat, respiciendum ad totum corpus, vel ad partem mittentem. Materia scilicet à capite auertenda, cerebrúmque, quod est membrum recipiens roborandum. Inprimis materia, quæ caussam suppeditat, tollenda. Sublato enim morbo principali, vel fomite, & illud, quod eum sequitur, cessat. Ea tamen non sunt negligenda, quæ vim narcoticam infringunt; ideóque acetum, ruta, pulegium olfacienda.

Si autem à veneno hoc malum inductum sit, & quidē hausto, mox vomitus instituatur. Deinde dentur conuenientia alexipharmaca. Si opium sumptum sit: castoreum mixtum cum oxymelite detur. Si hyoscyamus: cassia ligneā aut castoreum exhibeatur. Si morsu animalis venenati inductum sit venenum & hinc pendens Carus: conuenientia alexipharmaca danda, ac venenum per vulnus extrahendum. Si ignoretur venenum, propinetur theriacā antiqua cum castoreo Sin extra admodum sit narcoticum, ol. castor rutæ & de piperibus conuenit.

Simul in his omnibus danda opera, vt æger à somno excitetur, de quo suprà, *cap.2.* dictum Nimirum extrà adhibenda ruta, & ex parata medicamenta, castoreum, acetum, moschus; vel applicetur emplastrum ex vna parte scillæ, vna rutæ & duabus castorei.

Nonnulli plura medicamenta à proprietate iuuantia contra hunc affectum proponunt. Dominic. Leonus, *cap. proprio.* scribit, quendam Empiricum retulisse, succum consolidæ, præcipuè minoris, quantitate ℥.ij. haustum lethargicos & caro laborantes excitare, & omnem somnum profundum remouere. Idem scribit, fel gruis tepefactum in vase plumbeo, & illitum occipiti, à somno excitare, myrrham item & thus deglutitum, somnum discutere. Recenset *ibidem* & alia quædam sub ceruicali posita, vel corpori alligata, quæ vigilias præstant, vt oculos, cor & fel philomelæ, pennam dextræ alæ merulæ, caput & cor vespertilionis, oculos vpupæ; quæ tamen videntur esse superstitiosa.

Si deinque à compressione cranij & cerebri originem habeat Carus, curatio instituenda vt suprà *part. 1. c. 10.* dictum.

Diæta.

Diæta. Æger contineatur in aere temperato, vel ad siccum & calidum vergente, lucido, non tenebricoso, & clamore forti ac vociferatione excitetur. Instituantur & frictiones & ligaturæ extremorum. Reliqua ex iis, quæ de Lethargo dicta sunt, & iam de Apoplexiâ dicentur, petantur.

Cura fumo carbonum, vel musti vapore suffocatorum.

Propter cognationem non prætereunda cura eorum, qui fumo carbonum, vel vapore musti aut cereuisiæ suffocantur. Cùm enim interdum accidat, vt Medicus ad eos, qui fumo carbonum, vel vapore musti aut cereuisiæ feruentis penè suffocati sunt, subitò vocetur, quid rum agendum sit, vt in promptu habeat, necesse est. Forestus, *lib.15. observ. 36 in scholio.* curationem ex Haly, *Practica lib.6. cap.4.* desumptam proponit. Verùm Haly eo loci non de fumo suffocatis, sed de strangulatis, & fune suffocatis agit. Æger autem talis statim in aërem liberum exportandus, & os diducendum, ac apertum seruandum, & sp. vini optimè rectificatus, in quo aliquid theriacæ dissolum sit, vel aqua theriacalis, aut apoplectica, vel epileptica, vel hirundinum, cum castoreo vel, acetum rutaceum instillandum. Hinc vbi æger iterum moueri incipit, vomitorium ex mulso oxymelite exhibendum, dorsóque ægri concusso vomitus excitandus Hinc aliquod sternutatorium naribus inflandum, & palato Theriaca, Mithridatium cum castoreo, aliáque, de quibus vbi de *Apoplexia* dicetur, illinenda. Nec intermittendæ frictiones, clysteres. Tandem ea exhibenda, quæ spiritus animales & vitales reficere valent.

CAPVT XXXIII.

De Apoplexia.

Nomen.

Apoplexia unde dicta. APoplexia, Græcis ἀπὸ τοῦ ἀποπλήττειν dicitur, quòd homo ceu fulmine ictus, aut victima ad aram cæsa, subitò concidat Ἀφωνίαν, & Apoplecticos ἀφώνους appellat Hippocrates 4. *de rat. vict. in acut. 6. Aph. 5* 17. *Aphor.* 58. quod hoc malo correpti statim obmutescant.

Ἀφωνία quid sit. De voce verò ἀφωνίας notandum, etsi vox etiam lædi possit solùm instrumentis voci destinatis læsis: tamen Hippocrates, vt Galenus, *in Comm. ad allegatos Aphorismos*, docet ἀφώνους κατ᾽ ἐξοχὴν eos saltem, quibus sensus & motus ablatus, quique non aliter atque attoniti sine vllo sensu & motu prostrati iacent, sub homine ἀφώνου intelligit, sub vno maximè manifesto symptomate τῆς ἀφωνίας, omnes voluntarias actiones læsas comprehendens. Fit autem hoc & in Apoplexia & in Caro. Ideóque ἀφώνων nomine vtróque affectu laborantes cōprehendit Hippocrates. Aphoniam quidem pro Caro sumit. 5. *Aphor.* 5. pro Apoplexia verò locis modò allegatis.

De voce tamen ἀφωνίας, & qualis is affectus sit, dicetur infrà, *quæst.* 1. Latinis morbus sideratus & attonitus appellatur, quòd quasi fulmine tacti ægri concidāt. Nonnullis quoque vniuersalis paralysis nominatur, quòd omnium partium sensus & motus auferantur. Germani *den Schlag. vnd. die Hand. Gottes* nominant.

De Aphonia & an Aphonia & Apoplexia sint idē affectus. Aphonia quid. ¶ [Aphonia equidem, vt *suprà* diximus, etsi sit sæpe propriè vocis læsio, quæ pluribus à caussis accidere, & etiam sine sensus & motus læsione contingere potest, solùm instrumentis voci destinatis læsis: tamen Galenus, *in comment. ad aph. 5. sect. 5. ad aphorism. 51. s. 6. & ad aph. 58. sect. 7.* docet, Hippocratem in allegatis aphorismis, & alibi etiam, ἀφώνους eos licere qui sensu & motu voluntario priuantur, κατ᾽ ἐξοχὴν, quòd vox voluntariarū actionum sit præcipua, atque ἀφωνίαν tum idem esse quod apoplexiam. Et 4. *de rat. vict. in ac. text. 23.* scribit, vno ἀφωνίας nomine Hippocratem & epilepsiam, & apoplexiam, & syncopen cardiacam intelligere.

Obseruatio cuiusdam affectus. Aphonia cognati. & inter Epilepsiā ac Apoplexiā quasi medij. Verùm enimuerò obseruaui aliquoties in praxi affectū quendam, qui meritò ad ἀφωνίαν refertur; an tamen sit apoplexia, meritò dubitatur: cùm potiùs inter epilepsiam & apoplexiam quasi medius esse videatur. Etsi enim veluti apoplectici concidunt ægri: tamen motu planè non priuantur, neque conuelluntur, neque etiam vox iis initio planè perit, sed interdum quædam pauca, tamen, proferunt. Descriptum tamen hunc affectum apud nullum Authorem inuenire potui, nisi nuper apud Adrianum Spigelium *l. 2. de Semitert. cap.15* vbi eum his verbis describit: *Est*, inquit, *morbus in Germania & Pannonia frequens, quem Austriaci. Morani & Styri Timorem appellant, inter apoplexiam & epilepsiam quodammodo ambigens. Cadunt enim veluti apoplectici sine sensu, non tamen motu priuantur, neque conuelluntur, vt epileptici. Aliquando stertunt, nec tamen discusso morbo paralysin alicuius membri incurrunt*, Hæc Spigelius.

Aliquot eius Exempla. Talis Aphonia est, quam ebrij quandoque patiuntur. Talis fuit ille affectus, quem hic Vir quidam doctus debilitate ventriculi laborans, passus est. Ille cùm mensæ assideret, & parum comedisset, subitò color faciei mutari cœpit, vocemque amisit, interdum tamen quædam pauca locutus est; (neque enim tales vocem sēper planè mittunt, sed pauca quædam loquuntur) motus tamen non fuit ablatus, cùm & manu medicamenta propinanda à se propelleret, & ab adstantibus ductus, ambularet. Oculos habebat apertos, neminem tamen cognoscebat. Accidit verò vtcùm vltra dimidiam horam ita habuisset, surgeret, & stans, sed ab adstantibus sustentatus, euomeret cruda multa, ac plura, quàm cū assumpsisset. Post vomitum statim ad se rediit, & adstantes agnouit, se tamē vomuisse non meminit, atque ita horæ spatio ab hoc affectu liberatus est.

Simile malum alium quendam Virum mediâ nocte post crapulam inuasit, qui itidem vomuit, sed vix post horas duodecim à malo isto liberatus est. Idem post quinque septimanas, horâ tertiâ pomeridianâ, eodem malo correptus est, cùm solus esset, pronus in faciem concidit, frontémque parte sinistrâ læsit, & pronus in facie iacens repertus est. In lectum deportatus, mox vomuit aliquoties, neminem agnouit, motu tamen non planè priuabatur. Nam omnia medicamenta, manu sinistrâ tamen solùm à se repulit, & stans à ministris sustentatus in manu-

iam minxit, pauca locutus est. Post horas duas planè ἄφωνος factus, stertere etiam cœpit, & aliqua conuulsionis indicia in brachiis apparuerunt, & ante sextam vespertinam mortuus est.

Alius quidem Vir, hepate calidiore præditus, cùm crapulæ nimis indulsisset, subitò mensæ assidens omnium sensuum perturbationem passus atque ἄφωνος factus est, sermonem post horam recuperauit, sed sensuum illa perturbatio diebus aliquot durauit. Eundem morbum in pluribus aliis obseruaui, qui omnes post vomitum meliùs habuerunt, paralysi tamen, quod post apoplexiam fieri solet, non fuerunt correpti. Et memini, quendam ducem militum plusquam vigesies hoc malo, isto, quo dixi, modo correptum fuisse, semper tamen conualuisse: quod non fit in Apoplexia.

Cùm ergo non planè sensus externi, & motus voluntarius auferantur, sed potiùs interni sensus perturbentur, omninò ἀφωνία talis, Apoplexia dici non potest; neque etiam Epilepsia, etsi nonnunquam in alterutrum affectum desinat, & plerumque apoplexiæ prodromus sit.

Caussa huius affectus. Oritur hic affectus plerumque consensu partium inferiorum, à vapore narcotico, spiritus animales in cerebro seu sopiente, seu perturbante; id quod ebriis accidit, 5. *aph.* 5. interdum etiam à capitis percussione, & spirituum perturbatione, sine principij neruorum concussione. Quia tamen, vt dictum, si caussæ vehementia maior sit, ægri tandem, vt apoplectici, subitò moriuntur, ad Apoplexiam tunc hic affectus referri potest, etsi ab apoplexia, quæ fit ab angustia principij neruorum, non parum differat. Nam in hac Apoplexia simul statim ferè motus voluntarius aufertur, sensúsque externus perit: in Aphonia verò sæpe satis diu sensus externi, & motus voluntarius reliquus est, cùm spiritus animales in ipso cerebro imprimis afficiantur. Et quamuis aliquis in eam sententiam venire possit, ἀφωνίας omnem pertinere ad eas affectiones, de quibus Hippocrates, 3. *de rat. vict. in acut. text.* 23. *& seqq.* agit, vt vult Salius *de affectibus particular. cap.* 2. *&* 3. & eam prouenire à sanguine: vt non negârim, tale quid à sanguine aliquando accidere posse; tamen qui ea, quæ in ægris accidunt, diligenter perpenderit, facilè animaduertet, id non semper accidere, & sæpe hoc affectu eos corripi, in quibus nulla est sanguinis abundantia & nulla caussa quæ sanguini ad caput motum conciliare potuerit, præcessit. Et ipsa solutio mali testatur, non semper à sanguine malum hoc prouenire; cùm vt suprà dixi, plerumque post vomitum cesset. Et fit sanè, vt in facie aliquis rubor appareat, is tamen potiùs affectum sequitur, cùm natura cerebro laboranti suppetias ferre vult, sanguine & spiritibus ad caput missis.

Curatio. Cùm autem plerumque post crapulam, & ex repletione hypochondrij, hoc malum accidat, necessarium est, ventriculum potu crudo, quo repletur, & cuius vaporibus cerebrum atque spiritus offenduntur, liberari, proptereàque vomitorum exhibere commodissimum est, & quidem tale, quod statim vomitum prouocet. Ad quod præ cæteris tutissimum est, Vitriolū album, & sal Vitrioli, cum cereuisia calida butyro conditâ, vel iusculo aliquo pingui sumptum, quòd statim vomitum prouocat, cùm cætera vomitoria pleraque tardiùs id præstent.]

Definitio.

Definitio. Est autem Apoplexia animalium actionum omnium, motus scilicet ac sensuum cum principum facultatem læsione, ablatio, ab influxu spirituum animalium in organa harum actionum denegato, orta. Cùm enim omnes actiones animales per spiritus animales expediantur, vbi spiritus in neruos & musculos nō influunt, sensus ac motus perfici nō possunt. Sola respiratio, imminuta tamen, aliquandiu reseruatur; ob maximam eius necessitatem; quia natura de salute hominis sollicita, quicquid spirituum potest, ad musculos thoracis mittit, & omnibus aliis motibus, quibus homo sine mortis periculo carere potest, ablatis, respiratio, quâ homo sine vitæ periculo carere non potest, quandiu possibile, seruatur. *Respiratio cur in Apoplecticis seruetur.* Præterea quia respiratio actio animalis simpliciter non est, sed præcipuè pulmonis motu perficitur, concurrente tamen motu thoracis. Seruatur plerumque & pulsus integer quia is non ab animali, sed vitali facultate proficiscitur. In vehementissima tamen Apoplexia fit languidus, paruus & celer.

Caussa.

Proxima Apoplexia caussa. Cùm actiones animales à spirituum animalium opera proximè proficiscantur, meritò quoque actionum harum læsarum caussa in denegato spirituum animalium influxu & motu quæritur. & rectè proxima caussa Apoplexiæ & læsarum actionum animalium omnium statuitur esse denegatus influxus & motus spirituum animalium. Etsi verò antiqui hac de re consentiant, & ab obstructione ventriculorum cerebri hoc fieri putent: tamē hodie non eadem est omnium Medicorum ea de re sententia, vt in *Institut.* dictum & postea, *in quæstione prima* dicetur. Hic verò, vt rem paucis complectamur, statuimus, influxum & motum spirituum animalium prohiberi, vel à meatuum, per quos spiritus animales in sensuum & motus organa influunt, seu principij spinalis medullæ angustia, vel à spirituum animalium torpore & narcosi; vel ab eorundem spirituum effusione aut perturbatione.

Meatuum angustia. Angustia autem meatuum, per quos spiritus animales ad organa sensus & motus tendunt, cùm rursum quatuor modis fieri possit, scilicet ab eorundem meatuum vel obstructione, vel compressione, & quidem cum humores pituitosi & excrementitij, vt & sanguis è vasis suis ad basin cerebri effusus meatus illos comprimunt, aut phlegmonodes διάθεσις, aut cranium ictu, vel aliâ caussâ externâ compressum meatus illos comprimit & angustiores reddit: caussæ hæ, quæ ad curationem rectè instituendam omnino discernendæ sunt, sex erunt 1. Humores pituitosi, seu quicunque alij excrementitij, spirituum animalium influxum prohibentes. 2. Sanguis è vasis suis ad cerebri basin effusus. 3. φλεγμονώδης διάθεσις. 4. Cerebri à caussa externa violenta compressio 5. Vapor seu spiritus narcoticus, spiritus animales torpidos reddens 6. Spirituum animalium à vulnere vel capitis percussione perturbatio aut effusio; de quibus ordine dicemus.

Pituita Apoplexiæ caussa. I. Si pituita, vel etiam simul humor melancholicus subitò commoueatur, & spiritibus animalibus ad organa sensus & motus influxum prohibeat, non quidem, vt antiqui credebant, ventriculos cerebri obstruendo, sed basin cerebri, & principium neruorum, atque omninò cerebri oblongati, & in spinalem medullam iam desinentis, partem, è qua omnes nerui originem suam habent, & per quam spiritus animales in omnes neruos influunt, seu premat, seu obstruat spiritibus animalibus influxus & transitus denegatur. Vtroque enim modo, & compressione, & obstructione id fieri posse putamus. Nam si excrementa cerebri extra cerebrum subitò fundantur, principium neruorum comprimere possunt. Si verò intus cumulentur, & ad basin cerebri & principium neruorum subitò moueantur, illud obstruunt. Non tamen à veritate alienum videtur, etiam pituitam tenuem & acidam, seu potiùs serum acidum, vtpote in loco per se angusto, obstructionem facere posse. Et humoris huiusmodi in apoplecticis abundantis sæpe multa adsunt indicia. Atque est humor hic per se neruis inimicus & sæpe pertinacem paralysin, in quam apoplexia degenerat, excitat, & apoplexia in paralysin subitò desinens sæpe arguit, materiam non semper adeò fuisse crassam.

II Si sanguis è vasis suis seu ictu, seu contusione, seu quocunque calidiore impetu, ab basin cerebri & dictum locum effundatur, & non statim per os, aures, nares, quod quandoque fieri solet, effundatur, sed neruorum principio extrà affusus, eique incumbens id comprimat & coarctet. Apoplexiam inducit. Huius rei duas historias describit Fernelius, *lib.* 2. *de abdit. rer. causs. cap.* 15. Primò enim refert, se vidisse aliquando virum viribus integrum sinistri oculi ictu vehementiori repentè attonitum corruisse, cū omnibus fortis Apoplexiæ indiciis, atque intra 12. horas mortuum fuisse: in cuius mortui aperto capite neque ossis, neque meningum, neque substantiæ cerebri quicquam confractum diuulsúmque, sed duntaxat internas oculi venas contusionis vi disruptas animaduertit, è quibus sanguis cochlearium duorum mensurâ ad cerebri basin procubuerit. Deinde alium, qui citra caussam externam Apoplexiâ extinctus esset, se dissecuisse refert, in quo humor crassus ac viscosus similiter ad contextum retiformem inuentus est, cerebri ventriculis nec oppletis nec obstructis.

III. Non solùm sanguis è venis effusus, dicto modo Apoplexiam generat, sed & phlegmonodes diathesis; quando scilicet cerebri vasa sanguinis copiâ ita replentur, vt substantiâ cerebri, meatibusque angustioribus redditis, spiritibus transitus denegetur; de quo in *Institutionibus*. Et pluribus etiam de his agit Petrus Salius Diuersus, *de aff. partic. cap.* 2. Hoc saltem addo; etsi verum sit, ipsis vasis iugularibus, seu venis, seu arteriis constrictis vel obstructis, nec soporem grauem, nec apoplexiam fieri: tamen cùm non solùm Arabes vasa hæc apoplectica & subethica nominarint, sed & ipsi Græci carotidas appellarint, caussam certè aliquam fuisse oportet, cur hoc nomen iis imposuerint, quam ego iam existimo fuisse, vel quòd per hæc vasa sanguis, qui Apoplexiæ sanguineæ, & soporis grauis caussa est, ad cerebrum fertur; vel quòd vapores narcotici per ea ad cerebrū adscendunt.

IV. Si ictu vel casu vehementiore caluaria deprimatur, cerebrúmque, & inde neruorum principium comprimatur, idem accidere potest. Vbi tamen impossibile non est, & ruptis vasis sanguinis effusionem, & spirituum perturbationem, vt etiam fit in cerebri commotione, concurrere posse.

Spirituum animalium torpor & narcosis. V. Si vapor seu spiritus narcoticus spiritus animales quasi sopiat, & ad motum ineptos reddat; neque in cerebro rectè moueantur, neque in organa sensus & motus influunt, & omnino ad actiones animales inepti redduntur. Id quod accidere potest & ab opio, ac opiatis medicamentis, & à venenis ac humoribus narcoticam vim habentibus. Cum enim carus, & similes affectiones somnolentæ, ex humoribus in corpore genitis, & venenis quandoque producantur, Apoplexiam etiam hoc modo generari posse, impossibile non est. Frustra verò laborant, qui horum affectum caussam ex sola frigiditate deducere conantur. Atque hinc fit, vt, etsi Apoplexia in paralysin interdum desinat, tamen in eiusmodi hominibus ratiocinatio & memoria vix pristinum vigorem recuperet, sed hebetes ac torpidæ illæ actiones, præcipuè in senio confectis, deinceps relinquantur. Quod accidit non tam quòd frigida & humida intemperies cerebro inducitur, quàm quod à vapore narcotico mala & torpida diathesis cerebro & spiritibus imprimitur.

Pertinet

Pertinet huc & illa à vino & spiritu vini narcosis, quâ nonnulli omni sensu & motu ablato moriuntur, & multis nota sunt exempla illorum, qui ebrij se currui domum reuersuri commiserunt, & ab assidentibus pro dormientibus habiti, domum reuersi mortui inuenti sunt. Et memini ante paucos annos hic infantem quendam, cùm in conclaui à parentibus domo egressis, ne extra domum vagaretur, conclusus esset, inuento vitro spiritu vini pleno: cùm magnam partem eius exhausisset à parentibus domum reuersis humi prostratum vitrum in brachiis tenentem, semi mortuum inuentum esset & paulo post expirasse.

Spirituum animalium effusio aut perturbatio. VI. Tandem si cerebrum vulneretur insigniter, vt spiritus animales effundantur; vel etiam ictu aut casu ita concutiatur, vt spiritus animales omnes perturbentur; id quod fit in commotione cerebri, de qua suprà, *part. 1. c. 20.* dictum; aut cerebrum subsideat & comprimatur, vel sanguis, e vasis suis excidat; actiones illas, quæ spirituum animalium operâ perficiuntur, aboleri, & Apoplexiam induci necesse est: de quo Hippocrates, *7. Aphor. 58. Quibus occasione aliquâ cerebrum fuerit vehementer concussum, mutos protinus fieri necesse est.*

Differentia.

Differentia.

Primò Apoplexia secundum gradus quosdam distinguitur. Galenus, *3. de loc. aff. c. 7. & 10. 1. Aphor. 42.* & alibi, Apoplexiæ magnitudinem æstimat ex respirationis noxa maiore, vel minore. Fortissima enim Apoplexia est, in qua protinus cum sensu & motu in toto corpore, cessat quoque respiratio, vnde nec stertor, nec spuma in hac apparet. Tales ante triduum, siue ante horas 72. elapsas, sepulturæ dandi non sunt, cùm respiratio sensum nostrum latere possit, & dubium sit, vtrùm Apoplexiâ extincti sint, an verò ecstasi melancholicâ, vel præfocatione vteri laborent. Ita de Iohanne Scoto, celebri illo Scholastico, narrant, quòd bis sit mortuus, & semel sepultus. Cùm enim incidisset in ecstasin melancholicam, & exanimi similis iaceret, fratres illum pro mortuo sepelierunt in sepulchro concamerato. Tertiâ nocte ad se rediisse dicitur, cúmque exclamasset in sepulchro, capite ad fornicem illisô, idque pro spectro tumultu aliquandiu habitum esset, postea aperto sepulchro mortuus tandem inuentus est. In his enim affectibus calor cordis tam insigni ventilatione per pulmones non indiget, sed sufficienter διαπνοῇ corporis per motum arteriarum facta aliquantisper temperatur & sustinetur; de quo Galenus, *6. de loc. aff. c. 5.* Et proinde diligens exploratio motûs etiâ obscuri arteriarum, certius exhibet signum de reliqua in corpore aliqua vita, quàm quæ aliâs capi solent ab admotis ori vel naribus lanâ aut gossypio carptis, aut pennâ molli, aut candelâ accensâ, si moueantur, aut à tersissimo speculo ori admoto, si ad halitum maculas contrahat, aut à cyatho aquæ pleno pectori imposito, si agitatio aliqua percipiatur. Præterea hac intra tridui expectatione, color faciei in cadauerosum mutatus, & fœtor toto corpore exurgens, mortuum ostendit.

Proxima fortissimæ, atque ita fortis ac vehemens Apoplexia est, in qua æger difficulter, & cum magna violentia respirat, stertórque auditur, & spuma circa os apparet. Tertia vehemens & ipsa est, sed minus, vbi respiratio quidem violenta est, inæqualis tamen, inordinata, & intermittens. Postremò debilis est Apoplexia, vbi respiratio aliquem ordinem seruat, quæ in paralysin ferè alterius lateris desinit, materiâ in spinalem medullam protrusâ.

Altera Apoplexiæ differentia est, quam caussarum consideratio suppeditat, quæque sensibus facilè colligitur: nimirum quòd Apoplexia alia est ab humore pituitoso alia à sanguine è vasis violenter ruptis effuso, alia à phlegmonode diathesi, alia à cerebri à caussa externa compressione, alia à spirituum animalium perturbatione & effusione, ob cerebrum vulneratum & læsum.

Signa diagnostica in genere.

Signa diagnostica. Si homo subitò concidat, omnísque sensus ac motus, ac simul vox repentè auferatur solâ respiratione, sed eâ difficili, remanente, nisi quòd æger quasi dormiens, aut quasi mortuus (nisi adhuc aliqua respiratio, color faciei, & pulsus animaduertatur) iaceat, membrumque nullum moueat, sed omnia membra laxa sint; & si brachium vel pes eleuetur pondere suo, vt in cadauere, concidat: æger nec audiat, nec videat, nec, si tangatur vel pungatur, sentiat, nec loquatur; ore hiante, & cum stertore, respiret, oculósque clausos vel palpebras suspensas aut contractas habeat, pulsus tamen, nisi fortissima sit Apoplexia, plenus sit & validus: is Apoplexia laborare dicitur. Resoluitur interdum in Apoplecticis & ani sphincter, sicut id ante paucos annos in Ciue quodam huius Academiæ obseruaui, cui cùm Apoplexia corriperetur, anus sphinctere resoluto hiabat, vt clysterem iniectum retinere non posset.

Apoplexia à cognatis affectibus differentia. Atque his signis Apoplexiam ab omnibus cognatis affectibus discernere non est difficile.

Primò quidem à lethargo differt Apoplexia, quod lethargo laborantes somnolenti sunt, excitari possunt: Apoplectici verò excitari non possunt sed quasi mortui iacent, nisi quod stertunt. Præterea febris cum lethargo coniuncta est, quæ in principio Apoplexiæ non adest: progressu tamen morbi calor quidam interdum in Apoplexia percipitur.

A caro differt, quod hic non subitò, vt Apoplexia, sed sensim inuadit, & libera ac facilis sine stertore, est respiratio; aut, si stertor adest, adest cum somno & quidem profundo, sensúsque & motus in caro non est plane ablatus; ac si pungatur æger, sentit; & quamuis non loquatur, ad punctionem tamen mouetur, & membrum contrahit.

Ab vteri verò suffocatione differt, quòd in Apoplexia æger faciei colorem retinet; in vteri suffocatione autem color faciei mutatur, ac cadaueri similis est. In vteri quoque suffocatione via sentiendi nonnunquam manet, neque respiratio impeditur; aut, si caussa sit vehemens, vt etiam respiratio lædatur, tunc pulsus simul obscuratur, qui in Apoplexia plenus est ac validus: cum cor in Apoplexia ita affectum non sit, vt instanti suffocatione periculo valde repugnet.

A syncope discernitur, quòd in ea quoque color faciei à naturali in pallidum, & cadaueri similem mutatur: deinde quòd in syncope subitò, spiritibus & sanguine ad cor raptis, musculi per consensum afficiuntur, vnde ægri dentes atque os, item manus, arctè claudunt, vt vix aperiri possint; cùm apoplexia membra omnia laxa sint. Neque veluti in apoplexia, in syncope sensus prorsus est ablatus. Pulsus verò nullus est, vt & manifesta respiratio nulla; aut si quæ est, maiorem æqualitatem seruat, quam in Apoplexia.

Ab *ecstasi* verò melancholicâ differt, quod in hac pulsus & respiratio obscuratur, & signa malum melancholicum indicantia præcesserunt.

Ab epilepsia differt, quòd in hac corpus conuellitur, & motu inordinato concutitur, qui in Apoplexia nullus est.

A catarrho suffocatiuo differt, quòd in hoc subitò humor à capite ad pectus & pulmones decumbens respirationem & sermonem sæpius interrumpit, hominémque sensu & motu integro suffocat, aut certè suffocationis periculum minatur.

Signa caussarum.

1. Apoplexiam ab humore pituitoso fieri, cognoscitur ex corporis constitutione, ætate, præcedente victus & vitæ generis, & aëris ratione. Si scilicet temperatura corporis fuerit frigida & humida, corpus pallidum & molle; ætas senilis; ægerque antea in aëre frigido, humido, nebuloso versatus sit, in otio vitam duxerit, & somno multo indulserit, cibisque frigidis & humidis vsus fuerit, ac consueta per nares & fauces pituitæ vacuatio suppressa sit. Quæ de pituita coniectura confirmatur, si æger, antequam in morbum incidit, capitis grauitatem, pigritiam in motu atque omnibus operationibus senserit, si palpebras tumidas habuerit, cum stertore dormiuerit, in aqua se suffocari, aut glacie aut niue se operiri somniauerit, de quo etiam suprà, *p. 1.* dictum.

2. Si sanguis è vasis ad basin cerebri effusus Apoplexiæ caussa sit, aliqua externa violenta, quæ vasa vicina vulnerauit, vel rupit, præcessit, quod adstantes indicabunt.

3. Si à phlegmonode diathesi cum sanguinis copia ortum habeat Apoplexia, signa eius sunt, si æger ante morbum toto corpore, & in primis facie rubeat, calidæ & humidæ constitutionis, si lautè vixerit, cibisque boni & multi nutrimenti vsus fuerit, vinum generosum biberit, in aëre calido & humido versatus sit, in otio vixerit, aut minùs se exercuerit, somno nimiò indulserit, absque sollicitudine vixerit, consueta aliqua sanguinis euacuatio suppressa sit, tensionem & grauitatem in corpore senserit, vrinam crassam & rubram emiserit. Quæ signa confirmantur, si venæ colli turgeant, in somno rubra spectra appareant, vt suprà, *part. 1. de Intemperie capitis cum plethora,* dictum.

4. Si narcoticum quid extrà sumptum Apoplexiam induxerit, ea aliorum relatione id Medicus cognoscet. Sicut nec ille affectus latet Medicum, si quis vino vel spiritu eius sese ingurgitauerit. Si autem intus in corpore genitus sit ille vapor, id ex eo colligitur, quòd reliquarum caussarum indicia absunt, & nulla pituitæ vel sanguinis abundantia in corpore animaduertitur, & nihilominus cum signis Apoplexiæ æger quasi attonitus subitò concidit.

5. Si à vulnere, vel ictu, aut casu cerebrum læsum sit, nec illud Medicum latere potest.

Prognostica.

1. *Quicunque sani repentè doloribus capitis tentantur, & statim obmutescunt ac stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris eos prehendat, 6. aph. 51. & 5. aph. 5.* Febris autem intelligitur non quælibet, sed acuta, quæ materiam illam pituitosam, ac spirituum flatulentum tum attenuet, tum dissoluat. Si tamen Apoplexia ortum habeat ab affectione cerebri phlegmonode, febris quæ adest, morbum non leuat, propterea quòd phreneticа quædam symptomata accersuntur, quæ omnes facultates corporis vehementius prosternunt. *Prognostica.*

2. *Apoplexiam fortem soluere impossibile est, debilem non facile, 2. aph. 42.* Ideóque Medicus mox inter initia curationis sese prognostico muniat, & in adhibendis necessariis remediis non cunctetur: in generosis tamen ac vehementibus remedia adm-

-administrandis cautus & non temerarius sit. Accipiendus autem hic aphorismus de Apoplexia, quam materia pituitosa & crassa efficit, quæ facilè discuti nequit, aut quam materia narcotica fortis excitat, & vbi virtus omnis, ac imprimis expultrix, obruta & consopita est, suffocationisque periculum imminet. Quæ autem à compressione fit, & externa violentiâ, faciliùs curationem admittit, materia à venis per venæsectionem tempestiuè exhaustâ.

3. Apoplexiæ verò vehementia, ex noxæ quam respirationi affert, vehementer dignoscitur: teste Galeno, 3. *de loc. aff. cap* 7. maximè enim vitæ necessaria est respiratio, tandemque ægri spiritu præcluso suffocantur. Quatuor verò gradus seu differentias huius morbi, ex respiratione magis minúsve læsa, idem Galenus, 2. *aphor.* 42. constituit, vt antea etiam dictum. Si enim respiratio ordinem aliquem seruat, debilis est Apoplexia, quæ in paralysin alterius lateris ferè definit. Si verò respiratio est quidem contenta ac violenta, inæqualis tamen, inordinata ac intermittens: vehemens iam est Apoplexia. Vbi respiratio cum magna violentia est, stertórque auditur, & spuma circa os apparet, fortis iam ac vehementior est Apoplexia. Vnde Hippocratem, 2. *aphor.* 43. *Strangulati & suffocati, nondum tamen mortui, ad se non redeunt, quorum circa os collecta spuma apparet.* Sciendum tamen hic, cùm spuma illa fiat ex materia humida, & spiritu sine flatu, à motu vel calore, vel vtroque; materiam illam humidam duplicem esse posse in Apoplecticis, humorem scilicet pituitosum, vel propriam pulmonis humiditatem. Si materia spumæ sit propria pulmonum humiditas, quæ ob vehementissimam cordis compressionem, angustiam & calorem excitatur, spuma ea paucior est, & hinc illa Apoplexia lethalis. Si verò spuma fiat ex humore pituitoso, qui ex difficili respiratione flatu repletur, spuma est copiosior, & tales apoplectici interdum seruantur. Refertque Galenus, *in comm. alleg. aphor.* nonnullos, quibus strangularis spuma circa os apparuit, sibi esse restitutos, quamuis id rarò accidat. Eadem stertoris ratio est; qui quò vehementior, eò malum periculosius est. Si tamen stertor antea magnus fuit, & is iam minuatur, symptomatibus reliquis non remittentibus, mortis iam instantis indicium est. Vbi verò mox cum sensu & motu ipsa quoque respiratio ad sensum aboletur, atque inde nec stertor nec spuma apparet, cùm spiritûs vel aeris inspirati reciprocatio nulla sit fortissima Apoplexia est.

4. Et quidem ita interdum in Apoplexia ad sensum abolетur respiratio, vt, an æger viuat, an mortuus sit ambigatur, & signis quibusdam ad id explorandum opus sit de quibus antea dictum. Ac tutissimum tunc est, tales ante tertium diem finitum non sepelire, cùm respiratio sensum latere possit; de quo etiam suprà, *de differentiis*, dictum.

5. Apoplecticis, si à difficili respiratione sudor superueniat, lethale est. Ea enim ἱδρώτια seu *sudatiuncula* ab oppressione caloris innati accidit.

6. Si apoplexia iuuenem, atque æstate inuaserit, maximam caussæ vehementiam ostendit: idcóque talis apoplexia admodum periculosa est, 2. *aphor.* 34.

7. *Si subitaneis Apoplexiis febris mediocris ac diuturnior superueniat periculosum,* 1. *prorrh. comm.* 2. *aphor.* 50.

8. Apoplexia, si soluitur, plerumque in paralysin definit, materiâ naturæ robore in alterutrum latus depulsâ. Neque tamen semper, etsi in paralysin desinit Apoplexia, æger seruatur: quia sæpe aut morbus ipse redit, aut sopor grauis prehendit, à quo æger non euadit, ob summam cerebri debilitatem, præsertim si sit senex. Nonnunquam apoplexia finitur fluxu phlegmatico oris, qualis lue Venerea laborantibus post inunctiones Mercuriales accidit.

Curatio in genere.

Curatio in genere. Medicus ad ægrum vocatus, si eum Apoplexiâ correptum videat, eámque fortissimam esse animaduertat, non temerè aut facilè eius curationem suscipiat. Ne tamen planè eum deseruisse, aut neglexisse videatur, frictiones, clysteres, & alia, quæ spiritus animales excitare possunt, adhibita, generosiora verò medicamenta non prostituat. Si verò aliqua vitæ spes superfit, ad curationem, cum prognostico tamen, accedat; & quidem maturè, quod faciendum est faciat, idque seu de die, seu de nocte exsequatur, cùm morbus exiguo tempore incrementum capiat.

Cum itaque in Apoplexia actiones animales ablatæ sint, & facultates quasi sopitæ, danda opera est, vt facultas animalis excitetur. Et cum actiones animales cessent ob spirituum animalium denegatum influxum, curandum, vt iis in principium neruorum transitus patefiat, & ne plus humorum vel vaporum, qui malum augere possint, ad caput feratur, cauendum. Reliqua curandi ratio, quæ caussam auferat, pro diuersitate caussarum instituenda.

Primùm itaque æger in loco temperato collocetur; nec omnino supinus & extensus decumbat, sed aliqua ex parte sedens erectáque ceruice, vt faciliùs aërem attrahat: tegumenta sint leuia, & cuneo interposito os apertum seruetur, nares prehendantur, pili, præsertim in cruribus vellicentur, digiti compliceutur, totum corpus concutiatur, vt spiritibus via aperiatur, moderatè tamen, ne agitatione vehementiore fusa in corpore pleno materia morbum augeat & foueat.

Partes extremæ, ac potissimùm volæ pedum, fricentur sale & aceto, extrema fortiter ligentur; ruta, cuius loco balsamum rutæ vel Apoplecticum, vt & succini, saluiæ, castoreum vsurpare licet, naribus admoueatur, vt & vertici & nuchæ.

Cucurbitularum, suppositoriorũ, & clysterum vsus. Cucurbitulæ cruribus affigantur. Imò in apoplexia summum & vnicum remedium habentur cucurbitulæ capiti impositæ; quod remedij genus D. Fracastorius Apoplexiâ correptus nutibus suis indicasse fertur; sed non intellectus, periit. Ano glandes indantur, clysteres iniiciantur. Et quidem clysteres tam ante, quàm post venæ sectionem si eâ opus sit, adhibere licet; qui etsi ex primis viis solùm, ac intestinis euacuare videantur: tamen consecutionis ratione à toto corpore trahunt, & vapores exhalantes à capite auertunt. Itaque eâdem die duos vel tres clysteres mittere licet, seu die seu noctu id fiat, prout res postulat. Sint autem glandes aut clysteres paulò acriores.

Exempl. gratiâ.

℞. *Spec. hier. Logad.* vel *hier. diacolocinth.* Drach. ij. *sem. carui, rutæ*. an. Scr. ij. *castor. sal. gemm.* an. Scrup. j. Cum s.q. mellis cocti, F. Suppositorium.

Clyster fiat talis.

℞. *Parietar. betonic. beta. saluia, ruta. origan. primul. veris* an. M. j. *sem. carui, fœnicul.* an. Drach. ij. Coq. in aqua fontana.

Colat. ℞ ℔. j. In ea dissolue *ol. diaphœnic.* ʒ. vj. *Indi maior. bened. laxat.* an. ℥. ij. *ol. chamam. rutac.* an. ℥. j. ß. *mellis rosat. colat.* ℥. j. *salis com.* ʒ. j. ß. F. Clyster.

Vel ℞. *Herb. chamæpit. paralyss. saluia. hyssop. calaminth. ruta. parietar. beton. centaur. minor.* an. M. sem. *sem. seseleos. vrtic. ruta. fœnicul. anisi.* an. Drach. ij. *flor. rorismar.* P. ij. *stœchad. Arabic.* P. ij. Coq. in aq. communi.

Colat. ℞. Vnc. x. In quibus dissolue *elect. bened. laxat.* Vnc. ß. *diaphœnic.* Drach. vj. *ol. de castor. ruta.* an. ℥ j. M. pro Enemate.

Sunt etiam qui croci metallorum aliquid clysteribus his addunt vel ʒj. eius in spiritu vini ebullire sinunt, & postea cum reliquo decocto miscent. Verùm an satis tutò, dubito. Compertum enim est, etiam à gr. iij. vitri antimonij glandi inditi, non solùm aluum copiose motam, sed & duos vomitus excitatos fuisse. Idem ergo ne & hîc accidat, metuendum. Quod si accideret, sanè incommodum foret timendúmque, ne ex conatu vomendi suffocatio acceleraretur.

Alius fortior.

℞. *Rad. angelic ireos.* an. Drach. iij. *fol. ruta, calamintha, pulegy. hyssop. centaurij minor. lauri,* an. M. j. *flor. stœchac. arabic. lauendul.* an. M ß. *fol. sena. semin. cartham.* an. Vnc. ß. *bacchar. iuniperi.* Drach. iij. *agar. albi.* Drach. ij. *pulp. colocynt. in petia ligata*, vel huius loco, in melancholico humore, *hellebor. nigri.* Drach. j. Coq. in s.q. hydromel.

Colat. ℞ ℔. j. *elect. hier. simpl.* Drach. vj. *hier. Logad. benedict. laxat* an Drach. iij *pilul. coc.* Scr. j. *ol. rutacei* Vnc. ij. *mell. rosat. colat.* vel *anthos.* Vnc. j. *sal. gemmæ* Scr. iiij. F. Clyster.

Si clyster debito tempore non reddatur, glande aluus prouocetur. Sæpe tamen accidit, vt antea etiam dictum, sphyncter ani resoluatur, vnde anus planè pateat, ac clysteres sine fructu iniiciantur, cùm retineri non possint; qui casus plerumque desperatus est.

Imprimis verò sollicitus sit Medicus, an venam aperire liceat, & necessarium sit. De hac enim vetum, quod Celsus, *lib.* 3. *c.* 28. scribit: *Si omnia membra vehementer resoluta sint, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix vnquam sanitatem restituit, sæpe mortem tantùm differt, vitam interim infestat. Post sanguinis missionem si non redit & motus & mens, nihil spei superest; si redit, sanitas quoque conspicitur.*

Ergo considerandum, an sanguis caussæ principalis, vel adiuuantis, vel sine qua non, rationem habeat, viresque venæ sectionem ferant, túmque sanguis mittendus. Vires autem non actionum animalium ablatione æstimandæ sunt, sed, qualis ante Apoplexiæ inuasionem fuerant, considerandum. Si enim tum satis fortes fuerunt, etiam nunc permittunt venæ sectionem; nisi planè fortis sit Apoplexia. Nec vires sunt in Apoplexia debiles per resolutionem, (quæ debilitas venæsectionem prohibet) sed per suffocationem & oppressionem. Ac proinde non solùm non prohibet, sed & coindicant venæsectionem. Si verò nullo modo sanguis peccet, aut vires sint deiectæ, aut æger admodum senex, venæsectionem intermittenda.

Quando venæsectio instituenda. Statim verò, & sine omni mora, siue noctu, siue de die Apoplexiâ quis corripiatur, venæ sectio instituatur, & quidem ante clysterem, præsertim si sit fortior Apoplexia. Si non adeò fortis, clyster præmitti potest. Fricetur tamen priùs corpus, & aperiatur vena in brachio. Quanquam enim nonnulli à saphena incipiant: tamen eius sectio parum prodest in tam præcipiti morbo; cùm vena sit exigua, & tam longè à capite ac sanguinis officina distet, nec satis citò, nec satis copiosè sanguinem à capite reuellere possit. Licèt quoque sanguinis euacuatio aliqua suppressa Apoplexiam antecesserit: tamen in paroxysmo Apoplexiæ non agitur de sanguinis euacuatione suppressa reuocanda, sed laboratur, vt emittatur sanguis: qui ita vrget, vt nisi subitò euacuetur, mortem minetur.

Aperiatur

Quanam vena aperienda.

Aperiatur verò cephalica, vel communis, & vel plus vel minus sanguinis emittatur, pro copiæ ratione, & virium tolerantia.

Est & hoc hic notandum; vtilius ac tutius esse, non vnà vice mittere, quantum opus est, sanguinis, sed per vices, intra tamen paucarum horarum spatium. Nam per iteratam illam sanguinis missionem, & materia faciliùs mouetur, & vires non deijciuntur. Atque inspiciatur post primam venæsectionem ægri facies, & pulsus exploretur; & si color faciei viuidior reddatur, & respiratio facilior, ac pulsus se bene habeat, bene sperandum, & confidentiùs sanguinis missio repeti potest.

Cucurbitulæ cum scarificatione quibus partibus applicandæ.

Si venæsectione vti non liceat, reuulsio fiat per cucurbitulas cum scarificatione applicatas cruribus, brachiis, lumbis, scapulis; non verò posteriori thoracis parti, aut hypochondriis, ne contractis thoracis & abdominis musculis respiratio magis impediatur. Quanquam Aetius post purgationem corporis, etiam hypochondriis eas adhibere non dubitet: sicut & capiti nonnulli vnam magnam cum multa flamma adhibent.

Venarum iugularium sectio.

Ad euacuationem materiæ proximæ è capite, expedit, si fieri potest, venas narium aperire, aut mediam frontis. Nonnulli venæ iugularis sectionem commendant, secundùm longitudinem factam, vt faciliùs coalescat; estque illa in Apoplecticis satis conspicua, vt collum stringere vel ligare opus non sit: peritum tamen & prudentem Chirurgum hæc sectio requirit; &, ne post venæsectionem arctiore ligaturâ opus sit, emplastrum de bolo Armena, aloe, pilis leporinis & albumine oui vulneri imponatur.

Aquarum apoplecticarum vsus.

Commodè quoque in paroxysmo Apoplectico aliquid aquæ Apoplecticæ ægro infunditur, siue sit à vapore narcotico, siue à pituita, Apoplexia. Aquæ enim hæ ob summam penetrandi vim, præsentissimum sæpe afferunt auxilium, & multos ab imminente Apoplexia, vel etiam iam præsente, liberârunt: modò sanguis non valde abundet, qui aquarum illarum vsu fundi posset; aut à caussa externa, aut violenta quadam malum ortum habeat, vt postea, *quæst.* 5. dicetur.

Vel de hac Potiuncula:

℞. *Aq. Langii, cardamom.* an. Vnc. sem. *cubebar.* Vnc. j. *apoplectic.* Vnc. i. ß. *essentia anthos, salu.* an. Drach. 1. *flor. pæon. gran. Kerm.* an. Drach. sem. *extract. pæon.* Scrup. sem. *succini alb. præparat.* Scrup. j. Misce.

Si à caussa interna ortum habeat Apoplexia, sternutationem quoque ciere vtile est; de quo mox dicetur in curatione Apoplexiæ pituitosæ.

Curatio Apoplexiæ pituitosæ.

Curatio Apoplexiæ pituitosæ.

Reliqua curatio secundum caussarum diuersitatem, quæ suprà fuit proposita, instituenda. Primò ergo apoplexiam, quæ à pituita ortum habet, quod attinet, præter ea, quæ antea in genere sunt proposita, & ad excitandum spiritum animalem necessaria sunt, in specie quædam adhuc monenda sunt.

Venæ sectio.

In primis & hic Medicus attendat, an venam aperire liceat. Quod faciendum, si sanguis pituitæ permisceatur, ac caussæ adiuuantis, vel sine qua non, rationem habeat, viresque ferant. Minus tamen in hac specie Apoplexiæ, quàm in sanguinea, sanguinis euacuandum. Vulnus in venæsectione fiat amplius. Alias enim sanguis, qui crassior est, statim subsistit.

Cucurbitularum applicatio.

Si venæsectione vti non liceat, cucurbitulis cum scarificatione vtendum, vt antea in genere dictum.

Nec post venæsectionem à reliquis reuulsionum generibus suprà propositis desistendum.

Clysterum iniectio.

In primis clysteres repetendi, *ex radic. angelic. fænicul. pæon. cortic. sambuci, fol. rutæ, saluiæ, hyssop. origan. betonic. rorismar. maioran. calaminth. pulegy, florib. stœchad. Arab. lauendulæ, granis iuniperi, ebuli, sem. pæon. fænicul. anisi, agarico, sena, colocynthide, sem. carthami, el. hiera simpl. diacolocynth. Logady, Pacchij, diaphœnic. benedict. laxat. pilul. coch. melle anthosat. ol. rutac. laurin. chamamel.*

Et omnino laborandum, vt materia ad diuersas corporis partes distrahatur, cerebrúmque ab angustia & oppressione liberetur.

Purgatio.

Pôst purgatio instituatur cum pilul. fœtid. cochiis, aureis, Arabicis, Indis, quæ acuantur trochisc. alhandal, diagryd. vel extr. scammon. addito gr. vno atque altero castorei. Aut loco pilularum extracta illarum, vel alia conuenientia extracta vsurpentur. Et, vt faciliùs deglutiantur, pilulæ dissoluantur conueniente liquore. Neque ingratus sapor illarum metuendus; cùm sensus gustus in ægris his etiam torpeat. Vel extracta purgantia in liquore dissoluta exhibeantur.

℞. *Pilul. coch.* Scrup. ij. *de agarico*, Scrup. j. *trochisc. alhandal*, gr. iij. *diagryd.* gr. ij. *castor.* gr. iij. F. Massa cum melle anthosato, quæ dissoluatur in aq. saluiæ Vnc. iij.

Vel ℞. *Extracti catholici* Scrup. ij. in *aqua saluia* Vnc. iij. exhibeantur, additis extract. liquid. castorei gutt. iij.

Vel fiat talis Potio:

℞. *Fol. senæ* Drach. iij. *follicul. senæ* Drach. ij. *agar. albi* Drach. ß. *turbith. elect.* Drach. ß. *zingiber. galang.* an. ℈. ii. Coqu. in aq. saluiæ & rorismar. Colat. Vnc. ij. ß. add. *diaphœnic.* Drach. j ß. *castor.* Scrup. ß. *oxymel. simpl.* Vnc. ß. F. Potio.

Vomitoria an locum hic habeant.

Vomitoria verò fugienda, ne suffocationis periculum augeatur, & caput repleatur.

Ideóque etsi purgantia vehementiora conueniunt, vt exiguâ quantitate exhiberi possint: antimonium tamen hic non conuenit, cum vomitum simul moueat.

Cauteriorũ vsus.

Auicenna post euacuationem ferrum candens admouet coronali suturæ & occipiti; quod ratione doloris & caloris sensum ablatum reuocat, & in hac pituitosa saltem Apoplexia locum habet. Rhases sartagine candente blandiùs vtitur; quam ita capiti admouet, vt capilli saltem adurantur, non cutis possunt & vesicatoria brachiis, pedibus, & syncipiti admoueri.

Particulares capitis euacuationes.

Corpore vniuerso purgato particulares euacuationes instituendæ sunt, tam quæ sensibiliter per os & nares fiunt, quàm quæ insensibiliter per poros cutis in capite, de quo *part.* 1. *c.* 10. dictum.

Linguæ & palati inunctiones.

Lingua ergo & palatum inungantur Mithridatio vel theriaca veteri, vel Aurea Alexandrina, vel diacoro, vel confect. anacard.

Sinapi vsus.

Sinapi etiam semen pituitam potenter prouocat. Coquitur autem in vino forti, & eo palatum fricatur, vel in puluerem redactum, & melle exceptum palato inungitur. Pyrethri radices in oxymelite coctæ idem præstant. Omnibus verò hisce vtiliter admiscetur castoreum.

Errhina.

Parantur & errhina cum vel sine sternutatione, quibus materia è capite elicitur; quæ fiunt ex maioran. semine nigellæ, pipere, castoreo, & similibus.

Vt ℞ *Puluer. maioran. piperis. nucis mosch. sem. nigell.* an. Scr. i. *castor.* gr. vi. Cum *oleo irino.* M in formam Linimenti.

Vel cum cera & terebinth. fiant. Nasalia figurâ pyramidali, quæ alligata filo naribus indentur.

Sternutatio magis mouetur, si forma pulueris indantur, vel naribus insufflentur. Fortiora sunt pyrethrum, helleborus albus.

Vtendum denique iis, quæ caput per insensibiles meatus euacuant; cuiusmodi sunt olea calida spinali medullæ, eiúsque potissimum initio, & capiti, abrasis priùs pilis, applicata & inuncta: qualia sunt; *Oleum rutac. irinum, laurinum, castor. de lateribus, de piperibus, ol. destill. spica, rorismar. iuniperi, cera, terebinth.* quibus spir. vini, vel aquæ Apoplecticæ addi possunt. Item Bdellium aquâ vitæ dissolutum.

Cerebri roboratio.

His ita peractis, ad cerebrum roborandum, & reliquam materiam discutiendum medicamenta exhiberi possunt. Inter quæ facilè primas obtinent, *aqua destillata*, & *spiritus*; vt *aqua lauendulæ, cinnamomi, saluiæ, rorismarini, rutæ, lilium conuallium; flor. tiliæ*, & *composita Apoplectica dicta*, quarum passim multæ descriptiones extant apud Langium, Vid. Vidium, Euonymum, VVeckerum, Quercetanum, & alios.

Vnam atque alteram saltem hic afferre libet.

Aqua Apoplectica meæ descriptionis, quæ in nostro pharmacopolio parata habetur, hæc est.

℞. *Flor. primul. veris* Vnc. vi. Affunde *Spirit. vin.* ℔ j. Stent in infusione. Suo tempore adde *flor. lily conuall.* ℔. iij. *rorismar.* ℔. j. *vini Rhenan.* canth. iv. Iterum destillentur. Stent in digestione diebus 4. postea destillentur.

Hinc suo tempore.

℞. *Flor. tiliæ* Vnc. vj. *lauend.* ℔. j. ß. *fol.* & *flor. beton. saluiæ rutæ* an. M. j. *flor. stœchad. Arab.* M. ij. sem. *rad. pæon. visc. querni.* an. Vnc. vi. *sem. pæon erucæ.* an. Vnc. iij. Affunde destillatum liquorem. Stent in infusione dieb. viij. postea destillentur.

Similiter.

℞. *Cubebar.* ℥. ij. *nucis moschata, granor. Paradisi, cardamom.* an. Vnc. j. sem. *calam. aromat. cinnam.* an. Vnc. i. *caryophyll.* Vnc sem. *spec. diambr. cum moscho & ambra, diamosch.* an. Dr. ii. Affunde *vini Maluatici* q. s. Stent. in infusione dieb. 8. Hinc destillentur. Tandem destillatum vtrumque coniungatur, aromatibus iterum affundatur, atque iterum destillentur. In vltima hac destillatione liquor diuidi, & tertiæ parti in destillando, *castorei* Vnc. i. addi potest. Solent quidem nonnulli istis aquis totis in destillando admiscere castoreum: verùm cùm ex & præseruationis loco parentur, castoreum verò ingratum illis saporem concilliet, præstat eas sine castoreo parare, & parti saltem alicui castoreum addere.

Aqua Apoplectica D. Sigismundi Kolreuteri.

℞. *Nuc. mosch. caryoph. macis. zingib. zedoariæ, galang. mai. & min. piperis albi, nigri, longi, cinnamomi, calami arom. cyperi, rot. doronic. gran. parad. cardamomi, cubeb. castorei, sem. carui, fœnic. anisi cort. citri, limon. aurantior.* an. Drach. iij. *thuris, myrrh. mastich. aloës hepat.* an. Drach. ij. *spic. Ind. Celtic. vulgar. rad. gentian. eryng. ireos, pæon. pyrethr. ligni visci q. coryli.* an. Vnc. sem. *fol. chamadr. nepitæ, cham. pit. melissophyll saluiæ, rorismar. maioran.* an. M. sem. *euphras* M. ij. *puleg. menth. hyssop. artemisia. origan. serpill. chelidon.* an M. sem. *beton.* M. j. *aneth.* M. sem. *dactylor. amygd. d.* an. Vnc. sem. *bacar. iuniperi* M. i. *flor. sambuc. violar. lauendul. tiliæ, rosar. rubri pæon. primula ver.* an. p. ii. *borrag. bugloss. lil. conual.* an. p ii. *croci* Drach. j. sem. Concis. & conquass. superinfund. *vini albi Rhen. spir. vini opt. & puriss.* an. canth. ii. ß. Bene obturato vase ponantur per mensem integrum ad Solem æstiuum, vel prope fornacem tempore hyemali, singulis diebus bis vel ter agitando: ac postmodum fiat Destillatio.

Vel ℞. *Flor. lauendul. tiliæ, pæoniæ, saluiæ, anthos, lilij conuall.* an. Vnc. j. *visci querc. Lunâ decrescente collecti* Vnc. sem. *fol. beton. primulæ veris, hyssopi,* an M. i. *cubebar. macis, nucis mosch.* an. Vnc. sem. *sem. erucæ* Drach. ii. Affunde vini q. s. Destillentur.

Alia :

℞. *Cardamomi min. cubebar. nucis mosc.* an. Vnc. sem. *ligni de visc. q.* Vnc. j. *fol. rutæ, saluiæ min.* an. Vnc. j. sem. *flor. lauendul.* Vnc. iij. *castorei opt.* Vnc. j. sem. Incisis & contusis affund. *vini Rhenan. opt.* vel *aq. lil. conuall. cum vino destill.* q. s. Digerantur per d. 14. in vitro probè sigillato : destillentur deinde s. a. in B.

Alia :

℞. *Fl. lauend.* M. ii. *anthos, spicæ, sambuc. rutæ, rorismar. puleg. calaminth. crisp. origan. serpill. beton. saluiæ, maior. fol. lauri*, an. Vnc. sem. *sem. anisi, fœnic. pæon.* an. Drach. iij. *cinnam. rad. enul. ireos Flor. angelic. doron. ostruty. pyreth. pimpinell. pæon. asari*, an. Vnc. sem. *cinamom.* Vnc. sem. *zingib. cubeb. nuc. mosch. caryophill. macis*, an. Drach. ij. *gran. Parad. cardamomi galang. zedoar. croci, piper. trium gen.* an. Scru. iiij. *cal. arom.* Vnc. sem. *spic. Ind. schœnanth. stœchad. Arab.* an. Scrup. iiij. *visci quern.* Vnc. j. *castor.* Vnc. sem. *flor. lil. conuall* M. iiij. Incis. & contus. grosso modo admisc. *spic. diamosch. d.* Drach. ij. *diapras.* ʒ j. *diapæon.* Vnc. sem. M. F. Nodulus.

Superfund *vini opt. Rhen.* ℔ ix. *sp. vini opt.* ℔. viij. *aq. salu.* ℔. j. *lauend. spicæ, hyssop. tiliæ, lil. alb.* an. ℔. sem. *rorismar. maioran.* an. Vnc. viij. Infunde omnia simul in vitro per 14. d. loco calido. Deinde destill. s. a. & prima aq. cuius sint ℔. iv. separatim seruetur, & deinde altera seorsim.

Aquarum istarum loco, etiam tale Electuarium vsurpari potest :

℞. *Conseru. flor. lauendul.* Vnc. j. *anthos, saluiæ, majoran. betonic.* an. Vnc. j. *calam. aromat. condit.* Vnc. sem. *spec. diamosch. dulc.* an. Drach. sem. *sem. erucæ* Drach. j. Cum melle *anacardino* & *syrup. stœchad. simpl.* F. Electuarium.

Aliud :

℞. *Cons. saluiæ, rorismar. maioran. stœchad. lauend.* an. Vnc. sem. *cal. arom. cond. conf. anacard.* an. Drach. ij. *pulu. diambr. diamosch.* an. Drach. sem. *sem. eruc. rutæ*, an. Drach. j. Cum *oxymel. scillit.* vel *melle anacard.* F. Electuarium. Dosis instar castan. alternis diebus. Addi quoque possunt castor. gr. aliquot.

Vel propinetur huius Potiunculæ cochlearij.

℞. *Aq. flor. tiliæ, cubebar. lilior. conuall.* an. Vnc. j. *spir. cerasor. nigr.* Vnc. sem. *syrup. de pæon. de cort. citri*, an. Drach. ii. *succini alb. præparat.* Scrup. j. *brody nuc. mosch. condit.* Drach. ij. *aq. apoplect.* Drach. i. M.

Confectio anacardina, vt in omnibus cerebri frigidis morbis, sic & hic summopere probatur, per se eam exhibendo, (modò æger ad se redierit, & medicamenta solidiora admittat) vel cum aqua vitæ dissoluendo. Conuenit & sinapis semen contusum, & 3. sem. pondere cum oxymelite exhibitum ; sicut & castoreum gr. vj.

Vel parentur hi Morsuli :

℞. *Spec. arom. ros.* Drach. j. *diambr.* Scrup. ij. *diaplir. c. mosch. dianth.* an. Scrup. j. *pulu. macis, nuc. mosch. caryophyll. cubeb. cardamom.* an. Scrup. j. *conf. flor. lauendul. anthos*, an. Drach. j. sem. *extract. pæon.* gr. v. *galangæ* gr. iii. *salut. corall. rub.* ℈ i. *ol. nuc. mosch. express.* gr. iv. *caryophyll. succini*, an. gutt. ij. *sacchar. in aq. rorismar. & lil. conuall. dissol.* q. s. F. s. a. Morsuli.

Alij.

℞. *Succini alb. præp.* Drach. ii. sem. *spec. arom. ros. diambr. dianthos. diaplir.* an. Scrup. ii. *sacch. in aq. beton. dissolut.* Vnc. viii. F. Morsuli.

Valde efficaces etiam sunt Rotulæ ex oleo cubeb. paratæ.

Vel præparentur hæ Rotulæ.

℞. *Extract. rad. pæon.* Scrup. i. *cal. aromat.* gr. xj. *margarit. præp.* Scrup. ij. *coral. rubr. præpar.* Drach. sem. *ol. nuc. mosch. expr.* Scrup. i. *ol. nuc. mosch. destill.* gut. xii. *fœnicul.* gut. vii. *sacchari in aq. pæon. dissolut.* Vnc. iij. F. s. a. Rotulæ.

Simul etiam externa cerebrum roborantia vsurpanda.

Multum hîc commendatur oleum nuc. mosch. destillatum, si naribus & auribus instilletur, palatóque illinatur.

Magni etiam vsus sunt Balsama Apoplectica.

Balsama apoplectica. Vt ℞. *Ol. nucis mosch. express.* Vnc. sem. *destil. lauendul. maioran. rorismar. rutæ*, an. Scrup. sem. *cinnamomi, caryophyll.* an. gut. v. *succini* Scrup. sem. *ambr. zibeth. mosch.* an. Scrup. j. Misceantur.

Vel ℞ *Ol. nuc. mosch.* Drach. iij. *zibeth. ambr. mosch.* an. Scrup. j. *balsam. Orient. ol. succini albi, maioran. lauendul.* an. Scrup. j. sem. *caryophyll.* ℈ sem. M.

Aliud.

℞. *Ol. nuc. mosch. destill. macis*, an. Scrup. ij. *lauendul. succini, caryophyll.* an. Scrup. j. *maioran. spicæ, rutæ, anthos*, an. Scrup. sem. *nuc. mosch. express.* q. s. Misce.

Aliud.

℞. *Ol. nuc. mosch. express.* Drach. sem. *zibeth.* gr. vii. *ambr. grys. mosch. opt.* an. gr. xi. *ol. rutæ destill.* Scrup. sem. Misce.

Aliud.

℞ *Ol. nuc. mosch. expr.* Vnc. sem. *ambr. grys.* gr. viij. *mosch. opt. benzoin styrac. calamit. ladani opt.* an. Scrup. sem. *ol. destill. lauendul. cinnamomi ; rutæ, rorismar.* an. Scrup. i. *caryophyll.* gutt. vij. *succini.* gutt. iiij. M. optimè in scutella argentea.

Sequentia etiam simul caput roborare, & materiæ reliquias euacuare ac discutere possunt.

℞. *Extract. rutæ* Drach. j. *pæon.* Scru. j. *ol. nuc. mosch. expr.* Drach. sem. *nuc. mosch. destill.* gut. vii. *rutæ, fœnic.* an. Scr. sem. *succini* gut. v. M. pro Linimento.

Vel ℞. *Spec. diagalangæ* Drach. i. sem. *pulu. pyrethr. piper.* an. Scrup. i. *cubebar.* Scrup. sem. *sinap.* gr. v. *conf. anacard.* Scr. i. *theriac.* Drach. i. *aq. saluiæ, lauend.* an. Vnc. sem. Cum *syr. de stœch.* F. Linimentum. Vel Fiat talis Compositio.

℞. *Sem. sinap. piper. rad. pyrethr. castor.* part. æq. Excipiantur *melle*, & *succo rutæ*. Fiatque illinitio linguæ & oris.

Conuenit & gargarismus, cuius vsus sit manè.

℞. *Rorismar. rutæ, origani, saluiæ, vnicæ poruinæ* an. p. I. *zingib. pyrethr.* an. Drach. j. sem. *rad. lappæ maioran.* Scrup. iv.

Decoq. in ℔. ii. ad tertiæ part. consumt. & Colaturæ add. *aceti rosac. acerr.* q. s. F. Gargarismus.

Fomenta quoque capiti ex plantis cephalicis applicentur. Vt :

℞. *Fol. saluiæ, maioran. puleg. rutæ*, an. M. i. *flor. chamam. stœchad. Arab. melilot.* an. M. sem. *rad. calami aromat. sem. anisi, bacc. iuniperi*, an. Vnc. sem. *nucis mosch. cubebar.* an. Drach. ii.

Coq. in vase clauso, in s. q. vini. Colatura pro fomento capitis vsurpetur. Si prædictis ad molliciem coctis & contusis ol. irinum vel rutac. addatur, F. Cataplasma capiti applicandum.

Vel ℞. *Ol. rutac. nardin.* an. Vnc. i. sem. *olei destill. è baccis iuniperi* Drach. iii. *pulu. castor.* Drach. i. *euphorb.* Drach. sem. *ceræ* q. s. F. Linimentum pro capite & principio spinalis medullæ.

Vel ℞. *Ol. mastich.* Drach. iii. *castor.* Drach. i. *rutæ* Drach. i. sem. *pulu. lauend. baccar. lauri*, an. Drach. sem. *caryophyll.* Scrup. j. *pingued. vulp.* Drach. iii. *ol. rutæ destill.* gut. v. *saluiæ* gut. vii. *succini* gut. iii. *medul. crur. vituli* Drach. ii. F. Linimentum, quod nuchæ & vertebris dorsi inungatur. *Cataplasmata & linimenta.*

Vel ℞. *Ol. petræ, laurini*, an. Drach. ß. *nuc. mosch. expr.* Drach. i. *destill. saluiæ, fl. lauend. caryophyll. galbani*, an. Scrup. sem. M. *Sacculi.*

Potest & capiti post fomentationem talis Sacculus imponi.

℞. *Caryoph. nuc. moschatæ, cubebar.* an. Vnc. sem. *maioran. rutæ* an. Vnc. j. Concisa & crasso modo contusa insuantur sacculo è tela tenui, quo calefacto caput foueatur ; hinc oleis antea nominatis illinatur.

Multum quoque prodest Epithema ex succino puluerisato in sacculum oblongiorem interpassatum incluso, si sacculus iste in aqua vitæ vel spiritu vini cum pipere longo imbuto madefiat, & ol. succini aliquot guttis aspergatur suturæque coronali imponatur. *Epithemata*

Circa oleorum tamen calidorum, præcipuè destillatorum, vsum hoc obseruandum, vt non sola vsurpentur, sed cum cera & pinguibus misceantur, vt cuti tenaciùs adhæreant. Sola enim adhibita facilè dissipantur, & in auras euaporant.

Quidam & Phœnigmos capiti raso applicant formâ emplastri, è s. q. ficuum leuiter coctarum, & duplo sem. sinapi contusarum, adiecto, si videbitur, pauco castoreo & euphorbio. Valenter quoque ad externa trahit emplastrum oxycroceum cum ol. laurino subactum ; quod potentiùs præstat, si aliquid sinapis pyrethri, staphidis agriæ addatur. *Phœnigmi.*

Vel applicetur hoc Emplastrum.

℞. *Galbani, opopanac. pyrethri, sem. sinap. castorei. piper.* an. Drach. ii. *sulphuris* Drach. i. *terebinth.* Vnc. ß. *ol. destillati rutæ & saluiæ*, an. Scrup. ß. Puluerisatis pulucrisandis misceantur, ac super aluta extendantur, & capiti calidè applicentur.

De Cauterio actuali, & sartagine candente, antea dictum, quam ignitam, aliis non proficientibus, nonnulli supra caput per horæ quadrantem detinent, vt caput non tangat, nec vrat, sed calefaciat solùm & capillos ferè comburat. *Cauteriorũ vsus.*

Oleis illis calidis & cæ inungendæ sunt partes, quæ magis paralysi tentari videntur, vt ita paralysis excitetur, & materia à capite ad partes ignobiliores transferatur. Præstat enim vsum alicuius partis amittere, quàm hominem mori. Et paralysis dat Medico ad agendum inducias, quas non concedit Apoplexia.

Nonnulli cæteris non iuuantibus febrem excitandam esse, quæ præsentaneum sit, ad materiam pituitosam exsiccandam & resoluendam, remedium : & propterea, confectionem anacardinam cum hydromelite, vel alio conueniente liquore, Drach. j pondere exhibendam censent.

Si iam in Paralysin morbus desinat, reliqua curatio ad eam dirigenda.

Quæ à Chymicis hîc commendantur, pleraque vulgata etiam sunt, & è simplicibus, quæ in vulgari contra Apoplexiam vsu sunt, parantur, nec Galenicis ignota sunt ; spiritus sell.

liliorum

liliorum conuall. cerasorum, granorum iuniperi, saluia, flor. lauendula, visci querni, crany humani: essentiæ, *rorismarini, lauendula, saluia, pœonia*: tinctura, *coralliorum, succini, smaragdi*: olea destill. *lauendula, saluia, maiorana, rorismarini, nucis moschata, ruta, angelica, sambuci, carui, succini, caryophyll.* extract. *pæonia, saluia, cardamomo* : sal. *saluia, pæonia, succini, crany humani*: fecula, *pæonia*: magisterium, *crany humani, succini, margaritarum, coralliorum*: balsamum *ruta, maiorana, succini, angelica*. Quibus addunt medicamenta ex argento præparata.

Diæta.

Diæta. Aër. Cibus & potus.

Diætam quod attinet, in hac Apoplexiæ specie aër ad calidum vergeat. Cibi in paroxysmo nihil exhibeatur, nec facilè exhiberi potest vsque ad declinationem. Sit autem cum cibus attenuans. A vino abstinendum Potus sit hydromel saluiâ, hyssopo, rorismarino, calaminthâ, origano, pulegio menssâ conditum. Cibi etiam condiantur hyssopo, rorismarino, thymo, satureiâ, rutâ, saluiâ, nuce moschatâ, vt de paralysi dictum.

Curatio Apoplexiæ à sanguine orta.

Curatio apoplexia sanguinea.

Si Apoplexia sit à sanguine orta, iis quæ in genere proposita sunt, non neglectis, mox, si vires id ferant, atque Apoplexia non sit fortissima, desperata, etiam ante clysterem vena aperienda, & venæsectio administranda, vt antè de Apoplexiæ curatione in genere dictum. Plus verò in hac Apop exiæ specie, quàm in pituitosa, sanguinis emittendum, sanguísque satis liberaliter, & quantum vires ferunt, euacuandus. Rhases in vtroque brachio venam aperit, quod intervectis 6. vel 7 hor. fieri potest, vt expeditiùs sanguis à toto corpore & capite educatur & iterata illa venæsectio, vt antea quoque dictum, magnam facilius moueat, nec vires deiiciat. Prudentia tamen hic opus est, &, si ex pulsu ac facie coniiciat Medicus, ægrum non satis bene tolerare phlebotomiam repetenda non est, ne æger in periculum coniiciatur.

Vena sectio.

Cucurbitularum cum scarificatione applicatio.

Si autem æger venæsectionem non toleret, cucurbitulis scarificatis vtendum. Post sanguinem euacuatum clysteres & omnia reuulsionum genera, vt antea dictum, vsurpanda & repetenda.

Purgatio.

Cæterùm cùm sanguis purus rarò peccet, purgantia post venæsectionem quoque exhibere non abs re fuerit. Illud autem de purgatione, & quidem in omni Apoplexia, monendum, vt ea maturè, horis non multis post venæsectionem, instituatur, neglecta temporum electione. Neque enim vehementia morbi tempus matutinum, venæsectioni & purgationi aliàs commodissimum, semper expectare sinit.

Particulares euacuationes.

Post purgationem exhibitam, abstinendum aliquandiu à frictionibus, ligaturis, cucurbitulis; quoniam hæc contra quàm pharmacum, ab interioribus ad exteriora trahunt.

Corpore vniuerso purgato, & particulares euacuationes instituere licet, quæ tamen hic moderatiores sint, & medicamenta, quæ adhibentur, minùs calida.

Curatio Apoplexiæ à vapore narcotico.

Curatio Apoplexia à narcosi.

Si à vapore narcotico Apoplexia oriatur; mox etiam omnia reuulsionum genera, quæ in genere suprà dicta sunt, adhibenda; & si vaporem illum materia aliqua foueat, euacuanda ea est. Deinde vsurpanda & propinanda, tum extrà applicanda ea, quæ vim sopitam excitant, & peculiari facultate vaporum narcoticorum vim infringunt. Imprimis vtile est castoreum, ruta, pulegium, quæ cum aceto mista naribus admouenda. Acetum enim & acida maximè narcoticorum vim retundunt & infringunt. Commoda quoque sunt balsama Apoplectica, rutæ, maioranæ, quibus aliquid castorei addi potest.

Exhibeantur etiam pleraque, quæ suprà in Apoplexia pituitosa sunt proposita; qualia sunt, saluiâ, ruta betonica, rosmarinus, lauendula, maiorana, pulegium, stœchas Arabica, &c. Nec omittantur sternutatoria, quæ & ipsa vaporem illum discutere valent.

Huic Apoplexiæ cognatus affectus est, vt dictum, qui ex spiritus vini nimio vsu excitatur. Ideóque huius curatio non prætereunda.

A spiritu vini stupor & inebriatio.

Cùm verò spiritus vini non solùm periculosum stuporem, sed & maximum calorem excitet, ea exhibenda, quæ & calori, & facultati narcoticæ resistunt. Primò ergo vomitum excitare vtile est, quod fieri potest aquâ calidâ cum oleo communi ac butyro exhibita. Deinde exhibeatur lac caprinum, vel aliud. Item emulsio ex amygdalis dulc. ac semine cucurbitæ ac melonum cum aqua hordei parata; acida item ac acetum ipsum, & syrupi acidi.

Diæta in Apoplexia à vapore narcotico sit qualis in Apoplexia à pituita. A vino & omni potu inebriante toto curationis tempore abstinendum.

Curatio Apoplexiæ à caussis externis & violentis.

Curatio Apoplexia à caussis externis.

Cùm reliquæ tres Apoplexiæ species, quæ vel a sanguine è vulnere ad basin cerebri effuso, vel à cerebro compresso, vel ab eiusdem vulnere & læsione insigni ortum habent, curatione maximâ ex parte conueniant, eas quoque coniungemus.

Si ergo quis in occulo, vel aliâ parte capitis vulneratus sit, atque in Apoplexiam incidat, aut ex alto aliquid in caput decidat, aut lapide, vel aliâ re graui caput percussum, cerebrúmque compressum aut commotum sit, vt æger sine sensu & motu iaceat; primò omnium, si vires ferant, statim seu die, seu nocto, cephalica vena aperienda, & postea clyster iniiciendus, vt materia à capite reuellatur; aut, si venæsectionem ægri vires non ferant, cucurbitulæ scarificatæ partibus inferioribus affigendæ. Reliqua curæ ratio ad ipsum caput læsum dirigenda; & primò ad sanguinis affluxum inhibendum repellentia adhibenda, postea etiam digerentia. Et si cranium depressum sit, illud retrahendum ac eleuandum: ossicula, si cerebrum pungant aut premant, eximenda.

Apoplexia, quæ fit ab insigni cerebri vulnere, etsi plerumque desperata ac lethalis sit, quandiu tamen viuit homo, vulnus inflictum ex arte tractandum. Cætera verò naturæ permittenda sunt, quæ interdum per aures, nares, & os sanguinem expellit, quas vias Medicus facilè quærere non potest, de quibus videatur *part. 1. cap. 20 &c. & seqq.*

Victus ratio in his Apoplexiæ generibus sit tenuior, & in principio tenuis, & omni pleniori victu, vt & vino abstinendum, & ptisana hordeaceâ, aut aquâ cum semine coriandri, aut cinnamomo decocta, aut decocto hordei vtendum; reliqua etiam victus ratio ad frigidum declinet, cùm plerumque è sanguine è vasis effuso putredo & febris excitetur.

PRÆSERVATIO AB APOPLEXIA.

Cùm autem longè vtilius & tutius sit ab imminente Apoplexia ægrum præseruare, quàm à iam præsente liberare: prætera danda sit opera, vt, qui semel à paroxysmo apoplectico liberatus est, impostérum ab eo non corripiatur, quod sæpissime accidere solet: de præseruatione ab Apoplexia etiam dicendum. *Præseruatio ab Apoplexia.*

Signa autem imminentis Apoplexiæ sunt, diuturna grauitas & dolor capitis, ac in somnum propensio, segnior totius corporis motus, frequens vertigo, tenebræ oculis offusæ, vel incerti ac discurrentes ante oculos lucis splendores, frequens incubus, somnia terribilia, aurium tinnitus, inflatio venarum iugularium, tremor totius corporis, vox tremula & interrupta, mentis abalienationes, rerum obliuio, mœstitia, refrigeratio extremorum sine caussa. *Apoplexiæ imminentis signa.*

Vt autem curatio Apoplexiæ in eo præcipuè consistit, vt caussa illa proxima, quæ influxum spirituum animalium impedit, tollatur: ita præseruatio in eo occupatur, vt caussæ antecedentes, quæ, nisi amoueantur, Apoplexiam excitare possent, tollantur. Quæ autem caussæ antecedentes sint, iam antea dictum. De caussis verò illis violentis dicere nihil opus est, cùm Medici arbitrio dirigi non possint. *Præseruatio in quibus consistat.*

In præcauenda ergo Apoplexia hæc prospicienda: primò, vt humor, qui angustiam cerebri parere potest, vaporésque, qui spiritus torpidos reddunt, non generentur, aut si adsint, tollantur: deinde vt cerebrum, quod humores seu vapores vel gignit, vel admittit, & discutere non potest, roboretur.

Primò itaque si à sanguinis copia metuenda sit Apoplexia, sanguis, quantum opus, imminuendus: & cùm nihil commodius hic esse possit, quàm hæmorrhoides fluere, danda est opera, vt prouocentur; cùm, quandiu fluunt, facilè ab Apoplexia immunitatem pollicentur. Cæterùm si id fieri nequeat per venæsectionem & cucurbitulas sanguis detrahatur, &, ne copiosior generetur, præcaueatur. Ideóque etiam à crapula, & in primis vino multo ac generoso abstinendum. *Præseruatio ab Apoplexia sanguinea.* *Sanguinis imminutio.*

Cùm autem sanguis non solum quatenus copiosus, (cùm multi sanguinei ab Apoplexia immunes sint) sed etiam quatenus spirituosus nimiùm aut potiùs vaporosus est, seu vaporibus multis spiritus animales turbat, caussa Apoplexiæ sit, & talis sanguis adustus in atram bilem degenerare soleat; omnino necessarium est, per interualla corpus iis, quæ humoribus biliosis conueniunt, euacuare. *Præparatio; alteratio, purgatio.*

Alterantia quoque exhibeantur, quæ talibus adustis humoribus & sanguini vaporoso conueniunt. Inter purgantia in primis conueniunt fol. senæ & rhabarb. cui addi possunt polypod. querc. epithymum.

Vt ℞ *Rad polypod. quern. pœonia. cichor.* an. Drach iij. *passul. minor.* Drach. vj. Coq. in aqua pura. In Colat. Infundantur *fol. sena.* Drach. vj. *rhabarb.* Scrup. ij. *flor. borrag. bugl. & violar.* an. P. j. *zingiberis, galang.* an. Scrup. j. ß. *calam aromat.* Scrup. ß. In colat. Vnc. iij. ß dissolue *manna.* Vnc. ß vel ʒ vj. adde *syrup. cichor. cum rhabarb.* ℥. ß Misce.

Exercitia sint moderata. Caueant à somno meridiano, imò nec post cœnam mox cubitum eant, sed duabus demum horis à cœna peractis; quo temporis spatio etiam potandum non est. *Diæta ratio.*

Abstinendum quoque ab aquis vitæ dictis, etiam iis, quæ ad Apoplexiam aliàs commodæ sunt, & aquæ Apoplecticæ dicuntur, in hac Apoplexiæ specie: etsi à nonnullis non satis cautè vsurpentur; cùm in corporibus eiusmodi plenis, & sanguine spirituoso ac vaporoso abundantibus caput nimiùm repleant. Eâdem de caussa vitanda sunt vina crassa, turbida, dulcia, & potentia, quæ copiosiorem ac crassiorem sanguinem suppeditant. Non verò omittenda cerebrum confortantia: de quibus postea dicetur. Ea tamen eligenda, quæ sanguinem non omnis calefaciunt. *Aquarum apoplecticarum vsus.*

Secundò, si à pituita metuenda sit Apoplexia, ac in senibus præcipuè, ob calorem natiuum iâ debilem, & spiritus pauciores, cerebrum *Præseruatio ab Apoplexia pituitosa.*

cerebrum nec bene coquat, nec humores excrementitios satis rectè excernat, atque inde pituitosi & crudi humores in capite cumulentur, ob quos in hyeme præcipuè ad hoc malum procliues sunt: in primis danda est opera, vt cerebrum roboretur, & ita generatio pituitæ præcaueatur, & quæ generata est, euacuetur.

Et cùm indies magis magisque temperamentum debilitetur, singulis diebus quod lapsum illum in cerebro corrigat, cerebri calorem conseruet, spiritus animales recreet, assumendum:

Electuaria. Vt: ♃. *Conseru. lauendul.* Vnc. iv. *primul. veris, liliorum conuall. saluia, beton. anthos.* an. Vnc. j. *calam. aromat.* Vnc. ß. *spec. diambr. cubebar. nuc. moschat.* an. Drach. ß. Cum *syrup. pæon. & stœchad.* F. Electuarium.

In primis ambra ad cerebrum roborandum & spiritus instaurandos maximè valet.

Rotulæ. Vel ♃ *Ol. destillat. anisi* gut. iv. *nuc. moschat. carui,* an. gut. iii. *caryoph.* gut. j. *ambr.* gr. vj. *sacchar in aq. rosar. dissolut.* Vnc. iij. F. Rotulæ, quibus & ol. succini addere licet.

Vel ♃. *Spec. diambr.* Drach. i. ß. *diamosch. dulc. diaxyloal.* an. Scrup. j. *ol. anisi destillati, nuc. mosch.* an. gut. ij. *sacchar. in aq. rosar. & lauend. dissolut.* ℥. iij. F. Rotulæ.

Vel ♃. *Ol. destillat. nuc. moschat. cinnamomi, caryoph.* an. gut. iv. *succini* gut. v. *saluia* gut. iv. *sacchar. in aq. rosar. dissol.* Vnc. iv. F. Rotulæ.

Vtilissimæ etiam ad præcauendam Apoplexiam sunt hæ Pilulæ.

♃. *Cubebar. calaminthæ, mastiches, nucis mosch. caryophyll.* Drach. j. *ambra* Drach ß. *mosch.* gr. vj. Cum succo vel extract. maioranæ formentur Pilulæ, de quibus Scr. j. nocte nouilunium & plenilunium præcedente exhibeatur.

Ad cerebrum quoque roborandum vsurpandæ aquæ Apoplecticæ, quarum suprà mentio facta. Quibus hæc addi potest.

Aqua Apoplectica. ♃. *Flor lauend.* M. ij. *anthos. beton. salu.* an. M. j. *cubebar. gran. Paradisi,* an. ℥. ß. *nuc. mosch.* ʒ. ii. Stent in infusione spirit. vini opt. ℔. ii. in vase diligenter clauso per dies aliquot: postea colentur. De hoc spiritu, tempore hyberno in primis, ante nouilunium præcipuè, vt & alio tempore, Drach. i. vel altera, pro temporis ratione, cum albo sumatur.

Puluis. Commendatur etiam, & multis in vsu est hic Puluis.

♃ *Succini albi* Drach. i. *spec. diarrhod. abb.* Drach. ß. *rad. pæon.* Scrup. j. datur Drach. j. cum aqua conueniente ante nouilunium.

Alij tamen.

♃. *Succini* ʒ. j. *spec. diarrhod. rad. pæon.* an. Drach. ii. Alij aliam proportionem obseruant.

Alius. Nucem quoque moschatam, cubebas, semen erucæ, sæpe ora detineant & masticent, qui ab Apoplexia sibi metuunt. Aut semen carui & erucæ in puluerem redactum, & cum saccharo mistum masticetur. Efficax est & hic Puluis, de quo sumatur manè ad fabæ magnitudinem.

♃. *Sem. eruc. cubebar. cardamom. seseli Cretici, piperis albi,* an. Drach. j. F. Puluis.

Balsama Apoplectica. Odoramentum quoque naribus admoueatur, & in primis balsama Apoplectica.

Vel ♃. *Ol. nuc. mosch. express.* ʒ. j. *ambra, mosch. zibeth. balsami Oriental.* an. Drach. sem. M. & ol. caryophyll. & cinnamomi quantum libet addatur.

Vtile est & hoc Emplastrum ad caput roborandum, & Apoplexiam præcauendam.

♃. *Myrrha elect. styrac. calam. benzoës, ladani,* an. ℥. ß. *gummi iuniperi* ʒ. iij. *crany hum. puluer.* ʒ. ij. ß. *lap. lazul.* ℈. ß. Cum *styrace liquid. & terebinth.* F. Emplastrum, cuius portio panno serico magnitudinem thaleri æquanti illinatur, & vertici imponatur.

Manè lingua & os mundetur aquâ, cui aliquid aquæ origani, rorismarini, saluiæ, & lauend. admistum sit.

Diæta ratio. Vitandus aer frigidus & austrinus, & contra eum caput muniendum. Cibi condiantur aromatibus, ita tamen, ne caput repleant; vel condiantur sem. carui, saluia, & similibus. Post cibum sumptum sumantur pulueres peptici de semine coriandri, cumini, galang. sem. fœniculi & mastich. vel diacydon. cum speciebus partium, & similia suprà, *part. 1.* proposita.

In primis verò recta victus ratione hic opus est, quâ præcaueatur, ne humor iste, quantum fieri potest, generetur, abstinendúmque a cibis pituitosis, ac multorum piscium, olerum & lacticiniorum esu; ac magna ventriculi ratio habenda est, cùm ad humoris pituitosi generationem multum faciat.

Purgatio. Quia verò vix præcaueri potest in corporibus dispositis pituitæ generatio, per interualla conuenientibus medicamentis euacuanda est, atque euacuationes secundum indiuidui cuiusque rationem instituendæ.

Vtilissimum & efficacissimum est & hoc Decoctum, quod non solùm materiam detergit, incidit, & obstructiones viscerum soluit, sed & membra interna, ac cerebrum in primis, roborat.

♃. *Sarsa parilla* ℥. ii. *ligni sassafras* ℥. i. *sem. fœnic.* ʒ vi. Infundantur hor. xxiv. in aq. fontanæ ℔. iv. vel v. Coq. ad dimidiæ part. consumptionem: sub finem adde *flor. primula veris, anthos,* an. M. j. *ligni aloës* ʒ. ij. Colat. seruetur ad vsum in vase vitreo. Detur manè Vnc. iv. vel v. cum aq. cinnamomi cochleari dimidio, vt sudor leniter prouocetur.

Multum etiam ad præseruandum ab Apoplexia faciunt fonticuli in brachiis excitati.

Errhinorum & gargarismatum vsus. Præterea in nares aq. maioran. in qua semen. nigell. erucæ, & parum zingiberis infusa sint, attrahere vtile est.

Vel vtendum hoc Gargarismate.

♃. *Rorismar. saluia, ruta, origani,* an. P. j. *zingiber. pyrethr.* an. ʒ. i. ß. *rad. lappa ma.* j. ʒ. ß. Coq. in ℔. i. aquæ ad tertiæ partis consumptionem. Colat. adde aceti quantum sufficit.

Vel ♃. *Aq. lauendula, saluia, rorismarini, rutæ,* an. ℥. iv. *pyrethr. zingiber.* an. ʒ. i. ß. *oxymel. scillit.* ʒ. i. ß. Seruetur ad vsum pro Gargarismo.

Præseruatio ab apoplexia vaporosa. Tertiò, Cùm Apoplexiæ, quæ à vaporibus ortum habet, præcipuè obnoxij sint, qui cruditatibus & crapulæ dediti sunt, quiete & abstinentiâ, talibus in primis opus est, & proinde vitanda maximè crapula, & quæ hinc oritur, cruditas, ciborum varietas, exercitia post cibum, ira, & vehemens animi motus. Et cùm ex ista caussa Apoplexia maximè metuenda sit melancholicis, melancholicúsque humor præcipuè literatis, & aliis ingeniis excellentibus ab anno 40. ad 60. molestus esse soleat, à curis molestis, & aliis caussis humorem melancholicum cumulantibus, cauendum, & hæmorrhoidum fluxus, si fieri potest, prouocandus, humorque melancholicus conuenientibus medicamentis præparandus & euacuandus, vt suprà, *part. 1. cap. de Intemperie cum humore melancholico,* dictum. Deinde medicamenta modo proposita ad cerebrum roborandum, & vapores discutiendos adhibeantur. Præcipuè & hîc vtilis est puluis è succino, spec. diarrhod. abbat. & radic. pæon. vt & sem. carui, quod comestum & olfactum hîc valde vtile est, & odores & vapores, qui cerebrum infestant, vertiginem excitant apoplexiamque minantur, corrigit, ac discutit. Efficacissimum verò est eius oleum destillatum. Castoreum quoque aceto madidum naribus admouere conuenit. Viro cuidam in ætate iam sexagenario, ob cruditatem ventriculi, & vapores inde in caput eleuatos, semel atque iterum Apoplexiæ initia sentienti, valde profuerunt hæ Rotulæ.

♃. *Ol. carui* ℈. ß. *nuc. mosch.* gut. vii. *sacchar. albi,* ℥. ii. F. Rotulæ.

Auertantur etiam vapores à capite lotionibus pedum matutinis, à decoctis herbarum cephalicarum, & frictionibus.

QVÆSTIO I.

An à sola intemperie cerebri possit Apoplexia generari?

An Intemperies sola Apoplexiam excitare possit. Caussas Apoplexiæ suprà suo loco recensuimus. Inter eas numerata non est intemperies cerebri. Cùm verò experientia testetur, Apoplexiam esse morbum hæreditarium, & quorum parentes Apoplexiâ mortui sunt, iisdem malum hoc metuendum esse; non verò angustia cerebri & principij neruorum ab ortu contrahi & communicari possit: ipsa etiam cerebri substantia in talibus malè affici & disposita esse videtur. Nam cum compressio illa aut obstructio fit extra cerebri substantiam, eâque tantùm in paroxysmo accidat, nemo autem actu Apoplecticus, seu in ipso paroxysmo generet: omnino statuendum videtur, dispositionem aliquam prauam, intemperiem, ac debilitatem in cerebro eius, qui Apoplexiâ demum corripitur, antequam ea corriperetur, adfuisse, quæ, sicut alij morbi hæreditarij, cum semine deriuari & communicari soboli potest. Quibus accedit & illud, quod Platerus præter caussas suprà enumeratas aliam adhuc ponit, scilicet spirituum animalium consumptionem tantam, ob quam non solùm functionum animalium debilitas, sed & omnimoda illarum subsequatur abolitio, & grauis omnino, hominémque subitò iugulans excitetur Apoplexia, quâ senes aliquando intereant. Quæ ipsa caussa ad intemperiem cerebri, seu eius debilitatem, ob quam spiritus animales ampliùs non generantur, redigenda videtur. Præterea cerebri imbecillitas sæpe diu antè percipitur, & facultatis animalis, intellectus, memoriæque debilitas, torpor in omnibus actionibus, aurium tinnitus ac sibilus, ac vertigo animaduertitur.

An Apoplexia sit morbus hæreditarius. Sunt tamen, qui Apoplexiam morbum hæreditarium esse negant. Cùm enim non generent podagricos, nisi ij qui ipsi podagrâ laborarunt, nec leprosos aut lue Venereâ affectos, nisi qui ipsi leprâ vel lue Venereâ affecti fuerunt, & plerique in ipso paroxysmo Apoplectico pereant, nec post paroxysmum generent: fieri non posse videtur, vt morbum, quo non laborarunt, in sobolem transfundant. Præterea cum multi Apoplexia subitò corripiantur, qui operationes cerebri integras habuerunt, probabile non videtur, vt, qui omnes operationes integras habuerunt morbum aliquem in sobolem deriuent. Insuper cùm intemperies non subitò, sed per diuturnas alterationes inducatur, Apoplexia verò hominem subitò & in instanti corripiat: non videtur ab intemperie ortum habere posse.

Verum enimverò vtraque opinio aliquid veri & aliquid falsi continet. Primò enim omnino concedendum, intemperiem quandam in Apoplexia concurrere posse; cùm negari non queat, atque id experientia testetur, Apoplexiam sæpe morbum esse hæreditarium, qui omnino ab intemperie ac dispositione aliqua

aliqua, & cerebri imbecillitate à parentibus communicatâ totum habeat. Neque necessarium est, vt, qui Apoplexiæ obnoxios generãt, ipsi iam antè Apoplexiâ laborauerint. Sufficit, vt dispositionem, à qua caussa Apoplexiæ prouenire potuerit, habuerint, eámque soboli communicauerint, ob quam in liberis olim, ac suo tempore caussa Apoplexiæ gigni possit, etsi, cum generauerint, Apoplexiâ nondum laborauerint.

Interim tamen nec illud negandum, ab intemperie, quà talis, Apoplexiam proximè produci non posse; cùm intemperies actiones saltẽ deprauet vel imminuat, rarò planè aboleat: & licet hoc præstet, sensim tamen & paulatim hoc faciat. Sed ab intemperie ac dispositione illa, & intemperie cerebri, caussa proxima producitur, quæ vel angustiam parit, vel spiritus perturbat, pituita scilicet copiosa, & vapores ac flatus.

An autem à consumptione spirituum animalium, omnimoda fieri possit Apoplexia, quod vult Platerus, dubito. Cùm enim illam consumptionem à cerebri debilitate in sensibus fieri statuat Platerus; subitò accidere non posset, sed, quod fieri solet, sensim ac in dies spiritus imminuerentur, & propterea satis manifestæ functionum animalium immutationes in aliis partibus omnimodam illam, ob quam lethalis accideret Apoplexia, consumptionem præcederent: cùm tamẽ senes sæpe sensus omnes atque integros habentes, subitò Apoplexiâ corripi videamus.

QVÆSTIO II.

Quæ sit Caussa Apoplexiæ proxima?

Caussa Apoplexiæ. De caussis Apoplexiæ pluribus in *Institutionibus* egimus, quæ hic repetere superuacaneum puto. Vt tamen quædam addamus, primò hoc præsupponẽdum est, spiritum animalem dari, atque differre à vitali, & proximum instrumentum animalium actionũ esse, vt id satis, *lib. 2. Instit. c. 6* probaui. Necdum satis euidentes & graues rationes videmus, ob quas ab illa sententia nobis recedendum sit. Sunt quidem è Recentioribus, qui statuunt, argumenta, quæ pro spiritu animali probando adducuntur, nihil aliud ostendere, quàm ad sensum & motum requiri partis sentientis & nobilis cum cerebro communicationem; quæ tamen fieri possit per solum spiritum vitalẽ, vt spiritus animales fingere opus non sit. Et vt principes actiones eduntur ministerio spiritus vitalis in cerebro existentis; (scil. implantati & influentis) ita eundem spiritum in neruis habitantem species sensibiles ab organo sensuum ad cerebrum & contra imperium facultatis superioris, à cerebro ad musculos, deferre putant. Deinde nullam dari officinam generationis spirituum animalium in cerebro existimant, cum nulla cauitas in cerebro detur, in quam spiritus vitalis ex arteriis & cerebri finibus, vel aër per nares attractus) quæ sunt spiritus animalis materia) attrahatur. Tertiò, infantes in vtero sine spiritus animalis opera moueri statuunt, vtpotè qui neque à matre suppeditetur, nec ab infante generetur. Non suppeditari à matre putant, quia nullus neruus à matre infanti implantetur: non generari vero in infante, quia aër desit, & per inspirationem in cerebrum non attrahatur.

Spiritum autem vitalem immediatè inseruire sensui & motui, probare conantur iis rationibus. 1. Quia Venus omnia, etiam actiones animales debilitat; cùm tamen solus vitalis spiritus semini permisceatur. 2. Quia spiritûs vitalis interceptio in carotidum angustia actiones animales abolet. 3. Quia in syncopẽ actiones animales etiam abolentur. 4. Et in timore ac metu, in quibus spiritus vitalis perturbatur, tremor, qui facultatis animalis est symptoma, accidit 5. Quia motus nimius lipothymiã, quæ facultatis vitalis symptoma est, inducit; & meditationes nimiæ coctionem ventriculi turbant, spiritum vitalem à ventriculo auocando.

Verùm nullo modo concedendum, quòd communicatio, quæ est inter cerebrũ & organa sensus ac motus, fiat per spiritus vitales. Ratio enim illa, quæ ad id probandum adducitur, falsa est, quòd videlicet actiones animales principes operâ spirituum vitalium administrentur. Etenim spiritus insitus, seu calidum innatum cerebri, non est spiritus vitalis, sed animalis insitus. Nam calidum innatum, seu spiritus insitus, non omnium partium idem est, sed pro diuersitate partium & actionum varius: in aure est naturæ aëreæ; seu aër insitus & implantatus, in oculo luminis insiti nomine venit spiritus innatus. Ita & cerebrum calidum innatum peculiare habet, cuius beneficio, quod sibi proprium est, agit quòdque è calido insito cordis & hepatis differt. Neque etiam spiritus mobiles in cerebro, quorum ministerio principes actiones obeuntur, vitales sunt; & dum id affirmatur, principium petitur. Quorsum enim cerebri substantia, cui similis in toto corpore non est, & tanta eius moles & structura tam artificiosè facta essent? Certe nisi spiritûs animalis ratione facta sunt, frustrà facta sunt. Itaque petitio principij est, vt diximus quòd spiritus, quibus species sensibiles ab organis sensuum ad cerebrum deferuntur, vitales sunt.

Cauitate verò sensibili nullâ ad spirituum animalium generationem opus est; sufficit substantia cerebri illa mollis & spongiosa. Si lac tantâ copiâ in mammis generari potest, si semen in testibus, vbi tamen nulla sensibilis cauitas apparet: quidni spiritus animales longè subtiliores in substantia illa cerebri spõgiosa, quò spiritus vitalis & aër facilè penetrare potest, generari possint? Sunt quidem nonnulli in ea sententia, vt in *Institut. lib. 1. cap. 6.* & suprà etiam, *part. 1. cap. 17.* dictum, spiritus animales in quarto vẽtriculo cerebri, qui cerebro oblongato insculptus sit, seu generari, seu colligi. Verùm Anatomici diligentiores demonstrant, ventriculi nomine hanc cauitatem vix dignam esse, neque in ipsa cerebri cerebellive substantia sitam esse, neque primariâ intẽtione à natura efformatam, sed ex corporum dispositione ita emergere, nihilque aliud esse, quàm cauitatem quandã teterem è duobus sinibus semicircularibus efformatam; & superiorem eius portionem cerebellum, inferiorem spinalem medullam conferre.

Infantes mouentur spirituum animalium beneficio, quorum sufficiens copia (magna enim opus non est; cùm sensus & motus ferè orientur in infantibus in vtero) ex spiritu vitali in cerebro generari potest.

Quæ verò afferuntur ad probandum, spiritum vitalem ad sensum & motum sufficere, id non satis probant. Quod enim Venus nimia facultatem animalem lædit, accidit, quia spiritus vitales, qui animalibus materiam præbent, subtrahuntur: Sunt tamen, qui & spiritus animales ad seminis generationem concurrere statuunt. Eàdem de caussa in carotidum angustia & syncope, in terrore & metu, in exercitiis nimiis, actiones animales cessant, vel alio modo læduntur, quia materia spiritibus animalibus generandi necessaria subtrahitur. Spiritus equidem vitales ad actiones animales necessarij sunt, verùm non vt caussa proxima, sed vt remota, vt materia scilicet, è qua animales, qui proximum facultatis animalis instrumentum sunt, generantur.

Et si à spirituum vitalium defectu fieret Apoplexia, quæ differentia esset inter syncopen & Apoplexiam? Qua tamen omnes Medici admittunt, & rectè, cùm maxima inter hos affectus sit differẽtia atque in syncope, spiritibus scilicet vitalibus affectis, pulsus lædatur, qui in Apoplecticis non mutatur. Et quòd caussa Apoplexiæ in meatibus spiritus animales ferẽtibus, nõ in arteriis, aut vlla parte spiritus vitales continente, consistat; vel ex eo euidenter patet, quòd Apoplexia mutatur in paralysin, quam neruis affectis fieri, extra controuersiam est.

Cùm ergo spiritus animales proximum actionum animalium instrumentum sint, etiam læsarum harum actionum caussa in illis quærenda. Etenim quicquid secundum naturam sese habens, animalium actionum integrarum caussa est proxima, id etiam præter naturam sese habens, caussa est læsarum earundem. At non spiritus vitalis, sed animalis, proximum actionum animalium instrumentum est. Ergo etiam ab hoc, non ab illo, actionum animalium caussa pẽdet Et proinde sicut sensus & motus priuatim ab eorũ defectu læduntur: ita etiã illius vniuersalis sensus ac motus læsionis in Apoplexia caussa, in spiritibus animalibus quærenda est. Nimirum sicut in tremore, paralysi, cæcitate, surditate, stupore, caussa rectè in spiritus animalis in parte illa, cuius actio imminuta vel abolita est, imminutionem vel defectum refertur; ita etiam omnes ferè antiqui & Recentiores caussam Apoplexiæ, in qua omnes animales actiones abolentur, in spiritus animalis influxum omnimodè prohibitum, rectissimè retulerunt.

Sed quæ caussa sit, ob quam spiritûs animalis influxus in organa sensus & motus in toto corpore prohibeatur, de eo Autores non consentiunt. De caussis reliquis iam non dicam, quarum suprà in enumeratione caussarum facta est mentio: solùm de angustia, ob quam spirituum animalium influxus prohibetur, aliquid afferam; cùm de ea Autores valde dissentiant. Antiqui, qui in ventriculis cerebri spiritus animales & generari, & contineri & moueri, ac per eos in neruos influere crediderunt, omnes Apoplexiam ab omnimoda ventriculorum cerebri obstructione prouenire statuerunt Verùm Recentiores, Varolius, Platerus, Bauhinus, & alij diligenti cerebri anatomiâ edocti, falsum hoc esse demonstrarunt, & in ipsa substantiâ cerebri membranis suis conclusâ spiritus animales contineri, & hinc in neruos influere rectè docuerunt. Præterea obseruatum est à Fernelio, *lib. 2. de abdit. rer. causs. cap. 15.* & Gaspare Bauhino, *in Anatom. lib. 3.* non semper in ventriculis cerebri Apoplexiâ extinctorum aliquid reperiri, quod obstructionis caussa esse potuerit.

Itaque alia caussa quærenda est, ob quam influxus spirituum animaliũ ad organa sensus & motus planè inhibetur. Eam verò esse putamus talem viarum, per quas spiritus animales influunt, angustiam, vt spiritibus animalibus via omnis intercludatur. Nõ verò opus esse putamus, vt tota cerebri medulla obstruatur vel comprimatur; sed ad Apoplexiam excitandam sufficit medullæ cerebri oblongatæ, seu principij neruorũ in basi cerebri, posteriora versus, talis angustia, ob quam in omnia sensus & motus organa in toto corpore spirituum animalium influxus prohibeatur. Etsi enim Antiqui, aliter senserint: tamen recentiores Anatomici summâ diligentiâ adhibitâ obseruarunt, neruos ad vnum omnes à medulla cerebri oblongata prodire; etsi alij, dum medulla hæc caluariæ adhuc inclusa est, alij postquam cranium reliquit, & per dorsi vertebrarũ foramina procedit, iamque spinalis medulla propriè dicitur, enãscuntur. Hoc ergo neruorũ omnium principium si ita afficiatur, vt spirituum animaliũ in neruos, qui in organa omniũ sensuum externorũ feruntur, & è locis

vicinis,

vicinis, vnâ scilicet cerebri medulla oblongata, oriuntur, influxus denegetur, Apoplexia excitatur.

Fit autem hoc, vbi medulla cerebri oblongata obstruitur vel comprimitur. Et quidem in forti Apoplexiâ anterior & posterior pars medullæ cerebri oblongatæ comprimitur vel obstruitur: in debili & minori nihil prohibet angustiam in alterutro saltem esse. Et est ea neruorum sensibus externis inseruientium in origine vicina, vt si caussa grauis sit, quod in Apoplexia accidit, omnes simul afficiantur.

Id quod ipsa experientia confirmat, vt rationes conquirere opus non sit. Refert enim Fernelius, *loco modo allegato*, virum quendam viribus integrum sinistri oculi ictu vehementiore repentè attonitum corruisse, móxque sensu ac motu priuatum fuisse, cum spiritu difficili ac stertore, & cum aliis fortis Apoplexiæ indiciis, cúmque nec venæ sectione, nec alia potuisse ratione seruari, quin horis duodecim interiret. Disciso apertóque capite, neque ossis, neque meningum, neque substantiæ cerebri quicquam confractum diuulsumve, cerebri etiam ventriculos prorsus illæsos & inanes, sed duntaxat interiores oculi venas contusionis vi diruptas animaduertit, è quibus sanguis cochleariorum duorum mensura in cerebri basin procubuerat, qui non, vt Fernelius vult, retiformem contextum obstringebàt, sed principium neruorum comprimebat.

Et si Apoplexiæ terminationem, & in alios morbos mutationem diligenter consideremus, facile patebit, nullo alio in loco, quàm quo diximus, caussam Apoplexiæ consistere posse. Mutatur verò Apoplexia vel in paralysin alterius lateris, vel in memoriæ & ratiocinationis læsionem. Prius accidit, cùm humor è cerebro oblongato, & principio neruorum in spinalis medullæ alterutram partem à natura excutitur; vnde cerebro & neruorum principio ab humore vitioso liberato, sensibus quidem suus vigor redit, brachij verò & cruris alterutrius motus tollitur. Si verò è principio neruorum in ipsam substantiam cerebri hinc inde humor dispergatur, ac cerebrum eo quasi irrigetur, tunc morbus in via quidem cessat, sed cerebrum, vt similaris pars, malè afficitur; vnde memoria & ratiocinatio læditur, sensibus externis & motu corporis saluis; ægrique cum tali memoria & mentis imbecillitate sæpe diu viuunt, vt exempla passim nota sunt. Quæ omnia, si alio quàm quo dixi loco caussa Apoplexiæ consisteret, fieri nullo modo posset.

Caussa tamen, quæ istam angustiam inducit, non semper in eodem loco hæret. Nonnunquam enim caussa est in ipso cerebro. Aliquando verò eandem angustiam etiam humores extra cerebrum ad basin eiusdem effusos, & principium neruorum comprimentes, atque ita ventriculis non obstructis, efficere posse, suprà, vt & in *Institut.* dictum. Licèt verò nerui optici non ex medio basis cerebri, parte anteriore, oriantur, vt antiqui crediderunt, sed reuera, si capite inuerso, Varoliano modo, sectio administretur, ex principio truncorum priorum spinalis medullæ: tamen eo in loco est eorum exortus, vt à caussa Apoplexiam excitante simul seu comprimi, seu obstrui possint. Et sit sanè in neruos opticos influxus liber, tamen cum actio sensuum externorum non absoluatur in suis organis, sed sensus internos concurrere necessum sit; si illi laborant, neque visus, neque alius sensus perfici potest, & quamvis oculi speciem visibilem percipiunt: tamen nisi facultas princeps concurrat, nulla fit visio, vt alibi monstraui.

Tandem id aliquem dubium reddere posset, quòd in Apoplexia sensus communis, phantasia, cæteræ actiones principes etiam rectè sese non habent. Etsi enim influxus spirituum animalium in organa sensuum externorum & motus prohibetur: quia tamen cerebrum saluum est, & spiritus animales in eo; caussa nulla esse videtur, cur non & actiones hæ, & facultate & organis rectè sese habentibus, fieri debeant. Verùm nec istud nos de nostra sententia dimouet. Caussas enim, cur principio neruorum affecto in Apoplexia sensus etiam interni lædantur, in *Instit. lib. 2. part. 3. sect. 2. c. 6.* easque tres, proposuimus. Prima est, quòd spiritibus animalibus motu, qui ipsis est perpetuus, denegato eos quasi suffocari necesse sit. Cùm enim spiritus animales non tardè, sicut humores, generentur, sed in perpetua generatione sint, & hinc etiam in perpetuo motu: si canales per quos in totum corpus distribui debent, occludantur eos in cerebro detineri, quasi concentrari, atque ita ad actiones sensuum internorum edendas ineptos fieri necesse est; præcipuè cùm spiritus vitales assiduò copiâ largiori ipsis permisceantur, ideóque non tantum illorum generationem interturbent, sed & generatorum actiones confundant. Apparet huius rei exemplum in corde, in quo si spiritus concentrentur, nec liberè in corpus diffundantur, actiones corporis læduntur. Secundò, membro vna ex parte saltem læso, totam eius œconomiam turbari necesse est, vt Epilepsiæ exemplo id manifestum est, & cerebri commotio ac percussiones docent. Tertiò, cùm cerebrum ita grauiter affectum spirituum animalium generationi non sufficiat, mirum non est; actiones etiam internas turbari: Si enim in iis, quibus cerebrum pituitâ repletum est, & discursus & memoria laborat: quidni in Apoplexia, cerebro tam grauiter affecto, omnes actiones aboleri queant? Vt enim caussæ, sic effectus magnitudine differunt.

QVÆSTIO III.

An à vapore narcotico fiat Apoplexia?

Cum suprà inter caussas Apoplexiæ etiam vim narcoticam recensuerimus, de ea verò non omnium eadem sit sententia aliquid de eo dicendum est. Et quidem à recentioribus quibusdam hæc pro sola caussa ponitur, vt ex Quercetano, *in Tetrade*, videre est, vapor scilicet, seu nebulosa exhalatio in cerebrum eleuata. Quam caussam equidem libenter, sed non solam, admittimus, vt suprà, & in *Institut.* dictum. Hoc saltem hic addimus, etsi Quercetanus & alij in natura huius vaporis definienda laborant: vix tamen commodiùs illam explicari posse, quàm si dicatur, eam vim narcoticam spiritus animales seu stupefaciendi, seu congelandi, & in aliam quasi naturam vertendi potentiam habere. Narcotica enim spiritus quasi ligant, stupefaciunt, & sopiunt, ac sensui & motui maximè obsunt. Atque tales humores & vapores in corpore nostro generari, impossibile non est, cùm constet soporem, carum, & similes somnolentos affectus, ex humoribus in corpore genitis prouenire, quorum caussæ frustra ex sola frigiditate deducuntur. Atque hinc fit, vt, etiamsi Apoplexia in paralysin desinat: tamen rarò in eiusmodi hominibus ratiocinatio & memoria ad pristinum planè rigorem redeant, sed hebetes ac torpidæ illæ actiones, præcipuè in senio confectis, deinceps relinquantur, quod accidit non tam quòd frigida & humida intemperies, quàm quod à narcotico vapore mala & torpida talis διάθεσις cerebro imprimitur. Idque multò minùs accidere posset, si ab alia caussa extra cerebrum, & citra spirituum animalium vitium, Apoplexia generaretur. Et quamvis narcotica plerumque soporosos saltem affectus inducant: tamen impossibile non est, si eorum vis sit maior, quin ipsam Apoplexiam inducere possint. Imò lethargus & carus sæpe in Apoplexiam degenerant, vt experientia testatur, vnde caussas eas habere communes necessum est; vt magni etiam Medici dubitauerint, quomodo hi affectus differant. Et ex vini & spiritus eius potu nimio Apoplexiam excitari, suprà dictum, atque ebrios ἀφώνους interdum fieri, testatur Hippocrates, 5. *Aphor.* 5.

Qui verò aliter naturam huius vaporis explicare conantur, iis quidem per me licet; an verò commodiùs id faciant, dubitò. Quercetanus, *in Tetrade*, ad spiritum vitriolatum, congelandi, coagulandi, constringendi & coarctandi vim habentem, qui nebulosas exhalationes in cerebrum euectas subitò in glaciem & gelu quasi conuertat, generationem Apoplexiæ refert. Verùm enim verò dicit illa, sed non probat; & quomodo in corpore viuente & actu calente talis vaporum in glaciem quasi & gelu conuersio fieri possit, non video: neque id in Anatomia eorum qui Apoplexiâ extincti sunt, deprehenditur. Et qui effectus opij & aliorum narcoticorum cum vitrioli aciditate contulerit, simúlque cum his Apoplexiæ symptomata comparauerit, facilè animaduertet, stuporem, & reliqua symptomata, quæ in Apoplexia & cognatis soporosis affectibus contingunt, rectiùs ad vaporem narcoticum, quàm ad vitriolatum, acidum & constringentem referri posse; imprimis cùm acida vim narcoticorum infringant.

Si quis tamen Quercetani sententiam mitiùs interpretari, & statuere velit, vel à cerebri dispositione peculiari, vel à vaporibus quibusdam seu narcoticis, seu coagulantibus spiritus animales, à natura sua deiici & mutari, & quasi aquiescere, & à spirituosa natura in crassam & aqueam quasi mutari, & ad actiones animales ineptos reddi, ille non multum diuersi dixerit, & contra me non pugnauerit. Refert Fauentinus, *lib. 6. annal. ex historia Bauarica*, An. 1548. ex terræ motu plures quàm 50. rusticos ita mulgentes cum vaccis extinctos riguisse, & corpora in salinas quasi statuas redacta. Et quomodo à fulmine vinum interdũ in vasis quasi coaguletur, non ignotum. Quidni ergo talis spiritus in corpore generari possit, qui cùm ante quietus latuisset, vel irâ, vel terrore, vel aliâ caussâ agitatus & motus, instar venenorum subitò in actum erumpat, & spiritus animales à natura sua mutet & quasi coagulet? Quid carbonum fumus possit, & quomodo homines attonitos subitò reddat, non ignotum est, & collegit eius rei exempla Marcel. Donatus, *de histor. medic. mirab. lib. 2. c.* 12. Idem calcis vapores præstant: refertque Valerius Maximus, *lib. 9. c. 2.* Quintum Catullum à Mario propter publicas dissensiones mori iussum, recenti calce illito, multóque igne percalefacto cubiculo se inclusum peremisse. Ita etiam musti & cereuisiæ recenti feruentis vapore homines subitò, quasi attonitos, concidere, & quandoque mortuos fuisse, omnibus notissimum est.

Cuius rei etsi alij alias caussas reddant: maximè tamen veritati consentaneum est, vapores illos, seu fumos è carbonibus accensis, musto & cereuisia exhalantes aëri permisceri, & sic cum spiritu, quem ducimus, attrahi, atque ad cerebrum penetrari, ibique spiritibus animalibus misceri, & eos à natura sua immutare, & ad officium suum ineptos reddere. Nam quod nonnulli, putant ideò ex hac caussa attonitos concidere, quòd in iis, quibus cerebrum excrementitiis humiditatibus scatet, ex ab hac caussa fundantur, quæ fusæ obstruendo postea Apoplexiæ caussæ sint, vero consentaneum non est. Nam vapores

hi

hi in omnibus; non tantùm in iis, quorum cerebrum vitiosis humoribus repletum est, idem præstent. Nec humorum fusorum indicia in iis satis apparent. Si quis tamen à sola vi narcotica Apoplexiam excitari credere nolit, cum eo quidem litigabo. Interim hoc vero consentaneum est, quod ille ipse humor, qui angustiæ in cerebro caussa est, simul talem vim narcoticā obtineat; vt ex pertinaci illa paralysi, & mentis ac memoriæ læsione, quæ apoplexiam sequitur. Patet, vt antea dictum. Et forsan hoc etiam in caussa est, quòd pueri rariùs Apoplexiā corripiuntur. Etsi enim non nego, id etiam ideò fieri, quia facultas expultrix in iis fortior non facilè permittit pituitam copiosam coacervari: tamen & hoc probabile, in pueris humores tales narcoticā vi præditos non generari, sed in ætate senili præcipuè accidere, vnde etiam senibus Apoplexia familiarior est.

Cur pueri rarò apoplexia corripiātur.

Henningus Scheunemannus, *Med. reform. cap. 3.* è Mercur. cremoso seu destillato Apoplexiam deducit, & exemplo fulminis rem explicat. Sicut videlicet fulmen sacculis illæsis nummos conflat, aut vagina illæsa ensem liquat, integra cute ossa comminuit; ita & Mercur. destillatum in vnam massam cogere & colliquare cerebrum & pulmones, haud aliter, ac si cera essent. Verùm portentosa illa opinio refutata est, *de Consens. ac dissens. Chymic. cum Galen. cap. 16.*

QVÆSTIO IV.

An Aquæ Apoplecticæ statim in principio conueniant?

Aquarum apoplecticarum vsus.

Etsi apud antiquos, vt & Practicos posteriores plurimos, nulla istarum aquarum fiat mentio tamen hodie in Germania notissimæ & frequentissimæ sunt, nihilque iis cum in præcauenda, tū in curāda apoplexia est vsitatius. Et res ipsa loquitur, ob summā, quam habent, vim penetrandi, præsentissimū sæpe afferre auxilium. Quæritur tamen an in omni Apoplexia, & mox in principio, nec venæ sectione, nec corporis purgatione aliqua præmissa, tutò, & sine alicuius incommodi metu, vsurpari possint. Ex hoc dubio vt nos expediamus, sciendum, istas aquas insignem vim habere, vapores illos apoplexiam excitantes, humorésque frigidos discutiendi, & dissoluēdi calorem natiuum & facultatem sopitā excitandi, cerebrum roborandi, & spiritus animales à natura sua quasi degenerante conseruandi, & in pristinū statum reducendi. Præterea in minima quantitate maximam vim obtinent, & totū corpus facilè ac subitò penetrant. Ac proinde apoplecticis, qui ferè nihil deglutire valent, commodæ sunt, & commodissimè exhibentur iis, qui à vaporibus illis narcoticis, & spirituum animalium vitio, aut pituita sine sanguinis permistione, apoplexia laborant, corporis constitutione frigida præditi, aut in senectute cōstituti sunt, in quibus nullus metus est, vt humorum aliquis impetu & fluxus ad caput concitetur. Sin autem à sanguine Apoplexia ortum habeat vel alij etiam humores sanguini iam permisti abundet, non satis tutus vsus harum aquarum mox in principio; cùm humores fundant, caput repleant, & hoc modo morbum augeant.

QVÆSTIO V.

An purgantia sint exhibenda in Apoplexia?

Purgantia an in Apoplexia exhibenda.

De Purgatione in Apoplexia instituēda duas difficultates obiicit Petrus Salius Diuersus, *in annotat. in Altimar. cap. 19.* Vnam an stante cruditate pharmacum exhibere liceat, contra præceptum Hippocratis & Galeni alteram; quomodo medicamentum licet iuxta fauces ponantur, possit in ventrem descendere; cùm Apoplectici sint toto corpore resoluti, atque ideò facultate deglutiendi careant. Ac proinde incassum credit exhibere purgantia, nisi in declinatione morbi id fiat.

Verum priorem difficultatem quod attinet, nullam hic propriè dictam cruditatem, & quæ prohibere possit purgationem, ac de qua Hippocrates & Galenus, cùm cruda purgare prohibent, loquuntur, adesse faciiè patet, si ea quæ, *Instit. l. 5. part. 2. sect. 1. c. 6.* & 7. dicta sunt perpendantur. Ideoque humor hic statim purgantibus tolli potest. Si tamen crassus sit nonnihil, vt præparatione aliquā indigere videatur, attenuantia purgantibus admisceri possunt. Vt vero soli præparationi opera detur, morbi magnitudo, & præsens, quod summopere vrget, periculum prohibet. Facile enim fieri posset, si tempus in humore præparando consumatur, vt interim ob materiam ipsam caput affligentem homo de vita periclitetur.

Et omninò in paroxysmo huius morbi plus periculi metuendo à copia materiæ peccantis, quàm eius aliqua crassitie. Si tamen morbum inducias dare animaduertatur, & is aliquo modo minuatur, aut saltem in præceps periculum non labatur, humores præparare & attenuare conuenientibus medicamentis licet; quæ tamen præparatio propriè coctio non est.

Altera difficultas non est de nihilo, & verum est: communia illa medicamenta purgātia in principio statim vix exhiberi posse, &, vt Hercules Saxonia ait, si in his casibus præbeatis aliquod medicamentum commune, suffocabitis ægros. Ergo tum demum, cùm post venæsectionem & alia adhibita medicamēta,

æger iterum aliquid deglutire potest, exhibenda ista vulgaria medicamenta. Si verò in principio statim aliquid exhibere libet validum sit illud, & in exigua, quantum fieri potest, quantitate: qualia fieri possunt è trochiscis alhandal. diagryd. extract. scammon. Antimonium equidem, vt & Mercur. ob exiguam molem hîc satis commoda essent, sed an exhibenda sint, è sequenti quæstione patebit.

QVÆSTIO VI.

An Vomitoria in paroxysmo apoplectico sunt exhibenda?

Auicennas, Paulus Ægineta, Aëtius, & alij vomitum prouocare iubent, penna oleo imbuta, & in fauces immissa. Sed cùm Apoplecticus motu sit destitutus, ac conatu illum, qui ad vehementem istam excretionem est necessarius, adiuuare non queat; metus est, ne diaphragmate & thorace vehementiùs compresso, spiritúsque viis arctius adstrictis, suffocatio acceleretur. Ac proinde verisimile est, Autores illos vomitum præcepisse in progressu morbi; quando euacuationes vniuersales iam præmissæ sunt, & æger paulatim restitutus conatum illum adiuuare potest, atque ad vomitum promptus est. Nam mox ante euacuationem, repleto corpore & capite, vomitum non profuisse, compertum est; quale exemplum etiam habet Forestus, *lib. 10. in schol. obseru. 76.*

An vomitoria apoplecticis exhibenda.

QVÆSTIO VII.

An Repellentia in Apoplexia conueniant?

Repellentia in Apoplexia Rhases proponit. Medicorum nullus iis vtitur, inquit Leonhart. Iacchinus: & Paulus, Auicennas, & Medici alij hoc auxilium prætermittunt. Putat tamen Massarias, si Galeni doctrinam sequamur, qui docet materiam; qualiscunque ea fuerit fluentem à capite repellendam esse, vtique negandum non esse omnino, quòd repellentia quoque possint conuenire. Verùm enim verò etsi inter auxilia, quibus materia ad caput præter naturam fluens ab ea auertitur, etiam repellentia à Galeno proponantur: tamen non ibi docet, quòd simpliciter in omnibus affectibus capitis, vt & aliarum partium, illa omnia semper sint adhibenda; sed satis est, si nunc hæc, nunc illa vsurpentur: & repellentia tum locum suum habent, vbi cum fructu, & sine omni incommodo, materia ad caput fluens per ea à capite auerti potest, quod in omni apoplexia fieri non potest. In pituitosa enim Apoplexia nullum locum habent repellentia, vt & in ea, quæ fit à vapore narcotico: cùm caussæ in ea apoplexia repellentium vsu à cerebro auerti non possint, sed magis cerebro impingantur, & ad dissoluendum ineptæ reddantur. In apoplexia tamen sanguinea, si caput admodum æstuare videatur; repellentia planè reiicienda non videntur. Etsi enim morbus mox ad statum perueniat: tamen vt difficiliùs angustia cerebri tollatur, sanguis magis magisque affluens facere potest. Ideóque eius affluxus principaliter quidem reuellentibus, atque imprimis venæsectione, inhibendus. Post venæsectionem verò repellentia planè reiicienda non sunt. Cautè tamen iis vtendum, ne materiam, quæ in superficie est, intrò pellant. Ideò adstringentia non sint, sed sufficiunt oxyrrhodina ex ol. rosarum & aceto; vel ol. & aceto. Vbi tamen suspicio humoris pituitosi admixti adest, satius est, omissis repellentibus in reuulsoriis subsidiis consistere.

CAPVT XXXIV.

De Catarrho, & Cerebri Excrementis retentis.

HActenus symptomata recensuimus, quæ cerebro accidunt; quatenus functionum animalium principium, & loco mouentis facultatis organum est. Nunc priusquàm ad externorum sensuum accedamus vitia, illud adhuc symptomatum genus, quod cerebro accidit, non quatenus animalis, sed & facultatis naturalis instrumentum est, Excretorum scilicet & Retentorum vitium, quod multorum aliorum in vniuerso corpore malorum fons & principium existit, explicandum. Est illud, dum excrementa cerebri vel in eo, vel circa illud detinentur, & non debito modo euacuantur, vel in cerebro copiosius cumulata in alias subiectas partes defluunt. Ideóque hîc in genere quædam de excrementis cerebri dicenda, imprimis qualis sit illorum materia, à quibus caus-

cap.6.& lib.23.cap 8. patet) Græcis etiam aliàs κατάῤῥους tantùm humoris supervacanei è capite, & præcipuè cerebro, in alias partes prolapsum & fluxum significat.

Avicennas tamen, cuiusque interpretes, & superioribus seculis alij, Arabes secuti, hæc vocabula confuderunt. Vnde, *lib 3. Fen.2. tr.11.c 11.* anginam, pleuritidem, & peripneumoniam a Catarrho fieri, Avicennas scripsit.

Catarrhus. Catarrhi nomẽ rursum tripliciter sumitur, vel generalissimè, pro quacunque humoris in partem corporis quamcunque fluxione. Ita *3. aphor.12.* Catarrhi vox tribuitur fluxionibus per venas & arterias ad pectus & cor, vt ex Hippocrate, *lib. de aëre, aquis & locis* patet. Ita, νωτιαῖος κατάῤῥους, defluxio in spinalem medullam nominatur, *in Coac. prænotion.* Sic Catarrhi ad dentes ad oculos, ad aures, ad neruos, & ad musculos ac inania membrorum spatia, vnde dolores varij oriuntur fieri dicuntur.

Deinde Catarrhi nomen strictius quidem, sed generaliter adhuc sumitur de fluxione humoris è cerebro in palatum, ac os & nares. Specialissimè verò Catarrhus est defluxio humoris è cerebro in palatum, os, ac pulmones. Atque ita Catarrhi vox generaliter accepta tribus fluxionibus tribuitur, Catarrho in specie dicto, Brancho, & Coryzæ. Hoc autem loco Medici non de Catarrho generalissimè accepto, seu de omnibus, quæ à cerebro & capitis vasis ad alias tum remotas, tum vicinas partes fieri possunt, fluxionibus, de quibus antea in genere diximus, sed de Catarrho in posterioribus duabus significationibus accepto agere solent. Quos & nos imitabimur interdum tamen & quædam immiscebimus, è quibus & aliarum è capite fluxionum generatio innotescere possit.

Catarrhus specialiter acceptus quid sit. In specie enim Catarrhus est defluxio humoris à capite in palatum, os ac pulmones, teste Galeno, *3. de Sympt. causs. cap.4.* & *2. Progno. t. text.64.* & *in com. 12. Aphor. lib.3.* hi scribit. (ita enim legendum, cùm locum hunc Leonicenus & alti motus male verterint.) *Per hæc verba videtur Hippocrates significare, non qui maximè consuetudine more catarrhi dicuntur, qui ex capite per asperam arteriam in pulmonem, sed omnes, qua à capite per venas deferuntur, fluxiones ad partes inferiores.* Branchus verò est excremẽtorum è capite in fauces destillatio, cum vocis obscuritate & raucedine. Coryza verò, sicut posteriores Græci hoc vocabulo vsi sunt, est eiusdem humoris in nares defluxus, Latinis grauedo dicitur, quòd in parte corporis anteriore circa frontem sensus quidam grauitatis percipitur, vt oculi vix attolli queant. Hippocrates tamen Coryzæ vocabulum olim generalius vsurpauit.

Verum cùm vsus ita obtinuerit, vt Catarrhus in specie dictus à brancho ita distinguatur, quòd in brancho præcipuè catarrhus ad vocis instrumenta decumbit, tamen vtrobique ex eodem cerebri loco, & in os humor defluit, ac præterea nonnunquam etiam in ventriculum catarrhus delabitur, qui tamen peculiarem appellationem non accepit.

Catarrhus generaliter & specialiter sum ptus quid sit. Est igitur Catarrhus, vt quidem hoc loco de eo agimus, in genere symptoma præter naturam excrementorum è cerebro, vt ex Galeno, *3. de symptom. causs. cap.4.* patet, seu humoris excrementitij fluxus præter naturam, è cerebro in partes inferiores.

In specie verò, eiusdem humoris è cerebro ad palatum, os, & pulmones defluxus factus, expultrice cerebri ad ea, quæ sibi molesta sunt, expellenda stimulata. Neque enim secundum naturam iis, qui optimâ valetudine fruuntur, eiusmodi materia destillat, sed exigua saltem saliuæ aut muci pars interdum per os aut nares detruditur. Afficitur autem hic primò cerebrum, sicut ex eodem Galeni loco constat. Quale enim πάθος in ventriculo diarrhœa est, orta ex ἀπεψίᾳ siue mala & imperfecta eius coctione, tale in cerebro est Catarrhus & Coryza.

Caussæ.

Proxima Catarrhi caussa. Proxima nimirum Catarrhi caussa est humor, seu quantitate seu qualitate facultatem cerebri expultricem ad expellendam stimulans. Vt autem generatio & natura Catarrhi rectè explicetur, cùm materia, tum efficientes caussæ considerandæ sunt, seu, quod in omni fluxione necessarium est, consideranda materia seu mobile, mouens, terminus à quo, seu locus, vnde suppeditatur materia, locus per quem, & terminus ad quem. Ideòque dicendum de Catarrhi materia, vbi ea generetur, quibus de caussis, vnde moueatur, ad quas partes & per quas vias fluat.

Materia Catarrhi qualis sit. Materia Catarrhi est humor excrementitius, cui pituitæ nomen vulgo tribuitur. Licèt enim excrementitij huius humoris pro alimenti & humorum ac vaporum, qui à partibus inferioribus ad caput mittuntur, diuersitate magna sit diuersitas, dum interdum nulla insigni qualitate præditus est, & saltem copia peccare videtur, nonnunquam etiam alienam qualitatem habet & frigidus est, vel calidus, acidus, salsus, acris, male coloratus, nonnunquam etiam corruptus & substantia peccans; vnde Catarrhi epidemij, & contagiosi ortum habent, vt infrà de differentiis dicetur: tamen omnis ille humor excrementitius de capite destillans pituita nominatur; cùm peculiarem alterationem in capite à cerebro accipiat. Vt enim aliæ partes, sic & cerebrum, habent innatam & propriam vim, non solùm assumptum alimentum coquendi & assimilandi, sed & excrementa peculiari modo alterandi & elaborandi.

Vbi, & quibus de caussis Catarrhi materia generetur. Colligitur autem humor ille in capite & cerebro, quod ob id, vt dictum ab Hippocrate, *lib. de princip.* (alias *de carnibus* inscribitur) pituitæ metropolis appellatur.

Cæterùm Catarrhi materiam alia gignunt & suppeditant, alia mouent & fluxum impellunt. Gignitur & colligitur materia in capite, vel ipsius cerebri, vel partium inferiorum vitio; seu generatur materia in capite, vel læsa facultate cerebri coctrice, ob morbum, vel frustrata ob errorem externum dum scilicet aut nimia copia alimenti cerebro offertur, aut id alienis qualitatibus infectum actioni eius resistit.

Cerebrum materiam Catarrhi suppeditat & gignit, cùm ob debilitatem nutrimentum non bene concoquit, & ita multa excrementa gignit; & cùm vapores in caput ascendentes non resoluit ac discutit. Idque accidit ob frigidã imprimis cerebri intemperiẽ præcipuè si humiditas concurrerat. Et pro materiæ dispositione nunc excrementum pituitosum, insipidum, & subdulce parit; nunc acidum. Atque huc facit ætas senilis, aër frigidus & humidus, pluuiosus, & hiems, quo tempore cùm pituita abundet, etiam Catarrhi sunt frequentiores, somnus nimius ac longus & in loco humido ac subterraneo, diutinus item, pedum refrigeratio. Calidum verò & siccum cerebrum, etiamsi *in arte medica, cap.18.* excrementis carere dicatur, tamen id de cerebro intra sanitatis limites constituto accipiendum est. Si vero intemperatum sit, alio modo ad Catarrhos generandos facit, dum scilicet copiosiùs ab inferioribus attrahit Catarrhi materiam.

Non verò semper cerebri & capitis vitio materia catarrhi principaliter colligitur, sed sæpe etiam partium inferiorum culpâ, puta ventriculi, hepatis, lienis, venarum mesaraicarum, vteri, imò & nonnunquam totius venosi generis: quæ partes cùm vitiosos humores cumulant, non solum multi vapores ab iis ad caput adscendunt, sed & ipsi vitiosi humores ad caput feruntur & protruduntur, atque ab illo rursum ad subiectas partes descendunt & defluunt. Vnde frustra sæpe in catarrhis auertendis ad caput solùm respicitur: cùm fons mali, vnde catarrhus gignitur, in partibus longè remotis hæreat, ventriculo puta, hepate, liene, vtero. Magis tamen catarrhis obnoxij sunt, qui cerebrum debile habent. Illud enim humores & vapores ex partibus inferioribus facilè admittit. Cerebrum verò robustius vel non admittit, vel facilè discutit. Atque ad hoc caussæ genus pertinent omnia, quæ ad vitiosorum humorum in ventriculo & partibus aliis inferioribus generationem & collectionem faciunt, vt crapula, ebrietas, victus ratio humida, cibi, à quibus multi vapores ad caput attolluntur, & difficulter coquuntur, & ob quos ventriculus non clauditur, vt & alia omnia, quæ in aliis partibus inferioribus humores vitiosos generant.

Ea enim ipsa materia, quæ à partibus inferioribus suppeditatur, atque in cerebro & capite colligitur, non solum ex eo per internas vias, & intra cranium in partes subiectas delabitur; sed & excrementitij humores in externis partibus colliguntur, maxime sub cute verticis, quo venarum per faciem & tempora caput irrepentium, externa desinunt. Nam quoties hæ vel sero, vel alio humore excrementitio turgent, supervacanea sub cutem effunduntur, & in externas corporis partes feruntur, non tantùm inter cutem & carnem, sed etiam per continuitatem musculorum, membranarum, neruorum, per venas, arterias, atque in oculos, in dentes, in maxillas, in ceruicem, in scapulas, in brachia, in latera, in dorsum & lumbos, in coxendicem, in crura, & alias partes externas influunt, vt supra etiam dictum: vnde dolores in variis partibus excitantur; quandoquè & tumores. Atque hinc Fernelius, *lib.5. de part. morb. & sympt. c.4.* destillationem seu catarrhum in genere dictum diuidit in Internum & Externum.

Materiam verò in cerebro, seu eius vitio ibi genitam, seu aliunde transmissam, commouent, & ad motum; ac vt in partes subiectas defluat, impellunt, primò expultrix cerebri irritata à materiæ vel copia, vel qualitate, vel vtraque. Dum enim plus humoris excrementitij in cerebro collectum est, quam vt à natura sensim & quotidie per consuetas vias euacuari possit, id eius copiâ grauatum, & se exonerare cupiens, confertim ad partes inferiores eum protrudit. Idem facit, dum eius salsedine, acredine, vel corruptione stimulatur.

Vnde moueatur materia Catarrhi. Deinde commouent materiam in capite congestam caussæ frigefacientes, vt aër frigidus, venti Boreales, medicamenta frigida capiti applicata; id quod & experientia testatur, quacunque etiam vi id præstent. Vulgata equidem opinio est, frigus comprimendo & constringendo cerebrum, id præstare. In dubium tamen id vocat Mercatus, *lib.2. Prax. cap.1.* qui impossibile existimat, vt cerebrum in animali viuente tantam possit sustinere frigiditatem, vt partes præ congelatione densatæ intra cranium humores expellant. Ipse verò putat frigiditatem aëris ambientis cutem & partes externas densare, partes verò internas calidiores inde fieri, quo calore commotis & liquatis humoribus, ac viis apertis, fluxiones excitantur. Verum probabilius est, non à calore aucto tum Catarrhi materiam moueri; sed à frigore partim poros occludi, per quos aliàs vapores discuti solent, & hinc materiam Catarrhi cumulari; partim vapores in capite collectos condensari, & in

humores mutari, & forsan etiam cerebrum nonnihil constringi; cùm vix satis patentes fiot, per quas frigus intrò ac cerebrum penetrare possit.

Humores quoque fundunt caussæ calefacientes, vt æstus, radij Solares, & omnino aër calidus, ob quem tempore verno Catarrhi frequentiores sunt, quòd hyeme in capite collecti, aëre calidiore resoluantur, ac diffluant; calor item balnei, hypocausta calida, frictiones intempestiuæ capitis cum pannis calidis, motus animi & corporis vehementes medicamenta calida mox à cibo vsurpata, coopertura capitis nimia.

Ad quas partes fluat materia Catarrhi.

Materia verò siuè è cerebro expulsa, siue quacunque caussa commota vt fluat, in Catarrho in specie dicto, fluit vel ad nares vel in fauces & palatum, & his subiectas partes. In Catarrho generaliter sumpto ad loca multò plura defluit, nimirum vel in totum corpus cum sanguine per venas atque hinc gignitur interdum febris catarrhalis nominata, interdum atrophia vel cachexia, quæ non ab hepathe, sed capite ortum habet; vel ad partem aliquam extra cranium, oculos, aures, nares, os fauces, thoracem, ventriculum, artus vt modò dictum.

Febris catarrhalis.

Illud tamen, quod modò de febri catarrhali dictum, diligenti consideratione dignum est. Etsi enim negandum non censeam, febrem quandoque hoc modo generari posse: tamen nec illud contrà absurdum est, naturam, vt per febrium initia interdum excretiones quasdam per aluum, vomitum, hæmorrhagias narium instituit, ita materiam ad caput protrudere posse, Catarrhus generetur. Atque ita febrem talem, esse ex earum genere quæ comitatæ dicuntur, febrique catarrhum accidere.

Per quas vias fluat materia Catarrhi.

Fertur autem materia nunc ad hanc, nunc ad illam partem, prout attrahitur vel calore, vel dolore, aut transmissa recipiatur ob partis debilitatem, vel ad recipiendam fluxionum aptitudinem, sicut hæ caussæ, *Inst. lib.* 2. *part.* 2. *c.* 11. explicatæ sunt. Ab Hippocrate, *lib. de glandulis*, septem loca enumerantur, ad quæ fluit materia; aures, oculi, nares, palatum, venæ & arteriæ, & vertebræ, spina dorsi & nerui: de quo videatur Crato, *Consil.* 3.

Chymicorum de Catarrhi natura & caussis sententia qua sit.

Tandem etiam via per quam, consideranda est. Nunc enim per partes internas è ventriculis cerebri, per vias intra caluariam, in os, fauces, pectus, vel nares materia fluit; nunc verò per externas partes, seu extra caluariam, potissimùm sub pericranio, in partes corporis externas fertur.

Atque hæc Galenicorum de Catarrhi natura & caussis doctrina est, cui an aliquid lucis & perfectionis è Chymicorum dogmatibus accedere possit, dubito. Nam qui Mercurium caussam Catarrhi esse dicunt, nihil quod animum veritatis auidum satiet, afferunt, nisi priùs, quid Mercurius sit, explicauerint: de quo, *in tractat. de consens. & dissensu. Chymic. c.* 12. dictum. Qui Catarrhum Sal. esse dicunt, etiam rem penitus non attingunt. Quanquam enim verum sit Catarrhos multos salsos & acres esse: tamen etiam nonnulli planè insipidi sunt. Qui verò morbum Tartareum esse dicunt, nihil aliud ferè, quàm Galenici docent, nisi quòd verbis saltem diserepant: & prætereà dum dicunt, Tartarum esse impuritates & superfluitates, vtili alimento permistas, non ita propriè voce Tartari vtuntur, vt *ex tractat. alleg. cap.* 16. patet. Neque tamen hoc ipsum concedi potest, quòd omnis Catarrhus ex impuritatibus & superfluitatibus alimento mixtis ortum habeat, sed sæpe nullo alimenti vitio materia catarrhosa gignitur, si scilicet cerebrum debile sit atque alimentum satis elaborare non possit, atque adeò multum excrementi ita generet.

Differentia.

Catarrhi differentia.

Atque hinc variæ Catarrhorum sunt differentiæ. A materiæ varietate alius est pituitosus, insipidus, subdulcis, acidus, salsus; alius crassus, tenuis, alius contagiosus. A caussa efficiente, quòd alius primario cerebri vitio alius per consensum oritur. A loco à quo fluit, quem vel totum vel aliquam partem esse diximus. A modo fluxus, quòd alius repentè & confertim fluit, qui Catarrhus συνέγχυσις κατάῤῥους vulgò Suffocatiuus appellatur; alius sensim fluit.

Imprimis verò hic notanda est differentia Catarrhi, cuius suprà etiam facta est mentio, à termino à quo, & via per quam, & termino ad quem, in catarrhum internum & externum. Internus est, cùm materia è vêtriculi cerebri & locis intra caluariam in vicinas partes defluit, varios morbos excitans, de quibus suprà dictum. Externus verò est cùm in externas partes varias ruit, vnde tumores & dolores in oculis, dentibus, maxillis, ceruice, scapulis, brachiis, dorso, cruribus & articulis oriuntur.

Notatu præcipuè digna est differentia, quod Catarrhus alius est contagiosus, & malignus, alius malignitatis expers, Vnde etiam alius est sporadicus, alius epidemius, qualis fuit, qui anno 1558 & 1577 grassatus est de quo Mercatus *lib.* 2. *pract. c.* 1. & *lib.* 4. *de febribus c.* 15. & Forestus *lib.* 6. *de febr. obseru.* 1. & 2. Valleriola, *in appendice Loc. Commun. c.* 2. qui eundem morbum antea etiam anno 1510. viguisse refert. Imprimis verò ille, qui patrum memoriâ cum febre & tussi sub Sirij ortum maximè autem circa noualunium æquinoctij autumnalis, totam Europam, imò fere vniuersum orbem peruagatus est. Nec absimilis fuit febris illa catarrhalis, quæ anno 1591, in plurimis Germaniæ locis homines inuasit.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Catarrhus ipse facilè sensibus obuius est, quando scilicet humor è cerebro per os, nares, oculos præter naturam excernitur, vel si ad partem aliquã corporis dilabitur, atque in ea continetur, ex affectis, functionibus eius partis læsis, qualitatibus atque excrementis à naturali statu mutatis, percipitur. Qualis autem materia catarrhi sit, agnoscitur à substantia eius, qualitate, atque aliis circunstantiis. Si enim Catarrhus sit tenuis acris, caput calidum, facies & oculi rubicundi appareant, partes per quas defluit exasperentur & exulcerentur, si amaritudo, salsedo percipiatur, si febris adsit, quæ tamen non iuuat, si calida adhibita noceant; à materia calida, & quæ salsos humores admistos habet erit Catarrhus; præsertim si ætas, temperamentum, habitus corporis, aërisque constitutio, & victus ratio præcedens consentiat.

Si verò humor qui destillat, sit insipidus, minimèque mordax, ac grauitas & tensio, citra oculorum & faciei rubedinem & calorem adsit, ac præcesserit victus ratio frigidior, cruditas ventris, & cum his consentiat ætas, temperatura, aëris constitutio: materia Catarrhi erit frigida.

Verùm hic notandum materiam Catarrhi posse esse frigidam cùm tamê caussa impellens & mouens sit calida, vt si ex humore pituitoso soluto & liquato à radiis Solaribus; à balneo, calore externo, & similibus Catarrhus fiat. Contrà materia Catarrhi calida à frigore moueri potest. Itaque diligêter inter se côferenda sunt signa materiæ, & caussarum mouentium ac impellentiũ Etsi enim quis ex morâ sub Sole, & balneo, vel exercitio corporis nimiùm incaluerit, atque ita catarrhum contraxerit: si tamen materia non sit acris ac mordax, salsa vel amara, frigida potiùs, quàm calida dicenda est. Contrà etsi diutius quis sit versatus in aëre frigido tamen si materia sit tenuis, acris, mordax salsa, vel amara, iudicandum, materiam Catarrhi esse calidam, etsi caussa eam mouens sit frigida.

Inter materiæ conditiones, perpendenda quoque signa sunt cruditatis & coctionis, quæ Galenus proponit *lib. de totius morbi tempor. c.* 8. *Humorum*, inquit, *qui è cerebro per palatum & nares defluunt, indicium quidem est, cùm aquei tenuésque item copiosi & acres apparent. Extremam enim hoc cruditatem indicat. Coctionis verò nota sunt, crassior & minùs acris mediceque humor descendens. Quod si mucus etiam simul egrediatur, certius iam hoc coctionis signum est.*

Partem primario affectam inuestigandi ratio.

Verùm quanquam Catarrhum è materiæ qualitate cognoscere non ita difficile est; sicut quoque ex ægri relatione facilè innotescit, si quæ caussa catarrhum mouens præcesserit: longè tamen difficilius, sed quoad curationem rectè instituendam magni momenti est, partem inuestigare, in qua materia Catarrhi primò generatur. Neque enim, vt dictum, semper in capite gignitur, sed sæpe à partibus longè remotis, suppeditatur; ideóque tunc frustra medicamenta capiti adhibentur, nisi materiæ prima scaturigo sublata sit.

Materiam in capite generari indicio est, si Catarrhus diu perseuerauerit, & æger facilè ac sæpe eo affligatur, nec aliarum partium affectarum signa adsint. Cùm autem caput laborat, distinguendum est, an intemperies sit frigida vel calida; de quo suprà, *parte* 1. *de intemperie capitis*, dictum.

Si verò intermissiones vel dierum vel mensium adsint, magna ex parte ab inferioribus partibus materia Catarrhi suppeditatur. Vnde verò transmittatur, cognoscitur ex partis debilitate, & excrementis consuetis retentis. A toto corpore materiam Catarrhi suppeditari, indicio est, si febris adsit, & cum huius paroxysmi Catarrhus augeatur vel minuatur. A parte verò aliqua materiam Catarrhi suppeditari, argumento est, si alicuius partis morbus adsit, vel præcesserit. Pars enim debilis semper plura excrementa cumulat. Sic quoque si partis alicuius excrementa retineantur, à parte illa humorem excrementitium suppeditari, indicio est. Ita quidam ex alui obstructione Catarrho laborant; alij ex suppressione sudoris consueti, vel hæmorrhoidum, vt & fœminæ ex suppressis mensibus. Si verò totum corpus, omnesque partes bene constitutæ sint, Catarrhi materiam ex victus ratione atque errore collectam esse indicatur; id quod ex ægri relatione facilè cognoscitur.

Patefit quoque facilè pars, in quam Catarrhus decumbit. Si enim per arteriam transit, in pulmonem delabitur, oritur tussis: si in ventriculum, ἀνορεξία, si per partes sub cute externas fertur, ex dolore vel vago, vel certarum partium id deprehenditur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Catarrhus non contemnendum semper malum est, & qui frequentiùs catarrhis, præsertim grauioribus, infestantur, ij variis morbis pectoris, & in primis phthisi, sunt obnoxij.

2. Destillationes & raucedines senibus familiares sunt, teste Hippocrate, 3. *aphor.* 12. & in valde senibus coctionem non admittunt, 2. *aph.* 40. quia à frigidis caussis oriuntur, quas calor senum imbecillis superare facilè non potest Destillatione etiam cum impetu ad pectus ruente, ex valde senibus nonnulli repentè intereunt; aliis pars dextra vel sinistra resoluta stupet, teste Hippocrate, *lib. de aër. aqu. & loc.* Id quod, vt Galenus, 3. *aphor.* 12. monet, non tam de consuetis catarrhis, qui ex

capite

capite in pulmones decumbunt, & diuturni esse solent, quàm destillationibus, quæ ex parte affecta per venas in subiectas partes feruntur, & subitò nonnunquam mouentur, intelligendum est. Cuius generis etiam Catarrhus fuit, quo ante aliquot annos Professorem hic celebrem p.m. laborare memini. Corripiatur ille subitò ante vesperam, cuius quidem pars magna per nares euacuabatur, reliqua verò ad linguæ principium decumbebat, adeò vt loquendi potentia ipsi adimeretur, reliquis sensibus internis & externis nihil læsis. Vnde in tabula quo loco sibi malè esset, scribere necesse habebat. A quo symptomate clystere iniecto, frictionibúsque crurum adhibitis intra paucas horas liberatus est.

3. Imò distillationes ex humore frigido ortæ neque in iuuenibus facilè coquuntur, propter magnam cerebri dyscrasiam frigidam. Galenus, 2. *aphor.* 40. Distillationibus etiam pueri obnoxij sunt; quoniam cerebrum habent humidius, & excrementis plenum Galenus, 3. *aphor.* 26. Quibus etiam sæpe suffocantur, si ad pectus ruant.

4. Catarrhi naturâ suâ frigidi diuturni sunt, difficultérque coquuntur, sicut omnes morbi frigidi; Catarrhi verò calidi & à caussa calida orti citiùs finiuntur. Si verò vim erodendi habeant, periculosiores sunt, quia partes exulcerant. Cúmque propter tenuitatem expelli nequeant, vehementem tussim excitant, quâ caput magis repletur, & periculum est, ne pulmones exulcerentur. Et cùm propter tenuitatem expulsioni resistant, metus est, ne vas aliquod rumpatur.

5. Ratione termini à quo, etiam periculum æstimari potest. Si enim magna plenitudo sit corporis vel capitis, & omnino magna destillantis materiæ copia, periculum non contemnendum est; cùm, si subitò & confertim ruat, strangulationem afferre possit.

6. Ratione viæ & spatij, per quod fluit, minùs periculosus est catarrhus, qui fluit per nares; magis, qui per trachéam & œsophagum; minùs etiam periculosus est catarrhus, qui per mania membrorum spatia discurrit; magis periculosus, qui per neruos & venas; pessimus, qui per arterias, quia syncopen minatur.

7. Ratione termini ad quem, Celsus, *lib.* 4. ita distinguit. Si in nares destillatio fiat, leue est: peius, si in fauces; pessimum, si in pulmones, vbi periculum est ab exulceratione, & addit: Si destillationes breues neglectæ fuerint, longæ esse consueuerunt.

8. Dolor capitis coniunctus cum catarrho auget fluxionem; quia ob dolorem fit attractio.

Indicationes, & Methodus curandi Catarrhos.

Indicationes. Tria potissimùm in curatione Catarrhi attendenda: 1. Pars, à qua catarrhus prouenit. 2. Humor, qui est Catarrhi materia 3. pars, per quam, & ad quam fluit Catarrhus.

Primum quod attinet: cùm in omni catarrho materia à capite fluat; capitis in omni catarrho habenda est ratio. Verùm cùm materia in capite quandoque generetur, quandoque aliundè transmittatur, non solùm ad caput curam dirigere satis est, verùm etiam ad partem, quæ materiam suppeditat, respiciendum; vt hactenùs aliquoties, & suprà etiam, *part.* 1. dictum est.

Simul tamen respiciendum ad caussam, ob quam fluere incipit materia, perpendendúmque, an caussa aliqua externa humorem ad motum impulerit. Et si moueatur materia attracta, caussa attractionis, dolor aut calor, anodynis aut frigidis tollenda; si moueatur materia propter refrigerationem, caput calefaciendum; si propter caliditatem, refrigerandum. Qua in re tamen, vt antea dictum, attendendum, an caussa excitans fluxionem fluenti materiæ sit contraria, ne, dum caussæ fluxionis remedia opponimus, ipsam caussam, malique principium augeamus.

Secundò. Si materia catarrhi in capite tota generetur, nec sit copiosa, tantùm sua temperies cerebro restituenda: à quo facilè discutietur. Si verò materia sit copiosa, euacuanda est, postea reliquum eius exsiccandum & absumendum. Ac si cum impetu & periculo in partem aliquam ruat, reuellenda fluxúsque eius omnibus modis sistendus. Si calida, acris, & mordax sit, refrigeranda, eiusque acrimonia miriganda. Tandem pars, in quam catarrhus decumbit, si nobilis sit, confirmanda, ne illabenti materiæ locum præbeat.

Summa: in omni Catarrho primùm materia eius euacuanda, &, ne ampliùs generetur, præcauendum, partisque quæ eam suppeditat, vitiosa dispositio corrigenda: secundò caput roborandum: tertiò humor, si ad partem nobilem, & in qua periculum aliquod euenire possit, fluat, auertendus & intercipiendus, ac materiæ vitiosæ qualitates corrigendæ & alterandæ: quartò pars, ad quam fluit si nobilis, roboranda. Seu in omni catarrhi curatione ratio habenda materiæ fluentis, & caussæ propter quam fluit, & loci per quem fluit.

Quibus autem auxiliis, istis indicationibus satisfieri possit, etsi maxima ex parte ex iis, quæ suprà, *part.* 1. dicta sunt, petere possit: tamen quædam addere, & in specie de Catarrhi curatione aliquid dicere libet.

De Catarrhi à Cerebro frigido, vel frigido & humido, seu pituitoso curatione.

Et primò quidem, si sine reliqui corporis, vel aliarum partium vitio, à solo capite vel præcipuè cerebro, ortum habeat Catarrhus; materia conuenienti modo præparanda & euacuanda, & si ἀθρόως ac cum impetu, ad pectus ruat, auertenda, eiúsque motus inhibendus, tandémque intemperies cerebri corrigenda. *Catarrhi frigidi curatio.*

Itaque principiò, etsi materia solùm à capite fluat, tamen si copiosa sit, aut maiore cum impetu ruat, atque metuendum sit, ne à reliquo etiam corpore affluat, & catarrhum augeat, (sicut plerumque accidere solet, vt, qui catarrhis obnoxij sunt, cerebrum habeant frigidum, iecoris verò & reliqui corporis constitutionem calidam) etiam in catarrho frigido, tum vena aperienda, & ab externa cubiti vena, & quidem parce, sanguis mittendus. Si verò materia frigida sit pauca, nec cum impetu ruat, ac propter temperaturam ac constitutionem corporis reliqui, ætatémque senilem, nullus affluxus materiæ ad caput metuendus sit, venæsectione opus non est. *Venæsectio.*

Præparantia.

Inter præparantia autem conueniunt ea, quæ suprà, *part.* 1. *de Intemper. capit. cum pituita*, proposita sunt. Si autem materia ad pectus ruat, ad pectus quoque respiciendum, idcóque ex pituitam præparentibus eligenda cephalica & thoracica. *Præparantia.*

In præparatione verò & euacuatione catarrhi frigidi distinguendum, an materia sit tenuis & acris, an verò crassa. Nam si est tenuis, & aquosa quasi, incrassantia nonnihil adhibenda. Ac conuenit hic decoctum thuris, mastiches, fol. betonic. saluiæ, spec diatragacanth. calid. nuc moschata. Si autem materia sit crassa, calefacientibus & attenuantibus opus est; qualia sunt, hyssop. marrubium, fœnicul. origan. oximel. simpl. & scillitic.

℞. *Aq. hyssop. betonic.* an. Vnc j ß *syrup. de betonica* ℥. j. *essent. salu.* Scr. j. *oxymel. simpl.* Vnc ß. Misce.

Purgantia.

Si materia tenuis sit & aquosa, inter euacuantia inprimis vtilis est manna, quæ tenues humores educit; item mechoacanna, pilul. aloephanginæ, de hiera. Atque hoc etiam obseruandum, ne materia tenuis fortioribus purgantibus nimis agitetur, ne mota confertim & ἀθρόως ad pectus præcipitetur; sed præstat lenioribus medicamentis eam sensim euacuare. *Purgantia.*

Materia verò crassa agarico, pilul. cochiis, agarico, de hiera cum agarico, vel horum extractis, vel extracto aliquo phlegmagogo euacuanda. Ac si potio alicui arriserit infundatur agaricus, in decocto cephalico & pectorali.

Capitis euacuatio Particularis.

Vniuersalibus euacuationibus præmissis, capitis euacuationes particulares, per errhina, apophlegmatismos, & gargarismos instituantur. Non tamen quælibet harum euacuationum in quolibet catarrho tutò institui potest, & videndum ne per illas materia ampliùs agitata ad locum, in quem aliàs cum periculo tendit, affluat, sed potius ab eo auertatur. Ideóque si materia per palatum ad pectus, & præcipuè confertim, fluat, non per masticatoria, gargarismos, & apophlegmatismos euacuanda, sed potiùs per errhina. Eadem ratio est, si materia ad ventriculum fluat. Si verò ad oculos, aut ad nares iam antea morbo affectas fluat, potiùs per masticatoria & apophlegmatismos, quàm per errhina, euacuanda. *Particulares capitis euacuationes.*

Errhina autem & apophlegmatismi suprà, *part.* 1. sunt proposita. Inter errhina autem facilè hic semen nigellæ primas obtinet, quod sæpius odoratum in quovis etiam catarrho vtile est. Ideóque torrefactum & aceto conspersum crebro naribus admoueatur, vel puluerisatum, & cum aqua maioran. mistum, naribus attrahatur; vel ol. nigel naribus interioribus illinatur. *Errhina & apophlegmatismi.*

Vel ℞. *Aq. maioran.* ℥. iv. ß. *succ. betonic.* ℥ j. *sem. nigell. puluerisſ.* ℥. ß. *nuces mosch.* Scr. i. Misce.

Dirioribus aliquot grana ambræ vel moschi addantur.

Exempl. gr.

℞. *Aq. maioran.* Vnc. ii. *moschi* gr. ii. *ambr.* gr. ii. Misce.

Laudatur & hoc:

℞. *Ligni Guaiaci comminuti* Vnc. I. *aq. puræ* ℔. i. affundatur aqua prius calefacta, & per noctem macerentur. Deinde coque ad medietat. consumptionem. Sub finem adde, *maior. rosar. rubr.* an. P. ii. Colentur.

In vsu tamen horum remediorum notandum. 1. Ne mox initio, & dum adhuc caput plenum est, ac materia nondum concocta, iis vtamur. 2. Ne fortiùs resoluentia in catarrho frigido cuius materia tenuis est, sola vsurpentur, ne materiæ tenuis sponte altàs ad fauces fluentis impetus ad pectus & pulmones augeatur, sed incrassantia quædam, aut quæ impetum humoris ruentis sistunt, iis admiscenda; qualia sunt, rosæ rubræ, mastiche, spica Indica, semen coriandri, & gummi iuniperi, atque alia, quæ in catarrhi calidi curatione proponentur.

Hinc in catarrho tenui, vel sola mastiche masticetur, vel hi Trochisci.

℞. *Nuc moschat.* Drach. I. *mastich. gummi Arab.* an Drach. ß. Redigantur in puluerem, & cum aqua rosarum fiant. Trochisci.

Exſiccantia & caput roborantia interna.

Catarrhum exſiccantia, & caput roborantia.

Corpore & capite conuenienter euacuato, ea adhibeantur, quæ exſiccando reliquam Catarrhi materiam abſumunt, ſimulque caput roborant, partim interna, partim externa medicamenta, quorum multa ſuprà, *part.1. de Intemper. cap. frigid & humid. & de Intemper. cap. cum pituita*, propoſita fuerunt, quæ hic repetere non libet.

Interna quod attinet, ſumatur de iis modo lenioribus, modò validioribus, prout vſus poſtulauerit, portio exigua veſperi ante ſomnum, & poſt prandium, vt eorum vis vnà cum vaporibus ingeſti cibi ad caput feratur; mane verò ſtomacho ieiuno plus exhibere licet.

Vtilis eſt & hæc Mixtura.

℞. *Spec. lætit. Gal* ℈.ij. *dianth. diamoſch. dulc.* an. ℈.j. *aq. anthos, meliſſ.* an. ʒ., *betonic.* ℥.ij. Incaleſcant lento igne, vt ebullire incipiant, & permittantur in infuſione horis 4. Poſtea colentur. In colatura diſſolu. *confect. Alkerm.* Drach. ſem. *magiſter. coral. ſmaragdi* an. Scrup. ſem. *eſſent. roriſmar.* Drach. ß. *aq. cardamomi apoplectica*, an. Drach. vj. Miſce. De hac mixturâ cubitum ituro, & è lecto ſurgenti, cochl. j. propinetur.

Monendum & hoc: Calidis cephalicis medicamentis, exſiccandi, & vaporum ad caput aſcenſum prohibendi gratiâ, conſeruam roſarum commodè admiſceri, etiam in Catarrho frigido.

℞. *Conſeru. roſar. rubr.* Vnc. ij. *ſpec. aromat. roſat.* ℈.ij. *nuc. moſchat.* ℈. j. *thuris albiſſ.* ℈. ij. Cum *ſyrupo de roſis ſiccis*, aut *de betonica*, F. Electuarium, de quo ſub tempus ſomni portio magnitudine nucis iuglandis ſumatur.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr.* Vnc. ij. *lauendul. anthos, ſaluia*, an. Vnc. j. *ſpec. dianthos, diambr. aromat. roſar.* an. ʒ. ß. *coral. rubr. præpar. pulueris nuc. moſchat.* an. Scr. j. Cum *ſyrupo ſtæchad.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. ſaluia, pæon.* an. Drach. vj. *roriſmar. roſar.* an. Vnc. ß. *nuc. moſchat. condit. myrobolan. chebular. cond.* an. Dr. iij. *acori cond.* Drach. i. *ſpec. diamoſch. dulc.* Drach. ß. *arom. roſar.* Scrup. j. *ſem. pæon.* Drach. ß. *cubebar.* Scr. j. *coriandr. præpar. margarit. præpar.* an. Scrup. ſem. Cum *ſyrupo de roſis, & beton.* q. ſ. F. Electuarium, de quo manè & veſperi portio nucis moſchatæ magnitudine capiatur.

Aliud.

℞. *Conſeru. roriſmarin. ſalu. lauend.* an. Vnc. ij. *pæon.* Vnc. j. *roſar.* Vnc. ß. *confect. Alkerm.* Scrup. j *ſpecier. diaplir.* Drach. ß. *ſolut. perlar. corallior. rub.* an ℈. j. *eſſent. ſalu.* Drach. i. *Mitridat.* Drach. ij. *aq. apoplect.* Drach. iij. Cum *ſyrup. de ſtæchad.* F. Electuarium.

Si forma Morſulorum placet, ſequens Confectio de thure præſtantiſſima eſt.

℞. *Sem. coriandri prep.* ℥ ß. *nucis moſch. thuris* an. ʒ. iij. *glycyrrh. maſtich.* an. ʒ. ij. *cubebar.* ʒ. j *conſeru. roſar. rubr.* ℥. j. *ſacch. albi* ℥. x. *in aq. roſar. diſſol.* F. Confect. in Morſulis, quorum ſinguli ʒ. iij. pendeant, de quibus manè & veſperi vnus ſumatur.

Vel parentur ſeq. Rotulæ.

℞. *Ol. nuc. moſch. expr.* ʒ. j. *margar. prep* ℈ ij. *ſmaragdi prep.* ℈ j. *ſacchar. in aq. lauendul. diſſol.* ℥. vj. F. ſ. a. Rotulæ de quibus capiantur manè & veſperi 4. vel 5.

Aliæ.

℞. *Specier. diamoſch. diambr.* an. ʒ. j. *ſuccini albiſſ* ℈. j. *ol. aniſi* gut. iii. *ſacchar. in aq. lauend. diſſol.* Vnc. iv. F. Orbiculi.

Vinum etiam hoc contra Catarrhos vtile eſt:

℞. *Cortic. mirobal. omnium*, an. ʒ. ii. ß. *cinnamomi* ʒ. j. *cariophyll. galang. cubebar. cardamom. gran. paradiſi. nucis moſchat.* an. Scr. j. *roſar. rubr. ſiccarum* Drach. ij. *flor. anthos, lauend.* an. Drach. ß. Affundatur vini quantum libet.

In Catarrho diuturniore decoctum ligni Guaiaci, ſaſſafras, radic. Chinæ, ſarſæparill. cum diæta conueniente exhibitum, cerebrum ab humore ſanat & liberat. Et omnino in talibus morbis continuatione opus eſt, nec à medicamenti alicuius ſemel atque iterum ſaltem exhibiti vſu ſalus ſperanda. Quam ad rem vtiliſſima ſunt vina medicata, vt & cereuiſiæ.

Exempl. gr.

℞. *Rad. caryophyll.* M. ii. *granor. iuniperi* M. j. *ſarſaparilla* ℔. j. ß. *ſaluia. roriſmar. chamæpit.* an. M. iii. *caryophyll. galang.* an. Drach. ß. Affundatur ſufficiens quantitas muſti vel cereuiſiæ recentis in dolio conuenienti, vt fiat vinum vel cereuiſia medicata.

Externa.

Externa.

Externa medicamenta caput roborantia, & catarrhum ſimul exſiccantia etiam ſuprà, *part. 1.* ſunt propoſita, quibus pauca addemus. Adhibeantur imprimis lotiones capitis & pedum, ſuffitus, pileoli, cerota ſeu emplaſtra, pulueres.

Lotio capitis & pedum.

Capitis & pedum lotiones.

℞. *Fol. beton. maior. ſaluia. origani*, an. M. j. *flor. anthos chamæmel. ſtæchad. vtriuſque*, an. M. j. ß. *nigellæ*, Drach. ij. Coq. in lixiuio pro capitis lotione ante prandium, à qua caput linteis calidis probè abſtergatur. Efficacius remedium erit, ſi de ſublimi embrochæ modo in caput dimittatur.

Etiam thermarum aquæ vim ſulphuris habentes per embrocham capiti immiſſæ plurimùm valent, ad ſiccandum Catarrhum frigidum, ſi poſt diligentem capitis purgationem adhibeantur, ac victus ratio idonea ſeruetur.

Suffitus.

Suffitus.

At ſuffitum linteorum, quibus caput exſiccatur, vel tegumentorum capitis, hic Puluis vtilis eſt.

℞. *Trochiſc. alipta moſch. fol. ſaluia, maior. roriſm.* an. Drach. ß. *lauri, caryoph. cinnamom. ligni aloës*, an. Scr. i. *thuris, ſtyracis calam.* an. Drach. .. F. Puluis carbonibus iniiciendus.

Si eum mucilagine tragacanth. excipiantur, Paſtilli formari poſſunt, ſuper carbones iniiciendi.

Vel ℞. *Benzoës* Dr. ij. *ſtyracis calamit.* Dr. i. *ligni aloës cinnamom.* an. Drach. ß. *caryoph.* Drach. i. ß. *moſchi* gr. vj. F. Puluis, vel Trochiſci carbonibus iniiciendi pro ſuffitu.

Pileolus.

Pileoli ſeu cucupha.

℞. *Fol. maior. ſaluia. origani*, an. Drach. i. *flor. ſtæchad. Arabic.* Dr. ß. *lauend. roriſmarini, caryophyll. macis, nuc. moſch. ligni aloës*, an. Scrup. i. *thuris* Drach. ß. *roſar. rubr. ſiccar.* Dr. ij. Trita & ſacculo ex ſindone rubra parato inſuta, ſuturæ coronali imponatur.

Vel ℞. *Flor. roſar. rubr.* M. j. *meliſſ. origan. beton. roriſmar.* an. M. ß. *thuris maſtich. ligni aloës, gran. iuniperi*, an. Drach. iij. *macis moſch. macis*, an. Drach. j. *caryoph.* ʒ. ß. *nucis cupreſſ.* ʒ. j. ß. *gran. Kerm.* ʒ. j. ß. Præparata ſ. a. ſindoni rubræ, ad formam pileoli concinnatæ, includantur, & cum goſſyp. interſuantur.

Alius.

℞. *Fol. meliſſ maioran. botonic. ſummit. origani.* an. M. ß *roſar. rub.* P. ii. *nucis moſchat. caryoph.* an. Drach. ii. *granor. Kermes, macis*, an. Drach. j. ß. *thuris maſtich.* an. Drach. iij. In puluerem groſſum redacta ſerico rubro includantur, & interpaſſentur. F. Pileolus.

Puluis capiti inſpergendus.

Sub ingreſſum lecti, anterior pars capitis hoc Puluere conſpergatur.

℞ *Nigellæ torrefact.* Dra. ij. *rad. cyperi* Dra. j. *flor. roſar rubr. ſtæchad. Arabic.* an. P. ij. *nuc. moſchat. caryoph.* an. Scr. ij. *ſuccini* Scr. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Origani, ſtæchad. Arabic maioran.* an. ℈. j. *roſar. rubr. gummi iuniperi*, an. ʒ. i. ß. *ligni aloes* Drach. i. *macis* Drach. ii: F. Puluis.

Alius.

℞. *Benzoës*, ʒ. vi. *ſtyrac. calam. ligni aloes*, an. ʒ. i. ß. F. Puluis groſſus.

Odoramenta.

Odoramenta.

Ad Odoramenta pertinent ſuffitus ſuprà enumerati. Nigella quoque aceto roſaceo quatuor dies macerata & pulueriſata, ac cum aqua maioranæ miſta, & in nares attracta, non tantùm caput purgat, ſed & roborat.

Vel ℞. *Roſar. rubr. caryophyll. ſem. nigellæ, cinnamomi. nuc. moſchat.* an. Scr. ij. *ſtyracis calamit.* Scr ß. *moſch.* gr. iii. includantur ſerico fiatque Nodulus odoratu caput ſiccans & roborans. Pomorum ambræ & balſamorum deſcriptiones ad caput exſiccandum, ſuprà, *part. 1.* propoſitæ ſunt.

Cerota & Emplaſtra.

Cerota & Emplaſtra.

Bregmati etiam imponi poſſunt cerotum de Betonica in *diſpenſatorio Auguſtano* deſcriptum, vel Montagnanæ hoc.

℞. *Ladani. gummi elemi. iuniperi. thuris. ſtyracis liquid. calamit. myrrhæ*, an. Dr. j. Commiſta diligenter in formam Ceroti redigantur.

Vel ℞. *Maſtich. gummi iuniper. nucis moſch. caryoph.* an. Scr. j. *ladani* Drach. vj. Ducantur piſtillo calido in mortario, & additâ olei maſtichini ſ. q. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Macis nuc. moſchat. gummi iuniperi maſtich. thuris. ſtyrac. calam.* an. Dr. i ß *roſar. rubr.* ℥. ß. *ladani* ℥. iv. *terebinth. ceræ*, an. q. ſ.

F. maſſa, de qua portio q. ſ. corio rubro ad conuenientem formam inducantur, ſericúmque rubrum ſuperducatur; & interpaſſetur.

Vel *Flor. roſar. rubr.* ℥. ii. *gummi iuniperi* ℥. j. *macis, nucis moſch.* an. ʒ. ß. *caryoph.* Scr. i. F. Puluis ſubtilis, & cum *ladani, cera, ol. chamæmel.* vel *irini.* ſ. q. F. Cerotum.

Quâ ratione autem Catarrhi fluxioni, ſi impetuoſior ſit, & cum periculo ad aliquam partem conſertim ruat, occurrendum ſit, paulo pòſt in Curatione Catarrhi calidi dicetur.

DE CATARRHI CALIDI CVRATIONE.

Catarrhi calidi curatio.

Si verò materia Catarrhi ſit calida, primò imminuatur leni pharmaco, ex decocto iniubar. ſebeſten, prunor, flor. viol. capillor. ℥. glycyrrh. hordei, in quo mannæ Vnc. j. ß. diſſoluta ſit: aut ſyrup. roſar. ſolut. Vnc. iij. vel iv. exhibeantur.

Venæſectio.

Si ſit corpus calidiore ſanguine repletum, vt metuendum ſit materiam ad caput affluxuram, atque ipſa materia tenuis in partem aliquam cum vitæ periculo ruat, venæſectione opus eſt, quæ corpus refrigeret, materiam euacuet, & ne ad caput, atque hinc ad partem aliquam cum periculo ruat, impediat. Si autem propter vires aut ætatem, venæſectione vti non liceat cucurbitulas illius vicem ſuppleant.

Poſtea

Præparantia. Postea adhibeantur quæ humoris feruorum ac acrimoniam mitigant, vt sunt syrup. de rosis siccis, de succo acetos. violar. de nymph. de papau. cum aquis & decoctis refrigerantibus ac modicè adstringentibus.

Propinetur igitur, exemp. gr. talis Haustus:

℞. *Aq. papauer. borrag.* ao. ℥.i.ß. *syrup. violar.* ℥.j. *essent. papau.* ℈ ß *spir. sulph. acidi* gutt. iij. Misce.

Purgantia. Euacuetur deinde materia rhabarbaro, tamarind. electuar. diacathol. diaprunis, diasebesten, rosato Mesuë, de succo rosar. pil. Arab. aureis, & aliis, quæ humori huic conueniunt.

Exsiccantia & caput roborantia interna, & externa. Corpore euacuato, caput etiam priuatim euacuandam, vt antea dictum. Cauendum tamen ne materia tenuis nimiùm agitetur, vnde periculum sit, ne ad pulmones cum impetu fluat.

Capite quoque euacuato, reliquiæ exsiccandæ, & caput roborandum. Interna sunt conserua rosar. spec. aromat. rosat. thus, nuc. moschat. Extrà verò puluis capiti inspergatur, aut sacculus imponatur, ex floribus rosar. rubrar. sem. coriandr. præpar. santalis, cortic. papau albi, gummi iuniperi, thure, mastiche, quorum formulæ, vbi de sistendo catarrho dicetur, proponentur. Exempli gratiâ.

℞. *Gummi iuniperi* ℈ ii. *flor. rosar. rubr.* P ii. *myrtill.* 3. i. *macis, nucis moschat* an ℈ ß. *thuris, sem. pæonia, cortic. papau.* an. ℈. ii. *nucis cupress* ℈ ß.

Puluerisentur, & cum flocis panni coccinei, Fiat Sacculus ex sindone rubra.

Vel Cerotum tale fiat:

℞. *Mastich. cortic. thuris*, an. Drach. ß. *sandarac. corall rubrar. rosar. rubr. myrtillor balaustior. cortic. granator.* an. Drach. i. *ladani* q. s. Cum *olei rosar.* & *ceræ* s. q. F. Cerotum ad suturam coronalem, obducendum sindone rubra.

In declinatione etiam ieiuno stomacho caput lauetur decocto rosar. maioran. betonicæ.

DE CATARRHO CVM IMPETV RVENTE SISTENDO.

Catarrhum cum impetu fluentem sistendi ratio. Atque hæc quidem sæpe ad Catarrhum tam frigidum quàm calidum curandum sufficiunt, si omninò materiæ copia non magna sit, nec cum periculo ad partem aliquam, præcipuè pulmones, ruat. Si autem Catarrhus cum impetu ad pectus & pulmones ruat, fluxus omnibus modis inhibendus.

Auertentia & reuellentia.

Reuellentia. Vniuersali corporis euacuatione præmissa, materiam diuertere, ne ad vnum locum confluat, conuenit. Securius quidem omnino est, vt Mesuë monet, destillationem non subitò sistere, & materiam in corpore retinere. Si tamen præsens suffocationis, vel pulmonum exulcerationis periculum imminet, omnino catarrhus sistendus est, & præsidiis conuenientibus auocanda materia à parte nobiliore ad ignobiliorem, ac dissipanda.

Fiunt autem diuersiones per clysteres, per lotiones extremorum ante cibum, per frictiones & ligaturas eorundem, per cucurbitulas, vt suprà *part.* 1. dictum.

Galenus etiam, 5 *meth. med. cap.* 13. in Catarrho calido emplastrum ex fimo syluestrium columbarum, & quod ex thapsiá paratur, vsurpat: de quo quid sentiendum, postea, *quæst.* 1. dicetur.

Setaceum quoque occipiti applicari potest. Nonnulli reuulsionis gratiâ suturæ coronali cauterium applicant. Verùm quid de ea re sentiendum, suprà, *part.* 1. *cap.* 1. dictum.

Catarrhum intercipientia & incrassantia.

Si verò acris, & calidus fluxus sit, cum tussi vehementi, vigiliisque continuis, de sistendo Catarrho cogitandum est.

Intercipientia & incrassantia. In sistendo tamen Catarrho obseruandum, sistentibus catarrhum tantum vtendum esse, dum materia ad pectus destillat, non postquam, ad pectus influxit. Tum enim potiùs quæ materiam collectam per tussim euacuant, conueniunt. Et cùm materia per somnum ad pectus maximâ ex parte fluat, post cœnam, sub ingressum lecti, exhibenda sunt Catarrhum sistentia: sicut per vigilias illud, quod in pectus iam influxit, euacuandum. Non tamen statim in principio tutò vsurpantur sistentia, sed præstat potiùs diuertentia adhibere, nisi forsan materia cum periculo, ad pectus ruat, & suffocationis periculum adsit.

Inseruiunt quoque huic scopo ea, quæ vim adstringendi & incrassandi habent, adhibita formâ syruporum, eclegmatum, gargarismorum, pilularum, trochiscorum, rotularum in ore detinendarum, odoramentorum, puluerem capiti inspergendorum, ac ceratorum. Et quidem si externa non sufficiant, interna, vt pilulæ de cynoglossa, quæ exhibentur à gr. vi. ad ℈. i. sub tempus somni.

Vel ℞. *Thuris albiss. sandarac. Arab. myrrh.* an. Drach. ß. *ligni aloes, nucis moschata, macis, croci*, an. Scrup. i. *ladani purissimi, stirac. calam.* an. Drach. ii. *moschi* gr. v. Cum syr. de stœchade F. Pilulæ, è Drach. i. numero vi.

Vtile est & laudanum Opiatum gr. ii. vel iii. pondere sumptum. Exempli gratiâ:

℞. *Laudani opiat.* gr. ii. *puln. mastich.* gr. v. *olibani* gr. iii. *extract. croci* gr. i. Cum aq. violar. F. Pilulæ numero v.

Item theriaca recens, vel bolus Armenus, qui in catarrhis sistendis valde vtilis est. De quo vide *lib.* 2. *part.* 3. *cap. de asthmaticis in quæst.*

Vel dentur deglutienda grana mastiches & thuris horâ decubitus, vel per se, vel ita præparata:

℞. *Granor. thuris, mastich. sandarac. Arab. tragacanth.* an. Drach. ß. Macerentur in vino rubro. Deinde exsiccentur & deglutiantur num. v. vel vi.

Vel ℞. *Syrup. de rosis siccis, de iuiub. de papau.* an. Vnc. i. *bol. Armen. aq. rosar. lot.* Scr. iiii.

Misceantur, & sumantur duo cochl. sub tempus somni.

Vel ℞. *Cap. papau.* num. ix. *siliquar. glycyrrh.* ao. Vnc. iii. *sem. althea, bombac.* an. Drach. iii. *iniubar. sebest.* an. num. viii. Coq. in s. q. aquæ.

Colaturæ adde *sacchar. candi* Vnc. iii. Coqu. iterum ad spissitudinem mellis.

Vtile est & diacodium sub ingressum lecti sumptum.

Vel ℞. *Loch. de papau.* Vnc. i. *spec. diatragacant fr.* Drach. i. *diacody Mesuæ* Drach. ii. Cum *syrupo iniubino* vel *de paupau.* Fiat Eclegma.

Vel paretur sequens Electuarium, & potio nucis moschatæ, quantitate, horâ somni præbeatur:

℞. *Conseru. violar. recent.* Drach. iii. *betonic.* Drach. i. *ros. rubr antiq.* Vnc. ß. *spec. diatrag. frig.* Drach. ß. *diacodij* Drach. ii. *corall. rubr præpar.* Scrup ß. *boli Arm. prap.* Scr. i. Cum *syr. de rosis sicc* F. Electuarium.

Vel ℞. *Diacody* Vnc. i. *diacydon. simpl.* Vnc. ß. *spec. diapapau.* Drach. i. ß. *diatrag. fr.* Drach. ß. *conseru. rosar. alb.* ℥. i. *nymph. alb.* ℥. ß *rob. ribes* Drach. iii. *succini albi prap.* Drach. ß. Cum *syr. de papau.* F. Electuarium.

Gargarismi.

Gargarismi. ℞. *Rosar. rubr.* M ß *plantag. balaustior.* an. Drach. ß. *cortic. capitum pauauer.* Drach. i. *nigell.* Drach. i. ß. Coq. in aq. simplici.

Colaturæ adde *syrup. de papau. myrthini*, an. Vnc. i. *boli Armeni* Scrup. i. M. pro Gargarismo, vel potiùs sine multa agitatione, liquor in ore detineatur.

Vel ℞. *Flor. rosar. rubr. balaustior.* an. p i. *capit. papau. c. sem.* num. ii. *myrtill.* Drach. i. *rasuræ santali rub.* Drach. ß. Coqu. in aqua communi ad tertias. Colaturæ ℞. Vnc. v. In quibus dissolu. *Boli arm. prap.* Scrup. i. *syr. myrt.* Vnc. i. M.

Alius.

℞. *Aq. lactuc. rosar.* an. Vnc. iii. *vini granator.* Vnc. i. *syr. de papau.* Vnc. i ß. M.

Vel ℞ *Aq. plantag. solani, rosar.* an. Vnc. ii. *mina cydonior.* Vnc. i. ß. *essent. papau.* Drach. ii. *phlegm. aluminis rectificat.* ℥. ß. M.

Rotula, Trochisci, Pilula in ore tenenda.

Rotula, Trochisci & Pilula sublinguales. ℞. *Boli Armeni* Drach. i. *rosar. siccar. terra sigillat.* an. Scrup. i. *spec. diatragacanth. frigid.* Drach. i. *amyli, gummi Arab.* an. Drach ß. Dissoluantur cum albumine oui, & addito syrupo violarum, aut de papauere, F. Trochisci sub lingua tenendi.

Vel *Boli Armeni* Drach. ii. *gummi Arab. tragacanth.* an. Scrup. ii. *sem. papau. albi* Drach. i. *nuc. mosch.* Dra. sem. *sacchar. penidij, candi*, an. Vnc. ß. Cum *mucilagine seminum cydoniorum factâ cum aqua rosar.* F. Orbiculi.

Vel ℞. *Cap. papau.* num. vi. *siliquar.* Vnc. i. *rad. glycyrrh.* Drach v. *ireos* Drach. i. ß. *passular.* Drach iii. Coq. l. a. in s. q. aq. ad tertias. In decocto colato dissolu. *sacch.* Vnc. iv. *extr. glycyrrh.* Scrup. i. *croci* Scrup ß. F. l. a. Orbiculi.

Vel parentur seq. Trochisci:

℞. *Spec. diatrag. frig. diapapau.* an. Drach. i. *boli Armen. prap.* Scrup. ii. *tragacanth.* Drach. ß. *amyli, succi glycyrrh.* an. Scrup. i *sacch candi alb.* Drach. ii. Cum *syrup. de papau.* q. s. F. Trochisci sublinguales, de quibus vnus atque alter sæpius die noctúque in ore detineatur: Alij:

℞. *Boli Arm. prap.* Drach. i. *gumm. tragac sem. papau. alb.* an. Drach. ß *gum. Arab.* Scrup. ii. *glycyrrh.* Drach. ß. *sacch.* Vnc. i. sem.

Puluerisata excipiantur mucilag. sem. psyllij, & F. s. a. Trochisci sublinguales.

Vel ℞. *Amyli* Drach. ii. *sem lactuc. papau. albi*, an. 3. i. *gumm. Arab. tragacanth.* an. Drach. ß. *boli Armen.* Scr. ii. Cum *mucilagine sem. psollij* F. Piululæ sub lingu. tenendæ.

Si humor salsus sit, spica addatur, aut spica noctu in ore teneatur; quod tanquam expertum Mesuës commendat.

Suffitus, & odoramenta.

Suffitus & odoramenta. ℞. *Sem. coriandri* Scr. ii. *gummi hederà, iuniperi. mastich. thuris*, an. Scrup. ß. *trochiscor. de camphora, sem. papau.* an. gr. iv. F. Puluis, cuius accensi fumus naribus excipiatur, vel eo capitis tegumenta suffiantur.

Vel ℞. *Sandarac. Arab.* Drach. i. *mastich. succini alb.* an. Drach. sem. F. Puluis. Alius:

℞ *Succini alb* Drach. ii. *mastich.* Drach. i. ß. *thuris, sandarac. Arab.* an. Drach. sem. *gumm. animæ, tacamahac.* an. Drach. sem. *fl. rosar. rubr.* p. i. F. Pulu. grossus.

℞. *Styrac. calamit. caryophyll. nucis moschat. mastich. thuris, ladani*, an. Scrup. i. *ambra* gr. iiii. Cum *aqua rosar.* F. Trochisci carbonibus iniiciendi in Catarrho frigido.

In Asthmaticis tamen suffitus vix conueniunt, vt nec ij, quibus caput debile est, suffitus vehementes ferunt, sed sufficit cum styrace & momento thuris ac succini albi cadodonibus inspersi, suffitum excitare.

Noduli & pulueres capiti inspergendi.

Noduli & pulueres capiti inspergendi. ℞. *Santal. albi, rubri*, an. Scrup. ii. *citrini* Drach. i. sem. *rosar. rubr. cortic. papau. albi*, an. Drac. ii.

Redigantur in puluerem, & nodulo inserantur, qui aquâ ro. sar. madidus odorandus præbeatur in Catarrho calido.

Vtilis est & sequens Nodulus:

℞. *Flor. rosar. violar.* an. p. ij. *santalor. omnium*, an. Scr. j. *camphor* gr. v.

Concisa includantur nodulo ex sindone rubea parato.

Vel ℞. *Rosar rubrar* Drach. ij. *gummi iuniperi* Scrup. ij. *nuc. mosch. macis*, an. Scrup. ß. *rosar. rubrar. balaust.* an. Drach. j. *sem. paeon. thuris, mastich.* an. Scrup. j. *nuc. cupressi* Scrup. ß.

Cum serico F. Sacculus pro capite, in Catarrho calido.

Vel ℞. *Gummi iuniperi, tragacanth. caryophyll. macerator. in aqua rosar. & exsiccat.* an. Drach. ij *nucis mosch. macis. flor. stœchad. Arab.* an. ℈ i. *rosar. rubr. myrtillor*, an. Scrup. i. Cum serico F. Sacculus.

Non incommodè etiam capiti inspergi potest sequens Puluis:

℞. *Succini alb. sandarac. Arab. mastich. benzoës, nucis mosch.* an. Vnc. i *cubebar.* Vnc. ß. *thuris* Drach. v, Scr. i. *cortic. thuris* Drach. ij. F. Puluis.

Curatio.

Ceratum ex mastiche, gummi iuniperi, nuc. mosch. caryophyll. ladano, suprà fuit propositum, quod & hic locum habet.

DE CATARRHO SVFFOCATIVO.

De Catarrho per venas ruente, vide Hippocr. aph.

Catarrhi suffocatiui curatio.

Etsi ex iis, quæ hactenus de catarrho sistendo & inhibendo diximus, facile etiam, quâ ratione catarrhus Suffocatiuus curandus sit, pareat: tamen in specie aliquid eâ de re addere non inutile fuerit.

Siquando Catharrus tanto impetu ad pulmones fluit, vt suffocationis periculum impendeat, danda opera, vt materia in plures partes statim distrahatur, reuellendo deriuando; catarrhúsque sistatur internis & externis medicamentis exhibitis.

Auxilia.

Acribus nimirum clysteribus aluus prouocetur, extrema fricentur vinciantúrque, cruribus & brachiis cucurbitulæ affigantur, venæsectio etiam, si opus sit, sine vlla mora administretur, purgantibus materia à pulmonibus auersa trahatur in ventriculum & intestina; gargarismis adstringentibus & aliis, quorum formulæ ante propositæ, fluxus intercipiatur & sistatur. Postea fumus excitetur è mastiche, thure, & succino. Per vices etiam acetum rosaceum super lapidem ignitum affundatur. Alij gummi tacamahacæ solum cum pistillo calido dissolutum, & alutæ inductum bregmati & temporibus applicant. Nonnulli puluerem succini, thuris, & mastic. cum album. oui & aqu. rosar. impastant, quod linteo illinunt, & fronti temporibúsque admouent. Quod tamen post horam aliquandiu remouendum, ne catarrhum plus iusto sistat hinc renouandum. Nucha inungatur, ol. succini; vel seq. Vnguentum adhibeatur capiti, quod efficacissimum est:

℞. *Puluer. nuc. cupress. alumin. vsti. sulph. viui, pyrethri, olibani, mastich. camphor. gallar. cortic. granator. rosar. rubr.* an. Drach. ß. Cum *aqu. fol. quercinor.* q. s. misc. addendo *succ. acaciæ. cidoneor.* an. Vnc. ß. M.

Si maximum periculum instet, phœnigmis quandoque & vesicatoriis opus est, Phœnigmi hæc formula erit,

℞. *Rad. asphodeli, baccar. lauri, gummi iuniperi, rad. pyrethri, piper. longi, sinapis*, an. Drach. i.

Terantur in Puluerem, & inuncto priùs vertici oleo costino aliquid eius inspergatur circa suturam coronalem, vel cum oleo euphorbij & cera F. Cerotum suturæ coronali imponendum.

℞. *Nigell. torrefact.* Vnc. ß *sinapi* Drach. iij. *thuris, mastich.* an. Drach. i. ß. *fimi columbini, farina hordei*, an. Vnc. ß. *oxymelit. simp.* q. s. F. Emplastrum pro futura coronali.

℞. *Fermenti* parum, *caricam pinguem* N. i. *cantharid. alis & capitibus abscissis* N. vi. Cum *aceto scillitico* fiat Massa, quæ capite raso suturæ coronali imponatur, & post sex circiter horas vesica excitata rumpatur.

Vel applicetur tale Vesicatorium:

℞. *Ol. castor. costini*, an. Vnc. ß. *pulu. cantharid. præp.* Scr. ii. *fermenti acerrimi* q. s. F. Cataplasma, ducatur super aluta, longitud. 4. & latitud. 3. digitorum, & parti capitis anteriori rasæ applicetur, vel ad primam colli vertebram, & per noctem relinquatur.

Locum etiam hîc habet Ceratum Galeni de stercore columbarum & thapsia, cuius suprà fuit facta mentio. Prouocetur quoque pituita è naribus, palatúsque inunctionibus incitetur ad expulsionem.

Et si materia crassa est, ac magna eiusdem copia in pectore contineatur, loch de scilla cum oxymelite & ammoniaco est dandum, & alia, quæ in asthmate sunt vtilia.

Partium, ad quas Catarrhus ruit, roboratio.

Partium recipientium roboratio.

Etsi diuertentibus & catarrhum intercipientibus ipsi quoque parti recipienti consulatur; tamen etiam vtile est, ipsam partem recipientem confirmare per adstringentia, quibus expultrix ita roboratur, vt non solùm non admittat materiam à capite ruentem, sed & eam expellat. Talia sunt, rosæ, balaustia, plantag. myrtill. bolus Armenus, nuc. cupressi, & similia, quæ pro partium varietate alio atque alio modo exhibenda. Pectori tamen & pulmoni adstringentia non conueniunt, præsertim postquàm materia influxit, quæ nullo modo in pectore retineri, sed rejici debet.

Vbi verò destillatio in parte recipiente peculiarem morbum generat, in oculo opthalmiam, in alia parte alium, peculiares illorum morborum curationes requirantur: de quibus suo loco dicitur.

Quâ ratione partium, quæ Catarrho materiam suppeditant, sit habenda ratio.

Partes materiam Catarrho suppeditantes tractandi ratio.

Vnum adhuc in Catarrhi curatione restat, quâ ratione scilicet partes tractandæ sint, quæ Catarrho suppeditant materiam. Vbi in genere tenendum, quæcunque etiam pars materiam Catarrho suppeditet, vtile esse, vt ij, qui Catarrhis frequenter obnoxij sunt, singulis mensibus, paulò ante nouilunium, corpus leuiter purgent; idque iis præcipuè necessarium est, quibus aluus est siccior. Nisi enim aluus quotidie suum officium sponte faciat, & caput & alia membra vaporibus replentur. Ideóque danda opera, vt aluus quotidie respondeat. Quod nisi fiat, leuioribus medicamentis id procurandum.

Et cùm sæpe accidat, vt membrum aliquod vitiosum habitum contraxerit, vnde quotidie aliquid materiæ ad caput transmittitur, atque inde Catarrhi & alij morbi excitantur: in tali casu sæpe requirit necessitas, vt fonticulus excitetur; quod commodissimè fit in brachio, vt materia illa propriore viâ euacuetur.

Ventriculi in Catarrho vt habenda ratio.

In specie, vt suprà etiam, *part.* 1. dictum, si ventriculi frigidioris vitio materia catarrhi subministretur, ventriculus cibo & potu non est grauandus, neque ea assumenda, quæ vapores & fumos multos in caput emittunt. Ideóque nec generosa vina bibenda, nec raphanus; cæpe, porrum sinapi, & id genus alia vsurpanda: item viscida, lenta, pituitosa vitanda. Condiendus verò cibus aromatibus, macere, cariophyllis, nuce moschatâ, saluiâ, rosmarino, maioranâ; & post cibum semen coriandri, anisi, fœniculi, saccharo incrustata, & alia suprà proposita sumenda. In vsu tamen aromatum obseruandum, medicamenta ea moderatè vsurpanda, vt cibum saltem condiant, non verò caliditate hepati & renibus noceant, sanguinémque acrem generent, ut caput imbecillium petant. Roborandus quoque ventriculus medicamentis cùm internis, tum externis, quæ suo loco proponentur.

Ventriculo suum officium rectè faciente etiam hepar meliùs habet. Ipsi tamen quoque, si opus sit, succurrendum. Sit ergo in intemperie calida hepatis vsus frequens hordei; cichorium sæpe vsurpetur, & species diarrhod. abbatis, & similia. Ita si pars aliqua alia, vt lien vel vterus, materiam catarrho suppeditet, ad eam primùm, præcipuè in præseruatione à catarrho, curatio dirigenda est.

Diæta.

Diæta.

Aër.

Medicamentis hactenus propositis diæta respondeat, necesse est. Aër sit temperatus, & in Catarrho frigido nonnihil calidior. Venti austrini & aquilonares vitentur, & subita omnis modò ad frigidum, modò ad calidum mutatio. Nocet etiam cibus copiosior; vnde Celsus dimidium de consueto demit. Vitentur, vt antea etiam dictum, cibi concoctu difficiles, vaporosi, acres, excrementitij: Cœna parca sit. Quanquam enim nonnulli contrarium statuant, tamen non solùm experientiâ constat, cœnam lautiorem catarrho obnoxiis parùm commodam esse, sed idem quoque ratio suadet. Si enim parum cibi assumatur natura faciliùs & rectiùs in humoribus vitiosis noctu, & in quiete coquendis occupari potest; neque tot vapores & halitus in cerebrum attolluntur, qui per somnum, vti in vigiliis, ita discuti non possunt, sed in capite retenti Catarrhum augent. In secundis mensis ad vapores reprimendos vtile est sumere aliquid de carne cydoniorum, vel pyris coctis, item coriandrum, & tragemata suprà, *part.* 1. proposita. Ab omni potu caput vehementer replente abstinendum. In nostris tamen regionibus frigidioribus, & crapulâ nostrorum hominum, moderatus vsus vini concedi potest, vt auctus calor natiuus Catarrhi maturationem promoueat. Cereuisia non contineatur in vasis valde picatis. Post cibum neque legere neque scribere iubet Celsus, *lib.* 1. *cap.* 5.

Cibus & potus.

Somnus sit moderatus; nec eorum consilium audiendum, qui Catarrho laborantibus vigilias præcipiunt. Vigiliæ enim cruditatem pariunt. Dormiendum itaque moderatè, sed non de die; nisi quis forsan diu somno meridiano assuetus sit, aut noctu vigilauerit. Diurnus enim somnus, & qui à cibi repletione initur, caput replet. Quæ autem forma decubitus, & situs capitis esse debeat, mox, *quæst.* 2. dicetur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

An Cerota,& Emplastra è fimo columbino & Thapsia in Catarrho calido conueniant.

Galenus, 5. *method. med. cap.* 13. de Catarrho calido cum impetu ruente, & sanguinis sputum excitante, cum metu exulcerationis pulmonum agens, historiamque curationis, quam in nobili fœmina Rom. peregerat narrans, inter medicamenta ab initio adhibita etiam mentionem facit Ceroti ex fimo siluestrium columbarum quod vertici imposuit; necnon eius, quod ex Thapsia parauit. Idem ex Thapsia cerotum etiam *cap.* 14. proponit. Idem cerotum in catarrho, vbi de pulmonum exulceratione metus est, proponit Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *c.* 60. Paulus Æginetà, *lib.* 3. *cap.* 31. qui tamen illud non statim initiò proponit, sed vbi aliis remediis malum non cessit. Habet idem remedium Auicennas, *lib.* 3. *Fen.* 10. *tract.* 3. *cap.* 6. qui & ipse non statim initio, sed vbi alia remedia non prosunt, illud adhibet. Alexander Trallianus tamen, *ex allegat. cap.* 13. *l.* 5. *method. med. Galeni*, catarrhum illum calidum, salsum, & acrem fuisse, ac caput illius fœminæ intemperie calidâ laborasse colligens, reprehendit curationem propositam, eo nomine, quòd nullo refrigerante & humectante medicamento vsus Galenus statim ab initio siccantia & calefacientia adhibuerit, quibus caput calidius redderetur, & catarrhi acrimonia adaugeretur. Ideóque ipse potiùs primùm refrigerantibus & humectantibus, quæ acrimoniam catarrhi temperent, vtendum censet. Imò ipse Galenus, 6. *de tuend. sanit. cap* 9. medicamentum ex thapsiâ & sinapi nocere scribit, vbi caput intemperie calidâ laborat.

Hieronymus Capiuaccius, vt Galenum contra Trallianum tueatur, docet calefacientia tribus nominibus vsurpari posse, vel tanquam euacuantia, vel tanquam retrahentia, vel tanquam calefacientia. Galenum autem ii vsum potissimum esse, vt retraherent materiam, deinde etiam vt insensibiliter eam discuterent. Quæ responsio si rectè explicetur, locum habere potest. Etenim cùm Galenus ipse agnouerit, catarrhum illum calidum & salsum fuisse, nullo modo ad calefaciendum, sed ad catarrhum illum retrahendum, eo medicamento vsum fuisse planum est. Quod verò statim initio ceroto tali vsus est, metus vigentis periculi fecit. Etenim etsi adfuerit in proposito catarrho intemperies calida, quæ refrigerationem postulabat: tamen plus vrgebat fluxus præceps materiæ ad pulmones, quàm caliditas, vtpote quæ iam sputum sanguinis excitabat, & metum exulcerationis pulmonum incutiebat. Et licet nonnihil augeretur intemperies capitis & caussæ morbificæ: tamen per hoc remedium maximum periculum declinabatur, quo euitato postea intemperiem capitis & materiæ corrigere licet. Refrigerantibus & exsiccantibus idem præstari non potest. Cùm enim sint partium crassarum, tardè operantur, & exprimunt potiùs humorem, atque effectum qui statim expetitur, non præstant. Si autem destillatio non vrgeat, nec fluxus sit præceps, ea intemperie calida à calefacientibus abstinere tutius est: de quo casu intelligendus est locus Galeni, 6. *de tuenda sanitate, cap.* 9. Loquitur enim ibi de destillatione non vrgente, & quæ in latitudine sanitatis accidit.

QVÆSTIO II.

Quanam forma decubitus & situs capitis in Catarrho esse debeat?

Forma decubitus in Catarrho. De forma decubitus, & capitis situ somni tempore, *in lib* 3. *Auicenna*, non idem sentire videntur Interpretes. Etsi enim de curatione Catarrhi & destillationis tractans Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 5. *tract.* 1. *cap. vlt.* inter alia quæ de somno monet, & hoc præcipit, vt qui Catarrho sunt obnoxij, capite dormiant minimè eleuato, sed potiùs demisso, decliuique puluinari olim: tamen aliter hunc locum legerunt, ita nimirum. *Et oportet secundùm omnem dispositionem, vt tegatur cum eleuatione capitis, & eleuetur puluinar.*

Verùm enim verò non ita simpliciter nec hoc, nec illud affirmari potest. Etenim situs capitis conueniens eligendus, vel ob materiæ ad caput ascensum, vel ob eiusdem è capite delapsum. Ascensum vaporum quod attinet, scribit Aristoteles, eo *problem.* ideò bruta non laborare destillationibus, sicut homines, quoniam brutis calor & humores, qui calorem sequuntur, in armos sese efferant, vnde per refractionem disiecti, partim quidem in ceruicem & caput, partim in spinam & lumbos, & ita non in vnam partem ferantur; cùm in homine, qui figuram erectam habet, calor non dispertitus non partim ad anteriora, partim ad posteriora, sed totus ad caput eleuetur, quem humores sequuntur. Hanc Aristotelis rationem etiam in Catarrhis locum habere, putat Hieronymus Mercurialis, *cap.* 15. *lib.* 2. *variar. lect.* & in figura ac situ capitis recto & eleuato plus vaporis & humoris ad caput ferri putat, quàm in situ decliui. Verùm non satis firma est hæc ratio, & tum solùm locum habet, si vapores & humores liberè, instar vaporum in aëre, aut fumorum in fumo vel fornace, & non vasis maximam partem conclusi, ad caput ferrentur: sed cùm per vasa præcipuè adscendant, ratio hæc locum hic non habet; & cùm in brutis, tum in homine, ex hepate ac corde humores & vapores per venas & arterias ad caput feruntur. Imò si humores attendendi sint, cùm illi suâ naturâ sint graues, difficiliùs in erectâ figura, quàm decliui, caput petunt. Vnde rectè scribit Oribasius, (quod & experientia docet) *l.* 6. *collect. in fine c.* 1. decubitum à pedibus altiorem caput replere & instrumenta sensuum. Descensum verò Catarrhi quod attinet, distinctione opus est. Si materia iam sit in capite, seu ibi genita, seu aliunde transmissa, erectâ capitis figurâ faciliùs materia delabitur, quæ grauis est. Ideóque considerandum, vtrùm plus vrgeat incommodum, quod partibus inferioribus delapsu Catarrhi infertur; an verò commodum, quod accidit capite sese in inferiora & partes ignobiles exonerante. Si illud plus vrgeat, capite decliui cubandum, aut certè non valde erecto; si hoc capite erecto. Si tamen adsit difficultas spirandi, quod sæpe in destillatione accidit, caput in lecto sublime habendum est, vt monet Celsus, *lib.* 4. *c.* 4.

DE EXCREMENTIS CEREBRI RETENTIS.

Vt excrementa cerebri quandoque copiosiùs, quam par est, euacuari solent: ita eandem quandoque præter naturam retinentur. E quibus in cerebro retentis varia mala, epilepsia, apoplexia, catus, & similia oriuntur. Retinentur autem, vel obstructis viis, vel dum facultas expultrix officium nõ facit. Aperiunt verò vias, facultatem ad expellendum irritant, errhina & apophlegmatismi; de quibus suprà *part.* 1. & hactenus sæpius dictum. Topica quoque resoluentia, quæ materiam insensibiliter discutiunt, aliis prætermissis vtiliter vsurpantur, de quibus etiam suprà dictum.

Si nares sint obstructæ, vnguento aliquo humectante & attenuante superior pars nasi illinatur.

Vt ℞. *Ol. amygdal. dulc. amarar. adipis gallinæ*, an. Vnc. ß. Misce.

Naribus attrahatur aqua maioranæ, in qua semen nigellæ maceratum sit.

Vel ℞. *Betonic. maioran. viridium*, an. M. ii. Exprimatur succus, & naribus attrahatur. Infantibus commodè particula butyri sine sale, magnitudine pisi naribus inditur. Pertinet huc etiam suo modo Sternutatio. Verùm de eâ agetur infrà, *part.* 3. *sect.* 4. *cap.* 9.

LIBRI PRIMI

PARS III.

De Morbis ac Symptomatibus, quæ accidunt organis ac functionibus sensuum Externorum.

SECTIO PRIMA.

De Symptomatibus sensus Tactus, & Dolore Capitis.

CAPVT I.

De Stupore & Tremore.

CVM hactenus morbos, qui cerebro & capiti accidere solent, & symptomata, quæ in actionibus sensuum internorum, & motu voluntario, vt & in excrementis cerebri, contingunt, explicauerimus: proximum iam est, vt morbos, qui organa sensuum externorum infestare, & symptomata, quæ in actionibus sensuum externorum obeundis accidere solent, explicemus. Cùm autem sensus tactus communissimus sit, & omnibus reliquorum sensuum organis insit, ab eo initium facere libet. Cùm verò in tactus organo, vt in aliorum sensuum organis, multi morbi non occurrant, saltem de symptomatibus dicemus. Quæ verò de morbis dici possunt, inter caussas eorum proponentur.

Tactus

Tactus autem instrumentum esse membranam, in *Institut. lib. 1. cap. 12.* monstrauimus. Læditur autem Tactus, cùm imminuitur, vel aboletur, vel deprauatur. Imminuitur & abolетur in stupore & torpore; deprauatur in dolore, de quibus iam dicendum.

Stupor. Νάρκη & νάρκωσις, Latinis stupor seu Torpor, etsi in genere actionum imbecillitatem significat, quo sensu Hippocrates, *6. Epid. comm. 2.* νάρκωσιν γνώμης, *mentis stuporem* & hebetudinem dixit, & *6. Epid. comm. 3. t. 1.* νάρκωσιν κοιλίης, *ventris stuporem* & segnitiem: tamen in specie sensus tactus & sæpe etiam motus imbecillitatem significat, quæ nihil aliud est, quàm inchoata paralysis, caussarum saltem magnitudine à vera paralysi differens. Quò pertinet affectus, quem Germani Obdormitionem vocant, qui tamen mixtus videtur affectus ex torpore & dolore.

Caussa.

Caussa continens huius mali est spirituum animalium sensui & motui in parte aliqua destinatorum defectus. Cùm enim partes sensui tactus destinatæ membranosæ sint; patet hinc, subiectum stuporis esse partes, quatenus membranosæ & neruosæ sunt. Et cùm eædem partes suas actiones expediant spirituum animalium beneficio, & spiritibus animalibus denegatis nulla actio animalis perfici possit: manifestum hinc euadit, proximam stuporis caussam esse spirituum animalium defectum. Atque ita Stupor & Torpor erit sensus tactus nonnunquam & motus, imminutio, vel etiam abolitio, à spirituum animalium defectu orta. Hinc torpor præludium atque initium quoddam paralysis est. Sensus enim tactus non planè extinctus, sed admodum labefactus est.

Stupor universalis. Et quanquam interdum in toto corpore stupor accidat, sicut Brassauolus, vt *ad aphor. 9. l. 7.* refert, vidit quendam ab hæmorrhagia narium corporis totius stuporem incurrisse, quem mors excepit, nil proficientibus remediis; & Fernelius scribit, *lib. 5. path. c. 3.* vniuersi corporis cutem ex crapula & violentia stupore affectam, illæso motu: Matthiolus etiam refert, rusticum quendam, cùm hasta serpentem prægrandem occidisset, duobus annis postea vniuersi fere corporis stupore laborasse. Tamen rarissimum hoc est, & plerumque saltem vna pars, vel plures stupore afficiuntur.

Caussæ ergo omnes, quas nuper in paralysi recensuimus, & hic locum habent, quæ saltem hic sunt minores & leuiores. Deficiunt nimirum spiritus, quia non transmittuntur, vel quia transmissi non admittuntur, vel, licet influant, cum ipsa parte malè dispositа non vniuntur. Non transmittuntur, vbi vitium est in cerebro, quod rarissimè accidit. Nonnunquam tamen id euenit, neruorum principio affecto. Frequentiùs verò accidit, vel ipsius partis quæ stupore laborat, vitio; vel neruorum, per quos spiritus animalis transmittitur. Neque enim in parte affecta caussa semper quærenda est, quod Empirici faciunt, habeturque huiusmodi exemplum apud Galenum, *1. de loc. affect. c. 7.* Occurrit Galeno quidam medicamentum digitis adhibitum ostendens, dixitque, triginta iam diebus sensum se amisisse illæso seruato motu, sed nihil auxilij ab impositis medicamentis percipere potuisse. Galenus, cùm interrogasset cuiusmodi remedium adhibuisset, atque intelligeret, ad rem id esse idoneum, caussam inuestigare cupit, cur nullum ab eo auxilium consequeretur. Inquirens ergo, quæ præcesserint accidentia, inuenit, atque ex ægri relatione cognouit, cum è vehiculo decidisse, & non multo pòst digitorum hunc affectum incurrisse. Et cùm animaduerteret, in primo exortu nerui post septimam vertebram oriundi, caussam mali hærere, idem illud medicamentum à digitis amouit, & dorso applicauit, atque ita sensum in digitis cum multorum admiratione recuperauit. Partis verò ipsius vitio stupor excitatur, cùm, licèt spiritus animalis influat, constitutio partis, siue à frigiditate, siue ab occulta qualitate mutata est, à spiritu animali non, vt debet, afficitur, neque vis sentiendi in actum deduci potest. Etsi verò etiam ab externo frigore temperies partis mutari, & hoc modo stupor induci possit, sicut ex *1. de loc. affect. cap. 4. & 6.* videre est: tamen quæ narcotica dicuntur, non frigiditate, sed occultâ vi & malignitate id præstant, vt de torpedine pisce, Naturalis historiæ scriptores referunt, & de rustico, qui, cùm serpentem hastâ transfodisset, in stuporem totius corporis incidit, historiam ex Matthiolo suprà recensuimus. Obdormitio autem à caussa externa plerumque excitatur, compressione scilicet membri & neruorum in eo; vnde influxus spirituum animalium inhibetur, qui postea laxatis neruis copiosè & subitò ad externas membranosas partes excurrunt, & subitam in iis alterationem faciunt, quam dolor ille & molestia sequitur.

Plura, quæ suprà de caussis paralysis dicta sunt, hic de caussa stuporis afferre opus non est. Hoc altem monendum aut repetendum, nimirum stuporis, vt & paralysis alicuius partis, caussas omnes rectè inuestigare posse, qui Anatomiæ gnarus non est, & cognitum non habet, vnde quælibet pars neruos suos accipiat; cùm sæpe accidat, vt non in ipsa parte affecta, sed loco remotiore, in nerui principio, vel eius ductu, caussa mali hæreat.

Differentia.

Stupor 1. vel simplex est; sensus tactus videlicet solius læsio; vel cum læsione aliqua motus coniunctus. 2. Stupor alius est totius corporis, ab artuum in primis extremorum, alius certæ cuiusdam particulæ.

Signa Diagnostica.

Affectus ipse ex relatione ægrotantis cognoscitur, qui se vel nullo modo, vel difficulter & obscurè ea, quæ tactui offeruntur, percipere conqueritur; plerumque cum debili etiam motu, siue in vna aliqua, siue pluribus corporis partibus. Quæ autem signa caussarum sint, ex iis, quæ suprà de paralysi dicta sunt, patet.

Prognostica.

1. Stupor si in aliqua parte diu perseueret, in paralysin desinit, nonnunquam & in spasmum.

2. Stupor, qui totum corpus occupat, nec euacuationi cedit, & caro quid simile habet, & cui vertigo succedit, malum; quoniam imminentem Apoplexiam nunciat, teste Auicenna. Imò per stuporem ex vehementi spirituum resolutione homo vnâ die moritur.

3. Stupor in facie torturam oris portendit.

4. Periculosus stupor est, in quo cum sensu simul læsus est motus; qui diuturnus perseuerat, & qui plures corporis partes, cerebróque vicinas obsidet.

Curatio.

Cùm stupor ex iisdem caussis oriatur, à quibus paralysis quanquam illis leuioribus: curandi rationem similem requirit nisi quod minùs valida hic præsidia adhibentur.

Præmissis ergo vniuersalibus euacuationibus, ac, vbi opus est, particularibus, partem affectam Medici iubent immergere vinaceis calentibus recens expressis, vel lauare decocto saluiæ, rorismarini, aut lauendulæ, facto cum vino vel aqua eorum; vel fricare spiritu vini, in quo pyrethr. vel castoreum sit infusum, vel aquâ apoplecticâ aliqua, vel paralyticâ, & alia adhibere, quæ de paralysis curatione suprà proposita sunt.

CAPUT II.

De Dolore in genere.

Dolor. Deprauati verò tactus sensus symptomata egregium est Dolor; de cuius natura & caussis variæ & prolixæ disputationes apud Medicos extant; & dicta sunt quædam hac de re in *Instit. lib. 2. part. 3. sect. 1. cap. 6. & sect. 2. cap. 3.* quæ hic repetenda non censemus. Necessaria tamen quædam addemus. Monstratum autem eò loci, Dolorem esse molestiam, quæ ex sensu & perceptione obiecti ingrati tangibilis oritur; seu, vt Galenus definit, Dolorem esse tristem sensationem, in tactu putà. Caussam verò proximam esse solutionem continui in parte sentiente seu membranosâ: aut, si cui ἀναλογίαν cum Philosophis libet, repentinam & violentam alterationem à qualitatibus tactilibus, continuum soluentem. Vt ita Dolor sit molestia, seu sensus tristis à continui solutione partis sentientis; seu, molestia ab obiecto confertim & violenter in partim sentientem agente, atque ita continuum soluente, ortum habens.

Doloris subiectum. Subiectum nimirum doloris sunt partes sensu tactus præditæ, id est, membranosæ, vnde quæ pars membranam nullam habet, sensúque tactus prædita non est, dolore etiam non infestatur. Cùm verò sensibus aliis omnibus etiam tactus substratus sit, vtpote quorum organa membranas participant, etiam aliorum sensuum organa dolore afficiuntur; de quo Galenus, *lib. de differ. symptom. cap. 3. Maximi dolores*, inquit, *sensui tactus contingunt; quippe qui ex aurium phlegmone, aliόve affectus eos afficiunt, ij propriè auditus dolores non sunt, sed tactus. Est enim sensus omnium sensoriorum communis; reliqui quatuor sui quisque solius. Ad eundem modum in oculis non rarò dolores, immodicè vrgent, tangendi scilicet in his sensu contristato.*

Quæ ad sentiendum sint necessaria. Porrò sicut ad sensum quemlibet, ita ad dolorem, non sufficit obiecti molesti in organo apprehensio, sed etiam facultas cognoscens & superior concurrat necesse est. Quo enim momento pars sentiens seu membranosa ab obiecto sensibili afficitur, eodem simul facultati superiori & cognoscenti species communicatur, & inde ab eodem seu gratum seu integratum iudicatur. Si verò facultas cognoscens superior non concurrat; nec obiecti apprehensio, nec dolor fit. Vnde Hippocrates, *2. aphor. 6. Quicunque dolentes aliqua partes corporis, dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat.* Et qui delirant, cùm facultas superior in iis laboret, dolores non sentiunt, nec sapores discernunt. Et sæpe grauiter vulnerati, ardore pugnæ & vindictæ mente aliò conuersâ, dolorem non percipiunt.

Dolor quomodo sit deprauata actio. Refertur autem dolor ad deprauatas actiones, non quòd, vt in aliis sensibus deprauatis accidere solet, decipiatur tactus, & erret circa proprium obiectum, & aliquid, quod non est, esse putet; cùm quod est calidum, pro calido, quod frigidum, pro frigido, quod est asperum, pro aspero accipiat: sed eo modo deprauata actio dicitur, quia non fit secundum naturæ leges, & obiectum organo non est proportionatum. Hinc

Hinc Galenus, *de differ. Symptomat. cap.* 3. tactum in sua functione præter reliquos sensus symptoma ἐξαίρετον obtinere, dolorem nempe, scribit, id est, eximium, & ab aliis actionibus deprauatis suo modo diuersum.

An verò dolor sit ipsa sensio, an molestia inde orta, etiam in *Institut. loco allegato* dictum, nimirum propriè loquendo dolorem non esse ipsam sensationem simpliciter, sed molestiam ex sensione ortam; seu, vt Galenus scribit, tristem sensationem, hoc est, tristitiam aut molestiam in sensatione, aut ex sensatione. Neque enim hic de verbis tantùm contendendum, neque, vt Galenus, *de causs. sympt. cap.* 6. scribit, refert, an molestum, an triste, an dolorificum, an dolorosum, an laboriosum appelles: sicut nec, si passionem ipsam molestiam dicas, an tristitiam, an dolorem, an laborem.

Quæ sit proxima Doloris caussa.

Doloris caussa proxima.

De proxima verò doloris caussa prolixæ disputationes extant apud Medicos, vt etiam *Instit. lib.* 2 *part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 3. docuimus. Præ cæteris autem duæ magis probabiles sententiæ sunt: vna eorum, qui statuunt, solutionem continui esse proximam doloris caussam; altera illorum, qui subitam & violentam mutationem qualitatum actiuarum, seu qualitates tangibiles subitò & violenter in tactum agentes, proximam doloris caussam statuunt; neque inter se duæ istæ opiniones multum discrepare videntur.

Galenus equidem, 1. *de sympt. causs. cap.* 6. ex Platonis Timæo, illud quod præter naturã est, & violenter ac repentè nos afficit, dolorem parere scribit. Verùm cùm illius violentæ & repentinæ mutationis, si dolorem inducere debet, terminus sit solutio continui; etsi violentam & subitam mutationem in organo tactus factam in qualitatibus actiuis pro proxima caussa doloris admittamus; tamen determinanda videtur per solutionem continui. Tum enim subita & violenta, facta à qualitatibus tangibilibus mutatio, dolorem inducit, cùm continuum soluit. Vtrumque complexus videtur Hippocrates, *in lib. de locis in homine*, cùm ab iis, quibus natura alteratur & corrumpitur, dolores fieri scribit; & post eum Aristoteles; cùm, *lib.* 2. *de Anima, cap.* 12. τῶν αἰσθητῶν ταῖς ὑπερβολαῖς φθείρεσθαι τὰ αἰσθητήρια docet: neque sine caussâ. Tùm enim vnum & ens simul sint, 10. *Physic.* & vnum sine altero non existat, vnitásque perfectionis, multitudo verò imperfectionis comes sit; certè etiam homo vnum erit, & ad sanitatem vnitas necessaria, quâ amissâ morbi & interitus sequuntur. Cum verò tactus ad vitæ conseruationem datus sit, & ab iis quæ corpori nostro prosunt, suauiter; ab iis quæ obsunt, malè afficiatur: certè illud, quod corporis nostri perfectionem euertere natum est, ingratissimum occurrit. At nihil naturæ, quàm vnitatis solutio, infestius, nihil perfectioni nocentius. Ab ea ergo dolor etiam, symptoma omnium ingratissimum tristissimúmque, orietur. Hinc omnia, quæ dolorem inferre dicuntur, ideò id præstant, quòd suauissimam illam, gratissimámque, non solùm animalibus, sed etiam entibus omnibus, vnitatem soluunt.

Caussa doloris mediata.

Etsi verò vna proxima & immediata est doloris caussa, nimirum continui solutio: tamen sunt aliæ principales, quæ proximè hanc antecedunt, qualitates nimirum primæ, qualitates secundæ, & humorum copia. Qualitates primæ continui solutionem non ita manifestam efficiunt, sed ratione contemplabilem. Copia verò humorum, & qualitates secundæ manifestè continuum soluunt. Vnde facilè Galeni loca in speciem pugnantia conciliari possunt: Aliquando enim proximam doloris caussam, quæ vna est, proponit, vt 4. *de simpl. med. fac. cap.* 2. *Comment.* 3. *in lib. Hippocrat. de fract. text.* 34. *lib. de inæquali intemperie, cap* 6. 12. *method. medend. c.* 7. Aliquando verò non proximam doloris caussam proponit, sed principales; vt, 2. *de loc. affect. c.* 5. 2 *de victus rat. in acutis. textu* 1. *artis medica, c.* 80. Et ipse, quâ ratione hæc loca conciliari possint docet, 12. *meth. med. c.* 7. Cùm enim dixisset, *Naturalis ratio nos docet, vitium id corporis, ex quo sis doliturum, aut continuitatis diuisionem oportere esse, aut alterationem aliquam*, Paulo pòst addit; *Illud verò inquirere, an ipsum, quod vehementer excalefacit aut refrigerat, diuisionem aliquam continui efficiat, longiore forsitan disputatione eget, & vtrumque ostensum est à nobis in Commentariis de simplic. medicament. facultat. Verùm, quid agendo, quæ vehementer vel calefaciunt vel refrigerant, dolorem inferant, quærere, ad propositam rem minimè est necessarium.*

Caussæ nimirum doloris tot sunt, quot tactus obiecta, hoc est, quicquid supra modum calidum, frigidum, durum, acutum, graue, repentè in tactum irruit, organúmque tactus offendit. Hoc tamen & hic monendum est, solutionem continui, non solutam vnitatem, esse proximam doloris caussam. Fit autem solutio continui dum pars secatur, pungitur, distenditur, vritur; soluta autem vnitas est, dum punctio, sectio, diuisio absoluta est, & membrum, quod antea vnum erat, diuisum. Fit verò dolor, vt dictum, à continui solutione non à soluta vnitate De quo Hippocrates, *de loc. in homine: ii, quorum natura corrumpitur, dolore afficiuntur, non quorum mutata & corrupta est.* Et licet inflicto iam vulnere dolor adhuc perseueret: tamen is non est à soluta vnitate, quæ solutione inducta est, sed ex humorum ad partem vulneratam affluxu, qui eam distendunt & irritant, & ita solutionem continui efficiunt, qui dolor etiam tamdiu durat, quamdiu is humorum affluxus durat.

An omnis intemperies dolorem inducat.

Reliqua verò, quæ dolorem inducunt, mediante solutione continui dolorem excitant. Ita intemperies mediante solutione continui dolorem inducunt. Sed an omnis intemperies, & quidem sine materia, dolorem inducat, Galenus non idem docuisse videtur. Nam, 12 *method. med. cap.* 7 saltem quæ excalefaciunt, & quæ refrigerant, dolorem excitare tradit. Idem, 1. *de Sympt. causs. cap.* 6. docet. Verùm, *in comm.* 2. *lib. Hippocr. de ratione victus in acutis, t.* 1. corpora nostra dolore affici statuit, cùm calefiunt, refrigerantur, siccantur, & humectantur. Idem docet, *artis medica, cap.* 80. Et, *lib. de inæquali intemperie, cap.* 4. ab omni quidem intemperie dolorem proficisci & induci statuit, potiores tamen à calida & frigida, vtpote quæ qualitates efficacissimæ sunt, & *lib.* 2. *de compos. medic. sec. loca, cap.* 7. calorem & frigus vehementissimos facere dolores siccitatem mediocres, humiditatem nullum statuit.

Verùm enimverò intemperies considerantur vel sine, vel cum materia. Si sine materia, tum & calida & frigida intẽperies dolorem magnum & euidentem inducunt; siccitas verò moderatum. Humida verò sine materia nullum dolorem inducit: cùm repentè & confertim naturam mutare non possit, & vnitatem potiùs conseruet, quàm soluat. Si verò intemperies consideretur cum materia, tum à qualibet dolor induci potest, etiam humidâ, sed partem distendendo.

Differentiæ.

Doloris differentia.

Sunt autem variæ dolorum differentiæ, partim ex partis affectæ natura, partim à caussis desumtæ. Præcipuæ hæ sunt.

Dolor grauatiuus.

Βαρὺς, grauis, Barbaris grauatiuus, sic dictus, quòd æger velusi ponderis, loco affecto incumbentis sensum percipit. Prouenit hic dolor à caussa in membro per se sensu destituto, membranâ inuoluto; qualia membra sunt, hepar, lien, renes, pulmo. Nam si tale membrorũ parenchyma vel inflammatio, vel apostema, vel calculus, vel humor occupet; etsi ipsa caro visceris non sentiat, tamen, dum, ambiens membrana tenditur, aut deorsum trahitur, fit inde dolor talis grauis.

Dolor punctorius.

Νυγματώδης, Punctorius, qui membranis, præcipuè illis maioribus, accidit, eò loci quidem fixus, vbi membrana pungitur; ad magnum tamen spatium circumcircà sese diffundens. Talis dolor accidit in pleuritide, membranâ costas succingente inflammatâ, item in renibus & hepate, eorum tunicis inflammatis, vel membranis, quibus vicinæ partes connectuntur, in consensum tractis.

Dolor acutus.

Ὀξὺς, acutus, pungens Barbaris pungitiuus, punctorio cognatus, cùm membrum quasi acu, terebrâ, aut palo impacto, pertotari videtur, vt interdum in colo intestino accidit, & in cephalæa quandoque, præcipuè verò calculo aspero in vreteribus hærente.

Dolor mordax.

Ὀδύνη δάκνουσα, mordax, à mordaci humore partes sensibiles vellicante. Quò pertinet & pruriens, seu pruritiuus, qui ab humore acri & salso per cutem diffuso accenditur.

Dolor pulsatorius.

Σφυγμώδης, ἢ σφυγματώδης, pulsatorius, in quo æger manifestam sentit pulsationem. Equidem in homine sano solùm arteriæ pulsant, earúmque pulsatio sine dolore percipitur, Vbi verò inflammatio oborta est, vel affectus phlegmonodes, vt erysipelas & abscessus, earum pulsatio cum dolore percipitur, ob angustiam partium, quas arteria, dum attollitur, comprimit. Itaque dolor pulsatorius inflammationis proprius est, sed non omnis, verùm maioris tantùm, neque in omnibus partibus. Tria enim ad dolorem pulsatorium efficiendum requiruntur: primò, vt pars affecta sit sensu prædita. Secundò, vt arterias habeat. Tertiò, vt membrum distendatur, & maiori ventilatione opus habeat. Vnde neque fit in scirrhis, neque in œdematis propriè dictis, neque in peripneumonia, neque in pleuritide, neque in aliis partibus, quibus vel arteria, vel sensus deest.

Dolor in vápo.

Ὀστεοκόπος, id est, Ossium dolor, Barbaris frangitiuus, membranis, quæ ossa tegunt, proprius, qui propterea profundus est, & in intimo corporis sentitur, in quo æger ossa quasi frangi sibi & contundi queritur. Oriúrque à flatu aut humore seroso inter ossa & membranam sese insinuante.

Dolor tensiuus.

Τονώδης, Tensiuus, est membranarum, in quibus nullæ sunt, arteriæ, & cutis, ac glandularum, cùm inflammatione laborant: capiti etiam sæpe accidit, & quidem à spiritus tenuis & flatuosi copiâ, si citra grauitatem & pulsum fiat. Si verò cum pulsu, membranæ inflammationem; si cum grauitate, humorum multitudinem intra membranas contentam significat. Accidit frequentissimè ob repletionem humoris siue vaporis, & flatus. Estque symptoma commune inflammationum & tumorum, in primis calidorum. Nam venæ, arteriæ, & nerui tenduntur, vt per tota membra ab inflammato loco vsque ad alas & inguina tensio percipiatur. Excitatur quoque dolor ab immodicis exercitationibus, vnde & lassitudines tensiuæ appellãtur, quæ musculorum sunt. Plura de his vide apud Galenum, 2. *de locis affect. cap.* 3.

Signa Diagnostica.

Dolor ipse, vt molestissimum symptoma, facilè ex ægri relatione & querela cognoscitur. Caussæ etiam externæ calefacientes, frigefacientes, secantes, vrentes, distendentes, similesque corpus violenter afficientes, iisdem ex ægri relatione patesiunt. Internæ verò caussæ signis inuestigandæ sunt, de quibus in cuiuslibet partis morbis in specie agetur.

Indicationes

Doloris Curatio.

Indicationes & Curatio.

Dolor indicat remedium anodynum, siue dolorem tollens. Cùm autem, vt ex iis, quæ antea de natura & caussis doloris diximus, pateat, dolor quidem non sit ipse sensus sed molestia seu tristitia, non tamen sit sine sensione, ad sensionem autem duo requirentur, ipse partis sensus & animaduertentia, seu superioris facultatis concursus: si vnum horum desit, non fiet dolor. Itaque quæ vni horum sunt contraria, etiam dolori sunt contraria.

Molestæ sensationi contraria est iucunda sensio: talem autem efficiunt, quæ substantiâ sunt molli, ac blando tepidóque, & temperato calore prædita. Vnde Galenus, *7. meth. med. cap. 6.* balneum aquæ tepidæ sensui tactus iucundissimum & dulcissimum esse scripsit. Et Hippocrates. *6. Epid. sect. 4. t. 8.* cùm Medicum suauiter erga ægrum sese gerere iubet, præcipit, vt mollia tactui offerantur, tanquam gratissima. Et Galenus. *in Comment.* addit, mollia ita tactui esse iucunda, vt suaues Voces auditui. Hinc vel manus cuicunque parti apposita dolorem mitigat; & vnctuosa ac pinguia, & contactu suo, & calore tepido suauem pariunt sensionem: vt oleum commune dulce, pinguedines animalium temperatæ. Atque hæc sunt propriè Anodyna.

Sensioni autem contraria est sensus priuatio. Sensio autem non fit, vel ipso sensu ablato, vel animâ non animaduertente. Quæ ipsum sensum tollunt, naturalem temperiem partis tollunt, aut potiùs spiritûs, sensionis instrumentum, quasi sopiunt ac stupefaciunt, & talia propriè Narcotica dicuntur, quæ non nisi summâ necessitate vrgente, & cautè adhibenda sunt. Narcoticis substitui possunt Hypnotica; cùm in somno omnes sensus cessent, modò hypnotica non sint simul narcotica aliàs enim nulla inter ea esset differentia.

Hypnotica. Animaduertentia tollitur, dum æger ad alia obiecta auocatur, quæ attentionem requirunt. Sic suauia colloquia, cantus suauis, inspectio rerum iucundarum, animum aliò auocando dolorem leniunt. Hinc etiam doloribus duobus corpus infestantibus maior minorem obscurat, & ob iram & animi perturbationem dolor ex inflicto vulnere sæpe non percipitur. Atque hæ genuinæ, quas dolor per se suppeditat. Indicationes sunt & hæc vera dolorem, quatenus talis, curandi ratio est.

Dum verò alij medicamenta anodyna resoluentia & calida in primo, ac tenuium partium esse statuunt, quæ scilicet euacuent, digerant, rarefaciant, extenuent, concoquant, & æquabile reddant, quicquid in partibus dolore affectis, aut humorum acrium, aut lentorum, aut crassorum, aut multorum, tenuibus spiraculis infractorum; aut crassi, aut admodum frigidi spiritus exitum commodum non inuenientis, inhærescit, aut conclusum est, vt Galenus. *5. de simp. med. fac. cap. 19.* hac de re loquitur: non propriè anodyna, & quæ omni dolori, à quecunque etiam caussa proueniat, communia sunt proponunt, sed medicamenta, quæ certis caussis dolorem parientibus occurrunt. Anodynorum autem, vt & Narcoticorum materia in *Institut. lib. 5. part. 1. sect. 1. cap. 7.* proposita est. Et si inter Anodyna & dolorem lenientia etiam calida in primo recensentur ab autoribus, fit hoc, quia calida in primo non multùm differunt à temperatis, neque illos limites semper exactè distinguere facile est. Et licèt aliquid materiæ digerant, atque ita remedia caussæ dici posse videantur; tamen materiam totam digerere non possunt.

QVÆSTIO III.

De Dolore Capitis.

Dolor capitis. CVm autem dolor omnibus partibus sensu tactus præditis accidere possit; sæpiùs inter symptomata in variis corporis partibus doloris fit mentio. Hoc loco saltem de dolore Capitis agemus: de reliquarum partium etiam suo loco acturi.

Dolor capitis, Græcis ἀλγὴ, ἄλγημα, καὶ πόνος κεφαλῆς, atque vnâ dictione κεφαλαλγία & κεφαλαία dicitur, appellatione à symptomate & parte affectâ simul sumptâ Arabibus *Soda*.

Caussæ.

Caussa doloris capitis. Caussa continens, vt aliorum dolorum omnium, est solutio continui in partibus sentientibus, seu membranosis in capite. Remotiores sunt, quæcunque continuum soluunt; quæ partim sunt externæ, partim internæ.

Externæ seu euidentes sunt äer calidus ambiens, siue à Sole talis, siue ab igne, frigiditas nimia, flatus & ventus aquilonaris & australis, odor grauior, percussio, ictus, & casus.

Internæ sunt primò nuda intemperies calida & frigida. Calida quidem vel intemperiem conciliando, vel humores ad caput euocando, vel iam in eo contentos flatus dissoluendo, liquando & extenuando, agitando. Hac faciunt vigiliæ, inedia, exercitatio & motus corporis atque animi nimij, qui humores exagitant, extenuant, calefaciunt, & in feruorem agunt. Frigida verò condensando, adstringendo, dum fuliginosa excrementa retinet, calorem naturalem introrsum agit, spiritus incendit, aut in repletis per austrum capitibus excrementa retinet, in corpore verò puro digerit & dissipat per accidens. Quæ enim singulæ intemperies capitis caussas habeant, suprà, *part. 1. cap. 2. § 4.* dictum.

Deinde materia peccans seu qualitate, seu quantitate. Qualitatis vitia in materia sunt excessus caloris & frigoris, acrimonia, malignitas, vt in lue venerea; & febribus malignis. Quantitas πληθώρα, seu πλησμονὴ materiæ parit, quæ aut humores boni æquabili analogia redundant, vt in plethora; aut vitiosi & praui, vt in cacochymia, quarum vtraque obstructionis meatuum in capite caussa existit, & vasa distendere ac membranas comprimere solet.

Suturarum capitis distensio & relaxatio. Est autem materia illa aut humor, aut vapor seu flatus. Ac interdum vapor seu flatus ex pituita viscida copulis membranarum, pericranij, scilicet, & duræ matris, inter suturas inhærente genitus, ita crassus & validus est, vt præter insignem dolorem, quo affligit, etiam copulas illas membranásque distendendo, compagem suturarum cranij relaxet. Cui malo mulieres non ineptâ ratione fasciis caput vinciendo consulunt, etsi superstitiosa nescio quæ mensuratio sæpe accedat. Nam & Hippocrates, *in libro de iis, quæ in medicatr. fiunt, sub finem.* διαστάσιας nominat, quibus ossium capitis in suturis διάστασιν, atque hinc natum dolorem, sanare docet. Et Galenus, *2. de loc. affect. cap. 7.* βρεγμάτος διαδήματος meminit, ex Archigenis sententia in Cephalalgiis citra phlegmonem; cuius vsus erat, vt compressione sua affluxum humorum & vaporum ad caput impediret, & efficeret, ne arteriarum in temporibus pulsu vehementiore caput concussum magis doleret, sicut dolere solent partes affectæ, dum mouentur.

Vermes & calculi in capite. Cæterum & hoc obseruatum est, acerbos quoque capitis dolores extitisse à vermibus in ipso genitis: cuius exemplum ab Hollerio memoratur, vt & à Francisco Hildesheimio *in Spicilegio.* Videatur & Schenckius, *lib. 1. obseruat. 82. 83. 84. 85.* Tandem calculos in cerebro genitos intolerabiles capitis dolores excitasse compertum est, vt apud Kentmannum in *libello de lapidibus* videre est.

Affligitur autem caput dolore à materia, hoc est, ab humore vel vapore, vel per ἰδιοπάθειαν vel per συμπάθειαν.

Dolor capitis per essentiā. Per ἰδιοπάθειαν, & per essentiam, quando materia continuum soluens, doloremque creans, in ipso capite consistit, genita ibidem & cumulata ex imbecillâ aut vitiosâ nutrimenti concoctione, ob cerebri & partium capitis, ἀτονίαν & δυσκρασίαν. Et omnino si caput debile fuerit, ad dolorem cùm ab externis, tum internis caussis contrahendum paratius est. Scribit quoque Galenus, *6. Epidem. com. 2. aphor. 3.* acuta capita, in quibus deorsum positûs immutatus videtur, vt inferiores è regione superiorum non sint, sed veluti reuulsum ac distortum os videatur, doloribus assiduis conflictari. *Nota.*

Per consensū. Per συμπάθειαν, quando materia ad caput fertur, siue eò attracta à dolore aut calore, siue ad caput imbecillum transmissa à partibus aliis robustioribus, idque motu vel critico, vel symptomatico. Transfertur autem vel à toto corpore, vt in febribus vapores, in plethora boni humores, in cacochymia praui; vel ab aliqua parte, vt in primis à ventriculo, è quo per œsophagum vapores sursum ad caput ascendunt, ab hepate item vapores & humores; vt & à liene, vtero, renibus, intestinis, & genitis in his vermibus, per venas & arterias, & per cæca quoque corporis spiracula. Caput enim, veluti tectum famosæ domui impositum, excipit quæcunque ab imo effumant, sursumque feruntur; vnde illud affici necesse est à partibus inferioribus, vel à toto etiam corpore, per connexionem vasorum, quæ in vniuersum corpus sunt dispersa, vt suprà etiam *lib. 1. part. 1. cap. 6.* dictum.

Fit hæc sympathia κατὰ συνουσίαν partium inferiorum, quâ vapores aut humores capiti ab iisdem communicantur: cùm alia κατὰ ὁμιλίαν fiat, ratione vicinitatis partium dolentium, vt thoracis, faucium, scapularum; alia denique κατὰ σύμφυσιν, vt à spinalis medullæ affectione aliqua, & partium cæterarum, quæ vel tunicas à membranis cerebri, vel neruos sensus caussa ab ipso cerebro accipiunt.

Atque ita caput consensum habet cum omnibus ferè corporis partibus, etiam remotissimis, pedibus nempe, adeò vt vel minimâ dolente, facilè illud simul compatiatur. Fitque frequentissimè ille consensus, cerebri, spinalisque medullæ, & neruorum beneficio. Consentit verò maximè cum ventriculo, ob neruos insignes à sextâ coniugatione prodeuntes. Hinc affecto stomacho illicò simul etiam ipsum cerebrum in consensum trahitur, & afficitur. Sicut contra cerebrum affectum ventriculum in consensum trahit, vnde delirantes, stupidi, vel alio cerebri morbo grauiore affecti, nihil appetunt; & si illud ob contusionem & percussionem grauiorem commotum sit, mox ægri vomitus incurrunt molestos, sæpe etiam periculosos, qui non nisi sanato cerebro, sisti possunt. Quemadmodum & cum vtero, cuius læsio vertiginem, & alios cerebri affectus inducit; in primis autem grauissimos capitis dolores, vaporibus illic transmissis, excitat, quos è regione capitis dolente, tanquam signo certo, à doloribus ex ventriculo obortis distingui posse, Laurent. Ioubertus, *cap. de Cephalalg.* docet, vbi scribit, se experientia frequenti cognouisse, dolores capitis à ventriculo obortos magis anteriorem capitis partem offendere,

assendere: dolores verò ab vtero, verticem & occiput. Et doctissimus Langius, *lib. 1. epist. 49.* idem ferè testatur, quando refert, se illud pluſquam centies expertum fuiſſe, in hyſtericarum, & quamuis vteri affectione, ſolum verticem capitis prope ſuturam coronalem, vbi mulieres glaciei frigus & pondus ſe ſentire fatentur, vtero affecto longe quadam conſortij condolere. *Quod (inquit) ſi obſeruaueris, ad diſcernendum, quando caput per matricis conſenſum doleat, tibi plurimùm proderit.* Quod quomodo accipiendum ſit, & quæ eius ſit ratio, ſuprà, *lib. 1. part. 1. cap. 6. in quæſtione*, diximus.

Differentiæ.

Differentiæ doloris capitis. Differentiæ dolorũ ad capitis ſumuntur ab obiecto & cauſſa efficiente; qua ratione dolor alius eſt acer & perforans, excitatus ab humore aut vapore biliofo vel aduſto, membrana mordicante; alius grauans, qui καρηβαρία dicitur, à pituitoſorum humorum copia, vel plethora, vel ab ebrietate; alius diſtendens, à flatuum, vel mitiorum humorum abundantia, inter caluariam & pericranium, vel inter caluariam & duram cerebri membranam; alius pulſans, à tenui biliofoque ſanguine, vel à ſpiritu redundante, quo fit, vt arteriæ impletæ ac diſtentæ vehementiùs pulſent, membranáſque concutiant, quibus tormentur ac fulciuntur.

Deinde à parte affecta, vbi dolor aliàs totum caput occupat, aliàs partem eius duntaxat, dextram vel ſiniſtram, anteriorem vel poſteriorem. Qui totum caput, aut maximam eius partem obſidet, ac recens eſt, nec ægro conſuetus vel diuturnus, nec ita vehemens, ex quacunque cauſſa oriatur κεφαλαλγία dicitur, Κεφαλαία verò, qui inueteratus ac vehemens eſt, ac leuicula occaſione exacerbatur adeò, vt nec ſtrepitum aut vocem, nec ſplendorem lucis, nec vehementiorem paulò motum, nec vini potum ferre æger valeat, ſed quietem ac tenebras amet. Arabes Ouum, ac paſſionem Galeatam appellant. Atque hic dolor vel continuus eſt, & curatu difficilis, vel per interualla, tanquam paroxyſmos, recurrit & incaleſcit, vt in epilepſia, & morbis periodicis nonnullis aliis, qui vel ſunt ordinati, certis diebus ſeptimanis, ve vel manè, vel ſub noctem redeuntes; vel inordinati, qui omni tempore redeunt, præſertim autem tum, quando à cauſſa externa exacerbantur. Qui verò dimidiam capitis partem affligit, ἡμικρανία & ἡμικρανία dicitur, atque hic etiam vel recens eſt, vel inueteratus, ſiue cauſſam fixam in cerebro habeat, ſiue aliũde communicatam. Frequenter tamen per ſympathiam fit hypochondriorum, & ex interuallis reuerti ſolet.

Poſtremo loco aut ſitu doloris qua ratione dolor alius eſt externus, alius internus. Externus pericranium obſidet, & in ſuperficie percipitur, ad radices capillorum, manúſque preſſu exacerbatur. Internus ad tactum mitescit, præſertim ſi ſit ſine diſtenſione. Vterque eò vſque aliquando intenditur, vt ad oculorum radices pertingant. Quanquam enim Galenus *3. de loc. affect. c. 9.* interiores ſolùm dolores capitis ad radices vſque oculorum pertingere ſcribat: tamen & à pericranio oculorum cauum ſuccingi, Fernelius monet.

Signa cauſſarum.

Signa doloris capitis. Cauſſas euidentes Medicus vel ſenſu, viſus nempe, tactúſque iudicio cognoſcet, vel ab ægro & adſtantibus de iis certior fiet; niſi fortè menſi quoque ægri laboret. Euidentes cauſſæ ſi nullæ præceſſerint, conjecturam facere oportet, dolorem ab interna aliqua extitiſſe. Ac ab intemperie nuda caput dolebit, ſine ſenſu grauitatis, tenſionis, punctionis, morſus. Sitá materia, dolor capitis excitabitur, & quidem à vapore, vel ſpiritu flatulento, tenſio aderit ſine grauitate, & punctio per interualla, atque alia ſigna, ſuprà, *part. 1. cap. 7.* enumerata. Si verò ab humore dolor erit, ſenſus percipietur grauitatis & dolor erit ſtabilior. Quæ verò intemperies cauſſa doloris ſit, quæ item materia, ex iis quæ ſuprà, *par. 1. de ſignis intemperier. capitis cum & ſine materia*, dicta ſunt, patebit. Peccant verò hæ cauſſæ magis qualitate, ſi nec tenſio, nec grauitas adſit, ſed ſenſus tantùm præter nutum caliditatis, frigiditatis, ſiccitatis. Magis verò quantitate ſeu copiâ, ſeu dolor cum tenſione & grauitate coniunctus.

Cæterum exactè definire, vtrum in dolore capitis afficiantur membranæ cerebri, an cerebrum ipſum, vel partes viciniæ, id adeò neceſſarium ac vtile ad curationem, Galenus *in fin. 2. de loc. affect.* eſſe non putat; cùm ſemper remedia capiti applicentur. Dolor tamen punctorius membranas cerebri affligi indicat, qui ſi cum magna pulſatione fit, inflammationis argumentum eſt, arterias quæ membranas cerebri intexunt, tenui feruidóque ſanguine impletis ac diſtentis. A cæteris circa cerebrum partibus dolor potiùs cum grauitatis ſenſu exiſtit.

Signa doloris a vermibus. Signum doloris capitis à vermibus, eſt dolor cum roſione quadam, & cum prurituin naribus.

Capitis primario dolentis ſigna. An autem caput per ſe, an per conſenſum afficiatur, ſic diſcernitur. Proprius & primarius capitis dolor eſt, vbi læſio in aliqua cerebri functione, ſiue principe, ſiue ſenſus & motus miniſtra, deprehenditur, cæteris extra caput membris præter naturam haud affectis. *Per conſenſum ſigna.* Dolor verò per conſenſum fit, quando caput per ſe ſanum & benevalens aliũde malè afficitur. Præterea dolor primarius plerumque continenter, & ſine intermiſſione fatigat, per conſenſum verò ingraueſcit & mitescit, prout intenditur vel minuitur affectus in parte, à qua malum capiti communicatur, teſte Galeno; *in fine 2. de loc. aff.* Quòd ſi tamen in primario capitis affectu materia per interualla in capite gignatur dolor primarius interualla quoque ſua habebit: ſicut contrà dolor per conſenſum continuus eſſe poteſt, ſi genita extra caput in parte aliqua materia continenter ad caput feratur. Sed de his & à qua parte materia, doloris cauſſa, capiti communicetur, dictum eſt ſuprà, *part. 1. cap. 5. & 6.* Hoc ſaltem adhuc monemus, præter alia ſigna etiam conſideranda eſſe, quæ ab ægri tẽperie, ætate, idioſyncraſia, ſexu, habitu corporis, conſuetudine vitæ genere, anni tempore, cœli ſtatu ſumuntur, vt in quacunque doloris capitis ſpecie de eius cauſſis coniectura certior capi poſſit.

Signa doloris capitis ex vrina. Morbi quoque, qui dolorem capitis comitantur, vt & vrinæ, ſigna hic præbere poſſunt. Nam *quibuſcunque vrinæ in febribus, turbatæ ſunt, quales iumentorum, iis dolor capitis adeſt, vel aderit. l. 4. aphor. 70.* Ex agitatione enim & feruore humorũ per febrem, ſpiritus flatulentus vnà cum calore promptè ad caput attollit, qui dolorem ibi concitat. Si etiam vrinæ, quæ in morbi claræ minguntur, non facilè turbantur, ſignum eſt doloris capitis; quoniam calor naturalis debilis non ſeparat craſſa à ſubtilibus: & qui præter naturam calor adeſt, vapores calidos de materia craſſa reſoluto ſurſum ad caput ſecum effert, *4. aphor. 17.* Bullæ paruæ per coronam vrinæ ſparſæ capitis dolorem adeſſe ſignificant. Eritque dolor acrior, ſi bullæ illæ aureæ aut citrinæ fuerint mitior, ſi albæ; diuturnus, ſi diu permaneant. Fernelius, *de vrin. cap. 16.*

Prognoſtica.

Dolores ex pitu qui periculoſiores. 1. Dolor capitis in cute vel pericranio capitis ab externa cauſſa excitatus; aut ſi ab interna, à flatibus, vel à materia non admodum copioſa & craſſa, vel ab intemperie, quæ in habitum nondum abiit, oriatur, faciliùs curatur, quàm qui meninges obſidet, vel à contrariis cauſſis ortum habet.

2. In doloribus capitis minùs periclitantur ægri, quàm in doloribus aliarum partium, vt aurium, oculorum, dẽtium, coli, pectoris &c. ab oſſe auulſione; eò quòd cerebrum per ſe ſenſus expers eſt, teſte Galeno, *1. de cauſſ. ſympt. cap. 8.* Propterea Galenus, *in 2. compoſ. medic. ſecund. loca, cap. 1.* inquit, ob capitis dolorem vehementem neminem vnquam aut ſyncope correptum fuiſſe, aut ſe ipſum occidiſſe, quemadmodum quidam coli dolore vexati fecerint: quod tamen ita intelligendum eſt, quatenus dolor alios grauiores affectus accerſit.

3. In vehementi capitis dolore cum febre acuta, ſi vrina alba & clara conſpiciatur, malum eſt. Significat enim bilem ſurſum ad caput ferri, vnde inflammatio metuenda eſt, ad quam delirium ſequi ſolet, teſte Galeno, *in lib. de vrin. cap. 5.*

4. Dolor capitis fortis ſubitò deliteſcens, non ſequente alleuatione per criſin, eſt lethalis: quia cerebri læſionem, virtutiſque animalis deſtructionem ſignificat.

5. In vehementi capitis dolore externa frigeſcere, malum eſt. Ob vehementiam enim doloris calor naturalis intus retrahitur ad locum affectum, vnde phlegmone facilè excitari poteſt, ex *4. aphor. 48. & 7. aphor. 1. & 26.*

6. Si dolor capitis, præſertim circa frontem & tempora, vehemens & continuus fuerit, cum febre acuta, & quarto die ſignum aliquod pernicioſũ apparuerit, ſeptimo die mortem portendit, vel paulo pòſt ſin contrà ſigna ſalutaria ſeſe quarto die oſtenderint, ſeptimo criſis futura eſt. Quod ſi verò ante vigeſimum pernicioſa ſigna adfuerint, dolor tamen capitis cum febre vltra id tempus perſeuerauerit, tum ſanguinis è naribus eruptionem, aut ad inferas partes abceſſum expectare oportet teſte Hippocrate, *3. Prognoſt. aphor. 13.*

7. Caput vehementer dolenti pus, vel aqua, vel ſanguis per nares, os, aut aures effluens, morbum ſoluit, teſte Hippocrate, *6. aphor. 70.*

8. Quibus ex morbo partium inferiorum conualeſcentibus dolor capitis vehemens ſuperuenerit, ſi non præcedat excretio manifeſta; iis in cerebro futurus eſt abceſſus, morbi materiâ ab inferioribus ad ſuperiora conuerſa, *4. aphor. 32.*

9. *Qui in doloribus capitis æruginoſa vomunt, & cum ſurditate vigilant, ij citò vehementer inſaniunt*, ob collectam in cerebro bilem aduſtam, & conſenſum orificij ventriculi cum cerebro. *1. Prorrh. comm. aphor. 10.*

10. *Capite dolentes, & catoche detenti, ac delirantes, cum intercepta aluo, & feroſiente intuitu, faciéque impensè rubentes, opiſthotono corripiuntur. 1. Prorrhet. comm. 2. aph. 56.*

11. In capitis dolore coma & ſurditas, & hypochondriorum tenſio, & corporis inconſtans iactatio, parotides, vel abceſſus ad aures ſignificat, ex raptu materiæ ad ſuperiora. *1. Prorrhet. comm. 3. aph. 76. & 77.*

12. Dolores capitis ex parotidibus, aut alia quacunque cauſſa, cum febre acuta, ſi in die critico non ſoluantur, aut repentè euaneſcant, inutiliter ſoluuntur. Significat enim *perniciem* ſeu tranſlationem materiæ ad alias partes, teſte Galeno, *1. Prorrhet. com. 3. aphor. vlt.*

13. Quibus capitis dolores fiunt, & ſonitus aurium ſine febre, & vertigo, & vocis ſurditas, & manuum torpor ij aut apo-

apoplectici, aut epileptici, aut obliuiosi fiunt, ex pituita crassa & viscida in cerebro & neruis cumulata. Hippocrates, *in Coac. prædict. totâ parte quæ de dolore capitis agit.*

14. *Quicunque sani capitis dolore repentè corripiuntur, & statim obmutescunt, ac stertunt, ij intra septem dies pereunt, nisi febri valida corripiantur*, teste Hippocrate, *6. aphor.* 51. Apoplexia enim significatur ex spiritus flatulenti, aut humoris crassi copia, neruorum principium obstruentis, quam materiam febris concoquere & dissoluere solet.

Hæmorrhagia futura signa.

15. Quicunque in febre non lethali, dixerit sibi caput dolere, aut præ oculis obtenuum quid apparere, si cardiogmus accesserit, ei biliosus vomitus expectandus erit; præsertim si rigor partium infra hypochondria superuenerit. Quibus verò in eiusmodi febre caput dolentibus visus hebetudo contingit, aut splendores ob oculos obuersantur, & pro cardiogmo aliquid tenditur in hypochondrio dextro aut sinistro, neque cum dolore, neque cum inflammatione, iis sanguis è naribus fluxurus est, *3. prognost. aphor.* 32 & 35.

16. Si dolor capitis non ab initio ægritudinis affuerit, sed circa tempus criseos affligere cœperit, & spiratio repente facta sit difficilior, retractis hypochondriis, & pulsus tumeant, & arteria in temporibus pulsent, & genæ vel nasus rubicundior fit, ac spontaneæ lacrymæ adsint, aut splendores ante oculos versari videantur, & æger manibus nares scalpat, nonnunquam etiam delirium accedat, ex humoris ad superna motui tum sanguinis per nares fluxum expectare oportet, teste Galeno, *in fin. lib. 1. ad Glaucon.*

17. *Verum gerentibus capitis dolores soporosi cum grauitate obuenientes, mali sunt. Fortassis autem his etiam conuulsiuum quid pati contingit.* 2. *Prorrhet. comm.* 3. *aphor.* 11.

18. Dolor capitis vehemens & assiduus, qui nullus præsidiis cedit, metum affert futuræ cæcitatis, ob fluxum humoris ad oculos. Rhases, *in 9. ad Almansorem.*

Indicationes.

Indicationes sumuntur vel à dolore ipso, vel à doloris caussis.

A dolore, qui per se anodynum indicat, sumpta indicatio non attenditur, nisi is adeò vehemens sit, vt curationem ad se trahat; quod fit, quando vigiliis continuis & intensis vires prosternit. Ac tum, vt dictum, postulat remedium anodynum, idque; quod aut verè tale est, si dolor ipse sit remissior; aut sic tantùm appellatum, si dolor sit intensior. Vtrumque quale sit *cap. præcedente* dictum.

A caussis doloris indicationes sumptæ, dolorem vna cum caussa auferre, partisque integram sanitatem restituere docent. Si nimirum caussa doloris sit externa & euidens, remoueatur illa, ne malum foueat vel augeat. Si interna sit, eáque intemperies, per oppositionem contrarij mutetur; si materia sit, seu intemperies cum materia, materia illa euacuanda, reuellenda à capite, vel si fixa ibi hæreat, discutienda; intemperiesque temperanda, & caput roborandum; sicut hæ indicationes suprà, *part.* 1. propositæ sunt.

Curatio.

Curatio doloris capitis.

Dolorem itaque tanquam anodynum mitigat succus, aut mucilago maluæ vel altheæ, cum oleo rosar. vel cum lacte muliebri capiti applicata emulsio amygdalar. dulcium, decoctum flor. chamæmeli, melilot. sem. fœnigræci, panis à tritico lacte tepido madidus, ol. chamæmeli, anethinum, commune cum vino albo tenui.

Opium cerebro & neruis nocet.

Si hæc non sufficiant, & dolor ac vigiliæ inualescant, veniendum est ad hypnotica & narcotica, vt sunt lactuca, nymph. solanum mandragora, capita papau. opium. Progrediendum verò est à mitioribus ad valentiora, & opiata. Atque talia narcotica non applicentur suturæ coronali, quo loco facilè ad cerebrum penetrare possunt; nec occipiti, vbi principium est neruorum & spinalis medullæ; sed fronti. Cerebrum enim & nerui opium & narcotica sine damno non ferunt. Si intrinsecùs quoque ob doloris vehementiam iis vti requirit necessitas, cautè propinentur, & benè correcta, vt *Philonium Romanum*, *Tryphera magna*, *Requies Nicolai*, *pilulæ de cynoglossa*, à Scrup. j. ad Scrup. ij. & præcipuè *Laudanum opiatum*, ad gr. 5. vel iij. Tempus vtendi hisce est, si dolor vehementer vigeat, vt spes non sit, illum euacuatione prius, vel per venæ sectionem, vel per pharmacum purgans mitigatum iri.

Doloris capitis ab intemperie curatio.

Quomodo autem caussæ doloris tollendæ sint, & quâ ratione intemperies nuda, vt & cum materia, scil. cum sanguine, pituita, bile, melancholia, flatu, per primarium cerebri affectum & per consensum, tollendæ sint, suprà, *part.* 1. dictum, quæ hic repetere opus non est. Hoc saltem monemus, vt in topicis eligantur ea, quæ simul sunt anodyna. In intemperie frigida hoc Epithema commendatur:

℞. *Pulu. zedoariæ* Drach. j. *aq. betonicæ, verbenæ, sambuci*, an Vnc. j. Misce.

Verbenæ vis

In omni etiam dolore capitis tanquam singulare medicamentum commendatur aqua verbenæ destillata, quæ capiti extrà applicatur, & pondere Vnc. iiij. vel v. assumitur. Imo amuleti loco eadem viridis collo appendi potest, quo remedio miraculi instar ægrum quendam, qui nullis aliis remediis, quantumuis

Amuleta.

optimis, siue internis, siue externis curari potuerit, restitutum fuisse, refert Forestus, *lib. 9. obseru.* 52. Potest etiam eadem herba in coronæ modum circumponi, vel cum rosaceo & aceto applicari. Alia amuleta ad capitis dolores, enumerãtur *ibid. in schol.*

A calore Solis.

Si verò dolor capitis ortum habeat à calore externo, qualis est solis, balnei, ventorum australium, quam cephalalgiam δι' ἔγκαυσιν veteres nominarunt, Galenus, 2. *de compos. medic. secund. loc. cit.* 3. caput infrigidantia adhibet, quæ si actuali suâ frigiditate minus præstant, quam præstare decebant, vlteriùs illa refrigeranda vel demergendo in aquam gelidam, vel circumponendo glaciem. Ita enim affirmat, vt non solùm calor in capite excitatus tollatur, sed humores etiam & vapores, qui ad caput fortè impetum faciunt, deorsum in corpus trudantur, vbi discuti postea facilè, siue à natura, siue ab arte possunt. Qualia autem illa sint, & quomodo applicari debeant, suprà, *part.* 1. *cap.* 1. dictum.

A casu vel percussione.

Quòd si dolor capitis existat à casu, vel ictu, sitque sola contusio absque vulnere & cranij fractura, præmissâ reuulsionis gratiâ phlebotomiâ, aut clystere, aut vtroque, caput rasum inungatur oleo rosaceo & myrtino mixtis, & aspergatur puluis rosarum siccarum myrtillorum, ad prohibendam inflammationem, quam febris & delirium comitari solet.

Vel ℞. *Pulu. myrtill.* Vnc. j. *nuc. cupress. sumach. balaust. rosar. rub.* an. Dra. ij. *ol. rosac.* vel *chamæmel.* q. s. F. Cataplasma.

In hoc ad discutiendum & resoluendum addatur absinthium, schænantum farina lentium, fabarum. Laudatur & vnguentum è marrubio, quod materiam foras è capite attrahit.

Si verò cranium vel fractum, vel contusum esse suspicio adsit, curatio instituatur vt suprà, *part.* 1. *cap.* 21. & *seqq.* dictum.

Doloris Capitis ab ebrietate.

Dolor capitis ab ebrietate, etsi præsidia medica mereri non videatur: tamen quia ebriis grauissima symptomata accidunt, qualia sunt delirium, vertigo, tremor, conuulsio, apoplexia, & denique mors ipsa, vt ex 3 *sect. problem. Aristo.* & ex 5. *aph.* 5. constat, planè negligi nõ debet. Perficitur autem materiæ euacuatione, & à capite repulsione, & intemperiei, si quæ inducta est, alteratione. Itaque si crudum vinum in ventriculo fluctuat, æger mox euomat. Post repellentibus vtendum est, vt ol. rosac. cum aceto, aut cum hederæ & brassicæ succo. Vel imponatur hoc Oxyrrhodinum:

℞. *Aq. rosar. optim.* Vnc. iiij. *chamæmel. flor. sambuc. persicar. anethi*, an. Vnc. ß. *succ. rosar.* Dra. vj. *acet. rosat.* ℥. ij. M. pro Oxyrrhodino.

Vtatur etiam medicamentis calorem à vino temperantibus. Exempl. gratiâ, tale detur Electuarium.

℞. *Conseru. rosar.* Vnc. iij. *acetos.* Vnc. j. *rob. ribes, rad. condit. cichor.* an. Vnc. ß. *spec. diamarg. frigid. coral. rubr. praeparat.* an. Scr. j. Cum *syrup. acetosit. citri* F. Electuarium.

Imprimis *syrup. de succo citri*, vt & *granator.* vel *iulep.* ex iis cum aq. conuenientibus paratus, extinguit calorem à potu vini contractum, & vapores deprimit.

Quòd si dormire nequeat, fricentur pedes & manus sale & aceto. Tandem alatur cibis boni succi, moderatè refrigerantibus, & vaporum ad caput ascensum prohibentibus, vt ptisanâ hordeaceâ, pullis gallinaceis cum agresta vel lactuca, pyris coctis, cydoniis conditis, & in fine mensæ de puluere coriand. sumat cum saccharo.

An vini potus vini noxam tollat.

Quod autem vulgo persuasum est, vini noxam vini potu deleri, id in iis locum habet, qui ob ventriculi imbecillitatem ex frigiditate vinum hesternum & immoderatè assumptum integrè non concoxerunt, vnde crudi halitus ad caput mittuntur. Talibus enim Hippocrates vini meraci cotulam seu heminam, qui dimidius sextarius est, propinat, *in fine* 2. *Epid.* vt coctio nutrimenti iuuetur, cruditates corrigantur, & vapores crudi in capite discutiantur. Iisdem etiam ieiunium nocet: cùm vaporum sursum ascendentium copiam & acrimoniam augeat, quos cibus assumptus reprimit & mitigat. Et omninò, si qui ob copiam aut vitium alimenti cruditatem patiatur parum iterùm alimenti sumere, quod melioris sit substantiæ, cruditatem aufert. Natura enim noui alimenti, cuiusque grati aduentu, coctionem aggreditur, & quã antea non valuit perficere, noui alimenti accessu coctionem perficit, aut certè natura nouum alimentum, vt gratum arripit & coquit, crudum autè, in quo coquẽdo frustra laborabat, dimittit; hinc facultas expultrix exsurgit, & id expellit, vnde accidit, vt ampliùs naturæ molestum non sit. Nam crudum, quod superingestum in cruditate nocet, id tantùm est, quod iterum quantitate ventriculi vires superat: at quod in pauca quantitate sumitur, naturam ad coctionem iterùm reuocat, & cruditatem corrigit, non nocet.

Doloris capitis à vermibus curatio.

Vltimò, si à vermibus in capite contentis sit dolor quomodo is curandus sit, ex iis quæ *part.* 1. *cap.* 18. dicta sunt, patet, & omnino quomodò caussæ omnes doloris capitis tolli debeant, ex iis, quæ *part.* 1. dicta sunt, manifestum euadit.

De Κεφαλαίᾳ & ἡμικρανίᾳ.

Cephalæa & Hemicrania.

In specie saltem aliquid de Cephalæa & Hemicrania dicere libet. Vterque hic affectus diuturnus & δύσλυτος est, nisi quod alter caput totum, alter partem eius duntaxat alteram occupat, quanquam Hemicraniæ vocabulum etiam de recenti dolore dimidij

dimidij capitis vulgò vsurpentur. A Cephalalgia verò differt, non caussis & signis, sed caussarum magnitudine & pertinaciâ. Nam in Cephalæa & Hemicrania dolor non solùm diuturnus, sed adeo quoque vehemens & grauis est, vt æger in tenebris & quiete contineri cupiat; leuique occasione dolor ita exacerbatur, vt tanquam malleo percuti caput, & frangi ac diuelli æger existimet: quemadmodum Galenus scribit, *in 2. de Compos. secundum loca, c. de Cephalæa, & in 3. de locis affect. c. 9.* Malum hoc fœminas frequentiùs affligit, teste Aureliano, ob diligentiam in alendis & ornandis capillis.

Quoniam igitur Cephalæa, ex confirmata aliqua capitis intemperie, aut ex copiâ crudorum & crassorum humorum caput replente & obstruente, vel vapores quoque continenter cò mittente, aut ex acrium humorum in alto capitis residentium morsu, aut denique ex pericranij & meningum cerebri diuturna quadam affectione oritur, facile est intelligere, iisdem præsidiis ac remediis hic vtendum esse, secundum caussarum diuersitatem, quibus in Cephalalgiæ differentiis, & intemperiebus capitis cum materia, fortibus tamen, diutiùsque & frequentius ob caussarum vehementiam & contumaciam maiorem. Neque differenda est huius mali curatio. Nam ex vigiliis delirium & insaniam sæpenumero affert. Sequi etiam solent excitates, apoplexiæ, epilepsiæ, paralyses, lethargi, & similes affectiones capitis grauissimæ.

Itaque euacuationes omnis generis, vniuersales & particulares hic conueniunt, & reuulsiones ac topica, prout conditio materiæ, & affectio vel totius, vel capitis solùm, & loci in capite requirit.

Si plethora adsit, phlebotomia quoque fiat, & cephalicâ aperiatur. Tandem & vena frontis secetur, vel narium venæ aperiantur, & cauteria applicentur. Imò nonnulli etiam arterias aperiri suadent, de quibus omnibus suprà, *part. 1.* dictum.

Vtile etiam est in inueterato hoc malo decoctum ligni Guaiaci, vel Chinæ, vel sassæparillæ, vel ligni sassafras; quorum formulæ supra etiam propositæ, & passim extant.

Diæta.

Diæta medicamentis respondeat; quæ qualis esse debeat, suprâ, *de Intemperiebus capitis*, dictum. Sicut autem in omni dolore capitis vitanda sunt quæ ipsum replent, aut suâ acrimonia cerebro molesta sunt, qualia suprà *part. 1. cap. 1.* enumerata sunt: ita alimentis semper admisceantur, quæ cerebrum naturâ suâ roborant; quo in genere sunt rorisinar. maiorana, saluia, fœnicul. nux moschata, caryophilli, & ex frigidis rosæ & violæ. Somnus denique immoderatus in omni capitis dolore improbatur, præsertim meridianus, & qui à cibo statim capitur. Hic enim caput insigniter replet.

LIBRI PRIMI PARTIS III. SECTIO SECVNDA,

De Oculorum & Visus Morbis ac Symptomatibus.

CAPUT I.

Continens nomenclaturam Affectionum quæ Oculis accidunt.

CVM symptomata, quæ tactui, vt sensui communissimo, accidant, proximè explicauerimus: iam etiam qui reliquis sensibus, & eorum organis, accidant morbi & symptomata, dicendum. Cùm autem inter sensus externos facilè primas obtineat visus, ab eo faciemus initium, & primò morbos, qui oculos accidere solent, proponemus; denique de variis visionis læsionibus, & aliis symptomatibus quæ oculis accidunt, dicemus. Etsi verò oculus parua corporis pars est: tamen vix vlla alia est, quæ tot morbis sit obnoxia, & ingentibus ac variis casibus oculi natura patet, vt Celsus *lib. 6. c. 6.* loquitur. Cùm autem, vt idem Celsus subiicit, magnam partem ad vitæ vsum & dulcedinem conferant oculi, summâ curâ tuendi sunt, ideóque etiam de eorum affectionibus præter naturam diligentius agemus. *[margin: Oculus variis morbis obnoxius.]*

Et primò quidem morbos oculis quod attinet, de iis acturus Medicus omninò oculorum naturalem constitutionem cognitam habeat, necesse est: quæ qualis sit ab Anatomicis cognoscendum, & præcipuè Iul. Casserio Placentino, *de sensuum organ. lib. 5.* & Hieronymo Fabricio ab Aquapendente, *lib. de oculo, visus organo.*

Oculus autem dupliciter consideratur; primò & propriè, vt ex iis partibus, tunicis, humoribus & neruis, opticis scilicet, quæ ad visum proximè conferunt, constat, deinde vt etiam eas partes connexas habet, quæ siue propter eius custodiam, siue propter commodiorē eius vsum, adiectæ sunt, quomodo etiam ad oculū pertinēt cilia, palpebræ, musculi. Atque posteriore hoc modo de oculo agit Gal. *4. de compos. med. sec. loca*, quē & nos sequemur. *[margin: Oculi partes duplices.]*

Atque ita diuidemus morbos oculi in tres classes, 1. sunt morbi partium, quæ oculis quasi regumento & munimēto sunt, palpebrarum putà, 2. sunt morbi, qui singulis partibus, quæ oculos cōstituunt, & ad eos pertinent, accidunt, 3. sunt morbi totius oculi. *[margin: Morbi oculi quotuplices.]*

Primò palpebrarum vitia quod attinet, sunt ea: Tumor, ἐμφύσημα, asperitas, callositas, scabies palpebrarum, Græcis τράχωμα, τύλωσις, ψωροφθαλμία: Tumores & tubercula palpebrarum, ὕδατις, verrucæ, κριθή, hordeolum, χαλάζιον, grando, λιθίασις, nodi & excrescentiæ, palpebrarum inuersio, & λαγόφθαλμος, vel λαγόφθαλμοι palpebrarum inter se & cùm aliis oculi partibus coalescentia & cohærentia, ἀγκύλωσις & ἀγκυλοβλέφαρον, cancer palpebrarum, liuor palpebrarum ex percussione, φθειρίασις, vbi in palpebrarum pilis pediculi nascuntur, quæ tamen & aliis partibus pilosis commmunis est: φαλάγγωσις, τριχίασις, vbi pili inutiles, & oculos pungentes in palpebris nascuntur, διστιχίασις, vbi duplex vel multiplex pilorum ordo nascitur, μαδάρωσις vel μίλφωσις, pilorum palpebrarum defluuium, πτίλωσις, palpebrarum crassities cum pilorum defluuio. *[margin: Palpebrarum vitia.]*

Symptomata, quæ motui palpebrarum accidunt sunt, oculos aperiendi impotentia, & ἱππος, tale vitium, quo palpebræ instabiles perpetuò nictant. Alij tamen totius oculi vitium esse malunt.

Interdum quoque res externæ oculis incidunt, quæ sub palpebris hærentes oculos infestant.

Deinde singulæ oculi partes suos morbos habent, & primò quidem tunicas quod attinet, annatæ seu coniunctiuæ morbi sunt, τάραξις, ὀφθαλμία, χήμωσις, pannus, πτερύγιον, vnguis seu vngula. *[margin: Annata tunica vitia.]*

Annatæ cum palpebris communes morbi sunt, σκληροφθαλμία & ξηροφθαλμία.

Corneæ tunicæ morbi sunt, color vitiosus, albugo, pustulæ, & vlcera varia, quæ secundum varias circumstantias varia nomina accipiunt, ὑπόπυον, quando pus sub cornea continetur, ruptura corneæ. *[margin: Cornea vitia.]*

Annatæ & corneæ communia vitia sunt, ὑπόσφαγμα seu suffusio, aut suggillatio, pannus, vulnera, pustulæ, vlcera.

Vuæ tunicæ morbi sunt πρόπτωσις, seu procidentia, quæ varia nomina pro varia ratione accepit. *[margin: Vuea vitia.]*

Pupillæ morbi sunt, μυδρίασις, pupillæ dilatatio, φθίσις, pupillæ angustia, σύνιζησις, pupillæ obstructio, & humoris præter naturam inter corneam & crystallinum collectio. *[margin: Pupilla vitia.]*

Habent & anguli oculi sua vitia, quæ sunt pruritus, αἰγίλωψ, ἐγκανθὶς cùm caro adgetur, ῥύας, tumores scirrhosi. *[margin: Angulorum vitia.]*

Humoris Crystallini vitia sunt, glaucoma, exsiccatio, diminutio, situs mutatio. *[margin: Crystallini vitia.]*

Humoris quoque aquei dantur vitia & morbi; quando scilicet is minùs est pellucidus; inæqualiter crassus, opacus. *[margin: Aquei vitia.]*

Vitreus etiam humor sua habet vitia, vt si sit impurior, obscurior, debitam figuram non habeat. *[margin: Vitrei vitia.]*

Neruis opticis accidunt, obstructio, coarctatio, ruptio conuulsio. *[margin: Neruorum opticorum vitia.]*

Spirituum opticorum vitia sunt, dum fiunt obscuri, crassi, imminuuntur, aut deficiunt. Pertinent huc splendores nocturni, dum lumen oculis noctu obuersatur.

Musculorum vitia sunt, cùm vel conuelluntur, vel laxantur: vel secantur. *[margin: Musculorum vitia.]*

Toti verò oculo accidunt, ἀτροφία, seu imminutio, ἐκπιεσμὸς, seu procidentia, strabismus, vulnera cancer tumores. *[margin: Totius oculi morbi.]*

Atque hi sunt morbi oculorum. Symptomata quod attinet, & primò actiones læsas, cùm oculus sit videndi organum huc pertinent omnes visus læsiones, ἀμαύρωσις, ἀμβλυωπία, visus hebetudo, lusciositas, cæcitas, visus deprauatus, vt nyctalopia, διπλωπία strabismus, cùm vna res duplex apparet, & cùm res omnes inuersæ apparent. Et cùm, vt commodior visio fiat, oculi etiam sint motu prædiri, in motu quoque accidūt symptomata, paralysis & conuulsio. Et cum oculus etiam tactu sit prædit⟨u⟩s, sæpè etiam dolori obnoxius est. Cùm etiam vt aliæ partes nutriantur oculi, in nutritione obuegens vitium est atrophia. Deinde in qualitatibus mutatis est color præter naturam. Tandem excrementorum vitia sunt epiphora & lachrymæ, αἱματώδη lachrymæ cruentæ. De quibus iam ordine dicemus. *[margin: Symptomata oculorum.]*

De morbis & Vitiis palpebrarum.

CAPVT II.

De Tumore Palpebrarum, Emphysemate & Inflatione earundem.

PAlpebrarum officium est, oculos clausos ab externis iniuriis tueri, & tempore somni lumen arcere: vbi verò aperti sunt, præstare, vt oculus species visibiles admittere possit. Vnde palpebræ facultatem habent; quâ motu voluntario moueri possint, præsertim superior, vt scilicet oculi aperiri &

claudi possint, quotiescunque libuerit. Hinc palpebræ proprios musculos habent, & neruos, qui spiritum animalem aduehunt. Quapropter symptomata, quæ palpebris accidunt, præcipue in motu læso erunt. Morbi verò, qui iis accidere possunt, varij sunt, quos alij aliter recensent. Commodissimè tamen sequenti modo enumerari, & appellationibus distingui posse videntur.

Tumor palpebrarum. Inter eos primò est Tumor. Tumor autem palpebrarum aliquando à caussis externis ortum habet, vt contusione, ictu vespæ, apis, araneæ, vel similis insecti, à contactu vrticæ; aliquando ab internis, ab humore aut vapore, vel calido inflammationem aut exulcerationem pariente, vel frigido, palpebras inflante qui tumor ἐμφύσημα, & palpebrarum inflatio appellatur.

Palpebrarum inflatio. Et quidem hoc malum alias à caussis externis excitatur, nonnunquam affectus alios sequitur, vt apostema in locis circa oculos & genas, lethargum, catarrum, item cachexiam & hydropem, quæ singula suam curationem peculiarem requirunt. Plerumque ophthalmiæ grauiori succedit, quando tumor ita increscit, vt palpebræ vix claudi possint.

Si à caussa calida sit tumor, locum habent medicamenta quæ in ophthalmia vsurpari solent; de quibus postea dicetur: quale etiam est ophthalmicum, quod in curatione ophthalmiæ Rhases præscripsit, atque primum est inter ocularia illa remedia & infrà, *cap.* 21. proponetur.

ἐμφύσημα. Ἐμφύσημα verò, quod est tumor laxus sine dolore οἰδήματι similis, ab humore aquoso ac seroso ortum habens, accidit in febribus diuturnis, vigiliis, in cachexia, hydrope, lethargo, caro, & propterea curatur, morbis iis quibus coniungitur, sublatis. Fouere tamē licet, palpebras decocto florum chamæmeli, rutæ, cumini, vel inungantur palpebræ oleo chamæmeli, anethi, rutæ, vel melle.

Si à vespæ vel apis ictu tumor fit remoto aculeo lamina ferrea imponatur, donec dolor è punctione euanescat, postea resoluentia adhibeantur, vel apis ipsa contrita imponatur. Si ab araneæ punctura tumor sit, theriaca vel Mithridatium imponatur. Si à contactu vrticę, vel aliarum rerum calidarum, inungatur palpebra oleo rosarum, vel succo plantaginis aut semperuiui, cum oui albumine.

CAPUT III.

De Trachomate, Densitate, Asperitate, Callositate & Scabie Palpebrarum.

τράχωμα. Τράχωμα, τραχύτης, δασύτης, σύκωσις, τύλωσις, ψωροφθαλμία. Densitas, Asperitas, Callositas, Scabies Palpebrarū, etsi, vt distincti affectus ab autoribus proponi soleant, tamen cùm communes caussas, & communem generationis modum habeant, & solùm gradibus differre videantur, omnes hos affectus hoc capite coniungemus: sicut etiam nonnulli alij Medici sub communi τραχώματος nomine eos comprehendunt. Cùm enim palpebræ continuò, dum aperiuntur & clauduntur, supra tunicis oculi externi moueantur, membranæ verò illæ leues & exquisito sensu præditæ sint, etiam palpebræ intus molles & læues esse debent, vt facilè, & absque molestia supra oculorum tunicis moueri possint. Quæ earum constitutio naturalis cùm in omnibus affectibus nominatis mutetur, etiam communi τραχώματος seu asperitatis nomine omnes comprehendi solent.

Τράχωμα autem est internæ palpebrarum partis asperitudo cum rubedine & pruritu, nonnunquam & cum pustulis seu tuberculis semina ficus vel milij referentibus, ab acri & salso humore ortum habens.

Et primò quidem dum materia hæc pauca est, saltem asperitatem quandam & pruritum excitare solet, cum molestia quadam in parte interiore palpebræ, præsertim cùm mouetur: ad quam frictio sequitur, & ad hanc copiosioris materiæ attractio, vnde scabies succedit. Affectio nimirum hæc est morbus in superficie, & in continui solutione, cui symptomata accedunt, pruritus & rubor.

Caussa.

Caussa. Caussa proxima est humor adustus, mordax & salsus; siue sit sanguis adustus, siue bilis siue pituita salsa, siue humor serosus, salsus, siue bilis atra. Plerumque tamen à mixto in massa sanguinea humore hoc malum excitatur. Possunt etiam hoc malum inducere collyria nimis acria, nimis diu adhibita.

Hinc ad malum hoc faciunt humores acres, salsi, in capite collecti, aut hinc inde fluentes, & quæcunque ad talium humorum generationem faciunt, vt cibi salsi, &c.

Differentia.

Trachomatis differentia. Recensentur autem huius affectus tres species seu gradus. Primò enim cùm palpebræ, si inuertantur, quasi densiores & inæquales apparent, affectio ea, vt Aetius ex Seuero, *tetrab.* 2. *serm.* 3 *cap.* 43 tradit, δασύτης. Densitas palpebrarum nominatur,

Densitas palpebrarū. in qua palpebræ intus rubent, inæquales & asperæ sunt ac prauruiunt.

Secundus gradus est, cùm iam maior est affectio, & non solùm densitas & inæqualitas in palpebris inuersis apparet, sed manifesta iam asperitas & rubor, adeò vt intra eam emineant quasi grana ficus immaturæ; vnde Græcis affectio σύκωσις, Latinis ficosa palpebra nominatur.

Tertius gradus est, quando iam inueterauerit vitium, & pars interna palpebræ exulcerata est, ac fissuram & callositatem contraxit, Græcis dicitur τύλωσις, Latinis callositas palpebræ, Germani vocant, *den Aschbrosshutt*, quia mulierculæ credunt, malum hoc ex cineribus, ex quibus, lixiuium paratum fuit, generari, si nimirum quis ad locum illum, in quo tales cineres iacent, inopinatò deueniat. *σύκωσις.* *τύλωσις.*

Adiungenda est his ψωροφθαλμία, Scabies palpebræ. Quanquam enim à trachomate, eiusque speciebus in eo differat, quod non solùm pars palpebræ interna afficitur, sed tota palpebra, præsertim versus oculorum angulos, cum pruritu ruber, aspera ac scabiosa est, & exulceratur: tamen cùm eundem generationis modum habeat, eam hîc coniungere libet. *Psorophthalmia.*

Signa Diagnostica.

Si palpebra inuertatur, rubea apparet & aspera, ac veluti ficus semen, vel milij grana eminere videntur. Si à sanguine est, maior adest rubedo sine magno pruritu: si à bile, minor rubedo, & maior pruritus, ac pustulæ paruæ apparent: si à pituita salsa, maior est pruritus, & maior serosi humoris copia exit: si à bile atra rubedo est obscura, asperitas maior, & quod effluit, liuidum est.

Prognosticum.

Τράχωμα in primo gradu curationem suscipit; σύκωσις tardè; τύλωσις tardè aut nunquam, & maxima cum difficultate.

Curatio.

Totum corpus & caput, prout hic vel ille humor peccat, conuenienti modo primò euacuandum est; materia à capite auertenda, &, si materia per venas & arterias externas fluat ad oculos, repercutientia inter initia in fronte & temporibus adhibenda, vt suprà *part.* 1. dictum. *Curatio.*

Deinde adhibeantur topica, primò quidem emollientia & in temperiem partis alterantia, atque acrimoniam humorum temperantia: postea verò abstergentia & exiccantia vsurpentur.

Ad emolliendum instituatur fomentum ex decocto hordei, violarum, radic. althææ, sem. fœnigræci, & simul faciem super vaporem conuertendo, aut pannum linteum duplicem hoc decocto madidum supra oculos aliquoties ponendo.

Vel ℞ *Malua, beta, portulac.* an. M. j. *acetosa* M ß. *flor. ros. rubr. meliloti.* an. p. j. Coquantur in aqua, cuius vapore mane & vesperi oculi foueantur.

Vel ℞ *Endiuia, portulaca, dentis leonis,* an. q. s. Contundantur, & cum *albumine oui,* & modico *oleo rosar.* misceantur & oculis imponantur; vel succus horum expressus imponatur. Hoc enim modo pars refrigeratur, mala intemperies tollitur, & acrimonia humorum temperatur. Vel linteo aquâ rosarum, taraxaci, acetosæ & oxylapathi madido, oculus sæpe foueatur.

Ad abstergendum, quæ primo loco leniora, postea fortiora esse debent, vtilia sunt *sacchar. candum, crocus, aloë, tutia, vitriolum, alumen, camphora* & similia.

Vt ℞. *Vnguenti pomati* ℥. ß. *tutiæ aquâ rosar. lota. sief. albi.* an. ʒ. ß. *vitrioli Romani* ℈ ß. F. Vnguentum pro palpebris.

Vel ℞. *Pol. rutæ, chelidon. maior flo. cyani,* an. M. j. *vitrioli, aluminis.* an. ℥. ß. *camph.* ʒ j. Affundatur aquæ agrimoniæ, & vini albi, an. q. s. Stent in infusione per biduum. Postea destillentur in Balneo.

Fortius est hoc.

℞. *Aqu. flor. cyani, chelidon.* an. ℥. iiij. *sem. rutæ* ℥. ß. *vitrioli albi.* ℥ ij. *viridis æris.* ʒ ß. Coqu. in vase clauso, postea colentur.

Vel ℞ *Æris vsti, cadmiæ lotæ, cerussæ lot.* an. ʒ. j. *aloës, myrrhæ.* an. Dra. ß. *sal. ammoniac. floris æris,* an. Scr. ß. M. F. Puluis subtiliss. & conficiatur inde cum melle Linimentum pro palpebris.

Fortius est sief rubrum Rhasis, mitius rubrum Mesuæ, in quo vitriolum omittitur.

Sarcocolla quoque in lacte nutrita, & cum succo chelidon. mixta, ac palpebris illita, pruritum tollit.

Diligenter verò in horum vsurpatione attendendum, ne fortiùs, quàm ex vsu est, vim suam oculis imprimant. Et proinde si dolor ac rubor intensior sequitur, dies aliquot ab hisce remediis abstinendum. Sæpe, cùm recens malum est, sufficit parùm aloes, cùm aqua rosarum mixtum, & palpebris illitum; vel myrrha cum lacte mulieris dissoluta; vel vnguentum rosatum Mesuæ, cum pauxillo tutiæ præparata mixtum adhibitum. *Cautio in palpebris curandis obseruanda.*

Vbi malum medicamentis hactenus expositis non cedit, frictionem palpebrę præcipiunt, & ægro supino iacente palpebram inuertere iubent, eamque foliis ficus aut parietariæ, aut cum saccaro cando, aut cum spuma maris, vel osse sepiæ fricare leniter, & quidem eo vsque, donec sanguis prorumpat, & granulosa substantia abluatur, postea oculum aqua rosarum tepidâ abluere. Rhases instrumenti meminit, quod, *diuisi* 9. *l.* 1. *cap.* 22. Rosam nominat, Græcis βλεφαρόξυστον dicitur, à cuius vsu palpebrarum abluit aquâ cum pauco aceti mixta, & alia administrat, quæ *citato loco* videantur:

Ad scabiosas, rubras, & exulceratas palpebras, post vniuersalia remedia vtilis est in principio fomentatio cum decocto rad. oxylapath., acetosæ, & maluæ. *Scabies palpebrarum.*

Postea

Postea.

℞. *Aq. pimpinell. chelidonii, oxylapathi* an. Vnc. ß. *alumin. camphora, oculor. cancri prap.* an. Drach. sem. Coq. & aqua ista de die bis vel ter palpebra scabiosa abluatur.

Forestus feliciter vsus est linimento ex vnguento rosato adiecto paurillo tutiæ præparatæ.

Vel ℞. *Butyri sine sale*, ℥. j. *aq. rosar.* ℨ. ij. *terebinth.* ℨ. j. *album. oui* vnius, Conquassentur diligenter, donec commisceantur.

Vel ℞. *Vnguent. rosat.* Vnc. i. *saponis veneti* Drach. ß. *sulph. vini*, Dr. i. *sarcocoll. aloës hepat.* an. Scr. i. M. in mortario.

Vel ℞. *Mellis* Vnc. ii. *succini aloës hepat.* an. ℨ. ij. *cort. granat. aluminis*, an. Scr. j. M. pro Vnguento.

℞. *Cadmia aq. rosar. lota* ℨ. ß. *sanguin. dracon.* ℨ. ij. *viridis aris* Scr. j. *aloës hepat.* Drach. iij. F. Puluis subtiliss. cui adde *olei rosat.* Vnc. iij. *pinguedinis porci sine sale*, Vnc. ij. M. omnia diligenter, & addatur *camphora*, Dr. j. F. Linimentum.

Plura eiusmodi medicamenta videantur apud Aëtium, *tetrabibl. 2. serm. 3. c. 43.* & Cornelium Celsum, *lib. 6. c. 6. §. Ad oculos scabros collyria.*

Diata.

Aër in quo æger degit, sit temperatus, & ad obscurum potius, quàm lucem vergens; ventus, puluis ac fumus, & eiusmodi externa alia oculos lædentia vitentur. In diæta etiam vitentur omnia, quæ humores acres & salsos gignunt, & quæ vaporosa sunt, tam ex cibis, quàm potu: vestimenta circa collum non nimis angusta sint, monente Auicenna, ne sanguis & vapores sursum exprimantur. Facies non contineter prona teneatur. Decubitus non sit depressus.

CAPVT IV.

De Tuberculis, Nodis, & aliis Palpebrarum tumoribus.

Ὑδατὶς, Aquula.

Tubercula palpebrarum Hydatides. SOlent etiam varij tumores & tubercula in palpebris oriri, inter quæ primò est ὑδατὶς, aquula, seu palpebrarum aquositas, Germanis, *Vvasserga[ll], oder Vvassergvvechs.* substantiæ illius vnctuosæ in palpebra superiori tale incrementum, & pondere suo palpebram ita grauans, vt vix attolli queat, humorem perpetuo fundens, & aquam intercutem in palpebris repræsentans. Etenim cùm palpebra superior duabus membranis constet, earum medium vnctuosa atque viscosa occupat substantia: quâ palpebræ alioquin siccæ nonnihil emolliuntur. Hæc substantia in quibusdam, præcipuè pueris, vt natura humidioribus, et seroso humore incrementum sumens ὑδατίδα generat, & palpebra aquam intercutem repræsentat, ac si digitis comprimatur, iique subitò remoueantur, vestigium compressionis remanet, & quod inter digitos fuit, attollitur, humoremque palpebra, præsertim horis antelucanis, fundit, neque Solis radios oculi sustinent, sed lacrymas fundunt.

Si malum sit recens & paruum, sæpe sponte euanescit, vel medicamentis facilè curatur. Si verò tumor sit maior & diuturnus, ac peculiari membranâ iam includatur, nonnisi manus operâ tollitur.

Nonnulli incipientem hunc tumorem manè saltem ieiunâ saliuâ illinunt. Aut foueatur decocto absinthij, flor. chamemeli, & fenum. fœnugræci. Hinc imponatur emplastrum ex diachylo simpl. & ammoniaco aceto dissoluto, cui add. paruillum salis ammoniaci & radic. ireos.

Commendatur & hoc vnguentum.

℞. *Pinguedin. talpa* Drach. iij. ß. *ol. sambuc.* Drach. ii. ß. *cineris vngula asini* Drach. i. *thuris, mastich. mercurij mortificati, cerussa*, an. Drach. ß. M. F. Vnguentum.

Vel ℞ *Mellis despumat.* Drach. vij. *olei è nucibus pineis.* ℥. ß. *ol. ouorum* ℨ. ij. *farina fabarum: pul. rad. cappar.* an. Drach. sem. F. Vnguentum.

Si verò hic tumor sit durior, nec medicamentis cedat, curatur manus operâ, vt nodi & aliæ in palpebris excrescentiæ, vt dicetur.

Verruca.

Verruca palpebrarum. * Verrucarum genera omnia, quæ in aliis partibus generari solent, in palpebris etiam interdum oriuntur. De quarum generatione, differentiis, & signis suo loco dicetur. Hic saltem de curatione dicemus.

Ad Acrochordonas, seu verrucas asperas & pensiles, vtile est hoc Linimentum.

℞. *Pingued. ardea* Dr. v. *olei oliuar.* Drach. j ß. *apum vstarum* Drach. i. *cineris murium* Drach. ß. F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei hyperic.* Vnc. ß. *tartar. per deliquium* ℈ j. Misc.

Vel ℞. *Agrimon. fol. & radic. viridium* Dr. v. *capa* Vnc. ß. Contundantur simul postea adde *ol. lini* ℨ. vij. *tartar. per deliquium* Dr. iii. Contundantur simul, tandem adde *cerussa citrina* ℨ. ii. Misce.

Ad Myrmecias, verrucas glabras ac sessiles.

℞. *Herba cancri, radic. capparum, ranunculi vrentis*, an. M. j. *aluminis* Vnc. j. Comburantur in olla noua in fornace figulina. F. Puluis qui in vulneratas & apertas nonnihil verrucas priùs inspergatur.

Vel ℞. *Scilla* Vnc iii. *esula* Vnc. ii. *herba cancri, rad. chelido.* an. Vnc. j. Contundantur & destillentur. F. Aqua, quâ verrucæ illinantur.

Ad. Thymos.

℞. *Mellis* Dr. vj. *stercoris ouili* Dr. v. *caprini, aceti*, an. Dr. iij. Misc. & imponatur.

Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg.* portulacam tusam vel sabinam puluerisatā, ad verrucas cùm ex palpebris, tum aliis corporis partibus exterminandas commendat.

Κριθὴ, HORDEOLVM.

Hordeolum palpebrarū. Κριθὴ, Hordeolum, Germanis *Gerstenkorn, oder Augenbaber.* (Græci etiam πόσθιον, id est, *praputiolum* vocant) est tuberculum, in summa palpebra succrescens propè cilia, aliquantisper longum, quod suppurascens simile est grano hordei, vnde & nomen accepit.

Ortum habet ab humore pituitoso & crasso cum sanguine mixto, atque in eo, vt Celsus ait, tunica quiddam quod difficulter maturescit, comprehendit.

Curatur vniuersalibus præmissis, si fomentetur cerâ candidâ, aut adipe gallinæ, vel saliuâ manè inungatur, aut corpore muscæ, capite abiecto, fricetur, quod à plerisque pro efficacissimo remedio habetur: vel foueatur locus panno calido, aut imponatur galbanum cum modico nitri subactum, vel sagapenum aceto dissolutum, vel foueatur oculus decoct. hordei & flor. chamæmel. & postea sanguine columbino aut turturis aut perdicis illinatur.

Vel ℞. *Sem. lini, fœnigræci, radic. althea*, an. ℨ. v. Infundatur per noctem *in aqua flor. sambuc.* vt extrahatur mucilago Huius Vnc. j. adde *pinguedin. gallina* ℨ. vj. *ol. lilior. albor. cera alba*, an. Dra. j. ß. Coquantur ad humiditatis consumptionem, & F. Linimentum, quo palpebræ inungantur.

Vel ℞ *Pingued. gallina* ℥. j. *ol. lilior. albor. chamamel.* an. Vnc. j. sem. *opopanac. galban. aceto dissoluti*, an. Dra. ij. Misce super igne pro Linimento.

℞. *Seui ceru[i]ni* Dra. v. *ol. lini* ℨ. iij. *cera alba* Dra. j. *galbani. ammoniac.* an. Dra. sem. *sal. gemma.* Scr. sem. F. Emplastrum.

℞. *Thuris, mirrha*, an. Dra. ij. *ladani* ℥ ß. *nitri, cera, alumin.* an. Dra. j. *fecum ol. lilior. albor.* q. s. F. Linimentum.

Si suppuratur, nec sponte aperitur, scalpello aperiatur, & tumor ac pus exprimatur, & postea medicamentis conuenientibus curetur.

Si verò his medicamentis hordeolum nec discuti, nec ad suppurationem deduci potest sectione tollendum. Animaduertendum autem, an tuberculum magis versus exteriorem partem palpebræ, an versus interiorem vergat. Si enim vergat magis versus exteriorem partem secanda palpebra secundum longitudinem versus inferiora. Si verò magis vergat versus inferiorem, palpebra inuertenda, & tumor secūdum latitudinē palpebræ, seu transuersum incidendus. Cute aperta tuberculum extrahendum, quod commodiùs fit, si tuberculum acu incuruatâ cum filo serico perforetur. Postea acu abscissâ, vtrâque fili extremitate apprehensâ tuberculum, quantum fieri potest extrahatur, & nouaculâ vel scalpello à palpebra separetur, cauté tamen, ne tota palpebra dissecetur. Tuberculo exempto, hapsus lini albumine oui in aqua rosarum dissoluto madidus oculo imponatur: posteriori die vulnus, si sit in parte exteriore, oleo ouorum inungendum, & emplastrum conueniens imponendum, in interiori verò parte lac virginis vel vnguentum ex sacharo imponendum.

Χαλάζιον, Grando.

Grando palpebrarum. Cognatum Hordeolo vitium est Grando, tuberculum rotundum, transflucidum, atque huc & illuc mobile. Materia enim grandinis est magis dura & quasi lapidescens.

Curatur emollientibus & discutientibus: quibus si non cedit, ad sectionem accedendum.

Imponendum itaque ammoniacum aceto dissolutum, cum adipe gallinæ vel terebinthina cum cera mixta. Si per medicamenta resoluentia discuti non potest, ad manus operam accedendum, & incisio facienda; vt de Hordeolo dictum.

Λιθίασις.

Lithiasis palpebrarū. Similis ferè affectus est λιθίασις, cùm in palpebra generantur nodi & excrescentiæ, & aspera quædam corporis lapidis instar dura & oculos prementia. Generationis & curationis modus idem est, qui Hordeoli & grandinis. Vide Aëtium, *tetrabibl. 2. serm. 3. c. 79. 80 81.*

Nodi & Excrescentia.

Nodi palpebrarum. Præter hæc tubercula, & alij tumores maiores interdum in palpebris oriuntur, quo iuniores Medici vno Nodorum nomine complectuntur, Germani *Vberbin.* vocant. Græci verò commune nomen non habent, sed vt in aliis partibus, ita etiam in palpebris, pro diuersitate materiæ, è qua generantur, & quæ, vbi tumor aperitur, oculis sese exhibet, variis nominibus indigitant. Μελικηρίδας nominant, quando vesiculam continent, plenam humore, qui colore & consistentia similis melli est: στεατώματα, quando id, quod in iis continetur, est veluti adeps

adeps : ἀθερώμα, quando quasi pultem continet tumor. Pertinent huc & illi tumores, qui Ganglia dicuntur.

Quæ autem caussa horum tumorum sit, dicetur, vbi in genere de tumoribus agetur. Hic solùm de curatione dicemus.

Et quidem vbi tumores recentes & parui sunt medicamentis emollientibus & resoluentibus discuti & tolli possunt, vt:

℞. *Medullæ crurum vituli, ceræ*, ʒ.vj. *ammoniaci*, Drach.ii. Misce.

Si verò malum diu durauerit, & incrementum sumpserit, nonnisi sectione & manus operâ curatur, & frustra tunc emplastra vel vnguenta adhibentur. Sectio autem hoc modo instituenda. Æger in loco lucido in sedili firmiter, ne manus vel caput mouere possit, contineatur. Hinc cutis super tumore ex vna parte Chirurgi, ex altera parte ministri digitis extendatur (nisi antea à mole tumoris cutis satis sit extenta.) Hinc nouacula acuta cutem palpebræ e parte superiore versus inferiorem ad tumorem vsque incidunt nonnulli. Sed tutius est, cum Celso lineâ transuersa secare, sequendo fibras transuersas, ne illæ incidantur. Postea acu incuruatâ, filum sericum non contortum continere tumor traiiciatur, acúque abscissa, & filo vtraque extremitate apprehenso, tumor, quantum fieri potest, extrahatur, & hinc à palpebra separetur. In separatione attendendum, vt nec palpebra perforetur, nec aliquid de tumore relinquatur. Tumore extracto albumen oui aquâ rosarum dissolutum cum hapso lini imponatur. Tandem hoc medicamentum ad vulnus conglutinandum adhibeatur.

℞. *Ol. balsamina* vel *momordica* ℥.j.ß *hyperic.* Vnc.j. *mastich.* Vnc. sem. Misce.

Vide Celsum, *lib.7. cap.7.* Paulum, *lib.6. cap.24.* Hier. Fabric. ab Aquapendente *de operat. Chirurg.*

CAPVT V.

De Cancro Palpebrarum.

Cancer palpebrarum. INterdum & palpebras Cancer corripit, quod malum grauissimum & horrendum est. Caussarum & generationem habet eandem, quam in aliis partibus; de qua *de cancro* in genere dicetur.

Etsi verò malum longè grauissimum, & curatu planè difficile sit: tamen, ne æger sine auxilio relinquatur, quædam tentari possunt. Si cancer nondum exulceratus sit, corpore conuenienter priùs euacuato, hæc Aqua vsurpari potest.

℞. *Granor.* seu *baccar. rubr. solani*, M.iii. *rosar. rubeac. dactylor.* an. M.iii. sem. *absinthy* M. j. *radic. iridis cœlestis.* M.ß. Herbæ omnes virides ac recentes contundantur, & affundantur *aq. solani* ℔.iii. Digerantur ii. diebus, & posteà in B. destillentur. Aqua bis de die linteolis oculo imponatur.

Si verò cancer iam exulceratus sit, inspergatur hic Puluis.

℞. *Erinaceum viuum rad. sambuc. arundin. maior. testudinum nigr. nemoralium*, an. M iii. Comburantur simul in fornace figulina in olla clausa: materia combusta pulueriseretur, & puluis cancro inspergatur.

Vel ℞. *Rad. cardopat. dracunculi, scrophulbar.* an. Vnc.ii. sem. Comburantur in olla clausa in fornace figulina; materia combusta puluerisata similiter cancro inspergatur.

Nonnulli & hanc Potionem commendant.

℞ *Rad. vincetox.* Vnc.ii. *tormentill. serpentar. fænicul.* an. ℥.i.ß *val de bona, saluia*, an. Vnc.i. Infundantur horis 14. in cereuisia, postea coqu. colentur. & ægro manè & vesperi cochlearia quatuor exhibeantur.

Quòd si medicamentis malum tolli non possit, ad Chirurgiam accedendum, & cancer sectione tollendus. Quâ in re danda opera, vt potiùs aliquid de parte sua tollatur, quàm de corrupta & cancrosa aliquid relinquatur. Postquam cancer exsectus est, sanguis non statim supprimendus, sed vt aliquantisper fluat relinquendus. Hinc albumen oui cum hapso lini imponendum, & reliqua curatio conuenienti modo peragenda.

CAPVT VI.

De palpebrarum Inversione, & Contractione

Palpebrarum inuersio. IN situ quoque & connexione, palpebræ morbis obnoxiæ sunt; cùm scilicet vel apertæ manent, vel cùm non aperiuntur, & inter se, vel cum aliis partibus vicinis coalescunt. Prior morbus appellatur ἐκτρόπιον, Palpebræ Inuersio, Germani vocãt *Ein blar Auge, oder vberstulpte Augenglieder.* Estque affectus inferior palpebræ, quæ inuertitur, & deorsum trahitur; vt interna palpebræ pars cum deformitate videatur, & instar rubræ carnis appareat; neque cum superiore committitur, sed pendet ac hiat.

Caussæ huius mali variæ sunt. 1. Incrementum carnis in parte interna palpebræ, ob quod palpebra inuertitur. 2. Si vulnus vel vlcus in palpebra inferiori malè curatū sit, & palpebra in agglutinando nimis versus inferiora retracta sit. 3. Paralysis vel conuulsio inferioribus palpebræ, ob quam attolli nequit.

Curationem quod attinet, si à caussa interna & nimio incremento carnis palpebræ malum superueniat, primò corpus conueniente modo purgandum, hinc alumen rochæ in vino coquendum, & palpebra decocto lauanda.

Vel ℞. *Aceti vini* Dra.vi. *acacia* Dra.j. *alum. vsti* Drach ß. Coq. & decocto palpebræ pars interna illinatur.

Vel ℞. *Vitriol. albi, aluminis, tartar. albi*, an. Drach.i. Pulueriſentur subtiliter: hinc add. *lapid. hæmatit.* Drach.i. ♁y. *tutia*. an. Drach. ß. F. Puluis subtilis, quo caro luxurians conspergatur.

Vel ℞. *Æris vsti* ʒ.ß. *vitrioli vsti, chalcitidis, misyos tost.* an. Drach.i. F. Puluis subtilis.

Hinc oculo imponatur Emplastrum Guilhelmi Placentini.

℞ *Farin. sem. fænigraci* ℥. iij. *pulu. flor. chamamel. rosar. rubr.* an. ℥.ß. *vini* q.s ad incorporandum. F. Cataplasma, de quo sume q. s. & adde vitellum oui, atque oculo imponatur. Hinc puluis aliquis enumeratus palpebræ inspergendus.

℞ ♁y. *tutia, viridis æris, lapid. hæmatit. lithargyr.* an. Drach.i. F. Puluis subtilis, qui per sindonem traiiciatur, & palpebræ inspergatur. Simul emplastrum aliquod, quod fortiter adhæret, palpebræ extra imponatur, & palpebra versus partem superiorem adducatur.

Si medicamentis caro superflua non cedit, & tantum incrementum sumpsit, vt medicamentis facilè absumi non possit, manus opera adhibenda. Aëtius *tetrab.3 serm.3. c.72.* modum sectionis hoc modo docet.

Ex interna palpebræ parte duæ sectiones fiant, literæ Græcæ Λ figuram habentes, ita vt angusta literæ pars sit internè versus maxillas, lata verò ad palpebræ marginem. Deinde particula illa cutis Λ figuram referens exscindatur, resectâ simul etiam subiecta carne. Postea labia incisionis iuxta partes marginis contrahenda. Sic enim incuruata & eleuata palpebra ad interiora remittitur. Tandem reliqua curatio peragenda, vt *loco allegato*, Aëtius docet.

Alij carnem superfluam duobus vel tribus locis acu incuruâ filum sericum ducente perforant. Hinc carnem attrahunt, & scalpello vel nouaculâ à palpebra separant. Carne superflua separatâ Aquam istam imponunt.

℞. *Aq. prunor. syluestr.* ℥ iij. *alumin crudi* ʒ.vj. *camphor.* Dr. sem. Coq. in aqua, qua palpebra sæpius abluatur. Hinc palpebra versus superiora, & in naturalem situm reducatur, & albumen oui conquassatum cum hapso lini imponatur. Horis viginti quatuor elapsis ligatura soluatur, & vulnus postea lacte virginis, vel alio conueniente medicamento curetur. In curatione ista hoc semper obseruandum, vt palpebra versus superiora semper attrahatur conueniente emplastro conglutinante imposito, qualia passim obuia sunt. Vtile est & hoc.

℞. *Amili* ʒ.vi. *farina fabarum. pulu. radic. consolida, semin. lini è quo oleum iam est expressum*, an. Vnc. sem. *gummi tragacanth. boli Armeni*, an. Dra. ii. F. Puluis, qui in vsu cum albumine oui misceatur.

Si ex vlceris vel vulneris mala curatione fit ἐκτρόπιον, cutis palpebræ lunatâ figurâ incidenda, vt cornua ad maxillas non ad palpebræ lunata figura incidenda, vt cornua ad maxillas, non ad oculum conuertantur. Altitudo plagæ sit ad cartilaginem, ipsâ non læsâ. Nam si ea lædatur, palpebra concidit, neque attolli potest. Hinc cutis diducatur vt paulùm in ima oculi ora descendat, & super plaga hiet. In hiantem plagam linimentum coniiciendum est quod & coniungi diductam cutem prohibeat, & vt in medio caruncula generetur: quæ vbi locum impleuit, postea rectè oculus aperitur.

Si verò conuulsione vel resolutione inferioris palpebræ sit malum conueniente modo ea symptomata, vt dicetur, curanda. Vide Aëtium, *tetrabibl.2. serm.3. c.71. & 72.*

Λαγόφθαλμος.

Quod in palpebra inferiori est ἐκτρόπιον, id in superiore est λαγόφθαλμος, oculus leporinus, Germanis *Hasenschlaff.* quando scilicet superior palpebra ita sursum adducta est, vt oculum totum contegere non possit, sed per somnum etiam aliquantum apertus maneat. Cum Lagophthalmia idem ferè affectus est Corybantiasmus, cuius mentionem facit Plinius, dum *lib. 11. cap.37.* scribit, *Oculis patentibus dormiunt lepores, multique hominum, quod Græci Corybantian dicunt*; ideò procul dubio, quòd Corybantes, Iouis Sacerdotes, excubias agere, & quasi apertis oculis dormire cogerentur:

Caussæ huius effectus plures sunt. 1. Interdum in vtero palpebra ita, ob materiæ defectum & conformationis vitium, formata est. 2. Interdum à consuetudine hoc malum ortum habet, cùm infantes in cunis sursum vel retrò continuò spectant. 3. Idem à conuulsione fieri potest. 4. Cùm palpebra à vulnere, vel vlcere, & cicatrice malè curatatà imminuta, vel suturum retracta est: vnde vitium hoc aliis naturale à conformatione prima, aliis consuetudine contractum, aliis denique morbosum.

Prognostica.

1. Si à primo ortu, & conformatione in vtero hoc malum contractum, sit incurabile est.

2. Si

2. Si multum palpebræ deest, malum incurabile est: si parum curari potest.

3. In febribus, apertis oculis dormire, malum portendit; cùm conuulsionis sit indicium.

Curatio.

Si à consuetudine malum contractum sit, dum infantes in cunis iacentes semper retrò conspiciunt, contrariâ consuetudine curandum; seu potiùs, ne contrahatur, præcauendum, quod fit, si pannis nigris cunæ circa caput obuoluantur, & si caput versus tenebras & pedes luci obuertantur, vt ita versus lucem continuò adspiciunt.

Si à conuulsione aut contractione palpebræ malum hoc ortum habeat, vt laxetur palpebra, danda opera. Talis igitur fiat Fotus.

℞. *Rad. althéa. sem. fœnigræc. flor. chamæmel.* an. ℥. ii. *croc.* Drach. ß.

F. Sacculus, qui aquâ conueniente calefactus oculo imponatur.

℞. *Pinguedin. gallin. medullæ cerui,* an. Vnc. ß. *ol. chamæmel. lilior. albor. vngent. dialthéa,* an Drach. ii Misce.

Eadem quoque medicamenta adhiberi possunt, si à cicatrice, aut vulnere, & vlcere malè curato ortum habeat λαγόφθαλμον, & danda opera, vt cicatrix emolliri queat. Quod si non possit, manûs opera adhibenda. Paulò nimirum infra supercilium cutis incidenda lunatâ figurâ, cornibus sectionis deorsum spectantibus vsque ad cartilaginem, id est, vsque ad substantiá palpebræ membraneam, & cutis postea diducenda, vt paulum in ima oculi ora descendat, & plaga fiet, in quam linimentum coniiciendum est, quod & coniungi diductam cutem prohibeat quæ vbi locum implenit, postea oculus aperietur. Vide Aëtium *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 27.* Celsum, *lib. 7.* Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de Lagophthalm.* ob pericula & incommoda, quæ Chirurgia coniuncta habet, alio modo vtitur. Glutinum nimirum, quod duâs aut tres habenulas appensas habeat, ad superiorem palpebram applicat, & aliud ex aduerso, habenulásque subinde arctiùs adstringit, & ita inferiorem palpebram ad superiorem perducit.

CAPVT VII.

De Palpebrarum inter se, & cum aliis oculorum partibus Coalitu & Cohærentia.

Palpebrarum Coalitus. Si palpebræ vel inter se, vel cum alba, aut cornea aut vtráque oculi tunica coalescant, & præter naturam cohæreant, vt oculus aperiri non possit, malum hoc Græcis ἀγκυλοβλέφαρον, Aëtio etiam ἀγκύλωσις τῶ βλεφάρω, & πρόσφυσις τῶ βλεφάρω est, *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 66.* Vulgò concretionem palpebrarum nominant.

Caussa huius mali est vlcus negligenter & imperitè curatum, cùm scilicet vel post τράχωμα, aut vngulam oculi, vel aliud malum, vleus in parte interiore palpebræ relinquitur, quod & in variolis, atque interdum post combustiones accidit. Dum enim oculus crebrò non aperitur, sed clausus manet, palpebra exulcerata vicinis partibus adhærescit, & sanescendo, quod diduci potuit ac debuit, agglutinatur, & palpebræ vel inter se, vel cum vicinis partibus coalescunt.

Huc etiam referri potest, etiamsi sit alterius generis, illa palpebrarum cohærentia, quæ fit, cùm per somnum multa pituitosa & viscida materia, quæ Græcis λήμη, ad palpebras affluens, earum extremitates ita conglutinat, vt vix aperiri possit oculus.

Prognostica.

1. Palpebrarum cum oculo coalitus, vel non, vel difficulter curatur.

2. Si extremitate suâ solùm palpebra oculo adhærescat, faciliùs curatur: si verò tota palpebra cum oculo coaluerit, curatur difficiliùs.

3. Curatur etiam faciliùs hoc malum, si annatæ saltem palpebra adhæreat: si verò corneæ simul concreta sit, ferè nunquam, nec nisi cum difficultate, curatur.

4. Si verò palpebræ inter se solùm coalescant, non difficulter quidem diducuntur, sed sæpe rursum coalescunt.

Curatio.

Etsi, vt modò dictum, plerumque vix aliqua spes curationis superfit: tamen, si aliquid tentare libet, Chirurgia adhibendá. Nimirum quæ oculo adhærescit palpebra, scalpello, nouaculâ, vel forcipe cautè liberanda est; vt neque ex oculo, neque ex palpebris quicquam abscindatur, aut, si omnino quid abscindendum sit, id potiùs ex palpebra fiat, quàm ex oculo.

Et vt tutiùs ista sectio fieri possit, nonnulli acu incurvâ super loco, in quo oculo cohæret, palpebram perforant, hinc acu abscissa filo vtrinque apprehenso palpebram attollunt, & postea eam ab oculo liberant. Palpebra ob oculo liberata inungatur medicamentis, quibus aspritudo curari solet, & palpebra sæpe moueatur, vt non solùm medicamentum oculo indatur, sed etiam in palpebra sursum coalesat.

Si palpebræ inter se coaluerint, scalpello liberandæ. Atque, vt etiam hic sectio tutò peragi possit, nonnulli acu incuruâ, tricum filum molle ducente, vtramque palpebram transuersim perforant, cauendo tamen, ne cornea vel pupilla lædatur. Hinc acu abscissa, filo prehenso, palpebras diducunt, eásque primò nouaculâ, hinc forcipe liberant. Palpebris seu filo, seu specillo diductis, linamenta seu penicilli interponendi aquâ rosarum madidi donec vlcus palpebræ curatum sit. Alij laminam plumbeam oleo rosaceo illitam interponunt. Vide Hier. Fabric. ab Aquapendente, *de oper. Chirurg. tit. de Ancyloblepharo.*

Si verò ex pituita solùm coalescant palpebræ, corpus conuenienti modo purgandum & per vesicatoria, atque aliis modis materia ab oculis auertenda. Postea cubitum iturus æger palpebras aquâ rosarum, in qua balaustia vel rosæ coctæ sint, abluat, vel succo sempervivi; aut ol. rosar. cum pinguedine gallinæ mixto palpebræ inungantur.

CAPVT VIII.

De Pediculis, & Ciliorum vitiis.

ΦΘΕΙΡΙΑΣΙΣ.

Pediculi ciliorum. VT in aliis corporis partibus, præcipuè pilosis, pediculi nasci solent: ita etiam quandoque in ciliis seu pilis palpebrarum nascuntur, quod malum Græcis φθειρίασις nominatur ortúmque habet, vt alij pediculi, de quo suo loco dicetur, ex sordibus in iis, qui lotionibus & balneis non vtuntur, ac corporis curam non agunt, & à prauo victu, in hominibus non puris & obscœnis; vnde lue Venerea laborantibus hoc malum familiare est. Etiam per contagium contrahitur interdum, si quis in lecto in quo φθειριῶν laborans dormiuit, cubet, aut pectine vtatur, vel linteo caput abstergat, quo alius hoc malo infectus vsus est.

Malum non contemnendum est. Acres enim fluxiones concitat, & oculi tandem ab iis valde læduntur.

Vt verò hi pediculi tollantur, abluantur palpebræ aqua marina, vel decocto betæ, & staphisagriæ, vel vnguento conuenienti illinantur, vt.

℞. *Aloës, myrrha,* an. Drach. ii. Cum lardo misceantur. F. Linimentum.

Vel fiat Linimentum ex staphide agria, aloë, & melle.

Vel ℞. *Pingued porci* Vnc. i. *puluer. pyry* Drach. ii. *Mercur. viui* Drach. i. Misce.

℞. *Pingu. porci antiqu.* Vnc. i. *hellebor. albi* Drach. j. *sulph. citrini* Vnc. sem. Misce.

Aut albumen oui coctione induratum imponatur in acetum vini, horis 6. postea sub somnum oculis imponatur. Vbi mane remouetur, pediculi inhærentes simul extrahuntur. Tolluntur etiam pediculi, si palpebra fricetur corio, vel panno xylino, quo aurifabri vasa tecens inaurata extergere solent. Vel fumus argenti viui, ore tamen ac naso diligenter clausis, & panno obuolutis, palpebris excipiatur.

De Ciliorum vitiis.

Ciliorum vitia. Affectiones τῶ βλεφαρίδων, qui palpebrarum pili sunt, hæ præcipuè enumerantur. 1. Inuersio eorum: quia vel pili ipsi à siccitate torquentur, vel pori per quos enascuntur, tortuosi redditi sunt, vel palpebra versus oculos ad interiora est incuruata: quod vitium φαλάγγωσις & πτῶσις, seu laxatio & lapsus palpebræ nominatur; vel radix pili vnius ab alterius radice impedita pilum intrò reflectit. 2. Illorum abundantia, quod vitium in genere τριχίασις appellatur. 3. Eorundem defectus qui μαδάρωσις & μίλφωσις nominatur. 4. Color alienus, vt cùm pili albescunt, vel ob defectum humidi nutrientis, (& tum in extremitate albescere incipiunt) ex diuturna ægritudine; vel ob præsentiam materiæ phlegmaticæ in radice pilorum sitam quasi contrahentis, vt in canitie; vel denique ob cutem vitiligine albâ laborantem; de quibus iam dicendum.

Φαλάγγωσις.

Φαλάγγωσις, ἀπὸ τῆ τῶν τριχῶν φάλαγγος, id est, à *pilorum acie* ita dicta, non vno modo apud Autores accipitur. Aliàs enim sumitur pro eo palpebrarum affectu, cùm cilium intrò spectat, pilorum acie simul cum eo conuersa, sic vt pili oculos pungant, seu, vt Aëtius, *tetrabibl. 2. serm. 2. cap. 66.* habet, est palpebræ χάλασις cùm palpebræ ita laxantur, vt eorum extremitates intrò vergant, vt pili non facilè appareant, nisi quis eas attollat; vt ita in φαλαγγώσει hoc modo sumptâ nulli pili noui, vt in τριχιάσει nascantur, sed naturales saltem intrò vergant & pungant. Galenus tamen, *in Isagoge* Φαλάγγωσιν esse dicit, cùm pilorum duplex, tripléxve acies in superiore palpebra præter naturam subnascitur; vt tum τῆς τριχιάσεως species sit φαλάγγωσις.

Sed de priore modo sumpta φαλαγγώσει primò agemus, quæ & πτῶσις, seu palpebræ laxatio & casus appellatur. Ortum autem habet hoc malum vel ab humoribus pituitosis palpebram occupantibus, cúmque deprimentibus; vel ab exsiccatione cartilaginis in palpebris, & hanc sequente cutis corrugatione, & versus cilia depressione.

Quod malum, quia non solùm turpitudinem in facie parit, sed & quia cilia inuersa oculos pungunt, non negligendum est.

Vniuersali autem corporis euacuatione præmissa, oculus fomentetur hoc sacculo.

℞. *Nucleorum nucis inglandis* Vnc. j. *sem. fænigrac. lini, rad. althéæ*, an. Vnc. sem. *verbenæ* Drach. ij. Includantur sacculo, qui calefiat in aceto,& palpebris imponatur.

Vel ℞. *Fermentum*, magnitudine oui, *pulueris magnetis* Drach.j. *alumin. succini nucum cupressi*, an. Drach. ß.

Mixta omnia noctu palpebræ imponantur.

Si malum medicamentis non cedat, opera chirurgica adhibenda; de qua videatur Celsus, *lib.7.cap.7.* Paulus, *lib.6.cap.13.* Arculanus palpebram exteriore parte scindit, eámque contrahendo versus exteriora & superiora, ita suit nectítque, vt tarsus prominens pilos inuersos secum ad exteriora ab oculi contactu auertat. Nonnulli alium modum vsurpant. Fiat retinaculum ferreum conuenientis figuræ, & postea digitis duobus palpebra relaxata, quantum opus,& potiùs plus quàm minùs, attollatur,& retinaculum ferreum applicetur, trochleâ versus aures conuersa, retinaculum hoc singulis diebus acutiùs constringitur, vt palpebræ pars illa retinaculo inclusa tandem abscindatur, & à reliqua separetur, quod tamen vix trium septimanarum vel mensis spatio accidit; idque vt eò faciliùs fiat, bis singulis diebus locus oleo hyperici illinatur. Vbi pars illa palpebræ separata fuerit, eodem oleo, addito pauxillo pinguedinis lucij, curatur.

Τριχίασις

Si verò pili præternaturales in palpebris nascuntur, & sub pilis naturalibus exorti, ac intrò tuentes tunicas oculorum pungunt, vitium id Græcis in genere τριχίασις nominatur, cuius species sunt διστιχίασις, seu duplex ordo pilorum, & φαλάγγωσις, cùm multiplex ordo,& quasi acies pilorum subnascitur.

Trichiasis palpebrarū.

Generantur autem hi pili superflui ex humoribus pilos nutrientibus ad palpebrarum extremitates fluentibus. Vt enim terra pluuiis nimis irrigata, luxurians quasi, plurima plantas profert: ita etiam si ad palpebras copiosi humores, minimè tamen mordaces, confluant, plures pili proueniunt. Occasionem etiam huic malo præbent interdum tumores diuturni, vel deligatio diuturnior, à quâ cilia intus comprimuntur; vnde maior ad radices pilorum humorum affluxus conciratur.

Malum hoc non est contemnendum; cùm pili isti luxuriantes oculos pungant, & acutos dolores pariant, ac affluxum humorum ad oculos conciteat, tandémque cæcitatem inducant. Vnde τριχίασις in palpebris, cæcitatis imminentis plerumque indicium est.

Curatio.

Triplex verò pilos superfluos in palpebris curandi ratio est. Primò, si euellantur,& ea medicamenta, quæ pilorum generationem prohibent, postea adhibeantur. Deinde, si pili per medicamenta corrodantur. Tertiò, si sectione tollantur.

Curandi ratio prima.

Primum modum quod attinet, vbi pili superflui & oculos pungentes, seu plures, seu pauciores adsunt, volsellâ euellendi sunt. Danda verò opera, vt pili toti euellantur. Nam si abrumpantur, plus pungunt, quàm si integri essent. Postea verò loco, è quo pili euulsi sunt, adhibenda ea, quæ pilos renasci prohibeant; qualia sunt, sanguis muscæ caninæ, quam Collum nominant, item ranarum viridium sanguis: vel adhibeatur rubigo ferri cum saliua hominis ieiuni; vel spuma maris cum aqua psyllij; vel erinacei terrestris fel & sanguis cum modico castoreo.

Vel ℞. *Rad. mandragoræ* Drach. vi. *sem. persicariæ* Vnc. sem. *camphor.* Scrup. sem. *aceti* cochlear. i.

Misce in mortario, & succus exprimatur, quo pori, è quo pili euulsi sunt, illinantur.

Vel ℞. *Succi chondrillæ* Vnc. sem. *mastich.* Drach. j. *aceti, alumin. vsti*, an. Drach. sem. M.

Vel ℞. *Cineris erinacei terrestris*, Vnc. sem. *rubigin. ferri* Drach. ij. *cineris ouorum formicarum*, Vnc. j. F. Puluis, quo pori, è quibus pili euulsi, conspergantur. Plura vide apud Aëtium.

Secunda.

Si medicamentis pilorum generatio prohiberi non possit, nonnulli corrosiuis medicamentis eos extirpare conantur. Ægrum supinum in scamnum ponunt, & linteum, cruris vel brachij crassitie contortum, ceruici supponunt, vt caput versus dorsum propendeat. Hinc palpebras aperiunt,& gossypio oculi globum tegunt, ne à corrosiuo medicamento lædatur. Postea luxuriantibus pilis corrosiuum medicamentum illinunt, ægrumque ita supinum horæ quadrantis dimidij spatio iacere sinunt. Postea linteo vel spongiâ munda medicamentum corrosiuum diligenter abstergunt, & aquâ, quæ postea proponetur, ad palpebras sanandas vtuntur.

Corrosiua medicamenta talia sunt sequentia.

℞. *Calcis viuæ, vitrioli albi, cupri* seu *æris squammæ, cileris montani*, an. Vnc. i. *viridis æris, sal. gemmæ, Plumb. aluminis*, an. Drach. sem. F. Puluis, cui in olla vitreata affunde acetum acerrimum, vt fiat mixtura pultis instar: hinc coquantur ad siccitatem; iterum puluerisentur, iterúmque nouum acetum affundatur, & ad siccitatem coquantur, idque sexies repetatur. Tandem puluerisentur, & in vitro puluis asseruetur. Quo vti vbi volueris, affunde aceti rosati, q. s. vt fiat mistura instar pultis. Calefiat super ignem,& pilis superfluis illinatur.

Vel ℞. *Calcis viuæ, cileris montani, vitriol. albi*, an. Vnc. iiij. *sal. ammoniac.* Vnc. iij. In olla vitreata affundatur acetum, & coquatur ad dimidias. Hinc ponatur in cella octo diebus, vt subsideat. Clarum effundatur,& in vitro seruetur: cui vsus tempore admisce puluerem calcis viuæ, vt fiat instar pultis liquidioris, & mixturâ calefactâ palpebra, seu locus pilorum inungatur.

Aqua, quæ post corrosiuum adhibetur, hæc est:

℞. *Aquæ* cantharum dimidium, *aceti cereuisiæ* ℥. ix.

Simul coqu. ac dum calent, adde *lythargyri argenti. ceruss.* an. Vnc. sem. *thuris, mastich. oculor. cancri*, an. ℥. ij. *camph. salis*, an. Drach. j.

Colentur, & liquore locus post corrosiuum amotum bis de die illinatur.

Tertia curandi ratio fit per sectionem. Modum prolixè docet Aëtius, *tetrabibl.2.serm.3. cap. 69.* Recentiores Chirurgi duobus modis vtuntur. Nonnulli acu incuruâ filum sericum ducente palpebram perforant tribus locis. Hinc filis simul apprehensis palpebram attollunt & ducunt,& post fila palpebræ partem radices pilorum continentem nouacula abscindunt.

Verùm cùm ob perforationem hanc triplicem, hic curandi modus tardior & molestior sit, commodius est, si forcipe lato palpebræ pars ea, quæ pilorum radices continet, prehendatur, & forcipe pars palpebræ, quousque radices pilorum se extendunt, abscindatur. Factâ sectione albumen oui conquassatum cum hapso lini imponatur: postea ablato albumine oui, medicamenta ad vulnus conglutinandum idonea, ac si opus sit, etiam aquæ pilorum regenerationem prohibentes imponantur. Vide Hier. Fabricium, *de operat. Chirurg.*

De Pilorum defluuio.

Contrà nonnunquam pili è palpebris decidunt, quod vitium μαδάρωσις & μίλφωσις, pilorum palpebræ defluuium, casus pilorum, & glabrities palpebrarum appellatur. Ortum habet hoc malum ex vitiosis & acribus humoribus ad ciliorum radices confluentibus; vnde alimento destituuntur, & pilorum radices eroduntur. Sæpe id accidit post febres malignas, post quas interdum non solùm pili capitis, sed & palpebrarum decidunt.

Pilorum à palpebris defluuium.

Corporis totius priùs ratione habitâ, adhibeatur hoc Vnguentum.

℞. *Plumbi vsti* Vnc. ß. *nucleorum dactylorum combustor.* Drach. v. *spic. Indic.* Drach. i. ß ℥. ij. *calcinat. piper. nigri*, an. Drach. i. *pingued. vrsi*, q. s. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Muscarum combustarum* Drach. ij. *stercoris hirundinum, lapid. lazuli, spic. Indic.* an. Drach. i. *mellis despumati* q. s. F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei lini* Vnc. i. *seui hircini, pinguedinis vrsi*, an. Vnc. sem. *stercoris murium, dactylorum combustor.* an. ℨ. i. Misce. Vide Aetium, *tetrab.2.serm.3.cap.78.*

Mollities Ciliorum.

Nonnunquam & cilia nimis tenera aut flexibilia sunt, nec rectâ succrescunt, sed in oculos delabuntur, & dolores ac lachrymas concitant.

Mollities ciliorum.

Ortum habet hoc vitium ab humore pituitoso, cartilaginem palpebrarum, & ciliorum radices occupante.

Corpus conuenienter euacuetur, & affluxus humorum vesicatoriis, ac aliis modis prohibeatur, atque oculi internis medicamentis confortentur. Hinc Aquâ illâ palpebræ abluantur:

℞. *Fol. quercus, verbenæ*, an. M. i. *visci è pyro, fol. buxi, germinum iuniperi, aluminis*, an. M. ii. ß.

Affundatur aceti & aquæ pluuialis, ana q. s. distillentur in vesicâ; aquâ palpebræ illinantur bis de die. Vel potiùs quantitate aluminis immutatâ fiat decoctum, quod efficacius est. Hinc cilia gummi Arabico lentè illinantur. Vide etiam Aëtium, *tetrab.2.serm.3.cap.68.*

Πτίλωσις.

Compositum ἐκ τῆς μαδαρώσεως, καὶ τῆς σκληροφθαλμίας, hoc est, *ex pilorum defluuio, & palpebrarum duritie*, malum est πτίλωσις. In μαδαρώσει enim simplex saltem pilorum in palpebris defluuium est: In πτιλώσει verò simul adest crassities, callositas, & rubor, palpebræque turgent, rubent, & lucidæ fiunt.

Πτίλωσις.

Caussa est vel sanguis adustus, vel pituita salsa, vel bilis, vel melancholia adusta, aut humores hi mixti, qui palpebras occupant, in tumorem attollunt, & pilorum radices corrodunt. Malum familiare iis, qui luem veneream patiuntur, aut passi sunt.

Curatur hoc malum, si corpore vniuerso euacuato priùs, palpebris humectantia & emollientia, & naturalem temperiem, ipsis restituentia, applicentur, ex portulaca cum lacte cocta mucilag semin. lini & cydonior. Postea imponantur ea, quæ ad pilorum defluuium antea sunt proposita.

CAPVT

CAPVT IX.

De Palpebrarum Liuore, Contusione & Percussione, Vulneribus, & aliis à caussis externis læsionibus.

Palpebrarum vulnus. ACcidit tandem, vt palpebræ à variis caussis externis lædantur, percutiantur, contundantur, vulnerentur. Si vulnus fit in palpebris solum, curatur vt alia vulnera. Quia tamen palpebræ facilè intumescunt, ad id prohibendum, imponendum albumen oui cum momento boli Armeni in aq. rosarum dissolutum, & linteolo vel hapso lini exceptum. Si libet, potest & momentum croci ac aluminis addi.

Postea oleo hyperici, vel alio vnguento conuenienti, aut emplastro diapalmæ vulnus conglutinandum. Vtile est etiam lac virginis, vel vnguentum ex saccharo Saturn. Efficax est etiam hoc Emplastrum.

℞. *Cera ol. melilot.* an. Vnc. i. *cumini* Vnc. sem. *camphora* Drach. i. Cera & oleum super igne liquescant: deinde reliqua addantur.

Liuor. Sæpè verò, à contusione & percussione palpebræ quidem non vulnerantur, sed liuorem saltem contrahunt. Imo sæpe accidit, vt etiamsi oculus læsus non sit, sed pars saltem vicina concutiatur, nihilominus sanguine palpebræ suffunduntur. Si ergo oculus sit percussus, & liuor metuatur,

℞. *Albumin. ouor.* num. iii. *aq. absinth.* cochl. iii. *terra sigill.* vel *bol. Armen.* Drach. i. Imponatur palpebræ. Vel palpebra vnguento albo camphorato inungatur.

Tollitur autem liuor succo absinth. cum melle mixto, aut succo cyclaminis, aut aloë cum melle mixtâ, aut cumino cum melle mixto, aut cumino & anisio in aquâ coctô & imposito, aut farina fabarum, & fœnigræci cum melle mixtâ. Succus etiam radicis sigilli Salomonis recentis, vel siccæ vino macerata, liuorem ex ictu, seu suggillationem in omnibus partibus feliciter tollit.

De Palpebrarum combustione.

Palpebrarum combustio. Si palpebræ combustæ sint.

℞. *Aq. verbena* ℔. ß. *syr. cydonior.* Drach. ii. *fœnigræc.* Drach. i. Extrahatur mucilago, quæ oculo imponatur. Vel vsurpetur aliud ambustis conueniens medicamentorum.

CAPVT X.

De Symptomatibus, quæ in Motu Palpebrarum accidunt.

Motus palpebrarum læsus. ATque hactenus plerosque morbos, qui palpebris accidunt, & symptomata in qualitatibus mutatis proposuimus: restat, vt de symptomatibus, quæ in motu accidunt, dicamus. Cum autem, vt suprà dictum, officium palpebrarum sit, oculos tegere, & nunc aperiri, nunc claudi, prout opus: in motu læso symptomata fiunt, cùm palpebræ aperiri vel claudi, vt debent, non possunt, vel vitiosè mouentur.

Palpebras mouendi difficultas. Aperiri aut claudi non possunt palpebræ variis de caussis. Aperiri non possunt, primò ob inflammationem secundò ob coalitum & conglutinationem, vel inter se, vel cum aliis partibus, vel ob vulnera claudi non possunt in ectropio & λαγοφθάλμῳ. Præterea etiam aperiri vel claudi facilè non possunt ob siccitatem, vel humorem crassum & viscosum ad siccitatem tendentem. Cùm verò de aliis vitiis hactenus dictum sit, de ea saltem difficultate aperiendi & claudendi oculos, quæ à siccitate prouenit, dicemus.

De hac autem Difficultate claudendi & aperiendi palpebras, peculiari capite agit Valescus de Taranta, vitiúmque hoc *Grossa* appellat. Accidit hoc malum ab humore viscoso, crasso ad siccitatem tendente. Et propterea non adest magna lippitudo, nec multus humorum affluxus, sed quasi grana quædam, seu lemma in grana concreta non multum palpebris vel oculis adhærens requiritur.

Vniuersalibus præmissis fomentetur oculus aquâ tepidâ, vel ex semin. fœnigræc. & lini cum lacte muliebri, aut alio mucilago extrahatur, & oculo imponatur: vel mucilago sem. lini cum cera & oleo rosato misceatur, & oculo applicetur.

Palpebrarum instabilitas. Deprauati verò motus palpebrarum symptoma est, quod Græci ἴλλωσις appellant, quamuis nonnulli totius oculi affectum esse malint, de quo infra, *cap.* 39. dicetur, instabilitatem palpebrarum, Germanicè, *das vmzückern, zwitzern, oder fippern der Augen lieder*, cùm palpebræ inordinato motu continuò clauduntur & aperiuntur.

Malum hoc aliquando hæreditarium est, aliquando à flatibus accidit, & quidem nunc in vno, nunc in vtroque oculo: quod malum in specie palpitatio, Germanicè, *das zerch*, nominatur. Aliquando fit à conuulsione, cùm palpebræ versus exteriorem oculi angulum continuò trahuntur.

Posteriores hæ duæ caussæ proueniunt, cùm palpebrarum musculi refrigerati sunt, ob sanguinis nimiam vel in vulnere capitis, vel per hæmorrhagiam narium detractionem, vel cùm à frigore externo musculi refrigerati sunt, vel cùm pituitosus humor ad eas affluit. Accidit etiā malum à terrore, ira, timore.

Si malum ab ortu contractum, & hæreditarium sit, incurabile est. Si ab aliis caussis oriatur, vniuersalibus præmissis, & capite euacuato & per medicamenta cùm interna, tum externa roborato, topica quædam applicari possunt.

℞. *Origan.* M. v. *stœchad. Arabic. calamintha*, an. M. iv. *spic. Indic.* Vnc. ß. *flor. hyperici* M. ii. Affundatur vini Rhenani cantharus dimid. Stent in infusione per aliquot dies; posteà destillentur in B. Aquâ postea manè & vesperi palpebræ illinantur.

Vel ℞. *Medulla tauri* Vnc. i. ß. *vnguenti martiati, olei ex auellanis express.* an. Drach. vi. *pinguedin. anatis, ol. picea*, an. Vnc. sem. Misce.

CAPVT XI.

De iis quæ in oculos inciderunt, eximendis.

POstquam morbos & symptomata, quæ palpebris accidunt, explicauimus, antequam ad reliquarum partium oculi morbos accedamus, dicendum aliquid de iis, quæ in oculos illapsa sunt, & inter palpebras, & corneam atque annatam tunicam hærent. Solent enim & ea, nisi maturè tollantur, multorum malorum, inflammationis, doloris, que, & quæ hæc sequuntur, caussa esse. *Illapsa in oculos.*

Traduntur autem varij modi educendi ea, quæ in oculos inciderunt. Vulgus vtramque palpebram trahere iubet superiorem alterâ manu deorsum, inferiorem alterâ manu sursum, atque interea oculum ad superiora intus voluere, aut ex ore alterius, vel siphone paruo insufflare aquam simpl. vel saccharatam, vel hydromel, vel lac recens multum inspergere, quo id quod incidit, eluatur, præsertim si acre & mordax fuerit. Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 3. *cap.* 10. & 17. altero oculo clauso, & qui affectus est, aperto, culicem vel aliud animaculum illapsum, sua sponte exiturum scribit. Alij spiritum, ore & naribus clauso, tamdiu retinere iubent, donec oculi lachrymentur: ita fore, vt cum lachrymis eteratur id, quod molestum est. Aut sternutationem cient, ac nare alterâ apposito digito obstructa, per alteram sub affecto oculo vehementius exsufflant. Rhases coronem stylo alligat quem in resina pini intinctum molliter ducit per oculum, palpebra altera eleuata, vt resinæ viscíditate res apprehensa simul extrahatur. Vel sumatur resina alba, vel cera, & extremitate vna nonnihil emolliatur, ac sub palpebram immittatur, & per oculum molliter ducatur, vt quod in oculo est, ei adhæreat. Succinum quoque ad pannum affricatur, donec incalescat, quo supra oculum posito, palea, pilus, vel puluisculus attrahatur, vt ferrum à magnete. Vel sub palpebras subiiciatur sapphirus politus, aut margarita rotunda, aut lapis chelidonius, aut oculus cancri læuis. Possunt etiam varia instrumenta parari, quibus palpebris eleuatis res aliena educitur. Quæ autem, vt acuta, oculo aliis sunt infixa, volsella vel forcipe subtili blandè extrahantur, ita, ne in obliquum contorta frangantur. Postea, si opus, hinc liquor instilletur.

℞. *Aq. cichor.* ℥. j. ß. *plantag.* Drach. vi. *succini albi, thuris*, an. Drach. ß. *camphor.* Scrup. ß.

Misce, & per linteum colentur. Si calx viua in oculum inciderit, albumen cui infusum vim eius vitoriam obtundet; postea aqua vel lacte calx eluatur. Vide de his Aëtium, *loc. allegat.* & *Instit. lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 10.

De morbis Tunicæ Annatæ seu coniunctiuæ;

CAPVT XII.

De Ophthalmia.

INter oculi partes occurrit primò tunica alba, annata seu coniunctiua dicta, quæ & ipsa variis morbis est obnoxia: inter quos primus est Ophthalmia, Celso Lippitudo dicta, quòd in eo lachrymæ feruidæ ex oculis stillare solent. Nonnulli tamen inter ophthalmiam, & lippitudinem distinguendum censent. Et sane non nego, esse aliquam inter lippitudinem & ophthalmiā, quæ hodie ita dicitur, differentiam: interim & hoc verum est, Celsum ophthalmiam veram nomine lippitudinis expressisse. Neque in lippitudine, quæ continuus vitiosorum humorum ad oculum fluxus est, & sæpe pluribus annis durat, quod non accidit in vera ophthalmia omnis inflammatio abesse videtur; id quod rubedo & oculorum dolor indicat. Ideóque lippitudo ophthalmiæ nothæ species quædam est. Adscribitur autem ab autoribus ophthalmia annatæ tunicæ, quod in ea maximè sit conspicua. Interdum tamen totus oculus etiam inflammatur. Malum frequens, magnique momenti, ob dolores sæuos, cum quibus est coniunctum, & mala alia, in quæ degenerare potest. Accepit autem nomen à loco affecto, vt nonnulli alij morbi etiam teste Galeno, 2. *meth. med. cap.* 2. *Ophthalmia.*

Estque inflammatio annatæ seu albæ tunicæ, cum rubore, ardore, dolore & lachrymis, orta à sanguine acri, venulas tunicæ illius occupante & distendente. Cum enim annata oculi tunica, quæ est quasi ligamentum quoddam cum musculis, oculos *Annata oculi tunica inflammatio.*

Doloris Curatio.

Indicationes & Curatio.

Dolor indicat remedium anodynum, siue dolorem tollens. Cùm autem, vt ex iis, quæ antea de natura & caussis doloris diximus, patet, dolor quidem non sit ipse sensus sed molestia seu tristitia, non tamen sit sine sensione, ad sensionem autem duo requirentur, ipse partis sensus & animaduertentia, seu superioris facultatis concussus: si vnum horum desit, non fiet dolor. Itaque quæ vni horum sunt contraria, etiam dolori sunt contraria.

Molestæ sensationi contraria est iucunda sensio: talem autem efficiunt, quæ substantiâ sunt molli, ac blando tepidóque, & temperato calore prædita. Vnde Galenus, *7. meth. med. cap. 6.* balneum aquæ tepidæ sensui tactus iucundissimum & dulcissimum esse scripsit. Et Hippocrates. *6. Epid. sect. 4. t. 8.* cùm Medicum suauem erga ægrum sese gerere iubet, præcipit, vt mollia tactui offerantur, tanquam gratissima. Et Galenus. *in Comment.* addit, mollia ita tactui esse iucunda, vt suaues Voces auditui. Hinc vol a manus cuicunque parti apposita dolorem mitigat; & vnctuosa ac pinguia, & contactu suo, & calore tepido suauem pariunt sensionem: vt oleum commune dulce, pinguedines animalium temperatæ. Atque hæc sunt propriè Anodyna.

Sensioni autem contraria est sensus priuatio. Sensio autem non fit, vel ipso sensu ablato, vel animâ non animaduertente. Quæ ipsum sensum tollunt, naturalem temperiem partis tollunt, aut potiùs spiritus, sensionis instrumentum, quasi sopiunt ac stupefaciunt, & talia propriè Narcotica dicuntur, quæ non nisi summâ necessitate vrgente, & cautè adhibenda sunt. Narcoticis substitui possunt Hypnotica; cùm in somno omnes sensus cessent, mdò hypnotica non sint simul narcotica aliàs enim nulla inter ea esset differentia.

Hypnotica. Animaduertentia tollitur, dum æger ad alia obiecta auocatur, quæ attentionem requirunt. Sic suauia colloquia, cantus suauis, inspectio rerum iucundarum, animum aliò auocando dolorem leniunt. Hinc etiam doloribus duobus corpus infestantibus maior minorem obfuscat, & ob iram & animi perturbationem dolor ex inflicto vulnere sæpe non percipitur. Atque hæ genuinæ, quas dolor per se suppeditat, Indicationes sunt & hæc vera dolorem, quatenus talis, curandi ratio est.

Dum verò alij medicamenta anodyna resoluentia & calida in primo, ac tenuium partium esse statuunt, quæ scilicet euacuent, digerant, rarefaciant, extenuent, concoquant, & æquabile reddant, quicquid in partibus dolore affectis, aut humorum acrium, aut lentorum, aut crassorum, aut multorum, tenuibus spiraculis infractorum; aut crassi, aut admodum frigidi spiritus exitum commodum non inuenientis, inhæréscit, aut conclusum est, vt Galenus. *5. de simp. med. fac. cap. 19.* hac de re loquitur: non propriè anodyna, & quæ omni dolori, à quacunque etiam caussa proueniat, communia sunt proponunt, sed medicamenta, quæ certis caussis dolorem patientibus occurrunt. Anodynorum autem, vt & Narcoticorum materia in *Institut. lib. 5. part. 1. sect. 1. cap. 7.* proposita est. Et si inter Anodyna & dolorem lenientia etiam calida in primo recensentur ab autoribus, fit hoc, quia calida in primo non multùm differunt à temperatis, neque illos limites semper exactè distinguere facile est. Et licèt aliquid materiæ digerant, atque ita remedia caussæ dici posse videantur: tamen materiam totam digerere non possunt.

QVÆSTIO III.

De Dolore Capitis.

Dolor capitis.

CVm autem dolor omnibus partibus sensu tactus præditis accidere possit, sæpius inter symptomata in variis corporis partibus doloris fit mentio. Hoc loco saltem de dolore Capitis agemus: de reliquarum partium etiam suo loco acturi.

Dolor capitis, Græcis ἀλγος, ἀλγημα, καὶ πόνος κεφαλῆς, atque vnâ dictione κεφαλαλγία & κεφαλαία dicitur, appellatione à symptomate & parte affectâ simul sumptâ Arabibus *Soda.*

Caussa.

Caussa doloris capitis. Caussa continens, vt aliorum dolorum omnium, est solutio continui in partibus sentientibus, seu membranosis in capite. Remotiores sunt, quæcunque continuum soluunt; quæ partim sunt externæ, partim internæ.

Externæ seu euidentes sunt äër calidus ambiens, siue à Sole talis, siue ab igne, frigiditas nimia, flatus & ventus aquilonaris & austrinus, odor grauior, percussio, ictus, & casus.

Internæ sunt primò nuda intemperies calida & frigida. Calida quidem vel intemperiem conciliando, vel humores ad caput euocando, vel iam in eo contentos flatus dissoluendo, liquando & extenuando, agitando. Huc faciunt vigiliæ, inedia, exercitatio & motus corporis atque animi nimii, qui humores exagitant, extenuant, calefaciunt, & in feruorem agunt. Frigida verò condensando, adstringendo, dum fuliginosa excrementa retinet, calorem naturalem intrò agit, spiritus incendit, aut in repletis per austum capitibus excrementa retinet, in corpore verò puro digerit & dissipat per accidens. Quæ enim singulæ intemperies capitis caussas habeant, suprà, *part. 1. cap. 2. 3 4.* dictum.

Deinde materia peccans seu qualitate, seu quantitate. Qualitatis vitia in materia sunt excessus caloris & frigoris, acrimonia, malignitas, vt in lue venerea; & febribus malignis. Quantitas πληθώρα, seu κακοχυμία materiæ parit, qua aut humores boni æquabili analogia redundant, vt in plethora; aut vitiosi & praui, vt in cacochymia, quarum vtraque obstructionis meatuum in capite caussa existit, & vasa distendere ac membranas comprimere solet.

Est autem materia illa aut humor, aut vapor seu flatus. Ac interdum vapor seu flatus ex pituita viscida copulis membranarum, pericranij, scilicet, & duræ matris, inter suturas inhærente genitus, ita crassus & validus est, vt præter insignem dolorem, quo affligit, etiam copulas illas membranásque distendendo, compagem suturarum cranij relaxet. Cui malo mulieres non ineptâ ratione fasciis caput vinciendo consulunt, etsi superstitiosa nescio quæ mensuratio sæpe accedat. Nam & Hippocrates, *in libro de iis, quæ in medicatr. fiunt, sub finem.* διαστρέμματα nominat, quibus ossium capitis in suturis διάστασις, atque hinc natum dolorem, sanare docet. Et Galenus, *2. de loc. affect. cap. 7.* βασάνων διαδέσμων meminit, ex Archigenis sententia in Cephalalgiis citra phlegmonem; cuius vsus erat, vt compressione sua affluxum humorum & vaporum ad caput impediret, & efficeret, ne arteriarum in temporibus pulsu vehementiore caput concussum magis doleret, sicut dolere solent partes affectæ, dum mouentur.

Suturarum capitis diffensio & relaxatio.

Cæterum & hoc obseruatum est, acerbos quoque capitis dolores extitisse à vermibus in ipso genitis: cuius exemplum ab Hollerio memoratur, vt & à Francisco Hildesheimio *in Spicilegio.* Videatur & Schenckius, *lib. 1. obseruat. 82. 83. 84. 85.* Tandem calculos in cerebro genitos intolerabiles capitis dolores excitasse compertum est, vt apud Kentmannum in *libello de lapidibus* videre est.

Vermes & calculi in capite.

Affligitur autem caput dolore à materia, hoc est, ab humore vel vapore, vel per ἰδιοπάθειαν vel per συμπάθειαν.

Dolor capitis per essentiam. Per ἰδιοπάθειαν, & per essentiam, quando materia continuum soluens, doloremque creans, in ipso capite consistit, genita ibidem & cumulata ex imbecillâ aut vitiosa nutrimenti concoctione, ob cerebri & partium capitis, ἀσθένειαν & δυσκρασίαν. Et omnino si caput debile fuerit, ad dolorem cum ab externis, tum internis caussis contrahendum patatius est. Scribit quoque Galenus, *6. Epidem. com. 2. aphor. 3.* acuta capita, in quibus decium positus immutatus videtur, vt inferiores è regione superiorum non sint, sed veluti reuulsum ac distortum os videatur, doloribus assiduis conflictari.

Nota.

Per cõsensũ. Per συμπάθειαν; quando materia ad caput fertur, siue eâ attracta à dolore aut calore, siue ad caput imbecillum transmissâ à partibus aliis robustioribus, idque motu vel critico, vel symptomatico. Transfertur autem vel à toto corpore, vt in febribus vapores, in plethora boni humores, in cacochymia praui, vel ab aliqua parte, vt in primis à ventriculo, è quo per œsophagum vapores sursum ad caput ascendunt, ab hepate item vapores & humores; vt & à liene, vtero, renibus, intestinis, & genitis in his vermibus, per venas & arterias, & per cæca quoque corporis spiracula. Caput enim, veluti tectum famosæ domui impositum, excipit quæcunque ab imo effumant, sursumque feruntur; vnde illud affici necesse est à partibus inferioribus, vel à toto etiam corpore, per connexionem vasorum, quæ in vniuersum corpus sunt dispersa, vt suprà etiam *lib. 1. part. 1. cap. 6.* dictum.

Fit hæc sympathia κατὰ κοινωνίαν partium inferiorum, quâ vapores aut humores capiti ab iisdem communicantur: cùm alia κατ' ὁμιλίαν fiat, ratione viciniatis partium dolentium, vt thoracis, faucium, scapularum; alia denique κατὰ σύμφυσιν, vt à spinalis medullæ affectione aliqua, & partium cæterarum, quæ vel tunicas à membranis cerebri, vel neruos sensus caussa ab ipso cerebro accipiunt.

Atque ita caput consensum habet cum omnibus ferè corporis partibus, etiam remotissimis, pedibus nempe, adeò vt vel minimâ dolente, facilè illud simul compatiatur. Fitque frequentissimè ille consensus, cerebri, spinalisque medullæ, & neruorum beneficio. Consentit verò maximè cum ventriculo, ob neruos insignes à sextâ coniugatione prodeuntes. Hinc affecto stomacho illicò simul etiam ipsum cerebrum in consensum trahitur; & afficitur. Sicut contra cerebrum affectum ventriculum in consensum trahit, vnde delirantes, stupidi, vel alio cerebri morbo grauiore affecti, nihil appetunt; & si illud ob contusionem & percussionem grauiorem commotum sit, mox ægri vomitus incurrunt molestos, sæpe etiam periculosos, qui non nisi sanato cerebro, sisti possunt. Quemadmodum & cum vtero, cuius læsio vertiginem, & alios cerebri affectus inducit, in primis autem grauissimos capitis dolores, vaporibus ille transmissis, excitat, quos è regione capitis dolente, tanquam signo certo, à doloribus ex ventriculo obortis distingui posse, Laurent. Joubertus, *cap. de Cephalalg.* docet, vbi scribit, se experientia frequenti cognouisse, dolores capitis à ventriculo obortos magis anteriorem capitis partem offendere,

affi[illegible] dolores verò ab vtero, verticem & occiput. Et doctissimus Langius, *lib. 1. epist. 49.* idem ferè testatur, quando refert, se illud pluiquam centies expertum fuisse, in hysterica[rum], & quamuis vteri affectione, solum verticem capitis prope futuram coronalem, vbi mulieres glaciei frigus & pondus se sentire fatentur, vtero affecto lege quadam consortij condolere. *Quod* (inquit) *si obseruaueris, ad discernendum, quando caput per matricis consensum doleat, tibi plurimùm proderit.* Quod quomodo accipiendum sit, & quæ eius sit ratio, suprà, *lib. 1. part. 1. cap. 6. in quæstione*, diximus.

Differentiæ.

Differentia doloris capitis.

DIfferentiæ doloris ad capitis sumuntur ab obiecto & caussa efficiente; qua ratione dolor alius est acer & perforans, excitatus ab humore aut vapore bilioso vel adusto, membrana mordicante; alius grauans, qui [illegible] dicitur, à pituitosorum humorum copia, vel, plethora, vel ab ebrietate; alius distendens, à flatuum, vel mitiorum humorum abundantia, inter caluariam & pericranium, vel inter caluariam & duram cerebri membranam; alius pulsans, à tenui biliosóque sanguine, vel à spiritu redundante, quo fit, vt arteriæ impletæ ac distentæ vehementiùs pulsent, membranásque concutiant, quibus cõtinentur ac fulciuntur.

Deinde à parte affecta, vbi dolor aliàs totum caput occupat, aliàs partem eius duntaxat, dextram vel sinistram, anteriorem vel posteriorem. Qui totum caput, aut maximam eius partem obsidet, ac recens est, nec ægro consuetus vel diuturnus, nec ita vehemens, ex quacunque caussa oriatur κεφαλαλγία dicitur, Κεφαλαία verò, qui inueteratus ac vehemens est, ac leuiculâ occasione exacerbatur adeò, vt nec strepitum aut vocem, nec splendorem lucis, nec vehementiorem paulò motum, nec vini potum ferre æger valeat, sed quietem ac tenebras amet. Arabes Ouum, ac passionem Galeatam appellant. Atque hic dolor vel continuus est, & curatu difficilis, vel per interualla, tanquam paroxysmos, recurrit & incalescit, vt in epilepsia, & morbis periodicis nonnullis aliis, qui vel sunt ordinati, certis diebus septimanisve, vel manè, vel sub noctem redeuntes, vel inordinati, qui omni tempore redeunt, præsertim autem tum, quando à caussa externa exacerbantur. Qui verò dimidiam capitis partem attingit, [illegible] & [illegible] dicitur, atque hic etiam vel recens est, vel inueteratus, siue caussam fixam in cerebro habeat, siue aliùnde communicatam. Frequenter tamen per sympatiam fit hypochondriorum, & ex interuallis reuerti solet.

Postremo loco aut situ doloris qua ratione dolor alius est externus, alius internus. Externus pericranium obsidet, & in superficie percipitur, ad radices capillorum, manúsque pressu exacerbatur. Internus ad tactum mitescit, præsertim si sit sine distentione. Vterque eò vsque aliquando intenditur, vt ad oculorum radices pertingant. Quanquam enim Galenus 3. *de loc. affect. c. 9.* interiores solum dolores capitis ad radices vsque oculorum pertingere scribat: tamen & à pericranio oculorum cauum succingi, Fernelius monet.

Signa caussarum.

Signa doloris capitis.

Caussas euidentes Medicus vel sensu, visus nempe, tactúsque iudicio cognoscet, vel ab ægro & adstantibus de iis certior fiet; nisi fortè mente quoque æger laboret. Euidentes caussæ si nullæ præcesserint, coniecturam facere oportet, dolorem ab interna aliqua extitisse. Ac ab intemperie nuda caput dolebit, sine sensu grauitatis, tensionis, punctionis, morsus. Si à materia, dolor capitis excitabitur, & quidem à vapore, vel spiritu flatulento, tensio aderit sine grauitate, & punctio per interualla, atque alia signa, suprà, *part. 1. cap. 7.* enumerata. Si verò ab humore dolor erit; sensus percipietur grauitatis & dolor erit stabilior. Quæ verò intemperies caussa doloris sit, quæ item materia, ex iis quæ suprà, *par. 1. de signis intemperier. capitis cum & sine materia*, dicta sunt, patebit. Peccant verò hæ caussæ magis qualitate, si nec tensio, nec grauitas adsit, sed sensus tantùm præter naturam caliditatis, frigiditatis, siccitatis. Magis verò quantitate seu copiâ, seu dolor cum tensione & grauitate coniunctus.

Cæterùm exactè definire, vtrum in dolore capitis afficiantur membranæ cerebri, an cerebrum ipsum, vel partes vicinæ, id adeo necessarium ac vtile ad curationem, Galenus *in fin. 2. de loc. affect.* esse non putat; cùm semper remedia capiti applicentur. Dolor tamen punctorius membranas cerebri affligi indicat, qui si cum magna pulsatione fit, inflammationis argumentum est, arteriis quæ membranas cerebri intexunt, tenui feruidóque sanguine impletis ac distentis. A cæteris circa cerebrum partibus dolor potiùs cum grauitatis sensu existit.

Signa doloris à vermibus.

Signum dolori capitis à vermibus, est dolor cum rosione quadam, & cum pruritu in naribus.

Capitis primario dolentis signa.

An autem caput per se, an per consensum afficiatur, sic discernitur. Proprius & primarius capitis dolor est, vbi læsio in aliqua cerebri functione, siue principe, siue sensus & motus ministra, deprehenditur, cæteris extra caput membris præter naturam haud affectis.

Per consensum signa.

Dolor verò per consensum fit, quando caput per se sanum & benevalens aliùnde malè afficitur. Præterea dolor primarius plerumque continenter, & sine intermissione fatigat; per consensum verò ingrauescit & mitescit, prout intenditur vel minuitur affectus in parte, à qua malum capiti communicatur, teste Galeno; *in fine 2. de loc. aff.* Quòd si tamen in primario capitis affectu materia per interualla in capite gignatur dolor primarius interualla quoque sua habebit: sicut contrà dolor per consensum continuus esse potest, si genita extra caput in parte aliqua materia continenter ad caput feratur. Sed de his & à qua parte materia, doloris caussa, capiti communicetur, dictum est suprà, *part. 1. cap. 5.* & 6. Hoc saltem adhuc monemus, præter alia signa etiam consideranda esse, quæ ab ægri téperie, ætate, idiosyncrasia, sexu, habitu corporis, consuetudine vitæ genere, anni tempore, cœli statu sumuntur, vt in quacunque doloris capitis specie de eius caussis coniectura certior capi possit.

Signa doloris capitis ex vrina.

Morbi quoque, qui dolorem capitis comitantur, vt & vrinæ, signa hic præbere possunt. Nam *quibuscunque vrina in febribus, turbata sunt, quales iumentorum, iis dolor capitis adest, vel aderit. lib. 4. aphor. 70.* Ex agitatione enim & feruore humorũ per febrem, spiritus flatulentus vnà cum calore promptè ad caput attollit, qui dolorem ibi concitat. Si etiam vrinæ, quæ in morbi claræ minguntur, non facilè turbantur, signum est doloris capitis; quoniam calor naturalis debilis non separat crassa à subtilibus: & qui præter naturam calor adest, vapores calidos de materia crassa resoluto sursum ad caput secum effert, 4. *aphor. 17.* Bullæ paruæ per coronam vrinæ sparsæ capitis dolorem adesse significant. Eritque dolor acrior, si bullæ illæ aureæ aut citrinæ fuerint mitior, si albæ; diuturnus, si diu permaneant. Fernelius, *de vrin. cap. 16.*

Prognostica.

Dolores capitis qui periculosiores.

1. Dolor capitis in cute vel pericranio capitis ab externa caussa excitatus; aut si ab interna, à flatibus, vel à materia non admodum copiosa & crassa, vel ab intemperie, quæ in habitum nondum abiit, oriatur, faciliùs curatur, quàm qui meninges obsidet, vel à contrariis caussis ortum habet.

2. In doloribus capitis minùs periclitantur ægri, quàm in doloribus aliarum partium, vt aurium, oculorum, dentium, coli, pectoris ab osse auulsione, eo quòd cerebrum per se sensus expers est, teste Galeno, 1. *de causs. sympt. cap. 8.* Propterea Galenus, *in 2. compos. medic. secund. loca, cap. 1*, inquit, ob capitis dolorem vehementem neminem vnquam aut syncope correptum fuisse, aut se ipsum occidisse, quemadmodum quidam coli dolore vexati fecerint: quod tamen ita intelligendum est, quatenus dolor alios grauiores affectus accersit.

3. In vehementi capitis dolore cum febre acuta, si vrina alba & clara conspiciatur, malum est. Significat enim bilem sursum ad caput ferri, vnde inflammatio metuenda est, ad quam delirium sequi solet, teste Galeno, *in lib. de vrin. cap. 5.*

4. Dolor capitis fortis subitò delitescens, non sequente alleuatione per crisin, est lethalis: quia cerebri læsionem, virtutisque naturalis destructionem significat.

5. In vehementi capitis dolore externa frigescere, malum est. Ob vehementiam enim doloris calor naturalis intus retrahitur ad locum affectum, vnde phlegmone facilè excitari potest, ex 4. *aphor. 48.* & 7. *aphor. 1.* & 26.

6. Si dolor capitis, præsertim circa frontem & tempora, vehemens & continuus fuerit, cum febre acuta, & quarto die signum aliquod perniciosũ apparuerit, septimo die mortem portendit, vel paulo pòst sin contrà signa salutaria sese quarto die ostenderint, septimo crisis futura est. Quod si verò ante vigesimum perniciosa signa adfuerint, dolor tamen capitis cum febre vltra id tempus perseuerauerit, tum sanguinis è naribus eruptionem, aut ad inferas partes abcessum expectare oportet, teste Hippocrate, 3. *Prognost. aphor. 13.*

7. Caput vehementer dolenti pus, vel aqua, vel sanguis per nares, os, aut aures effluens, morbum soluit, teste Hippocrate, 6. *aphor. 70.*

8. Quibus ex morbo partium inferiorum conualescentibus dolor capitis vehemens superuenerit, si non præcedat excretio manifesta, iis in cerebro futurus est abcessus, morbi materiâ ab inferioribus ad superiora conuersa, 4. *aphor. 32.*

9. *Qui in doloribus capitis æruginosa vomunt, & cum surditate vigilant, ij citò vehementer insaniunt*, ob collectam in cerebro bilem adustam, & consensum orificij ventriculi cum cerebro. 1 *Prorrh. comm. aphor. 10.*

10. *Capite dolentes, & catoche detenti, ac delirantes, cum intercepta aluo, & ferociente intuitu, faciéque impensè rubentes, opisthotono corripiuntur.* 1. *Prorrhet. comm. 2. aph. 56.*

11. In capitis dolore coma & surditas, & hypochondriorum tensio, & corporis incontinẽs iactatio, parotides, vel abcessus ad aures significat, ex raptu materiæ ad superiora. 1. *Prorrhet. comm. 3. aph. 76.* & 77.

12. Dolores capitis ex parotidibus, aut alia quacunque caussa, cum febre acuta, si in die critico non soluantur, aut repentè euanescant, inutiliter soluuntur. Significat enim [illegible] seu translationem materiæ ad alias partes, teste Galeno, 1. *Prorrhet. com. 3. aphor. vlt.*

13. Quibus capitis dolores fiunt, & sonitus aurium sine febre, & vertigo, & vocis surditas, & manuum corporij aut apo-

apoplectici, aut epileptici, aut obliuiosi fiunt, ex pituita crassa & viscida in cerebro & neruis cumulata. Hippocrates, *in Coac. prædict. totâ parte quæ de dolore capitis agit.*

14. *Quicunque sani capitis dolore repentè corripiuntur, & statim obmutescunt, ac stertunt, ij intra septem dies pereunt, nisi febri valida corripiantur*, teste Hippocrate, 6. *aphor.* 51. Apoplexia enim significatur ex spiritus flatulenti, aut humoris crassi copia, neruorum principium obstruentis, quam materiam febris concoquere & dissoluere solet.

Hæmorrhagia futura signa.

15. Quicunque in febre non lethali, dixerit sibi caput dolere, aut præ oculis obscurum quid apparere, si cardiogmus accesserit, et biliosus vomitus expectandus erit; præsertim si rigor partium infra hypochondria superuenerit. Quibus verò in eiusmodi febre caput dolentibus visus hebetudo contingit, aut splendores ob oculos obuersantur, & pro cardiogmo aliquid tenditur in hypochondrio dextro aut sinistro, neque cum dolore, neque cum inflammatione, iis sanguis è naribus fluxurus est, 3. *prognost. aphor.* 32 & 35.

16. Si dolor capitis non ab initio ægritudinis affuerit, sed circa tempus criseos affligere cœperit, & spiratio repentè facta sit difficilior, retractis hypochondriis, & pulsus tumeant, & arteriæ in temporibus pulsent, & genæ vel nasus rubicundior sit, ac spontaneæ lacrymæ adsint, aut splendores ante oculos versari videantur, & æger manibus nares scalpat, nonnunquam etiam delirium accedat, ex humoris ad superna motu tum sanguinis per nares fluxum expectare oportet, teste Galeno, *in fin. lib. 1. ad Glaucon.*

17. *Verum gerentibus capitis dolores soporosi cum grauitate obuenientes, mali sunt. Fortassis autem his etiam conuulsiuum quid pati contingit.* 1. *Prorrhet. comm.* 3. *aphor.* 11.

18. Dolor capitis vehemens & assiduus, qui nullis præsidiis cedit, metum affert futuræ cæcitatis, ob fluxum humoris ad oculos, Rhases, *in* 9. *ad Almansorem.*

Indicationes.

Indicationes sumuntur vel à dolore ipso, vel à doloris caussis.

A dolore, qui per se anodynum indicat, sumpta indicatio non attenditur, nisi is adeò vehemens sit, vt curationem ad se trahat; quod fit, quando vigiliis continuis & intensis vires prosternit. Ac tum, vt dictum, postulat remedium anodynum, idque, quod aut verè tale est, si dolor ipse sit remissior; aut sic tantùm appellatum, si dolor sit intensior. Vtrumque quale sit *cap. præcedente* dictum.

A caussis doloris indicationes sumptæ, dolorem vna cum caussa auferre, partique integram sanitatem restituere docent. Si nimirum caussa doloris sit externa & euidens, remoueatur illa, ne malum foueat vel augeat. Si interna sit, eáque intemperies, per oppositionem contrarij mutetur; si materia sit, seu intemperies cum materia, materia illa euacuanda, reuellenda à capite, vel si fixa ibi hæreat, discutienda; intemperiesque temperanda, & caput roborandum; sicut hæ indicationes suprà, *part.* 1. propositæ sunt.

Curatio.

Curatio doloris capitis.

Dolorem itaque tanquam anodynum mitigat succus, aut mucilago maluæ vel altheæ, cum oleo rosar. vel cum lacte muliebri capiti applicata emulsio amygdalar. dulcium, decoctum flor. chamæmeli, meliloti, sem. fœnigræci, panis è triticeo lacte tepido madidus, ol. chamæmeli, anethinum, commune cum vino albo tenui,

Opium cerebro & neruis nocet.

Si hæc non sufficiant, & dolor ac vigiliæ inualescant, veniendum est ad hypnotica & narcotica, vt sunt lactuca, nymph. solanum mandragora, capita papau. opium. Progrediendum verò est à mitioribus ad valentiora, & opiata. Atque talia narcotica non applicentur suturæ coronali, quo loco facilè ad cerebrum penetrare possunt; nec occipiti, vbi principium est neruorum & spinalis medullæ; sed fronti. Cerebrum enim & nerui opium & narcotica sine damno non ferunt. Si intrinsecùs quoque ob doloris vehementiam iis vti requirit necessitas, cautè propinentur, & benè correcta, vt *Philonium Romanum*, *Tryphera magna*, *Requies Nicolai*, *pilulæ de cynoglossa*, à Scrup. j. ad Scrup. ij. & præcipuè *Laudanum opiatum*, ad gr. ij. vel iij. Tempus vtendi hisce est, si dolor vehementer vigeat, vt spes non sit, illum euacuatione priùs, vel per venæ sectionem, vel per pharmacum purgans mitigatum iri.

Doloris capitis ab intemperie curatio.

Quomodo autem caussæ doloris tollendæ sint, & quâ ratione intemperies nuda, vt & cum materia, scil. cum sanguine, pituita, bile, melancholia, flatu, per primarium cerebri affectum & per consensum, tollendæ sint, suprà, *part.* 1. dictum, quæ hic repetere opus non est. Hoc saltem monemus, vt in topicis eligantur ea, quæ simul sunt anodyna. In intemperie frigida hoc Epithema commendatur:

℞. *Pulu. zedoariæ* Drach. j. *aq. betonicæ, verbenæ, sambuci*, an Vnc. j. Misce.

Verbena vis

Amuleta.

In omni etiam dolore capitis tanquam singulare medicamentum commendatur aqua verbenæ destillata, quæ capiti extra applicatur, & pondere Vnc. iiij. vel v. assumitur. Imo amuleti loco eadem viridis collo appendi potest; quo remedio miraculi instar ægrum quendam, qui nullis aliis remediis, quantumuis optimis, siue internis, siue externis curari potuerit, restitutum fuisse, refert Forestus, *lib.* 9. *obseru.* 52. Potest etiam eadem herba in coronæ modum circumponi, vel cum rosaceo & aceto applicari. Alia amuleta ad capitis dolores, enumerantur *ibid. in schol.*

A calore Solis.

Si verò dolor capitis ortum habeat à calore externo, qualis est solis, balnei, ventorum australium, quam cephalalgiam δι' ἔγκαυσιν veteres nominarunt, Galenus, 2. *de compos. medic. secund. loc. cit.* 3. caput infrigidantia adhibet, quæ si actuali suâ frigiditate minus præstant, quam præstare decebant, vlteriùs illa refrigeranda vel demergendo in aquam gelidam, vel circumponendo glaciem. Ita enim affirmat, vt non solùm calor in capite excitatus tollatur, sed humores etiam & vapores, qui ad caput fortè impetum faciunt, deorsum in corpus trudantur, vbi discuti postea facilè, siue à natura, siue ab arte possunt. Qualia autem ista sint, & quomodo applicari debeant, suprà, *part.* 1. *cap.* 1. dictum.

A casu vel percussione.

Quòd si dolor capitis existat à casu, vel ictu, sitque sola contusio absque vulnere & cranij fractura, præmissâ reuulsionis gratiâ phlebotomiâ, aut clystere, aut vtroque, caput rasum inungatur oleo rosaceo & myrtino mixtis, & aspergatur puluis rosarum siccarum myrtillorum, ad prohibendam inflammationem, quam febris & delirium comitari solet.

Vel ℞. *Pulu. myrtill.* Vnc. j. *nuc. cupress. sumach. balaust. rosar. rub.* an. Dra. ij. *ol. rosac.* vel *chamæmel.* q. s. F. Cataplasma.

In fine ad discutiendum & resoluendum addatur absinthium, schœnanthum farina lentium, fabarum. Laudatur & vnguentum è martiylua, quod materiam foras è capite attrahit.

Si verò cranium vel fractum, vel contusum esse suspicio adsit, curatio instituatur vt suprà, *part.* 1. *cap.* 21. & *seqq.* dictum.

Doloris Capitis ab ebrietate.

Dolor capitis ab ebrietate, etsi præsidia medica mereri non videatur: tamen quia ebriis grauissima symptomata accidunt, qualia sunt delirium, vertigo, tremor, conuulsio, apoplexia, & denique mors ipsa, vt ex 3. *sect. problem. Aristo.* & ex 5. *aph.* 5. constat, planè negligi nō debet. Perficitur autem materiæ euacuatione, & à capite repulsione, & intemperiei, si quæ inducta est, alteratione. Itaque si crudum vinum in ventriculo fluctuat, æger mox euomat. Post repellentibus vtendum est, vt ol. rosac. cum aceto, aut cum hederæ & brassicæ succo. Vel imponatur hoc Oxyrrhodinum:

℞. *Aq. rosar. optim.* Vnc. iiij. *chamæmel. flor. sambuc. persicor. anethi*, an. Vnc. ß. *succ. rosar.* Dra. vj. *acet. rosat.* ℥. ij. M. pro Oxyrrhodino.

Vtatur etiam medicamentis calorem à vino temperantibus. Exempl. gratiâ, tale detur Electuarium.

℞. *Conseru. rosar.* Vnc. iij. *acetos.* Vnc. j. *rob. ribes, rad. condit. cichor.* an. Vnc. ß. *spec. diamarg. frigid. coral. rubr. præparat.* an. Scr. j. Cum *syrup. acetosit. citri.* F. Electuarium.

Imprimis *syrup. de succo citri*, vt & *granator.* vel *iulep.* ex iis cum aq. conuenientibus paratus, extinguit calorem à potu vini contractum, & vapores deprimit.

Quòd si dormire nequeat, fricentur pedes & manus sale & aceto. Tandem alatur cibis boni succi, moderatè refrigerantibus, & vaporum ad caput ascensum prohibentibus, vt ptisanâ hordeaceâ, pullis gallinaceis cum agresta vel lactuca, pyris coctis, cydoniis conditis, & in fine mensæ de puluere coriand. sumat cum saccharo.

An vini potu vini noxam tollat.

Quod autem vulgo persuasum est, vini noxam vini potu deleri, id in iis locum habet, qui ob ventriculi imbecillitatem ex frigiditate vinum hesternum & immoderatè assumptum integrè non concoxerunt, vnde crudi halitus ad caput mittuntur. Talibus enim Hippocrates vini meraci cotylam seu heminam, qui dimidius sextarius est, propinat, *in fine* 2. *Epid.* vt coctio nutrimenti iuuetur, cruditates corrigantur, & vapores crudi in capite discutiantur. Iisdem etiam ieiunium nocet: cùm vaporum sursum ascendentium copiam & acrimoniam augeat, quos cibus assumptus reprimit & mitigat. Et omninò, siqui ob copiam aut vitium alimenti cruditatem patiatur parum iterùm alimenti sumere, quod melioris sit substantiæ, cruditatem aufert. Natura enim noui alimenti, eiúsque grati aduentu, coctionem aggreditur, & quā antea non valuit perficere, noui alimenti accessu coctionem perficit, aut certè natura nouum alimentum, vt gratum arripit & coquit, crudum autē, in quo coquendo frustra laborabat, dimittit; hinc facultas expultrix exsurgit, & id expellit, vnde accidit, vt ampliùs naturæ molestum non sit. Nam crudum, quod superingestum in cruditate nocet, id tantùm est, quod iterum quantitate ventriculi vires superat: at quod in pauca quantitate sumitur, naturam ad coctionem iterùm reuocat, & cruditatem corrigit, non nocet.

Doloris capitis à vermibus curatio.

Vltimò, si à vermibus in capite contentis sit dolor quomodo is curandus sit, ex iis quæ *part.* 1. *cap.* 18. dicta sunt, patet, & omnino quomodo caussæ omnes doloris capitis tolli debeant, ex iis, quæ *part.* 1. dicta sunt, manifestum euadit.

De Κεφαλαίᾳ & ἡμικρανίᾳ.

Cephalæa & Hemicrania.

In specie saltem aliquid de Cephalæa & Hemicrania dicere libet. Vterque hic affectus diuturnus & δυσαλθὴς est, nisi quod alter caput totum, alter partem eius duntaxat alteram occupat, quanquam Hemicraniæ vocabulum etiam de recenti dolore dimidij

dimidij capitis vulgò vsurpentur. A Cephalalgia verò differt, non caussis & signis, sed caussarum magnitudine & pertinacia. Nam in Cephalaea & Hemicrania dolor non solùm diuturnus, sed adeo quoque vehemens & grauis est, vt aeger in tenebris & quiete contineri cupiat; leuique occasione dolor ita exacerbatur, vt tanquam malleo percuti caput, & frangi ac diuelli aeger existimet: quemadmodum Galenus scribit, *in 2. de Compos. secundum loca, c. de Cephalaea.* & *in 3. de locis affect. c. 9.* Malum hoc foeminas frequentiùs affligit, teste Aureliano, ob diligentiam in alendis & ornandis capillis.

Quoniam igitur Cephalaea, ex confirmata aliqua capitis intemperie, aut ex copiâ crudorum & crassorum humorum caput replente & obstruente, vel vapores quoque continenter eò mittente, aut ex acrium humorum in alto capitis residentium morsu, aut denique ex pericranij & meningum cerebri diuturna quadam affectione oritur, facile est intelligere, iisdem praesidiis ac remediis hic vtendum esse, secundum caussarum diuersitatem, quibus in Cephalalgiae differentiis, & intemperiebus capitis cum materia, fortibus tamen, diutiúsque & frequentiùs ob caussarum vehementiam & contumaciam maiorem. Neque differenda est huius mali curatio. Nam ex vigiliis delirium & insaniam saepenumero affert. Sequi etiam solent excitatae, apoplexiae, epilepsiae, paralyses, lethargi, & similes affectiones capitis grauissimae.

Itaque euacuationes omnis generis, vniuersales & particulares hic conueniunt, & reuulsiones ac topica, prout conditio materiae, & affectio vel totius, vel capitis solùm, & loci in capite requirit.

Si plethora adsit, phlebotomia quoque fiat, & cephalica aperiatur. Tandem & vena frontis secetur, vel narium venae aperiantur, & cauteria applicentur. Imò nonnulli etiam arterias aperiri suadent, de quibus omnibus suprà, *part. 1.* dictum.

Vtile etiam est in inueterato hoc malo decoctum ligni Guaiaci, vel Chinae, vel sarsaeparillae, vel ligni sassafras; quorum formulae supra etiam propositae, & passim extant.

Diaeta.

Diaeta medicamentis respondeat; quae qualis esse debeat, suprà, *de Intemperiebus capitis*, dictum. Sicut autem in omni dolore capitis vitanda sunt quae ipsum replent, aut suâ acrimonia cerebro molesta sunt, qualia suprà *part. 1. cap. 1.* enumerata sunt: ita alimentis semper admisceantur, quae cerebrum naturâ suâ roborant; quo in genere sunt rorismar. maiorana, saluia, foenicul. nux moschata, caryophilli, & ex frigidis rosae & violae. Somnus denique immoderatus in omni capitis dolore improbatur, praesertim meridianus, & qui à cibo statim capitur. Hic enim caput insigniter replet.

LIBRI PRIMI
PARTIS III.
SECTIO SECVNDA,
De Oculorum & Visus Morbis ac Symptomatibus.

CAPUT I.
Continens nomenclaturam Affectionum quae Oculis accidunt.

CVM symptomata, quae tactui, vt sensui communissimo, accidunt, proximè explicauerimus; iam etiam qui reliquis sensibus, & eorum organis, accidant morbi & symptomata, dicendum. Cùm autem inter sensus externos facilè primas obtineat visus, ab eo faciemus initium, & primò morbos, qui oculos accidere solent, proponemus; denique de variis visionis laesionibus, & aliis symptomatibus quae oculis accidunt, dicemus. Etsi verò oculus parua corporis pars est: tamen vix vlla alia est, quae tot morbis sit obnoxia, & ingentibus ac variis casibus oculi natura patet, vt Celsus *lib. 6. c. 6.* loquitur. Cùm autem, vt idem Celsus subiicit, magnam partem ad vitae vsum & dulcedinem conferant oculi, summâ curâ tuendi sunt, ideóque etiam de eorum affectionibus praeter naturam diligentius agemus.

Oculus variis morbis obnoxius.

Et primò quidem morbos oculis quod attinet, de iis acturus Medicus omninò oculorum naturalem constitutionem cognitam habeat, necesse est: quae qualis sit ab Anatomicis cognoscendum, & praecipuè Iul. Casserio Placentino, *de sensuum organ. lib. 5.* & Hieronymo Fabricio ab Aquapendente, *lib. de oculo, visus organo.*

Oculi partes duplices.

Oculus autem dupliciter consideratur; primò & propriè, vt ex iis partibus, tunicis, humoribus & neruis, opticis scilicet, quae ad visum proximè conferunt, constat, deinde vt etiam eas partes connexas habet, quae siue propter eius custodiam, siue propter commodiorē eius vsum, adiectae sunt, quomodo etiam ad oculū pertinēt cilia, palpebrae, musculi. Atque posteriore hoc modo de oculo agit Gal. *4. de compos. med. sec. loca*, quē & nos sequemur.

Morbi oculi quotuplices.

Atque ita diuidemus morbos oculi in tres classes, 1. sunt morbi partium, quae oculis quasi tegumento & munimēto sunt, palpebrarum putà, 2. sunt morbi, qui singulis partibus, quae oculos cōstituunt, & ad eos pertinent, accidunt, 3. sunt morbi totius oculi.

Palpebrarum vitia.

Primò palpebrarum vitia quod attinet, sunt ea: Tumor, ἐμφύσημα, asperitas, callositas, scabies palpebrarum, Graecis τράχωμα, τραχύτης, δασύτης, τύλωσις, ψωροφθαλμία: Tumores & tubercula palpebrarum, ὑδατὶς, verrucae, κριθὴ, hordeolum, χαλάζιον, grando, λιθίασις, nodi & excrescentiae, ἐκτρόπιον, palpebrarum inuersio, & λαγωφθαλμία, vel λαγόφθαλμος: palpebrarum inter se & cùm aliis oculi partibus coalescentia & cohaerentia, ἀγκύλωσις & ἀγκυλοβλέφαρον, cancer palpebrarum, liuor palpebrarum ex percussione, φθειρίασις, vbi in palpebrarum pilis pediculi nascuntur, quae tamen & aliis partibus pilosis communis est: φαλάγγωσις, τριχίασις, vbi pili inutiles, & oculos pungentes in palpebris nascuntur, διστιχίασις, vbi duplex vel multiplex pilorum ordo nascitur, μαδάρωσις vel μίλφωσις, pilorum palpebrarum defluuium, πτίλωσις, palpebrarum crassities cum pilorum defluuio.

Symptomata, quae motui palpebrarum accidunt sunt, oculos aperiendi impotentia, & ἵππος, tale vitium, quo palpebrae instabiles perpetuò nictant. Alij tamen totius oculi vitium esse malunt.

Annatae tunicae vitia.

Interdum quoque res externae oculis incidunt, quae sub palpebris haerentes oculos infestant.

Deinde singulae oculi partes suos morbos habent, & primò quidem tunicas quod attinet, annatae seu coniunctiuae morbi sunt, τάραξις, ὀφθαλμία, χήμωσις, pannus, πτερύγιον, vnguis seu vngula.

Annatae cum palpebris communes morbi sunt, σκληροφθαλμία & ξηροφθαλμία.

Corneae vitia.

Corneae tunicae morbi sunt, color vitiosus, albugo, pustulae, & vlcera varia, quae secundum varias circumstantias varia nomina accipiunt, ὑπόπυον, quando pus sub cornea continetur, ruptura corneae,

Annatae & corneae communia vitia sunt, ὑπόσφαγμα seu suffusio, aut suggillatio, pannus, vulnera, pustulae, vlcera.

Vueae vitia.

Vueae tunicae morbi sunt πρόπτωσις, seu procidentia, quae varia nomina pro varia ratione accepit.

Pupillae vitia.

Pupillae morbi sunt, μυδρίασις, pupillae dilatatio, φθίσις, pupillae angustia, ὑπόχυμα, pupillae obstructio, & humoris praeter naturam inter corneam & crystallinum collectio.

Angulorum vitia.

Habent & anguli oculi sua vitia, quae sunt pruritus, αἰγίλωψ, ἐγκανθὶς cùm caro augetur, ῥυὰς, tumores scirrhosi.

Crystallini vitia.

Humoris Crystallini vitia sunt, glaucoma, exsiccatio, diminutio, situs mutatio.

Aquei vitia.

Humoris quoque aquei dantur vitia & morbi; quando scilicet is minùs est pellucidus; inaequaliter crassus, opacus.

Vitrei vitia.

Vitreus etiam humor sua habet vitia, vt si sit impurior, obscurior, debitam figuram non habeat.

Neruorum opticorum vitia.

Neruis opticis accidunt, obstructio, coarctatio, ruptio conuulsio.

Spirituum opticorum vitia sunt, dum fiunt obscuri, crassi, imminuuntur, aut deficiunt. Pertinent huc splendores noctium, dum lumen oculis noctu obuersatur.

Musculorum vitia.

Musculorum vitia sunt, cùm vel conuelluntur; vel laxantur: vel secantur.

Totius oculi morbi.

Toti verò oculo accidunt, ἀτροφία, seu imminutio, ἐκπιεσμὸς, seu procidentia, strabismus, vulnera cancer tumores.

Symptomata oculorum.

Atque hi sunt morbi oculorum. Symptomata quod attinet, & primò actiones laesas, cùm oculus sit videndi organum huc pertinent omnes visus laesiones, ἀμαύρωσις, ἀμβλυωπία, visus hebetudo, luscitiositas, caecitas, visus deprauatus, vt nyctalopia, διπλωπία strabismus, cùm vna res duplex apparet, & cùm res omnes inuersae apparent. Et cùm, vt commodior visio fiat, oculi etiam sint motu praediti, in motu quoque accidūt symptomata, paralysis & conuulsio. Et cùm oculus etiam tactu sit praeditus, saepè etiam dolori obnoxius est. Cùm etiam vt aliae partes nutriantur oculi, in nutritione obtingens vitium est atrophia. Deinde in qualitatibus mutatis est color praeter naturam. Tandem excrementorum vitia sunt epiphora & lachrymae, λῆμαι lachrymae cruentae. De quibus iam ordine dicemus.

De morbis & Vitiis palpebrarum.

CAPVT II.
De Tumore Palpebrarum, Emphysemate & Inflatione earundem.

PAlpebrarum officium est, oculos clausos ab externis iniuriis tueri, & tempore somni lumen arcere: vbi verò aperti sunt, praestare, vt oculus species visibiles admittere possit. Vnde palpebrae facultatem habent; quâ motu voluntario moueri possint, praesertim superior, vt scilicet oculi aperiri & claudi

claudi possint, quoticscunque libuerit. Hinc palpebræ proprios musculos habent, & neruos, qui spiritum animalem aduehunt. Quapropter symptomata, quæ palpebris accidunt, præcipuè in motu læso erunt. Morbi verò, qui iis accidere possunt, varij sunt, quos alij aliter recensent. Commodissimè tamen sequenti modo enumerari, & appellationibus distingui posse videntur.

Tumor palpebrarum. Inter eos primò est Tumor. Tumor autem palpebrarum aliquando à caussis externis ortum habet, vt contusione, ictu vespæ, apis, araneæ, vel similis insecti, à contactu viticæ; aliquando ab internis, ab humore aut vapore, vel calido inflammationem aut exulcerationem pariente, vel frigido, palpebras inflante qui tumor ἐμφύσημα, & palpebrarum inflatio appellatur.

Palpebrarum inflatio. Et quidem hoc malum aliàs à caussis externis excitatur, nonnunquam affectus altus sequitur, vt apostema in locis circa oculos & genas, lethargum, catarum, item cachexiam & hydropem, quæ singula suam curationem peculiarem requirunt. Plerumque ophthalmiæ grauiori succedit, quando tumor ita increscit, vt palpebræ vix claudi possint.

Si à caussa calida sit tumor, locum habent medicamenta quæ in ophthalmia vsurpari solent; de quibus postea dicetur: quale etiam est ophthalmicum, quod in curatione ophthalmiæ Rhases præscripsit, atque primum est inter oculatia illa remedia & infrà, *cap. 21.* proponetur.

ἐμφύσημα. Ἐμφύσημα verò, quod est tumor laxus sine dolore οἰδήματι similis, ab humore aquoso ac seroso ortum habens, accidit in febribus diuturnis, vigiliis, in cachexia, hydrope, lethargo, cato, & propterea curatur, morbis iis quibus coniungitur, sublatis. Fouere tamē licet, palpebras decocto florum chamæmeli, rutæ, cumini, vel inungantur palpebræ oleo chamæmeli, anethi, rutæ, vel melle.

Si à vespæ vel apis ictu tumor fit remoto aculeo lamina ferrea imponatur, donec dolor è punctione euanescat; postea resoluentia adhibeantur, vel apis ipsa contrita imponatur. Si ab araneæ punctura tumor sit, theriaca vel Mithridatium imponatur. Si à contactu vrticæ, vel aliarum rerum calidarum, inungatur palpebra oleo rosarum, vel succo plantaginis aut semperuiui, cum oui albumine.

CAPUT III.

De Trachomate, Densitate, Asperitate, Callositate & Scabie Palpebrarum.

τράχωμα. Τράχωμα, τραχύτης, δασύτης, σύκωσις, τύλωσις, ψωροφθαλμία, Densitas, Asperitas, Callositas, Scabies Palpebrarū, etsi, vt distincti affectus ab autoribus proponi soleant, tamen cùm communes caussas, & communem generationis modum habeant, & solùm gradibus differre videantur, omnes hos affectus hoc capite coniungemus: sicut etiam nonnulli alij Medici sub communi τραχώματος nomine eos comprehendunt. Cùm enim palpebræ continuò, dum aperiuntur & clauduntur, supra tunicis oculi externi moueantur, membranæ verò illæ leues & exquisito sensu præditæ sint; etiam palpebræ intus molles & læues esse debent, vt facilè, & absque molestia supra oculorum tunicis moueri possint. Quæ earum constitutio naturalis cùm in omnibus affectibus nominatis mutetur, etiam communi τραχώματος seu asperitatis nomine omnes comprehendi solent.

Τράχωμα autem est internæ palpebrarum partis asperitudo cum rubedine & prurit u, nonnunquam & cum pustulis seu tuberculis semina ficus vel milij referentibus, ab acri & salso humore ortum habens.

Et primò quidem dum materia hæc pauca est, saltem asperitatem quandam & pruritum excitare solet, cum molestia quadam in parte interiore palpebræ, præsertim cùm mouetur; ad quam frictio sequitur, & ad hanc copiosioris materiæ attractio, vnde scabies succedit. Affectio nimirum hæc est morbus in superficie, & in continui solutione, cui symptomata accedunt, pruritus & rubor.

Caussa.

Caussa. Caussa proxima est humor adustus, mordax & salsus; siue sit sanguis adustus, siue bilis siue pituita salsa, siue humor serosus, salsus, siue bilis atra. Plerumque tamen à mixto in massa sanguinea humore hoc malum excitatur. Possunt etiam hoc malum inducere collyria nimis acria, nimis diu adhibita.

Hinc ad malum hoc faciunt humores acres, salsi, in capite collecti, aut hinc inde fluentes, & quæcunque ad talium humorum generationem faciunt, vt cibi salsi, &c.

Differentia.

Trachomatis differentia. Recensentur autem huius affectus tres species seu gradus. Primò enim cùm palpebræ, si inuertantur, quasi densiores & inæquales apparent, affectio ea, vt Aetius ex Seuero, *tetrab. 2. serm 3. cap. 4.* tradit, δασύτης, Densitas palpebrarum nominatur,

Densitas palpebrarū. in qua palpebræ intus rubent, inæquales & asperæ sunt ac pruriunt.

Secundus gradus est, cùm iam maior est affectio, & non solùm densitas & inæqualitas in palpebris inuersis apparet, sed manifesta iam asperitas & rubor, adeò vt intra eam emineant quasi grana ficus immaturæ; vnde Græcis affectio σύκωσις, Latinis ficosa palpebra nominatur.

σύκωσις. Tertius gradus est, quando iam inueterauerit vitium, & pars interna palpebræ exulcerata est, ac scissuram & callositatem contraxit, Græcis dicitur τύλωσις, Latinis callositas palpebræ, *τύλωσις.* Germani vocant, *den Aschrosshutt*, quia mulierculæ credunt, malum hoc ex cineribus, ex quibus, lixiuium paratum fuit, generari, si nimirum quis ad locum illum, in quo tales cineres iacent, inopinatò deuenit.

Adiungenda est his ψωροφθαλμία. Scabies palpebræ. Quanquam enim à trachomate, eiusque speciebus in eo differat, quod *Psorophthalmia.* non solùm pars palpebræ interna afficitur, sed tota palpebra, præsertim versus oculorum angulos, cum pruritu rubet, aspera ac scabiosa est, & exulceratur: tamen cùm eundem generationis modum habeat, eam his coniungere libet.

Signa Diagnostica.

Si palpebra inuertatur, rubea apparet & aspera, ac veluti ficus semen, vel milij grana eminere videntur. Si à sanguine est, maior adest rubedo sine magno pruritu: si à bile, minor rubedo, & maior pruritus, ac pustulæ paruæ apparent: si à pituita salsa, maior est pruritus, & maior serosi humoris copia exit: si à bile atra rubedo est obscura, asperitas maior, & quod effluit, liuidum est.

Prognosticum.

Τράχωμα in primo gradu curationem suscipit; σύκωσις tardè; τύλωσις rarò aut nunquam, & maxima cum difficultate.

Curatio.

Curatio. Totum corpus & caput, prout hic vel ille humor peccat, conuenienti modo primò euacuandum est; materia à capite auertenda, &, si materia per venas & arterias externas fluat ad oculos, repercutientia inter initia in fronte & temporibus adhibenda, vt suprà *part. 1.* dictum.

Deinde adhibeantur topica, primò quidem emollientia & in temperiem partis alterantia, atque acrimoniam humorum temperantia: postea verò abstergentia & exsiccantia vsurpentur.

Ad emolliendum instituatur fomentum ex decocto hordei, violarum, radic. althææ, sem. fœnigræci, & simi faciem super vaporem connectendo, aut pannum linteum duplicem hoc decocto madidum supra oculos aliquoties ponendo.

Vel ℞ *Maluæ, betæ, portulac.* an. M. j. *acetosæ* M ß. *flor. ros. ar. rubr. melilot.* an. p. j. Coquantur in aqua, cuius vapore manè & vesperi oculi foueantur.

Vel ℞ *Endiuiæ, portulacæ, dentis leonis,* an. q. s. Contundantur, & cum *albumine oui*, & modico *oleo rosat.* misceantur & oculis imponantur; vel succus horum expressus imponatur. Hoc enim modo pars refrigeratur, mala intemperies tollitur, & acrimonia humorum temperatur. Vel linteo aquâ rosarum, taraxaci, acetosæ & oxylapathi madido, oculus sæpe foueatur.

Ad abstergendum, quæ primo loco leniora, postea fortiora esse debent, vtilia sunt *sacchar. candum, crocus, aloë, tutia, vitriolum, alumen, camphora* & similia.

Vt ℞. *Vnguenti pomati* ℥. ß. *tutiæ aquâ rosar. lotæ, sief. albi.* an. ʒ. ß *vitrioli Romani* ℈ ß F. Vnguentum pro palpebris.

Vel ℞. *Fol. rutæ, chelidon. maior flo. cyani,* an. M. j. *vitrioli, aluminis.* an. ℥. ß. *camphor* ʒ j. Affundatur aquæ agrimoniæ, & vini albi, an. q. s. Stent in infusione per biduum. Postea destillentur in Balneo.

Fortius est hoc.

℞. *Aqu. flor. cyani, chelidon.* an. ℥. iiij. *sem. rutæ* ℥. ß. *vitrioli albi.* ℥ ij. *viridis æris.* ʒ ß Coqu. in vase clauso, postea colentur.

Vel ℞ *Æris vsti, cadmiæ lotæ, cerussæ lot.* an. ʒ. j. *aloës, myrrh.* an. Dra. ß. *sal. ammoniac. floris æris,* an. Scr. ß. M. F. Puluis subtiliss. & conficiatur inde cum melle Linimentum pro palpebris.

Fortius est sief rubrum Rhasis, mitius rubrum Mesuæ, in quo vitriolum omittitur.

Sarcocolla quoque in lacte nutrita, & cum succo chelidon. mixta, ac palpebris illita, pruritum tollit.

Cautio in palpebris curandis obseruanda. Diligenter verò in horum vsurpatione attendendum, ne fortiùs, quàm ex vsu est, vim suam oculis imprimant. Et proinde si dolor ac rubor intensior sequitur, dies aliquot ab hisce remediis abstinendum. Sæpe, cùm recens malum est, sufficit parùm aloës, cùm aqua rosarum mixtum, & palpebris illitum; vel myrrha cum lacte mulieris dissoluta; vel vnguentum rosatum Mesuæ, cum pauxillo tutiæ præparata mixtum adhibitum.

Vbi malum medicamentis hactenus expositis non cedit, frictionem palpebræ præcipiunt, & ægro supino iacente palpebram inuertere iubent, eamque foliis ficus aut parietariæ, aut cum saccaro cando, aut cum spuma maris, vel osse sepiæ fricare leniter, & quidem eo vsque, donec sanguis prorumpat, & granulosa substantia abimatur, postea oculum aquâ rosarum tepidâ abluere. Rhases instrumenti meminit, quod, *diuis. n. l. t. cap. 22.* Rosam nominat, Græcis βλεφαρόξυστον dicitur, à cuius vsu palpebrarum abluit aquâ cum pauco ... mixta, & alia administrat, quæ citato loco videantur.

Scabies palpebrarum. Ad scabiosas, rubras, & exulceratas palpebras, post vniuersalia remedia vtilis est in principio fomentatio cum decocto rad. oxylapathi, acetosæ, & maluæ.

Postea

Postea.

℞. *Aq. pimpinell. chelidoni. oxylaparhi* an. Vnc. ix. *alumin. camphora, ocul. cancri prap.* an. Drach. sem. Coq. & aqua ista de die bis vel ter palpebra scabiosa abluatur.

Forestus feliciter vsus est linimento ex vnguento rosato adiecto pauxillo tutiæ præparatæ.

Vel ℞. *Butyri sine sale* ℥. j. *aq. rosar.* ʒ. ij. *terebinth.* ʒ. j. *album. oui* vnius, Conquassentur diligenter, donec commisceantur.

Vel ℞. *Vnguent. rosat.* Vnc. i. *saponis veneti* Drach. ß. *sulph. vini*, Dr. i. *sarcocoll. aloës hepat.* an. Scr. i. M. in mortario.

Vel ℞. *Mellis* Vnc. ii. *succini aloës hepat.* an. ʒ. ij. *cort. gran. aluminis*, an. Scr. j. M. pro Vnguento.

℞ *Cadmia aq. rosar. lota* ʒ. ß. *sanguin. dracon.* ʒ. ij. *viridis aris* Scr. j. *aloës hepat.* Drach. iij. F. Puluis subtiliss. cui adde *olei com.* Vnc. iii. *pinguedinis porci sine sale*, Vnc. ii. M. omnia diligenter, & addatur *camphora*, Dr. j. F. Linimentum.

Plura eiusmodi medicamenta videantur apud Aëtium, *tetrabibl. 2. serm. 3. c. 43.* & Cornelium Celsum, *lib. 6. c. 6. §. Ad oculos scabros collyria.*

Diata.

Aër in quo æger degit, sit temperatus, & ad obscurum potius, quàm lucem vergens, ventus, puluis ac fumus, & eiusmodi externa alia oculos lædentia vitentur. In diæta etiam vitentur omnia, quæ humores acres & salsos gignunt, & quæ vaporosa sunt, tam ex cibis, quàm potu: vestimenta circa collum non nimis angusta sint, monente Auicenna, ne sanguis & vapores sursum exprimantur. Facies non continenter prona seruetur Decubitus non sit depressus.

CAPVT IV.

De Tuberculis, Nodis, & aliis Palpebrarum tumoribus.

Ὑδατίς, Aquula.

Tubercula palpebrarum Hydatides. SOlent etiam varij tumores & tubercula in palpebris oriri, inter quæ primò est ὑδατίς, aquula, seu palpebrarum aquositas, Germanis, *Vvassergall, oder Vvassergvvechs.* substantiæ illius vnctuosæ in palpebra superiori tale incrementum, & pondere suo palpebram ita grauans, vt vix attolli queat, humorem perpetuo fundens, & aquam intercutem in palpebris repræsentans. Etenim cùm palpebra superior duabus membranis constet, earum medium vnctuosa atque viscosa occupat substantia: quâ palpebræ alioquin siccæ nonnihil emolliuntur. Hæc substantia in quibusdam, præcipuè pueris, vt natura humidioribus, ex seroso humore incrementum sumens ὑδατίδα generat, & palpebra aquam intercutem repræsentat, ac si digitis comprimatur, iique subitò remoueantur, vestigium compressionis remanet, & quod inter digitos fuit, attollitur, humoremque palpebra, præsertim horis antelucanis, fundit, neque Solis radios oculi sustinent, sed lacrymas fundunt.

Si malum sit recens & paruum, sæpe sponte euanescit, vel medicamentis facilè curatur. Si verò tumor sit maior & diuturnus, ac peculiari membranâ iam includatur, nonnisi manus operâ tollitur.

Nonnulli incipientem hunc tumorem manè salem ieiunâ saliuâ illinunt. Aut foueatur decocto absinthij, flor. chamemeli. & semin. fœnugræci. Hinc imponatur emplastrum ex diachylo simpl. & ammoniaco aceto dissoluto, cui add. pauxillum salis ammoniaci & radic. ireos.

Commendatur & hoc vnguentum.

℞ *Pinguedin. talpa* Drach. iij. ß *ol. sambuc.* Drach. ii. ß. *cineris vngula asini* Drach. j. *thuris, mastich. mercurij mortificati, cerussa*, an. Drach. ß. M. F. Vnguentum.

Vel ℞ *Mellis despumat.* Drach. vij. *olei è nucibus pineis*, ℥. ß. *ol. ouorum.* ʒ ij. *farina fabarum* : *pul. rad. cappar.* an. Drach. sem. F. Vnguentum.

Si verò hic tumor sit durior, nec medicamentis cedat, curatur manus operâ, vt nodi & aliæ in palpebris excrescentiæ, vt dicetur.

Verruca.

Verruca palpebrarum. * Verrucarum genera omnia, quæ in aliis partibus generari solent, in palpebris etiam interdum oriuntur. De quarum generatione, differentiis, & signis suo loco dicetur. Hic saltem de curatione dicemus.

Ad Acrochordonas, seu verrucas asperas & pensiles, vtile est hoc Linimentum.

℞. *Pingued. ardea* Dr. v. *olei elinar.* Drach. j ß. *apum vstarum* Drach. i. *cineris murium* Drach. ß. F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei hyperic.* Vnc. ß. *tartar. per deliquium* ℈ j. Misc.

Vel ℞. *Agrimon. fol. & radic. viridium* Dr. v. *capa* Vnc. ß.

Contundantur simul postea adde *ol. lini* ʒ. vij. *tartar. per deliquium* Dr. iii. Contundantur simul, tandem adde *cerussa citrina* ʒ. ii. Misce.

Ad Myrmecias, verrucas glabras ac sessiles.

℞. *Herba cancri, radic. capparum, ranunculi vrentis*, an. M. j. *aluminis* Vnc. j. Comburantur in olla noua in fornace figulina. F. Puluis qui in vulneratas & apertas nonnihil verrucas priùs inspergatur.

Vel ℞. *Scilla* Vnc iii. *esula* Vnc. ii. *herba cancri, rad. chelido.* an. Vnc. j. Contundantur & destillentur. F. Aqua, quâ verrucæ illinantur.

Ad. Thymos.

℞. *Mellis* Dr. vj. *stercoris ouili* Dr. v. *caprini, aceti* an. Dr. iij. Misc. & imponatur.

Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg.* portulacam tusam vel sabinam puluerisatã, ad verrucas cùm ex palpebris, tum aliis corporis partibus exterminandas commendat.

Κρίθη, HORDEOLVM.

Hordeolum palpebrarũ. Κρίθη, Hordeolum, Germanis *Gerstenkorn, oder Augenhaber.* (Græci etiam πόσθιον, id est, *praputiolum* vocant) est tuberculum, in summa palpebra succrescens propè cilia, aliquantisper longum, quod suppurascens simile est grano hordei, vnde & nomen accepit.

Ortum habet ab humore pituitoso & crasso cum sanguine mixto, atque in eo, vt Celsus ait, tunica quiddam quod difficulter maturescit, comprehendit.

Curatur vniuersalibus præmissis, si fomentetur cerâ candidâ, aut adipe gallinæ, vel saliuâ manè inungatur, aut corpore muscæ, capite abiecto, fricetur, quod à plerisque pro efficacissimo remedio habetur: vel foueatur locus panno calido, aut imponatur galbanum cum modico nitri subactum, vel sagapenum aceto dissolutum, vel foueatur oculus decoct. hordei & flor. chamæmel. & postea sanguine columbino aut turturis aut perdicis illinatur.

Vel ℞. *Sem. lini. fœnigraci, radic. althéa*, an. ʒ. v. Infundatur per noctem *in aqua flor. sambuc.* vt extrahatur mucilago Huius Vnc. j. adde *pinguedin. gallina* ʒ vj. *ol. lilior. albor. cera alba*, an. Dra. j. ß. Coquantur ad humiditatis consumptionem, & F. Linimentum, quo palpebræ inungantur.

Vel ℞ *Pingued. gallina* ℥. j. *ol. lilior. albor. chamamel.* an. Vnc. j. sem. *opopanac. galban. aceto dissoluti*, an. Dra. ij. Misce super igne pro Linimento.

℞. *Seui ceru ni* Dra. v. *ol. lini* ʒ. iij. *cera alba* Dra. j. *galbani. ammoniac.* an. Dra. sem. *sal. gemma.* Scr. sem. F. Emplastrum.

℞. *Thuris, mirrha*, an. Dra. ij. *ladani* ℥ ß. *nitri, cera, alumin.* an. Dra. j. *foenum ol. lilior. albor.* q. s. F. Linimentum.

Si suppuratur, nec sponte aperitur, scalpello aperiatur, & tumor ac pus exprimatur, & postea medicamentis conuenientibus curetur.

Si verò his medicamentis hordeolum nec discuti, nec ad suppurationem deduci potest sectione tollendum. Animaduertendum autem, an tuberculum magis versus exteriorem partem palpebræ, an versus interiorem vergat. Si enim vergat magis versus exteriorem partem secanda palpebra secundum longitudinem versus inferiora. Si verò magis vergat versus inferiorem, palpebra inuertenda, & tumor secũdum latitudinẽ palpebræ, seu transuersum incidendus. Cute aperta tuberculum extrahendum, quod commodiùs fit, si tuberculum acu incuruatâ cum filo serico perforetur. Postea acu abscissâ, vtraque fili extremitate apprehensâ tuberculum, quantum fieri potest extrahatur, & nouaculâ vel scalpello à palpebra separetur, cauté tamen, ne tota palpebra dissecetur. Tuberculo exempto, hapsus lini albumine oui in aqua rosarum dissoluto madidus oculo imponatur: posteriori die vulnus, si sit in parte exteriore, oleo ouorũm inungendum, & emplastrum conueniens imponendum, in interiori verò parte lac virginis vel vnguentum ex saccharo imponendum.

Χαλάζιον, Grando.

Grando palpebrarum. Cognatum Hordeolo vitium est Grando, tuberculum rotundum, translucidum, atque huc & illuc mobile. Materia enim grandinis est magis dura & quasi lapidescens.

Curatur emollientibus & discutientibus: quibus si non cedit, ad sectionem accedendum.

Imponendum itaque ammoniacum aceto dissolutum, cum adipe gallinæ vel terebinthina cum cera mixta. Si per medicamenta resoluentia discuti non potest, ad manus operam accedendum, & incisio facienda, vt de Hordeolo dictum.

Λιθίασις.

Lithiasis palpebrarũ. Similis ferè affectus est λιθίασις, cùm in palpebra generantur nodi & excrescentiæ, & aspera quædam corporis lapidis instar dura & oculos prementia. Generationis & curationis modus idem est, qui Hordeoli & grandinis. Vide Aëtium, *tetrabibl. 2. serm. 3. c. 79 ad 81.*

Nodi & Excrescentia.

Nodi palpebrarum. Præter hæc tubercula, & alij tumores maiores interdum in palpebris oriuntur, quos iuniores Medici vno Nodorum nomine complectuntur, Germani *Vberbein.* vocant. Græci verò commune nomen non habent, sed vt in aliis partibus, ita etiam in palpebris, pro diuersitate materiæ, è qua generantur, & quæ, vbi tumor aperitur, oculis sese exhibet, variis nominibus indigitant. Μελικηρίδας nominant, quando vesiculam continent, plenam humore, qui colore & consistentia similis melli, est: στεάτωμα, quando id, quod in iis continetur, est veluti adeps

odeps : ἀθερώματα, quando quasi pultem continet tumor. Pertinent huc & illi tumores ; qui Ganglia dicuntur.

Quæ autem caussa horum tumorum sit, dicetur, vbi in genere de tumoribus agetur. Hic solùm de curatione dicemus.

Et quidem vbi tumores recentes & parui sunt medicamentis emollientibus & resoluentibus discuti & tolli possunt, vt:

℞. *Medulla crurum vituli, cera*, ʒ.vj. *ammoniaci*, Drach.ii. Misce.

Si verò malum diu durauerit, & incrementum sumpserit, nonnisi sectione & manus operâ curatur, & frustra tunc emplastra vel vnguenta adhibentur. Sectio autem hoc modo instituenda. Æger in loco lucido in sedili firmiter, ne manus vel caput mouere possit, contineatur. Hinc cutis super tumore ex vna parte Chirurgi, ex altera parte ministri digitis extendatur (nisi antea à mole tumoris cutis satis sit extenta.) Hinc nouacula acuta cutem palpebræ è parte superiore versus inferiorem ad tumorem vsque incidunt nonnulli. Sed tutius est, cum Celso lineâ transuersa secare, sequendo fibras transuersas, ne illæ incidantur. Postea acu incuruatâ, filum sericum non contortum continere tumor traiiciatur, acúque abscissa, & filo vtraque extremitate apprehenso, tumor, quantum fieri potest, extrahatur, & hinc à palpebra separetur. In separatione attendendum, vt nec palpebra perforetur, nec aliquid de tumore relinquatur. Tumore extracto albumen oui aquâ rosarum dissolutum cum hapso lini imponatur. Tandem hoc medicamentum ad vulnus conglutinandum adhibeatur.

℞. *Ol. balsamina* vel *momordica* ℥.j.ß *hyperic*. Vnc.j. *mastich*. Vnc.sem. Misce.

Vide Celsum, *lib.7. cap.7.* Paulum, *lib.6. cap.24.* Hier. Fabric. ab Aquapendente *de operat. Chirurg.*

CAPVT V.

De Cancro Palpebrarum.

Cancer palpebrarum. INterdum & palpebras Cancer corripit, quod malum grauissimum & horrendum est. Caussarum & generationem habet eandem, quam in aliis partibus ; de qua *de cancro* in genere dicetur.

Etsi verò malum longè grauissimum, & curatu planè difficile sit : tamen, ne æger sine auxilio relinquatur, quædam tentari possunt. Si cancer nondum exulceratus sit, corpore conuenienter priùs euacuato, hæc Aqua vsurpari potest.

℞. *Granor.* seu *baccar. rubr. solani*, M.iii. *rosar. rubear. dactylor.* an. M.iii. sem, *absinthij* M. j. *radic. iridis cælestis*. M.ß. Herbæ omnes virides ac recentes contundantur, & affundantur *aq. solani* ℔.iii. Digerantur ii. diebus, & posteà in B. destillentur. Aqua bis de die linteolis oculo imponatur.

Si verò cancer iam exulceratus sit, inspergatur hic Puluis.

℞. *Erinaceum viuum rad. sambuc. arundin. maior. testudinum nigr nemoralium*, an. M iii. Comburantur simul in fornace figulina in olla clausa : materia combusta puluerisetur, & puluis cancro inspergatur.

Vel ℞. *Rad. cardopat. dracunculi, scrophulbar.* an. Vnc.ii. sem. Comburantur in olla clausa in fornace figulina ; materia combusta puluerisata similiter cancro inspergatur.

Nonnulli & hanc Potionem commendant.

℞ *Rad. vincetox.* Vnc.ii. *tormentill. serpentar. sanicul.* an. ℥.i. ß *valde bona, saluia*, an. Vnc.i. Infundantur horis 14. in cereuisia, postea coqu. colentur. & ægro manè & vesperi cochlearia quatuor exhibeantur.

Quòd si medicamentis malum tolli non possit, ad Chirurgiam accedendum, & cancer sectione tollendus. Quâ in re danda opera, vt potiùs aliquid de parte sua tollatur, quàm de corrupta & cancerosa aliquid relinquatur. Postquam cancer exsectus est, sanguis non statim supprimendus, sed vt aliquantisper fluat relinquendus. Hinc albumen oui cum hapso lini imponendum, & reliqua curatio conuenienti modo peragenda.

CAPVT VI.

De palpebrarum Inversione, & Contractione

Palpebrarum inuersio. IN situ quoque & connexione, palpebræ morbis obnoxiæ sunt ; cùm scilicet vel apertæ manent, vel cùm non aperiuntur, & inter se, vel cum aliis partibus vicinis coalescunt. Prior morbus appellatur ἐκτρόπιον, Palpebræ Inuersio, Germani vocât *Ein blar Auge, oder vberstulpte Augenglieder.* Estque affectus inferior palpebræ, quæ inuertitur, & deorsum trahitur ; vt interna palpebræ pars cum deformitate videatur, & instar rubræ carnis appareat, neque cum superiore committitur, sed pendet ac hiat.

Caussæ huius mali variæ sunt. 1. Incrementum carnis in parte interna palpebræ, ob quod palpebra inuertitur. 2. Si vulnus vel vlcus in palpebra inferiori malè curatú sit, & palpebra in agglutinando nimis versus inferiora retracta sit. 3. Paralysis vel conuulsio inferioribus palpebræ, ob quam attolli nequit.

Curationem quod attinet, si à caussa interna & nimio incremento carnis palpebræ malum superueniat, primò corpus conueniente modo purgandum, hinc alumen rochæ in vino coquendum, & palpebra decocto lauanda.

Vel ℞. *Aceti vini* Dra.vi. *acacia* Dra.j. *alum. vsti* Drach.ß. Coq. & decocto palpebræ pars interna illinatur.

Vel ℞. *Vitriol. albi, aluminis, tartar. albi*, an. Drach.i. Puluerisentur subtiliter : hinc add. *lapid. hæmatit.* Drach.i. ♄ij, *tutia*, an. Drach.ß. F. Puluis subtilis, quo caro luxurians conspergatur.

Vel ℞. *Æris vsti* ʒ.ß. *vitrioli vsti, chalcitidis, misyos tost.* an. Drach.i. F. Puluis subtilis.

Hinc oculo imponatur Emplastrum Guilhelmi Placentini.

℞ *Farin. sem. fœnigræci* ℥. iij. *pulu. flor. chamamel. rosar. rubr.* an. ℥.ß. *vini* q.s. ad incorporandum. F. Cataplasma, de quo sume q.s. & adde vitellum oui, atque oculo imponatur. Hinc puluis aliquis enumeratus palpebræ inspergendus.

℞ ♄ij, *tutia, viridis æris, lapid. hæmatit. lithargyr.* an. Drach.i. F. Puluis subtilis, qui per sindonem traiiciatur, & palpebræ inspergatur. Simul emplastrum aliquod, quod fortiter adhæret, palpebræ extra imponatur, & palpebra versus partem superiorem adducatur.

Si medicamentis caro superflua non cedit, & tantum incrementum sumpsit, vt medicamentis facilè absumi non possit, manus opera adhibenda. Aëtius *tetrab.3 serm.3. c.72.* modum sectionis hoc modo docet,

Ex interna palpebræ parte duæ sectiones fiant, literæ Græcæ Λ figuram habentes, ita vt angusta literæ pars sit internè versus maxillas, lata verò ad palpebræ marginem. Deinde particula illa cutis Λ figuram referens exscindatur, resectâ simul etiam subiecta carne. Postea labia incisionis iuxta partes marginis contrahenda. Sic enim incuruata & eleuata palpebra ad interiora remittitur. Tandem reliqua curatio peragenda, vt *loco allegato*, Aëtius docet.

Alij carnem superfluam duobus vel tribus locis acu incuruâ filum sericum ducente perforant. Hinc carnem attrahunt, & scalpello vel nouaculâ à palpebra separant. Carne superflua separatâ Aquam istam imponunt.

℞. *Aq. pruner. syluestr.* ℥ iij. *alumin crudi* ʒ.vj. *camphor.* Dr. sem. Coq. in aqua, qua palpebra latus abluatur. Hinc palpebra versus superiora, & in naturalem situm reducatur, & albumen oui conquassatum cum hapso lini imponatur Horis viginti quatuor elapsis ligatura soluatur, & vulnus postea lacte virginis, vel alio conueniente medicamento curetur. In curatione ista hoc semper obseruandum, vt palpebra versus superiora semper attrahatur conueniente emplastro conglutinante imposito, qualia passim obuia sunt. Vtile est & hoc.

℞. *Amili* ʒ.vi. *farina fabarum. pulu. radic. consolida, semin. lini è quo oleum iam est expressum*, an. Vnc. sem. *gummi tragacanth. boli Armeni*, an. Dra.ii. F. Puluis, qui in vsu cum albumine oui misceatur.

Si ex vlceris vel vulneris mala curatione fit ἐκτρόπιον, cutis palpebræ lunatâ figurâ incidenda, vt cornua ad maxillas non ad palpebræ lunata figura incidenda, vt cornua ad maxillas, non ad oculum conuertantur. Altitudo plagæ sit ad cartilaginem, ipsâ non læsâ. Nam si ea lædatur, palpebra concidit, neque attolli potest. Hinc cutis diducatur vt paulùm in ima oculi ora descendat, & super plaga hiet. In hiantem plagam linimentum coniiciendum est quod & coniungi diductam cutem prohibeat, & vt in medio caruncula generetur : quæ vbi locum impleuit, postea rectè oculus aperitur.

Si verò conuulsione vel resolutione inferioris palpebræ sit malum conueniente modo ea symptomata, vt dicetur, curanda. Vide Aëtium, *tetrabibl.2. serm.3. c.71. & 72.*

Λαγόφθαλμος.

Quod in palpebra inferiori est ἐκτρόπιον, id in superiore est λαγόφθαλμος, oculus leporinus, Germanis *Hasenschlaff*. quando scilicet superior palpebra ita sursum adducta est, vt oculum totum contegere non possit, sed per somnum etiam aliquantum apertus maneat. Cum Lagophthalmia idem ferè affectus est Corybantiasmus, cuius mentionem facit Plinius, dum *lib. 11. cap. 37.* scribit, *Oculis patentibus dormiunt lepores, multique hominum, quod Græci Corybantian dicunt* ; ideò procul dubio, quòd Corybantes, Iouis Sacerdotes, excubias agere, & quasi apertis oculis dormire cogerentur :

Caussæ huius effectus plures sunt. 1. Interdum in vtero palpebra ita, ob materiæ defectum & conformationis vitium, formata est 2. Interdum à consuetudine hoc malum ortum habet, cùm infantes in cunis sursum vel retrò continuò spectant. 3. Idem à conuulsione fieri potest. 4. Cùm palpebra à vulnere, vel vlcere, & cicatrice malè curatâ imminuta, vel suatum retracta est : vnde vitium hoc aliis naturale à conformatione prima, aliis consuetudine contractum, aliis denique morbosum.

Prognostica.

1. Si à primo ortu, & conformatione in vtero hoc malum contractum, sit incurabile est.

2, Si

2. Si multum palpebræ deest, malum incurabile est: si parum curari potest.

3. In febribus, apertis oculis dormire, malum portendit; cùm conuulsionis sit indicium.

Curatio.

Si à consuetudine malum contractum sit, dum infantes in cunis iacentes semper rectò conspiciunt, contrariâ consuetudine curandum; seu potiùs, ne contrahatur, præcauendum, quod fit, si pannis nigris cunæ circa caput obuoluantur, & si caput versus tenebras & pedes luci obuertantur, vt ita versus lucem continuò adspiciunt.

Si à conuulsione aut contractione palpebræ malum hoc ortum habeat, vt laxetur palpebra, danda opera. Talis igitur fiat Fotus.

℞. *Rad. althéa. sem. fœnigræc. flor. chamamel.* an. ℥. ii. *croc.* Drach. ß.

F. Sacculus, qui aquâ conueniente calefactus oculo imponatur.

℞. *Pinguedin. gallin. medulla cerui*, an. Vnc ß. *ol. chamamel. lilior. alber. vnguent. dialthéa*, an. Drach. ii Misc.

Eadem quoque medicamenta adhiberi possunt, si à cicatrice, aut vulnere, & vlcere malè curato ortum habeat λαγόφθαλμον, & danda opera, vt cicatrix emolliri queat. Quod si non possit, manûs opera adhibenda Pauiò nimirum infra supercilium cutis incidenda lunatâ figurâ, cornibus sectionis deorsum spectantibus vsque ad cartilaginem, id est, vsque ad substantiâ palpebræ membraneam, & cutis postea diducenda, vt paulum in ima oculi ora descendat, & plaga hiet, in quam linimentum conciendum est, quod & coniungi diductam cutem prohibeat quæ vbi locum impleuit, postea oculus aperietur. Vide Aëtium *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 27.* Celsum, *lib. 7.* Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de Lagophthalm.* ob pericula & incommoda, quæ Chirurgia coniuncta habet, alio modo vtitur. Glutinum nimirum, quod duas aut tres habenulas appensas habeat, ad superiorem palpebram applicat, & aliud ex aduerso, habenulásque subinde arctiùs adstringit, & ita inferiorem palpebram ad superiorem perducit.

CAPVT VII.

De Palpebrarum inter se, & cum aliis oculorum partibus Coalitu & Coherentia.

Palpebrarum Coalitus. SI palpebræ vel inter se, vel cum alba, aut cornea aut vtráque oculi tunica coalescant, & præter naturam cohæreant, vt oculus aperiri non possit, malum hoc Græcis ἀγκυλοβλέφαρον, Aëtio etiam ἀγκύλωσις τῶ βλεφάρων, & πρόσφυσις τῶ βλεφάρων est, *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 66.* Vulgò concretionem palpebrarum nominant.

Caussa huius mali est vlcus negligenter & imperitè curatum, cùm scilicet vel post ψώρωσιν, aut vngulam oculi, vel aliud malum, vlcus in parte interiore palpebræ relinquitur; quod & in variolis, atque interdum post combustiones accidit. Dum enim oculus crebrò non aperitur, sed clausus manet, palpebra exulcerata vicinis partibus adhærescit, & sanescendo, quod diduci potuit ac debuit, agglutinatur, & palpebræ vel inter se, vel cum vicinis partibus coalescunt.

Huc etiam referri potest, etiamsi sit alterius generis, illa palpebrarum cohærentia, quæ fit, cùm per somnum multa pituitosa & viscida materia, quæ Græcis λήμη, ad palpebras affluens, earum extremitates ita conglutinat, vt vix aperiri possit oculus.

Prognostica.

1. Palpebrarum cum oculo coalitus, vel non, vel difficulter curatur.

2. Si extremitate suâ solùm palpebra oculo adhærescat, faciliùs curatur: si verò tota palpebra cum oculo coaluerit, curatur difficiliùs.

3. Curatur etiam faciliùs hoc malum, si annatæ saltem palpebra adhæreat: si verò corneæ simul concreta sit, ferè nunquam, nec nisi cum difficultate, curatur.

4. Si verò palpebræ inter se solùm coalescant, non difficulter quidem diducuntur, sed sæpe rursum coalescunt.

Curatio.

Etsi, vt modò dictum, plerumque vix aliqua spes curationis supersit: tamen, si aliquid tentare libet, Chirurgia adhibenda. Nimirum quæ oculo adhærescit palpebra, scalpello, nouaculâ, vel forcipe cautè liberanda est; vt neque ex oculo, neque ex palpebris quicquam abscindatur, aut, si omnino quid abscindendum sit, id potiùs ex palpebra fiat, quàm ex oculo.

Et vt tutiùs ista sectio fieri possit, nonnulli acu incurvâ super loco, in quo oculo cohæret, palpebram perforant, hinc acu abscissa filo vtrinque apprehenso palpebram attollunt, & postea eam ab oculo liberant. Palpebra ob oculo liberata inungatur medicamentis, quibus asperitudo curari solet, & palpebra sæpe moueatur, vt non solùm medicamentum oculo indatur, sed etiam in palpebra rursum coalescat.

Si palpebræ inter se coaluerint, scalpello liberandæ. Atque, vt etiam hic sectio tutò peragi possit, nonnulli acu incurvâ, leticum filum molle ducente, vtramque palpebram transuersim perforant, cauendo tamen, ne cornea vel pupilla lædatur. Hinc acu abscissa, filo prehenso, palpebras diducunt, eásque primò nouaculâ, hinc forcipe liberant. Palpebris seu filo, seu specillo diductis, linamenta seu penicilli interponendi aquâ rosarum madidi donec vlcus palpebræ curatum sit. Alij laminam plumbeam oleo rosacco illitam interponunt. Vide Hier. Fabric. ab Aquapendente, *de oper. Chirurg. tit. de Ancyloblephar.*

Si verò ex pituita solùm coalescant palpebræ, corpus conuenienti modo purgandum & per vesicatoria, atque aliis modis materia ab oculis auertenda. Postea cubitum iturus æger palpebras aquâ rosarum, in qua balaustia vel rosæ coctæ sint, abluat, vel succo semperuiui; aut ol. rosar. cum pinguedine gallinæ mixto palpebræ inungantur.

CAPVT VIII.

De Pediculis, & Ciliorum vitiis.

ΦΘΕΙΡΙΑΣΙΣ.

VT in aliis corporis partibus, præcipuè pilosis, pediculi nasci solent: ita etiam quandoque in ciliis seu pilis palpebrarum nascuntur, quod malum Græcis φθειρίασις nominatur ortúmque habet, vt alij pediculi, de quo suo loco dicetur, ex sordibus in iis, qui lotionibus & balneis non vtuntur, ac corporis curam non agunt, & à prauo victu, in hominibus non puris & obscœnis; vnde lue Venerea laborantibus hoc malum familiare est. Etiam per contagium contrahitur interdum, si quis in lecto in quo φθειριάσει laborans dormiuit, cubet, aut pectine vtatur, vel linteo caput abstergat, quo alius hoc malo infectus v[illegible]s est. *Pediculi ciliorum.*

Malum non contemnendum est. Acres enim fluxiones concitat, & oculi tandem ab iis valde læduntur.

Vt verò hi pediculi tollantur, abluantur palpebræ aqua marina, vel decocto betæ, & staphisagriæ, vel vnguento conuenienti illinantur, vt.

℞. *Aloës, myrrha*, an. Drach. ii. Cum lardo misceantur, F. Linimentum.

Vel fiat Linimentum ex staphide agria, aloë, & melle.

Vel ℞. *Pingued porci* Vnc. i. *pulu. pyrę* Drach. ii. *Mercur. viui* Drach. i. Misce.

℞. *Pingu. porci antiqu.* Vnc. i. *bellebor. albi* Drach. j. *sulph. citrini* Vnc. sem. Misce.

Aut albumen oui coctione induratum imponatur in acetum vini, horis 6. postea sub somnum oculis imponatur. Vbi mane remouetur, pediculi inhærentes simul extrahuntur. Tolluntur etiam pediculi, si palpebra fricetur corio, vel panno xylino, quo aurifabri vasa recens inaurata extergere solent. Vel fumus argenti viui, ore tamen ac naso diligenter clausis, & panno obvolutis, palpebris excipiatur.

De Ciliorum vitiis.

Affectiones τῶ βλεφαρίδων, qui palpebrarum pili sunt, hæ præcipuè enumerantur. 1. Inuersio eorum: quia vel pili ipsi à seeenare intorquentur, vel pori per quos enascuntur, tortuosi redditi sunt, vel palpebra versus oculos ad interiora est incuruata: quod vitium φαλάγγωσις & πτῶσις, seu laxatio & lapsus palpebræ nominatur; vel radix pili vnius ab alterius radice impedita pilum intrò reflectit. 2. Illorum abundantia, quod vitium in genere τριχίασις appellatur. 3. Eorundem defectus qui μαδάρωσις & μίλφωσις nominatur. 4. Color alienus, vt cùm pili albescunt, vel ob defectum humidi nutrientis, (& tum in extremitate albescere incipiunt) ex diuturna ægritudine; vel ob præsentiam materiæ phlegmaticæ in radice pilorum sitam quasi contrahentis, vt in canitie; vel denique ob cutem vitiligine albâ laborantem; de quibus iam dicendum. *Ciliorum vitia.*

Φαλάγγωσις.

Φαλάγγωσις, ἀπὸ τῆ τῶ τριχῶν φάλαγγος, id est, *à pilorum acie* ita dicta, non vno modo apud Autores accipitur. Aliàs enim sumitur pro eo palpebrarum affectu, cùm cilium intrò spectat, pilorum acie simul cum eo conuersa, sic vt pili oculos pungant, seu, vt Aëtius, *tetrabibl. 2. serm. 2. cap. 66.* habet, est palpebræ χάλασις cùm palpebræ ita laxantur, vt eorum extremitates intrò vergant, vt pili non facilè appareant, nisi quis eas attollat; vt ita in φαλαγγώσει hoc modo sumptâ nulli pili noui, vt in τριχιάσει nascantur, sed naturales saltem intrò vergant & pungant. Galenus tamen, *in Isagoge* φαλάγγωσιν esse dicit, cùm pilorum duplex, triplexve acies in superiore palpebra præter naturam subnascitur; vt tum τῆς τριχιάσεως species sit φαλάγγωσις.

Sed de priore modo sumpta φαλαγγώσει primò agemus, quæ & πτῶσις, seu palpebræ laxatio & casus appellatur. Ortum autem habet hoc malum vel ab humoribus pituitosis palpebram occupantibus, eámque deprimentibus; vel ab exsiccatione cartilaginis in palpebris, & hanc sequente cutis corrugatione, & versus cilia depressione.

Quod malum, quia non solùm turpitudinem in facie parit, sed & quia cilia inuersa oculos pungunt, non negligendum est.

Vniuersali autem corporis euacuatione præmissa, oculus fomentetur hoc sacculo.

R 4 ℞. *Nucleorum*

℞. *Nucleorum nucis inglandis* Vnc. j. *sem. fœnigræc. lini, rad. althéæ*, an. Vnc. sem. *verbena* Drach. ij. Includantur sacculo, qui calefiat in aceto,& palpebris imponatur.

Vel ℞. *Fermentum*, magnitudine oui, *pulueris magnetis* Drach.i.*alumin. succini,nucum cupressi*, an. Drach. ß.

Mixta omnia noctu palpebræ imponantur.

Si malum medicamentis non cedat, opera chirurgica adhibenda, de qua videatur Celsus, *lib.7.cap.7* Paulus, *lib.6.cap.13.* Arculanus palpebram exteriore parte scindit, eámque contrahendo versus exteriora & superiora, ita suit nectitque, vt tarsus prominens pilos inuersos secum ad exteriora ab oculi contactu auertat. Nonnulli alium modum vsurpant. Fiat retinaculum ferreum conuenientis figuræ, & postea digitis duobus palpebra relaxata, quantum opus,& potiùs plus quàm minùs, attollatur,& retinaculum ferreum applicetur, trochleâ versus aures conuersa, retinaculum hoc singulis diebus acutiùs constringitur, vt palpebræ pars illa retinaculo inclusa tandem abscindatur, & à reliqua separetur, quod tamen vix trium septimanarum vel mensis spatio accidit; idque vt eò faciliùs fiat, bis singulis diebus locus oleo hyperici illinatur. Vbi pars illa palpebræ separata fuerit, eodem oleo, addito pauxillo pinguedinis lucij, curatur.

Τριχίασις

Si verò pili præternaturales in palpebris nascuntur, & sub pilis naturalibus exorti, ac intrò tuentes tunicas oculorum pungunt, vitium id Græcis in genere τριχίασις nominatur, cuius species sunt διστιχίασις, seu duplex ordo pilorum, & φαλάγγωσις, cùm multiplex ordo,& quasi acies pilorum subnascitur.

Trichiasis palpebrarū.

Generantur autem hi pili superflui ex humoribus pilos nutrientibus ad palpebrarum extremitates fluentibus. Vt enim terra pluuiis nimis irrigata, luxurians quasi, plurima plantas profert: ita etiam si ad palpebras copiosi humores, minimè tamen mordaces, confluant, plures pili proueniunt. Occasionem etiam huic malo præbent interdum tumores diuturni, vel deligatio diuturnior, à quâ cilia intus comprimuntur; vnde maior ad radices pilorum humorum affluxus concitatur.

Malum hoc non est contemnendum; cùm pili isti luxuriantes oculos pungant, & acutos dolores pariant, ac affluxum humorum ad oculos concitent, tandémque cæcitatem inducant. Vnde τριχίασις in palpebris, cæcitatis imminentis plerumque indicium est.

Curatio.

Triplex verò pilos superfluos in palpebris curandi ratio est. Primò, si euellantur, & ea medicamenta, quæ pilorum generationem prohibent, postea adhibeantur. Deinde, si pili per medicamenta corrodantur. Tertiò, si sectione tollantur.

Curandi ratio prima. Primum modum quod attinet, vbi pili superflui & oculos pungentes, seu plures, seu pauciores adsunt, volsellâ euellendi sunt. Danda verò opera, vt pili toti euellantur. Nam si abrumpantur, plus pungunt, quàm si integri essent. Postea verò loco, e quo pili euulsi sunt, adhibenda ea, quæ pilos renasci prohibeant; qualia sunt, sanguis muscæ caninæ, quam Collum nominant, item ranarum viridium sanguis: vel adhibeatur rubigo ferri cum saliua hominis ieiuni; vel spuma maris cum aqua psyllij; vel erinacei terrestris fel & sanguis cum modico castoreo.

Vel ℞. *Rad.mandragora* Drach.vi.*sem.persicaria* Vnc. sem. *camphor.*Scrup.sem.*aceti* cochlear.i.

Misce in mortario, & succus exprimatur, quo pori, é quo pili euulsi sunt, illinantur.

Vel ℞. *Succi chondrilla* Vnc. sem. *mastich.* Drach. j. *aceti. alumin. vsti*, an.Drach.sem. M.

Vel ℞. *Cineris erinacei terrestris*, Vnc. sem. *rubigin. ferri* Drach. ij. *cineris ouorum formicarum*, Vnc. j. F.Puluis, quo pori, è quibus pili euulsi, conspergantur. Plura vide apud Aëtium.

Secunda. Si medicamentis pilorum generatio prohiberi non possit, nonnulli corrosiuis medicamentis eos exstirpare conantur. Ægrum supinum in scamnum ponunt, & linteum, cruris vel brachij crassitie contortum, ceruici supponunt, vt caput versus dorsum propendeat. Hinc palpebras aperiunt,& gossypio oculi globum tegunt, ne à corrosiuo medicamento lædatur. Postea luxuriantibus pilis corrosiuum medicamentum illinunt, ægrumque ita supinum horæ quadrantis dimidij spatio iacere iinunt. Postea linteo vel spongiâ munda medicamentum corrosiuum diligenter abstergunt, & aquâ, quæ postea proponetur, ad palpebras sanandas vtuntur.

Corrosiua medicamenta talia sunt sequentia.

℞. *Calcis viua, vitrioli albi, cupri* seu *æris squamma. cileris montani*, an. Vnc.i. *viridis æris, sal. gemma, Plumb. aluminis*, an. Drach. sem. F. Puluis, cui in olla vitreata affunde acetum acerrimum, vt fiat mixtura pultis instar: hinc coquantur ad siccitatem; iterum puluerisentur, iterúmque nouum acetum affundatur, & ad siccitatem coquantur, idque sexies repetatur. Tandem puluerisentur, & in vitro puluis asseruetur. Quo vel vbi volueris, affunde aceti rosati, q. s. vt fiat mistura instar pultis. Calefiat super igne,& pilis superfluis illinatur.

Vel ℞. *Calcis viua, cileris montani, vitriol.albi*, an. Vnc. iiij. *sal.ammoniac.* Vnc.iij. In olla vitreata affundatur acetum, & coquatur ad dimidias. Hinc ponatur in cella octo diebus, vt subsideat. Clarum effundatur,& in vitro seruetur: cui vsus tempore admisce puluerem calcis viuæ, vt fiat instar pultis liquidioris, & mixturâ calefactâ palpebra, seu locus pilorum inungatur.

Aqua, quæ post corrosiuum adhibetur, hæc est:

℞. *Aqua*. cantharum dimidium, *aceti cereuisiæ* ℥. ix.

Simul coqu. ac dum calent, adde *lythargyri argenti. ceruss.* an.Vnc.sem. *thuris, mastich. oculor. cancri*, an. ℥.ij. *camph. salis*, an. Drach. j.

Colentur, & liquore locus post corrosiuum amotum bis de die illinatur.

Tertia curandi ratio fit per sectionem. Modum prolixè docet Aëtius, *tetrabibl.2.serm.3. cap. 69.* Recentiores Chirurgi duobus modis vtuntur. Nonnulli acu incuruâ filum sericum ducente palpebram perforant tribus locis. Hinc filis simul apprehensis palpebram attollunt & ducunt,& post fila palpebræ partem radices pilorum continentem nouacula abscindunt.

Verùm cùm ob perforationem hanc triplicem, hic curandi modus tardior & molestior sit, commodius est, si forcipe lato palpebræ pars ea, quæ pilorum radices continet, prehendatur, & forcipe pars palpebræ, quousque radices pilorum se extendunt, abscindatur. Factâ sectione albumen oui conquassatum cum bapso lini imponatur: postea ablato albumine oui, medicamenta ad vulnus conglutinandum idonea, ac si opus sit, etiam aquæ pilorum regenerationem prohibentes imponantur. Vide Hier. Fabricium, *de operat. Chirurg.*

De Pilorum defluuio.

Contrà nonnunquam pili è palpebris decidunt, quod vitium μαδάρωσις & μίλφωσις, pilorum palpebræ defluuium, casus pilorum, & glabrities palpebrarum appellatur. Ortum habet hoc malum ex vitiosis & acribus humoribus ad ciliorum radices confluentibus; vnde alimento destituuntur, & pilorum radices eroduntur. Sæpe id accidit post febres malignas, post quas interdum non solùm pili capitis, sed & palpebrarum decidunt. *Pilorum à palpebris defluuium.*

Corporis totius priùs ratione habitâ, adhibeatur hoc Vnguentum.

℞. *Plumbi vsti* Vnc. ß. *nucleorum dactylorum combustor.* Drach.v. *spic. Indic.* Drach.i. ß.℥.ij.*calcinat.piper. nigri*, an. Drach.i.*pingued.vrsi*, q.s.F.Vnguentum.

Vel ℞. *Muscarum combustarum* Drach. ij. *stercoris hirundinis, lapid. lazuli, spic. Indic.* an. Drach. i. *mellis despumati* q.s.F. Linimentum.

Vel ℞. *Olei lini* Vnc. i. *seui hircini, pinguedinis vrsi*, an. Vnc.sem.*stercoris murium,dactylorum combustor.* an. ʒ. i.Misce. Vide Aëtium, *tetrab.2.serm.3.cap.78.*

Mollities Ciliorum.

Nonnunquam & cilia nimis tenera aut flexibilia sunt, nec rectâ succrescunt, sed in oculos delabuntur, & dolores ac lachrymas concitant. *Mollities ciliorum.*

Ortum habet hoc vitium ab humore pituitoso, cartilaginem palpebrarum, & ciliorum radices occupante.

Corpus conuenienter euacuetur, & affluxus humorum vesicatoriis, ac aliis modis prohibeatur, atque oculi internis medicamentis confortentur. Hinc Aquâ illâ palpebræ abluantur:

℞. *Fol. quercus, verbena* an.M.i.*visci è pyro. fol. buxi, germinum iuniperi, aluminis*, an.M.ii. ß.

Affundatur aceti & aquæ pluuialis, ana q. s. distillentur in vesicâ; aquâ palpebræ illinantur bis de die. Vel potiùs quantitate aluminis immutatâ fiat decoctum, quod efficacius est. Hinc cilia gummi Arabico lentè illinantur. Vide etiam Aëtium, *tetrab.2.serm.3.cap.68.*

Πτίλωσις.

Compositum ἐκ τῆς μαδαρώσεως, καὶ τῆς σκληροφθαλμίας, hoc est, *ex pilorum defluuio, & palpebrarum duritie*, malum est πτίλωσις. In μαδαρώσει enim simplex saltem pilorum in palpebris defluuium est: In πτιλώσει verò simul adest crassities, callositas, & rubor, palpebræque turgent, rubent, & lucidæ fiunt. *Πτίλωσις.*

Caussa est vel sanguis adustus, vel pituita salsa, vel bilis, vel melancholia adusta, aut humores hi mixti, qui palpebras occupant, in tumorem attollunt, & pilorum radices corrodunt. Malum familiare iis, qui luem veneream patiuntur, aut passi sunt.

Curatur hoc malum, si corpore vniuerso euacuato priùs, palpebris humectantia & emollientia, & naturalem temperiem, ipsis restituentia, applicentur, ex portulaca cum lacte cocta mucilag semin. lini & cydoniot. Postea imponantur ea, quæ ad pilorum defluuium antea sunt proposita.

CAPVT

CAPVT IX.

De Palpebrarum Liuore, Contusione & Percussione, Vulneribus, & aliis à caussis externis læsionibus.

Palpebrarum vulnus. Accidit tandem, vt palpebræ à variis caussis externis lædantur, percutiantur, contundantur, vulnerentur. Si vulnus fit in palpebris solùm, curatur vt alia vulnera. Quia tamen palpebræ facilè intumescunt, ad id prohibendum, imponendum albumen oui cum momento boli Armeni in aq. rosarum dissolutum, & linteolo vel bapso lini exceptum. Si libet, potest & momentum croci ac aluminis addi.

Postea oleo hyperici, vel alio vnguento conuenienti, aut emplastro diapalmæ vulnus conglutinandum. Vtile est etiam lac virginis, vel vnguentum ex saccharo Saturn. Efficax est etiam hoc Emplastrum.

℞. *Ceræ ol. melilot.* an. Vnc. i. *cumini* Vnc. sem. *camphoræ* Drach. i. Cera & oleum super igne liquescant: deinde reliqua addantur.

Liuor. Sæpè verò, à contusione & percussione palpebræ quidem non vulnerantur, sed liuorem saltem contrahunt. Imò sæpe accidit, vt etiamsi oculus læsus non sit, sed pars saltem vicina concutiatur, nihilominus sanguine palpebræ suffundantur. Si ergo oculus sit percussus, & liuor metuatur.

℞. *Albumin. ouor.* num. iii. *aq. absinth.* cochl. iii. *terræ sigill.* vel *bol. Armen.* Drach. i. Imponantur palpebræ. Vel palpebra vnguento albo camphorato inungatur.

Tollitur autem liuor succo absinth. cum melle mixto, aut succo cyclaminis, aut aloë cum melle mixtâ, aut cumino cum melle mixto, aut cumino & aniso in aquâ cocto & imposito, aut farina fabarum, & fœnigræci cum melle mixtâ. Succus etiam radicis sigilli Salomonis recentis, vel siccæ vino maceratæ, liuorem ex ictu, seu suggillationem in omnibus partibus feliciter tollit.

De Palpebrarum combustione.

Palpebrarum combustio. Si palpebræ combustæ sint.

℞. *Aq. verbenæ* lb. ß. *syr. cydonior.* Drach. ii. *fœnigræc.* Drach. i. Extraha ut mucilago, quæ oculo imponatur. Vel vsurpetur aliud ambustis conueniens medicamentum.

CAPVT X.

De Symptomatibus, quæ in Motu Palpebrarum accidunt.

Motus palpebrarum læsus. Atque hactenus plerosque morbos, qui palpebris accidunt, & symptomata in qualitatibus mutatis proposuimus: restat, vt de symptomatibus, quæ in motu accidunt, dicamus. Cum autem, vt suprà dictum, officium palpebrarum sit, oculos tegere, & nunc aperiri, nunc claudi, prout opus: in motu læso symptomata fiunt, cùm palpebræ aperiri vel claudi, vt debent, non possunt, vel vitiosè mouentur.

Palpebras mouendi difficultas. Aperiri aut claudi non possunt palpebræ variis de caussis. Aperiri non possunt, primò ob tumorem aut inflammationem secundò ob coalitum & conglutinationem, vel inter se, vel cum aliis partibus, vel ob vulnera claudi non possunt in ectropio & λαγόφθαλμῳ. Præterea etiam aperiri vel claudi faciè non possunt ob siccitatem, vel humorem crassum & viscosum ad siccitatem tendentem. Cùm verò de aliis vitiis hactenus dictum sit, de ea saltem difficultate aperiendi & claudendi oculos, quæ à siccitate prouenit, dicemus.

De hac autem Difficultate claudendi & aperiendi palpebras, peculiari capite agit Valescus de Taranta, vitiúmque hoc *Grosse* appellat. Accidit hoc malum ab humore viscoso, crasso ad siccitatem tendente. Et propterea non adest magna lippitudo, nec multus humorum affluxus, sed quasi grana quædam, seu lemma in grana concreta non multum palpebris vel oculis adhærens requiritur.

Vnuctalibus præmissis fomententur oculus aquâ tepidâ; vel ex semin. fœni græc. & lini cum lacte muliebri, aut alio mucilago extrahatur, & oculo imponatur: vel mucilago sem. lini cum cera & oleo rosato mitceatur, & oculo applicetur.

Palpebrarum instabilitas. Deprauati verò motus palpebrarum symptoma est, quod Græci [illegible] appellant, (quamuis nonnulli totius oculi affectum esse malint, de quo infra, *cap. 39.* dicetur) instabilitatem palpebrarum, Germanicè, *das vinckern, zwitzern, oder sippern der Augen lieder*, cùm palpebræ inordinato motu continuò clauduntur & aperiuntur.

Malum hoc aliquando hæreditarium est, aliquando à flatibus accidit: & quidem nunc in vno, nunc in vtroque oculo: quod malum in specie palpitatio, Germanicè, *das zorck*, nominatur. Aliquando fit à conuulsione, cùm palpebræ versus exteriorem oculi angulum continuò trahuntur.

Posteriores hæ duæ caussæ proueniunt, cùm palpebrarum musculi refrigerati sunt, ob sanguinis nimiam vel in vulnere capitis, vel per hæmorrhagiam narium detractionem, vel cum à frigore externo musculi refrigerati sunt, vel cùm pituitosus humor ad eas affluit. Accidit etiã malum à terrore, ita, timore.

Si malum ab ortu contractum, & hæreditarium sit, incurabile est. Si ab aliis caussis oriatur, vniuersalibus præmissis, & capite euacuato & per medicamenta cùm interna, tum externa roborato, topica quædam applicari possunt.

℞. *Origan.* M. v. *stœchad. Arabic. calaminthæ*, an. M. iv. *spic. Indic.* Vnc. ß. *flor. hyperici* M. ii. Affundatur vini Rhenani cantharus dimid. Stent in infusione per aliquot dies, postea destillentur in B. Aquâ postea manè & vesperi palpebræ illinantur.

Vel ℞. *Medullæ tauri* Vnc. i. ß. *vnguenti martiati, olei ex auellanis expr.* ß. an. Drach. vi. *pinguedin. anatis, ol. piceæ*, an. Vnc. sem. Misce.

CAPVT XI.

De iis quæ in oculos inciderunt, eximendis.

Postquam morbos & symptomata, quæ palpebris accidunt, explicauimus: antequam ad reliquarum partium oculi morbos accedamus, dicendum aliquid de iis, quæ in oculos illapsa sunt, & inter palpebras, & corneam atque annatam tunicam hærent. Solent enim & ea, nisi maturè tollantur, multorum malorum, inflammationis, doloris que, & quæ hæc sequuntur, caussa esse. *Illapsa in oculos.*

Traduntur autem varij modi educendi ea, quæ in oculos inciderunt. Vulgus vtramque palpebram trahere iubet superiorem alterâ manu deorsum, inferiorem alterâ manu sursum, atque interea oculum ad superiora intus voluere, aut ex ore alterius, vel siphone paruo insufflare aquam simpl. vel saccharatam, vel hydromel, vel lac recens multum inspergere, quo id quod incidit, eluatur, præsertim si acre & mordax fuerit. Aëtius, *tetrab. 2. serm. 3. cap. 10. & 17.* altero oculo clauso, & qui affectus est, aperto, culicem vel aliud animaculum illapsum, sua sponte exiturum scribit. Alij spiritum, ore & naribus clauso, tamdiu retinere iubent, donec oculi lachrymentur: ita fore, vt cum lachrymis eiiciatur id, quod molestum est. Aut sternutationem cieri, ac nare alterâ apposito digito obstructa, per alteram sub affecto oculo vehementius exsufflant. Rhases cotonem stylo alligat quem in resina pini intinctum molliter duci per oculum, palpebra altera eleuata, vt resinæ viscíditate res apprehensa simul extrahatur. Vel sumatur resina alba, vel cera, & extremitate vna nonnihil emolliatur, ac sub palpebram immittatur, & per oculum molliter ducatur, vt quod in oculo est ei adhæreat. Succinum quoque ad pannum affricatur, donec incalescat, quo supra oculum posito, paleæ, pilus, vel puluisculus attrahatur, vt ferrum à magnete. Vel sub palpebras subiiciatur sapphirus politus, aut margarita rotunda, aut lapis chelidonius, aut oculus cancri læuis. Possunt etiam varia instrumenta parari, quibus palpebris eleuatis res aliena educitur. Quæ autem, vt acuta, oculo aliis sunt infixa, volsella vel forcipe subtili blandè extrahantur, ita, ne in obliquum contorta frangantur. Postea, si opus, hunc liquor instilletur.

℞. *Aq. cichor.* ℥. j. ß. *plantag.* Drach. vi. *sem. cini albi, thuris*, an. Drach. ß. *camphor.* Scrup. ß.

Misce, & per linteum colentur. Si calx viua in oculum inciderit, albumen oui infusum vim eius violentiam obtundet, postea aqua vel lacte calx eluatur. Vide de iis Aëtium, *loc. allegat.* & *Instit. lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 10.*

De morbis Tunicæ Annatæ seu coniunctiuæ.

CAPVT XII.

De Ophthalmia.

Ophthalmia. Inter oculi partes occurrit primò tunica alba, annata seu coniunctiua dicta, quæ & ipsa variis morbis est obnoxia: inter quos primus est Ophthalmia, Celso Lippitudo dicta, quòd in eo lachrymæ feruidæ ex oculis stillare soleant. Nonnulli tamen inter ophthalmiam, & lippitudinem distinguendum censent. Et sane non nego, esse aliquam inter lippitudinem & ophthalmiã, quæ hodie ita dicitur, differentiam: interim & hoc verum est, Celsum ophthalmiam veram nomine lippitudinis expressisse. Neque in lippitudine, quæ continuus vitiosorum humorum ad oculum fluxus est, & sæpe pluribus annis durat, quod non accidit in vera ophthalmia omnis inflammatio abesse videtur; id quod rubedo & oculorum dolor indicat. Ideóque lippitudo ophthalmiæ nothæ species quædam est. Adscribitur autem ab autoribus ophthalmia annatæ tunicæ, quod in ea maximè sit conspicua. Interdum tamen totus oculus etiam inflammatur. Malum frequens, magnique momenti, ob dolores istos, cum quibus est coniunctum, & mala alia, in quæ degenerare potest. Accepit autem nomen à loco affecto, vt nonnulli alij morbi etiam teste Galeno, 2. *meth. med. cap. 2.*

Annatæ seu albæ tunicæ inflammatio. Estque inflammatio annatæ seu albæ tunicæ, cum rubore, ardore, dolore & lachrymis, orta à sanguine acri, venulas tunicæ illius occupante & distendente. Cum enim annata oculi tunica, quæ est quasi ligamentum quoddam cum musculis, oculos

oculos in sua sede continens, pericranij partibus vicinis connexa sit, facilè fieri potest, vt è venis capitis & temporum sanguis præter naturam ad eam confluat, & ibi inflammationem excitet. Vnde accidit, quòd in graui ophthalmia dolor capiti, & partibus oculo vicinis communicatur. Quamuis verò in oculo sano venæ illæ tam exiles sint, vt nullæ appareant: sanguine tamen præter modum & naturam refertæ, in conspectum sese dant, & ob annatæ albedinem sese facilè produnt, & ob membranæ tensionem, humorísque acrimoniam, membríque illius exquisitum sensum, grauissimi dolores oriuntur. Itaque morbus est inflammatio: pars affecta, oculi tunica annata seu coniunctiua, quæ per se afficitur; per accidens verò etiam oculus. Quod si verò inflammatio ita magna sit, vt alias etiam oculi partes occupet, totius instrumenti morbus est. Nonnunquam enim humores in alias simul oculorum tunicas, vt duram & corneam, fluunt, qui, nisi per medicamenta idonea resoluantur, vel alio modo expurgentur, sæpius suppurati abscessum & vlcus faciunt, periculúmque de oculi amissione inducunt; vel non suppurati diuturnum malum excitare, tandémque pupillam obscurantes, vel visus hebetudinem, vel omnimodam excitatem parere possunt. Imò interdum tanta est inflammatio, vt vicinæ etiam oculo partes in consensum trahantur.

Caussa.

Caussa huius mali proxima & continens est sanguis, humorésque calidi, acres & vitiosi, sanguini permisti, & per venas tunicæ annatæ dispersi, easque distendentes. Humores autem hi vel per ῥευματισμὸν, quod plerumque fit, è vasis capitis vicinis in tunicam annatam deriuantur; vel per συναθροισμὸν, ex crudo aut corrupto oculi aut tunicæ ipsius nutrimento, ibidem colliguntur. Monent tamen nonnulli, vix fieri posse, vt per συναθροισμὸν excrementorum oculi Ophthalmia generetur; cùm ob exercitationem & motum ferè continuum, eorum resolutio & discussio fiat. Sunt autem illi humores frequentiss. sanguis cum admixta bile vel sero, rariùs pituita & humor melancholicus.

Antecedens caussa est non solùm plethora, sed & cacochymia, humorésque vitiosi in corpore geniti, qui ad caput seu transmissi, seu attracti per venas, quæ in pericranium & vicinos musculos disperguntur, & hinc in annatam oculi tunicam propagantur, in hæc loca effunduntur. Idque nonnunquam accidit nulla caussâ externâ & procatarcticâ accedente, sed solùm quia natura, copiâ vel quantitate sanguinis ac humorum irritata, sanguinem cum vitiosis humoribus ad has partes mittit; id quod sæpe in declinatione febrium quarundam, aliquando etiam extra eas, accidere solet.

Nonnunquam caussa externa accedit, quæ fluxionem irritat, vt sunt, aëris constitutio frigidam aquiloniam sequens, pluuialis & australis, fumi acres, puluis, résque aliæ in oculos illapsæ, oleum item, acetum, vel alius liquor acris infusus, apum, erucarum, formicarum, & similium insectorum ictus vel contactus, vt & ab vrtica, esula, & similibus plantis acribus contractus dolor, Solis ardor, aut ignis calor, vini potentioris immodicus vsus, ictus, casus, & quæcunque oculum debilitare, aut calore vel dolore humores acres ad oculos attrahere valent. Imò etsi nulla insignis in corpore plethora vel cacochymia adsit: tamen æstus Solis, calor balnei, aër, ventus, fumus, puluis, ictus, & simile, caussæ, vt sanguis præter naturam ad oculum confluat, facere possunt. De caussis etiam loquitur *aphor. 11. sect. 3. Si hyems sicca & aquilonia, vel pluuiosum & australe fuerit, æstate ophthalmias fieri necesse est; mulieribus præsertim & viris naturâ humidioribus. Contrà si hyems austrina & pluuiosa fuerit, & ver siccum & aquilonium, ophthalmiæ siccæ fiunt. 3. aphor. 12.*

Videtur quidem de caussis Ophthalmiæ apud Autores quædam opinionum discrepantia esse, dum alij solo sanguine ophthalmiam fieri dicunt, vtpote quæ est Inflammatio, quæ est tumor sanguineus: alij verò ab aliis etiam humoribus eam generari statuunt. Verùm facilis est conciliatio. Cùm enim Ophthalmia sit inflammatio, omninò concedendum, nullam ophthalmiam fieri sine sanguine, atque ipse oculi color rubicundus, sanguinem satis arguit; neque humores crassiores soli ad angustas hasce venas sese penetrare possunt. Interim sanguis non semper caussa principalis est, sed nonnunquam vehiculum potiùs reliquorum humorum ad oculum confluentium. Etenim quando Ophthalmia à caussis euidentibus, vt vento, fumo, puluere, ictu, & similibus originem habet, sanguis quidem affluens præcipua caussa est. Vbi verò à caussa interna & humorum vitio, naturâ humores ad hanc partem mittente, Ophthalmia oritur, ibi etiam alij humores ophthalmiæ caussa esse possunt; quod vel doloris diuersitas docet: qui tamen cùm sanguini misceantur in venis, eum in consensum trahunt, sanguísque ipse dolore ad partem affectam attrahitur. Sunt tamen hi humores præcipuè serosi & biliosi, quod ipsæ lacrhymæ satis testantur. Vnde ad ophthalmiam magis dispositi sunt, qui humoribus biliosis ac serosis abundant. Oculi etiam magni & extra prominentes cùm sint calidæ & humidæ naturæ, venásque ampliores habeant, & effluentem materiam facilè suscipiant, frequentiùs lippitudine corripiuntur.

Differentia.

Differt verò Ophthalmia secundùm gradus præcipuè, quos etiam nominibus Autores distinguunt. Si enim phlegmones solum initium quasi adsit, cùm scilicet oculus humidior reddi, rubere, calere, & nonnihil dolere incipit, idque ferè à caussâ euidente, Sole, igne, fumo, puluere, vini potu, Τάραξις seu perturbatio, & Ophthalmia notha, vel potiùs leuis nominatur. Si verò inflammatio, calor, & dolor maior fit, & lachrymæ copiosæ, ac ab internis præcipuè caussis oriatur, Ophthalmia vera dicitur. Si autem tanta sit inflammatio, vt & palpebræ simul afficiantur, & quasi inuertantur, nec claudi possint, albúmque supra oculi nigrum intumescat, vel etiam illi obducatur, ita vt nigro subsidente, albóque rubescente eminente veluti hiatus in oculo appareat, χήμωσις dicitur, ἀπὸ τοῦ χήμης, hiatu. *Τάραξις oculi.* *Χήμωσις.*

Est & differentia quædam ratione humoris, quòd alia à sanguine præcipuè, alia à bile, alia à melancholia esse dicitur.

Est etiam Ophthalmia quædam periodica, interuallis quibusdam temporum rediens, teste Galeno, 2. *de differ. febr. cap. 11.* familiaris iis, quibus caput calidum & humidum est, facilèque impletur, & oculi debiles sunt, fluxionibúsque obnoxij. In iis propter recursus mali crebros, dolorúmque & ardorum vehementiam oculi tandem contabescunt, acie videndi prorsus deficiente, quam rabidam Ophthalmiam nominant.

Est quoque contagiosa Ophthalmia quædam, Galeno teste, 1. *de differ. febr. cap. 2.* Spacia enim obtutu oculorum semina contagionis putridæ, ob naturæ cognationem spiritus humorésque oculorum sanorum simili labe inficiunt ac contaminant.

Tandem etiam differt Ophthalmia secundum tempora: Principium enim est, quando humor tenuis ac plurimus defluit, augmentum quando dolor augetur, & humor fit crassior: status, cùm signa coctionis magis apparent, & excrementa ita fiunt crassa, vt etiam dormientium palpebræ ab iis conglutinentur, Declinatio denique est, cùm symptomata fiunt remissiora.

Signa Diagnostica.

Ophthalmia ipsa cognitu facilis est. Venæ enim exiles tunicæ annatæ tenduntur, & tument, atque inde oculus rubet, ardor & dolor in eo percipitur, lacrymæ & sordes adsunt.

Sed & differentiæ signis determinantur. Si enim oculi calidiores saltem appareant, idque à caussa externa, τάραξις erit. Si præterea dolor grauis adsit, & tumor ac ardor, & lachrymæ copiosæ, Ophthalmia censebitur. Quod si denique hæc omnia ingrauescant, vt palpebræ etiam simul afficiantur, & quasi inuertantur, χήμωσις nominabitur,

Quoad signa caussarum, humorem, mali caussam, non solùm monstrat temperatura corporis, ætas, regionis aërísque constitutio, victus ratio; sed & alia signa proximam caussam demonstrant. Si enim à plethora sit Ophthalmia, facies rubet, tumor euidens est, venæ apparent amplæ, nec lachrymæ sunt adeò mordaces, nec dolor adeò vehemens. Si à bile sit Ophthalmia, rubedo non est adeo magna, sed lachrymæ acres ac dolor vehemens, ita vt oculi quasi vri videantur. Si ab humore pituitoso est Ophthalmia, rubedo, calor, & dolor est remissior, ac potius sensus grauitatis, & lachrymæ non sunt adeò mordaces; nisi à pituita salsa sit malum, ac palpebræ noctu quasi visco conglutinantur, vt non possint aperiri. Si ab humore melancholico, palpebræ nocte non adeò conglutinantur, lachrymæ sunt paucæ, tumor paruus, morbus diuturnus est & contumax. *Signa caussarum.*

Nec inutile est discernere, an ophthalmia à caussis internis, an verò euidentibus originem habeat. Si caussa externa præcessit, ea facilè ex ægri relatione cognoscitur. Si verò illa absit, pars affecta & mandans diligenter inuestiganda est, vt humor vitiosus subtrahatur, eiúsque generatio impediatur. Nisi enim hoc fiat, sæpius recurrere solet ophthalmia. Quod autem membrum hîc humorem suppeditet, partium affectarum signa in specie demonstrabunt. Necessarium quoque est inquirere, an per vasa externa, vel interna, humor ad oculos affluat. Si enim per vasa externa, & à pericranio humor affluat, tumor, dolor & pulsatio in fronte ac temporibus percipitur. Si verò à vasis & membranis internis, dolor profundior erit, & multò vehementior pruritus quoque in palato & naribus sentietur, ac sternutatio frequens erit.

Tandem quoque tempora morbi ob curationem discernenda. Principium ophthalmiæ est, vt antea etiam dictum, vbi venæ distendi, oculúsque rubere incipit, & lachrymæ ac humor exstillans tenuis est. In augmento rubor & dolor augetur: quæ in statu omnia sunt maxima, humórque incrassari incipit, & ex sordibus palpebræ conglutinantur. In declinatione omnia manifestè minuuntur.

Prognostica.

1. Ophthalmia faciliùs curatur, quæ propriùs ad τάραξιν accedit; difficiliùs, quæ ad χήμωσιν.

2. In regionibus & temporibus frigidis etsi ophthalmiæ rariores sunt difficiliùs tamen tolluntur, ob membri adstrictionem. Contrarium fit in regionibus & temporibus calidis, teste Auicenna.

3. Ophthalmia in pueris, si cætera paria sint, difficiliùs curatur; quoniam tractari commodè nequit: & pueri caput imbecillum excrementitiúque plenum habent, sicut & senes.

4. Ophthalmia per consensum à dura & pia matre, & à partibus intra cranium contentis, sæuiora habet symptomata, & difficiliùs curatur, quàm ea, quæ fit per consensum ab externis.

5. Hinc

5. Hinc si ad Ophthalmiam ab affluxu per venas frontis & temporum, accedat fluxio noua ex venis internis & meningibus cerebri, grauior fit affectus, quo oculi sæpe sua sede extruduntur.

6. Dolor diu perseuerans in ophthalmia pessimum signum est. Materiam enim aut corrodentem, aut vehementer distendentem, aut suppurantem arguit. Periculum igitur est, ne vel exesis vel ruptis oculi tunicis, atque cornea in primis exulceratâ, cæcitas sequatur; aut, quod mitius malum est, suffusio expectanda erit, crasso humore circa pupillam concrescente. Galenus 3.*meth.med.cap*.3. etiam pupillæ dilatationem ac tabem, & *φθορὰν*, hoc est, *corruptionem*, addit, præsertim ex refrigerantium nimio & intempestiuo ad oculum vsu.

7. Ophthalmia, in qua lachrymæ copiosiores, eæque mordaces, citiùs ad finem peruenit, teste Auicenna: at grana sordium in oculo parua deteriora sunt; quia maturationis tarditatem significant, teste eodem.

8. *Ophthalmia laborantem, alui profluuium superueniens, liberat*, 6. *Aphor*. 17. Retrahitur enim deorsum, & euacuatur caussa mali antecedens; ideoque Medicus naturæ exemplo curabit ophthalmias per clysteres & medicamenta purgantia. Plura Prognostica videantur apud Celsum, *lib*.6.*init.cap*.6.

Indicationes.

Cùm Ophthalmia sit inflammatio, omnes, quæ ab inflammatione sumuntur, indicationes hic locum habent. nimirum primò, ne humores ophthalmiam generantes ad oculum affluant, cauendum. Itaque si caussæ quædam externæ præcesserint vel adsint, eæ omnes primò amouendæ. Frustra enim hic omnia alia auxilia adhibentur, nisi caussæ illæ omnes amotæ fuerint. Si verò à causis internis solùm ophthalmia proueniat, inflammationis incrementum, remotâ caussâ antecedente, prohibendum. Id quod fit, totum corpus & caput, si opus sit, euacuando, humores ad oculum affluentes reuellendo, & repellendo. Deinde quod influxit, tollendum, & caussa continente sublatâ, morbus ipse sanandus; id quod repellentibus & resoluentibus peragitur. Et quidem cùm, vt antea diximus, non idem semper humor ophthalmiam excitet, ad humoris naturam & vitium medicamenta accommodanda.

Secundam indicationem suppeditat locus affectus, qui est oculus. Cùm enim oculus sensu exquisitissimo sit præditus, mitissimis medicamentis, & quæ minimè dolorem inferant, tractandus. Et propterea ab oleis in omnibus oculorum affectionibus abstinendum, cum dolores & inflamationes pariant.

Tertiò, etsi dolor sit inter symptomata, quæ ablatâ caussa cessant: tamen cum ob vehementiam interdum ita vrgeat, vt caussæ ablatio expectari non possit, anodyna tum postula.

Regulæ quædam generales in medicamentorum Ophthalmicorum vsu obseruandæ.

Regulæ in oculis curandis obseruandæ.

Quæ omnia vt planiora fiant, & vt medicamenta, quæ his indicationibus respondent, rectè vsurpentur, generales quædam Regulæ in Ophthalmiæ curatione obseruandæ sunt.

I. Topica oculis statim ab initio non adhibeantur, quia sæpe solis euacuationibus vniuersalibus leuior ophthalmia sanatur. Quod si dolor vrget, ita vt affluxus maior metuendus sit, & virium per vigilias defectio, ille externis anodynis mitigetur. Et omnino vsus medicamentorum topicorum sit parcior, monétque Mercatus, *lib*. 1.*de capit. morb. cap*. 2. quamuis plurima passim præscripta sint remedia, non omnibus ac plurimis aut semper vtendum esse; cùm plus sæpe promittant boni, quàm præstent, vt Galenus ait, additque: *Scio profectò, plurimos in omnimodam cæcitatem deductos esse, copiâ medicamentorum potius, quàm defectu. Neque enim oculi semper vtilia medicamenta sine incommodo ferunt, nedum quæ inordinatè & sine ratione adhibentur.*

II. Lac muliebre recens, vel aliud, instillatum, vel impositum oculo, equidem facilè primas inter medicamenta dolorem lenientia obtinet: in eius vsu tamen hæc cautio, monente Aëtio & Auicenna, adhibenda, ne lac oculo diutius inhæreat. Facilè enim, à calore oculi corrumpitur, & acrimoniam contrahit. Ideóque singulis ferè horis mutandum est: Id quod de albumine oui metuendum non est.

III. Repellentia, quibus in principio vtimur, eiusmodi sint, ne nimiâ frigiditate & adstrictione suâ tunicas oculorum condensent, porósque claudant, siccitate verò oculos exasperent, dolorémque ex vtraque caussa augeant. Cùm enim à phlegmone, quæ tumor est calidus, semper aliquid resoluatur, præsertim in membro raro, cute densa non tecto, quale est oculus, si materia illa retineatur, pauca etiam, si acrior sit, morsu; si multa, qualiscunque etiam, tensione dolorem vehementiorem excitabit. Ideóque lenientia quædam frigidis & abstergentibus admisceantur, vt lac, crocus, sarcocolla.

IV. Opium & Opiata non nisi necessitate vrgente, vsurpentur; sitque eorum vsus neque frequens, neque multus. Etsi enim, quod vulgò putatur, frigiditate non noceant: tamen non saltem acrimonia suâ & mordacitate dolorem augent, sed etiam spiritus opticos incrassant & hebetant; quod & Galenus obseruauit, 3.*meth.med.cap*.2. & *de comp. medic. sec. loc*.

V. Diligenter quoque in omni oculorum affectione curandum est, ne suppuratio intùs fiat. Metuendum enim tum foret, ne à detenta sanie cornea, aut cæteræ oculorum tunicæ corrodantur.

VI. Ophthalmicis remediis semper admiscenda sunt, quæ à proprietate oculis conducunt.

VII. Sint etiam remedia, quæ oculis induntur, à sordibus diligentissimè mundata; & læuissime trita atque cribrata, vt asperitatem deponant. Mordacitatis quoque sint expertia. Et proinde si mordacitas à calore dependeat, infundantur illa sæpius in aqua rosarum, endiuiæ, hordei, lacte muliebri: si à frigiditate, in decocto passularum, caricarum, fœnigræci, meliloti, cum vino subdulci. Denique non nimiùm lenta sint, ne etalia nimis visciditate pertinaciùs oculis adhærendo indurentur. Ideóque etsi albumen oui cum aqua rosarum, vel simili conquassatum, sit conuenientissimum remedium ad repelledum, in oculorum affectibus; tamen videndum, ne talia medicamenta admisceantur, vnde indurescat, & oculis pertinaciùs adhæreat. Quod incommodum vt præcaueatur, Ludouicus Septalius, *in Animaduers. medicis*, liquore ex albumine oui ad duritiem cocto expresso vti mauult. Verùm cum liquori huic desit illa vis emplastica, quæ albumini conquassato inest, quâ teste Galeno 3.*method.med. cap*.11. in lippitudine vtilis est, vt diutius hæreat, & longiore tempore refrigerando repellat: consultius est, albumen oui vsurpare, nihil tamen ei admiscere, ob quod indurari, & oculo pertinacius adhærere possit.

VIII. Mesue *de curat. ægritudinum aurium*, hanc regulam tradit Medicamenta, quæ oculis instillantur, semper actu frigida esse debent; quæ auribus, tepida aut calida, siue affectus ipse sit calidus, siue frigidus. Sed actu frigida oculis sanis potius conueniunt, ad præseruationem à morbis. In oculo autem phlegmone affecto actu tepida magis ex vsu sunt, vergentia ad frigiditatem, si repellendum, ad caliditatem, si discutiendum sit, quo vtroque etiam dolor mitigatur.

Curatio Ophthalmiæ leuioris, siue.

ταράξεως.

Ophthalmiæ leuioris à caussis externis curatio.

Si à caussis externis leuior ophthalmia ortum habeat, eæ primum, quæcunque sint, omnes tollendæ. Frustra enim omnia alia auxilia adhibentur, nisi caussæ illæ omnes remotæ fuerint.

Caussis remotis, si à calore Solis vel ignis malum originem habeat, oculus fouendus aqua rosarum, plantaginis cum camphora, vel sine camphora, lacte muliebri recenti, vel albumine oui conquassato cum aqua rosar. Galenus, *in* 1.*de remediis facilè parabilib. c*. 10. ad calidas ταράξεις commendat fotum oculorum ex sola posca, ad frigidas ex vino albo. Et si metus sit, ne malum augeatur, & à caussa interna foueatur, etiam sanguinis & humorum vitiosorum euacuatio institui potest. Postea cum repellentibus & refrigerantibus decoctum seminis fœnigræci flor. meliloti, vel chamæmeli, admiscendum.

Si à dolore capitis ex Solis æstu contracto, ophthalmiæ initia se produnt, aqua rosarum cum camphora, & sine camphora, & lac muliebre, non solùm oculis instillandum, sed & fronti applicandum. Rabbi Moyses, 2. *Aphor*. emplastrum ex teneris foliis rosarum laudat. Aetius & Oribasius hoc in casu suadent, vt æger multum potet, ad conciliandum somnum, & coquendam inflammationem. Id quod aliqui de potu vini interpretati sunt. Sed quia caput antea æstuat, vini potus largior concedi non potest, sed aquæ, vel alius potus minùs calidus. Contra si à frigore sit ophthalmia, balneum aquæ tepidæ conuenit, modo caput repletum non sit. Deinde cibo cocto vinum subtile & tenue propinandum.

A fumo & puluere.

Si à vento, fumo, vel puluere incipiat ophthalmia, aquâ dulci, vel lacte tepido oculi abluantur, ægérque in loco obscuro quiescat, & det operam vt dormiat. Somnus enim imminentem lippitudinem sæpius præcauit. Foueatur etiam oculus aquâ rosarum cum pauxillo croci.

Ab ictu & casu.

Si verò ab ictu vel casu sit malum, & inflammatio metuatur, sanguis statim mittendus. Hinc dolorem sedantia & repellentia modò proposita, lac muliebre, aqua rosarum, albumen oui, & similia oculo instillentur, & cum linteo mundo oculo imponantur, vel albumen oui cum pauxillo albuminis & boli armeni applicetur. Postea vt sanguis ille è venis in tunicas effusus discutiatur, & macula cruenta in oculo deleatur, sanguis columbæ, turturis, vel hirudinis oculo instilletur, vt postea de suggillatione dicetur.

Si ab apis, vespæ, crabronum ictu sit ταραξις.

Ab apum & vesparum ictu.

℞. *Vrtica mortua, seu galeopsees, rad. altheæ, fol. rutæ*, an. m. ß. Contundantur in mortario, exprimatur succus, & addantur *boli Armeni* Drach. ij. & oculo imponatur. Vel saltem repellentia ex albumine oui, lacte muliebri, vel aquâ rosar. imponantur. Vulgus statim ab ictu, ferro comprimit oculum, vt non solùm ferri frigiditate, sed & compressione affluens humor retrudatur.

A Cantharidum, erucarum, formicarum contactu.

Si à cantharidum, erucarum, formicarum contactu incipiat ophthalmia.

℞. *Cremoris lactis, aquæ endiniæ*, an. cochlear. ij. *aceti* cochlear. j *camphor*. Drach. ß. M. & imponantur.

Si hisce remediis ophthalmia à caussa externa incipiens non tollatur, reliqua etiam, quæ in vera ophthalmia adhiberi solent, vsurpanda.

Curatio ophthalmiæ veræ.

Ophthalmiæ Curatio. Venæsectio.

Si à caussa interna, vel etiam externa sit ophthalmia, quam tamen affluxus humorum foueat & augeat, & sanguis abundet, aluo euacuata, mox vena aperienda est, & euacuationis & reuulsionis gratiâ. Imò cùm sine sanguine nulla ophthalmia fiat, etsi alij humores ad generandam ophthalmiam concurrant, non facilè omittenda venæsectio; aut eius loco cucurbitulæ cum scarificatione occipiti, ceruici, ac scapulis imponendæ. Plurimùmque in omni ophthalmia prodest venæsectio, & sæpe grauissimi oculorum dolores intra horæ spatium venæsectione sublati sunt, teste Galeno, *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.* 16. qui etiam, *cap. seq.* 17. narrat historiam cuiusdam qui ab oculorum inflammatione, & cæcitatis periculo sanguinis missione liberatus fuit.

Iubet autem Galenus Cephalicam, κατ' ἴξιν, id est, è directo affecti oculi, seu eiusdem lateris aperire. Quod & Rhases, si minùs graue malum sit, suadet. Si autem malum grauius sit, in brachio lateris oppositi, maioris reuulsionis gratiâ, & hinc in latere affecto venam aperire iubet. Nonnulli primò ex mediana seu communi eiusdem lateris, postea ex cephalica sanguinem detrahunt. Verùm videndum, quid ægri vires ferant, & an venæsectio commodè repeti possit. Si enim hoc fieri non possit, statim cephalica eiusdem lateris aperienda.

Quantum autem sanguinis mittendum sit, abundantia sanguinis, mali vehementia, & virium robur determinat. Galenus, *loc. allegat. c.* 17. cuidam primò libras sanguinis tres detraxit, & hora sexta post adhuc libram vnam. Auicennas quoque ad metam lipothymiæ sanguinem interdum in vera ophthalmia mittendum censet. Sed tutius est siue eodem die, siue postero venæsectionem iterare, seu eadem cephalicâ bis apertâ, seu primum mediana, hinc cephalicâ, quàm largiore vna venæsectione vires deiicere. Viribus infirmis iuxta pollicem in manu sectio fiat. Si verò sanguinis copia non sit magna, aliique humores admisti sint, sanguis parciùs detrahatur, eiusque loco cucurbitulæ cum scarificatione adhibeantur. Si etiam consueta sanguinis euacuatio suppressa sit, dāda opera, vt ea reuocetur. Vnde in fœminis venas tali aperire, aut suras scarificare conuenit.

Si verò alij humores sanguini admisceantur conuenientibus medicamentis euacuandi, & si opus fuerit, præparandi, eorúmque vitia emendanda sunt. Et cum experientia doceat, vt Galenus, *in libro contra Iulian. cap.* 1. annotauit, aluum copiosius fluentem oculis inflammatis prodesse, vt Hippocrates, 6. *Aphor.* 17. rectè scripserit: *Ophthalmiâ laboranti alui profluuium bonum* esse: Medicus naturam imitetur, & aluum clysteribus ac medicamentis fluidam reddat. Et in primis biliosos humores in ophthalmia euacuare vtile est, cùm ij maximè in ophthalmiâ sanguini permisti sint; Obseruandum tamen est, ne medicamenta acria adhibeantur, ne humores agitati & exacerbati vehementiùs ad oculos fluant, sed mitiora medicamenta vsurpentur.

Præparantia humores in Ophthalmia.

Præparationis ergo loco, & vt humores calidi & acres temperentur, in humore bilioso vsurpentur radic. cichor. fragariæ, santal. flor. rosar. violar. nymphex.

Vt ℞. *Syr. violar. nymph. ribium*, an. Vnc. i. *aq. violarum. fragorum sine vino*, an. Vnc. iii. *euphrag. verbena*, an. Vnc. i. Misce.

Postea instituatur purgatio cum syrupo rosar. vel viol. solut. cassia, tamarind. rhabarb. myrobalanis.

℞. *Myrobal. citrin.* Drach. i. ß. *rhabarb.* Drach ij. *spica* g. vi. *cinnamomi* Drach. ß. Infundantur in *aq. cichor.* s. q. Colaturæ adde *syrup. ros. solut.* Vnc. i ß Misce.

Vel etiam pilulæ lucis exhibeantur.

Hisce peractis, particulares euacuationes, diuersiones & deriuationes instituendæ sunt, vt suprà, *parte* 1. dictum. Si videlicet caput adhuc sit plenum sanguine, cum quoque è venis capiti propriis euacuare conuenit Auicennas venam secare iubet, quæ est in angulo, aut rectam quæ est in fronte. Compertumque est, ophthalmicos, qui casu in fronte vulnerati fuerunt, ab hoc malo hac occasione liberatos fuisse. Nonnulli etiam venas nasi aperiunt. Antiqui vbi sanguis feruidior esset, & vaporibus plenus, ac per arterias externas in oculos flueret, arterias in temporibus aperiunt; cuius sectionis modum docet Galenus, *in fine lib.* 13. *meth. med.* & Paulus Ægineta, *lib.* 6. *c.* 4.

Reuulsiones.

Nec omittendæ reuulsiones per frictiones, lotionésque crurum ac pedum. In primis verò vtilia sunt vesicatoria post aures applicata. Nonnulli farinam sem. erucæ sacculo includunt, & sacculum in vino coquunt, ac calide è regione oculi affecti nuchæ imponunt, idque sæpius repetunt: vt humor ab oculo versus nucham trahatur. Si malum sit diuturnius, aut frequentiùs infestare soleat, setaceum adhibendum, idque vel 30. diebus apertum seruandum, vel cauterium actuale aut potentiale in ceruice vel brachio applicandum, & fonticulus excitandus. In diuturnis enim ophthalmiis, aliisque oculorum, qui ex affluxu humorum oriuntur, pertinacibus morbis, vesicatoria sæpe adhibita, setaceum ac cauterium, efficacissima sunt remedia.

Particulares euacuationes fiant per apophlegmatismos & gargarismos, vt supra, *parte* 1. dictum. De Errhinis est controuersia. Alij enim ea planè improbant, vt pote quæ ad anteriora & oculos trahant: alij ea admittunt; cum iis Hippocrates, Galenus, Auicennas, & alij Practici vsi sint, ac humores per vicinum locum ex oculis euacuare possint.

Particulares euacuationes in ophthalmia.

Vt autem rem breuiter expediamus, omnino in errhinis maior cautio adhibenda, vt pote quæ ad vicinas oculo partes trahant, quod non fit in apophlegmatismis & gargarismis, quæ per posteriora auertunt. Ideóque nonnisi totius euacuatione & capitis purgatione præmissa, & cùm æger consueuit per nares excrementa capitis euacuare, ea, & quidem non fortiora, conueniunt; neque etiam facilè, dum materia est in fluxu ad oculos, adhibenda. In diuturna etiam, & sæpe recurrente ophthalmia, præseruationis gratiâ, errhina adhibere licet.

Errhina an in ophthalmia conueniant.

Topica in ophthalmia.

Dum corpus & caput ita euacuatum est, & omnis generis diuersiones institutæ, topica quoque oculis applicanda. initio verò mali statim non adhibenda, vt suprà, *in regulis generalibus*, dictum, Sæpe enim compertum est, venæsectione & purgatione ophthalmiam sanatam fuisse, vt topicis opus non fuerit. Atque hoc præceptum oraculi loco habendum censet Mercurialis, & millies se expertum scribit, quòd inflammatio oculi à principio nolit tangi.

Nihil tamen obstat, quin vicinis oculo partibus, per quas fit defluxio, fronti scilicet & temporibus, eâ in parte vbi oculus dolet; vel toti fronti vsque ad tempora, si vterque oculus laboret, repellentia & adstringentia medicamenta, præcipuè si fluxus fiat per venas & arterias extra cranium, vt magna ex parte accidit, adhibeantur, ex *succo* vel *aqua rosarum, plantaginis, solani, salic. lactuca. balaustiis, capitibus papaueris, santalis, bolo Armeno, sanguine draconis, flor. rosar. rubr.* addito *thure* & *mastiche, gummi tacamahaca*, quæ frigiditatem reliquorum corrigunt, & leniter adstringunt, mixtis cum albumine oui vel aqua rosarum. Galenus, *de medic. fac. parabil.* viridia vitis folia in modum cataplasmatis fronti imposita commendat; sicut & rubi & portulacæ succum.

℞. *Boli Armeni, sang. draconis*, an. Drach. ij.

Incorpor. cum albumine oui, & dissoluantur in aceto, in quo rosæ, santal. rubrum, & rhûs cocta fuerint, & fronti applicentur.

Vel ℞. *Boli armeni* Drach. ii. *flor. rosarum sang. dracon.* an. Drach i. *mastich. balaustior.* an. Drach. sem.

Fiat puluis, qui excipiatur albumine oui & aqua rosarum, vel aceto rosaceo, & applicetur temporibus ac fronti.

Vel imponatur succus plantaginis cum albumine oui, aut emplastrum aliquod adstringens.

Nonnulli talia etiam supra iugulares venas, & iuxta occiput apponunt. His enim modis omnibus influxus humorum ad oculos inhibetur.

Cauendum tamen, ne simul oculis repellentia, & temporum vasis cataplasmata & alia medicamenta adstringentia adhibeantur; cùm, qui ab oculis repelluntur humores, recurrere angustatis vasis non possint in primis si corpus euacuatum non fuerit.

Hæc tamen præcipuè de adstringentibus intelligenda sunt: Ea enim partes contrahunt, humores parti impingunt, & ad resolutionem ineptos reddunt, ideóque dolorem augent, & in principio non adhibenda sunt.

Alia verò, quæ sine adstrictione acrimoniam temperare, eóque modicè repellere valent, non videntur planè inutilia, vt.

Topica oculis applicanda.

℞. *Aq. rosar.* Vnc. i. *euphrag.* Vnc. ß. *tutia præpar. sief. alb. s. opio*, an. Scr. ß. *camphor.* g. j.

Vel ℞. *Sief. alb. s. opio* Drach. ß. Dissolu. in lacte muliebri, & aqua rosarum, & oculo imponatur.

Vel ℞. *Album oui* Vnc. ij. *lactis muliebr.* Vnc. iii. *succi plantag.* Vnc. i. Misce.

Vel ℞. *Mucilag. sem. psyllij extract. cum aqua plantag. aut rosarum* ℥. ii. *album. oui bene conquassati* ℥. j.

Mixta oculo imponantur, & nonnihil de eo oculo instilletur. Si feruor adsit, camphor. gr. v. addantur.

Vel ℞. *Aq. rosar.* Vnc. ii. *succi plantag.* ℥. i. *album oui conquass.* ℥. ß. Misc.

Vel ℞. *Fol. plantag. flor. rosar. rubrar.* an. Drach. ii. *balaust.* Drach. i.

Coq. in aq. rosar. & plantaginis.

Vel ℞. *Pulp. pomorum acidorum, vel cydon. coctor. in aqua rosar. & plantag.* ℥. ii. *farina hordei* ℥. j. *sumach. balaust. flor. rosar. rubr.* an. Drach. ß *succi sedi maior. plantag.* an. q. s.

F. Cataplasma, quod repellit, & simul dolorem lenit.

Possunt etiam siccantia leniter & citra morsum, repellentibus ac dolorem lenientibus addi, ad humiditates absumendas, cerussa, tutia præpar. pompholyx, oculi 69, sapphirus, granatus, smaragdus, margaritæ præparatæ.

℞. *Cerussa lota aqua rosar.* Drach. ii. *aq. plantag.* Vnc. ii. *albumin. oui conquass.* ℥. j. Misce.

Vel ℞. *Tutia prap.* Drach. ß. *aq. rosar.* ℥. ii. *album. oui conquass.* ℥. ß. Misce.

In primis tres sequentes aquæ commendantur: I. est, aqua fragorum.

℞. *Fragor. recent.* ℥ ix. *sacchar. alb* ℥. iv. Misc. & per 8. dies in B. aquæ tepentis macera. Deinde in B. eodem destillentur.

2. Est aqua flor. cichorij.

℞. *flor. cichorij* q. v. Colligantur ante ortum Solis, Sole signum Libræ modo ingresso, contundantur bene in mortario, admisceatur pulueris *sacchari candi alb.* quarta pars, indantur

vitro

vitro, ponantur ad Solem, & resoluantur in oleum, quod palpebris [illegible] lenit, & humiditatem [illegible] attrahat.

3 Decem ß. [illegible] quod [illegible] paratur.

℞ *Flor. [illegible] ante ortum Solis collect.* q.v. Contundantur in mortario marmoreo, indantur vitro, quod bene obturetur, & ad Solem per integrum [illegible] ponatur: hinc sumatur vitrum, & obuoluatur fermento, ponatur in furnum pistorium, & cum panibus coquatur. Ita prouenict oleum seu liquor quidam, summum oculis à calidis fluxionibus, & salsis humoribus auxilium.

Anodyna in Ophthalmia.

Si etiam dolor oculorum ab initio statim sit vehementior, quamprimum legitima euacuatio & repulsio facta est, medicamenta dolorem lenientia adhibenda; quæ ipsa tamen ita parari possunt, vt simul incrementum inflammationis prohibere valeant. Vtile est in primis albumen oui benè conquassatum, vel solum, vel cum aqua rosarum, aut lacte muliebri, aut alio mixtum, oculo instillatum, vel, quod commodius est, extrà impositum. Quod tamen diu non relinquendum, sed singulis horis mutandum est, ne morâ acescat, corrumpantur, & acre euadat, doloremque augeat. Nonnulli lactis loco caseum planè recentem imponunt: sed & is sæpius mutandus, ne si oleosus & pinguis fiat, malum augeat. Vtile est & pomum dulce cum saccharo coctum & appositum, cui quoque aliquot grana opij & camphoræ admisceri possunt. Prodest & medulla panis albi in lacte infusa, cui aliquid decoctionis papaueris, vel seminis fœnugræci addere licet. Galenus, *lib. 1. de remediis facilè parabil. c. 10.* commendat decoctum fœnugræci hoc modo paratum.

Decoct. fœnugræci in ophthalmia.

Principiò totum diligenter in aqua dulci fœnugræcum, lauetur in eadem coquitur, donec, quicquid in se habet acris, abijciat, deinde effusa priori aquâ, alia rursus aquâ coquitur. Idem decoctum Galenus etiam, *13. meth. med. cap. 22.* & *1. de compos. medic. sec. loc. cap. 2.* vsurpat. Monet tamen Ludouicus Septalius, *lib. 6. animadu. num. 97.* decoctum hoc fœnugræci male vulgò parari ex semine, cùm sit calidus, quàm vt conueniat in oculorum inflammatione, cùm calidum in secundo, & siccum in primo ponatur à Galeno, *8. de simpl. medic. fac.* Ipse verò hoc decoctum potius ex folijs parandum censet. Verùm incommodum, quod metuit Septalius, euitari potest, si paretur ad modum à Galeno, *allegato cap. 10. lib. 2. de medic. facilè parabil.* propositum, si videlicet decoctum prius (quod, quicquid acre est in fœnugræco, imbibit, abijciatur. Prodest & decoctum violarum, sem. psyllij & cidonior. Oculorum populi, meliloti; item Cataplasma ex succo oui, medulla panis albi, & aqua rosar. vel a &c.

Vel ℞. *Mucilag. sem. psyllij & cidonior. cum aqua rosar. & papauer. extract.* an. Vnc. i. *albumin. oui conqu.* ß. ʒ ß. *camphoræ, croci*, an gr. vi Misc.

Vel ℞. *Medull. panis albi in lacte & aqua rosar. macerata. pulpa pom. dulc.* an. ʒ. i *mucilag. sem. psyllij. fœnugr. aqu. rosar. extract* an. Vnc ß. *vitell. oui* vnius, *camph.* Scr. j. *croci* gr. vj. Misc.

Si dolor sit vehementior, gr. ii. opij addi possunt, & cum lacte muliebri, vel aqua rosar. misceri formam cataplasmatis.

Efficax est & emulsio sem. papauer. facta cum lacte muliebri, vel aqua lactucæ, aut decocto fœnugræci.

Fortiora sunt succus vel decoctum lactucæ, solani, radic. mandragoræ, capit. papau. sief. album cum opio. Opiata tamen, vt etiam suprà, *in regulis generalibus* dictum, nisi extrema necessitate vrgente, & vbi ex dolore acutissimo summa virium defectio metuitur, vsurpanda, & vbi iis vtendum, Auicennas aquam saccharatam vel aquam mellis, post illorum vsum, instillare iubet. Commodè verò decocto meliloti post vsum opiatorum oculi fouentur. Plura videantur apud Platerum, *lib. 2. Practic. pag. 307 & seqq.*

Topica in principio ophthalmiæ applicanda.

Reliqua topica quod attinet, morbi temporibus accommodanda sunt. In principio conueniunt repellentia, vt dictum, quibus in incremento resoluentia addenda, ita tamen, vt repellentia præpolleant. Hinc morbo procedente vsurpanda resoluentia; quibus tamen adhuc aliquid repellentium admiscendum. Tandem sola resoluentia adhibeantur.

Habenda quoque ratio humorum, & medicamenta iis accommodanda. In Ophthalmia biliosa repellentia in principio, & dum materia adhuc fluit, adhibeantur, quæ citra vehementem astrictionem officium suum præstare possunt, quæque ita comparata sunto, vt acrimoniam humoris corrigant, & simul anodyna sint.

Exempl. gratiâ.

℞. *Mucilag. semin. psyllij & cydon. cum aqu. rosar. & plantag. extracta*, an. Vnc. i. *albumin. oui bene conquassati* Vnc. ß. *camphor.* gr. v. Mista oculis instillentur, & linteis mundis imponantur.

Vel ℞ *Bolus Armen.* Dra. ß. *acaciæ* Scr. i. Infundantur in *aq. rosar.* Vnc. iii. In Colat. dissolue terendo subtiliss. *tutiæ præpar. lapid. calaminaris*, an. Scr. i. *thuris, mastic.* an. Scr. ß. *mucilag. semin. cydonior. cum aqua rosarum facta*, Drach. i. F. Collyrium, aut species ligentur in nodulo, & in aqua rosarum suspendantur.

Vel ℞. *Sief. alb. sine opio* Dra. sem. *lact. muliebr. aqu. rosar.* an. Dra. vi. M.

Vel ℞. *Aq. frago. fœnino. tormentill. rosar.* an. Vnc. i. *suf. alb. sine opio* Dra. ß Misc.

Chymici hic commendant sacchar. vel magisterium Saturni. Humida autem illa medicamenta non planè actu frigida adhibenda, ne materiam nimis incrassent, & poros claudant, sed nonnihil tepida.

Quo tempore topica in ophthalmia applicanda.

De tempore adhibendorum topicorum non idem sentiunt Autores, Auicennas, *lib. 3. fen. 3. tr. 1. cap. 9* scribit: *Et oportet quantum possibile est, vt retardetur in Ophthalmia collyriorum administratio vsque ad tres dies.* Et paulo pòst; *Oportet, vt in principio non adhibeantur inspissantia fortia, & quæ sunt vehementer stypticaquoniam inspissant tunicam, & prohibent resolutionem, & augent dolorem.* Quem plerique sequuntur, & non nisi tribus diebus peractis, talia collyria adhibenda censent. Quos reprehendit, Ludouicus Mercatus, & talia adhibenda existimat primis tribus diebus; postea verò ad discussionem veniendum esse. Verùm & rationes suprà allatæ persuadent, experientia docet, non ita tutò mox in principio adhiberi talia collyria. Imò experientia docuit, sæpe euacuationem & diuersiones materiæ, cum legitima victus ratione, ad curationem sufficere, vbi materia pauca est & benigna.

Deinde sciendum, morborum tempora non semper dierum numero ita exactè describi, posse, sed nunc esse breuiora, nunc longiora, nunc plures, nunc pauciores dies complecti. Itaque si fluxio sit diuturnior, non peccabit, qui etiam post tertium diem repellentia applicabit. Vtile tamen fuerit, vt ad dissoluendum tum aliquid admisceatur. Et omnino ad Indicationes semper respiciendum; ac peccant ii, qui vno collyrio aut aquâ Ophthalmicâ quotunque morbi tempore adhibitâ, omnes ophthalmias curari posse persuasum habent, cum medicamenta ista, vt dictum, secundum tempora inflammationis varianda sint.

In augmento.

In augmento videlicet repellentibus aliquid de resoluentibus admiscendum, qualia sunt, semen fœnugræc. lini, altheæ, chamæmel, melilot. sarcocolla, tutia, eaque, prout morbus versus statum aut declinationem propius accedit, semper augenda.

Vt: ℞ *Sarcocoll. lacte nutrita* Dra. i. *tragacanth.* Dra. sem. *mucilag. semin. cidonior.* q. s. F. Collyrium.

Sarcocollæ nutritio.

Sarcocolla autem nutritur, id est, infunditur, vel maceratur in lacte per dies aliquot, semper nouo lacte affuso, idque ideò, vt quicquid acrimoniæ habet, deponat. Et si siccitas eius etiam metuatur, aliquid, quod lentore præditum est, admisceatur, vt mucilago sem. psyllij, cydonior, album, oui, tragacanth, amylum, & hoc modo sarcocolla præparata sine morsu & attractione digerit. Non autem multum vnâ vice nutriatur & præparetur, ne priusquam absumatur, acescat, oculósque lædat.

Vel ℞. *Flor. chamæmel. melilot.* an. M. sem. *rosar. rubrar.* P. i. Coqu. in aqua plantaginis.

Colat. ℞. Vnc. iii adde *sarcocoll. nutrita* Dra. i. sem. *tutia præpar.* Drach. j.

Verum monendum, talia locum non habere, nisi vbi simul abstersione humorum crassiorum opus sit in declinatione, vel si oculus roborandus sit. Imò potius lippitudini quàm ophthalmiæ veræ conueniunt.

A Chymicis commendatur crocus metallorum, è quo cum aquâ euphragiæ & fœniculi parat aquam suam Ophthalmicam Martinus Rulandus senior, quam & Quercetanus, *in Pharmacop. restituta, lib. 1. cap. 7* proponit habet. Habet & aliam ibi Quercetanus ex vrinæ pueri ℔. ii. & vitrioli ac tutiæ, an. Vnc. iii. destillatam. Sunt qui aquam pluuialem maialem commendant in cantharo stanneo aliquandiu asseruatam, cuius mensuræ vni addunt vitrioli albi, Vnc. i. camphor. Dra. ii. & pro vsu seruant. Potest eidem aquâ rosar. addi.

Vel ℞. *Flor. sambuci*, q. l.

Coquantur in lacte & pro Epithemate adhibeantur. Insigniter enim dolores leniunt.

In statu.

In statu, Sarcocollæ & aliorum resoluentium quantitas augeatur. Et vtiles tum sunt fomentationes, quæ fiunt vapore aquæ calidæ, in qua medicamenta resoluentia modò dicta cocta fuerint, ter quaterve de die repetitæ, quæ dolorem leniunt, tensionem remittunt, humorésque resoluunt.

In declinatione.

In declinatione, sola sarcocolla vtendum, vt & aliis resoluentibus, in aqua fœniculi, rutæ, euphragiæ, & chelidonij.

℞: *Sarcocoll. lacte nutrita* Dra. iii. *aloes aquâ fœniculi lota.* Dra i. sem. *croci* Scrup. sem.

F. Puluis, è quo cum aqua euphragiæ formetur collyrium siccum, quod in aqua fœniculi, euphragiæ, vel aliâ conueniente vsurpetur.

Inter ista medicamenta etiam valde efficax est tutia vera Arabum, seu pompholyx, quæ sine morsu siccat.

Vt ℞. *Tutia præpar.* Drach. ii. *aloes lota* Dra. i. *sacchar.* Scrup. ij.

Trita infundantur in *aqu. fœniculi. euphragia. verbena. ruta*, an. Vnc. i. Postea colentur & ad vsum seruentur.

Vel ℞. *Vitrioli alb. tutia præpar.* an. Dr. j. *camphor.* Scr. j.

Puluerisata subtilissimè infundantur in *aqua rosarum*, pro collyrio.

Vel ℞. *Caryophyll.* num. xij. *tutiæ præpar.* Dra. sem. *viridis æris* gr. xv. Contundantur omnia et isto modo, & indantur linteo, ac fiat nodulus, qui in vini cyatho imponatur, vsus tempore nodulus exprimendus, & guttatim oculo instillanda.

Rhases quatuor medicamenta, *lib. 9. ad. Almansorem. cap. propr.* proponit. Eorum primum in principio Ophthalmiæ valet, & in materia calida, præsertim si affluxus eius fiat per venas frontis & temporum externas. Secundum in augmento magis prodest, & etiam in statu; quia non solùm repercutit, & dolorem mitigat, sed nonnihil etiam abstergit & discutit. Tertium magis valet in declinatione, quando intentio est resoluendi & exsiccandi. Quartum dolorem etiam mitigat, & aliquo modo etiam exsiccat, in principio quoque adhiberi potest.

In omni autem topicorum applicatione obseruandum, vt semper ante applicationem nouorum topicorum sordes lippitudinis priùs remoueantur linteolo molli, vel aquâ sacharatâ, vel aliâ conuenienter intincto.

Ophthalmia à frigore & crassis humoribus curatio.

Si Ophthalmia à frigidis & crassis humoribus proueniat, à pituita scilicet & humore melancholico, euacuationes vniuersales & particulares, & diuersiones omnes ad humores eosdem dirigantur, non neglectâ eorum præparatione, vt suprà, *part. 1. de Intemperie capitis cum humoribus*, dictum. Et quia sanguis est admixtus, secetur vena humeralis vel cephalica ante purgationem, postea scarificationibus, ligaturis, cucurbitulis impetus humorum auertatur.

Quantum ad topica: repellentia hîc vix locum habent; satis fuerit, si fronti aliquid, quod affluxum humorum nonnihil sistat, applicetur.

Vt ℞ *Thuris, acaciæ aloes.* an. Dra. j. *mirrhæ, sanguinis draconis*, an. Dra. ß. Fiat Puluis, qui cum albumine oui misceatur, & fronti imponatur.

Ipsi verò oculo resoluentia moderatè, & dolorem lenientia applicanda.

Vt ℞ *Decocti sem. fœnugræci* Vnc. iij. *thuris, sarcocollæ*, an. Dra. j. *croci.* Scr. sem. Ebulliant semel atque iterum, & oculo applicentur.

Tandem in curatione Ophthalmiæ, & præcipuè in iis, qui eâ sæpiùs laborant, ad partem recipientem respiciendum, oculique per medicamenta appropriata confortandi, de quibus infrà, *de visus debilitate*, dicetur.

Curatio χημώσεως.

Χημώσεως Curatio.

Χήμωσις tandem, cùm sit malum vehemens & magni momenti, eadem remedia quæ Ophthalmia, postulat, sed vehementiora. Venæ sectione igitur primùm & purgatio instituenda, & quidem aliquoties repetenda. Adhibendæ & cucurbitulæ scarificatæ. Interdum necessarium, est venas temporum, frontis, & quæ sunt post aures, incidere. Imprimis verò necessarium, setaceum vel cauterium in occipite applicare. Reliqua medicamenta sunt eadem, quæ modò de curatione Ophthalmiæ veræ sunt proposita.

Diæta.

Aer sit temperatus ac purus, expers fumi, pulueris & ventorum, obscurior etiam & tenebrosior, ne oculi splendore offendantur, spiritibúsque agitatis fluxio concitetur. Linteolum atrum, vel viride vel cæruleum proinde oculo obducatur, habeatque æger non solùm oculum laborantem, sed & sanum & clausum vel tectum, ne eius motus alterum etiam inquietum reddat. Aspectus verò rerum lucidarum vitetur. Victus ratio sit tenuis, præsertim primis diebus, donec fluxio consistat. Ideò Celsus, *lib. 6. cap. 6.* scribit, in hoc casu primum omnium esse quietem & abstinentiam. Ita enim extrinsecæ partes audius, quos habent, humores retinent, ne ad oculos confluant.

A cibis abstini omnia vaporosa, acria, & quæ caput replent ac feriunt, aut in bilem facilè mutantur, salsa, aromata calidiora, cepe, lac, mel, & quæ cum aceto parantur. Initio à vino hac de caussa abstinendum, cuiusque loco in materia biliosa decoctum hordei & cinnamomi vsurpandum. crassis humoribus, & tempore hyberno conceditur hydromel. Acida quidem & acetosa conueniunt, præsertim post cibum, quia vaporum ad caput ascensum prohibent. Aceti verò vsus non conuenit; quia vehiculi loco est humoribus, & alias acetum partibus neruosis est inimicum. Peculiari verò vi in hoc morbo nocere solent, & propterea vitanda sunt semen cannabis, caulis, lactuca, fabæ, lentes carnes porcinæ & salsæ, oliuæ.

Somnus vtilis est, quia in somno oculis non mouentur, nec lumen admittunt, atque ita humores ad se non attrahunt. Ac præterea per somnum materia, quæ in oculos confluxit, concoquitur Dolorem etiam, qui valde attrahit, somnus sopit. Æger non dormiat in latere, cuius oculus afficitur, dormiatque; eleuato capite. Quies ita ægro necessaria est, vt Celsus primo die à sermone quoque abstinere iubeat, ne motu materia ad caput attrahatur. Repletio omnis vitetur, maximè ventriculi. Vt aluus semper sit aperta fluidior, curandum. Capilli, si multi sint, & caput grauent, tondendi, Animi affectus omnis immoderatior, & imprimis ira, vitetur.

In declinatione ad reliquias & excrementa tertiæ coctionis discutienda, balneum conuenit. Vnde Hippocrates quinque Ophthalmiæ sanandæ remedia proponit, dum, *6. Aphor. 31.* scribit: *Dolorem oculorum meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ sectio, aut medicamentum purgans epotum soluit.* Quanquam enim de oculorum doloribus loquitur ille aphorismus: tamen omnino quoque de ipsa Ophthalmia, cui coniunctus est dolor, accipi potest; & præcipua sanandæ Ophthalmiæ remedia complectitur. Et quidem de venæ sectione & purgatione antea dictum; iisque, vbi requiruntur, solis, sine topicis, non rarò ophthalmia curatur. De reliquis in primis verum est, quod Celsus scripsit: *Hæc sicut in recentibus malis aliena sunt, quia illa concitare possunt & accendere; sic in veteribus, quæ nullis aliis auxiliis cesserunt, admodum efficacia esse consueuerunt.* Et quidem fomentationes suo tempore adhibita prodesse, antea suo loco dictum.

An vinum in ophthalmia conueniat.

De vino & balneo, quæ huius loci sunt, res non ita expedita videtur, cùm humores concitare, & ad oculum mouere, possint, idcóque in specie aliquid de iis dicendum. Et præcipuè hîc difficultatem habere videtur, quòd ἀκρητοποσίην præcipit Hippocrates, *allegato aphorismo.* Verùm cùm, vt rectè Galenus & Auicenna docent, aliâ ratione vinum prodesse vix possit, nisi quia sanguinem crassiorem attenuat ac dissipat: non nisi in declinatione, vino vtendum, & vbi materia est crassior. Aliàs metuendum, ne maior humorum fluxus ad oculos fiat, ita de Petro Ramo scribit Zvvingerus, *in Theatro, volum. 17. lib. 3.* eum, cùm Lutetiæ literis operam daret, ex immodicis vigiliis in Ophthalmiam incidisse. Que cùm Iacobus Syluius, summus alioquin Medicus, ex *allegato aphorismo*, vino generoso vti iussisset, ita creuit malum, vt vix tandem multis remediis exstingui potuerit. Celsus adhuc alium vsum meri potûs addit, scilicet vt somnum conciliet. Modum autem bibendi vinum idem Celsus definit, dum scribit: *Vinum bibendum esse lene, subausterum, modicè vetus, neque effusè, neque timidè, vt neque ex eo cruditas, & tamen, somnus fiat, leniantúrque intus latentia acria.*

An balneum in ophthalmia vtile sit.

De Balneo autem, idem Autores etiam non sentiunt. Alij enim in humoribus calidis & acribus eo vtendum censent; alij in crassis & pituitosis; alij quidem in declinatione; alij fluente adhuc materiâ ad sistendam fluxionem. Verùm in vtroque casu locum habere potest. Nam vbi à biliosa materia orta est Ophthalmia, si tamen in toto capite ea non redundet, sed corpus iam purgatum sit, nulláque adsit corporis plenitudo, & materia non ampliùs sit in fluxu, balneum cupeat, & contemperat acres humores, & maximam partem inter lauandum excreta sistitur fluxio, reliquúmque contemperatum à natura faciliùs vinci potest. Ita etiam balneum conuenit iis, quos phlegmone οἰδηματώδης ab humoribus minùs calidis infestat. Corpore enim priùs euacuato humores, crassi per balneum attenuantur, Si verò corpus adhuc plenum sit, & materia ad oculos ruat, metuendum, ne calore balnei fusa materia ad oculos magis fluat.

De curatione Ophthalmiæ videatur etiam Galenus, *de compos. med. sec. loc.* & *in libris de medicamentis facilè parabil.* Celsus, *lib. 6. cap. 6.* Paulus Ægineta, *lib. 3.*

Hoc etiam adhuc addimus, Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, *de Chirurgicis operationibus, titu. de suffusione*, cùm animaduerteret, medicamenta quæ oculis imponuntur, non tandiu in oculis inhærere, donec vires suas satis exserant, sed facilè effluere, vascula vitrea instar cucurbitularum; orbitæ oculi respondentia, inuenisse, quæ liquore repleta oculo applicat, quorum descriptio *loco allegato* videatur. Verùm an talia ita commodè & sine periculo applicari possint, penes Lectorem sit iudicium.

CAPVT XIII.

De Ophthalmia sicca.

Ophthalmia sicca.

PEculiaris adhuc lippitudinis species est, quam ophthalmiam siccam appellant, in qua non tantus est lachrymarum fluxus, vt in ophthalmia humida modò proposita, & præterea etiam palpebræ afficiuntur. Eius tres recensentur differentiæ. Est enim vel cum pruritu, vel sine pruritu. Quæ cum pruritu est, & exiguam fluxionem salsam & nitrosam coniunctam habet, à Paulo, *lib. 3. cap. 22.* ψωροφθαλμία nominatur, quæ diuersus est affectus ab illo, qui suprà, *cap. 3.* descriptus est, atque ipse etiam ψωροφθαλμία nominatur. Si verò sine vlla sit fluxione, & oculi tantum sint rubri, neque tumen, sed cum dolore quodam leui, in iis quidam sentitur pruritus & grauitas, ab eodem ξηροφθαλμία dicitur. Quæ autem sine pruritu & est, cum duritie palpebræ, σκληροφθαλμία, *dura lippitudo* appellatur.

Prouenit affectus hi omnes ab humore pauco, sed sicco & salso; nitroso. Et cognoscitur, atque ab opthalmia humida discernitur hæc ophthalmia, quòd lachrymæ ferè nullæ exstillant Noctu palpebræ ita coagulantur & indurantur, vt humectantibus & mollientibus sit aperiendæ

Affectus hi quidem non sunt tam periculosi & acuti, vt ophthalmia humida: diuturniores tamen, & qui toto vitæ tempore ægrum quandoque infestant.

Curatio ferè eadem cum ophthalmiæ curatione modò propositæ, nisi quod in specie ad humorem salsû dirigenda. Is igitur

tempe

temperandus & alterandus, euacuandus, reuellendus, derinandus, vt supra, *cap.* 1. dictum. Postea ad topica accedendum. Et quia durities & scabrities coniungitur, indurata emollienda, vt de duritie palpebrarum dictum.

℞. *Endiuiæ, nymph. lactuc. solan. flor. viol. rosar. rubr.* an. M. I. *rad. altheæ* Vnc. i. sem. *sem. fœnugræc.* Vnc. ii. Destilletur inde aqua, qua vesperi & manè oculi abluantur. Vel decoctum ex hisce paretur; quod efficacius videtur. Neque enim, vt multi sibi persuadent, destillata omnes vires, quas decoctum, habent; cùm multæ partes in destillatione in alembicum non eleuentur.

Vel ℞. *Butyri maialis sine sale, ol. rosat.* an. Vnc. I. ß. *aloes* Dra. ii. *camphor.* Dra. sem. *lithargyr. auri & argenti*, an. Dra. i. Butyrum & oleum liquefiant, hinc addantur reliqua, & in mortario plumbeo misc. F. Vnguentum, quo vesperi palpebræ illinantur. Manè sequente liquore abluantur.

℞. *Aq. agrimon. rosar. lactis muliebris*, an. Misceantur.

Vel ℞. *Parietar. scabiosa, viridium*, an. M. iv. Destilletur aqua, cui aliquid sanguinis columbini vel hirundinum addatur, qua manè vesperi oculi abluantur.

Vel ℞. *Farina tritici* Vnc. ii. *lentium, fabarum*, an. Vnc. i. sem. *terræ sigillatæ* Dra. ii. *rad. sigill. Salomonis*. Dr. ii. *camphor.* Dra. i. Puluerisata misceantur cum aq. cichorij. Fiat Cataplasma, quod noctu oculis imponatur.

CAPVT XIV.

De Vngue Oculi.

Vnguis Oculi. VNguis, vulgò vngula, Græcis πτερύγιον, tanquam ala parua, nomen accepit à similitudine siue vnguis humani, siue alæ volucris, quam excrescentia illa ab angulo oculi plerumque maiore versus pupillam protensa refert; quam & sagittam nonnulli vocant, à specie quadam triangularis cuspidis sagittæ præfixæ. Germanis dicitur, *der Nagel oder Nagelfell der Augen, oder Platerfell der Augen.*

Definitur hoc malum à Paulo & Celso, *lib. 7. cap. 7.* quod sit membranula neruosa & fibrosa, orta ab angulo oculi, frequentissime maiore, iuxta nasum, rariùs à minore iuxta tempora, & adhuc rariùs à superiore vel inferiore palpebra, teste Aetio annatæ tunicæ validè adhærescens, & vsque ad corneam producta, nonnunquam etiam ad pupillam vsque protensa. Rhasi similes quid est membranæ neruosæ. Aetio annatæ tunicæ incrementum est, vel caro super hanc excrescens ex scabra quadam lippitudine, aut ex assiduis ad oculum fluxionibus. Atque hoc differt ab eo, quod Arabes *Sebel*, vulgò pannum vocant, quod morbi genus substantia non est membranosa, sed venosa, hoc est, ex venis turgentibus quiddam complicatum, & contextum pannum referens.

Affectus ipse est morbus in numero præter naturam aucto; quia additum est aliquid tunicis externis oculi, quod addi non debebat. Subiectum plerumque est oculi annata. Interdum tamen ita inualescit, vt corneam & pupillam tegat.

Caussa.

Caussa efficiens est facultas Spermatica in oculorum angulis, quæ annatam vltra naturalem terminum auget & extendit, vel supra eam aliquid efformat. Occasio ita luxuriandi illi facultati datur, quoniam caro in angulo, vel ophthalmia diuturniore, vel ob pustulas, quæ post variolas & morbillos, aut alias etiam in oculo ortæ fuerunt, vel post combustiones ac scintillas ignis oculo illapsas, vel alias externas læsiones, vel ob assiduam fluxionem crassi & lenti humoris, scabritiem seu inæqualitatem quandam assecuta est, quam dum vis nutriens exterere & æqualem reddere nititur, incrementum eiusdem præter naturam produci aut aliquid supra eam generat.

Materia ex qua est sanguis cum excrementitiis humoribus plus aut minùs mixtus. Atque hinc differentiæ existunt, quod vngui alius durus est, alius mollis, quidam coloris extremi, quidam fulci, quidam rubei. Alius facilè separabilis ab annata & cornea, alius difficulter. Quod annatam tantùm occupat, alius etiam ad corneam extenditur. Est & quidam putridus ac cancrosus.

Signa Diagnostica.

Signis malum non eget, cum oculis sit expositum, vt ex descriptione antea proposita facilè agnosci possint. Malignus & cancrosus vnguis cognoscitur è carne, quæ excreuit, crassa, dura, eminente, nigricante, & tempora per consensum afficiente, vt docet Aetius. Discernitur à carne lachrymali, quod radix vnguis semper ad albedinem magis declinat.

Prognosticum.

1. Malum hoc non contemnendum est; cùm ingrauescens pupillæ obductum, videndi aciem tollat.

2. Recens malum, & magnitudine mediocre, non difficile est discutere medicamentis, quibus cicatrices in oculi extenuantur. Si verò inueteratum, atque ei crassitudo quoque accesserit, excidi debet, teste Celso, *lib. 7. cap. 7.* Imo sæpe iam arctè & pertinaciter annatæ tunicæ adhæret, vt neque per chirurgiam absque oculi iactura auferri possint, & proinde magnum & inueteratum incurabile fit.

4. Faciliùs hoc malum curatur in iuuenibus, quàm senibus.

4. Faciliùs curantur πτερύγια albicantia, & angustum fundum habentia, his verò contraria ægre curantur.

5. Putrida quoque & cancrosa curationem non admittunt; quia cancer radices habet, quæ euelli nequeunt: teste Aetio, *tetrab. 2. serm. 3. cap. 58.*

6. Et πτερύγια manu curare oportet, quæ adaucta ad nigrum oculi se extendunt. Quæ verò parua, & in albo sunt, ea commodum est, vt pharmacis comprimamus. Aetius, *ibid.*

7. Docet & hoc Aetius, πτερύγιον, in quo principium sit suffusionis, curandum non esse, quoniam eo sublato citiùs suffusio constituit.

8. Πτερύγια quæ ad pupillam vsque pertingunt, & propterea visionem impediunt, si tollantur, oculum quidem a fluxionibus liberant, cicatrix autem, quæ ex sectione circa pupillam relinquitur, nihilominùs visum impedit.

Indicationes.

Membranosa hæc tunica, quæ præter naturam accreuit, remouenda est, siue medicamentis extergentibus, si parua & mollis sit, nec pertinaciter adhæreat; siue manus operâ, si contrario modo sese habeat. Aut si ex mente Aetij sit annatæ tunicæ incrementum, id cohibendum, & quod excreuit, imminuendum adstringentibus, exsiccantibus, & extergentibus.

Curatio.

Curatio. Primò ergo vniuersales corporis euacuationes instituantur; idque non semel, sed bis vel ter prout opus est. Et crassi & viscidi humores expurgationi præparentur, & reuulsiones per vesicantia, & aliis modis instituantur, vt hactenus aliquoties dictum. Vniuersalibus hisce præmissis primò foueatur vnguis vapore aquæ temperatè calidæ, aut decocto hordei, maluæ, altheæ, flor. chamæmel. meliloti, semin. lini, fœnugræc. anethi, flor. cyani, quoad oculus calefiat.

Postea extergentia adhibenda. Inter quæ mitiora sunt, *saccharum candum, aqua euphragia cum saccharo, aqua chelidon. cum melle, acetum album cum vino albo mistum, aqua fœniculi cum nitro ac sale, thus puluerisatum aqua calida in formam collyrij redactum, sepia ossa vsta ac tenuissimè trita cum momento salis ammoniaci, cornu cerui vstum, vel caprinum cum thure & vino lauigatum, vel caprinum cum succo artemisiæ ac melle, vel cinis limacum cum melle mixtus.*

Efficax quoque medicamentum, & ferè citra morsum ac dolorem extergens, ex *ouorum testis* paratur, dum ouorum testæ, in aceto acerrimo macerantur postea siccantur, & in subtilissimum puluerem rediguntur, qui oculis inspergitur. Validiora sunt *æs vstum, vitriolum, æris squamma, flos æris, chalcitis vsta.* — Ouorum testæ ad oculorum vnguem.

Incipiendum verò est à leuioribus, quæ morsu ac dolore suum officium præstant; quæ si non sufficiant, ad validiora accedendum.

Vt. ℞. *Lactis muliebris, mellis.* part. æqual. adde aliquid *croci*. Coquantur, & frequenter oculo instillentur.

Vel instilletur hæc Aqua.

℞. *Aq. chelidon.* Vnc. v. *aluminis crudi* an. Dra. i. *camphor.* gr. vij. Coquantur. in vitro clauso in Balneo & colentur.

Vel ℞. *Aceti rosar.* Vnc. iiii. *aq. rosar* Vnc. v. *vitrioli albi* Dra. ii. *mandibul. lucij combustarum, tutiæ præpar.* an. Dra. sem. *tartari* Scr. i. In vitro clauso coqu. in Balneo, & colentur, & bis de die liquor oculis instilletur.

Vel ℞. *Aq. rosar. euphrag.* an. Vnc. i. sem. *aceti albi* Vnc. i. *tutiæ præpar.* Drach. i. sem. *squammæ æris* Drach. ß. Ebulliant simul vase clauso, colentur, & filtrentur.

Vel ℞. *Aq. plantagin. centinodiæ* an. Vnc. ii. *vitriol. calcinati* Drach. i. *salis ammoniaci* Drach. sem. *myrrhæ* Drach. i. Ebulliant, colentur, & filtrentur.

Vel ℞. *Fellis luciorum piscium*, q. v. Destillata in vitro ad crassitiem. In liquore destillato solue parum caphoræ, & vitro serua. Fel verò incrassatum extrahe cum spiritu vini, spiritumque vini iterum per destillationem separa. Extracti huius & sacchari Saturn. ana gr. j. dissolue in prioris liquoris gut. iiii. ac cum pluma manè & vesperi oculis immitte.

In contumaciore, malo, antequàm ad manus operam accedatur, aliquod fief validum conuenit, quale est sief viride Rhasis, aut quod de chalcantho ex eiusdem descriptione paratur.

In vsu tamen acrium collyriorum obseruandum, ne cornea tangatur, cum eiusmodi collyria vim exulcerandi habeant. Itaque excedit, vehementibus extergentibus admiscere aliquid de tragacantha, gummi Arabico; decocto fœnugræci, lacte muliebri, albumine oui. Non inutile quoque fuerit temporibus repellens aliquod applicare, ad affluxum humorum inhibendum. Oculis quoque clausis anodynum aliquod adhibere conuenit. Post dies aliquot dolore sedato, ad collyriorum vsum redire licet.

Si medicamentis malum non cedit ad manus operam accedendum, & membranæ illius detractio tentanda, quam eleganter docet Celsus, *lib. 7. cap. 7.* Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 18.* Aetius, *tetrabibl. 2. serm. 3. cap. 60* Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *de operat. Chirurg. tit. de vngue oculorum.* Modi administrationis illius, tres præcipuè sunt. Primò separando vnguem cum penna, & pòst abscindendo cum forcipe. Secundò;

vnguem eleuando, & acum subtus cum pilo equino aut filo serico ducendo, vnguemque sic protractum exscendendo. Tertiò, abradendo scalpello, si vnguis planè tenuis sit.

Postquam Chirurgica hæc tentata sunt, opera danda est primò ne annata tunica palpebræ concrescat: quam ad rem Aetius probat muriam acrem, vel aquam salsam, quam in oculum infundit. Auicennas cuminum masticatum cum sale applicat, iubetque ægrum frequenter oculos mouere, nisi dolor prohibeat. Potest & aqua aliqua leniter extergens modò proposita instillari. Secundò, vt caueatur inflammatio; quod præstari potest albumine oui cum haspo lini imposito. Tertiò, vt portio vnguis à ferro relicta exstirpetur, ne malum denuò succrescat. Cui scopo inseruiunt collyria acria modò proposita, post tres dies applicata, ne si citiùs vsurpentur, inflammationem pariant.

Diæta.

Victus sit attenuans & incidens. Æger à vino abstineat vsque ad morbi declinationem, à cibis itidem vaporosis.

CAPVT XV.

De Tunicula annata, quam vulgo Pannum, Arabes Sebel nominant.

Sebel oculi. Affectio hæc, Auicenna definiente, Panniculus est, vel, vt Rhases definit, quidam instar panniculi ex repletione venarum ortum, apparentium in superficie tunicæ annatæ, vel corneæ oculi; quæ venæ quæ tanquam exilia capillamenta variè & propinquè inter se contextæ sint, turgentes sanguine, speciem eiusmodi panniculi exhibent; vnde etiam à nonnullis Tela, vel Telaris excrescentia nominatur. Verisimile quoque est, aliquid sanguinis subtilis ex venulis illis exsudare, quod concretum speciem illam panniculi rarioris, seu telæ intextæ supra oculũ euidentiorem reddat. Imò carnis ipsius tunicatum oculi tumor accedere potest. Ex quo, vt *cap. præcedente* dictum est, patet differentia ab vngue oculi, quæ excrescentia quædam est neruea seu membranosa citra venarum repletionem, ab angulo oculi enata non totum oculum, sed partem eius, forma vnguis vel sagittæ cooperiens; cùm Sebel, seu Pannus totam annatam cooperiat.

Differentiæ.

Differentiæ eius sunt, quòd pannus vel mollior est, vel durior; recens vel inueteratus; simplex vel cum ophthalmia, scabie, vlcere oculorum coniunctus.

Caussæ.

Gignitur Tunicula, alia secundum viam defluxus, materiâ ad oculos deriuatâ per venas & arterias, siue externas frontis ac temporum, siue internas capitis: alia secundum viam congestionis materiæ paulatim factæ in ipsis oculis venis, ex nutrimento non bene conuerso, & retentis superfluitatibus.

Sæpe tunica hæc ad ophthalmiam, & variolas ac morbillos, oculorum ictus, contusiones, combustiones sequitur. Malum hoc interdum hæreditarium est, & faciliùs eo corripiuntur, qui oculos habent debiles, calidos, eminentes, atque aliàs ad ophthalmiam proni sunt.

Materia est sanguis vel solus, vel cum aliis humoribus mixtus. Cæteri humores sine sanguine caussa huius mali esse nequeunt; cùm rubrum colorem non producant.

Signa Diagnostica.

Affectus hic per se manifestus est. Apparet enim panniculus ex repletione vasorum rubens, tanquam tela carnosa, in superficie annatæ præcipuè; adest pruritus & dolor ex acrimonia & distensione; calor ex retentione enaporationis ac fuliginum; oculi offenduntur à lumine & à contactu rei externæ, siue frigidæ, siue calidæ: visio obscura est, vel ablata. Quod ad signa caussarum, an à sanguine solo fit, vel cum aliis humoribus mixto, è colore discernitur. Si materia fluxit per vasa externa, supercilia & frons nonnihil tument, & dolor ac pulsatio extrà magis sentiuntur. Si per interna, dolor magis ad radices oculorum tendit.

Prognostica.

1. Recens hæc affectio medicamentis; inueterata tantùm manus operâ curatur.

2. Malum indicium est, si oculus imminuitur: Debilitatem enim oculi significat.

Curatio.

Curatio quæ per vniuersalia fit, communis huic affectioni est cum ophthalmia & pterygio. Quod ad topica, si Sebel vel Tunicula recens sit & tenuis, Auicennas testam oui recentis infundit in aceto calido decem diebus, & postea exsiccatã in vmbra, atque in tenuissimum puluerem redactam oculo immittit, ad abstergendum & exsiccandum. Addit & Marcasitam lapidem, qui Dioscoridi est Pyrites. Si Sebel & scabities simul coniunguntur, laudat collyrium ex sumach puluerisato, cui quandoque admiscet parum gummi Arabici & sarcocollæ, vt dolor mitigetur, medicamentùmque parti affectæ alligatur. Fortius est æs vstum in vrina aliquot diebus maceratum & siccatum.

Vtilis est hæc Aqua.

℞. *Sacch. cand.* ℥.iii. *lapid. hæmatit. prap.* ℥.j. *alum. vsti, vitrioli albi, camphor.* an. ℥.ß. *tartari* Drach. ii. Affunde *aq. rosar. feni-cul. aceti vini*, an. Vnc. ix. Destillentur, vel potiùs coquantur & colentur.

Vel ℞. *Aq. cheliden.* Vnc. iv. *aluminis vsti* ʒ.ii. *pumicis* Dr. i. In vase vitreo clauso coquantur, & colentur.

Vel ℞. *Mastich.* Vnc. sem. *ceruss. alum. vsti*, an. Dr. ii. *spumæ maris* gr. xv. *salis gemmæ* g. vii. F. Puluis.

Vel ℞. *Tutiæ præparatæ* Drach. iii. *margar. prap. coralliorum rub. prap. pompolig.* an. ʒ.ii. *sacchari candi* ʒ.j.ß. *camphor. zingib.* an. Scr. i. F. Puluis subtilissimus.

In malo inueterato, & vbi hæc non sufficiunt, euacuato corpore & capite, ad chirurgica præsidia accedendum est; quod rectissimè fit tempore verno & autumnali. *Chirurgia.* Emollitio verò quædam præcedat, eo modo, vt de Pterygio dictum. Postea vncino paruo argenteo venulæ eleuentur: & subiectâ acu, cui filum sericeum innexum sit, ligentur, vt forcipe tenella præcidi possint. Quo facto oculus à sanguine profuso mundetur aquâ decoctionis cumini, & obligetur. Dolorem vitellus oui cum aqua rosarum impositus mitigabit. Vtile quoque est defensiua siue apocroustica applicare fronti & temporibus, ne materia propter dolorem ad oculum attrahatur.

Ad absumendas reliquias, puluerem citrinum Rhasis, *c. 15. de Ophthalmia* propositum, vel sief viride Rhasis, *c. 21. de vngue*, applicare licet. Sed tutius est thus puluerisatum in aqua fœniculi infusum apponere, vel sarcocollam nutritam.

Vel ℞. *Aq. flor. cyani* ℥ vi. *thuris, sarcocol* an. ʒ.ii. *castor. aloës*, an. ʒ.j. *camphor.* ʒ ß. Indantur vitro, quoque bene clauso in aqua calida ebulliant. Liquor singulis diebus bis vel ter oculis instilletur.

Fortior est hic liquor.

℞. *Aq. cheliden.* ℥.viii. *testarum* 69 vel *ouor. vstar. sarcocollæ, aloës*, an. ℥.j. *tutiæ, vitrioli albi, sacchar. candi*, an. ʒ.ß. In vitro clauso coquantur in balneo, & colentur.

Commendatur tanquam expertum & hoc Collyrium.

℞. *Lapid. hæmatit.* ʒ.ii. *vitrioli albi, viridis æris*, an. ʒ.iij *myrr. croci*, an. ʒ.i *piper. long* ʒ ß. *sacch. candi* Vnc. sem. Tenuissimè puluerisentur & cribrentur; ac in pyxide ad vsum seruentur.

Huius pulueris ℞ Drach. i. dissoluatur in Vnc. ii. aq. raphani, & applicetur quotidie bis aut ter, prout æger tolerare potest.

Forestus, *l. 11. obser. 6.* hoc feliciter vsus est in iuuene quodam, qui ferè integro anno ex panno cæcus fuerat.

℞. *Succi fœnicul.* Vnc. iv. *chelidon.* ℥.iii. *rutæ* ℥.ii. *maluæ* ℥.ii. ß. *aloës* ℈.i. *vitrioli* ℈.ii. *æruginis æris* ʒ.j. *zingiber. cinnamomi*, an. ℈.ß. *fell. anguillæ* ℥ ß. *bubuli* ʒ.ii. *sacchar. candi* ℈.ii. *mellis opt.* ℥ ß. Ebulliant succi addendo reliqua, & depurentur, ac fiat Collyrium.

Diæta.

Diæta sit, qualis in ophthalmia & affectione præcedente proposita est. Aërem lucidum æger vitet, atque omnia, quæ materiam augere & exagitare possunt.

CAPVT XVI.

De Albugine, & aliis vitiosis Corneæ Coloribus.

Cornea oculi tunica non saltem, vt humores & spiritus oculi contineat, & ab externis iniuriis defendat, facta est, sed etiam peculiarem constitutionem obtinet, videlicet perspicua, coloris expers læuisque facta, vt speciebus visibilibus liberum in oculorum transitum concedat. *Cornea tunica vsus.*

Quæ eius naturalis constitutio vitiatur, si eius substantia crassescat, exsiccetur, & corrugetur; si perspicuitatem amittat; si colore aliquo inficiatur. Si enim corrugetur & crassescat, ac naturalem perspicuitatem amittat, species visibiles vel planè non admittit, vel obscurè. Si verò colore alieno inficiatur, is species transeuntes inficit, atque ita eo colore res visui offeruntur, quali cornea infecta est, eodem modo, sicuti vbi quis per vitrum coloratum videt. Vulgò quidem ista vitia inter symptomata qualitatum, mutatarum referuntur: quæ tamen omnino ad morbos referenda sunt, ob caussas, quas in *Institution. lib. 2. part. 1. c. 6.* de colore Corneæ attulimus. Si quoque color alienus profundè hanc tunicam tingat, speciebus visibilibus transitus denegatur, quia corneæ pelluciditas amittitur. Quandoque cornea rumpitur.

CORNEÆ CRASSITIES.

Primò ergo substantia corneæ fit crassior ob humores crassos, qui sese in eam insinuant, & ob medicamentorum frigidorum vsum; quod fit post Ophthalmiam, in qua humores subtiliores & tenuiores discutiuntur, crassi remanent; vel cùm medicamenta frigida nimis incautè imponuntur. Corrugatur verò & exsiccatur præcipuè in senibus. Et in vtroque hoc malo visus vel imminuitur, vel planè aboletur, prout caussæ magnitudo est.

Signa Diagnostica.

Cognoscuntur autem hæc vitia primò ipso ferè aspectu; quia si crassior reddita sit oculi hæc tunica, inspicienti quasi quædam in superficie nebula apparet, nec oculi hæc tunica tam leuis & polita apparet, vt solet; ægri de visus imminutione conqueruntur, & quasi per fumum se videre dicunt, præcessit Ophthalmia, adest ætas senilis.

Prognostica

Prognostica.

Si malum sit ex humoribus crassis impactis, idque recens adhuc, curari potest: si verò diuturnum sit, & ex vehementi frigidorum vi, vix curatur. Corrugatio etiam, & obscuritas ob ætatem senilem, non curatur.

Curatio.

Curationem quod attinet, vniuersalibus præmissis, corpore & capite euacuato, radix chelidoniæ spiritu vini abluatur, postea contundatur, & succus exprimatur, qui guttatim oculis instilletur, oculum etiam extergit tartarum vini Maluatici, aut potius cremor eiusdem oculis inspersus.

COLORES CORNEÆ VITIOSI.

Colores corneæ vitiosi. Colores corneæ præter naturam non omnes eiusdem sunt generis. Primò sunt λευκώματα in genere ita dicta, color scilicet in album mutatus, qui vel ab humore corneæ impacto oritur, & Nubecula appellari solet, ægrique omnia per nebulam, seu vaporem vel fumum se videre putant, vel cicatrice in cornea quo malum in specie λεύκωμα nominatur.

Leucoma. Est enim Leucoma seu Albugo, macula alba in cornea, ob quam visio læditur.

Albugo ocul. Gignitur autem Albugo, dum post vulnus vel vlcus corneæ cicatrix manet, quæ in nigro oculi alba apparet, à qua cornea ita densa redditur, vt speciebus visibilibus transitus denegetur, atque ita videndi actio impediatur: vel cùm pituita inter corneam collecta, eius perspicuitatem tollit, visumque impedit. Quibus tamen adhuc alia caussa addi posse videtur. Cùm enim diaphana, vt vitrum, glacies, gemma, si findantur, pelluciditatem sine humoris effusione amittant; tale quid etiam corneæ accidere potest, si scilicet eius laminæ ictu, percussione, punctura findantur, & ita cornea inæqualis fiat. Atque ita proxima Albuginis caussa est cicatrix in oculi cornea tunica, vel pituita inter eius laminas collecta, & corneæ inæqualitas à quacunque caussa inducta.

Differentiæ albuginis sunt, quòd alia magis, alia minùs crassa est. Paulus Ægineta ratione subiecti distinguit, vt alia cicatrices in superficie oculi consistant, quæ simpliciter οὐλαὶ nominantur & νεφέλια, aut albugo tenuis; alia in profundo, quæ λευκώματα, seu albugo crassa dicuntur.

Signa Diagnostica.

Malum hoc patet oculis, & præcessit vulnus vel vlcus, è quo albugo hæc seu cicatrix enata est. Si vlcus non præcessit, à pituita in cornea collecta est. Si ictus, vel violentia aliqua accessit, in illam caussa referenda. Quæ autem cicatrices corneæ crassiores sunt, eæ magis albicant, visumque magis offendunt, contra, quæ minùs crassæ. Præterea magis albicant, quæ in superficie sunt; quæ autem profundæ, ad nigredinem declinant, quoniam vueæ tunicæ sunt propiores.

Prognostica.

1. Vitium hoc vix prorsus tolli potest. Nam arduum est, in tam nobili membro, tam exquisito sensu prædito, cicatricem extergere, præsertim quæ durior, crassior, diuturnior, & magis profunda est. Itaque sæpe polliceri aliud non licet, quam coloris per tincturam mutationem.

2. Diuturnas ac crassas albugines curare non oportet, cùm acria & mordacia medicamenta requirant, quæ oculi non ferunt. Si verò etiam suffusio aut glaucedo affuerit, vanum est cicatrices extergere, teste Aëtio.

3. Faciliùs curatur hoc malum pueris; quoniam corpora molliora sunt, & vim medicamentorum promptiùs admittunt; difficiliùs in siccis adultorum corporibus.

4. Vnde Albugo & cicatrices in oculo, quæ interdum post variolam pueris remanent, successu temporis delentur, ne visioni obsint.

5. Faciliùs curatur Albugo, quæ à pituita in corneæ laminis collecta est, quàm quæ à cicatrice prouenit.

Indicationes.

Cùm in albugine, quæ à cicatrice est, adsit corneæ durities & crassities, tunicam illam eâ parte emolliendi & attenuandi indicatio exstitit, vt iterum perspicua reddatur. Pituita, si quæ adsit, discutienda est.

Curatio.

Præmissis euacuationibus & diuersionibus, topica hic potissimùm locum habent, quibus cicatricem extergendi vis inest. Sint illa leuiora, non acriora, nec corrodentia, ne fluxione concita à vlcus denuò excitetur, à quo sanata cicatrix alia crassior remaneret.

Emollientia cicatricem. Ad humectationem igitur & emollitionem cicatricis, Rhases probat vaporem aquæ dulcis calidæ, aut decoctionis furfuracei, maluæ, altheæ, flor. chamæmeli, paleæ hordei vel auenæ, tepentis oculis exceptum, vsque ad faciei rubedinem, vt antea *de vngua ocul.* dictum.

Vel ℞. *Rad. altheæ* ℥. j. ß. *maluæ, chelidon. maioris, eupatorii,* an. M. j. *flor. melilot. cyani,* an. M. ß. *sem. lini, fœnugræc.* an ℥. ß. Coqu. in aqua pura, & vapor calidè oculis excipiatur.

Abstergentia. Post vaporem conueniunt medicamenta, quæ leuiter abstergunt, vt sacch. candi album in aqua euphragiæ dissolutum. Vel extinguatur thus in aqua fœniculi aliquoties & aqua oculis instilletur. Aëtius lac equinum commendat cum modico melle assiduè illitum. Nonnulli suadent, vt oculus linguâ pueri vel puellæ, quæ priùs fœniculum aut rutam masticauerit, lambatur. Vtilis est & anagallidis cærul. flore succus, cum melle rosaceo imprimis mixtus.

Deinde vt cicatrix ampliùs extergatur & abstergatur, adhibeatur succus centaurij minoris, chelidoniæ, agrimon. anemon. fœniculi, rutæ, calendulæ. Imprimis verò commendatur aqua flor. rorismarini, si priùs in balneo vel fimo equino aliquot diebus digerantur, & postea destillentur: vel si 40. diebus digerantur, & aqua seu liquor, in quem flores resoluuntur, vsurpetur, & oculis instilletur.

Vel ℞. *Butyri aquâ euphra. loti* Vnc. j. *tutiæ prapar.* Drach. j. M.

Vel ℞. *Aquæ flor. cyani.* Vnc. iiij. *thuris sarcocollæ,* an. ʒ ij. *tragacanth. castor. aloës, corall. præpar. camphor.* an. ʒ. ß. Coquantur in vitro clauso, colentur, & vlui seruentur.

Vel ℞. *Succ. anagallidis cærul.* ℥. ß. *chelidon.* ʒ. iij. *fœnicul.* ʒ. ij. *mell. ros.* ℥. j. Misce.

Vel ℞. *Succi centaurij minor. fœniculi,* an. ʒ. ii. *mell. rosat.* ℥. ß. *matris perlarum præpar. C.C. præparat.* an. Scr. j. *alumin. calcinati* Scr. ß. Misce.

Validiora fiunt ex felle animalium, videl. galli antiqui, perdicis, anseris, bouis, leporis, accipitris, miluij, anguillæ, lucij piscis, cum aqua fœnicul. vel modico melle mixto, vel stercore hirundinis.

Vt ℞ *Succi rutæ* ʒ. ii. *fœnicul.* ʒ. iij. *fel. lucij piscis* ʒ. ij. *off. sepiæ vsti* ʒ. ß *sacch. candi* ʒ. j. Misce.

Vel ℞. *Stercor. hyrundin. in puluerem redacti.* q. l. *mellis & aq. euphrag.* ana q. s. F. Collyrium.

Ad validiora abstergentia pertinet & alumen calcinatum, aloë, myrrha, æs vstum.

Nonnulli formâ puluer. hæc medicamenta adhibent, quæ Auicennas parat ex sarcocolla, spuma maris, aristoloch. rotund. & saccharo albo. Pulueres tamen diu in oculo non sunt detinendi, cùm ferè semper dolorem excitent.

Vt ℞ *Tutiæ præpar. corallor. rubror. præpar. sapphir. præpar.* an. ʒ. ß. *margarit. præpar.* ℈ ß. *camph. vitrioli albi,* an. gr. v. F. Puluis subtilissimus.

Vel ℞. *C.C. vsti* ʒ j *off. sepiæ. sarcoc. lot.* an. ʒ. ß. *aristoloch.* ℈. j. *sacchar. candi* ʒ. ii. F. Puluis.

Vel ℞. *Tutiæ præpar.* Dra. i. *matris perlar. præpar.* Dra. sem. *sarcocollæ* Scrup. sem. Misce.

Vel ℞. *Rad. irid. Florent.* ʒ j. *pumic. off. sepiæ,* an. ʒ. ß. *sarcocoll. corallor. rubr. præp.* an. Scr. j *sacchar. candi* ʒ. j. *mosch.* gr. ij. F. Puluis.

Vel ℞. *Off. sepiæ, sarcocoll. aristoloch. rot. myrrh. spum. maris, sacchar.* an. Dra. ij. F. Puluis subtiliss. qui super albugine oculo clauso detineatur, & postea oculus aqua rosarum abluatur.

Efficacissimum quoque est collyrium à Rhase, *cap. proprio* descriptum.

Vel ℞. *Succi depurati fœniculi, rutæ, anagall. flore cærul. chelidon. maj.* an. ʒ. iij. *tutiæ præpar. squamin. æris lot. aloës,* ℈ ß. *mell. rosat. colat.* Vnc. ij. Parum coqu. colentur, & vlui seruentur.

Commendantur à nonnullis & lapides, qui in renibus & vesicis animalium inueniuntur, combusti & loti. Aqua quoque mellis destillata efficax est, cuius vsum per integrum mensem continuandum censet Gentilis, & hic vtendum isto Collyrio:

℞ *Aq. rosar. & fœnicul.* an. ℥. iij. *℥. puluerisat.* ʒ. j. M. & per filtrum colentur. Quidam sem. ocymi tritum oculo immissum valde laudant.

Efficacissimus etiam hic est liquor ex hepate mustelæ piscis collectus, de quo in *Institutionibus lib. 5. part. 2. sect. 1. c. 4.* vt & medicamentum è felle lucij paratum, de quo suprà *c. 14.* dictum. Dum verò externè applicatur, simul exhiberi potest puluis cardui minoris præcensis.

Albuginem oculi colorantia. Si autem, quod sæpe fieri solet, Albugo planè aboleri nequeat, & tamen à Medico petatur, vt color ille p. n. ac deformitas tollatur, ac color albus in nigrum mutetur, adhibendus in eam rem succus malis punici dulcis succus litem hyosciami, qui 15. diebus illitus albuginem tollit, teste Aëtio, *tetrabibl. 2. serm. 3. c. 40.*

Vel ℞. *Baulaust. acaciæ gummi Arabici,* an. Dra. j. *antimon. gallar.* an. Dra. iij. Coqu. & decoctum sæpius in oculum instilletur.

Reliquos verò colores quod attinet, in iis (nisi perspicuitatem corneæ tollant, eamque opacam reddant) potiùs visus deprauari, quàm imminui vel aboleri solet, speciesque visibiles eo colore infectæ visioni offeruntur, qualis humor est præditus. Si sanguis effundatur in corneam, omnia rubea apparent, si flauabilis, flaua: id quod in ictericis fieri, ex Galeno vulgò traditur.

An ictericis visus deprauetur. Verùm rectè Mercurialis monet, hoc non esse perpetuum, & se plurimos curasse, sed paucos vidisse, qui huiusmodi aliquid passi sint. Curaui ipse etiam plurimos ictericos, sed nunquam id obseruare potui. Etenim cùm in corneam tunicam, vtpote quæ perspicua & coloris expers esse debuit, vasa non ita dispergantur, bilis quoque, quæ sanguini permixta est, in eam vix effundi potest. Si tamen color flauus in ea, vel etiam annatâ oculi tunica appareat, vapor aceti in tegulam ignitam infusi oculis excipiatur. Rubor tollitur sanguine columbino, turturis, vel hirundinum instillato.

CAPVT XVII.

De pustulis Annata & Cornea.

ANnatæ & Corneæ tunicæ communia vitia sunt, pustulæ, vlcera, cancer, vulnera. Primò pustulas quod attinet, in cornea & annata tunica oriuntur pustulæ, quæ Græcis φλύκταιναι & φλυκτίδες, à φλύζειν id est, *feruendo* & bulliendo dicuntur. φλύκταιναι enim propriè sunt vesicæ paruæ, aquâ plenæ, in quacunque corporis parte, similes bullis aquæ feruentis, vel vesicis quæ à combustione aquæ feruentis excitantur. Arabibus *Bothor* nominantur. Suntque tumores quidam parui, grani milij exciter magnitudine, siue in annata siue in cornea tunica existentes, orti ab acri quodam aut seroso humore, tunicas distendente & in tumorem eiusmodi attollente.

Pustulæ annata & cornea.

Morbus est in magnitudine aucta, simulque in intemperie & soluta vnitate, offendens visionem, si e regione pupillæ consistit. Subiectum est annata oculi tunica, vel cornea, & hæc quidem parte suâ vel superficiali, vel profundâ. Nam Aëtium & Auicennas Corneæ laminas siue membranas quatuor constituunt, & ita nunc inter primam & secundam, nunc inter secundam & tertiam, nunc inter tertiam & quartam laminam materia continetur.

Caussa.

Caussa, vt dictum, est humor tenuis, acris, & serosus in annata vel cornea tunica collectus, easque distendens. Aëtius quoque sanguinem admitti. Et omnino pustulæ corneæ & annatæ easdam ferè caussas habent, à quibus ophthalmia prouenit. Cùm enim vtraque tunica sit densa, materia aquosa & serosa sub ea facilè colligi & detineri potest.

Signa Diagnostica.

Pustulæ illæ visu facilè dignoscuntur. Apparent enim in adnata vel cornea oculi tunica tubercula quædam parua, grani milij magnitudine. Et quæ pustulæ annata seu alba oculi tunica oriuntur, rubrum ferè colorem præ se ferunt. Quæ autem in cornea, varium, prout in superficie vel profundiore loco corneæ consistunt, quando pustulæ in superficie corneæ sub prima eius lamina consistunt, nigriores sunt; quæ sub secunda aut tertia, albæ magis apparent; cùm color corneæ albus magis in conspectum se prodat, si pustulæ in loco profundiore hæreant, quàm si in superficie. Auicennas à conspectu vueæ in superficiali pustula colorē nigrum; à prohibito eiusdem in profundo intuitu, album vult produci, qui albus color est pustulæ in cornea exquisitè ab aquoso vel seroso solum humore, sine sanguine admisto, productæ.

Pustularum in cornea color.

Cùm autem pustulæ corneæ superficialis non parua sit similitudo cum vueæ procidentia; Aëtius, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 29.* ita eas discernere docet: pustula in superficie corneæ vndiquaque nigra est, etsi nigredo non sit adeò intensa; vueæ autem pars, quæ procidit, aut nigra, aut cærulea est, & in fundo circulum album exhibet, qui à labiis corneæ erosis est. In pustulis corneæ cornea exactè rotunda manet; & suam natiuam figuram retinet: in vueæ autem procidentia pupilla minor redditur, nec figuram naturalem planè retinet, sed parte quadam sui veluti diuulsa apparet, aut figuram & situm planè immutatum ostendit.

Pustula corneæ ab vueæ procidentia quomodo discernatur.

Materia etiam discernitur à doloris qualitate & magnitudine; pustularum colore, ægri temperatura, habitu & similibus.

Prognostica.

1 Pustulæ in annata seu alba oculi tunica minùs periculosæ sunt, quàm in cornea.

2. Superficiariæ pustulæ curatio facilior est, vel minùs periculosa; cum eâ ruptâ & exesâ humor aqueus non profluat; aut vuea tunica procidat. Quæ verò profundior, periculosior est, cum totam corneam facilè erodere possit, vt eâ exesâ humor albugineus profluat, & vuea procidat.

3. Et præcipuè si iuxta pupillam sunt pustulæ, periculosæ sunt; quia obductâ cicatrice visus abolerur.

4. Si corneâ in partem internam rumpatur, malum est immedicabile.

5. Si dolor, & pulsatio, & cætera accidentia in pustula paulo pòst remittant, spes est fore vt pustula per viam resolutionis terminetur. Si verò symptomata illa intendantur, suspicandum est, illam tendere ad suppurationem. Nam solent pustulæ istæ, si rumpantur, sæpè in vlcus mutari.

Indicationes.

Materia in pustula collecta tota euacuanda est, & suppuratio, atque exulceratio, quantum fieri potest, prohibenda, præsertim si pustula sit cum inflammatione, ideòque danda opera vt materia discutiatur & resoluatur.

Curatio.

Quod vniuersales euacuationes & reuulsiones attinet, eodem modo illæ perficiuntur, vt in ophthalmia. Topica ab iisdem etiam non multum variant. Itaque in pustula cum inflammatione, qualis annatam potissimum occupat, conueniunt leniter discutientia, quibus & adstringentia nonnulla miscet Aëtius, vt in initio inflammationum fieri solet.

Commendat ergo *albumen oui. & luteum oui cum sacchar. & pauxillo croci.*

Ex adstringentibus probat mala cydonia cocta, aut mali cotonium in aqua decoctum. Vel mucilago sem. psyllij aut cydoniorum, extracta cum aqua rosar. oculis instilletur.

Vel ℞. *Lily, croci*, an. Dr. ß. *acacia* Scr. j. *aqua rosar.* Vnc. j. vel *album. oui, & aqu. rosar.* an. Vnc. ß. Misce.

Vel poma cydonia cocta cum pauxillo vnguenti rosacei M.

Possúntque ista medicamenta in linteolis mollibus extendi, & toti oculo imponi.

Progressu temporis resoluentia augeantur; vt mucilag. sem. lini, fœnugræc. aut decoctum flor. chamæmel. meliloti, sem. lini, fœnugræc.

Post hæc, medicamentum ex thure, myrrha, croco, cum succo fœnugræci prodest; quo vtendum est, donec pustula discutiatur: vel per resoluentia eam discuti posse spes non sit, donec pustula rumpatur, saniesque in linteo oculo imposito appareat.

Vel ℞ *Melilot. verben. ruta, chelidon.* an. M. j. *flor. rosar. rubr.* M ß. Destilletur inde aqua, quæ oculis imponatur & instilletur.

In pustulis corneæ ex humore aquoso, Auicennas exsiccantibus vtitur, vt terrâ Samia torrefactâ, tutia, clymia, quæ cadmia natiua est, siue lapis calaminar, ♃io, atque aliis, è quibus tale Collyrium paratur:

℞ *Tutia præpar. lapid. calaminar. scoria æris* lot. an. ʒ. ß. *gummi Arab.* ʒ. ß.

Terantur in aq. calida, & F. Collyrium. Huius ʒ. ß. cum aq. fœnugræc. Dea vi, excipiatur, quando opus fuerit.

Chymici commendant saccharum Saturn. & oleum Saturn. quod in aq. euphragiæ dissoluunt.

Vt ℞. *Aq. rosar.* ℥. j. ß. *euphragia*, ℥. j. *sacchari Saturn.* gr. xv. *tutia præpar.* Scr. sem. Misce.

Nonnulli commendant pinguedinem asciæ piscis.

Quòd si pustula ita incrementum sumpserit, vt medicamentis discuti non possit, acu argenteâ perforanda est, vt humor effluat; quod in pustula superficiaria sine periculo fieri potest; in profundiore verò cautione opus est.

Diæta eadem est, quæ in ophthalmia.

Peculiaris pustula in annata tunica nuper in docto quodam viro à me animaduersa est, quæ in eo quidem conueniebat cum aliis pustulis, quòd similis erat vesicis, quæ à combustione aquæ feruentis excitantur, sed magnitudine discrepabat. Primo quidem cùm ea vesperi conspicienda mihi exhiberetur, in sinistri oculi extremo angulo magnitudine semen canabis æquabat, sed vnica nocte ita incrementum sumebat, vt dimidiam auellanam æquaret, & ad corneam ferè extenderetur. Cùm autem vir ille sanguine bilioso abundaret, mox venam aperui, & purgans exhibui, & primùm hunc liquorem linteis mollibus toti oculo imposui.

℞. *Mucilag. sem. psyllij cydonior. fœnugræci. aqu. rosar. extr.* an. ʒ ii. *aqu. rosar.* ℥. j. ß. *flor. sambuci* ʒ. ß. *croci* Scr. ß. Misce.

Quo applicato subsidere cœpit pustula. Posteà hunc liquorem oculo instillaui.

℞. *Aq. rosar.* ℥. j. ß. *euphrag.* ℥. ß. *tutia præpar. fel. albi. f. opio.* an. Scr. j. *vitrioli albi* gr. ij. Misce.

Atque ita intra paucos dies pustula euanuit.

CAPVT XVIII.

De Vlceribus Annatæ & Corneæ.

VLcera quæ in annata vel cornea tunica excitantur, ortum habent vel à caussa externa, vt ictu, percussione, medicamentis acribus, iis quæ in oculos illapsa sunt; vel ab internis, vt humoribus mordacibus, siue naturâ tales sint, vt bilis vtraque, siue putredine tales euaserint, vt humores quicunque. Materia illa vel aliùnde confluit ad oculum; in annatam potissimùm à vasis externis, in corneam ab internis: vel relicta in oculo est, siue ab ophthalmia præcedente, siue à pustula. Nam ad Ophthalmiam sæpe vlcera sequi solent, humore mordace per emplastricorum vsum intempestiuum cohibito; vt & post variolas & combustiones.

Differentiæ.

Vlcera autem illa variis nominibus pro variis circumstantiis appellantur, vt Paulus Æginera, *lib. 3. c. 22.* docet. Quod enim cauum angustum, durum est, βόθριον hoc est *fossula* dicitur; quod latius, sed minùs profundum, κοίλωμα. Quod in iridi circulo externo exortum, ambientia etiam comprehendit, variique coloris est, circa externam iridis partem rubicundum apparet, circa internam candidum, Græcis ἄργεμον, ab albedine, vt videtur, dicitur; nonnulli vlcus coronale appellant. Quod denique profundum, solidius, asperum & quasi crustosum est, ἐγκαύματα & ἐπικαύματα vocant. Auicennas, *lib. 3. fen. 3. tract. 2. cap. 3.* septem differentias enumerat: quatuor superficiarias, & tres profundas; quæ saltem ratione magnitudinis, & quòd vlcus aliud latius, aliud angustius, aliud superficiarium, aliud profundum est: discernuntur.

Signa Diagnostica.

Subiectum, figura, & magnitudo vlceris in oculo visui ferè patet. Si vlcus in cornea consistat, præcessit pustula alba, & in præsentia vlcusculum album apparet in nigro oculi, cùm ob propriū corneæ colorem album, quòd διαφανεῖς eius terminati album apparet, tum ob saniem albam sub cornea collectam. Si exulcerata sit tunica annata, punctum veluti rubicundum in albo oculi conspicitur, ob venas eius tunica sanguine repletas.

Prognostica

Prognostica.

1. Vlcus corneæ tunicæ periculosius est, quàm annatæ, quod tamen ipsum etiam in adultis ægerrimè sanatur; & corneæ vlcus, quod è regione pupillæ consistit, adhuc periculosius est: quia post vlcus annatum relinquitur cicatrix opaca, quæ visionem lædit; aut si rumpatur tota tunica, fit effluxus humoris aquei, aut vueæ procidentia. Imò Platerus refert, se vidisse aliquando, quatriduo post inflammationem oculi in vlcus conuersum, ex vtroque oculo humorem crystallinum effluxisse, & in barba hæsisse. Sed credibile est, non solùm externas illas oculi tunicas, sed totum ferè oculum tum inflammatum fuisse. *Humoris crystallini effluxus.*

2. Vlcus, quod foràs rumpitur, non ita periculosum est, quàm quod intrò rumpitur; quoniam externa omnia tractari commodiùs possunt.

Indicationes.

Vt aliarum partium vlcera, ita etiam vlcus in oculo indicat solutam vnitatem vniendam, si quid imminutum, id regenerandum, & locum cicatrice claudendum esse. Hæc vt præstari à natura queant, (naturæ enim opus est, non artis, partem aliquam regenerare, conglutinare, & consolidare) Medici officium est, impedimenta actionis illius naturæ remouere. Materia igitur fluens ad oculum, est diuertenda & euacuanda; sordes detergendæ; dolor, si adsit, mitigandus; natiua oculi temperies restituenda & conseruanda. Atque ita, vt aliarum partium, ita & oculorum vlcera, in primis requirunt detergentia & exsiccantia. Quantum tamen ad materiam medicamentorum, non parùm ab aliorum vlcerum medicamentis medicamenta in oculorum vlceribus differunt, ob differentiam naturæ ipsius partis. Cùm enim oculus sit exquisito sensu præditus, ob [illegible] illa medicamenta sint lenia & temperata, sine asperitate & mordacitate, cuiusmodi sunt, quæ primum in hac qualitate gradum non excedunt. Quæ si simul adstrictione careant, detergendo quoque prosunt. Sordidis tamen vlceribus paulò valentiora adhibeantur, teste Galeno, 4. *de compos. medic. sec. loc. cap.* 3.

Curatio.

Vniuersalia igitur, de quibus in ophthalmia diximus, præmittenda, simulque medicamenta fronti & temporibus applicanda, quæ influxum humorum prohibeant, ex aqua rosarum, plantag. bolo Armeno, sanguine draconis, acacia, albumine oui, & similibus. Hinc topica conuenientia oculo imponenda. Et quidem si vlcus cum inflammatione adhuc sit coniunctum, ea conueniunt quæ in ophthalmia sunt proposita. Cataplasma ex ouo integro cum rosaceo & vino tepidum, lana exceptum, sief album. Sequentibus diebus fomenta fiant ex rosis, meliloto, fœnugræco, quibus nonnunquam semen papau. addere licet. Non minùs enim doloris, quàm inflammationis, habenda ratio. Ideóque etiam dolorem lenientia admiscenda, quæ infrà, *cap.* 23. *de dolore oculorum* proponentur. Admiscenda etiam ea, quæ aliquantulum detergunt & siccant, qualia sunt, sacchar. mel. crocus, myrrha; & collyria de olibano; quorum multæ reperiuntur descriptiones à Galeno, 4. *de compos. medic. sec. loc.* Paulo Ægineta, Aetio, & Alexandro propositæ. In vsu tamen frequentiore est sief de thure Rhasis, quod *ad Almansorem* describitur, paratúrque ex *Ammoniaci, sarcocollæ*, an. Drach. v. *thuris* Drach. x. *croci* Drach. ii. quæ omnia excipiuntur *mucilag. fænugræc.* atque in collyrij formam rediguntur.

Vtilis etiam est aqua è fragorum partibus tribus, sacchari parte vnâ, vbi prius per octiduum in B. digesta, & postea destillata fuerint. Efficaciùs mundat myrrha, tutia, & tandem marrubium.

Vbi autem vlcus solum est, nec ei inflammatio vel dolor coniunctus, sed saltem illud duplex excrementum tollendum; tunc præcipuè desiccare debet cum aliqua detersione, quæ maior vel minor esse debet, prout maior vel minor sordium copia. Talia sunt, tutia præpar. corallium, aloë, sarcocolla, quæ commodissimè in nodulo è linteo raro in aqua euphragiæ, vel alia conueniente infunduntur, nodulúsque postea exprimitur. Purgant etiam vlcus hydromel, & syrupus de rosis siccis.

Vbi vlcus mundatum fuerit, adhibendum sief de plumbo Rhasis, primò in lacte muliebri, deinde cum aqua conueniente vsurpatum. Vtile est & saccharum ac oleum Saturn. Cicatricem etiam efficaciter inducit sief album Rhasis. Elesler vocatum.

Vel sequens ex Thure.

℞. *Thuris* Drach. x. *gummi Ammoniaci, sarcocollæ* an. ʒ. ß. *croci* ℈ ii. Cum *succo fænugræci* F. s. a. Collyrium.

Vel sequens de Plumbo:

℞. *Plumb. vsti & loti, æris vsti, tutiæ præpar. gummi tragacanth.* an. Drach. i. Cum *aq. euphragiæ* F. Collyrium.

Vel ℞ *Corallior. rubr. præpar. C. C. vsti præpar.* an. ʒ. i. *cerussæ lotæ* ʒ. ß ♄. *crudi* ℈ ß. Cum *melle rosaceo*, F. Linimentum.

Pertinet huc etiam Aqua Ophthalmica, cuius Crollius mentionem facit, & hoc modo paratur. *Aqua Ophthalmica Crollij.*

℞. *Succum chelidoniæ è fl. & foliis verno tempore collectum, eiusque bonam quantitatem in B. digere, donec depuretur.*

Deinde ℞. *Mense Iunio Sol. & lun. in cancro coniunctis (alij malunt in plenilunio) Cancror.* num. xx. *& resectis extremis pedum & caudarum durioribus crustis, contunde in mortario, vt succum inde exprimi possis, quem cum succo chelidoniæ depurato coniunctum destilla ex Balneo.*

Quòd si de vueæ procidentia metuatur, statim albumen oui cum globulo ex stuppa cannabina; vel lana aquâ rosarum madida applicetur.

Habétque Rhases, *cap. proprio*, quatuor collyria, quæ in vlceribus oculorum, si quodque suo tempore applicetur, magnæ sunt efficaciæ. Collyrium primum de thure ad maturationem & abstersionem est compositum. Mollit enim & maturat, quæ discuti nequeunt. Sief secundum de plumbo, generat carnem, & vlcus explet. Sief tertium carnem perditam instaurat, vueæ exitum prohibet, & cicatricem extenuat. Sief quartum fortius adstringit & glutinat, ac in primis vtile est, cùm metuitur, ne post vlcus magnum vuea procidat.

Diæta.

Diæta ex superioribus *de Ophthalmia* satis patet. Hoc saltem de decubitu notandum, vt æger in principio iaceat super latere sano, ne maior affluxus humorum ad oculum fiat. Suppurato autem iam vlcere & rupto, super latere affecto æger cubet, vt faciliùs & promptiùs sanies effluat. Si tamen vlcus magnum sit, vt ruptura corneæ, & effusio humoris aquei metuenda sit, supinum decumbere præstat.

CAPVT XIX.

De Cancro Corneæ.

INterdum in cornea tunica etiam Cancer exoritur, ex materiæ melancholicæ adustæ corruptione. Non multum dissimile malum est, quod Græcis [illegible] dicitur, vlcus scilicet [illegible] in cornea tunicâ, quandoque etiam in palpebra, quandoque in vtraque. *Cancer corneæ.*

Caussa.

Caussa huius mali est atra bilis, sequitúrque hoc malum diuturnas ophthalmias, quarum caussæ atra bilis permista est, & mulieribus, quibus menses subsistunt, accidit.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur hoc malum, quòd vlcuscula nigra, parua, dolorifica, cicatricem non admittentia, venas liuidas, exiguas, varicosas habentia apparent. Percipitur dolor, qui partibus vicinis communicatur, & vsque ad tempora extenditur, humórque paucus tenuis & acris effluit; dolor ad acriorum medicamentorum vsum valde exasperatur; appetitus deficitur.

Prognosticum.

Malum hoc plerumque, & ferè semper incurabile est, ac in vicinas partes serpit, ægrúmque visu priuat, & tandem mortem affert.

Curatio.

Etsi verò malum ferè incurabile sit: tamen, ne æger omni auxilio destituatur, mitigatio quædam eius & palliatio, vt loquuntur, tentanda est. Bilis atra videlicet euacuanda est epithymo, polypodio, lapide Lazuli. Eiusdem acrimonia & malignitas temperanda, quem in finem etiam lac exhibetur. Oculo imponitur & instillatur aqua mellis croco mixta, addito albumine ouis de quo videatur Aëtius, *tetrabibl.* 2. *serm.* 3. *cap.* 31. Exemplum cancrosæ excrescentiæ ad pilæ quantitatem, & medicamenta ad eius mitigationem adhibita, descripsit Forestus *lib.* 12. *obseru.* 11.

Interdum cancrosi tales tumores totum oculum corrumpunt, qui non nisi excisione & extirpatione, curari possunt; cuius rei historiam notatu dignam habet Guilhelmus Fabricius, *Centur.* 1. *obseru.* 1.

CAPVT XX.

De Vulneribus Oculorum.

SI cornea, vel annata vulnerata sit, primò, si opus, euacuandum est totum corpus per phlebotomiam vel purgationem, prout vsus postulat. Et in primis venæsectio necessaria in magnis oculorum vulneribus; cùm vix aliud efficaciùs initiò sit auxilium. Purgatoria præcipuè bilem vsurpanda, vt & medicamenta bilem alterantia, refrigerantia & caput respicientia; cùm bilis aliorum humorum sit ad caput vehiculum. Statim verò ipsi oculo repellentia adhibeantur; ex albumine oui benè conquassato cum aqua rosar. cui pauxillum boli Armeni addi potest. Sequentibus diebus albumen oui cum sief albo misceatur. *Vulnera oculorum*

Vel ℞. *Album. ouor.* ii. Conquassentur Cum *aq. tormentill. rosar.* an. Vnc. i. adde *alumin. croci*, an. Scrip. i Misce.

Eadem repellentia temporibus & fronti imponenda. Ad inflammationem prohibendam, & dolorem leniendum, cataplasma ex meliloto capitibus papaueris, croco, & pane imponi potest. In cataplasmatis tamen adhibendis animaduertendum, ne oculus eorum pondere oneretur. Ideóque solùm super palpebram imponenda, vt oculus aperiri, & lachrymæ & sordes effluere possint. Leniter quoque oculus detergendus, ne dolor inferatur. Postea addatur collirio albo sief de plumbo, semper eius quantitatem augendo, donec solo hoc ad vlcus carne implendum vti, tempestiuum sit.

Vel ℞. *Ceruss. amyli*, an. Drach. ii. *thuris* ʒ.i.ß. *sarcocollæ, tragacanth.* an. ʒ. i. *camphoræ* ʒ. ß. infundantur in aq. rosar. hinc vase clauso in Balneo coquantur & colentur. Colatura vsui seruetur.

Vel ℞. *Gummi Arabic. aquâ rosar. dissol.* ʒ. iii. *cremoris rad. consolid. maior.* ℥. i. ß. *pulueris subtilis thuris, aloës lota*, an. ℈. i.

Vel ℞. *Sief. alb. Rhasis sine opio* ʒ. i. ß. *aq. rosar.* ℥. i. ß. *albumin. ouor.* ʒ. ii. *tutiæ præpar.* ʒ ß. Misce in mortario marmoreo vel plumbeo.

Post diem septimum magis siccantia & detergentia conueniunt, quæ faciunt, ne caro crassa, sed tenuis generetur.

Vt ℞. *Myrrh. sarcocoll. lacte nutrita*, an. Drach. ß. *tutiæ præp.* Drach. i. *mell. rosar.* q. s. F. Linimentum.

Valde commendatur & hoc.

℞. *Boli Armeni* Vnc. i. *tutiæ, sang. dracon. gummi Arab.* an. Vnc. ß. *aq. rosar.* ℔. i. In vitro clauso bulliant in B. M. vel vaporoso per horam; postea adde succi mali punici Vnc. i. & colentur. Colatura ter & quater in oculum instilletur.

Vel ℞. *Mell. opt.* Vnc. ii. *succi ros. rubr.* Vnc. iv. *succin.* Drach. ß. *viridis æris* Drach. j. Digerantur in Balneo, & colentur, ac liquoris huius guttæ ii. oculo sæpe instillentur. Eidem liquori addi potest mucilago sem. fœnugræc. & vitellus oui vnius, & cataplasmatis loco oculo imponi. Ab Eustachio Rudio ad oculorum vulnera valde commendatur pars illa albuminis oui, quam *gallaturam* vocant, de quo videatur infrà, *cap.* 23.

Commendatur etiam hîc aqua Ophthalmica Crollij, suprà, *cap.* 18. descripta, & altera, quæ fit ex albumine ouorum ad duritiem coctorum, in Balneo, liquescente.

Commendatur & oleum rubrum Saturni.

Tandem, vt cicatrice vulnus claudatur, sief Rhasis, Eleiser, ex vsu erit.

Si cum oculi globo etiam palpebra vulnerata sit, cauendum, ne palpebræ cum oculo agglutinentur. Ideóque oculus interdum circumuoluendus, si id commodè fieri possit; & oculo duplicatum vel triplicatum auri folium, vel subtilissima auri lamina imponenda.

De mira succi in vesicis vlmorum collecti, ad vulnera oculorum sananda vi. Historia Henr. ab Heer.

[Henricus ab Heer, Medicus Leodiensis, *obseru. oppidò rara.* 4. refert, se cum Lithuano quodam aliquando iter fecisse, qui ab omnibus Medicis, agyrtis, veterulis, veneficis, Chymicis, in tota, quam obierat, Europa & Asia, secreta, (vt vocabat) plurima collegerat; atque cum gallum gallinaceum sibi obtulisse, & iussisse, vt oculum galli sæpius acutissimo scalpello punctum, interque digitos pressum, orbi & oculi reponeret. Quod vbi fecisset, affudisse huic humorem illum guttas duas liquoris, qui mense Maio in vesica vlmi reperitur, obligatumque capite gallum cistæ inclusisse, & post horas octo eduxisse, vtroque oculo ita sibi simili, vt sectum oculum nullus à sano posset distinguere. Hoc quamvis pro ludicro, & forsan magico, habuit Henr. ab Heer, accidit tamen postea, vt puella acu fortè forsuria ità oculum læderet, vt humor Aqueus & pars vitrei efflueret. Tunc ergo hunc ipsum liquorem, vulneribus sanandis aliàs vtilem, sub quartam pomeridianam applicauit, & sub mediam noctem linteum admotum, si siccaretur, eodem nouo liquore imbui iussit. Manè (testatur Deum & fidem) oculum externum sanum offendit, sed visu priuatum, ità quidem, vt vigesimo post anno nullus excæcatum oculum à vidente discernere potuerit, imò illa multis annis cum marito eius rei inscio vixerit.]

CAPVT XXI.

De Ruptura Corneæ.

Ruptura Corneæ.

INterdum vulnera tam altè penetrant, & vlcera tam profunda sunt, vt corneam tunicam totam erodant; interdum & ab aliis caussis cornea rumpitur, ita vt humor aqueus effluat, & interdum ipsa tunica vuea procidat, de quo postea.

Caussa videlicet rupturæ corneæ est vel interna, præcedens scilicet vlcus, aut magnus humorum affluxus, à quo oculus ita distenditur, vt medius crepet, & humores effundantur; cuius rei historiam annotauit Ambrosius Paræus, *lib.* 6. *cap.* 13. vel externa, vt punctura aut vulnus.

Signa Diagnostica.

Malum ipsum visui patet, præsertim si humor aqueus effluat, vel vuea procidat.

Prognostica.

Malum hoc quo maius est, eò periculosius est. Si enim tantum sit, vt vuea procidat, plerumque malum incurabile est, vt postea dicetur, cùm non facile sit, vuceam prolapsam introrsum reponere. Si verò vulnus sit angustum, minus periculi habet. Etsi enim humor aqueus effluat, & inde visus aboleatur: tamen aqueus humor regeneratur, quo instaurato visus etiam restituitur. Huius rei exemplum habet Galenus, 4. *de sympt. causs. cap.* 2. & Langius, *lib.* 1. *Epistolæ* 7. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. causs. lib.* 2. *cap.* 28. Cotter, *in obseru. Chirurg.* Atque ipse etiam tale exemplum obseruari in puero, qui, cùm cuspide cultri oculum læsisset, vt humor aqueus effluxeret, & cornea inde tunica nonnihil corrugaretur, visum illius oculi amisit quem tamen paulatim humore aqueo restituto iterum recuperauit.

Curatio.

Cùm vulnus partium solutarum vnionem indicet nulla alia cura rupturæ corneæ erit, quàm vulnerum & vlcerum oculorum. Instilletur videlicet in vulnus penetrans corneam vel amaritam, oui albumen cum tutia præparata mixtum. Et, vt vueæ procidentia præcaueatur, oculo fomentum imponatur ex adstringentibus sine asperitate, vt floribus rosar. foliis rubi, virgæ pastoris, polygon. coctis in vino adstringente, aut si calor adsit, in aqua pura.

Vel cataplasma imponatur ex flor. rosar. & cydoniis in vino adstringente coctis, cum acaciæ Scrup. ii. & croci Scrup. sem.

Valentiora sunt hypocistis, balaustia, gallæ immaturæ.

Vel tale Collyrium paretur:

℞. *Aloës lot. tutiæ præpar. sarcocoll.* an. Scrup. sem. *spicæ, croci, sacchar. saturni*, an. gr. v. ♃ Scrup. i. Cum mucilag. tragacanth. & fœnugr. F. Collyrium.

Alij hoc commendant.

℞. *Aq. consolid.* Vnc. iii. *gummi Arab. thuris*, an. Drach. i. *oculor. cancri* Drach. ß *balaust.* Scr. i. M. super igne & colentur. Colatura oculo instilletur.

CAPVT XXII.

De Suggillatione Oculorum.

Suggillatio oculorum.

QVam Suggillationem oculi, vel maculam eiusdem rubeam appellant, Auicennæ *Altarfati* est, Græcis ὑπόσφαγμα, ὑπόχυσις αἱματώδης, & αἱμάλωψ. Galeno etiam ὑποσφάγματα nonnullis ὑπώπιον vocatur per ω & ι scriptum, quod alij tamen de faciei potius & partium cauarum sub oculis, quæ ὑπώπια Hippocrati sunt, cruenta ex ictu vel lapsu suffusione exponunt.

Est igitur hoc malum ex ex genere τῶν ἐκχυμωμάτων, teste Galeno, *initio* 5. *de comp. med. s. l.* quæ fiunt, quando circa cutem vasis contusis aut ruptis sanguis in spatia circumiacentia effunditur, & quidem non aceruatim aut ex grandioribus venis per διαίρεσιν & ἀναστόμωσιν exit, sed leniter per διαπήδησιν, vel ἀναστόμωσιν è minoribus, transsudationis specie; vbi & progressu temporis liuescit & denigratur. Ita suggillatio oculi est sanguinis ex ictu vel lapsu, ruptis aut contusis vasis, vel alio modo apertis, in oculorum tunicis, adnata vel cornea, in easdem effusio, colore primum rubeo, postea liuido vel nigro, quem mortuum tum sanguinem appellant. Cui malo & hoc accidit, vt si corneam magis occupet, obiecta omnia calorem ad rubrum vergentem præ se ferant. Nam & ad corneam venulæ porriguntur, eà parte, quà iridem spectat; & ex vicinis vasis sanguis in eam effundi potest. Et quidem sanguis ille interdum in adnatam, interdum in corneam; interdum in vtramque effunditur.

Curatio.

Caussa contusionis & ruptionis in his tunicis plerumque est externa, videlicet ictus aut plaga, aut clamor vehemens, vel turbatum inflatio, ob quam venæ tenuiæ aperiri possunt; nonnunquam etiam interna, vasorum scilicet repletio à sanguinis copia, vt effusio eius fiat; aut sanguinis ipsius feruor & acrimonia, vt per vasorum anastomosin ita excidat.

Differentiæ.

Differentiæ huius mali sunt, quod suggillatio alia recens est, quæ rubro colore apparet; alia antiqua, quæ liuido, fusco, vel nigro. Sanguis enim extra vasa effusus & proprio calore & spiritu destitutus, primò liuescit, postea fit obscurus.

Signa Diagnostica.

Malum hoc visu deprehenditur. Si à caussa fit externa, ab ægro id cognoscitur; si ab interna, abest externa. Et quidem à sanguinis copia color maculæ rubeus erit; si à feruore sanguinis, ad citrinum verget. Et dum cornea suffusa est, ægris quæ cernunt, rubra esse videntur.

Prognostica.

1. Malum hoc non difficulter in initio curationem recipit; quoniam virium vasorum in oculo exiguum est.

2. Sanguis extra vasa effusus tandem corrumpitur & nigrescit, ægerrimèque discutitur.

Curatio.

Sanguis è vasis effusus discutiendus est. Ideóque si maior eius affluxus metuatur, venæsectione & purgatione, si opus, præmissa, principio parum de adstringentibus discutientibus permiscendum, ne sola discutientia plus sanguinis è vasis attrahant; qualia sunt aqua fragorum, rosar. saliæ, caprifolij, plantaginis, myrtillorum.

Vbi autem effusio iam subsistit, & venæ ad suam naturam redierunt, sola discutientia conueniunt. Atque hæc ipsa inter initia, dum malum recens est, leniora esse debent; cùm sanguis, qui effusus est, nondum conuersus sit in grumum, sicut hæc de re docet Galenus, 5. *de compos. med. s. l. cap.* 1.

In validiorum deinde vsu caueatur, ne acrimoniâ suâ apertis venarum osculis sanguinem maiore copiâ proliciant.

Galenus ergo forum initio vsurpat ex decocto fœnugræci & meliloti. Deinde collyrium Nili, *in* 4. *de compos. med. s. l.* quod primùm excipit aquâ, ad inflammationem inhibendam; postea decocto meliloti & fœnugræci, ad sanguinem, qui effusus est, discutiendum. Venis tandem per adstringentium

vsum

visum clausis, fomentur probat è solo fœnugræco; spongiam item infusam in melle, & col.yr. è myrrha cum decocto fœnugræci.

In 4. de compos. med. f.l. cap. 8. statim initio mali sanguinem columbinum, præsertim qui ex teneris pennis exprimitur, (alij apertâ venâ sub ala sanguinem extrahunt) instillare iubet, tum ad inflammationem compescendam, tum ad sedandum dolorem; quo tempore & albumen oui probat. Postea ad vitellum oui accedit cum vino, & ad melilotum cum vino. Potest & columbatum sanguis tum adhiberi, qui ob salem, qui ei inest, etiam vim discutiendi habet. Vtilis etiam est sanguis palumborum, turturis, & hirundinis. Valet & lac muliebre calidè cum modico thure instillatum, & brassicæ folia cocta atque trita cataplasmatis formâ imposita; & caseus recens parùm salsus, qui mixtam habet facultatem, emplasticam quidem ex se ipso, discutientem verò, & nonnihil adstringentem ex sale, non vt absurdum sit eo in principio vti, teste Galeno, *in initio 5. de compos. med. f.l.*

Hyssopi succulus. Inueteratum malum & nigrescens fortiora remedia postulat, vt succum raphani, succum absinthij vel hyssopi, vel origani cum melle, myrrham, nitrum. Galenus ex Archigene hyssopi comam tritam, & linteo panniculo seu nodulo illigatum in feruentem aquam demittit, nodulumque postea oculo tepidè admouet. Ita enim eruor elicetur adeò, vt linteolo adhæreat. Idque etiam verum esse, se expertum scribit Ioannes Riolanus. Commendatur & absinthium recens cum lacte muliebri & aqua rosar. cataplasmatis formâ impositum. Succum etiam radicis sigilli Salamonis, seu ex recenti radice, seu sicca vino macerata expressum, seu ipsam radicem contusam, suggillationes feliciter curare, suprà diximus. In declinatione morbi etiam fel ouinum adhiberi potest, & fel vulturis in primis, & fel accris valde commendatur, vt & crocus, myrrha, aloë. Exempl gr.

℞. *Croci* Drach. ß. Teratur cum *vini albi* s.q. adde *myrrhæ* Drach. j. ß. Iterum terantur, donec consistentiam linimenti acquirant; Cui add. *mellis virginei* Drach. ij. M. pro linimento, quod linteo inunctum oculo imponatur, & res quotidie renouetur. Nonnulli fimum columbinum in cinerem comburunt, quem cum aceto subigunt & exsiccant, ac rursum cum succo fœniculi, vel morsus gallinæ temperant & imponunt. Plurimum etiam commendatur aqua fragorum viridis, quæ hoc modo paratur:

Aqua fragorum viridium. ℞. *Fraga bene matura*, q.v. Indantur pelui aurichalceæ vel cupreæ, vt vltra medium repleatur, adspergantur sale trito, & cooperta in cellam per octiduum collocentur, & appenso in patellam inclinatam filo laneo, aqua viridis in subiectum vas recipiens colligatur; de quo liquore manè & vesperi gutta vna oculorum angulis instilletur. Auicennas in contumaci malo ascendit ad medicamentum ex vna parte sinapi, & duabus caricarum confectio. Laudant & rutem raneidam atque oleosam, cum melle subactam, de qua aliquid in oculum immittunt, repetendo ternis semper horis. Commendatur & aqua vitis, quæ verno tempore ex palmitibus præcisis exstillat. Ad antiquam suggillationem discutiendam vtilis est & radix ari rasa, & cum melle subacta imposita.

CAPVT XXIII.

De Dolore Oculorum.

CVm morbos, qui duræ & corneæ tunicæ accidere solent iam absoluerimus, proximum est, vt symptomata, quæ in easdem contingere solent, addamus; quæ sunt dolor & color vitiatus. Verum cum de colore, *cap. præced.* & 18. dictum sit hoc capite de colore oculi tractabimus, qui etsi vulgò toti oculo tribuatur, ipsi tamen præcipue ob tunicas externas conuenit.

Oculorum dolor. Est videlicet Dolor oculorum, tristis eorum sensatio à solutione continui membranæ adnatæ & corneæ. Caussa solutionis continui est vel interna, vel externa. Interna est humor, vel copiâ vel acrimonia continuum soluens; quò plerique etiam referunt spiritum flatuosum. Externæ caussæ variæ sunt, ictus & percussio, ventorum flatus, præsertim borealium, aërque nimis calidus vel frigidus, puluis, fumus, arenulæ, festucæ, animalcula, vapor & succus cœpæ, allij, & simil. quæ caussæ pleræque in ophthalmia sunt propositæ; cùm dolor plerumque ophthalmiæ sit symptoma.

Signa Diagnostica.

Et quidem ipse dolor ex relatione ægri patescit. Ex relatione eiusdem caussæ externæ innotescunt. Caussæ verò internæ iis signis, quæ suprà *de Ophthalmia* fuerunt proposita, patefiunt.

Prognosticum.

Dolor oculorum acerbissimum malum est; cùmque maioris affluxus sit caussa, Ophthalmiam auget, & sæpe cæcitatis autor, est. Idem vigilias excitat, virésque valdè deiicit.

Curatio.

Itaque etsi commodissimè tollatur dolor sublatâ caussâ à qua pendet, & proinde doloris oculorum eadem ferè curatio sit, quæ ophthalmiæ, quia tamen dolor sæpe vrget; tum principali morbo nonnihil posthabito, aut certè antequam is planè tolli possit, statim, factâ aliquâ euacuatione & diuersione, de dolore mitigando cogitandum est. Adhibendum videlicet albumen oui exactè conquassatum: vel solum, vel cum aqua rosarum, aut lacte muliebri mixtum. Et in primis pars illa albuminis, quam Itali *Gallaturam*, Germani *Dal Ropeben* nominant, vsurpanda, quæ ex pluribus ouis colligenda, vt eius sufficiens copia haberi possit, quam valde commendat Eustach. Rudius, *Pract. lib. 1. cap. 20. Admirabilissimum*, inquit, *tum in dolore, tùm in vulneribus oculorum est remedium illa pars albuminis, quam Gallaturam vulgò appellant, quæ debet exactè prius conquassari. Hoc remedium bonus quidam Practicus, qui eo solo omnia oculorum vulnera ferè curabat, Dei virtutem appellabat.* Lac quoque muliebre, vel asinorum recens mulsum oculo instillari, vel, quod tutius, supra oculum imponi potest. Non diu tamen, vt suprà etiam dictum, in oculo relinquendum, sed singulis horis innouandum, ne morâ corrumpatur, acescat, acriúsque euadat.

Dolorem oculi mitigantia.

Vtile est & pomum dulce maturum cum sacchsro coctum, & oculo applicatum.

Vel sumantur *pomi dulcis assati* Vnc ß. *camph.* gr. xv. *croci* gr. v. Vt cum *aqua rosarum, & lacte*, fiat Cataplasma.

Prodest & mica panis albi in lacte muliebri infusa, addito momento decoctionis papaueris, vel emulsionis sem. papaueris: vitellus item oui cum lacte & aquâ rosarum, vel ouum integrum cum aqua rosarum contusum. Et decoctum fœnugræci, quod Galenus parare docet, *in 1. de med. facil. parab. cap.* 10. medicamentum item ex oui luteo, micâ panis, ol. rosaceo. Cauendum tamen, ne oleum oculos ingrediatur; quod dolorem augeret.

Valentiora sunt, succus vel decoctum lactucæ, solani, rad. vel pomor. mandragoræ, capit papau. albi, emulsio sem. papau. albi, facta cum lacte muliebri, opium sief album cum opio. Sed Auicennas opiatis non nisi in acerbissimo dolore vtendum censet, ex materia subtili & corrodente, vbi syncope & virium extrema defectio metuitur.

In quo tamen casu vsus talium moderandus est, quod visionem vehementer lædant, teste Galeno, *3. m. meth. cap. 2.* & *12. m. m. cap. vlt.* Et omnino præstat fluxionem ab oculis auertere per venæsectionem, purgationem, & aliis modis; cùm opiata sæpe sine illis auxiliis adhibita dolorem potiùs exasperare, quam lenire compertum sit; cuius refert exemplum Christophorus à Vega, *Art. med. lib. 3. sect. 2. cap. 1.*

CAPUT XXIV.

De Pure sub Cornea.

CVm pus sub cornea ante vueam vel crystallinum colligitur, vt visus impediatur, Græcis appellatur ὑπόπυον per υ & π scriptum. Fit etiam aliquando, cùm ab vlcere profundiore pus defluens, & inter tunicas delatum, in circuitu iridis figuram vnguis resecti refert, atque tum ὄνυξ, vnguis nominatur: nonnulli à similitudine, quam habet, semicirculi, *Lunellam* nominant. Fit autem ὑπόπυον, dum tumor siue corneæ, siue vueæ in abscessum degenerat, vt materia purulenta eo loco consistat. Aëtio non solùm ex effuso & supputato per inflammationem sanguine fit, sed etiam citra inflammationem & exulcerationem, vbi dolor capitis, aut lippitudo, aut suggillatio præcessit. Si enim sanguis suppuretur, dolor exoritur, qui prius non aderat, & oculus quodammodo inflammatur, ac color sanguinis in albedinem mutatur. Hypopium.

Signa Diagnostica.

Si pus inter vueam & corneam continetur, exactiùs illud conspicitur, & affectus oculus sano eminentior apparebit. Pus autem esse, cognoscitur ex præcedente inflammatione, lippitudine, aut suggillatione. Moto etiam & concusso capite aut oculo pus manifestè sub cornea simul commouebitur. Visus quoque solet intercipi, adéstque dolor pulsatorius, & color oculi rubeus.

Curatio.

Indicatio curatiua est, pus euacuandum esse. Aëtius igitur, *tetrab. 2. sermon. 1. cap.* 28, præmissis vniuersalibus, collyriis vtitur ad inflammationes destinatis, in principio scilicet, cùm materia ad pus tendit; quæ cum albumine oui aut lacte, instillat. Exacto tertio die, fomenta adhibet per spongiam vel linteum leniter discutientia. Quæ enim vehementer discutiunt & exsiccant, quod tenuius est, euacuant, quod crassius, relinquunt & indurant, vt resolui deinceps nequeat. Iubet etiam vitare adstringentia. Itaque probantur collyria ex melle, myrrha, croco, fellibus animalium cum succo fœnugræci, fœniculi; fumariæ; item collyrium album de thure. Commendatur quoque radix cucumeris asinini cum melle, in cataplasmatis formam redacta & imposita; vt & farina fabarum cum melle subacta. Vtilis est & nux rancida cum melle trita; vt & hyssopus, & origanum. Efficax est etiam oleum de linteaminibus, quod & ad oculos, exulceratos commendantur.

℞. *Linteum purum nouum*, & *vitri pellucidi puluerisati* q.s. F.s.s. in cucurbita, ad dimidium ea replendo, & in cineribus destillentur. Oleum guttatim oculo instillandum. Idem præstat oleum papyri, vtpote ex eadem materia factum.

℞. Croci,

℞ *Croci*, *aloës*, *myrrh.* an. Drach. j. *vini* Drach. iij. *mellis* Drach. vj. Dissoluatur crocus in vino, deinde cum aloë & myrrha misceantur, tandem mel addatur, de quibus in *curatione suffusionis* dicetur.

Vbi resoluentia non suffecerint, alia præsidia tentanda. Apud Galenum est, *in fine 14. m. m.* quod Aëtius repetit, Medicum quendam Romæ, Iustum, capitis concussione pus loco suo dimouere solitum, ne visioni obesset. Aëtius acu obliquè siue à latere immissa, pus per puncturam corneæ educit, pòst albumen oui instillat, ac deinde ouum integrum cum vino mulso coquassatum, & molli lana exceptum oculo imponit. Vide Aëtium, *loco allegato.*

CAPVT XXV.

De Vueæ procidentia.

Vueæ procidentia.

Postquam corneæ & annatæ affectiones p.n. explicauimus, iam vueæ vitia explicanda veniunt. Inter quæ primò occurrit Vueæ procidentia, quæ πρόπτωσις tunicæ ῥαγοειδοῦς vocatur. (Nam alia πρόπτωσις totius oculi est, de qua postea dicetur.) Est autem situs præter naturam illius tunicæ à soluta vnitate corneæ proueniens. Soluitur continuitas vel per vulnera, vel per vlcera, vt antea dictum. Differentiæ siue species mali huius quatuor recensentur, ex Ægineta, prout maior vel minor vueæ portio procidit, & ruptura illa callum contraxit, vel non. Si enim parua vueæ portio procidat, μυοκέφαλον dicitur, quòd formam capitis muscæ habeat: si verò maior portio excidat, vt acini vuæ figuram referat, σταφύλωμα, *si* maxima pars, & vsque ad palpebras excidat, μῆλον, id est, Pomum: si tandem callosa facta fuerit, ἧλος, id est, clauus, dicitur. Si vnà cum vueæ etiam portio quædam corneæ egrediatur, Auicennæ Orbicularis ruptura Corneæ vocatur. Estque similis extremitati fusi, quo fila ducuntur, cui spondylus siue armilla sua est præfixa.

Signa Diagnostica.

Vueæ procidentia facilè visu dignoscitur. Quomodo verò procidentia vueæ à pustula superficiaria corneæ differat, suprà in *signis pustularum oculi* dictum. Nam pustula superficiaria vndique nigra cernitur, & exactè rotunda est, nec pupilla diuulsa apparet, vt in vueæ procidentia.

Prognostica.

1. Hoc malum testibus Græcis & Arabibus, ægrè admodum curatur; quia non facile est, vueam rursùs repellere, & ruptam corneam vnire.

2. Minùs periculi est in eâ procidentia, quæ μυοκέφαλον dicitur, quàm in ea quæ σταφύλωμα, præsertim si nonnihil sit inueterata. Cæteræ ferè incurabiles sunt.

Curatio.

Medicamenta hic locum habent adstringentia fine asperitate, qualia suprà *de Ruptura corneæ* proposita. Quæ species Procidentiæ deteriores & inueteratæ medicamentis non cedunt, eas Paulus, Aëtius, & Celsus ferro tentandas esse censent, saltem imminuendam deformitatem. Quod quomodo commodè fieri debeat, docet Paulus, *lib. 6 cap. 19.* Aëtius, *tetrabil. 2. serm. 3. cap. 35.* Celsus, *lib. 7. cap. 7. sub titulo de staphylomate oculi.* Sed Auicennas metuit, ne materia ad sanum oculum feratur, præsertim si ille naturâ sit imbecillior, & exquisito sensu præditus. Ideò à ferro potiùs abstinendum censet. Vide Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de staphylomate.* Refert etiam Riolanus, Pater, *in practic. sua*, se vidisse intra oculum, palpitationem, quæ nullis remediis curari potuit: quæ procul dubio motus depravatus vueæ tunicæ fuit.

CAPVT XXVI.

De pupillæ Dilatatione.

Galenus, 1. *de symptom. caussis*, *cap. 2.* pupillæ, quæ foramen vueæ est, speciebus visibilibus transmittendis destinatum, quadruplex vitium recenset: eius dilatationem, imminutionem, in aliquam partem derosionem, & denique ruptionem. Pupillæ dilatationem & angustiam quod attinet, debet pupilla seu foramen ita constitutum esse, vt non nimis sit amplum, ne externum lumen nimis copiosum admittat, nec etiam nimis angustum, vt species visibiles commodè admittat. Per pupillam verò nimis amplam lux peregrina, & quæ obiecta debita non vehit, ingrediens, obliterat imagines, facitque, vt repræsentatio debilior fiat. Ideòque à natura ita oculi, sunt fabricati, vt pupilla dilatari & constringi possit: & contractionis quidem duplex vsus est prior, vt arceatur lumen superfluum ab oculi partibus interioribus, quas præstat esse obscuras, quàm nimis illuminatas. Sic enim imago rerum apparet illustrior. Alter, ne lux nimia oculum corrumpat, ratione illâ, qua calor etiam incendi limus excitari potest vi refractionis, ob coëuntes radios ad perpendicularem refractos in vno puncto, vt Optici demonstrant. Dilatatur contra in loco obscuro pupilla, quia nullum adest lumen, quod species obliterare, vel euidentiam visionis infringere possit; deinde quia sic plures radij vnius puncti radiantis recipiuntur in oculum, qui quando in vertice coni coëunt, speciem reddunt illustriorem, quod vt melius, natura semper appetit. Hoc loco tamen obseruandum, pupillam non solùm constringi in loco illuminato, sed etiam in tenebricoso, si ex illo lucidum valde corpus adspiciatur. Nam, vt modò dictum, & species nimis lucidæ oculo noxiæ. Etsi verò aliter alij hac de re docent, & alij quidem foramen nimis angustum impedire exitum radiorum scribunt, ob amplum verò nimis dispergi radios putant: tamen falsa hæc est opinio, quæ præsupponit, visionem fieri radiorum emissione. Alij verò spiritu animali, qui ad oculum confluit, amplam pupillam minùs commodè repleri posse existimant. Veruntamen commodior est sententia antea proposita, quæ pupillæ dilatationem & constrictionem visui obesse scribit ob luminis externi maiorem copiam, quæ pro angustiore vel ampliore pupillæ foramine, maiore vel minore copia admittitur; qua de re in *Institut. lib. 1. cap. 12. & lib. 2. part 3 sect 2. cap. 3.* dictum.

Pupillæ dilatatio.

Pupillæ autem dilatatio, Græcis μυδρίασις peculiariter dicitur, quasi ἀμυδρίασις, ab ἀμυδρῶς ὁρᾶν, vt etymon faciunt, hoc est, à visione obscura. Pupillæ etiam dilatatio semper visui incommodat, siue ab ortu sit contracta, siue pòst accesserit. Angustia pupillæ non semper, sed quæ naturalis est, potius ad acumen visus facit. Dicitur & pupillæ εὔρυνσις & πλατυκορία, ab ampliatione pupillæ. Morbus est in vitiata conformatione, hoc est, in via siue meatu præter naturam dilatato, quando scilicet pupilla seu foramen illud, quo vuea tunica ad species visibiles admittendas donata est, ita præter naturam versus iridis circulum ampliatur, vt visio hac de caussa lædatur. Fit enim tum imbecillior visio, atque æger etiam ex mediocri interuallo obiecta non exactè cognoscit. In clara etiam luce non satis acutè videt. Cuius rei caussam quidem, vt modò dictum, nonnulli esse dicunt, quòd amplius pupillæ spatium non ita impleatur à spiritu animali, prout opus erat, & quòd spiritus animalis dispersus radios procul emittere nequeat. Sed malè hi præsupponunt, quòd visio fiat spirituum emissione. Caussa verò huius rei est, quod externi luminis copia nimia in oculos per pupillæ foramen amplum admittitur, quæ visioni officit; vnde etiam, qui exactè aliquid inspicere volunt, oculis conniuent. Errat verò hic quidam, qui multo lumine externo opus esse putat ad perceptionem minutissimarum specierum visibilium; Experientia enim contrarium docet, quâ constat, ad perceptionem specierum in pariete obscuratæ cameræ, nullo planè opus esse externo lumine, excepto illo solo, quod species & colores per foramen deuehit, & in parietem statuit. Lumen enim, vehiculum specierum colorésque illustrat, radiant vt lux ipsa, vt ex Opticis constat. Ergo externum lumen multum, quod diluit imagines magnas in obscura camera, exiles imagunculas planè visui eripiet. Errandi autem caussa hæc illi fuit, quòd specierum visibilium ab obiecto visibili reali radiantium repræsentationem confundit cum specierum propagatarum ab obiecto, in quo intentionales & apparentes solùm depictæ imagines, perceptione. Nemo enim in Opticis paulùm versatus ignorat, literas in papyro extantes expressas realibus coloribus, clariùs & euidentiùs cerni multo lumine præsente: literarum autem imagines paruas in obscurata camera in papyro albo depictas, eò obscuriùs, quò plus luminis cameram ingreditur, clariùs, quò minùs, videri.

Caussæ.

Caussæ dilatationis pupillæ alia natiua est, vbi à primo ortu contractum est hoc malum; alia aduentitia: atque hæc vel interna, vel externa. Interna proxima Galeno, 1. *de sympt. caussis*, *cap. 2.* est tensio vueæ tunicæ. Tenditur autem vuea vel per se, ob intemperiem siccam, citra humoris aquei consumptionem, à vigiliis diuturnis, febribus, ac similibus exsiccantibus, non aliter atque perforata coria, cum exsiccantur, potentiora foramina acquirunt, quò simili Auicennas rem declarat: vel per accidens, à subdito spiritu vel humore in modum vtris inflata aut distenta; quod & ab aqueo oculi humore supra modum aucto fieri posse docent. Auicennas etiam à tumore, seu apostemate vueæ illam extendente. Aëtio simpliciter est allapsus humorum, qui aut àcceruatim, aut paulatim, ad oculum feruntur, & citra sensum vueam distendunt, vt pupilla dilatetur.

Externa caussa est ictus, aut casus ab alto, cuius vi vuea tunica vel tenditur, vel planè rumpitur. Ad quas etiam referri potest anhelitus retentio in parturientibus, vt docet Auenzoar, *lib. 2. tr. 8. cap. propr.* quia in anhelitus illâ retentione & coitu spiritus multi ad oculos confluunt, qui etiam humores & flatus ad oculos impellunt. Accidit hoc malum pueris magis, propter tunicarum debilitatem; iis quoque, qui magnos habent oculos.

Facere etiam potest ad amplitudinem vel angustiam pupillæ, diuturna in loco lucido, vel opaco mora. Si quis enim diu in loco tenebricoso moretur, pupilla perpetuò dilatatur, & in eo situ permanet, vt postea in lumine iterum contrahi nequeat.

An siccitas sit caussa dilatationis pupillæ.

Verum de siccitate, quam modò inter causas dilatationis pupillæ retulimus, inter autores controuersia est, & dubitatur, an illa pupillæ dilatationem inducere possit. Galenus equidem *loco allegato*, hanc caussam proponit: verum eam prætereunt Aëtius, Ægineta, Actuarius. Et Rhases, 2. *Contin.* Galeni opinionem reiicit, videturque ei ratio adstipulari, siquidem siccitas potiùs videtur constringere & coarctare, quàm dilatare. Verùm notandum,

notandum, vueam posse humectari & exsiccari, vel vt pars similaris est, vel vt organica. Humectatur vt pars similaris, quando per totam substantiam ipsius tunicæ diffunditur humor, vt pars verò organica, quando meatus aliter & foramen vueæ repletur humore. Contra exsiccatur vt pars similaris, quando tota substantia vueæ exsiccatur, vt pars verò organica, quando humiditas meatibus inclusa absumitur. Itaque si vuea tunica vt pars similaris humectatur, fit pupilla angustior; quia tota vueæ substantia humectata, & in ampliorem molem extensa coarctat foramen vueæ, si verò humectetur vt pars organica, seu potius si meatus ille humoribus oppletur, & distenditur, pupilla quoque dilatatur. Sin exsiccatur vt pars organica, seu potius, si humor in meatu absumitur, ille in se concidit, & hinc foramen vueæ amplius redditur, sicut coria & alia corpora exsiccata, ... discere interdum videmus.

Differentia.

Differentiæ huius mali sunt, quod alia dilatatio parua est, non multum excedens limites naturales, alia magna, vt iridis etiam circulum contingat: alia per ... genita in oculo, alia per ... capitis, ex vehementi eiusdem dolore, aut alia affectio...e.

Signa Diagnostica.

Malum hoc oculis intuentium patet; præcipuè si Medicus antea oculos ægri inspexerit. Si verò, quæ latitudo pupillæ oculi sani fuerit, Medico notum non est, videndum, an visus simul cum latitudine pupillæ lædatur. Commune enim accidens est, quod minus acute videat, & quòd visibilia grandiora appareant, sed indistinctè. Et si duo statuantur in vno loco luminoso, alter sanus, alter oculus æger, sani pupilla plus arctabitur, quam ægri. Accedit, quod tales homines, cùm aliquid intueri volunt: oculos nonnihil comprimunt, & veluti conniuent. Pro magnitudine autem dilatationis, visus plus vel minus offenditur. Præterea videndum, an vna saltem sit dilatata, an vtraque. Nam si vna saltem sit dilatata, certum est, eam affectionem morbosam esse: si verò vtraque pupilla sit ampla, alterius oculi pupilla consideranda. Si enim altero oculo clauso altera adhuc magis dilatatur, amplitudo ea naturalis est: si verò non dilatatur, est præternaturalis; quia iam præter naturam pupilla ita dilatata est, vt amplius dilatari non possit.

Caussarum signa ex affectionibus præcedentibus haud difficulter cognoscuntur.

Prognostica.

1. Natiua pupillæ dilatatio incurabilis est, teste Auicenna; aduentitia ægrè curatur. Nam conformationis vitium in hac parte ars corrigere non potest, & membranosum vueæ tunicæ corpus semel tumum induratur, vt non facilè ad naturalem statum redeat, teste Aetio.

2. Dilatatio pupillæ ex siccitate orta, difficulter admodum curatur; quæ verò ex humiditate, non ita difficulter. Galenus, *1. de sympt. causs. cap. 2.*

3. Si post capitis dolorem vehementem, magna sequatur pupillæ vsque ad iridem dilatatio, exigua sanationis spes est ob immodicam materiæ copiam.

4. Quæ à percussione oritur, incurabilis est, si vuea sit lacerata. Curatio verò aggredienda, vbi solùm vuea tenditur ab humore subiecto.

Indicationes.

Quoniam pupilla vltra modum naturalem dilatata est, indicatur remedium foramen contrahens. Si autem à caussa præsente fouetur malum, eàque sit siccitas, humectandi oritur indicatio: si humor aut flatus tendens, is diuertendus & euacuandus est.

Curatio.

Græci & Arabes, dum malum ab humiditate est, & corpus plethoricum, venam secant in cubito; idque ideò, vt sanguis ad oculum confluens reuellatur. Posteà etiam venas temporum, & venas in angulis oculorum, ad caussam proximam derivandam, Prosunt & cucurbitulæ in occipitio, & hirudines post aures applicatæ, frictiones item deorsum factæ, & alia vniuersalia, quæ in affectibus oculorum adhiberi solent. Instituatur quoque purgatio humoris peccantis, si opus, vt hactenus dictum. Postea vsurpentur materiam illam resoluentia, & vueam leniter adstringentia. Resoluunt aqua marina, in quam facies apertis oculis aliquandiu immittatur, aut, si marina desit, parum salis misceatur aquæ, aut posca aquosa vsurpetur, iubente Aetio. Leniter adstringunt rosæ, nardus, crocus, pompholyx, spodium, item collyrium ex rosis, croco, corticibus thuris, acacia.

Vt ℞. *Rosar. rubr. siccar.* Scrup. ii. *croci, spica, cortic. thuris,* an. Scrup. ß. *tut. præparat., spodi, acacia,* ää. Scrup. i. In puluerem redacta ligentur in nodulo panni lintei rari, & nodulus conciciatur in *aqua rosar.* Vnc. iij. Temppre vsus nodulus fortiter exprimatur, & aqua ista oculo instilletur.

Vel ℞. *Gummi Arab. rutia, sandaracæ Arab. tragacanth.* ää. ʒ. ii. *boli Armen.* ʒ. ß. *seminis. cidonior. croci,* an. ʒ. i. *succi granator. e tero* ʒ. i. ß. *aq. rosar.* lb. ß. Macerentur omnia in loco calido per noctem, postea ebulliant hora dimidiâ, & colentur.

Sin à multis sit flatibus, vt tabidis nonnunquam accidit, illi discutiantur, Addendis adstringentia, quæ robur parti adiiciant, vt si fotus fiat ex decocto sem foeniculi. fol. rutæ, aneth. flor. rosar. cymu rubi, fol. myrti & hyperici, quæ decoquantur in aqua rosar. vel myrti, admixta vini albi parte quartâ.

Sin malum fit a siccitate, probantur humectantia, in quibus optimum est lac caprinum recens, infusum in vasculum oculo excipiendo idoneum, vt oculus aliquandiu in hoc detentus molliter foueatur.

Vbi à percussione ortum est malum, estque læsio non magna, atque abest inflammatio, facilis est curatio cum emplastro de farina fabarum, fol. plantag. fl. rosar. quod in principio ad repercutiendum valet. Postea cum emplastro de farina fabarum Rhasis, quo magis resoluit. Ratione verò materiæ, quæ fluxit, Auicenna sanguinem turturis vel columbarum in oculum instillat; ac tandem ad dissipandum, collyrio e myrrha & felleibus vtitur. Si cum vulnere sit & ruptura vueæ, non curatur. Maior tamen affluxus materiæ prohiberi potest venæ sectione, materiæ derivatione ac repulsione, & denique oculi roboratione.

CAPVT XXVII.

De Angustia Pupillæ.

Diminutio vel constrictio pupillæ, Græcis μύωσις, vel, vt Galenus 10. *de vsu part. c. 5.* nominat, φθίσις τῆς κόρης, (nam atrophia toti oculo tribuitur) est angustia præter naturam foraminis vueæ, quâ visio læditur. *Angustia Pupillæ.*

Est videlicet morbus conformationis, scilicet in via; quia foramen illud pupillæ angustius est redditum, quàm naturaliter debebat.

Quomodo autem visus lædatur in pupillæ angustia, non ita planum est. Galenus, *1. de sympt. causs. cap. 2.* saltem visum aboleri scribit. Auerroes, *3. Coll. cap. 28.* visum imminui docet. Oribasius verò, Aetius, Paulus Ægineta, & Actuarius, etiam visionem deprauari, & res maiores videri, quàm reuerà sunt, scribunt. Quam Græcorum sententiam plurimi etiam ex Practicis secuti sunt, & in caussa huius symptomatis reddenda variè laborarunt. Visa est & mihi olim probabilis. Sed experientia & opticis principiis edoctus, iam sentio, in pupillæ amplitudine nimia res quidem grandiores, non tamen maiores, quàm reuerà sunt, videri; minus tamen distinctas in clara luce; cùm nimia luminis copia simul ingrediens species nonnihil obliteret: contrà in pupillæ angustia res quidem visibiles distinctè repræsentantur, sed minutissimæ, & quæ à lateribus sita sunt, non videntur; cum eorum imagines per foramen angustum ingredi non possint; & contrà in amplitudine pupillæ, etiam immoto capite, ea non solùm, quæ rectà oculis opponuntur, sed & quæ ad latera sunt videantur. *Quomodo lædatur visus in angustia pupillæ.*

Caussa.

Caussa proxima est contractio vueæ tunicæ. Contrahitur autem illa, vel cùm laxatur à nimia humiditate, qua ab ambitu versus centrum contrahitur, sicut in cribrorum & coriorum madefactorum foraminibus accidit (vt enim tensio vueæ tunicæ pupillam dilatat, ita laxatio angustiorem reddit) vel à defectu humoris aquei, siue ex vulnere aut vlcere, siue ex alimenti inopia; quo humore consumpto indigens tunica concidit & corrugatur, ac pupilla angustior redditur Paulo Ægin. caussa est dilatatio vueæ a siccitate orta, si videlicet exsiccatio vueæ à circumferentia ad centrum progrediatur, sin contrà, fit dilatatio pupillæ. Aetius dicit, contingere ex periculosis, cuiusmodi ab inanitione fiunt, debilitatibus, aut ex ingenti capitis dolore.

Signa Diagnostica.

Malum per se patet, præsertim si ad sanum oculum fiat collatio. Quoad signa caussarum, si ab humiditate superflua malum est, præcesserunt caussæ humectantes: si à defectu humoris aquei, æger melius videbit in obscuro; quia species visibiles promptius occurrunt crystallino, qui à lucis præsentia offenditur. Commune verò huic vitio ex quacunque caussa est, quòd res visibiles quidem distinctè videns, sed minutissime, & quæ à lateribus sunt, non ita videat, ac ij qui pupillam ampliorem habent.

Prognostica.

1. Naturalis pupillæ angustia bona est, ob caussam antea dictam.

2. Morbi vitio facta mala est; atque insanabilis quidem, si ex insigni & irreparabili defectu fiat humoris aquei nimiùs noxia, si ex vuea humectata. Difficulter quoque sanatur, quæ ex siccitate & inanitione oritur.

Curatio.

Præmissis, vniuersalibus, si vitium fit ab vueæ humiditate, probantur siccantia, vt ruta, chelidon. fœnicul. collyrium ex tutia, felle, ruta, euphorbia, & similibus. Si à defectu humoris aquei, humectantia vsurpentur, vt lac. & aqua dulcis actu calida fronti & capiti admota, vt caput alimentum ab inferioribus attrahat. Commodissimum est, si manus calida & humida super oculo detineatur. Paulus medicamentorum rarefaciens & acre iubet oculis applicare, cuius scilicet rarefactione alimentum ab oculo suscipiatur, acrimonia verò attrahatur. Attamen acrimonia illa morsu careat, neque nimis calida medicamenta sint, ne quod attractum est dissipetur. Verùm natura spontè plerumque humorem aqueum reponere solet, qua de re postea, cum de defectu humoris aquei, dicetur.

CAPVT

CAPVT XXVIII.

De ſuffuſione.

Suffuſio.

Ὑπόχυμα & ὑπόχυσις, Latinis Suffuſio, eſt humoris pr. naturam ſub cornea e regione pupillæ concretio, quâ viſio impeditur. Vulgus cum Barbaris Cataractam appellat, tanquam aquæ ad pupillam decubitum. (Eſt enim Cataracta præceps aquæ in flumine ex loco abrupto delapſus, vt aqua ruere potius, quam fluere videatur.) Vnde etiam aquam ſimpliciter, & aquæ deſcenſum nominant. Arabes gradus augeſcentis huius mali appellationibus quibuſdam diſtinguunt. Incipiente enim ſuffuſione culices, & corpuſcula quædam pilorum, aut lanarum, vel araneatum textur.s ſimilia oculis obuerſari videntur, pro humoris pupillæ ſuffuſi qualitate, colore, figura: atque hunc gradum appellant imaginationem, quòd ſcilicet putantur res oculis obuerſari, quæ non ſunt. Augeſcente hoc malo ſymptomata inualeſcunt, & pupillæ color marinus apparet, aut pupilla ſimilis eſt vitro contaminato, vel aeri nebulis repleto. Atque hunc gradum nominant Aquæ deſcenſum, ſiue Guttam. Tandem, poſtquam malum perfectum eſt, ægerque ampliùs non cernit, & pupillæ color albus, aut alterius coloris apparet, non tranſlucens ampliùs, Cataractam & ὑπόχυμα, ſeu Suffuſionem appellant, vbi ſcilicet externum lumen cum ſpeciebus viſibilibus humorē cryſtallinum ingredi nequit, propter interpoſitum corneæ & cryſtallino humori humorem excrementitium. Etſi enim veteres nonnulli, teſte Æginetâ, eandem affectionem eſſe putarint ὑπόχυμα & γλαύκωμα: tamen rectè diſcernuntur; cùm γλαύκωμα non pupillæ obſtructio ſit, vt ſuffuſio, ſed cryſtallini humoris affectio, eius ſcil. præ nimia humiditate in glaucum colorem mutatio, vt *ibidem*, ab Ægineta docetur.

Suffuſio vera quid.

Eſt igitur ὑπόχυμα pupillæ ſiue vueæ foraminis obſtructio, facta ab humore præter naturam, eâ parte in oculo conſiſtente, viſionemque impediente. Morbus eſt in via; cùm ob foramen vueæ obſtructum ſpecies viſibiles in oculum admitti non poſſint. Vnde ſymptoma ſequitur initio actionis videndi imminutio aut deprauatio, tandem, confirmato malo, penitùs ablatio. Galeno, *in lib. de differ. morb. cap.* 8. eſt morbus in numero, & quidem in exceſſu; quoniam additum eſt aliquid præter naturam, ſeu adeſt oculo humor, licet aliênus, in lentam & mediocriter duram *Cύστεως* cuiuſdam quaſi membranæ concretus.

Suffuſio notha.

Atque hæc, quæ dicta ſunt, de vera ſuffuſione ſunt intelligenda, quæ κατ' ἐξοχὴν, ita dicitur, quámque humor circa pupilla præter naturam collectus efficit, non vapor. Nam præter hanc, quæ legitima & vera ſuffuſio eſt, alia adhuc eſt, quæ Notha dicitur quæ fit à vapore, & per conſenſum vel totius, vt in febrium ardentium vigore, fumis adúſtis, per venas, & arterias ſimul cum ſanguine & ſpiritibus ſurſum elatis, & inſtante quoque criſi, per hæmorrhagiam narium: vel cerebri, quando ſuccis abundat aut craſſis pituitoſis, vt plerumque accidit, vnde vapores eiuſmodi ad oculos mittuntur; aut biliosis adustis, vt in phreniticis, teſte Galeno, *in 4. de loc. affect. c.* 2. vel ventriculi, è quo vapor ſurſum ad oculos effertur, ſiue ex cruditate, præſertim nidoroſa, ſiue ex bilioſi humoris in ventrem confluxu: vel vteri, aliarumque partium inferiorum ab eſfumante ibidem alluuie: vel pulmonis, vt in peripneumonia teſte Galeno, *in 1. Progn. aphor.* 23.

Denique fit vitio humoris aquei vel albuginei, quando is ita craſſeſcit, & concreſcit, vt craſſitie viſionem offendat. Nonnulli tamen hanc poſtremam ſuffuſionis ſpeciem ad primam illam referunt, & omnium ſuffuſionis differentiarum potiſſimam ac maxime propriam eſſe ſtatuunt vtpote quæ non per conſenſum fiat, ſed oculo primariò affecto, & cauſſa in ipſo oculo conſiſtente.

Subiectum & Cauſſa.

Locus ſuffuſionis quiſnam.

De loco ſuffuſionis Autores non planè conſentire videntur. Autor *lib. de oculis*, humorem, ſuffuſionis cauſſam, inter humorem cryſtallinum & vueam tunicam conſtituit: Quam ſententiam Arabes plerique ſequuntur. Galenus, 10. *de vſu. par. cap.* 1. ſuffuſionis locum eſſe dicit regionem, quæ interiacet inter cryſtallinum & corneam tunicam, quem Græci, Paulus Ægineta, Aetius, & Actuarius ſequuntur. Auicennas, *cap. proprio*, inter albugineum & corneam locum ſuffuſionis ſtatuit. Celſus, *lib. 7. cap. 7.* peculiarem ſententiam fouet, & ſuffuſionem fieri ſtatuit poſt duas tunicas, ſcilicet corneam & vueam, eâ in parte, in qua ſpatium quoddam intercedat inter aqueum humorem & corneam.

Verùm non magna eſt hæc ſententiarum diſcrepantia. In toto enim illo ſpatio, quod intercedit inter corneam & cryſtallinum, humor ille concreſcere poteſt, totúmque illud ſpatium locus ſuffuſionis eſt, etſi non ſemper in eâdem ſpatij huius parte humor hic concreſcat, ſed modò in hac, modò in illa, nunc magis verſus corneam, nunc verſus cryſtallinum.

Nonnulli quidem ſtatuunt, in cryſtallino quoque & poſt cryſtallinum, in vitreo humore, poſſe conſiſtere materiam ſuffuſionis: verùm vt non negamus, ob capacitatem & impuritatem cryſtallini quoque & vitrei humoris, etſi rariùs, viſum lædi poſſe; tamen an id vitium ſuffuſio dici poſſit, dubito.

Cauſſa ſuffuſionis.

Veræ ſuffuſionis, & quidem incipientis, cauſſa continens eſt humor tenuis inter corneam & cryſtallinum concluſus: confirmatæ, humor craſſus & lentus, in eodem ſpatio pupillæ obiectus, ibidem magis ac magis craſſeſcens, ſiue ibidem genitus ſit, ſiue à capite eo depulſus.

Humoris interdum ſincerus eſt, & vnius generis, pituitoſus ſcilicet, vnde ſuffuſio fit alba; interdum varij humores miſcentur, ita vt varios colores pro varietate miſtionis habeat, citrina, ſi bilis miſceatur; nigricans, ſi humor melancholicus.

Colligitur verò hic humor eò loci, vel cum ibidem paulatim cumulatur, ob nutrimentum oculi non bene concoctum & conuerſum; vel cùm excrementum pituitoſum ſeu craſſum, ſeu in toto, ſeu in cerebro præcipuè cumulatum, ad oculos, vel ob natiuam, vel aſcititiam debilitatem tranſmiſſum fuerit. Ad natiuam debilitatem pertinet & eminentia oculorum; quique eminentes habent oculos, facilè ſuffuſionem incurrunt. Aëtius. *lib. 6. cap* 9. cauſſam huius rei eſſe dicit, quòd qui habent oculos prominentes, habent craſſos ſpiritus. Vbi verò craſſus eſt ſpiritus, ob humores admixtos ſuffuſionibus gignendis facilè occaſio dari poteſt. Verùm cùm magnitudo oculi ſit à conformatione, ij qui oculos magnos & eminentes obtinent; viſum habent debiliorem, quia in magno ſpatio virtus diffuſa infirmior eſt, vt Ariſtoteles, 5. *de gen. anim. cap.* 1. docet. Præterea oculi iſti prominentes & magni facile humores & vapores ſuſcipiunt, atque externis iniuriis ſunt expoſiti. Pertinet huc & viarum laxitas, quæ humoribus facile aditum præbet. Ad humorum in oculos influentium ſuſceptionem faciliorem, faciunt etiam cauſſæ externæ, vt ictus, contuſio, mora ſub Sole, balneum, auſtrina & pluuioſa cœli conſtitutio, & ſimiles, quæ oculum debilitant, & fluxionem capitis, ceu cauſſam antecedentem internam, commouent, & faciunt, vt humores p.n. ad oculos fluant, ibique ſubſiſtentes temporis diuturnitate concreſcant.

Via autem, per quam materia ad oculos defertur, triplex eſſe poteſt: 1. Venæ omnium tunicarum. 2. Vuea tunica, à qua aliquid tranſſudare poteſt. 3. Neruí optici. Poteſt enim materia è venis frontis & temporum per pericranium deriuari, & ad adnatam, inde ad albugineum, hinc ad corneam & vueam confluere. Eadem deriuari poteſt à dura matre ad duram tunicam, hinc ad corneam & humorem aqueum, atque ita inter corneam & vueam ſuffuſionem excitare. Poteſt eadem deriuari à pia matre, vel ſecundina & vuea, & hinc ad humorem aqueum tranſſudare, & tunc ſuffuſio inter cryſtallinum & vueam conſiſtit. Poteſt & à circumferentia vueæ ad pupillam effundi. Si verò à cerebro per neruos opticos effundatur, per retiformem & araneam tunicam ad cryſtallinum deriuatur; & materia ſuffuſionis cryſtallini ſuperficiei adhæret.

Differentia.

Differentia ſuffuſionis.

Differentiæ ſuffuſionis, & quidem veræ, ſumuntur, 1. à magnitudine. Nam in alia tota pupilla craſſo humore obſidetur, vel humor aqueus ita deprauatus eſt, vt totus ſit opacus; atque tunc viſio planè aufertur: in alia pars pupillæ eſt obtenebrata, vnde & obiecta directo intuitu integra non cernuntur, nec vno tempore multa, cùm conus viſionis ſit factus anguſtior. Quòd ſi in centro pupillæ exigua ſit ſuffuſio, ambitus verò ſit purus; omnia quaſi feneſtris pertuſa eſſe putantur. Si diuiſa craſſa corpuſcula pupillæ obiiciuntur, culicum ſpecies ante oculos verſari videbuntur; quemadmodum Galenus hæc diſtinguit, 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2.

2. A modo ſubſtantiæ. In alia enim materia tenuis & fluxa eſt, qualis in principio eſſe ſolet: in alia craſſa, lenta, & tenax, vt membranæ ſpeciem præ ſe ferat: in alia denique medio modo ſeſe habet, quæ & acu faciliùs deponi poteſt.

3. A colore, quo humor ille tinctus eſt. Materia enim ſuffuſionis alia eſt ſpecie aëris puri, margaritarum, argenti viui, gypſi, vel ex albedine tendit ad citrinum aut viridem; alia aurei coloris, alia fuſca vel plumbea, alia nigra.

4. A ſitu materiæ. Nam quædam ſita eſt poſt vueam, inter hanc & humorem aqueum & cryſtallinum; quædam ante vueam, inter hanc & corneam; quædam c[illegible]neæ vel vueæ accreſcit; q[illegible]dam non. Habet & notha ſuffuſio ſuas differentias. Nam ægri videntur ſibi videre modò pilos, modò circa candelam circulos, modò telas, modò aliud quod in aëre volitet, & omnino variæ imagines oculis obuerſantur, prout figura eſt varia humoris conſiſtentis circa pupillam. Non enim, quod videtur ſuffuſis, eſt obiectum externum, ſed humor in oculo cumulatus. Galenus, 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. & 4. *de loc. affect. cap.* 2.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Cùm ſuffuſio non ſit eiuſdem generis, vera à notha diſtinguitur, primò, quod vera alterutrum tantum oculorum occupat; aut ſi vtrumque, non tamen ſimul, nec ſimiliter. In ſpuria enim tenebroſum quiddam in pupilla, in vera autem coloratum apparet. Secundò, in vera ſymptomata ſunt continua, nec vlla habent interualla: in ſpuria remittunt in aëre puro, parciore & ſalubriore diæta, cibique bona coctione, & tandem purgatione per hieram picram, vel retractione ſucci bilioſi

liosi per vomitorium, si morbus oris ventriculi præcesserit. Tertiò, vera breui tempore, mensibus duobus vel tribus; aut sex vt plurimùm, nonnunquam & paucis diebus incrementum suscipit: tirò Fernelius refert, *lib. 5. pathol. cap. 5.* consummatam suffusionem vno die suborcam. Spuria autem multos annos durat, absque visionis insigni noxa, quod obseruatione peculiari confirmat Guil. Fabricius, *Cent. 5. obs. 14.*

Incipientis suffusionis signa. Sed vt vera suffusionis signa diligenter contemplemur, incipiente hac affectione culices aut caliginosa quædam, pilorum, lanarum, aut aranearum retibus similia, oculis obuersari videntur, pro humoris pupillæ suffusi qualitate, colore, figura.

Augescentis. Augescente malo hæc symptomata inualescunt, & pupillæ color marinus apparet intuentibus, aut similis est pupilla vitro contaminato, vel aeri nebulis repleto.

Perfecta. Perfectâ hac æger non cernit, pupillæque color albus apparet, non lucens, aut alias præter naturam coloris differentias habet. Ex colore etiam ipso signa sumuntur, quòd aereus materiam sub pupilla significat fluidam; gypseus crassam, non fluidam: citrinus pituitam cum bile mixtam; niger, cum humore melancholico; vergens ad colorem margaritæ, pituitam nonnihil diaphanam.

Loci suffusionis signa. Quod verò ad dignoscendum locum suffusionis attinet, residet illa inter vueam & corneam, primò, si euidentius conspiciatur pupilla obtenebrata; quoniam materia magis propinqua est oculis intuentis, & pupilla ob humorem distendentem necessariò dilatatur. Deinde si à principio ita manifesta non apparuit species volitantium ante oculos culicum; quoniam spatium inter corneam & vueam angustius est, in quo materia ita promptè moueri nequit. Opposita apparebunt, si materia inter crystallinum & vueam continetur.

Præterea si materia suffusionis in loco profundiore sita est, pupilla angusta est: si loco minus profundo, amplior illa est. Nonnunquam partibus vicinis materia suffusionis accrescit, & tunc albæ vel virides fibræ, aut striæ supra iridem protensæ conspiciuntur. Nonnunquam per vueam corneæ adnascitur materia, & cum puncta quædam albicantia conspiciuntur; ac, si à latere oculus inspiciatur, alba quædam filamenta ex vuea ad corneam protensa conspiciuntur.

Prognostica.

1. Spuria suffusio non solum periculo vacat, sed facilè etiam euacuato ventriculo, aut toto, curari potest. Vera autem difficulter, & aliâ quidem medicamentis fortis vtrâque adhibitis, aliâ punctione cum acu.

2. In vera suffusione quibus altero oculo conniuentibus alterius pupillam dilatari contingit, si punctio admittatur recipiendi visus spes est. Quibus non dilatatur, nemo vnquam visum recepit, teste Galeno, *3. de sympt. caus. cap. 2.*

3. Si æger suffusione laborans lumen etiam non cernat, cum, etsi sano oculo clauso pupilla dilatatur, tamen punctione factâ visum non recuperabit; quia spiritus visiuus turbidus plerumque & obscurus redditus est, cum quo etiam cernendi facultas perit.

4. Suffusio, quæ non ita diu cepit, & in qua ægri obiecta communia, id est, magnitudines, figuras, numeros, motus adhuc discernunt, discuti potest; quia moderatè tenuis adhuc humor est. Vbi diutius constiterit, & crassior aliquantum facta est, manûs operam requirit. Et quæ semel tamen punctione sublata est, si serosioris fuerit materiæ, non longo pòst tempore specie fæcis vini reuerti solet, teste Galeno, *m. m. in fine.*

5. Vt sciatur quæ suffusio acu commodè deponi possit, suffusum oculum pollice premes, iterùmque aperto oculo suffusionem considerabis. Quæ enim nondum concreta est, nec planè tamen adhuc tenuis atque cruda, ea ex digiti compressione nonnihil diffluit, ita vt aliquando latior appareat, statim verò ad pristinam magnitudinem, & figuram redeat. Id quod concreta suffusio non facit. Itaque si ex pressura, quæ digito fit, nulla consequatur figuræ humoris mutatio, porrò videndum est, qualis eius color appareat. Siquidem ea, quæ moderatè concreuit, colorem ferri aut cœli, vel maris aut plumbi non admodum nigri, vel nucis castaneæ refert. Atque hæc commode acu deponi potest. Quæ autem gypsi aut grandinis speciem colore præ se fert, supra modum concreuit, & punctione non sanatur. Itaque ipsius suffusionis maturitas quædam expectanda est Chirurgo, nec punctio tentanda, donec humor peccans mediocriter concreuisse videatur.

6. Quæ suffusio nigra est, & quæcunque splendoris nitorisque omnis expers, nullo modo neque medicamentis, neque acu curari potest; quoniam spiritus optici destructio significatur. Pura verò & pellucida cùm pupilla, tum suffusio, spem aliquam curationis relinquit. Insanabilis quoque ferè est viridis, obscura, & molimo citrina atque dura, & quæ hydrargyrum colore & mobilitate repræsentat, & cuius oculus multum emarcuit. Videatur Auicennas, *loc propr.*

7. Punctio, vbi conuenit, in pleniore oculo tutior est.

8. Si ex febre acuta, peripneumonia, phrenitide, aut dolore capitis acerbissimo suffusio extiterit, aut si illa ad hanc, accesserit, malum periculosius redditur.

9. Suffusio in centro pupillæ consistens, acu tentanda non est; quia periculum imminet, ne materia diffusa tota pupilla impleatur, & homo visionem planè amittat.

10. Senilis ætas ad curationem apta non est, quippe quæ suo vitio visum hebetem habet. Nec etiam pueritis, in qua humor nondum est maturus. Aptissima curationi est ætas consistens.

Indicationes.

In vtraque suffusione materia, quæ eius caussa est, euacuari indicat; id quod in spuria, quæ è ventriculo præcipuè, purgatione vel vomitu fit. Præsidiis etiam diuertentibus, & ventriculum atque caput roborantibus, ac legitimâ tandem diæta opus est. In vera autem, euacuatio humoris pupillam obstruentis instituenda, & materia illa è pupilla, quæ obstructa est, tollenda: quod fit vniuersalibus præmissis, vel per resoluentia, vbi materia tenuis, fluxa, & recens est, vel per transpositionem, quæ acu perficitur, vbi malum consummatum est, & materia ita concreuit, vt præsidium hoc commodè admittat.

Curatio.

Itaque in principio, si plethora adsit, & sanguinis affluxus metuatur, vena aperienda. Verùm cùm plerumque ab humore frigido & crasso hoc malum ortum habeat, venæsectio eum locum non habet; quia sanguinis spirituúmque euacuatione cerebrum magis refrigeratur, humorque crassior redditur, sed materia potius præparanda & euacuanda iis medicamentis, quæ suprà, *part. 1. de intemperie capitis cum pituita*, sunt proposita. Et quidem purgatio statim initio instituenda accuratior, eáque maximam partem phlegmagogis perficienda. In quem vsum valde vtilis est hiera, & electuarium diacarthamum. Et vt purgatio felicius instituatur, præparantia præmittenda ex ocularibus medicamentis, in primis euphragia, calendula, betonica. *Curatio veræ suffusionis.*

Quibus peractis, semel atque iterum singulis septimanis theriacæ vel Mithridatij Scr. i. vel Drach. ß. exhibere conueniet, cum conserua betonicæ, anthos, aut simili. Possunt & alia medicamenta interna ad absumendum, & expellendum illum humorem vsurpari, vt decoctum ligni Guaiaci, sarsæparillæ, sassafras, cum plantis cephalicis & ophthalmicis, vt. *Interna medicamenta.*

℞ *China* Drach. ii. *sarsaparill.* Drach. iii. Infunde horis 24. in ℔. ii. aquæ puræ. Coqu. ad medietatem. Sub finem adde *fol. euphrag. verbena, chelidon.* an. M. i. *sem. coriandri præpar.* Drach. ii. Colat. seruetur pro vsu. Cuius dosis sint Vnc. vi. tempore matutino.

Caput nonnunquam lauetur lixiuio, in quo herbæ cephalicæ ebullierint, betonica, stœchas, maiorana, euphragia, agaricus, & alia, quæ supra, *part. 1.* sunt proposita, vt.

℞. *Euphrag. maioran.* an. M. ii. *fol. lauri, rorismarini, meliloti*, an. M. i. *radic. asar. valeriana*, an. Vnc. i. *sarsaparill.* Vnc. ii. *sem. fœnicul.* Vnc. sem. Coqu. in lixiuio pro capitis lotione.

Occipitio reuulsionis gratiâ cucurbitulæ, vel vesicatorium, aut, quod efficacius est, cauterium applicetur, idque diu apertum seruetur, ad minimum menses tres. Vesicatoria verò sæpius repetantur, & post aures applicentur. Ponè aures enim, quod monent nonnulli, ramus à vena iugulari intro subit, qui ad opticos neruos vtrinque vergit. Possunt etiam cauteria brachiis applicari. Atque hæc omnia fiunt, vt materia attenuetur, euacuetur, resoluatur, & discutiatur. *Reuellentia.*

Ad discutiendum verò vtilia sunt topica, formâ fomentorum & collyriorum applicata, habita ratione duritiei & mollitiei temperiei oculorum, pro hominum ætate, sexu, & conditione. Sintque illa eiusmodi, quæ paulatim attenuent, & leniter molliendo extergant; non quæ valenter exiccent, ne reliquiæ indurentur.

Principio ergo fiant fomentationes vapore decoctorum; qualia etiam antea fuerunt proposita. Vel fiat euaporatio ex hederæ terrestris decocto, vsque ad remanentiam quartæ partis, quæ continuetur per dies viginti aut plures.

Vel ℞. *Hedera terrest.* M. ii. *rad. valerian.* ℥. j. *lonifiici, euphrag.* an. M. ii. *sem. fœnic.* ℥. i.

Coq. in aqua simpl. & vapor calidus, capite vndique tecto, oculis excipiatur.

Commendatur & vesicula piscis abluta, & decocto fœniculi impleta, tepideque admota.

Postea pro extersione commendatur *mel album purum & despumatum*; *aqua è melle*, *vel melle rosato*, *aut stillatitio destillata*, cuius gutta 1. manè & vesperi oculis instilletur, mixta cum pauco saccharo candi. *Succus* item *ruta*, *fœniculi*, *euphrag.* & *chelidonia maioris*, *verbena*, *calendula*, *marrubij*, & aquæ ex iis destillatæ. Fortiora sunt *fellis genera*, vt *perdicis*, *galli*, *piscis lupi*, *accipitris*, *hirci*. Galenus *fel vulturis* laudat cum marrubij succo & melle addito, *in lib. 4. de compos. med. sec. loc.* Vbi etiam plura huius generis remedia exponit. Collyrium quoque ex felibus à Rhasis describuntur. Valet & aqua ex anagallide flor. cæruleo destillata.

Vel ℞. *Puluis maiorana*, *chelidonia maioris*, *euphragia*, an. ℥. i. *fimus hœdi siccati* Drach. iii. Infundantur simul & macerentur in *aq. fœniculi & euphragiæ* per dies tres, postea per filtrum colentur, & guttæ aliquot oculo instillentur.

Efficax est & aqua, quæ ex frumento paratur hoc modo:

℞. *Frumenti viridis, sed maturi.* Vnc. iiij. *fol. rutæ, anagallid. chelidon. maior.* an. M. ß. *sem. fœnicul. summit. euphrag.* an. Vnc. j. *cinnamomi, caryophyll.* an. Drach. ij. *vini albi generosi* q.s.

Infundantur in vase vitreo, & radiis Solis exponantur diebus 30. sæpiusque agitentur, postea destillentur:

Aqua Socialis.

Commendatur & *Aqua* quædam *Socialis* dicta, quam descripsit Ioan. Angelicus, *in Practica sua*, quam *Rosam Anglicam* appellat. Quia tamen omnia è quibus componitur illa aqua sicca sunt; vtile est, duabus vel tribus diebus antè, oculos vapore decocti herbarum emollientium & humectantium fomentare. Et omnino si in medicamentorum vsu spes adhuc sit posita, ad fortiora confugiendum, præparatione tamen per fomentationem præmissa. Hoc enim modo oculi tunicæ rarefiunt, vt medicamenta discutientia faciliùs penetrare possit.

Exempli gratiâ:

Fomentatio oculorum.

℞. *Herb maioran. verbena, malua, euphragia, Chelidonia maioris*, an. M. j. *sem. lini. fœnic.* an. Vnc. ß. Bulliant *in aqu.* ℔. iij. ad dimidium.

A nonnullis commendatur etiam hæc Aqua.

℞. *Euphrag. chelidon. pentaphyll. verbena. siler. montan. capil.* ♀. *anthos, anisi, marrubij, bacearum lauri, anagallid. flor. cærul. pimpinell.* an. p. j. *rad. cyclamin.* N. ij. Omnia simul contundantur in formam pultis. Deinde infundantur *in vini optimi & vrina pueri*, an. ℔. iij. hor. 24. & in alembico, vitreo destillentur.

In aqua infundantur, *thuris, mastich. myrrha, tormentill. sem. ruta, fœniculi, betonic. scarlea, sarcocol. aloës, nucis moschat. calami aromat.* an. Drach. ij. *hepatis hirci* ℔ j. *fellis auium rapacium, bubuli*, an. Vnc. j. *fol. è gallinis albis duab. rorismarini* M. j *mell. opt* ℔. j. Iterum destillentur, & vsui seruentur.

Vtile etiam est hoc Collyrium.

℞. *Aq. fœniculi* Vnc. ij. *chelidon. euphrag.* an. Vnc. j. ß. *pompholyg.* Drach ß. M.

Vel ℞. *Fellis gruis. perdicis, vulturis*, an. Drach. j. *sagapeni* Drach. j. *cinnamomi, caryophyllorum*, an. Scr. *myrrha rubræ croci Orientalis*. an. Scr. sem.

Puluerisentur omnia subtilissimè, & cum melle & succo fœniculi permisceantur pro Collyrio.

Palmarius hoc frequenter vsus est.

℞ *Aq. chelidon.* Vnc. j. ß. *vitrioli albi, tutia prap.* an. gr. xv. *vitri* ♀. gr. ix. *sacch. candi* Drach. sem. Misc. F. Collyrium.

Commendatur valde etiam illud Collyrium, quod extat apud Galenum, *de medicamentis facilè parabilibus*.

℞ *Fellis gall.* Vnc. ß. *sanguinis muris* Drach. iij. Cum lacte muliebri misceantur in formam Collyrij.

Admodum forte est, quod ex metallis paratur hoc modo:

℞ *Viridis aris, vitrioli, salis Ammon. aris vsti*, an. Scr. ij. *fellis hirci* Scr. ij Terantur terenda in pulnerem subtilissimum, & cum succo maioranæ, aut aqua mellis destillata, F Collyrium.

Dum verò validiora hæc vsurpantur, sæpius oculus inspiciendus, & videndum, an periculum inflammationis alicuius immineat. Eo enim imminente, statim ad inflammationem prohibendam oculus foueatur lacte muliebri, vel aquâ rosarum & aliis suprà, *de ophthalmia*, & *dolore oculorum*, propositis.

Suffusionis per Chirurgiam curatio.

Confirmata verò & inueterata suffusio nonnisi manus operâ & punctione curatur, cùm scilicet humor pupillam obstruens acu ab ea remouetur, & versus angulum oculi transponitur. Quia verò punctio ista inter operationes Chirurgicas subtilissima est, vt Celsus ait nemo facilè eam tentauerit, nisi qui alium sæpius operantem viderit; & cùm non semper feliciter succedat, non temerè tentanda. Modum autem operationis huius planè & perspicuè satis descripsit Celsus, *lib. 7. cap. 7.* Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 21.* Et extat idem in *Institut. lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 10.* Guido, *tractat. 6. doctrin. 2.* alterius cuiusdam modi meminit, punctionis scilicet cum acus cannulæ vel canalis modo pertusâ, per quam sugendo suffusio extrahatur: quem tamen modum non probat, ac de eodem mentionem facit, Arculanus, *in 9. Rhasis.* Videatur etiam Hieronym. Fabricius, *de operation. Chirurg. tit. de suffusione.*

Antequam autem operatio instituatur, videndum primò, an materia satis crassa, & ad speciem quandam membranæ concreta sit. Nam vt nimia crassities, ita & immoderata tenuitas translationem impedit. Secundò, corpus priùs conueniente modo purgandum. Tertiò, vbi de punctione tentanda initur consilium attendendum, ne æger diuturno aliàs capitis vel oculorum dolore laboret, ne tussi, aut sternutatione, aut vomitione frequenti eo tempore affligatur, quæ omnia præsidium hoc vel planè non admittunt, vel commodam eius administrationem impediunt. Eligendus est quoque dies serenus, tempus vernum vel autumnale, Luna nec sit plena, nec silens, neque etiam lumine crescens, sed potiùs diebus duobus vel tribus à plenilunio, cùm lumine decrescit. Luna etiam secundum Astrologos non percurrat Arientem, quod ex signis cœlestibus capiti præficiunt.

Si notha sit suffusio, & ea quod plerumque fit, à ventriculo, ventriculus conuenienti modo, vt *libro tertio* dicetur, euacuandus, deinde roborandus, atque ea, quæ os eius hiare, & vapores ad caput adscendere prohibet, exhibenda. Et proba victus ratio obseruanda, nec ventriculus onerandus.

Diata.

In suffusione legitima, quæ discutiendo sanari potest, victus ratio sit attenuans. Abstineat ergo æger ab omnibus, quæ caput fumis crudis obnubilant, aut acribus vellicant.

Condiantur cibi iis herbis, seminibus, aromatibus, quæ oculis prosunt: puluis etiam ad pastum ex euphragia cum saccharo & cinnamomo paretur. Panis paretur cum semine anisi & fœniculi. Post cibum etiam sumantur cydonium, coriandrum, & quæ simul coctionem adiuuant, & vaporum ad caput ascensum prohibent. Aluus semper sit aperta Venus vitanda.

Si suffusio acu est deponenda, victus conuenit nonnihil incrassans ex oryza & similibus. Legumina autem, & allium atque cepæ vitentur; quoniam caput ita replent, vt suffusio etiam sani oculis sit metuenda. Vbi ad puncturam, accedendum, victus talis sit, qui inflammationem prohibeat. Ideóque æger abstineat à vino & calidis aromatibus, aliquot diebus, post punctionem præsertim administratam.

Abstineat quoque æger à clamore, vitet lumen nimium, & omnia, quæ caput & oculos commouere possunt. Æger etiam per aliquot dies victu tenui regendus, ac in lecto, corpore supino, capite tamen elatiore, collocandus.

CAPUT XXIX.

De vitiis tunica Aranea.

Aranea tunica vitia.

INter tunicas oculorum est & Aranea dicta, quæ humorem crystallinum obtegit, & ab aqueo humore secernit. Hæc est læuis & subtilissima: quæ eius natiua constitutio si vitietur, & crassa illa fiat, vt spiritibus visibilibus transitus satis non permittatur, visus hebetatur, & quasi per velum videntur omnia apparent. Potest tamen & colore alieno infici hæc tunica à vitiosis humoribus affluentibus, vnde visio deprauatur.

Redditur autem crassior hæc tunica, quia humores crassi in eam se insinuant.

Cognoscitur hoc vitium, quia homo non solùm obscurè, & quasi per velum videt, sed & quasi tela ante humorem crystallinum apparet. Præterea si hominis sani oculum quis inspiciat, imaginem suam in eo videt, quæ non apparet, si aranea tunica sit crassa & obscura reddita; quòd sæpe in moribundis accidit. Vnde quamdiu in morbo aliquo huiusmodi imago in ægri oculo apparet, nullum plerunque adhuc mortis periculum est. Sunt tamen nonnulli, qui non ab aranea, sed à cornea imagines reflecti, & sic præsentari homunculum illum, quem vocant, scribunt. Idque probant vitro speculari pellucido, nullo opaco terminato, quod si ita statuatur, vt vmbrosum spectet locum, eius latus posterius reddit illuminatas species clarè; vel quod noctu accidit, cùm in cameris illustratis tenebræ foris fenestris obtenduntur. Verùm ratio aliqua diuersitatis in illo simili videtur. Etenim in vitris illis tenebræ ex altera parte obtensæ sunt loco opaci, quod speculum facere solet; at in luce, etiam clarissima quæ oculos satis illuminat, vt dici non possit, corneæ interiori lateri tenebras obtendi, nihilominus imago illa hominis apparet. An tamen forsan opacitas, quæ in pupilla est, istam reflexionem excitare possit, rem Lectori iudicandam relinquo.

Curatur hoc malum vniuersalibus præmissis, medicamentis attenuantibus & ophthalmicis cùm internis tum externis, de quibus in *visione læsa* dicetur.

Rumpitur etiam interdum hæc tunica, & inde confunditur humor crystallinus cum aquea, & ita visio vitiatur.

Caussæ autem fractionis huius sunt percussiones, contusiones, tumores corrodentes. E quibus etiam causis, si præcesserint, malum hoc cognoscitur; vt & quòd humor aqueus & crystallinus confundi videntur.

Malum hoc nullis medicamentis est curabile.

Nonnulli & corrugationem, & omninò omnia vitia, quæ cornea patitur, etiam huic tunicæ tribuunt. Corrugatio equidem, sed rarò, humori crystallino, tabefacto ei accidere potest: Quod verò omnes affectus, qui corneæ accidunt, etiam araneæ, accidere possint, non necessarium est: quia longè alia ratio est corneæ tunicæ, alia araneæ. Etenim corneæ tunica propriâ firmitudine consistit, nec sustentatione indiget; aranea verò sua firmitudine non subsistit, sed crystallino humori debet, quòd stabilis est. Huic enim firmiter adhæret. Secundò profunditatem notabilem habet cornea, vnde à quibusdam Anatomicis in laminas secatur, quâ tamen, tam notabili, aranea destituitur.

Forsan & tunica vitreum humorem inuoluens eo modo vitiari potest, quo aranea.

De Retina tunica vitiis.

Retina tunica vitia.

Cùm retiformis tunica proximum visionis organum sit, suamque peculiarem substantiam, formam, figuram, situm, vasa, connexionem cum reliquis partibus habeat, procul dubio etiam illa naturalis constitutio interdum vitiari, & visus inde lædi potest.

Primò

Primò naturalis eius læuitas, quam mucosa constitutio ipsi præbet, mutari potest, ita vt tunica illa inæqualis & rugosa fiat, & contrahatur; & in quibusdam partibus emineat, in quibusdam subsideat, & tum imagines obscurè, indistinctè, & confusè repræsentantur.

Inæqualitas autem hæc accidere potest, vel à caussis neruum opticum, cuius dilatata medulla est hæc tunica, nimis humectantibus, vel calidis, eundem exsiccantibus. Et procul dubio, sæpe tunicæ huius vitio visus læsio accidit, quæ frustra nerui optici angustiæ imputatur.

Raritas quoque & densitas huius tunicæ visui incommodare potest. Insuper quod vehemens dolor in oculis percipiunt, si illi radios solis rectà excipiant, vt cæcitas inde consequatur, vel quando ex translatione oculorum è loco tenebricoso in lucidissimum, & solaribus radiis expositum, palpebris abscissis, (quod tormenti genus à Tyrannis nonnullis inuentum historiæ referunt) cæcitas secuta est: illud omne propter retinam hanc tunicam fieri putandum est. Hæc enim terminat lucis & specierum lucidarum actiones, estque exquisiti sensus, quia ipsius nerui continuata pars, & ad concipiendum dolorem aptissima est.

Nonnulli & situm mutatum ei accidere, eamque à crystallino vel nimis distare, vel ei nimis vicinam esse posse existimant, scribúntque, ratione viciniatis nimiæ accidere, vt longinqua solùm videantur, quod senibus quibusdam accidit; ratione remotionis verò solùm percipiantur constituta propiùs. Verùm cùm vndique aliis corporibus conclusa sit hæc tunica, & per se non mobilis non probabile est, ei situm mutatum accidere posse.

Tandem etiam illa intemperies, quæ crystallino à nonnullis tribuuntur, rectius tunicæ huic tribui, & venæ ac arteriæ retinæ tunicæ subtractæ omnis generis humores noxios eò deuoluere possunt. Verum cùm affectus hi nec facilè cognoscantur, nec curentur, plura de iis non addimus.

CAPVT XXX.

De Ægilope & Fistula lacrymali.

Ægilops. Postquam tunicarum oculi affectiones præter naturam explicauimus, antequam ad humorum vitia accedamus, priùs de angulorum oculi & carunculæ lacrymalis vitiis dicemus, quæ tamen, si ita libet, etiam statim & post palpebrarum vitia tractari possunt. Inter quæ primò tumor in magno oculi angulo, Paulo Æginetæ αἰγίλωψ & ἀγχίλωψ dictus: ἀγχίλωψ quidem, si nondum sit ruptus; αἰγίλωψ verò, si iam ruptus sit, quòd capræ huic vitio peculiariter obnoxiæ ferantur. Auicennæ *Garab* & *Algarab*. *Anchilops.*

Est videlicet tuberculum inter maiorem oculi angulum & nasi radicem ortum, plerumque cum inflammatione, nonnunquam tamen etiam sine inflammatione, quale atheroma, meliceris & steatoma; & aliquando quidem tumor hic in superficie se ostendit, aliquando magis profundum obsidet, & non nisi tactu ac compressione percipitur. Tumor hic ruptus & malè curatus in vlcus abit, quod vel simplex remanet, à quo pus coctum plerumque exudat; vel serpens & malignum euadit, à quo pus crudum effluit: quod etiam non rarò sub inferiore palpebra viam sibi facit, & per tuberculum ibi eleuatum exulceratumque, aquosam & purulentam materiam effundit? aut si abscessus post ægilopem tardiùs rumpatur, in sinum seu vlcus sinuosum, & fistulam occultam, κόλπον & σύριγξ, degenerat. Et proinde hæc sese consequuntur, Anchilops, Fistula lachrymalis, & denique ῥοιὰς quæ est carunculæ in angulo oculi maiore consumptio. *Fistula lacrymalis.*

Caussa.

Caussa efficiens inflammationis proxima plerumque est sanguis tenuis aut biliosus, rariùs pituitosus, aut melancholicus, qui è temporum, frontis, aut faciei venis, motu naturæ critico aut symptomatico ad angulum illum oculi depulsus, tuberculum tale excitat, & abscessum gignit. Aetio nonnunquam, vbi scilicet tumor est sine inflammatione, caussa est lentus humor, melleus scilicet aut pultaceus, folliculo plerumque conclusus, vt in meliceride, atheromate, & steatomate fieri solet: vnde tumor cum sine dolore existit, qui etiam ferè non rumpitur, & ἀγχίλωψ ab eodem vocatur.

Caussa antecedens est redundantia biliosorum & acrium humorum in massa sanguinis, qui ad oculi locum hunc fluunt, si ex quacunque caussa is fit imbecillis. Idque faciliùs accidit, si externæ caussæ accedant, ictus, casus, dolor materiam attrahens.

Differentia.

Tuberculum ipsum aliàs maius, aliàs minus est, in superficie eminens & visui expositum, aut in profundo latens, & cum soluta vnitate coniunctum in ægilope, citra hanc in anchilope. Rumpitur autem intrà versus oculum, aut extrà per cutem, aut vtrinque. Interdum & os naris proximum perforat; nonnunquam cartilaginem palpebræ, ac ipsam palpebram corrumpit.

Signa Diagnostica.

Dignoscitur malum, quia locus affectus obscurè vel manifestè tumet, rubore in ambitu perfunditur, dolore affligitur, eóque lancinante, fit malum si coniunctum cum inflammatione. Vbi rite exulcerata tumor rumpitur, fit abscessus cum vlcere; quod si legitimè non curetur, pus diutius coercitum cuniculos subrus agit, exesáque carne sinum parit, per quem sanies intus collecta aut sponte effluit, aut presso angulo extruditur, tumórque nonnihil subsidet, donec noua illuuies colligatur, quod paucis interdum fit horis. Sæpe sinus ad os subiectum penetrat, illudque arrodit, viamque in narem proximam, vt dictum aperit è qua graueolens quid continenter excidit, ita vt portionem ossis illius cum pure crasso & fœtido Platerus è nare procidisse viderit.

Quod ad signa differentiarum, si tumor sit inflammatorius, adest dolor, calor, color mutatus, & tumoris ipsius immobilitas. Contrà si non sit inflammatorius, (qualis athemora, meliceris steatoma) tumor ille est mobilis. Præterea Meliceris est, vbi durities est minor, Atheroma, vbi maior, Steatoma, vbi summa durities.

Prognostica.

1. Ægilops vitium est ægrè curabile, nisi maturè ei occurratur. Nam discutientibus medicamentis opus est, quæ cùm pleraque calida & acria sint, affectæ partis inflammationem augent. Præterea cùm liquida medicamenta esse oporteat, facilè de his in oculum aliquid influit. Denique cùm citra obligationem medicamenta non adhæreant, illa tamdiu perferre difficile est. Quapropter veteres quidam Medici nulla prorsus, alij paucа ad ægilopas pharmaca præscripserunt, teste Galeno; *5. de comp. med. sec. loc. cap. 2.*

2. Difficilius autem hoc malum redditur, si cum magnitudine sit coniuncta soluta vnitas &, si tumor profundas partes occupet.

3. Si ruptio fit ad interna, peius est; quia metuenda subiectorum ossium corruptio.

4. Si tumor non sit inflammatorius, qualis est meliceris & atheroma, non tam medicamentis, quàm Chirurgià opus est.

5. Ægilopas ad cancri naturam accedentes curare periculosum est; cùm mors acceleretur.

6. Fistula recens, & quæ orificium habet extrinsecum manifestum, facilè curatur.

7. Fistula lachrymalis plerumque chronicum malum est, cùm propter perpetuum materiæ affluxum, tum propter motum oculi continuum; tum quia ligatura vlceribus conueniens commodè ea parte fieri nequit; tum denique quia medicamenta debilia parum agunt; fortia verò lædunt oculum.

Indicationes.

Indicationes hîc sumuntur ab iisdem, à quibus aliis in tumoribus præter naturam sanãdis peti solent, considerando vnde incitetur fluxio; quò feratur, per quas vias, quæ sit materia fluens, quæ denique tùm fluxionis, tùm tumoris ipsius sint tempora.

Curatio.

Curatur videlicet Ægilops, vel vt inflammatio incipiens, vel vt abscessus iam ruptus, vel denique vt fistula; atque tum aut medicamentis, aut Chirurgià. Anchilops quoque suam peculiarem curationem habet.

Incipienti ergo Ægilopi post venæ sectionem, si eâ opus sit, aut post purgationem, conueniunt ἀποκρουστικὰ ad frontem, ex aqua seu succo rosarum, portulacæ, plantaginis, vitis, cum oui albumine, vel bolo Armeno. Imò eadem parti affectæ imponenda. Quibus processu temporis additur succus fœniculi, & aliquid thuris, myrrhæ, bdellij, galbani, aut ammoniaci in aceto dissoluti. Conuenit gummi tacamahacæ, apparente duritie mucilago althéæ & fœnugræci. Et repellentium vsu incipientes Ægilopas, & nondum in pus mutatas, ne ad suppurationem peruenirent, se prohibuisse, scribit Trallianus. *Ægilopis incipientis curatio.*

Persêuerante malo discutientia imponenda. Laudatur à Paulo Ægineta ruta satiua, cum lixiuio, quod ex cinere & calce confectum est, contrita, cocta, & imposita. Quod medicamentum etsi in principio mordax est, statim tamen mitescit, & ad os vsque penetrat. Nux rancida tanquam multum discutiens à multis laudatur. *Discutientia in Ægilope.*

Si suppuretur, & ad abscessum tendat, iuuetur cum diachylo aut simili. Auicennas pane veteri cum lacte muliebri & croco. Si sponte non rumpitur, aperiatur ferro; & quidem maturè hoc fiat. Si enim apertio differatur, pus partes vicinas erodit, & fistulam sæpe incurabilem gignit. *Ægilopis apertio.*

Potest & cauterio aperiri; quod vbi fit, applicetur fronti & oculo spongia aquâ rosarum madida, vel stuppa cum albumine oui. Dolorem ex cauterio lenit vitellus oui cum oleo rosaceo per vnum vel 3. dies appositus. Aetius lenticulam cum mello coctam adhibet. Ruptum vlcusculum absterg atur melle rosaceo, vel oxymel. simpl. Auicennas ad mundificationem in primis commendat sanguinem interiorem in arundine iuxta radicem

dicem inuentam, si cum melle mixta imponatur. Laudatur & thus cum stercore recente columbino, & erui farina cum melle. Fortius est vnguentum Ægyptiacum. Æs viride per se solum pro secreto habetur.

Vel ℞. *Staphid. agr.* Dra. ii. *Ammoniac. aceto dissolut.* Vnc. i. M. & impone.

Fistula ex Ægilope curatio.

Si fistula orta sit, dilatetur eius orificium lentè ac paulatim cum tenta vel penicillo ex spongia, medulla sambuci, vel radice rapi exsiccata, aut gentianæ. Sanies expurgetur & abstergatur compressione, & postea instillatione mellis cum oleo rosarum.

Vel ℞. *Mellis communis* Vnc. ii. *virid. æris* Vnc. ß. *aq. vitæ* Vnc. iii. Æs viride puluerisatur, & cum cæteris lenè coquitur ad tertiæ partis consumptionem. Colatura tepens suauiter per syringam infunditur. Si hoc medicamentum acrius videatur, abluatur vlcus quotidie cum aqua rutæ, & deinde aliquid vnguenti ægyptiaci imponatur. Expurgata fistula carne impleatur, & cicatrice obducatur cum farina erui aut fabarum, thure, aloë, myrrhâ, pompholyge, rad. irid. Illyr. aristoloc. cum melle, aut terebinth. aut hoc medicamento:

℞. *Thuris, sarcocollæ, aloes, sangu. dracon. balaust.* ℥ *nij aluminis*, an. Scr. i. *flor. æris* gr. v. Trita subtilissimè misceantur cum aqua rutæ, ad formam collyrij liquidi.

Potest vlcusculum priùs elui vino, in quo tantundem mellis, & parum aristolochiæ bullierint. Ne cicatrix sit indecora. Auicennas folia rutæ, imponit, cùm aqua granatorum. Paulus rutam satiuam cum lixiuio è cinere & calce facto tritam & decoctam, vt dictum.

Priusquam verò fistula consolidetur, diligenter explorandum est, an in profundo callum contraxerit; id quo duities ostendit. Præterea an os sit corruptum; quod factum esse deprehenditur, si immisso specillo asperitas quædam in osse, aut sonitus quidam pulso osse, periostio abrupto, animaduertatur. Vtrùmque enim, & callus fistulæ, & ossis corrupto solidationem impedium. Itaque Chirurgiæ opera tum requiritur. Atque os ipsum corruptum radatur ferro, aut tollatur cauterio actuali, munito priùs, vt decet, loco affecto linteolis in aqua rosacea infusis, aut in oui albumine, aut alio succo frigido. Postea intus ponatur oui albumen cum oleo rosaceo aut vitello oui. Superponatur verò fiet album. cum albumine oui, lacte, vel aqua rosarum: ne inflammatio sequatur. Fronti & temporibus repercussoria applicentur; quibus & locus affectus muniendus est, vt diximus, dum cauterium adhibetur. Quò si æger cauterium actuale abhorreat, dilatato vlceris orificio per sectionem vel penicillum, os desquammetur, & super eo alumen rochæ combustum, vel peucedanum, vel chalcanthum vstum applicetur quæ & squammam de osse tollunt, & corruptam fistulæ carnem absumunt. Vide Hieronymum Fabricium, *de Operat. Chirurg. titulo de Ægilope.*

In Anchilope, qui Auicennæ Halcilus est, Aëtius superficiem dissecare iubet, vt materia vnà cum contento folliculo funditùs eximatur. Postea, ne malum denuò gignatur, locum cauterio inurit, & lenticulam cum melle applicat. Tandem vbi crusta decidit, terebinthinâ alumine permistâ cicatricem gignit.

Victus ratio sit tenuis, & ad frigidum decliuet, atque eò magis, quò symptomata sunt fortiora, præsertim dum Chirurgia per ferrum aut ignem administratur.

CAPVT XXXI.

De Encanthide, & Carnis Lachrymalis Incremento.

Enchantis & carnis lachrymalis incrementū.

IN ossibus angulorum lachrymalium duo foraminula sunt, docente Galeno, *lib. 10. de vsu part. cap. 13.* quorum & is vsus est, vt oculorum excrementa per ea ad nares & palatum confluant; vnde medicamenta ocularia quandoque per nares egeri solent. Ne verò per angulos excrementum effluat, homóque perpetuò lachrymetur, carnosa quædam corpuscula, quasi opercula, meatibus illis imposita sunt, quæ prohibent, ne excrementa continenter per angulos effluant, sed ea ad foraminula illa & meatus impellantur. Caro autem illa duos morbos pati solet. Aliquando supra modum augetur, quod malum ἐγκανθὶς nominatur; aliquando contrà imminuitur vel absumitur, vnde lachrymæ perpetuò effluunt: quod malum Græcis ῥυὰς dicitur.

Caussæ.

Ἐγκανθὶς videlicet est carnis in maiore oculi angulo excrescentia & augmentum, atque ita morbus in magnitudine auctus.

Ortum habet ex sanguinis & humorum ad hanc affluxu, & in primis ex incuria Medici malè ὑπωπια curantis.

Prognosticū.

Visu facilè cognoscitur.

Malum hoc curationem vt plurimùm suscipit: si tamen magnum & antiquum sit vitium, nonnisi Chirurgiâ curatur; & curatio eius longa ac periculosa est.

Curatio.

Indicatio est, id quod præter naturam auctum, tollendum esse. Id quod præstatur, vniuersalibus præmissis, vel carnem supra modum auctam absumentibus, vitriolo, flore æris, alumine vsto, vnguento Apostolorum, Ægyptiaco; vel ferro, quo caro superflua abscinditur, vel cauterio, quo inuritur. In horum verò medicamentum vsu, vt & in abscissione & cauterio, hoc obseruandum, vt tota caruncula non absumatur, sed illud tantùm quod superfluum est, ne affectus contrarius, ῥυὰς inducatur. Vide Aëtium, *tetrab. 2. serm. 3. cap. 21. 22.*

Aliquando etiam maiores tumores ad oculorum angulos oriuntur, qui scirrhosi euadunt, & vix sine manuali opera remoueri possunt; cuius exemplum habetur apud Fabric. Hildanum *Cent. 1. obseru. 2.*

CAPVT XXXII.

De Rhyade, seu Carnis lachrymalis Diminutione vel Absumptione.

Rhyas & carnis lacrymalis absumptio.

AFfectus contrarius est ῥυὰς, hoc est, lachrymalis carnis in maiore oculi angulo diminutio vel absumptio, quâ foramen anguli patescit, per quod postea excrementorum continuus datur effluxus, ægérque continuò lachrymatur, à quo symptomate nomen huic morbo datum est, dictúsque ῥυὰς, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod *fluere* significat.

Caussæ.

Imminuitur autem vel absumitur hæc caruncula, si vel vngula nimis resecetur, vel medicamenta nimis corrodentia oculo applicentur. Vnde vt plurimùm malè curatæ enchanthidi, vel ægilopi, pterygio succedit. Sæpè verò etiam epiphoram humoris acerrimi sequitur. Nonnunquam & à variolis vlcera profunda relinquentibus absumitur. Malum per se visui patet.

Et si planè fuerit excisa caruncula, curationem non admittit; est enim pars spermatica. Sin verò tantùm ex parte erosa sit, regenerari potest, aut potiùs adaugeri caro deperdita. Hinc etiam, quod ex incisione factum malum, curari non potest; à corrosione verò curationem recipit. Ab incisione enim pars tam carnosa quàm spermatica, quæ regenerari non potest, absumitur: à corrosiuo verò medicamento pars potius carnosa absumitur, quàm spermatica & neruosa, vnde generari potest.

Indicatio & Curatio.

Quod imminutum vel absumptum, instaurandum: quod fit medicamentis sarcoticis & consolidantibus, qualia sunt, aloë, rosæ, myrtus, & vinum in quo rosæ & myrtus, & nuces cupressi sunt decocta:

Vt ℞. *Aloes, thuris*, an. ℈ ii. *sangu. draconis, sumach.* an. ℈. j. Cum *aqua rosar.* F. Collyrium.

Vel ℞. *Æris vsti*, ℥ *nij*, an. ʒ. iii. *croci, Spicæ nardi*, an. ʒ. ii. *malabathri* ʒ. i. *rosar. recent.* ʒ. iii. Siccata terito, deinde rosas per se rusas addito. Paulus collyrio Diacrocu dicto vtitur.

CAPVT XXXIII.

De Pruritu Carunculæ lacrymalis.

Pruritus carunculæ lachrymalis.

NOnnunquam etiam ad carunculam lachrymalem materiæ affluxus fit, vnde pruritus excitatur.

Ad quem tollendum Rhases topica quædam tradit: vnum mitius, ex recenti endiuia trita, atque in globulos paruos redacta, quos cum oleo violarum, aut quod melius est, rosaceo subactos oculo applicat. Quod medicamentum suâ frigiditate & modicâ humiditate acrimoniam obtundit humoris pruritum efficientis, & oleum rosaceum additum suâ adstrictione impetum affluentis materiæ nonnihil sistit. Cauendum tamen, nequid olei in oculum incidat, quod dolores & inflammationes excitare possit: alterum validius, ex lentibus excorticatis, sumach, rosis rubris, & granatorum succo, quæ trita, & cum sapa aspersa, pruriginoso oculi angulo emplastri formâ imponit. Mire quoque remedium est tutia præparata subtilissimè trita, & cum vino Maluatico, aut vino optimo antiquo & aqua rosarum mixta, sumendo plus aut minus de vino, prout magis vel minùs exsiccare & resoluere est consilium. Instilletur quotidie ter vel quater in oculum.

Deinde verò, vbi hæc propter mali contumaciam non iuuant, ad maxima illa præsidia vniuersalia, phlebotomiam & purgationem accedit Rhases; cùm argumento sit, caussam antecedentem in toto, vel capite adesse, à quâ coniuncta illa seu proxima in oculo fouetur. Illam igitur demere iubet primò sectione cephalicę, postea verò frontis, ac demum venæ in angulo lachrymali. Venter quoque ducendus est iis in primis, quæ acres & biliosos humores purgandi vim habent. Postea balneum aquæ dulcis probat, quo & reliquiæ dissipentur, & relicta intemperies oculorum & totius emendetur. Multum & hoc valet:

℞. *Sanguin. dracon. aloes hepatic. sarcocollæ lacte nutrit.* an. ʒ. i. *zingib. caryophyll. croci, camphor.* an. ʒ. i. *tutiæ præpar.* ʒ. ß. Terantur omnia subtilissimè, & in *vino Maluatici* atque *aqua rosarum*, an. ℔ ß. in vase vitreo posita in vase aereo feruentis aquæ, & quidem ad consumptionem tertiæ partis, bulliant. Postea vsui seruentur, vas vitri eum sæpe agitando. Ante vsum collyrij huius vtile fuerit, oculos fomentare decoctione aliquâ emolliente, in curatione albuginis oculi descriptâ.

CAPVT

CAPVT XXXIV.

De Humoris aquei vitiis.

Aquei humoris vitia.

HIsce oculorum vitiis hactenus explicatis, proximum iam est, vt ad humorum morbos & vitia explicanda accedamus. Et primò quidem humorem aqueum quod attinet, iis in oculo primo loco positus est, spatiumque illud, quod inter corneam & humorem crystallinum est, explet, praeterea natura suâ tenuis est, purus ac perspicuus. A naturali verò illa constitutione variis modis recedere potest. Aliquando enim crassescit, & quidem vel totus, vel ex parte ac tum fit suffusio. Nonnulli etiam vitium contrarium ipsi accidere, & nimis tenuem fieri posse putant. Verùm id vix credibile est. Aliquando totus effunditur; aliquando imminuitur, & tunc cornea concidit & corrugatur, speciesque non rectè recipiuntur. Nonnulli etiam nimis augeri posse statuunt. Sed nec hoc credibile est. In qualitatibus mutatur, cùm, qui clarus & perspicuus esse debebat, fit turbidus, aut alienam qualitatem induit, de quibus ordine dicendum.

Aquei humoris crassities.

Crassescit primò humor aqueus, ob humores vel vapores crassos admixtos, quales suppeditant cibi crassi & flatulenti, lentes, fabae, & similia; & omnino crapula & cruditas, humorumque crassorum in corpore, & praecipuè in capite, collectio, & ad oculum confluxus.

Cognoscitur hoc vitium, quòd vel imagines oculis obuersantur, vel visus imminuitur aut aboletur. Cognoscitur etiam inde, quòd humor non, vt solet, tam clarus apparet.

Quâ ratione autem curari possit hoc malum, satis ex iis, quae *de curatione suffusionis* dicta sunt, & *de visu abolito & imminuto* dicentur, patet.

Quantitate vbi peccat, siue planè effusus erit, siue imminutus sit, oculis globus non satis distenditur, sed cornea tunica nonnihil corrugatur & concedit, vnde & pupilla naturalem amplitudinem non seruat, & vuea super crystallinum concidit, spatiumque, quod ob defectum humoris aquei vacuum fit, breuius redditur, vnde conus visibilis seu radiatura turbatur & abbreuiatur, & visus vel aboletur, vel imminuitur, pro caussae magnitudine.

Humoris aquei effusio.

Effunditur enim hic humor aliquando totus, vt in ruptura corneae, siue ex vulnere, siue ex vlcere id fiat. Et cognoscitur hoc malum, non solùm quòd cornea tunica subsidet & corrugatur, sed etiam quòd vlcus praecessit, vel vulnus oculo inflictum est, aqueúsque humor effluxit.

Regignitur autem hic humor sponte; cuius exemplum extat apud Galenum, 1. *de sympt. causs. cap.* 2. Langium, *lib.* 1. *ep.* 7. Benivenium, *de abdit. morb. causs. & curat. cap.* 74. Columbum, *lib* 10. *anatom.* Coiterum *in obseru. Anatom. & Chirurgic.* atque ipse etiam tale exemplum vidi. Ideoque vlcus aut vulnus saltem curandum est, aegerque boni succi cibis nutriendus; reliqua naturae committenda.

Imminuitur autem vel ob calorem & siccitatem, in febre vehementi, in febre hectica & phthisi, vnde oculi febribus laborantium subsidere quasi videntur; aut ob immodicam euacuationem, Venerem nimiam, aetatemque senilem.

Cognoscitur hoc malum ex caussis dictis praecedentibus, ex aetate, oculorum imminutione, visus obscuritate.

Malum hoc curatu difficile, quia ferè cum totius corporis siccitate, quae non facilè emendatur, coniungitur.

Curatur autem cibis boni succi, & sanguinem bonum multum generantibus, fomentis oculum humectantibus, vel decocto ex malua, althea, meliloto, lacte. In primis vtile est, si à puerulo sano halitus ore in oculum immittatur. Temperatus enim ille est, & humectat.

Obscuratur, & alieno colore inficitur humor aqueus, ob humores alienos admistos, quorum colorem admittit; vnde idem naturalem pelluciditatem amittit.

Si obscuretur humor, non apparet imago intuentis in oculo, oculus & colorem mutat, & obscurior redditur. Et si colore aliquo inficiatur, eundem etiam species visibiles repraesentant.

Curatur hoc malum humores vitiosos euacuantibus, vt hactenus saepius dictum. Possúntque talia medicamenta non solùm exhiberi, sed & naribus hauriri; aut si decoctum, vel infusum rhabarbari oculis immittatur, obscuritatem eorum ex bilioso humore tollit; quod idem alia purgantia aliis humoribus peccantibus, praestare possunt.

CAPVT XXXV.

De humoris Crystallini vitiis.

Humoris crystallini vitia.

HVmor Crystallinus inter principes oculi partes facilè primas obtinet, qui coloris ferè expers est, pellucidus, figurâ sphaerica, nonnihil compressa praeditus, vt Galenus, *de vsu partium, lib.* 10. *c. vlt.* docet. Situs eius, si linea per medium pupillae ad principium nerui optici ducatur, in medio est, respectu verò anterioris & posterioris non planè in medio situs, sed versus anteriora & pupillam oculi declinat.

Ex his igitur, quae ad naturalem eius constitutionem pertinent, si aliquid mutetur, morbi humoris crystallini, & inde variae visus laesiones oriuntur. Inter quae primum est γλαύκωμα, γλαύκωσις, humoris crystallini in glaucum colorem mutatio.

Glaucoma.

Γλαυκώματος autem vocabulum à posterioribus Graecis dupliciter modo accipitur: Primò impropriè, pro coloris oculi ob suffusionem mutatione. Deinde pro crystallini humoris in glaucum colorem mutatione. Veteres equidem Graeci, teste Rufo, γλαύκωμα & ὑπόχυμα pro eodem morbi genere habuerunt. Vnde etiam Galenus, 3. *aph* 1. scribit, τὸ γλαύκωμα ἔχει ἰδέαν τῶν ὑποχυμάτων. Posteriores tamen Graeci propriè γλαύκωμα saltem pro humoris crystallini in glaucum colorem mutatione accipiunt. Quod vbi fit, visio impeditur. Neque enim species visibiles ob humorem crystallinum non satis pellucidum, sed obscuratum, rectè recipi, neque humor crystallinus glaucus redditus, & quasi condensatus, rectè illuminari & irradiari potest.

Caussa huius mali est exsiccatio, quae fit seu ob aetatem, seu ob aliam caussam exsiccantem, incrassantem, & condensantem. Vnde Galenus, 10. *de vsu partium*, γλαύκωσιν οἷον ξηρότητα καὶ πῆξιν humoris crystallini scribit.

Cognoscitur hoc malum; quòd circa pupillam insignis & profunda apparet albedo, & omnia tanquam per fumum aut nebulam videntur.

Curatu difficile hoc malum est, primò, quia omnes morbi humoris crystallini curatu difficiles sunt; cùm is in profunda oculi parte situs sit, ad quem non facilè medicamenta pertingunt. Secundo, vt in aliis partibus, ita & hic morbi ex siccitate orti vix corrigi possunt, in senibus praecipuè.

Crystallinus humor an tenuior fieri possit.

Nonnulli etiam contrarium vitium incurrere posse humorem crystallinum, nimisque tenuem fieri posse statuunt, vt non sit aptus recipere & repraesentare visibiles species. Exemplumque afferunt spiritus vini & aquarum destillatarum, quae cùm sint subtilissimae & tenuissimae, non ita recipiunt & repraesentant rerum imagines, vt aqua limpida. Verum malè hic praesupponitur visionem & receptionem specierum fieri in crystallino. Non enim visio fit per species reflexas, vt in aqua, cui subest aliquid opaci, sed per refractas in tunicis & humoribus, tandemque in tunica retina repraesentatas. Nimia verò tenuitas crystallini receptionem specierum non prohibet. Si tamen nimia tenuitas crystallini visioni officiat, fit hoc ideo, quia refractionis leges violantur. Non tamen video, vnde tanta tenuitas humori crystallino induci possit. Sit enim sanguis, vnde nutritur, tenuis, nunquam tamen inde humoris crystallini natiua constitutio mutabitur, ita vt inde visio laedi possit.

An maior vel minor.

Nonnulli etiam maiorem & minorem fieri posse statuunt, & à quantitate naturali degenerare. Verùm cùm venae ad eum sensibiliter non pertingant, ex nutritione vix hoc vitium incurrere poterit. Neque videmus, in iis, quorum corpora insigniter augentur, tale quid humori crystallino accidere.

Minor si fiat, fit hoc in exsiccatione, praecipuè in senibus, aut qui senili aetati ex alia caussa simile quid patiuntur. Verùm illud in magnitudine decrementum vix tantum est vt inde visio laedi possit. Et si accidat visus laesio, fit ea potius ob condensationem, & coloris mutationem, vt modo de Glaucomate dictum.

Situm crystallini mutat.

Situm mutat humor crystallinus, vbi latiore suâ parte, quae lentis maioris instar compressa est, pupillae foramini non rectà opponitur, sed vel sursum declinat, vel deorsum. Et quidem si crystallinus humor situm mutet in vno oculo; in altero verò situm naturalem retineat; vel si ambo difformiter situm mutent, ita vt alter sursum, alter deorsum, vel ad latera vergat, res geminatae apparent. Sin autem accidat, vt vtriusque oculi humor crystallinus aequaliter situm mutet, ita vt ambo superiora petant, vel ad inferiora demittantur, non apparent res geminatae. Quinetiam si alter oculorum quoad humorem crystallinum rectè sese habeat, alter ad latera moueatur, itidem fit geminata visio. Mutatur enim hic planum, vt loquuntur Optici. Caussa autem huius rei haec est, quòd, quando motu musculorum situs crystallini vitiosus corrigi potest, quod fit in strabismo, res geminatae non apparent; quando autem motu musculorum vitiosus ille situs crystallini non corrigitur, tum demum res geminatae apparent. Fit hoc nonnullis à natura, aliis à caussis externis, oculique percussione & contusione; vitiumque hoc vix curabile est, nisi sponte suâ ad suum locum naturalem redeat hic humor.

Potest & aliam in situ mutationem pati humor crystallinus, si videlicet à suo loco vel versus anteriora, vel versus posteriora detlinet. Quomodo autem hoc fiat, & qualem haec situs mutatio in visu mutationem excitet, valde obscurum. Quòd versus anteriora humor crystallinus interdum vergit, hoc accidit nonnullis à natura & primâ conformatione; senibus verò ideò hoc accidere putat Platerus, quòd toto aetatis tempore in legendo, & rebus quibuscunque tandem oculis propositis, manibúsque tractandis oculos demiserint, ideóque crystallinus humor aetatis decursu vnà cum vitreo ad anteriora sensim prolapsus sit. Verùm si crystallinus hoc modo versus anteriora prolaberetur, necesse erit, vel aliud corpus vel humorem, in spatium illud subire, quod inter crystallinum & vitreum vel inter vitream & tunicam retiformem interiacet; quod fieri non potest. Potiùs in senibus, in quibus totum corpus exsiccatur, coarctatio quaedam humorum à siccitate orta statuenda

ob quam accidit, vt remota rectiùs quàm propinqua videant; vt ex opticis fundamentis patet.

Contra nonnunquam crystallinus humor versus originem nerui optici nonnihil declinat, quod vbi fit, homo remota rectè videt, propinqua minus rectè. Accidit hoc plerumque à natura & prima conformatione, nec vitium infrequens est. Vnde etiam procul dubio factum, vt Anatomici nonnulli in talium corporum sectionem incidentes, situm crystallini in medio oculi esse scripserint. Vitium etiam hoc incurabile est, & defectus hic perspicillis saltem compensatur.

Si tandem continuitas humoris crystallini soluatur, fit, vt res diuisæ vel geminatæ videantur. Vt enim, si speculum in plures partes frangatur, singulæ partes imaginem eandem exhibent, ita idem accidit in crystallino. Hoc vitium equidem facile accidere non potest; cùm humor crystallinus in parte profundiore situs sit, & potiùs totus oculus turbetur, antequam humor crystallinus in duas partes diuidatur. Si tamen fieri debet, non aliunde, quàm ex caussis externis & violentis, id accidere potest.

CAPVT XXXVI.

De Morbis humoris Vitrei.

Vitrei humoris morbi. SPecies visibiles vbi humorem crystallinum transierunt, in vitreo recipiuntur: cuius quis vsus sit, *in instit. part. 1. cap. 12.* dictum, quem vt præstare possit, naturalem suam constitutionem vt habeat, necesse est. Sit nimirum pellucidus, coloris expers, situm suum habeat post crystallinum. Hæc verò naturalis constitutio si mutetur, morbi humoris vitrei oriuntur, & visio inde læditur. Disputant quidem nonnulli, an vitreus humor à naturali constitutione deflectens possit immediatè visionem lædere; an verò saltem quia nocet crystallino: & sunt quidam in ea opinione, inter quos Mercurialis, humorem vitreum non posse immediatè visionem lædere, sed saltem quatenus crystallino nocet. Sed falsa est hæc opinio, & ex falsa hypothesi orta. Præsupponit enim vsum vitrei esse nutrire crystallinum. Verùm aberrat à vero hæc opinio, & *in Institut. loc. allegato*, monstratum, vitreum humorem æquè comparatum, necessarium esse ad recipiendas species, visibiles, ac crystallinum. Neque enim in crystallino, vt in speculo, species sistuntur, & in eo visio terminatur, sed per eum transeunt, & in humore vitreo recipiuntur. Itaque si à naturali sua constitutione ille deflectat, ad species visibiles recipiendas fit ineptus.

Id quod fit primò, si fiat obscurior, & tale quid patiatur, quale crystallinus in glaucomate. Id quod accidit, si impuro alimento nutriatur.

Sed vtrùm hoc vitium fit in crystallino, an verò in vitreo, non facilè dignosci potest. Neque etiam facilè hoc malum curari potest, cùm loco adhuc profundiore, quàm crystallinus, hic humor situs sit.

Situm etiam aliquando mutat vitreus. Secundum naturam post crystallinum situs est: si verò accidat, vt pars eius suâ sede mota ante crystallinum feratur, eique præponatur, non quidem cæcitas (nisi forsan tanta eius pars eò sit detrusa, vt penitus crystallinum obtegat, & ita tota ferè oculi structura turbetur) sed visus aliqua hallucinatio accidit. Densior enim est humore aqueo.

Caussa huius mali est ictus vel contusio oculi, vel punctura, & acus in suffusione curanda nimis profundè adacta.

Cognoscitur verò, quòd sub pupilla albuminis instar ipse humor apparet, visúsque aliqua hallucinatio deprehenditur.

Curabile verò vix est hoc malum, nisi humor suâ sponte in naturalem suam sedem redeat.

CAPVT XXXVII.

De Neruorum Opticorum vitiis.

Opticorum neruorum vitia. NEruorum opticorum is vsus est, vt spiritum animalem ad oculos ferant. Sunt verò aliqua vitia, ob quæ hunc vsum præstare nequeunt; obstructio nimirum, compressio seu coarctatio, contorsio & conuulsio, vulneratio, ruptura.

Primò siue intus humores pituitosi in neruos illabantur, eósque obstruant; siue extrà iidem, vel etiam sanguis ex vase læso effusus origini neruorum opticorum incumbat, atque angustiam in iis efficiat, visio aboletur; quod vitium vulgò gutta serena, Germanis *der schwartze Staar* nominatur, quòd pupilla equidem clara, sed tamen quasi nigricans apparet. *Angustia.*

Transmittuntur enim pituitosa & aquosa cerebri excrementa ad basin cerebri, vbi nerui optici è cerebro egrediuntur, & ad infundibulum, & prope neruos in nares defluunt. Et quidem materia hæc interdum solùm neruos opticos occupat, atque tum sola visio, reliquis sensibus integris, læditur; interdum simul principium neruorum, vnde etiam alij sensus læduntur. Nonnunquam etiam ex apostematibus eò loci ortis malum hoc originem ducit, & post cerebri inflammationem & phrenitidem in febribus malignis & pestilentialibus prouenit. Nonnunquam subitò ex humoribus in cerebro agitatis oritur. Sic memini, hic ante biennium Studiosum cum ipsi à quodam medicamentum purgans fortius exhibitum fuisset, subito obcæcatum fuisse, procul dubio humoribus in cerebro agitatis, & in principium neruorum opticorum effusis. Interdum fœminis hoc malum accidit ob menses suppressos, & nonnunquam quidem recedit, mensibus fluere iterum incipientibus, nonnunquam toto vitæ tempore persistit.

Et in specie obseruatum, fœminas quasdam, cùm in vtero concepissent, obcæcatas ex neruorum opticorum angustia fuisse, malúmque hoc ad menses quatuor, quinque vel sex durasse; nonnullis etiam vsque ad tempus partus. *Fœmina grauida obcæcata.*

Cognoscitur hoc malum, quòd oculi planè clari appatent, nihilque vitij in iis animaduertitur, nisi quòd pupilla nigrior & amplior apparet. Et si à vitiosis humoribus à cerebro eò delatis malum originem habet: excrementorum in cerebro redundantium signa adsunt. Si à sanguine in eum locum effuso id fiat, vulnus, ictus, casus præcessit. *Signa.*

Malum curatu difficile est, neque humores semel neruos illos obsidentes & occupantes facilè discutiuntur, vel loco dimouentur. *Prognostica.*

Et tamen aliqua curationis spes reliqua, si visio non sit planè abolita, & aliquid adhuc agnoscat æger. Si verò visus ita ablatus sit, vt lumen ampliùs non videat æger, neque an dies vel nox sit, discernere possit, malum incurabile est.

In grauidis quibusdam mense quarto, quinto, sexto, vel post puerperium, malum hoc sponte cessare, modò dictum.

Curatur autem hoc malum, vbi adhuc spes aliqua curationis superest, si & corpus totum, & caput euacuantur; sicut suprà, *part. 1. de Intemperie capitis cum pituita*, dictum. Et ferè talis curatio instituenda, qualis in suffusione. Nonnulli commendant largam sanguinis missionem è vena frontis. Possunt etiam vesicatoria ceruici imponi, vel setaceum, quod efficacius est, ceruici applicari. Hinc, vt humores pituitosi discutiantur, lotiones capitis adhibeantur. *Curatio.*

Vt ♃. *Stœchad. Arabic. betonic. euphrag.* an. M. ij. *sarsaparillæ* ℥. ij. Coquantur in lixiuio, pro lotione capitis.

Vel ♃. *Saponis Veneti* ℔ j. *rad. ireos* ℥. ij. *styrac. liquid. ladani*, an. ℥. ij. *olei caryophyll.* ʒ. ß. *moschi, ambræ*, an. gr. iij. Misceantur in mortario, affusâ aquâ rosarum paucâ, & manibus oleo de been imbutis, F. Globuli.

In eundem finem exhibeatur hic Potus.

♃. *Ligni Guaiaci* ℔ j *sarsaparill.* ℥. iij. *rad. dictamni albi* ℥. j. Coquantur in aquæ ℔ xij. ad tertiæ partis consumptionem. Manè & vesperi exhibeantur Vnc. vj.

Reliquiis adde *euphrag.* M. ij. *granor. iuniperi, cinnamomi, fœnicul.* an. ℥. j. Affunde *aqu.* ℔. xij. *vini Rhenani* ℔. iij. Coquantur ad tertiæ partis consumptionem, pro Potu.

Vel ♃. *Sem. fœnic.* ℥. iij. *fileris montani. piper. zingib. cinnamomi, pulegy, hyssopi, euphragia, granorum iuniperi, flor. rorismarini, saxifrag.* an. Drach. ij. *chamædryos rad. chelidon. cinnamomi, apij, anisi, petroselini*, an. Drach. j. Cum s. q. mellis, F. Electuarium.

Nonnunquam quoque accidit, vt in magnis conuulsionibus, vt epilepsia, nerui optici contorqueantur & inflectantur, ita vt spiritibus animalibus transitus denegetur, vel, quod probabilius, vt natura excrementa, quæ ex cerebro expellit, in neruos opticos impellat, quod post fortiorem sternutationem accidisse, à Guilhel. Fabricio, *Cent. 1. obseru. 81.* notatum, & cæcitas inde inducatur, quæ nisi intra paucos dies desinat, & sponte visio redeat, immedicabile malum est. *Contorsio neruorum opticorum.*

Si ex vulnere, vel quacunque insigni læsione, ad neruum opticum vsque pertingente, cæcitas introducta sit, immedicabilis illa est. *Vulnera nerui optici.*

CAPVT XXXVIII.

De Spirituum Opticorum vitiis.

Spirituum opticorum vitia. ATque hi sunt morbi & vitia, quæ singulæ partes oculorum incurrere possunt. Verùm cùm ad visionem perficiendam partes hactenus enumeratæ non sufficiant, nisi spiritu animali perfundantur, atque ab illo vltimam quasi perfectionē accipiant, & denegatis spiritibus visio aboleatur, etsi reliquæ partes in oculo omnes saluæ sint, vt ex angustia neruorum opticorum, de quâ, *præcedente capite*, dictum patet: necessarium est ad visionem absoluendam, vt spiritus animalis oculos irradiet, & rectè sese habeat; quod nisi fit, etiam visio læditur.

Cùm autem spiritus optici lucidi esse, rectà in oculos influere, & iustâ quidem quantitate, debeant; vitium patiuntur, si impuri sint, non rectà in oculos ferantur, nec sufficienter, & iustâ copiâ oculos irradient. *Spirituum opticorum naturalis constitutio.*

Spiritus ipsi quidem per se non crassescunt, verùm si vapores crassi & turbidi ipsis commisceantur, inde visio fit obscura, vel ægri ea se videre existimant, quæ reuerà non sunt, vt muscas, culices, floccos & filamenta, telas aranearum, vel alia corpora minuta: qui affectus à nonnullis Nubecula appellatur; eo quòd tali vitio affecti plerumque se nubeculam quoque videre arbitrantur, aut res simplices geminas esse putant, vt ebriis sæpe accidit, vel rectas curuas, sicut accidit militi, cuius mentionem facit Forestus, *lib. 11. obser. 39.* *Spirituum opticorum crassities.*

Spirituum etiam nimia agitatio, quæ fit vel ob vapores commixtos spiritus turbantes, vel ob corporis agitationem, visionem turbat. Motus item corporis & capitis, eodem modo diu

conti

continuatus, facit vt spiritus eadem ratione secuti agitatique, eadem etiam formâ in oculum influant; de qua re *in vertigine* dictum.

Nonnulli tamen affectionem, quæ à spirituum opticorum agitatione prouenit, à vertigine distinguunt, & falsam visionem cum rerum circumgyratione nominant: quâ qui afficiuntur, res quas intuentur, etsi firmæ & stabiles sint, circumagi, & in gyrum circumrotari, vel aliter inclinare, & subuerti existimant, ita vt, licèt falsam esse hanc imaginationem cognoscant, tamen, cùm ex illa rerum circumuersione visus firmam, quâ corpus subsistere possit, sedem non ampliùs cernat, idem quoque titubet & vacillet. Nonnunquam quoque pauimentum, cui insistunt, ipsis inuerti videtur. Hinc, nisi sustineantur, subitò integris sensibus in terram cadunt, prius terram quaterve pedibus, quibus se sustinere cupiunt, terram pulsantes. Et quamuis hæc affectio cum vertigine propriè dicta magnam conuenientiam & similitudinem habeat, resque non minus in ea, quàm verâ vertigine, circumgyrari videantur, ac propterea etiam δῖνος & vertigo à plerisque vocetur: differt tamen à vera vertigine, quòd in hac vt plurimùm cerebrum cum oculis, seu potius spiritus in illis existens afficiantur, sensuúmque internorum operationes aliquo vsque imminuantur; in falsâ autem visione, quæ hic describitur, soli oculi afficiuntur, cerebro eiusque spiritibus nihil patientibus. Vnde fit, vt si in hoc affectu claudantur oculi, malum protinus cesset, resque non ampliùs circumrotari appareat. At in vertigine cerebri vitio nata, licèt arctissimè etiam palpebræ occludantur, nihilominus tamen omnia adhuc, ac si circumuerterentur, sensu communi offeruntur. Præterea in falsa visione res adhuc oculis repræsentantur, nisi quod circumgyrari videntur: at in vertigine verâ acies oculorum etiam ferè hebescit, & quædam visus obtenebratio seu scotomia accedit cum aurium tinnitu, & graui auditu, nonnunquam & capitis dolore, ita vt res non distinctæ, sed quasi per nebulam vario colore tinctam oculis appareant.

Circumgyrationi spirituum opticorum cognata est illa inordinata motio spirituum, ob quam scintillæ ante oculum noctu apparent, quod fit, dum oculi fricantur, item ob sternutationem, & post narium emunctionem cum vehementi spirituum impulsione; quod symptoma procul dubio ex spirituum opticorum agitatione accidit.

Opticorum spirituum defectus.

Si spiritus etiam in oculo deficiant, vel minùs copiosè influant, visio vel aboletur, vel imminuitur. Spiritus autem in oculo deficiunt, vel quia à cerebro non transmittuntur; vel quia ob neruorum opticorum angustiam influere non possunt.

An spirituũ opticorum vitia perspicillorum vsu corrigi possint.

An verò ob spirituum vitium, crassitiem putà & obscuritatem, visio lædatur; an verò ob humoris crystallini vel vitrei morbos, non ita facile est agnoscere. Mercurialis equidem pollicetur, se signum à nemine animaduersum propositurum, quod sumatur à perspicillis: statuitque, si visus læsio corrigatur perspicillorum ope, vitium esse à spiritibus: vitium verò, quod sit in humore crystallino, vitreo, albugineo, vel tunicis, beneficio perspicillorum corrigi non posse. Verùm etsi planè negare nolim, spirituum vitium aliquo modo perspicillorum vsu corrigi posse; cùm si spiritus sint vel pauciores, vel crassiores, atque ita obiecta minora non rectè videamus, perspicilla species obiectorum ampliores, & sub forma maiore exhibere possint: tamen iuuamentum hoc non certum signum est vitij spirituum; cùm extra dubium sit, etiam vitium humorum & tunicarum, aliqua ex parte perspicillorum vsu corrigi posse. Malo quoque hîc assentiri Platero, statuenti, visus actiones plerasque, quæ vulgò in spirituum vitia referuntur, potiùs in situm crystallini vitiosum, vel alia humorum vitia referendas esse. Talia enim vitia, vt in *Institut. lib. 2. part. 3. sect. 2. cap. 3.* dictum, sæpe iuuenibus accidunt, in quibus nullum spirituum vitium vel defectus animaduertitur, & perspicillorum ope talia vitia corrigi possunt. Etenim cùm cornea tunica, vt & omnes humores, ob admissionem & refractionem spirituum visibilium facti sint, si situ, vel alio vitio peccent, refractio illa debito modo non fiet; quod perspicillorum ope corrigi potest. Sic etiam aliàs sanos perspicillorum vsu res longè distissas & minimas videre animaduertimus; quod fit saltem ob peculiares specierum visibilium refractiones, nullo verò modo ob spiritus, quos perspicilla nec clariores, nec copiosiores reddere possunt.

Spiritus opticos confortantia.

Vitium autem spirituum corrigitur per medicamenta ὀφθαλμικὰ, quæ ὀξυδερκικὰ nominantur, de quibus proinde agere huius loci est. Sunt autem illa. *fœniculum, euphragia, ruta, rad. valerian.* (de qua Tabernæmontanus videatur) *verbena, rosmarinum, saluia, maiorana, radic. helenij, calendula, chelidon. maius*, & *aromata* pleraque; quæ quia cerebrum confortant, etiam simul faciunt, vt spiritus animales puri & copiosi generentur, præcipuè nux moschata, calamus aromaticus, myrobalani chebulæ: è quibus componuntur varia medicamenta. Commendatur Electuarium Humaim descript. Mesue. *in c. 1. de ægrit. ocular.*

Electuar. Humaim.

℞. *Euphragia* ℥. ij. *sem. fœniculi* ʒ. v. *macis, cubebar. cinnamomi, piperis longi, caryophyll.* an. ʒ. j. Puluerisentur & cribrentur. Postea. ℞. *Mellis despumati* ℔. j. *succi depurati fœniculi* ℥. j. *rutæ, chelidonia maior.* an. ℥. ß. Coqu. succi cum melle ad mellis fluidioris consistentiam, & adde species. F. Electuarium, cuius dosis sunt Drach. iij.

Habentur etiam medicamenta talia apud Valescum de Taranta, *lib. 2. cap. 30.* Electuaria duo visum confortantia descripsit Langius, *lib. 3. Epistol.* Et occurrunt passim talia alia, & proponentur etiam aliqua infrà, *capite 44.* Vnum atque alterum saltem hîc addemus.

Species Occonis:

Species Occonis.

℞. *Spec. diaplir. sem. fœnicul.* an. Vnc. ß. *macis, cubebar. cinnamomi, piperis long. caryophyll* an Scr. ij. *pulu. fol. euphrag. saluia, ruta, verbenæ* a. Drach. ij. & Scr. ij misce.

Vel ℞. *Puln. nucis moschat. lign. aloës, sem. siler. mont. mastich. euphras. sem. anisi, fœniculi, carui præpar.* an. ʒ j. ß. *sacchari albi* ℥ j. ß. M. pro Tragea, de qua mane & vesperi, quantum duo cuspides cultri capiunt, sumatur.

Vel horâ decubitus sumatur de sequenti Electuario quantitas nucis moschatæ:

℞ *Conseru. fl. euphrag.* ℥ ij. *rosar.* ʒ. vj *saluia, anthos*, an. ℥. ß. *succini albi præpar.* ℈ j. *spec. diarrhod* ʒ j. *margarit. præpar.* ʒ. ß. *essentia salu.* ʒ j. Cum *syrup. de betonic.* F. Electuarium.

Læsio visus ex spirituum nimia agitatione, cognoscitur ex vertigine coniuncta. Si spiritus deficiant ob cerebri vitium, etiam alij sensus afficiuntur. Si ob neruorum opticorum angustiam, oculi partes reliquæ sanæ sunt, nihilque vitij etiam in cerebro animaduertitur.

In vsu tamen & delectu horum medicamentorum, considerandum, an spirituum crassities & impuritas à materia melancholica, an verò à pituitosa proueniat. In illa enim conueniunt medicamenta tenuium partium cum modica humectatione, citra vehementem & exsiccantem calefactionem, vel exsiccationem; in hac verò calida & sicca, quæ cerebrum frigidum & humidum corrigere apta nata sunt.

CAPVT XXXIX.

De Musculorum Oculos mouentium vitiis.

Musculi cur oculis dati.

VT homo non solùm quæ rectâ oculis opponuntur, sed & quæ ad latera, & supra & infrà sunt, sine capitis motione videre possit, dati sunt oculis musculi, quorum genera descripta videantur apud Coiterum, *in tabulis*, Bauhinum, Iul. Cæsarium Placentinum, Hier. Fabricium ab Aquapendente, & alios Anatomicos.

Musculorum oculorum vitia.

Horum vitia sunt paralysis & conuulsio, in quibus affectibus & motus oculorum, & situs vitiari, & ex situ oculorum vitiato ipsa visio lædi potest. Etenim si omnes musculi resoluantur, oculus extrà tendit, & prominentior fit: si verò illi solùm, qui ad exteriorem angulum mouent, resoluantur, oculi ab oppositis sanis musculis versus interiorem angulum, trahuntur. Sed si conuellantur musculi ad suum angulum, oculum secum trahunt & conuertunt. Si resoluantur musculi superiores, oculus versus inferiora inclinatur; si verò inferiores, versus superiora.

Caussæ sunt eædem, quæ suprà in conuulsione & paralysi sunt explicatæ.

Cognoscitur hoc malum visu, & strabismus inde oritur; de quo suo loco dicetur.

Paralysis curatur medicamentis caput euacuantibus, & humorem pituitosum absumentibus; de quibus supra dictum. Nonnulli sanguinem turturis instillatum, vt peculiari proprietate efficacem, commendant. Si à conuulsione, relaxantia & humectantia exhibeantur, ex decocto seminis lini, maluæ & althéæ; de quibus etiam suprà, *de conuulsione*, dictum.

ἱππος in oculis.

Est etiam musculorum vitium, cùm nimis graciles vel debiles sunt, vt continuâ quasi inter se luctâ certantes, alter oppositorum alterum vincere conetur, vnde instabiles & continuò mobiles oculi euadunt; quod vitium à Græcis ἵππος appellatum fuisse censent. Neque enim peculiaris est musculus oculo motum tonicum largiens, sed omnes sex musculi æqualiter constricti oculum in certo situ detinent. Si ergo debiliores sint, id præstare non possunt. Vitium autem hoc in plurimis à natiuitate contrahitur, & incurabile est. Obseruaui id in virgine quadam aliàs pulcherrima, ciuis cuiusdam filia, cui oculorum globus planè instabilis erat. Vitium hoc contraxisse dicebatur à matre, quæ incendium domus cuiusdam spectauerat, & inde territa fuerat.

Vulnera musculorum oculorum.

Ad musculorum morbos pertinent etiam vulnera, ictus, punctura profundæ, quibus variè & transuersim interdum secantur, lacerantur, & ad suas actiones obeundas inepti redduntur. Ita vir quidam nobilis, vt ad me perscripsit Dn. D. Iacobus Ianus, Sereniss. Elect. viduæ Lichtenburgi Medicus equo insidens caput ligno acuminato ita allisit, vt ligni portio ad interiora oculi penetrans musculum oculi sinistrum attollentem, rumperet. Hic conualescens oculum quidem habet saluum, sed omnia geminata videt. Cuius rei caussa est, quòd cũ musculus oculum rectè regere nequeat, species visibiles in diuerso plano statuuntur, & sic retina tunica difformiter pingitur, & dupliciter obiectum percipitur. Vnde etiam si rem rectè iudicare velit, semper alterum oculum claudere necesse habet. Perinde

autem est, siue claudat dextrum, siue sinistrum: nam species æquè in vtroque recipiuntur. Hæc saltem est differentia, quòd obiecta in alto posita oculus ille, cuius musculus læsus est, non videt, nisi se ceruice valde supinet.

CAPVT XL.

De Oculi defectu.

Oculi defectus. Atque hi sunt morbi, qui singulas oculi partes infestare solent. Sunt præterea quidam morbi, qui toti oculo accidunt; de quibus iam dicendum.

Et primò quidem monstrosæ oculi constitutiones occurrunt, & nonnullos vno, nonnullos tribus vel quatuor oculis natos fuisse obseruatum est; vt eius rei historias Schenckius, *lib.* 1. *obseru.* 278. collegit, quas tamen neque ars, neque natura corrigere, vel tegere potest.

Deinde interdum oculus vnus deesse solet; id quod fit per magnas inflammationes, ob quas oculus rumpitur, vel in pus mutatur, post ictus, vulnera. Quod vbi accidit, nulla equidem oculi amissi reparandi spes est. Vt verò deformitas illa tegatur, alij linteolo serico locum tegere solent; alij in oculi deficientis locum album factitium, aureum argenteúmve pictum reponi curant, qui natiuum oculum referat. Ita Ioan. Thomas Minadoüs, *de externis affect. lib.* 3. *c.* 14. refert, se Bizantij vidisse fœminam, quæ vno oculo deficiente factitium ex argento tectorio opere adeò expolitum & pictum insertum habebat, vt verum magnitudine, luciditate, colore æquaret. Modum etiam Paræus, *lib.* 22. *Chirurg. c.* 1. habet, quo oculus fictitius formari possit.

CAPVT XLI.

De Oculi Atrophia.

Oculi atrophia. Aliquando verò solùm imminuitur oculus, & minor, quàm naturalis constitutio, & ad corpus reliquum proportio requirit, redditur; cùm scilicet omnes oculi partes imminuuntur & contabescunt. Vnde non solùm deformitas, ob partium inconcinnitatem & proportionem læsam oritur, sed & visio læditur.

Caussa.

Quæ autem aliàs atrophiæ caussæ esse solent, eæ & in oculo locum habent, si partes, corporis superiores, & præcipuè oculum occupent, vt nimia euacuatio & exsiccatio, putà fletus continuus, humorum acrium in lippitudine diuturnus fluxus, vigiliæ diuturnæ, febris hectica, obstructio vasorum oculis alimentum aduehentium.

Signa Diagnostica.

Ipsum malum per se facilè cognoscitur: quæ verò eius caussæ fuerint, relatio ægri patefaciet.

Prognosticum.

Malum curatu difficile est. Neque enim siccitas in vlla corporis parte facilè curatur; & nisi maturè ei succurratur, caussa cæcitatis esse solet.

Curatio.

Curatur medicamentis humectantibus, lacte muliebri in primis imposito; vel fomentetur oculus hoc decoct.

℞. *Rad. althéæ, maluæ*, an. ℥. j. *sem. fœnugræci, althea, maluæ*, an. ℥. ß. Coqu. in aqua, & oculus decocto foueatur, vel ex iis destilletur aqua, quæ oculo sæpe instilletur.

CAPVT XLII.

De Oculi procidentia.

Oculi procidentia. Aliquando etiam accidit, vt oculi de naturali sua sede & orbita præter modum emineant, quod vitium Oculi prominentia dicitur; vel etiam excidant, & ita propendeant, vt palpebris ampliùs tegi nequeant, quod malum Græcis ἐκπίεσμα & ἐκπτωσμός. Latinis Oculi procidentia, exitus, prolapsus & expressio nominatur.

Caussa.

Caussæ ad tria genera referri possunt. Ad primum pertinent omnia, quæ vi quasi oculum ex orbita sua extrudunt, vt vehemens inflatio, & vocis intentio, vehemensque spiritus suppressio; id quod accidit in clamore nimio, tubarum inflatione, strangulatione, & suffocatione, quocunque modo ea fiat, vomitu, tussi, partu laborioso, cùm maximo conatu fæces detruduntur. Spiritus enim retentus cum sanguine & vaporibus versus cerebrum tendit, illudque inflat; vnde etiam oculi & vicinæ partes quasi intumescunt, & loco suo pelluntur. Quò pertinent casus ab alto, quo cerebrum valde concutitur.

Secunda caussa est resolutio musculorum & neruorum in oculo, quæ fit ob humores pituitosos & aquosos à cerebro ad oculum confertim affluentes.

Tertia caussa est vulnus annatæ tunicæ, quæ oculum orbitæ annectit, & propterea etiam coniunctiua dicitur; vel musculorum oculi.

Quibus & quartum caussæ genus addi potest, tumor oculum ex orbita quasi extrudens, cuius rei historiam habet Trincauellius, *lib.* 4. *de ratione curandi particul. corpor. human. affect. cap.* 6. de quodam Veneto, cui dexter oculus adeò prominebat, vt vniuersam ferè faciem deformaret, quod contigerat à scirrhoso tumore, qui erat in interna parte, quâ membrana annata oculum ossibus annectit.

Signa Diagnostica.

Malum ipsum per se intuentibus patet. Quænam verò sit caussa, ex iis quæ præcesserunt, patet. Et quidem si resolutio adsit, ac visio sit integra musculi solùm erunt resoluti, si verò etiam amittatur visio neruus opticus.

Curatio.

Vniuersalia primò, si opus sit, præmittenda, & vel vena aperienda, vel purgandum corpus. Oculus verò ipse, quantum fieri potest, in locum suum reponendus, & conuenienti ligaturà in eo detinendus. Postea cucurbitulæ ceruici, ipsis verò oculis repellentia & roborantia adhibeantur, ex decocto rosarum, balaustiorum, myrti, nucum cupressi, acaciâ, hypocistides vel succus psyllij polygoni, plantaginis imponendus.

Christophorus à Vega, *lib.* 3. *cap.* 12. quendam, cui ex casu ab alto oculi extra palpebras exciderant, ita curauit. Primò oculos, quantum potuit, sensim reduxit, & iisdem linteolum duplicatum madefactum decocto rosarum & balaustiorum, & inspersâ acaciâ, imposuit, & statim sanguinem ex cubiti dextri externa vena misit, decentique victu adhibito ægrum restituit.

Si inflammatio oculo procidenti accidat, integrum ouum cum vino & rosaceo, lanâ vel hapso lini exceptum oculis imponendum. Si procidentia fit à resolutione musculorum & neruorum oculi, apophlegmatismi vsurpandi, humores pituitosos euacuantes, odoramenta item eosdem absumentia, & oculos roborantia. Extrà cataplasma vsurpandum est è farina fabarum, rosis, thure, spica, cum albumine oui. Et quia humores resolutionis caussa sæpe à partibus vicinis affluunt, fronti etiam adstringentia imponenda.

Vt ℞. *Florum rosar. rubrar. balaustior. myrtillor. acaciæ, rad. bistortæ*, an. Drach. ij. *boli Armeni* Vnc. sem. *cortic. thuris, croci*, an. Drach. sem. *aceti rosacei* Vnc. j. *olei rosacei*. q. s. F. Cataplasma.

Si cum humiditate flatus adsint, aliqua calida, quæ simul adstringunt, admiscenda, vt spica, radix cyperi, caryophylli, mastiche, &c.

Vt ℞. *Fol. cupress.* Vnc. sem. *flor. chamamel.* Drach. ij. *thuris, mastich.* an. Drach. j. Fiat Sacculus in aqua rosarum madefactus, qui oculo imponatur. Vide Aëtium, *tetrabibl.* 3. *serm.* 2. *cap.* 35. Valesc. de Taranta, *lib.* 2. *cap.* 23.

Si verò oculus ita prolapsus sit vt nulla de eius repositione spes supersit, vt deformitas illa, quæ ex eo in faciem propendente oritur, tollatur, totus oculus exscindi potest. Ideoque corpore euacuato, ægre rectè collocato, instrumento idoneo, quale quidem apud Guil. Fabricium, *Centur.* 1. *obseru.* 1. depingitur, vel alio conueniente, quod se orbitæ oculi accommoder, oculus exscindendus; ne tamen palpebra lædatur, & noua deformitas inde fiat, cauendum; postea vulnus, vt alia oculorum vulnera, curandum.

CAPVT XLIII.

De Strabismo.

Ad situm oculi vitiosum pertinet etiam Strabismus, cùm pupilla rebus videndis non rectà, sed obliquè opponitur, neque ipsa in medio oculi apparet sed ab eo declinat, ita vt in vna oculi parte plus albi appareat, quàm in alia, & amborum vnus aspectus esse nequeat. Quo morbo qui laborant, cùm res rectà intueri volunt, vt pupilla rebus rectà opponatur, oculos intorquent, toruúmque aspectum exhibent. *Strabismus.*

Caussa.

Huius mali caussa à plerisque in vitiosam musculorum oculos mouentium dispositionem refertur. Et primò verum est, interdum conuulsis & contractis aut resolutis musculis oculum ad vnum latus mouentibus, hoc malum excitari: dum oculi ita distorquentur, vt pupilla obiectis, quorum species recipit, non rectè opponatur. Hoc quando accidit, oculi liberum & voluntarium motum amittunt, & res obiectæ geminæ apparent vt etiam Aristoteles, *sect.* 31. *problem.* 7. docet nisi æquabilis forsan fiat vtriusque oculi conuulsio, ita vt pupilla vtriusque oculi idem planum obtineat. Sic & sani, ac quorum oculi naturalem constitutionem habent, studiosè musculos contrahendo, Strabismum quandoque imitantur. Conuulsio hæc accidere potest in epilepsia, in febribus malignis. Nonnullis verò à primo ortu accedit, contractis nonnihil, & in eo situ manentibus oculis. Quod fit si mater vterum gerens moribundos, vel animalia mactata oculos conuertentia aspiciat, vel rerum fulgentium, vtpote gladiorum, ignis vel fulguris intuitu obstupescat: sicut & ex consuetudine idem accidere potest; dum nimirum musculi oculos mouentes ad vnum latus vel sursum, vel deorsum continuo mouentur, vnde illi situi assuescunt, & in eo postea permanent. Sicut infantibus in cunis interdum accidit, dum sursum versus lucem, vel lucernam ardentem continuò oculos mouent, & quasi fixos habent.

Ita

Ita memini, puellam in patria, quæ etsi à primo ortu nihil vitij in oculis habebat, cùm tamen nouercam metueret, & post fornacem fere semper sedens limis oculis nouercæ aduentum obseruaret, Strabismum contraxisse. Et quod ex conuulsione accidit, idem ex paralysi musculorum oculos mouentium fieri potest. Sic interdum post apoplexiam, aut ex affluxu humorum pituitosorum ad oculos, hoc malum contrahitur.

Verùm secundo præter hanc caussam, quæ ex situ musculorum est, alia adhuc Strabismi caussa esse potest: situs nimirum humoris crystallini vitiosus; cùm is pupillæ non rectè opponitur, sed ad latus alterutrum, vel sursum aut deorsum declinat, ita, vt qui hoc modo crystallinum situm habent, si rem rectà intueri velint, oculum ad latus contorquere necesse habeant, donec vniformis fiat visio.

Vitium hoc etiam à primo ortu accidere potest, imò consuetudo detorto visu aliquid contemplandi in infantibus, crystallinum quoque humorem in situ naturali turbare valet.

Differentia.

Sunt autem quattuor Strabismi differentiæ. Aliquando enim versus nares, aliquando versus tempora, aliquando sursum, aliquando deorsum pupilla declinat, & oculus contorquetur.

Præterea accidere potest, vt nunc vnus saltem oculus strabismum patiatur; nunc ambo: imò, vt alter oculorum versus nares, alter versus tempora, sursum vel deorsum feratur.

Signa Diagnostica.

Strabismus facilè per se patet intuentibus; neque signis, quibus cognoscatur, opus habet. A qua caussa verò pendeat, cognoscere non ita facilè est: visionis tamen modus id patefacere potest. Si enim res geminæ apparent, certissimum id signum est læsionis musculorum adhuc durantis. Si verò res non geminatæ apparent, caussa est in crystallino; dum scilicet is ad planum retinæ, & pupillam sese difformiter habet, vnde oculi ita intorquendi veniunt, vt æqualis in vtroque fiat repræsentatio specierum. Si aliquis morbus præcessit, aut caussa adsit, quæ resolutionis & contractionis musculorum indicium exhibeat, musculis affectis, Strabismum fieri, argumento est. Si verò à primo ortu caussam habeat Strabismus, pupillæ situs diligenter attendendus. Nam si à vitioso situ crystallini fit, pupilla non erit ad latera contracta, vt in Strabismo ex conuulsione. An verò ex mala assuetudine, vel defixo oculorum obtutu, contractus sit Strabismus, parentes, vel qui infantibus inseruierunt, docebunt.

Prognostica.

Strabismus à primo ortu & mala conformatione non curatur; nec qui à mala assuetudine, vel etiam conuulsione aut paralysi, si sit inueteratus, vnquam curatur. Recens verò malum interdum curationem suscipit.

Curatio.

In infantibus hoc malum curatur, si larua aliqua vel cappa faciei obducatur, ac foramen oculis oppositum ita disponatur, vt infans in partem oppositam ei, quo & pupilla oculi præter naturam vergunt, oculos dirigere cogatur. Quod vt commodius fiat, ex lamina ferrea vel argentea canales instar infundibuli formentur, & foraminibus illis in larua vel cappa assuantur, vt per eam aspectus dirigatur. Vel lucerna in partem oppositam, quo oculi præter naturam declinant, ponatur, vt infans fixo obtutu eam aspiciens in contrarium oculos deflectat.

Non tamen certo rei intuitu solùm musculi oculorum aliter atque aliter disponi, sed etiam humores oculi, putà crystallinus & vitreus, varias habitudines & situum differentias acquirere possunt.

Si à spasmo vel paralysi sit strabismus, curatur vt spasmus vel paralysis; de quibus suprà.

CAPVT XLIV.

De Cæcitate, & visus debilitate.

Atque ita hactenus omnes morbos, qui tum singulas oculi partes, tum ipsum oculum totum infestare possunt, explicauimus. Restat, vt de symptomatibus, quæ circa visionem & oculo accidunt, dicamus. Inter quæ cùm primo loco sit læsa actio, primò de visione læsa dicendum.

Læditur autem visus tripliciter; vel quia planè aufertur, vel quia imminuitur; vel quia deprauatur.

Cæcitas. De abolita & imminuta visione, *hoc capite* dicemus. Cùm planè aufertur visus, cæcitas nominatur, Græcis τύφλωσις à quacunque etiam caussa inducatur.

Visus hebetudo. Imminuitur verò visio plurimis modis. Primò, cùm res in quacunque etiam distantia non clarè videntur; quod vitium si citra manifestum oculi affectionem accidat, Græcis ἀμβλυωπία & ἀμαύρωσις nominatur, ita vt etiam ἀμβλυωπία, vt mox dicetur, per ἀμαύρωσιν definiatur. Aut si quæ est inter ea differentia, mala sunt gradibus solum distincta. Nam si manifestum aliquod in oculo vitium appareat, vt accidit in suffusione, albugine, crassitie corneæ, & similibus affectibus, peculiare nomen à caussa læsio illa visus accipit, vt ex superioribus patet.

Quanquam sæpe & ista vitia generalibus nominibus exprimantur. Ita vbi senes humoribus & tunicis nonnihil exsiccatis obscure vident, caligo oculorum appellatur. Idem vitium si iuuenibus accidat, hebetudo oculorum, & obscuritas visus nominatur.

Pertinent huc & symptomata, quando homo noctu, & tenebris ingruentibus, vel nihil videt, vel contrà melius quàm de die, videt. Imò compertum est, testanturque id Viri doctissimi, quosdam noctu in densissimis tenebris vidisse, & literas legere potuisse, & Suetonius, *in vita Tiber.* & Plinius scribunt, Tiberium noctu expergefactum omnia primùm videre potuisse, non alio modo quàm in clara luce, postea tenebris paulatim ingruentibus, Cœlius Rhodiginus, *lib. 15. antiq. lect. c. 2.* sanctè affirmat, sibi etiam quandoque obtigisse, vt noctu videre potuerit. Idem de se affirmat Cardanus, *lib. 8. de variet. rer. c. 43.* Et solenne hoc etiam fuisse I. C. Scaligero, filius Iosephus, *in vita eius* tradit. Et Hieron. Fabricius ab Aquapendente, *de visus organ. part. 2. c. 4.* narrat, Pisis hominem quendam degisse, qui eam nactus erat oculi constitutionem, vt noctu probè videret. Idemque de aliis etiam narratur. Estque is affectus diuersus à nyctalopia Hippocratis. Hac enim qui laborant, noctu melius vident, quam de die, sed non in tenebris: seu de die, hoc est, luminoso aëre, parum vel nihil vident, noctu verò, vel in loco obscuro, non tamen totali luminis absentiâ, meliùs: illi verò, de quibus dixi, etiam de die bene vident, sed noctu quoque, & quidem in tenebris Noctuas, nycticoraces, vespertiliones, feles glires & mures in tenebris videre notissimum.

Ἀμβλυωπία ergo (quæ & Hippocrati, *in Prognost.* ἀμβλυωσμὸς est, sicut & quibus per morbos visus hebetescit, idē ἀμβλυώσσειν & ἀμβλυώττειν dicuntur) vt à Paulo, *lib. 3. cap. 22.* definitur, ἀμαύρωσις τῆς ὄψεως ἀπὸ τινος ἀδήλου αἰτίας γινομένη, est *visus obscuritas sine manifesta caussa oborta*, seu hebetudo oculorum, & videndi debilitas, sine manifesto in oculis vitio, quomodo & Actuarius, *lib. 2.* περὶ διαγνώσ. παθ. definit. — *Ἀμβλυωπία.*

Eadem visus obscuritas, & ἀμαύρωσις nominatur. Ita enim Gal. 2. *Prorrh.* definitur, ἀμυδρὰ τῶν ὀργάνων αἴσθησις ἄνευ χροιᾶς τῆς μετὰ τῶν ἀχλύων φαντασίας, *hebescens & languida instrumentorum sensatio absque vlla turbationis visione.* Vbi ἀμαύρωσιν, & τὴν ἀχλυώδη ὄψιν, hoc est, *obtusa & caliginosa visionis* constituit discrimen. Nam, inquit, *cùm in vtrisque obtusus sit affectus, in caliginosa tamen visione ægris ipsis veluti cuiusdam caliginis sensatio accedit: exterius verò cernentibus nullam humidi præter naturam consistentiam hebescens oculus habere videtur. At in eo perijt lucidus oculorum fulgor, qui in acutè cernentibus inest; suntque hebescentes oculi mortuorum similes: ac per multis morientibus, & adhuc viuis eiusmodi oculi apparent, velut etiam in extrema senectute. At non omnibus caliginosi videntur; verùm iis solis, quibus humor, qui circa pupillam est, & sanitatis tempore tum splendidus, tum albus erat, conturbatus cernitur.*

Interdum tamen pro visione ablata, ἀμαύρωσις accipitur, & est perfectum videndi impedimentum citra manifestum oculorum vitium, & pura apparente pupilla, vnde etiam, vt suprà dictum, gutta serena (*der schwartze Staar*) à nonnullis appellatur. Ita ἀμαύρωσις *Isageges* autori est, ὅταν παντελὴς παρεμπόδισις ᾖ τοῦ ὁρᾷν χωρὶς φανερᾶς αἰτίας, *totius visionis impedimentum absque vlla manifesta caussa.* Sic Paulo, *lib. 3. cap. 22.* ἀμαύρωσις ἐστὶν ἡ παντελὴς ὡς ἐπιτοπλεῖστον τῆς ὄψεως παρεμπόδισις, χωρὶς φανερᾶς πάθους περὶ τὸν ὀφθαλμόν; id est *plerumque perfectum cernendi impedimentum, citra vllam manifestam oculi affectionem.* — *Ἀμαύρωσις.*

Secundò, cùm res in debito spatio, & eo, quo aliàs sani res videre solent, homo videre non potest, sed vt eas videat, propiùs oculis admouere cogitur; nisi perspicillorum vsu hoc vitium corrigat; vnde sæpe accidit, vt amicos & notos prætereuntes non agnoscat. Vitium hoc nonnullis à primo ortu contrahitur. Imò sunt ex illis, qui nisi res minores oculis planè admoueant, &, vt vulgò dicitur, naso attingant, & conniuentibus & clausis nonnihil oculis videant, eas planè non agnoscunt; quod vitium μυωπία nominatur. Contrarium nonnullis accidit, vt res nonnihil distantes rectiùs videant, quàm propinquas, & proinde cùm res minores exactè cognoscere cupiunt, eas nonnihil ab oculis remouere coguntur, quod vitium senibus familiare est, & perspicillorum idoneorum vsu quodammodo emendatur. Iisdem plerumque accidit, vt, etsi de die sic satis videant, ad lumen tamen accensum res minores non satis agnoscant; ideóque lumine copiosiore opus habent.

Νυκτάλωπία autem & νυκτάλωψ, (quanquam posterius vocabulum & hominem ipsum sic affectum significat, quem Plinius, *lib. 28. c. 2.* Luciosum nominat) Latinis nocturna cæcitudo, Celso generaliori vocabulo imbecillitas oculorum, eiusmodi affectio est, quâ detenti inter diu quidem satis, occidente verò Sole obscuriùs, noctu denique nihil cernunt. Hippocrati contrà Νυκτάλωπες, *in 2. prorrh.* dicuntur, qui noctu cernunt meliùs, quam interdiu; quâ significatione etiam id vocabulum in *Definitionibus Medicis*, quæ Galeno ascribuntur, exponitur. In *Introduct.* verò, seu *Medico*, vtroque sensu hæc vox accipitur. Sed recentiores Græci ea significatione vocem vsurpant, quâ diximus, quam & nos in præsentia retinemus. Est igitur Νυκτάλωπία symptoma diminutæ facultatis videndi, quâ affecti mediocribus ingruentibus tenebris, quæ oculorum sanorum visioni nullum impedimentum afferrent, parum aut nihil cernunt, atque ita *visus iis in nocte*, vt Auic. loquitur, hoc est, in obscuro, *euanescit.* — *Nyctalopia.*

Cum

Caussa.

Quia autem visio perficitur oculo, qui pluribus partibus constat, & spirituum animalium beneficio, caussa læsæ visionis aut in cerebro, & spiritibus opticis, aut in neruo optico, aut in humoribus, aut in oculi tunica cornea, & pupilla, aut in musculis quærenda est.

Cæcitatis & visus debilitatis caussa. Et quidem cæcitas & visus debilitas ferè causarum magnitudine saltem differunt. Etenim si caussa sit maior, cæcitas; si minor, visus debilitas introducitur.

Si visio cerebri vitio lædatur, plerumque reliqui sensus simul afficiuntur: quia spiritus animales in cerebro generati commune omnium sensuum instrumentum sunt, & in omnia sensuum organa diffunduntur. Si autem sensus reliqui integri sint, visione læsâ, non totum cerebrum afficitur, sed vel neruus opticus saltem, vel cerebrum ea parte, quâ nerui optici prodeunt. Cerebrum autem afficitur vel intemperie simplici, aut cum materia; vnde spiritus exigui aut impuri gignuntur: vel debilitate ex nimia euacuatione, diuturno vel graui morbo, animi mœrore: vel denique angustia prohibente liberum transitum spirituum.

Quando visio læditur vitio spirituum opticorum. Si autem quæratur, quomodo spirituum vitio visio lædatur, ex vulgata doctrina spiritus lucidus, tenuis, multus facit, vt exquisitè & distinctè omnia cernantur, tam propinqua, quàm remota; lucidus, tenuis, paucus, propinqua tantum facilè agnoscit, non perspicit etiam res valde luminosas; talésque dicuntur μύωπες seu luciosi, qui tantùm conniuentibus oculis cernunt: atque hi iuuantur perspicillis, vt vocant, minorantibus, quæ secundum illorum sententiam radios illos visiuos tenues, paucos colligunt ac coërcent, ne in longiore distantia deficiant. Lucidus, crassus: multus, remotiora meliùs cernit, crassitie ad intuitum remotiorum continente lumen, ne dissipetur, ad propinquiora hebetante; cùm in ipso progressu largiore spiritus crassus nonnihil subtilior & purior reddatur. Iuuari hi dicuntur perspicillis, vt vocant, ingrossantibus, quibus res visa maiori specie offertur. Lucidus, crassus, paucus, nec propinqua, nec remota expeditè cernit. Atque ad hanc caussam referunt ἀμβλυωπίαν. Obscurus spiritus visioni incommodus est, & tantò magis, quò crassior fuerit.

Verùm vulgata illa doctrina non sine caussa in quibusdam suspecta est. Primò enim nititur falsi hypothesi, visionem fieri per emissionem radiorum. Spiritus equidem ad visionem necessarij sunt, sed non eo modo, quem ipsi statuunt. Deinde μυωπίας caussa ponitur paucitas spirituum: cùm tamen multi hoc symptoma in iuuentute patiantur, in quibus nullus spirituum defectus animaduertitur. Idcóque symptoma horum in visu caussa potiùs ex humorum, & præcipuè crystallini, vitiis deducetur, vt postea dicetur. Hinc potiùs probabile est, eam solùm visus debilitatem à spirituum defectu & impuritate fieri, cum res minutæ & remotæ non videntur, atque etiam magnæ non satis distinctè percipiuntur. Atque tum proculdubio in sensibus etiam aliis vitium aliquod percipitur; cùm cerebrum spiritus non solùm oculo, sed & aliis sensuum & motus organis suppeditet: quod si absit, proculdubio in humoris aquei, crystallini, vel vitrei obscuritate & impuritate, caussa visus læsi & debilis quærenda, vel etiam in neruo optico.

Neruorum opticorum vitio. Neruus autem opticus læditur interdum ex nimia refrigeratione, si quis ventorum frigidorum flatum fronte & oculis minus tectis excipiat, frigore ad ea loca vsque, vbi nerui optici oculis inseruntur, penetrante. Idem ex oxyrrhodinorum frigidorum valde nimio vsu quandoque accidisse, & visum abolitum fuisse, obseruatum est.

Sed & alia neruorum opticorum vitia visum lædunt, & quidem, vt suprà, *cap.* 35. dictum, angustia, ruptura vel contorsio, quæ pluribus de caussis accidere possunt, à percussione, casu vel ictu, epilepticis conuulsionibus, immoderatâ & violentâ spiritus retentione, vt nonnunquam tubicinibus accidit, & fœminis in partu difficili, ex vehementi conatu, nonnunquam sine caussa violenta, post morbos graues, pestem, vehementes capitis dolores, & similes caussas, &c., quod frequentissimum est, ex cerebri excrementis pituitosis, seu extra neruos opticos comprimentibus & irrigantibus, seu intus obstruentibus. Neque enim video quid obstet, cur non etiam ex ipso cerebro humores in neruos opticos tam amplos infundi, eósque obstruere possint. Possunt tamen etiam vapores crassi melancholici in neruos opticos irruentes spirituum influxum prohibere. Ita enim memini Studiosum ex scabie in febrem incidere, cui asthma & cæcitas accidebat, ita vt nullo vitio in oculo apparente per triduum nihil videret. Is medicamentis idoneis adhibitis, & vrina nigra reddita conualuit. Puer verò ex eadem caussa, scabie scilicet, in febrem & cæcitatem incidit, qui epilepsia accedente mortuus est. Memini etiam quendam ex affectu hypochondriaco in cæcitatem incidisse. Referunt quoque nonnulli inter caussas læsæ visionis siccitatem nerui optici, quæ post febres ardentes relinquatur. Sed cùm credibile non sit, in cerebro & loco cerebro vicino tantam siccitatem induci posse, probabilius est humorem aliquem viscosum ibi relinqui, qui neruos opticos seu obstruat, seu comprimat.

Humoris vitio. Humorum tandem, & corneæ tunicæ pupillæ vitio, visus sæpe aut debilitatur, aut imminuitur. Cùm enim istæ partes omnes ad specierum sensibilium receptionem comparatæ sint, si debito modo sese non habeant, receptio illa impeditur; vnde visus vel planè tollitur, vel impeditur, pro magnitudine caussæ; de quibus omnibus, *capitibus præcedentibus*, & *Instit. lib.* 2. *part.* 3. *s.* 2. *c.* 3 dictum.

Nyctalopia. Vt de Nyctalopia saltem aliquid in specie addam: Aëtius malum hoc oriri statuit propter aliquam cerebri imbecillitatem, & maximè ob spiritus visiui, humorúmque & tunicarum oculi crassitudinem. Et credibile est, humorem & spiritus crassos, debiles species difficulter transmittere, & quasi obscurare. Ideóque Nyctalopes saltem in clara luce, & clara saltem, & sufficienter illuminata obiecta vident. Deinde, & præcipuè, pupillæ angustia nyctalopiæ caussa esse potest. Non, vt quidam putant, quia per angustam pupillam modicum lumen admittatur, quod visum mouere nequeat. Nam, vt suprà etiam dictum, lumen externum ad repræsentationem specierum visibilium in oculo depictarum, non est necessarium, sed potiùs opacitas hic requiritur. Caussa verò, cur angustia pupillæ nyctalopiam inducat, hæc est, quòd in angustia pupillæ pauciores radij, qui à quolibet obiecti visibilis puncto ad quodlibet pupillæ punctum radiant, debiliter illuminati oculum ingrediuntur. Vnde accidit, vt, cùm obiectum non sit multum illuminatum, lumenque deuehens sit paucum, obscurior sit rei imago; quæ tamen illustrior fieret, si plures radij per amplam pupillam oculi cameram ingrederentur. Vbi & hoc notandum, animalia quædam, quæ noctu vident, pupillam non ita multum dilatare, vt homines faciunt, quæ obscuriori loco imagines venantur, quod in bubone obseruare cuilibet promptum est. Nam licet illa dilatatione opus habere videatur, ad plurium radiorum visibilium debili luce radiantium perceptionem: tamen conuexitas illa, & protuberantia insignis, in primis etiam crassities notabilis, corneæ tunicæ, vt mox dicetur, ita radios refringi facit, vt angustè coëant, coarctatique pupillam subire possint. Nam dilatatio pupillæ in his animalibus lucidos oculos habentibus iridem contraheret, quam tamen visionis obeundæ, & obiectorum illuminandorum gratiâ conueniit esse ampliorem. Talis enim plus luminis spargit.

Cur quidam in tenebris videant. Cur autem quidam, etiam in tenebris & noctu videant, explicare non ita facile est. Vt aliorum sententias prolixè non recenseam, primò hoc extra controuersiam esse puto, illos qui noctu vident, talem oculi constitutionem habere, qualem feles, & alia eiusmodi animalia noctu videntia, id est, habere lucem aliquam internam, non quidem in crystallino, vel aliis humoribus insidentem; (hoc enim si ita esset, res obiectæ non viderentur, sed fulgor saltem quidam in oculo perciperetur) sed in vuea tunica, & illa eius parte, quæ iridem constituit. Et quidem non in parte interiore & concaua, (Nam sic turbaretur visio: & præstat interiorem esse tenebricosam) sed saltem in exteriore superficie vueæ.

Qua ratione autem lumen illud vueæ inhærens ad visionem nocturnam concurrat, non ita planum. Quidam ad quæstionis huius solutionem præsupponit falsas hypotheses; nimirum lumen ratione obiecti non requiri, & obiecta visibilia quolibet tempore perenniter species suas emittere, non verò opus esse externo lumine quod eas exsuscitet. Verùm rationes, quibus paradoxum hoc probat, nullas habet, nisi quod de felibus, noctuis, & aliis animalibus noctu videntibus habetur. Verùm nulla hæc probatio est, sed de hoc ipso quæritur, quâ ratione talia animalia noctu videant, & an obiecta illuminata videant. Et rationi, ac omnibus Philosophis, imò ipsi experientiæ contrarium est, species visibiles nulla luce excitatas, posse per se radiare, adeoque ad oculum peruenire, vt circa illum versantes tandem illuminentur. Immotum potiùs, & Physicorum, & Opticorum principium est, obiecta visibilia nonnisi illuminata videri lumenque colorum esse actum, & specierum visibilium vehiculum. Deinde & hoc certum est, vt antea etiam dictum, lucem quandam animalium quorundam vueæ tunicæ & iridi inesse, quæ etiam de die apparet. Ex quo concluditur, lucem istam ex animalium istorum oculis coruscantem caussam esse, vt videant, & quidem non propter illuminationem organi, neque medij, sed obiecti. Prodit etiam illud lumen foràs, & obiectum illuminat, illuminatum hoc radiat vi lucis, & speciem oculo iterum sistit, licet circumstantes partes & obiecta à latere sita illuminata non appareant. Idem faciunt huic rei specula concaua, quorum vi lumen in distans proiicitur obiectum, ita vt literas in remoto pariete legere liceat; cùm tamen loca speculo proxima non sint illuminata, sed tenebricosa. Neque sententiæ huic obstat, quòd lumen illud, quia debile, in longum spatium sese diffundere nequeat. Nam primò sphæra luminis longissimè exporrigitur, docentibus id Opticis & experientiâ. Deinde nondum probatum, animalia illa lucidos oculos habentia, obiecta longè distantia percipere. Licèt quoque obiecta ab oculis eiusmodi lucidis illuminata ab aliis non videantur: tamen inde non sequitur, planè non irradiari. Nam primò nyctalopes in crepusculo nihil vident; non tamen sequitur, crepusculi lumen esse nullum, adeóque obiecta planè non illuminati: Deinde quòd talia obiecta ab aliis non videntur, ratio est, quòd respectu aliorum oculorum non sunt satis illuminata, & quia alij remotiùs ab obiecto absunt.

Vt ergo res hæc magis manifesta fiat, sciendum ad visionem

lumen requiri, quod objectum radiare facit: hoc si sit exiguum, ita vt radiatio sit obscurior, quod fit tempore nocturno, vel in crepusculo, opus esse, vt plures radij vi luminis radiantes, qui ab vno etiam visibili puncto continenter profluunt, oculum subeant. Sic enim pluribus radiis coagmentatis fit repræsentatio speciei illustrior. Duabus autem de caussis multitudo radiorum visibilium debiliter radiantium ob exiguum illud, quo deuehuntur, lumen, oculi cameram potest ingredi. Primò, cùm pupilla dilatatur, Sic enim fit, vt per amplam portam vnius puncti visibilis radij plures, oculi penitiora subeant. Et hæc est vera caussa dilatationis pupillæ, nempe receptio plurimorum radiorum in oculum, non verò luminis externi admissio. Externum enim lumen visionem impedit; multitudo verò radiorum visibilis, suo modo luminosorum, speciem pingit in oculo clarissimam. Secundò, cùm propter amplitudinem tunicæ corneæ plures radij visibiles recipiuntur, propter eius protuberantiam, & conuexitatem maiorem ad maiorem angulũ refringuntur. Sic enim fit, vt radij visibiles licèt debiles, coagmentati, & copiâ aucti pupillam subeant etiam paruam, & tandem in retiformi tunica satis claram rei exhibeant imaginem. Et hæc est vera ratio structuræ oculi in bubonibus, & cur noctu videant. Habent enim bubones corneam tunicam non solùm amplam, spatiosam, insigniter protuberantem, seu valde conuexam, sed etiam ita crassam seu profundam, vt vix in vllo animali, licèt grandissimo, tam crassa reperiatur. Vnde vnius puncti visibilis tot radij quot in hàc tunica cornea puncta, recipiuntur, propter eius conuexitatem maiorem maximè refringuntur, & adhuc magis quò hæc tunica profundior; tandémque breui spatio arctati pupillam non admodum amplam rectè subeunt, speciémque notabilem retinæ offerunt. Animalia enim quæ noctu vident, pupillam in tenebris non habent multùm dilatatam: quia non opus est multâ dilatatione; cùm species amplissimæ etiam corneâ tunicâ susceptæ, hujus conuexitate & profunditate multum infractæ, omnes exiguam pupillam ingredi valent.

Signa Diagnostica.

Cùm verò à tot caussis visus debilitas & cæcitas ortum habere possit; quibus signis eæ discerni queant, videndum: quod factu difficilium. Et omnino certitudo adeò exacta hîc nulla datur, nisi plurima inter se conferantur, &, vt Auicennas loquitur, *cognitio ista existimatiua est*, id est, conjecturalis. Etsi enim visu discerni possit, an vitium sit in cornea; tamen si in cornea vitium non sit, an sit in humore aqueo, crystallino, vel vitreo aut neruo optico, distinguere non ita facile est.

Nerui optici affecti Signa. Primò ergo oculus diligenter inspiciendus, & videndum, an in cornea aliquid vitij appareat. Si in hac nullum adsit vitium, considerandum, an in neruo optico caussa læsæ visionis hæreat.

In neruo autem optico vitium non esse, ex eo cognosci posse putant, si fricando vnum oculum, & alterum comprimendo, in pupilla eius qui fricatur, dilatatio & constrictio percipitur. Cùm enim liberè transeunt spiritus, neruus opticus apertus erit. Verùm signum hoc, quod certissimum vulgò habetur, pro certo non habet Platerus; cùm spiritus animales non flatus instar oculum distendant, neque oculum adimpleant, sed in retiformi neruo persistant. Ideóque ea quæ præcesserunt, consideranda. Si in neruo optico vitium sit, caussæ ex præcesserunt, quas suprà recensuimus. Præterea plerumque subito inuadit visus læsio, quæ à neruo optico est; cùm, si ab aliis caussis sit, paulatim generetur. Deinde etiam videndum; an homo oculi, vt appellant, id est, imago illa & idolum adspicientis, in pupilla ægri appareat. Si enim non appareat, videndum, an cornea vel tota, vel parte quâ pupillam obtegit, obscura sit. Si enim obscura non sit, vel in humore aqueo, vel in aránea, quæ obtegit crystallinum, vel in humore crystalino vitium est. Si caussa in humore aqueo sit, & initium suffusionis adsit, vapores aut παχυμερῆ σώματα, *crassa* quædam *corpuscula*, per humorem aqueum dispersa sint, tanquam pusilli culices, vt suprà dictum, & lanarum filamenta, vel aranearum telæ oculis obuersantur. Vbi tamen considerandum, an cotinuò tales imagines appareant; an per interualla quædam. Si enim aliquando tantum appareant, fit hoc per consensum partis alicuius inferioris: si continuò, est initium suffusionis. Si in cornea, vel pupilla vitium sit, aspectu illud cognoscitur, an scilicet macula, vel aliud vestigium in ea appareat. Si caussæ præcesserunt, ex ægri relatione cognoscuntur.

Prognostica.

1. Debilitas visus ex senio vix curationem suscipit.

2. Similiter quæ ex crystallini & vitrei humoris confirmata obscuritate, vel siccitate, ortum habet, aut ex pertinaci obstructione nerui optici.

3. Glaucedo crystallini, vel vitrei ab ortu contracta, vel quæ senibus accidit, incurabilis est; item quæ ab humore existit post suffusionem congelato, teste Aëtio, & quæ à siccitate confirmata. Ita rectè dixit Galenus, 10. *de vsu partium, cap.* 7. glaucedinem potissimùm parere cæcitatem.

4. Debilitas visus genita post euacuationes nimias vel morbos diuturnos, instaurato rursum corpore corrigitur.

5. Cæcitas ob fortem capitis plagam, & casum ab alto, subitò facta, interdum altero, vel tertio die tollitur.

6. Quæ paulatim fit visus obscuratio, non admodum difficulter curationem recipit, nisi senibus accidat; quæ verò subitò fit ob fortem capitis plagam, aut casum ab alto, difficiliùs curatur; atque eò difficiliùs, si neruus opticus læsus sit.

7. Si corneæ vitium sit magnum, visio in tantum abolетur. Incurabile etiam est vitium, si rugosa sit facta, vt in senibus.

8. Nyctalopia, præsertim inueterata, rarò curatur, cùm ob humoris, plerumque crystallini, vitium accidat. Reliqua prognostica è suis locis secundum caussarum varietatem petantur.

Curatio.

Curatio visus debilis & aboliti variat secundum causarum varietatem, vt ex singulis capitibus patet. Vt pauca saltem addamus: etsi, vt dictum, vbi nullum extrà in oculo vitium animaduertitur, facilè definiri non possit, in qua oculi parte caussa visus læsi hæreat: tamen id adeò ad curandi rationem non facit. Siue enim in vitreo, siue in crystallino sit, eâ sublatâ visus restituitur, modò morbus sit curabilis. Non enim omnis visionis læsio ex partium internarum vitio, curabilis est. Nam quæ, vt dictum, ex crystallini & vitrei humoris confirmatâ obscuritate vel siccitate oritur, incurabilis est. Si autem visum recuperandi spes sit, præcipuè cerebrum, quod oculo caussam morbi suppeditat, euacuandum; & purgantia talia, tum apud alios, tum apud Platerum, *lib.* 1. *Pract.* describuntur. Nec omittenda masticatoria, gargarismi, apophlegmatismi, vesiccatoria, cauteria, & similia, quæ vitiosos humores è cerebro euacuant.

Topica visum confortant. Tandem vsurpanda medicamenta ὀξυδερκικά, seu *visum roborantia*, id est, quæ spiritus puriores reddunt, & obscuritatem in humoribus, quantum possibile est, tollunt, oculósque roborant.

Nonnulli hîc multi sunt in externis describendis. Verùm cauendum, ne acribus eiusmodi medicamentis oculi lædantur.

Externa talia fiunt *ex euphragia, fœniculo, chelidon. valeriana, astere Attico, ruta, calendula*, & similibus ophthalmicis, passimque multa extant.

Vt. ℞. *Aq. rosar. opt.* Vnc. vi. *cyani, euprag.* ana. Vnc. i ß. *vini Maluat.* Vnc. i. *tutia prapar.* Dra. i. ß. *camphor.* g̅. iii. *caryophyll. crassè incisor.* num. viii. Bulliant simul in fictili, vel vitro, moderato feruore. Fiat Colatura, in qua calente adhuc dissolue *vitriol. alb* g̅. vi.

℞. *Euphrag. rutæ. consolid. reg.* an. Vnc. i. *nucis moschat. macis.* an. Vnc. ß. *caryophyllor. zingiber.* an. Dra. i. Concisis affunde *vini optimi* ℔. iiii. vel q. s. Digerantur per aliquot dies, postea destillentur in balneo. Aqua quotidie manè & vesperi oculis instilletur.

Vel ℞. *Euphragia. ruta. betonica. verbena. chelidonia. flor. cyani. rorismarini. consolida Regalis*, an. M. i. *thuris. aloes. myrrha.* an. Drach. ii. *calami aromatici, macis, cariophbyll.* an. Dra. ii. Concisis affunde *aqua rosarum* ℔. ii. *ruta. vini Maluat.* an. ℞. i. *vrina puerorum* ℔. ß.

Macerentur per dies 8. Postea destilentur.

Vel ℞. *Euphrag. fœniculi, ruta. chelidonia, verbena*, ana M. i. *flor. rorismarini.* M. ß. *sem. fœniculi, anisi, carui, sileris montani.* an. Vnc. ß. *rad. calami aromatici* Vnc. ß. *macis, thuris, myrrha* an. Dra. i. *aqu. rosar. ruta. vini Maluatici*, an. ℔. ii. Macerentur per aliquot, postea destillentur.

Vel ℞. *Mellis despumati* Dra. i. *succi fœniculi* Vnc. i. *fellis accipitris. Lucij piscis. perdicis*, Drach. i. Misce.

Vel ℞ *Radic gentiana minutim concisa.* q. v. Coqu. in *aq.* & *vini* partibus æqualibus, & colatura oculo inspergatur.

Visum post morbillos, & cicatrices ab iis relictas, clarificat Aq. ophthalmica, quæ Maximiliano Imperatori tribuitur.

℞. *Stercus recens anserum iuniorum*, mense Martio vel Aprili, destilla aquam, quæ ter de die oculis instilletur.

Alia: ℞. *Tutia praparat.* Dra. ii. *vitrioli albi. sarcocolla, nihili albi, aloes lota*, an. Scrup. i. *camphora* ℈ ß *aq. fœniculi, rosar. chelidonia pimpinella. nymphaa*, an. ℥. ii. *oss. sepia* Dra. i. Misce F. Collyrium.

Aqua de hepate hircino. Veteres, ac in primis Arabes, vehementer commendant hepar hircinum, cuius vel assati saniem oculis instillant, vel vaporem apertis oculis suscipere, vel ipsum assum cum sale edere iubent.

Alij hepar ipsum cum felle assat. Ita enim destillans sanies plus vitium acquirit.

Commendatur & hæc Aqua de hepate hirci:

℞ *Succi fœniculi, chelidonia. ruta, euphragia*, an. ℥. ij. *mell. opt.* Dra. x. *tutia, sarcocolla*, ♀ *crudi, aloes opt.* an. Vnc. *sem. nuc. moschat. caryophyll. croci*, an. Dra. j. *fell. caponis, gallor. gallin.* an. Vnc. sem. *sacch. candi de syrup. rosar.* Dra. vj. *hepatis hirci* Vnc. ij ß. *flor. rosar. rorismar.* an. M. ß. Hepar, frustillatim incidatur, reliqua contundantur omnia. Misce, & s. a. destillentur.

Auicenna & hepar Leporis ad hunc vsum commendat. Fortius est & hoc, quod sic paratur:

℞. *Piperis longi in hepate hirci non castrati, cocti* Dra. ij. *felis hircini* Vnc. ß *liquoris ab hepate hirci, dum assatur destillantis*, Drach. vi. M. & colentur.

Com-

Commendatur & fel animalium, ac nonnulli omnibus fel viperæ præferunt.

Aqua Sapphyrica. Agyriæ aquam Sapphiricam commendare solent, quæ tamen ex sapphyro non paratur, sed à colore ita dicitur. Paratur enim ex aqua calcis viuæ, in quâ parum ammoniaci dissolutum est, quæ in peluim æneam infunditur, & per noctem relinquitur, donec sapphiri colorem aquirat.

Verùm ista aqua, & similes, propriè, vt dictum, oculos non confortant, sed vlcera eorum sanant, cicatrices exterunt, et asfitiem & obscuritatem corneæ tunicæ extenuant.

Plura vide apud Aëtium, *tetrabib. 2. serm. 3. cap. 36.* & apud Auicennam, *sub titulo de Nyctalopia.*

Interna suprà *cap.* 38. descripsimus, vnum & alterum saltem adhuc addemus.

Vinum euphragiatum hoc valde vtile est.

℞. *Rad. heleny* Vnc. iiii. *euphrag.* M. iiii. *sem. fænicul. sileris montani*, an. Vnc. ii. Suspendantur in musto, vel in hydromelite recens cocto, donec deferbuerit. De hoc æger singulis diebus manè, & in prandio, haustum vnum sumat.

Commendatur etiam sequens vinum ophthalmicum:

℞. *Herba euphras.* M. ii. *sem. fænicul.* Vnc ß. *cinnamomi*, Dra. iii. Concisa ligentur in nodulo, qui suspendatur in vini Rhenani mensur. ii.

Et euphrasia quocunque modo sumpta, & medicamenta ex ea parata, conserua, essentia, & sal, ad visum confortandum plurimùm omnino conducunt.

Sequens quoque Aqua ophthalmica efficax est, si eius coch. ß. vel i. mane ieiuno ventriculo sumatur.

Aqua ophthalmica ad interna. ℞. *Fol. ruta, euphras. verben. fænicul.* an. M. i. *summitat. rorismar. saluia. flor. rosar.* an. P. ii. *granor. iuniperi* Vnc. ii. *cass ligu.* Vnc. ß. *ligni aloës* Dra. ß. *sem. fænicul.* Dra. ii. *sileris montani* Dra. i. *ruta* Dra. ß. Infunde *in vini Malvatici* ℔. vi. Macerentur per dies quinque. Postea s. a destillentur.

Aqua Ophthalmica D. Andr. Doreti.

℞. *Rad. valerian. communis, phu. Pont.* an. Vnc. ii. *caryophyllat.* ℥ ß *fol. ruta, verben. fænicul. euphras. cum flor.* ana. Dra. vi. *baccar. iuniperi recent.* Vnc. i. *lauri recent.* Vnc ß. *flor. calend. meliss. Turc. saluia, rorismar. rosar. alb.* an Dra. ii. *sem. fænicul.* Vnc ß *caryophyll. cardamomi min. cubebar* an. Dra. i. *cinnamomi acut.* Vnc. i. *ligni aloës Rhody.* an Dra. i. Præparatis s. a. affund, *vini Malvat.* ℔. xii. postea in B. destillentur.

Spiritus Euphragiæ compositus.

℞. *Spir. cerasor. nigr.* ℔. i. *aq. hirund. compos. maior.* Vnc. vi. *doronici veri, cass. ligni. vera, amomi veri, rad. valerian. chelidon.* an Dra. ii. *mari veri, fol. ruta.* an. Dra. i. *flor. euphrag.* Vnc. i. ß. Infund per noctem in liquoribus his: manè per B. destillentur leni igne, destillatum seruetur.

Aqua visum fortificans alia:

℞. *Spir. eufrag. comp.* Vnc. iij *aq. epilept. Lang. elixir. vita Matthioli*, ana, Vnc. i. *essentia rorismar.* Vnc. ß. *ambra* gran. vi. *moschi* gran. iii. *syrup de cinnamomo* Vnc. i. ß. Misce.

Vel ℞ *Succi fæniculi* Vnc iii. *ruta. chelidonia* an. Vnc. i. *mellis* ℔. i. Coquantur ad iustam spissitudinem. Denique adde *puln. euphrag.* Vnc. i. *sem. fænicul.* Vnc. sem. *macis cubebarum*, an Dra. ii. F. Electuarium.

Vel *Conseru. euprag.* Vnc. iii. *theriac. Andr.* ʒ. ii. sem. *succini albi prapar.* Dra. sem. *margaritarprapar.* Scr. i. *spec. diapæn.* Dra. sem. Cum *syrup. de rosis.* F. Electuarium, quo cubitum iturus vtatur æger.

Vel ℞. *Elect. Humaim. Mes.* Vnc. iii. *cons. euphrag.* Vnc. ii. *puln. sem. fænicul.* Dra. i. sem. *sileris metani*, Dra. i. *extract. rad. valerian.* Scrup. i. *spec. Occonn.* Dra. i. Cum *syrup. de stæchado.* Fiat Mixtura.

Vel ℞. *Conseru. euprag.* Vnc. i. sem. *betonica, rorismarin.* an. Vnc. i. *rad. enula cond.* Dra. ii *fænicul. cond.* Vnc. sem. *myrobal. chebul. cond.* Dra. iii. *ol. ruta* Scr. sem. *siler. montan.* gran. vii. *essent.* vel *spir. rad. valerian.* Dra. i. Cùm *syrup. de betan.* q. s. F. Electuar. de quo manè & vesperi capiatur aliquid nucis castaneæ magnitudine.

Vel ℞. *Cinnamomum zingiber. nucis moschat. cubebar. caryophyll. macu*, an Dra. i. *cardamomi, cumini.* an Dra. sem. *sem. anisi. fæniculi*, an. Dra. ii. Adde sacchari ad pondus omnium Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Sem. fæniculi* Dra. i. *rad. valerian.* Vnc. ß. *sem. anisi. pipern, zingiberis, cumini pulegij flor. rorismarini, baccar. iuniperi. galanga caryophyller.* an Dra. i. *eufrag.* Vnc. sem. Puluerisentur omnia subtilissimè, & cum melle despumato F. Electuarium.

Vel ℞. *Euphrag.* Dra. v. *maioran. cinnamomi*, ana Dra. ii. *sem. fænicul. coriand. prapar.* ana Dra. iii. *anisi, carui, piperen longi caryophyll. macu, nucis moschat. zingiber galang.* an. Dra. i. *spica* Dra sem. *sacchari albi* Vnc. ii. F. Puluis.

Vel hic Sal cibis admisceatur.

℞. *Fol. euphrag. maioran.* an. Vnc. sem. *sem. fænic. carui*, an. Vnc. i. *piperis longi, nigri* an Scrup. i. *cinnamomi* Dra. ß. *salis* Vnc. i. ß F. Puluis.

Vel ℞. *Fol. ruta, leuisticis, flor. eufrag.* an Vnc. sem. *rad. valerian. cinnamomi, sem. fænicul.* an Dra. ii. *cubebar.* Dra. sem. Sacchari ad pondus omnium, F puluis.

Vel ℞. *Fol. ruta, euphrag. saluia*, an. M, i. *baccar. iuniperi* Vnc. ii. *cassia lignea elect.* Vnc. sem. *ligni aloë* Dra. i. *sem. fænicul.* Dra. ii *sileris montani* Drach. i. *ruta* Dra. ß. Infundantur in vini Maluatici ℔. vi. macerentur diebus 14. postea destillentur. Exhibeatur manè cochlei.

CAPVT XLV.

De Visus depravatione.

Visus depravatio. NOn solum autem imminuitur vel abolετur, sed & deprauatur quandoque visus, & quidem variis modis. Primò cum sit visus hallucinatio, cùm res vna gemina apparet; id quod ebriis sæpe accidit. Ita Forestus, *lib. 11. obseru. 39.* refert, *Cùm vna res gemina apparet.* militi cuidam apertis oculis ambobus, quicquid videbat, duplex apparuisse, sed sinistro apperto, & dextro clauso, rectè cum omnia vidisse; &, *in Scholio*, ex Aggregatore, refert historiam sacerdotis auari, qui cùm haberet vnam candelā in manibus, credens esse duas, propter auaritiam extinxit vnam, existimans remanere aliam, & ita mansit in tenebris. Deinde, cùm *Quæ recta curua, omnia inuersa.* quæ recta sunt, curua apparent. Tertiò; cum omnia inuersa apparent. Memorabile est hic, quod Medico cuidam clarissimo Dresdæ accidit. Is cùm fortè scalam librum aliquem è forulis petiturus ascenderet, oculósque fortiùs sursum conuerteret, accidit, vt omnia ei postea inuersa apparerent, & homines in platea in capite ambulare viderentur. Adhibuit varia remedia, quæ tamen nihil profuerunt, durauitque hic affectus fere quadrantem anni. Postea cùm fortè iterum oculos sursum conuerteret, naturalis visio rediit, & omnia in recto situ vidit. Et ne quis contra Christianam charitatem, caussam imprecandi habeat, vt mihi malè sit, si temerariè id factum tradiderim; et malè nuntio, si infideliter mihi retulerit: nomen viri exprimo, & fuisse cum D. Georg. Leuschenerum, Serenis. Elector. Saxon. Archiatrum, idque mihi ab iis relatum aio, qui eum familiariter nouerunt, & quidam adhuc Dresdæ in viuis sunt.

Alieno colore prædita. Pertinet ad visus deprauationem & ille affectus, cùm res alio colore, quàm quo præditæ sunt, apparent: vel cum circa candelam accensam iris quasi apparet: vel splendor fulguris modo, aut *Iris splendores.* flammæ magnæ, oculis obseruatur; quod vitium ex inflicta alapa interdum accidit, ita vt ignis scintilla quasi ex oculis exilire videatur. Vt plurimùm autem, si caussa externa desit, dormientes infestat hoc malum; vnde Latinis splendores oculorum nocturni, seu oculorum coruscationes, Græcis μαρμαρυγαὶ appellantur. Vel dum res perforatæ & fenestratæ quasi apparent.

Cùm res, quæ non adsunt oculis obuersari videntur. Præterea fit visus deprauatio, cùm res quæ non adsunt, oculis obuersari videntur, vt culices, muscæ, filamenta lanarum, telæ aranearum, catenulæ quasi, vel dum nubeculæ oculis obuersantur.

Accidit visus deprauatio etiam, cùm res, quæ firmæ & stabiles sunt, moueri & circumagi videntur; quod in vertigine contingit.

Rhinoptes. Tandem ad visus deprauationem pertinet miranda illa historia, quam Schenckius, *lib. obseru.* 320. recenset, de Rhinopte quodam, qui ex malè curato vulnere per patentes narium meatus species visibiles recipiebat, & proxima quæque obiecta dignoscebat: de quo etiam *in Institut. lib. 2. part. 3. sect. 1. cap. 6.* & *ibid. sect. 2. cap. 3.* dictum. Describit quoque illam historiam Smetius, *miscellan. lib. 10. pag. 531* & *lib. 5. epist. 13.* vbi etiam rationem huius symptomatis reddit hoc modo: *Cæcum* inquit, *quendam vtroque oculo orbum, naso pro oculis vtendum vidi, cuius beneficio obiecta omnia discernebat. Is dextro oculo ante annos multos, cùm puer esset priuatus fuerat. Tandem iuuenis factus (rusticus erat) ex ceraso in palum dumi ligneum fastigiatum delapsus, vultum impegit, vt nasum vnà cum oculo sinistro, gena, palpebra vtraque, & supercilio disrumperet, adeò fœdè, vt Chirurgus oculi globum euulsum prorsus crederet, eúmque pale inhæsisse. Cicatrice tandem inductâ post annum ab accepta plaga, dum in gramine applicatur, fortè lucem atque flosculorum candorem humi animaduertere occepit per nasi cauitatem. Et iam per quinque aut sex annos continuos visionem eo modo exercuit, vt, quicquid offeratur, naso oculato distinguat exactè, sed despectando & suspectando enim lucem ferre nequit. Medicorum igitur Collegio, vt examinaretur, pridie Cal. Martij iussu Electoris exhibebatur, cum suo enim Chirurgo in ius vocato contendebat. Portentosa itaque huius visionis modum, caussámque esse deprehendimus, quòd, sicut palpebra superior abrupto musculo attolli ampliùs non poterat sed conglutinata quoque cum adnata oculi tunica coaluerat, ita etiam auulso musculo, qui oculum versus angulum acutum retrahere solebat, pupilla in angulum nasi se prorsus abdiderat. Et quia ossilia nasi non fracta modò, sed & luxata quodammodo, concinnè restitui non potuerunt, accidit, vt natus pressior, latiórque, sinistrâ præsertim parte euaserit, adeóque eiusdem naris meatum patentiorem curatio reliquerit, per quem diserta latitansque pupilla videndi munus obibat, & res quaslibet naso obuias internoscebat.*

[¶ Mira

Mira historia de quodam, qui oculo ex orbita sua eruto, & in sua sede posito vidit. [Mira est historia de Rhinopte illo, qui per nares vidit quam modo recensui, sed magis mira (nisi enim omnes circunstantiæ adderentur, ipse eam pro fabula haberem) quam recenset Henr. ab Heer. *obseru. oppidò rarar.* 4 in hunc modum: *Duo fratres nobiles inimicum, cuius vitæ insidiabantur quia sorori vim vel fecerat, vel fecisse iactauerat, in campo, quò illum ad perdicum capturam pellexerant, arbori alligant, eique alterũ oculorum cultro sectum omnino eruunt, alteram digitis expressum ad extremitatem nasi pendulum relinquunt, cæcum à bestiis noctu necandum reliquisse rati, ille verò, sat commodè visu vsus, vinculis se expediuit, atque ante noctem in Chirurgi domum venit, qui oculum cauitati sua repositum obligauit, sanúmque hominem, probéque videntem dimisit.* Affirmauit ille Henrico ab Heer, se cum pendulo oculo ambulante, viam quidem probè vidisse, sed cum agitatione vel fluctuatione quadam, qualem in superficie fluminum ventis agitatorum obseruamus. Id quod ab oculo & neruo optico motante se, inquietásque visibilium species recipiente, prouenisse putat Henr. ab Heer; qui portò affirmat, se legentem scribentémque vidisse, & hominem quarto pòst anno, vtriusque familiæ rebus assiduâ lite ferè attritis, ab altero fratrũ sclopeto occisum fuisse.

Ratio rei. Quod si ita accidit, necesse est, vt omnia in oculo salua manserint, & oculus nihil præter naturam, nisi mutationem loci, passus sit: quod tamen quomodo sine detrimento musculorum oculi fieri potuerit, mirum.

Alia. Addit idem adhuc aliam historiam de Viro, qui 64. annum agens affirmauerit, sibi puero ictu tegulæ excussum oculum vltra dimidium nasi pependisse, sed eo reposito nihil in visu læsionis sensisse.

Caussa.

Primò geminatæ visionis, cùm res vna duplex apparet, caussa est, quòd vnius obiecti species duobus temporibus recipitur, seu in vno oculo prius, quàm in altero, recipiunt; & ita duobus temporibus recepta, duplex apparet; seu omnino, cùm duæ species rei visibilis binis oculis receptæ non in vno coëunt, sed distinctæ offeruntur.

Geminatæ visionis caussa. Qua de caussa autem hoc fiat, autores inter se non consentiunt. Nonnulli in neruis opticis caussam quærunt. Neruorum enim opticorum coniunctionem facere statuunt, vt res vna, etiamsi duobus oculis videatur, non duplex, sed vna videatur, abs qua si esset, singulas res duplices apparituras putant. Et quidem Antiqui quidam putarunt, neruos opticos sese medios per χιασμὸν secare, & aduerso oppositi lateris oculo vtrinque inseri, dextrum sinistro oculo, sinistrum dextro. Verùm aliter sese rem habere Anatomia docet, quâ constat, dextrum neruum dextro oculo, sinistrum sinistro implantari; etsi in medio vniantur. Cuius coniunctionis quænam caussa sit, alij aliter senserunt, vt apud Galenum, 10. *de vsu partium*, & *lib. de oculis, cap.* 4 videre est. Galenus præcipuam huius rei caussam esse putat, ne res vna duobus oculis aspecta gemina appareat. Verùm vix hæc præcipua huius rei caussa est. Potior illa ratio, quam Galenus tanquam secundariam affert, vt scilicet spiritus, qui à cerebro ad oculum vtrinque mittitur, vno oculo clauso, aut aliâ occasione requirente, ad vnum oculum totus transmittatur. Idque ex eo patet, quòd obseruatum est quosdam, neruos in toto ductu separatos, & nullibi coniunctos habuisse, qui tamen eodem modo, vt alij, res omnes simplices, non duplices, viderunt. Cuius rei historiam habet Vesalius, *lib. 4. de fabr. corp. hum. cap.* 4. Deinde etsi in vno oculo nerui optici coniungantur, tamen paulo pòst iterum separantur, & separati oculis & cerebro inseruntur. Præterea etsi duo sint nerui ἀκουστικοὶ; tamen sonus non duplex, sed simplex auditur. Itaque non in neruis opticis caussa geminatæ visionis quærenda est; sed in axium conorum per oculorum humores transeuntium, in cauæ retinæ superficie constitutione; quæ sit vniformis, & in eodem, vel sanè parallelo plano, fit vt retinæ tunicæ amborum oculorum similiter & æqualiter pingantur ab imaginibus, speciésque vnius planè figuræ & magnitudinis in eodem & simili planè loco existentes, vnam rem & obiectum notent. Si verò oculi ita distrahantur, vt nec eadem plana obseruentur, nec parallela, sed alter vel sursum, vel deorsum feratur, vel ad dextrum, vel ad sinistrum latus moueatur, gemina statim fit visio: quia tum retiformes tunicæ à speciebus dissimiliter & inæqualiter pinguntur, ita vt imago in sinistra oculi tunica retiformi, ad dextram vel sinistram, superiorem vel inferiorem, & intermediam aliquam plagam declinet; in dextra autem oculi alium locum obtineat. Huius rei documentum est, quòd, si quis digito oculum vnum sursum vel deorsum trudat, vt cum altero æqualem situm non habeat, res omnes geminæ apparent. De quo Lucretius:

Aut si fortè oculo manus vni subdita subter
Pressit eum, quodam sensu fit, vti videantur
Omnia quæ tuimur, fieri tum bina tuendo,
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædes geminata supellex.
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Quod confirmat etiam historia, quam recitat Iohan. Langius, *lib. 1. Epist.* 7. de quodam, qui in cultellum cadens oculum ab inferiore palpebra ad supercilium vsque ad medium dissecuit, cui vulnere sanato omnia gemina apparebant, quia pupilla oculi ad palpebram inferiorem agglutinati depressior alterâ stabat; sed tandem oculis frequenti motu ab inferiore relaxato palpebra, à geminati visus fallacia liberabatur.

Interdum & ebriis ac furiosis euenit, vt res duplices videant, de quo Virgilius 4. *Æneidos*:

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et Solem geminum, & duplices se ostendere Thebas.

Qua de caussa verò ebriis & furiosis tale quid eueniat, non ita planum est. A vaporibus equidem, qui spiritus animalibus permiscentur, hoc fieri, certum. Sed quomodo vapores illi faciant, vt res eadem gemina videatur, obscurum. Nobis probabile videtur, id facere, quatenus musculos mouentes afficiunt. Hi enim à vaporibus irrigati, & à spiritibus animalibus vaporibus turbatis inæqualiter affecti, suo officio non satisfaciunt, oculósque firmiter ad obiecta dirigere, & in illis conseruare nequeunt; sicut videmus horum nec manus nec pedes suo officio fungi. Non enim omnes ebrij, licèt caput habeant vaporibus refertissimum, duplicia obiecta vident; sed illi solùm, qui eum ebrietatis gradum consecuti sunt, vt facultas loco motiua sit labefactata, musculique in actione sua deficiant. Licet verò illa distortio oculorum ad sensum non ita manifestè appareat: (aliquando tamen deprehendi, & ex oculis ebriis cognosci possunt) tamen leuissima etiam, & sensu non perceptibilis declinatio à plano, caussa esse potest; vt imagines in diuersis retinæ punctis appareant.

Quod verò Medico illi res omnes inuersæ apparuerunt, proculdubio ex crystallini situ mutato accidit, ob quem species inibi refractæ oppositam plagam in tunicâ retiformi occupauerunt. *Res inuersæ cur appareant.*

Alieno colore res apparet, cùm vel cornea tunica, vel humor aqueus alieno colore infectus est; quem dum transeunt species visibiles, eundem colorem suscipiunt. *Alieno colore tincta.*

Iris illa, quæ nonnunquam circa candelas conspicitur, non est circa candelas, sed in oculo; quippe quæ non omnibus apparet, sed iis saltem, qui oculos habent debiliores, & ophthalmiâ laborant. Præterea accedendo imminuitur, & recedendo fit maior; cùm tamen contrarium fieri deberet, si esset circa candelam. Et quidem, qui hanc meam sententiam reprehendit, sed parum æquè. Neque enim vnquam negaui, quod cuiuis notum, & quod experientia testatur, aliquando circa lucernam iridem apparere; verùm non oculi vitio, vtpote quæ ab iis etiam, qui oculos sanos habent, percipitur. Sed de hac iride quæstio non est, sed de illa, quæ non omnibus, sed iis saltem, qui oculorum vitiosam constitutionem habent, apparet. Et talem iridem dari experientia testatur. Ponatur enim lucerna in loco minimè vaporoso, sed aëre puro; tum ii qui sunt oculis sanis, nullam iridem deprehendent, sed ii solùm qui ophthalmici sunt, vel aliam oculi vitiosam constitutionem habent: quod certissimum argumentum est, iridem tum non in aëre, sed in oculis lippientibus & ophthalmicis hærere. Accidit autem hæc Iris, quia radij lucernæ transeuntes humorem aqueum, qui non est purus, sed ob fluxionem quasi roscidus, & guttulis multis conspersus, sese refringendo colores generant, qui omnes ad refractionum loca procurrentes, circulum circa candelam rotundum efficere videntur; quia rotunda est pupilla. *Iridis circa oculorum caussa.*

Et reliqua etiam simulachra, quæ visioni offeruntur, ab humoris aquei vitio proueniunt, quando is vaporibus vel humoribus inquinatus est.

Platerus equidem vapores hosce ad oculos posse penetrare negat, & neque per venas & arterias, neque per neruos opticos in ipsum oculum peruenire posse putat, quia venæ & arteriæ saltem per annatam oculi tunicam discurrant, & nullibi neque in corneam oculi tunicam, neque in oculi interiora perueniant; per neruos etiam spiritu animali plenos, vapores turbidi deferri minimè queant.

Verùm enim verò, etsi venæ & arteriæ sensibiliter saltem ad annatam oculi tunicam perueniat: tamen cùm & reliquæ omnes oculi partes nutriantur, necesse est; vt ex vasis illis nutrimentum suum hauriant, etiamsi sanguis non rubeus, sed immutatus ad eas perueniat. Per venas itaque, per quas nutrimenta ad singulas oculi partes perueniunt, & per arterias, è quibus spiritum vitalem accipiunt, vapores etiam illi penetrare possunt, & in corpore viuente omnia sunt ξύῤῥοα καὶ ξύμπνοα; ac suffusiones, quæ ex vitiosis humoribus in aqueo humore cumulatis generantur, testantur, tum humores, tum vapores alienos, ad interiora oculi penetrare posse.

Splendores & lumen, quod interdum oculis obuersari videtur, quod attinet, contingit hoc ante suffusiones, & accidere putatur ex reflexu spirituum animalium. Spiritus enim animales lucidi sunt, quod Galenus, *lib. 1. de causs. sympt. cap. 6. & 7. de decret. Hippocratis & Platonis*; exemplo quorundam animalium probat, quibus lucidi splendidíque noctu sunt oculi. *Splendoris oculis obuersantis caussa.*

Verùm non omnibus in tenebris oculi lucent, qui tamen perfectè vident, & splendor ille in tenebris non est à spiritibus, sed à luce iridi in oculo implantata. Spiritus verò optici etsi puri & sinceri sunt: tamen actu lucidi non sunt, & si actu lucidi essent, visionem impedirent. Ideóque fit iste splendor, quando spiritus in humore aqueo crasso reddito & opaco repercutiuntur, & non tantùm crystallino & vitreo, sed retinæ tunicæ offeruntur. Forsan tamen & illa lux quæ in vuea est tum concurrere potest.

Cùm ergo humor aqueus supra crystallinum condensari incipit, spiritus animales repercutiuntur, & reflexi crystallino & vitreo offeruntur; vnde æger splendorem se videre existimat. Quæ ipsa etiam caussa est, cur obcæcati ex suffusione splendorem ac lumen sese videre interdum existiment. Ideóque plerumque splendores eiusmodi futuræ cæcitatis, aut aliorum grauium capitis affectuum indicia sunt; vt exemplis docet Marcellus Donatus, *de histor. med. mirabil. lib. 2. cap. 9.* Refert enim, fœminam quandam, cùm triennium pupillæ dilatatione laborasset, & ferè excæcata esset, subito splendorem instar radiorum Solarium sibi offerri putasse: & aliam quandam, quæ dolore capitis intensissimo vexabatur, & pro eius curatione venam sibi aperiri curabat, quendam in media capitis parte internoa crepitum, ac si vesica disrumperetur, persensisse, ex quo in leuem lipothymiam incidit, ac post non multos dies globulum igneum sibi videre visa est, qui postea in maximam flammam excreuit, ac deinceps morbis melancholicis & epilepticis symptomatibus vexata est. Ita Galenus, 7. *de placit. Hippocratis & Platonis, cap. 4.* de obstructione neruorum verba faciens, scribit: *Noui ego quendam, qui cùm eodem malo affectus esset, narrabat nobis, se, priusquàm in eam calamitatem incidisset, in somnis patefactis repentè palpebris magnam ante oculos lucem solitum videre.* Et Hippocrates, 5. *Epidem. Phœnicis affectio ex oculo talis quadam erat, plerumque veluti fulgur elucere putabat. Cùm autem non diu ipsum continuisset dolor, ad tempus dextrum instabat, & per totum caput, & collum intumescebat, &* lib. 7. *Epidem.* in historia Mnesianacti refert: *Deambulanti ipsi in foro splendores præ oculis obuersabantur, & Solem non valde videbat. Cùm autem parum discessisset, extra sensum erat, & collum conuulsum est.*

Res perforatæ cur appareant. Interdum res perforatæ & quasi fenestratæ apparent. Quò pertinet historia illius fœminæ, quam recenset Marcellus Donatus, *de histor. med. lib. 2. cap. 9,* cui cùm globulus igneus ob oculos versaretur, melancholicis ac epilepticis symptomatibus vexaretur, sinistro tantùm oculo videbat, verum non nisi dimidiata, & quasi in medium dissecta obiecta. Hujus symptomatis caussam Galenus, 1. *de sympt. causs. cap. 2.* his verbis reddit: *Si in pupillæ centro exigua consistat suffusio, partibus quæ in circuitu sunt puris manentibus, omnia iis qui ita laborant, veluti fenestras habere videntur. Nam quod in medio non videtur, excisum putatur.* Et omnino negandum non est, ob corpus opacum in oculo interiectum, aliquid de obiecti magnitudine & figura deperire; sed quod opacum illud non in aqueo, vbi est locus suffusionis, consistat, vel ex eo patet, quod ii, quorum pupilla albo corpore ex parte obducta est, nihilhominus obiecta integra, & propria figura vident. Ideóque credibilius, & fundamentis opticis magis consentaneum est, corpus opacum, vt res perforatæ & fenestratæ appareant, consistere inter retinam & pupillam.

Imaginum & phantasmatum oculis obuersantium caussæ. Res autem, quæ oculis obuersari videntur, & Galeno, *lib. 1. symptom. causs. cap. 2. & 2. de loc. affect.* εἴδωλα & phantasmata nominantur, quod attinet, sunt ferè duorum generum. Vel enim fixæ & immotæ sunt; id quod accidit in suffusionibus, aut vbi macula quædam in cornea est: vel variè moueri videntur, variósque colores referunt; quod accidit ob humores & vapores humori aqueo permistos. Atque hi vel à cerebro communicantur, quando illud succis abundat, aut crassis pituitosis, quod plerumque accidit, vnde vapores eiusmodi ad oculos mittuntur; aut biliosis adustis, vt in phreniticis, teste Galen. 4. *de loc. affect. cap. 2.* vel à venis & arteriis totius corporis; id quod in febrium ardentium vigore accidit, fumis adustis per venas & arterias simul cum sanguine & spiritibus sursum elatis, & instante quoque crisi per hæmorrhagiam narium: vel à ventriculo, è quo vapores sursum ad oculos feruntur; siue ex humoris biliosi in ventriculum confluxu: vel ab vtero, aliarumque partium inferiorum aliquâ, effumante indidem humorum illuuie, vel à pulmone, vt in peripneumonia, teste Galeno, 1. *aphor. 23.*

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica quod attinet, ea proponere opus non est; cùm ex relatione ægri cognosci possit, qualem visus deprauationem patiatur. Ex qua verò caussa visus deprauatio ortum habeat, ex iis quæ hactenus diximus, patet.

Imagines in specie quod attinet, ex materia humori aqueo permista, varia oriuntur symptomata. Nam primò variæ apparent, quarum aliæ muscas, aliæ catenulas, vel capillos, vel puncta nigra referunt; aliæ sunt nigræ, aliæ citrinæ. Catenulæ quidem, quia impuritates illas aquei humoris sibi non continuè cohærentes, sed contiguè, radij à perpendicularibus remotiores, & obliquè incidentes, ac sic debiliores, transmeare non possunt. Vnde loco punctorum lucidorum, quæ effingenda erant in retiformi tunica, imagines obscuræ apparent.

Lucida etiam remotiora, vt Luna, candelæ, multiplicia videntur, quia debiles radios ad oculum spargunt, qui ob aquei diaphani inæqualitatem inæqualiter, & quasi interruptè refringuntur; vnde vel imago multiplex, vel ampla confusa, propter distractionem radiorum, qui in vertice coni coire debebant.

Res longinquæ videntur indistinctè, quia debiles radios spargunt, & propterea ob medij inæqualem pelluciditatem informibus refractionibus magis obnoxios, vnde nonnisi imago confusa efformari potest: vel quia obiecta longè dissita in humoribus crassioribus magis refringuntur, quàm par erat; vnde conus breuior, qui vix attingit retiformem.

Prognostica.

Quid quoque de euentu cuiusque visus deprauationis sperandum sit, ex iisdem similiter manifestum est.

Imagines quod attinet, non solùm fit visus deprauatio, sed & debilitatio, vt res obscurè, & præcipuè remotæ videantur, tandemque affectio hæc in suffusionem degenerat, atque nunc citiùs, nunc tardiùs, nunc planè non. Humores imagines has exhibentes citiùs suffusionem pariunt; tardiùs verò, vel non, vapores; & noui, qui annis viginti, imò triginta tales imagines ante oculos obuersantes habuerunt, & tamen suffusionem non passi, nec cæci facti sunt, etsi remotiora & minora obiecta distinctè videre non potuerunt. Auicennas tria signa tradit, quibus discerni possit, quando imagines in suffusiones abituræ sint, quando non. Primò, si per sex menses durauerunt eæ imagines, nec visus offensus sit, nec oculus conturbatus, metus suffusionis non est: cùm, si materia in suffusionem abitura sit, id hoc temporis spatio præstet. Secundum est, si imagines non sint constantes, sed modò abeant, modò redeant, & visio tamen integra maneat. Tertium signum est, si imagines sint ex crassis vaporibus, & diu perdurent, neque tamen visum aut oculum offendant. Quibus quartum addi potest, quod scilicet quò imagines sunt crassiores & opaciores, eò major suffusionis metus est: si verò sint subtiliores, & minùs opacæ, quales sunt quæ capillos & catenulas referunt, eò minùs metuenda est suffusio.

Curatio quoque pro varietate caussarum varia est, quæ etiam ex iis quæ hactenus de morbis oculorum dicta sunt patet.

QVÆSTIO.

Cur Vapores & Humores intra oculum videantur.

Verùm hic non sine caussa quæritur, qui fiat, quòd vt Aristoteles, 2. *de anim. text. 106.* docet: cùm sensibilia supra sensum posita non videantur, vapores & humores intra oculum existentes videantur; appellatque Mercurialis hanc controuersiam grauissimam, difficilem, magnam, & quæ diu torserit multos Medicos. Et renera multi Medici in ea soluenda valde se torserunt. Verum enimvero sequens sententia vero maxime similis est. Medium visionis est perspicuum. Verùm illud duplex, externum, aër, aqua, & alia corpora transllucida; & internum, tunica cornea, & humor aqueus, quæ ea ipsa de caussa perspicua, & coloris experti esse debent. A qua naturali constitutione si recedat, & vel cornea maculam aliquam acquirat, vel humor aut vapor in humore aqueo colligatur; id quod medium esse debebat, eâ quidem parte, qua à naturali constitutione desciscit, & coloratum euadit, medium esse desinit, & obiecti rationem suscipit, & ipsum etiam coloratum, & non ampliùs perspicuum visui offertur. Quod autem res extra oculos imposita non videtur, corpuscula autem illa intra oculum hærentia videntur, caussa diuersitatis hæc est. Res coloratæ non videntur sine lumine, ac lumen actus quasi colorum est, & res visibiles lumine non illustratæ non videntur. Ideoque si res aliqua oculis imponatur, non illustratur ab externo lumine, neque color eius in actum deduci, & visibilis actu fieri potest. Contrà verò corpuscula in humore aqueo hærentia etsi intra oculum sint, tamen à luce externa, modò pupilla pateat, satis illustrari possunt; quo si careant, nec ipsa videntur. Cuius rei documentum est, quod si quis oculos claudat, vel manum oculis imponat, corpuscula talia non videt.

Nonnullis equidem hæc sententia non probatur, & meliorem substituere conantur, sed hypothesi tali præsupposita, quæ an admitti possit, dubito. Nimirum, contra mentem Aristotelis & aliorum Philosophorum, sensibile etiam positum supra sensorium mouere sensum, seu coloratum supra oculum positum videri, & propterea medio ad visionem non opus esse, aiunt, seu rei visibilis illuminationem. Equidem concedo, res oculis propiùs admotas videri, etsi non distinctè, ideo quia obiecta nimis propinqua gignunt conum oblongum in oculo, cuius vertex non figitur in tunica retiformi, sed illam transgreditur, vnde fit visio confusissima, quia retiformis tunica punctum concursus radiorum visibilium conum constituentium non recipit, sed conum secat, & sic confusos & indigestos radios recipit.

Si tamen res oculo imposita videri debet, licèt confusè, necesse est vt à lateribus lumen affluat, quod obiectum illuminet; si verò ita obiectum oculis imponatur, vt nullo lumine illustrari possit, nihil omnino videbitur, sed meræ tenebræ oculo

obuer-

obseruabuntur. Ideóque cùm maneat hoc certum, ad visionem necessarium esse, vt obiectum illuminetur, etiam procul dubiò corpuscula illa in aqueo humore, lumine, si videri debent, vt illustrentur, opus habent. Quod si quis à lumine externo fieri non admittat, quòd corpusculorum istorum superficies exterior saltem hoc modo illuminari possit; quæ verò introrsum spectant, non illuminentur; fortan a luce illa interna, licet exiguâ vuex tunicæ inhærente illuminari possunt; aut, cùm corpuscula illa opaca & nigra sint, colórque niger priuationis locum & proportionem habere videatur, vt docet Scaliger. *Exerc.* 325. *s.* 9. lumen requirere non videntur. Interim phantasia ex his corporibus varia phantasmata format, & putat modò muscas, modò culices, modò alia oculis obuersari. Ideóque talia corpuscula opaca potiùs lenimine per species alienas externorum visibilium, quæ dum ab oculo recipiuntur, secundum naturam, id est, magnitudinem, figuram, & numerum corporis opaci in oculo hærentis modificantur.

Verùm hisce hanc de læsa visione doctrinam concludo, quam maximis difficultatibus inuolutam esse fateor, cùm nec Antiquis, Optica principia plerumque parùm attendentibus, omnia satis enodata, nec etiam a Recentioribus diuersa sæpe principia secutis omnia satis discussa. Infinitus sapientiæ diuinæ thesaurus in vna oculi fabrica latet, quam admirari facilius est, quam inuestigare & explicare.

CAPVT XLVI.

De Excrementorum ab Oculis vitiis.

CVm autem, vt commoda fiat visio, oculus etiam motum obtineat: in læso oculi motu symptomata accidere possunt, Conuulsio & Paralysis. Verum de iis jam supra dictum. Restant tandem symptomata, quæ in Excretis ab oculis accidunt. Secundùm naturam quidem in animi affectibus lachrymæ ex oculis effluere solent: verùm præter naturam & alia ex oculis interdum excernuntur, vt λῆμαι, humores lachrymarum instar, quorum fluxus Epiphora nominatur, lachrymæ sanguineæ. Quandoque etiam vermes ex oculis erupisse obseruatum est; de quibus iam ordine dicemus.

De Lemis, seu Oculorum sordibus.

Oculorum sordes. Interdum copiosæ sordes, præsertim nocturno tempore, ex oculis excernuntur, quæ palpebris adhærent, easque quasi conglutinant; quod vitium Græcis λήμη, seu lema, appellatur. Originem habet hoc malum ex humorum ad oculos, præcipuè palpebras, confluxu, sed qui iam coctionem susceperunt & incrassantur. Et familiare hoc ophthalmiæ malum est, ideóque eandem generationem & curationem habet, quam ophthalmia. Corpus vniuersum euacuandum, affluxus humorum ab oculis auertendus, sordesque ipsæ abstergendæ sunt, & topica conuenientia oculis applicanda.

Vt ℞. *Flor. sambuci, verbasci, verbenæ, euphragiæ,* an. M. i. Fiat Sacculus, qui aquâ rosarum madidus oculis imponatur.

Vel ℞. *Euphrag. rutæ, pentaphylli, verbenæ, chelidonia,* an. M. iii. Affunde aquæ verbalis, q. s. destillentur. Aqua mane & vesperi oculis instilletur.

De Epiphora.

Epiphora. Quanquam ἐπιφορὰ vocabulum in genere, humoris in quamcunque partem influentis impetum significet, quo sensu Epiphoras veteri & ventris dixit Plinius: tamen de oculorum potissimùm fluxione vox hæc à Medicis vsurpatur; & Græcis vel Epiphora, vel cum adiectione, ἐπιφορὰ [illegible] nominatur, qui vulgò affluxus lachrymalis, & oculi destillatio, Celso pituitæ cursus, Plinio illachrymationes, Auicennæ lachrymæ. Intelliguntur autem lachrymæ non illæ naturales, quæ mœstitiam atque iram quoque comitantur, in pueris in primis & mulieribus, de quibus videatur Iul. Casserius Placentinus, *tractat. de lachrymis*, sed inuoluntariæ, quæ non ab animi affectu aliquo, sed a caussa morbifica proficiscuntur.

Epiphora quid. Est igitur Epiphora tenuis humoris impetus lachrymarum specie præter naturam in oculos factus, & humoris quidem aliàs frigidi aquosi, aliàs calidi, acris, & salsi, è cerebro in adnatam, & ad angulos potissimùm, delati. Comitatur hanc affectionem nonnunquam sola molestia ex perpetua illa destillatione, aliquando dolor, morsus, ardor, rubor ex materiæ acrimonia, interdùm & visus hebetudo, præcipue cum origo mali est ab internis oculi partibus; aliquando denique vlcusculum ex palpebrarum asperitate & duritie, aut ex carunculæ in angulo lachrymali corrosione.

Suntque inuoluntariæ istæ lachrymæ aliæ natiuæ, ex imbecillitate a parentibus contractâ, siquidem malum hoc quoque hæreditarium est; aliæ aduentitiæ. Et hæ species vel caussas externas, item morbos nonnullos, vt Febres acutas, lethargum, & extremam virium imbecillitatem in morituris, vel caussas internas sequuntur, imbecillitatem scilicet retentricis & alteratricis cerebri.

Fluxionis illius ad oculum origo est, vel (quod sæpissime accidit) à syncipite & summo vertice inter cutem & cranium, vnde materiam per pericranium in angulos & adnatam destillat; vel à toto, aut parte aliqua corporis, quando materia serosa, quæ vehiculum est sanguinis, cum sanguine ad extremitates venularum oculi penetrauit, vbi ob partium imbecillitatem foràs effluit.

Caussa. Caussa itaque proxima Epiphoræ est humor excrementitius, tenuis ac serosus, præter naturam ad angulos oculorum fluens, qui, vt diximus, aliàs frigidus & aquosus, est, sine dolore, ardore, rubore, aliàs calidus, acris, vel salsus, cum dolore aut rubore molestus, vnde palpebrarum exulceratio sequi solet.

Remotæ caussæ sunt partis affectæ, quæ oculus est, imbecillitas, robúrque mittentium. Imbecillitas illa vel ab intemperie oculi est frigida & humida; vel à mala compositione, si oculi substantia sit rarior; vel à morbo in numero, si caro lachrymalis sit absumpta, quæ veluti operculum glandulosum addita est angulo maiori, vt serosam è venis capitis fluxionem obiectu suo deriuet ad nares, in quas & sanies interdum per communem oculorum ad nares meatum ex fistulis lachrymalibus exprimitur. Secundò serosi excrementi copia, siue in toto, siue in cerebro; & quidem vel genita in cerebro, ob vitiosam nutrimenti transmutationem, vel aliunde per vasa eò transmissi. Defertur à cerebro ad oculos, quia cerebrum aut non detinet illud, vel expellit, irritatum illius copia aut qualitate, sicuti in catarrho etiam fieri consueuit.

Differentia.

Differentia Epiphoræ est, quod in alia materia serosa simplex & sincera est; in alia cum pituita & exigua bile mixta. Præterea materia in alia epiphora per vasa extra cranium affluit; in alia per vasa intra cranium. In alia item anguli oculi affliguntur; in alia etiam tunica adnata, vel totus oculus.

Quod denique alia Epiphora à caussis externis ortum habeat, alia ab internis, ex præcedentibus notum est.

Signa Diagnostica.

Signa Epiphoræ per se manifesta sunt. Et cùm à caussis fit externis, æger de his docebit. Defectus quoque carunculæ lachrymalis intuentium oculis patet, siue illa ablata sit corrosione, siue incisione.

Quoad caussas internas, si punctio, rosio, ardor, & rubor affuerit, acrimoniæ aut salsedinis cuiusdam particeps est materia. Per venas denique externas, quæ à pericranio sunt, materia affluit, si partes circa frontem & tempora tument, & dolent, & caput quasi reuinctum videtur. Per internas intra cranium, quando interni dolores sentiuntur, sternutationes frequentes accidunt.

Prognostica.

1. Infantes, qui lachrymantes habent oculos ex superflua cerebri humiditate, ij progressu ætatis solâ bonâ diæta sanantur, nisi malum ipsis sit natiuum. Antiqua verò epiphora, & quæ senibus accidit, difficulter curatur, Imo frequenter in fistulam lachrymalem degenerat.

2. Lachrymæ propter ablatam incisione aut erosione carunculam in angulo prouenientes, ferè sunt incurabiles, teste Auicenna; cùm frenum quasi illarum sit sublatum. Quæ tamen à corrosione facta est, curatu est facilior. A corrosione enim potiùs pars carnosa absumitur, quam spermatica & neruosa, vnde regenerari potest: ab incisione verò tam carnosa, quàm spermatica, quæ regenerari non potest, absumitur; vt etiam supra dictum.

3. Lachrymæ à vasis intra cranium deriuatæ difficiliùs etiam curantur.

4. *Qui in febribus, aut aliis morbis voluntariè illachrymant, absurdum non est. Qui verò citra & præter voluntatem, absurdius*, teste Hippocrate, *in* 4. *aphor.* 52. quoniam summa retentricis cerebri indicatur imbecillitas.

5. *Quibus in febribus acutis, atque adeò ardentibus inuoluntariè erumpunt lachrymæ; his (siquidem reliqua non sunt exitialia) sanguinis è naribus effluxio expectari potest. Qui verò malè habent, iis mortem significant*, 2. *epidem.* 3. *aphor.* 80.

Indicationes.

Indicatio curatiua est, fluxionis caussam abscindere, siue illa consistat in cerebro, siue aliunde eo, & in oculos mittatur; deinde quod influxit discutere; ac denique partem affectam, ipsúmque caput roborare.

Curatio.

Si fluxio augetur, & dolor accedat, Galenus venam secat, 4. *de comp. s. medic. sec. loc. cap.* 8. vt inflammatio prohibeatur. In primis autem in curatione attendendum est, vtrum origo mali sit à toto, an à capite. Primùm enim si sit a toto, atque humor ipse calidus sit & acris, ille conuenienter expurgetur, & a capite reuellatur, ac ab oculis deriuetur modis supra propositis. Postea caput roboretur cephalicis cerebrum exsiccantibus. Applicentur etiam topica adstringentia, ne venæ laxiores materiam recipiant, cuiusmodi sunt rosæ, myrtilli, succus plantaginis, balaustia, hypocistis, acacia, thus, mastiche, bolus Armenus, sanguis draconis, quæ cum albumine oui excepta addito pauco aceto fronti & temporibus accommodantur.

Vt ℞ *Acaciæ, sanguinis draconis*, an. Vnc. sem. *boli Armeni, præpar.* Drach. iii. *mastich.* Drach. iii. *album. oui* num. i. *aq. plantag.* q. s.

Misc. & linteo inductum fronti temporibusque admoueatur, & quoties exsiccatum fuerit, renouetur.

Vel ℞. *Puluis thuris* Drach. iii. *tacamahaca* Drach. i. sem. *lapidis hæmatitæ* Drach. ii. *balaustior. flor. rosar.* an. Drach. i. sem. *album. oui.* num. i. *aq. rosar.* q. s.

Vel ℞. *Mastich.* Drach. ii. *gummi animæ. tacamach.* an. Drach. i. sem. *iuniperi*, Drach. i. Cum pauca terebinthina & cera, fiat s. a. Ceratum.

Quando materia ruit per vasa interna, nonnulli cauterium post aures commendant. Vtilia quoque sunt vesicatoria. Ipsi quoque oculo conuenit pannus lineus albumine oui, vel aqua rosarum irrigatus.

In frigido humore, post eius præparationem & euacuationem, prodest lana infusa in vino adstringente, & iuxta oculos apposita.

Aut ℞. *Gallarum immaturarum, nucum expressi, sanguin. dracon.* an. Drach. i. *croci* Scrup. i.

Excepta sufficiente quantitate tragacanth. panno lineo proximè super oculos applicentur. Ad oculos ipsos probatur tutia, infusa in decocto meliloti, vel in vino crasso; deinde in aqua maioranæ, fœniculi, & euphragiæ, addita myrrha, croco, & aliis. Imprimis commendatur aqua virgæ aureæ, in qua thus ignitum sit extinctum.

Aut ℞. *Thuris. mastiches.* an. Scrup. i. *myrrha, aloës succo* an. Drach. sem. *tutia prapar.* Drach. i. *sarcocolla nutrita.* Drach. sem.

Subtilissimè trita excipiantur oui albumine, aut succo cydoniorum. Tempore vsus dissoluantur cum aqua fœniculi aut euphragiæ, & manè atque vesperi aliquid in oculum instilletur.

Ac summatim in quacunque epiphora, tam calida, quàm frigida, conueniunt adstringentia, præsertim in principio: postea siccantia, quæ materiam absumunt, sed citra morsum, & vbi materia calida atque acris est, etiam refrigerantia.

Si malum à capite ortum habeat, cerebro imbecillo vel generante in se materiam, vel à toto suscipiente, primò, quod genitum est, auferatur, euacuando per nares & palatum; deinde prohibeatur, ne quid ampliùs gignatur, corrigendo capitis intemperiem, legitimamque diætam præcipiendo. Tandem oculus roboretur leniter adstringentibus, de quibus hactenus dictum est.

Lachryma Sanguinea.

Lachrima Sanguinea. Præter naturam etiam est, si sanguis lachrymarum instar ex oculis excernatur; id quod fœminis quibusdam accidit, quibus menses subsistentes per oculorum angulos effluxerunt: cuius rei historias aliquot ex Brassauola, Dodonæo, Mercato, Salomone Alberto collegit Schenckius, *lib. 4. obseru.* 157.

Curantur tales, venæ in talo sectione, & aliis menses promouentibus remediis adhibitis.

Fit etiam aliquando sanguinis ab oculis eruptio, vt Aëtius *tetrab. 2. serm. 3 cap. 63.* docet pueris ob assiduos eiulatus, apertis circa palpebras vasis. Qui curandi sunt poscæ frigidæ, aut aquæ frigidæ perfusione, tum super angulos, tum super caput factâ, infundendo etiam albumen oui per se, & cum aliquo collyrio ad tenues fluxiones conueniente. Vtendum etiam internarum partium deligatione, & cibo crassefaciente.

Rarius est, quod Forestus, *lib. 11. obseru. 13.* annotauit, de fœmina quadam octuagenaria, cui per tres ferè septimanas sanguis ex oculis lachrymarum instar copiosè emanauit. Quæ cùm ictericà esset, proculdubio à bile vasa eo loci aperta fuerunt; quæ quomodo curata sit, videatur apud Forestum, *loco allegato.* Sicut & illud rarum, quòd puella vndecimestris lachrymas sanguineas fudit; vt refert Philipp. Hechstetterus, *obseru. Med. dec. 1. cas. 1.*

Obseruatio Zacuti Lusitani. [Zacutus Lusitanus *de Prax. medic. admirand. lib. 1. obseru. 54.* refert, iuuenem quendam singulis mensibus vertigine graui corripi solitum fuisse, & quasi fulmine ictum clausis oculis in lecto pronum iacuisse, fatuum, torpidum, & veluti stupidum. Huic tandem post validam corporis rotationem, sensim sanguinem merum per oculorum angulos, riuoli instar, emanasse, quatuor aut quinque vnc. quantitate, placidè, sine dolore, pruritu, ardore, aut oculorum rubedine vlla; post cuius excretionem, sedatâ in totum vertigine, & lenitis symptomatibus, quæ bidui spatio aliàs durabant, eum rectè vixisse. Medici quidam laborarunt, vt sanguinis hunc cursum ad superiora impedirent, adhibitis venæ sectione, alterantibus, euacuatione biliosi humoris, fonticulis in brachiis & cruribus excitatis; sed omnibus frustra. Natura enim singulis mensibus per oculorum angulos sanguinem euacuauit, & ita hominem à morbis immunem multis annis præstitit. Ita natura, semel inuentâ viâ; per quam cum commodo ægri vitiosos humores euacuare potest, ab ea non facile auerti se patitur.]

Vermis ex angulo oculi erumpens.

Vermem puellæ trimæ, aliàs rectè valenti, longitudinis semipalmaris, coloris albi, crassitudinis rineæ, viuum, nulla noxâ à puella perceptâ, aut foramine vllo euidente relicto, ex interno seu maiore oculi angulo extractum fuisse, refert Amatus Lusitanus, *Centur. 7. curat. 63.*

LIBRI PRIMI PARTIS III.

SECTIO TERTIA.

De Aurium morbis & Symptomatibus.

CAPUT I.

De Intemperie Aurium.

AB oculorum morbis & symptomatibus ad aurium affectus rectâ accedimus, *quarum vsum*, vt Celsus loquitur, *proximum à luminibus Natura nobis dedit.* Atque vt visus per se confert ad eruditionem & sapientiam; quoniam res plurimas offert, quibus mens intus instruitur: ita auditus per accidens ad φρόνησιν conducit. Nam sermo docentis, quem auribus haurimus, per se scientiam affert; quemadmodù hac de re docet Aristoteles, *lib. de sens. & sensil. c. 1.*

Quæ autem aurium sit constitutio, & ex quibus partibus componantur, ex Anatomicis petendum, & præcipuè è Iul. Casserio Placentino. Morbi autem, quibus aures infestantur, sunt intemperies simplex, & cum materia, inflammatio, vlcus, obstructio, ruptura tympani, vulnera.

Intemperies aurium. Frigida. Primò enim interdum aures, & præcipuè earum membranæ ac nerui, intemperie sine materia frigida à ventris & aëre frigido afficiuntur, quæ grauem dolorem excitare potest, vt experientia sæpe testata est.

Calida. An verò similitèr ex intemperie nuda calida à caussa externa aures affici possint, controuersum est. Græci quidem caussæ huius mentionem non faciunt: Arabes tamen omnes inter caussas externas aëris caliditatem recensent. Verùm frigida equidem neruis inimica sunt, non verò item calida; & calor externus vix calidior esse potest cerebro, & exteris partibus internis, & ita calor per se vix intemperiem, quæ insignis alicuius læsionis caussa esse possit, inducere potest; per accidens verò id facilè præstare potest: nimirum humorum ad aures confluxum concitando. Quo sensu & Hippoc. 3. *aph.* 21. inter æstiuos morbos aurium dolorem refert.

Frigida & humida. Frequentiùs verò patiuntur aures intemperiem frigidam & humidam, seu quæ cùm pituita sit coniuncta. Deinde etiam intemperiem calidam cum bile. Et quidem materia vel in ipsa aure colligitur, ob coctricis, retentricis, vel expultricis imbecillitatem, meatuum angustiam, crassitudinem excernendorum. Aliunde verò ad aures confluit, vel à calore aut dolore attracta, vel aliunde transmissa. Solet autem materia ad aures transmitti nunc à toto: quod in crisibus febrium fieri sæpe solet: nunc aliqua parte; in primis verò à cerebro, quod, vt vicinum, excrementa sua facilè auribus communicare potest.

Signa Diagnostica.

Si intemperies sit nuda, nulla grauitas, nulla tensio, nullus tumor percipitur; quæ si adsit, intemperies est cùm materia: quo casu & auditus magis impeditur. Et si intemperies sit frigida, æger in aëre & vento frigido, aut niue versatus est; quod fit nonnunquam in longis peregrinationibus tempore hyberno: dolorque est citra ardorem, calidisque lenitur. Si verò tale nihil præcesserit, quod nudam intemperiem inducere potuerit, & caput sit grauius, proculdubio quædam materia adest scil. aut spiritus flatulentus; quod cognoscitur ex dolore vehementi sine pondere & grauitate, & tinnitu ac strepitu manifesto, & quòd dolor non est continuus, sed per interualla quædam vel intermittit, vel nonnihil imminuitur; aut humor frigidus crassus, & tum signa frigiditatis adsunt: aut humor biliosus, & tum signa caloris adsunt.

Curatio.

Si intemperies sit frigida, calefacientia, vaporis, fumi, liquoris, vel alia forma vsurpanda. Et propterea calida vel instillanda, vel per infundibulum vapor decoctorum excipiendus, vel per spongiam, lanam aut linteum extra applicanda. Fiat nimirum euaporatio decocti rutæ, origani, chamæmeli, absinthij: vel decocto lana vel spongia imbuatur, & auri applicetur. Vel instilletur oleum rutaceum, de castoreo, amygdalarum amararum, nardinum, irinum, maioranæ. Vtilis est & succus ceparum cùm liquore aliquo conueniente mixtus. Oleum item è semine cannabis, & vitellis ouorum. Ante omnia verò commendat Scribonius Pilelæum, seu florem picis, quis vices etiam habent olea destillat. terebinth. ceræ, turæ, iuniperi, & similia. Si vehementior sit frigiditas, aliquid euphorbij admiscere licet.

Si ab intemperie calida affluxus aliquis humorum metuatur, instillentur auri (sed tepide omnia) lac muliebre, & succus refrigerantium herbarum, lactucæ, solan. album oui, oleum rosac. violac. de cucurbit. salic. Si spiritus flatulentus adsit, cùm flatus præsupponat materiam, è qua attollitur, primò materia illa siue frigida, siue calida sit, expurganda; deinde topica, quæ flatum illum discutiunt, vsurpanda.

Vel ℞. *Milij. furfuris salis* an. M. i. *sem anisi, fœnic. baccar. lauri*, an. Dr. iii. Calefiant in sartagine, & sacculo inclusa calidè auri applicentur, vel vino forti priùs aspergantur.

Vel fiat euaporatio ex ruta, betonica, maiorana, aneth. flor. chamæmel. melilot. sem. cumini, carui, castoreo.

Vel ℞. *Cepam.* & impone *ol. chamæmel. rutac.* an. ʒ. ii. *pulu. sem. cumini, anisi, piper.* an ℈. i. Imponatur cepa cineribus calidis, vel ad ignem, donec oleum absumatur. Postea contundatur, & succus exprimatur, qui auribus instilletur. Et cum plerumque, vbi spiritus flatuosi adsunt, simul humor crassus & viscidus esse soleat, qui aurium meatus obstruit, ne flatibus exitus pateat, incidentibus, attenuantibus, & aperientibus vtendum, qualia modò sunt proposita.

Si verò ab humore aliquo sit intemperies, purgandum est cerebrum, ne plus materiæ affluat; postea topica medicamenta adhibenda. Et quidem si à materia frigida sit intemperies, humor præparetur, & euacuetur iis medicamentis, quæ suprà, *part. I. cap.* 10. sunt proposita.

Purgationes autem per interualla repetantur. Corpore toto euacuato, caput euacuetur apophlegmatismis; gargarismis, errhinis. Itemque calefacientia & siccantia medicamenta vsurpentur, interna & externa, quæ suprà sunt proposita.

Vel lauetur caput lixiuio ex cineribus sarmentorum vitis, & ligno Guaiaco, in quo maioran. beton. serpill. stœchas Arab. fol. lauri, sena, agaricum cocta sint. Nec vesicatoria omittenda, primò collo, deinde post aures apponenda, & diu aperta seruanda; imò si malum sit pertinacius, setaceum adhibendum est.

Tandem Topica, seu quæ in aurem instillanda sunt, vsurpanda; & primò quidem à mitioribus incipiendum; hinc ad fortiora progrediendum.

Talia sunt oleum amygdal. amar. iuniperi de castoreo, quibus admiscere licet spir. vini, succum rutæ, absinth. cyclaminis, ol. nucl. Persicor. ceralor. fœniculi, caryophyll. cinnamomi, moschum, vrinam arietis vel capræ, tauri, anguis senectam puluerisatam, & cum aceto mistam.

Laudatur & tabula expressi calida, quantum fieri potest, auri applicata.

Vtiles sunt quoque euaporationes ex decocto chamæmel. origani hyssopi, maioranæ, fol. lauri, cyclaminis. fol. & baccarum lauri, sem. cumini. Sed fiat decoctum potiùs in vino, quam in aqua; cùm aqua nimis humectet.

Vt ℞. *Fol. lauri, beton. maioran. serpilli, origani, calaminthæ, stœchad. Arab.* an. M. j. *cepam contusam* num. i. Coque in vino Rhenano: vapor tepidus in aurem per infundibulum immittatur. Vide etiam *Instit. lib. 5. part. 3. sect. 1. cap.* 32.

Vel ℞. *Ol. amygdal. amar. castor.* an. ʒ. ii. *succi ceparum* Drach. sem. M. & guttæ ii. vel iii. manè & vesperi auribus instilletur.

Vel ℞. *Ol. amygd. dulc.* ℥ iv. *aq. vitæ* ℥. iii. *fol. lauri minut. incisor* num. vi. Bullant in vase duplici, & exprimantur.

Vel ℞. *Colocinth. hellebor. albi, aloës* an. ℥. i. Mista terantur in calido aceto, & postea exsiccentur. De hoc aliquid cum penicillo melli intincto auri immittatur, & per 3. aut 5. horas ibi relinquatur, vt pituita sensim inde extrahatur.

Crato plurimum commendat aquam cardui benedicti. Folia cardui benedicti sicca aspergit spir. vini, & postea affundit aquam cardui benedicti, & vitreo vase per arenam destillat. Efficacior est spiritus cardui benedicti.

Commendatur & hoc.

℞. *Formicas cum ouis*, affunde vinum: iisdem adde, *rad. raphani rusticani contusas*, & *baccas lauri contusas*. Coquantur. In liquorem istum gossypium intingatur, & auribus immittatur.

Alij olei sinapi quotidie gutt. j. instillant. Efficax est & Balsamum Orientale.

Vel ℞. *Spir. vini* ℥. iv. *rad. cyclam.* ℥. ß. *nucleor. Persicor. amygdalar. amar.* an. num. v. Stent in infusione per dies 3. deinde fortiter exprimantur. Succi guttæ ii. manè & vesperi auri instillentur, & gossypio, cui gran. i. vel iii. moschi inclusa sunt, auris obstruatur.

Vel ℞. *Silices fluuiatiles paruos & ignitos*, insperge vrina, & vapor aure excipiatur.

Vel ℞. *Vermiculos intra cortices ligni querni natos*, n. xx. Bulliant in olei comm. ℥. ii. ß. Deinde excauetur *radix cyclaminis*, & cauitas impleatur *oleo istorum vermiculorum, rutac. castor.* an. s. q. *pulu. pyrethr. castor.* an ℈. ß. Radix hoc modo repleta asseretur sub cineribus, assa contundatur, & succus exprimatur, qui quotidie auribus instilletur.

Vel ℞. *Fol. lauri, origani, hyssopi, calaminth.* an. M. ß. *aristoloch. hederæ terrestris, marrub. hellebor. nigri*, an. ʒ. ii. Coqu. in vino, contundantur. Contusis adde *fell. tauri, capræ, pingued. anser.* an. ʒ. ii. *euphorb. galbani aceto diss. lut.* an. ʒ. i. *myrrhæ, aloës*, an. ʒ. ß. *piperis, nitri puluerisati*, an. gr. v. *succi cepæ* Drach. i. *farina tritici* ℥. i. ß. *ol. nuc. mosch. express. irini*, q. s. ad impinguandum.

F. Emplastrum, cuius particula linteo excepto auri inseratur, de reliquo fiat Emplastrum, quod auri applicetur. Galenus inter *εὐπόριστα lib. 3. cap. 3.* habet fel leporis cum mellis portione mixtum, quod & in cepæ tunica seu cortice liquefactum auri immittit.

Quidam tanquam singulare remedium commendant oleum murinum, quod fit è muribus recens natis dum adhuc sine pilis sunt, in oleo maceratis. Alij aquam ex illis destillant, & in aurem immittunt. Efficax est & oleum destillatum è ligno Guaiaci.

CAPVT II.

De Aurium Inflammatione.

NOn infrequens aurium malum est inflammatio, quæ & ipsa ad intemperiem cum materia pertinet. Quanquam enim auris fabrica præcipuè ossibus constet: tamen membranas etiam habet, in quas exiles venæ immittuntur, per quas sanguis tenuis & biliosus è venulis membranarum cerebri & vicinarum partium in aurem illapsus inflammationem parit. Quæ autem caussæ affluxus sint, ex iis, quæ in genere de inflammatione dicentur, & antea de oculi & aliarum partium inflammationibus dicta sunt, patet.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur auris Inflammatio ex dolore continuo pulsatili vehementissimo cum caliditate & rubore, & ad malas & tempora vsque sese extendente, cum febre, interdum & cum delirio, motibus conuulsiuis, syncope, & extremorum frigiditate. Et prout inflammatio magis tendit ad interiora, eò pulsatio maior percipitur; quoniam arteriæ maiores comprimuntur. Dolor quoque est vehementior, ob vicinitatem cerebri, & febris intensior. *Aurium Inflammatio.*

Prognostica.

1. Inflammatio aurium malum periculosum est; cùm delirium producere, & hominem in vitæ discrimen conijcere possit. Hippocrates, 3. *Progn. aphor.* 13. Solet enim cerebrum in consensum trahi; vel etiam fluxio, quæ inflammationis caussa erat, ad cerebrum conuerti, vnde ægri nonnunquam subito, tanquam attoniti, moriuntur. Galenus, *comm. in allegatum locum*, & Trallianus, *lib. 3. cap. 2.* Ideóque, monente Celso, *lib. 6. cap. 7*, mox *inter initia succurrendum est, ne maiori periculo locus sit.*

2. Et quidem iuuenes in aurium inflammationibus magis periclitantur, qui septimo die, aut citiùs moriuntur, antequam suppuratio accidat, ob biliosi humoris in iis abundantiam, & quod febribus acutis magis sint obnoxij. Qui autem septimum diem superant, euadunt, materiâ in pus conuersâ; in primis si pus bonum effluxerit, & deinde æger meliùs habeat.

3. Senes autem in aurium inflammationibus minùs periclitantur. Quanquam enim Galenus, 7. *aph.* 42. doceat, omnia mala peiora fieri propter ætatis imbecillitatem, & *Prognost.* 69. ex nullo morbo senes magis quàm natu minores, conualescere, nedum posse citiùs humorem suppurare: tamen hic aliquot caussæ concurrunt, cur senes minùs periclitentur, quàm pueri. Primò enim humores in senibus sunt frigidiores, & propterea inflammationes, quæ in iis generantur, non sunt exquisitæ, nec tantum dolorem excitant. Deinde pueri ob sensus acrimoniam minùs dolorem sustinere possunt: senes verò habent sensus hebetiores, & propterea dolores non ita sentiunt. Atque inde accidit, vt inflammationes aurium in pueris rarò ad suppurationem veniant, sed pueri ferè moriantur ob doloris vehementiam, antequam ad suppurationem venerit inflammatio.

4. Si inflammatio aurium in partibus interioribus hæreat, cum magno periculo coniuncta est; cùm neruus ἀκουστικὸς sit affectus: vel si sanetur, difficultatem auditus relinquit.

5. Abscessus aurium, qui crisis modo obtingat, si accidat antè coctionem, & die non critico, & cum aliis signis malis, periculosior est, & contrà.

Indicatio & Curatio.

Generalis inflammationes curandi ratio & hic rectè applicanda est. Primò ergo reuellentia vsurpanda: inter quæ valdè vtilis est venæ sectio & quidem venæ cephalicæ; quæ etiam inflammatio maior sit, repetenda. Aliis quoque modis sanguis ad aures fluens reuellendus, cucurbitulis, frictionibus. Humores etiam biliosi, si admixti sunt; expurgandi.

Repellentia hîc, nisi ingens sit dolor, vix adhibenda sunt, ne materia intrò conuersa cerebrum & membranas eius inuadat; nisi forsan pauca sit humoris quantitas, è qua nullum cerebri malum vereri oportet. Et sint potiùs, quæ adhibentur, saltem mitigantia dolorem, & refrigerantia, quàm adstringentia; qualia sunt, lac muliebre, succus auriculæ muris, succus cucurbitæ, cum modico aceti, mucilago sem. psyllij, cydonior. aquâ rosar. extracta.

Vbi tamen repulsione opus, tale, vel simile instilletur:

℞ *Ol. rosar.* vel *violar.* ʒ. iij. *aceti rosacei* ʒ. vi. *nitri præp.* ℈. j. Misce.

Potiùs reuulsionibus præmissis adhibeantur ea, quæ materiam concoquere, & simul dolorem lenire possunt.

Vt ℞. *Lenticul. palustr.* M. ij. *medull. panis in lacte mulie bri infus.* ℥. iv.

F. Cataplasma, quod auri applicetur.

Vel ℞. *Malua vtriusque, violar. lactuca, salic* an. M. j. *sem. cydon. malua*, an. Drach. ij. *flor. chamæmel. melilot. rosar. rubrar.* an. P. ij. Coqu & decocto aures foueantur.

Vel ℞. *Ol. rosac. nymphææ*, an. ℥. ß. *mucilag. sem. psylli. cydonior* an. ℥. iij. *lact. muliebr. succi. papauer.* vel. *solani*, an. Vnc. sem. Misceantur, & auri applicentur, atque aliquid auri instilletur. Si addatur farina & puluis flor. chamæmeli, fieri potest Cataplasma.

Reliquiæ tandem discutientibus tollendæ.

Verùm si perseueret morbus, nec materia resolui possit, sed ad suppurationem tendat, quod ex dolore, pulsatione, & febre aucta cognoscitur, suppuratio adiuuanda maturantibus adhibitis, quæ vim emplasticam habent, leniterque calefaciunt, calorémque includunt, & coctionem adiuuant: qualia sunt rad. altheæ, lilior. albor. flor. chamæmel. meliloti, ficus, farina tritici, sem. lini. fœnigræc. & mucilagines eorundem. pinguedines animalium recentes, butyrum recens, oleum sesaminum cum croco.

Vel ℞. *Cepam rubram sub cineribus assatam*, num. j. *butyri* ℥. ß. *ol. chamæmel.* ℥ j. *amygdal. dulc.* ℥. ß *croci* Scrup. I. Misceantur, & calefacta, Cataplasmatis modo auri applicentur.

Vel ℞. *Fol. malua vtriusq; violar.* an. M. j. *fl. chamæm.* P. j. *rad. althæa* ℥. j. ß *lilior. albor.* n. j. *caricar. pinguium.* n. iij. Co. in aqua ad mollitiem, & contundantur. Contusis adde *farinæ tritici* ℥. j. ß *sem. lini, fœnugræc.* an. ℥. ij. *pingued. porci, gallinæ*, an. ℥ iij. *butiri.* ℥. ij. *ol. amygdalar. dulc.* q. s.

F. Cataplasma.

Commendant & hoc Cataplasma:

℞ *Rad. althææ, lilior. albor.* an. ℥. ß *flor. chamæmel. melilot.* an. Vnc. j. Coqu. & contundantur minutim. Contusis adde *farinæ sem. lini, fœnugræc.* an. ℥ ß *bdelly aceto dissoluti* ʒ. iij. *croci.* Drach. j. *vitell. oui.* j. *ol. succini, butyr. recent.* an. Drach. ij. Fiat Cataplasma.

Ἐμπυητικὰ sunt ficus in lacte, & cum axungia porci tritæ, item puls auenæ.

Si maturatum fit apostema, ruptio eius expectanda & procuranda, continuatis eiusmodi medicamentis. Nonnulli instillant succum cyclamin. aut ranunculi, cum quadruplo lactis muliebris.

Vel ℞. *Succi cyclaminis* ℥ ß. *stercoris columbini* ʒ. j. *lactis muliebri.* ℥. j. M. & in aurem guttam vnam atque alteram instilla, & lanâ lacte muliebri tepido madidâ auris occludatur.

Abscessu rupto sanies eleuenda, atque abstergenda hydromelite, melle rosato colato, decocto lupinorum, succo absinthij, marrubij, centaurij minoris, cum melle, aut syrupo, vel melle rosaceo,

Fortiùs id præstat succus cyclaminis cum melle. Et tandem vlcus consolidetur, & cicatrice occludatur; idcóque quæ maiorem exsiccandi vim habent, thus, myrrha, aloe sarcocolla addenda.

Verùm de vlcere aurium in specie aliquid dicendum.

CAPVT III.

De vlcere aurium.

Aurium vlcera. INflammatio auris abscessu rupto sæpe in vlcus degenerat, quod peculiarem curationem requirit. Non tamen solùm ab apostemate seu abscessu rupto vlcus auris gignitur, sed etiam à caussis aliis. Sæpe enim acres & mordaces humores, siue in auribus geniti, siue é cerebro eò effusi, acrimoniâ suâ aurem exulcerant. Nonnunquam à sordibus aurium diutius coërcitis id accidit, quarum diuturnâ coaceruatione, præsertim si pituitosæ sint, accedente putredine, quemadmodum eo sanie suppressa, vermes gigni possunt in auribus, quæ, ὦτα σκωληκιῶντα, *aures verminulosa*, nominantur. Interdum acris aliquis liquor, aut simile quid forinsecus in aurem illapsum, mordendo vlcus efficit. Sæpissime ab ictu vel à casu hoc fit, vt scilicet ad vulnus vlcus sequatur.

Ex quacunque igitur caussa vlcus producatur, solutio illud est continui in aure cum sanie profluente.

Interdum tamen sanies ex auribus effluit absque vlcere, cerebro & vicinis partibus ab excrementitia humiditate & sordida illuuie sese expurgantibus, quæ mora longa in tortuosa illa via in eiusmodi cœnosum quid conuertitur, quod post ictum seu contusionem capitis sine vlcere accidere solet. Imò etiam obseruatum, familiis quibusdam hæreditarium fuisse, vt natura statis temporibus, citra vllum grauem morbum, magnam ichorum copiam é capite, imò forsan & reliquo corpore, euacuarit. Ita fit, vt quibus cerebrum valde humidum & impurum est, iis ex affluxu semper nouæ materiæ, auris diu purulenta sanie fluant, quæ πυορροοῦντα ὦτα Græcis dicuntur Aëtio, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 81.* sunt aures absque exulceratione humectæ, quæ veluti exsudant, & serosam humiditatem excludunt, ad quas & remedia quædam ibi exponit.

Differentia.

Differentiæ vlcerum auris sumuntur, aliæ à particula ipsa auris, quam obsident, quæ vel externa est & oculis patet; vel interna, membrana scilicet, vel tympanum auris, neruus ipse auditorius, interdum & osseus ille meatus, in quo, sicut & in aliis ossibus, hæc vnitatis solutio τερηδὼν propriè, seu *caries* nuncupatur.

Aliæ ab ipsis vlceribus; quâ ratione vlcus aurium vel recens, vel inueteratum est; mundum, vel saniosum, aut sordidum; quoddam prætèrea putridum, virulentum, corrosiuum; aliud denique superficiale; aliud verò ita profundum, vt in fistulam abierit.

Signa Diagnostica.

Cognoscitur vlcus aurium ex sanguine vel sanie egrediente. Distinguendum tamen; vtrùm sanies illa ab aure ipsa profluat, an à cerebro: ab hoc quidem, vel rupto in ipso apostemate, vel citra apostema, sanie é venis cerebri in primis ad aures transmissâ. Si enim sanies ab apostemate est rupto in cerebro, illa primò satis magnâ copiâ exit, deinde paulatim emittitur, donec omnis sit absumpta; præcesserunt etiam signa inflammationis cerebri, & capitis grauitas; & dolor, quæ sanie exclusa remittunt. Ab apostemate verò in aure rupto, dolor qui præcessit, in aure magis, quam in capite, perceptus fuit. Sin sanies absque apostemate cerebri in eius venis genita ad aures transmittatur, pruritus quidam in auribus sentitur, & sanies ipsa, postquam semel exhausta est, denuò coaceruatur; quæ, nisi liber exitus pateat vertiginem & alia cerebri symptomata affert. Sed veri vlceris auris indicia sunt, dolor, ardor, punctio vehemens, quæ tactu exacerbatur, egressio saniei; interdum & sanguinis. Si in neruo auditorio vlcus sit, dolor acerbissimus adest, vel præcessit. Profundum vlcus, pus copiosum & lentè emittit; mundum, bonam saniem; sordidum, crassam, copiosam, virulentum, saniem tenuem & citrinam; putridum, saniem fœtentem; corrosiuum, sanguinem post saniem fundens: fistulosum denique ex vlceris antiquitate saniei virulentia, carnis callositate & duritie cognoscitur.

Prognostica.

1. In vlceribus aurium, sicut & aliis, pus & sanies spectanda sunt, quæ vlceris bonitatem aut malitiam arguunt. Pus enim vel sanies alba, æqualis, mediocris substantiæ, ita vt non sit vna pars crassa, altera tenuis, vna rubra, altera alba, non fœtens; vlceris non maligni, nec praui indicium est. Ex contrariis verò de prauo vlcere signum capitur.

2. Inueterata & diuturna vlcera peiora sunt quia facilè in fistulam degenerant. Aliquando & ad os petrosum penetrant quod detegunt, teste Auicenna.

3. Sanie recens effluente ab vlcere auris, cùm priùs capitis dolor, & sensuum perturbatio adesset, si hæc iam remittant, bonum est, & vlceris curatio paulo pòst speranda.

4. In vlcere humido diuturno non corrodente, si non reficcetur, metuendum est, ne σάρκωμα excrescat, quod auditum obturet.

5. Vlcera aurium, quæ ad os cranij pertingunt, tarò, aut nunquam curantur; quemadmodum & fistulæ profundæ. Sæpè profunda & putrida eiusmodi vlcera continuitate quadam ad cerebrum descendunt. Ideò Hippocrates, *6. Epid. sect. 6.* inquit. *Propter aures. & ex auribus, plerumque tertiâ die moriuntur* hoc est, inflammationes, quæ circa aures sunt, ipsarùmque inflammationes, & non tantùm vlcera serpentia, tertiâ die occidere solent.

Indicationes.

Generales indicationes ex iis, quæ in genere de vlceribus traduntur, notæ sunt: nimirum vlcus esse detergendum; quod amissum, instaurandum, & tandem vlcus consolidandum.

Atque hæc de simplici vlcere sufficiunt, corpore ab humoribus prauis vacuato.

Quod verò cum intemperie aliqua, aut cum corporis impuritate, aut cum phlegmone, aut cum calore insigni coniunctum est, hæc ipsa remoueri postulat, priusquam curationem recipiat; de quibus *cap. præcedente*, dictum est.

Speciatim, quia auris est membrum natura sua siccum, (nam cartilaginibus in primis & ossibus constat) medicamenta quoque, vbi ad alienam qualitatem, ad humiditatem scilicet, lapsum est sicciora requirit, vt & naturalis temperies ipsius conseruetur, & quæ præter naturam accessit, humida constitutio corrigatur.

Curatio.

Vlcera autem aurium interdum per se sanescunt, post puris effluxum sedatum, plerumque verò artis auxilium expetunt. Eluatur igitur auris vino calente veteri, vel solo, vel in quo lenticulæ aut tosæ ebullierint; repulsionis gratia, vt iubet Ægineta. Allij folia hederæ, & cortices mali punici addunt.

Postea leniter detergunt, hydromel, succus absinthij, apij, marrubij, betæ, agrimoniæ, centaur. minor. cum melle aut syrupo, vel melle rosato; aut vinum, in quo betonica decocta sit tiem decoctum hordei & lupinorum.

Vt ℞. *Succi betæ* ℥. j. *marrubij* ℥. ß. *mel. opt.* ʒ. vj. Coqu. parum: postea adde *syrupi absinthij* ʒ. ii. vel *extr. liquidi absinthij* ʒ ß. Misce.

Potest etiam admisceri fel animalium mitius, vt fel porci, veruecis, bouis castrati.

Fortiùs id præstant succus cyclaminis cum melle; vel aqua mellis, in qua radix hellebori albi priùs ebullierit: additis, si maiore deficcationi opus sit, & putredo prohibeatur, thure, myrrha, sarcocolla lota, gentiana, & modico succi betæ.

Vel

Vel ℞. *Succi cyclam.* ℥ j. *myrrh.* ʒ. j. *croci* ℈. ß. *thuris*, ℈. j. *viridis æris* ℈. j. vel Drach. ß. *vini antiqui* Vnc. j. ß. Bulliant leniter ad vini consumptionem. De liquore isto vna atque altera gutta in auris bis quotidie ad minimum instilletur, ac hydromelite iterum eluatur.

Efficax quoque est medicamentum, quod à Rhase in hunc vsum descriptum est:

℞. *Mellis* ʒ. v. *aceti* ℥. j. Leniter bulliant ac despumentur. Quibus addé *viridis æris* Drach. iij. Liquor auri cum gossypio immittatur, qui præsentaneum in auris vlceribus remedium.

Vlcus etiam ad sanitatem deducunt pompholyx, tutia, cerussa in vino decocta. Suffitus quoque ex mastiche, thure, myrrha, ladano, gummi iuniperi, sarcocolla, galbano, & similibus, per infundibulum auri immissus vtilis est.

Vt ℞. *Gummi iuniperi* ʒ. ß. *thuris*, *myrrhæ*, an. ʒ. j. *sarcocollæ*, *ladani*, an. ℈. j. M. F. Puluis, vel cum terebinthina F. Pastilli.

Veteres ad detergendum & exsiccandum, vtebantur glaucio ex aceto, quo Paulus recentia vlcera sanat, trochiscis item Polyidæ, Andronis, vel Musæ, cum sapa, & modico aceti solutis. Et, quod cætera superat, medicamento é scoria ferri cum aceto acerrimo trita vel cocta, vt docet Galenus, 9. *de simpl. fac.* & Aetius. Habet hoc vim maximè siccandi, & durioribus corporibus conuenit. Clementius redditur aliis præparandi modis, de quibus Hollerius videatur, *Perioch. 3. ad lib. 3. Galen. de comp. med. sec. loc. cap. de vlceribus aurium*, qui Arabes melius præparare scribit. Scoriam enim tritam ex aceto lauant, hinc siccant, iterum aceto terunt, rursusque siccant, & hoc septies repetunt. Postea in pollinem rediguntur, coquuntque longâ coctione ex aceto acerrimo, dum ad mellis spissitudinem abeant, atque ita siccant. Valescus de Taranta, *l. 2. c. 5. 4.* sequens ex Ha y commendat, & scribit se eo presbyterum, qui aurium vlcere & sanie 8. annos laborauerit, sanasse.

Vlcera aurium antiqua.

℞. *Mell.* ʒ. x. *aceti* ʒ viij. Coquantur & despumentur. Deinde adde *viridis æris* Drach. j. Misc. & cum turunda auri impone. Potest & vnguentum triapharmacum, vel Apostolorum, in aceto & hydromelite dissolutum, instillari.

Iisdem in diuturnis vlceribus aurium vti licet, abstersione tamen priùs factâ diligenter per leniora. Vbi crusta adest, curandum, vt decidat, ne in molem aucta auditum impediat. Valet etiam, & efficacissimum est in vlceribus antiquis, Ægyptiacum dissolutum cum vino vel œnomelite, vel vrina pueri impuberis. Aetius hoc medicamento vtitur,

Excrescentis in auribus carnis remedia.

℞. *Aloës*, *thuris*, *myrrhæ*, an. Drach. ij. *misyos* Drach. j. F. Massa cum aceto, quâ resolutâ cum aceto aut rosaceo vtere.

Excrescentem in auribus carnem citra dolorem reprimit, cicatricémque obducit, hoc ascriptum ab eodem medicamētū.

℞. *Alum. scissil. misyos vsti*, an. ʒ. ij. *æruginis*, *terræ Lemniæ*, *gummi Arabici*, an. Drach. j. Tritis iis cum aceto acerrimo F. Pastilli, qui vsûs tempore cum vino vel aqua soluantur.

Mitius est, quod à Paulo in hunc vsum præscribitur. Nasturtij & nitri parum caricis excipitur, exemptis granis, & de factis pastillis aliquid in aurem immittitur, quod post triduum rursus excernitur.

Scirrhum cancrosum auribus innatum post abscessum ruptum describit Guilh. Fabricius. *Centur. 3. obseru. 1.* vbi & modum curandi cum variis instrumentis Chirurgicis prolixè proponit.

Vlcus aurium fistulosum.

Si vlcus fistulosum sanie perpetuâ fluat, iniiciatur per idoneum instrumentum, vel clysterem auricularem, fel tauri cum vrina pueri impuberis: aut vinum in quo decoctum sit rhus, aut helleborus albus, & mel.

Fœtor auriū.

Ad fœtores aurium Aëtius primò malicorij & lentisci decocto vtitur, quo aures illinit: postea inter alia fel vrsi liquidum instillat; aut, si aridum sit, cum aceto & sapa diluit. Concedit & commendat etiam ægyptiacum, cùm ad hanc tum ad similes omnes aurium affectiones. Vtilis est & succus, oliuæ cum melle, aut betonica decocta cum vino; aut dracontij succus cum melle & vrina pueri impuberis.

Ad sordium in auribus duritiem soluendam idem inspergit nitrum torrefactum, subtilissiméque tritum; postea acetum calidum instillat, & appositâ lanâ pernoctare sinit, sequenti die aquâ & oleo calefactis eluit.

Si sanies ab aure fluat, absque huius vlcere, ex cerebri magna impuritate, quod in pueris frequens esse solet. Aëtius misy linteolo inuolutum, & sub prunis crematum, vnà cum exusto linteolo terit, & per arundinem inflat; aut gallis tritis, linteoloque illigatis & exustis similiter vtitur; aut alumine in testa vsto, & cum oleo trito.

Hæc, & similia topica, nonnisi purgato priùs corpore & capite, vsurpanda esse, omnino attendendum.

Nonnunquam post ruptum abscessum, pure etiam per aures excreto, dolor tamen permanet, quod indicium est, de sanie aliquid, aut grumum sanguinis in profundo auris relictum esse, eámque materiam diuturnitate prauam & rodentem qualitatem contraxisse, aut à capite debili excrementitiam nouam semper materiam affluere. Tum igitur instandum mundificationi auris cum oleo amygdal. amarar. aut cum mulsa, adiecto felle tauri. Si suspicio sit de grumo sanguinis, prodest acetum tepefactum cum melle optimo, aut cum oleo laurino, succo porri, addito oleo rosaceo.

Materiâ è capite in aurem fluente, capitis simul ratio habenda erit, & materia ipsa, si mordax sit, attemperabitur; si crassa & viscida, incidetur ac detergetur, præmissis semper vniuersalibus, vacuatione nimirum, ab aure diuertentibus, gargarismis, apophlegmatismis, errhinis, sternutatoriis, capútque roborantibus postea adhibitis.

CAPVT IV.

De Vermibus, & aliis, quæ præter naturam in Auribus hærent, extrahendis.

Vermes in auribus.

SOlent nonnunquam tum alia forinsecùs illabi in aures, tum vermes quoque in has irrepere, præsertim dormientibus: imò etiam vermes interdum in auribus gignuntur, non solùm ex sanie vlcerum, sed & ex alia humiditate putrefacta. Ita Forestus, *lib. 12. obseru. 8. in schol.* refert, se vidisse in iuuene febre acuta laborante vermes duos trésve ad formam granorum pini paulò crassiores ex auribus expulsos, iuuenemque sanatum fuisse. Nam, vt Aristoteles, *2. de gener. animal. c. 3.* scribit, non solùm in seminibus animalium, sed etiam in excrementis spiritus quidam viuificus inest, elemento siderum analogus à quo ζωτικὴν ἀρχὴν ea accipiunt, quæ inde producuntur.

Signa Diagnostica.

Signa diagnostica.

Signa autem vermium in auribus sunt titillatio, & pruritus, dolor quidam mordicans, interdum & corrosiuus, quando vermes ad neruum auditorium irrepunt, ægri angustia & inquietudo, interdum & vermes & ab aure egrediuntur.

Curatio.

Curatio.

Siue igitur in auribus geniti sint vermiculi, siue in has irrepserint, opera danda est, vt extrahantur. Nam, vt Rhases ait, si talia, siue vermiculi sint, siue aliquid aliud, diutius in aure relinquatur, præsertim vbi malignâ aut venenata aliqua qualitate prædita sunt, acerbos dolores aut inflammationes aurium, atque hinc conuulsiones, & alia grauia mala concitare possunt.

Qua ratione autem tum vermes, tum aliæ res præter naturam in auribus hærentes extrahendæ sint, dictum *Institut. lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 10.* quæ hic repetenda non censeo: pauca saltem addam. Galenus, si reliqua ad vermes illapsos necandos non conferant, sulphur viuum & calcem melle excipit, & cum aceto in aurem instillat. Necant & vermes succus absinthij, centaurij min. fol. Persicor. vermicularis, cucumeris asinini. Nonnulli instillant succum sambuci, & cannabis. Alij radicem hellebori albi in vino infundunt, & liquorem auri immittunt. Alij castoreum in aceto decoquunt, & calide in aurem infundunt. Fumus etiam sulphuris per infundibulum exceptus vermes occidit. Chymici ad aurium vermes occidendos & extrahendos vtuntur ol. Philosophorum guttatim instillato, quemadmodum & oleo coryli cum pauxillo Mercur. dulcis misto,

Exempl. gratiâ.

℞. *Pingued. caponis* Drach. sem. *ol. coryli* gutt. xv. *Mercur. dulcis* gr. iij. Misce.

Vel ℞. *Colocynthid.* Scrup. sem. *hellebori albi* Scrup. j. *aloës* Drach. sem. Cum *succo persicariæ*, vel *fol. persicor.* Misce instar. Linimenti.

Aqua auribus illapsa.

Si aqua in aurem illapsa sit, antiquum remedium est, oleum auri infundere, & aurem pronam seruare. Aristoteles, *sect. 32. problem. 10.* duas huius rei caussas affert, vnam quòd oleum lubricam reddat aurem, per lubricum autem facile effluat humor aqueus, quia oleum facilè adhæret auri, propter lentorem; alteram, quia aqua facilè adhæreat oleo, ideò vbi oleum exit, simul aqua educitur. Verùm hæc rei naturæ non videntur consentanea. Neque enim oleum facilè adhæret aquæ, sed illam maximè aduersatur. Ideóque probabilius est, cùm oleum in aurem infunditur, & aurium partibus adhæret, aquam, vt sibi aduersam, non admittere, quæ propterea promptiùs effluit.

Hinc etiam solent vrinatores oleo aures implere. Præterea oleum superiora petere, & aquæ supernatare solet. Ideóque aure inclinatâ aqua descendere necesse habet, vt oleum adscendat: vnde aqua inferiora obtinens faciliùs ex aure effluit.

Est & alius modus aquam ex auribus extrahendi; si nimirum caulis cauus, vel cannula anethi vel fœniculi sumatur longitudine quinque digitorum transuersorum, & dimidia pars illinatur oleo, & gossypio circum voluatur, & in fine gossypij apponatur circulus cereus digitum latus, eo fine, ne ignis aurem attingat, postea cannula hæc, qua parte oleo non est illita, & gossypio caret, auri indatur, reliqua pars accendatur; sic calor communicatur auri, & ab eo attenuatur & discutitur humiditas.

Quidam cùm ad liquida, tum ad arida extrahenda, cucurbitam magnam affigunt, qua tota auris comprehendatur. Sed cùm moderari ita illam tractionem non liceat, tutius est

 exsuctio

exſuctionem, præſertim liquidorum, fieri ore per ſyringam aut cannulam perforatam; cuius extremitas quæ auri immittitur, goſſypio, vel, vt Ægineta præcipit, cerâ diligenter ſit præcincta, ne ſpiritui trahenti vllâ parte foris tranſitus pateat Plures modi videantur apud Arculanum, *in 9. Rhaſis, cap. 41.*

Interdum nonnulli, poſt exempta eiuſmodi in aurem illapſa, aliquandiu malè loquuntur; cuius exemplum Foreſtus, *lib. 12. obſeru. 13. in Schol.* proponit, ſed curauit illum infuſione olei amygdalar. amarar. frequenti. Ita enim humores cum ſordibus extrahuntur. Vide Hieron. Fabricium ab Aquapendente, *de operat. Chirurg. tit. de aurium Chirurgia.*

CAPVT V.

De Vulnere aurium.

Aurium vulnera.

TAndem vulnera aurium quod attinet, cùm organum auris maximâ ex parte intus reconditum lateat, auris verò externa iniuriis externis pateat; vulnera magis auri externæ, quàm internæ infliguntur.

De vulneribus autem aurium, præter ea quæ aliàs in genere de vulneribus traduntur, notandum, ſi cum cute cartilago ſit tranſciſſa, vulnúſque magnum ſit ſuendum eſſe, & cùm externa auris e cute & cartilagine ſit compoſita, & temperamento ſicco prædita, ſiccantia & adſtringentia requirit. Vitanda verò in aurium vulneribus omnia vnctuoſa, craſſa grauia, & emplaſtica, & ligaturæ arctiores De quo Hippocrates, 2. *de articul. In fractura auris quodlibet vinculum inimicum eſt, neque enim ita laxum circumdabitur, quòd magis adſtringatur, plurimum officit, quando quidem integra auris ſub vinculo adſtricto dolet, pulſatione vexatur, atque inflammatione. Sed cataplaſmata, quæ oneroſa, penitus aliena ſunt, pleraque etiam noxia, & abſceſſum excitant, plurimáſque mucoſitates, ſuppurationémque infeſtam reddunt, quibus minimè opus auri comminuta.* Et poſt: *Vbi quis aurem ſecuerit, abſtinere ab omni cataplaſmate debet, mederique vel medicamentis, quæ protinus vulneribus iniiciuntur, vel alio, quod neque onere lædat, neque moleſtiam afferat.* Hæc Hippocrates. Vt verò vulnerata auris in ſuo naturali ſtatu conſeruetur, inter caput & aures goſſypium ponendum, & in oppoſito latere cubandum. Rumpitur quidem interdum etiam tympanum, ſed quia malum id incurabile, nihil de eo dicemus.

CAPVT VI.

De Sonitu & Tinnitu aurium.

Sonitus & tinnitus aurium.

ATque hi ſunt morbi, qui auribus accidere ſolent. Iam ergo ſymptomata explicanda ſunt.

Et primò actionem læſam quod attinet, auditus vel deprauatur, vel imminuitur, vel aboletur. Auditûs deprauati vitium eſt, quando aures citra omnem externi aëris commotionem intra ſe ipſas ſonant. Græcis ἦχος & συριγμὸς, Latinis ſonitus, ſibilus, vel tinnitus aurium appellatur. Etſi verò ſanæ quoque auri accidat, vt admotâ propiùs cauâ manu, vel conchâ auri appoſitâ leuem quendam ſuſurrum intus percipiat: tamen Medici ſonitum aurium hic intelligunt, qui etiam citra talia obſtacula externa intus ſentitur, aure malè affectâ, ſiue per ſe, ſiue per conſenſum, & à quo audiendi facultas offenditur; vt operam medicam deſideret.

Sonitus, Tinnitus, Sibilus aurium, an differant.

Nonnulli ſpecies appellationibus diſtinguunt. Arculano Sonitus eſt generale; Sonitus grauis & fortis ſonus; Sibilus acutus; Tinnitus medius inter illos, vt pluuiæ, foliorum arborum. Fernelio Sibilus eſt ex tenui flatu leniter elabente; Tinnitus ex eiuſdem curſu interrupto; Sonitus ex craſſiore flatu pleniùs erumpente; Strepitus ex eiuſdem valido impulſu; Fluctuatio ex humoris inundatione: quibus tamen appellationibus Autores alij promiſcuè vti ſolent. Prouenit illa ſonorum diuerſitas à craſſitie aut tenuitate maiore vel minore tum congeniti aurium aëris, tum materiæ in primis aërem illum præter naturam impellentis; ſiue flatus ſit, ſiue humor, quemadmodum dicitur.

Tinnitus itaque aurium eſt ſenſus ſonitûs eiuſdem moleſti intra ipſas aures etiam cùm foris omnia ſilent. Etſi enim ſonitus ille internus per ſe leuis eſt & exiguus: tamen magnus eſſe putatur, quia in parte eſt cerebro admodum vicina.

Tinnitus aurium quid.

Affectio ipſa eſt ſymptoma deprauatæ facultatis audiendi, quoniam facultas ſecundum naturam non offertur.

Pars affecta eſt porus, ἀκουστικὸς eâ maximè ſui portione, quâ neruum quinti paris expanſum ſiue dilatatum excipit, prope labyrinthum & cochleam dictas cauitates; quæ nerui expanſi portio, vel finis potiùs pori, vbi dilatato neruo coniungitur, præcipua auris pars eſt. Nam minùs principales partes auris cenſentur membrana tympano obtenſa, oſſa, quæ meatum oſſeum, & cartilagines, quæ cartilagineum conſtituunt; tria verò oſſicula intus, etſi alij vſus ab aliis iis aſcribentur: tamen ad firmitatem potiùs & tutelam membranæ, cui connexa ſunt condita videntur.

Cauſſæ.

Cauſſam ſonitus & tinnitus aurium, plurimi aut in ipſam facultatem audiendi, aut obiectum aliquod internum, ſiue materiam à qua facultas illa, eiuſque organa moueantur, referunt.

Vitium facultatis dicunt eſſe ſenſum exquiſitum nimis, quæ Galeno eſt ἀκρίβεια τῆς ἀκουστικῆς αἰσθήσεως, leuem quoque impulſionem percipiens etiam internam. Cùm enim aër congenitus intus à validiore agitatione quieſcat, (aliàs ſonum externum non agnoſceret, nec diſcerneret, ſicut cryſtallinum quoque in oculo, coloris ipſe expers colorata alia percipit) ſi leuis aliqua impulſio à cauſſa ſiue interna, ſiue externa accidat, auditum acutiorem illam ſentire ſtatuunt. Acris autem illius auditûs cauſſam eſſe dicunt calorem partis modum excedentem, quo aër congenitus facilè impellatur. Fieri etiam poſſe putant, vt meatus auditorius à prima conformatione vel nimis patens ſit, vel minùs quàm conueniebat, tortuoſus, vel membrana tympani tenuior ſit & ſiccior, vel nerui auditorij textura rarior, à quibus illud ſenſus acumen exiſtit.

Auicennas debilitatem facultatis addit, qui facultas ob dyſcraſiam partis, à qualitatibus omnibus, ſiue primis, ſiue ſecundis promptè afficiatur, atque ita leniſſimo etiam quolibet ſono cum moleſtia & offenſione percellatur: ſicut qui à morbo conualeſcunt, ob debilitatem corporis relictam, facilè à frigore aut calore externo offenduntur.

An ſenſus acumen ſit cauſſa tinnitus aurium.

Verùm vix credibile eſt, ſenſûs ἀκρίβειαν ſymptomatis præter naturam cauſſam, & actionis deprauatæ principium eſſe poſſe. Sit ſanè, vt qui ſenſum habet exquiſitiorem alio, qui eundem obtuſum habet, leuiora obiecta percipiat: tamen obiectum, etiamſi leue, adſit neceſſe eſt, quod ſenſui offeratur. Et cùm qui ita docent, acrimoniam ſenſus à calore partis mediocritatem excedente deducant, facilè hinc patet, conſtitutionem illam non eſſe planè ſecundum naturam, ſed à calore excedente agitationem aliquam fieri; & obiectum, quod ſenſui offertur, ab eo excitari.

Debilitas auditus an ſit cauſſa tinnitus.

Minùs verò probabile eſt, quòd debilitas auditus facere poſſit tinnitum. Perfectio enim auditûs eſt, non debilitas, exigua & leuiora obiecta percipere.

Quòd verò conualeſcentibus interdum aures tinniunt, non ex debilitate auditus eſt, ſed quia in conualeſcentibus multi vapores ob calorem debilem attolluntur, qui auditui oblati tinnitûs cauſſa ſunt.

Cauſſa proxima tinnitus aurium.

Igitur vnica tantùm tinnitûs aurium cauſſa proxima eſt, obiectum nimirum, ſiue materia intra aurem hærens, & facultatem præter naturam mouens.

Obiectum autem hoc, vt vulgata fert ſententia, eſt πνεῦμα φυσῶδες, id eſt, *Spiritus flatulentus*, ſiue ἀτμὸς, hoc eſt, vapor craſſior, ex craſſa & frigida plerumque materia reſolutus, qui congenitum aurium aërem agitat & impellit. Spiritus ille flatulentus vel in auribus ipſis genitus eſt ex humore ibidem collecto, vel aliunde auribus communicatur. Et quidem vel à toto mittitur, vt in febribus per initia potiſſimum paroxyſmorum, ob humorum incipientem in venis & viſceribus ebullitionem, in criſi quoque per vomitum aut per narium hæmorrhagiam futuram: vel in parte aliqua, vt à cerebro præcipuè, à quo vapores & flatus auribus per quintum par neruorum, & per venas ac arterias ad aures deriuatas tranſmittuntur. A ventriculo item ἀτμοὶ ſurſum continenter aſcendentes tinnitum aurium efficiunt. Ita in biliosis famem diutius tolerantibus aures ſonoræ fiunt, calore ventriculi in inopia cibi halitus ex prauis ſuccis ſoluente, imò etiam ex bonis ſuccis vapores excitante, & in ebriis quoque vaporibus ex ingurgitato potu ad caput magna copia eleuatis, qui dum exitum in anguſtiis illis quærunt, ad oſſa & membranam tympani, expanſúmque neruum, alliſi, tinnitus cauſſa exiſtunt. Ab vtero denique, hepate, liene, & viſceribus aliis malè affectis, euaporationem ſurſum fieri in corporibus cacochymicis & repletis, minimè dubium eſt.

Nonnulli ab humoris in capite inundatione hoc malum oriri putant, vnde fluctuationis cuiuſdam ſenſus auribus offeratur. Et flatûs proxima materia ſemper eſt humor, à quo caloris vi ille reſoluitur.

Auicennas etiam à ſaniei & puris in aure feruore & ebullitione ſonitum in auribus accidere ſtatuit.

Externæ cauſſæ ſunt, aëris nimia refrigeratio & calefactio patentibus auribus, nimia cibi repletio & crapula à vino, vnde cruditas in capite & toto corpore cumulatur, vomitus difficilis, fames, calore naturali in defectu cibi, conuerſo ad humores prauos in corpore, à quibus vapores noxij eleuantur, medicinæ quædam retinentes humores & flatus in capite, pharmacum commouens humorem, ſed non educens, percuſſio in caput circa aures, fragor validus, qualis eſt tonitrui vehementis & bombardarum.

Circa hanc tamen communem, quàm modò expoſuimus, de cauſſis ſonitus & tinnitus aurium ſententiam, quædam monenda videntur. Et primò quidem notandum, alium eſſe continuum, qui ſæpe ſeptimanas aliquot, & interdum menſes, imò annos aliquot durat, alium verò ſubitò exoriri, & ſubitò euaneſcere, aut certè non diu durare. Deinde in ipſo ſomno aliquam eſſe differentiam. Breuem illum aurium ſonitum à vapore tenui oriri, extra dubium eſt, cum ille è capite per

anguſta

angusta aurium foramina erumpere conatur, qui sonitus nunc strepitus, nunc sibili, nunc tinnitus modum refert, prout ille per angustiores vel latiores, rectos vel tortuosos meatus vagatur & mouetur.

Diuturni aurium sonitus caussa.

Verùm cùm sonitus aurium sæpè non solùm aliquot septimanas, sed & menses ac annos duret, & quidem continuò, ac sine vllo interuallo, vix à vapore exitum per auditus organum sibi quærente id fieri potest; cùm vaporis continua talis generatio vix dari possit. Ideóque continui illius sibili caussa quærenda videtur in arteriola, quæ aurem subit, si illa copioso & calidiore spiritu impleatur. Tunc enim pulsu validiore subitò in auribus sonus talis percipitur: eodem modo, sicut si quis digitum αὐλὸ φύσημα imponit, talem strepitum in arteria percipit.

Cur manu cauá auri admotâ sonitus percipiatur.

Potest forsan & alia huius rei ratio reddi, quæ pendet ex explicatione quæstionis, cur nimirum manu cauâ, vel concha, vel alia re caua, auri admotâ sonitus etiam in sanis percipiatur. Alij rei huius caussam esse putant, quia aër implantatus semper moueatur, motus verò eius non percipiatur, nisi aure tectâ. Alij verò aërem implantatum naturâ suâ immotum esse statuunt, sonitum verò illum manu cauâ vel concha auribus admotâ fieri, quia aër, qui in anfractibus aurium continetur, semper naturâ suâ exilire conatur, & sese diffundere; vnde, cùm ab obstaculo cohibetur, impingit, & hinc fit sonitus. Et quidem vero non videtur absimile, aures, cùm sint anfractuosæ & cauernosæ, in cauis suis spatiis aëream continere, qui à calore auris agitatus erumpere conatus, ac, si cohibeatur ab aliquo obstaculo, repercussus sonitum facit. Tamen etiam non videtur absurdum, cùm calidum innatum auris sit aëreum, & à spiritu ἀερώδει eiusdem naturæ moueatur, spiritus verò ille influens sit in perpetua generatione & motu, ab aëris illius motu, si in obstaculum aliquod impingat, sonitum fieri posse. Et quidem non solùm ab obstaculo externo, putà manu cauâ, aut conchâ id fieri potest, verùm etiam ab humore aures obstruente, aërisque illius motum impediente. Atque ita inter caussas sonitûs etiam referenda videtur obstructio aurium, quam alij prætereunt, ob quam spiritus illi ἀέριοι, & aëris interni liber motus impeditur, & ad obstaculum allisione sonitus excitatur. Cuius rei argumentum est, quòd plerumque cum sibilo aurium diuturno coniuncta est auditus difficultas, & sonitus aurium continuus, tandem in difficultatem auditus, & surditatem degenerat; quæ ex obstructione meatus auditorij ortum habet.

Differentia.

Differentiæ à forma sunt, quòd malum hoc vel sibilus est, vel tinnitus, vel sonitus, vel strepitus, aut fluctuatio. Ex Galeno, *in 3. compos. medic. sec. loc.* vel paulatim colligitur, vel aceruatim irruit; denique vel per interualla repetit, vel continenter affligit.

Signa. Diagnostica.

Externæ & antecedentes quidem caussæ ex ægro cognoscuntur. Et monet Galenus, *loco allegato*, adhibendum esse τεχνικὸν quendam στοχασμὸν, ex caussis procatarcticis desumptum, quatum vi, sicut aliæ affectiones, ita & hæ varietatem suam accipiunt. Si paulatim malum cœperit, & recurrat per interualla, sonitusque clarior sit, à flatu est plerumque frigido & pituitoso; sicut pituita in primis flatuum materia esse consueuit: præcessit victus ratio, quæ pituitam & flatus coaceruauit, & caussæ aliæ caput refrigerantes & humectantes. Si continenter affligit, ab aurium affectione est primata; per consensum verò, si subitò inuadens per interualla repetit. Et per consensum quidem cerebri, quando capitis dolor & grauitas adest, & plures simul sensus sunt affecti: à consensu verò aliarum partium, vel totius quando fiat, id suis signis etiam cognoscitur, & malum post inanitionem aut repletionem, post motum aut quietem, post vehementem calorem aut frigus quiescit, rursúmque concitatur. Si à crassis & viscidis humoribus fiat, non repentè suboritur, sed paulatim increscit, éstque sonus magis confusus, & fluctuatio atque grauitas percipitur. Præcesserunt cruditates, balneum intempestiuum, & similia, ægerque calidis iuuatur. Si ab obstructione aurium fiat sonitus, est is diuturnus, & adest simul grauitas auditus. Si in febribus, aut harum, aliorumque morborum crisi sonitus aurium existat, à caussis morbos illos excitantibus prouenit. Si fit ab apostemate, præcessit dolor auris, & sanies continenter emanat.

Signa Diagnostica.

1. *Leuissimum* hoc malum est, *vbi est ex grauedine; peius, vbi ex morbis, capitisque longis doloribus incidit; pessimum, vbi magnis morbis venientibus, maximèque comitiali, prouenit.* Celsus, *lib. 6. cap. 7.*

2. *Si in febre ardenti sonitus aurium fuerit cum oculorum caligine, proueneritque in naribus grauitas; mente ex melancholica aberrant,* 1. *Porrhet. s. 1. aph.* 18. *In Coacis*, addit; *nisi sanguis ex naribus effluxerit.* Caussas Aphorismi Galenus, *in comm. Prorrhet.* exponit.

3. Si in febribus sonitus aurium fiat ex spiritu vel humore frigido & crasso, sponte sonitus ille cessare solet, absque medicamentorum vsu, calore febrili materiam discutiente. Galenus, *in 3. de compos. medic. s. l. c. 1. sub titulo, de sonitu aurium.*

4. *Bombus*, id est, tinnitus grauiora, *in acutis, & sonitus in auribus, lethale.* Hippocrates, *in Coacis*. Si scil. in febri acuta sonitus ille ex inflammatione cerebri, vel ex vehementiùs commoto habitu corporis, ab incendio interno existat, & praua alia signa, præsertim mentis perturbatio, coniungantur.

5. Pulsationes in capite, & sonitus aurium, hæmorrhagiam narium significant. Hippocrates, *in Coacis*. Commotione enim feruentis, & ad exitum concitati sanguinis, suscitantur vapores, qui angustis aurium anfractibus sese insinuantes sonitum efficiunt.

6. Sonitum aurium ex sensus ὀξυηκοΐᾳ, præsertim inueteratum, non facilè curari etiam statuitur. Galenus tamen quendam ex hac caussa laborantem se sanasse, stupefacientibus accommodata alia medicamento admixto, 3. *de compos. medic. s. l. loco antea allegato*, scribit, *cap. 1. tit. de sonitu aurium.* Verùm quid de ea[illegible] sentiendum, suprà dictum. Adfuit procul dubio intemperies aliqua calida aurium, & feruor sanguinis.

7. Si aurium tinnitus biennium vel longiùs durauit, tardò curationem admittit, sed plerumque ad surditatem tendere solet; quod ipsum, vt suprà in caussis dictum, arguit, tinnitum talem aurium diuturnum ab obstructione aurium prouenire.

8. Sonitus aurium ex vento Boreali flante post austrinum, ex capitis pleni subitâ calefactione, ex fame item, vel cibi repletione, facilè remouetur; difficiliùs ex plenitudine aliqua diuturna, vel ex resolutione virium à nimia aliqua euacuatione.

9. Tinnitus aurium ex frequenti percussione in caput vel tempora, non facilè curatur. Verti enim solet in surditatem, humoribus præ dolore ad organa auditus confluentibus, transitumque spiritus auditorij impedientibus. Quod ipsum etiam confirmat, tinnitum fieri ab obstructione aurium, spiritui auditorio transitum denegante.

10. Sicut surditas biliosorum deiectione finitur, 4. *aphor.* 28. ita & de tinnitu aurium pronunciari potest, si ex viscerum repletione ortum ille habeat.

Indicationes.

Si tinnitus aurium à calore immoderato, & flatuoso spiritu in arteriola proueniat, vniuersalibus præmissis refrigerantia conueniunt. Galenus narcotica quædam admiscet, vt diximus. Si flatus caussa sit ille discutiatur & reuellatur: si humor, præparetur & euacuetur: si sanies, abstergatur, & educatur: si obstructio adsit, aperiatur. Externæ quoque caussæ, si quæ adsunt, remoueantur, habitâ ratione semper totius, & capitis.

Curatio.

Pro varietate igitur caussarum, à quibus sonitus aurium existit, alio atque alio modo curatio instituitur. Et quidem si malum sit ab intemperie calida, & sanguine ac spiritu feruidiore, vtimur refrigerantibus & humectantibus, vt decocto hordei, violarum, lactucæ, nymphææ, papaueris albi, pro fomento. Validiora sunt, succus portulacæ, mandragoræ, papaueris albi. Galenus, *ex Archigene*, castoreum & semen cicutæ, trita in aceto in aurem immittit. Alij euaporationem ex semine cicutæ in aceto cocto excipere iubent. His non conferentibus, vtendum opio, sed exiguâ quantitate, & cum magna cautione, opij gr. j. in olei rosacei Vnc. ß. dissoluto. Quæ tamen posteriora non refrigerando, sed vi narcotica prosunt, sanguinis & spirituum feruidorum motum sistendo.

Si ex humore crasso & viscido affectus ortum habeat, totius corporis, aut saltem capitis, præmissa euacuatione, vt suprà, *part.* 1. dictum, attenuantia & discutientia auribus adhibeantur. Quo in genere sunt oleum amygdal. amarar. rutæ, castorei auribus instillatum, vel solum, vel cum melle mistum, aut oleum, in quo castoreum, cuminum, ruta, anethum, nigella, nardus decocta fuerint, quibus & parum aceti admiscere licet, si attenuandum sit. Aëtius castorei & spicæ nardi part. æqual. cum aceto & ol. rosac. miscet, & instillat. Prodest etiam caparum aut porri succus cum lacte muliebri, vel oleo rosaceo coctus. Vel oleum oliuarum coctum similiter in cortice colocynthidis.

Experimento probatum est, prodesse vaporem aceti, & cum felle bubulo; item fel capræ cum succo porri. Alij pani recens cocto, & ex clibano adhuc calenti, spiritum vini affundunt, & panem auri applicant, vt vapor in aurem recipiatur.

Montanus sequens commendat Oleum, cuiusque gutt. i. manè & vesperi auri instillat, & deinde gossypio moschato aurem obstruit?

℞ *Milleped.* num. xxx. Lauentur, & bulliant in *ol. amygdal.* Vnc. ii. *aceti* Vnc. iv. ad consumptionem aceti. Factâ diligenti expressione, Colatura vsui reseruetur.

Aut ℞. *Pulpæ colocynth.* Drach. sem. *succi rutæ, maioran.* an. Vnc. i. *cumini, carui*, an. Drach. ii. Coquantur in vino, & oleo amygdal. amar. ad vini consumptionem. De expresso & colato aliquid in aurem immittatur, aurisque bombace moschato obturetur.

Vel ℞. *Helleb. albi* Drach. iii. *fol. lauri, rutæ, fraxini*, an. M. sem. Coq. in *ol. amygdal.* & Colentur.

Vel ℞. *Sem. porri. caryophyllorum*, an. Scrup. i. *moschi* gr. v. Cum *succo maioranæ, & rutæ*, Misce, & auri instillato.

Aut ℞. *Nitri, myrrhæ*, an. Drach. i. *hellebori alb.* Drach. sem. *castor.* Scrup. i.

Terantur

Terantur cum *olei rosacei & aceti* part. æq. & guttatim in aurem immittantur.

Commendatur etiam valde fel lucij piscis, quod nonnulli ita præparant.

℞. *Fella lucior. recent.* num. iii. Indantur vitro, quod diligenter claudatur, & fermento obducatur, ac in clibanum ponatur, & tamdiu coquatur, donec panis sit coctus. Liquoris, qui in vitro inuenitur, vesperi & mane gut. iii. auri instillentur.

Efficaciora hæc erunt, si prius euaporatio fiat ex sequenti. Decocto mane & vesperi.

℞. *Fol. calaminth. maior. centaurij minor. rorismarini*, an. M. j. *baccar. iuniperi electar.* num. xv. *fol. lauri absinth.* an. M. sem. *lupinorum* num. xij. *lumbricorum vino lotorum & in sindone ligatorum*, p. ß.

Coq. in l. q. aquæ & duplo vini albi, ad consumptionem tertiæ partis. Colatura pro euaporatione seruetur. Quâ dum æger vtitur, fabas aut pisa aliquot in ore detineat & masticet, vt patente ita meatu auditorio fumus magis penetret.

Sacculus etiam parari potest ex folijs saluiæ, betonicæ, majoranæ, rutæ, hyssopi, calaminth. floribus chamæmeli, stœchad. Arabic. fol. pini & lauri, sem. carui, anisi, qui calefactus auri post euaporationem & liquoris instillationem imponatur.

Qualis est sequens.

℞. *Fol. maiorana, saluia*, an. M. ß. *ruta* M. j. *absinthij, summit. anethi*, an. p. ii. *baccar. lauri* Drach. i. *granor. iuniperi* Drach. j. sem. *sem. cymini* Drach. i. *carui* Drach. ß. *flor. chamameli* p. ij. Concisa indantur sacculis duobus ex tela linea paratis.

Prosunt quoque pulueres & tabulæ, quæ flatus discutiunt, à cœna sumptæ.

Non etiam omittendum, quin lenibus clysteribus aluus interdum eluatur, ne recentis excrementis noua in capite materia colligatur.

Ad Tinnitum aurium inueteratum, qui surditatem minatur, Montanus vtitur olei de pice, olei amygdal. amarar. an. Vnc. sem. & mixta guttatim frequenter instillat; quo & cerebrum confortatur. Et omnino destillata olea ex plantis modo enumeratis efficacissima sunt, vt & spiritus ex iisdem parati. Maximè etiam sternutamenta ad tinnitum aurium curandum vtilia sunt. Monendum autem de topicis istis, commodissimè tempore matutino, ante cœnam adhiberi. Cubitum enim ituris caput vaporibus repletum est, parúmque commodi e medicamentis eiusmodi sperari potest. Reliqua ex iis, quæ *cap. seq.* de auditus grauitate & surditate dicentur, & suprà de intemperie aurium cum humore frigido dicta sunt, petentur.

Si in febribus tinnitus aurium fiat, aut in harum ad crisin apparatu, sinendus est, nihilque adhibendum, donec morbus finitus, vel crisis absoluta sit; quia, vt *in prognostico* diximus, plerumque sponte sua sedatur, præsertim post crisin. Si quid superest, discutiente remedio vtendum, quale est absinthij decoctum ex aqua & pauco aceto pro fotu; aut decoctum eiusdem ex oleo rosaceo instillatum. Si quæ caussa externa adsit, illa quoque amouenda erit.

Si ex partis alicuius consensu malum oriatur, parti quæ primò afficitur succurrendum, vt supra, *part. 1. c. 6.* dictum.

Diæta.

Diæta in genere medicamentis pro varietate caussarum respondeat. Abstineat æger à potu liberaliore vespertino, & sub ingressum lecti capiat cochlear. j. de semine carui in aceto macerato & exsiccato, vel tantundem seminis fœniculi, anisi, coriandri. Vel his commixtis addatur aliquid macis, cinnamomi, & cum duplo sacchari vsurpetur. Nonnunquam parum æger Mithrid. sumat, aut de speciebus pliris Archontic. vel diamoschi dulcis, si malum à frigido ortum sit. Qui vino assueti sunt, iis diluatur cum aq. semin. coriandri præparati. Aures æger occlusas habeat, & munitas aduersus frigus & ventos. Cogitationes & animi nimia intentio vitanda. Frictiones extremorum semper commodæ sunt, & matutinæ exercitationes, Pectinationes item capitis, corpore & capite prius euacuato. Venus in hoc malo valde noxia, illudque inducere potest.

Obauditio. Cognatum sonitui aurium vitium est, quod Græci παρακοὴν Latini *Obauditionem* vocant, compositum quasi ex deprauato & graui auditu vitium; quo auditus confusa percipit, non aliter atque visus aliena cernit in suffusione ex consensu ventriculi orta. Existit illud ab vlcere non probè exterso & consolidato, quando spiritus per arterias impulsus auditum impetu suo offendit. Fit etiam in summo febrium ardore, vaporibus per arterias in caput ad aures effusis. Denique sine febri, dum è visceribus impuris calida copiosaque euaporatio continenter in caput effertur.

CAPVT VII.

De Graui Auditu & Surditate.

Βαρυηκοΐα & δυσηκοΐα & ὑποκώφωσις, Latinis grauitas & difficultas auditus, & κώφωσις, id est, surditas, solùm magnitudine caussæ differunt; ideoque vno capite de his agemus. Si æger solùm sonos magnos audiat, leues verò non percipiat, βαρυηκοΐα & δυσηκοΐα & ὑποκώφωσις nominatur. Si verò neque magnos, neque paruos percipiat, Surditas appellatur. Estque Surditas miserandum malum. Cum enim aures sint quasi porta mentis, per quam menti ea intromittuntur, quæ doctrinâ & institutione traduntur, ad vitam coram Deo & hominibus rectè transigendam: miserum eum hominem esse necesse est, qui audiendi facultate destitutus, adminiculo hoc ad salutem æternam, & ad præsentem incolumitatem vti nequit. Miseriores adhuc sunt, qui simul cæci sunt. Miserrimi, qui cæci, surdi, muti. Cuius rei exemplum habetur apud Platerum, *lib. 1. obseruat.* de quodam Abbate, qui ex lue Venerea cæcus, mutus, surdus factus, mentem aliorum non alio pacto intelligere & percipere potuit, quàm illi supra brachium nudum literas sententiam aliquam exprimentes digito vel ligno ducendo, ex quibus singulis sensu perceptis verbum, atque ex pluribus verbis sententiam colligebat. *Grauis auditus.*

Surditas. Surditas nimirum functio auditus est abolita; grauitas diminuta. Atque ita vtraque affectio est symptoma in genere læsarum functionum animalium, atque in his facultatis audiendi.

Caussa.

Quia verò ad auditum perficiendum requiruntur & ipsum audiendi instrumentum, auris, & spiritus animales, & qui ipsos defert, neruus ἀκουστικός: caussæ etiam læsionis auditus quærendæ sunt vel in spiritu animali, & neruo eum deferente; vel in auditus organo.

Primò ob vitium spiritus læditur auditus, cùm in cerebro vel non generatur, vel ab eodem non transmittitur, vel à neruo auditorio, qui spiritum illum aduehere debebat, non defertur. Cerebri vitium generale est, & ab eo, vt reliqui sensus, ita etiam auditus, læditur. Si verò in neruo ἀκουστικῷ extra cerebrum, & in eius ad aurem progressu, caussa mali hæreat, auditus, non reliqui sensus afficiuntur. Fit hoc sæpe in prima conformatione, dum vel ille non rectè formatus est, vel non rectè ductus; vndè surdi ab infantia fiunt: vel ab obstructione: vel à tumore aliquo.

Oritur & grauitas auditus à spiritibus factis paucioribus, crassis & impuris, siue ex errore victus tales gignantur, siue ex ambiente aëre. Hinc venti australes auditui nocent.

Auditus instrumentum proximum. Organum verò auditus quod attinet, quodnam illud sit, dictum in *institutionibus*, quæ hic repetenda non censemus. Vt rem paucis complectamur, cùm instrumentum auditus primarium non possit esse, nisi pars corporis viuens, res eò videtur redire, vt instrumentum auditus primarium sit nerui auditorij ea portio, quæ meatui interno implantatur, vel potius, vt Galenus ipse definit, *1. de sympt. caus. cap. 3.* τὸ ἔσω πέρας, hoc est, *externus finis*, siue extremitas poti ἀκουστικοῦ, vbi extremitas illa dilatati nerui auditorij portionem excipit. Cúmque eo loci ἔμφυτος aurium aër contineatur, verisimile est Galenum ipsum etiam mentione τοῦ ἔσω πέρατος complexum esse. Vt enim visus organum lucidum est, vt obiecto respondeat: ita organum auditus aëreum. Et neruus auditorius, qui, vt alij nerui, communis soboles est cerebri, ad sonos speciatim percipiendos contrahitur, & determinatur beneficio proprij & peculiaris sui organi, quod aër aurium est congenitus, seu calidum, & spiritus aurium insitus, naturæ aëreæ. Auditio enim non fit, nisi illa externi aëris commotio interno aurium aëri communicetur per tortuosos aurium anfractus, vbi membranæ tympani allisus aër externus qualitate soni affectus internum aërem ferit, qui deinceps ministro neruo auditorio ad cerebrum, sentiendi principium, sonum transmittit.

Nerui auditorij vitium. Vitium verò nerui auditorij iam expansi & in aurem dilatati fere à communi caussa semper dependet. Si enim ille neruus non rectè sit conformatus, vel non rectè auri inferatur, spiritus ἀκουστικὸς in aurem transire non potest: quod etiam accidit, si neruus idem obstruatur, vnde auditus læditur, & præterea implantato aëri necessarium alimentum & commeatus, quo foueatur, denegatur. Si verò humores vitiosi quicunque ad aurem ferantur, & obstruere interdum meatum possunt, & aërem illum inquinant, crassúmque & impurum reddunt, & ad præstandum suum vsum ineptum. Materia illa plerumque est frigida & pituitosa, nonnunquam & biliosa, vt *ex 4. aphor.* 28. patet, vbi biliosas deiectiones surdis prodesse Hippocrates docet: interdum & sanguinea; si quidem surditatem, quæ crisin scilicet comitatur, fieri quoque ex sanguinis per aures fluxu, compertum est.

Mittitur autem illa ad aurem, interdum à toto corpore, vt in febribus; solétque talis surditas, vel difficultas auditus, crisin antecedere vapore, vel humore ad aures detruso; quæ auditus læsio peractâ crisi sponte cessare solet.

Aërem quoque congenitum crassum reddit & impurum vapor caliginosus & crassus sursum eleuatus, aëri innato sese permiscens, & non solùm circa hunc oberrans, & tinnitum aurium, qui auditus grauitatis & surditatis præludium est, excitans, verum etiam eidem sese permiscens.

Si tamen sit humor crassus vel copiosior, nonnunquam etiam post crisin difficultas auditus adhuc durare solet. Interdum etiam sine crisi à toto corpore ad aures materia mittitur. Aliàs materia, quæ auditum lædit, plerumque crassa & pituitosa est, atque à cerebro præcipuè prodit, alimentum suum probè non coquente, & excrementis abundante. Vt in alias partes,

ita

ita & in aures, è capite materia catarrhosa fluit, & se in interiorem auris cauitatem per foramen, quod neruus auditorius transit, insinuat: id quod senibus propter excrementorum pituitosorum copiam familiare est. Obiecto proprio etiam, sono scilicet violento & nimio, subitò & affatim per aurem ad cerebrum vsque penetrante, offenso neruo, spiritibúsque dissipatis; surditatem introductam fuisse, obseruatum est.

Meatus auditorij morbi. Reliquas auris partes quod attinet, meatus auditorius externus, vsque ad tympani membranam, nihil præter aërem continet, isque nonnunquam obstruitur vel totus, vel ex parte, & obstructus potiùs difficilis auditûs, quàm surditatis, caussa est. Fit verò obstructio vel ab externis rebus, quales sunt lapilli, nuclei, vermes, aqua, & similia; vel tumore aliquo, & tuberculo in meatu illo post vlcus nato. Nonnunquam etiam sordes aurium, seu naturalia illa aurium excrementa, si diu retineantur, & incrassentur, aures obstruunt, præcipuè si, quod interdum accidit, aurisalpio ad tympanum vsque propellantur, ibique hæreant, vt non facilè excerni possint.

Membranæ aurium morbi. Membrana quoque tympani, quam myringam vulgò appellant, auditui obesse potest, si vel ab externo aëre frigido (vt frigidum omnibus neruis & membranis inimicum est) contrahat frigiditatem, vel narcoticorum vsu obstupescat; (quæ tamen vitia, si actio caussæ vehemens sit, etiam penitioribus partibus communicari possunt) vel reddatur crassior, quod inflammatione in cerebrum conuersa accidere solet; vel ab humoribus affluentibus nimium humectetur, & crassior euadat: quæ satis frequens caussa est difficultatis auditûs in senibus. Vt enim oculorum tunicæ in senibus crassescunt, & obscuriores fiunt: ita etiam procul dubio ætatis progressu hæc membrana aliquam mutationem suscipit. Eadem nonnunquam rumpitur, vel tenditur & laxatur vi externâ, vt ab aurisalpio, vel aliâ re violenter immissâ, sonitu tubarum, & vehementi clamore; erroditur ab vlcere. Ita etiam si ossicula illa tria, quæ membranæ huic adiacent, loco dimoueantur, ictu vehementi, sonitu, vel humoris alicuius affluxu, vel quacunque de caussa, grauitas auditûs, vel surditas sequitur.

Signa Diagnostica.

Verùm ista caussarum varietas suis signis discernenda est, vt curatio rectè institui possit. Si primò vitium sit in cerebro, epilepsia, lethargus, apoplexia, præcesserunt, vel adsunt, & aliæ animales facultates simul læsæ sunt. Si autem in solo neruo auditorio sit vitium, reliqui sensus integri erunt. Præcessit tamen aliqua cerebri debilitas, diuturnus capitis dolor & similia, quæ excrementitios humores in cerebro collectos, & ad neruum auditorium delapsos testantur. Ita quoque si aër impurus sit, signa aderunt imbecilli & excrementis repleti cerebri, aut æger versatus est diu in aëre impuro, qui spiritus turbidos & impuros reddit.

Verùm verò excrementitij humores, qui neruum obruunt, & aërem implantatum inquinant, à toto, vel à cerebro tantùm prouenerint, propria signa restabuntur. Si à consensu ventriculi fiat malum, prout ventriculus vacuus, vel plenus est, augetur vel minuitur. Præterea malum per interualla repetit. Ab acris etiam, vel spiritus vitio vix omnino surdi euadunt, sed surdastri, surdis tamen finitimi. Criticus motus in morbis latere non potest. Obstructionem etiam in neruo & meatibus internis sensim factam esse, indicio est, si capitis dolor diuturnus sibilus, & aurium tinnitus, lethargus, apoplexia, & affectus similia præcesserit; & natura morborum præcedentium naturam humoris obstruentis declarabit. Si calidus humor caussa sit, dolor acutissimus accidit, adest febris, & calor in aure percipitur. Si verò ab humore sit frigido, dolor absque sensu caloris, & sine febre est. Si obstructio sit in externo auris meatu, oculis id facilè cerni, & instrumentis explorari potest. Et si aliquid extra immissum sit, ex relatione ægri cognosci poterit. Ita quoque facilè patet, si phlegmone adsit, vel ab vlcere relictum tuberculum crassum. Si in membrana tympani sit affectio, dolor vehemens præcessit, vel vulnus, à quo cicatrix in membrana relicta.

Verùm cùm adeò exactè semper cognosci non possit, an in neruo auditorio extra aurem, vel in aure, & in qua parte auris vitium hæreat, vtilissimum fuerit discernere, an à caussis internis, an externis malum pendeat. Si enim quid in aurem missum sit, externum meatum obstructum esse indicio est. Si vulnus præcessit, vel vehemens sonitus, membranam tympani ruptam vel laxatam, aut ossicula illa loco suo mota esse, argumento est. Si verò caussa externa absit, an aliquis morbus præcesserit, considerandum. Ille enim facilè humoris naturam indicabit, qui rursum curationem præscribit; etsi in qua auris determinata particula hæreat, non ita perspectum est. Si verò nullus morbus præcessit, an subitò, vel sensim surditas, vel difficultas auditûs orta sit, inquirendum. Illud enim faciliùs à calido humore, hoc à frigido accidit.

Prognostica.

1. Grauitas auditûs non contemnendum malum est. Temporis enim progressu paulatim incrementum sumens in perfectam surditatem degenerat. Galenus, 3. *de compos. medic. sec. l. c. 3. titulo ad auris grauitatem.*

2. A primo ortu, aut post ortum, diuturna & perfecta surditas orta non curatur: quæ verò non perfecta est, sed tamen diuturna, nec ipsa curabilis, aut difficulter admodum curatur. Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 23.*

3. Obstructio in meatu externo faciliùs tollitur, difficiliùs in meatu interno, & meatu auditorio, præsertim si sit consummata: & difficiliùs soluitur obstructio, quæ à pituita est, quàm quæ est à bile.

4. Membrana tympani rupta, vel cicatrix ab ea relicta, aut ossicula luxata non curantur.

6. Surditas in febribus, & vrina absque sedimento, in quibus crassa quædam sublime petunt, mentis alienationem significauit 1. *Prorrheth. comm. 1. aph. 13.*

6. Surditas in acutis & malignis febribus non semper malum signum est, sed sæpe bonum: cùm scilicet cum bonis signis coniuncta est, & delirium ac symptomata remittunt: id quod sæpe obseruaui. Denotat enim materiam è cerebro ad exteriora propelli.

De Surditate in febribus malignis. Quæ bona sit. ¶ [Hippocrates 4. *aphorism.* 49. scribit; *in febre non intermittente, si labrũ, aut supercilium, aut oculus, aut nasus peruertitur, si non videt, si non audit, imbecillo iam corpore, quicquid horum acciderit, in propinquo iam mors est.* Et 3. *Prorr. aph.* 35. *Post modicã sanguinis euacuationem, nigramque deiectionem, in acutis surditas, mala est.* Et. in *Cõe. aphor.* 190. *sec. dist. Foësij. Surditas in acutis & turbulentis morbis mala est.* Contrà Auicenna *lib. 3. fen. 4. tr. 1. c. 3.* scribit: *Nocumentum prætereà auditus quandoque accidit secundum semitam crisium, & secundum semitam permutationis materiæ in fine ægritudinum acutarum.* Et ipse sæpissime obseruaui, & cuilibet obseruare facile est, si in acutis febribus delirium adest, vel imminet, & superuenit surditas, ægros conualescere.

De qua controuersia notandum, eam saltem surditatem esse bonam, quæ est criticâ, vt clarè Auicenna innuit; id est, cùm natura noxios humores & vapores, cerebrum occupantes & delirium excitantes, cerebro ad aures, vt partes vicinas, minus tamen nobiles detrudit. Quod cùm accidit, delirium remittit, & æger melius habere incipit. Si verò æger obsurdescat, & delirium non minuatur; imò ingrauescat, & alia grauia symptomata accedant, malum signum est. Indicio enim est, tantam materiæ copiam adesse, vt cerebro tota contineri non possit, sed in aures sese diffundat.]

7. *Quibus deiectiones sunt biliosæ, superueniente surditate cessant; & contrà quibus surditas adest, biliosorum deiectione finitur* 4. *aphor.* 28. *Eodem libro, aphor.* 60. addit, surditatem eiusmodi in febribus, sanguine quoque è naribus fluente solui. Materia enim surditatem efficiens vel ad aures retrahitur, vel à cerebro ad venas colli, atque hinc ad cauam, & tandem per hepar ad intestina deriuatur.

8. *Surditas in acutis & turbulentis morbis, mala.* 1. *Prorrhet. comm. 1. t. 32.* extinctâ scilicet per morbi vehementiam audiendi vi, aut humoris praui copiâ cerebrum & aures occupante.

9. Et omnino melius est, si surditas delirium, quàm si delirium surditatem sequatur. Melius enim est materiam ab internis ad externa, quàm ab externis ad interna conuerti. Et si mala symptomatà, vt vomitus, vigiliæ, & similia surditati coniungantur, delirium & morbum periculosum significauit.

10. Surditas per interualla crescens & decrescens, vel ab humore tenui & exiguo est, qui interdum minuitur, vel à flatulento spiritu; quæ surditas etiam faciliùs curatur.

11. Surditas, quæ per idiopathiam aurium genita est, difficiliùs curatur, quàm per sympathiam.

12. *Ex surditate mansueta parotides existunt, cùm aliàs, tum si quid fastidiosi superuenit; sed & comate superueniente magis fiunt parotides.* Hippocrates, *in Prorrhet.* Itaque surditas & coma commune signum sunt delipientiæ & parotidum. Nam in materia calida & acutiore magis desipientia, in non ita acuta, & quæ cruda est, magis parotides accidunt; vtraque verò proprium signum est, translationis materiæ in caput.

13. Quibus surditas adest cum capitis grauitate & hypochondrij tensione, & oculi ad splendorem perturbatione, iis sanguinis profluuium significat Hippocrates, *in Coacis.*

Indicationes.

Pro varietate caussarum etiam hic Indicationes & cura variant. Si externus ille aurium meatus obstructus sit, impedimentum illud obstructionem pariens, qualecunque etiam sit, tollendum. Si ab humoribus vitiosis vel aër congenitus inquinetur, vel aurium meatus obstruatur, materia excrementitia debito modo euacuanda, nisi post crisim sponte suâ cedat. Si facultas læsa sit ratione nerui auditorij, adhuc quo obstructio, caussa hanc fouens ac conseruans auferatur: ratione cerebri, huic legitimâ curatione prospiciatur.

Curatio.

Cùm verò frequentissimè ab humore pituitoso accidat surditas, si sanguis simul abundet, vena aperiatur. Si verò venæ sectione opus non sit, humor mox præparetur & euacuetur iis medicamentis, quæ suprà, *part. 1. cap. 10, de Intemperie capitis cum pituita,* fuerunt proposita. Et purgatio per interualla repetatur. Et quidem in surditate medicamenta purgantia & frequentiora, & fortiora sint, quàm in graui auditu. Corpore toto euacuato, caput etiam euacuetur apophlegmatismis, gargarismis, errhinis. Deinque exsiccetur sacculis, lotionibus,

&

& aliis medicamentis, quæ etiam *ibidem*, fuerunt proposita. Ad totum corpus euacuandum, & humores, flatus, ac vapores etiam in capite disentiendos, valde vtiles sunt thermæ, & quasdam peculiari vi grauitati auditus & surditati conferre creduntur: & in primis sulphureæ commendantur, in quibus æger non solùm lauet, sed & spongia ampla, vel quæ totum caput tegat, capiti imposita aquam thermarum per epistomium effluentem embrochæ modo excipiat. Inter particulares capitis euacuationes in primis vtilia sunt masticatoria, quæ non tantùm, dum excrementa cerebri euacuant præstant, ne materia ad aures fluat, sed & per foramina in basi caluariæ auditus organum subeuntia, expurgatio humorum aures obstruentium iis fieri potest.

Vtilia sunt & errhina. Sternutatoria tamen hîc non vsque adeò tuta sunt; cùm incertum sit, quò motus humorum ex agitatione illa vehementi concitatus vrgere possit.

Corpore toto & capite euacuato, Topica etiam auribus applicentur & instillentur, quæ cùm suprà, *cap.* 1. *de Intemperie aurium*, sint proposita, ea hic repetere opus non est: vnum atque alterum saltem addere libet.

Aqua origani ex sicca planta cum vino destillata commendatur.

Vtilis est & hæc Aqua.

℞. *Rad. raphani, porri*, an Vnc. j. *cyclam.* Vnc. ß. *hellebori albi* Drach. j. *origani* Vnc. ß. *rutæ, maioran.* an. Dra. ij. *flor. lauendul. sem. fœniculi, cumini, castorei*, an Drach. j. *baccar. lauri* num. xv. *fellis tauri* Vnc. ß. *vini albi* q. s. Macerentur aliquandiu & destillentur.

Olea destillata vtilia sunt, rutæ, rorismarini, maioranæ, salviæ, seminis fœniculi, carui, baccarum lauri, caryophyllorum, cinnamomi. Eadem medicamenta locum habent, si à nuda intemperie sit auditùs grauitas. Fel etiam animalium vtile est, & in primis prædictum, quod à proprietate prodesse dicitur, si imprimis cum olei succini parte æquali misceatur, & in aures immittatur. Crato valde commendat aquam cardui benedicti, cuius suprà facta est mentio.

D. Brunnerus sequenti Oleo frequenter vsus est.

℞. *Ol. porr. nardini*, an. Vnc. j. *castorei* Vnc. ß. *spir. vini* Vnc. iij. *fellis tauri* Dra. ij. *hellebor. nigri* Dra. ß. *nuc. moschat. salis nitri.* an. Drac. j. Ebulliant parum, & ad vsum seruentur. De quo oleo guttæ iij. auri instillentur, auri[s]que gossypio maci suffumigato obturetur, & sacculus ex sale, cymino & milio paratus, vel modò dictus imponatur.

D. Nævius sequenti Oleo feliciter vsus est.

℞. *Fol. rutæ, serpilli*, an. P. ij. *origani Cretic.* P. ij. *fellis apri in vesica sua exsiccati* Scrupl. j. *euphorbii* Dra. ß. *hellebor. albi, castorei.* an. Dra. j. *lumbric. terrestr.* Dra. ß. *apum siccatarum* Scr. j. *pulp. colocynth.* Dra. ß. *vitriol. præparati* Scrupl. j. Incisa & contusa grosso modo, infundantur in *ol. amygd. amarar.* Vnc. ij. ß. *rutæ*, Vnc. j. *aq. vitæ* Vnc. 1. *ol. laurini* Dra. ij ß. Stent in loco tepido per 2. vel 3. d. dehinc bulliant ad aquæ consumtionem, postea colentur, & colatura seruetur.

Vel ℞. *Rad. raphan. maj. porri. ceparum*, an. Vnc. ij. *cyclamin.* Vnc. j. *hellebor. alb.* Vnc. ß. *fol. origan. rutæ, maioran.* an. Vnc. iß. *flor. anthos, lauendul. saluiæ* an Drach. ij *sem. fœniculi, cumini*, an. Dra. iij. *baccar. lauri.* num xxx. Contunde omnia grosso modo, add. *fellis vaccini* Vnc. j. ß. Postea macerentur in *vini opt.* q. s. ac tandem destillentur.

Chymici Balsamum sulph. laudant spiritu vini extractum; alij aquam è ligno fraxini destillatam.

Capite euacuato, clamores etiam & soni vehementiores, vt tubarum, vtiles sunt, calefaciunt enim meatum auditorium, & residuum humorem discutiunt, & loci illis impactum elidunt.

Si verò surditas, vel auditus grauitas sit ab vlcere aurium, eius curatio instituenda, vt supra dictum. Atque hic abstinendum ab oleis: Nam oleum est vlceribus inimicum, & maxime vlceribus aurium.

Si quid in aurem extrà immissum eam obstruat, id eximendum, vt *Instituт.* & suprà etiam fuit traditum, *l. d.*

Tandem si à materia biliosa per febres; absque insigni aliqua instrumenti auditus læsione, auditus grauitas vel surditas ortum habeat, sponte ferè malum cessat, materiâ per aluum euacuatâ, vel per nares effusâ, vt Galenus, 4. *aphor.* 60. habet, vel etiam insensibiliter discussâ. Si tamen malum duret, medicamenta bilem euacuantia adhibeantur, & debita victus ratio: auribus etiam instilletur oleum violarum, nymphææ, & similia, ne inflammatio excitetur.

Si verò citra febrem contigerit, bilioso redundante sanguine, curatio à phlebotomia inchoanda erit, vena humerali lateris eiusdem incisâ; hinc humoris biliosi præparatio instituenda. Postea topica admoueantur: vapor ex decoctione herbarum sequentium per infundibulum in aurem receptus prodest.

℞. *Fol. salic. lactuc. malu. alt.* an. M. j. *flor. violar. rosar.* an. P. ij. Concisa coqu.

Vel iniiciantur guttulæ ij. aut iij. ol. lactuc. ex semine expressi, vel olei salicis, nymph. aut violarum; vel lac humanum cum albumine oui permistum immittatur. Vel sequens iniectio paretur:

℞. *Succi sedi maior. recens* Dra. ij. *lact. mulieris* ℥. j. Misce.

Conclusionis loco saltem aliquot Regulas generales, quæ in omnibus aurium morbis curandis obseruandæ proponemus. *Regula in aurium curatione obseruanda.*

1. Medicamenta, quæcunque auribus immittuntur, sint tepida, non intensè calida vel frigida.

2. Noua medicamenta non imponantur, nisi auris à sorde præcedentis medicamenti optimè expurgata sit.

3. Vnâ vice 3. vel 4. guttas immittere sufficit.

4. Post medicamenti in aurem immissionem æger super aure sana iaceat.

5. Eligantur autem ea, quæ auribus immittuntur, quæ non valde vnctuosa & viscosa sunt. Talia enim in aures immissa, & in aurium anfractus penetrantia, vix iterum rectè extrahi possunt; ideóque quæ forma euaporationis & suffumigiorum adhibentur, spirituosa medicamenta & destillata, commodissima sunt.

6. Caput tandem in omni surditate & difficili auditu diligenter roborandum, cùm internis, tum externis medicamentis, suprà, *part.* 1. propositis.

Diæta.

Diæta medicamentis & varietati caussarum respondeat. Vt saltem de grauitate auditus & surditate dicamus, quæ ex frigida & humida materia prouenit, quæque frequentissima est, ea diæta tunc conuenit, quæ suprà, *part.* 1. *cap.* 10. est proposita. Aër sit purus, ad siccitatem vergens: æger vitet ventos & præsertim austrinos, & aërem frigidum & humidum, atque ab eo aures muniat; abstineat à cibis, qui crassos humores gignunt, & vapores multos in caput mittunt, atque in primis allium & cæpe comesta auditui nocent.

CAPVT VIII.

De Aurium Dolore.

INter aurium symptomata est etiam Aurium dolor, Græcis ὠταλγία, grauissimum & periculosissimum malum; cui nisi tempestiuè succurratur, in symptomata grauia, & ad mortem denique hominem præcipitat. Et quidem malum, hoc quàm oculorum dolor grauius; cùm oculorum dolores in oculis persistant, aurium verò dolores cerebrum in consensum trahant, vnde delirium & mors sequi solet. *Aurium dolor.*

Cùm autem dolor sit tristis sensatio à solutione continui partium sentientium, membranarum purà, orta: doloris etiam in auribus subiectum partes sunt membranosæ illæ auris internæ, & neruus auditorius (quatenus scilicet membranosus.) Quanquam autem partes externæ dolore quoque tentari aliquando possint; tamen cùm dolor ille magnus non sit, cùm de dolore aurium agimus, eum præcipuè intelligimus, qui internum meatum, ac membranam & neruum auditorium occupat.

Caussa.

Subiectum, vt modò dictum est, vt in aliis corporis partibus, ita & hic sunt membranæ, quæ auris cauitates inuestiunt, & sensu exquisito sunt præditæ. Afficitur autem membrana vel in exterioris auris cauitate, & sæpe affecta grauissimos dolores parit, qui etiam attactu externo exacerbantur; vel in interiore cauitate post tympanum. *Caussa.*

Caussa quidem proxima est solutio continui. Verùm oritur illa porrò ab aliis caussis. Atque hinc dolor aurium vel fit ab externis rebus immissis, vel à vulnere, vel ab intemperie, vel à flatibus, vel ab humoribus calidis & frigidis vel ab inflammatione.

Quòd intemperies frigida dolorem excitare queat, extrà controuersiam est, & experientia id sæpe docuit. An verò intemperies sola calida à caussa externa inducta dolorem inducere possit, controuersum est. Græci quidem huius caussæ mentionem non faciunt; Arabes tamen omnem inter caussas externas aurium doloris, etiam aëris caliditatem recensent. Verùm frigida quidem neruis inimica sunt, non verò ita calida; ac calor externus aëris vix calidior est cerebro, ac auris parte interna. Atque ita aër per se tantùm alterando vix dolorem aurium excitabit. Pruritum tamen in aure excitare valet. Per accidens verò id facilè præstare poterit, nimirum affluxum humorum ad aures commouendo; quo sensu proculdubio Hippocrates, 3 *aphor.* 21. inter æstiuos morbos aurium dolorem recenset. Solentque dolores, qui ab inflammatione oriuntur, in auribus esse frequentissimi, & grauissimi, punctorij, pulsantes & diuellentes, cum magno plerumque ardore; eósque plerumque febricula comitatur, soletque is dolor maximè intendi; cum inflammatio ad suppurationem tendit, & rupto abscessu remittere. Solet autem materia illa, quæ aurium dolorem excitat, nunc à toto, vt in crisibus febrium, vel etiam sine crisi quandoque; nunc à cerebro aut parte alia communicari. Interdum etiam materia maligna est, in lue Venerea, quæ circa periostia hærens cùm diuturnos in aliis capitis partibus, tum etiam aurium dolores excitat. *An sola intemperies calida sit caussa doloris aurium.*

Signa Diagnostica.

Signis ad ipsam affectionem cognoscendam opus non est, cùm æger, qualis sit, satis prodat. In infantibus autem ploratus augetur *Signa diagnostica.*

augetur, si pars affecta tangatur, & præter consuetudinem aliquid ex aure effluit, aut quod effluxit, tanto retinetur.

Signis verò, e quibus caussarum varietas cognoscatur, opus est. Primò nimirum inquirendum, an aliquid extra auri immissum sit, quod dolorem pariat, quod facile ex ægri relatione & auris inspectione & exploratione cognoscitur. Si etiam vulnus auri inflictum, vel alia externa violentia illi allata sit; & illud ex ægri relatione patet.

Deinde, si sit ab intemperie nuda, nulla grauitas, nulla tensio, nullus tumor percipitur; quæ adsunt, si intemperies sit cum materia: quo casu & auditus magis impeditur. Et si intemperies sit frigida, æger in aere & vento frigido diu versatus est, quod fit nonnunquam in longis peregrinationibus tempore hyberno, idque ex ægri relatione cognoscitur, doloque est citra ardorem, calidisque leuatur.

Si verò nihil tale præcesserit, quod nudam intemperiem inducere potuerit, & caput sit grauius, proculdubio quædam materia adest, aut spiritus turbulentus; quod cognoscitur ex dolore vehementi sine ardore & grauitate, ac tinnitu & strepitu manifesto, & quòd dolor non est continuus, sed per interualla quædam vel intermittit, vel nonnihil imminuitur: aut humor frigidus crassus; & tum adest dolor leuior citra ardorem, & signa alia frigiditatis in capite adsunt: aut ex humore biliosо, & dolor est vehemens cum calore mordaci.

Frequentissima autem doloris causa est tumor calidus seu inflammatio, vt supra dictum, quæ cognoscitur ex dolore continuo, pulsatili, vehementissimo, & eodem ac rubore ad malas & tempora vsque sese extendente, cum febre, interdum & cum delirio, motibus conuulsiuis, syncope, & extremorum frigiditate. Et prout inflammatio magis tendit ad interiora, eò pulsatio magis percipitur; quoniam arteriæ maiores comprimuntur: dolor quoque est vehementior, ob vicinitatem cerebri, & febris intensior.

Si verò ab vlcere & sanie sit dolor, rupto abscessu pus ex aure effluit, cum doloris aliqua mitigatione, vlcúsque relinquitur, vnde sanies aliqua effluere solet.

Si ex neruі auditorij vitio dolor oriatur, auditus simul læditur, & sæpe vel caput compatitur, vel vnus aut plures ex sensibus internis aut externis.

Prognostica.

1. Maius periculum est in aurium quàm oculorum affectibus. Nam vitium oculorum intra ipsos subsistit; aurium verò inflammationes doloresque interdum cerebro communicantur, & hominem ad delirium & mortem deducunt, vt *de aurium inflammatione, Prognostico* 1. dictum. Ideoque monente Celso, *cap. 7. lib. 6. Mox inter initia succurrendum est, ne maiori periculo locus sit.*

2. Et quidem iuuenes in vehementibus aurium doloribus magis periclitantur, & septimo die, aut citius moriuntur; antequam scilicet inflammatio supparetur; quoniam biliosi humores in hac ætate abundant, & temperamenti constitutio est calida & sicca, quæ febribus acutis & deliriis reddit magis obnoxios.

3. Senes verò in vehementibus aurium doloribus minus periclitantur; quia ob temperamenti frigiditatem, & pituitæ copiam, febribus acutis & deliriis tam facile non corripiuntur & proinde aures ipsorum faciliùs suppurantur. Recidiuæ tamen periculum magis sustinent; cùm ob temperamenti frigiditatem materia dolorem aurium pariens exactè concoqui non possit, 3. *Prognost. aphor.* 24. & 1. *aphor.* 14. Quia etiam sensus tactus in senibus est obtusior, ideò faciliùs dolores illos tolerant.

4. Si dolor aurium vehemens sit, & in profundo hæreat, mortis periculum est; quoniam neruus auditorius ipse etiam est affectus. Aut si malum sanetur, noxa tamen quædam in sensu auditus relinquitur.

5. In doloribus aurium hypostrophæ interimunt, aut valde sunt periculosæ. Materiam enim non integrè coctam, nec partem affectam restitutam esse significant. Itaque malignior redditur materia, & ægro magis debilitato, mortis periculum metuendum est.

Indicationes.

Curatio. Commodissima quidem dolorem aurium, vt & alios dolores, curandi via est, si causa, à qua pendet, tollatur. Verùm quia is sæpe ita vrget, vt nisi tollatur, vel mitigetur, ægro periculum minetur, dolor eum mitigationem indicat.

Primò ergo sit à rebus externis immissis, quâ ratione illæ tollendæ sint, iam antea dictum.

Sicut etiam antea explicatum, quomodo intemperies cum & sine materia curanda sit.

Si à spiritu flatulento sit dolor, cùm flatus præsupponat materiam, à qua attollitur, ea primò siue sit calida, aut frigida, expurganda, deinde topica, quæ flatum illum discutiant, vsurpanda.

Frequentissima verò doloris caussa est inflammatio: sed quia ratione & illa curanda sit, antea quoque dictum.

Dolorem verò ipsum quod attinet, tollitur ille cùm anodynis, tum si opus sit, narcoticis seu stupefacientibus. Conuenit igitur oleum calens amygdalar. dulcium, liliorum alborum, aut rosaceum siue solum, cum lacte muliebri, aut oui albumine mistum: quæ cum specillo molli lana inuoluto tepidè in aurem immittantur. Serosus item cruor, qui ex carnibus bubulis, dum assantur, distillat, tepidè infusus vtilis est. Item ol. ros. cum succo rorismarin. vt & mucilago. semin. psyllij, fœnugræci. Nonnulli folia tabaci viridia, aut saltem aquâ propria vel aqua rutæ humectata auribus applicant, & sæpius renouant. Commendatur & oleum scarabæorum, quod paratur, scarabæos num. iii. iniiciendo in olei rosat. Vnc. iii. & coqu. ac colando.

In vehementiore dolore succus portulacæ, lactucæ, hyoscyami, coriandri vtilis est. Vbi denique acerbissimus dolor vrget, vt syncopes & mortis periculum immineat, stupefacientibus semel atque iterum vti licet.

Vt ℞. *Opij gr. iij. castorei, croci*, an. gr. j. ß. Cum lacte muliebri, vel albumine oui, vel sapa aut vino tepidè instillentur. Solum opium vix conuenit, vtpote cuius vsu quendam vocem & sensum amisisse refert Trallianus, *lib. 3. cap. 2.* propterea quod cerebrum neruo auditorio affecto proximum est. Oleum etiam è ligno coryli acerbissimos aurium dolores subitò sanat.

Si reliqua omnia non prosint, necessarium est, vt ægro sub somni horam exhibeatur Philonij Persici ℈. ß. vel Scr. i. vel laudani opiati gr. iii.

Foris imponantur quæ dolorem leniunt, & materiam impactam concoquunt & resoluunt: quo in genere butyrum alia superat, in mollibus præcipuè corporibus.

Aut ℞. *Lenticulæ palustris* M. ii. *medullæ in lacte muliebri infusæ* Vnc. iii. Contusa applicentur forma Emplastri. Fortius est paratum ex oleo dulci calente, adipe anserino, oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, lacte muliebri.

Aut ℞. *Fol. maluæ vtriusque, violariæ, lactucæ, salicis* an. M. i. *sem. cydonior. maluæ*, an. Drach. ii. *flor. chamæm. meliloti, rosarum rubrarum*, an. P. ii. Fiat decoctio, qua auris affecta tepide leuitéque foueatur.

Vtile est & hoc:

℞. *Ol. rosar. nymph.* an. Vnc. ß. *succi papauer. solani*. an. Drach. ii. Mista ponantur circa aurem, aliquid etiam immittatur. Additâ farinâ hordei vel tritici, & puluere florum chamæmeli cum butyro recenti, Fiat emplastrum ad eundem vsum.

In applicatione remediorum monet Galenus, 3. *de comp. medicam. sec. loc.* vbi dolor valde vrget, aurem non tangendam esse, id est, neque manu, neque vllo instrumento duriùs tractandam. Augetur enim hoc modo dolor, & malum redditur deterius. Quapropter quæ extra applicantur, aurem non grauent, & leniter applicentur, & quæ instillantur, blandè instillentur.

CAPVT IX.

De Excrementis præter naturam, & Fluxus aurium.

Tandem vt etiam aliquid de symptomatibus in Excretis dicamus, habent equidem aures sua naturalia excrementa, sed ea pauca. Accidit verò sæpe, vt præter naturam multa ex auribus excernantur. Primò enim post inflammationes aurium, abscessu rupto, pus & sanies ex auribus effluit. Deinde idem accidit in vlceribus aurium.

Interdum quoque sanguis ex auribus effluit: quod accidit non solùm in capitis percussione, casu ab alto, & similibus caussis violentis, quæ venas in auribus rumpere possunt, sed & crisis modo: sicut Platerus obseruauit, cuidam, qui frequenter narium hæmorrhagiâ infestabatur, non solùm è naribus, sed & auribus sanguinem largiter effluxisse, quod ex ἀναστομώσει venarum in auribus factum. Quandoque aquosus humor, aut saniei aliquid simile ex auribus effluit, nunc tenuius, nunc crassius. Obseruauitque Platerus, è cuiusdam puellæ aure mensuras aliquot aquosi humoris diu per vices citra vllam aliam læsionem profluxisse. Atque eum fluxum ex cerebro fieri non existimat Platerus. Cùm enim nulla alia via sit è cerebro, quàm per foramen neruo auditorio paratum, neque saluo tympano, si humor in interiorem auris cauitatem primò effunderetur, ex aure effluere posset: id in hoc fluxu locum non habere putat, cùm fiat citra auditus læsionem. Idcóque hunc humorem è venis meatum externum implicantibus fluere statuit.

Verùm per quamcunque etiam sanies illa effluat, certum est, vt suprà, *cap.* 3. dictum, è cerebro etiam humido & impuro, ac vicinis partibus, sordidam eiusmodi illuuiem ad aures deriuari, quæ sæpe tantâ copiâ effluit, vt facilè colligi possit, in sola aure eam non fuisse collectam. Refertque Schenckius è Mar. Sanct. Barolitano, Venetiis quendam eiusmodi aurcis fluxu intempestiuè suppresso repentè mortuum esse.

Tandem & vermes aliquando in aurium sordidis vlceribus generari, atque inde emergere obseruatum.

Curatio.

Qua ratione autem inflammatio, item vlcera aurium curari debeant, vt & vermes ex auribus tolli, supra dictum est. Si verò natura aliquid humoris vitiosi per aures excernere tentat, solet is fluxus ferè ætatis progressu, & corpore iam sicciore reddito, sponte sedari. Si verò etiam ad annos pubertatis protrahatur, danda opera vt sistatur; quod fit corpore prius, & capite diligenter purgato, & sudoriferis etiam exhibitis, & vesicatoriis applicatis, ac fonticulis, si opus, excitatis, per medicamenta Curatio.

caput & aures ficcantia, cùm interna tum externa iam antea proposita. In quem finem adhiberi potest vinum, in quo alumen, gallæ, & balaustia cocta, item succus virgæ pastoris, aristolochia, spiritus ex vrina puerorum.

Si sanguis ex aure fluat per crisin, fluxus is, nisi superfluus sit, non compescendus. Si verò ex alia caussa, vt externa violentia, fluxus ille fit, interdum periculo non vacat, ideóque sistendus: quod fit, si opus sit, venæsectione in contraria parte præmissa adstringentibus & roborantibus frigidis applicatis; qualia sunt, succus plantaginis, virgæ pastoris decoctum rubi, malorum punicorum, rosarum, masliche.

Vel ℞. *Acacia, hypocistidis, balaustiorum rosarum, sumach, mastiches, thuris*, an. Drach. i.

Coq. in vino vel aceto, & Colatura vsurpetur. Auicennas coagulum lepo.is cum aceto commendat.

LIBRI PRIMI
PARTIS III.
SECTIO QVARTA.
De Narium affectibus.

CAPVT I.
De Narium vlceribus & Ozænis.

Narium vsus. POST morbos & symptomata, quæ circa auditum & eius organa contingunt, proximum est, vt ad olfactus organum accedamus, & quibus morbis illud obnoxium sit, quæque inde oriantur symptomata, videamus.

Olfactus organum nares esse, extra controuersiam est: verùm quæ in iis pars primarium olfactus organum sit, controuersum fit, vt in *Instit.* dictum. Naribus tamen, vt in aliis etiam partibus fieri consueuit, natura simul ad alios fines & commoditates vtitur, & ita narium plures vsus sunt.

Primarius & præcipuus narium vsus est, vt dictum, odores cauitate suâ excipere, & iis ad præcipuum olfactus organum transitum concedere. Secundus vsus est, vt aëri, qui ad cerebrum & pulmones transire debet, aditus permittatur, quomodo ad perspirationem nares necessariæ sunt. Tertiò, ad sermonem rectè formandum faciunt, dum per ipsas aër ad sermonis formationem necessarius sensim expellitur, vt ex sermonis læsione pater in iis, quibus nares obstructæ seu erosæ sunt. Quartò natura hac viâ etiam ad superfluitates & excrementa cerebri expellenda, & quandoque etiã ad hæmorrhagias criticas abutitur.

Vna ergo opera de narium morbis & symptomatibus, quæ & in olfactu, & aliàs circa nares accidunt, dicemus; nimirum de Vlceribus narium & Ozænis, de Cancro narium, de Processuum mammillarium defectu, de Polypo, de Narium obstructionibus, de rebus in nares immissis extrahendis, de læso olfactu, de Narium graueolentia, de Sternutatione nimia, de Hæmorrhagia narium, de Coryza.

Narium vlcera. Et primò narium Vlcera quod attinet; habent ea plures differentias. Alia enim à caussis oriuntur externis, videlicet à vaporibus, vel humoribus acribus aut malignis, siue ij ab inferioribus partibus ad nares sursum efferantur, vt in lue fit Venerea; siue a cerebro, aut à toto corpore eò expellantur. A pituita etiam salsa in catarrhis nonnunquam vlcuscula narium excitantur, quæ sponte suâ facilè sanantur. Postea vlcera in se considerata alia recentia sunt, alia vetusta: atque hæc etiam vel crustosa sine sanie, vel sordida ac virulenta, vel corrosiua, vel fistulosa, vel cancrosa. Paulus & γλυκέα, id est, *dulcia* quædam vlcera nominat, fortassis ab humore benigno, & non ita erodente, quorum curationem etiam Auicennas tradit. Denique quod ad partem affectam, alia externa sunt & oculis exposita, alia interna, in intima narium parte, vel in osse ethmoide, vel in processibus cerebri, qui neruis colore & figurâ similes organum olfact. statuuntur.

Signa vlceris narium. Signis verò discernenda sunt narium vlcera cùm inter se, tum ab aliis narium affectibus. Recentia enim vlcera sæpe nec dolore nec acrimoniâ sese produnt. Nares tamen frequenter ichore sanguineo madent, aut crusta sicca & nigra emungitur. Dum crustula diutius hæret, perpetuò sub ea aliquid exeditur, quod vlcus malus efficit. Vetustum & putridum vlcus, quod Ozæna vocatur Græcis, fœtorem de se emittit, ita vt æger cùm sibi, tum aliis tetri spiritus vapore molestus sit. Si diutius duret, paulatim serpit longius, & vel alas narium, vel earum interstitium, vel tenella ossa exedit, paulatimque perforat, maximè si vel cancri speciem habeat, vel à lue Venerea contractum sit. Nam humor prauus & malignus, veneni instar carnem & ossa corrumpit, ac sæpe ista prius, quàm carnem. Tenuitate enim suâ carnem, quæ rara est, & foraminibus quasi pertusa, facilè transit, sine insigni primùm offensione; os verò, quod densitate suâ magis resistit, aggreditur, atque in eo hærens erosionem efficit. Recentibus vlceribus, non adeò prauis aut malignis, neglectis, caro plerumque enascitur, quæ σαρκωμα narium appellatur. Caro illa aut mollis est, alba, & doloris expers, aut rubra, aut denique liuida cum dolore, quæ in cancrum degenerat. Si in eam longitudinem excrescit, vt vel è nare foras propendeat, vel per palati foramina in fauces illabatur, Polypus dicitur; de quo postea.

Iam vt specialtim de Ozæna dicamus, vlcus illud est narium putridum & graueolens, sicut & nomen ἀπὸ τοῦ ὄζειν accepit.

Caussa proxima acris est humor, simul & putridus. Nam, vt Galenus inquit, in 3. *de simpl. med. fac. cap.* 3. si humor saltem acris esset, ægrè curabilia vlcera produceret, non graueolentia. Caussa antecedens est cerebri intemperies humores eiusmodi coaceruans, aut venarum in toto corpore intemperies talis, quæ capiti communicatur. Interdum occulta viscerum & venarum est malignitas, vt in lue Gallica. Suffumigia etiam è Mercurio & cinnabrio incautè adhibita, vlcera narium & ozænas excitare possunt; cuius rei quatuor historias recenset Guilh. Fabricius, *Cent.* 2. *obs.* 33. *Ozæna.*

Signa Diagnostica.

Vlcera externa oculis conspiciuntur; interna & occulta ex effluente sanie & crustis decedentibus cognoscuntur.

Munda ex laudabili sanie; sordida, ex crassiore; putrida, ex fœtore; corrodentia, ex sanguinis cum sanie effluxu cancrosa, ex cancri signis cognoscere licet. Si processus ipsi cerebri affecti sint, olfactus impeditur.

Ozæna in specie cognoscitur ex tetro odore ex putredine contracto, qui & ipsi ægro & astantibus molestus est. Olfactus etiam sæpe læditur, instrumento olfactus malè affecto à vapore, quem sanies putrida de se emittit. Et si malum sit diuturnius, & cartilago narium inter septimentum erodatur, narium figura vitiatur.

Læditur & respiratio, qui ab vlceris crusta nares obstruuntur: interdum etiam narium figura distorquetur. Vitiatur & vox quandoque, eadem de caussa, & malum palato communicatur, sub quo tanquam sub testudine fit vocis reflexio. Interdum & narium hæmorrhagia coniungitur, vasis narium ab vlcere erosis.

Prognostica.

1. Narium vlcera omnia curatu difficilia, & plerumque cacoëthe sunt; ob humiditates & excrementa cerebri ad partem hanc defluentia.

2. Vlcera narium suspecta sunt, propter symptomata, quæ secum afferunt, quæ modò recensuimus.

3. Etsi narium vlcera externa, superficialia, recentia, munda, faciliùs curentur: occulta tamen, profunda, antiqua, immunda, crustosa, fistulosa, ossibus narium, & ἠθμοειδεῖ in primis, communicata, difficulter; putrida, corrodentia, cancrosa, periculosa plerumque existunt.

4. Vlcera & ozænæ narium, si omnibus rectè administratis non curentur, pro desperatis habentur: quia suspicio est, ne talia in cancrum degenerent, quem satius est non attingere.

5. Si ozænæ contumaciter pro ratione resistunt, odoratum extinguunt vlcere ampliato, & fœtore contagiosæ putredinis ad cerebrum serpente.

Indicationes & Curatio.

Quæ alia vlcera indicationes suppeditant, eædem in narium vlceribus obseruandæ. Propterea primò totius corporis ratio habenda, & humores superflui venæsectione, cucurbitulis, vel purgatione euacuandi, & à capite omnibus modis auertendi, caputque ipsum, quod fons est fluxionis, exsiccandum & roborandum. Postea ad partem ipsam affectam accedendum, vlcúsque detergendum, exsiccandum, & consolidandum. Estque obseruandum, quòd semper ozænæ desiccandæ sunt medicamentis mixtâ facultate præditis, repellentibus, seu adstringentibus & discutientibus. Etsi enim vlcera illa ab humoribus excitentur acribus, qui potentia sicci, sunt tamen actu iidem sunt humidi; quam humiditatem tolli oportet. *Curatio.*

Caput itaque, vt Celsus docet, *lib.* 6. *c.* 8 vsque ad cutem tondeatur, assiduéque fricetur. Deinde imponatur oleum myrtinum, puluis coralliorum & santalorum, rosarum rubrarum sicar. mastich. manna thuris cum aceto, penetrationis caussa. Imponantur etiam alia medicamenta ad exsiccandum humidum caput, suprà *parte* 1. proposita. Alexander Trallianus *lib.* 3. *c.* 8. hoc vtitur.

℞. *Myrrha, thuris*, an. Drach. ii *cochlear. integrar.* num. v. addita s.q. ceræ, & albumine ouorum duorum, cum linteo capiti inducantur, diebus nouem continuis.

Vel ℞. *Limacum* num. vii. *crusta panis siliginei tosta*, Vnc. i. Contundantur, & adaspergantur *puluer. balaustior. rosar. rubr.* an. Drach. item *gummi sandarach.* Drach. i. *thuris mastiches* an. Drach. ii. *albam. ouor.* num. ii. Contundantur, & F. s. a. Cataplasma.

Ad partem affectam postea, hoc est, nares ipsas quod attinet, in eadem crusta ozænæ prius auferenda est; quod fit aliquo pingui, vt anserino adipe, vel butyro recenti illito, loco prius aliquoties cum aqua rosarum, vel decocto plantaginis. Celsus mel cum exiguo resinæ aut terebinthinæ in nares incipit, & spiritu

spiritu secum attrahere iubet, donec in ore gustu eius sentiatur. Ita enim crustæ resoluuntur, quæ per sternutationem eiici debent.

Crusta remota, vlcus dimouetur eluendo cum saccharatâ aqua, aut cum vino albo, vel vino, in quo mel incoctum sit, vel vino decoctionis verbenæ aut agrimoniæ cum melle. Illinantur postea, vel inspergantur in nares, quæ adstringendo & desiccando glutinant. Ita Celsus putris vlceribus primò vaporem aquæ calidæ subiicit; deinde adhibet lycium vino dilutum, vel menthæ aut marrubij succum, vel omphacium, horum cuiuis mel adiiciendo; eáque cum linamento oblongo in nares immittit, per hyemem & veris quotidie, per æstatem & autumnum ter. Corpora mollia & delicata, quæ à medicamentorum acriu viu facilè offenduntur, rosis aridis contusis & linteis sanantur. In diuitibus in curatione ozænarum Galenus, 3. *de compos. med. secund. loc.* hedychroum in vino generoso solutum adhibet. Galenus calaminthæ succum naribus infundit, vel tritam herbam inflat; aut malorum punicorum succum in vase æneo vsque ad medietatem coctum indit.

Vel ℞. *Hordei non excortic.* M.j. *fol. lapath.* M.ij. *aq.* q.s. F. Decoctum, quo crustæ detergantur. Ablatis crustis:

℞. *Succum granatorum*, & misc. cum melle. Deinde add. *boli Armeni*. C. C. *vsti præpar.* an. Drach.j. *cortic. granator.* Drach. sem. Misce.

Vel. ℞. *Cortic. granator. nucum cupressi*, an. Vnc. sem. *fol. scabios.* M.j. Coqu in aqu. ℔.j. Colaturæ adde *mellis despumati* Vnc.j.sem.

Postea vsurpetur Vnguentum de tutia.

Vtilis est & aqua aluminis destillata, & aqua plantaginis, in qua aliquid de Mercurio dulci dissolutum sit. Prodest etiam medicamentum ex cerussa, thure, cadmia, & scillæ interiore parte confectum, si hæc omnia cum melle misceantur, & cum specillo lana inuoluto vlceribus, remotâ iam crustâ, admoueantur, & linamentum demum hisce remedijs impletum in nares indatur quotidie bis aut ter.

Sequens etiam siccandi & consolidandi vi præditum est:

℞ *Flor. rosar. rubr.* p.ij. *balaustior.* Drach. sem. *rad. tormentill.* Drach.j. sem. *fol. plantagin.* p.iij. Coq. in *aqu. communi* pro Vnc.iij. in quibus colatis dissolu. *mell. rosat. col.* Vnc. sem. *omphacij* Drach.vj. Misc.

Sumatur specillum, cuiusque cuspis lana gossypina obuoluatur, & in hunc liquorem intingatur, inunctum vlceri immittatur, quod bis vel ter in die repetendum. Deinde hoc Vnguentum illinatur;

℞. *Aloes, myrrhæ*, an. Drach.j.sem. *gallar.* Scrup.j. *lithargyri, cerussæ*, an. Drach.j.sem. *plumbi vsti & loti* Scrup.ij. Cum *olei rosat.* q.s. F. Vnguentum.

Fortius erit, si aliquid aluminis adiiciatur, Rondeletius ad exsiccandum vtitur candela ex cera rubra confecta, cuius accensæ fuliginem naribus excipere iubet. Ita enim profundæ etiam partes exsiccantur. Idem & hos habet.

℞. *Ladani puri, hypocistidis, mastich. Myrrhæ*, an Drach. ij *storac. rubr.* & *calamit. cortic. thuris, sandarachæ auripigmenti rubr.* an. Drach.ij. Excipiantur cum terebinthina, & fiant Trochisci, e quibus suffitus fiant in cubiculo manè & vesperi.

Vel ℞ *Gummi sandarachæ, myrrh.* an. Drach. sem. *olibani, mastich.* an. Drach j sem *ladani* Drach. sem. Cum s.q. *terebinthinæ*, F. s. a. Trochisci. Possunt & ex his trochiscis cum cera rubra candelæ parari, & fumus ex illis succensis in loco angustiore collectus excipi.

Efficax in primis est Aqua viridis, à Platero, de curatione oris doloris, descripta quæ hoc modo paratur;

℞. *Æruginis æris* Drach.j. *auripigmenti* Drach.j.ß. Terantur subtilissimè & coquantur in *vini* Vnc.iij. ad consumptionem mediæ partis: vbi refrixerint, adde *aquæ rosarum, solani*, an. Vnc.j.sem.

Aqua ad vlcera narium & oris. Efficax est & hæc Aqua, quæ non solùm in ozænis, sed omnibus narium & oris fœtidis vlceribus vtilis est.

℞. *Mellis rosacei* Vnc.ij. *sulphuris viui, aluminis crudi*, an. Vnc.j. *albi Græci, summitat. sabinæ*, an. Vnc. sem. *spongiar. sambuci* Drach.j. *fol. hyperici, rutæ, rorismarini, plantaginis, saluiæ, pulegij*, an. M. sem. Coquantur omnia in vini & aquæ ℔.ij ad consumptionem digiti transuersi, sub finem add. *æruginis æris* Vnc.j. Et relinquantur, donec refrixerint, postea colentur, & seruentur vsui.

Tempore vsus in cochleari calefiant, & penicillo aquâ madido locus exulceratus illinatur: vel lana mollis, aut linteü eâ madidum, naribus immittatur. Vide Guilhelm. Fabricium, *loc. alleg.*

Vlceris corrosiui curatio. Si suspicio sit inflammationis, vsurpetur vnguentum de cerussa; cum melle, aut cum adstringente aliquo oleo, vt myrtino vel omphacino.

Si corrosiuum sit vlcus, validiora pro abstersione vsurpentur ne profundius depascatur, vt aqua marina, muria, aqua nitri, acetum scillitum, vinum salitum, ligni Guaiaci decoctum, in quibus parum vnguenti Ægyptiaci dissolui potest. In vlcere antiquo valet hoc Aetij:

℞ *Lithargyri, cerussæ*, an. Drach. iij. *plumbi vsti & loti* Drach.ij *myrrhæ aloes*, an. Drach.j. *gallarum* Drach. ß. Vino & oleo myrtino dilutis vtere, quod & ad sedis rimas & vlcera vtile est.

Fortius exsiccat & conglutinat hoc medicamentum:

℞. *Putamin. interior. mali Punici* Vnc. i. *thuris. myrrhæ*, an. Drach. i. *tragacanthæ* Scrup. ii. *gallar. ossium dactylorum, myrobalanorum, Persicorum, omnium vstorum*, an. Scrup. ii. *chalcanthi* Drach. sem. Trita omnia subigantur in mortario, fortiter tundendo addendóque mellis & vini odorati q. s. donec Linimenti formam acquirant.

Doloris cum vlceribus narium. Si dolor vlceribus narium coniungitur:

℞. *Olei rosat. myrtini*, an Drach. sem. *plumbi vsti. lithargyri*, an. Scrup. i. *cerussæ, boli Armeni, balaustiorum*, an. Scrup. sem. *ceræ albæ* q.s. F. Vnguentum.

In contumaciore malo corpus vsu decoctionis ligni Guaiaci expurgetur & mundetur.

Diæta.

In victu vitentur omnia, quæ acres & biliosos succos gignunt, caussæ item omnes calefacientes corpus & exsiccantes, vt exercitiis immoderata, vigiliæ, animi affectus. Historiam Ozænæ grauissimæ cum ossis palati erosione feliciter curatæ, vide apud Guilh. Fabricium, *Cent. 2. obseru. 22.*

CAPVT II.

De Cancro narium.

Cancer narium. Vlcera narium quandoque in cancrum degenerant; vt & polypus, si non rectè curetur.

Cognoscitur ex signis cancri aliàs notis: caro est callosa, sicca, multúmque ad palatum vsque serpit.

Morbus hic in naribus vix curabilis est, sed præmissis vniuersalibus & bile atrâ euacuatâ, mitigantia saltem requirit. Adhibenda ergo oleum rosaceum modico camphoræ addito, solani succus. Antiqui dracontij semen tritum cum melle immittebant, vel hanc Mixturam:

℞. *Misy, chalcitidis, sandarachæ*, an. P. i. *atramenti sutorij* P. ii. Vtile est & hoc Medicamentum:

℞. *Succi solani* Vnc. iiii. *pomphólyg.* Drach. i. *cerussæ lotæ aq. rosar. & iterum exsiccat.* Drach.ß. M. pauco oleo rosaceo adiecto, & cera alba liquata, in mortario plumbeo cum pistillo plumbeo. Chymici, vt ad aliarum partium, ita etiam ad narium cancrum, commendant Liquorem Arsenici, qui ita paratur:

℞. *Arsenici albi, nitri puri*, an. q. v. Fluat simul in tigillo in igne circulari posito, cauendo fumum: (idcóque sub dio ventum obseruando commodissimè fit hæc operatio) vbi refrixerint, tantundem nitri iterum addatur, idque bis vel ter repetatur.

Arsenicum hoc modo fixum in humido loco resoluitur in liquorem. Huius pauxillum, vt gustu saltem sapor palam percipiatur, in aqua plantaginis dissoluatur, quâ cancer obligatur.

Aliquando processus mamillares detum, de quo postea *cap.6.*

CAPVT III.

De Polypo & Sarcomate.

Polypus. Sicut Ozæna vlcus est narium, ita Polypus tumor quidam & excrescentia carnosa est in naribus. Nomen, vt Galenus, 2. *meth. med.* docet, accepit, sicut & alij nonnulli morbi, à similitudine rei alicuius externæ, à carne scil. Polypi, quam substantiæ suæ proprietate refert, vt idem explicat, 3. *de compos. medic. sec. loc. cap* 3. Etenim mollis & lubrica hæc caro est, coloremque, vt piscis ille, alium atque alium habet, pro natura humorum, è quibus gignitur. Et, quod Paulus addit, *lib. 6. cap.* 25. sicut Polypus cirris vel pedibus suis venatorum manus prehendit: ita hæc excrescentia radice, tanquam pediculo vno, vel pluribus, sese ita in naribus affigit, vt ægro & respirationis & loquelæ vsum expeditum adimat. Nasi enim interna tunica ita humore repletur, vt enata hinc caro à tenui pediculo suspensa, in latum & crassum sese extendat, & speciem hanc Polypi ventre amplo, rotundo & oblongo representet. Arabibus Hæmorrhois est narium, à similitudine excrescentiarum in ano, quas figurâ nonnihil imitatur. *Polypi descriptio.* Eleganter Polypum sic Celsus describit, *lib. 6. cap. 8. Est caruncula* inquit, *modò alba, modò subrubra, quæ narium ossi inhæret, & modò ad labra tendens narem implet modò retrò per foramen id, quo spiritus naribus ad fauces descendit, adeò increscit, vt post vuam conspici possit, strangulátque hominem maximè Austro aut vento flante, feréque mollis est, rarò dura; eáque magis spiritum impedit & nares dilatat, quæ ferè* [illegible] *est itaque attingi non debet. Illud vlceris genus ferè quidem ferro curatur, interdum tamen medicamentis inarescit.* Hæc Celsus. Breuiter; Polypus est caruncula mollis in naribus orta, ex radicibus quibusdam tenuibus pendens, & in latum se pandens, & nunc è naribus propendens, vel eas carne implens, nunc etiam in palatum descendens.

Sarcoma. Cæterùm differt a Polypo sarcoma, vt genus à specie, figurâ item & magnitudine. Nam sarcoma rudis quædam carnis massa est, certâ figurâ carens, & sæpe in magnam molem excrescit. Etiam carne a Polypo differt, quoniam durior est, &

X 2 dolorem

dolorem infert, ac nigrescit aut liuescit, aut venas circumquaque crasso sanguine turgidas habet, ac plerumque intus prope vicinam narium & palatum nascitur.

Caussa.

Caussa Polypi est humor crassus & viscidus, qualis est pituita sanguinis portionis permista è cerebro defluens; quæ cùm acris non sit, etiam non exulcerat. Rariùs ex humore melancholico oritur, qui Polypus etiam faciliùs in cancrum degenerat. Quod verò ex natium nutrimento superfluo in carnem quasi luxurientem commutato producitur, Sarcoma potiùs, quàm Polypus vocatur.

Differentia.

Differentia Polypi à duritie vel mollitie, à nigredine, à figura & colore, à radicis tenuitate aut crassitie, à situ in naribus, à prauitate ad cancrum tendente, sumitur.

Prognostica.

1. Polypus, si mollis fuerit & albus, & doloris expers, faciliùs curationem admittit; subrubeus difficiliùs. Qui autem fuscus vel liuidus est, curationem penè respuit; præsertim si simul liuidus & fœtidus sit: quoniam cancro est cognatus.

2. Quantò profundiùs hæret Polypus, tantò est periculosior quia propinquior est cerebro, & tractationi ac medicamentis minùs aptus. Qui verò oculis cernitur, & foris nonnihil exitit, faciliùs tractari & curari potest.

3. Polypus ex humore melancholico in corporibus melancholicis ἀπροφυλαχθὲν magis, ut in cancrum abeat, quàm θεραπεύεσθαι desiderat. Hippocrates, 6. *aphor.* 32. Ideò Celsus quoque illum attingi vetat.

4. Polypus inueteratus, qui cancrosi nihil habet, chirurgiam admittit. Ita Celsus hunc ferro ferè curari ait; interdum vi medicamentorum inarescere.

Indicationes & Curatio.

Vniuersalis corporis euacuatio, vt in omnibus affectibus capitis, ita & hic præmittenda, quæ cùm sæpius proposita sit nihil de ea hic ampliùs addimus. Hinc caput roboretur & exsiccetur admoto cataplasmate ex cochleis, & aliis formulis suprà enumeratis, frontalique aliquo epithemate adstringente, ad intercipiendam fluxionem, applicato. Cucuphæ etiam parentur ex saluia, maiorana, meliss. lauend. betonica, stœchade, nuc. moschat. caryophyll. maci, ligno aloës, thure, mastich. & aliis iam sæpius declaratis. Quod verò particularem Polypi curationem attinet, cùm illa præter naturam in naribus genita tollenda & eradicanda; quod fit vel ferro, vel medicamentis. Et quidem si Polypus ita naribus inhæreat, tenui scil. pediculo, vt commodè eius sectio fieri queat, statim à radice ferro excindatur, fronti & temporibus defensiuo priùs applicato, vlcúsque, vt par est, curetur: de quibus videatur Ægineta, *lib. 6. cap. 35.* Si quid post sectionem remanserit, id medicamentis acutis & escharoticis, vel ferro etiam candente auferatur. Quidam narem discindunt, vt fit in equis, atque ita Polypum ferro resecant, aut cauterio absumunt. Sed tutius est, si fieri omnino possit, Polypum ligare circa radicem filo serico bene cerato aut pilo caudæ equinæ. Ita enim inter septem aut decem dies sine omni negotio excidit, nutrimento destitutus.

Curatio per chirurgiam.

Verùm etsi radix Polypi loco penitiori hæreat, vt scalpello eximi non possit, alio tamen modo per Chirurgiam curari potest, quam semel atque iterum feliciter tentaui. Forceps scilicet paretur instar rostri grui vel anserini Chirurgis dicti, sed extremâ parte acuta, ita tamen, vt in se coire & claudi possit, vt sine læsione in nares immitti queat. Hæc forceps clausa in narem vsque ad polypum detrudatur, hinc aperiatur, & ex, quantum fieri potest, de polypo prehendatur & abscindatur, ac postea medicamentum aliquod adstringens & exsiccans, qualia postea proponentur, naribus indatur. Sequenti die iterum abscindatur, iterúmque medicamentum naribus immittatur, & ita purgatur, donec polypus totus abscissus & absumptus sit.

Per medicamenta.

Si verò abscissio fieri non possit, eo quòd latiori basi naribus inhæreat, medicamentis curatio eius tentanda. Sunt autem illa duplicia: alia mitiora, quæ partim adstringunt, partim extenuant & incidunt; partim exsiccant & discutiunt: alia erodentia & ἐσχαρωτικὰ. Quæ per pharmaca mitia fit polypi curatio, in mollibus præsertim corporibus, scopos habet ipsum attenuandi, incidendi, exsiccandi. Corpore itaque & capite purgato, caput tondeatur & exsiccetur, roboretúrque, vt in ozæna, & suprà *part.* 1. dictum.

Topica, quæ naribus immittuntur, partim attenuent, partim discutiant, & exsiccent. Galenus itaque, 5. *de comp. med. sec. loc.* quod & Aëtius, *tetrab.* 2. *s.* 2. *c.* 91. repetit, ex malis Punicis trium generum confectum medicamentum vsurpat, è quibus recentibus contusis succum exprimit, eúmque ad mediocrem consistentiam coquit, naribúsque infundit, fæces expressas conformat in pessulos naribus indendos. Polypum citra mordacitatem absumit, etsi longiore tempore. Confert & dracunculi succus cum lana naribus impositus, teste Dioscoride: & vt Aëtius scribit, puluis rosarum siccarum exactissimè tritus mirificè prodest; sicut & puluis balaustiorum. Confert & succus punicorum, austerorum quidem, si mollior sit polypus; acidorum verò, si durior: qui in mortario æneo diligenter agitetur cum pistillo æneo, vt acquirat crassiorem consistentiam. Sæpissime autem talia medicamenta repetenda sunt, nec permittendum, vt vnquam pars affecta medicamento vacua sit.

Si polypus aliquantulum durus est, nec tamen cancrosus, emollientia præmittantur fotûs forma; aut linimentum fiat ex medulla vitulina & adipe anserino, cui progressu temporis aliquid Ammoniaci & bdellij addi poterit. Postea exsiccantia illa & absumentia vsurpentur, quæ modò proposuimus. Rondeletius aquam parat ex rebus adstringentibus & parum corrosiuis, vt:

℞ *Vuarum maturarum* ℔. iii. *cortic. malorum granator. balaustior. sumach.* an. ℔. ii. Macerata in aceto destillentur, postea add. *aluminis* ℔ i. *vitrioli*, Vnc. iii. Iterum destillentur. Aqua hæc parti affectæ cum linteis applicetur.

Vel ℞ *Terebinth. lota aqua plantag.* ℥. i. ß. *succi plantag. solani, acetosæ*, an. Drach. v. *seui hircini* Vnc. ß. *plumbi calcinati* Drach. i. ß *olei rosacei* Vnc. i. Cum s. q. *ceræ*, F. Emplastrum,

Si verò malum pertinax sit, ad validiora & caustica medicamenta accedendum.

Eschatotica medicamenta nota sunt, quæ fiunt ex chalcantho, misy, chalcitide, squamma æris cum melle: Oleum item vitrioli, vel aqua fortis, vnguentum Ægyptiacum. Commendatur & hic Puluis:

℞. *Puln. rosar. rubr.* Drach. ß. *malyterij* Scrup. i. *lithargyr. alum. vsti.* an. Scrup. i. ß. *erugin.* gr. v. M. pro Puluere,

℞. *Chalcitidis vsta* Drach. i. *nitri* Drach. ß. *succi veronica* Vnc. ß. Misce.

Vel ℞. *Vitriolum album.* & misce cum aqua rosarum & plantaginis, & polypus eo illinatur.

Vel ℞. *Aq. solani, rosar.* an. Vnc. i. *plantag.* Vnc. sem. *camphoræ* Drach. ß *cerussæ* Scrup. i. *Mercurij sublimati* gr. vi. Misc. Efficax ad polypum remedium est.

His producta eschara semper demitur, & denuò medicamenta illa imponuntur, donec radix etiam polypi sit absumpta. Sed tentare hæc non licet, nisi in polypo, qui cancri suspicione caret, & in corporibus durioribus.

Vtilis etiam ad Polypum tollendum est turunda, ex radice gentianæ sequenti Vnguento illitâ:

℞. *Pinguedini caponis* vel *gallinæ*, *butyri recentis*, *ol. oliuar.* an. q. s. add. *ceræ* parum. F. Vnguentum.

℞. *Vnguentis huius* Vnc. i. Mercur. ☿ *sublimati*, vel *arcani corallini*, Drach. ß. vel Scrup. ii. Fiat Vnguentum, quo turunda ex radice gentianæ illinatur & naribus indatur. Aut si polypus totam narem replet, eo Polypus inungatur.

Tutiùs autem adhibentur medicamenta caustica per fistulam argenteam, ita in nares inditam, vt causticum medicamentum in eâ inclusum saltem polypum attingat; partes autem nasi sanæ à fistula intactæ conseruentur. Polypus autem niger, cùm ad cancrum accedat, curâ non verâ, sed palliatiuâ tractari debet. Blandiendum igitur illi succo solani, vel succo sol. saliceis rec. aut aquis earundem, in quibus parum tutiæ dissolutum sit, nec non puluere eorum insufflato.

CAPUT IV.

De Angustia Narium.

Angustia narium.

NAres naturaliter patere debent, non solum in meatu externo, sed etiam intus ad os ethmoides, vt odoribus transitus ad primarium olfactus organum pateat. Hi verò meatus cùm interni, tum externi interdum angustiores redduntur. Angustiæ autem caussa est θλίψις id est, *compressio*, à caussa aliqua externa, vt ab ictu seu contusione; aut πύκνωσις, id est *constipatio*, facta à tumore aliquo præter naturam, vt à phlegmone, scirrho, cancro: aut ἔμφραξις, seu *obstructio*, quæ vel à carne aliqua excrescente fit, vt à sarcomate, & polypo; vel ab humore crasso & viscido ad nares, & foramina membranæ, quæ os ethmoides intus subducit, destillante, seu putrido, sed non putrido, vt in coryza & catarrho; vel à materia purulenta, vt in ozæna; vel à vermibus è materia putrida genitis; vel à grumo sanguinis, vt in hæmorrhagia narium accidere solet. Nonnunquam etiam res externæ, vt ipsa, & similia, ab infantibus incautè naribus intruduntur.

Curatio.

Si nares à materia è cerebro effluente obstruantur, & catarrhus adhuc duret, is primò tollendus, & caput curandum. Capite mundato & curato, meatus obstructi attenuantibus medicamentis aperiendi, quæ formâ suffimenti, liquoris, pulueris adhiberi possunt. Puluis nimirum ex agarico, semine nigellæ & maioranæ, naribus excipiatur.

Vel ℞. *Aq. maioran.* Vnc. iii. *aceti* Vnc. ß. Suspendatur in ea *pulueris nigellæ* Drach. i.

Acetum etiam, in quo castoreum infusum sit, naribus attrahere vtile est. Alia quoque errhina suprà, *part.* 1. proposita hîc locum habent. Vel olfacienda assiduè adhibeantur calaminha, serpillum, semen nigellæ aceto maceratum, castoreum.

Si

Si ex sarcomate vel polypo sit obstructio, curatio instituenda, vt modò dictum.

Si quid extrà in nares immissum sit, extrahendum vt res auribus immissæ.

CAPVT V.

De Vulneribus Narium.

Narium vulnera.

SI nasus vulneratus sit, vt aliarum partium vulnera curandus. Hoc tamen monendum, si pars illa anterior, quæ cartilaginea est, ita vulnerata sit, vt parum naso cohæreat, mox sutura, siue ea acu, siue glutino fiat, prout commodius videtur, cum reliquo naso coniungenda, ne pars abscissa refrigeretur & emoriatur. Cartilago tamen ipsa acu non est perforanda. Cauendum etiam in nasi vulneribus penetrantibus ne excrescentia aliqua carnis in parte interna oboriatur, quæ meatum illum angustiorem reddat, & sermonem deprauet. Ideóque turunda conuenienti vnguento illita nari indenda; aut emplastrum in formam canalis vel fistulæ efformatum. Si autem externa pars nasi planè amputata sit, reparari illa nihilominus potest, sicut de curtorum Chirurgia, in *Instit. lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 15.* dictum.

CAPVT VI.

De Læso Olfactu.

Olfactus læsio.

QVantum verò ad symptoma, quæ naribus accidant, & quæ ad actionem læsam pertinent, quemadmodum aliis, functionibus in corpore accidit, vt à caussa aliqua præter naturam vel minuantur, vel planè aboleantur: idem etiam odorandi facultati euenit, quoties organo aliquid accurrit quod naturalem eius constitutionem peruertit, aliena qualitate perfundit.

Quod autem Olfactus organum sit, & quomodo olfactus, fiat, in *Institutionibus* dictum, quod hic non repetimus. Ex illis autem facilè patet, quomodo lædi olfactum contingat, quod fiat, vbi aliquid vel in meatibus externis, vel ossi ἠθμοειδεῖ, vel membranis huic ossi, nariúmque internis anfractibus substratis, ac ipsis quoque cerebri meningibus, vel processibus denique neruis cerebri occurrit, quod impedit, quò minus odor à sensu olfactus percipiatur. Neque enim ad vnum morbi genus hæc læsio referri potest, sed similaris morbus est, vbi ab intemperie hoc malum nascitur; morbus compositionis in via, vbi ab ictu contusione, vel vulnere.

Caussa.

Aboliti olfactus caussa.

Caussa aboliti olfactus est intemperies, præsertim frigida & humida, cum materia plerumque pituitosa coniuncta, vt in coryza & catarrho euenit. Et intemperies quidem aut in cerebri anteriore parte, aut processuum illorum neruorum, qui olfactus organum statuuntur. Angustia verò, quæ morbus est instrumenti, est etiam aut cerebri, sicut fit in apoplexia, vbi spiritus animales ad organa sensuum permeare non possunt; aut processuum cerebri; aut nasi interni, & ossis ἠθμοειδοῦς, atque membranæ huius; aut denique nasi externi: de cuius caussis *cap. præcedente*, dictum. Hoc saltem adhuc de obstructione narium monendum, interdum post catarrhos olfactum ita aboleri, vt toto vitæ tempore vix recuperari possit. Quod fit præcipuè, cùm quis coryzâ laborans balneum incautè ingreditur, cuius calore materia catarrhi & pituita ad foramina ossis ἠθμοειδοῦς induratur, vt postea vix amoueri queat: vnde meatibus illis obstructis permanentibus olfactus planè abolentur. Quibus verò in extrema virium imbecillitate & mortis articulo olfactus perit, iis hoc accidit ex resolutione spirituum animalium, ob quem & cæteri sensus omnes & vita tandem extinguitur.

Tandem etiam aboliti olfactus caussa esse potest defectus processuum mammillarium, id quod cuidam ex nimio Nicotianæ per fumum vsu, ex obseruatione D. Pavvij, Anatomici Leidensis, Neander accidisse, *in Tabacologia*, refert.

Imminuti olfactus caussa.

Eædem imminuti olfactus caussæ sunt, minùs tamen vehementes, quibus additur partium huic sensui inseruientium debilitas, siue natiua, siue ætatis decursu acquisita vt in senibus; & mala etiam ab ortu conformatio.

Deprauati olfactus caussa.

Deprauati olfactus caussa est, dum vapor putridus continenter nares ferit, siue in ipsis scaturiens, siue à cerebro, gingiuis, ventriculo, aliisque partibus eò delatus; cuius ratione contingit, vt omnia ægro, etiam quæ suauiter olent, fœtere videantur: sicut, quibus lingua bile suffusa est, omnia amara esse putant, vt Galenus declarat, *1. de sympt. causs. cap. 4.* potest & humor prauus esse processibus neruets impactus, qui efficit, vt fœtidis æger delectetur; aut certè ab iis non offendatur, propter assuetudinem; sicut cloacarum mundatores oleta, vt & alia fœtida, non sentiunt: quoniam organum olfactus specie fœtorum iam repletum est, vt noui fœtores accedentes illud immutare nequeant, cum ad perfectam αἴσθησιν organum ab aliis suis obiectis denudatum esse oporteat.

Signa Diagnostica.

Si olfactus læsio caussam habeat in cerebro siue intemperie affecto, siue à materia obsesso, cognoscitur id, quia noxa etiam aliis sensibus communicatur. Ferè etiam aliàs gustatus offenditur, quod in grauedine siue coryza manifestum est, propterea quod ab eodem tertio neruorum cerebri pari demissæ propagines quædam tenuiores narium tunicam, crassiores aliæ linguæ tunicam efformant. Et omninò aliquis olfactus & gustus consensus est. Noui bellis ducem, cui olfactus iam multis ab annis periit. Is tamen, si quid valde odoratum & fœtidum offertur, dicit, se gustu quasi odores percipere vnde etiam exspuere & os vel faciem auertere, & quandoque nauseam percipere solet. Si caussa est in processibus neruels solis, nulla in cerebro & cæteris sensibus læsio percipitur, præterea nec vox obscura est, nec respiratio difficilis; id quod contingit, quando in osse, ἠθμοειδεῖ, vel in ipso naso est obstructio: Nam vt nares respirationi, ita voci simul inseruiunt. Quæ etiamsi materia obstruens, dilatatis ad lucem naribus nonnunquam cerni potest; vtrum scilicet tumor præter naturam, an caro, vel pus vel crusta, vel vermis, vel grumus sanguinis. Si in apostemate narium, pinnæ earundem frigidiores & sicciores fiant, periculum est à cancro. Intemperies cerebri, vel organi olfactus, ex sensu caliditatis vel frigiditatis, ex caussis antegressis, ex iuuantibus & lædentibus, ex eo etiam, quod nihil per nares destillat, æstimatur. Humor obstruens ex grauitate, & si quid de hoc effluat, è colore, odore, consistentiâ, specie noxæ impressæ cognoscitur. Si inflammatio adsit, febris fere adest, dolor, tensio, grauitas.

In deprauato à fœtida materia olfactu, si materia illa in cerebro, aut processibus neruels sit intra cranium, ab ægro non percipitur: adstantes tamen fœtorem sentiunt. Si extra cranium materia consistat, tam ægro, quàm adstantibus ille odor molestus est.

Prognostica.

1. Olfactus læsio à destillatione humoris, vel obstructione sola proueniens faciliùs curatur, & ferè olfactus læsio ob catarrhum, catarrho cessante cessat; difficulter, quæ à confirmata organi dyscrasiâ existit. Non corrigitur, quæ à natura est, maximè per malam narium conformationem; vt & quæ à senio, vel alio morbo chronico prouenit olfactus abolitio.

2. Fœtor olfactum ex putredine offendens, ferè argumento est affectionis ægrè curabilis. Nam locum à materia maligna insigniter esse affectum significat.

3. Quando æger in morbis acutis odores non consuetos sentit, odorabili re nulla præsente, qualis est odor piscium, luti, butyri, aut similium, & mala signa adsunt, mors imminet, teste Auicenna.

4. Olfactus læsio non negligatur, præsertim dum cerebrum materia est oppletum, quia sequi potest carus, apoplexia, epilepsia, humoribus ibidem auctis cerebrique meatus occupantibus, vt spirituum animalium transitus impediatur. Id quod maximè fit, quando æger plano cerebro supinus noctu cubat.

Indicationes.

Morbi cerebri quid indicent, ex superioribus clarum. Processus cerebri, neruei si intemperie laborent, indicant alterans per contraria; si obstructione, ex humore crasso & lento, attenuans & detergens. In externis narium partibus, quid grauedo, aut inflammatio, aut tumor aliquis præter naturam, aut polypus, aut vermis, aut grumus sanguinis indicent, per se est notum.

Curatio.

Itaque si læsio olfactus ortum habeat ab intemperie cerebri, corrigitur contrariis, eo modo, sicut suprà, *part. 1.* dictum. Si obstructio sit ab humore frigido & crasso, sicut plerumque est, præmissa eius præparatione & euacuatione, eaque aliquoties repetita ad particulares capitis euacuationes veniendum, vt pituita ex capite educatur; id quod fit apophlegmatismis, gargarismis, errhinis & ptarmacis, vt etiam suprà, *part. 1.* dictum. Sint autem soluentia illa obstructiones moderata, ne nimia caliditate & siccitate organum olfactus lædant, & aut inflammationem excitent in membranis narium, aut humores nimis incrassent. Vt pauca saltem addamus; in pueris conuenit aqua & succus maioranæ, chamæmeli, abrotani, origani, in nares infusus. Narium radix inungatur butyro, aut oleo amygdalar. dulcium, aut mucilagine sem. althéæ, maluæ, cydonior. aut pinguedine gallinæ, vel anseris. In adultis succus betæ, in primis verò sem. nigellæ quocunque modo vsurpatum vtile, vt & castoreum, & omne fel immissum: in primis masticato radic. papaueris rhœados prodest. Fortiora & efficaciora sunt succus cyclaminis, cepatum, chelidoniæ minoris iniectus: puluis elaterij, & tabaci, euphorbij, & gummi gottæ insufflatus, &c.

In primis & Sternutatoriis vtendum, & primò quidem leniotibus, deinde fortioribus, quale hoc est.

℞. *Fol. tabaci* Drach. j. *radic. helleb. albi* Drach. 6. *elaterij* gr. vij. *piperis longi* gr. ix. *gummi gottæ* Scrup. j. Misce, F. Puluis.

Alij solam radicem cyclaminis recentem pro nasali indunt.

Nonnulli naribus olea destillata admouent.

Exempli gratiâ

℞. *Ol. nuc. mosch. express.* ℨ. ß. *destill. cort. citri* ℈. j. *maioran.* Scr. ß. Misce.

Quidam nares balsamo rutæ, maioranæ, succini, & castorei inungunt.

Intus commendatur acetum scillit. quotidie ieiunis trium cochlearium mensurâ assumptum, ex Aëtio; castoreum item, & theriaca.

Commendatur & extr.maioranæ, singulis diebus manè & vesperi, vt & sal eiusdem, vel per se gr.vi. vel vii. pondere in vino propinatum, vel cum extracto permistum. Prosunt & balsamum,& oleum maioranæ gut. ii. iii. vel iv. pondere sumpta. Commendantur etiam sequentes Rotulæ,

℞. *Extract.maior.* ʒ.ß. vel *olei* ℥.vj. *essent. pulegij* ʒ.ii. *sacch. optim.in aqua maior.dissolu.* Vnc.iii.sem. F.s.a. Conf.in Rotulis, quæ illinantur *ol.destil.nuc.mosch.*gut.vii.

Nonnulli, si malum aliis remediis non cedit, retractionem materiæ suadent ad frontem, illinendo fronti vnguenta calida ex succo chelidoniæ, scillæ, pyrethro, euphorbio, oleo laurino & cera: vel raso capiti sinapismum applicant, vsque ad frontem & nasum, ex Aëtio. Quæ si non ferat æger, ad thermas ducatur, vbi stillicidio supra suturam coronali vtatur. Si olfactus læsio sit ab humore aliquo præter naturam, vel à carnis excrescentia, vel ab vlcere, illa suam peculiarem curam habet.

CAPVT VII.

De Fœtore narium.

Fœtor nariū. Molestum etiam est symptoma fœtor narium. Ille equidem ab ipsis ægris non percipitur. Cùm enim odoratus organum læsum, & humore fœtido infectum & occupatum sit, fœtorem illum non percipit. Adstantibus verò fœtor ille molestus est: vnde ij colloquia & conuersationem talium auersantur.

Caussa.

Caussa proxima est vapor putridus. Emittitur autem vapor ille vel proximè ex ipsis naribus, cùm aut humor putridus in toto, aut anteriore parte cerebri continetur, aut putredo est in osse ἠθμοειδεῖ aut polypus, ozæna, aut vlcus sordidum in naribus; vel per consensum aliarum partium excitatur, dum aut ex ventriculo, aut thorace fœtidus vapor eleuatur, & per nares transit.

Signa Diagnostica.

Fœtor narium ipse ab astantibus percipitur. Quod verò materia fœtoris caussa contineatur in naso, vel cerebro naribus vicino, cognoscitur ex eo, quòd æquè post & ante cibum fœtor percipitur, & si nares claudantur, fœtor talis non percipitur. An verò à polypo, sarcomate, vlcere proueniat, facilè visu potest discerni. Si verò à partibus inferioribus vapor ille proueniat, assumpto cibo non ita fœtor molestus est; cum vapores illi fœtidi à cibo deprimantur & temperentur. Nares quoque si claudantur, ex ore itidem fœtor exhalat. An verò pulmones affecti sint, aut ventriculus laboret, suis signis dignoscitur.

Prognostica.

1. Fœtor, qui est per consensum inferiorum partium, faciliùs curatur, quàm qui ex ipsis naribus, aut cerebro est.

2. Fœtor ab ossibus narium corruptis vix curatur.

Indicatio & Curatio.

Si fœtor sit ab humoribus putridis, vel in cerebro & processibus nerueis, vel circa os ἠθμοειδὲς, præmissis vniuersalibus euacuationibus & reuulsionibus, per errhina caput euacuetur, tandemque ea adhibeantur, quæ abstergunt quicquid humoris corrupti naribus inhæret, & quæ suauem odorem concilianr. Abluantur ergo nares vino albo odorato, vel vino quo myrrha, rosæ, cyperus, lignum aloës cocta sunt.

Vel ℞. *Myrrhæ, cinnamomi*, an. ʒ.i. *rosar. siccar.* Drach.sem. Excipiantur melle despumato. F. Linimentum.

Vel ℞. *Spica. galliæ moschata, caryoph.* an.p.æq. Coq. in vino, quod naribus excipiatur.

Vel ℞. *Hiera picra, schœnanth.* an. ʒ.i.ß. *vini* q.s. F. Glandes, & naribus immittantur.

Vel ℞. *Fl.rosar.rubr.* p.i.ß. *spica nardi* p.i. *rad.calam. arom.* ʒ.i. *cinnamomi, caryoph.* an ʒ ß. *macis, nuc. mosch.* an. Scr.i. Coq. in vino odorato pro Vnc.iv. In colat.dissolu. *extr.calami arom.* ℈ ß. *ligni aloës* g.iii. Misc.

Vel ℞. *Fol. maior.* M.i. *rad. glycyrrh.* Drach. ii. Ebulliant in aq. s. pro Vnc. iv. & colentur. Ol. etiam myrtinum naribus iunctum vtile est. Suauem odorem conciliat vinum, in quo gallia moschata dissoluta, quo nares & os colluantur.

Si fœtor sit ab vlcere aliquo narium, succus foliorum hederæ naribus attrahatur.

Si ab ozæna vel polypo sit fœtor, iis sublatis & ipse cessabit.

Si à ventriculo, vel pulmonum vitio sit fœtor, eo ablato is cessat. Ad fœtorem tamen narium, qui stomachi vitio fit, commendantur à nonnullis mala Persica; item radices eryngij per se, vel conditæ.

CAPVT VIII.

De Hæmorrhagia narium.

Nares etsi sint propriè odoratus gratia factæ: tamen & alios vsus habere suprà diximus. Et quandoque etiam natura sanguinem vitiosum per nares effundit, vel à venis & arteriis imam cerebri sedem perrepantibus, vel à vasis è palato ad nares descendentibus, quæ instar obtinent venarum hæmorrhoidalium in anno & viro.

Hæmorrhagia. Vocabulum autem αἱμοῤῥαγίας sæpe apud Hippocratem simpliciter sanguinis profluuium significat, ex quacunque parte is fundatur, præsertim tamen copiosum & liberale. Interdum non addito partis nomine de ea vsurpatur, quæ per nares fit, sanguinis eruptione, teste Galeno, *in Epidem. comm.* 1. *aph.*9. Et *in* 6. *Epidem. comm.* 3. *aph.*25.

Hæmorragia narium. Est autem Hæmorrhagia narium, symptoma in genere Immodicè excretorum, & quidem toto genere p. n. cum natura aliàs sanguinem tanquam thesaurum vitæ diligenter asseruare studeat. Succedit hoc symptoma interdum alij symptomati, actioni scilicet læsæ, quæ est venarum retentrix debilitata; interdum morbis quibus resecantur, scinduntur, rarefiunt vasa sanguinem continentia.

Caussa.

Quod ergo ad caussas hæmorrhagiæ narium attinet, fit illa per vasorum vel ἀναστόμωσιν, vel διαίρεσιν, vel διαπήδησιν.

A'ναστόμωσις. A'ναστόμωσις est osculorum in vasis paulò maioribus apertio, à caussis, vel externis, vt calidorum & acrium illitu, irritatione expultricis, ac titillatione, dolore; vel internis, quæ sunt primò vasorum vitia, sine imbecillitas & mollities, secundò sanguinis aut copia, fusi calore, irâ, motu corporis immoderatiore; aut praua qualitas, hoc est, eiusdem tenuitas, feruor, acrimonia putredo in febribus ardentibus; tertiò facultatis retentricis imbecillitas, vt vasa à modici etiam sanguinis copiâ aperiantur, aut expultricis irritatio à copioso sanguine, vel vitioso in cacochymia seu biliosa, seu melancholica; denique naturâ criticè ac vtiliter expellente id, à quo molestiam sentit; quod in acutis nonnunquam fit morbis, in quibus vitiosi humores cum sanguine miscentur. Ita febris synochus, & causus, & hepatis inflammatio, & morbilli ac variolæ, & phrenitis & angina, per hæmorrhagiam narium terminari solent. Interdum & pleuritis, rarius peripneumonia.

Διαίρεσις. Διαίρεσις est vasorum diuisio, quæ, fit aut ab erodentibus per ἀνάβρωσιν, seu erosionem, ab humore videlicet acri, à vehementi medicamento, interdum & ab hirundine naribus per natationem in paludibus attractâ; aut à vulnerantibus, secando pungendo; aut à contundentibus, vt ab ictu, casu; aut denique à rumpentibus, quibus vasa nimium distenduntur, vi nisu vehementi, saltu, cursu; quò etiam pertinet sanguis feruidus inflatus solutus.

Διαπήδησις. Διαπήδησις soluta est vasorum continuitas, per quam sanguis è venis quasi transcolatus, aut sudoris modo transmissus effluit. Id quod contingit vel vasorum tunica rarefacta, ipsóque sanguine attenuato, vel gracilium vasorum ore adaperto; vbi etiam sanguis cum impetu & copia non emanat, sicuti in vasorum, per ἀναστόμωσιν apertione.

Differentiæ.

1. Hæmorrhagia narium alia est critica, quam natura gubernat & moderatur, expellens ea quæ sibi noxia & molesta sunt, alia symptomatica, quæ non naturæ, sed morbi, aut potiùs caussæ morbificæ opus est, ideóque certo modo à natura non gubernatur.

2. Alia è vasis fit ipsarum narium, alia è venis & arteriis cerebri in eius præsertim basi. Non semper enim sanguis ex venis capitis ad frontem tendentibus fluit, sed sæpè è vasis à tertio crassæ meningis sinu prodeuntibus graciliotibus. His enim dehiscentibus largæ nonnunquam & periculosæ hæmorrhagiæ oriri solent, ita vt Banhinus, *in Theatro Anatom. lib.* 3. *cap.*8. ex hisce venis apertis 24. libras sanguinis aliquando effluxisse, obseruatum esse scribat. Atque in tali narium profluuio, vt non sine ratione idem monet, non fronti, sed parti cranij posteriori, occipiti nimirum, topica remedia reuulsionis caussa adhibere accommodatissimum est. Per sinus enim posteriores sanguis adscendit, antequam in tertium deriuetur. Hinc legimus, Hippocratem, *lib.* 1. *de morb. vulg. ægr.* 7. ægrotantis Metonis, cui hæmorrhagia narium superueniebat, occiput aquâ tepidâ fouendum iussisse, vt è naribus cruor liberaliùs flueret. Probè itaque videndum, vt remedia loco conuenienti applicentur. Nonnunquam in violenta tussi aut vomitione sanguis simul per os & nares redditur, quæ tamen hæmorrhagia narium propriè non vocatur.

3. Alia hæmorrhagia narium salutaris est, vbi scilicet magna adest plethora, vel sanguis in venis est acrior & feruentior ac natura modum excretionis seruat, alia noxia, vbi modus exceditur, potissimum in corporibus frigidis & pituitosis.

4. A caussa efficiente, alia ab ἀναστομώσει, alia à διαιρέσει, alia à διαπηδήσει vasorum accidit.

Signa Diagnostica.

Quando ἀναστόμωσις caussa est hæmorrhagiæ narium, sanguis copiosè

copiosè effluit. Et quidem si à copia est sanguinis, adest rubor in facie, atque venarum tensio, præcessit victus liberalior & calidior, & caussa aliqua externa fundens sanguinem. Plerumque verò talibus hepar dyscrasiâ calida laborat. Sin à qualitate vitiosa sanguinis fit hæmorrhagia, cognoscitur id tum ex sanguine ipso profluente, tum ex signis cacochymicum corpus arguentibus. Si à facultatis irritatione, signa quoque adsunt cacochymiæ biliosæ aut melancholicæ, vel etiam corruptionis & putredinis sanguinis. Si à retentricis imbecillitate, cæteræ etiam ferè facultates languent, & sanguis per interualla exit, isque non multus, ac morbus præcessit quo hepar in primis & venosum genus debilitatum fuit.

Quando ἀναβρώσις vasorum caussa est hæmorrhagiæ, sanguis maiore adhuc copiâ & impetu profluit, & præcessit contusio, aut alia quæpiam caussa violenta externa; vel signa adsunt cacochymiæ aut vlceris.

Quando διαπήδησις caussa est, sanguis qui exit, paucus est & tenuis, atque serosus, qualis & in cacochymicis & hydropicis conspicitur.

Cæterùm & alia signa obseruanda sunt. Si enim sanguinis per nares fluxus criticus est, ægrum leuat: quia cum ipso morbus prior & symptomata euanescunt. Sin symptomaticus, æger difficulter eum sustinet, & cum pulsu languidiore vires paulatim attenuantur.

Deinde si sanguis immediatè è venis narium prodit, nullus in capite dolor prægressus est. Facilè etiam iste fluxus sistitur per adstringentium intra nares applicationem; cùm via non sit longinqua. Contrarium accidit, quando è venis cerebri mittitur.

Postremùm qui ab arteria sanguis profunditur, is calidus, rubens cum claritate, & subtilis est, & cum spuma atque impetu exilit; crassior & nigrior est, qui à vena.

Prognostica.

Hæmorrhagia narium futura indicia. 1. Hæmorrhagia narium præcognoscitur ex humorum ad superiora conuersione, siue eorundem μετεωρισμῷ quam capitis & colli dolor, temporum grauitas, oculorum caligo vel splendores, lachrymæ inuoluntariæ, rubor nasi & malarum, pruritus & titillatio narium, tremor etiam nonnunquam manuum significant. Præcessit diaphragmatis tensio, sine tamen dolore, inde respiratio facta fuit difficilior, sanguine per thoracem transeunte. Hippocrates, 1. *Prognost. aphor.* 32. *&* 3. *prognost. aphor.* 33. *&* 3. *prorrhet. aphor.* 43. *& aliquot sequentibus* Galenus, *in* 3. *de crisibus, cap. vlt. & de præcognitione ad Posthum. cap.* 13.

2. Quibus in febribus acutis, atque adeò ardentibus, lachrymæ inuitæ profluunt, his sanguinis è naribus eruptionem exspectare oportet, si etiam alia perniciosè non habeant. Nam his, qui malè habent, non sanguinis eruptionem, sed mortem significat, 1. *epid. comm. aph.* 10.

3. Et largiores sanguinis profusiones, & eiusdem suppressiones morbos excitant. Hæ conuulsionem, epilepsiam, catum, & similia. Illæ animi deliquia, syncopen, cachexiam, hydropem, singultum, & conuulsionem quoque 5. *aph.* 3. *& in* 3. *prorrhet. aphor.* 53. *& seqq.*

4. Quibus principiò hæmorrhagiæ largæ adsunt, rigor superueniens fluxionem sistit. Sin larga hæmorrhagia rigori superueniant, resolutio fit; rigores verò longi efficiuntur, 3. *prorrhet. aph.* 58. *&* 59. Id Galenus ita explicat. Si hæmorrhagia narium morbum non sedauerit, & rigor illum exceperit, tum rigor, tum morbus in longum producuntur. Nam corpus exhaustum spiritibus infrigidatur. Frigus autem morbos diuturnos parit, cùm materia facilè concoqui nequeat.

5. Quibus in febre ardenti (vt Galenus accipit) capitis dolores adsunt, & ceruicis labor, & totius corporis cum tremore imbecillitas, sanguis è naribus profluens morbum soluit, 3. *prorrhet. aph.* 60.

6. In affectibus hepatis aut lienis, fluxus sanguinis è naribus ἀντὶ ῥοπῆς factus, siue è nare diuersa, hoc est, è dextra, si lien laborat; è sinistra, si hepar, malum. Non enim fit illa euacuatio κατ' ἴξιν, vel κατ' εὐθυωρίαν, recto tramite, ideóque non motu naturæ, sed morbi, vel materiæ. Deterius autem est, si cum sudore thoracis aut capitis fluat, 1. *prorrhet.* 33.

7. Fluxus sanguinis narium non tam aduersus est biliosis, quàm pituitosis & melancholicis, teste Auicenna. Hi enim sanguinis profusione magis refrigerantur, & debilitantur. Ita & Hippocrates scribit, 7. *aphor.* 82. *Quibus in febribus quartanis sanguis è naribus fluxerit, malum.*

8. Quibus sanguis multus è naribus profluxit, si quidem immoderatæ decolorationes adsunt, (scilicet ob sanguinis penuriam, humorum impuritatem, & bilis flauæ admistionem) iis parum confert. Qui verò prærubro sunt colore, non eodem modo afficiuntur: & quibus caput facilè tolerat, prodest; quibus verò secus, minimè, 6. *epid. s.* 6.

9. Quibus febricitantibus sanguis multus ex quacunque parte fluxerit, iis conualescentibus aluus humectatur, calore natiuo debilitato, vt nec concoquere, nec in sanguinem conuertere, nec distribuere alimentum rectè possit, vnde initia hydropis existunt, 4. *Aphorism.* 27. *& in Coacis.*

10. In febre ardente fluxio sanguinis è naribus quarto die mala est; (Multitudinem enim sanguinis in toto aut in corpore significat, teste Aëtio, *tetrabibl.* 2. *s.* 1. *cap.* 124.) nisi aliquid boni coinciderit. Verùm quinto die minùs periculosa est, Hippocrates, *in Coacis.* Fortassis autem de stilla narium loquitur Hippocrates, quæ prauum signum est in febribus ardentibus, præsertim si quarto die accidat; quia absoluta morbi malitia indicatur. Ita scribit, 1. *epid. comm.* 2. *aphor.* 63. sanguinis è naribus largam eruptionem in febribus ardentibus multos seruasse, modicam verò occidisse. Nam, vt Galenus docet, nihil eorum, quæ critica sunt, exiguè secerni conuenit, alioquin aut copia tanta significatur, quæ à facultate regi nequeat, aut imbecillitas naturæ tanta, vt superflua, etsi conetur, excernere non valeat.

An hæmorrhagia narium in febribus acutis vtilis sit. Fernel. negat. ¶ [Febres acutas interdum hæmorrhagiâ narium non solùm criticè, sed & symptomaticè, & ante humorum coctionem, tolli & solui, experientia, & Medicorum obseruationes docent. In dubium tamen id vocat Fernelius, *lib.* 2. *meth. med. c.* 8. *Sanguis, inquit, qui in acutis per nares excurrit, licet vigilias, deliria, capitis dolorem, aliáque symptomata demulceat; vix tamen propriam morbi essentiam atque radicem euellit, nisi forsan immoderatior succedat profusio, summâ virium dissolutione; quæ tamen nusquam videtur optanda. Vitiosius enim sanguis per nares postremus elabitur, nec nisi cùm vtilioris vis magna erit effusa. In his igitur febribus tametsi nares multo stillent sanguine; vena tamen cubiti secanda, quandoquidem sæpe deprehensus est è naribus tum colore, tum substantia laudabilis, cùm ex cubito impurus sordidúsque detrahitur.* Hæc Fernelius.

Contrarium testatur experientia. Verùm alij Medici, cùm Antiqui, tum recentiores reliqui, contrarium statuunt, iisque adstipulatur experientia, quâ constat, multos à grauissimis febribus hæmorrhagiâ narium liberatos fuisse, vt etiam in malignis, vtpote iis, quæ variolas & morbillos coniunctos habent, accidit. Si enim hæmorrhagia narium ipsis superueniat, febris vel soluitur, vel mitigatur, & variolæ vel morbilli multò pauciores erumpunt, quàm si nulla hæmorrhagia superuenisset.

Ratio negationis Fernelij. Quod autem Fernelium dubium reddidit, hoc in primis est, quòd sanguis, qui è naribus effluit, plerumque floridus & rubeus est; cùm tamen, qui è vena in brachio secta emittitur, vitiosus & putridus appareat. Aliqui huius rei caussam esse dicunt, quòd sanguis, qui è naribus effluit, tenuis sit, & per vasa angusta quasi colatus exeat, crassiora parte intus manente. *Vnde fiat quòd sanguis qui è naribus effluit, sit tam rubens.* Verùm hæc ratio non sufficit. Nam si tenuis solùm efflueret, & crassus ac vitiosus intus maneret, non febris solueretur, nec cum commodo ægri efflueret; quod tamen accidit. Nonnulli vt Zacutus Lusitanus, *de Princ. Med. hist. lib.* 1. *quæst.* 23. aliam huius rei caussam afferunt, scribúntque, quòd in sanguine, qui è vena secta emittitur, & vasculis excipitur, fiat manifesta fiat partium separatio. Fæculentum enim & fibrosum subsidere, annatare quod summè tenue est, & putrefactum, biliosum, aut ichorosum; in medio residere potissimùm, & iuxta summum, sanguineum, idque fieri, quia voltus maneat, & calorem diu conseruet, qui dissimiles partes separat. Contrà, inquiunt, sanguis, qui è naribus effluit, licèt putridus sit & corruptus, rubicundus appareat & exit, quia guttatim effluit, & in vasis ferè non colligitur, & ita eius calor paulatim ab ambiente refrigeratur, vt eius vi partes diuersæ segregari non possint. Quare ita concretus & confusus manet, & rubedinem diu seruat. Verùm nec hæc ratio sufficit. Neque enim solùm sanguis, qui è vena secta effluit, vasculis excipi, sed & qui è naribus effluit, iisdem colligi potest. Deinde in sanguine è vena secta emisso partium separatio fit nonâ calore reseruato & reliquo, sed potiùs, quia calor iam euanuit: vnde partes dissimiles, quæ anteà à calore vniebantur, iam secessionem faciunt & separantur.

Vera huius rei ratio. Vera autem huius rei ratio est ea, quam *suprà* attulimus, quòd nimirum sanguis, qui in hæmorrhagia narium effluit, non semper è solis venis fluit, sed sæpe simul è venis arteriis, puta è tertio crassæ meningis sinu; sicut & è venis ac arteriis, in basi cerebri per varias ἀναστομώσεις concurrentibus, ista hæmorrhagia fieri potest. Cum ergo sanguis iste non solùm è venis, sed & arteriis effluat, non mirum est si sit rubicundior, quàm is qui è venis in cubito sectis emanat.

11. Quibus in febribus ardentibus aures obsurduerunt, his non soluta febri delirare necesse est. Soluit autem inter alia & sanguinis è naribus eruptio. Hippocrates, *de Crisibus.*

12. Quibus febre incipientibus sanguis è naribus sternutatione contingente destillat, & vrina subsidentiam albam in quarta habet, iis in septima solutionem significat. Hippoc. *in Coacis.*

13. Ἀνάβρωσις in magno vase, præsertim in arteria, periculosa est, & erosio vix curatur; quia leui occasione crusta iterum decidit. Et Auicennæ est, quod fluxus sanguinis narium ex mistura venarum aut arteriarum in reti cerebri mirabili, ferè incurabilis sit. Ἀναστόμωσις, quæ à crisi, hoc est, à natura propriis viribus operante, fit, bona est, præsertim in febre ardente, phrenitide, viscerum inflammatione. Διαπήδησις ratione accidentis mala est, quia sanguis tenuis cachexiam indicat.

Stillicidium sanguinis quid significet. 14. Si sanguine è naribus erumpente sudores exigui adsint, & perfrigeratio accidat, siue extremorum, siue totius corporis, malum; quia nimia virium exsolutio indicatur.

15. Stillicidium sanguinis, id est, exigua sanguinis & stillatim è naribus fluxio, quæ ex partis, per quã fertur, densitate accidit, vt hyeme, ob frigus, minùs periculosa est: ita deterior, quæ in aestus, æstate vel autumno, quia tunc flaua bilis abundat, & aër ambiens

calidior est; qua de caussa sanguis promptiùs fluere debebat. Si ergo subsistit, arguit vel naturæ nimiam debilitatem, vel sanguinis adusti crassitiem tantam, vt excerni commodè nequeat; teste Galeno, *in lib. de Vict. in acutis. com. 4. tit. 67.* Pessimum est stillicidium, quod quarto die accidit, sanguinis præsertim nigri & crassi, & cum symptomatis malis, vt torpore & surditate, quæ cerebrum & facultatem animalem grauiter offensam esse significant. In morbis pulmonis etiam valde rubicundæ stillæ sanguinis, malæ sunt. Hippocrates, *in Coacis.* Item in morbis longis paruæ fluxiones sanguinis, perniciosæ, *ibidem.*

16. Oculorum tectitudo in morbo acuto, & motus velox, & somnus turbulentus, & vigiliæ, & quandoque sanguinis è naribus stillationes, nihil boni significant. Hippocrates, *in Coacis.*

17. Qui statis certisque temporibus sanguinem profundunt; si siticulosi sint, difficiles & exsoluti, nec sanguinem profuderunt, epileptici moriuntur, 3. *prorrhet. aphor.* 59. ex retentâ scilicet, quæ consueta antè erat, euacuatione.

18. *Ex sanguinis fluxu delirium aut conuulsio, malum,* 7. *aphor.* 9. *In Coacis,* singultus quoque additur.

19. Mensibus deficientibus sanguinis è naribus fluxio, bonum, Hippocrates 5. *aph.* 33.

20. Sanguinis è naribus fluxio surditatem ex febribus soluit. Spinæ etiam distorsionem & spirandi difficultatem, Hippocrates, *in Coacis.* Et dolorem fortem in infernis partibus, 2. *epidem. s.* 5. Et *in libello de crisibus.* Præterea ab abscessu liberat, 4. *aph.* 47. Et vertigines ab initio sanguinis narium fluxio soluit. Hippocrates, *in Coacis.*

21. Interdum sanguis è naribus criticâ expulsione ad libras quatuor exit, sine virium insigni lapsu, vbi & reprimi non debet, teste Auicenna, *in* 3. *can. fen.* 5. *tr.* 3. *cap.* 8. *Sequenti capite* addit, quandoque hominem viuere in fluxu sanguinis narium, donec 20. circiter libræ effluxerint; mori verò, si vsque ad XXV. continenti scilicet vnâ effluxione exeant. Nam copia sanguinis maior in corpore vix contineri simul vnâ viee putatur. Recentiorum obseruationibus compertum, sanguinem citra vitæ iacturam profluxisse nonnullis, ad ℔ xij. aliis ad ℔ xviij. cuidam spatio quinque dierum, ad ℔ xx. aliis ad totidem libras die vna & noctibus duabus; aliis denique intra sex dies exiisse libras xi. teste Amato Lusitano, instaurato semper sanguine, & viribus reparatis, exhibitione cibi boni succi, ac præsertim sorbilis. Vide Schenckium *in obseruationibus Medicinalibus.*

22. Sanguinis fluxus immodicus plurimùm nocet. Ex hoc enim in corporibus biliosis facies citrina euadit, ebulliente bile sanguinémque residuum adurente; in pituitosis pallida & plumbea, humore pituitoso multiplicato; in melancholicis fusca, & sæpius in omnibus mortuorum colorem producit, spiritibus absumptis. Præterea extremitates refrigerantur, lipothymia & syncope accidit. Interdum mors subsequitur, in primis dum magna sanguinis copia breui tempore egreditur. Vbi verò multa copia pluribus diebus fluit, paulatim hepar refrigeratum debilitatur, vt cachexia & hydrops succedat. Auicennas, *loco antea citato, cap.* 7.

Indicationes.

1. Ratione vasorum, si sanguis per eorundem ἀναστόμωσιν effluit, oscula illorum claudere & adstringere oportet: si per διαίρεσιν vniendum quod quacunque ratione solutum est: si per διαπήδησιν, condensans remedium requiritur. Caussæ etiam externæ remoueantur.

2. Ratione sanguinis effluentis, si ille copiosus sit minuatur; si impetu ruat, coërceatur, & aliò conuertatur: si calidus sit & acris, refrigeretur, & ad benignum reducatur, ac quod prauum planè est, debito modo euacuetur: si tenuis, incrassetur: si malignus, corrigatur: si denique hepar calidus sit, temperetur.

3. Ratione facultatis, retentrix imbecilla roboretur; expultrix nimiùm incitata cohibeatur, sanguinis vel copiâ ademptâ, vel correctâ prauâ qualitate.

4. Si fluxus sit criticus, non coërceatur, nisi modum excedat, naturâ ob imbecilitatem limites suos egrediente. Ac in his omnibus totius semper ratio habeatur.

Curatio.

Antequam verò curatio secundum indicationes has specia- *Canones in curatione hæmorrhagiæ narium obseruandi.* tim tradatur, generales hosce Canones obseruare prodest.

1. Sistunt hæmorrhagiam narium phlebotomia, cucurbitulæ, ligaturæ fortes, extremorum frictiones deorsum factæ immersio extremorum in aquam calidam, aspersio partis, vnde fluit, frigidâ, aspersio mensium aut hæmorrhoidum.

2. Caput in hæmorrhagia narium non perfundendum est aquâ frigida, nisi reuulsiones præcesserint per phlebotomiam, extremorum frictiones, oppositorum ligaturas, & cucurbitulas in hypochondriis, aut in ceruice, quibus scilicet sanguis vel ad inferiora corporis, vel ad posteriora capitis retrahitur; alioquin, nisi hæc præmittantur, sanguis per refrigerantia intrò compulsus venas, quæ in alto sunt, implebit, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 6. docet. Itaque fluxus sanguinis augebitur, tum hac de causa, tum quòd calor per antiperistasin collectus sanguinis motum & impetum adiuuat. Aut, si sanguis retineatur, conuulsio, apoplexia, parotis; aut, sanguine in asperam arteriam procumbente, dyspnœa sequetur. Quin & hoc suspectum est, quod vulgus linteum frigidâ madidum rotis collo mox inter initia iniicit. Etenim metus est, ne, viis inter cor & cerebrum præclusis, apoplexia aut syncope accersatur. Denique frigida, mammis, testibus, collo, occipiti, & spinæ dorsi adhibita suspecta sunt, vbi in febribus hæmorrhagia narium existit.

3. Si puluis aut liquor in nares immittendus est, os aquâ frigida plenum teneatur, præsertim vbi medicamentum vim causticam habet, ne de hoc per palatum aliquid in os incidat. Sed & aliàs æger quoque supinus iaceat, reclinato priùs capite. Quod si naribus obstructis sanguis intus per gulam defluat, repurgatis naribus, ore frigidam etiam contineat, aut lac acidum actu frigidum.

4. Sicut in omni fluxione, ita & hic spectanda sunt, primò membrum, vt appellatur, mandans, siue quod sanguinem pellit, & in maiori copia de se mittit, postea recipiens; mox sanguinis erumpentis quantitas, qualitas, *visuenis* tandem viæ, per quas sanguis fertur. Deinde motus sanguinis, num criticus sit an symptomaticus; atque si criticus, num moderatè, an cum excessu effluat: postea tempus fluxionis. In hæmorrhagia narium, quæ per ardentem fit febrem, concurrunt æstus capitis attrahens materiam; hepar calidum, sanguinem sursum mittens; sanguis ipse feruidus suâ sponte sequens. In plethora mandans est totum corpus, in primis hepar; vtrobique recipiens est caput. Sanguis pro natura sua varias alias atque alias curandi indicationes de se præbet, quemadmodum diximus. Viæ, per quas sanguis ab inferioribus ad caput fertur, sunt venæ à iugularibus, tam internis quàm externis propagatæ, quarum eadé cum humerariis origo est, à trunco cauæ venæ ascendente. Motus sanguinis, si criticus sit, aut consuetus, & modum seruet, non supprimatur; nisi sit cum virium lapsu. Nunquam autem statim in initio supprimatur, ac multò tardius sistatur in iis, qui ætate sunt iuuenili, & constitutione corporis sanguineâ, & quibus hæmorrhoides aut menses substiterunt. Symptomaticus celeriora præsidia requirit. Denique quò longiore tempore fluxus durauit; eò maturiùs occurrendum est, ne vires tandem collabantur, quod vltra ℔ iiii. effusionem Auicennas fieri censet: cùm tamen idem modus in omnibus statui nequeat, vt diximus. *In fluxione qua spectanda.*

Sed vt ad specialia perueniamus, immoderata narium hæmorrhagia cohibetur præsidiis, quæ respiciunt vel sanguinem, prohibendo ne is ampliùs profluat; vel vasa, claudendo illorum apertionem; vel vtrumque: quod tutissimum est. Prohibemus sanguinem fluere, tum ad contraria ipsum reuellendo; tum deriuando ad vicina, vt docet Galenus, 5. *meth. med. cap.* 3. Id præstat in primis venæ sectio. Itaque si æger adhuc ferre potest, & nondum resolutus est, secetur media aut interna brachij dextri vena, dum hepar membrum mandans est, & sanguis è nare dextra prodit; sinistri, dum è nare sinistra; vtriusque, dum è nare vtraque: non quidem euacuationis gratiâ, sed reuulsionis, vt dictum. Fiátque foramen angustum, vt subtilis sanguis effluat, maneátque crassior minùs ad fluendum idoneus. Et moderatè sanguis educatur, ad Vnc. j. vel Vnc. ij. atque iteratò post horæ spatium, vt maior fiat reuulsio, viresque non simul dissipentur. Sic enim cursus sanguinis à naribus ad locum venæ apertæ conuertitur, nec exigua hæc quantitas in plures partes diuisa vires deiicit. Idque ideò tutius est, quàm ad animi deliquium sanguinem mittere. *Hæmorrhagia curatio. Reuellentia. Venæsectio.*

Si caput magis sanguine abundare videatur, cephalica aperiatur. In magna plethora priùs venam tali incidere licet præsertim vbi ex suppressis mensibus & hæmorrhoidibus malum extiterit.

Adhibeantur & alia, de quibus diximus, reuulsoria præsidia, aut cucurbitulæ cum scarificatione in suris, scapulis, & ceruice; hirudines post aures, extremorum frictiones, ligaturæ eorundem dolorificæ, lotiones quoque ex aqua feruefacta, vel sinapismi plantis pedum applicati. Aquâ verò, aliisque frigidis vtendum est in iis partibus, vnde sanguis promanat, quandoque non in iis ipsis planè, sed potiùs circa has, vt Hippocrates docet, 5. *aphor.* 23. Cucurbita magna sine scarificatione hypochondrio dextro, si è dextra nare sanguis fluat; sinistro, si è sinistra effluit; vtrique, si ex vtraque, applicetur. Sed diligenter animaduertendum, qualis sanguis profluat, ne vitiosus aut malignus ad hepar, tanquam ad fontem, retractus ibi putrescat.

Vt verò hæmorrhagia narium præcaueatur, si à plethòra ea proueniat, sanguinis nimium prouentum conueniente diætâ impedire debemus; & si iam adsit, venæ sectione imminuere.

Et quidem si hæmorragiæ narium caussa est sola in corpore & capite sanguinis abundantia, sola etiam sanguinis reuulsio sufficit, nec purgatione aliquâ opus est. Vbi verò vitiosi alij humores in corpore sanguinis sunt admixti, purgatio instituenda est, quâ simul humorum ad inferiora fiat reuulsio. Et quia bilis ferè peccat, vtendum tamarindis, myrobalanis citrinis vel chebulis, syrupo ex multiplici infusione rosarum, & similibus, quæ etiam nonnihil adstringunt. *Purgatia.*

Reuulsionum præsidiis administratis, ad medicamenta veniendum est quæ tam intrò sumpta, quàm foris imposita, sanguinis fluxionem compescunt. *Fluxum sanguinis sistentia.*

Commodè hæc in quinque classes distribuuntur. Prima classis infrigidantia complectitur, è quibus intra corpus vsurpanda,

syrupi

Frigefacientia. *syrupi* refrigerantes è *cichorio*, *iulepus*, & *syrupus rosarum*, *syrupus de succo acetosa*, *de nymphaa*, *de papauere cum aquis portulaca, lactuca, plantaginis*, *semperuiui solani*, & similibus.

Opiata. Conserua item, *rosarum*, *violarum*, *nymph. radices cichorij conditæ*, *caules lactuca conditi*, *species diatrionsantalon*, *diamargariti frigidi*.

Ad hanc classem referuntur etiam Opiata, vt Philonium Persicum, Romanum, requies Nicolai, Laudanum opiatum. Sed alibi monstratum est, opium non esse frigidum, sed calidum. Et quamvis in hæmorrhagiis narium exhiberi possit: tamen eam non sistit refrigerando, sed potiùs spirituum impetum sistendo. Verùm opiatis nonnisi extremâ vrgente necessitate vtendum, & dum vires adhuc constant.

Inter refrigerantia Iohan. Langius, *lib. 3 epist. 6.* hoc habet.

℞. *Syrupi papau.* ℥ ß. *aq. polygoni* Drach iii *philonij Persici* vel *Romani* ℈ j. *lapidis hæmatitæ* ℈ ß. M. F. Haustus.

Topica refrigerantia. Foris tanquam topica applicentur fronti, temporibus, collo, scapulis, hepati, testiculis, *aqua* vel *succus rosarum*, *lactuca*, *plantaginis*, *polygoni*, *semperuiui*, *solani cum aceto*, quibus aliquid *mandragora*, *hyoscy* ami, *opij* addere licet.

Vt ℞. *Aqu. rosarum* ℥. iv. *aceti rosacei* ℥. i. *boli Armeni* ʒ. j. M & frigidum fronti applica cum intincto panno lineo, qui vbi incaluerit, denuò intinctus imponatur. Fortiùs adhærebit, addito albumine oui. Vtilis est etiam spongia aquâ simplici frigida, aut rosarum cum pauco aceto madidâ fronti frequenter adhibita.

Testiculis circumligetur pannus hoc liquore madidus.

℞. *Aq. plantag. portulacæ, bursa pastoris*, an. Vnc. iii. *pulueris rosar.* ʒ *car.* ʒ. ii. *trochisc. de camphora* ʒ. i. Misc. pro Epithemate ad hepar.

℞. *Aq. cichorij, endiuia, acetosa, lactucæ*, an. ℥. iii *spec. diatrion. santal.* Scr. i. *diarrhod. abbatis trochisc. de spodio*, an. Scr. i *lapidis hæmatit.* ʒ. ß. *aceti* ℥ ß. Misce.

Aut ceratum santalinum, vel vnguentum rosarum Mesuë hepati inungatur.

Manus quoque & pedes refrigerare vtile est, quod fit lotione cum aceto & aquâ, præcipuè si volis & plantis è carpi regione, vbi arteriæ pulsant, adhibeantur. Vel silices, ferrum, vel alia frigida manibus teneantur, atque pedibus laminæ plumbeæ vel lapideæ substernantur.

Adstringentia. In secunda classe sunt adstringentia; quanquam & ex refrigerantibus, quæ attulimus, quædam eandem vim obtineant. Initio verò vtilia sunt, *pentaphyllum*, *plantago*, *polygonum*, *bursa pastoris*, *myrtus*, *equisetum*, *pilosella*, *consolida maior*, *minor*, & *media*, *fraga*, quorum aquam hæmorrhagiam sistere experientia obseruatum est, *bolus armenus*, *terra sigillata*, *corallia rubra*, *balaustia*, *acacia*, *hipocystis*, *cortices granatorum*, *cornu cerui vstum*, *sanguis draconis*, *lapis hæmatites*, *alumen vstum*, quod tamen foris solùm vsurpatur.

Seorsum intrò sumuntur, *syrupus cydoniorum*, *myrtinus*, *de succo ribes*, *de limonibus*, *de succo citri*, *de rosis siccis*, *de agresta*, *de granatis acidis*, *cum aquis conuenientibus*, *conserua rosarum rubrarum*, *acetosa*, *radices consolida condita*, *rob. de ribes*, *de berberis*, *trochisci de terra sigillata*, *de berberis*, *de spodio*, *de carabe*, *miua cydonior. sine speciebus*.

Vel paretur tale Electuarium.

℞. *Conseru. rosar. rubrar. antiqua*, *miuâ cydonior. sine speciebus*, an. ℥ i. *trochisc. de spodio*, *de berberis*, an. Drach i. *coralliorum rubr. præpar.* ℈. j. *C. C. vsti* Scr. ß. *spec. diamargar. frig.* Scr. ii. Cum *syrup. de rosis siccis*, q. s. F. Electuarium. Dosis Drach. ii. vel Drach. iii. & postea bibantur ℥. ii. vel Vnc. iii. aquæ plantaginis.

Vel ℞. *Sem. plantag. portulaca, lactuca*, an. ℈. iv. *rosar. rubrar.* P. ii. Coq. in aqua chalybeata ad Vnc. ix. In Colatura dissolue *iulepi rosar syrup. cydonior.* an. ℥. ii. *trochisc. de carabe.* ℈. iv. M. pro tribus dosibus.

Vel ℞. *Pulu. trochiscor. de terra sigillata* ʒ. j. *corall. rubror. C. C. vsti*, an. ℈. j. *syrupi myrtillorum* ℥. j. *aqua* vel *succi plantag.* ℥. iv. Misce.

Vtilis est & *corallinus syrupus*, & *tinctura coralliorum*, *essentia rosar. rubrar. tinctura lapid. hæmatit.* Item *crocus martis* & *extract. croci martis* si eius gut. iv. in aqua plantaginis exhibeantur.

Laudatur & sperniolæ compositum apud Crollium, tanquam efficacissimum ad quamvis hæmorrhagiam sistendam remedium, si quantitate auellanæ in aqua plantaginis exhibeatur. Efficacius verò fit medicamentum, si aliquid laudani opiati addatur.

Vt ℞. *Sperniola compositi Crollij* Drach. i. *extract. tormentilla* Drach. ß. *laudani opiati* Scrup. ß. vel Scrup. i. F. Pilulæ mediocres. Dentur 4. vel 5. in aqua bursæ pastoris vel plantaginis. Pro Frontali.

℞. *Boli Armeni*, *sanguinis draconis*, an. Drach. iii. *mastiches*, *farina volatilis*, an. Drach. ii. Cum *albumine oui*, vel *succo plantaginis* & *aqua rosarum*, Fiat Massa.

Puluis ad hæmorrhagiam narium ad extra D. Gasp. Kegleri.

℞. *Lap. hæmatit.* Drach i. ß *coral. rubr.* Drach sem. *chalcitid. vsta* Drach. ii. *gummi Arab. ass.* Drach. sem. *trochisc de spodio* Drach. i. *pulu. sanguinar.* Drach. ii. *sang. dracon.* Drach. i. ß. Contusa misc. pro puluere. Alius.

℞. *Pilor. lepor. combustor farina volatil.* an. Drach. ß. *boli Armen. præparati* Scrup. i. *succ. acacia*, *hypocyst.* *sang. dracon.* *lapid. hæmatit.* an Scrup. sem. M. Fiat Puluis.

Alius, D. Andr. Dorcti.

℞. *Spongiam marinam*, num. i. Lauetur aqua bursæ pastoris; Imbuatur deinde aceto acerrimo. Imbuta intingatur in picem liquefactum, comburatur postea in vase fictili, & ad vsum tandem reponatur.

Vel ℞ *Myrrha*, *thuris*, *sarcocolla*, an. Drach. ii. *boli Armeni terra sigillata*, an. Drach. ß. *acacia*, *hypocistidis*, an. Drach. iv. Terantur in puluerem, de quo aliquid ex aquis refrigerantibus priùs enumeratis inspergatur, ac spongia his immersa ac leniter expressa fronti & temporibus applicetur.

Refrigerantia autem medicamenta etiam colli lateribus, vbi iugulares venæ & arteriæ ascendunt, & ramos ad nares quoque mittunt, commodè applicantur, vt ita viæ, per quas sanguis ad caput & nares fluit, intercludantur.

In hæmorrhagiis narium etiam commendatur aqua spermatis ranarum, si in ea, additâ paucâ camphorâ & saccharo Saturni, linteamina intingantur, & collo, vbi venæ iugulares descendunt, applicentur.

Non autem solùm epithematum formâ, sed & ex bolo & similibus cum aceto & albumine oui emplastrum fieri, & colli lateribus vtrinque, vbi iugulares venæ ascendunt, applicari possunt.

Tertia classis glutinantia continet, cuiusmodi sunt, *thus album*, *mastiche*, *tragacantha*, *gummi Arabicum*, *farina volatilis*, *gypsum*, *lutum figulinum*, *tela aranearum*, *pili leporis combusti*, *lanugo arborum*, *flores & nucamenta salicis*, vel *populi arboris aceto macerata*, & *iterum exsiccata*, *coryli* item *nucis iuglandis*, *cinis charta ex linteo confecta*, *spongia aceto macerata*, & *cremata in vase fictili*, quorum pleraque vel pulueris formâ naribus insufflantur, vel cum aqua aliqua albuminis oui subacta naribus aut fronti applicantur.

In primis verò ad sistendum sanguinem vtilis est muscus crescens in cranijs humanis, & fungus ille, quem crepitum lupi appellant. Galenus, *in euporistis ad Solonem, cap. 13.* & *alibi*, inter alia commendat thus masculum, & aloen, quæ in puluerem trita albumine oui excipit, & cum linteolo aspersis priùs pilis leporis, in nares immittit.

Vel ℞. *Tela aranearum*, *farina volatilis*, *pilorum leporis combustorum*, *aloës*, *thuris*, *sanguinis draconis*, an. Drach. i. *succi plantag.* q. s. Gossypio excepta naribus imponantur.

Aut ℞. *Gummi Arab. tragacanth. pilor. leporis*, *C. C. vsti*, an. Drach. i. *aloës*, *boli Armeni*, *sanguin. dracon.* *mastiches*, *thuris*, an. Scrup. i. *succi bursa pastoris* Vnc. ii. Subigantur cum albumine oui, naribusque aliquid indatur.

In quarta classe ponuntur, quæ à proprietate valere creduntur, vt sunt, *succus vrtica*, *portulaca*, *millefolij*, *succus ocymi maioris cum camphora*. Quò etiam referuntur, *muscus in craniis crescens*, & alia suprà secundâ classe proposita, *stercus porcinum*, *asininum*, & *succi ex his expressi cum bolo Armeno inditi*, *rana virides vsta & in puluerem trita*, *sanguis qui effluxit*, *tostus & tritus*, vt & *sanguis columbarum*, *perdicum*, *turdorum*, *turturum*, *cinis combustorum*, *qui sub hydriis reperiuntur*, *asellorum*, quæ scilicet in nares sufflentur: *radix pæonia subiecta lingua*, *lapis* item *carpionum in ore detentus*, *radix equiseti trita & naribus imposita*, *aut herba trita fronti applicata*. *Radix melanthij masticata & naribus indita*, *ac de collo suspensa*. A nonnullis plurimum commendatur radix cichorij albi, circa festum Iacobi collecta circa meridiem, si dentibus teratur.

Quædam etiam collo appensa, & manibus versata, ac cutim corporis attingentia, hæmorrhagiam narium sistere creduntur, vt folia vrticæ maioris, item flores bellid. maioris in manu detenti, donec incalescant: vmbilicus marinus; iaspis, quam valde ad omnem sanguinem non solùm è naribus & hæmorrhoidibus, verùm etiam è vulneribus fluentem, sistendum commendat Anshelmus Boëtius, *de gemmis lib. 2. c. 102.* sarda, seu carneolus, corallium corpori applicatum.

Ita commendatur bufo transfossus Sole in Leone existente, exsiccatus & sindoni illigatus, ac regioni cordis applicatus, vel brachio eiusdem lateris. Muscus item qui in cranio humano concrescere fertur, (vsneam humanam vocant) in sindone rubra de collo suspensus: herba anagallid. phœniceæ manibus detenta, radix cyani. *Peculiari vi sanguinem sistentia.*

Laudatur & hoc Amuletum.

℞. *Cinerem bufonis* vnius, *lapidis hæmatitæ* Drach. ß. *musci cranij humani pulnerisati*, *vmbilici marini*, *corall. rub. præpar.* an. Scrup. i. *rad. tormentill. bistorta*, an. Drach. ß. *bursa pastoris*, *flor bellid. minoris*, *anagallidis rubra*, an. P. i. Fiat Puluis, qui in sericum rubrum includatur. F. Sacculus collo appendendus. Aëtius tanquam expertum laudat, vaporem ex aceto lapidi molari ignito insperso, si naribus excipiatur. Prodesse etiam ferunt cochlearum carnes cum aceto tritas, aut cum thure naribus inditas; aut cochleas cum domiciliis suis vstas ac tritas si fronti & naribus imponatur.

Plurimùm hîc nonnulli commendant sperma ranarum verè collectum, siccatum, quod cum vino propinant.

Postremæ classis sunt caustica, vt vitriolum & chalcitis, calx viua, alumen; quò etiam referri potest sulphur accensum, si extinguatur, & vapor naribus excipiatur.

Diætâ

Diæta.

Victus ratio in hoc malo sit infrigidans & adstringens, ratione vasorum apertorum & sanguinis feruidi atque acris; & tenuis quoque ac parca, si sanguis copiâ peccet. Itaque aër ad frigidum & siccum declinet, sitque aliquantum obscurus, cùm lucidus aspectus sanguinem commoueat: sicut & rubrorum intuitus, & calor externus immoderatior, & motus animi vehementior. Quapropter nec frequenter loquatur æger. Sit etiam parùm coopertus, præcipue in collo & in capite. Caput non pronum teneat. Comedat pedes & capita veruecum, aliorúmque animalium, quæ succum præbent lentum & glutinosum. Vtatur in cibis amylo, cremore pisanæ, hordeatis, amygdalatis cum seminibus frigidis maioribus, & sacharo rosato. Caueantur omnia, quæ sanguinem multiplicant & calefaciunt, exacuunt, attenuant, fluxilémque reddunt. A vino abstineat æger, nisi virtus deficiens plus possit ad indicandum, quàm affectio ipsa ad prohibendum, hoc est, vbi spiritus iam deficere incipiunt, & syncope imminet. Tum enim vinum conceditur, sed oligophorum & nonnihil adstringens, & cum aqua aliqua adstringente vel chalybeata temperatum, & quidem vinum in minima quantitate actu frigidum. Somnus sit multus, sed interruptus, ne sanguis ad pulmones vel ad ventriculum confluat.

CAPVT IX.

De Sternutatione.

Sternutatio. INter symptomata, quæ circa nares accidunt, est & Sternutatio, quâ natura per nares, quod anteriori cerebro & membranis nasi molestum est, excutere conatur. Quod enim tussis est in pulmone, id sternutatio est in cerebro & naribus. Nam sicut per tussim natura, ea quæ pectori & gutturi molesta sunt, eiicit: ita in sternutatione, quæ naribus molesta sunt. Sternutatio tamen motus, quàm tussis, vehementior est. Ad tussim enim saltem pectoris motio requiritur; ad sternutationem, & pectoris & membranarum cerebri. Vnde etiam sternutatio pro parua epilepsia habetur. Aër enim, qui è pectore egreditur, ei
Sternutationis cōmoda. qui per nares ad cerebrum attrahitur, coniunctus, quidquid molestum est membranis narium, impetu quodam, & cum magno sono elidit; qui generatur, quoniam aër copiosior confertim per angustias narium vias transit. Etsi verò a caussa præternaturali originem habeat sternutatio naturam stimulante: tamen quia naturæ molestum expellentis fit operâ, sæpe cum commodo accidit, & medicamentis concitatur, vnde lethargo, apoplexiæ, epilepsiæ, & similibus capitis affectibus subuenit. Ad partum etiam facilius edendum, ad secundinam expellendam,
Incommoda. ad singultum sedandum vtilis est. Si tamen immoderatior sit, etiam sua habet incommoda; dolorem capitis excitat, nocetque pectoris & pulmonis morbis, vt & herniæ.

Caussa.

Caussa Sternutationis est, quicquid internam narium tunicam irritare potest, quod faciunt vel caussæ internæ, humores, & vapores acres à cerebro eò delabentes: vel externæ, vt acria; pulvis scilicet piperis, sinapi, nigellæ, pyrethri, hellebori albi, euphorbij, & alia ptarmica: vapores item è cæpis, allio, raphano agresti, & similibus exhalantes; ventus & aër frigidus; radij item Solis, & lux magna, quæ sicut lachrymas ciere, oculos vellicando solent; ita & per consensum narium tunicam sensibilem afficiunt.

Signa Diagnostica.

Affectio ipsa per se manifesta est. Si à caussis externis ortum habeat, ex ex relatione ægri innotescunt: quæ si absint, prouenit à caussis internis.

Prognostica.

1. Sternutatio, vt antè etiam dictum, quandoque nihil nocet, sed pro bono signo & omine vulgò quoque habetur, ac in sanis illud quod molestum est, excutit. Interdum etiam in morborum declinationibus finem illorum præsagit, validámque virtutem, & materiam attenuatam ac in halitum conuersam indicat. Si tamen sit immoderatior, & diu continuetur, capitis dolorem parit, & spiritus dissipat.

2. Instantis quoque catarrhi indicium est quandoque, vt & in dispositis quandoque epileptici paroxysmi, & aliorum capitis morborum præsagium est.

3. *Mulieri vteri strangulationem patienti, aut difficulter parienti, si sternutatio superueniat, bonum.* Hippocrates, 5. *aph.* 35.

4. Sternutatio in morbis, in quibus prouocari debet, vt in apoplexiâ, prouocata non adueniens, signum lethale est. Naturam enim succumbere significat.

5. Sternutatio in corpore plethorico, in principio morbi cum destillatione, mala est.

Indicationes.

Sternutatio, quæ nimia est, sistenda est & impedienda; sicut & quæcunque in hæmorrhagia narium, quam commouet; in hernia, cùm intestina suo loco depellat; in oculorum, pectoris, aliarúmque partium dolorosis affectibus, quos exasperare solet. Quæ vero in declinationibus morborum, vel ante paroxysmum epilepticum accidit, impedienda non est. Impeditur autem & inhibetur sternutatio, si ea quæ vim expultricem irritant, & narium sensilem tunicā vellicant, tollantur, & vellicatio ipsa inhibeatur.

Curatio.

Itaque si à capitis excrementis sit sternutatio, caput euacuandum. Si à caussis externis, illæ amouendæ. Vbi verò caussæ sternutationem excitantes statim tolli non possunt, præsertim internæ, vt illa irritatio tollatur, nares demulceantur vapore aquæ tepidæ, vel inungatur lacte, butyro, oleo violarum, rosaceo, salicis, amygdalarum dulcium, seminis cucurbitæ, papaueris; vel albumine oui, & mucilagine seminis cydoniorum & psyllij. Eadem olea etiam auribus immitti possunt. Nonnulli os frigidâ fouent, & faciem etiam frigidâ lauant. Decoctum basilici exhibitum ad sistendam sternutationem vtile esse, nonnulli docent, vt & si eodem decocto caput lauetur. Anisum etiam cum apio olfactum sternutationem inhibere fertur.

Vt materia à naribus reuellatur & deriuetur, extrema ligentur & fricentur; aures vellicentur, oculi premantur aut fricentur, nasus trahatur, caput pectinetur, palatum digito fricetur. Spiritus retentio, vt & valida attractio, sternutationem etiam sedat. Et cùm lux ac splendor sternutationem excitent, tenebræ eam sedant. Si verò à frigore & Boreâ proueniat sternutatio, olea calida sine mordicatione naribus attrahere, & in nares infundere, calida item olfacere conuenit.

CAPVT X.

De Coryza.

TAndem inter excretorum per nares vitia est Coryza, Latinis Grauedo, ita dicta, quòd in ea capitis parte anteriore circa nonnem sensus quidam grauitatis percipitur, humoris scilicet excrementitij è cerebro per nares defluxus nimius.

Verùm quia Coryza catarrhi species est, de catarrho verò suprà satis dictum, vt in specie de coryza multa dicamus, opus non est. Hoc saltem monemus, inter reliquas catarrhi species leuissimam esse, quæ fit in nares, & minus periculosam, quàm quæ fit in asperam arteriam vel pulmones. Et plerumque, si vniuersalia præsidia adhibeantur, & recta diætæ ratio instituatur, sponte cessat. Ad compescendam tamen coryzam iubent Medici excipere naribus vaporem è decocto maioranæ, chamæm, meliloti, violar. sisymbrij, vel aq. maioranæ naribus attrahere, vel acetum rosaceum ferreæ laminæ ignitæ infundere, vel rosas cum aceto laminæ inijcere, vel fabas integras aceto madidas, & vaporem naribus excipere. In fluxione frigida etiam nigellæ, & cumini, vel thuris vsti odor naribus suscipiatur, vel pulegium olfaciendum præbeatur. Odores enim eiusmodi & caussam proximam siccando absumunt, & remotam quasi, id est, intemperiem cerebri frigidam corrigunt. Qui Coryzâ laborant, balneum ingredi non debent, ne materia ad nares fluens circa os ethmoides exsiccetur, & obstructionem pariat; vnde olfactus tollitur. Si nares ex continuo defluxu humoris acris exasperentur, & rubescere, atque exulcerari incipiant, vnguento pomadæ inungantur.

LIBRI PRIMI PARTIS III. SECTIO QVINTA.

De Linguæ Morbis & symptomatibus.

CAPVT I.

De Linguæ Asperitate, & Scabritie.

POSTQVAM Narium affectus explicauimus, & de olfactus læsione egimus: restat tandē, vt de morbis ac symptomatibus linguę, & gustatu læso dicamus, atque ita tractationi de morbis & symptomatibus, quæ in sensibus externis, & eorum organis accidunt, finem imponamus. Etsi verò lingua non solùm gustatûs organum sit, sed & motum obtineat, vt cibum in ore regere, & tanquam manus dentibus porrigere, deglutitionē promouere, collectionem quoque & eiectionem saliuæ adiuuare possit; præcipuè verò sermonis organum sit, & propterea affectus, qui linguæ præter naturam accidere solent, non omnes huius loci sint, vbi de læso gustatu eiúsque organo præter naturam affecto agere nobis propositum est: tamen cùm affectus hi magnam cognationem habeant, & vnus linguæ morbus & gustatui & sermoni obesse possit, ob affinitatem, & quia vni subiecto insunt, de omnibus linguæ morbis & symptomatibus hoc loco agemus.

Et linguæ morbos quod attinet; primò quidem lingua sæpe aspera & sicca euadit, ita interdum, vt etiam rimas & fissuras agat. Idque accidit è vaporibus calidis, acribus & putridis, linguam exsiccantibus & quasi comburentibus: quod fieri solet in febribus continuis, malignis, ardentibus, in inflammatione pulmonum,

pulmonum, pleuræ, & partium thoracis, ac cordis calidis affectibus, vt & si à ventriculo, hepate, liene, & partibus vicinis vapores tales per œsophagum ascendant.

Curatur quidem rectissimè hoc malum, si morbi, à quibus fuligines illæ acres & calidæ suppeditantur, tollantur: verùm quia ægri hæc ipsa etiam mala leniri cupiunt, calorem, asperitatem & siccitatem linguæ temperent collutione oris ex aqua portulacæ, rosarum, nymph. decocto hordei, cùm exigua portione aceti, vel iulepo rosarum aut violar. vel decocto violar. lactuc. cum syrupo violarum & diamor. Vel detineatur in ore succus citri, radic. lactucæ, cassia acida, tamarindi, pulpa sem. cucumer. cucurbitarum. Vel nodulus ex semine cydonior. cum pauxillo sacchari candi; decocto hordei, vel aquâ rosarum aut violarum madidus.

Vel ℞. *Mucilag. psyllij, sem. cidon. aq. violar. extract.* an. Vnc. sem. *syrup. violar.* Vnc. iii. *sacchar. penid* Vnc. sem. Misce.

Vel ℞. *Hordei contusi*, *passular.* an. Vnc. i. *glycyrrh.* Drach. ii. *sem. psyllij. cydon.* an. Vnc. sem. Coqu. & colentur, & additâ sacchari s.q. ad syrupi formam coquantur. Vide plura in doctrina *de Febribus*, de Curatione symptomatum, quæ febribus accidere solent.

CAPUT II.

De Lingua Magnitudine nimia, Tumore, Calculis.

Lingua magnitudo nimia. DEinde interdum lingua præter naturam augetur, & quidem non vno modo. Nonnunquam enim incrementum saltem quoddam linguæ est. Ita Galenus, *de differ. morb. c. 9.* scribit, se vidisse cuiusdam linguam supra modum absque vllo doloris sensu excrevisse, vt neque œdema, neque scirrhus, neque inflammatio esse videretur. Neque enim prementi manui cedebat, neque omni sensu carebat, neque dolore infestabatur, sed hoc ipsum incrementum duntaxat erat, nihil ipsa substantiæ particulâ vitiatâ; quod accidit ob copiam vtilis alimenti in eius substantiam conuersi. Nonnunquam verò ex affluxu humorum p. n. vitiosorum lingua tumescit, & quidem cum vel sine inflammatione. Sicut Galenus, *l. 15 meth. med. c. 8.* scribit, se vidisse linguam ita tumefactam, vt ore contineri non *Lingua tumor.* posset: quod & Forestus vidit, *lib. 14. obseru. 28.* Id quod accidit plerumque ex materiæ calidioris ad linguam affluxu, ob quem interdum etiam inflammatur, & quandoque inflammatio in abscessum degenerat. Interdum verò tumor est ex pituitosæ materiæ affluxu: nonnunquam etiam à morbo Gallico, humoribus prauis & corruptis ad linguam affluentibus, vnde ita intumescit, vt ex ore emineat; sicut Alexander Benedictus id annotauit, *lib. 5. c. 10.* Idem interdum ex inunctione hydrargyri accidit. Nonnunquam verò & ex materia venenosa, vt esu fungorum venenatorum, vel alterius rei venenatæ, vel morsu bestiæ venenatæ linguæ tumor excitatur.

Signa Diagnostica.

Magnitudo præter naturam aucta, & tumor ipse visui patet; caussæ verò ita discernuntur. Si magnitudo illa linguæ sit saltem quasi nimium linguæ incrementum, lingua secundum partes omnes æqualiter augetur, & dolor ac signa vitiosorum humorum absunt.

Si verò fiat ex affluxu humorum vitiosorum, signa eorum, & dolor plerumque adest, & ferè in vna parte magis apparet, quàm in alia. Et quidem si tumor sit à sanguine & materia calida, adest simul rubedo faciei & linguæ, habitus corporis est calidior, & manifesta caliditas ac dolor plerumque percipitur. Si verò materia sit pituitosa, lingua albicat, multumque pituitæ effluit, saporque est insipidus. Si ex lue Venerea sit tumor, eius notæ etiam alibi in corpore apparent. Si ex veneno, aut re venenata sumpta, id æger patefaciet, & alia etiam signa veneni aderunt.

Prognostica.

1. Linguæ tumor malum est non contemnendum. Nam lingua motu suo & sermoni & masticationi inseruit, qui in lingua tumida læditur. Imò interdum ex nimio linguæ tumore periculum suffocationis imminet.

2. Si linguæ tumor sit durus, liuidus, & ad cancri naturam ferè tendens, incurabilis est.

Curatio.

Materia ad linguam confluens auertenda, euacuanda, repellenda, & quæ influxit, discutienda, vel etiam supputanda. Ideóque si sanguis abundat, vena cephalica in brachio aperienda, & cucurbitulæ ceruici apponendæ. Deinde etiam venæsectio sub lingua instituenda. Humor biliosus & pituitosus conuenienti modo euacuandus.

Præmissis vniuersalibus, & reuulsionibus ac diuersionibus adhibitis, in tumore à sanguine in principio vtendum medicamentis repellentibus, vt succo citri, limon. ribes. granatorum, acetosæ, succo lactucæ; quo solo Galenus, *14. m. m. cap. 8.* purgatione præmissa, quendam sanauit. Nam succi hi & repellunt suâ frigiditate, & ratione acetositatis humiditatem cum saliuâ educunt. In augmento addatur diamorum; versus declinationem acetum quoque admisceatur scilliticum.

In materia pituitosa in principio vtendum oxymelite simpl. In augmento addatur parum zingiber, aut salis gemmæ, & Ammoniaci, vel os colluatur decocto origani, pyrethri, cum hydromelite.

Versus declinationem frictio fiat cum sale & aceto, vel cum cepis aut scilla. Frequenter exspuendum: quemadmodum hæc à Rhase *peculiari capite* explanantur. Pituitam quoque ex ore efficaciter ducit hæc oris Collutio.

℞. *Malua cum toto, violar. fol. scabiosæ, hyssop.* an. M. i. *rad. althææ* Vnc. ß. *flor. melilot.* P. i. *ficuum* Num. iii. *passular. enucleatar.* Vnc. i. *sem. fœnicul.* 3. ii. *nid. hirund. dimid.* Coqu. in aqua communi: Colaturæ, ℞. ℔. i. ß. *mell. rosat. colat.* Vnc. iii. pro oris Collutione.

Si tumor pituitosus sit, & humorem melancholicum admisceri suspicio sit, humor is euacuandus, & lingua assiduè lacte vel decocto caricarum, passularum maiorum, radic. althææ, glycyrrhizæ, sem. fœnugræci fouenda. *Lingua tumor cancrosus.*

Si linguæ verò tumor callosus & cancrosus, sit, cuius mali historias aliquot recenset Forestus, *lib. 14. obs. 24. in schol.* malum ferè incurabile est, & putredine ad radicem linguæ, vel sanguinis fluxu in venis erosis accedente, tandem ægri moriuntur. *Linguæ inflammationes.*

Si linguæ tumor cum inflammatione coniunctus sit, secetur primò cephalica, hinc venæ sub lingua, & cucurbitulæ vsurpentur; postea curandum, vt abscessus rumpatur, colluendo os decocto tepido foliorum lactucæ, maluæ, violarum, hordei, ficuum, passularum maiorum, sem. cydonior. fœnugræc. addito syrupo violarum, & de iuiubis ac diamoro. Ficus etiam per medium scissæ, & continuò tumori impositæ, suppurationem promouent: vt & decoctum earum, & vuarum in ore detentum. Furfures etiam, si in aqua coquantur, donec liquor lubricus fiat, & colatum decoctum in ore sæpius detineatur, abscessum aut rumpit, aut discutit.

Si tumor sponte non aperitur, scalpello aperiatur. Pure exterto, decocto hordei, folior. scabiosæ, plantagin. agrimon. cicer. rubr. addito melle rosac. eruatur: abstersum vlcus ferè per se consolidatur, aut curatur vt oris vlcera.

Si ex lue Venerea fit tumor, curatio ad eundem morbum dirigatur. *Tumor linguæ.*

In materia venenosa ex esu fungorum prauorum, aut alterius rei venenatæ, vel morsu bestiæ venenatæ, ad magnas antidotos, & propria remedia confugiendum est; & vitanda purgantia, quæ materiam ad centrum corporis trahunt, ac venenum intus retinent. Os verò colluendum decocto plantaginis, scabiosæ, syrupo vel melle rosacco. *A veneno.*

Obseruatum etiam, Calculum in spongiosa linguæ carne genitum fuisse, & tandem tumore, qui calculum continebat, emollito ac aperto, excidisse, cuius rei exemplum habet Forestus, *lib. 14. obseru. 26.* *Calculi in lingua.*

Vlcera verò, quæ post inflammationem interdum relinquuntur, curantur vt reliqua oris vlcera, vt postea dicetur.

CAPUT III.

De Lingua Vlceribus.

Lingua vulnera. LIngua interdum etiam vulneratur, quod plerumque dentibus accidit, in conuulsionibus & lapsu; imò interdum particula linguæ hoc modo amputatur.

Vulnera autem talia nonnulli suturis coniungenda docent: verùm vix commodè hic sutura institui potest; ideò iure solùm medicamenta conuenientia adhibenda. Quia verò emplastra adhiberi commodè non possunt, linctus & linimenta ex syrupo de rosis siccis, melle rosato colato, syrup. vel similibus adhibenda. Vel paretur tale Decoctum, quo os colluatur:

℞. *Hordei mundi* M. i. Coq. *in aqua pura*, donec crepet, sub finem addo *folior. myrtill. summit. hyperic. fol. plantag. rosar. rubrar.* an. M ß. *balaustior.* P. i. Coq. Decocto os colluatur. Potest & mel rosatum addi. Si verò, quod interdum accidit, linguæ particula amputata sit, ea non regeneratur.

Pertinent huc & faucium atque oris vlcera, quibus interdum linguæ quoque maximam partem absumptam fuisse, compertum est. De quibus *lib. 6. part. 4. cap. 23.* dicetur. Vtilia sunt & hæc medicamenta.

℞. *Plantaginis, cauda equina*, an. M. i. *rosar. balaustiorum summitat. absinthij, salicis*, an. P. i. *hordei integri* Vnc. i. *nucum cupressi*, *lenticular. sumach.* an. Vnc. iii. Decoquantur sufficienter *in aqua part.* 10. & vnâ *aceti* i. & in colatura dissolue *mell. rosat. vin. gran. diamor.* an. Vnc. ii. Fiat Gargarismus.

Vel ℞. *Aq. plantag. rosar. caprif.* an. Vnc. ii. *portulac. diamor.* an. Vnc. i. *rob. ribes*, *mell. rosat. omphac.* an. Drach. ß. Misce pro Gargarismo.

CAPUT IV.

De Ranula sub lingua.

Ranula sub lingua. NOnnunquam tumor sub lingua in oris molli parte, quâ linguæ connexa est oritur; pueris familiaris, rarius inflammo

inflammationis, sæpius œdematis speciem præ se ferens, quem à figura, quam exprimit, βάτραχον siue Ranulam linguæ, Aëtius & Paulus appellant. Quanquam interdum globuli rotundi speciem exhibeat. Aperto illo tumore mucus prodit, oui albumini colore & consistentia similis, nonnunquam tamen & colore citrino. Compertum verò est, & lapillosos simul cum muco, vel ipsos solos siue sanie & sanguine, ex apertis eiusmodi tumoribus exceptos fuisse.

Caussa mali est sanguis crassus & terrestris, seu, vt loquuntur, humor tartareus in venis sub lingua coaceruatus, aut pituita & humor lentus à cerebro eò delatus, partibusque illis infixus.

Quod ad curationem attinet, post vniuersalia, phlebotomiam scilicet, diuersionem & purgationem, collutiones oris fiant ex incidentibus & resoluentibus, vt ex decocto origani, menthastri, pyrethri, cum sale communi toto, vel cum sale gemmæ.

Vel hic Puluis vsurpetur.

℞. *Piperis, zingiber.* an. Drach. i. *sal. gem. comm.* ʒß. Scr. ii. *origan. calaminth. rad. ireos, hermodactyl.* an. Drach. ß. *mastich.* Scrup. i. F. Puluis, quo Ranula fricetur.

Aliqua etiam pars pulueris huius incorporetur cum albumine oui, & cum petia imponatur, semper renouando, postquam æger crebrò id exspuerit.

Auicennas laudat origanum, cortic. granator. & sal, quibus mixtis & puluerisatis ranulam fricare iubet. Item tragacanthum vstum, & hermodact. mixta cum albumine oui, & sub lingua posita.

Aut ℞. *Balaust. alumin gallar.* an. Vnc. ß. F. Decoctio in aqua. Colatura sub lingua teneatur. Fortius est, si frictio fiat cum flore æris & tragacanth. Aëtius ærugin. rasæ, chalcitidis & gallæ æquas partes miscet, & puluerisata inspergit, cauendo, ne quid de hisce deglutiatur. Aut cum passo collutionem ex iisdem parat; aut iis vtitur, quæ ad aphthas & vlcera oris valent.

Commendat & hoc, quod.

℞. *Nuc. iugland. veteres integras, vnà cum corticibus vstas*, quibus tritis addi *Piperis* ℥ xii. *thur.* ℥ iii. Et cum melle mixta illinit.

Chirurgia. Si his nil proficitur, tumor scalpello vtrinque aperiatur, &, vbi humoris copia effluxerit, os aliquot diebus colluatur cum posca, exiguo sale addito, donec nihil amplius humoris in loco affecto reliquum sit. Alij acu per tumorem transfixâ, vulnus postea cum scalpello dilatant, vt materia contenta effluat, qua exhausta aquam mulsam gargarizare iubent, quam & per siphonem in transfixum tumorem immittunt, & vlcus tandem legitimè claudunt. Sunt, inter quos Ambrosius Paræus, *lib. 7. cap. 5.* qui potiùs ferro ignito tumorem aperiendum censent, ne malum reuertatur. Nigram verò vel fuscam & durum ranulam, quæ cancrosa est, ne attingas.

CAPVT V.

De Linguæ Adstrictione.

Lingua adstrictio. ACcidit etiam interdum, vt lingua freno aut vinculo suo arctiùs adstringatur, vt veluti decurtata liberè moueri ad sermonem formandum nequeat, siue id fiat à primo ortu, siue post ab vlcere aut cicatrice. Ac tales ἀγκυλόγλωσσοι & μογιλάλοι appellantur; vitium ipsum ἀγκύλωσις.

Malum hoc oculis patet, & sermoni impedimentum affert, infantes etiam eo laborantes lac promptè sugere nequeunt.

Vinculum ergo hoc transuersum incidendum est, vt Aëtius docet, *tetrab. 2. serm. 2. cap. 26.* Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 29.* Nimirum lingua sensim eleuanda est, & forcipe acutâ frenum, quantum opus, discindendum, cauendo, ne venæ sub lingua lædantur. Vid. *Institut. lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 7.*

Si verò cicatrix caussa est, vicino apprehensa extendatur, &, quicquid durum est, & cum naturali carne non consentit, exscindatur; sectione peractâ os poscâ abluatur, postea inspergatur manna thuris, imponatur linteum carptum & conuulsum, & os aqua mulsa colluatur, vel mel rosatum illinatur.

Atque hæc de morbis linguæ dicta sint. Iam de symptomatibus dicendum.

CAPVT VI.

De Læso Gustatu.

LInguæ à natura tum motus tributus est, quo promptè in omnem partem impellatur; qua de caussa etiam musculos plures accepit: tum sensus tactus & percipiendi sapores. Motum habet à neruis, qui musculis linguæ implantantur, sensum ab iis, qui in extremam linguæ superficiem & tunicam eius sparguntur. Ita fit, vt lingua partibus extimis sapores dignoscat, moueatur verò à musculis, vt scribit Galenus, 8. *de vsu part. cap. 5.* Nerui motui linguæ inseruientes sunt à septimo pari neruorum cerebri; qui gustui inseruiunt, à tertio pari propagantur.

Quanquam autem gustus tactus quidam est, vt Aristoteles disputat, 2. *de anim. cap. 10.* & vtrumque habet à neruis tertij paris: tamen aliquando accidit, vt manente sensu tactus in lingua gustus pereat. Nam ad gustum, qui subtilior sensus est exquisita admodum in organo sentiendi facultas requiritur, quæ facile ab aliqua, Præter naturam caussa hebetatur; hebetata tamen sufficere potest ad sensum tactus, qui non ita facilè, vt gustus, in eadem parte læditur & afficitur.

Sed vt pereunte tactu in lingua gustus maneat, fieri nequit. Sæpe verò & hoc vsuuenit, vt constante gustu tactúque linguæ, motus eius impediatur; cuius ratio manifesta est, ex diuersis sensus & motus neruis, vt diximus. Sensus igitur linguæ inest, tum vt tactiles qualitates percipiat, tum vt gustabiles, qui sunt sapores, eorúmque discrimina varia. Motus inest, vt cibum in ore regat, & tanquam manus dentibus porrigat, & etiam deglutitioni inseruiat, & vt collectionem & expulsionem quoque saliuæ adiuuet, præcipuè verò vt sermonis formandi sit instrumentum. *Gustus læditur seruato motu linguæ.*

Postquam igitur de morbis linguæ dictum; proximum iam est, vt de symptomatibus eius dicamus. Inter actiones læsas hic sunt, Gustus læsio, & Motus linguæ læsio.

Vt lingua gustatus organum sit, non solùm peculiarem substantiam, carnem scilicet raram, spongiosam ac mollem obtinet, sed & neruos à tertio neruorum pari accepit: quæ eius naturalis constitutio si lædatur, gustatus læditur.

Læditur autem gustatus tripliciter; vel quia imminuitur, vel aboletur, vel deprauatur. Imminuitur, cùm saltem saporea excellentes percipit; abolctur, cùm planè nullos; deprauatur, cùm obiectum alterius, quàm est, saporis esse iudicat. Imminuitur & abolctur iisdem de caussis, quæ in imminuto gustatu sunt minores, in abolito grauiores.

Caussæ gustatus læs. Fit hoc, cùm vel spiritus animalis non transmittitur, quia paulatim deficit; quod fit in moribundis: vel quia eius influxus impeditur ab obstructione aut tumore pr. nat. in neruis tertij paris, & parte cerebri, vnde nerui illi originem habent: vel quia nerui tertij paris refrigerantur, aut lingua frigidâ, aut humidâ materiâ perfunditur; vt fit in catarrho, aut pustulis: vel vlcere obsidetur.

Deprauatur verò gustus, quia vel linguæ substantia, vel membrana illam inuestiens, vitioso aliquo humore imbuta est. Ita si bile lingua perfunditur, omnia quæ gustantur, amara esse putantur, in aliis affectibus salsedo vel acor cibis inesse videtur. Nam succus extrinsecus à cibis accedens vitiosum linguæ succum, qui prius quiescerat, excitat mouetque; gustandi autem facultas non eum, qui iam accessit, sed qui per linguam antea fusus erat, sentit ac percipit, atque ita quod intus exstat in lingua, prohibet extraneum; quemadmodum hac de re docet Galenus, 1. *de sympt. caus. cap. 4.* Addit ibi Galenus, aliquando, quanquam rarius, accidere, vt lingua ob ἀκρίβειαν sensus gustandi succos, quos in se continet, prius sentiat, quam aliquid ore acceptum gustet.

Caussæ.

Vt ergo caussas breuiter complectamur, imminuitur vel abolctur gustus neruis suis refrigeratis & emollitis, vel iisdem obstructis, aut malè affectâ ea parte cerebri, vnde illi prodeunt, aut malè conformatis neruis, neque ad linguam pertingentibus, quod in Lazaro illo vitriuoraco, qui nullo prorsus gustu, dum viueret, præditus erat, accidit, cuius mentionem facit Columbus, *lib. 13. Anatom.*

Deprauatur vel à caussa externa, vt assumptis quibusdam in os, quorum sapor non facilè è lingua eluitur; vel internis; vt ab humore vel vapore, quo lingua imbuitur. Humor ille vel vapor defertur interdum ex ventriculo, vel intestinis, (quorum tunica communis est cum linguæ & faucium tunica) item ex vtero, hepate, liene, pulmone, thorace malè affectis: interdum ex faucibus vlcere saniosa obsessis ad linguam mittitur frequenter denique è cerebro ad fauces & linguam confluit.

Signa Diagnostica.

An sapor imminutus, abolitus, vel deprauatus sit, æger patefaciet. Qualis verò ille humor sit, læsi gustatus caussa, ex sapore & linguæ colore dignoscitur.

Nam dulcedo & rubedo sanguinis est; amaror & color citrinus bilis; salsedo & albedo pituitæ putrescentis; acor & color ater humoris melancholici. Sapor abominabilis prauos in ore ventriculi humores hærere arguit. Pustulæ, tumor & apostema linguæ, oculis cernuntur. Si lingua sit sana & mediocriter rubra, & gustatus imminuatur vel aboleatur, ægritudo est in capite vel neruis, à quibus gustandi facultas dependet.

Prognostica.

1. Gustus læsio diu perseuerans facultatem naturalem lædit. Neque enim homo alimenta discernere potest.

2. Gustus læsio ab intemperie frigida & sicca difficiliùs curatur, quàm ab intemperie calida & humida.

Curatio.

In curatione obseruandum primò, an vitium hæreat in ipsa lingua; an verò cerebri vel neruorum vitio, vel ventriculi, pulmonis, aliarúmque partium accidat, vt ad fontem mali, & membrum primariò affectum, curatio dirigatur. Si gustus læditur à caussa calida, eáque humor sit, is conuenienter euacuandus. Deinde diu in ore teneatur leniter gargarizando acetum,

vel

vel succus malorum granatorum, item succus endiviæ, lactucæ, portulacæ, mucilaginis, seminis psyllii & cydoniorum cum aqua rosarum vel acetosæ. Fricetur lingua carne limonum & citriorum, ad appetitum & gustum revocandum. Si malum sit à caussa frigida, materia præparetur, & convenienter evacuetur, deinde gargarisimus fiat ex hyssopo, glycyrrhiza, caricis, melle, cui aliquid de rob nucum admisceri potest, ad tollendum saporem extraneum. Si caussa sit in pustulis, vel ulcere linguæ, aut lingua per consensum alicuius partis afficiatur, his omnibus sua peculiaris curatio adhibeatur.

CAPVT VII.

De Lingua Motu læso.

Lingua motus læsus. Linguæ motus læsio oritur, affectis nervis septimi paris cerebri prope spinalis medullæ initium, atque ita musculis linguæ affectis, sive intemperie nudâ frigidâ & humidâ, sive coniuncta cum materia, & nervos illos seu irrigante, seu angustiam in iis pariente; unde post apoplexiam sæpe paralysis linguæ accidit, sine soluta unitate.

Interdum, ut dictum, lingua freno aut vinculo suo arctiùs astringitur, vel veluti decurtata liberè moveri ad sermonem formandum nequeat; sive id ab ortu accidat, sive pòst ab ulcere aut cicatrice. Et qui à natura tales sunt, principiò quidem tardè in sermonem prorumpunt: ubi verò loqui cœperunt, citra difficultatem, & satis festinanter loquuntur. Impediuntur tamen in appellatione nominum & verborum, quorum aliàs difficilior est pronunciatio, veluti in quibus R. & L. literæ, frequenter occurrunt, ut describit Aëtius, *tetrabibl. 2. serm 4. c. 36.*

Nonnunquam tumor sub lingua, quem Ranulam appellant, oritur, de quo, *cap. quarto*, dictum quæ etiam motum linguæ impedit.

Læditur & linguæ motus, quando ea tota intumescit, ut etiam antea dictum. Ex ebrietate quoque linguæ motus impeditur, ut homo in loquendo vel titubet, vel mutus reddatur, & nonnunquam convulsus moriatur, nervorum principio nimiâ vini potatione obruto, teste Hippocrate, *5. aphor. 5.*

Ex concussione quoque cerebri per ictum vel casum linguæ motus impeditur, eodem Hippocrate teste, *7. aphor. 39.* & Galeno, *1. de loc. affect. cap. 6.*

Tandem aliquando à vermibus in intestinis, linguæ motus impeditur; cuius exemplum insigne est apud Alexandrum Benedictum, *lib. 5. cap. 15.*

Motus linguæ læsi differentia. Ex his igitur caussis motus linguæ læditur, ut vel planè auferatur, vel imminuatur, vel depravetur.

Motus abolitus. Aufertur motus linguæ, atque ita loquela simul, sive conformationis vitio à primo ortu, aut post, quando spiritus animalis vel non transfertur ad linguam; sive ob cerebri obstructionem & nervorum angustiam, ut in apoplexia, caro, catoche; sive ob spirituum animalium consumtionem, aut ad interiora retractionem, ut fit in morti proximis, in syncope & uteri suffocatione: vel non recipitur in lingua, propterea quòd obstructio vel tumor est in nervis septimi paris cerebri. Ad hanc ergo nervorum angustiam, si perfecta sit, sequitur linguæ paralysis, eique interdum citra gustus offensionem: sin levior, ex intervallo modo loquitur homo, modo obmutescit sano corpore.

Imminuitur autem motus linguæ, ut tarda seu difficilis evadat loquela, vel citra vitium linguæ, dum spiritus animales alio avocantur, ut in ira, terrore, nimio gaudio, vel eiusdem vitio.

Lingua hæsitantia. Vitium autem hoc est vel nativum, & tales homines non possunt incipere loqui, nisi priùs multoties linguam moverint, & labia, atque hinc expedite loquuntur, aut multo tempore unam dictionem proferunt, aut, postquam loqui cœperunt, non possunt in sermone progredi, & sæpe eandem syllabam repetunt, quod vitium Græci ἰσχνοφωνίαν, & hæsitantiam linguæ vocant; etsi hoc vocabulum exilitatem vocis potiùs significat: vel adventitium, à linguæ vulnere aut apostemate, aut ulcere, excrescentia magna sine apostemate, paralysi secundum medietatem dextram aut sinistram.

Motus linguæ depravatus. Depravatur motus linguæ, ut una litera & syllaba pro altera præter voluntatem proferatur, in vitio quod τραυλότης, blæsitas,
Blæsitas. & ψελλότης, balbuties nuncupatur; quarum hæc literas aut syl-
Balbuties. labas quasdam inter pronunciandum absorbet, vel quasi supprimit: illa literam unam pro altera vitiosè effert, imprimis literam R.

Caussa primò est intemperies linguæ, & nervorum atque musculorum huius, eáque plerumque humidior, sive nativa sit, ut in pueris, qui post ætatis decursum, vel febre superveniente, abstruitâ humiditate supervacaneâ, rectè loquuntur, sive ascititia ex humoris affluentis copiâ à cerebro humidiore, vel ab ebrietate, ob quam humiditatem imbecilliores musculi linguæ, eam non firmiter ad dentes primos stabilire & assidere possunt. Interdum verò intemperies linguæ siccior, ob quam lingua convellitur & contrahitur, ut rectè extendi & dilatari nequeat; Deinde in caussa est mala conformatio, aut in nimia linguæ brevitate, longitudine, crassitie, aut in musculorum linguæ conformatione.

Signa Diagnostica.

Linguæ motus læsus ex sermone læso, ut & masticatione & deglutitione percipitur.

Caussas quod attinet, si lingua lædatur per consensum à cerebro, noxa etiam in cæteris functionibus animalibus deprehenditur; quod non accidit, si vitium tantùm sit in nervis septimi paris cerebri: atque tum si, tenuis humiditas linguæ musculos penetrat, ipsósque resoluit, paralysis linguæ existit. Convulsio verò cognoscitur ex linguæ contractione. Convulsa quoque lingua neque ab ægro, neque ab aliis flecti & moveri facilè potest: paralytica verò per alium non difficulter movetur. Mala conformatio ligamenti oculis patet. Sicut & tumor, qui ex quo humore constet, colore aliisque indiciis proditur. Si tumor est inflammatorius, durities, dolor, & febris adest.

Prognostica.

1. Gravitas & tarditas linguæ relicta post apoplexiam, earum, lethargum, & similes affectiones, rarò, & difficulter admodum curatur.

2. Ex confirmata paralysi omnes obmutescunt.

3. Dum lingua tota paralysi afficitur, gravis metus Apoplexiæ impendet, Galenus, *4. de loc. affect. c. 2.* Scribit tamen Forestus, *lib. 14 observ. 31. in Schol.* se non rarò observasse linguæ paralysin obortam, quam nulla apoplexia consecuta est. Quod & ego observavi in Professore quodam huius Academiæ, qui ex cathatro subitò decidente planè mutus reddebatur, & in tabulam scribere opus habebat, quid mali pateretur, (sensus & reliquarum partium motus integer erat) qui frictionibus adhibitis, & clystere iniecto, paulo post iterum loqui cœpit, & catarrho liberatus tanquam apoplexiam passus est.

Curatio.

Si linguæ motus sit à paralysi, videndum, an sanguis simul peccet, & tum, praemissa alui lenitione, mittatur è cephalica primò, deinde è venis sub lingua; quod sæpe præsentissimum huius affectionis fuit remedium. Quidam etiam cucurbitulas cum scarificatione sub mento ponunt, quæ & scapulis applicari possunt. Nonnunquam etiam usurpentur diversiones per clysteres, frictiones, vincula, & similes.

Si à materia est frigida pituitosa, præparata illa expurgetur. Usurpentur etiam diuctiones omnis generis, ut suprà, *part. 1.* de Paralysi ex hac caussa, traditum fuit.

Topica quod attinet, usurpentur collutiones oris, gargarismi, apophlegmatismi, *ex stœchad. hyssop. origano, primula veris, saluia, puleg. thym. radic. cappar. calamo aromat. zingib. pyrethr. nigella, pipere*, & similibus.

Lingua fricetur *pulu. spec. diatrion. pipereon. diacalaminth. dianth. diagalang. cum conseru. flor. saluia, stœchad. primul. veris, pulu. sem. staphidis agr. sinapi, salis Ammoniac. cum theriac. Mithridat. aurea Alexandrin.* quæ & fabæ magnitudine in ore detineantur, donec sensim liquescant.

Aut dissolvi etiam possunt in spiritu vini, in quo aliquid castorei antea infusum sit, vel in oxymel. scillit. in quo calam. aromat. & hyssop. ebullierint.

Utile est & Castoreum sub lingua detinere.

℞. *Nuc. moscb.* Drach. i. *castor.* Drach. ij.

Cum *succo saluia.*

Fiant Pastilli lupinorum formâ, qui in ore detineantur.

His & similibus, & antecedens in capite caussa, & coniuncta in lingua tolletur.

Foris probantur unguenta & inunctiones ex oleo vulpino, nardino, costino, & similibus. Stillicidium item ad partem posteriorem capitis, & primas colli vertebras, ascendendo usque ad phœnigmos aut cauteria, ad primam vel secundam colli vertebram, quæ diu aperta serventur: usus denique thermarum.

Si linguæ motus impeditur ob linguæ convulsionem, cervici medicamenta convulsioni commoda apponantur.

Si motus linguæ sit impeditus vitio vinculi linguæ, id transversim incidendum, ut *cap. quinto* dictum.

Si ob tumorem lingua moveri non possit, vel non rectè moveatur, is curandus, ut antea etiam dictum.

DANIELIS

SENNERTI,

D. ET MEDICINÆ PROFESSORIS,

PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER SECVNDVS.

ILLVSTRISSI

Illustrissimo & Celsissimo Principi, ac Dn.

D. GEORGIO, LANDGRAVIO HASSIÆ, COMITI CATTIMELIBOCI, DECIÆ, ZYNGENHAYNÆ, ET NIDDÆ, &c. DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam P.

COR vitæ principium, & caloris innati fontem esse, idémque primum viuere, postremúmque mori, & reliquas corporis partes ex eo vitam haurire, nec actiones suas ob.re, nisi vitali calore & spiritu per arterias ab eo transmisso perfundantur, scholis Philosophorum & Medicorum notissimum est. Nam, vt Hippocrates, *lib. de corde*, eleganter scribit, αὗται πηγαὶ φύσιος ἀνθρώπου, καὶ οἱ ποταμοὶ ἐνταῦθα ἀνὰ τὸ σῶμα, τοῖσιν ἄρδεται τὸ σκῆνος. οὗτοι δὲ καὶ ζωὴν φέρουσι τῷ ἀνθρώπῳ· κἢν αὐανθέωσιν, ἀπέθανεν ἄνθρωπος. *Hi sunt naturæ humanæ fontes, hincque flumina excurrunt, quibus corporis nostri tabernaculum irrigatur. Atque hæc vitam homini conferunt, & si exsiccata fuerint, homo perit.* Et Galen. 6. *de vsu part. cap.* 7. ἡ καρδία τῆς ἐμφύτου θερμασίας, ᾗ διοικεῖται τὸ ζῶον, οἷον ἑστία τίς ἐστι καὶ πηγή. *Cor caloris natiui, quo animal regitur, quasi fons quidam & focus est.* Nimirum quod Sol est in maiore mundo, id cor est in minore. Vt enim Sol lumine suo vniuersum mundum illustrat atque exhilarat, & calore suo omnia viuificat, ac fouet: ita Cor calore suo vitali & spiritu totum corpus viuum & vegetum reddit, idque fouet, conseruat: spiritúsque vitales, tanquam radij quidam ætherei & viuifici, à corde in vniuersum corpus dimanant. Et, vt Aristot. 3. *de part. animal. cap.* 7. scribit: *Cor est* οἷον ἑστία, ἐν ᾗ κεῖται τῆς φύσεως τὸ ζωπυροῦν, *quasi focus, quo naturæ fomites & primordia ignis natiui continentur.* Ac propterea etiam, vt *eodem in loco*, Aristot. scriptum reliquit, locum suum, ὥσπερ ἀκρόπολιν τοῦ σώματος; *veluti arcem corporis*, occupat. Conditor enim rerum sapientissimus ipsi in thorace, mediâ corporis regione, qui maxima ex parte osseus est, locum dedit, atque antè sternum, à tergo spinam dorsi, quasi munimenti loco constituit, quibus ex latere vtroque costas securitatis gratia adiunxit. Imò in dorso omoplatas seu scapulas, quas Celsus scoptula operta nominat, quasi scuta cordis, apposuit. Intus verò cor totum pulmonibus cinxit, quibus non solùm tanquam puluino incumbit, (vnde etiam Auicenna pulmones, cordis culcitram vocauit) sed qui etiam respirationis organa sunt, quo calidum, quod in corde est, conseruatur. Atque si hæ omnes corporis partes saluæ sunt, œconomia etiam corporis rectè administratur: Et sicut in regnô, cuius Princeps, cum iis, qui à secretis ipsi sunt consiliis, & primariis administrationibus, valet & floret, omnia rectè atque ordine fiunt & administrantur: ita etiam, dum Cor in sua regione bene sese habet, calorem viuificum in omnia membra diffundit, eáque fouet; τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ, *florent, & fulget ver Gratiarum*, vt est in antiquo Ariphronis Sicyonij *hymno*; nisi pars aliqua priuato vitio teneatur: quod ipsum tamen faciliùs toleratur, si cor hilaritatis auram aspiret. Contra verò, sicut, dum Rex ægrotat & de salute periclitatur, omnes subditi in mœrorem & squalorem coniiciuntur: ita etiam corde malè affecto, totius corporis salus simul in discrimen coniicitur: id quod non solùm in lipothymia & syncope, sed & in respiratione læsa accidit: atque vbi illa caloris in corde ventilatio necessaria cessat, aëre, quem spiritu ducimus, denegato, homo in præsentissimum vitæ discrimen coniicitur, vt in iis qui angina laborant, vel quibus à re aliqua in orificiũ asperæ arteriæ illapsâ spiritus intercluditur, aut qui laqueo strangulantur, vel aquâ aut carbonum fumo suffocantur, manifestum est.

Cùm ergo libro primo Practicæ, quem anno superiore edidi, Capitis præter naturam affectiones complexus sim, secundo hoc libro morbos ac symptomata Cordis, & reliquarum thoracis partium, quæ gratiâ cordis inprimis factæ sunt, complecti libet.

Ut verò Illustrissimo nomini Tuo, *Princeps Celsissime*, hoc quicquid est operis inscriberem, caussas, vt opinor, non leues habui. Primò enim satis superque notus est Illustriss. Celsit. T. erga bonas literas amor, & in earum cultores incredibilis beneuolentia, quam cùm alia manifesta faciunt, tùm id, quòd insigni & Principe dignâ benignitate ac liberalitate Academiam Marpurgensem, bonarum literarum, virtutis & pietatis officinam Illustrem, alit, fouet ac tuetur. Eum ergo Illustriss. T. Celsitudinis in bonas literas affectum etiam hac qualicunque Dedicatione posteris notum facere & commendare volui. Deinde quia scripta mea omnia iure quodam Illustr. Domui Saxonicæ, vtpote in Electorali Saxonicâ Academia nata, debentur; cum ea verò Illustr. Domui Hassiacæ à multis annis fœderis sanctione contracta necessitudo, & Illustr. T. Celsit. in primis arcta intercedit cognatio & affinitas: hoc opus iure Illustr. T. Celsitud. deberi existimo.

Accipe ergo, *Princeps Illustrissime*, hoc quidquid est operis Medici, vultu beneuolo & fronte serena, atque eo affectu, quo aliàs bonarum literarum cultores, & qui quocunque modo ad Illustr. Domum Saxonicam spectant, complecti soles, & meis conatibus faue. DEUS ter Opt. Max. Illustr. T. Celsit. saluam, incolumem, & omni ex parte beatam, felicémque præstet, ac tueatur. VVitteibergæ, Cal. Augusti, Anno Christi 1629.

Illustriss. Tuæ Celsitud.

Subiectissimus

DANIEL SENNERTUS D. Sereniss. Elect. Saxon. Medicus, & facultatis Medicæ ibid. Professor ac Senior.

PRACTICÆ

LIBER SECVNDVS,

PARS PRIMA,

DE ORIS AC FAVCIVM ET PARTIVM *in iis contentarum ægritudinibus.*

PROOEMIVM.

INTRA cranium & pectus, os, fauces, & collum interiacent. Os, Græcis Στόμα, dicitur tota illa cauitas, inter labia & buccas, ac initium gulæ & asperæ arteriæ contenta. Et proinde ad Os pertinent Labia, Lingua, Dentes, Gingiuæ, Maxillæ, Columella, Tonsillæ, Fauces; quæ sunt illa oris extrema pars, vnde gula & aspera arteria incipiunt. Itaque postquam morbos & symptomata; quæ Capiti & Cerebro, ac Sensuum externorum organis accidunt, explicauimus, antequam ad ægritudines Pectoris accedamus, ordo postulare videtur, vt de harum partium vitiis agamus.

Dicendum ergo de Labiorum tumoribus, fissuris, & vlceribus, de Labiis malè conformatis & curtis, de Oscitatione, de Labiorum tremore, de eorundem conuulsione seu spasmo cynico, de Ptyalismo, de Linguæ asperitate, magnitudine nimia, inflammatione & tumore, de Linguæ fissuris, vulneribus, combustione, de Ranula sub Lingua, de Linguæ motu læso, de dentium corrosione & carie, vacillatione, ordine & numero vitiato, de dolore Dentium, de stupore, de colore eorundem vitiato, de gingiuarum inflammatione, excrescentia, cruentatione, putredine carnis diminutione, vlceribus, de Maxillarum vitiis, de Oris vlceribus, de Oris fœtore, de columellæ laxitate, de inflammatione eiusdem, de vlceribus Columellæ, de absumtione & erosione eiusdem, de Tonsillarum tumoribus & inflammatione, de earundem vlceribus, de iis quæ Faucibus & Gutturi præter naturam inhærent, extrahendis, de Angina, & Colli vitiis.

CAPVT I.

De Labiorum tumoribus.

Labiorum vsus.

LAbiorum vsus multiplex est. Primò enim claudunt, vt per nares solùm, nisi aliud necessitas postulet, fiat respiratio, ac ne, si illud perpetuò, vbi semel propter cibum vel potum sumendum, vel respirationem, aperire necesse est, hians ac dilatatum maneret, omnis generis corpuscula, muscas, paleas, puluerem admittat, atque etiam dentes & gingiuæ frigore ventisque lædantur. Præterea ad formandum sermonem sunt vtilia, præcipuè ad efferendas literas Labiales, ita dictas, quod ad earum prolationem labia maximè sunt necessaria. Seruiunt etiam ad potus faciliorem assumptionem, neque sine iis potus commodè assumi posset. Vtilia quoque sunt ad cibum in ore continendum iis, qui molaribus dentibus destituti, incisoriis tantùm masticare coguntur. Faciunt etiam labia ad saliuam ex ore eiiciendam, vt & in ore detinendam, ne illa continuò ex ore profflueret, & insignem turpitudinem pareret. Vtilia sunt & ad sonos variandos tubicinibus, infantibus item ad sugendum. Tandem per se ad ornatum multum faciunt. Monstruosus enim omnino esset homo, si detruncatis labiis rictum irati canis ostenderet. Contrà homo si labia leuia, rubicunda, magnitudine moderata, os debito modo claudentia obtineat, insignis inde gratia & ornamentum ipsi conciliatur.

Atque hæc omnia præstant labia, si naturalem suam conformationem habeant: præstare verò non possunt, si eam amittant, & vitia aliqua contrahant: de quibus iam dicendum.

Et quidem primùm de labiorum Tumoribus & Magnitudine aucta dicemus, Nam primò nonnunquam labia nimis crassa & magna sunt. Et quidem in quibusdam labrum superius est magnum & crassum, & duplo sæpe maius; vnde non tantùm deformitas oritur, verùm etiam vox & sermo aliquantum vitiatur, aërisque efflatio quadantenus impeditur. Quibusdam verò labium inferius est nimis crassum, & quasi pendulum. Verùm hæc vitia, cùm naturalia sint, corrigi non possunt.

Labiorum magnitudo nimia. Natiua.

Deinde interdum labia præter naturam intumescunt; quod fit ab apum, vesparum, muscarum venenatarum ictibus. Et tum decocto altheæ cum aceto vel lacte fouenda, aut succus plantaginis imponendus, vel etiam, ratione veneni, theriaca illinenda. Interdum etiam intumescunt post hausta venena; & tum cura ad venenum dirigenda. Refert etiam Guilhelmus Fabricius, *cent. 4. obser. 36.* cuidam Doctori, cùm fungos manibus tractasset, & iis illotis postea labia attigisset, ea supra modum intumuisse, sed aquâ Stapedianâ, quæ in *Tract.* nostro de *Febribus cap. de peste*, descripta exstat, appositâ conualuisse. Ex quo patet, in simili casu & alia alexipharmaca adhiberi posse.

Morbosa.

Labiorum inflammatio.

Tertiò interdum etiam inflammantur ex iisdem caussis, à quibus aliæ partes; ex contusione, & humorum affluxu. Et curatio etiam, vt in aliis partibus, instituenda. Talia tamen medicamenta vsurpanda, quæ in oris inflamatione adhiberi possunt.

Labiorũ tumor durus.

Quartò vidi etiam Tumorem durum, ad modum steatomatis, in labio inferiore cuiusdam Nobilis, qui cùm nec discuti, nec ad suppurationem duci posset, sectione feliciter curatus est.

Labiorum cancer.

Quintò quandoque & Cancer labia occupat. Qui quas caussas habeat, & quomodo curetur, è doctrina de Cancro in genere petendum.

Labiorũ tumor ex lue Venerea.

Sextò Iuuenem quendam, qui ex Lue Venerea labia vlcerata, inflata, subnigra, tumida, carcinomatis instar habuit, Forestus, *lib. 14. obs. 2.* curauit vniuersalibus ad morbum Venereum, & hoc decocto, panno eo imbuto labiis apposito:

℞. *Ligni Guaiaci.* ℔. ij. Bulliant in *aq. solani.* Deinde colentur. Add. *aluminis* Drach. j. Iterúmque semel ebulliant & colentur.

Labiorũ tumores aridi.

Septimò interdum Tumores aridi labia occupant. Ita in Oeniadis Phœnici, & Andreæ, fratribus, mala altera intumuit, & labium, quod ex anteriore parte malæ & oculo respondet, neque quicquam intrò spectanti comparebat, neque foris vllam puris significationem edebat, sed aridâ putredine intumescens, marcescebat, & mortuus est. Eadem quoque alteri contigerunt, Mortuus autem est & hic die septimo, neque epotum medicamentum quicquam profuit. Phœnici verò putredo in circulum exsecta est, & vlcus ante mortem magna ex parte repurgatum fuit. Sed & hic mortuus, cum diu vitam traxisset. Hippocrates, *5. epid. sect. 4 in codice Foësii.*

Tumores autem isti vbi exulcerantur, ad caput *de vlceribus* pertinent.

CAPVT II.

De Labiorum fissuris.

Fissura labiorum.

CVtis earum in labiis connexa est tantâ tenuitate, tantâ subtilitate ac teneritate, vt, nisi labiis laceratis, eorem ab iis separare non possimus. Ac proinde labia, cùm sint tam tenera, mollia ac subtilia, facilè à caussis externis, ventis, frigore, vt & internis, humoribus & vaporibus, vitiantur, finduntur, & scinduntur, vt interdum etiam sanguinem fundant. Et quidem nonnullis sæpissime finditur labium inferius in medio, vbi duæ musculorum extremitates desinunt. Græci hoc vitium ῥαγάδας, Latinis Fissuras & Scissuras labiorum nominant. Partis enim affectæ nomen commodè additur. Aliàs enim vocabulum hoc commune est, & non tantùm labiis competit, sed & cuti, ano, vtero. Estque morbus in soluta continuitate Labiorum.

Caussæ.

Caussæ.

Caussa proxima est siccitas nimia Atque ita scissura labiorum est continuitas eorum soluta à nimia siccitate, & tensione.

Siccitatem autem hanc inducunt vel caussæ externæ, frigus videlicet & calor, & præcipuè ventorum, inprimisque Boreæ, flatus; venenatiem, vt cantharides, ephemerum, colchicum, vt habet Nirander. Pertinet huc & lac calidius, quod infantes sugunt: vel internæ, vapores calidi & sicci, salsi ac acres, per œsophagum, vel asperam arteriam ex partibus inferioribus ascendentes, vel humores à capite ad labia destillantes. Vapores autem illi nunc ex ventriculo, nunc ex intestinis nunc ex pulmonibus, nunc ex hepate & venis, nunc ex corde ascendunt, imò & ex vtero: & solet ista ex vaporibus, labiorum, præcipuè inferioris, fissura fœminis salacioribus ob vteri siccitatem esse familiaris. Vt enim linguæ valde resiccantur ex atra fuligine & vtero, vt habet Hippocrates, *6. epid. sect. 5. t. 14.* ita & labia ob eandem caussam, propter communem tunicam. Tandem etiam

infan

infantibus labia interdum finduntur, ob mammarum, quas fugunt, duritiem.

Differentia.

Differentia. Scissuræ labiorum differunt nunc ratione quantitatis, & aliæ sunt maiores aliæ minores; aliæ plures numero, aliæ pauciores: nunc ratione subiecti, quòd aliæ solùm vnum, aliæ vtrumque labium occupent.

Signa Diagnostica.

Signa. Affectus ipse per se oculis patet. Causæ verò signis cognoscendæ. Si externæ illæ sunt, id ex ægri relatione cognoscitur: quæ si absuerint, caussarum internarum id indicium est.

Et quidem si à vapore fissuræ accidant, sine pruritu, (neque enim vapores ita inhærent, vt humores) sine ardore, sine multa duritie sunt, neque adeò frequentes, neque profundæ. Quæ verò ex humoribus calidis est fissura, cum pruritu est, & profundior. Et si humor à capite ad labia fluat, id etiam sensibus manifestum est.

Prognostica.

Prognostica. 1. Labiorum fissuræ non planè negligendæ. Nam & turpitudinem quandam pariunt, & si diu durent, in vlcera crustosa callosa, & difficulter curabilia degenerant.

2. Rhagades à natiuitate contractæ, non curantur; reliquæ non ita difficulter, nisi ad cancrosam naturam degenerent.

Indicationes.

Indicationes Siccitas nimia corrigenda est humectantibus, & labiorum soluta vnitas vnienda. Caussæ verò, à quibus eæ pendent, tollendæ. Caussæ igitur externæ, si adhuc adsint, amouendæ. Si vitiosi humores adsint, euacuandi. Si vapores caussa sint, illi quoque tollendi, & hepati, vtero, vel etiam toti corpori, vnde illi proueniunt, succurrendum.

Curatio.

Curatio fissura à frigore. Si ergo à frigore externo sit fissura, solo Vnguento pomato albo labia inungere sufficit: vel paretur tale Linimentum.

℞ *Pingued. gallin.* ℥. ii. *cera alba* ʒ. ii. Abluantur sæpe *aqua rosarum*. F. Linimentum.

Vtile est & oleum ceræ, ac thuris.

Auicennas pinguedines, adipes ac medullas cum oleo rosaceo & cera miscet, & adhibet. Sint tamen pinguedines recentes. Si enim sint vetustæ ac rancidæ, atque acredinem acquisiuerint, potiùs nocent, quàm prosunt. Idem pelliculas ouorum & arundinum applicat.

A caussa calida. Si à caussa calida & sicca sint fissuræ, lintea tenera succo semperuiui & solani madida imponantur.

Vel ℞. *Amyli, sacch. penid. Canariensis, conf. rosf.* an. Drach. ß. Misc.

Vtilis est etiam mucilago gummi cerasorum cum aq. rosf. extracta.

Si verò fissuræ altiùs penetrent, adeps anserinus & caponis, aut medulla crurum bubulorum cum semperuiuo & terebinthina adhibeatur.

Vel ℞ *Mucilag. sem. cidon. Ol. Mastich* an. ℥. j. *adipis gallina, medulla pedum vituli*, an. ℥. ß. *vini subdulcis* parum, Cum *cera* fiat Vnguentum, vel Ceratum molle.

Vel ℞ *Pulu. anthor. rosar.* q. v. cum *mucilag. tragacanth.* F. Linimentum.

Vel ℞. *Sacch. penid. mucilag. tragacanth. aquâ rosar. extract.* q. s. Misc.

Potest & aliquid amyli addi.

Vel ℞. *Terebinth. butyri sine sale*, an. q. v. *pulueris macis* parum. Misc.

Vtilis est & tragacantha aquâ rosar. dissoluta, amylóque mista, & illita: vel cum cera virginea, melle, & oleo communi fiat Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. rosac.* ℥. ß. *amygd. dulc.* Drach. ii. *butyri sine sale aquâ rosf. loti* Drach. iii. *terebinth.* ʒ. ii. *pinguedin. capon.* Drach. i. ß. *mellis* Drach. iii. *succini* ʒ. j. *cerussf.* ʒ. ii. *cera alba* q. s. F. Vnguentum.

In omni caussa vtile est, labium introuertere, & linguâ humectare, maximè si mastiche, & alia idonea medicamenta priùs masticata fuerint.

De seminis hyoscyami fumo, vide caput sequens in fine. Vide & Aetium, *tetrab. 2. serm. 4. cap. 18.*

CAPVT III.

De Labiorum Vlceribus.

Vlcera labiorum. Caussa. Nonnunquam & Vlcera labia occupant crustosa, sæpe etiam manantia, quæ ortum habent ab humoribus acribus, siue tales sint naturâ suâ, quales sunt biliosi & serosi, siue ex adustione & putredine, vel acris humoris admistione, quo modo & humores pituitosi & melancholici, & sanguis, acres fieri possunt.

Atque talia vlcera sæpe per modum criseos in febribus tertianis, & acutis, & malignis contingunt, & febris solutionem indicant. Sæpe etiam absque crisi ab humoribus vitiosis ex reliquo corpore eò protrusis ortum habent. Sæpe quoque in morbo Gallico proueniunt. Ita in peste nonnullis labia exulcerantur, 3. *epid. sect.* 3. Caussa etiam esse potest contritio & contusio musculi labij. Pertinent huc & venena, vt arsenicum, & similia frentia, quæ etiam labia exulcerant.

Signa Diagnostica.

Et quidem talia vlcera oculis obuia sunt: caussæ verò signis inuestigandæ. Si per crisin accidunt, febris adest. Si à morbo Gallico, is etiam suis signis se prodit. Si & febris & morbi Gallici signa absunt, è latente in corpore cacochymia proueniunt. *Signa.*

Prognostica.

1. Vlcera labiorum quæ in febribus accidunt, plerumque bonum signum sunt, & febris vel perfectam solutionem, vel imminutionem significant, & per se facile sanantur; si scilicet cum signis coctionis appareant, Hippocrates, *6. epid. sect. 8. t.* 41. Alioquin, si eum viribus debilibus, & aliis malis signis, os, & labra exulcerentur, lethale; vt in Hermoptolemi vxore, *7. epid. sect.* 13. *Prognostica.*

2. Difficiliora curatu sunt & peiora, quæ à morbo Gallico proueniunt.

Curatio.

Quæ in febribus fiunt, vlcera labiorum, facilè per se sanantur: quæ à lue Venerea ortum habent, quomodo curanda sint, è curatione morbi Gallici patet; & talium vlcerum curatorum exemplum habetur apud Forestum, *lib. 14. obseru. 2.* Si sine febre & morbo Gallico talia vlcera oriantur, vniuersalibus præmissis sale adhibeatur Vnguentum. *Curatio.*

℞ *Lithargyr. rament. plumbi, hyoscyami albi*, an. q. v. *ol. rosac. cera.* an. q. s. Misce in mortario plumbeo. Fiat Linimentum.

Vel ℞. *Vnguenti rosati Mesua* ℥. i. *linimenti ex lith.* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Rosar. rubrar. mastich.* an. ʒ. i. *plumbi vsti* ʒ ß. F. Puluis. Adde *terebinth. mellis* an. q. s. F. Linimentum.

Applicentur autem medicamenta commodissimè: somni tempore. Ita enim tectius retinentur.

Ioh. Baptist. Porta semina hyoscyami prunis iniicit, & fumum per infundibulum papyraceum excipere iubet. Illicò enim euanescere tumorem scribit, & glutinari fissuras nonquam ampliùs redituras.

Diæta.

Vitet æger cibos salsos, acres, aromata, sermonem multum. *Diæta.*

Cancer.

Pertinet huc & Cancer Labiorum, cuius generatio & curatio è generali de Cancro doctrina patet. Paræus tamen, *lib. 6. cap.* 19. peculiarem curandi rationem tradit. Cancrum suis vtrinque sursum ac deorsum labijs acu filum ducente transfigere iubet, vt fili beneficio cancrum tanquam in manu sinistra regere & tenere liceat, totum manu dextrâ volsellis vnico ictu amputare possis: ita tamen, vt labri ipsius interior quædam, quæ dentes contingit, restet substantia, (modò non ad intima vsque cancer radices agat) quæ regenerandæ mox carni, & implendæ cauitati, pro fundamento & basi esse queat. Hinc sanguine sufficienter effuso, vulneris oræ, dextra & sinistra, interna parte scarificatur profundiore erunt nouaculâ pertundendæ, vt eùm mox sutura ex acu filum ducente, rostris leporinis propria, in vnum adducere vulneris oras ipsas & margines voluerimus, ipsam labri carnem magis sequacem, & trahenti acul filóque obsequentiorem habeamus. Reliquum curationis eodem planè modo prosequendum, quo in rostris leporinis. *Cancer.*

CAPVT IV.

De Labiis Vulneratis, Leporinis, & Curtis.

Vulnera Labiorum ob sermonem & locutionem, quâ partes vulneratæ coniunctæ dirimuntur, & saliuam (de qua postea in quæstione) quâ humectantur, tardiùs curantur. *Vulnera labiorum.*

Labia si vulnerantur absque carnis amissione, suenda si opus vel aliàs, & diligenter coniungenda sunt, vt deformitas omnis vitetur; & medicamenta glutinantia extrà imponenda. Ab interna verò parte mel rosaceum, & syrupus de rosis siccis sæpe illinendus.

Si autem carnis aliquid amissum sit, digerendo, detergendo, carne replendo, & tandem consolidando, ut aliarum partium vulnera, labiorum vulnera curantur.

QVÆSTIO.

An saliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur.

Plerique Practici id statuunt, Nicol. Glandorpius verò, *in speculo Chirurg. obs.* 17. id saltem concedit in homine malè temperato, vel lue Gallicâ affecto, vel aliquo morbo falso laborante: in sano verò id negat: in quo potiùs abstergat, & mundificet vulnus saliua. *An saliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur.*

Cui etiam libenter assentimur, cùm videamus, scabiem, serpigines, & similia mala, ieiuni hominis saliuâ sanari, & proinde eam abstergendi & mundificandi vim habere. Hoc tamen cauendum, ne nimiùm vlcus saliuâ humectetur. Quæ enim glutinari debent, non humida, sed sicca esse debent.

Labia Leporina.

Si autem labia ob vitiosam conformationem non cohæreant, Labia Leporina, nonnullis Rostra leporina, German. *Hasenscharr*, nominantur, habéntque caussam plerunque imaginationem matris, quæ vel leporem, vel alium hoc malo laborantem aspexit. Aliam tamen etiam huius rei caussam refert *Labia leporina.*

Olaus Magnus, dum, *lib.* 18. *cap.* 12. scribit vnam infelicitatem plerumque mulieres Aquilonares rerum gerendo incurrere, vt vel esu, vel saltu super caput leporis facto, pariant infantulos oris leporini, inter os & nares diuisa labra perpetuò retinentes, nisi statim à principio assuant particulam pectoris tenerrimi pulli adhuc sanguinolenti. Verùm ex opinione vulgi hoc scriptum puto.

Præcipua verò curandi ratio à Chirurgia pendet. Perficitur autem illa, dissitorum & hiantium labiorum excoriatione. 2. Labiorum tam excoriatorum coniunctione & suturâ: quæ vbi facta sunt, reliqua naturæ, vt in aliis vulneribus, committenda; ita tamen, vt aliàs fieri solet, vt vnguentis & emplastris ad vulnera conglutinanda idoneis naturæ succurratur.

Labia curta.

Labia curta curandi ratio duplex. Curta verò labia qua ratione curanda sint, in *Instit. lib.* 5. *p.* 1. *s.* 2. *cap.* 14. dictum, quibus tamen vt quædam addamus, duplex curandi curta labia ratio est, vna fucata, altera vera. Fucatam descripsit Ioh. Thom. Minadoüs, *de humani corporis turpitudinibus, lib.* 3. *cap.* 40. Is dum Damasci in Syria esset, Mercatorem quendam pannorum sericorum vidit, qui labrum superius factitium habebat, quod, dum domi esset, vel edere vel bibere vellet, deponere, & domi cum turpitudine ista viuere solebat, foris autem labrum factitium adaptat, hoc modo: Foramina ille carni sub naso reliquæ, obductâ iam durâ cicatrice, sibi parari curauerat, qualia nonnulli in auribus ad gemmas, vel annullos gestandos fieri curant, quibus crebris vinculis portionem laruæ ad labri deficientis magnitudinem & figuram conformatam adaptabat, cui ex humanæ barbæ pilis myltacem gummi tragantha agglutinauerat.

Veram autem curandi curta labia rationem Galenus *lib.* 14. *m.m. cap.* 16. & 17. tradit, & post eum Paulus Ægineta, *lib.* 6. *c.* 26. Cornelius Celsus, *lib.* 7. *cap.* 9. Diligentiùs tamen eam Recentiores, & in primis Gaspar Taliacotius, *in libello de Curtorum chirurgia*, tradiderunt. Veteres equidem non aliunde propaginem in curta inserendam petebant, sed è proximis curi partibus, cute excisâ & carne auctâ. At Taliacotius non solùm è vicinis, sed & remotis partibus propaginem petit, qui *allegato loco*, videatur.

CAPVT V.

De tremore & Peruersione Labiorum, Sanguinis fluxu ex iis, & Labiis Liuidis.

PRæter enumeratos morbos, etiam quædam symptomata labiis & ori accidunt; Labiis quidem Tremor & Peruersio, Color eorum mutatus, & Sanguinis ex iis fluxus; Ori verò Apertio læsa, Tortura, & Ptyalismus, seu crebra sputatio; de quibus iam dicemus.

Labiorum tremor. Et primò quidem tremunt interdum labia: id quod accidit in ira & metu, interdum etiam ex neruorum debilitatione, sicut Francisco Viario, Veneto, labium semper, dum loqueretur tremuisse scribit Alex. Benedictus, *lib.* 5. *cap.* 18. Tremit & in nausea labium inferius, vel ex humore mordaci, vel ex oris stomachi nimiâ agitatione, ob consensum, qui hisce partibus per communionem membranarum intercedit.

Itaque cùm labium inferius tremit, nisi ab ira vel metu fit, vomitum plerumque præsagit, teste Galeno, 3. *de Crisibus, c.* 11.

Interdum etiam in cerebri aliqua magna affectione labiorum tremor accidit: Ibi tenuior victus prodest; hic quæ cerebro & occipiti aliàs in neruorum affectibus adhibentur, conferunt.

Tremunt interdum etiam labia in summo frigore, cum dentium stridore; item à vermibus, vt sent illi 9. *epid.* cui furiosum quiddam lateos inerat.

Videtur interdum etiam motus quidam quasi conuulsiuus adesse, vt in Cydis filio, 7. *epid sect.* 7. de quo Hippocrates: *sine conatu semiperfecta loquebatur, & os solutum, & maxilla ac labia semper in motu erant, quasi qui loqui cuperet.*

Labiorum peruersio. Pertinet huc & labiorum Peruersio, de qua Hipp 4. *aph.* 49. *In Febribus nō intermittentibus si labium aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus peruertatur, si non videat, si non audiat, debili iam existente corpore, quicquid horum acciderit, mors in propinquo est.* Idem aphoris. habetur, *prognost.* 12.

Caussa. Caussa proxima huius symptomatis est affectio neruorum tertiæ coniugationis. Fit verò ista cerebro grauiter affecto, propterea malum hoc in febribus continuis, & vbi ex peculiari organorum vitio accidit, viribusque iam debilibus, lethale signum est. Si verò virtus valida existat, eadem symptomata interdum sine periculo apparet, in criticis scilicet perturbationibus per *μετάστασιν* materiæ ad caput: vnde & 2. *Coac.* habetur, labium contractum alui biliosæ eruptionem significare.

Fluxus sanguinis è labiis. Interdum & sanguis è labiis effluit; quod in scorbuticis quandoque euenit cùm humores acres, serosi & salsi labia erodunt, & naturam ad excretionem stimulant. Idem interdum in fissuris labiorum accidit.

Labia liuida. Tandem etiam labiorum color mutatur, & liuida plerumque fiunt; quod accidit in elephantiasi, morbo Gallico, qui color curato illo morbo cessat. Interdum etiam in febribus continuis fiunt labra liuida: quod signum lethale est, 2. *Coac.* & caloris natiui extinctionem significat.

CAPVT VI.

De oris Apertione læsa.

ATque hi sunt morbi & symptomata, quæ labiis solis accidunt. Sunt verò & alia quædam vitia, quæ iis quidem etiam contingunt, non tamen solis, sed simul affectis vicinis partibus, in primis musculis maxillarum & faciei. Qualia sunt Oris apertio vel ablata, vel imminuta, Oscitatio, Oris tortura, Ptyalismus: quæ propterea subiungemus. *Oris apertio læsa.*

Et primò quidem Oris clausuram, seu apertionem denegatam quod attinet, aperire homines os nequeunt, ob distentionem ceruicis ex vulnere neruorum, quia maxillæ veluti ossa rigescunt. Hippocrates, *lib. de diebus iudicatoriis.* Ita Phœnici apud Hippocratem, *lib.* 5. *epid.* posteriorem colli vertebrarum contentio aderat, ac circum dentes durities, quos distentus diducere conabatur. De eodem, 7. *epid.* inquit: *Quod si caput commouere, aut dentes aperire conaretur, non poterat, vtpote admodum distentus.* *Caussa.*

Secundò, quando oris cardo, in quo gena vertitur, obrigescit, atque os strictiùs continet, quò minùs in rictu queat expandi, squalido tenacióque humore in iuncturam illam & huius vincula altiùs imbito. Id quod scorbuticis interdum accidit, vt de Scorbuto, *Pract. lib.* 3. *p.* 5. *s.* 2. *cap.* 4 dicetur.

Tertiò, propter maxillam inferiorem adnatam capiti. Id quod rarius est: quod tamen Columbus, *cap.* 15. *de re anat.* refert, dum scribit, in summi Pontificis penu esse caput gigantis, in quo maxilla inferior capiti adeò adnata & coniuncta est, vt omni motu prorsus careat, atque in viuente eo carere non potuerit.

Quartò, propter tumores circà iuncturam maxillarum: id quod sæpe in inflammationibus maxillæ & tonsillarum accidit, ob quas os diduci non potest.

Signa caussarum, vt & curatio, patent ex signis & curatione morborum modo enumeratorum, ob quos os aperiri non potest. *Signa & curatio.*

Contrà interdum Os nimiùm hiat: id quod sæpe fit in febribus ardentibus, ob vapores calidissimos ex inferioribus adscendentes. Idem fit ob luxationem maxillæ inferioris; de qua postea dicetur. In lethargo etiam, ob læsam memoriam, os claudere ægri obliuiscuntur. Si nares etiam obstructæ sunt, os apertum ægri seruant, quò copiosiorem aërem attrahant. Idem fit in tumoribus faucium internis, & angina. Nonnulli & ex mala consuetudine os hians perpetuò seruant. *Oris hiatus.*

Affectus autem iste per se patet. Caussæ verò è signis, quæ è suis locis petenda, cognoscuntur.

Prognostica etiam inde petenda. *In febribus autem acutis fancium sine tumore dolores, & pusilli, & strangulantes, & os hiat, nec promptè adduci & claudi potest, mentis amotionem portendi oportet,* 1. *Prorrh.* 11. *Prognostica.*

Curatio pendet à caussarum, à quibus hoc vitium prouenit, remotione. *Curatio.*

CAPVT VII.

De Oscitatione.

PEculiaris verò oris præter naturam apertionis species est oscitatio, Gellio, *lib.* 4. *cap.* 20. Oscedo. Est autem Oscitatio vehemens oris diductio, ab halituosis vaporibus, in spatiis musculorum maxillæ inferioris & buccarum collectis, vel infrà ascendentibus, & copiâ potiùs quàm acrimoniâ, naturam ad excretionem stimulantibus, opesantibus simul & concurrentibus musculis thoracis: vnde pandiculationes sæpissime comites. Hine & Hippocrates, *de prisc. Medicin.* scribit: *Si pransi fuerint, quibus prandere non conducit, illi continuo graues, torbque corpore & mente siunt suadunt, cum oscitatione, somnolentia, multáque siti.* Cùm autem per istam vehementem diductionem auris meatus nonnihil comprimatur, vt aërem non satis admittat, hinc oscitantes minus distinctè audiunt: quamuis forsan & propter neruorum compressionem id fieri possit. Videtur tamen adhuc alius esse oscitationis modus, cùm nimirum aperto admodúmque diducto ore, aër primò affatim hauritur, rursúmque efflatur cum sono quodam, de quo Hippocrates, *in libro de flatibus*, scribit, quod oscitationes febres prædicant, cùm magnâ copiâ coaceruatus aër fuerit, confertimque ad superiora erumpens, tanquam machinatione aliquâ os diducit, quò hac ei faciliùs exitus pateat. Accidit interdum etiam oscitatio ab imaginatione, si quis alios oscitantes videat. Faciliùs tamen id accidit pigris, & quibus vapores aliqui in musculis illis hærent, quàm aliis. Oscitatio etiam crebra est in lethargo, ita vt os claudere ægri obliuiscantur. *Oscitatio.*

Signa Diagnostica.

Affectus ipse per se patet, & caussæ eius quoque facilè innotescunt. *Signa.*

Prognostica.

1. Oscitatio si citra occasionem sit frequentior, præsagit *Prognostica*
morbos

morbos, & febrium incipientium præludium est. Citra verò morbos, pigritiæ signum est, vel ex imaginatione proficiscitur. Vnde pontebarur olim, si quis in iudicio clarè nimium & sonorè oscitaret, tanquam illud indicium vagi animi foret, & hallucinantis, ac fluxæ atque apertæ securitatis. Gellius, *lib.4. Noct. Attic. cap. vlt.*

Ex nimia oscitatione maxilla inferior luxari potest.

3. Oscitatio in enixu lethale est; sicut sternuisse à coitu abortiuum. Gellius, *lib.3. Noct. Attic. cap.16.*

Curatio.

Curatio. Itaque cùm oscitatio nihil noceat, nisi forsan ex nimia oris diductione luxatio maxillæ accedat, sed potiùs iuuet, ipsa per se nullam curationem requirit; sed potiùs, vt morbo, quem præsagit, occurratur, admonet. Quia tamen ex nimia oscitatione & oris diductione maxilla inferior luxari potest reprimenda est nimia oris diductio, quæ aliàs etiam inciuilis habetur. Idque fit, si vinum cum pari portione aquæ exhibeatur, quod materiam importunè euaporantem discutit, modò corpus sit putum & sine febre, vt est apud Hippocratem, *7. aph.56. & 3. epid. sect.7.* Assiduarum etiam oscitationum longam spirationem medelam esse, scribit Hippocrates, *6. epid. sect.2. aph.9.* Auicennas masticationem acoti commendat.

CAPVT VIII.

De oris Distorsione.

Oris distortio. Cynicus spasmus Græcis, à distorsionis figura, quæ rictum irratorum canum exprimit, appellationem habet. Celso, *lib.4. cap.2.* oris distortio, vulgò Tortura oris dicitur & quidem rectiùs. Neque enim semper à spasmo est ista oris distortio. Interdum & risus Sardonius nominatur, ab herba Sardoa, quæ est species Ranunculi, in Sardinia prouueniens, & Apium risus dicitur, quæ vescentibus ora similiter rictu diducit, vt ridentium facie intereant.

Caussa.

Caussa. Caussas istius affectionis Aetius in paralysin musculorum [illegible], siue mandibularum refert, & Galenus, *4. loc. affect. cap.2.* à paralysi neruorum & musculorum faciei hoc malum existere affirmat. In *3. de loc affect. cap.6.* etiam conuulsionis meminit, dum labra sæpenumero conuelli scribit, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, & linguæ radicem; quod in Tortura oris etiam accidere solet.

Itaque Spasmus Cynicus, vel potiùs Oris Tortura, est deprauata oris & faciei figura, orta vel à conuulsione, vel à resolutione musculorum faciei, vnde in obliquum distorquetur os, nasus, vel oculus; & in summa dimidia plerumque faciei pars afficitur in hoc malo, vel dextra vel sinistra, aliquibus verò omnibus sui partibus. Etsi verò aliquando tota facies distorta apparet: dicitur tamen Oris distortio, quoniam manifestiùs deprauatio illa figuræ in ea faciei parte deprehenditur, quæ labiorum ambitu est circumscripta.

Si tamen accuratè rem æstimare velimus, distinguendum esse videtur inter Oris torturam, & Spasmum Cynicum. Hinc Platerus Oris torturam appellat, quando oris parte deorsum tendente, vel sursum tracta, os obliquum & intortum, vt in plorantibus apparere solet, redditur, siue fiat ex paralysi, siue conuulsione. Quod si verò in vtroque latere labia cum buccis simul contrahantur, tum os transuersim diductum, veluti in ridentibus hominibus, vel in canibus, cùm irati ringuntur & hiant, conspici, idque spasmum Cynicum vocari scribit. Petrus Salius Diuersus, *in Annotationibus in Altimarum, cap.15.* inter Torturam oris & spasmum Cynicum etiam differentiam facit,

Oris tortura quid. Torturámque oris generaliùs accipi statuit, pro omni figuræ oris deprauatione, eámque à duplici caussa prouenire, quarum altera est paralysis, altera conuulsio. Spasmum verò Cynicum, vt ipsa vox, si propriè sumatur, indicat, solùm ex conuulsione fieri statuit.

Verùm si has duas sententias coniungamus, differentia inter Torturam oris, & Spasmum Cynicum rectè constitui potest. Tortura oris vel à paralysi, vel à conuulsione. Conuulsio vel vnum tantùm latus occupat, vel vtrumque. Si vnum tantum, conuulsio oris simpliciter, vel etiam nomine generis, Tortura oris appellatur. Si vtrumque, propriè Spasmus Cynicus dicitur. Hæc enim conuulsio exactè irati canis rictum exprimit. Non verò quæuis conuulsio oris rictum iratorum canum exprimit. Vnde etiam vocatur risus Sardonius. At ridentes non vnum tantùm latus diducunt, sed vtrumque. Quæ verò à paralysi prouenit oris Tortura, Spasmus Cynicus appellari non potest; cùm paralysis non possit esse conuulsio. Vsus tamen obtinuit, vt vocabulum spasmi non semper hic propriè accipiatur, sed sæpe oris Tortura & spasmus Cynicus confunduntur.

Quia verò musculi faciei, qui maxillas inferiores, pinnas narium, & labia ac buccas mouent, neruos maxima ex parte tertia coniugatione cerebri accipiunt musculosa verò latitudo illa, siue [illegible], cuius Galenus, *4. de loc. aff. c.2. in fine,* mentionem facit, quodque mandibulas, & narium pinnas, & buccam vtramque mouet, non à tertia coniugatione cerebri, sed à primis ceruicis vertebris neruos accipit & nonnullos etiam à quinta coniugatione cerebri: fons huius mali præcipuè quærendus est, vel in neruis à tertia coniugatione, vel in musculosa latitudine.

Torturæ oris Caussa remota. Caussæ verò remotæ Torturæ oris eædem sunt, quæ paralyseos & conuulsionis, cùm ab alterutra hæc affectio oriri possit. Auicennæ tamen frequentiùs fit à conuulsione. Quando igitur Tortura oris à conuulsione existit, musculis faciei versus sua principia contractis, tunc pars sana ad læsam siue conuulsam trahitur, & latus, in quo distortio cernitur, locus affectus est, & musculi dextræ partis conuulsi versus sua principia trahuntur, ac sinistræ partis musculos sanos ad se trahunt, affectióque dextram ipsam partem occupat.

In Tortura verò oris ex paralysi pars faciei distorta est sana; quoniam musculi sani actione suâ surgentes, trahunt resolutas partes ad se.

Paralysis & conuulsio iunguntur interdum. Quod tamen, *lib.1. part.2. cap.28.* monuimus, paralysin & conuulsionem interdum iungi, vt per vices & alternatim affligant, ita vt pars modò conuellatur, modò resoluatur: id etiam hic quandoque accidere potest. Cuius generis affectus videtur fuisse, quem describit Anton. Beniuenius, *de abditis morbor. caussis & curat. cap.101.* Cùm enim imperitus quidam Medicus cuidam mulierculæ è gena dextra tuberculum furunculo simile scapello abscidisset, non habitâ ratione neruorum ac venularum, illicò subsecuta est inflammatio & dolor, è quo mulier in [illegible] incidit, quo temerario motu peruertebatur os & facies, modò in dexteriorem, modò in sinisteriorem partem. Cùm enim facies modò in dextram, modò in sinistram partem distorqueretur, videtur fuisse mixtus affectus ex paralysi & conuulsione, vt scilicet alternatim os modò conuelleretur, modò resolueretur.

Resolutio neruorum. Resolutio neruorum, & inde secuta oris peruersio, videatur apud Hippocratem, *2. epid. sect.2. prope finem.*

Maxillæ fractura oris torturæ caussa. Præter paralysin tamen & conuulsionem, alia adhuc videtur dari caussa oris torturæ, cuius mentio fit ab Hippocrate *lib. de articulis*, malè scilicet curata maxillæ, fractura. *Si rectè quidem*, inquit, *coaptata fuerit, & vt debet, quieuerit maxilla, breui conualescet, ac dentes integri manent. sin secus, longiore quidem tempore curatio accidit eáque distorta; & dentes laeduntur, ac inutiles existunt.*

Signa Diagnostica.

Tortura oris visui patet, quando os ægri ad alterum latus distorquetur, vt labiorum concinnus contactus, aut aliarum partium in facie consensus pereat. Præterea oculus aliquis ritè claudi nequit. Ac denique æger exsufflare, vel expuere iussus, ex altero tantùm oris latere id præstare potest, & sponte etiam saliua oris profluit. Nonnunquam fit Tortura oris non apparentibus in facie signis, neque spasmis, neque paralysis. Atque tunc ægrum iubebis ridere, aut pronunciare O literam. Sic animaduertetur, alteram oris partem liberè moueri non posse.

Signa Quod ad caussarum signa attinet, si malum hoc à conuulsione existit, pars affecta dura & tensa, trahit sanam, & plerumque dolor partis adest. Si verò hoc malum à resolutione oriatur, pars affecta laxa & mollis trahitur ad sanam, & sensus in parte affecta obtusus est, & palpebra oculi inferior eâ parte decidit.

Traditur & hoc signum, ex conuulsione malum esse, si pars distorta ad naturalem situm & figuram restituatur per extensionem manibus factam; ex resolutione verò, si per retractionem. In paralysi etiam facies est extensa sine rugis, & inclinatio faciei continua est ad inferiora: in conuulsione rugosa est cutis in parte vna, & extensio eius in parte altera, Paucitas sputi & saliuæ est, præcesseruntque vel adsunt caussæ conuulsionis.

Cæterùm si caussa Torturæ oris hæreat in musculo faciei, vitiosa figura solùm partem faciei, quæ ab illo musculo regitur, occupabit.

Sin in neruo, & quidem secundùm eius principium, ita vt cerebrum altero latere fit affectum, dimidium etiam cùm faciei, tum totius corporis simul afficietur. Si secundùm progressum, & noxa sit in tertio pari neruorum cerebri, vitiosa figura occupabit dimidium faciei secundum omnes partes: vbi scilicet ramus aliquis maior afficitur. Aliàs enim tortura tantùm aliquas partes occupat. Si etiam tertia coniugatio afficiatur, magis laborat oculus; quia tertia coniugatio aliquâ sui parte cum motoriis neruis oculorum per eadem foramina prodit.

Si in quinto pari leuis erit noxa buccarum: quæ denique insignis erit, si in primis ceruicis vertebris, illarúmque neruis, caussa mali sedem habebit, & minùs tum laborabit oculus, nisi simul musculus temporalis affectus sit, in quem quinta coniugatio ramulum mittit. Tunc etenim per consensum laborat simul oculus, quia iuxta Columbum in quibusdam etiam secunda coniugatio, quæ oculos mouet, eò ramulum quendam mittit, vnde consensus musculi temporalis & oculi. Minimè laborat oculus, si nerui ceruicis afficiantur.

Prognostica.

1. Tortura oris superueniens, spasmum aut paralysin reliquâ corporis, apoplexiam vel epilepsiam portendit.

2. Si Tortura oris fortis aduenit per spasmum præcipuè intra

intra quatuor dies interficit, materiâ in cerebrum translata. Valescus de Taranta tamen vidit morientem die duodecimo.

3. Tortura oris, quæ vltra sex menses producitur, aut nunquam, aut difficulter curatur, teste Auicenna.

4. Quæ per spasmum fit Tortura oris, in febribus ardentibus, perniciosa phrenitide, & morbis aliis acutis, lethalis est, teste Rhase.

5. *In febre non intermittente, si labrum, aut supercilia, aut oculus, aut nasus peruertatur, imbecillo iam corpore in propinque mors est: 4. aph. 49.*

6. Oris peruersiones, quæ nulli corporis parti consentiunt, celeriter aut suâ sponte, aut ex necessitate sedantur: Hippocrates, *lib. 2. prædict.*

Curatio.

Curatio. Sicut Tortura oris aut à spasmo est, aut à paralysi: ita etiam curationem requirit diuersam. Ab vtra enim dispositione malum ortum habeat, ante omnia videndum est. Quod si ergo sanguinis copia adsit, vena secetur primùm cubiti, si sanguis in toto abundet; postea & quæ sub lingua. Aut cucurbitulæ cum scarificatione primis vertebris, vel quod tutius est, scapulis affigantur. Nam sæpius appositæ ceruici tremores corporis afferunt, teste Auicenna, *l. 1. Canon. fen. 4. c. 21. de ventosis.*

Auicennas, Paulus, Aëtius ligaturam probant, quâ tanquam capistro facies ad figuram naturalem reducatur; quod in Tortura oris ex paralysi locum habet.

Alij tamen etiam vtuntur ligaturis in conuulsione, ita vt primò tendatur cutis frontis ad inferiora, deinde ligetur cùm fascia, donec tortura cessauerit omnino.

Probantur & frictiones extremorum ad diuertendum factæ manu siccâ, vel intinctâ in aqua lauendulæ.

In inueterato hoc malo, si alia non prosint, Auicennas cauterium applicat supra venam, quæ ponè aurem est lateris affecti; & in ceruice fieri potest. Non tamen vbi conuulsio est in neruis ceruicis: ita enim augeretur malum. Nisi fortè applicetur inter primam & secundam vertebram. Nerui enim, qui in faciem distribuuntur, à tertia, quarta, & quinta vertebra originem habent.

Alij sinapismo & phœnigmo, vel dropace contenti sunt.

Medicamenta quod attinet, Auicennas vetat pergere ad fortia purgantia vel digerentia, ante quartum vel septimum diem, propter cruditatem materiæ; nisi metus sit ab imminente epilepsia vel apoplexia.

Post vniuersalem euacuationem prosunt, 1. errhina, 2. apophlegmatismi & gargarismi; & si fiat masticatoria, masticatio magis fiat in parte affecta. A principio autem, & ante errhina, gargarismis Auicennas non vtitur, ne materia partis affectæ in faciem trahatur.

Idem crebrò masticare iubet calamum aromaticum, nucem moschatam, & pyrethrum. Et de nuce moschata in ore tenenda, Rhases quoque præcipit. Alij & castoreum sub lingua tenere iubent: quæ omnia vim habent materiam resoluendi: Nux moschata etiam neruos & cerebrum roborandi: ideò quoque nux mosch. cum spec. diaplirii exhiberi potest.

Vel gargarismus ex ruta, lauendula, saluia, primula veris, & locus affectus inungatur vnguento Martiato. Fiant inunctiones partis affectæ cum oleo lumbricor. de castoreo, terebinth. & aliis, quæ paralysi & spasmo conueniunt.

Vapores insuper è fomentis conuenientibus in faciem recipiantur. Vel capitis inunctiones, lotiones capitis exsiccantes, fiant in Tortura oris ex paralysi. Ex. gr.

℞. *Lixiuium è cineribus vitis*, in eo bulliant *stœchas Arabica, saluia, fol. lauri, ruta, saluia*, &c.

Vel applicetur hoc Cataplasma Bettrucij.

℞. *Rad. raphani contusæ*, & addito *oleo laurino, rutaceo, de lateribus*, & modico *aceti*, ac *furfuris* s. q. F. Cataplasma.

Auicenna ex Indorum Medicorum sententia commendat carnes animalium syluestrium, vt leporis, vulpis, cerui, hirci syluestris, asini syluestris, quas elixatas parti affectæ & capiti applicat.

Possunt & interna medicamenta, quæ ad paralysin & conuulsionem descripta sunt suprà, *libro primo*, exhiberi; inter quæ sunt aquæ duæ à Langio, *lib. 3. epist. 1. cap. 1.* descriptæ, quæ ita habent.

Prima.

℞. *Fl. primulæ veris, rorismarini, maiorana, iuæ arthriticæ*, an. M. j. *Spec. diamosch. amar. diaplirin. diambra.* an. ℥. ß. *conf. anacard.* ℥. j. *cubebar. lign. aloës, nuc. mosch. caryoph. macropip. carpobalsam.* an. ʒ j. *rad. acori, ireos, aristol. rot.* an. ʒ j. ß. *sem. sileris mont. pæoniæ, fœnicul.* an. ʒ. j. *aq. herbæ paralysis, saluia, betonicæ*, an. ℔ j. ß. *fl. tiliæ* ℔. j. *serapini, opopanacis, myrrhæ, gummi iuniperi*, an. ℥. j. ß. Stent omnia simul mixta, conquassatis conquassandis, in infusione per d. 8. Postea extrahantur per alembicum ter in cineribus calidis, vel vapore, siue balneo sicco.

Altera.

℞. *Rosar. rubr. fl. lauendul.* an. M. j. *sem. anthos* M. i. *stœchad. chamæpit.* an. M. i. *sem. fl. hyperic. cum semin.* an. M. i. *mastich.* Drach. iii. *castorei* Drach. i. ß. *benzoës* Vnc. sem. *nuc. mosch.* Drach. ii. Scrup. ii. *gummi elemi, hederæ*, an. Drach. ii. *rad. enulæ contus.* ℥. vi. *lumbricor. terra lotor. vino*, Vnc. i. Macerentur per diem & noctem in ℔. ii. *vini sublimati* trinæ distillationis, & ℔. i. *Maluatici*, & destillentur per Bal. Mar. & in alembico in sindone suspendantur, *moschi* gr. iii. *caryophyllor. contusor.* Scrup. ß.

Diæta.

Diæta. Diæta sit, qualis in paralysi & spasmo. Auicennas & Rhases ægrum iubent poni in loco obscuro, ne humores lucis præsentia agitati & fusi, ad neruos concurrant. Et solent ipsi ægri lucem & conspectum hominum fugere, vt deformitatem oris ab aliis tegant. Auicennas etiam vult ægrum assiduè intueri in speculum ex chalybe factum, vt animaduersâ oris deformitate, faciem totius viribus in pristinam naturalem figuram perducere nitatur. Valescus de Taranta tibiam inflare iubet.

QVÆSTIO.

An Spasmus Cynicus sit morbus, vel symptoma?

Spasmus Cynicus an sit morbus vel symptoma. Morbum esse negat Ant. Don. ab Altomari, *de medend. hum. corp. mal. cap. 15.* Etsi enim ad eum sequatur morbus, figura scilicet vitiata; tamen ipsum spasmum non esse morbum, sed symptoma facultatis motricis læsæ, ad quam sequatur morbus figuræ.

Verùm potiùs de nomine, quàm de re lis est. Spasmus enim Cynicus si consideretur vt altera torturæ oris differentia seu species, omnino morbus est, vitiata scilicet figura: si verò consideretur vt caussa huius morbi, & motus vitiatus seu conuulsio, symptoma est.

CAPVT IX.

De Ptyalismo, seu crebra sputatione, & salivæ Defectu.

Ptyalismus. Ptyalismus, & πτυαλισμὸς, Hippocrati & Galeno, est immoderata & frequens salivæ exspuitio. Est enim inter excrementa corporis nostri etiam id, quod Græci σίαλον, & σίαλος & πτύαλον & πτύελος nominant, Latini salivam & sputum: vnde σιαλοχόοι aut σιαλοχόοι Hippocrati dicuntur, 2. *Epid.* qui multam salivam ore effundunt.

Differentia salivæ & sputi. Distinguunt nonnulli inter σίαλον & πτύελος, seu salivam & sputum; & σίαλον, seu salivam, appellant solum id oris excrementum, quod sine tussi & exscreatione reiicitur: sputum verò, quod cum exscreatione ex thorace plerumque reiicitur, seu, vt etymologicum Græcum habet, πτύελος est, quod μετὰ πτύσεως exspuitur: σίαλον verò, quod αὐτομάτως fluit, vt ita affectio de qua agimus potiùs salivatio, quàm crebra sputatio dicenda esset. Verùm quia salivæ propriè dictæ, sæpe sputum, ita in specie etiam dictum, permiscetur, id quod ore reiicitur, ab Autoribus, & sputi & salivæ nomine appellatur. Vnde etiam Autores voces has non semper distinguunt.

Quid autem saliva sit, notissimum est: at quomodo generetur, & quis eius sit vsus, explicandum est. Salivam equidem excrementum esse, & ex ore, tanquam inutile, reiici, extra dubium est, & quidem aquea ista humiditas, quâ lingua irroratur, & mandentibus præstò est, naturâ suâ ἄποιος est; neque sapore, neque colore, neque visciditate excedit; quantitate etiam moderata est.

Cæterùm cùm omne excrementum coctionem aliquam præsupponat, materiam quidem huic excremento suppeditat partim coctio prima, quæ fit in ventriculo, partim tertia, quæ fit in cerebro, elaboratur verò in glandulis linguæ vtrinque assistentibus, quas Tonsillas vocant, (vnde Galenus, *com. in 1. prorrhet.* ἀδένας σιαλοχόους nominat) vbi substantiæ modum ac naturam suam, & nomen etiam accipit, consentientibus tamen & concurrentibus linguæ, & partium in ore, calore, ac proprietate. Etsi verò ex ore & alia excrementa pituitosa reiiciuntur, & sæpe salivæ permiscentur, tamen saliva propriè tantùm illud est, quod in tonsillis gignitur, quod verò à thorace eiicitur, πτύελος seu sputum est; sicut quod à cerebro defluit, μύξα & βλέννα, seu mucus appellatur.

Quanquam verò saliva excrementum est: natura tamen id etiam ad certos vsus destinauit. Primò enim ad cibi in ore masticationem, & ad primæ coctionis præparationem vtilis est, quæ commodè non perficeretur, si os saliuâ destitueretur; sicuti in febribus sæpe apparet, cùm os siccum est, neque cibus saliuâ conspergitur. Imò in ipso ventriculo coctio difficilior fieret, si absque saliua esset, & si is panem & reliquos cibos aridos ab ore acciperet. Deinde locutio perfici non posset, si lingua ac labra saliuâ non conspergerentur, quod quilibet, si lingua & labia saliuâ destituantur, experitur. Tertiò etiam ad gustatum conducit saliua, & saporum quasi vehiculum est, & si lingua saliua destituatur, nullum, vel obscurum admodum saporem percipit.

Verùm hæc omnia præstat saliua, si naturalem qualitatem, saporem, colorem, quantitatem obtineat. Sæpe verò à naturali constitutione deflectit, & pro insipida fit salsa vel amara, vel dulcis, vel acida; color pro albo croceus; pro aquea, crassa, & spumea; & tandem pro moderata in copia, copiosa, vt opus fit,

sit, hoc excrementum continuò ore reiici, quod Græcis πτυαλισμός, Latinis, crebra sputatio vel saliuatio appellatur. Est videlicet Ptyalismus crebra & inuoluntaria sine tussi & screatu exspuitio, à nimia saliuæ copia proueniens.

Ptyalismus quid.

Et si enim etiam ex mala consuetudine quasi nonnulli hanc exspuitionem familiarem sibi reddant, dum inter loquendum & potandum toties, quoties sententiam absoluerunt, exspuunt, & ex medicamentorum sputum prouocantium vsu quoque hoc prouenire potest; tamen de ea hic non est sermo, sed de præternaturali, cùm obiectum præter naturam, seu saliua copiosior, ad exspuendum inuitat.

Caussa.

Caussa. Fit autem saliua seu sputum copiosius, dum pituitosus humor à capite ad os & fauces defluens, saliuæ se commiscet, eàmque auget; atque tunc ptyalismi, & catarrhi eadem generatio & caussa est, & solet ptyalismus, vt catarrhus, nonnunquam epidemius esse: id quod An. 1565. accidisse, refert Forestus, *lib. 14. obseru. 23.* Eâdem de caussa cum columellæ laxatione plerumque sputatio multa coniuncta est. Accidit eadem etiam in inflammatione & vlceribus oris.

Deinde dum ex ventriculo humidiore, & pituitâ abundante, ea sursum in os exsurgit, sputóque se miscet, quod manè, seu ieiuno ventriculo accidere solet; idque sæpe post morbos chronicos accidit, ventriculo debilitato, & non rectè concoquente. Neque tamen semper primariò è ventriculo aquosa illa pituita in os confluit, sed nonnunquam ex intestinis, vt in vermibus accidit nonnunquam ex liene, vnde lienosi & scorbutici sputatores & saliuatores sunt, de qua re *Pract. lib. 3. part. 5. sect. 2. cap. 4.* dictum.

In pectoris quoque & pulmonis affectibus, excrementa illic congesta si in os propellantur, sputum augere solent. Tandem etiam ex hydrargyri inunctione, molesta & continua sputi ex ore reiectio & saliuatio excitari potest. Interdum etiam infantibus saliuatio ob humores vitiosos in vtero cumulatos familiaris est. De quo Hollerius, *com. ad aph. 24. sect. 3. Nostris* inquit, *pueris rarò accidunt aphthæ; quia Gallicanarum matrum & nutricum frigidius est lac & humidius: sed aphtharum loco pustulas habent & vlcera serpentia per totam faciem, per caput, post aures, & multam præterea salivationem.*

Signa Diagnostica.

Signa. Malum per se notum est, & qui hoc laborant, coguntur sine tussi & exscreatione, ob saliuam copiosiùs ad labia affluentem, exspuere. Quænam verò copiosæ saliuæ caussa sit, ex morbis qui præcesserunt, vel præsentes sunt, cognoscitur.

Post cibum si copiosa saliua excernatur, indicat ventriculum malè affici, vel ob propriam illius imbecillitatem, vel ob ciborum qualitatem, aut quantitatem. Indicat enim cibum corrumpi. Atque hæc saliuæ exspuitio, à Galeno, *4. de loc. aff. cap. 10.* è Diocle inter affectionis hypochondriacæ symptomata recensetur. De sputatione, quæ etiam scorbuticis familiaris est, videatur *liber. 3. loco alleg.*

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum, prout, morbus, à quo saliua copiosa prouenit, se habet, nunc grauius, nunc leuius est, & faciliùs vel difficiliùs curatur.

2. Ptyalismus interdum à magnis morbis præseruat, imò magnos morbos tollit, & acutâ febre laborantes tandem ptyalismo, & copiosa saliuæ reiectione, sanatos fuisse, obseruatum est, cuius rei historiam habet Forestus, *lib. 14. obseru. 23.*

Curatio.

Curatio. Etsi ptyalismus à saliuæ copia proueniat, & proinde ipsa absumenda, & quæ resiccare, & partes illas saliuam suppeditantes tonsillas putà, roborare possunt, exhibenda sint, tamen cùm caussæ sint plures, à quibus copiosa saliua prouenit, vt scopo huic rectiùs satisfacere possimus illæ priùs tollendæ sunt.

Itaque si à Catarrho à capite labente, & saliuam augente est ptyalismus; curatio ad catarrhum dirigenda.

Si à Ventriculi vitio suppeditatur, tum generatio pituitæ in ventriculo impedienda, genitáque expurganda, & ventriculus exsiccandus; quam ad rem in primis aloë & hiera picra, & aloëticorum medicamentorum vsus facit. Vtile est & thus, ac mastiche cum vino sumpta, & sinapi cibis admixtum: item diagalanga, diatrion pipereon. Vtilis etiam est vomitus. Æger famem toleret.

Si Lienis vitio proueniat saliua copiosior, illi succurrendum. Eodem modo & Pulmonum affectus, si saliuam augeant curandi.

Si ab Hydrargyri inunctione proueniat ptyalismus, illi succurrendum, vt de curatione luis Veneteæ dicetur. Et exemplum talis ptyalismi curati habet Forestus, *lib. 14. obseru. 23.*

Quibus pro varietate caussarum expeditis & præmissis, tandem & ad os madidum exsiccandum, & tonsillas roborandas veniendum: decocta nimirum paranda ex fol. myrti, plantaginis, rosis rubris, saluia, nucibus cupressi, balaustiis, acacia, hypocistide, mastiche, ligno aloes, alumine: quæ decocta in ore solùm sunt detinenda, non verò gargarismi modo vsurpanda, ne plus pituitæ ad os attrahatur. Potest & spongiæ particula in ore detineri, quæ copiosiorem saliuam imbibat. Si tamen critica sit euacuatio, fluxus ille impediendus non est.

Saliuæ defectus.

Saliuæ defectus. Caussa est materiæ defectus. Deficit autem materia, quia vel non generatur, vel generata absumitur. Non generatur ob siccitatem cerebri ventriculi, linguæ & tonsillarum. Generata absumitur in febribus ardentibus, vt Pherecidæ, *7. epid.* oris inflammationibus, vigiliis, nimiis exercitiis, siti, longis sermonibus, à cibis calidis & exsiccantibus, fumis metallicis, & similibus.

Signa. *Signa Diagnostica* hic affectus non requirit, sed per se patet. Signa etiam caussarum è præcedentibus & præsentibus, & iis, quæ de linguæ siccitate, *lib. 1. part. 3. sect. 5. cap. 1.* dicta sunt, manifesta sunt.

Prognostica. *Prognostica* etiam inde petenda & desumenda sunt.

Curatio. *Curatio* vt rectè fiat, caussæ à quibus pendent, tollendæ sunt, & exsiccationi humectantibus resistendum. Quod fit remediis, quæ *ibid.* habentur.

Linguæ vitia. *Lingua* ipsa etiam ore continetur, verùm quæ de eius morbis & symptomatibus dici possunt, suprà, *lib. 1. part. 3. sect. 5.* proposita sunt.

DE DENTIVM AFFECTIBVS.

CAPVT X.

De dentium morbis.

Dentes soli ex ossibus quadam sui parte extra φάτνια, seu alueolos suos prominent, vt masticationi ciborum, quod ipsorum munus est, inseruiant. Secundariò verò sermoni & pronuntiationi verborum suam operam præstant. Ideò & in masticatione atteruntur, attriti verò incrementum denuò accipiunt, & cùm toti exciderint in infantia, nonnunquam & aliis ætatibus, septenariis potissimùm annorum, noui gignuntur, ita vt quibusdam septuagesimo, aut octuagesimo anno dentes renatos fuisse compertum sit. Præsens enim est vsque ad mortem in maxillis vis πλαστικὴ, seu formatrix dentium, quæ ipsos producere potest ex idonea materia, peculiaribus in maxilla finibus recepta, quæ in osseam quandam duritiem excrescit. In ipsis etiam dentibus parte internâ semper aliquid humidæ mollitiei, inest, quâ nutriuntur, & fluxionibus opportuni fiunt. Eius rei exemplum occurrit nuper Reichenbachij, in Silesia. Scripsit enim ad me Dn. D. Georgius Titschardus, viuere ibi honestam matronam ferè septuagenariam, viduam, quæ ante quadriennium, postquam scilicet climactericum magnum, 63, annum superasset, omnibus dentibus ab ortu primo amissis, cœpit dolere caput & gingiuas tam atrociter, vt moritura putaretur, & præ doloris immanitate insaniam metueret, eousque donec elapsis aliquot diebus, dentes, perinde vt in ætate infantili fieri consueuit primores protruderet; ac tum dolores mitigari, meliúsque habere & viuere cœperit. Numerati autem sunt 10. Verùm iam olim etiam talia accidisse, patet ex Aristotele, *de histor. animal. l. 2. cap. 4.* Plinio, *lib. 11. cap. 37.* Cardano, *de rer. variet. lib. 8. cap. 43.* Alexandro Benedicto, *de curandu morb. lib. 6. cap. 1.*

Dentium corrosio & caries. Dentes verò considerantur, quatenus vel gignuntur, vel geniti sunt. Etsi enim dentes in ipso vtero materno formentur, vt in dissectionibus, abortuum sæpe obseruatum: tamen sapientissimus rerum Creator extra alueolos eos statim eminere noluit, ne papilla matris iis læderetur, sed gingiuis obducti latent vsque ad quintum vel sextum mensem, vel etiam vltrà, ac tum in infantibus cum dolore plerumque erumpunt. Dum geniti sunt, variis morbis & symptomatibus affici possunt.

Morbos dentium quod attinet, primò magnitudo perit, siue à violentia externa, siue à defectu alimenti, dum corroduntur & perforantur: deinde interdum longiores, quàm par est, fiunt. Sæpe mobiles fiunt, & vacillant; interdum excidunt & deficiunt: contrà sæpè plures numero sunt, quàm par est. Nonnunquam situs & ordo eorum non rectè se habet. Interdum tophis obducuntur: de quibus iam ordine dicemus.

De Dentium Corrosione & Carie.

Primò sæpe dentes corrumpuntur & corroduntur ab acribus humoribus ad ipsos defluentibus; à quibus simul plerumque dolor excitatur: vnde post frequentem dentium dolorem tandem eorum corrosio & caries sequitur, ita vt frangantur & frustillatim excidant. Faciunt tamen etiam ad dentium corrosionem, aut certè eam augent, cibi, vt Hippocrates. *lib. de aff. Bionib.* docet præsertim si dentes iam antea caui sint, vt cibi in iis retineantur. In primis hoc præstant dulcia, & præcipue saccharum; vnde qui saccharum sæpè gustant, plerumque corruptos dentes habent.

Corrumpunt præterea dentes nimiùm calida assumpta. Vnde vulgatur versiculus.

Pultes ferventes faciunt corrumpere dentes.

Frigida contrà idem præstant, & præsertim post nimis calida paruo interuallo assumta. Vnde qui circa aquas gelidas habitant, corruptos dentes habent.

Dentes etiam lædunt fuci mulierum ex hydrargyro: vnde rarò mulieres, quæ fucis eiusmodi vtuntur, albos dentes habent.

Fistulæ

inflammationis, ſæpius œdematis ſpeciem præ ſe ferens, quem à figura, quam exprimit, *βάτραχον* ſiue Ranulam linguæ, Aëtius & Paulus appellant. Quanquam interdum globuli rotundi ſpeciem exhibeat. Aperto illo tumore mucus prodit, oui albumini colore & conſiſtentia ſimilis, nonnunquam tamen & colore citrino. Compertum verò eſt, & lapilloſos ſimul cum muco, vel ipſos ſolos ſine ſanie & ſanguine, ex apertis eiuſmodi tumoribus exceptos fuiſſe.

Cauſſa mali eſt ſanguis craſſus & terreſtris, ſeu, vt loquuntur, humor tartareus in venis ſub lingua coaceruatus, aut pituita & humor lentus à cerebro eò delatus, partibuſque illis infixus.

Quod ad curationem attinet, poſt vniuerſalia, phlebotomiam ſcilicet, diuerſionem & purgationem, collutiones oris fiant ex incidentibus & reſoluentibus, vt ex decocto origani, menthaſtri, pyrethri, cum ſale communi toto, vel cum ſale gemmæ.

Vel hic Puluis vſurpetur.

℞. *Piperis, zingiber.* an. Drach. i. *ſal. gem. comm.* an. Scr. ii. *origan. calaminth. rad. ireos, hermodactyl.* an. Drach. ß. *maſtich.* Scrup. i. F. Puluis, quo Ranula fricetur.

Aliqua etiam pars pulueris huius incorporetur cum albumine oui, & cum pecia imponatur, ſemper renouando, poſtquam æger crebrò id exſpuerit.

Auicennas laudat origanum, cortic. granator. & ſal, quibus mixtis & puluerisatis ranulam fricare iubet. Item tragacanthum vſtum, & hermodact. mixta cum albumine oui, & ſub lingua poſita.

Aut ℞. *Balauſt. alumin gallar.* an. Vnc. ß. F. Decoctio in aqua. Colatura ſub lingua teneatur. Fortius eſt, ſi frictio fiat cum flore æris & tragacanth. Aëtius ærugin. taſæ, chalcitidis & gallæ æquas partes miſcet, & puluerisata inſpergit, cauendo, ne quid de hiſce deglutiatur. Aut cum paſſo collutionem ex iiſdem parat; aut iis vtitur, quæ ad aphthas & vlcera oris valent.

Commendat & hoc, quod.

℞. *Nuc. ingland. veteres integras, vnà cum corticibus vſtas*, quibus tritis addi *Piperis* ℥ iii. *thur.* ℥ iii. Et cum melle mixta illinit.

Chirurgia. Si his nil proficitur, tumor ſcalpello vtrinque aperiatur, &, vbi humoris copia effluxerit, os aliquot diebus colluatur cum poſca, exiguo ſale addito, donec nihil amplius humoris in loco affecto reliquum ſit. Alij acu per tumorem transfixâ, vulnus poſtea cum ſcalpello dilatant, vt materia contenta effluat, qua exhauſta aquam mulſam gargarizare iubent, quam & per ſiphonem in transfixum tumorem immittunt, & vlcus tandem legitimè claudunt. Sunt, inter quos Ambroſius Paræus, *lib. 7. cap. 5.* qui potiùs ferro ignito tumorem aperiendum cenſent, ne malum reuertatur. Nigram verò vel fuſcam & durum ranulam, quæ cancroſa eſt, ne attingas.

CAPVT V.

De Lingua Adſtrictione.

Lingua adſtrictio. Accidit etiam interdum, vt lingua freno aut vinculo ſuo arctiùs adſtringatur, vt veluti decurtata liberè moueri ad ſermonem formandum nequeat, ſiue id fiat à primo ortu, ſiue poſt ab vlcere aut cicatrice. Ac tales *ἀγκυλόγλωσσοι* & *μογιλάλοι* appellantur; vitium ipſum *ἀγκύλωσις*.

Malum hoc oculis patet, & ſermoni impedimentum affert, infantes etiam eo laborantes lac promptè ſugere nequeunt.

Vinculum ergo hoc tranſuerſum incidendum eſt, vt Aëtius docet, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 26.* Paulus Æginеta, *lib. 6. cap. 29.* Nimirum lingua ſenſim eleuanda eſt, & forcipe acutâ frenum, quantum opus, diſcindendum, cauendo, ne venæ ſub lingua lædantur. Vid. *Inſtitut. lib. part. 1. ſect. 2. cap. 7.*

Si verò cicatrix cauſſa eſt, vncino apprehenſa extendatur, &, quicquid durum eſt, & cum naturali carne non conſentit, exſcindatur; ſectione peractâ os poſcâ abluatur, poſtea inſpergatur manna thuris, imponatur linteum carptum & conuulſum, & os aqua mulſa colluatur, vel mel roſatum illinatur.

Atque hæc de morbis linguæ dicta ſint. Iam de ſymptomatibus dicendum.

CAPVT VI.

De Læſo Guſtatu.

Linguæ à natura tum motus tributus eſt, quo promptè in omnem partem impellatur; qua de cauſſa etiam muſculos plures accepit: tum ſenſus tactus & percipiendi ſapores. Motum habet à neruis, qui muſculis linguæ inplantantur; ſenſum ab iis, qui in extremam linguæ ſuperficiem & tunicam eius ſparguntur. Ita fit, vt lingua partibus extimis ſapores dignoſcat, moueatur verò à muſculis, vt ſcribit Galenus, *8. de vſu part. cap. 5.* Nerui motui linguæ inſeruientes ſunt à ſeptimo pari neruorum cerebri; qui guſtui inſeruiunt, à tertio pari propagantur.

Quanquam autem guſtus tactus quidam eſt, vt Ariſtoteles diſputat, *2. de anim. cap. 10.* & vtrumque habet à neruis tertij paris: tamen aliquando accidit, vt manente ſenſu tactus in lingua guſtus pereat. Nam ad guſtum, qui ſubtilior ſenſus eſt exquiſita admodum in organo ſentiendi facultas requiritur, quæ facile ab aliqua. Præter naturam cauſſa hebetatur; hebetata tamen ſufficere poteſt ad ſenſum tactus, qui non ita facilè, vt guſtus, in eadem parte læditur & afficitur.

Sed vt pereunte tactu in lingua guſtus maneat, fieri nequit. Sæpe verò & hoc vſuvenit, vt conſtante guſtu tactúque linguæ, motus eius impediatur; cuius ratio manifeſta eſt, ex diuerſis ſenſus & motus neruis, vt diximus. Senſus igitur linguæ ineſt, tum vt tactiles qualitates percipiat, tum vt guſtabiles, qui ſunt ſapores; eorúmque diſcrimina varia. Motus ineſt, vt cibum in ore regat, & tanquam manus dentibus porrigat, & etiam deglutitioni inſeruiat, & vt collectionem & expultionem quoque ſaliuæ adiuuet, præcipuè verò vt ſermonis formandi ſit inſtrumentum. *Guſtus læditur ſeruato motu linguæ.*

Poſtquam igitur de morbis linguæ dictum; proximum iam eſt, vt de ſymptomatibus eius dicamus. Inter actiones læſas hic ſunt, Guſtus læſio, & Motus linguæ læſio.

Vt lingua guſtatus organum ſit, non ſolùm peculiarem ſubſtantiam, carnem ſcilicet raram, ſpongioſam ac mollem obtinet, ſed & neruos à tertio neruorum pari accepit: quæ eius naturalis conſtitutio ſi lædatur, guſtatus læditur.

Læditur autem guſtatus tripliciter; vel quia imminuitur, vel aboletur, vel deprauatur. Imminuitur, cùm ſaltem ſapores excellentes percipit; aboletur, cùm planè nullos; deprauatur, cùm obiectum alterius, quàm eſt, ſaporis eſſe iudicat. Imminuitur & abolerur iiſdem de cauſſis, quæ in imminuto guſtatu ſunt minores, in abolito grauiores.

Cauſſa guſtatus læſi. Fit hoc, cùm vel ſpiritus animalis non tranſmittitur, quia paulatim deficit; quod fit in moribundis: vel quia eius influxus impeditur ab obſtructione aut tumore pr. nat. in neruis tertij paris, & parte cerebri, vnde nerui illi originem habent; vel quia nerui tertij paris refrigerantur, aut lingua frigidâ, aut humidâ materiâ perfunditur; vt fit in catarrho, aut puſtulis; vel vlcere obſidetur.

Deprauatur verò guſtus, quia vel linguæ ſubſtantia, vel membrana illam inueſtiens, vitioſo aliquo humore imbuta eſt. Ita ſi bile lingua perfunditur, omnia quæ guſtantur, amara eſſe putantur, in aliis affectibus ſalſedo vel acor cibis ineſſe videtur. Nam ſuccus extrinſecus à cibis accedens vitioſum linguæ ſuccum, qui prius quieuerat, excitat mouetque; guſtandi autem facultas non eum, qui iam acceſſit, ſed qui per linguam antea fuſus erat, ſentit ac percipit, atque ita quod intus exiſtit in lingua, prohibet extraneum; quemadmodum hac de re docet Galenus, *1. de ſympt. cauſ. cap. 4.* Addit ibi Galenus, aliquando, quanquam rariùs, accidere, vt lingua ob *ὑπερβολὴν* ſenſus guſtandi ſuccos, quos in ſe continet, prius ſentiat, quam aliquid ore acceptum guſtet.

Cauſſa.

Vt ergo cauſſas breuiter complectamur, imminuitur vel abolerur guſtus neruis ſuis perfrigeratis & emollitis, vel iiſdem obſtructis, aut malè affectâ ea parte cerebri, vnde illi prodeunt. aut malè conformatis neruis, neque ad linguam pertingentibus, quod in Lazaro illo vitriuorace, qui nullo prorſus guſtu, dum viueret, præditus erat, accidit, cuius mentionem facit Columbus, *lib. 13. Anatom.*

Deprauatur vel à cauſſa externa, vt aſſumptis quibuſdam in os, quorum ſapor non facilè è lingua eluitur; vel internis; vt ab humore vel vapore, quo lingua imbuitur. Humor ille vel vapor defertur interdum ex ventriculo, vel inteſtinis, (quorum tunica communis eſt cum linguæ & faucium tunica) item ex vtero, hepate, liene, pulmone, thorace malè affectis: interdum ex faucibus vlcere ſanioſa obſeſſis ad linguam mittitur ſi-quenter denique è cerebro ad fauces & linguam confluit.

Signa Diagnoſtica.

An ſapor imminutus, abolitus, vel deprauatus ſit, æger patefaciet. Qualis verò ille humor ſit, læſi guſtatus cauſſa, ex ſapore & linguæ colore dignoſcitur.

Nam dulcedo & rubedo ſanguinis eſt; amaror & color citrinus bilis; ſalſedo & albedo pituitæ putreſcentis; acor & color ater humoris melancholici. Sapor abominabilis prauos in ore ventriculi humores hærere arguit. Puſtulæ, tumor & apoſtema linguæ, oculis cernuntur. Si lingua ſit ſana & mediocriter rubra, & guſtatus imminuatur vel aboleatur, ægritudo eſt in capite vel neruis, à quibus guſtandi facultas dependet.

Prognoſtica.

1. Guſtus læſio diu perſeuerans facultatem naturalem lædit. Neque enim homo alimenta diſcernere poteſt.

2. Guſtus læſio ab intemperie frigida & ſicca difficiliùs curatur, quàm ab intemperie calida & humida.

Curatio.

In curatione obſeruandum primò, an vitium hæreat in ipſa lingua; an verò cerebri vel neruorum vitio, vel ventriculi, pulmonis, aliatúmque partium accidat, vt ad fontem mali, & membrum primariò affectum, curatio dirigatur. Si guſtus lædatur à cauſſa calida, eaque humor ſit, is conuenienter euacuandus. Deinde diu in ore teneatur leniter gargarizando acetum,

vel

vel ſuccus malorum granatorum, item ſuccus endiuiæ, lactucæ, portulacæ, mucilaginis ſeminis pſyllij & cydoniorum cum aqua roſarum vel acetoſæ. Fricetur lingua carne limonum & citriorum, ad appetitum & guſtum reuocandum. Si malum ſit à cauſſa frigida, materia præparetur, & conuenienter euacuetur, deinde gargariſmus fiat ex hyſſopo, glycyrrhiza, caricis, melle, cui aliquid de rob nucum admiſceri poteſt, ad tollendum ſaporem extraneum. Si cauſſa ſit in puſtulis, vel vlcere linguæ, aut lingua per conſenſum alicuius partis afficiatur, his omnibus ſua peculiaris curatio adhibeatur.

CAPVT VII.

De Linguæ Motu læſo.

Lingua motus læſus.

Linguæ motus læſio oritur, affectis neruis ſeptimi paris cerebri prope ſpinalis medullæ initium, atque ita muſculis linguæ affectis, ſiue intemperie nudâ frigidâ & humidâ, ſiue coniunctâ cum materia, & neruos illos ſeu irrigante, ſeu anguſtiam in iis pariente: vnde poſt apoplexiam ſæpe paralyſis linguæ accidit, ſine ſolùta voce.

Interdum, vt dictum, lingua freno aut vinculo ſuo arctiùs aſtringitur, vt veluti decurtata liberè moueri ad ſermonem formandum nequeat; ſiue id ab ortu accidat, ſiue poſt ab vlcere aut cicatrice. Et qui à natura tales ſunt, principiò quidem tardè in ſermonem prorumpunt: vbi verò loqui cœperunt, citra difficultatem, & ſæpe feſtinantes loquuntur. Impediuntur tamen in appellatione nominum & verborum, quorum aliàs difficilior eſt pronunciatio, veluti in quibus R. & L. literæ, frequenter occurrunt, vt deſcribit Aetius. *tetrabibl.* 2. *ſerm*. 4. *c*. 36.

Nonnunquam tumor ſub lingua, quem Ranulam appellant, oritur, de quo, *cap. quarto*, dictum quæ etiam motum linguæ impedit.

Læditur & linguæ motus, quando ea tota intumeſcit, vt etiam antea dictum. Ex ebrietate quoque linguæ motus impeditur, vt homo in loquendo vel titubet, vel mutus reddatur, & nonnunquam conuulſus moriatur, neruorum principio nimiâ vini potatione obruto, teſte Hippocrate, 5. *aphor*. 5.

Ex concuſſione quoque cerebri per ictum vel caſum linguæ motus impeditur, eodem Hippocrate teſte, 7. *aphor*. 39. & Galeno, 1. *de loc. affect. cap* 6.

Tandem aliquando à vermibus in inteſtinis, linguæ motus impeditur; cuius exemplum inſigne eſt apud Alexandrum Benedictum, *lib*. 5. *cap*. 15.

Motus linguæ læſi differentia.

Ex his igitur cauſſis motus linguæ læditur, vt vel planè auferatur, vel imminuatur, vel deprauetur.

Motus abolitus.

Aufertur motus linguæ, atque ita loquela ſimul, ſiue conformationis vitio à primo ortu, aut poſt, quando ſpiritus animalis vel non transfertur ad linguam, ſiue ob cerebri obſtructionem & neruorum anguſtiam, vt in apoplexia, caro, catoche; ſiue ob ſpirituum animalium conſumtionem, aut ad interiora retractionem, vt fit in morti proximis, in ſyncope & vteri ſuffocatione: vel non recipitur in lingua, propterea quòd obſtructio vel tumor eſt in neruis ſeptimi paris cerebri. Ad hanc ergo neruorum anguſtiam, ſi perfecta ſit, ſequitur linguæ paralyſis, eáque interdum citra guſtus offenſionem: ſin leuior, ex interuallo modo loquitur homo, modo obmuteſcit ſano corpore.

Imminuitur autem motus linguæ, vt tarda ſeu difficilis euadat loquela, vel citra vitium linguæ, dum ſpiritus animales alio auocantur, vt in ira, terrore, nimio gaudio, vel eiuſdem vitio.

Lingua hæſitantia.

Vitium autem hoc eſt vel natiuum, & tales homines non poſſunt incipere loqui, niſi priùs multoties linguam mouerint, & labia, atque hinc expedite loquuntur, aut multo tempore vnam dictionem proferunt, aut, poſtquam loqui cœperunt, non poſſunt in ſermone progredi, & ſæpe eandem ſyllabam repetunt, quod vitium Græci ἰσχνοφωνίαν, & hæſitantiam linguæ vocant; etſi hoc vocabulum exilitatem vocis potiùs ſignificat: vel adueniitium, à linguæ vulnere aut apoſtemate, aut vlcere, excreſcentia magna ſine apoſtemate, paralyſi ſecundum medietatem dextram aut ſiniſtram.

Motus linguæ deprauatus.
Blæſitas.
Balbuties.

Deprauatur motus linguæ, vt vna litera & ſyllaba pro altera præter voluntatem proferatur, in vitio quod τραυλότης, blæſitas, & ψελλότης, balbuties nuncupatur; quarum hæc literas aut ſyllabas quaſdam inter pronunciandum abſorbet, vel quaſi ſupprimit: illa literam vnam pro altera vitioſè effert, imprimis literam R.

Cauſſa primò eſt intemperies linguæ, & neruorum atque muſculorum huius, eáque plerumque humidior, ſiue natiua ſit, vt in pueris, qui poſt ætatis decurſum, vel febre ſuperueniente, abſumtâ humiditate ſuperuacaneâ, rectè loquuntur, ſine aſcititia ex humoris affluentis copiâ à cerebro humidiore, vel ab ebrietate, ob quam humiditatem imbecilliores muſculi linguæ, eam non firmiter ad dentes primos ſtabilire & allidere poſſunt. Interdum verò intemperies linguæ ſiccior, ob quam lingua conuellitur & contrahitur, vt rectè extendi & dilatari nequeat. Deinde in cauſſa eſt mala conformatio, aut in nimia linguæ breuitate, longitudine, craſſitie; aut in muſculorum linguæ conformatione.

Signa Diagnoſtica.

Linguæ motus læſus ex ſermone læſo, vt & maſticatione & deglutitione percipitur.

Cauſſas quod attinet, ſi lingua lædatur per conſenſum à cerebro, noxa etiam in cæteris functionibus animalibus deprehenditur, quod non accidit, ſi vitium tantùm ſit in neruis ſeptimi paris cerebri: atque tum ſi, tenuis humiditas linguæ muſculos penetrat, ipſóſque reſoluit, paralyſis linguæ exiſtit. Conuulſio verò cognoſcitur ex linguæ contractione. Conuulſa quoque lingua neque ab ægro, neque ab aliis flecti & moueri facilè poteſt: paralytica verò per alium non difficulter mouetur. Mala conformatio ligamenti oculis patet. Sicut & tumor, qui ex quo humore conſiet, colore aliiſque indiciis proditur. Si tumor eſt inflammatorius, durities, dolor, & febris adeſt.

Prognoſtica.

1. Grauitas & tarditas linguæ relicta poſt apoplexiam, earum, lethargum, & ſimiles affectiones, rarò, & difficulter admodum curatur.

2. Ex confirmata paralyſi omnes obmuteſcunt.

3. Dum lingua tota paralyſi afficitur, grauis metus Apoplexiæ impendet, Galenus, 4. *de loc. affect. c*. 2. Scribit tamen Foreſtus, *lib*. 14 *obſeru*. 31. *in Schol*. ſe non rarò obſeruaſſe linguæ paralyſin obortam, quam nulla apoplexia conſecuta eſt. Quod & ego obſeruaui in Profeſſore quodam huius Academiæ, qui ex catharro ſubitò decidente planè mutus reddebatur, & ſi tabulam ſcribere opus habebat, quid mali pateretur, (ſenſus & reliquarum partium motus integer erat) qui frictionibus adhibitis, & clyſtere iniecto, paulo poſt iterum loqui cœpit, & catarrho liberatus tanquam apoplexiam paſſus eſt.

Curatio.

Si linguæ motus ſit à paralyſi, videndum, an ſanguis ſimul peccet, & tum, præmiſſa alui lenitione, mittatur è cephalica primò, deinde è venis ſub lingua; quod ſæpe præſentiſſimum huius affectionis fuit remedium. Quidam etiam cucurbitulas cum ſcarificatione ſub mento ponunt, quæ & ſcapulis applicari poſſunt. Nonnunquam etiam vſurpentur diuerſiones per clyſteres, frictiones, vincula, & ſimiles.

Si à materia eſt frigida pituitoſa, præparata illa expurgetur. Vſurpentur etiam diuerſiones omnis generis, vt ſuprà, *part*. 1. de Paralyſi ex hac cauſſa, traditum fuit.

Topica quod attinet, vſurpentur collutiones oris, gargariſmi, apophlegmatiſmi, *ex ſtœchad. hyſſopo. origano. primula veris. ſaluia. puleg. thym. radic. cappar. calamo aromat. zingib. pyrethr. nigella, pipere*, & ſimilibus.

Lingua fricetur *puln. ſpec. diatrion. pipereon, diacalaminth. dianth. diagalang. cum conſeru. flor. ſaluia. ſtœchad. primul. veris, puln. ſem. ſtaphidis agr. ſinapis, ſalis Ammoniac. cum theriac. Mithridat. aurea Alexandrin.* quæ & ſabæ magnitudine in ore detineantur, donec ſenſim liqueſcant.

Aut diſſolui etiam poſſunt in ſpiritu vini, in quo aliquid caſtorei antea infuſum ſit, vel in oxymel. ſcillit. in quo calam. aromat. & hyſſop. ebullierint.

Vtile eſt & Caſtoreum ſub lingua detinere.

℞. *Nuc. moſch*. Drach. i. *caſtor*. Drach. ij.
Cum *ſucco ſaluia*.
Fiant Paſtilli lupinorum formâ, qui in ore detineantur.

His & ſimilibus, & antecedens in capite cauſſa, & coniuncta in lingua tolletur.

Foris probantur vnguenta & inunctiones ex oleo vulpino, nardino, coſtino, & ſimilibus. Stillicidium item ad partem poſteriorem capitis, & primas colli vertebras, aſcendendo vſque ad phœnigmos aut cauteria, ad primam vel ſecundam colli vertebram, quæ diu aperta ſeruentur, vſus denique thermarum.

Si linguæ motus impeditur ob linguæ conuulſionem, cæterìci medicamenta conuulſioni commoda apponantur.

Si motus linguæ ſit impeditus vitio vinculi linguæ, id tranſuerſim incidendum, vt *cap. quinto* dictum.

Si ob tumorem lingua moueri non poſſit, vel non rectè moueatur, is curandus, vt antea etiam dictum.

DANIELIS

SENNERTI,

D. ET MEDICINÆ PROFESSORIS,

PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER SECVNDVS.

ILLVSTRISSI

Illustrissimo & Celsissimo Principi, ac Dn.

D. GEORGIO,

LANDGRAVIO HASSIÆ,

COMITI CATTIMELIBOCI, DECIÆ, ZYNGENHAYNÆ, ET NIDDÆ, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Salutem & Felicitatem perpetuam P.

COR vitæ principium, & caloris innati fontem esse, idémque primum viuere, postremúmque mori, & reliquas corporis partes ex eo vitam haurire, nec actiones suas obire, nisi vitali calore & spiritu per arterias ab eo transmisso perfundantur, scholis Philosophorum & Medicorum notissimum est. Nam, vt Hippocrates, *lib. de corde*, eleganter scribit, αὗται πηγαὶ φύσιος ἀνθρώπου, καὶ οἱ ποταμοὶ ἐνταῦθα ἀνὰ τὸ σῶμα, τῇσιν ἄρδεται τὸ σκῆνος. ὅτι δὲ καὶ ζωὴν φέρουσι τῷ ἀνθρώπῳ, ἢν αὐανθῶσιν, ἀποθνήσκει ἄνθρωπος. *Hi sunt naturæ humanæ fontes, hincque flumina excurrunt, quibus corporis nostri tabernaculum irrigatur. Atque hæc vitam homini conferunt, & si exsiccata fuerint, homo perit.* Et Galen. 6. *de vsu part. cap. 7.* ἡ καρδία τῆς ἐμφύτου θερμασίας, ᾗ διοικεῖται τὸ ζῶον, οἷον ἑστία τίς ἐστι καὶ πηγή. *Cor caloris natiui, quo animal regitur, quasi fons quidam & focus est.* Nimirum quod Sol est in maiore mundo, id cor est in minore. Vt enim Sol lumine suo vniuersum mundum illustrat atque exhilarat, & calore suo omnia viuificat, ac fouet: ita Cor calore suo vitali & spiritu totum corpus viuum & vegetum reddit, idque fouet, conseruat: spiritúsque vitales, tanquam radij quidam ætherei & viuifici, à corde in vniuersum corpus dimanant. Et, vt Aristot. 3. *de part. animal. cap. 7.* scribit: *Cor est* οἷον ἑστία, ἐν ᾗ κεῖται τῆς φύσεως τὸ ζωπυροῦν, *quasi focus, quo naturæ fomites & primordia ignis natiui continentur.* Ac propterea etiam, vt *eodem in loco*, Aristot. scriptum reliquit, locum suum, ὥσπερ ἀκρόπολιν τοῦ σώματος, *veluti arcem corporis*, occupat. Conditor enim rerum sapientissimus ipsi in thorace, mediâ corporis regione, qui maxima ex parte osseus est, locum dedit, atque antè sternum, à tergo spinam dorsi, quasi munimenti loco constituit, quibus ex latere vtroque costas securitatis gratia adiunxit. Imò in dorso omoplatas seu scapulas, quas Celsus scoptula operta nominat, quasi scuta cordis, apposuit. Intus verò cor totum pulmonibus cinxit, quibus non solùm tanquam puluino incumbit, (vnde etiam Auicenna pulmones, cordis culcitram vocauit) sed qui etiam respirationis organa sunt, quo calidum, quod in corde est, conseruatur. Atque si hæ omnes corporis partes saluæ sunt, œconomia etiam corporis rectè administratur: Et sicut in regnó, cuius Princeps, cum iis, qui à secretis ipsi sunt consiliis, & primariis administrationibus, valet & floret, omnia rectè atque ordine fiunt & administrantur: ita etiam, dum Cor in sua regione bene sese habet, calorem viuificum in omnia membra diffundit, eáque fouet; τέθαλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ, *florent, & fulget ver Gratiarum*, vt est in antiquo Ariphronis Sicyonij *hymno*; nisi pars aliqua priuato vitio teneatur: quod ipsum tamen faciliùs toleratur, si cor hilaritatis auram aspiret. Contra verò, sicut, dum Rex ægrotat & de salute periclitatur, omnes subditi in mœrorem & squalorem conijciuntur: ita etiam corde malè affecto, totius corporis salus simul in discrimen coniicitur: id quod non solùm in lipothymia & syncope, sed & in respiratione læsa accidit: atque vbi illa caloris in corde ventilatio necessaria cessat, aëre, quem spiritu ducimus, denegato, homo in præsentissimum vitæ discrimen coniicitur, vt in iis qui angina laborant, vel quibus à re aliqua in orificiū asperæ arteriæ illapsâ spiritus intercluditur, aut qui laqueo strangulantur, vel aquâ aut carbonum fumo suffocantur, manifestum est.

Cùm ergo libro primo Practicæ, quem anno superiore edidi, Capitis præter naturam affectiones complexus sim, secundo hoc libro morbos ac symptomata Cordis, & reliquarum thoracis partium, quæ gratiâ cordis imprimus factæ sunt, complecti libet.

Ut verò Illustrissimo nomini Tuo, *Princeps Celsissime*, hoc quicquid est operis inscriberem, caussas, vt opinor, non leues habui. Primò enim satis superque notus est Illustriss. Celsit. T. erga bonas literas amor, & in earum cultores incredibilis beneuolentia, quam cùm alia manifesta faciunt, tùm id, quòd insigni & Principe dignâ benignitate ac liberalitate Academiam Marpurgensem, bonarum literarum, virtutis & pietatis officinam Illustrem, alit, fouet ac tuetur. Eum ergo Illustriss. T. Celsitudinis in bonas literas affectum etiam hac qualicunque Dedicatione posteris notum facere & commendare volui. Deinde quia scripta mea omnia iure quodam Illustr. Domui Saxonicæ, vtpote in Electorali Saxonica Academia nata, debentur; cum ea verò Illustr. Domui Hassiacæ à multis annis fœderis sanctione contracta necessitudo, & Illustr. T. Celsit. in primis arcta intercedit cognatio & affinitas: hoc opus iure Illustr. T. Celsitud. deberi existimo.

Accipe ergo, *Princeps Illustrissime*, hoc quidquid est operis Medici, vultu beneuolo & fronte serena, atque eo affectu, quo aliàs bonarum literarum cultores, & qui quocunque modo ad Illustr. Domum Saxonicam spectant, complecti soles, & meis conatibus faue. DEUS ter Opt. Max. Illustr. T. Celsit. saluam, incolumem, & omni ex parte beatam, felicémque præstet, ac tueatur. VVitterbergæ, Cal. Augusti, Anno Christi 1629.

Illustriss. Tuæ Celsitud.

Subiectissimus

DANIEL SENNERTUS D. Sereniss. Elect. Saxon. Medicus, & facultatis Medicæ ibid. Professor ac Senior.

PRACTICÆ

LIBER SECVNDVS, PARS PRIMA,

DE ORIS AC FAVCIVM ET PARTIVM in iis contentarum ægritudinibus.

PROOEMIVM.

INTRA cranium & pectus, os, fauces, & collum interiacent. Os, Græcis Στόμα, dicitur tota illa cauitas, inter labia & buccas, ac initium gulæ & asperæ arteriæ contenta. Et proinde ad Os pertinent Labia, Lingua, Dentes, Gingiuæ, Maxillæ, Columella, Tonsillæ, Fauces, quæ sunt illa oris extrema pars, vnde gula & aspera arteria incipiunt. Itaque postquam morbos & symptomata, quæ Capiti & Cerebro, ac Sensuum externarum organis accidunt, explicauimus, antequam ad ægritudines Pectoris accedamus, ordo postulare videtur, vt de harum partium vitiis agamus.

Dicendum ergo de Labiorum tumoribus, fissuris, & vlceribus, de Labiis malè conformatis & curtis, de Oscitatione, de Labiorum tremore, de eorundem conuulsione seu spasmo cynico, de Ptyalismo, de Linguæ asperitate, magnitudine nimia, inflammatione & tumore, de Linguæ fissuris, vulneribus, combustione, de Ranula sub Lingua, de Linguæ motu læso, de dentium corrosione & carie, vacillatione, ordine & numero vitiato, de dolore Dentium, de stupore, de colore eorundem vitiato, de gingiuarum inflammatione, excrescentia, cruentatione, putredine carnis diminutione, vlceribus, de Maxillarum vitiis, de Oris vlceribus, de Oris fœtore, de columellæ laxitate, de inflammatione eiusdem, de vlceribus Columellæ, de absumtione & erosione eiusdem, de Tonsillarum tumoribus & inflammatione, de earundem vlceribus, de iis quæ Faucibus & Gutturi præter naturam inhærent, extrahendis, de Angina, & Colli vitiis.

CAPVT I.

De Labiorum tumoribus.

Labiorum vsus. LAbiorum vsus multiplex est. Primò enim claudunt, vt per nares solùm, nisi aliud necessitas postulet, fiat respiratio, ac ne, si illud perpetuò, vbi semel propter cibum vel potum sumendum, vel respirationem, aperire necesse est, hians ac dilatatum maneret, omnis generis corpuscula, muscas, paleas, puluerem admittat, atque etiam dentes & gingiuæ frigore ventisque lædantur. Præterea ad formandum sermonem sunt vtilia, præcipuè ad efferendas literas Labiales, ita dictas, quod ad earum prolationem labia maximè sunt necessaria. Seruiunt etiam ad potus faciliorem assumptionem, neque sine iis potus commodè assumi posset. Vtilia quoque sunt ad cibum in ore continendum iis, qui molaribus dentibus destituti, incisoriis tantùm masticare coguntur. Faciunt etiam labia ad saliuam ex ore eiiciendam, vt & in ore detinendam, ne illa continuò ex ore proflueret, & insignem turpitudinem pareret. Vtilia sunt & ad sonos variandos tubicinibus, infantibus item ad sugendum. Tandem per se ad ornatum multum faciunt. Monstruosus enim omnino esset homo, si detruncatis labiis rictum irati canis ostenderet. Contrà homo si labia lenia, rubicunda, magnitudine moderata, os debito modo claudentia obtineat, insignis inde gratia & ornamentum ipsi conciliatur.

Atque hæc omnia præstant labia, si naturalem suam conformationem habeant: præstare verò non possunt, si eam amittant, & vitia aliqua contrahant: de quibus iam dicendum.

Et quidem primùm de labiorum Tumoribus & Magnitudine aucta dicemus. Nam primò nonnunquam labia nimis crassa & magna sunt. *Labiorum magnitudo nimia. Natiua.* Et quidem in quibusdam labrum superius est magnum & crassum, & duplo sæpe maius; vnde non tantùm deformitas oritur, verùm etiam vox & sermo aliquantum vitiatur, actisque efflatio quadantenus impeditur. Quibusdam verò labium inferius est nimis crassum, & quasi pendulum. Verùm hæc vitia, cùm naturalia sint, corrigi non possunt.

Morbosa. Deinde interdum labia præter naturam intumescunt; quod fit ab apum, vesparum, muscarum venenatarum ictibus. Et tum decocto altheæ cum aceto vel lacte souenda, aut succus plantaginis imponendus, vel etiam, ratione veneni, theriaca illinenda. Interdum etiam intumescunt post hausta venena; & rum cura ad venenum dirigenda. Refert etiam Guilhelmus Fabricius, *cent.4.obser.36.* cuidam Doctori, cùm fungos manibus tractasset, & iis illotis postea labia attigisset, ea supra modum intumuisse, sed aquâ Stapedianâ, quæ in *Tract.* nostro de *Febribus cap. de peste*, descripta extat, appositâ conualuisse. Ex quo patet, in simili casu & alia alexipharmaca adhiberi posse.

Tertiò interdum etiam inflamamantur ex iisdem caussis, à quibus aliæ partes; ex contusione, & humorum affluxu. Et curatio etiam, vt in aliis partibus, instituenda. Talia tamen medicamenta vsurpanda, quæ in oris inflamatione adhiberi possunt. *Labiorum inflammatio.*

Quartò vidi etiam Tumorem durum, ad modum steatomatis, in labio inferiore cuiusdam Nobilis, qui cùm nec discuti, nec ad suppurationem duci posset, sectione feliciter curatus est. *Labiorũ tumor durus.*

Quintò quandoque & Cancer labia occupat. Qui quas caussas habeat, & quomodo curetur, è doctrina de Cancro in genere petendum. *Labiorum cancer.*

Sextò Iuuenem quendam, qui ex Lue Venerea labia vlcerata, inflata, subnigra, tumida, carcinomatis instar habuit, Forestus, *lib.14. obs.2.* curauit vniuersalibus ad morbum Venereum, & hoc decocto, panno eo imbuto labiis apposito: *Labiorũ tumor ex lue Venerea.*

℞. *Ligni Guaiaci.* ℔.ij. Bulliant in *aq. solani*. Deinde colentur. Add. *aluminis* Drach.j. Iterúmque semel ebulliant & colentur.

Septimò interdum Tumores aridi labia occupant. Ita in Oeniadis Phœnici, & Andreæ, fratribus, mala altera intumuit, & labium, quod ex anteriore parte malæ & oculo respondet, neque quicquam intrò spectanti comparebat, neque foris vllam puris significationem edebat, sed aridâ putredine intumescens, marcescebat, & mortuus est. Eadem quoque alteri contigerunt. Mortuus autem est & hic die septimo, neque eorum medicamentum quicquam profuit. Phœnici verò putredo in circulum exsecta est, & vlcus ante mortem magna ex parte repurgatum fuit. Sed & hic mortuus, cum diu vitam traxisset. Hippocrates, *5. epid. sect.4 in codice Foësii.* *Labiorũ tumores aridi.*

Tumores autem isti vbi exulcerantur, ad caput *de vlceribus* pertinent.

CAPUT II.

De Labiorum fissuris.

CVtis earum in labris connexa est tantâ tenuitate, tantâ subtilitate ac teneritate, vt, nisi labiis laceratis, cutem ab iis separare non possimus. Ac proinde labia, cùm sint tam tenera, mollia ac subtilia, facilè à caussis externis, ventis, frigore, vt & internis, humoribus & vaporibus, vitiantur, finduntur, & scinduntur, vt interdum etiam sanguinem fundant. Et quidem nonnullis sæpissime finditur labium inferius in medio, vbi duæ musculorum extremitates desinunt. Græci hoc vitium *ῥαγάδας*, Latinis Fissuras & Scissuras labiorum nominant. Partis enim affectæ nomen commodè additur. Aliàs enim vocabulum hóc commune est, & non tantùm labiis competit, sed & cuti, ano, vtero. Estque morbus in soluta continuitate Labiorum. *Fissura Labiorum.*

Caussæ.

Caussa proxima est siccitas nimia. Atque ita scissura labiorum est continuitas eorum soluta à nimia siccitate, & tensione. *Caussæ.*

Siccitatem autem hanc inducunt vel causæ externæ, frigus videlicet & calor, & præcipuè ventorum, inprimisque Boreæ, flatus; venena item, vt cantharides, ephemerum, colchicum, vt habet Nicander. Pertinet huc & lac calidius, quod infantes sugunt: vel internæ, vapores calidi & sicci, salsi ac acres, per œsophagum, vel asperam arteriam ex partibus inferioribus ascendentes, vel humores à capite ad labia destillantes. Vapores autem illi nunc ex ventriculo, nunc ex intestinis nunc ex pulmonibus, nunc ex hepate & venis, nunc ex corde ascendunt, imò & ex vtero. & solet illa ex vaporibus, labiorum, præcipuè inferioris, fissura fœminis salacioribus ob vteri siccitatem esse familiaris. Vt enim linguæ valde resiccantur ex atra fuligine & vtero, vt habet Hippocrates, *6.epid. sect. 5.t.14.* ita & labia ob eandem caussam, propter communem tunicam. Tandem etiam

infan

infantibus labia interdum finduntur, ob mammarum, quas sugunt, duritiem.

Differentia.

Differentia. Scissuræ labiorum differunt nunc ratione quantitatis, & aliæ sunt maiores aliæ minores; aliæ plures numero, aliæ pauciores: nunc ratione subiecti, quòd aliæ solùm vnum, aliæ vtrumque labium occupent.

Signa Diagnostica.

Signa. Affectus ipse per se oculis patet. Caussæ verò signis cognoscendæ. Si externæ illæ sunt, id ex ægri relatione cognoscitur: quæ si abfuerint, caussarum internarum id indicium est.

Et quidem si à vapore fissuræ accidant, sine pruritu, (neque enim vapores ita inhærent, vt humores) sine ardore, sine multa duritie sunt, neque adeò frequentes, neque profundæ. Quæ verò ex humoribus calidis est fissura, cum pruritu est, & profundior. Et si humor à capite ad labia fluat, id etiam sensibus manifestum est.

Prognostica.

Prognostica. 1. Labiorum fissuræ non planè negligendæ. Nam & turpitudinem quandam pariunt, & si diu durent, in vlcera crustosa callosa, & difficulter curabilia degenerant.

2. Rhagades à natiuitate contractæ, non curantur; reliquæ non ita difficulter, nisi ad cancrosam naturam degenerent.

Indicationes.

Indicationes Siccitas nimia corrigenda est humectantibus, & labiorum soluta vnitas vniendæ. Caussæ verò, à quibus eæ pendent, tollendæ. Caussæ igitur externæ, si adhuc adsint, amouendæ. Si vitiosi humores adsint, euacuandi. Si vapores caussa sint, illi quoque tollendi, & hepati, vtero, vel etiam toti corpori, vnde illi proueniunt, succurrendum.

Curatio.

Curatio fissuræ à frigore. Si ergo à frigore externo sit fissura, solo Vnguento pomato albo labia inungere sufficit: vel paretur tale Linimentum.

♃. *Pingued. gallin.* ℥. ii. *cera alba* ʒ. ii. Abluantur sæpe *aqua rosarum*. F. Linimentum.

Vtile est & oleum ceræ, ac thuris.

Auicenna pinguedines, adipes ac medullas cum oleo rosaceo & cera miscet, & adhibet. Sint tamen pinguedines recentes. Si enim sint vetustæ ac rancidæ, atque acredinem acquisiuerint, potiùs nocent, quàm prosunt. Idem pelliculas ouorum & arundinum applicat.

A caussa calida. Si à caussa calida & sicca sint fissuræ, lintea tenera succo sempervivi & solani madida imponantur.

Vel ♃. *Amyli, sacch. penid. Canariensis, conf. rosf.* an. Drach. ß. Misc.

Vtilis est etiam mucilago gummi cerasorum cum aq. rosf. extracta.

Si verò fissuræ altiùs penetrent, adeps anserinus & caponis, aut medulla crurum bubulorum cum sempervivo & terebinthina adhibeatur.

Vel ♃. *Mucilag. sem. cidon. Ol. Mastich* an. ℥. j. *adipis gallina, medulla pedum vituli*, an. ℥. ß. *vini subdulcis* parum. Cum *cera* fiat Vnguentum, vel Ceratum molle.

Vel ♃. *Pulu. anthor. rosar.* q. v. cum *mucilag. tragacanth.* F. Linimentum.

Vel ♃. *Sacch. penid. mucilag. tragacanth. aquâ rosar. extract.* q. s. Misc.

Potest & aliquid amyli addi.

Vel ♃. *Terebinth. butyri sine sale*, an. q. v. *pulueris macis* parum. Misc.

Vtilis est & tragacantha aquâ rosar. dissoluta, amylóque mista, & illita: vel cum cera virginea, melle, & oleo communi fiat Vnguentum.

Vel ♃. *Ol. rosac.* ℥. ß. *amygd. dulc.* Drach. ii. *butyri sine sale aquâ rosf. loti* Drach. iii. *terebinth.* ʒ. ii. *pingued. capon.* Drach. i. ß. *mellis* Drach. iii. *succini* ʒ. j. *cerusf.* ʒ. ii. *cera alba* q. s. F. Vnguentum.

In omni caussa vtile est, labium introuertere, & linguâ humectare, maximè si mastiche, & alia idonea medicamenta priùs masticata fuerint.

De seminis hyoscyami fumo, vide caput sequens in fine. Vide & Aëtium, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 18.

CAPVT III.

De Labiorum Vlceribus.

Vlcera labiorum. Caussa. Nonnunquam & Vlcera labia occupant crustosa, sæpe etiam manantia, quæ ortum habent ab humoribus acribus, sine tales sint naturâ suâ, quales sunt biliosi & serosi, siue ex adustione & putredine, vel acris humoris admistione, quo modo & humores pituitosi & melancholici, & sanguis, acres fieri possunt.

Atque talia vlcera sæpe per modum criseos in febribus tertianis, & acutis, & malignis contingunt, & febris solutionem indicant. Sæpe etiam absque crisi ab humoribus vitiosis ex reliquo corpore eò protrusis ortum habent. Sæpe quoque in morbo Gallico proueniunt. Ita in peste nonnullis labia exulcerantur, 3. *epid. sect.* 3. Caussa etiam esse potest contritio & contusio musculi labij. Pertinent huc & venena, vt arsenicum, & similia vrentia, quæ etiam labia exulcerant.

Signa Diagnostica.

Signa. Et quidem talia vlcera oculis obuia sunt: caussæ verò signis inuestigandæ. Si per crisin accidunt, febris adest. Si à morbo Gallico, is etiam suis signis se prodit. Si & febris & morbi Gallici signa absunt, è latente in corpore cacochymia proueniunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vlcera labiorum quæ in febribus accidunt, plerumque bonorum signorum sunt, & febris vel perfectam solutionem, vel imminutionem significant, & per se facilè sanantur; si scilicet cum signis coctionis appareant. Hippocrates, 6. *epid. sect.* 8. *t.* 41. Alioquin, si cum viribus debilibus, & aliis malis signis, os, & labra exulcerentur, lethale; vt in Hermoptolemi vxore, 7. *epid. sect.* 13.

2. Difficiliora curatu sunt & peiora, quæ à morbo Gallico proueniunt.

Curatio.

Curatio. Quæ in febribus fiunt, vlcera labiorum, facilè per se sanantur: quæ à lue Venerea ortum habent, quomodo curanda sint, è curatione morbi Gallici patet; & talium vlcerum curatorum exemplum habetur apud Forestum, *lib.* 14. *obseru.* 2. Si sine febre & morbo Gallico talia vlcera oriantur, vniuersalibus præmissis tale adhibeatur Vnguentum.

♃. *Lithargyr. rament. plumbi, hyoscyami albi*, an. q. v. *ol. rosac. cera*, an. q. s. Misce in mortario plumbeo. Fiat Linimentum.

Vel ♃. *Vnguenti rosati Mesua* ℥. i. *linimenti ex lith.* Vnc. ß. M.

Vel ♃. *Rosar. rubrar. mastich.* an. ʒ. i. *plumbi vsti* ʒ ß. F. Puluis. Adde *terebinth. mellis* an. q. s. F. Linimentum.

Applicantur autem medicamenta commodissimè somni tempore. Ita enim rectius retinentur.

Ioh. Baptist. Porta semina hyoscyami prunis iniicit, & fumum per infundibulum papyraceum excipere iubet. Illicò enim euanescere tumorem scribit, & glutinari fissuras nonquam ampliùs redituras.

Diæta.

Diæta. Vitet æger cibos salsos, acres, aromata, sermonem multum.

Cancer.

Cancer. Pertinet huc & Cancer Labiorum, cuius generatio & curatio è generali de Cancro doctrina patet. Paræus tamen, *lib.* 6. *cap.* 29. peculiarem curandi rationem tradit. Cancrum suis vtrinque sursum ac deorsùm labiis acu filum ducente transfigere iubet, vt fili beneficio cancrum tanquam in manu sinistra tegere & tenere liceat, totum manu dextrâ volsellis vnico ictu amputare possis: ita tamen, vt labri ipsius interior quædam, quæ dentes contingit, restet substantia, (modò non ad intima vsque cancer radices agat) quæ regenerandæ mox carni, & implendæ cauitati, pro fundamento & basi esse queat. Hinc sanguine sufficienter effluxo, vulneris oræ, dextra & sinistra, interna parte scarificatur profundiore erunt nouaculâ pertundendæ, vt cùm mox sutura ex acu filum ducente, rostris leporinis propria, in vnum adducere vulneris oras ipsas & margines voluerimus, ipsam labri carnem magis sequacem, & trahenti acul filóque obsequentiorem habeamus. Reliquum curationis eodem planè modo prosequendum, quo in rostris leporinis.

CAPVT IV.

De Labiis Vulneratis, Leporinis, & Curtis.

Vulnera labiorum. Vulnera Labiorum ob sermonem & locutionem, quâ partes vulneratæ coniunctæ dirimuntur, & saliuam (de qua postea in quæstione) quâ humectantur, tardiùs curantur.

Labia si vulnerantur absque carnis amissione, suenda si opus vel aliàs, & diligenter coniungenda sunt, vt deformitas omnis vitetur; & medicamenta glutinantia extrà imponenda. Ab interna verò parte mel rosaceum, & syrupus de rosis siccis sæpe illinendus.

Si autem carnis aliquid amissum sit, digerendo, detergendo, carne replendo, & tandem consolidando, ut aliarum partium vulnera, labiorum vulnera curantur.

QVÆSTIO.

An saliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur.

An saliua conglutinationem vulnerum labiorum remoretur. Plerique Practici id statuunt. Nicol. Glandorpius verò, *in speculo Chirurg. obs.* 17. id saltem concedit in homine malè temperato, vel lue Gallicâ affecto, vel aliquo morbo salso laborante: in sano verò id negat: in quo potiùs abstergat, & mundificet vulnus saliua.

Cui etiam libenter assentimur, cùm videamus, scabiem, serpigines, & similia mala, ieiuni hominis saliuâ sanari, & proinde eam abstergendi & mundificandi vim habere. Hoc tamen cauendum, ne nimiùm vlcus saliuâ humectetur. Quæ enim glutinari debent, non humida, sed sicca esse debent.

Labia Leporina.

Labia leporina. Si autem labia ob vitiosam conformationem non cohæreant, Labia Leporina, nonnullis Rostra leporina, German. *Hasenschart*, nominantur, habéntque caussam plerunque imaginationem matris, quæ vel leporem, vel alium hoc malo laborantem aspexit. Aliam tamen etiam huius rei caussam refert

 Olaus

Olaus Magnus, dum, *lib. 18. cap. 12* scribit vnam infelicitatem plerumque mulieres Aquilonares vterum gerendo incurrere, vt vel esu, vel saltu super caput leporis facto, pariant infanculos oris leporini, inter os & nares diuisa labra perpetuò retinentes, nisi statim à principio assuant particulam pectoris tenerrimi pulli adhuc sanguinolenti. Verùm ex opinione vulgi hoc scriptum puto.

Præcipua verò curandi ratio à Chirurgia pendet. Perficitur autem illa, distitorum & hiantium labiorum excoriatione. 2. Labiorum iam excoriatorum coniunctione & suturâ: quæ vbi facta sunt, reliqua naturæ, vt in aliis vulneribus, committenda; ita tamen, vt aliàs fieri solet, vt vnguentis & emplastris ad vulnera conglutinanda idoneis naturæ succurratur.

Labia curta.

Labia curta curandi ratio duplex. Curta verò labia qua ratione curanda sint, in *Instit. lib. 5. p. 1. s. 2. cap. 14.* dictum, quibus tamen vt quædam addamus, duplex curandi curta labia ratio est, vna fucata, altera vera. Fucatam descripsit Ioh. Thom. Minadous, *de humani corporis turpitudinibus, lib. 3. cap. 40.* Is dum Damasci in Syria esset, Mercatorem quendam pannorum sericorum vidit, qui labrum superius factitium habebat, quod, dum domi esset, vel edere vel bibere vellet, deponere, & domi cum turpitudine ista viuere solebat, foris autem labrum factitium adaptat, hoc modo: Foramina ille carni sub naso reliquæ, obductâ iam durâ cicatrice, sibi parari curauerat, qualia nonnulli in auribus ad gemmas, vel annullos gestandos fieri curant, quibus crebris vinculis portionem laruæ ad labri deficientis magnitudinem & figuram conformatam adaptabat, cui ex humanæ barbæ pilis mystacem gummi tragantha agglutinauerat.

Veram autem curandi curta labia rationem Galenus *lib. 14. m. m. cap. 16. & 17.* tradit, & post eum Paulus Æginera, *lib. 6. c. 26.* Cornelius Celsus, *lib. 7. cap. 9.* Diligentiùs tamen eam Recentiores, & in primis Gaspar Taliacotius, *in libello de Curtorum chirurgia*, tradiderunt. Veteres equidem non aliunde propaginem in curta inserendam petebant, sed è proximis curi partibus, cute excisâ & carne auctâ. At Taliacotius non solùm è vicinis, sed & remotis partibus propaginem petit, qui *allegato loco*, videatur.

CAPVT V.

De tremore & Peruersione Labiorum, Sanguinis fluxu ex iis, & Labiis Liuidis.

PRæter enumeratos morbos, etiam quædam symptomata labiis & ori accidunt; Labiis quidem Tremor & Peruersio, Color eorum mutatus, & Sanguinis ex iis fluxus; Ori verò Apertio læsa, Tortura, & Ptyalismus, seu crebra sputatio; de quibus iam dicemus.

Labiorum tremor. Et primo quidem tremunt interdum labia: id quod accidit in ira & metu, interdum etiam ex neruorum debilitatione, sicut Francisco Viario, Veneto, labium semper, dum loqueretur tremuisse scribit Alex. Benedictus, *lib. 5. cap. 18.* Tremit & in nausea labium inferius, vel ex humore mordaci, vel ex oris stomachi nimiâ agitatione, ob consensum, qui hisce partibus per communionem membranarum intercedit.

Itaque cùm labium inferius tremit, nisi ab ira vel metu fit, vomitum plerumque præsagit, teste Galeno, 3. *de Crisibus, c. 11.*

Interdum etiam in cerebri aliqua magna affectione labiorum tremor accidit. Ibi tenuior victus prodest; hic quæ cerebro & occipiti aliàs in neruorum affectibus adhibentur, conferunt.

Tremunt interdum etiam labia in summo frigore, cum dentium stridore: item à vermibus, vt fuit illi 9. *epid.* cui furiosum quiddam latens inerat.

Videtur interdum etiam motus quidam quasi conuulsiuus adesse, vt in Cydis filio, 7. *epid sect. 7.* de quo Hippocrates: *sine conatu semiperfecta loquebatur, & os solutum, & maxilla ac labia semper in motu erant, quasi qui loqui cuperet.*

Labiorum peruersio. Pertinet huc & labiorum Peruersio, de qua Hipp 4. *aph. 49. In Febribus nō intermittentibus si labium aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus peruertatur, si non videat, si non audiat, debili iam existente corpore, quicquid horum acciderit, mors in propinquo est.* Idem aphoris. habetur, *prognost. 12.*

Caussa. Caussa proxima huius symptomatis est affectio neruorum tertiæ coniugationis. Fit verò ista cerebro grauiter affecto, propterea malum hoc in febribus continuis, & vbi ex peculiari organorum vitio accidit, viribúsque iam debilibus, lethale signum est. Si verò virtus valida existat, eadem symptomata interdum sine periculo apparet, in criticis scilicet perturbationibus per *[illegible]* materiæ ad caput: vnde & 2. *Coac.* habetur, labium contractum alui biliosæ eruptionem significare.

Fluxus sanguinis è labiis. Interdum & sanguis è labiis effluit; quod in scorbuticis quandoque euenit cum humores acres, serosi & salsi labia erodunt, & naturam ad excretionem stimulant. Idem interdum in fissuris labiorum accidit.

Labia liuida. Tandem etiam labiorum color mutatur, & liuida plerumque fiunt; quod accidit in elephantiasi, morbo Gallico, qui color curato illo morbo cessat. Interdum etiam in febribus continuis fiunt labra liuida: quod signum lethale est, 2. *Coac.* & caloris natiui extinctionem significat.

CAPVT VI.

De oris Apertione læsa.

Oris apertio læsa. ATque hi sunt morbi & symptomata, quæ labiis solis accidunt. Sunt verò & alia quædam vitia, quæ iis quidem etiam contingunt, non tamen solis, sed simul affectis vicinis partibus, in primis musculis maxillarum & faciei. Qualia sunt Oris apertio vel ablata, vel imminuta, Oscitatio, Oris tortura, Ptyalismus: quæ propterea subiungemus.

Caussa. Et primò quidem Oris clausuram, seu apertionem denegatam quod attinet, aperire homines os nequeunt, ob distentionem ceruicis ex vulnere neruorum, quia maxillæ veluti ossa rigescunt. Hippocrates, *lib. de diebus indicatoriis.* Ita Phœnici apud Hippocratem, *lib. 5. epid.* posteriorum colli vertebrarum contentio aderat, ac circum dentes durities, quos distentus diducere conabatur. De eodem, 7. *epid.* inquit: *Quod si caput commouere, aut dentes aperire conaretur, non poterat, vtpote admodum distentus.*

Secundò, quando oris cardo, in quo gena vertitur, obrigescit, atque os strictiùs continet, quò minùs in rictu queat expandi, squalido terrenóque humore in iuncturam illam & huius vincula altiùs imbito. Id quod scorbuticis interdum accidit, vt de Scorbuto, *Pract. lib. 3. p. 5. s. 2. cap. 4* dicetur.

Tertiò, propter maxillam inferiorem adnatam capiti. Id quod rarius est: quod tamen Columbus, *cap. 15. de re anat.* refert, dum scribit, in summi Pontificis penu esse caput gigantis, in quo maxilla inferior capiti adeò adnata & coniuncta est, vt omni motu prorsus careat, atque in viuente eo carere non potuerit.

Quartò, propter tumores circà iuncturam maxillarum: id quod sæpe in inflammationibus maxillæ & tonsillarum accidit, ob quas os diduci non potest.

Signa & curatio. Signa caussarum, vt & curatio, patent ex signis & curatione morborum modo enumeratorum, ob quos os aperiri non potest.

Oris hiatus. Contrà interdum Os nimiùm hiat: id quod sæpe fit in febribus ardentibus, ob vapores calidissimos ex inferioribus adscendentes. Idem fit ob luxationem maxillæ inferioris; de qua postea dicetur. In lethargo etiam, ob læsam memoriam, os claudere ægri obliuiscuntur. Si nares etiam obstructæ sunt, os apertum ægri seruant, quò copiosiorem aërem attrahant. Idem fit in tumoribus faucium internis, & angina. Nonnulli & ex mala consuetudine os hians perpetuò seruant.

Affectus autem iste per se patet. Caussæ verò è signis, quæ è suis locis petenda, cognoscuntur.

Prognostica. Prognostica etiam inde petenda. *In febribus autem acutis faucium sine tumore dolores, & pusilli, & strangulantes, & os hiat, nec promptè adduci & claudi potest, mentis amotionem portendi oportet,* 1. *Prorrh. 11.*

Curatio. Curatio pendet à caussarum, à quibus hoc vitium prouenit, remotione.

CAPVT VII.

De Oscitatione.

Oscitatio. PEculiaris verò oris præter naturam apertionis species est oscitatio, Gelbo, *lib. 4. cap. 20.* Oscedo. Est autem Oscitatio vehemens oris diductio, ab halituosis vaporibus, in spatiis musculorum maxillæ inferioris & buccarum collectis, vel infrà ascendentibus, & copiâ potiùs quàm acrimoniâ, naturam ad excretionem stimulantibus, operantibus simul & concurrentibus musculis thoracis: vnde pandiculationes sæpissime comites. Hinc & Hippocrates, *de prisc. Medicin.* scribit: *Si pransi fuerint, quibus prandere non conducit, illi continuo graues totóque corpore & mente segnes euadunt, cum oscitatione, somnolentia, multáque siti.* Cùm autem per istam vehementem diductionem auris meatus nonnihil comprimatur, vt aërem non satis admittat, hinc oscitantes minus distinctè audiunt: quamuis forsan & propter neruorum compressionem id fieri possit. Videtur tamen adhuc alius esse oscitationis modus, cùm nimirum aperto admodúmque diducto ore, aër primò affatim hauritur, tursúmque efflatur cum sono quodam, de quo Hippocrates, *in libro de flatibus*, scribit, quòd oscitationes febres prædicant, cùm magnâ copiâ coaceruatus aër fuerit, confertímque ad superiora erumpens, tanquam machinatione aliquâ os diducit, quò hac ei faciliùs exitus pateat. Accidit interdum etiam oscitatio ab imaginatione, si quis alios oscitantes videat. Faciliùs tamen id accidit pigris, & quibus vapores aliqui in musculis illis hærent, quàm aliis. Oscitatio etiam crebra est in lethargo, ita vt os claudere ægri obliuiscantur.

Signa Diagnostica.

Signa. Affectus ipse per se patet, & caussæ eius quoque facilè innotescunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Oscitatio si citra occasionem fit frequentior, præsagit morbos

morbos, & febrium incipientium præludium est. Citra verò morbos, pigritiæ signum est, vel ex imaginatione proficiscitur. Vnde puniebatur olim, si quis in iudicio clarè nimium & sonorè oscitaret, tanquam illud indicium vagi animi foret, & hallucinantis, ac fluxæ atque apertæ securitatis. Gellius, *lib.4. Noct. Attic. cap. vlt.*

Ex nimia oscitatione maxilla inferior luxari potest.

3. Oscitatio in enixu lethale est; sicut sternuisse à coitu abortiuum. Gellius, *lib.3. Noct. Attic. cap.16.*

Curatio.

Curatio. Itaque cùm oscitatio nihil noceat, nisi forsan ex nimia oris diductione luxatio maxillæ accedat, sed potiùs iuuet, ipsa per se nullam curationem requirit; sed potiùs, vt morbo, quem præsagit, occurratur, admonet. Quia tamen ex nimia oscitatione & oris diductione maxilla inferior luxari potest reprimenda est nimia oris diductio, quæ aliàs etiam inciuilis habetur. Idque fit, si vinum cum pari portione aquæ exhibeatur, quod materiam importunè euaporantem discutit, modò corpus sit purum & sine febre, vt est apud Hippocratem, *7. aph.56. & 3. epid. sect.7.* Assiduarum etiam oscitationum longam spirationem medelam esse, scribit Hippocrates, *6. epid. sect.2. aph. 9.* Auicennas masticationem acori commendat.

CAPVT VIII.

De oris Distorsione.

Oris distortio. CYnicus spasmus Græcis, à distorsionis figura, quæ rictum iratorum canum exprimit, appellationem habet. Celso, *lib.4.cap.2.* oris distortio, vulgò Tortura oris dicitur & quidem rectiùs. Neque enim semper à spasmo est ista oris distortio. Interdum & risus Sardonius nominatur, ab herba Sardoa, quæ est species Ranunculi, in Sardinia prouenïens, & Apium risus dicitur, quæ vescentibus ora similiter rictu diducit, vt ridentium facie intereant.

Caussa.

Caussa. Caussas istius affectionis Aetius in paralysin musculorum *μασητήρων*, siue mandibularum refert, & Galenus, *4. loc. affect. cap.2.* à paralysi neruorum & musculorum faciei hoc malum existere affirmat. In *3. de loc affect. cap.6.* etiam conuulsionis meminit, dum labra sæpenumero conuelli scribit, item oculos, frontis cutem, totas mandibulas, & linguæ radicem; quod in Tortura oris etiam accidere solet.

Itaque Spasmus Cynicus, vel potiùs Oris Tortura, est deprauata oris & faciei figura, orta vel à conuulsione, vel à resolutione musculorum faciei, vnde in obliquum distorquetur os, nasus, vel oculus; & in summa dimidia plerumque faciei pars afficitur in hoc malo, vel dextra vel sinistra, aliquibus verò omnibus sui partibus. Etsi verò aliquando tota facies distorta apparet: dicitur tamen Oris distortio, quoniam manifestiùs deprauatio illa figuræ in ea faciei parte deprehenditur, quæ labiorum ambitu est circumscripta.

Si tamen accuratè rem æstimare velimus, distinguendum esse videtur inter Oris torturam, & Spasmum Cynicum. Hinc Platerus Oris torturam appellat, quando oris parte deorsum tendente, vel sursum tracta, os obliquum & intortum, vt in plorantibus apparere solet, redditur, siue fiat ex paralysi, siue conuulsione. Quod si verò in vtroque latere labia cum buccis simul contrahantur, tum os transuersim diductum, veluti in ridentibus hominibus, vel in canibus, cùm irati ringuntur & hiant, conspici, idque spasmum Cynicum vocari scribit. Petrus Salius Diuersus, *in Annotationibus in Altimarum, cap.15.* inter Torturam oris & spasmum Cynicum etiam differentiam facit, *Oris tortura quid.* Torturámque oris generaliùs accipi statuit, pro omni figuræ oris deprauatione, eámque à duplici caussa prouenire, quarum altera est paralysis, altera conuulsio. Spasmum verò Cynicum, vt ipsa vox, si propriè sumatur, indicat, solùm ex conuulsione fieri statuit.

Verùm si has duas sententias coniungamus, differentia inter Torturam oris, & Spasmum Cynicum rectè constitui potest. Tortura oris vel à paralysi, vel à conuulsione. Conuulsio vel vnum tantùm latus occupat, vel vtrumque. Si vnum tantum, conuulsio oris simpliciter, vel etiam nomine generis, Tortura oris appellatur. Si vtrumque, propriè Spasmus Cynicus dicitur. Hæc enim conuulsio exactè irati canis rictum exprimit. Non verò quæuis conuulsio oris rictum iratorum canum exprimit. Vnde etiam vocatur risus Sardonius. At ridentes non vnum tantùm latus diducunt, sed vtrumque. Quæ verò à paralysi prouenit oris Tortura, Spasmus Cynicus appellari non potest; cùm paralysis non possit esse conuulsio. Vsus tamen obtinuit, vt vocabulum spasmi non semper hic propriè accipiatur, sed sæpe oris Tortura & spasmus Cynicus confunduntur.

Quia verò musculi faciei, qui maxillas inferiores, pinnas narium, & labia ac buccas mouent, neruos maxima ex parte tertia coniugatione cerebri accipiunt: musculosa verò latitudo illa, siue *μυώδης πλάτυσμα*, cuius Galenus, *4. de loc. aff.c.2. in fine*, mentionem facit, quodque mandibulas, & narium pinnas, & buccam vtramque mouet, non à tertia coniugatione cerebri, sed à primis ceruicis vertebris neruos accipit & nonnullos etiam à quinta coniugatione cerebri: fons huius mali præcipuè quærendus est, vel in neruis à tertia coniugatione, vel in musculosa latitudine.

Caussæ verò remotæ Torturæ oris eædem sunt, quæ paralyseos & conuulsionis, cùm ab alterutra hæc affectio oriri possit. *Torturæ oris Caussa remota.* Auicennæ tamen frequentiùs fit à conuulsione. Quando igitur Tortura oris à conuulsione existit, musculis faciei versus sua principia contractis, tunc pars sana ad læsam siue conuulsam trahitur, & latus, in quo distortio cernitur, locus affectus est, & musculi dextræ partis conuulsi versus sua principia trahuntur, ac sinistræ partis musculos sanos ad se trahunt, affectióque dextram ipsam partem occupat.

In Tortura verò oris ex paralysi pars faciei distorta est sana; quoniam musculi sani actione suâ fungentes, trahunt resolutas partes ad se.

Quod tamen, *lib.1. part.2. cap.28.* monuimus, paralysin & conuulsionem interdum iungi, vt per vices & alternatim affligant, ita vt pars modò conuellatur, modò resoluatur: id etiam hic quandoque accidere potest. *Paralysis & conuulsio iunguntur interdum.* Cuius generis affectus videtur fuisse, quem describit Anton. Beniuenius, *de abditis morbor. caussis & curat. cap.201.* Cùm enim imperitus quidam Medicus cuidam mulierculæ è gena dextra tuberculum furunculo simile scapello abscidisset, non habitâ ratione neruorum ac venularum, illicò subsecuta est inflammatio & dolor, è quo mulier in *κυνικὸν σπασμὸν* incidit, quo temerario motu peruertebatur os & facies, modò in dexteriorem, modò in sinisteriorem partem. Cùm enim facies modò in dextram, modò in sinistram partem distorqueretur, videtur fuisse mixtus affectus ex paralysi & conuulsione, vt scilicet alternatim os modò conuelleretur, modò resolueretur.

Resolutio neruorum. Resolutio neruorum, & inde secuta oris peruersio, videatur apud Hippocratem, *2. epid. sect.2. prope finem.*

Maxilla fractura oris torturæ caussa. Præter paralysin tamen & conuulsionem, alia adhuc videtur dari caussa oris torturæ, cuius mentio fit ab Hippocrate *lib. de articulis*, malè scilicet curata maxillæ, fractura. *Si rectè quidem*, inquit, *coaptata fuerit, & vt debet, quieuerit maxilla, breui conualescet, ac dentes integri manent. sin secus, longiore quidem tempore curatio accidit eáque distorta: & dentes læduntur, ac inutiles existunt.*

Signa Diagnostica.

Tortura oris visui patet, quando os ægri ad alterum latus distorquetur, vt labiorum concinnus contactus, aut aliarum partium in facie consensus pereat. Præterea oculus altè ritè claudi nequit. Ac denique æger exsufflare, vel expuere iussus, ex altero tantùm oris latere id præstare potest, & sponte etiam saliua oris profluit. Nonnunquam fit Tortura oris non apparentibus in facie signis, neque spasmis, neque paralysis. Atque tunc ægrum iubebis ridere, aut pronunciare O literam. Sic animaduertetur, alteram oris partem liberè moueri non posse.

Signa. Quod ad caussarum signa attinet, si malum hoc à conuulsione existit, pars affecta dura & tensa, trahit sanam, & plerumque dolor partis adest. Si verò hoc malum à resolutione oriatur, pars affecta laxa & mollis trahitur ad sanam, & sensus in parte affecta obtusus est, & palpebra oculi inferior eâ parte decidit.

Traditur & hoc signum, ex conuulsione malum esse, si pars distorta ad naturalem situm & figuram restituatur per extensionem manibus factam; ex resolutione verò, si per retractionem. In paralysi etiam facies est extensa sine rugis, & inclinatio faciei continua est ad inferiora: in conuulsione rugosa est cutis in parte vna, & extensio eius in parte altera. Paucitas sputi & saliuæ est, præcesserúmque vel adsunt caussæ conuulsionis.

Cæterùm si caussa Torturæ oris hæreat in musculo faciei, vitiosa figura solùm partem faciei, quæ ab illo musculo regitur, occupabit.

Sin in neruo, & quidem secundùm eius principium, ita vt cerebrum altero latere sit affectum, dimidium etiam cùm faciei, tum totius corporis simul afficietur. Si secundùm progressum, & noxa sit in tertio pari neruorum cerebri, vitiosa figura occupabit dimidium faciei secundum omnes partes: vbi scilicet ramus aliquis maior afficitur. Aliàs enim tortura tantùm aliquas partes occupat. Si etiam tertia coniugatio afficiatur, magis laborat oculus: quia tertia coniugatio aliquâ sui parte cum motoriis neruis oculorum per eadem foramina prominet.

Si in quinto pari leuis erit noxa buccarum: quæ denique insignis erit, si in primis ceruicis vertebris, illarúmque neruis, caussa mali sedem habebit, & minùs tùm laborabit oculus, nisi simul musculus temporalis affectus sit, in quem quinta coniugatio ramulum mittit. Tunc etenim per consensum laborat simul oculus, quia iuxta Columbum in quibusdam etiam secunda coniugatio, quæ oculos mouet, eò ramulum quendam mittit, vnde consensus musculi temporalis & oculi. Minimè laborat oculus, si nerui ceruicis afficiantur.

Prognostica.

1. Tortura oris superueniens, spasmum aut paralysin reliquâ corporis, apoplexiam vel epilepsiam portendit.

2. Si Tortura oris fortis aduenit per spasmum præcipuè

intra quatuor dies interficit, materiâ in cerebrum translata. Valescus de Taranta tamen vidit morientem die duodecimo.

3. Tortura oris, quæ vltra sex menses producitur, aut nunquam, aut difficulter curatur, teste Auicenna.

4. Quæ per spasmum fit Tortura oris, in febribus ardentibus, perniciosa phrenitide, & morbis aliis acutis, lethalis est, teste Rhase.

5. *In febre non intermittente, si labrum, aut supercilia, aut oculus, aut nasus peruertatur, imbecillo iam corpore in propinquo mors est: 4. aph. 49.*

6. Oris peruertiones, quæ nulli corporis parti consentiunt, celeriter aut suâ sponte, aut ex necessitate sedantur: Hippocrates, *lib. 2. prædict.*

Curatio.

Curatio. Sicut Tortura oris aut à spasmo est, aut à paralysi: ita etiam curationem requirit diuersam. Ab vtra enim dispositione malum ortum habeat, ante omnia videndum est. Quod si ergo sanguinis copia adsit, vena secetur primùm cubiti, si sanguis in toto abundet; postea & quæ sub lingua. Aut cucurbitulæ cum scarificatione primis vertebris, vel quod tutius est, scapulis affigantur. Nam sæpius appositæ ceruici tremores corporis afferunt, teste Auicenna, *l. 1. Canon. fen. 4. c. 21. de ventosis.*

Auicennas, Paulus, Aëtius ligaturam probant, quâ tanquam capistro facies ad figuram naturalem reducatur; quod in Tortura oris ex paralysi locum habet.

Alij tamen vtuntur ligaturis in conuulsione, ita vt primò tendatur cutis frontis ad inferiora, deinde ligetur cum fascia, donec tortura cessauerit omnino.

Probantur & frictiones extremorum ad diuertendum factæ manu siccâ, vel intinctâ in aqua lauendulæ.

In inueterato hoc malo, si alia non prosint, Auicennas cauterium applicat supra venam, quæ ponè autem est lateris affecti; & in ceruice fieri potest. Non tamen vbi conuulsio est in neruis ceruicis: ita enim augeretur malum. Nisi fortè applicetur inter primam & secundam vertebram. Nerui enim, qui in faciem distribuuntur, à tertia, quarta, & quinta vertebra originem habent.

Alij sinapismo & phœnigmo, vel dropace contenti sunt.

Medicamenta quod attinet, Auicennas vetat pergere ad fortia purgantia vel digerentia, ante quartum vel septimum diem, propter cruditatem materiæ; nisi metus sit ab imminente epilepsia vel apoplexia.

Post vniuersalem euacuationem prosunt, 1. errhina, 2. apophlegmatismi & gargarismi; & si sint masticatoria, masticatio magis fiat in parte affecta. A principio autem, & ante errhina, gargarismis Auicennas non vtitur, ne materia partis affectæ in faciem trahatur.

Idem crebrò masticare iubet calamum aromaticum, nucem moschatam, & pyrethrum. Et de nuce moschata in ore tenenda, Rhases quoque præcipit. Alij & castoreum sub lingua tenere iubent: quæ omnia vim habent materiam resoluendi: Nux moschata etiam neruos & cerebrum roborandi: ideò quoque nux mosch. cum spec. diaplitis exhiberi potest.

Vel gargarismus ex ruta, lauendula, saluia, primula veris, & locus affectus inungatur vnguento Martiato. Fiant inunctiones partis affectæ cum oleo lumbricor. de castoreo, terebinth. & aliis, quæ paralysi & spasmo conueniunt.

Vapores insuper è fomentis conuenientibus in faciem recipiantur. Vel capitis inunctiones, lotiones capitis exsiccantes, fiant in Tortura oris ex paralysi. Ex. gr.

℞. *Lixiuium è cineribus vitis*, in eo bulliant *stœchas Arabica, saluia, fol. lauri, ruta, saluia,* &c.

Vel applicetur hoc Cataplasma Heurnii.

℞. *Rad. raphani contusæ*, & addito *oleo laurino, rutaceo, de lateribus*, & modico *aceti*, ac *furfuris* s. q. F. Cataplasma.

Auicenna ex Indorum Medicorum sententia commendat carnes animalium syluestrium, vt leporis, vulpis, cerui, hirci syluestris, asini syluestris, quas elixatas parti affectæ & capiti applicat.

Possunt & interna medicamenta, quæ ad paralysin & conuulsionem descripta sunt suprà, *libro primo*, exhiberi; inter quæ sunt aquæ duæ à Langio, *lib. 3. epist. 1. cap. 1.* descriptæ, quæ ita habent.

Prima.

℞. *Fl. primulæ veris, rorismarini, maioranæ, iuæ arthriticæ,* an. M. j. *Spec. diamosch. amar. diaplirin. diambra,* an. ℥. ß. *conf. anacard.* ℥. j. *cubebar. lign. aloës, nuc. mosch. caryoph. macropip. carpobalsam.* an. ʒ j. *rad. acori, ireos, aristol. rot.* an. ʒ j. ß. *sem. sileris mont. pæoniæ, fœnicul.* an. ʒ. j. *aq. herbæ paralysis, saluiæ, betonicæ,* an. ℔ j. ß. *fl. tiliæ* ℔. j. *serapini, opopanacis, myrrhæ, gummi iuniperi,* an. ℥. j. ß. Stent omnia simul mixta, conquassatis conquassandis, in infusione per d. 8. Postea extrahantur per alembicum ter in cineribus calidis, vel vapore, siue balneo sicco.

Altera.

℞. *Rosar. rubr. fl. lauendul.* an. M. j. *sem. anethi* M. i. *stœchad. chamæpit.* an. M. sem. *fl. hyperic. cum semin.* an. M. i. *mastich.* Drach. iii. *castorei* Drach. i. ß. *benzoës* Vnc. sem. *nuc. mosch.* Drach. ii. Scrup. ii. *gummi elemi, hederæ,* an. Drach. ii. *rad. enulæ confus.* ʒ. vi. *lumbricor. terræ lotor. vino,* Vnc. i. Macerentur per diem & noctem in ℔. ii. *vini sublimati* trinæ distillationis, & ℔. i. *Maluatici*, & destillentur per Bal. Mar. & in alembico in sindone suspendantur, *moschi* gr. iii. *caryophyllor. contusor.* Scrup. ß.

Diæta.

Diæta. Diæta sit, qualis in paralysi & spasmo. Auicennas & Rhases ægrum iubent poni in loco obscuro, ne humores lucis præsentia agitati & fusi, ad neruos concurrant. Et solent ipsi ægri lucem & conspectum hominum fugere, vt deformitatem oris ab aliis tegant. Auicennas etiam vult ægrum assiduè intueri in speculum ex chalybe factum, vt animaduersâ oris deformitate, faciem totius viribus in pristinam naturalem figuram perducere nitatur. Valescus de Taranta tibiam inflare iubet.

QVÆSTIO.

An Spasmus Cynicus sit morbus, vel symptoma?

Spasmus Cynicus an sit morbus vel symptoma. Morbum esse negat Ant. Don. ab Altomari, *de medend. hum. corp. mal. cap. 15.* Etsi enim ad eum sequatur morbus, figura scilicet vitiata: tamen ipsum spasmum non esse morbum, sed symptoma facultatis motricis læsæ, ad quam sequatur morbus figuræ.

Verùm potiùs de nomine, quàm de re lis est. Spasmus enim Cynicus si consideretur vt altera torturæ oris differentia seu species, omnino morbus est, vitiata scilicet figura: si verò consideretur vt caussa huius morbi, & motus vitiatus seu conuulsio, symptoma est.

CAPVT IX.

De Ptyalismo, seu crebra sputatione, & saliuæ Defectu.

Ptyalismus. PTyalismus, & πτυαλισμὸς, Hippocrati & Galeno, est immoderata & frequens saliuæ exspuitio. Est enim inter excrementa corporis nostri etiam id, quod Græci σίαλον, & σίελον & πτύαλον & πτύσμα nominant, Latini saliuam & sputum: vnde σιαλοχόοι aut σιελοχόοι Hippocrati dicuntur, 2. *Epid.* qui multam saliuam ore effundunt.

Differentia saliuæ & sputi. Distinguunt nonnulli inter σίαλον & πτύσμα, seu saliuam & sputum; & σίαλον, seu saliuam, appellant saltem id oris excrementum, quod sine tussi & exscreatione reiicitur: sputum verò, quod cum exscreatione ex thorace plerumque reiicitur, seu, vt etymologicum Græcum habet, πτύσμα est, quod κατὰ προαίρεσιν exspuitur: σίαλον verò, quod ἀπροαιρέτως fluit, vt ita affectio de qua agimus potiùs saliuatio, quàm crebra sputatio dicenda esset. Verùm quia saliuæ propriè dictæ, sæpe sputum, ita in specie etiam dictum, permiscetur, id quod ore reiicitur, ab Autoribus, & sputi & saliuæ nomine appellatur. Vnde etiam Autores voces has non semper distinguunt.

Quid autem saliua sit, notissimum est: at quomodo generetur, & quis eius sit vsus, explicandum est. Saliuam equidem excrementum esse, & ex ore, tanquam inutile, reiici, extra dubium est, & quidem aquea ista humiditas, quâ lingua irroratur, & mandentibus præstò est, naturâ suâ ἄποιος est; neque sapore, neque colore, neque visciditate excedit; quantitate etiam moderata est.

Cæterùm cùm omne excrementum coctionem aliquam præsupponat; materiam quidem huic excremento suppeditat partim coctio prima, quæ fit in ventriculo, partim tertia, quæ fit in cerebro, elaboratur verò in glandulis linguæ vtrinque assistentibus, quas Tonsillas vocant, (vnde Galenus, *com. in 1. prorrhet.* ἀδένας σιαλοχόους nominat) vbi substantiæ modum ac naturam suam, & nomen etiam accipit, consentientibus tamen & concurrentibus linguæ, & partium in ore, calore, ac proprietate. Etsi verò ex ore & alia excrementa pituitosa reiiciuntur, & sæpe saliuæ permiscentur, tamen saliua propriè tantùm illud est, quod in tonsillis gignitur, quod verò à thorace eiicitur, πτύσμα seu sputum est; sicut quod à cerebro defluit, κόρυζα & βλέννα, seu mucus appellatur.

Quanquam verò saliua excrementum est: natura tamen id etiam ad certos vsus destinauit. Primò enim ad cibi in ore masticationem, & ad primæ coctionis præparationem vtilis est, quæ commodè non perficeretur, si os saliuâ destitueretur; sicuti in febribus sæpe apparet, cùm os siccum est, neque cibus saliuâ conspergitur. Imò in ipso ventriculo coctio difficilior fieret, si absque saliua esset, & si is panem & reliquos cibos aridos ab ore acciperet. Deinde locutio perfici non posset, si lingua ac labra saliuâ non conspergerentur, quod quilibet, si lingua & labia saliuâ destituantur, experitur. Tertiò etiam ad gustatum conducit saliua, & saporum quasi vehiculum est, & si lingua saliua destituatur, nullum, vel obscurum admodum saporem percipit.

Verùm hæc omnia præstat saliua, si naturalem qualitatem, saporem, colorem, quantitatem obtineat. Sæpe verò à naturali constitutione deflectit, & pro insipida fit salsa vel amara, vel dulcis, vel acida; color pro albo croceus; pro aquea, crassa, & spumea, & tandem pro moderata in copia, copiosa, vt opus fit,

fit, hoc excrementum continuò ore reiici, quod Græcis πτυαλισμὸς, Latinis, crebra sputatio vel salivatio appellatur. Est videlicet Ptyalismus crebra & involuntaria sine tussi & screatu exsputio, à nimia salivæ copia proveniens.

Ptyalismus quid.

Et si enim etiam ex mala consuetudine quasi nonnulli hanc exsputionem familiarem sibi reddant, dum inter loquendum & perorandum toties, quoties sententiam absolverunt, exspuunt, & ex medicamentorum sputum provocantium usu quoque hoc provenire potest; tamen de ea hic non est sermo, sed de præternaturali, cùm obiectum præter naturam, seu saliva copiosior, ad exspuendum invitat.

Caussa.

Caussa. Fit autem saliva seu sputum copiosius, dum pituitosus humor à capite ad os & fauces defluens, salivæ se commiscet, eámque auget; atque tunc ptyalismi, & catarrhi eadem generatio & caussa est, & solet ptyalismus, ut catarrhus, nonnunquam epidemius esse: id quod An. 1565. accidisse, refert Forestus, *lib. 14. obseru.* 23. Eâdem de caussa cum columellæ laxatione plerumque sputatio multa coniuncta est. Accidit eadem etiam in inflammatione & ulceribus oris.

Deinde dum ex ventriculo humidiore, & pituitâ abundante, ea sursum in os exsurgit, sputóq; se miscet, quod manè, seu ieiuno ventriculo accidere solet; idque sæpe post morbos chronicos accidit, ventriculo debilitato, & non rectè concoquente. Neque tamen semper primariò è ventriculo aquosa illa pituita in os confluit, sed nonnunquam ex intestinis, ut in vermibus accidit nonnunquam ex liene, unde lienosi & scorbutici sputatores & salivatores sunt, de qua re *Praell. lib. 3. part 5. sect. 2. cap. 4.* dictum.

In pectoris quoque & pulmonis affectibus, excrementa illic congesta si in os propellantur, sputum augere solent. Tandem etiam ex hydrargyri inunctione, molesta & continua sputi ex ore reiectio & salivatio excitari potest. Interdum etiam infantibus salivatio ob humores vitiosos in utero cumulatos familiaris est. De quo Hollerius, *comm. ad aph.* 24. *sect.* 3. *Nostris* inquit, *pueris rarò accidunt aphthæ; quia Gallicanarum matrum & nutricum frigidius est lac & humidius: sed aphtharum loco pustulas habent & ulcera serpentia per totam faciem, per caput, post aures, & multam præterea salivationem.*

Signa Diagnostica.

Signa. Malum per se notum est, & qui hoc laborant, coguntur sine tussi & exscreatione, ob salivam copiosiùs ad labia affluentem, exspuere. Quænam verò copiosæ salivæ caussa sit, ex morbis qui præcesserunt, vel præsentes sunt, cognoscitur.

Post cibum si copiosa saliva excernatur, indicat ventriculum malè affici, vel ob propriam illius imbecillitatem, vel ob ciborum qualitatem, aut quantitatem. Indicat enim cibum corrumpi. Atque hæc salivæ exspuitio, à Galeno, 4. *de loc. aff. cap.* 10. è Dioele inter affectionis hypochondriacæ symptomata recensetur. De sputatione, quæ etiam scorbuticis familiaris est, videatur *liber. 3. loco alleg.*

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum, prout, morbus, à quo saliva copiosa provenit, se habet, nunc gravius, nunc levius est, & faciliùs vel difficiliùs curatur.

2. Ptyalismus interdum à magnis morbis præservat, imò magnos morbos tollit, & acutâ febre laborantes tandem ptyalismo, & copiosa salivæ reiectione, sanatos fuisse, observatum est, cuius rei historiam habet Forestus, *lib. 14. obseru.* 23.

Curatio.

Curatio. Etsi ptyalismus à salivæ copia proveniat, & proinde ipsa absumenda, & quæ reficcare, & partes illas salivam suppeditantes tonsillas puta, roborare possunt, exhibenda sint, tamen cùm caussæ sint plures, à quibus copiosa saliva provenit, ut scopo huic rectiùs satisfacere possimus illæ priùs tollendæ sunt.

Itaque si à Catarrho à capite labente, & salivam augente est ptyalismus, curatio ad catarrhum dirigenda.

Si à Ventriculi vitio suppeditatur, tum generatio pituitæ in ventriculo impedienda, genitáque expurganda, & ventriculus exsiccandus; quam ad rem in primis aloë & hiera picra, & aloeticorum medicamentorum usus facit. Utile est & thus, ac mastiche cum vino sumpta, & sinapi cibis admixtum: item diagalanga, diatrion pipereon. Utilis etiam est vomitus. Æger famem toleret.

Si Lienis vitio proveniat saliva copiosior, illi succurrendum. Eodem modo & Pulmonum affectus, si salivam augeant curandi.

Si ab Hydrargyri inunctione proveniat ptyalismus, illi succurrendum, ut de curatione luis Venereæ dicetur. Et exemplum talis ptyalismi curati habet Forestus, *lib. 14. obseru.* 23.

Quibus pro varietate caussarum expeditis & præmissis, tandem & ad os madidum exsiccandum, & tonsillas roborandas veniendum: decocta nimirum paranda ex fol. myrti, plantaginis, rosis rubris, salvia, nucibus cupressi, balaustiis, acacia, hypocistide, mastiche, lignó aloës, alumine; quæ decocta in ore solum sunt detinenda, non verò gargarismi modo usurpanda, ne plus pituitæ ad os attrahatur. Potest & spongiæ particula in ore detineri, quæ copiosiorem salivam imbibat. Si tamen critica sit evacuatio, fluxus ille impediendus non est.

Salinæ defectus.

Salivæ defectus. Caussa est materiæ defectus. Deficit autem materia, quia vel non generatur, vel generata absumitur. Non generatur ob siccitatem cerebri ventriculi, linguæ & tonsillarum. Generata absumitur in febribus ardentibus, ut Pherecydæ, 7. *epid.* oris inflammationibus, vigiliis, nimiis exercitiis, siti, longis sermonibus, à cibis calidis & exsiccantibus, fumis metallicis, & similibus.

Signa. *Signa Diagnostica* hic affectus non requirit, sed per se patet. Signa etiam caussarum è præcedentibus & præsentibus, & iis, quæ de linguæ siccitate, *lib. 1. part. 3. sect. 5. cap. 1.* dicta sunt, manifesta sunt.

Prognostica. *Prognostica* etiam inde petenda & desumenda sunt.

Curatio. *Curatio* ut rectè fiat, caussæ à quibus pendent, tollendæ sunt, & exsiccationi humectantibus resistendum. Quod fit remedijs, quæ *ibid.* habentur.

Linguæ vitia. *Lingua* ipsa etiam ore continetur, verùm quæ de eius morbis & symptomatibus dici possunt, suprà, *lib. 1. part. 3. sect. 5.* proposita sunt.

DE DENTIUM AFFECTIBUS.

CAPUT X.

De dentium morbis.

Dentes soli ex ossibus quadam sui parte extra φάτνας, seu alveolos suos prominent, ut masticationi ciborum, quod ipsorum munus est, inserviant. Secundariò verò sermoni & pronuntiationi verborum suam operam præstant. Ideò & in masticatione atteruntur, attriti verò incrementum denuò accipiunt, & cùm toti exciderint in infantia, nonnunquam & aliis ætatibus, septenariis potissimùm annorum, novi gignuntur, ita ut quibusdam septuagesimo, aut octuagesimo anno dentes renatos fuisse compertum sit. Præsens enim est usque ad mortem in maxillis vis πλαστικὴ, seu formatrix dentium, quæ ipsos producere potest ex idonea materia, peculiaribus in maxilla finibus recepta, quæ in osseam quandam duritiem excrescit. In ipsis etiam dentibus parte internâ semper aliquid humidæ mollitiei, inest, quâ nutriuntur, & fluxionibus opportuni fiunt. Eius rei exemplum occurrit nuper Reichenbachij, in Silesia. Scripsit enim ad me Dn. D. Georgius Titschardus, vivere ibi honestam matronam ferè septuagenariam, viduam, quæ ante quadriennium, postquam scilicet climactericum magnum, 63. annum superasset, omnibus dentibus ab ortu primo amissis, cœpit dolere caput & gingivas tam atrociter, ut moritura putaretur, & præ doloris immanitate insaniam metueret, eousque donec elapsis aliquot diebus, dentes, perinde ut in ætate infantili fieri consuevit primores protruderet, ac tum dolores mitigari, meliúsque habere & vivere cœperit. Numerati autem sunt 10. Verùm iam olim etiam talia accidisse, patet ex Aristotele, *de histor. animal. l. 2. cap. 4.* Plinio, *lib. 11. cap. 37.* Cardano, *de rer. variet. lib. 8. cap. 43.* Alexandro Benedicto, *de curandis morb. lib. 6. cap. 1.*

Dentes verò considerantur, quatenus vel gignuntur, vel geniti sunt. Etsi enim dentes in ipso utero materno formentur, ut in dissectionibus abortuum sæpe observatum: tamen sapientissimus rerum Creator extra alveolos eos statim eminere noluit, ne papilla matris iis læderetur, sed gingivis obducti latent usque ad quintum vel sextum mensem, vel etiam ultrà, ac tum in infantibus cum dolore plerumque erumpunt. Dum geniti sunt, variis morbis & symptomatibus affici possunt.

Dentium corrosio & caries. Morbus dentium quod attinet, primò magnitudo petit, sive à violentia externa, sive à defectu alimenti, dum corroduntur & perforantur: deinde interdum longiores, quàm par est, fiunt. Sæpe mobiles fiunt, & vacillant; interdùm excidunt & deficiunt; contrà sæpè plures numero sunt, quàm par est. Nonnunquam situs & ordo eorum non rectè se habet. Interdum tophis obducuntur: de quibus iam ordine dicemus.

De Dentium Corrosione & Carie.

Primò sæpe dentes corrumpuntur & corroduntur ab acribus humoribus ad ipsos defluentibus; à quibus simul plerumque dolor excitatur: unde post frequentem dentium dolorem tandem eorum corrosio & caries sequitur, ita ut frangantur & frustillatim excidant. Faciunt tamen etiam ad dentium corrosionem, aut certè eam augent, cibi, ut Hippocrates *lib. de aff. Aliment.* docet præsertim si dentes iam antea cavi sint, ut cibi in iis retineantur. In primis hoc præstant dulcia, & præcipuè saccharum; unde qui saccharum sæpè gustant, plerumque corruptos dentes habent.

Corrumpunt præterea dentes nimiùm calida assumpta. Unde vulgatur versiculus.

Pultes ferventes faciunt corrumpere dentes.

Frigida contrà idem præstant, & præsertim post nimis calida parvo intervallo assumta. Unde qui circa aquas gelidas habitant, corruptos dentes habent.

Dentes etiam lædunt fuci mulierum ex hydrargyro; unde rarò mulieres, quæ fucis eiusmodi utuntur, albos dentes habent.

Fistulæ

Fistulæ quoque nonnunquam in dentibus oriuntur, è quibus humor corruptus, & sanies sensim exstillat. Et quidem hæc sanies nonnunquam in os cum fœtore defluit, cuius rei exempla duo habet Forestus, *lib.* 14. *obs.* 7. Nonnunquam verò per dentium radices & maxillæ illa foramina, per quæ vasa in eas subeunt, sensim extrà effluit, & tubercula in mala vel mento excitat, quæ nullo modo curantur, nisi dens extrahatur. Etsi enim, vt aliquoties obseruaui, rumpatur illud tuberculum, & pus collectum effluat, & tuberculum inde subsidat, & probè curatum videatur: tamen post aliquod temporis interuallum, ex sanie è dente carioso ad eundem locum effluente aliud tuberculum excitatur, iterùmque rumpitur, & pus effundit; idque toties accidit, donec dens cariosus extractus sit. Eo enim exempto, tuberculum sponte euanescit. Interdum etiam vlcus semper manet apertum, & continuò saniem stillat; nequitque claudi, donec dens cariosus extrahatur. Exstillat autem ista sanies, vt dictum non per erosam maxillam, sed per foramina, quæ sunt in exteriore superficie maxillæ, parte anteriore, per quæ vasa ad musculos, labium, & cutem eò loci deferuntur. Obseruatione hac de re vide apud Beniuenium, *de abd. morb. & sanat. causs. c.* 22. Guilh. Fabricium, *cent.* 3. *obseru.* 32. & 33.

Tandem nonnunquam vermes in dentibus generantur, qui ipsos erodunt.

Curatio.

Illud quidem, quod corrosum & carie absumtum est in dentibus, resarciri & reponi non potest: ne verò malum longiùs serpat, influens humor omni studio exsiccandus est, ac dum paucus est iste humor, topica sufficiunt, sin multus, capitis etiam priùs ratio habeatur, & totius.

Postea humiditas putrida absumatur, & ne ab ea ampliùs dentes corrumpantur, detur opera: quod præstat decoctum radic. cappar. pentaphyll, cyperi, rithymalt, fol. saluiæ, menthæ rorismarini, sem. nigellæ, baccar. lauri, in vino vel aceto. Aut galla moschata, vel sola, vel cum cypero & mastiche mixta, in cauum dentis indatur, ad prohibendam putrefactionem.

Aëtius sulphur viuum lycio exceptum intrudit in cauitatem dentis, aut semen nigellæ torrefactum & aceto affuso tritum.

Vel sequenti decocto os sæpius colluatur:

♃. *Cort. rad. cappar.* Drach. vi. *rad. peucedani* Drach. iii. *pyrethri.* Drach. ii. *zingib.* Drach. 1. *sem. nigell.* Drach. 1. *sem. myr. rubr.* Drach. sem. *fl. rosa. rubr.* P. ii. Decoq. *in aceti vini* q. s. ad tertias. Colat. ♃. Vnc. ix. Admisc. *syr. de rosis siccis* Vnc. i. M.

Mizaldus commendat aquam rad. pyrethri cum vino destillatam, quâ os colllui iubet. Nonnulli dentes erosos & cariosos camphora replent; alij radice peucedani, zingib. & pyrethri. Alij easdem radices in aceto macerant, deinde coquunt & exsiccant, & eodem modo adhibent. Marcellus cauos dentes sanat, imponendo iis cinerem muscerdæ, quo ossa cariosa restitui perhibet. Sunt, qui sequentem Aquam stillatitiam parant, quâ dentem erosum sæpius fricant.

♃. *Alumin. sacch.* ℔. sem. *sal. ammoniac. gemma*, an. ℔. j. Puluerisata indantur retortæ lutatæ, & f. a. destillentur.

Arcet quoque corrosionem & cariem dentium sequens Linimentum.

♃. *Pulu. myrrh.* Scrup. i. *alumin.* Scrup. sem. Cum *mellis* q. s. F. Linimentum, quo quotidie dentes putres & erosi fricentur.

Vel ♃. *Radic. filic. quinquefol. oxylapath.* an. Vnc. i. Coqu. in aceto, vel vino austero ad tertiæ partis consumptionem.

Colaturâ os, quâ parte dens cariosus est, colluatur, postea hoc puluere, quem Galenus, 5. *de comp. med. sec. loc. cap.* 9. describit, dens impleatur, qui eius putrefactionem prohibet.

♃. *Melanth.* Vnc. i. *nitri* Vnc. sem. Simul torrefiant, & in aceto acerrimo extinguantur, terantur, & cauernæ dentis imponantur.

Rondeletius aquam fortem in cauitatem dentis immittit: quod tamen vix tutum puto, cùm ab ea & vicinæ partes, & neruus denti insertus facilè lædi possit.

Fricentur etiam dentes iis, quæ postea de dentium denigratione proponentur.

Et ne dentes cariosi ampliùs corrumpantur, vtile est, post cibum eos à cibis in iis retentis mundare; deinde os vino colluere, & denti mastichen, thus, cyperum imponere.

Nonnulli ceram indunt: Sed monet de ea Rondeletius, ne sola dentibus indatur; cùm habeat vim emolliendi, neruos præsertim. Ideóque suadet, si ea vti velimus, vt admisceamus alumen, vel aliud quod siccet & adstringit, vel ceram viridem quæ vehementer siccat ob æruginem.

Cauteria etiam admittit Hollerius, *in perioch.* 5. *in librum de compos. medic. sec. loca.* Verùm via eorum tutus est vsus, propter exquisitum sensum neruorum; metuendúmque, ne partes aliæ, & cerebrum ipsum in consensum trahatur. Granum etiam thuris, vel myrrhæ, denti inserere vtile est.

Sylua huiusmodi medicamentorum reperitur apud Galenum, 5. *de compos. medicam. sec. loc.* Aetium, *tetrabibl.* 2. *serm.* 4. *cap.* 33. Paulum Æginetam, Trallianum.

Si fœtor dentium simul adsit, aliquid de myrrha, aut de folio Indo, aut radic. ireos medicamentis misceatur.

Vt ♃. *Myrrh. mastich. corall. rubr. rorismarin. ireos*, ana Drach. i. *ceræ* q. s. pro incorporatione.

Fiat Massa, de qua aliquid in dentem cauum immittatur.

Vel ♃. *Pulu. mastic.* Drach. sem. *corallior. rub.* Scrup. i. *myrrh. rubr.* Scrup. sem. F. Puluis, quo cauitas dentium repleatur.

Vel ♃. *Flor. visar. rubr.* M. i. *mastich.* Drach. i. *radic. ireos*, Vnc. i. *ligni cupress.* Vnc. sem. Fiat decoctio in sufficiente vini quantitate. Colaturæ ♃. ℔. i. *oxymel. scillit.* Vnc. ii. Misc. & decocto dentes eluantur; deinde repleatur cauitas mastich. cum cerà mista. Dentes etiam mundat, & à putredine præseruat sp. vitrioli.

Si vermibus dentes erodantur, necare illos scribunt exceptum per infundibulum fumum de sem. hyoscyami. Falsissimum tamen hoc putat Hollerius, *perioch. in lib.* 5. *Galen. de comp. medic. sec. loca*, scribitque quid vermiculorum semper de accenso illo fumo erumpere, omni tempore, in aëre etiam, quando ad dentes corruptos non pertingit. Alij fumum ex fructu halicacabi cum cera misto, & ferro candenti iniecto, ore excipere iubent. Alij fumum adhibent de trochiscis ex semine hyoscyami albi, succo cepæ vel porri, & nitro, cum seuo hircino formatis; aut fiat collutio oris ex decocto radicum chelidon. Crato commendat decoctum radic. fraxini, vel vrticæ. Succus item folior. centaurij minoris, & persicæ arboris, aloë, myrrha, C. C. & alia, quæ contra vermes vsurpantur, vtilia sunt. Quidam os spiritu vini colluere iubent.

Si dens maxima ex parte cariosus sit, & dolorem pariat, aut fistula inde facta sit, vel tuberculum, aut vlcus in maxilla, de quo antea dictum, extrahatur. In extrahendo tamen dente cautio adhibeatur, & non extrahatur, nisi vacillet, vt sine vi extrahi possit, aut, si nerui subiecti, ne inflammatio, & inde periculum immineat. Erasistratus, qui dentes temerè non extrahendos putauit, eius rei testimonium hoc addidit, quòd in templo Apollinis Ὀδοντάγρα, seu forceps dentarius plumbeus suspenderetur, quo innuebatur, non esse extrahendos dentes, nisi vacillarent, vt plumbeo forcipe, & sine vlla vi extrahi possint. Si enim magnâ vi extrahuntur dentes sæpe maiores dolores, & sanguinis fluxus sequi solet, vel maxillæ pars auulsa simul extrahi, aut alia pericula euitari possint. Ita memini hic puero incautè dentem extractum, & procul dubio in extrahendo neruum læsum fuisse, vnde postea fungus enatus fuit, qui totum os repleuit, ac quamuis abscinderetur, breuissimo tamen temporis spatio iterum succreuit, majúsque semper incrementum sumsit, ac ægro tandem mortem attulit. *Dentium extractio.*

Vtautem dentes sine violentia euelli possint, quædam medicamenta adhibenda, quæ passim in Medicorum libris occurrunt: vt ranarum viridium in arboribus degentium pinguedo & puluis, si dentibus affricetur; thithymali succus denti inditus aut si ex eo & sale armoniaco globuli formentur, & cauitati dentis indantur: gummi hederæ impositum, radix cucumeris agrestis per triduum in aceto macerata, semen hyoscyami, & radix eiusdem assata radici dentis calida applicata.

Alij hoc commendant:

♃ *Vrina canis, thuris, dentis canis*, an. q. s. Puluerisentur subtilissimè, & cum vrina permisceantur, & imponantur denti eximendo.

Tabernæmontanus hoc laudat:

♃. *Gummi ammoniacum dissolutum*, & cum *sem. hyosciami* Misce. F. Vnguentum.

Monet tamen de hisce medicamentis Valescus de Taranta. 1. Vt vicini dentes bene muniantur, ne & ipsi à medicamento tangantur. 2. Vt os apertum seruetur, & saliua effluere permittatur. 3. Ne quid deglutiatur.

Ne etiam dentes cariosi sub forcipe frangantur, ante extractionem tenui filamento replendus est dens cariosus.

Valescus de Taranta *lib.* 2. *cap.* 73. non facilè admittit dentium extractionem, primò propter masticationem: secundò quia dente vno euulso sequatur fluxio ad alterum; & sic continuò dentes extrahendos esse donec tandem homo ad solas offas & pulmenta redigatur. Verùm, etsi hoc suo modo concedi possit in dolore dentium à fluxione, & vbi per vasa pluribus dentibus communia materia affluit: tamen in dentibus corruptis, & præcipuè vbi sanies ex iis exesis emanans in maxillâ tubercula vel vlcus excitat, nulla alia curandi ratio est, quàm si dens extrahatur. Neque tum metus est, ne vicinus dens corrumpatur, cùm talis corrosio non fit à fluxione recenti, sed quæ iam diu sæpe præteriit.

De Dentium Imminutione.

Non solùm dentes imminuuntur, dum intus corroduntur, sed etiam cùm breuiores fiunt. Fit autem hoc. 1. ob externas iniurias, casum scilicet, aut percussionem, vbi pars aliqua dentis perditur. 2. vbi nonnunquam in dentium putredine ij non solùm intus excauantur, sed etiam pars aliqua decidit. In adultis via curabile malum est. In puetis, quibus adhuc spes est dentes rursum renasci posse, sanationis spes est. *Dentium imminutatio.*

De

De dentium Elongatione

Dentium elongatio. Dentes nonnunquam etiam iusto longiores & prominentiores fiunt, præcipuè anteriores. Id quod accidit, primò iis vacillantibus, vel eorum radicibus laxatis, vel percussione aut casu, atque externa violentia, vt in attentatâ, sed non perfectâ dentis extractione. Deinde etiam citra laxitatem & mobilitatem, quando nimirum augentur & longiores fiunt. Id quod plerumque fit, si dens oppositus deest, teste Columbo, *de re Anatom. lib. 1. cap. 10.*

Si à laxitate & vacillatione dentium fiat eorum elongatio, dentes iterum firmandi sunt, vt postea dicetur; aut si hoc non iuuet, limâ atterendi; quod etiam faciendum, si ex incremento logiores sint. De qua re vide Aetium, *tetrabibl. 2. serm. 4. cap. 30.*

De dentium Mobilitate & Vacillatione.

Dentium vacillatio & mobilitas. Sæpe etiam accidit, vt dentes vacillent: & in primis incisorij mobiles fiunt, quia vnâ saltem radice nituntur.

Vacillatio dentium fit vel à caussa externa & euidente, vel interna.

Caussa. Externa. Caussa externa est ictus, vel casus,

Interna. Internæ sunt defectus alimenti, vt in senibus, interdum quoque conualescentibus, vnde alueoli dentium ampliores redduntur; nimia humiditas laxans radices dentium, præsertim si peculiaris aliqua prauitas accedat: id quod in scorbuto, & in lue Venerea ab inunctione hydrargyri accidit; diminutio gingiuarum ab erodente succo prauo, quod etiam in lue Venerea sæpe vsu venit. Mobiles etiam fiunt dentes erosa eorum radice.

Curatio à caussa violenta. Si ergo à casu aut percussione dentes mobiles sint redditi, adstringentibus & firmantibus vtendum.

Vt ♃. *Rad. pentaphyll. bistort.* an. Vnc. j. *cyperi* Drach. ij. *flor. rosar. rubr.* M. ß. *sumach.* Vnc. sem. Coqu. in aqua ferrata, Colat. adde *alum.* Drach. ij. F. Oris collutio.

Vel ♃. *Corall. rubr.* C. C. *vsti prapar. rad. bistort. pentaphyll. mastich. rad. cyperi*, an. Drach. j.

F. Puluis, qui dentibus affricetur, vel cum syrupo de rosis siccis in Linimenti formam redigatur, & dentibus illinatur.

♃. *Succi nasturt. aquat. express.* Drach. ij. *syr. ex rosis siccis* Vnc. j. ß. Coqu. s. a. ad spissitud. Add. *rad. symphyti* Scr. j. *nuc. mosch. cupress. C. C. vsti pulu.* vel *prap. sang. dracon.* an. Scr. j. *alum. vsti*, Scr. ß. F. l. a. Linimentum.

A defectu alimenti. Si verò malum sit à defectu alimenti, dentium equidem renouitati & exsiccationi nullum remedium adhiberi potest: Dentium tamen relaxationi opitulantur adstringentia medicamenta, & quæ gingiuas roborant.

A nimia humiditate. Si à nimia humiditate, exsiccantibus & adstringentibus opus est. Vbi tamen seligenda ea, quæ dentes non denigrant, & quæ odorem gratum ori conciliant. Ea enim quæ dentes denigrant, omittenda, vt cortices granatorum, balaustia gallæ, vitriolum, & chalcitis.

Fiat nimirum decoctum ex rad. filicis maris, pentaphyll. bistort. lapathi, tormentillæ, cappar. fol. myrti, lentisci, mespil. flor. rosar. rubrar. cupulis glandium in aqua vel vino austero: quibus si alumen, vel decocto si ol. vitriol. vel sulph. guttæ aliquot addantur, efficacius decoctum redditur. Ad humiditatem simul educendam radix pyrethri addi potest, & ob odorem suauem rosmarinus, saluia, cinnamomum.

Pulueres etiam dentibus in eundem vsum affricentur, quales postea de gingiuis laxis proponentur.

Vt ♃. *Aluminis, mastiches*, an. Drach. sem. *corall. rubr.* C. C. *vsti, eboris, sanguinis draconis, boli Armena, salis communis tosti*, an. Drach. ij. *thuris, balaustior.* an. Dranch. j. *radic. ireos bistorta, nuc. cupressi*, an. iij. *piperis, pyrethri*, an. Drach. j. *testarum sepia, pumicis*, an. Drach. j. ß. F. Puluis.

Vel ♃. *Corall. vtriusque*, an. ℨ. ij. *mastiches, tragacantha, gummi Arabici*, an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ♃. *Farina hordei* Vnc. xx. *folior. parietaria viridis*, q. s. Contunde folia in mortario, & cum farina Misce, vt fiat Massa, quæ vratur in olla igne patente hor. 24. Massam exime, & adde *mastich.* Vnc. ij. rad. ireos Vnc. j. *spica Indica. foly.* an. Vnc. ß. F. Puluis.

Vel ♃. *Off. dactylor. oliuarum combustar. oculor. cancri vstor.* an. Drach ij. *sang. dracon. alum. vsti*, an. Drach. j. F. Puluis

Vel ♃. *Flor. rosar. rubr. sumach. granor. myrt. cupul. glandium*, an. Drach. i. ß. *cort. rad. mori*, Drach. iij. *cort. rad. cappar.* Drach. j. ß. *radic. ireos, thuris*, an. Drach. j. Coquant. in vino adstringente, pro Collutione oris.

Vel ♃. *Rosar. rubr.* M. j. CC. *vsti* Drach. j. *rad. serpentaria* Drach. j. *tormentill.* Drach. ij. *alum. vsti* Drach. ß. *nuc. moschat.* Scrup. ij. *corticis cass. lignea* Drach. j. Coq. in *aq. plantag.* ℔. j. ß.

Vel ♃. *Herb. auricula muris, rad. serpentaria, tormentill.* an. q. v. Coq. in *aqua ferrata*, ad consumtionem tertiæ partis, pro oris collutione.

Vel ♃. *Rad. pentaphyll. bistorta*, an. Vnc. ß. *flor. ros. rubr. cupular. glandium* Drach. ij. *spongia marin.* Drach. j. Coq. in aquæ communis chalybeat. & rosar. part. æqual. ad tertias, & colentur.

Vel ♃. *Fol. myrtillor. sorbor.* an. M. ß *balaustior. sarcocoll. aluminis* an. Scrup. j. *aceti scillit.* Vnc. ij. *aqua plantag.* Vnc. vj.

Bulliant ad tertias, & colentur.

Colaturæ admisce *syr. myrt.* Vnc. i. ß. Misc.

Efficax est & hoc:

♃. *Gland.* Vnc. i. *aluminis. vsti* Drach. i. *acacia* Drach. ß. *flor. rosar. rub.* M. ß. Coqu. in *vini rubri* ℔. ii. ad tertiæ partis consumtionem; decocto os sæpe colluatur.

Vtilis quoque est sequens Aqua destillata:

♃. *Fol. saluia, rorismarini*, an. M. iv. *mentha, chamapit.* an. M. ii. *schœnanthi* M. i. *cort. citri* Vnc. i. *ligni aloës, cyperi rotund.* an. Drach. ii.

Concisis affunde *aq. fl. prunell. periclymeni, rosar.* an. q. s. *vini cydonior.* ℔ ß. Stent per triduum in infus. deinde destillentur in M. B. In fine adde *moschi* Scr. ß.

Possunt & tali Linimento dentes mobiles fricari:

♃. *Diamori* Vnc. sem. *dianuch.* Drach. ii. *alum. vsti* Drach. ß. Misce.

Vel ♃. *Pulu. gummi iunip.* Drach. ß. *alum. crudi* Drach. i. *origani* Drach. ß. *mellis* Drach. vi. Cum *aceto scillitico*, Misc.

Aqua pro firmandis dentibus, quæ & in dolore dentium vsurpari potest:

♃. *Herb. salu. vrtic. rorism. rad. tormentill. nuc. iugland. benedict. & centaur.* an. M. iij. *flor. salu. rorismar. rosar. rubr. fol. prun. plantag. summit. rubi, marrub.* an. M. ii. *sem. myrtil.* ℔. j. *hypocist.* Vnc. iij. *coriand. prap. cort. citri*, an. Drach. ij. *cinnamomi* Vnc. iij. *nuc. cupress.* num. x. *boli Armena, mastich.* an. Drach. ij.

Incisa & contusa infund. in s. q. *vini nigri austeri*, stent per triduum in macerat. Postea exprimantur fortiter. Expressum indatur cucurb. vitreæ. Destillentur lento igne. In destillato ebulliant vase bene cooperto, *aluminis* Vnc. ii. Percolentur. Seruentur vsui.

Alia.

♃. *Rad. tormentill. serpent.* an. ℥. ii. *plantag.* Vnc. i. *prunell. cort. nucl. iugland.* an. Vnc. ß. *ligni guaiac. contus.* ℥. iij. *sem. coriandr. prap.* ℥. ß. *portulac.* ℨ. vi. *myrtill.* ℨ. ii. *fol. myrtill.* M. j. *herb. plantag. marrub. vrtic. min. prunell.* an. M. i. ß. *rorismar. salu. m. n.* an. M. ii. *flor. rosar. rubr.* M. i. ß. *santali rubr. cort. citri, cass. lign.* an. Vnc. ß. *nuc. cupress. nuc. mosch.* an Drach. iij. *pinear. rec.* num. iv. *boli Armen. mastich.* an. Drach. ii. *cinnamomi, myrrha*, an. Drach. i. ß. *rasur.* C. C. Vnc. i. ß. Præparata l. a. misc. & superfund. *vini rubri antiq.* ℔. xij.

Stent per aliquot dies, postea per cucurb. vitr. destillentur.

A b imminutione gingiuarum. S. ab imminutis & erosis Gingiuis fit dentium mobilitas, illæ instaurentur, vt suo loco dicetur.

Vt ♃. *Alumin. scissil. vsti, flor. rosar. rubr. sumach.* an. Drach. i. ß. *ligni aloës, radic. cyperi*, an. Drach. i. Fiat Puluis, qui gingiuas roborat & adstringit.

Vel ♃. *Corall. rubr. prapar.* Drach. i. ß *mastic. radic. cyperi*, an. Drach. sem. *aristoloch. rotund. cass. lign.* an. Scr. i. F. Puluis.

In Lue Venerea, materia putrida & maligna priùs abstergatur oxymel. scillit. in quo maceratum sit Guaiacum cum succo plantaginis, vel ol. sulphuris aut vitrioli, postea adspergatur puluis ex adstringentibus: tandem post detersionem dentes frequenter abluantur decocto ligni Guaiaci, parato cum vino mastiche plantagin.

Si à Scorbuto fit dentium mobilitas, cura ad scorbutum dirigatur, & adhibeantur ea, quæ postea de gingiuis laxis & corruptis proponentur.

Ementitur structuram firmam dentium alligatio, facta filio aureo. Quia verò interdum hanc alligationem sequitur inflammatio, illa cautè instituenda.

Quibus dentes mobiles sunt, non multum loquantur, nec dentes digitis vel linguâ moueant, nec aërem frigidum admittant, nec res duras masticent, sed iuscula sumant, oua sorbilia, vel alios cibos, in quibus forti masticatione non opus est.

De dentium Casu, & numero Deficiente.

Dentium casus. Dentes præterea sæpenumero deficiunt: quod accidit, cùm vel violenter excutiuntur, vel sponte excidunt; quod malum dentium Casus appellatur: id quod frequenter in infantibus accidit, & sæpe in iis dentes à nouis, qui emergunt, extruduntur, sed sine damno aliquo, cùm paulò post renascantur. Molarium tamen appendix non decidit frequenter, quia ita cum dentibus connutritur atque cohæret, vt ipsorum pars esse videatur, nec facilè demi possit. Columbus, *de re Anat. lib. 1. cap. 10.* Molares proximos caninis nunquam decidere vult; Plinius, caninos elapsos nunquam renasci, *lib. 11. cap. 37.* Negat tamen hoc Fallopius, *in librum Galeni de ossibus*, qui maxillares dentes à se in puero excussos, renatos vidit. Atque omnes maxillares dentes excidunt & renascuntur, præter genuinos, qui si exciderunt, nunquam regenerantur. Adultis verò quando id euenit, rarò renascuntur: aliquando tamen id accidisse, obseruatum est, vt historiæ à Schenckio, *lib. 1. obseru. 48.* allegatæ, & exempla supra, *initio capitis*, proposita testantur.

Caussa.

Caussa. Et ferè caussas easdem habet hoc malum, quas vacillatio & mobilitas dentium, de qua antea diximus, sed grauiores. Quia enim dentes alueolis suis affiguntur, atque alueoli dentibus aptitudine respondent, præterea gingiuarum carni dentes adhærescunt: si alueoli dentibus non respondeant, sed ampliores fiant

fiant, aut gingiuarum carni non firmiter adhæreſcant, morbiles primò fiunt, & deinde planè excidunt, ſiue id fiat ob inopiam alimenti, ob quam & alueoli & dentes ipſi exſiccantur, ſiue ob humiditatem nimiam, radices dentium laxantem, ſiue ob humorum prauitatem: quod in ſcorbuto, lue Venerea, & vlceribus exedentibus, cuius rei exemplum eſt in puero apud Hippocratem, 4. *epid. ſect. vlt.* & inunctione eum hydrargyro euenit: ſiue ob gingiuarum carnem imminutam & abſumtam.

Signa Diagnoſtica.

Signa cauſſarum quod attinet, (vitium enim ipſum per ſe patet) ex alimenti inopia vix vnquam alicui dentes excidunt, præterquam ſenibus, & dentium caſus ex hac cauſſa ſenectuti proprius & familiaris eſt. Si ex alimento vitioſo, & humoribus prauis id accidat, ex viuendi ratione, morbis qui præceſſerunt, ex deſtillationibus acribus, aut dentium dolore cognoſcitur.

Si ex humiditate nimia, os ſaliuâ abundat, gingiuæ ſunt humidæ. Lues Venerea, ſcorbutus, & vlcera etiam ſuis ſignis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Malum hoc non contemnendum eſt. Nam quia dentes maſticationi inſeruiunt, ſi dentes deſint, maſticatio non rectè perficitur, atque ita etiam coctio in ventriculo non rectè fit. Deinde & turpitudinem aliquam pariunt, quæ in loquentibus, ridentibus, & oſcitantibus apparet. Imò ſæpe inde ſermo vitiatur.

2. Dentium ab alimenti inopia vacillatio curari nequit; id quod ſenibus accidit. Quæ verò affectio phlegmonæ ſimilis eſt, ex alimenti redundantia, ea iuuenes magis corripit. Galenus, 5. *de comp. medic. ſec. loca, cap.* 8.

3. Dentes in infantibus ſiue ſponte, ſiue ob violentiam aliquam excidant, modò radices remaneant, ſponte renaſcuntur. Quamobrem cauendum, ne cùm pueris dentes caſu, atque aliquo ictu effringuntur, quæ reliqua eſt, portio euatur, ſed accuratiſſimè radix ipſa, quoad eius fieri poteſt, ſeruari debet. In ea enim, veluti in ſemine quodam, ipſius dentis regenerandi ſpes reſidet, eâque radicitùs euulſa, dentes non ampliùs, vel rariſſimè renaſcuntur. Columbus, *loc. alleg.* In adultis verò etſi hoc aliquando accidat: tamen plerumque, vbi radices ſeu appendices exactè coaluerint, ſi ita eum radice excidant, non regenerantur.

Curatio.

Curatio. Quæ dentium mobilitas ex humiditate nimia, vel humoribus prauis accidit, eodem modo curatur, vt dentium vacillatio & mobilitas, cùm eaſdem cauſſas habeant: dentes verò, qui ex alimenti defectu exciderunt, etſi reparari nequeunt: tamen quia deformitas aliqua inde oritur, præſertim in anteriore oris parte, vel qui exciderunt, modò non ſint carioſi, vel dentes arte fabrefacti ex ebore, & in amiſſorum locum arte inſeri, deficientium numerum ſupplere poſſunt. Cautè tamen hoc præſtandum, ne ex compreſſione gingiuarum, vel neruorum, inde inflammatio gignatur; quod interdum accidiſſe obſeruatum eſt.

Obſeruatum etiam eſt, quoſdam loco dentium multorum vnum os continuum habuiſſe, vt hiſtoriæ à Schenckio, *lib.* 1. *obſ.* 412. annotatæ teſtantur.

De dentium Numero, & Situ vitiato.

Dentium ſitus & numerus vitiatus. Præterea numerus dentium præter naturam quandoque augetur, & plures, quàm ſecundum naturam, dentes reperiuntur. Quoſdam enim, vt modò dictum, dentium loco vnicum os habuiſſe, refert Plinius, *lib.* 7. *cap.* 16. Plutarchus, *in Pyrrho*, & alij, quos citat Schenckius, *lib.* 1. *obſ. de dentibus.*

Id obſeruatum eſt, quoſdam duplicem, vel triplicem ordinem dentium habuiſſe, quod incommodi aliquid vel deformitatis fere non habet, ſi ſitum ſaltem ordinarium obſeruent. Cuius rei hiſtorias colligit Schenckius, *lib.* 1. *obſeru.* 413.

Interdum etiam dentium numerus imminuitur, & pauciores quidam, quàm vulgò homines ſolent, dentes habent, vt Valeſcus de Taranta de ſeipſo teſtatur.

Nonnunquam verò dentes, ſiue numerum iuſtum obſeruent, ſiue eum excedant, ſitum rectum non obſeruant, ſed extra ordinem prominent, & ita quidem, vt interdum labia diducant, deformitatémque pariant, ac in maſticatione impedimento ſint. Et in primis dentes inciſores non rarò duplices ſunt.

Quibuſdam etiam dentes in palato creati ſunt, cuius rei hiſtoria habetur apud Schenckium, *lib.* 1. *obſ.* 411.

Verùm cùm iſta mala omnia à conformatione vitioſa dependeant, emendari arte non poſſunt.

De Connexione dentium.

Dentium connexio. Non verò tantùm in numero & ſitu, ſed etiam in Connexione ſunt dentium vitia. Connexio præter naturam dentium fit, vel ipſorum inter ſe, vel cum maxilla.

Inter ſe connexi dentes interdum ſibi cohærent, ſicut in Perſâ illo de quo Herodotus, *lib.* 9. Poſt pugnam enim ad Platæas, in qua multi Perſæ ceciderunt, cùm cadauera comportarentur, inuenta eſt maxilla habens quidem diſtinctos dentes, verùm ex vno oſſe. Cuius rei hiſtoriæ plures videantur apud Schenckium, *lib.* 1. *obſer.* 4. 2.

Connexio autem eum maxilla eſt, quando dentes maxillæ non inſerti tantùm, ſed planè adnati ſunt & cohærent, ita vt euelli non poſſint, niſi maxillæ oſſis fruſtum ſimul auellatur; quod obſeruauit Columbus, *lib.* 15. *de re Anat.*

De Sordibus ac Tophis dentibus accretis.

Tandem etiam dentibus Sordes & Lapides ſeu Tophi, quos Græci [illegible] appellant, adnaſcuntur; atque obſeruatum eſt, in quibuſdam ita incrementum ſumſiſſe, & dentes iſtâ lapideâ materiâ ita obductos fuiſſe, vt nulla dentium diſtinctio ampliùs appareret, ſed vnius tantùm oſſis ſpeciem præ ſe ferrent. *Dentium ſordes.*

Generantur autem iſti tophi ex lentis & viſcidis cibis, præcipuè caſeo, dentibus adhærentibus, & in iis, vt reliqui lapides in corpore, in hanc duritiem coagulatis. Tophi illi iam geniti ſcalpellis, vel aliis inſtrumentis è ferro, aut potiùs argento paratis, à dentibus ſeparandi ſunt. Ne autem iterum generentur, dentes poſt cibum diligenter mundandi ſunt; idque faciendum non ferro & acie cultri, cùm dentes inde lædantur, ſed dentiſcalpiis ligneis, vel oſſe firmo ac flexili: ideóque in hunc vſum, commodum lignum lentiſci, cupreſſi, iuniperi, & huius generis alia; ſpinæ item piſcium aliquæ; item oſſicula & tendines oſſei gallinarum. Poſtea os abluatur, vel aquâ, vel vino, & dentes à ſordibus diligenter abſtergantur; id quod fit commodiſſimè dentifriciis & pulueribus ad dentes mundandos idoneis, qui poſtea de Nigredine dentium curanda proponentur.

CAPUT XI.

De dentium Dolore.

Atque hi ſunt morbi, qui dentibus accidere ſolent. Symptomata dentium alia in actione læſa conſiſtunt, vt quando dolore, ſtupore, vel algore afficiuntur; alia in qualitate mutatâ, dum ſtridorem excitant, & dum nigreſcunt, & ſordido lentore obducuntur, de quibus iam dicendum. *Dentium dolor.*

Et primò [illegible], quæ appellatio à parte affecta & ſymptomate ſumta eſt, vt docet Galenus, 2. *m. m. cap.* 2. Dolent autem dentes, & quidem maximè molares, (inciſores verò rarò, vel nunquam) etſi oſſa ſunt, quia ſenſu non planè deſtituti ſunt, vt alia oſſa. Nam, vt Galenus, 16. *de vſu part. cap.* 2. docet, dentes mollium cerebri neruorum participes ſunt, quòd extrinſecus occurrentibus calidis, frigidis, duris, aliiſque nudi ſunt expoſiti. Neruulus autem ille ad radicem dentis implantatur membranulæ, cauitatem dentis intus ſuccingenti: & quidem ex tertia & ſexta neruorum propagine, nerui qui dentibus implantantur, originem habent.

Galeno tamen, 5. *de comp. med. ſ. loc.* etiam corpus dentis ſentit ac dolet, ex affectione ſcilicet phlegmonæ ſimili in ſubſtantia dentis, vbi dolorem ex hac cauſſa ortum dicemit à dolore inflammati nerui, qui radici dentis ſubſtratus eſt, & à dolore inflammatam gingiuarum. Quæ omnia ſuo experimento Galenus, *ibidem*, confirmat.

Cauſſa.

Cauſſa proxima doloris, cùm ſit ſolutio continui in parte ſentiente, etiam hic dentium dolor excitabitur, quatenus & ipſi neruum participant, huiúſque membranæ dentibus inſeruntur. *Cauſſa.*

Solutionem autem continui hic parit vel intemperies, vel humor, vt vulgò docetur.

Verùm vix ſola intemperies dolorem ciet, niſi forſan algor ſit, de quo poſtea, ſed ſemper humor coniungitur; & intemperies illa, ſi quæ adeſt, humori ineſt.

Humor autem is, eſt vel frigidus & pituitoſus, vel calidus, vel ſeroſus, ſalſus & acris; id quod frequentiſſimè accidit: & qui dolores dentium à vapore à multis fieri docentur, eos potiùs ab humore ſeroſo prouenire veriſimile eſt. Interdum etiam illa materia in dentibus putret & corrumpitur, vnde vermes geniti, doloris in dentibus cauſſa ſunt.

Confluit autem illa materia, vel in membranas maxillarum & alueolorum dentium, vel ad neruulum in radice dentis, & membranam huius internam nerueam, vel in ipſum corpus dentis, è capite. Et quidem in ſuperiorem maxillam per angulum oculi maiorem, in inferiorem per venas temporum. Et principium huius fluxionis plerumque eſt è capite, nonnunquam tamen & ex inferiore corpore materia affluit, hepate ſcilicet, vteró. Cùm enim vitioſi aliqui humores, præcipuè ſeroſi, in parte aliqua geniti, in venis cumulantur, natura iis ſeſe liberare cupiens, eos cùm ad alias partes, tum ad dentes protrudit; præcipuè ſi ſint debiles. Id quod maximè accidit, cùm dentes ſunt eroſi.

Externæ cauſſæ, quæ ſeu humores commouent, ſeu, vt faciliùs recipiantur, faciunt, ſunt ictus & caſus, vſus ciborum nimis frigidorum aut calidorum, maximè ſi mutuò mox ſe conſequantur, acrium item, acerborum ac dulcium frequens vſus, contactus creber, qui fit ferro.

Signa Diagnoſtica.

Primò vt certi ſimus, an dolor ſit in dente vel gingiua, ante omnia inſpicienda eſt gingiua, vtrùm inflammata ſit, tumida, corroſio ſeu putrefactio in ea appareat. Si nihil horum cernatur, cauſa doloris erit in dente ipſo, vel eius neruo. In dente quidem, ſi dolor non ita profundus eſt, & ſecundum latitudinem

num dentis extenditur, mutatio etiam quædam doloris in dente animaduertitur. Et fortassis dens tum cariosus est à verme intus obsessus: vbi etiam dolor interpolatus est ad motum ipsius vermis. In neruulo verò si dolor sit, profundior, & vehementior est, qui dente exempto nonihil leuatur, quòd ob viam patefactam materia iam meliùs diffletur, dolor etiam secundum gingiuas se extendit in latitudine, aut ad aurem pertingit.

Signa caussarum sic discernuntur: Humor, qui doloris caussa est, suis signis se prodit, ex doloris specie, ex sapore, & habitu corporis. Sanguis cognoscitur ex dolore pulsante, sapore subdulci; pituita, dolore distendente, sapore salso aut insipido; bilis dolore punctorio, sapore amaro; humor melancholicus dolore profundo, & sapore acido; à sero dolor non est ita fixus, sed sæpe mutatur: ac generatim à calido humore dolor est acerbior, à frigido remissior. Habent hic locum signa, quæ suprà, *lib. 1. de intemperie capitis cum materia*, sunt exposita.

Prognostica.

Prognostica. 1. Dolor dentium maximis tormentis annumerari potest, teste Celso, *lib. 3. cap. 9*. Et, vt Galenus, 2. *de comp. med. sec. loca, cap.* 1. nonnullis tantus fuit, vt mortem sibi impatientiâ consciuerint. Ita dolor dentium periculosior videtur esse, quàm dolor capitis, symptomatis scilicet ipsius ratione, non caussarum; cùm caussa dolorem capitis producens propior sit cerebro, & proinde grauia symptomata, vt excitatem, apoplexiam & similia afferre possit.

2. Dolor dentium, pro caussarum & loci affecti diuersitate faciliùs curatur. Ex sanguinis affluxu citiùs tollitur: quanquam, si inflammationem pariat, multum sæuiat.

3. Atrociorem dolorem excitat humor tenuis, acris, salsus & serosus, sed citiùs desinit, ob materiæ illius mutationes subitas. Mitior dolor est à frigido & pituitoso humore, etsi diuturnior.

4. Si affectus fuerit in gingiuis, dolor non remouebitur dentis euulsione; si in neruo, dolor exempto dente interdum cessat, dum materia antea conclusa exitum iam habet, tensióque remittit; aliquando remanet, quando materia nimis crassa & lenta neruo adhæret, Auicennas, 3. *can. fen. 7. tr. 1. c. 5*.

5. In vehementi dentis dolore, si nullo priùs affectionis vestigio in gingiuis apparente, tumor iam in iisdem, aut in malis oboriatur, bonum est. Significatur enim, materiam ab interna dentis cauitate ad externa verti ac deriuari, siue naturæ robore siue virtute medicamenti.

6. Dentium dolor cum eorundem stridore & febre ardente, lethalis est: quòd si iis accidit, quibus antea dentes stridere non consueuerunt, commotionem mentis, maniam, epilepsiam, aut conuulsionem portendit. Cùm enim stridor fiat ob conuulsos temporum musculos, argumento est, cerebrum affectum esse; cui si delirium coniungatur, mali confirmati est indicium atque inde mors sequitur.

7. *Quibus in dentium dolore à supercilio tenuia procedunt, his à pipere probè affricato postridie crassiora discedunt, si stupefaciens primò adhibitum dolorem non sedauit, sed potiùs auxit*, vt Hegesippi exemplo docet Hippocrates, *6. epidem. sect. 6*. Piper enim impactum à narcotico succum soluit, vnde dissipato eo mitigatio doloris sequitur.

8. Dolore dentium cessante, interdum aures pus colligunt. Sic *Athenada puero sinistrâ parte dens inferior, dextrâ superior doluit. Huius auris dextra pus collegit, cùm non ampliùs doleret*. Hipppcrates, 4 *epid. sect. vlt*.

Indicationes.

Indicationes. Medicus in dolore dentium curando, vel ad dolorem ipsum vel ad caussam respicit. Dolor equidem, qui maximè vrget, indicat anodynum: verùm ea parum proficiunt, nisi fluxio sit ablata. Ideò in primis caussa doloris remouenda, humor scilicet ad dentes confluens reuellendus, euacuandus, repellendus: si tamen dolor valde vrgeat, narcotica adhibenda.

Curatio.

Curatio. Itaque si plethora adsit, & dolor dentium vel gingiuarum sit cum inflammatione, vena cephalica eiusdem lateris, reuulsionis caussa, si materia à capite mittatur; vel basilica aut saphena aperiatur, si ab inferioribus: aut cucurbitulæ cum scarificatione scapulis apponantur. Deriuationis gratiâ venæ sub lingua incidantur. Quidam etiam post aurem, & in aurium meatûs superiore parte venam aperiunt. Nonnulli quoque aurium scarificationes adhibent. Nec aliæ reuulsiones omittantur, vt & deriuationes, per frictiones, ligaturas extremorum, lotiones crurum, vesicatoria brachiis & ceruici, vel post aures imposita. Vulgus carpo etiam flammulam, vel ranunculum flammeum imponit eius manus, quæ est è regione & latere doloris. Exempla in *Institutionibus*, & alibi sunt proposita.

Si verò alij humores peccent, ii conueniente modo euacuentur, prout humoris dolorem patientis natura & conditio id requirit.

Vniuersalibus præmissis, si materia adhuc in fluxu sit, adstringentia fronti & temporibus applicentur, ac intus vsurpentur, quæ os ventriculi adstringunt ac roborant, si ab inferioribus etiam aliquid sursum mittatur.

Quin & errhina naribus immitti possunt. Imò etiam reuulsionis gratiâ brachiis & ceruici vesicatoria applicare licet.

Temporibus quoque applicare vtile est emplastrum ex gummi tacamahaca, mastiche, myrrha, gummi elemi. Quæ etiam dentibus ipsis topica applicantur, repellentia sint, quamdiu aliquid influxerit.

Cautione tamen in repellentibus adhibendis opus est, præcipuè si maxillis applicentur. Nam licèt, si materia in ipsum dentem saltem fluat, repellentes oris collutiones sine periculo applicentur: tamen si materia sit copiosior, ita vt etiam maxillam occupet, repellentia, præcipuè maxillis, non tutò applicantur; cùm materiam intrò ad fauces repellere, & ægrum suffocare possint. Ita refert Valescus de Taranta, quendam bonum & peritum Medicum, cùm aliquando dolorem haberet dentium molarium cum inflatione maxillæ, apposuisse maxillæ oleum rosaceum cum aceto, cùm ad lectum iret, vnde factus fuit fluxus materiæ ad guttur, & ægrum anginâ correptum, & mortuum fuisse.

Fluxione cessante, discutientibus vtendum, quibus tamen semper aliquid adstringentium commisceatur.

Ad stupefacientia, non nisi magnâ necessitate vrgente, veniendum.

In materia igitur calida pro repulsione laudatur collutio oris cum aceto, in quo decocta sint fol. Myrt. flor. rosar. rubr. radix oxylapathi, filicis, rad. & fol. halicacabi, sem. hyoscyami. Vel detineatur in ore aqua rosarum cum tertia parte aceti, vel succus plantaginis, semperuiui, vel decoctum e rosis, lactuca, plantag. acetos. salyc.

℞. *Flor. ros. rubr. fol. malu minor.* an. M. i. Coq. *in vino austero* ad tertias. Colaturæ ℞. Vnc. viij. Quibus admisce *ol. sulphur. acidi* Scr. ß. *croci* Scr. j. M.

Vel ℞. *Fol. quercus, plantag.* an. M j. *hedera arbor.* M. ß. *rad. tormentill.* 3. ii. *vrtica* 3. iii. Coq. in *vini Rhenani* q. s. ad tertias, & colentur.

Rolandus aquâ solam cum oleo vitrioli mistâ vtitur.

Vbi verò gingiuæ simul sunt affectæ, acetum, monente Aëtio, tanquam hostilis gladius, vitandum est, ob mordacitatem, qua gingiuas erodit. Alioquin in dolore dentium, citra gingiuarum inflammationem, siue corpus ipsum dentis doleat, siue neruulus eidem substractus, Galenus in aceto medicamenta præparare iubet, tam repellentia, quàm discutientia, 5. *de comp. med. sec. loc. c. 9*. Etsi enim acetum per se dentibus nocet, tamen repellentibus rectè admiscetur; quoniam penetrando illorum vim auget; discutientibus etiam, quia præterquam quòd penetrationem adiuuat, ipsum quoque incisoria vi sua nonnihil ad discutiendum conducit.

Vel ℞. *Sem. papau. albi. hyoscyam.* an. 3. ii. *rad. alth.* Vnc. ß. *flor. chamam. ros. rubr.* an. P. j. Coq. in aquæ & aceti s. q. ad consumtionem tertiæ partis.

Vel radices oxylapath. coq. in vino austero, & decoctum in ore detineatur.

Vel radices oxylapath. aceto maceratæ denti dolenti & cauernoso indantur. Efficax est etiam medicamentum, decoctum radic. prunorum syluestrium ablato cortice exteriore.

Vel ℞. *Limatura ligni Guaiaci* ℥. ij. *cort. interior. vir. querc. radic. prun. sylu.* an. Vnc. j. Coq. ad remanentiam ℔. j.

Extra inungatur maxilla vnguento alabastrino. Monet tamen Langius, vt vnguentum alabastrinum in materia calida misceatur cum frigidis, sicut in frigida cum calidis.

Vel ℞. *Pomor. dulc.* Vnc. ii. Adde *furfuris* Vnc. iii. *croci* Scrup. i. *olei rosati* Vnc. i. M. Fiat cataplasma extrà loco dolenti opponendum.

Vel ℞. *Medulla pomor. assat.* Vnc. ii. ß. *stercor. gallin.* ℥. j. ß. *ol. rosati omphac.* 3. vi. Misce exactè & fiat Cataplasma.

In materia frigida, Auicennas alumen vstum aceto extinctum cum salis pari proportione miscet, eóque dentes fricat, & postea cum vino abluit. Resoluit simul vinum, in quo hyssopus & thymus coctus est. Vtilis est & collutio ex decocto origani, serpilli, sem. staphidis agriæ, rad. pyrethri, acori ligni sancti, & similibus.

Vt ℞. *Orig.* M. i. *hyssopi* M. sem. *cort. aurantior.* ℥ sem. Coq. in *vin.* ℔. i. ad consumpt. tertiæ partis, & colentur.

Vel ℞ *Fol beton. saluia, maior. rorism.* an. M. ß. *flor. stœchad. Arab.* P. ii. *sem. nigella, rad. pyrethri*, an. 3. ß i. Coq. in *vini albi* & *aceti* pari proportione, pro Collutione oris.

Vel ℞. *Orig. rorism. saluia*, an. M. sem. *ros. rubr.* P. i. *rad. pyreth.* Drach. iii. Coq. in ℔. ii. *aq.* ad dimidium, Colaturæ adde *aceti rosacei*. q. s. ad gratam aciditatem.

Vel ℞. *Limatur. lign. Guaiaci* 3. j. *cort. inter. virid. lign. querc. rad. pyrethr. filicis*, an. Vnc. sem. Coq. in *aq. pura* ℔. j ß. *ad* ℔. j. remanentiam.

Vel ℞. *Rad. pyrethr.* 3. ii. *sarsaparill.* ℥. iii. *rasura ligni Guaiaci* ℥. ß *pini* Drach. iii. *fl. ros. rubr. serpilli, orig.* an. P. i *gran. iunip* ℥. ß. *sem. carui* 3. iii. Incisa & contusa coq. in *aq.* & *vini Rhenani* Vnc. xii. ad tertias, colentur. Colaturæ ℞. Vnc. ii. In quibus dissolue *camph.* gr. v M.

Vtile etiam est decoctum gummi iuniperi cum vino paratum.

℞. *Gummi iuniper.* ℥ ß *vin. Rhenani* ℥. viij. Coq. & colentur, Colatura calida in ore detineatur.

Alij camphoræ Scrup. sem. in spiritus vini Vnc. ii. dissoluunt, & eodem modo vtuntur. Iuuat & sequens Gargarismus,

℞. Rad,

℞. *Rad. vrtic. ardent.* M. i. Lauetur ter in aqua, postea ex vino; teratur optimè in mortario, cum *rad. pyreth. zingib.* an. Drach. i. Bulliant in *vini alb. opt.* ℔. iii. ad tertias, pro gargarismo, qui sæpius adhibeatur.

Commendatur etiam sequens Liquor odontalgicus.

℞. *Cortic. ligni Guajaci* ℔. ii. *mastich.* Vnc. j. *vini bis destillati* ℔. ii. Digerantur in Sole per mensem bene agitando, donec rubescant, postea colentur & clarificentur. Huius essentiæ gutt. vi. vel vii. in ore detineantur.

Tædarum quoque & pinearum decoctum prodest pro collutione oris.

Ipsi etiam denti dolenti applicentur rad. oxylapath. aceto maceratæ, vt antea dictum; vel spongia madida decocto staphidis agriæ, myrrhæ, cortic. radic. cappar.

Vel ℞. *Rad. heleny, oxylapath. pyreth. filicis, aluminis vsti,* partes æquales. Contundantur in puluerem, & cum melle fiant Pilulæ dentibus imponendæ.

Vel ℞. *Rad. pyreth.* Drach. j. *serpentar. filicis, oxylapath. alumin. vsti,* an. Drach. ß. *mellis,* q. s. Fiant Pilulæ dentibus imponendæ.

Trochisci de pyrethro.

℞. *Rad. pyrethri* Vnc. i. *bistort. hyoscyami,* ana Vnc. sem. *alumin. tragacanth.* ana Drach. ii. *aceti vini acerr.* q. s. F. s. a. Trochisci.

Aut olei destillati caryophyllor. gutta vna vel altera cum gossypio denti imponatur, cujus Drach. sem. aliquot camphoræ gr. admisceri possunt. Idem præstant olea destillata spicæ, thymi, nuc. mosch. cinnam. juniperi, ligni Guajaci, & similia.

Suffitus etiam per tubulos conuenientes ore excipi possunt ex radic. bryon. pyrethri, cortic. radic. cappar. myrrha, thure in aceto & vino coctis.

Hodie fumum Nicotianæ ore excipere vulgatum est.

Vt sæpe à me compertum, & efficax in dolore dentium à quacunque ferè caussa est remedium, hæc Oris collutio.

℞. *Rad. filicis, pentaphyll.* an. Drach. iij. *bistort.* ʒ. ii. *fol. rutæ, salu. betonic. flor. rosar. rubrar.* an. M. sem. Coq. in *vini rubr. adstringentis, & aquæ communis,* an. q. s. ad consummationem tertiæ partis, pro Collutione oris.

Extrà applicetur hoc Cataplasma:

℞. *Rad. maluæ* N. xii. Coq. ad mollitiem. Adde *farinæ fœnugræci, sem. lini, puln. anethi, fl. chamameli* ana, Vnc. i. *farinæ hordei* Vnc. iv. Incorporentur omnia simul, & in fine addatur *ol. chamamel.* vel *aneth.* F. Cataplasma.

Si ob doloris vehementiam aliquod periculum metuendum sit, narcotica vsurpentur.

E. g. Fiat oris collutio cum decocto rad. & fol. hyoscyami, vt & sem. eiusdem, ac sem. lactucæ, & papau. cum aceto parato, cum ℈. ß. opij. Vel fiat collutio oris ex aceto, in quo, opij grana aliquot sint dissoluta. Possunt & opij grana ij. cum æquali parte croci vel castorei bombace excepta, in dentis cauernulam indi, si erosus sit: sin minùs, opium & crocus in pauxillo lactis vel aq. papau. aut hyoscyami dilui, & dentis dolentis radix eo fricari potest.

Vel ℞. *Fl. chamam. anethi,* an. P. j. *cort. rad. mandrag.* ℥. j. *sem. hyoscyami, papau.* an. ℈. ii. Coq. in *aq. solani plantag. rosar.* an. Vnc. iii. Colentur, colaturæ admisce *aceti rosac.* ℥. i. *laudani opiat.* gr. iii. M.

Vel indatur denti pilula de laudano opiato, vel pilula de cynoglossa.

Vel ℞. *Laudani opiati* gr. iii. *vitrioli* gutt. i. M. F. Pilul. & dentibus vna indatur.

Vel theriaca recens aut Mithridatium, vel philonium Romanum, aut sorirella parua, in *dispensatorio Augustano* descripta, denti illinatur.

Vel ℞. *Styrac. calamit. piper. albi. costi, opij, sem. hyoscym.* an. ℈ ß. Cum *vino* F. Pilulæ dentibus indendæ. Vel indatur Pilula vna de seqq.

℞. *Sem. apij, hyoscyami,* an. gr. iiii. *opij* gr. iii. Cum *syr. de papau.* fiant Pilulæ iiii. vel v.

Vel ℞. *Philon. Romani* ʒ. j. *spir. ligni Guajaci* ℈. i. M.

Vel ℞. *Rad. pyrethri. sem. apy,* an. gr. ii. *hyoscyami, opij.* an. gr. i. Cum *syr. papau.* fiant Pilulæ N. v.

Aut admoueatur cum gossypio oleum hyoscyami. Vel aliquid de sequenti mixtura, cum bombace denti dolenti applicetur:

℞. *Philon. Rom.* ℥. i. *opij* gr. vi. *ol. vitrioli* gutt. v. M.

Balsamum ad dolorem dentium:

℞. *Opij Thebaic. spec. diambr.* an. ℈ i. *camph.* gr. iii. *ol. nuc. mosch. expr.* ℈. ii. *caryophyll.* gutt. vii. vel q. s. F. Balsamum.

Decoctum Langy.

℞ *Opij Thebaici* ℈. ii. *succi hyoscyami* ℈. iv. *cortic. mandragoræ* ℈. v. *fl. chamamel.* ʒ. i. ß. *pyrethri* ℈ *croci integri* ℈. i. Infunde in *vini* ℔. i. *aq. rosar.* Vnc. iv. *aceti opt.* Vnc. vii. Bulliant in vase duplici ad tertiæ partis consumptionem, & cum panno intincto, dentibus colatura applicetur.

Cautio tamen in narcoticorum exhibitione adhibenda, Refert enim Alexand. Benedictus, *de cur. morb. l. 6. cap.* 13. Iacobum Iustinianum, Patritium Venetum, in dentis dolore oleo opiato imposito, Patauij sopore perpetuo extinctum fuisse.

Dolore sopito post opiatorum vsum, os illicò abluatur decocto saluiæ, rorismarini, majoranæ, hyssopi, vt noxa ab opio impressa tollatur.

A proprietate etiam valere dicuntur sequentia. Suffitus ex canis mortui dente, aut vstus ille in fornace cum posca misceatur & imponatur; senecta serpentis in aceto cocta, aut vsta eadem & trita, atque cum melle vel oleo ad mellis spissitudinem subacta, imposita; dictamni quoque radix, & radix chelidonij. præsertim si vermes sint in dentibus.

Plinius plantaginis radicem in aceto coquere jubet. Decoctum etiam foliorum lappæ maioris cum sale in aceto commendatur. De pastinacæ etiam marinæ radio scribit Plinius, *l. 31. c. 7.* si eo gingiuæ scarificentur, dolorem dentium sedare.

A recentioribus etiam consentiente experientiâ, plurimùm commendatur oleum ligni heraclei per retortam destillatum, si gutta vna cum gossypio denti imponatur.

Nonnulla tamen horum ad manifestas qualitates reduci possunt, cùm vel repellant, vel discutiant, vel dolorem sedent.

Si his nihil proficitur, dens corrosus extrahatur. Præparatur autem ad extractionem, vt suprà etiam dictum, imponendo in foramen lac tithymali vel solum, vel cum puluere radic. mori aut cappar. mixtum. Aut, quo Galenus vtitur, rad. pyrethri, 40. diebus in aceto maceratæ ac tritæ denti imponantur.

De pastinacæ etiam marinæ radio scribit Plinius, si tritus cum helleboro albo illinatur, dentes sine vexatione extrahi.

Facilè quoque cadit dens, si cum aqua ex sale Armoniaco destillata tangatur.

Diæta.

Diæta pro caussarum diuersitate varies, & medicamentis respondeat. Imprimis tamen danda opera, vt dentes à corruptione præseruentur. Ideoque ratio imprimis ventriculi & capitis habeatur, ne crapula & cruditate infestentur. Lactis item & dulcium, vt ficuum, mellis, sacchari vsus frequentior cauendus. Raphanus quoque & masticatione & euaporatione nocet, sicut & porrum, quod à proprietate dentibus nocere, author est Auicennas. Vitentur quoque acerba valde & acida: præterea solida & dura inimica sunt dentibus, & stupefacientia ac gelida, sicut & cæteris ossibus. Actu quoque vehementer calida, præcipuè si frigida mox subsequantur. A cibo dentes diligenter mundentur. Εὐπόριστον est, vt dentes semper à cibo sale fricentur, & os vino eluatur.

Quod ad remedia perseuerantia, commendatur sal theriacale, Galeno, *in lib. de theriac. ad Pisonem. c.* 18. teste. A dolore dentium etiam præseruant collutiones oris, ex iis quæ adstringunt; imprimis si medius cortex fruticis berberis aquâ manè os colluatur. Lauentur etiam dentes bis singulis mensibus vino, in quo tithymali radix cocta sit, eodem Galeno docente, 1. *de Euporist. cap.* 12. & 2. *cap.* 16. Quibus locis plurima huius generis medicamenta reperiuntur. Prodest etiam pro collutione oris, aqua saluiæ, vel vinum decoctionis origani, & mentastri. Dentifricia quoque adhibeantur frequenter, de quibus postea, *cap.* 14 dicetur. *Præseruatoria.*

De dolore Puerorum dentientium.

Etsi, vt suprà dictum infantes iam, dum in lucem eduntur, dentibus præditi sint: tamen gingiuis tum teguntur, & postea demum erumpunt. Infantes autem, cùm dentes erumpunt, sæpe maximus dolor affligit. Etsi enim & alia symptomata dentitioni infantium coniungantur: tamen de iis omnibus agere huius loci non est, sed dicendum de eo, *de morbis infantium,* vbi de Dentitione in genere agendum erit. *Dolor infantium dentientium.*

Adest autem dolor maximus, cùm canini erumpunt, vnde etiam vulgatum est; Parentibus non esse gaudendum de liberis, donec hi dentes eruperint.

Cùm verò dolor ille fere à densitate & duritie gingiuarum existat, hæ rarefaciendæ & emolliendæ sunt. Oblinantur itaque lacte canino, aut cerebro leporino, quod nonnulli crudum assumunt, mellique permiscent. Sed Galenus, *in 11. de simpl. med. fac.* & Auicennas, cocto vtuntur, toto scilicet capite elixo.

Valent & cerebella pullorum & auium. Aut gingiuæ pinguedine gallinæ aut anatis recent. inungantur, aut butyro recenti non salito, eòque vel solo, vel cum melle, vel cum decocto lactucæ permisto.

Commendatur etiam succus è cancris viuis contusis, cum aqua flor. cyani extractus, si eo gingiuæ abluantur.

Si dolor vehementior sit, Auicennas succum solani cum oleo rosarum calefacit & illinit. Alij malagmate vtuntur ex semine lini & altheæ, aliqua pinguedine: vel, si febris adsit, ex semine lactucæ.

Vel ℞. *Sacchari & butyri s. sale, succi altheæ,* an. Vnc. j. *vitell. oui dimid.* M.

Ambrosius Paræus, *lib. 23. c. 67.* suadet, vt, si infantes ob gingiuarum duritiem de vita periclitentur, scalpello gingiuæ aperiantur; atque eius rei periculum cum felici successu in aliquot suis liberis se fecisse scribit.

Nonnulli & quædam periapta commendant. Aëtius radic. colocynthidos syluestris laudat; si canali argenteo includatur, & collo pueri appendatur: alij dentem viperæ masculæ appensum, jaspidem item viridem, & dentem lupi dextrum, de quo Plinius,

Plinius, *lib.* 11. *c.*37. *Dens dexter caninus lupi in magnis habetur operibus.* Quæri tamen hic posset, an dens lupi, id quod præstat, gestatus præstet; an verò potius, quòd, dum eum infantes sugunt, & gingiuis admouent, eas, hoc modo rarefaciat.

CAPVT XII.

De dentium Stupore & Algore.

Dentium stupor. Stupor dentium, Græcis *αἱμωδία*, est molestia & dolor, quidam dentibus accidens ab acidis & acerbis præcipue rebus, qui sensu rectiùs percipitur, quam verbis describitur. Id malum ita occupat dentes exteriores, vt non solùm mandentes ex eo intoleranter doleant; verùm etiam ipsimet dentes digitis suis attingere præ dolore vix sustineant. Quapropter non satis commode stupor affectus ille appellatur, qui est abolitio sensus; sed potiùs ad dolorem pertinet, Vnde rectè Capiuaccius, *lib.* 1. *Pract. Medic. c.* 53. hæmodiam dolorem dentibus proprium esse asserit.

Caussa. Caussa est sapor acidus, temperiem dentium immutans. Id quod accidit à cibis quibusdam huiusmodi sapore præditis. Idem euenit ab humoribus acidis & atrâ bile vomitu reiectis; id quod multis affectione hypochondriacâ laborantibus accidisse memini, qui tam acida vomitu reiecerunt, vt dentes stupidi iis ita inde euaserint, vt per integrum diem vix aliquid comedere potuerint. Quod quandoque etiam præstant vapores acidi è ventriculo ad dentes elati. De quo Hippocrates, *lib.* 2. *de morbis, sub morbo nigro.* Aliquando & ipsis dentibus huiusmodi materia alieno sapore infecta innascitur, vel ad eos confluit.

Contingit etiam, vt ab imaginatione stupor huiusmodi inducatur, quando alium res acerbas masticantem videmus, aut strepitum limarum, vel similium rerum audimus. Nam imaginatio occulto modo mouet humores in corpore, atque eos præcipuè qui cum re, quam imaginamur, analogiam aliquam habent.

Fracastorius tamen, & probabiliter, *de sympath. & antipath. c.*14. ad auditus organum effectum causam refert, dum scribit: *Similiter & si acutus valde sit sonus & stridulus, applicatio vim patitur, quasi in angusto facta, tum membrana auditus quasi icta offenditur, vnde contrahitur repentè, ac cum ea simul & neruuli quidam vsque ad radices dentium, in quem locum subito incidens nouus aër horrorem quendam circa dentes facit.*

Curatio. Medetur huic affectioni portulaca, masticata, cuius succus lentore suo dentibus adhærens, affinitate quadam humiditatem acidam & acerbam è dentibus extrahit, vt disputat Aristoteles, 1. *problem.* 38. Etsi hoc alij ad proprietatem substantiæ referunt, quâ & in apostematibus lineis portulaca prosit, & affrictione verrucas tollat. Rhases & amygdalas amaras, atque ceram masticatam commendat, quæ temperatâ suâ qualitate ac vnctuositate illam quasi congelationem remittunt. Salem item affricare iubet, qui materiam liquefaciendo acorem è dentibus extrudit. Alij panem calentem, vt è furno extrahitur, masticandum exhibent, aut radices vel succum glycyrrhizæ, aut pineas, auellanas, iuglandes. Alij caseum recentem commansum, & calidum oui vitellum commendant. Æginetа omphacinum inunctum, vt & amurcam vetustam, in æneo vase coctam ad mellis crassitudinem, inunctam laudat. Confert & frequens oris collutio cum vino calido. Collutio quoque oris commoda est ex aqua saluiæ calente, vel decocto radic. aristolochiæ & baccar. lauri.

Dentium algor. Cognatum stupori malum est, cuius Rhases meminit, *c.*44. quando dentes frigidi attactu in primis offenduntur; quod malum Auicennæ est *Ebet* dentium ac dentes tum ita afficiuntur, vt neque frigidum neque calidum, neque durum quid tolerent. Caussa est debilitas dentium ex intemperie siue frigida siue calida, & eorundem debilitas, seu, vt aliis placet, nimia sensibilitas cum raritate texturæ. Plerumque verò ab intemperie frigida. Ideò Rhases oleum excalefactum ore tenere iubet, & vitellum oui assatum calidum masticare, aut calentem panem. Auicennas hieràfimpl. aut theriaca dentes fricat; vel masticentur lauri bacca, aristoloch. anethum. In calida materia, Auicennas fricat dentes oleo rosaceo tepefacto, cui camphora & santali sint admixti: aut mucilaginem sem. psyllij, vel sem. portulacæ masticare iubet.

CAPVT XIII.

De dentium Stridore.

Dentium stridor. Dentes naturâ etsi moueantur, dum voci formandæ & masticationi inseruiunt: tamen motus ille fit sine sono. Interdum verò p. n. sonitus accidit, qui Stridor dentium appellatur.

Caussa. Caussa eius est imbecillitas musculorum maxillæ à frigore, aut potiùs rigor quibusdam in ea accidens à frigore, vermes etiam per consensum cerebro affecto; vaporum multitudo, vt in paroxysmorum principiis.

Prognostica.

Prognostica. 1. Stridor dentium minatur apoplexiam vel epilepsiam. Valescus de Taranta.

2. In febribus *dentibus stridere, quibus à puero minimè est consuetum, insaniam & mortem significat. Quòd si iam deliranti id accidat, admodum id exitiale est.* Hippocrates, *in Coacis.* Potest tamen delirium cum dentium stridore dupliciter coniungi. Aut enim præcessit stridor, & secutum est delirium, vel contrà. Si præcessit stridor, maniam & mortem prædicere potest Medicus; quia cerebrum simul afficitur. Si verò antecedat delirium, & sequatur stridor, non semper exitiale malum denotat; quia prouenire potest à facultate imbecilla, non semper cerebro affecto.

3. Stridorem dentium etiam inter conceptionis signa refert Hippocrates, *de superfœtatione.*

Curatio. Curatio ad ipsum stridorem dirigenda non est, sed ad caussas.

CAPVT XIV.

De dentibus Nigris, malè Coloratis & Sordidis, & Sanguinis è dentibus fluxu.

Dentes sordidi. Dentes naturâ suâ albi sunt, quæ res vt naturalem dentium constitutionem indicat, ita ad decorem & pulchritudinem hominis etiam facit.

Qui color si mutetur, quod sæpe accidit, dum dentes à naturali suo candore ad flauum, liuidum, nigrum colorem deflectunt, vitium in qualitate mutata oritur, quod sæpe in dentium corruptionem & grauiora vitia degenerat.

Caussa. Accidit autem ista dentium fœditas ab humoribus vitiosis in superficie illorum hærentibus; à vaporibus sursum exhalantibus, à frequenti dulcium esu, à masticatione fructuum nigrorum, vt myrtillorum, mororum, à cibis in vasis cupreis aut æneis asseruatis, ab innuctione argenti viui, in lue Venerea, vel ab eadem in fucis & pigmentis faciei adhibitis, vnde fœminæ, quæ ad faciem pingendam fucis ex Mercurio vtuntur, plerumque dentes malè coloratos habent. Interdum tamen etiam ab humoribus vitiosis, & alimento prauo dentibus sese insinuante color eorum mutatur.

Curatio. Ad dentium autem sordes tollendas, & colorem vitiosum emendandum, vsitatissima sunt dentifricia parata ex iis, quæ sordes abstergere possunt; vt *ossibus sepia, pumice*, præcipuè si ignіatur, & vino albo bis extinguatur, ac tertia vice ignitus sponte refrigerati sinatur, & puluerisetur; *cornu cerui corall. margarit. ocul. cancri, lapid. spongia, alabast. cochl. testis vstis, radic. aristol. testis ouorum, mandibulis lucij, silicibus combustis, arena alba, mastiche, sale gummi iuniperi, tartaro, alumine.* Quibus ad suauem anhelitum conciliandum addi potest *cinnamomum, lignum aloës, rad. ireos, rorismar. flor. lauendulæ, rosarum, moschus.*

Vt ℞. *Alabastr. pumic.* an. ʒ. iii. *salis* Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Off. sepia* Drach. ii. *test. ouor.* Drach. i. ß. *rad. ireos. corallior. albor.* an. Scr. i. *alum. roch.* Scr. ß. *mastich. ros. rubr.* an. gr. v. *mosch.* gr. j. *silic. alb. combust.* vel *aren. albiss. subtiliss.* ad pondus omn. F. Puluis.

Vel ℞. *Mandibul. luci*, *C.C. vsti prap.* an. ℥. ß. *aluminis vsti, radic. ireos.* an. Drach. ii. *sal. gemmei* Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Off. sepia. corall. albor. margar. prap.* an. ʒ. i. *C.C. vsti* Drach. i. ß. *pulu. rad. ireos. gummi iuniperi.* an Drach. ß. *aristol. rot.* Scr. i. *lign. aloës* Drach. ß. *mosch.* gr. ii. F. Puluis.

Vel ℞. *C.C. vsti praepar. corall. albor.* an. Drach. ß. *marg. prap.* Drach. i. *mastich. ireos.* an. Drach. i. *mosch.* gr. iv. F. Puluis.

℞. *Corall. albor. rubr.* an. Drach. ii. *lapid. spong. off. sepia.* an. Drach. i. *C.C. vsti prapar. rasur. eboris,* an. ʒ. ii. *mastich.* Drach. iii. *gummi iuniperi* Drach. i. ß. *sal. torrefact.* Drach. ii. *mosch.* Scr. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *Pulu. crystalli* Drach. ii. *coral. rubr. scobis C.C. albiss. & subtiliss.* an. Drach. i. F. Puluis.

Vel ℞. *Pulu. ossis sepia, lapid. silicis vsti, pumicis vsti,* an. Drach. ß. *Calaminar.* Drach ß. *C.C. vsti* Drach. i. *rad. ireos.* ʒ. ß. F. Puluis.

Ansh. Boëtius puluerem osteocollæ commendat. Potest & puluerubus saccharum, mel, vel oxymel admisceri, & mixtura Electuarij instar parari, quâ dentes fricentur.

Vt ℞. *Pulu. corall. rubr. lap. crystalli,* an. Drach. i. *off. sepia, lap. calaminar. myrrha,* an. Scrup. i. *alum. vsti, salis tosti, C.C. vsti, lap. pumicis,* an. Drach. ß. *rad. ireos, calami odor. nuc. mosch.* an. Drach. ß. *canis albi tosti* Drach. iii. *oxymel. scillit.* q. s. M.

Hac mixturâ dentes alternatim fricentur postea lauentur oxycrato, vel aq. aluminosa, cum aq. communi vel rosarum.

Alij solo melle rosato, cum oleo vel spiritu vitrioli mixto vtuntur, h. m.

℞. *Mellis rosati col.* Vnc. i. *spir. vitrioli* Drach ß. M.

Secreti loco nonnulli commendant carbones & cineres stipitum rorismarini: quibus Neoterici præferunt, & pro certissimo experimento habent, cinerem Nicotianæ.

Cardanus aq. & succum limonum ac citri commendat.

Vel ℞. *Summit. myrti, lentisci, oleastri, saluia, rorismarini*, an. M.i. *corall. rubr. eboris, dent. equorum*, an. Vnc. iv. In fictili vase simul vrantur, addendo *salis communis* p.j. donec omnia dealbata sint, reducantur in puluerem: cui adde *caryoph. cinnamomi, rorismarini*, an. Drach. iij. *moschi* Scr. i. F. Puluis. Qui etiam excipi potest oxymel. scillit. vel mucilag. gummi tragacanth. aut Arabici, & inde Styli formati.

Loco puluerum, etiam Styli ad dentes mundandos fieri possunt.

℞. *Corall. rubr. prap. pumic. prap.* an. Drach. i. ß. *gallia mosch.* Scrup. i. *sanguin. dracon. caryophyll. cinnamomi, mastic.* an. Drach. i. *mosch. ambr.* an. gr. ii. Cum *tragacanth. in aq. ros. dissol.* F. Styli.

Vel ℞. *Lapid. pumic.* Vnc. ß. *corall. rubr. alb. C. C. prapar.* an. Drach. ß. *sang. dracon.* Drach. ii. *gummi Arabici in aq. ros. dissol. & album. ouor.* q. s.

In summa, ne dentes male colorati euadant, & corrumpantur, dentes à sordibus & cibis mundandi; verùm non acumine culteri, cùm dentes inde lædantur, sed dentiscalpiis ligneis, vel ex osse firmo ac flexili paratis, è spinis piscium aliquorum, ossiculis & tendonibus osseis gallinarum, item ligno lentisci, myrti, lauri, iuniperi, cupressi. Os verò post cibum colluatur aquâ salsâ in primis, vel vino. Commendatur ad dentes mundandos & hæc Aqua.

℞. *Sacch.* ℔. ß. *sal.* ℥. iv. *alumin Roch.* ℥. i. ß. Destilletur per alembicum. In aqua intingatur gossypium, & eo dentes fricentur.

Vel ℞. *Salis ammoniaci, gemmei*, an. Vnc. j. *alum.* Vnc. j. *aq. ros.* q. s. Destillentur.

Laudatur & sequens Aqua.

℞. *Sacchar.* ℔. ij. *alum. rocha*, ℔. j. *vini albi generosi* ℔. j ß. Destillentur s. a.

Destillato liquore dentes sæpius fricentur, & mundificentur.

Chymici oleum sulphuris commendant, vt aquam fortem communi temperatam, cum penicillo denti appositam. In ea nonnulli folia saluiæ macerant, eiusque dentes fricant, qui postea, vt glabri rursus fiant, melle rosato & sanguine draconis inungendi, oloque eluendum. Sic enim statim dealbantur. Sed cautè ista vsurpanda.

De sanguinis è dentibus fluxu.

Nec prætereundum hoc loco, quòd Balduinus Rosséus, *libro de hominis primordiis & hystericis affectionibus*, refert. *Nos, inquit, quod supra communem hominum fidem est. Fuerit in municipio Flandria, mulierem nouimus, cui forte fortuna, cùm elisus esset dens molaris, soliti alioqui menses supprimerentur, natura noxium illum faculentùmque sanguinem propellente, vt singulis mensibus ex elisi dentis vulnusculo sanguineus quidam gurges, proportione purgationi respondens, efflueret.* Scribit etiam Hollerius, *comm. 2. in sect. 2. lib. 2 aph. 18. Coacar. pradictionum*, se vidisse è loculo dentis longo tempore sanguinem profluxisse, qui nullis remediis cessit, ægrúmque tandem sustulit.

CAPUT XV.

De dente Aureo pueri Silesij.

Dens aureus pueri Silesij. HOc loco, vbi de colore dentium mutato agitur, non videtur omittenda quæstio, de Aureo dente pueri Silesij. Anno enim Christi 1593. circa F. paschatis rumor innotuit, puerum quendam annorum septem Christophorum *Mullerum*, in pago *VVeigels dorff*, in Silesia, cùm ipsi dentes excidissent, vltimi molaris loco dentem aureum succreuisse; cuius rei historiam post anno Christi 1595. descripsit & publicè edidit D. Iacobus Horstius, Medicinæ Professor in Academia Helmstadiana, qui ipsum partim pro naturali, partim pro prodigioso habet, & solatij loco Christianis à Turca tum afflictis exhibitum esse statuit. Eodem anno 1595. eiusdem auri dentis historiam edidit Martinus Rulandus, cui sese opposuit Iohan. Ingolsterus, anno 1597. contra quem suum iudicium eodem anno defendit Martinus Rulandus. De eodem aureo dente scribit etiam Andr. Libauius, *part. 2. Singul. dissert. 7.* qui disputationes illas in partem vtramque habitas, recenset, quas vt huc afferam operæpretium esse non puto. Non enim enim nullæ sunt affectiones, & dens ille aureus nullus fuit, sed fucus merus, qui Vratislauiæ demum detectus fuit. Eius rei historiam ad me perscripsit Du. D. Michael Doringius, sicut illam ex Dn. D. Danielis Bucretij, Physici quondam Vratislauiensis, relatione acceperat, quæ talis est. Puer ille cùm Vratislauiam deductus fuisset, & omnes nouitatis illius miraculosæ (vt putabatur) cognoscendæ ac videndæ desiderio tenerentur, factum est, vt in doctorum virorum conuentum ac concionem, cui inter alios plures C.L.D. Christophorus Rhumbaumius, p. u. etiam interfuit, vocaretur. Acciti & admissi dentem sedulò contemplati sunt, qui splendore aurum Rhenanum repræsentauit. Adfuit simul aurifaber. Is iussus, affrictione lapidis Lidij dentem examinauit. Linea affrictione inducta existimabatur reuera esse aurum Rhenanum. Aurifaber igitur, vel veritatem penitiùs exploraturus, ipsi illevit pigmentum aureum. Et ecce, linea illa [illegible]pta disparuit. Protinus ergo de fraude suspicio concipitur. D. verò Rhumbaumius, vt erat ingeniosus & cautus, inspectionem repetit, atque supernè dentem non integrum, sed foraminulo pertusum conspicatur. Spatula igitur ferreâ admotâ, nunquid lamina aliqua orichalcea solùm denti esset inducta, explorat. Rem ita se habere, certissimè inuenit, & reliquis spectatoribus ostendit. Lamina enim illa super spatulam mouebatur, nihilque erat aliud, quàm medietas (& forsan inaurata) globuli, quales crumenis & marsupiis olim à fœminis in Silesia gestari solitis appendi consueuerunt. Detraxisset prorsus à dente laminam istam D. Rhumbaumius, mi deceptor testitisset, & se cum puero subduxisset. Fraudis enim hæc detectio pessimè habuit pueri istius circumductorem, vtpote qui nummos corradendi occasionem sibi ereptam esse videbat; atque ita cum aureo illo dête euanuit ac disparuit. Quæ historia omnes naturæ scrutatores meritò monere debet, ne causas rei & τὸ διότι prius quærant, quàm τὸ ὅτι sit manifestum, & de re ipsa planè constet. In qua re tamen non rarò peccatur, dum de non entis affectionibus & causis sæpe acriter & magno conatu disputatur.

CAPVT XVI.

De Gingiuarum affectionibus.

GIngiuarum etiam affectiones p. u. variæ sunt, nimirum Luxuries ipsarum, dum præter naturam augentur, vt dentes propemodum integant: deinde flacciditas, dum caro earum mollis euadit, & facilè sanguinem fundit; quod vitium scorbuto familiare est: contrà eorundem Corrosio & Absumptio: Inflammatio ad radicem dentis, quæ παρουλίς, Celso παρουλίδιον, (nisi mendum in textu est) abscessus ἀπόστημα sequens, qui si malè curetur, caruncula innascitur, ad intimos præcipuè molares, quæ ἐπουλίς dicitur, & aliquando cum aduerso buccarum musculo coalescit. Nonnunquam abscessus in vlcera, cancrum & fistulas degenerat: interdum & gangræna gingiuas corripit; de quibus iam dicemus. *Gingiuarum affectiones.*

De Gingiuis Excrescentibus, Laxis, Flaccidis, Sanguinem fundentibus.

Gingiuarum caro ita sæpe luxuriat & incrementum sumit, vt dentes, præsertim molares, obtegat, quod vitium ὑπερσαρκ[illegible] [illegible], gingiuarum Luxuries, Excrescentia, & dentium Supercarnatio nominatur. Plerumque illa caro laxa; sordida & flaccida est, & cruorem, si paulatim attingatur de se fundit, & graueolet; id quod scorbuticis familiare est. *Gingiua excrescentes, & laxa.*

Atque accidit hoc vitium à sanguine seroso, vitioso, corrupto, copiosiùs ad gingiuas confluente; ad quam rem in primis facit, caro gingiuarum suâ natura laxa, quæ humores affluentes facilè suscipit.

Vt enim in vlceribus & vulneribus, vbi caro cute non tegitur, facilè luxuriat: ita etiam gingiuarum caro, quæ cute crassa, non tegitur, facilè luxuriat.

Si luxuries ista carnis sit leuis, & sine putredine, facilè reprimentium & astringentium vsu compescitur, vt collutione oris cum aqua aluminosa, cum decocto balaust. gallar. fol. pruni, cortic. mori, aspersione puluer. ex balaust. radic. bistortæ, coral. rubr. & pauco alumine.

Si verò gingiuæ putridæ sint, & grauem odorem spirent, fortiorâ requiruntur.

Commendatur hic peculiariter Aquilegia, & vnguentum ex Aquilegia paratum in hoc malo vtile est. In primis verò efficax esse sequens. Linimentum, multo vsu compertum est.

℞. *Pulu. fol. aquileg. saluia, menth. crisp. nuc. mosc.* an. Vnc. sem. (Nonnulli etiam rutæ & myrrhæ tantundem addunt.) *alum. vsti* Vnc. i. *mellis purif.* ℥. i. v. vel q. s. Mel leni igne despumetur. Despumato & calenti pulueres inspergantur, F. Linimentum, quo gingiuæ inungantur.

Vel ℞. *Mellis opt.* Vnc. i. *aceti vini* Vnc. i. *flor. aris* Drach. i. *alum.* Scrup. i. Bulliant, donec rubescant, adde *pulu. sabina. nuc. mosch.* an. Drach. sem. *C. C. prap.* Vnc. ß. F. Linimentum.

Præstantissimum quoque hic est decoctum summitatum rubi Idæi. Vtile est etiam gingiuas cruentas & destuxione tentatas sæpius attingere sale vsto. Idem præstat puluis corallij rubri crudi, vt & antheræ rosarum, necnon collutiones ex vitriolo, alumine, myrrha, mastiche & aceto scillitico paratæ.

Vtilis est & oris collutio cum aqua saluiæ, plantagin. prunel. & nasturt. aquat.

Vel ℞. *Radic. tormentilla. cort. rad. prun. syluestr. hyperici. saluia acuta*, an. M. j. Incisa coq. in *vino* ℔. ii. ad consumtionem tertiæ partis. Colaturâ os colluatur.

Efficax est & hæc Aqua, & in omnibus vlceribus sordidis gingiuarum, tonsillarum, palati, faucium, narium, & ozænis vtilis.

℞. *Mellis ros.* Vnc. ij. *sulphuris vini, aluminis crudi*, an. Vnc. i. *alb. Grac. cymar. fabrn.* an. Vnc. sem. *spong. sambuch.* 3. j. *fol. hyperic. rorism. plantag. ruta, saluia, puleg.* an. M. sem. Coq. in vini & aquæ ℔. ij. ad consummationem quartæ partis. Sub finem adde *aruginis aris*, Vnc... stent donec sponte refrixerint, postea colentur.

In colatura penicillum lanâ vel gossypio inuolutum intingatur, & locus affectus tangatur; vel gossypium aut stupa loco affecto imponatur.

Aetius sumit *alumin. vsti, thuris, myrrha. p. æ.* quæ cum melle misce & illinit, & postea os vino colluere iubet.

Eiusdem est, quod efficaciter carnem corruptam gingiuarum absumit & putredinem sistit.

℞. *Chalcitid. cruda*, Drach. iij. *cadmia* Vnc. i. Cadmia in aceto ad æstiuum Solem aliquot diebus conteritur, deinde adiicitur chalcitis, & similiter cum ea teritur, affuso sæpe aceto. Postea ambobus exsiccatis, tritis, & cribratis vtere siccis, sed cum cautione, ne quid ex pharmaco in os deglutiatur.

Vel ℞. *Alumin. sciss. flor. ros. rubr.* an. Drach. i. *sal. foss.* ℨ. ii. *croci* Drach. ß. Vtere sicco, aut cum melle cocto.

Mel etiam rosato, si vnciæ vni ol. vitrioli guttæ ii. addantur, vlceribus gingiuarum & oris vtile est.

Vel ℞. *Nuc. mosch.* N. i. *alumin. crudi* Drach. ß. *alb. Græc. sucrut. millefol. chærefol.* an. ℨ. i. *mellis* ℥. j. Misce.

Vtilissimum est, si ante & post cibum os colluatur aqua, è qua sal excoquitur.

De Fluxu sanguinis è gingiuis.

Fluxus sanguinis è gingiuis. Interdum non solùm laxæ fiunt gingiuæ, sed etiam sanguis ex iis fluit. De quo Hippocrates, *in Coacis lib. 2. comm. t. sect. 2. aphor. 14. sec. distinct. Holleri.* Τὸ ἀπὸ οὔλων αἷμα ἐπὶ κοιλίης ὑγρῆς, ὀλέθριον. *Sanguis de gingiuis ab aluo liquida, lethale.* Significat enim virtutis debilitatem in hepate & venoso genere, & in ipso sanguine vitium, vbi scilicet is est acris & ἰχωροειδής; qualis in scorbuticis colligitur. Si ergo is per gingiuas effluat, & aluus symptomaticè soluatur, malum signum est.

Cui malo si curatio adhibenda sit, medicamenta, quæ ad gingiuas laxas conueniunt, vsurpanda. Interdum tamen eiusmodi fluxus criticus est, & non statim sistendus. Ita apud Dodonæum *obseru.* 14. Latomo ecthymatis laboranti sanguis è gingiuis erupit, quo represso ad vrinarios meatus delatus, ac cruenta vrina subsecuta est, quæ cùm reprimentibus talis esse desiisset, iterum ad gingiuas se contulit, nec fluxus cessauit, donec æger sanitati restitutus est.

Ita refert Amatus Lusitanus, *cent.* 5. *curat.* 5. quibusdam hominibus sanguinem e gingiuis effluxisse, qui, si fluxus non solito responderet modo, in capitis dolorem inciderint, vt eum reuocare necesse habuerint. Et Iulius Alexandrinus, *in annot. ad cap. 11. lib. 2. meth. med. Galeni*, scribit: socrui suæ per interualla quædam sanguinem è gingiua fluxisse, quasi venulâ aliquâ inibi ex ἀναστομώσει aperta. Et Zacutus Lusitanus, *de Prax. Med. admir. lib. 1. obseru.* 86. refert, auunculo cuidam febre ardente laboranti, ex venula gingiuæ inferioris per tres dies continuos, sanguinis plus quàm libras quinque criticè effluxisse, febremque inde solutam fuisse.

De Gingiuis carne denudatis, seu Carnis gingiuarum consumptione.

Vt Gingiuarum caro aliquando luxuriat: ita contrà nonnunquam Imminuitur & Absumitur, vt dentes nudi conspiciantur, & laxentur ac vacillent; quod accidit ex humore prauo & acri ad gingiuas confluente, easque erodente.

Danda igitur opera est, vt caro regeneretur.

Ergo ℞. *Thuris, mastich. sarcocoll. sanguin. dracon.* an. Drach. i.

F. Puluis, qui gingiuis aspergatur. Auicennas sumit *thuris, mastich. aristolochia, rotunda sanguin. dracon. farin. orob. rad. ireos*, an. Drach. i. Puluerisata cum melle & aceto scillit. subigit, & eo gingiuas fricat.

Possunt tali etiam Linimento inungi:

℞. *Syr. myrtini mellis ros. col.* an. Vnc. sem. *diamorî, dianuc.* an. Drach. ii. *pulu. mandibul. lucy pisc. rad. bistort. nuc. mosch.* ana Scrup. i. Misce.

Vel ℞. *Rad. Cyperi* Drach. ii. *aristoloch. rotund. sarcocoll.* an. Drach. i. sem. *myrrh.* Drach. j. *rad. ireos. terra sigillata. rasura C. C.* an. Drach. sem. *fol. myrti. flor. rosar. rubrar.* an. P. j. *santal. albor. rubr.* an. Drach. j. sem. *alumin. vsti, balaust.* ana Drach. ii.

F. Puluis, de quo aliquid in aqua folior. quercus ebulliat, & decocto os colluatur.

℞. *Cancros viuos* N. vi. *radic. lappæ maioris*, Vnc. i. Contundantur in mortario ad pultis consistentiam. Diluantur cum *aq. flor. cyani*, Vnc. xvi. Exprimantur per pannum linteum, lauentur eo dentes & gingiuæ.

De gingiuarum Inflammatione seu Parulide, Epulide, Vlcere, Cancro, Fistula.

Gingiuarum inflammatio. Præterea etiam gingiuæ quandoque inflammatione cum dolore corripiuntur & apostemata patiuntur, quæ in vlcera, interdum cancrum, fistulas, gangrænam desinunt. Inflammatione, quæ Græcis παρουλὶς dicitur, gingiuæ corripiuntur, à sanguine tenui, siue puro, siue cum aliis humoribus mixto, qui è capitis vasis in easdem defluit. Familiaria etiam sunt vlcera gingiuarum scorbuticis, de quibus, *lib 3. Pract. part. 5. sect. 2. de scorbuto*, dictum.

Signa Diagnostica.

Signa. Malum ipsum per se visui patet. Et quidem, si materia sit calidior & acrior, gingiuæ magis rubent & calent, dolórque & punctio vehementiùs affligit. Si verò sanguis sit frigidior, rubor, calor & dolor est remissior.

Prognostica.

Prognostica. 1 Inflammationes hæ, nisi statim reprimantur, in apostemata abeunt, quæ nunc citiùs, nunc tardiùs, rumpuntur, pro tumoris magnitudine, & humoris natura.

2 Non contemnendum est hoc malum, cùm nisi maturis præsidiis ipsi succurratur, in apostemata & vlcera diuturna, nonnunquam & in fistulam abeat. Sæpe & in cancrum incurabilem, vbi materia melancholica sicca & adusta fuerit, quandoque & in gangrænam abit.

3. Si gingiuarum inflammatio in gangrænam mutetur, insanabile plerumque malum est, vt aliquot exemplis demonstrat Guilhelmus Fabricius, *cent.* 1. *obseru.* 30.

4. *Æstate in aurium inflammationibus quinto die eruptiones fiunt: est etiam vbi longius perdurant. sic & quæ circa gingiuas & nares suppurationes contingunt.* Hippocrates, 6. *epid. sect.* 6. *t.* 24.

Curatio.

Curatio. Vniuersalia quod attinet, eadem methodo curanda hæc inflammatio, quâ aliæ inflammationes. Vena internum aperiatur in brachio. Ita Melisandro apud Hippocratem, 7. *epid. sect. vltima.* cùm magno gingiuæ dolore corriperetur, & valdo intumesceret, vena in brachio secta est. Potest & postea vena sub lingua aperiri, & cucurbitæ collo admoueri. Nec Topica multum discrepant; nisi quòd gingiuæ, cùm carne sint præditæ molli ac rarâ, fortia medicamenta non tolerant. Ideoque dum nondum putrescunt, nec corrosæ sunt conueniunt medicamenta, quæ asperitatis & mordacitatis sunt expertia. Nam acria insigniter nocent, & proinde in gingiuæ dolore ab aceto abstinendum. Et primùm quidem phlegmones generatio impedienda est, & reprimenda institutis oris collutionibus & gargarismis, ex decocto fol. quercus, nucum cupressi, balaustior. rosar. rubr. aq. plantaginis, prunellæ, saniculæ, portulacæ, veronicæ, fragor. fol. quercus, cum succo vel rob mororum in iis dissoluto, vel rob nucum, ribes, berberum, fragorum, syrupo granatorum, violarum, rosarum siccarum, myrtino, oxysaccharo simpl. melle rosato E g.

℞. *Aq. plantag. prunella.* an. Vnc. iii. *ros. rubr.* Vnc. j. ß. *diamori* Drach. vi. *mellis rosati col.* Drach. iii. *salis nitri prap.* Drach. sem. Misce.

Vel ℞. *Aq. sempervivi, plantag. centinod min.* an. ℥. ij. sem. *mellis rosati* Vnc. j. *nitri prap.* Drach. [illegible] M.

Vel paretur tale decoctum:

℞. *Herb. prunell. plantag.* an M. i. *fol. ros. rubr.* P. iii. *balaustior.* Drach. sem. *rad. glycyrrh.* Drach. i. *coraj. r exsicc.* Drach. ij.

Concisa & contusa coq. in *aq. hord. simpl.* pro ℥. ix.

In quibus dissol. e *rob. fragor.* Drach. vi. *syr. violac.* Drach. iij. *nitri prap.* Drach. [illegible] sem. M.

Galenus, 5. *de comp. med. sec. loc. c.* 91. scribit, gingiuis ex inflammatione dolentibus optimum remedium esse ol. lentiscin. temperate calefactum in ore retentum, idque recens. Nam oleū quò vetustius, eò calidius. Habet illud oleum vim moderatè reprimendi & discutiendi. Aetius ptisanâ gingiuas colluere iubet. In caussa frigida aliquid de resoluentibus calidis admisceatur, vt de alumine vsto vel sale. Aut decoctum fiat ex sem. lini, fol. agrimon. cum exiguo alumine, pro Collutione oris.

Vel paretur tale Decoctum.

℞. *Hord. integri* M. j. *fl. malu. arbor.* P. iii. *rosar. rubr.* P. ii. *rad. glycyrrh.* Drach. iij. *iniubar.* N. viij. *caricar. ping.* N. iij. Coq. in s. q. *aq. fluuiatil.* ad tertias Colentur: Colaturæ ℞ Vnc. viij. In quibus dissolue *oxymel. simpl. mell. rosati colat.* an. Vnc. i. *diamori* Vnc. ß. *lap. prunella.* Drach. ii. M. pro Gargarismo. Alumen etiam vstum & tritum parotidas comprimit, teste Aetio.

Si apostema ad maturationem tendat, gingiuæ butyro inungantur. Deinde apostema aperiatur decocto caricarum, lini, fœnugræci, & similium. Vel caricæ per medium discissæ imponantur. Si abscessus sponte non aperiatur, scalpello aperiri potest. Apertus abscessus, hydromelite, collutionis & gargarismi instar adhibito, mundetur. Tandem vlcus exsiccetur & claudatur.

Interdum verò apostema in vlcus desinit, & quidem nunc vlcus simplex est sine corrosione & putrefactione, nunc verò corrodendo serpere incipit, vt non tantum putrescat caro, sed & absumatur, & νομὴ gingiuarum fiat; quod accidit, cum humores salsi, acres aut praui affluunt. Curantur autem talia vlcera, si sint simplicia, exsiccantibus & adstringentibus medicamentis, collutione scilicet oris cum decocto agrimoniæ, rosar. balaust. cupul. gland. aceto scill. alum. myrrh. vti debent.

Vt ℞. *Agrimon.* M. i. *balaust. rosar. rad. aristoloch. rotund.* ana Drach. ii. Coquantur in vino. Colaturæ ℞ ℔ i *acet. scillit.* ℥ ii. M. Vel ℞. *Rad. aristoloch. rotund. balaust. flor. rosar. rubr.* an. Vnc. sem. *myrrh. alumin.* an. Drach. ii. *cinnamom. spic.* ana Drach. i.

F. Puluis, qui diuidatur in duas partes; vna cum melle redigatur in formam Linimenti, quo dentes inungantur, Puluis verò aspergatur vel affricetur.

Si vlcus in fistulam transeat, fortioribus vtendum., vt:

℞. *Gallar. cupul. gland. flor. rosar. balaust. cortic. granator.* an. Vnc. i. coqu. in vino pro Collutione oris. Ipsis verò gingiuis his puluis inspergatur:

℞. *Gallar. sumach. gran. myrt. cupul. glandium. sem plantag* an. Drach. i. *vitrioli albi, alum. sciss.* an. Scrup. iiij. *anther. rosar.* Drach. ij. F. Puluis.

Vel ℞. *Mastich. gummi iuniperi, acaciæ, hypocistid.* an. ℈. ß. *tutia prapar.* Drach. ß. *vitrioli albi* ℈ ij. F. Puluis.

Vtilissima verò & efficacissima est hic aqua viridis, suprà de gingiuarum excrescentia & laxitate proposita.

Si in cancrum degeneret vlcus, Gordonius hoc vtitur.

℞. *Rad. hellebor. aristoloch. long. tartari, aluminis vsti, gallar. balaust.* p. æq. & cum *succo fol. oliuar.* vel *agrimon.* & *melle* F. Vnguentum, quo gingiuæ cancrosæ illinantur.

Epulis. Si verò post inflammationem gingiuarum, carnis excrescentia quædam emergat iuxta dentes molares, quam Epulida vocant, quod accidit aliquando cum febre & vehementi dolore internæ mandibulæ, vtitur Aetius medicamentis; quæ inflammationem soluunt, atque os colluere hydromelite, ptisana, decoct. semin. lini iubet, totam item mandibulam contegere cataplasmate ex hydromelite & semin. lini. Postea ad ipsam carunculam siccantia medicamenta admouet, quale est puluis alumin. vsti aspersus, aut qui Recipit *sulphuris viui, piper. alumin. sciss.* p. æq. Efficax hic est & vitriolum.

Vel ℞. *Pulu. gallar.* Drach. i. lem. *alumin.* Drach. i. F. Puluis.

Vbi verò tardius consumitur, exedens apponit, male est ærugo per se, vel cum æquali parte gallarum. Æger autem in ærugmis vsu monendus, ne saliuam deglutiat. Exeditur etiam integrum aquâ forti, aquâ regis, & oleo vitrioli.

Vtilis est hic aqua viridis, cuius antea facta mentio. Sic nec his tollitur Epulis, forcipe correptam ferro exscindit, & vlcus, vt par est, curat. Debétque os post sectionem illam, cum decocto myrrhæ & pauco sale colui.

CAPVT XVII.

De Maxillarum morbis, & symptomatibus.

Fungi maxillarum.

Maxillarum fungi. MAxillæ etiam suos morbos patiuntur. Inter eos autem primo sunt Fungi dicti, qui etiam interdum à cerebro nascuntur, vt suprà *lib. 1. part. 1. c. 25.* dictum est, læta procul dubio fibra neruea aut membranea. Ita memini cuidam puero dentem ore extractum, & procul dubio neruum vel membranam nerueam subsistentem læsam esse, e qua fungus postea enatus est, qui penè totum os repleuit, & puero etiam mortem attulit.

Syderatio maxillarum.

Maxillarum syderatio. Syderantur etiam nonnunquam maxillæ post dentium dolorem. Ita 5. *epid m.* Metrodori puero ex dentis dolore syderatio, & supercrescens in gingiuis caro, ac moderata suppuratio contigit: & tunc molares, tum maxilla illa deciderunt.

Maxilla cum Capite connexio.

Maxilla cũ capite connexio. Maxillæ inferior pars capiti per articulationem coniungitur, vt liberè moueri possit. Contrarium tamen exemplum, vbi maxilla, inferior capiti planè connata & coniuncta fuit, supra e Columb. *anatomia lib. 15.* retulimus.

De maxilla inferioris Iunctura soluta.

Maxillæ inferioris iunctura soluta. Aliis plerisque animalibus maxilla inferior ex ossibus duobus per symphysin iunctis constat, & in homine etiam in infantibus bifida est, & cartilagine copulata in medio mento iungitur: in adultis tamen ita coalescit, vt ne coctione quidem separari queat. Violentiâ tamen magna interdum hæc iunctura solui, & ossa hæc separari possunt.

Malum periculosum est, si in partem posteriorem os recedat. De qua Hippocrates, *in Coacis: In neruorum distensionibus, & in iis, quæ in posteriorem partem fiunt, dissoluta maxilla mortem afferunt.*

Curatio. Quapropter curationem etiam tradit Hippocrates, *in lib. de articulis, com. 2. t. 33. Si compago,* inquit, *maxillæ ad mentum dissideat, reponere os cuiuslibet hominis est. Quod enim eminet, admotis digitis ab exteriore parte introrsum propellendum: quod intrò inclinatur, iniectis digitis repellendum extrorsum est. Id autem distensione priùs adhibitâ, sic, vt ossa distent, faciendum.* Reposita maxilla postea, vt *ibid.* docet, deliganda est.

De maxillarum Luxatione.

Maxillarum luxatio. Luxationem etiam patitur maxilla inferior. Quod quidem non facilè accidit, cum ob articulationis naturam, quæ vndique ossibus circumuallata est, tum ob musculorum robur, quos plures & validos obtinet. Si tamen luxetur tantum in priorem partem propellitur & luxatur, vt Galenus, *comm. 2. in lib. de artic.* & Celsus, *lib. 8. c. 12.* docent, & ex anatome patet. Ad posteriora enim luxationem os impedit, ad dextram sinistrum maxillæ caput; ad sinistram, dextrum caput. Et quidem luxatur vel altera tantùm parte, vel vtraque. Vt autem luxetur maxilla, necesse est, vt processus rostro similis, acutus etiam dictus, qui sub iugali osse infertur, ipso iugali humilior fiat, & extra os iugale feratur. Fit hoc nonnũ maxima oris apertione, vt in nimiâ oris in oscitando dilatatione, vel si aliquid magnæ molis ore apprehendatur.

Signa Diagnostica.

Signa. Si maxilla luxata sit, os claudi nequit, masticatio tollitur, locutio deprauantur, saliua ore ægro inuito profluit. Et quidem si maxilla ex parte vtraque sit luxata, os magis hiat, nec lingua ad loquendum liberè moueri potest, vnde fit balbuties, & maxilla inferior cum superiore non potest committi, sed maxilla inferior tota magis prominet, etsi ordo dentium inferiorum & superiorum respondeat, & canini sint sub caninis, molares sub molaribus. Processus etiam ossis rostrum referentis extra malas vtrinque eminens apparet, & temporales musculi rigidi ac duri sunt. Si verò ex vna parte tantùm luxatio facta sit, à parte illa in anteriorem maxilla magis prominet, & in aduersum ipsa & mentum inclinatur, & os distorquetur, nec ordo dentium inferiorum & superiorum sibi respondet, sed sub incisoriis canini.

Prognostica.

Prognostica. 1. Periculo non vacat maxillæ luxatio, & propterea quamprimùm reponenda est, priusquàm musculi affecti cerebrum in consensum trahant, propter neruorum ramos, qui à secundo & quinto cerebri pari orti, in musculos maxillam mouentes inseruntur.

2. Si maxilla luxata suo loco non restituatur, periculum mortis imminet, & quidem plerumque circa diem 10. & febris continua excitatur, & dormiendi inexpugnabilis necessitas, & bilis syncera per aluum & vomitum reiicitur.

3. Si ex vtraque parte maxilla luxata sit, difficiliùs restituitur, quàm si ex vna tantùm; & propterea luxatio ex vtraque parte periculosior est, & omnia symptomata sunt vehementiora. Nam omnes quatuor musculi maxillam sursum trahentes afficiuntur, & cum iis nerui inserti, vnde dolor exoritur, & ex dolore inflammatio & febris acuta, & per consensum neruorum etiam os ventriculi afficitur.

4. Si post maxillæ restitutionem 12. dies elapsi sint, periculum relapsûs non ita facilè ampliùs metuendum.

Curatio.

Danda ergo opera, vt quamprimùm maxilla restituatur, antequam dolor & inflammatio accedat. Si verò iam spatium aliquod temporis à facta luxatione elapsum sit, vtendum priùs medicamentis emollientibus & laxantibus, antequam restitutio tentetur.

Videndum verò primò, an ex vna, an verò ex parte vtraque facta sit luxatio. Si ab vna saltem parte, æger vel in sedili collocetur, vel resupinetur in puluinari, & caput eius immobile, à ministro teneatur. Postea Chirurgus pollices, linteis vel lintteis vel fasciis subtilibus inuolutos, in eius os immittat, & molaribus dentibus imponat, reliqua manu extrà maxillam ad mentum apprehendat, eamque deorsum trahat, deinde retrò versus guttur compellat, postea ad oppositum latus agitet, & simul sursum impellat, ægróque imperet, vt os claudat. Atque hæc omnia vno ferè momento fieri debent, vt Celsus inquit.

Si verò ex parte vtraque sit luxata maxilla, eodem modo restituenda est, præterquàm quòd ad latera non est agitanda maxilla, ideóque primò maxilla deorsum trahenda, ob musculos, qui processum acutum rostro similem trahunt, qui infra ossis iuguli processum trahi debet. Secundò retrò æqualiter propellenda, quia luxatio in partem anteriorem facta. Tertiò sursum, & in locum suum compellenda. Maxillâ in suum locum restitutâ, danda opera, vt in eo retineatur, & non iterum excidat. Itaque medicamenta ex oui albuminibus, & pulueribus adstringentibus apponi debent, ac si dolor adsit, musculi oleo rosaceo inungendi; fascia quoque mento apponantur. Hinc ad aures adducatur, & tandem in capitis vertice colligetur, vt maxilla restituta in suo loco retineatur. Videatur Hippocrates, 2. *de articul.* & Galeni *in eum commentar.*

De maxilla Fractura.

Maxillæ fractura. Tandem maxilla aliquando frangi potest ictu, casu, & similibus caussis. Aliquando etiam in dentium extractione pars auelli potest. Quod malum per se facilè patet.

Consolidantur autem ossa maxillæ facilè, & quidem 21. diebus, & celeriter callus increscit; cùm sint medullosa & laxa. quòd si non rectè reponantur, dentes vitiantur, atque inutiles redduntur.

Si verò quid de maxilla auulsum sit, id restitui non potest. Quomodo autem maxilla fracta componenda sit, docet Hippocrates, 2. *de artic.* qui ibi videatur.

De maxillæ inferioris Immobilitate.

Maxillæ inferioris immobilitas. Symptoma etiam quoddam occurrit circa maxillam inferiorem. Cùm enim facta mobilis propter sermonem & masticationem; cùm illa mobilitas tollitur, præter naturam sese habet. Fit autem hoc in tumoribus circa articulum, cùm destillationes in articulum circa auriculæ radicem fiunt, & ibi tumores atque inflammationes accidunt. Idem accidit in fracturis, luxatione, maxillæ cum capite coalitu. Pertinet huc & rigiditas illa generatum scorbutica, cuius, *lib. 3. Pract. p. 5. sect. . de Scorbuto, c. 4.* facta est mentio. Non absimilis videtur illa maxillarum rigiditas, cuius meminit Hippocrates. 5. *epid. n. 23. in cod. Foes.* in Eumelo Larissæo, cui crura, manus, maxillæ rigebant.

Signa & curatio. Signa & Curatio patent è morbis, à quibus immobilitas ista pendet.

DE ORIS VITIIS.

CAPVT XVIII.

De Oris Inflammationibus, & Vlceribus.

SEquuntur jam Oris vitia. E morbis sunt, oris Inflammatio, & vlcera. E symptomatibus, oris fœtor: de quibus ordine dicendum.

Oris inflammatio. Et primò quidem oris Inflammationem quod attinet, nonnunquam ex sanguine, & calidis ac biliosis humoribus partes oris internæ, Palatum scilicet & Fauces inflammantur. Interdum inflammationem excitanti sanguini etiam humores maligni coniunguntur, vt in Thaso accidit, apud Hippocratem, 1. *epid. sect.* 1. *stat.* 1. Inflammationi etiam caussam præbent inunctiones ex hydrargyro, è quibus sæpe inflammatio, gangræna & sphacelus excitatur, vt aliquot exemplis docet Guil. Fabric. *cent.* 3. *obseru.* 92.

Signa. Malum per se visui patet. Humoris etiam eam excitantis natura è suis signis cognoscitur.

Est autem inflammatio nunc periculosior, nunc minùs periculosa pro humoris peccantis natura. Etenim inflammationes oris, quæ ex solo fiunt sanguine, sunt mitiores; difficiliores quæ ex sanguine cum bile misto generantur. Perniciosiores etiam sunt oris inflammationes, quæ cum febre fiunt, quàm quæ sine ea sunt.

Curatio.

Vt in aliis inflammationibus, ita etiam hic, si in vniuerso corpore abundet sanguis, vena primum aperienda; si alij vitiosi humores purgatione vtendum. Hinc ad topica veniendum.

Quod si nec horum horum adfuerit, statim ad topica accedendum. Requiruntur autem in principio, quæ refrigerant, & repellunt atque adstringunt, in incremento & statu postea aliquid discutientium addendum.

Colluendum ergo os sero lactis, in quo flores rosarum, summitates rubi vel vitis coctæ sint; aut decocto plantaginis, prunellæ, vel aquis inde destillatis, quibus diamorum, dianucum, syr. viol. & similia addenda. Ad discutiendum, flor. chamæmeli addi possunt.

Si tumor discuti non possit, sed suppuratio expectanda sit, adiuuanda ea est & maturanda. Cui rei seruiunt caricæ appositæ. Vel coq. furfur in aqua, dum lentescat: (commodum est, etiam ficus addere.) Colaturæ mel adde.

Eligenda autem semper sunt talia medicamenta, quæ neque sapore ingrata sunt, neque aliquam prauam aut venenatam qualitatem obtinent, qualia medicamenta Græci στόματα appellauerunt, & apud Galenum, 6. *de compos. med. sec. loca*, describuntur.

Reliqua ex iis, quæ iam de oris vlceribus dicentur patebunt.

De Aphthis, & oris Vlceribus.

Ἀφθαι. Ἀφθαι equidem dicuntur in specie superficiaria oris vlcera quæ infantibus præcipuè accidunt. Interdum tamen etiam latius hoc nomen ab Autoribus extenditur, & aliarum etiam partium vlceribus tribuitur. Ita Hippocrates, *lib. de natura mulieb. & de morb. mulierum*, ἀφθας τὰ αἰδοῖα scribit: & *de Carnis praenotionibus*, ἀφθώδεα βρόγχια in orificio veteri nominat. Et 2. *de morbis*, fistulam pulmonis aphtha, id est, vlcere feruido laborare dicit; Galenus, 9. *de comp. med. sec. loca*, δάκρυα ἀφθας nominat. Verùm, vt dixi, propriè aphthæ sunt exulcerationes quædam in summa oris superficie, igneæ quippiam caliditatis habentes, vt definit Galenus, 6. *de comp. medic. sec. loca*, *cap.* 4. Hærent enim in summa cute, & serpunt in palatum, gingiuas, linguæ latera eiusque radicem. Interdum profundius sese demittunt, & palatum carnemque linguæ exedunt, cuiusmodi Gallicæ oris pustulæ esse solent, præsertim ab inunctione cum argento viuo. Galenus tamen, quæ putrescunt & exulcerantur, aphthas non ampliùs nominandas censet, sed erosiones potiùs & oris vlcera, quæ etiam remedia planè peculiaria postulant. Itaque etiam de oris Vlceribus postea seorsim agemus. Ita Auicennas *Alcolas* vocat, quæ oris Vlcera esse dicit cum expansione, seu vt vulgus appellat, Vlcera oris ambulantia. Mitius verò malum eidem est *Bothor* in ore, quæ pustulæ sunt non serpentes, sed tales, quæ facile suppurantur & delentur, etsi nonnunquam leuiter eas suppurare contingat. Estque *Bothor* generalis appellatio etiam pustularum faciei, pulmonis; & aliarum partium; & variolæ ac morbilli etiam Bothor ab Arabibus nominantur.

Affectio ipsa, cùm exulceratio quædam oris sit, ad solutam vnitatem pertinet cum intemperie. Pars affecta est os internæ & summa sui superficie, ita vt malum etiam gingiuas, linguam, & nonnunquam gurgulionem comprehendat.

Caussa.

Gignuntur aphthæ interdum primariò in ore, dum ibi praui humores c[...]tunt, quos natura foràs expellit. plerumque verò secundariò, per consensum siue totius, siue alicuius partis Totius, vt in febribus acutis & præcipuè malignis, vbi acres & feruentes halitus, per fauces, venas, arterias, & occultos corporis meatus ad os eleuantur. Vnde etiam febribus malignis malum hoc familiare est, atque in iis vlcera hæc potissimùm fauces occupant, & sæpe iam sæua sunt, vt displicentia fiant, simulque cum faucibus etiam asperam arteriam & gulam attingant. Partis, vt quando vel à [...] acres, feruidi & erodentes humores in os defluunt, præsertim biliosi, pituitosi & salsi; vel à ventriculo, vt postea de infantibus dicetur, pulmone, hepate, lieue, vbi eiusmodi halitus sursum mittuntur, à quibus primo pustulæ in ore excitantur, quæ sæpe postea in vlcera desinunt, pro corruptionis & materiæ in hac diuersitate. Cùm enim summæ oris partes carni constent molli & tenera, quam cuticula tenuis inuestit, facilè ab occursu acrium lædi possunt.

Non solùm verò ab internis hisce caussis aphthæ oris existunt, sed etiam ab externis, vt ab acredine eorum, quæ comeduntur, aut bibuntur, aut alio modo assumuntur. Ita in lactentibus infantibus aphtharum caussa est aut lac nutricis nimis serosum, acri sua abstersione summas, easque molles admodum in ætate illa partes exulcerans, teste Galeno, 3. *aph.* 24. aut, vt *in* 6. *de compos. med. sec. loca*, addit, lactens ipse, si lac haustum non probè concoquat, vnde euaporatio acris vel putrida sursum è ventriculo attollitur. Nam lac in ventriculis intemperatis facilè corrumpitur, vt biliosum, acidum, vel aliter depravatum euadat.

In vtrisque, in adultis scilicet & infantibus, adiuuant hanc malam affectionem constitutio aeris calida & humida, pluuiosa, humores putridos gignens, ita vt epidemium nonnunquam hoc malum fiat. Hinc etiam in regionibus calidioribus, vt in Syria & Ægypto, frequentiora sunt ista vlcera; vnde etiam Ægyptiaca & Syriaca antiquitus appellata, teste Aretæo. Cibi in ventriculo corrupti, esus fungorum, & aliorum quæ facilè corrumpuntur, ac malignitatem acquirunt,

Differentia.

Quod ad differentias aphtharum, ea ex Galeno, 6. *de compos. med. sec. loca, cap. vlt.* & ex 3. *epidem. comment.* 3. *aph.* 11. sic dici eas possunt. *Differentia.*

1. Tempore Aphthæ enim aliæ incipientes sunt, aliæ vigentes, aliæ inueteratæ, atque ita quædam leuiores, quædam deteriores.

2. Corporibus subiectis. Nam aliæ mollia infantium & puerorum corpora occupant, aliæ duriora adultorum.

3. Materiâ, eiusque prauitate. Quædam enim inflammatæ sunt, eæque calidæ & rubicundiores ex sanguine; quædam igneæ & flauiores ex bile; quædam non inflammatæ, minùsque feruidæ ex pituita putrescente; quædam denique ex inueteratis, atræ bilis malignitatem exurentem acquirunt. Vnde constat, aphthas ratione materiæ alias mitiores esse, alias, vt Galenus, 3. *epidem.* nominat νομώδεις quæ ex putridis & malignis humoribus ortum habent.

4. A parte affecta, quæ sumitur distinctio, est, quod aphthæ vel in palato hæreant, vel in lingua, vel in gingiuis, vel in labiis, vel in faucibus & gurgulione. Quas partes vel superficie tenus vlcerant, vel profundiùs erodunt, latè serpendo, pro malignitatis gradibus.

Postremò, ratione accidentium & symptomatum, quædam cum vehementi dolore sunt coniunctæ, quædam absque eo sunt; aliæ cum febre sunt, aliæ febre carent; aliæ sunt mundæ, aliæ sordidæ; aliæ sine crusta, aliæ cum crusta; & crusta aliquando alba, aliquando flaua, aliquando liuida, aliquando nigra,

Signa Diagnostica.

Aphthæ facilè cognoscuntur. Partes enim oris calidiores deprehenduntur, & hinc inde vesicula seu rubercula quædam conspiciuntur. Et pustulæ rubicundiores sanguinem prævalere ostendunt; flauiores, atram bilem; albescentes, pituitam; liuescentes & nigrescentes, atræ bilis succum. Quæ serpunt, & vicina depascuntur, iis acredinem inesse significatur, & quidem malignitatis non expertem, si ad nigredinem tendant; si fœteant, putredo adest. Caussæ externæ, vt eorum quæ eduntur & bibuntur, acrimonia, atque alia, ex ægri & adstantium relatione cognoscuntur. *Signa.*

Prognostica.

1. Aphthæ recentes, præsertim in molliotibus infantium corporibus, facilè curantur moderatè adstringentibus, quoniam ex initiore materia oriuntur: ægrè sanantur, quæ diuturnæ sunt, & progressu temporis putredinosum quid acquirunt; quæ generis vocabulo νομαὶ à Græcis dicuntur, Galenus, 6. *de comp. med. sec. loc. c.* 4. *Prognostica.*

2. Aphthæ antiquæ & exulceratæ longè periculosissimæ sunt in infantibus. *Has enim sæpe consumunt.* In adultis verò idem periculum non est. Pueris enim, præsertim lactentibus, imperari remedium aliquod (ad gargarizandum imprimis) nequit, quemadmodum adultioribus. Celsus, *lib.* 6. *cap.* 11. Loquitur igitur Celsus de aphthis infantium non recentibus & mitioribus, sed de inueteratis & malignis, quæ à gingiuis incipiunt, & deinde serpendo palatum, totùmque os occupant, & ad gurgulionem faucesque descendunt. Hæc cum validiora remedia postulent, quæ mollia puerorum corpora non ferunt, iisque vt ipsi per facultatis animalis in illa ætate imbecillitatem nequeant, malum ob has caussas ita inualescere necesse est

est, vt ægri infantes tandem ab eo consumantur.

3. Aphthæ ex pituita minùs infestant, quàm ex sanguine aut bile. Quæ verò ex bile atra ortum habent, vt malignitatis, ita nec periculi sunt expertes.

4. Aphthæ, præsertim inueteratæ, ideò quoque difficulter curantur, quoniam medicamenta, vel ritè applicata, tamen à saliua facilè eluuntur: propterea malum breui inualescit, ob loci naturam calidam & humidam; vnde putredo sequitur & vlcus ἀνάβιβρωσκον. Pars quoque, cùm valde sensilis sit, facilè ab acribus medicamentis, quibus tamen vti interdum cogimur, irritatur. Ac denique metus est, ne quid cum periculo de medicamentis actionibus in fauces delabatur. Galenus, *6. de compos. med. sec. loca.*

5. Quæ aphthæ in pueris nigræ sunt, & veluti crustæ, pessimæ, & mox lethales sunt. Paulus *lib. 1. cap. 10.*

6. Quando aphthæ adhibitis conuenientibus remediis non cedunt sed putrescunt, & corrodendo profundè descendunt, malignæ sunt, & fortioribus medicamentis opus habent. Si autem mala symptomata alia coniungantur, & æger sit debilis, mortem nunciant.

7. Quando pustulæ nigræ per febres acutas & pestilentes in ore & lingua apparent, mortem breui secuturam significant, teste Auicenna, ob materiæ malignitatem & virtutis infirmitatem. Et Hippocrates, inquit, *sect. 3. prognost. aph. 15. fauces exulceratæ cum febre, difficiles sunt*, quia, vt Galenus explicat, *malitiam erodentis humoris indicant.*

Indicationes.

Indicationes. Aphthæ ipsæ, quatenus vlcuscula sunt, in principio adstringentia & repellentia requirunt. In progressu morbi addantur ea, quæ adstringunt & simul discutiunt. Si ad suppurationem tendant, maturantibus illa adiuuanda.

Sordidæ aphthæ extergendæ, & si putrescere vel etiam serpere incipiant, fortiùs adstringentia, & quæ escharotica sunt, adhibenda. Et quia in ore sapores percipiuntur, ingrata sapore medicamenta, quantum fieri potest, vitanda sunt. Deinde quia os ventriculo & pulmoni cohæret, vtendum iis, quæ sine periculo (si fortè ita contingat) deglutiuntur, non catharcticis aut septicis; aut si his vti necesse est, prouideatur, ne per gulam ab ægro demittantur. In corporibus etiam, quæ duriora & ficciora sunt, medicamenta valentiora conueniunt; molliora verò mollioribus, vt puerorum & fœminarum corporibus.

Curatio.

IN INFANTIBVS.

Curatio in infantibus. Si aphthæ sint ex vitioso nutricis lacte, id corrigatur iis, quæ acrimoniam vel salsedinem eius tollunt, bonumque sanguinem gignunt. Si o infans lac malè concoquat, parcius lactetur, & bona in ipso concoctio procuretur. Quando verò infans simul lacte nutritur, & alio cibo vtitur, Galenus, *6. de comp. med. sec. loc. cap. vltim.* nutrici lentes præbet cum modico pane, & medulla cerui aut vituli, quæ nutrix mansa vel semimansa infanti exhibeat, vt ore ab ipso circumuoluta vlcuscula contingant.

Alius quoque cibis à nutrice infanti masticatis admiscet cydonia, pyra, sorba, mespila, corna. Quandoque & lactucæ, portulacæ, solani aliquid addit, si aphthæ inflammatæ ferueant.

Quod si infans mandere nondum possit, nutricem eiusmodi victu alit, eique simul de bona concoctione prospicit. Ipsi verò infanti linctus exhibeatur ex diamoro cum melle rosato, aut, si opus videatur, cum oxymelite. Aëtius ex Asclepiade gallas contusas aquâ decoquit, & cum decocto percolato parem portionem mellis permiscet, rursúmque decoquit ad mellis crassioris spissitudinem, idque vt maximum remedium aphthis puerorum illinit affricando, aut tomento lanæ purpureæ digito circumuoluto aphthis apprimendo.

In primis autem in masticatione considerandus est color aphtharum, vt stomatica hæc dicta medicamenta pro varietate humoris, à quo aphthæ generantur, rectè administrari queant. Nam si subrubeant, primò moderatè adstringentibus, deinde circa morsum discutientibus vtendum est. Qualia sunt syrup. è rosis siccis, de portulaca, de agresta, de succo granator. acetos. citri, diamorum, puluis ex farina lentium, sumach, rosis, collutiones ex decocto lentisc. viol. rubi vitis, rosar. plantag. balaust. santal. sumach, acaciæ, admisto diamoro, rob ribes, rob nucum, succ. malor. punic. vel vuæ acerb. cum melle.

Si subflauæ fuerint, iisdem vtendum, & magis etiam refrigerantibus, vt succo vel decocto solani, portulacæ, acetosæ, semperuiui.

Pituitosis adstringentia cum quadam caliditate, & discutientia conueniunt, vt thus, manna thuris, mastich. mentha, nux cupressi, erui farina, rad. irid. Illyr. rad aristol. quæ plura simul, vel pauciora cum decocto fol. myrti misceantur, iisque aphthæ illinantur.

Si denique liuidæ aut fuscæ fuerint, fortiora discutientia adhibeantur, illinendo passulas exacinatas, & anisum tritum cum melle, aut puluere ex flor. chamæmel, meliloti, anethi, fœnugræci, cum melle, aut melle rosato mixtum; aut cum vino eadem coquantur, adiectis semper nonnullis adstringentibus, vt syrupo myrtino, aut diamoro.

Vel ℞. *Rob nucum*, Drach. vi. *diamori*, *mellis rosati*, an. Drach. ii. *aqua plantag.* Vnc. sem. M.

Tanquam expertum commendatur in aphthis puerorum, præsertim malignis & epidemiis, ranulam viuam admouere ori pueri, quæ sugendo malignitatem attrahat; quâ lassatâ & mortuâ alia apponantur, atque iterum alia, donec virus omne sit extractum. Sed virum fœdum ac abominandum hoc remedium rectè admoueri possit, non immeritò quis dubitauerit.

In Adultis.

In aphthis adultorum, eiusdem generis remedia conueniunt, paululum tamen fortiora, pro natura corporum. Antequàm igitur ad topica veniamus, si sanguinis copia adsit, vena secetur cephalica in cubito, aut cucurbitulæ scarificatæ affigantur collo, vel scapulis. Auicennas etiam sanguinem mittit è venis sub mento, & extremitatibus labiorum. Pro euacuatione materiæ proximæ in partibus oris, venæ sub lingua tandem aperiantur. Si vitiosus humor aliquis in toto abundat, is conuenienti modo euacuetur.

Vniuersalibus præmissis, ad topica veniendum. Quanquam in mollibus corporibus, & in aliis, dum malum recens est, etiã ante vniuersi euacuationem iis vti liceat, ad prohibendum mali incrementum. Sint autem topica & στόματα illa medicamenta in principio moderatè adstringentia & siccantia, cuiusmodi sunt, quæ parantur ex rosis, sumach, myrti foliis, cortic. granator. fol. vitis, rubi, pro collutione oris, in aqua vel vino adstringente coctis, addito syrupo granat. acetos. vel diamoro. Fortiora sunt collutio oris ex succis vel aquis rosarum, lactucæ, plantagin. portulacæ, virgæ pastoris, solani cum pauco aceto; item decoct. gallar. maturarum, balaustior. santalorum, acaciæ, cum rob pyrorum, cornorum sorbor. de ribes.

Vt ℞. *Flor. rosar rubr. balaust.* anna P. j. *fol. plantag. portulac. solan. prunell.* an. M. j. *sem. cydon.* Drach. j. *sumach, cortic. granat.* an drach. ij. Coqu. in vini rubri adstringentis & aquæ part. æqual. pro ℔ j. colaturæ adde *diamor.* Vnc. j. *succ. malor. punic. acid.* Drach ij. Misce, pro collutione oris.

Cortex etiam aurantiorum cum melle & alumine mixtus; vtilis est.

Vel ℞. *Rad. tormentill.* Vnc. sem. *fol. plantag.* M. sem. Coq. in aqu. plantag. ad remanentiam ℔. j. Colaturæ adde *boli Armena* Scrup. j. *alum. roch* gr. xv. Misce.

Vel ℞. *Prunell. plantag. caud. equin. salu.* an. M. j. *rad. tormentill. acor. lut.* an. Drach. iij. *stipit. vuular.* N. iij. *flor. malua arboresc. rosar.* an. M. sem. Coqu. in vino rubro & aqua, ad remanent. ℔. j. sem. Colaturâ os colluatur.

Vel ℞. *Nucum viridium semimaturarum cum cort. contusarum*, q. v. adsperge aceto, destilla in balneo. Aqua feliciter aphthas sanat, si in cã spongiola madefiat, quâ aphthæ illinantur, & aquâ simplici, cui pars quarta vini admista sit, abluantur.

In progressu ea misceantur, quæ adstringendo simul discutiant, vt cyperus, nux cupress. fol. oliuæ sicca, myrrha.

In fine addatur cortex nuc. mosch. caryophyll. gallia moschat.

Spiritus etiam vitrioli, si eius gutt. ij. mellis Vnc. j misceatur, vtilis est.

Vel ℞. *Vuarum immaturarum* ℔. ij. sem. *cortic. mali granat. balaustior. sumach.* an. ℔ j Macerentur in *aceto*, & destillentur, & aquâ istâ locus affectus illinatur.

Si aphthæ ad suppurationem tendant, inungatur illa detento in ore lacte, præcipuè asinino, vel mucilagine sem. althææ, lin. cydon. vel horum, aut passularum decocto.

Sordidæ aphthæ abluantur aqu. saccharatâ, aut syr. acetoso.

Vtile etiam est decoctum hordei cum melle rosato mixtum.

Vel ℞. *Nuc. mosch* Drach. j. sem. *caryophyll.* Drach. j. *radic. cyperi* Drach. sem. *ireos, corallior. rubr.* an Scrup. j. *boli Armen. caud. equin.* an Scrup. ij *mel. rosat.* q. s. F. Linimentum.

Fortius extergunt mel cum tartaro aut alumine mixtum, si spongiâ leuiter affricentur: vel oliuæ muriâ conditæ masticatæ.

Si putrescere incipiant, vt aphthæ ampliùs appellari non mereantur, sed in crustas & vlcera degenerent, fortiora requiruntur, & curatio, vt vlcerum, iam instituenda. Oris vlcera.

Vbi tamen monendum, oris vlcera non semper aphthas sequi, sed etiam post inflammationes & per se, vt in aliis partibus, ex afflictu vitiosorum humorum fieri, vt & in Gallico morbo excitari. In quibus, vt dictum, stomaticis vtendum, quæ adstringant, siccent & roborent, quæ pro vlceris natura sint mitiora vel fortiora: & curatio horum vlcerum, ex iis, quæ postea de columellæ ac tonsillarum inflammationibus, vt & angina, & hinc sequentibus vlceribus dicentur, patebit. Prodest ex Aëtio centaurij minor. usti cinis illitus cum melle, Item nuc. cupress. vstæ.

Ad sordida oris vlcera vtilis est etiam Aqua viridis Plateri.

℞ *Æruginis æris* Drach. i. *alum.* Vnc. sem. *vitrioli, mercij.* ana Drach. i. Coq in *vini albi* Vnc. iv. *aqua vita*, Voc. i. & penicillo loca in faucibus tangantur, cauendo, ne quid deglutiatur. Postea lacte caprino, in quo calx ignita extincta sit os colluatur.

Vel vsurpetur aqua viridis, seu gargarismus suprà in ozænis propositus. Ad serpentes & depascentes aphthas ac vlcera summè efficax est, teste Aëtio, radix fœniculi vsta per se, aut cum melle illita, amurca in æneo vase ad mellis crassitudinem cocta &

& illita, alumen scissile tritum, & cum gallis & oleo exceptum illitúmque. Auicennas gallar. alumin. balaust. p. æq. sumit, & puluerisata per se cum melle applicat.

Vsurpatur etiam à multis vitriolum vstum, & ærugo, & squamma æris cum melle illita. Et vnguentum Ægyptiacum in aqu. plantag. cum pauco aceto dilut. adiecto melle rosato: Monet tamen Huilhel. Fabricius, *cent.3. obs.86.* cancrosis esse aduersissimum.

Cauendum verò, ne quid de medicamentis erodentibus in fauces illabatur.

Ardor relictus mitigetur lacte in ore retento, vel aquâ plantaginis, aut solani sæpius mutatâ.

In vlceribus Gallicis antiquis interdum caro putrida tota præscindenda est, & eâ parte præcipitati puluis admouendus cum gossypio in aqua plantagi. iis priùs infuso.

De Aphtharum curatione plura videantur apud Aëtium *tetrab.2. serm.4. cap.* 39. 42. 43. 44. & Oribasium, *lib. 4. de loc. affect. curat. cap.68.*

Aqua fortis hausta. Venenum. Ad hoc caput referenda & illa vlcera, quæ ex aqua forti incautè haustâ, aut veneno sumpto excitantur, quæ curantur lacte bibito, iusculis pinguibus,& mucilagine sem.cydonior. ac psyllij., vt postea, *de morbis Oesophagi* dicetur.

De vlcere magno & cancroso circa radicem linguæ videatur Guilhelmus Fabricius, *centur.4. obseru.20.*

Diæta.

In infantibus lac nutricis corrigatur, cibis ac potu laudabili, & bona nutritio, ac alimenti in infante coctio procuretur. Expedit in cibis vti cydoniis, pyris, sorbis, mespilis, & si opus sit, lactucâ vel portulacâ. In adultis victus ratio vt plurimùm declinet ad frigidum. Vitentur acria, salsa & acida, & quæ praui succi sunt,& difficilis concoctionis.

De Ossis Palati corruptione.

Ossis palati corruptio. Aliquando etiam Os Palati perforatur, & corrumpitur,seu à vulnere, seu ab humore corrodente: id quod accidit sæpe in lue Venerea. Quod vbi euenit, sermo viciatur; cùm aër, qui per os elidi deberet, simul per foramen illud ad nares penetret, & per eas egrediatur.

Si ex vulnere malum sit, & os sit purum, natura per carnem vel callum illud tandem, etsi tardè, claudere solet. Si verò os nigrum sit, priùs radendum. Antequam verò foramen illud claudatur, vel si etiam planè claudi non possit, vt vitium illud sermonis tollatur,fabricanda est lamina aurea instar clypei,quæ in medio vmbonem seu eminentiam habeat, cui spongiola sicca, foraminis magnitudini respondens, alligetur, atque ita foramini adaptetur. Vbi enim spongia humorem imbiberit, dilatatur, vt lamina firmiter hæreat,& foramen occludat.

Historiam talis morbi & curationis, in *Institut.lib.5.part.1. sect. 2. cap.* 10. proposui. Cùm enim studiosus quidam ad nasi radicem, internúmque oculi dextri angulum cultro vulneratus esset, & cultri fracti pars ferè digiti longitudine, vulnere extrà consolidato, ibi remansisset, accidit, vt post menses quatuor cultri fracti pars illa sponte suâ via facta in palato erumperet,& eximeretur. Cùm verò in superiore parte palati foramen inde apertum fuisset, præter medicamenta abstergentia,exsiccantia, laminam auream, modo antea exposito, applicaui: quâ instructus etiam conciones habere potuit, sine sermonis impedimento.Sensim tamen illud foramen carne impleri vidi, & tandem etiam planè occlusum fuisse, ad me relatum est.

Verruca in gutture & lingua.

Verruca in gutture & lingua. Nec prætereundæ hic verrucæ in gutture & lingua. Marcellus Donatus, *de histor. med. mirab. lib.3. cap.5.* refert, quendam Ioannem Iacobum Fugacinam, ciuem Mantuanum,verrucis quampluribus guttur, fauces, & radicem linguæ occupantibus diu vexatum fuisse,quæ deglutitioni maxime officiebant:vt & alterum quendam Attilium Malegnanum vniuersam linguam eiusmodi verrucis, sed longè minoribus conspersam habuisse. Fuisse autem ex illis, quas myrmecias vulgò appellant. Habentque ortum ex iisdem caussis, vt in aliis partibus, de quo suo loco dicemus.

CAPVT XIX.

De Fœtore Oris.

SYmptomata postea Oris quod attinet, pertinent huc Oris apertio vitiata, dolor Faucium, & Fœtor oris Primò nimirum ad hunc locum referri posset oris Clausura, idque aperiendi impotentia, & oris p. n. Hiatus: verùm de illis suprà,*cap.6.* dictum.

Pertinet deinde huc Faucium dolor sine tumore, de quo Hippocrates, *lib.1. prædict. & in Coacis*: *Dolentes fauces cum labore & molestia absque tumore manifesto, ac suffocatione, praeceps exitium minantur.* Et: *Faucium gracilium dolores suffocantes, conuulsionem minantur.* Verùm quæ de his dici possent, è doctrina de Angina patebunt. Ideóque hic solùm de Fœtore oris agemus.

Oris, seu anhelitus & animæ fœtor, molestum, adstantibus præcipuè, symptoma est, cuius quidem caussa proxima est vapor, seu halitus fœtens ex ore egrediens. Verum ille multis ex caussis ortum habere potest.

Primò quidem ex ventriculo, cùm scilicet cibi fœtidi sumti sunt, vt allium, cepæ, & similes, quod & à vino & cereuisia copiosiùs haustis accidit. Deinde vbi quidem cibi,qui assumuntur, per se fœtidi non sunt, sed in ventriculo corrumpuntur, è quibus eiusmodi vapores fœtidi exhalant. Cæterùm non semper immediatè è ventriculo fœtidus iste vapor exhalat, verùm etiam ex aliis partibus halitus ille fœtens communicatur, vt ex vermibus in intestinis, ex vlcere intestinorum, vel ab ipsis intestinorum excrementis, cùm scilicet orificium ventriculi inferius, quo in intestina sese aperit, non arctè, & vt secundum naturam fieri debebat, clauditur. Tum enim fœtidæ excrementorum exhalationes per laxam hanc viam in ventriculum ascendunt, & fœtore suo anhelitum inficiunt, qui propterea etiam stercorosus percipitur; id quod præcipuè in iis euenit, qui crapulâ continuâ orificium vētriculi inferius laxum & debile reddunt. Idem accidit ex humoribus prauis in venis mesaraicis, vel circa lienem contentis; ex vtero, & fœtu mortuo in eo.

Secundò, fœtidus ille halitus ore egreditur, cùm in dentibus corrosis & cauernosis præcipuè, gingiuis, aut palato aliquid fœtidum continetur, cùm scilicet cibi & caro præcipuè in dentium interstitiis hæret, atque ibi putredinem, & hinc prauum odorem acquirit; aut cùm vlcera sunt in ore, vt in scorbuticis; aut cùm saliua fœtidis humoribus inquinatur, id quod interdum in catarrhis, febribus malignis, item lue Venerea contingit.

Tertiò, idem halitus fœtidus exhalare potest etiam ex humore corrupto in osse colatorij detento, vt & ex vlceribus nasi, & partium palato vicinarum.

Quartò,ex pulmonibus & pectore; vt in pectoris vulneribus, vlceribus, empyemate: vnde etiam iis qui gibbosi sunt, plerumque os fœtet.

Signa Diagnostica.

Malum ab adstantibus facilè percipitur.E qua parte verò halitus ille fœtens attollatur, & proueniat, facilè ex partium modò enumeratarum signis patet. Si à ventriculo sit, fœtor maior est ante cibum. Si ab osse colatorij,ore clauso aquâ pleno etiam percipietur. *Signa.*

Prognosticum.

Pro caussæ ratione malum magis vel minùs periculosum est. Si enim anhelitus fœteat in tabidis, vt plurimùm lethale signum est. *Prognostic.*

Curatio.

Cùm halitus ille fœtens sit proxima fœtidi anhelitûs caussa, vitium hoc aliquo modo quidem corrigi potest, iis adhibitis, quæ suauem odorem præstant.

Detinendi nimirum ore caryophylli, nux moschata, zedoaria, rad. angelicæ, imperatoriæ, cyperi, ireos, lign. aloës, cortic. citri, fol. lauri, rorismarini, cinnamomum, sem. anisi, fœniculi, coriandri, carui, myrrha, moschus, ambra. E quibus varia parari possunt medicamenta, quibus vel os colluitur, vel quæ in ore detinentur, pilulæ & trochisci.

Vt ℞. *Caryophyll. nuc. mosch.* Drach.i. *rosar.* Drach.ii. *rad. ireos* ℈. ß. *cardamom. ligni aloës, cinnamomi*, an. Scr.j. *gall. moschat.* ℈ ß. Cum *melle rosato* F. Pilulæ, vel cum mucilagine tragacanthæ in aqu. rosat. facta, Trochisci in ore detinendi.

Sed cum hoc modo fœtor odore suaui saltem obscuretur,& caussa non tollatur, caussa etiam tollenda est, quæ non vna est, vt suprà dictum. Si à cibis qui grauem odorem spirant, sit fœtor anhelitûs, breui sponte euanescit. Si vitiosi humores sint in ventriculo, illi euacuandi, & vitium vnde proueniunt, corrigendum, ventriculúsque ipse roborandus. Imprimis hic aloë vtilis, & pilul. aloëphang. vt & absinthium, vel vinum purgans cum absinthio.

Et ne cibi, præcipuè caro, in ventriculo putrescat facilè, condiendi aromatibus, aceto & acetosis. Pani semen fœniculi, anisi & carui permisceatur. In fine mensæ sumantur, quæ ventriculum laxum claudunt, & suauem odorem spirant, vt cydonia, diacydonium, confectio semin. anisi, fœniculi, coriandri & similiâ.

Si à vermibus, vel aliis partibus fœtens vapor exhalet, partium illarum vitia corrigenda. Si dentes immundi sint, mundandi, vt suprà dictum. Si oris vlcera adsint, vel à caussa alia saliua inquinetur, vitium illud corrigatur. Si tandem à thorace aut pulmone proueniat fœtens anhelitus, caussa quæ fœtidum anhelitum suppeditat, tollenda.

DE GVRGVLIONIS affectionibus.

CAPVT XX.

De Gurgulionis Laxatione.

FAuces, Græcis φάρυγξ, & dicitur regio, quæ, vt Galenus interpretatur, ante stomachum & laryngem, hoc est, ante gulā

gulæ & asperæ arteriæ extremitatem sita est. Nonnunquam tamē φάρυγξ pro larynge, hoc est, summo asperæ arteriæ capite, vel ipsa quoque aspera arteria vsurpatur.

Et Suidas quidem atque alij Grammatici Græcè genere distingunt, vt ἡ φάρυγξ propriè fauces significet; ὁ φάρυγξ verò laryngem, aut tracheam. Sed Galenus indifferenter vtroque genere vocabulum φάρυγγος, de summo tracheæ capite, & de ipsa trachea accipit.

Eadem faucium regio etiam ἰσθμὸς nominatur per metaphoram, quòd, tanquam angustus terræ tractus inter duo maria veluti vtrinque posita exporrigitur. Hinc παρίσθμια vocantur tonsillæ siue amygdalæ, hoc est, glandulæ insignes ad radicem linguæ in faucibus oppositæ, saliuā, quam copiosam continent, partes vicinas humectantes.

Inter tonsillas medius dependet gurgulio, Græcis γαργαρεὼν, particula scil. carnosa à palato in os propendens, soli hominum auiúmque nonnulli generi propria, ob vocis potissimùm modulationem condita, vnde & πλῆκτρον τῆς φωνῆς à Paulo Ægineta nominatur, *lib. 6. cap. 31.*

Nomen gurgulionis, vt & Græcum γαργαρεῶνος factum videtur à sono, qui gargarisando fit ad illam oris particulam.

Atque hæc propria illius particulæ in summo ore appellatio est. Κίων verò, siue κιονὶς, & σταφυλὴ, affectionum præternaturalium eiusdem partis nomina sunt. Quando enim gurgulio præter naturam intumescens in longum æquali crassitudine extenditur, columnæ instar, κίων & κιονὶς dicitur verò, σταφυλὴ quando imā parte in rotunditatem crassescens, suprà, quà dependet, gracilior efficitur, vt vuæ à pediculo suo pendentis speciem præ se ferat. Aëtius; *tetrab. 2. serm. 4. c. 40.* etiam tertiam affectionem addit, quam ἱμάντα idest, *lorum* appellat, quando ex suffitu, vt scribit nimiùm ignitus gurgulio, hoc est, desiccatus gracilescit, & loro similis propendet. Accidit idem, cùm ob ἀτροφίαν eius partis, tum ob paralysin, (paralysis tamen vocem non propriè accipiendo) vt Aëtius, *seq. cap.* docet.

Differt igitur ἱμὰς, ἀπὸ τῆς κιονίδος, quòd in hac gurgulio non extenuatus est, vt in loro, sed crassitiem ex fluxione magnam est adeptus. Aretæus ὑμένας de membranarum vtrinque circa gurgulionem in latum, tanquam alarum vespertilionum, explicatione, de qua mox dicetur, interpretatur, *1. de caussis acutor. cap. 8.* Frequentiora autem duo mala sunt, gurgulionis laxitas, & inflammatio eiusdem. Illam τοῦ γαργαρεῶνος χάλασιν, hanc φλεγμονὴν nominant; de quibus iam dicemus.

Κίων ergo vel κιονὶς absolutè, & cum adiectione κιονὶς χαλωμένη, est γαργαρεῶνος χάλασις, seu gurgulionis laxatio, quæ affectio vulgò casus columellæ appellatur, *der zapffe ist gefallen oder geschossen.*

Fit autem, quando gurgulio multo humore præter naturam perfusus, citra inflammationem laxatur & elongatur, vt radici linguæ & faucibus incumbat; sicut in catarrhis continuis sæpe accidit. Humor plerumque pituitosus est è cerebro demissus, partem illam nimium humectans. Columella sic laxata mollis est, albicans & concolor palato, sine dolore & calore.

Historiam gurgulionis mirè laxati describit Marcellus Donatus, *de hist. med. mirab. l. 3. cap. 3.* ex Leonh. Botallo, cuiusdam, cui repentè ex labore columella ita laxata fuerat, vt ad interiores dentes protenderetur. Aretæus etiam, *loco citato,* miræ eiusdem columellæ laxationis meminit, vbi scribit, bicornem columellam reddi, geminis membranis hinc atque inde pendentibus, quæ ab vtraque parte iaceant quasi vespertilionum alæ.

Curatio.

Curatio eadem propemodum est, quæ gurgulionis inflammati, siue vuæ de qua, *cap. seq.* dicetur. Fiant igitur per venæ sectionem, ac cucurbitulas, præmissā, si opus, purgatione capitis ac totius corporis, diuersiones & euacuationes, vt decet. Capiti etiam prospiciatur errhinis, aliisque remedijs humorem pituitosum absumentibus, intemperiemque frigidam & humidam corrigentibus.

Topica autem initio sint adstringentia & repellentia; postea etiam paululum dissoluentia & exiccantia. In primis verò & præ cæteris prodest decoctum & aqua plantaginis, caprifolij, myrti, rosarum, fol. rubi, rad. caryophyllatæ, origani, hyssopi, oxycratum & acetum, quæ interdum sola sufficiunt. Fiat ergo Gargarismus, vel Collutio oris talis:

℞. *Aq. plantag.* ℔. i. *diamor.* vel *dianuc.* ana Vnc. j. M. vsurpentur leni Gargarismo.

Aut ℞ *Flor. rosar. rubr. balaust.* ana M ß. *fol. acetos. plantag.* an. M. i. *gall. immaturar.* Drach. ii. *alum. vst.* ʒ ß. *sem. cydon.* Scr. iv. Coq. in s. q. aquæ ad tertias, pro ℔. i. Colaturæ adde *diamor.* Vnc. i. *aceti vini* ʒ. ß. M. pro Gargarismo.

Vel ℞. *Fol. plantag. mespilor. caud. equ. rosar. rub.* ana M. i. *fol. scabios.* M ß. Coqu in aqu.

Colaturæ ℞. ℔. ii. adde *mell. ros. aut diamori* Vnc. ii. *aceti. rosac.* Vnc ß. M.

Vel ℞. *Flor. malu arborea. ros. rubr. fol. prunell. veronic. salvi. vuular.* (quam ob signaturam nonnulli hic commendant.) ana M. ß *rad. tormentill.* Drach. ii. *alumin. crudi* Drach. i. *mellis* Vnc. ij. Coqu. omnia in *aqu.* ℔ iii. & *aceti* Vnc. viii. ad quartæ partis consumptionem. Colatura vtere pro Gargarismo.

Vel ℞. *Decocti saluia, hyssopi*, ana ℔. ß. *alumin. sacchar.* Scr. i. *diamori* ℥. i. *mell. ros.* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *Aq. tormentill. plantag. rosar.* ana ℥. iii. *syr. de rosis siccis, myrtini.* ana ℥ ß *spir. vitriol.* Scr. i. M.

Vel ℞. *Aq. plantag centinod.* ana ℥. ii. *rosar. prunella*, an. Vnc. i. ß. *succi granator.* ℥. i. *rob. berberum* Vnc. ß. M.

Vel ℞. *sem. sumach.* ʒ. iii. *balaustior.* ʒ. i. ß *rosar. rubr.* P. ß. *rad. tormentill.* ʒ. i. *aq. plantag. fol. quercus*, ana ℥ iiii. Ebulliant vnicâ ebullitione, & colentur. Colaturæ admisce *syr. de ros. siccis* ℥. ß. *diamori* ʒ. iii. *essent. rosar. rubr.* ʒ. i. ß. *spir. vitriol.* Scr. ß. M.

Vel ℞. *Rad. tormentill. & vuular.* ana q. s. Coquantur in cereuisia, & cum modico melle dulcorentur pro Gargarismo Commendatur & conserua rosar. vitriolata. Aut fiat talis Puluis:

℞. *Rosar. siccar. balaust. alum. sciffil.* ana ʒ ß. *piper. zingiber. myrrh.* ana Scr. i. Contusa & cribrata per calamum insufflentur, vel, vt mox dicetur, applicentur.

Galeni repellens & discutiens est ex *gallarum immaturarū, alumin. sciffil. & salis Ammoniac.* partibus æqualibus.

Vel ℞ *Alumin. vsti*, & *boli Armena* p. æq. quibus tritis, cochleatique, siue σταφυλάγρᾳ instrumento impositis, columella contingatur.

Ad pulueres hos, & similes columellæ rectè applicandos, vtile etiam est cochleare & follis Guilhelmi Fabricij, quæ descripsit, *cent. 2. obs. 21.*

Aëtius ad valde laxatam & tumentem columellam, hunc puluerem probat.

℞. *Piper. myrrh.* ana ℥. i. *alumin. sciffil. gallar.* ʒ. ana C. ii. Cōtritis vtere: è vestigio enim columellam firmat & resiccat.

Si malum diutius protrahatur, validè discutientia commisceantur, vt pulu. piper. trium generum, zingib. cinnamom. macis, galang. pyrethr. sal. ammon. sinapi, hyssopi, pulegij, origani, prasij, calaminthæ.

Vulgus initiò solo piperis longi contactu columellam sanat, vbi scilicet materia pauca est, & caput excrementis non plenum.

Aliàs intempestiuus eius vsus noxius est. Addi potest aliquid aluminis & boli Armenæ, vel myrrhæ, vel myrobal. citrinatum. Nonnullis piperis loco zingibere vtuntur.

Quidam suturæ coronali applicant emplastrum, confectum ex acacia cum aceto, aut ex gallis vstis cum aceto, quo columella eleuatur. Alij ouum recens coctum ad duritiem per medium dissectum, & thure vel zingibere conspersum, calidè vertici imponunt. Alij folium quercinum melle inungunt, & vertici applicant. Potest & Puluis olibani, succini, & ligni aloës admoueri.

Vel ℞. Thus & gallas puluerisatas, & cum farina tritici & melle virgin. in formam emplastri redigantur, & vertici imponantur.

Quidam nuces iuglandes cum spiritu vini contusas vertici imponunt. Alij fermentum vetus syncipiti imponunt, linteolo inductum, cui nonnulli admiscent puluerem succini albi. Alij matricariam recentem cum fermento contundunt, & applicant, aut sincipiti illinunt axungiam leporinam. Ore verò excipere iubent suffitum ex succino albo, puluere caryophyllorum, lign. aloës, mastiches.

In non delicatis quidam vtuntur stercore albo canis ossa comedentis, siue pulveris formâ, quo columella attollatur addito pauco cinnamomo, siue cocto in viuo cum fol. rutæ, formâ gargarismi.

Vel ℞. *Pulu. cupul. glandium* Drach. i. *albi græci* Drach. ß. *pip. long. zingib.* ana Scr. i. M.

Nonnulli etiam ceruici topica imponunt.

Si defluxio ita acris & salsa sit, vt columellæ erosionem efficiat, humore contemperato & euacuato, diuersionibusque vsurpatis, exulcerationi ipsi extergentia, adstringentia, & tandem solidantia adhibeantur.

Paretur ergo gargarismus ex aqua, & melle simpl. aut melle rosato & diamoro. Post extersionem partes erosæ sæpe tangantur specillo lanâ obuoluto, & intincto in hoc Liquore:

℞. *Aq. rosar. plantag.* ana Vnc. iii. *mellis despumati* Vnc. ii. *licij* Drach. ii. Ferueant vnicâ ebullitione.

Aut ℞. *Succi moror. rubi, moror. Celsi, de cornis*, ana ℥ ß. *mellis despumati* Vnc. ij. Coquantur ad iustam consistentiam. Postea in eo dissolue. *licij* Drach. iij *alumin. sciffil.* Drach. j. ß. Iterum leniterq co. pro columellæ erosæ illitione.

CAPVT XXI.

De gurgulionis Inflammatione, & Exulceratione.

Aliquando etiam Inflammatur gurgulio, & Græcis κιονὶς φλεγμαίνουσα nominatur; & quidem interdum retenta sui naturali figurâ, mole tamen auctus; interdum alienam, vuæ scilicet à pediculo suo pendentis, figuram acquirit, & tum σταφυλὴ appellatur. Et quidem affectio quæ σταφυλὴ seu vua dicitur, rarius gurgulioni accidit; frequentiùs verò is ita inflammatur, vt naturalem suam figuram magnitudine tantùm mutatā retineat, Galenus, *6. de compos. med. sec. loca. cap. 3.* *Gurgulionis inflammatio & exulceratio.*

Caussa.

Caussæ.

Caussa. Caussa est defluxus humoris è capite ad gurgulionem; qui humor sanguis in primis tenuis est, aut pituita cum sanguine mixta: de quo etiam Hippocrates, 2. *de morb.* Arabes etiam à ceteris humoribus deducunt, qui colore & specie doloris discernuntur.

Quod si materia acris aut salsa sit, non solùm inflammationem, sed & exulcerationem efficit, nisi maturè occurratur. Affectio ipsa cùm sit inflammatio, morbus est intemperiei cum materia & magnitudine aucta, & si exulceratio sequitur, etiam cum soluta vnitate.

Signa Diagnostica.

Signa. Malum oculis est expositum, aperto ore, & depressâ linguâ: adest tumor, dolor, ardor & rubor, cum deglutiendi difficultate, & suffocationis quodam periculo, interdum & cum febre.

Et quod signa caussarum attinet, ex sanguine magis est affectio partis, si pars ipsa rubicundior sit, & dolor in ea sentitur pulsatilis; ex bile, si colore sit citrina, & dolor adsit punctiuus; atque sic de cæteris.

Prognostica.

Prognostica. 1. Quantò magis vuula est inflata in apostemate, & quantò magis elongata in relaxatione, tantò magis nocet operationibus, & tantò deterius est signum.

2. Gurgulionem inflammatione laborantem incidere, aut scarificare, aut vrere periculosum est, præsertim quandiu rubicundus tumidúsque fuerit. Sequitur enim sanguinis fluxus, qui facilè sedari non potest, & à quo suffocationis periculum imminet, ob decubitum ad pulmones. Vicinarum quoque partium inflammatio metuenda est, ratione doloris attrahentis. Hippoc. 3 *prognost. aphor.* 21. Ideò ad excisionem non statim festinandum est, sed cætera prius remedia tentanda sunt.

3. Contractas & rotundas vuas, & sanguinolentas aut subnigras Chirurgiâ aggredi non decet, sed tenues & oblongas, & summâ parte imminutas ac resolutas, & non valde sanguinolentas, sed albicantes: hæ enim inflammatione carent, cùm venæ extenuatæ sint, & sanguine destitutæ. Paulus, *lib.6. c.* 31.

4. Quibus gurgulio totus exscinditur vel eroditur, raro clarè & distinctè loquuntur. Obseruauit tamen Baulinus, vt *in theatro anatom.* refert, vt & Guilhelmus Fabricius Hildanus, *Cent.2. obseru.* 21. aliquos, quibus columella fuit erosa, distinctè & articulatè locutos fuisse. Si etiam gurgulio totus exscinditur, periculum à φθίσις imminet; cum particula tam deficiat, quæ impetum irruentis frigidi aëris auertere, & aliquid de cerebri destillationibus excipere, & à pectore auertere solita est.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis inflammationibus, ita & in gurgulionis inflammatione primùm vniuersalia præmittenda: & si plethora adsit, venæsectio, in primis cephalicæ, instituenda, postea etiam vena sub lingua aperienda, aut cucurbitulæ cum scarificatione ceruici aut scapulis affigendæ. Fiant etiam diuersiones per clysteres, frictiones & ligaturas extremorum, & similes. Si vitiosi humores abundent, ij euacuandi.

Topica. Topica remedia initio sint repellentia, quæ formâ gargarismi & pulueris vsurpentur: atque vbi moderata est fluxio, austera illa sint; vbi vehementior, acerba, quæ fortiùs adstringunt & repellunt, docente Galeno, 6. *de comp. med sec. loc. c.*3. His mel additur, ne exasperando dolorem pariant, fluxionemque irritent.

Moderata ergo sunt diamorum, succus ex moris cum melle. Diluantur hi succi cum aquis, aut decocto rosarum, plantaginis, prunellæ, myrtillorum, rubi, sumach, balaust. gallar. hordei, pro gargarismo, vel collutione potiùs. Nam validâ & multa gargarisatione plus materiæ ad locum affectum attrahi potest.

Vt ℞. *Diameri* ʒ.vi. *vin. gran.* ℥ ß *decoct. ros. balaust. sumach.* ℔. ß. M. pro Collutione oris.

Vel ℞. *Aq. plantag. equiseti, prunellæ*, an ℔. j. *flor. ros. rubr.* M. ß. *balaustior.* p. j. Ebulliant vnica ebullitione, adde *diameri* Vnc. iij.

Aut ℞. *Fol. plantag. portulac. prunell.* an M. j. *flor. rosar. rubr. fol. myrt.* an. M. ß. *cortic. granator.* Drach. ij. Coqu. in s. q. aquæ, pro ℔. i. ß. Colat. adde *succ. malor. granat* ℥. j. *acet. rosac.* ℥. ß. *rob. nucum* Vnc. ij. sem. M. pro Gargarismo vel Collutione oris.

Vel ℞. *Aq. fragor. prunellæ*, an. Vnc. i. ß. *nymph. plantag. rosar.* an. ℥. j. *syr. cerasor.* ℥. ß. *rob. ribes.* ʒ. iij. *diameri.* ʒ. ij. *nitri præp.* ℈. j. M. pro Gargarismo.

In primo principio vbi exigua est fluxio, sufficit gargarismus ex posca vel vino granator. vel sine gargarisatione liquor resupinato capite in ore teneatur, immutando, quando incalescit.

Fortiora sunt, rob de ribes, rob nucum viridium, syrup. de agresta, succus cornorum & sorbor. acacia, hypoc. melle etiam hæc subacta. Decocta item myrti & baccar eius, fol. tenerorum quercus, mespilor. vitis, cupular. glandium, sumach, balaustiorum.

Pulueris forma conueniunt rosæ, balaust. cort. gran. hypocist. gallæ, & priùs enumeratarum plantarum folia exsiccata.

E g. ℞. *Puln. spong. sambuc.* ʒ. j. *summit. centinod. prunellæ* an. Scrup. j. *flor. rosar. rubr.* Drach. ß. F. Puluis.

Applicantur cum cochleari aut specillo concauo, siue σταφυλοκαυστῷ instrumento, vt Paulus nominat, vel instrumento à Guilhelmo Fabricio depicto, *cent. 2. obseru.* 21.

Æger etiam sæpius lambat mel rosatum, vel rob nucum, quod multum commendat Galenus, 6. *de comp. med. sec. loca, c.* 1. ex narratione de Hortulano.

Vel ℞. *Fol. plantag. bellid. minor.* an. M. j. *prunell* M. ß *flor. rosar. rubr.* p. j. *passular. maior cum arill. contusar.* Vnc. j. *sem. cydon.* ʒ. j. Coq. in suff. quant. aquæ. Colat. ℞. i. *mel. ros. diameri*, an. ℥. j ß

Vel ℞. *Flor. rosar. rubr.* p. ij. *balaustior. sem. sumach.* ʒ. j. ß. *fol. plantag. prunell.* an p. iij. *cupul. glandium* Drach. j. *alum.* Scrup. j.

Coq. in s. q. aq. simpl. ad tertias, colentur.

Colat. ℞. ℥ ix. in quibus dissolue, *rob. nucum. moror. syr. myrt.* an ℥ ß. *ol. vitriol.* Scr ß. M pro Gargarismo.

Vel ℞. *Fol. quercus. alchimill. plantag.* an. p. ij. *hyssopi* p. j. *cort. granat. nuc. cupress. balaustior.* an. ʒ. j. *rad glycyrrh.* Drach. ii. *alum. rocha* Drach ß. Coq. in *aq. plantag.* ℔. i. ß. ad medietatem. In colatura dissolue, *mellis ros. colat. syr. fl. cyani*, an. ℥ sem. *de ros sicc. myrtini*, an. Drach. ii. *phlegm. aluminis* ʒ. ß; M. pro Gargarismo.

Atque hæc ferè in principio conueniunt.

Postea repellentibus admisceantur nonnulla moderatè discutientia, cuiusmodi sunt flor. chamæmeli, meliloti, anethi, sem. fœnugræci, folia althææ, maluæ, radix iridis, cyperi, hyssopi, ficus, thus, myrrha

Vt ℞. *Prunel hyssop.* an M. i. ß *violar. herd.* an. M. ß. *glycyrrh.* ℥ ß. *vuar passar. exacinat.* ℥. j *caric.* N. v. Coq in aq. simpl. Colat. ℞ ℔ [illegible] *oxymel. simpl. mel. rosat. diameri*, an. ℥ j.

Vel ℞ *Rad. malu alth.* an. ʒ. iii. *fl. violar. purp. herd. mundi* an. p. i. *sem malu althea, cydonior.* an. ʒ. i *sem. 4 frig. mai.* an. ʒ. ß Coq. in aq. comm. puræ s. q. Colatura ℞. Vnc. ix. quibus dissolue, *diamori* Vnc. i. *nitri trochis.* Drach. i. M. pro Gargarismo.

Si fluxio fuerit frigida:

℞ *Piper.* Drach. sem. *rad. irid.* Drach ii. *succ. glycyrrh.* ʒ. i ß. *sacch. cand.* Vnc. ii. *mell. rosat. colat.* ℥. i. M. F. Lohoch. quod calidè æger sumat.

Rondeletius in muliere, quæ penè suffocabatur, feliciter vsus est eclegmate Scribon. Largi, ex pipere, myrrha & melle, cuius vsu maximam pituitæ quantitatem, quæ circa columellam & fauces collecta erat, reiecit.

Sæpe etiam, vt monet Galenus, 6 *de comp. med. sec. loca, cap.* 3. in principio quippiam ex discutientibus addendum est, quando scilicet corpus ægri prauis humoribus refertum est, & particula affecta sua natura debilis.

Si verò simul dolor vehemens fuerit, mitigantia dolorem quoque misceantur, quale est contusa glycyrrhiza cum mellis & aquæ pari mensura, cocta, & gargarisata: lac gargarisatum, vel emulsio sem. papaueris, vel ptisana.

Quòd si inflammatio in duritiem vertatur, (quod tamen rarius fit, quoniam locus affectus est calidus & humidus, & materia tenuis ac fluxilis) emollientibus vtendum, vt radicibus & fol. althéæ, mucilag. sem. lini, fœnugræci: postea discutientia addantur, vt glycyrrh. radix irid. puleg. organ. calaminth.

Si ad suppurationem tendat, maturetur decocto caricarum cum aqua mulsa aut cremore ptisan. hord. vel auenæ, cum decocto passul. decocto glycyrrh. aut furfur. tritici lotura calida.

Vel ℞ *Rad glycyrrh.* Drach. ij. *flor. malu. arboresc.* P. ij. *furfuris tritici in petia ligati* Vnc. ß. *car. pin.* N. iv. *iniub.* N. v.

Coq. in *aq comm.* pro Vnc. ix. In quibus dissolue, *mellis passul.* ℥. i. ß. *cremor. ptisana, auena* M. pro Gargarismo.

Si non succedat, ferro aperiatur. Post puris effusionem extergentia & desiccantia vsurpentur, vt aqua mulsa, aqua hordei cum melle rosato. Item succus agrim. aut caulium succus cum melle.

Si columella putrescere, & in gangrænam transire incipiat, tali Gargarismo vtendum.

℞. *Orig. hyssop* an M. j. *glycyrrh.* ℥. ß. Coq. in aq pro ℔. j.

Colat. adde *oxymel. s.* ℥ iij. M.

Si vlcus vuæ putrescat & serpat, chalcantho & similibus metallis vtendum est. Et vtilis etiam hic est aqua viridis suprà proposita, & aqua viridis Plateri.

Ad vlcera Gallica conuenit aqua fortis bene diluta; vel aqua, in qua decoctum est sublimatum, adhibita simul vniuersali morbi Gallici curatione. Mitius est hoc.

℞. *Vnguenti Ægyptiaci* ℥ ß. *aluminis* ʒ. ß *mell. s rosati colati* ℥. i. ß. M. pro Linimento, quo vlcus contingatur.

Si remediis hisce malùm curari non possit, ad Chirurgiam veniendum, vt Paulus monet, *lib.6 c.* [illegible] ne ex assiduis irritationibus tussis & vigiliæ, aliquando & suffocatio sequatur.

Itaque vuula corrupta & marcida, quæ non amplius tumet, nec rubicunda est, atque ita sanguine & vitâ destituta, abscindenda eo modo, quem monstrat Paulus, *ibid.* & cuius Aëtius meminit, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 41. qui forcipe obtorquere, & priùs illaqueare vuam iubet, vt stupida effecta minus sanguinis

pro

profundat. Sed hæc Chirurgica operatio periculo non caret; refertque Valescus de Taranta, *lib. 3. cap. 4.* historiam cuiusdam presbyteri, cui plethorico cùm vuula fuisset abscissa, sanguinis fluxus in tanta quantitate ad pectus secutus est, vt inde maxima pectoris angustia, & respirationis difficultas oborta, ægérque cùm ampliùs sanguinem è pectore eiicere non posset, suffocatus sit. Ideóque ipse octo canones in vuulæ abscissione instituenda obseruandos proponit. Inest, vt vuulæ abscissio non tentetur, nisi corpore priùs euacuato, vt & monet Hippocrates, 3 *prognost. aph.* 21. II. ne fiat affluxu humorum adhuc durante. III. nisi vbi alia remedia non satisfecerint. IV. nisi tumor ille valde & lædat molestus sit. V. instituendum esse in aëre lucido. VI. ante vuulæ abscissionem, & post eam vsurpanda esse gargarismata adstringentia. VII. ne minis rubra & tumida abscindatur, sed solùm alba & versus radicem angusta. VIII. non abscindatur, nisi quantum magnitudinem naturalem excedit.

Vbi etiam incisione opus est, aliquid, si fieri possit, relinquatur, necessarij vsus gratiâ.

Ad vuulam tamen commodè & sine periculo abscindendam peculiare instrumentum inuenit Guilhel. Fabricius, idque depinxit, *cent. 2. obs.* 21. Et si fluxus sanguinis metuatur, & putrefactio aliqua adsit, cauterium actuale commodissimum est, quod quomodo adhiberi debeat, docet Paulus, *loco alleg.* Et peculiare atque ad hanc rem idoneum instrumentum descripsit Guilhelmus Fabricius, *loc. alleg.* Hieron. Fabricius ab Aquapend. *de operat. Chirurgicis*, *titulo, de vuæ chirurgia*, præcisione factâ, quā forficulā instituit, exiguum ferramentum in cochlearis formam factum bene calefactum, non ignitum, admouet.

Diæta.

Diæta. Victûs ratio talis sit, qualis in aliis inflammationibus præcipitur, in primis quies & inedia in principio morbi competit. Vsurpentur in cibis, quæ leuiter adstringunt, vt succus cydonior. granator. moror. vuarum immaturarum. Masticet æger tenera mori vel quercus folia. Vitet laboriosas deglutiones respirationes, loquelam.

CAPVT XXII.

De Tonsillarum Inflammatione, & Vlceribus.

Tonsillarum inflãmatio. Glandulæ duæ vtrinque ad radicem linguæ paulò supra laryngem positæ sunt, quæ Latinis Tonsillæ, vulgo à figura Amygdalæ, Græcis *ἀντιάδες* & *παρίσθμια* vocantur, cùm quòd inter se oppositæ tum quod circa isthmum oris sitæ sint. Galeno autem 3. *de sympt. caussis, cap. 4* & *in lib. de tumorib. p. n. cap. vlt.* *ἀντιάδες* sunt illarum glandularum tumor aut inflammatio; *παρισθμια*, inflammatio eorum, quæ circa isthmum sunt locorum, hoc est, partium, quæ os & gulam interiacent.

Tonsillæ igitur cùm conditæ sint, vt congregatâ salivâ laryngem & trachéam rigent, sæpe humore nimio ex frigida destillatione oppletæ intumescunt, sed sine inflammatione, ita vt colorem suum naturalem retineant, & dolore careant.

Interdum verò eas occupat inflammatio cum rubore, ardore ac dolore, & siti, & cum quadam deglutitionis ac respirationis difficultate. Qua inflammatione in abscessum degenerante pus intra fauces effunditur, vnde sæpe vlcus sordidum & graueolens relinquitur.

Fiunt tamen ibidem vlcera citra inflammationem ex destillatione salsa vel acri molles illas partes exedente, aut tali halitu eò ascendente; quod lue Gallica infectis familiare est.

Tonsillarum vlcera. Nonnunquam maligna & serpentia vlcera in iis partibus oriuntur, tempore in primis verno, & pestilente aëris constitutione, teste Aëtio, *tetrabibl. 2. serm. 4. cap. 46.* siue ex præcedente inflammatione efferata, siue ex quauis alia caussa, vt ex aphthis in pueris & adultis, qui prauis humoribus abundant.

Interdum etiam tonsillæ planè indurantur; vnde Mercurialis, *de morb. puer. l. 2. cap. 12.* Paulum Æginetam sub tonsillis etiam scrophulas seu tumores duros & scirrhosos complecti, scribit. Vide etiam historiam tumoris eiusmodi cancrosi, apud Guilhel. Fabricium, *centur. 3. obseru. 84.*

Caussæ.

Caussæ. Caussæ eædem sunt, quæ inflammationis gurgulionis. Concitatur scilicet inflammatio tõsillarum ex affluxu humorum ad illas; qui cùm calidi sunt, partes illas calidas & humidas inflammant, in iis præcipuè, qui multo sanguine abundant; cùm copiosi, tumefaciunt; cùm acres & salsi, erodunt.

Et quidem tonsillæ magis obnoxiæ sunt inflammationi, quàm gurgulio, propter mollitiem & laxitatem substantiæ, & temperamenti proprij ac loci caliditatem ac humiditatem.

Inflammatione etiam tonsillarum magis laborant, qui sanguine magis abundant. Priuatim verò, vt Aëtius scribit, *lib. modò citato, cap. 45.* pueris hoc malum frequens est, ob teneram corporis texturam, & ob *ἀδδηφαγίαν*, & lactentibus, è lactis vitio & praua qualitate.

Puellis quoque vsque ad menstruæ purgationis tempora hoc malum frequens est. Aretæus *lib. 1. cap. 9.* In adultis verò generatur hoc malum ex nimia meri potatione, ac multa & audiore deuoratione, ciborum maximè acrium & asperorum. Ita cerasa acidiùs comesta facilè aciditate suâ tonsillarum inflammationem & gurgulionis laxitatem efficere perhibentur.

Signa Diagnostica.

Tonsillis tumefactis foris sub maxillis tumor tactu visúque deprehenditur, & intus ceu frustulum quoddam faucibus adhærescens mole suâ premit, obstátque, ne facilis fiat deglutitio, idque sine siti & ardore. Signa.

Inflammatis iisdem, præter deglutiendi, & quod Paulus addit *lib. 6. cap. 30.* respirandi difficultatem, dolor adest, rubor, ardor, sitis interdum & febres.

Maligna tonsillarum vlcera partim alba sunt, maculis similia, partim cinereo colore, aut similia crustis, quæ ferro inuruntur. Accidit ergo siccitas in deglutiendo, & suffocatio confestim incidit, maximè cùm rubor subit mentum: aut, vbi hæc acrimonia præualuerit *νομῇ* loca illa infestans succedit, & cum hac putrefactio; vt docet Aëtius, *tetrabibl. 2. serm. 4. cap. 46.*

Prognostica.

1. Tonsillarum inflammatio morbus acutus est, & sæpe suffocationis periculum minatur. Prognostica.

2. Tumor autem vel resoluitur, vel suppuratur, vel induratur.

3. Tonsillæ in febribus denigratæ & arefactæ mortem imminere portendunt.

4. Vlcera tonsillarum quædam familiaria sunt & mitia, quæ scilicet sunt munda, exigua, non altè descendentia, nec inflammata, nec dolorem excitantia; quædam aliena & pestifera, quæ lata sunt, caua, quodam concreto humore albo; aut nigro sordentia, quæ aphthæ etiam nuncupantur. Quòd si concreta illa sordes altiùs descenderit, eschara gignitur, quam rubor insignis, inflammatio, & venarum dolor circumsistit, sicut in carbunculo. Exigua quoque & rara exanthemata oriuntur, quibus superuenientia alia in vnum vlcus coalescunt, latúmque vlcus efficiunt. Id si interiùs in os depascendo serpit, columellam exedit, & linguam quoque & gingiuas ac alueolos dentium occupat, vnde dentes labefactantur & nigrescunt. In columella etiam phlegmone erumpit, atque non multis post diebus phlegmone, febri, fœtore, inediáque consumti intereunt.

5. At si in pectus per trachéam id malum inuadat, eodem illo die strangulat; pulmo enim & cor neque talem odoris fœditatem, neque vlcera, neque serosos humores sustinet, sed tussis ac spirandi difficultas enascitur. Aretæus, *lib. 1. cap. 9.*

6. Tonsillarum vlcera, sine febre securiora sunt.

7. Tonsillarum vlcera æstate suborta peiora sunt, quàm quæ aliis oriuntur temporibus. Citò enim serpunt.

8. Serpentia circa fauces vlcera, quæ magnam molestiam exhibent, & acuta magis sunt, vt plurimùm spirandi difficultatem adferunt. Videantur plura eiusmodi prognostica apud Hippocratem *lib. de dentitione.*

9. Glandulæ istæ facilè indurantur, & in scirrhum degenerant, qui nunquam aut ratò curatur.

10. Aliquando tonsillarum tumores suppurantur, & abscessus extrà erumpunt, & ægri sanantur: cuius rei exemplum est apud Dodonæum, *in obseru. c. 16.*

Curatio.

Si leuis sit inflammatio, circa initia gargarismi adhibeantur adstringentes, cauendo, ne mel multum admisceamus, quod sua acrimonia malum irritaret, vt monet Aëtius, *loco citat. c. 45.* Curatio.

Remittente autem inflammatione, rectè & vtiliter illud admiscetur.

Vt ℞. *Aqu. plantag.* ℔.1. ß. *fl. rosar. rubr.* M. ß. *sem. cydon.* ℥.j. ß. semel ebulliant. Colaturæ adde *diamor.* Vnc. j. ß. *dianuc.* Vnc. ß. M. pro Gargarismo, quo tepidè interna oris colluantur, Nam inflammata neque frigus tolerant, neque multum caloré.

Aut ℞. *Fol. plantag.* M. j. *fl. rosar. rubr.* P. j. *cortic. granat.* ℥. iß. *gallar. immatur.* N. iii. *fol. prunell.* Misc. i. *nuc. cupress.* Drach. ii. Coq in s. q. aqu. pro ℔ j.

Colat adde *dianuc.* ℥. ii. ß Misc. pro Gargarismo.

Vbi vehemens est inflammatio, vt periculum sit à suffocatione, statim cephalica secetur, repetita sanguinis detractione in magna plethora; aut primum basilica, postea cephalica aperiatur.

Vbi venæsectio locum non habet autium scarificatio vtilis. Cucurbitulæ etiam venæsectionis vicariæ esse possunt.

Frictionem longam in carpo rusticis familiarem esse scribit Rondeletius, *lib. 2. cap. 4.* Prodesse autem tenerâ, ob diuersionem.

In fœminis, vbi opus, vena tali primò incidatur. Ad euacuandam postea materiam coniunctam prodest secare venas sub lingua. Si cum sanguine vitiosi humores simul redundant, clysteres & pharmaca leniter purgantia exhibeantur.

Deinde ad topica veniendum est, quæ primum sunt repellentia: vt decoctum ex rosis, balaustiis, fol. plantag. viris, rubi, sorbis, cornis, mespilis, gallis, sumach, fol. & bacc. myrti, ac simil. quorum formulæ antea sunt propositæ. Repellentia autem Practici fere omnes solùm intrà applicant. Ab iis tamen, & vulgata consuetudine dissentit Rondeletius, qui *allegato loco*, non vult adstringentia solùm in parte interna, & relaxantia in externa applicari, sed ea intus & extrà adhibet. Cùm enim partes laxæ sint, non ampliùs esse laxandas censet, cùm defluit, materia, sed cùm consistit fluxio, vt materia ad exteriora trahatur,

hatur. In principio verò adstringentia extrà etiam apponit, in lateribus arteriæ sub maxilla inferiore. Quod in ipso expertum esse scribit, & anginam & defluxionem ad fauces prohibuisse, & multos à scrophulis incipientibus sanasse. Verùm omninò hic cautione opus est, videndum, quæ materiæ affluentis sit copia. Si enim corpus adhuc plenum sit, & affluxus magnus, nulli auctor fuerim, vt repellentia extra apponat; cùm facilè fieri possit, vt materia ad interiora repulsa periculosam anginam excitet. Semperque tutiùs materia ad exteriora, quàm interiora fertur.

Post repellentia, ptisanæ succus gargarisetur, in quo decoctæ sint passulæ vel iuiubæ, aut furfur decoctio, aut decoctum glycyrrhizæ, ficuum & hyssopi. Lac tepidum gargarisatum acrium collutionum mordacitatem temperat.

Extrà etiam illinatur guttur oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum, chamæmeli, aut fomento cum spongia ex decocto chamæmeli, meliloti, althæ, maluæ, scabiosæ, sem. lini, fœnugræci, aut cataplasma ex iisdem paratum cum farina hordei, sem. lini, fœnugræci, althæ, hordei, ol. chamamel. a ygdalar. dulcium, butyro recenti; aut cataplasma ex pane albo & melle apponatur; vel emplastrum de meliloto. Soluetur ita tumor, &, quod reliquum est, discutietur.

Post cataplasmatis, de quo dictum, ablationem, partes circa mentum tegantur, circumpositâ lanâ molli oleo nardino irrigata, ne partibus illis refrigeratis materia introcedat.

Interdum natura sponte suâ materiam ad externa conuertit, natis vtrinque in illo intra aures tumoribus, quibus vel sponte vel scalpello apertis pus effluit, atque ita tonsillæ abscessu liberantur: sicut & in angina fieri consueuit, teste Hippocrate, *6. aphor 37.*

Si tonsillæ inflammatæ in abscessum tendant, quod deprehenditur augescente inflammatione, & exacerbationibus, circa vesperam fortioribus factis, cum horrore & inæqualitate nonnunquam & cum febre, vt docet Aetius: tunc suppuratio sine mora adiuuetur gargarismis ex aqua mulsa calente, decocto caricarum & hyssopi cum glycyrrh. vel decocto passular. vel iuiubar. cum viol. & malua.

Vel ℞. *Farinæ triticæ in petita ligatæ*. Vnc. j. *caricar.* Vnc. ij. *radic. maluæ* Vnc. j ß. *aq. communis* ℔. ij. Coq. ad consumtionem quintæ partis. Deinde colentur. F. Gargarismus.

Foris cataplasma applicetur ex farina hordei, tritic. & fœnugræc. cum decocto ex caricis, rad. althéæ, & melle, vel emplastrum diachylon.

Vt ℞. *Fol. maluæ violar.* ana M. j. Coq. ad mollitiem, & per setaceum traiiciantur. Adde *Farinæ tritici* Vnc. j. ß. *croci* Scrup. ß. *butyri insulsi* q. s. F. Cataplasma.

Celsus vaporem aquæ calentis ore excipere iubet. Confecto pure, quod ex dolore & tumore remittere cognoscitur, abscessus collutionibus acrioribus rumpitur, ex hyssopo, pulegio, thymo, calamintha in sapa aut mulsa coctis, & gargarisatis; aut ferro aperiatur, eo modo, quem Aetius, *tetrab. serm. 4. cap. 45.* & Paulus, *l. 6. cap. 30.* tradunt, aut deuoratis maioribus frustis panis. Rupto abscessu aqua mulsa gargarisetur primùm per se postea admixtâ lenticulâ, & rosis, vel plantagine; quibus immorandum est, donec vlcus ad cicatricem perducatur.

Si ex longo valde refrigerantium & repellentium vsu, vel alias etiam tonsillæ indurescant, quod fieri solet non præmissâ phlebotomiâ vel purgatione, ante topica gargarismi emollientes & resoluentes conueniunt, vt:

℞. *Rad. althéa mundat. lilior. alber.* ana Vnc. ß. *fol. violar. maluæ*, ana M. j. *scabios. prunell.* ana M ß. *extremit. sambuc.* 3. ij. *hord.* P. j. *ficus* N. iij. *sem. fenugræc. maluæ*, ana 3. j. *nidi hirund.* Drach. ß. Coq. in s. q. aqu. addendo in fine, *sem. cydon. lini* ana Drach. ß. *aq. scabiosæ, caprifol.* an. ℥. ii. pro ℔. ij. Colaturæ, adde *mell. rosar. colat.* Vnc. iii. *diamor.* Vnc. i. Misce pro Gargarismo.

Si tonsillæ induratæ, deglutitionem & respirationem impedientes, medicamentis emolliri nequeant; Celsus & Paulus ad Chirurgiam accedunt, tonsillasque extrahere conantur. Sed Chirurgia hæc neque facilis est, neque tuta. Qua de re videatur Hieron. Fabric. ab Aquapendente, *de operationibus Chirurgie titulo de tonsillis.*

Ad nomas siue serpentia vlcera tonsillarum, præmissâ venæsectione, corporis euacuatione, & diuersionibus, conuenit diamorum ex aqua mulsa, inspersio puluere flor. rosar. rubr. vel sumach. Paulus succum exprimit ex malo punico dulci cum cortice contuso, cuius partes æquales sex miscet cum vna parte mellis, & ad mellis spissitudinē coctā illinit. Vtilis est & hic gargarismus suprà propositus, cuius hactenus aliquoties facta est mentio. Possunt etiam aristolochia, & iris, & chalcitis adhiberi cum melle, aliquando & Andronis & Musæ pastilli. Mirabiliter Aetio gustus aufert stercus caninum cum melle illitum, & vitatum hirundinum cinis cum melle, & centaurij minor. cinis cum melle.

Expertū quoque in vlceribus tonsillarum malignis linimentum ex cineribus centaurij minoris, & ex puluere stercoris canini, si cum melle ad iustam spissitudinem misceantur. Addi potest aliquid de puluere radicis iridis. Vide Galenum, *10. de simpl. med. facult. cap. de stercore canino.* Tabernæmontanus commendat, tanquam experimentum decoctum radic. morsus diaboli.

Omnia autem oris vlcera vehementioribus exsiccantibus & adstringentibus gaudent, quàm externa vlcera; cùm ne ampliùs serpant, tum quia semper à saliua fiunt humidiora, vnde & medicamentorum vis infringentur.

Post irritationes ab acrioribus hisce medicamentis factas, gargarisetur decoctum glycyrrizæ, quod paratur ex vino nigro dulci ex mastiche, myrrha, croco, deinde etiam addito amylo, & tragacantha. Cohibito iam vlcere depascente, lac gargarisandum cum terra Samia mixtum Crustis sublatis, & purgato vlcere, hoc conuenit.

℞. *Flor rosar. rubr.* Vnc. ß. *croci* Drach. ii. *balaust. myrrh.* an. Scrup. i. *nuc. pinear.* 3 j. Tritis & subactis cum melle vtere ad illitionem. Processu temporis addi possunt, *amyli* Scrup. ii. *alumin. sciss.* Scrup. j.

Vide plura huius generis apud Aëtium, *loco citato, cap. 46.*

Diæta.

Abstinendum ab acribus, à fumo, à Solis æstu, à vino, ab exercitio & motu corporis atque animi nimio, præsertim ab ira, à balneo, & omnibus, quæ affluxum humorum augere possunt.

CAPVT XXIII.

De iis, quæ in Guttur vel Gulam inciderunt, eximendis.

Accidit nonnunquam, vt siue dormientibus siue vigilantibus, etiam per incuriam aliquid in guttur vel fauces illabatur, quod suffocationis metum & alia pericula afferat. Quæ res qua ratione eximendæ sint, dictum quidem in *Institut. lib. 5. part. 1. sect. 2. cap. 10.* Addere tamen quædam libet. *Illorum quæ in gulam inciderunt, exemptio.*

Sunt autem, quæ in guttur vel fauces incidunt, alia animalia, alia inanimata. Ex animatorum genere sunt primum hirudines, quæ vel per natationem in stagnis ore imprudenter excipiuntur, vel vnà cum aquis minutissimæ ipsæ adhuc hauriuntur, & faucibus vel gulæ affixæ attracto sanguine grandescunt. Adhærent verò vel palato versus superiorem nasi partem, & tum sanguis sine screatu egreditur; vel gutturi, vbi sanguis cum screatu excernitur: & quidem si in initio sit tracheæ, tussis continenter affligit; vel gulæ, & tum deglutitio impeditur, vomitúsque concitatur; vel denique ipsi ventriculo sunt affixæ, atque tunc nullum impedimentum in deglutitione sentitur, adest verò vomitus, cum quo sanguis reiicitur.

Hirudinum nonnullæ venenatæ sunt, & grauiora symptomata accersunt, vt syncopen tremorem cordis, febrem acutam, & vlcera denique maligna. Agnoscuntur quòd magna habent capita, corpore sunt lanuginoso, colore nigræ aut virides, ac aculis vel lineis variis distinctæ, quemadmodum eas describit Auicennas, *l. canon. fen. 4. doct. 5. cap. 12.*

Vbicunque verò hirudo ore concepta hæret, titillationis sensum obscuro suo motu efficit, punctio quoque sentitur, dum sanguinem sugit, & sanguis ex ore tenuis ac paucus per interualla exspuitur, quoniam ab exilibus seu capillaribus venis hirudo sanguinem allicit. De quo Hippocrates; *2. prædict. Quibus fauces sanguine frequenter & noctu & interdiu replentur, cùm neque capitis dolor prægressus fuerit, neque tussis, neque vomitus, neque febris prehenderit, neque pectoris aut dorsi dolor tenuerit, in his nares & fauces inspicienda, numquid vlcus in eo loco, aut hirudo compareat.*

Quando igitur hirudo in ore ita hæret, vt oculis conspici queat, Chirurgus eam idoneo instrumento apprehendat, & caput eius fortiter stringat, ne si medio fortè corpore præscindatur, pars eius anterior cum capite intus affixa remaneat.

Vbi verò hirudo profundiùs latet, vt chirurgiæ locus non sit, medicamentis res peragenda erit. Itaque Rhases gargarismo; præcipit ex acerbis, & amaris, quibus offensa hirudo sponte sese retrahat, vel quibus enecetur, qualia sint sinapis cum aceto gargarisata, aut salicum aceto, aut cepæ succus. A proprietate valere creditur succus salicis. Iubent & pigē lam ac sinapi tritum gutturi insufflare. Enecant etiam absinthium, abrotanum, lupini, mentastrum, nasturtium, sem. sanctum, aloes, hiera, agaricus.

Amotam vel enecatam hirudinem æger screatu, tussi vel vomitu eiicere conabitur. Si eductâ hirudine exspuitio sanguinis perseueret, venulis adhuc hiantibus, vnde hirudo suxit, non statim ille supprimendus est, sed permittendum, monente Auicenna, vt moderatè effluat, ne retentus venenositate suâ, quam ab hirudine contraxit, noceat. Eadem quoque venenositas corrigatur exhibitâ theriacâ aut Mithridatio, aut terrâ sigillatâ cum zedoaria, dictamno, tormentilla & similibus.

Postea sistatur sanguis gargarismis ex decoctione cortic. mali granati, balaustiorum, sumach; vel puluere insufflato ex balaustiis, thure, sangu. draconis, amylo.

Quòd si hirudo stomacho inhæreat, medicamenta Rhases

 exhibere

exhibet, quibus vermes enecantur & eiiciuntur; aut ægrum in balneum siccum siue Laconicum ducit, vbi siti vehementi contractâ, postea aquam frigidissimam æger ore contineat, semper eam permutando, si incaluerit, vt hirudo æstu etiam afflicta prorepat in os ad reficiendum sese frigidâ, quâ alioquin naturaliter delectatur. Probatur & hoc:

℞. *Farin. lupinor. puluer. turbith. agarici, sem. nigell.* ana Drach. ij. Incorporentur cum succo absinthij, & fiant Trochisci pondere Drach. 1. dissoluatúrque vnus in decoctione sem. nigellæ, detúrque vnus ieiuno stomacho.

Interdum animalia alia dormientibus in os irrepunt, quod de lacertis ac serpentibus compertum est. Hæc eodem modo in balneo sicco cum aqua frigida ore retenta proliciantur, aut apposito ad os ægri vase lactis calentis pleno, cuius nidore siti etiam vexatum animal prorepit; præsertim si vas illud ita dispositum sit, vt splendoris Solis radios excipiat. Oportet autem ægrum prono capite in ventrem incumbere. Quidam & affatim hoc bibere iubent ad vomitum vsque, vt simul cum lacte animal redditum, quod ingressum est, excutiatur.

Inanimata, quæ vel casu, vel sponte deglutita in gutture aut gula subsistunt, siue mole suâ inhærentia, vt bolus panis vel carnis non masticatus, annulus, moneta grandior, nucleus pruni; siue acumine suo se infigentia, vt fragmenta vitri, acus, spina, piscis, os acutum, & similia, suos etiam modos habent, quibus eximantur.

Et quidem si crassum quid deglutitum inhæreat, nisi immisso idoneo instrumento apprehendi & eximi queat, ægri ceruix, aliquoties pugno concutiatur, ita vt depressam illam teneant, humerúsque eleuatus sit, quâ concussione res in gula hærens ad ventriculum delabatur: aut si prope fauces hæreat, tussi per os reiiciatur. Iuscula etiam carnium pinguia, vel cum butyro parata, liberaliter & affatim hauriantur, vel prisana cum melle aut oleo amygdalarum dulcium, vt lubricâ redditâ gulâ faciliùs, quod illapsum est, in ventriculum descendat, aut vomitus saltem istis pinguibus prouocetur. Rhases quoque ægrum in balneum aquæ tepidæ se demittere iubet vsque ad mentum, vt vix in gula emolliantur & laxentur.

Si his nihil proficitur, candela cerea mediocriter crassa, vel stylus plumbeus nonnihil incuruatus sumi potest, quo melle vel oleo oblito, & in gulam demisso res ibi subsistens in ventriculum detrudatur.

Si acutum est, quod infixum hæret, neque oculis ita patet, vt forcipe prehendi possit, tussis excitanda, oxymel continuò lambendo; aut sternutatio quoque, si locus affectus propior sit tracheæ arteriæ, vel ipsa etiam sit trachea. Vehementi enim hac corporis concussione, spiritus simul expulsionem adiuuante, res obhærens excludetur.

Si obsessa est gula aqua multa crebro gargarisetur, oleum etiam & pingues sorbitiones, & albumina ouorum cruda, & lubrificantia alia bibantur.

Vtilis est & continuus vsus eclegmatum emollientium, vt quod paratur ex mucilagin. semin. maluæ. radic. althææ, ficubus, passulis, iuiubis, sebesten, & similibus, cum syrupo violarum. Tandem magni boli deglutiantur, vel ficus siccæ integræ, quo impetu id quod subsistit, in ventriculum simul detrudatur.

Quòd si his modis nihil proficitur, Rhases instrumentum commendat ex plumbo factum, quod foraminulis multis exilibus pertusum est instar retis, quorum vsus est, vt dum instrumentum vertitur retrahitúrque, res gulæ infixa illis foraminulis implicentur, simúlque educatur, & vt respiratio per illa non impediatur. Quem imitatus est procul dubio Guil. Fabricius in fabrica sui instrumenti, quo ad res gulæ & faucibus infixas extrahendas vtitur, quódque *centur.* 1. *obseru.* 36. delineauit. Qui etiam videatur, *eâdem centuriâ, obseru.* 31. 32. 33. 34. 35.

Si nec hoc modo suo loco moueri res immissa possit, naturæ & tempori negotium totum committendum. Progressu enim temporis calor naturalis coquendo & alterando rem illam mutat (si eius natura talis sit) & imminuit. Et vt maturiùs id fiat, natura in coctione adiuuanda medicamento ex radicibus althææ ficubus, farina sem. lini, fœnugræci, hordei, aut mucilagine ex iisdem parata, flor. cassiæ, butyro, oleo amygdalar. dulc. chamæmeli, lilior. albor. pingued. gallin. & similibus.

Quod & faciendum, si ossiculum, vel simile quid inflammationem in œsophago excitet. Hac enim ad suppurationem perducti, & abcessu rupto, æger ab angustia & dolore liberatur. Exemplum de spina gulæ infixa, habet Dodoneus, *in obs. c.* 17.

Compertum est ab Arculano, ossiculum acutum gulæ infixum post bimestre spatium per cutem in collo apertâ sponte viâ e[xii]sse. Beniuenius deuoratam acum decennio pòst perforato stomacho extrusam vidit. De acubus cum vrina emissis meminit Iohan. Langius, *lib.* 2. *Epist.* 40. De acicula per aluum cum grauissimis symptomatibus deiecta videatur. Guil. Fabricius, *allegata cent.* 1. *obser.* 34. Quòd si tale quid naturam moliri videmus, ne ventriculus vel intestina lædantur, exhibendus cremor hordei, iuscula pinguia, lac amygdalarum dulcium, oleum amygdal. dulcium, cassia.

CAPVT XXIV.

De Angina.

Angina. ANgina Latinis ab angendo, quæ vox à Græco ἄγχω, id est *suffoco & strangulo* deducitur; Græcis Συνάγχη & Κυνάγχη, & masculinâ terminatione, vt ab Hippocrate, *lib. de loc. in homine*, & 4. *de rat. vict. in acut. aphor.* 30. vsurpatur. Σύναγχος & Κύναγχος eodem etymo, à suffocando scilicet, dicitur. Etsi enim vt postea in differentiis dicetur, posteriores Græci inter Græcas voces, dum per σ; Συνάγχη, & per κ, Κυνάγχη scribitur, differentiam quandam constituerint, & κυνάγχην, quàm à canibus ita appellari censent, seu quòd canibus familiaris sit, seu quòd ægri hiante ore & exertâ linguâ spiritum ducere cogantur, canum per æstum sitientium more, pro grauiori affectu habeant; ζυνάγχην verò, quam dictam putant, quòd sues eâ frequenter corripiantur, pro leniore malo: tamen Galenus, 3. *prognost. text.* 18. hanc de litteris contentionem tanquam inutilem contemnit; quod & 4. *de vict. rat. in acutis, text.* 30. facit.

Etenim & ζυνάγχη & Κυνάγχη apud Hippocratem, & antiquissimos Medicos Græcos, generale nomen est, quale apud Latinos Angina, quod in genere sumptum omnem faucium & gutturis affectionem, spirationem, nullo in thorace vel pulmone vitio existente, difficiliorem reddentem, & deglutitionem impedientem; seu meatum, per quos spiritum attrahimus, cibúmque & potum assumimus, angustiam, spiritum difficilem reddentem, & deglutitionem impedientem, significat. Etsi enim per morbos thoracis, pleuritidem, peripneumoniam, & alios, respiratio læditur: tamen affectus ille angina non dicitur, cùm illæsis faucibus fiat. Hippocrates tamen interdum distinguit inter faucium inflammationem & anginam. Ita, 6. *epid. sect.* 7. *t.* 1. inquit: *Quibusdam verò faucium inflammationes aderant, aliis angina.* Vbi procul dubio per anginam intelligit inflammationem musculorum laryngis, quæ respirationem difficilem valde reddit, & viam spiritus intercludit: inflammationem verò faucium, partium aliarum vicinarum, quæ spiritus & cibi viam non ita intercludit. Possunt enim & tonsillæ, & musculi ossis hyoidis, & musculi in radice linguæ inflammari, vt postea dicetur, quæ partes omnes etiam in faucibus sunt: quia tamen harum partium inflammatio à gutture longiùs distat, anginam per se non parit. Anginæ ergo in genere ita sumptæ caussa erit, quicquid spiritus cibíque & potus viam angustiorem reddere, & hoc modo, vtriusque meatus capite & principio quasi occluso, respirationem difficiliorem reddere, & deglutitioni cibi ac potus impedimento esse potest.

Quod cùm pluribus de caussis fieri possit; duplex angina statuitur, vna propriè dicta & exquisita, quæ est ab inflammatione summarum gulæ & gutturis partium, sanguine è venarum iugularium ramis in partes illas effuso; altera notha, quæ prouenit à frigida & pituitosa destillatione, è capite in fauces, & ceruicis ac colli musculos decumbente, & tumorem οἰδηματώδη, sine febre, rubore ac dolore excitante; etsi dum primò fluxio concitatur, quidam inæqualis calor & horror sentitur, qui tamen paulo pòst desinit. *Differentiæ.*

Posset tamen & illa in faucibus inflammatio, quam Hippocratem ab angina discernere diximus, forsan angina notha appellari, & ita duplex angina notha constitui, vna ratione caussæ, altera ratione subiecti. Nam harum partium inflammatio sæpe etiam respirationem & deglutionem non parum lædit.

Quò etiam referri potest angina illa, quæ fit à luxatione vertebrarum ceruicis versus anteriora, vel latus, siue à caussis externis, siue ab humore frigido affluente fiat, idque citra inflammationem.

Si enim inflammatio accedat, vel ab inflammatione luxatio ortum habeat, ad exquisitam anginam pertinet, & acutissima angina est, vt postea de differentiis dicetur. Videatur etiam infrà, *quæst.* 1.

De Angina exquisita.

Angina exquisita. Angina ergo exquisita est angustia summarum gulæ & gutturis partium seu faucium, ab inflammatione earundem ortum habens, difficilem respirationem reddens, deglutitionémque lædens. Seu est inflammatio in faucibus & summo gutture, angustiam earundem partium, & hinc difficultatem spirandi inferens, ac deglutitionem impediens. Seu, vt Galenus breuiter definit, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 20. & 2. *ad Glaucon. c.* 1. est φλεγμονὴ τῶν κατὰ φάρυγγα μερῶν. Per fauces autem intelligitur pars, quæ gulæ & gutturi præiacet, & duos dictorum meatuum ostiola comprehendit. Imò vt suprà dictum, φάρυγξ etiam pro larynge & summo asperæ arteriæ capite accipitur, vt ita, dum Galenus anginam per inflammationem φάρυγγος seu faucium definit, non solùm intelligenda sit ea pars, quæ gulæ & gutturi præiacet, sed ipse etiam larynx eiusque musculi. Et quamuis simul vicina complecti soleat inflammatio, vt glandulas vtrinque circa radicem gutturis ad latera tracheæ positas, & musculos ossis hyoidis, musculos item in radice linguæ, & glandulas, quæ tonsillæ dicuntur, & quæ sub auribus & inferiori maxilla consistunt: tamen partium harum à gutture longiùs distantium inflammatio, anginam non parit, nisi malum faucibus, id est, parti ex gutture & gula constitutæ communicatum, respirandi impedimentum afferat.

Dodonæus etiam anginam statuit ex inflammatione pulmonum fieri: de qua postea in differentiis de Cynanche dicetur.

Caussa.

Ergo caussa vt aliarum inflammationum, ita & huius in angina, est sanguis seu purus, seu biliosus, pituitosus, aut melan-

cholicus. Et quidem è venarum iugularium camis in has partes effusus. Nam frequentissime fit hoc malum per viam fluxionis, raro per viam congestionis.

Affluit autem sanguis vel per modum attractionis, si fauces & guttur vehementer caleant & doleant, vel per modum transmissionis, si loca illa imbecilla sint, laxa, & ad suscipiendam fluxionem idonea, pleonexia verò humorum adsit siue in toto, siue in capite, ac imprimis circa fauces. Vbi enim sanguis vel copiosus in corpore adest, vel impurus, atque is ad caput fertur, cerebrum verò robustum est, id eum non recipit, sed maximam partem per easdem venas ad subiectas partes retrudit, vnde inflammationes earum variæ gignuntur, parotides, ophthalmiæ, anginæ & similes. Hinc etiam iuuenes senibus anginâ crebrius corripiuntur, quòd multo biliosóque sanguine, qui aptissima huius mali materia, abundent & qui habitu corporis sunt crasso, ac multo sanguine præsertim in capite, abundant. Viros quoque frequentiùs quam fœminas anginâ corripi ex Cælio Aureliano statuitur; idque videtur obseruasse Hippocrates, *6. epid. sect. 7. t. 1.* vbi epidemiam suis temporis constitutionem describens, quâ angina, tussis, peripneumoniæ vagabantur, paucissimas fœminas ægrotasse scribit. Aliam tamen caussam non reddit Hippocrates, *eo ipso in loco*, quàm quód non perinde atque viri in publicum prodibant, & ita aëris externi iniuriis sese non obiiciebant. Id tamen quod dicitur, fæminas minùs ex sua natura anginæ esse obnoxias, quàm viros, de vera & exquisita anginâ intelligendum. Habent enim fœminæ sanguinem frigidiorem & præterea laryngem minorem, ac gutturis partes & venas angustiores exilioresque, quæ sanguinem non ita facilè admittunt. Interim tonsillarum, columellæ, ac laxarum in faucibus partium inflammationibus (quæ minùs exquisitam seu notham anginam, quam Hippocratem *loco allegato*, simpliciter faucium inflammationem appellare, & ab angina distinguere diximus, gignunt) ob partium laxitatem, excrementitiorum humorum abundantiam magis obnoxiæ sunt, quam viri. Ad pleonexiam etiam humorum, quæ anginam excitat, cumulandam faciunt hæmorrhoides & menses suppressi, victus ratio multo & calido sanguini generando apta, potus vini meracioris.

Sæpe quoque angina accidit in febribus, vbi materiæ pars ad hunc locum depellitur, vt ita febris tum potiùs comitata sit, quam appellant, quàm symptomatica; talesque anginæ sunt ferè epidemiæ, quæ nonnunquam publicè grassantur; qualis fuit illa, quæ anno 1516. multos sustulit, vt annotauit Forestus, *lib. 6. obs. 5. in schol.* atque illa, quæ anno 1544. & 1545. plurima Germaniæ inferioris loca, Rhenique accolas vexauit. Sunt enim quandoque etiam anginæ, vt pleuritides, peripneumoniæ, & similes morbi, epidemiæ. Nam etsi humores, qui morbos epidemios excitant, præcipue si iij pestilentes sunt, & in primis à fluxionibus prouenientes, à manifestis aëris alterationibus, frigiditatisque & caliditatis, ac humiditatis excessu proueniant tamen occultæ etiam qualitates ab astrorum influxu pendentes miscentur. Atque hinc accidit, vt nunc ad laryngem & fauces, nunc ad pleuram, nunc ad pulmones humores fluant, ibique subsistant, nunc ad aluum perueniant.

Externæ caussæ sunt, quæcunque fluxionem humorum ad istas partes concitare valent, quales sunt pluuiosa anni constitutio, & imbres assidui, vt est 3. *aphor.* 16. Αὐχμοὶ item quæcunque caloris & frigiditatis in aere & ventorum flatibus, quorum hæc comprimendo expellit humores ad guttur & fauces, illa laxando facit, vt humores ad fauces affluant. Præterea subita à magno æstu refrigeratio, haustus plenus potus frigidissimi; lotio capitis intempestiua pleno corpore, nimia capitis tectura vel nulla vocis nimia intentio, denique ictus capitis, ceruicis, aut locorum prope fauces, infixæ in faucibus vel gula spinæ vel ossicula, vt & vertebrarum ceruicis luxatio; si nimirum non solùm ipsa angustiam in locis istis pariat, sed & inflammationem excitet.

Quidam etiam à cibis quibusdam & medicamentis, peculiari vi & proprietate anginam induci statuunt, vt cerasis, fungis quibusdam, andacocha, vt habet Auicennas, quæ trifolij species est, quæ scilicet in se vel vim suffocandi, vel qualitatem aliquam laryngi & faucibus occulto modo aduersam habent, easque sanguini inflammationem excitaturo suscipiendo aptas reddunt, aut quocunque modo has partes vellicant & offendunt, & sanguinis ad eas affluxui occasionem præbent, sicut cantharides vesicæ peculiari modo aduersæ sunt. Verùm de hoc dicetur infrà, *quæst.* 3. Nonnulli huc etiam referunt eam suffocationem, cuius Aretæus, *lib. 1. passion. acut. cap. 7.* meminit, quæ accidat ex spiritus ad calidissimum & siccissimum conuersione, quod aliqui de aëre illo crasso, qui è carbonibus accensis, & multo ac cereuisia feruente attollitur, explicant. Verùm, vt postea, *in quæstione* 1. dicetur, non loquitur Aretæus de caussa extrinsecus aduenientе, sed intrinsecus hærente, vbi vitium præcipuè est in pectore. Non tamen illa suffocatio huc pertinet, sed ad respirationem lætam, vt postea dicetur. Neque enim omnis suffocatio angina dicenda est; aliàs enim & catharri suffocatiui ad anginam reducendi essent, sed ea saltem, vbi nullo in pectore vitio existente, (quod tamen in suffocatione illa ab Aretæo descripta accidit) ob faucium inflammationem suffocationis periculum imminet. Vnde nec ardor in faucibus, qui in febribus ardentibus percipitur, & vulgò *die Breune* nominatur, cùm scilicet fauces & lingua exsiccantur, exasperantur & denigrantur, angina nominandus est.

Differentia.

Differentias anginæ quatuor recentiores Græci, vt ex Galeno, 4. *de loc. affect. cap.* 3. & Paulo Æginetа, *lib. 3. cap.* 27. & Tralliano, *lib. 4. cap.* 2. videre est, recensent. Inflammantur enim seu φάρυγγος, id est, gulæ musculi; seu laryngis, id est, gutturis seu capitis tracheæ arteriæ; sæpe etiam, quæ vtramque hanc partem connectunt. Has ergo differentias vt recentiores Græci etiam vocabulis distinguerent, generica illa vocabula κυνάγχης & συνάγχης, cùm aliis specierum nominibus destituerentur certis differentiis accomodauerunt. *Differentiæ.*

Prima differentia nomine generis συνάγχης, ita dicta, vt Autoribus placet, quòd suibus sit familiaris, quæ tamen differentia Græcæ linguæ analogiæ non respondet. Ideóque potiùs à præpositione σὺν & ἄγχω nomen hoc deductum videtur) nominatur; vbi interni faucium musculi vel ambitus faucium interior inflammatur, ceruice quoque ad linguæ radicem simul comprehensâ, & tumore foris ac intus apparente.

Secunda παρασυνάγχη vbi externi faucium & colli musculi linguam & os hyoides contingentes, & qui œsophagum firmant ac retrahunt, sunt inflammati, tumore sese nonnunquam etiam ad pectus diffundente.

Tertia κυνάγχη ita dicta, quòd canes eâ frequenter corripiantur, aut quód hominis eâ laborantes, veluti canes sitibundi linguam exserant, cùm inflammatio in internis laryngis seu gutturis musculis delitescit, & neque intus neque foris in ceruice tumor apparet, vnde etiam latens angina appellatur, tantusque est dolor, & spirandi difficultas tanta, vt æger erectâ ceruice & ore hiante, ac linguâ exsertâ, canum sitientium more, spiritum trahere cogatur.

Cuius generis & illa est angina quam describit Galenus, 4. *aphor.* 25. cùm inquit, nullo, neque ore multùm aperto in faucibus, neque extrinsecùs tumore apparente, æger deglutire non potest. Symptoma enim perniciosum est, ob inflammationem musculorum gulæ substratorum, interdum verò ob gulæ ipsius morbum. Est enim partibus illis per neruos & ligamenta commune quid & societas cum spinali medulla, & membranis ipsam ambientibus, ac postea hisce extrinsecus adiacentibus vertebrarum ossibus. Cùm itaque ad partes inflammatas ligamenta & nerui tenduntur, vertebras quoque vel intrò, vel ad latus trahi necesse est. Nam si in altero tantùm neruorum exortu tensionem fieri contigerit, ad latus; si in vtroque, intrò fiet vertebrarum distortio.

Hoc loco facienda est mentio anginæ, quam describit Remb. Dodonæus, *cap.* 18. quam etiam latentem appellat, in qua circa laryngem & asperam arteriam talis dolor fit, vt nec contingi, quantumcunque leniter, citra grauissimum dolorem queant, sed nec moueri sursum, nec attolli. Quamobrem non spiritus tantùm cum difficultate trahitur, sed & cibus & potus ægerrimè, aut non demittitur. Inflammari autem statuit Dodonæus per huiusmodi anginam non interiores ac latentes laryngis musculos, (id quod sectione se deprehendisse scribit) sed pulmonem.

Verùm enim verò nulla est angina propriè dicta sine musculorum circa laryngem inflammatione. Itaque morbus, quem describit, vel non fuit angina, sed peripneumonia, quæ tamen ob communem membranam, laryngem & vicinas partes in consensum traxit, vnde respiratio & deglutitio fuit læta; vel fuit angina, quæ tamen subitò in peripneumoniam grauissimam mutata est.

Quarta est παρακυνάγχη vbi externi præcipuè gutturis musculi inflammantur; tumor tamen intus manifestè conspicitur, ore diducto, & linguâ depressâ. Et cùm hæc quarta differentia, nisi medicamentis occurratur, facilè in κυνάγχην degeneret, & si affectus augeatur, etiam interni tandem musculi inflammentur; Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 3. in hac differentia tam externas, quàm internas gutturis partes affici scribit.

Verùm illam accuratiorem nominum distinctionem à posterioribus Græcis introductam, Galenus, *loco modò allegato*, & 3. *prognost. aph.* 18. non magnifacit, cùm omnis angina sit faucium, id est, partis ex gutture & gula constitutæ, inflammatio: & Hippocrates vno κυνάγχης nomine omnes istas differentias complexus est. Non prætereundum tamen, Hippocratem, *lib. de morbis*, etiam in nominibus quandam differentiam obseruare, & duas anginæ species ponere: κυνάγχην quæ sit angina grauissima, & παρακυνάγχην, quæ mitior sit.

Præter enumeratas istas quatuor anginæ differentias, Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 3. addit, quintam ex 2. *epid. sect.* 2. ex luxatione vertebrarum ceruicis, quæ tamen potiùs ad anginam notham referenda est, nisi inflammatio ipsi coniungatur. Fit autem, vbi ceruicis vertebris ad anteriora luxatis fauces comprimuntur, cauo ponè in ceruice apparente. Quod accidit vel à caussis externis, ictu, casu; vel ab affluxu humoris pituitosi vincula vertebrarum laxantis, & vertebrarum internodia

lubrica reddentis, aut copiâ suâ vertebras sede suâ deficientis; vel à vicinis musculis inflammatis; quibus vertebræ ad anteriora trahuntur. Atque vbi anginæ coniungitur inflammatio, vera angina est: dolorque etiam foris ad contactum in ceruice sentitur. Vide Hippocratem, 2. *epidem. sect.* 2. Galenum 4. *de locis affect. cap.* 3.

Aëtius, qui quatuor illas differentias inter se contrahit, hanc vertebrarum ad anteriora luxationem, quartam numerat, eámque propriè κυνάγχην à veteribus appellatam ait, quoniam linguâ à luxata vertebra iuxta radicem suam à proprio loco depulsâ, æger hiante ore ac exsertâ linguâ spiritum ducere cogitur, canum per æstum linguentium more.

Sunt & aliæ quædam anginæ differentiæ, quòd scilicet inflammatio alia maior, alia minor est; vnde etiam maius vel minus periculum expectandum: & quòd alia est à sanguine puro, alia à sanguine cum aliis humoribus mixto: vt & quædam epidemia est & maligna, alia malignitatis expers.

Signa Diagnostica.

Signa. Anginam exquisitam ex iis, quæ hactenus dicta sunt, cognoscere non ita difficile est. Verùm cùm sit morbus periculosus & peracutus, qui celeri suo motu sæpe omnem Medici diligentiam superat, vtile est, etiam imminentis signa cognoscere, vt omni modo eius incrementum præcaueatur.

Si quis ergo sine manifesta caussa collum vix mouere & vix deglutire potest, ac difficulter spirare incipit, & dolorem ac calorem insuetum circa fauces percipit, anginam imminere suspicio est, præsertim si tempus vernum & pluuiosum ac humidum sit, aut angina aliàs populariter grassetur.

Præsente autem anginâ, in quacunque etiam parte sit, adsunt in primis duo: primò difficilis respiratio, circa aliquod thoracis ac pulmonis vitium, ita vt sæpe & suffocationis periculum immineat, vnde Plautus, *in Mostellaria, act.* 1. *sc.* 3. *v.* 61.

In anginam ego nunc me velim verti, vt venefica illi
Fauces prehendam, & enecem.

Deinde deglutitio difficilis, adeò vt nonnullis potus per nares resiliat. Neque enim deglutitio solùm œsophagi ministerio perficitur, sed etiam musculi duo à larynge exorti œsophagici dicti ac circulatores, quod suis fibris transuersis semicirculum imitantibus; œsophagum complectantur, cibi & potus deglutionem atque ad interiora detrusionem adiuuant, dum laryngem deglutitionis tempore sursum trahunt, vt descendenti cibo locum concedat: præterea etiam musculi faucium, dum ad suum principium contrahuntur, cibum ad œsophagum detrudunt. Hi ergo musculi cùm in angina afficiantur, non mirum est deglutitionem lædi. Postea dolor circa guttur & fauces percipitur, rubor item & calor, plerumque & tumor, febris adest continua. Lingua ipsa intus tumet & rubet, & quodammodo coarctata est, vnde etiam eius motus impeditur.

Etsi enim in angina notha, quæ fit ab humore pituitoso fauces occupante, febris non semper adest; in angina tamen exquisita febris continua semper adest; seu vt symptomatica ex inflammatione generetur, seu sit primaria, cui angina accedit.

Differentiæ quoque non difficulter patefiunt. In synanche est minor respirationis difficultas, deglutitionis verò maxima, vt etiam liquida vix transire possint, sed potus ferè per nares reiiciatur. In parasynanche, inter omnes differentias, respirationis difficultas minima est, & rubedo foris in ceruice conspicitur, dolórque percipitur, si locus contrectetur; cùm inflammatio foràs vergat. Interdum etiam pectus rubet, quia ibi prorepunt duo musculi ad cartilaginem scutiformem. In cynanche verò neque in faucibus intus, neque extrà in ceruice, quicquam ruboris vel tumoris apparet, & tamen fauces vehementer interim dolent, cum metu strangulationis, ita vt æger erectâ ceruice & aperto ore spirare cogatur, lingua est liuida & nigra, & vt scribit Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut.* inflexa vel retorta, ob summam venarum circa linguam repletionem; adest quoque febris acuta. Seu vt Hippocrates, 3. *de morb.* describit, *Ex angina dicta homo suffocatur, & fauces magis occupare videtur, vt neque salinam, neque aliud quicquam deorsum trahat, oculi affecti sunt, & veluti iis, qui strangulantur, prominent, & per eos contentè intuetur, neque eos conuertere potest, crebrò se iactat & exsilit, fauces & facies incenduntur, at etiam collum. Hi verò qui intuentur, nihil mali habere videntur, & visus atque auditus hebescit, nihilque præ suffocatione intelligit, neque quid dicat, aut audiat, aut faciat, sed iacet ore hiante salinam effundens.* In paracynanche respiratio non est tam difficilis, nec dolor tantus, & rubor ac tumor aliquis intus circa fauces deprehenditur. Si ex luxatione fit angina, plerumque id accidit à caussis euidentibus, & violentis. Postea etsi fit ab inflammatione & affluxu humorum, deprehenditur ex inspectione ceruicis. Ceruix enim circa primam & secundam vertebram excauatur, ob depressam vertebram, & difficilis redditur respiratio, ob angustiam faucium ex compressione. Videatur etiam Hippocrates 2. *epid. sect* 2. vbi incipit, οἱ δὲ τὰ κυναγχικὰ παθήματα, &c. Egregiè enim & prolixè eo loco describit Hippocrates eam anginæ speciem, quæ ex vertebrarum colli λορδώσει & κυφώσει, *inclinatione & peruersione* oritur: quem locum propterea Galenus, *lib* 4. *de loc. aff. cap.* 3. dignum iudicauit, vt commentario explicaret. Videatur etiam *lib.* 2. *prorrhet. comm.* 2.

Signa caussarum & humorum ex aliis locis patent. Sanguis abundans ex habitu corporis, aliísque signis cognoscetur, adest maior distensio, color faciei est rubicundus, faciésque ruborem & calorem habet insignem. Si adsit bilis, ardor & dolor maior est cum siti, oris amaritudo, & morsus circa guttur. Si ex pituitoso sanguine fit, dolor minor est, febris exigua, tumor citra insignem ruborem. Et, vt Galenus, 4. *aphor.* 34. & 4. *de rat. vict. in acut. t.* 30. docet, sanguis biliosus plerumque laryngis priùs musculis, quàm faucium seu gulæ, inflammationem parit; sicuti pituitosus sanguis potiùs faucium seu gulæ inflammationem, & glandularum, quàm laryngis excitat. Cùm enim laryngis venæ sint exiles, in eas nonnisi sanguis tenuis penetrat; crassus verò, qui eas penetrare non potest, in faucibus potiùs & glandulis subsistit. Anginæ etiam biliosæ maximè æstate & autumno proueniunt; quòd in æstate bilis generatur, & in autumno retinetur, quæ æstate genita est. At pituitosa ferè fit ex pituita hyeme genita.

Prognostica.

1 Angina, teste Galeno 1. *aphor.* 12. & 2. *aphor.* 19. Tralliano, *lib.* 4. *cap.* 1. Celso, *lib.* 4. *cap.* 4. pestiferum acutúmque malum est, quod celeriter ad finem properat, vel periculo non caret, ægróśque laquei modo strangulat & suffocat. Etsi enim, pars absolutè princeps non afficiatur; ea tamen pars afficitur, sine qua cor membrum nobilissimum, saluum esse non potest; quæ scilicet destinata est respirationi, & simul deglutitioni inseruit, quorum neutro homo carere potest. Adest simul febris continua, quæ & cordis, & ipsius corporis vires labefactat, ideoque Galenus, 1. *aph.* 12. hoc modo laborantibus salutis spem in virium robore consistere scribit. Et suffocatur plerumque æger, vel quia tumor eò vsque creuit, vel tanta facta est vertebrarum colli luxatio, vt faucibus coarctatus spiritus planè intercipiatur, vel quia rupto tumore pus in pulmones ruit, cólque implet. Prognostica.

2. Et quidem quò maior est faucium & gutturis angustia, eo periculosior est angina, præsertim, si febris & ipsa sit acuta. Atque ita κυνάγχη à posterioribus Græcis in specie descripta, omnium periculosissima est & grauissima, quæ intra vnam diem, plerumque intra 4. iugulat: de quo Hippocrates, 4. *aphor.* 34. *Si febrem habenti suffocatio repentè superueniat, nullo tumore in faucibus existente, lethale est.* Et 3. *prognost.* 16. & *in Coacis* 7 *Anginæ grauissima sunt, & celeriter interimunt, quæcunque nihil conspicuum faciunt in faucibus, neque ceruice, plurimum verò dolorem inferunt, atque orthopnœam. Hæ enim in eadem die, & secundo, tertio, & quarto strangulant.* Neque enim tum paruitas mali significatur, quòd nihil conspicui sese prodit, sed quia magnus dolor adest, & summa respirandi difficultas, significatur, tumorem in internis gutturis partibus hærere, ibique conclusum spiritui aditum præcludere, atque ita subitò strangulare. Aliàs si respiratio & deglutitio non valde læduntur, neque magnus dolor adsit, paruitas mali significatur. Idem tamen Hippocrates, 3. *de morb.* κυνάγχην ad nonum diem protrahi posse docet.

3. Παρασυνάγχη paulò minori cum periculo coniuncta est, & potest diutius protrahi; de qua Hippocrates, 3. *prognost.* 17. *Quæcunque verò dolorem alioquin alteri similem inferunt, in faucibus verò tumorem & ruborem excitant, valde quidem lethales sunt, præcedentibus verò diuturniores, si magnus rubor adsit*: quia tandem in cynanchen transit. Sic mortua quintâ die Bitonis vxor, 3. *epid. sect.* 2. *t.* 4.

4. Minus periculi autem adhuc est à συνάγχη, in qua plus læditur deglutitio, quàm respiratio. Homo enim sine cibo & potu aliquantisper viuere potest, non verò sine respiratione, præsertim cùm febris coniuncta est, eáque acutior. Et tumor ad interna vergens euocari longiùs, & medicamentis digeri potest.

5. Leuissima est, & omnium minimè periculosa Paracynanche; quia inflammatio longiùs à gutture abest. Hinc Hippocrates, 6. *aphor.* 37. *Anginâ correpto, si tumor in collo appareat, bonum: Foràs enim morbus fertur.* Et 7. *aphor.* 49. *Ab angina detento tumor & rubor in pectore superueniens, bonum, quia extrà morbus fertur.* Et 3. *prognost.* 18. *Quib. verò fauces & ceruix simul rubent, hæ sunt diuturniores, & maximè ex ipsis liberantur; quibus ceruix & pectus ruborem contraxerit nisi erysipelas intrò recurrat.* Et *aphor.* 20. *prognost.* 3. *Securissimum est, si tumor & rubor quàm maximè foràs* in ceruicem scilicet & pectus, *ferantur*. In his nimirum duabus differentiis, neque dolore nimiùm vexatur æger, neque difficultate spirandi tenetur. Etenim cùm partes hæ sint glandulosæ, molles, & laxæ, affluentem humorem sine magna difficultate recipiunt, & quia laryngis musculi non inflammantur, respirationis via non intercluditur. Easdem sententias iisdem ferè verbis tradit Hippocrates, *lib. de Coac. prænot.* Historias autem & euentus differentiarum, 7. *epidem. sect.* 7. vbi de signis anginæ epidemiæ loquens, tandem concludit: *In summa, qui solùm deglutire non poterant, hi valde mites, & toleratu faciles erant; pessima verò his, quibus vnà spiritus sublimis erat.*

6. *Anginâ laborantes nisi celeriter sella exstuant, malè habent.* Hippocrates, *in Coacis.*

7. Angina biliosa periculosior pituitosâ; quia & doloré maiorem & febrem, & maiorem respirandi adfert difficultatem.

8. Si

8. Si in angina, tumore, & rubore intus in faucibus apparente, rubor die non critico euanescat, remaneat verò tuberculum sine dolore, quod nec naturæ, nec artis beneficio suppuratur, mortem vel ruboris recidiuam minatur, ex 3. *prognost.* 19. Mortem quidem, quia relicta fortis crassa materia, tenuior & feruentior intrò ad guttur conuersa est: ruboris recidiuam, quia materia calidior ex accidente aliquo intrò repulsa est, non autem discussa.

9. Si angina tumore & rubore foris apparente ista subitò intrò euanuerit, malum; quia materia ad interiora recurrens suffocationem parit, ex 6. *aph.* 25. Nisi tamen criticè discussa, aut aliò depulsa materia hoc fiat, atque æger meliùs habeat.

10 *Si febre detento repentè collum interqueatur, ac vix deglutire queat nullo tamen tumore intus vel foris apparente, lethale est*, 4. *aphor* 35. ob luxationem scilicet vertebrarum.

11. Pueris angina ferè accidit ex vertebrarum ceruicis intrò luxatione. 3. *aphor* 26. Huius curationem Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 27. non aggreditur: cùm nullam, vti censet, illa recipiat; quod tamen intelligendum est non de luxatione, quæ ex crudorum humorum affluxu paulatim facta euenit, quæ antequam planè perficiatur, curari potest; neque etiam ex crudo tuberculo, modò vertebras non planè suo loco deiecerit; quales fuisse videntur anginæ, quas Hippocrates, 2. *epidem sect* 2. describit, ex vertebrarum colli luxatione factas, quorum tamen neminem, qui tum laborarunt, mortuum fuisse refert: sed quæ ab inflammatione vertebras distendendo violenter suo loco dimouente. Hæc enim omnino incurabilis; cùm quia ipsa inflammatio reductionem vertebrarum prohibet, tum quia respiratio & deglutitio valde læduntur.

12. *Quibus ex angina in pulmonem mali fit conuersio, intrà septimum diem moriuntur; si verò hos effugiant ἔμπυοι* id est, purulenti *euadunt*. 5. *aph.* 10. & 3. *prognost.* 20. *Si angina materia in pulmonem conuertatur, desipientiam affert, & ægri magna ex parte ἔμπυοι fiunt.* Ἔμπυοι enim fiunt abscessu rupto, & in pulmonem effuso; vapores verò calidi sursum exæstuantes delirium excitant.

13. *Si strangulatis & suffocatis*, ita & anginosis, *spuma circa os appareat, lethale signum, est*, 2. *aphor.* 43. Extremam enim cordis angustiam significat, feruoremque summum, à quo materiam agitante, spuma illa excitatur.

14. Quando in angina magna fit spirationis angustia, & spuma iam in ore apparet; nulla sanitatis spes relinquitur, nisi æger adhuc viribus valeat, & nutrimentum appetat. Quando verò infirmo ægro febris inualescit, & facies ægri fit viridis, & sinus oculorum denigrantur extremaque frigent, & lingua nigra ac crassa cernitur, lethale est. Nam in forti febre, multà inspiratione opus est, quam angina negat, teste Auicenna, *capite proprio*.

15. *In anginosis subarida sputa gracilium mala* Hippocrates, *in Coac.* Angina enim raris est periculosa, sine tumore in collo & faucibus, vti *prognost.* 2. dictum, quòd plerumque ægri suffocantur. Et licèt, quod rarissimè fit, suppuretur: si tamen sputum sit subaridum, febrilem calorem maximè indicat quo sputum glutinosum & crassum redditur. *Qui enim*, vt *ibid.* habet Hippocrates, *anginosi non celeriter exspuunt cocta, lethaliter habent.*

16. Qui in angina tumores faucium sine vlla ratione repentè euanescunt, lethales sunt, in *Coac.* Etsi enim aliquando præcedente euacuatione, vel repellentium vsu, tumor subsideat: tamen si sine his, atque ita præter rationem id fiat, malum periculosum est, cùm non soluantur morbi manentibus iis quæ eos faciant, caussis. Significatur enim materiæ ad interiora recessus; vnde periculosior in partibus internis morbus excitari potest; vel quod interdum accidit, ad partem, vnde discessit, repentè iterum delata, subitò suffocationem inducit.

17. *In anginis sine signis dolores in caput conuersi, lethale*, in *Coac.* Etenim cùm fiat sine crisi aut materiæ translatione, & manente eâdem gutturis & faucium angustiâ, ac difficili respiratione: malum non imminui & tolli, sed diffundi, & cerebro communicari, significant. Eodem modo si in hypochondriis vel cruribus dolor excitetur, & angina non soluatur, morbi augmentum, & humoris vitiosi etiam alias partes occupentis redundantiam significat.

18. Qui vehementer suffocantur, narium pinnas exspirando contrahunt, inspirando verò dilatant, Galenus, 3. *epid. comm.* 2. *text.* 4. Cum enim ob extremum suffocationis periculum, aut caloris vehementiam, membranarum respirationis inseruientium motus necessitati satisfacere non possit, natura ad cartilagines illas diducendas sese conuertit, quasi aliquid commodi inde perceptura.

19. Soluitur autem angina vel tumoris διαφορήσει, caussa eius reuulsa distracta, euacuata aut discussa; aut tumoris maturatione, & puris ex illo aperto euacuatione; aut materiæ ad aliam partem translatione: quod ex doloris & tumoris subita cessatione, pulsusque mutatione cognoscitur. Optimum autem est, materiam diuerti, vel tumoris maturari aut materiam euacuari; aliò eam transferri periculosum, vt iam dictum.

20. Transfertur autem materia vel ad cerebrum, vbi statim dolor capitis grauis, deliria & phrenitis sequuntur; vel ad musculos colli, vbi dolor & tumor, interdum & conuulsio excitatur, vel ad pulmones & pleuram, vnde dolor pectoris, tussis, difficilis respiratio oritur; vel ad cor, vnde tremor eius, syncope & pulsus obscuritas excitatur.

Indicationes.

Indicationes. Quas aliæ inflammationes habent indicationes, eædem & in angina obseruandæ, saltem partis affectæ habitâ ratione. Nimirum sanguis & materia, quæ adhuc affluit, aut affluxura est ad partem affectam, reuellenda, deriuanda: quæ iam affluxit, adhuc tamen in paruis venis consistit, vel in parte fluctuat, ne in partem recipiatur, atque in ea consistat, repellenda, & in parte affecta foras protrudenda per adstringentia: quæ verò extrà venas effusa est in partis spatia, & repelli non potest, insensibiliter discutienda est per digerentia, quod tutissimum est, vel si digerentibus non cedat, & ad maturationem tendat, maturatio adiuuanda, & diligenter simul cauendum, ne adstringentibus & refrigerantibus foris quocunque tempore applicatis materia intrò repellatur; sed relaxantia potiùs extrinsecùs adhibeantur, quibus materia foràs euocetur, periculúmque suffocationis auertatur.

Curatio.

VENÆSECTIO.

Curatio. Venæsectio. Cùm ergo angina sit inflammatio, & quidem eius partis à qua præsens periculum suffocationis imminet, & à sanguine vel solo, vel cum alio humore mixto ortum habeat: in omni angina sanguinis missione & euacuatione opus est. Estque venæsectio optimum, præsentaneum, & compendiarium in hoc morbo remedium. Idcóque vt sanguis ad fauces ruens reuellatur & euacuetur, periculúmque maximè vrgens auertatur, venæsectio statim & sine omni mora instituatur, prætermisso, scilicet, clystere.

Et quidem aperiatur in cubito cephalica aut mediana, aut vtraque si magna adsit plethora. Hoc enim modo, & venâ in brachio aperta, & vniuersum corpus promptiùs euacuatur, & non parum sanguinis à parte affecta auertitur. & primò quidem mediana, hinc cephalica aperiatur, si vtriusque sectione opus. Et si inflammatio alteram partem magis affligat, vena in opposito primum brachio reuulsionis gratia, postmodum in latere eodem aperienda; aut si semel saltem venam aperire liceat, vena in eodem latere secetur. Si verò nullum lateris discrimen sit, aut dubitetur, vtra pars magis affligatur, sanguis ex dextro brachio emittatur; cùm hepar sit plerumque pars mittens.

Si menses vel hæmorrhoides suppressæ sint, quæ vena primò aperienda sit, Autores dissentiunt. Alij enim saphenam, alij venam in cubito primò aperiendam censent. Verùm distinctione hic opus videtur. Etenim si periculum non vrgeat, ex poplite vel talo sanguinis missio primùm instituenda, vt menses suppressi reuocentur, & sanguis ad partes distantes reuellatur; in primis si purgationis tempus instet. Et si malum augeatur, mox vesperi aut sequenti die cephalica aperienda; non tamen neglectis reuulsionibus, quæ in cruribus institui possunt. Si verò morbus vrgeat, & periculum instet, quod plerumque fieri solet, mox vena in cubito aperienda. Periculosum enim est, neglectâ cephalicâ cum affecta parte communicante, in distantissima parte venam secare. Venâ autem brachij apertâ, postea venam in poplite aut talo secare licet. Sic enim & vrgenti affectioni, ac celerem reuulsionem & euacuationem requirenti, & suppressæ euacuationi satis fit. Imò sunt optimi Medici, qui in angina periculosa, non solùm in suppressis mensibus, venam primò in brachio secandam censent, sed etiam fluentibus mensibus. Et tali in casu, dum sanguis per venas superiores euacuabitur, cucurbitulas femoribus affigendas censent, vt minor fiat sanguinis versus superiora retractio.

Euacuatur autem sanguis maiore vel minore copiâ, pro eiusdem abundantia, magnitudine ipsius affectus, & virium robore. Etsi verò fuerint, qui in angina etiam vsque ad syncopen sanguinem euacuandum censuerint, persuasi sententiâ Galeni, qui, 1. *aphor.* 23. scribit, in ardentissimis febribus, in maximis inflammationibus, & vehementissimis doloribus, vsque ad animæ deliquium sanguinem detrahendum esse: tamen Græci, Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4 *cap.* 47. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 47. Trallianus, *lib.* 4. *cap.* 1. & *cap.* 4. & Arabes plerique, item Cælius Aurelianus, *lib.* 3. *acut. cap.* 4. & posteriores Medici plerique, sanguinem non semel atque confertim, sed sæpius & repetitis vicibus euacuandum censent; ne, si confertim euacuetur, animi deliquio superueniente, suffocatio, quæ antea vrget, augeatur, ægerque suffocetur. Quanquam enim ipsa inflammatio, si sit magna, tale præsidium requirere videatur: prohibet tamen id respirationis difficultas, & in primis suffocationis periculum. Respiratio enim cùm sit actio vitæ valde necessaria, quâ nec exiguo tẽpore viuus homo carere potest: plus valet hic prohibendo difficilis respiratio, quæ ex animi deliquio succedente ad largam sanguinis effusionẽ ita augeri possit, vt illicò suffocatus æger intereat, quàm magnitudo inflammationis eam indicat

indicando. Itaque vbi minor est spirandi difficultas, copiosiùs, si inflammationis ratio postulet, sanguinem mittere licet, vt inflammatis faucium musculis. Si autem respirationis difficultas valde vrgeat, id quod accidit, inflammatis laryngis musculis, cauendum est à larga sanguinis missione, quæ animi deliquium inducere posset, sed tum partitis vicibus, 4. vel 5. horarum interuallo sanguinem euacuare commodius est. Et repetita venæsectio plus reuellit, quàm vna larga sanguinis euacuatio. Præterea cùm sæpe accidere soleat, vt ad partem affectã nonus affluxus fiat, repetita venæsectio etiam humores iterum affluentes auertit. Videndum tamen, ne nimis parcè prima vice sanguis euacuetur, ne antequam alteram aut tertiam sectionem adhibere possimus, æger interim moriatur.

Et quidem primò in opposita parte vena aperiatur, deinde in brachio lateris affecti. Et si malum fert inducias, manè vna vena aperiri potest, vesperi vel sequenti die altera. Foramen non fiat nimis angustum, ne crassior sanguis intus remaneat, nec nimis amplum, ne spirituum magna copia dissipetur.

Grauidæ etsi sanguine emisso interdum aborriant, tamen morbo tam periculoso necessitas postulat, vt sanguis, sed minore copiâ, detrahatur. Et plurimæ grauidæ ita sanguine abundant, vt venæsectionem sine abortus periculo tolerare possint. Imò compertum est, nonnullas fœminas, nisi sanguis iis detrahatur, abortire, aut in alia mala periculosa incidere. Fiat autem sanguinis euacuatio ex vena cubiti.

Si phlebotomiam vires non ferant, aut saltem repetitam sanguinis euacuationem non tolerent, cucurbitulæ cum scarificatione apponantur cruribus, vel supra renes postea etiam in brachiis, non in collo. Nam si statim in principio cucurbitulæ parti loco affecto propinquæ applicentur, maior ad partem affectam fluxus concitabitur, malúmque augebitur. Postea verò in loco propinquo applicari poterunt, sicut venas sub lingua secare licet, vt postea dicetur. Simul etiam alia adhibeantur, quæ repellere possunt, vt lotiones & frictiones ac ligaturæ extremorum, & cucurbitulæ in partibus remotioribus, vt modò dictum.

Purgatio.

Purgatio. Venæsectione peractâ, mox instituenda purgatio, præcipuè si bilis in corpore abundet, vt illâ pharmaci irritatione motus humorum fiat ἀντίσπασις.

Cùm autem anginæ coniungatur febris, de purgatione initio anginæ instituendâ Autores dissentiunt, dum alij, & plerique omnes Græci ac Arabes, summum periculum attendentes, mox in principio purgandum esse censent; alij verò, inter quos præcipuus est Massarias, ad cruditatem humorum respicientes, purgationem in principio prohibent.

Verùm febris natura hîc attendenda. Nam quod plerumque fieri solet, si febris vel præcedat anginam, vel simul cum ea inuadat, & materia, peculiari motu naturæ, humores vitiosos extrudere conantis, ad fauces depellatur, atque ita humores turgentis materiæ conditionem referant, & errabundi quasi à natura è venis expellatur, nondum immobiles sint, & licèt ad certam partem ferantur, vagabundi tamen adhuc quasi sint, & tales, qui etiam ad aliam partem mox moueri possint, sicut sæpe angina in pleuritidem & peripneumoniam, mutatur; ad turgentem materiam meritò referuntur, & propterea ex consilio Hippocratis, 1. *aph.* 22. statim euacuandi sunt. Id quod etiam à doctissimis Medicis hactenus cum commodo ægrotorum factum fuit, & ipse etiam Hippocrates præcipit, *lib. de locis in hom.* & *lib.* 3. *de morb.*

Et omnino sum in ea sententia, etsi angina sit inflammatio: (quod & de plenitudine, peripneumonia, parotidibus & similibus affectionibus intelligendum) primam tamen occasionem ei præberi à cacochymia, (nisi caussa externa sanguinis affluxum excitet, vt spinæ vel officula gulæ infixa, vel vertebrarum luxatio.) Natura enim irritata à prauis humoribus, eos ad partes corporis externas detrudit, ad latera, tonsillas, fauces, post aures, ad inguina, & alias partes. Verùm vt in hæmorrhagiis narium criticis, quæ in febribus acutis à natura sæpe instituuntur, non præcipuè sanguinis, sed cacochymiæ caussa, ea euacuatio à natura instituitur: ita & hîc natura quidem vitiosos humores expellere conatur, non tamen eos sine sanguine extra venas protrudit, sed cum sanguine permixtos extra venas in spatia partium effundit, vnde inflammatio excitatur. Et ipsi tales humores è venis effusi, acrimoniâ & prauitate suâ naturam stimulantes, maiori sanguinis affluxu occasionem præbent.

Si autem inflammatio præcedat, neque ea ex humoribus vitiosis à corpore protrusis ortum habeat, & postea febris sequatur; non adeò multum commodi ex purgatione prouenit, nisi forsan metuatur, ex affluxu humorum vitiosorum inflammationem augeri posse.

Et quidem maturè statim in initio instituenda purgatio: narratque Alexander Trallianus, *lib.* 4 se eodem die sanguinem misisse & purgasse, his verbis: *Post missionem sanguinis, si nullus lassitudinis sensus oriatur, sed cibi & aëris transitum adhuc impediatur, etiam venas linguæ subiectas incidere ne graueris, neque in crastinum differre, sed eodem die facito. Ego sanè memini, me cùm vsus valde vrgeret, venam manè aperuisse, diluculo linguæ subiectas secuisse, & vesperi ex cremore ptisanæ extractum scammonij exhibuisse, atque ita laqueum ex inflammatione ortus vix potuisse dissoluere. Imò alium quendam noui, me, postquam brachiorum duorum venas in cubito secuissem, repurgasse, sequenti die non expectare.* Et omnino affectus grauitas sæpe purgationem ita vrget, vt statim instituenda sit, nec tempus matutinum expectari possit. Etsi enim ad venæsectionem, & ad purgationem horæ matutinæ sint commodissimæ, tamen vtraque etiam tempore vespertino institui potest, si quid mali impendeat, vel, vt venæsectio vel purgatio maturetur, vrgeat. Itaque si suffocationis periculum vrgeat, manè institutâ venæsectione, vesperi exhiberi potest purgans, Sic non solùm Trallianus, vt modò diximus, vesperi purgauit, sed & Galenus, 14. *M. M. cap.* 8. in quodam, cui lingua tumefacta erat, vt ore contineri non posset, purgans vesperi exhibuit.

Eligantur autem purgantia, quæ febrim non augeant, nec humores valde agitent, cassia, manna, tamarindi syrupus rosar. & violar. sol. rhabarbarum, electuarium diasebesten, diacatholicum. Si humor pituitosus admixtus sit, fortiora vsurpare licet.

Vt ℞. *Syrup. rosar. solut.* Vnc. iii. vel iv. *aq. cichorij* Vnc. ii. M.

Vel ℞ *Mannæ*, Vnc. i. sem. vel Vnc. ii. Dissolue in iusculo pulli, vel decocto prunorum, iterum colentur. Exhibeatur horis duabus ante prandium.

Vel ℞. *Rhabarb. elect.* Scrup. iv. *cinnamomi* Scrup. sem. Infunde in *decocti communis flor. & fruct.* vel *aqu. end.* Vnc. iii. vel Vnc. iv. In colatura dissoluatur *manna* Vnc. i. vel Vnc. i. sem. Colatura exhibeatur: Postea detur seri lactis caprini ℔. i. vel ℔. i. sem. Ita enim purgatio sine insigni calefactione perficitur.

Vel ℞. *Electuar. de psyllio*, Vnc. sem. Dissoluatur supra ignem *in decocti florum & fructuum*, vel *pectoralis*, vel *aqu. cichor.* Vnc. iii. sem. In colat. dissolue *manna* Vnc. i. Iterum coletur. Adde *syrupi violar.* Vnc. sem. M.

In humore pituitoso addatur agaricus. In melancholia admixta, senna & manna exhibeatur. Senna enim & manna in actionis modo & tempore valde conueniunt.

Recentiores Chymici hîc etiam vomitoria & antimonialia exhibent, sed nullâ euidenti ratione adducti. Neque ea tutò in morbo, qui aliàs suffocationem minatur, exhiberi possunt. Ita refert Trincauellius, *lib.* 5. *c.* 7. *de rat. curand. part. corpor. hum. affect.* fœminam quandam sumto medicamento purgante, & quidem cassia saltem, excitato vomitu, statim strangulatum interiisse.

Verùm quia facultas degluriendi plerumque est impedita in angina, frustra sæpe præscribuntur purgantia, quæ æger deglutire non potest. Rondeletius equidem pilulas dissoluit. Verùm vix hoc tutum est. Propter abominandum enim saporem facilè vomitus excitari posset, qui in hoc affectu minimè tutus. Et modò æger liquida deglutire possit, facilè alia purgantia concinnari possunt, vt pilulas dissoluere opus non sit. Vbi verò planè purgantia sumere æger non potest, clysteres acriores ex emollientibus, & cholagogis, & quidem, si febris acuta coniuncta sit, clementioribus constantes iniiciendi, & iterum atque iterum deinceps reiterandi sunt.

Vt ℞. *Maluæ, parietar. mercurial. centaurij minoris*, an. M. j. Coqu. in aqu. simpl. Colat. ℞. ℔. i. adde *electuar. diacathol. de succo rosar.* an. Vnc. i. sem. *mellis rosat. colati* Vnc. i. *ol. viol.* Vnc. ii *salis* Scrup. sem. F. Clyster.

Vel ℞ *Decocti emollient.* Vnc. x. in quibus dissolue, *elect. diasebesten*, Vnc. i. *diaphœnic.* Drach. iii. *ol. violac.* ℥ i. sem. *sal. gemm.* Scrup. sem. M. F. Clyster.

Vel ℞. *Decocti fl. & fr.* Vnc. x. in quibus, dissolue, *elect. lenitiu.* Drach. vi. *de psyllio* Vnc. sem. *syr. rosar. sol.* Vnc. i. *sal. comm.* Scrup. i. M. F. Clyster.

Repellentia.

Statim post primam sanguinis missionem purgantia vsurpanda sunt, ne inflammatio augeatur. Debent autem repellentia solùm intus in faucibus, non verò extrà adhiberi, ne materia magis ad interiora & versus fauces reppellatur. *Repellentia.*

Vsurpanda verò sunt repellentia formâ gargarismorum & collutionum oris, vel linctuum. Etsi enim, quidam & suffumigij formâ talia exhibeant: tamen cùm omnia, quæ in fumum resoluta & ore faucibus hauriuntur, guttur & fauces exasperare, & suffocationem augere soleant, à plerisque hic modus reiicitur. Et quidem forma gargarismorum seu collutionum vtilissima est. In infantibus tamen, qui gargarizare non valent, sæpe linctibus vtendum est.

In medicamentis autem inueniendis hic non solùm ad communem, quæ ex natura inflammationis sumitur, indicationem respiciendum, sed etiam ad partis affectæ conditionem. Nam cùm, vt Galenus, 6. *de comp. med. sec. loc cap.* 1. docet non solùm rarior & mollior sit superficies tunicæ oris quàm est cutis, quæ totum corpus ambit, & præterea ex medicamentis aliquid facilè in ventriculum vel pulmonem defluere possit: sint illa talia, quæ omnis acris & malæ qualitatis, quæ vel fauces lædere, vel deglutita nocere possunt, expertia. Et cùm diutius in ore, vbi gustus sedes est, detinenda sint, quantum fieri potest, ingrato sapore careant, ne nobis accidat, quod Medico illi seu imprudenti, seu imperito accidit, qui cùm referente *ibid.* Galeno,

gargarisma ex attamento sutorio constans adhibuisset, magnum cum insuauitate nocumentum gulæ & asperæ arteriæ extremitati, ac ventriculo & pulmoni intulit.

Commendantur à Galeno 6. *de comp. med. sec. loc. c.* 1. quatuor medicamenta; quod ex musto, quod ex moris quod ex rubi moris & quod ex nucum corticibus viridibus cum melle, quòd insuauitatem & nimiam adstringendi vim, quæ est in his succis, temperat, conficitur.

Primum ex musto fit, iniiciendo ad decem musti heminas, tres heminas rhois coriatiorum, aut eius qui obsoniis inspergitur, vel ex vtriusque parte æquali. Cuius quidem plures aliæ descriptiones *ibidem* leguntur. Alterum ex moris ita fit: ℞ *Succi mororum* heminas vj. ad stigmentitiam spissitudinem coquito. Deinde tritas *croci* Drach. j. *myrrha* Drach. ij. *omphacy.* Drach. j. *alumin. sciss.* obol. iij. *mellis* heminam vnam addito.

Vel ℞. *Croci* Drach. sem. *alum.* Drach. iij. sem. iniiciatur, & *passi* hemina vna, & *vini maris expertis austeri* hemina. Coctura autem fit vsque ad compagem melleam. Tertium fit ex mororum rubi succo, eodem modo, vt ex succo mororum. Quartum denique fit ex nucum corticibus viridibus, si eorum succus exprimatur, per linteum excoletur, coquatur, & tandem mel, veluti in eo quod ex moris fit, admisceatur. Inter hæc autem medicamenta primum est mitissimum, secundum fortius, tertium adhuc fortius, quartum fortissimum, quod etiam præcipuè à Galeno commendatur. Hoc enim vim adstringendi cum substantiæ tenuitate habet, atque ita profundiùs penetrat: cuius rei argumentum est, quòd succus ille manibus tractatus ita altè inficit, vt abstergi non possit. Vario autem modo, vt Galenus *ibidem* docet, ad diuersa morborum tempora eiusmodi medicamenta parantur. Si enim in ipsis adstringens qualitas præualeat, principiis conueniunt, si verò mitigatoria & laxatoria ac concoctoria, in doloribus & vigoribus inflammationum. Imò si vnum saltem horum medicamentorum præstò sit, id ipsum per aquam simplicem solui, & per additionem parabilium cuiuis tempori & scopo accommodatum reddi potest. Sunt autem parabilia ex adstringentibus, rosæ, & myrti baccæ, & myrtus, & lentiscus, & rubus caninus, & galla omphaticis appellata, & Ægyptiæ spinæ fructus, omniáque aluminis genera. Post hæc parabilia sunt rhus culinarius & coriarius, & succus, qui ex Syria affertur: atque hic quidem per se admiscetur, culinarius autem & coriarius rhus aquâ priùs decocti, vtiles misturâ fiunt. Est autem & glaucium ex parabilibus, & omphacium, & cytini, & balaustia. Ex discussoriis autem parabilia moderata sunt, caricarum & sursurum decoctum, & aqua mulsa, in qua origanum, aut hyssopum, aut thymus, aut calamintha, aut pulegium, aut mentha odora, quam hedyosmum vocant, fuit incocta; fortiora autem sunt etiam hæc, si diutius coquantur; amplius autem & nitri spuma, aut ipsum adeò nitrum vstum: fortius verò his est sulphur viuum. Vtilis est & succus malorum citriorum, & rob cornorum ac sorborum, syrupus granatorum, myrtillorum, de rosis siccis, diamorum, vt & decocta & aquæ prunellæ, plantaginis, polygoni, maluæ arboreæ, foliot. rubi, myrti, radic. pimpinellæ, sumach. sem. rosar. balaust. cortic. granator. hypocistis, acacia. Atque ex his eligantur fortiora, vel mitiora, prout maior vel minor fuerit inflammatio, humorúmque affluxus, & prout corporum natura sese habet. Mollioribus enim & fœminarum corporibus mitiora, fortiora durioribus adhibenda. Ita etiam in laryngis inflammatione primò mitiora adhibenda medicamenta, ne dolor & symptomata fortiorum vsu exasperentur. Ideóque præcipuè illa valida adstringentia, gallæ, balaustia, sumach, hypocistis, vix sola vsurpanda, sed modicè saltem, vbi opus est, reliquis admiscenda. Monendum & hoc, in angina, quæ à spina vel ossiculis, vel aliis rebus acutis gulæ inhærentibus fit, adstringentia locum non habere. Talis enim inflammatio citò ad suppurationem duci postulat. Ab adstringentibus verò tum dolor intenditur. Cùm enim talia corpus acutum infixum magis parti impingant, dolorem intendunt.

Attendendum & hoc pro humoris inflammationem excitantis varietate, medicamenta etiam varianda esse. In sanguine enim & bile refrigerantium & repellentium vis intendenda; in pituita autem resoluentium; in melancholia emollientium.

Succi vel illinuntur faucibus, vel dissoluuntur in decoctis aut aquis, iisque os colluitur potiùs, quàm vt gargarismus fiat ne nimia gargarisatione affluxus augeatur. Eædem collutiones oris ex aquis destillatis & decoctis plantarum modo enumeratarum parantur.

In principio ergo sequens Gargarismus, vel Oris collutio vtilis est.

℞. *Hord. integr.* P. ii. *fol. prunella. plantag.* an M. sem. *flor. rosar. rubr.* P. ii. *balaustior.* Drach. sem. *frager. exsiccat.* Drach. j. sem. *sem. acetos.* Drach. i. Coqu. in *aq. comm.* pro ℔. j. in qua dissolue *succi cort. nuc. iugland. virid.* Vnc. j. *syr. granat.* Vnc. j. sem. Misce.

Vel ℞. *Rad. althea* Vnc. sem. *fol. rub.* M. j. *alumin. vsti* Drach. ii. *sacch.* Vnc. sem. Coqu. in *aq. comm.* pro Vnc. x. In quibus dissolue *mell. rosat. colat.* Vnc. j. sem. *succi myrtill. recent.* Vnc. i. Misce.

Vel ℞. aq. *plantag. prunell. rosar.* an. ℔. sem. *aceti rosacei* Vnc. sem. *succi granator.* Vnc. i. in quibus dissoluatur *diamori, rob. nucum*, an. Vnc. j. sem. pro Oris collutione.

Vel ℞. *Aq. radic. althea* ℔ i. coq. in ea *flor. malua arborea*, Colat. adde *syr. de succo cydonior.* Vnc. iij.

Vel colluatur os lacte, in quo leos palustris cocta sit.

Aliàs si dolor non vrget, sola repellentia vsurpanda.

Vt ℞. *Fol. plantag. prunel.* an M. sem. *flor. rosar. rubr. malua arbor.* an. P. ii. *balaust. sem. cydon.* an. Drach j.

Coq. *in aqua hordei* ℔. i. sem. ad tertiæ partis consumtionem. Colaturæ adde *diamori, dianuc.* an Vnc. j M.

Vel ℞. *Summitat. rub.* M. i. *balaust. cortic. granator.* an. Drach. i. Coq. in *aqua simp.* Colaturæ ℔. j. adde *diamori, rob. nucum*, an. Vnc. j. M.

Vel ℞ *Agrimonia, prunella, plantaginis*, an. M. j. *ros. rubr. cortic. granator. sem acetosa, portulaca*, an Drach ii Coq in *aq. s.* ad ℔. j. Adde *diamor. dianuc. succi granator.* an. Vnc. i. sem. F. Gargarismus.

Vel ℞. *Aq. prunell. acetosa, ros. rubr.* an. q. s. *diamori rob. sambuci*, an. cochl. j. Misce.

Linctus etiam prosunt ex diamoro cum succo granatorum; vel ex syrupo de iuiubis, myrtino, diamoro.

Si dolor sit vehementior, admiscenda sunt medicamenta, quæ dolorem leniendi vim habent, & præcaueant, ne fauces exasperentur. In quem vsum lac vtilissimum, possuntque in eo coqui summitates rubi, reliquis etiam addi glycyrrh. iuiubæ, passulæ.

Recentiores hic laudant sal prunellæ, siue nitrum præparatum, in oris collutionibus.

Deinde ex Contadino, *lib. de feb. Vngar. c.* 19. hanc Aquam.

℞. *Semperuiui mai.* q. v. Contundatur, succúsque exprimatur, & singulis ℔. addatur *salis ammoniaci* Vnc. sem. reponantur in loco humido, donec sal liquescat. Postea aqua destilletur, quâ fauces colluantur. Si verò hæc aqua in promptu non sit, sumatur *aqua semperuiui vulgaris*, & in eius libra vna dissoluatur *salis ammoniaci* Drach. t. ac modo dicto adhibeatur.

Vel ℞. *Cancres viuos*, Num viij. *sedi maior.* M. iv. Contundantur, & succus exprimatur, quo fauces colluantur.

Vel ℞ *Aq. semperuiui mai.* ℔. i. ß. & admisc. succum ex quatuor cancris viuis expressum.

Verùm ista, etsi in angina etiam suum locum habere possint: tamen ab Autoribus horum medicamentorum inuenta & vsurpata sunt ad linguæ ardorem, siccitatem, & nigredinem in febribus ardentibus, quod malum vulgò *die Breune* nominatur, quod ab Angina differre, suprà diximus. Illud enim faucium & linguæ incendium, & siccitas, febrium acutarum symptoma est, neque ab eo tam subitò suffocationis periculum, vt in angina, imminet.

Valde etiam in hoc affectu prodest cassia extracta cum aq. plantag dissoluta, & collutionis loco adhibita, vt & decoctum cortic. ligni berberum, vel corticis interioris coryli; vt & decoctum auenæ rubescens; item decoctum fol. & cymarum cerasi arboris. Pauperiores vtantur aqua fabrorum, vel aqua & aceto inuicem mistis, vel aqua hordei.

Notandum autem hic in vniuersum, quæcunque in calidæ valde & sanguineæ angina incremento & statu imponuntur, eadem pituitosæ initiis præscribi posse. Et quæ declinantibus illis, eadem vigentibus his debere adhiberi.

Deriuantia.

Deriuantia. Postquam venæsectio in cubito, & purgatio est instituta, etiam venæ narium, & quæ sub lingua sunt, aperiantur, aut hirudines venis narium, frontis, post aures & ceruici applicentur. Nonnulli & scarificationes aurium adhibent. Trallianus, vt suprà dictum, eodem mox die, non expectato crastino, venas linguæ subiectas incidit. Sed Galenus, neque sine ratione, in principio anginæ venam in cubito secat, vt reuellat quod influit; post principium autem venas sub lingua, vt quod in parte affecta vel locis vicinis collectum est, euacuetur, *in lib. de cur. rat. per sang. miss. c.* 6. & 8. *de rat. victus in acut. aph.* 30. Si tamen morbus admodum velox esset, primo die venam sub lingua cum Trallianò secare liceret.

Digerentia.

Digerentia. Malo procedente & augescente, quod secundo & tertio die accidere solet, propositis repellentibus digerentia admiscenda. Monentque hic doctissimi Medici plerique, in angina rarissimè solis repellentibus, & nonnisi cùm imminet inflammatio, aut vbi primùm incepit, vtendum esse; & contra solis discutientibus vix etiam vnquam vtendum esse, atque in eo differre curationem anginæ ab aliarum partium inflammationibus, in quibus in principio sola repellentia vsurpantur, post statum verò repellentia omitti possunt: idque ob partis affectæ naturam. Cùm enim partes, quæ in angina afficiuntur, ferè sint laxæ & molles, citóque inflammationem admittant, etiam in principio discutientium aliquid addendum, ne humor qui influxit, nimio refrigerantium vsu impactus hominem suffocet, in fine etiam aliquid adstringentium addendum, vt partes roborentur, ne solo discutientium vsu in parte laxa & molli

 maior

maior vel nouus humorum affluxus conciteetur. Vbi ergo morbus augmentum sumsit, gargarismis vtendum, discutientibus ex decocto thymi, pulegij, calaminthæ, hyssopi, origani, betonic. glycyrrh. chamæmeli, meliloti, sem. lini, fœnugræci, & similibus.

Vel ℞. *Glycyrrh. rec.* Vnc. i. *passul. mundat.* Par. x. *dactyl. caricar.* ana Par. iv. *sem. althéæ. fœnugraci*, ana Drach. ii. *hordei integri* P. i. *flor. violar. chamameli*, ana P. sem. Coq. Collaturæ adde *mell. ros. col.* Vnc. ii. *ciner. hirund.* Drach. ii. *croci* Scrup. sem. F. Gargarisma.

Vel ℞. *Hyssopi. puleg.* ana M. sem. *betonic.* P. ii. *rad. glycyrr.* Drach. iii. *passul. minor.* Vnc. i. Coq. in s. q. *aq. fluuiat.* pro Vnc. ix. In quibus dissolue *oxymel. simpl.* Vnc. i. *diamori* Drach. vi. M.

Vel ℞. *Aq. althéæ* ℔. sem. *hyssop.* Vnc. ii. *syr. de betonic.* Vnc. i. sem. M.

Vel ℞. *Fol. plantag. prunell.* an. M. sem. *balaust. flor. rosar. rubr. chamamel.* ana P. i. *caricar. ping.* N. iij. *hordei* M. sem. *sem. lini. fœnugrac.* ana Drach. i. Coq. in aqu. simpl. Colaturæ ℞. i. Cui adde *mellis rosacei sol.* Vnc. i. *dianuc.* Vnc. i. sem. F. Gargarismus.

Commendatur & aqua è fol. & flor. periclymeni. In statu augeantur discutientia & emollientia. Galenus consistente fluxu crocum & myrrham addit, quæ concoquere & discutere valent, crocúsque similiter leniter adstringit. Vt.

℞. *Fol. prunell. violar.* ana M. i. *scabios. malu. arbor.* an. M. sem. *flor. chamamel. melilot.* ana P. i. *glycyrrh. ras.* Drach. iii. *sem. fœnugrac.* Drach. iii. *caricar. ping.* N. iii. *passular.* Vnc. sem. Coq. in aqu. hordei ad tertiæ partis consumtionem. Colaturæ ℞ ℔. i. In qua dissolue *cassia recent. extract.* Vnc. sem. *myrrh.* Drach. i. *croci* Drach. sem. *mel. rosat. colat.* Vnc. i. Misc. pro Gargarismo.

Ad dolorem leniendum valet succus ex pane albo in aqua vel lacte cocto expressus, item cremor ex furfuribus tritici expressus, vt & mucilago semin. lini, cydonior. althéæ, succus ptisanæ, lac amygdalarum dulcium, & sem. 4. frigid. maior. item cassia cum parte æquali olei amygdalarum dulcium mista.

Declinante tandem morbo, coquitur aliquid de nido hirundinis, aut dissoluitur in colatura cinis combustarum hirundinum & cochlearum combustarum, vel quod nonnulli pro secreto habent, cancrorum combustorum, aut stercus album canis, aut gallinæ. Illinitur etiam licet faucibus illa stercora melle excepta.

Extrà adhibenda:

Exsiccantia, & resoluentia.

Externa. Dum hæc intus faucibus adhibentur, tentandum omni modo vt inflammatio exteriora versus trahatur & discutiatur, in quem vsum multa passim ab Autoribus proponuntur, vt oleum dulce, amygdal. dulc. chamæmeli, anethi, liliorum alborum, quorum aliqua ex spongia vel lana succida applicari possunt: succus cucumeris syluestr. melle subactus, & huius generis alia. Inter quæ tamen ab initio, & vbi corpus non satis euacuatum fuerit, mitiora eligenda, ne humoribus attractis malum augeatur.

In principio ergo, & primâ statim die anterior colli pars illinitur oleo chamæmelino, amygdal. dulcium, vel liliorum alborum.

Vel ℞. *Ol. lilior. alb. amydal. dulc. violac.* ana Drach. ii. *pingued. capon.* Drach. i. *empl. de meliloto*, q. s. M. F. Linimentum.

Vel ℞. *mucilag. gummi Arabici, tragacanth. sem. cydonior. aq. ros. extr.* ana. Drach. ii. *butyri recentis insulsi, pingued. porcin.* ana Drach. i. *stercor. hirund.* Drach. sem. *ol. irini. chamamel.* ana q. s. M. F. Linimentum.

Præstantius est Vnguentum Varandei, quod.

℞. *Pulu. nidi hirund. stercor. carnis ieiunio macerati, columbini*, an. Vnc. i. *rad. ireos flor. hamam.* an. Drach. ß *pingued. gallinar.* Vnc. sem. *ol. lilior. alb.* Vnc. i. sem. *cera flaua* parum. M. pro vnguento, quo collum & partes tumentes inungendæ.

Vel parentur cataplasmata ex farina, vel cremore sem. lini, fœnugræci, althéæ, maluæ, hordei, flor. chamæm. meliloti, & similibus.

Vel ℞. *Farina hordei, pulpæ passul.* an. Vnc. ii. *pulu. rad. althéæ* Vnc. i. Cum *ol. amygd. dulc.* Fiat Cataplasma.

Hoc etiam vtilis est:

℞. *Farin. hord.* Vnc. i. *mucilag. sem. lini & althéæ cum aq. malua facta*, an. Vnc. sem. *pulu. flor. chamamel.* Drach. iii. Cum *oleo chamamel. amygdal. dulc.* ana s. q. F. Cataplasma.

Nidum etiam hirundinis cataplasmatis modo foris applicandum admisceri vulgatum est, idque cum commodo ægrorum fieri, vsu deprehendum; de quo postea, *quæst.* 4. dicetur.

Vt ℞. *Nidum hirundin.* N. i. *fol. malua, violar.* an. M. j. *flor. chamamel. melilot.* an. M. sem. *rad. althéæ* Drach. vi. *lilior. albor.* Drach. ii. *ficuum* N. iv. Coquantur ad mollitiem. Contusis adde *farin. sem. lini, fœnugrac. hordei*, an. Drach. iii. *croci* Drach. ii. *butyri recent.* Vnc. sem. *olei amygd. dulc. chamam. viol.* an. q. s. Fiat Cataplasma ad anteriorem colli partem.

Vel ℞. *Nidum hirundinis*, Coq. in *decocto rad. althéæ* ad pultis consistentiam. Adde *ol. amygdal. dulc. anethi*, an. Vnc. ii. *croci* Drach. i. *cassia* Vnc. i. sem. Fiat Cataplasma.

Vel ℞. *Farin. tritic.* Vnc. ii. *sem. lini fœnugrac.* an. Vnc. j. *caricar. pingu.* Vnc. sem. *nidi hirundin. contusi*, Vnc. i. sem. *cum oleo. lilior. albor.* Fiat Cataplasma.

Vel ℞. *Stercor. hirund.* Vnc. i. *farin. fabar.* Vnc. ii. *ol. chamamel. lilior. albor.* an q. s. Fiat Cataplasma.

Paratur & tale Emplastrum vel Cataplasma ex nido hirundinis.

℞. *Nidi hirundinis* Vnc. ii. *vnguent. dialthéæ, œsypi*, an. Vnc. i. sem. *rad. iridis* Drach. ii. *ol. irini, lilior. alb.* an. Vnc. i. sem. *cer. flaua* q. s. Fiat Emplastrum.

Cataplasma de nido hirundinis D. Pauli Lutheri.

℞. *Pulu. nidi hirundin.* Vnc. iii. *radic. alth. chamameli*, an. Drach. iii. *fœnugrac.* Vnc. sem. *mucilag. ficuum cum aq. chamamel. expr.* Vnc. i. *ol. chamam. lilior. alb. amygd. dulc.* an. Vnc. sem. Fiat s. a. Cataplasma.

Aliud Emplastrum ex nido hirundinis.

℞. *Nidor. hirundin.* N. i. Coq. *in aq. malu.* Vnc. vi. Postea colentur & exprimantur fortiter. In colatura coq. *rad. malu. bryon. althéæ*, an. Scrup. ii. *sem. lini* Drach. i. *nigell.* Scrup. i. *herb. violar. parietar.* an. Drach. ii. *ol. lilior. cherini, axung. porcin.* an. Drach iii. Drach. ii. F. s. a. Emplastrum.

Aliud ex cineribus hirundinum & albo græco paratur, h. m.

℞. *Ciner. hirund. stercor. canis per ieiunium emaciati*, ana Vnc. sem. *pulu. croci flor. spica*, ana Drach. i. *benzoës* Drach. sem. sem. *mellis* Vnc. ii. F. Cataplasma.

Vtile est etiam cataplasma ex medulla cassiæ cum oleo chamæmeli, & vnguentum dialtheæ, & emplastrum de meliloto.

Vel ℞. *Sem. cymini* Vnc. i. *absinthy viridis contusi, farina hordei*, an. Vnc. sem. *albi graci* ℥. iii. Cum melle F. Cataplasma.

Vel ℞. *Furfuris tritici, albi graci*, ana q. v. Cum *melle* F. Cataplasma.

Laudatur etiam epithema ex aq. scabios. ℔. i. & spir. vini ℥. i. loco affecto admouendum.

Fortiora fiunt emplastra, si aliquid fermenti, vel cepa sub cineribus cocta addatur. Nonnulli etiam mel anacardinum & vesicatoria applicant. Notandum etiam, vt medicamenta ista semper calida actu applicentur.

Si materia rebellis digerentibus non cedit, etiam in parte affecta, vel ei vicinâ cucurbitas affigere licet, sub mento scilicet, si tumor circa fauces & maxillas existat, in collo verò inter 2. & 4. vertebras, cùm affectis internis musculis tumor foris non apparet. Et si materiam ad externa vergere videmus, adiuuandus est motus materiæ appositis ceruici cucurbitulis cum scarificatione, vt sanguis ad circumferentiam extrahatur.

Maturantia.

Si verò malum discutientibus non cedit, indicio est ad suppurationem tendere; quod plerumque quarto vel quinto die contingere solet. Quod si animaduertatur, adiuuanda est maturatio, tum externis, tum internis medicamentis. Intus quidem vtile est frequenter cassiam extractam, seu medullam cassiæ in ore tenere, vt paulatim liquescens in gulam descendat. Lenit enim, maturat & resoluit. Gargarismi verò & collutiones fiunt ex lacte tepido cum saccharo, vel ex decocto radic. althéæ, maluæ, lilior. alb. caricarum, dactylorum, iuiubarum, passularum. *Maturantia.*

Vel ℞ *Fol. malu. violar.* an. M. i. *scabios. summitat. meliloti*, an. M. sem. *nidi hirundin.* Vnc. sem. *caricar. pinguium* N. v. *passul.* Vnc. sem. *semin. lini* Drach. ii. *cydon.* Drach. i. Coq. *in aqua hord. simpl.* Colat. adde *sapa* Vnc. ii. F. Gargarismus.

Vel ℞. *Passular. exacinat.* Vnc. i. *glycyrrh.* Vnc. sem. *caricar. ping.* N. v. *sem. althéæ* Drach. ii. *cydon.* Drach. i. Coq. in *hydromel.* vel *aqua pro* Gargarismo.

Vel ℞. *Dactylos* N. ii. *caricar. pinguium* Vnc. sem. *chamamel.* p. i. *sem. lini. fœnugraci*, ana Vnc. i. Coq. in aq. s. ad mediet. consumt. Colat. ℞. ℔. i. in aqua dissolue *sapa* Vnc. ii. M. F. Gargarismus.

Extrà verò applicari possunt emplastra maturantia, ex farina & remanentiis decocti sem. lini & fœnugr. cum butyro non salito, adipe gallinæ, & oleo lilior. alborum, & quæ antea fuerunt proposita, ex nido hirundinis.

Vt ℞. *Nidi hirund. pulu.* Vnc. sem. *sem. lini, fœnugrac. rad. althéæ*, ana Vnc. sem. Coq. ad formam pultis, addatur, *ol. chamamel.* Vnc. i. Fiat Cataplasma.

Vt autem faciliùs rumpatur abscessus, aliquid nitri, vel cineris hirundinis, vel stercoris canini addi potest.

Vel ℞. *Sem. sinapis* Drach. i. Coq. *in hydromel.* ℔. i. Pro Gargarismo.

Nisi sponte abscessus rumpatur, æger, vt screatu & leni tussi, vel vt id præstet, conetur. Nonnulli præcipiunt, vt æger spongiolam filo alligatam, aut carnem salsam semicoctam deglutiat, vt filo attracto abscessus rumpatur. Alij panis crustam deglutire iubent. Verùm cum liquidus cibus vix deglutiri possit, multo minùs solida deglutientur. Commodum ergo, ceream candelam oleo amygdal. dulc. illitam in œsophagum immittere

tere

tere, vt ita rumpatur abſceſſus. Alij hiante ore linguam deprimunt, & cultro ligneo acuto, vel ſcalpello tumorem ſic conſpiciatur, aperiunt. Quæ omnia tamen cautè paragenda, ne in periculum ſuffocationis æger coniiciatur.

Abſceſſu rupto, ne pus in pulmones aut gulam influat, id prono capite expuat æger. Poſtea vlcus extergatur collutione vel gargariſmo cum hydromelite vel aqua ſaccharata, vel decocto hordei adiuncto melle. Etſi poſt puris euacuationem vlcus quiddam ſordidum, vel putridum præ ſe ferat, fortiùs detergentia & putredinem inhibentia vſurpanda, qualia ſuprà, *in vlceribus oris*, propoſita ſunt.

Vel ℞. *Fol. ſcabioſ. agrimon.* ana. M.j. *nucum cupreſſi* ʒ. i. *radic. ariſtoloch. longa, iridis Florentina.* ana ℥. ß. *flor. roſar. rubrar.* p.ii. *myrrha* ℈ i. Coq. in *hydromelite* ad ℔ j.

Ad conſolidandum vſurpetur linctus ex bolo Armena cum ſyrupo vel melle roſato; aut pulvis ex thuris, myrrhæ, roſarum, boli Armenæ æqualibus partibus. Qui ſi melle excipiatur, formâ linimenti exhiberi poteſt. Interdum tamen accidit, vt angina, neque reſoluatur, neque etiam intus tumor rumpatur, idque cum ſummo ægri periculo. Cùm enim, vt ſuprà etiam dictum, detur anginæ ſpecies, eáque deterrima, in qua nullus tumor, nulla rubedo, intus, vel extra apparet, ægróque tamen ſuffocationis periculum imminet, cuius Hippocrates, *in prognoſt.* Galenus, 4. *de loc. aff. cap.* 3. Aëtius, *tetrab* 2. *ſerm.* 4. *c.* 47. meminerunt, in qua aliis remediis nihil proficitur: in vltima deſperatione ſub maxillis & ſupra collum, altioribus plagis ſcarificationem nonnulli inſtituerunt, & ægrum à ſuffocatione imminente liberarunt, nonnunquam pure, nonnunquam ſanguine effluente, ægróque ita leuato, vt poſtea reliquis præſidiis locus eſſet. Quæ de re ſcribit Anton. Benniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. c.* 38. *Anginâ laborabat Nicolaus Rota, ſed nullus tamen rubor, aut tumor, vel intus in gula vel extrà videbatur, & ipſe nihilominus vix ſpiritum trahens, quicquid praterea edendum ſumeret, per os ſtatim & nares reiiciebat. Quare cùm areſcente corpore, pallente iam facie, ac vertentibus oculis ſpes omnis ſublata eſſet, & Medici, quibus cura demandata fuerat, ægrum non ampliùs adirent, me licèt iuniorem, conuocant, ægrum oſtendunt, & quacunque acta fuerant, exponunt. At ego cùm & ægrum ipſum ad mortem tendere, & Medicos, quacunque opportuna fuerant, praſidia adhibuiſſe intelligerem, cœpi mecum ipſe cogitare, ſatiúſne eſſet, ægrum ipſum Deo, & Natura, vt cateri Medici incuratum dimittere, an aliquid licèt inſolitum, vtile tamen auxilium experiri. Verùm adhortantibus his, qui ægro aſſiſtebant, conſilium capio, & ... cam altioribus plagis ſub ipſis maxillis, ac etiam ſupra collum incido, ex quo cùm ſanies multa prorumperet, adeò morbus leuatus eſt, vt faucib. ipſis ſpiritum ſimul, & cibum capientibus, facilis deinde ad bonam valetudinem ægro ipſi daretur regreſſio.*

Hoc etiam in curatione anginæ animaduertendum, ſemper vſque ad morbi declinationem aliquid detergentis medicamenti admiſcendum eſſe, ſicut in omnibus inflammationibus, quæ tenui cure reguntur, per quam ſemper aliquid reſudat; id quod in angina copioſiſſima ſæpe ſputi reiectio monſtrat. In quem finem mel commode adhibetur.

Atque vt vſum topicorum hactenus propoſitorum in ſummam contrahamus: in principio vtendum repellentibus & nonnihil abſtergentibus; in augmento abſtergentibus & repellentibus parum digerentium admiſcendum: in augmenti fine & circa principium ſtatus, abſtergentia cum æquali quantitate digerentium & adſtringentium permiſcenda; in declinatione tandem ferè ſolis digerentibus vtendum, & pauxillum ſaltem roborantium & adſtringentium admiſcendum.

Specifica medicamenta.

Specifica. A proprietate prodeſſe traduntur fungus ſambucinus coctus & bibitus, & foris etiam impoſitus. Lignum quoque hederæ à proprietate valere dicitur ad apoſtema gutturis. Vnde Iohannes Marquardus, *in practica*, ſcribit, quòd comedens ex cochleari de ligno hederæ, vel bibens ex vaſe hederaceo, nunquam vel rarò in apoſtema gutturis vel vuulæ incidat. Commendatur & ad tumores faucium rumpendos, ſi in decocto radicum althææ & ficuum cum momento zingiberis, addita vini quarta parte, maceretur, & decoctum diu in faucibus teneatur.

Commendant etiam tanquam expertum, lupi guttur, ſeu aſperam arteriam, ſi anginâ laborans per eam bibat. Laudatur & pullorum hirundinum puluis, ſi ſale aſperſi vnà cum pennis in fictili comburantur, & cinis melle mixtus illinatur, Galenus, 6. *de compoſ. med. ſec. loc.* Et Celſus, *l.* 4. *c.* 4. ſcribit: *Vulgò audio, ſi quis pullum hirundinis ederet, anginâ toto anno non periclitari, ſeruatúmque eum ex ſale, cùm is morb. vrget, comburi, carbonémque eius contritum in aqua mulſa, qua potui datur, infricari, & prodeſſe.*

Laudant & filum ſericum purpurâ tinctum, quo vipera ſtrangulata ſit, collo circumligandum, Galenus, 6. *de ſimpl. med. facult.* Vatignana *l.* 7. *de cur. morb. c.* 1 Commendantur & exuuiæ ſerpentis in oleo amygdal. dulc. coctæ; ſi in oleo illo linteum tingatur, collóque circumponatur. Stercus item canis oſſa comedentis, vt & cochleæ cum teſtis vſtæ, & cancri vſti. Item raſura dentis caſtoris, Scrup. j. vel Drach. ſem. pondere in aqu. ſcabioſæ propinata, vel raſura dentis apri, ſi eius Ser. j. cum ol. amygdal. dulc. recent. Vnc. ſem. miſceatur, & cum ſaccharo candido albo dulcoretur ac aſſumatur.

Reiicit tamen hæc à proprietate ſubſtantiæ medicamenta Petr. Paulus Pereda, ideo quòd angina eſt morbus manifeſtus, non occultus. Et non abs re eſt medicamentorum quorundam, quæ à proprietate ſubſtantiæ hic prodeſſe creduntur, rationes reddi poſſe. Ita ſtercus hirundinis, & canis, vt & cochleæ & cancri combuſti proculdubio vi exſiccandi & digerendi, quam à ſale imprimis habent, hic proſunt. Si quæ verò ſunt medicamenta, quorum cauſſa facilè reddi non poteſt, illa proculdubio cauſſæ anginæ opponuntur, in qua aliquid maligni & occulti ineſſe poteſt. Quâ ratione forſan filum purpura tinctum, quo vipera ſtrangulata fuit, prodeſt. Refert etiam Cardanus, *l.* 7. *de varietate rerum, cap.* 25. quod rubeta cocta & pro emplaſtro impoſita, adeò anginoſis proſit, vt quendam hoc auxilio iamjam moriturum liberarit; créditque & filum, quo rubeta ſuſpenſa interiit, conferre. Vide etiam Plinium, *lib.* 30. *cap.* 4.

ΛΑΡΥΓΓΟΤΟΜΊΑ.

Si extremum ſuffocationis periculum immineat, & metuendum ſit, ne antequam materia diſcutiatur, vel maturetur, homo ſuffocetur, vt æger ſeruetur, λαρυγγοτομία, quæ φαρυγγοτομία à Paulo Ægineta, *l.* 6. *c.* 33. nominatur, ſeu inciſio tracheæ ſub larynge inter duos annulos tertium & quartum, vel quartum & quintum tentanda. Quod antiquum iam ab Aſclepiade & Antyllo vſurpatum eſt remedium, vt ex Paulo Ægineta, *loco citato*, & Cælio Aureliano, *l.* 3. *acut. c.* 4. videre eſt: de quo poſtea *quaeſt.* 5. dicetur. Modus operandi in *Inſtitut. l.* 5. *p.* 1. *ſ.* 2. *cap.* 7. propoſitus eſt. Λαρυγγοτομία.

Diæta.

Aër ſit temperatus. Sedeat aut decumbat æger erecto corpore, & omnino eâ figurâ, quâ ſe leuari ſenſerit. Victus ſit tenuiſſimus, cremor ptiſanæ, & in noſtris regionibus ius pulli & carnis, ac, ſi vires requirunt, oua ſorbilia. vtilia quoque ſunt pruna & paſſulæ cum ſaccharo decocta, & iuſcula cum lactuca, portulaca, & ſem. quatuor frig. maior. alterata. Potus ſit aqua hordei, ſyrupo violato, vel ſyrupo de ſucco citri dulcorata, vel aqua mulſa, vel cereuiſia tenuis. Vinum, & omnia quæ fluxionem humorum commouere & febrem augere poſſunt, vitentur.

Quòd ſi æger planè deglutire non poſſit, nonnulli cannulam intra gulam immittere iubent, ac deinde liquidum alimentum per eam infundere, modò inflammatio ad illas partes non pertingat. Alij fiſtulæ bubulam veſicam alligant, ſicut in clyſteribus fieri ſolet, eámque ſucco nutriente implent, eiúſque extremitatem initio gulæ apponunt, veſicamque comprimunt, vt liquor in œſophagum deſcendat.

Quæ omnia ſi fruſtra tententur, ad clyſteres nutrientes confugere licet, de quibus in *Inſtitut.* dictum. Perfecta equidem nutritio inde ſperari non poteſt; iuſcula tamen talia bene nutrientia & facilis coctionis, ſi in tenuiorem quandam chyli ſubſtantiam conuertantur, corpus nonnihil reficere poſſunt, donec via iterum alimentis per os aſſumendis pateſiat. Nonnulli etiam odore panis, & carnium vaporibus, ægrum reficiendum cenſent.

De epidemia angina anni 1565. vide Dodonæum, *obſeru. cap.* 18. Et de cynanche, quæ intra 10. horas iugulauit, Antonium Braſſauolam, *in comment. aphor.* 16 *ſect.* 5. & de alia, quæ 24. horis ægrum ſuſtulit, Amatum Luſitanum, *Centur.* 7. & de alia, quæ horis 12. iugulauit, Antonium Braſſauolam, *lib.* 4. *de victus ratione in acut.* & Fernelium *lib.* 5. *patholog. cap.* 9.

De Curatione anginæ ex vertebrarum colli luxatione.

Vnica hîc indicatio eſt, vertebram è ſuo loco remotam in ſuum locum reſtituere. Ergo cucurbitula ceruicis parti, qua ſouea apparet, affigenda, vt vertebra ſuo loco reſtituatur; aut quod tutius eſt, comprimatur per anteriora colli iuxta latera aſperæ arteriæ vertebra illa, atque extrà, & in ſedem naturalem pellatur.

De Angina notha.

Angina, quæ notha appellatur, oritur à pituitoſa & frigida materia è capite in fauces, aut ceruicis & colli muſculos decumbente, & tumorem ... efficiente. De hac loqui videtur Hippocrates, *de morbis*, dum ſcribit: *Oritur autem angina, cum pituita in capite agitata deorſum confertim fluxerit, & in maxilla ac circa ceruicem conſtiterit.* Abeſtque in angina notha inflammatio, quæ anginam veram conſtituit. Itaque etſi etiam à melancholia anginam fieri poſſe, poſtea ex Heurnio dicetur, tamen ea non eſt notha angina, ſed quia melancholiæ admiſcetur ſanguis, parit veram anginam, etſi non puram. Angina notha.

Signa.

Cognoſcitur iſta angina, quòd inflammatio, calor, rubor, febris adeſt, dolor eſt exiguus aut nullus. Atque cùm à materia in externis colli muſculis hærente excitetur, minùs periculoſa eſt hæc angina. Diuturnior contrà eſt, ita vt dolores ſæpe longo tempore durent.

Curatio.

Eædem ferè indicationes hîc ſunt propoſitæ, quæ in angina vera

vera. Nam humor qui affluit, euacuandus est, reuellendus, repellendus, qui affluxit, discutiendus vel maturandus, & deinde euacuandus. An ergo venæsectio vsurpanda sit, docebit habitus corporis plenitudo. Etsi enim humor anginam istam producens venæsectionem non requirit: tamen, ne à sanguine affluente morbus augeatur, si abundet, venæsectione imminuendus & reuellendus est. Humor pituitosus per clysteres acres & medicamenta conuenientia euacuetur.

Vsurpentur etiam alia reuulsoria auxilia, vt vincula, frictiones, lotiones extremorum, & cucurbitulæ cum scarificatione cruribus & dorso supra renes impositæ.

Gargarismus primo die talis vsurpetur:

℞. *Fol. plantag. prunell. flor. rosar. rubr.* an. M. j. *balaustior.* ʒ. j. Coqu. in *hydromelite*. Colaturæ ℞. ℔ j. *mel. rosat. colat. rob. nucum*, an. ℥ vi. F. Gargarismus.

Sequentibus diebus:

℞. *Nucis cupress.* ℥ ß. *balaust.* ʒ. ij. *mastic.* ʒ. iij. Coqu. in *hydromelite*. Colaturæ ℞ ℔ j. Adde *rob. nucum* ℥. j. *mell. rosat.* ℥. ß. *alumin.* ʒ ß. *myrrha, croci*, ℈. ij. F. Gargarismus.

Malo procedente talis vsurpetur:

℞. *Passulur.* ℥. j. *caricarum.* num. vj. *sem. lini, fœnugræc.* an. ℥. ß. *sinapi, radic. pyrethri*, an. ʒ j. In colaturæ ℔. ij. dissolue *myrra, croci*, an. Scr. ij. F. Gargarismus.

Celebre fuit apud antiquos medicamentum Diabesasa, id est ex ruta syluestri dictum, quod descripsit Galenus, *6. de comp. med. sec. loc. cap.* 1. Quod quia hirundines recipit, appellatur etiam ab Aretæo Diachelidonium.

Si dolor vrgeat circa statum, talis fiat Gargarismus.

℞. *Sem. malua, caulis*, an. ℥. j. *ficus* num. iiij. Coqu. in *decoct. glycyrrh.* ℔. j ß Adde *butyri recent. sine sale*. ℥. ß. F. Gargarismus.

Ad maturandum talis vtilis est:

℞. *Caricarum pinguium, dactylor.* an. num. vi. *passularum, iniubar.* an. Vnc. ß. *fol. hyssopi* M. j. *myrrha* ʒ. j. *croci.* ʒ. ß. Coqu. in *hydromelite* pro Gargarismo. Potest etiam addi puluis hirundinum hoc modo:

Puluis hirundinum.

Paratur autem puluis hirundinum hoc modo:

℞ Hirundines, truncentur capite, & sanguis supra plumas exstillare permittatur, deinde pauco sale conspergantur, & in fictili comburantur. Puluis hic gargarismis addi, vel etiam mel ad discutiendum admisceri potest.

Extrà collum inungatur oleo chamæmelino, amygdal. dulcium, liliot. albor. vnguento dialthéæ. Postea imponatur cataplasma, ex farina hordei, semine lini, fœnugræc. ficubus & similibus.

In statu ℞. *Malua cum radicibus, althéa, meliloti*, an. M. j. Coquantur ad mollitiem. Contusis adde *farina sem. lini, fœnugræc.* an. ℥. ß *pingued. porci sine sale* ʒ. x. *ol. amygdal. dulcium, chamamel.* an. q. s. F. Cataplasma.

Vel. ℞. *Nidi hirundinis* Vnc. j. ß. *emplastri de meliloto* Drach. ij. *medulla cassia* Vnc. ß. Cum s. q. *sapa* F. Cataplasma.

Angina à melancholia.

Cæterùm, annon meritò adhuc alia constituenda sit nothæ anginæ differentia, quæ ab humore melancholico & atro proueniat, Lectori iudicandum relinquo. Facit eius mentionem Heurnius, *de morbis pectoris*. Oritur autem ea maximè in fœminis melancholicis, quibus menses non fluunt, & sæpe in cancrum degenerat. Vidit talem ter Heurnius, bis in duabus puellis, & semel in nupta ferè senescente. Nigredo quædam ad epiglottida ferè apparuit. Nupta degluttiendi difficultate periit. Atque excisus œsophagus ac musculi sternohyoidei, ita vt cibus per interiora proflueret, ac exesis iugularibus hæmorrhagiâ interiret vna, altera sensim contabesceret.

QVÆSTIO I.

An omnis angina sit ab Inflammatione?

An omnis angina sit ab inflammatione.

Angina per inflammationem vulgò, & quidem ex Galeni doctrina, *4. de rat. victus in acutis, tex.* 20. *&* 2. *ad Glaucon. cap.* 1. definiri, suprà diximus Galenus tamen 4. *de loc. affect. c.* 3. additâ Hippocratis, ex 2. *epidem.* sententiâ; etiam inter anginæ species recenset eam, quæ ex vertebrarum ad interiora luxatione & peruersione fit. Et Aretæus *de causs. & sing. acut. morb. lib* 1. *cap.* 7. aliam quæ fit. Solius spiritus prauâ conuersione ad calidissimum & siccissimum mutati, vitio, nulla corporis parte inflammatione laborante, addit.

Verùm enim verò non omnis suffocatio, multo minùs respiratio læsa, est angina. Equidem si vocabulum anginæ spectes, quod ab ἄγχω deducitur suffocatio angina dici posset: vsus tamen obtinuit, vt propriè & in specie illa suffocatio saltem dicatur angina, quæ saluo thorace, à faucium & gutturis, & partium huc pertinentium læsione prouenit. Et quidem cum vulgatissime à partium harum tumore & inflammatione accidat, angina etiam harum partium inflammatione determinatur. Luxatio vero vertebrarum ceruicis, etsi eandem suffocationem inducere possit: tamen cum rarius accidat, & à caussa externa pendeat, inter anginæ quidem in genere ita dictæ differentias referri potest; est tamen alterius rationis, quàm ea quæ ab inflammatione prouenit. Angina verò, cuius Aretæus mentionem facit, vix ad anginam commodè referri potest, sed potiùs ad respirationem læsam, de qua, *parte secunda* dicetur, pertinet: cùm, sicut ipse Aretæus scribit, in pectore vitium sit, vbi spirandi initium ponitur, quóque hominem celeriter eadem die iugulet. Neque tamen, vt nonnulli existimant, de ea suffocatione loquitur hìc Aretæus, quæ ex aëre crasso & denso, qualis è carbonibus accensis exhalat, originem habet. Expressè enim scribit Aretæus, caussam mali non extrinsece aduenire, sed intus excitari. Sed si ea, quæ tradit Aretæus, diligenter perpendamus, de acutissima aliqua pulmonis inflammatione, aut certè de æstuosissima & acutissima febre, quâ spiritus calidissimus redditur, loqui videtur. Heurnius anginam hanc fieri existimat ob inflammationem nerui, qui enatus è colli vertebris ac per pericardium elatus, etiam diaphragmati implantatur. Videatur etiam Hippocrates, 4. *de rat. victus in acut. text.* 21. & *seqq.* & Galenus, *in comment.* Et fortassis talis fuit angina, cuius mentionem facit Dodonæus, *in obseruat. cap.* 18. qui in dissectis talibus ægris demortuis pulpones purulentos fuisse deprehendit. Scribit autem eo loci Dodonæus, destillante à cerebro humore asperæ arteriæ ramos primò repletos fuisse: deinde eodem ad alia vasa transmisso, liberari quidem arteriam, pulmonis autem malè affecti partes à dolore occupari. Tale quid Polemarchi vxori 5. *epid. sect.* 62. accidit, quæ cùm primùm anginâ teneretur, sanguine misso faucium suffocatio desiit, sed humore ad pulmones proculdubio decumbente, septimo mortua est.

QVÆSTIO II.

An humor anginam excitans à cerebro, & capite defluere possit.

An humor anginam excitans à cerebro defluat.

Docet id expressè Hippocrates, dum, 4. *de rat. victus in acut. text.* 30. scribit, anginam fieri, dum hyeme & vere fluxio multa & viscosa ad iugulares defluxerit venas: id quod ex capite fieri, Galenus *in comment.* rectè docet.

Videtur tamen huic opinioni aduersari id, quòd angina est tumor calidus à sanguine ortum habens: in hyeme verò, in cerebro, quod pituitæ est metropolis, frigidi & crudi humores cumulantur, & inde excernuntur, vt in catarrhis & coryza fieri videmus. Deinde quòd excrementa cerebri per nares & palatum præcipuè euacuentur, per quas vias in spatia illa, in quibus angina generatur, pertingere non possunt.

Verùm sciendum, excrementitios humores, qui in cerebro colliguntur, præcipuè eâ parte, vbi venæ & arteriæ primum in eius substantiam inseruntur, non omnes per palatum & nares euacuari; sed in vasa regurgitare, atque hinc, si post aures defluxerint, parotidas, si per iugulas ad faucium & gutturis venas anginam excitare, vt istos varios defluxionum modos Hippocrates, in *lib. de locis in homine*, *& de glandulis*, explicauit. Vnde etiam isti humores non soli & separatim, vt dum per palatum & nares fluunt, in fauces irruunt, sed quia per venas feruntur, sanguinem seu comitem seu vehiculum adsciscunt, vnde inflammatio excitatur, sed huius vel illius humoris particeps.

QVÆSTIO III.

An vera sit angina, quæ à Fungorum esu, & similibus venenatis rebus oriri dicitur?

An vera sit angina à fungorum esu, &c.

Cognata quæstioni præcedenti est & ista, an illa suffocationis species, quæ à fungorum esu, & similibus venenatis infertur, sit angina. Etenim suprà in caussis anginæ diximus, à nonnullis etiam inter caussas anginæ recenseri Fungos, & similia. Etenim fungi quidam pariunt quasi suffocationem; id quod Pausaniæ puellæ accidisse refert Hippocrates 7. *epid.* Idem accidit ad helleboro albo & aconito; & vector apud Harpalidem, *lib.* 7. *epid.* ex esu medicamenti purgantis suffocationem quasi incurrebat. Herba *Bella donna* dicta similem qualitatem habet, de qua Heurnius: *ioci caussa*, inquit, (verùm in talibus iocus locum ita tutò non habet) *scrupulus de radice derasus maceretur in vini. Vnc. i. ß. horis ad summum duabus, & deinde percolato, ac digitis presso id vini recentis additur, quod poculum repleat. Totum potandum parasitis prabetur. Fit inde, vt paulo post, qui biberint, nihil prorsus edere possint, magno spectantium oblectamento. Discutitur fucus à risu, aceto potui dato. Id enim præsentissimum antidotum.* Idem habet Ioh. Baptista Porta, *lib* 14. *Magia naturalis*.

Verùm sciendum, talia venenata, si saltem angustiam quandam, & quasi suffocationem sine inflammatione inducant, ad causas anginæ referri non posse, patetque latiùs suffocatio, quàm angina. Si verò occasionem præbeant, vt sanguis ad fauces confluat, atque inflammationem excitet, inter caussas anginæ meritò referuntur.

QVÆSTIO IV.

An Nidus hirundinis aliquem in angina curanda vsum habeat?

An nidus hirundinis aliquem in an-

Vulgatum esse apud Practicos, vt Nidus hirundinis topicis medicamentis ad digerendum & discutiendum in angina admisceatur,

bina curata vim habeat. misceatur, suprà dictum. Aliqui tamen id improbant. Reprehendit primò vsum nidi hirundinis Mercurialis, scribitque, Practicos plerosque, malè consilium veterum intelligentes, existimare, hanc vim inesse nido hirundinis, cùm tamen eam habeat auis. Nam hirundo ad anginam commendatur: de quo Celsus, *lib.* 4. *cap.* 4. *Vulgò audio, si quis pullum hirundinis ederet, anginâ toto anno non periclitari; seruatúmque eum ex sale, cùm is morbus vrget, comburi, carbonemque eius contritum in aquam mulsa, quæ potui datur, infricari & prodesse.* Et puluisculus ex hirundinibus etiam gargarismis admiscetur. Verùm etsi vim aliquam peculiarem ipsa auis in hoc morbo haberet: tamen vsu deprehensum iam est, etiam nidum prodesse, atque vis illa procul dubio nido inest, ob excrementa pullorum hirundinũ, eáque sale multo abundantia, sicut & vis stercoris canini, si biduo vel triduo tantum ossa comederit procuIdubio à sale proficiscitur. Deinde Petr. Paulus Pereda etiam vsum nidi hirundinis hic improbat, quòd terra repellat. Verùm non omnes terræ æqualem vim repellendi habent, nec ipse negare potest, stercus hirundinis digerere. Ideóque si quis omnino metuat vim repellendi in terra, ea maxima ex parte, vbi stercore hirundinum destituitur, sperari potest, vt vis resoluendi & attrahendi, quæ est à stercore, sit fortior. Neque enim existimo nidum hirundinis præcipue ob terram, quæ ei inest, adhiberi, sed potiùs ob stercus hirundinum, quod, vt Galenus, 10. *de simpl. med. fac.* & 6. *de comp. medic. sec. loc.* docet, acre & discussorium est; id quod ex historia Tobiæ patet, qui ex stercore hirundinis calido, ipsi in oculos illapso, excæcatus est. Quam acrimoniam cùm admixta terra temperet, accommodatissimum discutiendis tumoribus, præsertim faucium & guttusis, est remedium, imprimis si hirundini aliqua peculiaris vis contra anginam inest.

QVÆSTIO V.

An Laryngotomia tuta & vtilis sit?

An laryngotomia tuta & vtilis sit. Equidem nonnulli Laryngotomiam planè improbant, vtpote quæ periculosa sit, cùm primò ossa, & cartilagines, quibus & trachea pulmonis arteria constat, coalescere nequeant, ex sententia Hippocratis, 6. *aphor.* 18. atque ita ægro interitus afferatur: deinde metuendum sit, ne sanguis è vulnere effluens in pulmones ruere, ægrumque suffocare possit. Tertiò etiam Aretæus & Aurelianus fide experientiæ hanc operationem detestari existimant.

Verùm vulnera tracheæ planè insanabilia non sunt, sicut exemplo docet Albucasis, *Chirurg. lib.* 3. *c.* 43. atque aliquot Schenckius *lib.* 2. *obs.* 40. collegit. Atque ipse etiam arteriam ita vulneratam, vt vulnus in cauitatem eius penetraret, sanatam fuisse bis vidi. Et quamuis ipsa cartilago non coalescat: tamen carnis duræ & veluti calli interuentu, & membranæ, quâ iunguntur annuli asperæ arteriæ, conglutinatur. Neque etiam de fluxione sanguinis in pulmones metus est, si sectio rectâ instituatur. Nullum enim insigne vas est eo loci. Iis vero, qui experientiæ fidem in dubium vocant, meritò ea exempla, quæ passim apud Medicos occurrit, opponenda, quæ Schenckius, *loco allegato* collegit. Refertque etiam Anton. Masa Brassauolus, *in comment. in* 4. *Hippocrat. lib. de vict. rat. in acut.* se suis manibus eum Chirurgus quidam impeditus id non auderet, angina laboranti morti propinquo guttur dissecuisse, quod & alias pluries cum felici successu se tentasse scribit.

CAPVT XXV.

De Strumis in collo, & bronchocele, ac hydrope Gutturis.

Struma. Tandem inter colli vitia meritò etiam Strumæ dictæ explicandæ. Strumæ autem, quæ Græcis χοιράδες dicuntur seu ἀπὸ τῶν χοιράδων, id est, *petris è mari prominentibus*, seu ἀπὸ τῶν χοίρων, id est, *scrophis*, vnde & vulgò Scrophulæ dicuntur, quòd scrophis, id est, suibus frequenter in collo oriantur, etsi in genere pro omnibus induratis tumoribus & peculiari membranâ conclusis, qui in glandulis, in collo, sub axillis, in inguinibus, vt & mammis oriri solent, accipiuntur, vt et Celso, *lib.* 5 *cap.* 28. & Aëtio, *tetrab.* 4. *serm.* 3. *cap.* 5. videre est: in specie tamen à nonnullis Struma pro tumore in gutture accipitur, de quo agere huius loci est, de reliquis huius generis strumis, de *tumoribus in genere* dicendum.

QVÆSTIO.

An Brochocele & struma in Gutture sit idem morbus?

An bronchocele & struma in gutture sit idem morbus. Verùm cùm tumorum horum natura & curatio rectè explicari & tradi non possit, antequam hæc quæstio expediatur, eam, quæ aliàs postponenda esset, huic capiti præmittere libet. Fecit autem huius controuersiæ iam mentionem Ioh. Langius, *lib.* 1. *epist.* 43 vbi scribit, bronchocelen, seu herniam gutturis, longè diuersum è struma fuisse veteribus tumoris genus: Celso scilicet, *lib.* 5. *cap.* 28. strumam esse tumorem, in quo subter concreta quædam ex pure & sanguine, quasi glandulæ oriuntur id quod in ceruice, alis, inguinibus, in lateribus & mammis quoque accidat: bronchocele verò sit pendulus circa guttur tumor, à brochijs, ventricosi poculi similitudine, bocium appellatus, inter cutem & asperam arteriam, in quo modò caro pituitosa, modò humor aliquis melli, adipi, aut pulti similis membranulis includitur; interdum etiam pili minutulis ossibus mixti reperiuntur. Verùm cùm consuetudo sit dicendi magistra, parum referre putat, bronchocelem & chœrades strumas quoque appellari.

Verùm etsi forsan hæc ita sese habeant, & strumæ vocabulum pro tumore, in quo inter concreta quædam ex pure & sanguine oriuntur, quæ febres mouent, atque alio tumore, quam qui hodie hoc nomine appellatur, (strumæ enim hodie notæ febrem non excitant) & forsan pro apostemate aliquando scirrhoso acceperint: tamen de hoc etiam adhuc quæstio est, an strumæ hodie notæ differant à bronchocele. Nam video & hac de re etiam inter Autores discrepantiam. Alij enim bronchocelen sub strumis comprehendunt, & brochocelen statuunt esse strumam in gutture; alij verò eos tractatione seiungunt & separant. Hieron. Fabricius ab Aqua. *de Oper. chirurg.* hanc differentiam constituit, quòd brochocele sit tumor non in glandula aliqua, sed supra arteriam asperam obortus; struma verò in collo, sit tumor in glandula aliqua ex iis, quæ asperæ arteriæ adiacent, potissimum in iis, quæ sub laringe statim hinc inde ad asperæ arteriæ latera ponuntur: atque ita bronchocelen sumit pro abscessu aliquo penitiori membranæ incluso, ad βρόγχον, id est, *asperam arteriam* enato: strumas verò sumit pro glandularum in collo tumoribus. Idem statuit etiam Franciscus Peccetius, qui, *lib* 1. *Chirurgiæ, cap.* 23. & 27 strumas glandularum tumores esse scribit; bronchocelen verò tumorem seu abscessum magnum, mollem, & rotundum, inter cutem & asperam arteriam: & ex Guidone scribit, si huiusmodi tumor in capite oriatur, talpariam seu talpam dici; in collo bocium, in testiculis herniam (carnosum scilicet.) Distinguit etiam strumas & brochocelen Platerus, etsi alio modo, vt postea dicetur. Vt ergò, quæ vtriusque sit natura, videamus, seorsim de vtroque affectu dicemus.

De Strumis in Gutture.

Strumæ ergo in Gutture sunt tumores in glandulis, quæ asperæ arteriæ adiacent, orti è pituita lenta & crassa, aliquando etiam peculiari carne geniti, peculiari membrana conclusi. *Strumæ in gutture.*

Hippocrates, *in Coacu. l.* 2. *tertia sect. aphor.* 1. *ex distinct. Hollerij* ab anno 14 ad 42. strumas fieri docet; ab eà verò ætate ad annos tres & sexaginta, strumas fieri negat. Quod proculdubio verum est, vbi ab interno humorum vitio strumæ fiunt; cùm eâ ætate materia ampliùs deesse videatur. Interim non videtur impossibile, etiam post a 2. annum strumas fieri posse ab aquarum vitiosarum potu; quod illis accidit, qui ad Alpinos populos veniunt. Tumores enim hi quibusdam locis endemij sunt, scribitque Hieron. Fabricius ab Aquapendente, tales tumores frequentes esse in quadam Bergomensis agri parte, vbi cùm viri, tum mulieres fere omnes anteriùs in collo gestant tumores magnos, molles, mobiles & pendulos, doloris expertes. Idem morbus & Allobrogibus, & Alpinis, ac Carinthiæ & Styriæ Alpinæ inhabitatoribus, & Hispaniæ quibusdam locis familiaris est.

Tumores hi, vt diximus, & strumæ & scrophulæ dicuntur. Platerus tamen inter eos talem facit differentiam, & strumas illos tumores in gutture appellat, qui sunt magni & penduli, & sæpe, cùm gutturi profundè incumbunt, raucedinem vel dyspnœam aliquam efficiunt: scropulas verò eos saltem tumores, cùm vna simplex glandula, vel ex duabus tribúsve nonnunquam instar vuæ complicata promonet, appellat. Nam etiam scrophis seu porcis tumore hi saltem prominent, non dependent.

Caussa.

Oriuntur autem strumæ hæ in primis ex humore crasso & lento, quem vulgò pituitosum esse statuunt, cui interdum etiam melancholicus admisceatur. Platerus tamen non sine caussa hic monet, non satis rectè vulgò statui, ex sola pituita aut melancholia hos glandularum tumores deduci. Ex his enim si strumæ & eiusmodi tumores alij ortum haberent, non tam diuturni essent, sed putredini & corruptioni obnoxij, & in pus mutarentur, vt alij ex humoribus simpliciter excrementitiis orti tumores. Ipse verò è succo nutriente hos tumores oriri statuit. Cùm enim glandulæ, quàm aliæ carnes, crassiore succo nutriantur, si is quantitate & qualitate moderatus sit, eas in suo naturali statu conseruat: si verò qualitate, & in primis quantitate excedat, tumores varij excitantur. Etenim si aliquid humorum planè excrementitiorum admisceatur, tumores eiusmodi citiùs in abscessum abeunt: si verò succus ille nutriens solus sit, sed copiosior, quàm vt parti omni apponi possit, in eiusmodi tumores degenerat. Naturaliter enim talis humoris non plus in corpore generari debet, quàm vt partibus illis nutriendis sufficiat. Si verò plus eius generetur, talium tumorum caussa est. Natura enim vt vitiosos humores alios ad alias partes protrudit; vt in scabie, erysipelate, bubonibus, arthritide videre est: ita etiam, quod in alimento est ignobilius, non partibus nobilibus apponit, sed glandulis, vnguibus, capillis. Quapropter etiam, si talis ignobi-

lis;

lis, feculenti, & crassi alimenti plus generetur, natura rectè agens ad illas partes, cum quibus conuenientiam habet, glandulas scilicet, protrudit, ex quo proinde etiam carnem, aut carni quid simile generare tentat. Vnde etiam Autor *definitionum Medicarum* strumas dicit carnem siccam, & Aëtius, ex Leonidâ, carnem subalbescentem facilè augescentem. Et quidem peculiari membranæ strumæ includuntur, quæ & ipsa à facultate formatrice, quæ omnibus partibus viuentibus insita, & nunquam otiosa est, producitur. Dum enim ab affluente humore superfluo membrana distenditur, & forsan etiam rumpitur, natura nouæ quasi membranæ texturam aggreditur.

Platerus his caussis addit etiam semen & facultatem formatricem in vtero, & scrophulas has, vbi sunt alicui loco familiariores, à parentibus in liberos propagari potiùs, quàm cibi vel potus alicuius peculiari caussa euenire, statuit. Quod vt non rarò verum esse existimamus; ita potum & caussas ante propositas reiiciendas non censemus; cùm obseruatum sit eos, qui sani in talia loca perueniunt, si aliquandiu ibi degant, strumas tales contrahere.

Habet autem humor ille ortum è cibis crudis & crassis, vnde etiam ætati puerili, quæ tales humores cumulat, malum hoc, familiare esse, ex Hippocrate modò dictum est; in primis ex potu aquarum crudarum & niualium: qua de caussa, qui Carinthiam, & Styriam, & alia ibi loca Alpes versus incolunt, plerique bronchocele laborant. Langius equidem, *lib. 1. epist. 43.* & *lib. 3. epist. 4.* qui eo loco videatur, in hydrargyrum, seu aquas ex montibus metallorum feracibus scaturientes, & Mercurium in se continentes, caussam huius rei refert. Et omnino negandum non est, argentum viuum peculiari modo pituitam ad fauces & glandulas ibi protrudere, ita vt etiam extra inunctus salivationem excitet, & dentium vacillationem pariat: quia tamen in Hungaria & Transsyluania, atque alibi etiam, in magna copia Mercurius prouenit, vbi tamen morbus ille endemius non est: malo simpliciter ex aquarum crudarum & ex niue liquescente resolutarum potu id fieri, quas Hippocrates, *lib. de aëre, aquis & locis*, ὕδατα φλεγματώδεα & βρογχοκηλώδεα nominat.

Signa Diagnostica.

Signa. Affectus ipse per se patet. Apparet enim tumor rotundus, pendulus, propriæ membranæ inclusus, qui propterea ad tactum mobilis est, & à cute separari potest.

Prognostica. 1. Strumæ hæ vt omnes difficulter urantur, in pueris tamen faciliùs curantur, quàm in adultis.

2. Liberæ ac nulli vasi implicatæ strumæ curantur facilius, quàm quæ vasis implicatæ sunt.

3. Excisione sine periculo vix curantur, propter neruos recurrentes eò loci latentes, qui si læduntur, vox perit: quod cuidam accidisse refert Galenus, *1. de loc. aff. cap. 5.* qui cùm strumas in profundo in collo incumbentes excinderet, & inter secandum quoddam vas non specillo secaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam, simul neruos recurrentes distraxit, atque hoc pacto puerum liberauit à strumis, sed mutum reddidit. Ideóque strumæ, quæ in anteriore colli parte sunt, periculosiores sunt, quàm quæ in posteriore.

4. Nisi folliculus radicitus exscindatur, malum reuerti solet.

Curatio.

Curatio. Materia tumoris caussa tollenda est, & si quæ materia affluat, ea etiam euacuanda. Quod fit, dum vel insensibiliter absumitur ac discutitur, vel in pus mutatur, vel exscinditur.

Primò ergò, si adhuc vitiosi humores, præcipuè pituitosi, qui caussæ antecedentis rationem habeant, in corpore abundent, ij tollendi, & corpus conuenienter euacuandum, cùm per vniuersalia, tum per ea quæ caput purgant.

Deinde corpore euacuato ea medicamenta exhibenda, quæ materiam strumarum absumunt, absorbent, & exsiccant. In quo genere primò est radix scrophulariæ, quæ nomen inde habere videtur, quòd scrophulis medeatur, item radices vrticæ mortuæ, filipendulæ, gladioli. Laudatur & radix rusci, cuius efficaciam sibi quoque compertam esse testatur Fallopius, si eius in puluerem redactæ drachma vna singulis diebus cum vino assumatur.

Vel ℞. *Rad. rusc.* Drach. i. *iridis* gr. x. Cum vino dulci, vel mulsa exhibeatur diebus 40.

Plurimùm etiam commendatur spongia, ac sequens medicamentum, vt secretum in multis probatum, commendatur.

℞. Spongiam nouam, crudam, non lotam, quæ calculis & nodulis sit refertissima, Infundatur tota in s. q. cereuisiæ, ita tamen vt aliquandiu decoctum sufficiat. Coque cum cereuisia, vt absumatur quantitas duorum transuersorum digitorum. De eo bibat æger vesperi, cùm cubitum itur, haustum calidè. Sin autem assumi illa potio præ nausea nequeat, addi possunt aromata pro libitu, aut radix polypodij querni.

Arnoldus de Villa noua hunc puluerem laudat, vt pote à quo omnes infra vigesimum quintum annum infallibiliter curentur.

℞. *Cineris spongia marina, & palea marina, ossis sepiæ, piperis longi & nigri, zingiberis, cinnamomi, salis gemmæ, pyrethri, nucum cupressi, gallarum quercus, rosar.* ana Vnc. ii. F. Puluis. De quo æger sæpius de die & nocte in ore aliquid teneat, & paulatim deglutiat. Idem & cibis inspergi poterit.

Idem, & alios pulueres proponit. Valde enim commendatur hic Puluis.

℞. *Rad. aristoloch. rotunda, raphani, ferula fœtida*, an. Drach. i. *fol. pimpinella, pilosella, ruta maioris*, an. Drach. ii. *scrophularia, filipendula*, an. Vnc. sem. *sem. aniss.* Drach. ii. *sacch. albiss.* Vnc. iv. F. Puluis, de quo sumatur singulis diebus cochl. vnum, cum vino albo vel aqua genistæ.

Vel ℞. *Lepidis spongia* ℨ. iii. *sal. gemma* ℨ. ii. *salis tartari* Drach. i. F. Puluis. Sumantur à quadra vltima quotidie ex vino, Drach. ß. vel Scr. ii.

Alius Puluis contra strumas:

℞. *Spong. marin. pila marin. corall. rubr. vst. papyri tenuiss. & albiss. omnium combust.* ana Vnc. ß. Quibus cinerib. admisce, *rad. scrophular. mai.* Drach. iii. *oss. sepia, sal. gemm. gallar.* an. Drach. iii *nuc. mosch. piperis long.* & *alb. zingib. alb.* ana Drach. s. *cinnamomi acut.* Drach. i. sem. *sacchari* Vnc. i. sem. M. F. Tragema.

Ex pulueribus istis cum syrupo betonicæ, vel alio conueniente fieri possunt etiam Electuaria. Vel talis paretur Potio.

℞. *Rad. scrophularia, filipendula.* ana Vnc. sem. *fol. agrimonia, pilosella, pimpinella.* an. M. i. *flor. betonica, rorismarini*, an. P. i. Coq. in vino albo, vase clauso. Colatura dulcoretur saccharo, & addatur *aq. cinamom.* Drach. i. ß. pro duabus vel tribus dosibus.

Tertiò, Topica vsurpanda, & primò quidem danda opera, an materia tumoris caussa insensibiliter discuti & absumi possit. Et adhibentur ferè medicamenta, quæ scirrhis applicari solent & primò quidem emollientibus, incidentibus & discutientibus vtendum, & in primis ea eligenda, quæ strumis priuatim prodesse comperta sunt, vt scrophularia, & similia: atque vt corpus mollius vel durius, tumor recentior vel antiquior fuerit, ita vel mitiora vsurpanda. *Topica Emollientia & resoluentia.*

Vt ℞. *Rad. althéa* Vnc. i. *mucilag. sem. lini, fænugræc.* an. Drach. vj *pingued. gallin. & humana*, an. Vnc. i. *ol. amygdal. dulc.* Vnc ß. *croci* Drach. ß *cera*, q. s. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Rad. scrophularia autumno effossa & purgata*, q. v. Contundantur cum s. q. butyri recentis, inque fictile operculo clausum loco humido reponantur per dies 15. Deinde lento igne calefiant & colentur. Linimento hoc strumæ illinantur.

Vel ℞. *Folia cupressi.* F. Puluis.

Puluis hic vino conspergatur, & in massam vnam redigatur. Hoc medicamento strumam illines, & tertio die demum solues: tum locum exprimes, quem contractum inuenies. Denuò medicamentum induces, atque iterum obligabis per triduum, donec struma euanescat.

Et talia plurima passim à Galeno, Paulo, Celso, Rhase, Auicenna, & aliis describuntur, quæ omnia hic cumulare opus non est; præsertim cùm plurimi diffidant huic curationi in antiquis strumis. Quanquam enim Galenus & alij curandas hoc modo strumas esse præcipiant, ac Valescus de Taranta in strumis vnius anni talibus resoluentibus cum felici successu se vsum esse scribat: tamen si sint antiquiores & perfectæ, ac membranis conclusæ, hoc modo integra curatio vix sperari potest.

Itaque vbi per emollientia & resoluentia tumor discuti non potest, ad maturationem & suppurationem veniendum. *Suppurãtia.*

Vt ℞. *Rad. lilior. alber. althéa, iridis*, Coq. ad mollitiem. Deinde addeta farinâ triticeâ, & oleo dulci, vel liliorum album, ac pinguedine anserina vel gallinacea. Fiat Cataplasma.

Vel alia maturantia applicentur, quæ passim nota sunt. Insistendum autem tamdiu vsui suppurantium, neque locus ante aperiendus, donec tota materia intus conclusa in pus mutata fuerit. Vomicâ enim adhuc conclusâ calor etiam conclusus manet, atque reliquum etiam materiæ faciliùs in pus vertit. Quod si vomica citius aperiatur, cum humoribus etiam spiritus & calor effunditur, quo exspirante reliqua pars materiæ postea tardiùs & cum difficultate suppuratur. Cui & hoc accidit, quòd pars materiæ suppurata facit, vt & reliquum faciliùs in pus mutetur.

Vbi verò struma fuerit in pus mutata, aperienda est vel medicamento, vel ferro, aut cauterio Apertâ vomicâ pus enacuandum, deinde sinus expurgandus vnguento Apostolorum, medicamento de apio, vel simili; hinc sinus carne implendus, & cicatrice claudendus. In primis verò hoc Vnguentum ad strumas suppuratas apertas commendatur. *Apertio.*

℞. *Olei laurini* Vnc. i. *cerussa puluerisata & cum aq. vita lauigata*, itidem Vnc. j. *aluminis rocha* Vnc. ß. *salis communis* Drach. ii. F. Vnguentum.

Vel applicetur emplastrum diachylon, compositum.

Vel ℞ *Rad. iridis*, Vnc. iii. Coq. in *aceti & mellis*, an. Vnc. vi. Contundantur minutim, & addantur *terebinthina, vnguenti dialthéa*, an. Vnc. iii. *pulu. cumini, fænugræci*, an. Vnc. i. *cera* q. s. Fiat emplastrum.

Vel ℞. *Galbani, bdellij*, an. Vnc. i. *ammoniaci* Vnc ii. *sordis aluariorum apum, œsypi*, an. Drach. ii. *terebinthina, picis liquida*, an. Vnc. i. ß *baccar. lauri, staphidis agria, cumini, pyrethi*, an. ℥ ß. *stercoris caprini, ouilli, anserini* an. Drach. iii. *axungia porci, seu caprini, ceruini, vrsini*, an. ℥ i. *ol. chamamel. lilior. albor. cera*, an. q. s. F. Emplastrum, quod potenter resoluit.

Vel ℞. *Rad. bryonia, cyclaminis, cucumeris agrestis, ireos*, ana Vnc. ii. Coq. in vino albo, & terantur. Deinde adde *ammon.*

aceto

aceto dissoluti, bdellij opopanacis in oleo iesamino dissoluti, an. Vnc. ... *cornu ... caprini*. an. Vnc. ..., *ladani*, *styracis calamitæ*, an. Vnc. ß, ... q. s. F. Emplastrum.

Vel ♃. *Emplastri de meliloto* Vnc. i. *bdellij aceto scillitico dissoluti* Drach. ii. *castorei pinguis* Drach. i ß *pulu. rad. ireos, fol. cupressi*, an. ʒ. j. *ol. chamamel. lilior. albor. amygdalar. amar.* an. q. F. Emplastrum.

Sectio. Quòd si nec hoc modo curatio sperari potest, extrahenda est struma: quod quidem fit primò sectione, quæ quomodo peragenda sit, in *Instit. lib. 5. part. 1. sect. 2. c. 13. dictum*.

Septica. Quòd si æger ferum non admittat, alius modus superest strumas tollendi per medicamenta seu caustica & corrodentia, seu septica & putrefacientia. Hac autem in re diligenter obseruandum, ne partes vicinæ à medicamentis his lædantur & inflammentur. Ideò muniendæ sunt vnguento refrigerante Galeni, tolaceo Mesue, & similibus. Perficitur autem hæc res duobus modis. Alij scarificationem præmittunt, & strumam in minutissima scarificant, deinde inspergunt puluerem paratum ex *morsus diaboli siccat. in vmbra*, Vnc. i. *arsenici rubri, vitrioli, lithargyri, auripigmenti*, an. ʒ. i. Pulueri impone emplastrũ diachylum, quod post 24. horas demum deme, & vide, an struma sit castigata. Nisi fuerit, aufer scalpello cutem mortuam, denuóque insperge puluerem, & emplastrum imponito. Post 24. horas castigatæ scrophulæ illinatur locus butyro & vitello oui, mixtis in formam linimenti. Et ita singulis 24. horis linimentum iterabis, donec caro mortua deciderit.

Alij sine scarificatione mox medicamenta caustica & septica adhibent: alij tamen alia. Fallopius in corporibus rusticis vtitur trochiscis de minio, quos describit Iohan. de Vigo *lib. 8. cap. 13.* vbi & similia medicamenta plura reperiuntur, pro quibus ille, vt mitiores, hos substituit.

♃. *Auri pigmenti, arsenici crystallini*, an. q. s. Misce cum pasta ex farina triticea, & F. Trochisci. Pro quibus etiam in apertam vomicam hoc medicamentum imponit.

♃. *Arsenici rubri, sandaracha Græcorum*, an. Drach. ii. *axungia suillæ*, q. s. M. Fiat Vnguentum.

Et plurimi quidem censent, arsenicum hac in re primatum obtinere. Verum cautione opus est, & non temere admouendum. Nam supra modum vehemens ac virulentum est, febres excitat, & plurima alia praua symptomata inducit, & in minima etiam quantitate multa præstat. Ideóque vitra quantitatem dimidij grani tritici non adhibendum, & quidem in corpore robusto, & loco à membris nobilibus remotiore. In corporibus vero mollioribus, & iuxta membra nobilia minor quantitas adhuc adhibenda, sempérque præstat minimam quantitatem vnâ vice applicare, & postea idem medicamentum, si opus sit, repetere, quàm nimiâ quantitate ægrum lædere. Et cùm per dies tres duret operatio eius, eo tempore æger semper, vt febricitans aliquis, regendus, & contra malignitatem muniendus. Itaque cùm non sine periculo arteriæ applicetur, præstat lapide caustico, quo fonticuli excitari solent, quémque in *Instit. lib. 5. cap. vlt.* descripsimus, vti.

Quando glandula iam corrupta & absumta fuerit, crusta inducta à sana parte remouenda butyro loto cum farina triticea & axungia suilla. Crustâ demptâ, si quid adhuc vitiosi reliquum fuerit, illud etiam per medicamenta erodentia, vt vnguentum Agrippæ & similia, tollendum, & tandem vlcus, vt fieri solet, sanandum.

Et tamen adhuc alius modus strumas sanandi, quæ ab exili radice pendent. Illas enim serico filo, aut setis equinis versus radicem constringere licet, & quidem indies arctiùs, donec resiccatæ fuerint, & sponte deciderint. Potest etiam medicamento exsiccante actio vinculi promoueri & adiuuari.

Curatio strumarum à contactu Regis Galliæ. Tandem de curatione strumarum non prætereundum, vulgò ferri Reges Galliæ solo attactu sanandi strumas vim habere; De quo etsi alij aliter sentiant, & alij in imaginationem, alij in aëris mutationem & motum corporis, causam huius rei reijciant: tamen vana hæc esse facilè patet. Cùm autem hæc vis à Clodoueo primo Galliæ Rege profecta sit, atque inde ad successores per traducem, nullo respectu familiæ habito, translata sit, procul dubio donum est supernaturale diuinitus concessum. Nam cùm dictus Clodoueus primus Galliæ Rex, esset idolorum cultor, Clotildis vxoris monitis & precibus persuasus est, vt Christi nomen profiteretur. Cùm ergo à Remigio, Rhemensi Archiepiscopo, baptizatus & chrismate vnctus esset ab eo tempore hanc vim strumas sanandi accepit, & quasi per traducem in omnes suos successores deriuauit. Solent autem passim vicinis & peregrinis locis quotannis strumis laborantes affluere, quibus Rex manum imponit, & hæc verba Gallico sermone profert: *Le Roy te touche, & Dieu te guerit*: *Rex te tangit, & Deus te sanat*, atque apposito crucis signaculo, ab vno trino Deo vim eam deriuari, publicè profitetur. De qua mirabili strumas sanandi vi, solis Galliæ Regibus Christianissimis diuinitus concessa, peculiarem librum conscripsit Andreas Laurentius, qui videatur.

De Bronchocele.

Bronchocele. Bronchocelen verò definit Celsus *li. 7. cap. 13.* quòd sit tumor in ceruice seu collo in ... cutem & asperam arteriam quo modò caro hebes, modò humor aliquis melli aquæue similis includitur, interdum etiam minutis ossibus pili immixti

Quæ autem & de caussis eius, & de curatione vulgo traduntur, parum ab iis, quæ de caussis & curatione strumarum dicta sunt, differunt. Ideoque ea etiam non repetemus. Hoc verò non prætereundum, Felicem Platerum aliam planè, & à vulgata opinione diuersam, de generatione & curatione bronchoceles, sententiam habere, quam proponere libet.

Ille autem statuit, bronchocelen seu gutturis herniam esse tumorem in colli anteriore sede seu gutture, amplo spatio exuberantem, qui repl̃us est admodum, vt cùm pulsatur, sonum edat, & cùm premitur, sicut vter inflatus cedat, sed mox iterum attollatur; quibus à struma facilè secernatur.

Caussam autem huius mali statuit esse flatum sub cutem membranamque generalem cuti substratam, adnexámque in colli anterioribus, irrumpentem. Collectionis autem aëris eo loci caussam esse statuit, laxationem seu auulsionem cutis, cum membrana illa, quæ eo loci crassior est, rubicundior quàm alibi, à sedectis asperæ arteriæ musculorúmque colli anteriorum sedibus, spatiumque illic efficientis, in quod ob fugam vacui aër seu flatus è vicinis locis irrumpens, illud non solùm implendo, cutem membranamque in tumorem eleuat, sed & continuatione distendendus in immensum adauget; vnde nomen rectè acceperit tumor, quòd bronchocele, quasi ruptura seu hernia gutturis, appellatur.

Caussam autem auulsionis membranarum statuit esse conatum vehementem, qui fit, dum spiritu retento excrementa vel fœtum in partu excludere nituntur, aut buccas vehementer inflant.

Verum enim verò etsi facilè concedimus, caussam principalem esse auulsionem cutis & membranæ illius à partibus vicinis: tamen vero vix simile videtur, solùm flatum, vtpote mobilem, nec facilè vno in loco hærentem, malum tam diuturnum procreare posse; & tangens aliud etiam facile deprehendere. Ideóque mihi probabile videtur, vt vacuum illud spatium, præcipuè membranis extensis, succum aliquem & nutrimentum crassius effundi, è quo natura carni quid simile formet. Vnde etiam ipse Platerus statuit, nisi malo huic mature occurratur, vixdum ampliùs ambigi posse, sed toto vitæ curriculo permanere illic quo p. n. excreuit, sese circa vicina vasa implicante, & iis pertinaciùs adhærescente.

Curatio.

Curatio ergò, vt ex Plateri sententia rectè instituatur, principio, ne tumor incrementum sumat, adstringentia sunt applicanda, vt emplastrum ad rupturam, & quæ in hydrope solent adhiberi, vt membranarum illa contiguitas soluta iterum iungatur.

Idem tamen etiam interna quædam adstringentia & siccantia exhibet, commendátque puluerem aluminis vsti, vnc. ß. pondere exhibitum: possunt & alij pulueres antea de strumis propositi exhiberi.

Si verò tumor iam incrementum sumserit, discutientia antea in strumarum curatione proposita etiam hic locum habere possunt.

De hydrope gutturis.

Hydrope gutturis. Non prætereunda hic rara affectio gutturis. Solent enim interdum partes quædam priuatæ ab aqua intumescere, non solùm internæ, vt pulmo & vterus, sed etiam externæ. Et vidi semel atque iterum, & idem annotarunt alij, toto corpore salvo, manum tantùm intumuisse tumore aquoso pertinacissimo. Idem in gutture factum in puellâ, vidit Montanus, qui etiam hydropem illum gutturis per incisionem curauit.

LIBRI SECVNDI
PARS II.
DE ASPERÆ ARTERIÆ, pulmonis, mediastini, diaphragmatis, thoracis, præter naturam affectionibus.

PRÆFATIO,

Summam tractandorum continens.

POSTQVAM hactenus morbos & symptomata, quæ partibus inter caput & thoracem intermediis accidunt, explicauimus, vt ad vitia thoracis & partium in eo contentarum accedamus, ordo postulat. Hac ergo secundâ libri secundi parte dicemus de affectionibus præter naturam Asperæ arteriæ, de pulmonis morbis, purâ eius intemperie, inflammatione, seu peripneumonia, obstructione, de grandine & calculo ac vermibus in pulmone genitis, de hydrope pulmonis, de pulmonis cum thoracis membranis coalitu, de ruptura & erosione vasorum pulmonis, de Mediastini inflammatione,

 de

de Diaphragmatis inflammatione: de Pleuritide, seu inflammatione pleuræ & musculorum thoracis, de eiusdem vulneribus & fistulis, de empyemate, de hydrope Pectoris, de vertebrarum dorsi luxatione & gibbositate, de fracturis Costarum, & earum ad interiora compressione. Hinc dicendum de symptomatibus, quæ inde proueniunt, putà de Respiratione læsa, Asthmate, Suffocatione, Vocis & Locutionis læsione, Tussi, Dolore lateris & pectoris, Sputo sanguinis, & Grandinis ac Calculorum & Vermiculorum è pulmonibus rejectione.

CAPVT I.

De Aspera arteriæ morbis.

Aspera arteriæ morbi. Faucibus & gutturi succedit Arteria, Græcis τραχεῖα dicta, ad differentiam earum, quæ è sinistro cordis ventriculo in vniuersum corpus distribuuntur: item βρόγχος, quòd ex bronchiis, id est, annulis cartilagineis constet. Habet ea naturalem constitutionem suam, vt passim ab Anatomicis describitur; à qua si deflectat, varij morbi in ea oriuntur.

Morbi Intemperiei.

Intemperies. Et primò quidem morbis intemperiei corripitur, quam inducit in primis aër, quem inspiramus, vt & quem expiramus, qui si frigidior fuerit, asperam arteriam refrigerat; si calidior, calefacit; si humidior: humectat; si siccus, exsiccat. Possunt idem præstare etiam cibus & potus. Hinc ab aqua frigida, vel potu alto congelato, aut glacie refrigerato aspera arteria refrigeratur. Eadem tamen intemperies accidere potest ab humoribus, & materia quæ eam præterlabitur, siue à capite ad eam confluat, siue à pulmone & thorace reiiciatur. Possunt etiam intemperies partium vicinarum tracheæ intemperiem aliquam inducere. Ita œsophagus inflammatus calidam intemperiem arteriæ asperæ communicare potest.

Si. Cognoscuntur autem istæ intemperies à caussis antecedentibus scilicet, vel calefacientibus, vel frigefacientibus, vel humectantibus, vel siccitantibus; item ex vocis mutatione, oris aridirate vel humiditate, caliditate vel frigiditate, deglutiendi difficultate vel facilitate, vt & iuuantibus ac nocentibus.

Si verò intemperies à materia in corpore retenta inducatur, arguunt eam tussis, sensus grauitatis, dolor, anhelitus difficultas. Materia autem & humoris natura etiam intemperiei speciem indicat.

Simplices autem intemperies & qualitates, siccitatem si excipias, facilè sanantur, remotis, quæ eam induxerunt, caussis, & contrariis adhibitis, difficiliùs verò intemperies sanantur, quæ à materia fouentur.

De curatione autem in genere hoc tenendum, cùm partes, è quibus aspera arteria constat, sint frigidissimæ & exsangues, in refrigerantium vsu cautus esse debet Medicus. Cùm etiam pars hæc sicca sit, & à cerebro defluentia excrementa subinde recipiat, audaciùs siccantibus vti licet; exasperantium tamen vsus vitandus.

Intemperies autem simplices saltem remotionem caussæ eas inducentis, & contraria medicamenta indicant.

Si adsit materia eam fouens, illa remouenda.

Si nimirum intemperies sit calida, alteretur frigidis, *syrup. violar. rosar. cucurbita, mucilagine semin. psyllij*, & similibus.

Si frigida sit intemperies conueniunt *species & rotula diaireos, diacalaminth. diahyssopi, syrupus de hyssopo, de betonica.* Extrà inungatur collum *oleo irino, costino*, & similibus.

Si intemperies sit humida, vtile est *decoctum & aqua hyssopi cum melle, species diaireos, diacalaminthæ.*

Si intemperies sit sicca, vtendum *syrup. viol. iniubino, de glycyrrhiza, lacte, emulsione seminis papau. amygd. dulc. pinearum.* Extrà collum inungendum *oleo violar. amygd. dulc.*

Si cùm materia sit intemperies, ea cura requiritur, quæ in catarrho ad pectus labente proposita est.

Asperitas.

Asperitas. Deinde aspera arteria patitur morbum superficiei, cùm scilicet, quæ intùs & secundum tunicam interiorem naturaliter læuis esse debet, aspera redditur & inæqualis.

Caussæ. Quod ipsi à rebus acribus immodicè detergentibus & erodentibus, vt salso & acri catarrho, rebus acidis, oleo, quod licèt alias partes leniat & læuigare possit, asperam tamen arteriam & oculos exasperat, præcipuè si sit rancidum, vel frixione tale euaserit, rebus item oleosis & rancidis aliis, vt nucibus & similibus pulnere item & fumo, vaporibúsque acribus, quos cum aëre inspirando attrahimus, accidit. Longa etiam oratio, & vocis intentio asperam reddunt arteriam; humores item ira ligni, vt in lue Gallica; item vapores acres in febribus malignis, ex inferioribus partibus eleuati.

Asperitas asperæ arteriæ cognoscitur ex caussis, quas modò enumerauimus, & ex vtilitate quam præbent lenientia, & damno quod oritur ex acrium & acidorum vsu. In primis autem ex affectu cognoscitur, i nitium ex raucedine vocis, quæ ex asperitate arteriæ huius excitatur.

Asperitas autem asperæ arteriæ ad sui curam lenientia & læuigantia remedia, & emplastica morsus expertia postulat. Cuiusmodi sunt *amylum, tragacanth. bolus Armena, amygd. dulces, nuclei pinei, dactyli, ficus, lac, vinum dulce, diapenidium, diatragacanth. frigidum, syrupus de iniubis, diatedium, syrupus de glycyrrhiza, loch. de psyllio, de papauere, succus & extractum glycyrrhizæ.* In primis hic prosunt hypoglottides, ac pilulæ & trochisci sub lingua tenendi, vt *pilulæ bechicæ, trochisci bechici, oleum amygd. dulc.* cum *sacchare cando.*

Arteriaca medicamenta. Atque omnino huius loci sunt arteriaca dicta medicamenta, quod membranæ arteriam asperam succingenti prosunt. Composita talia ex antiquis multa proposuit Galenus, *7. de compos. medic. secund. loca.* Verùm cum vt idem Galenus, *ibid. c. 1.* ait, omnium simplicium medicamentorum vires exquisitè nosse oporteat eum, qui compositum quoddam sit facturus simplicia arteriaca hic proponere libet.

Est autem illorum triplex genus. Primum complectitur lenientia, quæ sine omni mordicatione læuigant qualia sunt, *butyrum recens s. sale, amylum, lac, mustum dulce decoctum, passulæ, dactyli, iniuba, amygdalæ dulces, pinea recentes, glycyrrhiza, tragacantha, gummi Arabicum, cremor ptisanæ hordeaceæ & triticeæ, mucilago sem. psyllij, cydoniorum, emulsio seminum quatuor frigidarum maiorum.*

In secundo genere sunt, quæ abstergunt simul nonnihil, citra tamen rosionem. Et possunt etiam in hunc finem vsurpari medicamenta ex priore classe, si, quæ sunt huius generis propria, addantur. Sunt autem talia, *saccharum penidium, carica, syrupus violarum, iniubinus.*

In tertio genere sunt paulò acriora, quæ exsiccant, abstergunt, & discutiunt, vt *hyssopus, thymum, radix ireos, semen vrticæ, cinnamomum, amygdala amara, spica, thus, myrrha, terebinth. farina orobi, spec. diaireos Salomonis.*

Etsi verò pluribus modis talia exhiberi possunt, vt syruporum, linctuum: tamen commodissimè ferè in hypoglotidas, seu trochiscos sub lingua tenendos, qui paulatim liquescant, conformantur. Hærere enim necessum est.

Composita multa talia, vt dictum apud Galenum, *7. de comp. medic. sec. loca*, existant. Vnum atque alterum saltem addemus.

℞. *Sem. cydonior. psylli, spec. diatragacanthi frigidi*, an. Drach. i. Fiat Nodulus, qui madefiat in decocto passularum & glycyrrhizæ.

Vel ℞. *Glycyrrhizæ rec. in taleolas secta*, q. s. *passul. minor. cass. extr. sacch. candi, sem. cydonior.* Ebulliant parum, & pro vsu seruentur.

Vel ℞. *Rad. althææ* Vnc. i. *glycyrrh. brancæ vrsinæ*, an. Vnc. ß. *passul. mundat. iniubar. sebesten*, an. N. x. *flor. violar. maluæ*, an. P. j. *sem. 4. frig. maior. cydonior.* an. Drach. iii. *hordei mundat.* P. i. Fiat decoctio. In ℔. i. dissolu. *syr. violar.* Vnc. iii. *iniubini* Vnc. i. M. pro tribus dosibus. Vel coq. ad spissitudinem, & addatur saccharum penidium F. Lohoch.

Angustia asperæ arteriæ.

Angustia asperæ arteriæ. Caussæ. Tertiò patitur aspera arteria morbos cauitatis, seu Angustiam, quæ fit à rebus extrà comprimentibus, laqueo, manu, similibúsque caussis asperam arteriam extrà coarctantibus; ab inflammationibus item & tumoribus asperæ arteriæ incumbentibus; bonis item grandioribus deuoratis, vel rebus aliis duris deglutitis in œsophago subsistentibus, & arteriam, quæ à posteriore parte gulæ adiacet, comprimentibus, luxatione vertebrarum ceruicis. Quò etiam referri potest natiua pectoris angustia, item nimia obesitas, vnde arteriæ comprimuntur, & angustiores redduntur. Obstruitur à rebus extrà in eam illapsis, humoribus crassis & glutinosis confertim à cerebro in eam illabentibus, vel pure ex rupto pulmonis abscessu, vel etiam abscessibus in faucibus ruptis, seu grumis sanguinis vndecunque in eam illapsis; grandine item & calculis in pulmone genitis, & tandem à carne, quæ post vulnera vel vlcera arteriæ in eâ nata, eius meatum claudit.

Signa. Asperæ autem arteriæ angustiam patefaciunt caussæ cùm externæ, tum internæ, quæ aptæ sunt canalem hunc comprimere vel obstruere. Monstrant eandem effectus, respirationis difficultas, & imminens suffocationis metus modò maior, modò minor, pro angustiæ, à qua prouenit, ratione, tussis item, præsertim si extra illapsa sit caussa angustiæ.

Prognostica. Et quidem inter morbos asperæ arteriæ, angustia grauissimus & periculosissimus est, qui suffocando & spiritus intercipiendo hominem iugulat, siue id fiat à laqueo, siue à catarrho confertim in pulmones illabente, siue à sanguine in tracheam influente, siue à rebus aliis in eam illapsis. Cuius rei historias collegit Schenckius, *lib. 2. obs. 14.* Pro caussarum etiam ratione malum nunc faciliùs, nunc difficiliùs curatur. Angustia enim asperæ arteriæ, quæ ob gibbum ex asthmate fit ante pubertatem, non curatur. Hippocrates, *6. aph. 46.*

Ad prognostica pertinet & hoc, quòd ea, quæ in asperam arteriam illabuntur, interdum magno conatu in ipsum pulmonem detruduntur; quæ postea tamen interdum tussi reiciuntur, interdum vomicam ibi excitant. Ita Alex. Benedictus, *hist. de part. corp. hum. lib. 3 cap. 18.* annotauit, Lucretiæ cuidam, cùm nucem Ponticam dentibus frangeret, oborto risu, nucem in arteriam delapsam, & antipiti conatu ad interiora propulsam, vbi ruptis venulis vomica in pectore exorta est, quâ tandem sanata, obsessis meatibus, vox rauca semper percepta est. Sic anno 1620. cùm hic vir quidam cerasa comederet, nucleus cum maximo suffocationis periculo & tussi maxima in guttur, &

& tandem in ipsum pulmonem illapsus est. Vnde suffocationis periculo cessante, in eam venit opinionem, illum suffocationis metum non à nucleo, sed catarrho præcipiti, cui alias valde erat obnoxius, prouenisse. Verùm durauit per interualla tussis ista tribus septimanis, & dolorem quendam grauantem in dextra thoracis parte sensit. Tandem cum nocte quadam vehementer integram horam tussisset, nucleum illum pituita obductum tussi reiecit, & ab ea liberatus est.

Curatio. Curatur autem angustia asperæ arteriæ, caussæ, quæ excitat, ablatione. Si extrà quid arteriam comprimat, illud tollendum. Si etiam extrà quid in eam illapsum sit, tussi reiiciendum. Si verò caussa obstruentis interna sit crassus & viscidus humor, is incidendus, attenuandus & extergendus, vt faciliùs tussi eiici possit, *syrupo* scilicet *de hyssopo, capill. Veneris, de prassio, glycyrrhyza, oxymelite* cum *mulsa*, vel *decocto* aut *aquis hyssopi, capilli Veneris, prassii, loch. de pino, de scilla*, & similibus, quæ postea in obstructionibus pulmonis proponentur. Si superiore parte œsophagi quid hæreat, ac asperam arteriam etiam coarctet, tum conquassatis pugno dorsi vel intra capulas vertebris, quibus gula adiacet, impacta in ventrem detrudantur, quo tandem larynx & dilatari, & liberiùs aërem admittere possit.

Vulnera & vlcera asperæ arteriæ.

Caussæ. Tandem etiam morbos solutæ vnitatis patitur aspera arteria, Vulnera scilicet, quæ præcipue à telis gladiis, & aliis caussis externis inducuntur. Quandoque etiam à tussi violenta, & magna vocis intentione, vt in pulmone, ita in aspera arteria vasa rumpuntur.

Exulcerationem verò inducunt acres humores & erodentes, præcipue salsi & nitrosi, vt appellat Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acut.* à cerebro defluentes, vt & humores acres & venenati in lue Venerea.

Vulnera autem externa asperæ arteriæ sensui patent, & ægri vel adstantes referunt, quæ caussæ ea induxerint. Et si dubitetur, an vulnus ad cauitatem arteriæ penetret, id facile manu, candela, vel alia re vulneri admota, dum æger loquitur, & omnino ex aëris per vulnus egressu cognoscitur. Ruptura autem vasorum ex tussi nimia, vt & vocis intentione, quæ præcessit, ac præcipuè sanguinis sputo, quod sequitur, innotescit.

Interna autem exulceratio patescit, è caussis, quæ præcesserunt, vel adsunt, catarrhis salsis, medicamentis acribus, lue Venerea vt & iis, quæ exulcerationem consequuntur, dolore, tussi, sputo sanguinis, in principio quidem puro, hinc purulento aut materiæ purulentæ & sordidæ, vt & crustularum, quas Græci ἐσχάρας vocant, reiectione, Interdum etiam bronchia & cartilagines asperæ arteriæ tussi reiiciuntur, quod tamen ex pulmonibus frequentiùs accidit, raro ex aspera arteria, quæ durior est, quàm vt viuente homine tantam corruptionem pati possit. Symptomata equidem, quæ vulneribus & vlceribus asperæ arteriæ superuenire solent, recenset Hippocrates, 2. *de morb.* Verùm vtmihi quidem videtur, non agit eo loci Hippocrates de aspera arteria extra pulmones vulnerata vel exulcerata, de qua nunc nobis sermo, sed de eius ramis iam per pulmonis substantiam dispersis; cùm inter cætera expressè scribat in vulneribus eiusmodi tandem βρόγχια pulmonis reiici.

Prognostica. Vulnera autem asperæ arteriæ periculosa sunt, & plerumque insanabilia, præcipue si substantia ipsa cartilaginea sit vulnerata & potissimùm per transuersum dissecta, quæ vix coalescit. Interdum etiam inflammatio accedit, & hinc gangræna & sphacelus, quæ ægrum subitò iugulant.

Aliquando tamen sanantur, præsertim si vulnus inter duos annulos, atque ita membranam cartilagines connectentem incidat, cuius rei exempla collegit Schenkius, *lib. 2. obs.* 40. Et ipse bis vulnera arteriæ asperæ penetrantia sanata vidi. Si autem moriatur æger, iugulatur vel statim, sanguinis effusione, qui in arteriam illapsus ægrum suffocat; vel lente, quod post aliquot septimanas factum vidi, cùm aliquid carunculæ vulneri succrescit, quod ægrum tandem suffocat.

Vlcera, quæ internam asperæ arteriæ partem occupant difficilia quidem curatu sunt, ob partium situm & naturam, cui difficulter & non omnis generis medicamenta applicari possunt. Plerumque tamen sanantur, modò non sint profunda, & cartilagines exedantur, & putrilago accedat.

Curatio. Vulnerum asperæ arteriæ curationem quod attinet, cutis labia distantia coniungenda, & deinde emplastris conuenientibus extra adhibitis vulnus, vt moris est, conglutinandum. In ore verò, vt & intus conglutinatio iuuetur, continuò aliquid medicamenta detinendum, quod liquatum sensim per viam asperæ arteriæ delabatur; id quod faciliùs fiet, si æger supinus iaceat, vt *rotula diatragacanth. frigid. diacodium*, & similia.

Vel ℞. *Spec. diatragac. frigid.* ʒ.j. *gummi Arabici, boli Armeni*, an. ʒ.ß. *rad. consolid. sub cineribus coctar.* ʒ. 1. *syr. myrtin.* q.s. Fiat Electuarium. Vel ℞. *conseru. rosar. rubr. rad. consolidæ maioris*, an. ℥.i. *boli Armeni, spec. diatragacanth. frigid. gummi Arabici*, an. ʒ.ß. *syr. de rosis siccis*, q.s.F. Electuarium.

Potest etiam exhiberi loch sanum & expertum.

Æger verò non multum loquatur, & omnia quæ tussim excitare possunt præcaueat.

Vlcera quoque curantur detergentibus, siccantibus, id quod quissum est, regenerantibus, & cicatricem inducentibus. Detergunt *mulsa, mel rosatum*, cum *aqua hordei*. Siccant & glutinant *bolus Armena, thus, myrrha, radix aristolochia* puluerisata, & cum melle in formam eclegmatis redacta. Et si ab humoribus acribus & salsis vehementer detergentibus vlcera eiusmodi ortum habeant, lac commodissimum est, cuius solius vsu humorum acrimonia temperatur, sordes deterguntur, ac quod deest, restituitur: inprimis si lac debito modo præparetur, & eas quas debet conditiones habeat, de quo vide Galenum, 4. *meth. med. cap.* 12.

QVÆSTIO

An vlcera asperæ arteriæ sint sanabilia.

Galenus equidem, 5. *meth. med. cap.* 12. vbi ex professo de curatione vlcerum asperæ arteriæ tractat, & propterea hac de re videri potest, scribit, se non paucos eorum, qui hoc morbo laborarunt curasse, quod & Aetius, *tetrab. 2. serm. 4. cap. 64.* se factitasse testatur. Marcellus Donatus tamen, *de historia medica mirabili lib. 3. cap.* 1. recenset historiam cuiusdam, qui omni diligentia à Medicis adhibita, nihilominus hoc morbo periit. Et omnino non simpliciter affirmandum, esse sanabilia hæc vlcera, vt etiam de vulneribus dictum. Etenim cùm sanies nonnisi tussi reiici possit, facilè fit, vt isto conatu partes vlceratæ lacerentur. Quibus accedit & hoc, quòd aspera arteria non carnosa est, cuiusmodi partium vulnera & vlcera facilè sanantur, sed dura & cartilaginosa. Præterea cum membra vlcerata siccatione indigeant, etiam hac de caussa asperæ arteriæ vlcera difficilius sanantur, cùm continuò humiditas quædam, præcipuè è vicinis tonsillis, destillet; & inprimis, cùm aspera arteria naturâ suâ sicca sit, & vehementiùs siccari postulet. *Vlcera asperæ arteriæ an sint sanabilia.*

Et omnino ista rationi consentanea sunt. Quapropter statuendum, vt & Auicennas, 3. *can. fen. 10. tr. 4. c. 18.* docet, si vlcus in principio sit, & saltem externam superficiem asperæ arteriæ occupet, sanabile esse: si verò vlcus penetrauerit & ipsas cartilagines asperæ arteriæ eroserit, tale vlcus vel planè insanabile esse, vel omnino difficulter curari.

CAPUT II.

De pulmonis Intemperie.

Aspera arteria in ipsum pulmonem tendit & inseritur: ideóque proximum est, vt de eius Morbis dicamus. Quæ autem naturalis sit constitutio Pulmonis, ex Anatomicis petatur. A qua cùm deflectit, varios morbos patitur. Inter eos sunt primò morbi Intemperiei, cùm pulmo vel nimis calefit vel refrigeratur, vel humectatur, vel siccatur; & quidem nunc sine materia, nunc cum materia. *Pulmonis intemperies.*

Caussæ.

Caussæ. Morbum intemperiei sine materia inducunt caussæ simili qualitate præditæ, inprimis aër, quem spiritu ducimus, quique ad pulmonem parum alteratus defertur, præcipue in iis, quibus columella deest. Quamcunque enim qualitatem aër habet, eam pulmoni imprimit. Hinc qui tempore hyberno per loca niuosa, aut ventis exposita iter faciunt, iis pulmones refrigerantur. Idem interdum euenit à potionibus nimis frigidis, inprimis quæ glacie refrigeratæ sunt, quarum portio aliqua licèt exigua, per asperam arteriam in pulmones defluit. Pertinent & huc quæ totâ substantiâ pulmonibus aduersa sunt. Quanquam enim talia occultis qualitatibus præcipuè pulmonibus noceant: tamen & ipsa sæpe vnà qualitatum manifestarum excessus habent, quos & ipsis pulmonibus imprimere possunt. Extrà quoque applicata thoraci medicamenta pulmonem alterare possunt. Ita refert Galenus, 10. *meth. med. cap.* 9. quòd quidam imposito præcordiis refrigerante medicamento, difficultate respirandi laborauerit, alter verò tussierit. Afficiuntur etiam & alterantur pulmones à vicinis quibusdam partibus, vt corde, hepate, liene. Hæ enim partes, si incalescant præter naturam, plerumque etiam pulmoni intemperiem illam communicant.

Intemperies autem cum materia fit, vbi ea in pulmone vel sensim, seu ob facultatis concoquentis, seu expellentis imbecillitatem colligitur, vel aliunde confertim affluit. Inprimis autem a capite ad pulmonem materia transmittitur in catarrhis; sæpe à gutture & faucibus, quarum partium inflammatio nonnunquam in pulmonem conuertitur. Frequentissimè autem ab ipso hepate, imò per hepar à toto venoso genere, seu multo sanguine, seu vitiosis humoribus repleto transmittitur. Nonnunquam etiam à thorace materia, vt pus & sanies, pulmoni communicatur; quod interdum quoque, à membrana costas succingente, vt & a costarum musculis inflammatis, accidit. Nec extra culpam semper est vterus, à quo etiam sanguis ad thoracem conuertitur, teste Hippocrate: nisi quis malit à venoso genere, antequam ad vterum feratur, ad pulmonem mitti sanguinem.

Signa Diagnostica.

Signa. Calida pulmonis intemperies cognoscitur ex caussis quæ præcesserunt, ira nimia, & diuturna vocis intentione, motu nimio inspiratione aëris calidi, medicamentis & cibis nimis

calidis, intemperie vicinorum viscerum calidâ, è rubore genarum, qui prouenit à fumis calidis ascendentibus, siccitate linguæ & faucium, siti ingenti, quam potus non sedat, & frigidi aëris inspiratio; è magnitudine, celeritate & frequentia anhelitûs, vt & pulsuum differentia simili, languore corporis, & quòd æger caussis, quæ calorem augendi vim habent, offenditur, iuuatur ab iis quæ refrigerant.

Frigidæ pulmonis intemperiei signa sunt caussæ refrigerantes, quæ præcesserunt in primis mora in aëre frigido, & locis ventis borealibus expositis, in primis si corpus, & præcipuè os, non muniatur aduersus hanc aëris iniuriam, potus frigidus, inprimis qui glacie refrigeratus est, aut antea frigore congelatus fuit. Respiratio est tarda parua & rara, pulsúsque similis; expiratio est frigidior. Æger frigidorum vsu offenditur; commodum ex calidis, præsertim aëre calidiore percipit.

Signa pulmonis humidi petuntur à caussis humectantibus, quæ præcesserunt, à vocis raucedine, anhelitu frequenti cum sibilo & stertore, sputo multo, & læsione ab humectantibus, & commodo ab exsiccantibus.

Sicca intemperies tandem cognoscitur, quòd caussæ exsiccantes præcesserunt, motus & vocis intentio diuturna & nimia. Morbo hoc in primis aurifabri & Chymici, ac qui circa metalla occupantur, infestantur, à quorum valde exsiccantibus halitibus cum aëre, quem inspirant, attractis, pulmones exsiccantur. Morbo hoc affecti paulatim contabescunt, & si mortuorum pectus aperitur, nullum vlcus in pulmone apparet, sed pulmones veluti fumo exsiccati conspiciuntur: Respiratio est parua & frequens, & sitis continua, sputum paucum. Exsiccantibus æger læditur, ex humectantibus emolumentum percipit.

Intemperies verò cùm materia innotescit ex humorum in corpore redundantium notis, quæ alibi, & quantum pulmones spectat, postea proponentur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Intemperies sine materia, (sicca except., quæ plerumque incurabilis est) quam quæ cum materia committitur, faciliùs curatur, nec suffocationis periculum coniunctum habet.

2. Periculosior verò intemperies cum materia. Nam grauiora inde excitantur symptomata, atque ob visceris situm medicamenta difficiliùs eò penetrant: & maius aut minus periculum coniunctum habet morbus, pro virium robore & debilitate, & ipsius materiæ conditione, quæ coctionem vel faciliùs vel difficiliùs recipit, & facilè vel difficulter excernitur.

3. Si pulmonis intemperiei catarrhus coniunctus sit, curari ea non potest, nisi catarrhus priùs tollatur, & vitatur.

Indicationes.

Indicationes. Si simplex intemperies sit sine materia, indicat contraria alterantia; si cum materia, etiam ea quæ materiam à pulmone reuellunt & euacuant. In frigidis tamen adhibendis cautè agendum, nec nimis frigida exhibenda, quorum vsu pulmo offenditur, ac tussis inde & alia mala interdum excitantur.

Pulmo quomodo euacuetur. Pulmo autem euacuatur commodissimè per tussim; cùm per arterias per ipsum dispersas, quæ in vnam magnam tandem coeunt, materia rectissimè euacuetur. Licet autem per vrinam & aluum etiam aliquando, ista euacuatio fiat; tamen hoc rarissimè accidit. Etsi verò tussis à materia concitetur, expultrice excitata ad eiiciendum ea, quæ molesta sunt; ars tamen naturæ subsidio venit medicamentis, quæ bechica & tussim excitantia appellantur. Sunt autem ea, quæ facile per asperam arteriam in pulmonem destillant, & crassam ac viscidam materiam incidunt atque extenuant, & ob acrimoniam aliquam, quæ prædicta sunt, naturam ad tussim stimulant.

Medicamenta autem, quæ pulmoni adhibentur, vel interna sunt, vel externa. Interna, quæ per os sumuntur, alia per asperæ arteriæ latera in pulmonem sensim destillant; alia verò statim in ventriculum descendunt, & per viscera reliqua ad pulmones transeunt. Priora ita sint comparata, & talia eligenda, quæ nec pulmonem offendunt, nec nimis liquida sunt, vt statim in ventriculum defluant, sed talia, quæ mediocrem crassitudinem habeant, qualia sunt eclegmata siue lambilia: vel si sint duriora, talia tamen, vt in ore detenta sensim liquescere, & in pulmonem destillare possint: Posteriora; & quæ mox ad ventriculum perueniunt, quod attinet, cùm circuitus viáque, per quam ad pulmones talia medicamenta perueniunt, longus sit, & longæ ambages, medicamenta ea validiora sint, & maiore copia, & frequentius exhibeantur, vt, vbi ad pulmones perueniunt, vires adhuc morbo curando sufficientes obtineant.

Externa pectori applicantur extrà, quod cùm sit maxima ex parte ossium, vt calidiora ea sint, oportet. Cauendum autem hic, ne refrigerantia repellentia, & adstringentia valida pectori applicemus. Nam & frigus pulmoni inimicum; & vitiosos humores talia medicamenta in pulmonem ab externis partibus compellunt.

Curatio.

Curatio. Pulmonem refrigerantia. *Calidum* ergo pulmonem refrigerant medicamenta ex *violis, endiuia, papauere, hordeo, nymphæa, syrup. violar. decoct. hordei, loch. de psyllio.* Extrà inungatur thorax *oleo violarum.* Vel fiat epithema ex decocto lactucæ, violar. endiuiæ.

Diæta. Diæta medicamentis respondeat. Aër quem spiritu trahimus, sit actu frigidus, qui nisi talis sit naturâ, arte comparetur, vt alibi dictum. Potus sit aqua hordei simplex, vel cum iulebo violarum. Æger à vino abstineat. Cibi quoque refrigerandi vim habeant, & condiantur endiuia, lactucâ. Vigilias nimias æger vitet. Quies motui præferenda, cum motus calorem augeat: vt & silentium sermoni. Vitanda est ira & excandescentia.

Pulmones calefacientia. *Frigidam* verò pulmonis intemperiem corrigunt *hyssopus, prassium, capillus Veneris, helenium, thymus, calamintha, tussilago, Nicotiana, radix ireos, crocus*, quem nonnulli pulmonis animam nominant, qui & ex ouo sorbili, vel cum aliis medicamentis sumi potest, & cum linimentis misceri. Et ex his parata *decocta & aqua: syrup.* item *capilli Vener. de hyssopo, de glycirrhiza, de prassio, de calamintha, species diatragacant. calid. diaireos Salomonis, diaprass.* vt & *suffitus aromatum.*

Extrà illinatur pectus *oleo irino, amygdal. amarar. rutaceo, anethino.*

Diæta. Diæta medicamentis sit similis. Aër sit calidus, & nisi talis sit naturâ, arte comparetur. Potus sit vinum, & mulsum. Cibus sint carnes animalium aromatibus conditæ. Vtilis est pulmonis, & totius corporis exercitatio, quæ calorem viscerum excitat.

Pulmones siccantia. *Humidam* pulmonum intemperiem corrigunt medicamenta calida modò enumerata. Habent enim eadem etiam vim siccandi, vt & decoctum ligni Guaiaci & sassafras.

Extrà pulmonem exsiccant aquæ salsæ, sulphureæ, bituminosæ, & sacculi milio ac sale pleni pectori impositi.

Diæta. Aër sit siccus, vel suâ naturâ talis, qualis est maritimus & montanus, vel suffitu herbarum calidarum & siccarum modò enumeratarum, vt & aromatum, & lignorum calidorum suauiolentium, vt & styracis, thuris, myrrhæ, benzoës, talis redditus. Suffitus etiam ad exsiccandum pulmonem ore excipi potest. Diæta medicamentis consentiat. Potus ergo sit vinum hyssopo, marrubio, helenio, vel aromatibus conditum. Cibus etiam vim siccandi habeat, quales sunt aues montanæ. Vtilis est etiam corporis, ac inprimis pulmonis exercitatio, quæ fit multo sermone & locutione.

Pulmones humectantia. *Siccos* pulmones humectant *cassia, glycyrrhiza, viola, iniubæ, passulæ, amygdala dulces, sem. melonum*

Extrà conuenit aquæ dulcis tepidæ balneum & oleum amygdalarum dulcium. In primis verò ad siccitatem pulmonum corrigendam vtilis est diæta.

Aër sit humidus naturâ, vel arte talis factus. Potus & ipse vim humectandi habeat, qualis est vinum album dulce, decoctum hordei, emulsio seminis melonum, & amygdal. dulc. In cibis conueniunt oua sorbilia, carnes hœdinæ, vitulinæ, pullorum gallinaceorum, pisces saxatiles, caro gammarorum & cancrorum, ac testudinum; lac in primis recens. Vtilis est & somnus, quies, & animi tranquillitas.

CAPVT III.

De pulmonis Inflammatione, siue Peripneumonia.

POst intemperies pulmonis, de inflammatione eiusdem agere libet, vt intemperie cum materia. Etsi enim & magnitudo aucta accedere possit: tamen magis lædit intemperies. Vlcus verò, quòd interdum accedit, ad solutionem continui pertinet, de qua infrà.

Περιπνευμονία autem, ἢ πνευμονία, Celso, *lib.* 4. *c.* 7. morbus peripneumonicus, vulgò pulmonia, (est enim hic morbus ex eorum genere qui à parte affecta nomen acceperunt) est phlegmone pulmonum cum febre acuta, spirandi difficultate & tussi.

Morbus est primò intemperiei cum materia, quia sanguis p. n. ad pulmonem affluxit; deinde in magnitudine aucta, quia est tumor parenchymatis pulmonum, quibus interdum & soluta vnitas accedit. Pars affecta est pulmo, interdum secundum vnum vel alterum locum, interdum totus.

Caussa.

Oritur autem hic morbus ex sanguine, vt aliæ etiam inflammationes omnes; vel solo, vel bilioso, vel pituitoso. Et plerumque, (interdum enim solam plethoram huius inflammationis caussam esse, impossibile non est) vt etiam suprà dictum, in talibus inflammationibus humores vitiosi in venis cumulati, prima mali occasio sunt, quibus cum se natura exonerare cupit, simul eos cum sanguine ad partem aliquam corporis protrudit & deponit. Sanguis autem semper præualet, etsi motui primam occasionem alius humor præstare possit. Aliàs non esset inflammatio.

Infunditur autem sanguis in pulmonem è dextro cordis sinu per venam arteriosam. Nonnunquam aliis morbis succedit peripneumonia, vt anginæ, pleuritidi, dum è faucibus & lateribus humor κατὰ μετάστασιν repente in pulmones irruit. Etsi enim à pleura ad pulmonem nullus sit vasorum ductus: tamen quia pulmones cum pleura communem membranam habent, quæ omnes thoracis partes inuestit, per eam malum hoc vicinis partibus & pulmoni communicari potest, de quo postea, *de Pleuritide*, dicetur. Accidere tamen etiam potest, vt humores ad fauces aut pleuram ruentes in venas recurrant, quos cùm natura iterum aduersus thoracem pellere conatur, eos per venam arteriosam in pulmones trudit, vnde tum

pleuritis

pleuritis) in peripneumoniam degeneret, caussa antecedente, quæ pleuritidem auctura erat, ad pulmones conuersa. Potest enim, vt Galenus, 7. *aph.* 11. docet, pleuritis in peripneumoniam mutari & degenerare, potest & pleuritidi peripneumonia superuenire.

Degeneratio fit, cùm priore cessante morbo alter succedit: superuenit verò, cùm priori permanente alter accedit.

Sanguinis in pulmonem effusi pars aliqua in arteriæ asperæ ramos impulsa ichore primùm, hinc cruore sputum imbuit; tandem mutatus & coctus per tussim copiosiùs eiicitur, illæsa pulmonum substantia. Hæc enim si læditur, phthisis succedit.

Caussæ autem, quæ faciunt, vt materia ad pulmones fluat, ferè omnes sunt, quas postea in pleuritide recensebimus, vehemens scilicet exercitatio post quietem longam, & corpore repleto, clamor & vocis intentio nimia. Ita etiam sanguinem commouere potest, vt ad pulmonem confluat. De quo Hippocrates, 6. *epid. com.* 5. *c.* 9. *Praceps atque acerba iracundia cor & pulmonem in sese, & ad caput calorem & humorem trahit.*

Aer frigidus & aquilonius, australem præcipuè sequens; aër enim frigidus pulmoni est inimicus, qui faciliùs pectus afficit, si ab aëre tepido partes thoracis laxatæ sunt. Facit huc & aquarum lacustrium & stagnantium vsus tempore hyberno: vnde Hippocrates, *de aëre, aquis & loc.* scribit, in regionibus lacustribus & paludosis frequenter obseruari pulmonias, hyeme scilicet. Aqua enim eiusmodi non glaciata potius inferioribus partibus nocet; atque ipse Hippocrates per æstatem alui profluuia, intestinorum difficultates, lienes magnos, hydropem adesse scribit; de aqua verò glaciata scribit, 5. *aph.* 24. *Frigida, veluti nix & glacies pectori inimica, tusses mouent, venarum ruptiones & destillationes efficiunt.* Cum enim tales aquæ non defluant, sed aquæ pluuia noua semper inferatur, tempore æstiuo, cùm Sol eas vrit, corrumpuntur, hyeme verò glaciantur, & frigidæ ob niuem & glaciem euadunt.

Pertinent huc & medicamenta venenata, & præcipuè lepus marinus, qui peculiari vi pulmones exulcerare, & hinc inflammationem eius excitare solet. Nonnunquam & in constitutionibus epidemiis talis est humorum malignitas, quæ peculiariter pulmones lædere apta nata est. Hinc obseruatæ sunt epidemiæ peripneumoniæ quibusdam annis, siue cum pleuritide coniunctæ, in quibus tempestiuè, id est, primo, secundo, aut tertio die detractus sanguis profuit, quarto aut quinto die nihil iuuit, ægro septimo vel octauo die extincto; qualis fuit ea, quæ anno 1564. & 1565. inferioris Germaniæ & Rheni accolas inuasit. Vide Dodonæum *in obseru.*

Rariùs ad catarrhum & asthma sequitur peripneumonia. Notham tamen seu spuriam quandam esse volunt, quando tenuis & acris destillatio è cerebro confertim in pulmones illapsa, ardore p. n. accenso febrem cum tussi & spirandi difficultate infert, quâ & sensim æger conficitur, sine vlcere & cruoris expuitione. A pituita tamen è capite in pulmonem delapsa in pulmone putrescente, faciliùs lædi, & tussi superueniente pulmo concuti potest, vt sanguinem inflammationis caussam attrahat, vnde vera peripneumonia generatur: & tum catarrhus peripneumoniæ occasio potiùs est, quàm caussa.

Caussa verò proxima inflammationis pulmonis est calor putrescentis pituitæ, ob quem attrahitur sanguis copiosior, & antea calidus facilè incalescit.

Magna autem est inter peripneumoniam & pleuritidem cognatio, imò sæpissimè coniunguntur. Differunt verò præcipuè loco affecto. Galenus equidem, 4. *de causs. puls. cap.* 12. respiciens ad diuersitatem compositionis vel structuræ partium pulmonis & pleuræ, inter peripneumoniam & pleuritidem sic discernit, quòd pleuritis a tenui & bilioso, peripneumonia verò à pituitoso & crassiore sanguine ortum habeat: cùm tenuis & biliosus sanguis in rara & laxa pulmonum substantia non adhærescat. Sed commodissimum erit saltem loco affecto hos duos morbos distinguere: ita vt si soli pulmones afficiantur, & pleura non sit affecta, peripneumonia; pleuritis verò excitetur, cum pleura vel sola, vel cùm pulmonibus inflammatur. Caussam communem esse posse, & humorem qui producit pleuritidem, peripneumoniam quoque gignere posse, & contrà, vel ex eo patet, quod angina & pleuritis sæpe in peripneumoniam mutantur, & cum pleura plerumque pulmones simul afficiuntur. Et sanguis etiamsi biliosus, nihilominus in substantia pulmonis p. n. eò effusus hærere potest. Quamuis enim laxa & mollis sit pulmonis substantia; talis tamen est, vt non minùs tenues in ea humores, quàm in spongia aqua, contineri possint. Imò maiorem quantitatem tenuis humoris recipere posse videtur pulmo, quàm crassi. Crassa enim poros citò obliniunt seu obstruunt; tenuiora verò penitiùs sese insinuant. Neque ipse Galenus alibi id negat, vbi phlegmonem hanc ἐρυσιπελατώδη esse statuit.

Differentia.

Differentia. Dantur etiam aliquæ peripneumoniæ differentiæ. Prima est à parte affecta. Afficitur enim vel totus pulmo, vel eius pars & quidem dextra vel sinistra. Secunda à caussis. Sanguis enim, qui inflammationem pulmonis excitat, vel purus est, vel biliosus. Vnde Hippocrates, *lib. de intern. affection.* etiam erysipelate pulmonem affici posse scribit. Verùm Hippocrates non solùm eam, quæ à bile multa admixta fit, inflammationem, erysipelas hîc appellat, sed & illam quæ à sanguine; quæ verò à pituita, bile, & sanguine permistis, inflammationem, vt videre est, *lib. de morb.* vbi de erysipelate pulmonis inquit, quòd sanguis plurimus è venis magnis trahitur, & *lib. de intern. affect.* hunc tumorem potissimum è sanguine oriri scribit. Contrà de inflammatione pulmonis, *lib.* 1. *de morb.* inquit, hanc fieri, cùm pulmo commotam & humectatam pituitam & bilem ad se traxerit, & *in lib. de intern. affection.* pulmonis inflammationem fieri, cùm ad se pulmo aut sanguinem, aut pituitam salsam traxerit; & *paulò pòst*, morbum hunc ex pituita suam originem habere asserit.

Verùm forsan Hippocrates illam differentiam hîc intelligit, quæ ex caussa & generationis modo diuerso prouenit, cuius etiam suprà facta est mentio. Aliquando enim caussa inflammationis è venis magnis, id est, è vena arteriosa, è dextro ventriculo cordis affluit: qui sanguis cùm sit calidior, inflammationem erysipelati similem excitat; aliquando verò pituita è capite defluens inflammationi huic occasionem præbet. Hanc enim vbi pulmo naturâ suâ rarus, imbibit, atque ea calorem concipit, inflammatio excitatur. Aliquando verò sanguis est pituitosus, & melancholicus. Tertia à modo inuadendi. Accidit enim peripneumonia vel per se, & à principio, nullo alio morbo præcedente; vel aliis affectionibus, vt anginæ & pleuritidi, superuenit.

Signa Diagnostica.

Etsi peripneumonia plurima signa cum pleuritide habet communia, quibusdam tamen distinguitur. Difficultas enim spirandi maior est, quàm in pleuritide, & cum periculo suffocationis vt æger erectus spiritum ducere cogatur. Etsi enim ægri in supino decubitu libenter permanerent, vtpote virium debilitati conuenientiori tamen ad erectum corporis situm ipsos cogit respirationis difficultas & angustia. Hoc autem situ thorax faciliùs dilatatur, quippe qui decumbentibus in sese concidit, eo quòd pectoris partes ad spinam declinant, quâ erectâ thorax etiam simul effertur: non ampliùs se ipsum grauans, vt Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 7. Interdum nec bibere nec loqui commode possunt, ob respirationis angustiam. Nam maior refrigerandi cordis necessitas viget, cùm inflammatio sit cordi vicina, quàm in pleuritide, vt pulmo inflammatus humore plenus, etsi plurimum distendatur, aerem, vt opus, excipere non possit. Itaque æger, *erecta ceruice, & confertim respirat, crebra anhelatione vexatur, intumescit, nares expandit, non secus ac equus post cursum, & linguam crebro exserit, pectus ei sensum edere videtur, & grauitas inesse quam pectus capere nequit:* Hippocrates, *lib.* 3. *de morb.* difficilem hanc peripneumonicorum respirationem, sublimem vocat Hippocrates, 3. *epid. sect.* 2. *agr.* 7. scribens; in ea summum moueri thoracem ad opera scopula vsque. Et quidem principio peripneumoniæ præsertim biliosæ, respiratio est frequens & magna, quæ tamen breui ob virium debilitatem, & instrumenta spirandi affecta in paruitatem mutatur, & frequentia augetur. Suspiratio est calida, & vbi plurimum efflant, alleuationem sentiunt, & multum aërem frigidum attrahere cupiunt. Cordis enim calor temperatur non solum refrigeratione, quam præstat aër inspiratus, sed etiam expulsione fuliginum, quæ exspiratione perficitur; quæ fuligines cùm in peripneumonia ob magnum incendium copiosissimè colligantur, ad earum subitam expulsionem, vehementem exspirationem æger molitur, ac sæpe tam magnam, vt exsufflationis nomen mereatur.

Pectoris angustia adest cum dolore, dolórque non est pungens, sed grauatiuus, spinam attingens, vbi membranæ pleurâ ambientes sustentantur, isque dolor remissior est, nisi membrana simul inflammata fuerit. Nam deprehensum est in dissectis peripneumoniâ mortuis, sæpe membranam pulmones ambientem simul inflammari, & aliquoties, vt dictum, simul cum pulmone pleuram quoque inflammatione corripi; vbi dolor acutior & punctorius est; vbi verò ipsæ membranæ primariò non afficiuntur, sed visceribus, quæ ambiunt, inflammatis extenduntur, dolor tantùm grauis excitatur.

Febris acuta est, & quidem acutior, quàm in pleuritide, ob cordis vicinitatem. Adest etiam anxietas & iactatio, vt Hippoc. *lib.* 3. *de morbis*, habet, ægrique situm & figuram decubitus sæpe mutant; quod fit ob febris vehementiam, summam respirandi difficultatem, & virium debilitatem. Ob summam enim respirandi difficultatem & angustiam, ægri sese frequenter erigunt, & sedere conantur, ex corporis hac erectione aliquam alleuationem sperantes, ob virium tamen imbecillitatem erecti diu sedere non possunt, ideóque situm iterum mutare coguntur. Pulsus est magnus, ob vehementem arteriæ percussionem, & vlum vrgentem; languidus tamen, ob virtutis imbecillitatem.

Facies rubet, ob vapores calidos ad caput exhalantes, & sanguinem simul secum rapientes, malæ in primis, vbi cutis est tenuior, & propterea sanguinis calor ibi euidentiùs efflorescit. Eadem de caussa oculi & venæ temporum tument, lingua flaua est, vel lentore multo obducta, tandémque nigrescit, sæpe accidunt delitia, sitis magna adest, & potus frigidi, in primis verò aeris frigidi appetentia, ob linguæ & faucium à calidis vaporibus ex inflammato pulmone exhalantibus inductam siccitatem, quæ ori ventricoli ob communem tunicam

communicatur: vnde pulmones etiam membrum ſiticuloſum appellantur.

Signa differentiarum quod attinet, ac primò ratione subiecti, quia interſepimento quodam pulmo in partem dextram & sinistrã diuiditur, prout hæc vel illa afficitur, ita dolor & grauitas in dextro vel ſiniſtro latere magis percipitur. Si verò vtraque pars ſit inflammata, in toto pectore is dolor ſentitur. Idem quoque ex altera clauicula vel hypochondrio condolente æſtimari poteſt. De qua re videatur Hippoc. *in coacis text.* 400. in codice Foësij, vel, *comm.* 1. *in lib.* 5. *sect.* 2. *aph.* 47. in Hollerio: *In pulmonis inflammationibus, ſi lingua tota fiat alba & aſpera, vtraque pulmonis partes inflammatione laborant: quibus verò dimidia lingua, qua parte id apparet, inflammatio affligit. Et quibus quidem ad vnam clauiculam dolor ſubiit, iis vna ſuperior pulmonis ala laborat; quibus verò ad ambas clauiculas dolor extenditur, ambæ ſuperiores pulmonis alæ laborant; quibus ad mediam coſtam, mediæ; quibus verò ad ſeptum tranſuerſum, inferior; quibus verò vna tota pars laborat, quæ ei parti reſpondent, omnia ægrotant. Siquidem igitur ſuſpenſæ vtrinque pulmonis partes, aorta dicta, tantâ inflammatione detineantur, vt ad latus adhæreant, illâ corporis parte reſolutionem patiuntur, quæ morbo reſpondet, & ad coſtam foris liuores fiunt, quos veteres βλῆτους illos vel ſideratos vocabant. Quod ſi tanta non eſt inflammatio, vt adhæreant, dolor quidem totum occupat, neque tamen reſolutionem ſentiunt, neque liuores habent. Quibus verò totus pulmo vnà cum corde inflammatur, vt procidat in latus, reſoluitur totus æger, iacet frigidus & ſine ſenſu. Moritur autem ſecundo aut tertio die.* Hæc Hippocrates.

Reſolutionem autem ſeu paralyſin, quæ ex pulmonis inflammatione fit, quod attinet, triplicem eius cauſſam reddit Deſid. Iacotius, *in commen.*

Paralyſis in inflammatione pulmonis.

Prima eſt, quia primi intercoſtales recipiunt à pulmone noxam, & tumore premuntur. Quoniam autem ab illis ad brachia deriuantur nerui, ideò fit, vt eiuſdem lateris brachium ſenſu & motu penè deſtituatur. Deinde, quia muſculorum thoracem mouentium calor internus reſoluitur, & facultas motrix labefactatur, cuius defectus reſolutio eſt. Poſtremò, quia extincto calore cordis, aut ſuffocato, morte repentinâ, citra ſyncopen tamen, veluti attoniti, affecti moriuntur, denegatâ ſubitò vi mouendi. Verùm commodiſſimum eſt, ſtatuere, fieri hoc ob conſenſum ſpinalis medullæ, & arteriarum intercoſtalium. Etenim ſi pulmones tantâ inflammatione laborent vt ſanguis etiam in arteriam magnam copiosè irruat, ita vt etiam arteriæ intercoſtales repleantur & tumeant, & hinc etiã ramuli illi, qui per foramina vertebrarum thoracis in ſpinam penetrant, fit inde, vt & nerui è ſpinali medulla ibi progredientes comprimantur, atque ita paralyſis partium, in quibus nerui illi reſoluuntur, excitetur.

Tuſſis moleſta eſt, ob pulmonẽ primò affectum, cum qua ſputum redditur ſanie primùm tenuiore, mox cruore, aliâs alto calore tinctum, nonnunquam ſpumoſum. Et ipſum ſputũ, & hinc ſequens ſtertor quidam, peripneumoniam à ſimilibus affectionibus diſcernit. Cuius rei exemplum eſt apud Hippocratem, *lib.* 5. *epid. Lariſſæ*, inquit, *Hippoſthenes pulmonis inflammatione Medicis detineri, falsò tamen videbatur. Principio quidem luctâ ſe exercens, duro in loco ſupinus cecidit, ſuper incidẽte ei aduerſario. & lauit frigidâ, cœnam ſumſit, & grauior ſibi videbatur. Poſtridie verò febris & tuſſis ſiccior, ac ſpiratio crebra tenuit. Quinto autem die cruentum paucum ſcreauit, & delirare cœpit. Cum tuſſis vrgeret, tum dolor pectus & dorſum infeſtabat. Sexto poſtquam ſternutaſſet, ſanguis ex naribus effluxit ad quatuor ferè heminas. Sub veſperam neque loquebatur, neque quid fieret, aut quid diceretur, ſentiebat. Vndecimo mortuus eſt. Quinque autem diebus quandoque benè ſentiebat, quandoque verò minimè, febre liber erat. Sputum verò nullum excernebatur, neque ſtertor detinuit, quoniam ſputum non aderat.*

Signa differentiarum.

Signa differentiarum ratione cauſæ quod attinet, patent ea ex notis humorum in corpore redundantium. An autem per venas ſanguis, affluxerit; an verò catarrhus malo occaſionem præbuerit, etiam facilè patet. An ſuppreſſa aliqua euacuatio, vel lochia retenta mali cauſſa ſint, etiam latere non poteſt. Et quæ purgationes in puerperio retentas ſequantur ſymptomata, docet Hippoc. *de morb. mulier. lib.* 1.

Diuerſitatem autem humorum, inflammationem excitantium, ex ſputi colore & ſubſtantia cognoſcimus; aut, ſi æger nõn exſpuat, ex aliis humorum ſignis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Peripneumonia vehemens & acutum malum eſt, quod *plus periculi quàm doloris habet*, vt Celſus, *lib.* 4. *c.* 7. ait, paucique eã correpti euadunt.

2. Eſtque peripneumonia periculoſior, quàm pleuritis; quia pulmo præſtantius viſcus eſt, cordique vicinius, & ſoluta continuitas in hoc non facilè coaleſcit.

3. Cum vna ſalus pleuriticorum & peripneumonicorum conſiſtat in virium robore, teſte Galeno, *com.* 3. *in* 1. *prorrhet. aph.* 4. & 10. *meth. med. c.* 5. ſi magna adſit virium debilitas, valde periculoſa peripneumonia eſt.

4. Periculoſior eſt peripneumonia, in qua nihil expuitur. Arguitur enim humoris contumacia & naturæ infirmitas, 3. *epid. comm.* 1. *aph.* 4. ac in ipſa peripneumonia, vt & pleuritide, ſæpe plus iuuat, facilè & copioſè exſpuere, quàm ipſa coctio, ac plerique ex defectu exſpuitionis moriuntur.

5. *Screatio flaua, nec multo permiſta ſanguine, ſi in peripneumonia inter initia excernatur, ſalutis iudicium eſt; ſi ſeptimo die tardiùſve, minus ſecurè:* Hippoc. 2. *prognoſt. aph.* 50. Nam in longius tẽpus morbus protrahitur. Interim verò multa ægro aduerſa accidere, atque in primis vires deiici poſſunt. Quo quidem aphoriſmo no probatur ſputum, vel quatenus flauum, vel rubrum eſt; (Screatio enim flaua ſincera improbatur, 2. *progn.* 46. & rubra tanquam cruda improbatur à Galeno, 1. *aph.* 12.) ſed quatenus ex flauo & rubro mixtum conſpicitur. Tunc enim aliquod coctionis ſignum exhibet: quæ ſi ſtatim primis, tertio ſcilicet vel quarto, diebus appareat, morbum non vltra diem ſeptimum duraturum ſignificat.

6. *Sputum quandocunque dolorem non ſedat, malum; quod verò ſoluit, bonum.* Hippoc. *in Coacis.*

7. *Si lingua initio nigreſcat, celeriores ſunt liberationes; poſtea verò tardiores.* Hippoc. *lib. de dieb. indicatoriis.*

8. *In pulmonis inflammatione quibus circa initium vrina craſſa ſunt, deinde ante quartum diem tenues euadunt; mors impendet.* Hippoc. *in Coacis.*

9. *Sudores circa ceruicem & caput oborti mali ſunt, niſi vrina multa & craſſa proruperint, & ſputa coctu prodierint. Hi enim ſudores mali ſunt ex ſuffocatione, impetu & violentiâ* Hippocrates, *de ratione victus in acutis.*

10. Iudicatur autem peripneumonia breuiſſimè in ſeptem aut nouem diebus, longiſſimè octodecim vel viginti diebus. Vbi æger vigeſimum diem tranſgreditur, non moritur peripneumonia, ſed tuſſit & pus exſpuit; & pectus dolet. Empyicus enim fit, niſi in diebus criticis pulmo expurgetur. Hippocrates. 2. & 3. *de morbis*; & *in libro de internis affectionibus.* Etſi enim, vt *progn.* 2. dictum, peripneumonia periculoſior morbus eſt, quàm pleuritis, & pauci ex ea euadunt, ac propterea etiam, vbi lethalis eſt, citiùs interemit, quàm pleuritis; tamen quæ mitior eſt, & ſalutis ſpem præbet, longiore indiget tempore, vt integrè iudicetur. Nam vt ex iis, quæ Galenus, 7. *aph.* 31. tradit, colligi poteſt, in morbis pulmonis periculoſis, morituri breui moriuntur; qui verò euadunt, niſi longiore tempore euadunt.

11. Si lethalis futura ſit peripneumonia, vigilia adeſt continua aut ſomnus leuis, à quo delirium, ægerque morbi vehementiam non ſentit, frigent extrema, vngues liuidi curuantur; hi quarto, aut ad ſummum ſeptimo die moriuntur, Aëtius, *tetrabl.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 66. Si verò ad ſalutem permutetur, ſanguinis è naribus fluxus fit, aut alia perturbatio, bilioſis multis exeuntibus, cum ſignis coctionis & in die critico. Vide infrà *q.* 1.

12. Si inflammatio in pus conuertitur, ſi per vrinam & aluum excernitur, liberantur ægri. Per quam autem viam id fiat, dicetur *de pleuritide.* Si autem in pulmones irruat, aut ſuffocantur ægri, aut ad tabem deducuntur. Aëtius, *loco allegato.*

13. *Pleuritide & peripneumoniâ detento diarrhœa ſuperueniens, malum*, 6. *aph.* 16. quod tamen ſolùm verum eſt cùm non ab ingeſtis ea oritur, ſed ob magnitudinem morbi etiam ventriculus & hepar afficiuntur, vt ventriculus nec cibum concoquere, nec hepar chylum attrahere poſſit. Aliàs, & in mitiore peripneumonia bonum indicium eſt diarrhœa, cùm, coctionis ſignis antecedentibus, criticæ euacuationis loco ſit. Itaque tutior & vtilior tum eſt diarrhœa, quæ fit in morbi principio, quàm quæ fit in fine vel ſtatu. Illa enim cauſſam antecedentem vtiliter tollit; hæc verò nec antecedentem, nec coniunctam, ſed vires potiùs proſternit.

14. *Quibus ex angina in peripneumoniam fit mali conuerſio, intra ſeptem dies moriuntur; ſin hos effugiunt, purulenti euadunt*, 5. *aph.* 10. Membrum enim nobilis ac principi inſeruiens ac vicinum, materiam vitioſam talem tolerare diu non poteſt, ſed id efficit, vt morbus citò vel ad bonum, vel ad malum terminetur.

15. *Qui empyici fiunt ex peripneumonia, ſi natu maiores ſunt*, id eſt, inter ſenes & ἀκμάζοντας medij, *potiùs intereunt*, quàm natu minores; cùm expultrix facultas in iis languida ſit, vt pus reiici ſatis nequeat, quo retento & pulmonem exedente, fruſtra curatio inſtituitur, 1. *prognoſt.* 69.

16. *A pleuritide peripneumonia, malum*, 7. *aph.* 11. quoniam tranſlatio fit ab exterioribus ad interiora; & a minùs nobilibus ad nobiliora, cordique propiora. Sed cùm, in *Coacis*, contrà ſcribatur, peripneumoniam, quæ poſt pleuritidem fit mitiorem eſſe; ſciendum ex Galeno, in *comm.* 7. *aph.* 11. aliud eſſe morbum alium in alium tranſmutari; aliud verò, morbo morbum ſuperuenire. Nam tranſmutatio vnius morbi in alium, fit, quando priore ceſſante alius aduenit; ſuperuenit verò morbus alij, quando altero manente alter ſuperuenit. Ideóque, cùm, vt Galenus explicat, *loco alleg.* loquatur de peripneumonia ſuperueniente pleuritidi omnino, ea periculoſa eſt. Arguit enim humoris excitantis pleuritidem tantam copiam, vt in pleura affecta totus contineri non poſſit, ſed in pulmonem redundet. Si pleuritidis in peripneumoniam ita mutetur, vt nullum pleuritidis ſignum remaneat, paucitas omnino humoris indicatur, quæ etiam peripneumoniam adeò periculoſam excitare non poteſt.

17. Contrà è peripneumonia pleuritis bonum, quia ex morbo periculoſo minùs periculoſus excitatur, quamuis id rarò accidat, vt Galenus, 7. *aph.* 11. docet.

18. A

18. *A peripneumonia phrenitis, malum. 7. aph. 12.* Factâ enim materiæ calidæ à pulmonibus ad caput translatione, si ad interiora capitis feratur, phrenitidem excitat, quæ periculosa est. Alias etiam ad peripneumoniam delirium sequi solet, non cum tanto periculo; calidis vaporibus ad caput ascendentibus, & cum spiritibus mixtis.

19. *Quibus vrina in peripneumonia* initio crassa & *rubra apparet, circa quartum verò attenuatur, lethale est.* Hippocrates in *Coac.*

20. *Quibus in peripneumonia abscessus fiunt ad aures, aut ad sedes thoracis inferiores, & in longum exeunt, seu in fistulam abeunt*, vt materia euacuari queat, *item abscessus ad omnes vtiles sunt: optimi verò sunt, qui fiunt signis coctionis sputo apparentibus.* Criticæ enim expulsionis huiusmodi abscessus soboles sunt. Hippocrates, & Galenus, 2. *aph.* 64. 65. & in *Coac.*

21. *Grauedines & sternutamenta per omnes morbos, qui in pulmone sunt, præuenire & superuenire, malum est.* Hippocrates, 2. *progn.* 49. Etsi enim, vt Galenus, *in comment.* 1. docet, per se grauedines peripneumonicis non officiunt, cùm humor inde ad pulmonem non descendat: per accidens tamen dupliciter malæ sunt, vt signum scilicet, & vt caussa. Vt signum, quià monstrant adeò magnam esse pulmonum affectionem, vt capiti etiam communicetur, idque repleat; vt caussa, quia sternutatio, quæ grauedinem comitatur, thoracem concutit, pulmonémque inflammatum lædit.

22. Peripneumonia, vt ex dictis patet, quinque modis finitur. 1. Coctione & sputi exscreatione: qui modus tutissimus est. 2. Crisi, quâ fit ita, & euacuatio fit materiæ per hæmorrhagiam narium, fluxum mensium, hæmorrhoides, sudores aluum, vrinam. 3. Abscessu post aures, vel in cruribus. 4. Suppuratione, ex qua empyema fit, aut phthisis. Et quidem post suppurationem rupto apostemate, duo modi ad salutem, duo ad mortem tendunt. Si nimirum pus per sputum, vel vrinam, vel aluum excernatur, æger conualescit; ad mortem fertur suppuratio, si propter copiam puris æger vel suffocetur, vel phthisis exulcerato pulmone sequatur. 5. Morte ægro per sputi suppressionem strangulato. Nam vbi spuandi difficultas adest magna, vt ægri ferè suffocari videantur, febrisque est vehemens, & sputi nihil vel parum reiicitur, viresque sunt debiles, lethalis morbus est.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Cùm peripneumonia sit inflammatio, etiam aliarum inflammationum modo indicat, vt materia, quæ ad pulmonem fertur, auertatur, quæ affluxit euacuetur, vt postea *de pleuritide* pluribus dicetur. Est enim eadem ferè peripneumoniæ, quæ pleuritidis, curandæ ratio.

Curatio autem peripneumoniæ omnino maturanda est, ob summum periculum & in id omni studio incumbendum, vt materia resoluatur & discutiatur, ac materiæ suppuratio præcaueatur. Aut si id fieri nequeat, vt sputum & pus quam citissimè educantur, ne pulmonem corrumpant.

Itaque si vires & alia permittant, vena basilica eiusdem lateris, in quo inflammatio percipitur, aut vtriusque, si pulmo secundum vtramque partem inflammatus sit, aperiatur. Sanguinis enim missione venis exinanitis, sanguis non solùm affluens ad vacuum implendum introcedit, sed etiam ille, qui iam in parte affecta est, succedit. Euacuetur autem sanguis eâ copia, quam sanguinis plenitudo indicat, ac vires permittunt, & liberalius quidem, ob subitum, quod morbus minatur, periculum. Vires tamen nullo modo liberaliore sanguinis missione deiiciendæ sunt; cùm in hoc præcipuè morbo, ob maximam respirationis angustiam, ex virium debilitate non mediocre periculum immineat. Præstat potiùs, si vires id ferunt, venæsectionem in altero brachio repetere. Et si peripneumonia sit sanguinea, copiosiùs sanguis educatur; si biliosa, parcius; si pituitosa, adhuc parciùs.

Si verò peripneumonia alteri morbo, qui iam aliquandiu durauit, succedat, & vena iam antea ægro aperta sit videndum, quid vires ferant. Si enim vires fuerunt, sanguis moderatè adhuc euacuari potest. Si verò metuendum sit, ne venæsectione vires deiiciantur, brachiis, & thoraci cucurbitulas scarificatas applicare licebit, quæ à profundo thoracis ad cutem & partes externas sanguinem trahunt.

Primò tamen brachiorum musculis adhiberi cucurbitulas vtile est, vt aliquo modo sanguis euacuetur, & à pulmonibus auertatur; postea & scapulis vel pectori, si id carnosum sit. Etsi enim locus vicinus esse videatur: tamen à pulmonibus aliquatenus distat, & ab interioribus ad exteriora trahitur. Et cùm adhibentur cucurbitulæ, tum vel antea venæsectio præmissa est, vel vires ob debilitatem venæsectionem non ferunt. Ideóque non tanta plethora tum adesse potest, ob quam attractio ad partem affectam metuenda sit. Quem in finem etiam ligaturæ, frictiones, ac cucurbitulæ sine scarificatione extremis adhibendæ.

In eundem etiam finem & clysteres infundere decet, & medicamentis aluum mouentibus, primis diebus, & materiæ impetum à pectore auertere, & humores vitiosos, si turgeant, ac in corpore abundent, euacuare. Cauendum tamen ne fortioribus medicamentis humores nimium agitentur, febris augeatur, viresque deiiciantur: sed sufficiunt mitiora, quæ aliàs pectori amica sunt, vt syrupus rosarum solut. violar. de cassia cum manna, diaprun. simplex quibus tamen rhabarbar. agaric. & similia benigniora purgantia addere licet.

Vt ℞. *Decocti pectoral.* Vnc. iii. In iis dissolue *manna* Vnc. i. vel Vnc. i. ß. Colat. adde *syrup. rosar. sol.* Drach. vi M.

His peractis omni studio laborandum, vt materia per sputum è pectore eiiciatur, quod iis medicamentis fit, quæ postea *de pleuritide* proponentur. Valentiora tamen illa sint hic, & eorum vsus frequentior. Vtilia hic sunt, *carica cum hyssopo cocta. hydromel.* in quo *hyssop. scabiosa, pulmonaria, farina radix iridis*, & similia sint cocta, item *oxymel.* Pro humoris tamen peccantis ratione, delectu quodam medicamentorum opus est. Si enim materia sit calidior, vsurpentur *viola, intuba, sem. 4. frigid. maior. hordei, rad. althææ, syrupus violar. intubinus.* In frigidiore materia conueniunt *aqua mulsa, hyssopus, capillus Veneris, origanum. Oxymel.* in vtraque caussa hic locum habet.

℞. *Rad. glycyrrhiz.* Vnc ß. *fol. capill. Veneris, hyssop.* an. M. ß. *scabios. flor. papau. errat.* an. p. ii. *iuiubar. sebesten.* an. N. x. *ficus* N. iv. *sem. malu. melon.* an. Drach. ii. *passular.* Vnc. i. Coq. in aqu. suffic. colat. dulcoretur *sacchar. cand.*

Vel ℞. *Sem. card. Mariæ* Drach. ii. *sem. 4. frig. maior. excort.* Vnc. ß. *pinear. mundat. amygd. dulc. excor.* an ʒ. iii. *aqu. scabios. capill. Veneris. papau. erratic.* an. Vnc iii. F. Emulsio, quæ dulcoretur *sacchar. cando*, vel *iulebo violarum.*

Vel ℞. *Spec. diatrag. frig.* Drach. ii. *diair simpl.* Drach. ß. *sacch. penid.* ʒ ß. Cum *syrup. papau. errat. & violar.* F. Loch.

Si validioribus expectorantibus & incidentibus opus sit, quando scilicet sputum crudum & tenax est, oxymelite, loch de caulibus, tussilagine, prassio, vti licet.

Topica quoque eadem ferè, quæ in pleuritide, conueniunt, quæ scilicet feruorem pectoris ac pulmonis nonnihil leuire ac mollire, & digerere ac discutere possunt, sed omnia calidè applicata. Fortiora tamen hic requiruntur, & quæ ad interiora penetrent. Eam ad rem etiam forma medicamenti aliquid facit. Nam profundiùs penetrat vis ceroti & emplastri, quàm vnguenti.

Cerotum tale fieri potest.

℞. *Butyri recens a lip. anser.* an. Drach. ii. *ol. rutac. amygdal. dulc. amar.* an. Vnc. ß. *puls. irid. Flor. hyssopi, marrub.* an. Scrup. ii. *Ceræ* q. s. F. Cerotum.

Aut omissâ cerâ, eadem excipiantur *terebinthinâ lotâ cum aceto forti*, & Emplastrum conficiatur.

In peripneumonia biliosa parentur fomenta ex aqu. violar. cum modico aceti. Inunctiones fiant ex ol. viol. chamæmel. amygd. dulc. & similibus.

Diæta.

Diæta. Diæta quoque eadem ferè est, quæ in pleuritide. Cibi non sint salsi, neque acres, neque austeri, neque aluum adstringentes, sed potius extenuantes. Hinc, commendatur ptisana cum melle. Plerique etiam dulcia commendant, de quo postea, q. 2. dicetur.

Postquam verò cessante destuxione sputum laudabile iam apparere incipit, iuscula pinguia, monente Cel'o, exhibere conuenit. Laudatur etiam decoctum hordei vel simplex, vel cum passulis & glycyrrh. hydromeli, in quo fol. hyssopi cocta sint, vel oxymel dilutius, vel hydrosacchar. s. ex aqua pura.

Aut tale.

℞. *Aquæ puræ* ℔. iv. *sacch. cand.* Vnc. iv. *glycyrrh.* Drach. iii. *sem. anis.* Drach. i. *cinnamomi* Drach. ß. Coqu. ad tertiæ partis consumt. Colat. adde *iulebi viol.* Vnc ii.

Omnis autem potus paulatim sumatur, nec frigidus sit. Abstineat æger ab omni motu, præsertim sermone multo, & vocis intentione & clamore. Reliqua ex doctrina de pleuritide patebunt.

QVÆSTIO I.

An in peripneumonia hæmorrhagia narium vtilis sit?

An in peripneumonia hæmorrhagia narium sit vtilis. Etsi Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4 *cap.* 66. scribat, si ad salutem peruentat morbus, hæmorrhagia narium copiosè solui; tamen Galenus, 3. *de cris. cap.* 3. scribit: contingere morbum, vt per sanguinem fluentem è naribus phrenitis soluatur, non tamen lethargus aut peripneumonia fluxum sanguinis amant. Præsupposuit procul dubio hic Galenus, peripneumoniam, vt & lethargum simpliciter à sanguine pituitoso fieri. Cùm tamen, vt supra dictum, peripneumonia à sanguine, & sæpe etiam bilioso, fieri possit, hæmorrhagia narium tum vtilis est.

QVÆSTIO II.

An dulcia in peripneumonia conueniant?

An dulcia in peripneumonia conueniant. Hippocrates, 2. *de morb.* in peripneumoniæ curatione primis diebus dulces sorbitiones exhiberi iubet, vt quod pulmonibus inhæret, eiiciatur. Et aliàs etiam dulcia pectori amica sunt. Verùm alij dulcia improbant, vtpote quæ calida & facile intercensa febrem augeant, & ad iecoris ac lienis inflammationem

nocent. Et cùm Hippocrates vbi de pleuritidis curatione agit, acidas potiones exhibeat, quò sputum faciliùs proueniat, eadem quoque peripneumoniæ competere videntur, cùm eadem ferè sit cura pleuritidis & peripneumoniæ.

Verùm enim verò sciendum, dulcia non vnius esse generis: alia enim sunt calidiora, alia potiùs temperata, imò nonnulla aquosa, è quibus posteriora non facilè nocere possunt. Et quæ sunt calidiora, non per se & sola, sed iis, quæ impediant ne facilè bilescant, diluta exhibentur. Et quamvis dulcia magis hepar offendere possint, quàm pulmonem, cùm ad hepar integra & parum mutata perueniant, ad pulmonem verò exigua eorum portio proximè pertingat; tutius omnino est, dulcia minùs calida eligere, & aliis permista exhibere. Etsi humores, qui in pulmone continentur, crassiores sint, acidis admixtis vis incidendi & extenuandi intendi potest. Vnde oxymel medicamentis thoracis affectibus conuenientibus admixtum, ad viscidorum expulsionem accommodatissimum est remedium, 3. *de rat. vict. in acut. t.2.*

CAPUT IV.

De Vasorum pulmonis, & primò de Asperarum arteriarum, Angustia.

Asperarum arteriarum angustia.

ASperæ arteriæ, quæ per pulmonem disperguntur, cùm & aërem, qui inspirando attrahitur, admittere, & fuliginibus exitum præbere debeant, caux eâ de caussâ factæ sunt, nullúmque humorem, vel aliud quicquam in se continere debent. Quæ naturalis earum constitutio si lædatur, morbum in cauitate seu angustia patiuntur.

Caussa.

Caussa. Fit autem hæc angustia, vel ab obstructione, vel à compressione, vel ab exsiccatione.

Obstructionem efficiunt humores crassi in bronchiis pulmonis hærentes, siue ibi sint geniti, (quod tamen rariùs accidit, cùm pulmones nutriantur sanguine tenui & puro, è quo succus crassus facilè colligi non potest) siue à capite transmissi, vt & à venis & reliquo corpore. Idem præstat crudum tuberculum, vapor crassus, calculi & grandines in pulmonibus geniti, caruncula item & vesiculæ, vt & vermes in pulmone procreati: sanguis item, qui ex gutture, œsophago, ore, pulmone, thorace vulnerato eò effunditur, vt & pus post ruptum partium vicinarum abscessum in pulmonem illapsum, aut è thorace in pulmonem imbibitum.

Comprimendo asperas arterias angustiores reddunt eædem ferè caussæ, si in arteriis leuibus, & vena arteriosa, ac substantia pulmonis consistant, asperasque arterias comprimant: humores nimirum crassi, vel in pulmone geniti, vel per venam arteriosam in eum effusi, crudum item tuberculum extra arterias asperas consistens, easdemque comprimens, calculi, vermes. Neque enim semper (quod de asthmate & catarrho suffocatiuo notandum) materia per asperam arteriam tantùm in pulmones defluit, & bronchia pulmonis obstruit, sed sæpe etiam per venas in pulmones effunditur.

Idem accidit in hydrope pulmonis, in hydrope pectoris, in empyemate, quando humores seu in pulmone, seu in thorace consistentes, asperas arterias comprimunt, in inflammationibus pulmonis, septi transuersi, mediastini, in gibbositate & luxatione vertebrarum dorsi, in lienis tumoribus, ventriculi, hepatis.

Tandem si asperæ arteriæ validè exsiccentur, angustiores redduntur, nec satis dilatari possunt ad aërem hauriendum. Quam siccitatem in primis auras & vapores metallicos inducere posse, atque ideò Chymicis, & aliis, qui metalla tractant, familiarem esse, suprà dictum. Ita refert Heurnius, *de morbis pectoris*, typographo cuidam adeò siccatos fuisse pulmones, vt aridum pomum retulerint.

Signa Diagnostica.

Signa. Angustia bronchiorum pulmonis in genere ex effectis cognoscitur, respirandi nimirum difficultate, vt & plerumque tussi.

Pulmo repletus. Hippocrates, *lib. 2. de morbis*, etiam pulmonis repleti mentionem facit, eiúsque symptomata describit hoc modo: *Si pulmo repleatur, tussis, difficultas spirandi, qua fit, erecta ceruice, & anhelatio detinet, linguam exerit, pustulis velut ex igne rubentibus impletur, pruritus occupat, dolor acutus pectus & scapulas vexat, neque sedere, neque recumbere, neque stare potest, sed infirmus est viribus. Hic quarto ferè die moritur, qui si superauerit, spes plerumque superest, sæpe tamen etiam septimo die periculum subit, quem si effugerit, conualescit.* Verùm inflammationem potiùs quandam pulmonis & acutum malum, quam simplicem obstructionem describere videtur.

Caussas verò quod attinet, obstructio cognoscitur ex caussis quæ præcesserunt, nimirum catarrhis & humoribus pituitosis è capite in pulmonem delapsis, apostemate aliquo partium vicinarum, è quo rupto pus in pulmonem effunditur, empyemate & pure in thorace contento pulmonis & thoracis substantiam penetrantibus, vt & partium vicinarum vulneribus, è quibus sanguis in thoracem effunditur. Respiratio est difficilis cum sonitu, quandoque etiam cessat, & remittit, vbi pituita excernitur.

Speciem materiæ, id quod tussi eiicitur, indicat. Si crudum tuberculum adsit, seu obstruendo, seu comprimendo angustiam pariat difficilis est respiratio & assidua, nec citra stertorem & strepitum, nec vlla ante fuit destillatio malum sensim gignitur, & æger aliàs bene habens de difficili respiratione conqueri incipit, quæ in dies augetur; tussis, quæ coniungitur sicca est, adestque maxima pulsus inæqualitas.

Si humores vitiosi in leuibus arteriis & pulmone hærentes comprimendo angustiam pariant, catarrhus abest, & vitiosorum humorum vel in hepate, vel toto corpore redundantium signa adsunt, respiratio est difficilis, tussis abest, de quo postea dicetur.

Calculos & grandines in pulmone cognoscere difficile est & vix aliter cognosci possunt, nisi ex sputo præcedente, & symptomatibus sequentibus. Si quis nimirum sputum crassum & viscidum valde exputat, postea verò eiusmodi sputum cesset, & respiratio absque sonitu difficilior reddatur, suspicio est, materiam in calculos vel grandines conuersam esse.

Vermes etiam non facilè cognoscuntur, nisi vbi tussi reiiciuntur, & præcessit plerumque tussis diuturna, quæ nullis remediis vinci potuit.

Tumores pulmonum, diaphragmatis, mediastini, pus in thorace, è suis signis cognoscuntur.

Si ex pulmonis & asperarum arteriarum exsiccatione proueniat angustia, cognoscitur ex defectu sputi, macie totius corporis; ac præcessit caussa, quæ talem siccitatem in pulmonibus generare potuit.

Prognostica.

1. Angustia asperarum arteriarum pulmonis nunc plus, nunc minus periculi coniunctum habet, pro caussarum, à quibus illa pendet, varietate. Quò enim caussa vehementior & pertinacior est, eò etiam plus periculi est metuendum. Simul tamen respiciendum ad respirationem læsam, tussim, pulsum, & alias actiones læsas, quæ magnitudinem morbi determinant. Ergo si obstructio fit à multis, crassis, crudis & viscidis humoribus, vel subitæ suffocationis periculum imminet, vel morbus diuturnus expectandus. *Prognostica.*

2. Angustia, quæ fit ex humore viscido & crasso, vel crudo tuberculo in leuibus arteriis consistente, cum pulsus magna inæqualitate, solet cordis palpitationem, respirandi difficultatem, ac tandem suffocationem & mortem afferre, vt Antipatri Medici casus docet, de quo Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.*

3. Angustia vasorum pulmonis à siccitate, plerumque incurabilis est, tandem lentâ morte hominem enecat. Reliqua ex iis, quæ de aliis pulmonum morbis dicentur patebunt.

Indicationes.

Materia, quæ angustiæ bronchiorum pulmonis caussa, seu, obstruendo, seu comprimendo id præstet, tollenda; quod fit, si materia viscida attenuetur, detergatur, expectoretur. Crudum tuberculum attenuantibus, & exsiccantibus absumatur. Grandines, calculi, vermes tussi eiiciantur; partes tamen materiam ad pectus mittentes simul euacuandæ & roborandæ sunt. Siccitas pulmonis emendanda est, vt suprà, *de intemperie sicca pulmonum*, dictum. *Indicationes.*

Curatio angustiæ arteriarum pulmonis ab humore frigido & crasso.

VT igitur materia crassa commodè euacuari possit, primò præparanda est incidentibus & detergentibus medicamentis, è capillo ♀is, hyssopo, prassio, pulegio, radic. enulæ, iridis, & similibus, quæ postea proponentur.

Vt ℞ *Capill.* ♀*is. hyssop. scabios. prassij*, an. M. ß. *rad. helen. ireos*, an. Drach. ii. *sem. anisi, fœnicul.* an. Drach. i. *passular. glycyrrhiz.* an. Vnc. sem. *ficuum* N. vi. Coqu. in aq. s. ad remanentiam tertiæ partis. Colaturæ adde *Syr. capill.* ♀*u, de hyssopo*, an. Vnc. i. *oxymel. scillit.* ℥. ß. M. pro duabus dosibus, & potio hæc bis vel ter iteretur.

Curatio Interna. Vel ℞. *Rad. fœnicul. glycyrrh. ireos. helen.* an. Vnc. sem. *capil.* ♀. *tussilag. scabios. hyssop. prassij saturcia*, an. M. sem. *iuiubar. sebesten*, an. N. xx. *caricar.* N. vi. *passular.* Vnc. sem. *sem. anisi. fœnic. malua*, an. Drach. i. Coq. in s. q. aquæ puræ. Col. ℞. ℔. i. adde *oxymel. scillit. syr. de prass. de glycyrrh.* an. ℥. i. ß. *aq. cinnamomi* ʒ. ii. M. pro 4. dosibus.

℞. *Syr. de prassio, de hyssopo, de glycyrrh.* an. ℥. i. *oxymel. s.* ℥. i. ß. *aq. scabiosa, veronica, hyssopi*, an. Vnc. iii. M. pro 3. dosibus.

Præparata materia euacuetur. E. g. in decocti suprà secundo loco parati suff. quantitate, *agar. trochiscati* ℥ ii. *sem. carthami* ʒ. vi. ebulliant; ita aluum simul mouebit.

Vel ℞. *Pil. de agaric.* ℈ ii. *assaiereth.* ℈. i. *cochiar.* ℈. ß. Cum *oxymel. scillit.* Fiant Pilulæ xxiv.

Nonnulli frequenter ad purgandum in obstructione pectoris ac humore crasso vtuntur Trochiscis de violis, à Mesuë *cap. de asthmate*, descriptis; quos tamen reprehendit Alexander Massarias eâ de caussa, quòd non sit compositio satis artificiosa, nec diagrydium satis correctum. Verùm potest diagrydij loco

somni extract. scamonij. Possunt etiam sine scammonio hoc modo parari.

℞ *Flor. violar. Martiar. non nimium exsiccatarum*, ʒ. ij. *turbith. elect.* ʒ. j ß. *agaric.* ʒ. j. *succi glycyrr.* ℈ ij. ß. *mannæ* ʒ. i ß. Cum *syrupo violarum*.

Fiant Trochisci, quorum Drach. ij. vel iij. in decocto pectorali, vel liquore conueniente exhibeantur.

Vinum medicatum tale fieri potest:

℞ *Rad. helen. ireos*, an. ℥. ß. *turbith. electi* Drach. ii. *scabios. card. ben.* an. P. ii. *sem. anisi, cinnamomi, galangæ*, an. ʒ. i. Affundatur *vini mensura* i. vel ß.

Sumat æger manè iusculum galli, & superbibat haustum vini. In primis commendatur ius galli decrepiti purgans, in quo radix ireos & semen carthami coctum sit. Vel paretur hoc modo.

℞. *Gallum antiquum euisceratum*, in ventre eius contusa imponantur, *sem. cartham.* ℥. j. *rad. polypod.* ʒ. vj. *passular.* ℥. i. ß *ficuum* ℥. i. *sem. anisi. fœniculi*, an. ʒ. ii. *agarici albi* ℥. ß. *turbith elect.* Drach. i. ß. *zingiber.* Drach. ii. Coq donec caro ab ossibus separetur.

Vel ℞ *Gallum decrepitum euisceratum*, ventremque eius sequentibus reple.

℞. *Passular. ficuum*, an. ℥ j. ß. *glycyrrh. hyssop. satureia, thim.* an. Vnc ß. *sem. fœnic.* ʒ. j. *cartham.* ℥. ß. *turbith. elect.* ʒ. ii. *agar. trochisc.* ℥. ß *zingiberis* ʒ. j.

Coq. in aqua pura.

Decocti detur manè haustus, qui si non satis aluum moueat, addatur mannæ aliquid.

Quanquam autem purgantia talia, humorem saltem in vniuerso corpore euacuare videntur: tamen hoc modo reuellunt, & humores ad pulmones tendentes retrahere possunt: ideóque nec reuellentia & deriuantia omittantur, vt vomitus, clysteres, & diuretica: Auicennas tamen fortia diuretica improbat, quòd subtile extrahant, relicto crassiore.

Corpore toto euacuato, danda opera, vt continens seu proxima caussa è pulmone tollatur. Ideóque ad materiam crassam & viscidam attenuandam, incidendam & detergendam adhibeantur *capillum ♀. hyssop. prassium, puleg. calamintha, abiesa, rad. ireos, pimpinell. helenij. sem. anisi, fœniculi. scilla. ammoniacum, millepedes vsti. sulphur*, & hinc composita. *syrup. capill. ♀ris, de hyssop. de prassio. scabiosa. oxymel. s. composit. scillit. extr. ireos, helenij, spec. & rotula diaireos s. diair. Salomon. lochiæ caulibus. scilliticum.*

Videndum tamen, ne nimiâ medicamentorum caliditate humores exsiccentur, & magis crassi ac lenti reddantur. Ideóque vtile est attenuantibus & incidentibus humectantia permiscere, vt glycyrrhizam, passulas, caricas, iuiubas, pineas, maluam, althe am.

Vt ℞. *Passul.* ℥. j. ß. *sem. fœnicul.* ℥. ß. *hyssopi, saluia, acutifol.* an M ß. *capill. ♀* P. j. *iuiubar. sebesten.* an. N. xii. *dactylor. sine nucleis, ficuum*, an. N. ii. *glycyrrhiza rasa. sem. anis. cinnamom.* an. ʒ. ii. *rad. helenij* ʒ ß. Conscindenda conscindantur, & coq in ℔. iii. ac in vase duplici. Colatura dulcoretur *sacch. albi* ℥. v. Fiat potio clara.

Vtile est & hic ius galli decrepiti, si in eo thoracica medicamenta coquantur.

Vtile est & oxymel, quod à Cratone, *cons.* 79. commendatur.

℞. *Herb. hyssop. veronic. scabios. marrub. origan. pulegij. cardui benedict.* an. M. i. *rad. ireos incis.* ʒ. vi. *zingiber.* ʒ. ß. *agar. alb.* ℥. Infunde in *aceti* ℔. j. ß. *aqu. veronic. cardui bened.* an. ℔. ß. Stent in vase vitreo obturato, loco calido, per triduum, deinde ebulliant lento igne, & colentur. ℞. *Colatura* ℔. j. ß. *mellis* ℔ ß. Coq. ad syrupi formam, qui aromatizetur cinnamomo, calamo aromatico; de quo sumat æger manè cochlearia duo vel tria.

Vel ℞. *Glycyrrh. rasa* ℥. ii. *sem. anisi contusi. fœniculi*, an. ʒ. ß. *spir. vini* ℔. vi. Stent in vase vitreo bene obturato. Macerentur dies duos. Postea adde *mellis* ℔. ii. *ambra grysea* gr. xii. *moschi* gr. x. *sacch. alb.* ℥. ii. *solutionis perlarum* ʒ. i. Stent per dies 10. quotidie agitando, postea clarum separetur. Dosis ℥. ß. cum ℥. ii. lactis capilli ieiuno stomacho.

Valde etiam commendatur terebinthina, quæ non solùm pulmones abstergit, sed & hepar, lienem, renes, simúlque aluum circa noxam soluit: vt & oleum amygdalarum dulcium recens expressum ad ℥. vi. cum saccharo sumtum, quod pulmones & pectus relaxat, & detergendo humores viscidos per aluum euacuat.

In primis hic commendantur eclegmata, seu loch vulgò dicta, vt loch de caulibus, de prassio, de pino, passularum, de hyssopo, de scilla, sanum & expertum, & quod ad asthma dicitur.

Nonnulli diabutyrum commendant, hoc modo paratum.

℞. *Caricar. pingu. dactylor. passular.* an. ℥. ii. contusa in aquæ mulsæ ℔. iii. per diem infundantur. Hinc coquantur & exprimantur. Colaturæ expressæ adde butyri recentis aquâ fontanâ diligenter loti, & non salsi ℥. iv. Iterum coquantur & colentur. Postea adde *Amygdalar. amarar. pinear. mundatar. contusar.* an. ℥. ii.

Et omnia simul in mortario misceantur, addendo paulatim, *Succi glycyrrhiz.* ʒ. ß. *pulu. tragacanth. sem. vrtic. hyssop. ireos, thimi, satureia, prassij* ana ʒ. ß. *cinnamom. zingiberis. pyreth.* ana ʒ. ii. *caryophyll. galang. piperis nigri, anisi, carui. cardamomi*, ana ʒ. ß. *ligni aloës* ℈. j. *pulmon. vulpis* ℥. ii. Misce.

Galenus, *in fine lib. 7. de comp. med. s. l.* aliquot ex veterum scriptis medicamenta recenset, atque inter ea & hoc.

℞. *Succi scillæ crudæ, mellis*, part. æquales. Coq. lento igne. Dosis Drach. ii. ante & longè post cibum.

Vel ℞. *Sulphuris vini* (flores commodiores essent) ʒ. j. *sem. rutæ sylvestr. aristoloch. absinth. abrotan. ammoniac.* ana ℥. ß. Terantur, & fiant cum aceto Trochisci magnitudine fabæ, quorum manè & vesperi tres exhibeantur cum liquore conueniente.

Cum internis medicamentis & externa coniungenda. Illinatur nimirum pectus *ol. amygdal. dulc. chamamel. anethino. lilior. albor. cheirino*, additis *mucilaginibus* & *pinguedinibus emollientibus*.

Vt ℞. *Ol. amygdal. dulc. lilior. albor. rutacei*, an. Drach. vi. *adip. gallin. anser.* an. Vnc. ß. *mucilag. sem. fœnugræc. cum aq. scabios. facta* Drach. iii. *pulu. rad. ireos. helenij, croci*, an. Scrup. i. *ceræ* parum.

Fiat Linimentum.

Interea non omittantur diuersiones: & si à catarrho malum foueatur, omnia illa, quæ suprà *de catarrho* diximus, hic locum habent. Fonticuli etiam in brachiis excitari possunt, quibus materia auertitur.

Pectore expurgato, danda opera, vt exsiccantibus & absorbentibus reliquiæ in pulmone absumantur. In quem vsum medicamenta pleraque ad humorem crassum expectorandum hactenus proposita adhiberi possunt. E quibus tamen fortiora eligenda: Vt *rad. helenij, ari, scilla, sulphur, benzoë*, & similia.

Vt ℞. *Rad. ireos.* ℥. ii. *helen. ari*, ana ℥. j. *angelic. scill.* anà Vnc sem. *glycyrrh.* ℥. j. *hyssop. satureia, pulegij. marrub. calam.* ana M i. *sem. fœnicul. anisi*, ana ʒ ii. *vrtic. eruca, cartham.* ana ʒ. j. ß. Coqu. cum *melle*. Fiat Syrupus. Cui sub finem adde *croci* ʒ. ß.

Commendatur & Syrupus de Nicotiana.

℞. *Nicotiana sicca* M. iii. *capill. ♀ris, scabiosa*, an. M. i. *hyssop. marrub. calaminth.* an. M. sem. *caricar. dactylor.* an. N. x. *rad. angel. fœnicul.* an. ℥. ß. *sem. fœnicul. anisi.* an. ʒ. iii. *vrtic.* ℥. ß. *rad. ireos* ʒ x.

Coqu. in aqu. ℔. iv. & addito melle & saccharo Fiat Syrupus.

Est & efficax decoctum ligni Guaiaci & sarsæparillæ, si pectoralia addantur.

Laudatur & ros Solis, si ei cum sem. bottyos, glycyrrh. & marrubij sp. vini affundatur. Est & vtilis aqua cinnamomi.

In senibus, & pituitoso ac frigido temperamento præditis, efficaces sunt aquæ pectorales dictæ, quæ humores crassos concoquunt, eósque ac flatus dissipant, vires roborant, & sputum facilius reddunt.

Vt ℞. *Rad. ireos. helen. fœnicul. glycyrrh. tussilag.* ana ℥. ß. *mors. diabol.* ʒ. iii. *veronic. scabios. hyssop. saluia, marrubij, capill. ♀ris*, ana M. ii. *cinnamomi, granor. iuniperi.* ana ℥. ß. *fœnicul. anisi, scilla præpar.* ana ʒ. ii. *ficuum* N. x. *amygdalar. amar. pinearum*, ana Vnc. sem. *croci* Drach. sem.

Affunde spir. vini optimi, q. s.

Stent in infusione diebus 14. postea destillentur.

Hoc loco de aquis pectoralibus eiusmodi monendum: etsi multa in iis sint, quæ destillatio vires suas communicent: tamen multa etiam esse, quæ per alembicum non eleuantur, vt glycyrrhiza, amygdalæ, pineæ, ficus, passulæ, & similia. Quare commodius esset, talia in spiritu vini, vel aquis eiusmodi macerare, & liquorem illum postea aquæ pectoralis loco vsurpare. Aqua pectorales.

Vel ℞. *Spir. vini optimi* ℥. iv. *aqu. cinnamomi* ℥ ß. *vngul. caball. scabios.* an. Drach. iv. *sacch. cand.* ℥. ii. Misce.

Vel F. Eclegma.

℞. *Ammoniac. aceto scillitico dissol.* ʒ. ii. *sem. vrtic. maluæ*, an. ʒ. i. *sulphuris* ℈. iv. *croci* ℈. ß. Cum *melle scillit.* Fiat Lohoch.

Vel F. hic Puluis.

℞. *Rad. glycyrrhiz. ireos, helen.* ana ʒ. i. *ari*, ℈. ii. *cinnamomi* ʒ. ii. *sem. vrtic. nasturtij*, ana ʒ. j. *pulm. vulpis præpar.* ʒ. ii. ℈. i. *flor. sulphuris* ʒ. i. *benzoës* ℈. ß. *sacch. cand.* ʒ. vi. Fiat Puluis.

℞. *Flor. sulphuris* ʒ. i. ß. *benzoës* gr. vi. *ammoniac* gr. iii. *croci* gr. iv. *margar. præp.* ℈ j. *mosch* ℈. ß.

Fiat Puluis, de quo, quantum cuspide cultelli capi potest, detur vesperi in ouo sorbili, vel oxymelite scillit. vel aqua scabiosæ.

Pueris datur semen fœniculi in lacte coctum.

Vel ℞. *Flor. sulphuris* ʒ. i. ß. *benzoës* ℈ i. *rad. helenij* ʒ. sem. *ireos* ʒ. j. *croci* Scrup. i. *sacch. cand.* Vnc. sem. Fiat Puluis.

℞. Ammo

℞. *Ammoniaci* ʒ.i.ß. *croci* ℈.ß. *flor. benzoës* gr. vi. *sacchari candi*, *succ. glycyrrh.* ana. q. s. Fiant. Pilulæ xxx. sumantur vnâ vice vi. vel vii.

Vel ℞. *Flor. sulphuris* ʒ. j. *extract. heleny* ℈. j. *sacch. albiss. in aqua scabiosa dissolut.* Vnc. iij. *ol. anisi* gutt. iv. Fiant Rotulæ.

Vel ℞. *Spec. diaireos s.* ʒ. i. *diatregac. calid.* ʒ. ß. *balsam. sulphur.* ℈ ß. *sacchar. in qua scabiosa dissolut.* Vnc. iv. vel v. Fiant Rotulæ.

Diæta.

Diæta in humore frigido. Aër quam spirando æger attrahit, sit calidus, siccus, attenuans & liber. Ideóque in conclaui, in quo æger versatur, suffumigia parentur ex styrace, thure, myrrha, benzoë, moscho, ambra. Vitetur aër frigidus, humidus & crassus.

Cibus easdem qualitates habeat, ideóque condiatur hyssopo, thymo, fœniculo, baccis iuniperi, cinnamomo, & in primis croco. Vtiles sunt passulæ, amygdalæ, pineæ, pistacia, & inprimis commodum est ius galli decrepiti cum thymo & croco. Melis quoque cibi non inutiles sunt, si æger aliàs eos ferat. Vitentur verò adstringentes & crassi succi, vt pisces, caro suilla, lac & similes. Potus sit vinum tenue & subdulce, vel melicratum aut mulsum, in quo thoracica, medicamenta cocta sint. Possunt & ceruisiæ medicatæ fieri cum saluia, hyssopo, rorismarino, & similibus. Vtilis est & potus ligni Guaiaci. Æger sitim non ferat, sed sæpius, verùm moderatè, bibat, quia humectatione opus est, ad eam, quæ iam incisa & detersa est in pulmone, materiam tussi eiiciendam. Somnus sit nocturnus, moderatus capite & pectore nonnihil eleuato.

Curatio angustiæ à reliquis caussis. *Curatio angustiæ arteriarum pulmonis à reliquis caussis.*

Si à spiritu aut flatu crasso obstructa sunt vasa pulmonis, is discutiendus & dissipandus est medicamentis flatus discutientibus, quæ alibi proponuntur, è quibus thoracica eligenda, vel hæc iis admiscenda: & danda opera, ne flatus iterum generentur.

Si tuberculum est caussa angustiæ, danda opera, vt attenuantibus & exsiccantibus absumatur, qualem facultatem aromata habere, Galenus, *7 de compos. med. s. loc. in fine* scribit.

Sunt etiam vtilia hic ammoniacum, sulphur, benzoë, theriaca, Mithrid. sales chymici, & similia enumerata.

Si à grandine & calculo sit angustia, locum habent millepedes & aselli, si nimirum in olla comburantur, donec albescant, & melle excipiantur. Potentius fit medicamentum, si adiiciatur semen milij Solis.

Si à sanguine extra venas effuso proueniant angustia, fluxus sanguinis cohibendus, vt postea *de curatione sputi sanguinis*, dicetur; qui verò in vasis pulmonis, præsertim asperis arteriis hæret, si concretus sit, per poscam oxymel, coagulum leporis, mumiam, & similia dissoluendus, & per sputum ac tussim eiiciendus.

Si à siccitate pulmonis prouenit angustia, lac amygdal. dulc. & seminum melon. detur, syrupus de pomis, violis, borrag. iuiubæ, dactyli, ficus, passulæ, lac, & similia, vt suprà, *de intemperie pulmonum sicca*, dictum.

CAPVT V.

De angustia leuium pulmonis arteriarum.

Angustia leuium arteriarum pulmonis. ETsi modò, vbi de caussis angustiæ asperarum pulmonis arteriarum dictum fuit, etiam læuium arteriarum eiusdem facta sit mentio: quia tamen hæ etiam obstrui & angustiores reddi possunt, vt asperas arterias non comprimant, in specie & peculiariter de læuium arteriarum in pulmone angustia aliquid dicendum est, in primis cùm hæc tractatio doctrinæ de asthmate non parum lucis allatura sit, & affectus ipse cognitu necessarius sit, cùm hominem sæpe subitò in vitæ periculum conitcere possit, etsi ante nec de dolore & grauitate pectoris, nec de tussi, conquestus sit. Cuius rei memorabile exemplum recenset Galenus, *4. de loc. aff. cap. vltimo.* Locum, quia notatu dignus est, integrum adscribere libet. *Ea*, inquit, *quæ Antipatro Medico acciderunt, nemo est, qui nesciat. vtpote qui Medicam artem publicè apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliquando febre quadam ephemera, idque ab euidenti caussa, declinante iam febre, vt quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Cùm igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est, deinde verò, cùm se non febrire planè sentiret, illico balneum subiit: quippe laboribus ac vigiliis corpus fatigauerat. Atque tenui quoque victu, donec diem tertium præteriisset, vsus est, quo cùm nulla appareret febris ad solita negotia pertractanda prodiit: atque arteriam in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaque mihi, extendit manum ridens, iussitque pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, portendit hoc quod proponis ænigma? Ille iterum ridens obnixè orauit, vt tangerem. Igitur inter tangendum, omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, non solùm in multarum pulsationum cumulo*, quam systematicen (id est, congregatricem) *vocant, verùm etiam in vna arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc viueret, cùm talem haberet pulsum, interrogaui, num difficilis esset ei respiratio: illo verò nullam se sentire respondente, obseruaui equidem, an aliquando mutaretur, quippe sex mensium spatio assiduè arteriam tangebam. Cùmque ab initio interrogaret, quanam corporis dispositio mihi videretur posse huiusmodi pulsum efficere, atque per quem modum, idque citra febrim: ad eam quæstionem respondi, in commentariis de pulsibus iam declarasse me huiusmodi in æqualitatem. Namque ob magnarum in pulmone arteriarum angustiam id euenire putaui: angustiæ verò caussam esse dixi visceris inflammationem. At tibi hanc ob caussam id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur ergo, vel obstructionem ex liquidis & crassis & viscosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum, in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiriosâ orthopnœâ laborare. At ego, probabilia, inquam ipsum dicere, sed à veritate aberrare: quippe fieri nonnunquam huiusmodi orthopnœam ob eam quam diximus caussam: id verò cùm in asperis, non in læuibus arteriis crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei victus rationem, atque medicamenta quoque haud aliter, quàm asthmaticis, adhibere iussimus: deinde sex (vt dixi) mensibus elapsis leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, imprimis quidem semel, deinde bis atque ter, postea quater ac sæpius quoque, auctâ simul spirandi difficultate ad quindecimum vsque diem: post quem difficillimâ derepentè obortâ spiratione, resolutus statim obiit, aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant.*

Caussa.

Caussa. Caussa autem huius angustiæ est duplex: obstructio & compressio. Obstructio fit à crassis, viscidis & pituitosis humoribus quidem vel in pulmone, ex eius coctione vitiosa generantur, vel aliunde transmittuntur; id quod sæpe fit ex hepate, cùm illud crudo & pituitoso sanguine scatet cuius pars aliqua per venam arteriosam in pulmones transfunditur, & quidem sæpe certis interuallis, vt infrà *de asthmate* dicetur. Non verò materia, huius obstructionis caussa, è capite defluit. Hoc enim si fieret, priùs à bronchiis pulmonis reciperetur, & difficultas spirandi ac tussis excitaretur. Deinde eadem obstructio fit à crudo tuberculo, de cuius generatione postea dicetur.

Comprimuntur verò hæ læues arteriæ itidem à crudo tuberculo, si illud in pulmone generatum extrà læuibus arteriis incumbit. Idem fit ab inflammatione pulmonis, vt etiam Galenus, *loco allegato*, innuit.

Signa Diagnostica.

Signa Diagnostica. Deprehenditur hoc malum è sola pulsus inæqualitate, nimirum tam systematica, quam quæ est in vna pulsatione, qui nunc est paruus, nunc magnus, celer, tardus, rarus, frequens, vehemens, atque inter pulsationes aliquæ decurtantur, aliquæ intermittunt, aliquæ intercidunt. Cùm enim natura fuligines ob angustiam harum arteriarum non possit, satis expellere, fit lucta quædam, & natura caussæ morbificæ sese opponens, vi, quod molestum est, expellere conatur. Vbi autem natura hunc suum finem assequi non potest, aut dimidia facta est obstructio, syncopes aut suffocationis periculum imminet. Aliùs nihil molesti percipitur, nec difficultas respirandi, tussis, nec dolor aut grauitas. Vbi tamen malum incrementum sumit, tandem ipsis arteriis communicatur, & nunc, quæ antea non aderat difficultas spirandi superuenit, tandemque etiam palpitatio cordis, syncope, & suffocationis metus.

Caussarum signa quod attinet, si à crassis humoribus sit obstructio, pulsus est durus per tensionem; si per tuberculum, durus per tensionem & siccitatem. Si ab humore sit obstructio, pulsus magis variabit, si à tuberculo, inæqualitas magis erit vniformis, vtpote à caussa magis fixa proueniens. In obstructione, æquales plures simul adesse possunt: at in tuberculo, plures sunt inæquales.

Vbi tandem malo incrementum sumente, & materiâ asperis arteriis communicatâ, accedit difficilis respiratio, si malum sit à crassis succis, difficultas respirandi non est vniformis, sed nunc maior, nunc minor, pro caussæ ratione: si verò sit à tuberculo, vniformis est difficultas respirandi, nisi forsan caussa aliqua externa accedat.

Si malum sit ab inflammatione, ea ex febre & aliis signis suprà propositis cognoscetur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum hoc longè periculosissimum est, à quo homo sæpe, accedente syncope, vel suffocatione, subitò perimitur.

2. Quò in pulsus inæqualitate plures sunt magnæ, vehementes, celeres, intercidentes & æquales pulsationes, eò minus malum est: quò autem plures sunt languidæ, paruæ, decurtatæ, intermittentes & crebriores, eò maius periculum indicatur.

3. Quò minus actiones cordis læduntur, minórque est in syncopen propensio, eò malum minus est; quò verò hæc maiora, eò maius periculum imminet.

4. Quæ à crassis & viscidis humoribus est obstructio, non ita difficulter curatur, præsertim si recens fuerit; quæ autem angustia prouenit à tuberculis, curatu difficillima est, vt postea, *de tuberculis pulmonis*, dicetur.

5. Quò

5. Quo maior cachexia coniuncta est, eò periculosius est malum; de cuius rei caussa, post, *in quæstione* dicetur.

Indicationes.

Indicationes. Caussa angustiam pariens est tollenda. Ideóque si humores crassi & viscidi sint, attenuandi, extergendi, & euacuandi sunt. Crudum tuberculum, seu arterias has obstruat, seu comprimat, attenuandum & reficcandum. Inflammatio si adsit, ea debito modo curanda.

Curatio.

Curatio. Crassi autem & viscidi humores quomodo præparandi & euacuandi sint è pulmonibus, *cap. præcedente*, iam dictum est, vt ea hic repetere opus non sit, & dicetur de eo etiam, *in asthmate.* Nam eius curatio ab huius caussæ sublatione pendet. Vnum saltem hic moneo, quod etiam in curatione asthmatis repetendum, nonnullos paroxysmo asthmatico ingruente vomitum præcipere. Quæ res etsi alicui à veritate aliena videri posset, aliquoties tamen vidi, vomitu sponte superueniente à paroxysmo liberatos fuisse. Quærenda ergo huius rei caussa: quæ nulla alia videtur, quàm quòd materia, quæ ab hepate ad pulmones ruit, ad ventriculum conuertitur. De quo postea, *in quæstione*, dicetur.

Crudum tuberculum quomodo curandum sit, dicetur postea, *cap. 8.*

Inflammatio pulmonis quomodo curanda sit, iam antea, *cap. 3.* dictum.

QVÆSTIO.

Quænam sit caussa hydropis, qui lenium arteriarum obstructione laborantibus superuenire solet.

Hydropis in obstructione lenium arteriarum caussa quænam. P. Salius Diuersus, *de affectib. partic. cap. 21.* censet ideò hoc fieri, quòd perseuerante malo calor innatus, quoniam non sufficienter euentilatur, languescat, atque inde hepar debilitetur, cuius ratione postea aliqua hydropis species succedat.

Verùm enim verò, cum sæpe satis maturè sese cachexia prodat, vbi cor adhuc satis bene valere deprehenditur, & hepar nihil à pulmonibus, sed pulmones potius ab hepate accipiant, credibile est, vel à pulmonibus refrigeratis hepar refrigerari; vel, quod verosimilius mihi videtur, primam mali caussam in hepate hærere, quod cùm sit debile, sanguinem pituitosum & frigidum generat, qui cùm necessariò ad dextrum ventriculum cordis mittatur, porrò etiam ad pulmones peruenit, & huius mali caussa est. Cùm enim vena arteriosa & arteria venosa per totam substantiam pulmonis in minutissimos ramulos diuisæ dispergantur, & multis anastomosibus coniungantur, facilè ex vena arteriosa in arteriam venosam humores transferri possunt.

CAPVT VI.

De apertione vasorum pulmonis.

Apertio vasorum pulmonis. Angustiæ vasorum pulmonis opponitur eorum apertio: & proinde de hac post illam meritò agitur; ad morbos enim pulmonis, & quidem meatuum vitia, & illi pertinent, cùm vasa sanguinem continentia in pulmone, quæ clausa esse debent, aperiuntur. Id quod, vt in aliis etiam partibus, fit quatuor modis ἀναστομώσει scilicet, διαπηδήσει, ῥήξει, & διαβρώσει.

Quatuor modis pulmonis vasa aperiuntur. Ἀναστόμωσις, seu osculorum in venis vel arteriis apertio, fit primò à caussa externa euidente, quæ proximè & sola, orificia vasorum aperire potest, medicamentis scilicet abstergentibus & orificia vasorum aperientibus, qualia sunt aloe & similia, vel caussis nimis laxandi vim habentibus. Deinde à caussa interna, quæ vel est proxima, sanguis scilicet vasorum orificia aperiens; vel antecedens sanguis scilicet aut copia peccans, aut calidus, aut acris à quo facultas irritatur; quibus & motus sanguinis ad superiora addi potest. Vt enim à sanguine orificia vasorum in pulmone aperiantur, caussa non semper primario in pulmone hæret, sed sæpe ad pulmonem ab aliis partibus transmittitur.

Ἀναστομώσεως caussa. Procatarcticæ caussæ sunt, quæ vel sanguinem cumulant, vt suppressa eiusdem consueta per nares, hæmorrhoides, menstrua euacuatio; & aliæ plethoræ caussæ; vel calidiorem reddunt, vt corporum motus vehemens, aer, cibus, potus, medicamenta calida; vel ipsum ad pulmones & superiora commouent, vt motus nimius.

Διαπήδησις. Διαπήδησις, id est, *transcolatio* siue *transsudatio* fit ob vasorum & tunicarum in iis raritatem, cuius caussa est sanguinis tenuitas & serositas.

Ῥῆξις à caussis externis. Ῥῆξις, id est, *ruptio* vasorum fit primò à caussis externis euidentibus, quæ proximè vasa in pulmonibus rumpere valent, vt lapsu ab alto, vel percussione & contusione pectoris, ita cum clamore, intentione vocis subita & magna ac vehementi, non à minore quasi per gradus accedente, tussi nimia, conatu magno graue pondus attollendi vel loco mouendi, saltu, inprimis post balneum, vbi vasa & totum corpus rarius redduntur, cursu, lucta, retentione spiritus in conatu excrementa excernendi, & fœtum excludendi. Hinc Hippocrates, 3. *aphor. 29.* scribit, iuuenibus sanguinis exspuitiones, sicut & phthisim esse familiares: & 5. *aphor. 9.* easdem ab anno 18. ad 35. frequentius accidere. Id quod Galenus non tam ætatis ratione accidere docet, quàm propterea quòd in ea ætate constituti in vita & victu errores committunt. Etenim iuuenes pugnare, aliaque exercitia vel solent, sæpe frigori nimio se exponunt, cibo & potu supra modum se replent. Quibus caussis omnibus facilè venam iis, præsertim in pectore, rumpi contingit, vnde sputum sanguinis primò oritur, quod nisi tempestiuè curetur, phthisis subsequitur. Præterea sanguinem calidum & biliosum cumulant, qui non solùm rupturam, sed & reliquas caussas, quæ vasa in pulmone aperiunt, inducere potest. Easdem ob caussas viri etiam frequentius apertionem vasorum pulmonis patiuntur quàm fœminæ Galenus, 4. *de loc.aff.c.3.*

Iuuenibus phthisis cur familiaris.

A caussis internis. Deinde rumpuntur vasa pulmonis à caussa interna, eáque vel proxima, quæ est sanguis pulmonis vasa distendens; vel antecedens, sanguinis abundantia, seu solæ, seu cum spiritu flatulento, vel procatarctica, quæ scilicet vel sanguinem auget, vel ad pectus commouet; vt motus corporis nimius, animi pathemata vehementiora, & ita in primis.

Et præcipuæ caussæ illæ vasa rumpunt, cùm vasa extensioni resistunt ob frigus externum. Tum enim illorum tunicæ frigore contractæ & induratæ ad rupturam promptæ & paratæ sunt. Hinc Hippocrates, 6. *epid. m. sect. 3. aph. 10.* τῶν ψυχρῶν φλεβῶν ῥῆξις, quod etiam habetur 5. *aphor. 24.*

Frigus verò ipsum per se vas aliquod frangere non potest, sed vel motum aliquem, vel plenitudinem accedere necesse est, de quo Galenus, 4. *de lo. aff. cap. 8.* ita scribit: *Frigus ipsum per se rupturas non facit, sed quid venarum tunicas frigiditate sua duras & ad extensionem contumaces reddens, vt rumpatur, paratiores efficit: ruptionis verò caussa est aut vehemens motus, aut humorum abundantia.*

Διάβρωσις. Διάβρωσις verò seu *erosio*, fit ab humoribus acribus & salsis, seu à capite destillantibus, seu aliunde ad pulmonem fluentibus. Quò faciunt acrium & prauorum ciborum vsus, media acres humores coaceruans, & similia.

Signa Diagnostica.

Signa. Si ἀναστομώσει vasorum pulmonis fit, præcesserunt caussæ vasorum orificia aperientes, quæ modò enumeratæ sunt. Et sanguis è vasorum orificiis apertis exit mediocri copiâ & sine dolore.

Si διαπηδήσει adsit, exit sanguis serosus, paucus, & sine dolore.

Si ῥήξει seu ruptura vasa pulmonis aperiantur, præcessit plethora, & caussa aliqua rumpens antea proposita; & sanguis flatim copiosus exit.

Si fit erosio, præcesserunt salsæ è capite destillationes, sanguis est acris, & propter humoris acris admixtionem malè coloratus apparet; percipitur sapor salsus & acris; præcesserunt caussæ acres humores cumulantes; & primò quidem sanguis purus exspuitur, progressu verò temporis, & erosione auctâ, copiosior, tandemque sputum puris sequitur. Quæ signa confirmantur, si nulla caussa violenta præcessit.

Præterea an à copia sanguinis, quæ tam ἀναστομώσεως, quàm ruptionis caussa esse potest, vt supra dictum, an verò ab acrimonia eiusdem proueniat vasorum pulmonis apertio, ex eo quoque discernitur; quòd si à copia sanguinis, quæ naturæ oneri erat, ea proueniat, sanguinis copiâ euacuatâ is sponte subsistit, signaque redundantis sanguinis adsunt; si verò ab acrimonia sanguinis proueniat, sanguis ita facilè sisti non potest.

Prognostica.

Prognostica. 1. Ἀναστόμωσις minimè omnium periculosa est, & adstringentibus facilè sanguis sistitur.

2. Post hanc minùs periculosa est ἀναστόμωσις, ob quam si sanguis reticetur, is sponte sæpe copia nimia euacuata subsistit, osculis sponte iterum sese occludentibus. Obseruatumque sæpius in consueto sanguinis, hæmorrhagiæ narium, hæmorrhoidum, mensium fluxu suppresso, sanguinis superabundantem copiam absque vllo damno è pulmone, osculis vasorum reclusis euacuatam fuisse: quod etiam Fernelius, *lib. 5. de part. morb. & sympt. cap. 10.* annotauit. Et Ludouicus Duretus de seipso scribit, *in comment. super Coac. Hippocr. aphor. 46.* sibi, cùm olim familiari fuisset narium hæmorrhagia, & quidem cum commodo valetudinis, vsque ad annum ætatis quinquagesimum, tùm eâ suppressa, nec tamen ἀνάλωσιν statis temporibus quiescente, quasi dat post, prorupisse per ἀναστόμωσιν vasorum pulmonis, atque quidem sæpe & multum; quæ tamen sedata nullam pulmonis offensionem reliquerit, præter summam corporis infirmitatem. Si tamen oscula vasorum vel nimiùm dilatata, vel motu continuo impulsa, iterum coniuere nequeant, interdum et nimia sanguinis profusione mors sequitur. Aut si sanguinis effusi portio in pulmone detineatur, illic putrescens pulmonem corrumpere potest.

3. Periculosior est ruptura vasorum. Nisi enim intra tertium aut quartum diem ruptura consolidetur, inflammatio facilè accidere potest, à qua cum tussi pus expuendum sit, vulnus indies maius efficitur. Et quamuis callus vlceri obducatur, tamen leui de caussa, vt vocis intentione, vel tussi immoderatiore iterum rumpitur. Galenus, 5. *meth. med. 14.* Celsus *lib. 4. cap. 4. de Tussi.*

Admo

Admodum etiam periculosa est vasorum pulmonis apertio, quæ fit in vulneratione, percussione, & contusione thoracis.

4. Periculosissima verò est *διάβρωσις* seu *erosio* vasorum. Etenim vlcus sordidum, quod tum inducitur, non facilè consolidatur; & vt vitium humoris corrigatur, longiore tempore opus est.

5. Si ruptura & erosio vasorum pulmonis sit recens, & antequam phlegmone accedit, non ita difficulter curatur. Si verò phlegmone accedat, exigua sanationis spes superest, ea præcipuè de caussâ, vt dictum, quòd pus & saniem rursi è pectore expurgare oportet, quâ vlcus semper maius & deterius efficitur. Hinc Galenus, 5. *meth. med. c.* 13. & 14. scribit; se omnes curasse, qui è pulmone sanguinem exspuentes mox primo die ipsius opera vsi fuerant; qui verò post biduum aut triduum ipsius operâ vsi essent, horum aliquos sanatos esse; quos autem phlegmone sic occupauit, vt iam febricitarent, eorum sanè nullum perfectè restitutum fuisse.

6. Morbus reuersionem faciens, magis quam ab initio vrget, Hippocrates, *de intern. affection.*

Indicationes.

Indicationes. Apertum vas, quoquo modo apertio facta fuerit, claudendum est: Modus verò id præstandi varius est pro caussarum diuersitate. Si nimirum ab *ἀναστομώσει* sit apertum vas, orificium vasis apertum obturandum & adstringendum est. Si à *διαπηδήσει*, densantia & incrassantia requiruntur. Si à ruptura, ruptum vas vniendum atque agglutinandum. Si ab erosione, sarcotica primùm, quibus, quod deperditum est regeneretur, & hinc consolidantia requiruntur.

Præterea si vitium sit à caussa interna, eaque adhuc duret, aut vasorum agglutinationem impediat, ea tollenda. Sanguis nimirum ad pulmones affluens reuellendus & auertendus, copiosus imminuendus, calidus & acris refrigerandus & mitigandus, humores biliosi & acres alterandi & euacuandi sunt.

Curatio.

Curatio. Cùm à vase in pulmone aperto sequatur sanguinis effusus, & hinc sputum sanguinis, vas apertum claudi non potest, nisi priùs sanguis sistatur, & si forsan sanguis concretus circa vasa hæreat, is priùs tollatur. Ideóque siue per *ἀναστόμωσιν*, siue per rupturam, siue per erosionem apertum vas in pulmone fuerit, commodissimè instituitur venæ sectio, quæ ferè plerisque scopis satisfacit. Etsi enim, vbi caussa rupturæ ampliùs non adest, vt dum à contusione, lapsu, vel clamore nimio vas apertum est, sanguis saltem sistendus sit, & hinc vas claudendum & vniendum; vbi verò caussa adhuc adest, id quod in plethora accidit, vbi à copia sanguinis vasa aperiuntur, non solùm sanguis sistendus, & vas apertum claudendum sit, sed præterea etiam copia sanguinis minuenda; tamen his quoque omnibus satisfacit venæsectio. Etenim dum sanguinem aliò auertit eius fluxum sistit; dum verò eius copiam imminuit, caussam morbi tollit.

Aperienda autem est vena in cubito. Si tamen consueta aliqua euacuatio suppressa sit, venæ in pede etiam aperiri potest, vt ad remotiora fiat reuulsio, deinde vena in cubito aperiri potest, vt in inflammatione pulmonis dictum. Qua in re tamen distinctione opus est, vt infrà, *part. 3. cap. vlt. in quæstione*, dicetur. Et quidem, si necessitas id requirit, bis vel ter eodem die, vel spatio bidui, sanguis mittendus, si virium lapsum timeamus. Si enim venæ apertio sæpius repetatur, & in plures vices sanguinis missio distribuatur, efficacior fit reuulsio, viresque minus dissoluuntur. Et quidem conuenientiùs sanguis mittendus, vbi copia sanguinis proxima & primaria apertionis vasorum caussa est, in plethora scilicet, & vbi consueta aliqua sanguinis euacuatio suppressa est, sanguisque est calidior.

Si verò à prauitate humorum, qui vel orificia vasorum aperiunt, vel vasa erodunt, apertio vasorum proueniat; atque in iis, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 14. scribit, qui parum sanguinis habere videbuntur: ad quandam succi probitatem reductis humoribus, detrahere aliquid sanguinis poteris, tum rursum reficere; eosdem etiam rursum purgare, atque rursum reficere, denuóque si res suadeat, sanguinem mittere, potissimùm quibus veluti limus, vitiosus & crassus totus sanguis est. At qui validi sunt, multique sanguinis, iis statim ab initio sanguis mittendus.

Quòd si vires non ferant venæsectionem, cucurbitulæ cum scarificatione partibus interioribus reuulsionis gratiâ applicandæ, vel etiam hepati, si à plethora sit ruptura. Hirudines etiam, præsertim si sanguinem antea fundere consueræ sint, hæmorrhoidibus applicari possunt.

Et omnino danda est opera, vt, si consueta aliqua euacuatio, vel mensium vel hæmorrhoidum suppressa sit, ea reuocetur, sed per ea, quæ diximus, media. Nam menstrua per medicamenta mouentia hic mouere non licet. Cùm enim sint calida, & sanguinem vehementer mouere, & venas aperire possunt.

Nec omittendæ aliæ reuulsiones, quæ fiunt cucurbitulis sine scarificatione, frictionibus, ligaturis, & aliis, quæ citra euacuationem & virium deiectionem sanguinem reuellunt. Si defluxio sit à capite, ea reuulsio instituenda, quæ catarrhis debetur, vt suo loco dictum.

Deinde si sanguini vitiosi humores permisceantur, qui qualitate suâ vitiosa vasorum apertionis caussa sint; & qualitas illa vitiosa corrigenda, & vitiosi humores euacuandi. Ideoque & tum exhibenda alimenta boni succi, quæque acrimoniam sanguinis mitigant, vt ptisana, amylum, tragacantha, succus granator. syrup. de portulaca, borragine, iniubis, & similia.

Ad purgationem, exhibenda pulpa tamarindor. syrup. ros. solut. myrobal. mann. rhabarbarum. Scammonio cautè vtendum. Videndum enim, ne purgantibus fortioribus exhibitis sanguis magis agitetur, & fluxioni aptior reddatur.

Tertiò danda opera, vt grumi sanguinis in pectore ac pulmone dissoluantur, cum non solùm glutinationem vasorum impediant, sed & recenti grauia symptomata excitent, & pulmones corrumpant. — Grumos sanguinis in pectore resoluentia.

Exhibendum autem oxycratum seu posca, id est, mixtura ex aqua & aceto, Vnc. vj. vel ix. mensur. Si autem posca, vt Galenus 5. *meth. med. cap.* 8. tradit, ita mixta, vt potu sit iucunda, & ne ob acetum copiosius tussim excitet. Ita enim & concretum sanguinem dissoluit, & ad glutinandum nonnihil facit. Detur autem non frigida nec calida, sed tepida, & quidem bis vel ter de die, vel etiam trium aut quatuor horarum interuallo. Græci Recentiores, vt Paulus Ægineta, Aëtius, Oribasius, commendant coagulum cerui, hœdi, leporis in primis, quæ vt dissoluta coagulant, ita coagulata dissoluunt, vt docet Dioscorides, *l. cap.* 67. Et quia acredinem non obscuram obtinent, vix magnitudine ciceris exhibent ex aqua calida adstringente, aut oxymelite. Galenus tamen, 10. *de simpl. med. fac. tit. Coagulum*, propter acrimoniam formidat coagulum dare ad reiectionem sanguinis in thoracis affectu, scilicet adstrictionem requirente. Poscæ igitur vsus tutissimus. Forestus ad sanguinem congelatum exhibuit mumiam & sperma ceti. Donatus post poscæ assumptionem commendat puluerem seq.

℞. *Rhabarb.* Drach. j. vel Scr. iv. *mumia* gr. v. vel vij. *rubiæ tinctor.* gr. iv. Detur cum vino rubro, aut aqua plantaginis, exiguo aceto iniecto.

Langius, *l. 2. epist.* 31. hunc Puluerem commendat:

℞. *Rad. angelic.* Scr. ij. *coagul. lepor.* Scr. ß *succin.* ʒ ß. *farin. orob. rubr.* Scr. ij. Exactè contusa cribro cernantur, ac de illius pulueris farragine Drach. dissoluatur in *stillatitij cerefolij* aut *gingidij liquoris* Vnc. vj. ß. & *oxymel.* Drach. j. F. Haustus.

De medicamentis verò grumos sanguinis in thorace dissoluentibus, aliquid difficultatis oritur, quo scilicet tempore exhibenda sint, cum si iis vtamur, vasa non claudantur, sed potiùs aperiantur. In ista autem re perpendendum, an plus vrgeat sanguinis impetus, quàm sanguis concretus. Nam si ruptura sit in pulmonis vasis, & metus sit, ne inflammatio excitetur, aut fluxus sanguinis augeatur, malique aliquid afferat, statim sistendus est. Vbi autem iam ex parte aliqua impetus sanguinis cessat, vt ex eo cognoscitur, quod iam minùs fluit, & colore non est ampliùs admodum florido grumo dissoluentibus vti, & postea agglutinantia exhibere licet: imò medicamenta ex vtrisque composita exhiberi possunt, exempli gratiâ, oxymel, & syrup. de portulaca cum bolo Armena. Si verò ruptis vasis pectoris exspuatur sanguis, & ex eo tantum periculum phthiseos immineat, primò eum expurgare & dissoluere, postea conglutinare licet. Idem faciendum, sanguísque concretus itatum dissoluendus, si is è pulmonibus tantum per *ἀναστόμωσιν* exeat, cùm tum tantum inflammationis periculum non adsit.

Si catarrhus à capite defluens apertionis vasorum pulmonis caussa sit, & vasa aperta conglutinari non possint, nisi catarrhus desinat, danda opera, vt primùm catarrhus sistatur, de quo suprà, *lib. 1 part. 2 cap. vlt. de catarrho*, dictum.

His ita peractis, & omnibus, quæ consolidationem vasorum impedire possunt, remotis, danda opera, vt vas ipsum statim consolidetur, dum adhuc malum recens est; & præcipuè in ruptura & erosione vasorum, antequam phlegmone accedat, vt *prognost.* 5. dictum. In vasorum, autem apertorum conclusione procuranda quædam pro caussarum diuersitate occurrit varietas. Si enim sit *διαπήδησις* astringentibus vtendum, sanguísque si sic tenuior, crasso victu emandandus, modò non adsit inflammatio, vt in pleuritide, vbi ab adstringentibus abstinendum, & potiùs serreatus promouendus. *Ἀναστόμωσις* & rupturam curandi ratio ferè eadem est. Adhibenda nimirum adstringentia, emplastica & glutinantia medicamenta. Astringentia hic vtilia sunt: *portulaca*, quæ quocunque modo sumpta apertionem vasorum pulmonis, & sputum sanguinis inde prouenientis curat; *succus* tamen eius efficacior est, *plantago polygon. millefol. germina & fructus rubi cynosbat. myrti, tenera quercus folia, rosa, rud. symphyt. maior sumach, cortic. granat. balaustia, lapid. hæmatit. corallia, crocus Martis.*

Emplastica sunt *bolus Armena, terra sigillata, sanguis draconis, gumm. Arabic. tragacanth. thus mastich. amylum.* Glutinant hic *millefol. symphytum maius, lysimachia.* Et quia medicamenta pleraque pluribus prædita sunt facultatibus, ita vt quædam adstringant, condensent, conglutinent: etiam alie dici modò ad hanc, modò ad illam classem ea referunt. Et cùm talia medicamenta non facilè penetrent, sed sibiipsis potiùs viam quasi præcludant, admiscendum aliquid medicamentorum

camentorum, quæ calore & tenuitate partium prædita, *ἀνάδοσιν*, ac distributionem cæterorum medicamentorum adiuuant. In quem vsum commodissima sunt, & vehiculi vicem præstant mel & saccharum.

Ex his varia fiunt medicamenta, atque in vsu potissimùm sunt *trochisc. de terra sigillata. de carabe, cum & sine opio. troch. ramich. spec. diatrag. frigid. syrup. de portulaca. succ. plantaginis, de rosis siccis. de papauere, myrtin. loch. de portulaca, conseru. rosar. rubr. antiq. de fol. quercus. syrup. de corall.* vt & *opiata*, quam descripsit Fernelius, *consil. 21.*

℞. *Boli Armena aqu. rosar. lot.* Drach. ij. *sem. portulac. lactuc.* an. Drach. sem. *gummi tragacanth. Arab.* an Scrup. ij. *amyli, sem. nasturt. torrefact.* an. Drach. ß. *rosar. rubr. sacch. cand. rosat. tabul.* ana Vnc. i. Cum *syrup. myrtillor.* Formentur Trochisci, qui in ore detineantur.

Vel ℞. *Conseru. rosar. antiq.* Vnc. iii. *boli Armena, terra sigillat.* ana Drach. ii. Cum *syrupo de portulaca.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. rosar. rubr. antiq. symphyt. maior.* ana Vnc. i. ß. *boli Armena, terra sigill.* an. Drach. i. *lapid. hamatit.* Scr. iv. Cum *syrup. de portulaca.* F. Electuarium.

Vel ℞. *Tragacanth. gummi Arabici, sanguin. dracon. boli Armena, amyli, spod.* an. Drach. i. *lapid. hamatit. sem. papauer. hypocist.* ana Drach. iii. Cum *syrup. de succ. plantagin.* & *rosarum.* F. Electuarium sensim degluttendum.

Vel ℞. *Syr. de portulac.* Vnc. i. *iniubin.* Vnc. ß. *boli Armena aqu. rosar. prapar. syr. myrtini* q. s. F. Lambile.

Forestus in rupta vena tale præscribit Decoctum, *lib. 16. obs. 16.*

℞. *Rad. consolid. mai.* ℥. i. *burs. pastor. portulac. fanicul. pyrola, polygō* an. M. j. *sem. endiu. acetos. portulaca. vrtic.* an. Drach. i. Fiat decoctio, vt artis est, in *aqu. communi*, pro ℔. j. Colaturæ addendo, *syrupi myrtill.* Vnc. iij. Clarificentur pro Iulep.

Puluis, qui Iulio Cæsari Scaligero, & Medicis Parisiensibus in vsu fuit, sed è Serapione *c. 25 tract. 2.* desumptus est:

℞ *Spod. rosar. rubr. boli Armen. terra sigill. hamatit.* ana ℥. ß. *gummi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. ij. *sem. papauer. portulaca, arnogloss. C. C. vsti, amyli torrefact.* an. Drach. iii. F. Puluis.

Descriptio Pulueris huius nonnihil varians apud Hollerium, *Exercit. Valetij in caput. 27.* talis habetur:

℞. *Spody. rosar. rubr. bol. Arm. terr. sigill. hamatitis*, an ʒ v. *corall. rubr. carab. margaritar. non perforat.* an. ʒ. ii. ß *gummi Arabici, tragacanth.* an. ʒ. ii. *sem. papau. portulac. rosar. rub. arnogloss. cornu cerui combusti*, an. ʒ. iii. *acacia, succi barba hircina, glycyrrh.* an. ʒ. ii. *amyli torrefacti* ℥. iii.

Terantur, misceantur, F. Puluis cuius dosis sit ʒ. iij. Detur cum *aqua plunialí.*

Vel ℞. *Syr. myrtin. de portulac. de rosis siccis*, ana ℥. ii. *boli Armena, lapid. hamatit. C C.* ana. Scr. ii. *aqu. portulac. plantag. bursa pastoris* an. Vnc. iij. F. Potus pro duabus vel tribus dosibus.

Vel ℞. *Spec. diatrag. frigid.* Drach. i. *conseru. rosar. antiq.* Vnc. i. ß. *rob. beberu* ℥. ß. *pilul. de cynogloss.* Scr. ii. *syr. de portulac.* q. s. F. Lambile.

Vel ℞. *Syr. myrtin. de portulaca*, an. Vnc. i. ß. *conseru. rosar. rubrar. antiq. fol. quercus*, an. ʒ. vi. *tragacanth. amyli*, an. Scr. ij. *rad. symph. terra sigillata, boli Armena, lapid. hamatit.* an. Scr. i. F. Eclegma.

Interim & post sanguinis auersiones, (ante has enim topica apponere tutum non est, ne ab adstringentibus sanguis introrsum compellantur, & venæ, quæ in alto sunt repleantur; vt & si ab externi aëris frigore vehementi sanguis intrò ad pulmones pulsus sit) nec topica omittantur, pectúsque inungatur oleo myrtino, mastichino, rosatum, quibus addi possunt pulueres adstringentes.

Vel fiat tale cataplasma.

℞. *Fol. plantagin. portul. polygon.* an. M. j. *rad symphyt. maior.* Vnc. j. *cortic. granator. farin. hord.* ana Vnc. ß. *cydon. siccor.* Drach. iij.

Coqu. in vino adstringente ad mollitiem.

Contusis adde *thuris, mastich. boli Armena*, an. ʒ. iii. *corallor. rubr.* ʒ. j. *ol rosat.* & *myrtin.* ana q. s. F. Cataplasma.

Si refrigeratio rupturæ vasorum pulmonis occasionem præbuit, Galenus, *5 meth. med. cap. 13.* calefaciens ceratum ex thapsia pectori adhibet ad tollendam eam intemperiem. Sed adhibendum est, diu tamen ibi non relinquendum, ne multum calefaciat, malum augeat, ipsáque mortem inferat, cum magna Medici ignominia; qualem historiam recenset Forestus *lib. 16. obs. 16. in scholio.*

Possent forsan etiam, vt in hæmorrhagiis, periapta, vt iaspis, vmbilicus marinus, & similia vsurpari.

Si vulnere pectoris in pulmones vsque penetrante sit facta apertio vasorum, vulnus curandum & conglutinandum, vt *cap. sequent.* dicetur.

Erosio autem vasorum pulmonis difficiliùs curatur, vt suprà dictum. Statim autem initio (vt & in anastomosi ex sanguine bilioso) etiam bilis purganda, nec purgatio procrastinanda ne, dum studemus acrimoniam humoris corrigere, ille acrimonià suâ maius malum inducat. Neque hîc concoctionem expectare opus est; cùm humor non sit putridus seu crudus, & præterea tenuis, qui ductum medicamenti purgantis facilè sequitur. Validiora tamen & calidiora purgantia vitanda, ne humorem magis agitent & acriorem reddant, vt & aloë, vt-

pote quæ venarum orificia aperire solet.

Peculiaris autem hic offertur indicatio regenerandi partem erosione deperditam. Id quod præstant alimenta boni succi, vt prisana, lac, & quæ ex lacte conficiuntur, iuscula gallinæ, & carnes, & medicamenta carnem gignentia, qualia sunt thus, mastiche.

Catarrhi cum fluxu sanguinis curatio.

Si verò catarrhus adhuc adsit, qui è capite ad pulmones defluit, is primùm cohibendus. Id quod triplici medicamentorum genere effectum dedit Galenus 1. purgatione peccanti humori conueniente. 2. medicamento diaspermato, quod somnum conciliat, sensum doloris tollit, tussim sedat, & siccandi vim habet, cuius loco vti possumus therиacâ recente, pilulis de cynoglossa, & similibus 3. cerato ex thapsia, vel stercore columbino capiti imposito, vt catarrhi defluentis impetus prohibeatur, quod & alia huius generis medicamenta & cauteria præstare possunt. Postea ægrum reficit cibis boni succi, frictione, inambulatione, balneo. Inprimis verò lac exhibet, quo neglecto malum vix sanatur. Neque interim sanguinis missionem negligit, sed eam vel statim, si abundet; vel, si paucior sit & prauus, vbi ægrum cibis boni succi refecit, eam instituit.

Curationem hanc Galeni reprehendit quidem Trallianus, *l. 7. c. 1.* verùm quid de ea sentiendum sit suprà *lib. 2. part. 2. c. vlt. de catarrho. quæst. 1.* dictum.

Inter medicamenta autem, quæ vas erosum claudunt, Trallianus, *allegato loco*, commendat lapidem hæmatiten, in subtilissimum puluerem tritum, quem Scr. iv. pondere circa principium, si magna sit sanguinis reiectio, in succo polygoni; sin minor, cum sola aqua tepida exhibet.

Vel suspendatur lapis hæmatites tritus in linteolo in aqua, & nodulus exprimatur, vt aqua rubescat, addatúrque syrup. de portulaca, vel myrtinus. Exsiccat enim vlcus, & prohibet, ne pus generetur. Vtilis etiā est bolus Armena, & terra Lemnia, Vt:

℞. *Boli armen.* Drach. ij. *spec. diatrag. frigid.* Dr. j. *sacchar. in aqua portulac. dissol.* Vnc. iij. F. Rotulæ, de quibus per interualla sumantur sex vel plures.

Vel ℞. *Conseru. rosar. rub.* ℥. ij. *rad. consolid. maior. conditar.* vel *conserua earum* Vnc. j. *boli Armen. mastich. thur.* an. ʒ. j. *hypocist.* ʒ. ß. Cum *syrupo de portulac.* F. Electuarium.

Diata.

Diata.

Aër sit temperatus, aut moderatè ad siccum & frigidum declinet. Calidus verò, vt alia incommoda habet, de quo postea, *in quæstione*, dicetur, ita etiam sanguinis profusiones inuehit. Victus sit tenuis primis diebus, & vim adstringendi habeat, vel emplasticam. Vnde conueniunt sorbitiones ex prisana, pultésque ex oryza, auena, farina hordei, tritici, & amylo cum lacte coctæ, quibus si libet, addi potest conserua rosar. antiqua. A nonnullis commendatur caro suilla, vt glutinosa. Et recitat Suidas historiam Domini Philosophi, qui cùm sanguinis sputo laboraret, oraculum de medicamento consuluit, à quo responsum accepit, vt carne suillâ vesceretur, quam quoties comedebat, sanguinem non reiiciebat, vbi abstinebat, sanguinis fluor rediit. Lac etiam hîc optimum alimentum est, refertque Trallianus, se solius lactis vsu plures curasse. Nec inutilis est caseus recens, non salsus. Ex oleribus conueniunt lactuca, acetosa, & præcipuè portulaca, mala aurantia, granata. Abstinendum verò à cibis flatulentis, salsis, acribus & aromatibus. Aceti quoque vsus, præsertim acris, non conuenit.

Potum quod attinet, exhibeatur aqua hordei cum melle vel sacchato, vbi abstergendum; vbi verò glutinandum, aqua hordei chalybeata. Vel bibatur cereuisia tenuior, aut lac amygdal. dulcium, vt & lac acidum ebutyratum. A vino verò abstinendum. Æger non moueatur, sed quiescat, non clamet, non excandescat, &, quantum fieri potest dormiat. In obesioribus tamen somnus sit interruptus, ne sanguis nimis in thorace collectus dormientem suffocet. Videatur etiam Hippocrates, *lib. de intern. affection. mox ab initio.*

QVÆSTIO.

Qualis Aër in operatione vasorum pulmonis ab aëre frigido, conueniat?

Qualis aër in apertione vasorū pulmonis ab aëre frigido conueniat.

Equidem principium est in methodo medendi, contraria cōtrariis curari: ac proinde etiam rationi consentaneum videtur, vbi ab aëre frigido vas aliquod in pulmone ruptum est, aërem calidum adhibere. Contrà quia calidus aër dilatat, non tutum esse videtur, vase aliquo aperto eum adhibere.

Verum enim verò etsi plura in rupta vasorum pulmonis, sint indicantia: tamen quod maximè vrget, est sanguinis fluxus, qui non solùm sine vitæ detrimento largiùs effluere non potest, sed & dum fluit, facit vt vas claudi non possit, & quò diutiùs fluit, eò magis vas dilatat. Quapropter æger potiùs in aëre frigido, quàm calido, qui laxat, detineri debet. Etsi enim nonnunc adsit aliqua intemperies frigida, quæ tussiculam aliquam excitare possit, tamen spiritus retentione facilè sedari potest. Et ipse aër frigidus, in quo æger domi conclusus degit, non est tam frigidus, vt ad rupturam vasis ampliùs aliquid facere possit. Et ipse, vt suprà dictū, aër frigidus vasa non rumpit quinimò modò plenitudo sanguinis dempta sit, & æger ab omni motu vehementi cesset, nullū ab eo periculū est. Aër tamen ille mo-

deratè sit frigidus. Et quòd in ruptura vasorum pulmonis in principio calida non conueniant, etiam vbi ab aëre frigido est ruptura, exemplo etiam docuit Galenus, 5. *meth. med. c.* 15. In iuuene, qui ex refrigerato pectore sanguinem exspuebat; cui intrò nihil calidi adhibuit.

CAPVT VII.

De Grandine, Calculo & Vermibus in pulmone genitis.

RES planè alienas quandoque in pulmone generari obseruatum est, Grandines, calculos, imò Ossa & vermes, quæ non solùm angustiam vasorum pulmonum parere possunt, sed & aliis modis præter naturam sunt, & à plerisque ad morbos numeri referuntur: de quo iam non disputamus; cùm eâ de re dictum sit *in Institutionibus*.

Galenus, vt 4. *de loc. affect. cap.* 8. refert, quendam vidit, qui grandine erui magnitudine è pulmone eiecit. Ipse idem in quodam viro docto, & olim Professore huius Academiæ obseruaui, qui grandines colore albo & duras è pulmone eiecit, & tandem phthisi correptus ac mortuus est. Si materia illa sit copiosior, & in maiorem molem concrescat, calculi inde fiunt, id quod Trallianus, *lib.* 5. *cap.* 4. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 31. & alij Autores annotarunt, quos allegaui *Institut. lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 9.

Ossa pulmonibus impacta vidit Columbus, vt annotauit *lib.* 15. *Anatomiæ.*

Caruneulas etiam & vesiculas piscium vesicis similes interdum è pulmonibus eiici obseruatum, vt eius rei historias collegit Schenckius, *lib.* 2. *obseru.* 50.

Tandem quoque vermiculos, & quidem non vnius figuræ, è pulmonibus eiectos, obseruatum à Medicis, vt apud eundem Schenckium, *lib.* 2. *obs.* 51. videre est.

Caussæ.

Caussæ. Galenus, *loco allegato*, ex lento humore, qui antea tussi reiiciebatur, retento, siccato, induratóque grandines generari statuit. Et reuera humor crassus & viscidus calculorum in pulmonibus est materia, facitque ad concretionem etiam exsiccatio & pulmonum caliditas. Vnde Fernelius, *lib.* 5. *de art. morb. & sympt. c.* 10. inuenit in dissectis grandines & calculos, alios veteris casei consistentiâ incipientes, alios gypseæ pituitæ duritie. Verùm etiam interna vis ad coagulandum tendens quæ in aliarum partium calculis generandis concurrit, & hic admittenda est, de quo alibi diximus.

Verminum quoque caussa, quæ in aliarum partium vermibus concurrit, vt *in Institut. loc. alleg.* diximus, etiam hîc locum habet.

Signa Diagnostica.

Signa. Calculos & vermes in pulmonibus hærentes difficulter omnino cognosci, diximus, *cap. praced.* & vix certò cognoscuntur, nisi tussi reiiciantur. Præcedit tamen plerumque hæc mala, tussis diuturnior, quæ nullis, etiam efficacissimis, remediis tollitur.

Prognosticum.

Prognosticũ. Ratò autem hisce malis correpti conualescunt, sed plerumque pulmones à calculis & vermibus, tum à conatu in tussi, quæ ad ea reiicienda requiritur, læduntur; vnde phthisis & tandem mors sequitur, vt ex historiis antea allegatis videre est.

Curatio.

Curatio grandinum & calculorũ pulmonis. Res istæ cùm sint toto genere præter naturam, à corpore remotionem indicant, quod quomodo fieri debeat, porrò videndum. Quomodo enim qui grandines & calculos è pulmone reiiciunt, curandi sint, Galenus & Alexand. Trallianus dissentiunt. Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 8. medicamentum in potu dedit, quod asthmaticis exhibetur, vnde æger minorem quidem grandinem exspuit, atque in longiore, quàm antea interuallo; & post plures tandem annos mortuus est. Trallianus verò, *loc. allegat.* Galenum reprehendit, quòd refrigerantia neglexerit, & calida adhibuerit, Mitridatium, Athanasiam, theriacam, & similia acria & extenuantia medicamenta. Verùm in eo quidem fallitur Trallianus, quod scribit, Galenum Mithridatium, Athanasiam, & theriacam illis, qui grandines reiecerunt, exhibuisse; cùm ad vlcus pulmonis ea adhibuisse, ad grandines verò ea, quæ asthmaticis conueniunt, constet. Rem tamen ipsam quod attinet, ea quæ simpliciter calefaciunt, non adeò conuenire videntur in grandine & calculo iam facto in pulmonibus, cùm exsiccando duriorem efficerent; nisi peculiarem vim calculum frangendi habeant; præsertim si adhuc materia in iis contineatur, quæ calefacientium & exsiccantium vsu potiùs indurari possit: sed solùm conueniunt materiæ grandinem & calculos facturæ, modò non iam cócrescente incipiat.

Dodonæus, vt *obseru. med. cap.* 21. docet, feliciter vsus est Syrupo hoc modo parato.

℞. *Adianti veri, adianti albi*, id est, rut. murar. an. ℥. i. ß. *glycyrrh.* Vnc. ii. *rad. rusci, asparag.* ana Vnc. i. *sem. maluæ,* Drach. ii. *aqu. pur.* ℔. i v. Coqu. ad remanentiam ℔. ii. Colat. ad de *sacchari.* Vnc. xii. *mell. candidiss.* Vnc. iij. *aqu. hyssop.* Vnc. iv. Coqu. ad Syrupi consistentiam.

Curatio caruncularum in pulmone genitarum. Si carunculæ & vesiculæ è pulmonibus reiiciantur, exhibeatur loch sanum & expert. & pulmon. vulpis, cum flore vel lacte sulphuris. *Verminum,*

Ad vermes in pulmonibus genitos vtilis est succus marrubij cum melle mistus, quem æger sæpius lambat.

Morbi pulmonis in numero Deficiente.

Aliquando vnus pulmo deest, idque vel ab ortu, vt obseruauit Columbus, *lib.* 15. *Anatom.* vel vbi post abscessus vulnera corrumpitur. Verùm mala hæc incurabilia sunt. *Pulmonis morbi in numero deficiente.*

CAPVT VIII.

De Tuberculis pulmonis.

PRæter inflammationem pulmonis, de qua suprà dictum, quæ fit ex materia in pulmonis substantiam imbibitâ, & in totum viscus dispersa, etiam tubercula in pulmone generantur ex materia collecta in vna parte, & inde extuberante; de quibus agit Hippocrates, *lib.* 1. *de morbis*, & hoc loco agendum videtur. Sunt autem illa tubercula, alia cruda, quorum *cap.* 4. etiam mentio facta est, quæ ex materia quæ nunquam suppuratur, generantur, quorum meminit Hippocrates *lib.* 3. *de art. text.* 9. & Gal. *in comm.* & *de loc. aff. c. vlt.* in historia Antipatri. & 6. *aph* 46. quæ nunquam ad suppurationem deducta, & nullâ febre commouente, solâ magnitudine, cùm admodum adducta est, exclusis in totum spiritus viis, ægrum interimunt: alia quæ suppurantur, de quibus præcipuè, *alleg. modo loc.* Hippocrates agit. *Tubercula pulmonis.*

Generantur autem ista dupliciter: vel per affluxionem materiæ, vel per congestionem: & per congestionem rursum dupliciter, dum materia in vna aliqua parte solùm, sed sine vesicula conclusa colligitur, aut materia in cysti peculiariter efformata coacernatur. Materiam verò tuberculorum in pulmone Hippocrates duplicem statuit, bilem & pituitam, id est, humores calidos & frigidos. Proueniunt verò præcipuè ab externa aliqua violentia, vt Hippocrates, *lib. de salubri diata*, docet his verbis: *Quibuscunq. autem dolores fiunt ex visceribus, siue ex exercitiis, siue ex aliquo alio labore, his quiescere conducit, cibo abstinentes: potatione autem vtantur, quæ quàm paucissima in corpus assumpta plurimum vrina ducat, quò vena visceribus insita non distendantur replete. Ex talibus enim tubercula oriuntur & febres.* Hæc Hippocrates. Etenim siue ex caussa interna, siue externa, venæ violenter distendantur, progerminant, & simul materiam loco distento subministrant, seu sanguinem naturalem, seu humores vitiosos, è quibus formantur tubercula. *Caussa.*

Absurdum tamen non videtur, etiam sine externa violentia, à caussa interna talia tubercula fieri posse. Si enim tumores alij maiores, in quibuscunque corporis partibus, nulla externâ violentiâ concurrente, excitari possunt, cur non etiam tubercula hæc eodem modo generari possunt?

Signa Diagnostica.

Tubercula hæc cognitu sunt difficilia. Sic affecti tamen sub liuido ferè sunt faciei colore, iisque lingua lentore quodam est oppleta, maximè cùm longè à cibo absunt: & corporis agitatione, aut potu cibóve calidiore vrina facilè tingitur, & pulsus citatur, citra tamen vllam spirandi difficultatem. Interdum verò post concitatiorem corporis motum pilulæ paruæ & gobuli instar nisi exigui redduntur è pulmone membranulâ inclusi, qui contriti digitis pus reddunt interdum fœtidissimum. Alias tubercula cruda, & quæ non suppurantur, cognitione difficilia sunt, & non nisi, cùm ad tantum incrementum peruenerint, vt spirationem lædant, cognoscuntur. Reliqua quod attinet, si hæc tubercula sint in arteriis læuibus, vel in parte arterias læues comprimente, mutantur pulsus in ordine, & inæquales in magnitudine, celeritate & frequentia fiunt; quæ inæqualitas indies pro ratione augmenti tuberculi augetur, vt quandoque pulsus intermittentes intercidant. Si fiant in pulmonum substantia, tussim siccam & leuem quandam spirandi difficultatem excitant, quæ prout tuberculum augetur, & ipsa augetur. Si in arteriis asperis tuberculum tale generetur, statim tussis molesta & spirandi difficultas excitatur, ac pro morbi incremento tussis fit grauior, & spirandi difficultas sæpe tanta, vt æger erecta ceruice respirare cogatur, & suffocatio impendeat, tandémque æger suffocetur.

Præterea si tubercula sint vel in asperis arteriis, vel in externa pulmonum superficie protuberantia, dolor quidam leuis ægros continuò affligit, & in primis, vbi vehementiùs & concitato motu mouentur, ibi & spirandi difficultas simul inualescit.

Si autem tubercula sint vel in arteriis læuibus, vel in Pulmonis substantia, nullus dolor percipitur.

Si verò res jam eò tedeat, vt suppuratio expectanda sit, febris accidit, nisi materia tuberculi proprio folliculo sit inclusa. Tum enim putridi vapores ad cor exhalare, & febrem accendere nequeunt. Inualescente jam putredine, omnia accidentia fiunt majora, dolores majores, tussis vehementior, quæ non ampliùs sicca est, sed humida, resudante aliquâ materiæ particulâ. Et quidem dolores sunt vel antè vel retrò, prout tuberculum vel ad interiorem, vel ad posteriorem partem vergit. Nam dum tubercula ista fiunt, & suppurati incipiunt,

in

in membro sensum non habente dolorem non patiunt; dum verò suppuratione facta extrà prominent, & membranam pulmonis distendunt, dolorem excitant.

Pertinet huc & locus Hippocratis, *lib. 2. de morbis. Si tuberculum*, inquit, *in pulmone exortum fuerit, tussis detinet spirandique difficultas, quæ nonnisi erectâ ceruice obitur, dolor acutus pectus & latera occupat, & ad decimumquartum diem ita afficitur. Plerisque enim tot diebus inflammationem concipit, sed & caput, & palpebras dolor vexat, videre nequit, corpus subfuluum euadit, & pustulis velut in igne rubentibus completur.*

Tubercula autem, quæ folliculo suo includuntur, cognoscere difficile est; quia febris hic nulla excitatur, cùm materia in folliculo suo conclusa ad cor vapores mittere non possit. Quo pertinet aphorismus Hippocratis, 41. *sect. 6. Quibus suppuratio in corpore abdita non innotescit, ob crassitudinem vel puris, vel loci se non prodit.* Hinc interdum nonnulli, qui nulla febre laborarunt, disrupto tali tuberculo, vel sani euaserunt, pure salubriter reiecto, vel à pure erumpente statim suffocati sunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vt æger ex hoc malo conualescat, quinque conditiones requirit Hippocrates, *loco allegato*: 1. est, vt non ad inferiora, sed ad superiora erumpat, & per tussim reiiciatur. 4. vt totum pus euacuetur. 5. vt venter, id est, cauitas illa, in qua pus continebatur, perfectè agglutinetur.

2. Si verò aliqua ex hisce conditionibus desit, æger non conualescit. Si enim pus non erumpat, æger tandem præcedentibus doloribus vehementibus, inediâ, tussi, febri vt plurimùm interit. Si verò tardè erumpat, ægrique viribus iam deficientibus, iisdem de caussis æger moritur. Si verò pus non per tussim reiiciatur, sed ad interiora conuertatur, morbus fit vel difficilis, vel lethalis. Dum enim tuberculo rupto pus in pulmonem & supra septum transuersum effunditur, si à natura id euacuetur integrè, & locus, in quo in pulmone pus continebatur, integrè coalescat, euadunt quidem ægri, sed cum difficultate. Si verò pus non statim euacuetur, vel ægrum suffocat, vel dum supra septum transuersum moram agit, id praua qualitate inficit, & tandem corrumpit atque exulcerat, vnde mors sequitur. De quo Hippocrates *s. 7. aphor. 8. A tuberculi intus eruptione exsolutio, vomitus, & animi defectio fit.* Si enim tuberculum subitò rumpatur, vapores ex pure subitò ad cor penetrant, vnde fit leue animi deliquium, & hinc vomitus vel syncope. Vomitus quidem, si quis extrà prorumpit & excernitur (per vomitum enim intelligit omnem per os subitò factam euacuationem:) syncope autem, si ad interiora pus vergat, & ad cor ruat. Si verò pulmo non exactè sanetur, & cauitas, in qua pus continebatur, non agglutinetur, vlcus paulatim ingeneratur, & tandem fit phthisis.

Curatio.

Curatio. Cùm spes salutis vnica in hoc morbo sita sit in puris cita & perfecta euacuatione, & pulmonis agglutinatione: id partim fit à natura, partim ab arte. Suppuratio, & puris per tussim reiectio quidem à natura instituitur; vt autem pus totum & perfectè expurgetur, naturæ ars succurrere potest. Ita etiamsi agglutinatio pulmonis naturæ opus sit: tamen & hic ars naturam adiuuare potest, & quidem iis medicamentis quæ postea, *de vlcere pulmonis*, proponentur. Vt autem pus sursum vel deorsum erumpat, id prouenit ex situ tuberculi, qua in re ars naturam nihil iuuare potest.

CAPUT IX.

De Hydrope & Hydatidibus pulmonis.

Hydrops pulmonis. NOnnunquam, & forsan sæpius quàm vulgò putatur, quæ in pulmone colligitur, quod malum Hydrops pulmonis appellatur; quod descripsisse putatur Hippocrates, 2. *de morb.* his verbis: *Febris & tussis tenet, & aceruatim respirat, & pedes tument, & vngues contrahuntur, & patiuntur talia, qualia is qui suppuratus est, sed debiliùs & diuturniùs. Et si quid infundas, aut fotum aut suffitum adhibeas, pus non sequitur, atque ex hoc sanè cognoueris, non pus, sed aquam intus esse. Et si multo tempore aure ad latera adhibita audire tentaueris, ebullit intus veluti acetum, & hoc quidem aliquandiu patitur, postea erumpit ad aluum, & statim quidem sanus esse videtur, ac à morbo liberatus. Verùm progressu temporis aluus incenditur, eadémque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumescunt, ventre, scroto, & facie.* In quo loco hoc notandum, etsi in editionibus omnibus legatur ὄζει, olet, & ita etiam Foësius hunc locum verterit: quia tamen odor aure non percipitur, rectè vertit Ian. Cornarius, *bullit intus*, & legendum procul dubio ζεῖ. Verùm pulmo vix solus hydropem patitur, sed hydrops pulmonis & thoracis ferè concurrunt; atque hic ipse locus Hippocratis, quem pro hydrope pulmonis allegâr, potiùs de hydrope pectoris loqui videtur. Ideóque mali huius hoc loco saltem mentionem facere volumus. Postea verò, *de hydrope pectoris*, seu *thoracis* plura hac de re dicetur.

Hydatides pulmonis.

Hydatides pulmonis. Cognatum hydropi malum sunt hydatides pulmonis, vesicæ scilicet aqua plenæ, quæ externam eius superficiem occupant, quæque oriuntur ex seroso & tenui humore, qui raram pulmonis substantiam pertransit, & sub membrana eius, quæ densior est, hæret & subsistit. De quo Hippocrates, *lib. de intern. affectib. Fit enim hydrops, si tubercula in pulmone fuerint enata, & aqua repleta, & in pectore rupta. Quod autem fiat etiam à tuberculis hydrops, testimonium habeo in boue, & in cane, & in sue. In his quadrupedibus maximè fiunt tubercula in pulmone, quæ aquam habent. Si enim dissecueris, citò cognosces: nam fluet aqua.* Hæc Hippocrates.

CAPUT X.

De pulmonum cum latere coalitu.

Pulmonum cum latere coalitus. NOnnunquam etiam pulmones cum membrana costas succingente coalescunt. Hippocrates, vel quicunque autor fuerit, pulmonis ad latus prolapsum appellat, & de malo hoc agit, *lib. 2. de morbis.*

Caussa.

Caussa. Ortum habet hoc vitium à caussa vel interna, vel externa. *Interna.* A caussa interna, interdum à primo ortu & mala conformatione hoc accidit; interdum postea membranæ thoracem inuestienti pulmo agglutinatur, cùm pituita aliqua viscida & tenax inter pulmonis lobos & thoracis membranam inhæret, partésque has duas infarciens implicat, ac veluti colligat.

Externa. A caussa verò externa malum ortum habet, cùm confosso aut vulnerato thorace, aut empyemate per sectionem curato, pulmo membranæ huic agglutinatur. Quod etiam post pleuritidem fieri, impossibile non est. Vt enim aliæ partes vulneratæ, vel exulceratæ, si non rectè tractentur, coalescere possunt; ita & pulmo membranæ thoracem inuestienti agglutinari potest. Hippocrates, *de locis in homine*, addit exsiccationem à siti, dum scribit: *Lateralis morbus sicut citra fluxionem oritur, tùm ex vehementi siti pulmo admodum resiccatus fuerit. Pulmo enim cùm siccus existat, vbi ampliùs, quàm pro natura, resiccatus fuerit, gracilis euadit & impotens redditus, ad latus præ impotentia inclinatur, ipsúmque contingit, eóque contactu cum humidum existat, ei adhærescit, & morbum lateralem facit.*

Signa Diagnostica.

Signa. Si, vt Hippocrates habet, *pulmo ad latus prolapsus sit, tussis tenet, & erectâ ceruice spiratio*, (nam pulmo non integer, sed ex altera tantùm parte libere moueri potest) *& saliua tussi reiicitur alba*, (nam pituita peccat, isque humor solùm ad asperas arterias residet) *& dolor ad pectus aut dorsum emergit, & incumbens pulmo impellit, & graue quid in pectore incumbere videtur, & dolores acuti pungunt.* (nam ex pulmonis motu ea parte, quâ pulmo membranæ cohæret, dolor percipitur, & membranæ consentit, dolórque is propter membranam affectam est pungitiuus) *& sanguis stridet veluti pellis, & spirationem prohibet*, (sanguis nimirum in vasis thoracis existens, commotus edit sibilum illum, quem lora emollita & aquâ macerata excitant, sanguísque ad intra ex difficili respiratione commotus, & in angustias redactus, sibilum quendam edere videtur; qui tamen nonnisi ab ipso ægro percipitur.) *Et ad affectum quidem latus decubitum sustinet, non autem ad sanum, verùm veluti graue quiddam ipsi de latere dependere videtur, & per pectus se transpirare putat.* Etenim dum æger in latere affecto decumbit, pars affecta in proprio loco quiescit, dum tamen in oppositum se conuertit, pars affecta distrahitur, & pulmo à latere, cui cohæret, quasi auellitur, vnde veluti pondus quoddam ex eo latere dependere videtur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Malum hoc etsi lethale non sit, tamen molestiam & dolorem non parum exhibet.

2. Si à primo ortu sit incurabile est.

3. Coalitus ex siccitate periculosus non est. Intra septimum diem enim coalescit. Hippocrates, *de loc. in homine.*

Curatio.

Curatio mali à caussa interna. In hoc affectu curando, si malum ab interna caussa, pituitâ scilicet, ortum habeat, ea præparanda & euacuanda, vt *cap. 4.* dictum. Reliquam curationem quod attinet, Hippocrates, *loco alleg.* tria instituit. 1. est, vt materia concoquatur & leniatur, qua de caussa bis de die calidâ multa lauare iubet. 2. Pituitam & materiam, quæ pulmonem cum costis connectit, exsiccat & absumit, in quem finem à balneo vinum album modico melle admixto, & dauci & centaurij minor. seminibus tritis additis exhibet. 3. vt pulmo cohærens lateri laxetur, & à membranis thoracis separetur, vesicam bubulam aqua tepida semiplenam lateri apponit & alligat. Quia tamen idem Hippocrates, *6. epidem. sect. 8. tex. 51.* eum, cui apex hepatis complicatus erat, concussionem corporis sanauit: eadem & hic, vt pulmo à latere separetur, vsurpari potest. Alimenti verò loco prisanæ succum tepidum, & vinum aquosum suprabibendum præbet.

A caussa externa. Si verò à caussa externa hoc malum proueniat, aut cùm quis purulentus factus fuerit: Hippocrates mox duplici auxilio vtitur. Primò inter os vulneris immittit vesicam fistulæ

alligatam, quâ per ſtatum immiſſum poſſint prædictæ partes ſeparari: deinde penicillum ſtanneum indit, ac vlterius propellit quo pulmo à cohærente membrana ſeparetur.

CAPVT XI.

De pulmonis Vulneribus.

Pulmonis vulnera. SI thorax, de cuius vulneribus poſtea dicetur, à re aliqua ſecante vel perforante vulneretur, ita vt vulnus ad interiora penetret, ſæpe pulmo ſimul cum ſuis vaſis vulneratur.

Signa Diagnoſtica.

Vulnerati autem pulmonis ſigna, vt Celſus, *lib.5. cap.26.* & Paulus Ægineta, *lib.6. cap. 88.* docent, ſunt, ſi cum penetrante thoracis vulnere adſit reſpirationis difficultas, tuſſis aſſidua, & ſpumans ex ore ſanguinis cum tuſſi rejectio, & ex pectore rubens ſpumánſque ſanguis ſine dolore effluat. Ceruicis venæ turgidæ ſunt, linguæ color mutatur; facies modò rubicunda, modò pallida apparet, & ſi profundum ſit vulnus, tandem pallida remanet.

Signa vaſorum pulmonis vulneratorum. An verò vaſa, an potiùs ſubſtantia pulmonis ſit vulnerata, etiam ſignis quibuſdam cognoſcitur. Vaſorum vulneratorum ſigna ſunt, ſanguis ſpumoſus interdum rubicundus, interdum niger effluens, perpetua tuſſis, ſicca vel humida, niſi virium imbecillitas, aut pulmonum oppreſſio à ſanguine adſit, aut niſi ſuperficiarium, ac leue ſit vulnus.

Signa carnis pulmonum vulneratæ. Cùm caro pulmonum vulnerata eſt, nec cruenta exſpuitio, nec tuſſis vlla vrget, quia ſanguis in cauum thoracis delillat ſed reſpiratio eſt difficilis, viciſſitudo caloris & frigoris, propter halitus è corde, qui ſtatim diſcutiuntur, crebra faciei characteris mutatio.

Hiſtoria vulnerati pulmonis. Poſt ſigna, hîc meritò recenſeo hiſtoriam ſequentem, quæ de viis etiam, quibus materia è pectore euacuatur, cogitãdi anſam præbet. Studioſus quidam anno 1613. menſe Iulio, noctu vulnus accepit in pectore, gladio non lato, in dextra parte circa coſtam tertiam prope alam in pectus adacto, & è regione prope ſpinam exeunte, vt de læſo pulmone nihil dubitatum fuerit, cùm & ſpiritus cum ſono magno è vulnere exierit, & maxima ſanguinis copia è vulnere effuſa fuerit. Conquerebatur ſimul de dolore ſummo & contractione abdominis, quæ procul dubio à conuulſione partium membranoſarum abdominis erat orta à conſenſu membranarum thoracis cum membranis abdominis, & procul dubio à tendinibus muſculi thoracis quarti læſis. Accedebat & hoc, quòd thorax præcipuè circa diaphragma, imò collum etiam manifeſtè intumeſcebat. Primo die ſanguis ſatis copioſus è vulnere effluxit, poſtea verò nullus: poſt octo dies tamen è vulnere in dorſo pus ſatis copioſum effluxit aliquot diebus. Tuſſis verò nihil, neque ſanguinem per tuſſim alicuius momenti eiecit, per dies tamen aliquot ſputum album ſatis copioſum, cum ſcreatu potiùs, quàm tuſſi, vnde tumor in collo euanuit. Tumor ille, qui ad muſculos erat circa diaphragma, vbi humoris ſub cute collecti fluctuatio etiam digitis percipiebatur, ſupra & infra diaphragma, cataplaſmatis diſcutientibus adhibitis euanuit. Primis diebus ſemel atque iterum etiam aliquid ſanguinis per aluum deiectum eſt. Ex quibus apparet, ad humorum tranſitionem non ſemper viis manifeſtis opus eſſe, ſed ſufficere etiam Hippocratis occultam ξύῤῥοιαν.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Magna pulmonis vulnera, & præcipuè ſi vaſa magna & bronchia læſa ſunt, (cùm tum ſanguis vix ſiſti poſſit) plerumque lethalia ſunt.

2. Parua verò, & vbi inſignia vaſa non ſunt læſa, etſi ſatis periculoſa ſunt, ſæpe tamen curantur, cuius rei obſeruationes paſſim extant. Et ille Studioſus, cuius modò mentionem feci, integrè ante finem menſis potionibus ex plantis vulnerariis & pectoralibus, aliiſque conuenientioribus medicamentis conualuit, & nunc etiam anno 1629. bene valet.

3. Refert etiam Andr. à Cruce, *lib.4. chirurg. tract.2. c.5.* etiam pulmonum lobis, qui per thoracis vulnera prominebant, abſciſſis, ægrum ſanatum fuiſſe.

4. Si pulmonis vulneri accedit inflammatio, exigua ſpes eſt de eius curatione; quia pus, quod generatur, ſine tuſſi expurgari non poteſt, quâ vulneris conglutinatio impeditur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. In pulmonis vulneribus danda opera, vt primùm ſanguinis profuſio, quæ ob inſignia pulmonis vaſa accidere ſolet, coerceatur, & inflammatio, cui pulmo obnoxius eſt, ſiſtatur, tandémque vulnus glutinetur, ſanguis verò, qui in cauitatem thoracis effuſus eſt, euacuetur. Itaque vt inflammatio præcaueatur, niſi antea nimia ſanguinis profuſione vires deiectæ ſint, vena aperienda. Si vulnus ſit anguſtum, vt ſanguini exitus non pateat, ſcalpello ampliandum. In operatione verò æger ſpiritum cohibeat, quò pulmones collabantur.

Deinde medicamenta adſtringentia & emplaſtica adhibenda, quæ & ſanguinem ſiſtunt, & inflammationem prohibent, & vulnus glutinant.

Sunt autem iſta medicamenta alia topica, quæ in cauitatem thoracis induntur & infunduntur; alia interna, quæ ore ſumuntur.

Topica autem eligenda talia, quæ minimè mordicant, neque malignam aliquam qualitatem obtinent. Atque ob id metallica fere omnia & ſalinas qualitates obtinentia, etſi aliis vulneribus commoda ſint, in vulneribus pulmonis omittenda.

Commoda ergo hic ſunt *bolus Armena, terra ſigillata, thus, maſtiche, balauſtiea, acacia, tragacantha, gummi Arabicum,* & alia, quæ nullum viſceribus internis damnum inferunt.

Fiat ergo puluis ex thuris, Maſtich. & boli Armenæ part. æqual. qui vlneri ſeu per cannulam inflετur, ſeu vino nigro auſtero, aut decocto plantag. roſar. rubrar. equiſeti, dilutus immittatur. Vt verò puluis pulmoni vulnerato applicetur, jubendum, vt æger ſpiritum attrahat, pulmones inflentur, ſpiritumque eò vſque contineat, quò puluere vulnus conſperſum ſit.

Eſt & hoc in pectoris vulneribus vtiliſſimum:

℞. *Rad. conſolid. maior. tormentil. caryophyll.* an. Vnc. ſem. *roſar. rubr.* M. ſem. *maſtich. fol. oliuæ* ana Drach. ii. *myrrh. aloës*, ana Drach. i. Coqu. in aqu. hordei. Colat. ℞. ℔. j. *ſyr. myrtin. de roſis ſiccis*, an. Vnc. j. *mellis roſati colati*, Vnc. ii. Miſce.

Interna. Interna autem, & quæ per os exhibentur, parantur ex herbis vulnerariis dictis, atque è quibus potiones vulnerariæ parari ſolent; de quibus in *Inſtitut.* dictum: è quibus eligantur ea, quæ ſimul thoracis, pectori & pulmoni dicata ſunt; aut hæc iis miſceantur.

Parantur nimirum ex *fragaria, veronica, ſcabioſa, alchymilla, virga aur. fanicula,* & aliis huiuſmodi. E.g.

℞. *Fragar. ſanic. ſcabioſ. pulmonar. vtriuſque* ,ana M. ſem. *alchymill. flor. roſar. rubr. ſcabioſæ*, an. P. ii *iuiub.* N. x. Coqu. in ſ.q. aquæ hord. ſ. Colaturæ ℞. ℔. j. Adde *iulebi roſat.* Vnc. ii. Miſce.

Vel ℞. *Achilleæ, peruincæ, veronicæ, fragar. pulmonar. Galiic. tuſſilag.* ana M. j. *fol. labri Veneris, prunell. agrimon. ſcabioſ. aſtr. Attic. ſanicul. arnogloſſ.* ana. M. j *rad. angelic.* Vnc. i. Conciſa infundantur in *vini albi, aq. ſcabioſ. tuſſilag.* ana. Vnc. xxxij. *ſacch. fini* Vnc. iij. Coq. in vaſe duplici, horis vj. Colentur. Doſis Vnc. ij. manè & veſperi.

Vel hoc, quod etiam in ſclopetorum vulneribus commendatur.

℞. *Pulmonar.* M. iij. *artemiſiæ, conſolidæ acutæ*, anna M. j. Adde *ſacch. opt.* Vnc. iij Coqu. in *vini & aq.* ℔. ſem. in vaſe duplici.

Vel ℞. *Hordei mundi* M. j Bulliat ad crepaturam. Poſtea adde *herb. tuſſilag. veronic. ſcabioſ. pulmonar. maculoſæ & quercin.* an. M. ſem. *ſanguiſorb. conſolid. Saracenic. alchymill.* ana. P. ij. *cinnamomi* Drach. iij. *iuiubarum* N. jv. *paſſul. vino ablut.* Vnc. ſem. Coqu & colentur.

Commendatur in hunc vſum etiam medicamentum, quod diaſpermaton appellatur, & Galeno frequenter in vſu fuit in vulneribus pectoris, 5. *meth. cap.* 13. & 14. Verùm quale illud fuerit, apud Galenum reperire non potui. Etiamſi enim apud antiquos quædam diaſpermatum deſcriptiones extant, tamen huic ſcopo non planè ſatisfaciunt. Quia verò Galenus id medicamentum exhibuit, vt ſomnum conciliaret, & ſenſum doloris leuaret, nonnulli eius loco electuario diacodion vtuntur, vtpote quod, vt Galenus, *lib.7 de compoſ. medicam. ſec. loc.* docet, in his qui ſomno indigent, & quibus à capite in aſperam arteriam fluxiones fiunt, vtile eſt. Sed quia medicamenti diacodion variæ extant deſcriptiones, hanc huic affectui magis conuenire experientia comprobauit:

℞. *Capit. papauer. albi* N. x. *nigri* N. v. *iuiub. ſebeſt.* an. N. v. *ſem. lactuc. malu.* an. Drach. j. *ſcariol.* Drach. ij. *cydon.* Drach. j. ſem. Contuſa infundantur in aquæ ℔. ſem. vel q.ſ. Hinc coqu. ad tertiæ partis conſumptionem. Colaturæ adde *myrrh. croci, hypociſt. acaciæ*, ana drach. j. ſem. Atque iterum coqu. ad tertiæ partis conſumptionem. Poſtea adde *diatragacanth. albi*, Vnc. ij. Tandémque adde vel mellis ℔. ſem. & coqu. ad mellis conſiſtentiam, ac colentur, fiátque Eclegma; vel decocto colato & ad mellis conſiſtentiam cocto add. *ſacchari* q.ſ. & fiat confectio in Rotulis.

Æger in latere affecto decumbat, vt ſanguis, qui in thoracem effectus eſt, per vulnus effluat commodiùs.

Si aliqua pars pulmonis è vulnere emineat, & liueſcere ac nigreſcere incipiat, atque ita corruptionis notas exhibeat, ea ferro abſcindenda.

Diæta.

Diæta. Victus primò ſit tenuis, vt bona nutritio etiam in pulmone procuretur. Abſtineat æger ab acidis, acribus, ſalſis, pinguibus. Vtatur cibis bonis ſucci, qui mediocrem vim adſtringendi, & emplaſticam habent, ex priſana, oryza, amylo, cydoniis, amygdalis. Vinum parum commodum eſt, niſi forſan vitium debilitas id requirat. Æger tuſſim, quantum fieri poteſt, præcaueat, nec multum loquatur, nec magnâ reſpiratione vtatur, nec rideat. Etiam ſanatus motum vehementem caueat, & propterea non ſtatim vel curru vel equo vehatur, vitet iram, clamores, Venerem.

CAPVT

CAPVT XII.

De Vlceribus pulmonum, & Phthisi.

CVm post vasorum pulmonis apertionem, vt & vulnera pulmonis, sæpe vlcus pulmonis sequatur, restat tandem, vt inter morbos pulmonis, de eius Vlceribus dicatur. Quæ autem de Vlceribus pulmonis dici possunt, plerique in *capite de phthisi* tradere solent; cùm vlcera pulmonis phthisis ferè sequi soleat. Quapropter & nos hoc capite aliquam phthiseos mentionem faciemus. Etsi enim ipsa phthisis non pulmonis, sed totius corporis affectio sit, caussa tamen eius à pulmone prouenit.

Phthisis. Φθίσις, quam Latini Tabem appellant, vocabulum in genere pro omni totius corporis extenuatione & imminutione, quacunque de caussa & occasione ortâ, accipitur, ita vt sub ea comprehendatur non solùm ea corporis extenuatio, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, sed & ἀτροφία, in qua corpus non satis nutritur, ob alimenti defectum, & σύντηξις, hoc est, *colliquatio* totius corporis, quæ in febribus quibusdam ardentibus, vt & hecticis diuturnis accidit, & μαρασμὸς, seu immodica corporis totius ariditas & consumtio. Imo Celsus *lib.3. cap.13.* ad tabem in genere dictam etiam refert cachexiam. Nam etsi in hac corpus vniuersum laxum & humidum conspicitur, & propterea non extenuari, sed potiùs augeri videtur: tamen in ea verum augmentum non est, sed potius musculosarum partium ab humore aquoso & pituitoso repletio: partes enim ipsæ secundum suam essentiam alimento bono destituuntur. Vnde etiam ibi tandem malum in hydropem degenerat partes superiores extenuantur, etsi abdomen aquâ repletum tumeat.

Verùm vsus obtinuit apud Medicos, vt in specie & frequentissimè φθίσεως vocabulum de ea corporis totius extenuatione sumatur, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, & Græcis aliàs ἰδίως & propriè φθόη, vt ex Galeno, *7. aph. 16.* & *definit. Medic.* apparet, vt & φθὶς nominatur, vt Aretæus, *1. de caus. & sign. diuturn. cap. 8.* scribit. Quomodo phthisin definimus, quod sit

Definitio. totius corporis extenuatio & macies, à febre putrida & lenta, quæ ab vlcere pulmonis prouenit, ortum habens.

Subiectum phthisis. Occupat nimirum hoc malum totum, & phthisis totum corpus subiectum est, quo modo à pituita quarundam partium extenuatione differt.

Phthisis caussa. Extenuatio autem hæc prouenit à febre putrida lenta, & tandem etiam interdum hectica, quæ concoctionem alimenti in toto corpore impedit & calore illo præternaturali, id quod concoctum & appositum est, absumit. Febris autem ea ortum habet à putridis vaporibus ex vlcere pulmonis ad cor continuò exhalantibus, caloremque præternaturalem in eo accendentibus, qui per arterias cum sanguine & spiritibus in totum corpus diffusus totum corpus calefacit. Febris hæc continua est, lenta & putrida, id quod cùm alia, tum vrinæ satis restantur. Accidere tamen potest, vt cum lenta ista febre aliæ febres complicentur, aliàs erraticæ, aliàs tertianæ modo inuadentes. Nam humores intra venas contenti, à calore febrili ex pulmonis vlcere excitato accensi, putrescente sui generis febrem sæpe excitant, vnde etiam deliria ante mortem aliquoties obseruauimus, & pro cacochymiæ reliquum corpus occupantis ratione, paroxysmis quibusdam interdum ex interuallis seu certis, seu incertis redeuntibus, phthisicorum febres exacerbantur. Id quod etiam in epidemiis constitutionibus accidere potest, vt ex Hippocrate, *1. epidem. comm. 1. in fine*, videre est. Febres enim, quæ tanquam populares ex cœli statu, quem ibi describit, ortum habuerunt, tabidos non minùs, quàm alios homines corripuerunt. Accidere tamen etiam potest, vt calor ille lentus tandem hecticum sibi adsciscat & inducat.

Caussæ.

Vlceris pulmonum caussa. *Proxima.* *Interna.* Vlceris verò pulmonis, de quo hic agere præcipuè propositum, caussæ sunt, quæcunque vel acrimonia vel putredine, pulmonis substantiam erodere & corrumpere possunt. Præstantque hoc caussæ vel proximæ, vel mediatæ; internæ, vel externæ. Interna, & quidem proxima caussa est humor acris, seu naturâ suâ, scilicet biliosus & serosus; seu ratione acquisitæ putredinis talis, sanguineus nimirum, vel humor & pituitosus putrescens. Etsi enim si pituita sit dulcis & non nimis copiosa, in pulmone facilè non putrescit, sed in sputum naturale abit: tamen si maiore copia ad pulmonem defluat, & bronchia pulmonis obstruat, ipsiúsque substantiam humidiorem reddat, atque ibi diutius hærens ideò non satis ventilari possit putredinem & acredinem concipit: in primis si natura iam aliquid acredinis participet.

Materia ista vel in ipso pulmone colligitur & gignitur, vel aliunde influit. In ipso pulmone ortum habet, cùm aut in eo humores vitium contrahunt, aut è vase eius seu rupto, seu eroso, seu vulnere aperto, & omnino post sanguinis sputum, sanguis effusus putrescit, vnde Hippocrates, *7. aphor.* scribit: *A sanguinis sputo, sputum puris malum est*: aut à peripneumonia, aut pulmonis vomica interiorum rupta, aut à variolis vlcus in eo relinquitur.

Interdum verò aliunde in pulmonem influit, cùm scilicet ex vicinis partibus inflammatis, pleura, mediastino, diaphragmate, asperâ arteriâ, materia eo fertur, vt & dum in empyemate pus pulmonem corrumpit, de quo Hippocrates, *5. aphor. 15. Qui ex pleuritide empyi fiunt, si à ruptione empyematis intra dies quadraginta repurgantur, liberantur, alioquin transeunt in tabem.* Imprimis cum à capite catarrhi frequenter ad pectus defluunt, quorum materia nunc naturâ suâ acris est; nunc, cùm in pulmonibus corrumpitur, acrimoniam acquirit, de quo Hippocrates, *7. aph. 38. Destillationes in ventrem superiorem, ad suppurationes perueniunt intra dies viginti.*

Pertinet huc pulmonis à primo ortu vitiosa constitutio, quando pulmonis substantia vitio seminis parentum mollis est, & ad corruptionem propensa, vt sensim ætatis decursum flaccescat, & sponte corrumpatur. Nam vt liberi parentibus similes sunt quoad externa lineamenta; ita & quoad partes internas. Vnde in quibusdam familiis tanquam morbus hæreditarius grassatur phthisis, nulla etiam humoris ad pulmones destillatione aut transmissione accedente. Et Galenus, *4. de loc. affect. cap. vlt.* scribit, nonnullos citra manifestum pulmonum vlcus phthisicorum more decessisse, qui primum flaua quædam non acria, deinde purulenta, tandem etiam pulmonis particulas exspuerint, sine omni cruore, aut hoc admodum exiguo. Hos simili affectu laborasse censet, quali in externis partibus aliquando conspicitur, vbi cum putrescente humore pars corrumpitur, & pus aut sanies ab ea emittitur, nullo cruore mixto. Etsi enim in talibus neque vas vllum ruptum sit, neque aliunde etiam humor in pulmonem effundatur: tamen ob innatam debilitatem acris humor colligitur in eo, qui tandem pulmonis substantiam corrumpit, & vlceri simile quid inducit, vnde meritò ad phthisin hic affectus refertur. Hos Hippocrates φθινώδεις & πτερυγώδεις appellat, *3. epidem. text. 70.* de quibus postea dicemus.

Inter causas externas, quæ proximæ & solæ pulmonem corrumpere & in eo vlcus excitare possunt, est primò Contagium; *Externa.* vnde rectè ab Aristotele, *7. problem. 8.* & à Galeno, *1. de differ. febr. cap. 2.* phthisis inter morbos contagiosos refertur, nec tuta satis cum phthisicis conuersatio habetur; cùm μιάσματα illa, quæ phthisici exhalant, ab alijs cum aëre in pulmonem attracta, similem in eo dispositionem inducant, & hinc vlcus ac phthisin excitare valeant. Deinde Lepus marinus & si quæ sunt alia venena, quæ occulta proprietate pulmonibus aduersa sunt, eosque exulcerare possunt.

Reliquæ caussæ omnes siue internæ siue externæ, mediatæ *Mediata.* & remotiores vlceris pulmonis caussæ sunt. Inter mediatas seu *Interna.* antecedentes vlceris pulmonis caussas, sunt humores vitiosi in corpore collecti, qui vbi postea vel à capite, vel aliunde ad pulmones confluunt, vasa in iis aperire, pulmonesque exulcerare valent. Pertinent huc & menses suppressi, de quibus Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier. Nonnullis mulieribus cùm menses duorum mensium spatio in vteris exstiterunt, vbi intercepti fuerint, ad pulmonem feruntur, eademque omnia his contingunt, quæ in tabe dicta sunt.* Quò facit corporis constitutio ad phthisin procliuis, qualis est illorum, quos Hippocrates φθινώδεις & πτερυγώδεις appellat, *3. epidem. com. 3. text. 70.* qui, vt Galenus, *in comment.* & *1. epidem. comm. 1. text. 18.* & *2. de temperam. cap. 6.* explicat adeò angusto sunt pectore ac restricto, vt à tergo in morem alatum promineant operta scopula. Præsertim si ob substantiæ mollitiem & hæreditariam constitutionem vitiosam, de qua antea diximus, plurimum in ipsis excrementi colligatur. Sunt etiam ad phthisin procliues, quibus caput facilè impletur, quódque ad spiritus organa multas destillationes demittit. Atque hæ duæ caussæ si in vnam coëant, thoracis scilicet figura, & capitis imbecillitas, eo faciliùs iis, quibus obtigerunt, tabem inducunt.

Externæ sunt aër vel nimis calidus, resoluens materiam acrem in capite, vt ad pectus defluat; vel frigidus constringens, & exprimens, aut vasa pulmonis densando & angustiora reddendo, ea ad rupturam aptiora efficiens, aut etiam tussim vehementem, qua vasa pulmonis rumpuntur, excitans. In primis verò aër autumnalis, qui sua inæqualitate frigoris & caloris, acutas & salsas destillationes mouet, & ad phthisin propensos insigniter offendit. Vnde Hippocrates, *3. aphor. 10.* scribit: *Autumnum tabidis noxium esse*, &, *ibidem, aphor. 13. Æstate sicca & Aquilonia, autumno pluuioso & australi vehementes & capitis dolores in hyemem, & tusses & raucitates, & grauedines, nonnullis etiam tabes expectanda*: & *22. Autumno æstiuos etiam multos morbos, & febres quartanas & erraticas, aquam inter cutem, phthisin fieri.* Quò pertinent & regionum constitutiones quæ frigidæ & humidæ, huius affectus germanæ sunt, vt Aretæus, *lib. 1. de sign. & caus. diuturn. cap. 8.* loquitur, fumi metallorum, & mora in specubus subterraneis. Deinde cibi potúsque acres & salsi, & qui caput vaporibus eiusmodi replent, & alia omnia, ob quæ excrementa acria in capite generantur, & pulmoni communicantur. Præterea caussæ omnes, quæ vasa pulmonis rumpere & aperire possunt; thoracis contusio, vocis nimia intentio, & similes thoracis vulnera penetrantia. Vnde Hippocrates, *l. de aëre, aquis & loc.* tabem etiam frequenter à partu contingere scribit. Violentia enim rupturis & vulneribus prehenduntur.

Pertinet huc aphorism. Hippocratis, 3. *aphor.* 29. *iuuenibus sanguinis exspuitiones, tabes, febres acutæ, epilepsiæ, aliique morbi, sed præcipuè nunc dicti.* Per *iuuenes* autem, & adolescentes & iuuenes intelligit, vt ipse 5. *aphor* 9. explicat, dum scribit: *Tabes iis maximè ætatibus fit, quæ sunt à decimo octauo ad tricesimum quintum.* Non quidem, vt Galenus, *in comment.* explicat, secundum ætatis naturam, sed ex accidenti ipsius quopiam, quia scilicet vel vulnus acceperint, vel contusi sint, vel saltauerint, vel vehementiùs & contentiùs vociferati vel refrigerati fuerint, vel humi cubauerint, vel plenitudine nimiâ, aut eiusmodi occasione aliquâ in sputum sanguinis inciderint. Ad sanguinis verò sputum tabes consequitur. Quibus & hoc addi potest, quòd hac ætate sanguis abundat, & à calore funditur, humorésque acres cumulantur, vnde sanguis abundans & calidus vasa rumpere, & humores acres à capite in pulmones elapsi, eos erodere possunt.

Differentiæ.

Differentia phthisis.

Differentias tabis quod attinet, eas quidem nonnulli plures recensent: verùm propriè & in specie dictæ tabis, de qua hîc nobis sermo, tales differentiæ non sunt, quæ omnem corporis contabescentiam, extenuationem & siccitatem, à quacunque caussa profectam, comprehendit. Ob curationem non prætereunda videtur differentia, quòd phthisis alia ortum habet à catarrho à cerebro ad pulmones defluente; alia citra hunc, ex vasorum pulmonis aut pleuræ inflammatione suppurata.

Signa Diagnostica.

Signa phthisis incipientis.

Signa & notas huius mali quod attinet, cùm vlcus pulmonis & phthisis saltem in principio curationem suscipiat, confirmata verò & inueterata non curentur; & incipientis, & perfectæ ac desperatæ phthiseos notas perfectas habere vtile est. Incipientis autem phthisis signa sunt, tussis diuturna, & sputum rotundum diutius apparens, quod materiam crassam à calore excedente in pulmone condensari indicat, quæ temporis tractu acredine acquisitâ pulmonem exulcerat, vt ex Galeno, 6. *epidem. comm.* 3. *t.* 36. videre est. Interdum aliquid cruenti reiicitur, & hoc subsistente sordidum & purulentum aliquid. Corpus totum extenuatur, & nullum post cibum sumtum corpori robur accedit, febris adest lenta & continua. Quæ signa omnia confirmantur, si φθινώδης illa corporis dispositio, de qua suprà dictum, adsit, aut familia illa phthisi obnoxia sit, parentesque vel fratres aut sorores phthisi perierint. Præcesserunt caussæ, quæ pulmonem exulcerare possunt, sputum sanguinis, destillatio acris & salsa diu perseuerans, & aliæ caussæ suprà propositæ.

Signa phthisis perfectæ.

Perfecta autem phthisis ex iisdem signis cognoscitur, sed jam euidentioribus & augmentum sumentibus. Si quis enim vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc verâ phthoë laborare pronunciat, vt Aretæus, 1. *de sign. & caus. diuturn. morb. cap.* 8. scribit. Cognoscitur nimirum perfecta phthisis ex pulmonum vlcere, febre lenta, continua, & hinc sequente totius corporis macie & extenuatione, ac difficili respiratione.

Signum vlceris Pulmonis.

Vlceris autem pulmonis signum est pus per tussim relectum. Vlcere enim serpente ac sordescente pus excernitur, ac sputa sordida reiiciuntur, quorum, vt Aretæus, *loco allegat.* loquitur, *infinita propè sunt species, liuidorum, atrorum, purorum ac sincerorum, aut pallido albóque, aut albo & viridi mixtorum, latorum, rotundorum, durorum, glutinosorum, aut rarorum diffluentium, aut odore carentium aut fœde olentium.* Quia verò pituita crassa & ipsa puri similis est, imò catarrhi interdum in pectus delapsi, præsertim in iuuenibus, deducuntur ad quandam consistentiam puri similem, vnde ob putredinem fiunt febres, & corporis macies sequitur, phthisis tamen reuerà non est, cùm caro aliqua regeneretur: affectus hic à vera phthisi discernendus est. Vulgò docetur, pituitam à pure duobus discerni, primò, quòd pus vel per se, vel certè igni & carbonibus iniectum, fœtidum odorem reddat, qui in pituita non deprehendatur. Deinde, quòd pus in aqua tepidam proiectum descendat, quod pituita cruda non facilè faciat; agitatum quoque facilè dissoluatur, quod à pituita è capite delapsa & in pectore concocta non accidat, quæ ob lentorem non facilè dissoluitur.

Verùm Aretæus, *loco alleg.* hanc explorationem non ita necessariam esse existimat: scribítque: *quicunque aut igne aut aquâ humiditates hic explorat ac notat hunc videri haud ita multùm phthoëm dignoscere.* Nam, vt addit, visio quolibet alio sensu certior est, non modò in iis, quæ reiiciuntur, intuendis, sed & ægrotantis specie consideranda. Si quis enim, vt antea dictum, vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc reuerà phthoë laborare pronunciat: neque, vt in aliis etiam partibus, omne pus fœtidum est, sed in vlceribus saltem sordidis. Ideóque Hippocrates non omni phthisi sputum grauiter olens tribuit, sed lethali saltem ac perniciosæ, 5. *aphor.* 11. Sunt tamen grauEolentiæ quidam gradus. Rarò omnis fœtor à vera phthisi abest, quod vel anhelitus fœtidus testatur, ipsique ægri exspuentes ferè grauem odorem percipiunt: maior tamen est grauEolentia in lethali phthisi. Febris est continua, lenta, putrida, vt suprà dictum, quæ tamen noctu exacerbatur & emicat. Totum corpus absumitur & extenuatur. Quibus accedunt & alia: tussis est molesta; qua, qualia memorauimus, reiiciuntur. Respiratio est difficilis, non solum ob facultatis imbecillitatem, sed & quia bronchia pulmonis obstruuntur, tum ob puris copiam, quæ ab vlcere in ea transmittitur, tum ob multa excrementa, quæ in pulmone debilitato colliguntur. Quibus accedit, quòd ipsum viscus vlcere debilitatum, & sæpè magna ex parte consumtum, materiam collectam satis reiicere non potest. Pulsus inæqualiter sese habent, modò sunt languidi, modò sunt celeres, nunc duri, nunc molles: molles quidem, ob materiam humidam arterias humectantem; duri autem, vbi calor corpus exsiccauit. Sæpiùs etiam sudant phthisici, ob facultatis naturalis debilitatem, quæ & naturales humores & excrementitios retinere nequit. Malo tandem confirmato & inueteratóque, pus indies magis fœtidum redditur, & sæpe putris pulmonum portio, ac bronchiorum & vasorum pulmonis ramenta aut crustulæ quædam tussi reiiciuntur. Fauces, vt Hippocrates, *lib. de intern. affect.* habet, sono implentur, & veluti per arundinem sibilum reddunt. Tandem capilli defluunt, ob alimenti corruptionem & penuriam. Vngues incuruantur, absumtâ carne, quæ in summis digitis existebat, vnguésque firmabat. Malæ liuescunt, nisi, quod post sumtum cibum fit, vaporibus sursum eleuatis, rubescant. Pediculi copiosè generantur, ob alimenti corruptionem. Extrema & pedes calore languescente intumescunt. Superuenit denique his omnibus diarrhœa, ex retentricis ventriculi & intestinorum imbecillitate, imò & humorum corruptione. Nonnulli etiam ante mortem mente vacillant, sed sine aliqua furoris commotione. Atque ita tandem ob febrem, sudores, alui profluuium; consumto toto corpore, sputóque ob virium imbecillitatem retento, mors sequitur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Omnis phthisis grauis & periculosus morbus est, tum ob caussam, vlcus scilicet pulmonis, quod curatu est difficillimum, tum ob symptomata, & quæ id consequuntur, febrem, totiúsque corporis consumtionem. Est verò vlcus pulmonis curatu difficile, non tam ob pulmonum motum continuum, quàm quòd sanies & pus in molli & spongiosa illa carne hærens, citra tussim expurgari nequit, quâ pulmones indies magis læduntur. Quibus accedit, quòd medicamenta integris viribus tanto interuallo ad pulmones non perueniunt. Reddit quoque febris adiuncta, & hanc sequens corporis consumtio, curationem difficilem. Febris enim & macies corporis humectantia requirunt quæ vlceri nocent, contrà vlcus detergentia & siccantia postulat, quæ adiunctæ & febri & corporis consumtioni non conueniunt. Hinc Galenus, 5. *meth. med. cap.* 8. concludit, quòd rupto in pulmo vase, nisi statim, antequam phlegmone accedat, vlcus sanetur, exigua sanationis spes supersit. Licèt enim diligentiâ adhibitâ vlcus interdum siccetur, & labris eius nonnihil induratis, & quasi callo obductis, spes aliqua sanationis affulgere videatur: tamen leui occasione callo decedente malum recrudescit, vt idem, 4. *de loc. affect. cap.* 5. docet.

2. Etsi verò phthisis, si vlcus sit profundum & diuturnum, planè incurabilis est; quæ verò ab vlcere paruo & non diuturno prouenit, & ipsa curatu difficilis est, non tamen planè incurabilis est, si maturè et conuenientia remedia adhibeantur, & passim exempla curatorum phthisicorum, à Medicis annotata reperiuntur, quorum aliqua collegit Ioh. Schenckius, *lib.* 1. *obs.* 144. 145. 146. de qua re infrà, *in quæstione*, dicetur.

3. Est præterea phthisis sæpe malum diuturnum, & quod in multos annos protrahitur. Reféitque Auicenna *lib.* 3. *fen* 10. *tract.* 5. *cap.* 18. se vidisse mulierem phthisicam vixisse circiter viginti tres annos: & Matth. de Gradibus, *in* 9. *Rhas. c.* 54. aliam mulierem phthisicam, quæ circa furnum & ignem quotidie occupabatur, plus viginti octo annis vixisse scribit. Cuius rei exempla alia apud alios Medicos occurrunt.

4 Phthisis ex vlcere, ab erosione in pulmone facto, ferè insanabilis est. Nam longiore tempore ad hoc vitium corrigendum opus est, vt Galenus, *meth. med. cap.* 8. & 14. docet. In tempore autem longo alterum duorum fiat necesse est. Vel enim, si vlcus vehementer exsiccare conamur, antequam acrimonia humoris satis obtusa sit, id non consequimur, vel si humoris acrimoniam corrigere studemus, sordidum interea fiet vlcus & incurabile.

5. Hippocrates, 2. *prorrh.* sex signa proponit, quæ in conualituro apparere debent. Eum, inquit, qui probè liberari volet, oportet facilè sputum per tussim reiicere, idque album & æquale, eiusdem coloris & ἀφλέγμαντον. Quod verò a capite defluit, oportet ad nares conuerti; (ne scilicet malum ex affluente in pectus humore augeatur) febrem autem non inuadere, (putridam scilicet noctu) quæ cœnam prohibeat, neque sitim faciat. Aluus autem quotidie deiiciat, & id quod egerit, durum sit (seu consistentiâ mediocre, non fluidum,) copiâ iis, quæ assumuntur, respondens. Hominem verò ipsum quam minimè extenuari conuenit: pectus autem quadratum & hirsutum, cuiúsque cartilago exigua & admodum carnosa est. In quo hæc omnia inueniuntur, maximè superstes erit: qui verò nihil horum habet, interitui proximus est.

6. Si nimirum sputum, quod phthisici expuunt, vel per se, vel carbonibus iniectum grauiter olet, & capilli defluunt, periculosum signum est, 5. *aphor.* 11. quod magnam corruptionem in substantia pulmonis, & alimenti penuriam vel corruptionem significat. Superueniente autem alui fluxione tabidi moriuntur, & in propinquo mors est, *ibid. aphor.* 12. quam & facies Hippocratica, 1. *prognost.* descripta denotat. Quod idem docet, *l.* 2. *de morbis. Siquidem*, inquit, *autumno, iam capilli ex capite huic defluunt, capútque velut ex morbo nudatur, & super prunas exspuenti sputum grauiter olet, hunc intra breue tempus periturum asseritur, & ex alui profluuio periturum. Vbi enim iam pus circa cor computruit, id prunis impositum nidorem exhalat, & vna incalescens cerebrû salsuginem emittit, quæ aluum ciet: cuius rei indicium est, quòd capilli è capite defluunt. Hunc cùm ita habuerit, non curato.* Quo loco Autor fluxus alui phthisicis superuenientis vnicam caussam ponit humorem salsuginosum è capite defluentem. Verùm frequentior huius symptomatis caussa est vitium naturalium summa imbecillitas, & interdum etiam acris sanies è pulmonibus vlceratis resudans.

7. A puris sputo phthisis & fluxio, cùm verò sputum retentum fuerit, moriuntur, 7. *aph.* 16. Tamdiu enim, vt Galenus, *in comment.* addit, phthisici viuunt, quamdiu excussiue, & per sputa pulmonem expurgare possunt. Vbi verò intus ipsa remanent, respirationis obstruuntur viæ, & ægri suffocantur.

Indicationes.

Indicationes. Cum ergò phthisis malum tam periculosum sit, maturè ei occurrendum. Et quamuis incurabilis plerumque videatur, tamen ægri sine auxilio non sunt relinquendi: cum non solùm, quod Auerroës dixit, quandoque monstra in Medicina fiunt, & qui desperati videbantur, sanitati restituros fuisse, sed etiam nonnullos, licèt non planè conualuerint, adhibitis idoneis medicamentis, vitam diu protraxisse, historiæ medicæ passim annotatæ testentur.

A tribus autem hic indicationes sumuntur: ab vlcere pulmonis, à febre quæ coniungitur, & à corporis totius macie & consumtione. Indicatio autem præcipua in phthisi ab vlcere pulmonis, vt fonte & caussa huius mali, petitur, quo sanato & febris euanescit, & corpus iterum incrementum sumit. Vlcus autem abstergendum, substantia pulmonis regeneranda, tandémque vlcus consolidandum. Febris refrigerantia & humectantia indicat. Corpus tandem exsiccatum & extenuatum humectandum, & nutritione instaurandum. Quæ indicationes cùm sint contrariæ, ita moderandæ, ne dum vni attendimus, alterum negligamus. Et quidem si spes sanandi vlceris adhuc superlit, cura præcipuè ad vlcus dirigenda. Quòd si res iam planè deplorata, & nulla spes vlceris curandi ampliùs supersit, humectantibus solùm, refrigerantibus & nutrientibus corpus extenuatum reficiendum: sic enim vita aliquamdiu protrahitur. Quo in casu etiam medicamenta, quæ vlceri conueniunt, & corpori extenuato prosunt, ita misceri & temperari possunt, vt medicamenta vnâ parte vlcus purgent, abstergant & siccent, alterâ verò corpus reficiant.

Curatio.

Curatio. Primò ergò vlceris curationem quod attinet, etsi plerumque hunc scopum, vt difficiliorem, minùs accuratè persequuntur: tamen cùm reliqua curatio, febris putà & corporis extenuati instauratio, fieri non possit, nisi vlcus sanatum fuerit, omnino de vlceris curatione diligenter dispiciendum. Etsi autem vlceris consolidatio naturæ opus sit: tamen Medicum remouere oportet impedimenta, quæ naturam in opere suo remorari possunt.

Primò nimirum humores siue in toto corpore, siue in capite consistentes & ad pectus affluentes, sunt euacuandi, & corpus à cacochymia liberandum. Si enim cacochymia in toto adsit, & humores affluentes malum augeant & foueant, febrémque ipsâ grauiorem reddant, tabésque ipsa nondum confirmata sit, lenia purgantia, quæ simul thoraci & vlceri prodesse, & fluxionem humorum auertere possint, exhibenda. Tale medicamentum est *rhabarbarum cum infusione rosarum, & sero caprino* datum: Item *rhabarbarum cum passulis maioribus* sumtum: aut *conserua rosar. cum rhabarb.* data: *syrupus* item *rosar. solut. ius galli antiqui*, in quo *manna* dissoluta sit. Potest & *cassia* vsurpari.

Ius galli antiqui sic paratur:

℞. *Gallum antiquum* & in ventre eius ponantur sequentia.

℞. *Passular. mundat. par.* xx. *iuiub. sebesten.* an. N. x. *medulla sem. carthami* Vnc. vi. Coq. in aqu. ℔. vi. ad consumtionem tertiæ partis. Vtatur manè iusculo. Potest & *manna* Vnc. j. vel ℥. ij. addi.

Vel ℞. *Decocti scabios. tussilag. sem. melonum, trium flor. cordialium*, an. ℥. iv. In quibus dissolue *manna* Vnc. i. sem. *syr. viol* ℥. j. Misce.

Vel ℞. *Flor. cassia* Vnc. 1. *pulu. glycyrrhiz.* Scrup. i. Cum *sacchare* Fiat Bolus.

Vtiles sunt & clysteres lenientes, qui excrementa non solùm euacuare possunt, sed & corporis caliditatem & siccitatem emendare. Validioribus verò purgantibus medicamentis hic nullus locus est, vt & sanguinis missioni: cùm corpus extenuatum & consumtum, viresque deiectæ eam non admittant.

Et licèt Hippocrates, 3. *epidem.* & Galenus, *epidem. comm.* 3. *text.* 2. tabidis seu extenuatis venam cum commodo aperuerint, phthisici tamen ii non fuerunt, sed graciles & extenuati, vel ob calorem sanguinis nimium, vel ob eiusdem euacuationem suppressam. Et licèt etiam nonnulli purgantibus fortioribus, vt pilulis cochiis, & similibus vtantur, id tamen potiùs imminente, & præsertim ob catarrhum, phthisi, quàm iam præsente locum habet. In primis verò videndum, an malum adhuc à catarrho à capite destillante foueatur. Tum enim danda opera, vt is quamprimùm sistatur, & à pectore auertatur. Nam frustra in curationem vlceris pulmonis tempus teritur, nisi fluxio priùs cohibita, vel aliò conuersa fuerit. Quâ ratione autem hoc præstandum sit, ex doctrina de catarrho patet. Et si fluxio sit diuturna, nullo tutiore inter initia remedio materia aliò auertitur, quàm fonticulo in altero vel vtroque brachio aperto. In morbi verò progressu æger iam imbecillior frustrà cauteriis vel fonticulis cruciatur. *Curatio vlceri à catarrho.*

Deinde ipsum vlcus pulmonis quod attinet, ad eius curationem duo medicamentorum genera requiruntur: abstergentia & consolidantia. Primò ergo adhibeantur ea, quæ vlceris detersioni inseruiunt, & quod detersum est, tussi & sputo leniter educere valent, (expectorantia vocant) ne sordes in pulmone subsistant, eúmque ampliùs corrumpant. Huic vsui inseruiunt, *aq. saccharata*, & *aq. mulsa*. Nam mel crudum valde abstergit. Fortiora sunt *succus caulium, tussilago, capill. Vener. hyssopus, scabiosa, marrubium, agrimonia, radix iridis, aristolochia, helenii, terebinthina*, & ex his parata medicamenta.

Vt ℞. *Marrubij* M. i. *hyssopi, scabiosa.* an. M. ß. Coq. in *aqu.* ℔. iij. ad tertiæ partis consumtionem; Adde *mellis* ℔. ß. Iterum ebulliant & despumentur.

Vel ℞. *Butyri recent. s. sale* ℥. ii. *terebinthinæ abiectis pellucidâ*, ℥. i. *mel. ol.* ℥. iiii. M. F. Bolus.

Postquam vlcus detersum est glutinationi incumbendum. Inter glutinantia autem medicamenta facilè prima obtinent *rosa, bolus Armen. terra sigillata.* Quibus addi possunt *lapis hæmatis. radix symphyti maior. consolida media, plantago, scabiosa, pulmonaria Gallica tenuifolia Tabernæmontani, nonnullis herba costadicta, quæ species hieracy est, veronica, hedera terrestris, botrys, ros Solis, sanicula, flores hyperici*: è quibus varia medicamenta parantur, quibus etiam *pulmo vulpis*, & alia peculiariter pulmoni dicata admiscentur. Auicenna, *lib.* 3. *fen.* 10. *tr.* 5. *cap.* 6. miris modis commendat *conseruam rosarum*, refertque mulierem quandam phthisicam & morti destinatam, eius vsu ita curatam fuisse, vt non solùm sana, sed & pinguis redderetur. Idem Mesuës, *cap. de phthisi*, & alij Medici testantur. Vis enim abstergendi & consolidandi rosis inest, saccharúmque etiam abstergit, simúlque nutrit. Sunt tamen quædam conditiones in vsu conseruæ rosarum obseruandæ. *Prima* est, vt Mesuës, loco *alleg.* monet, vt abstergentia & mundificantia præmittantur, ac proinde initiò conserua rosarum recens, quæ plus succi, ac proinde vim abstergendi maiorem habet, adhibeatur. *Secunda*, vt magnâ quantitate exhibeatur, & quotidie, imò cum pane & cibo ac potu sumatur. *Tertia*, vt si ob eius vsum sputum retineatur, & difficilis respiratio reddatur, syrupus de hyssopo, vel alia expectorantia per interualla exhibeantur. Vtilis est & *conserua pilosella*.

Conseruæ rosarum & alia enumerata medicamenta commodè miscentur, vt *terra sigillata, bolus Armena, syrupus* vel *puluis symphyti mai.*

Vt ℞. *Conseru. rosar.* ℥. iij *pulu. rad. consolid.* ʒ. j. ß. *boli Armena, pulmon. vulpis*, an. ℈ ij. Cum *syrupo myrtino* F. Electuarium.

Vel ℞. *Conseru. rosar.* ℥. iiij. *loch. de pulmon. vulp.* ℥. j. *spec. diatrag. frig.* Drach. ij *boli Armena, terr. sigill. lap. hæmat. radi. symphyt.* an Drach. j. Cum *syrupo myrtino*, F. Linctus.

Vel ℞. *Radic. tormentill.* M. j. Coqu. in *vino* ad consumtionem tertiæ partis. Adde *conseru. rosar. antiq.* ℥. iij.

Vel ℞. *Millefol. vulgaris* M. iv. *millefol. purpurei* M. ij. *herbar. & radic. tormentill. sanguisorbæ pimpinella*, an. M. j. Contusis adde *conseru. rosar. antiq.* ℥. iiij. Affunde *aq. symphyti, plantag.* an ℥. xxxij. *tormentill. pimpinell.* an. ℥. xvj. Coq. in vase duplici. Colentur.

Vt ℞. *Pulu. pulmonar. aurea* ℥. j. *conseru. rosar. antiq.* ℥ iiij. Cum *syr. myrtino*. F. Electuarium.

Langius aquam hederæ terrestris, cum sacch. ros. antiquo nouem diebus potam laudat.

Pertinent huc & aquæ, quæ ex pulmone & hepate vituli destillantur.

Vt ℞. *Veronica, hedera terrestris, botryos, saluia, pulmonaria aurea, pilosella*, ana M. j. *radic. tussilagin.* Vnc. j. Infundantur in *aq. hedera terrestris, pimpinell. sanguisorba*, ana q. s. *vini albi.* ℔. i. ß. horis 24. addito pulmone & hepate vituli conciso. Postea destillentur. Potest & *conser. rosar.* addi, vel in destillato dissolui.

Vel ℞. *Cancror.* N. LX. Coq. in *lacte caprino*. Postea ℞. *Pulmones & hepar vituli*: Similiter decoquantur in *lacte caprino*, & probè contundantur, iisque adde *fol. saluia minor.* ana, ad pondus cancrorum & pulmonum. Misce.

Postea ℞. *Glycyrrh.* ℔. ß. *fol. scabiosa cum flor.* quart. j. *hyssopi* ℔. ß.

Agitentur probè, & destillentur per alembicum. Aqua seruetur in vitro, cui mitte *manus Christi perlat.* q. v. Dosis manè, in meridie & vesperi cochlear. ij.

Mercatus hunc Syrupum commendat:

℞. *Hordei torrefacti* ℥. iii. *cancrorum fluuiatilium benè lotorum & crasso modo concussorum* N. xii. *capill. veneris, polytrichi*, an. M. ß. *parietariæ, hyssopi, helenij, verbenæ, verbasci, fol. vrticæ*, an. M. i. *baccar. lauri, sem. papau. albi*, an. ℥. ß. *iniubar. sebesten, passular.* an. Vnc. i. *carnis testudinis prius lotæ vino albo* ℥. ii.

Bulliant omnia ad perfectam coctionem.

Colat. ℞. ℔. iii. *facch. albi* ℔. ii.

F. Sirupus, de quo æger sumat manè ℥. ii.

Insignem quoque phthisicorum vlcera curandi vim habet *decoctum ligni Guaiaci*, & à plurimis doctissimis Medicis, Francisco Arezo, *lib. de vulneribus & febribus curandis*, Thoma Erasto, *in consiliis à Scheltzio collectis, consil.* 88. atque aliis commendatur. Est & vtile *decoctum radicum Chinæ*. Quanquam enim ista decocta corpus exsiccare videantur: tamen commodum, quod ex vlcere pulmonis sanato prouenit, longè maius est. Cùm enim macies illa corporis ex vlcere pulmonis ortum habeat: decocta talia caussam extenuationis corporis tollendo, vitiosos humores absumendo, & vlcus curando, faciunt, vt corpora extenuata iterum bene nutriantur, & pinguia reddantur: id quod ipsa experientia sæpe docuit. Febris tamen ratio habenda. Nam si hectica coniungatur, ab his abstinendum. Veteres valde exsiccantibus vtebantur, quibus callus vlceri pulmonis induceretur vt *theriacâ*, *Mithridatio* Galenus 5. *meth. med. cap.* 6. ad sputum sanguinis ex erosione, vt materia purulenta in vlcere absumatur, vlcúsque claudatur *pastillis Pasionis, Andron. Polyida* vtitur. Dioscorides *sulphur viuum* exhibet. Hinc Chymici commendant contra phthisin è sulphure parata medicamenta, vt *sulphuris flores*, *balsamum* & *lac*.

Exempl. gr.

℞. *Lactis Sulphur.* Drach. ß. *magister. corallor. perlar.* an. Scrup. ß. *emulf. sem. melon. cum aq. tussilag. vel veronic. facta* ℥. ii. *iuleb. rosar.* ʒ. vi. *aq. cinnamomi*, *manus Christ. perl.* an ʒ. iii. Misce.

¶ [Crollius *in Basilica Chymica*, scribit, quòd lac sulphuris sit balsamum humidi radicalis, virésque confortet naturales, hecticis & aridis peculiariter suâ confortatione prosit, si cum aqua cinnamomi misceatur. Verum vt in suis medicamentis sæpe nimius & falsus est Crollius: ita etiam hic lectorem suis istis lactis sulphuris encomiis in errorem maximum inducere potest. Sit enim sanè, vt phthisicis & tabi ab vlcere pulmonis prodesse possit, de quo iam non disputo; tamen id non facit humidum radicale augendo, quod vult Crollius, sed vlcus exsiccando, quomodo phthisicos decoctum ligni Guaiaci curat.

De vsu lactis sulphuris, in hecticis.

Quòd verò lac sulphuris humidi radicalis balsamum sit, & hecticis propriè dictis, seu tabidis à febre, sine vlcere pulmonis, prodesse possit, & rationi & experientiæ repugnat. Humidum radicale nonnisi alimentis humectantibus obseruatur & instauratur. At sulphur, vt pote minerale, non alit, sed instar ignis consumit & exsiccat, & sudores potenter mouet; unde tantùm abest, vt hecticis vtile medicamentum sit, vt potius iis plurimum nocere possit.

Non solùm autem ad exsiccationem, vlcerísque glutinationem interna medicamenta faciunt, sed & externa vtilia sunt, si scilicet eorum vapor & halitus, vel per os, vel per nates inspiratione attrahatur. Quod vel aër docet, de quo infrà in diæta dicetur. Per os vt attrahantur medicamenta idonea, in vino vel liquore conueniente coqui, & eorum vapor excipi atque attrahi potest, vel puluis conueniens ex *thure*, *mastice*, *rosis*, *myrrha*, *benzoe* carbonibus aut ferro candenti inspergi, idemque fumus spiritus attrahi potest. Dioscorides etiam, *suffitu sulphuris* vtitur.

Per nates quæ attrahuntur, sint suaueolentia, quorúmque vapor inspiratione attractus vlcus exsiccare potest. Talia describit Aëtius, *tetrab.* 4. *serm.* 4. *c.* 113. 114. 115. ad quorum imitationem & alia componere licet ex *thure, myrrha, rosis, ladano, benzoë, santalis, cinnamomo*. Recentiores commendant suffitum ex *Nicotiana* seu *tabaco*. Habentque hæc, quæ cum aëre attracto miscentur, suffumigia & odoramenta præ reliquis hanc prærogatiuam, quòd vlcus siccant, reliquum tamen corpus non ita afficiunt. Aëtius *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 67. etiam topica applicat in phthisi. Initio quidem, dum materia præparatur ad eductionem per tussim, cataplasma *ex althæa* & *sem. lini* contusis, & cum *decoctione malu.* & *fœnugræci*, & cum *oleo* & *melle* mixtis. Dum tussi expurgandum est, epithema ex *terebinthina*, *oleo irino*, *butyro*, *medulla cerui*, *adipe tauri*, *farina iridis*, *œsypo*, partibus æqualibus mixtis. Dum cicatrix inducenda est, *oleo rosar. mirtyno* cum *acacia*, *malicorio hypocistide*, *alumine scissili*, *gallis*, *sumach* additis postulante vsu, quoque aliis, sicut apud ipsum videre licet. In concoquentibus tamen & tussi expurgantibus ea cautio adhibeatur, ne intempestiuo illorum vsu exulceratus pulmo magis offendatur. Tutiùs κηρωτοῖς & ἐμπλάστροις suo tempore vtimur.

Corporis extenuationem & maciem ac febrem quod attinet, illi per ea, quæ ad corpus nostrum instaurandum faciunt, succurrendum; hæc per refrigerantia & humectantia tollenda. Ad corpus instaurandum faciunt, quæ alimentum boni & multi succi præbent, quæ ex *pulpis carnium gallinarum*, *caponum*, *phasianorum*, *perdicum*, *cancrorum fluuiatilium*, vel *nostrorum gammarorum* sumuntur, de quibus postea, in diæta dicetur. Et commodissima hic sunt iuta instaurantia seu consummata dicta. Vtiles sunt & alij cibi, vt & medicamenta, quæ parantur ex *hordeo*, *amygdalis dulc. pistaciis*, *seminib.* 4. *frig. maior. excorticatis*, *amylo*, *tragacantha*, *gummi Arabic. facchare penid.* Hinc exhiberi potest *cremor hordei* vel *aueæ*, *cum emulsione amygd. dulc.* cui aliquid *pulueris Haly*, de quo postea, *cum conserua rosar.* addi potest.

Commodissima autem hic sunt medicamenta, quæ omnibus scopi satisfaciunt, vlcus nimirum consolidant, corpus emaciatum instaurant; calorémque febrilem mitigant. Inter quæ primas facilè Lac tenet, & quo, vt Galenus, 3. *de alim. facult. cap.* 15. *de cibis boni & mali succi*, *cap.* 4. 5. *meth. med. c.* 12. 7 *meth. med. cap.* 6. docet, curandis phthisicis vix quid præstantius datur, vt postea, de diæta dicetur. Et vt efficacius sit lac, virésque medicamentosas, quæ expetuntur, acquirat, potest animal, cuius lac expetitur, in conuenientibus pascuis nutriri, qualem ad pascua locum describit Galenus 5. *meth. med. cap.* 12. & 10. *meth. med. cap.* 11. vel captis plantæ phthisicis conuenientes loco pabuli præberi possunt. Vtile est & hoc:

℞. *Oxygala* seu *lactis*, *à quo butyrum sit separatum*, ℔. sem. Stet nocte vnâ sub duo, & postea fortiter agitetur, & spuma detrahatur. Postea adde *conserua. rosar.* ʒ. ß. *boli Armenæ* ʒ. i. Misce.

Commendatur à plurimis etiam puluis Haly, *lib.* 6. *pract. cap.* 2. descriptus.

℞. *Papau. alb.* Drach. 2. *gummi Arabic. amyli*, an. ʒ. iii. *sem. portulac. maluæ, althéæ*, ana Drach. v. *cucur. cucum. citrull. cydoniar.* ana Drach. vii. *succi glycirrhiz. tragacant.* an. ℥. iii. F. Puluis.

Valescus de Taranta addit *facchari penidij* ad pondus omnium. Atque isto puluere & sequente Electuario Valescus de Taranta Monachum phthisicum iam deploratum se curasse refert.

℞. *Corall. rub. carabes*, *lycij*, *terra sigill. hypocistid. amyli*, *succi glycyrrhiz. & succi eius*, *sem.* 3. *frig. maior. minor. gumm. Arab. tragacanth. rosar. rub.* an. Drach. i. *pinear. mundat. pistacior. amygd. dulc.* an. ℥. ii.

Torrefacienda torrefiant, & F. Puluis.

℞. *Pulueris huius* ℥. i. ß. *facchar.* q. s. *conseru. capill. Vener. samphyt testudin. an.* ℥ ß.

M. F. Electuarium.

Rondeletius Puluerem istum hoc modo præstantiorem fore scribit.

℞. *Sem. papau. albi*, Drach. ß. *gummi tragacanth. Arabici*, *farinæ orobi*, an. Drach. i. sem. *sem. althéæ*, *portulacæ cucumer. melon. citrullis, bombac.* ana Drach. iii. ß. *cineris cancrorum fluuiatilium*, *corall. alb. vst. præparat. succi glycyrrh.* ana Drach. i. ß. *facch. rosat. tabulati* ad pondus omnium.

F. Puluis.

Dentur ʒ. ii. cum *syrupo de papauere*, vel *iniubino*.

Est & sequens vtile:

℞. *Nuc. Indic. pistacior. sem.* 4. *frig. maior. amygdal. dulc.* an. ℥. ii. *facch. penid.* ʒ. ß *gummi Arabici* ʒ. ii. *sem. maluæ*, *lactucæ*, an. ʒ ii. *tragac. sem. cydonior. macis*, *caryophyll.* an. ʒ. ß. *anisi* ʒ. i. *glycyrrhiza rasa* ʒ. i. ß. *cinnamomi*. Drach. ii. *carni testudinis*, vel *purpa phasiani* aut *caponis*, ℥ vi. *facch. opt.* ℔. iii. *aq. rosar. opt.* q. s.

Fiant Morsuli vel panis Martius. Plinius etiam, *lib.* 28. *cap.* 17. medicamenta quædam ad phthisin habet.

Nonnulli etiam balnea aquæ dulcis tepida adhibent ad corpus humectandum. Verùm id potiùs hectici simpliciter, quàm phthisicis, conuenit. Et in phthisicis, etsi ad hecticam declinent, non habet locum, nisi vlcus ab omnibus sordibus repurgatum & consolidatum sit, corpúsque siccatum balneo ad alimentum rectiùs suscipiendum præparandum sit.

Diæta.

Phthisici omnem aëris in calore & frigore excessum nimium subitásque eius mutationes, vt & aërem pluuiosum vitent. Siccus verò aër ad vlcera pulmonis sananda vtilissimus est, siue naturâ talis, siue arte comparatus. Antiqui hac de caussa suos phthisicos ad Tabias mittebant, monticulum inter Surrentum & Neapolim, locum nonnihil calidum & præcipuè siccum, ob Vesuuij montis, instar Ætnæ perpetuò flammam euomentis vicinitatem, quem describit Galenus 5. *meth. med. cap.* 12. Commodum quoque est hac de caussa loca piceis & similibus arboribus abundantia incolere. De quo Plinius, *lib.* 24. *cap.* 6. *Constat*, inquit, *illum cœli aëra plus ita, quàm nauigationem Ægyptiam proficere plus quàm lactis herbidos per montium æstiua potus*. Possent ergo etiam ligna hæc resinosa in conclaui haberi vel incendi. Et quantum aër siccus in phthisi curanda possit, testatur trita illa mulieris historia, quæ cùm annis aliquot ad furnum artè pistoriam exercens versaretur, sicco aëre inspiratione,

ratione attracto, & vlcere ita exsiccato, vitam diu protraxit. Quod tamen intelligendum est vbi spes aliqua sanitatis recuperandæ superest. Si enim de vlceris curatione desperetur, æger que ad extremam maciem iam sit deductus aër talis vlcus non sanabit, ægro verò mortem accelerabit. Celsus hac de caussa nauigationes longas præcipit, iis quidem, qui tam robusti adhuc sunt, vt peregrinationem suscipere possint: cùm vt Aretæus, *de curat. morb. diuturn. lib. 1. cap. 8.* scribit, *pulmonis vlceribus quiddam siccum marina salsedo communicet.* Eadem de caussa ex Italia in Ægyptum nauigare suadebant. Aliàs æger ab omnibus animi & corporis motibus vehementibus sibi temperet.

Cibus. Cibi sint boni succi, faciles coctu & multi nutrimenti, cuiusmodi parantur ex hordeo, auena, amygdalis, vt & alica, amylo & oryza. Et quidem in principio, cibi abstergendi vim habeant, hinc glutinandi & consolidandi. Patentur igitur in principio ex *hordeo*, hinc *alica, amylo & oryza*. De alica tamen, amylo, & oryza, & eiusmodi cibis notandum, quòd etsi mali succi non sunt, succum tamen præbent lentum & crassum, ideóque sola & sine præparatione non sunt exhibenda, sed aliis coctu facilibus admistis, & quidem in forma sorbili, & propterea cum iusculis bonarum carnium præparanda. Quo modo & reliquis cibis vim meliùs nutriendi imprimunt, & à calore debili faciliùs concoquuntur. Id quod Galenus, *meth. med. cap. 6.* docet, dum scribit. *Nec planè quod maximè nutriat, optimum est iis corporibus, quæ refici magis egent, vtpote quibus concoquendi facultas non est, neque etiam quod facillimum concoctu est, cùm scilicet ipsum nequeat esse maximè nutriens. Cùm igitur hæ duæ indicationes ex aduerso pugnent: committendum non est, vt dum alteri nimium sis intentus, alterius omnino obliuiscaris, sed vtriusque memor, quoad liceat, vtrumque misceas.*

Et quia phthisici multo nutrimento indigent, ob caloris verò natiui debilitatem multum cibum vnâ vice concoquere non possunt, ideò sæpe cibus, sed eius parum vnâ vice præbendum.

Inter alimenta autem præcipuè, vt suprà etiam dictum, primum locum Lac obtinet. Optimè enim corpus nutrit, sanguini bonam materiam præbet, acrimoniam vitiosorum humorum temperat, parte serosâ vlcus abstergit, caseosâ consolidationi inseruit, butyraceâ humectat, & corporis exsiccationi resistit. In primis autem laudatur lac muliebre, quod naturæ corporis nostri maximè cognatum est. Asininum est tenuius & serosius, & ad vlcus abstergendum commodius. Inter hæc medium locum habent caprinum & vaccinum. Ne autem lac in ventriculo coaguletur, aliquid sacchari vel mellis admisceatur. Dandum etiam vacuo ventriculo, & mundato ventre: alioquin facilè acescit & corrumpitur. Eâ etiam quantitate dandum, vt à ventriculo bene ferri, & concoqui possit. Ideóque à minori quantitate ad maiorem ascendendum, & primò quotidie semel, deinde bis de die dandum. Post lac sumtum æger non statim dormiat, nec alium cibum, præsertim vinum capiat, ne lac in ventriculo corrumpatur. Si tamen adsit febris manifestè affligens, dolor capitis, vasorum obstructiones, & flatus, à lacte abstinendum. Potest lac etiam hoc modo præparari:

℞. *lactis caprini*, vel *vaccini*, mensur. iii. Adde *aq. fontan puræ* mens. i. *sacch. alb.* ℥. ß.

Coq. lento igne ad aquæ consumtionem.

Lac hoc modo præparatum vel potandum detur, vel pani albo trito affundatur, & comedatur.

A plerisque maximè commendatur caro cancrorum & cochlearum, quæ scilicet propter substantiæ crassitiem vlcus consolidare possit. Verùm enim verò hac de re dubitatur; cùm hæc animalia sint crassæ & terreæ substantiæ, & proinde nonnisi crassum, terreum, & vitiosum succum generent, difficillimè coquantur, & maximè excrementosa sint. Idóque nonnisi parcè aliis cibis admiscenda, vt reliqui cibi cum iis permixti solidius alimentum præbeant. Aut potiùs ius eorum quam substantia, præbendum, & pars quædam in limacibus, quam μήκων, id est, papauer. Aristoteles, 4. *de histor. animal. cap.* 4. nominat, quæ non difficultet coquitur. Ideóque nonnulli cancros & cochleas in lacte coquunt, & postea ius sacchato condiunt, vel etiam farinam hordei & lac amygdal. dulc. addunt: Vide infrà, *quæst.* 2. Vel hoc modo præparetur.

℞. Cochleas, quæ separatis excrementis omnibus incidantur, & in vase vitreo optimè clauso coq. in balneo. Liquorem per setaceum traiice, traiectum lento igni expone, vt omnis pars aquosa resoluatur, & remaneant partes solidiores, sed in liquorem reductæ. Hic liquor pro cibo dari poterit, qui si alteretur cichoraceis vel similibus, euadit medicamentosus, & refrigerabit & humectebit.

Potus, vbi abstergendum, sit *aqua mulsa bene diluta*, vel *aqua hordei cum pauco melle*. Cùm glutinandum, *aqua hordei, in qua saccharum rosat. dissolutum sit. Vino* tamen etiam locus est, sed sit illud debile, ac modicâ quantitate exhibeatur. Commodum etiam potum præbent *ceruisiæ hordeacea, & triticea.*

Peculiaria. *Peculiaria pulmonis vlcera, Sphacelus, & Cancer.*

Facienda sub finem huius capitis & aliorum vlcerum, quæ phthisin tamen non introduxerunt, & Sphaceli ac Cancri pulmonis mentio.

Pulmonis vlcera. Interdum enim Apostemata in pulmonibus reperiuntur, quæ nullam febrem coniunctam habent nec tussim. Ita refert Nicolaus Massa. *in introductorio anat. f.* 57. se anno 1533. quendam secuisse, & in substantia pulmonis in parte sinistra Vlcus magnum concauum & putridum ad quantitatem multò maiorem, quàm sit dimidia pars corticis vnius oui gallinacei cum sua profunditate, in qua cauitate fuit sanies multa & praua, deprehendisse: cùm tamen iste, quem bene nouerat Massa, nunquam conquestus sit de aliquo dolore, neque tussiuerit. Sed procul dubio iste tuberculum habuit, quod tandem in pus mutatum est.

Sphacelus pulmonis. Post sanguinis sputum, pulmonis partem quandam nigricantem & Sphacelo correptam, & in ea profundum sinum, tine vllo pure & sanie inuentam fuisse, refert Dodonæus, *obs. c.* 24.

Cancer pulmonis. Refert etiam Iacotius, *comment. in l.* 5. *sect.* 2. *aph.* 67. *Coac. Hippocr.* interdum partem superiorem pulmonis in Cancrum abire, atque ad iuguli partem superiorem trahi, vt sub alis lateat, vnde compressa asperâ arteriâ stertor quidam obauditur non à puris multitudine, aut alterius humoris, sed ab angustia & interceptione meatûs, in quo refractus & agitatus humor aliquis in gutture fuerit.

QVÆSTIO I.

An Vlcera pulmonis sint sanabilia?

An vlcera pulmonis sint sanabilia. Vlcera pulmonis satis periculosa esse, paucissimos quibus pulmones exulcerati fuerint, euadere, ipsa experientia testatur. Imò nonnulli in ea sententia sunt, nullos planè è pulmonis vlceribus euadere, ea de caussa, quòd pulmo in perpetuo motu sit, atque ita labra vlceris, vt & vulneris, coalescere non possint. Quam rationem etsi Galenus 5. *meth. med. cap* 8. reprehendit, & reuera motus ille pulmonis naturalis in respiratione tam vehemens non sit, vt sanationem impediat, & vulnera pulmonis sanati posse experientia testetur: tamen aliam caussam, *loco allegato*, Galenus affert, nimirum tussim. Cùm enim vlcus nullum possit sanari, nisi à pure priùs mundatum fuerit, pus verò è pulmone sine tussi euacuari non possit; facilè hinc patet, motu illo, qui in tussi est vehementior, vlceris labia iterum lacerari. Quibus accedit & hoc, quòd idonea vlceri sanando medicamenta adhiberi non possint. Nam illud, quòd rectâ in pulmones ex ore destillat, exiguum est: quod verò in ventriculum descendit, nonnisi per longas ambages, & alteratum atque imminutum ad pulmonem peruenit. Hinc & Galenus, 5. *meth. med. cap.* 13. & 14. omnes illos, qui sanguinem è pulmonibus exspuentes primo die se curandos ei tradiderunt, quosdam etiam post duos aut tres dies, se sanasse prædicat. Quotquot autem phlegmone sic occupauit, vt iam febricitarent, horum nullum in totum persanatum esse scribit.

Alij contrà vlcera pulmonis sanabilia esse statuunt, adducuntque primò autoritatem Hippocratis, qui 6. *aph.* 18. vesicæ quidem, cerebri, cordis, diaphragmatis, intestinorum tenuiorum, ventriculi, hepatis vulnera mortem afferre docet, pulmonum verò vulnerum non meminit. Franciscus Arcæus, *de febribus, cap.* 8. à vulneribus argumentum petit, & cùm pulmones transfossi, quòd sæpe fit, feliciter curentur, etiam vlcera pulmonis sanati posse putat, Idque se felicissimè præstitisse affirmat, & quidem vsu decocti ligni Guaiaci, quod & Philippus Ingrassias, & Thomas Erastus se factitâsse scribunt. Conseruâ etiam seu saccharo rosarum phthisicos curatos referunt Auicennas *lib.* 3. *fen.* 10. *tract.* 5. *cap* 6. Mesuës, *capite de phthisi*, Valescus de Taranta, *lib.* 3. *cap.* 11. Valeriola, *lib.* 5. *obs.* 5. Crato, *in consil. Mont.* 152. P. Forestus, *lib.* 16. *obs.* 58.

Et omnino cùm experientia rem definiat, disputatione multâ opus non est. Raro tamen hoc accidit, non quidem ob naturalem illum pulmonis motum, sed ob saniem, quæ pulmones corrumpit, & nonnisi tussi, & vix tutò eiici potest, vnde pulmones lacerantur; & quod medicamenta ad pulmones viribus integra vix perueniunt, vnde si quid præstare debent, continuanda, & in magna copia medicamenta talia vsurpanda sunt, sicut Montanus retulit, phthisicum quendam Venetiis nihil ferè aliud comedisse, quàm saccharum rosatum, vt Pharmacopolæ Veneti id ampliùs ipsi vendere nollent.

Quomodo vlcera pulmonis insanabilia dici possint? Notandum tamen hic, etsi suo modo sanabilia pulmonis vlcera dici possint: suo modo tamen etiam rectè dici insanabilia, dum insanabile sumitur pro eo, quod ad pristinum statum reduci nequit. Etsi enim callus quidam obducatur: tamen perfecta ea sanatio non est. De quo Galenus, 5. *meth. med. cap.* 14. *Sed qui postea*, inquit, *sic per omnia præsidia ritè transierunt, vt siccaretur vlcus, ij tantum saltem lucri fecerunt, vt illud nec vlterà progrederetur, nec maius fieret sed si. catum ac callo duratum longiore vitâ sani hominem sineret.* Et 4. *de loc. affect. cap.* 5. *Quæ verò in pulmone longo tempore iam permanserunt, quamuis aliquando curentur; relinquitur tamen in eo res quadam callosa fistulosáque, quæ tractu temporis à leui occasione excoriatur.*

Deinde & hoc ij monendi sunt, qui sæpius se vlcera pulmonis & phthisicos sanasse dicunt, vt attendant, ne decipiantur, & pulmonem exulceratum putent, cùm tamen thorax sæpius

rem laborauerit, aut catarrhus & pituita in pulmonibus in similem puri substantiam, illæsis pulmonibus, mutatus sit.

QVÆSTIO III.

An in phthisi Cochleæ vtiles sint?

An cochleæ phthisicis vtiles sint. Antiquiores equidem, qui de natura & facultatibus Limacum scripserunt, Dioscorides, Aëtius, P. Ægineta, Oribasius non meminerunt, quòd phthisicis prosint: Recentiores tamen, & superiorum sæculorum Medici eas phthisicis & hecticis commendarunt, adducti procul dubio autoritate Galeni, qui 3. *de aliment. facult. cap* 3. limacum carnem potentissimè nutrire affirmat.

Verùm enim verò, cùm, vt *ibidem* Galenus, & res ipsa docet, caro cochlearum sit difficilis coctionis, & succum non adeò bonum præbeat, facilè hinc patet, cochlearum carnes phthisicis pro cibo non conuenire. Cum enim phthisici febre lentâ putridâ laborent, & propterea vis naturalis in ventriculo, hepate, imò toto corpore sit debilis, cibum difficilis coctionis rectè côcoquere non potest, atque hinc multa excrementa cùm alibi, tum in pulmonibus etiam colligi necesse est; in primis cùm ex se succum bonum non præbeant. Ideóque, quod in vulneribus accidit, quod nimirum, si ægri cibis mali succi vtantur, copiosior sanies generatur: idem in pulmonis vlceribus euenire credibile. Cùm verò ob pus in primis phthisici periclitentur, Limacum etiam vsum iis potiùs nocere, quàm prodesse, vero consentaneum est. Et quanquam iuscula ex iis parata, & pars illa, quam Aristoteles, *lib.* 4. *de histor. animal. cap.* 4. *μήκωνα*, id est, *papauer*, appellauit, dentibus statim cedens, & calcosæ substantiæ paulò magis duratæ, siue factæ nuper è fauis ceræ, non absimilis, faciliùs concoquatur: tamen saltem respectu aliarum cochleæ partium est facilioris coctionis; absolutè verò & simpliciter facilis coctionis non est; succi verò, quàm aliæ cochlearum partes, est melioris, & crassum ac melancholicum nutrimentum præbens.

CAPVT XIII.

De Mediastini Inflammatione.

Inflammatio mediastini. Mediastinum seu septum, quod pulmonis lobos disiungit, & ipsum Inflammationem interdum patitur, oriturque ea præcipuè à sanguine, eóque plerumque biliosô. Ideóque caussæ, quæ peripneumoniam & inflammationem pulmonum excitare solent, & hic locum habent. *Caussæ.*

Signa Diagnostica.

Signa. Febris adest continua & ardens, cum tot ob inflammationem viciniam valde incalescat, quam magna inquietudo sitisque inexhausta comitatur. Respiratio est frequens & celer, & in thorace maximum incendium, vnde calidum spiritum efflant ægri, & frigidi aëris inspirationem desiderant. Dolor est exiguus, & saltem molestia quædam in inspirando ad sternum percipitur. Etsi enim locus affectus sit pars membranosa, tamen dolor non est pungens, vt in pleuritide, quoniam membrana hæc non vt pleura, ita in costis firmatur, sed in laxa parte thoracis consistit: ad sternum saltem dolor quidam percipitur, quoniam ibi alligatur hæc membrana. Tussis in principio in quibusdam est sicca, pôst humida, & rubra quædam ac flaua reiiciuntur, plurima tamen flaui coloris, paucissima rubri, verùm non admodum copiosa, quia inter duplicem quasi membranam materia colligitur, vnde non facilè nisi eâ crosâ euacuatur. Pulsus qualis pleuriticorum, durus & inæqualis, non tamen æquè manifestâ inæqualitate, sed aliquanto maiore.

Si in pericardio affectio fuerit, aderit æstuatio, & phlogosis maior ad syncopen laborans facilè & frequens accedit. Lud. Mercatus, *lib.* 2. *de morb. int. c.* 6. *p.* 158.

Prognosticum.

Prognostic. Plerique hoc malo correpti moriuntur. Estque hic morbus, quàm pleuritis vehementior; cùm locus affectus cordi sit vicinior. Et si protrahatur, ægri phthisi correpti tandem moriuntur.

Curatio.

Curatio. Curandi ratio eadem ferè est, quæ inflammationis pulmonis & pleuræ. Sanguis nimirum & humores ad mediastinum fluentes euacuandi, reuellendi, repellendi, & per sputum euacuandi. Ideóque statim in principio vena aperienda, & sanguis satis copiosè euacuandus; & venæsectio, si vires ferant, vel eâdem, vel sequenti die repetenda, cùm venæsectio non saltem euacuet, sed & reuellat & refrigeret.

Venæsectione autem adhibita ea pectori applicanda, quæ feruorem humoris mitigant, sanguinémque aliquo modo reprimunt, medicamenta scilicet, quæ frigida quidem potentia sunt, sed astrictione carent, vt faciliùs penetrare possint. Quem in vsum commodissimè adhibetur oleum violaceum, quo repletorum pecti s iungatur, vel panni eo imbuti pectori imponantur.

Si tempus æstiuum sit, & inflammatio erysipelatodes, etiam actu frigidum adhiberi potest. Etsi enim frigida aliàs thoraci sint inimica, & in pleuritide frigida actu non adhibeantur: tamen quia hic incendium magnum est, & inflammatio est in penitioribus thoracis partibus, frigida non facilè ad locum affectum penetrant. Oleo violaceo admisceri potest lac recens, & aqua endiuiæ, vel paretur cataplasma *ex farina hordei cum succo endiuiæ, & lactuc. & oleo violarum.*

Vbi incendium nonnihil remisit, ol. chamæmel. admisceatur, vt & mucilagines sem. althéæ, malu fœnugr. & similes.

Interim etiam propinentur, ad materiam alterandam & expectorandam, aqua vel decoctum hordei, violar. de iuiub. de glycyrrhiz. de tussilag. Syrupi tamen in minore quantitate admisceantur; cùm saccharum facilè bileicat.

Tandem etiam ad reliquias materiæ discutiendas extrà applicetur cataplasma ex *radic. althéæ. violar. scabios. caricu.* Quibus coctis & contusis addatur *farina sem. lini. fœnugræc. puln. flor. chamamel.* & cum *oleo chamamelino & amygd. dulc.* Fiat Cataplasma.

Quòd si materia hoc modo euacuari vel absumi non possit, non planè incommodum esset, perforato sterno materiam purulentam extrahere, quod etiam Columbus, *lib.* 11. *anat. cap.* 3. monuit. *Externa.*

Diætæ ratio sit eadem quæ in peripneumonia & Pleuritide. *Diæta.*

CAPVT XIV.

De Diaphragmatis Tumoribus.

Diaphragmatis inflammatio. Diaphragma etiam interdum tumoribus corripitur, & quidem nunc calidis & inflammatoriis, nunc frigidis & diuturnis.

Inflammationem diaphragmatis quod attinet, fit ea à sanguine calido & bilioso, eo modo & iis de caussis, vt aliarum partium inflammationes. Crassior enim in membranam densam sese non facilè penetrat.

Signa Diagnostica.

Signa. Coniungitur autem cum hac inflammatione febris continua & acuta, non solùm ratione humoris calidi, qui tumorem nunc excitat, sed & ob viciniam cordis, & connexionem cum eo per arteriam magnam. Adest dolor & respirandi difficultas, ac respiratio est parua & frequens, antequam delirium accedit; vt & pulsus, vt docet Galenus, *lib.* 5. *de loc. affect. cap.* 5. Præcordia retrahuntur, nullo tumore in hypochondriis apparente. Ad locum diaphragmatis apparet interdum quædam palpitatio vel saltus quasi, vt docet Hippocrates, 3. *prognost. t.* 91. Galenus, *in comment & 1. epid. com.* 3. *t.* 18. Procedente malo, quia cerebrum à diaphragmate, quod membranosum est, in consensum trahitur, delirium continuum excitatur; qua de caussa veteres etiam diaphragma *φρένας* appellarunt, quòd eius inflammatio mentem turbet, & delirium excitet. Respiratio est inæqualis, modò parua, modò magna, modò frequens, modò rara. Solent etiam nonnunquam accedere conuulsiones, vt Galenus, *lib. de pulsibus, cap.* 12. *de pulsu inflammatorio*, docet. Et tum pulsus fit durus, paruus, creber.

Prognosticum.

Prognostic. Inflammatio hæc pleuritide adhuc periculosior est, & plerumque ægrum ad mortem deducit, ob connexionem & consensum, quem hæc pars habet cum corde, cerebro & hepate. Vnde acutissimus hic morbus est, ægrum cito in summum vitæ discrimen adducit, curationémque reddit difficiliorem, quod ægri delirant, nec facilè Medicis in sumendis medicamentis obtemperant.

Curatio.

Curatio. Communes inflammationes curandi leges & hîc locum habent, & ferè eadem huius inflammationis curandæ est ratio, quæ peripneumoniæ & mediastini inflammationis. Itaque statim in principio aluo clyster emolliens & refrigerans iniiciatur, & hinc vena brachij dextri aperiatur, ac si vires tolerent, vel eadem, vel sequente die venæsectio repetatur.

Externa. Extrà thoraci ad locum diaphragmatis apponantur ea, quæ feruorem humoris mitigare, sanguinémque affluentem repellere possint, quæ quidem potentia sunt frigida, actu verò subcalida. Igitur inungatur locus oleo rosaceo; vel fiant epithemata ex decocto herbarum refrigerantium, violar. endiuiæ, lactucæ, & similium. In progressu morbi, addatur oleo rosarum chamæmelinum, & epithematibus malua, althæa, chamæmelum, melilotus, sem. lini, fœnugræci. Ob delirium lotiones extremorum ex refrigerantibus herbis instituantur, quæ actuali caliditate reuellere à capite, potentiali frigiditate humores demulcere possunt. Synerpiti temporibus & fronti etiam ea applicentur, quæ somnum conciliandi vim habent, ex suprà, *lib.* 1. *part.* 2. *c.* 1. propositis.

De tumoribus diaphragmatis Frigidis.

Tumores diaphragmatis frig. di. Generantur hi tumores à materia cruda & tenui. Crassa enim & viscida non possunt in diaphragma ob eius densitatem penetrare. Dantque occasionem materiæ collectioni percussio

cussio vel compressio diaphragmatis, qualis etiam fieri potest si quis inter scribendum vel legendum mensæ sæpe pectore innitatur.

Signa Diagnostica.

Si tumor sit frigidus in diaphragmate malum est diuturnius, adest tensio hypochondriorum, nullo apparente in his tumore ad tactum, & spirandi difficultas, pulsus est durus & paruus, dolor adest, sed non ita magnus, abest febris, aut si febris accidit, non est acuta: delirium etiam abest, & non nisi morte instante interdum accidit.

Prognostica.

Prognostica. Si morbus sit recens & adhuc in fieri, ægri interdum sanari possunt.

2. Si verò malum sit diuturnius, ægrum ad tabem deducit.

Curatio.

Curatio. Principio ne maior materiæ fiat affluxio, materia affluens debito modo præparanda & euacuanda, vt cùm materia ista sit pituita aquosa & serosa, medicamentis, quæ pituitosum & serosum humorem euacuant, agarico, mechoacanna, turbith & similibus vtendum. Et si quæ caussa adsit, ob quam talis materia in visceribus generetur, ea tollenda, & viscerum debilitas, vel obstructio corrigenda.

Vniuersali corporis euacuatione præmissa, materiam discutientia, simúlque emollientia, (nam sensibiliter eam euacuantia hic locum non habent) vsui panda, vt butyrum recens, pinguedo gallinæ, anseris, medulla vitulina, ceruina, omnes recentes. Progressu autem temporis validiora discutientia adhibenda, vt oleum chamæmel. anethin. vel sem. lini, fœnugræci, quibus aliquibus aliquid terebinth. vel ammoniac. addi potest. Vtile est emplastrum de meliloto.

Vel ℞. *Maluæ, althéæ, betonic. origan.* ana M. i. *sem. anisi, fœnicul. carui*, an. Drach. i. *flor. chamæmel. verbasci*, an. M. ß. F. Sacculi duo ex linteo albo, qui coquantur in vino, & expressi ac calidi alternatim pectori imponantur.

Intrò exhiberi possunt digerentia & discutientia ex rad. tussilag. helen. capillo ♀ marrubio hyssopo, scabiosa, sem. viticæ & simil. Vel exhibeatur decoctum sarsæparillæ cum pectoralibus non tamen nimis tardè, vbi humor iam indurari cœperit: ita enim tenue discutietur, crassum verò magis indurabitur. Sensibilis verò euacuatio, vt dictum, hic sperari non potest: cùm diaphragma à parte superiore pleuræ, à parte inferiore peritonæo cingatur & inuestiatur. Nisi forsan abscessu rupto in cauitatem thoracis effundatur, & inde per tussim eiiciatur. Quod si fiat, malum reliquum, vt empyema, curandum est.

Diæta. Victus ratio sit attenuans, non tenuis, cùm morbus sit diuturnus. Cibus sit boni succi facilis coctionis: aluus sit laxa, ac si subsistat, sæpe clysteres iniiciantur.

CAPVT XV.

De Vulneribus Diaphragmatis.

Vulnera diaphragmatis. CVm Diaphragma vulneratum est, ponderis sensus eo loco molestus est, tussis & dolor eo loci percipitur, vt sæpe delirium accedat. Risus adest cum perturbatione, ilia sursum conuelluntur adeò, vt respirandi vehementia contingat. Aliquando ventriculus & intestina per vulnus in thoracis cauitatem rapi solent. Cuius rei historias duas recenset Ambrosius Paræus, *lib. 9. chirurg. cap.* 30 Memorabile & singulare huius rei exemplum etiam annotauit Dominus D. Andreas Scharo p.m. Socer

Historia diaphragmatis vulnerati. meus, quondam Academiæ huius Professor. Est autem tale: Anno 1582. die 20. septembr. Studiosus quidam, Heinricus Bulcherouius, Riualensis Liuonus, cùm melancholiâ variisque tentationibus vexatus esset, ante portam oppidi huius proprio gladio se confodit, vulnere intra quartam costam in thorace adacto, & sub bona costa in tergo gladio penetrante: quod vulnus tamen intra duos menses sanatum fuit, vt æger satis bene sibi habere videretur. Verùm accidit, vt post menses aliquot iterum absurdis cogitationibus vexaretur, & postea 28. April. Anno 1583. malè habere inciperet, & seqq. diebus mense Maio nigra quæ et, eáque magnâ copiâ vomitu reiiceret, cum sudoribus frigidis & lipothymia, tandémque post vltimum vomitum expiraret. Corpore aperto deprehensum est vulnus per diaphragma transfossum fuisse in ipso neruco circulo. Pulmonis ferè nihil repertum est in sinistro latere consolso, cùm procul-dubio is corruptus cum pure reiectus fuerit. Exigua saltem particula aderat costis adnata Ventriculus totus ascenderat in sinistrum thoracis latus, & cor cum capsula sua depulerat in dextrum latus, vbi & viuus ille post acceptum vulnus iubebat obseruare pulsum cordis. Cor aridum & tabefactum erat, copiosa autem aqua in capsula cordis. Omentum & pancreas totum ferè circa ventriculum computruerat.

Diaphragmatis vulnera quomodo sint sanabilia. Habentur autem diaphragmatis vulnera sanabilia, si saltem pars carnosa diaphragmatis sauciata & perfossa fuit, etsi tunc conglutinatio sit difficilis ob perpetuum motum diaphragmatis. Si verò in neruosa eius parte vulnus sit, insalubre habetur. Verùm Galenus, *6. aph.* 18. docet, etiam neruosarum partium vulnera, si non sint magna, quandoque sanari posse, ac proinde & diaphragmatis vulnus in parte neruosa, si magnum non sit, consolidari aliquando potest.

Exemplum talis vulneris est apud Hippocratem, *5. epid.* Cùm enim Tychon in oppugnatione circa Datum catapultâ vulnus in pectus accepisset, paulo pòst paruus risus ei aderat cū perturbatione. Videbatur autem Medicus, cùm lignum eximeret, circa septum transuersum hastilis partem aliquam reliquisse. Primam noctem implacidè egit, sub diluculum meliùs habere visus est. Prædictum est, conuulsione accedente celeriter periturum. Posterâ die implacidus insomnis egit, & sub tertij diei exortum conuulsione tentatus, tum temporis mortuus est.

Ratio curandi eadem est, quæ Pulmonis & Mediastini vulnerati.

CAPVT XVI.

De Pleuritide, seu Inflammatione Pleuræ & Musculorum thoracis.

INflammatur sæpe & pleura, seu membrana costas succingens, musculique intercostales: quod malum Græcis Pleuritis dicitur, & pleuritici, qui inflammatione pleuræ laborant. Βλητοὶ etiam Antiquis dicuntur, qui ex lateris aut pulmonis inflammatione, repentè difficultate spirandi suffocati, latera liuida habent, tanquam plagâ percussi aut siderati, Hippocrates, 1. *de rat. victus in acut. aphor.* 35. & *in Coacis, vltra dimidium.* In pleuriticis enim, si subitò difficultate spirandi suffocentur, vt & in peripneumonicis, sanguine inflammationis in cutem diffuso, liuor fit, totúmque latus, in quo fuit inflammatio, post mortem liuescit; eodem modo sicuti in apoplecticis & epilepticis idem interdum accidere videmus.

Est videlicet pleuritis, eáque vera & exquisita, (nam dari & notham, infrà *de dolore lateris* dicetur) inflammatio membranæ costas succingentis, quæ quandoque pulmoni communicatur, ex affluxu sanguinis, per ramos seu venæ cauæ ascēdentis, seu ἀζύγου eò impulsi, ortum habens, cum febre continua acuta, dolore lateris pungente, tussi, pulsu duro, celeri ac frequenti, & difficultate spirandi. An verò pleuritis etiam fieri possit, sine notabili & manifesta inflammatione pleuræ, dicetur infrà, *quæstione* 1. Sub pleuritide rectè etiam comprehenditur inflammatio musculorum μεσοπλευρίων, præsertim internorum, ob pleuræ ex vicinia consensum.

Datur deinde & notha pleuritis alia quædam, quodammodo talis, sed & ipsa vera inflammatio; ratione situs & partis affectæ saltem notha, quando sanguis, per ramos venæ axillaris in extrema thoracis spatia, in musculos illos externos, qui costis & musculis μεσοπλευρίοις extrà incumbunt, illabitur: quæ ob communitatem propaginum venarum externarum & internarum, (cùm interiorum venarum extrema foràs emergant, & externarum ora intrò subeant) sæpe in pleuritidem veram permutatur.

Quæ autem pars in pleuritide afficiatur, an sola scilicet pleura, an verò etiam pulmo, & antiqui & Recentiores dubitarunt, dicetúrque de eo infrà, *quæstione* 2. Vt rem hic breuibus complectamur, statuimus, non quidem in omni pleuritide necessariò pulmonem affici; semper tamen ferè hoc accidere, vbi superior pleuræ pars afficitur. Est enim pleura cum membrana pulmonis communio, & præcipuè versus collum; & circa exortum asperæ arteriæ per fibras multas cum pleura pulmo cohæret. Imò vt suprà, *cap.* 10. dictum, scribit Nicolaus Massa, *in suo introduct. anat. cap.* 19. se ferè semper inuenisse adhærentiam pulmonis cum pleura, & non sine difficultate partes superiores pulmonis à pleura separari. Itaque facilè fieri potest, vt, si sanguis in pleuram præter naturam influat, etiam simul in pulmonem effundatur. Atque tum sanguis & sputum, quod tussi reiicitur, non tam à pleura, quam à pulmone simul affecto prouenit. Si verò interiores pleuræ partes afficiantur, non necessarium est pulmones simul affici; cùm ibi nulla pleuræ & pulmonum sit communio.

Caussa.

Pleuritis. Est autem inflammationis pleuræ, vt omnium aliarum inflammationū, caussa proxima sanguis siue sincerus & purus sit siue humores alios admistos habeat, qui è vasis thoracis loca, hæc nutrientibus, ex surculis scilicet & ramis venæ cauæ ascendentis, per ramum subalatem, venásque mammarias, quibus nutriuntur costæ quatuor superiores, vel ex ἀζύγου ramis, quibus reliquæ octo costæ inferiores nutriuntur, eò effunditur. Refert tamen Vesalius, *lib. 3. cap. 7. de fabrica corp. humani.* se in quibusdam corporibus talem constitutionem venæ ἀζύγου repperisse, vt omnes thoracis costæ ab eius ramis nutrimentum accipere potuerint. Sed & pleuritidem nonnunquam à sanguine ex arteriis, (quibus membranam hanc destitui non rectè sentit Mercatus) quæ venas hasce comitantur, in membranas effuso excitari posse, à verò alienum non videtur. Frequentiùs tamen humores calidi, tenues, biliosi & acres sanguini permisti pleuritidem pariunt, aut aliorum humorum sunt vehiculum, cùm vasa, quæ membranam hanc pertingunt, sint parua, ipsáque

Bilis pituita vel melancholia sola pleuritidem non generat.

que membrana densa. A sola verò bile, pituita vel melancholia, pleuritis non generatur.

Est enim pleuritis inflammatio, cuius caussa proxima est sanguis, & proinde sine sanguine reliqui humores pleuritidem non excitant, etsi sanguini pleuritidem parienti admisceri possunt, vt ita sanguis inflammationem producens modò bilem, vel pituitam, vel melancholiam admistam habeat. Quanquam verò Galenus, *6. aph. 33.* scribit pleuritidem aliam cum flauis & rufis sputis esse, eámque ex biliosis humoribus ortum habere; aliam cum spumeis, eámque ex pituitosis prouenire; aliam cum nigris, eámque ex melancholia; aliam cum cruentis, eámque ex sanguine: tamen id saltem accipiendum est de humore vitioso sanguini permisto, cuius signa ex sputo deprehenduntur. Postquam enim, vbi pleuritis coqui incipit, non sanguis crudus, sed alteratus & in substantiam albam redactus reiicitur: si sanguis in laudabilis sit, copiáque potiùs quàm qualitate peccet, is principio quidem sputum tenue rubrum reiicitur, paulo pòst verò album. Si verò alius humor admistus sit, quem natura, vt mox dicitur, præcipuè expellere nititur, non planè album, sed flauum, vel alterius coloris, pro humoris peccantis ratione.

Caussæ remotæ.

Caussas remotas quod attinet, aliæ materiam suppeditant, aliæ eam mouent, &, vt ad pectus fluat, faciunt. Antecedens caussa materiam suppeditans est cacochymia vel plethora seu in toto, seu in parte aliqua. Et quidem frequenter pleuritis generatur, cùm vitiosi humores in venis febres continuas accendunt, quorum pars ad thoracem effusa pleuritidem facit. Natura enim animalis saluti intenta non solùm perfectâ coctione humores vitiosos e corpore expellit, & perfectas crises instituit, sed quandoque etiam vel copia vel prauitate humorum stimulata, initio tales humores aggreditur.

Et quidem rectissimè agit, dum tales humores planè eiicit atque exterminat. Si tamen quacunque de caussa id præstare nequeant à conatu suo non statim desistit, sed vt vasa communia & cordi vicina, regiam quasi corporis sedem & vias publicas, ab humoribus vitiosis repurget, ad minores venas & partes priuatas ac remotiores eos depellit: quæ si sint ignobiliores, vt glandulæ sub cute & ipsa cutis, ea suum finem assequitur, & id in ægri commodum cedit. Si verò quacunque de caussa in partem aliquam nobiliorem, aut quæ nobilem in consensum trahere possit, materiam detrudat, fine suo frustratur, & febris inde non leuior, sed grauior ac periculosior redditur. Qua de re insignis est locus apud Hippocratem, *lib. 4. de morbis. Quicquid*, inquit, *in morbo copiâ abundat, dum turbatio in principio contingit, ad locum fertur, in quo plurimùm superat. In turbatione autem amplam capacitatem nactum secretum voluitur, & corpus calefacit, aut in aliqua corporis parte adharescens vnà cum alio humore, qui in alio loco est, dolorem exhibet. Quod verò incalescit, reliquum etiam corpus calefacit, ex eoque febris contingit, fereque ex bile, pituita & sanguine oritur, quæ calidissima existunt. Et si quid horum in aliquam corporis partem incubuerit, plerumque inde morbus nominatur, & appellationem habet.*

Febres pleuriticorum quales.

Itaque etsi Antiqui febres, quæ pleuritidem, vt & anginam, peripneumoniam, & similes partium internarum inflammationes coniuncta habent, pro symptomaticis agnouerint, & symptomatum more inflammationi, vt morbo primario, succrescere crediderint, adeò quidem, vt referente Galeno *comm. ad aph. 73. s. 4.* eos, qui propter lateris, aut pulmonis, aut alterius eiusmodi partis inflammationem febricitarent, iam non febricitantes appellauerint, sed pleuriticos aut peripneumonicos, aut similibus aliis nominibus nuncupauerint, tamen si quis rem diligenter perpendat, animaduertet, non febres ab hisce inflammationibus, sed potiùs inflammationes ista è febribus, eo quo dictum, modo suum originem habere. Experientia enim testatur, quod pleuritis, & eiusmodi aliæ inflammationes non præcedant febrem, sed febris inflammationem; aut certè febris simul cum inflammatione incipit: animaduertimusque, materiam inflammationis caussam non in parte inflammata fixam consistere, & calorem p. n. à se diffundendo febrem accendere, sed sæpe vagam & quasi turgentem hinc inde vagari: id quod ex morborum, qui febres hasce comitantur, commutationibus patet, quod ex pleuritide & peripneumonia angina fit, ex peripneumonia phrenitis, materiâ ex vna parte in aliam translatâ, vt ex *5. aph. 10. & 7. aph. 11. & 12.* videre est. Atque hinc sæpe accidit, vt inflammationes tales, aliarum febrium acutarum more, per vniuersales euacuationes & crises soluantur, & coctionis humorum signa in vrina conspiciant.

Et tales pleuritides sunt plerumque eæ, quæ aliorum epidemiorum morborum more plurimos corripiunt, & cum malignitate coniunctæ sunt, & quæ à caussis communibus & malignis ac contagio ortum habent. Vt enim venena alia aliis partibus infesta sunt: ita materia maligna, quæ morbos epidemios parit, nunc huic, nunc illi parti magis infesta est, & nunc pleuritidem, nunc anginam, nunc phrenitidem, nunc dysenteriam, nunc alios morbos gignit.

Ad pleuritidem autem excitandam facere possunt omnes caussæ, quæ ad plethoram & cacochymiam generandam faciunt, vt suppressæ sanguinis consuetæ euacuationes, per nares, menses, hæmorrhoides, item humorum vitiosorum, qui ad articulos depelli, vel per vlcera inueterata euacuari solebant, retentio, & alui fluxûs intempestiua detentio; sicut ex dysenteria intempestiuè suppressa pleuritidem excitatam fuisse, sæpius obseruatum est. Et in summa sex rerum non naturalium vsus immoderatus, qui plethoram & cacochymiam excitare valet, huc pertinet.

Vt autem seu sanguis abundans, seu vitiosi humores ad pectus fluant, & actu pleuritidem excitent, facit pectoris debilitas, ad materiam affluentem facilè suscipiendam apta, vel à primo ortu, vel à morbo aliquo contracta; calor, aut dolor attrahens. Hæc faciunt, quæ sanguinis ad latus affluxum concitare valent, ictus, casus, contusio pectoris, vehemens exercitium, æstus humores fundens, frigus exprimens, vini meracioris ingurgitatio, potus frigidi, præcipuè post exercitia, flatus aquilonij post austrinos, *3. aph. 5.* corporis post sudorem in aëre frigido denudatio.

Differentia.

Pleuritidis differentiæ à nonnullis plures recensentur. Præcipuæ, & quæ ad curationem aliquid faciunt, sunt, quæ sumuntur à loco affecto & caussis. A loco affecto & doloris situ, ex *2. de rat. victus in acut. t. 10. 11.* diuiditur pleuritis in ascendentem, cùm dolor ad superiora & iugulum versus extenditur; & descendentem, cùm versus hypochondria vergit. Nonnunquam etiam versus dorsum magis tendit, cuius mentionem facit Hippocrates, *lib. 3. de morb.* nunc magis versus anteriora.

Ratione caussæ, secundus sanguinis inflammationem patientis varietatem, est differentia. Sanguis enim modò purus est, modò ei bilis, quod plerumque accidit, modò pituita, modò melancholia admiscetur.

Est tamen & alia differentia notatu digna, quòd pleuritis alia dicitur sicca, in qua nihil, vel parum omnino & nullius momenti exspuitur; non solùm in morbi principio, sed etiam in eius progressu; quod vel ob humoris cruditatem, vel eiusdem crassitiem & viscididatem, vel facultatis imbecillitatem, vel doloris vehementiam, vel propter bronchiorum obstructionem accidere potest: alia verò humida, in qua sputum mox circa principium apparere incipit, *1. de victus ratione in acut. 21. & 23.*

Signa Diagnostica.

Signa.

Signa pathognomonica, quæ in omni pleuritide animaduertuntur, ipsiúsque ideam complectuntur, & à Galeno, *5. de loc. affect. cap. 3. t. aph. 12. & de constit. art. med. cap. 15.* recensentur, sunt, 1. dolor lateris acutus, qualis in membranis fieri solet, à sanguine in pleuram effuso ortus, qui & ad vicinas partes, nunc versus iugulum, nunc versus hypochondria extenditur, quòd membrana hæc totam thoracis cauitatem inuestiat. Atque doloris ratione peripneumonia à pleuritide discernitur, & in peripneumonia sola, lateris dolor est exiguus vel nullus. Quod tamen tum solùm verum esse putat Platerus, cùm pulmonis interna magis, quàm externa inflammantur. Si enim ad externa vsque extendatur inflammatio, non solùm fibris, quibus succingenti membranæ annectuntur pulmones, contractis, sed & inflammatione succingenti membranæ communicatâ, dolores in latere excitari existimat.

2. Febris continua acuta, ex phlegmone in loco cordi vicino accensa, sæpe verò ex natura sua talis, & ante phlegmonem orta, quæ tamen accedente pleuritide & inflammatione, rursum ab ea incrementum sumit atque augetur. Atque febris hæc plerumque, tertianæ typum obseruat, quòd frequentissimè pleuritides à sanguine bilioso ortum habeant.

3. Respiratio difficilis, frequens, parua, quia ob inflammationem & dolorem instrumenta respirandi satis distendi nequeunt. Itaque cùm vsui magnitudine satisfieri non possit, defectum in magnitudine per celeritatem & frequentiam natura compensare studet. Et ob dolorem natura cogitur, vt ad secundam respirationem statim pergat, cùm prima, vt pote nimis paruâ, vsui satisfactum non sit. Nam velocitas non ita dolorem parit, sicut dilatationis magnitudo; cùm hæc motûs vehementia partem dolentem distendat, illa breui tempore motum efficiens ad quietem festinet.

4. Pulsus est durus, paruus & frequens, ob tensionem arteriæ, & quia membrana dura & densa inflammata non permittit arterias ita distendi, quemadmodum calor & vsus id requirit. Ideóque pulsus fit celerior & frequentior; atque est pulsus differentia oritur, quæ à Medicis Serrina nominatur, eo quòd, dum pulsus tangitur, serræ dentes repræsentet, cùm alia pars attolli, alia non attolli videatur.

5. Tussis ægro valde molesta est: quæ accidit, tum ob tumorem, membranam quæ costas succingit, occupantem, qui cùm minùs liberum spatium, in quo distendantur, spirandi organis permittat, natura ad expellendum id, quod impedimento est, insurgit; tum quia portio aliqua materiæ pulmoni communicatur, quæ cum sputo per tussim excernitur. Et quia initiò à loco inflammato parum exit, plerumque initiò tussis sicca est, postea humida, materiâ copiosiore penetrante; sputúmque coloratum & cruentum apparet. Quando autem pulmones simul inflammantur, magna materiæ pars è pulmone prouenit. Quòd autem sputum à pleura in asperam arteriam perueniat, & hinc per tussim excernatur, de eo dicemus infrà, *quæst. 3.*

Atque

Atque qui hæc signa pathognomonica diligenter in conspectu habet, facilè veram pleuritidem ab aliis affectibus omnibus, qui cum ea similitudinem habere videntur, discernet. Neque enim in vllo alio morbo omnia hæc simul reperiuntur. In notha quidem pleuritide, quæ fit ab inflammatione musculorum intercostalium & externæ partis thoracis, febris vel nulla adest, vel non adeò acuta: tussis nisi forsan aliquid à capite destillet, est nulla, & nihil, præsertim cruenti, excernitur. Pulsus non percipitur adeò tensus & durus, dolor est mitior, isque pulsans, non pungens, & neque ad iugulum, neque ad inferiora extenditur, locúsque manu pressus dolet; nonnunquam & dolor foris apparet, qui suppuratus per cutem erumpit, teste Galeno, 5. *de loc. affect. c.* 3. Quandoque tamen accidit, vt in vera pleuritide phlegmone versus exteriores musculos ob magnitudinem tendat, ac dolor etiam extrà percipiatur, atque ita pleuritidis nothæ speciem præ se ferat; cùm tamen internæ inflammationis saltem incrementum fit. Itaque ad alia signa, ne fallamur, simul respiciendum.

Veræ & nothæ pleuritidis differentia.

Si dolor à flatibus inter musculos intercostales & membranam conclusis ortum habet, etsi aliquis sensus punctionis adsit nulla tamen adest febris, nulla tussis, nulla ferè respirandi difficultas; dolórque ferè est vagus, neque perpetuus, sed per interualla recurrens, & sæpe de vna parte in aliam transit.

Pleuritidis & peripneumoniæ differentia.

Inflammatio verò pulmonis seu peripneumonia valde similis est pleuritidi; nullus tamen, si solus pulmo inflammetur, dolor in eo percipitur, vel exiguus, & nullo modo pungens, isque non in lateribus, sed in medio potius thoracis; pulsus etiam non est durus, sed laxus & vndosus; difficultas spirandi maior, vt ægri sæpe rectâ ceruice spirare cogantur.

Inflammationis diaphragmatis & pleuritidis differentia. Hepatis inflammationis à pleuritide differentia.

Ab inflammatione diaphragmatis differt, quòd dolor in latere non vrget, sed extrema costarum ad finem sterni dolet, ventrisque pars, vbi diaphragma est, turget, deliriúmque adest.

In mediastini inflammatione dolor non ita in lateribus percipitur, neque est extensus.

Inflammatio hepatis, quæ etiam habet quandam cum pleuritide similitudinem, ita vt Siculus Medicus, vt refert Galenus, 5. *de loc. affect.* cap. 7. dum eam experiretur, pleuriticum se factum existimaret, à pleuritide differt loco doloris, qui perpetuò est in dextro latere, & circa dextrum hypochondrium collectus; neque is pungens est, sed grauans, tumórque infra costas nothas percipitur; pulsus est vndosus, non tensus, tussis est minor & sicca, respirandi difficultas quoque minor; vrina est citrina, nigra, alui excrementa sanguinolenta.

Signa humorum pleuritidem parientium.

Quis autem humor pleuritidem pariat, tum ex signis humorum vniuersalibus, tum ex iis quæ pleuritidem comitantur, & præcipuè sputo, cognoscitur, cum quo tussi reiicitur pars eius humoris, qui inflammationem excitat. Si videlicet sanguis purus pleuritidem pariat, adest repletio & tensio venarum, maximè circa tempora & frontem, cum sensu grauitatis circa oculorum cauitates, & capitis anteriora, rubor faciei, sputum est rubrum, & malum mitius. Si bilis adsit, sputum est subflauum, dolor admodum pungens, febris est acuta & ardens, quæ ferè typum tertianæ seruat, si is est vehementior, pulsus durior & velocior, vigiliæ & anxietudo maior, oris amaritudo, vrina citrina tenuior. Si pituita admisceatur, sputum albicat, viscidum & glutinosum est, febris est mitior & minùs acuta, quæ ferè typum quotidianæ obseruat, & circa vesperam exacerbatur. Si melancholicus, sputum ad nigrum & liuidum tendit, nisi insignis corruptionis & pleuritidis lethalis sit indicium, quod accidit, si præcessit sputum rubicundum, & postea nigrū sequitur.

Si malignus sit humor sputum plerumque est malè coloratum, adest magna virium deiectio, pulsus est languidus, & alia febrium malignarum symptomata apparent.

Tempora pleuritidis.

Tempora morbi huius ex sputo præcipuè cognoscuntur, vt docet Galenus, *lib.* 1. *de crisi. c.* 18. Si enim sputum sit nullum, vel paucum, vel crudum, & cum difficultate reiiciatur, morbus adhuc in principio est. Postea vbi sputum copiosius nonnihil, & post tenue crassius expuitur, idque facilius, incrementum est. Quòd si sputum iam coctum, id est, album, læue, æquale consistentiæ mediocris, & quod facilè reiicitur, apparet, idque copiosius expuitur, status est. Declinatio tandem, vbi post copiosius sputum paucius reiicitur, & febris, dolor, & omnia symptomata remittunt. Cùm verò febris, quæ pleuritidi coniuncta est, non rarò sit primaria, non symptomatica, coctionem humorum etiam ex vrinis animaduertere licebit.

Differentia verisime fulcita.

Rondeletius etiam, *capite altero de pleuritide*, signa quâ ratione pleuritis ratione subiecti differat, proponit, quæ Lectori perpendenda relinquimus. *Pleuritis, inquit, duplex est, altera, quæ extenditur per partem interiorem omnium costarum. Altera verò, quæ costam vndiquaque inuestit, tanquam periostium costarum, & in vtraque membrana fit inflammatio. Distinguitur autem species ex decubitu. Nam si æger in partem affectam decumbere potest, & non in oppositam, argumento est, affectum esse in membrana extensa, quæ hypezocos dicitur, & hoc fit, quia, cum in oppositam partem decumbit æger, pondere materiæ collecta illa membrana distenditur magis, & diuellitur à costis. Illa autem, quæ fit in periostio, contrario modo se habet. Nam in oppositam partem dormire possunt, in affectam verò minimè. Sed quia hæc nota communis est pleuritidi veræ & non veræ, ob id aliam notam adiungere oportet, ad distinctionē earum. Nam si affectus sit in musculis externis, si digito premantur, dolorem sentiunt. Quod non accidit his, qui inflammationem in periostio habent, nisi supra modum comprimatur costa. Fit etiam pleuritis in musculis intercostalibus, quæ species pulsatione deprehenditur. In multa enim inflammatione costarum, arteria comprimitur, præterquam in inflammatione musculorum intercostalium. Hæc nota certissima deprehenditur. & in vtrumque latus dormire possunt. Conueniunt omnes in dolore punctorio, in pulsu duro, in difficultate anhelandi, febre verò & sputo distinguuntur. Nam omnes inflammationes internæ febrem habent, sed dolor lateris sine febre, à materia frigida vel flatulenta excitari solet. Nulla tussis, nulla expuitio sequitur, quia materia in parte externa continetur. Omnibus aliis difficultas respirandi est maior, & dolor magis pungens, sputio magis sanguinolenta, vel spumosa. In inflammatione membranæ internæ semper adest pauca, aut multa in morbi processu. Nam in salubribus tantum max apparet sputum. Verùm in inflammatione musculorum intercostalium minor fit resudatio, ob id expuitio minor. In ea parte, quæ est in periostio, ferè nulla apparet, & resoluitur per insensibilem transpirationem & sudorem, modò missio sanguinis prohibuerit incrementum. Nam talis inflammatio à pauca materia fit.*

Prognostica.

1. Euentus pleuritidis triplex est: vel enim ad salutem, vel ad mortem terminatur, vel in alium morbum commutatur. Vt autem, quis euentus futurus sit, sciamus, vires naturæ & morbi componere conuenit. Vires corporis ex actionibus corporis vitalibus, naturalibus & animalibus cognoscuntur. Quò enim ipsæ actiones rectiùs sese habent, eò maius naturæ robur significatur. Morbi conditiones autem etsi plurimi signa ostendant; tamen inter ea, in pleuritide signa coctionis & cruditatis sputi, primas obtinent. *Prognostica.*

2. Hinc crudæ pleuritides morbi diuturnitatem vel mortem, coctæ breuitatem & salutem ostendunt. Salutem quidem ostendit coctio, quatenus coctio; breuitatem verò quatenus hoc vel illo tempore apparet. Nimirum in omni pleuritide salubri sputum maturè coctionem recipere, & in colore ac substantia sese bene habere, ac facile & promptè excerni debet: & quò meliora coctionis signa adsunt: & quò citiùs sputa apparent, eò citiùs morbus terminabitur. De quo Hippocrates 1. *aphor.* 12. *In pleuritide si sputum statim appareat in initio*, intra tertium diem, *breuem morbum indicat: sin verò posteriùs, longum.*

3. Periculosissima verò pleuritis est, in qua nihil exspuitur: (nisi tamen ita leuis sit, vt insensibiliter, vel per sudorem discuti possit) secundum locum obtinet, atque ita leuior est in qua ichores tenues saltem exspuuntur: tertio loco est, in qua crassiora apparent: quarto, in qua sputum perfectè coctum apparet. Quod si circa tertium vel quartum diem contingat, morbus vltra septimum non extendetur.

4. De sputi conditione passim extant aphorismi apud Hippocratem. Flauam bilem sputo admodum permixtam apparere intra initia, bonum est, si multo pòst apparet, malum: quia naturam nihil aduersus morbum rebellem tentare significatur, 2. *prognost. t.* 44 & 45.

5. Sputum flauum sincerum aquositati multæ permixtum periculosum est; album verò, glutinosum ac rotundum inutile, 2. *progn. aphor.* 46. Et, 1. *de rat. victus in acut. c* 37. sputum glutinosum, γλισχρὸν, pleuritidis signum habetur; cum ex igneo calore materiam adurente lentor & viscidita contrahitur: idque propterea alibi γλισχρὸν ἄπεπτον, nominat, id est, *admodum glutinosum sine coctione.* Quod enim coquitur modicè glutinosum euadit. Hoc verò saltem ab adustione lentorem contrahit.

6. Malum quoque est χλωρὸν, id est, *aruginosum*, vel *admodum viride*, & quod spumosum excernitur, 2. *progn.* 47.

7. Sputum nigrum sincerum, pessimum est, 2. *prognost.* 48. Indicat enim & humoris prauitatem, & caloris natiui extinctionem.

8. Nimirum quò humor mitior est, à quo pleuritis prouenit, eò & ipsa mitior est. Mitior est, quæ à sanguine cum bile mixto excitatur. Contumax & diuturna est, quæ à pituitoso humore. Pessima, quæ ab humore melancholico & maligno prouenit.

9. In pleuritide, vbi exscreatio dolorem, tussim ac spirandi difficultatem non sedat, malum. Copia enim vel malignitas materiæ, vel expultricis debilitas significatur.

10. *Qui pleuritide laborant, nisi intra 14. dies supernè per sputum repurgentur, in empyema fit transmutatio*, 5. *aph* 8. Aretæus tamen hic interdum vigesimum diem terminum constituit: & Galenus, *in comment.* non solùm empyema, sed quamlibet in pus mutationem intelligit.

11. Materiam autem ad suppurationem tendere dignoscitur ex eo, quod sputum parcius eiicitur, nec expectorandi finis est intra decimumquartum. Et cùm fit suppuratio, omnia symptomata ingrauescunt, dolor, febris, linguæ siccitas, difficultas respirandi; sæpe etiam accedunt deliria.

12. *Qui verò ex pleuritide empyici fiunt, si in 40. diebus sursum repurgentur, à die quo ruptio facta est, liberantur: alioquin in tabem transeunt*, 5. *aph.* 15.

13. Pleuritis maximâ ex parte die decimoquarto terminatur; aut si non hoc, saltem vigesimo; & quidem si quarto die exspuat æger album, læue, æquale, idque ter vel quater.

tussiendo, in septimo terminabitur. Si in septimo tale sputum primùm appareat, concurrentibus aliis bonis signis, morbus vltra vndecimum & decimumquartum diem non extenderetur.

14. Si tardiùs æger spuere cœperit tardior etiam morbi solutio erit. Contrà, quò citiùs signa mala apparent & ingrauescunt, eo citiùs æger moritur.

15. Præterea sunt & alia signa, quæ ad euentum huius morbi significandum faciunt. Maximum indicium exitialis pleuritidis est, si pulsus summopere durus sit, & præterea etiam paruus, atque ob calorem frequentissimus. Pleuriticus enim cum tali pulsu nullus sanatus fuit, vt Galenus, 4. *de præsag. ex pulsu, cap.* 5. scribit.

16. *Quicunque dolor circa thoracem & pulmonis sedem affligens, neque sputi expurgatione, neque alui deiectione, neque sanguinis missione, neque medicamentis, neque victûs ratione desinit, eum in empyema conuerti sciendum est*. 1. *prognost.* 52. si tamen nulla signa lethalia apparent; aliàs mors expectanda.

Pleuritidis salutaris terminatio.

17. Ad salutem enim terminatur pleuritis, vel materiæ ἀναγωγῇ atque excretione per sputum, quæ ratio frequentissima est & tutissima; vel διαφορήσει atque discussione. Compertumque est, pleuritidem biliosam septimo die iudicatam fuisse per icterum; vel euacuatione materiæ per hæmorrhagiam narium, vrinam, aluum, sudorem; vel permutatione in empyema, vel quod rarissimum est, per μετάστασιν materiæ ad articulos & glandulas, vel parotidas, *aph.* 38. *s.* 2. *lib.* 5. *Coac.*

18 Hinc fluxus sanguinis è naribus signum bonum est in pleuritide, vt & hæmorrhoidum & mensium fluxus. Et præcipuè si fluxus sanguinis in die critico fiat, & post signa coctionis accidat, bonum præsagit, nec inhibendus, nisi vires ad extremum deiiceret. Si verò in principio contingat, ex multitudine materiæ à natura gubernatæ, & anhelitus difficilis inde minuatur, & febris vehementia cesset, vtilis quoque est. Si contrarium verò eueniat, & symptomata non alleuientur, contingit plerunque ægrum mori in quarto.

19. Diarrhœam quidem, quando superuenit pleuritidi vel peripneumoniæ, malam esse, 6. *aph.* 16. scribit Hippocrates, sed hoc intelligendum de pleuritide, in qua inflammatio tanta est, vt hepate & ventriculo in consensum tracto, nutrimentum non bene concoquatur. Si verò pleuritis non adeò grauis sit, nec hepar, nec ventriculus in consensum trahatur ob mali grauitatem, aliquando bonum signum est, materia per aluum euacuatâ; maximè si coctionis signa adsint, nec fluxus ab alia caussa existat: cuius rei historia habetur apud Valleriolam, *l.* 1. *obs.* 4.

20. *Pleuritidi si peripneumonia superueniat, malum*, 7. *aphor.* 11. Fit enim translatio materiæ ad membrum nobile. *Pulmonis* tamen *inflammationes, quæ ex morbo laterali permutationem accipiunt, iis quæ ab initio fiunt, securiores esse*, in *Coacis, comm.* 1. *l.* 5. *sect.* 2. *aph.* 44. *apud Hollerium*, scribitur. Quod cur fiat, parum constare scribit Hollerius. Desiderius Iacotius verò locum hunc corruptum, & pro ἀσφαλεστέρας, legendum esse ἐπισφαλεστέρας putat. Forsan verò hoc loco Hippocrates non instituit collationem pleuritidis cum peripneumonia, sed peripneumoniæ, quæ per se incipit, cum ea quæ pleuritidi succedit. Etsi enim bonum non sit, pulmonem inflammari, sanguine à latere ad eum delato: tamen adhuc periculosius est, si ἐξ ἀρχῆς & per se peripneumonia incipiat. Tum enim toto impetu materia ad solos pulmones ruit. Si verò materia priùs ad pectus feratur, in plures partes diffunditur, nec tanta inflammatio inde excitatur. Quando verò transit pleuritis in peripneumoniam, dolor lateris cessat.

21. *Si pleuriticus dolor ex sputis biliosis absque ratione euanuerit, ægri in delirium incidunt*, 1. *prorrhet. s.* 3. *t.* 5. Humor enim biliosus sursum in caput trahitur, & tum vrina tenuis atque alba redditur.

22. Quando pleuritis accidit prægnantibus, periculosum est, sicut & senibus; cùm in his ob virium imbecillitatem, & caloris naturalis inopiam, materia non concoquatur; vtrique verò phlebotomiam & victum tenuem, quæ in pleuritide maximè necessaria sunt, non facilè ferunt.

23. Pleuritis post alium morbum, diuturnumque, plerumque lethalis est. Periculosa illa, quæ in corpus cachecticum incidit.

24. *Densa, & exercitationi dedita corpora citiùs ex morbo laterali & pulmonis inflammatione intereunt, quàm quæ sine exercitatione degunt. In Coacis.*

25. *Quibus in morbo laterali plurimus ex sputo strepitus in pectore sonat, & vultus demissus est, oculusque aurigine suffusus, & caligine obductus, in his mors expectanda. Ibidem.*

26. Quibus in morbo laterali lingua circa initia biliosa est, hi intra septimum iudicantur; quibus verò tertio aut quarto die, circa nonum.

Signa salutis.

27. Et vt signa reliqua etiam, quæ pleuritidi cum aliis morbis communia sunt, coniungamus, & quid de euentu pleuritidis sperandum sit, in summam quasi contrahamus, ægrum conualiturum hæc significant: Leuiter & moderate morbum perferre, corpus esse æqualiter calidum ac molle, vrinas & alui deiectiones, somnúmque rectè sese habere, sitim esse moderatam, facilè respirare, dolorem esse sedatum, sputum facilè ac maturæ excerni, idque in substantia & colore sese bene habere.

28. Contra mortem significant, grauiter ac cum anxietate morbum perferre, corpus inæqualiter affici, vt si thorax & venter vratur, extrema frigeant: alui deiectiones, sudores non bene sese habere, non dormire, siti ardere, dolorem non sedari, nihil, aut paucum, & cum maximo conatu excerni. Delirium si accedat, cùm septo affecto hoc contingere soleat mortale est signum. Si vrina tenuis & subtilis fuerit, nec habens aliam malitiam, indicat materiam raptam esse ad locum inflammatum, & plerumque mortem notat. Propria tamen signa maioris momenti sunt, & plus ad mortem significandam vnum signum proprium, quàm ad salutem plurima communia faciunt.

Signa mortis.

Indicationes.

Cùm pleuritis sit inflammatio, quæ ex affluxu sanguinis fit, eæ, quas inflammatio suppeditat, indicationes & hîc dantur. Humores videlicet affluxuri & affluentes reuellendi; fluentes intercipiendi, reuellendi, deriuandi; quod denique affluxit, & in parte inflammata hæret, discutiendum, aut quoquo modo è parte tollendum. Repellentibus tamen hîc & intercipientibus locus non datur; cùm per ea materia ad interiora repelli, & inflammatio augeri possit. Ideóque in pleuritide materia saltem affluxura & affluens reuellenda; & quæ quidem influxit, in venis tamen partis adhuc fluctuat, nondúmque impacta est, deriuanda, & quod influxit discutiendum; aut si id fieri non potest, maturandum, concoquendum, & curandum vt quamprimùm tussi ac sputo reiiciatur, atque euacuetur.

Indicationes.

Deinde dolor, si magnus sit, & ad sanguinis missionem non leniatur, mitigantia indicat.

Tertiò cùm febris, quæ pleuritidi coniungitur, sæpe sit primaria, ea non negligenda, sed ei necessaria remedia adhibenda. Tandem quod in omni morbo fieri debet, virium habenda est ratio & conueniens victus præscribendus. Quæ omnia quomodo expedienda sint, iam dicendum.

Curatio.

Curatio.

Atque à quo auxiliorum genere curatio inchoanda sit, an à fomentis discutientibus, an à purgatione, an à venæsectione, inter Autores non conuenit. Hippocrates quidem, 2. *de rat. victus in acut. t...* scribit: *Lateris dolorem, siue is per exordia fuerit, siue postea obortus sit tentare medicamentis calidis dissoluere, non absurdum est.* Aliis tamen hoc tutum non videtur; cùm eiusmodi calefacientibus auxiliis facilè maior humorum affluxus concitari, atque ita inflammatio augeri possit. Verùm enimverò non loquitur Hippocrates eò loci de pleuritide, seu inflammatione pleuræ in specie, sed in genere de lateris dolore, qui ab aliis etiam caussis, & quæ fomentis discuti possunt, non solùm ab inflammatione pleuræ, ortum habere potest, vt infrà, *part.* 3. *c.* 6. dicetur. Ideóque in vera pleuritide vix venæ sectio, si vires eam ferant, differenda, & fomenta præmittenda sunt. Nisi forsan planè, vt Galenus, 6. *epid. comm.* 3. *text. vlt.* scribit, pleuritis exigua & leuis sit, neque à magno humorum affluxu oriatur, & fomenta ad humorem discutiendum sufficere videantur. Tum enim lenia fomenta adhibere conuenit, præsertim si à caussa externa, vt aëre frigido pectus lædente, dolor excitetur, absque sanguinis in reliquo corpore abundantia.

Venæsectio.

Fomenta.

Nam fomenta duo commoda habent, & per ea materiæ pars euacuatur, pársque affecta propterea minùs distenta minus dolet. Ita Galenus, *loco modo allegato*, cuidam pleuritide laboranti venam non aperuit. Atque his fomentis si dolor mitigetur, signum est, nullam adesse plethoram, aut pleuritidem potiùs notham esse, quæ à flatibus ortum habuerit. Itaque audaciùs tunc fomentis vti licebit, quibus hoc, quod inflammationem aut dolorem parit, discutitur. In fomentis tamen illis adhibendis cauendum, ne nimis calida & discutientia sint; sed planè lenia adhibenda. Vnde etiam Hippocrates aquam calidam & milium applicat. Et applicamus ista, vt & lac commodissimè in vesica, quæ pondere latus non grauat, vt vasa ænea. Videndum etiam, ne, quæ calida admouentur, refrigescant, vnde lintei calidis fouenda. Si verò dolor augeatur, atque acerbior euadat, indicio est, plethoram subesse, quam ad se trahant partes calefactæ; aut omnino si signa adsint certi sanguinis affluxus, tunc statim à fomentis desistendum, vel etiam fomenta planè omittenda, & aliqua euacuatio instituenda.

Fomentorum duplex commodum.

Vtra autem præmittenda sit, venæsectio aut purgatio, etiam ab autoribus in controuersiam trahitur. Quæ præcipuè orta est ex loco Hippocratis, 2. *de rat. victus in acut. t.* 10. & 11. vbi ita scribit: *Si dolor ad claviculam pertigerit, aut molestia sit vel brachio, vel mamma, vel partibus septo transuerso superioribus grauitas, internam cubiti venam secare expedit. Si verò eas, quæ sub septo transuerso sunt, partes dolor infestat, nullumque ad claviculam signum fecerit, ventrem vel nigro veratro vel peplio mollire oportet.* Præterea, vt alibi etiam dictum, pleuritidis & talium inflammationum caussa principalis est plerumque cacochymia, quam natura in principio febrium talium è corpore depellit, aut certè ad exteriora protrudere conatur.

Vtra præmittenda sit in pleuritide, venæsectio, an purgatio.

Verùm Galeno, *in comment.* cui & Paulus Ægineta, *lib.* 3. *c.* 33. Rhases, & alij Medici assentiuntur, tutius videtur, in vtroque casu sanguinem primò mittere. Est enim pleuritis inflammatio cum febre acuta, in qua secundùm Hippocratem, 1. *aph.* 24. rarò purgandum, & quidem in initio, & cum ingenti

præmedita

præmeditatione, cum sine omni periculo sanguinem mittere liceat. Et fit, vt pleuritide etiam purgatione opus sit, venæsectio tamen præmittenda, vt Hippocrates, 4. *de rat. victus in acutis,t.* 21. & Galenus, 6 *epidem. comm.* 1. *text.* 6. docet. Venæ sectione verò peracta tutius medicamentum purgans exhiberi potest, si cacochymia magna sit, & illa præsertim in prima corporis regione contineatur, aut eo vergat; quod ex vomitu, aluí excrementi liquidis, anxietate, & circa ventriculum grauitate cognoscitur. Et Hippocrates, *loco allegato*, non loqui videtur de pleuritide propriè dicta, sed, vt modò dictum de dolore lateris in genere, qui non solùm ab inflammatione pleuræ, sed & ab aliis caussis ortum habet; quod etiam Rondeletius, *lib.* 2. *cap.* 15. animaduertit. Etenim dolor, qui sub septo transuerso est, non est in pleura, & intelligit proculdubio Hippocrates alium dolorem, qui prouenit ab affectu aliquo in ventre inferiore eius partis, quæ cū intestinis consensum habet. Qua de caussa etiam purgantia exhibet. Et Hippocratem de flatulento aliquo affectus potius loqui, quàm de vera pleuritide, patet ex eo quòd daucum, seseli, cuminum & anisum veratro nigro & peplio addit.

Venæsectio tutissimum pleuritidis auxilium.

Tutissimum ergo & maximè necessarium pleuritidis auxilium est venæsectio, quæ etiam summum ægro commodum affert: modò sanguis per venas affluat. Maximas enim, vt etiam Heurnius existimat, pleuritides etiam nasci, sanguine ex arterias aorta affluente; vero consentaneum est. Earum non satis iuuat venæsectio. Virium tamen habenda est ratio, & an illæ venæsectionem ferant, videndum. Et cum quædam sint, quæ vires robustas vel debiles iudicent, quæri hic solet an pueris & senibus pleuritide laborantibus vena aperienda sit? Idem an grauidis pleuritide correptis venam aperire liceat? & an mulieri, si sub ipsum mensium fluxum pleuritide corripiatur, sanguis mittendus sit.

Ante annum 14. vena vix aperienda.

Et primò pueros quod attinet, etsi Auerrhoës referat, quòd Auenzoar, maximi apud Arabes nominis Medicus, filio suo trimo venam aperuerit, aliique idem sexto anno & octauo fecisse legantur; tamen non facilè id tentandum, & vix ante annum 14. vena aperienda; cùm vires eā ætate debiles sint, & ob mollitiem ac raritatem aliàs insignem dissolutionem corpus patiatur. De qua re etiam in *Institut. lib.* 5. *part.* 2. *sect.* 2. *cap.* 17. & *de febribus, lib.* 2. *cap.* 5. dictum. Si tamen morbus valde vrgeat, & puer sit pleno corporis habitu, ac sanguine redundet, corpúsque non sit nimium molle, circa annum ætatis nonum vel decimum hirudines venis apponere licet. Ægyptiis hodie, etiam scarificationem infantibus, etiam in pueris, in vsu esse, in *Institut. lib.* 5. *part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 7. ex Prospero Alpino dictum. Senibus autem, si adhuc validi sint, sanguinei carnosique, venam aperire nihil impedit: cùm vires non annorum numero, sed robore ac corporis habitu æstimandæ sint.

An verò grauidis, & sub ipsum mensium fluxum fœminis pleuritide correptis, venam aperire fas sit, de eo in *Instit. loco prius alleg.* dictum.

Quæ vena, & quo in latere aperienda.

Quæ autem vena, & quo in latere aperienda sit, non ita planum est, ob plurimas & grauissima hac de re motas controuersias. Non enim solùm antiqui (puta Græci & Arabes) non planè inter se consentire videntur, sed superiore etiam seculo hac de quæstione variè disputatum, atque, vt Thaddæus Dunus, *lib.* 2. *de art. reuell. cap.* 4. hac de re scribit, acerrimè in hac controuersia altercatum; ac doctiores quique Medici, Itali, Galli, Hispani, (adde & Germanos) plurimùm sunt commoti, ita vt ad magistratum ea res delata fuerit, quo Principis autoritate & gladio tumultuosæ istæ disputationes sedarentur. Qua de re infrà pluribus, *quæst.* 4. dicetur; hic saltem veriorem, quam putamus, sententiam proponemus.

In pleuritide, vt in aliis inflammationibus, reuulsionem, quæ sanguinem affluxurum, aut etiam, qui jam affluit, à parte inflammata, quantum fieri potest, longissimè auertat, atque ita incrementum inflammationis prohibeat, necessariam esse, curandamque eam mox esse in principio, dum fluxio humorum adhuc durat, & inflammationis incrementum metuitur, extra controuersiam est. Materiam autem, quæ ad vicinæ inflammationis loca jam influit, aut etiam in partem inflammatam jam influxit, nondum tamen in ea impacta est, deriuationem requirere, etiam extra dubium est; sicut & illud; reuulsionem ad contraria, deriuationem ad vicina, & vtramque κατ' ἴξιν, *secundum rectitudinem* fieri debere. Hoc autem jam in controuersia est, an reuulsio, venâ in latere affecto apertâ, fieri, & an vna & eâdem vena aperta simul reuulsio & deriuatio fieri possit; & an rectitudo saltem secundùm latitudinē consideranda sit.

Nihil horum concedimus; statuimúsque præsente pleuritidine, vena in eodem latere aperta sanguinem potiùs ad partem affectam attrahi, quam ab ea reuelli, & quòd reuulsio, vbi vtraque auxilio opus est, tempore præcedere debeat deriuationem, neque vtraque eadem vena aperta peragi possit, asserimus. Etsi hoc non negamus, quòd plethora etiam in eodem latere vena aperta demi, atque ita morbus aliquando præcaueri possit. Veruntamen commodius est, si in latere opposito vena aperiatur, qua & sanguis minuitur, & à loco affectâ reuellitur. Statuimus hinc, vt κατ' ἴξιν non solùm secundum longitudinem corporis, sed etiam secundum latitudinem considerari posse.

Primum quod attinet; cùm focus & fons quasi, à quo sanguis affluit ad partem affectam in pleuritide, non sint venæ brachij in latere affecto, sed truncus venæ cauæ, à quo vtriusque brachij venæ originem habent, & plus sanguinis sit inter latus oppositum & locum affectum, quàm inter locum affectū, & brachium loco affecto vicinum, si in principio, præsente adhuc plenitudine, vena in eodem & parti affectæ vicino brachio aperiatur, facilè fieri potest vt sanguis, qui post venæsectionem ratione vacui ad brachium, in quo vena aperta est, fluere debet, ad partem inflammatam, vtpote debilem, dolentem & calentem, præter naturam ruat & trahatur, atque ita inflammatio augeatur. Præcipuè si fluat sanguis per ramum subclauium, aut mammarium, aut thoracicum. Tum enim vena in eodem latere sectâ non conciliatur motus contrarius, sed augetur influxus.

Sit enim aa. ramus subclauius, bb. vena mammaria, cc. thoracica, dd. cephalica, ee. basilica, f. truncus venæ cauæ. Secetur eiusdem lateris cephalica vel basilica, manifestum est, motum contrarium hoc modo non conciliari. Ex fonte enim f. seu trunco venæ cauæ, dum vena d. vel e. aperitur, simul fluit versus a, b, c. Neque etiam, si per intercostalem venam sanguis influat, tutò in eodem latere vena aperitur; cùm, vt Hippocrates, *de ossibus*, docet, danda sit opera, vt quàm maximè procul à locis, in quibus dolores fieri & sanguis colligi solet, sectiones faciamus.

Contrà verò si in opposito brachio vena aperiatur, sanguis, qui ad affecti lateris venas, & per eas in partem affectam fluxurus erat: in contrarium trahitur, & hoc vllo periculo.

[*Lector beneuole, cùm Libro* II. *Practicæ typis primò imprimeretur, accidit vt septimanis aliquot peregrè abessem. Amanuensi ergo commisi, vt schema hoc venarum ex opere Vesalij Basileæ anno* 1555. *edito insereret. Is verò cum in id isset in schema venarum quod pag.* 450. *extat, non aduertit, vitiosum in eo schemate venam axillarem exhiberi: sed illud ipsum Practica mea inseri curauit, cum potiùs alterum, quod prius corrigitur pag.* 505. *o vstans inserere debuisset. De qua re Te monere, & schema correctum hic exhibere volui.*]

Et licet è venis eiusdem lateris, vtpote quæ parte affecta in pleuritide superiores sunt, sanguis fluat; tamen venæ illæ reuera fons non sunt, è quibus sanguis fluit, cùm is ex internis & maioribus venæ cauæ ramis ad hos, & per has ad partem affectam mittatur. Et quamuis eadem vicinitas est vtriusque brachij cum vena caua, tamen, vt dictum, si venæ in latere affecto aperiantur, facilè fieri posse, vt cum maiore impetu ad locum vicinum affectum fluat. Et confirmat ipsa experientia, quod rectè fiat, si in opposito brachio vena aperiatur. Per tot enim annorum secula, quibus Arabes, & post hos barbari, vt ob stylum nominantur, Medici in pleuritide in opposita parte venam aperuerunt, nihil incommodi ex eo Medici illi non imperiti perceperunt, nihilque damni ægris ex venæsectione hoc modo administrata inferri animaduerterunt. Imò Matthæus Curtius, vt posteà, *in quæst.* 4. dicetur, cùm ipse pleuritide corriperetur, & à Medicis, quos in consilium vocauerat, rogaretur, an secundum suum dogma in brachio lateris affecti, an verò in opposito secundùm Arabum doctrinam, venam sibi aperiri vellet: in opposito latere venam sibi secari maluit, procul dubio non ignarus, quod aliis etiam eadem sine incommodo, imò cum vtilitate aperta esset.

Vna vena aperta reulsioni & derivationi inseruire nō potest.

Neque ex vna vena aperta simul reuulsio & deriuatio fieri potest. Cùm enim reuulsio fiat ad remota & contraria, deriuatio ad vicina; vna & eadem pars remota ac vicina esse non potest, atque eodem tempore vtramque fieri non posse, clarè docet Galenus, *de cur. per sanguinis missionem, c.* 16 *Vt summatim dicam*, inquit, *incipientes inflammationes reuulsione curare oportet; quæ verò iam inueteratæ sunt, ex ipsis, si fieri potest, affectis partibus. Quod si fieri nequeat saltē ex vicinis.* Ideóque cum

cùm Hippocrates & Galenus in eodem latere venam aperire, præcipiunt, id non reuulsionis, sed deriuationis gratiâ fecerunt. Quod vel ex eo apparet, quòd eò vsque sanguinis missionem continuari voluerint, donec color mutaretur, qui sanguinis è parte affecta jam affluentis signum est; reuulsio verò è parte affecta non euacuat.

Τὸ κατ' ἴξιν & rectitudo quidem.

Τὸ κατ' ἴξιν verò, & rectitudinem quod attinet, quamuis in opposito latere vena aperiatur, nihilominus secundum Hippocratis & Galeni præceptum fit κατ' ἴξιν, καὶ εὐθυωρίην. Neque enim τὸ κατ' ἴξιν obseruatur solum secundum longitudinem corporis, sed & secundum latitudinem, id quod clarè docet Galenus, *in comment.* 3. *ad lib. Hippocr. de fractur t.* 10. κατ' ἴξιν, inquit, *semper pro ex directo ponit, aliquando per longitudinem corporis, aliquando per latitudinem.* Et idem Galenus, 2. *ad Glaucon. c.* 2. vno crure laborante, ex altero sanguinem mittere jubet. Non enim requiritur, vena, quæ reuulsionis gratiâ aperitur, communionem parte affecta habeat, id quod in deriuatione est necessarium; sed cum parte mittente communicare debet. Nam cum deriuatio è parte affecta, aut certè vicinis euacuare debeat, necesse est, vt per venas, quæ cum parte affecta communionem habent, fiat, & quidem vicinas. Cum verò reuulsionis finis sit, sanguinem ad partem affluxurum, aut jam affluentem ab ea ad contrarium auertere, necessarium est, vt per eas venas fiat, quæ cum parte mittente communionem habent, à parte verò recipiente seu affecta remotæ sint. Quod in pleuritide optimè fit in latere opposito. Cum enim è trunco venæ cauæ sanguis ad latus affectum effundatur: vena in brachio opposito aperta habet venæ cauæ trunco, vtpote à quo oritur, communionem; remotior verò est a loco affecto, quam venæ eiusdem lateris.

Quæ cum ita sese habeant, & Medicinæ fundamentis consentanea sint, si Medicus mox in principio ad ægrum vocetur, & plenitudo corporis insignis adsit, & vehemens ad partem affectam affluxus, vtéque venæsectionem ferant, in opposito brachio vena aperienda est, longinquioris reuulsionis gratiâ; & ne, corpore adhuc pleno, & durante humorum affluxu, sectâ in eodem latere vena affluens humorum copia ad latus inflammatum moueatur. Postea verò in eodem latere deriuationis gratiâ vena aperiri potest. Et in primis id fieri debet in iis regionibus & humoribus, in largam & repetitam sanguinis missionem facilè ferunt.

Neque refert, quòd, vbi vena in opposito brachio aperitur, euidens auxilium non statim inde percipiatur. Etenim nemo primo die vel moritur, vel sanatur, & satis est si postea commodum ex ista venæsectione percipitur, quod satis magnum est, dum à loco inflammato sanguis qui inflammationem aucturus erat, auertitur, & ex deriuatione plus postea commodi percipitur, si reuulsio præmissa sit.

Si verò, quod sæpe fieri solet, Medicus non statim in primo morbi principio vocetur, & sanguinis, qui morbi vehementia, febrili calore & inediâ minui solet, nō adeò magna sit abundantia, nec magnus etiam amplius affluxus, aut si pleuritis sit mitior, sanguinisque nec copia magna, nec magnus affluxus, & vires etiam iteratam sanguinis missionem laturæ non sint, statim in loci affecti latere venam aperire licet. Nam si initio pleuritidis, in qua magnus humorum affluxus, & solum fomentis curari potest: cur non etiam in tali miti pleuritide, aut in qua non est amplius magnus humorum affluxus, solùm eiusdem lateris venam aperire sufficiat?

Mulieribus mensium suppressione laborantibus quanam vena secanda in pleuritide.

Cæterùm & hoc in controuersia est: vtrùm mulieribus, mensium aut hæmorrhoidum suppressionem patientibus, & pleuritide correptis, vena in brachio, an verò in poplite aut pede aperienda sit? Arabes quidem nonnulli etiam alias à vena in pede sectas fecerunt initium, & sentiunt nonnulli, morbos à menstruorum in fœminis, & hæmorrhoidum in viris & fœminis suppressione originem trahentes, venarum in crure sectione tantùm sanandos esse; id quod in morbis diuturnis, & qui dant inducias, faciendum esse, libenter concedimus. In morbis verò acutis, qualis est pleuritis, non semper in poplite aut pede vena aperienda est, sed distinctio adhibenda. Nam si in talibus euacuationibus, quæ statis temporibus fieri solent, repentè omninóque suppressis, sanguinis ad superiora motus, & in latus affluxus manifestè reprehendatur, à venæ poplitis vel tali sectione curatio omninò inchoanda est. Si verò suppressio jam antiqua sit, per quam paulatim plethora vel cacochymia aliqua, & humorum abundantia in superioribus partibus cumulata aut, neque etiam tempus mensium instet, cum à venarum brachij sectione curatio inchoanda. Acutus enim morbus id requirit, nec moram fert, donec rursùm vel menses vel hæmorrhoides prouocentur, fierique potest, vt dum in mensibus vel hæmorrhoidibus prouocandis laboratus, æger vehementiâ morbi iuguletur. Mensium verò & hæmorrhoidum suppressio moram fert, eiusque postea, cùm acuti morbi periculo æger liberatus est, ratio haberi, & vt sanguis suppressus prouocetur, opera dari potest.

Nec hic prætereundum, cùm pleuritis non rarò febrem & morbum primarium sequatur vel comitetur, quæ sæpè malignitatem insignem coniunctam habet, id quod frequenter in pleuritide epidemia accidere solet; diligenter tum malignitatis esse habendam rationem, & an ea venæsectionem ferat, attendendum esse. Mentionem facit Gelucius, *lib. 1. epistolar. pag.* 19. cuiusdam epidemiæ malignæ & contagiosæ pleuritidis, qua multi perierunt, & in qua venæsectio in brachio nihil profuit, sectione verò ad malleolos, & in principio sudor ab antidoto aliquo plus opis tulit. Et omnino in talibus malignis primò malignitas expugnanda, & hinc reliqua, quæ opus, peragenda.

Quando secanda sit vena.

Tempus quod attinet, cùm sanguis vel reuulsionis vel deriuationis gratiâ mittatur, & reuulsio humori fluenti debeatur fluxio autem fiat in principio, sanguis statim reuulsionis gratiâ in initio morbi quacunque diei hora mittendus, neque venæsectio hîc diu differenda, vt postea deriuatio fieri possit. Veteres, teste Galeno, 3. *epidem. comm.* 3. non mittebant sanguinem post quartum diem. Verùm certus dierum numerus hîc definiri non potest, sed interdum post quartum diem sanguinem mittere non licet, quandoque & octauo licet. Nam si quarto die jam materia concoqui, & per sputum expelli cœpit, ne natura ab hoc suo opere auertatur, post quartum diem venam secare facilè non licet. Si tamen corpus sit valde plethoricum, tutius id facere licet, vt natura oneris parte leuata reliquum faciliùs concoquat. Si verò tale quid non obseruetur, etjam post quartum diem, venam secare fas est, quod & Hippocrates, *loco allegato*, fecit, qui Anaxioni venam aperuit octauo die, vel quòd citius non fuerat vocatus, vel quod in pleuritide crudissima, quæ vndecimo die vix coqui cœpit, morbus inducias iuit.

Quantum sanguinis sit mittendum.

Quantum sanguinis mittendum sit, ex eius copia & virium robore æstimandum est. Ita etiá vires docebunt, verùm confertim & vna vice; an verò partitis vicibus sanguis mittendus sit. Hippocrates, 2. *de rat. victus in acutis, text.* 10. vacuationis modum statuit esse coloris in sanguine mutationem, si scilicet à crudo etiam aquoso subrubeundus vel flauus fluat, aut, à rubicundo vel flauo liuidus vel niger, ob adustionem. Indico enim est, sanguinem ex ipsa phlegmone, vel vicinis huic venis alteratum, & transmutatum jam euacuari, qui ob calorem & adustionem ibi colorem mutauit. Verum id tantùm locum habet, cum in eodem latere deriuationis gratia sanguis mittitur; non vero in opposito, reuulsionis gratia.

Neque tamen, cùm in eodem latere vena aperiatur, illam coloris mutationem semper expectare licet, sed prius cessandum est, cùm scilicet aut vires infirmæ sunt, ægerque habitu corpori molli teneróque est, qui facilè resoluitur, aut tempus anni admodum calidum, aut inflammatio ita praua, vt de impacto ei sanguine nihil emittatur.

Antiqui etiam ad lipothymiam vsque sanguinem mittebant. Verùm corpora nostra talem venæsectionem, præcipuè in pleuritide, non facilè ferunt, cùm propter dolorem, febrem, tussim, viribus opus sit, quæ constare nequeunt, si initiò statim, sanguis tam copiosè euacuetur.

Cucurbitulæ.

Vicariæ phlebotomiæ in corporibus infirmis & materiæ copia non magna, sunt cucurbitulæ cum scarificatione infernis lumbis, vel partibus inferioribus appositæ.

Purgatio.

Purgatio.

Postquam sanguinis missione impetus eius aliquo modo conquieuit, & pars aliqua humoris inflammationem patientis euacuata est, si ex missi sanguinis colore & aliis signis cacochymiam in corpore subesse, quæ malum foueat, augeatque, Medicus coniiciat, ad purgationem accedendum est, in primis si eam ad primam capitis regionem vergere, ex ventris murmure, vomitu, excrementis alui liquidioribus, anxietate circa ventriculum cognoscatur. Atque id maturè faciendum. Autor quidem, *lib. 4. de rat. victus in acut. aphor.* 76. diem quartam simpliciter purgationi determinat. Verùm rectè scribit Galenus, *in comment.* talia ægro secundum numerum dierum simpliciter injungi non posse; sed quod Hippocrates statuit, esse sequendum, idcóque statim initio medicandum, vel postea, quando ad maturitatem perducti sunt humores; quam ob caussam & primâ interdum die, & secundâ, & quartâ, & interdum quintâ se purgans medicamentum dedisse scribit. Ideóque humores, qui in communibus ductibus redundant, & facilè ad partem affectam confluunt, initiò, quo tempore auersio maximè desideratur, purgandi; postea verò vbi morbus viget, & humores à natura coquuntur, melius est quiescere.

Exhibenda verò talia medicamenta, qualia sunt apta ad euacuandum eum humorem, qui in corpore abundat, & in latus jam fluere cœpit, vel saltem ad fluxionem paratus est, modò illa mitia sint & lenia, qualia sunt tamarindi, manna, cassia, syrupus rosar. & violar. solut. quibus & rhabarbari, mechoacannæ, fol. senæ, agarici, vel fortiorum aliquid addi potest, diaprunum, diacatholicum.

A fortioribus verò purgantibus medicamentis abstinendum ne commoti ab his humores maiori impetu in partem affectam ruant.

E. g. ℞ *Decocti fl. & fruct.* Vnc. ii. In quibus dissolu. *manna el.* Drach. vi. *cassiæ extr.* Vnc. sem. *diapruni simpl.* Drach. iii. *extr. rhabarb.* Scrup. i. *spir. vitriol. gutt.* v. Misce.

Nonnulli quocunque humore redundante exhibent locum amygdal. dulcis recens, per quod facilè sine molestia aluus mouetur.

ueret. Cui quidam aliquid visci querni, vel dentis apri addunt. Conradus Gesnerus, *loco allegato*, in pleuritide illa epidemia oleum lini propinatum fuisse, & alvum copiosè movisse scribit.

Oleum lini in pleuritide epidemia alvum movit.

Alterantia.

Alterantia quoque, febris & humoris peccantis caussâ exhibenda, humorque, si nimis calidus, acris, tenuis, aut contrà crassus sit, aptis medicamentis alterandus & corrigendus. Quæ tamen etiam commodè cum illis, quæ humorem iam in latere hærentem respiciunt, misceri possunt, vel ex alterantibus ea eligi, quæ simul peculiari proprietate caussam morbificam respiciunt. Et si coniiciamus, febrem illam, quæ pleuritidi coniungitur, esse malignam, qualis fermè semper in pleuritide epidemia, vtile imò necessarium est, vt statim initio etiam medicamenta sudorifera exhibeantur, qualia aliàs febribus malignis dicata sunt; quæ tamen ita parari debent, vt simul peculiari vi hunc morbum respiciant.

Duo medicamentorum genera in pleuritide.

Vniversalibus euacuationibus hoc modo præmissis, ad ipsam continentem caussam, & humorem inflammationem excitantem curatio dirigenda est. Vbi duo in primis medicamentorum genera requiruntur. Alia proprietate & vi peculiari pleuriticis vtilia; alia expectorantia & expuitionem faciliorem reddentia, vel materiam insensibiliter discutientia.

Specifica.

Priora quod attinet, etsi inflammatio morbus notus sit, & propterea medicamenta occultâ vt agentia requirere non videatur; tamen caussis, quæ eam excitant, plerumque peculiaris malignitas inest, quæ propterea etiam medicamenta occultâ qualitate agentia requirunt. Talia sunt flor. papauer. errat. seu rhœados, siue per se sumpti, siue illorum succus, siue aqua, siue syrupus. Nonnulli flores istos recentes in succo betulæ, inspersis aliquot guttulis spir. sulphuris acidi per campanam facti, ad gratam conciliandam acredinem, non secus quam rosas aut violas macerant, atque inde ter aut quater reaffuso recentibus floribus diluto cum saccharo serapium rubicundissimi coloris conficiunt, quo postmodum prospero successu in pleuritide suo tempore vtuntur. Nam non solum impetum humoris tenuis affluentis refrænat, ardorémque & ebullitionem sanguinis compescit; verùm etiam acutæ febris præsens est auxilium. Huc referuntur carduus Mariæ, & præcipuè semen card. bened. scabiosa, radix lappæ maior, seu bardanæ, radix aristolochiæ, cortex auellanarum rubrarum, oculi cancrorum, vel eorum magisterium, dens apri, castoris, lign. visci querni, mandibulæ lucij cum dentibus, oculi item lucij, & erucæ in capite eius inuentæ, lapis carpionum, percarum, priapus tauri, ceruî, talus leporis, capreoli, sperma ceti, corallia rubra, quorum 3.i. vel etiam plus cum aqua conuenienti exhiberi potest; millefolij item radix contusa & cum aceto exhibita; succus pimpinellæ Italicæ, seu sanguisorbæ; aqua prunorum syluestrium, sal hyperici; quæ in primis iuuant, si post eorum vsum sudor excitetur. Ideóque Chymici & alia sudorifera exhibent; vt bezoarticum minerale, ♁. diaphoreticum, & spiritum illum tartari compositum. Peculiariter etiam à nonnullis commendatur ius pauonum pingue.

De horum autem viribus, & quomodo pleuriticis prosint, alij aliter disputant. Nobis probabile videtur, eâ in primis ratione pleuriticos iuuare; quòd vim humores dissipandi & discutiendi habent, & ex iis etiam quædam malignos humores expellunt, ac cum pectore peculiarem cognationem habent. Vnde pleraque ex iis, lapsis & contusis ad sanguinem concretum dissoluendum exhibentur, quædam in malignis febribus vsurpantur. Sicut nimirum venena alia aliis partibus nocent: ita & humores vitiosi alij ad alias partes à natura seu protruduntur, seu ruunt: & vt cancer, erysipelas, similésque tumores non in omnibus æque partibus excitantur, & humor qui dysenteriam excitat, intestinis peculiariter infensus est: ita & humoris pleuritidem excitantis ea plerumque natura est, vt ad pleuram, non ad alia membra tendat. Hinc etiam, sicut dysenteria, ita & pleuritis nonnunquam est epidemia. Medicamenta ergo, quæ peculiari vi pleuritidi prosunt, occultam illam humoris vitiosi qualitatem expugnant. Quapropter etiam commodissimè dantur initio, vt scilicet malignum illud, quod naturam stimulat, & huius fluxionis caussa est discutiatur.

Vt ♃. *Fl.papau.errat.* M.j. Infunde in *aq scabiosæ, card. Mariæ,* an ℔ sem. Colentur, & cum *sacchare cando* dulcorentur. F. Iulebus.

Vel ♃. *Cardui Mariæ* Scrup.ii. *flor.papau.errat. ocul.cancri* an. Scr. i. F. Puluis, qui detur cum aqua endiuiæ.

Vel ♃. *Vnicornu, C.C. prep.margar.corall.rubr. ocul.cancri, mandibul.lucij, lapid. percar.* an. Dr.i. F. Puluis. Detur Dr. sem. in *aq. pruner. syluestrium.*

Vel ♃. *Card.ben.cort.auellan.rubr.* an. Scrup.ii. *ocul. cancri, mandibul. lucij, corall.alb.* an. Drach. i. F. Puluis.

Vel ♃. *Rasuræ dentis aprugni* Drach. iii. sem. *ligni visci quer.rad.bardana,* an. Drach. i. sem. F. Puluis tenuissimus.

Vel ♃. *Sem. card. Mar.* 3 i. sem. *card. ben.* 3. sem. Cum *aqua cardui Mariæ* Vnc. iii. *card. ben.* Vnc. i. F. emulsio, cui adde *syr. viol. papau.errat.* an Vnc. sem. Misce.

Vel ♃. *Sem. melon.* Drach. ii. *papauer. albi* Drach. i. *cardui bened. cardui Mariæ,* an. Drach. i. sem. *aq.scabios.cardui bened.* an. Vnc. iij. *hyssopi* Vnc. i. F. Emulsio, in qua dissolu *mandibul. lucij vstar. rasuræ dentis apri,* an. Scrup. i. *crystalli prap.* Scrup. sem. *syr. de althæa,* Drach. iii. *manus Christi perlate* cum *aq. rosar.* Vnc. sem. Misce.

Vel ♃. *Succi sanguisorb. syr. papaueris errat.* an. ℥. i. *aq. card. Mar.* Vnc. ii. vel iii. Misce.

Vel ♃. *Dent. apri* Scrup. i. *flor. papau. errat.* Scrup. ii *syr. papau. errat. capill. ♀.* an. Vnc. i. M.

Vel ♃. *Aq. scabios.* Vnc. xvi. *pimpinella sanguisorba,* Vnc. viii. *flor. papau. errat. sicc.* M. i. *sacch. penid.* ℥. ii. Ebulliant in vase duplici clauso, & colentur.

Vel ♃. *Aq. charefol. card. Mariæ, papau. errat.* an. Vnc. ii. *ocul. lucij* Scrup. sem. *matris perlar. prap. succini albi prap.* an. gr. xv. *extr. enula.* gr. v. *syr. de hyssopo,* Vnc. sem. *de succo viol.* Drach. ii. *essent. papau. errat.* Drach. i M. de quo die noctúque per quatuor vices tria cochlearia calide propinentur.

Vel ♃. *Aq. cardui ben scabiosa,* an. Vnc. i. sem. *papau. errat.* ℥. ii. *ocul. cancri prap. C.C. prap.* an. Scr. i. *syr. de succo viol. de iniubis,* an. Vnc. sem. *de althæa* Drach. ii. *spir. sulphur. acidi* Scrup. ii. Misce.

Quod verò medicamenta, quæ ad materiæ per sputum sensibilem euacuationem faciunt, attinet, pro humoris & temporis morbi ratione hæc nonnihil variant. Cùm enim humores ad exspuendum aptissimi sint, vbi mediocritatem quandam obtinêt inter crassum & tenue: medicamenta ita comparata esse debent, vt eam humoribus inducant. Humores enim tenues, & qui præ tenuitate, aëris tussi expulsi impetum effugiunt, ab initio incrassantibus ad mediocritatem reducendi, & ad exscreationem aptiores reddendi sunt. Crassos verò attenuare, viscidos incidere, adhærentes abstergere & abluere, simulque vias expulsioni aptas reddere, conuenit.

Incrassant *rad. althæa, flor. violar. bugloss. iniuba, sebesten, gumm. tragacanth. amylum, papau. syrup. violar. iniub. de papau. diacod. diapend. diatragac. frig. loch. de psyllio, decoctum pectorale,* quod ex *hordeo, passul. iniub. glycyrrh,* ac 4. *sem. frig. maior.* conficitur. E.g.

♃. *Sacch. penid.* Vnc. i. *rotul. diaireos s. diatrag. frig.* an. Dr. iii. *passul. enucl.* Vnc. sem. *sem. malu.* Dra. i. *papau.* Drach. sem. Cum s.q. *syrup. viol.* M. in formam Linctûs

Vel ♃. *Syr. viol. de iniubis capillorum Veneris, conseru. viol. sacch candi, amyli,* an. Vnc. sem. Misce.

Vel ♃. *Amygd. dulc. contusar. pinear. in aqu. hordei infus. & concusar.* ana Vnc. i. *sem. melonum, cucurbit. excortic.* ana Drach. ii. *sacch. candi* Vnc. sem. *syr. capill. ♀. iniubini,* ana q. s. F. Lohoc.

In crassa verò materia conueniunt *hydromel. oxymel. hyssopus, capillus ♀is, scabiosa, tussilago, syrupus capil. Veneris, de glycyrrh. de farfar. de hyssopo, de prassio, de scabiosa, loh. de farfara, de pino, de prassio. de scilla, diatragacanth. calid.* decoctum pectorale ex *passul. sebesten, iniubis, dactyl. caricis, hord. glycyrrh. capill. ♀. hyssopo* paratum.

Vt ♃. *Syr. capill. Vener. de glycyrrh.* an. ℥. i. *de tussilag oxymel.* s. an. Drach. vi. Misce.

Vel ♃. *Lohoc de penid. de farfar.* an. ℥. ß. *spec. diaireos* s. 3. j. Cum *syrup. de glycyrrh.* F. Lohoc.

Vel ♃. *Ol. amygd. dulc.* vel *lini,* vel *vtriusque. oxymelis* s. an. Vnc. sem. *sacch penid* q. s. F. Lohoc.

Bottonus, Medicus Italus, sequenti Eclegmate feliciter vsus est.

♃. *Ol. amygdal. dulc.* ℥. ii. *oxymel. scillit. sacchari candi,* ana ℥. i. *succi cepar.* Drach. i. M. de quo sæpius cochlear. ß. propinetur.

Verùm medicamenta, quæ ad crassos humores temperandos adhibentur, non sine omni distinctione vsurpanda, cùm crassum sit varium. Crassum enim aliud naturâ suâ tale est, aliud ob coctionem. Primò conueniunt incidentia & attenuantia; crasso ex coctione, quæ abluunt & abstergunt; adustis ea quæ humectant. Si materia sit cruda & contumax, & febre remittente non cedat materiæ exscreatio, validioribus vtendum, vt loh. de caulibus, de farfara, sano & experto, & aliis, quæ pulmonem à pituita, & pure expurgare possunt. Atque medicamentis reliquis acetosi aliquid interdum addere licet, ad maiorem incisionem, vt ad tussim æger nonnihil stimuletur. Aliàs bechicis non vtendum, nisi cùm facultas languida est, vt satis non expellat; cùm ipsa caussa naturam ad ipsam tussim irritet.

Crassum duplici modo accipitur.

Antiquis in omni vera pleuritide in magno vsu erat oxymel, sed dilutius, de quo Hippocrates, t. *de rat vict. in acut.* t. 43. & 3. *de rat. vict. in acut.* t. 24. & *seqq.* videatur. Dictum etiam est de eo in *Institut. lib.* 5. *part.* 3. *sect.* 3. *cap.* 4.

Atque ex enumeratis hactenus plerumque parantur medicamenta, quæ plures fines respiciunt. Nimirum, quæ simul vim habent febri, cuius ferè soboles est pleuritis, vt & malignitati, si quæ adsit, resistendi, materiæ per sputum rejectionem adiuuandi, & pleuritidi peculiariter resistendi.

Vt ♃. *Lohoc. de farfar.* Vnc. i. *spec. diair.* s. Vnc. sem. *ocul. cancri* Scrup. sem. *conseru. viol.* Vnc. sem. Cum *syrup. papau. erra.* F. Lohoc.

Vel ♃. *Rad. fœnic. tussilag.* an. Drach. iii *spec. decoct. pector.* Drach. vi Coq. in suff quant *aq. simpl* Colaturæ ♃ j. ℔. ß. Adde *syr. acetos. s. papau. errat. viol.* an. ℥ i. Misce.

Vel ♃. *Scabios.* P. i. *cardui Mariæ* M. sem. *iniub.* Vnc sem. *rad. glycyrrh. sem. melon. card. Mariæ.* an. Drach. ii. Coq. in s. q. *aq. hordei.* Colaturæ ♃. Vnc. vii. *syr. papau. errat.* Vnc. i. *violar,* Drach. vi. Misce,

Vel ℞. *Rad. glycyrrh.* Drach. vi. *flor. viol. papau. err.* an. P. i. *iuiub. sebesten*, an. N. vii. *passul.* Vnc. i. *ficuum.* N. vi. *sem. cardui Mariæ, melon.* an. Drach. ii. Coq. in *aq. hordei.* Colaturæ ℞. ℔. ii. dulcoretur *sacch. cando.*

Vel ℞. *Fol. farfaræ* M. ii. *frag. viol.* an. M. i. *rad. helen.* Dr. vi. *glycyrrh.* Vnc. i. *sem. fœnic.* Drach. i. *caric.* N. iv. *passul.* Vnc. ii. Coq. in *aq. hordei* mensur. iii. ad tertiæ partis consumtionem. Detur manè & vesperi haustus.

Vel ℞. *Sem. fœnugræci* Vnc. i. *lini* Vnc. sem. *iuiubar.* N. vii. *dactylor. ficuum*, an. N. iv. *passul. exacin.* Vnc. sem. *rad. glycyrrh.* ʒ iii. Coq. in *aq. hordei* s. pro ℥. vii. Quibus add. *pulu. rad. bardanæ*, Scrup. i. *spec. diatrag. frig.* Drach. sem. *liquor. visci querc.* gutt. xiii. *sal. card. ben.* Scrup. i. *syr. de iuiub. de althæa*, ana Vnc. ß. Misce.

Ad dolorem mitigandum, materiam euacuandam, inflammationem resoluendam, sudorem eliciendum, vt admirabile præsidium, aq. è flor. chamæmeli destillata commendatur, cuius Vnc. iv. cum sacchar. Vnc. sem. vel Vnc. i. exhibentur.

Externa.

Neque solùm interna medicamenta, post vniuersalia illa præmissa, necessaria sunt, sed & externa quædam medicamenta adhibentur, quæ materiam insensibiliter resoluunt simulque dolorem leniunt; ad materiæ concoctionem faciunt, pectúsque, vt ægri faciliùs expuere queant dilatare possunt. Quorum alia sunt

Mitiora.

mitiora, vt spongia vel linteum madefactum in aqua dulci tepida, vel lacte; aut vesica his repleta: item ol. dulc. viol. amygd. dulc. mucilago sem. althéæ, cydon. adeps suillus, gallin. butyrum, omnia recentia, vnguentum dialthéæ. Alia mediocria, quæ vim aliquam discutiendi & aperiendi habent, vt chamæmelum, anethum, hyssopus, origan. melilotus, sem. lini, fœnugr. flor. cheiri, & olea ex his composita. Alia fortiora, vt talia dictamnus Cretic. ruta, galbanum, lepidium, sinapi. Et quidem mitiora in corpori-

Fortiora.

bus mollioribus, vt pueris & fœminis, locum habent, & initio morbi sufficiunt, vt dolorem leniant, quo sedato influxu, sistatur; validiora viris & robustioribus admouenda; sicut & thorace à materia per expectorantia maximâ ex parte expurgato, ad fortiora ascendendum. Atque ex his variæ medicamentorum formæ componuntur: fomenta, iounctiooe, cataplasmata, emplastra, sacculi; sed sicca & arida veræ pleuritidi minùs quàm nothæ, conueniunt. Atque in maiore dolore, mollioribus, vt fomentis & illinitionibus, vtendum. Vbi verò dolor non est adeò vehemens, cataplasmata, cerata, emplastra adhibere licet.

Vt ℞. *Mucil. sem. althéæ, psylly. cydon.* an. Drach. iii. *ol. viol. amygd. dulc.* an. Vnc. ß. *ceræ* parum. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. amygd. dulc. chamam. lil. alb. vnguenti dialth.* an. Drach. iii. *pingued. gallin. butyri recent. non saliti*, an. Drach. i. sem. *ceræ* parum. F. Linimentum.

Vel ℞. *Vnguenti dialth.* Vnc. sem. *pulu. rad. ireos* Drach. sem. *ol. amygd. dulc. medul. crur. vituli*, an. q. s. F. Linimentum.

Vel *Rad. alth. ad mollitiem coct. & per setaceum transmiss.* ℔. sem. *farin. fab. sem. lini, fœnugr.* an. Vnc. sem. *pulu. flor. chamam.* Drach. iii. *pingued. gallin. anserin.* an. Vnc. sem. *vitel. ouor.* duorum *croci* Scrup. j. M. F. Cataplasma.

Vel ℞. *Rad. lilior. albor. alth.* an. Vnc. j. *malu. viol. flor. hyperici, consolid. reg.* an M. j. Coq. ad mollitiem, & per setaceum traiiciantur. Deinde adde *farin. sem. lini, fœnugræci pulu. flor. chamam.* an Vnc. i. *ol. amygd. dulc.* vel *butyri recentis sine sale*, q. s. F. Cataplasma.

Aëtius, *tetr. 2. serm. 4. c. 68.* post septimum diem, si dolor persistat, cucurbitulam lateri affigere, & cutim scarificare iubet, manifestissimamque in pleuriticis vtilitatem ex cucurbitulæ appositione percipi scribit. Vulnusculis verò scarificati loci salem aut nitrum inspergere, si sustinere queant; in aliis linteolum oleo madefactum ac sale conspersum imponere præcipit; sequenti deinde à scarificatione die rursum cucurbitulam affigere iubet, quâ sanguis saniosus ex vulnusculis extrahatur. Paul Ægineta, *lib. 3. c. 33.* post decimum quartum etiam diem vtitur cucurbitulis. Commendat Trallianus, *lib. 6. c. 1.* hoc auxilium; vt quod cum admiratione dolorem, licèt vehementissimum, leniat, vt neque fomentis, neque alio auxilio opus sit. Verùm enim verò validum hoc est auxilium, & quod vel insigne commodum vel damnum afferre, & à paucis tolerari potest, præsertim si ad Aëtij præscriptum adhibeatur. Quapropter vsurpandum cautè, & cauendum, ne vel nimij dolores, vel noua fluxio concitetur, tum scilicet, cum affectus diuturnior caussæ potiùs parti impactæ contumaciam, quàm multitudinem præ se fert; & cum venæ sectione & purgatione adhibita, dolor eodem modo intensus non septimum solùm diem, sed ad vndecimum etiam & decimum quartum perseuerat, & neque manifestè euacuantibus, neque resoluentibus cedit; nulla tamen plenitudinis & cacochymiæ in corpore relictæ suspicio reliqua est.

Vigilia.

Vigiliæ si vrgeant, hisce subuenientur illis, quæ affectui quoque conuenire possunt, vt lacte amygdal. cum emulsione sem. papau. & croco dato, vel syrupo de papauere, &c.

Maturatio.

Tandem si materia non reiicitur, nec vllo modo à parte amoueri potest, sed phlegmone in pus mutatur, curandum, vt quamprimùm maturetur, & abscessus rumpatur. Ad maturationem tale habet emplastrum Benedict. Fauentinus, quod & Forestus commendat, *lib. 16. obseru. 40.*

℞. *Fol. malu. cum radic. viol.* ana M. ii. *rad. alth. mund.* ℥. ii. *lilior. alb.* Vnc. i. *enula* Vnc. sem. *flor. chamam. meliloti*, an. M. j. Bulliant omnia in s. q. aq. ad mediet. Colat. adde *farin. fœnugr. frumenti*, an. P. i. *fermenti* Drach. ij. *pingued. porci, butyri*, an Vnc. sem. *ol. amygdal. dulc. communis*, an q. s. ad impinguandum emplastrum, cui adde *croci* Drach. sem.

Ruptio abscessus.

Vt verò abscessus rumpatur, æger voce intentâ loquatur, de latere in latus voluatur, tussi aut cum conatu. Rumpitur etiam abscessus, si vomitus aut sternutatio excitetur. Ad quod etiam faciunt bechica adhibita, commendantúrque scabiosa, prassium, carduus bened. & aquæ ac syrupi ex his compositi.

Vel ℞. *Radic. alth. helenij*, an. Vnc. i. *iuiubar. sebesten.* an. N. xv. *glycyrrh. passul.* an. Vnc. i. sem. *dactylorum, ficuum*, an. N. vj. Coq. in aq. ℔. ij. ad tertiæ partis consumtionem. Colat. adde *sacch.* q. s. F. Iulebus. Vel ℞. *Fermenti tritici*, q. v. Et F. Puluis cum *decocto ficuum*, & edatur.

Vel panis bene fermentatus in aqua mulsa maceretur.

Extrà cataplasmati adiiciatur aliquid sterc. columbini, & galb.

℞. *Rad. lilior. alb. contusar.* Vnc. iiij. *ficuum*, N. x. *fimi columbini* ℥. ij. *ferment.* ℥. iij. *axungiæ porci, butyri*, an. ℥. ij. F. Cataplasma.

Quæ si non prosint, nonnulli partis apertionem suadent: Sed rarò tumor extrà vergit.

Abscessus ruptus detergendus hydromelite, decocto pectorali. Ad consolidandum vtilis est conserua rosar. mediæ ætatis, thus, bolus, terra sigillata. Omnes verò intentiones complet lac chalybeatum, nisi febris eius vsum prohibeat.

Cùm verò abscessûs ad interiora ruptio in pleuritide periculũ faciat, & suffocatio vel phthisis ex eo immineat, suadent nonnulli, vt extrà aperiatur abscessus. Neque abs re hoc fore videtur, modò locus, in quo vomica continetur, certò & exactè cognosci possit. Neque enim eo loci quo in empyemate & pure jam in thoracis cauitate collecto sectio fieri solet, de quo posteà dicetur, sectio tum instituenda, sed ex pondere, dolore & calore diligenter locus, in quo vomica hæret, inuestigandus, atque is intra duas costas aperiendus leniter & paulatim, donec pus exeat, cauendúmque ne simul tunica interior perforetur. Verùm nisi planè exactè locus perspectus habeatur, sed is incertus sit, aut vires debiles eam non ferant, sectio non instituenda.

Iacobus Fontanus, *Met. pract. lib. 2. cap. 3.* refert, interdum malignas & vulgares pleuritides grassari, qualem Anno 1598. vidit, quæ generabatur ex humore tenui virescente, & omnibus, qui ea corripiebantur, ferè lethalis erat. In cadaueribus dissectis sub mammis reperiebatur vomica plena virescente liquido humore. Huic pleuritidi in sectione est vnicum remedium. Cum enim in humore prauo nulla sit coctionis & mitigationis spes, materia sectione vt extrahatur, necesse est.

Diuretica.

Si materia ad vias vrinæ vrgeat, diuretica exhibeantur.

Vt ℞. *Radic. aperientium in vino maceratur.* an. Vnc. i. *glycyrrh.* Vnc. i. *sem. 4. frig. maior.* an. Vnc. sem. *adianti* M. j. *cicerum rubr.* M. sem. Coq. in s. q. *aq. puræ*, ad dimidiæ partis consumtionem. Colatura sacchàro dulcoretur.

Clysteres.

Si ad intestina vergat, clysteres abstergentes & abluentes exhibeantur, & ne dysenteria excitetur, etiam syrupi nonnihil adstringentes propinentur.

Diæta.

Diæta.

Cùm pleuritis ex acutorum morborum numero sit, victûs rationem accuratam, & qualis acutis conuenit, requirit; de qua pluribus Hippocrates, *de rat. vict. in acut.* vbi pleuritidem exempli loco tractat, & Galenus, *in comment.* Itaque in principio ad dies 4. si ægri vires ferant, tenuissimo victu vtendum. Veteres tenuem victum præscribebant ex melicrato primùm, postea ex cremore ptisanæ hordeaceæ, vsque ad septimum vel nonum diem, vbi integram ptisanam, aut oua, aut carnis aliquid exhibere licebat. Et

Veteres accurati in præscribendo victu pleuriticis.

omnino accurati erant. Antiqui in præscribendo pleuriticis victu; habetúrque, *ibid. t. 32. & 33.* dolorem in pleuriticis augeri, si ægro ptisana detur aluo retentâ, & non priùs apertâ, imò ægrum ad mortem præcipitem agi, si dolore non remittente sputóque retento ptisana præbeatur, non præmissa euacuatione corporis, siue per venæ sectionem, siue per alui subductionem.

Nostri tamen homines tenuissimæ illi victus rationi non ita assueti sunt. Itaque ægris præberi possunt sorbitiones ex cremore ptisanæ, primùm sponte colato, postea expresso. Ptisanæ enim hordeaceæ cremor in pleuritide præstantissimum alimentum est. Nam eius viscositas læuis, continua, jucunda, lubrica, & mediocriter humens, sitim minimè infert: & si quid ablui vel excerni debet, probè abluit, vt Hippocrates habet, *1. de rat. vict. in acut. t. 18.* pituitam dissoluit & abstergit, atque per superiora, quæcunque deduci possunt, absque dolore educit, aluúmque facilem reddit, ad degluttiendum facilis est, dolorem & calorem mitigat, maturat, & omnia emollit. Vtilis est & emulsio amygdal. dulc. cum aqu. hordei facta, addito sacch. Licet quoque amygdalas cremori ptisanæ miscere; biliosis tamen cremor ptisanæ commodiùs solus exhibetur. Addi etiam possunt ad refrigerationem, sem. 4. frig. maior. Morbo cedente panatella dari potest ex iure gallinæ cum oui luteo, & iura carnium tennia: cibi item ex amygdal. & pineis parati. Tandem ad oua, carnes coctas & assas pullorum, ac gallinarum, & pisces bonos transeundum.

Potus sit aqu. hordei cum pauxillo cinnamomi & passulis: item glycyrrhiz. item oxymel aquosius, vel decoctum pectorale ex iuiubis, passul. glycyrrh. & hordeo.

Vel

Vel ℞. *Aq. coctæ* ℔.ij. *mellis, aceti*, an. Vnc. sem. *sacchari* Vnc. ij. Misce.

Vino abstinendum, & quanquam æger auidissimè id appetat, tamen ei non est concedendum; cum ante morbi declinationem pleuriticis instar veneni sit. Ideò ante 14. diem rarò vinum concedi potest. Potus qui assumitur, non sit actu frigidus, ne sputum & quod insensibiliter transpirare debet, retineatur. Vitentur in cibo & potu omnia acida, salsa, fauces exasperantia & adstringentia. Compertum enim nonnullos pleuriticos à lenticularum cum aceto, ac salsamentorum piscium vsus, & à frigidæ liberali potu extinctos fuisse. Aer temperatus sit. Motus animi & corporis vehementes caueantur, ita vt æger quoque parum loquatur. Aluus lenientibus clysteribus aperta seruetur.

QVÆSTIO I.

An in omni pleuritide detur inflammatio Pleuræ.

An in omni pleuritide detur inflammatio pleuræ?

Vt hîc dubitare quis possit, ansam præbuit Heurnius, qui, *cap. proprio*, scribit, hanc membranæ ametriam & dyscrasiam oculis non semper in cadaueribus sectis patere, se secuisse pleuriticum immani delirio abreptum, cui nihil in meninge, nihil in cerebro, nihil in toto corpore *παρὰ φύσιν* notari potuit.

Verum distiguendum est inter pleuritidem seu inflammationem pleuræ, & dolorem lateris seu pleuræ. Neque enim, vt infrà dicetur, omnis dolor lateris est ab inflammatione pleuræ, sed etiam ab aliis caussis ortum habere potest. Et memini, in morbillis infantes quandoque acutissimos lateris dolores passos esse, antequam morbilli erumperent, à materia maligna & acri pleuram vellicante. Dolórque hic, vt rectè Heurnius, *ibid.* ait, a materiâ mole sæpe non magnâ ortum habere potest. Ac proinde ille, quem mortuum secuit Heurnius, non fuit propriè pleuriticus, sed febre acutâ malignâ laborauit, in qua pars materiæ malignæ & febrilis ad pleuram effusa dolorem ibi excitauit, pars in caput elata delirium procreauit.

Atque talis proculdubio fuit ille dolor pectoris, cuius Quercetanus meminit, quanquam falsò pro pleuritide eum habuit, qui à vermibus & malignis vaporibus ex iis adscendentibus ortum habuit; & tales dolores scabiosis etiam sæpe accidisse animaduerti. Talis est etiam, qui scorbuticis accidit, & proinde pleuritis vera non est. Si tamen talis dolor diutius duret, & affluxûs humorum caussa sit, pleuritis inde, & quidem non notha, sed vera excitari potest.

QVÆSTIO II.

An in pleuritide sola Pleura, an verò simul Pulmo inflammetur?

An sola pleura in pleuritide inflammetur?

De loco in pleuritide affecto, & Antiqui & Recentiores dubitauerunt, an scilicet in pleuritide sola Pleura aut musculi intercostales, an verò simul etiam Pulmones afficiantur? Membranam equidem costas succingentem inflammari in pleuritide, vtpote quæ à parte affecta nomen habet, dubium nullum est. Cùm enim dolor sit adeò vehemens, vt ægri quasi terebrâ latus perforari conquerantur, neque costis, quæ omni sensu destituuntur; neque earum membranæ, quæ ob nimiam tenuitatem ac venarum paruitatem atque exilitatem, tantam inflammationem suscipere non potest; neque ipsis musculis, qui sensum adeò exquisitum non habent; neque soli pulmoni, qui ipse non sentit, nisi parum, ratione membranæ ambientis, is competere potest, sed in membrana costas succingente eum consistere necesse est. Hoc tamen negandum non est, interdum musculos intercostales simul in consensum trahi, cùm membrana costas succingentes, & hi musculi adeò connexi sint, vt vnum sine altero affici vix possit.

De hoc verò quæstio maxima est, an solùm membrana costas succingens, an verò simul pulmones in pleuritide afficiantur. Nostro seculo Felix Platerus, vir in re medica peritissimus, semper simul pulmones inflammari, ex sectione pleuritide mortuorum se deprehendisse, scribit. Idem Iob. Zecchius, *in consult. Medic. consil.16. in appendice*, sentit, dum scribit, semper se fuisse in ea sententia, quòd lateris dolor magna ex parte ad pulmones pertingat, rarò autem ad membranam costas succingentem; cùm in pluribus corporibus post mortem dissectis ægrotantium, qui communiter ac certò pleuritide periisse indicabantur, non membranam affectam fuisse, sed pulmones obseruârit cum sua membrana laceratos & corrosos. Deinde & experientiam & rationes pro sua statuenda sententia adducit Platerus. Sanguinem enim, quem tam citò exscreant, ab vnica succingente membrana inflammata, tam subitò præsertim, ad pulmones peruenire, eiusque vasa ad expuitionem permeare, nec suppuratione factâ pus ex eo loco transitum sibi per pulmones, illis non læsis & exulceratis, facere, & sic ad excretionem vsque peruenire minimè posse, sed potius, si inde emanaret, in thoracis cauitatem defluxuram materiam, & inde empyema facturam existimat. Et licèt concedat, succingentem tunicam quandoque solam inflammari: tamen talem pleuritidem inde fieri non concedit, in qua cruenta & purulenta exspuuntur; cùm succingens membrana sese eò exonerare non possit, sed si inflammatio suppuratur, extrinsecùs potiùs quàm intrinsecùs vergat; vel si intrò rumpatur, pus in cauitatem pectoris potiùs, quam in pulmones effundatur.

Verùm enim verò, equidem negandum non est, sæpe cum pleura pulmones etiam inflammari, & vero valde consentaneum videtur, tantam copiam sputi ac materiæ, quæ à pleuriticis sæpe tussi reiicitur, pulmonibus saluis vix eiici posse. Atque id accidit, cùm superior pars pleuræ afficitur. Cùm enim illa cum membrana costas succingente communionem habeat, & circa partem superiorem pulmones cum pleura connectantur, dum sanguis præter naturam in pleuram influit, facilè etiam simul in pulmones illabi potest. Contrà tamen etiam negandum non videtur, solam membranam costas succingentem aliquando inflammari, & veram pleuritidem, quæ propterea à pleura nomen habet, inde generari posse; cùm membrana hæc inflammationis capax sit, vtpote quæ duplex est, interior & exterior, inter quas venæ arteriæque præterlabuntur, ac sanguine præter naturam affluente ipsa adeò in tumorem nonnunquam attollitur, extenditque, vt decuplo crassior, quàm cùm sana est, euadat, vt ipsemet Platerus obseruauit, & *lib. 2. de corp. hum. structura. pag. 168.* annotauit. Atque id accidit, cùm inferior pars pleuræ inflammatur, quæ cum pulmonibus non connectitur. Neque planè impossibile est, sanguinem & pus è membrana succingente per superiora eiici: quamuis facilè concedam, id in tanta copia non exspui, ac cùm pulmones simul sunt affecti. Etsi enim antiqua dubitatio sit, vt ex *1. de loc. affect. c. 5.* videre est, quomodo sanguis & pus è thoracis partibus in pulmonem eiúsque asperas arterias penetrare & tandem tussi reiici possint: tamen id fieri posse, plurima experimenta ostendunt. Si enim aqua mulsa in cauitatem thoracis, in vulneribus & vlceribus eò vsque penetrantibus, infundatur, tussiendo reiicitur, & æger aquæ mulsæ deprehendit. Conglutinatis quoque extrà vulneribus, antequam intus perfectè sanentur, cruoris & saniei è vulnere in cauitatem thoracis effluentis notæ in sputo apparent. Et empyicos pus tussi reiicere notissimum est. Quandoque tamen suppuratam inflammationem pleuræ empyema sequitur, vt ex Hippocrate, *5. aphor. 8.* & *1. de morb. p. 9. in codice Foësij.* videre est, De qua re mox etiam, *in quæstione tertia*, dicetur.

QVÆSTIO III.

Per quas Vias materia in pleuritide ad asperam arteriam perueniat, & inde tussi eiiciatur.

Per quas vias materia in pleuritide ad asperam arteriam perueniat, & inde tussi eiiciatur.

Per quas Vias sputum in pleuriticis in asperam arteriam perueniat, indè tussi eiiciatur, & excernatur, non ita planum est. Si pulmones simul afficiantur, res manifesta est. Si autem sola pleura afficiatur, res dubia est & obscura, de qua prolixè agit, & contra Erasistratum disputat Galenus, *5 de loc affect. c. 3.* qui hac de re videatur. Galenum plerique Medici sequuntur, & statuunt, per pleuram materiam transsudare, aut eâ perrasâ, vel quouis modo rarefactâ in thoracis cauitatem peruenire, atque inde tussi thorace compresso & pulmone dilatato, in asperas arterias, quarum orificia in pulmonis ambitum tenui tunicâ obducta desinunt, cogi, primò quidem in minores, hinc maiores, donec tandem per canalem amplissimum tracheæ è faucibus tussi eiiciantur.

Verùm enim verò, etsi non negandum sit, tenuius quid, quale mulsa est, quam exempli loco affert Galenus, ad probandum humores in cauitate thoracis contentos in pulmonem penetrare, & si quid tenuius è pleura transsudat, & illud à pulmone imbibi posse: tamen non credibile est, materiæ tantam copiam, qualis sæpè à pleuriticis per tussim reiicitur, per pleuram transsudare, (neque enim in principio, vel augmento pertusa esse potest,) & quidem eam tam crassam sæpe per angustos illos meatus è thoracis cauitate in pulmonis substantiam penetrare posse. Neque etiam credibile est, mox in principio sanguinem purum, qualis sæpe à pleuriticis tussi eiicitur, è pleura in thoracis cauitatem effundi; cùm id in aliis inflammationibus fieri non videamus, neque densitas membranæ id facilè admittat. Atque hoc modo etiam omnes pleuritici fierent empyici. Ideóque vbi sputum magnâ copiâ tussi reiicitur, pulmonem simul affici, credibile est. Et præcipuè verò non est consentaneum, sanguinem, qui in principio pleuritidis purus planè reiicitur, per pleuram transsudasse in cauitatem thoracis, & à pulmonibus imbibitum fuisse, nullam tamen in iis alterationem accepisse: se verò magis consentaneum est, è vasis, quæ asperæ arteriæ nutrimentum aduehunt, quæque partes illas, quæ in parte superiore pulmones lateri annectunt, nutriunt, hiantibus, ob copiam sanguinis in pleuram vicinam ruentis, effundi.

QVÆSTIO IV.

Qua vena in pleuritidis principio aperienda sit?

Qua vena in pleuritidis principio aperienda?

Diuersa Autorum opiniones.

De vena in pleuritidis principio aperienda, magnâ verborum contentione superiore seculo pugnatum est, aliique Græcos, alij Arabes secuti sunt, alij suas peculiares opiniones proposuerunt. Ideóque etiam hanc quæstionem plenius explicare, & totam huius certaminis historiam, & præcipuorum Medicorum sententiam, secundum ordinem temporis, quo vixeruut, proponere

Hippocrates. proponere libet. Hippocrates, 2. *de rat. victus in acut. t.* 10. in pleuritide aperire iubet cubiti venam, verùm non addit, in vtro brachio: id verò, 4. *de rat. vict. in acut. t.* 73. declarat; vbi eo in latere venam aperire præcipit, quo æger laborat.

Archigenes. Archigenes, vt ex Aetio, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 68. videre est, ex opposito brachio sanguinem mittit. *In his*, inquit ex Archigene Aetius, *qui acuto morbo infestantur, si quidem circa mammas ac claviculas haret dolor, vena incidere oportet in brachio, non ex, quod rectà ab inflammato latere procedit, sed opposito.*

Galenus. Galenus cum Hippocrate consentit, scribitque, *lib. de curand. rat. per sang. miss. c.* 16. *Pleuriticis, quo è directo lateris laborantis adhibita fuit sanguinis missio clarissimam sæpe vtilitatem attulit; qua verò ex brachio opposito, aut omnino obscuram, aut post temporis interuallum.*

Oribasius. Galeno assentitur Oribasius, dum, *lib.* 1. *synops. cap.* 10. & *lib.* 7. *collect. cap.* 5. Galeni modò allegata verba recitat. Aetius etiam *tetrabl.* 1. *serm.* 3. *cap.* 12. in pleuriticis venam è directo lateris affecti secare iubet.

Cælius Aurellianus. Cælius Aurelianus ex alio latere, quod fuerit dolenti lateri contrarium, sanguinem mittere iubet.

Celsus. Celsus, *lib.* 2. *cap.* 10. vsum docuisse scribit, ex longinqua & opposita parte sanguinem mittendum esse.

Serapion. Si ad Arabes veniamus, Serapion, qui antiquissimus inter eos habetur, *tract.* 2. *cap.* 21. secat primò & materia fluente basilicam oppositi lateris; tum si adhuc materia fluat, in loco contrario ei ex dorso ad longitudinem, id est, saphenam eiusdem lateris, vt plerique interpretantur: quòd si malum confirmatum est, & non amplius materia fuit, venam in brachio eiusdem lateris.

Rhases. Rhases non idem sentire videtur. Nam, 9. *ad Almans. cap.* 57. si dolor vsque ad claviculam peruenit, sanguinem ex axillari lateris dolentis mittere iubet, nisi forsan sanguis in toto abundet. Tum enim in opposito brachio venam aperire iubet. In opposito verò latere, *lib. diuis. c.* 54. venam aperire præcipit, postea tertio die ex latere dolente. 5. autem *contin.* initio ex brachio lateris oppositi, tum ex saphena lateris affecti, tandem ex brachio lateris dolentis sanguinem detrahit.

Auenzoar. Auenzoar etiam primò venam basilicà oppositi lateris aperuit.

Haly Abbas. Haly Abbas, qui cum Isaaco idem Autor censetur, *pract. lib.* 6. *cap.* 13. primò lateris oppositi basilicam; at si malum processerit, eiusdem lateris venam secare præcipit. Idem facit *Alzaharauius.* Alzaharauius.

Auicennas. Auicennas, *lib.* 4. *fen.* 10. *tr.* 5. *cap.* 1. præcipit primò sectionem saphenæ oppositæ secundum longitudinem, id est, eiusdem lateris, non vt Capiuaccius interpretatur, oppositi; deinde nigram, id est, medianam oppositi brachij, aut hac non apparente, cephalicam; tandem & post aliquot dies, venam brachij in latere opposito aperit.

Auen-Rois. Auen-Rois, 7. *collect.* venam in parte opposita aperit.

Mesue. Mesues idem facit. Si tamen magna sit plethora, saphenam lateris oppositi, exempli gratia, saphenam pedis sinistri, si dextrum latus afficiatur, primùm aperit.

Cùm verò postea ab Arabibus ad Gallos & Italos cum aliis artibus Medicina perueniret, & iis sæculis Græcorum de Medicina libri penè omnes in tenebris delitescerent, aut, quos habebant, ex Græco in Arabicum versos legerent, & hinc Latinos redderent, Medicinamque præcipue ex Arabum libris discerent & docerent; Medici illi, qui post Arabes in Italia & Gallia de Medicina Latinè seu potius Latino barbarè scripserunt, plerique etiam Arabum opiniones secuti sunt. Atque ita post Arabum tempora ferè ad annum Christi M. D. Medici omnes, Gentilis, Arnold. de Villa noua Cordoneus & ipse Gallus, & apud Monspelienses Medicinæ Professor, Valescus de Taranta, Petrus Apponensis, cognomento Conciliator dictus, Nicolaus Florentinus, Matthæus de Gradibus Mediolanensis, Antonius Guainerius & Gatinaria, Ticinenses Medici, Alexand. Benedictus Veronensis, Ioan. Arculanus, & plurimi alij, omnes initio pleuritidis aut saphenam aut basilicam oppositi lateris aperuerunt. Nemo autem inter omnes repertus, qui initio morbi in affecti lateris brachio venam aperire auderet. In morbi verò progressu venam eiusdem lateris aperuerunt.

Circa tamen annum Christi 1500. de vena initio pleuritidis secunda factio quædam inter hos ipsos Medicos exstitit, dum Veneti initio pleuritidis saphenam aperirent, Medici verò Bononienses ac Florentini basilicam oppositi lateris. Circa illa tempora bonæ literæ renasci cœperunt; & Græcorum libri vel Græci, vel in Latinum meliùs conuersi, in manus Medicorum peruenerunt, vnde nonnulla Arabum dogmata, quos antea vnanimiter secuti fuerant Medici, à nonullis in dubium vocata sunt. Atque inter ea etiam sententia de venæ sectione in pleuritide.

Matthæus Curtius. Ita Matthæus Curtius, Ticinensis Medic. Professor, in pleuritidis initio venam cubiti eiusdem lateris aperiendam statuit. Ipse tamen pleuriticus factus contrarium in se fieri voluit, malùitque vitam sibi seruari, quàm libri sui, quem de venæ sectione in pleuritide scripserat, fidem.

Petrus Brissotus. Eandem opinionem secutus est Petrus Brissotus, Medicus Parisiensis. Eandem sententiam in Germania defendit *Leonhardus Fuchsius.* Leonhardus Fuchsius, etsi non semper eodem modo. Petri Brissoti, *Martinus Acakias.* vt Magistri sui, sententiam secutus est Martinus Acakias. Matthæo Curtio & etiam Brissoto sese opposuit Andreas Thurinus, Pisciensis, Medicus inter eos nobilis, qui tum temporis Arabum dogmata sequebantur, *epistola ad Brissotum*, anno 1526. & pe- *Andreas Thurinus.* culiari libello, *de cur. pleurit. per sanguinis missionem* scripto.

Leonhardus Iacchinus. Leonhardus Iacchinus, Empoliensis, etsi Medicinam Græcorum sectaretur, & tum temporis Græcorum scriptis addictus esset, hic tamen Arabibus assentiri voluit, & initio morbi saphenam, hinc lateris affecti venam aperire voluit. *Ioannes Manardus.* Ioan. Manardus an. 1531. Curtij aduersus Thurinum patrocinium suscepit. *Benedict. Faventinus.* Benedictus Fauentinus, edito hac de re libro, anno 1534. venæ sectionem in pleuritidis initio in eodem latere defendit. Arabum contra sententiam, & eorum qui in opposito latere venam aperire initio iubent, defendit Iulius Cæsar Scali- *Iulius Cæsar Scalig.* ger, *comm. in lib. Hipp. de somn. anno* 1539. *edit.* Idem fecit Victor Trincauella, qui peculiari scripto Curtium ad Brissotum refutat, edito Venetiis, anno 1539.

Vesalius. Andreas Vesalius, vti rei Anatomicæ peritissimus, peculiarem hac de re opinionem defendit. Is enim, *in epistola ad Nicolaum Florenatem scripta*, siue dextrum, siue sinistrum latus afficiatur, semper in dextro latere venam aperiendam censet: nisi costæ tres superiores sinistri lateris afficiantur. Tum enim in sinistro latere venam aperiendam censet, qui hoc modo τὸ κατ' ἴξιν Hippocratis, & præterea etiam fibrarum rectitudinem obseruari statuit, idque ideò, quòd vena ἄζυγος à caua exorta prope cor per latus dextrum excurrens, & dextri & sinistri lateris octo costas inferiores nutrit, vt ita, etiamsi sinistrum latus laboret, venà in dextro brachio, ad quod magis pertinet vena ἄζυγος, aperta sanguis commodissimè trahi possit. Si tamen sinistri lateris costæ superiores inflammentur, cùm eæ non à ramis venæ ἀζύγου, sed à ramis, qui à caua statim exoriuntur, nutriantur, etiam in sinistro brachio venam aperiendam esse statuit, atque ita Græcorum doctrinam sequi voluit. Hanc tamen suam sententiam non constanter defendit, dum, *lib.* 3. *c.* 5. & 7. nihil interesse scribit, dextrine an sinistri cubiti vena secetur in laterali morbo.

Fernelius. Ioannes Fernelius, *lib.* 2. *therapeut. c.* 5. reuulsionem quidem esse tractum in contrarium concedit, non tamen dextra sinistris, sinistra dextris, aut alio modo opposita contraria esse statuit, sed fibrarum hic ductum præcipuè attendendum existimat, quarum rectò cursu hic opus sit. Ideòque etsi, cùm vnum crus laborat, in altero venam commodè aperiri posse statuit, quia communis & directa sit venarum ob fibras societas: tamen idem in pleuritide non fieri posse putat, quòd hic fibrarum communio & venarum societas desit.

Ioh. Baptista Montanus. Iohan. Baptista Montanus obscurè satis hac de re loquitur; vt *ex commentario in fen.* 4. *Canonis Auiceana, edito Venetiis anno* 1556. *p.* 247. & *comm. ad aphor.* 21. *lib.* 1. *Hippocratis, ibid. anno* 1555. *edito*, patet. Diuidit enim phlebotomiam diuer- *Diuersio duplex.* siuam vniuersalem in simplicem, & compositam. Simplicem vocat, quam solùm impetus nobis indicat; compositam, quando simul cum impetu plethora consideratur. In diuersione simplici considerandos esse duos terminos docet, terminum ad quem, seu locum affectum, & terminum à quo, seu fontem, vnde materia transmittitur. Terminum à quo esse nunc totum corpus, seu totum venosum genus, nunc partem aliquam corporis determinatam. Si igitur in dextram succingentem materia communicetur à capite; ratione vnius diametri sanguis deorsùm ruens sursum trahendus esset. Verùm quia supra caput nihil, & ita altera diameter, quà scilicet inferna superioribus respondent, deest, mittendum censet sanguinem ab opposito latere; quia saltem habemus vnam diametrum, quæ est inter dextrum & sinistrum. Ita si ab hepate communicetur materia, venam non in brachio aperiendam censet, (ita enim traheretur ad partem affectam) sed potiùs saphenam aperiendam, vt sanguis ad inferiora reuellatur. Si verò membrum mandans, seu fons, sit totus ambitus venarum, tantùm de termino ad quem sollicitum esse iubet, quia fluit à singulis materia; seruandùmque debitum spatium & rectitudinem, non tantum respectu viarum, sed & quà sanguis commodè potest progredi; vnde tunc venam aperiendam in eodem, v. g. dextro latere. Nam hic quantò magis seruamus ductum rectæ lineæ, tantò commodiùs sanguis euacuatur, quia in angulis sequitur impedimentum sanguinis. Si verò diuersio sit composita, i. e. cum impetu simul consideretur plenitudo, tunc semper ab opposito latere ducendus; quia si in eodem latere vena aperiretur, & quidem copiosè sanguis efflueret, & vsque ad syncopen, homo moreretur, vel fieret peripneumonia; si parum, æger suffocaretur. Vnde Auicennas primò aperit saphenam ad euacuandam multitudinem, deinde in opposito brachio, vltimò in eodem latere.

Marcus Antonius Montisianus. Marcus Antonius Montisianus Geminianensis conclusiones de sanguinis missione in morbo laterali conscripsit, & Florentinæ anno 1556. edidit, in quibus Curtium & Thurinum ambos sibi familiares, vt & Manardum & Brissotum hinc inde perstringit. Statuit autem, 1. Incipientem in regione costarum phlegmonem, quam appellamus pleuritem, reuulsu primo curandam esse, nisi nos interpellet plenitudo, illa scilicet quæ vasa respicit. 2. Reuulsionem nihil aliud esse, quam humorum in partem aliquam influentium ad sibi oppositam, maximéque distantem retractionem. 3. Opposita in corpore humano tria esse, superius scilicet & inferius, dextrum & sinistrum, ante & retro, siue intus & extrà. 4. Omnem reuulsionem fieri, aut à superioribus ad inferiora, aut contrà, fluentem (hoc est, vt ipse postea explica-

explicat, à sinistris ad dextras secundùm modò dictas oppositiones) materiam reuocando. 5. Licet longitudinis, latitudinis & altitudinis extrema reuulsionem respiciant, non pari tamen vtilitate in hac passione reuellere.

Vnde Auicennam quidem non damnat, quòd incipiente phlegmone in opposito latere venam secuit, vrgente cum rationes, quia sinistro nihil aliud opponitur, quàm dextrum, & contrà. Pari ratione non arguendum esse Galenum & Hippocratem, si in eodem latere venam secuerunt. Nam si materia superiora petit ad inferna esse trahendam, quod optimè fiat secta vena in eodem brachio: maximopere verò approbandam & præferendam hanc illi, quæ est in opposito latere, quia prius manifestum auxilium & statim affert, altera non nisi post interuallum. Quia igitur conueniant cum Græcis Arabes in oppositorum ratione, in reuulsione, & in exacta ferè lateralis morbi curatione, sola in oppositione altera dissidentes, non insudandum esse putat, inter Galenum & Auicennam hanc litem componere, vt Thurinus voluisse visus est. Irritum enim esse laborem inter illos concordiam meditari, qui consultò volunt esse discordes.

Hollerius. Hollerius ex basilica eiusdem lateris sanguinem mittendum statuit, nisi suppressa sit aliqua, quæ per partes inferiores fieri solet, euacuatio, vel adsit insignis plenitudo, vel materia maligna, aut ea statim ad caput rapiatur. Tum enim in cruribus venam aperiendam esse censet.

Rondeletius. Rondeletius basilicam vel medianam eiusdem lateris aperit, & inde sanguinem vsque ad eius mutationem & doloris mitigationem extrahit; aut si dolor non remittat, venæsectionem iterat, idque ideò, facit, non quòd fibrarum seu villorum rectitudinem obseruandam putet, sed quia naturam incitandam censet, quæ solet facere suas excretiones secundum rectitudinem.

Thaddæus Dunus. Thaddæus Dunus, Medicus Tigurinus, *libris 4. de arte repellendi, deriuandi, simpliciterque euacuandi per venæsectionem scriptis, & epistolica cum Leonhardo Fuchsio concertatione,* ferè Vesalij sententiam sequitur, & in omni pleuritide, vt *lib. 1. cap. 7.* scribit, & laborantibus costis seu dextri seu sinistri lateris, semper internam cubiti dextri venam aperiendam censet. Cùm enim à vena sine pari, tam dextri quàm sinistri lateris partes nutrimentum accipiant, exceptis tribus costis superioribus; vena verò sine pari cum dextri cubiti venis maiorem consensum habeat: etiam in dextro cubito venam aperiendam putat. Venarum verò rectitudinem & consensum ideò spectandum esse docet, quòd per rectas fibras, quæ in venis sunt, sanguis ab vnà parte in aliam celeritèr & copiosè trahatur, si venarum fibræ connexionem habeant, & ea vena quæ secatur, & quæ membrum alit, fibris conueniant. Si tamen contingat id, quod tamen vel rarò, vel nunquam fieri statuit, vt tres costæ superiores primaria affectione teneantur, sinistram axillarem secare concedit. Cùm enim à vena sine pari non nutriantur, sed ab alio ramo paulò supra illius exortum enato ex sinistro magnæ venæ latere; cum axillari sinistrâ fibris suis multò magis proculdubio consentire, quàm cum dextra, imò cum hac nullum prorsus habere consensum statuit.

Omnes hactenus propositæ sententiæ ad tres classes redigendæ. Atque hæ sunt præcipuæ præcipuorum Medicorum de venæsectione in pleuritidis initio sententiæ, quas postea alij Medici recentiores etiam secuti sunt, & omnino omnes sententiæ ad tres classes redigi posse videntur.

Prima classis. Alij enim Græcorum opinionem sequuntur, qui κατ' ἶξιν venam secandam, atque in eodem latere aperiendam censuerunt. Nonnulla tamen hic inter eos occurrit differentia, quòd alij simpliciter κατ' ἶξιν seu εὐθυωρίαν & rectitudinem, alij etiam fibrarum rectitudinem obseruandam censent. Et Mercatus hic statuit, aliud esse in aliarum partium inflammatione sanguinem mittere, reuulsionis gratiâ, aliud in pleuritide & membrorum principalium inflammatione. Nam in aliarum partium affectibus, ob partis naturam & securitatem fieri posse reuulsionem ad partem oppositam citra vitæ periculum, aut aliud damnum statuit; pleuritidem verò periculosam esse, atque illud omnino, quod in parte affecta colligitur, etsi paucum sit, tantum tamen periculi minari, vt subitum auxilium postulet. Ideóque pleuritidis grauitatem omnino requirere, vt à parte affecta fiat sanguinis euacuatio, per quam à parte affecta & reuulsio & deriuatio fieri possit. Idem ferè Platerus sentit, qui in pleuritide, quâ latus dolet, à brachio eiusdem lateris sanguinem detrahere, quàm ex opposito, vtilius censet, non tam rectitudinis vasorum occasione, sed quòd in pleuritide ob dolorem dolentis lateris venæ magis, quam sani lateris venæ impleantur. Quo nomine si in dextro latere dolor sit, in dextro brachio venam aperire, multas vtilitates afferre scribit; si in sinistro, propter affluxum sanguinis à dolore concitatum, ab ea parte sanguinem reuellere conuenientiùs putat. Nonnulli tamen ex iis, qui in eodem latere venam aperiendam censent, aliquos casus excipiunt, vt si suppressa sit aliqua per inferiores partes euacuatio, si adsit insignis plenitudo, si materia sit maligna, vel ad caput tendat.

Secunda classis. Alij Arabes sequuntur, & quidem nonnulli primò saphenam, alij verò statim venam oppositi brachij reuulsionis gratiâ aperiendam censent, postea ad deriuationem, eiusdem lateris.

Tertia classis. Alij tandem Vesalium secuti sunt, & semper in dextro latere in pleuritide venam secandam censent; cùm, si fibrarum rectitudo spectetur, longè maior sit inter dextram axillarem, regionemque costarum quamcunque consensus, quàm inter eundem locum affectum, & sinistram axillarem. Cùm enim vena sine pari à dextro cauæ latere exoriatur, & axillaris dextra similiter, huius & illius fibræ quamplures, quæ secundum longitudinem corporis ipsarum sunt porrectæ, inuicem consentiunt, rectóque tramite mutuò se respiciunt.

Diuersæ controuersiæ. Verùm si ista omnia diligenter perpendamus, & fundamenta suprà proposita vbi de venæsectione egimus, diligenter attendamus, non ita difficulter ex hac obscura & tot annorum sæculis agitata controuersia nos expedire poterimus. Primò rationes omnes eorum, qui statim venam in brachio lateris affecti secare iubent, siue id fiat ob fibrarum communionem, siue saltem ob εὐθυωρίαν & rectitudinem, quam natura in suis euacuationibus obseruare solet, siue ob dolorem, qui valdè vrget, eò tendunt, vt monstrent commodiùs per venam è directo lateris affecti apertam, e loco affecto materiam euacuari, quàm ex opposito brachio. Verùm cùm venæsectio in pleuritide reuulsionis gratiâ instituatur; in reuulsione autem non requiratur è parte affecta euacuatio, sed deriuationis hoc sit; reuulsio talem prohibet, ne pars affecta ampliùs sanguine repleatur, & id agit, vt sanguinem eò, vnde fluit, retrahat, eique contrarium ei, qui est ad partem affectam, motum versus fontem, à quo fluit, conciliet. Atque ideò commodissimè in latere opposito in principio venam aperiri censemus, vtpote quæ contrarium motum sanguini conciliat, & eum à parte affecta auertit, quod vena è directo lateris affecti aperta præstare non potest. Et id rectè fieri, primò experientia confirmat, cum per aliquot annorum sæcula, quibus Arabum secta floruit, vena semper in opposito brachio aperta est; & si aliquid incommodi ex eo accidisset, id Medicos illos aliàs diligentes non latuisset. Ipse etiam Iulius Cæsar Scaliger hac de re suas obseruationes annotauit, vt ex eius *commens. in libr. Hippocrat. de somnis* videre est, *Finem,* inquit, *in quem intendimus, hunc esse par est, prohibere sanguinis copiam, ne ad malè affectum concurrat locum. Ergò ab opposita parte sanguis detrahendus. Nã si dolor in latere sinistro, aperta identidem vena plus trahit à dextro in sinistrum, quàm dextra incisa in sinistrũ. Plus enim interest inter circumferentiã dextrã, & dolenti locum, quàm inter eundem locũ & circumferentiã sinistram. Vnum habent quò profugiant: non prodesse quoniam nulla fit vt appellãt, colligentia. At nos dicimus, non nunc agere, vt quod fluxit, detrahamus: neque enim magni momẽti est. neque quisquã prima statim die mortuus est, sed post multam affluxionem, quã tollit, vena contraria remota: vena autem eiusdem lateris non solum non tollit, sed etiam trahit ad locũ malè affectũ. Itaque toto post facto fluxu, ex eadem parte nos quoque detrahimus. Ac de ratione quidem hæc: de experientiã autem quid dicamus, facilè in promptu est. Iã duodeuiginti annos nunquam vnã vidimus, ex eadem parte incisa vena euasisse. Et sanè corpus erat athleticum, vt etiã magis miraremur. Verùm scimus, multos etiã sine phlebotomia sanos factos. At plus octoginta redegimus in commentarium quinto abhinc anno, qui omnes eo curandi genere sunt extincti: cum plus quingenti in duodecim annis euasissent, quibus in aduerso cubito vena aperta fuerat.* Hæc Scaliger. Et ipse Galenus, *lib. de cur. rat. per sanguin. mission. cap. 16.* nullum in pleuriticis ex vena in latere opposito secta detrimentum, sed vtilitatem prouenire statuit, etsi obscuram & post temporis interuallum.

Deinde rationes satis firmæ idem suadent. Nam licèt etiam venæsectio simpliciter euacuationis gratiâ institui possit, tamen ea quacunque etiam venâ apertâ fieri potest. Neque de vena euacuationis gratiâ aperienda hic tantùm quæstio est, sed de vena ad reuellendum & deriuandum apta. Nam præter euacuationis scopum duabus de causis præterea, vt etiam in aliis inflammationibus, sanguis in pleuritide mittitur, reuulsionis scilicet & deriuationis gratia. *Caussa missionis sanguinis in pleuritide.* Illa debetur sanguini ad locum affectum affluenti vel affluxuro; hæc sanguini, qui in venis parti affectæ vicinis continetur. Vtraque autem hæc euacuatio, reuulsio scilicet & deriuatio, ita institui debet, vt partium consensus obseruetur, vt vena vnius partis secta altera, & quæ cum illa consensum habet, euacuetur, & consequenter humor vel reuellatur vel deriuetur.

Aliter vero omnino se habet hic consensus in reuulsione, aliter in deriuatione. In reuulsione enim cùm id agatur, vt sanguis, qui ad partem affluit, vel affluxurus est, ad fluxionis initium & fontem reuocetur, vena, quæ reuulsionis gratiâ aperitur, cum fonte, vnde fluxionis initium; aut si vena eo loci aperiri non possit, cum venis initio fluxionis vicinis consensum habere debet, ita vt venâ hac apertâ sanguis, qui ad partem affectam fluere cœpit, iam amplius eò fluere desinat, & in contrarium trahatur. In deriuatione verò ea vena aperiri debet, quæ cum parte affecta consensum habet, & ab ea vel locis vicinis euacuare possit. Igitur quo propiùs fonti & initio fluxionis vena aperitur, eò rectiùs & propriè magis reuelli dicitur; quo vero magis à fonte fluxionis recedimus, & vena affectæ parti propinquior aperitur, eò minùs propriè reuellere dicitur.

Notandum tamen hic quod nonnullos turbauit, & eò adduxit, vt statuerent, non semper ad originem fluxionis esse

sequi

reuellendum, per originem fluxionis non intelligendam esse caussam fluxionis procatarcticam, puta calorem & dolorem, qui sæpe est in parte affecta, sed fontem & locum, à quo sanguis ad partem affectam fluit. Ad eum enim sanguis, quantum fieri potest, retrahendus. Interim non incommodum est, vt caussa illa fluxionem irritans & sanguinem attrahens, in parte affecta mitigetur, vel tollatur. Locus verò, in quo instituitur venæsectio reuulsionis caussâ, nunquam vicinus esse potest, sed remotus sit necesse est. Docet hoc clarè Galenus, *4. meth. med. c. 6.* Si, inquit, *perpetuum est, quod ab eo didicimus, incipientem fluxionem ad contraria trahẽdam esse, fixam verò iam in laborante particula vacuandam esse, vel ab ipsâ particula, qua affligitur, vel à maximè vicina, in promptu nobis de sanguinis detractione colligere est, quod in principio hæc à longinquo, postea ab ipsis laborãtibus partibus sit instituẽda.* Quod & alibi passim docuit.

Itaque cùm in pleuritide fons & principium fluxionis non sint pedes, vel caput, vel brachia vel venosum genus, seu venæ cauæ rami maiores; naturáque hoc obseruare soleat, vt partes principes, quantum fieri potest, tueatur, & publicam corporis regionem à prauis humoribus liberare, eósque propterea ad extremas partes protrudere soleat; at verò in principio pleuritidis non deriuare, sed reuellere animus sit; facilè hinc apparet, non venam loco affecto vicinam eligendam esse; cùm facile fieri possit, vt in loco vicino venâ apertâ sanguis maiore cũ impetu ad partem dolentem & calentem ruat: sed quæ à loco affecto remota sit, & cum parte mittente consensum habeat, sanguinisque ad partem affectam ruentis impetum sistere, eúmque ad contrarium reuocare possit; quod fit commodissimè venâ in brachio opposito apertâ. Neque enim datur vlla vena, quæ à parte affecta remotior sit, cum parte tamen mittente, seu hepate & vena caua, maiorem consensum habeat. Neque est, ut quis cum Matth. Curtio, Manardo & aliis ad imaginariã quandã oppositionem confugiat, quæ etiam in brachio eiusdẽ lateris fieri possit, quãdo scribunt, dum inciditur vena eiusdẽ partis, primùm adesse oppositionem intus ad extrà, quatenus sanguis extrà emittitur; deinde oppositionem à dextra ad sinistrã, pro vario brachij situ, sursum oppositionem in longitudine, quatenus humor sursum trahitur, qui deorsum vergebat. Non enim sufficit hæc imaginaria oppositio, sed talis requiritur, quæ ad fontem, vnde fluit sanguis, quantum fieri potest, eum retrahat. Hoc optimè præstat vena in latere opposito aperta, etsi id videre non potuerit Argenterius. Hæc enim vena ex axillari sanguinem primò euocat, hinc ex vena caua, atque ita sanguis non ampliùs tam copiosè confluit. Arabes quidem nonnulli, vt suprà dictum, vt planè ad remota reuellerent, venam in pede primò aperuerunt; sed locus iste ab hepate nimis remotus est, neque facilè motus sanguinis, qui per venæ sectionem in pede concitatur, vsque ad sanguinem ad latus affectum fluentem pertingere potest, quod venâ in brachio apertâ optimè fieri potest. Etsi verò mensibus & hæmorrhoidibus suppressis plethora vel cacochymia cumulata sit, tamen si suppressio antiqua sit, non sperandum, vnica ista venæ saphenæ sectione eos reuocari posse. Interim morbus acutus non fert moram, sed subitum auxilium requirit. Atque in hac sanguinis missione, quæ fit in brachio opposito, non opus est coloris mutationem expectare. Neque enim eum euacuare animus est, qui iam in parte affecta mutationem accepit, sed eum qui ad locum affectum affluit.

Vesalij opinio examinatur. Vesalij tandem opinionem, quia peculiaris est, vt seorsim perpendamus: si reuulsionis gratiâ in dextro brachio, sinistro latere affecto instituitur, commodum id sanè est. Verùm si dextrum latus laboret, in eo reuulsionis gratiâ vena aperiri non potest; cùm facilè hac occasione maior ad partem affectam affluxus fieri possit. Si verò, quod sentire videtur, deriuationis aut euacuationis gratiâ ex parte affecta venæsectionem instituit, via illa nimis longa esset, si è latere, præcipuè sinistro, sanguis in venam sine pari refluere atque in cauam venam & dextrum brachium retrahi deberet. Imò sunt qui nullo modo ex vena sine pari ad venam cauam sanguinem refluere posse statuunt. Scribitque Hollerius, *lib 1. de morb. intern. cap. 26. in schol.* venam sine pari sanguinem, quem à vena caua accepit, non ampliùs ad eam remittere posse; valuulas enim habere, sicut vesicam & cor; idque eo probat, quòd, si quis venam cauam in parte superiore secet, & fistula immissa in inferiorem partem sufflet, tota ipsa vena caua in parte inferiori simul cum vena sine pari inflatur: vt si venam sine pari in parte inferiore secemus, immissaque fistula ore ventum sursum impellamus, vena caua non inflatur, quod aër in vena sine pari contentus exire non potest. Vnde concludit, si aër à vena sine pari ad cauam non penetrat, multò minùs sanguis refluere poterit. Eadem penè omnia proponit Amatus Lusitanus, *cent. 1. curat. 52. in schol.*

Verùm istam de valuulis venæ sine pari doctrinã Gabriel Fallopius, *in obseru. anatom.* irridet, & Thadæus Dunus risu & sibilis potius explodendam, quàm refutandam censet; cùm nemo peritissimorum etiam Anatomicorum eas inuenire potuerit. Et quod experimentum illud de inflatione venæ cauæ attinet, id ita refutat Thadæus Dunus. Venam etiam, inquit, priùs secuit, vt ex eã ἄζυγον inflaret; postea ἄζυγον quoque secuit, vt inflaret cauam: Mirum autem non est, cauam non potuisse intumescere, si quidem dissecta erat. Neque enim spiritus non penetrauit ad eam, sed non conspiciebatur eã reclusã. Vinculum igitur iniiciendum erat venæ cauæ.

Atque hæc de valuulis venæ ἀζύγου controuersia postea ab Anatomicis variè agitata est, nec dum tamen satis discussa, dum alij dari aiunt, alij negant, etsi in eas diligentissimè inquisiuerint. Et qui eas dari affirmant, inter quos Riolanus, *in sua Anthropographia*, non tamen eodem, quo Hollerius & Amatus Lusitanus, dari statuunt, sed ita sitas esse, non vt recurrenti sanguini obsisterent, sed potius, vt impetum affluentis sanguinis sustinerent. Neque vlla valuula est in venis, quæ totam cauitatem occludat, sed fere saltem dimidiam partem occupant: vbicunque sunt, eóque fine factæ sunt, vt sanguinis fluxum & motum moderentur.

Sint ergo valuulæ, vel non sint in vena sine pari, & si sint, tales, vt sanguinis recursum impedire non possint: tamen non ideò vena dextri brachij semper aperienda est, deriuationis & euacuationis ex parte affecta gratia. Via enim hæc nimis longa esset, & datur breuior, si vena lateris affecti aperiatur, vt iam dicetur.

Etsi ergò initio pleuritidis vena in brachio lateris oppositi commodissimè reuulsionis gratia aperiatur: tamen cum postea etiam deriuatio à loco vicino requiratur, post reuulsionem in latere opposito factam, vena etiam latere eodem aperienda est; quod etiam faciendum, si tardiùs Medicus ad ægrum vocetur, morbúsque iam progressus sit, & tempus reuellendi, sanguine iam in loco inflammationis maxima ex parte recepto, præterierit.

Etsi verò, quod præcipuè Vesalium mouit, saltem superiores tres costæ ramis è vena axillari enatis nutriantur, reliquæ costæ inferiores ramis venæ ἀζύγου: tamen venâ in brachio lateris affecti apertâ sanguis è latere inflammato, vbicunque etiam inflammatio consistit, satis commodè euacuari potest. Et de costis quidem superioribus tribus nullum dubium est. Annotauit tamen Gabriel Fallopius, & alij etiam Anatomici diligentiores, consensum axillaris cum vena sine pari, docentque, ab axillari prodire venam, cuius tres vel ad summum quatuor rami aliquando iungantur cum tribus aut quatuor propaginibus venæ sine pari, videlicet inter tertiam & quartam & quintam, & sextam, & inter sextam & septimam. Imò interdum etiam in sinistro latere truncus inuenitur. Et Columbus annotauit peculiarem ramum, qui à dextro trunco, dum reflecti incipit, exit, adscendensque ramos mittit, superioribus intercostalibus supremarum costarum alendis dicatos, neque solum in dextris, sed & in sinistris.

Montani sententia examinatur. Montani sententiam quod attinet, rectè ille quidem monet ad fontem respiciendum esse, vt & ad sanguinis copiam, ne si sanguis sit valde copiosus in latere affecto venam secemus, metu maioris affluxûs ad partem affectam. At in eo fallitur, quòd vbi venosum genus (quod vt plurimùm, si non semper, accidit) fons est, ex eodem brachio detrahit. Nam & in opposito latere seruatur recta linea respectu venæ cauæ. Est enim eadem latitudo. Si verò rectitudinem respectu partis affectæ intelligit, confundit deriuationem, seu euacuationem potiùs & reuulsionem.

Marci Anton. Montisiani opinio examinatur. Marcus Antonius Montisianus eodem in errore est, dum per venam in eodem latere reuulsionem instituit, cum mera sit euacuatio, vt suprà dictum. Magis adhuc errat, quod sectâ venâ in eodem brachio ad inferna trahi scribit.

Atque hæc euacuatio, cùm etiam à loco affecto fit nonnihil remota, à Galeno quandoque etiam reuulsio appellatur, sed minùs propriè, vt ex *2. de rat. vict. in acut. 10.* & præcipuè, *6. epidem. comm. 2. t. 32.* patet vbi diuertionem, quæ ab oculis ad palatum fit, reuulsionem appellat.

Atque vt hæc tandem concludamus, hanc venam secandi rationem in pleuritide obseruarunt, vt dictum, Hippocrates & Galenus. Quanquam enim de mente Hippocratis & Galeni nonnulli variè disputent, & iis, *lib. de rat. victus in acutis,* habentur, vbi in eodem latere venam secare iubent, alia ex Galeno loca opponant, vbi in principio inflammationum in parte opposita venam aperire præcipit: tamen, quod Mercato & aliis etiam placere diximus, Hippocrates & Galenus in aliis quidem inflammationibus, in quibus in mora nullum periculum, in opposito priuo latere venam aperiunt: in pleuritide verò, vbi dolor valde vrget, statim in directo lateris affecti venam aperiunt, ac vnicam venæsectionem instituunt; quod & nos, si tardiùs, & post morbi principium ad ægrum vocemur, imitari possumus. Sanguinem autem largiùs, & ad coloris mutationem miserunt; & vnâ venæsectione tantum sanguinis detraxerunt, quantum Arabes geminã. Verùm cùm non solùm tutius sit, sanguinem bis euacuare, quàm semel copiosâ sanguinis missione vires deiicere; sed etiam aliæ, quas suprà proposuimus, rationes suadeant commodissimum esse in principio sanguinem in loco à parte affecta remoto euacuare, rectissimè primò in brachio opposito instituitur venæsectio; ita tamen, vt pòst etiam in eodem brachio deriuationis gratia vena aperiatur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO IV.

Per quas Vias è thorace materia ad aluum & vesicam peruenire, & hinc euacuari possit.

Per quas vias è thorace materia ad aluum & vesicam peruenire, & hinc euacuari possit.

Sanguinem, vt & pus, non solùm per tussim, sed & per vesicam cum vrina ex thorace quandoque excerni, Galenus, *6. de loc. affect. cap. 4.* docet, & se vidisse testatur: quod & alij Medici plures, Græci, Arabes, & Latini obseruarunt. Scripsit etiam nuper ad me amicus quidam, quendam in sinistro latere thoracis vulneratum fuisse gladio, super costas nothas sursum adacto, ita vt vulnus vnius & dimidij digiti longitudinem æquaret. Vulneratus etsi de dolore nullo conquereretur, tussi non affligeretur, nihilque sanguinis exspueret, vt inde colligi potuerit, tantùm externos thoracis musculos fuisse vulneratos: tamen accidit, vt sequenti nocte difficultate meiendi corriperetur, post quatriduum verò copiosum sanguinem emingeret, partim grumosum, partim floridum, quæ sanguinis mictio ad duas septimanas durauit, donec æger conualuit.

Per quam autem viam istæ euacuationes fiant, non ita planum est. Et cùm materia in thoracis locis, consistere possit in pulmone, in lateribus seu musculis thoracis, & in cauitate thoracis, de singulis seorsum inquirendum, & per quas vias materia è pulmone, è lateribus, è cauitate thoracis, cum per vrinam, tum per aluum euacuari possit, explicandum. Pulmones primò quod attinet, Galenus *6. de loc. affect. cap. 4.* læsam arteriam pulmonis, quantum puris ex rupta vomica susceperit, id ad sinistrum cordis sinum deferre statuit, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transeat ad vesicam. Verùm viam hanc alij reiiciunt, & inter eos P. Andreas Matthiolus, qui, *lib. 1. epist. ad Iulium Alexandrinum*, scribit, credibile non esse vt pus, quod fœtens & corruptus sanguis est, non solùm transeat per arterias, in quibus vitales spiritus continentur, sed & sinistrum ventriculum cordis, vbi vita humana, & sanguis ille purissimus cum spiritu vitali continetur, quin grauissima symptomata, adeóque ipsam mortem inferat, quod pluribus ibi probat. Ipse verò putat, transmitti pus ad venam sine pari, vel ad alias fortasse, quæ circa pulmones vel thoracem habentur, & inde in cauam, in renes & vesicam.

Iulius Alexandrinus, *in epist. responsor.* Galenum tueri conatur, scribitque, aliud longè esse si quid naturaliter fit, atque quod præternaturaliter; cum à facultate quadam, atque cùm ab affectu; cum pars valet, atque imbecillis est; cùm expellitur noxa, atque cùm recipitur. Ideóque licèt in syncope, tremore cordis, pestilente aëre attracto, cor valde afficiatur: tamen si valida expultrice facultate vtatur, longè venientem noxam repellere. Idque tum etiam facere naturam, cùm pulmonis abscessus ruptus est. Tum temporis enim robore suo constare cor, spiritibúsque præditum validis cum aliis vnà insurgere ad rei noxiæ celerrimam quandam expulsionem. Deinde Matthioli sententiam improbat, statuitque longè faciliorem è pulmonibus esse materiæ transitum in asperas læuésque arterias, quàm vt primùm in pectoris cauitatem è pulmone effundatur, & hinc venæ sine pari exiguis osculis sese insinuet; quod omnino fieri debet, si materia è pulmone à vena sine pari recipi debet.

Verùm enim verò sit sanè cor validum, & quamprimùm affluentem à pulmone materiam à se repellere conetur: tamen id sine grauibus symptomatibus, palpitatione cordis, lipothymia, & similibus fieri non posset; cùm videamus saltem flatus ex hypochondriis ascendentes talia symptomata excitare, licèt cor aliàs saluum & validum sit. Nisi forsan quis hoc pus non confertim, sed sensim ad cor deferri, neque id adeò malignum, sed à natura satis elaboratum esse statuat. Ideóque non quidem planè nego per hanc viam naturam pus quandoque euacuare; cùm constet, eam interdum miras vias quærere: & Nicolaus Massa, anno 1533. vt *in introductor. anatom. fol. 56. & 57.* refert, obseruauit abscessum in cuiusdam dextro ventriculo cordis, & auriculam sinistram vlceratam totam cum sanie manifesta, qui tamen sanus visus fuit; & Beniuenius, *obseru. 89.* reperit abscessum in sinistro cordis ventriculo pituitâ redundantem, in quodam, qui egregius fur fuerat. Veruntamen non puto, naturam facilè viam hanc affectare, cùm tutiores habeat, vt mox dicetur.

Nonnulli ad vias nobis quidem occultas & ignotas, naturæ, tamen cognitas, & illam Hippocratis, *in lib. de alimentis*, ξύρροιαν & σύμπνοιαν confugiunt. Verùm non est opus ad occultas vias confugere, cùm manifestæ dentur.

Viam autem manifestam, vt dictum, Matthiolus, & alij statuunt esse per venam ἄζυγον. Verùm non videtur de nihilo quod Matthiolo obiicit Iul. Alexandrinus, difficilem satis esse transitum, si materia primùm è pulmone in pectoris cauitatem deberet effundi, atque ibi empyema efficere; deinde demum sese exiguis venæ sine pari ramis insinuare, & quidem per membranam adeò densam, quæ thoracem intus succingit.

Itaque aliæ manifestæ viæ quærendæ, per quas etiam ex ipsis pulmonibus materia ad renes & vesicam peruenire possit. Viarum autem istarum prima est arteria venosa, vt Bauhinus *lib. 2. theatri Anatom. cap. 26.* docet, quæ per pulmones distribuitur, si per eam ad ventriculi sinistri principium, non verò in ipsum sinistrum ventriculum cordis deferatur, & deinde per eius ramum peculiarem & insignem, quem *cap. 22.* describit, ad emulgentes, indéque ad renes & vesicam deferatur. Altera via in quibusdam est vena pulmonaria quæ à venæ cauæ trunco non procul ab exortu venarum diaphragmaticarum ad pulmonem in nonnullis corporibus mittitur. Obseruauit hanc venam superioribus annis Nicolaus Sanmichelius Nouocomensis, vir suo tempore in dissecandis corporibus exercitatissimus, qui in cadaueribus quibusdam venam magnam, vbi diaphragma excessisset, priusquam in cor se insinuat, ramulum quendam rectà ad pulmones misisse obseruauit, vt refert Iohan. Costæus, *in annot. in Auicen. lib. 3. fen. 10. tr. 2. cap. 1.*

Obseruatio Nicolai Sanmichelij de ramulo venæ cauæ.

Si autem in latere contineatur materia, quod in pleuritide accidere solet, viæ manifestæ ad renes sunt; primò vena ἄζυγος, per quam sanguis vel pus in venam cauam effunditur, & hinc in renes ac vesicam porrò transmittitur, & cum vrina euacuatur; obseruatúmque est à Recentioribus Anatomicis, à sinistro ramo venæ ἀζύγου interdum ramulum ad venam emulgentem rectà ferri. Deinde materia è thorace peruenire potest ad renes & vesicam, ex intercostalibus arteriis ad arteriam magnam deducta, & hinc ad renes transmissa. Tertiò etiam materia per phrenicum ramum venæ cauæ, & ductum arteriæ à Bauhino descriptum, ad vrinæ vias peruenire potest. Atque per has vias materia cùm è pulmone, tum è lateribus cum vrina euacuari potest.

Per aluum autem puris euacuationem quod attinet, plerique hic ad occultas vias quas sibi natura quærit, confugiunt: sed & hic manifestæ dantur. Et primò quidem vias è pulmone ad aluum quod attinet, potest è pulmone materia euacuari per aluum, primò per ramum illum arteriæ venosæ modò dictum, & à Bauhino descriptum, siue delata in arteriæ magnæ ramum alterum mesentericum dictum, qui supra emulgentes ad mesenterium & intestina mittitur.

Alij volunt, quòd materia per venam arteriosam in dextrum ventriculum cordis, & ex hoc in truncum venæ cauæ, & inde per hepar ad ramos venæ portæ transmittatur, tandémque per ramum mesentericum ad intestina perueniat. Verùm etsi per hanc viam euacuationem fieri non impossibile sit, longa tamen est, & per ambages.

Tertiò si vena illa pulmonaria à Nicolao Sanmichelio obseruata adsit, per illam etiam è pulmone ad aluum, mediante vena portæ peruenire potest.

Puris autem in pleuritide & lateribus affectis per aluum euacuationis via, manifesta est primò per venam sine pari, per quam in venam cauam, & hinc in portam transire potest. Deinde per truncum arteriæ magnæ transire potest, si scilicet materia ex ramis intercostalibus in aortam, & hinc siue per ramum cœliacum, siue per mesentericum ad intestina mittatur. Neque impossibile, per arterias materiam, præcipuè naturâ id agente, euacuari posse, cùm aliàs etiam arteriæ in morbis ab humoribus vitiosis non semper planè immunes videantur.

Si verò materia in thoracis cauitate contineatur, verisimile est, eam potiùs in pulmones, quorum membrana rarior est penetrare, & hinc seu per vrinam, seu per aluum per vias modò dictas euacuari, quàm per membranam densam in latus sese insinuare. Et obseruatum est, materiam interdum satis crassam è cauitate thoracis in pulmonem receptam, & hinc per tussim reiectam fuisse; sicuti historia habetur apud Guilhel. Fabricium, *cent. 1. obseru. 46.* de quodam, qui cùm in pectore vulneratus esset, duas turundas, quæ ex incuria per vulnus in cauitatem thoracis illapsæ erant, tussi reiecit.

CAPVT XVII.

De Thoracis Vulneribus.

Thoracis vulnera.

THoracis vulnera alia sunt non penetrantia, in quibus scilicet membrana succingens adhuc integra est; alia penetrantia, in quibus non solùm musculi thoracis, sed & pleura perforatur, vt ita vulnus in ipsam thoracis cauitatem penetret. Penetrantia rursum sunt vel sine partium in thorace contentarum læsione, vel cum earum læsione, putà pulmonis, mediastini, pericardij, cordis, venæ cauæ, arteriæ aortæ, asperæ arteriæ, gulæ.

Vulnera thoracis non penetrantia.

Vulnera thoracis non penetrantia.

Si thoracis vulnera sint simplicia, neque in cauitatem eius penetrent, & nullus alius affectus coniungatur, eandem, quam, alia vulnera, indicationem habent. Itaque 1. sanguis sistendus, si opus sit, modo in aliis vulneribus vsitato, vulnúsque fascia ligandum, quæ talis sit, vt tutò contineat, nec tamen tam arcta, vt premendo dolorem excitet. Et si vulnus paruum sit, breui temporis spatio sanari solet. Quod si amplius, digestiuum aliquod vnguentum imponendum, quem in vsum terebinthina clara odorata præcipuè vtilis est. Partes vicinæ oleo chamæmel. rosac. inungendæ. Tandem vbi in vulnere coctio apparet, emplastrum aliquod conueniens, vt barbarum, basilicon Mesuës aut diapalma imponatur.

Vulnera

Vulnera penetrantia.

Signa Diagnostica.

Vulnera penetrantia. Signa. Vbi verò vulnus profundius est, primò diligenter inquirendum, an penetret vsque ad cauitatem thoracis, an non. Cognoscitur autem hoc visu in magnis vulneribus, in aliis tactu, specillo scilicet, seu stylo exploratorio, vel candelâ cereâ immissâ, item auditu, dum aer per vulnus cum strepitu exit. Aeris tamen per vulnus exitus, qui penetrationis signum est, aliis etiam modis explorari potest: si nimirum penna, vel lanæ floccus vulneri imponitur, vel candela accensa admouetur & retento aere inspirato, atque ore & naribus clausis, æger efflare conetur. Tunc enim exeunte aere lana moueri, & flamma ventilari ac moueri solet. Hæc autem per aerem egredientem exploratio fallere potest, si vulnus obliquum aut tortuosum sit, aut costa aliqua fracta vel depressa, aut musculi intercostales situm hominis ab eo, quem habebat, dum vulnus acciperet, euariem, vulnúsque tegant, vel pars externa vulneris, quod turunda non immissa sit, conglutinata sit. Tum enim aer egredi non potest, imò nec specillum vel stylus adigi. Ideóque ægrum, dum vulnus explorare volumus, eo situ collocare debemus, quo erat, cùm vulnus acciperet. Ex instrumento quoque, quo vulnus inflictum est, aliquo modo profunditas vulneris agnosci potest. Angustiora enim instrumenta penetrationis suspicionem præbent, præsertim si vulnus extrà nonnihil latum sit. In penetrantibus quoque & amplis thoracis vulneribus respiratio interdum læditur, & voce æger priuatur patente vulnere; vulnere verò clauso respiratio & vox redit. Postea & alia signa accedunt, dum sanguis aut pus in pectore cumulantur. Tussis est molesta, sputum fit cruentum vel purulentum, lateris dolor, grauitas ac pondus circa costas percipitur. Febris sæpe accedit, & vbi æger se in ægrum latus conuertit, fluctuatio in thorace percipitur, si sanies in eo continetur.

De pulmonis & mediastini vulneribus iam dictum; de cordis, ac œsophagi vulneribus suo loco dicetur.

Si vena in thorace vulnerata sit, magna sanguinis crassi copia effluit, viresque valde deficiuntur, facies pallet, & paulo pòst mors sequitur.

Si arteria magna vulnerata sit, sanguis clarus & tenuis, copiosus ac cum saltu exit, si ei via pateat. Pulsus tremulus adest, vires collabuntur, syncope accedit, & paulo pòst mors.

Si aspera arteria sit vulnerata, parum sanguinis effluit, dolor in dorso percipitur, vox fit rauca & tussis acris.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vulnera hæc, quàm non penetrantia, longè sunt periculosiora; etiam vbi viscera interna non læsa; quia aer externus per vulnus non alteratus ingreditur, internasque partes offendit, & aere interno ac calore exspirante virtus debilitatur. Et cùm vulnus penetrare non possit, nisi pleura perforetur, illa verò densa & sensu exquisito prædita sit, ac reliquis thoracis partibus communis: dolores, tussis, inflammationes, febres hinc excitantur.

2. Præterea nisi vulnera hæc diligenter curentur, facilè in empyema & fistulas degenerant. Quod vbi accidit, sæpe pus fœtidum redditur: tandemque ægro mors attrahitur.

3. Interdum accidit, vt licet externum vulnus conglutinetur & consolidetur, in sputo tamen adhuc notæ sanguinis appareant; quod accidit, quia partes internæ non sunt consolidatæ, è quibus cruoris aliquid & saniei in cauitatem thoracis emanat, vnde empyema generari oportet.

4. Si simul quidem tum internâ tum externâ parte sanescat, cicatrix autem intus debilis, aspera & limida existat, quandoque refricatur, eoque modo purulentus euadit. Iterum verò etiam exulceratur, si quis in eo laborarit, & extenuatus fuerit, pituitáque & bilis ad cicatricem affigatur, etsi morbo alio detentus extenuatus fuerit. Hippocrates, *lib. 1. de morbis.*

5. Vulnera hæc in dorso periculosiora sunt, quàm in parte anteriore; quia ibi plures & maiores nerui ac tendines sunt, ibique transit vena caua, arteria magna, aspera arteria, gula, & omnia spiritualia organa dorso alligantur. Cauæ autem venæ & aortæ arteriæ vulnera lethalia sunt, ex sanguinis, qui vitæ thesaurus est, profusione, qui eo loci sisti non potest, soléntque varia praua symptomata superuenire.

6. Si autem praua symptomata non superueniant, sanitatis recuperandæ spes est. Vnde de thoracis vulneribus Albucasis scripsit: *si prætereat dies tertia vulneris, & non accedat infirmo spasmus, vel tremor cordis malus, vel strictura anhelitus, & vides eius dispositiones bonas, tum scias vulnus esse sanum, & virtutem fortem, cui nihil impossibile.*

Curatio.

Curatio. Indicationes quidem vulneris, quatenus tale, eædem sunt, quæ vulneris non penetrantis: quia verò sanguis in cauitatem thoracis effundi solet, & humores vitiosi è corpore reliquo ad vulnus affluere; danda opera, vt sanguis sistatur, humorum ad vulnus affluxus prohibeatur, & sanguis qui in thoracem effusus est, saniesque, quæ ibi colligitur, euacuetur.

Itaque 1. vt sanguis sistatur, turunda oui albumine & aliis medicamentis sanguinem sistentibus illita immittenda. Quod si non efficiat, etiam per os medicamenta sanguinem sistentia exhibenda, vt conserua rosarum, bolus Armena, terra sigillata, succus portulacæ, trochisci de carabe, de terra sigillata, & similia, de quibus *in sputo sanguinis* dicetur.

Deinde; si grauia symptomata metuenda sint, & sanguis non valde effluxerit, sanguis è latere opposito euacuandus, aut corpus, si cacochymicum, euacuandum.

Tertiò, vbi magna vasa non sunt vulnerata, sanguisque in pectus non multus effusus, vulnus statim consolidandum, ne ab aere externo in vulnus sese insinuante, pulmones lædantur. Alias etiam obseruandum, vt vulnus, quoties opus est, celeriter obligetur, ne aer per vulnus patens in thoracem transeat. Si verò de sanguine in thoracem copiosè effuso suspicio sit (quod cognoscitur, si Medicus anatomiæ peritus ex loco vulneris perspiciat, an magnæ vel paruæ venæ vel arteriæ vulneratæ sint) vulnus turundis apertum seruandum dandaque opera vt sanguis quamprimum effluat, ne intus corrumpatur. Vbi notandum, vt turundæ filo alligentur satis longo, ne in cauitatem thoracis decidant; sicut in obseruat. Guilhelm. Fabricij *cent. 1. obseru. 46.* habetur, cuidam duas turundas in pectus delapsas, ac post tres menses tussi reiectas fuisse. Est & adhuc obseruandum, ne turundæ nimis sint longæ, ne pulmones lædant. Vt etiam facilius sanguis effluat, iaceat æger super latere vulnerato. Et si sanguis in thoracem effusus non spontè effluat, extrahendus instrumento, quod Græci πυουλκὸν nominant. Et si vulnus nimis angustum sit aut obliquum, paululum dilatandum cute sectâ, aut si æger sectionem admittere nolit, turundâ ampliandum. Si accepto vulnere nullus sanguis effluat, idque in pectore detineatur, æger granum vnum moschi sub lingua teneat. Ita enim statim sanguis fluere incipit, quod nonnulli pro secreto habent.

Si etiam ob materiæ copiam in thorace contentam, æger malè habeat, vt materia continuò effluat, nec ibi putrescens, febrem, anhelitus difficultatem, & tussim excitet, cannulam plumbeam vel argenteam, pluribus in locis perforatam, extrà verò alis munitam, immittere decet, quæ digestiuo medicamento priùs illinenda est.

Si sanguis sit concretus, vt exire non possit, attenuandus & incidendus liquore conuenienti in cauitatem pectoris infuso. In quem vsum commodum est melicratum, ex vna parte mellis & duabus partibus aquæ ad tertiæ partis consumptionem coctis, vel mulsum, vel mel rosatum, in aqua hordei, aut consolidæ, aut vetonicæ, vel agrimoniæ dissolutum. Et si materia sit viscida & tenax, aliquid oxymelitis addere vtile est. Liquor autem hic tepidus iniiciendus; vt & topica omnia medicamenta hic calida vsurpanda; cùm frigus sit pectori inimicum.

Extrà verò applicentur medicamenta vulneri idonea, exsiccandi vi prædita; humectantia verò & oleosa vitanda. Valde in hisce vulneribus commendatur sequens Vnguentum.

℞. Resinæ pini rec. claræ & odorat. ℥.xij. *ol. laurin. puri, terebinth.* ana ℥.ij. *gummi elemi puri* ℥.iij.

Resina & gummi super igne liquescant, deinde addantur oleum & terebinthina, parum bulliant, donec vnguenti crassitiem acquirant, tandémque colentur.

Ne partes vicinæ in consensum trahantur, & dolore afficiantur, loca vicina æstate oleo rosaceo, hyeme chamæmelino inungenda sunt. Interna etiam medicamenta vsurpentur thoraci dicata, quæ materiam exsiccant, eius corruptionem prohibent, & si ad pulmones quid pertineat, quæ ad eius expectorationem prosunt, vt syrupus è intubis, capill. ♀. de glycyrrh. scabios. cum aqua scabios. tussilaginis, vetonic. capill. ♀. Tandem etiam medicamenta, quæ intus conglutinationem adiuuant, vsurpanda, vt syrupus myrtinus, conserua rosarum, mel rosatum, consolida, plantago, bolus Armena & similia. In tota verò curatione omnia metallica hic omittenda, cùm valde noceant.

Sæpe verò accidit, vt vulnus extrà conglutinetur, antequam intus planè exsiccatum & consolidatum sit. De quo Hippocrates, *in Coac. lib. 6. sect. 2. comm. 1. aph. 5. secundum Hollery distinct. Quicunque vulnerati in thorace, externâ vulneris parte sanati, internâ verò non, periclitantur, ne empyici fiant; at quibus internâ parte infirma cicatrix obducta, vulnus e â parte refricatur, ruptâ cicatrice.* Ideò, quod suprà etiam dictum, danda opera, vt vulnus probè mundetur, & intus insuper consolidetur, antequam extrà fiat consolidatio. Si verò tale quid accidat, ægri vt empyici curentur. Si per vrinas materia & pus euacuetur, adiuuanda vrinam mouentibus.

Diæta.

Aër sit temperatus, & potiùs ad calidum, quàm frigidum declinet. *Diæta.* Victus sit initiò tenuis; donec inflammationis terminus præterierit. Cibi in principio adstringentes vitentur, ne sanguis concretus in cauitate thoracis detineatur. Conueniunt in cibis amygdalæ passulæ, hordeum. Æger quiescat, nec moueatur, vel multum loquatur; caueat quoque iram, & alios affectus nimios.

CAPUT XVIII.

De Fistulis thoracis.

Nonnunquam post tumores, aut vulnera thoracis malè curata, fistulæ in pectore excitari solent, quæ difficilis sunt *Fistula thoracis.* curationis,

curationis, præsertim si ossa, sternum, spina dorsi, aut costæ simul afficiantur.

Differentia. Signa.

Differentia.

Sunt autem fistulæ aliæ penetrantes, aliæ non penetrantes.

Signa Diagnostica.

Cognoscuntur facilè & oculis patent; & si penetrent, stylo vel aëris egressu cognoscuntur.

Prognostica.

Prognostica.

1. Fistulæ hæ curatu sunt difficiles; cùm partes hæ non solum perpetuò moueantur, sed etiam præcipuè si penetrent multæ superfluitates in iis colligi soleant.

2. Quæ in dorso sunt fistulæ, periculosiores sunt, ob maiorum neruorum copiam, spinalem medullam vicinam, ac rarò curantur. Quæ in musculis sunt circa magna vasa, non satis tutò curantur.

Curatio.

Curatio.

Ideóque Medicus certus sit, quæ vasa circa fistulam ducantur, ne curatione venas, arterias, neruos lædat, ægróque noceat. Ac proinde vbi dilatatio fistulæ requiritur, turundis illa tutiùs, quàm ferro peragitur.

Externa.

Cæterùm medicamenta quod attinet externa, quæ in fistulam iniiciuntur, parantur ex hydromelite vel mulso, decocto *rad. caryophyllat. gentianæ, ireos, aristolochiæ, veronicæ, saluiæ, millefolij, hyperici, rosar. caudæ equinæ, pilosellæ*. Quæ in vino coquantur, & colaturæ *mel. clarum* addatur. Potest & *thus*, ac *myrrha* addi.

Vt ℞. *Hyperic. fl. rosar. rubr. caudæ equin. centaur. minor.* an. M. j. *rad caryophyllatæ, aristoloch. ireos* an ℥ j. Coq. in vino.

Colaturæ ℞. ℔. j. *mell. opt.* ℥. iij. Dissolue *thuris, myrrh.* au. Drach. j. ß.

Decoctum hoc vel simile toties in vlcus iniiciatur, donec mundum fuerit.

Post iniectiones, tale vel simile medicamentum cum turunda immitti potest.

℞. *Terebinth.* ℥. j. *farin. lupinor.* ℥. j. *fabar.* ℥. ij. *succi apij, agrimon. plantag.* ana ℥. j. *mellis* ℥. j. ß. *myrrh. mastich. thuris*, ana ʒ ij. Misce super igne.

F. Vnguentum.

Vlcere mundato, iniectiones & vnguenta exiccantia & conglutinantia, vt in aliis vlceribus, adhibenda, ex *rosis, radicibus consolidæ, balaustiis, sumach. myrrha, thure, mastiche, aloë, radice ireos, terebinthina*, & similibus.

Interna.

Dum verò externa adhibentur, intus etiam vsurpentur medicamenta ex iis, è quibus potiones vulnerariæ parari solent, nimirum ex *agrimonia, plantagine, veronica, scabiosa, hyperico, betonica, sanguisorba, hedera terrestri, saluia, rosis*.

Vt ℞. *Fol. scabios.* M. ii. *agrimon. caryophyllata, sanicula, veronica*, ana M. i. *tussilag. pulmonar. lingua ceruina*, ana M. ß. *rad. caryophyllatæ* ℥. i. *vincetoxici* ℥. ß.

Coq. in *vini albi & aq. fontanæ*, ana ℔. i. in vase duplici. Colatura *sacchare* dulcoretur.

CAPVT XIX.

De Empyemate.

Empyema.

PLeuritidem, peripneumoniam, & alios thoracis affectus non rarò sequi solet malum, quod Græcis ἐμπύημα appellatur, quo qui laborant, ἔμπυοι & ἐμπυικοὶ, *suppurati* & *purulenti* dicuntur. Etsi enim, si nominis proprietatem spectes, ἐμπύημα omnem suppurationem & puris collectionem significat: vsus tamen obtinuit, vt in specie id suppurationi seu purulentiæ in thorace tribuatur.

Est ergo ἐμπύημα, puris in cauitate thoracis collectio. Solent quidem nonnulli empyema appellare, cùm non solùm in cauitate pectoris, verùm etiam inter pleuram vel costas, aut in pulmone pus colligitur, verùm magis propriè & specialissimè solet empyema nominari, cùm tantùm in cauitate thoracis fit puris collectio.

Caussa.

Caussa.

Colligitur autem pus in cauitate thoracis, ex præcedente aliqua & in abscessum mutata ac rupta partium vicinarum inflammatione, vt pleuride, peripneumonia, angina, interdum & rupto tuberculo ad spinæ partem interiorem; De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 10. *Quibus ex angina in pulmonem mali fit conuersio, ij intra septem dies moriuntur. Si verò hos effugiunt, purulenti fiunt.*

Nonnunquam etiam sine inflammatione pus in pectore colligitur, quod fit, quando sanguis è vasis suis in cauitatem thoracis effusus, ibique detentus putrescit, & in pus mutatur. Et quidem si post venam in pulmone ruptam vlcus sequatur, quod continuò saniem in thoracem effundat, verum fit empyema. Si verò sanguis copiosus effusus in loco alieno corrumpitur, materia illa pus minus propriè dicitur. Plerique addunt destillationem è capite, de qua Hippocrates, 7. *aphor.* 38. *Destillatio in ventrem superiorem, ad suppurationem peruenit intra dies viginti.* Nonnulli tamen pituitam in pectore immutatam minus propriè pus appellari censent. Est enim hæc purulenta materia, non merum pus. Nam hæc est ex humore excrementitio; cùm merum pus ex nutritia materia fiat.

Omnes autem modos, quibus pus in thoracem effundi potest, prolixâ oratione descripsit Hippocrates, *lib.* 1. *de morbis*, qui hac de re videatur. Cuius summa hæc esse potest: Empyema verum esse, quando in ipsa thoracis cauitate pus continetur, idque quatuor modis fieri. 1. ex pleuritide non satis expurgatâ, 2. à pituita ad cauitatem thoracis à pectore defluente, 3. ex vena in thorace rupta. 4. ex vena in pectore aperta. Non verum autem empyema esse, cùm non in cauitate pectoris, sed in pulmone materia hæreat, idque etiam quatuor modis fieri. 1. in peripneumonia supputata & non expurgata. 2. ex pituita è capite descendente, & in pulmone putrescente. 3. ex vena rupta in pulmone. 4. ex varice in pulmone generato & rupto.

Differentia.

1. Pus interdum totam thoracis cauitatem occupat, interdum eius alteram partem, dextram vel sinistram. Differentia.

2. Ex differentia materiæ datur empyematis differentia, quæ nunc benigna est, nunc acris & fœtida.

Signa Diagnostica.

Signa quod attinet, quæ inflammationem aliquam in thorace in abscessum, è quo pòst empyema futurum est, mutari significant, si pleuritis & peripneumonia, vel alia in pectore inflammatio remediis idoneis adhibitis non cessat, ac præterea rigores & febres subsequantur, & grauitas; morbum in empyema mutari indicio est. Si enim materia intra dies quatuordecim nô expurgatur, in pus mutatur. Rumpitur verò vomica circa diem vigesimum, interdum trigesimum aut quadragesimum, Hippocrates, 2. *prognost. aphor.* 57. Rigor verò fit, dum à pure genito vicina membranosa corpora vellicantur. Ponderis verò & grauitatis sensus in thorace prò dolore percipitur, quod humor, qui antè in partem inflammatam dispersus erat, in vnum locum iam totus colligitur. Signa.

Signa verò iam facti ex vomica rupta empyematis proponit Hipocrates, 2. *progn.* 60. & 61. Et quidem recentis ac nuper facti empyematis, signa sunt eadem, quæ inflammationis suppuratæ modò esse diximus, quibus difficilior respiratio accedit. Quamuis enim rupto abscessu dolor sedetur, & hinc diaphragma & musculi thoracis liberiùs moueri possint; tamen quia pulmo circumfuso pure grauatur, vt liberè moueri non possit, & præterea aliqua puris pars à rara pulmonis substantiâ imbibitur, & hinc pulmo humidior & grauior redditur, bronchiáque eius à pure imbibito obstruuntur, respiratio redditur difficilior. Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 8. addit fluctuationem. Nam inquit, *vbi quis subitò à decubitu transmutatur, idque maximè si ab vno latere in aliud se conuertens, defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri, haud dubia coniectura est. Quinetiam in his fluctuatio sæpenumero, haud obscure auditur.* Nisi forsan puris crassities aut copia, quæ omnem penè thoracis capacitatem implet, impediat fluctuationem illam audiri.

Diuturnioris autem empyematis signa sunt, quòd febris quidem mitior redditur, sed lentè, partim putrida, partim hectica, perpetuóque infestat: quæ de die quidem mitior, sed circa vesperam exasperatur, & noctu vehementior est. Tussis est perpetua, sputúmque tandem fit purulentum, adest anxietas & cibi fastidium ex vapore putrido orta, sudores multi superueniunt, sed inutiles, & non copiosi, sed frequentes, ob virium imbecillitatem. Ex enim debiles alimentum etiam non in nimia quantitate sumtum superare; & rectè apponere non valent. Tandem oculi fiunt caui, maxillæ ruborem contrahunt, ob vapores puri acres calidósque faciem ipsam calefacientes, pustulæ circa pectus erumpunt, subtiliore acriore puris parte ad extremam cutem penetrante, pedes tumescunt.

Signa differentiarum quod attinet, primò locum, in quo pus continetur, ita nosse docet Hippocrates, 2. *progn. aphor.* 59. *Si empyema in altera parte tantùm existat, hos conuertere, & discernere oportet, doleántne in altero latere. & an alterum altero calidius sit: atque cubantem supra latus sanum interrogare, an sibi videatur onus aliquod de super suspendi. Si enim ita est, in quodcunque latus pondus insit, in altero suppuratio existit.* Quemadmodum si vtrinque calor & pondus sentiatur, in tota thoracis cauitate pus continetur. Auicennas hoc, quod habet ex Hippocrate, *lib.* 3. *de morbis*, addit: *Applicetur*, inquit, *linteum madidum thoraci secundum vtramque partem, dextram & sinistram: citiùs enim exiccatur illud, quod supra partem pus continentem appositum est.*

Puris verò conditio, si reiiciatur, ex fœtore & aliis qualitatibus cognoscitur.

Prognostica.

Prognostica empyematis recensuit Hippocrates, 2. *progn.* 63. Prognostica.

1. Si cum abscessus ruptus est, febris eadem die dimittit, (id est, ita mitis reddita fuerit, vt si præcedenti vehementiæ conferatur, propemodum pro nulla habeatur: nam planè non cessat,) æger cibum appetat, siti careat, (nam vapores fœtidi ac tetri à thorace ascendentes ad linguam ac palatum, ob communem tunicam, simul orificium ventriculi afficiunt, & hinc appetitus deiicitur, sitisque excitatur: quapropter si breui tempore post eruptionem, hæc symptomata remittant, puris exigua quantitas, idque benignius significatur: si verò hæc symptomata non remittant, puris ingentem copiam

copiam & prauitatem significant) venter exigua & consistentia deiciat, pus læue, album sit, & æquale, & pituitâ vacans, quod absque dolore, & valida tussi expurgetur: ægrum euasurum spes est.

2. Si verò contrarium accidat, & horrores post puris eruptionem maneant, febris non desinat, aut cùm videtur desinere, recrudescat, æger que sitiat, nec cibum appetat, aluus sit humida, sputum sit prauæ substantiæ, vt & coloris mali, flauum, viride, nigrum, fœtidum, pituitosum, inæqualis substantiæ: pereunt, quibus hæc omnia adsunt. At quibus alia adsunt, alia non, horum quidam in multo tempore euadunt.

3. Plerumque verò empyema in phthisin transit, & tum collum ac tempora valde extenuantur, pedes intumescunt, vngues curuantur. Etenim qui seruantur; *vbi pleuritis* vel peripneumonia *in empyema transit, intra dies quadraginta pus per sputum eiici debet; quod si non fiat, in phthisin transit*, 5. *aphor.* 15. Non quidem opus est, vt quadragesimo die æger planè ab omni pure liberatus sit, sed sufficit, si eo tempore tanta eius copia reiecta sit, vt reliquiæ exiguæ, quæ supersunt, facilè postea euacuari possint, cuius euacuationis non ita certus terminus definiri potest. Nam vltra diem quadragesimum, mollis & rara pulmonis substantia pus sine damno vix sustinere potest. Ideóque opus est, vt intra eum terminum maxima eius pars reiiciatur.

4. Quibus in magna puris copia intra thoracem & pulmonem collectâ totus thorax in respiratione attollitur, celerrimè suffocantur. Galenus, 4 *de loc. affect. cap.* 7.

5. Malum periculosius est, si pus totam cauitatem thoracis occupet, quàm si in altero solùm latere contineatur.

6. Empyema tamen, quod vnum saltem latus occupat, periculosius est, si sinistrum latus occupet, quàm si dextrum; quia sinister cordis ventriculus, vt nobilior, à pure tum magis afficitur.

7 *Quicunq; empyi vruntur aut secantur, si album pus effluat, euadunt; si verò subcruentum & fœtidum, pereunt*, 7. *aph.* 44.

8. *Quandocunq; empyi vruntur aut secantur, si pus aut aqua, vniuersim effluxerit, certò moriuntur.* Hippocrates, 6. *aph.* 27.

9. *Purulentos moderatiùs habentes, si sputa graueolentia consequuntur, recidiua interimit. In coacis.*

10. *Quibus specillum à pure, velut ab igne coloratur, iij ferè moriuntur. In Coacis.*

11. *Ex suppurationibus quas pulmonum morbi excitarunt, ferè senes moriuntur, ex cæteris verò iuuenes, ibid.*

12. Inflammatio lateris aut pulmonis in suppurationem versa quandoque sursum rumpitur; id quod periculosiùs est. Si enim pus quàm citissimè per sputum non reiiciatur, tabidi fiunt. Quandoque verò per aluum & vesicam euacuatur, quod per quas vias fiat, suprà, *cap.* 16. *quæst.* 5. videatur, id quod cum minore periculo coniunctum est: Paulus Æginеta, & Aëtius. Cùm enim vt æger citò à pure liberetur, euacuatio per tussim ac sputum non sufficiat; si quidem per eam sensim & lentè pus euacuatur, & interea temporis à pure in thorace & pulmone moram trahente substantia pulmonis facilè corrumpitur: commodior est, minore cum periculo coniuncta, per aluum vel vrinam puris euacuatio.

Curatio.

Curatio.

Si prohiberi à Medico nequit suppuratio, adiuuetur moderatè calidis & humidis cataplasmatis & emplastris impositis, de quibus *in Pleuritide* dictum. Maturato abscessu vt maturè rumpatur, opera danda, ne pars partem ampliùs corrumpat, forti locutione, sternutatione irritatâ.

Rupto abscessu, vt is abstergatur & consolidetur, materia verò euacuetur, danda opera. Euacuatur autem materia vel sensibiliter, vel insensibiliter. Sensibiliter rectiùs & commodiùs euacuatur, & quidem frequentiùs ac tutiùs per sputum, vel thoracis perforationem, vel per aluum, vel per vrinam. Itaque considerandum, quò materia vergat.

Si tussis vigeat, vt per sputum expurgetur, detergunt aqua saccharata, hordei, hydromel, & ptisana cum melle, quæ vt alimentum medicamentosum, & medicamentum familiare, in omni empyematis genere ac quovis tempore conuenit. Radix iridis cum mulsa, hyssopus, decoctum glycyrrh. syrup. de prass. capill. ♀. In primis efficax est aqua mulsa in qua lota sit terebinthina, vel cremor terebinthinæ.

Vel ℞. *Succi hederæ terrestris*, ℥.iv. *prassij* ℥.ii. *thuris myrrh.* an. ʒ i. *diapenid.* ʒ ß. F. Lohoc.

Vel ℞. *Folia brassicæ recentis rubeerrimæ concisa.* Coq. in balneo vase clauso. Liquor sacchаro dulcoretur, & manè aut vesperi bibatur.

Medicamentorum delectus.

Materiæ tamen expectorandæ in delectu medicamentorum habeatur ratio. Si enim pus fuerit biliosum, acre & erodens, eligenda & vsurpanda, quæ acrimoniam eius mitigant & leniunt, vt *hordeum, iniuba, passula, sebest. glycyrrh. amygd. dulc. pineol. viola, capillus* ♀. *semen maluæ, syrup. viol. capillorum* ♀. *trochisc. diatragacanth. frigid. diaireos simpl.* Si verò pus non acre, sed crassius sit, attenuantia, incidentia & abstergentia vsurpanda, vt *hyssopus, tussilago, radic. helen. semen carthami, anisi, fœniculi. carica. syrup. de hyssop. de glycyrrh. de tussilag. lob sanum & expertum.*

Si verò pus nimium crassum sit & pituitosum, validiùs incidentia & attenuantia vsurpanda, sed moderatè, & cum arteriacis ac thoracicis lenientibus miscenda: quo modo & pus crassum incidetur & attenuabitur, & humectatione diluetur, & ad exspuitionem aptius reddetur.

Si verò ad vias vrinæ vergat, ea quæ extergendo vrinæ meatus purgant, vel quæ serosam humiditatem suppeditant, medicamenta exhibeantur, vt decoct. ex *rad. aperientibus, granis Alkekengi, ciceribus rubris, capill.* ♀. *sem.* 4. *frig. maior.*

Vt ℞. *Radic. aperientium maceratarum in vino albo glycyr.* an ℥.i. *sem.* 4. *frig. mai.* an. ℥. i. ß *adiant.* M. j. *cicerum rubror.* M. ß. Coq. ad dimidias. Aromatisentur cum *radic. ireos* ʒ. ii. & dulcorentur *sacchаro.*

Si verò ad intestina feratur, exhibeatur ius galli decrepiti, decoct. betæ, caulium, graminis, prass. cassiæ, quæ thoracem lenire & aluum mouere possunt, vt & therebinthina: vel clysteres abstergentes iniiciantur. Tandem syrupus aliquis abstergens & adstringens nonnihil adhibeatur, qui intestinorum exulcerationem prohibeat, vt syrup. de rosis siccis cum decocto plantaginis. Vel etiam ad prohibendam intestinorum exulcerationem, clysteres ex lacte, furfuribus & semine psyllij iniiciantur.

Sectio & vstio.

Si verò tanta puris copia in thorace collecta sit, vt neque tussi, neque per aluum aut vrinam expurgari possit; vel etiam natura eas euacuationes non tentet, aut suffocationis periculum immineat, vt maxima adsit difficultas respirandi, thorax aperiendus. Id quod fit non solùm sectione, sed & vstione, vt ex Hippocrate, 6. *aph.* 27. patet. Per vstionem autem hic ab Hippocrate non tamen intelligi putat Mercatus, quæ ad pus vsque penetret, sed solùm efficiat exteriùs vlcuscula manantia per quæ pus sensim exspuet. Verùm aliud ipse textus Hippocratis docet, qui ita habet: *Quicunque empyici aut hydropici, vruntur aut secantur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omninò moriuntur.* Si enim vstione saltem talia vlcuscula parari deberent, per quæ pus sensim exspiraret, nullo modo semel confertim euacuari, & inde mortis periculum attrahi posset. Accusat verò hic Rondeletius, *lib.* 2. *cap.* 15. timiditatem Medicorum assistentium & ægrotorum, scribitque se vstione liberasse iuuenem, qui per annum pus in thorace collectum post pleuritim gestarit, & multos alios quorum nomina supprimat. Verùm sectio non solùm tutior est, sed & minore cum dolore & ægri consternatione coniuncta.

Cautio in sectione instituenda.

Verùm in hac re cautione opus est, vt primò attendatur, an vires ægri istam operationem sustinere possint; deinde, an aliquid commodi æger ex sectione illa percepturus sit. Etenim si pulmo respirationisque organa ita corrupta sint, vt nulla conualescentiæ spes adsit, frustrà æger sectione cruciatur. Itaque maturè & ante diem 40. & priusquam pulmones à pure corrumpantur, sectio instituenda. Qua ratione autem ea fieri debeat, dictum in *Instit. lib.* 5. *part.* 1. *s.* 2. *c.* 7. *de sectione thorac. is,* & dicetur etiam de eo, *in fine huius capitis, quæst.* 2.

Columbus, *l.* 11. *c.* 3. etiam inter mediastinum, id est, duplicem pleuram thoracem in duo secantem, materiam aliquam colligi posse statuit, quæ perforato sterno tutò satis extrahi possit, à diligenti Chirurgo, eique Anatomicæ peritissimo.

Pus sensim euacuandū.

Thorace aperto, pus non confertim, sed sensim euacuandum; cùm si confertim euacuetur, æger moriatur, vt modo ex Hippocrate dictum. Et sufficit, si primò ℔.j. ß. extrahatur, postea singulis diebus paulò minus.

Insensibiliter discutientia.

Si denique neque per tussim, neque per vrinam, neque per aluum materia euacuetur, neque etiam æger sectionem admittat, vel tolerare possit, vix euadet; sed phthisi morietur. Nonnulli tamen suadent, vt materia insensibiliter discutiatur & absumatur decocto ligni Guaiaci, sarsæparillæ, Chinæ & similium; extrà verò impositis emplastris & fomentis discutientibus. Et tentari potest illa curatio, sed vix ægrum liberabit. Si tamen experiri libeat, potest fieri tale fomentum.

℞. *Rad. aristol. rotund. ireos*, an. ℥. i. *acori veri, altheæ*, an. ʒ. vi. *hyssop. origan. prass. scabios.* an. M. i. *flor. melil. chamæm.* an. M. ß. *agaric.* ʒ. ii. Coqu. & decocto spongia imbuatur, & thoraci imponatur. Post fomentationem, pectoris regio inungatur oleo nardino, irino, anethino: Vel imponatur hoc Emplastrum.

℞. *Emplast. diachyl. magni, de melilot.* an. ℥. i. ß. *ol. irini* ʒ vi. *puluer. rad. ireos, spicæ, puleg.* an. ʒ. i. *cera* q. s. F. Emplastrum.

Vel ℞. *Cortic. radic. vlmi, rad. lilior. albor.* an ℥.iii. *maluauiolar. hyperici chamameli.* an. M. ii.

Coq. & contundantur.

Adde *fermenti ex atro pane* ℥. iii. *farin. sem. lini, fœnugraci.* an. ℥. i. ß. *ol. amygd. dulc.* vel *butyri s. sale. ol. violar.* an. ℥. ii. F. Cataplasma.

Diæta.

Curationem non parum diæta adiuuat. Sit nimirum victus ratio siccans, attenuans & abstergens. Idcóque cibi condiendi hyssopo, fœniculo. Vtiles sunt amygdalæ, pineæ: optima est ptisana cum melle, si ad aluum vergat materia. Vtilis est & beta, & brassica cum butyro cocta. Si ad renes, ius cicerum cum petroselino. Abstineat æger à leguminibus, fructibus. Potus conueniens est hydromel, præcipue hyssopo conditum. Vinum oligophorum etiam concedi potest, nisi febris sit magna.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

Qualisnam sit febris, quæ empyemati coniungitur.

Qualisnam sit febris quæ empyemati coniungitur. Febrem empyemati coniungi certum est. Vapores enim putridi ex pure Cordi vicino communicantur, quod inde incalescit, calorémque p.n. in totum corpus diffundit. Verùm qualisnam sit febris illa, non eadem videtur esse omnium sententia. Nos suprà diximus esse illam lentam putridam, quæ interdiu mitior est circa vesperam exasperatur, & noctu est acerbior, tandémque hecticam inducere potest; quod iam porrò explicandū.

Nonnulli quidem febrem istam saltem hecticam planè esse putant. Verùm putridæ notæ satis adsunt, & inter reliquas etiam circa noctem exacerbatio. Galenus equidem, *1. de differ. febr. c.9.* empyicorum febrem etiam ad hecticas refert; quod verò interdiu minùs noctu magis infestat, ad alimentum assumtum & vaporem ex eo ad solida membra calētia distributum refert, *2. prognost. t.60.* Verùm etsi non negamus, si febris empycorum hecticam tandem sibi asciscat, post sumtum cibum ob caussam modo dictam exacerbari posse: tamen si illud hac saltem de caussa fieret, non solùm vesperi post cœnam, sed etiam de die post prandium, & ita bis, non verò præcipuè sub noctem, exacerbari deberet.

Alij hæc fieri dicunt, quia pus propiùs ad sanguinem pituitosum (pituita autem circa vesperam mouetur) quàm alium quemvis humorem accedat. Verùm pus ad naturam pituitæ non accedit, sed potiùs à calore p.n. fit, & in thorace detentum incalescit. Ideóque aliqui id ob humores adustos & melancholicos accidere existimant, qui cùm vesperi & noctu moueri soleant, non mirum esse putant, etiam febris empyicorum exacerbationem vesperi incipere, noctu durare. Quod cuilibet perpendendum relinquimus, cùm & alij morbi, qui non sunt melancholici, noctu exacerbari soleant. Scribitque Hippocrates, *lib.3. de morbis: In omnibus lateris morbis dolores ferè interdiu, quàm noctu, leniores sunt.* Cuius rei caussa, saluo cuiusque iudicio, & hæc esse posse videtur, quod nocturno tempore pus magis elaboratur, secundum Hippocratem, *2. aph.47. Dum pus fit, dolores ac febres magis fiunt, quàm confecto.* Cùm enim nocturno tempore calor & spiritus ad interiora vrgeant, natura eo tempore ad concoquendam materiam magis apta videtur. Etsi verò in empyemate pus iam confectum sit: tamen quia natura nunquam est otiosa, ea materiam purulentam, quamdiu in corpore hæret, magis magísque elaborare nititur.

QVÆSTIO II.

Quo in loco Sectio thoracis in empyicis instituenda sit?

Quo in loco sectio thoracis instituenda. Quo in loco sectio thoracis in hoc morbo sit instituenda, non omnes idem docent. In *instit. l.5. p.1. sect.2. cap.7.* inter 5. & 6. costam sectionem faciendam esse diximus, secutíque id autoritate Pauli Æginetæ, *lib.6. cap.44.* & Hieron. Fabric. ab Aquapend. *de operationibus chirurgicis, cap. de thoracis sectionibus*, qui pluribus ibi hac de re agit & consuli potest. Alij tamen aliud sentire videntur. Hippocrates, *2. de morbis*, de suppuratione ex peripneumonia agens, si vtroque in latere pus sit, sinistrum latus eligit, quòd eo loci minùs lethalis sit operatio: propterea proculdubio, quòd hepar gibbâ sui parte diaphragma sursum eleuat, & vt locus magis tumidus est & dolet, sectionem instituit; sed locum determinatum, seu costam ibi non definit. Alibi verò, *in libro de internis affectionibus*, cutem & carnem vsque ad tertiam costam ab vltima secat, & postea terebrâ canâ costam perforat.

Guido de Cauliaco, *Chirurg. sua doct. 2. c. 5.* apertionem thoracis fieri iubet inter 3. & 4. costam; securiùs tamen inter 4. & 5. Amatus Lusitanus, *cent. 5. curat. 61.* etiam inter 3. & 4. costam, sectionem feliciter institui docet, idque in Anatomia Ferrariæ se deprehendisse. Scribit imò, etiamsi intra 2. & 3. costam sectio instituatur, id sine læsione septi transuersi fieri posse, aliósque qui loco altiore sectionem instituunt, reprehendit. Heinricus Smetius *Miscellan. lib.7. p. 355.* & *lib. 10. p. 533.* sectionem inter 10. & 11. & costam notham, seu proximè & contiguè vndecimæ, hoc est, inter penultimam & antepenultimam costam à iugulo deorsum numerando, seu inter secundam & tertiam sursum ab vltima costa notha numerando, sectionem feliciter, & cum ægri commodo ac salute instituisse refert.

Duo in loci electione obseruanda. Ex hoc dubio vt nos expediamus, sciendum, duo in loci electione attendenda esse: primùm, vt operatio tutò instituatur, id est, nihil in thorace, vnde ægro aliquod periculum imminere possit, violetur, pericardium scilicet, pulmones, diaphragma, venæ item & arteriæ insignes ac nerui; secundò, vt per locum, in quo sectio instituitur, pus commodè euacuari possit. Ne ergo pericardium violetur, thorax neque in anteriore, neque in posteriore parte perforandus est, sed in latere. Ne autem violetur diaphragma, sectio in loco non nimis humili peragenda est, ne diaphragma, quod pleuræ annectitur, & quod in respirando eleuatur, vulneretur. De quibus prolixius agit Hieronymus Fabricius, *loc. allegat.* Vt autem pus commodè effluere possit, sectio loco non nimis alto instituenda, è quo pus non facilè effluere possit.

Decisio quæstionis. Ex quibus decisio huius quæstionis facilè patet. Ii enim qui inter 5. & 6. costam, aut certè inter 4. & 5. sectionem instituunt, tutissimum locum eligunt. Aliàs enim si loco humiliore sectio instituatur, metus est, ne simul diaphragma lædatur, quod non fit sine periculo, cùm pars sit neruosa. Quod ipsum etiā præcaueri iussit Hippocrates, *3. de morbis*: *Quòd, si, inquit, præ crassitudine humor non fluctuet, neque strepitus sit in pectore, verùm spiritum frequenter trahat, & pedes intumescunt, & tussicula aliqua adsit, ne te decipiant hæc, sed thoracem pure plenum esse probè nôris; proinde in terra Eretria de liquida, vel trita ac tepida linteum tenue tingito, eoque thoracem circumcirca integito, & qua parte primum resiccatum fuerit, ea secato, aut vrito, quàm proxima ad septum transuersum, cauendo tamen, ne hoc ipsum lædas.* Qui verò inter 2. & 3. costam sectionem instituunt, locum ad puris euacuationem commodissimum eligunt. Quo enim foramen propius est diaphragmati, pus faciliùs effluit, sicut videmus, ex dolio liquorum omnem faciliùs effluere, si versus fundum proximè foramen fiat. Itaque vt hæc concludamus, consultissimum est Hippocratis consilium, *in 3. de morbis* sequi, & explorare, quo loco pus maximè hæreat, & in eo sectionem instituere, quàm proximè ad septum transuersum, cauendo tamen, ne id lædatur. Et credibile est, diaphragma à puris copia deprimi, vt non tantum eleuetur, quantum in homine sano; & proinde loco etiam humiliore sectio sine periculo & læsione diaphragmatis institui possit. Si verò de hoc dubitetur & proinde quis tutò omnino agere velit, & Paulum Æginetam ac Fabricium ab Aquapend. sequi, is ægrum postea ita locare debet, vt pus commodè effluere possit.

De thoracis etiam in empyemate sectione videatur Vesalius in *opusculo hac de re edito*, quod allegat Schenckius, *l.2. obs. 131.*

CAPVT XX.

De Hydrope Pectoris.

Empyemati cognatus affectus est, quem ὕδρωπα, & Hydropem pulmonis ac pectoris nominant. Vt enim in empyemate pus in thoracis cauitate colligitur: ita in hydrope pectoris aqua & serosi humores in cauitate thoracis colliguntur; quibus & ipse pulmo sæpe repletur. De quo Hippocrates, *2. de morb.* quem locum suprà, *cap.9.* adscripsimus. Et aliquot morbi huius historias ex variis Autoribus collegit Schenckius, *lib. 2. obs. 52. & seqq.* Vnum etiam exemplum habet Dn. D. Gregor. Horstius, *in epistol. Medic. sect. 11. pag. 44.* annotatque etiam similem obseruationem Dn. D. Doringij, *lib.4. de febrib. c.12.*

Cùm autem affectus hic, etsi forsan satis frequens, cognitu sæpe satis sit difficilis, ac plerumq; mali caussa in obstructa pulmonis vasa solùm referatur, vnam atque alteram eius historiam, è Caroli Pisonis *lib. de morbis ex illuuie serosa*, addere libet. Primò refert, Nobilem virum annos octoginta iam excedentem, sensim graui difficultate spirandi opprimi cœpisse, & eā quidē, quæ de nocte potissimum ei negotium exhiberet, sub primum somnum. Tum enim suffocationis periculum subitò somnum interrupisse, vt è lecto surgere, & ad fenestras liberiorem aërem captare cogeretur, & spiritum altum traheret, nullibique locorum consistere placidè posset. Quæ angustia sensim die proueniente remittebat, & sub noctem iterum vrgebat. In mortui cadauere repertus pulmo & præcordia in plurima aqua septis thoracis interclusa innatantia.

Alius nobilis cùm inueteratā orthopnœā multis annis ac febre laborasset, morbi vi tandem subitò iugulatus est. In eius cadauere, præter inflammatorium in hepate tumorem repertus hydrops thoracis, sed in vno duntaxat, latere, & pulmo vesicis humore consistente lentóque ac pellucido, instar albuminis oui, prægnantibus refertus.

Caussa.

Statuunt quidem nonnulli, etiam à cerebro per asperam arteriam serosam illam materiam descendere. Verùm probabile nō est, tantam copiam à cerebro defluere, & si id fieret, in pulmones destillaret, & diuturna tussis præcessisset, de qua tamen, qui hoc malum incurrunt, sæpe cōqueri non solent. Credibile magis est, humorem serosum vel colligi primario pulmonis vitio, dum is frigidus est & debilis, & alimentum suum non bene concoquit, sed in aquosum humorem mutat; vel in toto corpore, vel, ac præcipuè circa hepar & lienem in abdomine colligi, atque inde aut cum ipso sanguine ad pulmonem mitti, aut ex abdominis cauitate cæcis ductibus in thoracem penetrare; quod in hydropicis sæpe animaduersum. Hinc accidit, vt malum quandoque in thorace initium sumat, & tandem in hydropem degeneret: & contrà sæpe euenit, vt in hydropicis humor serosus ex abdomine in cauitatem thoracis penetret. Per quas vias autem humor serosus in cauitatem thoracis penetret, non adeò planum, & potest id forsan variis modis accidere. Nam vel vaporis specie humor in cauitatem thoracis penetrare potest, ibique rursus condensari; id quod facilè fieri potest, cùm membrana thoracem intus succingens satis densa sit; vel etiam serum sub propria forma è vasis thoracis, in quibus abundat, exstillat, vt in ventre inferiore in abdomen: & vt Hippocrates, *6. epid.* loquitur, [illegible] *Inuenit natura etiam sine ratione sibi ipsi vias.*

Et plerumque in ventre inferiore causa mali hæret, ac nutritionis viscera scirrhosa, aut vesicis aqua plenis referta deprehendun-

prehenduntur: vnde etiam pedes intumescunt, facies pallet, & cachexiæ signa adsunt. Accedit autem hoc malum præcipuè iis, quibus thorax ac pulmo, vel à primo ortu, vel ab occasione aliquâ debilis est, & ad recipiendos superfluos humores aptus. An verò etiam à corde vel pericardio humor hic prouenire possit, considerandum Lectori relinquo. Semper enim humor aliquis in pericardio reperitur, qui præter naturam etiam augeri potest, cùm sanguis arteriosus admodum serosus, & hinc ad thoracem penetrare. Videatur etiam Columbus, *lib.15. anatom.* de hydropica, in qua hepar & lien saluus inuentus fuit, abscessus verò & putredo in corde. Et Dodonæus *in anat. c.35. obseru. Beniuenij.*

Differentia.

Differentia. Differentia præcipua est, quòd aliquando aqua in toto thorace continetur; aliquando in altera saltem eius parte.

Signa Diagnostica.

Signa. Percipitur in thorace dolor grauans, ob materiæ aquosæ abundantiam, & plerumque sonitus aquæ fluctuantis, dum æger corpus mouet, deprehenditur. Tussis est sicca. Etsi enim materia multa in pectore abundat: tamen natura eam nec coquere, nec ob tenuitatem expellere potest. Respiratio est difficilis, frequens & parua, ægérque quasi suffocari videtur, ob organorum respirationis angustiam, & diaphragmatis à materia incumbente compressionem, & in primis illa in respirando difficultas & crebritas, somni primo tempore ægrum subitò inuadit. Sitis est molesta, ob pulmonem exsiccatum. Etsi enim aqua in thorace abundat, ea tamen salsa est. Appetitus deiicitur: accidunt interdum animi deliquia & palpitatio cordis, color faciei pallidus est, & palpebræ ac pedes intumescunt: latus intrinsecùs acetum olet, non tamen semper, si scilicet materia in thorace moram trahat & corrumpatur. Accedit interdum etiam febris, cuius quoque Hippocrates, *allegato loco*, meminit. Materia enim ista serosa in thorace moram trahens acrimoniam acquirit, tandemque putrescit & febrem accendit.

Prognosticum.

Prognosticū. Malum est curatu difficile, & rarò sanatur. Vt enim Hydrops ex caloris natiui viscerúmque debilitate prouenit, ita & hic ex eadem caussa ortum habet. Et licèt quandoque morbus sponte solui videtur, erumpente ad aluum aquâ: tamen paulo pòst malum, & quidem grauiùs, recrudescit, & incrementum paulatim sumit, tandemque in hydropem vertitur, ægerque suffocatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Materia aquosa pectus & pulmones replens euacuanda, eiúsque generatio, vndecunque etiam proueniat, præcauenda. Et quia humor hic coctionem nullam recipit, eam etiam exspectare opus non est, sed statim eum euacuare conuenit iis medicamentis, quæ aquas è corpore educere solent. Vt viæ tamen per quas effluere debet, aperiantur, commodum fuerit. Hinc etiam Autor *libri de morbis, loco suprà. c.9. allegato*, scribit, si materia ad aluum erumpit, ægrum statim sanum & à morbo liberatum videri. Et obseruatum, morbum hunc permutatum fuisse in herniam aquosam, simulque per aluum effluxisse aquam, & sic euasisse ægrum, & integrè restitutum fuisse. Id quod accidit, vbi non ex toto materia ad pectus fertur, nec viscera naturalia, nec pulmones infiguiter læsi sunt. Secùs enim si res se habeat, temporis progressu aluus incendetur, eademque illa, vel adhuc ampliùs patietur æger, vt idem Autor, *ibid.* loquitur.

Vtilia autem hîc sunt in primis mechoacana, radix gralapa, gummi gotte, succus radicum sambuci ad Vnc.j. vel Vnc.j. sem. sumtus, succus radicum ireos, elaterium ad gr. iii. exhibitum. Educenda est autem materia paulatim, & medicamenta purgantia repetenda sunt. Hippocrates & antiqui etiam sectionem thoracis instituebant, de qua, *capite præcedente*, dictum. Verùm cum ea præsentem solum materiam exhauriat, futuræ autem regenerationem neutiquam prohibeat, si pulmones vel viscera sint corrupta, omnino inutilis est, & Medico ignominiam parit.

Diuretica vtilia sunt. Potest tamen etiam serum per vrinam euacuari. Atque ab hoc auxilio Cæsar Maximilianus II. plurimum commodi sensit, qui cùm pectoris hydrope cum cordis palpitatione ad annos viginti laborasset, vno interdum die ad sex libras minxit, cúmque motus ille materiæ impeditus esset, suffocatus est, vt refert ipsius Medicus, Ioh. Crato, *in epist. à Scholtzio collect. epist.136.* Diuretica autem talia proponentur, *de hydrope.*

Est etiam vtilis aqua hæc D. Dotingij:

℞. *Rad. calam. aromat. raphani marini*, an. ℥.iii. *rusci* Vnc.ß. *cort. & sem. ebuli*, an. ℥ ß. *agrimoniæ* M.1.

Incisa & commixta cum *hepate & pulmone vituli* infundantur hor.24. in *aq. apij, cotulæ fœtidæ*, an ℔.iii. *vini Rhenani* ℔.ii. Fiat s.a. destillatio suspensâ in alembico *cort. citri siccor. in nodulo ligat.* Vnc. sem.

Curatio. Verùm etsi modis his omnibus materia quandoque euacuari possit: tamen id semper tentare adeò tutum non est; cùm à calore medicamentorum agitata materia difficilem respirationem suffocationemque excitare possit. Ideóque tutissimum videtur, vt materia sensibiliter euacuetur, aperto thorace. Et quidem maturè id faciendum, secundum præceptum Hippocratis, *6. epidem. sect.7.* ὑδατώδεας ὕδατος πνεύμονας, ne ab aqua pulmones corrumpantur. Materia euacuata, danda opera, vt eius generatio prohibeatur, viscerúmque morbi, intemperies, obstructio, scirrhus, medicamentis, de quibus in doctrina *de hydrope* dicetur, emendetur. Et cùm materia serosa facilè rursum generetur, eius purgatio per interualla repetenda.

Cauteria. Cauteria quoque in cruribus præcipuè, & fonticuli excitandi, per quos semper materiæ aliquid euacuetur.

Diæta. Victus ratio sit, qualis hydropicis præscribitur.

CAPVT XXI.

De Vertebrarum dorsi luxatione, & Gibbositate.

Vertebrarum dorsi luxatio. Spina dorsi è multis vertebris componitur, quæ peculiari articulatione inter se cohærent & connectuntur, vt ad inflectendum, in anteriora præsertim, apta sunt: in quo motu ne sedibus suis excidant vertebræ, multis & variis ligamentis firmatæ sunt. Quandoque tamen caussarum præternaturalium violentia è sede sua exturbantur, & quidem nunc totæ, quæ Luxatio est; nunc ex parte saltem, quæ Subluxatio nominatur.

Prima vertebra luxatio. Et quidem primæ vertebræ caput insidet, è qua tamen quandoque versus posteriora etiam excidit, quo fit, vt spinalis medulla comprimatur, mentúmque ad pectus flectatur, vnde & eloquendi & spirandi potentia tollitur, homóque subitò iugulatur.

Ceruicis vertebrarum luxatio. Ceruicis verò vertebræ & luxantur, & subluxantur. Et si integrè luxantur, celeriter homo interit. Etenim spinalis medulla in primi origine, & nerui ab ea oriundi comprimuntur, vnde spiritus animales in membra inferiora influere non possunt, & ipsa respiratio tollitur. *Subluxatio.* Subluxatio verò fit in partem anteriorem, & tum collum distorquetur, caput moueri nequit, facies liuet, locus affectus dolet, & spirandi ac loquendi difficultas adest. Malum tamen minùs periculosum est quàm luxatio. Statim verò iis occurrendum. Quod fit, si æger in humili sella sedeat; Chirurgi verò minister toto corpore scapulis & humeris ægri incumbat, Chirurgus autem caput vtrinque ad aures comprehensum concutiat, & in omnem partem moueat, donec vertebra suo loco restituatur. Quod vbi factum, dolor statim remittit, capútque iterum moueri potest.

Gibbositas. Frequentissima verò luxatio dorsi est, quæ in genere Gibbositas nominatur, & qui ea laborant, Gibbi dicuntur. Luxatio autem ista non est eiusdem generis. *Eius species.* Luxantur enim vertebræ vel extrà, vel intrò, vel ad latus alterutrum. Et quidem ad latera id fit frequenter; extra frequentissimè; intrò rarissimè; ea de caussa, quia in spinæ parte, quæ cauitatem thoracis spectat, inter vertebras est cartilago multa & crassa, quæ prohibet, ne spina facilè versus anteriora luxari possit, in reliquis verò positionibus nullum adest impedimentum.

Cùm versus exteriora vertebræ luxantur, & sedibus suis excidunt, tumor in dorso apparet, malúmque hoc propriè Græcis κύφωσις, κύβωσις & ὕβωσις, Latinis Gibbositas nominatur. *Κύφωσις, seu gibbositas.* Si verò versus anteriora fiat luxatio cauitas in dorso apparet, tumor verò ante & circa sternum, & tum λόρδωσις appellatur, *Λόρδωσις, seu repanditas.* quod verterunt Repanditatem, Recuruitatem & Gibbositatem ad interna. Si autem in latus alterutrum fiat luxatio; dicitur σκολίωσις, Obliquatio & Tortuositas. *Σκολίωσις, seu obliquatio.*

Galenus, *3. de artic. text.* 2. & 6. *aph.* 46. quartum adhuc vitium vertebrarum spinæ dorsi adiungit, quod σεῖσιν, id est, Quassationem nominant, quando vertebrarum iunctura & compages dimouetur, vertebræ tamen in sede sua manent. *Σεῖσις, seu quassatio vertebrarū.* Quod malum, aut certè huic cognatum, forsan est illud malum, quod Germani *das Vuebethum* appellant, & quod nonnulli frequenter pati dicuntur. Conqueruntur hoc modo affecti de dolore dorsi & circa ventriculum, appetitus deiicitur, nonnulli vomunt, caput dolet, nonnullos etiam & præcipuè infantes calor quasi febrilis corripit, imò sæpe febris satis magna, quæ ob symptomata coniuncta malignam quandoque simulat. Atque hoc sibi accidere dicunt, cùm graue onus aliquod sustulerunt, vel alio modo vehementer & inordinatè spinam dorsi mouerunt aut inflexerunt.

Curatio. Curandi rationem hanc habet. In infantibus candelam ceream accensam vmbilico applicant, & ollulam imponunt, eámque instar cucurbitulæ affigunt & adhærere permittunt, donec sponte decidat. In adultioribus verò quasi luxationem hoc malum curant, atque alij aliter. Plerique brachia decussatim pectori iniiciunt, manibus in tergum reflexis, quas alius à tergo sedens, & genua sua dorso applicans apprehendit, ægrúmque hoc modo concutit, donec quidam strepitus audiatur. Tum enim vertebris suam compagem restitutam esse dicunt. Exhibetur etiam cum commodo *vnguentum rubrum potabile, oculi cancrorum*, & similia, quæ lapsis & percussis exhiberi solent medicamenta. Muliereculas etiam sæpe falsò ad hoc malum, præcipuè in infantibus, recurrere scio, & licèt infantes febribus laborent, id huic malo imputant. Si quid tamen tale seu infantibus, seu adultis reuera accidit, causa est σεῖσις seu quassatio vertebrarum ex causa aliqua violenta, & quidem vndecimæ vel viciniæ alicuius vertebræ, vbi orificium

orificium ventriculi dorso alligatur, è cuius & membranarum id dorso annectentium extensione præternaturam, ista symptomata oriri credibile est.

Curuitas decrepitorum. Nonnulli adhuc quintum genus addunt, curuitatem scilicet, quæ decrepitis accidit, quod tamen potiùs incuruitas, vt dixi, quàm gibbositas, nominandum; cùm iis, qui corpore sunt procero in decrepita ætate corpus in anteriora incuruetur, vertebris quidem non luxatis, sed totâ spina incuruatâ.

Differentia.

Differentia. E quibus, quæ luxationis vertebrarum sint differentiæ, patet. Addo & hoc, quòd aliquando ea accidit in thorace, aliquando sub diaphragmate.

Caussa.

Caussa. Externa. Caussæ à quibus vertebræ loco suo dimouentur, sunt vel Externæ, vel Internæ. Externæ sunt casus percussio, inflexio nimia, *Nutricum incuria in infantibus fasciis constringendis.* & similes caussæ violentæ. Quò pertinet etiam nutricum imprudentia, quæ infantes fasciis nimis arctè aut inæqualiter constringunt, aut in brachiis gestant, antequam spina tam firmata est, vt erecti sedere possint, aut si, dum infantes è cunis eleuant, dorsum manu alterâ non fulciunt. Huc referenda est & vestium nimia constrictio, ob quam caussam puellæ gibbosæ interdum fiunt, dum matres, vt eas iunceas reddant, thoracem arctiùs & violenter constringunt. Consuetudo etiam frequenter corpus in partem anteriorem, vel latera flectendi, malo huic materiam præbere potest.

Interna. Caussæ Internæ sunt, primò natiua & vitiosa in vtero conformatio; vnde etiam sæpe hæreditarium malum est. Deinde humores vitiosi, qui ligamenta spinalis medullæ laxiora reddunt, siue aliunde affluant, sicut id a capite factum esse annotauit Guillelmus Fabricius *cent.* 1. *obseru.* 45. siue circa spinam à natiua vel ascititia earum partium imbecillitate colligantur. Quò facit maximè ligamenti neruosi, quo vertebræ connectuntur omnes, debilitas. Id enim cùm tenaci & glutinoso humore ob motus vertebrarum commoditatem circumfusum sit, ei nonnunquam alius frigidus crassus humor per catarrhos commiscetur, vnde ligamentum hoc & nexus vertebrarum laxior redditur, vel tumor excitatur. Tertiò tumor intus ad spinalem medullam natus, de quo Hippocrates, 6. *aphorism.* 46. Talia enim tubercula, vt & musculi adiacentes, si intumescant, vertebras loco suo dimouent. Trahuntur autem & dimouentur à talibus tumoribus vertebræ nunc intrò, nunc extrà, pro situ tumoris. Si enim tumores duo obsideant ligamenta interna duarum aut plurium vertebrarum, inter quas vna, duæ, vel plures interiectæ sunt vertebræ nullo tumore occupatæ, tum vertebræ à suis ligamentis tumentibus trahuntur, compelluntque vertebras quæ sunt intermediæ, à suo loco dimoueri, & fit *κύφωσις*, perinde ac ramus viridis, si eius duo extrema in se contrahantur, in medio curuatur. Si verò vnus, vel duo, vel plures tumores, inter quos nulla interiecta est vertebra, adsint, ligamenta, quæ occupant, ad se trahunt in partem interiorem; & sic simul vertebra intrò trahitur, & fit *λόρδωσις*.

Signa Diagnostica.

Signa. Malum hoc visui & tactui patet. Et quòd vertebræ suo loco motæ sint, & quo in loco, visu & tactu explorari potest. An etiam vertebræ versus interiora, vel exteriora, vel ad latera luxatæ sint, visu dignoscitur. Symptomata tamen etiam prouenientia mali eius qualitatem edocent. In *κυφώσει*, vertebrarum thoracis spiritus difficulter & cum sono trahitur, sternum fit strictius. In *λορδώσει*, maxima adest spirandi difficultas, mouendique in partibus inferioribus impotentia. In *σκολιώσει*, plerumque excitatur paralysis in parte luxata, & conuulsio in opposita. Quibus spina ad lumbos gibba est, renum & vesicæ vitia superueniunt, & plerumque sunt infœcundi. Ad paralysin tamen partibus inducendam, in primis modus luxationis multum potest. Si enim luxatio fiat repentè & sit magna compressa spinali medulla, & neruis inde oriundis, accidit paralysis. Si verò sensim vertebræ luxentur, interim spinalis medulla quæ mollis est, extendi potest, vnde nihil mali patiuntur. Qua de re videatur Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 3. Symptomata, quæ ex luxatione duarum vertebrarum lumborum ex lapsu ab arbore superuenerunt, recenset Guillelmus Fabricius, *cent.* 5. *obseru.* 68. *Post casum*, inquit, *superuenit dolor acerbissimus, qui longum tempus durauit, cibum indigestum euomuit, nihilque cibi & potus per aliquot dies retinere potuit. Febris quoque ardentissima, sitis inexhausta, vigiliæ, inquietudo, ariditas linguæ, tandemque delirium superuenit. Statimque post casum inferiores partes corporis ab vmbilico paralysi correptæ fuerunt; quapropter nec excrementa alui, nec vrinam continere potuit.* Gibbi plerumque anhelitus fœtet; quia vt Aristoteles docet, thorax est angustior, quàm vt pulmones satis dilatari possint, vnde humores & vapores in eo corrumpuntur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Morbus hic est curatu difficilis, præsertim si malum ampliùs non sit recens, & sæpe est incurabilis.

2. Hæreditaria, & quæ à primo ortu & conformatione obtingit, gibbositas incurabilis est.

3. Quæ à caussa externa fit gibbositas, sæpe est sanabilis; atque ab interna, vix vnquam sanatur.

4. Si plures vertebræ ordine sese consequentes simul luxentur, minus periculosum malum est, quàm si vna saltem luxetur. Vna enim vertebra si saltem luxetur, cùm in acutum angulum desinat, spinalem medullam comprimit, & eam valde lædit. Si verò plures vertebræ simul luxentur, & obtusum angulum efficiant, minùs spinalem medullam comprimunt.

5. Luxatio integra longè periculosior est, quàm subluxatio; quia grauiora symptomata infert.

6. Luxatio introrsum facta ferè habetur pro incurabili, ab Hippocrate, *lib. de artic.* Paulo Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 117. Auicenna, *lib.* 4. *fen.* 5. *tract.* 1. *cap.* 21. Quomodo enim quis ab anteriore parte per ventrem coactionem facere possit? Guillelmus Fabricius tamen, *cent.* 5. *obseru.* 69. id non planè pro impossibili habet, & modum curandi ibi proponit, vt infrà dicetur; sed videtur difficilis, modò non sit planè impossibilis.

7. *Quicunque gibbi ex asthmate vel tussi fiunt ante pubertatem, moriuntur.* Hippocrates, 6. *aphorism.* 46. Calor enim circa annos pubertatis auctior maiorem & liberam respirationem requirit: ipsa quoque viscera in thoracis cauitate, cor & pulmo, augentur. Quia verò tuberculum in maiorem molem excrescit, & ipse thorax non fit amplior, impeditâ spiratione calor insitus paulatim languescit, tandémque suffocatur. Et cùm ob ipsam asthmaticam dispositionem difficilis fiat respiratio malum duplicatur, gibbositate accedente, vt non sit mirum hominem in adolescentia mori.

8. Qui verò gibbosi fiunt ex aliis caussis, quàm humoribus frigidis, vt tussi, ictu, humorum defluxu, non necessariò tam breuis vitæ sunt, sed sæpe diu viuunt.

9. Qui verò gibbi fiunt post pubertatem, cùm in iis thorax iam naturalem magnitudinem habeat, non tam citò moriuntur.

10. Quicunque ab infantia statim gibbosi sunt, iis costæ vel parum; vel nihil in latum crescunt, sed foràs antrorsum porriguntur, vnde pectori sua latitudo decedit, atque inde fiunt asthmatici, pulmonibus compressis. Quin etiam ceruicem ad magnam vertebram in anteriorem partem recuruatam habere coguntur, vt & iis caput pronum sit. Id igitur magnam faucibus angustiam exhibet, cùm intrò vergat.

Curatio.

Indicatio hîc vnica est, vertebram suæ sedi, è qua prolapsa est, restituere, id quod in tenellis corporibus fieri potest, in *Curatio.* luxatione extrorsum facta, si spina dorsi, quæ ad extra gibba est, quotidie ab axillis ad os sacrum versus leniter manibus intrò comprimatur. Iisdem corporibus adhiberi possunt thoraces ferrei, quibus vertebræ ad sua loca intrò comprimuntur & compelluntur, qualem depinxit Ambrosius Paræus, *lib.* 22. *c.* 8. vel saltem lamina ferrea thoraci insuitur, & emplastra & inunctiones ex medicamentis neruos roborantibus & consolidantibus adhibentur; de qua re vide Guillelmum Fabricium, *cent.* 5. *obseru.* 67.

In adultis verò gibbositas nonnisi Chirurgiæ operâ, & plerumque per peculiaria instrumenta, quæ depingere facilius quàm describere, curantur. Qua de re videantur Hippocrates, 3. *de articul.* & Galenus, *in comm.* Oribas. *de machinis, cap.* 35. Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 117. Cornel. Celsus, *lib.* 8. *cap.* 15. Paræus, *lib.* 15. *cap.* 15. & 56.

Luxationis verò spinæ dorsi ad interiora curatio, ab omnibus penè habita est pro impossibili. In corporibus tamen tenellis, si malum sit recens, emplastra fortiter adhærentia applicari possunt, quibus auulsis spina versus exteriora retrahi potest, de quibus dictum, *l.* 1. *p.* 2. *c.* 20. *de cranij depressione*, & etiam *cap.* 25. dicetur.

In adultis verò etiam aliquid tentandum censet Guillel. Fabricius, *cent.* 5. *obseru.* 68. primò quidem extensione, & spinæ eiusdem nunc in dextrum, nunc in sinistrum latus concussione, & ventris in altum eleuatione, per instrumenta ab Oribasio & Paræo *locis allegatis*, depicta. Deinde dorsi incisione vsque ad vertebram luxatam, & vertebræ, quæ post incisionem tenaculis aptis in appendice deprehendenda est, in altum eleuatione. Verùm modus hic tutus vix videtur, & pauci tam ancipiti curationi sese subiiciunt.

CAPVT XXII.

De Fractura Spinæ, & vulneribus spinalis Medullæ.

Fractura spinæ. INterdum etiam accidit, vt à caussis externis & violentis spina dorsi, & eius vertebræ frangantur & contundantur. Fractura, plerumque lethale malum est, ob spinalis medullæ & neruorum læsionem. In contusione hoc vsurpetur Cataplasma.

Contusio spinæ. ℞. *Farin. hordei. fabar.* an. Vnc. i. *semin. fænugræc.* Vnc. sem. *puluer. flor. chamæmel. absinth. cumini*, an. Drach. ii. *croci* Scrup. sem. *rad. consolid. maior. minoris*, ana Vnc. i. sem Radices ad mollitiem coquantur, & per setaceum traiiciantur: postea adde reliqua, & fiat s. a. Cataplasma.

Vulnera spinalis medullæ. Si spinalis medulla vulnerata sit, cùm ex ea partes inferiores neruos accipiant, inferiores partes omnes vel resoluuntur, vel conuelluntur, malumque est periculosum, quia cerebrum in consen

consensum trahitur, ac dolor & febris excitatur, raróque ægri, præsertim si vulnus sit magnum, conualescunt. De quo etiam Hippocrates, 2. *prædict. Si spinalis medulla aut ex casu, aut aliâ quapiam caussa externa, aut suâ sponte laborarit, & crurum impotentiam facit, vt ne tactum quidem percipiat æger, & ventris & vesicæ, adeò vt primis quidem diebus stercus aut vrina non nisi coactè reddatur. Quod si morbus inualuerit, & stercus & vrina ægro inscio prodit, tandémque non longo post internallo perit.*

Cùm autem spinalis medulla quasi cerebrum oblongatum sit, eadem etiam medicamenta ei, quæ suprà, *lib. 1. part. 1. cap. 24. de vulner. cerebri* proposuimus, adhibenda.

CAPVT XIII.
De Tabe Dorsali.

Tabes dorsalis. FAcit etiam Hippocrates *lib. 2. de morbis*, mentionem tabis dorsalis. *Dorsalis tabes*, inquit, *ex spinali medulla oritur, præcipuè verò recentes sponsos & libidinosos corripit. Febres sunt expertes, benè comedunt & colliquantur. Quòd si ita affectum percontatus, asseret, sibi videri ex superioribus partibus à capite velut formicas in spinam demitti, cúmque vrinam aut stercus reddit, semen genitale copiosum & liquidum ei prodit, neque generatio fit, & inter dormiendum, cùm vxore dormiat, necne, Veneris ludibria patitur. Cúmque aliàs, tum præcipuè quando per locum arduum iter fecerit aut cucurrerit, anhelosus & imbecillus euadit, caput grauatur, & aures sonant. Hic temporis progressu vehementibus febribus correptus perit ex lipyria febre.*

Differentia. Quatuor autem, vt *in comment.* addit Petrus Salius Diuersus, tabis dorsalis apud Hippocratem occurrunt differentiæ. Prima est ex nimia Venere; altera, ex sanguine copiosiore in spinalem medullam irruente; tertia, ex eiusdem exsiccatione; quarta, ex praua destillatione in eandem decumbente.

Prima. Primam differentiam quod attinet, potest illa confirmari historiâ Satyri, *6. epid. sect. 8. text. 52.* qui cognomento Grypalopex vocatus, annos 25. natus, non solùm sæpiùs per somnum genitale semen excreuit, sed & per diem illi multoties promanauit. Cùm autem iam annum trigesimum attigisset, tabe correptus mortuus est.

Caussa eius. Hippocrates morbi huius caussam proculdubio hanc esse statuit, quòd semen ex cerebro per spinalem medullam ad membra genitalia perueniat, vt ex *lib. de aëre, aquis & locis, lib. de genitura, & de natura pueri*, videre est, qua de re hîc non disputo. Hoc tamen certum est, & totum corpus ex nimio seminis profluuio contabescere, & cerebrum insigniter lædi, & proculdubio etiam spinalem medullam, quæ cerebrũ oblongatum quasi est; vnde succedit tanta corporis impotentia, vt ex omni motu validiore, vt cursu vel in locum acliuem adscensu, difficultas spirandi sequatur. Etsi verò in principio nulla adsit febris: temporis tamen progressu, & facultatibus omnibus debilitatis, febris tandem putrida succedit, quæ plerumque est è malignarum genere, in quibus interiora frigent. Vniuersalibus autem præmissis, Hippocrates lac asininum, deinde bubulum per 40 dies præbet, & postea cibis mollibus ipsum reficit.

Secunda. Secunda tabis dorsalis differentia est, cum calor spinalis medullæ insitus a copiosiore sanguine obruitur, & ferè extinguitur.

Tertia. Tertia, cùm occlusis meatibus, per quos nutrimentum ad eam defertur, exsiccatur.

Quarta. Quarta, cùm praua destillatio in eam decumbit; cuius exemplum habetur apud Guilhelmum Fabricium, *cent. 1. obseru. 45.*

De ista tabe dorsali pluribus agit Balduinus Ronsséus, *epistol. 32* quæ etiam *tract. de scorb. epist. 4* habetur, quam hic apponere libet; *Lumbag.* *Morbus, quem Græci λόςδωσιν, Latini Lumbaginem appellant, est Hollandis tum propter rationem victus, tum loci ipsius qualitatem vliginosam prorsus familiaris planè, ac propemodum indigena, quanquam & aliis locis illos solent inuadere, qui immoderatiore vtuntur Venere. Nam sicut* lib. 2. de morbis, *auctor est Hip. corripit maximè sponsos, atque Veneri deditos, proditque ipsis genitale semen multum ac liquidum, & genitura in vtero non manet, & in somnis semen profundunt, siue dormiant cum vxore, siue non. Verùm hanc tabis dorsalis speciem, sicuti puto, non est quod metuamus, quando verisimile magis sit morbum tum originem traxisse à materia pituitosa sanguini, aut flatibus, aut melanc. mixta, per modum catarrhi à capite per venas in spinalem medullam defluente. Siquidem cùm septem fiat catarrheumatum, aut defluxionum species, vt author est,* libro de glandulis, *Hippocrates,* *Catarrhorum septem species.* *quibus cerebrum sese exonerare solet, per nares dico, per aures, per oculos, per palatum in guttur ac gulam, ac reliqua per venas in spinalem medullam, & sanguinem; necessum est, locum, in quem defluxio decumbit, variè affici, pro materia ipsius tum qualitate, tum quantitate, Nam si recrementa aut sordes, quæ à cerebro in aliam partem defluunt, non prorsus maligna sint, ac quantitate pauca, dolor ipse & affectus talis erit, qui à natura facilè euinci ac discuti possit. Sin excrementa tum qualitate, tum quantitate peccent, credendum est, eadem grauissimorum symptomatum occasionem præbitura. Ac proinde quoniam reliquis sex omissis, de ea tantum defluxionis specie, quæ à capite per venas in spinalem medullam decumbit, nobis sermo est: sciendum est, quòd quoties frigidi ac lenti humores in spinam defluunt, vicinas partes primùm occupare, atque affligere solent: quæ nisi ita robustæ sint, vt conceptam materiam statim euincere, ac dissipare possint, eandem ad subiectas, ac maximè vicinas partes vicissim transmittunt, quæ dum neruosum genus distendit, grauissimis doloribus totum hoc corpusculum lancinant, incipiendo à scapulis, & sensim serpendo ad lumbos, atque interdum etiam ad ipsum os coxendicum. Atque ita affecti vix progredi, aut sese loco mouere possunt, quam affectionem propriè Lumbaginem, aut λόςδωσιν, vocamus. Si quis tamen Neotericorum Guttam dicere malit, quod tanquam gutta à cerebro defluat humor, rectiùs fecerit, quàm ij, qui generaliter ad omnes articulorum dolores guttæ nomen accommodare voluerunt. Habet autem hoc cum quartana commune, quòd omnibus anni temporibus inuadat, æstate tamen sit breuior, autumno longior, maximéque si hyemem attingat. Cæterùm si acrior simul, & tenacior sit humor, qui à cerebro defluit, atque maiore cum impetu fertur, iam non solùm in subiectam spinam decumbit, verùm etiam in acetabula ossis coxendicis, ac tum demum tabem dorsalem, aut spinalem, aut ossis sacri dicti Hippocrati, conciliat, malum tale, in quo vitam cum morte commutare pro solatio est, quando semper magis ac magis ingruentibus doloribus, requiei tempus nullum conceditur, siquidem, vt* libro de glandulis, *Hippocrates ait, oritur morbus, ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam, inde autem in os sacrum impetum facit, quò medulla ipsa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula seu iuncturas deponit, & si tabem fecerit, homo marcescit, & viuere non expetit. Statim enim scapulæ dolent, ambóque pedes & crura consequuntur, & semper tandem pereunt multo tempore curuati, atque sic desiccescit homo & moritur. Habet præter cætera cum reliquis tabidis commune, quòd autumnus ei magna ex parte exitialis sit, ver autem ad pharmaciam opportunissimum. Porrò quòd spinalis medulla arescat, atque marcescat, in caussa est obstructio orificiorum, ac venarum, atque vasorum à cerebro ad spinam sanguinem atque spiritum deferentium; quo fit, vt curandi methodus in eo consistat, vt reseratis poris materia peccans euacuetur. Quòd si plethoricum quoque corpus sit primùm tundenda erit vena, aut humeraria brachij dextri, aut media sinistri, aut etiam, si vsus exigat, poplitis, & si fortè tumeant ora illa venarum, quas hæmorrhoidas Græci appellant, consultum erit easdem, aut admotis sanguisugis, aut alio quouis modo adaperire. Solet enim, vt antè diximus, lumbaginis caussa esse humor melancholicus, qui quamuis crassior esse videatur quam vt commodè ad spinam transmitti possit: quotidiana tamen experientia ita fieri posse docet, quando lienosis lumbaginem indies superuenire conspiciamus, quemadmodum in sceletyrbe nostra annotauimus. Et Galenus,* comment. tertio in primum prorrheticõn Hippocratis, *idem apertè demonstrat, dum dicit, lumbis dolentibus exspectandam euacuationem per hæmorrhoides, quòd propter earundem retentionem non rarò doleant lumbi, magisque si eius temperatura, qui ita afficitur, melancholica sit, aut si abscedentes, vt sic loquar, præcedentis morbi reliquiæ, ad ora illarum venarum delatæ exitum non habent.*

Post sanguinis igitur missionem, decoctis res tentanda est, *Curatio. Lumbaginis.* *quæ materiam fluidam reddant: deinde medicamenta purgantia, pro humoris peccantis ratione propinanda erunt, incipiendo à clementioribus, habitâ semper ratione capitis, tanquam partis primariò affectæ. Deinde si res exigat, fortioribus etiam vtendum erit, in quem vsum elateriũ suum Hippocrates summè commendatum habet. Ego magis probarim globulos ex agarico, cum turpethi portione aliqua maceratis, idque aut in decocto foliorum senæ, cui nonnihil seminis anisi aut fœniculi additum sit, aut alio quouis, prout res exigere videbitur. Post purgatum corpus, consultum erit fomentationibus, frictionibus, inunctionibus, quæ vti, quæ simul & euocẽt materiam, & dolorem mitigent & robur addant affectæ particulæ. Poterit etiam in eundem vsum, si locus, tempus & ægri consuetudo admittant, præparari balneum, aut aqua dulcis, aut quod artificiosè confectum sit, ex verbena, rosis, saluia, libanotide, chamæmelo, meliloto, atq; aliis id genus aqua incoctis. Quod si per se non satis fluxa sit aluus, suadet Hippocrates, vt eandem, iniecto lacte, eluamus. At si fortè humor tenaciùs inhæserit, atque altiùs quodãmodo impactus fuerit, ac flatus vtrunq; fuerit particeps: non solùm iam dictis hypothesibus exequendum erit negotium, verùm etiam medicamentosas illas cucurbitulas in vsũ vocare par erit, vt videlicet humor ille, earundem attractione, foras euocetur, cautione interim habitâ, ne copiosior sit materia, quàm vt commodè per easdem educi possit, si quidem alioqui periculum esset, ne nouus quidam fomes morbo suppeditaretur, victus ratio incidens, atque attenuans, & quæ non omnino tenuis sit, iniungenda est. Protenditur enim malum hoc, vt reliqui articulares morbi, ad minimum, in vigesimum diem, vt plurimùm, in quadragesimum: quanquam non rarò metas has excedat. Potus sit interim vinum ὀλιγοφόρον: quod nos villum dicimus, vel cereuisia tenuis, diligenter cocta. Somnus sit temperatus, & qui concoctioni ciborum sufficiat. Nimius enim catarrhis obnoxium reddit cerebrum. Exercitium moderatum esto pro virium robore, ac tolerantiæ ratione circa defatigationem.* Hæc Ronsséus

CAPVT

CAPVT XXIV.

De Vermibus dorsi.

Vermes dorsi. VT vermes in aliis corporis partibus pluribus, ita quandoque etiam in dorso generantur in infantibus, nonnunquam etiam in brachiis, imò quandoque & in aliis externis partibus, (cùm autem in dorso præcipuè nascantur, de iis hoc loco agere libet) quos nonnulli Crinones nominant, alij *Dracunculi.* Dracunculos, ob similitudinem cum Dracunculis, qui Ægyptiis & Indis sunt familiares, & vt Aetius, *tetrab. 4. serm. 2. cap. 85.* & Paulus, *l. 4. c. 59.* testantur, in musculosis corporis partibus, brachiis, cruribus, lumbricorum formâ sese exerunt; quorum capita apprehensa si trahantur, vehementem dolorem excitant. De quo affectus Auicenna, *l. 4. fen. 3. tr. 23. cap. 21.* & *22.* Guido de Caulraco Paræus, *l. 7. chirurg. c. 21.* Scholtzius, *in epist. med. epist. 22.* Reuinerus. VVierus, *in tract. Germ. de Dracunculis* Forestus, *obseru. medic. l. 20. in fine* Germani *Mitesser*, quod ali- *Mitesser.* mentum infantium absumant, nominant. Qui enim hoc morbo laborant infantes, contabescunt ferè; & licet satis comedant, & aliàs bene valeant, non nutriuntur, & pruritum molestissimum in dorso percipiunt.

Caussa illorum. Generantur autem hi vermes ex materia viscosa in venis capillaribus, præcipuè in dorso, conclusa subter cutem, & ob cohibitam transpirationem in hoc vermium genus transmutatâ.

Curatio. Cognoscuntur autem hi vermes, & sui suspicionem præbent, dum infantes quidem comedunt, sed non rectè nutriuntur, & ferè contabescunt, & sunt inquieti, ac pruritum sentiunt molestissimum, & sæpè lancinatione indesinente admodum diuexantur, ac quasi spinulatum aculeis punguntur, ita vt huc illuc sese iactantes quieti manere non possint. Quæ res vt certius cognoscatur, infantes in balneum & sudatorium inferendi, & manibus fortiter fricandi. (Potest etiam panis cum melle pro frictione adhiberi) Ita enim quasi capilli quidam cineritij aut nigricantes è cute prorepunt.

Curationem quod attinet, refert Andreas Dudithius *in epistol. medic. à Scholtzio collect. epist. 27.* in Polonia in labrum aquæ calidæ, in quo pueri lauant, iniici panis in micas friati manipulum, cineris item parum, lotis infantibus aquam perco- lari, & panem illum in massam compingi, quæ, vbi in diuersas partes manibus distrahitur, magnam subtilissimorum pilorum vim oculis offerat primo die, posterioribus diebus pauciores, postquam conualescunt infantes, planè nullos.

Nostris vsitatum est, dorsum, vt & brachia, si opus sit lini- mento ex farina triticea & melle confecto inungere, & partes illas benè fricare.

Alij. ℞. *Radic. bryoniæ* Vnc. ii. Coqu. in *lixiuio è cineribus querni parato*, in formam pulticulæ, quâ puccros illinunt.

Vbi vermiculi illi capitella sua instar pilorum, vel seminis papaueris è poris cutis exserunt, nouaculâ acutâ statim detruncanda sunt, ne iterum retracta sese abscondant. Alij stercus gallinaceum sacculo inclusum in lixiuio per noctem macerant, & postero die infantem vsque ad collum eo immergunt, ac peractâ sudatione melle inungunt, tandémque nouaculam adhibent, infanti semen nasturtij præbent, ter illud repetendo. Atque id aliquoties interiectis aliquot diebus repetendum est, donec frictione illâ nihil ampliùs eliciatur. Mulierculæ certos dies & dierum interuallum eligunt, sed superstitiose.

Vertebra prima capiti adnata. Accidunt & alij morbi interdum spinæ ac dorso. Ita Columbus, *lib. 15. anat.* vertebram primam occipiti planè adhærentem obseruauit. Ex abscessu in dorso pediculos erupisse refert *Pediculi in dorso.* Forestus. Fabro cuidam lignario in abscessu quinquaginta oua (seu vesiculas) tenuissimâ membranula obducta, intus limpi- *Oua in dorso.* dissimâ aquâ plena reperta fuisse, refert ex relatione Laurentij Scholtzij Schenkius, *lib. 5. obseru. 46.* Cornua quoque in dor- *Cornua.* so innata fuisse obseruatum est; cuius rei exempla annotauit idem Schenckius, *loco allegato, obseru. 40.*

CAPVT XXV.

De Luxatione & Fractura Costarum.

Luxatio.

Costarum luxatio. COstæ etiam interdum à percussione vel lapsu luxantur nunc suprà, nunc infra, nunc intrò. Si suprà, vel infrà, vel si in latus luxatio fit costæ, inæqualitas visu & tactu deprehenditur, & hinc cauitas, illinc exuberantia apparet. Si intrò luxata sit: saltem cauitas apparet.

Eius symptomata. Sequuntur autem varia luxatas costas symptomata, difficultas spirandi, thoracem mouendi, & corpus erigendi, dolor pleuritidem referens, musculosæ carnis quæ costæ superiacet, inflammatio.

Curatio. Costa autem vt quamprimùm sedi suæ restituatur danda opera. Si luxatio fit in latus superius, æger rectius suspensis ex ianuæ vel fenestræ alicuius parte superiore brachiis stabiatur & costæ capitulum eminens comprimatur, donec in locũ suum redeat. Si verò versus interiora luxata sit costa, æger pronus incuruetur manibus supra genua innixus, & costa, quæ eminet, comprimatur, ac in locum suum compellatur. Si verò intrò facta sit luxatio manus opera nihil præstari potest, sed emplastrum aliquod attrahens apponendum, qualia suprà, *lib. 1. part. 2. cap. 20. de cranij depressione*, sunt proposita. Et talia emplastra non semel, sed sæpius applicanda & auellenda sunt.

Si inflammatio carnis superiacentis adsit, cataplasma aliquod conueniens imponatur, quale etiam est, quod *capite præcedente* 23 propositum, vel Diachylum iteatum. Vide Paræus, *lib. 15. cap. 20.*

Fractura Costarum.

Franguntur quoque interdum costæ iisdem ex caussis vio- *Fractura costarum.* lentis, casu vel percussione.

Signa eius rei sunt, quòd quædam inæqualitas & cauitas tum visu, tum tactu deprehenditur, strepitus quoque quidam auditur. Quibus accedunt & alia symptomata. Adest dolor grauis, & præcipuè si internæ costæ pars fracta sit, isque pleuriticorum dolorem æmulans, respiratio est difficilis, tussis molesta, & nonnunquam etiam sanguinis sputum superuenit, dum ex vasis ruptis sanguinem effluentem pulmo imbibit, febris accedit. Præcipuè verò duo mala fractaram costarum comitari solent. Primum est carnis superiacentis costæ inflatio, quæ & tactu & visu deprehenditur, & si manu locus comprimatur, aëris cedentis strepitus auditur. Cui nisi succurratur maturè, inflammatio, & febris, atque abscessus succedere solet. Cuius rei caussa est carnis ab osse separatio & imbecillitas partis ictu inducta, quæ alimentum, quod doloris ratione attractum copiosius affluit, satis concoquere nequit, quod partim crudum ideò remanet, partim in vapores & flatus resoluitur. Malum hoc interdum & costarum corruptio sequi solet. Cùm enim caro ab osse abscedit, succedit in locum aër, cuius contactu os offenditur & corrumpitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Equidem per se vacat periculo costarum fractura: verùm quoniam grauia, quæ diximus, symptomata contusioni carnis circa costas accidunt, eâ de caussa periculo non vacat, imò quandoque lethalis est.

2. Quò pauciora symptomata praua adsunt, eò malum mitius est; quod fit, vbi costa solùm fracta, non verò intrò compressa est. Solet autem costa per callum die vigesimo coalescere & ferruminari.

Curatio.

Costa fracta primò rectè componenda & coniungenda est; secundò eius per callum vnitio procuranda; tertiò symptomata, & præcipuè carnis inflatio, auertenda.

Primò quidem videndum, an, tussi & spiritus retentione, an verò manuum operâ fracta costa in locum suum restitui possit. Quod nisi succedat, emplastrum aliquod attrahens, & quod adhæret, qualia suprà, *lib. 1. part. 1. cap. 20.* sunt proposita, imponendum, & cum impetu auferendum, vt costa in locum suum reducatur. Conueniens huic vsui etiam est hoc Emplastrum.

℞. *Farinæ volatilis* Vnc. ii. *tragacanth. thuris pulu.* an. Drach. v. *visci querni* (*glutinis scil.*) ℥. vi. *ichthyocoll.* Drach. i. sem. *album. ouor.* Vnc. ii. *Aqu. rosar.* q. s. Misce.

Vel Emplastrum ex terebinthina, resina, pice nigra, farina hordei vel fabarum, mastiche, aloe compositum. Et talia emplastra sæpius applicanda & auellenda sunt, donec æger meliùs spiret. Et memini me ante aliquot annos victori, cui in latere dextro à pertica, quam pro dolij vinculo parando flectere volebat, reciprocante, costa fracta & depressa erat, ita vt difficulter respiraret, tussiret, nec se erigere valeret, tali emplastro imposito costam in suum locum reduxisse.

Nonnulli quidem cucurbitulis costas fractas in locum suum reducere conantur: verùm improbant id plerique Medici; cùm metus sit, ne plus humoris attrahatur, & aliàs caro supra costas inflari soleat. Si verò fragmentum costæ membranam pungat atque inde acerbissimi dolores & alia praua symptomata oriantur, atque ipsa mors metuenda sit, pars, quâ costa fracta est, incidenda, vt fragmenta pungentia vel eximere, vel præcidere liceat. Si etiam contusio ad sit, vena secanda, ne inflammatio accedat.

Costis in locum suum reductis, natura quidem sponte callum generat; cui, vt subueniatur, emplastrum aliquod ad fracturam ossium conueniens imponendum, inter quæ & hoc valde celebratur:

℞. *Pulu. myrtill. rosar. rubr.* ana Vnc. i. *farin. hordei, orobi, lentium, fabarum, mastich.* ana Drach. ii. *cupular. glandium, nucum cupressi, cortic. granat. balaust.* ana Vnc. sem. *hypocistid. acaciæ, cortic. thuris, sang. dracon. terra Lemnia. aloes, myrrh.* ana Drach. ii. *olei myrtin. rosac. omphacini*, ana Vnc. ix. *Ceræ & terebinth. claræ*, ana ℔. sem. Fiat Emplastrum.

Nonnulli in morbi progressu fascias aquâ rorismarini imbuunt, quam efficacissimam in ossium fractura esse scribunt.

Si caro humida & flaccida sit, medicamenta antea proposita imponenda, & locus fasciis ac plagis constringendus, vt caro ossi coniungatur.

Diæta.

Victus sit in principio tenuis, & talis, qualis in aliis acutis requiritur. Æger quiescat, non tussiat, non sternutet, quantum potest, non loquatur multum, non rideat, non irascatur. Vide Hippocratem, 3. *de artic. t. 54. & seqq.* Galenus, *in comm.*

Numerus costarum vitiatus. Sunt & alia interdum costarum vitia. Quandoque numerus variat, refértque Columbus, *lib. 1. anat. c. 19.* se aliquando costas tantùm vndecim inuenisse, & *lib. 15.* aliquando 25. & 26. Aliquando duas aut tres connexas, idem, *ibid. 15.* obseruauit Costas etiam in uotata dignum tumorem excreuisse vidit, *ibid.* *Tumor costarum.*

CAPVT XXVI.

De Mucronatæ cartilaginis Prolapsu.

Mucronatæ cartilaginis prolapsus. ANtequam à morbis pectoris digrediamur, noui, & ab aliis non explicati morbi facienda mentio, nimirum Mucronatæ cartilaginis Prolapsûs, quem peculiari *libello* Baptista Codronchius descripsit. Ex eo ergo, quæ ad rem facere videbuntur, hoc loco afferemus.

Nomen & natura morbi huius.

Eius nomen & natura. Scribit autem quòd in Italia hunc morbum vulgò appellent animæ, aliqui verò officuli vel furculæ casum, & linguâ materna *l'anima caduta*: ipse autem mucronatæ seu xiphoidis cartilaginis prolapsum, procidentiam, deprehensionem, plicationem & flexionem appellat. Primam appellationem peritissimus Mercurialis *in quadam epistola* ad Codronchium missa improbauit, eò quod ignari homines partem hanc affectam animam appellauerint, tanquam sit quoddam animæ domicilium, quo descendente simul anima ipsa cadat, & eo restituto, simul anima ad propriam sedem redeat: quod sanè est merum figmentum. Ipse verò putat, vulgus ideò forsan hanc partem animam nominâsse, quòd apta sit, animam ex corporibus eximere, ob angustias & ingentia mala, quæ excitare solet, cùm ad infernas partes labitur; vel potiùs vocasse hanc partem animam, ob situm aut ob similitudinem. Cùm enim populares nucleos fructuum, qui in medio ipsorum sunt, animas vocent, videntes hanc partem in corpore nostro medium sortitam esse locum, ille animæ nomen indiderunt. Vel quoniam opinati sunt, hanc partem esse similem aliquibus fructuum nucleis, vt amygdalis. Ipse verò Codronchius gratiâ facilioris doctrinæ, hunc affectum, Mucronatæ cartilaginis prolapsum nominat. Galenus enim & cum eo omnes Anatomici testantur, à natura procreatum esse in pectore os quoddam, à Græcis στέρνον, appellatum, pro stabiliendis illis costis, quæ orbicularem thoracis amplitudinem efformant, & vt propugnaculi vicem gereret. *Sternon.* Ex huius ergo ossis imâ parte exoritur cartilago quædam longa & triangularis, quæ etsi aliquando bifida, gemináque occurrat, vt plurimùm tamen acuta, vt gladij mucro spectatur, cui multa fuerunt imposita nomina. Græci Xiphoiden appellant, *Cartilago mucronata.* eo quòd ensis imaginem referat, vt testatur Galenus, *7. de vsu part. cap. 21.* Alij mucronatam cartilaginem, quòd ad gladij mucronis formam accedat, & iuniores clypealem, gladialem & ensiformem nuncupant. Quidam & malum Punicum, eò quod balaustij formam gerere videatur. Et nonnulli epiglottalem, ab imagine operculi laryngis, huic cartilagini specie non admodum absimili, vocare voluerunt. Sed quòd ad formam gladij seu ensis, si rem vt est, considerare velimus, multò melius ac veriùs totum pectoris os, pugionis Hispani speciem præ se ferre apparet. Nam primum os, seu prima ossis pars, rotundæ pugionis parti respondet, quam minimus digitus apprehensione tangit, & vulgò dicitur ensis pomum. Secundum, vel secunda ossis pars, respondet illi parti quam tota manus complectitur, & capulum seu manubrium nuncupatur. Tertium os, vel tertia ossis pars, vnà cum ipsa cartilagine reliquæ parti pugionis assimilatur, & ideò vniuersam hanc ossium struem nonnulli xiphoidem ab ensis imagine vocarunt. Amatus Lusitanus, *cent. 3. cur. 93. in schol.* refert, in dissectione corporum cognouisse cartilaginem hanc à natura perforatam esse, quod tamen alij Anatomici silentio prætereunt.

Cùm autem nulla pars sit in homine, quæ non sit ob aliquem vsum à natura facta; aliter enim superuacanea esset, & potiùs abscindenda, quam optanda, teste Galeno, *lib. 17. de vsu part. cap. 1.* ideò exquirendum, quem vsum, quámve actionem habeat in corde hæc cartilago. Galenus, *lib. 6. de vsu part. cap. 3. & lib. 7. cap. 21.* ait, hanc cartilaginem esse factam, vt sit propugnaculum oris ventriculi, & partis septi transuersi, quæ illic est, vt & cordis similiter. Quam tamen sententiam Realdus Columbus, *lib. 1. de re anatom. cap. 20.* refellit, eo quòd pars hæc in sinistro latere à ventriculi regione plurimùm distet. Et ipse existimat, hanc membranam esse progenitam, vt cordi præsit, & septum transuersum muniat. Ioannes Valuerda. *lib. 5. sua anatom. cap. 16.* aliam habuit sententiam, hanc videlicet partem esse munimen anterioris partis iecoris ac ventriculi. Quidam celebris ac doctissimus nostræ ætatis Anatomicus arbitratur; xiphoiden iecori tantùm superstare, & à ventriculi orificio superiore longissimè distare. Vesalius scribit, hanc cartilaginem subditarum illi partium esse propugnaculum, quæ verò partes ei subijciantur non explicat. Videre tamen se non posse scribit Codronchius, cur cartilago hæc à loco suo dimoueri, ac situm mutare non possit. Nam quamuis dura sit, aliis partibus collata, est tamen mollis præ ossibus ita vt flecti, ac sedem suam valeat mutare, quamuis non sine aliquo labore, vt animaduertit Columbus. Et sicut epiglottis, quæ tota est cartilaginea, curuatur & inflectitur, cùm esculenta ac potulenta deglutiuntur, & illis cedit in ventriculum demissis: ita huic parti, cùm sit eiusdem naturæ ac substantiæ, non repugnat, vt ipsa quoque possit flecti, ac deprimi. Imò fuit sententia Nicoli, *in serm. 7.* & Piccolominei, hanc cartilaginem à summo rerum omnium Opifice in humano corpore factam esse, non solùm ad tutelam ventriculi, verùm etiam ob motum ipsius, id est, vt cedat motui ac dilatationi ventriculi, qui tùm copiâ alimentorum turgescit, iecur antrorsum, simúlque sursum propellit: adeò vt ex his grauissimis viris pateat, membranam hanc esse mobilem ac flexibilem. Præterea Excellentissimus Flaminius Rota, Bononiensis Medicus & Anatomicus apprimè peritus, in hanc venit sententiam, hanc cartilaginem non posse quidem luxari propriè dictâ luxatione, sed luxatione impropriè acceptâ, id est, depressione ad inferiora. Verùm vnusquisque in contrectandis hypochondriis exercitatus, si voluerit, & occasio se obtulerit, huius cartilaginis depressionem facili negotio percipere poterit extremâ ac internâ digitorum parte, in qua quidem sensus tactus maximè viget.

Morbum autem illum Bapt. Codronchius refert inter morbos in compositione seu mala constitutione, ad vitiatum situm, siue etiam deprauatam figuram pertinentes. *Qualis sit morbus.* Nam cartilago compressa situm variat, & figuram, quamuis hæc morbi differentia potiùs ad partes instrumentales ac oppositas videatur attinere, nec morbo tantùm in compositione laborat ista pars, verùm etiam intemperie composita cum materia affici potest, vt quando à frigido ac humido succo irrigatur, qui saltem est caussa antecedens, seu mediata ipsius depressionis. Nam sic affecta ex quacunque leui occasione, ac vi illata, potest à sua sede moueri. Non esse autem morbum in solutione continui, docet. Nam cùm pars sit dura, nonnisi cum magna difficultate potest solui illius vnitas. Est enim substantia quædam media inter ossa & ligamenta, ossibus tantò mollior, quantò ligamentis durior, propterea nullâ ratione frangi potest, cùm vbique suâ mollitie cedat, neque adeò resistat, sicut ossa faciunt, præter quam quod soluto continuo minimam læsionem subiectis partibus impertiret.

Caussæ.

Caussæ prolapsûs siue depressionis huius cartilaginis, & obscuræ & manifestæ esse possunt. *Caussæ manifestæ.* Manifestæ sunt illæ, quæ extrinsecùs fiunt, vt sunt casus, ictus, violenta ac incongrua corporis extensio, distorsióve aut peruersio nimia totius corporis, vel inordinata circumuolutio, vel etiam, vt aliqui volunt, molesta ac magna tussis. Obscuræ verò caussæ sunt illæ, quæ ab intrinseco principio ortum habent, vt est humor vel tenuis, vel lentus ac crassus circa ipsam coaceruatus, qui ipsam laxando facit, vt ex leui quapiam occasione deprimatur, sicut vsu venire nouimus vertebris spinæ, quæ propter destillationes irruentes ad ipsas facilè laxantur. *Obscuræ.*

Ex huius ergo cartilaginis mutatâ figurâ subiecta membra, ventriculum: iecur, ac septum transuersum, vel cor etiam, sed mediante diaphragmate, aut ore ventriculi, premi & lædi, atque hinc aliqua symptomata excitari posse statuit. *Quæ partes in hoc morbo afficiantur?* Et quoniam cum Realdo Columbo nonnulli alij affirmant, ventriculum vel ventriculi partem superiorem lædi non posse à mucronata cartilagine, eò quòd pars hæc ab illa valde absit, vt omnis (si fieri potest) remoueatur scrupulus, respondet, posse considerari ventriculum duplici respectu; primò vt est pars corporis mortui, secundò, vt est pars corporis viuentis. Si priori modo consideretur, hi viri peritissimi vera fatentur; si secundo, facilè hallucinari potuerunt. *Ventriculus dupliciter consideratur.* Nam cùm partes vitâ & motu priuatæ concidant & contrahantur, & illæ præcipuè, quæ in viuente turgere solent, idque eueniat potissimùm in hominum cadaueribus, qui vel ex longo morbo extincti sunt, vel post mille tormenta & ærumnas in carceribus toleratas morte violentâ perimuntur, ibi non est mirum, si eorùm ventriculi tum Anatomicis videantur valde distare à mucronata cartilagine: qui tamen cùm in sanis ac viuentibus crassi sint, & cibo vt plurimùm repleti turgeant, superius elati adhærent, vel propinqui sunt mucronatæ cartilagini. Quare fuit rectè scriptum à præclarissimis illis viris, hanc cartilaginem non solùm ob munimen ventriculi, verùm etiam ob motum illius procreatam esse, vt scilicet cederet motui ac dilatationi ventriculi ex alimenti copiâ turgentis. His adde illud: Quo ablato & alterum aufertur, & eo posito alterum existit, illius quidem caussam esse fateri debemus: sed est obseruatum, nonnulla symptomata ventriculi, potissimùm cùm deprimitur ista cartilago, fieri, ac nullo remediorum genere posse profligari, & restituta cartilagine quamprimùm aboleri: quis ergo negare audeat, horum caussam esse huius cartilaginis procidentiam? Addit porrò. Neque verò ex imperitia vel auaritia aliquorum hominum statuere debemus, esse hunc morbum fictitium, & inuentum duntaxat pro extorquendis hominum pecuniis, sed potiùs horum imperitiam ac auaritiam redarguere, & Deum omnium bonorum largitorem laudare, summáque gratiarum actione prosequi, qui dignatus sit, hunc fortasse antiquum, sed non cognitum morbum nobis patefacere. *Error nonnullorum.* Codronchius quidem non solùm concedit, aliquando accidisse, & accidere etiã posse, vt ex nequitia, vel imperitia aliquorum, qui violenter, vel quando opus non est, illam partem contrectant, vbi morbi non sunt, morbi fiant, & vbi sunt, augeantur, potissimúmque, si ab alia caussa ortum habeant.

beant. Verùm etiam hanc rationem, ab excellentissimo quodam viro adductam, suam firmare potiùs opinionem existimat. Nam si hæc cartilago, cùm sit sensus expers, dolore affici non potest, & ea malè ab istis tractata, vel ob vicinitatem iecoris, vel diaphragmatis, aut diaphragma & iecur, vel etiam os ventriculi, consensus ratione afficitur; & varia subsequuntur symptomata, cùm ea fieri non possint, nisi partes ex vim huic earum agioi factam recipiant, & illi vicinæ sint; videre se non posse scribit, cur ab aliqua externa caussa vel interna, allata huic parti læsione, ac vi pariter, earundem partium symptomata varia non subsequantur.

Symptomata ac signa.

Symptomata ac signa. Symptomata verò, quæ sequuntur prolapsum huius cartilaginis, plura recitat. Primùm enim vbi cibus receptus, præsertim durioris substantiæ, & non admodum dentibus fractus, ad os ventriculi peruenit, ob pressionem cartilaginis angustius factum, aliqualem dolorem parit, & ægrè ad ventriculum pertransit, sæpiúsque euomi consueuit. Virtus enim expultrix, percipiens læsionem cartilaginis, irritata insurgit, vt noxium expellat, in quo conatu frequenter alimentum ipsum reiicit: deinde laborantes pondus quoddam & sæpe dolorem, circa ventriculi regionem percipiunt, potissimùm post assumptum cibum. Præterea cùm appetentia sit oris ventriculi propria functio, ex Galeno, 2. *aph. comm.* 20. & 1. *de rat. victus in acut. comm.* 18. si hæc pars à cartilagine mucronata prematur, ac lædatur, fit vt appetitus ipse imminuatur, vel ferè aboleatur: & quoniam cartilago hæc reclinata aliquam etiam vim infert diaphragmati, hinc insurgit aliqua spirandi difficultas, quâ ægrotantes potissimùm laborant, cùm mouentur, vel altiora loca, vt scalas & montes ascendunt. Quemadmodum enim septum transuersum à ventriculo & iecore, vel etiam liene, cùm maximo tumore laborant, premi potest, & difficilem respirationem excitare, vt scriptum reliquit Galenus, *lib. 2. de difficul. respir. cap.* 10. ita etiam illo à mucronata cartilagine presso idem symptoma oriri sine dubio potest, quamuis denec à Galeno, nec alio quopiam fuerit animaduersum. Quòd si cartilago hæc iecur ipsum comprimat, cùm ex hac compressione & coarctatione non possit biliosus succus ad propria loca transmitti, per vniuersum corpus diffunditur, ac regium morbum excitat: & cùm sæpenumerò ex morbis morbi fiant, si inappetentia, vomitus & regius morbus diu perseuerauerint, in atrophiam vel cacheziam incidunt; in illam ratione priuationis alimenti; in hanc verò caussa vitiosi alimenti. Præter enarrata mala, si laborantes sursum brachia extendant, vel in lecto supini iaceant, ingenti vel minore dolore circa præcordia afficiuntur, in reliquis sunt anxij, ac loco stare nesciunt, vigiliisque molestantur. Non est autem necessarium, vt omnia commemorata symptomata in singulis hisce ægrotantibus reperiantur, sed alia in aliis, modo intensiora, modò leuiora, pro maiori vel minori cartilaginis depressione ac læsione illata.

Prognostica.

Prognostica. Cartilago mucronata, sicut & cæteræ cartilagines, si præscindatur, non recrescit: & si rumpatur, nunquam reparatur, vel solidescit, auctore Aristotele, *lib. 3. de hist. animal. cap.* 8. & *l.* 2. *de part. animal. cap.* 9.

Mulieres consueuerunt magis hoc morbo laborare, quàm viri; cùm in iis mucronata cartilago sit minùs dura, habitúque sint humidiore, & excrementis potissimùm frigidis abundent.

Hæc cartilago depressa à principio, facili negotio ad propriam sedem restituitur: sin autem depressio negligatur, ac diu ita perseueret, ratione duritiei partis, maximâ cum difficultate ad situm reduci potest.

Curatio.

Curatio. Varij cartilaginem reponendi modi. 1. Ideò operæ pretium est, quamprimùm operam dare, vt ad naturalem situm extollatur, quod pluribus rationibus effici poterit. Nam si adesset in corpore humorum abundantia, vel humores ad partem affectam fluerent, antequam manus intrò adhibeantur, plenitudo auferri, vel saltem imminui, & fluxio aliò deflecti ac inhiberi debet. Igitur peritus artifex ventrem fasciâ sursum versus deuinciat, & ab vtroque hypochondrio subtus costas inchoando partes illas manibus comprimat, vt impulsu turgentium partium cartilago depressa ad locum proprium redeat; à quâ tamen curatione abstinendum in mulieribus grauidis. Nam sine manifesto abortus discrimine minimè adhiberi potest, vt contigit annis elapsis vxori cuiusdam Equitonis prægnanti, quæ cum febre tertianam imitante cum quibusdam ventriculi perturbationibus affliceretur, à quodam pro restituenda cartilagine ad locum suum, posthabitâ omni fœtus custodiâ, supra ventrem arctissimè vincta, altero die partum abegit, & sequenti nocte ipsa obiit: & accersitus Codronchius, vt opem huic mulieri ad interitum properanti afferret, audiens ex viri huius audacia & inscitia fœtum mortuum excussum esse, & videns miserrimam illam fœminam iam interemptam esse, non potuit non maximâ animi sui molestiâ hanc dementissimam temeritatem detestari, & simul cogitare & perquirere, an verum esset, cartilaginem hanc præter naturam deorsum prolabi posse, & si procidat, quæ symptomata ac mala excitare posset, & tandem, quænam esset germana ac tuta huius procidentiæ cura, quam pluribus modis fieri posse postea cognouit, quorum vnum iam explicatus.

Cui succedit alter, quem ægrotus ipse propriâ industriâ assequi poterit, si videlicet rem aliquam grauem ac ponderosam qua tum ferre valet, manibus strenuè capiat, tantumque extollat, vt à terra magis distet, quàm capitis ipsius summitas, & sic eam sublimem summa vi tenens, se hinc inde aliquantisper, modò ad dextram, modò ad sinistram vertat.

Cum tamen non omnes, & potissimùm mulieres, ob virium imbecillitatem, id efficere possint, succedat tertia ratio curandi, & est, vt artifices manibus cartilaginem lapsam leniter contrectando eleuent, & ad naturalem sedem reducant, ad quod præstandum inueniuntur plures mulieres peritæ, quàm viri; cuius rei hanc esse caussam ait Excellentissimus Masinus, (quem vnum inuenit in tanto Medicorum numero, qui hanc fieri depressionem ac morbum asseruerit) quoniam mulieres crebrius ab hac ægritudine capiuntur, & ob verecundiam & honestatem libentius mulierum, quàm virorum manibus se committunt. Hinc vsu euenit, vt mulieres ob magis frequentem operationem & vsum, peritiores & magis idoneæ fiant.

Quòd si his tribus expositis modis cartilago non possit ad naturalem situm restitui, fortasse non erit sine fructu, supra regionem huius partis apponere cucurbitu'â superiùs perforatam cum leui tamen flamma. Nam cùm ventosa habeat insignem vim sursum trahendi, rationi consonum est, vt & hanc delapsam partem sursum eleuet ac trahat: cùm tamen aliquantisper cucurbita manserit, non vi auferatur, sed aperto foramine permittatur, vt per se remoueatur. Antequam verò ministri huius cartilaginis restitutionem aggrediantur, vt facilius id consequi possint, cum ea pars, vt sæpe dictum, sit duriuscula, regionem totam superioris partis ventriculi illinere solent vel butyro solo, vel butyro & oleo amygdalarum dulcium, quibus aliqui parum croci adiiciunt, quod faciendum ipse magis probat, cùm prolapsus est factus ab aliqua caussa externa, quam cùm ab interna in quo casu magis exsiccatione egemus, quàm humectatione. Si tamen id fiat, vt faciliorem aditum manui præbeat, vt videlicet cutis musculi huic cartilagini suppositi à linimento laxati manùs côtrectationi magis cedant, id se non improbare asserit, dummodo parcè fiat. Quòd si prolapsus sit antiquus, & qui spatio temporis callo ferè obduruit, adhibenda sunt, quæ molliant, laxent, & partem extensioni aptam efficiant, vt est fotus cum decocto maluæ, althéæ, fœnugræci, atque id genus aliorum, atque siue fiat spongiâ, siue aliquo instrumento molli parum refert.

Cartilagini firmandi ratio. Cartilagine in propriam sedem repositâ, insurgit alia indicatio ipsam firmandi & roborandi, ne ampliùs prolabatur, sed in sua sede constanter firmitérque consistat, quod facili negotio perfici poterit, si locus affectus aliquibus vicibus foueatur spongiâ, aliáve re simili, madefacta in vino parum austero, in quo mastiche, thus, absinthium, balaustia, rosæ rubræ, nuces cupressi, & id genus alia ebulliantur, & postea admoueatur sequens Ceratum.

℞. *Mastich.* Vnc. ii. *ladan.* Vnc. i. *rad. bistort. nuc. cupress. medull. interioris thur. ros. rubr. balaust.* an. Vnc. sem. *corall. rub.* Scrup. i.

Misce, & cum *pice nauali, ac terebinth.* q. s. F. l. a. Ceratum, quod per 6. vel 8. dies parti adhæreat. Nec laudandos censet illos, qui cerati vice albumen oui apponunt, quoniam nimis refrigerat, quod in parte adeò frigida vitari debet.

Atque ista è Baptista Codronchio proponere libuit, quæ Lectori perpendenda, & cum experientia conferenda relinquimus: atque hoc etiam considerandum damus, annon affectus, quem Germani *vm Vvehethum* nominant cuius suprà, *cap.* 21. *de luxat. vertebrarum dorsi*, mentionem fecimus, quandoque etiam ad hanc caussam referri possit.

LIBRI SECVNDI
PARS III.
DE SYMPTOMATIBVS, quæ pulmonibus & thoraci accidunt.

PROOEMIVM.

POSTQVAM præcedente parte huius libri absoluimus morbos qui pulmones, & thoracem infestare solent; restat, vt iam Symptomata, quæ iisdem accidunt, subiungamus. Et quidem primò Actiones læsas quod attinet, cùm pulmones cum aspera arteria & thorace respirationis organa sint, simúlque voci & sermoni in homine formando inseruiant, dicendum 1. de Respiratione læsa, quò pertinet Asthma, & Suffocatio ac Strangulatio. 2. de Vocis & Locutionis vitiis. 3. de Tussi. item Conuulsione diaphragmatis, quæ ad Motus symptomata pertinet. 4. de Dolore

lateris

lateris & pectoris, qui etiam insigne est in pectore in sensu Tactus, symptoma.

Qualitatis mutata, qua in sensus incurrant, symptomata non dantur. In Excretis verò est Sputum, & Puris ac sanguinis, Grandinis, Calculorum ac vermiculorum è pectore eiectio: de quibus ordine dicemus.

CAPVT I.

De Respiratione læsa in genere.

Respiratio læsa in genere.

RESpiratio, Græcis ἀναπνοὴ, motus est pectoris & thoracis quo aër attrahitur in pulmones & expellitur. Et quidem pulmones naturali vi, vbi aëris attrahendi, vel expellendarum fuliginum necessitas percipitur, dilatantur & contrahuntur: quod vt commodè præstare possint, & locum in quo moueantur, inueniant, facultas animalis simul cum pulmone thoracem dilatat & contrahit, pulmonísque & thoracis motus in vnum finem conspirant. Ideóque etiam hic motus non planè liber est & voluntarius, sed κατ' ἀνάγκην & necessitatibus corporis subiectus & thoracis motus naturæ vrgenti cedit. Qui enim motus voluntarius & planè liber est, is nullum tempus, nullam mensuram præscriptam habet. Cohibitum autem spiritum ducere iterum cogimur, cùm suffocatio vrgeat, quam natura reformidat.

Suffocatio serui barbari.

Peculiare enim quiddam fuit, quod de seruo Barbaro refert Galenus, 2. *de motu muscul. cap.6.* qui cohibito sponte spiritu seipsum suffocauit; cùm alioquin natura superior tandem ad respirandum impellat.

Respiratio autem duobus motibus perficitur, inspirationis scilicet, & exspirationis. In inspiratione pulmo & pectus dilatatur, & aër attrahitur. In exspiratione pulmo & thorax contrahitur, & aër fuliginosus expellitur. Inter hos duos motus duæ intercidunt quietes; sicut in pulsu inter systolen & diastolen. Differentia tamen hic quædam est inter pulsum & respirationem.

Differentia inter pulsũ, & respirationem.

Quia enim pulsus planè naturalis est, motus ille continuus & non interruptus, nisi quòd duæ quietes inter systolen & diastolen intercedunt: quia verò ad respirationem etiam facultas animalis concurrit, nonnihil pro arbitrio nostro hic motus regi, & interdum aliquandiu differri potest.

Tria autem ad respirationem naturalem concurrunt: 1. Facultas mouens. 2. Organa respirationi inseruientia, quæ sunt pulmones, diaphragma, thorax varijs musculis instructus & agitatus trachéa, quæ via est, per quam aër ingreditur, & egreditur; quò pertinent & nares, ac os, & fauces; quæ ipsa etiam aëri transitum permittunt 3. Vsus, qui est caloris in corde temperatio, spirituúmque generatio. Ideò enim fit respiratio, vt cordis calor ventiletur, & in statu naturali conseruetur, cordísque actiones rectè perficiantur.

Quibus fortasse quartum addere licet, ipsum aërem qui inspiratur. Is enim ita dispositus sit necesse est, vt calorem cordis ventilare & refrigerare possit; si verò is sit crassus, fuliginosus, qualis est in quibusdam cauernis, aut si nimis æstuosus, ad refrigerandum ineptus est, & quandoque suffocationem inducit.

Ratione autem organorum respirationis quædam differentia est, & ἐκπνοὴ alia est ἀβίαστος, cuius instrumentum est diaphragma; alia βιαίως, quæ à musculo fit in summis scapulis sito, & interna intercostalium parte. Sic οὖν τῆς ἀβιάστου instrumenta sunt musculi circa abdomen; βιαίας autem externa intercostalium pars. Nerui, qui ad diaphragma pertingunt, inter 4. & 5. vertebram ceruicis prodeunt, qui ad intercostales musculos & thoracis vertebras progrediuntur. Atque hæc ad naturalem inspirationem necessaria sunt, quæ si lædantur, respirationem lædi necesse est.

Est nimirum respiratio læsa, pulmonis ac thoracis motus à naturali statu deflectens, propter vitium aliquod in facultate mouente, organis respirationis, vsu mutato, vel etiam aëre qui attrahitur, consistens.

Læditur autem respiratio, vel quia planè aufertur, quæ ἄπνοια dicitur, vel deprauatur, quæ δύσπνοια appellatur. Platerus tamen, nec incommodè, dyspnœam omnem ad respirationis defectum seu diminutionem refert; deprauatam autem solùm respirationem appellat, quando non rectè fit respiratio, vt dum est frequens, cita, vel interrupta; quò etiam suspirium refert.

Respiratio quomodo lædatur.

Caussa.

Causa.

Respiratio læditur 1. læsâ facultate; idque fit, vel cùm facultas motrix per se læditur, vel per accidens, vbi eâ saluâ, ac spiritu animali præsente, aliunde in motu impeditur. Cùm autem vis mouendi, seu respirationem efficiendi, & in pulmone & thorace consistat, vtriusque falcultatis læsio perpendenda.

Pulmonis, præcipui respirationis organi, motus peculiari eius vi perficitur, quæ eius facultas, tamdiu salua esse dicitur, quamdiu eius temperies & calidum innatum saluum est. Ideóque læsa pulmonis facultas per se tantùm dici potest, cùm eius temperamentum vitiatur, & calidum innatum deficit, id quod in phthisicis & moribundis sæpe accidit Impeditur verò facultas pulmonis motrix, licèt salua sit, & ita per accidens læditur & in operatione sua impeditur, dum spatium, in quo liberè moueatur, non habet; id quod fit in pectoris angustia quacunque de caussa profecta, vt in gibbositate, empyemate, hydrope pectoris, aut dum ab abdomine diaphragma comprimitur, & sursum pellitur.

Thoracis verò motus ab animali facultate pendet, quæ per se equidem lædi propriè dici non potest; per se tamen lædi à Medicis dicitur, cùm spiritus animalis, qui ad motum animalem necessarius est, deest, & cùm spiritus animalis ad thoracis musculos & diaphragma non influit. Fit autem hoc, vel quia non transmittitur, vel quia non recipitur, ipsiúsque influxus prohibetur. Non transmittitur, vel quia spiritus animalis deficit, vt in moribundis, & in nimiis euacuationibus, & aliis caussis spiritus dissipantibus; vel eius influxus à cerebro non fit, vt in apoplexia & soporosis affectibus. Non verò recipitur influens spiritus animalis propter vitium neruorum spiritum animalem ad musculos thoracis & diaphragma deferentium. Etsi verò etiam ex sexta & septima cõiugatione thorax neruos accipiat; tamen quia septum transuersum, cuius motus ad mediocrem respirationem sufficit, neruos etiam à dorsali medulla insignes vtrinque accipit, rarò respiratio sola & seorsim, citra aliarum actionum læsionem, neruorum sextæ & septimæ coniugationis vitio læditur, sed dorsali medulla & coniugationibus dictis simul læsis, quod nonnisi circa exortum in cerebro fieri potest, vt in apoplexia, respiratio læditur. Nerui autem maiores à dorsali medulla progressi, si seorsim afficiantur, id quod in catarrhis eò decumbentibus, vt & intemperie frigida, vulneribus & tumoribus fit, respiratio seorsim læditur. Quò etiam referri potest spinalis medullæ ob luxationem, vulnera, vel alias caussas, vitium.

Per accidens verò læditur facultas & motus thoracis, in primis eius dilatatio, dum facultate integrá, & spiritibus præsentibus motus impeditur, vel ob dolorem lateris & diaphragmatis, colli, abdominis, intestinorum, hepatis, ventriculi, aut harum partium vulnera; aut dum ob aquam, vel pus, vel sanguinem in cauitate thoracis contentum, is liberè moueri non potest, diaphragma comprimitur; vt liberè distendi nequeat, ab hepate vel liene tumente, aut flatibus & vaporibus in intestinis contentis. Vapores etiam vel flatus in abdomine collecti, & circa diaphragma subsistentes, illius liberum motum impediunt, & nunc respirationem difficilem, nunc suffocationis metum inducunt, quibus sæpe & cerebri ac cordis alia mala accedunt, ob insignem cum cerebro & corde diaphragmatis consensum, præsertim si materiæ magna sit copia. Vapores autem hi à venis mesaraicis & hypochondriis, ventriculo, intestinis, interdum & vtero attolli solent. Viscera quoque in abdomine circa septum transuersum appensa, si obstruantur valde, vel intumescant, pondere suo diaphragma infrà trahendo, illud liberè moueri non permitunt; id quod fit in hepatis obstructionibus & tumoribus quæ difficilis respiratio sæpe diu hydropem præcedere solet. Ventriculus quoque cibo repletus eodem modo difficilem respirationem efficere solet; quod & ab ingestorũ ciborum qualitate interdum euenit. Quod & in grauidis accidit ab vtero, qui distentus diaphragma comprimit, & difficilem respirationem efficit.

II. Ratione organorum læditur respiratio, dum aliquod in iis est vitium. Organa autem respirationis alia ad motum faciunt, vt pulmo, diaphragma, musculi thoracis & abdominis; alia aëri ingressum & egressum permittunt, vt nares, os & fauces, larynx, aspera arteria, eiúsque rami pulmonem dispersi, quique ad pulmonis substantiam pertinent.

Pulmonis ergo vitio respiratio impeditur, dum pulmonis asperæ arteriæ angustiores, quàm par est, fiunt, nec satis dilatari possunt, dum scilicet obstruuntur à catarrhis eò defluentibus, qui si confertim & ἀθρόως ruant, Suffocatiui nominantur, & pituitoso humore in iis collecto, à sanguine eò effuso, vt & pure, vel in pulmone collecto, vel aliunde effuso: grandinibus item, calculis & vermiculis; aut comprimuntur à pituita in læuibus arteriis & pulmonis substantia, vel tuberculis, vel aquâ in pulmone collectâ. Connexus etiam pulmonis cum concauo thoracis strictior, pulmonis motum liberum impedit, respirationémque difficilem reddit, quod nonnullis à primo ortu, aliis post casum aut pleuritidem accidit. Si etiam pulmo à prima, origine sit minor quàm par est, aliquod respirationi impedimentum affert. Faciunt etiam huc pulmonis vulnera & vlcera.

Diaphragmatis verò & musculorum respirationi inseruientiũ vitio fit respiratio læsa, dum diaphragma vel inflammatur, vel vulneratur, aut dum catarrhus, qui in musculos intercostales lapsus est, ad diaphragma vsque etiam penetrat. Aut dum musculi contunduntur, inflammantur, vulnerantur, vel exulcerantur, vt & musculi abdominis, respirationi inseruientes: aut si catarrhus in eosdem musculos decumbat.

Pertinet huc & costarum & vertebrarum vitium, dum vel franguntur, vel luxantur, ac thoracis motui obsunt.

Tandem inter thoracis vitia est hoc, si cartilagines thoracis, quæ ad motum faciliorem edendum pectoris circumferentiam constituunt, in osseam substantiam indurantur. Nam & tunc thorax satis dilatari nequit.

Partium autem, per quas aër transire debet, vitio, purà narium,

rium, oris & faucium, vt & tracheæ angustiâ, difficilis respiratio, imo suffocatio interdum induci potest. Quod fit, si nares vel à pituita, vel à tumore aliquo obstruantur & obturentur, si tumor aliquis sit in musculis faucium, laryngis, in tonsillis, vel columella delapsa sit, vel si vertebræ ceruicis luxatæ viam hanc intercludant. Imprimis verò si aspera arteria, & præcipuè eius caput seu laryngis rimula vel obstruatur, vel adstringatur & coarctetur, vel a quacunque caussa angustior reddatur. Quò pertinent & asperæ arteriæ vulnera.

III. Ob vsum respirationis seu finem mutatum, atque ita cordis vitio, respiratio læditur. Si enim ille non viget, nulla aut quam exigua, fit respiratio: & quamdiu motus cordis cessat, tamdiu etiam cessat respiratio; quod fit in syncope & suffocatione vterina. Si verò vsus viget, respiratio fit magna, vel frequens & celer, id quod in febribus ardentibus accidit, & plurimæ respirationis læsæ differentiæ ab vsu & fine mutato proueniunt.

IV. Tandem etiam aëris, quem spirando attrahimus, vitio, respiratio lædi potest. Si enim is crassus, caliginosus, & fuliginosus sit, qualis est in quibusdam cauernis, qualemque faciunt fumi, qui è carbonibus accensis exhalant, vt & vapores è musto & cereuisia feruente, vsui non satisfit, adeo vt etiam à tali aëre nonnullos suffocatos fuisse, compertum sit. Ita in Cypro è venis chalcanthi fumus attollitur, qui homines suffocat, teste Galeno, 9. *de simpl. med. facult. tit. de Chalcantho.*

Respirationis læsæ. Has caussas omnes vt in numerum redigamus, fit respiratio læsa:

Caussæ 1. 1. Ab insigni intemperie & pulmonis corruptione.

2. 2. A pectoris angustia, quacunque de caussa profecta, ob quam pulmo & diaphragma libere moueri & dilatari non potest.

3. 3. Ob defectum spiritus animalis, in moribundis, in apoplexia, & frigidis affectibus.

4. 4. Ob neruorum insignium ad thoracis musculos & diaphragma tendentium læsionem quamcunque, quæ spiritus animalis influxum prohibere potest.

5. 5. Ob dolorem in musculis thoracis & aliis partibus vicinis, quæ respirationi quocunque modo inseruiunt.

6. 6. A diaphragmatis motu impedito, ab aqua, pure, vel sanguine in thoracis cauitate contento, vel à vaporibus & flatibus ab inferioribus ascendentibus, & circa diaphragma subsistentibus, seu viscerum in abdomine obstructione, distentione & tumore.

7. 7. Pulmonis vitio, dum scilicet eius arteriæ vel obstruuntur quacunque de caussa, vel comprimuntur, aut dum pulmo pectori agglutinatur aut vulneratur.

8. 8. Diaphragmatis vitio, dum illud vulneratur, inflammatur, vel dum catarrhus in id decumbit.

9. 9. Musculorum thoracem mouentium vitio, dum illi contunduntur, vulnerantur, inflammantur, exulcerantur, aut dum catarrhus in eos decumbit.

10. 10. A costarum & vertebrarum dorsi luxatione & fractura, vt & cartilaginum pectoris induratione.

11. 11. A musculorum abdominis morbis, ob quos liberè moueri non possunt.

12. 12. A narium, oris, faucium angustiâ.

13. 13. A laryngis & asperæ arteriæ obstructione, compressione, vulneribus.

14. 14. Ab vsu mutato, qui varius est.

15. 15. Aëris quem inspiramus, vitiositate, cùm is caloti refrigerando & ventilando non fit idoneus.

Atque tot quidem sunt respirationis læsæ caussæ. Verùm enim verò plurimæ à morbis, quos iam explicauimus, vt & apoplexia, febribus, & similibus dependent, atque ita de respirationis læsæ curatione, vno in loco tractari non potest. Ideòque alios Medicos secuti, hîc saltem de ea respirationis læsæ curatione dicemus, quæ vulgò Asthma vel Orthopnœa dicitur; deinde de Suffocatione & Strangulatione, quæ peculiares respirationis læsæ differentiæ sunt.

CAPVT II.

De Asthmate & Orthopnœa.

Asthma. Asthma, Latinis Anhelatio, etsi interdum in genere & amplo vocis significatu pro quacunque respiratione difficili & anhelosa, quacunque de caussa profecta, siue cum febre, vel sine febre accipiatur: strictâ tamen vocis significatione Hippocrati est πυκνὸν, hoc est, *frequens*, seu densa & difficilis respiratio sine febre, qualis est eorum, qui ex cursu & celeri exercitatione subsistunt; & quidem cum sono, vt Celsus addit, à spiritu humorem in pulmone contentum dissoluente. Quando verò malum eò vsque creuit, vt æger erecto corpore propter suffocationis metum respirare cogatur, ὀρθόπνοια appellatur. Imò, vt Galenus, 6. *aphor.* 46. scribit: *Qui Hippo. rarem ætate secuti sunt, affectionem quandam diuturnam, nonnulli asthma simpliciter, nonnulli quoque ὀρθόπνοιαν nominant, cùm sine febre æger continenter difficilem habet respirationem.*

Vnde etiam Asthma definitur, læsa respiratio, eâque densa, & frequens ferè, vt æger sine anhelatione respirare nequeat, sine febre plerumque, ab angustia bronchiorum pulmonis proueniens. Quando malum (differt enim asthma & orthopnœa saltem magnitudine) ita incrementum sumsit, vt æger nonnisi erectâ ceruice spirare possit, Orthopnœa nominatur.

Locus affectus est pulmo, & quidem secundum bronchia, id est, asperæ arteriæ cartilaginosas propagines per pulmones dispersas, quæ spiritûs via sunt. Quanquam enim thorax & pulmo etiam suo modo satis dilatentur; tamen propter harum viarum angustiam satis aëris inspirando attrahi non potest, vnde, vt quod magnitudini & sufficientiæ deest, compensetur frequentiâ & velocitate, frequens ac velox spiratio oritur.

Caussæ. *Caussæ.*

Etsi verò, vt dictum, respirationis difficilis plurimæ caussæ sint: asthmatis tam in specie dicti duas tantum ponit caussas Galenus, humores scilicet crassos ac pituitosos, & crudum tuberculum; quibus tamen adhuc vna atque altera addi potest.

Est nimirum proxima asthmatis caussa, angustia bronchiorum pulmonis, seu vsus auctus propter angustiam bronchiorum pulmonis. Angustia autem illa oritur, non à quacunque caussâ, cum, vt dictum, asthma sit respiratio difficilis non quævis, sed anhelosa & diuturna ac curatu difficilis sine febri, ab obstructione vel compressione pertinaci. Vtramque enim, obstructionem & compressionem scilicet, efficiunt, primò humores sæpe crassi & viscidi, nonnunquam & tenues ac serosi, sed copiosi, deinde crudum tuberculum, vel grando, & calculi in pulmonibus hærentes. Quibus nonnulli & flatum crassum addunt. Hæc enim siue intus bronchia pulmonum obstruant; siue in substantia pulmonis, venis eius & læuibus arteriis hærentes, ea comprimant, angustiam efficiunt, & ita respirationi obsunt, vt postea, *quæstione* 1. dicetur.

Materia autem bronchia pulmonum seu obstruens, seu comprimens, nunc in pulmonibus sensim colligitur, ob debilitatem & cachexiam illius visceris, vt docet Auicennas, 3. *can. fen.* 14. *tract.* 4. *cap.* 3. & bronchia obstruit, quæ interdum etiam in calculum & grandinem induratur: nunc verò aliunde affluit. Et hoc interdum à capite, cùm catarrhi à capite lapsi in pulmonibus subsistunt; id quod vulgò frequentissimè fieri putatur. Verùm ego id rariùs accidere puto, vt postea, *quæst.* 2. dicetur, & frequentissimam asthmatis caussam esse puto, materiæ per venam arteriosam in pulmones effusionem, dum scilicet circa hepar in venoso genere crudi humores colliguntur, & per venam arteriosam in pulmones effunduntur, & bronchia pulmonis comprimentes, respirationis difficilis & asthmatis propriè dicti, mali scilicet diuturni & contumacis illius, caussa sunt. Etsi enim in hydropicis humor serosus ad thoracem penetrans respirationem difficilem efficere possit: tamen ea respiratio difficilis propriè asthma non est, sed ab hydrope, morbo primario, dependet. Et quidem ille humor, qui è venis per venam arteriosam in pulmones confluit, non semper crassus est, sed sæpe tenuis & serosus, qui in venis & arteriis collectus, nunc motu corporis, nunc ita, sæpe verò ad aëris & tempestatis mutationes agitatus in pulmones irruit; vnde paroxysmus sæpe secundum Lunæ motum, & quarto ferè die exacerbatur. Non impossibile tamen videtur, vt humor etiam talis (cùm arteriæ multo sero abundent) per arteriam venosam in pulmones infundatur. Eodem modo à crudo tuberculo oriri potest asthma, non solùm in asperis arteriis consistente, sed & extra eas constituto, easque comprimente. Et enim si crudum tale tuberculum consistat solùm in aspera arteria vel circa eam, tantum asthma parit; sin etiam circa læues, cor in consensum trahitur, & pulsus inæqualis efficitur, id quod in Antipatro factum refert Galenus, 4. *de loc. affect. cap. vlt.* Ideoque sine materia in læuibus arteriis consistat, & asperas comprimat, siue vtrasque pulmonis arterias obsideat; & asthma, & inæqualitas pulsus inducitur.

Possunt quidem & alij tumores, qui suppurantur, respirationem difficilem efficere, vt non solùm Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 8. & Aëtius, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *cap.* 57. docent, sed & res ipsa loquitur; cùm tum etiam bronchia pulmonis comprimantur: tamen si strictè vocabulum asthmatis accipimus, ea læsa respiratio asthma non est; sed cocto ac rupto abscessu, ac pure per sputum rejecto cessat; asthma verò propriè dictum tale tem ab humore crasso, & crudo tuberculo oriri, docet Galenus.

Hisce caussis nonnulli addunt etiam vapores ex vtero adscendentes & flatus crassos. Verùm etsi negandum non sit, ab hisce caussis interdum respirationem planè difficilem fieri: tamen quia illa subitò inuadit, & citò cessat, asthma propriè dictum non constituit. Ille flatus potiùs ad asthma pertinet, qui se materiæ asthmatis caussæ iungit, paroxysmique autor est; cùm scilicet humor crassus à motu nimio vel alia caussa in flatum resoluitur.

Quod autem flatui tribuitur, sæpius rectiùs humori seroso, vt modo dictum, tribuendum esset, cùm is in ramis venæ cauæ maioribus quacunque de caussa feruens, & motus, *a[illegible]* & confertim per dextrum ventriculum cordis in pulmones irruit, & asperas arterias comprimit, quæ non infrequens paroxysmi

Frequentissima asthmatis caussa.

roxysmi asthmatici caussa est, ob quam æger difficili respiratione, sæpe nulla caussa manifesta præcedente, sed imminente aëris aliquâ mutatione & tempestate corripitur.

Affinis etiam est asthmati illa difficilis respiratio, quæ à siccitate nimia pulmonis prouenit, ob quam pulmones satis dilatari ad aërem hauriendum non possunt; quam siccitatem imprimis metallici vapores inducunt, & propterea iis, qui metalla & mineralia tractant, familiaris est. Ita refert Heurnius, *de morb. pect. cap.* 4. Typographo cuidam adeò siccatos fuisse pulmones, vt aridum pomum retulerint.

Differentia.

Differentia. Asthma aliud est recens, aliud inueteratum. Aliud est periodicum, quod per interualla redit, vbi scilicet materia, interiecto quodam temporis interuallo, vel confluit ἀθρόως, id quod potissimùm per venas fieri puto, vel paulatim antea in pulmonibus collecta, moueri & agitari incipit. Hinc fit, vt præter caussas proximas antea enumeratas, etiam remotiores cognoscendæ sint, vt vitentur. Tales sunt cibi flatulenti, aër crassus ac nubilosus, aëris caliditas aut frigiditas nimia, corporis & animi motus nimius.

Deinde asthma aliud est grauius, aliud mitius. Si enim æger quidem difficulter respiret & anhelosus sit, simpliciter asthma appellatur. Si verò ita incrementum sumat difficilis respiratio, vt æger non nisi erectâ ceruice respirare possit, Orthopnœa nominatur, vt antea etiam dictum.

Tertiò asthma aliquando est etiam hæreditarium, habentque nonnulli congenitam ad asthma propensionem, quæ sita est in pulmonum laxitate quadam & debilitate ad recipiendum affluentes aliunde humores, vel etiam eos cumulandos apta.

Signa Diagnostica.

Imminentis asthmatis signa ita tradit Aretæus, *lib.* 1. *de sign. & caus. morb. diuturnor. cap.* 11. Morbi incipientis seu impendentis notæ sunt huiusmodi; grauitas pectoris, tarditas ad solitum opus, & aliud quodlibet agendum, in cursu & in accliui itinere difficilis & ægra spiratio, raucescunt & tussiunt, flatus in præcordiis atque eructationes præter rationem excitantur, vigilant, noctu parum & obscurè incalescunt, nares acutas & ad spirationem paratas habent.

Malum autem præsens facilè signis suis pathognomonicis cognoscitur. Ægri nimium plerumque sine febri, de qua postea, *quæstione* 3. dicetur, & alia euidente caussa, quæ respirationem difficilem inducere potest, frequenter, vt ij, qui cursu velociore aut motu alio vehementi sunt defatigati, & si malum sit vehemens, etiam erectâ ceruice respirare coguntur. Et fit hæc respiratio læsa quandoque cum stertore & sonitu, quandoque sine eo, ideo quòd materia quandoque hæret in bronchiis & asperis arteriis, quæ dum spiritu disploditur, sonitus excitatur, aliquandóque extra asperas arterias. Scribit tamen Ioannes Zecchius, *Consultat.* 18. hoc quidem vt plurimùm fieri, se tamen in quamplurimis obseruasse respirationem, accessionis præsertim tempore, raram & admodum tardam, longéque difficiliorem inspirationem ex spiratione ipsa esse. Atque ipse caussam huius rei hanc reddit, quod cùm duo sint respirationi inseruientium instrumentorum genera, quorum alia aërem suscipiunt, vt arteria cum pulmone; alia mouent, vt ipse etiam pulmo cum thoracis musculis: si accidat, vt non solùm bronchia pulmonum, sed & ipsa pulmonis substantia cum suis venis & læuibus arteriis afficiatur, facultásque thoracem mouendi languida sit, accidere, vt nec pulmones humore grauati, nec thorax facilè moueri & distendi possit. Quapropter tum natura non sine labore & conatu maximo, ac [illegible]ore temporis interuallo, inspirationem moliri potest; v[illegible] etiam partes pectoris supernæ mouentur; quam inspirationem sublimem Hippocrates appellare solet, in qua obeunda, vt vires detectas interpositâ quiete aliqua Natura nonnihil reparare possit, inspirationem alteram non admodum maturat & accelerat; & ipsa expiratio expeditior est inspiratione, quoniam huius operis instrumenta sine multo labore mouentur, & ferè sponte suâ concidunt. Idem tamen, *consultat.* 53. addit, respirationem hanc simul magnam esse. Cùm enim rara respiratio vsui non satisfaciat, ab vrgente postea necessitate coacta natura magnam pro viribus respirationem efficit; ita vt non solùm septum transuersum cum musculis intercostalibus manifestè moueatur, sed etiam musculi superiores omnes, ita vt sublimis fiat appellata respiratio.

Quomodo autem asthma à difficili respiratione, à virium imbecillitate, & calore magno in corde discernenda sit, docet Galenus 4. *de loc. affect. cap.* 7. *Subiiciamus*, inquit, *aliquem omnes simul mouere musculos, vt pectus vna cum scapulis manifestè sustollatur. In hoc opere ex tribus vnum aliquod coniicere necesse est, aut virium imbecillitatem, aut viarum spiritus angustiam, aut vehementem in corde & pulmone calorem. Quamuis interdum dua, ac nonnunquam (licèt rarò) tres quoque ex iam dictis caussis concurrere possint. Igitur vbi vires duntaxat fuerint infirmæ, ad tria mouentium musculorum genera venire, ebsque omnes ad motionem excitare solent, vno genere vehementer pectus mouere nequeunt, & propterea non solùm diaphragma, sed vniuersi thoracis musculi mouentur: motum tamen & sensum efficiunt, & propterea neque frequens omnino, neque rara omnino eorum actio existit. At præterea thoracis dilatatio haud quaquam magna erit, nullaque ex ore fiet exsufflatio, & spiritus ex solis naribus emitti solet. Quòd si per inspirationem narium pinnæ manifestè trahi videantur, id prostrati roboris efficax indicium erit. Aucto verò in corde & pulmone calore, omnibus quidem thoracis musculis peragitur quoque respiratio, sed magna, velox, frequens vehemensque percipitur, & præterea calidus exsufflando spiritus emittitur. Tandem qui ob viarum spiritus angustiam difficulter anhelosèque respirant, totum quidem thoracem magna ex parte & celeriter & frequenter dilatant, sed neque exsufflare, neque calidum spiritum emittere consueuerunt. Id enim acuti caloris est indicium.*

Signa caussarum. Cùm verò angustia ista bronchiorum pulmonis, quæ proxima est asthmatis caussa, à pluribus, vt dictum, caussis prouenire possit, & eæ discernendæ sunt. Vt verò de caussis quæ respirationem difficilem in genere excitare valent, nihil dicamus, vt de pure vel sanguine in spiritus vias illapsis, & aliis quæ ex suis locis patent: si à crassis humoribus fiat asthma, & iis quidem in pulmone collectis, sensim difficulter respirare incipit æger, éstque difficultas spirandi continua. Si verò aliunde affluat materia, respiratio difficilis eodem modo continua non est, sed per interualla infestat vel exacerbatur. Etsi enim asthma, quod ob materiam in pulmone collectam excitatur, ob iram, aërem austrinum, & similes caussas, exacerbari etiam possit: tamen in asthmate, quod fit à materia aliunde affluente, exacerbatio illa longè manifestior est.

Exacerbatur autem hoc malum magis tempore autumnali & hyberno, & noctu. Cùm enim, vt Galenus, 6. *epidem. sect.* 1. *text.* 15. docet, dies toti anno proportione respondeant, vt matutino tempori ver sit simile, meridiei æstas, vesperi autumnus, nocti hyems, pituita verò noctu moueri soleat: non etiam est mirum, asthma, quod est morbus pituitosus, noctu magis exacerbari. Siue enim humor aliunde affluat ad pulmonem, noctu is magis moueri solet, siue in pulmonibus congestus contineatur, nihilominus ibi agitatur, & proprias qualitates intendens, vel ad maius spatium sese extendit, vel vapores de se emittit, & omnino euidentia sui exhibet indicia. Et quidem si materia à cerebro delapsa sit, catarrhi signa adsunt: quòd si catarrhus absit, per venas materiam affluere indicio est, hepatisque affecti signum tandem exhibet tumor pedum & cachexia. Ac si humor ille crassus obstructionem efficiat in bronchiis pulmonis, difficilis est respiratio cum sonitu & tussi; malum quandoque etiam cessat vel remittit, pituitâ excretâ; si verò pituita & humor in venis & pulmone hæreat, abest sonitus & tussis, & rarò aliquid excernitur, ac malum pertinaciùs & diutius hominem exercet.

Quod si à crudo tuberculo fit asthma, æger ab initio, dum benè adhuc habere videtur, paulatim incipit difficulter spirare, accrescitque deinceps quotidie anhelatio citra stertorem ac strepitum. Quòd si huiusmodi tuberculum temporis diuturnitate calefactum, & tandem quandam coctionem recipiens, in abscessum mutetur, febris accedit, deinde rupto tuberculo pus vel puri simile quid exscreatur, & pure euacuato fit respiratio leuior.

Grandinis, & calculorum signa anteà sunt proposita.

Si à siccitate pulmonis proueniat asthma, præcesserunt caussæ, quæ talem siccitatem inducere potuerunt, sputum deficit, & macies totius corporis adest.

Prognostica.

Prognostica. 1. Asthma etsi sit morbus diuturnus, tamen paroxysmos habet acutos, ob loci affecti nobilitatem, qui organum respirationis est, quo grauiter affecto homo diu viuere nequit compertúmque est, nonnullos in platea ambulantes hoc malo subitò extinctos fuisse.

2. Iuuenes hoc malo difficulter liberantur, senes verò nunquam, sed eos asthma ferè comitatur vsque ad mortem, 2. *aph.* 40. Infantes autem suffocat, nisi maturis auxiliis sistatur & auertatur.

3. Asthma hæreditarium vix vnquam curatur.

4. *Qui gibbi ex asthmate aut tussi fiunt ante pubertatem, ij statim moriuntur*, 6. *aph.* 46. Galenus, *in comm.* caussam refert in angustiam pectoris, & tubercula spinæ intus adnata, quæ si cruda & coctu difficilia sint, hominem asthmaticum diu viuere non sinunt. Sin humida, quæ tandem suppurantur, tussi aliquando vexatos citò tandem suffocant & interimunt. Et quamvis aliàs calor circa pubertatem incrementum sumens, multos morbos curare soleat: tamen calor hic gibbositatem tollere non potest. Et quia adhuc pulmones incrementum sumere solent; spina verò in gibbis ampliùs non crescit, atque ita pulmoni crescenti in angusto pectore satis loci non datur, is non satis ventilari potest, caloremque natiuum suffocari necesse est.

5. Periculosum valdè est asthma in febri acuta. Nam materia & caussa asthmatis à calore febrili valde exsiccatur, & ad eiiciendum ineptior redditur. Multâ quoque inspiratione in febre, ob calorem vehementem, opus est, quæ ob angustiam pectoris, quæ est in asthmate, fieri nequit. Materia præterea calore febrili agitata, asthma grauius reddit, & simul ob eam febris inualescit.

6. Asthmate laborantibus cum tussi, si tussis cesset, difficultate

tate respirationis aut perseuerante, aut increscente, periculosum est. Contumaciam enim materiæ, & virtutis expultricis debilitatem significat.

7. Ad Asthma inueteratum, si noua repentè accesserit influxio, quæ pulmones obruat, vt in catarrho suffocatiuo fit, lethale est.

8. Asthmatici ij maximè periclitantur, qui viribus sunt infirmis. Citò enim suffocantur & in syncopen incidunt; cum autem pulsus inæqualis admodum redditur, ægrum morti vicinum esse indicio est, & multò magis, si intermittat.

9. Postquam etiam asthmatici difficulter respirant: vt omnes musculi intercostales superiores scapularum, & ipsæ scapulæ attollantur, periculosum asthma est. Virium enim imbecillitas, calor vehemens, & angustia partium respirationi inseruientium adest. Ne tamen in præsagitione ex pulsu & respiratione, Medicus decipiatur, videndum. Sæpissime enim, qui bonum pulsum habere videntur, subitò moriuntur, & suffocantur, & contrà, qui pulsum prauum habent, auxilio adhibito aut flatu, vel seroso humore discusso, subitò restituuntur. Ideóque ad caussam morbi, eius magnitudinem, aliasque functiones attendere decet, non ad solam respirationem & pulsum respicere.

10. Asthma nonnunquam in peripneumoniam mutatur, idque ex febre superueniente cognoscitur; nonnunquam in hydropem & cachexiam degenerat.

Indicationes.

Indicationes. Materia, quæ angustiæ bronchiorum caussa est, tollenda: quod fit euacuando eam; idque vt commodius fieri possit, eius crassities, si adsit, attenuanda, viscіditas detergenda, partes etiam materiam in pectus mittentes euacuandæ & roborandæ, & materia ad pectus ruens ab eo auertenda. Flatus si coniungantur, discutiendi; crudum tuberculum attenuantibus & exsiccantibus absumendum, pulmonis siccitas humectantibus emendanda.

Quæ tempore paroxysmi facienda.

Quid tempore paroxysmi faciendum? Et quidem tempore accessionis omnis danda opera, vt æger à præsenti periculo liberetur, nec suffocari permittatur. Hoc enim maxime viget, & propterea ad hoc maximè respiciendum. Cùm verò paroxysmus è tribus caussis oriri possit, nimirum vel ex commota materia, quæ in pulmone quieta consistebat, vel ex noua in pulmones affluxione, quam & flatus & vapor aliunde transmissus tertiò augere potest; materiam verò moueat corporis atque animi motus nimius, mora sub radiis Solaribus, aut ad ignem, suppeditet autem & augeat ebrietas & crapula, vsus ciborum crassiorum & flatulentorum: initio perpendendum est, à quâ caussa paroxysmus ortum habeat. Nam si à caussa ortum habeat, quæ præsentem antea materiam agitare solebat, non ita opus est frictionibus, ligaturis, cucurbitulis & aliis reuulsionibus, sed quiete potiùs, & iis, quæ materiam motam discutere possint. Si verò aliunde materia ad thoracem affluat, seu ex toto, seu ex aliqua parte, omni studio laborandum, vt materia a pectore auerti & distrahi possit. Ergo cum æger corpore erecto, vt spiritui via, & dilatato pulmoni spatium maius detur, nullo modo supinus; ne confidente ad dorsum thorace angustia augeatur, collocetur, pectore nudo, aut certè leuibus saltem vestibus tecto, non verò onerato aut coarctato, in aere temperato & ad frigidum declinante collocetur, & multorum adstantium importuna turba arceatur. Hinc magnæ frictiones, vt & ligaturæ, in partibus inferioribus instituantur, quæ humores ad superiora ruentes reuellunt, eos verò, qui in pectore sunt, non agitant. Si verò pectus & dorsum etiam fricare libeat, fiat id sanè leniter, vt meatibus saltem dilatatis facilior fiat transpiratio, quæ respirationis defectum aliquo modo compensare possit. Suppositoria quoque hic indantur.

Clysteres verò non admittit Ludouicus Septalius, cùm viribus prostratis, & suffocationis periculo incumbente, commodè iniici non possint. Sed tamen vires non semper ita prostratæ sunt, vt clysterem non admittant, qui à pectore satis commodè reuellit.

Si sanguis in corpore abundet, & virtus valida sit, vena basilica secetur, vel mediana, & tantum sanguinis detrahatur, quantum vires & morbus ferunt. Si verò menses vel hæmorrhoides substiterint, saphena aperienda. Possunt & cucurbitulæ [illegible] scarificatione capulis & cruribus applicari, reuulsionis & auersionis gratiâ.

Si humor sit crassus, equidem non satis commodè purgantia exhibentur. Verùm si humor sit tenuior & mobilis, ad periculum [illegible] vitandum, satis commodè purgantia exhibentur, de quo *quæst.* 4. dicetur.

Ad materiam verò discutiendam, pectori applicanda Topica laxantia, discutientia, ex oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, liliorum alborum, irino, pinguedine gallinæ, & similibus.

Vt ℞. *Puls. rad. althea. iridis,* ana ʒ.i. ß. *farin. sem. lini, fœnugræc.* ana Drach. ii. *ol. amygd. dulc. irini, chamæmel.* ana ℥ ß. *pinguedi. gal.* ʒ.ii. *ammoniaci vino dissoluti* ʒ. ß. *cera* q. s. F. Linimentum.

Vel ℞. *Mucilag. sem. lini, fœnugræc. cidonior. cum aqua scabios. vel tussilag. extract.* an. ℥.vi. *puln. rad. ireos, hyssopi,* an. ʒ. ß. *croci* ℈. i. *ol. liliorum. albor. amygdal. dulc. & amarar.* an. Vnc. i. ß. Cum *cera.* F. Linimentum.

Si tamen flatus coniungantur, cauendum, ne subitò & confertim calefacientia medicamenta extrà adhibeantur. Si enim flatus à materia foueantur, metuendum est ne his calidis medicamentis ea attenuetur & fundantur, flatúsque augeantur, atque ita respiratio difficilior reddatur.

Lenientia & attenuantia. Exhibeantur medicamenta interna lenientia, attenuantia, detergentia & expectorantia, qualia sunt *amygdal. dulc.* & *amaræ ficus. passula, scabios. capill.* ♀ *is. marrubium, hyssopus, radix aristoloch. rotunda, ireos, ari, helenij, gentiana, scilla, sperma ceti, crocus, moschus, ammoniacum, sulphur, benzoë,* & medicamenta ex his parata, vt:

℞. *Rad. ari* ℥ ß Coqu. *in vino albo,* & cum *loh. de pino* vel *syrup. de hyssopo.* Misce, & Eclegmatis forma exhibeantur.

Vel ℞. *Aqu. cinnamom.* ℥.ii. *oxymel. scillitic.* ʒ. i. M. aliquid sensim sorbeatur.

Vel ℞. *Ammoniac.* ℈ ß. *fl. sulph.* vel *lactis eiusdem, croci, oxymel. s.* ʒ ii. *vini albi* ʒ. iii. M.

Vel ℞ *Ammoniac.* ʒ. i. ß. Adde *puln. glycyrrh.* & *sacchar. penidy* q. s. Formentur Pilul. xxv. quarum 4. vel 5. exhibeantur.

Brunnerus, *consil.* 34. vt expertam & vsu probatam sequentem Potiunculam commendat:

℞. *Ammon.* ʒ. i. ß. *aqu. hyssop.* Vnc. iiii. *vini Rhenani* Vnc. i. M.

Maior tamen videtur Ammoniaci quantitas, quàm quæ pro vna dosi exhibenda. Theriaca etiam vel Mithridatium in ore teneri potest, & sensim aliquid deglutiri.

Commendatur & pomum excauatum, & ʒ.i. thuris repletum & assatum.

Vel ℞. *Flor. sulphuris* ʒ. i. ß. *benzoës* gr. v. *ammon.* gr. iii. *croci* gr. ii. *margaritar. prap.* ℈. i. *moschi* ℈. ß. F. Puluis, cuius, quantum cuspide cultelli capi potest, cum iure pulli, aut oxymelite, aut aqua scabiosæ sumatur.

Auicennas cuminum cum aceto, vel semen sinapis alb. cum æquali portione mellis ad formam electuarij mistum exhibet.

Vel ℞. *Oxymel s.* ʒ. i. *scillitic. aqu. cinnam* an. ℥. ß. *ammoniaci* ℈. i. *croci* gr. iij. Misce.

Vel ℞. *Croci* ℈ i. *moschi* gr. i. *fl. benzoës,* gr. ii. *succi ocymi depurati* ʒ. ii. *vini albi calefacti* ʒ. iiij. M.

Commendatur & , tanquam vsu probata, aqua è floribus raporum destillata, & cum croco ac pauxillo moschi mista.

Vtiles etiam sunt *Aquæ pectorales dictæ* (*Lufftwasser*) Item aqua saluiæ, anisi, rorismarini.

Aqua pectoralis temperata D. Andr. Dorneri:

℞. *Rad. glycyrrh. ras. polypod. q. mund.* ana ʒ. i. ß. *tussilag.* ʒ. i. *heleny, borrag.* an. ʒ. ii. *dactylor. rec. enucl. zibibar. rec. exacin.* an. ʒ. iii. *conseru. viol. purp.* ʒ. i. ß. *rosar. incarn. rec.* ʒ. ß. *nuc. mosch. croci oriental. garyophyll. arom. cinnamom. elect.* an. ʒ. i. ß. Incidantur; postea affundatur *seri lactis caprill. rec. & pur.* ℔. ii. ß. *aq. scabios.* ℔. i. *veronic. prunell.* an. ℔. ß Relinquatur in infus. in loco calido, vel B. per nouendium, destillet; deinde per organa vitrea. *Collecti liquoris* ℔. iiij. adde *sacch. candi albiss.* ʒ. vi.

Alia aqua pectoralis à me præscripta:

℞. *Herb. veronic. scab.* an. M. ii. *capill.* ♀. *hyssopi, saluia, marrubij,* an. M. i. *rad. ireos Florent. glycyrrh. eryngij, helen. fœnic.* ac. Vnc. sem. *cinn. ops. granor. juniperi.* an. Drach. iij. Affund. *spir. vini opt.* q. s. Stent in infus. dies xiv. postea destillentur. Destillatum funde super *dactylos* N. x. *iuiub. sebesten.* an. N. xxx. *ficuum* N. x. *passular. minor. maior. exacinat.* an. ℥. ii. *croci* ʒ. ß. Digerantur & filtrentur. Neque enim è dactylis, iuiubis, sebesten, ficubus, passulis, multum per alembicum eleuatur.

Commendantur & millepedæ vel aselli, qui sub vasis aquariis stabulantur, si scilicet panno lineo excepti in vino macerentur, & vinum siue expressione propinetur.

Quando paroxysmus, vltra quartum diem protrahitur, vesicatoria in dorso, è regione pulmonis, applicentur. Nonnulli sinapismos in anteriore parte thoracis applicant, & vesiculas diu apertas seruant.

Victus interea sit tenuissimus: atque vtilis est ptisana cum croco & saccharo, cibique croco condiantur; cùm is vtilissimum sit in asthmate remedium.

Quomodo extra paroxysmum æger curandus sit?

Quid extra Paroxysmũ faciendum. Quando æger à paroxysmo vehementiore & suffocationis periculo liberatus est, laborandum omnis generis præsidiis, ne malum reuertatur. Ideóque si plenitudinis signa adsint, & vires permittant, vena aperienda basilica, præsertim vbi vaporum calidiorum copia magna in corde & pulmone vrget. Et vbi à mensium & hæmorrhoidum fluxu suppresso malum originem habet, vel augetur, vena talis vel malleoli aperiatur. Cucurbitulæ quoque in eundem finé femoribus & cruribus adhiberi possunt.

Postea præparetur materia, & euacuetur. Præparetur autem attenuantibus, incidentibus, & abstergentibus iis, quæ thoraci dicata sunt. Vbi tamen videndum, ne nimis calida & exsiccantia exhibeantur, quæ partes tenues materiæ absumere, reliquámque incrassare, & ita malum curatu difficiliùs reddere possunt. Quapropter commodè glycyrrhiza, passulæ, & similia medicamenta humectantia simul admiscentur.

Vtilia & hæc medicamenta sunt: *hyssopus, scabiosa, capilli* ♀. *passinum, passula, calamintha, fœniculum, scilla, iuiuba, ficus,*

& ex his composita, *syrup. capil. Vener. de glycyrrh. de intubis, de scabiosa, de hyssopo, de calamintha, de prassio, oxymel. simpl. compos. & scillit.*

Vt ℞ *Capil. Vener. hyssopi, scabios. prassij*, an. M. ß *rad. helen. ireos*, an. ʒ. ii. *sem. anisi, fœnic.* an. ʒ. i. *passul. glycyrrh. rasæ*, an. ℥. ß. *ficuum* N. vi.

Coq. in aqua simpl.

Colat. ℞. ℥. vi. adde *syrup. capill. Vener. hyssopi, oxymel. scillit.* ana ℥ ß.

Misce pro duabus dosibus: & potius hic bis reiteretur.

Vel ℞. *Rad. ireos, glycyrrhiz. helenij, fœnic.* an. ℥ ß *hyssopi, capill. Vener. tussilag. scabios. satureia calaminth.* an. M. ß. *iniub. sebest.* an. N x. *caricar.* N. vi. *passul.* ℥. ß. *semin. anisi, fœniculi, malua*, an. ʒ. j.

Coq. in *aq. s.*

Colat. ℞ ℔. i. *oxymel. scillit. syrup. de prassio, de glycyrrh.* an. Vnc. i. ß *aq. cinnamom.* ʒ j.

M. pro 4. dosibus.

Vel ℞ *Aq. veronica, scabios.* an. ℥. iii. *syrup. de prassio, capill. Vener.* an. ℥. i ß *spir. sulphuris* ℈. ß M.

Vel ℞ *Syrup. de prassio, de hyssopo, de glycyrrh* an. Vnc. i ß *fl. sulph.* ℈. i. *succi glycyrrh. inspiss* ʒ. i. ß. vel potiùs, *extract. glycyr.* ʒ. ß. *aq. veron. tussilag.* an Vnc. iii. M.

Sumat æger manè & ante cœnam cochlearia 2. vel 3.

Præparata materia euacuanda est; & primò per purgantia. Etsi enim materia, quæ in thorace continetur, ita facilè per aluum euacuari non possit: dum tamen materiam ex vniuerso corpore purgantia euacuant, eadem à pulmone reuellunt. Imò aliquid retrahi posse, non impossibile est. Præterea cùm antea dictum sit, vti & postea, *quæstione* 2. dicetur, materiam, quæ paroxysmos asthmaticos concitat, non semper totam in pulmone consistere, sed ex hepate & venis affluere; commodissimè per purgantia, ea tollitur.

Antiqui etiam fortioribus purgantibus vtebantur, vt ex Aëtio, *tetrab.* 2. *serm.* 4. *c.* 57. Paulo Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 29. Oribas. *synops. lib* 9. *c.* 5. imò ipso Galeno, 7. *de compos. med. sec. loc. c.* 6. videre est.

Verùm tutius est, à mitioribus inchoare, atque ea sæpe repetere, & ita per ἐπικρασιν materiam euacuare. Cùm enim materia crassa, viscida & contumax sit, & sæpe satis copiosa, vnâ vice expurgari non potest; ideóque per interualla eam præparare & euacuare decet, medicamentis mediocribus, qualia sunt agaricus, mechoacanna, & similia; quibus tamen stimuli loco fortiora quædam in minore quantitate addere vtile est. Quoniam verò purgantia medicamenta diutius continuanda, ne natura iis assuescat, eorúmque vires ob longam consuetudinem contemnat, ea mutare vtile est.

Itaque in *decocto præparante suprà proposito*, infundantur *agaric. trochisc.* Vnc. i. *sem. carthami* Drach. vi.

Colentur, & exhibeantur Vnc. iv.

Vel ℞. *Pilul. de agaric.* Scrup. ii. *assaierath. cochiar.* ana Scrup. sem. *extract. panchymag.* gr. vi. Cum *oxymel. scillit.* F. Pil.

Vel ℞. *Agaric.* Drach. i. ß. *turbith.* ʒ. i. *semin. fœnicul. zingib.* an. Scr. i.

Infundantur in *oxymel. s.* ℥. i. *vini albi, aq. hyssopi*, an. Vnc. ij.

Colat. adde *manna* Dr. vi. Iterum colentur.

F. Haustus.

℞. *Rad. ireos* ʒ. ii. *tussilag.* ʒ i. ß. *pulmon.* M. ß. *ligni Guaiaci* Dr. 2. *rad. helenij, hellebor. nigri*, an. ʒ. i. ß *fol. sen.* Vnc. ii. *zingib. galang.* an. ʒ. j.

Coq. in s. q. *decocti pectoralis.*

In colat. Infundantur *agar. trochisc.* Vnc. ß. *rhabarb.* ʒ. j. *cinnamomi.* ʒ. ß. Cum s. q. *sacchari.*

F. Syrupus liquidior, cuius ℥. iv. manè exhibeantur.

Nonnulli frequenter ad purgandum in asthmate, *trochiscis de violis* vtuntur, à Mesuë, *cap. de asthmate*, descriptis, quos tamen reiicit Alexander Massarias, quòd compositio minùs sit artificiosa, & diagrydium non bene correptum. Verùm diagrydium facilè correctius reddi potest.

Vel ℞. *Polyped. q.* Vnc. ß *mechoacann. opt.* ʒ. i. *agar. albiss.* ℥. ß. *glycyrrh.* ℥ ß. *f. sen.* ʒ vi. *zingib. galang.* an. ʒ. i *passul.* ℥. i. *sem. anisi, fœnic.* an. ʒ. ii. *fol. tussilag. capill Vener.* an. M. j.

Infundantur in *vini* mensura vna. Detur manè haustus.

Oxymel de Nicotiana purgans, anhelosis vtile, descripsit Quercetanus, *pharmacop. dogmat. rest. c.* 10. & syrup. de Nicotiana, *ibid. c.* 12.

Ius galli decrepiti. In primis vulgò commendatur ius galli decrepiti purgans, quod tamen à Ludou. Septalio planè reiicitur, vt postea, *quæst.* 5. dicetur. Parant autem hoc modo.

℞ *Gallum decrepitum euisceratum*, ventrémque eius sequenti puluere reple.

℞. *Pulmon. vulpis* ℥. i. *passul. ficuum* an. ℥. i. ß. *glycyrrh.* ℥. j. *hyssop. satureia, thymi*, an. ℥. ß. *sem. fœnic.* ʒ i. *cartham.* ℥ ß. *turbith elect.* ʒ. ii. *agar. trochisc.* ℥ ß *zingib* ʒ j.

Postea coq. *in aqua pura.*

De iure detur manè haustus, qui si non satis purget dissoluatur in eo aliquid *manna.*

Oxymel helleboratum Gesneri. Vix verò quicquam commodius est ad pulmones expurgandos, quàm oxymel cum agarico. Efficax quoque est oxymel helleboratum Gesneri. Sed omitti potest helleborus albus, & augeri pondus agarici.

Corpore toto euacuato, danda opera, vt caussa continens seu proxima è pulmonibus tollatur, idque medicamentis tum internis, tum externis effectum dandum. Ad crassam & viscidam materiam, attenuantia, incidentia & detergentia adhibenda, citra tamen insignem caliditatem, ne humores exsiccati magis crassi & lenti reddantur. Hinc Auicennas etiam diuretica fortiora improbauit, quòd subtile extrahant, crassiore relicto. Ideóque vtile est attenuantibus & incidentibus humectantia permiscere, vt glycyrrh. passulas, caricas, pineas, mel, saccharum, maluam, althæam. Atque talia medicamenta suprà inter præparantia proposita sunt. Valde etiam laudatur terebinthina, quæ non solùm pulmones abstergit, sed & hepar lienem, renes, simúlque aluum citra noxam soluit.

E suprà enumeratis varia componuntur medicamenta. In vulgari vsu sunt *looch de caulibus, de tussilag. de pino, de passulis, de pulmone vulpis, de scilla*, & quod *ad asthma* dicitur, *species diaireos Salomon diatragacanth. calid. diapenid. diaprassij, conditum rad. helen. ireos, ol. anisi, fœnic. oxymel. scillit. flores sulphuris, lac & balsamum eiusdem, flores benzoës.* Galenus, 7. *de comp. med. sec. loc. in fine, c.* 6. ex veterum scriptis aliqua recenset, inter quæ & hæc.

℞. *Succi scillæ crudæ, mellis*, part. æq. Coq. lento igne. Dosis Drach. ii citenter, ante & longè post cibum.

Vel ℞. *Sulphur. vini, sem. ruta, sylu.* an. ʒ. i. *aristoloch. absinth. cinnamom. abrotan.* an. ℥ ß Terantur cum *aceto*, & F. Trochisci, magnitudine fabæ, quorum Drach. i manè & vesperi exhibeatur cum Vnc. iii. oxymelitis.

Vtile est & hoc:

℞ *Ammon. aceto dissol.* Scr. i. *essent. zedoar.* Scrup. ii. *aqua cinnamom.* ℥. ß. *veronic.* ℥. ii. *fl. chamamel.* Vnc. iii. Misce pro 2. dosibus.

Medicamenta sæpius repetenda & mutanda. Cùm autem malum sit diuturnum & contumax, vsus medicamentorum continuandus, & medicamenta sæpe repetenda, simúlque permutanda, ne natura vni assuescat. Per interualla quoque theriacæ Drach. sem vel Scrup. ii. exhibeantur. Vtiles quoque sunt millepedæ seu aselli, vt etiam suprà dictum, quorum & Galenus, 7. *de comp. med. s. l. in fine*, mentionem facit; ferúntque Ἀκνὸγμι, & vulgatum Græcæ plebeculæ hodie esse medicamentum, ad pulmones infarctos à crassis humoribus liberandos.

Vel ℞ *Hyssopi. veronica, scabiosa, marrub. origan. pulegij, cardui benedicti*, an. M. i. *rad ireos* Drach. vi. *zingib.* ʒ j. ß. *agaric. albiss.* Vnc. sem. Infunde in *aceti vini* ℔ i. ß. *aqu. veronica, cardui bened.* an. ℔ ß Stent in vase vitreo obturato, loco calido per triduum, deinde lento igne coquantur & exprimantur. Colat. ℞ ℔ i. ß. *mell. opt.* ℔. ß. Coq. lento igne ad syrupi formam, qui aromatisetur *cinnamomo, caryophyllis*, & *calamo aromatico* in petia ligatis. Dentur manè 2. vel 3. cochlearia. Crato, *consil.* 29.

Syrupus Augenij de helenio.

Syrupus Augenij de helenio. ℞. *Rad. helen. polyped. q. in vino albo maceras.* an. ℥. ii. *passul. Corinth.* ℥. ß. *sebesten*, N. xv. *farfara, pulmonaria, fol. satureia, calaminth.* an. M. i. *fol. tabaci* vnum magnum *glycyrrh.* ʒ ii. *sem. vrtica, bombacis*, an. ʒ. i. ß.

Coq. in mulsa ad remanentiam ℔. i. sem. & cum pari quantitate sacchari, F. Syrupus, cui *oleum sulphuris* addi potest.

Vel ℞ *Rad. gentian. helen.* an ʒ vi. *ireos, galanga*, an ʒ. iii. *agar. ßica*, an. ʒ. i. ß. *sacch. albi* ℥. ii.

F. Puluis.

Vel ℞. *Hyssopi sicci, sem. anisi*, an. Vnc. i. *glycyrrh.* Vnc. sem. *sem. fœnic. cinnamom.* an Drach. ii. *cardamomi* Scrup. ii. *ireos Florent.* Drach v. *sacch.* ad pondus omnium.

F. Tragea, vel cum *melle* Electuarium.

Laudatur & Diabutyrum Benedicti Victor. Fauentini.

Diabutyrum Bened. Victor Fauentini. ℞. *Butyri recent. bene lot.* Vnc. iv. *caric. ping. nuclear. pini, dactyl. amygd. amar.* an. Vnc. ii. *succi glycyrrh. tragacanth.* an. Vnc. i. *hyssop. ireos, thymi, satureia, prassij, pulegij, sem. vrtic.* an. ℥. ß. *cinnam. zingib. pyrethri*, an. ʒ. iii. *caryoph. galang. piperis nigri, sem. anisi, carui, cardamomi*, an. ʒ. ii. *ligni aloës nuc. m. moscb.* an. ʒ. i. *aq mellis* ℔ iv.

Caricas, passulas, dactylos bene contusos in aqua mellis triduo infunde: postea lento igne coque, & succum fortiter exprime: cui succo adde butyrum, & præterea *mellis despumati* ℔. vii. & iterum lento igne vnicâ ebullitione ebulliant, iterúmque colentur. Colaturæ adde nucleos pini, & amygdalas bene contusas, & in mortario omnia diligenter misce: quibus reliqua omnia subtiliter puluerisata, vt & pulmonis vulpis subtiliter puluerisat. Vnc. ii insperge, & super igne miscendo, F. Electuarium; de quo Vnc. ß manè, meridie & vesperi exhibeatur.

Vel ℞. *Conseru. beton. borrag.* an. Vnc. ii. *viol. looch. de pino*, an. Vnc. i. *pulmon. vulpis præpar.* Dr. i. ß *extract glycyrrh. ireos*, an. Scrup. i Cum *syr. de hyssop.* vel *capil. Vener.* F. Electuarium. Dos. Drach ß.

Et commodum fuerit, si superbibatur haustus iuris galli decrepiti cum herbis pectoral. & ligno Guaiaco facti.

Vel ℞. *Pinear. mund.* Drach. ii. *rad. ireos, glycyrrh.* an Scr. ii. *tragacanth.* Drach sem *sem anisi, fœniculi, vrtica*, an. Scrup. sem. *radic. angelica* Drach. sem. *cinnam.* Scr. iv. *styrac. calam.*

Scrup

Scrup. sem. *sacch. peni. candi*, an. q. s. Cum *aq. scabiosæ & fœniculi*. F. Rotulæ vel morsuli.

Vtile est & sequens medicamentum.

℞. *Radic. irid. Florent. helenij*, an. ℥. ß. *pulpæ dactylor. & passular. mundatar*, ana ʒ. iii. *cortic. arantior. siccor. citri siccor.* an. ʒ. ii. *benzoës* ʒ. i. *croci* ʒ. sem. Infunde bidui spatio in spiritu vini optimè rectificato. Postea liquor per inclinationem separetur, cui adde *sacch. candi pulu.* q. s. *spiritum vini* accende, & liquorem continuò agita, donec flammâ sponte extinctâ liquor olei ferè consistentiam acquirat, cui adde *ol. sulphuris* q. s. ad gratam aciditatem.

Alia etiam medicamenta, suprà in paroxysmo exhibenda, proposita hic locum habent, eorúmque vsus continuari potest. Si verò materia aliunde, seu ex hypochondriis, seu venis communicetur, ex ea iis locis conueniente modo euacuanda, & à pectore auertenda, & ne iterum generetur, curandum.

Externa. Cum internis medicamentis externa coniungenda. Illinendum nimirum pectus oleo amygdal. dulcium, chamæmel. anethino, cheirino, liliorum alborum, rutaceo, additis mucilaginibus & pinguedinibus emollientibus & discutientibus.

Vt ℞. *Ol. amygd. dulc. lilior. albor. rutac.* an. ʒ. vi. *adipis gallinæ, anseris*, an. ʒ. ß. *mucilag. sem. fœnugræc. cum aqua tussilag. extracta* ʒ. iii. *pul. rad. ireos helenij. croc.* an. Scr. i. *Ceræ* parũ M.

Vel ℞. *Sem. carui.* vnc. iii. *anisi, summit. absint.* an. vnc. ij. Puluerisatis adde *micæ panis similaginei* vnc. iii. *mell. crudi* ℥. ij. *terebinth.* ℥. ij.

Coq. in vino ad consumtionem vini.

F. Emplastrum, applicetur calidè pectori & dorso.

In topicorum tamen horum vsu obseruandum, ne cutis pori occludantur: ideóque emollientibus, commodè medicamenta attenuantia ac poros apertentia, & nitri aliquid admisceatur.

Cauteria actualia. Nonnulli etiam in malo inueterato, & quod nullis aliis remediis cedit, cauteria actualia adhibent, secundum collum, pectus & dorsum, circa medium vertebrarum & costarum; de qua vstione videatur Aetius, *tetrab. 2. serm. 4. c. 57.*

Si à catarrho malum fit, vel foueatur, eius ratio habenda, & vt suprà, *lib. 1. part. 2. c. 34. de catarrhi curatione*, diximus, in brachiis fonticulos excitare vtile est.

Exsiccantia. Pectore expurgato, danda opera, vt per exsiccantia & absorbentia, reliquiæ in pulmone absumantur: in quem vsum pleraque medicamenta humorem crassum è pectore expurgantia adhibentur, è quibus tamen hic fortiora & magis siccantia eligenda. Cùm enim, vt antea dictum, in principio, & præparantia & expectorantia validiùs siccantia, non sint satis commoda, qua tenui parte absumtâ, crassior reliquitur & induratur: vbi materia per incidentia & attenuantia præparata, vt & per expectorantia conuenientia euacuata fuerit, reliquum postea tutiùs, per validiùs siccantia absumere licet. Qualia sunt, *helenium, arum, scilla, Nicotiana, ammoniacum, sulphur. benzoë, theriaca, Mithridatium.*

Vt ℞. *Rad. ireos* ℥. ii. *helenij. ari.* ana ℥. i. *scillæ, angelicæ*, an. ℥. ß. *glycyrrh.* ℥. j. *hyssop. saturæia. pulegij, marrub. calaminth.* an. M. i. *sem. fœniculi, anisi*, an. ʒ. ii. *vrtic. erucæ, sarthami*, an. ʒ ß.

Coq. & cum *melle* vel *saccharo*. Fiat Syrupus, Sub finem adde *croci* ʒ. ß.

Syrupus de Nicotiana. Vtilis est & Syrupus de Nicotiana.

℞. *Nicotianæ siccæ*, M. iij. *hyssop. marrubij, calaminth.* ana M. sem. *capill.* ♀ *scabios.* an. M. j. *caricar. dactylor.* ana N. x. *rad. angel. fœnic.* an. ℥. sem. *sem. fœnic. anisi*, an. ʒ. iii. *vrtic.* ʒ. ß. *ireos* ʒ. x. Coq. in *aq.* ℔. iiij.

Et addito *melle* & *saccharo*,

F. Syrupus.

Vel ℞. *Rad. helenij, aristoloch. rotund. veræ, glycyrrhizæ*, an. ℥. sem. *sarsaparillæ* ℥. j. *fol. hyssop. origani, prassij, tussilaginis, scabiosæ*, an. M. j. *sem. fœnigræci, vrticæ*, an. Vnc. sem. *dactylor. caricar. pingu.* an. N. x *passular. exacinat.* Vnc. j.

Coq. ad remanentiam ℔. iij. adde *succi scillæ* ℥. ij. *sacchari* q. s. Coq. *s. a.* addendo sub finem *balsami Orientalis*, vel *liquid. ambræ* ℥. ij.

Fiat Syrupus.

Laudatur & ros Solis, si ei cum semine botryos, glycyrrhiza & marrubio, S. V. affundatur.

Vel fiat hoc Eclegma:

℞. *Ammoniaci aceto scillit. dissolut* ℥ ij. *sem. nasturtij. vrtic.* an. ʒ. j. *flor. sulphur.* ʒ sem. *croci* ℈. j. *pulmon. vulpis prap.* ʒ. ij. Cum *oxymel. scillit.*

Fiat Electuarium.

Vel hic Puluis:

℞. *Rad. ireos. glycyrrh. helenij.* an. ʒ. ij. *ari* ℈. ij. *cinnam.* ʒ. ij. *sem. vrtic. nasturt.* an. ʒ. j. *pulmon. vulp. prap.* ʒ. ij. *croci* ℈. j. *flor. sulphur.* ʒ. j. *benzoës* ℈. sem. *sacch. candi* ʒ. vj.

F. Puluis.

Vel ℞. *Flor. sulphur.* vel *lactis sulph.* Drach. ß. *benzoës* ℈. sem. *fecul. ari* ʒ. ß. *rad. ireos* ℥. j. *croci* ℈ j. *sacchar. candi* Dr. vj. Fiat Puluis.

Vel ℞. *Ammoniaci*, ʒ. i. ß *croci*, ℈. sem. *flor. benzoës* ℥ v. *extract. glycyrrh.* q. s.

Fiant Pilulæ xxx. Dentur manè 5. 6. 7.

Vel ℞. *Flor. sulphur.* Drac. j. *extract. helen.* ℈. j. *sacchari albiss.* *in aq. tussilag. dissolut.* ℥. iij. *ol. anisi*, gut. iiij Fiant rotulæ.

Vel ℞. *Spec. diaireos simp.* Drach. j. *diatragac. calid.* ʒ. sem. *balsam. sulph.* ℈. sem. *sacchari in aqu. scabios. dissolut.* Vnc. v. *ol. anisi* gut. v F. rotulæ.

Vel ℞. *Lact. sulphur. fl. benzoës* an. ℥. vj. *ammoniaci*, ℥. iij. *croci* ℈ sem. *margar. præpar.* ℈. j. *magister. oculor. cancri, moschi* an. ℈ sem. *sacchar. candi* Drach. ij. Fiat puluis, de quo, quantum cuspide cultelli bis capi potest, detur in *ouo sorbili*, vel *aqua scabiosa*.

Est & efficax decoctum ligni Guaiaci, sassafras, sarsæparillæ, si pectoralia addantur, non quidem ad sudores ciendos, sed ad reliquias materiæ in pectore absumendas.

Vt ℞. *Ligni guaiaci* vnc. iiii. *sarsæ parillæ*, vel *ligni sassafras*, Vnc. i. sem. Infundantur horis 24. in *aq.* ℔. iii. Deinde adde *conseru. violar. botryos* an. vnc ii *dactylor.* No. x. Coq. in balneo vase clauso. Colatura exhibeatur.

Ad easdem reliquias absumendas, vtiles etiam sunt suffitus ex thure, myrrha, mastiche, styrace. benzoë, gummi iuniperi, Nicotiana, cinnamomo, & similibus. Nonnulli etiam arsenicum suffumigiis istis admiscendum censent, sed malè, vt posteà, *q. 6.* dicetur.

Hæc tamen omnia ferè humorem crassum & viscidum spectant. Si verò ab humore tenui & seroso sit asthma, sæpius is euacuandus. Postea etiam per sudorifera discutiendus.

Si à tuberculo, vel grandine aut calculo in pulmonibus genito, aut siccitate pulmonis hoc malum proueniat, qua ratione curatio instituenda sit, ex iis quæ suprà *part. 2.* de morbis pectoris dicta sunt, patet. Nam si tuberculum sit sanguineum, cito suppuratur, & rumpitur, etiam sine medicamentorum ope, idque ex puris exscreatione, febris & anhelationis remissione cognoscitur: & tum hydromelite, aliisque medicamentis, quæ in pleuritide sunt proposita, ad extersionem vtendum, ne vlcus relinquatur. Si verò tuberculum crudum sit & coctu difficile, medicamenta calefacientia, attenuantia & absumentia, quæ suprà sunt proposita, etiam hic locum habent. Quod si tandè in abcessum mutetur tuberculum, abstergentia requiruntur. Hinc Galenus 4. *de loc. affect. cap. vlt.* ad absumenda talia tubercula vetitur Athanasia, theriaca, & simlib. valde exsiccantibus medicamentis. Vix tamen aliquis talium ægrotorum sanitati restituitur. *Curatio asthmatis à tuberculo, grandine vel calculo.*

Diæta.

Diæta. Quia asthma plerumque à caussa frigida & crassa ortum habet, victus ratio sit calefaciens & attenuans, de quo posteà, *quæst. 7.* dicetur. Aër nimirum, quem inspirat æger, sit calidus, siccus, attenuans, liber & perflatilis. Ideò etiam in cubiculo, in quo æger degit, suffumigia frequenter fiant ex styrace, thure, myrrha, benzoë, moscho, ambra. Vitetur verò aer frigidus & humidus, & crassus. Cibus easdem qualitates habeat; ita tamen calefacientia & attenuantia moderanda, vt humectantia quædam admisceantur, vt materia faciliùs expectoretur. Nam si cibus & potus exhibeatur, qui solùm calefaciat, attenuet, & simul siccet: facile fieri potest, vt humor maiorem crassitiem acquirat, & tenacius asperis pulmonis arteriis adhæreat. Ideóque cibi condiantur, saluiâ, satureiâ, thymo, hyssopo, fœniculo, baccis iuniperi, & cinnamomo, & inprimis croco. Vtiles quoque sunt passulæ amygdalæ dulces, pineæ pistacia, & in primis commodum est ius galli decrepiti cũ hyssopo & croco, atque aliis pectoralibus. Melliti quoque cibi non inutiles sunt, si æger aliàs eos ferat. Vitentur verò cibi adstringentes omnes & crassi succi, vt pisces, legumina, caro suilla, lac & caseus.

Potus sit vinum tenue, subdulce, vel melicratum, in quo thoracica medicamenta cocta sint. Possunt etiam cereuisiæ fieri cũ saluia, hyssopo, rosemarino & similibus. Vtilis etiam potus est decoctum ligni Guaiaci. Æger sitim non ferat, sed largiùs bibat quia humectatione indiget, ad eam, quæ iam incisa & detersa est in pectore, materiam tussi eiiciendam, vt docet Galen. *7. de comp. med. sec. loc. cap 6.* Vnicâ tamen vice, cum cibo potus copiosus non assumatur: cum repletus potu nimio ventriculus difficultatem spirandi parere soleat; sed, si opus, cibo iam cocto potus aliquid sumatur. Somnus sit nocturnus moderatus. In paroxysmo, somno, quantum potest, æger abstineat; aut si vires imbecillæ somnum requirant, breuis sit & interruptus. Dormiat æger capite & pectore nonnihil eleuato. Vtilis est & ambulatio ante cibum, & frictio partium extremarum. Vehementia autem exercitia, quòd humores commoueant, omnino intermittenda. Vitentur animi perturbationes, ita, & omnis nimius animi ac corporis motus; cum humores commouere, & paroxysmum accersere soleant. A Venere etiam abstinendum ægro.

QVÆSTIO I.

An humor asthmatis caussa hæreat etiam quandoque extra bronchia pulmonum?

Alexander Massarias Auicennam reprehendit, quòd statuat, humorem asthmatis caussam contineri quandoque etiam extra bronchia pulmonum, in ramis læuium arteriarum, quarum propagines multæ per pulmonem distribuuntur; statuitque, si in pulmonibus obstruantur propagines læuium arteriarum, non *An humor asthmatis caussa hæreat quandoque extra bronchia pulmonum.*

non asperæ arteriæ, cor laborare, pulsusque fieri inæquales, minimeque asthma excitari, nisi bronchia pulmonum simul obstruantur.

Verùm enim verò materiam asthmatis caussam quandoque etiam extra bronchia pulmonum in aliis pulmonis vasis, imò in ipsa pulmonis substantia consistere, multæ Medicorum obseruationes docent. Ita Hollerius in quodam pulmonem tanquam spongiam imbutum multo humore pituitoso inuentum esse scribit. Et patet id ex eo, quòd qui asthmate laborant, non continuò cum stertore & sonitu respirant, neque etiam semper tussiunt, aut si tussiunt, tussis tamen sicca est; quod minimè fieri deberet, si materia in asperis pulmonum arteriis semper consisteret. Nam aër materiam transiens & displodens, sonitum & stertorem excitat, & quicquid in aspera arteria, eiúsque ramis existit, tussim excitare solet, vt postea, *in capite de tussi*, dicetur. Et licèt verum sit, læuibus arteriis affectis mutationem in pulsu fieri: tamen & respiratio tunc quoque affici potest, si obstructio illa tam magna sit, humorísque tanta copia, vt & asperas arterias comprimat, angustioréique reddat; docentque hoc satis paroxysmi asthmatici, qui per interualla materia agitata in vasis excitantur. Ideóque siue materia in læuibus arteriis consistat, & asperas comprimat, siue in vtroque arteriarum genere consistat, simul & asthma & pulsus inæqualitatem parit. Et ipsa origo asthmatis, de qua, *quæstione sequenti*, dicetur, satis docet, caussam asthmatis potiùs in venis & pulmonis substantia, quàm asperis arteriis contineri.

QVÆSTIO II.

An asthma frequentiùs à Catarrho, an verò ab Humore crudo è venis in pulmones effuso excitetur?

Vulgata opinio est, frequentissimè à cerebro frigido & humido atque excrementis abundante materiam pituitosam ad pulmones descendere, atque ibi hærentem asthma parere. Verùm etsi non nego, quandoque post catarrhos aliquid pituitæ in pulmone restare, eiúsque bronchia obstruere, & asthma excitare posse; tamen rariùs hoc fieri existimo, sed frequentissimè asthma generari puto ab humoribus crudis circa hepar, imò in vniuerso venoso genere collectis, & per venam arteriosam in pulmones effusis. Et enim si materia à cerebro descendens caussa asthmatis esse debet, necessariò catarrhus asthma præcedere debet, atque tussim adesse necesse est; quod tamen non semper obseruatum. Etenim, si vel leuiter saltem asperæ arteriæ afficiuntur, tussis excitatur, vt posteà, ex *capite de tussi*, patebit. Nonnulli quidem, vt Zecchius, *consult.* 12. aliam huius rei caussam reddere conantur, statuúntque, tussim in asthmate quandoque non excitari, ob partium spiritalium æqualem intemperiem, quæ cùm tristem sensum non inducat, etiam tussim non excitet. Cùm enim spirandi organa ex longa patiendi consuetudine in morbosum quendam habitum commutata ferè sint, æqualique intemperie eum humore per omnem partem æqualiter dispersо afficiantur, nouum dolorem seu molestiam non sentire, atque ita tussim non excitari, nisi quando noua accedit materia, vel prior certo loco collecta & commota vias exasperando, & aëris ingressum & egressum præpediendo, nouam affert molestiam.

An asthma frequentiùs à catarrho an verò ab humore crudo è venis in pulmones effuso excitetur?

Verùm, cùm idem Zecchius, *consil.* 58. caussam cur asthma non semper cum stertore & sonitu fiat, hanc reddat, quòd materia non semper in asperis, sed quandoque in læuibus pulmonis arteriis consistat, caussam eandem hîc etiam multo rectiùs afferre potuisset, quàm istam æqualem intemperiem. Neque enim quæ tussim excitant, saltem ob intemperiem quam inducunt, id præstant: sed etiam, quia aëris ingressum prohibent, quod ipse confitetur: ad quod materia asthmatis, si in bronchiis pulmonis hæreret, perpetuò faceret, & ita perpetuo tussim excitaret eodem modo vt grandines tussiculam perpetuam excitant, neque longa patiendi assuetudine vllus talis habitus induci potest. Sunt & alia, quæ idem probant. Refert idem Zecchius, *cons.* 18. Cardinalem Paliotum, asthmaticum, simul vrinæ ardore & difficultate laborasse, & ita quidem, vt cùm vrinæ ardor & difficultas vigeret, spirandi difficultas interim euidenter imminueretur, & rursum cum maiore impetu, stranguriâ cessante, repeteret. Quod certè indicio fuit, à communi caussa hæc duo mala prouenisse, & vitiosos ac crudos humores, qui antea è venis ad pulmones ruentes asthma faciebãt, posteà ad renes & vesicam transmissos difficultatem vrinæ excitasse. Et licèt non omnibus asthmaticis vrinæ difficultas & ardor adsit; tamen durante accessione ægri vrinas crassas & turbidas mingunt, quia scilicet humorum crassorum & crudorum in venis agitatorum pars etiam ad renes & vesicam ruit. Atque idem & hoc, quòd asthmatici plerumque sunt cachectici, vt de eodem Cardinale Paliotto refert Zecchius, pedésque tandem asthmaticis penè omnibus intumescunt; quod indicio est, caussam asthmatis circa hepar potiùs contineri siue, ibi ob hepatis imbecillitatem generetur, siue ab vtero in fœminis, quibus menses suppressi sunt, sanguis eò mittatur. Neque id ideò fit, quòd pulmones hepar refrigerent, cùm si diligenter signa omnia perpendamus, crudorum humorum in venis cumulatorum signa adsint. Insuper idem & hoc probat, quòd asthma interdum citra tussim desinit, nec materia exscreatur & è pectore eiicitur, dum scilicet ea vel per halitum digeritur, vel per vrinæ vias expurgatur, aut in venas recurrit. Sicut & hoc id persuadet, quòd suppressis mensibus & hæmorrhoidibus, ac aliis consuetis euacuationibus, asthma nullo præcedente catarrho, succedit. Quod tandè & hoc confirmat, quòd Aretæus inter signa imminentis asthmatis flatus in præcordiis, & eructationes præter rationem recenset; quæ procul dubio à materia cruda in hypochondriis agitata prouениunt. Neque enim, vt nonnulli volunt, flatus hi proueniunt, quòd ventriculus ob pulmonis consensum afficiatur. Nam Aretæus eos non inter signa asthmatis, quod diu durauit, & in quo pulmonis temperies valde labefactata est, sed incipientis asthmatis signa recenset, vbi pulmones non ita labefactatos esse credibile est, vt ventriculum refrigerare possint. Materiam autem hanc, quæ è venis in pulmones effunditur, non semper crudam & pituitosam, sed quandoque etiam serosam esse, non sine ratione statuit Carolus Piso.

QVÆSTIO III.

An asthma semper sit sine Febre?

Vulgata est opinio, asthma sine Febre esse, & differre asthma à respiratione illa læsa, quæ fit in febribus, quòd illa fit ob vsum auctum, hæc verò saltem ob vasorum angustiam. Suspectam tamen habet hanc doctrinam Carolus Piso, *de morbis à colluuie serosa, pag.* 200. cùm febris in nonnullis etiam sensui sese prodat, etsi calor non sit siccus & acer, sed halituosus plerumque, humidúsque & blandus. Etsi verò vrinæ sæpe sint copiosæ in asthmate, ac tenues, & instar aquæ perspicuæ, atque ideò dissimiles vrinis familiaribus & propriis febrium putridarum, suspicionem absentiæ febris præbeant: tamen id familiare febribus quæ ab humoris serosi feruore fiunt, esse putat, idémque in arthritide, aliísque à fluxione & feruore humoris serosi morbis accidere posse. Idque etiam historiis aliquot adductis comprobat.

An asthma semper sit sine febre?

Et omnino non est de nihilo hæc Caroli Pisonis sententia. Etsi enim sæpe febris absit, cùm humor est crassior, aut tuberculum aliquod adest: tamen vbi à seroso humore asthma originem habet, quale plerumque circa insignes temporum mutationes in quibusdam ei obnoxiis excitatur, tum febrem aliquam simul adesse experientia testatur: sed est ea blanda & halituosa, qualis etiam alios morbos à feruore & motu serosi humoris ortos, vt arthritidem, catarrhos, & huiusmodi fluxiones alias comitatur.

QVÆSTIO IV.

An Purgantia in paroxysmo asthmatico conueniant?

Dissuadent id nonnulli, eâ primùm de caussa, quòd humor, qui asthma excitat, crassus sit, viscidus, neque euacuari facilè possit, nisi priùs præparetur, & postea sensim ac per vices euacuetur; id quod etiam in aliis morbis pituitosis faciendum.

An purgantia in paroxysmo asthmatico conueniant?

Deinde ob suffocationis periculum, quod maximè vrget, cùm metuendum sit, ne, si medicamenta purgantia exhibeantur materia à medicamento agitata non ad ventrem inferiorem, sed potiùs ad locum affectum confluat, atque ita suffocationis periculum augeatur.

Contrà verò Carolus Piso statim post sanguinis detractionē, purgationem auertendi gratiâ instituendam censet; cùm nondum cum periculo suffocationis purgatio protrahi possit, & humor ipse per se satis sit fluidus, neque magno apparatu indigeat.

Verùm distinctione hîc opus est, & humoris natura consideranda. Si enim humor sit crassus, & viscidus, sine fructu initiò statim instituitur purgatio, isque potiùs agitatur, quàm educitur, atque hinc paroxysmus augetur. Si verò humor sit tenuis & serosus, atque è venis in pulmones effundatur, quod præsupponit Piso, commodissimè mox initiò instituitur purgatio.

QVÆSTIO. V.

An ius Galli decrepiti asthmaticis conueniat?

Ius Galli decrepiti non solùm cum pectoralibus coctum, ad alterandam & expectorandam in asthmate materiam, sed etiam cum purgantibus ad purgandum, in omnibus ferè Medicorum, post Arabum tempora, libris præscribitur. Vnus, quod sciam, Ludouicus Septalius, *animaduers. medicar. l.* 6. *num.* 137. id, tanquam noxium reiicit, vtpote quod experientiæ non respondeat, & rationi aduersetur; scribitque, se Mediolani vbi frequenter exhibetur à Medicis, præsertim secundum descriptionem Benedicti Victorij Fauentini, *in Empirica*, id aliquoties irrito successu exhibuisse. Obesse autem potiùs, quàm prodesse, hisce de caussis putat. In longa, inquit, ebullitione nitrosæ illæ partes, quibus maximè prodesse ius galli veteris creditur, tanquam terrestres, subsidunt, atque in percolatione reiiciuntur; viscidæ ac glutinosæ, cum & præpingues, ex cute, pedibus, alarum extremis, musculosis denique & neruosis partibus prouenientes, maximè remanent. Qua de caussa non solùm

An ius galli decrepiti asthmaticis conueniat?

solùm non adiuuare materiæ ex pectore excretionem, sed crassiore & viscidiore materia, & antecedente & coniuncta caussa, redditâ humorem contumaciorem, magisque rebellem ad excernendum reddere. Neque etiam, quæ cum gallo coquuntur, aliquid prodesse putat. Quæ enim pro soluendo aluo adduntur, agaricus, sena, sem. carthami, cùm paucissimam admittant ebullitionem, vim omnem purgandi perdere ex longa coctione; alterantia etiam, vt capill. ʋ̃ris, & alia, cùm vires suas in superficie positas habeant, ex longa coctione eas amittere; alia, vt origanum, botryn, farfaram, ex longa coctione putrilaginosa euadere.

Verum enim verò hæc, quæ ex Ludouico Septalio protuli, non tanti videntur, vt ideò à communi opinione sit recedendum. Etenim à multis hactenus Medicis obseruatum, ius galli decrepiti in asthmate profuisse. Neque refert, quòd Septalius id aliquoties irrito conatu exhibuit. Incidit enim forsan in asthmaticos desperatos, quibus omnia, etiam efficacissima remedia, frustra adhibentur. Rationes verò, quæ ab ipso afferuntur, etiam quod debent, non persuadent. Quæ vt rectiùs intelligantur, ius galli decrepiti Bened. Victor. Fauentini, quod allegat, priùs proponendum. Ita autem habet eius descriptio:

℞. *Gallum antiquum*, ad minimum trium annorum, quem flagellato & multùm defatigato, postea decollato, & sine aqua deplumato, ac visceribus mundato & vino forti eluto, parùmque saliro: Deinde.

℞. *Seminis carthami, anisi, anethi*, an. ℥. ij. *rad. helenii, iridis, fol. hyssop. prassii*, an. ℥. ß. *glycyrrh. passul. enucleat.* an. ℥. vi. *tartari albi* ℥. j. *pulmon. vulpis puluerisati* ℥. ij. Omnibus hisce crasso modo contusis venter galli repleatur, gallúsque in aquæ ℔. xxx. coquatur, donec caro ab ossibus separetur. Deinde facta colatura cum forti expressione, collatura in frigido loco relinquatur, vt quod fæculentum est, subsidat, pars verò clara separetur & vsui reseruetur.

Primò ergo verum quidem est, quòd vis iuris galli decrepiti in partibus quibusdam nitrosi & abstergendi vi præditis consistat. Hoc autem falsum, quod Septalius opinatur, illas partes nitrosas subsidere, & postea, tanquam fæculentas, abiici. Etenim terrestres quidem, crassæ, viscosæ ac fæculentæ subsident; nitrosæ autem propriè terrestres non sunt, sed salsæ suo modò, quæ claro liquori permiscentur salis more, non verò subsident. Deinde etsi verum sit, coctione nimia vim tam purgantem quàm alterantem dissipari: tamen hoc facilè præcaueri potest, si in vase clauso & duplici in balneo feruenti fiat decoctio; & tum minùs aquæ, cùm nihil absumatur, affundendum. Aut si hac coctione vim omnem ex gallo extrahi non posse, sed coctione in vase aperto opus esse quis existimet, gallus primò solus coquatur, deinde in decocto in vase clauso infundantur vel ebulliant medicamenta purgantia & alterantia. pinguedo etiam facilè separari potest.

QVÆSTIO VI.

An Arsenicum suffumigiis in asthmaticis curandis rectè admisceatur?

An Arsenicum suffumigiis in asthmaticis curandis sit admiscendum?

PLerique Medici post Arabes inter suffumigia, quæ ad exsiccandas & absumendas reliquias materiæ in asthmaticis adhibent, etiam Arsenicum admiscere iubent: sed quàm rectè, non video. Notum enim est arsenicum esse summè venenosum. Sunt quidem nonnulli, inter quos etiam Valcus, qui id excusare eo modo volunt, quòd in exigua quantitate admisceatur, aliísque medicamentis castigetur, & suffitu eius facultas elicita non adeò corrodens, malignaque existat; cùm venenosæ qualitates non in partibus tenuibus, igne resolutis sed in crassioribus ac terrestribus insint.

Verùm enim verò hoc modo se non expediunt. Primò enim Medici non in parua quantitate arsenici puluerem admiscent, sed ad pondus omnium. Imò etiam in parua quantitate nocere potest. Deinde thus, myrrha & similia, quæ admiscentur, venenosam arsenici vim corrigere non valent. Præterea notissimum est Chymicis, etiam fumos arsenici, dum calcinatur, esse summè noxios: nec partes heterogeneæ sunt in arsenico, vt aliæ sint terrestres & crassæ, aliæ volatiles. Nam dum arsenicum calcinatur, in fumos, vapore totum volatile, resoluitur, qui summè venenosi & noxii sunt. Ergo arsenicum omnino in eiusmodi suffumigiis omittendum.

Error verò inde manauit, quòd vocabula Sandarax Arabum, & Sandaracha Græcorum, male confusa sunt. Sandarax enim Arabum, vulgò vernix gummi iuniperi est, vi eximiâ siccandi præditum: vnde Arabes in suffitibus illis, qui ad reliquias humorum in pulmone in asthmatici absumendas adhibentur, illud rectè præscripserunt. Sandaracha verò Græcorum, arsenicum rubrum est. Cùm ergo, qui in Arabum scripta inciderunt, sandaracem Arabum, & sandaracham Græcorum idem esse putarent, malè pro gummi iuniperi, quod Arabum sandarax est, arsenicum, seu sandaracham Græcorum, quæ arsenici species est, substituerunt. Scio equidem nonnullos id probandum suscipere, ipsos etiam Græcos sua sandaracha, id est arsenico, in suffumigiis hisce vsos fuisse, & si vt obtineant, tamen quibus maligna arsenici qualitas non ignota est, non facilè eos imitabuntur.

QVÆSTIO VII.

An victus attenuans, simúlque tenuis asthmaticis conueniat?

An victus attenuans simulque tenuis asthmaticis conueniat?

MOuent nonnulli quæstionem, an victus attenuans asthmaticis conueniat, & in ea soluenda multum laborant. Nam etsi Galenus *in principio libri de attenuante victu*, scripserit, solâ victus ratione attenuante, sine vllis medicamentis, difficiles respirationes, arthritides, epilepsias, & alios morbos diuturnos se sanasse: tamen in contrarium adducunt Hippocratem, qui, *1. aph 4.* scribit: morbis longis victum tenuem & exquisitum semper parùm tutum esse.

Verum res plana est. Aliud enim λεπτὴ δίαιτα *victus tenuis* est, de qua Hippocrates, *aphor. allegato*, aliud λεπτύνουσα ἢ λεπτυντικὴ, *victus attenuans, vel attenuandi vim habens*. Nam λεπτὴ δίαιτα, *victus tenuis*, solam victus formam ac quantitatem respicit, cùm scilicet ægro cibus coctu facilis, & quidem in exigua quantitate, & minus ferè, quàm possit concoquere, offertur: cui opponitur diæta ἁδροτέρα, *plenior victus*, qui maiore scilicet copia exhibetur: diæta verò λεπτυντικὴ, solam qualitatem respicit, & victus attenuans est, qui acidos & crassos humores in corpore extenuat: cui incrassans victus opponitur, qui crassos humores in corpore nostro gignit, vt docet Galenus *loco allegato*. Et agunt de tenui diæta, cùm *alib. 1.* tum *lib. de victus rat. acut.* Hippocrates & Galenus. De victu verò attenuante agit Galenus peculiari libello de eo conscripto, describitque ibi cibos attenuantes, quòd sensus mordeant & acres sint, cibósque illos, *lib. alleg.* Galenus enumerat & describit. Et tales cibos asthmaticis vtiles esse nullum dubium est; an verò victus tenuis conueniat, valde dubium est, cùm, vt *aphor. alleg.* Hippocr. docet, in morbis longis parum tutus sit.

Valcus equidem hanc, quam ipsa linguæ Græcæ proprietas suggerit, solutionem non probat; victumque attenuantem & tenuem reipsa non differre statuit; ideóque quod victum attenuantem constituentia alimenta, cùm tenuia & debilia sint, alimentum copiosum victúmque plenum præbere non possint: aut si adeò magnâ quantitate exhibeantur, vt copiosum nutrimentum æquare valeant, à facultate concoqui non possint.

Verum enim verò diuersa planè victus ratio est, tenuis & attenuans; cùm, vt dictum, tenuis victus saltem formam & quantitatem, attenuans qualitatem respiciat. Et diuerso planè fine diætam tenuis, & attenuans instituuntur. Finis diætæ tenuis est, vt natura à coctione morbi ad coctionem cibi non auocetur; ideóque paulo minùs cibi exhibeatur, etiamsi cum aliqua virium iactura id fieri videatur. Attenuantis verò victus finis est, vt cibi qualitate humores crassi attenuentur atque ita, quod forsan medicamentis fieri non poterat, quotidiano cibi vsu præstetur. Interim nullo modo in victu attenuante requiritur, vt de consueta quantitate aliquid subtrahatur. Etsi hoc etiam attendendum sit, vt æger eiusmodi cibi copiâ sese non oneret, & plus assumat, quam concoquere possit. Et omnino victus attenuans non semper tenuis est, & cibi, qui victum attenuantem constituunt, etiam diætam plenam præbere possunt, sicut hoc ex allegato Galeni libro, *de victu attenuante*, patet, vbi, *cap. 8.* aues montanas, pisces saxatiles, carnem gallinarum, perdicum carnes, quæ victum plenum præbere possunt, in attenuante victu admittit. Ideóque si asthmaticis auiculæ montanæ, perdices, gallinæ, ac similes cibi, qui victum incrassantem non debent, præcipuè cum hyssopo, satureia, thymo & similes dentur, victus erit attenuans, non tenuis.

CAPVT III.

De Suffocatione seu Strangulatione.

Suffocatio seu strangulatio. Causa.

AD læsam, seu potiùs abolitam & interceptam respirationem pertinet & suffocatio, cuius species est Strangulatio, de qua aliquid in specie dicendum.

Suffocatur autem homo, cùm aër ventilando calori cordis necessarius non attrahitur, fuliginésque calidæ exspiratione non emittuntur.

Fit hoc 1. cùm viæ aëri attrahendo dicatæ occluduntur; quod fit interdum ore occluso seu obstructo, simúlque naribus muco obturatis, vnde interdum apoplecticis periculum suffocationis imminet.

2. Si fauces, præsertim circa laryngem, occluduntur, id quod fit in tumoribus musculorum faucium, laryngis, glandularum, columellæ, sicut & in luxatione vertebrarum ceruicis.

3. Si asperæ arteriæ caput seu rimula per quam aër ingreditur, à re quacunque obstruatur. Etsi enim hoc facilè non fiat, sed natura ob imminens summum periculum per tussim magno conatu omnia talia excutere conetur: tamen si res ita pertinaciter & fixè rimulæ illi inhæreant, suffocationem inducunt. Ita Hadrianum Pontificem à musca in fauces inuolante suffocatum esse historiæ referunt; aliósque vuæ acinis, infantes quosdam nummis seu aliis rebus deglutitis suffocatos esse, ex historiis patet. Potest referri huc & suffocatio ab aqua, Quanquam Platerus ob defectum aëris eam fieri putet.

4. Ipse

4. Ipse quidem asperæ arteriæ ductus non facilè obstruitur, cùm sit satis patens: à vi tamen externa collo constricto, vt fit in strangulatione, via omnis spiritui intercipi potest. Et notabilis est hîc historia, quam in viro quodam docto obseruaui. Is enim cùm cerasa comederet, accidit, vt cerasi nucleus in asperam arteriam incideret, & in pulmonem ipsum delaberetur, atque ibi etiam quandam grauitatem pectoris excitaret: post aliquod verò tempus accidit, vt nucleum illum pituitâ tenaci inuolutum cum vehementi tussi reiiceret. Præterea fungorum quorundam esus, vt & alia venena strangulare solent; quod proculdubio fit, cùm ob membranam, quam œsophagus habet cum aspera arteria & larynge communem, laryngis rima contrahitur & coarctatur. Ita ex medicamento sursum ac deorsum purgante ferè suffocatus Vnctor apud Harpalidem. *lib. 7. epidem.*

Accidit etiam in apoplexia suffocatio, cùm motu thoracis omni, & membrorum respirationi inseruientium læso, nulla fit respiratio.

Tandem etiam in catarrho subitò & confertim ad pulmones ruente suffocatio fieri potest, qui catarrhus idcircò Suffocatiuus appellatur, de quo, *l. 1. par. 2. in fine*, dictum.

Pertinet huc & aër, qui attrahitur, ventilando calori ineptus & suffocans, qualis est ille, qui è carbonibus accensis, vt & qui ex cloacis, sentinis & puteis exhalat; cuius rei exempla duo habet Christoph. à Vega, *Artis med. lib. 3. s. 5. cap. 8.* aliquod etiam Marcellus Donatus, *de hist. med. mirab. l. 2. c. 6.* Disputatur quidem hac de re inter Medicos, vt etiam, *lib. 1. c. 7.* dictum est, an magis cerebrum, an verò magis pulmones & cor afficiantur. Et quidem Marcellus Donatus, *loco alleg.* cerebrum præcipuè affici statuit. Et negari non potest, cerebrum & spiritus animales affici, vt exempla ab eodem allegata testantur. Quidam enim postea resoluti sunt, quidam delirarunt. Verùm nec hoc negandum, organa respirationi dicata simul affici. Aër enim illis fumis infectus calori cordis ventilando ineptus est: cuius rei indicium est, quòd nonnulli periculo suffocationis cessante, febri correpti sunt.

Pertinet huc & illa suffocatio, cuius Aretæus, *lib. 1. c. 7. de caus. & sign. acut. morb.* mentionem facit, cuius etiam suprà *part. 1. c. 4. de Angina*, mentionem fecimus, quæ fiat spiritus praua conuersione ad calidissimum & siccissimum, nulla corporis parte inflammatione laborante. Etsi verò alij aliter hac de re disputent, & in loco illo Aretæi explicando multum laborent: tamen commodissimè mihi explicari videtur, si dicamus, spiritum sæpe ita esse inflammatum, calidum & siccum, vt ei refrigerando aër externus, qui spiritu attrahitur, non sufficiat. Cui hoc addi potest, quòd spiritus ille habere potest prauam qualitatem, & insignem exsiccandi & constringendi vim, ob quam organa spirationis constringuntur & coarctantur, vt respiratio libera fieri non possit. Similem huic affectum describit Hippocrates, *4. de rat. vict. in acut. text. 31. ad 35.* cum quo tamen catarrhus fuit coniunctus.

Prognosticum.

Prognosticũ. *Strangulati aut suffocati, non tamen mortui, ad se non redeunt, quorum circa os collecta spuma apparet, 2. aph. 34.* Non tamen hoc vniuersaliter verum est, vt Galenus *in com.* addit: Nonnulli, quibus strangulatis spuma circa os apparuit, sibi sunt restituti, vt etiam duo exempla obseruauit Cristoph. à Vega *loco alleg.* quamuis id rarò accidat.

Curatio.

Curatio. Cùm verò morbi plerique, à quibus istæ suffocationes pendent, suprà cum curatione explicati sint, saltem hîc, quomodo strangulatis, & aquâ aut fumo suffocatis succurrendum sit dicemus.

Laqueo strãgulati quomodo curãdi. Qui laqueo penè strangulati sunt, iis laqueo soluto acetum cum pipere, aut pulegium tritum, vel semen vrticæ cum vino propinanda sunt, & collum lanâ oleo irino calente madidâ inuoluendum. Possunt etiam commodè exhiberi aquæ epilepticæ, vitæ, cinnamomi, & reliqua, quæ ad manum sæpe sunt.

Ex vaporibus seu fumis suffocati. Eadem etiam iis, qui ex vapore cloacarum, puteorum, cauernarum, seu fumis carbonum suffocantur, exhibenda, vt & ea, quæ suprà, *lib. 1. part. cap. 17.* sunt proposita.

Ex submersione in aquam. Si verò ex submersione in aquam, quis suffocationis periculum incurrat, is aquâ exceptus moueri debet, & capite deorsum inclinato ac pedibus eleuatis, ac pennâ oleo intinctâ, vel digito ori immisso vomitus prouocandus; vel exhibeatur decoctum hordei, ficuum, glycyrrhizæ, adiecto butyro & saccharo; vel decoctum florum chamæmeli cum cereuisia. Postea verò vinum meracius, vel mulsa exhibenda, & etiam aliquæ aquæ vitæ. Simul æger in calido conclaui seruandus, & suffumigia instituenda, sorbitiones quoque è decocto farinæ cicerum exhibeantur.

A fungis venenatis. Si suffocatio à fungis venenatis immineat, vomitus statim concitandus decocto raphani cum oxymelite; vel salis vitrioli ℈. ß. cum oxymelitis ℥. iij. propinanda. postea absinthium & melissa in vino infundantur, & vinum exhibeatur.

Cùm Pausaniæ puellam, *lib. 7. epid.* suffocatio ex fungi esu apprehendisset, ei profuit mulsa calida epota, & vomitio, balneùmque calidum. In balneo fungum vomitione reiecit, & cùm cessaturæ essent symptom. sudore detenta est.

CAPVT IV.

De vitiis Vocis & Sermonis.

Vitia vocis & sermonis. CVm in homine aër, quem spirando attrahimus & efflamus non solùm ventilando cordis calori, sed & voci & sermoni formando inseruiat, ordo postulare videtur, vt post respirationis vitia etiam de vitiis Vocis & Sermonis dicamus.

Non omnis sermo vox est. Non verò omnis sermo vox est, sed qui solùm ab animalibus prouenit; & quidem, vt Iulius Cæsar Scaliger, *de caussis ling. Lat. c. 4.* definit, est vox sonus ex ore animalis, sermo verò dispositio vocum articulatarum, ad interpretandum animum. Et omnis vox, vt *ibid.* Scaliger docet, est ab animi affectu.

Vox animalibus cur data? Est enim data animalibus ad expressionem voluntatis. Neque tamen omnis vox articulata est, sed multæ voces ab affectu proficiscuntur, quæ sunt inarticulatæ, vt gemitus, & sibilus venenatorum.

Vox articulata. Est autem vox articulata, quæ scripto excipi atque exprimi valet: inarticulata, quæ non. Et articulatas voces à brutis non excludit Scaliger, cùm ouium voces adeò clarè scribi possint, vt *An etiam sit brutorum.* ab ipsis vocabulum apud nos sumtum, balare. Et fit, vt pleræque brutorum voces non sint articulatæ: ad animi tamen affectum significandum compositæ sunt, de quo Lucretius, *l. 5.*

——— ——— quòd secla ferarum
Dissimiles soleant voces variásque ciere,
Cùm metus, aut dolor est, & cùm iam gaudia gliscunt:
Quippe etenim licet è rebus cognoscere apertis.
Irritata canum cùm primum magna molosûm
Mollia ricta fremunt, duros nudantia dentes.
Longè alio sonitu rabie districta minantur.
Et cùm iam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blandè cum linguâ lambere tentant,
Aut vbi eos iactant pedibus morsúque petentes,
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
Longè alio pacto gannitu vocis adulant,
Et cùm deserti baubantur in ædibus, aut cùm
Plorantes fugiunt submisso corpore plagas.

Verùm de humana voce hîc agere nobis propositum est. Etsi verò vox ex aëris à pectore efflatione fiat: tamen non quælibet efflatio vocem parit. Si enim sit illa lenis, saltem fit exspiratio sine voce. Vt verò vox fiat, vehementiore efflatione opus est. Neque tamen omnis vehemens efflatio vox est: neque tussis propriè vox nominatur, sed quæ fit animâ & voluntate dirigente ad sensus animi patefaciendos.

Materia vocis. Materia autem vocis est aër seu spiritus, qui exspirando emittitur & ad organa vocis allidítur.

Organa verò vocis & sermonis formandi quod attinet, equidem ad aërem efflandum etiam requiritur pulmo & musculi thoracis, vt & arteria aspera, quæ aëri transitum præbet: verùm propria instrumenta vocis edendæ non sunt.

Quod primò ex eo patet, quòd, si infra caput arteria incidatur, exspiratio quidem fit, sed non vox editur; quæ non fit, nisi aëre per asperæ arteriæ caput seu laryngem, & quidem per eius rimulam, emisso. Atque ita larinx proprium & primarium vocis formandæ organum est. Atque ideò etiam rerum opifex laryngi varios musculos tribuit, vt pro libitu eius rimula dilatari & constringi possit. De cuius constitutione artificiosissima videantur Anatomici, & inter eos præcipuè Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *lib. de larynge & vocis organis.* Etsi verò vocis organum primarium sit rimula illa laryngis, seu γλωττίς: tamen ad vocem articulatam, & in primis sermonem formandum non sufficit illa aëris è pulmone per rimulam laryngis efflatio, sed præterea requiritur gurgulio, qui inde plectrum vocis nominatur, lingua, palatum seu oris cœlum, quod appellant, dentes. Vnde videmus, si harum partium aliqua desit, vel vitiata sit, vt gurgulio præfectus seu erosus, lingua præcisa seu alio modo vitiata, si palatum vlcere perforatum, si dentes elisi sint, seu exciderint, ex his omnibus vitiis vocem vitiari.

Differentia.

Differentia vocis, & eius vitiorum. Sunt autem variæ vocis differentiæ. Aliæ quidem naturales voces, vt sunt magna seu grandis, & parua; lenis, aspera; acuta, grauis, de quibus non nostri instituti, sed Physici est, agere: aliæ voces præternaturales, quarum etiam differentiæ multæ ab Autoribus recensentur, & ab aliis aliter. Verùm commodissimè voces p. n. secundum differentias actionum læsarum distinguuntur, quod scilicet vox vel aufertur, vel imminuitur, vel deprauatur. Vocis defectus ἀφωνία appellatur, cùm scilicet homo planè vocem edere non potest; qui verò loqui non potest, mutus dicitur: qui difficulter verò loquuntur, μογιλάλοι nominantur. Deprauata verò vox est, rauca, obscura, tremula, abrupta, clangosa, de quibus postea in caussis dicetur. Pertinet huc & Balbuties, & omne illud vitium, cum homo sermonem non facilè, & nonnisi cum magno conatu, ac crebra hæsitatione inchoare potest.

Caussa.

Caussa. Cum autem ad vocem & sermonem formandum concurrant larynx, eius musculi, & qui iis inseruiunt nerui recurrentes, aspera arteria, & ad aëris efflationem, pulmo, & thorax

rax cum suis musculis; præterea lingua, columella, palatum, dentes necessarij sint: vocis & sermonis læsi caussæ in his quærendæ sunt.

Primò ergo, vocem abolitam & interceptam ac imminutam quod attinet, tollitur seu imminuitur vox vel principio neruorum affecto, vel vocalibus instrumentis, vel deficiente vocis materiâ. Vox & sermo abolètur, ob cerebrum, neruorum principium, affectum in apoplexia, epilepsia, cerebri concussione & commotione, vt & in syncope, & vteri suffocatione, ac similibus affectibus, ob quos spiritus animalis influxus prohibetur. Inprimis verò in affectu illo, qui κατ' ἐξοχὴν ἀφωνία appellatur, & neque ad apoplexiam, neque ad epilepsiam commodè referri potest, sed inter eos quidam affectus medius videtur. Quem etsi in praxi sæpe obseruauerim, vt ex historiis annotatis, quas suo loco proponam, patebit, descriptum tamen inuenire hactenus apud Authores non potui, nisi nuper apud Adrianum Spigelium, *lib. 2. de Semitert. cap. 16.* his verbis; *Est morbus in Germania & Pannonia frequens, quem Austriaci, Morani, & Styri Timorem appellant, inter apoplexiam & epilepsiam quodammodo ambiguus. Cadunt enim velut apoplectici sine sensu, non autem motu priuantur, neque tamen conuelluntur, vt epileptici: aliquando stertunt, nec tamen discusso morbo paralysin alicuius membri incurrunt.* Si tamen caussæ magna sit vehementia, in apoplexiam vel epilepsiam degenerare potest, tandémque aliquos hoc modo affectos subitò vt apoplecticos mortuos vidi. Talis ἀφωνία etiam procul dubio est; quæ fit ex ebrietate, de qua Hippocrates, *5. aph. 5.* Oritur autem ferè à consensu partium infernarum, & vapore narcotico spiritus animales in cerebro sopiente, seu perturbante; & propterea cõmodissimè inter affectus cerebri refertur.

Instrumentorum verò vocalium caussa, vox & sermo abolètur seu imminuitur, cùm laringis membrana madefit, & humectatur ab humoribus à capite defluentibus.

Deinde si laryngis rimula angustior redditur seu occluditur à tumore, & compressione, vt in angina, & luxatione vertebrarum ceruicis fieri solet.

Tertiò, cùm musculi laryngem mouentes seu resoluuntur, seu vulnerantur, seu contunduntur.

Quartò, vbi nerui vocales & quicunque voci edendæ inseruientes inciduntur, diuelluntur, intercipiuntur, refrigerantur, aut quocunque modo læduntur. Ita refert Galenus 1. *de loc. affect. cap. 6.* cecidisse quendam ab alto in terram, ita vt dorsi initium affligeretur, cúmque tertio die exiguam admodum vocem edidisse, quarto die omnino obmutuisse, resolutáque simul fuisse crura manibus illæsis, sed neque spirationem amisisse, neque difficulter spirasse. Cùm enim tota sub ceruice spinalis medulla esset resoluta, accidit thoraci, vt per septum transuersum & musculos supernos numero quidem sex, moueretur: quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adueniunt. At intercostalium musculorum nerui, per quos exsufflationem fieri diximus, omnes affecti erant. Cum itaque frustrà Medici negotium subirent, circa crura quidem vtpote resoluta, circa guttur verò propter vocis affectum: equidem id interdixit, atque affecto duntaxat loco curationem adhibuit. Proinde finitâ tandem spinalis medullæ inflammatione, à septima die vox restituta est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. *Ibidem* refert, fuisse quendam, qui cùm ex ceruice strumas in profundo exscinderet, ac inter secandum quoddam vas, membranas non specillo secaret, sed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam simul neruos recurrentes distraxit, atque hoc pacto quidem puerum liberauit à strumis, sed mutum reddidit. Alium pariter in puero strumas secantem, læso altero neruo recurrente, ipsum semimutum fecisse: Similem historiam recitat Amat. Lusitanus, *cent. 2. cur. 70. Mulier. Illyrica*, inquit, *qua ad caput montis habitat, cùm strumam à Gallica scabie originem ducentem in collo haberet, mendicum quendam officio Medici fungentem pro sua valetudine accersiuit, qui indiscretè cum pro ea propulsanda multis vsus esset medicamentis, ita sublimatum, vt eius resecaret radices, loco indidit, à quo alter neruorum ex pectore recurrentium, qui vocem effingunt, inibi corrosus est, vnde ipsa paulatim raucefacta vocem ferè in totum amisit.*

Quintò, si aspera arteria incidatur, etiam vox & sermo perit; cùm spiritus voci & sermoni formando necessarius desit: quod etiam fit, si aspera arteria comprimatur, quod fit in strangulatione.

Tandem ob defectum materiæ vox perit, vel imminuitur, vel, vt modò dictum, cùm aspera arteria vulneratur, aut compressa spiritui transitum non concedit, seu ob thoracis musculos resolutos. Eius rei exemplum habet Galenus, 3. *de loc. affect. cap. 1.* de quodam, qui nullo in vocalibus instrumentis vitio existente, sed musculis intercostalibus ob casum ex alto resolutis, vocem amisit.

Idem fieri potest, si iidem musculi & membrana costas succingens vulnerentur & perforetur. Cùm enim tum thorax contrahi non possit, vocis etiam materia, spiritus qui efflatur, deest. Non tamen semper ob musculorum intercostalium læsionem vox tota perit, sed solùm cùm læsio ista magna est. Aliàs enim pro læsionis magnitudine vox saltem ex parte amittitur. Præterea pulmonis vitio idem euenit, qui si sanie vel humore repletus sit, aut aliàs debilis, vt fit in catarrhis suffocatiuis & tabe, vox valde imminuitur.

Accidit idem cùm pauca fit efflatio, & spiritus deficit, vt in deliquio, syncope, vteri suffocatione. Quia verò ad sermonem formandum etiam lingua facit, sermo etiam ob linguæ motum impeditum læditur, de quo suprà, *lib. 1. part. 3. s. 5. c. 7.* dictũ. Vnde etiam citra vocis læsionem locutio interdum abolètur; id quod fit in mutis, in priuata resolutione linguæ, qui tamen vocem quandam inarticulatam edere possunt; & fit hoc ob nerui, qui ad tertiam coniugationem tendit, vitium. Quod si magnum sit, & præcipuè si vitium sit à prima conformatione, auditus tum ferè simul, ob illius cum dicto neruo communicationem, læditur; vnde plerique, qui sunt muti à natiuitate, simul surdi sunt. Idem accidit, si defluxio aliqua & humor in musculos linguam ac laryngem mouentes decumbat. Reliqua videantur, *loco allegato*, de motu linguæ impedito.

Caussas vocis deprauatæ quod attinet, sunt nonnullæ congenitæ: vt à natura quibusdam est vox aspera; quæ cùm propterea à nonnullis inter naturales vocis differentias numeretur; saltem de iis vocum differentiis p. n. agemus, quæ à caussis p. n. proueniunt.

Vox rauca. Et quidem frequentissimè accidit vox rauca, quæ fit à membrana, quæ laryngem & asperam arteriam inuestit, p. n. affecta, exasperata & inæquali reddita. Cùm enim aspera arteria læuis facta sit, & si ea sese bene habeat, vox lenis & moderata edatur: si illa naturalis læuitas & æqualitas tollatur, inæqualiter etiam aër allisus repercutitur, atque inde vox rauca efficitur.

Eius caussa. Interna. Accidit hoc primò à nimia humiditate, vocis hoc organum irrigante; id quod frequentissimè à catarrho à cerebro delabente, & in organa vocalia irruente accidit, qui in specie Branchus appellatur; de quo Hippocrates, 3. *aph.* 13. *Æstate sicca & aquilonia, autumno verò pluuioso & australi, vehementes capitis dolores in hyemem incidunt, & tusses, & branchi seu raucedines, & grauedo, nonnullis etiam tabes exspectanda.* Deinde idem accidit à tussi vehementi, quâ arteria ob crebram materiæ reiectionem exasperatur; id quod in phthisicis & thoracis suppuratione accidere solet. Idem præstant tumores & vlcera vocalium instrumentorum. Vnde lue Venereâ laborantes vocem raucam habent. Atque hæ caussæ internæ sunt.

Externa. Externæ caussæ sunt clamor nimius & vociferatio, quæ similem affectionem membranæ laryngis, & asperæ arteriæ inducunt lassitudini inflammatoriæ in musculis. Aër quoque frigidus inspiratione attractus, vt & siccus, venenatus, & vaporibus, fumis ac puluere inquinatus, arteriam exasperandi vim habet. Idem præstat potus aquæ frigidæ, vini vel austeri vel meracioris nimius, cibus & potus salsi & acres.

Vox obtusa. Vox obtusa, seu tenebricosa & turbida, vt nonnullis appellatur, fit à pituita crassa & viscida, quæ organis vocis adhærescit, vel abscissione columellæ.

Tremula. Vox tremula fit ex virtutis imbecillitate, cùm ob defectum spirituum natura organa respirationis æqualiter mouere non potest; quod in quibusdam febribus accidit. Interdum idem euenit, vbi in musculos laryngis seu linguæ, & neruos his inseruientes, humor aliquis decumbit, partésque illas relaxat quasi, id quod ebriis accidere solet. Fit idem etiam ex timore, cùm calore & spiritibus ad cor recurrentibus, tum aliæ partes, tum etiam respirationi & voci edendæ inseruientes, iis destitutæ, officio suo rectè fungi non possunt, vnde & qui valde timent, pedibus & manibus tremunt.

Abrupta. Abruptæ vocis etiam Hippocrates, 4. *de rat. vict. in acutis, text. 33.* mentionem facit, quam *in lib. de Coacis praenotionibus*, effractam nominat. Habet autem ea ortum ex imbecillitate facultatis mouentis, & organorum qui spiritus efflationi inseruiunt. Vt enim si is, qui folles, quibus organa musica inflant, mouet, sit debilis, nec æqualiter moueat, sed aliquandiu quiescat, sonus interrumpitur; ita si musculi, qui aëri qui vocis materia est, efflando inseruiunt, ob imbecillitatem à mouendo aliquandiu cessent, fit vox interrupta.

Tarda. Vox tarda fit, cùm humor in spinalem medullam & neruos musculis thoracis inseruientes effunditur. Tum enim facultas supprimitur, vt liberè thoracem mouere non possit.

Clangosa. Vox clangosa est subrauca, sed acuta ferè & sonora, qualem pleraque animalia, quæ collum habent oblongum, vt grues, edunt. Habet ortum hæc vox, vt Galenus 7. *de vsu part. c. 7. & 1. prorrhet. com. 1. text. 3. & 17.* docet, à siccitate nimia laryngis & asperæ arteriæ, & defectu humiditatis, quâ naturaliter arteria irrigatur, & quasi læuigatur; id quod fit in febribus ardentibus & phrenitide.

Lupi conspectus vitiatæ vocis caussa. Tandem referunt etiam inter caussas raucedines & vocis vitiatæ lupi conspectum, si is hominem obuium prior adspiciat; quam vulgi opinionem etiam Virgilius secutus est, dum scribit:

——*Vox quoque Mœrin*
Iam fugit ipsa: lupi Mœrin videre priores.

Vnde etiam habet ortum prouerbium, *Lupus in fabula*; quo vtimur, cùm is, de quo sermo, superuenit, & ita præsentiâ suâ sermonem interrumpit: de quo varij variè disputant, & alij aliam huius affectus caussam reddere conantur. Verum priùs hic τὸ ὅτι, & an sese res ita habeat, quam τὸ διότι inquirendum censeo.

Caussa sermonis vitiati. Easdem ferè ob caussas sermo & locutio vitiatur.

1. Quidem ob instrumentorum vocalium & laryngis præcipue, vitium. Nam si vox sese non bene ; habet nec sermo bene se habet: de cuius caussis modò dictum.

2. Propter motum linguæ impeditum ; de quo suprà, *part.* 1. *huius libri*, *c.* 9. diximus.

Balbuties. 3. Ob labiorum, dentium, palati vitium.

De Balbutie & blæsitate, eiúsque caussis, agit Galenus, & alij authores, *ad aph.* 32. *sect.* 6. & docet Galenus quod ψελλίζειν & τραυλίζειν, non vocis, sed linguæ vitium sit, cùm scilicet lingua eas voces, quæ per T & R scribuntur, articulatè proferre non potest. Idque accidere, quia lingua sit molliore ac humidiore temperaturâ ac constitutione: quam ob caussam pueri balbutiunt; cùm musculi molliores & infirmiores linguam satis stabilire non possint, eo modo, vt in ambulando titubant. Inde etiam ebrij balbutiunt.

Signa Diagnostica.

Signa vocis & sermonis vitiati. Vox, & sermo ac locutio læsa, & quodnam vitium sit, facilè ab audientibus cognoscitur. Caussæ verò signis cognoscendæ. Et quidem externæ facilè ex relatione ægri atque adstantium cognoscuntur. Internæ etiam suis signis patefiunt. Si raucedo sit à catarrho, is adfuit, vel adhuc adest, qui facilè patet. Si à phthisi, seu pure & sanie in pectore contentâ & tussi crebriùs reiectâ, raucedo ortatur, etiam signa eius aderunt. Ita etiam aliarum caussarum, à quibus vox seu aboletur, seu imminuitur, seu deprauatur, signa in morbis, à quibus illa pendent, explicantur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Raucedo orta à caussis externis seu euidentibus faciliùs curatur, quàm quæ à caussis internis fit.

2. *Branchi & coryza in valde senibus coctionem non admittunt.* 2. *aph.* 40.

3. Vocis vitium, quod fit à columella abscissa vel erosa, lingua mutilata, dentibus elisis vel elapsis, nisi factitij substituantur, non curatur.

4 Ita & motus linguæ inhibitus à ruptione vel contusione nerui, non sanatur.

5. Raucedo per annū vnum vel duos confirmata, vix sanatur.

6. Impeditus motus linguæ in pueris, superueniente adolescentiâ & iuuentute, interdum cessat, absumtis & exsiccatis superfluis humiditatibus.

7. *Balbi alui profluuio maximè corripiuntur.* 6. *aph.* 32.

8. Raucedines, quæ ob suppurationem vel tabem fiunt, ferè mortem futuram indicant.

9. Cum voce tremula alui præter rationem solutio in morbo acuto, lethalis. Cum enim vox tremula fiat ex insigni debilitate virium, si alui profluuium accedat, vires magis deiicit.

10. Voces clangosæ malæ, & vacillatio mentis cum voce clangosâ, linguæque conuulsiones cum tremore, & voces ipsæ obmutescentes, mentis alienationem significant. *In Coacis.*

11. Vox effracta ex hypercatharsi, ob musculorum thoracis conuulsionem, periculum portendit.

12. Ἀφωνίη cum singultu pessimæ, 1. *prorrhet. com.* 1. *text.* 23. Plura ex voce vitiata in febribus prognostica videantur apud Hippocratem, *in Coacis pranot.* & *libris prorrhetic.*

Curatio Raucedinis.

Curatio raucedinis. Cùm vocis & abolitæ, & diminutæ, ac deprauatæ variæ caussæ sint, etiam curatio varia pro caussarum varietate instituenda. Cùm autem morbi illi, à quibus vocis & sermonis vitia pendent, iam antè explicati sint, pauca hìc dicenda restant.

Etenim si cerebri vitio malum hoc accidat, curatio ex iis, quæ, *lib.* 1. de apoplexia & paralysi explicata sunt, patet.

Cæterùm quoque suprà, *lib.* 1. *c.* 9. de linguæ motu impedito, eiúsque caussa & curatione actum. Dictum *ibidem*, de faucium & dentium morbis: *parte* verò *secunda*, de asperæ arteriæ, pulmonis & thoracis morbis: quos qui curauerit, simul & vocis & sermonis vitia, quæ ex iis morbis pendent, tollet. Ideóque saltem quædam de raucedinis curatione hic adiiciemus: cùm vox obtusa, símiles eandem ferè curationem habeant. Vox verò clangosa, cùm ferè cum febribus acutis coniungatur, ab earum curatione & huius mali curatio dependet.

Primò ergo si raucedo à catarrho dependeat, irrigante, & inæqualia reddente vocis organa, primò danda opera, vt catarrhus remoueatur, quo præsente vix raucedo tolli potest. Qua ratione autem catarrhus curari debeat, dictum, *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 34.

Deinde danda opera, vt asperitas & inæqualitas à catarrho inducta tollatur, & præcaueatur, ne si catarrhus adhuc fluat, ab eo ampliùs vocis organa exasperentur; quod præstant medicamenta Arteriaca ab vsu dicta.

Si ergo catarrhus sit frigidus & tenuis, medicamentis calefacientibus, siccantibus & lenientibus opus est, vt diatragacantho calido, melle rosato cum syrupo myrtino mixto, succo glycyrrhizæ amygdalis dulcibus.

Si verò materia sit crassa & viscida, incidentia, abstergentia, simúlque lenientia, & vocis instrumenta læuigantia requiruntur, quæ parantur ex caricis, vuis passis, melle, hyssopo, glycyrrhiza, succo brassicæ cum melle mixto, thure, myrrha, croco, terebinthina, saccaro, penidio, cubebis cū passulis tritis mixtis. Et si pituita sit viscida, etiam oxymel scilliticum admisceri potest. Conuenit etiam hîc lohoc sanum & expertum, de althæa, de pino, de caulibus, syrup. de glycyrrhyza, de hyssopo, pilulæ seu trochisci de benzoë.

Vtile etiam est sequens Eclegma.

℞. *Succi brassicæ bene depurati* ℥. ii. *sacch. penid.* ℥. i. *oxymel. s.* vel si maiori incisione opus sit; *scillit.* q. s. F. Lambue.

Vel ℞. Pomum, & seminibus exemptis repleatur myrrhâ, croco, thure, & asseruet, ac manè & vesperi comedatur.

Vel, ℞. *Succ. glycyrrhiz.* ℥. ß. *croci* ʒ. i. *myrrh. thuris.* an. ʒ. i. ß. *gummi tragacanth. Arab.* an. ʒ. iii. *carnis trium dactylorum, vini dulcis*, q. s. F. Pilulæ sub lingua tenendæ.

Syr. de erysimo. Matthias Lobelius syrupum de erysimo, quod laudatissimum arteriacum nominat, commendat, scribitque seu vsus iuuenculam decennali raucedine laborantem curasse, & alios diuturnâ & propè inuictâ raucedine laborátes erysimi vsu restitutos fuisse.

℞. *Erysimi totius recentis* M. vj. *rad. helenij, tussilag. succo adhuc prægnantium, glycyrrh.* an. Vnc. ii. *borag. cichor. capill.* ♀ an. M. i. ß. *flor. cordial. anthos, stœch.* vel *beton.* an. M. ß. *sem. anisi* ʒ. vi. *passul. mundat.* ℥. ii Coquantur in s. q. *aq. hordei*, & *hydromelitis*, & *succi erysimi*, ℥. vi. ad ℔. ii. vel. iij. Colaturæ adde *sacchari* q. s. Fiat Syrupus.

Vel ℞. *Rad. glycyrrh. altheæ*, an. ℥. iii. *ireos*, *fol. erysimi*, an. M. iij. *tussilag. prassii recentium*, an. M. ii. *sem. psylly*, *cydonior.* an. ℥ ß. *iniub.* N. xii. *passul. enucleat.* ℥. i. *cubebar.* ʒ. i. ß. Coquantur, & cum s. q. *sacchari.* Fiat Syrupus.

Quòd sit catarrhus & calidus & tenuis, frigida incrassantia & lenientia requiruntur, vt diatragacanth. frigid. conserua rosar. viol. diacodium, syrup. lohoc de papauere, Syrup. rosar. violar. de iuiubis, myrtinus.

A pure. Si à pure in pulmone contento raucedo ortum habeat, ad morbum quidem præcipuè cura dirigenda; simul tamen lenientia & læuigantia asperam arteriam modò enumerata vsurpanda.

A caussis externis fit raucedo, iisque siccantibus & calefacientibus Leuiter itaque refrigerantia & lenientia vsurpanda, vt diatragacanth. Frigid. conserua rosar. viol. syrup. & lohoc de papau. de iuiub. & similia.

Si ab aëre, potu vel alia caussa frigida, calefacientia, modò in raucedine à pituita proposita, vsurpanda.

A caussis externis. Tandem si à nimia vociferatione, clamore, & vocis intentione sit excitata raucedo, conueniunt, hic medicamenta Arteria dicta, quòd scilicet peculiariter asperæ arteriæ & laryngis affectibus conueniunt. Parantur autem ex amylo, tragacantha, gummi Arabico, glycyrrh. saccbar. cando & penidio, passulis, dactilis, iuiubis, sebesten. amygdal. dulc. mucilag. altheæ: vnde fiunt, syr. iuiubinus, capill. ♀. de althæa de glycyrrh. & similia.

Vel ℞. *Mucilag. sem. altheæ* ℥. i. ß. *conseru. viol.* ℥. iii. *amyli* ℥. ii. *sacch. in aqua rosar. solut.* q. s. F. Lohoc.

Vel ℞. *Tragacanth. gummi Arabic.* an. ʒ. i. *syr. iuiub. violar.* an q. s. *mucilag. sem. altheæ* ʒ. ii. F. Lohoc.

Atque hæc in primis in principio conueniunt. Vbi raucedo iam imminuitur, vt humiditas in parte relicta absumatur, exsiccantibus, discutientibus & extergentibus, sed sine acrimonia opus est. Qualia parantur ex terebinth. melle, amygdalis amaris, iride, styrace, croco myrrha.

Vt ℞. *Gummi iuniper. tragacanth.* an. ʒ. ij. *sacch. penid.* ℥. j. *succi glycyrrh.* ʒ. j. *thuris* ʒ. j. ß. *styracis calamita.* ʒ. j. *croci* ℈. j. Cum melle F. Eclegma.

Vtile etiam est eclegma de succo brassicæ antea propositum.

Vel ℞. *Hord. excort. passul. enucl.* an. ℥. j. *glycyrrh.* ʒ. ij. *caricar. ping.* N. vj. *capill. Veneris, hyssop.* an. M. j. *sem. brassic.* ʒ. j. *pinearum non rancidarum* ℥. ß. Coquantur in s. q. aquæ putæ. Colaturæ pro qualibet libra, adde *mellis despumat. sacchari albi*, an. ʒ. vj. Misce, de quo sæpius aliquid bibendum.

Plura videantur ad Galenum, 7. *de compos. medic. sec. loc. cap.* 1. Aëtium, *tetrabibl.* 2. *serm.* 4. *c.* 51. & 52.

CAPVT V.

De tussi.

Tussis. AD deprauatos organorum vocis ac respirationis motus, Tussis quoque pertinet: atque inter eos motus est tussis, qui quidem à natura fiunt, irritatâ tamen & coactâ, atque à caussa morbificâ stimulata ad expellendum id, quod molestum est; cuiusmodi motus habetur oscitatio, pandiculatio, singultus, vt docet Galenus, *lib.* 2. *de caussis sympt.*

Est nimirum Tussis, motus deprauatus seu vehemens efflatio, à veloci pulmonis & thoracis contractione edita, vt id, quod spirandi organis molestum est, excutiatur. Seu, vt Auicennas definit, Tussis est motus naturæ, quo conatur expellere quicquid lædit, è partibus pulmonis, & partibus proximis pulmonum. Sicut enim in sternutatione cerebrum, in singultu & vomitu ventriculus: ita in tussi thorax insurgit, & plurimo spiritu in pulmonem immisso, forásque iterum celerrimé exploso, atque impetu quodam, id quod molestum est, expellere conatur. Etenim aspera arteria, & eius ramuli per pulmonem sparsi, tunicâ intus obducti sunt, cui exquisita vis inest sentiendi ea, quæ molestiam pulmoni creant, ita vt minimum

tamen quodque in asperam arteriam illapsum statim sentiat. Atque ita tussim nihil excitat, nisi quod hanc membranam, quæ intus asperam arteriam, eiúsque ramos inuestit, afficit. Sic igitur irritatus pulmo non solùm ipse mouetur, sed & in auxilium musculos thoracis & diaphragma sibi adsciscit, & quod sibi molestum est, expellere nititur.

Caussæ.

Caussæ. Atque ita caussa proxima Tussis est, quicquid pulmones asperámque arteriam, & quidem membranam, quâ intus inuestiuntur, afficere potest. Quæ autem id præstant, caussæ sunt variæ, vt mox dicemus. Ad duo tamen genera referri possunt. Vel enim hoc præstant, quia angustiam in respirationis organis pariunt; vel quia mordicant, asperitatémque inducunt, atque adeò quocunque modo molesta sunt.

Caussas verò omnes tussis, seu angustiam pariendo, seu irritando quocunque modo id præstent, in classes quasdam digeremus & ordine enumerabimus.

Et 1. inter caussas tussis est intemperies; & quidem sola ac sine materia etiam tussim excitare potest, sed leuiorem, quàm quæ est cum materia. At frequentissimè quidem, & maiorem tussim parit intemperies frigida, vtpote quæ pectori maximè inimica est, quæ excitatur ab aëre frigido, de quo Hippocrates, 3. *aph.* 23. *Hyeme morbi laterales, pulmonum inflammationes, raucedines, tusses fiunt*; & *ibidem, aphor.* 5 *Aquilo tusses mouet*: potu aquæ frigidæ, & præcipuè ex niue solutâ, medicamentis frigidis seu assumtis, seu thoraci applicatis. Excitat etiam tussim intemperies calida, sed minorem, qualis est, quæ febribus ardentibus superuenit, quæque, vt est apud Hippocratem, 6. *epid. sect.* 2. *text.* 24. est arida & parum irritans, & quæ non fit, nisi quando quis loquitur, aut hiat: quando autem non loquuntur neque hiant, non tussiunt.

Siccitas autem, præcipuè cum frigiditate coniuncta, exasperando & irritando tracheam, tussim excitat. Hinc, vt Hippocrates, 3. *aph.* 5. scribit, *Aquilo tusses mouet*, fauces exasperando, & vt Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 28. docet, in Aquilonaribus constitutionibus non paucæ, neque contemnendæ tusses fiunt. Humiditas autem, vt qualitas minimè omnium actiua, & quæ potiùs lenit quàm exasperat, vix tussim inducit; nisi forsan inæqualiter primùm inducatur, vbi breuiter leuissimam quandam tussiculam excitare potest, quod tamen rarum. Et dictum est suprà de caussis, quæ intemperiem pulmonis inducere possunt.

Deinde tussim excitat materia; quæcunque in pulmonem & asperam arteriam incidit, aut in ea præter naturam continetur. Materia autem hæc varia est, catarrhus nimirum à capite defluens; atque ita omnes caussæ quas suprà, *lib.* 1. catarrhum excitare posse diximus, etiam tussim excitare valent: vt & humor aliquis in cerebro collectus, qui per accessiones febrium mouetur, & à calore febrili funditur; de quo Hippocrates, *in Coacis*: *Qui circa accessiones tussiunt, & leniter resudant, malignè habent*. Et, *ibidem*; *Ex insania in raucedinem cum tussi, fit abscessus*. Sicut & materia parotides excitans: de quo idem Hippocrates, *eodem libro, & in prorrhet. Abscessus ad aures soluunt tussiculæ cum sputationibus*. Idem efficit sanguis è vase in pulmone rupto fluens, vel è vicina aliqua parte vulnerata, vel erosâ in pulmones irruens. Item humor in pulmone collectus in phthisi, peripneumonia, vomica pulmonis; vel aliis vicinis partibus communicatus: vt in pleuritide & hydrope pectoris fieri solet. Pertinent huc & grandines, calculi, ac vermiculi in pulmone geniti. Idem præstant etiam res externæ in tracheam illapsæ.

Cùm enim spiritu, quem trahimus, diu carere non possimus, organa per quæ ille admittitur, vacua esse decet. Ideóque ne aliqua substantia præter aërem in asperam arteriam, eiúsque ramos per pulmones dispersos ingrediatur, caput asperæ arteriæ epiglottide seu operculo quodam Creator sapientissimus muniuit, vt sic quidem aëri ingressus pateat, à cibi verò potúsque pondere depressum esculentis & poculentis aditum denegat, vt Galenus, 4. *de vsu part. cap.* 8. docet. Quod tamen si fortuito fiat, vt interdum inter loquendum & ridendum, & infantibus inter lac sugendum accidere solet, periculum suffocationis inde imminet: à quo vt natura sese liberet, vehementissimam tussim excitare, nec priùs desistere solet, quàm omne id quod molestum est, excusserit.

Tertiò, inter caussas tussis, est soluta vnitas vasorum in pulmone, siue illa sit vulnus, siue vlcus & erosio.

Quartò excitatur tussis, dum in pleuritide materiæ aliquid ad pulmones mittitur, vel ob membranarum consensum pulmones irritantur. Pertinent huc & diaphragmatis inflammatio, & tubercula in spina enata; quod gibbis familiare est, teste Galeno, 6. *aph.* 46. Imò ipsa luxatio vertebrarum dorsi.

Ex quibus omnibus colligitur, tussim propemodum omnium thoracis & pulmonis morborum symptoma inseparabile esse, vt pleuritidis, peripneumoniæ, vomicæ pulmonis, sputi sanguinis, phthisis, & similium.

Caussæ verò extra pulmonem & thoracem consistentes, & quæ ita per συμπάθειαν tussim efficiunt, etiam variæ sunt.

Quintò nimirum tussis excitatur hepate, liene, ventriculo intumescente aut inflammato, vt & in hydrope, siue id fiat, quòd pulmo comprimitur, siue quòd obstruitur, aut molestatur à materia ad pulmonem redundante, siue quòd partium vicinarum membranæ affectæ membranas organorum respirationis in consensum trahunt & vellicant, siue quòd vapores aliqui ad organa respirationis transmittuntur, eáque siue obstruunt, siue mordicant, id quod etiam interdum in febribus accidere solet.

Externæ tandem caussæ etiam variæ sunt.

Sextò enim præter aëris intemperiem, vt & potus ac medi- *Externæ.* camentorum qualitatem, quæ asperæ arteriæ intemperiem inducunt, tussim excitare valent caussæ aliæ quoque externæ irritando & exasperando nimirum asperam arteriam, vt fumus, puluis, & vt Auenzhoar, 3. *coll. cap. proprio* monet, præcipuè puluis ex lino, dum pectinatur, & ex veteri tritico, dum cribro excutitur. Puluis item & vapor calcis, & metallorum ac mineralium. Quò pertinent austera, acida, astringentia, pingula & rancida præcipuè, vt nuces, & oleum rancidum. Vocis item intentio nimia. Referendi huc & lumbrici ac vermes in intestinis, & ventriculo geniti, qui ipsi etiam tussim excitant, vapores, vt nonnullis placet, putridos & malignos ad pulmones mittendo, vel, quod probabilius est, membranam œsophagi vellicando, quæ membranam asperam arteriam inuestientem in consensum trahit. Profundior etiam styli purgatorij in aures immissio tussim excitat, communicatâ scilicet hac irritatione tracheæ per neruulum quinti paris vtrique parti communem.

Differentia.

Primò, est quædam tussis differentia secundum magnitudi- *Differentiæ.* nem. Nam datur tussis quædam planè exigua, aut potiùs ad tussiendum quidam impetus, & tussiendi initium, quod Græcis κνησμὸς dicitur. Vt enim vomitum nausea præcedit, ita tussim κνησμὸς, vt docet Galenus, 2. *de causs. sympt. c.* 4.

Deinde tussis alia est arida & sicca, quæ ἀνάπτυσιν facit, nec pituitam citat, vt Celsus, *lib* 4. *cap* 4. habet: alia verò humida. Sicca seu arida est, in qua nihil expuitur: atque fit hoc, vel quia caussa, quæ tussim excitat, non in organis respirationis hæret: vel, licèt ibi hæreat, inepta est ad excretionem. Prius accidit, cùm aspera arteria vel intemperie afficitur, vel exasperatur, vel membrana asperam arteriam & eius ramos inuestiens vellicatur à vaporibus ab inferioribus ascendentibus, siue comprimitur, aut à vicinis membris affectis in consensum trahitur; vel tenuis paucúsque humor à capite destillat, aut aliunde transfudat, vt Galenus, 4. *aphor.* 54. docet. Posterius verò accidit, vbi in respirationis instrumentis humor hæret, qui eijci non potest, vel quia ob lentorem & crassitiem bronchiis pulmonis nimis tenaciter adhæret, vel quia ob tenuitatem inter eijciendum disploditur à spiritu, vt & in pulmonem relabatur, vt Galenus, 4. *epid. com.* 1 *text.* 12. docet. Humida tussis est, quando humor aliquis tussiendo eijcitur, atque oritur ab aliqua mediocris consistentiæ materia pulmones & tracheam irritante, quæ cum spiritu tandem expellitur.

Tertiò tussis aliqua vehemens est, quæ supprimi nequit, alia mitis. Vehemens Hippocrati, βηχώδης nominatur, atque oritur ab humore magna vi destillante, vel vlcere organa respirationis obsidente, vel ab abscessu genito ibidem, vel ab empyemate.

Mitis fit ab intemperie organorum respirationis; vel ab asperitate faucium & tracheæ: vel à puluere, & aliis exasperantibus, vt & ab ambiente aëre, vt docet Galenus, 6. *epid comm.* 2. *aph.* 24.

Quartò, tussis quædam frequenter molestat, & ferè continuò ægrum affligit; quædam per certa interualla corripit, prout caussa tussim excitans nunc semper præsens est, nunc per interualla colligitur & recurrit.

Verùm præcipuæ & ad curationem maximè cognitu necessariæ sunt differentiæ, quæ à caussis desumuntur. Ideóque secundum caussarum differentiam posteà etiam curationem in certa quædam capita distinguemus.

Signa Diagnostica.

Tussis ipsa adeò euidens symptoma est, vt signis ad eius *Signa.* cognitionem opus non sit. Verùm cùm caussæ, à quibus excitatur, variæ sint, omnino signis opus est, quibus illæ cognoscantur, ne Empiricorum more cum ægri damno cuilibet tussi quoduis remedium applicetur. Signa ergo caussarum, vt *suprà* eas recensuimus, explicamus.

Ab intemperie nuda primò si fit tussis, abest catarrhus, aliique morbi, qui materiam tussis caussam suppeditant, vel etiam in consensum pulmonem trahere possunt: contrà præcesserunt caussæ, quæ intemperiem aliquam pulmonis inducere potuerunt, quæ ipsæ etiam *hoc capite*, & suprà, *part.* 1. *huius libri*, de intemperie pulmonis enumeratæ sunt. Adest difficultas spirandi, tussis ipsa est sicca, nec ita vehemens & pertinax, facilè quoque supprimitur.

Qualis autem intemperies sit, caussæ in primis quæ præcesserunt,

ferunt, vel adsunt, indicabunt; iuuantia item & nocentia. Etenim si à frigiditate sola sit tussis, cohibito spiritu non solùm reprimitur, sed & sanatur. Auctus enim tum in organis respirationis calor, intemperiem illam corrigit, ægrotique aliis etiam calidis, vt potu & cibo, iuuantur; frigido offenduntur. Ideóque ægri calidum aërem amant, & linteolo manibus & ori admoto, spiritum trahunt, ne mox frigido aëris impulsu tussis irritetur; vt hac de re scribit Galenus, *6. epid comm. 2. s. 6. 2.* Sitis etiam abest in hac intemperie.

Contrà si tussis sit ab intemperie calida, sitis molesta est, quæ potiùs aëris frigidi inspiratione, quàm potu frigido sedatur, vt docet Galenus, *art. med. c. 64.*

A catarrho tussis proueniens, è signis catarrhi suprà, *lib. 1.* propositis, patet, tussisque est vehementior & persecutans. Si vero absque catarrho à materia in pectore contenta tussis concitetur, aderunt morbi tales, vt pleuritis, peripneumonia, empyema, phthisis, grandines, calculi, vermes, hydrops pulmonis, & similes morbi, in quibus materiam tussim excitans colligitur, qui suprà *part. 1. huius libri*, explicati sunt.

Quæ tussis quibusdam interuallis, vt bis térve anno affligit, ex irruente destillatione proficiscitur: quæ verò continenter, aut minimâ intermissione fatigat, aut vitiosam pulmonum affectionem, aut obstructionem veterem, aut aliam stabilem intus caussam habet.

Si verò asperitas à caussis externis inducta sit, vt à fumo, puluetibus, cibis vel medicamentis exasperantibus, illæ per se patent. Si tandem morbi extra thoracem, pulmones in consensum trahendo quocunque modo, tussis caussa sunt, vt hydrops, ventriculi, hepatis, lienis tumores & inflammationes, affectus illi ex suis signis patent.

Prognostica.

Prognostica. 1. Tussis frequens & diuturna plerumque ad sanguinis sputum perducit, teste Auicenna, propter vehementem thoracis motum, à quo ruptura vasorum pulmonis metuenda est, ac præsertim in adultis, quorum membra duriora concussionis violentiæ non ita cedunt. Quòd si materia tussi non eiiciatur, intus putrescens vel febrem putridam aut hecticam gignit, vel vlcus excitat. In prægnantibus talis tussis abortum ciere solet.

2. Tussis vehemens interdum suffocat, non tam re aliqua obstruente, quàm iteratâ sine intermissione, validâ efflatione, & quòd aër inspiratus, priusquàm ad cor perueniat, è pulmone mox iterum eliditur.

3. Tussis valida pectoris pulmonisque partes calefacit, ideóque febrem accendit, & sitim auget. Quæ verò exiguæ tusses sunt, ac per longiora interualla excitantur, tantisper membra illa concutiunt, donec ad ea humiditas aliqua irruens deferatur, quo fit, vt ægri intus siticulosi reddantur. Galenus, *6. epid. comm. 2. text. 24.*

4. Tussis caput nihil iuuat. Galenus, *2. de sympt. caussis, cap. 4.* ac si violenta fuerit, ipsum replet, *epid. s. 3. text. 18.* Neque enim, vt sternutatio, motum cerebri in expellendo iuuat, sed ipsi potiùs nocet.

5. Tussis ex intemperie organorum respirationis, periculosa equidem non est: Negligi tamen non debet; sicut exemplo docet Galenus adolescentis, qui ex tussi à caussa frigida dimidiam heminam sanguinis reiecit, *5. meth. med. cap. 13.*

6. Tussis ex catarrho periculosior est, quàm ab intemperie nuda, & si frequens ac diuturna sit, ad sanguinis sputum sæpe deducit, teste Auicenna, imò experientiâ: propter vehementiorem thoracis motum, à quo ruptura vasorum pulmonis metuenda est, præsertim in adultis, quorum membra duriora motui violento non cedunt; aut si materia tussi non reiiciatur, intus putrescens vel febrem, vel vlcus, & hinc phthisin generat. Periculosa etiam est tussis, si materia è capite destillans tenuis & acris est. Nam siue retineatur in pulmone, intus putrescens pulmonem erodit & exulcerat; siue eiiciatur, tussis violenta metum affert, ne vas aliquod rumpatur Galenus *6 epid. com. 3. text. 18.* Ideóque diligenter est laborandum, vt destillationes tales acres à pectore auertantur, ne hominem in tabem deducant.

7. Tusses etiam à catarrhis in senibus periculosæ sunt, quoniam in iis non maturatur, *2. aph. 40.* & vt Galenus inde rectè colligit, eos vsque ad mortem comitantur.

8. *Hydropi si tussis superueniat, malum 6. aph. 35.* Serosa enim humiditas ita tum augetur, vt contineri tota in abdomine nequeat, sed pars quædam in thoracem, & asperas pulmonis arterias transponatur.

9. Tussis, quæ ex vicinarum partium consensu oritur, per se periculosa non est, sed sublatis illis morbis, earúmque caussis tollitur.

10. Tussis à fumo, vel alia caussa asperæ arteriæ inæqualitatem & asperitatem inducente, absque periculo est, & ferè caussa ablata cessat.

11. Tusses infantium diuturnæ & vehementes, deterrimæ; quoniam respirationem & somnum impediunt. Sæpe etiam ex multa agitatione febres acutas & epilepsiam excitant. Non rarò denique herniam.

12. *Qui gibbi ex asthmate & tussi ante pubertatem fiunt, statim moriuntur. 6. aph. 4.*

13. Tusses in febribus abscessus futuros sæpe prænunciant, non quòd ipsa materia ex pectore ad articulos decumbat, sed potiùs, quòd febres, quæ tales tusses habent comites, in abscessus terminantur; de quo vide Hippocratem, *2. epid. s. 2.* & Galenum, *in com.* vbi verba ista enarrat: *Qua tussi parum, & nihil notabile reiiciebat, ei manus dextra & crus sinistrum resoluta sunt.*

14. Tusses in febribus cum destillatione coniunctis quando exacerbantur, febriles accessiones instare indicant, & aliquando malum significant, vt Hippocrates docet *in Coacis*, dum scribit: *Qui circa accessiones tussiunt, ac leuiter desudant, malignè habent*; iis scilicet, qui vehementer tussiunt, ita vt tussi vehementi vires deiiciantur, somnúsque turbetur, vt ex fatigatione magna circa collum & frontem sudare incipiant.

15. Febres cum tussi si soluantur, tussis verò remaneat, recidiuæ periculum minatur.

Indicationes.

Ad duo in omnis tussis curatione attendendum, primò ad caussam, quæ tussim excitat; secundò ad ipsam tussim. Caussæ tussim excitantes cùm variæ sint, vt ex iis, quæ de caussis dicta sunt patet, quælibet etiam peculiarem indicationem suppeditat. Intemperies nimirum per contraria alteranda; si à catarrho sit tussis, curatio catarrhi, modo, *lib. 1.* descripto, instituenda. Si à materia citra catarrhum in pectore hærente, vt pure, grandine, vel vermibus fiat tussis, materia illa eiicienda. Si à caussa externa exasperante tussis proueniat, caussa illa amouenda, & aspera arteria læuiganda. Si à partium vicinarum morbis, & pulmonis seu compressione, seu irritatione fiat tussis; morbi illi conueniente modo curandi. *Indicationes.*

Ipsam verò tussim quod attinet, etsi, vt alia symptomata, etiam commodissimè tollatur caussâ sublatâ, & propterea si mitis sit tussis, ipsa neglecta à caussæ ablatione curationis initium faciendum sit: tamen sæpe tussis tam vehemens est, vt omnem curationem Medicique consilium ad se trahat, & postposita caussâ, ipsi statim succurrendum sit: id quod sæpe accidit, cùm tussis tam vehemens est, vt ne vasa rumpantur metuendū sit, aut ne à continuis vigiliis febris accendatur; aut timendum sit, ne in grauida abortus, aut in infante ruptura accidat. Tum igitur danda opera, vt tussis sedetur.

Tussis, quatenus talis, Curatio.

Cùm verò tussis illa vehemens sit ab asperitate aliqua in aspera arteria, eiúsque ramis, & irritatione organorum respirationis, quæ naturam ad expulsionem stimulat; duobus omnino modis tussis mitigari potest, vel asperitatem leniendo & læuigando, vel sensus acrimoniam obtundendo, & quasi sopiendo. Prius præstant paregorica, aut lenientia dicta medicamenta, quæ lentore quodam viarum respirationis asperitatem æqualem reddunt, qualia sunt, lactis omne genus, amylum, prisana, oleum amygdalarum dulcium, tragacantha, gummi Arabic. mucilag. sem. cydon. psyllij, syrupus de iuiubis. *Curatio tussis, quatenus talis.*

Sensus verò acrimoniam retundunt & tollunt papauer, & medicamenta ex papauere parata, vt syrup. de papau. & diacodion, vt & ex opio confecta, quæ somnum inducunt, sensus acrimoniam obtundunt, qualia sunt, theriaca recens, Philonium Roman. pilulæ de cynoglossa, trochisci de carabe, laudanum opiatum.

Curatio tussis ab Intemperie.

Quâ ratione intemperies tracheæ & pulmonis curanda sit, suprà, *part. 1. huius libri*, *cap. 1. & 2.* dictum: quæ omnia etiam in hac tussis specie curanda locum habent. In tussi nimirum ab intemperie frigida aër, in quo versatur æger, sit calidus; spiritus retineatur, vt ab eo pulmones incalescant, cibus & potus sint calidi, atque inprimis vtile est vinum generosum subdulce. Exhibeatur succus de glycyrrh. & de hyssopo, Topica pectori applicentur, pectúsque inungatur oleo chamæm. lilior. albor & similibus. Eodem modo intemperies reliquæ curentur, vt *loco allegato*, dictum. *Curatio tussis ab intemperie.*

Curatio tussis à Catarrho.

Quâ ratione catarrhus, seu materia ad pectus ruens euacuanda, auertenda, derinanda, intercipienda sit, suprà, *lib. 1. de curatione catarrhi*, dictum. Frustra enim in tussi curanda laboramus, nisi catarrhus, eius caussa, priùs sistatur & tollatur. Hîc ergo nihil aliud restat, nisi vt dicamus, quid materia, quæ in pectus illapsa est, requirat. *A catarrho.*

Cùm autem materia illa sui euacuationem indicet, compertum quidem est, materiam è pectore etiam per vrinam & aluum euacuari posse: verùm id rarissimè, & in aliis potiùs pectoris affectibus, quàm tussi accidit. Idcóque nullus alius commodior modus est, quàm vt materia in pectus illapsa per tussim reiiciatur.

Medi

Medicamenta autem, quæ hoc præstant, inæqualitatem & asperitatem leniunt, & humectant, & humores ad expulsionem aptos reddunt, viásque disponunt, vt minore cum dolore reiiciantur; sopitam item & imbecillem facultatem ad eiiciendum per tussim materiam stimulant, quæ medicamenta, ἀπόχρεμπτα & βηχικὰ nominantur, quæ tamen pro diuersitate materiæ habent aliquam varietatem.

Syrupus catarrhalis, vel pectoralis D. Casp. Kegleri.

Syrupus catarrhalis D. Casp. Kegleri.

℞. *Rad. polypod.* ℥.j.ß. *glycyrrh. rasæ, farfaræ,* an. ʒ.vi. *herb. saluia hyssop. beton* an. M.ii. *prassij* M.i.ß *sem 4. frig. mai. c. cort. conquass.* ʒ.ß. *bombac.* ʒ.iii. *passul. enucl.* ℥.i.ß. *sebesten.* ℥.ii. *iuiub.* ℥ i. *caricar.* N.vii.

Bulliant l.a. in *aq. hord.* ad tertias.

Circa finem add. *fol. sena Alexand. f.* ℥.ii. *zingib.* ℈ ß. *agar. troch.* ʒ.iii. *turbith. gumm.* ʒ.ii.

Huius *colatura clara* ℞ ℔.iii. postea add. *sacch. candi* ℔.j. *croci* ℈.j.

Denuò coq. parum ad syr. consistentiam.

Vltimò depuretur per resident. & clarificetur.

Aqua catarrhalis.

℞. *Herb. veronic. scabios.* an. M.i. *capill* ♀ *hyssopi adiant nigr. fragar. meliss. marrub.* an. M.iii. *rad. ireos, angelic. eryng. glycyrrh.* an. ℥.i. *myrrha* ʒ.ii. *croci integr.* ℈ ii. *piperis alb.* ʒ.i. *caricarum* N.viii. *scilla prapar.* ʒ.ii. ℈ ii. *passular. min.* Vnc. iv. *sem. lini, fænugraci,* an. Drach. iii.

Infund. cum *spir. vini puriss.* ℔.vii. *aq. fragar. scabios.* an. ℔.i. *aceti vini* ℔ j.

Destilletur per M.B.

Curatio tussis à materia calida, tenui & acri.

A materia calida, tenui & acri.

Si ergo materia sit calida, tenuis & acris, post vniuersalia illa præsidia euacuantia, reuellentia, intercipientia, & catarrhum sistentia, vtendum est medicamentis refrigerantibus, humorem incrassantibus, acrimoniam eius obtundentibus, atque omnino cum concoquentibus, & ad mediocrem quandam crassitiem redigentibus, & ad exclusionem præparantibus, arteriámque asperam lenientibus. Cùm enim vt Galenus, 3. *de rat. vict. in acut. t.* 2. ait, aët tanquam manus sit, quæ sursum humores è pulmonibus effert, sputum, vt non nimis crassum & viscidum esse decet, quodque visci instar organis respirationis adhæreſcat; ita nec nimis tenue esse oportet. Tenuis enim humor inter tussiendum ab aere dissipatur, & non eiicitur, sed in pulmones relabitur. Galenus, 2. *de causs. sympt. cap 4 9. epid. s 3. t. 18. 4. de loc. affect. cap. 8. 2. de cris. cap.* 10. Talia medicamenta sunt *syrupus de iuiub. de violis, de papauere, diacodion. Montani, mucilago sem psyllij, cyden. succus glycyrrhiz.* cum *amylo, conserua rosarum & violar.* cum *bolo Armeno, emulsio seminis papauer. albi.*

Syrupi.

℞. *Hord.* M.ß *sem 4. frig. maior.* an. ʒ.i. *papau. albi* Drach. ii. *glycyrrh.* ʒ.i.ß. *iuiub.* N.x.

Coq. in s.q. *aqua f.*

Colaturæ ℞ Vnc. x.

Add. *syr. viol. de iuiubis, de papau.* an. Vnc. ii.

M. pro 4. dosibus.

Vel ℞ *Iuiub. sebesten.* an. N. xv. *passul.* Vnc. ß. *glycyrrh. sem. althæa,* an. ʒ.i. *cyden* Drach. i. *rad. alth.* Drach. ii.

Coq. in *aq. hord. f.*

Colaturæ ℞ ℔.i. *syr. viol. de iuiub.* an. Vnc. ii.

Misce.

Alius Syrupus contra tussim.

℞ *Rad. tussilagin. glycyrrh rasa,* an. ʒ.v. *helenij althæa, ireos Florent.* an. ʒ iii. *fol malua cum radicib. capill.* ♀ *tussilag.* an. M.i. *viol. veronic. scabios.* an M ß. *hordei mundi* M j.

Ebulliant aliquoties, add. *hyssop* M.i. *sem. malu. cydonior.* an. Drach. i. *fænic.* Drach. i. ß. *ficuum pingu. dactyl.* an. N.iii. *iuiubar. sebesten* an. N.v. *vuar. passar. ab arillis mund.* ℥.j.

Decoq. omnia cum *aq. f.* ad ℔.i.

Factâ colaturâ cum forti express. add. *syr. de glycyrrh. de iuiub.* an. ℥.i. *capil* ♀ ℥ ß *sacch. cand. albi* ℥ i. *penidij,* q.s.

Ebulliant ad consistent. Syrupi.

Alius. ℞. *Rad. glycyrrh.* ℥ ß *tussilag.* ʒ iii. *althæa, helenij,* an. ʒ.i. ß *herb. capill.* ♀ *endiu. scabios.* an. M.i. *fol. tussilag. betonic. hyssopi, veronic.* an. M. ß *hordei mund.* M i *ficuum, dactylor.* an. N. iii. *iuiubar. sebesten,* an. N. v. *passular. sine arill.* ℥. ß. *flor. viol. borragin. cichorij, malu.* an. P.i. *sem. cydonior. malua, cucumer.* an. Drach. j.

Coq. in *aq. scabiosa & tussilag.* an. q.s.

Colaturæ ℞. ℔. j. & ℥. ij.

Add. *syrup. de iuiubis, de glycyrrh.* an. Vnc. ß. *capill.* ♀ ℥.j. *sacchar. cand. penid.* an. Vnc. j.

Coq. ad formam Syrupi.

Rotula & Trochisci sublinguales.

Trochisci sublinguales.

Sub lingua teneantur rotulæ diatragacanth. frigid. diapenid. trochisci bechici albi.

Vel ℞. *Boli Armena præpar. ver.* Vnc. i. ß. *amyli* ʒ.i. *gumm. Arabic. tragacanth* an. Drach. ß. *sacch. cand. penid.* an. ʒ.ii. Cum *mucilag. sem. psyllij aq. ros. extract.*

F. Trochisci sub lingua tenendi.

Vel ℞. *Confect. diacodij Mesuë cum sacch. parat. spec. diatrag. frigid. sacch. penid.* an. ʒ. ii. *boli Armena* ʒ. ß. Cum *syrupo myrt.* aut *mucilagine tragacanth.*

Fiant Trochisci sub lingua tenendi.

Vel ℞. *Spec. diatrag. frigid.* ʒ.ii. *boli Armen.* ʒ. ß. *sacchar. in aqua rosar. solut.* ℥.iii.

Fiant Rotulæ.

Pastilli vel Trochisci contra tussim:

℞. *Pulu. glycyrrh. el.* ʒ.ii. ß. *sem. 4. frig. mai.* an. Scrup. ii. *anisi, fænic.* an. ʒ.ß. *spec. diapenid. diaireos,* an. Scrup. i. *sacch. penid.* ʒ. j.

Cum infus. *tragacanth. cum aq. hyssopi.*

Fiant Trochisci.

Eclegmata.

Eclegmata.

℞. *Conseru. viol. nymph.* an. ℥ ß *spec. diatrag. frig. diapenid. f. spec.* an. Drach. ß. *succi glycyrrh.* Drach. i. *tragacanth.* ʒ. ß. Cum *syrup. iuiub.*

Fiat Lohoc.

Vel ℞. *Conseru ros. viol.* an. ℥.i.ß. *spec. diatrag. frig.* ʒ.i.ß. *boli Armena prap.* ʒ.i. Cum *syrup. de papau.*

F. Lohoc.

Vel ℞. *Mucilag. sem. alth.* ʒ.vi. *sem. psyllij* ʒ.ii. *amygd. dulc. pinear. mundat.* an. ʒ. ß. *sacch. penid. amyli,* an. ʒ. ii. *spec. diatrag. frig.* ʒ.j. *gummi Arab. succ. glycyrrh.* an. ʒ ß *sem. 4. frig. maior.* an ℈ ii. *papau. alb lactuc.* an. ℈. iv. *cyden.* ʒ ß.

Cum *syrupo violar.*

Fiat Lohoc.

Narcoticis non vtendum, nisi quando metus est, ne vel vas rumpatur in pectore ex vehementi illa & continuò affligente tussi, vel vigiliis continuis febris accersatur, viréſque deiiciantur. Tum enim pilul. de cynogloss. theriac. ide. Phil. Rom. laud. opiato vti licet.

Extrà etiam iungatur thorax hoc vel simili Linimento.

℞. *Ol. viol. amygd. dulc.* an. ℥. ii. *mucilag. sem. psyllij cum aq. ros. extract.* an. Vnc. ß. *cera alba* q.s.

Fiat Linimentum.

Vbi materia in pectore hærens satis inspissata est, ab huiuſmodi remediis cessandum, ne nimio eorum vsu crassa reddatur & ad excernendum ineptior, sed tum ad detergentia accedendum, vt syrup. de glycyrrh capill Veneris, & similia.

Curatio tussis ab humore pituitoso.

Si à materia frigida & lenta sit tussis, post vniuersalia illa suprà, *lib. 1. de catarrho,* proposita, vtendum est calidis attenuantibus, incidentibus & abstergentibus, vt *capill.* ♀. *hyssopo, fæniculo, scabiosa, helenio, & aliis pectoralibus calidis,* & ex iis compositis, *syrup. de capill.* ♀. *de hyssopo, de glycyrrh. de prassio, oxymel. simp. compos. scillitic.* cum *aquis hyssopi, capill.* ♀. *prass. scabiosa.*

Vt ℞. *Ficuum* N.x. *glycyrrh. rasa passul.* an. Vnc. ß. *sem. anisi, fænic.* an. ʒ.ii. *capill.* ♀. *hyssop.* an. M.i. Coq. in aq. pura.

Decoctum melle vel saccharo dulcoretur. Vtile etiam est loboc sanum & expertum, & de pulmone vulpis.

Ad inueteratam tussim Aëtius commendat *mellis, butyri,* an. Vnc. iv. cumini *puluerif.* ʒ. i. Melli despumato butyrum admisceatur, simúlque calefactis cuminum inspergatur, & ægro delingendum cochlear. præbeatur.

Vel ℞. *Cumini, piperis, sem. vrtic.* an. ℥. j.

Trita subigantur cum mellis despumati sextario, & parumper feruefacta, reponantur adusum, & cochlear. delingendum offeratur.

Laudatur & hoc:

℞. *Pulegij, piper. hyssop. calam.* an. ℥. ii. *petrosel.* ℥ i.

Mellis despumati sextarium M.

Aqua pectoralis calida Dorncreilij.

Aqua pectoralis calida Dorncreilij.

℞. *Rad. Enula* ℥ i. ß. *polypod. q. mundi. pimpinell.* an. ℥. i. *althæa, myrhid* an. ʒ. ß. *aristolochia rotund.* ʒ. iii. *paonia mascul. decrescente Luna in signe piscium collecta, ireos Illyric.* an. ʒ. ii. ß. *zingib.* ʒ. i. *asparagi, api,* an. ʒ. ii. *herb. capill. Vener. hyssopi, carduiben. veronica, pulmonaria maculos* an. M. iii. *sem. fænugr. seseleos,* an. ʒ ii. *anisi* ʒ iii. *quatuor frigid. maior. excortic.* an. Scr. iv. *carthami* Drach. iii ß. *lini* ʒ. ii. *flor. cordial.* an. M. ß. *ficuum ping. recent.* N. vii. *passul. maior. enucleat.* ℥. ii. *dactyl. ping. enucleat.* N. xii. *iuiub. sebesten,* an. paria ix *succi glycyrrh.* in s. q. *aq. scordij dissoluti* ʒ. j.

Puluerisanda puluerisentur subtilissimè, reliqua verò inciduntur & contundantur minutim, & infundantur *in aq. scabios. marrub.* an. ℔. iv. *fæniculi, betonic. tussilag. cardui Maria, Nicotiana,* an. ℔. j.

Stent in infusione in loco calido per octiduum, vase aliquoties

ries singulis diebus agitato, deinde adde: *Mellis passul. Corinth.* ℔.ß. *croci Orientalis* Drach.ß.

Misce, & destillentur igne lentissimo in B. M.

Pro vsu quotidiano in tussi, idem Aetius ficus siccas pingues in vino dulci meraco madefactas vnà cum vino exhibet. Alij ficus ad ignem paululum tostas sub noctem deuorare iubent.

Vtile est & hoc:

℞. *Succi tussilag.* ℔.ß. *mucil. sem.* vel *rad. alth. extract. cum aq. hord.* Vnc.ii. Cum *sacch. penid.*

Fiat Lohoc.

Vtilis est & radix tussilaginis melle condita.

Plura huius generis vide etiam *part. 2. huius libri, c. 4. de angustia arteriarum asperarum pulm.* & apud Galenum, *7. de compos. med. sec. loc. c. 3. & in lib. euporist.*

Vt efficacissimum in materia crassissima, sequens Electuarium commendat Mercatus.

℞. *Succi tussilag.* ℥.iii. *ead. puleg.* ℥.i. *apij virid.* M.j.

Infundantur in ℔.i. *mellis opt. aceti* ℔.ß.

Coq. lento igne, & factâ expressione adde *prædictum succum, & fœnugræci sæpius antea loti decoctum*, pond. Vnc.x. *Mithrid.* aut *theriac.* Drach.i.ß.

Porrige summo manè & ante cœnam, cochl. ii. quibus admiscere potes, *syrup. de prass. de hyssop. lohoc de pino.*

Rotula contra tussim pro pueris.

℞. *Spec. diaireos s. diatrag. frig.* an. Drach.i.ß. *extr. glycyrrh.* Drach. sem. *enula* ℈ sem. *sacch. cand. albi*, Dr.iii. *albi in aq. scab. dissolut.* Vnc. vi.

Fiat conf. in Rotulis.

Extra pectus inungatur hoc vel simili Vnguento.

℞. *Mucilag. sem. alth. fœnugr.* an. Vnc. sem. *butyri recent. axung. gal.* an. Vnc.i. *b dellij. styracis*, an. Drach. sem. *croci* ℈. sem. *ol. lilior. albor. amygd. dulc.* an. Vnc.ii. *cera* q.s.

Fiat Linimentum.

Tandem reliquiæ exsiccantibus & detergentibus absumendæ, vt etiam suprà dictum.

Detergentia tamen & exsiccantia non sint nimis calida, nec acria, ne dissipatâ parte humoris tenuiore crassior remaneat. Ideóque Auicennas monet, vt vbi ob pituitæ crassitiem nihil exspuitur, humectantia addantur.

Celsus ouum sorbile præbet cum pauco sulphure. Extat etiam descriptio antidoti diasulphuris apud Serapionem, *de antidot. c. 8.* quod ad tussim, sputum sanguinis & asthma commendat; & apud Mesuën, *de antidot. cap. 3.* Recentiores flores sulphuris, lac sulphuris & balsam. sulphuris exhibent, cui & benzoën & eius flores addunt.

Exempli gratiâ.

℞. *Flor. sulphur.* ℨ. ii. *spec. diatrag. fr.* ℨ.i. ß. *diaireos* ℨ.i. *croci* ℈ i. *ol. anisi* gutt. xii. *sacch. in aq. tussilag. & scabiosa diss. l.* ℥.vj.

F. s. a. Rotulæ.

Vel ℞. *Rad. ireos Florent. helenij. tussilag.* an. ℨ ß. *benzoës* ℈. ß. *flor. sulphur.* Drach.i. *croci* gr.vii. *cort. aurantior.* ℈. ß. *sacch. albiss. in aq. tussilag. solut.* ℥.iii. & Drach.ii.

Fiat conf. in Rotulis, instillando *spir. terebinth.* gutt.v.

Puluis pectoralis, seu pulmonicus.

℞. *Glycyrrh. rasæ* ℨ.iii. *sem. anisi. fœn.* an. Dr.i.ß. *spec. diatrag. fr.* Drach.i. *diaireos* Drach.ß. *flor. sulphur* ℈.ii. *pulm. vulpis prap.* ℈.ii.ß. *sacch. candi albi* ℥.i.ß.

Fiat Puluis.

Ad tussim & pectus roborandum commendantur pulmones animalium, præcipuè vulpis; vnde & lohoc paratur, quod in Officinis prostat. Item ex pulmone vulpis, additâ saluiâ, hyssop. capill. ♀ & simil. b. thoracicis aqua destillatur, atque saccharo dulcorata propinatur. Laudatur & pulmo ceruinus, si cum gula sua exsiccatus in furno, & puluerisatus, cum melle exhibeatur.

Curatio tussis à reliquis caussis.

An reliquis caussis. Si verò absque catarrho à materia in pectore contenta tussis excitetur, id quod in pleuritide, peripneumonia, phthisi, calculis pulmonis fieri solet: curatio è suis locis, atque ex iis, quæ suprà de his affectibus dicta sunt, petenda. Ita & reliquæ tussis differentiæ, quæ ab asperitate & inæqualitate arteriæ, vel consensu diaphragmatis, aut irritatione pulmonis in morbis vicinorum viscerum excitantur, qua ratione curandæ sint, ex iis, quæ suprà de iis dicta sunt, & suo loco dicentur patet.

Diæta.

Diæta. Si tussis sit ab intemperie frigida, æger degat in aëre calido, seu natura tali, seu arte parato. Vtendum cibis calidis, & pectoralibus calidis ac aromatibus conditis. Potus sit vinum generosum dulce, vel mulsum. Inter bellaria vtiles sunt pineæ & pistacia. Si ab intemperie sicca sit tussis, humectante diæta vtendum, butyro, oleo amygd. dulc. cum saccharo, malua, borrag. Galenus, *7. de loc. affect. cap. 3.* commendat aquæ dulcis tepidæ balneum, scribitque, se tragœdos, guttur & asperam arteriam cantu & vocis intentione exsiccatam habentes, hoc modo humectasse & curasse. In catarrho cibi sint dulces, lenientes, & pectus dilatantes; vitentur omnia amara, acria, salsa, acida, acerba. In caussa calida conuenit prisana hordeacea, malua, emulsio amygdal. dulc. & sem. 4. frigid. maior. Lac caprinum & vaccinum, si febris absit. Potus sit aqua saccharata. In frigida caussa vtatur æger calidis vel temperatis. Panis sit bene fermentatus, & semine fœniculi ac anisi conditus. Potus sit hydromel. Æger temperanter viuat, vitet somnum mox a cibo, & diurnum.

QVÆSTIO I.

An tussis sit solùm ab angustia tracheæ arteriæ, & eius ramorum?

Plures esse tussis caussas, è superioribus patet. Veruntamen in eo omnes conueniunt, quòd aliquam pulmonibus molestiam creant.

An tussis sit solùm ab angustia tracheæ arteriæ & eius ramorum. Verùm quomodo, non omnes idem sentiunt. Nonnulli quidem omnes illas caussas tussim excitare statuunt, quòd angustiam aliquam in asperis arteriis pulmonum creent. Verùm si caussas, quas suprà proposuimus, consideremus, manifestum euadet: non solùm angustiam pulmonum, sed etiam dolorem aliquem & molestiæ sensum in organis respirationis tussim parere: quo modo partes membranosæ vicinæ affectæ, ob consensum, quem habent cum membrana asperam arteriam intus inuestiente, tussim excitare solent. Cùm enim membrana hæc sit exquisitissimo sensu prædita, si vicina aliqua membrana distendatur, vellicetur, vel quocunque modo molestè afficiatur, membrana hæc in consensum tracta, & ipsa obiectum ingratum & dolorificum percipiens, illud excutere nititur, tussimque excitat. Atque id manifestè in tussi ab intemperie nuda patet, vbi nulla angustia adest, sed sensus saltem molestus in aspera arteria. Idem etiam ex eo manifestum fit, quòd, vt suprà dictum, stylus purgatorius, auri profundius immissus tussim siccam excitat, non angustiam patiendo, sed saltem ob membranam communem asperam arteriam irritando. Idem etiam clarum euadit ex similitudine, quam habet tussis cum sternutatione & singultu: quæ symptomata excitantur solummodò vellicando & molestiam patiendo partibus. Idque Galenus etiam multis in locis docet, vt *2. de sympt. caussis c. 4. de differ. morbor. c. 7.* Et præcipuè *2. simpl. med. facult. c. 16.* vbi tussim excitare posse docet omne, quod asperæ arteriæ molestum est.

QVÆSTIO II.

An aliquid in pulmonem ex ore delabatur.

An aliquid in pulmone ex ore delabatur. Solet & hoc loco hæc controuersia moueri, an aliquid ex ore in asperam arteriam illabatur? Nam negare id videtur Hippocrates, *4. de morb.* & Galenus, *4. de vsu partium, cap. 8.* vbi docet, ne aliqua substantia præter aërem in tracheam ingrediatur, laryngis caput & rimulam epiglottide seu operculo quodam tegi, vt sit obturatum, sed non omnino, aëri saltem viam concedens ab ingredientis cibi potúsque pondere depressum ligula ipsa magis conclusum, esculentæ potulentæque substantiæ aditum non præbeat. Hinc etiam si mica panis, vel pòtus potiuncula inter mandendum, vel loquendum, bibendúmve, ad arteriam asperam deferatur, tussis continua excitatur, donec excutiatur.

Contrà verò in pulmones aliquid influere, ipsa experientia docere videtur. Testatur enim Hippocrates, *in libell. de corde,* si quis sui, vel alteri pecudi aquam cœruleo colore tinctam sitienti bibendam dederit, deinde statim laryngem eius secuerit, colore eo infectum guttur inuenturum esse. Quod idem Galenus, *8. de plac. in fine*, docet. Et videtur antiqua hæc fuisse sententia; vnde illud Alcæi: τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται: *Riga pulmones vino nam canicula astrum exoritur.* Deinde nisi aliquid in pulmonem descenderet, frustra eclegmata, syrupi, trochisci & rotulæ sublinguales à Medicis in thoracis affectibus præscriberentur. Tandè videmus sæpe multa excrementa in pulmonibus subsistere, quæ tamen, vt & interdum magna sanguinis copia, sine suffocationis periculo per asperam arteriam reijciuntur.

Verùm sciendum, etsi rimula laryngis epiglottide claudatur, quia tamen non exactè clauditur, aut nonnihil laxatur, vbi ea quæ vtilia sunt, admitti debent, impossibile non esse portionem aliquam potus & medicamentorum in eam fluere, quod si sensim & lente fiat, etiam tussim non excitat. Neque enim respirationis viæ tum angustiores redduntur, vt docet Gal. 8. *de plac. Hippoc. & Plat. in fine*, & *2 de simpl. med. fac. c. 17.* Si quid verò in ipsam cauitatem, & quidem confertim irruat, tussis; & si magnum sit, etiam suffocationis periculum tum maximè suboritur, cùm laryngis rimula occluditur. Vbi verò res in asperæ arteriæ cauitatem illapsa est, non ita suffocationis periculum timendum; cùm canalis ille satis amplus sit, tussis tamen inde excitatur. Et, vt modò dictum, si calidi, si pituita crassa, si pus, si sanguis, & quidem sæpe [illegible] è pulmone per asperam arteriam reijci p[illegible]

etiam sine eiusdem periculo aliquid in il[illegible] potest. Notabilis huius rei historia est, cuius etiam supra cap. 3. *huius partis*, [illegible]. Anno 16[illegible] vir quidam doctus, cum cerasa ar[illegible] decerpta in horto comederet, atque [illegible] [illegible] periculo cum max[illegible] si [illegible], nucleum etiam in guttur illapsum, & tussis & strangulationis causam esse existimans, Chirurgum qui illum eximeret, accersiuit: verum cum Chirurgus nullum nucleum deprehenderet, & [illegible] cationis periculum cessaret, tussis verò [illegible] perseueraret, in eam [illegible] venit, nucleum nullum in guttur illapsum fuisse, sed hoc symptoma ex catarrho subito & vehementi prouenisse. Deambulauerat verò in horto tempestate pluuiosa, & aliàs catarrhis valde obnoxius erat. Durauit illa tussis per tres septimanas, & per interualla quæ [illegible] valde affixit, quo tempore etiam dolorem quendam [illegible] in dextra thoracis parte deprehendebat. Tandem [illegible] vehementer integram horam tussiuisset, nucleum [illegible] pituitæ crassæ adhærescentem tussi reiecit, atque ita tussi illa liberatus est.

Conuulsio Diaphragmatis.

Conuulsio diaphragmatis. Ad motus deprauatos organorum respirationis pertinet & conuulsio diaphragmatis, quæ plorantibus infantibus accidere solet, cùm scilicet ex nimio animi affectu spiritus in lacrymando effunduntur, & cum spiritibus aliqua materia, quæ neruos ad diaphragma tenditur, trahit. Verum cum caussa illa euidens sublata, sponte hoc symptoma cessare soleat, de eo nihil [illegible] hic addimus.

CAPUT VI.

De Dolore Pectoris.

Dolor pectoris. DE Pleuritide equidem, quæ membranæ costas succingentis inflammatio est, & quæ cum [illegible] consortium habet, diximus supra: [illegible] adhuc dolores pectoris dentur, de his [illegible] agendum, qui tamen in genere sæpe pleuritidis nomine veniunt. Cum enim membrana costas succingens [illegible] exquisito sensu prædita, non solùm ipsa primario afficitur, verum etiam cum vicinorum musculorum membranæ [illegible] & adhærentes, ipsa facilè in consensum trahitur, [illegible] excitatur [illegible] musculorum [illegible] affectus dolor oritur, vnde pleuritidis vocabulum hic [illegible] & in genere pro omni dolore lateris accipitur, & pleuritis alia vera, alia notha est. Harum vera ex inflammatione membranæ costas succingentis oritur, de qua supra diximus: Notha verò varias caussas habet.

Pleuritis duplex.

Pleuritis notha. Primò excitatur cum sanguis per ramos venæ [illegible] in externa thoracis spatia, & in externos musculos thoracis illabitur, quæ tamen inflammatio ob continuitatem propagatione [illegible] externarum, & interdum, sæpe in veram pleuritidem [illegible].

Secundò [illegible] materia à capite per ceruicem & omoplatas in musculos externos laterum decumbit.

Tertiò, cum spiritus flatulentus membranas costarum & [illegible] thoracis distendit. Atque accidit hoc facilius, si [illegible] & labore, tussi, vel aliis motibus musculi pectoris distenduntur, ac flatus eò commoueantur, & si pectus refrigeretur. Vnde [illegible] contingit, vt si pectus post validos motus denudetur & frigori exponatur, subitò tales dolores excitentur, qui quiete & calore mitigantur.

Quartò, quando membranæ pectoris in morbis hepatis & lienis [illegible] diaphragmate deorsum cum dolore trahuntur. Aëtius *tetrab.* [illegible] affectionis cuiusdam meminit, quæ pleuritis non fit, specie tamen pleuritidis fallat, quæ ex victu crudo & [illegible] oritur, cum cumulatus in corpore humor crudus & [illegible] subitò in vacuum thoracis spatium, aut in pulmonem [illegible], membranisque adhærens dolorem distendendo infert, cum [illegible] spirandi difficultate. Verùm credibilius est, in musculorum membranas humores tales, & præcipuè serosos & acres affundi, quàm in ipsam cauitatem thoracis. Sæpe enim accidere solet, vt serosi, interdum etiam maligni humores ex venis in externos lateris musculos effundantur, & grauissimos sæpe dolores non tamen diuturnos efficiant, & [illegible] sine inflammatione. Ita memini infantes aliquot grauissimos dolores in pectore perpessos esse, antequam morbilli erumperent, qui morbillis erumpentibus postea cessarunt. Aliquoties etiam [illegible], ex scabie intempestiuè curata pectoris dolores & nothas pleuritides, ex salsis & serosis humoribus sine inflammatione excitatos fuisse, sed qui non fuerunt diuturni. Item accidit sæpe in febribus malignis, vt & in scorbuto. Nec solum humores [illegible] & vapores hos dolores excitant, vti à venenis [illegible].

Verùm [illegible] notandum, dolores pectoris in primis scorbuticis & hypochondriacis familiares sunt, qui non solùm ex humoribus & flatibus per venas, sed & per arterias transmissis ortum habent, & maxima sæpe fluxionum pars in

[illegible] nostro, per arterias persistunt. Cùm enim [illegible] partes arterias, etiam venas habeant, si in eo & [illegible] vitiosi humores cumulentur, fieri non potest, quin & arteriæ maximam partem deriuent. Cum verò [illegible] à natura potest fit, à vi [illegible] materia [illegible] ad [illegible] facile insurgit, & vt eam ad pectus [illegible], facilis via est per arterias intercostales. Hæ enim à trunco arteriæ [illegible] descendente oriuntur, & per costarum spatia excurrunt, & [illegible] in membranosa & neruosa loca desinant, imo propagines quasdam per foramina vertebrarum ad spinalem medullam & ad musculos dorsi vertebris incumbentes [illegible] transmittant, facilè dolores grauissimos in pectore [illegible] & vapores per arterias eò transmissos excitare, per se manifestum est.

Signa Diagnostica.

Dolor ipse pectoris per se notus est, & ex ægrorum querelis patescit. Cùm verò dolores pectoris à variis caussis ortum habere possint, signis ea discernenda sunt. Quæ pleuritidis veræ signa sunt, supra, *de pleuritide*, dictum. Reliqui verò dolores pectoris, & nothæ pleuritides à vera non difficulter discernuntur. *Signa.*

Nam in vera pleuritide signa omnia pathognomonica, quæ suprà recensuimus, adesse necesse est, quorum si vnum abest, ea pleuritis notha est, non vera. Deinde in notha pleuritide signa omnia, quæ adsunt, sunt ferè mitiora. In notha enim pleuritide febris vel nulla adest, vel mitior adest. Respiratio equidem si dolor sit vehementior, parua est & frequens, cùm per validam respirationem dolor [illegible] tamen tam parua & frequens est, vt in vera pleuritide. Tussis, quia adest, nisi fortan aliquid à capite destillet: & nihil ferè [illegible], præsertim tussi, excernitur. Pulsus neque tensionem habet, [illegible]. Dolor neque ad iugulum, neque ad hypochondria sese extendit. Locus magis pectus dolens [illegible] inter costales [illegible] musculis externis, vel musculis colli incumbentibus. Nonnunquam & tumor apparet, qui supponitur per cutem erumpit, teste Galeno, 5. *de loc. affect.* c. 3. Si à flatu dolor est, vagus est, neque per pectus, sed per interualla recurrens.

Si à catarrho dolor est, in ceruice & scapulis primum percipitur, postea in latus descendit, vbi tactu exacerbatur, & versus inferiora descendit, nec in vno loco subsistit. Dolores ab humore sero plerumque paulo acutiores sunt, sed febris ferè abest, sintque vagi, & scabies, vel similes morbi præcesserunt vel adsunt, si à maligna materia est dolor, febris malignæ signa adsunt; si à scorbuto, & eius signa adsunt.

Prognosticum.

Quid in vera pleuritide præ agendum sit, supra, *de pleuritide* dictum est. Reliqui dolores pectoris minus periculosi sunt, & facilius curantur. *Prognostica.*

Curatio.

Et quidem vt aliarum partium dolores communi [illegible] curantur caussa sublata: ita & pectoris dolores. Verum [illegible] nullum [illegible] quod [illegible] dolor [illegible] omni etiam [illegible] dolor [illegible], Hippocrates 2. *de rat. vict. in acut.* in [illegible] statim in initio [illegible] [illegible] conclusit. [illegible]. *Curatio.*

℞ *Fol. maluæ, par[illegible]* [illegible] an.M j. [illegible] *sampsuch.* an. 3 [illegible] *sem. [illegible] ambuc.* an. P. j.

Coquantur in aqua.

Colatura vel da vel spongia, vel linteo triplicato lateri dolenti applicetur.

Vulgatum est hodie decoctum florum chamæmeli, cum lacte in vesica pectori applicatum.

Vel ♃ *Parietariam*, coque *oleo chamæmelin* & loco dolenti applicetur, quod efficacissimum est [illegible] & sacculus sufflet plenus, si in decocto florum chamæmeli prius ebulliuerit.

Et omnino dolorem sedare vtile: nam dolore sedato non tantùm si humores [illegible] occasionem præbeat, vt Galenus, 13 *meth. med.* [illegible] pleuritis est [illegible] corpus [illegible] & externa [illegible], vel si signum aliquod deneat, [illegible] dolor sedat, an sit vera pleuritis, an verò febris aliqua, cui dolor pectoris ex humore seroso & acri, vel flatu coniungatur, fomenta statim vti licet.

Quibus etiam caussis Hippocrates procul dubio, *loco allegato*, fomentis vti præcepit, & ipsa tentauit 3. *epid.* [illegible] in historia Anaxionis [illegible]. Galenus, *ibidem* confirmat, [illegible] exploraret [illegible], an dolor fuerit à flatu, [illegible]. Nam dolores pectoris à flatu prouenire, ex [illegible], pulsu & expectoratione nulla, agnoscere non difficile est. Si verò certum sit, pleuritidem esse veram, & corpus humore abundare, [illegible] venosis humoribus, ante venæsectionem & purgationem fomenta [illegible] non adhibentur. Nam

vt Galenus, *6. aphor. 31.* docet, fomenta quidem dolorem leniunt nonnihil, aliam tamen fluxionem excitant.

Quod vero caussas doloris pectoris attinet, dolor qui à vera pleuritide venit, quâ ratione curandus sit, etiam suprà dictum.

Si verò pleuritis sit notha ab inflammatione in musculis intercostalibus externis, aut iis etiam, qui costis incumbunt, vena primo etiam secatur, si extera contemplet. Postea fotus fiat ex violaria, parietaria, malua flor. chamæm. vel melilot. summit. anethi, rosis rubris. Vel vnguentum, ut tale Vnguentum:

℞. *Pingu. gallin. butyri recent.* an. 2 Vnc. i. *pulu. chamæmel.* Drach. i. *ol. rosar. amygdal. dulc.* an. Vnc. sem. *cera* q. l. M.

Vel ℞. *Ol. amygdal. dulc. violar. lilior. albor.* an. ℥. ij. *butyri rec.* ℥. i. *pingued. gallinæ* Drach. vi. *ceræ nouæ*, q. s. F. Vnguentum.

Interdum inflammatio in cutem erumpit, teste Galeno, 5. *de loc. aff. c. 7. in fine*, vbi danda opera, vt tumor suppuretur, & suppuratio adiuuanda emplastro diachylo s. & aliis conuenientibus medicamentis: & nisi tumor sponte rumpatur, aperiendus est.

Qui ex destillatione à capite per ceruicem in pectus dolor oritur habet, is catarrho sublato tollitur.

A flatu frigido & crasso si sit dolor, venæsectio omittatur, ne materia crudior, doloríque maior reddatur, si signa simul plethoræ adsint. Fomentis vero ille discutiatur è floribus chamæmeli, fol. rutæ, semin. cumini.

℞. *Flor. chamæm. sambuc.* ana p. i. *summ. anethi, vnà cum semine*, an. Vnc. sem. *sem. fæniculi, cumin. rutæ*, an. Drach. j. F. Sacculus inter sutus, qui vino irroretur.

Efficaciora sunt calaminthe, pulegium, thymus, rosmarinus, folia lauri, saniculæ, alchymillæ, bacc. iuniperi, sem. nigellæ.

Externatis flatibus, tempestiuum erit, quatuor aut sex digitis sub loco dolente cucurbitulam magnam sine scarificatione ac cum multa flamma bis aut ter affigere, vt extrgetus spiritus flatulentus dissipetur.

Interim vniuersalia præsidia non omittenda. In dolore ab humore seroso, & præcipue maligno, ea quæ suprà à proprietate pleuritidi prodesse diximus, hic locum habent: vt *sem. card. Mariæ, card. bened. oculi cancri, aqua cardui Mariæ, card. bened. aqua & sirupus papaueris erratici.*

CAPVT VII.

De Sputo Sanguinis.

Sputum sanguinis. Atque hæc sunt symptomata actionum læsarum, quæ organis respirationis accidunt. Symptomata in excretis quod attinet, inter ea primum est Sputum Sanguinis. Et verò in genere sputum sanguinis, Græcis αἱμάπτυσις, omnem sanguinis per os reiectionem significat, atque ita eam etiam, quâ sanguis à capite, gingiuis, palato, & faucibus, œsophago, ventriculo, liene & locis vicinis per os reiicitur: tamen propriè αἱμόπτυσις, seu sanguinis sputum, de quo hic agimus, est sanguinis cum tussi, ex partibus respirationi dicatis, reiectio. Et quanquam etiam, quæ in pleuritide & peripneumonia fit sanguinis reiectio hoc nomine appellari possit, tamen in specie ea solum sanguinis cum tussi eiectio, quæ citra harum partium inflammationem accidit, sanguis sputum seu αἱμόπτυσις appellari solet. Est nimirum sputum cruentum symptoma in genere excretorum, quæ toto genere sunt præter naturam, è pulmone & vasis eius. Quanquam enim naturaliter in fœminis per vterum, & in quibusdam cum fœminis, tum viris sanguis per hæmorrhoidas euacuari soleat, tamen naturaliter à pulmone euacuari non solet.

Caussa.

Caussa. Cùm sanguis præter naturam reiici non possit, nisi vas aliquod præter naturam pateat, hic etiam nisi vas aliquod in pectore aperiatur, sanguinis sputum excitari non potest. Morbi autem, ob quos vasa aperiuntur, sunt ἀναστόμωσις & διάπηδησις, & quidem ῥῆξις, s. ruptio præcipuè, ad quam etiam referri potest contusio, vt & vulneratio seu incisio venarum. Διάβρωσις enim, erosionem, seu excrationem ab humoribus acribus quod attinet à Platero, *tom. 3. pract. lib. 2. cap. 8.* hæc non recipitur. Nam cùm exesis pulmonum vasis etiam pulmonum substantia simul erodatur, semimque hoc fit, mox que vlcus inde sordidum potius, quàm sanguine madens prodeat, phthisis potius, quam hæmoptoica passio exoritur: cui tamen, vt in aliis vlceribus, sanguinem interdum, cum impelluntur, exulcerantibus, cruentum sputum aliquando iungi potest. Διάπηδησις verò vix sputum sanguinis inducit. Hi autem morbi à quibus caussis oriantur, suprà *hoc libro, part. 1. cap. 6. de apertione vasorum pulmonis*, dictum, vt ea hic repetere opus non sit.

Hoc saltem hic addimus, non semper pulmonibus primariò affectis, sed sæpe & ex aliis partibus, sputum sanguinis excitari, sicut idem sanguis & per vomitum hoc modo reiicitur, transmissus scilicet ab hepate, & vena caua, à lienc ab hæmorrhoidibus vtero, per nares effluere consuetus, vt ex Galeno, *de vena sect. aduers. Erasistratum, cap. 5.* & 6. Aretæo, *lib. 2. de caus. & sig. acut. morb. cap. 2.* Celso, *lib. 4. cap. 4.* Auicenna, *lib. 3. fen. 10. tr. 3. c. 5.* Aetio, *tetrabibl. 2. serm. 4. cap. 59.* videre est, & ipsa experientia testatur. Et quidem obseruatum est, interdum per interualla quædam sanguinem è pectore quasi critice sine omni incommodo reiici, & à retentorum menstruorum malis, atque aliis, quæ ex sanguinis copia proueniunt, incommodis liberare. Ita refert Plinius, *lib. 11. cap. 38.* Volusium Saturninum omnibus annis stato tempore sanguinem expuisse, & nihilominus ad annum 90. vixisse. Et noui virum Nobilem plethoricum in vicino Anhaldinatu, qui per interualla sæpe è pulmone sanguinem copiosum sine omni incommodo reiiciebat, in senectute verò per eandem viam quotidie magnam pituitæ copiam sine omni damno reiiciebat, qui nihilominus ad summam senectutem peruenit.

Differentia.

Differentiæ sputi sanguinis sumuntur; *Differentia.*

1. Ab excreto. Potest is sanguis esse sincerus, vel cum aliis humoribus mixtus; isque putridus, vel non, aliòque colore, sapore, consistentia præditus; copiosior vel paucior.

2. A parte vnde prodit, à vena scilicet vel arteria, easque vel pulmonis vel pectoris, vt vulgò loquuntur. Quod tamen à venarum in conuexo pectoris reserationibus sputum sanguinis oriri possit, Cl. Platerus, *loco allegato* non concedit, sed sanguinem illic subsistentem corrumpi, vel phthisin, vel empyema tandem inducere scribit. Qua de re quid sentiendum sit, suprà, *de inflammatione pleuræ*, dictum.

3. A caussa efficiente, quæ est vasorum vel anastomosis, vel diæresis.

Signa diagnostica.

Signa sputi sanguinis etiam suprà, *part. 2. cap. 6* sunt proposita. Hoc loco ergo saltem explicanda restant, quibus sanguinis ex aliis partibus effusi per os reiectio, ab è thorace aut pulmone excuntis sputo distinguitur, ne in prognostico vel curatione fallatur Medicus. Principio ergo modus reiectionis attendendus, an scilicet cum tussi, vel sine tussi reiiciatur; præterea eius copia consideranda. Etsi enim sanguis, qui à thorace prodit, omnis tussi reiicitur; tamen non omnis, qui cum tussi reiicitur, è pectore prodit. Nam si sanguis confertim è capite & naribus in fauces & gutturis partes delabatur; etiam tussim excitat. Ideoque si sanguis paucus cum tussi reiiciatur, signum quidem est, à thorace prouenire. Si verò multus cum tussi reiiciatur, cùm tum æquè à capite & thorace prouenire possit; signis id discernendum est, quæ sanguinem è capite fluxisse indicant, quæ sunt, si sanguis simul è naribus fluxit, vel nuper fluxerit; si ægro hæmorrhagia narium consueta sit, eaque iam suppressa, his ex ore & naribus simul sanguis reiiciatur, (dummodo & alia signa adsint: nam aliquando & sanguis è pulmonibus erumpens ascendit in fauces, & per os ac nares reiicitur) si rubor, calor & dolor capitis adsit: si tussis in principio sit vehementior, dum scilicet sanguis per asperæ arteriæ caput transit, quam dum aliquid confluxit. Si sanguis sit nigrior, crassior & copiosior, ac qui primò excernitur, spuma omni careat: reliquus verò parum spumosus sit, quique cum aer arteriam ingressus egreditur, & egressus agitatur: si alia sit palati titillatio, si sanguinis sputum præcedat ante tussim; si crebra adsit sputatio, & omnino thoracis affectus signa absint.

Si verò hæc signa absint, aut post casum, percussionem, clamorem magnum, tussim vehementem, similésque causas sputum sanguinis sequatur, è pectore prouenire indicio est. Si vero sine tussi sanguis vomitu vel screatu solo reiicitur, certum est cum à thorace non prouenire, à quocunque etiam loco prodeat, quod definire huius loci non est. Videatur Galenus *4. de loc. affect. cap. 5.*

Porrò si à partibus respirationi dicatis reiiciatur tussi sanguis, duo ampliùs inquirenda sunt: 1. à quâ parte defertur magis sanguis prouenit: cùm partes respirationi dicatæ sint plures. 2. à quâ caussa.

Ergo si leuissima tussi, & screatu potius quàm tussi sanguis reiiciatur, isque paucus, & parum spumosus, & cum obscuro aliquo doloris sensu, ab aspera arteria prodire indicio est. Si verò maiore cum tussi maiore quantitate, & cum maiore spuma copia sanguis reiiciatur, à pulmone prouenire argumento est, cùm aliter in asperam arteriam è substantia pulmonis peruenire non possit. De quo Hippocrates, 5. *aphor. 13. Quicunque spumosum sanguinem expuunt, iis è pulmone educitur.* Quanquam verò ex aliis partibus sanguis profluens, ex vi tussis & aeris substantiæ permistione spumosus fieri possit, tamen ex toto spumosum esse, solius sanguinis, qui ex pulmone prouenit, proprium est. Et quidem cùm plurimum spumat, è pulmone bronchiis erumpit: cum verò totus ferè spuma est, secundum partes internas, & externas, non tantum in superficie spumas habens, è pulmonis substantia prouenit. Quando verò è pectore sanguis reiicitur, liuidus est ac nigricans & multum alteratus; cum à loco longinquo prouenit, & extra vasa diutius immoratus sit. Dolor etiam in aliqua parte thoracis percipitur. Contra sanguis, qui è pulmone exit, est tenuis, floridus, spumosus, vt dictum, & celerius reiicitur, ac sine dolore. Qui è membranis exit, paucus est, sputo permixtus, & cum tussi molesta est, ac dolore pectoris.

Caussarum

Caussarum verò signa quod attinet, dictum est de iis suprà, *p. 1. cap. 6.* Videatur etiam Galenus, *4. de loc. affect. c. 5.* Aretæus, *lib. 2. de causs. & sign. acut. morb. c. 2.*

Hoc saltem addendum, diligenter inquirendum esse, num priuato pulmonis vitio sanguis reiiciatur, an verò aliunde, ab hepate scilicet, liene, vel quòd consueta aliqua sanguinis per vterum, hæmorrhoides, hæmorrhagiam narium, euacuatio suppressa sit, & is ad pulmones transmittatur. Neque enim ea, quæ hactenus proposita sunt, & ab Autoribus proponi solent, id satis determinant. Nullum autem hic habetur signum pathognomicum, sed στοχασμῷ artificioso opus est, exercitatúmque id Medicum requirit, qui ex antea obseruatis id colligere possit, & præcipuè per negationem & remotionem aliorum. Si enim signa & indicia, quæ pectus primariò affici indicant, absuerint, vel omnia, vel multa: atque alterius partis in corpore affectæ quas modò enumerauimus, signa adsint, probabile est, sanguinem qui sputo reiicitur, non ob priuatum pulmonis vitium reiici, sed aliunde ad pulmonem transmitti. Quod magis confirmatur, si antequam sanguis erumpere incipiat, dolor aliqua in parte in ventre inferiore, circa hepar scilicet, lienem, vterum vel alibi percipiatur.

Addendum tamen & hoc, si ab aliis partibus sanguis ad pulmones mittatur, non solùm per pulmonem eum reiici: sed obseruatum est, sputum & vomitum sanguinis vno tempore accidisse, naturâ superfluum sanguinem partem ad pulmones partim ad ventriculum propellente.

Prognostica.

Prognostica. 1. Vt sanguis ex quacunque parte profusus mortem afferre, ita etiam si è pectore multus effundatur, hominem interimere potest. Si tamen sederur sputum sanguinis, sæpe in tabem transit.

2. Etsi verò omne sanguinis sputum periculo planè non vacat: tamen aliud alio periculosius est. Primò quidem ratione caussæ, de quo suprà, *loco modò allegato, pronost.* t. 2. 3. 4. dictum.

3. Deinde loci affecti ratione. Nam sputum sanguinis, quod ex pectore prouenit, minùs periculosum est, quàm quod ex pulmone. Et ex pectore sanguinis reiectio triplex beneficium habet, præ ea quæ hic in pulmone: 1. quia vasa pectoris minora sunt 2. sanies in spatium & cauitatem pectoris effunditur. 3. quia pectus magis carnosum est, quàm pulmo, ideóque vlcera pectoris faciliùs carne replentur.

4. Sanguinis sputum principale magis periculosum est, quàm non principale, qualeest in pleuritide: quia non principale ruptam apostemat*is* significat, ac pus euacuari denotat.

5. Sanguinis è pulmone reiectio, quæ intra tres dies non curatur, superueniente phlegmone, incurabilis redditur, Galenus, *meth. med. c. 13 & 14.*

6. *A sanguinis sputo puris sputum, malum. 7 aphor. 15.* quod scilicet ab inflammato & eroso pulmone prouenit. Id enim rarò aut nunquam curatur; cùm phthisis inde, & tandem mors sequatur, teste Hippocrate, *ibid. aph. 16.*

Indicationes.

Indicationes. In sputo sanguinis indicatio præcipua est, sanguinem sistere; quod fit, si sanguis ad partem non confluat, vel vas, è quo sanguis erumpit, claudatur, vel vtrumque præstatur. Ideóque si vitium sit à caussa interna, ea tollenda, sanguis nimirum copiosus, & ad partem affluens, reuellendus; calidus & acris refrigerandus & mitigandus; humores biliosi & acres euacuandi; ipsum verò vas, è quo fluit sanguis, occludendum. Et quidem si ab anastomosi fit, sputum, vas obturandum & adstringendum. Si verò vas sit ruptum, vnire atque agglutinare oportet. Sin erosum, sarcoticis simul opus est, quo deperditū regeneretur. Si à διαπηδήσει prouenit, densare, & incrassare conuenit. Concretus etiam sanguis in pulmone, si quis adsit, dissoluendus & detergendus.

Curatio.

Curatio. Ideóque ad duo omnis curatio hic dirigenda, vt sanguis fluens sistatur, & vas, quod sanguinem effundit, occludatur. Quæ quomodo præstanda sint, suprà, *loco allegato de apert. pulmon.* explicatum, quæ hic non repetimus. Pauca saltem addemus.

Et primò quidem generales quasdam regulas in sputo sanguinis curando obseruandas.

1. Reuulsio sanguinis fluentis fit per phlebotomiam, frictiones, ligaturas, & cucurbitulas. Et quidem venæ sectio plerumque fit in brachio; quandoque tamen in talo, in mensium suppressione, de quo infrà, *in quæstione*, dicetur.

2. Mala sanguinis qualitas corrigatur & temperetur. Si tamen ab acri sanguine & bilioso humore referto sit vasis erosio vel apertio, purgandus est ab initio statim biliosus humor, ne dum eum alterare & temperare studemus, malum augeat & grauius reddat. Purgantia tamen non sint calida & fortia, ne acrimoniam humorum augeant, eosque valde commoueant. Quâ de caussa aloë & scammonium non vsurpanda.

3. Inflammatio in ea parte, vbi sanguis exit, omni ingenio prohibeatur.

4. Grumi sanguinis dissoluantur. Ad quod etsi acetum vtile sit: solo tamen & sincero eo non vtendum; cùm partes exasperet, tussimque excitet, & fluxionem augeat. Ideoque vel melle aut saccharo dulcorandum, vel aliis diluendum.

5. Vitentur quæ sistunt, aut nimiùm adstringunt, ante auertentium vsum. Nam sanguinem intrò in pulmones impellunt, vnde eius putrefactio pulmonisque vlcera sequuntur. Ideóque remedia ex adstringentibus & agglutinantibus mixta sint, ita quidem, vt in aperto per anastomosin vase, adstringentia; in rupto glutinantia, & citra mordacitatem siccantia superent.

6. Topica frigida valde esse non debent. Frigida enim non solum pectori inimica sunt, sed & sanguinem intrò pellunt, atque fluxionem augent.

Opiata. Deinde hoc monendum, si reliqua, quæ *loco allegato*, proposita sunt, medicamenta ad sanguinem sistendum non sufficiant, ad opiata accedendum, & Philonium Romanum, requies Nicolai, pilul. de cynogloss. aut laudanum opiatum exhibendum, cum aqua portulacæ, vel plantag. aut horum syrupis, quorum vsu sanguis ad motum torpidior redditur, somnúsque conciliatur, ne perpetuâ tussi pulmones vehementer concutiantur. Galenus primâ mox die medicamentum diaspermaton dictum ante somnum exhibuit, aut theriacam recentem quatuor mensium. Referri huc potest aqua contra sputum sanguinis Dorncreilij *in dispens.* quæ non tantùm sanguinem, qui in pulmones, aut in capacitatem thoracis se effundit, sistere, sed etiam iam effusum & concretum rutò dissoluere, & blandè ac leniter expurgare perhibetur, si ℥. ii. dosi cum *syrup. de symphyto* Fernelij, vel *syr. myrtin. comp. sici.* Vnc. ß. sumatur. Est autē talis.

℞. *Rad. symphyt. maioris* Vnc. ii. *plantaginis* 1 Drach. ii. *tormentillæ*, Drach. vi. *pimpinellæ*. Drach. 1. *herb. bursæ pastoris, prunellæ, polygoni, consolidæ mediæ, saniculæ cum radicib.* an. M. 1. ß. *flor. ros. rubr.* M. j. *trochisc. de terra sigillata* Drach. i.

Puluerisanda puluerisentur subtilissimè: herbæ verò & flores minutim incidantur & contundantur, ac infundantur in *aquâ symphyti maior. plantag. bursæ pastor.* ana ℔. ii. *pectoral. frigid.* l. t. ß. *scabios. marrub.* an. ℔. ß. *oxymellis scopol.* ℥. iii.

Misce, & stent in infusione in loco calido per octiduum, vase quotidie aliquoties moto; deinde destillentur in alembico vitreo per M. B. igne lentissimo.

Possent fortasse & ea hic vsurpari, quæ occultâ proprietate sanguinem sistere dicuntur, quæ suprà *lib. 1. part. 3. sect. 4. c. 8.* de hæmorrhagia narium proposuimus, & inter ea radix nigellæ, de qua in *Practica* Kentmanni M.S. hoc habetur.

℞. *Rad. nigellæ*, & si quis habet fluxum sanguinis narium da ei ad masticandum, & postquam masticaverit, impone naribus, restingnit sanguinem. Hoc similiter facere poteris in vulnere, sed magis appropriatum naso.

Historia mulieris curatæ à Galeno. Historiam curatæ à se mulieris Nobilis habet Galenus, *5. meth. med. cap. 13.* quæ ex catarrho & hinc sequente tussi vehementi, sanguinis sputo laborare cœperat, proculdubio ob catarrhum & tussim vehementem vase rupto: quæ exemplum nobis præbere potest curandi sputum sanguinis ex catarrho simplici, sine pulmonum erosione. Mulieris huius, cùm statim primâ die Galenum consuluisset, caput, post vsum clysteris acris, frictionum, & vinculorum, applicauit medicamentum calidum è stercore columbino. Post horas tres, medicamento illo amoto, ægram in balneum deduxit, quia cùm illa iam priùs per inediam euacuata esset, timendum non erat de fluxione noua concitanda, & caput balneo incalescens, ipsum quoque à pectore reuellebat. Postea fructum autumnalem austerum dedit, post sorbitionem, quâ cibata fuit. Tandem dormituræ theriacam quatuor mensium exhibuit, vt fluxura per noctem ad pectus materia interciperetur & sisteretur. Sequentibus diebus eadem penè administrauit, nisi quòd tertiâ die mel coctum exhibuit, quò materia in pulmone ad expectorationem facilim præpararetur, & pro sorbitione cremorem ptisanæ concessit. Quarto die, cæteris non mutatis, theriacam vigentis ætatis dedit cùm fluxio iam cessasset. Quinto autem die, postquam ægram præcedenti tempore in quiete continuisset, pectus per tussim expurgare cœpit, de hinc rursum capiti emplastrum calefaciens & siccans apposuit, vt materia catarrhi planè exhauriretur.

Meminit, *ibidem*, adolescentis, qui non è catarrho ex capite, sed ex refrigeratis spiritus instrumentis tussi cum sanguinis reiectione laborauit. Et primo mox die sanguinem misit, eum fricari & ligari iussit, medicamentum diaspermaton ad vesperam exhibuit, & pro cibo sorbitionem. Secundo die iterum bis sanguinem detraxit, ceratum è thapsia pectori eot admouit, vesperi id auferens, diaspermaton quoque & sorbitionem dedit. Tertio die, postquam ceratum è thapsia per tres horas apposuisset, hominem lauit, cremóre ptisanæ ac pleniore aliquo cibo nutriuit, sed vesperi diaspermaton dedit. Quarto denique die instrumentis respirationis ad temperiem iterum redactis, & euacuato toto corpore, pectus tussi expurgare aggressus est: theriacam exhibuit vigentis ætatis, & ægram tandem ad Tabias, pro bibendo ibi lacte, misit. Vide Galenum, *5. meth. med. cap. 12.*

Diæta.

Diæta. Diætæ ratio etiam suprà exposita est; hoc saltem addimus. Cælius Aurelianus, & Autor libri de subfiguratione empirica, & ali

alij prohibent aspectum rerum rubrarum, ne imaginatione commotâ, sanguinis fluxus concitetur. Neque enim de nihilo est, imaginationem & spiritus ab aspectu rerum externarum moueri. Nimirum & tenebræ, & color niger timorem incutit, ac tristitiam excitat; contra color albus & lucidus exhilarat; vnde etiam color rubeus, cuius natura in fulgore quodam consistit, spiritus non parum commouet, notúmque est, elephantos, tauros, gallos Indicos rerum rubrarum aspectu ad iram concitari. Animi pathemata, præsertim ira, quæ sanguinem & spiritus commouet, studiosè vitentur.

QVÆSTIO.

An in Sputo cruento sanguis semper è brachio; an verò etiam e talo & cruribus, præcipuè in fœminis mittendus sit?

Vnde in sputo cruento sanguis præcipuè mittendus?

Galenus equidem, 5. *meth. med. cap.* 8. in sputo sanguinis internam cubiti venam secat, eámque sequenti die repetit. Alexander tamen Trallianus, *lib.7.cap.*1. etiam venâ in talo sectâ se sanguinem misisse & multo magis profuisse, quàm in cubito, scribit; cùm sanguinem ad longinquas partes auocantia fortiorem multò reuulsionem efficiant. Mesues & Auicennas distinctione vti videntur, & in præseruatione rectiùs ad inferiores partes sanguinem retrahi, in curatione verò è cubito mitti censent. Nonnulli tamen sunt, è quibus Valescus de Taranta, & Hieronymus Capiuaccius, qui etiam in curatione saphenam secandam existimant. Videturque his fauere Hippocrates, 5. *aph.* 31. dum scribit: *Mulieri sanguinem euomenti menstruis erumpentibus solutionem fieri.*

Verùm enimverò rectissimè hic sentire videntur Mesuës & Auicennas, dictúmque est suprà de pleuritide, non semper licere ad remotissima reuellere, sed vbi in morbis pectoris præsentaneo auxilio opus est, venam in brachio esse aperiendam. Ideóque cùm vel nondum ad pectus sanguis decubuit, sed fluxurus metuitur, aut parum omninò affluxit, prouidentiæ & præseruationis gratiâ, ad remotissima sanguinem reuellere, & venam in talo aperire licet. Vbi verò materia iam affluxit, & adhuc copiosè affluit, vt inflammationis metus sit vena in talo secta nimis tardum auxilium affert; sed tum in cubito vena aperienda, vt *de pleuritide* dictum.

In mulieribus verò mensium habenda est ratio, vtpote quorum fluxus eas à morbis multis præseruat & liberat. Distinctione tamen opus est. Cùm enim menses stato tempore fluentes mulieribus prosint, alio verò tempore facilè concitari non possint; si mulieri sputo sanguinis seu ex suppressione mensium, seu absque ea, laboranti menses iam instent, vena in talo aperienda est. Ita enim Medicus socias naturæ operas præstat, atque in sanguinis ad vterum reuulsione Natura Medico se coniungit. Atque hoc sensu accipiendus est allegatus aphorismus Hippocratis. Si verò fluxus mensium nondum instet, distinctione iterum vtendum. Nam si sanguinem in fœminis circa vterum cumulatum esse constet, nondum verò magnus eius sit ad pectus fluxus, tum æquè in fœminis ac in viris è talo sanguis mittendus. Si verò ad pulmones magnus eius sit impetus, magna tamen ex suppressione mensium etiam in vteri venis sit eius copia, ex vtrisque venis quidem sanguis mittendus, verumtamen si mensium fluxus nondum instet, in cubito primùm vena aperienda; cùm præsentaneum & subitum quod vena in talo aperta præstare non potest, auxilium requiratur.

LIBRI SECVNDI
PARS IV.
DE MORBIS AC SYMPTOMATIBVS Cordis.

CAPVT I.
De Morbis Pericardij.

RESTANT tandem in hoc secundo libro, morbi & symptomata Cordis. Cùm autem Cor sit vitæ principium, caloris natiui fons, primum viuens & vltimum moriens, ac cæteræ corporis partes ex eo sanguinem, spiritus ac calorem vitalem accipiant, atque actiones suas exercere non possint, nisi calore & spiritu à corde sint perfusæ omnino cordis actiones ad vitam summoperè sunt necessariæ. Ideóque etiam, Natura cor maximè ab omnibus iniuriis tuetur, & cor vitali calore copioso præditum, maximè omnibus iniuriis resistit, & noxia à se repellit, & hinc rariùs quàm aliæ corporis partes, morbis afficitur. Suntque etiam morbi cordis difficiles cognitu, atque plerumque nonnisi in mortuis anatome deprehenduntur. Et si cor paulò grauiùs præter naturam afficiatur, mortem id homini accersere solet. Est nihilominus, Cor etiam multis morbis obnoxium. Et cùm cor membrum tam nobile ac necessarium sit, peculiari capsulâ regitur, quæ pericardium vocatur. Ideóque morbi alij ipsius cordis, alij pericardij, de quibus seorsim dicendum. Symptomata verò præcipua sunt palpitatio cordis, virium imbecillitas, ac lypothymia & syncope.

De Aqua in pericardio Aucta & Deficiente.

Aqua quædam secundùm naturam, vt in aliis animalibus, ita & in homine reperitur in pericardio; id quod non solùm docuit Hippocrates, *in libello de corde*, sed & ex viuorum animalium sectione patet. *Aqua in pericardio aucta.*

Hanc tamen aquam interdum præter naturam augeri, vt cor non liberè moueri, & ita palpitationis cordis caussa esse possit, docet Galenus, 5. *de loc.aff.c.*2.

Contrà si ista aqua præter naturam deficiat, caussa marasmi esse solet. *Deficiens.*

De Vermibus in pericardio.

Vermes aliquando in capsula cordis seu pericardio genitos fuisse obseruatum est, annotauítque aliquot eius rei historias Schenckius. *Vermes in pericardio.*

Difficulter autem cognoscuntur, & rarò exactè, nisi post mortem. Solet autem tales ægros infestare cordis tremor, anxietas, animi deliquium & syncope, ac plerumque tandem ægri subitâ morte extinguuntur. Si ergo talia symptomata adsint, & medicamenta cordialia exhibita nihil proficiant, vermem talem adesse suspicari licet.

Nonnulli Lunaticæ cuiusdam passionis mentionem faciunt, quæ ex vermibus in pericardio ortis, pueris & infantibus accidat, vnde ij sæpe semimortui appareant. Verùm mihi probabilius videtur, hoc quicquid est symptomatis, quod infantibus accidit, ex vermibus prouenire in intestinis genitis, & in ventriculum ascendentibus, ac orificium ventriculi molestantibus, quod etiam καρδία appellatur. *Lunatica passio.*

Contra vermes autem in corde, commendatur allium; obseruatúmque est, vermes, qui in mortuis in capsula cordis reperti sunt, necatos fuisse succo allij, dum in circulum ex allij succo in mensa figuratum concluderentur. Vtile est & hoc:

℞. *Succum allij, raphani, & nasturtij*, & exhibeatur.

Ad Lunaticam verò illam passionem, quæ ex vermibus in capsula cordis ex nonnullorum opinione, aut potiùs ex vermibus orificium ventriculi, seu cardiam molestantibus oritur, commendatur tanacetum. Ramuli eius tenues in vmbra siccentur, & addantur sequentis pulueris Drach ij.

℞. *Rad. gentianæ, pæoniæ*, an. ℥.ij. *myrrhæ* 3.j.
F. Puluis.
Puluis hic aquâ humectetur, & ori infantis inungatur.

Defectus pericardij.

Aliquando planè deest pericardium. Id quod obseruauit Columbus, qui, *lib.*15. *anat.* refert, se discipulum in Romana Academia secuisse, cui pericardium deerat: itaque subinde in syncopen incidebat, & mortuo similis conspiciebatur, quo genere morbi etiam exanimatus est. *Defectus pericardij.*

Tumores pericardij.

Tumores etiam in pericardio deprehensi sunt. Galenus, 5. *de loc. affect.cap.*2. scribit, se simiam quandam quæ indies emaciabatur, post mortem secuisse, & cæteris omnibus partibus innoxiis in pericardio tumorem præter naturam, qui humorem in se qualem hydatides emittere solent, continuerit. Atque in gallo quodam se vidisse aliquando cordis tunicam scirroso tumore affectam, perinde ac si plures membranæ crassæ inuolutæ altera alteri fuissent. Vnde coniecturam sumit, homines similibus affectibus obnoxios esse posse. Quem secutus Petrus Salius Diuersus, *de morb.rarioribus,cap.*4. colligit, idem in homine accidere posse. Nam siquis emaciatur, nullâ præsente destillatione, nec sputo vel cruento vel purulento, nullaque naturalium partium ita læsa videatur, vt hinc macies & atrophia subsequi possit, suspicari licet, posse hoc accidere ex pericardio malè affecto. Etsi enim membrum per se non sit nobile: tamen quia cordi proximum est id in consensum trahit & afficit. Affectus autem hic vt difficulter cognoscitur, & nonnisi coniecturâ, ita curatu est impossibilis, scribitque Petrus Salius Diuersus, *loc. alleg.* se, etsi multa tentarit, nihil profecisse, omnesque tandem tabe consumtos & emaciatos, vltimò quadam accedente leui febricula, cui syncope coniungebatur, interiisse. *Tumores pericardij.*

Vulnera, Putredo, & Corruptio pericardij.

Vulneratur etiam interdum pericardium, interdum exulceratur, *Vulnera & putredo pericardij.*

tatur, & putrescit. Galenus, 7. *de administ. anatom. cap.* 13. refert, se in puero quodam in palæstra icto, & inflammationem in pectore passo, regione pectoris detectâ & osse exciso, nudum cor inuenisse, vtpote cuius inuolucrum putruerat. Ita ex Francisco Rota, *de torm. vulner. cap.* 23. refert Schenckius, in supputato quodam totum ferè pericardium corruptum deprehensum fuisse.

Beniuenius, *de abdit. morb. causs. c.* 5. narrat, quendam in pericardio vulneratum suâ curâ conualuisse. Et Cardanus, *in comm. ad* 18. *aph. l.* 6. *Hippoc.* refert, se partem pericardij vidisse ablatam, ægrúmque tamen sanatum, sed suspiria alta duxisse, nec multis annis superuixisse.

Historia pulmonis planè consumti. Notabile est & hoc, quod ex obseruat. Iohan. Bauhini refert Schenckius, in cadauere quodam dissecto pulmonem repertum fuisse planè consumtum, thoracis cauitatem plenam putrido & concreto sanguine, in pericardio verò plus quàm mensuram putis albi contentam fuisse, totâ cordis superficie absumtâ & extenuatâ. Symptomata quæ passus est, erant tussis, febricula, dolor in thorace, & in anteriore ventris parte, difficilis respiratio, paucis diebus ante mortem deliquium animi, mens constabat. Verùm quia Medici opera in his parum præstare potest, plura de iis non addimus.

CAPUT II.

De Cordis Intemperiebus.

Intemperies cordis calida.

Intemperies cordis calida. Frequentissimè cor intemperiem calidam patitur, & quidem à caussis externis & internis: & omnes caussæ quæ febrem excitare solent, etiam intemperiem calidam cordis excitant, cùm nulla febris excitari possit, nisi cor priùs incalescat. *Caussa.* Caussæ tamen, quæ intemperiem calidam cordis excitant, non verò in toto, minores sunt; & quamuis cor per animi affectus, & alias caussas etiam per se incalescere possit: tamen per consensum aliarum partium sæpissime intemperiẽ calidam contrahit; & præcipuè à partibus incalescit, e quibus vapor calidus cordi communicatur. Ideóque de caussis intemperiei calidæ cordis multa hic addere opus non est, cùm satis de iis in doctrina *de febribus* dictum sit.

Signa. Cognoscitur intemperies calida cordis præcipuè ex actionibus eius mutatis: respiratio fit magna, celer, frequens; pulsus similiter est celer, frequens, magnus, si vires sufficiunt; adest propensio ad iram, calor adest præter naturam, & in totum corpus diffunditur; halitus, qui ore egreditur, calidus est, vt ferè palatum linguam & labia exficcet. Præcesserunt caussæ cor calefacientes; iuuant frigida, nocent calida.

Prognostica. Quò maior autem excessus est caloris, eò morbus periculosior est, patétque id maximè ex effectis, & virium robore vel deiectione; de quo *de febribus* dictum.

Curatio. Curationem quod attinet, calida intemperies refrigerantia indicat. Vbi primò in genere monendum, extremè frigida vel nimis cor alterantia, non vsurpanda esse. Cùm enim Cor caloris natiui fons sit, & maiorem calorem, quàm vlla pars alia corporis, obtineat, & ab eo vita hominis pendeat, calor is studiosè fouendus, nec quicquam adhibendum, quod ipsum extinguere possit, vtpote quo extincto mors sequitur. Deinde quia cor spiritus vitales generat, suaueolentia cordi maximè vtilia sunt.

Medicamenta autem cor refrigerantia sunt, *acetosa, flor. rosar. violar. nymphaeæ, flor. borrag. bugloss. succus citri, limonum, granat. cerasor. poma odorata acidiuscula. fructus ribes, berber. rubi Idæi, citri, C. C. terra sigillata, bolus Armena, corallia, margarita.*

Ex his parantur alia medicamenta.

Interna. *Interna.*

Aquæ, *rosar. violar. nymph. acetosa. borrag. bugloss. fragor.*

Syrup. *acetosit. citri. granator. acetos. acetosell. de succo ribes, berberis. helen. nymph. borrag. cerasorum. coralliorum.*

Conseruæ, *rosar. borrag. nymph. viol. acetos. acetosell. flor. aurantior. citri.*

Condita, *caro citri, cerasa, ribes, berberis.*

Species *diamargarit. frigid.*

Rotulæ, & morsuli, *manus Christi perlat. diamarg. frigid. de succo citri, ribes, berberis.*

Aqua cordialis.

℞. *Conseru. bugloss. borrag. violar. rosar. nymph. cortic. citri,* ana Vnc. ii. *spec. al. diamarg. frig. de gemm.* an. Drach. ii. *diambr.* Dra. i. *croci* Drach. i. sem. *sem. citri, oxalid. cydonior.* an. Drach. iii. 4. *frig. mai. scariola,* an. Scrup. i. *lactuca* Drach. sem. *herb. lactuca, oxalid. portulac. endiu.* an. M. sem. Addendo *caponem exenteratum, purgatum & incisum, vt docet: succi acetosell. citri. granator.* ana Vnc. i. sem. *aqu. rosar. borrag. bugloss. meliss.* ana ℔. j.

Incidantur, & contundantur, ac misceantur in mortario lapideo: & postea lento B. M. calore destillentur.

Externa. *Externa.*

Eadem pleraque extrà applicari possunt, Vnde fiunt.

Epithemata, ex *aqua rosar. nymph. aceto rosar. santalo. margarit. corallis,* quibus aliquid *camphora* additur.

Sacculi ex *herbis, floribus, & foliis* antea enumeratis, cum serico rubro vel albo, & floccis panni coccinei.

Olea, *rosar. violar. nymphea.*

Vnguenta, *rosat. santalinum.*

Talia autem Topica commodissimè ad sinistram partem applicantur. Etsi enim cor in medio pectoris sit situm; quia tamen thorax in medio planè osseus est, commodè ibi non possunt penetrare. Circa papillam verò sinistram, quò pars inferior cordis vergit, faciliùs penetrant.

Victus ratio medicamentis respondeat.

Si verò cum materia calor coniungatur, & quidem si sanguis abundet, is euacuandus; si bilis, expurganda syrupo rosar. solut. & viol. sol. pulp. tamarind. manna, triphera Persica.

Intemperies cordis Frigida.

Rariùs verò cor intemperie frigidâ laborat. Cùm enim sit calidum membrum, caussis frigidis fortiter resistit. Aliquando tamen etiam frigidâ intemperie corripitur, quam inducit retentio excrementorum frigidorum, & vapores frigidi ex aliis partibus ad cor adscendentes. Animi perturbationes, præcipuè mœror & timor, quibus calor cordis torpidior redditur, & penè suffocatur, immodica exercitia, otium nimium, ob quod spiritus torpent, & calor remittitur. Cibi & potus, vt & medicamenta frigida, aër ambiens frigidus, siue respiratione attractus, siue ob vestium defectum pectore nudo extrà ad cor penetrans, vt & nimia pluuiarum ad pectus appulsio. Et omnino omnes morbi, qui interitum homini afferunt, cor tandem refrigerant; cùm mors ab extinctione calidi innati cordis proueniat. *Intemperies cordis frigida.*

Cognoscitur intemperies cordis frigida ex cordis pulsu paruo, tardo, raro, & respiratione simili aërque, qui exspiratur, frigidus percipitur. Et si sit excessus frigoris magnus, & calor cordis iam penè extinctus, corpus vniuersum frigidius sentitur. Præcesserunt caussæ cor refrigerantes: iuuant calefacientia cor, nocent refrigerantia.

Curatur autem intemperies cordis frigida calefacientibus. Sunt autem medicamenta cor calefacientia simplicia, *Melissa, ocymum, rosmarinus, card. benedict. calamintha, rad. helen. angelic. flor. rorismarini, tunicæ, lauendul. lily conuall. sem. citri, grana alkerm. lignum aloës. Aromata pleraque, cinnamom. caryophyll. zedoar. macis nux moschat. ambra, moschus.*

Atque ex his varia componuntur.

Interna. *Interna.*

Aquæ & spiritus, *meliss. rorismar. flor. citri, arantior. cinnamom.*

Conseru. *anthos, meliss. tunicis, lauendula, lilior. conuall.*

Syrupi, *tunicæ, meliss. lauendula, cinnamomi. cortic. citri.*

Condita, *cortices citri, aurantior. rad. helen. nuc. ingland.*

Olea destillata, *citri. meliss. cinnamom. caryophyll. macis.*

Species & confectiones aromaticæ, *diamargarit. calid. confect. de hyacinth. species cordiales, diamosch. diambr. diaxyloaloes, aromat. caryophyllat.* & præcipuè *confect. alkerm. theriaca* eidem, & *Mithridatium.*

Externa. *Externa.*

Eadémque pleraque etiam extrà applicantur, vt postea dicetur.

Ex his porrò varia composita fiunt:

Aquæ vitæ omnis generis, quæ passim extant, *aqua virtutum, aqua carbunculi dicta, elixir vita Matthioli.* Videantur. *Institut. l.* 5. *p.* 3. *sect.* 3. *cap.* 5.

Vel paretur talis Aqua.

℞. *Meliss.* M. ii. *ocymi* M. j. *flor. anthos, cordial. tunic.* an. M. sem. *cortic. citri* Vnc. sem. *sem. citri* Drach. ii. *caryophyll.* Drach. iii. *cinnamom.* Vnc. i. *ligni aloës, macis, zedoaria,* an. Drach. i. *croci* Drach. sem. *moschi, ambr.* ana Scrup. sem.

Affundatur *vini Maluatici* q. s.

Digerantur aliquandiu, postea destillentur. Detur ab Vnc. sem. ad Vnc. i.

Rondeletij Aqua & Iulebus. *Rondeletij aqua.*

℞. *Cord. porci* N. ii. *cerui* vel *bouis* N. iii. *caryophyllor. galanga mai. & min. sem. basilici,* an. Drach. iiii. *flor. bugloss. borrag.* an. p. ii. *anthos* p. iii.

Macerentur in *vino maluat.* & destillentur in vitro. Aqua seruetur vsui.

℞. *Aqua prædict.* Vnc. iii. *sacch.* parum. F. Iulebus. *Iulebus eiusdem.*

Aqua virtutis. *Aqua virtutis.*

℞. *Rad. bugloss. Ital.* Vnc. iv. *fl. borrag. bugloss.* ana. Vnc. ii. *rorismar. croci,* ana Drach. i. *succi cydonior. malor. Borstorff. citri cum cortic. incis.* ana Vnc. i. sem. *vini Rhenani albi* ℔. iii. *aqu. meliss. borrag. bugloss.* ana ℔ ß.

M. Stent in infusione per dies 10. in loco calido, postea fiat destillatio.

Aqua cardiaca D. Georgij Leuschneri.

Aqua cardiaca D. Leuschneri. ♃. *Fol. basilic. c. floribus, meliss.* an. M. j. sem. *pulegij, mentha. fl. rosarum rubr.* an. M. j. *borrag. bugloss. tunic. pœoniæ, violarum, betonicæ.* an. M. sem. *sem. meliss. basilici, cubebar.* an. Drach. i. *caryoph.* Drach. ij. *zedoar. galangæ, enulæ, doronici*, an. Drach. j. sem. *macis* Scrup. ij. *santali citrini, albi*, an. Drach. i. sem. *ligni aloës* Drach. i. *cortic. citri exsiccat. aurantior.* an. Drach. ii. sem. *cinnam. acutissimi*, Vnc. j.

Hisce contus. & conquass. superfund. *vini Rhenani puri* ℔ v.

Stent infusa hor. xxxvj. ad cineres calidos, Postea destillentur s. a. in B. adiiciantur que tandem, *Fol. auri* N. v. (æstate sumantur recentia & viridia, & medietas tantum vini.)

Aqua virtutis alia.

♃. *Galang. zingib. caryophyll. grenor. Paradisi*, an Drach iij. *cubebar. piperis longi*, an. Drach. i. sem. *macis nuc. mosch.* an. Drach. i. sem. *ligni aloes* Drach. iij. *cinnam. el. cortic. citri*, ana Vnc. sem. *calam. arom.* Drach. j. sem. *rorismarini, saluiæ.* an. ℥. j. *flor. lauend.* ʒ. vj. *rutæ* ʒ ij. *rosar. rubr. borragin.* an. ℥. ß: *fol. lauri* Vnc. sem. Contund. & infund. in *vini boni* mens. iij. Destillentur s. a.

Alia.

♃. *Rorismarini, meliss. basilici, pulegij, serpilli*, an. M. i. *cortic. citri exter.* Vnc. j. *ligni aloës, santali citrini, rhodij rasp.* an. ʒ j. sem. *caryoph.* ʒ. ij. *croci* ℈ j. *spicæ Celticæ, Indic.* an. Scrup. j. *nuc. mosch.* Drach. j. sem. *cortic. cydon. recent.* Vnc. j.

Concisa infund. per dies 3. ad Solem; vel in loco calido in *aq. rosar. spir. vini opt.* an. ℔. i. sem. *aceti rosac.* ℔. j.

Destillentur postea in M. B. In destillato liquore dissolue *moschi*, q. s. ad gratiss. odorem.

Vel suspendatur *moschus* in alembici rostro.

Alia.

♃. *Flor. lilij conuall.* M. ij. *lauendul. cichor.* an. M. j. *cardamomi vtr. galang. cyperi rotund. macis, nuc. mosch. ligni aloes. piperis longi, nigri, mastic. zingib.* an, Drach. i. sem. *cinnamomi* Vnc. ij. *vini sublimat.* ℔. ix.

Infundantur per aliquot dies, postea destillentur.

Elixir vitæ.

♃. *Cinnamom. elect.* Vnc. vi. *caryophyllor. cardamomi. ligni aloes opt.* an. Drach. j. sem. *santali citrini* Drach. ij. *nuc. mosch. macis*, an. Drach. j.

Puluerisatis mediocriter omnibus adde, *spirit. vini puriss.* ℔. vij. sem.

Et permistis omnibus in vitreo vase, clauso orificio, ita reseruentur per mensem, singulis diebus ter quaterve agitando & commiscendo. Postremo die, vbi perf. ecte resederint, percolentur, & colaturæ bene claræ add. *syrupi è cortic. citri* ℔. j. sem. *moschi, ambræ.* an. ℈. *sem.*

Reseruetur in vitro bene obturato.

Aliud.

♃. *Cinnamom elect.* Vnc. ii. *zingib.* Drach vi. *caryoph. nuc. mosch.* an. Drach. ii. *gran. paradisi* Scr. ii *cal. aromat.* Vnc. sem. *galang.* Drach. i. *fl. rosar.* Vnc. i. *rorism.* Drach. iii. *cort. citri* Vnc. i. sem. *maior. meliss.* an. M j. *ligni rhodij* Drach. iii. *santali citrini* Drach. ii. *rubr.* Vnc. i. *vini sublimati*, ℔. xij.

Infund. per mensem; deinde colentur, & colaturæ claræ add. *syr. de cort. citri, mina cydonior.* an. ℔. i. sem. Misce.

Electuaria.

♃. *Conseru. borrag. bugloss. anthos, tunic.* ana Vnc. i. *rosar.* Vnc. sem. *cortic. citri condit.* Drach. vj. *nucis mosch. conditæ* Drach. j. *pulu. caryophyll.* Scrup. sem. Cum *syrup. tunic.* F. Electuar.

Rotulæ & Morsuli.

♃. *Spec. diambr. diaxylaloes*, an. Drach. j. *ol. cinnamom. citri*, an. gut. iii. *confect. alkerm.* Scrup. i. *sacch. in aqua rosar. solut.* Vnc. iii.

F. Rotulæ.

Illinantur *ambra in aqua ros. dissol.* ǧ. iii.

Vel ♃. *Spec. diambr. aromat. caryophyll. diamosch. dulc.* an. Scrup. ii. *lapid. bezoar.* Scrup. sem. *cortic. citri condit.* Drach. ii. *sacch. albi in aqua rosar. dissol.* Vnc. iii.

F. Morsuli.

Vel ♃. *Amygd. dulc. pistacior.* an. Vnc. i. *pinear.* Drach. vj. *carn. citri cond.* Vnc. i. *nuc. mosch. in Ind. cond.* Drach. vj. *cort. citri cond.* Drach. iii. *zingib. in Ind. cond.* Vnc. ß. *macis* Drach. i. *cinnamomi* Drach. i. sem.

Fructus macerentur per noctem vnam in *aqu. rosarum*, & aromata cum eis incidantur & frangantur mediocriter. Add. *sacch. albiss.* Vnc. xx. *in aq. rosar. dissolut.* In fine admisce, *mosch. opt.* ǧ. ix. *ol. cinnamomi* ǧ. vj. F. l. a. Morsuli deaurandi.

Ex medicamentis hactenus enumeratis etiam externa varia componuntur. *Externa.*

Epithemata.

♃. *Aq. flor. aurantior. meliss. anthos.* an. Vnc. ii. *carbunculi, virtut.* an. Vnc. j. *spirit. rosar.* Drach. j. *confect. alkerm.* Drach. sem. *cortic. citri siccor.* Scrup. ij. *croci*, Scrup. sem. M.

Balsama & Linimenta.

♃. *Ambra liquida. olei nucis mosch. express. confect. alkerm.* an. Drach. sem. *olei destill. citri, meliss.* an. Scrup. sem. F. Linimentum.

Sacculus.

♃. *Flor. anthos. cordial. meliss. lauend.* an. M. sem. *cortic. citri siccor. caryophyll. macis*, an. Drach. i. Cum sindone rubrô, F. Sacculus.

Intemperies cordis Humida.

Intemperies cordis humida. Intemperies cordis humida fit à caussis, quæ aliàs totum corpus humectare possunt: verùm non facilè eam recipit; cùm fit valde calidum & siccum. Præcipuè verò aër humectandi vim habet, vt pote qui per pulmones ad cor penetrat, nebulosus scilicet, crassus & humidus. Humectat etiam totius corporis intemperies humida, qualis est in anasarca.

Cognoscitur ex talibus caussis, quæ præcesserunt; ex affectis item, vt pulsu molli, & toto corpore humidiore.

Curatur siccantibus medicamentis hæc intemperies, qualia sunt omnia calida modò proposita. Omnia enim talia siccandi vim habent.

Exsiccant præterea cor humidum, quæ frigida sine temperata sunt, *margarita, corallia, C. C. os de corde cerui, bolus Armena, terra sigillata, lapides pretiosi.*

Diæta medicamentis respondeat.

Intemperies cordis Sicca.

Cor siccant corporis atque animi motus nimij, curæ, mœror & sollicitudines, vigiliæ nimiæ; vnde quibusdam ex hisce caussis mortuis cor tanquam pyrum rostum inuentum fuisse historiæ testantur: aër calidus & siccus, qualis est in locis montanis, & sæpe etiam maritimis, cibi & potus siccandi vi præditi, in primis vini potentis vsus, medicamenta eiusdem generis, febres biliosæ, tumores pericardij, & aliæ caussæ, quæ febrem hecticam inducere valent. *Intemperies cordis sicca.*

Cognoscitur siccitas cordis è caussis his, si præcesserint; sequitur verò totius corporis, & in primis pectoris extenuatio, pulsus est durus.

Curatur verò humectantibus, *borrag. bugloss. violis, semin. frigid. maior. passulis, amygdalis.* Prodest etiam balneum aquæ dulcis tepidum, in quo malua, althæa, fœnugræc. cocta sint. Fomenta etiam pectoris ex iisdem parantur: post quæ pectus inungatur ol. amygdal. dulc. viol. mucilag. semin. althææ, maluæ.

Diæta etiam fit humectans, & omnino curatio & diæta talis instituenda, qualis hecticis conuenit.

Morbi totius substantiæ.

In primis verò & frequenter Cor à morbis totius substantiæ seu formæ, vt appellant, vel qualitatum occultarum infestatur. *Morbi totius substantiæ.*

Pleraque enim venena, quocunque modo in corpus sese insinuent, cor hoc modo afficiendi vim habent; de quibus suo loco dicetur, & etiam *libro* i. *Instit. part.* 2. *c.* 12. & *de Peste* dictum.

Cognoscuntur autem hi morbi è caussis quæ præcesserunt, ad tales morbos producendos idoneis. Et si de caussis eiusmodi non constet, ex effectis deprehenduntur, quæ supra vires caussarum manifestarum sunt grauiora, vt anxietas & inquietudo, subita & summa virium deiectio, animi deliquium & syncope, pulsus summa imbecillitas, & inæqualitas: maculæ hinc inde in corpore erumpentes, & similia symptomata, quæ pestilentibus ac venenatis morbis sunt propria.

Morbi autem hi longè sunt periculosissimi, & hominem inopinato sæpe iugulant.

Curantur autem hi morbi alexipharmacis. Et quidem cuilibet veneno suum alexipharmacum opponendum; de quibus in *Institut. lib.* 5. *part.* 1. *s.* 1. *cap.* 21. & *de Peste* dictum, ac suo loco, *de venenis*, dicetur. In genere, & præcipuè si de natura veneni non constet, antea enumerata vsurpanda, & inter composita, Theriaca & Mithridatium.

Elect. Bertrucij confortans Cor in omni caussa.

Elect. Bertrucij. ♃. *Smaragd. hyacinth. sapphir.* an. Drach. sem. *auri & argenti puri foliati*, ana Drach. j. *margarit. perforat. & non perforat.* Drach. i. sem. *bugloss. meliss. flor. borrag. ocymi, zedoar. been alb. & rubr. caryophyllor. ligni aloes, zingiberis, cinnamomi elect.* ana Vnc. sem. *serici contusi, non combusti, cubeb. cardamom. calami aromat. spica, galang. mosch. camphor. ess. de C. C. ambr.* ana Drach. i. *corall. alb. rubr. santal. rosar. spody, myrobalan. bellirie. terr. sigill. coriand.* ana Drach. ii. sem.

Terantur

Terantur omnia subtiliter, & pro *qualibet vncia specierum*, sumatur *sacch. albiss* ℔.j.

Fiat Elect. Deauretur.

Cùm etiam ad calidum natiuum, & naturalem corporis constitutionem conseruandam, spiritus vitales pertineant; atque hi etiam varia vitia pati possint, etiam de iis hoc loco dicendum esset. Verùm de iis postea de lipothymia & syncope dicetur.

CAPUT III.

De reliquis cordis Morbis.

Reliqui morbi cordis. PRæter morbos intemperiei & totius substantiæ, qui cor frequentissimè infestant, adhuc alij morbi cordis dantur, qui quia rariores & rarò curabiles eos vno hoc capite coniungemus.

Sinistri cordis Ventriculi defectus.

Sinistri cordis ventriculi defectus. Cordis ventriculum sinistrum in quibusdam defuisse, vel planè exiguum fuisse, obseruauit Columbus, *anatom. l.15.* vt & septum, quo ventriculi cordis distinguuntur, cartilagineum.

Cor Hirsutum.

Cor Hirsutũ. Quosdam cor hirsutum habuisse, annotauit Plinius, *l.11. nat. hist.c.25.* Valerius Max *l.1. c.6.* Beniuenius, *de abdit. morb. & curat. causs. c. 83.* Antonius Muretus, *l.1. variar. lect. cap. 10.* Amat.Lusitan.*cent.6.curat.66.* Omnes autem hi, qui cor hirsutum habuerunt, fuerunt audacissimi & famosi latrones.

Vermes, Calculi, & alia præter naturam in corde reperta.

Vermes calculi, &c. in corde reperti. Vermes aliquando in pestilentibus febribus in ventriculis cordis fuisse genitos, audiuisse se ab hominibus fide dignis, qui huiusmodi ægrotantia corpora secuerint, refert Vidus Vidius, *cap.de morbis cordis.* Idem etiam scribit, quòd lapides in corde fuerint geniti, se neque audiuisse neque legisse. Referunt tamen id alij quamplurimi. Hollerius, *comm.1. in lib. 6. sect.2. aph.4. Coac.prædict. Hippoc.* Scholiographus in Hollerium, *ad cap.29. & 50.lib.1.de morb.intern.* Iacotius *comm.1. l.6. sect.2. aph.4. Coac.Hippoc.& comm 1.ad aph.52.l.3. sect.2.Coac.Hippoc.* & in Maximiliani II. Imperatoris corde inuenti sunt tres lapides, vt refert Vvierus, *de prastig.dæmon.lib.4.cap.6.* Et Erastus, *in consil. & epist. à Scholtzio collectis.* Atque horum alij palpitationem cordis frequenter passi sunt, alij vrinam purulentam per multos dies, imò menses, salua renibus & vesicâ, minxerunt.

Carnosas quoque excrescentias in cordis dextro ventriculo vel sinistro repertas fuisse, in iis qui dolorem cordis & syncopen passi fuerant, & pulsum intermittentem habuerant, refert Vesalius, *l.1.c.5.de hum.corp.fabric.* Beniuenius, *de abdit.morb. & curat.causs.c.35.*

Cordis Tabes.

Cordis Tabes. Cor quoque in quibusdam contabuisse & exsiccatum fuisse, obseruatum est. Idque etiam ex tumore pericardij accidisse, antea, *c.1. dictum.* Ad cordis verò tabem prodesse succum raphani ex Ægyptiorum traditione refert Plinius, *hist nat.lib.19. cap.5.*

Situs cordis mutatus.

Situs cordis mutatus. Cor etiam situm quandoque mutasse obseruatum est, vt in Liuono illo Vvitebergæ, cuius suprà, *lib. 2. part. 2. cap. 15.* mentio facta est.

Vulnera cordis.

Vulnera cordis. Cor etiam interdum vulneratur, & quidem, vt Galenus, *5.de loc.aff.cap.1.* scribit, si ad ventrem cordis vulnus penetret, protinus magno cum sanguine fluore hominem mori necesse est. Idque præcipue si sinister ventriculus cordis fuerit vulneratus. Si verò non ad ventrem vsque pertingat, sed in cordis substantia constiterit, viuere ita affectus non solùm eâ die, sed etiam sequenti nocte potest. Vid. *lib.5.Pr. part.4.cap.3.*

Corde vulnerato hominem aliquãdiu viuere posse. Historia Henr. ab Heer. ¶ [Cordis vulnera esse quidem lethalia, aliquandiu tamen eo vulnerato hominem viuere posse, historiis, *lib.5. part.4. c.3.* probauimus: quod accidit, si sola cordis substantia sit læsa, & vulnus ad ventriculos,præcipuè sinistrum,non penetret. Hi enim tamdiu viuere possunt,donec inflammatio superueniat. Historiis illis duæ adhuc, quas Henr ab Heer, *obseru. 11.* recenset, addi possunt. Quidam,vt scribit,duobus globis in thorace vulneratus, septimo post acceptum vulnus, die mortuus est. Thorace aperto, basis cordis, eiusque conus, cum insigni laceratione, globulis duobus transuerberatus inuentus fuit. Idem *ibid.* refert se vidisse alium, cui quatuor bombardæ globulis medium cor traiectum fuerat, ad 5.diem superuixisse.]

Apostemata & Vlcera.

Apostemata & vlcera. Imò cor Apostemata & vlcera pati potest, quæ tandem hominem subitò per syncopen tollunt. Quia tamen breui tempore contrahi non potuerunt, inde etiam ægri tales frequentissimè lipothymiæ fuere obnoxij, collegitque huius rei exempla Schenckius, *in obseru. med.* Refert quoque Henricus Smetius, *miscell. l. 10.* se vidisse in Mercatoris cuiusdam dissecto corpore dextrum cordis sinum interiore sui parte durum, exasperatum vndique, & quodammodo squamosum, quo in loco continebatur frustum condensati humoris pituitosi, lenti albicantis, longitudine medij digiti, crassitie pollicis, sanguini mistum. Verùm quia talia nonnisi post mortem demum deprehenduntur, nec curationem recipiunt, plura de iis non addimus.

CAPUT IV.

De Cordis Palpitatione.

ATque hi sunt morbi, quos cor patitur. Restat, vt de symptomatibus quæ in eius actione accidere solent, dicamus, palpitatione scilicet, & animi deliquio ac syncope. Palpitatio Græcis παλμὸς, vocabulo generaliter accepto, est ἀλγηδὼν p.n. in quacunque corporis parte, quæ distendi & dilatari, iterùmque concidere potest. cuiusmodi sunt partes molles, vt cutis & subiecti huic musculi, quarum hi non obscuras cauitates habent; inter cutem & autem musculos etiam spatia quædam intercecta sunt, in quibus materia palpitationem efficiens colligi & contineri potest. Caussa enim palpitationis ita generaliter acceptæ, est halitus crassus, qui in parte collectus cum exitum non reperiat, partem attollit, quæ suâ grauitate iterum concidit. Atque ita hunc motum seu palpitationem generaliter dictam, natura præter expulsionem materiæ nihil confert; neque palpitatio hæc voluntariæ virtutis & organorum huius actio est, aut motus ex voluntario & naturali mistus, qualis in tremore, sed simpliciter παρὰ φύσιν, & ἀπὸ αἰτιῶν, à sola caussa morbifica partem dilatante & attollente. De quo videatur Galenus, *in lib. de tremore, palpitat. & conuuls. cap.4.& 5.*

Deinde tribuitur etiam eadem appellatio motui cordis præter naturam, qui παλμὸς & palpitatio cordis nominatur. Nonnulli etiam, teste Galeno, *5. aph. 65.* per καρδιωγμὸν, cordis ipsius motionem celebram & celerem, palpitationi similem intellexerunt, quam alteram καρδιωγμοῦ speciem Erotianus, alij notham palpitationem faciunt: verùm propriè καρδιωγμὸς & καρδιαλγία, oris ventriculi affectiones sunt, ortæ ab humore acri & mordace,quam partem Antiqui καρδίαν dixerunt. Παλμὸς & palpitatio cordis,& nonnullis etiam tremor cordis, & saltus cordis & formido cordis appellatur. Distinguunt quidem nonnulli,inter quos Mercatus,inter tremorem cordis,& palpitationem,quòd palpitatio à solo morbo fiat,tremor verò à morbo & facultate; deinde quod palpitatio in ipsius partibus proueniat, quæ dilatari possunt, tremor verò in iis tantum,quæ voluntariè moueri possunt. Verùm errandi caussa pluribus ista fuit, quòd palpitationis, vt & tremoris, vocabulum vniuocè cordi & aliis partibus competere existimem; quod tamen falsum. Nam sunt plurimi in ea sententia, cordi quoque tale quid accidere posse, quale in cute & musculis fit, à spiritu & flatu frigido & crasso, à quo impletum, iterumque euacuatum cor moueatur, instar vtrium,in quibus tale aliquid à liquore violenter infuso, vel spiritu inflato & rursum compresso contingit. Verùm magna palpitationis in partibus externis & palpitationis cordis est diuersitas. Cutis enim & partes externæ nullo modo sponte se dilatant,sed solùm à caussis morbificis in altum eleuantur & attolluntur. Cor verò cùm facultatem insitam,quâ dilatetur & contrahatur, habeat, palpitatio cordis sine motu eius fieri non potest. Neque enim credibile est, Cor, cuius motus proprius ad vitam summè necessarius est, & quo cessante, vires omnes collabuntur, instar vtris vel vesicæ à flatibus distendi posse. Hoc enim si fieret, cordis naturalem motum cessare necesse est. Et frustra à nonnullis hic multa loca è Galeno congeruntur, quibus probare conantur, palpitationem cordis fieri non à natura, sed à morbo, aut potiùs caussa morbifica. Galenus enim in iis locis omnibus tantùm de palpitatione in cute & partibus externis,non verò de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ est, loquitur. Et ipse Galenus, *2. de sympt.causs.cap.2.* palpitationem cordis & arteriarum aliarum partium palpitatione discernit. Atque hinc etiam accidit, vt Autores alij aliter de cordis palpitatione vel tremore sentiant, nonnulli etiam planè falsa dogmata habeant. Alij enim in specie cum saltem cordis motum, qui fit à caussa cor molestante, seu ab expultrice cordis stimulata ad expellendum id, quod cordi molestum est, palpitationem cordis appellant. Imò nonnulli specialissimè cordis palpitationem ad eum saltem motum deprauatum restringunt, qui fit a materia caussa & flatulenta cor grauante, & quidem nonnulli, vt dictum eodem planè modo vt in cute, in corde à flatu palpitationem fieri docent.

Alij verò omnes motus cordis deprauatos nomine palpitationis cordis comprehendunt, siue sint parui & tremuli, siue magni & cum saltu quodam. Hinc nonnulli palpitationem cordis aliam faciunt legitimam & veram, aliam notham: & legitimam eam saltem nominant, quæ fit à vapore crasso, ab aliis autem caussis ortam, notham appellant. Sed sufficiens caussa nulla est, cur non & illa palpitatio, quam ex vulnere ortam describit Forestus,quæ tam vehemens ac violenta fuit, vt etiam extra domum,in qua æger decumbebat,à transeunte,si fenestræ

extra domum in qua æger decumbebat, à transeunte, si fenestræ aures admoueret, exaudiretur, & illa, quam Fernelius thoracis vicinas costas effregisse, vel de sua sede depulisse scribit, aut quas Hollerius recensuit, legitimæ & veræ cordis palpitationes nominari debeant.

Ideóque definimus palpitationem cordis, *motum deprauatum pulsatricis cordis facultatis stimulatæ & irritatæ à re molesta, & vsu eius actionis aucto.* Quanquam enim in æstu vehementiore, & aliis caussis, nonnunquam etiam cor vehementiùs mouetur: tamen nisi motus ille insignis sit & deprauatus, palpitatio cordis non dicitur.

Caussæ.

Caussæ. Irritatur autem facultas motrix tribus de caussis, nimirum à re aliena & molesta, quam cor expellere nititur, spirituum vitalium defectu, & caliditate præter naturam.

Prima ergo palpitationis caussa est alienum & molestum quid cordi occurrens, quod à se amouere cupit. Et quia hæc caussa frequentissimè facit, vt cor ita moueatur, vt eius motus deprauatus appellari possit, reliquæ verò duæ sæpius vehementem aliquem motum potiùs, quàm deprauatum efficiant, nonnulli, vt dictum, palpitationem cordis in specie appellant, quæ fit à caussa cor grauante, siue ab expultrice cordis stimulatà ad expellendum id, quod cordi molestum occurrit. Dum enim cor grauatur, & in motu impeditur, fit vt pulsans vis, dum valida est est, ad expellendum id quod molestum est, concitetur, & subitò ad motum instigetur; vel resarciat motus impeditos, vno maiore pulsu; vel vtraque de caussa motum vehementiorem efficiat: aut si vis imbecilla sit, pulsus paruos & crebros faciat. Neque mirum est, quòd à corde tam vehementes motus proficiscuntur. Cùm enim Cor principium vitæ, sit vim etiam expultricem, quàm vlla alia pars, robustiorem habet, quæ nihil, quod cordi damnum inferre possit, tolerat. Ideoque, quotiescunque ipsi aliquid molesti occurrit, contra illud vehementissimè insurgit, & hinc edit motus vehementissimo.

Caussæ cor molestantes. Sunt autem caussæ, quæ cor molestare, & expultricem eius stimulare possunt, variæ. Primò vapores & flatus non solùm copiâ, sed & qualitate manifestâ vel occultâ, vel vtroque modo cor molestantes, cordis palpitationem excitant. Vnde à venenis vt & in febribus malignis & pestilentibus, ab humorum putredine & corruptione, palpitatio cordis excitatur. Hinc quoque euenit, vt fœminis mensium suppressione laborantibus, & qui melancholiâ hypochondriacâ laborant, cordis palpitationes familiares sint. Per arterias enim mesaraicas, & quæ multæ per lienem diffunduntur, itémque ex vtero praui vapores cor subeunt, cuius vis irritata vehementiore palpitatione nititur, quod noxium est, expellere. Hinc etiam euenit, vt in corporis motu nimio, ira, metu, tristitia, æstu, balneis, Venere, nimio vini potentioris potu inedia, palpitatio cordis, præcipuè in dispositis, excitetur. Ira enim gaudium, timor non solùm sanguinem & spiritus, sed & humores ac vapores quietos commouent: quod idem & corporis exercitia præstant, & leue exercititium in iis, qui huic malo obnoxij sunt palpitationem cordis excitat.

Deinde humores putridi, acres, calidi, vel etiam copiosi cor molestare & grauare possunt. Qualem sanguinem in arteriis ex summo calore veluti retorridum bilique atræ cognatum, se deprehendisse testatur Fernelius. De qua etiam re videatur Platerus, *lib. 2. Pract. cap. 11.* qui prolixè hac de re agit, & palpitationem cordis, quæ virginibus menstruorum suppressione laborantibus familiaris est, ad hanc caussam refert. Malim tamen in prauos & fœtidos vapores caussam referre palpitationis cordis, in virginibus suppressorum menstruorum caussâ malum habitum acquirentibus, quàm cum Platero in copiam sanguinis feruidi & biliosi, qui cum cachexia, ac malo corporis habitu vix consistere potest. Aliàs non negatim, retorridam ac inflammatam in hypochondriis, & in arterias effusam bilem atram cordi communicari posse, cuius malignitate & acrimoniâ cor irritatum vehementiorem hunc motum edat. Idem tamen à prauis vaporibus ex eodem humore eleuatis fieri potest.

Fiunt & cordis palpitationes, dum humiditas illa in pericardio incrementum sumit, vt cor premat & grauet. Huc pertinet sanguis, qui interdum in vulneribus ad cor effunditur, quod accidit proculdubio inueni illi apud Forestum, *lib. 17. obseru. 8.* de quo anteà dictum. Molestant & cor tumores in pericardio excitati, siue illi sint scirrhosi & humoris expertes, siue humorem in se contineant. Refert Platerus, in quodam, diuturniore cordis tremore è medio sublato, osseum quiddam & cartilaginem in corde deprehensum fuisse. Et Schenckius, *lib. 2. obseru. 214.* refert, in Sacerdote quodam, qui à teneris vnguiculis vsque ad annum 42. quo mortuus est, palpitatione cordis laborauerat, in cordis basi carnis excrescentiam repertam fuisse, quæ sex drachmas ponderaret, & alterum corculum repræsentaret. Refert quoque Dodonæus, *in annot. ad cap. 35. obseru. Benineny,* se callum in arteria magna loco cordi proximo obseruasse: vnde palpitatio orta est per multos annos durans. Huc etiam referendi vermes, quos in capsula cordis genitos caussam palpitationis cordis fuisse referunt. Nonnunquam etiam externum quid cordi occurrere potest, quod illud pungat, rodat & rumpat.

Secundò, si ob inediam, vel morbos vehementes spiritus subitò aut nimium dissipentur; vel ob animi affectus, iram, gaudium, metum, pudorem, spiritus subitò hinc inde propellantur ac dissipentur, nec vt par est, in totum corpus distribuantur: vt huic defectui Cor occurrat, & quod sui officij est, omnibus partibus spiritus necessarios suppeditet, eius motum intendi, vehementioremque reddi necesse est. Hinc quibus aliàs spiritus desunt, & qui debiles ac huic morbo obnoxij sunt; iis vel leue exercitium cordis palpitationem accersere potest.

Tertiò, si calor præter naturam in corde augeatur, non solùm spiritus intus absumuntur & dissipantur, sed & accenduntur, ac propterea motus cordis & arteriarum augetur, vt quod absumitur, restituatur, & calor refrigeretur. Fit autem hoc à caussis tum internis, tum externis, irâ, motu. Ita obseruauit Platerus, iuuenem quendam admodum calentem, cùm in exercitio pilæ ira corriperetur, atque ita duæ caussæ coniungerentur, ita palpitatione cordis affectum fuisse, vt cùm recolligere se non posset, nec hi motus remitterent, subitò extingueretur.

Hæc duo tamen caussarum genera posteriora valde excedere oportet, si cordis palpitationem excitare debent. Aliàs enim saltem vehementiorem aliquem, non verò deprauatum, arteriarum & cordis motum excitant. Ideóque nonnulli, vt dictum, primum solùm caussarum genus admittunt, vtpote quod frequentissimè palpitationem cordis excitare solet.

Et omnino frequentior est palpitatio cordis, quæ fit per consensum aliarum partium, quàm quæ per primarium cordis affectum oritur. Habet enim cor cum pluribus partibus corporis consensum, & ab iis vapores ac flatus & humores recipere potest. Ab vtero quidem per arterias cùm spermaticas, tum hypogastricas, quæ à corde ad vterum descendunt; à liene, per arterias frequentiores per lienem dispersas, id quod scorbuticis non rarò accidit; ab hepate, per arterias ad hepar tendentes, & venam insignem dextro ventriculo cordis insertam; à pulmone etiam, per communia vasa.

Differentiæ.

Differentiæ ex hactenus dictis forè patent, & à caussarum veritate præcipuè petuntur. Patet ex iisdem affici cor, vel per idiopathiam, cum caussa morbi in ipso corde, aut eius vasis consistit, vel κατὰ συμπάθειαν, cùm aliunde communicatur, ex vtero, liene, & aliis partibus. *Differentiæ.*

Signa Diagnostica.

Malum hoc etiam ab ipso ægroto proditur & cognoscitur, manúque supra cordis regionem appositâ deprehenditur. Estque hic motus in corde aliàs debilior, aliàs validior, & nonnunquam tam validus & vehemens deprehensus fuit, vt ab adstantibus audiretur, vt refert Christ. à Vega, *art. Medic. lib. 3. c. 8.* & quidem etiam ex interuallo, vt ex Foresto dictum, aut vt costas vicinas cordi effringeret, vel suâ sede dimoueret, aut in arteria ἀνεύρυσμα pomi magnitudine efficeret. Quiete hoc malum remittit: exasperatur motu, æstu, balneo, irâ, crapula, vsu vini potentioris, Venere. Caussarum autem varietatem discernere non ita facile est. Si à vapore & flatu originem ducat cordis palpitatio, repentina fit accessio, à leui corporis motu excitatur, ac faciliùs quoque distuitur; respiratio est difficilis, sæpe accedunt tremor in genibus, oculorum tenebræ, sonitus aurium, & non rarò circa aliquam partem dolor, qui sponte cessat, percipitur. Qualis autem flatus sit vel vapor, ex humorum signi cognoscitur, cùm vapor, humoris è quo eleuatur, naturam referat & retineat. Si verò humor sit, caussa palpitationis, non ita subitò malum inuadit, & diutiùs durat, quàm cùm à vapore palpitatio ortum habet. Qualis autem humor sit, ex signis humorum abundantium facilè innotescit. Et omnino siue humor, siue vapor ab aliis partibus communicetur, ex partium illarum affectarum signis cognoscitur; & in primis affectio hypochondriaca & mensium suppressio in fœminis latere non possunt. Difficiliùs aqua in pericardio abundans cognoscitur. Malum tamen etiam est continuum, & ægri conqueruntur, cor in aqua quasi detineri & suffocari, tandémque emaciantur, vt hecticâ correpti. Si humores sint praui, corrupti, maligni, venenati, magna varietas in pulsu apparet, præcipuè in magnitudine & paruitate. Magna enim est naturæ pugna. Accidit lipothymia, atque alia signa humorum venenatorum & malignorum adsunt. Si ab alia substantia cor grauante & premente est palpitatio, tum motus valde est præternaturalis, & inæqualiter ac præter naturam cor quasi exilit, vt vel propulset, quod molestum est, vel identidem motu diastolen maiori resarciat. Atque tales caussæ facilè è suis signis patent. Si tumor sit caussa palpitationis, notabilis in cordis pulsu apparet varietas, motus valde à naturali statu recedit, ferè inæqualis ac inordinatus est. Et si tumor sit calidus, maxima in corpore erit inflammatio, sitis magna, difficilis respiratio; accedit lipothymia, & tandem mors sequitur. Si autem tumor durus sit in pericardio, motus est continuus, & æger sensim sine manifesta

festa caussa & euidenti contabescit. Si caro, vel simile quid cordi à primo ortu adnascatur, palpitatio quoque à primo ortu ad mortem vsque, hominem comitatur.

Si verò ex spirituum defectu palpitatio cordis excitetur, patesit hoc non solùm ex caussis, quæ præcesserunt, spiritúsque dissipauerunt & absumpserunt; verùm etiam ex eo, quòd pulsus crebrior est, & interdum celer, simulque paruus, ob virium imbecillitatem.

Tandem si ob caliditatem nimiam præter naturam palpitatio cordis accidat, cognoscitur id ex signis febris, aliisque caussis calefacientibus; & præter frequentiam & celeritatem in pulsu magnitudo adest, dum vires constant. Præterea motus hic paulatim deprauatur, & maior est ac vehementior in diastole, quàm systole.

Prognostica.

Prognostica. 1. Palpitatio cordis omnis periculosum & non contemnendum malum est, ob læsum cordis motum, quo vita conseruari debet, & quæ frequenter ad syncopen deducit, tandemque hominem é medio tollit. Docetque Galenus, 2. *aph.* 41. & 5. *de loc. affect. cap.* 2. omnes, qui iuuenes, aut in declinante ætate sani subitò, sine vllo manifesto symptomate, palpitatione cordis correpti sunt, omnes ante senectutem mortuos esse; alios per febres acutas, alios cùm sani degerent, subitò syncope correptos, alios etiam citra syncopen apoplectico more. Frequens enim palpitatio signum erat, cor & partes vicinas debiles fuisse.

2. Palpitatio per idiopathiam cordis periculosior est, quàm quæ fit per sympathiam: quæ item ab interna caussa, quàm quæ ab externa, nisi magna sit externæ caussæ vehementia, vt veneni & ictus violentia.

3. Malum hoc sæpius recurrens tandem hominem iugulat, & quidem si à pericardio affecto prouemat, hominem lente enecat, & ad tabem deducit.

4. Si proueniat à soluta vnitate, vel à tumore cordis, malum desperatum & insanabile est.

5. Periculosum quoque est, si à caussa venenata & maligna originem ducat, ægrique tales rarò euadunt, sed citò moriuntur.

Indicationes.

Indicationes. Curatio autem vbi malum curam suscipit, ad duo in primis dirigenda. Primum est, vt caussa quælibet, prout natura eius postulat & indicat, tollatur. Alterum, vt cor familiaribus & calorem eius innatum fouentibus roboretur. Nonnulli censent, & quidem ex Galeni (vt opinantur) sententia, omnes palpitatione cordis laborantes adiuuari sanguinis Missione. Verùm & ipsa hæc sententia à veritate aliena est, & falsum, Galenum hoc scripsisse. Non enim Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 2. omnes palpitatione cordis laborantes adiutos phlebotomiâ scribit, sed omnes, qui iuuenes aut in declinante ætate constituti, tam repentè cordis palpitatione correpti sunt, eos scilicet, qui palpitatione cordis laborabant ex sanguine vitioso cor opprimente; aut ex flatu crasso vel frigido, vel cum plethora pura aut impura, quæ adiuuat impetum huius flatus ad cor, aut eius generationem per oppressionem diminuto calore; aut etiam impediebat sua præsentia vsum remediorum sanantium calidorum. Si verò palpitatio cordis fit ex frigidis, pituitosis, crudisque humoribus, sanguinis missio non conuenit; cùm humores illi sanguine detracto crudiores reddantur: sic & in aliis caussis, quas non tollit venæsectio, sanguinem mittere inutile est.

Curatio palpitationis cordis à Flatu & Vapore.

Curatio palpitationis cordis à flatu & vapore. Venæsectio. Sed vt de hisce in specie secundum caussarum varietatem dicamus, primò si à flatu & vapore cor molestante sit palpitatio, sanguisque simul redundet, vena aperienda est. Alioquin enim calidis flatus discutientibus commodè vti non possumus, quin potiùs calidiorum vsu materiæ affluxus ad cor augeretur. Aperiatur autem vena vel in dextro vel sinistro brachio, prout pulsus in hoc vel illo brachio magis inquietus est, & pro redundantia eius ac virium robore sanguis emittatur. Vtile quoque foret, crurum venas aperire, vt materia deorsum retrahatur, præsertim in fœminis, quibus à mensibus suppressis malum originem habet. Licet & cucurbitulas cruribus affigere.

Hæmorrhoides. Hæmorrhoides, si prouocari possint, magnum in hoc malo auxilium afferunt, cùm vix commodiore via sanguinem euacuare tum liceat.

Humorum euacuatio. Reliqua quod attinet, cùm flatus & vapores ab humore sui generis foueantur, humores vitiosi tollendi medicamentis non violentis, sed lenibus sæpe repetitis, vt materia per *interualla* tollatur. Et cùm malum hoc multorum morborum, in primis melancholiæ hypochondriacæ, & mensium suppressorum, vtriusque morborum comes sit, curatio ad illos morbos dirigenda, cordialibus semper additis.

Vapores discutientia & corroborantia. Postea vapores discutientia & corroborantia exhibeantur, & ex iis nunc calidiora, nunc frigidiora, vt caussam morbi requirit. Monetque Auicennas, in omnibus morbis cordis fugienda esse vehementer calefacientia, quæ vires cordis dissoluunt, vehementer refrigerantia, quæ calorem labefactant, & spirationem difficilem reddunt; vehementer adstringentia, quæ fuligines & excrementa retinent. Quæ autem cor calefaciunt, quæ item refrigerant, suprà, *de intemperie cordis*, sunt proposita. Temperata sunt, *aurum margarita, corallia, os de corde C. lapidis pretiosi, bezoar, bolus Armena, terra sigillata.*

Oleum citri in hoc malo valde efficax. Oleum citri quoque cum conserua aliqua, vel alio modo exhibitum valdè efficax est ad flatus crassos discutiendos, & cor roborandum. Insignem quoque vim habet taponticum verum, Scr.ii. pondere exhibitum cum vino; aut vinum, in quo eadem radix macerata est.

Vel ♃. *Conseru. meliss. anthos bugloss.* an. Vnc.i. *cortic. citri cond. rad. cond. scorzoner.* an. Vnc.ß. *spec. diamosch. dulc. diambr.* an. Scr.i. *confect. alkerm.* Drach.i. Cum *syrupo tunic.*

Electuaria. F. Electuarium.

Aliud: ♃. *Conseru. borrag. tunic.* an. Vnc.ii. *confect. alkerm. theriac.* an. Drach.i. *spec. elect. de gemm. aromatic. ros. lætitiæ Galeni*, an. Scr.i.

Cum *syrupo bugloss.* & *de cortic. citri.*

F. Electuarium.

Electuarium Langij.

Elect. Langij. ♃. *Conf. ros.* Vnc.iv. *fl. tunic.* Vnc.i. *meliss.* Vnc.ß. *spec. diamarg. frig.* Scrup.iv. *galangæ* Scrup.j. *cinnam. interior.* Scrup.iv. *cary phyll.* Scrup.ij. *doronic.* Scrup.j. *succin. alb.* Drach.ß. *nuc. mosch. condit.* Drach.ii. *zingib. condit.* Vnc.ß. *cortic. citri sin ar. prap.* an. Drach.ii. *sem. melonum*, Drach.i. *manus Christi cum perlis* Vnc.ß. *marg. prap.* ℥.v. *fol. auri* N.iv. Cum *syr. acetos. citri.* F. Elect.

Syrupi & potiones. Vel ♃. *Confect. alkerm* Drach.ii. *lapid. bezoar. margar. prap.* an. Scr.ß. *ol. citri* gut.iii. M.

Detur Scrup.ß. vel vnus, cum aqua vel syrup. borrag.

Vel ♃. *Aq. flor. borrag. in balneo destillat.* ℥.vj. *flor. citri* ℥.ij. *syrup. flor. borrag. tunic.* an. Vnc.i. *spiritus rosar.* Drach.ij. *aq. cinnamomi* ℥.ß. *carbunc.* ʒ.ij. *magister. perlar.* ℈.j. *confect. alkerm.* ʒ.ß. M.

Dentur cochlearia duo vel tria.

Extrà quoque applicentur sacculi, è *melissa, flor. lauendul. rorismar. borrag. bugloss.* & aliis suprà enumeratis cordialibus parati, ac vino albo & aquâ rosar. irrorati.

Vt ♃. *Flor. rosar. rorismar.* an. Drach.ij. *lauend.* Drach.j. *sem. angel. cort. citr. caryoph. cinnam. macis*, an. ʒ.ß. *croci* Scr.j. *moschi, ambra*, an. gr.vi. Cum sindone rubra.

F. Sacculus.

Aut applicetur epithema ex *aqua rosar. melissæ, lauend. becard. benedict. cinnamomi, carbuncul.* vel melissa viridis contrita, & aqua rosar. ac maluatico irrorata super latere ignito calefacta cordi applicetur. Inungi etiam potest cordis regio *oleò citri melissæ, caryophyll. macis, cinnamomi*, vel solis, vel cum vnguento rosaceo mistis.

♃. *Vnguent. rosat.* ℥ ß. *ol. citri* ℈.ß. *cinnamom. caryophyll.* an. gut.v. *moschi. ambra*, an gr.iij.

M. Fiat Linimentum.

Vel ♃ *Ladani puri* ℥.ß. *styrac. calamita, terebinth. mastich.* an. Drach.ii. *ol. citri, caryophyll. cinnammom.* an. gut.vj. *mosch. ambr.* an. gr.iij.

Subigantur in mortario pistillo calido; addendo sub finem *ol. nuc. mosch. expr.* Scrup.ij.

F. Emplastrum.

Vide Vidius, *lib.* 7. *de cur. membr. c. vlt. p.* 292. cucurbitulas sine scarificatione applicare iubet, iisque magnam in discutiendis ac digerendis flatuosis spiritibus, qui in partibus internis inclusi continentur, vim inesse scribit.

Sunt & odoramenta valde vtilia; cùm via non longâ ad cor tendant, viresque valde reficiant.

♃. *Fol. meliss. ocymi caryophyllati.* an. Drach.ii. *cortic. citri, santal. citrini, caryoph.* an. Drach.i. *croci* ʒ.ß. *ambr.* ℥.vj. *mosch.* ℥ iv.

Ligentur in nodulo, & irrorentur *aquâ cinnam.* & *rosar.* Vel Balsama ex enumeratis modò oleis olfacienda naribus illinantur.

Tandem in hac palpitationis cordis specie, quæ à flatibus prouenit, opera danda, vt materia flatuum distrahatur; & propterea clysteres purgantes & resoluentes flatus sæpius iniiciantur.

Curatio palpitationis cordis ab Humore.

Curatio palpitationis cordis ab humore. SI palpitatio cordis ab aqua in pericardio contenta originem habeat, ea euacuanda & absumenda, ac cor roborandum est.

Venæsectio. Nonnulli hîc etiam venæsectionem præcipiunt, sed malè. Tantum enim abest, vt venæsectio eam euacuet, vt potiùs ad augendam faciat, calore debilitato.

Purgantia humores serosos. Quidam purgantibus humores aquosos vtuntur, verùm caussam antecedentem & humores serosos in corpore, qui aquam augere possunt, talia euacuant: ipsam verò aquam in capsula cordis contentam euacuare non valent. Itaque efficacissima hic sunt medicamenta aquam illam absumentia & discutientia, tam interna, quàm externa.

Aquam in pericardio discutientia interna. Inter interna sunt *confect. alkermes, spec. diambra. diamoschi. aromat. rosati, theriaca, Mithridat.* & alia cordialia calidiora, vt *decoct. ligni Guaiaci, sarsaparill. sassafras*, cum *corticibus citri.*

Externa. Extrà verò vtile est, panem calentem à furno, regioni cordis applicare, item spongiam vel linteum triplicatum, decocto vel aqua aliqua cordiali, discutiendi & exsiccandi vim habente, madidum.

 ♃. Spec.

℞. *Spec. aromat. rosat. diamosch.* an. Drach. ii. *pulu. macis, caryoph. cortic. citri*, an. Drach. i. *flor. bugloss. citri*, an. Vnc. ß.

F. Sacculus ex sindone rubra, qui vino albo irroretur, & cordis regioni applicetur. Simul odorata medicamenta cordialia naribus admoueantur, & cibis admisceantur.

Nonnulli vesicatoria cordis regioni applicant, quæ quomodo è cordis capsula per spatium thoracis in cauitatem, in musculos & cutem, aquam attrahere possint, non video.

Curatio palpitationis cordis ex humoribus aliunde transmissis. Quæ verò ex humoribus è ventre inferiore transmissis oritur cordis palpitatio, eandem ferè curationem habet, quam ea quæ ex flatibus prouenit. Et omnino si palpitatio cordis per consensum fiat, præcipua curationis ratio est, vt pars affecta, quæ eam communicat, diligenter curetur.

Purgatio. Itaque primo vniuersales corporis purgationes instituendæ, & vel vena aperienda, vel humores vitiosi expurgandi, vel vtrumque agendum, pro humoris peccantis & membri materiam suppeditatis natura & ratione. Humores etiam ad cor ruentes reuellendi. Hercules Saxonia hoc Electuarium commendat, ad humorem tam pituitosum, quàm melancholicum in hypochondriaca affectione & cordis palpitatione.

Indicationes. ℞. *Meliss. ocymi, bugloss. borrag. betonic. agrimon. puleg.* an. M. i. *cortic. citri* Vnc. ß *sem. citri* Vnc. i. *caryoph. cinnamom. ligni aloës, macis*, an. Drach. i. *fol. sen. elect.* Vnc. VI: *Epithymi, polypod. q.* an. Vnc. iii. *myrobalan. chebul. citrin.* an. Vnc. i. *passul. enuclear.* ℔. i.

Aromata ligentur in nodulo, & omnia bulliant in s. q. aquæ ad dimidiæ partis consumtionem; vel, quod commodius est, dimidium saltem aquæ, quæ aliàs ad coquendum sumi solet, affundatur, & in vase clauso in Balneo per triduum macerentur, exprimantur & clarificentur.

Hinc adde *pulp. pruner.* ℔. *cinnam. el.* Vnc. ß. *sacch. albi* q. s.

Coquantur ad iustam consistentiam, vel potius saccharum sufficienter inspissatum addatur.

Cauteria & vesicatoria. Ad materiam reuellendam, in diuturnis & frequentibus cordis palpitationibus, cauteria & vesicatoria vel brachiis, si materia à capite defluat, vel cruribus, palpitatio cordis fit per essentiam, aut à partibus inferioribus ad cor transmittatur, vtilia sunt.

Cautela. De vesicatoriis tamen hoc monet Mercurialis, ne cantharides vsurpentur; cùm vim malignam & cordi aduersam habeant, sed potiùs ranunculus, flammula Iouis, sinapi & similia.

Corroborandum. Hinc cor roborandum medicamentis modo enumeratis, & inter ea in primis lapide Bezoar, margaritis, lapid. pretiosis. Et quidem in materia frigida, theriacam, præterea extrà adhibitam, valde commendat Mercurialis, narràtque, Maximilianum Imperatorem, cui palpitatio cordis familiaris erat, sibi retulisse, se nullum remedium theriacâ melius inuenisse.

Nonnulli quadrupedum & auium corda, vt ceruí, bouis, porci, turturis commendant, & præterim alia peculiari proprietate prodesse docent. Valeriola *lib. 4 obseru.* 6. succum ex vetuccum cordibus cum caryophyllis sine liquore vllo in vase duplici paratum commendat. Qualis succus & ex aliorum animalium cordibus parari; hincque hæc Aqua additis medicamentis cordialibus destillari potest.

℞. *Cor. cerui*, vel *bouis*, N. i. *Meliss.* M. i. *flor. cordial.* M. ß. *cortic. citr.* Vnc. ß *sem. ocymi* Drach. ii. *caryoph. cinnamom. santal. citrin.* an. Drach. i. *croci* Drach. sem. Affundatur vini q. s. ac destillentur.

Aliæ duæ descriptæ extant in *Institut. lib. 5. part. 4 sect. 3. c. 9.*

Efficaciores fiunt aquæ, si *moschi, ambræ*, an. Scrup. sem. in alembico suspendantur.

Mercatus hanc commendat.

℞. *Corda turturum.* N. ii. *ceruorum*, vel *bouis*, N. iii. *caryophyll. galangæ*, an. Drach. ii. sem. *macis* Drach. ii. *flor. bugloss. borrag.* an. p. i. *rorismar* p. ii.

Affundatur vini q. s. Stent per noctem postea destillentur.

Efficax est & Elixir cordiale in Institut. *loco allegato*, propositum: Vt & hæc Aqua.

℞ *Flor. Borrag. rorismar. rad. bugloss.* an. Vnc. iii. *croci* Drach. i. *succi cydonior.* ℔. ß.

Vini q. s. Stent in infusione per dies 14. postea destillentur, Dosis ab ℥ ß ad ℥. i. cum ℥. ii. vini albi generosi, vel maluatici in caussa frigida; in caussa calida cum aqua borraginis. Vel propinetur hoc Vinum.

℞. *Rad. helen. Angelic. zedoar. galangæ. scorzon.* ana Drach. ii. *cortic. citri* Vnc. i. *caryophyll. cinnamom.* an. ʒ. ii. *sem. coriandr. prapar.* ʒ ß *flor. anthos* ʒ. ii. *meliss.* M. i.

Affundantur vini albi ℔ xviii. Plura talia vide apud Rondeletium, *l. 2. c. 17.* Iohan. Langium, *l. 3. epist.*

Curatio palpitationis cordis à reliquis caussis.

Curatio palpitationis cordis à reliquis caussis. Si à Verminbus in capsula erit, palpitatio cordis fiat vermes interficiendi, vt supra, *de vermibus in capsula cordis genitis*, dictum. Ad eosdem autem euacuandos, & lapis Bezoar adhibetur.

A vermibus.

A Spirituum defectu. Si à Spirituum defectu sit palpitatio, curatur spiritus reficientibus & corroborantibus, inter quæ in primis, si morbus id patitur, vtile est vinum odoratum, & aquæ ac spiritus cordiales, quorum hactenus facta est mentio.

A calore nimio febrili. Quæ ex Calore nimio & in Floribus accidit cordis palpitatio, tollitur medicamentis calorem febrilem temperantibus, & iis, quæ suprà, *de intemperie cordis calida*, proposita sunt.

Diæta.

Diæta. Victus ratio à medicamentis non discrepet. Aër sit purus, & alteretur cordialibus compositis, prout caussæ ratio id postulat. Eodem modo cibus & potus sese habeat, qui caussæ aduersetur, cor verò roboret. Si caussa sit frigida, flatus crassi, materia melancholica, cibo attenuante & calefaciente opus est; & propterea cibi condiantur aromatibus, & aliis cordialibus calidis. Vinum sit tenue, odoratum, & ad dulcedinem vergens, vel cereuisia clara & defecata, qui potus herbis & aromatibus conuenientibus condiri possunt. In caussa calida cibi condiantur acetosis cordialibus, vt succo citri, limonum, aurantiorum, granatorum, acetosæ, ribes.

Potus sit aqua hordei cum succis iisdem, & eorum syrupis, aut cereuisia tenuis. In spirituum defectu nihil vtilius vino odorato, quod subitò spiritus reficit. Animi & corporis motus nimij vigiliæ exercitia nimia, Venus præcipuè, ira, tristitia, aliæque animi perturbationes vitentur.

CAPUT V.

De Virium Imbecillitate.

Virium imbecillitas. VT in palpitatione cordis eius pulsatio deprauatur: ita quandoque accidit, vt eodem modo eius & arteriarum motus imminuatur: quod malum vulgò virium imbecillitas, Germani, *schvvachheit*, Appellatur. Etsi enim virium nomine etiam aliæ functiones intelligantur: tamen præcipuè vitales actiones per eas accipiantur; & propterea hoc loco de ea agere placet. Itaque Virium defectus & imbecillitas dicitur, cum vires vitales, atque cordis & arteriarum præcipuè læduntur. Adest quidem & tum motûs impotentia, sed differt ea ab ea motus impotentia, quæ, *lib. 1. part. 2. lib. 26.* fuit explicata, quòd illa viribus & actionibus cordis saluis, neruoso genere in primis affecto, accidit; hæc verò potissimùm corde læso, & spiritibus deficientibus ortum habet, vnde labes illa etiam animali facultati communicatur, dum spiritus vitales animalium materia non sufficienter generantur, nec calidum natiuum omnium partium, influente calore & spirituum vitalium influxu satis fouetur. Hinc in hac virium imbecillitate vniuersum corpus actiones suas difficulter perficit, & ægrè etiam mouetur, partibus non resolutis, vt in motus impotentia, sed languidis & conquassatis. Arteriarum quoque motus seu pulsatio tunc etiam imminuitur, nec ex, vt solent & debent, dilatantur, fitque pulsus vel paruus, vel languidus, vel tardus, vel rarus, vel intermittens, vel obscurus, aut murus, aut formicans, aut vermiculans, prout imbecillitas hæc maior, vel minor est. Eodem modo vt arteriarum motus, ita & cordis motus sese habet. Estque hæc virium imbecillitas maxima paulò ante mortem, in agone dicto.

Caussa.

Caussa. Imbecillitas autem hæc ortum habet à spirituum & calidi innati, seu substantiæ spirituosæ, à qua vita & robur partium dependet, defectu. Spiritus autem hic insitus cùm foueatur à spiritu vitali in sinistro cordis ventriculo genito, & per arterias in vniuersum corpus diffuso, qui influens spiritus dicitur: si primò spiritus ille vitalis non satis copiosè & rectè, à corde in partes omnes influat, insitum etiam atque hinc omnes, totius corporis vires debilitari necesse est. Qua ratione autem, & quibus de caussis spiritus vitales deficere possint, *capite sequenti* dicetur, scilicet, quòd vel non generantur, vel quòd generati dissipantur, aut suffocantur. Quæ caussæ omnes etiam hic locum habere possunt, nisi quòd in lipothymia & syncope spiritus vitales penè toti & subitò deficiunt; in virium verò imbecillitate, pauciores quàm debebant, partibus communicantur.

Deinde, cùm spiritus insitus non solùm influente foueri debeat, sed etiam humido primigenio, quod appellatur, cui insideat, tanquam pabulo indigeat, si humidum illud deficiat & imminuatur, etiam spiritum insitum debilitari, & vires labefactari necesse est.

Tertiò, si etiam ipsa spirituosa partium substantia, seu spiritus insitus, vel calor innatus dictus, imminuitur in toto, virium in toto corpore imbecillitas sequitur. Accidit autem hoc ab iisdem caussis, quæ spiritum influentem dissipare vel suffocare possunt, quæ, *capite sequenti* proponentur. Fit nimirum cùm humidi primigenij, tum caloris insiti, seu, vt vtrumque vno nomine complectamur, calidi insiti imminutio à nimia Venere, sanguinis, & aliis euacuationibus, quæ spiritus dissipant; dolore nimio; animi affectibus, & præcipuè timore & mœstitia diuturna; morbis acutis & longis, imprimis febribus, quæ & cordis & omnium corporis partium humidum primigenium exhauriunt, & calidum natiuum dissipant, calore & æstu externo; labore & exercitio nimio; frigore

gore nimio; vt & otio, quo calor natiuus quasi suffocatur & torpidus redditur; humoribus vitiosis, qui per totum corpus diffunduntur, & calidum natiuum opprimunt, vnde insolita virium debilitas imminentium morborum signum esse solet; venenis tandem & venenatis qualitatibus, quæ cordi & calido natiuo totâ substantiâ aduersa sunt.

Signa Diagnostica.

Signa. Ipsum malum per se patet, ægrique de virium omnium debilitate conqueruntur. Caussæ verò, ex iis quæ præcesserunt vel adsunt, cognoscuntur, & *capite sequenti* etiam explicabuntur.

Prognosticum.

Prognosticũ. Quid autem periculi portendat, id omne ex caussarum grauitate vel leuitate æstimandum. Prout enim caussa, quæ virium debilitatem inducit, grauior vel leuior est: ita etiam virium imbecillitas vel plus vel minus periculi portendat.

Indicationes.

Indicationes. Curatio in duobus consistit primò vt caussæ, si adhuc adsint, tollantur: nimirum si euacuatio aliqua nimia sit, supprimatur; si à dolore spiritus dissipentur, vt is leniatur & mitigetur; si ab animi affectu nimio, vt ei modus adhibeatur; si morbus vel febris adsit, curetur; immineat, humores vitiosi expurgentur; si ex otio calor torpeat, corpus exerceatur; si à qualitate maligna calor destruatur ea expugnetur. Secundò, vt calidum insitum & spiritus vitales influentes conseruentur.

Curatio.

Curatio. Quâ ratione autem caussæ istæ tollendæ sint, aliunde & ex *sequenti* quoque *capite* patet. Quapropter saltem hic, quâ ratione calidum insitum & spiritus influentes conseruati, instaurari & augeri possint, dicemus: etsi etiam suprà, *de intemperiebus & morbis cordis*, hac de re dictum sit, quod ibi videri, & huc transferri potest. In medicamentis tamen exhibendis, ad caussas simul respiciendum, ne dum spiritus reficere volumus, caussam augeamus. Ideóque in imbecillitate virium à febre acuta vel hectica, calefacientia & exsiccantia non conueniunt sed temperata exhibenda.

Odorata spiritus reficiunt. Vtilia autem hic sunt in primis medicamenta cordialia suprà proposita, è quibus pro caussæ ratione conuenientia eligantur. Ideóque hic composita quædam saltem proponemus, è quibus cuilibet morbo commoda eligi poterunt. In primis verò gratum odorem spirantia spiritus reficiunt ac roborant: atque hinc vinum odore plenum spiritus valde recreat; præcipue si aliorum odoratorum vi imprægnetur, qualia sunt, *moschus, ambra, cinnamomum, caryophylli, macis, crocus, zedoaria, cortices citri, lignum aloës, santalum, styrax, ladanum, rosa, viola, lauendula, rosmarinus, spica nardi, melissa, ruta, saluia, &c.* Vtile etiam est acetum præcipuè ex maluatico & inprimis rosis, fl. liliot. conuallium, ruta, pulegio, succo rubi Idæi imprægnatũ.

Aqua odorifera cordialis, pro naturis calidioribus.

Aqua cordialis pro calidis. ℞. *Caponem.* abscinde caput & pedes exenteretur, ac pinguedo remoueatur. Incidatur minutim, & affundatur atque addatur.

Aq. buglossæ, cort. citri. borrag. cichorij. acetosæ. rosar. an. canth. sem. *flor. stœchad. Arab. chamamel. Romani, borrag. buglossa*, an. M.j. *spec. aromat. rosati, diatrionsantal. cinnamom. acutiss.* an. Vnc. ß. *santali citrini odoriferi* ℥.j. *pomor. citri recent.* N. iiij.

Incidantur incidenda minutim, fiatque destillatio secundùm artem: Detur ad placitum sumentis, ab vncia semis, ad vnciam vnam.

Aqua instaurans dicta.

Aqua instaurans. ℞. *Iuris capi, & cordis bouis, vel cerui, simul perfectè cocti*, mens. j. *vini maluatici*, mens. ß. *pomum arantium*, vel *limonium*, vel *aliud*, vt dictum, *dissectum in partes*, vnum vel duo. *Rad. galangæ, fol melissæ*, an. ℥j. *cinnamomi.* ℥. ß. *caryophyll.* ʒ ij. *sem. coriandri, ocymi, flor. rosar. rubr. scabiosæ, bugloss. vtriusque* an. Drach. j. *croci* Scrup. j. *rasura*, G.C. *eboris*, an. ʒ. j.

Misce, eliciatur Aqua:

Quæ per se datur, vel cæteris commixta.

Aqua odorifera pretiosa.

℞. *Flor. lilier. conuall.* M. ij. *rosar. rubr. opt.* M. vi. *lauendula* M. j. *borrag. bugloss.* an. M. ij. *fol. saluia, maiorana, hyssopi, rorismarini*, an. M. iij. *melissa, mentha. crispa.* an M. j. *cinnamom. acutiss. cubebar. styrac. calamita*, an. Vnc. j. *macis, piperis long. cardamomi minor. nuc. mosch. caryophyll.* ana. Vnc. ß.

Tusis & incisis minutim, ac repositis in cantharum magnum, affunde *vini maluat. & aq. rosar. opt.* ana. canth. ii. digerantur ad triduum, quotidie ter agitando: dehinc fiat destillatio igne lentiss. & in capitello vel rostro ponatur *ambr. moschi*, an. Drach. ß cum sindone rubr. Detur imbecillo vel naturâ, vel vi morbi, cochleare vnum sæpe, & humectentur in hoc destillato lintea Pura, quæ admoueantur cordi, temporibus, pulsibus ac naribus.

Aqua vitæ odorifera, pro naturis frigidioribus & adultis.

℞. *Spiritus vini rectificati* ℔. ij. *croci, caryophyll. granor. paradisi, nuc. mosch. macis, cinnam. mastiches, cardamomi zedoaria, cubeb. rosar. rubr.* ana. Drach. j.

Puluerisentur crasso modo fiatque infusio ad octiduum: dehinc fiat colatura citra expressionem, & adde *mina cydonior.* Vnc. vi. Misce. Datur pro vice cochleare vnum: roborat stomachum, hepar, splenem, & cor; renibus etiam in expellenda serositate vires addit: potest manè, ac serò sumi ante somnum.

Alia aqua odorifera.

℞. *Flor. rosar. opt. recent.* Vnc. vi. *spica, nardi vulgar. rec. herb. rorismar. maioran.* ana Vnc. i. *basilici, thymi, satureia*, ana Vnc. ß. *cortic. citri recent.* Vnc. ij. *ligni aloes odoriferi, cinnam. elect.* an. Vnc. j. *caryophyll.* Vnc. ß. *rad. ireos Florent.* Drach. vj. *storac. calam. ass. dulcis*, an. Vnc. ß. *vini maluatici, aq. rosar.* an. ℔. iiij. *lauendul. meliss.* an. ℔ j.

Viridia incidantur, arida verò in puluerem redigantur, Solique exponantur per 7. vel 9. dies: deinde destillentur lento igne in vase duplici. Præparanda est hæc aqua tempore æstiuo: datur intra corpus vncia semis, extrà eâ pulsus & nares humectentur: Potest etiam manibus irrorandis ac lauandis adhiberi.

Iulepi & potiones.

℞. *Confect. Alkermes* Scr. i. *pulu. diamarg. frig.* ʒ. ß. *syr. de acetos. citri* ℥. ß. *de papauere* ʒ. iii.

Cum *aq. rosar. bugloss. & cinnamomi.*

Fiat potio.

Hæc & in doloribus hominem prosternentibus vtilis, auctâ præsertim *syr. papaueris* quantitate.

Alia potio, quæ & in veneno sumto conueniet.

℞. *Confect. de hiacynth.* Drach. ß. *syr. acetos. citri* ℥. j. *aq. scabios. meliss.* an. q. s.

Fiat Potio.

Rotulæ manus Christi, & diamargariti frigidi, sine in frequenti vsu; vel rotulæ & morsuli suprà, *partis huius cap.* 2. propositi.

Vel paretur talis Mistura: ℞. *Pulu. sacch. opt.* q. v.

Humectetur probè cum *aqua cinnamomi optima*, quò nonnihil fluidum reddatur saccharum: cui adde *aliquot guttas spiritus vitrioli* pro acetositate manifesta. Vlteriùs admisce.

Ol. cinnamomi, gut. iv. *caryophyll.* gut. ii. *macis, nuc. mosch. destillat. anisi*, an. gut. iii.

Probè inuicem miscendo: detur cum cochleari argenteo ad placitum.

Electuarium confortans.

℞. *Conf. rosar. rubr. borrag. bugloss. tunicis, melissa*, an. Vnc. j. *spec. diaxyloaloës* Vnc. ß. *cortic. citri condit.* Drach. vi. *rad. cond. eryngii, satyrii*, an. Vnc. ß *confect. alkermes* Drach. ii. *spir. rosar. essentia citri*, an. Drach. ß. *ol. cinnamom.* gut. vi.

Cum *syr. fl. borrag.*

Fiat Elect.

Plura eiusmodi medicamenta videantur, *cap. preced.* vt & *sequente.*

Externa quoque antea posita, pulsibus, cordi & naribus applicentur.

Diæta.

Æger nutriatur alimentis, quæ bonum & multum succum præbent, ac facilè concoquuntur, eáque in quantitate parua; sed sæpe exhibeantur, potissimum senibus, & qui è morbo conualescunt, aut ex magnis euacuationibus vires perdiderunt. Et si vis coquendi sit debilior, vt crassiores cibos concoquere non possit, dentur iura instaurantia, in *Institut. lib.* 5. *part.* 3. *sect.* 3. *cap.* 2. proposita. Præcipuè vinum odoratum, quale est Rhenanum, & Neccaricum, & panis albi mica eo madida vires valdè instaurat, cui pro morbo exigente succus citri, vel granatorum vel simile quid addi potest. *Diæta.*

CAPVT VI.

De Lipothymia & Syncope.

Qvandoque verò accidit, vt arteriarum motus ferè tollatur: quod malum, prout varios gradus minoris & maioris rationem differentes habet, ita etiam variis nominibus exprimitur. Ἔκλυσις, leue est animi deliquium; λειποθυμία & λειποψυχία grauius; συγκοπή grauissimum. Quæ si eo vsque deueniat, vt in toto corpore pulsatio aboleatur, ἀσφυξία nominatur, quæ proximus ad mortem gradus est. Differre autem ἔκλυσιν à λειποθυμίᾳ vel λειποψυχίᾳ, patet ex eo, quod Hippocrates, 7. *aphor.* 8. scribit: *A tuberculi introrsum eruptione*, ἔκλυσις καὶ λειποψυχία oritur. Et Ægineta, *libro* 3. *cap.* 34. inter syncopes signa, ἔκλυσιν & λειποψυχίαν nominat. *Lipothymia & syncope.* *Ἔκλυσις à λειποθυμία & λειποψυχία differt.*

Syncopes vox Hippocrati non in vsu fuit.

nominat. Apud Hippocratem quidem & antiquos Græcos, vox συγκοπὴ vsitata non fuit, qui affectum hunc λειποθυμίαν & λειποψυχίαν & ἀσφυξίαν appellarunt: paulò tamen ante Galeni tempora hæc vox inuenta, & in specie tribuitur grauiori malo; quam est λειποθυμία & λειποψυχία. Hæc enim inter has voces genuina est differentia. Nam vt docet Galenus, *de art. curat. ad Glauc. lib. 1. cap.* 14. λειποθυμία est syncope imperfecta, & præterea syncopen semper præcedit, atque in λειποθυμία sensus nondum planè abolentur, & in ipso paroxysmo ægri vident, audiunt, & intelligunt quæ audiunt, licet non possint nutu aut signo demonstrare cogitationes. Præterea, vt Aetius, *tetrab. 2. serm. cap.* 101. docet, in λειποθυμίᾳ ægri non sudant, in syncope verò sudationes accidunt, quæ ideo etiam syncopticæ dicuntur. Cùm enim in syncope vires magnopere prosternantur, & calor ad interiora refugiat, humidum partium solidarum rectore destitutum, ad exteriora defluit. Ac frigidi sunt ij sudores, quia calor naturalis regens partes solidas, in syncope vel extinguitur, vel extinctioni proximus est; quod à partibus illis profluit. In lipothymia verò sudores non exeunt, quia vires in hac non ita collabuntur. Quidam tamen hanc Aetij sententiam, & differentiam non simpliciter admittunt, putántque, etiam in lipothymia aliquando aliquem sudorem accidere posse, & in syncope corpus indispositum esse posse, vt vix aliquis sudor erumpat.

Lipothymia & syncope an solùm gradibus differant.

Sunt quidem nonnulli, qui lipothymiam & syncopen non solùm maioris & minoris ratione discrepare putant; & longè maiorem esse differentiam existimat Mercatus, atque lipothymiam esse affectum cerebri, & in ea solum & primario cerebrum offendi, seu esse casum subitum animalis potentiæ, qui fiat retrocedentibus spiritibus animalibus ad cerebrum ipsum, quo accidat, vt instrumenta sensuum & motus spiritibus destituantur, atque ita actiones suas exequi non possint; syncopen verò esse proprium cordis affectum, & in eo cor primum pati, & hinc ob dependentiam, quam cum corde habent, alias actiones omnes lædi. Verùm falsa, & tanto viro indigna est hæc opinio: & in lipothymia non tam spiritus animales, quàm vitales læduntur, id quod symptomata, quæ in lipothymia adsunt, & caussæ, quæ eam excitant, ac cor, non cerebrum afficiunt, solùmque à caussis syncopes magnitudine differunt, satis docent. Ideóque in omni lipothymia pulsus (quanquam Mercatus sine ratione contra experientiam, id negat) aliquo modo læditur, nec planè saluus est. Quòd verò simul facultas animalis afficitur, ideò fit, quia spiritus animales salui esse non possunt, si vitales rectè sese non habent, cùm illis ex his generentur. Quapropter lipothymia non cerebri, sed cordis affectus est, in quo sensus & motus ideò læduntur, quòd spiritus vitales cerebro non communicantur.

Cælius Aurelianus, & Aretæus, *in inscriptione cap. 3. lib. 2. de morbis acutis*, cardiacam in genere appellant. Quia tamen καρδία non solùm cor, sed & orificium ventriculi significat, in specie nonnulli eam syncopen, quæ oris ventriculi consensu fit, cardiacam appellant. Alij verò, & magis propriè, eam syncopen simpliciter cardiacam vocari debere censent, quæ primario cordis affectu fit, eam verò, quæ ex oris ventriculi fit consensu, stomachicam esse nominandam, vt docet Galenus, 5. *de loc. affect. cap. 2. 12. meth. med. c. 5. de victus ratione in acutis, text.* 59.

Definitio.

Definitio. Est ergo animi deliquium, vt Galenus, 12. *meth. med. c.* 5. definit, præceps virium lapsus, id est, subita actionum vitalium, & consequenter animalium, imminutio; sicut syncope penè earum abolitio, ob spirituum vitalium vitium, & denegatum in alias partes influxum.

Caussa.

Caussa. Itaque pars primariò affecta est Cor. Caussa proxima est spirituum vitalium, sine quibus cor, nec vlla alia pars in corpore suas actiones edere potest, subitus defectus; id quod subita huius mali inuasio satis testatur. Spiritus autem vitales ad alias partes non influunt, vel quia non generantur, vel quia generati dissipantur & dissoluuntur, aut suffocantur. Non generantur, vel defectu materiæ, vel generatrice eorum facultate sese non rectè habente. Deficit materia in nimia sanguinis euacuatione. Quanquam & tum spiritus simul dissipentur. Quod etiam facere potest calor intensus & perseuerans, qui non solùm spiritus dissipat, sed & eorum materiam absumere potest. Spiritus enim vitales ex tenuissima sanguinis parte generantur, quæ à calore magno & diuturno absumitur, idque in iis facilius accidit, qui humores tenues, & corpus ad διαφόρησιν aptum habent de quo Galenus, 12. *meth. med. cap.* 6. Facultatis autem generatricis caussa spiritus non generantur, cùm ipsa cordis substantia, quæ spiritus generat, sese rectè non habet; quod fit in morbis, qui temperiem cordis valde immutant, calidumque eius natiuum absumunt, quales sunt febres syncopticæ, malignæ, pestilentes, colliquantes, hecticæ, μαρασμώδεις, item morbi compositionis, & solutæ vnitatis, qui si sint paulò grauiores, à syncope ad vitam nullus datur regressus, sed hominem iugulat.

Spiritus vero generati absumuntur, & dissipantur ac corrumpuntur, variis de caussis. Priorò, spiritus corrumpuntur, aut certè insigniter mutantur & afficiuntur à maligna ac venenata, cordi ac spiritibus vitalibus peculiariter aduersa materia, siue illa in corpore generetur, id quod accidit in febribus malignis, aut cùm vermes in aliquo loco stabulantur, vel sanguis menstruus, aut alius humor corruptus alicubi in corpore delitescens putres ac malignos vapores ad cor mittit; siue extrà adueniat, id quod fit; cùm aer malignus & venenatus, vel venenum admotum, vel morsu aut ictu animalium venenatorum corpori communicatur. Quò pertinent & peculiares antipathiæ, cùm quidam rerum aliis non ingratarum odorem, conspectum, vel præsentiam ferre non possunt, sed eâ de caussâ animo deficiunt. Deinde à corde auertuntur, resoluuntur & dissipantur spiritus vitales variis de caussis. Nimirum calor insignis spiritus ad interiora euocat & dissipat. Quò pertinent febres ardentes, æstus aeris, balnei, corporis motus nimius, perturbationes animi nimiæ, ita, περιχάρεια seu *effusum gaudium*, quo alios syncope correptos, alios mortuos esse legimus, vigiliæ, fames & inedia diuturna, Venus nimia, dolores vehementes, colici, oculorum, dentium, oris ventriculi & aliarum partium, in primis earum, quæ magnum cum corde consensum habent: euacuationes nimiæ, vel sanguinis per nares, vterum, hæmorrhoides, vulnus, phlebotomiam; vel humorum excrementitiorum, per vomitum, aluum, vrinam, sudores: quæ excretiones, in primis si cum dolore coniungantur, id quod fit in dysenteria, vires valde prosternunt; aut si abscessus subitò rumpatur, de quo Hippocrates, 7. *aph.* 8. *A tuberculi intus ruptione exsolutio, vomitus, & animi deliquium accidit*: aut si hydropicorum aquæ, aut empyicorum pus subito euacuatur. Et vt spiritus faciliùs dissipentur, facit corporum & humorum natura, in iis qui tenues succos habent, vt faciliùs exhalent, & διαφόρησιν patiantur; de quibus Galenus, 12. *meth. med. cap.* 6.

Tertiò suffocantur & obruuntur spiritus vitales, vel cùm spiritus & sanguis subitò ad cor confluit, quod fit in febre syncopali, ex humore crudo cum oris ventriculi offensione, de quo Galenus, 12. *meth. med. c.* 3. & consternatione nimia & repentina, quam Græci ἔκπληξιν nominant, Galen. 12. *meth. med. c.* 5. vel in vulneribus partium vicinarum: vel cùm vapores crassi à ventre inferiore attolluntur, & humores crassi ac frigidi arterias replent, vt spiritus liberè moueri non possint; vel cùm circa cor & membra vicina copiosæ fuligines cumulantur, & læsâ respiratione non expelluntur.

Hisce caussis hactenus enumeratis addit adhuc aliam Carolus Piso, *de morbis ab illuuie serosa. cap. de morbis thoracis*, statuitque, etsi caussæ hactenus enumeratæ omnes abiunt, tamen accidere posse syncopen, quæ hominem in momento ferè iuguler, ab interceptione seu obstructione nerui sexti paris cordi implantati, ab humore serosó è cerebro repentè in eum defluente. Docet enim, Cor accepto à cerebro motus principio moueri; ideóque si ætate florente, vel consistente, & in corporibus calidis & humidis & ἀσάρκοις serosa in capite colluuies abundet, & in principium neruorum irruat, ac vel guttula saltem eius in neruum cordi insertum aberret, spiritu animali denegato, cordis motum subitò intercipi, hominemque inopinato mori. Quod ante ipsum etiam docuit Piccolomineus, qui statuit, neruulos illos exiles, qui à sexta coniugatione cordi inseruntur, ei vim motoriam præter sensum tribuere.

Verùm in hac opinione illud magnum paradoxum est, motum cordis pendere in facultate animali, & non sui generis ac peculiarem esse, qui vitalis dicitur. Etsi ab hoc neruulo obstructo fieret non solùm syncope, sed & mors, accidere idem deberet, vbi in apoplexia totum neruorum principium est affectum. At videmus in apoplecticis nihilominus cor moueri & pulsum durare. Et experientiâ etiam se didicisse scribit Spigelius, falsam esse Piccolominei sententiam, cùm plurium animalium corda exempta è corpore, abscisso penitus neruo, aliquandiu mota fuisse obseruarit. Ideóque cuilibet perpendendum relinquo, annon illi, quorum, vt syncope subitò extinctorum, allegat historias Carolus Piso, apoplexiâ forti extincti fuerint; & memini aliquos iis similes, quos Piso describit, habitu scilicet corporis carnoso, ætate consistente, subitò concidisse, & nullum verbum protulisse, ac post horas non multas mortuos fuisse, qui tamen reuera fuerunt apoplectici, cùm motus cordis & pulsus in iis permanserit aliquandiu, facultatis verò animalis affectæ signa euidentia adfuerint.

Differentia.

Differentia illa, quæ secundum maius & minus est, non ita magni momenti est, cum curationem non ita variet. Magis illa attendenda, quæ à caussarum diuersitate sumitur, & quod alia si per primarium cordis affectum, alia per consensum vteri & lienis. Nimirum quinque, quæ curationem variant, differentiæ sunt attendendæ, quarum tamen singulæ rursus aliquas particulares differentias habent. *Differentia.*

Prima est, cùm materia spiritibus generandis subtrahitur quocumque modo; quòd præcipuè accidit in corpore raro, & quod humores tenues habet, qui facilè dissoluuntur.

Secunda, cùm ob morbum aliquem cordis, œconomia eius, & spirituum generatio læditur.

Tertia,

Tertia, cum maligna & venenata materia spiritus corrumpit, vel insigniter mutat, seu in corpore genita, in febribus malignis, seu extra communicata; quo pertinet & opiatorum vius.

Quarta, cùm spiritus dissipantur & absumuntur à calore nimio, motu corporis & animi, vigiliis, inedia, euacuationibus immodicis, abscessuum eruptione, & aquarum sub cute euacuatione confertim facta, nec non doloribus.

Quinta, cùm suffocantur spiritus vel ab humore crudo in febri syncopali, aut animi consternatione, aut à vaporibus, seu intrà genitis, seu extrà communicatis.

Signa Diagnostica.

Signa. In lipothymia, quæ syncopen antecedit, pulsus est languidus, paruus, inæqualis, facies pallore suffunditur, ex recursu spirituum & sanguinis ad interiora: qua de caussa & extrema frigent, oculis tenebræ suffunduntur, aut viride vel flauum quid iis obseruari videtur. Sudor sæpe diaphoreticus apparet, præcipuè circa frontem; quoniam partes calore destitutæ humiditatem continere nequeunt, & cerebrum aliqua ex parte compatitur: frigidúsque erumpit, quia per cutim ob euocationem caloris ad interna refrigeratam transit. Quæ signa omnia diligenter attendenda sunt, cùm vtilissimum sit, imò summè necessarium imminentem syncopen præuidere, vt quantum fieri potest, præcaueri possit. Nam sicut Menon, filius Zoar, ait, vt refert Rabbi Moses, 6. *aphor.* qui syncopen non præuidit, aut præuisam annunciauerit, hominis mortui homicida est.

In syncope verò, symptomata hæc omnia vehementiora sunt, pulsus quoad sensum cessat, mentis actiones, & motus sensúsque corporis, ac vox quoque perit.

Quoad ad signa caussarum, humorum tenuitas & corporis constitutio ad διαφόρησιν apta suis signis cognoscitur, & tales præcipue syncope corripiuntur, si febris accedat, vel ambientis æstus, atque in his celeriter facies Hippocratica apparet, vt docet Galenus, 12. *meth. cap.* 6. Humores maligni in corpore geniti, aut venena extrà quocunque modo communicata, cuius signis patent. Caussæ resoluentes à suffocantibus non ita difficulter discerni possunt. Si enim corpus extenuatum sit, & caussæ etiam spiritus dissipantes præcesserint, ex spirituum resolutione & dissipatione malum ortum esse indicatur. Si verò cohibita sit aliqua euacuatio, homo plus iusto edat aut bibat, frigidorum ac crudorum humorum signa adsint, aut phlegmone, vel obstructio, vel dolor circa cor adsit, aut *[illegible]* materiæ subitò ad partes illas facta sit, aut repentino timore aut terrore homo consternatus sit: suffocari spiritus argumento est.

Ex cuius autem partis vitio cor afficiatur, ex cuiusque propriis accidentibus, quæ syncopen necessariò antecedunt, cognoscitur. Ex vtero, v.g. si syncope prodeat, vteri affecti signa sunt. Ex affecto ventriculo si proueniat, præcesserunt oris ventriculi dolor & morsus, nausea & vomitus, & eius generis signa alia. Et quidem si ob flauam bilem os ventriculi molestantem accidat, cognoscitur ex majore oris ventriculi dolore, ex vellicatione, anxietate, oris amarore, siccitate & siti. Idem de aliis partibus esto iudicium.

Si verò nullum alicuius partis affectæ est indicium, nullúsque alius affectus, nec febris, nec inflammatio, nec alicuius partis, affectæ signa adsunt; ex primario cordis affectu lipothymiam prouenire indicio est.

Quid autem mali cor patiatur, cognoscitur ex ægri facie, modo quo in syncopen incidit, & ex his quæ præcesserunt. Ex spirituum corruptione, aut venenata aut maligna alteratione si sit syncope, liuida & valde frigida apparent extrema, facies pallida & plumbea est, nec tamen collapsa, respiratio non ita est immutata, licèt sit frigida, præcessit subitus ægri lapsus: & si venenum sumserit, vel ab animali venenato morsus vel ictus sit æger, nec id latere potest.

Ex spirituum dissipatione syncopen prouenire, vt dictum, cognoscitur ex iis quæ præcesserunt, labore & exercitio nimio, dolore vehementi, vigiliis, & similibus caussis.

Syncopes à cognatis affectibus differentia. Ex spirituum suffocatione fieri cognoscitur, si caussæ istæ non præcesserunt, æger plurimis & crassis humoribus abundet, adsit ventriculi anxietas, & nausea, cum præcordiorum tensione ac dolore.

Ex quibus omnibus syncopen à cognatis affectibus discernere facile est. Distinguitur syncope ab epilepsia, quod licet interdum animi deliquium, aut potiùs quædam animi seu sensuum perturbatio epilepsiam præcedere soleat, nulla tamen adest in syncope conuulsio, sicut in epilepsia. Ab apoplexia verò differt, quòd in apoplexia pulsus insigniter non mutatur, nisi morte instante. Ab vteri strangulatu, quòd in ea aufertur respiratio, sed non pulsus, cùm contrà in syncope pulsus ad sensum penitus auferatur, respirationis autem difficultas tanta non adsit. Interdum tamen cum suffocatione vteri syncope coniungitur, atque tum pulsus interdum non percipitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. *Qui sæpè & sine manifesta caussa animo liquuntur, ij repentè moriuntur.* Hippocrates, 2. *aph.* 41.

2. Omnis syncope mala; sed pessima, quæ fit in corpore debili, quæ vetusta, quæ confirmata. Cognoscitur autem syncopen esse confirmatam & consummatam, quòd color faciei viridis apparet, & collum, vt in strangulatis, inuertitur. Auicennas, 3. *canon. fen.* 11 *tract.* 2. *cap.* 6.

3. Syncope, à quâ homo non restituitur, post irrorationem faciei cum aqua rosatum, post vini exhibitionem, post ptarmica etiam, lethalis est.

4. Cor primariâ affectione laborans, auxilium non admittit, putà phlegmone, erysipelate, dyscrasiâ vehementi, per febres acutissimas, vulnera præsertim sinistri ventriculi. Per consensum verò affectum à cerebro, hepate, ore ventriculi, à subita vehementi animi perturbatione, curationem recipit, nisi vires plenè deiectæ sint. Paulus Æginetа, *lib.* 3. *cap.* 34.

5. Syncope ex cordis intemperie simplici mitior est, quàm quæ ex instrumentariis eius morbis, aut solutâ vnitate oritur. Simplex etiam spirituum animalium alteratio minùs offendit, quàm eorundem suffocatio, aut resolutio, & euacuatio.

6. Syncope, quæ fit ab intemperie cordis frigida vehementi, ægerrimè curatur: Nam à nulla aliâ corporis parte calor naturalis cordi communicatur, sicut cor, quod est caloris principium, calorem aliis communicat.

7. Qui ob magnam humorum crudorum copiam febricitantes in syncopen incidunt, si ventriculus & hepar in his inflammatum fuerit, desperata salus est. Similiter qui ob humores tenues omninò concidunt per febres, & ventriculum aut hepar inflammatum habent, viribúsque languent, in his celeriter lethalis constitutio in facie apparet. Galenus, 12. *meth. med. cap.* 3. & 6.

8. Non statim salus promittenda, cùm quis à syncope sibi redditur. Nam si pulsus non redit, nec calor viuidus; & æger frigidus semper manet, mox in syncopen relabitur.

9. Syncope, quæ ex immodicis euacuationibus, timore, tristitia, aut alia euidenti caussa prouenit, minùs periculosa est, quàm quæ ab interna orta est.

Indicationes & curatio.

Curatio autem syncopes in duo tempora diuiditur, vnum paroxysmi, alterum intermissionis. In paroxysmo, vt æger excitetur & reuiuiscat quasi, primò spiritus conseruandi, fouendi & instaurandi sunt; secundò facultas animalis atque vitalis excitanda; tertiò caussæ, quæ spiritus lædunt tollendæ sunt, pro quarum diuersitate diuersa præsidia requiruntur. Si spiritus non generentur ob nutrimenti defectum, corpus quamprimum nutrimento reficiendum: si non generentur ob cordis aliquem morbum, ei quantum possibile, occurrendum. Si spiritus corrumpantur, vel à caussa maligna alterentur, illæ caussæ per contraria tollendæ: si dissipentur & resoluantur, non solùm per odoramenta & alimenta spiritus instaurandi & fouendi, sed & caussæ illæ quæ spiritus resoluunt, tollendæ; pori corporis, ne nimia fiat resolutio, claudendi; euacuationes immodicæ sistendæ, dolores leniendi, & reliquis etiam caussis occurrendum. Si à spirituum suffocatione fiat syncope, materia ad cor affluens reuellenda, si copiosa sit, euacuanda; si cruda & crassa, alteranda. *Indicationes & curatio.*

Primum ergo quod attinet, spiritus conseruentur, roborentur, foueantur, & ad naturalem statum reducantur cùm internis, tum externis auxiliis. Nimirum aqua rosacea, vinum, acetum, aqua cinnamomi, carfunculi, moschus, ambra & similia alia cordialia admouenda, iisque facies irroranda, & tempora illinenda. In paroxysmo tamen obseruandum: 1. Vt in morbis calidis frigida vsurpentur, rosæ & earum aqua, violæ, flores citri, santalum, acetum: in frigidis autem morbis calida. Licet tamen in frigidis aliquid de calidis admiscere, ob spiritus subitò reficiendos. 2. In fœminis odoramenta suauia naribus non admoueantur, sed potiùs graueolentia, vt castoreum, ruta, ne vteri suffocatio concitetur, atque ita periculosius malum reddatur. Cordis quoque regioni epithemata, fomenta, sacculi, inunctiones ex cordialibus, theriaca, Mithridatio, oleo citri, spiritu aliquo vel aquâ cordiali admouenda. Atque hic etiam valde vtilis est melissa vino odorato vel maluatico conspersa, & in latere calente calefacta, atque cordis regioni imposita. Exhibendum simul vinum generosum vetus, aut panis eo madidus. Vix enim aliquid magis & citiùs vires, quàm vinum reficit. Quanquam verò aliás, & extra paroxysmum iis qui inflammatione viscerum aliquâ laborant, aut capite dolent, vel simili malo infestantur, vinum non conueniat: tamen in ipsa syncope, in qua vniuersum corpus refrigeratur, plus vrgent spiritus reficiendi, quàm illæ caussæ prohibere possint. De delectu autem vini in syncope, videatur Galenus, 12. *meth. med. cap.* 4. Si verò sit caussa frigida, non solùm vinum conuenit, sed & moschus, ambra & aromata, confectio alkermes, syrupus de corticibus citri, confectio diambræ; diamoschi vsurpari potest, & inprimis ad spiritus subitò reficiendos plurimùm possunt aquæ & spiritus cordiales passim descripti, quales liquores etiam suprà, *cap.* 4. & *capite praecedenti* fuerunt propositæ. Inter aquas autem facilè primum locum obtinet Aqua vitæ alba Dresdensis, quæ quia nimis operosa visa fuit, ad istum modum à D. Andrea Dœtero correcta & contracta est;

℞. Spirituum

℞. *Spirituum venerum seqq. lento igne seorsim paratorum ex vino: Spirit. vini moschatellini, Maluatici, rub. maturi & veteris.* ana. Canth. vi. *beton. meliss. rorismarin. veronicæ, card. bened. menth. crisp. absinth. vulg. hyssopi, saluiæ minor. artemisiæ rub. è ligno tamarisci. fruct. pruner sylvestr. uuarum passarum, flor. sambuci, è baccis iuniperi, cortic. aurant. citri,* ana. Canth. iij. *euphrasiæ, scolopendr. rutæ,* ana. Canth. j.

Hisce spiritibus commixtis, adde, *radic. enulæ. pimpinell. polypody.* ana. Vnc. iiij. *meu, valerianæ,* ana. Vnc. j ß. *fol. saluiæ minor.* Vnc. j. *scolopendr. menth. crisp. pulegy, matricariæ,* ana. Drach. vi. *nucl. persic. s. a. prap.* ℥. ij.

Relinque in infusione per triduum. Colat. adde *panes triticeos perfectè coctos, & è farina optima paratos,* N. x. ita vt singuli pugnum æquent humanum: frangantur è clibano extracti feruentes adhuc minutim, relinquantur iterum in infusione per triduum. Fiat postea destillatio in arena moderato igne, ita vt tantùm, quod spirituosum est, separetur, & colligatur. Reseruetur diligentissimè hoc destillatum, ne exhalet.

℞. Præterea *caponem annosum corpulentum, ex suspendio enecatum.* No. j. cum *perdicibus* duabus bonis, aut *phasiano* diuidantur, remotâ pinguedine omni, ac vino Rhenano bono abluantur. Præparatis hoc modo adde:

Cinnamom. elect. caryophyll. galangæ, zingiber. macis, an. Drach. vj. *nuc. mosch.* N. v. *gran. parad. piper. long. cardamom. cubebar.* an. Drach. iij. *croci.* Scrup. ij. *sem. & rad. paeon.* an. Drach. vj. *fol. maior.* Drac. ij *amigd. dulc. excort.* Vnc ij. *passul. Corinth.* Vnc. iij. *zybebar.* Vnc. j. ß. *sacch. cand.* ℥. ij. *zedoar* ℥ ß *mannæ* ʒ. x.

Affunde postea *vini Maluat. & Alacanth. opt.* q. s. ad perfectam coctionem in duplici vase instituendam. Vbi sponte post coctionem sufficientem refrixerit decoctum, incidantur minutissimè carnes caponis & phasiani, & contundantur probè. Fiat deinde destillatio lenta in arena.

Cui destillationi porrò commisce *destillatum de panibus triticeis.* Adde insuper *spirit. vini moschatellin. opt.* Canth. iii. adde præterea sequentes species in duplo:

Caryophyll. Vnc. j. *nuc. moschat. macis, piper. long. nigr.* an. Drach. vj. *rad. aristoloch. long. calam. aromat. diptam. alb. caryophyllat. tormentill. angelicæ, bistortæ. leuistici rhabarbar. per noctem priùs seorsim infus. in vini Rhenani.* q. s. *zingib.* an. Vnc. ß. *styrac. calam. in gran.* Drach. vj. *santal. alb. rub. citrin.* an Drach. vj. *croci* Drach. ij. *sem. anisi, fænicul. coriandr. prap. aquilegiæ, carui,* an. Vnc. ß. *ligni aloës, carpobalsami,* an. Vnc. j. ß. *cinnamom.* Vnc. ij. *ligni rosacei.* ʒ. x. *oss. de cord. ceru.* No. vj. *pomum citrium recens* N. j. *matr. perlar. prap.* Vnc. j. ß. *fl. stœchad. Arab.* ʒ. x. *primul. veris,* Vnc. ij. *borrag. bugloss.* an. Drach. vj. *lili conuall. recent.* Vnc j. ß. *pæoniæ, anthos, tunicis plen. violar. rosar. rub. incarnatarum, spicæ. lauandulæ, nymph. alb. centaur. minor.* an. Vnc. j.

Adde porrò *spec. aromat. caryoph. Mesuæ, diarrhodon. abb. cum mosch. & camph. diamargarit. frigid. calid. lætitiæ Galeni, dianthos. diacinnamom.* an. Drach. ij.

Sient. in infusione per 9. dies. Fiat deinde per organa vitrea destillatio accurata, & postrema in M. B. ita vt tantum, quod spirituosum est, colligatur.

Tertia pars *sine moscho & ambra* conficienda, & reseruanda. Reliquis duabus partibus adde, *moschi. opt. aq. rosar. bona priùs soluti,* Vnc. ß *ambra. pari modo priùs solut.* Drach. vj. Et si perfectum est hoc opus, reseruetur & custodiatur diligentissimè in organis vitreis bene munitis.

Secundò spiritus excitantur & ad exteriora reuocantur extremorum frictionibus, corporis concussione, acclamatione, nomine ægri imprimis expresso, frictionibus linguæ & palati, ore diducto, cum theriaca & aqua cinnamomi, & similibus. Si tamen à spirituum dissipatione fit syncope, frictiones & ligaturæ non conueniunt, sed æger quiescat.

Tertiò, quod caussarum diuersitatem attinet, de qua Galenus, *1. ad Glaucon. cap.* 14. si Spiritus non generentur ob nutrimenti defectum, corpus quamprimùm reficiendum; quod commodissimè fit vino & pane vino madido exhibito, quò simul spiritus reficiantur, vt diximus.

Si syncope accidat, quòd humores tenues adsint, qui facilè exhalant, corporisque habitus rarus sit, odoramentis & cibis boni succi fiat instauratio corporis. Corporis præterea summa cutis densanda est oleo rosaceo, myrtino, mastichino, cydoniorum; aërque corpus ambiens refrigerandus. Cibi sint, qui non facilè difflantur, vt sorbitiones ex alica, & similibus, de quo videatur Galenus, 2. *meth. med. c.* 6.

Si ob morbum aliquem cordis accidat syncope, morbo contraria, vt suprà dictum & cordi amica medicamenta exhibenda.

Si ex spirituum alteratione & corruptione fiat syncope, & quidem qualitas vel aura venenato ab vtero communicetur, inferiora fricentur, cucurbitulæ ad coxas & pubem ponantur, pessi subdantur, & alia, quæ in suffocatione vteri fieri solent, peragantur. Si fiat à materia maligna & venenata, vt in vomitu æruginoso, ea exhibeantur, quæ materiam illam eluant, & humores temperent, postea cordialia medicamenta hactenus proposita exhibeantur. Si venenum haustum sit, alexipharmaca conuenientia exhibeâtur. Si venenum haustum sit, alexipharmaca conuenientia exhibeantur. Si à morsu animalis venenati accidat, itidem alexiteria vsurpentur, & parti læsæ cucurbitulæ scarificatæ, atque alia venenum euocantia apponantur. Eodem modo & aliis caussis malignis resistendum.

Si à spirituum resolutione syncope fiat, cùm id rursum variis de caussis, vt dictum, accidere possit, singularum habenda ratio, & modus quo caussa agit considerandus, atque aduersus illum pugnandum. Etsi enim omnes euacuationes nimiæ spiritus dissipant: alio tamen modo compescenda euacuatio, si per sudorem nimium fiat; alio, si ab alui fluxu; alio, à vomitu; alio, si à sanguinis profusione. Calor ergo si sit nimius, per contraria temperandus & alterandus. Si ab immodica euacuatione accidat syncope, euacuatio sistenda, ægerque odoribus, cibo, potu, somnóque ac quiete reficiendus. Cohibetur euacuatio frictionibus, ligaturis, cucurbitulis in aduersum administratis, vt in hæmorrhagia narium fricentur, & ligentur inferiora, cucurbitulæ siue scarificatione apponantur, lotis & hypochondrio dextro, si à nare dextra; in sinistro, à sinistra fluat sanguis, & administrentur alia, quæ hæmorrhagiam narium sistere solent. Ita menstruum profluuium debito modo sistatur. in hypercatharsi dentur cibi & medicamenta adstringentia, theriacæ non admodum vetustæ Drach. ß. vel Drach j. cum aqua plantaginis. Concilietur somnus, qui omnes euacuationes sistit, excepto sudore. In syncope autem, qui fit ab euacuationibus nimiis, corpus frigidis non conspergendum, neque alia frigida & cutim adstringentia adhibenda; cùm talia humores intrò pellendo fluxiones augeant.

In sudore largo neque frictiones, neque ligaturæ locum habent, sed ea quæ cutim adstringunt. Facies igitur irroretur aquâ rosarum; collum, thorax, axillæ, inguina inungantur oleo rosaceo, myrtino, cydoniorum: æger quiescat, olfaciat frigida, assumatur syrupus granatorum, citri, limonum, ribes, acetosellæ. In ruptione subita apostemati, instauratio fiat cibis, odoribus, quiete. Si à vehementi dolore syncope accidat, qui & per se spiritus resoluit, & per accidens vigiliis immissis, remoueatur ille anodynis, & caussa doloris tollatur; & si à stomacho syncope oriatur, quod nausea indicat, atque æger facilè naturâ suâ vomitus prodecit. De quibus Galenus, 12. *meth. med cap.* 4. 5. 7. & 8.

Si tandem ex suffocatione spirituum fiat syncope, ad ambitum corporis spiritus reuocanti, frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & aliis externis partibus adhibitis. Et quidem si ex plenitudine fiat syncope, venæ sectio primùm instituenda, vt suffocationis periculum auertatur, cùm sanguinem euacuando, tum reuellendo, præsertim si sanguis cum impetu ad vitales partes feratur. Quando enim in hoc casu mittitur sanguis, perinde fit ac siquis exiguo igni, qui sub strue lignorum suffocatur, aliquid de lignis subtrahat, vt ignis reuiuiscat; quâ similitudine Galenus vtitur, 4. *de rat. victus in acut. aph.* 121. Aperiatur autem basilica, vt à fonte sanguis educatur: nisi à mensibus suppressis morbus sit, vbi vena tali aperienda, modò malum det inducias. Sanguis autem iteratis vicibus mittatur, ne vires vnâ vice nimium labefactentur.

Ex crudorum succorum copiâ genita syncope, vbi os ventriculi simul affectum est, & habitus ac color, qualis ferè hydropicorum est, apparet, nec phlebotomiam, nec purgationem sustinet æger, sed vacuatio conuenit per frictiones deorsum factas, primò crurum deinde brachiorum & spinæ dorsi, quotidie aliquoties iteratas, quæ & calefaciant & discutiant. Post frictiones inunctio fiat cum oleo aliquo laxante, quale est chamæmelinum & anethinum. Mulsa primis diebus detur, aut oxymel cum decocto hyssopi, origani & similium. A cibo alio abstineat æger, si vires ferant, vt per inediam humores crudi coquantur. Quia tamen pulsus subitò ad imbecillitatem mutatur, panis ex vino exhibeatur, ad vitandum præsens periculum, postea ad abstinentiam redeat æger. Aër neque calidus nimiùm sit, nec liquari humores ad cor confluant; neque nimis frigidus, ne concoctio & discussio materiæ impediatur. Epithematis cordis non vtendum, nisi materia prius concocta & discussa fuerit. Videatur etiam Galenus, 13 *meth. med. c.* 5.

Si à repentino terrore & metu syncope oriatur, ne ex affluxu sanguinis obstructio aliqua in vasis, aut inflammatio excitetur, euacuatio debita instituatur, ad periculũ illud prohibendũ.

Extra paroxysmum curam quod attinet: danda opera, vt auferantur illæ caussæ, quæ iterum possent syncopen excitare, viresque debilitatæ reficiantur, & cor roboretur. Ideóque in syncope, quæ ex veneno, nimiis euacuationibus, aëre calido, sudore prouenit, illa ipsa, quæ in paroxysmo requiruntur, etiam extra illum locum habent: neque aliquid noui ferè agendum. Si autem ex dolore fit syncope, dolores leniendi, & caussæ dolorem excitantes tollendæ. Stupefacientibus tamen cautiùs & parciùs vtendum; eodem modo etiam purgantibus, si ea ob caussæ rationem necessaria sint, virium semper habenda ratio, & in omnibus medicamentis, quamcunque etiam caussam respiciant, admiscenda sunt cordialia. Si ex inflammatione oriatur, extra paroxysmum seu syncopen ipsam, vinum non est dandum. Si acris tenuisque materia ventriculum lacessat, aloë & pilulis alephanginis euacuari potest, vel decocto tamarindorum cum manna, & syrupo rosarum laxatiuo. Sic enim & caussa morbi tollitur, & ventriculus roboratur. Ita & aliis caussis omnibus debito modo occurrendum per conuenientia medicamenta.

D [illegible]

Aër ab omnibus inqui[illegible], [illegible] alteratus cordialibus pro ca[illegible], vel m[illegible]nuen[illegible] [illegible] resoluen[illegible] moder[illegible] [illegible] ore, ob re[illegible]frigerand[illegible] pus necessi[illegible], [illegible] calor exi[illegible]. C[illegible] quoque s[illegible]undum c[illegible] ordinandus. Vinum extra pa[illegible]mum non con[illegible], [illegible] plethora adest, aut calor [illegible], & febris a[illegible] inflammatio interna alicuius visceris, aut [illegible], aut dolor grauis. Galenus in syncope [illegible] copia, vel ex flaua bile, vel ex suc[illegible] tenuibus & fac[illegible] exhala[illegible]us, vinum cōcedit tenue, boni odoris, & quod celeriter [illegible] in corpus distributus, sed nec tam [illegible] cum febricitare ægrum oportet, nec phlegmone interna affligi.

In syncope verò à resolutione, probatur vinum odoratum vt & [illegible]cula carnium consummata, gela[illegible], & consum[illegible], qualia in [illegible] lib. 5 part. 3 sect. 3. cap. 2, sunt proposita.

In syncope à [illegible]uum corruptione & alterat[illegible] ne in febri pe[illegible]lenti, [illegible] à caussa aliqua venenata, vinum vel iu[illegible]cula condiantur succo citri, acetosæ, melissæ, terrâ sigillata, margaritis, & [illegible]bus.

Somnus, in syncope ex resolutione & euacuatione, periculosus est; quia debilis calor intrò reuocatus syncopen auget. Et proinde per somnum æger ab assidentibus diligenter obseruandus est, nec statim post syncopes solutionem ad somnum est admittendus. Nocet quoque vbi syncope est ex materia venenata, rapiendo venenum ad cor. Vtilis est in syncope ex materia cruda, eam coquendo, quam vigiliæ temperatæ postea discutiunt.

DANIELIS